13
16 C
45

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

13-16. d. 36

25
D
1

IVRIS CANONICI
SEV PONTIFICII
PARTITIONES,
In quinque libros digeſtæ.

SYNTAGMA SPECIALE TOTIVS

eccleſiaſtici iuris futuræ.

SCHOLIIS ET ANNOTATIONIBVS

illuſtratæ;

QVIBVS FONTES, VNDE HAVRIVNTVR, AD diſcentium faciliorem intelligentiam, & vt prouectioribus ſit ſatisfactum, non ſine ingenti vtilitate indicantur, & paucis multa explanantur; & quæ antiquo obtinuerunt iure, quæve nouo receptiora ſunt, in quantum expedit ſcire ad maiora properantibus.

AVCTORE PETRO GREGORIO THOLOSANO

I. V. D. Profeſſoreque Publ. in Academia Pontimuſſana Auſtraſiana Lothoringica, & olim in Cadurciana & Tholoſana Gallicis celeberr. & in Senatu Tholoſano cauſarum Patrono.

Cum Indice trigemino, titulorum, rerum & verborum.

Editio noua & emaculata.

Cum Priuilegio Cæſar. Maieſt. ad decenn.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex Officina Paltheniana.

Cura & ſumtibus Petri Fiſcheri.

Anno M. D. XCV.

teſtium falſorum pœna & eorum, qui falſos procurant & inſtruunt ſiue ſint perſonæ eccleſiaſtica vel laica, & quod Deum iudicem partem lędat, libr. 5. tit. 11. ca. 9.

teſtium contra inſtrumenta an in fide contraria præualeant, libr. 5. titul. 12. cap. 8. num. 5.

teſtium in cauſa quæ obſeruanda, lib. 5. titul. 11. cap. 5.

teſtibus opponi quando poſſunt crimina vt reiiciantur, & effectus eius oppoſitionis, lib. 5. tit. 9. cap. 6. nume. 4.

teſtibus probatio ſit, libr. 5. titu. 11. ca. 1.

Themethlici qui & perſona eorum, quomodo viles & infames, libr. 4. titul. 8. cap. 6. gloſ. iuncta.

theſaurarium prouinciæ eccleſiæ Romanæ intrans quomodo puniatur, lib. 4. tit. 13. c. 5. nume. 6.

Theſeras Arabum dux coegit Chriſtianos a Iudæis ad impietatem Mahumeticam, lib. 2. tit. 5. c. 2. gl.

Theodoſius publicam egit pœnitentiam, & quare iuſſu ſancti Ambroſii, lib. 1. tit. 16. c. 3. iuncta gloſ.

thorus coniugalis non poteſt inter coniuges, vt debitum eius denegari, caſus tamen referuntur, in quibus thorus, iuncto altero ex coniugibus ſeparatur, lib. 3. tit. 21. cap. 15. nu. 4. & ſeq. & cap. 5. ponitur reconciliationis forma.

titulus clerici non eſt beneficium proprie, lib. 1. tit. 27. c. 6. nu. 1.

titulus cur requiratur in ordinandis aut beneficium, lib. 1. tit. 12. cap. 7.

toga clericorum, & aliorum & pallium, quomodo libr. 2. tit. 9. cap. 7. gloſſ. quibus apud Romanos conceſſa, eod.

toga clericalis quæ, libr. 4. titul. 8. cap. 2. gloſſ. & quomodo Romani, & quando ea vſi, eodem.

tonſura prima non datur omnino illiteratis, libr. 4. tit. 2. cap. 4.

tonſura capillorum quando olim probata, & reprobata, quando ad pœnam, quando ad ornatum, libr. 2. tit. 9. c. 7. gloſ.

tonſura & habitus clericalis omiſſio, quando priuat priuilegio clericali clericum, lib. 2. tit. 9. c. 2. gloſ.

tonſuram non deferens clericus coniugatus quæ priuilegia amittat, libr. 2. titul. 9. cap. 7. gloſſ.

tonſuram non deferentes clerici non vtuntur clericali priuilegio, lib. 4. tit. 8. c. 5.

τοπηγιέρται qui, libr. 5. tit. 2. c. 4. glo.

traditiones eccleſiæ vnde, lib. 1. titul. 1. cap. 1. num. 6.

Traiani lingua poſt mortem baptizata, libr. 1. tit. 7. c. 6. gloſ.

tranſactio quid, lib. 3. tit. 3. c. 1. diuiſio, cap. 2. generalis, ſpecialis, perſonalis, realis, &c. eod. de quibus iure Pontificio fieri prohibeatur, eod. ca. 3.

tranſactionis vis irreuocabilis altero contrahentium, vel eo cuius intereſt, repugnante, libr. 3. tit. 3. cap. 6.

tranſactionis vis & efficacia, lib. 3. tit. 3. c. 6.

tranſactionem altero contrahentium non ſeruante quid agendum ſit, lib. 3. tit. 3. cap. gloſſ. 6.

tranſigendi forma & tranſactionis confirmatio maior, lib. 3. tit. 3. c. 5.

tranſigere de quo crimine liceat tantum iure ciuili, & nullo iure pontificio, & quare. lib. 3. titul. 3. cap. 3. gloſ. qui poſſint tranſigere, & qui non poſſint, eod. cap. 4.

tranſigi de lite iudicata non poteſt niſi appellatione interpoſita, libr. 3. titul. 3. cap. 3. gloſ.

Trebellianica quarta, & quando debeatur, lib. 2. tit. 2. cap. 7. nu. 2. iunge gloſſam, vbi & de origine.

treuga quid & diuerſæ ſpecies, conuentionales & canonica, libr. 3. titul. 1. cap. 5. gloſſ. iuncta.

tributi præſtatio aliud etiam quam ſubiectionem probare poteſt, libr. 5. titul. 10. cap. 4. gloſ. iuncta.

Trinitatis Sanctiſſimæ feſtum, quare non ex præcepto, ſed conſuetudine celebretur, libr. 1. tit. 19. cap. 2. in gloſ.

triremibus delinquentes clerici in Italia ad-

indicantur, lib. 4. titul. 15. cap. 4. nume. 9. in gloſſ.
triticum in herbis prohibitum vendere, lib. 3. tit. 14. c. 4. gloſ. iuncta.
tubæ voce ſit citatio, libr. 5. tit. 6. c. 5.
Turcæ vnde dicti, & quæ ſit eorum gens, libr. 2. tit. 5. ca. 1. gloſ.
tutus locus & ab inimicis & morbis graſſantibus debet aſſignari citatis litigantib. lib. 5. tit. 6. c. 4. iuncta glo.

V

VAcatio beneficiorum quibus modis inducatur, & primum ipſo iure ex delicto, libr. 1. tit. 28. c. 3. nu. 3. ex quaſi delicto, eod. c. 4. per ſententiam, eod cap. 5. ipſo facto tantum. eod. cap. 5. ipſo iure & facto ſimul, eod. cap. 7.
variæ ſuperſtitiones magicæ & ſortilegæ enumeratæ, in lib. 4. titul. 12. cap. 1. gloſſ. pœnæ, cap. 3.
vaſalli quando a fidelitate domini cenſentur abſoluti, ob eius hæreſin vel exilium, lib. 2. tit. 6. cap. 5. iuncta gloſ.
vdones quale genus imperatorii calceamenti, libr. 4. tit. 8. cap. 4.
velamen mulierum duplex, lib. 3. tit. 21. cap. 1. gloſſ.
venalium rerum quotidiano victui neceſſariarum præpoſiti, libr. 3. tit. 14 cap. 7. gloſſ. iuncta.
venatio clericis & monachis quæ interdicta, lib. 2. tit. 9. c. 8 iuncta gloſ.
venatores, epiſcopi, aut monachi, aut aliæ perſonæ eccleſiaſticæ puniantur, & quod venatoria ars ſit peſſima, & qualis, & quibus permiſſa, libr. 4 tit. 8. cap. 8.
vendere vel emere nemo cogitur certis caſibus exceptis, lib. 3. tit. 14. c. 7. glo. iuncta.
vendens duobus in ſolidum falſarius eſt, libr. 4 titu. 11. cap. 2. gl. iuncta.
vendita res duobus ad quem pertineat dominium, libr. 3. titul. 14. cap. 9 glo.
venditi actio pro quibus competat venditori, lib. 3. tit. 14. cap. 9. nume. 2. & ibi gloſſ.
venefici homicidæ, libr. 4. tit. 13. cap. 3.
ver ſacrum votum quid, lib. 3. tit. 1. cap. 3. gl.
verberare & percutere quid, libr. 4. tit. 9. cap. 3. gloſſ.
verberatio inter pœnas canonis clericorum, lib. 4. tit. 15. c. 4. nume. 9. & qui verberari poſſint ex clericis vel non a ſuperioribus, eod. gloſ.
verbum habebo etiam præſens tempus in verbis nuptiarum ſignificat, lib. 3. tit. 21. c. 5.
verbum duplex interius & exterius, lib. 1. tit. 20. c. 1. nu. 3.
verbi Dei prædicatio vis & effectus, lib. 1. tit. 22. cap. 7.
verba dubia matrimonii quomodo intelligẽda ſint, libr. 3. tit. 21. c. 5. & ſi iocandi cauſa dicantur, eod gloſ.
verba obſcura obligationis, quomodo & contra, quem ſint explicanda. lib. 3. tit. 10. ca. 6. nume. 2.
verborum obligatio quid, lib. 3. tit. 10. cap. 1. quomodoq; in iure pontificio conſiderata ſine ſolemnitate, eod.
veritatis iuramentum quid, libr. 5. tit. 13. ca. 1. nume. 6.
veſtales non poterant poſſidere res temporales nec ſuccedere proximis, lib. 1. titul. 2. cap. 4. gloſſ. iuncta.
veſtis virgata quid, libr. 4. tit. 8. cap. 2. gloſſ. quid partita, eod gloſ.
veſte virili an liceat vti mulieri, libr. 4. titul. 8. capit. 4. gloſ. qua alia vti debet, eodem gloſſa.
veſtes & ornatus & caligæ quæ prohibentur, aut permittuntur clericis, monachis, epiſcopis, aut aliis perſonis eccleſiaſticis, libr. 4. tit. 8. cap. 2.
veſtes muliebres non debent conuerti in ornatum eccleſiaſticum vel caſulam, libr. 1. tit. 21. cap. 4 gloſſ. in fin.
veſtium colores qui prohibiti clericis, libr. 4. tit. 8. c. 2. in textu, & gloſſa.
veſtibus vtens alienis, quando iniuriarum nomine tenetur, libr. 4. tit. 9 cap. 3.
veſtimenta alterius luto, cœno, vel alio modo coinquinans vel rumpens, qua actione teneatur, lib. 4. tit. 9. cap. 3. iuncta gloſ.

edicta, li. 1. tit. 1. cap. 3. num. 4. & alia confuſa, in glo.

Symmachi & Laurentii pontificum ſchiſma, libr. 2. tit. 7. c. 2. ſchiſmate 11.

Syndici ſunt procuratores univerſitatis vel corporum, libr. 3. tit. 18. c. 4.

ſyngrapha quid, lib. 3. tit. 12. cap. 2. gloſſ.

ſynodus œcumenica quæ, lib. 1. tit. 2. c. 6. nu. 1. provincialis, eod. nume. 2. epiſcopalis, eod. num. 3. monachorum, eod. num. 4. & quæ in ſingulis tractari poſſint, eo. nu. 5.

ſynodi epiſcopales quæ & quando habendæ, li. 5. tit. 2. c. 2 gloſſ.

ſynodaticum quid, eod. gloſ.

T

T*Abellarii delatores literarum ſtupri vel fornicationis quando puniendi, libr. 4. tit. 14. gl.*

tabellione mortuo a quo tranſcribenda, & quomodo protocolla eius, lib. 5. tit. 12. nu. 3.

tabelliones prophanarum cauſarum & ſecularium eſſe non poſſunt ſacerdotes nec monachi, libr. 5. titul. 12. c. 4 nume. 5.

tabellionatus officium non poſſunt exercere impune in maioribus ordinibus conſtituti, lib. 5. tit. 8. cap. 9. in fin.

tabernas ingredi clericis regulariter prohibitum niſi peregrinantibus, libr. 4. titul. 8. cap. 1.

tabulis & ſchachis ludere clericis & epiſcopis prohibitum, libr. 4. titul. 8. cap. 6. gloſſ. iuncta.

tacens quando conſentire videatur vel non, libr. 3. tit. 13. cap. 3. glo.

Tatiani hæretici de euchariſtia error, lib. 1. titul. 9. cap. 4.

talio pœna quæ, lib. 4. tit. 9. cap. 8. nu. 6. & ibi glo in ſua litera.

talionis pœna quid, libr. 5. tit. 9. c. 4. nume. 3. gloſſ. iuncta.

talionis pœna quæ, libr. 5. titul. 9. cap. 7. iuncta gloſſ.

Tarentinorum ieiunium, lib. 1. tit. 18. c. 1.

taurorum ſpectacula pugnantium prohibita ſpectare clericis, libr. 4. tit. 8. cap. 6. gloſſ.

temerarium iuramentum quod eſt, lib. 5. tit. 13. c. 1. num. 6.

templum & ſacrificia & exercitium ſuperſtitionis, prohibita paganis & infidelibus, lib. 2. tit. 5. ca. 2. gloſſ. iuncta, de templo Iudæorum, eod.

tempus delicti commiſſi & vindicandi conſiderandum, libr. 4. titul. 15. cap. 6. iuncta gloſſ.

tempus quo non eſt permiſſum iurare, libr. 5. tit. 13. c. 2. iuncta gloſſ.

tempus iudiciorum tres partes habet principium, medium, finem, & quid in illis faciendum, lib. 5. tit. 1. cap. 2. nume 4.

tempus arbitrorum ſubducendum, a tempore diffiniendi litem vel proſequendi appellationem præfixum, lib. 5. tit. 4. cap. 8.

temporis in delictis conſideratio quid proficiat, lib. 5. tit. 9. cap. 4. nume. 3. iunctis glo.

tempus proſequendi appellationem, quando augeri vel minui poſſit, & a quo, lib. 5. tit. 15. cap. 8.

tempora obſervanda in appellationibus interponendis petendi Apoſtolos, offerendi eos, & proſequendi appellationem ponuntur, libr. 5. tit. 15. cap. 4 gloſſ.

tergiverſator quis ſit, lib. 5. tit. 9. cap. 7. nu. 4.

teſtari de quibus quis poſſit, lib. 3. tit. 22. c. 6.

teſtatus videtur qui in alterius arbitriū voluntatem etiam retulit, lib. 3. titul. 22. ca. 2. in fine.

teſtamentum inſinuatum coram iudice vel principe vim habet, lib. 5. tit. 12. c. 8. nu. 3.

teſtamentum ſolemne ſcripturam exigit, libr. 5. tit. 12. cap. 3. nu 6.

teſtamentum ſuum depoſuerunt apud Veſtales Iulius Cæſar & Auguſtus, lib. 3. tit. 8. cap. 3. gloſſ.

teſtamentum in genere quid, & diviſiones in divinum humanum, & huius in ſolemne, mancipatum, paganicum, militare, & codicillos, libr. 3. tit. 22. c. 2. nume. 1. & 2.

teſtamentum quæ contineat nempe inſtitutiones, ſubſtitutiones & legata, lib. 3. titul. 22. c. 3.

teſtamentum facere & diſponere qui probi-

hibeantur vel non, lib.3.tit.22.cap.4.vel natura vel ex prohibitione ciuili vel canonica,eod.

teſtimonium verbo & facti euidentia fit, lib.5 tit.11.c.2.

teſtamenti antiqui & noui diuini differentia, lib.3.tit.22.cap.2.gloſ.

teſtamento faciendo quæ requirantur in ſolemni vel nuncupatiuo, militari iure ciuili aut Pontificio quot teſtes, & ſimilia, libr. 3.tit.22.cap.5.

teſtamenta vſurariorũ quando non valeant, libr.3.tit.5.cap.6.nu.3.

teſtamentorum & aliarum vltimarum voluntatum effectus.lib.3.tit.22.cap.7.

teſtimoniorum effectus, libr.5.tit.11.cap.8.

teſtes quare dicti, lib.5.tit.11.ca.1.

teſtis ſingularis non probat, lib.5.tit.11.ca.8. nume 5.

teſtes pro diſſolutione matrimonii ob conſanguinitatem duo debent iurare, lib.3.titul. 21.cap.13.

teſtis vnus non probat maxime contra matrimonium, dicẽs eſſe conſanguinitatem perfectum contra ante perfectionem, libr.3. tit.21.c.13 iuncta gloſ.

teſtis examinatus quando iterum examinari poteſt, lib.5.tit.11.cap.3.vel corrigere dictum ſuum, eod.

teſtis non deponit efficaciter, niſi ſuper his de quibus iurauit ſe dicturum veritatem, libr.5.titul.11.cap.3.

teſtis vacillans & ſibi contrarius reiiciendus vt ſuſpectus de falſo, lib.5.titul.11.cap.4. iuncta gloſſa.

teſtes in inſtrumentis deſiderati, non in actis publicis, libr.5.tit.11.cap.7.iuncta gloſſ.

teſtes non ſunt generaliter producendi niſi lite conteſtata, & quando aliter, lib.5.ti.11. cap.5.

teſtes debent eſſe vocati non ſponte ſe offerre, iurati, & de iuramento illorum etiam regularium, niſi remittatur præſtando, libr. 5.tit.11.c.5.num.3.

teſtes quomodo interrogari debent, libr.5.tit. 11.ca.5.num.5. & quomodo ipſi debent reſpondere, rationemq́; reddere, eod.nu.7. ibiq́; quomodo non poſſint per ſcripturam teſtari de iure communi, iunge gloſſam.

teſtes contrarii ad concordiam ſi fieri poſſit reducendi, libr.5.cap.11.c.5.

teſtes coram quib. produci & audiri debent, libr.5.titul.11.cap.6.

teſtes temere euocans vel vexans puniendus, libr.5.tit.11.c.7.nume.2.

teſtes quando duo, vnus, vel plures exigantur, libr.5.tit.11.cap.8.

teſtes cogi poſſunt ad dicendum teſtimonium, potiſſimum cum aliunde non poſſet erui veritas, .lib.5.tit.11.cap.7.num.1.

teſtes ad dicendum vel non dicendum teſtimonium pecuniam accipientes, quib. pœnis ſubiiciantur, & qui dederint, lib.3.tit.14. cap.5.gloſ.

teſtes ſocii & excommunicati in quibus criminib. audiantur contra ſocios criminum, libr.2.tit.6.nu.6.iuncta glo.

teſtes quot requirantur in teſtamentis docetur ratione diuerſarum perſonarũ teſtantium & locorum, lib.3.tit.22.c.5 iuncta gloſſ.

teſtes varii præſumuntur falſi, libr.4.tit.11.c. 5.gloſ.iuncta

teſtes adhibentur dubiis non claris, libr.5.tit. 11.cap.3.

teſtes qui eſſe poſſint vel non, lib.5. tit.11.c.4.

teſtes poſt publicatas atteſtationibus quando recipiendi vel non & de quib. lib.5.tit.11. ca.3.iuncta gloſ.

teſtium falſorũ pœna, lib.4 tit.11.c.5.nu.2.

teſtium nomina & dicta ab inquiſitoribus edenda ſunt his, contra quos inquiritur, lib.5.tit.9.ca.4.num.6.

teſtium diſtinctio, vt alii probantes, ſingulares falſi corrupti cõtrarii ſuperior Deus, interior conſcientia, exterior alius, de quo in iudicio.libr 5.tit.11.cap.2.

teſtium productio ter fieri, & quater ante teſtationes publicatas quando poſſit, lib.5.ti. 11.cap.5.nume.6.

Teſtium multitudo eſt refrenanda, lib.5.titul. 11.c.5 num.6.

teſtium

TITVLORVM PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII INDEX SECVNDVM SERIEM

& ordinem conſequentem librorum.

Lib. 1.

1 DE generali collectione iuris pontificii.
2 De iure canonico.
3 De rerum diuiſione.
4 De eccleſia ſiue templo.
5 De fide Catholica
6 De ſacramentis.
7 De baptiſmo.
8 De ſacramento confirmationis ſeu chriſmatis.
9 De ſacramento euchariſtiæ.
10 De ſacramento pœnitentiæ.
11 De extrema vnctione.
12 De ſacramento matrimonii.
13 De ſacramento ordinis.
14 De reliquiis Sanctorum.
15 De ſepulturis, & cæmeteriis.
16 De hoſpitalibus & eleemoſynis.
17 De indulgentiis & remiſſionibus.
18 De ieiunio.
19 De feriis, & diebus feſtis.
20 De precibus eccleſiaſticis & horis canonicis.
21 De officio diuinæ Miſſæ.
22 De prædicatione verbi Dei.
23 De oblationibus.
24 De primitiis.
25 De decimis.
26 De peculio clericorum.
27 De præbendis ſeu beneficiis eccleſiaſticis.
28 De inſtitutionibus.
29 De electione.

Lib 2.

1 De perſonarum cōſideratione ratione ſexus
2 De diuiſione ſeu diſtinctione perſonarū ratione ætatis.
3 De diuiſione perſonarum ex ſtatu natiuitatis, & ciuilis adiectionis.
4 De ſtatu libertatis & ſeruitutis perſonarum.
5 De Paganis, Iudæis & Agarenis.
6 De hæreticis.
7 De ſchiſmaticis.
8 De Chriſtianis laicis.
9 De perſonis eccleſiaſticis.

Lib. 3.

1 De pactis.
2 De voto.
3 De tranſactionibus.
4 De mutuo.
5 De vſuris.
6 De commodato.
7 De precario & precariis.
8 De depoſito.
9 De pignoribus.
10 De verborum obligationib.
11 De Fideiuſſoribus.
12 De literarum obligationib.
13 De obligationibus ex conſenſu.
14 De emptione & venditione.
15 De rerum permutatione.
16 De locatione.
17 De ſocietate.
18 De mandato.
19 De donationibus.
20 De ſponſalibus.
21 De matrimoniis & nuptiis.
22 De teſtamentis.
23 De ſucceſſionibus ab inteſtato.

Lib 4.

1 De criminibus in genere.
2 De delictis in ſuſcipiēdis ordinibus eccleſiaſticis commiſſis.
3 De delictis clericorum in ordinibus ſuſceptis, ratione perſonæ a qua ſuſcipiuntur.
4 De delictis clericorum circa modum cōſecrationis ordinum.
5 De delictis quæ committuntur a clericis poſt ſuſceptos ordines in miniſterio & exſecutione eorum.
6 De delictis clericorum circa celebrationem Miſſæ.
7 De clericis delinquentibus circa beneficia eccleſiaſtica.
8 De delictis clericorum circa mores & modum viuendi.
9 De iniuriis.
10 De furtis & raptoribus.
11 De crimine falſi.
12 De ſortilegiis.
13 De homicidio.
14 De adulteriis.
15 De pœnis.
16 De ſententia excommunicationis.
17 De interdicto eccleſiaſtico.

Lib. 5.

1 De iudiciis.
2 De officio iudicis.
3 De officio legati.
4 De arbitris.
5 De officio & poteſtate iudicis delegati.
6 De in ius vocando.
7 De libelli oblatione.
8 De exceptionibus.
9 De accuſationibus, inquiſitionibus, & denuntiationibus.
10 De probationibus.
11 De teſtibus.
12 De fide inſtrumentorum.
13 De iureiurando,
1 De ſententia & re iudicata.
15 De appellationibus.

INDEX TITVLORVM SECVNDVM ORDINEM ALPHABETICVM, IN QVO PRIMVS

numerus librum; ſecundus titulum denotat.

A

de Accuſationibus, inquiſitionibus & demonſtrationib. lib.5.tit 9.
Adulteriis 4.14
Appellationib. 5.15
Arbitris 5 4

B

de Baptiſmo 1.7

C

de Chriſtianis laicis 2.8
Clericis delinquentibus circa beneficia eccleſiaſtica 4.7
Commodato 3.6
Crimine falſi 4.11
Criminibus in genere 4.1

D

de Decimis 1.25
Delictis clericorum in ordinibus ſuſceptis ratione perſonæ a qua ſuſcipiũtur 4 3
Delictis clericorum circa modum conſecrationis ordinum 4 4
Delictis quæ committuntur a clericis poſt ſuſceptos ordines in miniſterio & exſecutione eorum 4.5
Delictis clericorum circa celebrationem Miſſæ 4.6
Delictis clericorũ circa mores & modum viuendi 4.8
Delictis in ſuſcipiendis ordinibus eccleſiaſticis cõmiſſis 4 2
Depoſito 3.8
Diuiſione ſeu diſtinctione perſonarum ratione ætatis 2.2
Diuiſione perſonarum ex ſtatu natiuitatis & ciuilis adſcriptionis 2.3
Donationibus 3 19

E

de Eccleſia ſiue templo 1.4
Electione 1.29
Emtione & venditione 3.14
Extrema vnctione 1.11

Exceptionibus 5.8

F

de Feriis, & diebus feſtis 1.19
Fide Catholica 1.5
Fide inſtrumentorum 5.12
Fideiuſſoribus 3.11
Furtis & raptoribus 4.10

G

de Generali collectione iuris põtificii 1.1

H

de Hæreticis 2.6
Homicidio 4.13
Hoſpitalibus & eleemoſynis 1.16

I

de Ieiunio 1 18
Indulgentiis & remiſſionibus 1.17
Iniuriis 4.9
In ius vocando 5.6
Inſtitutionibus 1.28
Interdicto eccleſiaſtico 4.17
Iudiciis 5.1
Iure canonico 1.2
Iureiurando 5.13

L

de Libelli oblatione 5.7
Literarum obligationib. 3.12
Locatione 3.16

M

de Mandato 3.18
Matrimoniis & nuptiis 3.21
Mutuo 3.4

O

de Oblationibus 1.23
Obligationibus ex conſenſu 3.13
Officio diuinæ miſſæ. 1.21
Officio & poteſtate iudicis delegati 5.5
Officio iudicis 5.2
Officio legati 5.3

P

de Pactis 3.1
Paganis, Iudæis & Agarenis 2.5
Peculio clericorum 1.26
Perſonarum cõſideratione ſexus 2.1
Perſonis eccleſiaſticis 2.9
Pignoribus 3.9
Pœnis 4.15
Præbendis ſeu beneficiis eccleſiaſticis 1.27
Precario & precariis 3.7
Precibus eccleſiaſticis & horis canonicis 1.20
Prædicatione verbi Dei 1.22
Primitiis. 1.24
Probationibus 5.10

R

de Reliquiis Sanctorum 1.14
Rerum diuiſione 1.3
Rerum permutatione 3.15

S

de Sacramentis 1 6
Sacramento confirmationis, ſeu chriſmatis 1.8
Sacramento euchariſtiæ 1.9
Sacramento matrimonii 1.12
Sacramento ordinis 1.13
Sacramento pœnitentiæ 1.10
Schiſmaticis 2.7
Sententia & re iudicata 5.14
Sententia excommunicationis 4.16
Sepulturis & cœmeteriis 1.15
Societate 3.17
Sortilegiis 4 12
Sponſalibus 3. 0
Statu libertatis & ſeruitutis perſonarum 3.4
Succeſſionibus ab inteſtato 3 23

T

de Teſtamentis 3.22
Teſtibus 5.11
Tranſactionibus 3.3

V

de Verborum obligationibus 3.10
Voto 3.2
Vſuris 3.5

DE

SYNTAGMA SPECIALE TOTIVS IVRIS ECCLESIASTICI, IN QVINQVE LIBROS DIGEſtum,

A PETRO GREGORIO THOLOSANO, I. V. D. DECANO ET PVBL. PROfeſſore in Academia Pontimuſſana.

DE GENERALI COLLECTIONE a IVRIS Pontificii.

TITVLVS PRIMVS.

Materiæ ſedes.

a De hac collectione gener. hi tractatur etiã apud Gratianum 1. 2 3. *diſtinct. in procemiis Decretalium, Sexti Clementinarum & Extrauagantium.* De collectione iuris ciuilis, in titulis. *de Nouo Cod. fac. 1. de Iuſtinianeo Cod. conf. de vet. iur. enucl in procemio Inſtitutionum Iuſtiniani. in l 2. §. Iuris ciuilis cum Parag ſequentib. de orig iur. P.*

CAPVT PRIMVM.

Initium, progreſſusque iuris Pontificii, & authores qui illud compoſuerunt.

1 CVM omnes res, poſt quam eſſentiam acceperint, bene etiam eſſe, in eoque ſtatu conſeruati, & poſtremo finem, ad quē factæ vel creatæ ſunt aſſequi deſiderent: homini creaturarum omnium principi, a & rebus omnibus præſtantiori, b eadem veluti innata nemo negabit, cuA ius gratia Deus mundum creauit, ipſum autem ſuæ dignitatis, & cultus fecit participem, ad imaginem & ſimilitudinē ſuam conditum, & ſanctiſſima ſua inſpiratione in animam viuentem viuificatum. c Cæterum quemadmodū a principio ad periodum vſque, gradus quidam medii ſunt: ita neque res ſtatim, vt conſtitutæ vel natæ ſunt, ſuum perfectionis finem aſſequuntur, ſed cum tempore ad illum peruenire B ſatagunt, interdum tamen ad illum non perueniunt, & aberrant, vt aliquando vitiibus deſtitutę & veluti morbis interceptæ, iter cœptum perficere nequeant. Hæret tamen illis adhuc deſideriū quoddam naturale conſequēdi, quod ob impedimenta non poſſunt, vt facile ideo remedia, quæ ea ſubmouere valeant, admittere poſſint. Hominem † Deus creatum, d vt eſſet be- 2
C ne ſi voluiſſet, in medio Paradiſi liberæ voluntatis & ſui arbitrii conſtituit, Iuſtitia originali, quæ illi pro auxilio ſupernaturali erat, ornatum; per quam vt mens hominis Deo ſubdebatur, ſic etiam eidem ſubiiciebātur omnes vires inferiores. At ipſe cum eſſet factus rectus, e ſe immiſcuit infinitis vanis cogitationibus, & mortis iter ingreſſus errorum tenebris inuolutus, a fine

vero viiſque rectis aberrauit, eoque mo-
do ſtatus eius ex optimo peſſimus, corru-
ptionique & interitui factus eſt obnoxius.
Tunc quærenda fuerunt remedia, quibus
lapſus reſtitueretur, & reſtitutus a caſu in
poſterum prohiberetur, erectus cõſerua-
retur. Non defuit ei tunc eius præſtantiſ-
ſimus figulus & opifex, qui iuſtitiam cum
miſericordia exercens, dũ eum a volupta-
tis horto expulit, pro remediis & alexi-
pharmacis præcepta ſalutaria ei præſcri-
pſit, vel menti eius inſinuauit, quibus vi-
tam emendare, inſtituere, obfirmare, & ad
finem propoſitum a quo declinarat, ſi vel-
3 let, facile conuerti poſſet. Ea præcepta per
manus & traditione, a parẽtibus primis in
poſteros principio tranſmittebãtur, cor-
dibus non literis deſcripta, admonẽte di-
uina naturaliq; indita a Deo hominibus ra
tione, vnde & lex naturæ dicta fuit. *f* quam
& cum Noaco iam pene peccatis deletam
ex mentibus Deus renouauit. *g* Rurſum
4 & tempore Moſis, verbis conceptis ſcri-
pturam exaratam publicauit, *h* eumque
Moſem ac nomophylacem & populi ſui
ducem delegit, conteſtatus populum, ne
ſinguli, quod rectum ſibi videretur, face-
rent, ſed ſecundum eam legem, *i* in qua, &
præcepta pertinentia ad vtramque homi-
nis partem, corpus & animam, cõtineban-
tur, vtriuſque partis a Deo habuit iuriſdi-
ctionem Moſes. Poſt illũ Ioſuas, & ſenio-
res, *k* qui & dicti Iudices *l* vſque ad tempus
Samuelis, a quo populus excutiens iugum
Dei, petiit dari ſibi regem, qui eum more
aliarum nationum iudicaret, *m* & tunc
quodammodo ſeparata fuit pontificalis
ſeu ſpiritalis a temporali & regia poteſtate.
Remanſit autẽ præcipua ſacerdotalis, cu-
ius & auctoritate vngebãtur reges & pro-
phetæ. *n* Conuenit & tandẽ rurſus vtraq;
poteſtas in Domino noſtro IESV CHRI-
STO pontificalis & regia, ipſe enim vere
ex ſe[illegible] & tribu Iuda & rex *o* & ſa-
cerdos *p* verus homo & ſimul Deus in vna
hypoſtaſi, *q* cum omni poteſtate in cœlo,
in terra, in corpus, in animam. *r* Hic legem
A reformauit antiquam, nouam perfectio-
rem inſtituit, in omni ſapientia & pruden-
tia, vt notum faceret nobis ſacramentum
voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum
eius quod propoſuit, in eo, in diſpenſatio-
ne plenitudinis temporum, &c. *s* Nec ta-
men ipſe, cum in hoc ſeculo viſibiliter in- 5
ter homines conuerſaretur, de ſingulis,
quæ nũc obtinent diſpoſuit, eo quod tum
Neophyti in fide lacte potius quam ſoli-
B do cibo egerent. Quamobrem a viſibili
præſentia abiturus, curam & ſolicitudi-
nem regendi Eccleſiam diſcipulis & apo-
ſtolis commendauit, & vicarium in terris
D. Petrum conſtituit, *t* dedit autem præ-
ſulem & ducem ſuæ Eccleſiæ ſpiritum ſan-
ctum. *v* Poſt aſcenſionem quoque domi- 6
ni in cœlum, iuxta mandata eius, Eccleſia
ſeu congregatio fidelium, cœpit regi du-
ctu ſpiritus ſancti, ſedente D. Petro cum
C apoſtolis. *x* Cœperunt & aliæ leges poni,
y ex quibus ſuperſunt ſcripti canones apo-
ſtolorum, *z* & traditiones apoſtolicæ, per
manus a maioribus in nos perductæ. *aa*
Mortuis apoſtolis, eodem ſancto dictan- 7
te ſpiritu, in locum D. Petri & apoſtolo-
rum & diſcipulorum, ſubrogati alii epiſ-
copi, qui alias leges pro occurrente rerum
& perſonarum ſibi commiſſarum neceſ-
ſitate, præſcripſerunt: & ſi quid ad vniuer-
D ſalem ſtatum Catholicæ religionis perti-
nere videretur, Oecumenicis etiam con-
ſiliis determinarunt, cõuocatis præcipuis
viris ex Chriſtiani nominis locis, & in pro-
uinciarum cauſis conciliis prouincialibus,
conuocatis præſtantioribus eius prouin-
ciæ viris, vſi ſunt. Legum † prædicatarum 8
per ipſum dominũ IESVM CHRISTVM,
fuerunt ex parte in Eccleſia ſancti ama-
E nuẽſes & ſcribæ quatuor, Diui, Matthæus,
Marcus, Lucas, & Iohannes, quædam au-
tem non ſcriptæ in conſuetudine Eccleſiæ
remanſerunt cuſtoditæ. *bb*

Canones apoſtolorum collegit D. Cle- 9
mens Romanus, ſucceſſor D. Petri, & co-
mes ſeu ſcriba D. Pauli, & in octo redegit
libros, ex quibus quædam aliqui improbi
deprauа-

depravarunt, *cc* vt etiam non abſtinuerunt aliquando a corruptione ſacrarũ literarum. *dd*

10 Fuit † alia collectio nomine iuris pontificii & canonum authenticorum, continens, ex declaratione Leonis Papæ 4. canones apoſtolorum, & ſynodorum, Nicenæ, Ancyranæ, Neocæſarienſis, Gangrenſis, Antiochienſis, Laodicenſis, Conſtantinopolitanæ, Epheſinæ, Chalcedonenſis, Africanæ, Carthaginenſis, & regulas ſummorum Pontificum, Sylueſtri, Cyricii, Innocentii, Zozini, Celeſtini, Leonis, Gelaſii, Hilarii, Symmachi, Hormiſdæ, Simplicii, & Honorii Iunioris, additæ Decretales epiſtolæ & ſanctiones Romanorum præſidum, *ff* & alia concilia. *gg*

11 Collectionem † canonum maiorem & fecit Iſidorus Hiſpalenſis, *hh* quæ incipit a canonibus apoſtolorum vſque ad concilium Hiſpalenſe ſecundum, ſecutus ordinem temporum & prouinciarum.

12 Poſtea † Burchardus epiſcopus Vuormacienſis, Othonis 3. & Henrici 2. Bauari Imperatoris temporibus, Canonum ſeu Decretorum, illam edidit compilationem librorum 20. quos per materias diſtribuit, rerum non temporum ſecutus rationem.

13 Hunc † imitatus Iuo Carnotenſis epiſcopus, duas collectiones fecit canonum ſeu ſanctionum Eccleſiaſticarum, & Conciliorũ, additis etiam legibus quibuſdam ciuilibus in ſuffragium deciſionum, vnam maiorem, quæ Panormia, aliam minorem, quæ epitome prioris, abſolute Decretum nominatur, quam quidam tribuunt Hugoni Cathalano abbreuiatori Iuonis.

14 Collectiones † quoq; alio ordine feciſſe dicuntur Creſconius, Anſelmus, Deuſdedit Cardinalis, Gregorius presbyter, qui ſuum opus Polycarpum inſcripſit.

Poſtremus Gratianus ordinis Benedicti, Monachus S. Felicis Bononienſis, natus Cluſæ vel Gi[illegible] ciuitate Thuſciæ tempore Eugenii 3. ſummi Pontificis an-
15 no 1151, *ii* Decretum † quod habemus compoſuit, quod concordiam diſcordan-

A tium appellauit canonum; eoque præter alios quæſtiones in vtramque partem ex canonibus excuſſit & diſputauit. In his vero quædam apponuntur, quæ nomine Paleæ dicuntur, quibuſdam quidem Paleæ dictæ, quod leuioris ſint aut nullius auctoritatis in illis poſita, quod tamen falſum. Aliis τὰ παλαιὰ, quod antiqua ſint, & ex antiquis codicibus deſcripta omiſſa ante in
B tranſcriptis. Aliis a Quota Palea Cardinali: *kk* Aliis autem a dictione πάλιν dicuntur illa capita inſignita, quod fuerint repetita.

Gregorius 13. ſummus † Pontifex anno ſui pontificatus vndecimo, dominicæ vero incarnationis 1582. emendatum decretum Gratiani approbauit, eique addi ſine ſummi pontificis licentia vetuit. 16

Apud Græcos † vltra electionẽ cano- 17
C nũ Clementis, Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, librum νομοκάνονα vel πρόχειρον, appellatum edidit, diſtinctum 14. titulis, quaſi breuiarium & indicẽ canonum receptorum. *ll*

Sigiſmundus † quoque Bonæfidius, ex 18 iure Orientali libros duos Imperatorum, & tertium Patriarcharũ Græcorum conſtitutionum, & quædam conciliorum capita collegit.

D Superiores † porro iuris Canonici cõ- 19 pilatores, promiſcue collegerũt ſacrorum conciliorum ſanctiones, & reſcripta ſummorum pontificum, & legum ciuilium ad rem tractatam pertinentia capita: fuerunt & alii, quorum collectionis argumentum fuit, quorundam conciliorum per ſummos pontifices relatorum, & reſcripta & ſanctiones, tantum ſummorum præſulum Romanorum conſarcinare.

E Poſt vero † Gratiani compilationem, 20 conſtitutiones & Decretales epiſtolas per diuerſa ſparſas volumina, collegit in vnum volumen Bernardus Præpoſitus, & tandem epiſcopus Papienſis, eaſque in quinque libros digeſſit ſub titulis idoneis. Sequutus poſtea Gilbertus, qui breuiori & elegantiori ſtylo, eodem tamen fere or-

dine, additis conſtitutionibus, poſt Bernardi compilationem editis, coniunctionem compoſuit aliam.

Tertia collectio facta ab Alano: Quarta per Bernardum Compoſtellanum, dicta Romana, eo quod is tunc Romæ moraretur.

Quinta cõpoſita eſt a Petro Beneuentano, ex epiſtolis tantum Innocentii 3. eiuſque iuſſu facta & auctoritate eadẽ confirmata & recepta; vnde Decretales Innocentii 3. vel compilatio Innocentii 3. dicitur. Sexta fuit collectio conflata per Ioannem Galenſem, ex duabus Gilberti & Alani, & dictæ iſtæ Decretales mediæ ſeu ſecundæ. *mm*

Poſtrema eſt illa quæ Gregoriana eſt, qua vtimur, compoſita præcipue ex compilatione Papienſis & Innocentii 3. ex Iſidori, Burchardi Iuonis, Creſconii, Anſelmi, Deus dedit, Gregorii presbyteri cõpilationibus per Raymundum Capellanum & Pœnitentiarium Gregorii. 9. ſummi pontificis, *nn* eiuſdem iuſſu qui probauit; vnde Decretales dictæ Gregorii. Platina tamen in Honorio 3. ait Honorium 3. qui prædeceſſor fuit Gregorii 9. decretales epiſtolas etiam compilaſſe.

21 Cum vero † quædam conſtitutiones eſſent omiſſæ, & fuiſſent aliæ poſt Gregorium 9. editæ, iterum alia compilatio ſequuta eſt dicta Sexti Decretalium, auctoritate donata per Bonifacium 8. eius nominis Pontificem; factaque eius iuſſu, per Gulhelmũ Archiepiſcopum Ebredunen. Berengarium Epiſcopum Biterenſem, & Magiſtrum Ricardum de Senis, Sanctæ Romanæ eccleſiæ Vicecancellarium. *oo*

Iiſdem rationibus aliæ conſtitutiones poſtea compilatæ a Clemẽte V. Pontifice Maximo, quæ fuerunt a Ioanne eius ſucceſſore editæ, nomine Clementinarum. *pp*

22 Acceſſit † poſtremo aliud volumen, quo vagantes conſtitutiones, nec ſuperioribus inſertæ, continentur; vnde Extrauagantes dicuntur priores, Ioannis 22. cõſtitutiones ab eo editæ, aliæ dictæ cómunes, quæ a diuerſis Pontificibus poſt collectionẽ libri ſexti editæ & euulgatæ fuerũt.

SCHOLIA.

a *l. in pecudum, de vſur. re. §. in pecudum. de rer. diuiſ. apud Iuſtinianum.*
b *l. Iuſtiſſime, de Ædil. edict. P.*
c *Geneſ. c. 1. & 2. Eccleſ. c. 16. c. hac imago. 33. q. 5.*
d *Geneſ. c. 2.*
e *Deus creauit hominem rectum.*
f *c. 1. diſt. 1,*
g *Geneſ. c. 9.*
h *Exod. c. 19. & ſeqq. vſque ad 25. & alibi.*
i *Deuter. c. 12. verſ. 8. c. Moyſes. 7. diſtin. c. libenter. de conſecr. diſtin. 1. Huic legi acceſſionem fecerunt prophetica dogmata, quæ continentur in Veteri teſtamento. c. firmiter. §. hac ſancta. de ſum. Trinit. & fide cathol. C.*
k *Ioſua. c. fi. verſ. 31.*
l *liquet. ex libro Iudicum.*
m *1. Reg. c. 8.*
n *1. Reg. c. 10. & 16. & 2. Reg. cap. 2. & 3. Reg. c. 11. & c. 19. & c. vni. §. in veteri teſtamento. de ſacra vnct. lib. 1. Decret. tit. 15.*
o *Eſa. c. 62. verſ. pen. D. Matth. c. 21. verſ. 5. D. Iohan. Euangeliſt. c. 12. verſ. 15.*
p *Ad Hebræ. c. 5. Pſal. 109. verſ. 5.*
q *in Symbol. Chriſtiano. Athanaſ.*
r *D. Iohan. c. 1. D. Matth. c. fi. verſ. 18. ita morborum corporis & animæ medicus. D. Matth. c. 4.*
s *Ad Epheſ. c. 1. verſ. 8. & ſeq.*
t *D. Iohan. Euang. c. fin. verſ. 15. ibi.* paſce oues meas, &c.
v *& Actor. 1. D. Iohan. Euang. ca. 14. verſic. 15.*
x *Act. c. 5. & 6.*
y *Act. c. 5. verſ. 6. & ſeq.*
z *apud Clementem Romanum & alios.*
aa *de quibus D. Paulus ſcribit ad Theſſal. c. 2. verſ. 15.* Itaque fratres tenete traditiones, &c. *& prima ad Corinth. ca. 11. verſ. 34. ibi.*, cætera cum venero diſponam, &c.

bb *mul-*

bb *multa enim fecit & dixit Dominus* IE-A SVS, *quæ nec ſcripta ſunt, nec ſcribi potuerunt, D. Iohan. Euang. c. ſi. verſ. ſi.*

cc *vide de auctoritate, defenſione & teſtimonio librorum conſtitutionum apoſtolicarum & Clementis Carolum Bonium epiſcopum Oſtunenſem in prolegomenis, quæ edidit in conuerſionem eius operis a ſe factam.*

dd *2. epiſtola diui Petri c. 3. verſu. 16.*

ee *c. de libellis. 20. diſt. horum canonum epitome fuit excuſa Moguntiæ an. 1525. & creditur fuiſſe Creſconii Nomocanon.* B

ff *c. ſi Romanorum. 19. diſti.*

gg *c. ſancta. 16. diſt. c. 1. & ſeq. 15. diſt.*

hh *Trithemius in ſcriptoribus. vide quæ diximus de hoc & ſequentibus, li. de Arte iuris. c. 8. & Vincentiũ hiſtoriarum li. 23. c. 31. & lib. 25. c. 84. Antoninum parte 3. hiſt. tit. 18. c. 6.* C

ii *Sic habetur in Chronico quod inſcribitur Pomerium eccleſiæ Rauennatis, quod ſeruatur in Vaticana bibliotheca Romæ, idem Hugo antiquus interpres ait ad c. poſt appellationem, ad §. forma 2. q. 6. niſi quod refer at ad annum Domini 1150. at quo fuiſſe editum eius decretum docente Iacobo Bononienſi in legibus & Alexandro in Theologia, qui fuit poſtea Papa Alexander, Trithemius Abbas lib. 2. de viris illuſtribus, ordinis S. Benedicti ait Gratianum decretum compoſuiſſe an. domini 1127. ſed forſan de incoatione operis loquitur. Quidam Eugenio 3. tribuunt decreti Gratiani confirmationem, quidam negant, tamen verius eſt in ſcholis plenam fidem facere, vt ait Panor. ad c. 2. de reſcrip. niſi quatenus continet rubricas & paleas vide Iohan. Andrea. in additio. ad ſpeculato. §. ſi. tit. de diſputationibus & allegationibus.* D E

kk *de his nos plura, & de has inſcriptione multa d. li. de iuris arte c. 8. vide.*

ll *a quo ... incidiſſe ... an. Domini. 858.*

conſilium habuit contra Nicolaum 1. ſummum Pontif. ex quo tempore Conſtantinopolitana Eccleſia a Romana palam diſceſſit, ſpiritum ſanctum ... a ſolo patre defendens, impie ... pſit & libros contra ſedem apoſtolicam ... vt ait Zonaras. lib. 3. Meminit Platina in Nicolao, Phocium hunc Bulgaros in fide deturbaſſe, donec a Nicolao miſſi epiſcopis, & presbyteris, qui Bulgaros in fide inſtruerent, pulſus eo loco fuit.

mm *Tancredus in princ. decretalium Innocentii 3. vide Hoſtien. in proœmio decretal.*

nn *in proœmio decretalium. cur autem poſt principia aliquorũ capitum eius compilationis ponatur & infra, aperuimus in lib. de iuris arte. num. 14.*

oo *in proœmio Sexti decretal. §. nos ad apicem.*

pp *vt videre licet fuſe in proœmio Clementinarum.*

CAPVT II.

Præſtantia & vtilitas iuris Pontificii.

SVNT porro in iam conſignatis voluminibus iuris pōtificii, præcepta publicata vniuerſis, ad inſtituendam veram Chriſtiani vitam, ad conſeruandam inſtitutam, & ad adipiſcendam felicitatem: ſuntque conſilia ſaluberrima dogmata, quæ ad vtramque hominis corporalem & ſpiritalem partem regendam ſufficere videntur; vt etiam ſolo iure pontificio, ſeu deciſionibus Eccleſiaſticis ſolis, ſine iuris ciuilis alterius, quam tranſcripti & approbati in corpore iuris pontificii, ope, negotia terminari poſſe omnium Chriſtianorũ dictum fuerit. *qq* Abundat ibi materiarum, deciſionum ſolida & Chriſtiana reſolutio, a multis imperatorum, principum & hæreticorum quidem impetita telis, ſed tandem victrix & recepta. In hoc iure habemus iuris diuini & humani perfectam Epitomen, declarantur & quæ obtinuerunt, quæ in diſſuetudinem abierunt antiquata, & quæ nunc

tenenda, ſequenda, fugienda, puniendave, A & quomodo ſunt: cum ea authoritate, vt & principes ſeculares in his quæ Eccleſiis competunt, conſtringat. *rr* Diuinarum & humanarum item rerum cognitionem exhibet, & voluntatis Dei & eius iuſtitiæ exponit mandata, virtutum omnium pædagogia, veritatem dubiorum vt aperit: laudem apud Deum & homines, Doctoribus, Studioſis, & regulas eius ſequentibus, præbet; vt in ſumma ad hoc ius diſcēdum, B & vtilitas & neceſſitas omnes impellat, maxime adultos & mala a bonis diſcernētes. At cum iuris naturalis ignorantia ſit damnabilis, iuris tamen ciuilis & canonici in quibuſdam excuſatur, in aliquibus minime, *ss* excuſatur quidem aliquando a tanto, ſed non a toto. *vv.*

SCHOLIA.

qq *c. ſuper Specula. 28. lib. 5. decretalium. titulo 34.* C

rr *c. ſolitæ 6. de maior. & obed. lib. 1 tit. 34. c. ſignificaſti, de Elect. lib. 1. tit. 6. vide. Extrauag. vnam ſanctam, de maior. & obed. in extrau. com. tit. 8. lib. 1. leges ſeculares non dedignantur ſacros equi canones. c. ſi. de Sccun. nup. vide ad hæc ſingulariter. c. ſuſcipitis & ea quoniam idem mediator 10. diſtinctione.*

ss *quænam excuſent vel non vide caput. fin. prima. quæſt. 4.* D

tt *c. ſi quis dederit. 34. q. 1. c. quemadmodum. 32. q. 7. c. quæro. 6. q. 1.*

vv *c. turbatur. 1. quæſt. 4. cap. presbyterum. 28. diſtinct.*

DE IVRE CANONICO

a TIT. II.

a De iure Canonico tractatur in genere, apud Gratianum 3. *diſt. Et in procemio Decretalium.*

CAPVT I.

1. *Definitio nominis iuris canonici, & eius ſynonyma, Canonicum.*
2. *Pontificium.*

DICIMVS hoc ius, de quo futura nobis diſputatio, canonicum, *a* aliquando diuinum, *b* aliquando eccleſiaſticum, aliquando pontificium. Primum nomen a regulis iuris definitis tractum eſt; eſt enim κανὼν regula: ſeu a præceptis quibus certo modo, veluti regula aut norma actus diriguntur. *c* Eccleſiaſticum dicitur ratione materiæ & perſonarum eccleſiaſticarum, quæ potiſſimum hoc iure reguntur. Pontificium ab authoribus, ſacris antiſtitibus, qui & pontifices, ex quorum authoritate B hoc ius vim & ſanctionem habet.

SCHOLIA.

a *c. quod clericis. 9. de foro comp.*

b *c. 1. iuncta Glo. 1. 23. q. 7.*

c *c. canon. c. regula 3. diſt. Iſidor. 6. Etymolog. c. 16. vide alia apud nos quæ diximus lib. de arte iuris. c. 8. num. 3. adde quod ait Lucian. in Harmonide.* ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον ἀρετῆς ἁπάσης ὁ γνώμων, φασὶ καὶ ὄρθιοι κανὼν τῷ τοιούτῳ. *id quod est caput omnis virtutis, gnomon vt aiunt &* C *regula, & rurſum idem in Scytha.* τοῦ. τοσοῦτ᾽ Ἑλληνικὸς κανών, *id eſt, hæc tibi Græcanica regula. penſiones canonis inter vectigalia, dicuntur etiam, quæ certam habent & regulatā ſingulis annis præſtationem, vt abunde docemus lib. 3. Syntag. c. 5. extant & tituli de canone vrbis Romæ lib. 11. c. tit. 22. de canone Largitio. lib. 10. c. tit. 20. & ſimiles alii.* D *Dicuntur & epiſtolæ canonicæ principum publicæ apud Caſſiodor. lib. 11. Variar. c. 23. & canonicaria fides, lib. 2. c. 8. & canonici ſolidi, iuſti & regulatis ponderis, lib. 2. c. 25. & canon Telones & canon Tranſmarinus. lib. 5. c. 39.*

CAPVT II.

Definitio rei.

E IVs enim canonicum dicitur, *a* ius poſitiuum, quod a ſummis Pontificibus Eccleſiæ Catholicæ traditum, *b* conſtitutum, *c* vel approbatum fuit: *d* niſi enim vnum illorum ſtatuto adſit, legis vim non habet, cum ſolius principis ſit legem generalem condere, abrogare & interpretari,

tari. *e* Ius dictum quaſi iuſtum, ius genus, A lex iuris ſpecies. *f*.

Scholia.

a *Vide quæ diximus lib. de arte iuris, cap. 8. num. 1.*

b *Quædam enim in iure hoc tradita, quæ excerpta ex ſacris ſcripturis, & ſacris conciliis, repetita ſunt, vt in can. ſignificaſti, 4. de electio. cano. ſancta Romana, 15. diſtinct.*

c *Vt ſunt Decretales epiſtolæ, reſcripta, conſtitutiones ſummorum Pontificum.*

d *Vt in cap. ſignificaſti, de maior. & obedien. c. Eccleſia ſanctæ Mariæ, 10. de conſtitutio. lib. 1 titu. 2. ſic approbata compilationes decretorum & decretalium, de quibus antea diximus, à Gregorio XIII. comprobatæ decretales Sixti, in concilio Lugdunenſi, Clemẽtinarum, in concilio Vienneſi, extrauagantium, ab aliis Pontificibus. Noſtra enim merito facimus quibus omnis ex nobis impartitur authoritas, vt ait Iuſtinia. in l. 1. verſic. omnia enim, de veter. iur. enuclea. C.* C

e *Vide l. 1. & fin. de legib. in Pandect.*

f *can. ius generale, 1. diſt. c. ius dictum, 12. de verbor. ſignificatio.*

Caput III.

Diuiſio ſeu partitio prima iuris Canonici. D

Constat hoc ius, ſcripto & non ſcripto. *a* Ad ius ſcriptum pertinent, authoritates ſacræ paginæ, concilia Eccleſiaſtica, ſanctorum Patrum ſententiæ relatæ & probatæ, conſtitutiones principum Eccleſiaſticorum & ſecularium, *b* decreta ſeu decretales epiſtolæ. *c*.

Scholia.

a *Quidquid in Eccleſia Catholica tenetur, aut authoritas eſt ſcripturarum, aut traditio vniuerſalis, aut certe particularis & propria inſtitutio. can. Catholica, 11. diſtin. Diuidunt iura ſua Græci & Latini, in ſcriptum & non ſcriptum, §. conſtat, & §. & non ineleganter, de iure natura. apud* E *Iuſtin. l. ius ciuile, 6. §. 1. de inſtit. & iur. P. Plato 8. de repub.*

b *can. ſi in adiutorium, 10. diſt. citantur ſæpe in decretorum libro iura ciuilia, vt in can. non autem, can. ſi quis non dicam, de pœnit. diſt. 1. can. propter ſuperfluam, 22. cum ſequentib. 2. q. 6. & alibi.*

c *can. in Canonicis ſcripturis, & tota 19. diſtinct.*

Caput IIII.

De ſcriptura diuina.

Ad ſacra Euangelia & Apoſtolica ſcripta, & reliqua quæ legis diuinæ ſunt, iura Pontificia, vt nautæ ad Cynoſuram reſpiciunt, neq; quicquam aduerſus ſacram paginam admittere, conditorum canonum eſt intentio. *a*.

Scholion.

C a *Vide fuſe totam duodecimam diſtinctionem.*

Caput V.

Concilia Eccleſiaſtica quæ dicta.

Concilia Eccleſiaſtica, alio nomine & ſynodi Græcis dicuntur: Latinis, coitiones fidelium. Concilii nomen conſultationem cum reſolutione indicat: Synodi, ipſam tantum proprie congregationem ob concilium exquirendum & con-
D cludendum, vtraque tamen appellatione promiſcue vtimur. *a*.

Scholion.

a *Vide can. 1. & 2. cum gloſ. 17. diſtinctionis, quæ ad concilia requirantur.*

Caput VI.

1 *Conciliorum ſpecies, vniuerſalium.*
2 *Prouincialium.*
E 3 *Epiſcopalium.*
4 *Monaſticorum.*
5 *Poſteriorum efficacia.*

Conciliorum Eccleſiaſticorum 1
ſpecies quatuor. Prima, conciliorum generalium, *a* quæ ad regulas conſtituendas vniuerſo orbi, & per ſingulas eius par-

tes, prout exigit neceſſitas, congregantur; vnde œcumenica dicuntur, in quibus repræſentatur Eccleſia vniuerſalis: ad quæ etiam prælati ex vniuerſo orbe congregantur, auctoritate ſummi Pontificis, qui in illis præſidet, vel eius nomine, eiuſdem legati. Alioquin nec legitima, nec rata ſunt, *b* niſi poſtea per eundem ſummum Pontificem probentur. *c.*

2 Secunda ſpecies eſt conciliorum prouincialium, quæ coguntur ab Archiepiſcopo, vt a capite ſuæ prouinciæ, conuocatis Epiſcopis eiuſdem prouinciæ, *d* qui venire tenentur, vel excuſationem mittere legitimam, *e* eaque obſeruare.

3 Sunt in tertia ſpecie Synodi Epiſcopales, ad quas Epiſcopi vocant ſuæ diœceſeos ſibi ſubditos clericos, *f* & curam animarum habentes preſbyteros. *g.*

4 Quarta ſpecies eſt conciliorum ſeu congregationum quas ineunt alicuius ordinis monachi vel religioſæ perſonæ, ex præpoſitorum ſuorum auctoritate. *h.*

5 Cæterum concilia prouincialia, epiſcopalia, monachorum, nullo modo diſponere poſſunt contra decreta generalium conciliorum, recepta ab Eccleſia. *i* Habent & ſingula concilia prædicta ſuos limites, extra quos non imperant: vt prouincialia, ſuas prouincias: epiſcopalia, ſuas diœceſes: monaſtica, ſuorum ordinum perſonas & negotia, quibus decreta mandant ſeruari, dummodo non aduerſentur canonibus conciliorum generalium, vel conciliorum per generalia receptorum. *k.*

A b *Tota 17. diſt. vide & decimamquintam, decimamſextam & quinquageſimam.*
c *Vt liquet ex tota decimaſexta diſtinct.*
d *De prouincialium conciliorum conuocatione tota 18. diſtinct.*
e *can. non oportet, can. Epiſcopus, 18. de pœna vero ſi non venerint, ponitur in can. ſi quis Epiſcoporum, eadem 18. diſtinct.*
f *Clem. 1. vbi ratio, de ſenten. excommun. cum maius ſit prouinciale concilium quam ſingularis prælati prouinciæ ac iudicium,* B *vide can. habeantur, 18. diſt. integrum quod plurimorum ſententiis comprobatur pro quo can. de quibus, 20. diſt.*
g *cap. quod ſuper, de maior. & obed. c. prudentiam, de offic. delegat.*
h *De quibus in c. in ſingulis, c. ea quæ, de ſtat. monach. & in extrauag. Benedicti 12. ad Monachos nigros, cap. ſtatuimus, & cap. rurſus.*
C i *Vt expreſſe cautum eſt can. 1. 18. diſtinct.*
k *Quæ concilia recepta ſint, & quæ non, docebit te tota 16. diſtinct. Gratiani.*

SCHOLIA.

a *De decretis quatuor conciliorum generalium, in can. 1 ſicut, can. ſancta, 15. diſtin. in can. ſancta, can. ſexta, can. ſeptuaginta, can. viginti, 16. diſt. l. cognoſcere, 7. §. ſequentes, l. nos reddentes, 8. §. ſuſcipimus, C. de ſumma Trinitate, & fid. Cathol. nouel. 131. c. 1. De aliis decretis aliorum conciliorum in can. ſicut, §. quintum, can. ſancta, & ſequentib. 15. diſtin. cano. ſancta, ſeu ſexta, can. prima, can. vlt. ibidem.*

CAPVT VII.

Vtilitas conciliorum.

Expedit Reipublicæ Chriſtianæ, haberi frequenter hæc concilia, ad tollendas hæreſes, ad mores reformandos, ad D ſopienda ſchiſmata, ad corrigendos abuſus, ad tranſigendas contentiones & lites, cum in orbe toto, tum etiam in ſingulis prouinciis, & per ſingula monaſteria. *a* Synodorum quippe intermiſſio multorum malorum cauſa in Eccleſia Dei exſiſtit.

SCHOLION.

a *Quando habendæ ſint ſynodi, neceſſitas primum docebit: deinde concilium Baſi-* E *lienſe in Pragmatica ſanctione, titulo de authoritate ſacrorum conciliorum, & ibi gloſ. de conciliis prouincialibus & Epiſcoporum, can. 2. 4. cap. propter Eccleſiaſticas cauſas, can. habeatur, 18. diſt. can. vtinam, 76. diſtinct. de modo [illegible] ſynodum, & de cæremoniis, viden. [illegible] d.*

in fine decretorum, c. fin. & nouella Iuſti- A *nia. 137. c. 1. 4. 5. & nouel. 123. de ſanctiſ. epiſcop. c. 10. & canon. apoſtol. 36. cap. 1. ſynodi Nicenæ. cap. Iuſtinia. in cap. 1. nouel. 137.*

Capvt VIII.

Patrum ſententiæ.

SANCTORVM patrum ſententiæ, non omnes pro legibus habentur, ſed tantum illæ, quæ a iuris Pontificii auctoribus B ad hunc finem ſelectę & probatæ fuerunt. *a* Alioquin ſanctorum quamuis patrum interpretationes, non præponderant canonum ſtatutis. Aliud enim eſt habere doctrinam interpretandi, aliud definiendi, & determinandi habere poteſtatem.

Scholion.

a *Explicantur hæc in principio 20. diſt. per Gratianum, & in can. noli meis literis, &* C *can. negare, & can. noli frater, vbi & alia ratio 9. diſt. Ceſſante tamē diſpoſitione iuris, dicta Sanctorum adduci in probationem poſſunt, vt notat Panor. ad can. Apoſtolica, de his quæ fiunt a maior. parte. capit. & ad can. certificari, de ſepultur.*

Capvt IX.

1 *Conſtitutio quid.*
2 *Et formulæ diuerſæ eius.*
3 *Epiſtola.*
4 *Decretum.*
5 *Edictum.*
6 *Sanctio.*

1 CONSTITVTIO eſt, quod vel ſummus Pontifex, vel Imperator, vel Rex, vel alius princeps ſtatuit, vel edixit. *a.*

2 Conſtitutionis principis ſpiritalis vel ſecularis, tres modi præcipui: per epiſtolam, per decretum, per edictum. *b.*

3 Epiſtola dici poteſt ſcriptum aut reſcriptum, per quod principis voluntas exprimitur, vt pro lege ſit. *c.*

4 Decretum quando pro tribunali negotio cognito, quod ibi decreuit princeps, in ſimilibus pro lege haberi vult. *d* Hinc epiſtolæ decretales vim legis habent. *e.*

Edictum, eſt generalis conſtitutio principis, aliquid iubens vel prohibens. *f.* 5

Sanctio fit, ſi legis tranſgreſſoribus grauis aliqua vel capitalis pœna imponitur. *g.* 6

Scholia.

a *can. conſtitutio, 2. diſt. §. ſed quod principi,* B *de iure natura. l. 1. C. de conſtitutio. princip.*

b *d. §. ſed quod principi placuit, & l. 1. §. 1. de conſtitutio. princ. lib. 1. P. tit. 4.*

c *Huius generis fuerunt plures epiſtolæ SS. PP. Leonis, Clementis, Gregorii, Innocentii, & aliorum, ex quarum capitibus, ſelecta ſunt reſolutiones, vt ex reſcriptis ad particularium petitiones, ſic & in iure ciuili, leges conflata ex epiſtolis & reſcriptis* C *principum: vt ex epiſtola D. Pii ad Ælianum ſcripta, l. 2. de his, qui ſunt ſui vel alien. iuris. P. §. ſed & dominorum, eo. tit. apud Iuſtinia. ex epiſtola Adriani, l. fi. C. de conſtit. §. ſi plures, de fideiuſſo. apud Iuſtinia.*

d *Vt in l. nec quicquam, 9. §. vbi decretum, de officio proconſul. l. 1. P. titu. 16. eſt & decretum conſtitutio ſummi Pont. cum concilio Cardinalium ad nullius conſul-* D *tationem edita, ſecundum gloſſ. in princ. 3. diſt. & Decium ad rub. de conſtit. in 2. lectura, num. 4.*

e *can. ſi Romanorum, 19. diſt. c. in cauſis, 19. de ſenten. & re iudic. lib. 2. decret. tit. 27. dicitur & decretalis epiſtola, conſtitutio Pontificis ad alicuius conſultationem promulgata.*

f *vt in l. 3. C. de legi. in l. hac edictali, C. de ſecund. nup.*

E g *Vt in §. ſancta quoque res, de rer. diuiſ. apud Iuſtin. l. ſanctio legum, de pœnis. P. vide Sextum Pompeium in verbum* ſanctum. *Olim leges ſacra ſanctione firmatæ, deuouebant caput tranſgreſſoris morti, vt liceret cuique huius modi impune occi-*

dere: exempla legis apud Barnabam Briſ- A
ſonium lib. 2. de formulis & ſolemnibus populi Romani verbis. Sanctionis etiam nomine, omnis principis lex contineri poteſt, l. vnica. C. de nouo codic. facien. gloſ. ad Clemen. 2. ad verb. ſanctioni, de vita & honeſtat. clerico.

Capvt X.

1 *De iure Pontificio non ſcripto.* B
2 *De conniuentia.*

1 IVs Pontificium non ſcriptum, in conſuetudine recepta conſiſtit Eccleſiæ Romanæ, *a* & in ſtylo curiæ eius. *b*.

2 Et ſæpe quoque conniuentia inſtar eſt iuris. *c*.

Scholia.

a *can. nolite, can. Eccleſiaſticarum, 11. diſtinct. tota 12. diſtinct. 1. ad Corinth. cap. 12.* C

b *cap. ex literis, de conſtitution.*

c *cap. cum iam dudum, de prabend.*

Capvt XI.

1 *Conſuetudo quid.*
2 *Et mos.*

1 COnsvetvdo, eſt ius moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex. *a* Interdum & conſuetudo legem interpretatur, corroborat & abrogat, *b* conſuetudo pro moribus probatis: alioquin improbi, quantumuis longo vſui innixi, nomine corruptelæ dicendi. *c*. D

2 Mos, eſt longa conſuetudo, de moribus tantummodo tracta.

Scholia.

a *can. conſuetudo, 1. diſt. l. de quibus, 32. cum tribus ſequent. de legibus in P. l. 1. & 3. quæ ſit long. conſuet. C. lib. 8. titu 53.*

b *Notat gloſ. in l. fin. quæ ſit long. conſuet. gloſ. in §. ex non ſcripto, de iure natur. & ita conſuetudo, eſt aliquando ſecundum legem, quandoque præter legem, quandoque contra legem. de conſuetudine contra legem, in can. illa, 12. diſtinct. c. fin. de feriis. cap. 2. de obſerua. ieiunior. verum contra ius diuinum non tenet, contra vero ius poſitiuum tenet, ex ratione locali quæ diuerſa ſit a iure communi. vide cap. 1. de conſtitutio. in Sexto. c. tanto, & ibi notata, eod. titu. apud Gregor. vt quæ in illud cap. fuſe ſcripſit Rochus de Curte, ſectio. 51. extſtāt tituli videndi de conſuetudine, lib. 1. Decretal. titu. 4. & in Sex. lib. 1. titu. 4. & lib. 1. extrauagantium communium. Conſuetudinis non tanta alioquin authoritas, vt vincat rationem aut legem, cap. cum conſuetudinis. 9. de conſtitut. can. ſit ſancta, can. illud, can. diuturni, can. conſuetudo, can. nos conſuetudinem, can. quemadmodum, 12. diſtinct. can. in his, 11. diſtinct. neque ſine ratione valet contra ius canonicum, can. conſequens, 11. diſtinct. atque in præſcribenda conſuetudine contra rationem iuris ſcriptam vel ius canonicum, requirūtur quadraginta anni, cap. vt litigantes, de officio ordinar. in Sexto. vide cap. ſuper eo, de cogna. ſpirital. facit cap. cum de beneficio, de prebend. in Sexto. glóſ. in cap. fin. de conſuetud. in Sexto.*

c *cap. fin. de conſuetud. can. mala conſuetudo, 8. diſtinct. can. conſtitutiones, 10. diſtinct.*

Capvt XII.

1 *Conſuetudinis diuiſio & generaliſſima quæ.*
2 *Generalis.*
3 *Localis.*
E 4 *Specialiſſima.*

COnsvetvdo, vel eſt generaliſſima, 1. veluti vniuerſi orbis, *a* vel generalis, quam non ſolum ciuitas, ſed & prouincia ſeruat. *b*. 2

Vel.

3 Vel ſpecialis ſeu localis, quæ in aliquo A
pago, vel in aliqua tantum ciuitate locum
habet. *c.*

4 Vel ſpecialiſſima, quæ eſt ſeruata ab aliquo patrefamilias. *d.*

Scholia.

a *Vt in can. Eccleſiaſticarum, can. Catholica, 8. xj. diſt.*

b *Vt in c. ex tuarum, de author. & vſu pallii, cap. cum Eccleſia, de electio. vide l. de quibus, de legib. in P.* B

c *Vt l. venditor, §. ſi conſtat, commun. prædior. P. cap. venientes, de iureiurand. l. ſi de interpretatione, de legib. Pand.*

d *l. vel vniuerſorum, de pignor. actio. cum ſimilib.*

Capvt XIII.

1 *Stylus quid.*

2 *Et eius, & conſuetudinis conſideratio.* C

STYLVS eſt formula, qua vtuntur curiales aulæ Romanæ in reſcriptis, vel aliis negotiis expediendis. *a.*

Conſuetudinis & ſtyli duplex conſideratio: vniuerſalis & particularis. Vincit conſuetudo particularis, rationalis & probata, in loco vbi eſt, generalem, propter ſingulares naturales rationes, quæ in loco D ſingulari magis ſunt vtiles. *b* Idem in ſtylo particulari dicendum.

Scholia.

a *cap. cum in cauſis, de ſentent. & re iudic. Stylus proprie Graphium, quo ſcribebatur olim in tabulis: vnde tranſlatitie pro ſcripto, vel cuiuſque ſolito more, dictio vſurpatur. Inde liber ſtylus, in l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ. in l. fin. C. quæ res* E *vendi non poſſint. Stylus & proprie appellari poterit conſuetudo quæ reſpicit ordinem loquendi, ſcribendi vel procedendi: cum conſuetudo abſolute reſpiciat deciſionem. Barthol. in l. de quibus, de legib. Ioannes Andreas, & text. in c. quam graui, de crimin. falſi. Contra ſtylum, factum improbatur in l. ſacri afflatus, de diuerſ. reſcript. C. & ſtylus poteſt allegari in deciſionibus, quando ius non eſt in contrarium, cap. literas, de iuramento calumniæ. vide Panorm. ad cap. ex literis, de conſtitutio. vbi pro lege habetur ſtylus, & ibi notant interpretes, & cap. 2. de prebend. in Sex. Felin. ad cap. 2. num. 16. de reſcript.*

b *cap. 1. de conſuetud. in Sext. ſic ſtatuta municipalia variant, ob diuerſas morum rationes, & vt Plutarch. ait in Themiſtocle,* ὦ ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων· ἀλλὰ δὲ ἄλλοις καλά. καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα σώζειν καὶ κοσμεῖν. *id eſt*, ô hoſpes, leges differunt hominum: alia enim aliis honeſta & pulcra. Honeſtum autem omnibus domeſtica conſeruare & ornare. *Vide exempla apud Polybium lib. 8. Æmilium Probum, in proœmio vitarum Imperatorum.*

Capvt XIIII.

1 *Alia iuris Pontificii diuiſio.*

2 *Ius commune & corpus iuris, & quæ extra.*

EX ſuperioribus, alia iuris Pontificii oritur diuiſio, ius commune, & ſingulare ſeu ſtatutorum. *a.*

Commune dicimus, quod in corpus iuris tranſlatum eſt. *b* Corpus porro iuris Pontificii conſtat voluminibus, decreti Gratiani, Decretalium Gregorii, Sexti decretalium, Clementinarum, extrauagantium communium, & Ioannis 22. Extra corpus iuris alia ſunt, quibus vtimur aliquando, veluti regulæ cancellariæ, *c* Pragmatica ſanctio, concordata inter ſummum Pontificem & Regem Galliarum, ſtatuta & conſuetudines locorum, & aliæ decretales, quæ iuris corpore non continentur. *d.*

S c h o l i a. A

a *cap. cum dilectus de conſtitution. c. 1. eo. tit in Sex.*

b *cap. paſtoralis, de fide inſtrum. §. fin. de reſeruatio. in Pragma. ſanctio.*

c *De regularum cancellariæ auctoritate tractat Ioannes Franciſc. de Paninis, in proœm. extrauagan. nos quoque, & de Pragmatica ſanctione libro de iuris arte, cap. 8. num. 8. 9. 10.*

B

d *Secundum quas & iudex iudicare poteſt, ſi iuri ſint conſona, c. paſtoralis, 8. de fide inſtrum. lib. 2. decr. titu. 22.*

C a p v t XV.

1 *Poſitiones iuris.*

2 *Et materia ſubiecta.*

1 Ivris huius ſunt duæ poſitiones, publicum & priuatum. Publicum quod ad ſtatum reipublicæ pertinet: priuatum, quod ad ſingulorum vtilitatem. *a* Publicum & ſacrum continet. *b.*

2 Tractat ius canonicum, de rebus diuinis & humanis. De diuinis, exempla, vt de fide Catholica, de hæreſi, de ſacramentis, De humanis, vt de contractibus, de teſtamentis, & ſimilibus.

S c h o l i a.

a *Ex Vlpian. in l. 1. §. 1. de inſtit. & iur. P. ex* D *§. penult. eod. titu. apud Iuſtinia.*

b *Proxime citatis iuribus, de materia ſubiecta iuris agitur.*

C a p v t XVI.

1 *Vnde iura Pontificia.*

2 *Et quis ea condat.*

1 Ex malis moribus ortæ ſunt leges bonæ, quæ eos emendarunt, *a* latæ vel E approbatæ a ſummis Pontificibus. *b.*

2 Cardinales autem etiam ſede vacante leges generales condere non poſſunt, *c* particularem tamen inter ſibi ſubditos poterunt ferre, non aduerſantem generalibus. Legatus ſummi Pontificis: *d* Patriarcha in Patriarchatu: *e* Archiepiſcopus in ſua prouincia: *f* Epiſcopus in ſua diœceſi. *g.*

S c h o l i a.

a *cap. nam concupiſcentiam, de conſtitutio.*

b *cap. propoſuit, de conceſſio. prebend. Clemen. 2. vt lite penden. cap. 2. de prebend. in Sexto. cum ſacerdotio legis quoque* B *condende poteſtas translata fuit, c. translato, de conſtitutio. c. ſignificaſti, de election. can. ſunt quidam, 15. q. 1.*

c *cap. vbi periculum, 2. §. idem quoque, & ibi gloſ. ad verbum* intromittant, *de electio. in Sexto. c. 1. & ibi gloſ. ad verba, ſede vacante, de ſchiſmat. in Sexto. tractat. fuſe Sebaſtia. Medicis, prima parte tractatus de legib. & ſtatutis, quæſt. 10. de Legato, q. 11. & de Patriarcha quæſtio.* C *12. de Archiepiſcopo, quæſt. 13. de Epiſcopo, quæſt. 14. de Abbatibus, quæſt. 15. de capitulo quæſt. 16.*

d *Hoſtienſis in Summa de officio legat.*

e *can. conqueſtus, 9. quæſt. ſecunda.*

f *can. quod dicitis, 16. diſtinctione.*

g *c. fin. de conſtitutio. in Sex. c. nouit, de iudic.*

C a p v t XVII.

Qui vti debeant hoc iure.

Hoc iure vti debent omnes Chriſtiani, in ſcholis, & in iudiciis: *a* nec liberum de illo ſtatuere, ſed ſecundum illud iudicare oportet. *b.*

S c h o l i a.

a *In proœmio Decretalium: fortiora enim* E *ſunt iura Pontificia legibus ciuilibus, maxime in cauſis Eccleſiaſticis, cap. penult. & fin. de ſecund. nupt. c. 1. & cap. fin. de conſtitut. cano. lege Imperatorum, & can. certum eſt, & can. conſtitutiones, 10. diſt.*

b *can.*

b *can. erit autem lex. § fin. cum ſeq. 4. diſt. c. 1. & cap. ne innitaris, de conſtitutio. can. ſi quis ſuadente diabolo. § committunt 17. quæ. 4. l. 2. C. de crimin. ſacrileg. l. minime. 23. de legib. P. exemplum pone in pœniten. tia. cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentiis, in blaſphemia. in cap. ſtatuimus, de maledic. in materia iuramenti, cap. cum contingat, de iureiurando. cap. licet, & ca. 1. eod. tit. in Sext. & in aliis quæ fauorem animæ reſpiciunt, & cauſam peccati, c. nouit, de iud. can. nos inter, de purg. can. cum ſimilib.*

C A P V T. X V I I I.

Finis iuris.

FInis vltimus iuris Pontificii, eſt dirigere animas ad Deum. *a* Ad eum finem curat emendari vitia, & bene viuendi regulas præſcribit, *b* diſciplinam Eccleſiaſticam inſtituit, conſeruat, *c* audaciam humanam coercet, vt tuta ſit bonorum innocentia, *d* finem litibus imponit, *e* fraudibus occurrit. *f* præcipit facienda, prohibet mala & illicita, permittit interdum quædam, ne deteriora ſequantur. *g* Et in ſumma, docet, honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuũ cuique tribuere: quæ ſunt iuris tria præcepta præcipua. *h*

S C H O L I A.

a *Gloſſ. ad can. cum contingat, de iureiur. ca. vt animarum. de conſtitut. 2 5. in Sex. in proœm. Decretal.*

b *Can. prodeſt. quæſtione quinta.*

c *ca. ca. & ca. regula 3. d. ca. factæ ſunt autem leges. 4. d.*

d *can. 1. & 2. & can. factæ. 4. d. cap. non fruſtra 23. q. 5.*

e *cap. finem litibus, de dolo & contumac. titulo de præſcrip. l. 1. C. de nouo co. facien. cum ſimilib.*

f *Vide c. quia propter, de electionib.*

g *c. priuil. § f. & c. fin. 3. diſtin. l. 1. & l. legis virtut. 7. de le.*

h *c. 1. verſ. ideoque. in Proœm. Decret. §. iuris præcepta. de iuſti. & iur. l. iuſtitia. 10.*

A *c. iuris præcepta, eo titul. in P · T ior. & 3. de finib. nos de his præceptis. etiam libr. 2. præludiorum.*

C A P V T I X.

1 *Materia iuris pontificii.*

OMne ius † quo vtimur, vel ad res, vel 1
ad perſonas, vel ad actiones, ſiue actus earum pertinet. Agamus primum igitur de rebus.

B

S C H O L I A.

a *In lege 1. de ſtatu hominum. §. final. de iure natural. gent. & ciuil.*

DE REBVS ET EARVM Diuiſione.

a T I T. II.

a Agitur de Rerum diuiſione. *libr. 2. Iuris ciuilis. tit. 1. libr. 1. P. tit. 8.*

C

C A P. I.

Appellatio rei quid contineat.

REi appellatio, quæ in patrimonio noſtro, & quæ extra ſunt, continet *a* iura & cauſas. *b*

C A P V T I I.

1 *Diuiſio rerum prima in corporales & incorporales.* 2. *Et quæ ſint.* 3. *Quomodo diſtinguuntur.* 4. *Materia & forma quid.* 5. *Corpora ſimplicia & compoſita.* 6. *Res mobiles, immobiles, & ſe mouentes.*

D

RErum diuiſio † vna generalis, vt aliæ 1
corporales, aliæ ſint incorporales: *c* illæ ſunt, iſtæ eſſe intelliguntur. *d*

Corporales ſunt, † quæ ſui natura tan- 2
gi poſſunt, quamuis actu interdum non tangantur, veluti, fundus, homo, veſtis, & ſimilia, quæ conſtant dimenſionibus,
E longitudine, & profunditate. Viſibiles ſunt corporales, inuiſibiles incorporales, quas intelligibiles dixit Plato. *f* Incorporales, *g* quæ tangi non poſſunt, qualia ſunt, quæ in iure conſiſtũt, vt hæreditas, *h* vſusfructus, *i* obligationes, *k* & ſimilia.

3 Res corporales,† per exteriores termi- A
nos, & ſenſibus comprehendũtur: Incor-
porales, intimis proprietatibus, mente &
intelligentia diſcernuntur.

4 Vtriſque materia & forma, † ſed ma-
gis proprie corporalibus. Materia, id eſt,
ex quo aliquid fit: *m* forma, tranſmutatio-
num cauſa & effectrix, *n* quæue diſtinguit
res luce ſua.

5 Corporum rurſum,† alia ſimplicia, alia
compoſita. Inter corpora ſimplicia, Phy- B
ſici annumerant, elementa pura, terram,
aërem, aquam, ignem, & corpus æthere-
um. Compoſita dicuntur, mixta ex ſimpli-
cibus elementis prædictis, vel compacta
ex elementatis. Faciuntque iuris vtriuſq;
nomothetæ, ad faciliorem rerum diſtin-
ctionem duas compoſitiones corporum,
phyſicam ſeu naturalem, & artificalem.
Phyſica ſunt, cum continentur vno ſpiri-
tu, ſeu admixtione vnius nominis, vt lapis, C
homo, & ſic de ſimilibus. Artificialia quã-
do diſtantia natura, inter ſe cohærent, vt
ædificium, nauis, & ſimilia, vel quando di-
ſtantia non cohærent, ſed congregata v-
num nomen ſortiuntur tertium, vt in gre-
ge, populo, & collegio, *o* & capitulo, & ſi-
milibus liquet.

6 Subdiſtinguemus iterum † res corpo-
rales, in mobiles, ſe mouentes, & immo-
biles. *p* Mobiles per ſe non mouentur, niſi D
per aliud, vt lapis. Se mouentes per ſe mo-
uẽtur, vt animal. Immobiles nec per ſe, nec
per aliud moueri poſſunt, vt res ſoli, &
quæ ſolo immobiliter adhærent, *q* vel de-
ſtinantur: vt mancipia ruſtica, coloni, *r* qui
pars fundi cenſentur. *s*

7 Fructus etiam † quandiu non fuerint a
ſolo ſeparati. *t* nam ſeparati inter mobi-
lia, annumerari par eſt. *v* Annumeran-
tur & inter immobilia, cenſus perpetui, E
annonæ ciuiles, *x* quæ exemplo rerum im-
mobilium Eccleſiaſticarum alienari vetã-
tur ſine ſolemnitatibus, *y* quæ & eſt inter
alias *z* inſignis inter mobilia & immo-
bilia differentia.

S c h o l i a.

a *l. rei appellatio. 5. de verb. ſignific.*

b *l. rei appellatione, de verborum ſignificat. in l. verbis 120. eod. tit. P. l. 1. §. 1. de reb. cred. lib. 1. P. tit. 1.*

c *Caius l. 1. §. quædam, de rer. diuiſ. libr. 1. P. tit. 8. §. 1. 2. 3. eo. tit. apud Iuſtin.*

d *De hac rerum diuiſione Cicero in Topicis.*

e *Vt Caius d. l. 1. de rerum diuiſ.*

f *Plato 6. de republ. & in Phædone.*

g *Iam dicta lege prima, §. quædam.*

h *leg. 50. de petitio. hered. P.*

i *l. 1. & 2. de vſufruct.*

k *§. 1. de obligat.*

l *Plotinus lib. 4. Enneadis Sextæ c. 11.*

m *l. adeo §. cum in ſuo, de acquir. rerum domin. P.*

n *dicta l. adeo. §. inſulam, de acqui. rer. l. Iulianus. §. ſi quis rem, ad exhib.*

o *rerum mixtura 30. de vſucap. libr. 41. P. titul. 3. vide quæ dixi libro 1. Syntag. iuris. cap. 8.*

p *l. a diuo Pio. §. in condemnatione, de re iudica. P. l. mouentium, de verborum ſignificatione.*

q *l. 1. & 3. de acquir. poſſ. vide l. fundi. 18. §. Labeo. l. granaria. 19. de actio. emt. P. & quæ diximus. libr. 1. Syntag. cap. 9. numer. 6.*

r *§. vult enim, de non alienan. reb. Eccleſ. in authent. l. 1. & leg. quemadmodum. 7. leg. colonos. in 1. de agricol. & cenſi. libr. 11. C. tit. 47. l. ſi quis inquilinos, 145. de legat. primo. P.*

s *l. 3. de diuerſ. & tempora. præſcri. d. l. colonos. in leg. originarios, de agricol. & cenſi. libr. 11.*

t *leg. fructus 44. de rei vindic. libr. 6. P. tit. l. ſi furs. & l. arboribus. §. Iulianus. de vſufruct. lib. 7. P. tit. 1.*

v *l. fin. de requir. reis. lib. 48. P. tit. 17.*

x *§. vult igitur, de non alienan. reb. Eccleſ. in auth. l. fin. §. præterea. C. de iure dot. leg. iubemus. c. de ſacroſanct. Eccleſ. Clementin. exiui. §. cumque, de verborum ſignificat. vi-*

cat. vide Alciatum ad leg. monentium, de verb. ſign. A

y *dict. §. vult igitur. & dict. l. iubemus nulli, & aut hoc ius porrectum, de ſacroſanct. Eccleſ. & c. querelam. tit. de rebus Eccleſ. non alienan.*

z *Differentias damus libro primo Syntagm. iuris vniuerſ. cap. 9. & 10. nu. 7.*

CAPVT III.

1 *Res aut diuini & humani iuris.* B
2 *Quid diuini.*
3 *Quid ſacra.*
4 *Quid religioſa.*
5 *Quid ſancta.*

1 RErum corporaliũ † & incorporalium generalis alia diuiſio a dominio earum videtur concepta, vt quædam ſint Diuini, quædam Humani iuris.

2 Diuini iuris ſunt, † quæ in nullius viuentis humanis bonis exſiſtunt, *b* ſed ad C diuinam cauſam pertinent. & iſtarũ, quædam proprie diuini iuris, vt ſacræ & religioſæ: quædam quodammodo diuini iuris, vt ſanctæ.

3 Sacræ res ſunt, † quæ rite per pontifices Deo conſecratæ ſunt. *c* Et quæcunque veniunt ſub nomine, vel ratione iuſtitiæ, vel religionis, ſacræ & ſacroſanctæ dici poſſunt, vt leges ſacræ, ſacri affatus, & ſimilia. *d* D

4 Religioſæ res, † generaliter, quæ ad fidem orthodoxam, & diuinum metum, ſanamve & ſecundum Deum conſcientiam, pertinere videntur: cum religio ſit ipſa fides, & cultus rectus Dei. *e* Etſi pro vno articulo fidei reſurrectionis, videatur religioſus locus in iure ciuili dictus, qui ſepeliendis corporibus deſtinatur, *f* qui & nũc ſacer inter Chriſtianos, qui per epiſcopum conſecratur & dedicatur. *g* Sunt & ædes E ſacræ, cultui diuino conſecratæ, religioſæ dictæ, *h* & habitantes in illis, religioſi nominati. Religioſum enim eſt quod propter ſanctitatem a vulgo ſepoſitum & remotum eſt. *i*

Sanctæ res ſunt, † quæ ab iniuria hominum defenſæ atque munitæ ſunt, *k* ſanctæ incorruptæ res, incontaminatæ: vnde ſancti, qui integræ & irreprehenſibilis fidei ſunt atque probis moribus. *l* Sicque vt ſunt gradus boni, ita & ſanctitatis: & res aliqua alia ſanctior. Vnde ſanctiſſima Trinitas, ſanctus Deus perfectiſſima ſanctitate, & ſancti alii in aliquo gradu, vt beatitudinis gradus plures, quemadmodum in domo Dei plures manſiones, *m* nouemque ordines Angelorum. *n* Eſt etiam vt plerumque, ſanctum idem quod ſacrum & religioſum: *o* vt contra ſacrum, quod alioquin ſanctum dictum. *p* Proprie quoque ſanctum, quod ad curam Dei pertinet. *q* ſed & ſancti dicti profeſſione religionis, & fidei, & non tantum ratione vitæ, & morum. Inde & bellũ ſacrum quod ob religionem initur. 5

SCHOLIA.

a *l. 1. de rer. diuiſ. P vide quæ diximus. libr. 1. Syntag. cap. 14.*

b *§. nullus. de rer. diuiſ. l. 1. §. quod autem, & l. in tantum. 6. § ſacræ res. de rerum diuiſ. Quamuis autẽ ex more antiquo Latinis dicãtur, latiori diuiſione, quædã res diuini, & publici iuris, eſſe & priuati commodi, vt apud Auſon. in gripho. l. vt inter diuinũ. 23. de Sacroſ. Eccleſ. capit. & in l. 12. tabularum: publicum tamẽ & priuatum, ſub humani iuris recte continentur mẽbra.*

c *§. ſacræ res ſunt, de rerum diuiſ. lib. 2. inſt. tit. 1. l. in tantum 6. §. ſacra, & l. ſacra loca 9. de rerum diuiſ. P. omne quod Deo dicitur. ſacrũ dicitur. Agennius in fine commentarior. ad Iulium Frontinũ. Macro. 3. Satur. c. 3. Ex Trebatio ſacrũ appellabant Græci, quicquid præclarũ ac vehementer conducibile videri vellent, βουλὴν ἱερὰν, ſacrum conſiliũ: ἱερὰν πόλιν, ſacrã ciuitatem, apud Ariſtidem ἱερὰν ἄγκυραν ſacr. in anchoram. Plutarchus etiam dixit in Pel. de, ſacrum præſidium, abiitq. ii. praeter ..., pro re nihili & parũ æſtimata, ...*

id eſt nihil ſacri eſt, vt apud Theocritum A
in Hodepericis ἀλλ' ἄν αἱ καλῆς ἱερὸν θέμεν
ἔστι μὲν οὐδὲν ἱερόν, id eſt, Hæ dum igitur: ſi
vis age iam depoſito, quamquam nihil
eſt ſacri.

d *Vt nos explicamus & cauſam damus, lib. 33. Syntagma. can. 14. nu. 6.*

e *l. 1. de Sum. Trin. C. erga Deum relig. l. 2. de iuſt. & iur. in P.*

f *l. in tantum. 6. religioſum. de Rer. diuiſ. P. §. religioſum, eodem titul. apud Iuſtinianum.* B

g *cap. conſuluiſti de Conſecrat. Eccleſ. vel alta. lib. 3. Decretal. tit. 40.*

h *tit. de religioſis domibus.*

i *Vide Gellium, lib. 4. cap. 9.*

k *l. ſanctum 8. de Rer. diuiſ. P. §. ſancta quoque res, eodem titulo apud Iuſtinian.*

l *c. de reliquiis & veneratione ſanctorum.*

m *D. Ioan. Euang. c. 14. verſ. 2.* vt ſtella diſfert a ſtella in claritate, &c.

n *vide quæ diximus in lib. de Angelis.*

o *Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 3.*

p *vt habetur in CC. in edicto, ne quid in loco ſacr. P.*

q *ſic explicat Plato in Eutiphrone ſeu de ſanctitate, nos hoc explicamus. libr. 33. Syntagm. c. 14. nu. 3. & 4.*

Cap. IIII.

Sacrarum rerum ſubdiſtinctio.

1 Sacrarum, religioſarum, † ſanctarumq; rerum ſpecies plures eſſe cenſentur, de quibus Deo fauente ordine agemus. Nam harum, Quædam ſunt corporales, in quibus ſpiritualia exercentur: vt templa, ſeu ædes ſacræ, altaria Deo conſecrata, Quædam ſpirituales, quæ & ſpiritualem habẽt cultum, vt fides, ſacramenta: Quędam quæ ad corpora pertinent, quæ habent vel habuerunt ſpiritum: qualia ſacra λείψανα ſanctorum, cœmeteria, quibus corpora Chriſtianorum concluduntur, & res quæ pertinent ad viuos, xenodochia, aliaque pia loca; indulgentiæ, ieiunia, vigiliæ Eccleſiaſticæ, quibus excipiuntur ſacræ feſtiuitates, diuina officia ſeu proceſſiones, Miſſæ, conciones, ſeu ſacræ prædicationes, primitiæ, decimæ, oblationes, cenſus, feuda, bona temporalia, ſeu dedicationes Eccleſiarum, ad nutriendos clericos, vel ad neceſſaria cultui diuino ſuppeditanda, vel ad hoſpitalitatem exercendam, & iura ſuperiorum prælatorum exſoluenda. E A

Inter ſancta enumerantur *b* portæ & muri ciuitatum, ethnicis. *c*

Capvt V.

Humani iuris res. B

Hvmani Iuris res erũt, *d* quæ hominum & eorum vſus cauſa ſunt, quarũ Quædam communes omnium, Quædam publicæ, Quædam vniuerſitatis, Quædam ſingulorum. *d*

Iure naturali omnium communia ſunt, aër, aqua profluens, mare, littora, riparum vſus. *e* C

Vniuerſitatis ſunt non ſingulorũ, quæ in ciuitatibus ſunt, theatra, ſtadia, & his ſimilia communia ciuitatum, ſeu inter ciues, vel municipes.

Singulorũ ſunt, quæ cuique iuſte quæruntur, vel iure gentium vel ciuili. *f*

Scholia.

a *tit. de ſacroſanct. Eccleſ. c. de Immun. Eccleſia. tit. de conſecratio. Eccleſiæ & altaris. lib. 3. Decret. tit. 4. tota de Conſecratione diſt. 1.* D

b *l. ſanctum eſt. 8. §. final. l. ſacra loca 9. §. muros, & l. fin. de rer. diuiſ. P.*

c *l. 2. de rer. diuiſ. P. §. 1. eod. titul. apud Iuſtinian.*

d *l. 2. §. 1. l. 4. 5. de rer. diuiſ. §. 1. & quidem naturali iure, & §. riparum vſus, apud Iuſtinia. eod. tit.*

e *d. l. in tantum. 6. §. 1. de rer. diuiſ. P. §. vniuerſitatis, eod. tit. apud Iuſtinia.* E

f *tractatur in l. 1. 2. 3. & ſequentibus de acquirend. rer. domin. titul. 41. P. titul. 1. §. ſingulorum. de rer. diuiſion. apud Iuſtinianum.*

DE ECCLESIA SIVE Templo.

a TITVLVS IIII.

Materiæ ſedes.

a De Eccleſiis ſeu templis agitur in titulo de Eccleſiis ædificandis ſeu reparandis. *libr. 3. Decretal. tit 48. de immunitate Eccleſiarum, &c. 3. Decret. tit. 49 de ſacroſanctis Eccleſiis & de rebus, & de priuilegiis earum. lib. 1. C. titu 3. De paganis & ſacrificiis & templis. libr. 1. C. de his qui ad Eccleſias confugiunt, vel ibi exclamant & ne quis ab Eccleſia extrahatur. C. libr. 1. vt nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi, &c. Nouel 67. de Eccle. titul. & priuilegiis aliiſque agit Nouella. 131. Iuſtin. de Eccleſiis conſtitutis in Africa Nou 37. Iuſtinia. eſt Tyberii conſtitutio, de diuinis domibus. De his qui imperfectum monaſterium relinquunt. Nouella Leonis 14. In iure Orientali collecto per Bonafidium, inueniuntur & nouella Cæſarum conſtitutiones Nicephori Phocæ 4. conſtitutio, ne Eccleſiæ prædiis locupletentur, & ne ſine ſententia principis epiſcopus creetur, & conſtit. 5. ne de nouo conſtruatur monaſterium, aut venerabilis alia domus. Romani Argyri. de reditu magnæ Eccleſiæ, & de Aletongyo Manuelis Comneni: vt Eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad vrbem immobilia intacta ſint a manu fiſci, & 10. de immobilibus omnium, quæ vbique ſunt Eccleſiarum ad poſſeſſionem immobilium. Et Alexii Comneni ne monaſterio prædia deſcribãtur.* Ad res Eccleſiæ & templorum pertineat quoque titu[lus] de rebus Eccleſiæ alienandis, vel non, *lib. 3. tit. 13. Decretalium, & in ſexto lib 3. tit. 9 & Clem. lib. 3. tit. 4.* Et in Nouellis Iuſtiniani de non alienandis aut permutãdis Eccleſiaſticis rebus, immobilib, aut in ſpecialem hypothecam dandis, &c. *Nouella 7. vt etiam Eccle[ſi]a Romana centum annorum gaudeat præſcriptione, Nouella 9. vt Eccleſia Sanctæ reſurre[cti]onis alienare poſſit ædificia ſecundum ipſam ciuitatem ſita, Nouella 40. De Eccleſiaſtica[r]um rerum immobilium alienatione & ſolutione, Nouella 46. Vt de cætero commutationes rerum Eccleſiaſticarum non fictæ fiant, &c Nouella 55 De priuilegiis archiepiſcopi primæ Iuſtinianæ nouella. 11. In Nouella Leonis 13. de perpetuis emphiteuſibus. In Iure orientali collecto a Bonafidio eſt Leonis Iconomachi conſtitu[tio] de ſ[p]ace.*

CAPVT PRIMVM.

1 *De Eccleſiæ nomine. 2. bonorum & malorum vna Catholica. 3. caput eius vnum, vnus paſtor. 4. Eccleſiæ membra.*

ECcleſia, nomen a Græcis ἐκκλησία, quo 1
ſignificatur congregatio ſeu cœtus. *a*
Et quemadmodum, congregatio, bono- 2
rum & malorum eſt: ſic Eccleſia malorum
& bonorum, Eccleſia ſathanæ, *b* & Eccle-
ſia Dei: *c* illa improbata, hæc eſt ſancta, v-
naque *d* vniuerſalis per vniuerſum orbem:
B vnde Catholica dicta, *e* fidelium vbique
terrarum exſiſtentium cœtus, communio,
vnius fidei conſenſus. *f* Caput eius, Chri-
ſtus, *g* vnde & † illa corpus domini dicitur, 3
h Sponſus quoque eius Chriſtus, *i* Et eius
vnus vniuerſalis paſtor. *k* Cuius membra
alii cœtus, qui & particulares Eccleſiæ di-
ctæ. *l*

SCHOLIA.

C a *Numeror. c. 20. verſ. 4. & Reg. 17. verſ. 47. 3. Reg. 8. verſ. 14. & ſæpe alibi in ſacra pagina. ca. 8. Eccleſia. de conſecrat. diſt. 1. vide quæ diximus. lib. 2. Syntag. 1.*

b *Verum congregationes malorum, conuenticula in iure nominantur, dum prohibentur. l. conuenticula. 15. de ſacroſanct. Eccleſ. C. l. 3. C. de hæret. explicat hoc nomen, nec in bonam partem conuenticulum accipi, Fredericus Nauſea. lib. 1. cõſiliarium*
D *rerum.*

c *Eccleſia Dei, actor. 20. ca. ſed & illud. 26. q. 2. ca. legimus. 93. diſtin. ca. In nouo, ca. quamuis, 21. diſt. ca. 1. ad Tim. 3. verſ. 5. Matthæi 16. verſ. 18. Eccleſia Domini. Num. ca. 20. verſ. 4. cap ſacroſancta. 22. diſtin.*

d *Sic præfigurata per vnam arcã Noe. Geneſ. 6. & 1. Petri 3 verſ. 20 per vnam columbam, Canticor. c. 6 ver. 8. docet & v-*
E *nam c. 1. §. vna, de ſumma trinit. ca. Nouatianus, can. ſcire debes. 7. q. 1. Cyprian. lib. 4. Epiſt. 9. can. pudẽda. c. ſchiſma. 24. quæſtione 1.*

e *ca. catholica, ca. palam. 11. diſtinct. diſputat de hoc nomine Catholici, diuus Auguſtinus. lib. 3. contra Gaudentium. cap. 1.*

D.Cyprian.lib.de vnitate Eccleſiæ. Et ite- A
rum D. Auguſt. lib. de catechiſandis rudibus. cap. 3. ſcribit, Eccleſiam eſſe populum fidelem per vniuerſum orbem diſperſum. In Synodo Nicena, In Symbolo, Catholica & ſancta dicitur Eccleſia ſanctorum, Pſal. 88. cuius ſigna exponit Optatus Milenitanus. lib. 2. contra Parmenionem. Et Vincentius Lyrinenſis.

f *Vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus, ad Epheſios. c. 4. verſ. 5. Eccleſia fidei & reli-* B
gionis mater perpetua. l. iubemus nulli. 4. Et l. decernimus. 6. de ſacroſanct. Eccleſ. & mater Eccleſia dicitur. in cap. 1. de exceptio. in ext. lib. 2. titul. 12. mater, ſcilicet fidelium. quia nos in baptiſmo regenerat. ca. quæ. abſtulerit. 12. q. 2.

g *Ad Epheſ. 1. verſ. 22. ca. 5. verſ. 23. & 1. ad Cor. c. 12. verſ. 27. cap. 1. §. ſed vbi, de ſacra vnctio. c. Romani, de iureiuran. ca. nuptiarum. 27. q. 1. quare mortuo ſum-* C
mo pontifice, Eccleſia ideo non remanet acephala, Archid. ad c. vbi periculum, de cler. in Sex. nota. & in Clemen. ne Romani eo. tit.

h *1. ad Cor. 12. verſ. 12. & 27. vnum ouile, vnus paſtor. Diui Ioannis. c. 10. verſi. 16.*

i *Clem. 1. de ſumma trin. ca. Eccleſia mea. 97. diſt. Eccleſia ſponſa Chriſto. 1. ad Corinth. 11. verſ. 2. præfiguratum. Pſal. 44. verſ. 11. Ezechiel. 16. verſ. 9. ad Epheſ. 5.* D
verſ. 26. Apocal. 19. verſ. 8. & c. 21. verſ. 10. D. Cyprian. lib. de Simplicitate prælatorum, non pertinet ad Chriſti præmia qui reliquit Eccleſiam Chriſti, alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt, habere iam non poteſt Deum patrē, qui Eccleſiam nō habet matrē. *Et rurſum lib. 4. Epiſt. 2.* quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti Eccleſia non eſt. E

k *quicunq;. c. alienus. 24. q. 1. ca. Eccleſiæ paradiſo. 45. de conſec. diſt. 4.*

l *quemadmodum ſeptē Eccleſiæ referuntur. In Aſia. Apoc. c. 3. & ſeqq. vt alibi ad Roman. 10. verſ. 16. & ad Galat. 1. ver. 2.*

Capvt II.

Eccleſia Romana.

Dicitur † & vniuerſalis Eccleſia, Ro- 1
mana. *a* Et eadem caput Eccleſiarum, *b* dicta etiam Apoſtolica, quia D. Petro apoſtolo conceſſa eſt Eccleſiæ cura generalis a domino noſtro Iesv Christo, in cœlum aſcendente, *c* vel etiam, quod in hac vniuerſali Eccleſia conſtitutiones & traditiones apoſtolicæ ſeruantur. *d* Et apoſtoli ſpiritualiter & electiue genuerūt Epiſcopos, qui in locum illorum ſuffecti fuerunt. *e*

Scholia.

a *ca. quis neſciat. 11. diſtin. cap. ſcit ſancta Romana. 12. diſtinct. quia fides quæ Romæ plantata & prædicata eſt, per diuos Apoſtolos Petrum & Paulum. per vniuerſum orbem publicata fuit, ad Roma. ca. 1. verſ. 8. Ibi fides veſtra, & c. 1. capit. de Summa Trinita.*

b *ca. non decet. 12. diſt.*

c *c. fina. diui. Iohannis Euangeliſtæ.*

d *ca. præceptis Apoſtolicis. 12. de Apoſtolica doctrina, quæ ab Apoſtolis tradita, vel quæ cum fide Apoſtolica conuenit. Tertullian. libr. de præſcript. aduer. hæret. l. cum recta. 7. & l. cognoſcere. §. pauci. de Summa Trinitate.*

e *ca. quorum vices. 68. diſtinct.*

Capvt III.

Corporis Eccleſiæ membra tria præcipua.

Eccleſia fidelium † habet membra ſua 1
aliqua in cœlis, & ea Eccleſia triumphans, quæ iam adepta beatitudinem. *a* Alia habet in terris, eorum qui contendunt adipiſci illam felicitatem, & faciunt Eccleſiam militantem. *b* Alia defunctorum, pro quibus ſuffragia fiunt, vt a pœnis ſoluantur. *c*

Scholia.

a *de qua in cap. 21. Apocalypſ. Diuus Paulus ad Hebræos. cap. 12. verſ. 23. vocat Ec-*

cleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cœlis. Illa bonis tantum completur, illa iam ſecura de beatitudine eſt. A

b *vita enim hominis militia ſuper terram, vt ait Iob. cap. 7. Hæc Eccleſia viſibilis viuentium, eſt mixta bonis & malis, donec ſeparentur morte mali a bonis iudicio vltimo, vt docet parabole apud Diuũ Mattheum. c. 1*[illegible]*.*

c *vide cap. pro obeuntibus. 21. & ſequente, animæ defunctorum. 13. q. 2.* B

Capvt. IV.

De Eccleſia Materiali.

1 ECcleſia † deinde pro loco, vbi ſacer
Eccleſiaſticus cœtus congregatur, ac-
cipitur, *a* domus oratorii, *b* templũ, *c* Baſi-
lica, *d* id eſt regia, *e* oratorium *f* dicitur. Sic
Eccleſia, ſedes Deo conſecrata per epiſco-
pum: eoque nomine dicuntur fructus be-
neficii, ſeu beneficium ipſum aliquando. *g* C

Scholia.

a *continens pro contento. vt 1. ad Corinth. 11. capit. 1. ca. Eccleſiam, ca. ſi quis, & compluribus aliis, de Conſecratione, diſtinctio. 1. toto titul. de Immun. Eccleſiar. de Sacroſanct. Eccleſ. cap. fin. ne prælat. vices ſuas. libr. 5. titul. 4. vbi & gloſſ. notat alias acceptiones Eccleſiæ, quas ibi videto, & apud Turrecrematam. lib. 1. de Eccceleſia. capit. 2.* D

b *cap. cum Eccleſia Dei. 5. de immunit. Eccleſia. libr. 3. dec. 5. 49. diui Matthæi. cap. 21. diui. Ioan. cap. 2. Ita & domus Dei. vide Ioannem Andream, ad capit. vnic. ad verba,* ſi Eccleſiam, *de Conſecrat. Eccleſ. vel al. in Sex.*

c *Vide c. eiiciens. 88 diſt.*

d *c. Baſilicas, & c. omnes baſilicæ, de Conſecrat. diſtin. 1. cap. omnes Baſilicæ. 16. q. 7. interdum Baſilica per Eccleſiam non conſecratur, vt in cap. non oportet 29. de Conſecr. diſtinct. 1.* E

e *Baſilica quippe, nihil aliud eſt quam domus vel palatium principis, l. Baſilicã. 21. de operis pub. C. lib. 8. tit. 12. vide Cœlium Rhodig. lib. 12. tit. 11. Alciat. in rubric. de Sacroſanct. Eccleſ. eadem ratione dixerunt Eccleſiam* κυριακὸν, *vel* κυριακὴν. *id eſt, Dominicam, vt liquet ex edictis Valerii, Maximini, Conſtantini, apud Nicephorum Calixtum, lib. 7. Hiſtor. cap. 38.*

f *c. lator. 12. quæſt. 5.*

g *hæc apparebunt poſtea.*

h *vt c. ſi. ne prælati vices ſuas.*

Capvt V.

De ordine ædificandi Eccleſiis.

RItus † ædificandis Eccleſiis præcipue 1
deſiderati ſunt: vt epiſcopus diœce-
ſeos, antequam Eccleſiæ incipiantur, ad
locum, vbi ædificandæ ſunt, accedat, ibi
crucem figat, publice atrium deſignet. Et
definiat, ædificaturũ prius cauere vel pro-
uidere de prouentibus, qui ad ædifican-
C dam Eccleſiam, luminaria, cuſtodiam, cu-
ſtodiumque ſtipendia, & ad onera epiſco-
palia, ſufficiant: *a* dehinc diligenter inqui-
rat & præcaueat, ne qui deſiderat ædifi-
care, ad quæſtum id faciat proprium, ne-
ve cum clericis quæſtum Eccleſiæ ſit diui-
ſurus: *b* prouidebit inſuper, ne conſecra-
tio fiat ædificatæ Eccleſiæ ſine Martyris a-
licuius reliquiis. *c* Conſecratio porro ædi-
ficio † perfecto, fiet per eundem epiſco- 2
D pum diœceſeos, *d* aqua benedicta aſpergi-
tur, & orationes ibidem conuenientes di-
cuntur: *e* dos aſsignatur per eum, qui con-
ſecrari fecerit. *f* Altaria † lapidea ibidem 3
conſtituuntur, & conſecrantur ab Epiſco-
pis, chriſmatis, vnctione & ſacerdotali be-
nedictione. *g* Non licet autem aliter preſ-
bytero ſimplici altaria in Eccleſia erigere *h*
Qui prohibuerit vero, † vel non per- 4
miſerit Eccleſiam conſecrari vel ordinari,
E ſacrilegium committit. *i*

Scholia.

a *c. nemo Eccleſias, de Conſecrat. diſtinct. 1. §. ſi quis autem voluerit, de Eccleſ*[illegible]*. In nouell. de oneribus epiſcopalibus, vide*

cap.pia mentis.16.q.7.c.1.vt determinatus ſit.num.clerico.In nouell.§.1.vt nullus ædificet oratorii domos, in authenticis.

b *c.ſi quis.de Conſecrat.diſtinct.1.*

c *canon.placuit.can.de Fabric.de Conſecra. diſtinct.1.*

d *cap.1.de Religioſ.domi.*

e *c.nemo.de conſecrat.diſtinctio.1.§.ſi quis autem,nouellæ 131. Quomodo etiam ſunt loca conſeruanda docetur Nouella.5. de Monachis.c.1. Nouella.67.c.1.vt nullus ædificet oratorii domos, & nouella.123. cap.34.*

f *c.cum ſicut.8.de conſecratio.Eccleſ.vel alta.libr.3.Decret.tit.40.In Eccleſiis mendicantium non valde de dote curatur: in aliis,cōtra,vide c.1. & quæ ibi notātur, de cenſib. & in ca.ſecundum canonicam.23. quaſtio.8.*

g *c.31.altaria.& 32.altaria.de Cōſecratio. diſtinct.1.& conſilio Epannenſi.capit.27. & 28.& conſilio Agathenſi.cap.14.*

h *can.nullus presbyter.25.de Conſecrat. diſtinct.1.*

i *In decretis Gormiſdæ Papæ.capit.10.in can.nullus.§.qui autem, & can.ſequen.1. quæſtio.*

Cap. VI.

1 *Conſecratio Eccleſiæ non iteranda.*
2 *Et quando,& de reconciliatione.*
3 *Pollutio Eccleſiæ quid.*

1 ALtaria † & templa ſemel conſecrata,
iterum conſecrari non debent. Niſi
certis caſibus olim, quibus profanari putabatur
Eccleſia: vt ſi ambigatur, num facta
fuerit conſecratio:*a* ſi motū fuerit altare
maius *b* ſeu tabula eius conſecrata, quæ
moueri & transferri poteſt ſine alia conſecratione.*c*
Item propter homicidium,*d*
E aut adulterium,*e* in Eccleſia commiſſum:
ſi Eccleſia exuſta fuerit.*f* ſi diruta funditus,
& de nouo a fundamētis fuerit excitata,&
altaria fuerint deſtructa:contra,ſi diruta &
reſtituta ſine motione altarium: quo caſu
ſufficeret aquæ exorciſatæ aſperſio, cum
A Miſſæ celebratione:cum remanſerit arrha
Spiritus ſancti data in altari.*g* Sed & recōſecrandam
dicebant Eccleſiam, ſi conſecrata
fuerit ab hæreticis,alio modo quam
ſoleat ab Eccleſia Catholica: quia vere tūc
ab hæreticis conſecratio facta non eſt.*b*
Hodie non ex omnibus iſtis caſibus re- 2
conſecrantur Eccleſiæ. Nam ſi altare motum
fuerit, aut ſi lapis ſuperpoſitus, qui ſigillum
continet,fuerit confractus, vel di-
B minutus, ipſum quidem altare debet denuo
conſecrari, nō autem Eccleſia.*i* Item
hodie quidem homicidio & ſemine polluitur
Eccleſia,ſed non profanatur. Idcirco
nunc ſufficit, ſine reconſecratione reconciliari
aſperſione aquæ benedictæ,cui
vinum & cineres immiſceantur,*k* idipſum
dicendum, ſi polluatur cœmeterium per
ſepulturam excommunicati: nam eo eiecto
ſic reconciliatur ſolemniter.*l* Recon-
C ciliationis porro aqua ab alio, quam ab epiſcopo
benedici non poteſt: tolliturque
conſuetudo contraria, quæ permittebat
ſimplicibus ſacerdotibus.*m*
Polluta Eccleſia † cenſetur pollutum 3
cœmeterium ei contiguum:quamuis polluto
cœmeterio nō polluitur Eccleſia.Sicuti
duobus cœmeteriis contiguis, pariete
diuiſis,altero polluto alterum non cenſetur
pollutum.*n*
D Cæterum hic pollui dicitur Eccleſia aut
cœmeterium, quātum ad opinionem hominum,
qui quantum in illis eſt, polluere
dicuntur: non quod pertinet ad res, quæ
incorruptæ remanēt, & coinquinari non
poſſunt.*o*

Scholia.

a *ca.Eccleſiis,20.de Conſecrat.diſt.1.*

E b *can.Eccleſia 8.de conſecrat.diſt.1.*

c *can.ſi motum 19.de conſecrat.diſt.1.*

d *can.concedimus.ead.diſt.*

e *dict.ca.ſi motum,ca.Eccleſiis,20.de conſecra.diſt.1.ſi modo iniurioſe fuſus ſit ſanguis hominis, non aliter. vide gloſſ.in cap. vnic.de cōſecrat.Eccleſia.vel altar.in Sex. in ver-*

in verbo, ſanguinis. *extra templum iuſſa occidi Athalia, 4. Reg. c. 11.*

e *Dictis Cano. Si motum, & Can. Eccleſiis, quos intellige de cognita & de ſeminis virilis effuſione: & de fornicatione illicita. Nam de licita coniunctione cum vxore, num polluat Eccleſiam dubitatur: vide gloſ. in dicto. c. vnic. de Conſecratione Eccleſi. vel altaris, in verbo* ſeminis, *in Sexto.*

f *dicto. canone. Eccleſiis.*

g *can. de fabrica, 24. de Conſecratio. diſt. 1. explicat c. ligneis, de Conſecratio. Eccleſ. vel alt. vide Iuonem Carnotenſem epiſcopum, epiſtola 32. & 128.*

h *can. Arrianorum. 22. & can. Agapitus, 23. de Conſecrat. diſt. 1.*

i *cap. 1. & 3. de Conſecratio. Eccleſ. lib. 3. tit. 40.*

k *c. propoſuiſti, 4. & c. fin. de Conſecra. Eccleſ. vel alta. c. ſignificaſti. 4. de Adulteriis.*

l *c. Conſuluiſti, 7. de Conſecra. Eccleſ. vel alta.*

m *c. aqua per epiſcopum, 9. de Conſecratione Eccl.*

n *c. vni de eod. titu. in Sex. de Conſecrat. Eccleſ.*

o *Cano. 97. quod quidam, 1. q. 1. ca. fin. 15. q. fina. de cohibita. clericorum & mulier. vide gloſſ. explicantem, in cap. vnic. de Conſec. Eccleſiarum in Sex. ad verbum,* pollui.

Caput VII.

Vnde Nominum Eccleſiarum diuerſa fluxerit appellatio.

Eccleſiarum, vt beneficiorum Eccleſiaſticorum, diuerſa nomina: ratione dignitatis, loci, forma viuendi. *a* Prima ſedes, Romana Eccleſia dicitur: ſunt Patriarchales, vbi Patriarchæ reſident, vel habent præcipuam ſedem. Metropolitanæ, vel Archiepiſcopales, vbi archiepiſcopi. Epiſcopales, vbi epiſcopi. Sunt Collegiatæ, non collegiatæ, in quibus & forma viuendi clericorum *b*, & ordo fundationi
A impoſitus conſideratur: veluti in Eccleſiis
regularibus, dictis, quod per perſonas regulares; vel in Secularibus, quod per perſonas ſeculares regantur. *c* Sunt & aliæ diſtinctiones, de quibus ſuo loco agetur Deo fauente. Poſtea *d* parochialis ſeu baptiſmalis Eccleſia, a parochianis ibi baptizandis, quibus præponitur Curio ſeu Curatus, qui curam animarum eorum haber. Matrix Eccleſia, interdum parochialis
B ipſa dicitur, cui alia adiungitur in auxilium: *e* interdum & matrix Cathedralis Eccleſia. *f.*

Scholia.

a *In diſtinctione nominum & natura beneficiorum ſeu Eccleſiarum, fundatio ipſa præcipue inſpici debet. c. cum dilectus, de Conſuetud. c. quanto. 16. de cenſib. lib. 3. l. 39. Neque enim fundationi impoſita lex*
C *facile immutatur, niſi conſentientibus patrono aut fundatore, & illis, quorum intereſt, & qui poſſent ex mutatione lædi, argumento c. poſtulaſti, & c. nobis, de iure patrona.*

b *Iura pertinentia ad ius collegii, ſunt, habere arcam communem, res communes, ſyndicum, & actorem. c. in pertractandis. 3. de iura. calumnia. lib. 2. ti. 7. l. 1. quod cuiuſque vniuerſi. nomi. in P. habere proprium*
D *ſigillum, vnum, ſicut & vnum corpus, c. dilecta in Chriſto, 14. de exceſſib. prælator. lib. 5. tit. 31. quod fuit approbatum. l. 1. de colleg. illic. in P.*

c *vide c. 2. de ſtatu monach. lib. 3. ti. 35. c. ne pro defectu. de electio.*

d *titulo. 27. de beneficiis.*

e *vt in c. ad audientiam, in 1. de Eccleſ. ædifican. c. ex tranſmiſſa, de præſcript.*

f *c. venerabilis 22. de verbor. ſignif.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

E

Caput VIII.

De quibus ædificetur Eccleſia.

Spiritalis Eccleſia viuis ex lapidibus conſtruitur: *a* Materialis & terreſtris ex materialibus. Illa habet fundamen-

cum Apoſtolorum in lapide angulari & præcipuo, Iesv Christo: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. *b* Iſta materialis, quæ vt lapides, ſic fundamenta habet terrena, quæ tamen ſua ſtructura admoneat contemplari cœleſtia.

S c h o l i a.

a *c. & hoc diximus 16. quæſt. 7.*

b *ad Epheſ. c. 2. verſ. 20. vide Durandum lib. 1. Rationalis diuinorum officiorum, capit. 1 numer. 9. & ſequentib.*

C a p v t IX.

A quibus ædificetur Eccleſia.

1 ECclesia ſpiritalis † ædificatur a Deo, a prædicatoribus verbi Dei. *a* Materialis ab artificibus ſeu architectis, proborum virorum cura & ſumtibus, quibus permittitur: ſiquidem non omnibus permiſſum, *b* ſed certis hodie ex auctoritate episcoporum diœceſanorum in locis illis ſubditis *c*; & in exemtis, auctoritate ſummi pontificis, *d* poſtquam Conſtantinus Magnus templa Chriſtianis conceſſit. Nam antea tyrannorum Cæſarum prohibitionibus interdictum *e* erat. Porro qui impetrarunt ædificandi Eccleſiam poteſtatem, a cœpto opere deſiſtere non poſſunt, ſed perficere & conſummare compelluntur: & ſi morte præuenti, non perfecerint, ad hæredes onus illud transfertur, *f*.

2 Cæterum † ad ædificationem vel reparationem Eccleſiarum parochialium extra voluntatem liberam, tenentur, quando neceſſitas id poſtulat, qui eas ex titulo poſſident, ex bonis ipſarum, ſi ſuperſint: vel ſaltem eatenus conferent, ſi Eccleſiæ fabricæ portio aſſignata non ſufficiat, vt eorum exemplo cæteri parochiani excitentur. *g* Erat porro olim vna pars redituum ex quatuor reſeruata fabricæ *h*. Quod ſi nulla pars redituum fuerit aſſignata vel deſtinata fabricæ Eccleſiæ, neque Curio habeat ex bonis eiuſdem Eccleſiæ, quod deductis ſumtibus in cultum Dei, & eius victum ſuperſit, ſi parochiani ſolent contribuere, ſeruanda eſt conſuetudo, *i*, ſi nulla ſit, cogendi erunt contribuere, quia eorum cauſa & vtilitas agitur, & ſatis contribuit inops eorum proprius preſbyter, cum laborem pro illorum ſubit ſalute. *k*.

S c h o l i a.

a *D. Matthæi c. 8. ibi,* tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c. *Eccleſia dicta eſt luna, quæ creſcit in ſanctis: decreſcit in peccatoribus, dicit D. Chryſoſtomus Tomo. 1. homilia 71. ſuper illa verba,* adſtitit regina a dextris, &c.

b *§. 1. vt nullus ædificet oratorii domos, Nouella 67.*

c *vt paulo ante dictum eſt & in §. ſiquis autem, de Eccleſiaſt. tit. in authent. & c. nemo, de conſecratio. diſtinct. 1. cum ſimilibus ſup. citatis.*

d *c. auctoritate, de priuileg. in Sex. ſic intellige Cano. de locorum, cum c. ſequenti, de Conſecratio. diſt. 1. quemadmodum non dedicatur Eccleſia noua, niſi ſummi Pontificis iuſſu generali, quo donantur epiſcopi: vel ſpeciali, in exemtis, ſic intelligo c. præcepta, 5. c. certum 7. Can. Eccl. de Conſecr. diſt. 1.*

e *c. 15. futurorum, 12. q. 2. l. 1. C. de Sacroſanct. Eccl.*

f *§. ſiquis autē, c. 7. nouellæ, 131. de Eccleſiaſt. titulis. Iniuncto. capitul. 10. §. ſiquis ædificationem, eiuſdem tit.*

g *c. 1. & cap. 4. de Eccleſ. ædif. lib. 3. tit. 48.*

h *c. priſcis, c. vnio. 10. quæſt. 3. can. decernimus, 10. q. 1. can. de reditibus, 12. quæſt. 2. cum ſimil.*

i *Hoſtien. in ſumma titul. de Eccleſiis ædificand.*

k *Sic iuſſit Deus, vt populus contribueret ad ædificationem, ornatum, & neceſſaria Sanctuarii. Exod. c. 25. c. 35. c. 38.*

C a p v t X.

De forma ædificãdi Eccleſiã, de translatione Eccl...

Ecc[illegible]

1 ECCLESIA materialis, ſimilitudinem refert ſpiritualis: & proinde, ſolet ædificari vt plerunque, ad eum modum, quo pars eius ſuperior ad ortum Solis æquinoctialem reſpiciat: & ſtructura ſit in modum crucis, vel in rotundum. *a.*

A

In maioribus Eccleſiis, in ambitu quadraginta paſſus relinquuntur: in minoribus, vel in capellis, triginta. *b* Niſi eſſent capellæ caſtellorum *c*, aut eſſent in terris monaſteriorum ædificandæ. *d.*

SCHOLIA.

a *quorum rationes, vide apud Guillelmum Durandum, in Rationali diuinorum officiorum, lib. 1. c. 4. numero 9. & ſequentib. Athanaſ. libro de diuerſis quæſtionibus q. 14. ait, Apoſtolos iuſſiſſe Eccleſias Chriſtianorum fundere preces ſuas Orientem verſus, vt paradiſum vnde decideramus reſpicientes, ſuppliciter a Deo petamus, vt nos, vnde cecidimus, reſtituat: addit & alias rationes. Diuus porro Clemens Romanus, lib. 2. Conſtitution. Apoſtolicarum ſic ſcribit. c. 61.* Cum Eccleſiam Dei conuocas, velut magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſcientia cœtus celebrari: præcipiens diaconis tanquam nautis, vt diſponant loca fratribus tanquam epibatis cum omni diligentia ac ſanctitate. Ac primum ſit longa domus ad orientem conuerſa, ex vtraque parte paſtophoria habens, ad Orientem, qua nauis habeat ſimilitudinem. In medio eius ſit epiſcopi ſedes, ad cuius vtrumq; latus ſedeant preſbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Horum cura, vt laici in altera parte ſedeant, & cum quiete & ordine. mulieres quoque ſedeant quiete, &c. *Separantur etiam loca in Eccleſia clericis, populo, & mulieribus, in conſilio Moguntino in c. 1. de vita & honeſt. clericorum. lib. 3. 11. iunge Cano. ſacerdotum, de conſecra. diſtinct. 1.*

B C D E

b *c. ſicut antiquitus, 14. quæſt. 4.*

c *c. quiſquis, 7. quæſt. 4.*

d *c. quæſtio. 17. quæſt. 4.*

CAPVT XI.

1 *Ædificatio, tranſlatio, ſublatio, vnio, diuiſio, reformatio Eccleſiarũ a quibus fiant.*

2 *Quæ in his obſeruanda.*

3 *De loco congruo.*

4 *Eccleſiæ & oratorum indiſtinctio.*

5 *Vna campana monaſterio.*

ECCLESIÆ, aut de nouo ædificandæ ſunt, aut ædificatæ transferendæ, vel tollendæ, vel vniendæ, vel diuidendæ. Maiores quidem auctoritate ſummi pontificis: minores auctoritate epiſcopi locorum *a.* Interdum reformãdæ, quod fit aliquando, vel eiectis ibidem reſidentibus, & eiuſdem ordinis, ſi religioſæ ſint, viris aduocatis, vel ſi non ſint, aliis ſubrogatis. *b.* 1

Cum de nouo ædificandæ, vel transferendæ, vel vniendæ, aut diuidendæ erunt Eccleſiæ, cura eſt epiſcopi inquirendi, de cauſa & ratione legitima, *c* aut de neceſſitate, vt ſi auctus ſit populus, noua ædificetur *d*: ſi decreuerit, vniatur; ſi ſublatus, tollatur. *e.* 2

Quemadmodum & ædificiũ cœptum in alterius Eccleſiæ detrimentum, per noui operis nuntiationem impeditur: *f* curabit & epiſcopus, vt locus ſit congruus, & vtilis: *g* vtque monaſteria virorum, procul a monaſteriis mulierum ædificentur. *h* Ad formam quoque pertinet conſecratio Eccleſiæ, altarium, vaſorum, veſtium Eccleſiæ, quemadmodum & iuſſit fieri Deus Moſi. *i.* 3

Eccleſiæ dicuntur proprie Chriſtianorum Catholicorum, ſi publicæ: *k* Oratoria vero, & Chriſtianorum, ſed priuata loca, certo modo permiſſa, *l* in quibus nec campanæ publicæ haberi debent. *m.* 4

Sicuti etiam nec religioſis domibus mendicantium licet iure habere vltra campanam vnam, qua vtantur ad vſum officiorum diuinorum. *n.* 5

SCHOLIA.

a *vide c. ſicut vnire. 8. de exceſſis præla. c. maioribus, 8. & Ibi gloſ. iuncto c. vacante. 26. de præbend.*

b *c. inter quatuor, de regularibus.*

dere: exempla legis apud Barnabam Briſſonium lib. 2. de formulis & ſolemnibus populi Romani verbis. Sanctionis etiam nomine, omnis principis lex contineri poteſt, l. vnica. C. de nouo codic. facien. gloſ. ad Clemen. 2. ad verb. ſanctioni, de vita & honeſtat. clerico.

Capvt X.

1 *De iure Pontificio non ſcripto.*
2 *De conniuentia.*

1 Ivs Pontificium non ſcriptum, in conſuetudine recepta conſiſtit Eccleſiæ Romanæ, *a* & in ſtylo curiæ eius. *b.*

2 Et ſæpe quoque conniuentia inſtar eſt iuris. *c.*

Scholia.

a *can. nolite, can. Eccleſiaſticarum, 11. diſtinct. tota 12. diſtinct. 1. ad Corinth. cap. 12.*
b *cap. ex literis, de conſtitution.*
c *cap. cum iam dudum, de præbend.*

Capvt XI.

1 *Conſuetudo quid.*
2 *Et mos.*

1 Consvetvdo, eſt ius moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex. *a* Interdum & conſuetudo legem interpretatur, corroborat & abrogat, *b* conſuetudo pro moribus probatis: alioquin improbi, quantumuis longo vſui innixi, nomine corruptelæ dicendi. *c.*

2 Mos, eſt longa conſuetudo, de moribus tantummodo tracta.

Scholia.

a *can. conſuetudo, 1. diſt. l. de quibus, 32. cum tribus ſequent. de legibus in P. l. 1. & 3. quæ ſit long. conſuet. C. lib. 8. titu 53.*
b *Notat gloſ. in l. fin. quæ ſit long. conſuet.*
A *gloſ. in §. ex non ſcripto, de iure natur. & ita conſuetudo, eſt aliquando ſecundum legem, quandoque præter legem, quandoque contra legem. de conſuetudine contra legem, in can. illa, 12. diſtinct. c. fin. de feriis. cap. 2. de obſerua. ieiunior. verum contra ius diuinum non tenet, contra vero ius poſitiuum tenet, ex ratione locali quæ diuerſa ſit a iure communi. vide cap. 1. de conſtitutio. in Sexto. c. tanto, & ibi*
B *notata, eod. titu. apud Gregor. vt quæ in illud cap. fuſe ſcripſit Rochus de Curte, ſectio. 51. extant tituli videndi de conſuetudine, lib. 1. Decretal. titu. 4. & in Sex. lib. 1. titu. 4. & lib. 1. extrauagantium communium. Conſuetudinis non tanta alioquin authoritas, vt vincat rationem aut legem, cap. cum conſuetudinis. 9. de conſtitut. can. ſit ſancta, can. illud, can. diuturni, can. conſuetudo, can. nos conſuetudi-*
C *nem, can. quemadmodum, 12. diſtinct. can. in his, 11. diſtinct. neque ſine ratione valet contra ius canonicum, can. conſequens, 11. diſtinct. atque in præſcribenda conſuetudine contra rationem iuris ſcriptam vel ius canonicum, requiruntur quadraginta anni, cap. vt litigantes, de officio ordinar. in Sexto. vide cap. ſuper eo, de cogna. ſpiritual. facit cap. cum de beneficio, de præbend. in Sexto. gloſ. in cap. fin. de con-*
D *ſuetud. in Sexto.*
c *cap. fin. de conſuetud. can. mala conſuetudo, 8. diſtinct. can. conſtitutiones, 10. diſtinct.*

Capvt XII.

1 *Conſuetudinis diuiſio & generaliſſima quæ.*
2 *Generalis.*
3 *Localis.*
E 4 *Specialiſſima.*

Consvetvdo, vel eſt generaliſſima, 1. 2 veluti vniuerſi orbis, *a* vel generalis, quam non ſolum ciuitas, ſed & prouincia ſeruat. *b.*

Vel.

3 Vel ſpecialis ſeu localis, quæ in aliquo A
pago, vel in aliqua tantum ciuitate locum habet. *c.*

4 Vel ſpecialiſſima, quæ eſt ſeruata ab aliquo patrefamilias. *d.*

SCHOLIA.

a *Vt in can. Eccleſiaſticarum, can. Catholica, 8. xj. diſt.*

b *Vt in c. ex tuarum, de author. & vſu pal-*
lij, cap. cum Eccleſia, de electio. vide l. de B
quibus, de legib. in P.

c *Vt l. venditor, §. ſi conſtat, commun. prædior. P. cap. venientes, de iureiurand. l. ſi de interpretatione, de legib. Pand.*

d *l. vel vniuerſorum, de pignor. actio. cum ſimilib.*

CAPVT XIII.

1 *Stylus quid.*

2 *Et eius, & conſuetudinis conſidera-* C
tio.

STYLVS eſt formula, qua vtuntur curiales aulæ Romanæ in reſcriptis, vel aliis negotiis expediendis. *a.*

Conſuetudinis & ſtyli duplex conſideratio: vniuerſalis & particularis. Vincit conſuetudo particularis, rationalis & probata, in loco vbi eſt, generalem, propter
ſingulares naturales rationes, quæ in lo- D
co ſingulari magis ſunt vtiles. *b* Idem in ſtylo particulari dicendum.

SCHOLIA.

a *cap. cum in cauſis, de ſentent. & re iudic. Stylus proprie Graphium, quo ſcribebatur olim in tabulis: vnde tranſlatiue pro ſcripto, vel cuiuſque ſolito more, dictio vſurpatur. Inde liber ſtylus, in l. 1. C.*
de ſacroſanct. Eccleſ. in l. fin. C. quæ res E
vendi non poſſint. Stylus & proprie appellari poterit conſuetudo quæ reſpicit ordinem loquendi, ſcribendi vel procedendi: cum conſuetudo abſolute reſpiciat deciſionem. Barthol. in l. de quibus, de legib. Ioannes Andreas, & text. in c. quam graui, de crimin. falſi. Contra ſtylum, factum improbatur in l. ſacri affatus, de diuerſ. reſcript. C. & ſtylus poteſt allegari in deciſionibus, quando ius non eſt in contrarium, cap. literas, de iuramento calumniæ. vide Panorm. ad cap. ex literis, de conſtitutio. vbi pro lege habetur ſtylus, & ibi notant interpretes, & cap. 2. de præbend. in Sex. Felin. ad cap. 2. num. 16. de reſcript.

b *cap. 1. de conſuetud. in Sext. ſic ſtatuta municipalia variant, ob diuerſas morum rationes, & vt Plutarch. ait in Themiſtocle,* ὦ ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων· ἄλλα δὲ ἄλλοις καλά. καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα σώζειν καὶ κοσμεῖν. *id eſt*, ô hoſpes, leges differunt hominum: alia enim aliis honeſta & pulcra. Honeſtum autem omnibus domeſtica conſeruare & ornare. *Vide exempla apud Polybium lib. 8. Æmilium Probum, in proœmio vitarum Imperatorum.*

CAPVT XIIII.

1 *Alia iuris Pontificii diuiſio.*

2 *Ius commune & corpus iuris, & quæ extra.*

EX ſuperioribus, alia iuris Pontificii oritur diuiſio, ius commune, & ſingulare ſeu ſtatutorum. *a.*

Commune dicimus, quod in corpus iuris tranſlatum eſt. *b* Corpus porro iuris Pontificii conſtat voluminibus, decreti Gratiani, Decretalium Gregorii, Sexti decretalium, Clementinarum, extrauagantium communium, & Ioannis 22. Extra corpus iuris alia ſunt, quibus vtimur aliquando, veluti regulæ cancellariæ, *c* Pragmatica ſanctio, concordata inter ſummum Pontificem & Regem Galliarum, ſtatuta & conſuetudines locorum, & aliæ decretales, quæ iuris corpore non continentur. *d.*

SCHOLIA.

a *cap. cum dilectus de conſtitution. c. 1. eo. tit in Sex.*
b *cap. paſtoralis, de fide inſtrum. §. fin. de releiuatio. in Pragma. ſanctio.*
c *De regularum cancellariæ auctoritate tractat Ioannes Franciſc. de Pauinis, in proœm. extrauagan. nos quoque, & de Pragmatica ſanctione libro de iuris arte, cap. 8. num. 8. 9. 10.*
d *Secundum quas & iudex iudicare poteſt, ſi iuri ſint conſonæ, c. paſtoralis, & de fide inſtrum. lib. 2. decr. titu. 22.*

CAPVT XV.

1 *Poſitiones iuris.*
2 *Et materia ſubiecta.*

1 IVRIS huius ſunt duæ poſitiones, publicum & priuatum. Publicum quod ad ſtatum reipublicæ pertinet: priuatum, quod ad ſingulorum vtilitatem. *a* Publicum & ſacrum continet. *b.*

2 Tractat ius canonicum, de rebus diuinis & humanis. De diuinis, exempla, vt de fide Catholica, de hæreſi, de ſacramentis, De humanis, vt de contractibus, de teſtamentis, & ſimilibus.

SCHOLIA.

a *Ex Vlpian. in l. 1. §. 1. de iuſtit. & iur. P. ex §. penult. eod. titu. apud Iuſtinia.*
b *Proxime citatis iuribus, de materia ſubiecta iuris agitur.*

CAPVT XVI.

1 *Vnde iura Pontificia.*
2 *Et quis ea condat.*

1 EX malis moribus ortæ ſunt leges bonæ, quæ eos emendarunt, *a* latæ vel approbatæ a ſummis Pontificibus. *b.*

2 Cardinales autem etiam ſede vacante leges generales condere non poſſunt, *c* particulares tamen inter ſibi ſubditos poterunt ferre, non aduerſantem generalibus. Legatus ſummi Pontificis: *d* Patriarcha in Patriarchatu: *e* Archiepiſcopus in ſua prouincia: *f* Epiſcopus in ſua diœceſi. *g.*

SCHOLIA.

a *cap. nam concupiſcentiam, de conſtitutio.*
b *cap. propoſuit, de conceſſio. prebend. Clemen. 2. vt lite penden. cap. 2. de prebend. in Sexto. cum ſacerdotio legis quoque condenda poteſtas translata fuit, c. translato, de conſtitutio. c. ſignificaſti, de election. can. ſunt quidam, 15. q. 1.*
c *cap. vbi periculum, 2. §. idem quoque, & ibi gloſ. ad verbum* intromittant, *de electio. in Sexto. c. 1. & ibi gloſ. ad verba, ſede vacante, de ſchiſmat. in Sexto. tractat. fuſe Sebaſtia. Medicus, prima parte tractatus de legib. & ſtatutis, quæſt. 10. de Legato, q. 11. & de Patriarcha quæſtio. 12. de Archiepiſcopo, quæſt. 13. de Epiſcopo, quæſt. 14. de Abbatibus, quæſt. 15. de capitulo quæſt. 16.*
d *Hoſtienſis in Summa de officio legat.*
e *can. conqueſtus, 9. quæſt. ſecunda.*
f *can. quod dicitis, 16. diſtinctione.*
g *c. fin. de conſtitutio. in Sex. c. nouit, de iudic.*

CAPVT XVII.

Qui vti debeant hoc iure.

HOc iure vti debent omnes Chriſtiani, in ſcholis, & in iudiciis: *a* nec liberum de illo ſtatuere, ſed ſecundum illud iudicare oportet. *b.*

SCHOLIA.

a *In proœmio Decretalium: fortiora enim ſunt iura Pontificia legibus ciuilibus, maxime in cauſis Eccleſiaſticis, cap. penult. & fin. de ſecund. nupt. c. 1. & cap. fin. de conſtitut. cano. lege Imperatorum, & can. certum eſt, & can. conſtitutiones, 10. diſt.*

b *can.*

b *can. erit autem lex. §. fin. cum ſeq. 4. diſt. c. 1. & cap. ne innitaris, de conſtitutio. can. ſi quis ſu.dente diabolo. § committunt 17. quæ. 4. l. 2. C. de crimin. ſacrileg. l. minime. 23. de legib. P. exemplum pone in pœnitentia. cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentiis, in blaſphemia. in cap. ſtatuimus, de maledic. in materia iuramenti, cap. cum contingat, de iureiurando. cap. licet, & ca. 1. eod. tit. in Sext. & in aliis quæ fauorem animæ reſpiciunt, & cauſam peccati, c. nouit, de iud. can. nos inter, de purg. can. cum ſimilib.*

C A P V T. X V I I I.

Finis iuris.

FInis vltimus iuris Pontificii, eſt dirigere animas ad Deum. *a* Ad eum finem curat emendari vitia, & bene viuendi regulas præſcribit, *b* diſciplinam Eccleſiaſticam inſtituit, conſeruat, *c* audaciam humanam coercet, vt tuta ſit bonorum innocentia, *d* finem litibus imponit, *e* fraudibus occurrit. *f* præcipit facienda, prohibet mala & illicita, permittit interdum quædam, ne deteriora ſequantur. *g* Et in ſumma, docet, honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuũ cuique tribuere: quæ ſunt iuris tria præcepta præcipua. *b*

S C H O L I A.

a *Gloſſ. ad can. cum contingat, de iureiur. ca. vt animarum. de conſtitut. 25. in Sex. in proœm. Decretal.*

b *Can. prodeſt. queſtione quinta.*

c *ca. ca. & ca. regula 3. d. ca. factæ ſunt autem leges. 4. d.*

d *can. 1. & 2. & can. facta. 4. d. cap. non fruſtra 23. q. 5.*

e *cap finem litibus, de dolo & contumac. titulo de præſcrip. l. 1. C. de nouo co. facien. cum ſimilib.*

f *Vide c. quia propter, de electionib.*

g *c. priuil. § f. & c. fin. 3. diſtin. l. 1. & l. legis virtut. 7. de le.*

h *c. 1. verſ. ideoque. in Proœm. Decret. §. iuris præcepta. de iuſti. & iur. l. iuſtitia. 10.*

A *cauris præcepta, eo titul. in P ... ior. & 3. de finib. nos de his præceptis. etiam libr. 2. præludiorum.*

C A P V T I X.

1 *Materia iuris pontificii.*

OMne ius † quo vtimur, vel ad res, vel 1
ad perſonas, vel ad actiones, ſiue actus earum pertinet. Agamus primum igitur de rebus.

B

S C H O L I A.

a *In lege 1. de ſtatu hominum. §. final. de iure natural. gent. & ciuil.*

DE REBVS ET EARVM Diuiſione.

a T I T. II.

a Agitur de Rerum diuiſione. *libr. 2. Iuris ciuilis. tit. 1. libr. 1. P. tit. 8.*

C

C A P. I.

Appellatio rei quid contineat.

REi appellatio, quæ in patrimonio noſtro, & quæ extra ſunt, continet *a* iura & cauſas. *b*

C A P V T II.

1 *Diuiſio rerum prima in corporales & incorporales. 2. Et quæ ſint. 3. Quomodo*
D *diſtinguantur. 4. Materia & forma quid. 5. Corpora ſimplicia & compoſita. 6. Res mobiles, immobiles, & ſe mouentes.*

RErum diuiſio † vna generalis, vt aliæ 1
corporales, aliæ ſint incorporales: *c* illæ ſunt, iſtæ eſſe intelliguntur. *d*

Corporales ſunt, † quæ ſui natura tan- 2
gi poſſunt, quamuis actu interdum non tangantur, veluti, fundus, homo, veſtis, & ſimilia, quæ conſtant dimenſionibus,
E longitudine, & profunditate. Viſibiles ſunt corporales, inuiſibiles incorporales, quas intelligibiles dixit Plato. *f* Incorporales *g* quæ tangi non poſſunt, qualia ſunt, quæ in iure conſiſtũt, vt hæreditas, *h* vſusfructus, *i* obligationes, *k* & ſimilia.

3 Res corporales,† per exteriores termi- A
nos, & ſenſibus comprehendũtur: Incor-
porales, intimis proprietatibus, mente &
intelligentia diſcernuntur.

4 Vtriſque materia & forma, † ſed ma-
gis proprie corporalibus. Materia, id eſt,
ex quo aliquid fit: *m* forma, tranſmutatio-
num cauſa & effectrix, *n* quæue diſtinguit
res luce ſua.

5 Corporum rurſum,† alia ſimplicia, alia
compoſita. Inter corpora ſimplicia, Phy- B
ſici annumerant, elementa pura, terram,
aërem, aquam, ignem, & corpus æthere-
um. Compoſita dicuntur, mixta ex ſimpli-
cibus elementis prædictis, vel compacta
ex elementatis. Faciuntque iuris vtriuſq;
nomothetæ, ad faciliorem rerum diſtin-
ctionem duas compoſitiones corporum,
phyſicam ſeu naturalem, & artificalem.
Phyſica ſunt, cum continentur vno ſpiri-
tu, ſeu admixtione vnius nominis, vt lapis, C
homo, & ſic de ſimilibus. Artificialia quã-
do diſtantia natura, inter ſe cohærent, vt
ædificium, nauis, & ſimilia, vel quando di-
ſtantia non cohærent, ſed congregata v-
num nomen ſortiuntur tertium, vt in gre-
ge, populo, & collegio, *o* & capitulo, & ſi-
milibus liquet.

6 Subdiſtinguemus iterum † res corpo-
rales, in mobiles, ſe mouentes, & immo-
biles. *p* Mobiles per ſe non mouentur, niſi D
per aliud, vt lapis. Se mouentes per ſe mo-
uérur, vt animal. Immobiles nec per ſe, nec
per aliud moueri poſſunt, vt res ſoli, &
quæ ſolo immobiliter adhærent, *q* vel de-
ſtinantur: vt mancipia ruſtica, coloni, *r* qui
pars fundi cenſentur. *s*

7 Fructus etiam † quandiu non fuerint a
ſolo ſeparati. *t* nam ſeparari inter mobi-
lia, annumerari par eſt. *v* Annumeran-
tur & inter immobilia, cenſus perpetui, E
annonę ciuiles, *x* quæ exemplo rerum im-
mobilium Eccleſiaſticarum alienari vetã-
tur ſine ſolemnitatibus, *y* quæ & eſt inter
alias *z* inſignis inter mobilia & immo-
bilia differentia.

S c h o l i a.

a *l. rei appellatio. 5. de verb. ſignific.*
b *l. rei appellatione, de verborum ſignificat. in l. verbis 120. eod. tit. P. l. 1. §. 1. de reb. cred. lib. 1. P. tit. 1.*
c *Caius l. 1. §. quædam, de rer. diuiſ. libr. 1. P. tit. 8. §. 1. 2. 3. eo. tit. apud Iuſtin.*
d *De hac rerum diuiſione Cicero in Topicis.*
e *Vt Caius d. l. 1. de rerum diuiſ.*
f *Plato 6. de republ. & in Phædone.*
g *Iam dicta lege prima, §. quædam.*
h *leg. 50. de petitio. hered. P.*
i *l. 1. & 2. de vſufruct.*
k *§. 1. de obligat.*
l *Plotinus lib. 4. Enneadis Sexta c. 11.*
m *l. adeo §. cum in ſuo, de acquir. rerum domin. P.*
n *dicta l. adeo. § inſulam, de acqui. rer. l. Iulianus. §. ſi quis rem, ad exhib.*
o *rerum mixtura 30. de vſucap. libr. 41. P. titul. 3. vide quæ dixi libro 1. Syntag. iuris. cap. 8.*
p *l. a diuo Pio. §. in condemnatione, de re iudica. P. l. mouentium, de verborum ſignificatione.*
q *l. 1. & 3. de acquir. poſſ. vide l. fundi. 18. §. Labeo. l. granaria. 19. de actio. emt. P. & quæ diximus. libr. 1. Syntag. cap. 9. numer. 6.*
r *§. vult enim, de non alienan. reb. Eccleſ. in authent. l. 1. & leg. quemadmodum. 7. leg. colonos. in 1. de agricol. & cenſi. libr. 11. C. tit. 47. l. ſi quis inquilinos, 145. de legat. primo. P.*
s *l. 3. de diuerſ. & tempora. præſcri. d. l. colonos. in leg. originarios, de agricol. & cenſi. libr. 11.*
t *leg. fructus 44. de rei vindic. libr. 6. P. tit. l. ſi furi. & l. arboribus. §. Iulianus. de vſufruct. lib. 7. P. tit. 1.*
v *l. fin. de requir. reis. lib. 48. P. tit. 17.*
x *§. vult igitur, de non alienan. reb. Eccleſ. in auth. l. fin. §. præterea. C. de iure dot. leg. iubemus. c. de ſacroſanct. Eccleſ. Clementin. exiui. §. cumque, de verborum ſignificat. vi-*

cat. vide Alciatum ad leg. mouentium, A *de verb. ſign.*

y *dict. §. vult igitur. & dict. l. iubemus nulli, & aut hoc ius porrectum, de ſacroſanct. Eccleſ. & c. querelam. iit. de rebus Eccleſ. non alienan.*

z *Differentias damus libro primo Syntagm. iuris vniuerſ. cap. 9. & 10. nu. 7.*

Capvt III.

1 *Res aut diuini & humani iuris.*
2 *Quid diuini.*
3 *Quid ſacra.*
4 *Quid religioſa.*
5 *Quid ſancta.*

1 RErum corporaliũ † & incorporalium generalis alia diuiſio a dominio earum videtur concepta, vt quædam ſint Diuini, quædam Humani iuris.

2 Diuini iuris ſunt, † quæ in nullius viuentis humanis bonis exſiſtunt, *b* ſed ad C diuinam cauſam pertinent. & iſtarũ, quædam proprie diuini iuris, vt ſacræ & religioſæ: quædam quodammodo diuini iuris, vt ſanctæ.

3 Sacræ res ſunt, † quæ rite per pontifices Deo conſecratæ ſunt. *c* Et quæcunque veniunt ſub nomine, vel ratione iuſtitiæ, vel religionis, ſacræ & ſacroſanctæ dici poſſunt, vt leges ſacræ, ſacri afflatus, & ſimilia. *d* D

4 Religioſæ res, † generaliter, quæ ad fidem orthodoxam, & diuinum metum, ſanamve & ſecundum Deum conſcientiam, pertinere videntur: cum religio ſit ipſa fides, & cultus rectus Dei. *e* Etſi pro vno articulo fidei reſurrectionis, videatur religioſus locus in iure ciuili dictus, qui ſepeliendis corporibus deſtinatur, *f* qui & nũc ſacer inter Chriſtianos, qui per epiſcopum conſecratur & dedicatur. *g* Sunt & ædes E ſacræ, cultui diuino conſecratæ, religioſæ dictæ, *h* & habitantes in illis, religioſi nominati. Religioſum etiã eſt quod propter ſanctitatem a vulgo ſepoſitum & remotum eſt. *i*

Sanctæ res ſunt, † quæ ab iniuria hominum defenſæ atque munitæ ſunt, *k* ſanctæ incorruptæ res, incontãminatæ: vnde ſancti, qui integræ & irreprehenſibilis fidei ſunt atque probis moribus. *l* Sicque vt ſunt gradus boni, ita & ſanctitatis: & res aliqua alia ſanctior. Vnde ſanctiſſima Trinitas, ſanctus Deus perfectiſſima ſanctitate, & ſancti alii in aliquo gradu, vt beatitudinis gradus plures, quemadmodum in B domo Dei plures manſiones, *m* nouemque ordines Angelorum. *n* Eſt etiam vt plerumque, ſanctum idem quod ſacrum & religioſum: *o* vt contra ſacrum, quod alioquin ſanctum dictum. *p* Proprie quoque ſanctum, quod ad curam Dei pertinet. *q* ſed & ſancti dicti profeſſione religionis, & fidei, & non tantum ratione vitæ, & morum. Inde & bellũ ſacrum quod ob religionem initur. 5

Scholia.

a *l. 1. de rer. diuiſ. P vide quæ diximus. libr. 1. Syntag. cap. 14.*

b *§. nullus. de rer. diuiſ. l. 1. §. quod autem, & l. in tantum. 6. § ſacræ res. de rerum diuiſ. Quamuis autẽ ex more antiquo Latinis dicãtur, latiori diuiſione, quædã res diuini, & publici iuris, eſſe & priuati commodi, vt apud Auſon. in grypho. l. vt inter diuinũ. 23. de Sacroſ. Eccleſ. capit. & in l. 12. tabularum: publicum tamẽ & priuatum, ſub humani iuris recte continentur mẽbra.*

c *§. ſacræ res ſunt, de rerum diuiſ. lib. 2. inſt. tit. 1. l. in tantum 6. § ſacræ, & l. ſacra loca 9. de rerum diuiſ. P. omne quod Deo dicitur, ſacrũ dicitur. Agennius in fine commentarior. ad Iulium Frontinũ. Macro. 3. Satur. c. 3. Ex Trebatio ſacrũ appellabant Græci, quicquid præclarũ ac vehementer conducibile videri vellent, βουλὴν ἱερὰν, ſacrum conſiliũ: ἱερὰν πόλιν, ſacrã ciuitatem, apud Ariſtidem ἱερὰν ἄγκυραν ſacr. in anchoram. Plutarchus etiã dixit in Pelopide, ſacrum præſidium, ab ijſq; propter [illegible], pro re nihili & parũ æſtimabili, [illegible]*

DE ECCLESIA SIVE Templo.

a TITVLVS IIII.

Materiæ ſedes.

a De Eccleſiis ſeu templis agitur in titulo de Eccleſiis ædificandis ſeu reparandis. *libr. 3. Decretal. tit 48. de immunitate Eccleſiarum, &c. 3. Decret. tit. 49 de ſacroſanctis Eccleſiis. & de rebus, & de priuilegiis earum. lib. 1. C. titu 3. De* B *paganis & ſacrificiis & templis. libr. 1. C. de his qui ad Eccleſias confugiunt, vel ibi exclamant & ne quis ab Eccleſia extrahatur. C. libr. 1. vt nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi, &c. Nouel 67. de Eccle. titul & priuilegiis aliiſque agit Nouella. 131. Iuſtin. de Eccleſiis conſtitutis in Africa Nou 37. Iuſtinia. eſt Tyberii conſtitutio, de diuinis domibus. De his qui imperfectum monaſterium relinquunt, Nouella Leonis 14. In iure Orientali collecto per Bonafidium, inueniuntur & nouellæ Cæſarum conſtitutiones Nicephori Phocæ 4. conſtitutio,* C *ne Eccleſiæ prædiis locupletentur, & ne ſine ſententia principis epiſcopus creetur, & conſtit. 5. ne de nouo conſtruatur monaſterium, aut venerabilis alia domus. Romani Argyri. de reditu magnæ Eccleſiæ, & de Aletengyo Manuelis Connenii: vt Eccleſiarum & monaſteriorum quæ ſunt ad vrbem immobilia intacta ſint a manu fiſci, & 10. de immobilibus omnium, quæ vbique ſunt Eccleſiarum ad poſſeſſionem immobilium. Et Alexii Commeni ne monaſterio prædia deſcribātur.* Ad res Eccleſiæ & templorum pertinent quoque tituli de rebus Eccleſiæ alienandis, vel non, *lib. 3. tit. 13. Decretalium, & in ſexto lib 3. tit. 9. & Clem. lib. 3. tit. 4.* Et in Nouel- D lis Iuſtiniani de non alienandis aut permutādis Eccleſiaſticis rebus, immobilib, aut in ſpecialem hypothecam dandis, &c. *Nouella 7. vt etiam Eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione, Nouella 9. vt Eccleſia Sanctæ reſurrectionis alienare poſſit ædificia ſecundum ipſam ciuitatem ſita, Nouella 40. De Eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione, Nouella 46. Vt de cætero commutationes rerum Eccleſiaſticarum non fictæ fiant, &c Nouella 55 De priuilegiis archiepiſcopi primæ Iuſtinianæ nouella. 11. In Nouella Leonis 13.* E *de perpetuis emphiteuſibus. In Iure orientali collecto a Bonafidio eſt Leonis Iconomachi conſtitutio de pace.*

CAPVT PRIMVM.

1 *De Eccleſiæ nomine. 2. bonorum & malorum vna Catholica. 3. caput eius vnum, vnus paſtor. 4. Eccleſiæ membra.*

Eccleſia, nomen a Græcis ἐκκλησία, quo 1 ſignificatur congregatio ſeu cœtus. *a* Et quemadmodum, congregatio, bono- 2 rum & malorum eſt: ſic Eccleſia malorum & bonorum, Eccleſia ſathanæ, *b* & Eccleſia Dei: *c* illa improbata, hæc eſt ſancta, vnaque *d* vniuerſalis per vniuerſum orbem: vnde Catholica dicta, *e* fidelium vbique terrarum exſiſtentium cœtus, communio, vnius fidei conſenſus. *f* Caput eius, Chriſtus, *g* vnde & † illa corpus domini dicitur, 3 *h* Sponſus quoque eius Chriſtus, *i* Et eius vnus vniuerſalis paſtor. *k* Cuius membra alii cœtus, qui & particulares Eccleſiæ dictæ. *l*

SCHOLIA.

C a *Numeror, c. 20. verſ. 4. & Reg. 17. verſ. 47. 3. Reg. 8. verſ. 14. & ſæpe alibi in ſacra pagina. ca. 8. Eccleſia. de conſecrat. diſt. 1. vide quæ diximus. lib. 2: Syntag. 1.*

b *Verum congregationes malorum, conuenticula in iure nominantur, dum prohibentur. l. conuenticula. 15. de ſacroſanct. Eccleſ. C. l. 3. C. de hæret. explicat hoc nomen, nec in bonum partem conuenticulum accipi, Fridericus Nauſea. lib. 1. cōſiliarium rerum.*

D c *Eccleſia Dei, actor. 20. ca. ſed & illud. 26. q. 2. ca. legimus. 93. diſtin. ca. In nouo, ca. quamuis, 21. diſt. ca. 1. ad Tim. 3. verſ. 5. Matthei 16. verſ. 18. Eccleſia Domini. Num. ca. 20. verſ. 4. cap ſacroſancta. 22. diſtin.*

d *Sic præfigurata per vnam arcā Noe. Geneſ. 6. & 1. Petri 3 verſ. 20. per vnam columbam, Canticor. c. 6. ver. 8. docet & vnam c. 1. §. vna, de ſumma trinit. ca. Nouatianus, can. ſcire debes. 7. q. 1. Cyprian. lib. 4. Epiſt. 9. can. pudeda. c. ſchiſma. 24. quæſtione 1.* E

e *ca. catholica, ca. palam. 11. diſtinct. diſputat de hoc nomine Catholici, diuus Auguſtinus. lib. 3. contra Gaudentium. cap. 1.*

C

D. Cyprian. lib. de vnitate Eccleſiæ. Et iterum D. Auguſt. lib. de catechiſandis rudibus. cap. 3. ſcribit, Eccleſiam eſſe populum fidelem per vniuerſum orbem diſperſum. In Synodo Nicena, In Symbolo, Catholica & ſancta dicitur Eccleſia ſanctorum, Pſal. 88. cuius ſigna exponit Optatus Milenitanus. lib. 2. contra Parmenionem. Et Vincentius Lyrinenſis. A

f *Vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus, ad Epheſios. c. 4. verſ. 5. Eccleſia fidei & religionis mater perpetua. l. iubemus nulli. 4. Et l. decernimus. 6. de ſacroſanct. Eccleſ. & mater Eccleſia dicitur. in cap. 1. de exceptio. in ext. lib. 2. titul. 12. mater, ſcilicet fidelium. quia nos in baptiſmo regenerat. ca. quæ. abſtulerit. 12. q. 2.* B

g *Ad Epheſ. 1. verſ. 22. ca. 5. verſ. 23. & 1. ad Cor. c. 12. verſ. 27. cap. 1. §. ſed vbi, de ſacra vnctio. c. Romani, de iureiuran. ca. nuptiarum. 27. q. 1. quare mortuo ſummo pontifice, Eccleſia ideo non remanet acephala, Archid. ad c. vbi periculum, de cler. in Sex. nota. & in Clemen. ne Romani eo. tit.* C

h *1. ad Cor. 12. verſ. 12. & 27. vnum ouile, vnus paſtor. Diui Ioannis. c. 10. verſi. 16.*

i *Clem. 1. de ſumma trin. ca. Eccleſia mea. 97. diſt. Eccleſia ſponſa Chriſto. 1. ad Corinth. 11. verſ. 2. præfiguratum. Pſal. 44. verſ. 11. Ezechiel. 16. verſ. 9. ad Epheſ. 5.* D *verſ. 26. Apocal. 19. verſ. 8. & c. 21. verſ. 10. D. Cyprian. lib. de Simplicitate prælatorum*, non pertinet ad Chriſti præmia qui reliquit Eccleſiam Chriſti, alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt, habere iam non poteſt Deum patrẽ, qui Eccleſiam nõ habet matrẽ. *Et rurſum lib. 4. Epiſt. 2.* quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti Eccleſia non eſt. E

k *quicunq. c. alienus. 24. q. 1. ca. Eccleſia paradiſo. 45. de conſec. diſt. 4.*

l *quemadmodum ſeptẽ Eccleſiæ referuntur. In Aſia. Apoc. c. 3. & ſeqq. vt alibi ad Roman. 10. verſ. 16. & ad Galat. 1. ver. 2.*

Capvt II.

Eccleſia Romana.

Dicitur † & vniuerſalis Eccleſia, Romana. *a* Et eadem caput Eccleſiarum, *b* dicta etiam Apoſtolica, quia D. Petro apoſtolo conceſſa eſt Eccleſiæ cura generalis a domino noſtro Iesv Christo, in cœlum aſcendente, *c* vel etiam, quod in hac vniuerſali Eccleſia conſtitutiones & traditiones apoſtolicæ ſeruantur. *d* Et apoſtoli ſpiritualiter & electiue genuerũt Epiſcopos, qui in locum illorum ſuffecti fuerunt. *e* 1

Scholia.

a *ca. quis neſciat. 11. diſtin. cap. ſcit ſancta Romana. 12. diſtinct. quia fides quæ Romæ plantata & prædicata eſt, per diuos Apoſtolos Petrum & Paulum. per vniuerſum orbem publicata fuit, ad Roma. ca. 1. verſ. 8. Ibi fides veſtra, &c. 1. capit. de Summa Trinita.*

b *ca. non decet. 12. diſt.*

c *c. fina diui. Iohannis Euangeliſtæ.*

d *ca. præceptis Apoſtolicis. 12. de Apoſtolica doctrina, quæ ab Apoſtolis tradita, vel quæ cum fide Apoſtolica conuenit. Tertullian. libr. de præſcript. aduer. hæret. l. cum recta. 7. & l. cognoſcere. §. pauci. de Summa Trinitate.*

e *ca. quorum vices. 68. diſtinct.*

Capvt III.

Corporis Eccleſiæ membra tria præcipua.

Eccleſia fidelium † habet membra ſua aliqua in cœlis, & ea Eccleſia triumphans, quæ iam adepta beatitudinem. *a* Alia habet in terris, eorum qui contendunt adipiſci illam felicitatem, & faciunt Eccleſiam militantem. *b* Alia defunctorum, pro quibus ſuffragia fiunt, vt a pœnis ſoluantur. *c* 1

Scholia.

a *de qua in cap. 21. Apocalypſ. Diuus Paulus ad Hebraos. cap. 12. verſ. 23. vocat Ec-*

cleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt A
in cœlis. Illa bonis tantum completur, illa
iam ſecura de beatitudine eſt.

b *vita enim hominis militia ſuper terram,*
vt ait Iob. cap. 7. Hæc Eccleſia viſibilis vi-
uentium, eſt mixta bonis & malis, donec
ſeparentur morte mali a bonis iudicio vl-
timo, vt docẽt parabolæ apud Diuũ Mat-
thæum. c. 13.

c *vide cap. pro obeuntibus. 21. & ſequente,*
animæ defunctorum. 13. q. 2.

Capvt. IV.

De Eccleſia Materiali.

Eccleſia † deinde pro loco, vbi ſacer Eccleſiaſticus cœtus congregatur, accipitur, *a* domus oratorii, *b* templũ, *c* Baſilica, *d* id eſt regia, *e* oratorium *f* dicitur. Sic Eccleſia, ſedes Deo conſecrata per epiſcopum: eoque nomine dicuntur fructus beneficii, ſeu beneficium ipſum aliquando. *g* C

Scholia.

a *continens pro contento. vt 1. ad Corinth. 11. capit. 1. ca. Eccleſiam, ca. ſi quis, & compluribus aliis, de Conſecratione, diſtinctio. 1. toto titul. de Immun. Eccleſiar. de Sacroſanct. Eccleſ. cap. fin. ne prælat. vices ſuas. libr. 5. titul. 4. vbi & gloſſ. notat alias acceptiones Eccleſiæ, quas ibi videto, & apud Turrecrematam. lib. 1. de Eccleſia. capit. 2.* D

b *cap. cum Eccleſia Dei. 5. de immunit. Eccleſia. libr. 3. dec. 5. 49. diui Matthæi. cap. 21. diui. Ioan. cap. 2. Ita & domus Dei. vide Ioannem Andream, ad capit. vnic. ad verba,* ſi Eccleſiam, *de Conſecrat. Eccleſ. vel al: in Sex.*

c *Vide c. ei ciens. 88. diſt.*

d *c. Baſilicas, & c. omnes baſilicæ, de Conſecrat. diſtin. 1. cap. omnes Baſilicæ. 16. q. 7. interdum Baſilica per Eccleſiam non conſecratur, vt in cap. non oportet 29. de Conſecr. diſtinct. 1.* E

e *Baſilica quippe, nihil aliud eſt quam domus vel palatium principis, l. Baſilicã. 21.*

A *de operis pub. C. lib. 8. tit. 12. vide Cœlium Rhodig. lib. 12. tit. 11. Alciat. in rubric. de Sacroſanct. Eccleſ. eadem ratione dixerunt Eccleſiam κυριακὸν, vel κυριακὴν, id eſt, Dominicam, vt liquet ex edictis Valerii, Maximini, Conſtantini, apud Nicephorum Calixtum, lib. 7. Hiſtor. cap. 38.*

f *c. lator. 12. quæſt. 5.*

g *hæc apparebunt poſtea.*

h *vt c. fi. ne prælati vices ſuas.* B

Capvt V.

De ordine ædificandi Eccleſias.

Ritus † ædificandis Eccleſiis præcipue 1
deſiderati ſunt: vt epiſcopus diœceſeos, antequam Eccleſiæ incipiantur, ad locum, vbi ædificandæ ſunt, accedat, ibi crucem figat, publice atrium deſignet. Et definiat, ædificaturũ prius cauere vel prouidere de prouentibus, qui ad ædificandam Eccleſiam, luminaria, cuſtodiam, cuſtodiumque ſtipendia, & ad onera epiſcopalia, ſufficiant: *a* dehinc diligenter inquirat & præcaueat, ne qui deſiderat ædificare, ad quæſtum id faciat proprium, neve cum clericis quæſtum Eccleſiæ ſit diuiſurus: *b* prouidebit inſuper, ne conſecratio fiat ædificatæ Eccleſiæ ſine Martyris alicuius reliquiis. *c* Conſecratio porro ædi-
ficio † perfecto, fiet per eundem epiſco- 2
pum diœceſeos, *d* aqua benedicta aſpergitur, & orationes ibidem conuenientes dicuntur: *e* dos aſsignatur per eum, qui conſecrari fecerit. *f* Altaria † lapidea ibidem 3
conſtituuntur, & conſecrantur ab Epiſcopis, chriſmaris, vnctione & ſacerdotali benedictione. *g* Non licet autem aliter preſbytero ſimplici altaria in Eccleſia erigere. *h*
Qui prohibuerit vero, † vel non per- 4
miſerit Eccleſiam conſecrari vel ordinari, ſacrilegium committit. *i*

Scholia.

a *c. nemo Eccleſias, de Conſecrat. diſtinct. 1. §. ſi quis autem voluerit, de Eccleſ. . . . In nouell. de oneribus epiſcopalibus, vide*

cap.piæ mentis.16.q.7.c.1.vt determinatus ſit.num.clerico.In nouell.§.1.vt nullus ædificet oratorii domos,in authenticis.

b *c.ſi quis.de Conſecrat.diſtinct.1.*

c *canon.placuit.can.de Fabric.de Conſecra. diſtinct.1.*

d *cap.1.de Religioſ.domi.*

e *c.nemo.de conſecrat.diſtinctio.1.§.ſi quis autem,nouellæ 131.Quomodo etiam ſunt loca conſeruanda docetur Nouella.5.de Monachis.c.1.Nouella.67.c.1.vt nullus ædificet oratorii domos,& nouella.123. cap.34.*

f *c.cum ſicut.8.de conſecratio.Eccleſ.vel alta.libr.3.Decret.tit.40.In Eccleſiis mendicantium non valde de dote curatur: in aliis,cõtra,vide c.1.& quæ ibi notãtur,de cenſib.& in ca.ſecundum canonicam.23. quæſtio.8.*

g *c.31.altaria.& 32.altaria.de Cõſecratio. diſtinct.1.& conſilio Epanenſi.capit.27. & 28.& conſilio Agathenſi.cap.14.*

h *can.nullus presbyter.25.de Conſecrat.diſtinct.1.*

i *In decretis Gormiſdæ Papæ.capit.10.in can.nullus.§.qui autem,& can.ſequen.1. quæſtio.*

Cap. VI.

1 *Conſecratio Eccleſiæ non iteranda.*
2 *Et quando,& de reconciliatione.*
3 *Pollutio Eccleſiæ quid.*

1 ALtaria † & templa ſemel conſecrata,
iterum conſecrari non debent. Niſi
certis caſibus olim, quibus profanari putabatur
Eccleſia: vt ſi ambigatur, num facta
fuerit conſecratio:*a* ſi motũ fuerit altare
maius *b* ſeu tabula eius conſecrata, quæ
moueri & transferri poteſt ſine alia conſecratione.*c*
Item propter homicidium,*d*
E aut adulterium, *e* in Eccleſia commiſſum:
ſi Eccleſia exuſta fuerit.*f* ſi diruta funditus,
& de nouo a fundamẽtis fuerit excitata,&
altaria fuerint deſtructa:contra,ſi diruta &
reſtituta ſine motione altarium: quo caſu
ſufficeret aquæ exorciſatæ aſperſio, cum
A Miſſæ celebratione:cum remanſerit arrha
Spiritus ſancti data in altari.*g* Sed & recõſecrandam
dicebant Eccleſiam, ſi conſecrata
fuerit ab hæreticis,alio modo, quam
ſoleat ab Eccleſia Catholica: quia vere tũc
ab hæreticis conſecratio facta non eſt.*h*

Hodie non ex omnibus iſtis caſibus reconſecrantur 2
Eccleſiæ. Nam ſi altare motum
fuerit, aut ſi lapis ſuperpoſitus, qui ſigillum
continet,fuerit confractus, vel di-
B minutus, ipſum quidem altare debet denuo
conſecrari, nõ autem Eccleſia.*i* Item
hodie quidem homicidio & ſemine polluitur
Eccleſia,ſed non profanatur. Idcirco
nunc ſufficit, ſine reconſecratione reconciliari
aſperſione aquæ benedictæ,cui
vinum & cineres immiſceantur,*k* idipſum
dicendum, ſi polluatur cœmeterium per
ſepulturam excommunicati: nam eo eiecto
ſic reconciliatur ſolemniter.*l* Recon-
C ciliationis porro aqua ab alio, quam ab epiſcopo
benedici non poteſt: tolliturque
conſuetudo contraria, quæ permittebat
ſimplicibus ſacerdotibus.*m*

Polluta Eccleſia † cenſetur pollutum 3
cœmeterium ei contiguum:quamuis polluto
cœmeterio nõ polluitur Eccleſia.Sicuti
duobus cœmeteriis contiguis, pariete
diuiſis,altero polluto alterum non cenſetur
pollutum.*n*

D Cæterum hic pollui dicitur Eccleſia aut
cœmeterium, quãtum ad opinionem hominum,
qui quantum in illis eſt, polluere
dicuntur: non quod pertinet ad res, quæ
incorruptæ remanẽt, & coinquinari non
poſſunt.*o*

Scholia.

a *ca.Eccleſiis,20.de Conſecrat.diſt.1.*

b *can.Eccleſia 8.de conſecrat.diſt.1.*

c *can.ſi motum 19.de conſecrat.diſt.1.*

d *can.concedimus.ead.diſt.*

e *dict.ca.ſi motum,ca.Eccleſiis,20.de conſecra.diſt.1.ſi modo iniurioſe fuſus ſit ſanguis hominis, non aliter.vide gloſſ.in cap. vnic.de cõſecrat.Eccleſia.vel altar.in Sex.*

in ver-

in verbo, ſanguinis. *extra templum iuſſa occidi Athalia, 4. Reg. c. 11.* A

Dictis (ano. Si motum, & Can. Eccleſiis, quos intellige de cognita & de ſeminis virilis effuſione: & de fornicatione illicita. Nam de licita coniunctione cum vxore, num polluat Eccleſiam dubitatur: vide gloſ. in dicto. c. vnic. de Conſecratione Eccleſi. vel altaris, in verbo ſeminis, *in Sexto.*

dicto. canone. Eccleſiis. B

can. de fabrica, 24. de Conſecratio. diſt. 1.

explicat c. ligneis, de Conſecratio. Eccleſ. vel alt. vide Iuonem Carnotenſem epiſcoſcopum, epiſtola 32. & 128.

can. Arrianorum. 22. & can. Agapitus, 23. de Conſecrat. diſt. 1.

cap. 1. & 3. de Conſecratio. Eccleſ. lib. 3. tit. 40.

c. propoſuiſti, 4. & c. fin. de Conſecra. Eccleſ. vel alta. c. ſignificaſti. 4. de Adulteriis. C

c. Conſuluiſti, 7. de Conſecra. Eccleſ. vel alta.

c. aqua per epiſcopum, 9. de Conſecratione Eccl.

c. vni de eod. titu. in Sex. de Conſecrat. Eccleſ.

Cano. 97. quod quidam, 1. q. 1. ca. fin. 15. q. fina. de cohibita. clericorum & mulier. vide gloſſ. explicantem, in cap. vnic. de Conſec. Eccleſiarum in Sex. ad verbum, D *pollui.*

Capvt VII.

Vnde Nominum Eccleſiarum diuerſa fluxerit appellatio.

[E]cclesiarvm, vt beneficiorum Eccleſiaſticorum, diuerſa nomina: ratione dignitatis, loci, forma viuendi. *a* Pri[...]edes, Romana Eccleſia dicitur: ſunt [...]iarchales, vbi Patriarchæ reſident, vel [...]ent præcipuam ſedem. Metropolita[...] vel Archiepiſcopales, vbi archiepiſco[...] [e]piſcopales, vbi epiſcopi. Sunt Colle[...]e, non collegiatæ, in quibus & forma [...]adi clericorum *b*, & ordo fundationi E A impoſitus conſideratur: veluti in Eccleſiis regularibus, dictis, quod per perſonas regulares; vel in Secularibus, quod per perſonas ſeculares regantur. *c* Sunt & aliæ diſtinctiones, de quibus ſuo loco agetur Deo fauente. Poſtea *d* parochialis ſeu baptiſmalis Eccleſia, a parochianis ibi baptizandis, quibus præponitur Curio ſeu Curatus, qui curam animarum eorum habet. Matrix Eccleſia, interdum parochialis B ipſa dicitur, cui alia adiungitur in auxilium: *e* interdum & matrix Cathedralis Eccleſia. *f.*

Scholia.

a *In diſtinctione nominum & natura beneficiorum ſeu Eccleſiarum, fundatio ipſa precipue inſpici debet. c. cum dilectus, de Conſuetud. c. quanto. 16. de cenſib. lib. 3. l. 39. Neque enim fundationi impoſita lex* C *facile immutatur, niſi conſentientibus patrono aut fundatore, & illis, quorum intereſt, & qui poſſent ex mutatione ledi, argumento c. poſtulaſti, & c. nobis, de iure patrona.*

b *Iura pertinentia ad ius collegii, ſunt, habere arcam communem, res communes, ſyndicum, & actorem. c. in pertractandis. 3. de iura. calumnia. lib. 2. ti. 7. l. 1. quod cuiuſque vniuerſi. nomi. in P. habere proprium* D *ſigillum, vnum, ſicut & vnum corpus, c. dilecta in Chriſto, 14. de exceſſib. prelator. lib. 5. tit. 31. quod fuit approbatum. l. 1. de colleg. illic. in P.*

c *vide c. 2. de ſtatu monach. lib. 3. ti. 35. c. ne pro defectu. de electio.*

d *titulo. 27. de beneficiis.*

e *vt in c. ad audientiam, in 1. de Eccleſ. ædifican. c. ex tranſmiſſa, de praſcript.*

f *c. venerabilis 22. de verbor. ſignif.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

E

Capvt VIII.

De quibus ædificetur Eccleſia.

Spiritalis Eccleſia viuis ex lapidibus conſtruitur: *a* Materialis & terreſtris ex materialibus. Illa habet fundamen-

cum Apoſtolorum in lapide angulari & præcipuo, Iesv Christo: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. *b* Iſta materialis, quæ vt lapides, ſic fundamenta habet terrena, quæ tamen ſua ſtructura admoneat contemplari cœleſtia.

Scholia.

a *c.& hoc diximus* 16. *quæſt*.7.

b *ad Epheſ.c.* 2. *verſ.* 20. *vide Durandum lib.* 1. *Rationalis diuinorum officiorum, capit.*1 *numer.*9.*& ſequentib.*

Capvt IX.

A quibus ædificetur Eccleſia.

1 Ecclesia ſpiritalis † ędificatur a Deo, a prædicatoribus verbi Dei. *a* Materialis ab artificibus ſeu architectis, proborum virorum cura & ſumtibus, quibus permittitur: ſiquidem non omnibus permiſſum, *b* ſed certis hodie ex auctoritate epiſcoporum diœceſanorum in locis illis C ſubditis *c*; & in exemtis, auctoritate ſummi pontificis, *d* poſtquam Conſtantinus Magnus templa Chriſtianis conceſſit. Nam antea tyrannorum Cæſarum prohibitionibus interdictum *e* erat. Porro qui impetrarunt ædificandi Eccleſiam poteſtatem, a cœpto opere deſiſtere non poſſunt, ſed perficere & conſummare compelluntur: & ſi morte præuenti, non per- D fecerint, ad hæredes onus illud transfertur. *f.*

2 Cæterum † ad ædificationem vel reparationem Eccleſiarum parochialium extra voluntatem liberam, tenentur, quando neceſſitas id poſtulat, qui eas ex titulo poſſident, ex bonis ipſarum, ſi ſuperſint: vel ſaltem eatenus conferent, ſi Eccleſiæ fabricæ portio aſſignata non ſufficiat, vt eorum exemplo cæteri parochiani exci- E tentur. *g* Erat porro olim vna pars redituum ex quatuor reſeruata fabricæ *h*. Quod ſi nulla pars redituum fuerit aſſignata vel deſtinata fabricæ Eccleſiæ, neque Curio habeat ex bonis eiuſdem Ec- A cleſiæ, quod deductis ſumtibus in cultum Dei, & eius victum ſuperſit, ſi parochiani ſolent contribuere, ſeruanda eſt conſuetudo, *i*, ſi nulla ſit, cogendi erunt contribuere, quia eorum cauſa & vtilitas agitur, & ſatis contribuit inops eorum proprius preſbyter, cum laborem pro illorum ſubit ſalute. *k.*

Scholia.

a *D. Matthæi c.*8.*ibi*, tu es Petrus, & ſuper B hanc petram, &c. *Eccleſia dicta eſt luna, quæ creſcit in ſanctis: decreſcit in peccatoribus, dicit D. Chryſoſtomus Tomo.* 1. *homilia* 71. *ſuper illa verba*, adſtitit regina a dextris, &c.

b §.1.*vt nullus ædificet oratorii domos, Nouella* 67.

c *vt paulo ante dictum eſt & in* §.*ſiquis autem, de Eccleſiaſt.tit.in authenti. & c. nemo, de conſecratio. diſtinct.* 1. *cum ſimilibus ſup.citatis.*

d *c. auctoritate, de priuileg. in Sex. ſic intellige Cano. de locorum, cum c. ſequenti, de Conſecratio. diſt.* 1. *quemadmodum non dedicatur Eccleſia noua, niſi ſummi Pontificis iuſſu generali, quo donantur epiſcopi: vel ſpeciali, in exemtis, ſic intelligo c. precepta,* 5.*c.certum* 7.*Can. Eccl. de Conſecr. diſt.*1.

e *c.*15.*futurorum,*12.*q.*2.*l.*1.*C. de Sacro-* D *ſanct. Eccl.*

f §.*ſiquis autè, c.* 7. *nouella,* 131. *de Eccleſiaſt. titulis. Iniuncto. capitul.* 10. §.*ſiquis ædificationem, eiuſdem tit.*

g *c.*1.*& cap.*4.*de Eccleſ. ædif. lib.* 3.*tit.*48,

h *c. priſcus, c. vnio.* 10.*quæſt.*3.*can. decernimus,* 10.*q.*1.*can. de reditibus,* 12.*quæſt.* 2.*cum ſimil.*

i *Hoſtien. in ſumma titul. de Eccleſiis ædificand.*

E

k *Sic iuſſit Deus, vt populus contribueret ad ædificationem, ornatum, & neceſſaria Sanctuarii. Exod. c.*25.*c.*35.*c.*38.

Capvt X.

De forma ædificādi Eccleſiā, de translatione

Eccle-

ECCLESIA materialis, ſimilitudinem A referet ſpiritualis:& proinde, ſolet ædificari vt plerunque, ad eum modum, quo ars eius ſuperior ad ortum Solis æquinoctialem reſpiciat: & ſtructura ſit in modum crucis, vel in rotundum. *a.*

In maioribus Eccleſiis, in ambitu quadraginta paſſus relinquuntur: in minoribus, vel in capellis, triginta. *b* Niſi eſſent capellæ caſt-llorum *c*, aut eſſent in terris monaſteriorum ædificandæ. *d.* B

SCHOLIA.

quorum rationes, vide apud Guillelmum Durandum, in Rationali diuinorum officiorum, lib. 1. c. 4. numero 9. & ſequentib. Athanaſ. libro de diuerſis quæſtionibus q. 14. ait, Apoſtolos iuſſiſſe Eccleſias Christianorum fundere preces ſuas Orientem verſus, vt paradiſum vnde decideramus reſpicientes, ſuppliciter a Deo petamus, vt nos, vnde cecidimus, reſtituat: addit & alias rationes. Diuus porro Clemens Romanus, lib. 2. Conſtitution. Apoſtolicarum ſic ſcribit. c. 61. Cum Eccleſiam Dei conuocas, velut magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſcientia cœtus celebrari: præcipiens diaconis tanquam nautis, ut diſponant loca fratribus tanquam C vectoribus cum omni diligentia ac ſanctitate. Ac primum ſit longa domus ad Orientem conuerſa, ex vtraque parte paſtophoria habens, ad Orientem, qua nauis habeat ſimilitudinem. In medio eius ſit epiſcopi ſedes, ad cuius vtrumq; latus ſedeant preſbyteri, & Diaconi aſſtant ſuccincti & expediti. Horum cura, vt laici in altera parte ſedeant, & cum quiete & ordine: mulieres quoque ſedeant quiete, &c. *Separantur etiam loca Eccleſia clericis, populo, & mulieribus, in concilio Moguntino in c. 1. de vita & honeſt. clericorum. lib. 3. tit. iunge Cano. ſacerdotum, de conſecra. diſtinct. 1. ſicut antiquitus, 14. quaeſt. 4. ... quiſquis, 7. quaeſt. 4. ... quaeſtio. 17. quaeſt. 4.* D E

CAPUT XI.

1 *Ædificatio, translatio, ſublatio, vnio, diuiſio, reformatio Eccleſiarũ a quibus fiant.*
2 *Quæ in his obſeruanda.*
3 *De loco congruo.*
4 *Eccleſiæ & oratorum indiſtinctio.*
5 *Vna campana monaſterio.*

ECCLESIÆ, aut de nouo ædificandæ ſunt, aut ædificatæ transferendæ, vel tollendæ, vel vniendæ, vel diuidendæ. Maiores quidem auctoritate ſummi pontificis: minores auctoritate epiſcopi locorum *a.* Interdum reformãdæ, quod fit aliquando, vel eiectis ibidem reſidentibus, & eiuſdem ordinis, ſi religioſæ ſint, viris aduocatis, vel ſi non ſint, aliis ſubrogatis. *b.* 1

Cum de nouo ædificandæ, vel transferendæ, vel vniendæ, aut diuidendæ erunt Eccleſiæ, cura eſt epiſcopi inquirendi, de cauſa & ratione legitima, *c* aut de neceſſitate, vt ſi auctus ſit populus, noua ædificetur *d*: ſi decreuerit, vniatur; ſi ſublatus, tollatur. *e.* 2

Quemadmodum & ædificiũ cœptum in alterius Eccleſiæ detrimentum, per noui operis nuntiationem impeditur: *f* curabit & epiſcopus, vt locus ſit congruus, & vtilis: *g* vtque monaſteria virorum, procul a monaſteriis mulierum ædificentur. *h* Ad formam quoque pertinet conſecratio Eccleſiæ, altarium, vaſorum, veſtium Eccleſiæ, quemadmodum & iuſſit fieri Deus Moſi. *i.* 3

Eccleſiæ dicuntur proprie Chriſtianorum Catholicorum, ſi publicæ: *k* Oratoria vero, & Chriſtianorum, ſed priuata loca, certo modo permiſſa, *l* in quibus nec campanæ publicæ haberi debent. *m.* 4

Sicuti etiam nec religioſis domibus mendicantium licet iure habere vltra campanam vnam, qua vtantur ad vſum officiorum diuinorum. *n.* 5

SCHOLIA.

a *vide c. ſicut vnire. 8. de exceſſis prela. c. maioribus, 8. & ibi gloſ. iuncto c. vacante. 26. de prebend.*

b *c. inter quaſi nor, de regularibus.*

c *§.ſancimus,vt nullus ædific.orator. domos.* A
in authen. translationes Eccleſiarum legi-
tima cauſa habentur, ſi neceſſitas perſecu-
torum earum loca grauauerit, ſi difficul-
tas in illis aliqua adſit, ſi malorum ſocieta-
te grauantur,can.36.tribus,de Conſecra-
tione,diſtinct. 1. ca. & temporis qualitas,
7.q.1.fit autem translatio, vel cõſilio prin-
cipis, vel epiſcoporum, vel ſanctæ Synodi
ca.37.corpora ſanctorum, de Conſecratio.
diſtinct.1.vel conſilio epiſcopi & fratrum B
ſeu Monachorum, ſi de transferendo mo-
naſterio agatur.ca. ſi quis vult, 41.16.q.
7. Epiſcopalis quoq; Eccleſia ciuitatis ſub-
trahitur, quæ ſuos necauit paſtores, & alio
auctoritate ſummi Pontificis transfertur.
ca.fin.25.quæſtio.2.Eſt & hoſtilitatis, &
paupertatis cauſa, translationis, mutatio-
nis, vel vnionis occaſio, dicto.can.fin.§.ho-
ſtilitatis, 25. quæſt. 2. Poteſt & ſecularis
Eccleſia, in regularem ſine præiudicio ta- C
men cuiuſquam, mutari.cap.ad audien-
tiam,5.de Eccleſ.ædifican.

d *dict.c.ad audientiam,de Eccleſ.æd.cap.3.*
cap.tua nos,6.eo.tit.ad neceſſitatem refer-
tur multitudo præſentis populi, quæ vna
Eccleſia contineri non poteſt. ca.præcipi-
mus.16.quæſt.1.ob quam Eccleſiæ maio-
res & minores diuidi in duas poſſunt & ſe-
parari,dicto.ca.præcipimus,& cap.ſalua-
tor, de præbend. in Extrauag.communib. D

e *c.ſicut vnire,8,de exceſſib.prælator.ca. &*
temporis.48.7.quæſt.1.

f *c.1.& 2.de noui oper.nuntiatio. lib.5.De-*
cretal.tit.32.neque poteſt, cui nouum o-
pus denuntiatur, perſequi ædificationem,
vel ſi fecerit, tenetur poſtea demoliri, niſi
cautio poſt nuntiationem detur, de demo-
liẽdo,ſi ita dictum fuerit, vt liquet ex cap.
3.& eius titulo. De oper.noui.& l. prætor,
§.ait prætor eod.tit.in P.vide l.4.C.eo.tit. E

g *ca. Eccleſias per congrua. de Conſecratio-*
ne.di[illegible]ct.1.can.Eccleſias per congrua,6.
quæſt.7.

h *[illegible]a.monaſteria,19.[illegible]ſt.2.*

i *[illegible]40.cap.2.de C[illegible]e, diſt.*
1,eo referuntur Dedicationes ſeu Encænia
Templi Salomonis, 3.Reg.8. Machabæo-
rum. 1. Machabæorum. 4. atque vt anti-
quis Iudæis fiebant Encæniorum annua
ſolemnitates,3.Reg.8.& Diui Ioannis E-
uang.cap.10.ſic inter Chriſtianos, fiunt
ſolẽnitates annuæ Dedicationis Eccleſia-
rum,can.ſolemnitates, 16.& 17.de Con-
ſecrat.diſtinct.1.

k *quia vna eſt Eccleſia Catholi. vna fides,*
& eius vnus ſponſus, Canticorum cap. 6.
& meretrices dicuntur aliæ congregatio-
nes, ſine donis, ſine ſacramentis, ſine Euan-
gelio, ſine iure hæreditatis Chriſti. Optat.
Mileuit.in 1.& 2.contra Parmenianum.

l *capit.vnicuique,de Conſecrat.diſt.1.*

m *cap.patentibus,de Priuilegiis.*

n *c.vnico,de offic.cuſtodis,in extrauag.com-*
munis.

CAPVT XII.

1 *Ad quem pertineant Eccleſiæ vt ad Deum.*
2 *Item & de rebus earum.*
3 *Cura earum cuius.*
4 *Et collatio.*

ECCLESIA per dedicationẽ, Dei fit: 1
conſecratur, *a* quamuis patronus, qui
fundum ad eam ędificandam dederit, *b* do-
tauerit, *c* conſtruxerit *d* vel reparauerit,
quædam iura in ea habeat. *e* Nihil enim
ideo proprii dominii in Eccleſia habet, vt
vel poſſit reditus in ſuos vſus conuertere
f aut bona Eccleſiæ, ratione iuris patro-
natus, adminiſtrare. *g* Bona Eccleſiæ in
patrimonio ſunt Chriſti, quæ diſtribuan-
tur per præpoſitos in opera pia & mem-
bra eius, ſeu in pauperes, cum neceſſitas
ſuadet, *h* non in alios profanos vſus. Se-
mel enim Deo dicatum, non eſt ad vſus
humanos vltra transferendum. *i* Sic Ec-
cleſiæ relicta non debent laicorum vſibus
concedi. *k.*

Nec permutatur Eccleſia, niſi † cum alia 2
Eccleſia. *l* Idipſum de aliis rebus conſe-
cratis, religioſis veſtibus, lignis, vaſis, & ſi-
milibus Deo ſacratis dicendum, quæ
quandiu

ſandiu conſecrata manent, non debent A
undanis vſibus deputari: *m* niſi formam
nittant, vel conſecratio deleatur: veluti ſi
ſa ſacra frangantur vel conſienrur. *n*.
Porro, quamuis Eccleſiæ Dei ſint, ta-
en illæ & monaſteria diœceſeos, ad cu-
m & diſpoſitionem Epiſcopi loci in epi-
ppalibus pertinent, *o* & omnia loca pia,
xenodochia, & ſimilia eius auctoritate
ecta & conſtructa: *p* niſi nominatim ex-
ta ſint ab eius poteſtate. *q* Verumta- B
en non ad Epiſcopum, ſed ad ſummum
ntificem pertinet, nouam religionis vi-
ndi formam, admittere vel probare. *r*.
Concedunt non ſolum ſummus Pon-
ex, ſed & alii Epiſcopi, & alii ordinarii
neficiorum & Eccleſiarum titulum, &
ſeſſionem, & curam, & cuſtodiam, pro-
s & ordinatis. *s*.

S C H O L I A.

Inde domus Dei dicitur, Eſaiæ 56. Hiere- C
miæ 7. D. Lucæ cap. 9. D. Matthæi. cap.
21. D. Marc. c. 11. c. Saluator, cap. ex
multis, can. fin. 1. q. 3. cap. cum Eccleſia de
immunit. Eccleſiæ.
Hoc enim caſu quæritur ius patronatus, c.
nobis, de iure patron. ca. Abbatem, 18.
quæſt. 2. canon. piæ mentis. 16. quæſtione 7.
Alius modus quærendi ius patronatus per
dotationem, ca. filiis, ca. quicunque, 16.
quæſtione 7. D
Et hic modus alius quærendi ius patrona-
tus, canon. monaſterium, 16. quæſt. 7. reti-
nentur iſti modi quærendi ius patronatus,
in Conſil. Trident. ſeſſio. 14. cap. 12. & 13.
de reformatione. Decernit tamen eadem
ſancta Synodus, ſeſſione 25. capit. 9. de re-
formatione: vt titulus Iuris patronatus ſit
ex fundatione vel dotatione, qui ex au-
thentico documento & aliis Iure requiſi-
tis oſtendatur, ſiue etiam ex multiplicatis E
præſentationibus per antiquiſſimum tem-
poris curſum, qui hominum memoriam
excedat, aliaſue ſecundum Iuris diſpoſi-
tionem. Succeſſione etiam eorum, qui hoc
ius habent, quæritur, vel ex contractu,
translatione vniuerſitatis, vel ceſſione, vel
alio modo permiſſo, vt c. ex literis, 7. c. il-
lud, 8. de Iure patronat. donatione, cap. 1.
eodem titulo, in Sex. legato. inſtitutione,
Succeſſione inteſtati: in Clement. 2. eod. tit.
vide Ioannem Andream, ad cap. cum ſe-
culum, eod. titul. apud Gregorium. Iura
patronatus plura ſunt, vt præſentationis,
aduemente vacatione beneficii patronati,
ca. 1. §. ædificatori, 16. quæſt. 1. paſſimq, in
titulis de iure patronatus hoc inculcatur.
e *Ius aduocationis, cuius plures ſunt vtilita-*
tes in cap. præterea, 23. & ſequen. de Iure
patronatus. proceſſionis. In Can. piæ men-
tis, & Can. Frigentius, 16. quæſtione 7. ali-
menta, ſi ad inopiam patronus perueniat,
ca. quicunque, ead. 16. quæſt. 7. defenſio.
ca. filiis: ca. 16. quæſt. 7. & alia quædam,
quæ facile occurrent.
f *Dictis canonibus piæ mentis, Frigentius,*
quicunque.
g *capit. præterea, 4. verſic. poſſeſſionem, de Iu-*
re patronatus, Canone ſic quidem, & Ca-
none, nouerint, 11. quæſtio. 1.
h *can. final. 16. quæſt. 1. can. quod autem,*
23. quæſtio. 7. can. ſicut hi. 47. diſtinct.
i *ca. ſemel Deo, de regul. iur. cap. conqueſtus,*
16. de for. competen. lib. 2. tit. 2. can. quæ
ſemel. 19. quæſtio. 3.
k *ca. nulli. 12. quæſt. 2. ca. nemini, 40. 16.*
quæſt. 7. c. ad hæc, 4. de Religio. domib. lib.
3. tit. 36. l. ſi quis ſepulcrum, 12. §. 1. de
Religioſ. & ſum. funer. libro vndecimo.
tit. 7.
l *c. ad quæſtiones, de Rer. permutatio.*
m *can. ad hæc, ca. ligna, ca. veſtimenta, de*
conſecrat. diſtinct. 1. Daniel. 5. capit.
n *Vt in Authen. præterea, de ſacroſanct. Ec-*
cleſ. (. nouella 120. ca. hoc ius. 10. quæſt. 1.
o *cap. conſtitutis, de Religioſ. domib. cap.*
cinquerente, de offic ordin. can. omnes ba-
ſilicæ 16. quæſtione 7. cap. 18. monaſteria,
18. quæſt. 2.
p *Vide de hac re, cap. 3. & 4. de Religioſis do-*
mibus.
q *c. cum venerabilem, 7. c. cum dilecti, 8. de*

relig. domib. c. cum nõ liceat, de præſcript. can. Abbatibus, 18. quæſtione 2.

k *c. final. de religioſ. domib.*

l *cap. 1. de capell. monach. cap. cum ex iniũcto, in fine de hæret. c. cum & plantare. §. in Eccleſiis, de priuileg. & beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poteſt, c. beneficium, de regul. iur. in Sex. nec poſſeſſio ſine ſuperioris auctoritate beneficii legitime apprehendi poteſt. c. eum qui, 18. de præbend. in Sex. quamuis poſſeſſionis immiſſio auctoritate aliquando fiat Archidiaconorum, vt in c. fin. de offi. Archid. commendat & eccleſias vacantes Epiſcopus habentes curam animarum, per ſex menſes. in cap. nemo deinceps, 15. de electio. in Sex. & alia plura agit, quæ traduntur ad c. conquerente de offic. ordinar.*

Capvt XIII.

1 *De immunitate Eccleſiarum.*
2 *Et contrariorum.*
3 *Quando deponi res in Eccleſia poſſunt.*

1 PRopter plura, † & in ſumma ob conſecrationem, diuinaq; myſteria, quæ in Eccleſiis, ſeu ædibus ſacris ſunt, tractantur & exhibẽtur populo Chriſtiano, *a* & ab omni profanatione ipſæ ædes ſacræ debent immunes cuſtodiri: atque ideo in illis non permittuntur fieri emtiones, venditiones, aut aliæ negotiationes ſeculares, *b* iudicia ſecularia, *c* hoſpitium ſeu caupona, *d* ſaltationes ſeu choreæ, cantiones ſeculares *e* ſpectacula laruata, *f* conuiuia, *g* tumultum excitantia, quo mentes orantium & pſallentium poſſint interpellari. *h.*

2 Sicut autem † Eccleſiarum, ſic & cœmeteriorum ſeruanda honeſtas. *i* Quia & ea, vt Eccleſiæ, ſunt priuilegiata, *k* appellationeq; e Eccleſiæ venit cœmeterium. *l.*

3 [illegible]ohibitum in † Eccleſiis recipi ſupellectilia priuatorum, niſi propter hoſtiles incu[illegible]s, aut incendia repentina, vel ob a[illegible]s vrgentes neceſſi[illegible]res, quæ ſuadeant c[illegible]; ea tamen lege, vt ceſſante neceſſitate res illatæ in ſua priſtina loca re[illegible]ar. *m* Ve[illegible]m & a clericis ſub A anathemate, eccleſias incaſtellari (ſcilicet ne faciant ex his propugnacula) aut in ſeruitutem redigi. *n* Ad eas confugientes vi retrahere ad ſupplicium mortis vel cruciatum corporis. *o* Exceptis perſonis quorundam, vt publicorum latronum, nocturnorum depopulatorum. *p* Et eorum qui in ipſa Eccleſia vel cœmeterio delinquunt, *q* & ſimilium. *r.*

B

Scholia.

a *Can. ſicut non alii, 11. de conſecrat. diſtinct. 1. domũ Dei decet ſanctitudo eius. Pſalm. 19. Eccleſia ſane, quidam locus eſt medicinæ ſpiritualis, & omnes, qui illuc veniunt, decet, ne domum redeant, niſi congrua remedia acceperint, illaque ſuis vulneribus adhibuerint.*

b *ca. ex multis, 1. q. 1. c. eiiciens, 88. diſt. D. Matth. c. 21.*

C c *cap. 1. de immunit. Eccleſ. lib. 3. Decretal. tit. 49. ca. fin. maxime, ſi iudicia ſint criminalia, quæ inferant pœnam ſanguinis. c. cum Eccleſia, 5. de immunit. Eccleſiarum. Cum etiam interdictum ſit perſonis eccleſiaſticis, iudicia ferre vel ſubſcribere quæ inferunt pœnam ſanguinis, c. in Archiepiſcopatu, de raptor. c. clerici. & c. ſententiam ſanguinis, ne cler. vel monach. ſecularib. negot. ſe immiſce.*

D d *c. 1. de imminut. eccleſiar.*

e *Ex Concilio Toletano 3. cap. 2. de conſecrat. diſt. 1. Clement. 1. de celebratio. Miſſar. lib. 3. Clem. tit. 14. in Conſilio Baſilien. et Pragma. ſanctione de his, qui in Miſſa non complent Credo. In Concilio Tridentino. ſeſſio. 22. poſt c. 9. in decreto, de obſeruandis & euitandis in celebratione Miſſe Referunt Vincentius in ſpeculo, & Albertus Krantzius lib. 4. c. 33. E vindictam diuinam, qua conſtat valde exoſas deo eſſe iſtas cantiones prophanas in locis ſacris. Scribunt enim apud Saxoniam in Colbecke vicu Halberſtadenſi, Othbertum quendam cum octodecim ſodalibus, viris quindecim & fœminis tribus, choreas ducentem nocte Natalitiorum in cœmiterio*

miterio S. Magni, cum non deſiſterent ad- A
monitu a ſacerdote, eius dira imprecatione
per annum integrum in eodem ſtatu man-
ſiſſe, ſine quiete inuicem manibus habentes,
& non multo poſt interiiſſe.
dicto titulo, de Spectaculis in Eccleſ. non
faciund. in pragma. ſanctio. ca. nullus, de
Conſecratione, diſtinct. 1. c. cum decorem,
de vita & honeſta. clericorum, libr. 3. vbi
tamen permittuntur in feſtis ſanctorum,
repræſentationes eorundem, ſine laruis ta- B
men & irriſione.
c. nulli. 47. diſtinct.
c. 2. de immunita. Eccleſi. in Sex. in ſeſſio.
22. Concilii Tridenti. in capit. 9. in De-
creto de obſeruandis & vitandis in cele-
bra. Miſſæ: ibi, Ab Eccleſiis vero muſi-
cas, ſine organo, ſine cantu laſciuum
aut impurum aliquid miſcetur, item ſe-
culares omnes actiones, vana atque ad-
eo profana colloquia, deambulationes, C
ſtrepitus, clamores arceant, vt domus
Dei vel domus orationis eſſe videatur,
ac dici poſſit. *vide l. ſiquis in hoc genus,*
10. de epiſcop. & cleric. C. de iniuriis pu-
niendis quæ inferuntur cultui diuino &
miniſtris eius, & in Nouella 123. c. 31. §.
ſiquis cum ſacra miniſteria, de ſanctiſſimis
epiſco. Ibi, Si vero hæc ſacra conturba-
uerit miniſteria, aut celebrare prohi-
buerit, capitaliter puniatur. *Imperator* D
Martianus in l. denuntiamus vobis 5. de
his, qui ad Eccleſiam confugiunt, vel ibi
exclamant, &c. lib. 1. C. ti. 12. ad popu-
lum ſic reſcripſit, denuntiamus vobis o-
mnibus vt in Sacroſanctis Eccleſiis &
aliis venerabilibus locis, in quibus cum
pace & quieta voce competit celebrari,
abſtineatis ab omni ſeditione. Nemo
conclamationibus vtatur, nemo mo-
ueat tumultum, aut impetum commit- E
tat, aut conuenticula collecta multitu-
dine in qualibet parte ciuitatis vel vici
vel cuiuſcunque loci colligere aut cele-
brare conetur, &c. *Quæ verba pulcre*
prohibent, ne pendeie tempore diuinorum
officiorum celebrãdorum, potiſſimum die-
bus feſtiuis, quibus intereſſe Chriſtiani de-
bent, officiis, fiant ludi theatrales, vel per-
mittantur alia congregationes quæ volu-
ptatibus & rebus etiam ſeriis tempore in-
debito vacant. Quod & ſuis conſtitutioni-
bus ſancte cauerunt reges Galliarum. Vi-
de in l. brorum Baſilicorum ecloga. lib. 60.
tit. 31. & lib. 3. c. 43. Adde Baſil. Magnũ
in Pſal. 28. Qui in templo Dei eſt, *inquit,*
nõ vana ſcurrilia probroſaq; loquatur.
Sed in templo Dei, quiſq; gloriam Dei
dicet. Aſſiſtunt Angeli verba deſcribẽ-
tes: adeſt dominus affectus intrantium
conſiderans: preces cuiuſq; Deo mani-
feſtæ ſunt, &c. *Pietatis tamẽ ergo, quedã*
ibi fieri permiſſa ſunt, vt manumiſſiones
ſeruorũ, quæ ibi facta in cõſpectu Chriſtia-
norum conferebant etiã manumiſſis ciui-
tatẽ Romanam. in l. 1. & 2. de his qui in
Eccleſ. manumittun. lib. 1. C. ti. 13. memi-
nit de hac manumiſſione ca. eos qui ad Ec-
cleſiam, diſt. 87. Publicabatur & in am-
bone Eccleſiæ libertatis datio eius, qui or-
dinãdus manumiſſus eſſet, in ca. nulli. 54.
diſt. ex conſilio Triburienſe cap. 29. Et hoc
genus manumiſſionis Chriſtianiſſimo Cõ-
ſtantino tribuunt ibi leges & Hiſtoria tri-
partita lib. 1. cap. 9. Et Nicephor. Calix. li.
7. hiſtor. cap. 16. Eadẽ pietate dictante or-
phanis, tutoris datio cõceſſa, cũ quolibet lo-
co & tẽpore tutelæ datio fieri poſſit. l. 3. §.
quolibet loco, de tutel. lib. 26. P. ti. 1. Sunt
alia his ſimilia, quæ prætermitto, quæ qui-
dem & in Eccleſia fieri poſſunt, dummo-
do tamen nõ intermittatur cultus ideo di-
uinus, & fiant horis, quibus is non fit.
i *Clem. 1. in fine de celebratione Miſſarum.*
k *can. quiſquis inuẽtus, 17. quæſt. 4. cap. cum*
Eccleſia. de immuni. Eccleſiar. cap. 1, de
Conſecratio Eccleſiæ vel altar. in Sex.
l *l. ſi ciuitas, de Sent. excõmunicationis in Sex.*
m *c. fin. de cuſtod. Euchariſt. lib. 3. tit. 44.*
n *can. ſanctorũ, 14. 10. quæſt. 1. Quia iuxta*
Eccleſias debent eſſe tantum clericorũ ha-
bitacula. can. 3. & 441. quæſt. Et quia ca-
uendũ eſt, ne in Eccleſiis accidat pollutio
per ſanguinis effuſionẽ, cap propoſuiſti, de

Conſecrat. Eccleſ. vel altar. c. vnico, eod. titul in Sex. cur etiam non liceat habitare in locis ſepulcrorum rationes attulimus, lib. 33. Syntagmat. iuris c. 23. num. 13. & ſeq. exſtat & Nouella Leonis 73. vt nemo cum mulieribus in Eccleſiarum cœnaculis habitet. Neceſſitatis tamẽ tempus ob incurſiones hoſtium non prohibet ibi refugium eſſe hominum, & in magna neceſſitate etiam ea ibi fieri, quæ ad defenſionem vitæ eorũ, quæ pretioſior rebus eſt, quæ alio tẽpore prohibita eſſent: neceſſitas etiam in religione facit licitum alloquin illicitum, c. quod non eſt licitum 4. de reg. iur. apud Gregorium. Sic Carthaginenſes in extremo periculo obſidionis Romanorum, templa fanaque, & alia loca ſpecioſa, verterũt in officinas publicas, vbi interdiu noctuque viri pariter ac fœminæ inceſſanter operabantur, cibum per partes accipiendo certo tempore, efficiebantque ſingulis diebus clypeos centum, & gladios tercentos, &c. vt ait Appianus Alexandrinus lib. de bellis Punicis. A B C

o *In cap. inter alia, de immunita. Eccleſiar: can. reum, ca. metuentes, canon. diffiniuit 17. de iure Aſſyriorũ, diximus lib. 33. Syntag. iuris capitul. 21. & 22. maieſtatis crimẽ imponitur ei, qui abduxerit ad Sacroſanctas Eccleſias confugientes, & aliæ pœnæ, in l. 2. & l. præſentis, de his qui ad Eccleſ. confug. lib. 1. C. diſtrictiſſimã damnationem ſtatuit Cõcilium Auraſicenſe primum, capitul. 5. relatum in ca. eos qui, 87. diſt. in capitularibus 5. c. 9. & in adiectis c. 29. & in Concil. Moguntinenſi, 1. c. 39. ſic ſtatuitur,* Reum ad Eccleſiam fugiẽtem nemo abſtrahere audeat, neq; inde damnare ad pœnam vel ad mortem, vt honor Eccleſiarum conſeruetur: ſed rectores Eccleſiæ pacem eius & vitam & membra obtinere ſtudeant: tamen legitime componat quod inique fecit. *relatum & in canon. reum, 17. quæſtio. 4. & in can. frater, ead. quæſt. & cauſa. arceatur ab Eccleſiæ ingreſſu qui aliquid de Eccleſia violenter rapuerit. In Gallia ob frequentem abuſum priuilegii, ſolent debitores & delinquentes in loco ſacro & non ſacro capi. ſi iubeat iudex, Saluo iure redintegrandi, ſi ad Eccleſias legitime confugerint, vt ſcribit Ioannes Lucius lib. 1. placito. 1. Rebuffus in proœmio conſtitution. Regiarum. gloſ. 5. nu. 40. & Tomo 2. Conſtitutio. regiar. titu. de immunitate Eccleſiaſtica, vbi agit copioſe de immunitate Eccleſiarum, obſerua, Chriſtianis non Iudæis ius Aſyli fuiſſe, ex l. 1. C. de his qui ad Eccleſiam confu.* D E

p *in dicto c. inter alias ẽ. de immunita. Eccleſ. non datur etiam ius aſyli in Eccleſiis furibus manifeſtis, in l. præſenti, §. fine, de his qui ad Eccleſ. confug. Et in Nouella 17. de Mandatis princip. c. 7. ſeu §. neque autẽ. ſic mandat Iuſtinia.* Neq; autẽ homicidis, neq; adulteris, neq; virginum raptoribus delinquentibus, terminorũ relinques cautelam, ſed etiã inde extrahes, & ſuppliciũ inferes. *Et paulo poſt.* Deinde templorũ cautela, non nocentibus, ſed læſis datur a lege, &c. *Aſyla homicidis inuoluntariis nõ ſpontaneis, etiam iure diuino tantum proderãt, alii enim etiam ab aris trahebãtur ad ſuppliciũ. Exod. 21. Numero 31. Deut. 4. & 19. Ioſue 20. 3. Regum capit. 1. & 2. Exſtat & Cõſtantini nouella.* περὶ φονευόντων μετὰ ξίφους.

q *c. fin. de immuni. Eccleſiar. §. fina. vt liceat matri & auiæ nouella. 117.*

r *de quibus nos lib. 33. Syntag. iuris cap. 22.*

CAPVT XIIII.

1 *Quædã priuilegia rerum & perſonarũ Eccleſiaſticarũ, in exactionibus & collectis.*

2 *In muneribus perſonalibus.*

QVOD ad immunitatem rerum pertinet, liquet prohibitum fuiſſe ſub excommunicationis vel interdicti pœna, laicis, & poteſtatibus, tributa, collectas, aut alias exactiones quocumque titulo vel colore, imponere Eccleſiis vel perſonis Eccleſiaſticis, pro domibus, prædiis, vel aliis quibuſcunque Eccleſiæ poſſeſſionibus legitime quæſitis. 1 *a* Verum ſi quando forte

epiſcopis

ſcopus ſimul cum clericis, tantam vti- A
tem vel neceſſitatem viderit, quæ ſine
llectione & auxilio Eccleſiæ releuari
on poſſit, & quod nullæ aut exiguæ laicis
ppetãt facultates, ſubſidiaq; duxerit per
ccleſias conferẽda, laici humiliter & de-
ote ipſa cum gratiarum actione debent
cipere. Prius tamen & hic ſummus Pon-
ſex conſulendus. *b*

Perſonæ Eccleſiaſticæ, † diaconi, ſub-
aconi, exorciſtæ, lectores, acolythi, cle- B
i, monachi, a muneribus perſonalibus
pertes & immunes ſunt. *c* Et ſordido-
m munerum habent vacationem. *d* Pla-
it tamẽ vrgente cauſa neceſſitatis, vici-
exſiſtẽte hoſte, Eccleſiæ homines non
cuſari ab excubiis, ſeu vigiliis murorum
itatis. *e*

S c h o l i a.

cap. 1. & cap. clericis. capit. quanquam de C
immunita. Eccleſiar. in Sex. cap. non mi-
nus, 4. c. aduerſus, 7. eodem tit. apud Gre-
gorin. cano. in qualibet, ca. ſecundum. 22.
queſt. 8. In Concil. Tridentin. ſeſſione 25.
de reformatione. cap. 20. conſtitutio. item
nulla communitas. C. de Epiſcop. & cler.
l. 12. C. eod. ratio. in c. Eccleſia ſancta Ma-
ria, de conſtitutio a defectu poteſtatis lai-
corum. Alia vt diſcrimen inter res diui-
nas, publicas priuatas conſtituatur, l. ſan D
cimus. 22. & l. vt inter diuinum. 23. C. de
Sacroſanct. Eccleſiis.

in dicto cap. aduerſus, & ca. non minus de
immunit. Eccleſ. ad vtilitatem & neceſſi-
tatem publicam poteſt referri. l. ad inſtru
ctio. C. de Sacroſan. Eccle. §. ad hoc, de Ec-
cle ... *iſt. tit quæ iura de locupletibus intel-*
ligi deben· Eccleſiis, & quando auctorita-
te quoque & conſenſu ſuperioris paſtoris
Eccleſiæ permittitur. E

presbyteros. 5. & l. generaliter, 52. de epi-
ſcop. & cleric. cap. 10 generaliter. 16. que.
1. cap. 3. diſtin. 88. Quæ dicuntur perſo-
nalia munera, docet l. 1. & fi. de muneri b.
& honoribus. P. ita excuſantur ab omni
tutela & cura cuiuſcunque generis perſo-
narum. ſi velint. ca. vltimo. 86 diſt.

d *ca. generaliter. §. 1. 16. queſtio. 1.*

e *in cap. 2. de immunita. Eccleſ. Fuerunt ta-*
men impii Cæſares, qui quamuis Chriſtia-
ni nomen ferrent, tamen & bona Eccleſia-
ſtica & perſonas eius afflixerunt. Qualis
Conſtantinus alienus a Conſtantini Ma-
gni pietate, vt liquet ex conſtitutionibus
eius Græcis 1. & 3. & alius Theophilus O-
rientis Imperator filius Michaelis, vt li-
quet ex eius conſtitutionibus.

DE FIDE CATHOLICA.

a T i t v l. V.

S c h o l i a.

a De Summa Trinitate & fide Catholica tracta-
tur *lib. 1. Decret. tit. 1. libr. 1. Sexti tit. 1. libr. 1.*
Clementinarum tit. 1. Exponitur & fidei Ca-
tholicæ compendium *in cap. qui epiſcopus 23.*
diſtinct. in can. fin. de Conſecratione. diſtinct. 3.
& in can. 1. cap. illud, can. filius. ca. non illud,
can. Baptiſmi. ca. ſymbolum, de Conſecratio. diſt.
4. Exſtat in iure ciuili, libr. 1. titul. 44. de ſumma
trinita. & fide Catholica, & vt nemo de ea pu-
blice contendere audeat. Heraclii conſtitutio 1.
de fide. lib. 1. Iuris Orientalis collecti per Bonafi-
dium. Exſtat & in calce Concilii Tridentini Bul-
la Pii Pap. 4. Super forma iuramenti fidei, qua
compendium fidei euoluitur.

C a p. I.

Continuatio & de nomine fidei.

Expedita tractatione † de Eccleſia: di- 1
camus de his, quæ in Eccleſia tractan-
tur, & primum de fide Catholica, a qua
Eccleſia ſeu congregatio fidelium dicitur
Catholica. *a* Fides dicta a quodam, *b* fun-
damentum iuſtitiæ, dictorum conuento-
rumque cõſtantia, & veritas: & quia cre-
damus, quod fiat quod dictum eſt, fidem
appellatam.

S c h o l i a.

a *ca. Eccleſia de Conſecratio. diſtin. 1. ca. le-*
gimus 9. diſtinctio.

b *a Cicerone 1 Officiorum. Et apud diuum* A
Lucam c. 17. ſecundū fidem fiat tibi ex-
probrat & diuo Petro Deus in dubitatio-
ne D. Matthæi. ca. 14. Modicæ fidei, qua-
re dubitaſti. Cicero ruſ. in Partitio. ora-
toriis, ait fidem eſſe firmam opinionem. Id-
eo & in cap. 1. de ſumma trinitate, firmi-
ter credimus, ſimpliciter confitemur. Fi-
dei ordo rationibus probari non poteſt, at-
que rationem, fides ſupplet. can. nihil eſt a-
liud, de Conſecrat. diſtin. 4. ca. fin. de Con- B
ſecrat. diſtinct. fin. quemadmodum & de
re non viſa fides dicitur, in can. in domo,
in fine, de pœniten. diſtinct. 4.

Capvt II.

1 *De diſtinctione, fidei & ſubdiſtinctionibus.*

2 *Fides humana quid.*

3 *Chriſtianæ diuiſio.*

1 FIdes in vniuerſum † duplex: *a* vna, quæ C
conſtat ex opinione humana, quæ ei
innititur, vel demonſtratione, argumen-
tis rhetoricis, vel dialecticis ſyllogiſmis.
Altera, quæ eſt ex ſcientia, quæ ſuppedita-
tur ex diuinis literis, & a ſapientia diuina, a
qua vera, vt a veriſſimo vel veritate ipſiſſi-
ma, pendet & certa religio Chriſtiana. Sic
vnus Deus, vnum baptiſma, vna fides: *b* ab
hac fide Chriſtiana fideles dicti. *c*

2 Humana fides, † rurſum alia dicitur, fi- D
des pactionis: alia fides conſenſus.

3 Et fides † Chriſtiana iterum tripliciter
exauditur. primum pro ſubiecto fidei, id
eſt, pro eo, quod credendum eſt, de quo
credimus ſeu fidē habemus, quod verum
ſit, id quod eſſe nunc dicitur, vel fuiſſe, vel
futurum. Secundo pro ipſo actu creden-
di: quo id quod dictum promiſſumue eſt,
ita eſſe certo & firmiter exiſtimamus.
Tertio, pro perfectione credulitatis, dum E
credendo futura promiſſa, mandata ſer-
uamus, & ipſa quæ mandatis continentur,
exſequimur. Quæ videtur vna finitione
explicaſſe diuus Paulus. *e* *Fides eſt ſperan-*
darum ſubſtantia rerum, (id eſt, de rebus fir-
A *miter ſperandis, argumentum non apparen-*
tium.

Scholia.

a *Et ita diuidit Clemens Alexandrinus, lib. 2. Stromaton. Ad hanc diuiſionem fidei referri poſſunt omnes fidei acceptiones, quas ſine Methodo adfert glo. ad Rubric. de ſumma trinitat. apud Gregor. & gloſſ. ad can. monet, ad verbum.* neque.
B *22. queſt. prima Finus Hadrianus Finus. lib. 8. contra Iudæos. ca. 51.*

Primo vſurpari dicūt pro ſacramento Baptiſmi, & inde fideles, canon de Iudæis 45. diſtinct.

Secundo, pro caſtitate thori, ca. coniuges, 27. quæſt. 2.

Tertio, pro cautionali ſecuritate, etiam hoſti ſeruanda, c. noli exiſtimare, 23. q. 1.

Quarto pro conſcientia, vt ibi, quod
C non eſt ex fide, peccatum eſt, ad Roma.
14. cap. *illud de Pœn. diſt. 5. Id quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad Gehennam. ca. omnes. §. ex his, 28. q. 1.*

Quinto, pro credulitate non viſorum. ca. in domo de Pœn. diſt. 4.

Sexto, pro cognitione, quæ habetur in beatitudine, & vt dicunt Theologi, in Patria, vt ad Rom. 1. Ibi: Iuſtitia Dei in eo reueletur a fide in fidem, *quod gloſſa ex-*
D *plicat. ex fide rei in fidem regni.*

Septimo. pro æquitate actionum, vt in cap. cum venerabilis 7. de except. lib. 2. tit. 21. dum meminit de contractibus bonæ fidei, & actionibus in quarū cauſa veniunt plura ex æquo, quam exprimantur: cum diuerſum ſit in actionibus ſtricti iuris, quæ opponuntur, bonæ fidei, vt ibi notat gloſſ. & §. actionum, de Actioni. apud Iuſtinia.

Octauo, ſumitur bona fides, pro mente,
E *quæ candida & ſimplex eſt, vt mala fides pro contraria & multiplici, cui male fiditur, & non niſi cum periculo. ca. innocens, 22. q. 4. eoque pertinet*

Nona & decima acceptio, quæ ab interpretib. adfertur, vnde & bona fides dicitur,

citur, quæ probata eſt, dolo contraria, ca. bona fides. de depoſit. cum ſimilib. A

Vndecimo, ſumitur pro virtute Theologica, qua credimus.

Duodecimo, pro collectione articulorū fidei ſacra probatio fides, vt eſt primo virtus Theologica, vt in Symbol. D. Athanaſii, hæc eſt fides Catholica, *eſtque fides donum Dei, ad Epheſ. ca. 2. verſ. 8.*

Ad Epheſ. c. 4. Clem. 1. §. ad hæc, de ſumma trinitate. B

cap. 16 moneote 22. quæſt. 1. ex diui Auguſtini epiſt. 154. ad Publicolam.

Explicat. cap. 1. de ſponſa. duorū. de fide, in conſtantia dictorū vel factorum probanda loquitur, cap. 39. Geneſ. verſ. 10. & ca. 44. verſ. 32. Leuiti. c. 6. verſ. 2.

Ad Heb. c. 11. verſ. 1. glo. ad Rubr. de ſum. trinit. & fide Cathol. aliter definit, vt fides ſit, Voluntaria certitudo abſentium infra ſcientiam & ſupra opinionem con- C ſtituta. *Dionyſius vero Carthuſianus ſuper c. 3. de Eccleſiaſt. Hierarchia Dionyſii Areopagitæ, dixit diuum Paulum in c. 11. ad Hebræos, deſcripſiſſe fidem, & attigiſſe eſſentialia & formalia fidei, veruntamen non tradidiſſe formalem finitionem, quam ipſe ſic format, vt ſit.* Habitus mētis, quo in ſtatu viæ primo incoatur vita æterna in nobis. *Nam vita æterna in patria, eſt earum adeptio rerum, quas in præſenti* D *vita ſperamus: hinc fides vocatur, ſubſtantia, id eſt, incoatio quedā ſperādorum, quæ per hoc quaſi incipiunt in nobis, quod creduntur: vnde & habitus primorum principiorum vocatur ſubſtantia totæ ſcientiæ: hæc Carthuſia. Baſilius vero Magnus, in Aſceticis ſermone de Fide:* Fides (*inquit*) eſt aſſenſus indubitatus ad ea, quæ audiuntur in certa veritatis perſuaſione, quæ prædicantur per Dei gratiam. E

CAPVT III.

De quo fides. 2 *Fundamentū fidei.*
Symbola fidei. 4 *Quæ credenda.*
Concilia præcepta.

Fides ergo, † de re non viſa nec apparente, *a* Chriſtianorum & Iudæorum antiquorum, ferme eadem, & eiuſdē ſubſtantiæ: niſi quod nos credamus de præteritis, quæ ipſi futura credebant: nobiſque ab vmbris explanata lege, nūc myſteria clariora & perfectiora habeamus. *b* 1

Fundamentum † vnum omnibus fidei, Meſſias, Dominus noſter IESVS CHRISTVS: cuius etiam vera firma & ſyncera confeſſio, eſt petra, ſupra quam ædificata Eccleſia, *c* vnde & fides, dicitur virtus Theologica. Quia & habet Deum pro obiecto. *d* 2

Fidei ſeu credendorum collectio, † vel ſymbolum, quintuplex eſt. Primum ſymbolum fuit ab Apoſtolis traditum, verbis ſimplicibus compoſitum. *Credo in Deum, &c.* quod dicere Cathechumeni tenebantur antequam baptizarentur. *e* Secundum, in Nicena ſynodo fuit editum: quo latius ſunt aperta myſteria *f* fidei, *g* contra Græcos, qui negabant Spiritum Sanctum procedere a Patre & Filio. Et contra Arrianos, qui coæternum Patri Filium, & diuerſas in Sanctiſſima Trinitate ſubſtantias ponebant *h* quod canitur in ſacra miſſa: *Credo in Deum, &c.* Tertium, fuit Athanaſii Patriarchæ Alexandrini: Quod incipit: *Quicunque vult ſaluus eſſe*, quodque edidit contra Sabellianos & Arrianos. *i* Quartum, fuit editum in Synodo Conſtantinopolitana. *k* Quintum, poſtea ſecutum, ortis nouis hæreſibus. *l* 3

Quæ ſymbolis illis continentur, † credenda ſunt: & in ſumma, ea etiam omnia, quæ Eccleſia Apoſtolica Romana, & Catholica credenda proponit, *m* quæve Sacroſancta Concilia definita, ſequenda ſtatuunt. *n* 4

SCHOLIA.

a *Et ibi eſt meritum, credendo quod non videmus, can. in domo, de Pœnitent. diſtinct. 4.*

b *Irenæus.libr.4.contra hæredes.cap.13.* Fides (*inquit*) Abrahami, eadem fuit cum noſtra. Nam & credidit Dei filiũ, &c. *Et Diuus Ambroſius de Fide ad Gratianum.cap.2.* Vnum Deum fides ſignificat, quia vna fides noui & antiqui teſtamenti. *Et vt Diuus Hilarius ait Pſal.* 39. Vnus & idem Deus Euangelii & legis eſt. A

c *Diui Matthæi.ca.16.verſ.8. Cyrillus Archiepiſcopus Alexandrinus. Tom.2.libr.4. Dialogorum de ſanctiſſima Trinit.* B

d *Viguerius in Inſtitut. Theolog. cap.10. de fide in princip.*

e *Ex Concilio Agathenſi.cap.12. relatio in cano. ſymbolum, 16. de Conſecrat. diſtinct. 4. in Concilio Martini Bracharenſ. can. 49. Vnde ſumtus eſt can. non liceat. 59. eadem diſtinct. 4. de Conſecrat.*

f *ca. canones. 15. diſt. l. 1. & 2. & l. nos reddentes, in fin. de Sum. trin. C.* C

g *ca. pen. & fin. de Conſec. diſtin. 5. cap. 1. de ſumm. trin. in Sexto.*

h *an quidam, verſ. Arriani. 24. quæſt. 2.*

i *Dicto can. quidam. §. Sabelliani 24. q. 3.*

k *De quo in d. c. canones. §. 2. 15. diſt.*

l *Hoc ſymbolum poſuit Gloſſ. ad Rubric. de ſumma trin. & ibid. Greg. cap. firmiter.*

m *can. nolite errare, & ca. quis neſciat, 11. diſtin. can. non decet, 12. diſtinct. leg. nos reddentes. §. ideoque, de Sum. trin. C. Cyprian. lib. 4. Epiſtol. epiſt. 4.* D

n *Enumerantur Concilia, quibus fides adhibenda, in ca. ſancta Romana. 15. diſtin. in tota 16. diſtin. in l. 3. & 4. §. ſuſcipimus, de Summ. trinit. & fid. Cathol. l. quicunque, de hæret. C. l. fi. de relig. lib. 16. Cod. Theodoſ. Nouel. Iuſtin. 103.*

Cap. IIII.

1. *A quo fidelis.*

1 Fides, † quæ virtus eſt Theologica, qua creditur, Donum Dei eſt. *a* Et non ſolius liberi arbitrii. *b* Auctor & conſummator fidei Dominus Iesvs Christvs.

Scholia.

A a *Sic Diui Matthæi, cap. 13. verſ. 11. Dominus ait Diſcipulis:* Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum: illis autem non eſt datum. *& capit. 16. verſ.* 17. Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. *Et Actor. cap. 17. verſi. 31. ibi: Fidem præbens omnibus, &c. Sed & Theodoreticus. lib. 7. de curatione* B *Græcorum affection. dum de ſacrificiis agit, ſcribit:* Non vllis operibus noſtris, ſed per ſolam fidem, myſtica bona conſecuti ſumus. Ego, *inquit Deus*, ſum, qui deleo iniquitates, ꝑpter memetipſum iniquitatum non recordabor. *Et Diuus Paul. ad Epheſ. cap. 2.* Gratia Dei ſalui facti eſtis, & hoc non ex vobis: Donum Dei eſt, ne quis glorietur.

b *Can. gratia. de Conſec. diſt. 4.*

C c *Ad Hebræos 12. c. verſ 2. &c.* Fides ex auditu: Auditus autẽ per verbum Dei: *ad Roman. cap. 10.* Et petebant a Domino diſcipuli, vt eis adaugeret fidem. *D. Lucæ. ca. 17. verſ. 5.* Et orauit Chriſtus pro Petro, ne deficeret eius fides. *Obiectum fidei eſt, veritas prima ſeu diuina reuelans. Non enim fides Theologica hæc, de qua hic loquimur, credit aliquid, niſi prout eſt a Deo reuelãte, id eſt niſi prout* D *Dei eſt. Vide Thomam, 2. 2. quæſtion. 1. artic. 1.* Fundamentum (*inquit D. Paulus*) aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Christvs Iesvs, id: *vt ait ibi Gloſſ.* fides Iesv Christi. *1. ad Corinth. 3.*

Caput V.

1 *De fidei regulis.*

E 2 *Fides præcedit actus in gloſſ. c.*

Quia itaque † Deus verax, ipſeque omnipotens, qui conſtituit ea, quæ fidelibus credenda propoſita ſunt, nequaquam in ea fide dubitandum: *a* neque temere de ea diſputandum. *b* Accedentem enim credere oportet, quia eſt, & inquirentibus 1

rentibus ſe remunerator ſit. *c* Quod ſi A
quando dubium in fide ſubeat mentem,
elucidatio a Deo,& eius Eccleſia Catholi-
ca petenda eſt. *d*

S c h o l i a.

a *Quia enim verax Deus, non poteſt in pro-
miſſis mentiri. Quia vero omnipotens, quæ
vere dixit, poteſt nullo prohibente exſequi.
Sic arguit Deus diſcipulos apud D. Lu-* B
cam. c. 24. verſ. 25. O ſtulti & tardi cor-
de ad credendum in omnibus, quæ lo-
cuti ſunt prophetæ. *Et Diui Iohannis
Euangelio. ca. 20. verſ. 27. arguit Diuum
Thomam:* Noli eſſe incredulus, ſed fide-
lis. *iniuriam facit dicenti, qui ei fidem non
adhibet, maxime Deo & verbo eius, ſi pro-
batio ab eo exquiratur:* generatio adul-
tera & mala ſignum quærit: *D. Mat-
thæi, capit. 12. verſ. 39. D. Lucæ. 11. verſ.* C
*29. Clemens Alex. lib. 2. Stromato. Sicut
iniuriam facit iudicio reuerendiſſimæ Sy-
nodi, qui ſemel iudicata aut bene diſpoſita
reuoluere, & publice diſputare auſus fue-
rit l. 4. de ſum. trinit, & fid. Catholica.*

b *l. nemo, 4. de ſumma Trinitat. C. facit, can.
maiores 24. quæſtione 1. cap. 36. cum qui-
bus, 24. quæſtion. 3. Tertullian. de Præſcr.
Heret. Vide quæ diximus. lib. 2. Syntagm.
cap. 2. nu. 6. Quo enim humana ratio non* D
*poteſt pertingere, eo fides pertingit: quare
rationum humanarum ope non egent, ca.
non turbatur, in fin. 28. quæſtio. 1. Nocet
autem concertatio de fide publica, Iudæo-
rum & Paganorum conuerſioni: ſi quidem
inde nihil certi in lege Chriſtiana putant:
& myſteria profanantur. Hæreticorum
etiã impietas hoc ipſum auget & firmat.
Dum in dubium reuocatur, quod tantis,
ſanctiſq; Conciliis diffinitum mature an-* E
*tea fuit: diſputationem etiam inhibet my-
ſteriorum. D. Paul. 1. ad Timoth. 4. verſi.
5 l. damnatio. 6. §. 1. C. de hæretic. Conci-
lium Chalcedonenſ. Act. 3. Meminit An-
nian. Marcel. lib. 23.*

c *Verba hæc ſunt, D. Paul. ad Hebræos 11.* A
verſ. 6. alibi dictũ, niſi credideritis non
intelligeris. *Iſaiæ c. 7. fides etiam omnem
actionem præcedere debet. Neque Agri-
cola metere poterit, niſi prius ſemen com-
mittat ſulcis: nec mare tranſire, niſi ſe pri-
us mari credat & gubernatori. Nec æger a
morbo liberari, niſi ſe prius credat medico.
Nec prius diſcere, quam ſe crediderit præ-
ceptori, vt ſcribit Theophilus Antioche-* B
*nus epiſcopus, libro contra Calumniato-
res Chriſtianæ religionis: pluriã, & huius
rei exempla proſequitur D. Paulus per to-
tum. cap. 11. ad Hebreos. Simpliciter eſt
fidei cõfeſſio facienda, & firmiter creden-
dum. cap. 1. de ſumma Trinitate. Expli-
cat D. Thomas opuſculo 23. & 24. Tomo
17. dubius in fide, infidelis eſt, can. omne
22. quæſtion. 1. cap. 1. de Heretic. Supplet
fides, quæ infirmitas ingenii nõ poteſt com-* C
*prehendere. ca. nihil eſt aliud, de Conſecra-
tion. diſtinction. 4. Simplicitas eſt ſine in-
uolutionibus, veritatis & ſinceritatis ami-
ca. Simplicibus verbis fides proferenda,
cano. qui epiſcopus 23. diſtinctione. cano.
epiſcopus, 24. diſtinctione.*

d *ca. maiores de Baptiſmo. libr. 3. tit. 42. ca.
palam, 11. diſtinctione, ca. omnes, 22. di-
ſtinctione. Vide Gl. in can. illis, ad ver-
ba,* In fide, *80. diſtinctione. Tertullian. in* D
*lib. de Præſcription. aduerſ. Heret. Ita, &
cribit, D. Ambroſ. ad Valentinianum,* in
cauſa fidei, epiſcopos de laicis in Eccle-
ſia,& non laicos de epiſcopis in conſi-
ſtorio debere iudicare. *Et Cyrillus Ar-
chiepiſc. Hieroſolymi. Cathecheſi Illumi-
nator. 5.* fidem obſerua a ſola Eccleſia
traditam,& omni ſcriptura munitam.

C a p. VI.

E 1 *De fide formata, & informi.*
2 *Confeſſio fidei quid.*

QVando fides Theologica virtutem
habet veram, dicitur formata vel vi-
ua. *a* Quia vt corpus viuum dicitur, quod
actionibus vitæ fungitur; ſic fides viua, quæ
per caritatem informatur, extrinſecus,

& bona opera agit. Quando vero ineffi-cax eſt & ſine caritate, informis dicitur: & mortua ſine operibus. *b* Vtroque modo tamen virtus dicitur non acquiſita ſed in-fuſa. *c*

Confeſſio fidei, eſt proteſtatio per verba & opera, nos eſſe Chriſtianos. *d*

Scholia.

a *De fide viua ſeu formata Diuus Iacobus, epiſt. canonica. cap. 2.*

b *Vict. cap. 2. diui Iacobi, fides poteſt haberi ſine caritate, & eſt vera fides: ſed non vera virtus. in Concilio Tridentino ſeſſio. 6. ca. 15. & ca. 28. quod colligitur ex 1. ad Corinth. c. 13. ibi.* Si fidem habeã, vt montes transferam, caritatẽ autem non habuero, nihil ſum. *refertur in can. ſolet 31. de Pœniten. diſtin. 4.*

c *Vide D. Thomam, 2. 2. quæſtion. 4. artic. 3. & q. 6.*

d *Fides profeſſionis ſine operibus non prodeſt, cano. ſicut vrgeri, & ca. fertur. 1. quæſtio. ſi detur tempus & locus operandi, can. finali de Pœnitent. diſtinct. 2. Duo ſunt actus fidei, vnus interior, credere, qui pertinet ad iuſtitiam: alius confiteri ore & operibus, quæ pertinent ad ſalutem. ad Roman. 10.*

e *Credere porro tripliciter dicimus. Credere Deũ dicimur, quando credimus Deum eſſe talem, qualis prædicatur, vt vnum in ſubſtantia, Trinum in perſonis, filium incarnatum, &c. Credimus Deo, quando quæ Deus dixit, vera eſſe dicimus. Credere vero in Deum, tunc dicimur, quando conſideramus Deum vt finem, & credendo Deum amamus, credendo & amando Deum, tanquam in vltimũ finem ad eum tendimus.*

Capvt VII.

1 *Fides cuius, fidelis Paganus.*
2 *Hæreticus.* 3 *Apoſtata.*
4 *Schiſmaticus.*
5 *Num ad fidem cogi quis poſſit.*

Qui † fidei Iesv Christi adhæret, 1
fidelis & Chriſtianus dicitur. *b* Qui eam non recipit, paganus ſeu infidelis, vel Iudæus. *c*

Qui vero † prius etiam receperit, & 2
poſtea in aliquo, vel in quibuſdam articulis ab ea diſſentit, pertinaciter errorem defendens, Hæreticus dicitur. *d*

Si in totum eam † relinquat & tranſeat 3
in paganiſmum vel Iudaiſmum, Apoſtata nuncupatur. *e*

Si vero ſe ſeparet † non quidem a fide, 4
ſed ab vnitate Eccleſiæ, ei rebellãdo, Schiſmaticus. *f*

Fides † Catholica ſponte ab initio ſuſ- 5
cipienda, nemo autem vi eam ſuſcipere cogendus. *g* At qui ſuſceptam abiecerit, ad eam redire, & in ea ſe continere cogendus eſt. *h*

Scholia.

a *Can. mater Eccleſia, de conſecration. diſtinction. 4. ex diui Auguſtini. libr. 1. de meritis & remiſſ. pecca. ca. 25. fideles ſunt in Eccleſia. & ipſa in eis. vt notat gloſſ. ad can. Eccleſiæ caritas, ad verba,* per Spiritum ſanctum, *de conſecration. diſtinct. 4. per can. ſcire, 17. q. 1.*

b *can. vnic. §. quia vero Chriſtus, de ſacra vnctio. lib. 1. tit. 15.*

c *Infidelis ſine vera fide, & ita pagani quaſi in pagis & in ruſticitate & ignorantia viuentes, alieni a ciuitate* Dei, *vt ait Optat. Milenita. Exſtat titulus. C. de paganis & ſacrificiis eorum. lib. 1. vbi pro idolatris & Ethnicis accipiuntur. Eſt & titulus de Iudæis in Codice Iuſtinian. & in decretalibus libr. 5. titul. 6. libr. 5. Sexti titul. 2. & in Clement. libr. 5. titul. 3. & in* Decreta. *can. eos. 1. quæſtion. 1. & alia ſæpe de his mentio.*

d *Quis ſit Hæreticus dicendus docet capit. 27. hæreſes, c. 29. dixit Apoſtolus, 24. q. 3. nempe, qui aliquid defendit contra articulos fidei, & contra Eccleſiam cum peruerſa voluntate & pertinaci impugnatione. Alio-*

ne. Alioquin enim, ſi quis erraret in fide & Eccleſiæ dogmatibus, & paratus ſit ſe corrigere, non cenſetur Hereticus, c. dicit Apoſtolus, & c. qui in Eccleſia, & ibi Gloſſ. 24. quæſtion. 3. & Gloſſ. in cap. non licuit, 17. diſtinct. can. hæc eſt fides, 24. quæſt. 1. Gloſſ. in c. damnamus, ad verb. pertinaciter, *de ſumma Trinitat. & hoc modo debet intelligi. ca. dubius, de Heretic. Dubius in fide hereticus eſt. ſi videlicet dubio pertinaciter inſiſtit.* A

Quamobrẽ nec viri ignari, ruſtici, vel alii idiotæ, qui ſine dolo in ſubtilitatibus fidei errant, ideo ſunt heretici dicendi, vt diſputat. D. *Thomas, 2. 2. quæſtion. articu. 6. Si modo pertinaciter non hæreant errori, vel ſi credant conditionaliter, ſi Eccleſia ita credat. Neque etiam omnes tenentur habere fidem explicitam. Quia credere diſtincte, eſt fidei proͤnectæ, potiſſimum, cum agitur de grauiſſimis & abſtruſioribus myſteriis, quæ explicite debent credi, ab iis, qui alios docturi ſunt.* B

Articulos tamen quoſdam communes quilibet explicite neceſſario credere tenetur ad ſalutem. Quemadmodum quilibet Chriſtianus ſine culpabili ignorantia, non poteſt ignorare de Trinitate & vnitate, cũ quotidie dicat in nomine Patris & filii & Spiritus Sancti: nec poterit ſine culpa ignorare de Natiuitate, Paſſione, & Reſurrectione Domini, quæ quotidie a ſuis curionibus audire poteſt. C

Porro, quot modis dici poſſit Hereticus, cumulate docet Angelus Clauaſius in ſumma, in verbo Hereticus. Num. 1. Vtrum autem eo ipſo, quod quis errãs in fide dicendus ſit ſtatim Hereticus, vide Gloſſam ad cap. nec licuit, ad verba ad recipiendum, *17. diſtin. Et vtrum teneamur credere ea ſolum, quæ pertinent ad religionem: vide Gloſſ. ad ca. in domo, ad verba*, ſi quo minus, *de Pœnitent. diſtinctio. 4.* D

Et num Papa poſſit diſpenſare circa articulos fidei: vide Gloſſam eum textu, ad verbum, Apoſtoli, *in ca. ſunt quidam 25. quæſtio. 1.* E

e *Apoſtata, deſertor eſt religionis Chriſtianæ: in l, 1. & toto titulo, de Apoſtatis, lib. 1. C. tit. 7. Et hic eſt proprie Apoſtata a fide. Sunt enim in iure Pontificio tres ſpecies Apoſtaſiæ: prima eſt Apoſtaſia ſeu receſſio a fide, vt in proxime citatis, & in cap. non poteſt, 2. quæſt. 7. Secundo, Apoſtaſia eſt diſceſſio vel tranſgreſſio præcepti: vt in ca. ſi quis venerit, & c. illud, de Maior. & obedien. Tertio, eſt Apoſtaſia irregularitatis, quando quis fit deſertor ordinis ſuſcepti, vel profeſſæ religionis. vt in ca. 1. & 3. de Apoſtat. lib. 5. decret. tit. 9.*

f *Schiſmatici quoque Heretici dicuntur, ſed tunc hereſis eſt, ſi Schiſma ſeu diſceſſio eſt antiqua. Atque ita Schiſma eſt noua congregationis noua diſceſſio, ſeu rebellio ab vnitate & pace matris Eccleſiæ Catholicæ. Separatio ab obedientia primi paſtoris. vt ait* D. *Auguſtinus, contra Creſconium, & in quæſtion. in diui Matthæi, ca. 2. Opta. Mileuitanus, 1. contra Parmenia. Quid autem interſit inter hereſin, & Schiſma docet* D. *Hieron. ad c. 3. epiſtolæ ad Titum diui Pauli, in cap. 26. inter hereſin. 24. quæſt. 3. Non habet fidem Chriſti, qui corpus illius, id eſt, membra Eccleſiæ, nititur diſtrahere. can. aduocauit 24. quæſt. 1.*

g *Sic ſcribit Gregorius Paſchaſio epiſcopo Neapolitano, li. 1. Epiſt. epiſ. 15. cuius verba in cap. 3. qui ſyncera, 45. diſtinct. & in Concil. Toleta. 4. cap. 56. relato, in cap. 5. de Iudæis, 45. diſtinctione, in cap. ſicut Iudæi. 5. de Iudæis libr. 5. tit. 6. diuus Auguſtinus, contra literas Petiliani. lib. 2. capit. 83. Cuius verba relata. in can. 33. ad fidem, 23. quæſt. 5.*

h *Tertullia. ad Scapulam in fine:* Non eſt, *inquit*, religionis, cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi. *Idem ait diuus Clemens, in principio, libr. 9. Recognitionum ad Iacobum fratrem domini. Et* D. *Bernar. in Cantica ſermo. 66.* fides. inquit, ſuadenda, non imponenda. *Sic Theodoricus Rex Romanorum Iudæis ſcribens, apud Caſſiodorum. libr. 2. Varia.*

epiſtol. 27. Religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus. *Et rurſus apud eundem Caſſiodorum libr.* 10. *epiſto.* 26. *Iuſtiniano Imperatori Theobaldus Rex*, Cũ diuinitas multas patiatur religiones eſſe, non vnã audemus imperare: retinemus enim legiſſe, voluntarie eſſe ſacrificandum.

h *Dicto can. de Iudæis, 45. diſtinct. & dicto can. ad fidem. 23. quæſt. in 5. vide quæ dicemus infra Deo fauente. lib. 2. tit. 5. de Iudæis & paganis.*

Capvt VIII.

1. *De Scopo & fine fidei & effectu.*
2. *Supplet baptiſmum, dat robur.*

1 Fidei finis eſt, † ſalus credenti. *a* verum illa eſt fides intelligenda, quæ ſpem & caritatem operatur: *b* hæc vnitas fidei innumeros populos contegit, quos intus diuerſitas meritorum tenet: *c* omnia purgat, *d* procellas militãtis Eccleſiæ ſuperat, *e* Rempublicam magis quam ſudores corporales gubernat, *f* vbi ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia vera: *g* cum & ſine fide, falſa ſit virtus etiam in optimis moribus. *h*

2 Fides ſupplet, † quando Baptiſmus vel aliud Sacramentum haberi non poteſt, *i* hac reſiſtimus diabolo, *k* petimus & accipimus a Deo, *l* hanc omnes Chriſtiani tenentur defendere. *m*

Scholia.

c Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. *Diui Marci. cap. 16. verſi. 6. Actor.* 16. *verſ.* 1. Crede in Dominum Iesvm, & ſaluus eris. *facit can. ad Roman. 10. verſi. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore fit confeſſio ad ſalutem: & 1. Petr. 2. verſ. 6.* qui crediderit in eum, non confundetur. *& capit. 11. Diui Ioannis. verſic. 25. Dixit dominus Iesvs.* Ego ſum reſurrectio & vita, qui crediderit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. *& Actor.* 10. hinc omnes profectæ, &c. *& ad Galat. 3. verſic. 8. & Diui Ioannis. cap. 3. verſic. 15. Vide Concilium Tridentinum, ſeſſion. 6. cap. 7. & 8. vbi fides dicitur ſalutis initium, & radix iuſtificationis. Martinum Azpilcuetam Nauarrum in Manuali confeſſorum. cap. 11. nu. 17.*

b *Ad Galatas 5. verſu. 6. Diui Iacob. capit. verſ. 2. 24. can. Circuncisio, & ca. firmum, de Pœniten. diſtin. 2.*

c *ca. ſit rector, in medio, 43. diſtin.*

d *ca. final. 15. quæſtione fin. can. ſi Petrus, 24. quæſt. 1.*

e *ca. non turbatur, 24. quæſt. 1.*

f *Vide luculenter, ca. in qualibet, 23. quæſtione 8.*

g *Quia iuſtus ex fide viuit. can. vbi ſana, 24. q. 1.*

h *ca. omnes, 28. q. 1.*

i *ca. Baptiſmi, de Conſecrat. diſtin. 4.*

k *1. Petri. ca. 5.*

l *Diui Matthæi. cap. 21. verſ. 22.*

m *can. nos. & ca. vbi nam, 96. diſt.*

DE SACRAMENTIS.

TITVLVS SEXTVS.

Capvt I.

Continuatio, ſacramentorumque nouæ legis vis.

Qvia per Sacramenta nouæ legis omnis vera iuſtitia, vel incipit, vel cœpta augetur, vel amiſſa reparatur, *a* & quia Sacramenta non ſunt ſuperflua, ſed ad ſalutem neceſſaria: *b* inter ea, quæ in fide Chriſtiana conſideranda ſunt, ea quoque pertractabimus ſecundum iuris Pontificii exigentiam, remiſſis lectoribus in aliis ad ſacræ Theologiæ interpretes. *c*

Scholia.

a *In Concilio Tridentino, ſeſſione 7. in proœmio. Notat Ioannes Gerſo. in 2. parte operum,*

ructus, in compendio Theologiæ de ſeptē Sacramentis ex Hugone, quod Sacramenta nouæ & veteris legis habent triplicem differentiam. Primo, quod noſtra Sacramenta ſunt immediate ſigna gratiæ: illa non. Secundo, quod noſtra Sacramenta ſunt ſigna & cauſæ, illa vero ſunt ſigna tātum. Tertio, quod Sacramenta veteris legis promittebant tantum gratiam, quam non continebant: noſtra dant gratiā quam continent.

A

B

b *Eod. Concilio & ſeſſion. cap. 4. & 5. quomodo Sacramenta vt medicina in Eccleſia ſint neceſſaria: Vide D.Thom. 3. parte, q. 61. Vignerius, in inſtitutionib. Theologicis, cap. 16. verſ. 9.*

c *Tractarunt maxime in 4. librum magiſtri ſententiarum & ex canoniſtis Nicolaus Plouius & Stephanus de Caieta Neapolitanus, in repetition. cap. ad limina, 30. quæſtion. 1.*

C

Capvt II.

Quid Sacramentum.

Sacramentum nouæ legis, eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. *a.*

Scholia.

a *cap. Sacramentum, 32. de Conſecration. diſtinct. 2. & lib. 4. Sent. patrum, diſt. 1. & 8. quæ finitio conflata videtur, ex tribus locis. Diui Auguſtini primus eſt in decimo de Ciuitate Dei. ca. 5. Vbi ait:* Sacrificium ergo viſibile, inuiſibilis ſacrificii Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignū eſt. *Secundus locus, ex libro de Catechiſandis rudibus, c. 20. vbi ait:* De Sacramento ſane quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit, ſignacula quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in eis honorari. *Tertius eſt, ex epiſtola eius, 66. Vbi,* ſi autem malus eſt, operatur per illum Deus viſibilem Sacramenti formam, ipſe autē dat inuiſibilem gratiam. *Quid autem ſignum ſit definit idem, lib. 2. de Doctrina Chriſtiana. Signum eſt res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud faciens ex ſe in cognitionem venire. Refertur in ca. ſignum, 33. de Conſecration. diſtinction. 2. Iuo etiam teſtatur parte 2. capit. 8. & can. multi ſecularium, 84. diſtinctione. Gregorius ait:* Sacramentum vero eſt in aliqua celebratione, cum res geſta ita fit, vt aliquid ſanctificate accipiamus: quod ſancte accipiendum eſt. Sunt autem Sacramenta, Baptiſma, Chriſma, corpus & ſanguis Chriſti, quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum diuina virtus ſecretius ſalutem eorundem Sacramentorum operatur: vnde a ſecretis virtutibus vel ſacris, Sacramenta dicuntur, &c. *Hugo vero de Sancto Victore lib. 6. de Sacramentis parte 9. capit. 2. ait:* Sacramentum eſſe materiale elementum extrinſecus oculis ſuppoſitum, ex inſtitutione figurans: ex ſimilitudine repræſentans: & ex ſanctificatione aliquā gratiā inuiſibilē continēs. *Porro dixi, Sacramētum nouæ legis, vt appareat nos loqui de Sacramentis eius, non de antiquæ legis Sacramētis, quæ a noſtris differunt, vt docetur in lib. 4. Sententiarū diſtinctio. 4. & ſequent. Exſtat can. 2. ſeſſion. 7. Concilii Tridentini. In hæc verba:* Si quis dixerit ea ipſa nouæ legis Sacramenta a Sacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia ceremoniæ ſunt aliæ & alii ritus externi, Anathema ſit. *Porro hic omittimus alias finitiones vel deſcriptiones Sacramenti: cōtenti enim illa ſumus intellecta ſecundum intentionem Eccleſiæ. Si quis tamen velit latiorem, poterit Hugonis referre, quam ponit, lib. 1. parte 9. cap. 2. Sacramentum (inquit) eſt corporale & materiale elementum, foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, & ex inſtitutione ſignificans, & ex ſanctificatione continens aliquam inuiſibilem & ſpiritualem gratiam. Et his duabus erit contentus ry rosuris Pontificii poſitionibus, quæ recepta*

D

E

ſunt: quamquam aliqui dixerint, non poſſe A
Sacramentum quid ſit definiri, vt Okam,
Iohannes Maior, Ricardus in 4. ſententiar.
cap. 1. Difficiliora autem reiicimus de Sa-
cramentis ad Theologos, quorum proprium
eſt de illis tractare, vt num definitio Sa-
cramenti vniuoce conueniat Sacramentis
legis veteris & nouæ. In quo ſunt & duæ
ſententiæ interpretum ſacrorum, vt pote-
ris videre in prædictum lib. 4. ſententia-
rum, diſtinctio. 1. Albertum, Thomam, B
Bonauenturam, Dominicum Soto &
alios.

Capvt III.

1 *Quod ſunt Sacramenta nouæ legis ſeptem.*
2 *Tria characterẽ indelebilem imprimunt.*

1 SACRAMENTA nouæ † legis, ſeptem
ſunt: Baptiſmus, Confirmatio, Euchari-
ſtia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Matri-
monium, Sacer Ordo. *a* De quibus poſt- C
ea ſuo loco, Deo fauente, dicemus latius.
2 Horum tria † imprimunt characterem
in anima indelebilem, hoc eſt, ſignũ quod-
dam ſpirituale & indelebile, vnde ea itera-
ri non poſſunt, Baptiſmus, Confirmatio,
Ordo: *b* Alia indelebilem non imprimũt,
& ideo iterari poſſunt. *c*.

Scholia.

a *Sic reſoluit ſancta Catholica Eccleſia, in* D
Concilio Tridentin. ſeſſion. 7. canon. 2. ex
Concilio Florentino, ex decretis Eugenii
ad Armenos. Hæretici diſſident. Quidam
enim duo, quidam tria, quidam pauciora
vel plura contra definitionem Eccleſiæ po-
nunt. Et qui duo ponunt, aſſerunt tan-
tum Baptiſmum & Euchariſtiam: cum
tamen ſacri patres & de aliis meminerint,
vt de illis duobus, vt ſuis locis ſingula de-
monſtrabuntur, vt & Cyprianus meminit E
de Vnctione, lib. 1. epiſtola 12. & ibi et-
iam de remiſſione peccatorum & pœniten-
tia, et Tertullian. lib. de Pœnitentia. Hie-
ronymus contra Luciferianos, Leo Ma-
gnus epiſtola 90. D. Auguſtinus epiſtola

A *118. ad Ianuarium, Baptiſmum & Eu-*
chariſtiam agnoſcit. & lib. 5. contra Do-
natiſtas, ca. 20. Confirmationem. & lib. 2.
contra epiſtolam Parmeniani, c. 13. lo-
quitur de ſacris ordinibus, conferens illos
Baptiſmo. Omitto reliquos Sacros de aliis
interpretes.

b *In Concilio Tridentino, ſeſſion. 7. cano. 9.*
& ſeſſio. 23. cap. 4. ex decretis Eugenii in
Concilio Florentino. Vide de his & Ange-
B *lum Clauaſium, in ſumma ad verbum*
Character, & in lib. 4. Magiſtri ſenten-
tiarum diſtinction. 6. quæſtion. 1. 2. 3. 4.
& 5. Character eſt quædam ſpiritualis
qualitas animæ, quæ ſignificat gratiã gra-
tum facientem, diſponitque ad eandem,
habens aliquam ſimilitudinem cum gra-
tia, quæ eſt ſimilitudo Dei, vnde omnes cõ-
figurat Deo, & diſtinguit ab his, qui iam
ſunt de grege Domini, vt ait prædicto loco
C *Angelus in ſumma. Quæ ſunt ordinis ſacri*
cuiuſcumque ſemper remanent, vt ſacer-
dos, epiſcopus ordinatus, &c. nec poſſunt ita
ordinati priuari. In quo conuincitur anti-
quorum quorundam etiam magnorum
virorũ error, qui tempore Cypriani Mar-
tyris in Africa, ſedente Concilio Romæ di-
cebant, Schiſmaticos, Hæreticos & Excõ-
municatos, deiici ab omni gradu, dignita-
te & ordine, vt neque ſacerdotes remane-
D *rent, nec Epiſcopalem retinerent epiſcopi*
ordinem, nec Diaconi Diaconatum, & ſic
de ſimilibus, nec poſſent baptizare, & ba-
ptiſarentur ab illis baptiſati, non conſecra-
rent, non ordinarent, & totum ab iſtis fa-
ctum dicerent iterandum: non darent ſpi-
ritum Sanctum, quem non haberent, de
quibus diſputatur, & referuntur plures
ſententiæ in 4. ſententiarum, diſtinct. 25.
& in diſtinction. 13. eiuſdem libri, vbi Ma-
E *giſter ſententiarum non tenetur ab aliis*
Scholaſticis, & in cap. Arrianos, 73. cum
ſequentibus, 1. quæſtion. 1. Cyprian. epiſto-
la contra Parmenionem, & c. ſi quis in-
quit, eadem 1. quæſt. 1. D. Auguſtinus lib.
2. contra epiſtolam Parmenionis, cap. 13.
tomo,

tomo, 7. & pro omnium ſententiarum A
Concordia Ioannes Gerſon in 1. parte ope-
rum, tractat. de conferebilitate Papæ ab
Eccleſia, conſideratione 13. ait duplicem
adhibendam diſtinctionem. prima, epiſco-
pus Hæreticus aut degradatus ab Eccleſia,
aut intendit dare & facere conformiter
ad intentionem Eccleſiæ, vel baptizat, vel
conſecrat, vel ordinat, vel confirmat, ma-
teriam inſuper & formam debitas obſer-
uat: aut defecit in aliquo iſtorum: intentio- B
ne videlicet corrupta & erronea, vel in
materia vel forma. De primo caſu intelli-
git Diuus Auguſtinus & Eccleſia, vt illi
conſacrent, baptizent, etſi depoſiti & Hæ-
retici aut Schiſmatici. In ſecundo caſu de
his, qui deficiunt, alii intelligunt dicentes.
quod ſacerdotes Hæretici nihil agant, qua-
les erant plurimi hæreticorum antiquitus,
vt Arriani & errantes in ipſa ſubſtantia
ſacramentorum. Conſtituũt rurſus aliam C
diſtinctionem de efficacia ſacramentorum
collatorum ab indignis ſacerdotibus &
hæreticis: de efficacia vel quoad vtilita-
tem, vel quoad veritatem: ratione quippe
vtilitatis dicuntur nulla, quia non pro-
ſunt facientibus, neque ſcienter recipienti-
bus: ſed potius obſunt. quod pertinet vero
ad veritatem conſecrationis ſacerdotum
hæreticorum more Eccleſiæ facta & inten-
tione habent efficaciam & veritatem. D

c Sacramenta quæ non imprimunt chara-
cterem, iterari poſſunt, quæ imprimunt,
non poſſunt, in can. 1. 2. 3. ſub 68. diſtin-
ction. capit. etſi illa, 23. §. breuiter, cum 12.
ſequentib. 1. quæſtion. 7. vbi idipſum ex-
plicatur & diſtinguitur. & cap. licet, 32.
quæſt. 7. cano. quod quidem, 1. quæſt. 1.
cap. ſacramenta, 3. eadem di. 1. quæſtio. 1. Si
quid autem in ſacramentis quæ non ite-
rantur omiſſum ſit, illud quod omiſſum eſt E
ſine iteratione rel iquorum ſuppletur, ca-
pit. 1. 2. 3. de Sacramen. non iteran. lib. 1.
titu. 16. facit, cap. qui vis, de Conſecration.
diſtinction. 4. Quod ſi etiam dubitetur
num Sacramentum, quod iterabile non

A eſt, collatum fuerit, non dicetur iteratum
dum conferetur. cap. ſi nulla, de Conſec. di-
ſtinct. 4. cap. veniens, de Presbytero non ba-
ptiza. Miniſtra. lib. 3. titulo 43. Iterantur
Sacramenta, Euchariſtiæ, can. quotidie, c.
ſi non frequentius, de Conſecr. diſtinct. 2.
Extremæ vnctionis, Hoſtienſ. ad tit. de Sa-
cramen. non iterandis, c. & quæ ſunt. Pœ-
nitẽtia, priuata ſcilicet, cap. omnis, de Pœ-
nitent. & remiſſio, non publica, can. in ca-
B pite 50. diſtinct. Matrimonium, cap. pe-
nu. & fin. & toto titulo de Secun. nup. ite-
ratio tamen matrimonii intelligitur alte-
ro ex coniugibus mortuo, non viuente v-
troque.

Capvt IIII.

1 *Quæ adſunt in Sacramento.*

Sacramentvm quatuor exigit, pri- 1
mo, elementum ſeu debitam mate-
C riam; Secundo formam verborum; *a* Ter-
tio miniſtrum accommodum. *b* Quarto
intentionem miniſtrantis. *c*.

Scholia.

a *Elementum, eſt res, ex qua Sacramentum
ſit, vt aqua in baptiſmo: vinum & panis in
Euchariſtia, &c. Verba habent formam
diſtinguentem quod fiat, vt in baptiſmo
forma,* Ego te baptizo in nomine Patris
& Filii, & Spiritus ſancti. *In Euchariſtia,*
D hoc eſt corpus meum, &c. *cap. detrahe,
1. quæſtion. 1.*

b *Quædam Sacramenta habent miniſtrum
ſuo miniſterio accommodum, vt poſtea li-
quebit ex explicatione ſingulorum. & ita
in Concil. Tridentino, ſeſſio. 7. can.* 10. Si
quis dixerit Chriſtianos omnes, in ver-
bo & omnibus Sacramentis admini-
ſtrandis habere poteſtatem, anathema
ſit. *Vide Concilium Carthaginenſe, 4. ca-*
E *pit. 98. Veluti non poteſt Ordo ſacer, aut
Confirmatio conferri, præterquam ab epi-
ſcopo, vel ab habente poteſtatem epiſco-
palem. capite Abbates, de Priuileg.
in Sexto. Vide & Gloſſam diſtinguen-
tem in capitul. 1. 79. diſtinctione capitul.*

cum contingat, de Ætate. & qualit. & ibi de Ordinatione. De confirmatione vero, in cap. de his, cum 2. ſequentibus, de Conſecration. diſtinction. 5. capi. quanto, de Conſuetud. Habent Euchariſtia, pœnitentia, extrema vnctio proprium miniſtrũ presbyterum. de Euchariſtia in capi. perlecto, 25. diſtinction. capit. firmiter, §. vna, de Summa Trinita. De pœnitentia vero diſtingunt an ſit publica vel priuata; Publica namque ſeu ſolemnis, imponetur tãtum ab epiſcopo, de qua in dict. ca. in capite, 50. diſtinc. c. Abbatibus, de Exceſſibus prælator. Alia vero, ſiue fiat in facie Eccleſiæ, vel alio modo poteſt imponi a ſacerdote alio quam epiſcopo, confeſſionem audiente. Goffredus, Hoſtienſis, & alii, ad can. pœnitentes, 50. diſtinction. ca. omnes, vtriuſque ſexus, de Pœnitent. & remiſ. cũ ſimilib. Baptiſmus in caſu neceſſitatis, non habet ſpecialem miniſtrum, ſi diſcrimẽ vitæ baptiſandi immineat, dum ſacerdos expectatur. ca. in neceſſitate, & can. cumq;, de Conſecration. diſtinction. 4. cap. ſuper quibus, 30. quæſtion. 1. Extra neceſſitatẽ, habet proprium parochum presbyterum pro miniſtro, c. 1. de Cleric. non ordina. miniſtrant. Sacramentum porro matrimonii, cum conſiſtat in conſenſu viri & mulieris, ex neceſſitate non habet miniſtrũ proprium: tamẽ propter ſolemnitatem, habet ſacerdotem. ca. cum inhibitio, de Clandeſtina deſponſat. Omnibus commune eſt Sacramentis, peccata & malitiam miniſtrorum, quibus data eſt poteſtas, tractandi & concedendi Sacramenta, nihil obeſſe ſanctitati & puritati Sacramentorũ, quæ non polluuntur per miniſtrorum vitam, c. Sodomitæ, 37. & cano. remiſſionem, in §. 1. vbi pulcerrime adduntur rationes, 1. quæſtio. 1. Non enim meritum Sacramentorum ex perſona miniſtrantium, ſed a virtute pendet diuina, vt docetur in can. multa, ca. ita fit, c. quatuor, ca. non nocet, c. non ne, 1. quæſt. 1. Et quandiu tolerantur miniſtri ab Eccleſia, tandiu ab illis poſſunt accipi Sacramenta, ca. veſtra. 7. de cohabitatio. clericor. & mul. lib. 3. tit. 2. can. omnia, ca. nulli, ca. per Eſaiam. 1. quæſt. 1. c. fin. 15. quæſt. fin. Ab hæreticis tamen, quos vere ſcimus eſſe hæreticos, nõ ſunt accipienda. ca. final. 24. quæſtion. fin. Si tamẽ ab illis dentur in forma Eccleſiæ Catholicæ, virtute non carent, c. ſecundum, 19. diſtinctio. canon. ſi autem, cum tribus ſequentibus, c. ſicut, ca. quod pio, 1. quæſtion. 1. Contrarium, ſi non dentur in forma Eccleſiæ Catholicæ, ca. qui. §. ſed notandum, 1. quæſt. 1. Quamobrem Sacramentum in forma Eccleſiæ datum, iterandum non eſſe: verum virtus ſacramenti dabitur per manus impoſitionem eorum, qui hæretici non ſunt. vide diſtinctiones in c. præter hoc, §. porro, 32. diſtinct. Ab excommunicato quoque collata Sacramenta vim habent, quamuis peccet, qui ea in eo ſtatu confert. c. ſi celebra, de cleric. excommu. miniſtran. In Concil. Tridentin. ſeſſion. 7. canon. 12. Si quis (*inquit*) dixerit, miniſtrũ in peccato mortali exſiſtentem, modo omnia eſſentialia, quæ ad Sacramentũ conficiendum aut conferendum pertinent, ſeruauerit, non cõficere aut non conferre Sacramentum, anathema ſit. *Et in titulo de Baptiſmo, in eadem ſeſſion. cap. 4. & in ſeſſion. 14. titulo de Miniſtro huius Sacramenti & abſolutione, cap. 6. Sic negatur Sacramenta vera eſſe apud hæreticos non quantum ad formam, ſed quantum ad virtutem, ca. omnes, 14. §. item. cum dicitur, 28. quæſt. 1. Vide hoc explicatum, in ca. quod quidam, 97. ſub 1. q. 1. §. verum, 32. diſtinct. c. cum renuntiatur, 32. quæſt. 1. ca. quamuis, de conſecration. diſtinction. 4.*

c *Intentio eſſe debet, vt qui confert Sacramẽta, intendat illa conferre, & ad eum finẽ, quo inſtituta ſunt, conferat; non ioco, non per irriſionem vel contemptum. & cum intentione Sacramenti, verba Sacramenti pronuntiet. Quod Innocentius late explicat, ad c. 1. de Baptiſmo. ſacit, c. detrahe,*

quæ. 1,

quæ.1.& Concilium Tridentinum [ſeſ]*ſion.* A *7.de Sacramentis,ca.11* Si quis (*inquit*) dixerit, in miniſtris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem, ſaltem faciendi quod facit Eccleſia, anathema ſit. *Id etiam ex diuo Auguſtino, translatum in cap. ſolet etiam quæri, 3. de Conſecration. diſtinction. 4.*

Capvt V.

1 *A quo inſtituta Sacramenta.*

1 SI quis dixerit Sacramenta nouæ legis, non fuiſſe omnia a Iesv Christo Domino noſtro inſtituta, anathema ſit. *a*

Scholia.

a *Verba hæc ponuntur in Synodo Tridentina ſeſſio.7.ca.1. & in Concil. Florentino in decretis Eugenii ad Armenos. & in ſumma, baptiſma inſtitutum. D. Matthæi. ca.28. Confirmatio promiſſa a Chriſto in die Aſcenſionis eius, Diui. Luc. cap. 24. Inſtituta die Pentecoſtes, Actor. 1. Sacramẽtum corporis Chriſti, inſtitutum, DD. Matthæi c.26. Marci c.14. Lucæ 22 ad Corinth. c. 11. Sacramentum Pœnitentiæ vel abſolutionis inſtitutum, D. Matthæi, c.16.& 18.& Diui Iohan. Euang. cap. 20. de Sacramento ordinis agit D. Paul. ad Epheſios, c. 4. Diuus Matth. c. 26. D. Marcus, cap. 10.& 14. D. Lucas, cap. 9.10.& 22. Sacramentum matrimonii liquet, ex c.19. D. Matthæi: vnctionis vero extremæ ex epiſtola Diui Iacob. cap.5.*

Capvt VI.

De forma concedendi Sacramenta.

Sacramenta vna & eadem forma vbique adminiſtrari debent, ne fiat ſchiſma in Eccleſia. *a*

Scholia.

a *Cyprianus Epiſtola 8. lib. 4. Diuus Auguſtinus de Eccleſiaſticis dogmatibus, c. 30. facit, c. fin. 11. diſt.*

Capvt VII.

1 *Quibus, & quæ neceſſaria ſunt Sacramenta, & quæ neceſſitatis & voluntatis.*

2 *Num apud hæreticos.*

OMnia Sacramenta ſunt quidem ad ſtatum vniuerſalem Eccleſiæ neceſſaria; *a* Baptiſmus introeuntibus Eccleſiam. *b* Confirmatio ad robur pugnantium: Euchariſtia ad viaticum progredientium: 1 B *c* Pœnitentia, pro redeuntibus vel reſipiſcentibus: *d* extrema vnctio, exeuntibus ab hoc ſæculo, *e* ordo diuinis & ſeruientibus: *f* Matrimonium, generantibus: *g* Ratione vero ſingularium perſonarũ Chriſtianorum, quædam dicũtur ſingulis Chriſtianis neceſſaria ſeu neceſſitatis, *h* quæ ſunt de præcepto: & tenetur quilibet Chriſtianus ea recipere certo loco & tẽpore, *i* quæ non poſſunt prætermitti ſi detur tempus, ex contemtu, C *k* ſine detrimento ſalutis æternæ. Qualia ſunt Baptiſmus, *l* Confirmatio *m*, Euchariſtia, *n* Extrema vnctio, *o* Pœnitentia, *p* Quæ nihilominus quamtumuis neceſſaria, tamen temere nõ dantur omnibus, veluti impœnitentibus *q*, nec mox a grauioribus peccatis redeuntibus, *r* acephalis, *s* excommunicatis. *t* Alia porro ſunt Sacramenta voluntatis, quia ea Chriſtianus ſi velit, poteſt accipere, D nõ tamẽ cogitur: qualia Ordo: *v* & Matrimonium. *x* Apud Hæreticos negantur eſſe Sacramenta vera; non quidem quantum ad formam, ſed quantũ ad virtutem. *y.*

Scholia.

a *In Concil. Trident. ſeſſion. 7. cap. 4. ſunt columnæ iſtæ ſeptem, quas ſibi ſapientia in domo ſua excidit.*

b *ca. nulla præter, §. porro, de Conſecratio. diſtinct. 4.*

E c *ca. vnic. §. per famulos, de Sacra vnctio n. can. Spiritus ſanctus, de Conſecration diſtinction. 5.*

d *c. qui recedunt, & c. de his, 26. quæſtion. 6.*

e *c. his qui, 26. quæſt. 7. c. 2. § 2. de Pœni. diſtinct. 3.*

F

f *ca. ab infernis, 26 queſtione ſeptima.* A

g *ca. cleros. 21. diſt.*

h *ca. omne bonum. 27 queſt. 7.*

i *Probatur diuiſio Sacramentorum in neceſſaria & voluntaria. in c. veniens, 8. & ibi Gloſſ. de Tranſact. Dignitatis quæ non ſunt neceſſitatis, dixit, ca. remiſſionem, 39. §. ſed notandum. 1. queſt. 1. vbi Gloſ. tractat. de ſingulis Sacramentis neceſſitatis & voluntatis, ſeu dignitatis.*

k *In ſumma Roſella dicta, in verb. Sacramentum.* B

Alioquin ſi ſine contemtu prætermittatur Sacramentorum ſumtio, non eſt iudicandum de damnatione prætermittentis: cum poteſtas Dei non ſit alligata Sacramentis, & poſſet ideo ſi illi placuerit, aliter ſaluare. c. debitum, 4. de Baptiſmo. lib. 3. titu. 42. c. final. de Pœnitent. diſtinct. 7. c. fin. de Presby. non Baptiſa.

m *ca. nulla præter, de Conſecration. diſtinction. 4.* C

n *ca. nullus, de Conſecration. diſtinction. 4. Eſt autem neceſſitatis confirmatio, habita ratione contemtus, non aliter: vt ait Panormit. ad ca. quanto, & ibi textus, de Conſuetudi.*

o *ca. omnis Chriſtianus, de Conſecration. diſtinct. 4.*

p *can. 1. cauſ. viceſima ſexta queſtion. 7.*

q *ca. non poteſt, de Pœnitent. diſtinction. 1.* D

r *Fere per totam, cauſam viceſimam ſextam, queſt. 7.*

s *ca. in actione, de Pœnitent. diſtinction. 1.*

t *ca. Abbatibus, viceſima octaua. queſtion. 2.*

v *can ſi quem, de Senten. excommu. ca. Engeltrudam, 3. queſtion. 4.*

x *cap. vbi iſta, ſeptuageſima quarta diſtinctione.*

y *ca. ubi non eſt 30. queſtione 2.* E

z *ca. omnis, 14 §. item cum dicitur. 28. queſtio. 1. Vide hoc explicatum, in c. quod quidam, 91. 1. q. 1. ca. cum renunciatur, 12 queſtion. 1. ca. quamuis, de Conſecration. diſtinction 4.*

Capvt VIII.

Effectus Sacramentorum gratia, Character.

1 Qvodlibet Sacramentum nouæ legis habet duos effectus. Vltimus, & principalis eſt gratia: Alius diſpoſitiuus ad gratiam, qui in Baptiſmo, Confirmatione, & Ordine dicitur Character: in aliis autem quatuor Sacramentis, dicitur Ornatus. *a* Deus ibi iuſtificat, & interior effectus Sacramentorum, iuſtificatio eſt. *b.*

Scholia.

a *Iiſdem verbis Vignerius in Inſtitutionibus Theologia. cap. 16. verſ. 10. de Sacramentis in generali. Explicatque verſu 6. Vbi, refert ſententiam Diui Thomæ, quod in omni Sacramento ſunt tria, ſcilicet Sacramentum tantum, res tantum, & res & Sacramentum ſimul. Atque rem & Sacramentum ſimul vocari characterem in Sacramentis Baptiſmi, Confirmationis & Ordinis: & in aliis quatuor Sacramentis Thomiſtas vocare illam entitatem ornatum, & dicere eſſe diſpoſitionem ad gratiam. in 4. ſententiarum diſtinct. 22. queſt 2. Videnda, & ſumma. Aſtexana, lib. 4. tit. 1. verſu. circa quartum. Explicat autem D. Thomas, 3. parte ſummæ q. 65. artic. 1. quomodo Sacramenta Eccleſiæ ordinantur ad duo, ad perficiendum hominem in his, quæ pertinent ad cultum Dei, ſecundum regimen Chriſtianæ & ſpiritualis vitæ; & in remedium contra peccatum.*

b *Vide Diuum Thomam in 3. parte ſummæ, queſt. 62. artic. 8. & ad Romanos, capite 8.*

Capvt IX.

Abuſus Sacramentorum vitandus.

Vitandvs eſt ſummopere & præcauendus abuſus Sacramentorum, & ne in aliorum vſus, quam ad quæ inſtituta ſunt, applicentur. *a* Ideo firma cuſtodia, clauibus adhibitis, conſeruanda, ne teme- 1

rarie

[illegible] manus ad illa extendi poſſint, ad A teſtanda nefanda & horribilia dictu: ideoque pœna impoſita ea negligenter cuſtodientibus *b.*

SCHOLIA.

a *Vide Angelum Clauaſium, in ſumma, in verbo Sacramentum. Numero, 3. Abutuntur impiiſſime Sacramentis ſortilegi, Vide quæ dixi, lib. 3. Syntag. iur. cap. 6. & lib. 4. c. 15. Probat, & cap. 2. de Apoſtat. can. qui vis, 11. & ſeqq. de Conſecration. diſtinct. 4. Iuſſit Deus, Exodi, capit. 30. Moſi facere vnctionis oleum Sanctum, opere vnguentarii, quo vngeretur tabernaculum & res eius ad Sanctificationem. Prohibuit autem carnem hominis vngi ex eo. ſub pœna mortis. Idipſum & de thymiamate altaris dictum, ne ad profanos & priuatos vſus ſub pœna mortis conuerteretur.*

b *cap. 1. de Cuſtod. Euchariſtiæ, Chriſmatis,* C *& aliorum Sacramentorum, lib. 3. tit. 44. cap. ſane, 10. de Celeb. Miſſar. lib. 1. titul. 41. ca. qui bene non cuſtodierit, de Conſecration. diſtinction. 2.*

CAPUT X.

Rationes aliquæ Sacramentorum.

1 TRIPLICI potro de cauſa dicūt Theologi inſtituta fuiſſe Sacramenta, propter humiliationem, eruditionem, & exercitationem. *a* ſed hæc & alia apud illos D cognoſcēda relinquamus. progrediamur, & ad ſingula Sacramenta perueniamus.

SCHOLIA.

a *Magiſter ſententia. lib. 4. diſtinction. 1. quæſtion. 2. Propter humiliationem, vt dū homo inſenſibilibus rebus, quæ ei natura inferiores ſunt, ſe ex præcepto Creatoris cū reuerentia ſubiicit, vt magis ex hac reuerentia placeat; non in illis, ſed per ea ab eo* E *quæres ſpe. Eruditio eo reſpicit, vt id quod foris in ſpecie viſibili cernitur, ad inuiſibilem vi tutem agnoſcendam mens erudiatur. Exercitatio, eo pertinet, ne homo ſit otioſus, & vana contemplatione a dæmone iniuriatur.*

DE BAPTISMO

a TIT. VII.

a De Baptiſmo & eius effectu lib. 3 Decret Tit 4 in Cle lib 3. tit 15. in Decreto Gratia. tota diſtinct 4. de Conſecratione in Codice Iuſtiniano. ne ſanctum Baptiſma reiteretur lib 1. tit. 6. in noſtro Syntag Iuris, lib 2. c. 4.

CAPUT I.

B *De nomine, & in Gloſſa: quando aqua Sacramentum: & quod lingua tantum tres in Eccleſia, & de profano baptiſmate.*

BAPTISMVM inter Sacramenta annumerari iam ſatis ſuperiori titulo dictū eſt. *a* Quamobrem probatione illa contentus ad reliqua, quæ baptiſmi ſunt, prouenio. Baptiſmus generaliter, idem eſt, quod ablutio, aſperſio, a Græco verbo, *b* βαπτίζω, quod eſt abluo, immergo, vnde βαπτισμὸς & βάπτισμα, merſio, lotio, ablutio; & βαπτιστήριον lauacrum; & βαπτιστὴς ſeu baptiſta, qui immergit, qui abluit. Communeita nomen & profanis & ſacris ablutionibus & expiationibus. *c* verum hic de Eccleſiaſtico, diuino & ſacramentali baptiſmate, agere inſtituimus tantummodo. 1

SCHOLIA.

a *Supra titul. 6. & c. 2. Gloſſ. ad c. 1. ad ver.* Sacramentum, *de Conſecration. diſtinct. 4. tradit, aquam in baptiſmo, eſſe Sacramentum, & ipſum characterem, ſimiliter 32. quæſtion. 2. c. licite, & ipſam etiam ablutionem. Et hæc tria idem ſignificare, ſcilicet ablutionē interius factam, vel quæ fieri debet propter ficte accipiente. Aquam autem incipere & deſinere eſſe Sacramentum in prolatione vltimæ literæ illius formæ, quia tunc ſignat. non ante vel poſt eſſe Sacramentum, remanere tamen rem ſacram, cap. 1. de ſacra vnction. Quemadmodum dicitur in oleo benedicto vel Chriſmate. quia tandiu eſt Sacramentum, quandiu ſit cum eo vnctio, nō ante*

vel p[illegible] remanere tamen rem ſacram, quamuis alii contrarium dicant, inquit G[illegible] ut notatur in c. detrahe. 1. quæſt. 1. adde, can. per aquam baptiſmi, de Conſecratione diſtinctione 4.

b *Hic obiter notandum Eccleſiam Catholicam vti tribus linguis principalibus, Hebraica, Græca, Latina. Verba quædam in ſuis myſteriis & diuinis adminiſtrationibus, integra & immutata retinuiſſe: non autem ex aliis admiſcuiſſe. Eo quod titulus Crucis, in qua Dominus noſter fixus fuit, Hebraice, Græce & Latine tantum conſcriptus fuit. Diui Iohannis, c. 1. Sic ex Hebræis inuenimus:* Eli, Eli, Lamanazabatani. *D. Matthæi, cap.* 27. Deus Zebaoth. *Miſſa a mas, tributum, oblatio. Ex Græcis habemus:* Kyrie eleiſon; Baptiſma, Chriſma, Exorciſtes, Cathecumenos, Euergumenos, Euchariſtiam, *& alia plura, ex Latinis fere omnia nunc nobis.*

c *Profana baptiſmata, ſunt ablutiones a ſordibus corporalibus, qualia habebant plura Iudæi, Eccleſiſtici,* 34. *Marci* 7. *Docuimus & lib.* 36. *Syntagmatis, c.* 2. *Num.* 1. *quomodo & per aquam gentiles expiarent crimina; quæ ibi vide.*

CAPVT II.

1 *Diuiſio ſeu diſtinctio Baptiſmi octuplex.*
2 *Chriſtianum, ſanguinis, flaminis.*
3 *Fluminis.*

RVRSVM Baptiſma in ſacra ſcriptura octuplex refertur. *a* Primum, fuit diluuii, quo terra inundata eſt a peccatis, ſeu
1 peccatoribus, deletis ſeu ſuffocatis delinquentibus, qui tunc eam incolebant. *b* Secundum fuit in maris rubri trāſitu, in quo a[illegible] aqua, nubes & ignis. Tertium, fuit illud, quo immundi lauabantur, & poſt lo[illegible]em purificati in caſtra redibant. *d* Quartum Diui Ioannis Baptiſma, introd[illegible]ium ad Chriſti Baptiſma, nondum [illegible] ſpiritale, ſed ad pœnitentiam per[illegible]is. *e* Quintum, conſtat lacrymarum copioſa emiſſione, vere laborioſum. *f* Sex-

A tum ex ſanguinis irrigatione [illegible]one, in martyrio pro fide Chriſti. *g* Septimum Baptiſma dicitur non ſalutare, quod ſine fine peccatores punit. *h* Octauū Chriſtianum totum ſpiritale.

Breuius autē, † Baptiſma Chriſtianum 2
diſtribuimus, in Baptiſmum ſanguinis, flaminis, & fluminis. *k* Baptiſmus ſanguinis eſt, quando quis pro fide eiuſque confeſſione martyr ſeu teſtis fit, & in ſanguine
B ſuo baptizatur, cuiuſmodi dicitur Baptiſmus innocentium Martyrum, & latronis in cruce Deum confitentis, qui dum pateretur, credidit, & in quo, quod de Sacramento Baptiſmi defuerat, cōpleuit omnipotentis benignitas, quia non ſuperbia, non contemtu, ſed neceſſitate defuerat. *l* Baptiſmus flaminis, quando quis igne & gratia Sancti Spiritus ſic mundatur & abluitur a peccatis, dum coram perſecu-
C tore fidei conſtanter, antequam aqua & Spiritu baptizari poſſit, fidem confitetur, *m* vel dum quis fidem habet, & credit ſe fuiſſe baptiſatum. *n*

Baptiſma fluminis eſt lauacrum rege- 3
nerationis, ablutio corporis, accedente certa & præſcripta forma verborū, *o* hocque & Sacramentale Baptiſma, de quo hic agemus præcipue.

D

SCHOLIA.

a *Apud Athanaſium. lib. de diuer. quæſtio. quæſt.* 135.

b *Geneſ. c.* 7. *&* 8. *&* 2. *Petri, cap.* 2. *Sapientiæ* 10. *can. quid ergo,* 23. *quæſt.* 5. *can. non eſt.* 6. *diſtin.*

c 1. *ad Corinth. c.* 10. *Exod. c.* 13. *ca. ne quemquam. de conſecrat. diſt.* 4.

d *Numero. cap.* 19. *Iudith. cap.* 12.

E e *Actor. cap.* 1. *&* 19. *diui Ioan. etiam cap.* 1. *D. Marci. cap.* 8. 9. *can. non regenerabantur. de conſecrat. diſt.* 4.

f *Pſal.* 6. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum.*

g *Hoc & dominus noſter Baptizatus, D. Marc.* 10. *Luc.* 11.

h *Athanaſ-*

h [illegible] ubi ſupra. [illegible] quæſtio- A nibus.

i de quo nos infra magis dicemus copioſius.

k Gloſ. ad can. [illegible] ad verbum, neceſſarium, de conſecrat. diſtinct. 4.

l can. Baptiſmi vicem, 34. & can. Cathecumenum. de conſecrat. diſt. 4. c. nullus ex pe- ctet. circa principium, & § fi. de Pæn. diſt. 7. Defectum Baptiſmi ſuppleuit in latrone Paſſio Chriſti, item & ſupplet fides con- uerſi, ubi neceſſitas Baptiſmum aquæ ex- B cludit Gloſ. ad d. cap. Baptiſmi vicem, ad verbum Cyprianus. Sic & verus Baptiſ- mus non tam ablutione corporis, quam fi- de cordis conſtare dicitur. in ca. verus Ba- ptiſmus. 150. de conſecrat. diſt. 4. ex diuo Auguſtino Tra. in Ioannem 8. ad ca. 15. diui Iohannis. Et quod apud nos valet a- qua baptiſmatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificii: vel pro his, qui de Abrahæ C ſtirpe prodierũt, myſterium Circumciſio- nis, ut ait diuus Gregorius. libr. 4. in Iob. c. 2. in Moralibus: & refertur in cano. quod autem apud nos, & can ſequenti. de conſe- crat. diſt. 4. adde quæ dixi infra. cap. 6. li- teræ v. Baptiſmus flaminis imprimit Cha- racterem, & liberat a pœna debita & cul- pa. Baptiſmus fluminis eſt, cum quis ha- bens fidem volens baptizari caret Baptiſ- mo aquæ, non quidem per negligentiam & D contemtum ſed propter impotentiam, quia ſcilicet habere nõ poteſt, & liberat quenq. a culpa & pœna. Baptiſmus ſanguinis, ut in martyribus, qui nõ valentes habere Ba- ptiſmũ aquæ, proprio ſanguine baptizan- tur vel potius merito ſanguinis pretioſiſſi- mi in cruce effuſi. Et hic ſimiliter liberat a culpa & pœna. Sed iſti duo Baptiſmi fla- minis & ſanguinis dicuntur extenſo no- mine quia quoad euacuationem & culpæ E & pœnæ ſupplent locũ Baptiſmi flaminis, ſed tamen non imprimunt characterem. Vnde quidam dicunt, quod ſi contingeret aliquem talium baptizatorum reſuſcita- ri, quod deberẽt baptizari Baptiſmo aquæ:

A Iohannes Gerſon, 2. parte operum in com- pendio Theologiæ de Sacramentis.

m can. Baptiſmi vicem in ſecundo de Con- ſecratione diſtinctione quarta.

n cap. 2. de Preſbyter. non baptiſa. libr. 3. ti- tulo 43. Et hoc eſt Baptiſma per poteſta- tem impartitum, nempe per Deum, quod aliud eſt ab eo quod fit per miniſterium, nempe per miniſtrum, ut ait Diuus Au- guſtinus in Iohan. tractatu, 5. ad caput 1. B qui refertur, in can. 39. aliud eſt, de Con- ſecration. diſtinct. 4. Conſtituit & Baſili- us Magnus lib. de Spiritu Sancto, capit. 15. baptiſma ignis purgationem, quæ fit in vl- timo iudicio per ignem. Quia ignis quale cuiuſque fuerit opus, probabit. 1. ad Co- rinth. capite 3. Et baptizatos igne Spiritus Sancti fuiſſe putat Apoſtolos Cyrillus, Hie- roſolymitano. Catecheſi 3. & 17. Illumina- torum, per cap. 2. Actorum & cap. 3. D. C Matthæi: ibi ipſe vos baptizauit Spiritu Sancto. Quamquam & aqua fuiſſe bapti- zatos putet Tertullianus lib. de Baptiſmo, cap. 13. & Diuus Auguſtinus ad Seleu- cianum, epiſtola 108. cuius verba in can. quando, 147. de Conſecration. diſtinctio. 4. Nicephor. lib. 2. cap. 4. Singulare eſt quod ait Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſi 3. & Baſilius Mag. de Spiritu Sancto ca- pit. 15. quod Dominus noſter IESVS, miſit D aquam & ſanguinẽ ex latere, ut illa tem- pore pacis, hoc tempore perſecutionis Ba- ptiſmus fieret. Aqua vicem, & viſibilis Sa- cramenti in neceſſitate, quæ aquam adhi- beri non permittit, ſupplet Martyrium, & cordis contritio, diſtinct. c. Baptiſmi vi- cem, & c. Cathecumenum, de Conſecra- tion. diſtinction. 4. Gloſſa ad ca. 1. ad ver- bum, Sacramentum, eadem de Conſecra- tion. 4. diſtinct. explicat & Diuus Augu- E ſtinus lib. 4. de Baptiſmo contra Donati- ſtas, ca. 22.

o Magiſter ſententia. lib. 4. in diſtinctio. 2. quæſtion. 1. ſicque definit Gloſ. ad c. 1. ad verbum, neceſſarium, de Conſecration. diſtinction. 4. Ablutio illa exterior corpo-

... interiorem animæ per Spiritũ ſanctum ſi... am, indicat, ſignat & operatur: quæ fit additis verbis ad elementum: quod explicat D. Ambroſius lib. 1. de Sacramentis, ca. 4. & 5. unde ſumitis canon per aquam, 9. de conſecrat. diſtin. 4. Videndum Concilium Tridentinum, ſeſſione 7. titulo de Sacramentis in genere. ca. 2. 6. & 8. Dicitur, & in ca. propriè, eadem 4. de conſecratione diſtinctione, quod Baptiſmus fluminis ſumſit ſimpliciter virtutem ex Paſſione Christi. Notat & Glo. ad cap. 1. ad verbum, Sacramentum, *de conſecrat. diſtin. 4. quando aqua ſit Sacramentum.*

CAPVT III.

1. 3. Vnum Baptiſma nec iterandum. 1. 3. 2. Regeneratio in eo ſpiritualis. 4. de Baptiſmo hæreticorum. 5. de ſimulato.

1 Regeneratio vna eſt, † ideo vnum Baptiſma, *a* quod non iteratur. *b*

2 Per Baptiſmũ † ſpiritualiter renaſcitur homo, & membrum Chriſti fit, *c* characterem indelebilem accipiens: quem nec baptizatus amittit per peccatum, *d* nõ ſecus quam propter maculas aut morbos, nemo deſinit eſſe natus corporaliter. Et qui iterum ſcienter & ſponte baptizatur, iterum videtur Chriſtum crucifigere, *e* atque ideo pœnis multis obnoxius eſt, quæ in iuris corpore continentur. *f* Is etiam qui Catholicũ rebaptizat immaniſſimum dicitur committere ſcelus, *g* pœniſque iuris puniendus. *h*

4 Quamobrem † ab Hæreticis baptizati vel ab aliis, cum aliqua & ſubſtantiali forma. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti*, cum intentione baptizandi, vt Eccleſia docet, vere characterem Baptiſmi recipiunt, nec ſunt rurſum a Catholicis rebaptizandi. *i* Idem eſt, ſi in eadem forma & intentione a Iudæis vel infidelibus ſeu paganis fuerint baptizati, nam & ita iſtus corũ eſt Baptiſmus, *k* ideo non rebaptizantur, vt nõ baptizati: verum tamen, cum a talibus baptizati veniant ad fidem Catholicam, in Eccleſiam perducti, in illis ſuppletur in Baptiſmo ... a Catholicis ſolita, omiſſa in Baptiſmo, & adducuntur: vt chriſma, manus impoſitio, profeſſio plena fidei & reliqua. *l* ... in forma Eccleſiæ baptizati non ſint, ſed alio modo, proculdubio baptizandi *m* ... nec rebaptizari cenſentur, qui antea non fuerunt, vt oportet baptizari.

Qui tamen ab Hæreticis ſcienter fecerint, & baptizari, baptizati quidem ſunt, nec debent rebaptizari, ſed quia nulla ab illis nihil gratiæ receperunt, ſunt per manus impoſitionem Eccleſiæ reconciliandi. *n*

5 Baptiſmus quoque † vere ſuſcipitur, ſi ſimulate, vel pro vanitate, cum forma & intentione baptizandi Eccleſiæ detur, nec reiteratur: *o* quamuis accipienti non proſit ad ſalutem æternam, niſi in eo ſimulatio ceſſet. *p* Quare Simoni Mago, qui ſimulate Baptiſmum accepit, & poſtea non pœnituit, Baptiſmus non profuit. *q*

Si dubitetur porro, num quis fuerit alias baptizatus, baptizari non prohibetur, imo tutius fiet vt baptizetur, *r* ſub hac formula *Si baptizatus es, ego te non baptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.*

SCHOLIA.

a *cap. fin. de Baptiſm. libr. 1. tit. 41. ad Ephe. cap. 4. can. non licet. 107. ca. rebaptizare, 108. de conſecrat. diſtin. 4. d. ... ſtinus. epiſt. 103. ad Maximinum. 6. Eccleſia. 68. diſtinct.*

b *Titulo ne ſanctum Baptiſma iteretur. lib. 1. C. tit. 6. & in proxime citatis iuribus. exemplo Natiuitatis naturalis, quæ vna eſt, renaſcitur etiam ſemel homo in Baptiſmo, D. Ioannis Euang. eiuſd. capit. 3. ... de Hæreticis. in Codice Theodoſiano ...* lotum, *(inquit Optat. Mileuitanus ... Donatiſtas)* non reuocamus ad ... abſit vt iteremus quod ſemel eſt ... plice ...

plicemus quod necesse eſt. Qui rebaptizat, non purificat ſed coinquinat. l. ne ſanctum Baptiſma iteretur. l. 1. &c. Qui iterum, alteram Sacramento fidem eſſe cauſam primo conferendum non arbitratur. & qui rebaptizat, tollit auferre quod ſeminat: vt ait, l. 5. de hæretic. C. Theodoſia. ca. fin. vt ſupra. p. 39.

c ca. quia paſſus. 36. eod. de conſecr. diſt. 4. c. ad hoc de conſecrat. diſtin. 4.

d ca. quod quidam, 1. quæſtio. 1. c. licite, 22. quæſtio. 7. ideo rebaptizari non poteſt ſine iniuria imaginis Dei, ca. quemadmodum membrum, 23. quæſtio. 7. Vide Gloſſam, quæ explicat. in cap. 2. ad verbum, iniuriam, de Apoſtat. lib. 5. tit. 9. recedentes a fide, nec Baptiſma, nec baptizandi poteſtatem amittunt. ca. miramur, §. his auctoritatibus 24. quæſtio. 1.

e ca. qui bis. 117. de conſecr. diſt. 4.

f Pœna, in dict. cap. qui bis: vt bis ignoranter baptizatus ordinari, niſi aliqua maxima necesſitas cogat, non poſſit: ſi ſcienter patiantur ſe rebaptizari, per ſeptem annos pœniteant. Si pro munditia petierint ſe rebaptizandos, per tres annos: & in ca. eos, quos epiſcopos, 118. eadem diſtinctio. 4. de conſec. Pœnitentia perpetua epiſcopis & Preſbyteris & diaconis ſponte vel oracle rebaptizatis imponitur, aliis alia in Carthaginenſi Concilio 5. c. 11. & in ca. confirmandum eſt. 50. diſt. Statum quoque, ne vnquam permittetur rebaptizatus ad clericatus gradum promoueri. Idem in Concilio Toletano. 4. cap. 18. & in ca. qui in aliquo crimine. 5. diſt. Meminit Alexand. 3. ſum. Pont. in cap. 2. de Apoſtatis, quoſdam tractos ægritudine longa confectos inſano ſortilegiorum credentes conſilio, vt ſanentur, iterare Baptiſmum, & ita iniuriam inferre Sacramento. Atque Imperatores Theodoſius & Valentinian. in l. fin. C. ne ſanctum Baptiſ. iteret. dibaphum ſin rebaptizatum ingenuum, qui paſſus fuerit ſe rebaptizari, vel factum non detulerit, exilio ac de em liorarum mulcta damnari voluerunt ademta teſtandi & donandi

A licentia imponentes eandem pœnam iudicibus, qui pœnam diſſimulauerit in reis caſtigandis.

g cap. rebaptizare, de conſecrat. diſtin. 4.

h Etiamſi qui miniſterium minor præbuerit rebaptizanti: maxime ſi factum, vt non poſſit ad ſacros ordines promoueri, niſi cum ingreſſo religionem dispenſetur. capit. 2. de Apoſtatis. Iure ciuili Anabaptiſtæ, qui

B rebaptizant. & rebaptizantur, ſi Chriſtiani ſint ſupplicio adiudicantur, ſi ætatem capacem diſcretionis habeant. l. 2. ne ſacrum Baptiſma iteretur, & ſacerdotio indigni declarantur, in l. eiuſ. tituli. & in Concilio generali, qui rebaptizauerit excommunicatione percuſſus, ab omni officio & beneficio Eccleſiaſtico deponitur. in ca. fin. § fin. de Baptiſmo.

i ca. dictum eſt a domino. §. quod vero, cum duobus ſequen. 1. quæſt. 1. d. c. rebaptizare,

C & cap. ſine hæreticus 5. de conſecrat. diſt. 4. c. non eſt aqua, 50. diſtin. & in ſeſſion. 7. Concilii Tridentini. c. 11.

k can. Romanus. de conſecrat. diſtinct. 4.

l ca. ab antiqua, can. vt hi quibus, de conſecratione diſtinction. 4. can. hi qui, 1. quæſtio. 1. cap. de Arrianis. 119. de conſecrat. diſtinct. 4. quod & ſupplementum amiſſorum adhibetur in aliis Sacramentis, quæ non iterantur, cap. 1. de ſacra. non iter. an. libr. 1. tit. 16.

D

m dict. can. de Arrianis. & ca. ſi re vera. 30. de conſecr. diſt. 4.

n ca. quod quidã dicunt. 1. quæ. 1. ca. quamuis. de conſecr. diſt. 4.

o can. ſolet etiã 31. cum duob. frequentibus de conſecr. diſt. 4.

p ca. tunc valere incipit, de conſecrat. diſt. 4.

q can. quod interrogaſti. 37. diſtinct.

r can. paruulos 130. cum 3. ſeq. de conſecra. E diſtinct. 4.

s Forma ponitur illa. in cap. 2. de Baptiſmo.

CAPVT IIII.

De materia & forma Baptiſmi, aqua & Spiritu ſancto. 1. & 2.

1 BAptiſma † conſtat aqua & Spiritu ſan- A
cto, *a* verbo, & aqua, quorum altero deficiente, non perficitur. *b* Aqua naturalis ſine vlla artificiali admixtione eſſe debet, *c* aqua rurſum debet eſſe ſanctificata, niſi fiat tempore neceſſitatis vrgentis, quo caſu aqua quælibet naturalis idonea eſt. *d*

Forma in inuocatione explicita ſanctiſſimæ Trinitatis & ſubſtantialis: *e Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti. f* Quamquam aliquando in Eccle- B
ſiæ incunabulis, vt nomen domini noſtri Ieſu Chriſti mentibus fidelium imprimeretur, baptizatum fuerit in nomine Ieſu. *g* Sub quo continebatur etiam tota ſanctiſſima Trinitas. Nam filius Dei, non poteſt eſſe ſine Patre, nec Pater & Filius ſine Spiritu ſancto ab vtoque procedente. Nec obeſt Baptiſmi veritati, ſi verba Baptiſmi: *Ego te baptizo, &c.* male pronuntientur, vel per ignorantiā recti ſermonis, vel per C
impedimentum linguæ. *h*

SCHOLIA.

a *Iuxta illud*, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. *Diui Ioan. c. 3. & c. regenerāte. de conſecratione diſtinctione 4.*

b *ca. 1. §. Sacramentum, de ſumma Trinita. ca. penult. de Baptiſm. ca. non vt apponeres, 5. eod. tit.* D

c *ca. penult. de Baptiſmo in ca. 1. de conſecr. diſtinct. 4. In Concilio Tridentino ſeſſion. 5. de Sacramen. Baptiſmi. Sic etiā in Concilio Florentino ſtatutum, vt eſſet vera & naturalis aqua in Baptiſmo, nec intereſſe, frigida ne eſſet an calida. Purgat autem aqua peccata, non ex ſe, ſed ex vi verbi & paſſionis Chriſti: & quia aqua fuit ſanctificata ex tactu corporis Domini* IESV E
CHRISTI. *Matthæi. ca. 3. ca. nunquam aqua, de conſecration. diſtinctio. 4. Sic non aqua ſola eſt, ſed tria in Baptiſmo, quæ vnum ſunt, aqua, ſanguis & Spiritus: diui Ioannis epiſtola 1. ca. fin. quod explicat diuus Ambroſius. Tomo 4. lib. de his qui initiantur myſterijs. Baptiſmus figuratus fuit in aquis, vt Exod. 14. de baptizato in arena, & de baptizato a pueris, vide libr. 2. Syntagm. iuris. cap. 4. nu. 12. & 13.*

d *Vide Richardum in 4. ſententiarum diſtinct. 5. art. fin. q. 1. Cur in aqua celebretur hoc ſacramentum, plures adferuntur rationes. Prima, ex ſignificatione, quia aqua habet vim refrigerandi & lauandi, vnde ſignat gratiam lauantem culpæ maculas, & refrigerantē incendium fomitis. Secunda, quia aqua communis eſt, & facile haberi poſſit. Tertia, quia aqua cum ſanguine non aliud fluxit ex latere domini. Quarta, quod ſpiritus viuificans primū ſuper aquas apparuit.* Geneſ. 1. *Quinta, quia Saluator Iordanis aquam, mundiſſima ſua carne tetigit, & virtutē aquæ dedit.*

e *ca. ſi revera, & ca. in ſynodo. de conſecrat. diſtinct. 4.*

f *ca. de Baptiſ. ca. retulerunt. de conſecratio. diſtinct. 4. & ſic mandauit fieri Chriſtus.* D. *Matthæi. cap. 28. verſu. 19.* Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. *Pronomen tamen, ego, non eſt de neceſſitate Sacramenti & poteſt omitti ſine magna culpa, tutius tamen ſit, ſi adhibeatur, reliqua ſunt de forma neceſſaria: item nec dictio, te, quia plures ſimul baptizari poſſunt in neceſſitate, qui aquis perfundi poſſunt, & poteſt dici, ego vos baptizo, ſi plures tamen baptizant, non poſſunt dicere, nos te baptizamus, vt omnia explicat Ioannes Gerſon. in 2. parte, operum in compendio Theologiæ, dum de ſeptem Sacramentis agit, & de forma Baptiſmi. Sicque aliæ formæ reprobandæ vt eorum, qui & tempore Apoſtolorum baptizabant in nomine trium principio carentium, de cuius prohibitione cautū can. Apoſtol. 48.* Si quis epiſcopus aut Presbyter ſecundum ordinationem Domini, non baptizauerit in Patrē, & Filium & Spiritum ſanctum, ſed in tres principio ca-

plo carentes, aut tres filios, aut tres paracletos, deponitor. *item prohibita Gnoſticorum Hæreticorum forma, qui baptizabant in nomine ignoti patris, in veritate matris omnium. Et in nomine deſcendentis Ieſu, vt ſcribit Irenæus. lib. 1. ca. 18. vt & illa Arrianorum, qui baptizabant in nomine Patris per Filiũ in Spiritu ſancto, quam & miraculum reprobauit apud Nicephorum Calix. libr. 13. ca. 35. vt & illa reiecta Eunomianorum, qui nõ baptizabant in nomine trium perſonarum, ſed in domini mortem, vt narrat Socrat. lib. 5. c. 23. quod & prohibetur. in c. Apoſt. 49.*

g *e Actor. cap. 2. verſ. 38. & cap. 19. verſu. 5. can. quodam, 24. ca. multi, 82. de conſecrat. diſtinct. 4. vide Gloſſam. ad caput. 1. de Baptiſmo. Et hanc ſententiam & explicationem tribuũt Scholaſtici D. Ambroſio. lib. 1. de Spiritu ſancto. cap. 3. quem ſecutus eſt Beda. in capit. 10. Actorum. D. Bernardus, epiſt. 340. ad Henricum. Hugo de ſancto Victore. lib. 2. de Sacra. parte 6. cap. 2. Magiſter ſententia. 4. ſententiarum diſtinct. 1. Nicolaus Papa epiſtola ad Bulgaros exiſtimantes, quod ita & fecerint Apoſtoli baptizantes in nomine Trinitatis, cum in vna perſona Chriſti docerent implicari & prædicari Sanctiſſimam Trinitatem. Et dicunt quidam ex Scholaſticis baptizaſſe Apoſtolos ex quadam peculiari Dei diſpenſatione. Alii autem dicunt, diuum Lucam, dum ait baptizatum fuiſſe in nomine domini Ieſu. capit. 2. 10. 19 intelligere, in fide eius vel auctoritate eius, vel Baptiſmo ab illo inſtituto baptizatum, at non in nomine eius ſolius, ſed adiuncto Patre & Spiritu ſancto. Eoque iuſſerit dominus Apoſtolis, cap fin. Matthei, baptizare, in nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti. Verum hæc reiiciemus plenius tractãda ad Theologos, ſufficit nobis hæc obiter monuiſſe.*

h *c. retulerunt 86. c. ſi non, de conſec. diſt. 4. vide quæ tractat Aſtenſis in ſumma. lib. 4. tit. 2. verſ. circa ſecundam.*

A

Capvt V.

De aliis ceremoniis Baptiſmi.

BAptiſmo adduntur pręter formam ſu- 1
periorem aliæ ſolemnes ceremoniæ,
quæ tamen pro forma ſubſtantiali nõ ſunt:
ſed quæ myſteria Baptiſmi exponere, &
gratiam Spiritus ſancti ſignificare poſſint,
a tempore Apoſtolorum per manus tra-
B ditæ. *a* Quarum Quædã præcedunt ipſam
in aquam immerſioné, Quædam ſequun-
tur. Habet præterea rationem Eccleſia
baptizandorum, num ſint adulti, vel in-
fantes.

Siquidem † adulti ante baptiſmum ca- 2
techiſantur & inſtruũtur, quid de fide cre-
dere debeant. *b* eaque de cauſa prius exa-
minantur, *c* vt per ſe fidem profiteantur. *d*
Neque enim fidei profeſſio alterius pro-
C deſt ei, qui per ſe reſpondere poteſt. *e* In-
dicebatur adultis ante Baptiſmum & vitæ
peractæ male pœnitentia: non propter ſa-
tisfactioné peccati, ſed propter reueren-
tiam Baptiſmi, ratione humilitatis. *f*

Paruuli † contra cum aliorum & Ec- 3
cleſiæ ſponſione fidei baptizantur: *g* & vi-
ces baptizandi, qui per ſe loqui non po-
teſt, alius ſupplet. *h* Proinde adhibẽtur A-
nadochi, fideiuſſores ſeu patres luſtrici,
D qui vulgo patrimi matrimæve nuncupan-
tur. *i* Adhibentur & exorciſmi, *k* exſuffla-
tiones, *l* orationes, *m* ſal benedictus, ſa-
liuæ contactus, *n* chriſmatis inunctio. *o*

Ad hæc nomen baptizando imponi-
tur, *p* ſignatur baptizatus in fronte, in cor-
de. *q* Trina fit immerſio in nomine & cõ-
feſſione ſanctiſſimæ Trinitatis, & in me-
moriam triduanæ reſurrectionis, *r* ſufficit
& aliquando vna *s* cum eadem confeſſio-
E ne. Sequenda autem erit in hac immer-
ſione, infuſione, vel aſperſione aquæ, con-
ſuetudo Eccleſiarum. Sufficietque ſi mo-
do aqua in aliquam partem baptizando
infundatur corporis. *t* Imponitur & poſt
baptiſmum baptizato candida veſtis, *v* fi-
unt & alia, quæ in libro baptizandorum

præſcripta ſunt ab Eccleſia Catholica, quæ A
extra cauſam neceſſitatis, vt benedictio a-
quæ x ſeruantur.

S c h o l i a.

a *vt liquet ex diuo Clemente Roman. libr. 7.*
conſtitutionum Apoſtolicarum. cap. 39.
40. 41. 42. Dionyſio Areopagita, libr. de
Eccleſiaſt. Hierarch. cap. 2. Tertulliano
libr. de corona militis. D. Auguſtino de
Symbolo ad Cathechumenos, libr. 4. Tra- B
ditio & ratio myſteriorũ quæ adhibentur
baptiſmati. de conſecrat. diſtin. 4. capit. 1.
igitur, & ſecunda prædicatione, &c.

b *ca. ante baptiſmum, can. ante viginti, can.*
ſymbolum. § 6. de conſecratio. diſtinctio. 4.
quot autem menſes debeant eſſe Iudæi in-
ter Cathecumenos, antequam baptizen-
tur, docetur in ca. Iudæi. de conſecratio. di-
ſtinct. 4.

c *ca. baptizandi. 8. de conſecratione diſtin-* C
ction. 4.

d *ca. cum pro, de conſecrat. diſtinct. 4.*

e *ca. agunt, ad can. ne quod abſit, de conſecr.*
diſtinct. 4.

f *ca. ſine pœnitentia, eadem diſtinct. 4. vide*
D. *Auguſtinum. lib. 1. de Pœnitentia.*

g *ca. in Eccleſia, ca. paruuli, cum pluribus*
canonibus ſequentibus, & can. quæras, de
conſecratione, diſtinct. 4. can. maiores, de
Baptiſmo. D

h *ca. paruuli, ca. ægrotantes, ca. cum pro par-*
uulis, de conſecrat. diſt. 4.

i *ca. vos ante, de conſecrat. diſtinct. 4. vnus*
porro non plures offerre debent baptizan-
dum. ca. non plures, de conſecratio. diſtin-
ctio. 4. ca. quamuis. in 3. de cogna. ſpirita.
in Sex. Nouella Iuſtinia. 123. §. ad hæc iu-
bemus.

k *ca. ſiue paruuli, ca. ante viginti. can. ſicut,*
de conſecrat. diſtin. 4. Catechiſmus & ex- E
orciſmus præparant ad ſacramentum ba-
ptiſmi, ca. ante baptiſmum, & can. prima.
de conſecrat. diſtinct. 4.

l *dict. ca. ſiue paruuli, ca. de hinc iterum, de*
conſecrat. diſtinct.

m *ca. ex hinc iam, & ca. emerſiſti, de conſe-*
crat. diſt. 4.

n *dict. ca. ex hinc iam, & ca. ſal. cœleſte: vbi*
ratio de conſecr. diſtin.

o *ca. poſtea tangitur. de conſec. diſtin. 4. tan-*
guntur nares & aures ex ſaliua: & dici-
tur effœtare, &c. vbi ratio.

p *ca. deinde. de conſecrat. diſtin. 4. alibi do-*
cetur, quare inungatur oleo ſancto bapti-
zatus in pectore, & inter ſcapulas.

q *can. baptizandi, in 2. ead. diſtinctio. 4. de*
conſecratione ibi, baptizandi nomẽ ſuum
dicat. *Sicque baptiſmus datur infunden-*
do aquam: ego te baptizo, Petre, vel Pau-
le, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus
ſancti, nomina propria hominibus impoſi-
ta, ad recognoſcendos ſingulos. l. 1. C. de
mutatio. nomin. libr. 9. titul. 25. Antiqui-
tus Iudæi imponebãt natis filiis ſtatim no-
mina, dum vidit Adam factã eſſe Euam,
vocauit eam viraginem ex viro factam.
Geneſ. 1. Sic capit. 4. vocauit filios, Cain,
Abel, &c. & cap. vigeſimoquinto, vbi e-
greſſi ſunt Iacob & Eſau ex vtero matris,
ita vocati ſunt. Poſt ſtatutã circumciſio-
nem nomina, vt plerumque cum nati cir-
cumcidebantur, propria accipiebant, vt
Lucæ, capit. 1. & 2. apud Græcos etiam,
nomina nuper natis, conſulto & adhibitis
ſacris & litationibus, & vocatis aliis pro-
ximeque, conſtare poteſt, ex eo quod ſcri-
bit Polyænus lib. 6. Stratagematon in ſtra-
tagem. Iaſonis 6. dum refert. Iaſonem, fra-
trem habuiſſe Merionem magnis opibus
præditum, ſed tenacem, nihilque ipſi lar-
gientem: cumq; filio ſibi procreato, ad im-
ponendum ei nomen Theſſalorum princi-
pibus cõuocatis aduocaſſe fratrem, vt pri-
mas in eo negotio partes ipſe ſuſciperet.
Merionemque habuiſſe litationum prin-
cipatum a fratre, (nos dicimus ſimilem
patrimum) forſan & poteſtatem accepiſſe
nomen indendi puero, atque eum, cum in-
tellexiſſet interim, Iaſonem fratrem vim
attuliſſe ſuis diſpenſationibus, & abſtuliſ-
ſe viginti talenta: nomẽ impoſuiſſe [illegible]

Porrhaon, quod eſt vaſtator. Apud Ro- A *manos pueris natis, nomina imponebantur nono a natiuitatis die, fœminis octauo: Plutarch. in problematis, vbi reddit rationem Macrob. libr. 1. Saturn. cap. 16. vt & prænomina pueris non prius imponebantur quam togam virilem ſumerent: puellis non prius quam nuberent, vt auctorem laudat Q. Sceuolam C. Titus Probus in epitome libri decimi Valerii Maximi. Quamquam & poſtea & nomina muta-* B *rent, vt in adoptionibus Romani, & apud alios alio tempore ex aliqua cauſa, vt Abraham dictus Abraham, Sarai Sara, Geneſ. capit. 17. mutauit & nomen Chriſtus Simoni Barionæ, & nominauit eum, Cepham vel Petrũ, hodie in baptiſmo imponuntur nomina, & aliquando in confirmatione alia dantur. Licet & iure mutare nomen proprium, dummodo in fraudem cuiuſquam hoc non fiat, dict. l. 1. de* C *mutatio. nom. C. ſi quis ex nomine, de lega. apud Iuſtinia. vide quæ diximus de mutatione nominu. lib. 36. Syntag. cap. 4.*

r *cap. poſtea ſignatio. de conſecratio. diſtinctione. 4.*

s *ca. poſtquam nos. 78. can. ſi quis presbyter. 79. can. de Tom. 80. can. eodem modo 81. can. multi ſunt, 82. de conſecrat. diſt. 4. & & in can. Apoſtolo 48.*

t *ca. propter vitandum 85. de conſecratio.* D *diſtinct. 4.*

v *vt an glo. in cap. proprie. 3. ad verba trium nullum, de conſecrat. diſt. 4. textus. in ca. nec quemquam. ead. 4. diſtin.*

x *ca. poſt baptiſmum, & ca. accepiſti, de conſecr. diſt. 4.*

y *cap. deinde a ſacerdote, §. final. cum duobus ſequentibus. de conſecratione diſtinction. 4.* E

Capvt. VI.

1 *Qui baptizari poſſint.*
2 *Num monſtrum.*
3 *Num gemini.*

1 Baptizantur tantum † ad regenerationem homines, *a* illique dum viuunt, non poſt mortem, *b* baptizari poſſunt adulti, paruuli, muti, ſurdi, ægrotantes, quia aliis reſpondentibus pro illis de fide, cum per ſe reſpõdere nequeant, vtiliter baptiſmum accipiũt. *c* De dormientibus autem & amentibus num baptizari poſſint cum diſtinctione reſponſum eſt, vt ſi ante ſomnum vel amentiã decreuerint velle baptizari, poſſint baptizari, contra ſi non habuerint ante propoſitũ baptizandi, quemadmodum neq; inuiti baptizari poſſunt. *d* In vtero matris omnino exſiſtens partus, non baptizatur: quamuis mater pro ſe baptizetur, *e* nec extenditur baptiſmus matris ad eum, qui in eius vtero eſt. Quia qui nondum ſecundum Adam natus non eſt, non poteſt renaſci ſecundum Chriſtum. *f* Dehinc quod in fidei confeſſione cuiuſque voluntas exigitur. *g* Attamen ſi pueri in vtero exſiſtentis appareat extra vterum aliquod membrum, in caſu neceſſitatis in illo membro viuentis poterit baptizari. *h* Plures quoque vnico baptiſmo ſimul poſſe baptizari imminente periculo puta ignis, ruinæ, vel alterius neceſſitatis, cum hac forma, *vos baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, placuit. *i*

2 In monſtro † ex muliere nato, num baptizari debeat, diſtinguendum puto: num ad brutam omnino tendat figuram, vt nullum veſtigium humanæ formæ vel animæ hominis habere videatur, vt ſi omnino anguis, omnino canis, &c. Putarem non dici hominem, *k* & ideo baptizandum non eſſe. Quod ſi veſtigium in eo ſit humanæ figuræ, quamuis per omnia membra homo non ſit perfecte apparens, tutius puto, ſi baptizetur, quia videatur habere humanam animam & rationalem, neque debeat ei obeſſe ſuperfluitas, vel defectus corporis, vel membrorum. *l*

3 Quamobrem & gemini nati, † & iuncti

ſunt baptizandi, vnus illorum prior, *Ego te baptizo, &c.* & poſtea alius, *Si nõ es baptizatus, ego te baptizo, &c.* idque ob difficul- A
tatem & dubium, num vna anima eoſdem duos, corpore diſtinctos, vt iunctos viuificet, an vero duæ animæ adſint.*m* Semel baptizati non amittunt characterem, nec rebaptizantur, vt ante dictum.*n*

S c h o l i a.

α *Eſt enim baptiſma neceſſarium ad ſalutem* B
æternam conſequendam, & regenerationem, & aliorum, quorum aliud præter hominem capax non eſt: & proinde abominabiles ſunt illæ execrationes, quæ fiunt per ſortilegia, & magos baptizantes lapides, bufones & ſimilia, ad contumeliam creatoris, & contemtum ſacramenti, impellente inimico ſalutis humanæ diabolo.

β *Mortui ſine baptiſmo poſt publicatam legem baptiſmi obnoxii ſunt morti æter-* C
næ, ſi non ante aut baptiſmo fluminis fuerint baptizati, vt antea diximus, & poſtea in effectu, & can. firmiſſime. Proinde iuriſdictio Eccleſiæ nõ extenditur ad mortuos, neque remedia eius baptiſmi fluminis: quia mortui non ſunt de eius foro. can. ligatur 24. quæſtio. 2. & poſt mortem hominum locantur animæ, ſecundum quod meruerunt, can. tempus 13. quæſtio. ſe- D
cunda.

a *capit. 1. §. final. de conſecratio. diſtinctio. 5. cap. 1. §. ſacramentum, de ſumma Trinitate.*

b *ca. maiores, de baptiſmo. can. 1. §. final. & can. baptizari, de conſecrat. diſtin. 5. Pueri niſi baptizentur, vita æterna priuantur, ca. firmiſſime, de conſecr. diſt. 4. Quemadmodum poſt introductam circumciſionem, incircuncìſi maſculi, peribant a vita æterna. ca. quod autem apud nos, & ca. ex* E
quo. ead. diſtinct. 4. expreſſe diuus Ioan. capit. 3. de baptiſ. ad Roman. 5. Et ita non baptizati decedẽtes damnati ſunt, ſed mitiſſima pœna plectuntur, can. regenerante, de conſecratione diſt. 4. ex diuo Auguſt.

libr. 1. de peccatorum meritis. capit. 15. De baptiſmo paruulorum fuit ſentẽtia diui Auguſtini, pueros ſine baptiſmo decedentes, æterno igne puniendos. Verũ & ab eo omnes Theologi recentiores diſſentiunt, excepto vno Gregorio Ariminenſi, ſed priuatione viſionis Dei puniendos tantum, vide hac de re integrum libellum Catharini Politi, de Statu puerorum poſt mortem. Itaque non ex fide parentum in vtero
exſiſtentes mortui, vel ſine baptiſmo decedentes ſaluantur, can. illud perſcrutari, & can. filius Dei. §. paruuli etiam, & can. ſi qui apud, can. paruuli alio, cano. nihil eſt aliud. can. minor, can. placuit, vt qui, de conſecratio. diſtinct. 4.

c *ca. paruuli alio profitente, can. ægrotantes, cum 2. ſequentibus, can. paruuli fides, can. mater Eccleſia, ca. quis autem neſciat. vbi rationes. de conſecra. diſt. 4.*

d *cap. maiores. §. item quæritur, de Baptiſm. pulcerrimum exemplum refert Fulgoſius, libr. 1. capit. 16. & Egnatius ex diuo Auguſtino, de quodam Curina, agri Hipponenſis incola. qui cum per plures dies ſenſibus fere amiſſis tacuiſſet, velut mortuus, tandem ſubito loquelam adeptus, dixit, ſe ante tribunal Dei fuiſſe, & iuſſum redire in vitã, & in Eccleſia illa ſe fuiſſe ab Auguſtino Hippone baptizatum, & monuit,*
vt ita faceret, quoniam quod tunc videbatur factum, viſio erat.

e *ca. ſi ad matris. 114. de conſec. diſt. 4. ex diuo Auguſti lib. 6. contra Iulia. capit. 5. ca. Moyſes, 32. q. 2.*

f *ca. qui in maternis 15. de conſecra. diſt. 4. Ex Iſidoro lib. 1. ſentẽtia. de ſummo bono. cap. 2.*

g *can. ſi qua mulier. 116. eadem diſtin. 4. de conſecratio. ex capitulis concilii Martini*
Bracharenſem. cap. 54.

h *Hæc eſt opinio Landulphi. ad 4. libr. Magiſtri ſententiarũ. diſt. 14. q. 1. quæ tutior iudicatur. Quanquam in cõtrarium ſint aliorũ aliquæ ſententiæ, de quibus agit Angelus Clauaſius in ſumma §. baptiſmus 6.*

pro

pro qua mihi videtur textus in ca. nec quenquā. de Conſecrat. diſtinct. 4. Vulgare quod ſcriptum eſt, Traiani linguam poſt multos ab eius morte annos inuentam, baptizatam, a Gregorio, quod refert D. Ioannes Damaſcenus.

i *Diuus Thomas 3. parte ſummæ, q. 67. articulo 6. cap. 2. Aſtexanus lib. 4. ſummæ tit. 5. §. circa ſecundum, verſ. vtrum vnus.*

k *l. non ſunt liberi, 14. de ſta. hom. in P. ſic intelligo l. oſtentum 38. & l. quæret aliquis 135. de verbor. ſign. P. l. penul. c. de poſthumis hæred. inſtit.*

l *proxime citatis iuribus. Sunt enim diuerſæ hominum figuræ, quæ extra ordinem communem alicubi inueniuntur, quæ nihilominus inter homines annumerantur, quamuis verum ſit eſſe portētoſas & monſtroſas, prout liquet ex P. initio li. 6. hiſtoria naturalis cap. 30. & lib. 7. cap. 2.*

m *vide Landulphum in 4. ſentent. diſtinct. 6. quæſt. 2.*

n *ſublata itaque hæreſis de hæreticis rebaptizandis, tanquam amiſiſſent characterem per hæreſin, determinata per Stephanum Papam. Euſeb. lib. 7. c. 2. Et propterea Heleno, Firmiliano, & cunctis per Siciliam Capadociam, Galatiam, & vicinarum gentium epiſcopis excommunicationem minatus eſt. Idem Euſeb. 7. lib. cap. 5.*

CAPVT VII.

1 *Qui baptizare poſſint, & de miniſtro baptiſmi.*

2 *De ſponſoribus & compaternitate.*

1 CONSTAT, vt † regulare, baptizandi miniſterium presbyteris ſolis fuiſſe conceſſum, vt nec diaconis permittatur abſque presbytero: niſi his procul abſentibus, vltima langoris neceſſitas cogat. *a* In neceſſitate periculi vitæ baptizandi quippe, cum abeſt epiſcopus, aut presbyter, aut alius Eccleſiaſticus miniſter, non quidem ex auctoritate officii, ſed ex permiſſione Eccleſiæ, laici poſſunt ſacramentum, quod acceperunt, baptiſmi dare. *b* Et in eadem quoque neceſſitate, deficiente viro, mulier baptizat, non aliter, *c* imo & Paganus, *d* & Iudæus. *e* Poteſtque exhiberi baptiſmus a bonis & malis miniſtris, *f* ab hæreticis, dummodo hi & reliqui omnes, cum aqua, forma, & intentione Eccleſiæ baptizent: *g* nemo tamen vnquam ſeipſum baptizare poteſt. *h.*

Cæterum ſponſores † fidei, ſeu patres, 2
vel matres ſpiritales baptizandorum, dicti patrimi & matrimi, *i* qui leuant in fontibus, & adſunt baptizatis, vt pro eis reſpondeant, non admittuntur regulariter, non baptizati, aut non confirmati, *k* non etiam Abbas, nō monachus. *l* Si tamen de facto leuent & accedant, fiunt compatres ſpiritales. Quemadmodum vnus *m* compater & vna commater tantum: non plures regulariter tantum accedere poſſunt: verum tamen ſi reipſa plures accedant & interueniant in leuando a baptiſmate, omnes contrahunt conſanguinitatem ſpiritualem. *n* Eſt & regulare, patrem aut matrem naturalem baptizandi, non poſſe leuare, offerre, vel tenere in baptiſmo filium. *o* Excepta cauſa neceſſitatis, ex qua & contrahunt quoque cognationem ſpiritalem. *p.*

SCHOLIA.

a *can. conſtat, 19. de Conſecra. diſt. 4. can. Diaconos, 93. diſtinct.*

b *dict. ca. conſtat, & can. in neceſſitate, 21. ca. ſanctum eſt baptiſma 36. de Conſecra. diſtin. 4. Diuus Auguſt. ad Fortunatum. In Concilio Tridenti. ſeſſio. 7. de Sacramētis in genere cap. 10.*

c *ca. mulier, 20. de Conſecra. diſtinct. 4. ca. 4. ſuper quibus, 30. q. 3. vide diuum Clementem li. 3. Conſtitutio. Apoſtolica. cap. 9. & 10.*

d *ca. Romanus pontifex, 23. de Conſecra. diſtinct. 4.*

e *ca a quodam Iudæo, 24. ca. ſolet etiam quæri, 31. de Conſecra. eadem diſtinct. 4.*

f *ca. ſi inter bonos, 25. ca. baptiſmus, 26. ca. cum baptizat, 27. de Conſecratio. diſtinct.*

4.non enim pendet vis ſacramenti a meri- A
to miniſtri, ſed ex poteſtate Dei, vt ibidem
dicitur.

g *ca.ſi apud illos, 28.ca.quamuis vnum, 29.*
de Conſecrat. diſtinct. 4. vide Innocenti-
um ad cap. fraternitati, de clerico excom-
mu. miniſtra.

h *Vide, de forma baptiſmi canon. debitum,*
4.de Baptiſmo.

i *Anadochi dicuntur à Dion. Areopagita,*
patrimi vulgo ſeu compatres quaſi patres. B
Tamen apud priſcos Romanos pater patri-
mus dicebatur, qui cum eſſet pater, habe-
bat ſuum patrem ſuperſtitem, vt ait Sex-
tus Pompeius Feſtus, ibi & matrima ea,
quæ mater exſiſtens, matrem ſuam habe-
bat. Poteſt hic patrimus & matrima dici,
qui patris aut quæ matris fungitur officio
& munere, vt & patritum, & auitum, di-
xerunt, quod ad patrem vel auum perti-
neret, ſecundum Nonium Marcellum ex C
Varrone, et Cicerone in prima Tuſculana.
Paganis quoque mos fuit, deferre in Pu-
blicum filios nuper natos, vt nomina illis
imponerent, fœminis die octauo, maſculis,
nono: dies ille, quo id fiebat, luſtricus dice-
batur, & qui ferebat ea de cauſa, dictus
pater Luſtricus, vt ſcribit Macrob. 1. Sa-
turnalior. cap. 16. & Feſtus.

k *c.1.in baptiſmate. de Conſecra. diſtinct. 4.*
licet vt diximus paulo ante, Iudæus & non D
baptizatus in neceſſitate poſſint baptizare.
Notandum tamen, non eſſe de neceſſitate
Sacramenti baptiſmi, vt baptizatus tenea-
tur ab aliquo, præcipue dum vrget pericu-
lum mortis, & neceſſitas baptizandi. Ex-
tra tamen neceſſitatem, peccaret ſacerdos
baptizans ſine leuante, propter ritum a
ſanctis Apoſtolis inſtitutū, vt docet Diuus
Dionyſius Areopagita, libr. de Eccleſiaſti-
ca hierarchia cap. fina. Quia cum bapti- E
ſmus ſit quadam regeneratio: quemadmo-
dum, paruulus nuper natus, eget nutrice
& pædagogo, ſic in ſpirituali generatione,
propter imbecillitatem ſpiritualem, quæ
reperitur etiā in adultis, vt ait D. Petrus
1. can. 2. quaſi modo geniti infantes lac
concupiſcite, &c. *exigimus aliquos vt*
patres, qui fidem leuatis doceant, & eos in-
ſtituant, vide Vignerium in inſtitutioni-
bus Theologicis de ſacramento baptiſmi.
cap. 16. diſtinct. 1. verſ. 10.

l *ca. non licet, ca. monachi, de Conſecra. di-*
ſtinct. 4. ca. placuit. 16. quæſt. 1.

m *ca. non plures, de Conſecra. diſtin. 4. cap.*
fin. de cogna. ſpiritua. in Sext. Et in concilio
Tridenti. ſeſſio. 24. de reformatio. matri.
cap. 2. vnus enim eſt pater naturalis, quem
imitatur ſpiritalis.

n *dicto cap. fin. de cogna. ſpiritua. in Sex. quod*
tamen concilium Tridentinum videtur
reformaſſe in proxime citato loc. Hic no-
tandum, aliquos exiſtimaſſe, vniuerſita-
tem vel ciuitatem non poſſe fieri patrimū,
nec contrahere compaternitatis cognatio-
nem, vt Fædericus, conſil. decimoquinto. Eo
quod vniuerſitas ipſa, vt corpus eſt ciui-
le, non dicatur baptizata. Et qui non eſt
baptizatus non poſſit ad baptizandum ſu-
ſcipere ca. in baptiſmate, 102. de Conſecra-
tion. diſtinction. quarta. facit argumētum
capit. Romana §. in vniuerſitatem, &
capitul. ſi ſententia. de Sentent. excommu-
nicatio. in Sex. Panormitanus tamen, de-
fendit contrarium, poſſeque hanc cogna-
tionem ſpiritualem, contrahi cum vniuer-
ſitate per Syndicum vel delegatum, quod
diſpoſitio concepta in vniuerſitatem reſol-
uitur, vt reſpiciat perſonas ſingulas de v-
niuerſitate, dicto capitul. ſi ſententia, facit
quod notatur in dicto §. in vniuerſitatem,
capitul. nouerit, capit. grauem, de Sentent.
excommu. Addo quod hodie conſuetudo
recepit, vt per procuratorem in magnis vi-
ris ſeu magnatibus, hæc cognatio cum mā-
dante poſſit contrahi ſpiritalis, vt ait Pe-
ruſinus ad caput finale. de Cognatione. ſpi-
rita. in Sex. quamuis alii negent, vt Panor.
& alii ad c. veniens, de Cogna. ſpiritua.
Panormi. tamen diſtinguit, & tradit. pro-
hiberi quidem per procuratorem contrahi,
antequam actus fiat: at poſt actum tenere.
Qui negant, dicunt neceſſariam eſſe patri-
mi in actu baptiſmatis præſentiam, vide

ſumma

ſummam Roſellam in verbo matrimoni- A
um, *in 6. impedimento, num. 18. & 19. ſummam Angelicam in verbo* matrimonium *3. impedimento 7. num. 14. & 15.*

o *ca. penul. §. finali, & cano. finali. 30. quæſtione 4.*

p *ca. ad limina, 30. q. 1. Dictū etiā eſt, honeſtum non eſſe, licet non ſit prohibitum, duos coniuges ſimul alterius filium de baptiſmo leuare. ca. fin. 30. q. 4. ſed & commater*
vxoris meæ facta, conſtante matrimonio B
cōtrahit cognationem ſpiritalem mecum, vt poſt mortem vxoris meæ, non poſſim cum ea matrimonium contrahere. ca. ſciſcitatur, & ca. ſiquis ex vno coniugio, 30. q. 4. Fuit olim valde controuerſum, num ſi maritus proprium filium, ſi in caſu neceſſitatis leuaſſet de baptiſmo, vel baptizaſſet, vxor ei teneretur reddere debitū commixtionis, quod diſputatur in tota 30. q.
1. & reſoluitur. Et reſolutum in ca. ad li- C
mina, teneri, nec ſeparandos ideo coniuges, & clarius deinceps, nec ſubtrahendum ideo debitum coniugale in capite. 2. de cogna. ſpiritali, libr. 4. titul. 11.

Capvt VIII.

Vbi baptizandum ſit.

1 BAPTIZARI debent baptizandi, non in priuatis locis, ſed in Eccleſiis parochialibus, intra quarum fines ſeu limites D
naſcuntur: aut in eo loco, in quo ſunt fontes ſpecialiter deputati. Niſi regum aut principum filii ſint baptizandi: vel niſi tale periculum immineat vel vrgeat, vt non permittat ad Eccleſiam accedere. *a.*

Scholia.

a *Ita concluſum in concilio Viennenſi, Clemen. 1. de baptiſmo. lib. 3. Clementin. tit. 15. vide ca. de diuinis 45. ſub. 16. q. 1. c.*
his quæ pro Eccleſia, 11. de Maior. & obe- E
dien. c. 2. de mona. Ea que ratione Eccleſiæ parochiales, baptiſmales dicuntur. c. 1. de Ope. noui nuntia. pari que ratione, præbitorum ſacramentorum percipiunt decimas & primitias. ca. Eccleſ. 13. c. 1. videnda quæ tractat D. Thomas, part. 3. ſummæ
A *q. 83. part. 3. Prohibitum & Monachis ſacra baptiſteria in monaſteriis habere, ca. pridem 18. q. 2. Prohibuit & Iuſtinianus, Nouella 58. in priuatis domibus ſacra fieri myſteria, & Iulianus anteceſſor conſtitutio. 52. quemamodum & Leuit. c. 17. prohibitum, alibi offerre ſacrificia, quam ad oſtium tabernaculi. Statuit & 6. ſynodus in Trullo, ca. 31. & ibi etiam tractat Balſamon, ne in priuatis ædibus, aut in ora-*
B *toriis ſacrificaretur vel baptizaretur ſine epiſcopi loci cōſenſu. Refertur & in ca. clericos, 34. de Conſecrat. diſt. 1. Miſſas etiam in priuatis locis non eſſe dicendas, ſtatuit Concilium Aurelianenſe, c. 3. & in Capitularibus Caroli magni lib. 5. c. 230. & lib. 5. c. 101. in ca. vnicuiq; 33. de Conſecrat. diſt. 1. Prohibuit & Iuſtini. Nouella. 131. de Eccleſ. titulis, c. 8. Quod voluit emendare Leo Imperator nouella ſua 4.*
C *dum ſtatuit, non modo vniuerſales Eccleſiæ ſacerdotes, verū etiam eos, qui ad quamcunque ædem ſacram pertinent, ſi in hoc vocentur, licite ſacra myſteria exponere, diuinumque cultum celebrare domi priuatæ poſſe. Dehinc & Nouella 15. permiſit, vt ſalutarem baptiſmum in quocunq; ſacro oratorio peragi liceat. Cæterum iſtæ conſtitutiones nihil obſunt ſacris canonibus: vt nec reliqua, quæ a principibus laicis*
D *de rebus aut perſonis ſtatuunt Eccleſiaſticis, propter defectum poteſtatis eorum, qui ſtatuunt. ca. lege imperatorum, & ca. certum eſt, 11. ca. ſuſcipitis 10. diſt. ca. inter 33. q. 2. can. bene, 96. diſtin. capitul. quæ in Eccleſiarum prælatis, 7. de Conſtitutio. cum ſimilib.*

Capvt IX.

De tempore baptizandi.

IN primitiua Eccleſia baptiſmus genera- 1
E lis bis tantum in anno fiebat, Sabbatho ſancto in Paſchate & Pentecoſte: ex neceſſitate vero, quandocunq; periculum mortis imminebat. *a* Hodie omni tempore, & in omni aqua elementari licet, ob neceſſitatem & periculum, quod omnibus per omnia momenta imminet. *b.*

S c h o l i a.

a *ca.non ratione, cum ſequentibus, vſque ad can.conſtat, de Conſecra.diſtinct.4.*

b *ca.celebritatem, de Conſecr.diſtinct.3.ca. quando quis, de Conſecr. diſt. 4. Nouella Leonis tamen 17. voluit ſtatuere, baptiſmum pueri nuper nati differendum vſq; ad diem quadrageſimum a natiuitate, niſi infanti mors immineret, neque etiã mulieres puerperas baptiſmo non initiatas, intra diem 40. a puerperio baptizari permiſit, aut initiatas intra quadrageſimũ diem admitti ad ſacram communionem. Scribit & Photius lib. 3.c. 18. Sed vt dixi antea proxime, vbi canones ſunt, legibus imperatorum contrariis fides abroganda.*

C a p v t X.

1 *De effectu & fine baptiſmi circa peccata.*

2 *Et cognationem ſpiritualem.*

1 BAptismvs, eſt † fundamentum omnium ſacramentorum aliorum, *a* ſine quo nemo ſaluari poteſt, ſi contemnat baptizari. *b* Spiritualiter namque homo renaſcitur per baptiſmum, & fit mẽbrum Chriſti, *c* & dæmon omnes vires amittit in aquis baptiſmatis, *d* delet baptiſmus originale peccatum, *e* ob quod mortui ante baptiſmum, damnantur, *f* aufert & in adultis peccata actualia omnia. *g* Manet tamen in baptizatis concupiſcentia, ſed attenuata, quæ non obeſt, & ad exercitium pugnæ ſpiritalis nobis relicta eſt. *h* Sicque explicat Diuus Auguſtinus. *i Non ex quo, quis,* inquit, *baptizatur, omnis vetus infirmitas in eo abſumitur, Sed renouatio incipit a remiſſione omnium peccatorum, & intelligentia & operatione ſpiritalium: cætera vero in ſpe facta ſunt, donec etiam in re fiant, quod erit in reſurrectione. Nam in baptiſmo quamuis fiat plena remiſſio peccatorum, non tamen plena eſt nouitas, & perfecta mutatio: quia adhuc remanet corruptio, non ſolum in corpore, ſed etiam in animo, qui eſt homo interior: in quo, ſi perfecta eſſet nouitas, non diceret Apoſtolus, quod renouatur de die in diem, &c.*

A Per baptiſmum † contrahitur cognatio ſpiritalis, quæ impedit contrahi *l* matrimonium, & diſſoluit contractum, inter leuantem & leuatum ex ſacro baptiſmate, inter patrem baptizati & viduam leuantis, *m* inter baptizatum & viduam leuantis *n* inter baptizatum & filiam leuantis, vel inter filium leuantis & filiam baptizatam: *o* inter filios filiaſue baptizantis presbyteri, & baptizatum aut baptizatam. *p* Contra- B hitur & cognatio hæc inter patrimum ſeu leuantem, & matrimam, ſeu eam, quæ leuat: verum matrimonium inter illos non impedit. *q*. 2

S c h o l i a.

a *ca.cum itaque, de Conſecr. diſt. 4. c. 3. de presbytero non baptizato miniſtrante li. 3. ti. 43. Ordine prior & neceſſarius baptiſmus, ca. præter hoc, § hæc de malis, 12. diſt. ianua aliorum ſacramentorum, ca. ſi quis* C *fugerit. 1. quæſtio. 1. canon. hi vero, de Conſecration. diſtinct. 4.*

b *ca.cum itaque, de Conſecrat. diſt. 4. c. maiores, 3. de baptiſ. & ad Titum c. 3. Lauacro generationis ſaluamur, & diui Ioan. cap. 3.* nisi quis renatus fuerit, &c. *Quod apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides: vel pro maioribus virtus ſacrificii, vel pro his qui de ſtirpe Abrahæ prodierunt, myſte-* D *rium circumciſionis. Gregorius in Moralibus libro. 4 in Iob. c. 2. ca. quod autem 5. de Conſecr. diſtinct. 4. Verum hoc amplius quam circumciſio operatur nunc baptiſmus: quia circumciſio pœnam originalis peccati tollebat, ſed gratiam non dabat: facit autem vtrumque baptiſmus, in c. maiores, de Baptiſmo.*

c *ca. quia paſſus, de Conſecr. diſt. 2. ca. 1. & ca. ad hoc, de Conſecrat. diſtinct. 4.*

E d *ca. nec quemquam, de Conſecrat. diſtin. 4.*

e *ca. firmiſſime, 3. & ca. ex quo, 6. de Conſecra. diſt. 4.*

f *dicto can. firmiſſime.*

g *ca. regenerante, & ca. ſine pœnitentia, de Conſecrat. diſtinct. 4.*

h *ca.*

h *ca.per baptiſmum, 2. de Conſecra. diſt. 4. vide concilium Tridentinum in 5. ſeſſione, de peccato origina. c. 1. diuus Aug. lib. 1. de baptiſ. paruulorum. c. 39.*
i *Diuus Auguſtinus de baptiſ. paruulorum c. 7. relatus. in ca. non ex quo, 146. de Conſecratio. diſtinct. 4.*
k *D. Paulus Epiſtolæ ſecundæ ad Corinthios cap. 4.*
l *ca. ita diligere, 30. q. 3. ibique argumento vtitur filiorum adoptiuorum Nicolaus ſummus pontif. facit l. ſiquis alumnam, lib. 5. c. tit. 4. In Ecloga Baſilico. li. 28. ti. 5. c. 17. Conſtanti. Harmenone lib. 4. tit. 6.* περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, &c.
m *c. Martinus, de cogna. ſpirit. vide totam 30. q. 4. Superueniens tamen compaternitas inter coniuges, nõ diſſoluit contractum matrimonium. c. 2. & c. contracto. de Cogna. ſpiritali. tota. 30. quæſt. 1.*
n *c. veniens, de Cogn. ſpirita. c. 1. eo. tit. in Sex. ca. non oportet, cum duobus ſequentibus. 3. quæſt.*
o *Quare ſi de facto coniungantur, ſeparabitur matrimonium. c. tua nos, de cogna. ſpirituali: quamuis libere contrahi poſſit matrimonium inter fratrem baptizati, & filiam patrimi vel matrimæ c. 1. qui matrimonium accuſa. poſſ.*
p *vide cap. finale, de Cognatione ſpiritali.*
q *can. fin. iuncta gloſ. 10. q. 5. Satius tamen putatur & ad vitandum ſcrupulum pertinere, colendamue honeſtatem bonorum morum, ſi matrimonium inter ſe non ineant, vt ait Panor. ad capitul. Martinus, de Sponſalib.*

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

a TIT. VIII.

a *Tractatur de Conſecratio. diſtinct. 5. can. 1. 95. diſtinct. titulo de Sacra unctione lib. 1. tit. 15. De hoc nos tractamus lib. 2. Syntagma. capitul. 5.*

CAPVT I.

Continuatio, Quid confirmatio.

A ABSOLVTA tractatione de Baptiſmo, 1 ſequitur vt agamus de Confirmationis ſacramento, quod ſequitur Baptiſmũ. a Omnes Chriſtiani bis ante baptiſmum vnguntur oleo benedicto: primum in pectore, deinde inter ſcapulas: & bis poſt baptiſmum ſcilicet chriſmate ſancto in vertice: demum in fronte. b Per frontis chriſmationem manus impoſitio deſignatur, quæ alio nomine dicitur cõfirmatio, quia
B per eam ſpiritus ſanctus ad augmentum & robur datur. c.

SCHOLIA.

a *canon. primo. & 3. de Conſecr. diſtinct. 5.*
b *c hac, & quid ſignificẽt iſtæ vnctiones, tractatur in cap. vnico, §. quia vero Chriſtus, de ſacra vnctio. Quomodo oleum triplex fiat in Eccleſia, in quinta feria hebdomadæ in ramis palmarum, docet Guillielmus Durandus in lib. 6. Rationalis diuinorum*
C *officio. cap. 74. vbi de oleo infirmorum, Chriſmatis, & de oleo ſancto.*
c *dicto cap. vnico. §. per frontis chriſmationem, de Sacra. vnctio ca. ſpiritusſanctus, 2. de Copſecr. diſt. 3. Omnes Chriſtiani fideles per manus impoſitionem epiſcoporum ſpiritum ſanctum poſt Baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniantur. ca. 1. omnes fideles, de Conſecra. diſt. 5. Baptiſmi & cõfirmationis duo ſacramen-*
D *ta ita coniuncta ſunt, vt ab inuicem niſi morte præueniente nullatenus poſſint a Chriſtiano ſeparari, & vnum ſine altero rite perfici non poſſit. ca. 3. de his vero ſuper quibus, de Conſecra. diſt. 5. Quod de adultis dicitur, qui pleni dicuntur effici Chriſtiani, dum Confirmationem accipiunt: & ſi contemnerẽt, peccarent mortaliter, alioquin pueris decedẽtibus ſufficit Baptiſmus, gloſſ. ad can. 1. ad verba vt pleni, & gloſſ.*
E *fin. ad ca. 3. ad verbum perfici, de Conſecra. diſt. 5. Facit quod ſcriptum Actorum c. 8. ibi*, Baptizati tantum erant in nomine domini IESV, tunc imponentes manus accipiebant ſpiritum ſanctum, &c. *can. manus, de Conſecratio. diſtinct. 4.*

Caput II.

Vnum eſſe confirmationem ſacramentalem, non iterabilem.

1 CONFIRMATIO, in quantum ſacramentum eſt, *a* vna eſt, quæ confirmat & auget ſpiritus ſancti gratiam in nobis: ſicque ſeparatur ab aliis, quæ confirmationis nomen habent, & ad alia referuntur, *b* & ſemel tantum Chriſtiano datur, nec iteratur. *c*.

Scholia.

a *Confirmatio verum Sacramentum eſt. in concilio Tridenti. de Confirma. c. 1. Et hec eſt ſententia fidei Catholica. Ex qua damnantur, qui confirmationem ſacramentum eſſe negarunt. vt Waldenſes teſte Ænea Syluio in hiſtoria Bohemica c. 35. Nouatiani, teſte Theodoreto lib. hæreticorum fabularum. Euſebius lib. 6. c. 33. & alii hæretici quidam huius ſeculi, qui & ſacris ſcripturis, & ſacrorum patrum auctoritatibus, cum vniuerſalis Eccleſiæ cenſura expugnantur. vt a Clemente lib. 3. conſtitution. Eccleſiaſtica. cap. 10. 16. 17. a Cornelio Papa, & martyre in epiſtola ad Fabianum Antiochenum. Euſebio lib. 6. hiſtoriæ cap. 33. Innocentio 1. epiſtola 1. ad Decentium. cap. 3. cap. cum veniſſet de ſacra vnctio. per c. 8. Actorum Apoſto. concilio Eliberitano cano. 38. Laodiceno. ca. 7. Aurelianenſi ca. vt ieiuni. de conſecra. diſt. 5. Meldenſi. ca. vt epiſcopi de conſecrat. diſtinct. 5. Et ita hanc vſitatam antiquitus fuiſſe inter Chriſtianos confirmationem & vnctionem plures tradunt, vt Iuſtinus Martyr. quæſt. 37. Origenes homilia 8. in Leuiticum, Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi myſtagogica. 1. & 2. Ioannes Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 10. Gregorius Nazianzenus oratione in Sanctum lauacrum. Tertullianus li. de reſurrectione carnis, Cypria. epiſtola. 1. Ambroſ. 3. de Sacramentis c. 2. Auguſtinus 15. de Trinitate cap. 26. & alibi Hieronymus dialogo contra Luciferianos, & alii plures*

A *qui Theologis familiares ſunt & cogniti. & de hoc ſacramento agunt lib. 4. Sententiarum Patrum diſtinct. 7.*

b *vt in titulo de confirma. vtili vel inutili, cum dicimus confirmationem electionis, confirmationem ſententiæ, & ſic de ſimilib.*

c *ca. dictum eſt 8. & ſequen. de Conſecra. diſtin. 5. ex Concilio Taraconēſi. cap. 6. Hinc colligitur error eorum, qui arbitrātur, Sortilegas eſſe iterum chriſmandas aut reba*
B *ptizandas: eo, quod dicant eas & baptiſmo & chriſmati renuntiaſſe, vt dæmonis obſequio ſe mancipent, & putent characterem baptiſmi & chriſmatis amiſiſſe, quod tamen falſum eſt: cum ſit ille character indelebilis: quamquam dæmon radendo illis frontem & notam illis imprimendo nitatur illis perſuadere, quod baptiſmum & chriſma amiſerint, idque aſtute facit, vt illas in deſperationem pertrahat. quod non*
C *poſſint ad miſericordiam Dei refugere. Et ideo probi confeſſores, cum iſta miſeræ adiudicantur ſuppliciis, vel ſi aliquando Dei miſericordia reuocantur, debent illis acute oſtendere, falſum eſſe, illas amiſiſſe characteres baptiſmi & chriſmatis, quibus efficiuntur membra Chriſti, qui nunquam redeuntibus veniam & gratiam denegat, vt neq; neganti Petro defuit.*

Caput III.

D
1. *Materia.* 2. *Forma.*
3. *Miniſter.* 4. *Tempus.*
5. *Modus & perſonæ confirmationis.*

MATERIA confirmationis chriſma eſt, quo confirmari in fronte liniuntur. *a*. 1

Forma conferendi chriſma habetur in pontificali, vt dum chriſmate fit crux in fronte confirmati, dicat epiſcopus, *Ego*
E *conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris & filii & ſpiritus ſancti:* Accedit & manus impoſitio. *c*. 2

Solus epiſcopus chriſmandi in fronte ſeu confirmandi habet poteſtatem iure communi, non ſimplices preſbyteri. *d*. 3

Poteſt

4 Poteſt autem omni tempore epiſco- A
pus confirmare. *e.*

5 Offertur confirmandus a ſponſore fidei eius, vocat vulgus & patrimum, qui eum in fide plenius inſtruat. *f* Quale qui offert, ipſe debet eſſe confirmatus, aliter non contrahit compaternitatem, *g* debetque alius eſſe ab eo, qui oblatum leuauerit a baptiſmate, excepta cauſa neceſſitatis. *i* atque debet eſſe vnus, nõ plures. *h* Non poſſunt etiam offerre confirmandos fili- B
os, parentes: *i* nullos autẽ, abbates, *k* monachi, *l* non magis, quam de fontibus leuare, excepto tempore neceſſitatis. Fuit & olim vitrico prohibitum priuignum confirmationi offerre: imminente alioquin ſeparatione ab eius matre, *m* quod poſtea abrogatum eſt. *n* Ieiuni epiſcopi confirmare debent; *o* & ieiuni confirmandi ad confirmationem venire, *p* & qui ſint intelligentes ſeu perfectæ ætatis, *q* qui & C
monentur etiam ante confirmationem confiteri peccata. *r* Omnes autem in ſumma fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, ſpiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere oportet. *s.*

S C H O L I A.

a *Oleum ſanctum triplex eſt, quod per Epiſcopos in die Cœnæ Domini ſolẽniter conſecratur. In hebdomada ſancta. Etiam in loco interdicto. cap. quoniam in baptiſmo,* D
19. de Sentent. excomm. in Sex. de quibus oleis in c. vnic. de Sacra vnctio. Primum oleum & principale Chriſma ſanctum dicitur, quod fit ex oleo oliuarum & balſamo, cum quo & benedicuntur fontes baptiſmatis, calix, patena, altare, puer baptizatus in vertice & in fronte. Et Epiſcopi cum conſecrantur in manibus & capite: & omnes fideles cum confirmantur. d. cap. quoniam in baptiſmo. Hoc oleum ſingulis an- E
nis eſt conſecrandum & innouandum. Et mittitur ab Epiſcopis, ſibi ſubditis presbyteris, quo vtantur in baptiſmo, niſi vrgeat neceſſitas baptizandi, quæ nouum chriſma nõ permittat expectare, can. ſi quis de alio, 122. cum q. aliis ſequẽtibus, de conſecrat. diſtinct. 4. can. 3. & 4. 95. diſtinction. Secundum oleum ſanctum, dictum eſt oleum catechumenorum. Dictum quoque oleum ſanctum benedictum, quo inunguntur baptizandi inter ſcapulas, & in pectore: & manus ſacerdotis cum ordinatur; & principes & reges, cum unguntur in brachio & humero. cap. vnico, §. vnde in humero, de Sacra vnctio. Item eccleſia & al- B
tare ante chriſmationem. Tertium oleum ſanctum, dicitur oleum infirmorum, quo infirmi in articulo mortis inunguntur. De quo agetur in extrema vnctione, infra tit. 11. De conſecratione horum oleorum, formula, & ritibus conſecrationis, de ſalutationibus illorum & vſu tractat Guillelmus Durandus, lib. 5. Rationalis diuinorum officiorum, cap. 74. Chriſma etiam non poſſe fieri, niſi in die Cœnæ Domini, do- C
cet can. omni tempore, de cõſecrat. diſtinct. 4. cap. quoniam in baptiſmo de ſenten. excomm. in Sex. Multiplicantur poſt conſecrationem iſta olea, alio oleo non conſecrato illis immixto, quod commixtione efficitur eiuſdem efficaciæ, & particeps eiuſdem benedictionis. Sicuti & immixtione aquæ non benedictæ cum benedicta, ea ſit benedicta.

b *Omnia ſacramenta fieri cum ſigno crucis,* D
traditur ca. nunquid, 10. de conſecrat. diſtinct. 5.

c *can. de his 3. can. manus 4. nouiſſime. de conſecrat. diſtinct. 5. Actorum 8.*

d *cap. vnico. §. per frõtis chriſmationẽ, de ſacra vnctio. cap. quãto. de cõſuetu. can. presbyteris, 119. can. presbyter, 120. de coſecrat. diſt. 5. Quãuis aliquãdo diſpenſatiue, ad euitandũ ſcandalũ. permiſſum fuerit presbyteris ſimplicibus, chriſmare, can. peruenit, 95. diſtin. Quod tamen poſtea prohi-* E
bitum. ex dict. cap. quanto, de conſuetud.

e *argu. can. omnes fideles, can. de his, can. vt ieiuni, cum ſequenti. de conſecr. diſt. 5.*

f *can. vos ante omnia, de conſecrat. diſtin. 4.*

g *can. in baptiſmate, de conſecratione, diſt. 4.*

h *can. in catechiſmo, de conſecratione, diſtinct. 4.* A
i *can. non plures, de conſecratione, diſtinct. 4.*
k *cap. 2. de cognatio. ſpirita. can. ad limina, 30. quaeſt. 1.*
l *can. non licet, de conſecratione, diſtinct. 4.*
m *can. peruenit, 8. quaeſt. can. placuit, 16. quaeſt. 1.*
n *can. ſi quis filiarum, 30. quaeſt. 1.*
o *can. noſſe deſideras, 30. quaeſt. 1.*
p *Excepta cauſa neceſſitatis, canon. vt Epiſcopi, 7. de conſecrat. diſt. 5. quemadmodum & alia ſacramenta, niſi neceſſitas prohibeat, debent conferri a ieiunis, can. honeſtum 22. quaeſt. 5. can. liquido, de conſecr. diſt. 2. Hoc tamen Angelus Clauaſius dicit eſſe de concilio, non de praecepto.* B
q *can. vt ieiuni, 6. de conſecr. diſtinctione 5. quod & conſilii, non neceſſitatis.*
r *Ex concilio Aureliacenſi cap. 3. dicto can. vt ieiuni, vbi gloſſ. tradit perfectam aetatem 12. annorum, in qua ad minores ordines promoueri poſſint, can. 2. 77. diſt. aut 25. annorum, iuxta l. 1. de minor. 25. ann. P. Sed nihil prohibet hic dicere, legitimam aetatem eam, quae ad pugnandum cum peccatis & daemone eſt idonea. argum. c. 1. & 2. de delictis pueror. c. puberes, de deſponſatio. impub. cum & malitia ſuppleat aetatem, annorumque numerum & prudentiã. cap. de illis, eod. tit. de deſponſat. impu. l. 2. de his qui veniam aetatis impetrauer. & maiori ſeptem annorum poteſt conferri tonſura prima. cap. fin. l. & ibi gloſſ. ad verbum infantis, de Tempor. ordin. In Sex. ca. de his, 28. diſtinct. can. in ſingulis, 77. diſtin. c. ex eo. de electio. in Sex. cum ſimilib. ſed & hodie, libere. In decimo octauo anno ad ſubdiaconatum: in vigeſimo, ad diaconatum: vt vigeſimo quinto ad presbyteratum promoueri quis poteſt, cap. fin. de aetat. & qualitate in Clementinis.* C D E
s *dicto can. vt ieiuni, de conſecratione, diſt. 5. quod intellige de peccatis mortalibus.*
t *can. 1. de conſecratione, diſtinct. 5.*

Capvt IIII.

1 *Effectus confirmationis, robur additum.*
2 *Cognatio.*
3 *Impedimentum matrimonii.*
4 *Spiritus ſanctus.*

HVIVS ſacramenti ſuſcipiendi ratio 1
cuique erit, vt plene efficiatur a Chriſtianus. Quod de adultis dictum eſt. Quãuis enim continuo tranſituris a vita ſufficiant regenerationis beneficia; victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace ſeculi recipiendos. Confirmatio autem armat & inſtruit ad agones huius mundi & praelia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum immaculata innocentia peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem. *b*,

Quemadmodum vero ex ſacramento 2
Baptiſmi naſcitur cognatio ſpiritalis, quae inter certas perſonas impedit matrimonium contrahi, & contractum diſſoluit, *c* ſic ex confirmatione *d* & non ex aliis ſacramentis. *e*.

Per catechiſmum tamen ſolum, qui 3
praecedit baptiſmum in adultis, matrimonium quidem inter perſonas eo nomine cognatione coniunctas, impeditur: at contractum, poſtea non diſſoluitur.

Scholia.

a *can. 1. & can. vt ieiuni, de conſecrat. diſtin. 5. ſcilicet perfectus quoad omnia ſacramenta: quia ſi contemneret peccaret mortaliter.*
b *Quae verba tranſcripta ſunt ex can. de conſecrat. diſt. 5. Scribit Nicephorus Calixtus lib. 6. hiſtoriae Eccleſiaſt. Nouatum nõ potuiſſe habere ſpiritum ſanctum, quod baptizatus non potuiſſet recipere ab Epiſcopo, quod confirmationem vocamus: & hanc fuiſſe cauſam, cur non potuerit promereri Spiritum ſanctum. Nouatum ipſum fuiſſe t.ſtatum. Eadem refert Euſebius Pamphil. lib. 6. c. 33.*

c Vt

c *vt inter baptizatum & leuantem: inter filios & uxorē leuantis ante cognitam inter ſuſcipientem & patrē & matrem, ante cognitā ſuſcepti inter presbyterū baptizatum eiuſq; filios etiā ante presbyteratū ſuſceptos, & baptizatū, patrem matremq; baptizati. cap. 1. de cogna. ſpirita. in Sex. libr. 4. tit. 3. inter filios baptizantis ſeu leuantis & leuatum. cap. 1. 3. & fin. & cap. ita quos, de cognat. ſpirita. lib. 4.* Decretal.

d *cap. 1. §. ex confirmatione, de cognatio ſpirit. in Sex.*

e *cap. fin. de cognatione ſpirituali, in Sext.*

f *cap. per catechiſmum 2. eod. tit. de cognat. ſpirita. in Sex. Catechiſmus dicitur, & catechesis κατήχησις, inſtructio rerum ſacrarum, quæ ſolita erat tradi verbo tenus venientibus ad fidem Chriſtianā, antequam ad baptiſmum admitterentur. ἀπὸ τοῦ κατηχεῖν, quod eſt viua voce inſtruere. Vnde extant Cyrilli Hieroſolymitani Epiſcopi catecheſes illuminationes & myſtagogicæ. Cēſentur & catecheſes propriè inſtitutio priorum rudimentorum cuiuſque ſcientiæ ex Porphyrio in princip. quæſt. Homer. Inde catechumenes κατηχούμενος, qui nōdum ſacris eſt initiatus, ſed adhuc imbuitur elementis religionis.*

DE SACRAMENTO Euchariſtiæ.

a TITVLVS NONVS.

a De hoc agitur, *de conſecrat. diſtinct. 2. ca ſancta Romana §. cæterum 15. diſt titulo de celebratio. Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, lib. 3. Decretal. tit 41. in Clementinis lib. 3. titul 14. Nouella 58. vt in priuatis domibus ſacra myſteria non fiant Iuſtiniani & Nouella 15. Leonis, apud nos, lib. 2 Syntagm. iur. vniuerſi. cap. 6.*

Cap. I.

Continuatio.

1 POſtquam baptizati † in ordinem Chriſtianorum, admiſſi, & Eccleſiæ membra facti, inque illo gradu per ſacrum chriſma, robore ad pugnam ſpiritualem ineundam A contra aduerſantia ſuſcepto, confirmati fuerint, operæ pretiū erit eiſdem quoq; de cibo ſupercœleſti, & viatico proſpicere, quo interius confirmentur: *a* ne deficiant in pugna, & vt omni ex parte armati incedant. Quare tertium dedimus in his inſtitutionibus locum ſacratiſſimæ Euchariſtiæ, tanquam vero cibo viatorum, & peregrinantium in hoc mundo, veroque pani cœleſti, qui dat vitam æternam. *b* Quemadmodum B etiam manna datū eſt filiis Iſrael, poſt tranſitum maris rubri, ſubmerſis Ægyptiis: *c* ſic & corpus Domini, panis qui de cœlo deſcendit, datur baptizatis & confirmatis, pugnantibus maiori cum virtute contra mortem æternam. *d*

Scholia.

a *Iuxta Pſalm. 103. ibi:* Et panis cor hominis confirmet.

C b *Sicut ſcriptum D. Ioann. cap. 6. & prædictum. Exod. 16. c. & Sapient. 16. ibi,* Panem de cœlo præſtitiſti eis.

c *Vide hiſtoriam Moſis. c. 16. Gen. verſ. 15.*

d *Diui Ioan. c. 6. verſ. 58.* Non ſicut manducauerunt patres veſtri manna in deſerto & mortui ſunt, qui mãducat hunc panem viuet in æternum. *Vide Guiliel. Durandum, lib. 4. Rationalis diuinorum officiorum. cap. 41.*

D

Capvt II.

Quid hoc Sacramentum.

PAnis & calicis ſacramentum Græcis εὐχαριστία dicitur: Latinis, bona gratia. *a* Quamobrē Euchariſtia eſt ſacramentum, in quo poſt conſecrationem ſub viſibilibus tranſubſtantiatis ſpeciebus, eſt verum ſacroſanctum viuum Domini noſtri Ieſu E Chriſti corpus & ſanguis. *b*

Scholia.

a *can. multi 84. §. ſunt autem ſacramenta, 1. quæſtio. 1. nos de nominibus huius ſacramenti & de ſacramento. libr. 3. Syntagm. cap. 6.* Cauendum tamen ab erroribus

Begomilorum, *qui vt ſcribit Euthy- mius in Panoplia. part. 2. titul. 2. dicebant Euchariſtiam, nihil eſſe aliud quam pater noſter. Cum tamen ibi vere ſit corpus verum, & verus ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Dictum enim fuit in cõſecratione, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, &c. D. Matthei. ca. 26. diui Ioan. Euang. c. 6. 1. ad Corint. c. 11.* A

b *Probatur hec finitio tota. ex ca. cum Marthe, de celebratione Miſſarum. ex capit. 1.* B *§. vna vero, de ſumma Trinit. & fid. Cathol. dicto can. multi, & can. ante me. 1. q. 1. can. ego Berengarius. de conſecratione. diſtin. 2. Ante conſecrationem, ſpecies nominantur panis, & vinum mixtũ aqua, que natura formauit. Poſt conſecrationem vero, & poſt verba ſacramentalia prolata, caro & ſanguis Chriſti. can. ante benedictionem, & can. nos autem, de conſecrat. diſtinct. 2. can. corpus Chriſti, ibid.* C *cum ſimilib.*

CAPVT III.

Vna Euchariſtia.

VNus panis, & vnum corpus multi ſumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. a

SCHOLIA.

a *D. Paulus. Epiſt. 1. ad Cor. cap. 10.*

D

CAPVT IIII.

1 *De materia Sacramenti Euchariſtia, & que in illo ſunt.*

1 MAteria huius ſacramenti † eſt panis, & vinum aqua mixtũ. Quorum ſpecies in ſacroſanctum Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus & ſanguinẽ transſubſtantiantur benedictione conueniente *a* Panis in Eccleſia Occidentali, & Catholica eſt triticeus, *b* Azymus ſeu ſine fermento. *c* E vinum, vitis. *d* Sunt autem tria in hoc Sacramento ſubtiliter diſtinguenda, vt diſcreta, *e* forma viſibilis, veritas corporis, & virtus ſpiritalis. Forma, panis & vini eſt: veritas, carnis & ſanguinis: virtus vnitatis

& caritatis. Primum eſt ſacramentum, *f* & non res. Secundum eſt ſacramentum & res. *g* Tertium res eſt, & non ſacramentum. Sed primum eſt ſacramentum geminæ rei. *h* Secundum ſacramentum vnius, & alterius rei exſiſtit. *i* Tertium eſt res gemini ſacramenti. *k*

SCHOLIA.

a *1. ad Corinth. 11. can. 1. 2. 3. 4. 5. can. in ſacramento, can. cum omne, can. in calice, de conſecrat. diſt. 2. cap. cum Marthe 6. c. in quadam. 8. c. pernitioſus, 13. de celebrat. Miſſar. Concil. Tridentin. Seſſ. 1[illegible]. cap. 1. & ſequen.* Exiuit ex latere domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguis verus & aqua. *Ioan. cap. 19.* Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, id eſt anima, ſanguis & aqua. Et hi tres vnum ſunt. *1. epiſtola D. Ioan. cap. 5. Aqua & vinum ſignificant vnam hypoſtaſin duarum naturarum in Chriſto. Cyprian. libr. 2. Epiſtol. 2. epiſt. 3. can. ſic in ſanctificando calicem, & conſecrat. diſtin. 4. cap. cum Marthe. §. queſiuiſti. de celebrat. Mi[illegible]. Ideo & lapſi Armenii heretici, qui cum illam hypoſtaſin negauerint, aquam vino non miſcent. Nicephor. Calix. lib. 18. cap. 52. Reprobatus & Tacianus hereticus, qui in his myſteriis, ſola aqua vtebatur. Epiphanius tomo 3. libr. 1. aduerſus here[illegible]es, hereſi 45. Eodem modo & reprobati Euchral iſte, vt idem ſcribit tom. 1. lib. 2. heref. 47. Dixerũt tamen quidam conſecrationem in pane fermentato vere corpus domini conſecrare, ſed Latinos, id facientes grauiter peccare, vt Scotus in 4. ſententia. diſt. 11. Vnde exorta queſtio, num ſacerdos virtute verborũ conſecrationis quantamcunque materiã panis transſubſtantiare in corpus Chriſti poſſit. Nam ſecundum Alexandrum. in 4. ſentent. tractatu de Euchariſtia, non poteſt. Quia intentio inſtitutionis ſacramenti & Eccleſie [illegible]uit, vt ſumeretur, per illa verba,* Accipite & comedite, *& pro vtilitate Eccl[illegible]ſie, generali*

nerali vel ſpeciali. Ideo ait non fieri conſe- A
crationem, vt ne ea eſſet ludibrio, vel ad
maleficia. Attamen tenet contrarium D.
Thomas. in 4. ſent. diſt. 11. & conſec. An-
gelus Clauaſius in ſumma in verbo Eu-
chariſtia. 1. nu. 25. ſequitur Alexand. ego
quoque ſubſcriberem.

b *can. non oportet 1. & ſeq. can. Sacramento,*
de conſecrat. diſtin. 5. Fuerunt quædam in
hac cauſa funeſta & abominabilia Mon-
tanorum ſacramēta, qui de infantis cuiuſ- B
dam anniculi ſanguine, quem de toto eius
corpore, minutis quibuſdam punctionibus
exprimebant, quaſi Euchariſtiam ſuam
feciſſe dicuntur, miſcentes farinæ, ex qua
panem faciebant. Apud quos ſi puer, qui eo
modo punctus fuiſſet, ſuperuixiſſet, habe-
batur pro martyre prog, magno ſacerdote,
quos deteſtatur & merito D. Hieron. Vide
beatum Rhenanum aduerſ. Praxeam. Si-
lentio etiā prætereo impudicā & deteſta- C
bilem impietatem alterius mixtionis tur-
piſſimæ cū ſacroſancta Euchariſtia, de qua
Epiphanius, Tom. 2. lib. 1. hæreſ. 68.

c *Sic in c. fin. de Celebrat. Miſſar. priuatur*
officio & beneficio Sacerdos, qui conſecraſ-
ſet in pane fermentato, & in cypho ligneo,
& ſine igne. Eccleſia Orientalis, tamen in
fermentato conſecrat Niceph. lib. 3. c. 28.
Rutheni quoque ſeu Moſcouitæ, vt ait Si-
giſmundus Liber Baro in Cōmentariis de D
rebus Moſcouiticis. Cæterum dominus Ie-
ſus, cum inſtituit hoc Sacramentum. D.
Matthæi. c. 26. diui Lucæ 22. D. Ioannis.
c. 18. quo tempore mandauit ſimiliter con-
ſecrare, Paſchæ diem agebat, quo die niſi
azymi panes comedi non poterant. Leuit.
23. Deuter. 16. Sicque recte ſola Eccleſia
Catholica in azymis conſecrat.

d *Ita & inſtituit fieri Dominus Ieſus. Luc.*
cap. 22. Quod ſi ſacerdotes ſint in regione, E
vbi vinum haberi nō poteſt, poſſunt ex di-
ſpenſatione ſummi Pontificis conficere cor-
pus Domini, omiſſa cōfectione vel cōſecra-
tione ſeparatim ſanguinis. Angelus Claua-
ſius in ſumma, in verbo Euchariſtia. 1. n. 10.

A e *Hæc ſunt verba cap. cum Marthæ, verſ. di-*
ſtinguendam, de celebratione Miſſarum.

f *Id eſt ſacræ rei ſignum. can. ſacrificium, de*
conſecr. diſt. 2.

g *can. hoc eſt quod dicimus, & can. dupliciter.*
de conſecr. diſtin. 2.

h *Scilicet forma panis & vini, eſt ſacramē-*
tum geminæ rei, nempe, corporis & ſangui-
nis Chriſti, & vnitatis, & ita eſt figura
tantum.

B i *Id eſt, corpus Chriſti, eſt ſacramentum ſci-*
licet vnitatis, & eſt res ſacramenti ſcilicet
ſpecierum panis & vini & ita eſt ſignans
& ſignatum.

k *Scilicet vnitas eſt res ſiue ſignatum, gemi-*
ni ſacramenti, id eſt, duorum ſacramento-
rum præcedētium, nempe corporis Chriſti,
quod eſt ſacramentum vnitatis, & ſpecie-
rum panis & vini, quæ ſunt ſacramentum
corporis Chriſti. Et ita iſtud tertium, eſt
C *tantum ſignatum: & illa duo ſacramenta,*
panis & vinum, & corpus Chriſti. Pri-
mum vero eſt ſacramentum ſignans. Se-
cundum, eſt ſignans & ſignatum. Ter-
tium, eſt ſignatum tantum.

Capvt V.

1 *Inſtitutio Sacramenti, & qui hoc Sacra-*
mentum conficiant & adminiſtrent,
ſeu de miniſtris Eucha-
D *riſtiæ.*

INſtitutum fuit primū † hoc ſacramen- 1
tum a Domino noſtro Ieſu Chriſto, *a*
qui & dedit Apoſtolis poteſtatem confi-
ciendi per verba illa, *hoc facite.* *b* Et nunc
tantum ſacerdos conficit vel conſecrat
Euchariſtiam. *c* Iſque debet diſtribuere
conſecratam, *d* niſi neceſſitas vrgeat. Quo
caſu & Diaconus præſente præsbytero,
& ab eo iuſſus erogare ſeu diſtribuere
E poteſt. *e* Quare & ſacerdos parochialis
paratam ſemper debet habere Euchari-
ſtiam propter infirmantes *f* Non debet
tamen de manu ſacerdotis hæretici acci-
pi. *g* At de manu alterius ſacerdotis qui in-
tuituis delinquētis, quāuis ab Eccleſia to-

lcrantur, ſi depoſitus non eſt a miniſterio, A
nemo dubitare debet accipere Euchari-
ſtiæ communionem: quia per iniquitatem
miniſtri, non polluitur ſacramenti puritas
& integritas. *h* Prohibetur etiam regula-
ribus Euchariſtiæ ſacramentum miniſtra-
re, niſi habita a presbytero parochiali li-
centia ſpeciali, idque ſub pœna excommu-
nicationis, ipſo facto incurrendæ, nec ab-
ſoluendæ ab alio, quam a ſummo Pon-
tifice.

S c h o l i a.

a *DD. Matthæi, cap. 26. verſ. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. ad Corinth. 11. Clemen. 1. §. tranſiturus, de reliquiis & veneratio. Sanctorum. lib. 3. tit. 16.*

b *1. ad Corinth. c. 11. verſ. 24. & 25.*

c *cap. 1. §. vna. de ſumma Trinitat. & Fide Cathol. can. perlectis. §. ad presbyterũ 25. distinct.*

d *can. peruenit. de conſecrat. distinct. 2. vide Concil. Tridentinũ. Seſſ. 7. de ſacramentis in genere. c. 10.*

e *can. præſente, & can. diaconos. 93. diſt. Antiquitus tamen communicantes Euchariſtia propriis manibus eam accipiebant aliquando. Vide Nicephorum, Calixt. lib. 6. cap. 9. & lib 13. cap. 7. ſed prohibitum id poſtea. can. peruenit. de Conſec. diſt. 1.*

f *can. presbyter. de conſecrat. distinct. 2.*

g *can. cœpit. 23. quæſtio. 1. & ſi ſcienter acceperit pœnitere debet. ca. ſi quis dederit 24. quæſt. 1.*

h *can. fin. 15. quæſt. fin. cap. fin. de cohabitat. clericorum & mulier.*

i *Clementina prima, de Priuileg.*

C a p v t VI.

Forma Conſecrationis.

FOrma conſecrandi tradita, etiam a do- E
1 mino, *a* in pane; *Hoc eſt corpus*; & vini
conſecratione. *Hic eſt calix ſanguinis mei,
noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis & pro
multis effundetur in remiſſionẽ peccatorũ. b*
Quibus prolatis, ſtatim fit tranſſubſtan-
tiatio, virtute diuina. *c*

S c h o l i a.

a *can. quia corpus, de conſecrat. diſt. 2. ec. dictis DD. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1 ad Corinth. 11. c. cum Martha, de celebrat. Miſſar. can. quid ſit ſanguis agni, de conſecrat. diſt. 2.*

b *Vide Aſtrenſem in ſumma. lib. 4. titul. 10. verſ. circa ſecundum.*

B c *dicto can. quia corpus, can. panis eſt. can. re vera, can. quid ſic, de conſecrat. diſtinct. 2. Nos copioſe de tranſſubſtantiatione, ſeu tranſmutatione ſubſtantiæ panis & vini poſt conſecrationis verba in corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti in Sacramento Euchariſtia, tractamus, tom. 3. commentariorum in Syntag. artis mirabilis. lib. de Deo. c. 3.*

C a p v t VII.

C 1 *Qui communicent Euchariſtia: ſacerdos primum.*
2 *Miſſas quot dicere in die ſacerdos poſſit.*
3 *Communicare & Chriſtiani debent,*
4 *Sub vna ſpecie.*
5 *Corpus viuum Chriſti in Euchariſtia.*

SVmi † debet hoc Sacramẽtum a ſacer- 1
dote Miſſam celebrante, *a* quam ſi ne-
ceſſitate ſuperueniente non potuerit per-
ficere, alius presbyter eius loco, quod ſu-
D pererit, poterit implere. *b*

Poteſt autem † ſacerdos ſingulis die- 2
bus, dummodo ſit ieiunus, *c* vnam tantum
Miſſam, excepto die Natali Domini, in
quo, ſicut & neceſſitate aliqua ſuadente,
duas dicere poteſt miſſas.

Tenetur & quilibet Chriſtianus, † dum 3
peruenerit ad annos diſcretionis, ſaltem
ſemel in anno legitime confeſſus, *f* ieiu-
nus *g* ſumere Euchariſtiam, niſi de conſi-
E lio ſui presbyteri abſtineat. *h* Sæpius acci-
pere laudabile eſt: quotidie vero in laicis,
nec laudandum, nec vituperandum. *i*

Sub vtraq; † ſpecie corporis & ſangui- 4
nis ſacerdos celebrans & cõſecrans, com-
municat: *k* ſub vna ſola ſpecie panis, in qua
Chriſtus viuus totus cũ ſanguine, laicus. *l*

In ſingulis hoſtiis conſecratis, † & in ſingulis portionibus Euchariſtiæ diuiſis, Chriſtus manet integer, & manducatione non diuiditur. *m* Eſtque poſt conſecrationem in Euchariſtia idem viuum corpus Chriſti, quod natum eſt ex beatiſſima Maria virgine, quod paſſum, crucifixũ, quod reſurrexit, & aſcendit in cœlum. *n* Quare ſi quis negauerit in venerabili ſacramento Euchariſtiæ ſub vna quaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus ſeparatione facta, totũ Chriſti corpus contineri, anathema ſit. *o*

S c h o l i a.

a *can. relatum. de conſecrat. diſtin. 2. quoties celebrat, toties ſumat. can. comperimus, & can. tribus, de conſecrat. diſtinct. 2. ſacerdos conſecrãs & nõ communicans per annum a celebratione ſuſpenditur. can. relatum, de conſecrat. diſt. 2.*

b *can. nihil contra. 16. ſub 7. quæſtione prima. viden. Innocent. ad c. presbyter, de Sacra. non iterand.*

c *dict. can. nihil 7. quæſtio. 1. can. liquido. de conſecr. diſt. 2. can. tribus. ead. Quare ſi ſacerdos conficeret corpus Chriſti poſt cibum ſumtum, male faceret, tamen conficeret. dict. can. liquido. glo. fin. ad caput, ex parte, de celebratione Miſſarum.*

d *cap. conſuluiſti. 3. cap. te referente, 12. cap. ex parte veſtra. c. 5. de celebra. Miſſarum. can. nocte, & can. ſufficit. de conſecrat. diſtinct. 1. Glo. in dict. capit. conſuluiſti, adfert rationes, cur in Natiuitate Domini tres Miſſæ dicantur: quod per illas repræſententur tres ſtatus Eccleſiæ, ſcilicet ante legem, in lege, & gratiæ. idem gloſſ. aſſerit. in can. nocte, de conſecrat. diſtin. 1. Ratio autem, cur vnã ſufficiat celebrare, ponitur in can. ſufficit. de conſec. diſtin. quia Chriſtus ſemel paſſus eſt, & totum mundum redemit, & quod valde felix ſit, qui vnam digne celebrare poteſt. idem in dict. cap. te referente, de celebr. Miſſ. Notat gloſſa autem in dict. cap. ſufficit, ad verba.* Et alteram, *quod extra diem Natiuitatis Domini, nõ licet tres miſſas dicere, etiam in cauſa neceſſitatis, ſed tantum alteram, id eſt, duas. Et in neceſſitate etiam permitti alteram dicere, dummodo poſt ſumtionẽ Euchariſtiæ in prima, nõ ſumſerit vinum ablutionis digitorum, non aliter iuxta cap. ex parte veſtra. 5. de celebrat Miſſarum, vbi gloſſa ſingularis, vt in dict. can. ſufficit, docet, ſumtum vinum ablutionis digitorum, reddere non ieiunum ſacerdotem, neque ideo, quod ablutio admiſceatur aliquibus reliquiis ſanguinis dominici, fieri immiſſum vinum ſanguis Domini. Alioquin enim, quemadmodum ſumtio corporis & ſanguinis Domini in prima Miſſa, non frangit ieiunium, ſic non frangeret ſumtio ablutionis, ſi immixtum fieret ſanguis, quia ſanguini admiſceatur. Neceſſitas porro celebrandi alteram Miſſam, poteſt colligi ex dict. cap ſufficit, ſi celebretur pro defunctis. Prima celebratur pro viuis, puta in defectum ſacerdotis, vt inquit glo. ad cap. conſuluiſti ad verbum,* neceſſitatis, *ſi celebrauit de die, & poſtea moriatur aliquis. Item & erit alia cauſa honeſtatis, ſi Miſſa dicta de die ſuperueniat aliqua magna perſona, quæ velit Miſſam audire, & ſine cuius auditione nõ debet diẽ tranſire, qualis eſt Epiſcopus. in cap. fin. de Priuileg. in Sext. Erit & alia neceſſitas duarum miſſarum, ſi ſint duæ Eccleſiæ, & ſit tantum vnus ſacerdos. Propter enim inopiam presbyteri, vnus in duabus Eccleſiis celebrare miſſam poterit, & in duabus eccleſiis conſcribi. in can. 1. 21. quæſt. 1. propter vnionẽ, ob paupertatem Eccleſiarum. can. vnio. 10. quæſtio. 3. capit. dudum, de Electíon. & ſic notat expreſſe in hoc caſu Angelus Clauaſ. in ſumma, ad verbum,* Miſſa, *num. 46. in 4. caſu, vide Hoſtienſ. ad dict. capit. conſuluiſti, de celebratione Miſſarum.*

e *cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſio. Concil. Tridentin. Seſſ. 21. cap. 3. & can. 3.*

f *Iuxta illud,* Probet ſeipſum homo, & ſic A
de pane hoc edat, *& c. 1. ad Corinth. 11.*
Sic & a concubitu uxoris etiam ante ab-
ſtinendum per 3. aut 4. aut octo dies, cano.
omnis homo, de conſecr. 4. diſt. 2. can. ſcia-
tis, cum ſeqq. 33. q. 4. Quod dictum eſt ex
conſilio, non ex præcepto, propter honeſta-
tem ſacramenti, ut notat gl. ad d. c. ſciatis,
ad verba, non poteſt, *& glo. 1. ad d. can.*
omnis homo, maxime ſi quis cōmiſceatur
uxori liberorum procreandorū cauſa. ca- B
non. vir cum propria uxore, 33. q. 4.

g *Ieiunus debet eſſe, id eſt, qui nihil ſumſerit*
poſt mediam noctem diei præteriti, can. li-
quido, de conſecrat. diſt. 2. can. nihil. 7 q.
1. can. ſi quis de corpore cū octo. 6. q. 6. ſeq.
can. ut ieiuni, de conſec. diſt. 5. Sacramēta
a ieiunis ſunt recipienda. ca. ſacramēta, de
conſecrat. diſt. 1. can. quod a patribus. 75.
diſt. cum ſimilibus. cap. literas de tempori-
bus ordinat. Niſi ſit cauſa neceſſitatis & C
periculi mortis ſeu infirmitatis, dum du-
bitatur, ne quis ante communionem ieiu-
nam præueniatur morte, cano. presbyter, de
conſecrat. diſt. 2. abrogato, can. ſacramen-
ta. de conſecrat. diſt. 1.

h *dict. cap. omnis utriuſque ſexus, de Pœnit.*
& remiſſio. Propter neceſſitatem imponit
Eccleſia ſaltem ſemel cōmunionem in Pa-
ſchate accipiendi, niſi ſi quod impedimen-
tum legitimum excuſet, idque ad minus, D
alioquin ſuadet Eccleſia, ut ſæpius vel ter,
in Paſchate, Pentecoſte, & Natiuitate do-
mini, Chriſtianus ad communionem ac-
cedat, can. & ſi nō frequentius, can. ſi quis
intrat. de conſecrat. diſt. 2.

i *can. quotidie, & can. utrum. de conſecrat.*
diſtinct. 2.

k *Sacerdos corpus Chriſti ſumens, & nō ſan-*
guinem, grande ſacrilegium committit,
can. comperimus. de conſecra. diſt. 2. E

l *In Concilio Tridentino, Seſſio. 21. cap. 1. &*
3. & can. 2. & in Seſſione 13. capit. 3. &
can. 3. can. qui manducat, can. ſinguli. de
conſecrat. diſtin. 2. Vide quæ fuſe tradidi,
tom. 3. commentariorum artis mirabilis,
lib. de Deo. cap. 33. numer. 15. & 16. ubi
rationes. At in concil. Conſtant. Seſſio. 13.
Baſilicenſi. Seſſio. 30. permiſſum aliquan-
do Boemis ſub utraque ſpecie communi-
care, can. tamen lege, ne diuerſum uſum
improbarent, in Concilio Baſilienſi, & ut
cæteris Catholicis affectionibus adhærerēt,
ſcribit Martinus Chromerus. lib. 21. de
de Re. Poloni. Et id permiſſum Moſco-
uitis in die Paſchæ. Illi etiam ſacramētum
porrigunt infirmis & pueris per guttā vi-
ni, conſecratum in ſpecie vini, ut ſcribit Si-
giſmundus Liber Baro. lib. de reb. Mo-
ſcouiticis. Regibus Galliæ, dū inunguntur,
permiſſum tradunt, ut ſub utraque ſpecie
communicent, tanquam ſacroſancti reges,
& qui accedāt ad priuilegiū in hoc ſacer-
dotale. In Concilio Carthaginenſi 4. cano.
76. Videtur quoq; quodammodo permiſ-
ſum concedere ægrotis Euchariſtiā in ſan-
guine. dicitur enim ibi & in capit. 8. is qui
pœnitentiam. 26. quæſt. 6. Statuitur de æ-
grotis pœnitentiam petentibus, & qui poſt
petitam obmutuerūt, vel in phreneſim in-
ciderint: ut, ſi continuo credantur moritu-
ri, recōcilientur per manus impoſitionem,
& infundatur ori eorum Euchariſtia. In-
fuſio quippe demonſtrat liquorem, qui in
ſanguine intelligi poteſt. Non enim di-
cendum eſt, panem intinctū ſanguinis por-
rigendum eſſe, cum id fuerit prohibitum.
canon. omni, de conſecr. diſt. 2.

m *can. qui manducat, & can. ubi, de conſec.*
diſt. 2.

n *can. omnia, & can. prima quidem, de con-*
ſecr. diſtin. 2.

o *in Concilio Tridentino Seſſione 13. cap. 3.*
& in decretis. can. 3. & in Seſſione 21. de
commun. ca. 1. & 3. & in concilio Floren-
tino in Decretis Eugenii contra Armenos.

CAPVT. VIII.

1 *Quibus denegetur Cōmunio Euchariſtiæ.*

DEnegatur aliquando & certo tempo-
re † Euchariſtiæ communio iis, qui 1
publice grauiter deliquerūt, *a* raptoribus

rerum Eccleſiæ, *b* nauſeam vel vomitum A
patientibus, *c* pollutis nocte externa ex nimia crapula, vel cogitatione immũda, *d* infidelibus, quia, cum in Eccleſia non ſint, non poſſunt ſacramentaliter accipere, *e* notorie impœnitẽtibus, *f* magis & hiſtrionibus, quandiu in artis improbitate perſeuerauerint, *g* excõmunicatis interdictiſve, *h* hæreticis. *i* At non poteſt denegari occultis peccatoribus, quamuis ſint cogniti a ſacerdote, miniſtro, a quo publice petunt B
communionem: *k* quanquam verum ſit, eum, qui indigne ad hoc ſacramentum accedit, iudicium ſibi manducare, quod non diiudicet corpus domini. *l* Pœnitentibus etiã ex grauiſſimis ſceleribus, quamquam deuegetur in vita Euchariſtia, tamen ſub mortem, ſeu in articulo mortis, nõ eſt neganda petentibus. *m* neque illis, qui poſtquam petierint, & antequam acciperent, ſtatim obmutuerint, vel in phreneſim inciderint, ſi modo alias retinere poſſint, & C
adhibetur fides illis, qui audierint eos, petiiſſe, antequã perdiderint loquelam aut mentem; *n* neque his, qui in patibulis ſuſpenduntur, ſi cõfeſſi ſint & pœnituerint, *o* nec excõmunicatis ſatisfacientibus *p* denegatur.

S C H O L I A.

a *can. pro dilectione, de conſecra. diſt. 2. can. placuerit. 23. q. 5.* D

b *can. indigne. 12. q. 2. si enim a ſacramentis Eccleſiæ ſuſpenſi ſunt, can. quiſquis 7. q. 4.*

c *can. ſi quis per ebrietatem, de conſecrat. diſtinct. 2.*

d *can. teſtamentum, & can. non eſt. diſt. 6.*

e *can. quia paſſus, can. quid eſt. can. dupliciter. can. tribus gradibus. §. præcipimus, de conſecrat. diſtinct. 2.* E

f *Dicto can. pro dilectione. de conſecr. diſt. 2. cap. placuit. 23. q. 5. vide D. Thomam. in 4. ſent. q. 5.*

g *Cyprianus lib. 1. Epiſtolarum, epiſtol. 10. dict. can. pro dilectione, de conſecrat. diſt. 2 cap. 2. de ſortileg. niſi reſipuerint hiſtriones & magi, & pœnituerint a vita improba, can. penult. de conſecrat. diſt. 2. Diſtinguitur etiam inter ſcenicos, ſeu hiſtriones, vt hi, qui turpibus iocis & verbis ludunt, cenſeantur ſummoti ab hoc ſacramẽto impœnitẽtes, vt reprobati maxime, ſi ita cum laruis in Eccleſia ludos exerceant. ca. cum decorẽ, & de vita & honeſta. cler. non autem ii, qui honeſta exhibent in theatro, & ad mores inſtituendos accommoda, quos audire, non dicitur peccatum mortale, vt notatur in can. donare 86. diſt. & in c. cum decorem, ad verbũ,* laruatum, *de vita & honeſta. cleric. imo dicunt, his poſſe aliquid honeſte donari ſecũdum D. Thom. 2. 2. q. 68. articul. 3. vide multa apud nos lib. 39. Syntagma. c. 5. de ſpectaculis.*

h *can. ſi non ſunt. de conſecr. diſt. 2.*

i *can. penultim. & fin. cauſa viceſimaquarta. quæſt. 1.*

C k *cap. ſi ſacerdos, de offic. ordin. Datur exemplum de Iudæ communione, quam Chriſtus ei non negauit, quamuis occultam aliis, proditionis cogitationẽ noſſet, in can. non prohibeat, & can ſicut Iudas, de conſecrat. diſt. 2. can. aduerſitas. 8. quæ. 1. can. Chriſtus. 1. quæſt. 1. Si tamẽ ſacerdos ſciat impœnitentem eſſe petentem a ſe, nõ publice, ſed priuatim Euchariſtiam, deuegare ei debet ſecundum diuum Tomam, in 4 ſententiarum. diſtin. 9. q. 5. Archiepiſcopus* D *Florentinus in Summa, in titul. de ſingulis Sacramentis. verſ. quibus ſint danda.*

l *Diuus Paul. Epiſt. 1. ad Corinthios. capite vndecimo.*

m *can. pœnitentes. 50. diſtinct. can. virgines, 27. quæſtio. 1. can. ſi quis hæretica. §. ecce. 1. quæſtio. 1. can. in primis. 2. quæſt. 1. ca. accuſatores. 46. diſtin. can. ſi quis de corpore.* E *26. quæſt. 6. pulcerrimum exemplum apud Euſebium in hiſtoria Eccleſiaſtica. libr. 5. cap. 14. de Serapione fideli ſene, qui diu quidem vixerat inculpata vita, in perſecutione vero ceciderat, nemoque recipere volebat eum ad pœnitentiam, eo, quod idolis ſacrificaſſet: non potuit enim mori,*

quin ſacramentum Euchariſtiæ ei fuerit A
ad latum, ita abſolutus ſub mortem.

n *in cano. his qui pœnitentiam. 8. 26. queſt. 6. ex Concil. Carthaginenſ. 4. cap. 76.*

o *can. quæſitum 13. q. 2. cap. 2. de furtis.*

p *can. tanta. 86. diſtin.*

Cap. IX.

Quidam effectus Euchariſtiæ.

EVchariſtiæ digna ſumtio eſt pœnarum relaxatio, *a* & per eam, aſſumens vnitur B Chriſto, & conſequitur vitam æternam. *b* Per eam benedicimur, adſcribimur cœlo, & de viſceribus Chriſti eſſe cenſemur, a beſtiali ſenſu exuimur. *c* Sacramentũ hoc, pietatis eſt, ſignum vnitatis, vinculum caritatis. *d* indigne manducãtibus, iudicium & mors: *e* ſalus mentis & corporis digne ſumentibus. *f* Sunt & deuote feſtum Euchariſtiæ celebrantibus, & horis canonicis & diuinis officiis per totas eius feſtiui C octauas, aſſiſtentibus, indulgentiæ conceſſæ, contritis & cõfeſſis. Nempe iis, qui interſunt officio matutinali centum dies veniæ, qui Miſſæ, totidem: qui primis & ſecundis veſperis, totidem: iis qui primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, horarum *g* officiis interfuerunt, pro ſingulis horis quadraginta: his vero, qui prædictis officiis per octauas interfuerint centũ dierum indulgentiæ dantur ſingulis octauarum diebus. *h*

Scholia.

a *can panem de altari, & can. cum omne, de conſecratione diſt. 2.*

b *can. Chriſtus panis, & can. quid eſt Chriſtum, can. qui manducat, & can. credere, can. commodauit, can. hoc ſacramentum, can. reuera iſta autem eſca, can. omnia. verſ. & cum digne. can. in Chriſto, de conſecrat. diſt. 2.* E

c *can. vtrum 72. de conſec. diſtin. 2.*

d *can. hoc ſacramentum 63. de conſecratio. diſtin. 2.*

e *can ſicut Iudas 68. de conſecrat. diſt. 2. 1. ad Corinth. 11. dæmones etiam abigi a do-* A *minibus ex celebratione Miſſar. teſtatur D. Auguſtinus. lib. 2. de Ciuitate Dei. ca. 8. Niceph. Calix. lib. 16. ca. 36. Pachimeres in Eccleſiaſticã Hierarchiam D. Dionyſii Areop. cap. 3. de Synaxi.*

f *Scribit Gregorius Nazianzenus, in oratione in funere patris habita, patrem ſuum ſacerdotem, diutina & ardentiſſima febre exhauſtum, ab ancilla ſynaxis tempore aliquando adductum manu in conuentum* B *eccleſiaſticum, in quo pro more Euchariſtiam, ſed pauciſſimis, & quibus tunc potuit per morbum verbis conſecratam aliis & diſtribuerit, & participauit ipſe quoq;, reuerſum ad lectum, ciboque parum ac ſomno refectum, melius ſtatim ſe habuiſſe, ac priſtinæ tandem ſanitati ex integro fuiſſe reſtitutum. Simile quippiam idem recitat in oratione in funere ſororis habita. Idipſum & refert D. Ambroſius. de fratre ſuo* C *Satyro, in oratione de eius funere.*

g *cap. 1. de reliquiis & Veneratio, ſancto. in Extrauag. communibus. Omitto effectus alios, qui accedunt ex ſacroſancta Euchariſtiæ perceptione, de quib. ſacri patres tractant, vt per eam nos vniri Chriſto, & fieri diuinæ naturæ participes, aliaque præſtantiſſima hinc nobis aduenire beneficia, quæ ab illis diſces.*

D DE SACRAMENTO pœnitentiæ.

a Titvl. X.

a Tractatur de pœnitentia. *tit. de pœnitentiis & remiſſionibus. lib. 5. Decretalium. tit. 38 In Sexto Decret. lib 5. tit. 10. in Clemen. lib. 5. tit. 10. in Decret. de pœnitentia, per ſeptem diſtinct. apud nos. lib. 2. Syntag. iur. c. 8.*

Capvt I.

Continuatio.

POſt explicationem Baptiſmi, † Con- 1
firmationis, & viatici Euchariſtiæ, ſupereſt, vt proxime agamus de remedio, quo athleta Chriſti baptizatus, vnctus, & refectus,

A ſectus, ſi quando in pugna ſpiritali vulneretur, reſurgere & iuuari, Deoq; reconciliari poſſit, quod pœnitentia dicitur. Et ſecunda tabula per quam a naufragio ſaluari poſſit, *a* ſacramentum, nullo modo, ſi fieri poſſit, differendum, niſi omnino perire malimus. *b*.

Scholia.

a *ca.2.de pœniten.diſtin.1.de hoc ſacramento nos multa lib.2.Syntag.iuris,cap.8.*

b *in Concilio Tridentino ſeſſione quarta cap.1.*

Capvt II.

Pœnitentia quid.

1 Poenitentia generaliter, eſt prioris ſententiæ conuerſio, *a* μετάνοια Græcis. Pœnitentia autem in peccatis retractandis, eſt vindicta ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe, *b* vel vt ait D. Ambroſius, *c* eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Et vt alibi, *d* D. Auguſtinus, pœnitere, eſt pœnam tenere, vt ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod commiſit peccando. In quantum vero eſt ſacramentum, ſic definietur commodius. *e* Pœnitentia, eſt ſignum ſenſibile, ſeu imago ſacræ rei, videlicet remiſſionis peccatorum, cuius cauſa eſt, per ſenſibilem contritionem, confeſſionem, & abſolutionem.

Scholia.

a *Et hæc ita ſine reprehenſione, & in Deo eſſe, & in homine, dicitur. Tertullia. lib. 2. aduerſus Marcionem facit. Gen. c. 6. ibi,* pœnitet, inquit, *Deus*, me feciſſe hominem, *explicatur in Concilio Toletano 8. cap.2.can.9.incommutabilis, 22.quæſt.4.*

b *ex Diuo Auguſtino in libr. de vera & falſa pœnit. c. 8. & in can. 4. de pœniten. diſtinct.3. can. pœnitentia quippe, ead. diſt.*

c *can. 1. de pœn. diſtinct. 3. ca. ecce nunc, §. pœnitentia, de pœni. diſtinct. 1.*

d *lib. de falſa pœnitenti c. 19. dicto can. 3. §. 1. de conſecratio. diſtinct. 3.*

Vignerius in inſtitutionibus Theologicis cap.16.§.1. de pœnitent.

Capvt III.

1 *Pœnitentiæ diſtinctio. 1. vera, falſa.*
2 *Publica priuata.*
3 *Solemnis.*
4 *Non repetita, & quibus impoſita.*
5 *Publica non ſolemnis.*
6 *Priuata quæ.*

B Hominis pœnitentia, Aut eſt falſa, Aut vera. Veræ ſemper indulgentia promittitur, ſicut falſæ negatur. *a* Falſa erit, quæ non ſecundum auctoritatem ſanctorum patrum pro qualitate criminum imponitur, *b* Vera contra falſam. Et dicimus pœnitentiam, rem alienam, per quam contractum eſt peccatum, non reſtituere, *c* pœnitere ſe pœnitentiam egiſſe: *d* ſi non ſit ſecundum qualitatem criminum: *e* pluribus peccatis commiſſis pro vno tantum pœnitere: *f* inter pœnitendum animum pœnitendi deponere. *g*. 1

C Rurſum vera pœnitentia eſt, aut publica, aut priuata: & iterum publica, aut ſolemnis, aut non ſolemnis. *h* Priuata multas etiam habet ſpecies aut modos, quibus redimuntur peccata. *i* Item ſicut quædam charitas alia eſt incipiens, alia proficiens, alia perfecta: ſic & pœnitentia alia eſt incipientium, alia proficientium, alia perfectorum. *k*. 2

D Solemnis pœnitentia eſt, quæ publice certis perſonis & ceremoniis adhibitis fiebat, quando in capite quadrageſimæ, *l* ſe repreſentabant epiſcopo ciuitatis ante fores Eccleſiæ, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, adſtantibus archipreſbyteris, preſbyteris parochiarum, & preſbytero pœnitentium, qui inſpicere eorum pœnitentiam & conuerſationem diligenter debebant, & ſecūdum modum culpæ pœnitentiam per gradus iniungere, & deinceps in Eccleſiam inducere. Tuncque epiſcopi officium, vt proſtratus in terra, cum lachrymis pro eorum abſolutione 3

E

A ſeptem Pſalmos pœnitentiales decantet, & ſurgendo ex oratione manus ſingulis imponat, aquam benedictam ſuper eos aſpergat, & iniecto cinere capita illorum cilicio operiat, & cum gemitu, erebris ſuſpiriis eis deuũtiet: quod ſicut Adam proiectus fuit de Paradiſo, ita ipſi pro peccatis abiiciãtur. Quo dicto iubebat & miniſtris eos extra ianuam Eccleſiæ expellere, quos clerus proſequebatur cum Reſponſorio, *in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Sole- B mnis pœnitentia, non niſi pro grauiſſimis ſceleribus publicis imponebatur, dum tanta erat peccati plaga & impetus morbi, vt medicaměta corporis & ſanguinis Domini differenda eſſent auctoritate antiſtitis. *m.*

4 Ideo ſemel tantum in vita homini imponitur nec iteratur, niſi contraria eſſet iterandi alicuius Eccleſiæ conſuetudo. *o* Neque ſolet, aut non debet imponi cle- C ricis, propter ſcandalum publicum, quod poſſet in contemtum myſteriorum conuerti, niſi prius ab ordine depoſitis, & ea lege, vt poſt eam peractam pœnitentiam etiam iterum promoueri poſſint. *p* Quemadmodum nec poſt eam pœnitětiam propter ipſum ſcandalum, nullus ex publice pœnitentibus, quantumuis bonis, poteſt ordinari. *q* Etſi poſt alias nõ ſolemnes pœnitentias lapſi, poſſint in locum priſtinum D reſtitui. *r.*

5 Publica non ſolemnis pœnitentia dicitur, quæ palam quidem & publice fit, at ſine prædictis ſolemnitatibus, pro peccato tamen publico, quod meretur ad exemplum aliorum emendationem publicam, *s* ſed tamen non habet ſcandalum publicum. *t.*

6 Priuata & ſecreta pœnitentia eſt, quæ nec ſolemnis, nec publica eſt, ſed priuatim E datur & peragitur: quæ pro grauioribus peccatis etiam, veruntamen occultis, imponitur. *u.*

S C H O L I A.

a *canon tantum, §. fin. & ca. ſeq. de pœnit. diſtinct. 5.*

b *ca. falſas. 6. de pœnit. diſt. 5. vide ca. 1. 1. q. 7. Poteſt & dici non vera & falſa pœnitentia, quæ non habet materiam & formam de quo poſtea, dehinc & quæ fiebat ab antiquis gentilibus, apud quos nulla vera remiſſio peccatorum, quam faciebant coram idolis, quæ ſenſu carebant, nec habebant poteſtatem remittendi peccata: veluti quando rei homicidii fortuiti, expiationis cauſa ex lege Memphytarum proficiſcebantur ad Gymnoſophiſtas, neq; prius in patriam redire poterant, quam ab illis fuiſſent abſoluti: alioquin tandem in montibus aberrabant, donec illorum Gymnoſophiſtæ miſericordia mouerentur. vt ſcribit Philoſtratus in vita Apollonii lib. 6. cap. 3. meminit & eodẽ li. 6. ex Heſychio de feſto γυμνοπαιδείας, quod erat apud Spartiatas, in quo adoleſcentes, aram Amyclis circunſtantes, terga mutuis verberibus cedebant, hocq; modo putãt a Scythis & Spartiatis Dianam Scythicam fuiſſe cultam. Non enim ſola maceratio corporis pœnitentiam veram facit, quæ aliquando magis nocet quam proſit, ſi Eccleſiæ non accedat auctoritas & poteſtas peccata dimittẽdi: quemadmodum legimus de ſecta flagellatorum improbata: eos enim ferunt in tantam ſuperbiam & deſipiſcentiam venisse, vt inter errores quos plures prædicabant, aſſererent ſuam flagellationem præferendam eſſe martyrio, & per illam aboleri peccata, vt refert Bernardus Lutzemburgenſis in hæreſibus & Alphonſus de Caſtro lib. 4. contra hæreticos.*

c *ca. ſi res, 14. q. 6. & tamen licet vera non ſit Pœnitentia, admittenda eſt eorum confeſſio, qui implere dicunt ſe non poſſe iuxta tradita in c. quod quidam de Pœni. & remiſſ. & iuxta diſtinctionem Pan. ad d. c. officii. & talis pœnitentia dicitur nõ vera, id eſt non fructuoſa, quo ad vitam æternam, tamen valet ei quia talem facit, qui non ſentiet fructum eius, cum de alio crimine pœnitentiam egerit §. penul. & fi. de Pœn. diſt. 3. & ideo talis confeſſio eius qui crimen confitetur, tamẽ dicit ſe abſtinere non*

pec-

poſſe, eſt admittenda, & crebris & ſaluta- A
ribus monitu pœnitentia indicenda. dicto
c. quod quidam: nam vt ibi ait gloſſa ad
verbum pœnitentia, pœnitentia aliorum
criminum valebit ei. Et pene quod nõ pœ-
niteat de aliis, valebit ei talis pœnitentia.
Nam omnia bona quæ quiſque facit in vi-
ta illa, proſunt ei ad vitam æternam pro-
merendam, vel ſaltẽ ad minus ſupplicium
ſubeundum, dicto §. penul. de Pœni. diſtin.
3. item ad bonum temporale obtinendum, B
ca. cauendum de Pœn. diſt. 3. ca. ſi quali-
bet culpa. 22. q. 2. & ad hoc vt Deus ci-
tius illuminet cor eius ad veram pœniten-
tiam, can. falſas de Pœnit. diſtinct. 5.

d *ca. ſunt qui, 17. cauſ. quæſt. 4.*

e *ca. falſas, de pœnitẽtia, diſtinctione quinta.*

f *ca. fratres, de Pœn. diſt. 5. ca. ſceleratior, §.*
his auctoritatibus, de pœn. diſt. 3. vbi ra-
tio. vide gloſ. 1. ad can. quod quidam, de
Pœnit. & remiſſ. C

g *dict. c. quod quidam. 5. de Pœnitentia &*
remiſſione.

h *ca. ſi quis poſt, & ſeq. 50. diſtinct.*

i *ca. medicina, de pœnitent. diſtinct. 1.*

k *ca. quamuis caute, §. Illud autem, de Pœ-*
nit. diſt. 5. Ex Diuo Auguſtino, epiſt. 54.
ad Macedonianum.

l *Solemnitates omnes ponuntur publicæ pœ-*
nitentiæ, in ca. 64. in c. quadrageſimæ, 50.
diſt. ca. pœn. 63. diſt. & in pontificali & D
ordine Romano, a pagina 14. vſq. ad 30.
Docet & quomodo fieret hæc publica pœ-
nitentia ſolemnis in Orientali Eccleſia &
Romæ, Nicephor. Calix. lib. 12. c. 28. So-
zomenus lib. 9. Tripartita hiſtoria. cap. 35.

m *ca. in actione pœnitentiæ, 84. de Pœn. diſt.*
1. ca. penul. 50. diſtinct. maiora crimina
exponuntur in c. at ſi clerici, §. 1. de Iudic.

n *ca. ſi quis poſt remiſſionem, 50. vide Nice-*
phor. Calix. lib. 6. cap. 1.

o *ca. nihil prodeſt, §. ex perſona, de Pœn. di-*
ſtinct. 3.

p *ca. confirmandum, ca. alienum eſt a con-*
ſuetudine, 50. diſt. ca. ſacerdos, de Pœn.
diſtinct. 6.

q *ca. ex pœnitentibus, can. canones, 50. diſt.*
c. 1. de bigamis. In Concilio Carthaginen-
ſi, 4. cap. 68. & 69. Rationẽ adfert D. Au-
guſtinus epiſtola 50. ad Bonifacium, cu-
ius verba in ca. 24. vt conſuleretur, 50.
diſtinct.

r *cano. ſi poſt ordinationem, 12. §. econtra,*
cum ca. ſequentibus, 10. diſtinct.

s *cap. 1. & c. quæſitũ, 7. de Pœni. & remiſſio.*
li. 5. tit. 3. exemplũ in ca. ego Berengarius,
de cõſecr. diſt. 2. forma vna in c. 2. de Ma-
B *ledic. facit D. Paulus 1. ad Timotheũ, c. 5.*
peccãtes, inquit, corã omnib. argue, vt cæ-
teri timorẽ habeant: refertur in ca. ſed il-
lud, 45. diſt. facit c. 18. Diui Matthæi, ibi,
die Eccleſiæ, &c. *Publicã indixit pœnite-*
tiam D. Ambroſius Theodoſio Imperato-
ri ob cædem Theſſalonicenſium temere ad-
miſſam, prohibito ingreſſu Eccleſiæ, donec
eã peregiſſet. Nicephor. Calix. li. 12. c. 40.
Theodoretus li. 9. Hiſtoria Tripartita, c.
C *30. Diuus Ambroſ. lib. 5. epiſtola. epiſt. 28.*
publicum peccatum coram omnibus pu-
niendum. ca. ſi peccauerit, 2. quæſt. 1.

t *vt notatur in ca. fin. 26. quæſt. 6. iuncto c.*
1. & c. quæſitum, de Pœn. remiſſio.

u *dicto c. quæſitum, 7. de pœnitentiis & re-*
miſſio. Occulta peccata nõ ſunt publice pu-
nienda, can. ſi peccauerit, 2. q. 1. can. ſi quis
poteſtatem, 23. q. 4. exemplum de Chriſto
& Iuda, in canon. fin. 15. quæſt. 5.

D

Caput IIII.

1 *De materia, circa quã verſatur pœnitẽtia.*
2 *De peccato & diſtinctione eius: de originali.*
2 *De actuali, mortali, & veniali.*

PRo materia, circa quam verſatur pœ- 1
nitentia, ſunt peccata, ſecundum quo-
rum circunſtantias & confitentis contri-
tionem, pœnitentiæ modus iniungitur:
E *a* nempe delictorum perpenſa qualitate &
quantitate, *b* ætate, *c* ſcientia, *d* ſexu, *e* &
conditione, *f* delinquentis, obſeruato
modo, tempore, loco delinquendi, volun-
tate, propoſito, euentu, cæteriſque, quæ vt
variant delicta, ſic quoque & pœnæ de-
linquentium. *g*.

2 Ex concilio Toletano, *b* crimen ſeu A
peccatum, eſt, id omne, quod accuſatione
vel reprehenſione dignum eſt. Peccato-
rum, aliud originale, aliud actuale. *i* Actua-
le rurſum, aut mortale, aut veniale. *k* Ori-
ginale peccatum, ab Adamo primo paren-
te trahitur. In quo omnes eramus, (quia
ex eo generati ſumus, qui peccauit.) *l* Ca-
rentiam ſeu priuationem iuſtitiæ origina-
lis debitæ, in primo parente acceptæ, *m* di-
cunt: hocque in nobis inuoluntarium in B
vniuerſali & particulari, quod fuit volun-
tariū voluntate aliena, nempe Adæ: quod
propterea poteſt remitti ſine actione aut
paſſione voluntatis eius, in quo eſt per ba-
ptiſmum, *n* quemadmodum olim per cir-
cunciſionem. *o*.

3 Actuale peccatum eſt, quod a ſingulis
committitur, ex quo committens tantum,
non alius, niſi conſentiat, polluitur. *p* Pec-
catum mortale actuale iuxta diuum Au- C
guſtinum, *q* eſt voluntas retinendi vel con-
ſequendi, quod iuſtitia vetat, vnde liberum
eſt abſtinere. Aliis mortale & criminale:
quod cum fit, ex deliberatione fit: quod
non dimittitur niſi per pœnitētiam: *r* pec-
catum etiam generaliter dicetur mortale,
ex quo pœna æternæ mortis imponitur, ſi
quis impœnitens & nō reconciliatus Deo,
moreretur. Eccleſia Catholica mortalium
peccatorum ſummam in ſeptem capita D
coniecit. *s* Dicunt & Theologi, *t* quod
quicquid eſt contra præcepta diuinæ legis
aut bonæ humanæ, de ſe habet rationem
mortalis peccati, niſi vel ratione ſubre-
ptionis, vel modicitatis vel rationabilis
cauſæ, quoad præcepta humana, vel di-
ſpenſationis ſuperioris, excuſetur. Pecca-
tum vero veniale, non eſſe contra legem
aliquam, ſed præter legem quam lex ſan-
cta intendit. Veniale item dicitur pecca- E
tum, quod ex ignorantia vel infirmitate
humana committitur, & facile dimitti-
tur. *u*.

S C H O L I A.

a cap. 3. & c. Deus qui Eccleſiam 18. de Pœn. & remiſſio. ca. conſideret de pœn. diſt. 6. tota 26. q. 7. vſque ad ca. 10. quemadmodum & ius ciuile conſiderat in l. aut facta. 10. de Pœn. P.

b ca. 1. conſideret. de pœn. diſt. 5. c. ſicut dignum, 6. de homicid. ca. homo 40. Sicuti quædam crimina ob ſui grauitatem & circunſtantias perſeuerantes, quæ dicuntur irremiſſibilia, vt quæ contra ſpiritum ſanctum committi dicuntur, non quidem ex parte Dei, qui omnipotens eſt, facileque operatur, quæ hominibus videntur impoſſibilia. Marci. c. 19. ſed quia ita diſponunt illa peccata hominem, vt agat, quæ contraria ſunt remiſſioni. Contra ſpiritum ſanctum peccatur primo, cum male quis de diuina perſona eius ſentit, ca. hi l. vero, de conſecra. diſt. 4. 2. cum obſtinate quis aſſerit, omnia mala eſſe impunita, & bona irrenumerata. ca. adhuc, in fine de pœn. diſt. 3. quando quis pœnitus deſperat de Dei gratia & miſericordia. vt Cain ca. voluiſſent, §. ex his, de pœn. diſt. 1. 4. cum quis veritatem cognitam impugnat. can. eos qui, 1. q. 1. 5. cum quis ſcienter in peccato mortali perſeuerat, ca. inter hæc hircum, in 2. de pœn. diſt. 3. 6. cum quis exſiſtens in peccato habet propoſitū nunquam pœnitendi. can. poteſt fieri, de pœn. diſt. 1. Sunt Sex, quæ impediunt peccati electionem de quibus videndum in 2. lib. Sent. diſt. 43.

c ca. Illud relatū, 15. q. 1. c. 1. & 2. de delict. puerorum.

d ſcientia, veluti num amens ſeu furioſus, vel mentis compos deliquerit. ca. indicat. 3. q. 9. ca. ſi quis inſaniens 15. q. 1. vel num putaret ſe delinquere vel non, vt in l. fin. de ritu nuptia. P.

e ca. indignanter, 32. cauſ. quæſt. 6.

f ca. qui compulſus, 22. q. 5. ca. aut facta, de pœn. diſt. 1.

g d. can. aut facta. & dicta l. aut facta, de Pœn. P. vbi de his, & apud Quintilianum li. 5. c. 1. Nos autem de his & abunde tractauimus per nouem capita, lib. 30 Syntagma

ſagma. incipiendo a 2. vſque ad 11. vide A *& l. prætor edixit. 7. §. actorem, cum 2. ſeq. de iniur. P. vide & gl. in principio de pœnitent. diſtin. 1. ad verbum* vtrum. *ex Toletano Concilio c. 2. relato in can. vnum oratorium. 25. diſt. ca. 1. & ca. Apoſtolus 81. diſtin.*

h *ſic diſtinguitur fere per totam diſt. 4. de pœnit. & de conſecra. diſtinct. 4.*

i *ca. medicina, de pœnit. diſtinctione prima.*

k *ca. firmiſſime tene, & precedente ca. per baptiſmum, de conſecr. diſt. 4. ca iam itaque, 1. q. 4. & in princ. 24. q. 3. Omnes in Adamo peccauerunt, ad Roma. cap. 8. Quare omnis, qui ex concubitu naſcitur, hoc peccatum ſecum defert proxime citatis iuribus. Et Dauid Pſal. 50.* ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

l *de carentia hac iuſtitiæ originalis gloſſ. in c. maiores, §. verum, ad verba,* propter originale *de Baptiſmo.* C *Anſelmus libro de conceptu virginali. Iuſtitia originalis, fuit quoddam auxilium diuinum ſupernaturale, neceſſarium homini ratione ſuæ compoſitionis. Quia cum ſit compoſitus ex anima & corpore, ex intellectuali & ſenſuali, quæ quodammodo, ſi ſuæ naturæ relinquantur, intellectum aggrauant & impediunt, ne libere ad ſummum contemplationis pertingere poſſit: ideo data fuit homi-* D *ni iuſtitia originalis, per quam ſi mens hominis ſubderetur Deo, etiam ei ſubderentur omnes vires inferiores, vt libere poſſent in Deum tendere, cuius ſubtractio facta fuit per peccatū originale, cuiuſq; duplex eſt pœna, vna pœna taxata peccato, ſcilicet priuatio iuſtitiæ originalis & priuatio viſionis Dei: alia, eſt pœna concomitans, cuiuſmodi ſunt mors, infirmitates, & alia mala quæ ſequūtur. Quæ verba trāſcripta ſūt* E *ex Angelo Clauaſio in Sūma, in verbo peccatum, in princip. Innocentius 3. etiam in c. 3. §. ſed adhuc quæritur, de Baptiſmo, pœnam peccati originalis dicit eſſe carentiam viſionis Dei: actualis vero peccati,* A *gehennæ perpetuæ cruciatum, & per conſequens etiam carentiam viſionis Dei. Dicitur & peccatum originale, infirmitatis carnis, languor naturæ, ca. illud relatum, verſi. itaque, 5. quæſtio. 1.*

m *c. maiores 3. §. verū quidam, de Baptiſmo.*

n *ca. ex quo, de conſecr. diſt. 4. c. maiores, §. hinc vero diximus, de Baptiſ.*

o *ca. iam itaque, 1. quæſt. 4. can. ſi quis, 23. quæſt. 4.*

B p *D. Auguſtinus tractat. de duabus animabus c. 11. in can. 1. §. fin. 15. quæſt. 1.*

q *tractatur in ca. vnum oratorium, §. vnde Hieronymus, cum ſeq. §§. & ca qualis huic, 25. diſt. ca. illa cauenda, 15. q. 1. ca. ſicut tribus, can. ſciendum, & ca. inter hæc, de Pœn. diſt. 2. Ponuntur & quatuor genera peccatorum a Diuo Hieronymo ad c. 1. Amos, & ca. ſuper tribus, de Pœnit. diſtinct. 1. primum peccatum, cogitaſſe quæ mala ſunt: Secundum, cogitationibus acquieuiſſe, peruerſis.* C *Tertium, quod mente decreueris opere compleuiſſe: Quartum poſt peccatum non agere pœnitentiam, & ſibi in delicto ſuo complacere, vide cano. teſtamentum, poſt medium, diſtinct. 6.*

r *quæ ſunt ſuperbia, de qua nos lib. 40. Syntaxeos artis mirabilis, c. 2. & 3. auaritia de qua nos eo. lib. c. 4. & 5. Luxuria, de qua nos eo. lib. c. 6. inuidia de qua nos eo. libr. c. 15. Gula de qua eo. lib. c. 18. ira, de qua eo. lib. cap. 21. accedia ſeu pigritia de qua & eodem libro cap. 24.* D

s *Illud tractant Theologi in 1. Magiſtri ſententiarum, diſt. 23. Angelus Clauaſius in verbo peccatum, num. 1. in Summa.*

t *can. vnum oratoriū, §. criminis appellatio 25. diſtinctio. vbi gloſſ. ad verba, quia facile ait peccata venialia facile dici remitti, eo quod poſſint aboleri & remitti per orationem Dominicam, vel per eleemoſynam, vel per modicum ieiunium, vel aſperſionem aquæ benedictæ, vt ca. de quotidianis, de pœnitentia diſt. 3. ca. qui vult, de pœnit. diſt 6. can. aquam, de conſecra. diſtinct. 3.* E

Capvt V. A

1 *De materia ipſius pœnitentiæ, ſeu de partibus eius in genere.*

2 *Et contritio quid.*

1 MAteria porro, ex qua perficitur pœnitentia, conſiſtit in contritione, confeſſione, ſatisfactione, abſolutione, ſeu remiſſione: quæ ſunt partes ſacramẽti pœnitentiæ. *a.*

2 Contritio eſt *b* diſplicentia voluntaria cum dolore peccati commiſſi cõtra mandata Dei, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi. Gratia Dei præcedit contritionem cordis, contritio remiſſionem. B

Scholia.

a *vide ſanctum Thomam in 4. Sententiarum diſt. 17. q. 2. art. 5. q. 3. artic. 1. & in 3. Parte ſummæ q. 9. ar. 2 & 3. & gloſſam 1. 2. & 3. in princip. de Pœn. diſtin. 1. & ca. perlecta eadem. de pœn. diſt. . & ca. perfecta de pœnitent. diſtinct. 3.* C

b *hac finitio compoſita eſt ex his, quæ dicunt ſacri patres de contritione, maxime ex finitione Bonauenturæ in 4. ſent. diſt. 16. art. 1. q. 1. dum ait*, Contritio eſt dolor voluntarie aſſumtus pro peccatis, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi. *Conteritur autem homo, quando affectus peccati, ſecundum omnem ſui partem omnino deſtruitur, quando peccati affectio omnino recedit. In quo dicunt attritionem a contritione differre, quod attritio ſit dolor imperfectus, & velut obſcurus: ut contritio perfectus & lucidus, quo deteſtamur peccatum iam commiſſum, & a committendo in poſterum retrahimur. Ex attritione via facilius ad contritionem, & virtute clauium ſæpe ex attrito fit contritus, ut loquitur D. Thomas lib. 4. Summa, diſt. 17. q. 2. art. 1. q. 1. ad tertium. Habet contritio propoſitum confitendi, quando dabitur occaſio & ſatisfaciendi. Et ideo ſi perfecta eſt, ſæpe impietatis remiſſionẽ a Deo conſequitur, ut ex ſacris literis & earum interpretibus elicitur & tractatur, in ca. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7 & ſeq. de pœn. diſt. 1 Diſputatur & in utramque partem, in tota fere q. 1. de pœnitentia, utrum ſola cordis contritione & ſatisfactione ſecreta, abſq; eius confeſſione quis poſſit Deo ſatisfacere, & indulgentiã mereri. Eiuſq; quæſtionis gloſſa maxima & 3. in principio de pœn. diſt. 1. refert plures ſentẽtias, & tandẽ videtur reſoluere auctoritates, quæ dicũt, peccata dimitti ſola cordis contritione, intelligendas, quando articulus neceſſitatis excludit oris confeſſionem, contritio præuento morte vel alio iuſto impedimẽto, cũ intentione tamen cõfitendi & ſatisfaciendi ex c. magna, de pœ. diſt. 1. argu. c. a nobis, 2. de ſent. excom. Peccare tamẽ mortaliter huiuſmodi quidã aiunt, ſi cum poſſit confiteri non confitetur. videnda quæ notantur a gloſ. in Summa de pœn. diſtin. 5. item, ſi poſſet ſatisfacere & non ſatisfaciat. can. non dubito, de conſecra. diſt. 4. At auctoritates, quæ aſſerunt ſine confeſſione & operis ſatisfactione peccatum nõ dimitti, intelligi debere de interiori confeſſione, quæ eſt recognitio peccati, vel propoſitum confitẽdi vel gratia, qua ſic homo diſponitur, ut cognoſcat peccatum ſuum, quamuis & D. Thomas in 4. ſententia. diſt. 17. q. 3. art. 1. ad primum, intelligi etiam dicat proprie de confeſſione exteriori & de ſatisfactione, etſi Deus interdum largiatur gratiam ſuam ante iſta, dummodo adſit propoſitum confitendi & ſatisfaciendi, nec dicitur cor contritum eius, qui confiteri contemnet. ca. fin. 22. q. 1. ca. non dubito, de conſecra. diſtinct. 4. gloſ. ad cano. 3. de conſecratio. diſtinct. 1.*

D E

Capvt VI.

1 *Confeſſio quid.*

2 *Diuiſio.*

3 *Miniſter.*

4 *Qu itates confeſſionis debitæ.*

5 *An ſcripto fiat.*

COnfessio, eſt accuſatio ſui de peccato proprio, *a* facta coram legitimo eius miniſtro. *b.* 1

Confeſſio quædam interior, quæ coram Deo fieri poteſt: quædam exterior, quæ fit eius vicario. *c* Vicarius Domini 2

eſt, idoneus quiſque miniſter ſeu ſacerdos, A cui claues & poteſtas abſoluendi & ligandi datæ ſunt: *d* quare peccata ſibi confeſſa dicitur ſcire, non tanquam homo, ſed tanquam Deus, cuius agit vices: *e* & proinde punitur acriter, ſi confeſſiones detegat, nec ei aſſerenti creditur. *f.*

3 Sacerdos porro iure cõmuni huic miniſterio idoneus, eſt ꝓprius ſeu parochus, vel alius ab eo commiſſus, *g* vel electus ex ſuperioris licentia, *h* vel exiſtente imperito parocho, alius, *i* qui tamen habeat poteſtatem ligandi vel ſoluendi. B *k* Poteſt & prælatus exemtus ſine ſuperioris licentia ſibi eligere confeſſorem. *l* Sed & ſi presbyter haberi non poteſt in caſu neceſſitatis mortis imminentis, poſſumus peccatum confiteri laico & ſocio. *m* At interdictum mulieribus confeſſiones audire. *n* Item regularibus, niſi priuilegio ſummi pontificis fuerit permiſſum. *o.* C

Confeſſionis ſacramentalis qualitates
4 exprimuntur, *p* vt ſit ſimplex, humilis, pura, fidelis, frequens, nuda, diſcreta, lubens, verecunda, integra, ſecreta, lachrymabilis, accelerata, fortis, accuſans, parere parata. Nec tamen eſt neceſſe, vt quæ ſemel ſacerdoti confeſſi fuerimus, denuo confiteamur: ſed lingua cordis, non carnis, apud iudicem verum ea iugiter confiteri debemus. *q* Permittitur pœnitenti in ſcripto D peccata ſua confeſſori offerre, ſi præſens tamen ſit; *r* non etiam ſi abſens.

Scholia.

a *Pſal.* 31. dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. *can. dixi. 4. de pœnit. diſtinct. 1. ca. ſecundo poſt naufragium 72. ca. ſiquis aliquando 87. §. his auctoritatibus, canon. voluiſſent 60. §. ex his itaque, eadem de pœni. diſt. 1. Corde creditur ad iuſtitiam: ore fit confeſſio ad ſalutem Eſa.* 43. narra ſiquid habes, vt iuſtificeris.

b *ſic Diui Iacob. c. 1. confitemini alterutrum peccata veſtra.*

c *Confeſſio poteſt fieri Deo & hominibus, vel publice vel priuatim. Primum Domino confeſſio offertur, dehinc ſacerdoti ca. ſufficit de pœn. diſt. 1. Deo narrantur delicta, non tantum lingua, ſed etiam conſcientiæ memoria, eaque lingua cordis iugiter confiteri debemus. Publicam Deo confeſſionem faciendam Græci orientales dicunt. Eccleſia Catholica publicam, & priuatam factam ſacerdoti habet. ca. pen. & fin. de pœniten. diſt. 1. Sicut & in Eccleſia primitiua, legimus etiam fuiſſe auricularem & priuatam factam ſacerdoti confeſſionem, apud Diony. Areopagitam, in epiſtola ad Demophilum & Origenem lib. 1. περὶ ἀρχῶν, Cyprianum ſermone 5. de lapſis, in Concilio Tridentino ſeſſion. 4. de ſacram. pœnitentiæ.*

d *Vide Diui Matthæi Euangeliſtæ caput 16.*

e *cap. ſi ſacerdos, de officio ordinario.*

f *dict. c. ſi ſacerdos, & c. ſignificaſti, de adulteriis, cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentia & remiſſio. ca. ſacerdos, de pœnit. diſtinct. 1.*

g *c. omnis vtriuſque ſexus, de pœniten. & remiſſio ca. placuit, & ca. qui vult conſecra. de pœniten. diſt. 6.*

h *cap. de pœniten. & remiſſio in Sex.*

i *ca. penult. & fin. de pœniten. diſtinctione ſexta.*

k *ca. 1. de pœnitent. diſtinctione ſexta.*

l *ca. finali de pœnitent. & remiſſione in Sexto.*

m *ca. qui vult confiteri, de pœnit. diſt. 6. c. 2. de fur. & ibi gloſſa. explicat ca. ſanctum eſt, de conſecra. diſt. 4. can. quem pœnitet, de pœn. diſtin. 1. verum laicus confeſſione audita, non abſoluit.*

n *c. noua quædam, de pœnitent. & remiſſio.*

E o *Clem. 2. §. ſtatuimus, de ſepulturis, & in Extrauagan. com. c. vas electionis, de hæreticis lib. 5. vbi tamen tres improbantur errores cuiuſdam Ioannis de Poliaco, doctoris Pariſienſis. Primus quod confeſſi fratribus habentibus licentiam generalem*

audiendi confeſſiones, tenentur eadem peccata quæ confeſſi fuerant, iterum confiteri proprio ſacerdoti. Secundo, quod ſtante ſtatuto, omnis vtriuſque ſexus, edicto in concilio generali, Romanus pontifex non poſſit facere, quod parochiani non teneantur omnia peccata ſua ſemel in anno proprio ſacerdoti confiteri. Tertio quod Papa non poſſit dare poteſtatem generalem audiendi confeſſiones, imo nec Deus, quin confeſſus habenti licentiam, teneatur confiteri proprio ſacerdoti, quem dicebat eſſe proprium curatum.

q *Explicantur iſtæ qualitates in 4. ſent. diſt. 17. ab Angelo de Clauaſio in Summa, in verbo, confeſſio numero. 1.*

r *ca. qui aliquando videt, §. nec eſt neceſſe, vbi eadem verba, de Pœni. diſt. 1. Ibi tamen gloſſa ad verba. denuo confiteantur, explicat caſus, in quibus quis pluries idem peccatum confiteri tenetur propter imperitiam ſacerdotum, nam in eo caſu & confeſſum peccatum alii peritiori confitẽdum, ca. placuit, de pœniten. diſt. 6. 2. pro contemtu ſatisfactionis, argu. ca. ſi Apoſtolus, de pœniten. diſt. 3. Item tertio, ſi enorme delictum ſacerdos remittat ad ſuperiorem abſoluendum, nam ei confitendum eſt. argu. can. latorem, 33. q. 2. c. ſignificauit, de pœnit. & remiſſio.*

s *ca. qualis debeat 4. in fine & ibi, gloſſa 30. quæſt. 5.*

t *ca. quem pœnitet, de pœniten. diſt. 1.*

Caput VII.

1 *De ſatisfactione, quid in genere.*

2 *Pro peccatis duplex propitiatoria & canonica.*

3 *Opera ſatisfactoria.*

1 Satisfactio in genere, nihil aliud eſt, quam dum quis tantum, quantum ſit ſatis, facit, vel tantum facere, quo is cuius intereſt, contentus ſit. *a.*

2 Satisfactio tamen pro peccatis duplex eſt, propitiatoria & canonica. Propitiatoria eſt, Dominus noſter Iesvs Christvs, A qui dedit ſemet ipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. *b* Is enim ſua paſſione ſatisfecit iræ Dei patris, qua nos proſequebatur. Itaque ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris tantum, ſed etiam totius mundi. *c* Canonica ſatisfactio eſt, quæ ſecundum regulas Eccleſiaſticas iniungitur per Dei vicarios pro qua-B litate delicti, vt poſſimus per obediẽtiam, Dei & Eccleſiæ mandatis, obtemperare. *d.*

Satisfacit tunc peccator, quando pœnam impoſitam exſequitur, per quam reconciliatur Deo ex iudicio Eccleſiæ, *e* damnum datum reſarciendo, cum non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. *f.* 3

Satisfactioni vt plerumque iniuncta opera ieiunii, orationis eleemoſynæ. *g* Eſt C & aliquando pro ſatisfactione acceptata bona voluntas pœnitentis, tum eique dicitur, vade & noli amplius peccare. *h.* 4

Scholia.

a *l. 1. Qui ſatiſda. coga. P. 1. §. ſatis acceptio, de verbo. oblig. P.*

b *D. Paulus Epiſt. ad Titum c. 2. verſ. 14.*

c *1. epiſtola Diui Ioannis, capite 2. verſ. 2.*

d *ca. fraternitas, cauſa duodecima, quæſt. 2.*

e *ca. facilius, de conſecrat. diſtinctione 1.*

D f *c. peccatum, de regul. iur. in Sex. ca. canonica, 1. q. ſi. c. porro, & c. parochiales, de ſenten. excommunica. Satisfactio pœnitentia, etiam ſecundum Diuum Auguſtinum lib. de dogmatibus Eccleſiæ. cap. 54. eſt, peccatorum cauſas excidere, nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere: quod refertur, in ca. ſatisfactio. 3. de Pœniten. diſtinct. 3.*

g *c. 1. & ca. medicina, 76. de pœniten. diſt. 1.*

E h *ca quamuis caute, §. hac auctoritate, de pœn. diſt. 3. vide etiam ca. ſi cui etiam, cum §§. ſequentibus. de pœniten. diſtinct. 1.*

Caput VIII.

1 *De Abſolutione quid.* 2 *Indulgentiæ.*

3 *Species, & a quibus fiat.*

Absolv-

1 ABſolutio, eſt diſſolutio † vinculi peccati, quo quis detinetur, quæ fit poſt ſatisfactionem. *a* cum peccator mundatus reconciliatur Eccleſiæ, *b* addita quadam pœnitentia.

2 Quam ſæpe leuẽ † faciunt ſummi pontifices aperientes theſaurum miſericordię Dei, ex quo largiuntur indulgentias certis perſonis, & ob certas cauſas remittentes in nomine domini pœnam & culpam. *c* Concedunt & Epiſcopi aliquando indulgentias. *d* Sed dantur maiores a ſummo pontifice nomine Iubilei. *e*

3 Conceduntur & publicę † abſolutiones ab epiſcopo. *f* Priuatæ ab aliis etiã ſacerdotibus. *g* Hæreticis tamen & excommunicatis, neque ligandi, neq; abſoluendi poteſtas datur. *h*

SCHOLIA.

a *Clementina prima, de Sepulturis.*
b *ca. qui egerit, & ſequentibus. de pœniten. diſtinct. 7.*
c *c. quid autem, de pœnitent. & remiſſio. ca. excommunicamus. §. quod autem. de hæret. ca. ad liberandam terram ſanctam, de Iudæis.*
d *c. cum ex eo, de pœnit. & remiſſio.*
e *in Extrauag. 1. & 2. de pœniten. & remiſſ. vide quæ dicemus infra Deo fauente, de indulgentiis, & dicta in libr. 2. Syntagm. iuris. ca. 9.*
f *ca. omnes. 17. q. 4. ca. 26. quæſt. 6.*
g *ca. miniſtrare. §. ecce quod, & ca. presbyteri. 26. q. 6.*
h *c. audiuimus. §. fin. cum 2. cc. ſequen. 24. q. 1. can. verbum, de pœniten. diſt. 1.*

CAP. IX.

Qui imponant pœnitentias, Deus, epiſcopus, ſacerdos.

PRimus Deus, impoſuit Adamo pœnitentiam ob delictum, *in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* & mulieri, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, &c. a* Et Caino dicens, *nunc igitur maledictus eris* A *ſuper terram, &c. b* Publicæ pœnitentiæ & ſolemnes, non niſi ab epiſcopis imponi poſſunt. *c* Sunt & caſus quidã delictorum reſeruati epiſcopali abſolutioni, quorum pœnitentia ab epiſcopo eſt imponenda: quæ tamen ex eius delegatione ſpeciali, ab alio imponi poteſt. *d* Sic abſoluit epiſcopus maiori excommunicatione excommunicatos, *e* imponit pœnitentiam blaſphemis Dei & ſanctorũ, *f* ſortilegis, *g* B matrimonium contra interdictum Eccleſiæ clandeſtine contrahentibus, *h* delinquentibus crimine enormi publico, opprimẽti filium ex propoſito, homicidæ, falſo teſti, falſario inſtrumenti, periuro, inceſto, monialium corruptori, coeunti cum bruto & ſimilibus, quæ ſpecialiter reſeruata traduntur. Exſtant, quæ permittuntur in aliis caſibus presbyteris ſimplicibus, pœnitentiarum impoſitiones, ſi reſeruati non fuerint C ſuperioribus Prælatis.

SCHOLIA.

a *Geneſ. 3. can. ſerpent. de pœnitent. diſtinctione 1.*
b *in hiſtoria Geneſeos. ca. 4. verſ. 11.*
c *ca. accedentibus, 12. de exceſſibus prælator. ca. in capite 50. diſtinct. c. conquerente de offic. ord.*
d *ca. fin. de pœniten. in Sex. lib. 5. tit. 10. ubi gloſſa notat caſus reſeruatos & Hoſtien. in* D *ſumma de pœniten. §. cui confitendum ſit. Angelus in ſumma, in verbo excommunicatio. 3. 6. & 7.*
e *c. nuper de Sententia excommunicationis.*
f *vide caput ſecundum de Maledict.*
g *vide cap. ſecundum de Sortilegis.*
h *ca. cum inhibitio. de Clandeſtina deſpon. cap. 1. & fin. de matrimon. contracto contra interd. Eccleſ.*

E

CAPVT X.

1 *Forma pœnitendi.*
2 *Abſoluendi.*
3 *A quibus pœnitẽs abſtineat, queq; agat.*

FOrmula pœnitendi ſolemniter, iam ſupra demonſtrata eſt. *a* Publicam autem

& ſecretam ex arbitrio confeſſoris pendere, dictum quoque. *b*

Formula porro abſoluendi illa receptior eſt. *Ego te abſoluo a peccatis tuis poteſtate mihi data, & in nomine Patris, & filii & ſpiritus ſancti.* *d* Additur & manus impoſitio ex antiquiſſima formula, cuius miniſterio ſpiritus ſanctus operatur. *e*

Pœnitentium eſt comas deponere, veſtimenta non mutare, *f* non veſtiri pretioſis, *g* abſtrahere ſe etiā a multis liciris, cum ſolicitudine vitæ æternæ & dolore admiſſi criminis, *h* a carne & vino abſtinere, vxorem non ducere, ieiunare, vigilare, orare, eleemoſynas largiri, arma non cingere, &c. *i* abſtinere a thoro, gladio, & equitatu, ab eſcis & potibus, in tertia & quinta feria & ſabbatho vti leguminibus, paruis piſciculis, ceruiſia mediocri, & temperate. *k* Et ex Cōcilio Laodicenſi, *l* Diebus remiſſionis ſeu pœnitentiæ, pœnitentes genua flectere, & mortuos in Eccleſiam adferre, ſepelireque debere, dicitur: non tamen die dominico ieiunare oportere.

Scholia.

a *ex ca. in capite, quinquageſima diſt.*

b *cap. Deus qui eccleſiam, & pœniten. & remiſſio. can. conſideret. de pœniten. diſtinct. ſexta.*

c *quæ forma edita in Concilio Florentino, ſub Eugenio 4. Præmittitur tamen oratio.* Miſereatur tui omnipotens Deus, &c. *ſed illa non eſt ex ſubſtantiali forma.*

d *Data illa poteſtas a Deo dns Matthei, capit. 16. dns Ioan. Euangel. capit. 20. can. verbum Dei, 51. de pœnitentia, diſtin. 1.*

e *Nicephorus Caliſtus, libro ſexto hiſtoriæ, cap. 1.*

f *can. pœnitentes. 50. diſt.*

g *can. Adam 80. de pœnitentia, diſtinctione prima.*

h *ca. 1. §. animaduertere. cum §§. ſequentibus. de conſecrat. diſt. 1.*

i *can. admonere 8. §. ſin autem publicam. 33. q. 3.*

k *can. fin. cauſ. decimatertia, quæſt. 1.*

l *In cōcilio Laodicenſi. 4. can. 54. vnde ſumptus eſt, can. ſacerdos pœnitentiam imploranti. 26. q. 7.*

Caput II.

1 *Pœnitentia nemini neganda.*
2 *Monaſterii pœna.*

Pœnitentia † nemini neganda, *a* imo omnes ad pœnitentiam hortandi, atq; ſtatim, vbi quis peccauit, ad pœnitentiam recurrere debet: *b* qnin, & qui noluerint pœnitentiam agere, † cogendi erunt, vel puniendi, vel monaſterio detrudendi, vel alio loco ad eam peragendam concludendi. *c*

Scholia.

a *can. ſi aliquid. §. fin. can. presbyter. can. penultim. 26. quæſt. 6. can. ſacerdos. can. hoc ſit poſitum. § fin. can. pœnitentem. 26. quæ. 7. can. multiplex. § his autem, & §. ita ergo. & can. miror. can. pœnitentia. de Pœn. diſt. 1. & can. Apoſtolorum 51.*

b *can. Adam. de Pœnitentia. diſt. 1.*

c *can. dictum 8. ſub 81. diſt. can. fina. 22. qu. 1. can erga eum 26. quæſt. 10. 7. can. quod ſi pœnitentiam. §. fin. 17. quæſtione prima. can. tres ſunt. § neque. can. dimitti. de pœnitentia, diſtinctione 1. can. Achab. de pœnit. diſtin. 3. in can. placuit 33. q. 2. cum ſimilibus. De monaſteriorū pœna dixi quædam in Syntag. iuris. Sic monaſterium vtroque iure pro agenda pœnitentia delinquentibus, etiam inuitis, ſtatuitur, vt in adultera quam maritus reconciliare non vult, in cap. gaudemus in Domino 19. de conuerſio coniugator. § ſi vero quando adulterii crimen, vt nulli Iuds. liceat haber. loci ſeruator. In nouellis, authen. ſed hodie, de adulter. C. & alibi propter culpā ſuam, quis cogitur intrare monaſterium, vt can. ſi ille 50. diſtin. can. de lapſis. 16. q. 6. can. ſi quis rapuerit 27. q. 1, ca. de benedicto. 2. q. 1. can. in primis 2. q. 1. can. fraternitatis. in fin. 34. diſt. Nouella Leonis 87. de Eccle-*

ſuſticorum alea ludentium pœna, Epiſco- A
pos alea ludentes, ad expiandum crimen relegat in monaſterium per triennium.

Capvt XII.

1 *Finis eſt effectus pœnitentia, indulgentia, emendatio..*

2 *Petens pœnitentiam non reiiciendus.*

1 Finis pœnitentiæ eſt, † obtinere indulgentiã, quam niſi quis ſperauerit, non poteſt rectè pœnitentiam agere. *a* Alius B eſt finis correctio eius, quod male factum eſt, *b* vtque emendati Chriſtiani, vitã conſequantur æternam. Et ideo dictum, *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorũ. c* Et rurſum, *d Oportebat Chriſtum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiã, in remiſſionem peccatorum.* Neque etiam ante pœnitentiam, datur peccatori miſericordia. *e* Mitigat enim iram Dei, & operatur iuſtificationem, vel peccatorum re- C miſſionem *f*

Quare qui a peccato reuertitur, non eſt reiiciendus, & Epiſcopus aut presbyter, qui reiecerit, deponẽdus, *g* & parcendum pœnitenti. *b*

Scholia.

a *Ambroſius lib. 1. de pœnitent. c. 1. can. nemo poteſt, de pœniten. diſt, 1.*

b *can. 43. neminem, de pœnit. diſtinct. 1.* D

c *Diui Ioan. Euang. cap. 3.*

d *Diui Lucæ Euang. cap. fin.*

e *can. qui ſanctitas, 50. diſt.*

f *can. porro illi. can. facilius, can. ſed & continuo. can. ſerpens, can. liberator. can. multiplex. can. poteſt fieri. § fin. cum ſimil. de pœnit. diſt. 1. can. quamuis. §. fin. cum ſeq. vſque ad can. ſicut Achab. de pœnit. diſt. 3. cum prope infinitis ſimilibus vide plura, quæ diximus de effectu pœnitentiæ. libr. 2. Syntagm. iuris vniuerſi. c. 8. nu. 11.* E

g *in canone quinquageſimo primo Apoſtolorum.*

h *In Synodo Laodicenſi. capit. 8. in Synodo Carthaginenſi. can. Aurelius 16. quæſt. 6.*

quod & iure ciuili receptum, Nouella 18. capit. 8. leg. final. C. de Summa Trinitate.

DE EXTREMA VNctione.

a TITVLVS XI.

a De hac tractatur, *in cap. vni. de ſacra vnctione, libro primo, Decretalium, titul 15. tractatur & in canone ſecundo, cum duobus ſequentibus 95. diſtinct.*

Capvt I.

Continuatio, & quid extrema vnctio.

Sequitur vt poſt neceſſaria victuris ſacramenta, dicamus de ſacramento morituris exhibendo, quod dicitur ideo vnctio extrema. *a* Quia his, qui veriſimiliter ex hoc ſeculo de proximo exituri ſint, detur. Iuxta Diui Iacobi mandatum. *Infirmatur aliquis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, qui orent ſupra eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum.*

Scholia.

a *Qui dixerit extremam vnctionem non eſſe ſacramentũ, ſit anathema, Concilio Tridentino, Seſſio. 14. in canonibus, de ſacramento extremæ vnctionis. can. 1. 2. 3. vide in 4. Sententiarum. diſt. 23.*

Capvt II.

1 *Vnctio duplex.*

2 *Materia.*

3 *A quo fiat.*

4 *Et forma.*

In hoc Sacramento, † vnctio duplex: interior & exterior. Exterior materialis eſt & viſibilis: interior ſpiritalis & inuiſibilis: illa inungitur corpus: hæc cor. *a* 1

Materia eius, † qua linimentũ fit, oleum eſt oliuarum, conſecratum ab Epiſcopo ſolum: *b* cui tamen, antequam deficiat, 2

poteſt aliud addi non conſecratum, *c* diciturque oleum infirmorum.

3 Secundũ quoſdam, † Epiſcopus Chriſmate, presbyter oleo inungit. *d* Conſtat autem, quod hoc ſacramentum poteſt ab Epiſcopo, & ab aliis presbyteris parochis conferri. *e* Poteſt & ſacerdos vno præſente clerico, vel in neceſſitate ſolus vngere infirmum. *f*

4 Forma vngendi † hæc ponitur, *Per iſtam ſanctam vnctionẽ, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid peccaſti vitio, (exempli cauſa) oculorũ. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Idipſum repetitur in omnib. organis ſenſuum, quæ tanguntur vnctione.

Scholia.

a *Dicto can. vnico. in principio. de ſacra Vnctio. & c. quærendum. de Pœnitent. diſtinctione 2.*

b *Dicto can. vnico. de ſacr. Unctione. & 9. cau. presbyteros. §. ſed illud. 95. diſtinct. Leo Papa Epiſtola 86. cap. 37. In Bacharenſi Concilio. cap. 3. Carthaginenſi 3. cap. 36. Proinde chriſma ab Epiſcopo confectũ, ſingulis annis more Eccleſiaſtico, certis temporibus communicatur. Iuxta Concilium Altiſidorenſe. capit. 6. Toletanum 1. cap. 20.*

c *c. quod in dubiis, de conſecrat. Eccleſiæ, vel altaris.*

d *Gloſſ. in can. illud ſuperfluum. 95. diſtinctione.*

e *dict. can. illud ſuperfluum. 95. diſtinct. in Concilio Wormacienſi. c. 72.*

f *Vnguntur enim oculi ambo, ambæ aures, manus vtraque, labia, pedes, & renes vel pectus, exceptis mulieribus propter honeſtatem, & exceptis mutilatis, vt cæcis, quibus vnguntur viciniora loca membrorum deficientium. Siquidem in prædictis locis ſunt inſtrumenta quinque ſenſuum. Et ideo vngendo oculos dicitur.* Quicquid peccaſti vitio oculorum, vel per viſum: *& vngendo aures,* Quicquid peccaſti vitio aurium, vel per auditum, *vngendo manus,* vitio manuum vel tactus. *In naribus,* vitio nariũ vel per odoratum, &c. *vt eſt in libro Ordinario parochorum.*

Cap. III.

1 *Qui non vngantur.*

Extrema vnctio, non datur † impœnitentibus, *a* aut in peccato mortali exſiſtentibus. *b* amentibus, niſi ante amentiam petiiſſent ſibi dari eam. Non datur etiam pueris, aut euntibus in bellum, aut exſiſtentibus in aliquo caſuali mortis articulo. *c*

Scholia.

a *dicto can. illud ſuperfluum, 95. diſt.*

b *Quamobrem tutius faciunt, qui confiteri faciunt infirmos, antequam illis extrema vnctio detur.*

c *Bonauentura in 4. Sententiarum, diſtinct. 23. Angelus Clauaſ. in Summa in verbis,* vnctio extrema, *num. 4.*

Cap. IIII.

Cauſæ extremæ Vnctionis.

1 Dvplex eſt cauſa, † quare infirmi inungantur: nempe quod per ea peccata venialia tolluntur, & præſtatur augmentum virtutibus. *a* Dicitur & in ſententiis patrum, *b* duplici ex cauſa hoc ſacramentum eſſe inſtitutum: nempe ad peccatorum remiſſionem, & ad corporalis infirmitatis alleuationem. Dicuntq; recipientem, ſi ei expediat, ex eo, & in corpore, & in anima alleuari. Ita ſacramentum, vnctio exterior, operatur rem ſacramẽti, vnctionem interiorem, quæ peccatorum remiſſione & virtutum applicatione, perficitur.

2 Ideo & hoc ſacramẽtum † eſt iterabile, ſi infirmus vnctus reſurgat ab ea ægritudine, & poſtea in aliam cum periculo incidat mortis. *c* Sed hæc hactenus de neceſſariis dictũ ſit ſacramentis, videamus nunc de voluntariis.

Scho-

SCHOLIA.

a *Gloſſ.ad can.presbyteros,ad verbum,*Sanctificatio,9 5.*diſtinct.argumen.can.*1.*&* 2.*de conſecrat.diſtinct.*5.*& cap.*1.*de Sacra vnctione.*

b *lib.*4.*Sententiarum,diſtin.*2.*Refert Gregorius Turonenſis Epiſcopus, lib.* 5 .*hiſtoriæ.cap.* 7. *Hoſpitium quendam nomine, virum ſanctum, oleo benedicto vſum eſſe in ſanationibus infirmorum miraculoſis, & ab homine muto & ſurdo inunctis lingua & auribus,& vertice capitis,noxium deieciſſe dæmonium. Conſentiunt verba diui Iacobi Apoſtoli,capit.*5.Infirmatur quis in vobis, &c. *& Concilium Cabillonenſe.cap.*48.*Beda,libro ſecundo.ca.*6.*in Diuum Marcum,ægrotos oleo conſecratos inungi ſolitos quoque indicat. Conſtituit autem Carolus Magnus, libro primo, legum Francicarum.cap.* 156.*vt presbyter oleũ in ampulla deferret ad inunguendum infirmos. Dicitur & in Euangelio diui Marci.capit.*6.*verſ.*13.*quod apoſtoli oleo vngebant infirmos, & bene ſe habebant,& ſanabantur,*

c *Vide ſanctum Thomam in* 4. *Sententiarum,diſt.*23.*articulo tertio.Gloſſ.ad can. presbyterum ad verbum,* Sanctificatio, *in fine.*95.*diſt.*

DE SACRAMENTO Matrimonii.

a TITVL. XII.

a De matrimoniis tractatur,*sit,de Spõſalibus:& nos tractabimus libr* 3.*tit.* 21. *infra. De nuptiis tractatur.lib.*1.*Inſtitutionum Iuſtiniani.tit.*10. *de ritu nuptiarum.lib* 33 *P.tit.*2. *de nuptiis. lib.* 5.*C. tit.* 2. *In* Nouellis *Iuſtiniani, Conſtit.* 2. 19. 139.154.157.*In Nouellis Leonis Imperatoris Græci,conſtitut.* 24. 33.79.89. 90.98. 100.

CAP. I.

1 *Matrimonium Sacramentum.*

2. *Conſummatio duplex.*

1 MAtrimonium † inter ſacramẽta cõnumeratur: *a* ſic enim Diuus Paulus

A ait, hoc eſſe magnum ſacramentũ in Christo,& in Eccleſia.*b*

In eo conſummatio duplex. *c* Vna quæ 2
fit,quoad matrimonii eſſentiam, quæ fuit facta in Paradiſo a Deo,per cõiunctionem animorum, quæ deſignat conformitatem animæ ad Chriſtum.*d* Et eſt quędam conſummatio quoad ſacramentnm Chriſti ad Eccleſiam, per incarnationem verbi Dei
B in vtero virginali, quod deſignatur per illud matrimonium,quod eſt copula carnali conſummatum.*e*

SCHOLIA.

a *Concilio Tridentino,Seſſion.*7.*capit.*1.*& Seſſio.*24.*in prin.*

b *Paulus Epiſtola ad Epheſios cap.*5.

c *Explicat ita gloſſ. ad cap. ex publico.*7.*ad verbum cõmunicatum,de conuerſio. con-*
C *iuga.lib.*3.*tit.*2.

d *can.deinde apponitur,* 26.*diſt.*

e *Vt in cap.ex publico, de conuerſio. coniug.*

CAPVT II.

1 *Quid matrimonium nomine.*

2 *Et ſubſtantia.*

MAtrimonium † a matre potius dicitur, quod *a* filius matri ante partum 1
onerosus,in partu,doloroſus:poſt partum laborioſus.

D Et eſt viri & fœminæ coniunctio, indi- 2
uiduam vitæ conſuetudinem cõtinens,diuini & humani iuris communicatio.*b*

SCHOLIA.

a *c.de conuerſ.infidel.lib.*3.*tit.*33.*Et quamuis pater matre ſit præſtantior, & ſexu, & dignitate,l.de Senatoribus.l.multis,de ſtatu hom. tamen hæc coniunctio non dicitur patrimonium, ſed matrimonium: ideo*
E *quod matris munus; quia munus generationis maxime ex matre pendet, quæ conceptum in vtero fœtum diutius fert & nutrit.Vnde & proprium munus mulierum dicitur parere & matrem fieri, quia adhoc natura eas progenuerat, vt fœtus ederent.leg.* 2.*de Indict.viduit.tollen.libr.*6.

cap.1.tit.40. Et Vlpianus maximum & præcipuum munus eſſe fœminarū, reſpondit, concipere & tueri conceptum l. quæritur. 14. §. 1. de ædilit. edict. lib. 21. Cod. tit. primo. Sic contra, patrimonium a patre dictum, quod acquiritur, & labore paratur, quod proprium virorum ſit laborare. Geneſ. 3. cap. in ſudore vultus tui veſceris pane tuo. *Et Horatius in Poetica.*

Cōuerſis ſtudiis ætas animuſq; virilis,
Quærit opes & amicitias, inſeruit honori.
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.

Ob robur maius ſexus conceſſum, & quod cū minori ſexus & pudicitiæ periculo, inter homines conuerſentur, & negotiari facilius poſſint. Nam vt ait Ouid. epiſt. 18.

Vt corpus tenerum, ſic mens infirma puellis.
Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.

b *In prin. 27. q. 2. c. illud. de præſu. §. 1. de patria poteſt. adde l. 1. de rit. nup. P. lib. 23. ti. 2. explicat. ca. 1. Beata Maria. 27. quæ. 2. quomodo intentio coniunctionis poſſet matrimoniū efficere ſine reali commixtione.*

CAPVT III.

1 *Matrimoniorū diſtinctio initiatum, ratū.*
2 *Sponſalia.*
3 *Coniugium ratum, legitimum, non legitimum.*
4 *Primum repetitum.*

1 MAtrimonium † ſeu coniugium interdum dicitur initiatum, cum ſponſalia interueniunt: interdum ratum, quando copulati ſunt coniuges. *a*

Sponſalia ſunt mentio & repromiſſio futurarum nuptiarū, fides data, ſeu ſponſio de matrimonio contrahendo. *b*

2 Rurſum *c* coniugium † Aliud dicitur legitimum, & non ratum: Aliud ratum & non legitimū. Aliud legitimum & ratum. Legitimum eſt, quod iuxta legalem conſtitutionem, vel ex moribus prouinciæ contrahitur. Hoc inter infideles ratum non eſt, quia non eſt firmum, cum poſſit diſſolui inter eos repudio. *d* Inter fideles ſeu Chriſtianos vero, rata coniugia ſunt, quia ſemel initiata & completa amplius diſſolui non poſſunt. Horum autem quædam ſunt legitima, cum vxor a parentibus eam tradentibus ſponſo, dotatur, & a ſacerdote benedicitur: & hæc etiam legitima & rata vocantur. Illorum vero matrimonia, quia contemtis his omnibus ſolemnitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi in coniugem copulant, nō legitima, ſed tantummodo rata eſſe creduntur.

Dicitur & matrimonium primum, & repetitum, vtrumque tamen receptum, *e* verum non tot priuilegia ſecundo, quot primo conceſſa ſunt. Vt ſuo loco latius infra dicetur Deo fauente. *f*

SCHOLIA.

a *can. ſtatutum 34. §. fin. & can. cum initiatur 36. & can. 8. ſi quis deſponſatam ſibi 27. quæſt. 2.*

b *leg. 1. & 2. de ſponſalib. can. noſtrates 30. quæſt. 5.*

c *de hac diuiſione habetur in can. fin. 28. q. 1. cui iunge principium quæſtionis primæ. Et cum hac diſtinctione intelliges quomodo ſacramentum matrimonii inter infideles & inter fideles conſiſtat: quod explicatur in can. deinde 26. diſt. in can. de infidelibus de conſanguin. & affin. in ca. gaudemus 8. de Diuortiis.*

d *vide de firmitate coniugii ca. quanto 8. de diuort.*

e *can. penult. & fin. de ſecundis nuptiis.*

f *dicetur ſub titulo de matrimoniis & nuptiis, infra lib. 3. tit. 21.*

CAPVT IIII.

1 *Hominum ratione, connubii diſtinctiones, virginum, coniunctorum, viduorum.*
2 *Ordo quis coniugium prohibeat.*
3 *Coniugium inter infideles.*
4 *Virginitas ex conſilio.*

5 Sacer-

5 *Sacerdotibus Græcis, quando licuit vxorem habere.* A

6 *Quando Romanis.*

1 ECcleſia † habet virgines, *a* nuptas ſeu coniunctos, *b* viduos, ſeu viduas, *c* virgines matrimonium nondum expertæ: cōiuncti matrimonium retinent: vidui matrimonio ſoluti ſunt. *d*

2 Matrimonii † ſacramentum ab ordinibus ſacris ſeparatur: idcirco quibuſdam B
perſonis, ratione ordinis maioris, retinere vel ducere vxores fuit prohibitum: in minoribus ordinibus cōſtitutis, permiſſum. *e*

3 Coniugii ſacramentum † inter fideles & inter infideles eſt.

S C H O L I A.

a *Virginitas non eſt in præcepto, ſed ex conſilio: ideo ſuaderi, non imperari debet, res magis voti, quam præcepti, can. integritas, 32. quæſtione 1. Vbi & gloſſa in ſimili no-* C
tat, ideo non poſſe canonicos vel monachos cogi ad arctiorem regulam, quia id magis voti ſit.

b *Nuptiæ terram implent, virginitas Paradiſum can. nuptiæ. 32. quæ. 1.*

c *cap. de viduis, can. viduæ. 27. queſt. 1. can. deuotis. 20. quæſtio. 1. can. presbyteri. §. 1. 34. diſtinct. cap. penultim. & fin. de ſecundis nuptiis.*

d *Poſſunt lectores & cantores in Eccleſia Ca-* D
tholica, etiam impune vxores habere ex can. Apoſt. 25. Et generaliter in minoribus ordinibus conſtitutos infra ſubdiaconatum, ad matrimoniū peruenire non eſt prohibitum: in ſubdiaconatu & aliis maioribus, eſt prohibitum. Et ſi de facto peruenerint, vxores dimittere & pœnitētiam agere per ſuſpenſionis & excōmunicationis ſententiam, compellūtur. c. 1. de cleric. coniug. lib. 3. ca. 3. matrimonio nullo exſi- E
ſtente, & conſtituta pœna priuationis beneficiorum. ca. ſane, 4. c. diuerſis 6. eod. tit. can. presbyterum 28. diſtinct. cap. 1. & 2. qui cleric. vel vouente: matrimonium accuſare poſſunt. lib. 4. tit. 6. can. de illo, can. placuit, can. conteſt. int. & fere tota 32. diſtinct. Apud Græcos Orientales variatum eſt: neque enim illi votum caſtitatis in ſacris ordinibus admiſerunt, & ideo vxorati apud illos ſunt ſacerdotes, vt habetur in hiſtoria Tripartita, lib. 2. c. 14. & in can. Nicæna Synodus, 31. diſtin. apud SoZomenū. lib. 1. c. 22. Niceph. Calixt. lib. 8. c. 19. Statutum & apud eoſde Græcos aliquando, vt ſacerdotes abſtinentes ab vxoribus tantum ſacrificarent ex forma legis antiquæ, in Synodo quadā ſexta, c. 13. can. quoniam Romana 13. ſub 31. diſt. Licebat & retinere vxores ante promotionē acceptas. Aliter in Eccleſia occidentali ſeruatū, iuxta can. fin. 31. diſt. Iuſtin. autem in §. ſed etſi quis, de Nuptiis, Nouella 22. c. 42. lectori & cantori nuptias permittit. Alios antē clericos contractis nuptiis, cadere ſacerdotio ſtatuit. Et in §. vnde ſancimus. ca. 44. eiuſdem Nouellæ 22. tradit conditionem marito ab vxore impoſitam capiendi relictum, ſi vxorē duxiſſent, deficere adueniente ſacerdotio: nempe quod per illud omnis ſpes vxoris ducendæ euaneſcat. Poterant tamen & ex Imperatorum Græcorum legibus, ordinari laici in presbyteros, epiſcopos, diaconos, aut clericos, qui vxorē legitimā duxiſſent virginem, eamq; vnicam, ſed ordinati ſubdiaconi, diaconi, vel presbyteri, cum non haberent vxores, nullam vxorē accipere poſt ordinationem poterāt, & ſi de facto accepiſſent, deiiciebantur a clero, Epiſcopuſque qui id fieri permiſiſſet, ab epiſcopatu detrudebatur. §. clericos, c. 12. & §. ſi autem tempore 14. Nouellæ 132. de ſanctiſſimis Epiſcopis, dicto §. ſed etſi quis. c. 42. de nuptiis in Nouellis. Et cū eadem diſtinctione idipſum ſtatuit Leo Cæſar Nouella 2. & 3. in qua 3. & emendatur eius temporis, quæ ibi refertur conſuetudo, qua licebat poſt adeptum ſacerdotium intra biennium non vltra, vxorē ducere, ſtatutumq; in perpetuo eſſe debere cœlibatu eum, qui nō habuiſſet vxorem, cum ad ſacerdotiū ordinatus fuiſſet. Simi-

liter iure pontificio prohibitum, & nullum A
eſt matrimonium cum monialibus, quæ
profeſſæ fuerint votum virginitatis & ca-
ſtitatis. can. virgines. 27. diſtinct. Sacri et-
iam canones antiquorum patrum prohi-
bent in ſubdiaconum, diaconum, presbyte-
rum ordinari quemquam, niſi prius emi-
ſiſſet votum perpetuæ caſtitatis. can. 1. 2. 3.
4. 5. 6. 7. ſub 28. diſtinct. Gregorius libr. 1.
Epiſtolarum, Epiſt. 42. in fine. dum ſcribit
Petro ſubdiacono, & libr. octauo, Epiſt. 40. B
Neapolitanis nobilibus & clero. Inno-
centius ſecundus in Concilio Rom. cap. 5.
in Concilio Toletano. capit. 1. Toletano 4.
cap. 6. Arelatenſi 2. Arelatenſ. 3. capit. 2.
Aliquãdo & Eccleſia Romana, antequam
votum caſtitatis eſſet pro huiuſmodi ordi-
nibus definitum, permiſit ex laicis vxorem
virginẽ accipientibus, ordinari viros pro-
bos, vel in diaconos, vel ſubdiaconos, vel
presbyteros, vel epiſcopos. iuxta dictum A- C
poſtoli requirentis, in ordinato, vt eſſet v-
xoris vnius vir. 1. ad Timoth. 3. verſ. 2.
& 4. & capit. 4. verſ. 1. 2. 3. & ad Titum.
cap. 1. verſ. 6. Attamen eoſdem poſt or-
dinationem ob miniſterium ſacrum abſti-
nere a concubitu illarum iuſſit, & ſepara-
uit, non quidem vinculum coniugale, aut
effectum, ſed commixtionẽ & thorum, nec
conſequenter eos admiſit, niſi & ipſi in pro-
poſito veniſſent ſeruandi caſtitatem. can. D
præterea placuit 7. & ca. 5. de Syracuſana
13. in princ. & in §. quia ergo 28. diſt. Vbi
& explicat Gratianus conſtitutum in lai-
cali habitu, & in Minoribus ordinibus po-
tuiſſe habere vxorem & filios: & ſi poſtea
ex conſenſu vxoris continentiam profeſſus
fuiſſet, potuiſſe & ſubdiaconatum, diaco-
natum, aut presbyteri gradũ adipiſci. Sicq;
conſenſus vxoris iam habita requiſitus, & E
vt ipſa quoq; voueat caſtitatẽ perpetuam
quamuis in ſeculo relinquatur. can. Epi-
ſcopus 77. diſtin. niſi vxoratus ordinatus
eſſet Epiſcopus, quo caſu vxor eius tenere-
tur ingredi religionẽ, cap. ſane, de conuerſ.
coniugator: vide caput. quod a te, de cleric.

A coniug. quod laudare & probare videtur
Iuſtinianus, §. neque autem ſecundus. c. .
quomodo oporteat epiſcopos, Nouella quin
ta. Facit can. eos ad ſacrificia, 31. diſtinct.
can. quoniam in Romani ordinis. 13. ea-
dem 31. diſtinct. Neque in his caſibus re-
licta vxori licebat alteri ſe matrimonio co-
pulare ex Concilio Aureliacenſi 1. ca. 5.
can. quia ſunt 10. & ſeq. ſi ſe cuiquam 28.
diſt. Eo modo ſeparati ab vxoribus ob ſa-
B cerdotium, non ſunt contemnendi ſacerdo-
tes vxorati, neq; prætextu religionis vxo-
rem obiicere licet, can. 5. Apoſtolorum, &
ex concilio Gangrenſi. capit. 4. can. ſi quis
docuerit 14. & ſequentib. 28. diſtinct. vi-
de can. penultim. 32. diſtin. Addit & Gra-
tian. in dicto can. de Syracuſana 13. §. in.
28. diſt. Neocæſarienſem & Anchiranam
Synodos emendatas fuiſſe, quæ non reiicie-
bant in talibus ordinibus non vouentes ca-
C ſtitatem, can. presbyter, ca. diaconi, eadem
28. diſtinct. Illud enim, inquit Gratianus,
Neocæſarienſis, vel Anchiranæ Synodi, vel
ex tempore, vel ex loco intelligitur. Ex tẽ-
pore, quia nondum erat introducta conti-
nentia miniſtrorum altaris: Ex loco, quia
vtraque Synodus Orientalis eſt: & Orien-
talis Eccleſia, non ſuſcipit generale votum
caſtitatis, hoc tamen diligenti obſeruatio-
ne cuſtodit, vt poſt adeptum ſacerdotium
D defuncta priore vxore, cum qua ſacerdos
factus fuerat, ſi alteram duxerit, depona-
tur. Omnino etiam prohibuit Eccleſia Ro-
mana, ſubdiaconum, & presbyterum v-
xorem ducere: & ducentem Concilium
Neocæſarienſe ab ordine deponi iubet, ca.
1. & can. presbyter ſi vxorem 28. diſtinct.
quod Gloſſa explicat de depoſitione officii,
quemadmodum & exuitur eccleſiaſtico
beneficio. can. decernimus. can. de his. 28.
diſtinct. vide de hac priuatione & pœnis
presbyteri, diaconi & ſubdiaconi vxorem
ducentis, Deciſ. 239. Capellæ Tholoſanæ
Panor. ad cap. at ſi clerici, de Iud. Bernar-
dinũ Diacon. in Practica criminali cano-
nũ. c. 74. Ex qua pœna notanda etiam
eſt De-

eſt Deciſio Caliʒti 2. in can. 8. can. preſbyteris 27. diſtinct. vbi diſtinctio, an matrimonia talia de facto cõtracta nulla ſint. In quo etiam articulo variarunt etiam leges Græcorum Imperatorum. Siquidem Iuſtinianus aliquando ſanciuit, in §. neque autem, capit. 5. Nouell. 6. quomodo oporteat Epiſcopos, ducentes vxores in huiuſmodi ordinibus maioribus conſtitutos, ordine quidem priuari, & idiotas ſeu laicos effici, attamen non videtur ibi matrimonium irritum facere, vt quidam arbitrantur, ſed falſo, non enim ratum, ait §. ille, neque etiam, §. ſed etſi quia, cap. 42. de Nuptiis, Nouella 22. cum priuat ſacerdotem ſacerdotio ob ductam vxorem, iuxta ſacros Canones. Quin contra in §. ſancimus, eius c. 42. Nouella 22. omnem ſpem matrimonii adimi ſacerdoti vel in maioribus ordinib. conſtituto. Idem videtur ſtatuere, in §. ſi autem, c. 14. de ſanctiſſimis Epiſcopis, Nouella 123. Exſtat & nuper inuenta eius Græca conſtitutio, in qua matrimonium in his gradibus ordinatis prohibuit expreſſe, declaratque, filios ex tali concubitu genitos peiores nephariis & inceſtuoſis, inhabileſque ad quippiam accipiendum. Exſtat nunc illa conſtitutio inter leges Codicis Iuſtiniani, titulo de Epiſcopis & cler. incipiens, ſacris Canonibus, num. 45. & Auth. multo magis, eod. tit. videndus Balſamon, ad cap. 6. ſextæ Synodi in Trullo. Fuit tamen inuenta mitior pœna per Nouellam Leonis 79. verum & illa fuit ſacris Canonibus ſublata. Cum enim placuerit in antiqua lege, ſacerdotes tempore miniſterii abſtinere debere ab vxoribus, cum per vices tantum fungerentur ſacerdotio, Lucæ, c. 1. can. 4. tenere 31. diſt. vide cap. 8. in fine Leuit. Nunc, cum quotidie quilibet ſacerdos poſſit offerre ſacrificium præſtantius antiquo, debet perpetuo ſe ab ea coniunctione abſtinere, ſemper orandum ei & ſacrificandum, ſemperque a matrimonio cauendum, can. ſi laicus; can. ſacerdotibus, 31. diſtinctione.

A *e In capit. fina. de Tranſactio, can. deinde opponitur 26. diſt. tota, 28. quæſt. 1. Sed apud infideles, vt dictum, non eſt ratum, quin poſſit ſeparari altero veniente ad fidem Catholicam, altero in infidelitate remanente, c. quanto, c. gaudemus de Diuortiis.*

Capvt V.

De conſenſu.

B Matrimonivm perficitur, conſenſu in matrimonium de præſenti eorum, de quorum coniunctione agitur. *a*.

Scholia.

a can. ſufficiat, 27. quæſt. 2. l. nuptias, de Regul. iur. P. Quare cum conſenſus exprimi poſſit, alio modo quam verbis, & ſine illis mutus & ſurdus, matrimonium contrahunt, cap. cum apud, & cap. ſi quis fidem, de Sponſal. cap. 1. de matrimonio contra interdict. Eccleſiæ contracto.

C

Capvt VI.

1 *Inſtitutio matrimonii a quo.*
2 *De forma contrahendi.*

Fvit inſtitutum matrimonium a Deo in Paradiſo & ſtatu innocentiæ ante peccatum, *a* ad officium naturæ ab initio: *b* Sacramentum poſtea nouæ legis datum a Christo. *c*. 1

D Ideo & rite coniungitur per ſacerdotem palam, bãnis ſeu proclamationis præcedentibus, vel redemtis, ſeu indultis, & cum eius benedictione, *d* alioquin, quod pertinet ad Eccleſiam, quæ de occultis nõ iudicat, *e* matrimonium clam contractum pro matrimonio nõ iudicat. *f* Quamquam quod pertinet ad Deum, cui omnia patẽt, *g* verum & indiſſolubile ſit matrimonium clam contractum ſine presbytero, *h* conſenſu de præſenti habito, vel dato inter E præſentes, verbis vel ſignis, inter abſentes, *i* per literas, nuntium, *k* & procuratorem habentem ad hoc ſpeciale & ſufficiens mandatũ. *l* Forma contrahendi ſunt verba expreſſa, quæ declarant cõſenſum præ- 2

ſentem ad contrahendum, *m* vel alia, quæ A pro verbis expreſſis habentur. *n.*

SCHOLIA.

a *Cap. vnic. de voto, in Sex. Geneſis, capite primo, & ſecundo.*

b *Dicto cap. 1. Geneſeos, ibi,* creſcite, &c.

c *D. Matthei, cap. 9. vide Sanctum Thomam, Parte 1. Summe in addit. queſt. 42. arg. 2.*

d *Can. nullus fidelis, can. noſtrates, can. ſponſus, 10. queſt. 5. cap. cum inhibitio, de Clandeſt. deſponſatio. In Concilio Tridentino, Seſſ. penult. Ritus nuptiarum ex religione fit, quemadmodum vt antiquitus inter Ethnicos ritus adhibebantur, id eſt, ceremonie ſacre, pro matrimonio contrahendo, vt apud Dionyſ. Halicarnaſſeum in 2. Et exſtat inſcriptio, ita titulis Pandectis, de Ritu nuptiarum, facit can. 1. 30. queſt. 5. Pontificale namque & religionis nomen eſt* Ritus. *Eſt enim ritus teſte Hieronymo & Talmudiſtis, idem quod bonus ſeu religioſus, a quo rituales libri dicuntur, teſte Feſto, in quibus traduntur ritus, quo pacto ſacrantur edes, fana, templa, urbes, exercitus, & huiuſmodi Ritus & caremonie contrahendi matrimonii, ex legibus Eccleſie & locorum pendent, que quantum fieri poteſt, dummodo a lege Dei non aberrent, expedit conſeruari, ad conſeruandam pacem & vnitatem ſocietatis humane. Iuſſit & Leo Imperator, Nouella 89. tit. ne matrimonia citra ſacram benedictionem confirmentur, matrimonia ſacra benedictione confirmari, & ſi qui ſine hac matrimonium ineant, matrimonium non dici voluit. Concilio Carthaginenſi 4. capit. 3. Et conſtitutum, vt ſponſus in templum deducatur, ad benedictionem ſacerdotis recipiendam, Ambroſ. libr. 9. Epiſtolarum, Epiſt. 70. Ipſum, inquit, coniugium velamine ſacerdotali, & benedictione ſanctificari oportet. Rurſum Tertull. lib. 2. ad vxorem, vnde ſufficiam, inquit, ad enarrandum tantam fœlicitatem matrimonii, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renunciant? Nuptie apud Romanos non niſi augurato fiebant vt colligitur ex Plinio, lib. 10. c. 8. & rurſum, lib. 18. cap. 2. In ſacris nihil religioſius confarreationis vinculo erat: noueque nupte farreum preferebant. Proclamationes, que ante benedictionem matrimonii ſunt, pertinent ad cautionem, ne cōtra prohibitionem nubendi fiat coniunctio, ideo enim indicatur futurum matrimonium inter certas nominatas ſiue publice perſonas, vt ſi qui ſint, qui nouerint quoddam impedimentum contrahendi, renuntient curioni vel ſacerdoti, dicto capit. finali de clandeſt. deſponſatio. Proclamationes iſtas, banna dicunt, capit. fin. qui matrim. accuſ. poſſ. cap. cum in tua diœceſi, 27. de ſponſalibus, vbi Hoſtienſis & Ioannes Andreas, notant, ideo forte banna dicta, quia ſub banno ſeu ſub pœna excommunicationis precipiebat ſacerdos, vt nullus impedimēta ſi que noſſet, celaret. Quemadmodum legimus in can. ſtatuimus, 16. queſt. 1. Anaſtaſium Epiſcopum in hac verba ſtatuere,* Bannum noſtrum componat, communione priuetur. *Ibique Gloſſ. tradit, bannum eſſe 60. ſolidorum pœnam, vt in lege Lombardie continetur, & ſic ſemper intelligi debere, vbi non determinatur.*

B

C

D

E

e *Cap. vnic. vt Eccleſiaſt. benef. ſine diminutio. conferant. can. erubeſcant, 32. diſtinct.*

f *Can. Chriſtiana, 32. queſt. 5. Ideo quamdiu latet probatio matrimonii clam contracti. Eccleſia non impedit quominus aliud publice contrahatur. Si tamen poſtea publicetur matrimonium, per eos, qui clam contraxerunt, comprobat Eccleſia perinde, ac ſi ab initio in Eccleſia coniugium fuiſſet contractum, cap. 2. de Clandeſt. deſponſ.*

g *Deo nihil occultum, cano. Deus. 24. queſt. 3. canone Archidiaconum. 85. diſtinct.*

h *Ut habetur in cap. 2. & ibi per [illegible] fin. & cap. 3. de Clandeſt. deſponſat.* [illegible]

enim matrimonium dicitur coniungere, non homo: ideo dictum, Quod Deus cõiunxit, homo non ſeparet, *capit. inter corporalia, de Tranſlat. Epiſc. can. an quod in ſubditos, & canone quod Deus, 33. quæſt. 2.* A

i *Vt in can. honorantur, 32. quæſt. 2. l. ſufficit, & l. finali, de ſponſalib. l. mulierem, de Ritu nupt. l. denique Cinna. 6. de Ritu nupt. P.*

k *cap. ex parte tua, 14. de Conuerſio. coniug. ibi*, Prius mulierem ipſam mediantibus internunciis, per verba de præſenti, arrha etiam interpoſita, deſponſaſſe, &c. *l. mulierem 5. de Ritu nuptiarum P. vbi Pompo. mulierem abſens per literas eius, vel per nuntium nubere poſſe placet, &c. de literis vide Angelum Claraſium, in Summa, in verb. matrimonium, num. 20. 21. & 22.* B

l *Cap. Procurator. de Procuratorib. in Sex. vbi in §. fin. illud ſingulare. Quod ſi Procurator ſpecialiter conſtitutus ad contrahendum matrimonium, reuocetur, antequam contrahat, contractum poſtea licet tam Procurator quam ea, cum qua contraxit reuocationem huiuſmodi penitus ignorauerint, nullius momenti matrimonium penitus exſiſtet, cum Domini mandantis conſenſus reuocatione defecerit, ſine quo non poteſt contrahi matrimonium. Licet iurauerit quis ſe non reuocaturum Procuratorem. Nam quemadmodum dicitur de ſponſo, qui promiſit nuptias ſe contracturum, periurus quidem eſt, ſed eo non obſtante poteſt aliam ducere, quam cui promiſit, capit. ſicut, & capit. inter, de Sponſal. Quare dicunt cautius agi, ſi poſt contractum matrimonium per Procuratorem ratificatio fiat.* C D

m *Vt*, Ego te accipio in vxorem: ego te accipio in virum ſeu maritum, vel ſimilia verba, *cap. penultimo, & cap. tua nos, de ſponſalib.* Ego te accipio in meum, ego te accipio in meam. *cap. licet de ſpõſa. duorum. Quemadmodum inter Ethnicos Romanos, verba illa frequentius vſurpata*, Tu mihi Caius, tu mihi Caia. *vt ſcribit Titus Probus in fine Valerii Maximi.* E A

n *Cuiuſmodi ſunt certa ſigna voluntatem exprimentia, qualia ſunt in mulis, in c. cum apud, de Sponſa. vide Panormi. ad ca. tua fraternitatis, eodem titul.*

Capvt VII.

B

Finis & cauſa matrimonii.

FInis matrimonii, propagatio, & conſeruatio generis humani: *a* certa & legitima prolis educatio, *b* vtque ſimile adiutoriũ ſibi homo habeat *c* & poſt lapſum remedium fornicationis, vt impudicæ cõiunctiones vitentur. *d* Quare conſenſus in matrimonium tria, vel implicite, in intentione ſeu habitu habet, quamuis aliunde prohibeatur, ne ſemper accedãt. Primum, eſt vinculi inſeparabilitas, ratione cuius in matrimonio eſt bonum Sacramenti. Secundum, eſt bonum fidei, in dando & non negando poteſtatem ſui corporis coniugi. Tertium, in bono prolis, quod eius cauſa & intentione, ſi Deus largiri voluerit; & in ſumma tria bona matrimonii, Sacramentum, fides & proles. *e* Et quamuis virginitas ſit præſtantior matrimonio, *f* tamen matrimoniũ generi humano neceſſarium nec contemnendum. *g* Imo honorabile coniugium, thorus immaculatus. *h* Sed hæc pro ſummaria Sacramenti matrimonii inſpectione ſufficiant, reliqua quippe, quæ ad ſponſalia & nuptias pertinent, in alio libro exſequemur: perueniamus ad vltimum ordinis Sacramentum C D

Scholia.

E a *Geneſ. 1. verſ. 28. D. Matthei, cap. 19. ca. Deus, 31. q. 1. in princi. & ca. nuptiæ, 32. quæſtione 1.*

b *In l. 1. §. ius naturale, de Iuſtitia & iure.*

c *Geneſ. 2. verſ. 18. & 22. Eccleſiaſt. 17. verſ. 5.*

d *Priore ad Corinth.c.7.verſ.1.* bonum eſt A
hominí mulierem non tangere, propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vna quæque ſuum virum, &c. *Facit, ca. non enim, 32. quæſt. 1.*

e *Ca. omne bonum, 27. quæſt. 2. c. fin. de Condit. Appoſit. vide multa & pulcra, & vtilia niſi fallar, quæ diximus, lib. octauo. Syntagm. iuris vniuerſi, capite primo.*

f *Ca. nuptiæ, & ca. integritas, 32. q. 1. ca. quis ignoret, 32. quæſtione quarta.* B

g *Ca. ſi quis propter, c. ſi quis vel, ca. ſi quis nuptias, 30. diſt. ca. ſi quis vituperat, ca. quicumque virginitatem, 31. diſtinction. in cap. 30. Apoſtolorum.*

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Tit. XIII.

Tractatur de hoc, in titulo de Temporibus ordinandorum, & qualitate ordinandorum, lib. 1. Decretalium titul. 11. lib. 1. Sexti tit. 9. & apud Gratianum diſtinctio. 21. 24. 25. 50. 51. et pertinent tituli libri primi Decretalium 12. de Scrutinio in ordine faciendo, & Nouella de Sanctiſſimis Epiſc. & 24, Gratia. 13. de Ordinatis ab Epiſcopo qui renuntiauit Epiſcopatus, 14. de Ætate & qualitate & ordine præficiendorum, & in Sexto lib. 1. tit. 10. in Clement. lib. 1. titu. 6. Nouella Iuſtinia 6. quomodo oporteat Epiſcopos & clericos ad ordinationem produci, &c. In Nouellis Leonis ſunt hæ, 2. qui alioquin principe ſacerdotio dignus eſt, ſi legitimi liberi illi ſint, non impediatur illum conſequi, 3. vt qui ſacerdotes creandi ſunt ſecundum Eccleſiæ ritus ea lege creentur, vt omnē deinceps vitam cœlibē agant, &c.

Capvt I.

Sacramentum ordo, & quid.

INTER Sacramenta, ordinis Eccleſiaſtici Sacramentum ponitur, *a* qui habet Eccleſiaſticam Hierarchiam. *b* Ita ordo, eſt ſignum ſeu ſignaculum quoddam, per quod ſpiritalis aliqua poteſtas, & officium traditur ordinato. *c*. E

Scholia.

a *Ca. fin. de Presbytero non baptizato miniſtrante.*

b *Hierarchia, eſt ſacer ordo vel ſacer principatus, hoc enim nomen Græcum refert.*

c *In quarto ſententiarum diſtinctione 24.*

Capvt II.

1 *Quot ſunt ordines ſecundum Theologos & ius Pontificium.*

2 *Diuiſio in maiores & minores.*

SEPTEM ſunt ordines ex communi ſententia Theologorum Eccleſiaſtici, 1
veluti claſſes ſeptem, ad quas vniuerſus clerus referri poteſt; nempe Oſtiarius, Lectoriatus, Exorciſtatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Preſbyteratus. *a*.

Secundum iuris pontificii deciſiones, *b* his duo alii adduntur: ante omnes prædictos primum Clericatum ſeu primam tonſuram *c* ponimus; poſtremum vero Epiſcopatum *d*. Ita nouem erunt ordines. *e* Quod pertinet ad gradus miniſtrorum Eccleſiaſticorum & ad Eccleſiaſticam Hierarchiam, quę imitatur cœleſtem, *f* in qua totidem, nempe nouem ſunt; *g* Clericatus ſeu prima tonſura, quæ vulgo corona dicitur, eſt ianua omnium ordinum, *h* & ſeminarium clericorum, *i* ex D quo aliorum ordinum clerici ſumuntur. Oportet autem a minori hoc gradu clericatus ſucceſſiue peruenientem, ad Epiſcopatum conſcendiſſe, non per ſaltum ſeu inuerſo ordine. *k* Dicunt vero Theologi, primam tonſuram non eſſe gradum, ſed deſignationem & veluti ſignaculum eorum, qui ad ordines promouendi ſunt, *l* quemadmodum Epiſcopatum aſſerunt non eſſe etiam ordinem, ſed apicem ordinis ex Presbyteratus ordine, ex quo vnus aliis præficiatur. *m*.

Rurſum ordinum Eccleſiaſticorum, 2
quidam Minores, quidam Maiores dicti: Minores ſunt, qui ſacramentali vnctione, ſola Epiſcopi benedictione, cum quadam valorum

vaſorum vel veſtimentorum diſtributio- A
ne dantur. vt Leuitis & cæteris infra. *n* Cu-
iuſmodi Oſtiaratus, Lectoriatus, Exorci-
ſtatus, Acolytatus. *o* Maiores tres ſunt,
Subdiaconatus, Diaconatus, Preſbytera-
tus, qui & ſacri dicuntur ordines, diſtincti
hoc nomine a Minoribus. *p* Dicuntur et-
iam Superiores ordines, *q* additur & quar-
tus, vt dixi epiſcopatus.

SCHOLIA.

a *Lib. 4. Magiſtri ſententia. diſtinct. 2. 1. de* B
*his ordinibus meminit Diuus Ignatius e-
piſtola ad Antiochienſes, Epiphanius lib. 3.
contra hæreſes, Tomo 2. nos quoque de his
ordinibus, eorumque munere, inſtitutione
& cauſis, tractamus, lib. 3. Syntagma. iur.
per octo prima capita.*

b *Notat Hoſtienſis in ſumma, de Temporib.
ordina.*

c *Ca. cum contingat, 11. de Ætat. & qua-
litat. ordin.* C

d *C. fin. de Presbytero non baptizato mini-
ſtran. cap. ordinationes, 75. diſtinct. Dio-
nyſ. Areopagita in Eccleſia, Hierarchia.
cap. 5. tres tantum refert ordines, Diaco-
natum, Presbyteratum, & Epiſcopatum,
ordinem epiſcoporum etiam dixit Iſidorus
lib. 7. Etymologiar. ca. 12. & in ca. cleros,
21. diſtinct. Verum hic videtur ſcrupulus
difficilis amotu, & nodus inſolubilis, ex
ca. 1. de Ordinatis ab epiſcopo. qui renun-* D
*ti auit epiſcopatui, lib. 1. Decretal titul.
13. & vbi epiſcopus poteſt renuntiare &
loco & dignitati, ita vt amplius non poſſit
conferre ſacros ordines, quod non conueni-
re videtur cum eo quod dictum eſt, ordi-
nem habere characterem indelebilem.
Nam ſi ordo ſit epiſcopatus, non poterit ita
quis renuntiare dignitati, vt non habeat
poteſtatem ordinandi. Quod ſi dixerimus
remanere ordinem, ſed exſecutionem eius* E
*interdici poſt renuntiationem: incidimus
in aliud maius dubium, quod renuntiante
vel cedente epiſcopo epiſcopatum alteri,
erunt duo epiſcopatus vnius epiſcopi, quod
negamus fieri poſſe: ſicuti cum Celeſtinus
5. renuntiauit Papatui Bonifacio 8. Si
poſt renuntiationem remanſit Papa, fue-
runt duo Papæ. in cap. 1. de Renuntiatio.
in Sexto, quod tamen fieri non poteſt, de
iure, nam prohibetur. nec fieri poſſe duos
epiſcopos vnius Eccleſiæ traditur: in cap.
ſicut alterius vxor, 39. & can. 41. in api-
bus, 7. quæſtione 1. Exſecrationes quoque
Schiſmatis, reiiciũt merito ab vnitate Ec-
cleſiæ, duo capita. Proinde, & Gratianus
ait trãslatione epiſcopi deſinere eſſe epiſco-
pum. in can. in apibus §. primo. ſeptima
quæſtione prima. Atq; Gerſon prima par-
te operum, tractatu de auferebilitate Pa-
pæ, conſideration. 15. arbitratur, quod
habere Papatum, non dicat habere inabdi-
cabilem iuriſdictionem humana auctori-
tate ſupra epiſcopatum; & quod Papatus
non dicat ordinem ſupra ſacerdotium vel
epiſcopatum auctoritate Bonauenturæ,
qui in quarto ſententiarum diſtinctione 2.
ait, neque epiſcopatum, neque Papatum
dicere plenitudinem aliquam & dignita-
tem in ordine, & nullum nouum ordinem
addere, nam certe ſi hoc eſſet, inquit Ger-
ſon, duo fuiſſent legitimi Pontifices Cele-
ſtinus & Bonifacius: aut Bonifacius non
fuiſſet. ſed tantum coadiutor, remanente
in dignitate Celeſtino, alio adminiſtrante.
Eſt, & valde durum, ſi ſit epiſcopatus, or-
do, vt epiſcopus poſſit mutare ſedem, eamq;
relinquere & aliam accipere, & ita delere
matrimonium contractum quod ad ſimi-
litudinem veri matrimonii eſt indiſſolu-
bile niſi morte. c. inter corporalia de trans-
lation. epiſco. Viderint noſtri qui contra
Theologos dicunt eſſe ordinem epiſcopa-
tum, quomodo dicãt dignitati poſſe epiſco-
pum renuntiare, & ita non poſſe ſacros or-
dines conferre. Niſi vt puto verũ dicamus:
in c. 1. de Ordinatis ab epiſcopo qui renun-
tia. epiſcop. ibi non potuiſſe ad ordines ſa-
cros promouere clericos epiſcopatus cuius
renuntiauit dignitati, tanquam alienum
epiſcopũ, qui alterius prouinciæ clericos or-
dinare nequit, & non ex defectu poteſtatis.*

e *c. cleros, 21. diſtinct. vide quæ diximus lib. 16. Syntagmat. cap. 3.* A

f *Can. ſin. 98. diſtinctione.*

g *Ca. principium enim, §. omnis lapis pretioſus, c. ſi. de Pœnitent. diſtinctione ſecunda.*

h *Ca. 1. de Ordinat. ab epiſcop. qui renuntia. epiſcop.*

i *Clem. 2. de Vita & honeſtate clericor. ca. cum contingat, de Ætat. & qualit. ordinan.* B

k *Ca. non ſi officia, cum 3. ſequentib. 59. diſtin. & ibi ratio. & leg. vt gradatim. de Munerib. & honorib. ca. ſicut Neophyt. 48. diſtinctione.*

l *De quo nos tractauimus, lib. 16. Syntag. ca. 1. & ſeq.*

m *Ca. eſto ſubiectus, cum ſequentibus, 95. diſtinctio.*

n *Ca. etſi illa, 23. §. fin. 1. quæſtione ſeptima.*

o *Ca. 3 de Temporib. ordinat. ca. Cleros, 21. diſtin.* C

p *Ca. 1. 3. & penult. de Temporib. ordina. c. 1. de Ordinatis ab epiſcop. qui renuntia. epiſcopatui; dicunturque tres ſacri ordines, in c. dilectus, 15. de Temp. ordin. cap. ad aures noſtras, 5. de Tempor. ordina.*

CAPVT III.

Materia ſeu officium ordinum.

1 MATERIA, circa quam verſantur iſti ſinguli Ordines, propria eſt vnicuique, in qua exerceat, qui ordinatur, ſuum munus: quemadmodum & ſingulis propria eſt forma ordinandi, miniſterio vel officio conceſſo, & proprio cuiuſque accommoda, vt liquet ex libro paſtorali, *a* & ex his, quæ agenda ſunt in miniſterio ſingulorum. *b* Ex quibus imprimitur Character animæ in quolibet ordine, in acceptione exterioris ſigni vel inſtrumenti dati accommodi ordinationi: vt quando datur clauis oſtiario. *c* Codex diuinarum lectionum, lectori: *d* liber exorciſmorum, exorciſtæ, *e* & ſic de ſimilibus.

SCHOLIA.

a *Et ex tota vigeſima tertia diſtinctione.*

b *De quibus nos per totum librum 16. Syntagmat.*

c *Cap. oſtiarius, 23. diſtinct. nos de eius officio, lib. 16. Syntagmat. cap. 3.*

d *Cap. lectore, eadem 23. diſtinct. nos de eius officio, eod. lib. 16. Syntagma. cap. 4.*

e *Ca. exorciſta, 23. diſtinction. c. perlectis, & ad exorciſtam, 25. diſtinction. nos lib. 16. Syntagmat. iuris, capite 5.*

f *Angelus Clauaſ. in Summa, in verbo, ordo. 1. numero quarto.*

CAPVT IIII.

1 *Qui ordinent vel non, Abbas vbi.*
2 *Epiſcopus.*
3 *Renuntians epiſcopatui.*
4 *Excommunicatus quando ordinet.*
5 *Simoniacus.*
6 *Latini num Græcos & contra.*

ABBAS quilibet, ſi modo fuerit ſacerdos, & habeat impoſitionem manus epiſcopi, poteſt in proprio tantum monaſterio, lectoriatum vel primam tonſuram conferre. *a*. 1

Epiſcopus vero clericis ſuæ diœceſeos, vel alterius, cum licentia epiſcoporum propriorum poterit ordines conferre, 2
D *b* vel ex licentia Vicariorum illorum, in remotis exſiſtentibus epiſcopis; vel ex licentia capituli, ſede vacante.

Epiſcopus qui renuntiauit epiſcopatui, poterit etiam rogatus ab alio epiſcopo, ordines conferre. Si vero renuntiauerit loco & dignitati epiſcopali, poterit minores, non maiores conferre ordines. Qui tamen ſacros ordines ſeu maiores, ſciens dantem ſine dignitate eſſe epiſcopali, ab 3
E eo acceperit; accepit quidem ordines, ſed non habet exſecutionem officii: quod ſi ignoranter ab eodem acceperit, quis niſi craſſa & ſupina fuerit ignorantia, poterit cum eo diſcretus pontifex diſpenſare. *c*.

Sicut

4 Sicut cũ eo ſi ignoranter acceperit ordines ab epiſcopo excommunicato, poterit per epiſcopum ſuum diſpẽſari. *d* Cæterum loquimur de epiſcopis excommunicatis, qui inter Catholicos prius deputati ſunt, ſi poſtea ſententia excommunicationis notati fuerint, vt ordinationes eorum miſericorditer tolerentur, niſi ſimoniace factæ fuerint. *e* At ſi excommunicati nominatim fuerint Hæreſiarchæ, & qui Catholici non ſunt, vel qui Catholicorum adhuc viuentium ſedem inuaſerint, irritæ fiunt eorum ordinationes. *f.* Nec relinquitur locus diſpenſationi, regulariter his, qui ſcienter a ſchiſmaticis ordines acceperint. *g.*

5 A Simoniaco tamen non præciſo & tolerato ab Eccleſia, ordinatus diſpenſationem obtinere poteſt. *h.*

6 Latini a Græcis epiſcopis; & contra Græci a Latinis ordinari non poſſunt, ſi ritus ordinandi diuerſi. *i* Quandiu tamen is modus ordinandi in Eccleſia fuerit toleratus, non debet ornatus ex licentia ſui epiſcopi, ab exſecutione ordinum taliter ſuſceptorum, ſuſpendi. *k.*

S C H O L I A.

a *Cap.1. de Ordinat. ab epiſco. qui renuntia. epiſcop. lib. 1. tit. 13. ca. cum contingat, de Ætat. & qualit. ca. Abbate, de Priuilegiis, in Sexto, cap. 1. 69. diſtinct. vbi Gloſſa in principio diſtinctionis ait, poſſe Abbatem, Presbyterum, & benedictum, conferre minores ordines, Pſalmiſtatum, Oſtiariatum & Lectoriatum; non autem Acolytatum. cap. 1. 2. 3. 71. diſt. cap. 1. 2. 3. 4. de Temporib. ordinat. in Sexto. & in ca. 3. dicitur, dimiſſorias dare literas epiſcopum, de cuius diœceſi eſt, qui promoueri deſiderat, ſiue oriundus, ſiue domicilii cauſa, ſiue ratione beneficii. Item dare Vicarium eius, & ſede vacante capitulum. Nemo clericũ alterius epiſcopatus, ſine licentia ſui epiſcopi, ordinare poteſt, tota 9. quæſtio. 2. de perſonis quæ ordines conferre poſſunt diximus, lib. 16. Syntagmat. cap. 9.*

A c *Capi. 1. de Ordinat. ab epiſcop. qui renuntiauit epiſcopatui.*

d *Cap. fin. de Ordinat. ab epiſcop. qui renuntiauit epiſcopatui.*

e *Ca. per illecitam, 3. & ca. ab excommunicatis, 4. c. ordinationes, 5. §. qui vero, 9. quæſtione 1.*

f *Cap. 1. 2. 3. §. ſed excommunicati, ca. ordinationes, & ca. fin. 9. quæſtione 1.*

g *Dicto ca. ordinationes, §. modo, 9. quæſtione 1.* B

h *Ca. ſi quis a Simoniacis, 1. quæſtione 1. vide Gloſ. ad di. ca. excommunicatis, 4. ad verbum,* quondam.

i *Ca. cum ſecundum regulas, 9. de Temporib. ordinat.*

k *Ca. quod translationem, 11. eod. tit. de Tempori. ordinat. Tractauit de irregularitate, & aliis canonicis impedimẽtis, quibus Eccleſiaſticos ordines ſuſcipere & ſuſceptos adminiſtrare quiſque prohibetur,* C *Simon Maiolus epiſcopus Vulturarienſis, per libros quinque tractarunt, & de irregularitate Marianus Socinus ſenior in repetitio. ad audientiam, de Homicidio.*

C A P V T V.

1 *Forma ordinandi & tempus.*
2 *Ritus in ſingulis.*
3 *Non conferuntur eodem die duo ordines.* D

NEMO ordinari debet ſine titulo, *a* & ſine ſcrutinio; *b* aut cum pecunia, ſed gratis: *c* inordinate aut per ſaltum, *d* extra tempora. Ordinati itaque extra ieiunia quatuor temporum, ex rigore iuris ſunt deponendi; & ordinantes, auctoritate ordinandi priuandi, *e* ita tamen ordinati characterem accipiunt, quare pœnitentia eis comperenti impoſita, ſuſtineri poterunt, & in ſuſceptis ordinibus miniſtrare. *f* Licitum porro erit Epiſcopis, diebus dominicis aut aliis feſtiuis, vnum aut duos ad minores ordines promouere: ad ſubdiaconatum autem, niſi in quatuor temporibus, aut Sabbatho ſancto, vel in Sabbatho ante 1 E

dominicam de Paſſione, nulli licet epiſco- A
porum, præterquam Romano pontifici quoſquam ordinare. *g* Neque etiam Sabbatho Pentecoſtes, alicui licet ordines ſacros concedere, cum in ſequenti hebdomada, recepta ſpiritus ſancti gratia, celebrentur ordinationes.

2 Forma ordinandi conſiſtit quoque in modo, quo conceduntur ordines ſinguli. Nam prima tonſura datur, leuiter detonſo capillo ab epiſcopo vel Abbate, *i* datur B
& in aliis proprium quoddam inſtrumentum miniſterii; ad quod ordinatus vocatur. *k* Preſbyter & Diaconus cum ordinantur, manus impoſitionem, tactu corporali ritu ab Apoſtolis introducto, recipiunt. Quod tamen ſi fieri omiſſum ſit, non ideo iteratur ordinatio, ſed ſtatuto huiuſmodi ordinibus conferendis tempore, caute ſuppletur, quod per errorem fuit prætermiſſum. *l.* C

3 Non conferuntur eidem, eadem die, ab epiſcopo duo vel tres ſacri ordines, etiam ex mandato Archiepiſcopi: & ſi quis contulerit, tandiu ab ordinandi poteſtate ſuſpenditur, donec ſummi Pontificis meruerit gratiam obtinere. *m* Iteranda quoque non erit ordinatio ſi legitima fuerit. *n.*

S C H O L I A. D

a *Can. primo & 2. 70. diſtinctione, & tota 31. diſtinct. Vide cap. ſecundum. & cap. tuis quæſtionibus, 23. de Præben. & quæ explico, lib. decimoſexto, Syntagm. can. 11. qui ordinat ſine titulo, & qui dat licentiam accipiendi ordines ab alio ſine titulo, ordinato tenetur prouidere. c. ſi epiſcopus, 37. de Præb. in Sexto.*

b *Scrutinium, eſt examinatio ordinandi, num ordinis idoneus ſit: quæ fit per Archi-* E *diaconum, qui refert epiſcopo qualem inuenerit ordinandum, in ſcientia, & moribus, can. ad hæc, cap. vt noſtrum, de Offic. Archid. cap. nihil eſt, §. epiſcopi, de Elect. ca. eam te, de Ætat. & qualitat. ordinandor. maxime dum quis ordinan[illegible] in Diaconum & Presbyterum, capit. vni. de Scrutinio in ordine facien. cap. eam te quarto de Ætat. & qualitat. ord. Quare, ſi examinatio hæc ſeu ſcrutinium non præcedat ordinationem, vel ſi inſcio ſuo epiſcopo quis ordinetur, cenſetur furtiue ordinem ſuſcepiſſe, in quo non poteſt ſine diſpenſatione miniſtrare. capit. 1. 2. 3. de eo qui furtiue ordinem ſuſcep. lib. quinto tit. 30. can. extra conſcientiam, 64. diſtinct. canon. quando, 24. diſtinct.*

c *Gratis conferri debent ordines, neque quippiam ab ordinante vel notario pro ordinatione accipi debet, & reprobatur contraria conſuetudo, capit. primo, de Simo. ca. ſi quis obiecerit, prima quæſtione, tertia. can. emendari, 1. quæſtio. 1. ca. Iacobus, de Simonia. Ratio poſſet eſſe vltra generalem, quã Simoniam eſſe dicit: dare vel accipere pro ſpiritalibus prohibitum, c. ſuper eo, 17. de Tranſact. Nempe quod epiſcopales reditus ideo concedantur epiſcopis, vt ea quæ ad [illegible]eſiaſticam cauſam pertineant, ſuis vel Eccleſiæ ſumtibus exſequantur. Si quid tamen notario ſine pactione pro labore detur, hoc non eſt Simonia: canon. ſicut Epiſcopum, prima quæſtione ſecunda, canon. cum ſit Romana, de Simonia. Epiſcopus porro infamis fit qui pecuniam accipit ne aliquem ordinet, c. nullus epiſcopus, 124. §. qui autem, 1. quæſt. 1. & qui non admittit malitioſe [illegible]ſentatum, punitur in poteſtate ordi[illegible]di, in qua deliquit, vt tractatur, in ca. paſtoralis, 29. §. fi. de Iure patronatus.*

d *Ordinatio inordinata eſt & per ſaltum, quando prioribus ordinibus vel gradibus ordinum omiſſis, maiores prius accipit: vide c. ſolicitudo, 52. di. c. vnicum. de Clericis per ſaltum promo. lib. 5. tit. 29. Oportet autem gradatim per ordines conſcendere ſeruatis interſtitiis & internallis legitimis temporũ mediorum inter gradus. ca. 1. 2. 3. 81. diſtinct. Quod ſi quãdo quis per ſaltum fuerit ordinatus, pœnitẽtia impoſita,*

poſita poteſt collato ordine omiſſo: et in ſuſcepto miſericorditer per epiſcopum diſpenſari. capit. vnic. de Clerico per ſaltum promoto. capit. paſtoralis de Sacrament. non iteran. dicto can. ſolicitudo 52. diſtinct.

e *ca. ſane ſuper eo. 2. de temporibus ordinat. depoſitio hæc ordinatorum eſt ab exſecutione ſuſceptorum ordinum, & ita ſuſpenſi haberentur, donec & ordinans & ordinati reſtitutionis gratiam a ſummo Pontifice obtinuerint, capit. cum quidam 8. de temporib. ordinatio.*

f *can. conſultationi, 16. de temporibus ordinatio. quia tempus nõ eſt de ſubſtantia ordinum.*

g *cap. 1. 2. 3. de temporib. ordina.*

h *dict. c. 1. de temporib. ordin.*

i *ca. cum contingat, de ætat. & qualitat. ordinan. cap. 1. 79. diſtinct. vide quæ nos diximus. de prima tonſura. libr. 16. Syntag. cap. 2.*

k *Vt ſupra diximus, in materia ordinandorum iuxta 23. diſtinct.*

l *cap. fin. de Sacramen. non iteran.*

m *cap. literas, 13. capit. dilectus filius. 14. de temporibus ordination. Notandũ tamen, quod ordine minores, debẽt per temporum interſtitia, niſi aliud epiſcopo expedire magis videatur, conferri, vt eo accuratius, quantum ſit huius diſciplinæ pondus, poſſint edoceri, & in vno quoque munere iuxta præſcriptum epiſcopi ſe exerceant, idque in ea, cui adſcripti ſint, Eccleſia, niſi forte ex cauſa ſtudiorũ abſint. in Concilio Trident. ſeſſio. 23. in Decreto de reformatione. cap. 11.*

n *can. non licet. de conſecratione, diſtinct. 4. in ca. 67. Apoſtol. ca. per illicitum, 1. q. 7. & can. per illicitam, 9. q. 1.*

Cap. VI.

1 *Qui ordinari debent vel non, idonei debent.*

2 *Prohibentur alii, vt mulieres, pœnitentes.*

3 *Minores ætate.*

4 *Et alii qui ordinandi.*

A EPiſcopi † tales ad ſacros ordines & Ec- 1
cleſiaſticas dignitates promoueri procurent, qui commiſſum ſibi officium digne valeant adimplere, ſi & ipſi Canonicam cupiant effugere vltionem. *a* Tales autem omnes cenſentur, qui ſpeciali prohibitione non reiiciuntur. *b*

Prohibentur autem † ordinem Eccle- 2
ſiaſticũ ſuſcipere nominatim, mulieres. *c* Quamquam legamus in Eccleſia eſſe &
B fuiſſe & presbyteras, & diaconiſſas. *d* Nam ea nomina dicta ſunt non ab ordine ſacramenti, ſed a dignitate vel cura inter mulieres, mulieribus conceſſa, vt quoque Abbatiſſam *e* admittimus.

Nec ordinantur quoque † ſolemniter 3
pœnitentes, *f* nec qui ætatem requiſitam ordini non impleuerint.

Si qui tamen † ante legitimam ætatem 4
facto ordinati ſint, ſuſpendẽdi ſunt ab ex-
C ſecutione officii, donec ad eam peruenerint. *g* Nec infanti conferetur prima tonſura, niſi intret religionem: *h* non etiam ei, qui coniugatus eſt, niſi ex conſenſu quoque vxoris ingrediatur religionem. *i* Et in ſumma paucis, non ordinantur alterius diœceſeos ſine proprii prælati, vel eius vicarii licentia, *k* illegitimi ſeu ſpurii *l* ſine diſpenſatione vel legitimatione. *m* Non inuiti, non ſerui, niſi manumiſſi, *n* illitera-
D ti, *o* religioſi, ſine prælati ſui licẽtia. *p* Non rei criminum publice damnati, contra ſi occulti. *q* Et quibus ex criminibus promoti iam ad ordines in his adminiſtrare prohibentur: ex iiſdem, non promoti ab ordinatione arcentur, *r* & facilius. *s* quare nec ordinatur homicida, capitaleque *t* crimen, facto, iuſſu, cõſilioue committens, *v* quin & fortuito homicidium cõmittens:
E dando operam rei illicitæ, nec promouendus: & ad aliquos gradus ordinis iam promotus ad alios conſcendere ſuperiores prohibendus, quamuis in inferioribus eo caſu adminiſtrare cum diſpenſatione permittatur. *x* Contra ſi rei licitæ dederit operam & in culpa non ſit: alioquin enim

ſi in culpa eſt, & diligentiam nõ adhibuerit, vt præcaueret homicidium, ab omni miniſterio altaris repellitur. Nõ ordinandus vſurarius, *z* & ordinatus deponendus. *aa* Nec ſimoniaci, *bb* ſeditioſi aut propriarum iniuriarum tenaces vindices. *cc* fur manifeſtus, manifeſta infamia aſperſus, *dd* rebaptizatus *ee*. Bigamus qui vxorem eiectam vel meretricem, vel viduam, vel duas habuit vxores. *ff* non corpore vitiati, aut nimia deformitate læſi: *gg* qui ſe paſſi ſunt ſponte abſcindi, *hh* furioſi, *ii* dæmone correpti, *kk* cæterique huiuſmodi qui malo exemplo & ſcandalo poſſunt eſſe vel impedimento cæteris Chriſtianis *ll*

5 Itaque ordinandi, † qui ſint ſobrii, *mm* prudẽtes, ornati virtutibus, *nn* caſti, *oo* hoſpitales. *pp* non litigioſi, *qq* non cupidi, *rr* domui ſuæ bene præpoſiti, *ss* bene cogniti, & probati; & ideo peregrini clerici abſque ſuorum ordinatorum literis venientes non ſuſcipiuntur, niſi de ipſorum ordinatione Canonica fidem fecerint per idonea argumenta, nec ad maiores ordines promouentur, antequam illorum cõuerſatio fuerit approbata. *tt*

6 Non debet tamen † ſemel ab alio ordinatus in eodem ordine iterum ordinari, alioquin & qui ordinem ſecundo ſuſceperit aut dederit deponitur. *vv* Ordinati tamen nõ legitime, & non ſuo tempore, deponuntur & ſuſpenduntur, ordinatores autem ius ſuum ordinandi amittunt: *xx* vel ſi ſcienter indignum ordinauerit. *yy*

S C H O L I A.

a *Ratio & deciſio ponitur, in c. nihil eſt 44. de elect. Vide qui prohibeantur ordinari, & quare, in noſtro iuris uniuerſi Syntagmate, lib. 16. cap. 10.*

b *Quilibet enim capax intelligitur, niſi de contrario doceatur, c. fin. de Præſumt. & edictum non ordinandi videtur prohibitorium, ideo non prohibiti cenſentur admittendi, l. cum prætor, de iudic. P. l. 1. §. de teſtib. in Pand.*

A c *cap. noua. 5. de Pœniten. & remiſſio. vide quæ dixi, lib. 6. Syntagmat. cap. 10. num. 24. & ſequentibus. Damnati itaq; Cataphryges dicentes, quod mulier poteſt etiam habere Sacros ordines, vt refert Bernard. de Lutembergo in hæreſibus, & reprobat diuus Thomas in poſtillis ad cap. 3. epiſto. ad Titum.*

d *can. Presbyteras, can. mulieres. 32. diſtin.*

e *Abbatiſſæ frequenter in iure nominantur* B *ad regimen mulierum tantum, vt prioriſſæ, electæ. cap. indemnitatibus. de elect. in Sexto.*

f *cap. ex pœnitentibus, ca. canones apud 50. diſtinct. can. illiteratos, 36. diſtin. niſi propter neceſſitatem Eccleſiæ inter oſtiarios vel lectores admittantur. ca. placuit. 50. diſtinct.*

g *cap. vel non eſt compos, 14. de temporib. ordinat. ca. indecorum, de ætate & qualitat.* C *ordinan. Pro tonſura porro ſufficiũt, 7. anni: pro ſubdiaconatu, 18. pro Diaconatu. 20. pro presbyteratu. 25. cap. ſi. de tempor. ordina. in Sex. Clem. fin. de ætate & qualitat. ordin. in Clemen. pro epiſcopatu, 30. ca. cum in cunctis, de elect. quamquam & alicubi minor ætas ſufficiat.*

h *Dicto c. ſi. de temp. ordinat. in Sext.*

i *Dict. c. ſi. de temp. ordi. in Sex. & c. 1. 2. 3.*

k *cap. 1. 2. 3. de tempor. ordinat. in Sext. &* D *in cap. 2. pœna eorum, qui ſcienter vel affectata ignorantia alienæ Parochiæ clericos ſine ſuperioris licentia ordinant. de hac prohibitione tractatur & in tota 71. diſtinct. 72. diſt. & de forma dimiſſoriarum literarum 73. diſt.*

l *Ca. Cœnomanenſi, & c. ſeq. 56. d. c. 1. de Filiis presbyter. Deut. 23. Dicunt quidam hunc locum non habere, ſi fuerint ingreſſi religionem ante ordinationem, vel fuerint canonici regulares, tota 56. diſt. ca. 1. de* E *[illegible] presbytero. cui ſententiæ tamen alii repugnant, aſſerentes nec hos ordinari poſſe ſine diſpenſatione, veruntamen cum illis facilius in natalibus diſpenſari: & hãc [illegible] bitrarer ſententiam tutiorẽ in Prax. vide*

tamen Gloſſam tractantem hanc quæſtionem.in prin.56.diſt.ad verbum, Presbyterorum, *& quæ diximus,lib.16. Syntag. cap.10.nu.17.*

m *c.niſi cum pridem.§.perſonæ. de renun. ca. per venerabilem,qui filii ſint legitimi, diximus qui diſpenſent,in dict.c.10.lib.16. Syntagm.inuiti. l.regulariter nõ ordinantur.can.geſta,ca epiſcoporum. §.ſane 74. diſtin.vide ca.quorundam.& ca. honoratus.79.diſt. vbi & pœna epiſcopi inuitum* B *ordinantis.& in can.1.74.diſtin.*

n *cap.1.& ca.eo lubentius,de Seruis non ordinat.*

o *cap.1.36.diſtinct.cap.ventum,1.qu.1.§. clericos,de Sanctiſ.epiſcopis in Authen.ſic nec omnino illiterato prima tonſura eſt cõferenda.can.illiteratos 36.diſtin.quilibet autem ordo ſibi conuenientem ſcientiam in ordinato exigit,alius alio maiorem vel minorem.ca. cum in cunctis,de electione.* C

p *ca.ad aures. . de temp.ordin.ca.1.58.diſt. quia Monachus ſeu religioſus propriã non cenſetur habere voluntatem, cum ea pendeat ex prælati ſui licentia,ca. nolo.ca.non dicatis.12.q.1.fin.de elect.*

q *Occulti rei criminum admoneri quidem poſſunt,ne ad ordines conſcendant, at prohiberi non poſſunt.cap.fin. & cap.ex tenore.4.de tempor.ordina.*

r *Explicatur in gloſſ. dict.cap.ex tenore, ad* D *verbum,* vtatur, *quæ & quot circa promotos & non promouendos criminoſos conſideranda ſunt.*

s *cap.fi.15.quæſt.1.Turpius enim reiicitur, quam non admittitur hoſpes: & ſpiritalia difficilius diſſoluuntur & adimuntur, quam concedantur.ca.inter corporalia de translatio.epiſcop.*

t *Quæ ſint aut non ſint capitalia crimina, docetur.in l.2 de public.iudic.in P.lib.48.* E *tit.1.apud Iulium Clarum.libr.5.ſententiarum iuris.§.vlt.quæſt.1.*

v *cap.ſi quis viduam.50.diſt.c.1.de Homicid.ca.clericum qui,& ſeq.50.diſt.*

x *cap.continebatur.de Homicid,*

A y *Dict.ca.continebatur,& c. Presbyterum. cap.Ioannes ſacerdos.de Homicid.*

z *Vide can.ſecundum in 33.diſt.*

aa *ca.ſi quis clericorum.47.diſtinct.*

bb *Dict.c.2.33.diſtinct.& tota 1.q.1.*

cc *ca.ſeditionarios.46.diſt.*

dd *Vide copioſe.ca.ex literis,de furtis.*

ee *ca.confirmandi,50.diſt.*

ff *capit.experientibus.can.ſi quis viduam. 50.diſt.cap.1.& 3.de Biga.Vide glo.pen.* B *in cap.pen.26.diſt.vide, & cap.nuper.de Biga.in Sext.lib.1. tit.12.*

gg *Tota 15.diſt.ca.1.& fina. de corpore vitiatis non ordinat. ca. ſi quis Hæretica.1. quæſtio.1.*

hh *cap.ſi quis abſciderit.55.diſt.cum ſimil. ibi nota.*

ii *can.ſecundo & tertio.in 33. diſtin.*

kk *ca.Clerici,13.diſtinct.A qua re curiales milites, & in foro decertantes, obligati* C *ratiociniis,fuerunt olim prohibiti ordinari,tota 52.& 53.diſtinct.vbi & rationes. vide diſtinctiones in titulo de Obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non, libr.1.decretal. tit.9.*

ll *Vide per totam 35.& 44.diſtin.*

mm *A principio 36. diſtinct. vſque ad 40.*

nn *Vide per totas,40.41.42.diſt.*

oo *ca.pudicus,43.diſt.tota 26.27.28.29. 30.& ſeqq.vſque ad 36.diſt.*

D pp *Vide per totam 42.diſtinctio. & 86.diſtinct.*

qq *Vide per totas 46.86.88.90.diſt.*

rr *ca.peruenit.47.diſt.*

ss *86.diſtinct.89.diſtin.*

tt *ca.1.& 2.de Cleric.peregrin. libr.1.tit.22. vide 98.71.& 72.diſt.Incognitorum namque prius fides exploranda eſt & innocentia.ca.quieſcamus.42.diſtin.l.fin.§. ſeruorum,nautæ caupon.ſtabula.P.*

E vv *ca.97.Apoſtolorum.c.1.de Sacrament. non iteran. cap. vni. de Clerico per ſaltum promot.can.67.Apoſtolorum adiicit,niſi conſtaret ordinationem factam fuiſſe ab Hæreticis, quæ verba explicantur in primis,quod ordinationes factæ ab Hæreticis qui*

tunc pro Catholicis habebantur, ſuſtinentur in ordinatis miſericorditer, ſi tamen laudabilis vita commendet. cap. ſi qui a Simoniacis, 1. q. 1. Similiter, & qui ordinati inuiti tracti ad ordinationem Hæreticorum, ſi ſtatim reſilierint, excuſationem habent, ca. conſtat multos, can. 1. quæſt. 1. Ordinatio tamē recepta ab Hæretico ſcienter & ſponte, fieri dicitur irrita in dicto. ca. ſi qui a Simoniacis, in fine, ſcilicet quo ad executionem ordinum. Characterem namq; accepiſſe dicuntur ab epiſcopo Hæretico, qui ordinandi habet poteſtatem, qui non pendet ex merito prælati: ideo ita ordinati non ſunt iterum ordinandi. ca. ſecundum Eccleſiæ Catholicæ conſuetudinem, 19. diſtin. Ex Anaſtaſii ſecundi Papæ epiſtola 1, ad Anaſtaſiū Auguſtum. Quare ordinati ita ab Hæreticis prælatis, non repelluntur ab Eccleſia, & ex neceſſitate tolerantur recantato & abiurato errore, dummodo poſtquam fuiſſent ordinati recte in Eccleſia, dum lapſi fuerunt in hæreſim, iterata vnctione non fuerint maculati, ca. maximum quoque, ca. donatum, ca. ſaluberrimum, 1. q. 7. A B C

xx *ca. 2. c. cum quidam, 8. c. literas, 13. in fine. c. vel non, 1. c. dilectos, 15. ca. conſultationi, 16. de temp. ord.*

yy *can. ſi qui epiſcopi, ca. hi quoſcumque, 1. quæſt. 1.* D

Capvt. VII.

Finis ordinationum.

VNius cuiuſque ordinis proprius eſt finis, miniſterium & officium conceſſum, vt digne in cultu Dei exerceatur, *a* & confuſio in Eccleſia vitetur: quare, qui diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abiiciendus eſt ab Eccleſia, & numquam ordinandus. *b* Et vt cum honore diuini cultus quiſque honeſte munus ſuum impleat, ordinari nemo debet, vt dictum eſt, ſine titulo aut beneficio Eccleſiaſtico *c* aut ſufficienti patrimonio. *d* E

Scholia.

a *Vt diximus in Syntagmate iuris. lib. 16. & dicemus in perſonis. lib. 3. tit. 9.*

b *ca. 1. de clerico nō ordina. miniſtra. Apponitur, & in ca. 2. eius tituli, pœna alia & pœnitentia. punitur autem ne ordinetur, quia in ordinibus vſurpandis peccauit, ideo in quo peccauit. Iuxta cap. ſi. de Immunita. Eccleſia. cum ſimilib. ibi nota. ex in l. qui vas. §. qui furem, de Furtis P. niſi accedat diſpenſatio, quæ promotionem permittat. vt ait gloſſ. ad dict. capit. 2. ad verbum,* Promoueri, *de cleric. non ordinat. miniſtrant.*

c *ca. fin. Monachus. ca. Apoſtolicis, 16. quæſtion. 1. & ca. Sanctorum, 60. diſtinct. cap. 2. cap. 4. capit. relatum, 90. de Monachis, 12. ca. cum ſecundum Apoſtolum, 16. ca. dilectus, 19. & ca. dilectus, 27. de Preben. cap. cum ſuper, de conceſſion. preb. Clem. 1. de iure patronat.*

d *ca. epiſcopus, 4. de prebend. in fine.*

DE RELIQVIIS SANctorum,

a Titvl. XIIII.

a De hoc tractatur in tit. *de Reliquiis & venera. Sancto lib 3. tit 45. in Decretalib & lib 3 Sexti tit. 21. & lib 3. Clement. tit. 16 ca. ſi quis præpoſtera 50. diſtin. ca. ſi quis dixerit, 11 diſtin. 2. de conſecrat. diſtinct. ca Crucis, ca. Prælatum, cum duobus ſequentibus in l nemo deinceps. C. de Epiſcop. aud. & lib. 1. C. titul. 11. nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice, aut in marmore, aut ſculpere, aut pingere Eſt, & inter conſtitutiones Imperatorum iuris Orientalis collecti per Bonefidium Conſtantini C[illegible] ns vna de reliquiis & veneratione Sanctorum.*

Cap. I.

Continuatio, & quid reliquiæ.

DEo non tantum † templa ex mortuis lapidibus conſtructa, vt diximus, [illegible]ſecrantur, ſed etiam corpora Chriſtianorum, quæ fiunt habitacula Spiritus ſancti *b* [illegible] 1

ex quibus alia aliis acceptiora, & poſt quorum obitum, quę ſuperſunt relicta, anima conuolante ex corpore, dicuntur reliquię. *e* vocant Græci, τὰ λεί⋅ψανα ἁγίων, id eſt, reliquias Sanctorum. Quo nomine Sanctorum intelliguntur non cuiuſcunque reliquiæ ſeu exuuiæ, ſed eorum tantum, quorum in vita ſanctitas venerabilis viſa eſt, quare de illis reliquiis ſanctorum prius dicemus, & deinceps ſequenti titulo de ſepulturis, de reliquiis ſeu corporibus aliorum hominum, quæ etiam olim ſeorſum a reliquiis martyrum ſeu Sanctorum, terra condebantur. *e*

Scholia.

a *De templo viuo egimus, ſupra tit. 4.*

b *Ca. 1 ad Corinth. ca. 3. Tertullian. 1. contra Marcion. c. vnı. §. pen. de ſacra vnctio.*

c *Vt apud Modeſtinum. l. quidam. de conditio. inſtitutio. apud Diocletian. & Maximi. in l. mortuorum reliquias. 12. de religioſ. & ſumti. funer. C. lib. 3. tit. 34. l. 42. & 44. eod. tit. in P. l. 30. familia herciſc. l. 27. de conditio. inſtit. in P. habent & ſuas reliquias animalia bruta. l. 53. §. 5. de legat. 1.*

d *De quibus Conſtantinus Harmenopulus. lib. 3. Encheridii, περὶ λειψάνων ἁγίων, & in Ecloga Baſilicorum. lib. 1. titul. 1. 2. C. de ſacroſanctis Eccleſiis.*

Caput II.

1 *Reliquiarum diſtinctio & probatio.*
2 *Quomodo fiat Canonizatio.*
3 *Non ſint veniales.*
4 *Miracula malorum.*

1 QVare reliquiæ ſic prius diſtinguētur, vt aliæ ſint profanæ, & ſingulorum, aliæ ſanctæ, ſeu ſanctorum hominum, quæ E veneratione dignæ habitæ ſunt. Et iſtæ vel veræ vel falſæ, vel ſuppoſititiæ, vel hominis incerti. Veræ reliquiæ ſunt, quæ per auctoritatem Apoſtolicam adhibitis certis ſolemnitatibus & diligenti probatione in numerum reliquiarum connume- A ratæ ſunt. *a* Falſæ contra, non veræ nec probatæ.

Proinde antequā quis in Canone ſanctorum transferatur (vocant canonizationem hanc tranſlationem) & antequam fiat officium de aliquo, tanquam de ſancto Martyre aut confeſſore, debet certiorari ſummus pontifex, qui delegat perſonas notabiles & probas, quæ inquirant B prius de vita & moribus, & geſtis ſeu miraculis eius, qui in numerum ſanctorum eſt inſcribendus; *b* vt poſtea teſtationibus & probationibus plene inſtructus ſummus pontifex, ſtatuat num ſit pro ſancto venerandus. Sicque & prohibitum eſt inuentas de nouo reliquias venerari, niſi a ſummo pontifice fuerint approbatæ, quāuis per eas fieri miracula videantur. *d* Idipſum prælatis, vt caueant iniunctum, & C ne permittant eos, qui ad eorum Eccleſias venerationis cauſa accedunt, variis figmentis aut falſis documentis, decipi, ſicut in pleriſq; locis occaſione quæſtus fieri conſueuit. *e* Si quidem ſæpe dæmon ſuis fraudibus decipit ſuperſtirioſorum hominum mentes, quorum adminiſtri ſunt impoſtores, lucri cupidi, qui eos interdum perſuadent honorari, qui etiam in peccato mortali mortui ſunt, & pro quibus Ec- D cleſia non permitit orare. *f* 2

Neque etiam † veræ debent eſſe veniales, vel extra capſam vllatenus oſtendi. *g* de modo venerationis autem & feſtiuis diebus, dicemus poſtea. *h* 3

Scholia.

a *ca. 1. & 2. de Reliquiis & veneratio. Sanctorum.*

b *c. venerabilis 52. de teſtib. lib. 2. tit. 20. quæ requirantur in canonizatione ſanctorum tradit Chaſſaneus in Catalogo gloriæ mūdi, part. 3. conſideratione 50. 47. 49. Vignerius duodecim exigit res in inſtitutionibus, de vnitate fidei. c. 10. verſ. 14. Primum, vt ſit frequens denuntiatio miraculorum. 2. commiſſio examinationis fa-*

cienda. 3. cõmiſſionis exſecutio, & inquiſitio. 4. inquiſitionis factæ relatio in conſiſtorio, vocatis Cardinalibus, & aliis proximioribus prælatis. 5. relationis & inquiſitionis factæ diligens & matura examinatio. 6. examinationis factæ per conſiſtoriũ diſcuſſio. 7. ſecreta definitio & determinatio. 8. manifeſta publicatio. 9. Diei canonizationis aſſignatio. 10. Papæ & aſſiſtentiũ genu flexo oratio, ac Spiritus ſancti innocatio, ne permittat ſuam Eccleſiam errare aut decipi. 11. ſermocinatio, miraculorum ac operum miſericordiæ, reconciliatio, nec non ipſius ſancti in Catalogum ſanctorum deſcriptio. 12. Miſſæ in honorem illius ſancti celebratio, & Canticorum ſpiritualium perſonatio, & beneficiorum Dei, ad ipſius ſancti canonizati innocationem poſtulatio. Catharinus Politus, lib. 1. de certa Sanctorum gloria, probat pluribus Eccleſiam nõ poſſe errare in canonizatione Sanctorum. docent & canonizatos indubie haberi debere pro ſanctis D. Thomas in quodlibet. 9. artic. 6. Bonauentura contra quendam Guilielmum. Bernardus in epiſt. ad Lugdunenſes Canonicos. Innoc. ad c. cum Marthæ, de celebrat. miſſa. Albertus Pius Carpenſis, Ioannes de Neapoli epiſcopus Vſſelenſis, libro contra Apologiam Pici Mirandulani. De Turracremata. lib. de poteſtat. Papæ. & alii.

c *Dicto capit. 1. & 2. de reliq. & venerat. Sancto.*

d *Dicto cap. 1. §. fin. de reliq. & venera. Sancto. videndus diuus Thomas 2. 2. quæſtio. 178. artic. 2. miracula namque quandoq; fiunt per malos, c. teneamus, 1. quæſt. 1. ex Diuo Auguſtino tract. 13. in cap. 3. diui Ioannis, vbi narrantur plura miracula magorum. Atque dominus Ieſus teſtatur, Matth. c. 7. quoſdam dicturos in die iudicii:* Nonne in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, &c. *ipſum autem reſponſurum,* neſcio vos, *vide 1. ad Corin. c. 13. Sic legimus paganos ſeu idololatras, qui procul dubio damnationi æternæ adiudicati ſunt, miracula, hoc eſt inſolita, & quæ habent inapparentem ſpeciem aliquam diuinitatis, feciſſe, quemadmodum ſcribit Iulius Capitolinus in Marco Antonin. Philoſopho. fulmen eum de cœlo ſuis precibus contra hoſtiu machinamentum extorſiſſe, & ſuis pluuiam impetraſſe. Xiphilinus quoque in Veſpaſiano, refert Veſpaſianum cæcum hominem, itemque alterum, cui imbecilla manus erat ſanaſſe. Alia referuntur de Adriano aliiſque, quæ vt otioſa prætereo.*

e *cap. fin. de reliq. & venerat. Sancto.*

f *c. 1. de reliq. & venera. Sanct. diximus, nos de impoſturis falſarum reliquiarum. lib. 2. Syntag. iur. vniuerſ. c. 11.*

g *cap. 2. de reliq. & venerat. Sancto. l. nemo martyres. 3. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Ecloga Baſilicor. lib. 1. tit. 1. cap. 5.*

h *Infra.*

Capvt III.

1 *Effectus ſuperiorũ, vbi ponantur reliquiæ.*
2 *Cuius auctoritate transferantur.*
3 *Altaria ſine illis non conſecrentur.*

SAnctæ reliquiæ † poni non debent in 1
ædibus publicis, voluptatibus & iocis
deputatis. ſed in religioſis locis, conſultis
tamen prius epiſcopis. *a*

Placuit & Synodo Moguntinenſi, † ne 2
corpora ſanctorũ de loco ad locum vllus
transferre præſumat ſine licentia principis, *c* vel Epiſcoporum, ſanctæque ſynodi.

Prohibet & ius, † ne altaria ſine reli- 3
quiis ſanctorum ædificentur per villas aut
agros, & ſi ædificata fuerint nomine alicuius ſancti, cuius reliquiæ ibi nõ fuerint,
præcipitur dirui, ſi ſine tumultu fieri poſſit. *d*

Scholia.

a *Leonis Cæſaris fuit conſtitutio. in l. decernimus, 26. de Epiſco. & cleric. C. & in Ecloga Baſilicorum. tit. 1. c. 1.*

b *In concil. Moguntinenſi. c. 51. relato. in c. corpora Sanct. 37. de conſecrat. diſt. 1.*

c Prin-

c *Principem intelligere poſſumus ſummum Pontificem. ca. diffinimus, 18. quæſt. 3. tamen & tutius erit principis ſecularis adhiberi auctoritatem, ne tumultus ex translatione excitetur.* A

d *ca. placuit, vt altaria 26. de conſecrat. diſtinct. 1.*

DE SEPVLTVRIS ET Cœmeteriis.

a TITVLVS XV.

a Tractatur de ſepulturis. *lib. 3. Decretalium tit. 28. & lib. 3. Sexti. tit. 12. in Clementinis, lib. 3. tit. 7, de religioſis & ſumtibus funerum. lib. 11. P. tit. 7. lib. 3. C. tit. fin. De mortuo inferendo & ſepulcro ædificando lib. 11. P. tit 8. De ſepulcro violato titul. 12. libr. 47. P. vt defunctis ſeu funera eorum non iniurientur, a creditoribus &c Nouella Iuſtinia. 60. De debita impenſa in exſequiis defunctorum, Nouella 59. & nos tractamus. libr. 33. Syntagma iur. c. 23. In Nouella Leonis 53. vt cuique tam intra ciuitates, quam extra mortuos, ſepelire liceat.*

Capvt I.

1 *Continuatio.*

2 *Religioſus locus ex ſepultura.*

1 QVemadmodum proxime, † ſanctorum hominum reliquias dignas eſſe veneratione, ſic nunc dicimus aliorum Chriſtianorum piorum mortuorum, honore aliquo dignas: vnde & iure ciuili religioſa res dicitur cuiuſq; hominis ſepultura, atque ſepulturam religioſum locum facere. *a*

Quod humandis fidelium maxime reliquiis ſeruit. *b* Quamquam non ita iure pontificio, quod ademit ſingulis ius faciẽdi religioſum locum, omnino tradantur, conceſſa ſolum epiſcopis poteſtate. *c* E

Scholia.

a *l in tantum 6 §. religioſum, de rerum diuiſ. P. §. religioſum, de rer. diu: ſ. apud Iuſtinia. l. 2. §. ſepulcrum, & ſe 7q. de relig. & ſumt. fun. P. lib. 11. tit. 7. l. 2. C. eod. tit.*

A b *ca. aurum 70. 12. q. 2. ex diuo Ambroſio lib. 2. Officior. c. 28.*

c *ca. ad hæc, de religioſ. domib. Innoc. ad cap. Abolendæ. eod. tit.*

Capvt II.

Sepulcrum & ſepultura quid.

SEpulcrum, † eſt locus, vbi corpus oſſave defuncti hominis cõdita ſunt, ea intentione, vt ibi quaſi æterna ſede remaneant: nõ vtique, ſi corpus alicubi depoſitũ eſt, vt alio poſtea transferretur. *a* Quandoque etiam ſepultura accipitur pro officio, quod impenditur ſepeliendis corporibus. *b* Item pro ipſo loco vel terra, vbi quis ſepelitur, ſeu pro ſepulcro. *c* Dicitur & locus communis vel deſtinatus ſepulturis, Græcis κοιμητήριον, Cœmeterium, dormitorium, nempe locus quietis ipſius corporis ab actionibus humanis ἀπὸ τοῦ κοιμίζω, *d* dormire facio, vel ſopio. 1

B

C

Scholia.

a *L. ſi quis enim 40. de religioſ. & ſumt. funer. P. l. 3. non perpetua. de Sepulcr. viol. 47. Pand. tit. 2.*

b *cap. præcipiendum 13. quæſtio. 2. cap. non ſatis, de Simonia, vbi & prohibetur venditio ſepulturæ, quamuis ex laudabili conſuetudine, dari pro ea, poſſit ca. ad Apoſtolicam, de Simonia.*

D c *cap. aurum, 12. quæſtio. 2. cap. ſecundum canonicam 24. quæſtio. 8. ca. de vxore, 7. & cap. cum ſuper 8. cap. penult. de Sepult. l. 3. §. Sepulcri autem appellatione. de Sepulc. violato. in Pand.*

d *Hæc latius explicauimus libr. 2. Syntagm. iur. ca. 13. Mortui quippe dormire dicuntur, donec in reſurrectione generali euigilent ſuſcitati, Diui Matthæi, cap. 9. Iob. ca. 7. 11. 14. 21. & alibi ſæpe in ſacra pagina, & in c. aurum, 12. q. 7. c. ante fin. 13. q. 2.* E

Cap. III.

1 *Diſtinctio ſepulturæ in prophanam & Eccleſiaſticam.*

2 *In familiarem dictam conceſſam.*

N 2

1 Sepultura, † in iure pontificio prophana, & Eccleſiaſtica inuenitur. Prophana eſt in loco non conſecrato ſeu non Eccleſiaſtico: Eccleſiaſtica, quæ eſt in loco conſecrato ſeu in Cœmiterio Eccleſiaſtico. *a* Eccleſiaſtica ergo de qua nunc agimus fit cum lumine, pſalmis & ſacris orationibus. *b* Et cum in oblatione fit defunĉti commemoratio, *c* iſque in loco conſecrato, *d* terra operitur, accedente aqua benedicta, & vt plerumque, thurificatione, conuocatione cleri, *e* & populi. Quæ in ſepultura alia non Eccleſiaſtica non interueniunt, in qua ſimplex fit mortui in terra profana obrutio, in triuio vel biuio, vel alibi, quo ſolent cadauera animalium abſcondi ſeu infodi ob fœtorem. Vnde & ſepultura, canina & aſinina *g* dicitur.

2 Sepultura rurſum, † ſeu ſepulcrum Eccleſiaſticum quoque, vel familiare ſeu maiorum, aut electum *h* aut conceſſum. Maiorum, in quo, qui ſunt ex eodem genere, condi poſſunt: vt maiores, patres & alii conditi ſunt. *i* Electum, eſt quod præter maiorem & parochialem Eccleſiam, alibi eligitur. Vt permittitur adultis etiam in loco minus religioſo. *k* Conceſſum, eſt illud quod permittitur aduenis, vel aliis non eligentibus. Qui domicilium habent, in parochiali Eccleſia. *l* Si peregrini ſunt, in Eccleſia loci ſeu parochiæ vbi moriuntur, vel in Eccleſia Cathedrali, *m* conduntur.

S C H O L I A.

a *De vtraq. in can. ſacris ex canonibus 12. de ſepultur. lib. 3. decret. tit. 28.*

b *ca. qui diuina 28. 13. quæſt. 2. Epiphanius lib. 3. hereſi 71. auctor eſt, Georgium Alexandriæ epiſcopum, certo numero lecticas & feretra conſtituiſſe, quibus mortuorum corpora efferrentur: inter efferendum lumina & cerei accenſi erant, & pſalmi dandis modulis lugubribus & luctu permixti canebantur, vt Gregorius Nazianzenus refert in oratione Libitina. Sancti Baſilii, & in oratione infamatrice in Iulianum, de funere Conſtantii. Euſebius in vita Conſtantini. libr. 4. Chryſoſtom. hom. 4. in cap. 2. ad Hebræos. Et hunc morem etiam fuiſſe ſeruatum in Galliis, liquet ex funere Clotildis reginæ, de quo apud Gregorium Turonenſem, lib. 4. Hiſtor. Francicæ, cap. 1. & ex funere Clodouei, libr. 4. cap. 10. apud eundem. Campanas quoque pulſatas fuiſſe, vt populus & clerus conuenirent ad funus, docet Beda. libro quarto. capit. 23.*

c *cap. 12. placuit cauſa. 23. q. 5.*

d *Origenes, libr. 5. contra Celſum, tradit honorabilia debere eſſe, ſepulcra Chriſtianorum, quod humana corpora animæ ſint domicilia. & lib. 8. contra eunde, animas ait honorari, ſepulturæ honorificæ earum organa commendando. Conſentit, Diuus Auguſtinus, 1. de Ciuitat. Dei, cap. 13. vbi alia plura, & apud Prudentium Hymno de exſequiis mortuorum. Quare iuſte prohibitum nunc eſt, in agris terraque profana, Chriſtianos ſepelire, quemadmodum fiebat inter Ethnicos. Idque in Concilio Tiburtino, capit. 17. Cæterum non erat permiſſum, Chriſtianos aliquando in Eccleſiis ſepelire, propter venerationem martyrum, ibidem exſiſtentium. l. nemo. C. de Sacroſan. Eccleſiis. Quod & confirmatum, ſed cum reſtrictione, in Concilio Moguntinenſi, cap. 52. excipiunt. namque vt poſſint ibidem ſepeliri epiſcopi, Abbates, aut digni Presbyteri vel fideles laici, [illegible] ca. nullus mortuus, 13. quæſt. 2. Scriptum autem, ea de re in Concilio Vaſenſi, in ca. præcipiendum, : §. prohibendum, 13. quæſtio. 1. in hunc modum. Prohibendum eſt etiam ſecundum maiorum inſtituta, vt in Eccleſia nullatenus ſepeliatur. ſed in atrio, aut in portica, aut in exedris Eccleſiæ. Intra Eccleſias vero, aut prope altare vbi corpus & ſanguis Domini conficitur, nullatenus ſepeliatur. Quare autē mortui iuxta Eccleſiam ſepeliantur dat rationē diuus Auguſtin. lib. de cura pro mortuis agēda. c. 18.*

cuius

cuius verba, in cap. non æſtimemus, 13. queſtione 2. Prohibitum, erat & iure ciuili aliquando corpora mortuorum intra ciuitatem condi, ne Sanctum municipiorum ius pollueretur, l. mortuorum, 2. de Relig. & ſumt. fun. C. Iulius Paulus, lib. 1. ſententia. titul. 21. §. 2. Item in l. 6. de Sepulcro violat. in Codi. Theodo. vide multa ex antiquis ad illam rem collecta, cum exceptionibus apud Franciſcum Balenium ad leges 12. tabularum cap. 21. ſed ſublata illa prohibitio poſtea etiam expreſſa conſtitutione Nouella Leonis, 52. A B

e *Cap. 1 §. cæterum, verſi. porro, de Priuileg. in Extrauagantib. communib.*

f *Gloſſ. ad ca. placuit, 12. ad verba,* ad ſepulturam, *23. queſt. 5.*

g *Aſini ſepultura dicitur apud Hieremiam, cap. 22. verſ. 19.*

h *Cap. 1 & 3. de Sepult. familiaria Sepulcra dicuntur, quæ quis ſibi familiæque conſtituit, hæreditaria: quæ quis ſibi heredibuſq; ſuis conſtituit, id eſt, qui ſibi elegerit & tantum, non aliis: vel quod pater iure hereditario acquiſiuit, l. familiaria, 5. & l. vel quod, 6. de Religioſ. & ſumt. funer. Pan. l. ſi Sepulcrum, 4. l. ius familiarium, 8. l. in Sepulcri, 13. eod. titul. de Religioſ. & ſumt. funerum. Cod.* C

i *Vt in ca. magnæque, §. Ioſeph, 3. quæſt. 2.*

k *Idque iure hodierno c. 3. de Sepultur. in Sex. cum, olim non liceat, ca. 3. eod. tit. apud Gregorium. Poteſt itaque eligere ſepulturam, quilibet fidelis, pubes, licet ſit in poteſtate patris. cap. licet, de Sepultur. in Sexto. Excepto Monacho, qui non eligit, niſi extra monaſterium moriatur. ca. Religioſi, eodem tit. in Sexto.* D

l *Quod ſi in duabus Eccleſiis quis habet domicilium, diuidentur inter eas oblationes: corpus autem, occupanti dabitur. ca. duobus, c. cum quis, de Sepult. in Sexto.* E

m *Vide Angelum Clauaſium in ſumma: in verbo,* Sepultura, *numero 9. Hoſtienſem ad cap. 1. de Sepultur.*

Caput IIII.

1 *De iure ſepeliendi & funeralium ſeu mortuariorum.*

2 *Portio canonica ſepulturæ debita Eccleſiis.*

3 *De debita Prælatis.*

4 *De ſepeliente mortuum non ſibi debitum.*

5 *De interdicta Eccleſia ſepulturæ.*

Sepeliri itaque debent mortui, in ea Eccleſia, vel eius Eccleſiæ cœmeterio, quæ habet ius ſepulturæ, ratione certarum perſonarum. Tale ius generaliter cõpetit parochialibus Eccleſiis, in ſuos parochianos. *a* Et aliis quibuſdam Eccleſiis, ex iure vel priuilegio, *b* ſalua tamen iuſtitia illarum Eccleſiarum, a quibus mortuorum corpora aſſumuntur. *c* Quare mortuo parochiano, ſine electione ſepulturæ, corpus eius pertinet ad Eccleſiam, & in eius cœmeterio ſepelitur. *d.* 1

Quod ſi moriturus elegerit alibi, in Eccleſia priuilegiata ſepulturam, ibi procul dubio ſepeliendus, dummodo ſoluatur Canonica portio Eccleſiæ parochiali per Eccleſiam electam, de oblationibus lectis, & aliis quæ defunctus conſtitutus in legitima ætate, pro anima ſua in vltima diſpoſitione Eccleſiæ reliquit. *e* Canonica porro pars quæ debetur Eccleſiæ parochiali, interdum dicitur in iure media pars omnium bonorum, quæ pro ſalute animæ ſuæ defunctus reliquerit, *f* aliquando inuenitur quarta, *g* interdum tertia, *h* vel minor; quare in eius definitione & diuiſione, erit ſpectanda & ſequenda locorum conſuetudo. *i* Sub hac tamen canonica portione diuidenda, non veniunt relicta aliis Eccleſiis, ſine fraude parochialiũ Eccleſiarum earum, ex quibus nihil debetur parochialibus. *k* Quemadmodum nec de relictis pauperibus, aut conſanguineis, pro remedio animæ, *l* neq; de armis vel equis relictis militibus ſacris Hieroſolymitanis, in fauorẽ terræ ſanctæ, *m* nec de eo, quod relinquitur ad fabricam Eccleſiæ egenus 2

reparatione, vel pro Eccleſiæ luminari, vel A
pro anninerſario, ſeptimo, triceſimo, aut
viceſimo die, faciendi, vel perſonis ſpecia-
liter Eccleſiaſticis ſine contemplatione
Eccleſiæ. *n* Arctior tamen definitio in-
ducta monachis ordinis Minorum & Prę-
dicatorum, quibus iubetur, quartam pa-
rochialibus Eccleſiis ſoluere, tam de ob-
uentionibus quam de funeralibus; de his
etiam de quibus Canonica portio ab aliis
Eccleſiis exigi non ſolet, vel non debet de B
iure; nec non de datis vel qualitercumque
donatis in morte ſeu mortis articulo, vel
in donantis vel legantis infirmitate, de qua
deceſſerit. *o* Et ideo debent portionem
curionibus de candelis, etiam quæ ad ma-
nus dantur, & de his quæ legantur, pro
Miſſis dicendis. *p*.

3 Inuenitur etiam alia pars Canonica in
iure, quæ detrahitur ex his, quæ obueniunt
vel legantur Eccleſiis, debita prælatis, quæ C
aliquando media eſt, *q* aliquando tertia,
aliquando quarta fuit. *r* Vel minor, iuxta
conſuetudinem locorum, *s* de quibus ta-
men relictis, non detrahitur portio paro-
chialis Eccleſiæ. *t* Contra autem hoc ius
præſcriptio quadragenaria locum habet. *v*

4 Porro qui recipiunt ad ſepulturam ali-
quem in caſu non conceſſo, tenentur ad
reſtitutionem corporis ſepulti, ſi petatur,
& eorum omnium, quæ occaſione eius ac- D
ceperint. *x*.

5 Quia vero in polluto Cœmeterio, cu-
iuſcumque ſit priuilegii, nemo ſepeliri de-
bet, donec fuerit reconciliatum. *y* Si Ec-
cleſia vel Cœmeterium, in quo quis ſepeli-
ri deberet mortuus, alioquin interdicto
Eccleſiaſtico ſupponatur: tunc, ſi ibi mor-
tuus habeat ſepulcrum maiorum, & ſi Ec-
cleſia non ſuæ Parochiæ, debet ſepeliri in
Parochiali. Quod ſi Eccleſia illa interdicta E
ſit Parochialis, ſepelietur in Cathedrali: &
ſi omnes interdictæ eſſent, in nulla earum
ſepeliri poteſt *z* ſed in monaſterio proxi-
miori. *aa*.

S c h o l i a.

a *Ca. vbicumq., 6. & c. placuit. 7. §. ſed aliud, 13. q. 2. nempe vbi decimæ ſoluuntur, c. 1. & c. ex parte, de Sepulturis.*

b *Quod priuilegium datum monaſteriis cõſeruatur, in ca. nimis iniqua, de Exceptio. prelator. ca. vt priuilegia, de Priuilegiis. Clement. dudum, de Sepulturis.*

c *Ca. certificari, 9. de Sepulturis.*

d *Cap. 1. & ca. ex parte, de Sepulturis.*

e *Cap. 1. 3. & 4. c. in noſtra præſentia, 10. de Sepultur.*

f *Vide caput ſecundum de Sepultur.*

g *Vt, in ca. cum ſuper quodam, 8. de Sepul.*

h *Vide titulum, de Sepulturis, cap. 1.*

i *Ca. certificari, eodem titulo, de Sepultur.*

k *Vide caput finale, de Teſtamentis.*

l *Ca. ex parte veſtra, 31. de Verbor. ſignifi. Gloſ. ca. ad verbũ, decreuerint, de Sepult.*

m *Ca. in noſtra, 1. de Sepultur.*

n *Quæ omnia probantur, in ca. ex parte veſtra, de Verbor. ſignifi. & per Gloſ. in ca. fin. de Teſtament. de diſtinctione vero an detrahatur portio ex legato perſonæ Eccleſiaſticæ relicto, ſi non fuit relictum cõtemplatione Eccleſiæ, tractat, c. requiſiſti, 15. de Teſtamentis.*

o *Clementina dudum, de Sepulturis.*

p *Gloſ. ad dict. Clemẽtinam dudum, ad verbum funeralibus, per quam corrigitur, ca. 2. de Priuileg. in Extrauagantib. communib. quod pertinet ad portionem mediam, quam dabant Eccleſiis Parochialibus, & quod pertinet ad candelas, quas ſibi Monachi ex integro retinebant.*

q *Ca. antiquos, 10. quæſt. 1. ca. 2. de Sepultur. quibus adde diſtinctionem, c. requiſiſti, 15. & ca. officii, de Teſtamen. adde & declarationem, ca. officii. de Sententia excommun. & ca. officii, de Pœniten. & remiſſ.*

r *Dicto ca. requiſiſti, & ca. vobis, ca. conceſſio. ca. Vulterana. 12. quæſtio. 2. ca. conquerente, de offic. ordinar.*

s *Ca. certificari, dicto titulo de Sepultur.*

t *Iam dicto capite fin. de Teſtamen.*

v *Ca. de quarta, de Præſcriptionibus.*

x *Ca. fraternitatem, ca. ex parte, in 1. ca. cum liberum, de Sepultur.*

y *Cap.*

y *Cap. vnic. de Conſecra. Eccleſ. vel alta. in Sexto.*

z *Ca. vt Priuilegia, de priuileg. apud Gregorium, c. ſi Eccl[illegible]ſia, de Priuilegiis in Sexto.*

aa *Iohannes Andreas, ad cap. 1. de Priuilegiis in Sext.*

CAPVT V.

1 *Quædam prohibita in ſepulturis, vt quicquam pro iis paciſci.*

2 *Luctus nimius.*

3 *Prandia ſuper ſepulturam, & alia: eo vouere ſepulturam prohibitum.*

1 ANTEQVAM Cœmeterium conſacretur, terra adhuc exſiſtente pura, *a* ſeu profana, quilibet poteſt ibi ſibi emere terram, in ſepulturam, *b* poſtquam autem terra fuerit conſecrata, religioſa & ſacra facta, non poteſt, licet adhuc nemo ibi ſepultus fuerit; neque etiam pro terra ibi ſepulturæ cauſa fodienda, quippiam exigi poteſt, citra ſimoniam. Atque improbantur, ſi quæ ſint conſuetudines contrariæ. *c* Quemadmodum nec propter officium ſepulturæ quippiam, ſine ſimonia peti poteſt a clericis, quibus idipſum vetitum eſt. *d* Non eſt tamen prohibitum, in remunerationem conceſſæ ſepulturæ, aliquid Eccleſiæ largiri, ſine pactione, vel petitione tamen. *e* Proinde ſicut prauæ & auaræ exactiones, in ſepulturis prohibentur; ſic etiam præcipitur, pias in his conſuetudines obſeruare, vt laudabiles. *f.*

2 Prohibentur in mortuorum exſequiis, luctus immodici & fletus, ne deſperare videamur de futura Reſurrectione: *g* item vetitum, ne Miſſæ ſuper monumentis mortuorum celebrentur: neve prandia ad ſepulturas deferantur, *h* ne mortuus in palla altaris ſepeliatur, ne exhumatio mortuorum ſepultorum paſſim permittatur, & translatio, niſi cum auctoritate pontificis, & principis. *i* Nondum tamē corpore perpetuæ ſepulturæ tradito, translatio libera erat, *k* dummodo, ne prætexto impiæ pietatis affectu truculenter excuteretur

A mortuus, quemadmodum aliqui fecerunt, qui membratim, vel in fruſta corpus immaniter concidentes, ea immerſa aquis, exponebant ignibus concoquenda, & tandem ab oſſibus tegumento carnis excuſſo, eadem deferebant, in aliis partibus tumulanda: quod Bonifacius octauus prohibuit, impoſita pœna excommunicationis ipſo facto id agentibus. *m.*

3 Prohibitum etiam regularibus, & ſecu-
B laribus clericis, ne aliquos ad vouendum, iurandum, ſeu fide interpoſita, ſeu alias promittendum inducant, vt ſepulturam apud eorum Eccleſias eligant: vel iam electam vlterius non mutent: idque ſub pœna, vt eligentes, quod pertinet ad ſepulturam, inteſtati decedant: & vt allicientes, ſi eos ſepelierint, reſtituere teneantur corpora, ſi petantur, & alia, quæ peruenerint ad eos, ratione ſepulturę intra decem dies,
C alias illorum & Eccleſiæ & cœmeteria ſint interdicta, & incurrunt in excommunicationem, a qua non poſſint, niſi a ſummo Pontifice, vel ab alio in mortis tantum articulo, abſolui. *q.*

SCHOLIA.

a *Purus locus, qui non eſt ſacer, neque Religioſus, & eſt commercio expoſitus. l. 2. §. purus, de Religioſ. & ſumti. funer. Pand. l. locum, Cod. eodem titul.*

D b *Ca. aurum, 12. cauſa quæſt. 2.*

c *Ca. abolenda, 13. de Sepult. ca. ſuam nobis, 29. & ca. audiuimus, 41. de Simon. can. quæſt. a eſt, & ibi rationes. & ca. præcipiendum, 13. quæſt. 2. Locus enim ſacer vel religioſus, vendi non poteſt. c. dictum eſt, 1. quæſt. 1. l. 2. C. de Religioſ. ſumt. funer. l. ſacra loca, de Rerum diuiſio. Quia nullius in bonis ſunt ſacra res aut Religioſæ, l. 1. & l. in tantum, §. ſacra res, de Rerum diuiſ. P.*
E *§. vniuerſitatis. verſi. nullius, cod. titu. apud Iuſtinia. neq; in cōmercio hominū. l. inter, ſtipulantē, §. Sacram, de Verbor. obliga. P. Reprehenditur etiam is, qui nuitius pro ſepultura, & terra acceperit, pulcri[illegible] [illegible]nibus, in ca. poſtquam pretio, 13. & c[illegible] Eccleſiaſtico, 13. quæſt. 2.*

d *Ca.non ſatis,8.§.Sepultura,& cap cum in* A
Eccleſiæ corpore 9.de Simon.lib.5.tit.3. ca.in Eccleſiaſtico, & ca. quæſta eſt, 13. quæſt.2.

e *Dicto ca.quæſta eſt.& ca.poſtquam pretio victus,& ca.in Eccleſiaſtico, 13.quæſtione 2. Geneſ.ca.23.*

f *Cap.ad Apoſtolicam,42.de Simon & ideo vt ibidem, notat Gloſſ. poſſunt clerici, ea quæ laudabili conſuetudine præſtantur, pro exſequiis mortuorum, pro Sacramen* B
tis, non quidem per viam petitionis, ſed denuntiationis poſtulare, quæ & per officium iudicis concedenda ſunt, cap. nouit, de Iudi. Notat. & Gloſſ. 1. ad cap. ſuam nobis, de Simo. quod Curio ſeu Presbyter Parochianus, tenetur gratis exſequias mortuorum peragere, nihilominus quædam licere pro eiſdem accipere, ſi ſumptus ei deſint, vel munera oblata, vt in cap. iudices, 1. quæ-
ſtione 3. Neque ideo minus dici eum gra- C
tis facere; exemplo teſtis, qui recipit ſumptus & viaticum, & nihilominus gratis deponere, vel teſtimonium ferre dicitur. can. ſi teſtes, §. venturis, 4. quæſt. 3. vt & Epiſcopus, qui gratis conſecrare Eccleſiam debet, non prohibetur procurationem pro conſecratione accipere. ca. cum ſit Romana, de Simo. Neque etiam improbatur, clericum locare operas ſuas, ſi non habeat vnde vi-
uat, ca. 1. & 3. 91. diſtinct. Et in ſumma: D
inſpicienda conſuetudo in recipiendis muneribus circa ſpiritualia, iuxta ca. Agathoſa, 63. diſtinct. ca. cõqueſtus, nona quæſtio. 3. §. conſuetudinibus, de Sanctiſſi. epiſco. in Nouellis Iuſtiniani.

g *Apud D. Cyprianũ ſermo. quarto, de mortalita. ca. quam præpoſterum, ca. vbicumque ſepeliantur, ca. habet forſitan, & ca. qui diuinam vocationem, 13. quæſtio. 2.*
Atque Di. Iohan. Chryſoſtomus in epiſto- E
lam ad Hebræos. prohibet cũ Diuo Paulo prima ad Theſſ. capit. 4. Cæterum fletus alia ratione quam deſperationis reſurrectionis, non eſt improbatus, veluti ob receſſum boni viri, vt Actorum, capit. 5. curauerunt viri timorati ſepulturam Diui Stephani, & fecerunt planctũ magnum ſuper eum. Et Origenes teſtatur ſuper Iob. lib. 3. Conſuetudinem lugendi ſuper mortuos, fuiſſe ſeptem dierum & totidem noctium. Meminit & D. Cyprianus ſermone de Mortalitate, de lugubri amictu & luctu. Sic etiam non prohibetur mortuos lugere abſolute, ſed inordinate & impendenter lugere; vt docet D. Chryſoſt. homilia 61. in 11. caput Iohannis in Exhortatione mortali, & ſermo. 3. ad Philippenſes. Metaphraſtes etiam funera hominum cum lamentatione facta teſtatur. & Gregorius Turonenſis, lib. 5. hiſtoriæ capi. 34. eadem etiam cum veſtibus lugubribus. Sic apud Græcos ex leg. Solonis, & poſtea apud Romanos ex legib. 12. tabularum lamentationes nimiæ, & potius ſimulatæ quam veræ ſublatæ ſunt: ex funeribus, & præficæ abolitæ. Sic cautum: Mulieres, genas ne radunto, neve leſſum, funeris ergo, habento, *vt eſt apud Ciceronem ſecundo, de Legib. & ſecundo Tuſcul. Verum autem luctum non ſolum non ſuſtulerunt, ſed etiam quibuſdam perſonis neceſſario imperarunt vt mulieribus virum amittentibus vnius anni. leg. 1. & 2. Cod. de Seruo. corrup. leg. 4. ad Senatuſc. Tertul. Cod. olim decem menſium, quibus annum Romulus concluſit. vt Author. Ouid. primo. Faſtor. vbi adiicit:*

Per totidẽ menſes a funere coniugis vxor,
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Iunge, leg. Decreto. 15. Ex quib. cauſ. in fa. irrog. lib. 2. Cod. titu. 12. Imperatur & luctus parentum filiis etiam exhæredat[illegible], & aliis perſonis, vt in leg. fin. leg. genero, octauam, leg. parentes, 23 de his qui notan. infam. lib. tertio, Pandect. titul. 2. Iiſdemque Romanorum legibus determinatum quos lugeri non tenemur, veluti hoſtes, perduellionis damnatos, ſuſpendioſos, qui manus ſibi intulerunt, non tædio vitæ, ſed mala conſcientia. leg liberorum, 11. §. non ſolent autem, de his qui nolunt infam. P. l. minime, 34.

me, 34. de Religioſ. & ſumt. fune. Pand. A
libr. 11. titul. 7. Pœnas etiam ſtatuerunt in
eos, qui iuſta & exſequias defunctis fieri
impedimento fuerint, ut liquet ex conſti-
tutio. Nouellæ Iuſtiniani, 60. ut defuncti
ſeu funera eorum non iniurientur a cre-
dentibus, &c.

h *Can. non oportet, de Conſecrati. diſtinct. 1.*

i *Can. nemo, per ignorantiam, 40. de Conſe-*
crat. diſtinct. 2. ubi tamen Gloſſa notat ad
verbum, mortuum, *illud intelligi de lai-* B
co, quia inquit, & clerici mortui, bene in-
duuntur veſtibus ſacris. exſtat can. nullus
mortuus, 18. 13. quæſt. 2. qui tamen id non
dicit, ſed tantum ait, nullum laicum intra
Eccleſiam ſepeliri debere, niſi ſint fideles
laici, aut Epiſcopi, aut Presbyteri. Panor-
mit. tamen quæſt. 3. ſequitur numero ſepti-
mo, dictam Gloſ. & ait, ſepeliendos Cleri-
cos, cum veſtibus propriis ordinis, maxime
Epiſcopos & Presbyteros, quamquam D. C
Clemens in epiſtola ſecunda ad Iacobum
fratrem Domini, unde ſumtus eſt canon,
abſolute de omnibus loquatur. Nemo (*in-*
quit) per ignorantiam clericus, palla
mortuum credat obuoluendum, aut
clericus ſcapulas operire velit, quæ fuit
in altari, aut certe quæ data eſt in menſa
Domini: *ut putarem Clementem loqui de*
palla tantum, & non prohibere, quin aliis
veſtibus ordinis quis ſepeliatur indutus. D
Hoc probat etiã, in ſepultura epiſcoporum
& presbyterorum, quos negat ſepeliendos
ſine veſtibus ordinis. Rebuffus in præfatio-
ne tractatus de Senten. prouiſionalibus nu.
43. 49. Quia (inquit) veſtes ſacerdotales
ſignificãt eorum virtutes. Mos tamen fuit
aliquando gentium ſepeliendi cum veſti-
bus & aliis rebus pretioſioribus, unde &
prodit actio Sepulcri violat. in eos qui ſpo-
liaſſent ſepulta cadauera, l. prætor ait, 7. §. E
aduerſus eos. de Sepul. viola. lib. 47. P. tit.
2. Morem hunc reprobauit Vlpia. in l. etſi
quis impediat, 14. §. non autem oportet, de
Religioſ. & ſumti. funer. lib. 11. titu. 7.
non oportet inquit ornamenta cum corpo-
ribus condi, nec quid aliud huiuſmodi,
quod homines ſimpliciores faciat. & La-
ctant. lib. 2. de Orig. error. c. 4. Unde recte
reſpondiſſe videtur, Rebuf. non reſtitui ex-
ſecutori teſtamenti impenſas, quas fecit
pro emendis veſtibus, ut in his mortuus ſe-
peliretur, exceptis Presbyteris & Epiſco-
pis: quia iſta etiam mandata, ut aliæ inanes
voluntates defunctorum contemni ab he-
redibus impune poſſunt. ut in l. fin. de Auro
& Arge. lega. lib. 34. ti. 2. Atque ita Mar-
cianus in ſeruo alieno 13. §. fi. ex auctorit.
Papiniani, de Lega. 3. ſtatuit ineptas vo-
luntates defunctorum circa ſepulturam,
veluti veſtes & ſimilia ſuperuacua non
valere. Idipſumque ſanxiſſe Lycurgum,
refert Alexand. ab Alexan. libr. 3. genia.
c. 2. & lib. 6. c. 4. conſentit Sacra ſcriptura
ſecundum Baldum. Videque diximus lib.
35. Syntag. ca. 23. num. 29. & 30. Hinc
tamen nemo exiſtimet veſtes lugubres,
pauperibus elargitas, in ſepulturis prohibe-
ri, quia iſtæ ad eelemoſynas pauperum per-
tinent, nec ſepeliuntur cum mortuo: quam-
quam quidam ad pompam ſolum abutan-
tur, ſed abuſus malorum, bonis inſtitutis
non officiunt.

k *Gloſſa, 8. de Relig. & ſumt. fun. l. nemo, 14.*
eod. titu. Cognitio quippe ſepulcrorum, ad
Pontifices vel principes iure ciuili pertine-
bat, l. hereditas 50. de Pet. heredi. P. lib.
5. tit. 3. l. fi. de Mortuo inferendo lib. 11. P. ti. 8.
Atque ab illis translatio prius poſtulata
impetrari debebat, l. cum in diuerſis, 44.
§. fin. de Religio. & ſumt fun. P.

l *l. ſi necdum, 10. de religio. & ſumt. funer.*
C. l. ſi quis eum, 40. eod. P. præſidique pro-
uinciæ tunc notio eſt, ne prohibeatur trãſ-
latio l. ne corpora, 31. eod. titul. P.

m *c. unico, de Sepultur. in Extrauagan.*
communi.

n *c. 1. de ſepultur. in Sex. Clemen. cupientes,*
2. §. final. de pœn.

Caput VI.

Ubi quiſque ſepeliri debeat.

IAM diximus in ſuperioribus, dum ſe obtulit occaſio, pauca, quo in loco quis ſepeliendus eſſet, verum per anacephaleoſin & ea & alia ſummarie referam eadem de re, vt faciliori methodo percipiantur a iuuenibus & tyronibus iuris pontificii. Sepeliendus ergo Chriſtianus in loco ſacro quem elegerit, ſi pubes ſit & capax electionis: *a* alioquin ſi non elegerit, aut impubes etiam ſit, eliget pater pro eo, ſi patrem habeat: *b* vbi nulla electio, in ſepulcro ſepelietur maiorum. *c* Si non apparet de ſepulcro maiorum, in Eccleſia parochiali. *d* Si in duabus Eccleſiis habuit domicilium, præuentioni locus erit, *e* ſed obuentiones quartæ diuidentur. *f* Si non eſt præuentio, ſed concurſus & contentio, epiſcopi diœceſani erit, litigantes vel contendentes ad pacem & concordiam reducere, qui iuriſdictionem habet. *g* Si agatur de vxore, ſi non elegerit ſepulturam, erit in ſepulcro mariti ſepelienda. *h* Fratres porro & ſorores, in eodem ſepulcro ponuntur, *i* parentes item & liberi, ſimul. *k* Debent autem ſepeliri prælati & beneficiarii in Eccleſia beneficii, quod ſi plura beneficia habent, locus erit præuentioni. *l* Monachi & moniales in ſuis monaſteriis, niſi tam longe moriantur extra illa, vt eo deferri commode nequeant, quo caſu tantum poſſunt eligere ſepulturam. *m.* D

S C H O L I A.

a *c.1.§.1.& c.cum liberum, de ſepultur. cap. 3. eo. tit. in Sex. Electio enim libera relinquitur, in qua & variare quis poteſt vſque ad vltimum vitæ ſpiritum, etiam ſi ante quis promiſerit, ſe inhumandum alibi, vel aliam Eccleſiam non ſe electurum, cap.1. de Pact. in Sex. c.1. de ſepult. in Sex. Clem. fin. §. ſi. de pœnit. Habet enim hæc electio ſpeciem vltimæ voluntatis, quæ mutabilis eſt, vſque ad vltimum vitæ ſpiritum, non obſtante promiſſione, de non mutando. l. ſi quis in principio. de lega. 3. l. 4 de adimen. lega. P. Cauendum tamen voluit lex ciuilis, ne in monaſteriis mulierum in*- E

A *tra clauſtra ſepeliatur vir, vel intra clauſtra monaſterii virorum, ſeu monachorum, ad quod mulieribus denegatur aditus, ſepeliatur mulier, iuxta c. 3. §. non ingredientur, Nouellæ 133. quomodo oporteat monachos viuere. vbi ratio.*

b *c. in noſtra, §. fin. de Sepultur. niſi ſit religioſus, cap. religioſi §. 1. de Sepult. in Sex.*

c *c. licet pater 4. de Sepult. in Sex. niſi repugnet conſuetudo capit. de vxore 7. §. primo eodem titul. apud Gregor.* B

d *c. is qui, de Sepultur. in Sext. & ibi Archidiaco. & Iohannes Andreas. Maiores dicuntur, pater, auus, ca. Ebron. 13. q. 2. Sed ſi pater eſſet ſepultus in vno loco, & alii maiores, vt auus & alii ſuperiores in alio, ſepelietur cum maioribus, non cum patre, Ioannes Andreas per c. 2. & c. fraternitatem, de Sepultur. & cap. cum quis, eo. titul. in Sex.*

C e *cap. 1. de Sepultur. dicto. cap. 15. qui, cum ſimilib.*

f *cap. duobus eod. tit. de Sepultur. in Sex.*

g *c. cum quis, de Sepultur. in Sex.*

h *ca. conquerente, de offic. ordina. cum ſimul. argu. l. æquiſſimum, de vſufruct. P.*

i *ca. 1. & 2. & ca. vnaquæq;, 13. q. 2. c. de vxore, 7. de Sepult. Si tamen vxor habuerit alios maritos, ſi non elegerit, eſt cum poſtremo ſepelienda, c. 3. §. fin. de Sepult. in Sex.* D *gloſſa ad can. vnaquæq; ad verba, in morte. 13. q. 2. Alexan. ab Imola. ad l. cũ quidam col. 3. de Iuriſdictio. omn. iudi. P quemadmodum mulier ſequitur virum vltimum in honore & domicilio l. filii, §. 1. ad municipal. in P.*

k *can. vnaquæq; §. 13. quæſt. 2.*

l *dicto canon. vnaquæq;. §. Ioſeph, §. de nonnullis, 13. quæſt. 2.*

m *quia beneficiarii cenſentur habere domicilium in loco beneficii, cap. 3. de Tempo*- E *rib. ordinatio. in Sex. & id maxime verum in prælatis, qui habentur pro viris & coniugibus Eccleſiarum. In can. ſi ... 7. q. 1. cap. 2. & 3. de Tranſlatio. epiſco*

n *c. ſi religioſi, de Sepultur. in Sex.*

Cap

Capvt VII.

1 *Quibus denegetur Sepultura Eccleſiaſtica.*
2 *Tēpore interdicti in loco qui ſepeliri poſſint.*
3 *Num ſupplicio affecti ſepeliendi.*
4 *Sepelientes prohibitos ſepeliri, puniuntur, reconciliatur cœmeterium.*

1 NVlli Chriſtiano generaliter ſepultura deneganda eſt, niſi ſpeciali iuris conſtitutione ab ea ſubmoueatur: *a* vel quia iam ſepulcrum alterius ſepulturæ conceſſum eſt. *b* Prohibētur, ne ſepeliantur, qui ſibi mortem ex propoſito & ſponte inferunt, *c* non ſi caſu: *d* excommunicati, *e* niſi abſoluti fuerint: *f* ſuſpenſi ab ingreſſu Eccleſiæ: *g* manifeſti vſurarii: *h* Monachi, inuenti in morte proprietarii: *i* exenterati, ſeu quorum oſſa ſeparata ſunt a carne elixatione alio transferenda: *k* interdicti, *l* pagani: *m* qui reliquerunt contra prohibitionem Eccleſiæ tutorem presbyterum. *n* raptores, nolentes ſatisfacere: *o* in ſceleribus ſuis mortui. *p* Non communicantes, ſaltē ſemel in anno, nec confitentes, ſi nō oſtenderint ſub mortem ſigna contritionis: *q* Blaſphemi in Deum & ſanctos, qui pœnitentiam ſibi impoſitam noluerint implere: *r* Hæretici. *s*.

2 Si etiam in aliquo loco generale ſit interdictum, in eodem omnibus denegatur ſepultura, exceptis clericis, qui ſeruauerint interdictum: qui poſſunt in cœmeterio Eccleſiæ ſine campanarum tamen pulſatione, & ſine ſolemnitatibus cum ſilentio tumulari. *t*.

3 Vltimo etiam ſupplicio affectus, pro ſuis ſceleribus. Si vero de peccatis confeſſi & contriti fuerint, non denegatur ſepultura ſacra & communio ſecundum canones, quamquam iure in grauioribus criminibus in exemplari pœna, inhibeatur. *x*

4 Quod ſi accidat aliquando, de facto ſepeliri, qui prohibentur, exhumanda & efforienda ſunt eorum corpora, ſi diſcerni poſſunt, & cœmeterium ita pollutum, priuſquam alii Chriſtiani ibi condantur, reconciliandum eſt. *z* Atque qui contemtis Eccleſiæ clauibus, aut interdicti tempore, in Eccleſiis aut cœmeterio auſus fuerit ſepelire, ipſo facto, in excommunicationis ſententiam incurrit: a quo non poteſt abſolui, niſi prius ad arbitrium epiſcopi Diœceſani, his, qui inde læſi ſint, ſatisfecerit: *aa* verumtamen ſi excommunicatus pro manifeſtis exceſſibus, videlicet homicidio, incendio, violenta manuum iniectione in perſonas Eccleſiaſticas, Eccleſiarum violatione vel inceſtu, fuit, dum ageret in extremis, per presbyterum ſuum iuxta formam Eccleſiæ abſolutus, non debet cœmeterium & alia Eccleſiæ ſuffragia denegari. Sed eius hæredes, & propinqui ad quos bona peruenerunt ipſius, vt pro eodem ſatisfaciant, cenſura Eccleſiaſtica ſunt compellendi. *bb*.

Scholia.

a *Pœnæ ſpecies eſt, ſepultura priuari, vt addidit Veſpaſianus Imperator, pœna quondam coniuratorum vt inſepulti proiicerentur, teſte Suetonio in Veſpaſia. c. 2. ita & corpora eorum etiam qui capite damnantur proximis neganda non ſunt, l. 1. & final. de cadauer. punitor lib. 48. P. titul. 24. Et exemplum apud D. Ioannem, capit. 19. Verſ. 30. l. obnoxios 11. de Religio. & ſumtu. funer. libro tertio, C. titul 34. Imo neque voluntas implenda eius, qui mandaret reliquias ſuas poſt mortem in mare abiici, & noluit ſepeliri, laudandusque heres, qui humanæ conditionis memor, etiam contra voluntatem teſtatoris poſt mortem curauit ſepeliri. l. quidam in ſuo, 17. de Condition. inſtitutio. P. neque auditur interceſſio ſeu appellatio prohibentis prætextu debiti, debitoris corpus condi ſepultura, l. fin. & authen. ita de nuum, de ſepulc. violato, lib. 9. C. tit. 19. videantur Nouell. 60 & 115. cap. 2. l. 2. de in ... s. in P. l. 38. de Relig. & ſumt. funn. P. ... appellatio pro iure ſepeliendi conſ...*

recipiatur,c. ex parte. ſi de ſepult. Fuerunt A *aliquando Chriſtianis ademta cœmeteria, ſub imperatoribus primis, quæ illis Galienus pacem concedens permiſit recipere, vt ſcribit Euſebius libro ſeptimo capit. 13.*

b *vide Angelum Clauaſium, in Summa, in verbo ſepulturam, numero 41.*

c *can. placuit, 33. quæſt. 5. hinc fit, quod in torneamẽtis, vel duello decedentes, aliquãdo prohibiti fuerint a ſepultura. capit. 1. & 2. de Tornea. lib. 5. tit. 15. quamuis rur-* B *ſum fuerint torneamenta reſtituta per c. vnic. de torneamentis in Extrauaganti. Ioan. 22. vide ca. quicumque 23. quæſt. 8. de mortuis in bello, in ludo, in rixa.*

d *cap. ex parte, 11. de Sepultur.*

e *c. ſacris, 12. de ſepul. c. ad hæc 5. de priuileg. Clem. 1. de Sepultur.*

f *c. fin. de ſepultur. cap. in literis, de Raptor.*

g *c. is cui, 20. §. talis quoque, de ſentent. excommun. in Sex.* C

h *c. quia in omnibus, de vſur. in Sex. cap. 2. eod. tit. in Sex. Clem. vni. de Sepultur.*

i *c. monachi, 2. §. qui vero. cap. ſuper quodam. 4. cap. cum ad monaſteriũ, 6. §. quod ſi proprietas, de Statu monachor.*

k *c. 1. de ſepultu. in Extrauag. communib.*

l *c. in noſtra præſentia, de Sepultur. Clem. 1. eo. tit. cap. cum & plantare 3. §. quod ſi tẽplarii, de priuileg. niſi clerici ſint qui mortui fuerint. In quibus adhuc eſt diſtinctio* D *ſeruanda & modus cap. quod in te, 11. §. 1. de pœnitent.*

m *ca. Eccleſiam de conſecratio. diſt. 1. Proinde partus mortui ſeu abortus non ſunt ſepeliendi in cœmeterio. quia pro paganis habẽtur, nondum baptizati, vide Angelum Clauaſium, in Summa in verbo ſepultura, num. 31.*

n *can. neq; apud, 88. diſt. ex Diuo Cypriano.*

o *Vide caput 2. de raptorib.* E

p *ca. placuit. 33. quæſt. 5. cap. 2. de Furtis.*

q *c. omnis vtriuſq; ſexus, de Pœnit. & remiſſ.*

r *cap. 2. de maledic. lib. 5 tit. 26.*

s *c. excommunicamus, 13. §. credentes, de hæretic. cap. quicumque eo. tit. in Sex.*

t *cap. quod in te, de pœniten. & remiſſio. libro quinto, titul. 38.*

v *ca. quæſitum, 13. quæſt. 2. l. 1. & fin. de cadauer. punit. P. Accedere debet tamẽ principis vel iudicis auctoritas, qui interdum iubent ad diuturnum exemplum, cadauera punitorum in loco ſupplicii remanere l. 2. de cadauerib. punitor. P.*

x *vt proxime dixi.*

y *capite laicus dicto titulo, de ſepultur.*

z *c. conſuluiſti, de conſecrat. Eccleſ. vel altar.*

aa *Clem. 1. de ſepultur.*

bb *hæc verba ſunt cap. fi. de ſepultur. Forma abſolutionis, cuius meminit, exſtat in c. ex tenore. c. cum deſideres, de Senten. excom. Ratio deciſionis, quia ante mortem per abſolutionem, reſtitutus eſt abſolutus communioni, ideo communicari poterat viuo, & proinde non eſt neganda communio ſepulturæ mortuo c. ex parte, de ſepultur. ca.* C *ſane. 24. quæſt. 2. Aliquando tamen & reconciliato viuenti ad terrorem aliorum denegatur ſepultura. vt in c. 1. de Torneamẽt. c. ſuper eo de raptorib. Quomodo etiã cõpellantur hæredes ſatisfacere pro damno delinquentis abſoluti, vide caſus ſimiles, in c. tua nos, de Vſur. c. in literis de Raptorib.*

Caput VIII.

Cauſæ aliquæ ſepulturæ Eccleſiaſticæ.

D Loca ſacra & religioſa, plures ob cauſas deputata ſunt ſepulturæ. Primum ne corpora mortuorũ a ſpiritibus malignis ſeu a dæmonibus vexentur, qui ſacris thurificationibus & orationibus repellũtur. *a* Deinde, quod ibi ſepulti, ſanctorum commendantur ſuffragiis, quorum nomine Eccleſiæ, & cœmetria, Deo conſecrantur. *b* Et poſtremo, vt proximi defunctorum, eorum memoriam certam habeant, E dum ad tumulos & Eccleſiam veniunt, *c* frequentiuſque preces apud Deum pro illis effundant, vel ab aliis fieri curent, quibus maxime iuuantur, vt ſoluantur per Deum a peccatorum nexibus, *d* ſi modo mortui non fuerint in peccato mortali. *e*

Scho-

Scholia.

a *vide quare dæmones cadauera frequentent apud D. Chryſoſtomum, homilia in Matthæum, Tomo 2. & Franciſcum Venetum. Tomo 2. problematum ſacræ ſcripturæ ſect. 2. problem. 79. & 80. D. Matthæi. c. 8.*

b *ca. non æſtimemus. cauſ. 13. q. 2.*

c *ca. cum grauia peccata. 13. q. 2.*

d *Sic quatuor modis animæ defunctorum iuuantur, ante diem Iudicii: oblationibus ſacerdotum, precibus ſanctorũ, charorum eleemoſynis, ieiunio cognatorum. Auguſt. lib. de cura pro mortuis habenda. capit. 2. can. animæ defunctorum, can. pro obeuntibus. can. tempus. 13. q. 2. Ponitur autem ratio commemorationis mortuorum, tertii, quadrageſimi, trigeſimi & aliorum in canon. quia alii tertium 13. q. 2.*

e *quia mortuis in peccatis mortalibus, non proſunt orationes, in ea, in præſenti ſeculo, 13. quæſt. 2.*

DE HOSPITALIBVS & Eleemoſynis.

a Titvl. XVI.

a Nos tractamus de his. *lib. 15. Syntagma. capit. 28.*

Cap. I.

1 *Continuatio, & quid hoſpitale, & eius ſpecies*

INter res, quæ ad cauſam religionis pertinent, & ad pietatem, ſunt hoſpitalia, in quibus opera miſericordiæ exercẽtur. *a* Hoſpitalis nomen generale eſt, pertinens ad omnem, cuiſcunque generis ſit, hoſpitis receptionem. *b* Continentur itaque eo Xenodochia, in quibus pauperes peregrini recipiuntur: Orphanotrophia, vbi pauperes orphani aluntur: Gerontocomia, in quibus ſenes pauperes nutriuntur: Noſocomia, vbi pauperes morboſi ſunt: Brephotrophia, vbi expoſiti infantes inuenti curantur: aliaque pia loca eiuſmodi, quæ a fidelibus Chriſtianis caritatis gratia & pietatis, ædificata & dotata fuerunt. *c*

Scholia.

a *Multis modis commendatur hoſpitalitas, vt Leograta, & ab eodẽ etiam commendata: Et probatur in principio 42. diſtin. vbi clericum ordinandum ex ſacra pagina, hoſpitalem eſſe debere probatur. Iuſtin. in l. ſancimus res ad venerabiles Eccleſias 22. & l. vt inter 23. de ſacroſanct. Eccleſ. hoſpitalia inter res diuinas connumerat.*

b *nulla inquiſitione facta perſonarum, vt meritum habeamus in recipiendis peregrinis, ob Deum, cano. quieſcamus, 42. diſtinctione.*

c *de omnibus his generibus hoſpitalium, fit mentio in dictis ll. ſancimus res 22. & ſeq. 23. de ſacroſanct. Eccleſ. ca. in qualibet, & ſeq. ſancimus 23. quæſt. 8. vide quæ diximus de hoſpitalibus. libr. 15. Syntagm. cap. 28. & multa quæ tractat Lapus de Caſtellione. lib. de hoſpitalitate & hoſpitalibus.*

Capvt II.

1 *Diſtinctio in religioſa & non.*

2 *Cura eorum cuius.*

HOrum hoſpitalium, † quædam religioſa dicuntur, quædam non religioſa. Religioſa ſunt, quæ Epiſcopi auctoritate, ad vſum hoſpitalitatis, & pauperũ prouiſionem, deputata ſunt. *a* Non religioſa, quæ ſine epiſcopi auctoritate conſtructa, & pauperibus deſtinata fuerunt. 1

Religioſa ad ſolicitudinem † pertinent epiſcopi, vt relicta, ſecũdum præſcriptum vſum, expendantur: *b* Alia ad patronorum curam pertinent, *c* non ad epiſcopum: quemadmodum neque exemta, præterquam in negligentiam rectorum ſeu præpoſitorum. Quo caſu iura & bona ipſorum, epiſcopus poteſt reuocare ab illicitis detentionibus, & iubere collabentia reparari, auctoritate apoſtolica, iure ſibi conceſſa, *d* & eadem poteſt reformare, & 2

in priſtinum ſtatum fundationis reſtitue-re, cum cenſuris Eccleſiaſticis, & inuocato brachio ſeculari, ſi opus ſit, *e* ſine præiudicio exemtionis in aliis. *f*

Scholia.

a *cap. ad hæc, de religioſ. domi.*

b *ca. de Xenodochiis 3. de religioſ. domi. Clemen. 1. quia contingit eo. tit. fin. cap. inter dilectos, de donatio. Sequenda tamen hodie Concilii Tridentini Deciſio, Seſſio. vigeſima ſecunda, cap. octauo, atque mortuis etiam Patronis, recte epiſcopus curam habebit horum hoſpitaliũ, & ut pia morientium mandetur executioni voluntas, & cœpta ædificari, perficiantur eius ope, imo & iuſſu laici iudicis cogi poſſunt. §. ſi quis autem voluerit, de Eccleſiaſtic. tit. Nouell. 131. & in Græca conſtitutione Iuſtiniani nuperrime conuerſa in Latinum. in l. ſancimus, ſi quis moriens, 46. de Epiſcop. & cleric. quæ ſumta videtur ex §. ſi quis ædificationem. c. 10. Nouella 131. quemadmodum & generaliter ad curam epiſcopi pertinet, ut piæ teſtatorum, vel ab inteſtato decedentium, voluntates impleantur, & cogãtur hæredes eis ſatisfacere, quanquam teſtator prohibuerit, ne epiſcopus huic rei ſe immiſceret. l. nulli licere decernimus, 28. iuncta authen. licet teſtator. C. de epiſcop. & cler. §. ſi quis autem pro redemtione. ca. 11. Nouella 131. quod de iure Pontificio ſtatutum. c. tua nobis 17. de teſtam.*

c *Clem. 2. de religioſ. domi. ca. irrefragabili. de offic. ordin. c. ad abolendam. vide allegata in Clem. 1. de ſupplen. neglig. præla. & concilium Tridentinum ſeſſio. 7. ca. 15. de reformatio. & ſeſſio. 22. c. 6. & 8. & ſeſſio. 25. cap. 4. & 8.*

d *c. 2. & c. quoniam. de offic. ordin.*

e *Clem. 2. de ſtatu monachorum.*

Caput III.

1 *Ex quibus conſtent hoſpitalia.*
2 *Eleemoſyna quid.*
3 *Duæ ſpecies.*

A Fundationes horum locorũ, ſunt eleemoſynæ piorum virorum. *a* Et ideo alicubi vocantur eleemoſynatiæ, *b* & quod etiam in eleemoſynas diſtribuãtur eorum bona: alibi & hoſpitale, domus Dei dicitur. *c*

Eleemoſyna, eſt omne pietatis opus, impenſum proximo, ſiue corporale, ſiue ſpirituale, *d* opus miſericordiæ veriſſimæ. *e* Largitio tamen nõ eſt putanda nec eleeB moſyna, ſi pauperibus diſpenſetur, quod ex illicitis rebus acquiritur, quia qui hac intentione mala accipit, ut bene diſpenſet, grauatur potius quam iuuetur. *f* Neque eſt faciẽda eleemoſyna ex fœnore ſeu vſuris, *g* ex rapina: *h* hæc enim Dominis reſtituenda ſunt, ut hæredibus eorum. Si tamẽ hi quibus reſtitutio facienda eſt, non ſuperſint, vel hæredes, non improbatur, ſi fiat conceſſio eorum pauperibus, vel EcC cleſiæ. *i*

Scholia.

a *ut conſtat ex ſupra citatis iuribus, ex Clemen. 2. de religioſ. domi.*

b *Clementina 2 de præbendis.*

c *can. dilecti, de appellatio. dixit enim Deus,* hoſpes eram, & recepiſtis me. *Matth. 25. verſ. 35.*

d *duæ eleemoſynæ ſunt ſpecies, una cordis, al-*
D *tera pecuniæ, ex diuo Auguſtino, ex can. duæ ſunt eleemoſynæ, 45. diſtinct. Ruſſinus & in ca. Tria ſunt genera 45. diſtinct. can. de quotidianis, de pœniten. diſtin. 3. Tria conſtituuntur genera eleemoſynarum. Vna corporalis, dare egeti quicquid potueris: Altera ſpiritalis, dimittere a quo læſus fueris. Tertia delinquẽtẽ corrigere, & errantes in viam deducere veritatis.*

e *can. qui vult. de pœnit. diſtin. 3.*

E f *Sic ait Diuus Auguſtinus lib. 1. epiſtolarum, epiſt. 110. Sagrio epiſcopo ſcribens, refertur in can. non eſt putanda, 1. quæſtio. 1. ubi gloſſa id explicat, & verum dicit, cum dominium non eſt translatum ex illicitis rebus, vel ſi repetitio competat, contra*

*ſi non competat. Nam ex hoc malo bonum
fieri poteſt, ca. quibus etus, 14.q.5. quare
meretrix, facere poteſt eleemoſynam, ſed
non latro, quia illa non tenetur ad reſtitu-
tionem dati, vt hic. Turpiter namque fa-
cit, quod ſit meretrix: ſed non turpiter ac-
cipit, quia meretrix. l. idem. §. quoties, de
condictio. ob turpem cauſam. P. Tamen ſi
pecunia Simoniaca fuerit fundata Eccle-
ſia, nō erit demolienda: etſi de alienis facta
fuerit & cōſecrata, ſed eius æſtimatio dan-
da, can. comperimus, 14. quæſt. 6. can. au-
rum, 2. q. 2.*

g *can. nolite, 14. quæſt. 5. ca. qui in omnibus,
3. de vſur.*

h *ca. ſi molaus, ca. ſcriptum eſt, 14. q. 5. cap.
ſuper eo, 2. §. qui autem, de raptor.*

i *ca. nemo qui rapuit, 14. quæſt. 5. cap. cum
tu manifeſtos vſurarios, 5. de vſur. e.ap. ſic-
ut dignum. §. eos inſuper, de Homicid. ca.
ea te de iureiuran.*

Cap. IIII.

1 *Cura & diſpoſitio hoſpitalitatis.*
2 *Quæſtores.*

EXemplum hoſpitalitatis, & eleemoſy-
narum faciendarum, dedit ipſe domi-
nus Ieſus, qui loculis, quos habebat neceſ-
ſitates pauperum ſubleuabat. *a* Deuſque
paupertatem eſſe voluit, vt ſuſtinentes, per
patientiã, coronarẽtur, & diuites in ipſis, *b*
mererentur. *c* Sic Deus omnib. hoſpitali-
tatem commendauit, ſed maxime clericis,
quorum res debent eſſe cõmunes, ad ſuſ-
ceptionem pauperum & peregrinorum, *d*
& multo magis res religioſorũ & epiſco-
porum. *e* Fouere itaque epiſcopus debet,
& conſeruare fundationes in hoc opus, in
ea bona conditione, qua decretæ ſunt. *f*
Gloria quoque epiſcopi, pauperum opi-
bus prouidere, *g* atque, bonis viris admi-
niſtrationẽ bonorum hoſpitalium com-
mittere, qui ſciant, velint & poſſint, loca
ipſa, bona eorum, & iura vtiliter gerere:
adminiſtrationis rationibus ſingulis annis
auditis. *h* Commiſſis tamen patronis iuri-

A bus propriis, & militibus ſacris, qui libere
ſua hoſpitalia vel commendas regunt. *i*

Proſpiciet autem epiſcopus, ne bona ad
vſum pauperum deputata hoſpitalium, ad
alios vſus, quantumuis pios, transferatur. *k*
Niſi ſedes Apoſtolica id ex cauſa ſtatuerit, *l*
vtq; antiqua conſuetudo hoſpitalium pio-
rum locorum ſeruetur, circa adminiſtra-
tionem bonorum, circa altaria, præsbyte-
ros, ſacramenta Eccleſiaſtica, pauperibus
B diſtribuenda, & ſimilia. *m*

Circa quæſtores etiã eleemoſynarum,
ne prætextu religionis vel indulgẽtiarum,
populum circumueniant, niſique proba-
tis & viſis facultatibus conceſſis, admit-
tant, prouide inuigilabunt. *n*

Scholia.

a *ca. duo, cauſa 23. q. 4.*

b *ca. ſicut in 2. 47. diſt. quemadmodũ enim
ſunt quædam exercitia corporalia ad vi-
C res corporis & ſanitatem conſeruandam,
vt ludus pilæ, & alia de quib. tractat Hie-
ronymus Mercurialis de arte gymnaſtica,
Galenus & alii: ſic in ſpiritualibus quæ-
dam ſunt exercita, quæ ſopita excitant a-
nimã, ad diuina, & excitatã adſeruant in
bona voluntate, & Dei cultu, vt ceremo-
niæ, mediationes, paupertas, & alia id ge-
nus plura, inter Chriſtianos receptiſſima.*

c *in prin. 42. diſt. D. Lucæ 11.*

D d *ca. quoniam quicquid, 16. quæſtio. 1. can.
quia tua fraternitas, 12. qu. 3. ſic enim &
recte aduenit dictum in Chriſto:* vende o-
mnia quæ habes, & da pauperibus, &
ſequere me: *dare inquam antequam ſe-
qui incipiunt, & dum ſequuntur.*

e *ca. volumus, 89. diſt. ca. mos eſt, 12. q. 2.
Sic electus epiſcopus, propter inhoſpitalita-
tem reiicitur, in can. archidiaconum Flo-
E rentinum, 45. diſt.*

f *Clementina, 2. de relig. domi.*

g *ca. gloria epiſcopi, 12. q. 1.*

h *c. cler. 2. §. vt autem, de relig. domi. §. œco-
nomos, de ſanctiſſimis Epiſcopi. in authen.
quo corrigitur. l. orphanotrophos. de epiſc.
& cler. & §. pen. de eccleſiaſt. tit.*

k *dicto ca. viduas honora, & ibi glo. 1. q. 2. vt nec Eccleſiæ, canonicos plures, quam ſuppetant facultates, recipere tenentur. ca. omnes. de conſecrat. diſt. 1. c. 1. de inſtitutio. Nouella 3. Iuſtinia. vt determina. ſit numerus clericor. §. 1. & fin.*

l *ca vnum. §. alias, 25. diſt. ca. pulcra, circa medium. 86. diſt. ca. non cogantur 41. diſtinctio.*

m *ca. fratrem, & can. Dominus 36. diſt.*

Cap. VI.

Eleemoſynarum vis.

1 PRopter eleemoſynas elargitas, † Deus ſuſpendit flagella: ſicut & immittit, quando pauperibus detrahũtur. *a* Quando Eleemoſyna fit intentione ſubleuandi proximum, opus eſt miſericordiæ. Quando vero intentione compenſationis pro debito diuinæ offenſæ, eſt opus iuſtitiæ, & eſt ſatisfactoria proprie, vt prior pertinet ad meritum vitæ. *b* Habet Eleemoſyna præſentis vitæ & futuræ remunerationẽ. *c* Redimuntur & ieiunia largitione Eleemoſynarum, *d* & peccata, *e* quo fit, vt etiam indulgentiæ concedantur cum conditione largiendi Eleemoſynam, ad ſubuentionem, vel hoſpitalis, vel ad auxilium ædificationis loci pii, vel Eccleſiæ, quarum indulgentiarum formam, normamque veniendi quæſtorum, & modum, & eligendi: ob vitandas impoſtorũ circumcellionum fraudes, tradidit cõcilium generale. *f* Proſunt & iura hoſpitalitatis & eleemoſynæ peccatis mortuorum, & pœnis pro eis debitis, ſi eorum nomine fiant. *g*

Scholia.

a *ca. reuertemini 16. q. 1.*

b *Angelus Clauaſ. in ſumma verbo eleemoſyna. num. 11.*

c *quod multis ſacræ paginæ probatur. In principio 42. diſtinct. cap. 2. verba Apoſtoli 33. q. 5.*

d *ca. non cogantur, 42. diſtinct. capit. 2. de maledic.*

A e *ca. qui vult confiteri, de Pœnitent. diſt. 6.*

f *ca. cum ex eo 14. de pœnit. & remiſſ. iunge ca. pen. eiuſ. tituli de his, qui poſſunt dari, & quatenus tales indulgentiæ repetuntur, & abuſus quæſtorum indulgẽtiarum, & eleemoſynarum, in Clemen. 2. de pœnit. & in c. tuarum, 1. de Priuileg. libro quinto. tit. 33.*

g *ca. non exiſtimemus, & ca. animæ defunctorum, & ca. tempus, 13. quæſt. 2. ca. ſane quod. 24. q. 2. ca. ab infirmis, 26. q. 7.*

B

DE INDVLGENTIIS & remiſſionibus.

a TITVLVS XVII.

a Tractatur titulo *de Pœnitent. & remiſſ. libr. 5. Decret. tit. 38. in Sexto lib. 5. tit. 10. can. hi qui. §. ſed exemplo. 50. diſt. in Decret. de pœnitentiis, per 7. diſtinct.*

C

Caput I.

1 *Continuatio, & quid indulgentia generaliter,*

2 *Et in ſpecie,*

SEd quia incidimus in indulgentias, non alienum erit ab ordine & inſtituto curſu, de illis, quæ a iure pontificio tractantur, præcipua capita tradere. Indulgentia generaliter nihil aliud eſt, quam remiſſio eius, quod ſi non remitteretur, faciendum eſſet. Proinde diſtinctio indulgentiarũ, ex earum tenore, cauſa & fine, quibus adhibentur, metienda eſt: *a* ſicque indulgentiæ Eccleſiaſticæ tantum valent & remittunt, quantum ſonant. *b* Eoque modo indulgentia, quos liberat, notat, nempe quod oſtendat, liberatos, pœnam a qua eripiuntur, meruiſſe. *c* Et ideo in indulgentiarum remiſſionibus, mirum non erit, interuenire confeſſionem, & agnitionem delicti remittendi.

D E

Definietur itaq; indulgentia Eccleſiaſtica, vt ſit remiſſio, a proprio iudice, ſeu poteſtatem habente, conceſſa pœnę debitæ pro peccato, poſt contritionem & confeſſionem de eo habitam. *d*

SCHOLIA,

a *Huc referri poſſunt omnes indulgẽtiarum ſpecies, quæ pro diuerſis ponuntur, a Ioanne Andrea. in cap. fin. de pœniten. & remiſſio. in Sex. ab Angelo Clauaſio. in Summa in verbo indulgentia. Scripſerunt & de indulgentiis Felinus Sandeus in fine ſuæ lecturæ, Ioannes Franciſcus de Pauinis in ſuis gloſſis, ad extrauagantem Clementis. §. incipientem,* vnigeniti filii, &c.

c *ſicut dicitur in l. fin. de Genera. abortuum. lib. 9. C. titul. 43. & ita indulgentia, niſi in ea ita expreſſe dicatur, pœnã quidem debitam, criminis remittit, & condonat, famam non reddit. l. in inſulam, 6. l. generalis indulgentia, 7. l. cum indulgentia 10. l. ſi deportationis, 12. & ſequen. de ſenten. paſſ. de reſtitut. lib. 9. C. titul. 1. aut niſi pleniſſima ſit reſtitutio in integrum, quæ omnia in priſtinum ſtatum reponit. l. 1. C. de ſenten. paſſ. & reſtit.* C *Simile dicitur de indulgentiis peccatorũ Eccleſiaſticis, quæ iuxta verba limitatum producunt effectum, quo nomine differunt a baptiſmo, in quo omnis lapſus reſtituitur in priſtinum ſtatum.*

d *colligitur ex c. quod autem conſuluiſti, 4. de pœn. & remiſſ. lib. 5. cap. 38.*

CAPVT II.

Diuiſio indulgentiarum, & de quibus fiant. D

INdulgẽtiarum quædam ſunt plenariæ, pœnæ & culpæ: *a* quædam limitatæ. Illas ſolus ſummus pontifex concedit: iſtas etiam epiſcopi. *b* Sic indulgẽtiæ, quæ dantur pœnitentibus & confeſſis, viſitantibus baſilicas diuorũm Petri & Pauli, Romæ in Iubilæo, habent *c* veniam omnium peccatorum pleniſſimam, *d* a ſummis pontificibus ex Dei miſericordia, & dictorum Apoſtolorum meritis conceſſam, ſeruatis E forma, & dierum numero, in viſitatione facienda conſtitutis. Fuerunt & aliquando conceſſæ a ſummis põtificibus, indulgentiæ plenariæ remiſſionis ſemel in vita, & ſemel in mortis articulo, ſine exceptione

A criminum, quas reſtrinxit Paulus 2. & retinuit caſus, in quibus etiam ex illis indulgentiis nemo alius, quam ſummus Pontifex poſſet abſoluere. *e* Conceſſerunt & ſummi Pontifices aliquibus aliis Eccleſiis & locis, plenarias indulgentias. *f*

SCHOLIA.

a *Indulgentiæ dantur pœnitentibus & confeſſis, Clem. vnic. circa fi. de reliq. & vene.*
B *ſanctorũ. c. 1. de pœni. & remiſſ. in Extrauag. communib. vbi gloſſa ad verbũ,* confeſſis, *qui eſt, inquit vere pœnitens & confeſſus, habet veniã culpæ, quã ſolus Deus in contritione remittit, quæ nõ datur niſi correcto, ca. peccati venia. de reg. iur. in Sex. & pœna æterna debita pro peccato mortali cõmutatur a Deo in pœnã temporalem. Nam ſicut culpa reſpectu eius, in quẽ peccatum commiſſum eſt, fuit infinita: ita &*
C *pœna deberet eſſe infinita. Sed infinita tollitur per remiſſionem culpæ. Verum quanta remaneat, ignorat miniſter Dei, qui in pœnitentiæ ſacramento, aliquã portionem illius pœnæ remittit, vnde miniſter Dei poſt præmiſſa, arbitratur de pœna quam credit ſupereſſe, ad arbitrium ſuum: & ad eum modum intelligitur, quod dicimus, omnes pœnitẽtias eſſe arbitrarias, can. tempora, 26. quæſtio. 7. cap. quæſitum, & ſeq.*
D *de pœnit. & remiſſion. Tanta tamen poſſet eſſe contritio confitentis, quod nedum culpa, ſed pœna prorſus tolleretur. Verum, quia hoc ipſum dubium eſt penes homines, miniſter Dei, præſertim Vicarius Chriſti, ſucceſſor D. Petri, iſtam pœnam certis de cauſis, vt in Iubilæo, & in voto ultra marino, & quibuſdam aliis commutat in certos actus ſatisfactorios, &c. Quid operentur etiam iſtæ remiſſiones fuſe Gloſſa ex diuerſis ſententiis proſequitur ad capit. quod autem, 4. ad verba,* vt proſint, *de Pœnit. & remiſſionibus.*

b *De vtriuſque pœnitentiis, in capit. 3. §. ad hæc, iuncta Gloſſa ad verba pœna & culpa. de Pœnit, & remiſſ. in Clement.*

c *c.1. 2.3.4.& 5 de pœn.& remiſſ.in extrauagantibus commu.vbi de anno Iubilæo, qui vt dicitur in primo capite, olim erat poſt 100.annos. Poſtea vero vt dicitur in 2.cap.fuit poſt 50.annos, dehinc vt dicitur in 4.cap.fuit ſingulis 25.annis.*

d *Pleniſſima eſt remiſſio in quantū & quatenus clauium poteſtas ſe extendit. Sic glo. ad cap.1.ad verbum,* pleniſſimam,*de pœnitent. & remiſſ.in extrauag. communibus ſcribit declaraſſe ſummū Pontificem in conſiſtorio. Fuerunt & plenariæ indulgentiæ ob alias cauſas conceſſæ,vt cruce ſignatis contra infideles profectis, quas examinat Ioan. Andreas,ad cap. ad liberandam,de Iudæis.* B

e *Caſus illi cum reſtrictione probantur,cap. 3.& fin. de Pœnitent. in Extrauagant. communibus.*

f *cap. quemadmodum,de Pœnitent.in Extrauag.communibus.* C

Cap. III.

Qui concedant Indulgentias.

1 DEvs indulgentiam peccatori cōuertenti ad ſe dat:*a* fitque remiſſio & abſolutio peccati ab hominibus,per auctoritatem a Deo conceſſam.*b* Infinitum meritum paſſionis Chriſti, propter coniunctionem humanitatis cum diuinitate.*c* Ex cuius infinito theſauro, haurit ſummus D Pontifex generales & plenarias indulgentias ſolus, quia & ſolus in plenitudinem poteſtatis eſt vocatus.*d* In ſuis diœceſibus Epiſcopi ſoli largiuntur indulgentias,*e* vt & Archiepiſcopi in ſuis prouinciis, dummodo ſtatutum generalis concilii non excedant.*f* Poteſt & certas ſpeciales, legatus ſummi Pontificis,concedere,in prouincia ſibi decreta.*g* Abbatibus autem aut aliis inferioribus, non licet indulgentias concedere,niſi ſpeciali priuilegio,vel legitima conſuetudine fuerint ſuffulti.*h*

SCHOLIA.

a *can.facilius.§.1.de Pœnit.diſtin. 1.*

A b *can.ita ſit.1.quæſt. 1.*

c *cap.2.de Pœnit.in Extrauag.communib.*

d *cap. cum ex eo,de Pœniten.capit.quocunque 24.q 1.*

e *cap.quod autem,de Pœnit. & remiſſ.*

f *capit.noſtro poſtulaſti certificari reſponſo, 15.de Pœnit. concilium generale definit. in cap.1.& 3.de Pœnit.& remiſſ. in Sext. & in cap.cum ex eo, 14.de Pœniten.apud Gregor.vbi ne claues Eccleſiæ contemnantur per indiſcretas Prælatorum indulgentias,& ne pœnitentialis ſatisfactio eneruetur,decernitur, vt cū dedicatur Baſilica, non extēdatur indulgentia extra annum, & in anniuerſario dedicationis tempore, vltra quadraginta dies,facit caput fin. de de Pœniten.in Sex.*

g *Gloſſ.prima, in capit.penultim. de Pœnit. quia & legatus poteſt in prouincia ſibi decreta ſtatuta perpetua facere, capit.fin. de offic.leg.1.de locat.*

h *cap. Abbatibus,13.de exceſſibus prælator. lib.5 tit. 31.*

Capvt IIII.

Forma concedendi Indulgentias.

INdulgentiæ a ſummo Pontifice concedūtur,verbo,literis, & qualibet ſcriptura,cum clauſula,quod ſola ſignatura ſufficiat,etiam in fauorem fidei.*a*

Scholia.

a *cap. fin. de pœnitent. in Extrauagan.communibus.*

Capvt. V.

Quis fruatur vtilitate indulgentiarum.

COnceduntur indulgentiæ idoneis & diſpoſitis ad eas ſuſcipiendas: cuiuſmodi ſunt, qui membra ſunt Eccleſiæ, E Chriſtiani: quia aliis theſauros ſuos Eccleſia non diſtribuit.*a* Dehinc vero pœnitentib.qui ſunt vere purgati a culpa,qualis eſt contritus & confeſſus.*b* Sed ſi is, qui vere pœnitens & confeſſus cœpit peragere, quæ præſcripta ſunt indulgentiis, & morte præuentus nō potuit perficere, re-

miſſionem conſequitur ſecundum illas. Et qui cœpit venire, nõ potuit autem peruenire, morte vel alio impedimento præuentus, ad locum vbi implendæ ſunt indulgentiæ. *c*

SCHOLIA.

a *can. nihil ſic debet 1. quæſtio. 3. & can. ſi quis a Catholica, viceſimatertia, quæſtio. quarta.*

b *cap. 1. de pœniten. & remiſſ. in extrauag. communibus, Clem. vnica, circa finem, de reliq. & ven. San.*

c *Gloſſ. ad cap. 1. ad verbum confitebuntur, circa finem, de pœnitent. in extrauagan. communib. ſic declaratum fuiſſe a Summo Pontifice tradit. Facit in argument. l. cum hæres, §. ſi Stychus, in 1. de Stat. lib. l. fin. C. de condit. incertis, quia per impeditum non ſtetit quominus perfecerit, qui ſine culpa ſua impeditus eſt. Et hoc ita poſtea expreſſe cautum fuit a Clemente Sexto, in cap. 2. de Pœnitent. & remiſſ. in Extrauagant. communibus.*

CAPVT VI.

1 *Cauſa*
2 *Et effectus indulgentiarum.*
3 *In merito Chriſti.*
4 *Per quem fit remiſſio.*
5 *Ratio indulgentiarum.*
6 *Ad quæ peccata pertineant.*

1 CAuſæ, ob quas præſules Eccleſiæ † indulgentias ſolent concedere, diuerſæ eſſe poſſunt, vel ſpirituales vel corporales. Spirituales, veluti, vt peccatis abſoluti, orent pro conuerſione infidelium, pro pace Chriſtianæ fidei. *a* Et ſanctificent ſanctius diem alicuius feſti, puta cõceptionis beatiſſimæ virginis Mariæ, vel Euchariſtiæ. *b* Corporales poſſunt eſſe, in dedicationibus Eccleſiarũ, vt incitentur ad eleemoſynas largiendas eidem Eccleſiæ ædificandæ, *c* ob reſtaurationem pontium, *d* ad ſuſtentationem egenorum vel confluen-
A tium ad hoſpitale, *e* vel ad excitandam deuotionem viſitãdo certas Baſilicas, vt Romæ ſancti Petri & Pauli. *f*

Et hic notant Theologi, † quod niſi 2
quis id faciat pro quo dantur indulgentiæ, nullo modo eas conſequatur, quantumcumque habeat bonam voluntatem: licet conſequatur meritum bonæ voluntatis. *g* Indulgentia tamen, quantum ad augmentum gratiæ & gloriæ, tantum va-
B let, quanta eſt interna deuotio ſuſcipientis, & non plus: quantum vero ad remiſſionem pœnæ debitæ in purgatorio, vel impoſitæ a ſacerdote in pœnitentia, indulgentia tantum dimittit, quantum, vt dixi, ſonat, dummodo homo faciat, quantum illi imponitur, & modo quo oportet illum facere. *h*

Fit autem remiſſio † per applicatio- 3
nem meriti Chriſti, auctoritate & poteſta-
C te ab illo conceſſa, & ita ſolus Chriſtus, *i* & Spiritus ſanctus quem donauit fidelibus ſuis, *k* peccata remittit. Et gratia Chriſti nos iuſtificat. *l* Miniſteriũ vero & diſpenſatio myſteriorum Chriſti, & abſolutionis conceſſa eſt prælatis. *m* Neque hic remiſſionis indulgentiæ cauſa efficiens eſt meritum pœnitentis, nec quantitas operis: ſed genus operis & gratia Dei. *n*

Itaque remittitur † culpa effectiue per 4
D ſolum Deum, ſacramentaliter, per ſacramentum pœnitentiæ. Et miniſtraliter, per miniſterium debitum Eccleſiæ. *o*

Ratio quoque generalium † Iubilæi in- 5
dulgentiarum, affertur ex Iubilæo legis Moſis, quo poſt quinquaginta annos quilibet redibat ad ſua, & exules reuocatione generali quoque. *p* Eſt & alia ratio, conſiſtens in ſalute populi, quæ peccatorũ ſarcina opprimitur, quæ remiſſione releua-
E tur, ſequiturque vtilitas publica reuocare perennes. *q*

Cæterum effectus indulgentiarũ † non 6
extenditur ad peccata poſt tempus indulgentiarum commiſſa, nec ad commiſſa poſt iter peregrinationis acceptum, ſed

adea

ad ea quæ ante. *r* At pœnitentiæ antea A
iniunctæ tolluntur etiam per commutationem operis ſatisfactorii in indulgentiis poſiti. *s.*

SCHOLIA.

a *Vt in capitulo vnico, §. de Celebrat. Miſſarum, in Extrauagant. communic.*

b *Clement. vnic. de reliq. & vener. Sanctorum, cap. primo, eodem titulo in Extrauag. communib.* B

c *cap. 1. de Pœnitent. & remiſſ. in Sex.*

d *cap. quod autem, 4. de Pœnit. & remiſſ.*

e *cap. cum ex eo, 14. de Pœnit. & remiſſ. capit. fina. eodem tit. in Extrauagant. communib.*

f *cap. 1. de Pœnit. in Extrauag. communib.*

g *Lib. 4. Sententiarum, diſtinct. 20.*

h *Angelus Clauaſ. in Summa in verbo* indulgentia, *numero 2. vide Diuum Thomam, in quartum Sentent. diſt. 20. Sic* C *dies vel anni remiſſionis pœna habent remiſſionem, pœnitentiis impoſitis a Canone vel ſacerdote totidem dierum, vt in Clem. vnica, in fine, de reliq. & vener. Sanctorum.*

i *Can. nemo tollit, de Conſecra. diſtinct. 1.* Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Diui Ioan. Euang. cap. 1. verſ. 36. Daniel. 9. verſ. 24. D. Matthai, 1. verſ. 21. & c. 9. verſ. 2. & D. Marci c. 2. verſ.* D *5. D. Luca, cap. 24. verſ. 46. Actorum ſecundo, verſ. 38. & c. 4. verſ. 12. ad Coloſſenſ. cap. 1. verſ. 14. ad Epheſios 1. verſ. 7. 1. ad Timoth. c. 1. verſ. 15. cum ſimil. vulga. Peccata nemo poteſt dimittere propria poteſtate, niſi ſolus Deus, D. Luca, cap. 5. verſ. 9. & 26. dimittunt & alii ſacerdotes poteſtate per Deum conceſſa. D. Matthai, cap. 18. verſ. 18. & D. Ioan. c. 20. verſ. 23.*

k *can. vt euidenter, 1. queſt. 1. 1. ad Corinth. 6. verſ. 21.* E

l *can. gratia, can placuit, vt quicunque. can. penul. & fin. de Conſecratione, diſtinct. 4.*

m *can. omnes, 17. queſt. 4. can. 1. 26. queſtione ſexta.*

n *Vide Gloſſ. ad cap. 1. de Pœniten. in extrauag. communib. ad verbum* Confiteantur. *Vbi & diſputatur que requirantur in Indulgentiis. Neque etiam eſſet remiſſio, ſi perpenderetur opus & meritum pœnitentis, ſed potius redemtio vel pœna commutatio, argum. l. 1. de contrah. emt. P. cum remiſſio ſit eius, quod ſolui non poteſt, vel eius quod pro ſoluto habetur.*

o *Sic tradit dicta Gloſſa, cap. 1. ad verbum confiteantur, de Pœnit. in Extrauag. communibus.*

p *cap. 2. de Pœnitent. in Extrauag. communib. de Iubilao, in cap. 25. Leuitici. & de liberatione & reductione profugorum, morte ſummi ſacerdotis, Num. cap. 35. & Ioſue capit. 20.*

q *cap. quemadmodum, 4. & cap. fin. de Pœnit. & remiſſionibus, in Extrauag. communib. tanto enim ſunt grauiora peccata, quanto diutius detinent animam alligatam, cap. fin. de conſuet. cap. cum in Eccleſia corpore, de Simonia.*

r *Argument. cap. ex parte, de conſuetud.*

s *Gloſ. in cap. 1. de pœnitent. & remiſſionibus, in extrauag. communib. vbi & vota etiam ſine alia impoſitione pœnitentia, quam habeant indulgentie, commutari dicit, excepto voto peregrinationis Hieroſolymitana & religionis, qua tangunt detrimentum tertii, contra ſi non tangant, capit. 4. de pœnit. in extrauag. communibus.*

DE IEIVNIO. TIT. XVIII.

Tractatur titulo, de obſeruatione ieiuniorum, libro 3. Decretal. titulo 46.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Ieiunii acceptio & diuiſio prophani.*
3 *Diuiſio ſacri.*

INdulgentiæ proxime explicatæ poſtulare videntur, vt conſequenter agere- 1

mus de feriis, in quibus maxime conferantur: verum quia vt plerumque feſtiuos dies ieiunia præcedunt & vigiliæ, de his ptius, ne repetere poſtea cogamur, agemus.

a Ieiunium, generaliter eſt abſtinentia a cibo aliquo. *a* Per tranſlationem ieiunium quoque eſt abſtinentia tam ab aliis, quam a cibo. Ieiunium itaque generaliter aliud prophanum, aliud ſacrum. Prophanum eſt, quod non fit cauſa ſalutis animæ, aut habita ratione religionis, ſed alterius ratione. *b* Et hoc triplex, naturale, morale, ſalutare. Naturale, dum quis abſtinet a cibo, vel quia edere non vult, vel quia non poteſt, vel non habet quod manducet. *c* Morale, quando ratione virtutis moralis abſtinet, & ſobrie, & ſtatis temporibus manducat. Salutare, quando corporalis ſalutis cauſa, quis ſibi temperat a cibo & potu. *d*.

3 Ieiunium ſacrum vel religionis, quando ad impetrandam ſalutem animæ vel religionis cauſa fit. Et illud vel ſpiritale, vel corporale. *e* Spiritale eſt, abſtinere ab illicitis & a voluptatibus ſeculi: quod dicitur magnum & perfectum ieiunium: *f* ſine quo nihil prodeſt corporale, animæ. *g* Sacrum corporale eſt, abſtinere a cibis corporalibus ob reuerentiam diuinam: & vt animus depoſitis corporis ponderibus, paratior & aptior ſit ad contemplanda diuina myſteria. *h* Rurſum hoc corporale ſacrum ieiunium, duplex, pœnitentiale & non pœnitentiale. Pœnitentiale eſt, quod in humiliationem animæ pertinet & ad placandam Dei iram. *i* Non pœnitentiale ſeu Eccleſiaſticum, eſt abſtinentia a cibis, certis ab Eccleſia certis & ſtatis diebus indicta, cum vnica tantum cibi in die ſumtione, eaque moderata. *k*.

S C H O L I A.

a *Vide qua nos diximus, de diuiſionibus lib. Syntag. 2. cap. 18. Tractat. & de ieiunio, Ambroſius de virginitate ad cap. Dominicus, de parochis. In ieiunio abſtinentia eſt, can. non oportet, de Conſecr. diſt. 3.*

A b *Quemadmodum cum Tarentini a Romanis obſiderentur, periculumq; eſſet, ne fame ad deditionem compellerentur, Regini decimo quoq; die ieiunium decreuerunt ſibi, & victum conceſſerunt Tarentinis. Quare & cum diſcedentibus Romanis liberati eſſent, memores calamitatis Tarentini Ieiunium conſtituerunt. Ælianus lib. 5. de Varia hiſtoria, cap. penul.*

c *In ea ſignificatione hominum ieiuniorum,*
B *ſæpe mentio fit, vt cum dicimus confirmationem a ieiunis dari debere, can. honeſtũ, 22. quæſtio. 2. can. liquido, de Conſecrat. diſt. 2. can. vt ieiuni, can. vt Epiſcopi, de conſecrat. diſt. 5. cum ſimilibus. Idem in Ordinationibus, can. quod a patribus, & ſeq. 75. diſtinct. in ſumtione ſacræ Eucharistiæ, dict. can. liquido, & ſic vinum mane bibitum dicitur ſoluere ieiunium, cap. ex parte, de celebrat. Miſſarum.*

C d *Vt in can. legimus quoſdam, de conſecrat. diſtinct. 5. can. quinque modis, can. ne tute, eadem diſtinct.*

e *Can. Ieiunium. de conſecrat. diſtinct. 5.*

f *Diuus Auguſtinus ſuper Ioannem, Tract. 17. cano. ieiunium autem magnum, de conſecrat. diſtinct. 5.*

g *can. nihil enim prodeſt, de conſecrat. diſt. 5. Quemadmodum nihil prodeſt dæmonibus, quod ieiunent nec manducent, aut non*
D *bibant, quia incorporales, nec prodeſt ieiunium Iudæis, aut Ethnicis, vt ait Gregorius Nazianz. Oratione de pauper. aman. & ita improbat ieiunium cum peccatis factum Eſaias, cap. 18. Ita eſca aut potus non commendat nos Deo. 1. ad Corinthios, c. 8. Et vſus rerum per ſe adiaphorus & indifferens eſt, Lucæ 19. & 1. Corinth. cap. 10. ad Coloſſ. 2. Eſt tamen abſtinentia bona ad bonum finem, 1. ad Co-*
E *rinth. 9. verſ. 19. & cap. 10. verſ. 23. vt contra reprobanda abſtinentia, quæ fit a cibis tanquam a malis per abominationem, can. Apoſtol. 50. & 52. vt abſtinebant Priſcillianiſtæ a carnibus tanquam immundis & abominandis, ob quorum hæreſin ſtatutum in Eccleſia, vt nullus ab*

ſis

iis omnino abſtineret, quin ſaltem etiam abſtinens ab illis ob bonum finem, ſaltem deguſtaret olera cum illis cocta, alioquin excommunicatus ab officio, miniſterio & ordine Eccleſiaſtico deponeretur. In Concilio Bacharenſi 1. ſub Honorio Papa, & Athramite Rege Hiſpaniæ, can. 32. & ante in Concilio Ancyrano, ſub Marcellino Papa ante Concilium Nicenum, paulo ante habitum circa annum Domini, 308. can. 14. Neque cibus, ſed malus appetitus in culpa eſt, can. 1. 2. 3. 41. diſtinct. Et rerum quoque abuſus peccatum facit. Eſt autem abuſus, quando quis rebus aliter vtitur quam permiſſum ſit, veluti quando prohibita quis edit, vel permiſſa in tempore prohibito. Sic prohibita erant quædam in lege antiqua, ne ederentur, quia edentibus videbantur obnoxia, Leuitici 11. & cap. 17. verſ. 10. Deuteron. cap. 14. & aliis rationibus, Exodi 21. verſ. 26. & c. 22. c. 31. ſanguinem & adipem prohibitum comedere, Leuit. 3. verſ. 17. & cap. 7. verſ. 23. Deuter. 12. verſ. 23. Et prohibitum primis parentibus, ne ederent de fructu qui per ſe bonus erat, ſed prohibitio faciebat noxium, cap. 2. & 3. Geneſ. A B C

h *Cyrillus Hieroſolym. Catecheſi 4. Illuminator. videndus Porphyrius, libro περὶ τῆς ἀποχῆς ἐμψύχων, de abſtinentia animalium.*

i *Quale ſæpe meminit ſacra pagina indictum fuiſſe, vt filiis Iſraël, 1. Reg. 7. Dauidi, 2. Reg. 12. Niniuitis Ionæ 3. can. vnus quiſque, can. incommutabilia, ca. non ſemper, 22. quæſt. 4. & quale indicitur ab audientibus confeſſiones, can. presbyter, 72. diſtinct.* D

k *can. de eſu, can. non dico hebdomadas, & can. ſint tibi quotidiana, & can. ſint tibi ieiunia, de Conſecrat. diſt. 5. Quemadmodum in Ieiunio ſpirituali abſtinendum eſt a peccatis; ſic & in corporali ſacro, abſtinendum a carnibus & aliis quæ prohibentur: excepta cauſa neceſſitatis, & ægritudinis, can. 2. de obſeruation. ieiunior, c. quod non eſt licitum, 4. & verborum ſignificatione apud Gregor. Ieiunium ita ſacrum habet abſtinentiam a certis cibis, & vltra habet moderatam tantum ſumptionem ciborum permiſſorum, quod in ſola abſtinentia non eſt, ſiquidem abſtinentia prohibet quidem a certis cibis abſtinere, ſed non habet permiſſorum reſtrictionem. Quare quidam dies habent abſtinentiam a carnibus tantum, permiſſis aliis, vt piſcibus, ouis, lacticiniis in eſcam. Quidam habent prohibitionem a carnibus, & ab his, quæ ſemẽunam trahunt originem carnis, videlicet a lacte, caſeo, & ouis, can. denique, 4. diſtin. Sunt & alia ieiunia ſtrictiora, in quibus panis & aquæ tantum vſus conceditur, vt in pœnis videbimus delictorum.* E

Capvt II.

1 *Ieiuniorum inſtitutio a quibus.*

2 *Ieiunia inſtituere priuatis prohibitum.*

IEiunium ſeu abſtinentia a certo cibo, a 1
Deo in Paradiſo terreſtri habuit origiginem, *a* iuſſit & Noachum Deus poſtea in mundi renouatione a certis cibis abſtinere. *b* Et cum legem Moſi daret, *c* mandatum ſæpe ieiunium populo a Prophetis, *d* ſuſceptum & a priuatis ſponte ad impetrandam gratiam a Deo, *e* approbatum a Chriſto. *f* Inſtitutum poſtea cum diſtinctione certorum dierum & qualitatum a ſacris patribus & ſacerdotibus, *g* & ex certis cauſis. *h.*

Scholia.

a *Can. 6. die 35. diſtinct. cap. 2. Geneſ.*

b *De abſtinentia Noë. Vide hiſtoriam Geneſ. cap. 9.*

c *Leuitici, cap. 11. & Deuteron. 14. capit.*

d *A Iona, Ionæ cap. 3. a Ioſaphat, 2. Paralip. 30. verſ. 3. ab Eſdra, 1. Eſdræ, cap. 8. verſ. 21. ab Eſther, & Mardochæo, Eſther, cap. 4. verſ. 16.*

e *Ita ieiunauit Moſes, 40. diebus, Exod. 34. verſ. 28. & Deuter. 9. verſ. 9. Dauid. 2. Reg. c. 12. verſ. 16. Anna propheti ſſa, Lucæ 2. verſ. 37. Iudith, Iudith. c. 8. &c.*

f *D. Matthæi, cap. 6. verſ. 16. & 17. D. Marci 2. verſ. 20. probatum & ab Apoſtolis, 2. ad Corinth. 6. verſ. 5. Actorum 13. verſ. 2.*

g *Toto titulo de obſeruatio. ieiunior. can. ieiunia in Eccleſia, de Conſecrat. diſtinct. 5.*

h *Et cautum in Concilio habito apud Erphesfurt, præſente Henrico rege, in cap. 5. vt nemo niſi conſentiente proprio Epiſcopo, aut eius Miſſo, ieiunium ſub obtentu religionis ſibi imponat vnum diem præ alius excipiendo, quia plus ariolandi cauſa dicebat dignoſci, quam in ſupplementum Catholicæ legis, quod & refert Burchardus Epiſcopus Vuormacienſis, lib. 13. Decretorum, can. 27.*

Capvt III.

1 *Tempora ieiunii ex concilio & præcepto.*
2 *Abſtinentia.*
3 *Ex præcepto Quadrageſima*
4 *Et Vigiliæ.*
5 *Quando ieiunandum non eſt.*
6 *Ieiunia quatuor Temporum.*

1 IEiunandum eſt ſecũdum formam con-
ſtitutam ab Eccleſia, diebus & modis ab
ea definitis. Tempora ieiunandi conſti-
tuta ſunt duplicia, ex conſilio, vel ex præ-
cepto. Ex conſilio ſunt, quæ omnes non
obligant ad ieiunium: veluti Aduentus
D Domini. *a* Dies Rogationum ſeu Litania-
rum, quæ fiunt triduo ante Aſcenſionem
Dominicam, in quibus abſtinẽtia quidem
a carnibus eſt de præcepto, ſed ieiunium
eſt de conſilio. *b* Sunt & quartarum feria-
rum ieiunia de conſilio, ſi incidant extra
tempora ieiunandi præcepta, id eſt, niſi
præcipiãtur. Inter dies etiam quæ habent
abſtinentiæ a carnibus præceptum, & ſunt
de conſiliõ ieiunii, ſunt ſexta Feria, & Sab-
E batum. *c.*

2 Ieiunia de præcepto ſunt, Quadrageſi-
mæ: Vigiliæ feſtiuitatum: Ieiunia quatuor
temporum. Quadrageſimæ dies ſunt ve-
luti decimæ dierum totius anni. *d* Et de
præcepto ſeruari debent eorum ieiunia

A ab omnibus, excepta cauſa neceſſitatis.
e Quadrageſima, ſex ſeptimanas habet,
quibus addidit Theleſphorus Pontifex ſe-
ptimam: vocatumque id tempus, Quin-
quageſima. *f* Et ita ante feſtum Paſchæ,
ſunt ieiuniotum ſeptem hebdomadæ, per
quas clerici omnes ieiunare debent, &
hymnis, vigiliis & orationibus vacare die
noctuque. *g* Explicat idipſum Gregorius
de ſacerdotibus, diaconis & reliquis, quos
B dignitas Eccleſiaſtici gradus exornat, vt ii
a Quinquageſima propoſitum ieiunandi
ſuſcipiant: breuius autem tempus laicis
ſtatuitur, *h* exceptis diebus Dominicis,
quibus abſtinetur a carnibus, ouis, caſeo,
& lacte, vt in diebus ieiunii Quadrageſi-
mæ, verum in illis non ieiunatur. *i.*

Vigiliæ Sanctorum, quibus ieiunan- 3
dum eſt, & iure.rraduntur, *k* & Eccleſia-
rum conſuetudo eas docet. *l* Veſperæ diei
C feſti, vigilia dicitur; quia olim Chriſtiani
ob maiorem diei feſti ſolemnitatem, in o-
rationibus pernoctabant, vt etiam nunc
fit in vigilia Natiuitatis Dominicæ. *m.*

Ieiunandum non eſt die Dominica. *n* 4
Et proinde vigilia feſti occurrens in Do-
minica, debet ieiunari Sabbatho præce-
dente. *o* Placuit & olim non eſſe ieiunan-
dum feria quinta hebdomadæ, *p* neque a
die Paſchæ, vſque ad diem Pentecoſtes ex
D præcepto. *q* Si qui tamen velit ſponte ie-
iunare, nihil prohibet: *r* excipiuntur ta-
men Rogationum dies, *s* & vigilia Pente-
coſtes, *t* quibus indicta ſunt ieiunia.

Sunt etiam ieiunia quatuor Tempo- 6
rum de præcepto ab omnibus ſeruanda, *u*
tempora autem hæc mutata. Primum
quippe horum hebdomada prima erat in
Martio: Secundum in hebdomada ſecun-
da in Iunio: Tertium in hebdomada tertia
E in Septembri: Quartum in hebdomada
quarta in Decem.bri, in Concilio Mogun-
tinenſi. *x* Illud autem poſtea Concilium
mutatum in Concilio Salegaſtæ habito.
y Rurſum & aliter ſtatutum ab Vrbano,
z cuius verba: *Statuimus vt ieiunia quatuor*
Temporum

Temporum hoc ordine celebrentur: Primum A
in initio Quadrageſima: Secundum in heb-
domada Pentecoſtes. Tertium vero, in Se-
ptembri: Quartũ in Decembri aa more ſoli-
to fiat. Inuenitur vltra mentio trium
Quadrageſimarum vnius anni. *bb.*

S c h o l i a.

a *Cap. de obſeruation. ieiuniorum, lib. 3. ti-*
tu. 46.
b *cap. Rogationes, de Conſecrat. diſtinct. 3.* B
c *Can. ieiunia. can. legitima, iuncta. gloſ. 1.*
de Conſecrat. diſtinct. 3.
d *Can. Sabbatho vero, de Conſecrat. diſt. 3.*
can. quia dies Sabbathi, de Conſecr. diſtin.
5. vbi gloſſ. verbum admonemus, ait ibi, eſ-
ſe conſilio de Sabbatho niſi vbi eſt conſue-
tudo vt abſtineant. Quia tunc eſt praece-
ptum abſtinere in Sabbatho ab eſu car-
nium, cap. conſilium 2. de obſeruatio. ieiu-
nior. Verius tamen videri poteſt, quod C
tradit gloſſ. in can. de eſu, de conſecratio.
diſtinct. 3. quod aliquando fuit de conſilio,
carnes Sabbatho non comedere, quo tem-
pore poterant comedi. poſtea autem obti-
nuiſſe, non comedi, & abſtinendum eſſe per
dictum can. quia dies, de Conſecrat. di-
ſtinct. 5. can. Sabbatho, de Conſecrat. diſt.
3. Sic tamen vt conſuetudines locorum
iam recepta non immutentur, cano. vti-
nam. can. illa autem, 12. diſtinct. ex Diui D
Auguſtini Epiſt. 118. ad Ianuarium, vbi
refertur apud Mediolanum Sabbatho
non fuiſſe ieiunatum, & conſuetudinem
illam eſſe in illo loco ſeruandam, quam-
quam illa deciſio non loquatur de abſti-
nentia carnium, ſed de ieiunio, quod apud
Romanos ſeruabatur dicto can. Sabbatho
vero, de Conſecrat. diſt. 3. Sic quoque non
male vt opinor, poſſemus intelligere. can.
65. Apoſtolorum, vbi, Si quis Domini- E
cum diem vel Sabbathum, vno ſolo
demto ieiunare deprehendatur, depo-
nitor: ſin laicus, a communione deiici-
tor. *Tunc enim expediebat fieri hanc le-*
gem, ne quis Iudaeos videretur imitari, re-
ceptum & in Eccleſia eſt Catholica, vt, ſi
feſtum Natiuitatis Domini incidat in
ſextam Feriam vel Sabbathum, licitum
ſit carnes comedere, exceptis profeſſis vel
vouentibus, cap. fin. de obſeruatione ieiu-
niorum.
e *Can. Quadrageſima, de Conſecrat. diſtin.*
5. de ſacra Quadrageſima, vide can. Apo-
ſtolorum, 68. leg. Photium, 7. nomocan. 1.
& c. 49. Synodi Laodicẽſis, & can. 29. 52.
56. 90. Synodi in Trullo.
f *Can. non liceat, cum duob. ſequentib. de*
Conſecr. diſtinct. 3. Integra Quadrageſi-
ma ieiunanda, nec frangenda in quinta fe-
ria vltima hebdomade, vt quidam faciũt,
quorum conſuetudo reprobatur. In can.
Sacerdotibus, can. non liceat, can. non o-
portet, de Conſecrat. diſtinct. 5. ex Concilio
Aureliacenſi, can. 26. ex Concilio Mar-
tini, cap. 50. ex Cõcilio Laodicẽſi. cap. 50.
g *Can. Quadrageſima, 4. diſtinct.*
h *can. ſtatuimus, 4. diſtinct. tamen, vide can.*
in iſtis, eadem diſt. qui videtur probare
non fuiſſe approbatũ ſtatutũ Theleſphori.
i *Canone denique, 4. diſtinct.*
k *Dicto can. denique in 4. diſtinct.*
l *In cap. 1. de obſeruatio. ieiunior. Atque in*
Concilio Aureliacenſi, ſic ſtatutum eſt;
Preſbyteri cum ſacras feſtiuitates po-
pulo annunciant, etiam vigiliarum ie-
iunium eos omnino ſeruare moneant,
refert Burchardus libro 3. Decretorum,
cap. 16.
m *Can. vtinam, can. illa autem 12. diſtinct.*
n *can. noſſe credo, 76. diſtinct. ex Diuo Am-*
broſio, Serm. de Pentecoſte. Docet de vigi-
liis obſeruatis in templis Martyrum. Baſi-
lius Magnus, in Pſal. 114. & Epiſtol. 63.
Meminit & Plinius iunior de vigiliis
& antelucanis orationibus, lib. 10. Epiſto.
2. ad Traianum obſeruaſſe & vigilias in
oſtio Tabernaculi Iudaeos, poteſt docere,
cap. 3. lib. 1. Regum.
o *Nempe in contemtum diei Dominicae ie-*
iunandum non eſt, can. ieiunium, 1 ?. can.
ne quis, 5. de Conſecrat. diſt. 3. can. ſi quis,

15.can.ſi quis tanquam, & can.fin.30.diſtinct.can.Sacerdos, verſ.die autem Apoſtolorum, 26.quæſt.7. In Synodo Gangrenſi, c.18. & in can.15. Petri Alexandrini. Aliter ex deuotione licet, niſi quis putaret, vel crederet, quod vtilitas ieiunii non poſſet compēſari per deuotionem feſti, vel niſi ex aliqua ſuperſtitione ieiunaret. Idipſum de ieiuniis in aliis ſolemnitatibus magnis feſtorum erit dicendum, can. vtinam, 76. diſtinct. vide Thomam in 4. Sententiarum, diſt.15. A B

p *Cap.primo de obſeruatione ieiunior.*

q *Can.ieiunium 14.de Conſec.diſtin.3. vbi gloſ. cauſas diuerſas prohibitionis adfert, quas tamē textus aliter expreſſit. Sic enim ait: Ieiunium Dominici diei & quintæ feriæ nemo celebrare debet, vt inter ieiuniū Chriſtianorum, & Infidelium, & Hereticorum, vera, & non falſa diſcretio habeatur. Nam Gentiles ieiunabant die Iouis, in honorem Iouis, vt indicant verba Horatii, lib.2. Satyrum, Sat.3.* C

Iupiter ingentes qui das adimiſq; dolores,
Mater ait pueri menſes iam quinq; cubāti
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Mane die, quo tu iudicis ieiunia nudus,
In Tyberi ſtabit.

Refert autem gloſſ. ad dict. canonem ieiunium, quod die Iouis Chriſtus cœlum aſcēderit, addit tamen ſine contemtu die prohibitum non eſſe etiam ſemper ieiunare ſponte ex deuotione, vt in canon. vtinam 76. diſtinct. D

r *Can.ieiunium. §. fin. cum can. ſeq. 76. diſt.*

s *can.ſcire debet, cum 3. ſequentibus, 76. diſt.*

t *can.Rogationes, de Conſecrat. diſtinct. 3.*

v *can.de Ieiunio, 76. diſtinct.*

x *Dicto can.ieiunium, 76. diſtinct.*

y *can.conſtituimus ead. 76. diſtinct.*

z *dicto can. de ieiunio, 76. diſt. can. ſtatuimus, 76. diſt.* E

aa *Secundum diſtinctionem, can.de ieiunio, in fine. 76. diſtinct. Obſeruantia vero quatuor Temporum ieiuniorum, vtilitas & ortio, tractatur in can. huius obſeruantia, cum 2. ſequentib. 76. diſtinct. Continet Eccleſiaſtica regula, vt ieiunia quatuor Temporum fiant per quartam, ſextam, & ſeptimam ferias ſingulis temporibus, & incipiat a die Mercurii proximo poſt feſtum Pētecoſtes, poſt feſtum ſanctæ Crucis, poſt feſtum ſancti Lucæ, poſt diem Cinerum vnde memoriæ cauſa hic verſus,*

Poſt Pen. Cru. Lu. Ci. debent ieiunia dici.

bb *In can.1.2.3. ſub 22. quæſt.5. & gloſſ. ir[illegible] dit vnam eſſe ante tempus Natalis Domini, aliam ante feſtum ſancti Ioannis, id[illegible] & Antonius Corſetus in ſingularibus, ſingulari quadrageſima.*

Capvt IIII.

1 *Modus ieiunandi.*

Modus ieiunandi regularis cōſtitutus eſt ab Eccleſia, ne quilibet ſuo arbitrio viuens, aliis ſcandalo eſſet, apud ſemetipſum ſapiens. *a* Nempe vt ieiunātes n[illegible] manducent ante horam meridianam, *b* a carnibus abſtineant, & ab aliis iuxta tempora prohibitis: & conceſſis vtantur mediocriter, ſeu parcius. *c* Et cibis aridioribus, *d* tempore Quadrageſimæ in temp[illegible] eant. *e* Mundi a peccato ſint, *f* & ſobrii. Nam & melius ieiunant, qui ſæpius parum, quam qui ſe ingurgitando, lautius & carius comedunt. *g.*

Scholia.

a *Refert Euſebius in Hiſtoria Eccleſiaſtica, quendam Alcibiadem ex numero vin[illegible]orum pro Chriſto, ſatis aſperam vitam geſſiſſe, nihil ſibi voluiſſe accipere, excepto pane cum ſale & aqua, quem vitæ rigorem, cum vellet in carcere poſitus retinere A[illegible]talo cuidam ſeruo Dei reuelatū eſt, qu[illegible] non recte faceret Alcibiades, creator[illegible] iniuriam irrogans, & quod formam [illegible] dali cæteris derelinqueret, quibus cog[illegible], cœpit omnia cum gratiarum actione a[illegible]pere, quod & narrat Burchardus, l[illegible] Decretorum, cap. 26. Sunt & te[illegible] [illegible]rionum aſtutiæ, ad circumuen[illegible] pios, quos cum videāt operibus bonis de[illegible]*

Elect[illegible]

*ſtari, vtque eos inutiles reddant, & ad a-
ctiones cultus diuini inhabiles, ſpecie reli-
gionis & boni, ad id, quod nimium eſt in
ieiuniis prouocant, quibus & corpus &
mens a ſoliditate neceſſaria deiiciuntur.
Diſpenſare & nunc cenſetur Eccleſia, vt
poſt Meridianã ſumtionem cibi, aliqui
poſſint modicum ſub noctem accipere.*

b *can. ſolent, de conſecrat. diſtinct. 1. Quare
& qui ieiunant ante horam nonam, id eſt,
duodecimã, & in quadrageſima, niſi Ve-
ſperis cantatis, non debent manducare, vt
in dicto can. ſolent, cum duob. ſeq.*

c *can. denique, 4. diſt. can. ab exordio, 5. di-
ſtinct. Illa autem abſtinentia non ad exſe-
crationem creaturarum fit, ſed ad cultum
pietatis, can. fin. §. fin. 30. diſtinct. can. A-
ſtolorum, 50. & 52.*

d *can. non oportet de conſecratione, diſt. 3.*

e *can. ne quis, de conſecrat. diſtinct. 3.*

f *can. non dico, cum 2. ſeq. de conſecrat. di-
ſtinct. 5.* Nihil enim, *inquit, Burchardus,
lib. 13. Decretorum, cap. 23. & 24. ex Pi-
menii Eremitæ dictis,* Prodeſt, biduo tri-
duoue tranſmiſſo, vacuum portare
ventrem, ſi compenſantur ſaturitate ie-
iunia & obruatur mens.

CAPVT V.

1 *Qui ieiunare teneantur.*

2 *Prohibita in neceſſitate prohibenda.*

1 OMnibus autem in ſumma, maxime
perſonis Eccleſiaſticis, ieiunia ſeruã-
da ſunt, ab Eccleſia imperata: & qui con-
temnit anathema fit ex Concilio Gangrẽ-
ſi & Apoſtolorum canone, *a* exceptis qui-
buſdam perſonis, quibus remittitur iure
ieiunandi neceſſitas, cuius generis ſunt de-
biles, & infirmi: quibus & petentibus et-
iam temporibus vetitis, indulgetur car-
nium vſus. *b* Cum non ſubiaceat legi ne-
ceſſitas. *c* Sed magis ſit ferenda, vt maius
euitetur periculum. *d* Ea ratione excuſan-
tur, neceſſitatis, qui inedia & fame labo-
rant, *e* qui continuo labore & opere cor-
porali fatigantur, & exhauriuntur, qui ſine
cibo diu laborare nequeunt: vt nec pueri

A tenentur, qui non poſſunt cibi defectum
ferre, quibus calor naturalis fomentum
cibi veluti momentaneum aſſidue adhibe-
ri poſtulat. Non etiam obnoxii ieiuniis
peregrinantes, non ſenes, qui quidem exi-
guo, ſed frequente egent alimento, quia
ob defectum alimenti naturalis, plura ſi-
mul ingeſta ſtomacho non poſſunt con-
coquere. *f.*

Item prægnantes, nutrices, quarum ie- 2
B iunium noceret pueris, & eſſent ob penu-
riam alimenti illis non ſufficientis, veluti
homicidæ illorum. *g* verumtamẽ in omni-
bus non erit alienum obſeruare, quamuis
generaliter eximantur a neceſſitate, num
robur perſonæ excuſatæ, vt pueri, ſenis, &
ſimilium ſine magno periculo poſſit ieiu-
nium pati. *h.*

SCHOLIA.

a *In Concilio Gangrenſi, cap. 18. relato in*
C *can. ſi quis eorum, 30. diſtinct.*

b *In can. Apoſtolorum, 68. diſt.*

c *Propter imbecillitatem corporis diſpenſant
de ieiunio, in can. 68. Apoſt. can. ſi quis per
ſuperbiã, 30. diſt. can. ieiunia ſana, 16. &
ſeq. 17. de pœnitentibus, de conſecrat. diſt. 3.
cap. 2. de Obſeruatio. ieiunio. vbi notanda
illa verba,* Petiuerit ſibi eſum carnium
indulgeri. *Nam peti debet licentia, & in-
dulgentia, arguit permiſſionem, ex huma-*
D *nitate, nõ ex debito. Conciliũ proprii con-
feſſoris pro neceſſitate hac ſufficiens dixit
Angelus, in ſumma in verbo* Ieiuniũ. *Nu.
20. in cauſis debilitatis & defectus naturæ,
cũ cõſilio medici. Solet Tholozæ haberi te-
ſtimonium medici, quod æger indigeat eſu
carnium: & poſtea ad illam atteſtationem
ab Archiepiſcopo, vel ab eius Vicario, im-
petratur licentia & permiſſio vtendi rebus
prohibitis tempore ieiuniorũ. Notandum*
E *autẽ medi* [illegible] *peccare, ſi cupiã cõſul*[illegible]*, vt
ſine rationabili cauſa frãgat ieiuniũ, can.
quid culpatur, 23. q. 1. can. cõtroria, de cõ-
ſecrat. diſt. 5. Solet & alicubi in Hiſpania
haberi palam diplomata Summi Pon*[illegible]*
diſpẽſationes edendi prohibita, & aliorum*

prohibitorum,que certe perſone certo pretio,quod in eleemoſynas dicunt diſtribuendum,concedunt. Quas tamen num tollenda ſint propter abuſum, & quod indiſtincte omnibus dentur, qui præſunt Eccleſiæ, conſiderabunt: meum enim non eſt os in cœlum tollere,cum & putem in caſu neceſſitatis vrgentiſſimæ,dum non adeſt confeſſor vel prælatus, matrem Eccleſiam permittere vſum rerum, valentibus prohibitarum. Et Diuus Paulus ad Roma. 14. verſ.1.ait,tolerandos eſſe in cibo infirmos, verum & puto deinceps admonendum confeſſorem,vt tutius agatur.

c *ca.ſicut,de conſecra.diſt.1.c.quod non eſt licitum,de regul.iur.apud Grego.ca.ieiunia ſane,de conſecra.diſt.5.facit l.aliquando,de offi.Procon ſu.& lega.*

d *dicto.c.2.de obſeruatio.ieiunio. Exemplum ſimile in libello repudii, ca.ſiquod verius 33.q.2.aliud exemplum in ca.denique,4.diſt.aliud,in ca.comeſſationes 44.diſtinct.*

e *dict.cap.2.de obſerua.ieiuniorum.*

f *vide quæ tractat Diuus Thomas in 4.ſentent.diſt.15.vbi & ait quod ſubtractio cibi per ieiunium,ſi impediret ea quæ neceſſario ſunt agenda,cum quibus conuiuit in ſocietate,vel ad quæ ex officio tenetur,non eſſet licita,ſed diceretur rapina.*

g *iuxta legem necare, de liber.agnoſ.P.*

h *D.Thomas in 4.ſententiar.diſtinct.15.*

Capvt VI.

Effectus ieiunii.

IEiunium Eccleſiaſticum, curat vulnera delinquentium, & curatos ſanctificat: *a* ſi modo mens ab iniquitate, & lingua ab obtrectationibus abſtineant: *b* ſatisfacit item pro commiſſis: *c* auxiliatur defunctis a viuentibus eo nomine factum, *d* imo & factum ab eo,qui eſt in peccato mortali, adhuc aliquid prodeſt. *e.*

Scholia.

a *ca.ſint tibi,de conſecra.diſtinct.5.*

b *ca.nihil enim,eo.de conſecra.diſtinct.5.*

c *ca.igitur 76.diſtinct.*

d *ca animæ 13.q.2.& legitur 1.Re[gum] 31.quod viri Iabes auferētes corp[o]ra [Sau]lis & filiorum eius occiſorum in bello, [sepe]lierunt in nemore,& ieiunauerunt ſepte[m] diebus.*

e *Prodeſt namque primum quantum ad obedientiam,ſi ei præceptum ſit ieiunium ab Eccleſia, vel ex voto faciat. Secundo valet ad macerationem. Tertio valet, ad ea omnia ad quæ valent bona opera fa[cta] extra caritatem, Angelus Clauaſinus in Summa in verbo* ieiunium, *num. 24. & in verbo* ſatisfactio *num.6. Celebrat Eccleſia ieiuniorum tempore paucis verbis effectus ieiunii, dum inter Miſſarum ſolemnia Deo dicit*, qui corporali ieiunio vitia comprimis,mentem eleuas,virtutes largiris & præmia,&c. *Sunt & genera dæmoniorum, quæ non eiiciuntur ab obſeſſis corporibus,niſi cum ieiunio & oratione. Diui Matthæi.c.17.verſ.21.ieiunantibus Apoſtolis & miniſtrātibus Deo dixit ſpiritus ſanctus,ſegregate mihi Saulum & Barnabam, &c. Actorū 13.verſ.2.& rurſum cum conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias presbyteros orantes cum ieiunationibus, commendarunt eos Domino Actorum, 14.verſ.22.*

DE FERIIS, ET DIEBVS FESTIVIS.

Tit. XIX.

a De his tractatur lib. 2. *Decret. tit. 9. tota [fere] quaſi 4.& de conſecratione diſtinct. 3. ca 1.* [...] *2.P.tit.12.lib.3 C tit.12 In Nouella Leonis* [...] *vt Dominicis diebus omnes ab operibus vacent*

Capvt I.

1 *Continuatio & quid Feria.*

2 *Diſtinctio,profana.* 3 *Eccleſiaſtica.*

POſt ea, quæ antecedunt vt plerumque feſta, dicamus de ipſis Feriis & feſtis, iuxta pollicita. Feriæ antiquis dictæ, quod in diebus illarum feriretur ſeu mactaretur hoſtia, & ratione cultus diuini, ceſſaretur ab alio opere, vel a ferendis epulis. *a.*

Poſtea

2 Poſtea & Feria † dicta vacatio ab aliquo opere, & proinde feriæ duplicis ſunt generis: aut profanæ, aut Eccleſiaſticæ. Profanæ, quæ nō ſunt propter honorem Dei vel ſanctorum inſtitutæ, ſed propter vtilitatem vel neceſſitatem hominum, quales ſunt Feriæ meſſium & vindemiarum, in quarum tempore, iuſtitium erat & vacatio a forenſibus negotiis. *b* Item Feriæ Nundinæ, quibus vacatio dabatur ruſticis, vt ad nundinas & mercatū venirent. *c* Eius & generis ſunt Feriæ publicæ vel repentinæ, vel ſolemnes. *d* Repentinæ erant, quæ a ſolo principe extra ordinem imperabantur, ob honorem ſuum, vel ob rem bene geſtam, vel ob alias cauſas. *e* Solemnes erant meſſium & vindemiarum.

3 Eccleſiaſticæ Feriæ, † quæ ad honorem Dei, vel ſanctorum eius, fuerāt dedicatæ. *f* Dies porro Chriſtianis omnes feriæ dicuntur, vt Dominica dies. *g* Feria prima, & prima Sabbathi dies ſolis, & dies Lunæ, 2. Martis, 3. Mercurii, 4. Iouis 5. Veneris, 6. Sabbathi 7. Eo quod Chriſtiano quotidie ſit feriandum, id eſt, abſtinendum a peccatis, & operibus ſeruilibus, quæ ad peccandum inducunt, & Deo ſeruiēdum, hoſtiaque laudis & ſacrificii ſit ei offerenda. *k* Neque etiam decet Chriſtianos nominibus idolorum in diebus nominandis vti. Dicuntur & Feriæ anni ſolemnitates ſolemnitatum, quibus tempus feriandi, id eſt, vacandi ab operibus datur. *l* Dictæ & Feriæ omnes dies quadrageſimæ, quibus olim etiam iure ciuili abſtinebatur a litibus criminalium quæſtionum. *m* Item & Feriæ nuptiarum, quibus abſtinetur a nuptiis contrahendis publice. *n* Feriæ treugales, quibus canones bellantibus inducias præſcribunt. *o*

S C H O L I A.

a *ex Feſto & aliis claſſicis, vulgares, in his enim epulæ fiebant ex pecorum frugumque prouentibus.*

b *cap. conqueſtus, 5. de Feriis. libr. 2. tit. 9.* A *l. 1. eo. titul. in P. lib. 2. in tit. 12. l. 2. C. eod. tit. lib. 3. tit. 12.*

c *l. 2. de Nundinis. lib. 50. P. tit. 11. Macrob. libr. 1. Saturnalior. cap. 16. Plinius. lib. 18. cap. 3.*

d *l. 3. de Dilatio. lib. 3. C. titul. 11. l. ſed etſi per prætorem 26. §. ſi Feriæ, ex quib. cauſ. maior P. lib. 4. tit. 6.*

e *l. 1. & 4. C. de Feriis. dicta. l. ſed etſi. §. ſi feriæ.*

B f *l. omnis 7. & l. fin. C. de Feriis.*

g *cap. 1 de Feriis, l. 12. & fin. C. eod. tit.*

h *1. ad Corint. cap. 16. verſ. 2.*

i *l. 3. & l. omnes, 7. C. de Feriis.*

k *vide Conradum Brunum. lib. 6. de Ceremoniis. cap. 6*

l *vt apud Gratian. in princip. diſtinct. 3. de conſecrat.*

m *l. 40. diebus. 6. C. de Feriis. Quod poſtea antiquatum, cum beati ſint, qui faciunt* C *iuſtitiam in omni tempore, quemadmodum & eo tempore in criminibus inſignioribus iiſdem diebus permittebatur iudicium. l. pen. C. de Feriis.*

n *c. 4. de Feriis, apud Gregorium.*

o *cap. 1. de treuga & pace lib. 1. tit. 34.*

C A P V T II.

1 *Dierum & feſtorum diuiſio.*
2 *Quæ inſint.*
D 3 *Feſta mobilia & immobilia quæ.*

Dierum anni quidam feſti, quidā profeſti, quidam interciſi. *a* Feſti proprie cultui diuino ſolum & honori & ſanctorum cum Deo exſiſtentium conſecrati, ſeu dicati. Profeſti, relicti hominibus liberi, ad rem publicam aut priuatam gerendam. *b* Interciſi ſint, qui diuinis & humanis negotiis communes ſunt, quibus nihil operis ſeruilis licet agere, donec peractum E fuerit ſacrificium: poſt peractum vero, licet. *c* 1

Feſtis, † generaliter ſumto vocabulo, inſunt ſacrificia, feriç. Profeſtis inſunt dies faſti ſeu forenſes, quibus cauſas, in foro iudiciali, & comitia agere licet, & ii qui cō- 2

perendini, ſtati, & peculiares dicti. Rurſum Feriæ inueniuntur publicæ & priuatæ, familiares ſeu propriæ. Publicę rurſum ſtatiuæ, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, *d* quæ omnes in iure pontificio quoque recipere poſſunt quandam tractationem.

3 Cæterum † vt accommodatius de illis in propoſito iure agamus, diuidemus feſta, in ſtata, quæ fixa ſeu immobilia dicuntur. Et in conceptiua ſeu mobilia. Feſta immobilia dicuntur, quæ certo anni tempore vel die recurrente, celebrantur, Cuius generis eſt dies Dominicus, qui ſingulis ſeptem diebus repetitur, in memoriam Dominicæ reſurrectionis. *e* Et aliæ feſtiuitates, quæ in voluminibus iuris canonici, *f* habent certas & ſtatas diuini cultus ceremonias & Ferias.

4 Feſta mobilia, † ſeu conceptiuæ, ſacræ feriæ, illæ ſunt, quæ mutantur & concipiuntur & mandantur a pontificibus & prælatis, aliis atque aliis per annorum varietatem curriculis celebranda; cuiuſmodi ſunt feſta Paſchæ, Rogationum, Pentecoſtes, corporis Domini, Aſcenſionis Domini. *g*

SCHOLIA.

a *Vide Macrobium lib. 1. Saturnalio. capit. 6. & Varro. lib. 5. de lingua Latina. Hanc autem propoſui diuiſionem obiter, nō quidem quod in terminis, in iure pōtificio ſeruetur, ſed quia ad illuſtrationem eius maxime pertinere videatur, & in eo vel maxime poſſit prodeſſe, vt hæreticorum impiorum peruicacia conuincatur, qui dies feſtiuos contemnunt, Ethnicis peiores, qui Ferias ad honorem cultus diuini curioſe obſeruabāt. Videnda porro plura apud nos libro ſecundo Syntagm. cap. 17. vbi de Feriis agitur.*

b *Apud Noniū Marcellum, profeſti & feſti dies ſic diſcernebātur. Profeſti ſunt a feſtiuitate vacui. Afranius in priuigno. Quæ feſtiuo nos facere ſolemus die, quotidiano opere promiſcue omnia, atq; profeſto concelebras forum.*

c *Emanuel Comnenus Orientis Imperator in Nouellæ cōſtitutione de Feriis, ait quaſdam dies omnino eſſe totos Feriatos, vt nullo modo vlla ipſorum parte iudicium conſtitui poſſit: alios eſſe ex parte feriatos, vt ex parte a Iudiciis ceſſent, a mane videlicet vſque ad ipſum diuini miniſterii tempus: vt liceat iudicibus precationibus atq; glorificando Deo vacare, poſt ſacrificium vero diuinum iuſtitiæ operam nauent.*

d *de quib. diximus. lib. 2. Syntag. Iuris. c. 16.*

e *vt conſtat ex Apocalypſi Diui Ioannis. capit. 1.*

f *In principio. diſtinctio. 3. de conſecratio. dicitur per omnem diem Dominicā, Natalem Domini, Sancti Stephani, Sancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentiū, Sancti Sylueſtri, Oc auæ Natalis Domini, Theophaniæ ſeu Epiphaniæ: Purificationis beatæ Mariæ, Paſchatis, cum tota hebdomada, Rogationum tribus diebus, Aſcenſionis Domini, Pentecoſtes, ſancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, ſancti Laurentii, Aſſumtionis beatæ Mariæ, &c. & per dies feſtiuitatum, quas ſinguli Epiſcopi per ſuas Diœceſes cum populo collaudauerint, quæ vicinis tantum circumuo-rantibus indicendæ ſunt, non generaliter omnibus. Dies Dominicos feſtiuari omnes a Veſpera in Veſperam cum omni veneratione, iubet Concilium Compend en e, in cap. 1. & Alexander 3. in ca. 2. de Feriis, & Cæſares in l. 2. & 3. C. de Feriis. Et Gregorius 9. rurſum repetit, quæ dixerat Gratianus in prin. 3. diſtinction. de conſecratio. in cap. final. de Feriis, agitque vltra, de feſto Trinitatis, quod ait ex conſuetudine, non ex præcepto Eccleſiæ celebrari, & de feſto Diui Matthiæ agit adueniente anno Biſſextili, pro quo & adde ca. quæſiuit 14. §. final. de verborum ſignificatio. De feſto vero celebrādo conceptionis Virginis Mariæ, & Indulgentiis eorum, qui officiis eius dies & octauæ interſunt, tractatur in capit. 1. de reliquiis & venerat. ſancto. libro tertio. ex. anagar iun com-*

munium. Videndum & Concilium Baſi- A
lienſe, ſeſſio. 36. in quo iudicatum eſt,
quod erat aliquibus dubium, beatiſſimam
Virginem Mariam fuiſſe conceptam ſine
macula peccati originalis, pro quo etiam
Catharinus edidit pulcrum tractatum.
de feſto corporis Chriſti, & indulgentiis
eorum, qui interſunt officiis & precibus
publicis eius diei, & octauarum, tractatur
in Clementi. vnica. de reliquiis & venera-
tio. ſanctorum, de feſto Aſcenſionis Domi- B
ni, in canon. Rogationes, de conſecrat. di-
ſtinct. 3. de feſto Paſchatis, & quando ce-
lebrandum ſit. in can. noſſe vos 21. & can.
celebritatem 22. can. de obſeruatione, 26.
de conſecrat. diſtin. 3. & quæ illud feſtum
antecedere debeant, traduntur, in can. de
ſacerdotibus, ca. placuit, vt dies venerabi-
lis, 24. & ſequenti, placuit vt poſtquam, &
dicto can. de obſeruatione, de conſecrat. di-
ſtinctio. 3. nec fieri ſolemnitatem Paſchæ, C
niſi die Dominica ſtatutum, in can. cele-
britatem, de conſecrat. diſtinct. 3. Exſtat
& can. 7. Apoſtolorum in hæc verba. Si
quis epiſcopus, aut presbyter, aut dia-
conus, ſanctum diem paſchæ, ante ver-
num æquinoctiũ cum Iudæis celebra-
uerit, deponitor. *Iubet autem canon Pa-*
ſcha celebrari poſt 14. diem Lunæ primi
menſis, id eſt, Martii, videndus can. 76.
Concilii Carthaginenſis, quo damnatur D
Blaſtus hæreticus, qui voluit cum Iudæis
Paſcha 14. Martii celebrandum, ſecun-
dum legem Moſis, cum tamen Euangelica
gratia euacuetur, ſi quis ad legem Chri-
ſtum redigat, vt ait Tertull. libr. de Præ-
ſcript. aduerſus hæreticos. Cum etiam hæc
quæſtio fuiſſet orta aliquando inter Chri-
ſtianos Orientales & Occidentales, quo die
Paſcha celebrandum eſſet, an quo tempore E
Iudæi faciunt 14. Martii, an alio die: Sy-
nodo congregata ſtatutum eſt, non alio die
quam Dominico celebrari debere, ſoluto
eo die ieiunio. Nicephorus, libr. 4. Hiſtor.
Eccleſ. cap. 6. Atque narrat in c. 37. Aſia-
nos celebrare 14. Martii, eo quod Polycra-

A *tes Eccleſiæ Epheſinæ antiſtes, magnus &*
Apoſtolicus vir habitus, diceret ita tradi-
tionem & auctoritatem Apoſtolicam ad-
huc durantem, vt cap. 38. refert Victorem
Romanum Pontificem Aſianos epiſcopos
excommunicaſſe, & ca. 40. ait tandem A-
ſianos conſenſiſſe, vt Dominico die non 14.
Martii celebraretur. Idemque ſcribit. lib.
8. ca. 25. in Synodo Nicena ſtatutum: non
eſſe Paſcha celebrandum ea die, qua Iudæi
B *celebrant. Dionyſius porro Alexandriæ*
antiſtes ſcribit Eccleſiis Æquinoctio tan-
tum verno Paſcha celebrari oportere. Et
cum ſcribit ad Didymum & Domitium,
octo annorum canonem exponit Nice-
phorus Calix. lib. 6. Hiſtor. c. 18. Fuerunt
& Nouatiani aliquando diuiſi ſuper cele-
bratione Paſchæ. Nam cũ celebrarent mo-
re Iudæorum, duæ ſectæ ſubortæ fuerunt a
Sabatiano epiſcopo Nouatiano, vt ait id.
C *Niceph. lib. 12. c. 31. & 32. iterumque ca.*
34. docet variationem in eo antiquorum
ex diuerſa conſuetudine locorum & in ce-
lebratione diei Paſchæ & ieiunio præcede-
re. Siquidem Romani, ante Paſcha, tres
continuas hebdomadas, Sabbathis & Do-
minicis diebus exceptis, interdum ieiuna-
runt. Illyrici, & cuncta Græcia, Alexan-
dria, Lybia, omnis Ægyptus & Palæſtina,
ſex hebdomadibus ante feſtum Paſchæ ie-
D *iunium continuarunt, quadrageſimã no-*
minantes. Alii rurſus ante ſeptem hebdo-
madas, ieiunare inceperũt. Sicut Cõſtan-
tinopoli ad Phœniciam vſq; quinos dies ex
interuallo, binis ſeptimanis intermiſſis, ac
cibis ſe abſtinentes, quadrageſimam tale
tempus vocarunt. Nec ſolum de dierum
numero, verum etiam de cibis ipſis, de adi-
tu ad ſacra myſteria, de abſtinentia, mul-
E *tum inter ſe diſſederunt: quidam enim a-*
nimata prorſus non attingunt: alii autem
attingunt, ſed piſces ſolos. Erant qui &
cum piſcibus volatilia deguſtabant, ex a-
quis ea quoq; progenita, vt Moſes ait Ge-
neſis primo, dicens: Alii ab ouis & nuci-
bus abſtinebant, nonnulli arborum fructi-

biu veſcebantur: quidam panem tantum A ſiccum comedebant, quidā nec hunc quidem attingebant. Diuerſum & narrat fuiſſe cibi capiendi tempus: vt aliqui hora nona, aliqui poſt occaſum: quidā poſt diem vnam, ſequenti die cibum caperent: nonnulli vero, ad tres, ad quatuor, ad quinque & ad ſeptem vſque dies dapibus abſtinentes procederent, pro eo quod quis carere cibo aut volebat aut poterat. Conſentit in his Nicephoro Socrates, libr. 9. Hiſtoria B Tripartita capit. 38. Sozomenes lib. 9. ca. 39. Sed de Paſchate ſatis, progrediamur ad alia feſta. Statuit & Bonifacius 8. cap. vnic. de reliq. & venera. ſancto. lib. 3. Sex. tit. 22. feſta 12. Apoſtolorū, quatuor Euangeliſtarum, quatuor doctorum & confeſſorum Eccleſiæ, Gregorii, Auguſtini, Ambroſii, Hieronymi, ſub officio duplici debere ſolemniter celebrari. Habetur & de feſto inuentionis ſanctæ Crucis ſolem- C niter celebranda, in can. crucis, de conſecratio. diſt. 4. Valentinianus Theodoſius & Archadius in l. omnes dies 7. & Theodoſius in l. ſecunda, de Feriis. C. numerant inter valde ſolemnes Paſcha, ſacros dies, qui ſepteno numero vel præcedunt, vel ſequuntur. Diem Natalem, diem Epiphaniarum Chriſti, & cōmemorationem Apoſtolicæ paſſionis, meminit & Ammianus Marcellinus libro 21. de die Epiphaniæ a D Chriſtianis cultu diuino honorato. Enumerauit etiam Emanuel Comnenus Imperator Orientis, ſecunda conſtitutione, de Feriis, dies præcipuos ſacros, quos ibi videbis: illudque ſingulare, quod prohibuerit amplius connumerari inter feriatos, dies Natiuitatis vel generationis Principis: quare & in eo ſuſtulit legē Valentin. Theodoſ. & Archad. Ceſarum, l. omnes dies, in fine. C. de Feriis, qui inducias illas ſuis die- E bus ſanxerant, qui vel lucis auſpicia, vel ortus imperii protuliſſet. Idemque in l. 2. de Feriis, in Codice Theodoſia. Et in Ecloga Baſilicorum, libr. 7. tit. 17. capit. 13. & 17. Erant quippe & antiquitus vota anniuerſaria eo die ſoluta, quo ad imperium princeps aſſumtus erat, vel cum natus fuiſſet, vt liquet ex Plinio, lib. 1[illegible]. Epiſtol. 9. 44. 45. 60. & 61. Tertullia. in Apologetico. Idque vltra ea, quæ pro ſalute & incolumitate principis ſoluebantur die tertia poſt Calendas Ianuarias, vt meminit l. ſi caluitur, 123. §. primo, de verbor. ſignifi. Pandect. l. vnic. de Oblatio. votor. libr. 12. C. titul. 49. Adiecerunt prædicti Cæſares Theodoſ. & Archadius & Valentin. in dicta l. omnes dies, de Feriis. C. Feriatis diebus Natalitios dies vrbium maximarum Romæ & Conſtantinopolis, in quibus deberent & iura ſilere in foro, Palilia fieri dicebantur. 20. Aprilis quo die Roma dicebatur condita a Romulo, quod dicerentur Pali cuidam idolo, quod Deum paſtorum nominabant, dicata, vt ſcribit Suetonius in Caligula. Erant & plures aliæ Feriæ Ethnicis ſtatutæ, de quibus videndus Wolffgangus Lazius. libr. 11. de Repub. Romanorum. cap. 1. & quæ nos diximus, lib. 2. Syntagm. cap. 16. Perſæ Natalis ſui diem inter cæteras colendum exſtimabant cuique, vt ait Herodot. in 1. Dabant & olim Proconſules Ferias pro incundo ſuo in prouinciam aduentu. l. ſi in aliquam, de offic. Proconſul. Pandect. Erant & Calendæ Ianuarii, bonis ominationibus inter Ferias Ethnicorum conſtitutæ prohibita eo modo Chriſtianis, ca. non ob ca. non licet. & can. ſi quis Calendis Ianuarii. 26. quæſtio. 7. Quemadmodum & iiſdem prohibetur obſeruatio dierum Ægyptiacorum, quæ vanitas magorum di[illegible] infelices, dicto. can. non obſeruetis. P[illegible] modo & reiecta temporum vana obſeruatio, quæ ex eodem errore originem hab[illegible] dict. ca. non obſeruetis, & can. quis e[illegible] maret 26. quæſtio. 7. can. fin. 26. quæ[illegible] Sino vanitate Calendas Ianuarii, & [illegible]pora obſeruare ad certitudinem ne[illegible]rum & temporum interdictum [illegible] tror, vt pote, quando antiquitus Iu[illegible] & Martia Calendæ ſolemnes erant [illegible]

nibus incoandis & ſoluendis mercedibus, iuxta l. cum ab eo, §. 1. de contra. emtio. P. l. qui balneum. 9. qui potior. in pignor. habeantur. lib. 20. titul. 4. Et notat Antonius Auguſtin. in dict. §. 1. l. cum ab eo, a Ciceronis ætate conſultum fuiſſe apud Romanos, Calendis Quintilibus ſeu Iuliis, ex domo conducta migrare, eumque diem conditionum primum fuiſſe, liquet etiam idipſum ex Cicerone. 2. Epiſtol. ad Quintum fratrem, ex Martial. 2. Epigramma. Suetonio in Tyberio. facit l. cum precario. 2. de precar. Erant & Calendæ Martiæ, penſionibus inferendis ſolemnes, teſte Macrobio. libr. 1. Saturnalio. capit. 12. & liquet ex l. defuncta fructuaria, 59. de vſufructu. lib. 7. P. tit. 1. Quemadmodum & ſolemnes erant Martiæ Calendæ mulieribus Romanis, quibus ſolemne erat illo die mittere munera. vt in Saturnalibus viris dabantur apophoreta, vt ſcribit Sueton. in Veſpaſia. cap. 19. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12. Sic Plautus in Milite.

Da mihi vir quod Calendis mittã cum
Martiæ venerint.

Et Iuuenal. Satyr. 9.

Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis.

Videtur meminiſſe iſtius moris Pomponius Iuriſconſult. in l. ſed ſi vir. 31. §. ſi vir vxori, munus immodicum. de donat. inter virum & vxorem, libr. 24. P. tit. 1. refert Sozomenus. libr. 1. Hiſtoriæ Tripartitæ. capit. 9. Conſtantinum aliquando edixiſſe, vt dies Veneris, qui eſt ante ſeptimũ, & quo Chriſtus crucifixus fuit, a iudiciis haberet vacationem. Apud Clementem Romanum, libr. 8. Conſtitutionum Apoſtolicarum. cap. 39. Diui, Petrus & Paulus diſponunt ſeruos operari per quinque dies hebdomadæ, & quieſcere in Eccleſia, propter doctrinam pietatis, Sabbatho & die dominica: Quia Sabbathum creationis habeat rationem: Dominicus, reſurrectionis. Item quieſcere ſeruos per totã magnam hebdomadam, & ſequentem, quæ ad paſſionem pertinẽt, & reſurrectionem. Item quieſcendum in aſcenſione, quia eſſet finis diſpenſationis Chriſti: In Pentecoſte, quia eſſet in ea Spiritus ſanctus donatus: In Natali Chriſti: In epiphania diebus Apoſtolorum, quia magiſtri fuerũt in Chriſto: In die Stephani protomartyris & reliquorum ſanctorum martyrum, qui Chriſtum propriæ vitæ antepoſuerunt.

g *de quibus proximo loco diximus.*

Capvt III.

1 *Feriarum ceſſationes.*

Feriandum † ſeu ceſſandum aut abſtinendum in diebus feſtiuis, maxime dominicis & aliis maioribus & ſolemnioribus, ab omni illicito opere, a mercatu, a iudicio pœnali, vel mortis, ab exhibitione vel receptione iuramenti. *a* Inter Paſcha & Pentecoſten diebus dominicis & aliis feſtiuis, non debet fieri genuflexio publice, niſi aliquis ex deuotione velit facere in ſecreto: In conſecrationibus tamen epiſcoporum, & clericorum ordinationibus, conſecrans & conſecratus tantum, genua flectere poſſunt, ſecundum quod conſecrationis modus requirit. *b* In Feriis *c* in vtilitatem hominum introductis, iudicia ex conſenſu partium agitari poſſunt. Non etiam in Feriis introductis in honorem Dei & ſanctorum, in quibus nihil ſeruile aut operis agere permittitur. *d* Niſi neceſſitas vrgeat, *e* vel pietas ſuadeat. *f* Prohibentur & damnantur in Feſtis, ſaltationes, turpia cantica, theatrales ludi, ſpectacula, *g* comeſſationes. *h*

Scholia.

a *capit. 1. & fin. de Feriis. l. omnes dies. C. eod. tit. Demoſthenes etiam aduerſus Timocratẽ meminit legis de Feſtis Panthenæis, qua ſancitum* μήτε ἰδίᾳ, μήτε κοινῇ. μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ὅ τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ. *id eſt, ne eo tempore vel priuatim vel publice alii aliis iniurias faciãt, neue quicquam decernatur, niſi ad feſtum pertineat, hæc expreſſius. Exod. 23. verſ. 2.*

Ibi. ſex diebus operaberis, &c. & cap. 34. verſ. 21. Et abſtinēdum etiam a collectione lignorum, docet numerorum. capit. 15. verſ. 32. Pondera portare in ſabbatho, in cuius honorem ſucceſſit dies Dominicus: inferre in ciuitatem, vel eiicere per portas ciuitatis, prohibitum quoque, Hieremiæ. cap. 17. verſ. 21. & 24. Eſdræ c. 13. verſi. 16. Et ceſſandum ab omni opere ſeruili. In Feriis docet. cap. 3. de Feriis, canon. 16. ieiunia ſane, de conſecrat. diſtinct. 3. A B

b *Prædicta habentur in cap. 2. de Feriis, genuflexionem hanc prohibitam, alii canones explicant, proſternationem, vt in Synodo Martini Græca. cap. 57. vide ſumtus. can. ſi quis presbyter 30. diſt. vbi ratio, quod intra illos dies celebretur gaudium reſurrectionis Dominicæ, & ideo ſtantes vota nos debere reddere. Idipſum & ſtatutum in Concilio Niceno. capit. 20. & in canon. quoniam ſicut, de conſecrat. diſtin. 3. can. ſcire debet ſanctitas 76. diſt. ex diuo Ambroſio ſermone 61.* C

c *l. 1. §. 2. & l. ſi feriatis, 6. de Feriis. in P.*

d *c. fin. de Feriis. cap. 1. 2. 3. 15. queſt. 4. l. ſi feriatis, 16. de Feriis P. dict. l. omnes dies, & l. fin. C. eod. titul. Ethnici quoque idipſum obſeruabant in ſuis Feriis, & per præconem apud illos dici ſolitum, vt litibus & iurgiis abſtineretur, indicat Cicero, 1. de diuinatione, & legis 12. tabularum meminit.* Feriis iurgia amouento, *in 2. de legibus. Et Ouid. 1. Faſtorum.* D

Lite vacent aures: inſanaque protinus abſint
Iurgia, differ opus liuida lōga tuum.

Ita ſolebant præcones ante Flamines ire, qui iuberent Feriis publicis homines ab opere abſtinere, ne illæ polluerentur, ſi quid in illis operis fieret, vt ait Feſtus in verbo, præclamitatores. libr. 14. & Seruius ad 1. Georg. Virgilii ad verſum. E

Quippe etiam Feſtis quædam exercere diebus.

e *& Ma r b. 1. Saturnalior. c. 16. Plutarchus in Numa. exemplum neceſſitatis diui Matthei. cap. 12. verſ. primo, Marc. 2. verſ. 23. Luc. 6. verſ. 1. vbi excuſantur diſcipuli tempore famis euellentes in Sabbatho ſpicas, atque in cap. 3. de Feriis. Permiſſum eſt halecia capere etiā diebus Dominicis & Feriatis, exceptis maioribus ſolemnitatibus: & ea lege, vt poſt capturam factam, portio capturæ diſtribuatur proximioribus Eccleſiis & pauperibus. Et Conſtantinus in l. omnes iudices, 3. C. de Feriis, permittit etiam tempore feſtorum ruri poſitos, agrorum culturæ libere licenterque inſeruire, quoniam frequenter inquit euenit, vt non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus mandetur: & ne occaſione momenti pereat commoditas, cœleſti prouiſione conceſſa. Quæ tamen lex admittitur in caſu tantum neceſſitatis, non aliter: vt ſi ſpicis maturis repente ſuboriatur ventus validus, qui grana excutiat. Si fœno iam ſiccato, immineat maxima pluuia, &c. vt notat gloſſ. fin. iuncto cap. ieiunia ſane 16. de conſecratio. diſtinct. 3. Ratione quoque neceſſitatis victæ excuſantur artifices, qui apparant vendenda victus gratia, vt laniones, tabernarii, molitores, medici, pharmacopolæ,* equorum ferratores, *vectores peregrinorum, viatores & his ſimiles, qui neceſſitate vrgete quippiam coguntur agere. Sic Cato, de re ruſtica ca. 139. ait mulis, equis, aſinis nullas eſſe Ferias, niſi in familia ſint. Varro vero libr. 2. de re ruſtica, ca. fin. docet, quæ Feriis liceat agere t ir. Sic etiam in Feriarum iudicialium inſtitio, ſi actio ſit peritura tempore meſſium vel vindemariū, vel res ipſa, datur iudicium. Exempla ponuntur in l. 1. & 3. de Feriis. P. Si etiam res celeritatem deſideret & officium iudicis, vt in damni infecti cauſa, & nuntiatione noui operis. 1. de damno infect. P. ſi cōtra latrones procedendum l. prouinciarum, 10. d. Feriis. C. vbi & ratio in ſumma, quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum. cap. quod non eſt licitū, de reg. iur. apud Greg. cap. 2. de obſeruatio. ieiuniorum. Pugnatur ex*

tur ex neceſsitate, & diebus feſtis nō aliter A *dict. cap. quod non eſt licitum, can. 15. ſi nulla, 25. quaeſt. 8. idque didicerunt experimento faciendum eſſe Machabei: primum ob id victi, quod non pugnaſſent. 1. Machab. cap. 2. verſ. 38. & ſeq. Sicque Dio. Caſſius, lib. 37 hiſtoriae Romanae ſcribit, Pompeium templum Hieroſolymitanum expugnaſſe, quod Iudaei die Sabbati non fuerint auſi bellare, qui illud tuerentur, aliter nunquam potuiſſe expugnare.* B *Chriſtus quoque de hac neceſſitatis excuſatione admonet Iudaeos, dum Lucae 13. verſ. 5. ait,* Hypocritae, nonne vnuſquiſque veſtrum ſoluit Sabbato equum ſuum: aut aſinum a praeſepio, & non ducit ad aquare? &c. *Atque ideo omnia, quae pertinent ad ſalutem hominis, actionem habent a Deo diſpenſabilem in neceſſitate, cum Sabbatum propter hominem factum ſit, non homo propter Sabbatū. Diui Marci 2. verſ. 27.* C

f *haec ſunt verba cap. conqueſtus 5. de Feriis. Pietatis opera non ſolum non prohibita in Feſtis, imo iuſſa. dict. capit. fin. de Feriis, & & licet benefacere & animam ſaluam facere etiam Sabbatho, Diui Matthaei cap. 12. verſic. 12. Diui Marci 2. verſi. 27. D. Lucae ca. 6. verſ. 9. Accedit Proſper, dum ait libro Epigramma.*

Non recte ſeruat legalia Sabbatha cultu, D
Qui pietatis opus credit in his vetitū.

Summa ratio actus, quae pro religione fiat. l. ſunt perſonae, de religioſ. & ſumtibus funer. P. Ad pietatem pertinere videtur manumiſſio & datio libertatis, quae permittitur diebus ſacris l. 2. de Feriis, vt & excōmunicationis abſolutio, vt ait Summa Roſella in verbo Feriae, numero 21. E *Sic ſtudere diebus Dominicis, etiam poſt impenſam operam cultui diuino, non eſt prohibitum: pertinet enim hoc ad vtilitatem publicam. capit. final. de Magiſtrat. & vt otium indignum hominis, euitetur canon. 33. nunquam, de conſecratione diſtinctio. quinta: Ideo audito diuino officio peccatum quidem non eſſe arbitror verum, ſecundum Angelum & Alexandrinum ab Imola, ad l. Diuus, de Feriis P. At contemto diuino officio ſtudere, non vrgente neceſſitate, contra: & ita intelligendum Archidiaconum, ad canon. de poenitentibus. de conſecration. diſtinctione tertia, & Ioannem Andream ad caput primum de Feriis. Ita licebit iis diebus ſtudere ad* B *vtilitatem publicam in ſcientiis permiſſis, & vtilibus: non ad lucrum particulare. Sic iuſtitia expediendae cauſa, vel lectionis publicae cauſa, ſi ad munus docendi quis vocatus ſit, ſi reſpondendum ſit conſultori a longe venienti, &c. vide Panormitan. ad ca. 1. de Feriis. Permittitur ob pietatem & tranquillitatem, ſeu pacem ſocietatis humanae, tranſactio de litibus ſubortis l. final. C. de Feriis. Permittit & ius tempore Feriarum meſſium & vindemiarum* C *ſententiam executioni demandare, cap. ſignificauerunt, in fin. de iudiciis.*

g *can. irreligioſa, canon primo, de conſecratio. diſtinctione prima, canon. qui die ſolemni praetermiſſo 56. de conſecratione diſtinction. prima, vbi ponitur excommunicationis poena in euntes ad theatra, praetermiſſo Eccleſiae conuentu ſolemni, & in Concilio Carthaginen. quarto, capit. 88.* D *Prohibetur idipſum, & in l. fin. C. de Feriar. Multo magis prohibitum eſt ſpectacula in Eccleſia edere, capit. cum decorem, de vita & honeſt. cler. cap. nullus, de conſecratio. diſtinctio. quinta. Inter omnes, maxime clerici debent choreas & ſaltationes profanas euitare, Clement. 1. de celebratio. miſſa. & moniales, Clement. 2. de Stat. Monachorum. Quemadmodum & alii laici, quia periculoſa eſt haec* E *ſexuum commixtio & ſocietas, ca. deſinimus 18. quaeſtio. ſecunda capit. mulieres, de iudic. in Sex. Monet potentiam obiectum, nec quiſquam tam fidere debet ſua ſanctitati, vt exiſtimet ſe obiiciendo periculo voluptatis, poſſe ſe impollutum euade-*

re, vicinitas ignis calorem generat, & ex A *puritate per contagionem, quis infici poteſt, aqua pura nitida remanet per ſe, terra quoque per ſe non maculat, at ſi iungas aquam terræ, fit lutum & ſordes. Quare & clericis, ne inconſulto a ſua munditia deiiciantur, prohibetur, ne ſpectaculis interſint. can. presbyteri, 34. diſtinct. cano. his ergo 23. diſtinct. canon. non oportet, de conſecratione. diſt. 5.*

h *Comeſſationes intemperatæ, quæ nihilominus pernicioſo exemplo fiunt, diebus feſtis improbantur. can. comeſſationes, 44. diſtinct. can. denique, 4 diſtinctio. Quia & confuſio ignominiaque eſt* Iesvm Christvm, *crucifixum & pauperem, infarſis corporibus & rubẽtibus mero buccis, prædicare, can. Eccleſiæ principes, 35. diſtinct. facit Diuus Ambroſius Tom. 4. libr. de Elia. ca. 17. vbi,* o ſtultitiam hominum, qui virtutem ebrietatem putant, qui C exiſtimant illos ebrietate placari, qui ieiunio ſuſtinere paſſiones didicerunt. *Et Hieronymus Epiſtola ad Euſtachium valde abſurdum ait, nimia ſaturitate velle honorare Martyrem, quem ſcias Deo placuiſſe ieiuniis. Ceterũ epulari & gaudere in diebus feſtis honeſtate ſeruata, & cum Dei timore & honore, non eſt improbatum, imo & laudatum, vt legimus. libr. 2. Eſdræ cap. 8. verſ. 10. & ſeq.* D

Cap. IIII.

Qui Ferias ſeu feſta ſtatuerint, vel ſtatuant.

FEriæ ſeu feſtiui dies, quidã a Deo mandati ſunt, vt Sabbathum, *a* & alia feſta veteris teſtamenti per Moſen promulgata *b* Et confirmata & aucta per dominum Ieſum Chriſtum, verum legiſlatorem: de hinc alia per ſuam ſanctam Eccleſiam cõ- E ſtituta. Data & auctoritas epiſcopis in ſuis diœceſibus deligendi & imperandi feſta ſacra, prout illis vtilitas & neceſſitas ſuadere videbitur. *c* Indictiuas & repentinas ferias concipit & ſtatuit ſolus princeps, non A alius inferior, *d* veruntamẽ feriarum meſſium & vindemiarum conſtitutarum, præſides prouinciarum ex conſuetudine cuiuſque loci & fructuum colligendorũ habita ratione, ſolent tempus definire. *e*

Scholia.

a *Geneſ. c. 2. verſ. 2. Exod. cap. 16. verſ. 23. & cap. 20. verſ. 8. & cap. 23. verſ. 12. & c. 21. verſ. 14. & cap. 34. verſ. 21. capit. 35. verſ. 2. Leuit. 19. ver. 3. cum ſimilibus.* B

b *Vt Paſcha feſtum ſeu phaſe, Exod. capit. 12. & cap. 13. cap. 23. cap. 34. Leuiti. 23. Numer. 9. & cap. 28. Deuter. 16. cum ſimili. Feſtum & ſolemnitas tabernaculorum poſt frugum congregationem, Exod. 23. verſ. 16. ſeptem dierum, Leuit. 23. ver. 54. Deuteron. 16. ver. 4. 2. Eſdræ 8. ver. dictum & feſtum ſcenophagiæ menſis Caſleu. 2. Machab. 1. verſ. 9. Diui Ioan. Euang. capit. 7. verſ. 2. feſtum Neomeniæ in* C *principio Menſium Iudæorum, Numer. cap. 28. verſ. 11, Ezech. 45. verſ. 18.*

c *In principio diſtinctionis 3. de conſecratione. vbi tamen dicitur, adhibendum eſſe ab Epiſcopo populum, dum dicitur.* Feſtiuitates quas ſinguli epiſcopi in ſuis epiſcopatibus cum populo collaudauerunt, &c. *idem in c. conqueſtus, 5. de feriis, ibi,* cæteriſque ſolemnitatibus quas ſin- D guli epiſcopi in ſuis diœceſibus cũ clero & populo duxerint venerandas, &c. *Populus autem, vt puto adhibetur, vt videat epiſcopus, num multiplicitas feſtorum illum oneret, & num ſint feſta patronorum Eccleſiarum quas veneretur. Et quæ ſint quæ non ſoleant ex deſuetudine coli. Sic enim ſtatuet, his auditis & ſimilibus, quæ ad rem facere videbuntur, epiſcopus ſolus, quæ ex re religionis erunt, abrogatis quibuſdam vel aliis ſubrogatis. Et ita etiam legitur apud Dionẽ Caſſium. lib. 60. Claudium Cæſarem 4. conſulatu, multas ferias, multa ſacrificia abrogaſſe, quod maior anni pars his abſumebatur, non ſine magno reipublicæ detrimento*

d *l.4.C.de Feriis,refert Heraclides in Cepha-* A
lenſiorum repub.Promnenſium regem ſum-
mæ inclementiæ, qui non vltra duo feſta
ſuis conceſſit, neque plus decem in menſe
diebus, in vrbe conuiuium agitare, quo
exemplo etiam monemur, regi apud alias
nationes quoque quam Romanas de feſtis
ſtatuere licuiſſe.

e *l.præſides prouinciarum, 4.de Feriis.P.So-*
lent enim maturius alicubi, alibi tardius
meſſium & vindemiarum tempora veni- B
re, quas tamen geminis menſibus complexi
ſunt Valentinia. Theodoſ. & Archadius
in l. omnes dies, 7. C. de Feriis. Theodoſius
autem in l. 2. eius tituli Ferias meſſium
conſtituit a die 8. Calend. Iulii, vſque in
Calendas Auguſti. & a Calendis Augu-
ſti, vſque ad 10.Calend.Septemb.agenda-
rum cauſarum tribuit licentiam. A 10.au-
tem Calend.Septemb. vſque in Idus Octo-
bris, vindemiales ferias facit. Et Plinius C
lib.8.cap. 21. lites quoque interquieſcere,
Iulio menſe, refert.

Capvt V.

Quandiu duret feſtiuus dies.

1 IVre communi Feriæ ſeu feſtiuitates co-
li debent a veſpera vſque ad ſequentem
veſperam. *a* Verum quandiu nunc & qua-
tenus coli debeant, conſuetudo erit inſpi-
cienda locorum. *b* Incumbit autem onus D
parochis prænuntiandi populo ſingulis
diebus Dominicis, quæ Feriæ hebdoma-
dæ ſint feſtiuandæ. *c.*

Scholia.

a *in principio diſtinctio. 3. de conſecratio.*
canon. quod a patribus 75.diſtinct.cap.1.
& 2.de Feriis. Leuit. 23. verſ. 32. Et hoc
quantum pertinet ad ſolutionem laboris
ab operibus ſeruorum datur vacatio, non
autem quantum pertinet ad diei defini- E
tionem: qui incipit a media nocte vſque ad
aliam noctem ſequentem l.more, de Feriis
P. videnda gloſ. ad principium 3. diſtin-
ctionis de conſecra. ad verba vſque ad ve-
ſperã, *& id probat canon, quod a patribus.*

b *cap.2.de Feriis.*

c *in principio 5.diſtinctio.de conſecratio.*

Capvt VI.

Finis feſtorum, & continuatio ad ſequen-
tem titulum.

FInis feſtorum eſt, vt quieſcant homines 1
a laboribus ſecularibus, & cultui diui-
no liberius inſeruiant, vt ex ſuperioribus
liquet: *a* proinde & diuina officia & my-
ſteria ſacra, quæ in iſtis feſtiuis diebus agi
& conſiderari debent, dabunt viam &
methodum accommodam, vt de illis dica-
mus, illo admonito quod tranſgreſſio fe-
ſtiuorum dierum, imperatorum ab Eccle-
ſia, pœnam meretur. *b.*

Scholia.

a *in canon. omnes fideles, & can. Miſſas, de*
conſecrat. diſtinctio.1.

b *quemadmodum colligens ligna Sabbatho,*
fuit Dei iudicio lapidatus, Numerorum
capit. 15. Exodi 35. Sex diebus facietis
opus, ſeptimus dies erit vobis ſanctus:
qui fecerit opus in eo, occidetur. *Et*
Hieremias c.17.verſ.27. ſi non audieri-
tis me, vt ſanctificetis diem Sabbathi, &
ne portetis onus, & ne inferatis per
portas Hieruſalem in die Sabbati, ſuc-
cendam ignem in portus eius, & deuo-
rabit domos Hieruſalem. *Imperatores*
Leo & Anthemius in l.final.C. de Feriis,
imponunt tranſgredientibus, quæ præſcri-
pta in illa lege ſunt de obſeruatione Feria-
rum, amiſſionem militiæ, & bonorum ſeu
patrimonii proſcriptionem. Solet Eccleſia,
dum præcipit Feſta ſeruari, pœnam propo-
nere peccati tranſgreſſoribus, & non obe-
dientibus mandatis eius. At magiſtratus
politici contemnentes poſſunt per mulctas
& captionem perſonarum contumacium
aduerſum violantes feſta procedere.

DE PRECIBVS ECCLESIASTICIS, ATQVE DE Horis Canonicis. A

a TIT. XX.

a *Habetur lib. 3. Decretalium, titulo 41. de celebratione Miſſarum, & ſacramento Eucharistiæ, & de diuinis officiis. & in Clement. lib. 3. tit. 14. & in can. ſancta Romana, §. cæterorum, 15. diſt. & de Conſecrat. diſtinct. 2.*

CAPVT I.

1 *Oratio quid.*

a QVamuis orationis non minus, quam ſermonis & loquelæ nomen, late pateat, tamen hîc de ſacris ſupplicationibus & precibus loquuturi, in gratiam tyronum per formulam deſcriptionis vtemur communi finitione. Et erit oratio pius animi affectus, omnino in Deum tendens, *a* ſacrificium laudis, fructus labiorum. *b* Latius oratio religioſa, *c* eſt ſermo intrinſecus *d* vel extrinſecus, *e* Deo vel ſanctis directus, aliquid proponens vel poſtulans. *f.*

SCHOLIA.

a *Colligitur ex can. quando autem facimus, ſeptuageſimo, de conſecrat. diſtinct. 1.*

b *Clement. vnic. de celebrat. Miſſarum.*

c *Adieci in hac nona mea finitione conſulto verbum* RELIGIOSA, *vt docerem nos hîc agere de oratione, prout reſtringitur ad ſacras preces; alioquin enim oratio rebus alus omnib. conueniret, de quibus ſermo haberi poſſet, vt Rhetoribus, Dialecticis, & Grammaticis, & aliis. Oratio, quaſi oris ratio, quod ore pronuntiatur; proprie cum ſono & voce articulata. Siquidem hæc eſt via ad orationem, vt primum ſonus generaliſſimum genus ſit, poſtea ſonus inanimatarum rerum & animatarum ſit. Inanimatarum vt ictus, aëris repercuſſio, echo: Animatarum vt vox eorum animalium tantum, quæ ſanguinem habent. Rurſum vox alia articulata, alia non: Inarticulata in his, quæ non loquuntur, vt mugitus in boue, & rugitus leonis. &c. Articulata in homine: in articulatione, quæ hoc eſt in diſtinctione, veluti per articulos diſtinctos ſiunt literæ, ex literis ſyllabæ, ex ſyllabis dictiones, ex dictionibus oratio eſt idonea conceptus animi repræſentat: ideo mentis eſt imago ſiue in bene, ſiue in maledictis. Religio propriè de his, quæ ad Deum pertinent, l. 2. de Iuſti. & Iur. P. vel de his quæ ad cultum Dei faciunt.*
B *Religione enim cultus pius Dei continetur teſte etiam Cicerone, primo de Natura Deorum.*

d *Quod pronuntiatur, eſt in cogitatione ſine voce, collocutio interior, qua ſecum animus noſter colloquitur, cum vero per os emittitur, & effluit, eſt oratio, ſecundum Plato in Sophiſta. Sic apud Baſilium Magnum ad cap. 1. D. Ioannis, docetur duos eſſe modos loquendi, & verbi duplicem eſſe*
C *ſenſum. Vno modo per vocem prolatam, quæ aerem verberat, & ſtatim perit. Alio modo prout verbum intra nos eſt poſitum, & noſtris eſt cognitum cordibus: verbo etiam intrinſeco ſeu formula propria ſine voce ſibi Angeli mentem declarant, quæ forma, & lingua dicitur in ſacris literis Angelorum.* Si linguis, *inquit, Diuus Paulus,* Angelorum loquar, &c. *Vide quæ diximus in tomo 4. Commentariorum artis*
D *tis mirabilis, parte prima, lib. de Angelis, cap. 10.*

e *Per orationes verbo expoſitas, vt 1. ad Corinth. c. 14. verſ. 12.* Et ideo qui loquitur lingua, oret, vt interpretetur. *& Pſalm. 3.* Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me. *& Eccleſiaſt. 21.* Deprecatio pauperis, ex ore vſque ad aures eius perueniet, &c. *Homo cum conſtet anima & corpore, obſequium ſuæ ſeruitutis*
E *integrum præſtare videtur Deo, cum & ore, corpore, & mente orat. Sicut & Diuus Paulus, dicebat,* Orabo ſpiritu & mente. *1. ad Corinth. 4.*

f *Oratio fundi ad Deum, & ad ſanctos viuentes, & ex hac vita ſublatos, poteſt ſed diuerſo*

diuerſo modo: nam Deus precibus exoratur tanquam qui per ſe ipſum quæ petimus poſſit. Oramus ſanctos, vt pro nobis à Deo impetrent, cap. cum Martha, 6. §. tertio loco, de celebrat. Miſſa. Sic enim orationes ſanctorum Deo præſentantur. Apocal. cap. 8. Deo dicimus, miſerere vel da nobis: Sanctis, orate pro nobis. Et Deus in ſanctis ſuis honoratur. tractat fuſè de Venerat. Sanct. Catarinus lib. 2. de certa ſanctorum gloria. Iodocus Clictoueus, lib. 1. de Adorat. Sanctorum. facit Iob, c. 5. Ibi, Ad aliquem Sanctorum conuertere, *& c. fin. eod.*

Capvt II.

1 *Diſtributio orationis in publicas & priuatas, & de ſingulis. De horis canonicis, Miſſa.*

1 ORationum aliæ publicæ, aliæ priuatæ: Illæ in publico & a pluribus: Iſtæ in priuato, vel in publico ſeorſum, ſeu ſeparatim a ſingulis. *a* Publicarum orationum duæ ſpecies: Quædam enim ſine ſacrificio Euchariſtiæ: Quædam cum illo fiunt. Illæ horæ ſeu preces canonicę, ſeu ſupplicationes publicæ: Iſtæ, nomine Miſſę continentur. *b* De Miſſa quædam antea diximus, *c* & poſtea etiam de proprio titulo dicemus, Deo iuuante, proximo. Canonicæ *d* preces dicuntur, quæ regulariter certis horis diſtinctis, dicendæ ſunt, in Eccleſia quotidie, a certis perſonis, quibus hoc munus & officium impoſitum eſt, ex lege Summi Pontificis, facta electione aliquorum Hymnorum, Pſalmorum, Orationum, & Lectionum quotidianarum. *e* Sic preces illæ nomine horarum, quibus dici debent, nominantur, Matutinum, Nocturnum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium. *f.*

Scholia.

a *Oratoria poſſunt eſſe priuata etiam ſine licentia Epiſcopi, ibi tamen publica ſacrificia fieri nō poſſūt ſine eius auctoritate, can. vnicuiq., ca. clericos. can. ſi quis, de Conſecrat. diſt. 1. Oportet enim ſemper quemlibet orare, & in omni loco, & in omni actione. Luca 18. & vt ibi notat D. Chryſoſt.* oportet, *neceſſitatem ponit. Probat & D. Paul. ad Epheſ. 6. verſ. 18. Oratio ſolitaria valde iuuat orantem, cum ab aliis rebus collecta cogitatione, in oratione tota quæ dicit vnice conſiderat. Deprecaturus ita Dauid Deum pro filio paruulo, egreſſus, ſeorſum proſtratus orauit, 2. Regum 12. Et dimiſſa turba Chriſtus aſcendit ſolus in montem orare. D. Matthæi 13. & D. Petrus, Actor. 20. vt poſſet melius orare, & diutius, aſcendit ſolus in ſuperiorem partem domus. Et D. Paulus in templo ſolitarie orans, vidit Chriſtum ſibi apparentem, Actor. cap. 22. Bona oratio fit ſolitaria, ſed & præſtantior ſi plures conſentiant in oratione. Et ideo publicæ efficaces maxime putantur in vnione multitudinis & conſenſu adorationis Dei. Iuxta id quod Dominus dixit:* Si duo ex vobis conſenſerint, de quacumque re, &c. *Matth. c. 18. verſ. 19. dicitur & Actorum c. 1. oraſſe diſcipulos vna voce, & fideles in vnum conuocatos, eadem & congregatio orationis cauſa, Machabæorum 2. cap. 6.*

b *Diuus Bernardus lib. de quatuor modis orandi ſcribit, Diuum Paulum, 1. ad Timoth. c. 2. quatuor modos orandi expreſſiſſe, in illis verbis:* volo primum fieri *obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Hos autem modos explicat Caſſianus ad prædicta verba epiſtolæ.*

c *Supra titulo de Euchariſtia, qui erat tit. 9.*

d *Canonicæ vocantur & publicæ, in cap. 1. & 2. de officio cuſtod. lib. 1. tit. 27. Tractarūt de horis, & precibus canonicis fuſe, Nicolaus Plouius, Ioannes de Lignano in repetitione, c. dignum, de Celebratione Miſſarum. Albertus de Ferrariis Placentinus.*

e *Ideo penſum ſeruitutis vel muneris perſonæ Eccleſiaſticæ, hoc officium diuinarum precum quotidianarum dicitur, in c. [illegible] de Celebrat. Miſſarum, lib. 3. tit. 41. & in ca. 2. 91. diſt. Non ita tamen precū [illegible] initio Eccleſiæ diſtincta erat, [illegible]*

Pſalmorum certorum, vel orationum, ſed A
cuique liberum erat ſibi orationes eligere:
donec iuſtis rationibus pſallendi & orandi
in Eccleſia forma definita eſt, ne diuerſitas
generaret in Eccleſia confuſionem & ſchi-
ſma. De quibus tractat copioſe Durandus
lib. 5. Rationalis diuinorum officio. cap. 2.
vbi & de officio, inſtitutione & partibus
diuini officii.

ſ *Septem horæ canonicæ ſunt, quibus ſtatu-*
tum vt diuinæ preces dicantur definitæ & B
determinatæ, Matutina ſeu Nocturna,
Prima hora, Tertia, Sexta, Nona, Veſpe-
rarum, & Completorii diei. Datur ratio
& explicatio in cap. 1. de Celebrat. Miſſa-
rum, & ibi gloſſa amplificat & explicat ad
verbum Septenarius, *ex can. 1. & can.*
presbyter, 91. diſtinct. & Clem. vnic. § fin.
de reliq. & venerat. Sanctorum. Septena-
rius precũ per horas numerus, ratione qui-
dem definitionis precum dicendarum non C
ſemper fuit; attamen ipſe numerus & mos
orandi ſepties, fuit & ab initio & antiqui-
tate Eccleſiæ, vt liquet ex Athanaſio, lib. de
Virginitate, ex Diuo Hieronymo ad De-
metriadem, ad Letam, & ex cap. 6. Da-
nielis. Ex D. Baſilio in quæſtionibus fuſius
explicatis 37. interrogatione; ex Diuo Be-
nedicto, in can. 16. regula, cap. 10. Memi-
nit & de illis Diuus Chryſoſtomus, in Epi-
ſtolam primam ad Timoth. capit. 5. Euſe- D
bius libro 9. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ. Sic legi-
mus apud Diuum Clementem, libro 7.
conſtitutionum Apoſtolorum, cap. 47. de
oratione matutina ex traditione Apoſto-
lorum, & in cap. 48. de oratione veſperti-
na, & prandii & lib. 8. cap. 40. Sic ſcri-
ptũ, Preces veſtras facite diluculo, Ter-
tia hora, Sexta, Nona, Veſperæ & in gal-
li cantu. Diluculo gratias agẽdum quo-
niam illuminauit nos Dominus pulſa E
nocte & inducto die. Tertia hora, quo-
niam Dominus illa hora ſententiam
mortis accepit: Sexta, quoniam tunc
crucifixus: Nona, quoniã omnia com-
mota ſunt crucifixo Domino, perhor-
reſcentia Iudæorum audaciam, & non
ferentia ignominiam Domini. Veſperæ
gratiam agentes: quod dedit noctem
diurnorum laborum requiem: in Galli
cantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei, ad exercenda opera
lucis. *Sic in his publicis precibus, aliquid*
myſterii ſemper cum precibus ſignificatur,
neque ſine ſpiritu Dei Dauid dixerat an-
te, Pſalmo 118. Septies in die. Laudem
dixi tibi. *Et rurſum:* Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia
iuſtificationis tuæ. *Sunt & iſtæ preces ve-*
luti excubiæ fidelium diſpoſitæ ab Eccle-
ſia, vt dum omnibus horis fere vbique pe-
catur, & cum omni tempore inimicus Sa-
than inſidietur hominibus, ſint interim ali-
qui, qui Deo preces adferant & effundant,
vt hoſtis minuere & prohibere velit inſi-
dias & mala. Suppletque chorus Eccleſia-
ſticus ita per horas diſpoſitus, ſegnitiam &
infirmitatem humanam, eorum qui con-
tra quam a Deo & Apoſtolis inſtructum
eſt, non ſemper orant. Nemo enim dubitat
ex his, quæ paulo ante dixi, ſemper orandũ
eſſe Chriſtianis ex Diuo Luca, cap. 8. &
ad Theſſalonicenſ. 5. verſ. 17. & ad Ephe.
6. verſ. 18. & docet Diuus Cyprianus, lib.
4. Epiſtolarum, Epiſt. 4. facit Act. cap. 2.
Quod & explicat Diuus Ambroſius, to-
mo quarto, in Pſalmum 118. Sermone 9.
Qui rogat, *inquit*, itaque ſemper roget,
ſi non ſemper precetur, paratum ſem-
per habeat precantis affectum. *Sunt hæ*
publicæ preces ſtatutæ vt ad eas populus et-
iam veniat non ſaltem clerici, quibus &
cultus diuinus maiorem in modum debet
curæ eſſe, quorumque arma orationes &
lachrymæ, can. reprehenſibile, & can. con-
uenior, 23. quæſt. 8. Quamquam frequen-
tius & oraſſe plures, & orare nunc conſtet,
vt refertur illuſtre exemplum D. Iacobi
fratris Domini, Epiſcopi Hieroſolymitani,
cuius genua ferunt obdurniſſe callo, tan-
tamque habuiſſe carnis incuriam, vt ad-
huc viuentis omnia fere membra more-
rentur

rentur atque aſſiduitate orationis iugique A
ad pauimẽtum proſtratione, ſucceſſu tem-
poris frontem quoque eius callo ſimiliter
obductam, vt nihil fere a camelis genibus,
ſi durities ſpectaretur, diſcreparet: vt re-
fert Diuus Chryſoſtomus, Homilia 5. ex
cap. 2. Diui Matthei, tom. 2. Ferunt &
D. Bartholomeum Apoſtolum centies per
diem flexis genibus, & centies per noctem
oraſſe Deum, vt ſcribit Abdias Babyloni-
us, lib. 8. Hiſtoria Apoſtolicæ. Quæ tene- B
antur ad horas dicendas dicemus poſtea.
Interea autem & annoto, religioſos vel re-
gulares, qui ex profeſſione magis putant &
ſciunt, ſe Dei cultui & contemplationi cõ-
ſecratos, his dicendis maxime inuigilare
debere, neque impune ſciant ſe laturos, ſi
noctu, quo Chriſtiani alii dormiunt, vel a-
lia turpia malaque operantur, has excu-
bias deſerant, quod & aliquando exemplo
declarauit Deus. Refert enim Meierus, C
libro 5. Hiſtoriæ Flandriæ, anno Domini
1152. Magnam partem oppidi Diui An-
domari cum templis Diuorum Ioannis &
Dionyſii, & Martini, orto ex cœnobio
Diui Bertini incendio, Nonis Septembri-
bus, deflagraſſe, quod numinis ira accidiſ-
ſe creditum eſt: propterea quod ex duode-
cim monaſteriorum antiſtitibus, epulis vi-
noque, merſis, qui eo die conuenerant Ber-
tino ſacro, ad ſolemne conuiuium nemo in- D
uentus ſit, qui ad nocturnas matutinaſque
ſurrexiſſet preces. Porro admonendi ſunt
lectores, modum numerãdi horas, ſuperio-
ribus dicendis precibus, ex Hebræorum
cõſuetudine vſurpari, qui numerabant ab
ortu Solis ad occaſum, tantũ horas diei, &
ita hora Prima, quæ in precibus dicitur, a-
pud nos, more vulgari cõputando a prima
hora poſt mediam noctis partem, dicitur
Sexta. & quæ apud vulgus dicitur nona, E
illa tertia in precibus. quæ apud nos duo-
decima, illa in precibus ſexta: quæ nobis
tertia poſt meridiem, illa dicitur nona in
horis Canonicis precum, veſpertina dein-
ceps, quæ nobis ſexta poſt meridiem: vide
quæ diximus de vario numerandi horas
ritu, apud diuerſas gentes, lib. 4. Præludior.
optimi Iuriſconſult. cap. 1. & 2. & lib. 8.
Syntaxeon artis mirabilis, cap. 44.

Capvt IIII.

1 *De Supplicationibus, ſeu Litaniis publi-*
cis ſtatis.
2 *Imperatis.*

Svpplicationes publicæ, ſunt vel ſtatæ, 1
vel imperatæ. Stata ſupplicatio an-
nua, maior & minor. Maior fit in feſto
ſancti Marci, Minor cuius orationes, di-
cuntur Rogationes, factæ per tres dies an-
te Aſcenſionem Domini, cum ieiuniis, cõ-
uocato & procedente clero cum vexillis,
crucibus, & cereis, & ſequente populo,
vnde & proceſſiones a procedendo & eũ-
do, iſtæ ſupplicationes dictæ ſunt, a dicun-
tur & Litaniæ. *b.*

Imperatæ ſupplicationes illæ ſunt, quæ 2
ratione occurrentis neceſſitatis ad placan-
dum Deum, vel ob alias cauſas, ob quas ad
Deum confugimus, indicuntur, ex præla-
torum iuſſu vel decreto. *c.*

Scholia.

a *Can. Rogationes 3. de Conſecrat. diſtinct.*
3. Maior Litania in feſto B. Marci dici-
tur: non quod prior inſtituta fuerit, fuit e-
D *nim poſt minorem: ſed quia Gregorius pri-*
mus Summus Pontif. eam cum maiori ſo-
lemnitate ordinauerit ſuo tempore ſepti-
formi ordine. Sic enim ipſemet teſtatur,
lib. 11. Epiſtolarum epiſt. 2 & ſcribit Pau-
lus Diaconus lib. 11. de origine & geſtis
Longobardorum c. 11. cuius rei hiſtoriam
& cauſam ſic referunt, quod Tẽpore Chil-
deberti regis Gallorum, & Mauricii Im-
peratoris Romanorum accidit diluuium
E *in finibus Venetiarum, Liguriæ, cætera-*
rumque regionum Italiæ, ita magnum, vt
credatur poſt Noë tempora maius non
exſtitiſſe, inundatione incipiente Calendis
Nouembribus, quam ſubſecuta eſt ſtatim
peſtilẽtia atrox, dicta inguinaria, quæ fere

omnem populum Romanũ & ipſum quoque Summum Pontificem Pelagium ſecundum exſtinxit, anno Domini 589. In cuius locum ſtatim ſubrogatus eſt Gregorius primus dictus Magnus, communi cõſenſu omnium, ex Leuita euectus in ſedem: qui ſupplicationem & ſeptiformem Litaniam ordinauit, ita dictam, quod in ea totus vrbis populus deprecaturus Deum, in ſeptem ordines per eum diuiſus eſt. In primo fuit omnis chorus: in ſecundo omnes Abbates cum monachis ſuis: in tertio omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis: in quarto omnes infantes: in quinto omnes viri laici: in ſexto omnes viduæ: in ſeptimo omnes mulieres coniugatæ. Præcepit autem poſtea Gregorius eandem ſupplicationem ſingulis annis fieri per totum orbem: quare & dicta maior, vt etiam a maiore nempe Summo Pontifice ſtatuta: minor vero Litaniæ & Rogationes, primum apud Viennam a Beato Mamerco, Viennenſi Epiſcopo, originem habuerunt. Is enim propter cladem illatam a lupis aliiſque feris animalibus hominibus Galliarum, quos crudeliter necabant, obque terræ motus frequentes, indixit populo triduanum ieiunium, & inſtituit Litanias ante feſtum Aſcenſionis, in ſua regione, quæ poſtea fuerunt ab Eccleſia confirmatæ, & ad alias orbis partes translatæ, & vbiq; ſeruari mandatum ex Concilio Aurelianenſi, cap. 6. quod refert Burchardus Wormaciæ Epiſcopus, lib. 10. Decretorum, capite 7. Gregorius Turonenſis, libro ſecundo, Hiſtoriæ Franciæ, cap. 34. Refert etiam Auitum Epiſcopum Viennenſem ſcripſiſſe Mamercum eiuſdem vrbis quoq; Epiſcopum, inſtituiſſe Viennæ primum Rogationes, quas ante Dominicæ Aſcenſionis triumphum celebramus, cum tunc vrbs illa multis terreretur prodigiis, terræ motu frequẽti: & cum ceruorum, luporumque feritas portas vrbis ſæpe ingreſſa fuiſſet, & per omnem vrbem errans nihil metuerit, incẽdio pariter graui commoto, quæ omnia per orationes ceſſarunt. Quare & primum vicinas vrbes illas ſupplicationes fuiſſe imitatas, & dehinc alias in orbe Chriſtiano. Scribit & Sydonius Apollinaris, libro quinto Epiſtola. Epiſt. 14. de his in hunc modum: Quicquid illud eſt, quod vel otio vel negotio vacas, in vrbem tamen, ni fallimur, rogationum contemplatione reuocabere, quarum nobis ſolemnitatem primus Mamercus pater & Pontifex reuerendiſſimo exemplo, vtiliſſimo experimento inuenit, inſtituit, inuexit. Erant quidem prius (quod ſalua fidei pace ſit dictum) vagæ, tepentes, infrequentes, vtq; ſic dixerim oſcitabundæ ſupplicationes, quæ ſæpe interpellantium prãdiorum obicibus hebetabantur, maxime, aut imbres, aut ſerenitatem deprecaturæ, ad quas, vt nihil amplius dicam, figulo pariter atque hortulano non oportuit conuenire. In his autem quas ſupralatus ſummus ſacerdos & protulit pariter & contulit, ieiunatur, oratur, pſallitur, fletur. Ad hæc feſta humiliatarum ceruicum, & conſeruatorum ciuium ſuſpirioſa contubernia peto, &c. *Deinceps libro ſeptimo Epiſt. prima, ſcribens Mamerco Papa, ait* illas ſupplicationes continuari, & defendere, Aluernos a terroribus incurſionum Gothorum, introductaſque contra nocentia, terræ motus incendia & prodigia.

A B C D E

b *Litaniæ Græco nomine idem ſonant quod ſupplicationes cum proceſſu, cap. 31. §. ſi quis cum ſacra, Nouella 123. de Sanctiſſ. Epiſcop. & in §. omnibus, aut cap. 32. eadem Nouella 123. prohibetur, illas Litanias laicis ſine clero, ibi enim cruces præferri debent, lege tertia, §. primo, de hære. Agit de Litaniis laicorum Iulianus ante [illegible] in Nouellis, nu. 480. vocat Litanias, Nouella 67. [illegible] proceſſionẽ [illegible] in cap. 1. vt nullus fabricet oratorii domo, &c. ibi Epiſcopus oratione in[illegible] co[illegible]ciat, crucefigat publicũ proceſſũ ibi fac[illegible] &c.*

c *Alui-*

6 *Multa de ſupplicationibus ſeu Proceſſionibus, aut Litaniis antiquorum leguntur apud antiquos, de nocturnis, diurnis & matutinalibus. Meminit Sydonius Apollinaris de antelucana proceſſione & ſupplicatione poſt congregationem factam populi in Eccleſia ſancti Stephani, lib. 5. Epiſtol. 17. Sed & proceſſionū matutinarum cum carminibus celebratarum ad tempus Arrianorum referre videtur Nicephorus, Calixtus, lib. 13. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 8. Sozomenus, lib. 8. cap. 8. Socrates lib. 10. Eccleſiaſt. Hiſt. cap. 8. Hi enim narrant, Arrianos hæreticos priusquam a ſacris ædib. fuiſſent a Theodoſio Cæſare pulſi, in publicis porticibus congregari nocturno tempore, atq; in choros ſuos ſegregari, carmina quædam alternis antiphonarum modis ſibi inuicem reſpondentia, ad hæreſis ſuæ placita accommodata cōtinue cantaſſe, & noctem multam in eiuſmodi pſalmodia conſummaſſe. Sub auroram autem publice concinentes eadem, extra vrbem in ea, vbi eccleſias habebāt, loca, procedere ſolitos, idq; potiſſimum vltima die hebdomadæ, die Dominica & die prima. Quod conſiderans Diuus Chryſoſtomus tunc Conſtantinopolitanus præſul, & ne aliqui ex Eccleſia ſua, eius generis cantibus deuulſi, ab illis ſeducerentur, ad eundem modum contra illos pſalmodiam ſuam inſtituit, vt breui ea celebrior quam aduerſariorum eſſet: factumque eſt, vt etiam ex multitudine honorificoue progreſſu eos ſuperaret. Nam eam cruces argenteæ cereos incenſos habentes præibant; Eudoxia Imperatoris Archadii coniuge impenſas ad ea præbente, quam plurimis lucernis ad id paratis. Quo & Arriani ira commoti, manus tandem contulerūt cum Chriſtianis, aliquoſque ex illis vulnerarunt. Vnde orta occaſio legis, quæ Arrianorum conuentus prædictos ſuſtulerunt, & Litanias illorum. Exſtat illa Archadii & Honorii, l. cuius Hæretici, 2. titulo 4. de his qui ſuper religione contendunt, lib. 6. Codicis Theodoſiani, l. 3. C. de Hæreticis. in Codice Iuſtinianeo. Remanſerunt autem Litaniæ in Eccleſia Catholica. Et Litanias fuiſſe in vſu clericis Neocæſarienſibus teſtatur Baſilius Magnus, Epiſtola 63. ad clericos Neocæſarienſes. Proceſſionis Eccleſiaſticæ typus mihi videtur etiam tempore Domini noſtri IESV CHRISTI figuratus, dum ingreſſus ciuitatem Hieruſalem, & turbæ eum præcederent & ſequerentur, clamantes,* Benedictus qui venit in nomine Domini, *ſternentes veſtimenta ſua, & ferentes ramos oliuarum & palmorum, DD. Matthæi, cap. 21. Marci 11. Lucæ 19. Alius antiquior in lib. 2. Regum, cap. 6. in reductione arcæ, in qua aderant chori, pſallentes, cum quibus & Dauid, & populus, & alius, cum locata eſt arca Dei in templo per Salomonem 3. Regum, cap. 8.*

CAPVT IIII.

Ordo & diſpoſitio officii precum.

Singulis horis fuerunt certæ Preces, Hymni, *a* Pſalmi, Antiphonæ, Reſponſa, & Capitula, aliaque definita, *b* cum Oratione Domini. *c* Cum lectionibus ex ſacra pagina, vel vitis patrum, ſanctorumque interpretum expoſitionibus, cum diſtinctione muneris, iuxta dierum & feſtorum ſolemnitates. *d*.

SCHOLIA.

a *De Hymnis & Canticis approbatis in Eccleſia, vide multa in Toletano Concilio 4. cap. 12. can. de Hymnis, 54. Et ex Leque, in can. Hi duo ſolummodo, 55. de conſecratione, diſtinct. 1.*

b *Can. conuenit, 13. de conſecrat. diſt. 5. definitæ preces habentur ex Concilio Tridentino, extuſte, 5 caſd ſemper 14. eadem diſtinct. 5. de conſecrat.*

c *Can. in die Reſurrectionis, 15. ead. de conſecrat. diſtinct. 5. de quibus & Breuiaria & Miſſale facile te docebunt.*

CAPVT V.

Quibus munus orandi impoſitum.

A OMnibus quidem Chriſtianis neceſſitas incumbit orãdi. *a* Sed quibuſdam ſunt liberæ electiones precũ & horarum ad orandum, vt laicis (excepto quod aliquando coniunx ſine conſenſu coniugis libere vacare orationi non poſſit. *b*) Et ſi quando agatur de diebus feſtiuis & Dominicis, quibus iubetur vnumquemque intereſſe ſacrificio Miſſæ, & aliis officiis in propria parochia. *c* Quibuſdam autẽ certæ preces definitæ, ſinguliſque diebus di- B cendæ impoſitæ ſunt, veluti presbyteris, diaconis, ſubdiaconis, & aliis clericis Eccleſiæ miniſterio conſecratis vel deputatis, quos & dicere officium, & intereſſe debere horis in Eccleſia publicis, matutinis, & veſpertinis, ad pſallendi quotidianum officium placuit, aliter deponendos, ſi caſtigati veniam ab Epiſcopo per ſatisfactionem noluerint promereri. *d* Denegantur etiam annonæ abſentibus, quæ C præſentibus ſunt diſtribuendæ. *e*.

SCHOLIA.

a *Sic enim admonuit Deus, Diui Marci 6. D. Lucæ, cap. 18. Clement. ad noſtrum, §. 2. de Heretic. can. nunquam, de conſecrat. diſt. 5. can. ſi laicus, 31. diſt.*

b *Can. nec vxorem, §. hæc autem, & can. Apoſtolus, 33. queſt. 4.*

c *cap. 2. de paroch. libro tertio titulo 29.* D

d *Can. fin. 92. diſtinct. ex Concilio Bacharenſi Martini, cap. 64. & Concilio Toletano primo, cap. 5. Statutum & in Concilio generali Lateranenſi ſub Innocentio 3. cap. 17. & in c. dolentes 9. de Celebrat. Miſſarum, lib. 3. tit. 4. diſtincte precipitur in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum & diurnum prelati & clerici, quantũ eis Deus dederit, ſtudioſe & deuote celebretur. Idipſum & ſtatutũ in Cõcilio* E *Viẽnenſi, Clem. 1. de Celebrat. Miſſ. Quilibet qui fuerit ad ſacros ordines promotus, tenetur ad dicẽdas, vel pſallendas preces canonicas. P. ad c. 1. de Celebrat. Miſſar. Cardi. ad Clem. 1. eod. tit. Item quilibet beneficiatus, quamuis non promotus ad* [illegible] *ad ſacros ordines, in minoribus tamen c*[illegible]*ſtitutus, quod probari dicit Ioannes A*[illegible]*dreas, per c. docentes, de Celebr. Miſſ.* [illegible] *bi exponit verbũ* Clerici, *de beneficiatis.* [illegible] *Quod videãtur ea ratione fundata qu*[illegible]*, vel erecta beneficia, vt qui eis præ*[illegible]*ce*[illegible] *orẽt pro ſe, & cultus diuino inſi*[illegible]*at, c.* [illegible] *& c. quia nõnulli. de cleric. n*[illegible] *reſident. vt mereatur priuari beneficio in conſciẽtia, prout pluribus viſum eſt, qui officium non exequitur, propter quod datum eſt beneficiũ, cap. fi. de reſcript. in Sex. cap. cum ſecundũ Apoſtolum. eod. tit. apud Gregoriũ. In eaq; ſententia eſt Ioannes Calderinus ad caput 1. de Celebratio. Miſſ. eum qui ſuo cultu fraudat Eccleſias: quiq; fructus ſine præſtatione officii percipit, furtum & ſacrilegium committere: & teneri ad reſtitutionem fructuum perceptorum eius temporis, quo non inſeruiuit officio. Quæ ſententia quamuis multum rigida videtur, tamen tutior in foro animæ. Sunt tamen qui contrariam probent, neque ad reſtitutionem fructuum perceptorum teneri arbitrentur ob officium omiſſum diuinum quam probat Panormitanus ad caput.* [illegible] *de Celebrat. Miſſar. Quia, inquit, beneficium non datur ſolum propter officium, ſed ob alias cauſas, nempe vt viuat clericus, in* D *ſortem Domini vocatus, & non mendicet, can. Diaconi, 93. diſt. ca. 2. de præbend. Vide multa hac de re, in gloſſa prima tituli Qualiter horæ canonicæ ſunt dicendæ, in pragma. ſanct. Cæterũ ex diſpoſitione Concilii Lateranẽſis, celebrati tempore Leonis 10. Seſſ. 9. cap. de Reformationibus Curiæ & aliorũ; quilibet habẽs beneficium cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab o*[illegible]*tẽto beneficio diuinum officium nõ dixerit,* E *legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus ſuos non debet facere, pro rata omiſſionis recitationis officii & temporis: ſed eos tenetur tanquam iniuſte perceptos, in fabricas huiuſmodi beneficiorum, vel in pauperum eleemoſynas erogare.*

erogare: quod ſi vltra dictum tempus, moA nitus non dixerit, beneficio priuatur. Omittere autem dicitur officium adhuc finem, vt beneficio priuetur, qui intra quindecim dies, bis ſaltem non dixerit. Refert verba illa Concilii Bernard. Diaz. in practica criminali canonum. cap. 49. Excommunicati & depoſiti ab ordine, non poſſunt excuſari a dicendo priuatim officio diuino, quibus non licet in Eccleſia dicere: eo quod pœna nō debeat dare immunitatem, B can. legi, 16. quæſt. 1. c. intelleximus, de Iudic. l. relegatorum, de Interdict. & relega. P. Verumtamen dum dicent ſoli, vel cum alio officium & preces, non dicunt, Dominus vobiſcum, quia non poſſunt benedicere, can. presbyterum 19. ſub 28. diſtinct. vbi Ioannes & Archidiac. Poterunt tamen dicere, Domine exaudi orationem meam, ſicut laicus. Henricus Bohic. ad c. 2. de cleric. excommun. miniſtrant. In mi- C noribus ordinibus conſtitutus non tenetur pro illis horas canonicas dicere: ideo ſi beneficium, pro quo tenetur, amiſerit, non tenebitur ratione, capit. cum ceſſante de appellatio. Singulare eſt quod dicunt interpretes, iuris diuini eſſe, ſepties laudes Deo in die dicere, ſed iuris poſitiui diſtinctionem horarum. Ideo non poſſe diſpenſare Epiſcopū a dicēdis horis, quæ iuris diuini, eum qui vel ratione maiorum ordinum, D vel ratione beneficii, obligatus eſt ad dicēdas preces canonicas: neque etiam eum, qui in ſtudio eſt ratione ſeu fauore ſtudiorum. Collectaneus ad ca. 1. de Cele. Miſſ. Archidiac. in can. 1. 91. diſtin. quamuis a reſidentia diſpenſare poſſet. Quia ſacræ preces, fructus ſunt labiorum, Clement. 1. de celebrat. Miſſ. & quia ſolutio debitarum precum certis horis, conſiſtit in labore per- E ſonali, qui per aliū præſtari nequeat, dict. Clem. 1. cum electa ſit induſtria certæ perſonæ in conceſſione beneficii, vt in ſimili. in cap. ſin. de offic. delegat. l. inter artifices, de ſolutio. P. facit ratio generalis, l. quia tale, ſolut. matrim. P. Studiorum vtilitas bona eſt quidem, ſed ideo oratio nō eſt omittenda, & maledictum ſtudium, per quod dimittitur diuinum officium, vide Innocent. ad cap. 1. de celebrat. Miſſar. Ioannem ab Imo. ad Clemen. 1. de magiſtris, & ſimpliciter loquēdo, melius eſt orare, quam ſtudere, can. licet 8 quæſt. 1. Nempe Papa diſpenſat, vt clericus non teneatur dicere officium aliquod, quamquā poſſit diſpenſare, vt aliud quam proprium ſuo ordini, dicere poſſit, ſecundum alium vſum, vt dicitur, Clem. 2. de celeb. Miſſar. & ſic permittit ſummus Pontifex ex conſuetudinibus bonis orandi Eccleſiarum, aliquam eligere, can. 10. nouit. 12. diſtinct. cap. fin. de Feriis, can. 1. de conſecrat. diſt. 3. Ad ſacros ordines promotus obligatur ad dicendas preces horarum canonicarum, etiamſi ordinatus fuerit cum titulo ſui patrimonii, ſecundum Doctores ad capit. tuis, de præbend. & ita quod pertinet ad has preces dicendas, ratione ordinis maioris, ſunt pares ordinati & beneficiati non ordinati; diſpares tamen, quod ordinatus, non poteſt per alium horas dicere: ſed non ordinatus beneficiatus poteſt, argum. capitis peruenit, de appellat. Et ſic notat Gloſſ. ad §. 1. ad verbum, Teneamur, titulo. Qualiter horæ canonicæ ſunt dicendæ, in Pragmat. Sanct. Clericus in Minoribus ordinibus conſtitutus, ad nullum officium diuinum dicendum certum tenetur ex obligatione, nec ad preces canonicas, aut ad ſeptē Pſalmos pœnitētiales, aut alterius generis, quia id nullo iure cauetur. Quare Panorm. ad cap. 1. de celebrat. Miſſar. dixit, quod hoc habet generalis conſuetudo, quæ excuſat non dicentes. Videnda hic, quæ diximus in tractatu beneficiorum, cap. 6. num. 11. ſequen. Excuſat ab omiſſione officii etiam obligatos infirmitas, quæ non permittit obligatum ſine diſpendio ſalutis legere, vt etiam reſtituta ſanitate non teneatur omiſſa diuina officia, reaſſumere ſeu ſupplere. Hoſtienſ. & Ioannes Andreas ad cap. 1. de celebrat. Miſſ. vide late docentem Gloſſ.

Gloſſ.ad §.1.ad verbum, Syncopando, *qualiter horæ cano. ſunt dicendæ, in Pragma.Sanct. vbi diſtinctio ponitur. Hanc opinionem ſequitur Innocent.& Panorm. ad cap.ex parte,de Obſeruat.ieiunior argumento eius, qui nō potuit ieiunare tempore ieiunii, cui nō iniūgitur,vt alio tempore eius loco ieiunet, cap.1.de obſeruat. ieiunior.Imo etiam ſi quis ſine cauſa omiſerit dicere diuinum officium, eius confeſſor non tenetur imponere ei pœnitētiam, vt reaſſumat,ſed poterit in aliud pœnitentiam commutare, vt ait Innocentius, & refert ſumma Roſella in verbis horæ canonica.nu.9.*

c *cap.fin.§.adiicimus,de ſentent.excommu. in Sex.cap.vnico,de cleric.non reſiden. in Sex.quamuis ſtudiorum cauſa quis pro præſente habeatur, ad fructus alios beneficii percipiendos,cap.licet vobis 35.de præbend.cap.ſuper ſpecula, de Magiſtris, cap. de cætero.de Cleric.non reſidenti.*

CAPVT VI.

1 *De modo & forma dicendi Preces.*
2 *Verſus Orientem orandum.*
3 *Qui excludendi eo tempore.*
4 *Litaniæ forma.*
5 *Cuius Eccleſiæ debet ſequi officium beneficiatus.*
6 *Stare aut flectere genua.*

1 QVi ad diuinum officium dicendum tenentur, debent illud exſequi,iuxta conſuetudinem & morem Eccleſiæ Romanæ,*a* vel Eccleſiæ ſuæ in eo priuilegiatæ:*b* & in celebrandis diuinis officiis ordo ſequēdus. Metropolitani comprouinciales obſeruare debebunt. *c* Poterunt tamen libere clerici religioſi vel alii, Cardinalium vel Pontificum commenſales, ſeu domeſtici, ſeipſis in officio accommodare,vt quod Pontifices vel Cardinales dixerint officium, ipſi quoque dicere poſſint: nec ad aliud dicendum teneantur.*d* Preces canonicæ in Eccleſiis, horis propriis ſunt dicendæ, *e* publice *f* ſigno facto cum A campanis,vel alio modo,*g* Niſi tempore interdicti generalis: quo caſu in conuentualibus Eccleſiis,bini vel ſimul tres,horas ſeu preces canonicas poſſunt legere, non cantare:idque ianuis clauſis,interdictis & excommunicatis excluſis, & voce ita demiſſa, vt extra audire non poſſint. Hocque modo etiam & eo tempore licet regularibus ex priuilegio indulto a ſede Apoſtolica ſubmiſſa voce celebrare diuina.

B *h* Preces porro, dici debent plane, diſtincte,deuote, conuenienter, ſine colloquii vel confabulationis admixtione, integre ſine ſyncopa,ſine tranſcurſu, conuenientibus in chorum & in tempore clericis nec ante finem egreſſuris:*i* cum puritate,*k* cum cantu,in quo & maturo tenore diſtincta gradatio,cum concentu ſine laſciuia vocis vel geſtus. *l*

Oratio † & verbis & corde fiat ſimul:*m* 2
C Orandum & exiſtimarunt antiqui, ad Orientem,facie cōuerſa. *n* In oratione quoque regulari, iure communi, genua flectenda,vel proſtrato corpore orandum,*o* niſi ex forma publica antiqua in die Dominico,& per omnes dies a Paſchate vſq; ad Pentecoſten.*p*

Cum † oratio etiam fit,excludi debent 3
excommunicati,*q* clerici depoſiti,*r* hæretici,*s* cum quibus orandum non eſt, vt nec
D cum Iudæis in eorum Synagoga.*t*

Litaniæ ſeu proceſſiones aut ſupplica- 4
tiones, modum ſuum habent;& prohibitum,ne a ſolis laicis fiant,ſine ſacerdotibus vel clericis, crucibus frequentiaue populi, in locis conſecratis. Iuuant orationem magiſque efficacem reddunt eleemoſynæ, & bona opera.

SCHOLIA.

E a *can,peruenit 13.cum 2.ſequentib.de conſecrat.diſt.3.*

b *Doctores in Clementina prima,de Celebr. Miſſar.potiſſimum Florentinus ad cap. eod.tit. Quod ſi quis habeat duas eccleſias diuerſi ordinis, debet dicere officium ...*

re eius Eccleſia, in qua habet maiorem dignitatem, argumen. cap. extirpandæ, §. qui vero, de Preben. cap. quia ſæpe, eod. titul. in Sex. quod ſi in vtraque Eccleſia habeat parem, nec maiorem in altera dignitatem, ſi vna eccleſia alia dignior ſit, eius officium ſequi debet: quia magis dignum trahit ad ſe minus dignum, capit. quod in dubiis, de conſecratio. Eccleſ. vel altaris, quod & locum habet in officiis diuinis dicendis, Clement. 2. de celebrat. Miſſarum. can. de his, 12. diſt. Si vero ſint eccleſiæ æqualis dignitatis, poterit eligere, quod in æqualibus ſit locus gratificationi. cap. duobus, de reſcrip. in Sex. cap. fin. de religio. & ſumt. funer. P. niſi quis ſit præſens in choro alicuius eccleſiæ, quia tunc debet ſe accommodare ordini eius ſemper, can. in his, 11. diſtinct. can. cognouimus 12. qu. 2. de Monachis 16. q. prima. Notat & gloſſa penult. ad Clem. 2. de celebrat. Miſſa. quod Monachus, prælatus eccleſiæ ſecularis, reget illam ſecundum officium ſeculare vel clericale, non ſecundum monachale: quod placet Ioanni in can. 3. 16. quæſtio. 1. Gofredo in ſumma tituli de Statu monach. §. ſed nunquid abſoluit. Hoſtienſ. in ſumma tituli eiuſdem, §. 2. verſ. ſed nunquid talis. facit cap. cum olim, de præſcript.

c *can. altaria, ſi non 31. de conſecrat. diſtin. 1 in pſallendi maxime ordine. can. 13. de his, 12. diſtin.*

d *Ex concilio Viennenſi. in Clem. 2. de celebratione Miſſarum.*

e *Clementina prima, de celebratione Miſſæ.*

f *cap. 1. de Celebrat. Miſſar.*

g *cap. 1. & 2. de officio cuſtodis.*

h *cap. quod in te, de pœniten. & remiſſ. 11. lib. 5 tit. 48.*

i *cap. dolentes, 9. de celebrat. Miſſar. Clem. 1. eod. tit. quomodo horæ canonicæ ſint dicendæ in Pragm. Sanctio.*

k *can. non poteſt, de Pœniten. diſt. 1.*

l *c. vnic. de vita & honeſta cleric. in Extrauag. com.*

m *can. non mediocriter, & can. quomodo, de conſecratione diſtinct. 5. Poſſunt & ſuperioribus alia adiici bonæ qualitates, laicis etiam cum clericis communes, nempe vt oratio fiat in fide, ad Hebræos 11. Iacobi 1. in humilitate eccleſiaſtica 35. cum diſcretione, Diui Matthæi, cap. 20. ibi,* Neſcitis quid petatis, *& D. Iacobi 4.* Petitis & non accipitis, eo quod male petatis. *ſine ſuperbia, qualis reiecta illa Phariſæi, Diui Lucæ cap. 18. cum ſilentio & in abſcondito ſi priuata, D. Matthæi ca. 6. cum attentione, & circumſpectione. Deum enim alloquimur, cum oramus: illum audimus, cum legimus diuina oracula, vt ait Diuus Ambroſius, libr. 1. offici. cap. 20.* Noli, *inquit Diuus Bernardus, lib. Meditationum. cap. 6.* vilipendere orationem tuam: quoniam ille ad quem oras, non vilipendit eam: ſed antequam egrediatur de ore tuo, ipſe eam ſcribi iubet in libro ſuo: & vnum e duobus indubitanter ſperare debemus: quod aut dabit nobis quod petimus, aut quod nouerit nobis eſſe vtilius. *Conſentit Diuus Auguſtinus. in caput ſextum Epiſtolæ primæ, Diui Ioannis. Et rurſus Diuus Ambroſius ad Virgines, dixit,* Præpara ante orationem animam tuam, vt non videaris tentare Deum, eum deprecaris, vt id quod oras mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. *Et Diuus Athanaſius, libro de Virginitate.* Cum pſallis aut cum oras, ne ſinas peregrinas cogitationes, in cor tuum ſubire. *Orationis qualitates etiã requiſitas perſequitur Diuus Chryſoſtomus, tomo primo in Pſalmum 4. & Homil. de fide Annæ. Quia etiam puritas & mũditia exigitur in oratione, ideo & eius tempore abſtinẽdum eſt etiam ab vxoribus, tota 33. quæſt. 4. Multo magis a concubinis ſacerdotibus, quia continuo & cum perſeuerantia illis orandũ eſt canone ſi laicus 31. diſt. Plus enim ad orandum tenẽtur qui aliorũ accipiunt eleemoſynas, vt id faciant, & inde viuunt, canone quia. 10. q. 1*

Ibi. ſex diebus operaberis, &c. & cap. 34. verſ. 21. Et abſtinēdum etiam a collectione lignorum, docet numerorum. capit. 15. verſ. 32. Pondera portare in ſabbatho, in cuius honorem ſucceſſit dies Dominicus: inferre in ciuitatem, vel eiicere per portas ciuitatis, prohibitum quoque, Hieremiæ. cap. 17. verſ. 21. & 24. Eſdræ c. 13. verſi. 16. Et ceſſandum ab omni opere ſeruili. In Feriis docet. cap. 3. de Feriis, canon. 16. ieiunia ſane, de conſecrat. diſtinct. 3. A

B

b *Prædicta habentur in cap. 2. de Feriis, genuflexionem hanc prohibitam, alii canones explicant, proſternationem, vt in Synodo Martini Græca. cap. 57. vide ſummus. can. ſi quis presbyter 30. diſt. vbi ratio, quod intra illos dies celebretur gaudium reſurrectionis Dominicæ, & ideo ſtantes vota nos debere reddere. Idipſum & ſtatutum in Concilio Niceno. capit. 20. & in canon. quoniam ſicut, de conſecrat. diſtin. 3. can. ſcire debet ſanctitas 76. diſt. ex diuo Ambroſio ſermone 61.* C

c *l. 1. §. 2. & l. ſi feriatis, 6. de Feriis. in P.*

d *c. fin. de Feriis. cap. 1. 2. 3. 15. quæſt. 4. l. ſi feriatis, 16. de Feriis P. dict. l. omnes dies, & l. fin. C. eod. titul. Ethnici quoque idipſum obſeruabant in ſuis Feriis, & per præconem apud illos dici ſolitum, vt litibus & iurgiis abſtineretur, indicat Cicero, 2. de diuinatione, & legis 12. tabularum meminit.* Feriis iurgia amouento, *in 2. de legibus. Et Ouid. 1. Faſtorum.* D

Lite vacent aures: inſanaque protinus abſint
Iurgia, differ opus liuida lōga tuum.

Ita ſolebant præcones ante Flamines ire, qui iuberent Feriis publicis homines ab opere abſtinere, ne illæ pollueretur, ſi quid in illis operis fieret, vt ait Feſtus in verbo, præclamitatores. libr. 14. & Seruius ad 1. Georg. Virgilii ad verſum. E

Quippe etiam Feſtis quædam exercere diebus.

e *& Macr lib. 1. Saturnalior. c. 16. Plutarchus in Numa. exemplum neceſſitatis diſcipuli Matthæi. cap 12. verſ. primo, Marc. 2. verſ. 23. Luc. 6. verſ. 1. vbi excuſantur diſcipuli tempore famis euellentes in Sabbatho ſpicas, atque in cap. 3. de Feriis. Permiſſum eſt halecia capere etiā diebus Dominicis & Feriatis, exceptis maioribus ſolemnitatibus: & ea lege, vt poſt capturam factam, portio capturæ diſtribuatur proximioribus Eccleſiis & pauperibus. Et Conſtantinus in l. omnes iudices, 3. C. de Feriis, permittit etiam tempore feſtorum ruri poſitos, agrorum culturæ libere licenterque inſeruire, quoniam frequenter inquit euenit, vt non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus mandetur: & ne occaſione momenti pereat commoditas, cœleſti prouiſione conceſſa. Quæ tamen lex admittitur in caſu tantum neceſſitatis, non aliter: vt ſi ſpicis maturis repente ſuboriatur ventus validus, qui grana excutiat. Si fœno iam ſiccato, immineat maxima pluuia, &c. vt notat gloſſ. fin. iuncto cap. ieiunia ſane 16. de conſecratio. diſtinct. 3. Ratione quoque neceſſitatis vita excuſantur artifices, qui apparant vendenda victus gratia, vt laniones, tabernarii, molitores, medici, pharmacopolæ,* equorum ferratores, *vectores peregrinorum, viatores & his ſimiles, qui neceſſitate vrgēte quippiam coguntur agere. Sic Cato, de re ruſtica ca. 139. ait mulis, equis, aſinis nullas eſſe Ferias, niſi in familia ſint. Varro vero libr. 2. de re ruſtica, ca fin. docet, quæ Feriis liceat agere. [illegible] Sic etiam in Feriarum iudicialium iuſtitio, ſi actio ſit peritura tempore meſſium vel vindemiarū, vel res ipſa, datur iudicium. Exempla ponuntur in l. 1. 2. & 3. de Feriis. P. Si etiam res celeritatem deſideret & officium iudicis, vt in damni infecti cauſa, & nunciatione noui operis, l. 1. de damno infect. P. ſi cōtra latrones procedendum l. prouinciarum, 10. de Feriis. C. vbi & ratio in ſumma, quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum. cap. quod non eſt licitū, de reg. iur. apud Greg. cap. 2. de obſeruatio. ieiuniorum. Puniatur ex*

tur ex neceſſitate, & diebus feſtis no aliter dict. cap. quod non eſt licitum, can. 15. ſi nulla, 25. quæſt. 8. idque didicerunt experimento faciendum eſſe Machabæi: primum ob id victi, quod non pugnaſſent. 1. Machab. cap. 2. verſ. 38. & ſeq. Sicque Dio. Caſſius, lib. 37 hiſtoriæ Romanæ ſcribit, Pompeium templum Hieroſolymitanum expugnaſſe, quod Iudæi die Sabbati non fuerint auſi bellare, qui illud tuerentur, aliter nunquam potuiſſe expugnare. B *Chriſtus quoque de hac neceſſitatis excuſatione admonet Iudæos, dum Lucæ 13. verſ. 5. ait,* Hypocritæ, nonne vnuſquiſque veſtrum ſoluit Sabbato equum ſuum: aut aſinum a præſepio, & non ducit ad aquare? &c. *Atque ideo omnia, quæ pertinent ad ſalutem hominis, actionem habent a Deo diſpenſabilem in neceſſitate, cum Sabbatum propter hominem factum ſit, non homo propter Sabbatũ. D. ius Marci 2. verſ. 27.* C

f *hæc ſunt verba cap. conqueſtus 5. de Feriis. Pietatis opera non ſolum non prohibita in Feſtis, imo iuſſa. dict. capit. fin. de Feriis, & & licet benefacere & animam ſaluam facere etiam Sabbatho, Diui Matthæi cap. 12. verſic. 12. Diui Marci 2. verſi. 27. D. Lucæ ca. 6. verſ. 9. Accedit Proſper, dum ait libro Epigramma.*

Non recte ſeruat legalia Sabbatha cultu, D
Qui pietatis opus credit in his vetitũ.

Summa ratio actus, quæ pro religione fiat. l. ſunt perſonæ, de religioſ. & ſumtiõus funer. P. Ad pietatem pertinere videtur manumiſſio & datio libertatis, quæ permittitur diebus ſacris l. 2. de Feriis, vt & excommunicationis abſolutio, vt ait Summa Roſella in verbo Feriæ, numero 21. E *Sic ſtudere diebus Dominicis, etiam poſt impenſam operam cultui diuino, non eſt prohibitum: pertinet enim hoc ad vtilitatem publicam. capit. final. de Magiſtrat. & vt otium indignum homine, vitetur canon. 33. nunquam, de conſecratione diſtinctio. quinta: Ideo audito diuino officio peccatum quidem non eſſe arbitror verum, ſecundum Angelum & Alexandrinum ab Imola, ad l. Diuus, de Feriis P. At contemto diuino officio ſtudere, non vrgente neceſſitate, contra: & ita intelligendum Archidiaconum, ad canon. de pœnitentibus. de conſecratio. diſtinctione tertia, & Ioannem Andream ad caput primum de Feriis. Ita licebit iis diebus ſtudere ad vtilitatem publicam in ſcientiis permiſſis, & vtilibus: non ad lucrum particulare. Sic iuſtitiæ expediendæ cauſa, vel lectionis publicæ cauſa, ſi ad munus docendi quis vocatus ſit, ſi reſpondendum ſit conſultori a longe venienti, &c. vide Panormitan. ad ca. 1. de Feriis. Permittitur ob pietatem & tranquillitatem, ſeu pacem ſocietatis humanæ, tranſactio de litibus ſubortis l. final. C. de Feriis. Permittit & iis tempore Feriarum meſſium & vindemiarum ſententiam executioni demandare, cap. ſignificauerunt, in fin. de iudiciis.*

g *can. irreligioſa, canon primo, de conſecratio. diſtinctione prima, canon. qui die ſolemni prætermiſſo 56. de conſecratione diſtinction. prima, vbi ponitur excommunicationis pœna in euntes ad theatra, prætermiſſo Eccleſiæ conuentu ſolemni, & in Concilio Carthaginen. quarto, capit. 88. Prohibetur idipſum, & in l. fin. C. de Feriar. Multo magis prohibitum eſt ſpectacula in Eccleſia edere, capit. cum decorem, de vita & honeſt. cler. cap. nullus, de conſecratio. diſtinctio. quinta. Inter omnes, maxime clerici debent choreas & ſaltationes profanas euitare, Clement. 1. de celebratio. miſſa. & moniales, Clement. 2. de Stat. Monachorum. Quemadmodum & alii laici, quia periculoſa eſt hæc ſexuum commixtio & ſocietas, ca. definimus 18. quæſtio. ſecunda capit. mulieres, de iudic. in Sex. Monet potentiam obiectum. nec quiſquam tam fidere debet ſua ſanctitati, vt exiſtimet ſe obiiciendo periculo voluptatis, poſſe ſe impollutum euade-*

re,vicinitas ignis calorem generat, & ex A *puritate per contagionem, quis inſici poteſt, aqua pura nitida remanet per ſe, terra quoque per ſe non maculat, at ſi iungas aquam terræ, fit lutum & ſordes. Quare & clericis, ne inconſulto a ſua munditia deiiciantur, prohibetur, ne ſpectaculis interſint. can. presbyteri, 34. diſtinct. cano. his ergo 23. diſtinct. canon. non oportet, de conſecratione. diſt. 5.*

h *Comeſſationes intemperatæ, quæ nihilominus pernicioſo exemplo fiunt, diebus feſtis* B *improbantur. can. comeſſationes, 44. diſtinct. can. denique, 4 diſtinctio. Quia & confuſio ignominiaque eſt* IESVM CHRISTVM, *crucifixum & pauperem, infarſis corporibus & rubẽtibus mero buccis, prædicare, can. Eccleſiæ principes, 35. diſtinct. facit Diuus Ambroſius Tom. 4. libr. de Elia. ca. 17. vbi,* o ſtultitiam hominum, qui virtutem ebrietatem putant, qui C exiſtimant illos ebrietate placari, qui ieiunio ſuſtinere paſſiones didicerunt. *Et Hieronymus Epiſtola ad Euſtachium valde abſurdum ait, nimia ſaturitate velle honorare Martyrem, quem ſcias Deo placuiſſe ieiuniis. Cæterũ epulari & gaudere in diebus feſtis honeſtate ſeruata, & cum Dei timore & honore, non eſt improbatum, imo & laudatum, vt legimus. libr.* D *2. Eſdræ cap. 8. verſ. 10. & ſeq.*

CAP. IIII.

Qui Ferias ſeu feſta ſtatuerint, vel ſtatuant.

FEriæ ſeu feſtiui dies, quidã a Deo mandati ſunt, vt Sabbathum, *a* & alia feſta veteris teſtamenti per Moſen promulgata *b* Et confirmata & aucta per dominum Ieſum Chriſtum, verum legiſlatorem: de hinc alia per ſuam ſanctam Eccleſiam cõ- E ſtituta. Data & auctoritas epiſcopis in ſuis diœceſibus deligendi & imperandi feſta ſacra, prout illis vtilitas & neceſſitas ſuadere videbitur. *c* Indictiuas & repentinas ferias concipit & ſtatuit ſolus princeps, non A alius inferior, *d* veruntamẽ feriarum meſſium & vindemiarum, conſtitutarum, præſides prouinciarum ex conſuetudine cuiuſque loci & fructuum colligendorũ habita ratione, ſolent tempus definire. *e*

SCHOLIA.

a *Geneſ. c. 2. verſ. 2. Exod. cap. 16. verſ. 23. & cap. 20. verſ. 8. & cap. 23. verſ. 12. & c. 21. verſ. 14. & cap. 34. verſ. 21. capit. 35.* B *verſ. 2. Leuit. 19. ver. 3. cum ſimilibus.*

b *Vt Paſcha feſtum ſeu phaſe, Exod. capit. 12. & cap. 13. cap. 23. cap. 34. Leuiti. 23. Numer. 9. & cap. 28. Deuter. 16. cum ſimili. Feſtum & ſolemnitas tabernaculorum poſt frugum congregationem, Exod. 23. verſ. 16. ſeptem dierum, Leuit. 23. ver. 54. Deuteron. 16. ver. 4. 2. Eſdræ 8. ver. . dictum & feſtum ſcenophagia menſis Caſleu. 2. Machab. 1. verſ. 9. Diui Ioan. Euang. capit. 7. verſ. 2. feſtum Neomeniæ in* C *principio Menſium Iudæorum, Numer. cap. 28. verſ. 11, Ezech. 45. verſ. 18.*

c *In principio diſtinctionis 3. de conſecratione. vbi tamen dicitur, adhibendum eſſe ab Epiſcopo populum, dum dicitur.* Feſtiuitates quas ſinguli epiſcopi in ſuis epiſcopatibus cum populo collaudauerunt, &c. *idem in c. conqueſtus, 5. de feriis, ibi,* cæteriſque ſolemnitatibus quas ſin- D guli epiſcopi in ſuis diœceſibus cũ clero & populo duxerint venerandas, &c. *Populus autem, vt puto adhibetur, vt videat epiſcopus, num multiplicitas feſtorum illum oneret, & num ſint feſta patronorum Eccleſiarum quas veneretur. Et quæ ſint quæ non ſoleant ex deſuetudine coli. Sic enim ſtatuet, his auditis & ſimilibus, quæ ad rem facere videbuntur, epiſcopus ſolus, quæ ex re religionis erunt, abrogatis qui-* E *buſdam vel aliis ſubrogatis. Et ita etiam legitur apud Dionẽ Caſſium. lib. 60. Claudium Cæſarem 4. conſulatu, multas ferias, multa ſacrificia abrogaſſe, quod maior anni pars his abſumebatur, non ſine magno reipublicæ detrimento*

d *l.4.C.de Feriis,refert Heraclides in Cephalentorum repub. Promnenſium regem ſummæ inclementiæ, qui non vltra duo feſta ſuis conceſſit, neque plus decem in menſe [illegible]ebus, in vrbe conuiuium agitare, quo exemplo etiam monemur, regi apud alias nationes quoque quam Romanas de feſtis ſtatuere licuiſſe.*

e *l.præſides prouinciarum, 4.de Feriis.P.Solent enim maturius alicubi, alibi tardius meſſium & vindemiarum tempora venire, quas tamen geminis menſibus complexi ſunt Valentinia. Theodoſ. & Archadius in l.omnes dies,7.C.de Feriis. Theodoſius autem in l. 2. eius tituli Ferias meſſium conſtituit a die 8. Calend. Iulii, vſque in Calendas Auguſti.& a Calendis Auguſti,vſque ad 10.Calend.Septemb.agendarum cauſarum tribuit licentiam. A 10.autem Calend.Septemb. vſque in Idus Octobris, vindemiales ferias facit. Et Plinius lib.8.cap. 21. lites quoque interquieſcere, Iulio menſe,refert.*

Capvt V.

Quandiu duret feſtiuus dies.

1 IVre communi Feriæ ſeu feſtiuitates coli debent a veſpera vſque ad ſequentem veſperam. *a* Verum quandiu nunc & quatenus coli debeant,conſuetudo erit inſpicienda locorum. *b* Incumbit autem onus parochis prænuntiandi populo ſingulis diebus Dominicis, quæ Feriæ hebdomadæ ſint feſtiuandæ. *c.*

Scholia.

a *in principio diſtinctio. 3. de conſecratio. canon.quod a patribus 75.diſtinct.cap.1. & 2.de Feriis. Leuit. 23. verſ. 32. Et hoc quantum pertinet ad ſolutionem laboris ab operibus quorum datur vacatio, non autem quantum pertinet ad diei definitionem: qui incipit a media nocte vſque ad aliam noctem ſequentem.l.more,de Feriis P. videnda gloſ. ad principium 3. diſtin-*

A *ctionis de conſecra. ad verba* vſque ad veſperã, *& id probat canon,quod a patribus.*

b *cap.2.de Feriis.*

c *in principio 5.diſtinctio.de conſecratio.*

Capvt VI.

Finis feſtorum, & continuatio ad ſequentem titulum.

FInis feſtorum eſt,vt quieſcant homines a laboribus ſecularibus, & cultui diuino liberius inſeruiant, vt ex ſuperioribus liquet: *a* proinde & diuina officia & myſteria ſacra, quæ in iſtis feſtiuis diebus agi & conſiderari debent, dabunt viam & methodum accommodam,vt de illis dicamus,illo admonito quod tranſgreſſio feſtiuorum dierum,imperatorum ab Eccleſia,pœnam meretur. *b.* 1

B

Scholia.

C a *in canon. omnes fideles, & can. Miſſas, de conſecrat.diſtinctio.1.*

b *quemadmodum colligens ligna Sabbatho, fuit Dei iudicio lapidatus, Numerorum capit. 15. Exodi 35.* Sex diebus facietis opus, ſeptimus dies erit vobis ſanctus: qui fecerit opus in eo, occidetur. *Et Hieremias c.17.verſ.27.* ſi non audieritis me,vt ſanctificetis diem Sabbathi,& ne portetis onus, & ne inferatis per

D portas Hieruſalem in die Sabbati, ſuccendam ignem in portus eius,& deuorabit domos Hieruſalem. *Imperatores Leo & Anthemius in l.final.C. de Feriis, imponunt tranſgredientibus,quæ preſcripta in illa lege ſunt de obſeruatione Feriarum, amiſſionem militiæ, & bonorum ſeu patrimonii proſcriptionem. Solet Eccleſia, dum præcipit Feſta ſeruari, pœnam proponere peccati tranſgreſſoribus, & non obe-*

E *dientibus mandatis eius. At magiſtratus politici contemnentes poſſunt per mulctas & captionem perſonarum contumacium aduerſum violantes feſta procedere.*

DE PRECIBVS ECCLE- SIASTICIS, ATQVE DE Horis Canonicis.

a Tit. XX.

a *Habetur lib. 3. Decretalium, titulo 41. de celebratione Miſſarum, & ſacramento Euchariſtiæ, & de diuinis officiis, & in Clement. lib 3. tit. 14. & in can. ſancta Romana, §. cæterorum, 15. diſt. & de Conſecrat. diſtinct. 2.*

Capvt I.

1 *Oratio quid.*

a QVamuis orationis non minus, quam ſermonis & loquelæ nomen, late pateat, tamen hîc de ſacris ſupplicationibus & precibus loquuturi, in gratiam tyronum per formulam deſcriptionis vtemur communi finitione. Et erit oratio pius animi affectus, omnino in Deum tendens, *a* ſacrificium laudis, fructus labiorum. *b* Latius oratio religioſa, *c* eſt ſermo intrinſecus *d* vel extrinſecus, *e* Deo vel ſanctis directus, aliquid proponens vel poſtulans. *f.*

Scholia.

a *Colligitur ex can. quando autem facimus, ſeptuageſimo, de conſecrat. diſtinct. 1.*

b *Clement. vnic. de celebrat. Miſſarum.*

c *Adieci in hac nona mea finitione conſulto verbum* Religiosa, *vt docerem nos hic agere de oratione, prout reſtringitur ad ſacras preces; alioquin enim orationibus aliis omnib. conuenire, de quibus ſermo haberi poſſet, vt Rhetoribus, Dialecticis, & Grammaticis, & aliis. Oratio, quaſi oris ratio, quod ore pronuntiatur; propriè cum ſono & voce articulata. Siquidem hæc eſt via ad orationem, vt primum ſonus generaliſſimum genus ſit, poſtea ſonus inanimatarum rerum & animatarum ſit. Inanimatarum vt ictus, aëris repercuſſio, echo: Animatarum vt vox eorum animalium tantum, quæ ſanguinem habent. Rurſum vox alia articulata, alia non: Inarticulata in his, quæ non loquuntur, vt* A *mugitus in boue, & rugitus leonis, &c. Articulata in homine: in articulatione, cum ... hoc eſt in diſtinctione, veluti per articulos diſtinctos fiunt literæ, ex literis ſyllabæ, ex ſyllabis dictiones, ex dictionibus oratio ... eſt idonea conceptus animi repreſent... ideo mentis eſt imago ſiue in bene, ſiue in maledictis. Religio propriè de his, quæ ad Deum pertinent, l. 2. de Iuſti. & Iur. P. vel de his quæ ad cultum Dei faciunt. Reli-* B *gione enim cultus pius Dei continetur, teſte etiam Cicerone, primo de Natura Deorum.*

d *Quod pronuntiatur, eſt in cogitatione ſine voce, collocutio interior, qua ſecum animus noſter colloquitur, cum vero per os emittitur, & effluit, eſt oratio, ſecundum Plato in Sophiſta. Sic apud Baſilium Magnum ad cap. 1. D. Ioannis, docetur duos eſſe modos loquendi, & verbo duplicem eſſe* C *ſenſum. Vno modo per vocem prolatam, quæ aerem verberat, & ſtatim perit. Alio modo prout verbum intra nos eſt poſitum, & noſtris eſt cognitum cordibus: verbo etiam intrinſeco ſex formula propria ... e voce ſibi Angeli mentem declarat, qua ſ... ma, & lingua dicitur in ſacris literis Angelorum.* Si linguis, *inquit, Diuus Paulus,* Angelorum loquar, &c. *Vide ... diximus in tomo 4. Commentariorum ar-* D *tis mirabilis, parte prima, lib. de Angelis, cap. 10.*

e *Per orationes verbo expoſitas, vt 1. ad Corinth. c. 14. verſ. 12.* Et ideo qui loq... lingua, oret, vt interpretetur. *& Pſal.* 3. Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me. *& Eccleſiaſt. 21.* Deprecatio pauperis, ex ore vſque ad aures eius perueniet, &c. *Homo cum conſt... anima & corpore, obſequium ſuæ ... ui-* E *tis integrum præſtare videtur Deo, cum & ore, corpore, & mente orat. Sicut & Diuus Paulus, dicebat,* Orabo ſpiritu & mente. *1. ad Corinth. 4.*

f *Oratio fundi ad Deum, & ad ſanctos viuentes, & ex hac vita ſublatos, poteſt, ſed* diu...

diuerſo modo: nam Deus precibus exoratur tanquam qui per ſe ipſum quæ petimus poſſit. Oramus ſanctos, vt pro nobis à Deo impetrent, cap. cum Martha, 6. §. tertio loco, de celebrat. Miſſa. Sic enim orationes ſanctorum Deo præſentantur. Apocal. cap. 8. Deo dicimus, miſerere vel da nobis: Sanctis, orate pro nobis. Et Deus in ſanctis ſuis honoratur, tractat fuſè de Venerat. Sanct. Catarinus lib. 2. de certa ſanctorum gloria. Iodocus Clictoueus, lib. 1. de Adorat. Sanctorum facit Iob, c. 5. Ibi, Ad aliquem Sanctorum conuertere, *& c. fin. eod.* A B

Capvt II.

1 *Diſtributio orationis in publicas & priuatas, & de ſingulis. De horis canonicis, Miſſa.*

1 ORationum aliæ publicæ, aliæ priuatæ: Illæ in publico & a pluribus: Iſtæ in priuato, vel in publico ſeorſum, ſeu ſeparatim a ſingulis. *a* Publicarum orationum duæ ſpecies: Quædam enim ſine ſacrificio Euchariſtiæ: Quædam cum illo fiunt. Illæ horæ ſeu preces canonicæ, ſeu ſupplicationes publicæ: Iſtæ, nomine Miſſæ continentur. *b* De Miſſa quædam antea diximus, *c* & poſtea etiam de proprio titulo dicemus, Deo iuuante, proximo. Canonicæ *d* preces dicuntur, quæ regulariter certis horis diſtinctis, dicendæ ſunt, in Eccleſia quotidie, a certis perſonis, quibus hoc munus & officium impoſitum eſt, ex lege Summi Pontificis, facta electione aliquorum Hymnorum, Pſalmorum, Orationum, & Lectionum quotidianarum. *e* Sic preces illæ nomine horarum, quibus dici debent, nominantur, Matutinum, Nocturnum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium. *f.* C D E

Scholia.

a *Oratoria poſſunt eſſe priuata etiam ſine licentia Epiſcopi, ibi tamen publica ſacrificia fieri nõ poſſũt ſine eius auctoritate, can. vnicuiq., ca. clericos. can. ſi quis, de Conſecrat. diſt. 1. Oportet enim ſemper quemlibet orare, & in omni loco, & in omni actione. Luca 18. & vt ibi notat D. Chryſoſt.* oportet, *neceſſitatem ponit. Probat & D. Paul. ad Epheſ. 6. verſ. 18. Oratio ſolitaria valde iuuat orantem, cum ab aliis rebus collecta cogitatione, in oratione tota quæ dicit vnice conſiderat. Deprecaturus ita Dauid Deum pro filio paruulo, egreſſus, ſeorſum proſtratus orauit, 2. Regum 12. Et dimiſſa turba Chriſtus aſcendit ſolus in montem orare. D. Matthæi 13. & D. Petrus, Actor. 20. vt poſſet melius orare, & diutius, aſcendit ſolus in ſuperiorem partem domus. Et D. Paulus in templo ſolitarie orans, vidit Chriſtum ſibi apparentem, Actor. cap. 22. Bona oratio fit ſolitaria, ſed & præſtantior ſi plures conſentiant in oratione. Et ideo publicæ efficaces maxime putantur in vnione multitudinis & conſenſu adorationis Dei. Iuxta id quod Dominus dixit:* Si duo ex vobis conſenſerint, de quacumque re, &c. *Matth. c. 18. verſ. 19. dicitur & Actorum c. 1. oraſſe diſcipulos vna voce, & fideles in vnum conuocatos, eadem & congregatio orationis cauſa, Machabæorum 2. cap. 6.*

b *Diuus Bernardus lib. de quatuor modis orandi ſcribit, Diuum Paulum, 1. ad Timoth. c. 2. quatuor modos orandi expreſſiſſe, in illis verbis:* volo primum fieri *obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Hos autem modos explicat Caſſianus ad prædicta verba epiſtolæ.*

c *Supra titulo de Euchariſtia, qui erat tit. 9.*

d *Canonicæ vocantur & publicæ, in cap. 1. & 2. de officio cuſtod. lib. 1. tit. 27. Tractarũt de horis, & precibus canonicis fuſè, Nicolaus Plouius, Ioannes de Lignano in repetitione, c. dignum, de Celebratione Miſſarum. Albertus de Ferrariis Placentinus.*

e *Ideo penſum ſeruitutis vel muneris perſonæ Eccleſiaſticæ, hoc officium diuinarum precum quotidianarum dicitur, in c. 1. de Celebrat. Miſſarum, lib. 3. tit. 41. & in ca. 2. 91 diſt. Non ita tamen precũ ratio ab initio Eccleſiæ diſtincta erat, ne., dil ... ha... in ... t*

rentur atque aſſiduitate orationis iugique A *ad pauimentum proſtratione, ſucceſſu temporis frontem quoque eius callo ſimiliter obductam, vt nihil fere a cameli genibus, ſi durities ſpectaretur, diſcreparet: vt refert Diuus Chryſoſtomus, Homilia 5. ex cap. 2. Diui Matthæi, tom. 2. Ferunt & D. Bartholomæum Apoſtolum centies per diem flexis genibus, & centies per noctem oraſſe Deum, vt ſcribit Abdias Babylonius, lib. 8. Hiſtoriæ Apoſtolicæ. Qui tenentur ad horas dicendas dicemus poſtea.* B *Interea autem & annoto, religioſos vel regulares, qui ex profeſſione magis putant & ſciunt, ſe Dei cultui & contemplationi cõſecratos, his dicendis maxime inuigilare debere, neque impune ſciant ſe laturos, ſi noctu, quo Chriſtiani alii dormiunt, vel alia turpia malaque operantur, hus excubias deſerant, quod & aliquando exemplo declarauit Deus. Refert enim Meierus,* C *libro 5. Hiſtoriæ Flandriæ, anno Domini 1152. Magnam partem oppidi Diui Andomari cum templis Diuorum Ioannis & Dionyſii, & Martini, orto ex cœnobio Diui Bertini incendio, Nonis Septembribus, deflagraſſe. quod numinis ira accidiſſe creditum eſt: propterea quod ex duodecim monaſteriorum antiſtitibus, epulis vinoque, merſis, qui eo die conuenerant Bertino ſacro, ad ſolemne conuiuium nemo in-* D *uentus ſit, qui ad nocturnas matutinaſque ſurrexiſſet preces. Porro admonendi ſunt lectores, modum numerãdi horas, ſuperioribus dicendis precibus, ex Hebræorum cõſuetudine vſurpari, qui numerabant ab ortu Solis ad occaſum, tantũ horas diei, & ita hora Prima, quæ in precibus dicitur, apud nos, more vulgari cõputando a prima hora poſt mediam noctis partem, dicitur Sexta: & quæ apud vulgus dicitur nona,* E *illa tertia in precibus: quæ apud nos duodecima, illa in precibus ſexta: quæ nobis tertia poſt meridiem, illa dicitur nona in horis Canonicis precum, veſpertina deinceps, quæ nobis ſexta poſt meridiem: vide quæ diximus de vario numerandi horas ritu, apud diuerſas gentes, lib. 4. Præludior. optimi Iuriſconſult. cap. 1. & 2. & lib. 8. Syntaxeon artis mirabilis, cap. 44.*

CAPVT IIII.

1 *De Supplicationibus, ſeu Litaniis publicis ſtatis.*

2 *Imperatis.*

SVpplicationes publicæ, ſunt vel ſtatæ, 1
vel imperatæ. Stata ſupplicatio annua, maior & minor. Maior fit in feſto ſancti Marci, Minor cuius orationes, dicuntur Rogationes, factæ per tres dies ante Aſcenſionem Domini, cum ieiuniis, cõuocato & procedente clero cum vexillis, crucibus, & cereis, & ſequente populo, vnde & proceſſiones a procedendo & eũdo, iſtæ ſupplicationes dictæ ſunt, *a* dicuntur & Litaniæ. *b*.

Imperatæ ſupplicationes illæ ſunt, quæ 2
ratione occurrentis neceſſitatis ad placandum Deum, vel ob alias cauſas, ob quas ad Deum confugimus, indicuntur, ex prælatorum iuſſu vel decreto. *c*.

SCHOLIA.

a *Can. Rogationes 3. de Conſecrat. diſtinct. 3. Maior Litania in feſto B. Marci dicitur: non quod prior inſtituta fuerit, fuit enim poſt minorem: ſed quia Gregorius primus Summus Pontif. eam cum maiori ſolemnitate ordinauerit ſuo tempore ſeptiformi ordine. Sic enim ipſemet teſtatur, lib. 11. Epiſtolarum epiſt. 2 & ſcribit Paulus Diaconus lib. 11. de origine & geſtis Longobardorum c. 11. cuius rei hiſtoriam & cauſam ſic referunt, quod Tẽpore Childeberti regis Gallorum, & Mauricii Imperatoris Romanorum accidit diluuium in finibus Venetiarum, Liguriæ, cæterarumque regionum Italiæ, ita magnum, vt credatur poſt Noë tempora maius non exſtitiſſe, inundatione incipiente Calendis Nouembribus, quam ſubſecuta eſt ſtatim peſtilẽtia atrox, dicta inguinaria, quæ fere*

omnem populum Romanũ & ipſum quo- A
que Summum Pontificem Pelagium ſe-
cundum exſtinxit, anno Domini 589. In
cuius locum ſtatim ſubrogatus eſt Grego-
rius primus dictus Magnus, communi cõ-
ſenſu omnium, ex Leuita euectus in ſedem:
qui ſupplicationem & ſeptiformem Lita-
niam ordinauit, ita dictam, quod in ea to-
tus vrbis populus deprecaturus Deum, in
ſeptem ordines per eum diuiſus eſt. In pri-
mo fuit omnis chorus: in ſecundo omnes B
Abbates cum monachis ſuis: in tertio o-
mnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis:
in quarto omnes infantes: in quinto omnes
viri laici: in ſexto omnes viduæ: in ſeptimo
omnes mulieres coniugatæ. Præcepit autem
poſtea Gregorius eandem ſupplicationem
ſingulis annis fieri per totum orbem: quare
& dicta maior, vt etiam a maiore nempe
Summo Pontifice ſtatuta: minor vero Li-
tania & Rogationes, primum apud Vien- C
nam a Beato Mamerco, Viennenſi Epiſco-
po, originem habuerunt. Is enim propter
cladem illatam a lupis aliiſque feris ani-
malibus hominibus Galliarum, quos cru-
deliter necabant, obque terræ motus fre-
quentes, indixit populo triduanum ieiu-
nium, & inſtituit Litanias ante feſtum
Aſcenſionis, in ſua regione, quæ poſtea fue-
runt ab Eccleſia confirmatæ, & ad alias or-
bis partes tranſlatæ, & vbiq; ſeruari man- D
datum ex Concilio Aurelianenſi, cap. 6.
quod refert Burchardus Wormaciæ Epi-
ſcopus, lib. 10. Decretorum, capite 7. Gre-
gorius Turonenſis, libro ſecundo, Hiſtoriæ
Franciæ, cap. 34. Refert etiam Auitum
Epiſcopum Viennenſem ſcripſiſſe Ma-
mercum eiuſdem vrbis quoq; Epiſcopum,
inſtituiſſe Viennæ primum Rogationes,
quas ante Dominica Aſcenſionis trium-
phum celebramus, cum tunc vrbs illa mul- E
tis terreretur prodigiis, terræ motu freque-
ti: & cum ceruorum, luporumque feritas
portas vrbis ſæpe ingreſſa fuiſſet, & per o-
mnem vrbem errans nihil metuerit, incẽ-
dio pariter graui commoto, quæ omnia per

A *orationes ceſſarunt. Quare & primum*
vicinas vrbes illas ſupplicationes fuiſſe imi-
tatas, & dehinc alias in orbe Chriſtiano.
Scribit & Sydonius Apollinaris, libro
quinto Epiſtola. Epiſt. 14. de his in hunc
modum: Quicquid illud eſt, quod vel o-
tio vel negotio vacas, in vrbem tamen,
ni fallimur, rogationum contemplatio-
ne reuocabere, quarum nobis ſolemni-
tatem primus Mamercus pater & Pon-
B tifex reuerendiſſimo exemplo, vtiliſſi-
mo experimento inuenit, inſtituit, in-
uexit. Erant quidem prius (quod ſalua
fidei pace ſit dictum) vagæ, tepentes, in-
frequentes, vtq; ſic dixerim oſcitabun-
dæ ſupplicationes, quæ ſæpe interpel-
lantium prandiorum obicibus hebeta-
tur, maxime, aut imbres, aut ſerenitatem
deprecaturæ, ad quas, vt nihil amplius
dicam, figulo pariter atque hortulano
C non oportuit conuenire. In his autem
quas ſuprafatus ſummus ſacerdos &
protulit pariter & contulit, ieiunatur,
oratur, pſallitur, fletur. Ad hæc feſta
humiliatarum ceruicum, & conſerua-
torum ciuium ſuſpirioſa contubernia
peto, &c. *Deinceps libro ſeptimo Epiſto.*
prima, ſcribens Mamerco Papa, ait illas
ſupplicationes continuari, & defende-
re, Aluernos a terroribus incurſionum
D Gothorum, introductaſque contra no-
centia, terræ motus incendia & pro-
digia.

b *Litania Græco nomine idem ſonant quod*
ſupplicationes cum proceſſu, cap. 31. §. ſi
quis cum ſacra, Nouella 123. de Sanctis
Epiſcop. & in §. omnibus, aut cap. 32 ea-
dem Nouella 123. prohibetur, illas Litani-
as laicis ſine clero, ibi enim cruces præferri
debent, lege tertia, §. primo, de hære. Aſſit de
E *Litaniis laicorum Iulianus ante cẽſor, in*
Nouellis, nu. 480. vocãt Litanias, Nouel-
la 67. λιτανείας ποιεῖσθαι proceſſionẽ publi-a
in cap. 1. vt nullus fabricet oratorii domos,
&c. ibi Epiſcopus orationẽ in loco faciat,
crucefigat publicũ proceſſũ ibi faciet, &c.

c A[illegible]

c *Multa de ſupplicationibus ſeu Proceſſio-*
A *nibus, aut Litaniis antiquorum leguntur apud antiquos, de nocturnis, diurnis & matutinalibus. Meminit Sydonius Apollinaris de antelucana proceſſione & ſupplicatione poſt congregationem factam populi in Eccleſia ſancti Stephani, lib. 5. Epiſtol. 17. Sed & proceſſionũ matutinarum cum carminibus celebratarum ad tempus Arrianorum referre videtur Nicephorus, Calixtus, lib. 13. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ,*
B *cap. 8. Sozomenus, lib. 8. cap. 8. Socrates lib. 10. Eccleſiaſt. Hiſt. cap. 8. Hi enim narrant, Arrianos hereticos priuſquam a ſacris ædib. fuiſſent a Theodoſio Cæſare pulſi, in publicis porticibus congregari nocturno tempore, atq; in choros ſuos ſegregari, carmina quædam alternis antiphonarum modis ſibi inuicem reſpondentia, ad hæreſis ſuæ placita accommodata cõtinue cantaſſe, & noctem multam in eiuſmodi pſalmo-*
C *dia conſummaſſe. Sub auroram autem publice concinentes eadem, extra vrbem in ea, vbi eccleſias habebãt, loca, procedere ſolitos, idq; potiſſimum vltima die hebdomadæ, die Dominica & die prima. Quod conſiderans Diuus Chryſoſtomus tunc Conſtantinopolitanus præſul, & ne aliqui ex Eccleſia ſua, eius generis cantibus deuulſi, ab illis ſeducerentur, ad eundem modum contra illos pſalmodiam ſuam inſtituit, vt*
D *breui ea celebrior quam aduerſariorum eſſet: factumque eſt, vt etiam ex multitudine honorificoue progreſſu eos ſuperaret. Nam eam cruces argenteæ cereos incenſos habentes præibant; Eudoxia Imperatoris Archadii coniuge impenſas ad ea prebente, quam plurimis lucernis ad id paratis. Quo & Arriani ira commoti, manus tandem contulerũt cum Chriſtianis, aliquoſque ex illis vulnerarunt. Vnde orta occa-*
E *ſio legis, qua Arrianorum conuentus prædictos ſuſtulerunt, & Litanias illorum. Exſtat illa Archadii & Honorii, l. cuius Heretici, 2. titulo 4. de his qui ſuper religione contendunt, lib. 6. Codicis Theodo-*
A *ſiani, l. 3. C. de Hæreticis. in Codice Iuſtinianeo. Remanſerunt autem Litaniæ in Eccleſia Catholica. Et Litanias fuiſſe in vſu clericis Neocæſarienſibus teſtatur Baſilius Magnus, Epiſtola 63. ad clericos Neocæſarienſes. Proceſſionis Eccleſiaſticæ typus mihi videtur etiam tempore Domini noſtri* IESV CHRISTI *figuratus, dum ingreſſus ciuitatem Hieruſalem, & turbæ eum præcederent & ſequerentur, clamantes,*
B *tes,* Benedictus qui venit in nomine Domini, *ſternentes veſtimenta ſua, & ferentes ramos oliuarum & palmorum, DD. Matthæi, cap. 21. Marci 11. Lucæ 19. Alius antiquior: in lib. 2. Regum, cap. 6. in reductione arcæ, in qua aderant chori pſallentes, cum quibus & Dauid, & populus, & alius, cum locata eſt arca Dei in templo per Salomonem 3. Regum, cap. 8.*

CAPVT IIII.

C *Ordo & diſpoſitio officii precum.*

SIngulis horis fuerunt certæ Preces, Hymni, *a* Pſalmi, Antiphonæ, Reſponſa, & Capitula, aliaque definita, *b* cum Oratione Domini. *c* Cum lectionibus ex ſacra pagina, vel vitis patrum, ſanctorumque interpretum expoſitionibus, cum diſtinctione muneris, iuxta dierum & feſtorum ſolemnitates. *d.*

D SCHOLIA.

a *De Hymnis & Canticis approbatis in Eccleſia, vide multa in Toletano Concilio 4. cap. 12. can. de Hymnis, 54. Et ex Leone, in can. Hi duo ſolummodo, 55. de conſecratione, diſtinct. 1.*

b *Can. conuenit, 13. de conſecrat. diſt. 5. definitæ preces habentur ex Concilio Tridentino, extuſte, 5. ca. id ſemper 14. eadem diſtinct. 5. de conſecrat.*

E c *Can. in die Reſurrectionis, 15. ead. de conſecrat. diſtinct. 5. de quibus & Breuiaria & Miſſale facile te docebunt.*

CAPVT V.

Quibus munus orandi impoſitum.

OMnibus quidem Chriſtianis neceſſitas incumbit orãdi. *a* Sed quibuſdam ſunt liberæ electiones precũ & horarum ad orandum, vt laicis (excepto quod aliquando coniunx ſine conſenſu coniugis libere vacare orationi non poſſit. *b*) Et ſi quando agatur de diebus feſtiuis & Dominicis, quibus iubetur vnumquemque intereſſe ſacrificio Miſſæ, & aliis officiis in propria parochia. *c* Quibuſdam autẽ certæ preces definitæ, ſingulíſque diebus dicendæ impoſitæ ſunt, veluti preſbyteris, diaconis, ſubdiaconis, & aliis clericis Eccleſiæ miniſterio conſecratis vel deputatis, quos & dicere officium, & intereſſe debere horis in Eccleſia publicis, matutinis, & veſpertinis, ad pſallendi quotidianum officium placuit, aliter deponendos, ſi caſtigati veniam ab Epiſcopo per ſatisfactionem noluerint prometeri. *d* Denegantur etiam annonæ abſentibus, quæ præſentibus ſunt diſtribuendæ. *e*.

A B C

Scholia.

a *Sic enim admonuit Deus, Diui Marci 6. D. Lucæ, cap. 18. Clement. ad noſtrum, §. 2. de Hæretic. can. nunquam, de conſecrat. diſt. 5. can. ſi laicus, 31. diſt.*

b *Can. nec vxorem, §. hæc autem, & can. Apoſtolus, 33. quæſt. 4.*

c *cap. 2. de paroch. libro tertio titulo 19.* D

d *Can. fin. 92. diſtinct. ex Concilio Bacharenſi Martini, cap. 64. & Concilio Toletano primo, cap. 5. Statutum & in Concilio generali Lateranenſi ſub Innocentio 3. cap. 17. & in c. dolentes 9. de Celebrat. Miſſarum, lib. 3. tit. 4. diſtincte præcipitur in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum & diurnum prælati & clerici, quantũ eis Deus dederit, ſtudioſe & deuote celebretur. Idipſum & ſtatutũ in Cõcilio Viẽnenſi, Clem. 1. de Celebrat. Miſſ. Quilibet qui fuerit ad ſacros ordines promotus, tenetur ad dicẽdas, vel pſallendas preces canonicas. P. ad c. 1. de Celebrat. Miſſar. Cardi. ad Clem. 1. eod. tit. Item quilibet beneficiatus, quamuis non promotus [illegible] ad ſacros ordines, in minoribus tamen conſtitutus, quod probari dicit Ioannes Andreas, per c. docentes, de Celebr. M[illegible] bi exponit verbũ* Clerici, *de beneficiat[illegible] Quod videãtur ea ratione fundata q[illegible] vel erecta beneficia, vt qui eis præfi[illegible]er[illegible] orẽt pro ſe, & cultui diuino inſi[illegible]at, c. 1. & c. quia nõnulli. de cleric. nõ re[illegible]ident. vt mereatur priuari beneficio in conſciẽtia, prout pluribus viſum eſt, qui officium non exſequitur, propter quod datum eſt beneficiũ, cap. fi. de reſcript. in Sex. cap. cum ſecundũ Apoſtolum. eod. tit. apud Gregoriũ. In eaq; ſententia eſt Ioannes Calderinus ad caput 1. de Celebratio. Miſſ. eum qui ſuo cultu fraudat Eccleſias: quiq; fructus ſine præſtatione officii percipit, furtum & ſacrilegium committere: & teneri ad reſtitutionem fructuum perceptorum eius temporis, quo non inſeruiuit officio. Quæ ſententia quamuis multum rigida videtur, tamen tutior in foro animæ. Sunt tamen qui contrariam probent, neque ad reſtitutionem fructuum perceptorum teneri arbitrentur ob officium omiſſum diuinum quam probat Panormitanus ad caput. 1. de Celebrat. Miſſar. Quia, inquit, beneficium non datur ſolum propter officium ſed ob alias cauſas, nempe vt viuat clericus, in ſortem Domini vocatus, & non mendicet, can. Diaconi, 93. diſt. ca. 2. de præbend. Vide multa hac de re, in gloſſa prima titul. Qualiter horæ canonicæ ſunt dicendæ, in pragma. ſanct. Cæterũ ex diſpoſitione Concilii Lateranẽſis, celebrati tempore Leonis 10. Seſſ. 9. cap. de Reformationibus Curiæ & aliorũ; quilibet habẽs beneficium cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtẽto beneficio diuinum officium nõ dixerit, legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus ſuos non debet facere, pro rata omiſſionis recitationis officii & temporis: ſed eos tenetur tanquam iniuſte perceptos, in fabricas huiuſmodi beneficiorum, vel in pauperum eleemoſynas erogare.*

E

e [illegible]

A *erogare: quod ſi vltra dictum tempus, mo-nitus non dixerit, beneficio priuatur. O-mittere autem dicitur officium adhunc fi-nem, vt beneficio priuetur, qui intra quin-decim dies, bis ſaltem non dixerit. Refert verba illa Concilii Bernard. Diaz. in pra-ctica criminali canonum. cap. 49. Excom-municati & depoſiti ab ordine, non poſſunt excuſari a dicendo priuatim officio diui-no, quibus non licet in Eccleſia dicere: eo* B *quod pœna nō debeat dare immunitatem, can. legi, 16. quæſt. 1. c. intelleximus, de Iu-dic. l. relegatorum, de Interdict. & relega. P. Verumtamen dum dicent ſoli, vel cum alio officium & preces, non dicunt,* Domi-nus vobiſcum, *quia non poſſunt benedice-re, can. presbyterum 19. ſub 28. diſtinct. vbi Ioannes & Archidiac. Poterunt ta-men dicere,* Domine exaudi orationem meam, *ſicut laicus. Henricus Bohic. ad c.* C *2. de cleric. excommun. miniſtrant. In mi-noribus ordinibus conſtitutus non tenetur pro illis horas canonicas dicere: ideo ſi be-neficium, pro quo tenetur, amiſerit, non te-nebitur ratione, capit. cum ceſſante de ap-pellatio. Singulare eſt quod dicunt inter-pretes, iuris diuini eſſe, ſepties laudes Deo in die dicere, ſed iuris poſitiui diſtinctio-nem horarum. Ideo non poſſe diſpenſare Epiſcopū a dicēdis horis, quæ iuris diuini,* D *eum qui vel ratione maiorum ordinum, vel ratione beneficii, obligatus eſt ad dicē-das preces canonicas: neque etiam eum, qui in ſtudio eſt ratione ſeu fauore ſtudiorum. Collectaneus ad ca. 1. de Cele. Miſſ. Ar-chidiac. in can. 1. 91. diſtin. quamuis a re-ſidentia diſpenſare poſſet. Quia ſacræ pre-ces, fructus ſunt laborum, Clement. 1. de celebrat. Miſſ. & quia ſolutio debitarum* E *precum certis horis, conſiſtit in labore per-ſonali, qui per aliū præſtari nequeat, dict. Clem. 1. cum electa ſit induſtria certæ per-ſonæ in conceſſione beneficii, vt in ſimili in cap. fin. de offic. delegat. l. inter artifices, de ſolutio. P. facit ratio generalis, l. quia tale, ſolut. matrim. P. Studiorum vtilitas bo-na eſt quidem, ſed ideo oratio nō eſt omit-tenda, & maledictum ſtudium, per quod dimittitur diuinum officium, vide Inno-cent. ad cap. 1. de celebrat. Miſſar. Ioan-nem ab Imo. ad Clemen. 1. de magiſtris, & ſimpliciter loquēdo, melius eſt orare, quam ſtudere, can. licet 8 quæſt. 1. Nempe Papa diſpenſat, vt clericus non teneatur dicere officium aliquod, quamquā poſſit diſpen-ſare, vt aliud quam proprium ſuo ordini, dicere poſſit, ſecundum alium vſum, vt di-citur, Clem. 2. de celeb. Miſſar. & ſic per-mittit ſummus Pontifex ex conſuetudini-bus bonis orandi Eccleſiarum, aliquam e-ligere, can. 10. nouit. 12. diſtinct. cap. fin. de Feriis, can. 1. de conſecrat. diſt. 3. Ad ſa-cros ordines promotus obligatur ad dicen-das preces horarum canonicarum, etiam ſi ordinatus fuerit cum titulo ſui patrimo-nii, ſecundum Doctores ad capit. tuis, de præbend. & ita quod pertinet ad has pre-ces dicendas, ratione ordinis maioris, ſunt pares ordinati & beneficiati non ordinati; diſpares tamen, quod ordinatus, non poteſt per alium horas dicere: ſed non ordinatus beneficiatus poteſt, argum. capitis perue-nit, de appellat. Et ſic notat Gloſſ. ad §. 1. ad verbum,* Teneamur, *titulo. Qualiter horæ canonicæ ſunt dicendæ, in Pragmat. Sanct. Clericus in Minoribus ordinibus conſtitutus, ad nullum officium diuinum dicendum certum tenetur ex obligatione, nec ad preces canonicas, aut ad ſeptē Pſal-mos pœnitētiales, aut alterius generis, quia id nullo iure cauetur. Quare Panorm. ad cap. 1. de celebrat. Miſſar. dixit, quod hoc habet generalis conſuetudo, quæ excuſat non dicentes. Videnda hic, quæ diximus in tractatu beneficiorum, cap. 6. num. 11. ſe-quen. Excuſat ab omiſſione officii etiam obligatos infirmitas, quæ non permittit ob-ligatum ſine diſpendio ſalutis legere, vt et-iam reſtituta ſanitate non teneatur omiſ-ſa diuina officia, reaſſumere ſeu ſupplere. Hoſtienſ. & Ioannes Andreas ad cap. 1. de celebrat. Miſſ. vide late docentem Gloſſ.*

Gloſſ. ad §. 1. ad verbum, Syncopando, *qualiter horæ cano. ſunt dicendæ, in Pragma. Sanct. vbi diſtinctio ponitur. Hanc opinionem ſequitur Innocent. & Panorm. ad cap. ex parte, de Obſeruat. ieiunior argumento eius, qui nõ potuit ieiunare tempore ieiunii, cui nõ iniũgitur, vt alio tempore eius loco ieiunet, cap. 1. de obſeruat. ieiunior. Imo etiam ſi quis ſine cauſa omiſerit dicere diuinum officium, eius confeſſor non tenetur imponere ei pœnitẽtiam, vt reaſſumat, ſed poterit in aliud pœnitentiam commutare, vt ait Innocentius, & refert ſumma Roſella in verbis horæ canonicæ. nu. 9.*

c *cap. fin. §. adiicimus, de ſentent. excommu. in Sex. cap. vnico, de cleric. non reſiden. in Sex. quamuis ſtudiorum cauſa quis pro præſente habeatur, ad fructus alios beneficii percipiendos, cap. licet vobis 35. de præbend. cap. ſuper ſpecula, de Magiſtris, cap. de cætero. de Cleric. non reſident.*

Capvt VI.

1 *De modo & forma dicendi Preces.*
2 *Verſus Orientem orandum.*
3 *Qui excludendi eo tempore.*
4 *Litaniæ forma.*
5 *Cuius Eccleſiæ debet ſequi officium beneficiatus.*
6 *Stare aut flectere genua.*

1 QVi ad diuinum officium dicendum tenentur, debent illud exſequi, iuxta conſuetudinem & morem Eccleſiæ Romanæ, *a* vel Eccleſiæ ſuæ in eo priuilegiatæ: *b* & in celebrandis diuinis officiis ordo ſequẽdus. Metropolitani comprouinciales obſeruare debebunt. *c* Poterunt tamen libere clerici religioſi vel alii, Cardinalium vel Pontificum commenſales, ſeu domeſtici, ſeipſis in officio accommodare, vt quod Pontifices vel Cardinales dixerint officium, ipſi quoque dicere poſſint: nec ad aliud dicendum teneantur. *d* Preces canonicæ in Eccleſiis, horis propriis ſunt dicendæ, *e* publice *f* ſigno facto cum

A campanis, vel alio modo. *g* Niſi tempore interdicti generalis: quo caſu in conuentualibus Eccleſiis, bini vel ſimul tres, horas ſeu preces canonicas poſſunt legere, non cantare: idque ianuis clauſis, interdictis & excommunicatis excluſis, & voce ita demiſſa, vt extra audire non poſſint. Hocque modo etiam & eo tempore licet regularibus ex priuilegio indulto a ſede Apoſtolica ſubmiſſa voce celebrare diuina.
B *h* Preces porro, dici debent plane, diſtincte, deuote, conuenienter, ſine colloquii vel confabulationis admixtione, integre ſine ſyncopa, ſine tranſcurſu, conuenientibus in chorum & in tempore clericis, nec ante finem egreſſuris: *i* cum puritate & cum cantu, in quo & maiuto tenore diſtincta gradatio, cum concentu ſine laſciuia vocis vel geſtus. *l*

Oratio † & verbis & corde fiat ſimul: *m* 2
C Orandum & exiſtimarunt antiqui, ad Orientem, facie cõuerſa. *n* In oratione quoque regulari, iure communi, genua flectenda, vel proſtrato corpore orandum, *o* niſi ex forma publica antiqua in die Dominico, & per omnes dies a Paſchate vſque ad Pentecoſten. *p*

Cum † oratio etiam fit, excludi debent 3
excommunicati, *q* clerici depoſiti, *r* hæretici, *s* cum quibus orandum non eſt, vt nec
D cum Iudæis in eorum Synagoga. *t*

Litaniæ ſeu proceſſiones aut ſupplica- 4
tiones, modum ſuum habent; & prohibitum, ne a ſolis laicis fiant, ſine ſacerdotibus vel clericis, crucibus frequentiaue populi, in locis conſecratis. Iuuant orationem magiſque efficacem reddunt eleemoſynæ, & bona opera.

Scholia.

E a *can. peruenit 13. cum 2. ſequentib. de conſecrat. diſt. 3.*

b *Doctores in Clementina prima, de C[illegible] Miſſar. potiſſimum Florentinus ad cap [illegible] eod. tit. Quod ſi quis habeat duas e[illegible] diuerſi ordinis, debet dicere officiu[illegible]*

retius Eccleſiæ, in qua habet maiorem di- [A]
gnitatem, argumen. cap. extirpandæ, §. qui vero, de Preben. cap. quia ſæpe, eod. titul. in Sex. quod ſi in vtraque Eccleſia habeat parem, nec maiorem in altera dignitatem, ſi vna eccleſia alia dignior ſit, eius officium ſequi debet: quia magis dignum trahit ad ſeminus dignum, capit. quod in dubiis, de conſecratio. Eccleſ. vel altaris, quod & locum habet in officiis diuinis dicendis, Clement. 2. de celebrat. Miſſarum. can. de his, [B]
12. diſt. Si vero ſint eccleſiæ æqualis dignitatis, poterit eligere, quod in æqualibus ſit locus gratificationi. cap. duobus, de reſcrip. in Sex. cap. fin. de religio. & ſumt. funer. P. niſi quis ſit præſens in choro alicuius eccleſiæ, quia tunc debet ſe accommodare ordini eius ſemper, can. in his, 11. diſtinct. can. cognouimus 12. qu. 2. de Monachis 16. q. [C]
prima. Notat & gloſſa penult. ad Clem. 2. de celebrat. Miſſa. quod Monachus, prælatus eccleſiæ ſecularis, reget illam ſecundum officium ſeculare vel clericale, non ſecundum monachale: quod placet Ioanni in can. 3. 16. quæſtio. 1. Gofredo in ſumma tituli de Statu monach. §. ſed nunquid abſoluit. Hoſtienſ. in ſumma tituli eiuſdem, §. 2. verſ. ſed nunquid talis. facit cap. cum olim, de præſcript. [D]

c *can. altaria, ſi non 31. de conſecrat. diſtin. 1. in pſallendi maxime ordine. can. 13. de his, 12. diſtin.*

d *Ex concilio Viennenſi. in Clem. 2. de celebratione Miſſarum.*

e *Clementina prima, de celebratione Miſſæ.*

f *cap. 1. de Celebrat. Miſſar.*

g *cap. 1. & 2. de officio cuſtodis.*

h *cap. quod in te, de pœniten. & remiſſ. 11. lib. 5. tit. 48.* [E]

i *cap. dolentes, 9. de celebrat. Miſſar. Clem. 1. eod. tit. quomodo horæ canonicæ ſint dicendæ. in Pragm. Sanctio.*

k *can. non poteſt, de Pœniten. diſt. 1.*

l *c. vnic. de vita & honeſta. cleric. in Extrauag. com.*

m *can. non mediocriter, & can. quomodo, de*

[A] *conſecratione diſtinct. 5. Poſſunt & ſuperioribus aliæ adiici bonæ qualitates, laicis etiam cum clericis communes, nempe vt oratio fiat in fide, ad Hebræos 11. Iacobi 1. in humilitate eccleſiaſtica 35. cum diſcretione, Diui Matthæi, cap. 20. ibi,* Neſcitis quid petatis, *& D. Iacobi 4.* Petitis & non accipitis, eo quod male petatis. *ſine ſuperbia, qualis reiecta illa Phariſæi, Diui Lucæ cap. 18. cum ſilentio & in ab-*
[B] *ſcondito ſi priuata, D. Matthæi ca. 6. cum attentione, & circumſpectione. Deum enim alloquimur, cum oramus: illum audimus, cum legimus diuina oracula, vt ait Diuus Ambroſius, libr. 1. offici. cap. 20.* Noli, *inquit Diuus Bernardus, lib. Meditationum. cap. 6.* vili pendere orationem tuam: quoniam ille ad quem oras, non
[C] vilipendit eam: ſed antequam egrediatur de ore tuo, ipſe eam ſcribi iubet in libro ſuo: & vnum e duobus indubitanter ſperare debemus: quod aut dabit nobis quod petimus, aut quod nouerit nobis eſſe vtilius. *Conſentit Diuus Auguſtinus. in caput ſextum Epiſtolæ primæ, Diui Ioannis. Et rurſus Diuus Ambroſius ad Virgines, dixit,* Præpara ante orationem animam tuam, vt non videaris tentare Deum, cum deprecaris, vt id
[D] quod oras mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. *Et Diuus Athanaſius, libro de Virginitate.* Cum pſallis aut cum oras, ne ſinas peregrinas cogitationes, in cor tuum ſubire. *Orationis qualitates etiã requiſitas perſequitur Diuus Chryſoſtomus, tomo primo in Pſalmum 4. & Homil. de fide Annæ. Quia etiam puritas & mũditia exigitur in ora-*
[E] *tione, ideo & eius tempore abſtinẽdum eſt etiam ab vxoribus, tota 33. quæſt. 4. Multo magis a concubinis ſacerdotibus, quia continuo & cum perſeuerantia illis orandũ eſt canone ſi laicus 31. diſt. Plus enim ad orandum tenẽtur qui aliorũ accipiunt eleemoſynas, vt id faciant, & inde viuunt, canone quia. 10. q. 1*

n *de hoc alias diximus: & ideo Eccleſiarum* A
altaria parte Orientali poſita, & imagines
inſpiciebant Occidentem, vt ad eas con-
uerſi orantes, inſpicientes altare ad Orien-
tem vultum conuerterent. can. Eccleſiaſti-
carum 11. diſtinctione. Cõuenit Proclus,
libro de Sacrificio: vbi & ait. Plantas he-
liotropias, & Selenitropias, quæ ad ſolem
& Lunam vertuntur, ideo id facere, vt hy-
mnu ſuum ducem affectu concinant.

o *ca. ſacerdos. §. diebus autem remiſſionis,* B
16. q. 7.

p *ca. fin. §. ſimiliter. 30. diſt. can. ſcire debet,*
76. diſtin. can. quoniam. de conſecrat. diſt.
3. Onuphrius, libr. de Stationibus, vrbis
Romæ ſcribit, orationis modum duplicem
olim fuiſſe: nam vel ſtantes, vel prouoluti
genibus orabant: ſic meminit Tertullianus
in Apologetic. & ad Scapulam. Legionem
dictam fulminationem Chriſtianam, in
expeditione Germanica Marci Antoni- C
ni, exercitui in ardentiſſima ſiti pluuiam
precibus a Deo impetraſſe, & orantes geni-
bus flexis in terram prouoluiſſe. Clemens
quoque Alexãdrinus vltimo Stromatum,
ſcribit ſtantes ſolitos ſeſe abiicere in terrã,
quod Tertullianus, lib. de Corona militib.
dixit geniculationem: explicat & Orige-
nes, Homilia 4. in libr. Numerorum. Ad-
orauit Abraham Deum in figura Ange-
lorum proſtratus in terram. Geneſ. 18. & D
Loth eodẽ modo. Geneſ. 19. vt & Baleam,
Numer. 22. verſ. 31. & alii alibi. Proſtra-
tus orabat Diuus Iacobus, dictus Frater
Domini, vt inde in fronte, & genibus cal-
lum aſſiduitate orandi in modum duritiei
Camelorum contraxiſſet, vt D. Chryſoſto-
mus, Homil. 5. in diuum Matthæum, To-
mo 2. Moſcouitæ adhuc more patrio, orã-
tes tangunt fronte terram, vt & notauit
Sigiſmundus Liber Baro, libr. de rebus E
Moſcouitis: Diuus Stephanus oraſſe fer-
tur, Actor. 7. poſitis genibus. Fuit & alius
mos precandi dum ſtantes orabant: quem-
admodum & iuſſum, dum legitur Euan-
geliũ in Eccleſiaſtare, ca. Apoſtolica, 68.

A *de conſecratione diſt. 1. & quãdo dicitur,*
ſurſum corda. can. quando autem, 7 [illegible]
dem, de conſecratione diſtinct. 1. Quem
orandi modum, vt dixi, die Dominica, &
a die Paſchatis vſque ad Pentecoſtem ob-
ſeruabant Chriſtiani. Quamobrem &
precationes illæ ſtationes dictæ, quarum [illegible]
veteres auctores meminerunt. Et Ter[illegible]-
lianus factas ad aras ſolemniores indica[illegible]
libro de Oratione, atque libro de Ie[illegible]
B *ad Veſperam vſque productas teſtatur [illegible]-*
cenſet, & vt ſolemnes eadem, libr. 2. ad
vxorem. Sunt & ſtationes preces, quæ [illegible]-
tis ſeu certis diebus, & locis fiunt. Stans, &
eſt Presbyter, qui ſacrificium Dei pera[illegible]
in Miſſa, qui refert myſteria fidei & P[illegible]-
ſionis Chriſti, qui in cruce ſtetit & ora[illegible]
Inueni aliquando inter antiquos, numen
adoratum ſedendo viceque prouerbii, [illegible]-
ſurpatũ, numen adoraturi ſedeant, *quod*
C *refert Plutarchus ad Numam. Signi[illegible]*
vero hoc, vota certa concipere oportere, [illegible]
ad ea, quæ optima ſunt perſiſtere, & pe[illegible]-
uerare oportere. Item orandum non qua[illegible]
aliud agentes, ſed totos tunc rei diuinæ va-
care debere: vide Lilium Gregorium G[illegible]-
raldum, lib. de diis gentium, Syntagm. [illegible]
Facit, ca. cum & plantare, 1. §. excommu-
nicatos, de Priuil. c. is qui, 18. in princ. [illegible]
Sen. excom. in Sex. hanc formulam oran-
D *di ſedendo, ſeruatam apud Turcas, ex A[illegible]-*
corani præceptis refert Richardus C[illegible]-
bita ordinis Dominicanorum, in lib[illegible]
inſcribitur, de Turcicæ ſuperſtitia e[illegible]-
tione. capit. 13. Alcoranus (inquit om[illegible]
cuiuſcumque ſexus ad orationem facien-
dam ſubiicit: oratio autem fit, quinque [illegible]-
cibus in die, quinque ad hãc deputatis [illegible]-
ris. Primæ orationis tempus, ab ortu So[illegible]
& hæc habet quatuor Erket, & duo Cz[illegible]-
E *mat. Erket, eſt gemina inclinatio cum [illegible]-*
tidem proſtrationibus: Czalmat, eſt [illegible]
ſecreta oratio, quam quis facit ſedendo p[illegible]
quodlibet Erket, cũ ſalutatione a dex[illegible]
& a ſiniſtris, & impreſſione pacis, qua[illegible]
facit vtraq; manu in faciem o[illegible]endo

Se[illegible]

Secūda orationis tempus circa meridiem, A qua decē Erket & quatuor Czalmat habet; tertia oratio in declinatione Solis tempore veſpertino ſit, & ipſi octo Erket, & quatuor Czalmat continet: quarta quinque Erket, & tria Czalmat cōtinens tempus circa occaſum Solis ſibi vindicat. Quinta & vltima reliquis prolixior, quæ decem Erket & octo Czalmat habet, & poſt cœnam tardiori hora celebratur. Prior oratio illorū longa dagnamias dicitur, ſecun- B da Orlenias: tertia Kindinanias: quarta Achſamnanias: quinta Fagzmanias, & has horas, & preces vnuſquiſq; cum parochiano ſuo, & in Eccleſia ſua, tenetur peragere, excepta legitima cauſa interueniēte, quo caſu in omni loco licite idipſum agit.

q In c. 10. Concilii Apoſtolo. ἄν τις ἀκοινωνήτῳ κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται οὗτος ἀφοριζέσθω: Si quis cum excommunicato, licet in domo preces coniunxerit communione pri- C uator. Idem in Synodo Sardienſi, c. 14. & in Synodo Carthaginenſi. cap. 9. in Synodo Lateranenſi, ſub Alexand. 3. cap. 9. relato. in can. in Lateranenſi. 30. de preben. Prohibitum, admittere ad diuina excommunicatos nominatim, vel interdictos. Item in ca. excommunicatos, 17. 11. qu. 13. cum illis prohibitum orare, edere, bibere, vel oſculum eis prebere, vel eos ſalutare: vt in can. omnis qui recedit, 14. q. 1. Idipſum, D & in capitulis Concilii Bacharenſis Martini. c. 70. & in can. non liceat, 67. §. fin. 1. q. 1. vbi & corrigitur. ca. Epiſcopus multum, de conſecra. 1.

r In can. Apoſtolorum, 11. εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικῷ ὡς κληρικῷ συνεύξηται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός. Si quis cum depoſito clerico, preces coniunxerit, deponitor & ipſe: & in Clem. 2. de ſent. excom. domini temporales, qui cogunt in aliquo loco interdi- E cto celebrare diuina officia, vel qui praecones faciunt populum ad illa audiēda conuocari, excommunicantur, vt abſolui non poſſint ab alio quam a Sum. Pont.

s ca. Apoſtol. 44. & 63. & in Epiſt. 2. D. Ionis: & ad Titum 3. ad Rom. 16. ad Gal. 1. in Synodo in Trullo, c. 51. can. aduocauit, & can. ſeq. 24. q. 1. ca. clericus, 24. quæ. 3.

t Dict. can. Apoſtolorum, 6 & c. 13. nullus, 28. queſt. 1.

v Nouell. Iuſtin. 123. de Sanctiſſimis Epiſcopis, c. 32. ſeu §. omnibus autē laicis. Litanias, vocat Nouella 67. δημοσίαν πρόοδον processionē populi, & hoc ipſum proceſſionem dixit. can. certum eſt, de conſecrat. diſtinct. 1. can. 3. Presbyteri 24. diſtinct. ca. Frigentius, 16. q. 7.

x Eleemoſyna poteſt eſſe corporalis, dum quis largitur de bonis tēporalibus pauperibus; Poteſt eſſe ſpiritalis, conſilio & remiſſione vindictæ, diui Marci, 11. Oratio Centurionis iuncta cum eleemoſynis, Actor. 10. vide Iſaiam, ca. 58. Cyprianum, ſermone de ieiunio, & tentationibus Chriſti. Et hæc maxime in prælatorū orationibus requiruntur can. Fratrem 86. diſt.

Capvt VII.

1 De prohibitione publica orationis per ceſſationem.

2. Interdictum.

Fit aliquando † ceſſatio a diuinis, in Eccleſiis, quæ ius hoc faciendi habent, vel ex conſuetudine, vel ex priuilegio ſedis Apoſtolicæ, *a* vel ex prouincialium Conciliorum ſtatutis, *b* in pœnæ aggrauationem alicuius, qui in Eccleſia, in qua ceſſatur, deliquerit, donec fiat emendatio. Hæc tamen ceſſatio temere fieri non debet, aut ſine rationabili, & manifeſta cauſa: alioquin per cēſuram Eccleſiaſticam ceſſationis illegitimæ auctores *c* puniuntur. 1

Interdicitur aliquādo, † aliquibus Eccleſiis, aliquibus ciuitatibus, vel prouinciis, ne ibi diuina officia fiant. Sicque interdicta & localia & generalia, *d* efficiunt. 2

Scholia.

a Vt in ca. 2. de Offic. ordina. in Sex. libr. 1. tit. 16. vbi Gloſſ. ad verbum, Eccleſiis, ait, hoc ius interdicendi competere Eccleſiis, Lugdunenſi, Viennenſi, Claramontenſi,

Attrebatenſi, & quibuſdam aliis. clem. 1. de ſenten. excommunica. A

b *clementina prima, de ſenten. excommun.*

c *c. irrefragabili 11. §. caterum. de offic. iudic. ordi. lib. 1. tit. 31. Ceſſatio officiorum, ſi iniuria afficiantur Eccleſia, poteſt ad repellendas iniurias quibuſdã Eccleſiis conuentualibus aut ſecularibus permitti, ex dicto capit. 1. & ſyndico aliquando a decano, vt in ca. dilectis filiis, 53. de appellat. ſi modo poſt ceſſationem indictam iter arripiant ad ſummum Põtificem. ca. quamuis, 8. de offic. ordin. in Sexto.* B

d *In Clemen. 1. de ſenten. excommun. can. cum in partibus, de verbor. ſignificat. indicuntur, vel a capitulo habente priuilegium, vt capit. ex parte. de verborum ſignificat. vocatis omnibus ex capitulo, vel maiori parte conſentiente, & Epiſcopo, can. quaſiuit, 2. de his, qua fiunt a maiori parte capitu. lib. 3. titul. 11. & ibidem modus indicendi.* C

CAPVT VIII.

Pro quibus orationes vel ſupplicationes fiant.

1 PRo omnibus,† in quibus Deo egemus, maxime pro grauiſſimis negotiis, & gratiarum actione beneficii communis accepti, & pro depulſione publicorum malorum inſtantium vel præſentium, ſolent publicæ orationes, & ſupplicationes indici & fieri. *a* Oramus pro nobis, *b* pro aliis, *c* pro Papa, *d* & principibus, *e* pro inimicis, *f* pro mortuis Chriſtianis Catholicis. *g* niſi in crimine mortali deprehẽſi mortui fuerint ſine reſipiſcentia, ſi Eccleſia non permittat pro illis orare, vt ſi necati in furto, *h* ſi ſeipſos necauerint, *i* ſi in torneamentis occiſi, *k* ſi Eccleſia illis neget ſepulturam Eccleſiaſticam, de quibus ſupra diximus. *l* D E

SCHOLIA.

a *Ex decretis Liberii Papa, capit. 3. Refert Burchardus Wormacenſis Epiſcopus libr. primo, Decretor. capit. 8.* Si eueneri[illegible] (*inquit*) fames, peſtilentia inæqualitas aeris, vel alia qualiſcumq; tribulatio, [illegible] tim ieiuniis orationibus, & obſecra[illegible]nibus miſericordia Domini de[illegible]tur. *omne bonum de ſurſum deſcen[illegible] a domino. vt ait d. Iacob. cap. 1. verſ.[illegible] xit Deus diſcipulis, orate, ne intretis in [illegible]tationem. Oramus, ſi quando iter nob[illegible]ciendum, vt ſuccedat ex bono, vt I[illegible] 13. & omnia proſpere cedant nobis, [illegible] Eſdra 4. & 8. In afflictione, vt Deus [illegible] liberet, vt Iona 2. Eſther 4. 2. Machabaorum 3. Si electio alicuius pralat[illegible] magiſtratus facienda ſit, vt Deus digne[illegible] concedere idoneum, & mittere operar[illegible] in Meſſem ſuam: vt diui Luca 8. & [illegible]ctorum 1. ſic de ſimilibus, priuatim, & [illegible]blice contingentibus. Supplicationes e[illegible] publica a Romanis aliiſque Ethnicis ina[illegible]cta cum feriis, ſi quid a numine (& ab [illegible] quos Deos putabant cum errore) petendum putarent, vel ſi ituri in bellum fœ[illegible]tatem deſiderarent. Sic apud Liuium, [illegible] 1. decadis 4.* Et votis (*inquit*) nuncupatis, publice ſupplicatio edicebatur *tempore belli Carthaginẽſis apud eundem Liuium, libr. 2. decadis 3. Narrat, & idem libr. 1. decad. 3. ob prodigium qu[illegible] pluiſſet lapides in Picenno, nouendiale [illegible]crum edictum, vrbem luſtratam ſu[illegible]cationem ad ædem Herculis nomina[illegible] deinde vniuerſo populo indictam. Quando etiam in Albano biduũ lapidibus plu[illegible], & alia prodigia contigerunt, per diem [illegible]num ſupplicatio fuit, vt idem Liuius n[illegible]rat, libr. 5. decadis 3. & iterum libr. 7. tradit ſupplicatum fuiſſe per totam vrbem o[illegible] peſtilentiam. Refert, & libr. 10. de[illegible] 3. ſupplicationes ob res proſpere geſtas, [illegible] ob publicam victoriam factas, vt n[illegible]ta victoria contra Annibalem. & libr[illegible] decadis 3. poſt victoriam de Haſdru[illegible] Senatus etiam, quod Marcus, Liuius & Claudius conſules, incolumi exercitu [illegible]cem hoſtium legioneſque occid[illegible]*

E[illegible]

plicationes in triduum decreuit. Saluato A
etiã Imperatore Nerone, ſupplicationes ex Senatuſconſulto habitas, tradit Cornelius Tacitus. lib. 3. Annal. Aliquando etiam, vt refert Plinius. libr. 8. decad. 1. decretum, vt circa omnia puluinaria deorum ſeu idolorum, per quinque dies ſupplicaretur. Erant autem illa puluinaria in angulis regionum Romæ, lecti puluini*, in ſupplicationibus facti & locati, in quibus ponebant ſuorum idolorum idola ſeu ſimu-* B
lacra. Meminit, & de ſupplicatione ad puluinaria Cicero in Catilinaria. Sunt exempla plura his ſimilia, de quibus videndus Barnabas Briſſonius, libr. 2. formularũ, vbi & congerit alia ad hanc rem pertinentia de cauſis, formulis, hoſtiis maioribus & minoribus ſupplicationum antiquorum, multa de ſupplicationibus re- C
fert & Iulius Obſequens, libro de prodigiis.

b *Multa nobis mala imminent, multi qui inſidiantur intra nos, & extra poſiti, concupiſcentia, deſideria vana, caroque concupiſcit aduerſus Spiritum, angeli mali, ſeu dæmones aduerſarii noſtri. vigilãdum itaque, ne nos opprimant vel intercipiant, & ad auxilium diuinum certiſſimũ confugiendum omni tempore. Pſalm. 68. ver.* D
33. Hieremiæ 29. verſ. 13. Prouerbior. 7. Num. 1. Deo gratias pro bonis ab eo ſuſceptis, quilibet ſeorſum pro ſe debet, vt diximus. Tobias ab vxore tribulatus, ad Deum oratione confugit Tob. 3. Idipſum fecit, & Sara, filia Ragnetis, dum ab ancillis iniuſte exprobarentur mortes virorum, qui eam voluerant deſponſare. eod. cap. 3.

c *Prælati debent orare pro ſibi ſubditis, vt Moſes pro populo delinquente. Exod. 32.* E
pro ſorore ſua. Num. 11. pro afflicto a ſerpentibus populo. Num. 21. Samuel pro populo. 1. Regum 12. Mardochæus pro ſe, & populo. Eſther 4. Charitas fraterna monet [illegible]*, vt* [illegible] *alii pro aliis: &* [illegible] *dominus noſter Iesvs Chri-* [illegible] *docuit nos orare, in plurali, non*

in ſingulari concepit orationes, diui Matthæi, capit. 7. verſi. 9. & Lucæ 11. verſi. 2. & pro omnibus pueri tres in cap. 5. Danielis, orabant. & ſic faciendum docet Paulus ad Epheſios 6. verſ. 18. & 1. ad Theſſalon. 5. verſi. 25. Iacob. 5. verſi. 16. Vide Cyprianum ſermone 6. de Oratio. Dominica. Et orandum pro omnibus admonet, diuus Paul. 1. ad Timot. 2. verſ. 1. deſiderandumque eſt, omnes ſaluos fieri, cap. corripiantur. in fi. 24. q. 3.

d *cap. ſi Papa 40. diſtinct. ex prœlatis noſtris aliiſque, vbi ratio, quod ex prælatorum exemplo vel malo vel bono, populi vel clades vel ſalus valde pẽdeat, & ſæpe Paulus orari pro ſe poſtulat, ad Roman. 1. & alibi, & fiebat aſſidua oratio pro Petro, detento in carcere, Actor. cap. 11.*

e *Prima ad Timot. cap. 2.*

f *Vt 1. Maccabor. 3. verſ. 33. diui Matthæi 5. verſi. 44. diui Lucæ 6. verſi. 28. plurities orauit Moſes pro Ægyptiis perſequentibus. Exod. 9. & 10. Ozias ſummus Pontifex pro Heliodoro, qui templum domini voluit ſpoliare. 2. Maccab. 3. Chriſtus pro his qui eum crucifigebant orauit: diui Lucæ, cap. 13. diuus Stephanus pro perſequentibus, & occidentibus. Actorum 7. & diuus Paulus pro peccatoribus orabat, vt vocaret illos ad pœnitentiam, ad Titum cap. 2.*

g *can. viſum, de conſecrat. diſtinct. 1. cap. pro obeuntibus, 2. cap. animas defunctorum, 22. ca. tempus 13. quæſt. 2. ex Enchiridio diui Auguſtini, capit. 109. & 110. conſentiunt Cyprianus, & Clemens Romanus, libro octauo, conſtitutio. Apoſtolicarum. cap. 48. & 49.*

h *capit. 2. de Furt. capit. penultim. 13. quæſtio. 2. & apud Clementem Roman. dicto libro octauo conſtitutio. Apoſtolica, capit. 49.*

i *capit. placuit cauſa, viceſima tertia, quæſtio. 5.*

k *cap. quicumque cauſa 23. q. 8.*

l *Supra hoc, lib. tit. 16.*

T 2

Cap. IX.

Vires & effectus orationis.

A Oratio & ſupplicatio valde efficax ad placandum iram Dei, & ad fauorem eius impetrandum, *a* delet & ſola Dominica oratio, leuia peccata: *b* ſi modo ab illis deſiſtatur, non aliter. *c* Ita oratio eſt peccatorum purgatio, *d* contra hoſtes viſibiles & inuiſibiles præſidium, *e* viuorum & mortuorum auxilium, *f* miraculorum effectrix, B & impetratrix: *g* Expultrix dæmonum, *h* ſanatrix infirmitatum. *i*

Scholia.

a *Deus placatur precibus, & vt ait Ouid. 1. 1. de arte,* Flectitur oratus voce rogante Deus. *& Martial lib. 8. Epigr. epig. 32.* Et dominum mundi flectere vota valēt: *In quacunq; hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Ezechias, oratione placuit Deū. 4. Reg. 2. & Magdalena Luc. 7. & latro orans in cruce. D. Luca. cap. 23. Placarunt oratione, & ieiunio Niniuita Deū Iona 3. Imo exaudiuit Christus dæmones, rogantes eū, vt ingredi poſſent in porcos. D. Matth. c. 8. Audiuit Moſem deprecantē pro populo, quem decreuerat ira iuſta perdere. Exod. 23. In ſumma. D. Matth. c. 7. ſcriptū,* Petite, & accipietis, &c. Quodcumq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc fiet vobis, *D. Ioan. c. 14. verſ. 13. 1. Pet. 3. verſ. 2. & apud Eſaiam, cap. 95. ver. 24.* Eritque antequam clament, & ego exaudiā, adhuc illis loquentibus ego audiam.

b *ca. de quotidianis, de pœnit. diſt. 3.*

c *c. nihil prodeſt, de pœn. diſt. 3. cā. odi 24. q. 1.*

d *ca. ipſi ſacerdotes, 1. q. 1.* Ideo (*inquit textus*) ipſi ſacerdotes dicūtur peccata hominum comedere, quia ſuis orationib. ea delent atq; conſumunt, vel veniam E a Deo illis impetrant: *quod & dictū Leuit. 4. verſ. 20. & ver. 3. tractat & Cypria. de Lapſis ſermon. 5. Baſilius Magnus, lib. quæſtionum fuſe explicatarum. q. 6.*

e *ca. ſi quis vult 36. diſtin. de inuiſibili hoſte dæmone pulſo per orationem. D. Matth. c. 17. verſ. 21. expulere autem dæmonium Aſmodæ, Tobias, Tobiæ 6. & mater Cananea a filia: D. Matthæi 15. adde ca. 19. & Phytonem a puella. D. Paulus, Actor. 1[6]. Per orationem ad Deum fuſam, vict[o]s [ho]ſtes & ſuperatos viſibiles, docetur ex ca. [·] lib. 1. Machab. vbi Ionatas oratione fu[ſa] cum paucis pugnantibus victor euaſit eodem modo Iudas cōtra Georgiam. 1. Machab. capit. 7. & Ioſaphat 1. Paralip. 2[0]. Iudith. Iudith. c. 13. & alii, vt videre [licet] de præſidio etiam & auxilio orationis [·] Reg. 12. verſ. 4. Pſal. 117. verſ. 17. [Da]niel. cap. 13. verſ. 44. vicit oratione M[oyſes] Amalachitas. Exod. 17. Samuel. P[hili]ſteos 1. Reg. 17.*

f *ca. non æſtimemus, c. 4. 23. quæſt. 2.*

g *Exempla patent miraculorum per or[atio]nem factorum. 1. Reg. cap. 12. verſ. 18 [·] C Reg. 13. ver. 6. oratione Solſtetit ſine curſu, Ioſuæ c. 8. Elias oratione cœlum clau[ſit], & aperuit. 3. Reg. 17. tres pueri in fornace incombuſti, Dan. 6. Ionas a ventre ce[ti] liberatus: Ion. 2. Omitto ſimilia, d[i]camque tandem quod Iamblychus in libro de myſteriis Ægyptiorum: ſupplicationes influxus Dei aptū facere animum, qui & vltro facile peruenit, propter diuinam amicitiam omnia connectentem.*

D h *Vt ſupra docui litera, & exſtat Dei permiſſio, in nomine meo dæmonia eiicien[t] Marc. ca. fin.*

i *Sic oratio fidei ſaluabit infirmum, Iac[ob.] ca. 5. Diſcipuli domini & Apoſtoli ſananabant infirmos, & mortuos ſuſcitaban[t] Actor. 12. Diui Petrus, & Ioannes [aſc]endentes ad templum, vt orarent, ſan[arunt] claudum. Actor. 3. ad orationē Eliæ pu[er] mortuus ſuſcitatur. 3. Regum 17. In ſumma Deus dixit:* In nomine meo dæmo- E nia eiicient, linguis loquentur no[ui]s, ſerpentes tollēt, & ſi quid mortiferum biberint, non eis nocebit, ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt &c. *D. Marc. c. fin.*

DE

DE OFFICIO DIVINO MISSÆ. A

a Tit. XXI.

a *Agitur de hoc in titulo de Celebratione Miſſarum, lib. 3. tit. 41. & in Cle. lib. 3. tit. 14. & in decreto Gratiani, de conſecratione diſtinctione ſecunda. Nouella 58. Vt in priuatis domibus ſacra myſteria non fiant.*

Capvt I. B

Miſſa quid.

1 PReces cum ſacrificio incruento Sacroſancti corporis, & ſanguinis Domini noſtri Iesv Christi, in officio ſeu ſacrificio Miſſæ ſunt, & præcedentes & ſequentes verba Sacramentalia. Miſſa eſt nomen ab Hæbraico idiomate declinatum, a verbo מַס mas, obtulit, vnde & ab oblatione corporis Domini, ipſa oblatio C מִשָּׁה miſſali, dicitur, eoque nomine omnia myſteria, & orationes comprehenduntur, quæ ibi peraguntur,

Scholia.

a *In Deuteronomio, capit. 16. vbi Latini habent,* oblationem, *ibe in Hæbreo Miſſa. Alii aliunde nomen trahunt, vt Miſſam dici velint, ita quod oblatio, & preces ad Deum mittantur, vt Hugo de Sacramentis,* D *libr. ſecundo, parte 8. ca. fin. Alii quod Angelus a Deo mittatur qui aſſiſtat ſacrificio, vt Magiſter Sententiarum, libr. quarto diſtinctione 13. S. Thomas 3. parte, queſt. 83. artic. 4. Alii Miſſam a Miſſione ſeu dimiſſione populi. Accipitur autem hic pro omnibus precibus & ceremoniis, ſacrificio & aliis, quæ fiunt in oblatione Sacroſancti huius miniſterii. Quicquid autem de nominis origine dictum ſit, id inter* E *omnes conſtat, Miſſam accipi, pro eo ſacrificio quod offertur in altari, cum precibus conſuetis, & lectione Euangelii, & cum aliis de quibus poſtea: exſtat ita titulus, de celebratione Miſſarum. Et arguuntur Centuriatores Magdeburgenſium, qui centuria 4. ca. 6. pag. 30. negant Miſſæ vocabulum exſtare apud Ambroſium & Auguſtinum: nam id falſum. Quia imprimis conſtat præparationem Miſſæ eſſe Diui Ambroſii, & ipſe Ambroſius teſtatur libro 5. epiſtola 33. ipſique Magdeburgenſes agnoſcunt ipſam vocem centuria 4. capi. 3. pag. 147. licet in quinta reiiciant. Item in Concilio Mileuitano, omnes patres eo vocabulo vſi ſunt: capit. 12. & Diuus Auguſtinus ſermone de tempore 251. Fr…fuit & idem Auguſtinus Concilio Mileuitano, vt dicunt iidem centuriatores centuria q uinta, cap. 9. pag. 835. Sacrificium, quod Miſſam dicimus, eſſe oblationem corporis & ſanguinis Domini in altaris, non alias oblationes, docet ca. 3. & 4. Apoſtolorum D. Dionyſ. de Eccleſiaſtica Hierarch. capit. 4. quia ibi ſaluiaris hoſtia offertur, vt ait Diuus Martial. in epiſtola ad Burdigalenſes: Diuus Ignatius ad Smirnenſes: vide cano. in Chriſto ſemel. 53. de conſecrat. diſtinct. 2. ca. cum frangitur hoſtia, 37. eadem diſt. 2. de Conſecra. Explicatur autem quod dictum eſt, quod ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſemetipſo, & tamen quotidie immolatur in Sacramento. & in c. ſemel, 12. & dicto can. in Chriſto, de Conſecration. diſtinctione ſecunda. Primus, qui Sacramentum inſtituit, fuit Dominus noſter* Iesvs Christvs *in cœna; poſtea apparens poſt Reſurrectionem diſcipulis ad Emaus proficiſcentibus, iterum communicauit; & Apoſtoli deinceps idipſum fecerunt. 1. ad Corinth. 11. Adiecit quadam quæ ſecreto inter conſecrandum dicuntur & orationes aliquas, D. Iacobus Frater dictus Domini, & D. Baſilius, vt habetur in ſexta Synodo, capit. 32. & refertur in ca. 47. Iacobus, de conſecration. diſtinction. prima. Et Egeſippus apud Euſebium ait, hunc primum fuiſſe conſtitutum ab Apoſtolis Epiſcopum & λειτουργόν. Λειτουργὸς, porro dicitur ſolemnium ſacrorum adminiſtrator*

vnde Miſſa Græcis λειτουργία. Et hæc Græce habetur ſcripta, apud Clementem Romanum libro octauo conſtitutio. Apoſtolica. ca. 15. 16. & 17. Exſtat & Liturgia, Diui Matthæi Æthiopica lingua cum Latina explicatione. Item alia, Diui Chryſoſtomi, & aliorum. Gregorius Magnus etiam Gelaſianum Codicem de Miſſarum ſolemnitatibus recognouit, & Antiphonarum & Sacramentorum librum, a ſe compoſitum edidit, & Miſſæ ſolemnitatibus & orationibus quædam addidit.

Capvt II.

De Miſſarum diſtinctione.

Miſſarum diſtinctio, quod pertinet ad Sacramentum, non eſt ſubſtantialis; eo quod in omnibus idipſum Sacramentum offeratur. *a* Sed fit diſtinctio ratione ſolemnitatis adhibitæ. nam quædam alta voce ſolemniter, conuentualiter cantãtur: aliæ ſubmiſſa voce: *b* item aliæ ratione temporis habent orationes, & aliæ de die, de feria: *c* aliæ de feſtiuitate, *d* quædam ex deuotione, *e* & ratione eorum pro quibus offeruntur: quædam pro viuis, *f* quædam pro defunctis, *g* Sic habita ratione eorum, in quorum honorem dicuntur: quædam de Spiritu Sancto: aut de Sanctiſſima Trinitate: quædam de virgine Maria. Eſt, & in diebus profeſtis, quædam alia in Miſſis diſtinctio; vt cum Miſſa ad honorem beatiſſimæ Virginis celebratur, *i* non dicatur hymnus Angelicus, nec ſymbolum decantetur; licet in Miſſa propria, præfatio decantetur, idque factum, vt inter ſolemnitatem & commemorationem, differentia oſtendatur. *k*

Scholia.

a *can. relatum eſt nobis, 11. de conſecr. diſt. 2.*

b *ca. cum creatura, 11 de celebrat. Miſſar. li. [illegible] io titul. 41. Quemadmodum, & ſta[illegible] tempore interdicti Eccleſiaſtici, [illegible] dici ſubmiſſa voce ſiue campanis: [illegible] clauſis, capit. fin. §. adiicimus, de*

A *Sententia excommunicationis in Se[illegible]. Ea ratione quadam dicuntur Miſſæ pecu[illegible] res & priuatæ, in quibus populus, non [illegible] tur adeſſe: contra publicæ, qui[illegible] & hoc attendendum, de conſe[illegible] ſtinct. 1.*

c *can. ſufficit ſacerdoti, 53. de conſe[illegible] diſtinct. 1.*

d *Dicto cano. cum creatura, 11. de ce[illegible] Miſſa.*

B e *ca. ſecundo de celebratione Miſſa.*

f *ca. de nominibus, 73. de conſecratione diſtinctione prima. ita fiunt pro ægrotis, pro peregrinis, pro afflictis, pro amicis, & pro [illegible] milibus viuorum cauſis.*

g *capite ſecundo, capit. cum creatura, de celebrat. Miſſar. can. animæ defunctoru[m] & can. non æſtimemus, 13. quæſtione [ſe]cunda. vide Sotum in quarto libr. ſ[e]n[t]entia. diſtinctione 45. quæſtione ſecunda [illegible]*

C *neſtrum, in verbo ſuffragium, in ſumma.*

h *capit. ſecundo & ca. concilium noſtru[m] quarto, de celebrat. Miſſar. can. cum inter 29. de Verbor. ſignificatione.*

i *cap. ſignificatum eſt vndecimo, de P[r]æbendis.*

k *Dicto canon. Concilium noſtrum, qua[illegible] de celebratione Miſſarum.*

Capvt III.

D

Ex quibus partibus compleatur officium Miſſæ.

Miſſa conſtat quatuor partibus. [illegible] poſt exordium confeſſionis, doctr[i]nam habet ex ſacra ſcriptura, epiſtolam & Euangelium: Secunda, conſiſtit in conſecratione cum gratiarum actione ſuper pane facta & vino: Tertia habet præceptionem Sacramenti; Quarta orationem pro omnibus fidelibus. *a* In primitiua Ecc[leſia]

E in principio Miſſæ Pſalmi legebantur, verum poſtea Pſalmi in cantum ſunt tranſlati; vnde introit[illegible], offertoria, & co[illegible] reſ[illegible] *b* Miſſa [illegible] & ſu[b]ſtar[illegible]

n [illegible]

ne & confectione Sacramenti oblati Euchariſtiæ; reliqua autem, quæ ſacerdos vel Chorus canunt, gratiarum actiones ſunt; vel obſecrationes, *c* vel myſteria ſeu repreſentationes, & commemorationes ſanctiſſimæ Paſſionis, & eorum quæ in ea geſta ſunt. Ideo adhibentur ſacratæ veſtes, *d* ſtola, manipulus, *e* Pſalmi introitus, gradualia, communio, quæ ex ſacra pagina ſumta ſunt, *f* vt gloria Patri, Kyrie eleiſon, Pater noſter, *g* Gloria in excelſis, Alleluia, *h* Pax vobis, *i* Dominus vobiſcum, *k* orationes collectæ, *l* Amen, *m* epiſtola, *n* Euangelium, *o* offertorium. *p* oblatio vini & aquæ, quæ fit a ſacerdote, *q* ſurſum corda, *r* præfatio, *s* fractio hoſtiæ in tres partes, quæ fit a Preſbytero celebrante, *t* pacis datio ante communionem, *v* commendationes quæ fiunt pro viuis & defunctis, *x* benedictio poſt Miſſam *y*. & alia quæ ſine myſterio non ſunt. *z*.

S C H O L I A.

a *De quibus vide in Antididagmate Colonienſis Eccleſiæ, cap. 31. & ſequentibus.*

b *Ca. cantantes, §. ab officio, & ca. in Sancta, 92. diſtinct.*

c *Ca. vtrũ, de Conſecratione diſtinctione 2.*

d *Ca. veſtimenta, de Conſecratione diſtinct. prima.*

e *Ca. Eccleſiaſtica, 23. diſtinct.*

f *Dicto cano. cantantes, §. ab officio, 92. diſtinctio.*

g *Ca. de Hymnis, de Conſecratio. diſtinct. 2.*

h *Ca. cum aliquis, 11. quæſt. 3.*

i *Dicto ca. de Hymnis, & ca. hi duo, de Conſecratione diſtinctione prima: loco cuius Epiſcopus celebrans dicit,* Pax vobis, *can. non omnes, ſecunda, quæſtione ſeptima.*

k *Dicto ca. non omnes, ſecunda quæſtione ſeptima.*

l *Ca. hoc quoque, de Conſecratio. diſtinctio. prima.*

m *Dicto canone de Hymnis, de conſecratione diſtinct. 2.*

n *Ca. [illegible]ulo, 38. diſtinctione.*

o *Ca. omnes fideles, de Conſecratione diſtinctione prima.*

p *Ca. omnis Chriſtianus, de Conſecr. diſtinct. prima.*

q *Ca. in Sacramento, de Conſecrat. diſtinct. ſecunda. Probantur, & verba illa, quod Euchariſtia ſit oblatio benedicta, adſcripta, & rata, in ca. vtrum, de Conſecratione diſtinct. 2.*

r *Can. quando autem, de Conſecrati. diſtinctione prima.*

s *Ca. inuenimus, de Conſecratione diſtinctione prima: vbi enumerantur decem ſpecies præfationum dicendarum in Miſſa, ratione diuerſorum temporum. Additur & decima, in ca. fin. §. fin. 70. diſt. Addunt, & nunc religioſi mendicantes ordinis ſancti Franciſci, propriam in eius feſtiuitate.*

t *ca. ſinguli, de conſecratione diſtinctione ſecunda.*

v *ca. pacem, de conſecratione diſtinct. 2.*

x *ca. viſum, & can. de nominibus, de conſecratione diſtinct. 1.*

y *ca. Miſſas, de conſecratione diſtinct. 2.*

z *Veluti dum panis tantum triticeus azymus, vinum aqua miſtum adiicitur, quæ explicantur, in ca. cum Marthæ, de celebra. Miſſarum, & cum aliis in principio, ſecũdæ diſtinctionis per ſeptẽ canones, & apud Cyprianum, libro ſecundo, Epiſtolar. epiſt. 2. Cæcilio fratri, & in capitulis Martini Græcæ Synodi Bacharenſis, ca. 55. In Concilio Carthaginenſi, 3. ca. 24. in Africano, cap. 4. in ſexta Synodo, cap. 28. Iubetur, & plus vini quam aquæ infundi in calicem, ca. pernitioſus, 13. de celebrat. Miſſa. & quod panis, in quo conſecratur apud nos, debeat eſſe azymus ſine fermento, in c. fin. de celebr. Miſſa. vbi id ſtatuitur. Et eſt pœna in eum, qui aliter fecerit, aut in vaſe ligneo conſecrauerit, aut ſine aqua & lumine, vt deponatur ab officio, & beneficio [illegible] tamen cauenda Gloſ. Hugonis, ad verbum,* fermentato, *dicens, quod ſi [illegible] confecerit, de fermentato p[illegible]e in E[illegible]ſia Occidentali nihil ageret, cum E[illegible]*

Occidentalis in fermentato faciat: vide A
D.Thomam, 3.parte ſummæ queſtion.74.
artic. 4. Quare vero miſceatur aqua vi-
no,& in quid conuertatur aqua per conſe-
crationem, vide cap.in quadam,8.& can.
cum Marthæ,6.§.quæſiuiſti,de Celebra.
Miſſa.

Caput IIII.

Perſonæ ſacrificio Miſſæ celebrando requiſitæ.

B

1 IN ſacrificio hoc Miſſæ celebrando, ſaltem duæ perſonæ requiruntur præſentes: *a* eius, qui conſecrat, nempe ſacerdotis, *b* & illius, qui conſecranti ſeu celebranti adeſſe debet, vt reſpondeat; qui ſi haberi poteſt, clericus ſaltem eſſe debet. *c* Nam laici quando ſacra myſteria celebrantur, ſecus altare inter clericos ſtare vel ſedere non debent præſumere. *d* Prohibitum quoque vt vlla fœmina ad altare præſumat C
accedere, aut Presbytero miniſtrare, aut intra cancellos ſtare aut ſedere; *e* quamuis ſint Deo dicatæ & ſanctimoniales: nam nec illis licet ſacra vaſa tangere, vel ſacratas pallas; vel incenſum circa altaria deferre. *f.*

Scholia.

a *Non enim ſolus Presbyter Miſſarum ſolemnia, vel alia diuina officia: ſine miniſtri auxilio poteſt ſolus celebrare, ca. pro-* D
poſuit, 6.§.fin.de Filiis Presbyter. lib.1. tit. 17. Quare Eccleſia dedicari nõ debet, quin ſaltem ex reditu poſſit Presbyterũ, & clericum nutrire. ca. nemo, de Conſe.diſt.1.ca. illud, 7.quæ.1.ca. in omnibus, 81. diſt. ca. placuit, 1.q.2. Aliquando ex decretis Soteris Papæ, ca. 8. decretum etiam fuit, ne Presbyter celebrare præſumeret, niſi duobus præſentibus ſibiq; reſpondentibus: quia cum pluraliter a Presbytero dicitur, Do- E
minus vobiſcum, *inquit, vel,* orate pro me, *duorum ſaltem debeat habere reſponſionem. ca. hoc quoque, 61 de Conſecr. diſt. 1. Burchard. lib.3. Decretorum, ca.74. & 68. ſuo parte 2. ca.127. Idipſum ſtatutum in Concilio Nanetenſi, ca.30. In Concilio Moguntino, 1.ca.43. Gloſſa tamen in dicto ca. hoc quoque, ait: hodie receptum eſſe, vt cum vno poſſit ſacerdos celebrare, ſi populus non adſit; imo & ipſum ſolum ſacerdotem poſſe celebrare incluſum, ſi cleri copia non adſit, non aliter. ſicut in c. [illegible] ſiuit, 14. de Verbor. ſignific. in nece[illegible] cauſa, Presbyter ſolus poteſt infirmum [illegible] gere; extra neceſſitatem non vtiq; quo[illegible] ctum ſit:* Si quis veſtrum infirme[illegible] ducat Presbyteros, *in plurali, in c. vn[illegible] de Sacra vnctio. Quando enim in caſu neceſſitatis Presbyter celebrat cum vno clerico, vel ſolus, etſi in plurali loquatur, tamen Eccleſia ſupplet defectum eorum [illegible] abſunt. Et hæc olim obtinebant, quæ v[illegible]tur reformata in Concilio Baſilien., & [illegible] Pragmati. ſanctione, titulo de his qui in Miſſa non implent Credo, vbi tanquam abuſus corrigitur, & prohibetur, ne [illegible] priuata dicatur ſine miniſtro. Fuit etiam antea opinio Hugonis ad dictum ca. [illegible] quoque, improbans Gloſſam eius, quæ notat Presbyterum dicere poſſe Miſſam ſine miniſtro, ſicque & Hoſtienſis cum Hugone ſentit, in tit. de Celebra. Miſſa. §. & qualiter, verſ. nec ſolus, in ſumma. Ego autem Gloſſæ opinionem ſuſtinerem in maxima cauſa neceſſitatis, vt ſi captiuus eſſet ſacerdos, vel inter Hæreticos, vbi nullus eſſet clericus vel Chriſtianus, qui ei reſponderet: vel ſi mulieres tantum adeſſent, nihilominus tamen, ſi quis melius ſentiat, non contendo.*

b *Ca. cleros, 31. diſtinct. ca. 1. §. vna vero, de Summa Trinita. & fid. Cathol. ca. Presbyter, 3. 68. diſt. ca. Daibertum, 1. q. 7. qui enim ſacerdos non eſt, non poteſt Miſſas dicere. c. 12. de Clerico. non ordina. miniſtran. libro quinto, titulo 29.*

c *Cap. 3. de vita & honeſt. clerico. lib. 3. tit. Siquidem clericus inueniri poſſit: c. propoſuit, de Filiis Presb. can. illud, 15. vbi & ratio, 7. q. 1. Quod ſi nullus adſit clericus, tunc cum celebrare decreuerit, poterit cum [illegible]*

lai[illegible]

laico; vel, vt loquitur Ioannes Andreas, A
cum ſeruitore in Gloſ. in Clement. ne in A-
gro Dominico, §. ad hæc, ad verbum, ſer-
uitutis, *de Statu Monach. & c. propo-*
ſuit, de Filiis Presbyt. Attamen laicus qui
iuuabit celebrantem, debet cauere ne ſa-
cra vaſa, aut ornamenta, tangat, vt dice-
mus mox.

d *Ca. 1. de vita & honeſta. clerico. Vt autem*
hæc facilius intelligantur, obſeruare opor-
tet; laicos ſeorſum eſſe debere a clericis in B
Eccleſia, vt poſſint clerici liberius, & ſine
impedimento officia peragere; quod & in
primitiua Eccleſia decretum fuiſſe teſta-
tur Clemens Roma. cuius verba in c. ſacer-
dotum, 30. de Cõſecra. diſtinct. 2. Idipſum,
& in Synodo Eugenii, 2. & in Synodo Leo-
nis, 4. c. 33. & in 7. lib. capitulariorum
Caroli Magni, capitulari 278. & in 6.
Synodo, c. 69. In Concilio Turonico, 2. c.
4. Anſel. libr. 5. c. 78. atque in capitulis C
Martini Concilii Bacharenſis, c. 45. cuius
verbũ, in ca. 3. non liceat, 93. diſt. ſcriptum
eſt: non liceat in pulpito pſallere aut
legere, niſi qui ab epiſcopo lectores ſint
ordinati, *vbi Gloſſa argumentum eſſe ait*
pro laicis, qui non cantant in pulpito, ſed
alibi in Eccleſia; & cum officiando non
poſſit populus dicere Amen, tamen non of-
ficiando poteſt. in ca. ſedulo, 12. iuncta
Gloſ. in verbum, Amen, *38. diſt. Refert &* D
ibi Gloſſa ad verbum, dicat, Presbyterum
cum populo tantum, poſſe officiare, quam
tamen ſententiam videtur improbare.
Prohibitum, & fuit in Concilio Agathen-
ſi, c. 66. & in c. 30. non oportet, 23. diſt. non
ſacratos miniſtros licentiam habere ingre-
diendi Sacrariũ, quod Græci vocant Dia-
conium, aut contingendi vaſa Dominica.
Idem ſtatutum, in c. in Sancta, 41. de con-
ſecra. diſtinct. 1. Accedere & ad ſanctum E
altare laicus prohibuit Concilium in Trul-
lo, c. 69. Prohibetur, & in c. veſtimenta,
42. de Conſecr. diſt. 1. ne veſtimenta Ec-
cleſiaſtica & ſacrata, quibus Domino mi-
niſtratur, ab aliis contingantur aut feran-
tur, quam a Sacratis hominibus, ne vltio
quæ Balthaſarem regem percuſſit, Daniel.
5. eoſdem percutiat. Et quo tempore etiam
Monachi non erant clerici, prohibuit Sy-
nodus in Trullo, c. 33. Monachum, qui nõ
accepiſſet Characterem, ad altare accede-
re. ſimiliter & Synodus Laodicenſis, c. 15.
& 21. & in Synodo Nicena. 2. c. 14. Quod
intelligendum, ſi cum manus impoſitione
non fuiſſet factus lector: ad altare autem,
pro accendendis cereis vel luminibus, non
prohiberetur ſine miniſterio accedere.

e *Sic ſtatutum in Concilio Moguntinenſi, &*
in c. 1. §. fin. de Cohabitat. cleri. & mulier.
lib. 3. tit. 2. & ca. 1. de vita & honeſta. cle-
ricor. Quia nec mulieres poſſunt ad vllum
ordinem Eccleſiaſticum vocari, nec ad i-
pſum quidem clericatum, vt ait Diuus
Thomas in 4. ſententia. diſtinctio. 25. q. 2.
arti. 1. & 2. & ſtatuitur apud Clementem
lib. 8. conſtitutio. Apoſtolicarum ca. 3.
virgo non ordinatur, mandatum enim
Domini non habemus. *Hincq; reproba-*
tur & merito opinio Capharnaitarũ, dicẽ-
tiũ, mulieres ad ſacros ordines Eccleſiæ pro-
moueri vel ordinari poſſe. Reprobatur &
eodem modo ſentẽtia Gloſſæ, in c. 23. Dia-
coniſſam, 27. q. 1. dum ait: Monialem ſi
ordinaretur, recipere Characterem. *nã*
id iure reprobatur. quamquam admitta-
tur, monialem poſſe benedici, & ordinari
ad aliquod miniſterium in Eccleſia, mo-
nialium cauſa, non autem ad miniſterium
altaris vel officii diuini. Prohibitum, & in
canonibus Apoſtolicis apud Clementem
Romanum, c. 6. & 9. mulieribus, ne in Ec-
cleſia doceant, ne baptizent, aut loquãtur:
quod & prohibuit Diu. Paulus, 1. ad Co-
rinthios, ca. 14. Ita etiam naturæ & deco-
ro conueniens fuit; ne qui ſacris intendunt,
earum præſentia transferentes animum a
Dei ſeruitio in illas, concupiſcentia illicita
tangantur. Congruit quod tradit Cyrillus
Hieroſolymitanus Patriarcha in Procata-
cheſi: In Archa Noe (*inquit*) quæ erat v-
na, erant Noe & filii eius cum vxoribus,

hoc concluſam Eccleſiam ſignificat, & A nos omnes intus. Hæc tamen ſeparentur, vt ſint cũ viris viri & mulieres cum mulieribus, ne ſtudium ſalutis, ſit perditionis. *Nam vt Virgilius ait, 3. Georgicorum:* Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo, Fœmina, *& Propertius lib. 3. Elegia.*

Qui videt, is peccat, qui nõ te viderit ergo
Non cupiet, fati crimina lumen habet.

Obiectum mouet potentiam. Vidi tamen B *aliquando in monialium quarundam cœnobio, puellas ex more, & ipſas moniales ſacerdoti Miſſam agenti iuxta altare inſeruire, & aquam aliamq; ei miniſtrare neceſſaria, in modum clerici: quem morem potius dicere poſſumus corruptelam, & delinquendi occaſionem, prætextu religionis, ſaltem cogitandi malum; bonum quamuis caſtumve, & irreprehenſibilem dederis ſacerdotem celebrantem; quamuis, &* C *vna dicas caſtiſſimam monialem ſacerdoti in altari ſeruientem: proximitas namque illa ſexus, maxime ex innato fomite, & inſidiis diaboli, poteſt addere virus puritati. Quod ita vere dixit quidam ſenex præpoſitus ſuis Monachis, de ſua caſtitate fidentibus, & ideo conſortium mulierum auerſantibus, vt eiuſdem naturæ & ab illis nati.* Filioli (*inquit*) ſal ex aqua eſt, & ſi appropinquauerit aquæ ſtatim ſoluitur & D deficit. Et Monachus ſimul ex muliere eſt: itaque ſi appropinquet mulieri, ſoluitur & ipſe, ac in id deſinit vt Monachus non ſit, *vt refert Ioannes Moſchus in libro qui inſcribitur pratum ſpiritale, c. 217. Docet & Baſilius Magnus, ſermone de vera virginitate, congreſſum viri ad mulierem latenter incitare concupiſcentiam corporum, & ſi anima imperet, & ideo declinãdum virginibus. Prohibitum* E *& eſt in Concilio Romano ſub Innocentio 3. cap. 27. ne Sanctimoniales vna cum canonicis vel Monachis conueniant, in Eccleſia, in choro ad pſallen[dum]: relatum in ea perniciosam, 25. § fin. q. 2. Eaque ratione prohibitum eſt, duplicia eſſe monaſteria, in quibus habitarent ſub eodem tecto vel monaſterio Monachi, & Monaſt[er]ia ſeu moniales, in Nicena Synodo 2. cap. 2[0]. & in Nouella 123. de Sanctiſſimis Epiſcopis, ca. 36. §. in omnibus autem monaſteriis, & in l. Græca. nunc inſerta Codici Iuſtiniano, in l. Sanctiſſimarum, 44. de Epiſcop. & cleric. C. & in Nouella, 133. quomodo oporteat Epiſcopos viuere, c. 3. ſeu §. non ingrediuntur. Imo prohibitum eſt, ne ex veſte alicuius mulieris fiat ca[s]ula, vel alius ornatus Eccleſiæ. nam cum improborum contactu pompaque ſecularis luxuriæ polluuntur, ad officia ſacri miniſterii videntur indigna, can. ad nuptiarum 43. iuncta Gloſſa, de Conſe. diſt. 1. ex Concilio Aruernenſi, c. 8. refert & Burchard. lib. 3. Decretal. c. 108. Neque ſuperioribus repugnare videtur, quod aliquãdo in vtroque iure inueniantur fuiſſe in Eccleſia Presbyteræ, & diaconiſſæ mulieres. vt de Presbyteris, in ca. 18. Presbiter 32. diſt. de Diaconiſſis in Authentica Diaconiſſam, de Epiſcop. & cleric. in Nouella 123. de Sanctiſſ. Epiſcop. ca. 30. ſeu §. Diaconiſſam, & alibi. nam iſta nomina, habent officia alia, quam accommodari poſſint ordinationi Eccleſiaſticæ, & miniſterio diuinorum. Quod ſufficiet admonuiſſe ex Concilio Laodicenſi, in cap. 11. vbi ſic explicatum.* Mulieres (*inquit*) quæ apud Græcos Preſbyteræ appellantur, apud nos viduæ, ſeniores, vniuiræ & matricuriæ nominantur, in Eccleſia tanquam ordinatæ conſtitui non debent. *Videndus Balſamon ad eum locum. Erant & Diaconiſſæ conſtitutæ in Eccleſia, vt curam gererent fœminarum in Eccleſia, vt ibi ſuo loco & honeſte, vtq; oportet eſſent. vt de officio earum plene Clemens Romanus, lib. 2. conſtitut. Apoſtolica[r.] 61. erant & illæ aliæ quam moniales, certo tamen numero Eccleſiis aſſignatæ, ſeruitii cauſa ſeu officii, quæ ſi deliquiſſent, pœnæ nomine in monaſterium den[un]debantur. cap. 30. ſeu §. Diaconiſſam, Nouellæ 123. de ſanctiſſ. Epiſc.*

f *Ca. 25. Sacratas, 23. diſt. & apud Diuum Clementem lib. 8. conſtitutio. Apoſtolica. c. 34. Diaconiſſa non benedicit, ſed nec aliquid ex his, quæ faciũt Presbyteri vel Diaconi, ipſa exercet; ſed tantum in portis obſeruat introitum fœminarũ, & dum mulieres baptizantur ob honorem & pudicitiã ſexus cũ Presbyteris mulieribus adeſt.*

Capvt V.

Miſſas qui non poſſunt dicere.

1 Miſſas celebrare nequeunt, in primis qui non ſunt Preſbyteri: *a* neque omnes qui ſunt, ſemper dicere poſſunt, veluti peregrinus, aliunde veniens ſine literis commendatitiis, quibus appareat eum eſſe Preſbyterum, vel ſi aliunde non appareat Preſbyterum eſſe: ſi tamen talis voluerit ſecreto non palam, ex deuotione celebrare, poterit ſuſtineri, *b* item Preſbyteri depoſiti, excommunicati, interdicti, ſuſpenſi celebrare non debent: & ſi fecerint, peccant, & puniuntur, *c* veruntamen ſi depoſiti etiam & degradati celebrent & conſecrent contra prohibitionem, conficiunt Sacroſanctum Domini corpus & ſanguinem; *d* & Sacramenta per illos collata, quamquam illi grauiſſime ob indignitatem ſuam peccent, tamen efficacia ſunt. *e* Idipſum, & de publicis concubinariis reſcriptum: quorum officia quandiu in Eccleſia tolerantur, non ſunt contemnenda, & condemnati nihilominus conſectãt; ſed quantum ad deteſtationem criminis notorii, non ſine graui peccato conſecrãt. *f* Non celebrat etiam Preſbyter, cui duo digiti cum medietate palmæ manus, abſciſſi ſunt; quia non ſecure, propter debilitatem; nec ſine ſcandalo, propter deformitatem membri, id facere poteſt. *g* Quẽadmodum & propter ſcandalum a celebratione remouetur, leproſus: *h* & propter impuritatem, ſacerdos qui concubuerit cum muliere, donec ſe purgauerit; *i* vt & Hæreticus, *k* Simoniacus, *l* qui ieiunus non eſt, aut qui etiam aliquid mendicatum guſtauerit. *m* Annotabimus autem, quod Preſbyter, qui in mortali peccato ſcit ſe eſſe conſtitutum, & tamen non poteſt propter aliquam neceſſitatem, ſolemnia Miſſarum intermittere, ſi propter ſceleris ſui conſcientiam dubitet conſecrare & non conſectet, ſed fingat ſe conſecrare, grauius peccat, quam conſecrando indigne. *n.*

Scholia.

a *Supra id dictum, & probatur ex c. 1. & 2. de Cleri. non ordinato miniſtran. ca. 1. & fin. de Conſe. diſt. 1. cap. 1. §. vnã vero, de Summa Trinitate.*

b *Ca. fraternitatis, 3. de Cleri. peregrin. lib. 1. titu. 22.*

c *In ca. 1. & quinque ſequentibus, & penul. de Cleric. excommunica. miniſtran. lib. 5. titu. 28.*

d *Gloſſ. 1. in c. 2. de Cleri. excommun. miniſtran. quia per depoſitionem, vel degradationem, ordinem non admittunt; ſed prohibita videtur illis in perpetuum ordinis executio. c. eos qui. 20. q. 3. ca. quod quidã, 1. q. 1. c. oſtenditur, de Conſec. diſt. 4. c. licite, 22. q. 7. Et ſic etiam Sacroſanctum corpus ſacerdos depoſitus conficit, vt Hæreticus, ſi in forma & intentione conſecrandi quæ eſt in Eccleſia, conſecrat. dict. c. quod quidam. & can. neque, 1. q. 1. nec poteſt etiam Papa poſt Characterem impreſſum, ordinis auferre virtutem. Quæ ſententia verior habetur, reiecta contraria, quam & omnes Theologi approbant lib. 4. ſententiarum diſtinct. 13. D. Thomas, 3. parte quæſt. 82. articulo 8.*

e *Ca. fin. 15. quæſt. fina. ca. fin. & ibi videnda Gloſſa de Clerico excõmun. miniſtran.*

f *Vide ca. veſtris, 7. & ca. fin. de Cohabitat. Cleric. & mulier. lib. 3. titu. 2. Concilium Lateranenſ. ſub Alexand. 3. parte 50. cap. 38. can. nullus, can. præter hæc, 32. diſtin. & quæ de his tradit Nauarrus in Manuali confeſſariorum, c. 25. facit, ca. fin. de temporib. ordinatio. lib. 1. tit. 11. Vt autẽ ſcias quomodo ſuſpendantur, & miniſtrẽt poſt lapſum ſacerdotes, vide totam 50. diſtinctionem.*

g *Cap. 2. de Clerico ægrota. lib. tertio titulo 6.* A
h *Cap. 3. & 4. eodem titulo, de Clerico ægro.*
i *Nam eo tempore quo quis dormiuit cum muliere, etiam cum vxore legitima, debet abſtinere a ſumtione Sacroſancti Dominici corporis, per ſeptem prima capita, 31. quæſt. 4. Idipſum decretum ob pollutionem nocturnam, ex conſenſu animi, & culpa accidentem, tota ſexta diſtinctione.*
k *Vide de iſtis Hæreticis & Simoniacis & Schiſmaticis in dict. c. tractantibus ſacra* B
myſteria, & de efficacia eorum, in ca. fertur, cum pluribus ſequentibus, 1. quæſtione 1. vbi diſtinctiones adhibentur.
l *Ca. ſancta, 7. § item omnis, ca. quoties, 5. de Simonia.*
m *Ca. nihil, 16. verſ. nullus, 7. quæſt. 1. ca. liquido, 54. de Conſecrat. diſt. 2. cap. ſi conſtiterit, 12. de Accuſatio. ſicq; nec aquam conſecraturus, calidam poteſt ante ſumere. c. ex parte, de Celebra. Miſſar. fact, ca.* C
Sacramenta, cum ſequentibus. & c. tribus, de Conſecratione diſtinctione 2. Notanda autem Gloſſa in dicto ca. Sacramẽta, dum ait, textum abrogatũ in eo, quod permittebat in cœna Domini, &c. *Neque etiam medicinæ cauſa quippiam præaſſumere licet, neque rurſus, qui duas Miſſas dicturus eſt ex permiſſione, poſt ſumtionem corporis & ſanguinis in prima debet bibere vinum, quod ſuper infunditur eius* D
digitis poſt receptionem: quia inde ſolueretur ieiunium, quod tamen non ſoluitur per ſumtionem ſanguinis, & corporis Domini; ita ſoluto ieiunio non poteſt ſecundam Miſſam celebrare, & in ea communicare. ca. ex parte, 5. de Celebr. Miſſa. vbi tamen notat Gloſſa final. approbata, contra errorem Hugonis, quod ſi ſacerdos poſt cibum vel potum acceptum conficeret vel conſecraret, male faceret: nihilo- E
minus tamen, quod vere conſecret. iuxta ca. liquido, de Conſecratione diſtinctione 2.
n *Ca. de Homine, 7. & ibi ratio, de Celebrat. Miſſa. vide Diuum Thomam parte, 3. quæſt. 7. artic. tertio, & quæſt. 83. articulo 5.*

Capvt VI.

1 *Quædam obſeruanda in Miſſa in præparatione.*
2 *In loco.*
3 *In vaſis, Calicibus, & linteis.*
4 *In tempore celebrandi.*
5 *Et quoties.*
6 *Gratis dicantur.*
7 *Miſſæ, Epiſcopi Miſſa.*
8 *Audienda in Parochia.*
9 *Ex integro.*

MIſſam dicturus, quia Sacroſancti Do- 1
mini corpus, & ſanguinem conſecraturus & ſumturus eſt, *a* prius debet peccata ſua confiteri: *b* & animam ab iis purgare, & ſe præparare. *c* Nõ debet ad altare velato capite, aut cum baculo venire. *d.*

In dicendo debet ordinem Eccleſiæ 2
Metropolitanæ ſeruare, *e* adhibito igne, & aqua, *f* & in locis tantum ab Epiſcopo conſecratis, vel in aliis ex eius permiſſione, excepta cauſa neceſſitatis celebrare, *g* vel in altari viatico ſeu portatili, *h* nec in oratoriis priuatis. *i* Epiſcopus etiam non dicit Miſſam in monaſterio ſibi non ſubiecto ſine fratrum conſenſu. *k* Neq; ſacerdos ſimplex Miſsã faciet in eo altari, in quo Epiſcopus eo die fecit, *l* neque vllus ſacerdos in eo loco, in quo paganus ſepultus ſit: *m* non in Eccleſia polluta ante eius reconciliationem: *n* non in locis interdictis, *o* non ſuper monumenta mortuorum. *p.*

Sed neque Preſbyteri conſecrare de- 3
bent ſanguinem Domini in ligneis, *q* vaſculis ſeu calicibus, & patinis, aut in vitreis, aut cereis, aut auricalchi; ſed in aureis, argenteis aut ſtanneis, *r* non conſecrabunt item ſuper ſericeo panno aut tincto, ſed ſuper lineo ab Epiſcopo conſecrato. *s.*

Celebrabitur, & Miſſa in prima parte 4
dici, *t* excepta vigilia Natalis Domini, in qua & nocte Miſſæ celebrantur. *v.*

5 Sufficit autem ſacerdoti, ſi vnam in die dicat: quidam tamen pro defunctis vnam, aliam de die dicunt: *x* & in feſto Natalis Domini tres: *y* & propter penuriam ſeu defectum Presbyterorum duas in duabus Eccleſiis, *z* interdum & duas in Eccleſia vna, propter rationabilem aliam neceſſitatem. *aa* A

6 Miſſæ gratis † dici debent, *bb* in Miſſa Dominicali Parochiæ denuntiandæ feſtiuitates hebdomadæ, inter ſolemnia videlicet Miſſarum. *cc* B

7 Epiſcopus dum Miſſam agit † in ſolemnioribus diebus, ſeptem aut quinque, aut tres Diaconos adſtantes habere debet. *dd*

8 Oratur ibi † pro viuis & defunctis, *ee* Dominicis & feſtiuis diebus ſaltem, quilibet debet Miſſas audire in propria Parochia, alioquin ſi contemnens in alia inueniatur, ex contemtu propriæ, reiici poteſt. *ff* C

9 Miſſam autem † ſecularibus etiam audire ex integro præcipitur, donec finita ſit, *gg* benedictio fuerit data: *hh* excommunicati tamen, & interdicti, ad diuina officia non ſunt admittendi. *ii*

Scholia.

a *Toties enim ſacerdos corpus domini ſumere debet, quoties immolat & conſecrat, etſi bis vel ter ex neceſſitate, vel alio modo permiſſo, Miſſas dicat, toties debet corpus Domini conſecrare & ſumere, ca. relatum eſt nobis, 11. de conſecrat. diſtinct. 2. Ex concilio Toletano 12. cap. 1. nec debet corpus ſine ſanguine ſumere: ca. comperimus 12. de conſecrat. diſt. 2.* D

b *ca. quotidie 13. de conſecrat. diſt. 2. Quare reprehendendum, quod alicubi hanc ſalubrem formam omittunt, ſi poſſint habere confeſſorem. viderint autem num de iuſtitia ſua nimium fidentes, incidant in præſumtione Pharifaicam: cum vel ſepties in die poſſit peccare iuſtus.* E

c *Iuxta Diuum Paulum 1. ad Corinth. 11.* Probet ſe ipſum homo, & ſic de pane hoc edat, &c.

d *ca. nullus epiſcopus 50. de conſecrat. diſtin. 2. vbi errari. Et Glo. notat ad verba,* cum baculo, *ideo neminem promouendum eſſe ad presbyterarum, qui ſine baculo non poſſit ſuſtentare in altari, vt & dictum in can. ſi quis ex infirmitate 55. diſtinct. Et rurſum gloſſa ad dictum ca. nullus, ad verbum,* præſumat, *Epiſcopum, dum prædicat nihilominus habere debere Mytram & baculũ, quod tunc alleget cauſam Dei tanquam paſtor. argum. canonis diſciplina 45. diſtin.*

e *ca. Inſtitutio 31. de conſecrat. diſtin. 2. ca. penult. & ſi diſt. 12.*

f *cap. fin. de celebratio. Miſſar.*

g *c. 1. in prin. & §. ſi enim. ca. ſicut non alii, & can. Miſſarum 12. can. hic eorum 14. & can. nullus presbyter, de conſecratione diſtinct. 2.*

h *Licet enim, & pro Eccleſia conſecrata habetur, vbi illud portatile ponitur ad illum effectum celebrandi in neceſſitate miſſam, in ca. fin. de Priuileg. in Sex.*

i *Non licet celebrare in oratoriis priuatis, maxime non conſecratis, & niſi ex neceſſitate, vel ex diſpenſatione Epiſcopi in ſua diœceſi, & cum diſtinctione, can. ſi quis etiam de conſecratione diſtinctione prima, ca. ſicut non alii, eodem, de conſecratione diſtinctione prim, cum ſimilibus. Iure ciuili oratoria etiam priuata permittuntur, verum* ἱερὰν μυσταγωγίαν, *ſacra myſteria agere non permittitur, Nouella 58. vt in priuatis domibus ſacra myſteria non fiant, & in ca. ſi quis, in ſua domo. ca. 8. Nouella 131. de Eccleſiaſticis titulis, ſancitur cum pœna, ne quis in proaſtyis, vel domibus, vel fundis, vel priuatis locis, ſacra myſteria facere ſeu* ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν *peragant. Atque etiam olim eum, qui ſine conſenſu Epiſcopi, in priuata domo vel paſſione ſacrificaſſet, canones notabant: vt* παρασυνάγωγον, *vt notat Balſamon, ad ca. 1. Synodi ſextæ in Trullo. Poſtea tamen Leo Impera-*

tor in Nouella quarta, vt non modo vniuerſalis Eccleſiæ ſacerdotes, &c. *permiſit ſacerdotibus in priuatis domibus*, ἱερᾶσθαι καὶ μυσταγωγεῖν, *ſacrificare, & ſacerdotii quæ ſint exercere.* A

k *ca. Abbas in monaſterio, ſecundo, can. luminoſo, ſexto, & penult. 18. quæſtione ſecunda. quemadmodum in Eccleſiis conſtructis ab exemtis in locis nõ exemtis non poteſt celebrari ſine conſenſu & licentia Epiſcopi, capit. auctoritate, de Priuilegiis in Sexto.* B

l *capit. final. de conſecratione diſtinctione ſecunda.*

m *Dicto capit. fin. de conſecratione diſtinctio. 2.*

n *can. 16. qui 18. de Sententia excommunicationis in Sexto.*

o *Clement. prima, de ſenten. excommunicationis, dict. cap. is qui, verſ. his vero.*

p *cap. non oportet 29. de conſecratio. diſtinctio. 2.* C

q *Probationes & rationes, in ca. vaſa 44. de conſecrat. diſt. 2. ex Concilio Tributenſi. ca. 18. c. fin. de celeb. Miſ.*

r *ca. vt Calix 45. de conſecrat. diſtinct. 2. ex Concilio Rhemenſi, capit. ſexto, & ibi rationes.*

s *ca. conſulto 45. de conſecrat. diſtin. 2. & ibi ratio, vocant hunc pannum corporalis.*

t *ca. neceſſe eſt, 51. de conſecrat. diſt. 1. prima pars & potior eſt ſex primarum horarum vſque ad meridiem, l. more Romano octaua, de Feriis in Pandectis. Publica miſſarum ſolemnia, hora tertia, hoc eſt nona ante meridiẽ noſtro more, fieri debent, can. & hora tendendum, de conſecratione diſtinct. 1.* D

v *ca. nocte Sancta, 48. de conſecrat. diſtinct. 1. vbi ratio.*

x *can. ſufficit, 53. de conſecratione diſtinctio. 3.* E

y *ca. conſuluiſti 3. ca. ex parte 5. & ca. te referente 12. de cele. Miſſ. & dict. cap. nocte ſancta, de conſec. diſt. 1.*

z *Dicto cap. conſuluiſti, ibi:* Niſi cauſa neceſſitatis. *debet autem in ſingulis Dominicum corpus Sacroſanctum ſumere. cap. relatum 11. de conſecr. diſt. 2.*

aa *Gloſſ. in dict. cap. conſuluiſti.*

bb *Qui ea pactione & intentione Miſſam tantum dicet, vt aliquid temporale accipiat: ſimoniam committit eius exiſtens intentionis, vt pretio vendat, quia aliquid reciperet pro ſpiritualibus, ea intẽtiore Simonia eſt, ca. indices. 1. quæſt. 1. cum ſimilibus. Nihilominus tamẽ verum eſt, Preſbyterum poſſe ſine Simonia pro Miſſis celebrandis, & aliis ſpiritualibus, aliquid licite recipere, nõ quidem pro ſpiritualibus, quæ æſtimari nequeunt, ſed pro labore, & ſeruitio impenſo, & ſi non ſit ex officio obligatus, vt Curio, qui pro officio tenetur Parochianis gratis ob decimas Miſſas ſtatas dicere, c. vendentes. 1. quæ. 3. maxime ſi qui accipit ob Miſſas, non habeat, vnde viuere poſſit: cum nemo teneatur laborare ſuis ſtipendiis, & ex altari viuere debeat, cui inſeruit. ca. cum ſecundum, cum ſimil. ibi notatis, de Præb.*

cc *In princip. de conſecratione diſtinctione tertia.*

dd *ca Epiſcopus Deo 59. & ſeq. de conſec[illegible] diſtinct. 1.*

ee *ca. viſum præterea 72. de conſecratio. diſtinct. 1.*

ff *capit. 2. de Paroch. & Parochia. lib. 3. titul. 9.*

gg *cap. Miſſas 64. de conſecratione diſtinctione 1.*

hh *ca. omnes fideles 62. & cap. cum ad celebrandas 65. de conſecr. diſt. 1. ex Concilio Aurelianenſ. 1. c. 28.*

ii *c. in Lateranenſi 31. verſ. nec excommunicatos, de præb. ca. cum & plantare [illegible] §. excommunicatos, de Priuileg. c. is qui [illegible] de ſentent. excommun. in Sext. & in conſtitutio. Apoſtolicis. D. Clemens. libr. [illegible] 6. & lib. 8. cap. 15. Cæterum, al[illegible] in Concilio Carthaginenſi 4. c[illegible] 4. & in c[illegible] Epiſcopus nullum 6[illegible]. de conſe[illegible]r. diſtin. 1. fuit ita cautum.* Epiſcopus nullum [illegible]

hi[illegible]

hibeat ingredi Eccleſiã, & audire verbum Dei, ſiue gentilẽ, ſiue Hæreticum, ſiue Iudæum, vſque ad Miſſam Cathechumenorum. *Quod fuit antiquatum maxime dum de ſacris myſteriis peragendis tempus adeſt. Eaque ratione, & priſcis temporibus, vt in templo Iudaeorum, erant ianitores, ſic in Eccleſia oſtiarii conſtituti, qui fideles admittant, infideles autem, & excommunicatos reiiciant. ca. cleros, in fine. 21. diſt. ca. perlectis 25. diſt. Quare, & in c. eos quos 118. de conſecra. diſt. 4. Felix Papa 3. vt etiam habetur in eius epiſtol. 1. ca. 2. ſtatuit Presbyteros, Diaconos vel Epiſcopos, ſponte vel coacte ab hæreticis rebaptizatos, omnino intereſſe non debere orationi fidelium, vel Catechumenorum, etiamſi reſipiſcant: quamuis Gloſſa, ad di. ca. Epiſcopus nullum. addat exceptionem, niſi eſſet aliqua ſpes conuerſionis infidelium, tuncque putat admittendos, per ca. Iudæi, de conſecr. diſt. 4. Exſtat ſingularis conſtitutio Clementis 5. in Concilio Viennenſi, lata in Clem. 2. de ſenten. excommun. contra dominos temporales, qui terris eorum Eccleſiaſtico ſuppoſitis interdicto, in capellis ſuis, & aliis inſignium locorum Eccleſiis, Miſſas & alia diuina officia faciunt ſolemniter & publice celebrari, ad officia celebranda nunc hos, nunc illos vocantes, & his non contenti exceſſibus, non ſolum per campanarũ pulſationem, ſed voce præconia etiam populos interdictos, vt interdicti non obſtante ſententia, veniant ad audiendas Miſſas huiuſmodi, vocant, & impediunt, ne de Eccleſia excommunicati tempore Miſſarum expellantur. Atque ideo ibidem excommunicationis ſententia in eos conſtituitur, a qua nõ poſſint ab alio, quam ſummo Pontifice abſolui, colligiturque ex illo contextu, iuncta Gloſſa, ad verbum,* inexpleta, *debere Presbyterũ Miſſam celebrantem eam incompletam relinquere, ſi noluerit exire excommunicatus, qui tunc aderit, niſi iam incepiſſet dicere canonem Miſſæ. Quod tamen de publice & nominatim excõmunicato, intelligendum eſt. Occultum enim excommunicatum, non vitamus in publico. cap. 2. ſub. 6. quæſt. 2. c. cum non ab homine, de ſentent. excommun. de quo & plene Felinus ad c. Rodolphus. num. 39. de reſcript.*

Capvt VII.

De quibuſdam effectibus Miſſæ.

1 CVm iam dictum ſit † in titulo de Euchariſtia, *a* de vi & efficacia iſtius Sacramenti Miſſæ, non vtemur repetitione: addemus tantum, quod quando ſacrificium altaris, aut eleemoſynæ, pro baptizatis omnibus offeruntur, ſunt pro valde bonis gratiarum actiones: pro non valde malis propitiationes, pro valde malis, etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, tamen viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certe, vt tolerabilior ſit ipſa damnatio, *b* finis ſemper iſtius Sacramenti, ſalus eſt animarum. Quocirca Concilium Toletanum, exilii ergaſtulo plectit eos, qui interno liuore permoti ad perniciem ſuorum inimicorum, altaria ſacris veſtibus exuunt, aut veſte lugubri accingunt, vel conſueta luminariorum obſequia Eccleſiis ſubtrahunt, vel Miſſam pro requie defunctorum promulgatam, pro viuis celebrant hominibus, non ob aliud, quam vt ii, pro quibus ipſi offerunt ſacrificium, ipſius Sacroſancti libaminis interuentu, mortis incurrant periculum. *c*

Scholia.

a *Supra hoc libro tit. c. 9.*

b *ca. tempus 23. §. cum ſacrificia 13. quæſt. 2. ex diuo Auguſtino in Enchiridio. capit. 109. & 110. vide ſanctum Thomam in 4. ſententiarum, diſt. 45. q. 2. artic. 2.*

c *In Concilio Toletano 13. cap. 7. & in Concilio Toletano 17. capit. 51. & in cano. Epiſcopi 12. §. final. & capit. quicumque 13. 36. quæſt. 5.*

DE PRÆDICATIONE verbi Dei.

TITVLVS XXII.

Cap. I.

Continuatio & prædicatio quid.

INter res ſpiritales neceſſarias Eccleſiæ Prædicatio eſt: quæ nihil aliud, quam annuntiatio verbi Dei, & voluntatis eius. *a*

S c h o l i a.

a *ca. interrogo, cauſa 1. q. 1.*

Capvt II.

De duabus ſpeciebus prædicationis.

1 PRædicator † bonus vel malus inuenitur. Oportet vero, bonum & eum, qui docet & inſtituit rudes animas, talem eſſe, vt pro ingenio diſcentium poſſit ſemetipſum temperare, eſſe item irreprehenſibilem, maturum, pauidum, *a* potentem in opere & ſermone, *b* electum ſeu miſſum, *c* ſcientem ſcripturas ſacras & canones. *d*

S c h o l i a.

a *cap. 12. oportet. 8. quæſtio. 1. & in epiſtola Diui Clementis ad Iacobum. ca. ſi rector, 43. diſtinct. de Officio prædicationis, vide multa vtilia, in Concilio Tridentino, ſeſſione quinta, de Reformat. ca. 2. & ſeſſione 21. de Reformatione c. 4.*

b *ca. inter cætera, 15. de offic. iudic. ordinat. libr. 1. tit. 31.*

c *cap. fin. §. fin. de offic. iudic. delegat. libr. 1. tit. 29. inter artifices longa eſt, & magna differentia, & c. l. inter artifices, de Solutio. Pand. & perſonalia nõ mutant perſonam, leg. quia tale, ſolut. matrim.*

d *cap. ignorantia, in 1. 38. diſt. facit, ca. quid eſt hoc, 17. diſt. 50.*

Capvt. III.

Quid prædicandum in Eccleſia.

A VErbum itaque Dei erit † prædican-dum in Eccleſia, & quæ a Deo [illegible] prædicatores didicerunt per ſacras li[illegible] non ex proprio ſenſu: *a* non adm[illegible] profana, quæ non ædificant: *b* annunc[illegible] dæ virtutes & vitia: illatũ præmia, ho[illegible] pœnæ. *c* Qui indulgentiarũ ratione quæ-ſtores ſunt eleemoſynarum, nihil vltra cõ-tenta in literis populo proponere debẽt. *d* Admonendus, & populus, vt decimas &

B alia iura Eccleſiaſtica fideliter exſoluat, *e* vt operas ſibi inuicem exhibeat. *f*

S c h o l i a.

a *canone finali, in 36. diſt.*

b *ca. quinto, cum multa, 86. diſt. iunge, ca. 1. 2. & ca. 7. legens, 37. diſt.*

c *cap. exiit. §. nequicquam, de verborum ſignific. in Sex.*

d *cap. cum ex eo, 14. de pœnitent. & remiſſ. libr. 5. titul. 38. Fuerunt, & poſtea aboliti*

C *prædicatores quæſtuarii, in cap. 4. de Pœnitent. & remiſſio. in Sex. & in Concilio Tridentino, ſeſſion. quinta, de Reformatio. cap. ſecundo. §. fin. & ſeſſion. 21. de Reformatio. cap. 9.*

e *cap. 1. de Decimis in Sexto. Clementi. cupientes. 3. §. illos etiam, de Pœnis.*

f *ca te quidem. §. fin. & cap. ſequen. 11. quæſtio. 1.*

Cap. IIII.

D *Quibus liceat prædicare in Eccleſia.*

OFficium prædicãdi † verbum Dei priuilegiatum eſt, *a* & munus proprium Epiſcopi, *b* aliis prohibitum ſub pœna excommunicationis, niſi a ſummo Pontifi-ce, vel loci Epiſcopo, licentia detur. *c* Prohibitũ & Monachis, *d* niſi ſufficientes fuerint approbati, vt & clericis & Presbyteris: *e* requiſita etiam & habita prælatorum

E ſuorum licentia. *f* Non poteſt, quis etiam idoneus prædicare in alterius parochia, ſine eius curionis vel Epiſcopi licentia. *g* Quamuis etiam detur poteſtas prædicandi Monachis mendicantibus, & aliis in propriis monaſteriis, & alibi; tamen [illegible]

na[illegible]

non licet prædicare in illa hora, qua locorum prælati, cuiuſmodi ſunt curiones, prædicabunt, vel coram ſe facient prædicare, niſi in contrarium licentiam habeant. *h* Prohibitum & eſt prædicare laicis, cuiuſcumq; ſint ſcientiæ, vel auctoritatis, cum proprius ordo doctorum ſit in Eccleſia Dei *i* multo magis prohibitum mulieribus.

SCHOLIA.

a *ca. quod Dei timorem 5. de Stat. monach.*

b *ca. inter cætera 11. de Offic. ordinat. lib. 1. tit. 31.*

c *ca. excommunicamus 13. §. quia vero, de ſenten. excommun. lib. 5. tit. 7. cap. cum ex iniuncto 12. de Heretic.* quomodo enim prædicabunt, *inquit Apoſtolus,* niſi mittantur, *2. ad Timoth. 3 ad Romanos 10. in Concilio Tridentino, ſeſſio 5. de Reformatione. cap. 1. & ſeſſione 24. de Reformatione, c. 4. Miſit ita Dominus diſcipulos,* Euntes, prædicate Euangelium vniuerſæ creaturæ, &c. *D. Matthei, cap. fin. cap. in nouo 21. diſtinct. Quare & Eſaias dicebat ad Deum:* Ecce ego, mitte me, *Eſaiæ 6. & in cap. 9. in ſcripturis, 8. quæ. 1. Elegit ipſe Chriſtus 12. Apoſtolos, & 72. diſcipulos. diui Matthei, capit. 9. Lucæ 10. Quia autem Epiſcopi qui ſucceſſerunt in locum Apoſtolorum, non poſſunt, per ſe ſemper vbique in ſua diœceſi munus hoc prædicandi exercere, aliis probatis demandant. ca. inter cætera 15. de offic. iud. ord.*

d *capit. 9. adiicimus 16. quæſtio. 1. quia monachus, non docentis ſed plangentis habet officium, can. monachus nõ 4. & ſeqq. 16. quæſt. 1.*

e *cap. Monachos 2. q. 1. can. quod Dei timorem 5. de Statu Monach. lib. 3. tit. 35. Sic interdictum eſt mendicantibus Monachis prædicandi extraneis officium, & audiendi confeſſiones, in ca. vnico. §. confirmatos de religioſ. domibus in Sext. niſi cum licentia habita a rectore Eccleſiæ, vt & ibi Gloſſa notat, & docetur in ca. cum ex iniuncto, de Hæretic. in Concilio Tridentino, ſeſſione 5. de Reformatione capit. 2. & ſeſſione 24. de Reformatione cap. 4. in capit. exiit, qui ſeminat. §. verum, quia expreſſe, de verbor. ſignifi. in Sext. & in cap. 1. §. ideoque, de Priuilegiis, in Extrauag. commu.*

f *ca. quam ſit laudabile 10. de Iudæ. libr. 5. titul. 6. Impetrant illam licentiam mendicantes a ſuperioribus, quos dicũt miniſtros & definitores, in capitulis, c. exiit 7. §. verum quia, de verb. ſignifi. in Sexto.*

g *Cle. dudum 2. de ſepul. ca. cum ex iniuncto de hæretic.*

h *Dicta Clementina dudum, de Sepulturis.*

i *Dicto cap. cum ex iniuncto 12. de heretic. ca. ſicut in vno 14. eod. tit. vbi aliæ rationes adductæ, & in Concilio Carthaginenſi, 4. cap. 98. & ca. mulier 29. §. laicus 23. diſtinctio.* Laicus (*inquit*) præſentib. clericis, niſi ipſis rogantibus docere non audeat. *iunge c. 19. adiicimus 16. q. 1.*

k *Dicto c. mulier 23. diſtinct. mulier quamuis docta & ſancta viros in conuentu docere non præſumat. can. mulierem. 3. quæſt. 5. ex diuo Auguſtino quæſtione 15. quæſtionum veteris Teſtamenti, & ca. mulier 20. de conſecrat. diſtinct. 4. Melius in ca. noua quædam 10. de Pœnit. & remiſſ. lib. 5. tit. 38. facit. c. vnicam. de relig. dom. lib. 3. extra. commun.*

CAPVT. V.

Modus prædicandi.

PRædicatio Eccleſiaſtica, debet fieri ſecundum morem Catholicorum, palam, intelligibiliter, cum diſcretione, pure, ſine hæreſi, ſimpliciter, ſine ſcientiæ iactatione, ſine adulatione, *a* coniungendo vitæ bonæ exemplum, cum confuſio & ignominia ſit, Ieſum Crucifixum Magiſtrum pauperem atque eſurientem, fratris prædicare corporibus: ieiuniorumq; doctrinam rubentes buccas tumentiaq; ora proferre. *b*

SCHOLIA.

a *ca. fin. §. fin. 43. diſtinct.*

b *can. Eccleſiæ principes.4.35.diſtin.ex di-uo Hieronym.ad cap.2. Michea.2.*

Capvt VI.

1 *Qui debeant audire prædicationes.*

2 *Cum excommunicatis ſine peccato quando communicetur.*

1 INter cætera,† quæ ad ſalutem pertinent populi Chriſtiani, pabulũ eſt verbi Dei: ſicut enim corpus materiali, ſic anima ſpirituali cibo nutritur, nec ex ſolo pane viuit homo,ſed de omni verbo,quod procedit de ore Dei. *a* Intereſſe itaque debent Chriſtiani concionibus ſacris, & diligenter verbum Dei accipere. Imo omnes ad audiendam prædicationem verbi Dei admittendi,infideles, Hæretici, Iudæi, quia forſan conuerti ad fidem eo modo poterunt. *c*

2 Neque excommunicati ſint, † qui excommunicato in his, quæ pertinẽt ad abſolutionem vel ſalutem animæ,in locutione participant: *d* quocirca etiam ab excõmunicatis prædicatores poſſunt eleemoſynas accipere, *e* & licet prædicare ea ratione inter Iudæos & Paganos Euangelicam veritatem,& pariter licet prædicatoribus Euangelizantibus edere ab iiſdem propoſita, *f* verbum Dei per ſe honorandum & ſalubre,nec contemni ideo debet, ſi aliquando prædicator aliquo crimine laboret. *g*

Scholia.

a *c.inter cætera 15.de offic.iudic.ordina.lib. 1.tit. 31. diui Matthæi 4. Lucæ 4. Deut. cap. 8.*

b *can.interrogo 94.1.qu.1.ca. omnes fideles 62.de conſecr.diſt. 1.*

d *ca.cum voluntate 52.de ſenten.excommu. can. cum excommunicato 11. quæſtione tertia.*

e *d[illegible]lo ca.cum voluntate.§.prædicatores,de ſen[illegible]t excommunicationis.*

f *ca. quam ſit laudabile 10.de Iudæis, libr.*

A *5.titul.ſexto, ubi Gloſſa* [illegible] *proponuntur eis, expreſſe fuerint* [illegible] *molata.*

g *cap.fin.§.fin. 83.diſtin. ubi ratio* [illegible] *batio ex ſacra pagina,* ſuper [illegible] Moyſis ſederunt ſcribæ & P[illegible] *Bene viuendo, & bene docendo,* [illegible] *prædicator, quomodo oporteat viuere* [illegible] *ne docendo, & male viuendo, D*[illegible] *ſtruit, quomodo debeat eum condemn*[illegible]

B *capit.final.40. diſtinctione.*

Capvt VII.

Finis prædicationis.

IN ſumma, quilibet Euangelicæ v[illegible]tis prædicator, ita debet in Eccle[illegible] laborare, vt defuncto Fratri, id eſt, C[illegible] ſuſcitet ſemen, qui pro nobis mortu[illegible]

C & quod ſuſcitatum fuerit eius nomen [illegible]cipiat. *a* Bona doctrina prædicanti[illegible] eſt lauare animas credentium a ſor[illegible] peccatorũ: *b* quamuis id ſemper non c[illegible] ſequatur. *c*

Scholia.

a *cap. octauo olim, 8. quæſtione prim*[illegible] *diuo Auguſtino contra Fauſtum* [illegible] *nichæum, libr. 32.capit.10. & hunc* [illegible] *proponere ſibi debet prædicator, laudem* [illegible]

D *gloriam Dei, & lucrum animarum, in ca*[illegible] *reuertimini.65.16.q.1.*

b *ca fin.§.fin.83.diſtinct.*

c *ca.inter cunctas, §. ideoque, de Priui*[illegible] *in Extrauagantibus communibus.*

DE OBLATIONIBVS Eccleſiaſticis.

E

TITVLVS XXIII.

a Tractatur lib. 3. *Decretalium titul. 3*[illegible] *10, libr. 2. tit. 13 in Clemen. libr. 3. tit. octa*[illegible] *qui ſacerdotes 10. quæſtione prima, ca ſ*[illegible] *ſcitur. §. hac nimirum, cum tribus equ*[illegible] *13. quæſt. ſecunda, eo pertinere poſſ*[illegible] *eleemoſynis qui loquitur de mendica*[illegible] *lidis. lib. 11. C. tit. 25.*

C[illegible]

Cap. I.

1 *Cõtinuatio, & de oblatione in genere quid, & pro canone.*
2 *Pro auxilio charitatiuo.*
3 *Pro debito oblato.*
4 *Liberorum Curia.*
5 *Pro Deo facta dedicatione.*
6 *Pro ſacrificio.*
7 *Pro primitiis etiam decimis.*

1 EXplicatis rebus † ſpiritualibus iuris Eccleſiaſtici, de corporalibus & temporalibus eiuſdem dicendum: & primum de oblationibus, quæ videntur primæ, quibus ſacrificatum Deo eſt. *a*

2 Oblatio videtur in genere eſſe, † rei alicuius nõn petitæ ſpontanea largitio. *b* Illa autem fit, vel hominibus, vel Deo. Hominibus vel ſecularibus, vel Eccleſiaſticis per modum auxilii, vel debiti ſponte præſtiti ante petitionem: vel ad petitionem quidé, ſed ſine coactione. Vnde canon oblationis, & oblatio pro genere tributi, quod olim fuit ſpontaneum in principio, poſtea autem tranſiuit in neceſſitatem. *c*

3 Hinc & charitatiuũ † dictum auxilium, quod debetur ſuperioribus, vt Epiſcopis, ſecundum formam Lateranenſis Concilii, ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit. *d*

4 Sunt & oblationes, † quæ per debitores creditoribus fiunt, ad vitandas vſuras, vel vt moram committendam vitent, *e* vel vt purgent cõmiſſam. *f* De quibus tamen hic non agetur.

5 Non magis † quam de oblatione liberorum, quæ fit Curiæ *g*

6 Deo fit oblatio, † cum ei, vel Eccleſiæ eius, vel ob eius honoré, vel cultum, quippiam promittitur vel datur ex voto: *h* vel ſine voto, ex præſenti conceſſione: quare hæc oblatio eſt, vel perſonarum Deo conſecratarum: *k* vel rerum aliarum, tam corporalium *l* quam ſpiritualium veluti ſacrificii laudis. *m*

7 In Eccleſia quoque, † ſacrificiũ corporis Chriſti quotidie offertur, omni alia oblatione grauius, & efficacius. *n*

Oblationes rurſum Eccleſiaſticæ diſtribuuntur, in oblationes ſimplices, primitias, & decimas, quæ tria ſolum numerantur inter Eccleſiarũ præcipua bona: *p* dicemus autem Deo fauente de ſingulis, & primum de oblationibus in ſpecie.

Scholia.

a *Geneſ. 4. ad Hebr. cap. 9.*

b *ca. quanos 34. de Simon. libro quinto, titul. 3.*

c *Vide quæ diximus, de hoc canone oblationali. libr. 3. Syntagm. iuris. cap. 6. & l. vnicam. de oblatio. virorum, libr. 12. Cod. titul. 9.*

d *can. conquerente, de offic. iud. ordina. can. cum Apoſtolus, de cenſibus.*

e *l. acceptam. C. de vſur. l. debitor vſurarius. eod. tit. P. l. 2. §. fin. de iure Emphyteut. C. l. obſignatione. C. de ſolutio. l. ſi ſolutiuus 39. & l. qui decem 72. eod. tit. Pandect. cum ſimilibus.*

f *l. Celſus ait 8. de Recept. arbitr. leg. ſemel mora, ſoluto matrimon. l. ſi duo 16. §. fin. & l. ſed etſi alia die. 17. de conſtituta pecunia. Pandect. cum ſimilib.*

g *De qua in §. quod vero, quib. mod. natura. efficiant ſui, in Authent. §. fin. de nupt. in Nou. l. 3. C. de nat. liber.*

h *Votum eſt propoſiti ſupererogantis promiſſio Deo facta, propter bonum finem ex deliberatione firmata: vt ait Richard. in 4. ſentent. diſtinct. 38. art. 3. quæſt. 2. Votum hoc ſeu promiſſio, vel pollicitatio, habet oblationem præſtandam. l. 2. de voto Pand. toto tit. de voto in decret. & Sext. vide totam 17. q. 1 & 22. quæ. 4. Deuter. 23. ver. 21. Pſalm. 75. verſ. 12.*

i *Conceſſio rei per traditionē domini, transfert dominium in accipientem, §. per traditionem, de rerũ diuiſ. apud Iuſtin. l. traditionibus 20. C. de pact. c. 2. de conſuetud.*

k *c. futuram 15. 12. q. 1. Auth. ingreſſi, & Auth. ſi qua mulier, de ſacroſan. Eccleſ. C.*

exod.27.Leuiti. 8.verſi. 13.& ſequen.1. A
Reg.cap.1.

l *l. inter oblationes rerum temporaliũ continentur res mobiles & immobiles Deo cõſecratæ, vel vſibus Eccleſiarum: vt donaria, vota, fundationes, qualibet prædia: ſicut antiquitus inter dona Leuitarum, & Deo oblata, vltra decimas & primitias erant conſecrationes agrorũ, & domorum iure perpetuo Deo factæ, quæ erant Leui-*
tarum. Leuit.27.c.nulli liceat,12.q.2. Et B
quãuis incipiẽte Eccleſia immobilia venderentur & pretium deferretur Deo, conſecratum ad pedes Apoſtolorum. Actor.4. tamen poſtea translata in gentes a Iudæis eccleſia, immobilia cõſeruata ſunt ab Eccleſiis, iuſtis rationibus, de quib. in c. futurã c. videtes, 12.q.1. ſicq; Eccleſiæ receperũt has populi Chriſtiani oblationes, & largitiones Deo factas, ad eius cultũ, iure proprio
retinere, hincq; iura prodierunt, in titulis C
de rebus Eccle. non alien. de cenſibus, & ſimiles. docuimus nos de his bonis, lib.2. Syntag. iuris. c. 28. & in tracta. ſeu libro inſtitutionum beneficiorum. c.4. & 5.

m *Sacrificium laudis, ſacrificium cordis, & labiorum.*

n *ca. tribus 23. ca. nihil, de conſecrat. diſtin. 2. can. & dixit dominus 26. eo.*

q *Sic enim vna appellatio, & tanquam ge-*
nus, & tãquam ſpecies vſurpari poteſt hic D
& in aliis: vt adoptio tanquam genus, & prout ſpecies oppoſita arrogationi. l.1. & 2. de adopt. P. Et imperium, tanquam genus, & vt diſtinguitur a iuriſdictione l. imperium, de iuriſdictio. omnium iudic. P. vt genus oblatio, primitias & decimas continet, quia illæ ſponte offerri debẽt, ſicut ſcriptum Deut. 25. loquutus eſt Dominus ad
Moſem dicens, loquere filiis Iſrael, vt E
tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vltraneus, accipies eas. *Quamuis enim decimæ ex præcepto debeantur, tamen vt præſtatio ſit meritoria, iuxta debitũ bonæ voluntatis, oblatio adeſſe debet ſpõtanea in præſtatione: quia qui*

A *ex timore implet præceptum, no[illegible] implere, qu[illegible]d non faciat, vt f[illegible] ca. qui ex timore, de regul. iu[illegible] [illegible]cuntur & decimæ oblation[illegible]s, in [illegible] nonibus 57. 16. q.1. diſtincta tamen [illegible] que in ſpecie eſt natura. Ideo ſep[illegible] oblationibus, primitiis, & dec[illegible] dum, ſicuti & diſtinguuntur [illegible] Decretalium. tit. 30. & [illegible] cap. c[illegible] penſis plebis 13. de verb. ſ[illegible]nifi.*

B p *dicto c. cauſa Carpenſis, de verb. [illegible] quia autem in Eccleſiarum b[illegible] bentur, Dei etiam cenſentur. can[illegible] 8. 1. q. 3. ita decimæ Deo dicuntu[illegible] & eius eſſe. Exod. 20. verſ. 3[illegible] c[illegible] decimæ 16. q. 7. c. tua 2. de decim[illegible] autem Deus Eccleſiæ ſine mini[illegible]r[illegible] tua. vnde & clerici dicti, quod in pa[illegible] Deo debitam, vocati ſunt. canon. cle[illegible] diſt. c. cum ſecundum apoſtolum, d[illegible]*
C *ben. cum ſimilib. nu. 5. verſ. 9. Sic & d[illegible] uitis dictum. Deut. c. 18. verſ. 1.* n[illegible] bebunt ſacerdotes Leuitæ, & o[illegible] qui de eadem tribu ſunt, partem [illegible] reditatem cum reliquo popu[illegible] quia ſacrificia Domini & ei[illegible] o[illegible]nes comedent: & nihil aliud a[illegible] de poſſeſſione fratrum ſuoru[illegible] nus enim ipſe eſt hæreditas eoru[illegible] ut locutus eſt illis. *Idem D[illegible]ut. c. 1[illegible]*
D *9. Num. 18. verſ. 20. 1. ad Cor. 9. ver[illegible]*

Capvt II.

Oblatio Eccleſiaſtica quid.

OBlationes in quantũ ſeparant[illegible] a [illegible]nerali ſignificatione, dicuntur [illegible]cunque de propriis & licitis rebus, a [illegible] cleſiæ a fidelibus offeruntur. *b*

Scholia.

a *c. cauſa Carpenſis. de verbor. ſign[illegible] Prouerb. cap. 3.* honora Dom[illegible] de tua ſubſtantia, *& Tobiæ 4.* de[illegible] ſtantia fac eleemoſynam.

b *d. c. cauſa Carpenſis, Et quicqui[illegible] Eccleſiæ in Miſſa, vel extra M[illegible]*

cleſia, nomine oblationis venire dicitur, cap. cum inter vos 29. de Verbor ſignifi. Quemadmodum, prout ibi notat glo. 2. quæ offeruntur in Eccleſia in feſto omnium Sanctorum, vel portantur ad domum ſacerdotis, mittuntur in Gazophylacium, data in ſolemnitatibus Miſſarum, pro ſponſalibus, pro ſepulturis, pro ſeptimis, trigeſimis, & anniuerſariis, panes, vinum & alia mortuaria, legataq; relicta Eccleſiæ a morientibus.

Capvt III.

Species oblationum.

1 IN Miſſa duæ ſpecies oblationis: donum & ſacrificium. *a* Sunt & inter oblationes Deo gratæ, ieiuniorum & eleemoſynarum exhibitio, propriæ pudicitiæ conſecratio, vt holocauſta vera. *b.*

Scholia.

a *vide Durandum, lib. 4. Rationalis diuinorum officiorum cap. 30. numero 9.*

b *ca. odi. 28. 24. q. 1. ca. illi offerunt, 63. 1. q. 1. vt & rurſum duplex eleemoſyna cordis inquam, & pecuniæ. ca. 13. duæ ſunt eleemoſynæ, 45. diſtin. Et ita & eleemoſyna correctio errantis, & miſericordia, ca. omnis, 10. & ca. qui emendat, 1. eadem 45. diſtinct.*

Capvt IIII.

De quibus rebus grata offertur Deo oblatio.

1 VErba porro finitionis oblationis, indicare poſſunt, de quibus rebus oblationes fieri debent, & a quibus factæ ſuſcipiantur vel reiiciantur, non reſpicit Dominus oblationem iniquorum ex iniquo. Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperum, quaſi victimat filium in conſpectu patris ſui. *a* Ita oblationes diſſidentium fratrum, neque in ſacrario neque in Gazophylacio recipi debent ab Eccleſia, neque eorum qui pauperes opprimunt, *b* vel ſacrilegorum, *c* aut extrahentium inuitos ab Eccleſia, ad quam confugerint, *d* non ra-

A ptorum, *e* vſurariorum, *f* pœnitentium quandoque, *g* item ſecundum aliquos nec meretricum, *h* nec eorum qui aliena offerunt, non Domini. *i* Indignum etiam offerre Deo, quod non dignatur homo accipere. *k* Quare & Deus prohibuit ſibi offerre vitiatum corpore, cæcum, claudum, grandi, paruo, vel torto naſo: fracto pede vel manu, gibboſum, lippum, albuginem habentem in oculo, habentem iugem ſcabiem vel impetiginem in corpore, ponderoſum, *l* reiectæ & oblationes ſimoniacæ. *m* Item aliorum quorundam improbiſſimorum hominum, *n* in deteſtationem criminum, vt ita reiecti pudore reſipiſcant, *o* neve Eccleſia videatur delictorum fautrix, pretium ex maleficio participando. *p.*

Scholia.

a *ca. 2. immolans, 14. q. 5. Eccleſiaſtic. 34. & hoſtiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex ſcelere, Prouerb. c. 22. ca. 27. non eſt putanda 1. q. 1. can. 5. in gratiis 3. q. 9.*

b *ca. 2. & 3. 90. diſtinctione.*

c *ca. de viro, cauſa 12. quæſt. 2.*

d *ca. 8. miror. 17. quæſt. 4.*

e *c. ſuper eo. de Raptoribus.*

f *c. quia in omnibus, de Vſur.*

g *ca. eos, de Pœnitentia, diſtinct. 4.*

h *gloſ. in ca. oblationes 2. ad verbum 90. diſtin. gloſ. ad princ. 14. quæſtio. 5. dicit, quod nõ debeat recipi oblatio meretricis, quamquam ea poſſet eleemoſynam facere, eſtque hac de re textus expreſſus Deuter. 23. verſu 18.* non offeres, *inquit Dominus,* mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud eſt quod voueris: quia abominatio vtrumque eſt apud Dominum Deum tuum. *Prohibitum & idipſum ex Decreto Apoſtolorum, apud Clementem Romanum lib. 4. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 6.*

i *dicto c. cauſa Carpenſis de verbor. ſignifica. ibi, de propriis, & c. filius noſter 5. de*

teſtam. lib. 3. tit. 26. ca. quicumque 17. queſt. 4. A

k *ca. fin. § fin. 49. diſtinctione.*

l *Num. 21. ca. hinc etenim, 1. & ſeq. 49 diſtinct. vbi & horum ſit ſpiritalis explicatio.*

m *ca. veniens 19. de Simon. ca. 101. quicquid inuiſibilis, 1. q. 1. vbi tamen eſt mendum in textu: & ita videbatur probare contrarium, donec fuit emendatum ex Concilio Toletano 11. c. 8. in quo ſic legitur.* B Quicquid inuiſibilis gratiæ conſolatio, vel melius collatione tribuitur, nunquam quæſtibus vel quibuſlibet præmiis venundari penitus debet (*& paulo poſt*) etiam voluntarie oblata recipi prohibet. *ca. de are, vbi tamen adiecta eſt vox* niſi, *quæ contrarium innuere videtur* (*ita*) niſi voluntarie oblata. *Ex quo ſequeretur, quod voluntarie oblata pro collationibus rerum ſpiritalium accipere liceat, quæ tamen vox* niſi, *non inuenitur in Conciliis excuſſis in Codice Regis Catholici, quamuis in aliis inueniatur. Quod ſi Codicem illum ſequamur remanebit, vt etiam expuncta voce* (niſi) *non liceat in caſu collationum ſpiritualium ſpontaneas oblationes ſuſcipere: vt & prohibitum in Concilio Elibertino c. 48. de Baptiſmo, in ca. emendari, 1. q. 1. & in Concilio Tridentino Seſſio 21. c. 1. & ex Concilio Triburenſi in ca. 105. dictum eſt 1. q. 1. facit ca. poſtquam pretio, 13. q. 2. vbi reprehenditur Ephron, qui etiam inuitus pro venditione ſepulturæ, ab Abrahamo ſponte pretium offerente, accepit. Ceterum ſponte offerre Eccleſiæ pro luminibus vel eius ſeruitio, non improbatur can. 12. quæſta eſt nobis, 12. quæſt. 2.* D

n *apud Clementem Romanum lib. 4. conſtitutio. Apoſtolicæ c. 6. prohibetur, ne accipiantur ab Eccleſia oblationes cauponis, ſcorti, rapacis, adulteri, opprimentis viduas, affligentis orphanos, ſeruos ſuos crudeliter tractantis, deceptoris, Rhetoris ſeu aduocati iniuriam defendentis, idolorum artificis, furis, publicani, fraudantis [...] & pondera, militis non contenti [...] homicidæ, carnificis, iudicis iniuſti, [...] blaſphemi, Cynædi, fœneratoris.* E

o *ca. miror 8 & ca. frater. 1[...]. 1[...]. quæſt[...] quarta.*

p *vide quæ tractat Iuo Carnoten[...] pus, epiſt. 81 Sic propheta, qu[...] Deo prohibitus manducare in te[...] Regis, eo quod bib[...]ſet & ed[...] ex [...] Prophetæ loci prohibiti, a Leone [...] eſt 3. Regum 13.* melius enim eſt m[...] cum iuſto, ſuper diuitias peccato[...] multas. *Pſal. 36.*

Capvt V.

A quo oblationes offerendæ.

OFferunt vero ſacerdotes ſacrific[...] Domini noſtri Iesv Christi [...] diximus ſupra de Miſſa, purgati p[...] C ſcelere, niſi in ſuam damnationem ve[...] tractare & ſuſcipere illud. *a* Ad Miſſar[...] autem ſolemnia omnes Chriſtiani cu[...] debent aliquid offerre: & in memo[...] reducere, quod Deus per Moyſem [...] non apparebis in conſpectu meo va[...] *b* Oblationes porro omnes ab initio [...] dentur in libertate eius qui offert p[...] cuius quantitatis vel qualitatis velit o[...] D re: poſtquam vero vouerit aut tradid[...] videtur habere præſtationis neceſſit[...] *c* Poteſt & qui teſtatur in vltima vo[...] te oblationes per legatum reli[...]qu[...] donatione inter viuos. *d* Et ita cler[...] ſeculares, ſi oblationes parent[...] donatas, aut teſtamento relictas, ret[...] perſtiterint: aut id quod ipſi donaue[...] Eccleſiis vel Monaſteriis, credider[...] ferendum, velut necatores pau[...] E quouſque reddant, excludi debent [...] cleſiis. *e*

Scholia.

a *ca. tribus gradibus, 23. ca. qui ſcelerate [...] nit, 24. can. timorem, 25. de con[...]*

2. ca. p[illegible]rgabit, 5[illegible]. diſt. can. oportet, 81. A
diſt. can. propo[illegible], 82. [illegible].

b Exod. 24. ca. o[illegible] 6[illegible]. de Conſecr. diſt. 1. vbi gloſ. 1. ait, [illegible] intelligi de bonis operibus, vel ad literam, eſſe in diebus priuatis de conſilio, in feſtiuis de præcepto, & gl. ad ca. duo ſunt, ad verbum oblationes, 12. q. 1. ait, præcipi laicis oblationes dare, vt in ca. ſtatuimus, 16 q. 1. & per dictum ca. omnis & per can. quia ſacerdotes, 10. quæſtio. 1. B

Addit & gloſ. ad dictum c. omnis Chriſtianus, quod oblationes ſint ex debito exigendæ, & ad eas dandas parochianos eſſe cogendos, arg. ca. ſtatuimus, 16. q. 1. Et credo, inquit, quod ſi ſacerdos pauper eſt, poteſt illis diuina officia ſubtrahere, niſi dent oblationes, vt in can. cum ſit, de Simonia, & ca. caritatem, 12. q. 2. Archidiac. autem, ad dictum ca. omnis Chriſtianus, ait præceptum illud de offerendo, intelligi in ſolemnibus feſtiuitatibus locorum. C Ioannes Andreas, refert opinionem D. Thomæ 2. 2. q. 86. vbi probat, oblationes eſſe voluntarias, non ex neceſſitate indictas: quod & tenere videtur Ioannes de Lignano, & quod, quamuis egeat ſacerdos, tamen non poſſit ſubtrahere diuina officia parochianis ob non datas oblationes, verumtamen egentem poſſe ſuperioris officium implorare, nempe epiſcopi. Quod & refert D Summa Roſella in Verbo oblatio, & ego quoque hanc ſententiam vt tutiorem ſequor, vt conſulatur conſcientiæ ſtimulis.

c c. ex parte, de Cenſib. cap. licet, de Voto, facit l. 2. de Pollicita. P.

d l. 1. C. de Sacroſan. Eccleſ. toto titul. de Teſtam. in Decretal.

e In Carthaginenſi Concilio 4. c. 95. vnde ſumtus c[illegible] qui oblationes 13. quæſt. 2. in E Con[illegible]o [illegible]aſenſi 1. c. 64. vnde alius canon. qui oblationes, 10. ſub ead. 13. quæſt. 2. & in Concilio Agathenſi, canon. 4. vnde ſumtus e[illegible] can. clerici, ea. 13. q. 2. Quare relicta Eccleſiis, etſi nudis verbis relinquantur in teſtamento, debent præſtari, can. indicante, 4. de Teſtam. lib. 3. tit. 26. Sanciuit id primus Conſtantinus Magnus, licere cuilibet Eccleſiæ, vt alii collegiis, relinquere. can. 15. futuram 12. q. 1. l. 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ. cum antea non liceret & haberentur perſonæ Eccleſiaſticæ incapaces poſſeſſionis temporalium immobilium, exemplo Leuitarum. Deuterono. 10. verſ. 19. cum ſimilibus. Et veſtales iure ethnicorum ex teſtamentis relicta capere non poterant, vt ait Gellius libro primo ca. 12. Symmachus libro primo, Epiſtolarum, epiſtola 40. Prohibuit quoque aliquando Archadius Cæſar quicquam perſonis Eccleſiaſticis donari etiam teſtamento. l. 20. & 17. de Sacroſ. Eccl. in C. Theodoſiano: ſed qua lege conqueritur D. Hieron. ad Nepotia. 7. Apud Gallos etiam, nec licet Eccleſiis nouas poſſeſſiones, feuda, immobilia, & cenſuales reditus poſſidere, vltra annum, niſi impetrauerint ius mortiscinii, quod vocamus amortiſatione, a principe, vel ab alio, cuius iuriſdictionis ſeu Dominii ſint res. At Archadii lex in iuris corpus non eſt translata per Iuſtinianum, ſed tantũ Conſtantini; iuxta quam & Iuſtinianus ſtatuit, etiam relicta Eccleſiis valere, in §. ſiquis in nomine magni Dei, de Eccleſ. titu. in authen. aliaque leges id firmant ciuiles, in c. in præſentia, de Probatio. authen. ingreſſi, de Sacroſanct. Eccleſ. C. l. Deo nobis, de epiſcop. & cleri. l. ſancimus, C. de donat. l. ſiquis ad declinandam, de epiſco. & cleri. C. c. 1. de immunitate Eccleſiarum, in Sex atque Cæſares totas prouincias hæreticorum adiunxerunt Eccleſiis, l. Arriani, C. de hæret. quemadmodum & iiſdem legibus ciuilibus, licuit legare gentilibus ſacerdotibus, & Hierophylacibus, l. annua, 20. §. 1. de annuis legatis, lib. 3. P. tit. 1. & ipſi Deo l. 1. §. ad municipium, ad l. 8. Falci. P.

CAPVT V.

Offerendi modus.

A VT acceptabiles Deo ſint oblationes, modus offerendi in bona ſynceraque conſiſtit voluntate offerentis, *a* in fide Chriſtiana & caritate, *b* quia Deus non ſacrificiorum magnitudinem, ſed offerentium merita, cauſaſque & voluntatem diiudicat. *c* Tempore Apoſtolorum & illi vicino, quando in Miſſa ſacrificium offerendum erat claudebantur ianuæ loci, excluſis catechumenis, hæreticis & infidelibus. *d* In Miſſa Summi Pontificis offer- B torium & oblationes ad pedes eius ponũtur, niſi fiat pro defunctis: tunc enim ponuntur ad manum: & ſi alii celebrent, ad manum diaconi. *e*.

SCHOLIA.

a *ca.28.odi, 24.quæſt.1.*

b *ca. odit Deus. 62. & ca. ſeq. 63. illi offerunt, 1.q.1.*

c *ca. odi 24.q.1. Amos c.5. ibi* odi & proiC ci feſtiuitates veſtras, *& ca. ſcriptum, 11. 14.q.5. ca.1.§.ſi.15.q.6. & apud D. Marcum c. 12. vidua, quæ in corbonam duo minuta miſerat, omnium maioribus largitionibus præfertur, & ca.1. de Pœnit. diſtin.3. quod etiam animaduerterunt antiqui, qui Dei veri notionem non habebant. Sic enim in lege 12. tabularum ſcriptum, teſte Cicerone,* diuos caſte adeunto, pietatem adhibento, opes amouento: qui D ſecus faxit, ipſe Deus vindex erit, *idque, vt ad Deum pauperibus cum exiguo, proinde ac diuitibus eſſet, aditus, quo pertinet & aliud illorum præceptum,* mola ſalſa ſacrificandum, *& ea eſſe acceptabilia ſacrificia, vt ait Plinius lib. 31. cap. 7.*

d *Clemens Roma. lib. 8. conſtitutio. Apoſtolic. cap. 15.*

e *quorum omnium rationes diuerſitatis, vide apud Guillelmum Durandum, lib. 4. E Rationalis diuinorum officiorum cap. 30. numero 37.*

CAPVT VI.

Quibus debeantur oblationes.

A ECcleſiæ oblationes accipiunt, no[illegible] ci, quibus interdictum ſub pœna [illegible] communicationis accipere, vel [illegible] piendas committere. *a* In Eccle[illegible] de fidelium oblationibus, quatuor p[illegible] vt de aliis bonis Eccleſiæ, aliqua[illegible] bant, quarum vnam ſibi epiſcopu[illegible] re[illegible] bat: ſecundam, clericis pro offici[illegible] dulitate diſtribuebat: in fabricam [illegible] quartam in pauperes & peregrinos [illegible] B bant. *b* Diximus porro alias, de p[illegible] bus diſtribuendis inter prælato[illegible] & [illegible] ſias ex oblationibus & relictis mo[illegible] *c* vt opus non ſit iterum dicere, & [illegible] tantum de reliquis Eccleſiæ oblati[illegible] diuidundis agere, in quo genera[illegible] notabimus, in primis ſequendam eſſe pr[illegible] ſcriptam Eccleſiarum conſuetudine[illegible] Qui ſe & ſua offert monaſterio, ſi [illegible] excludit Eccleſiam parochialem a portio- C ne eius oblationis, quæ monaſterio acqui- ritur. Quod ſi ægrotus ſe & ſua offere[illegible] monaſterio, moriatur ex ea infirmitate, [illegible] ius oblationis portionem, monaſte[illegible] debebit Eccleſiæ parochiali. *e* Cæte[illegible] ſi quis tantum ſe obtulit Deo, vel ſe [illegible] conſecrauerit Eccleſiæ aut mona[illegible] ipſo facto cenſetur quoque omnia b[illegible] ſua conſecraſſe, ſi prius non fuerit te[illegible] & ideo ei Eccleſiæ vel monaſterio ce[illegible] D tur quæſita ſaluo iure, vel reſeru[illegible] tione liberorum, vxoris, & creditor[illegible] Rurſum in quæſtione, cui Eccleſiæ vel [illegible] cerdoti debeantur oblationes: in [illegible] erit præcipue voluntas offerẽtis in [illegible] de expreſſa. *g* quod ſi oblatio nõ hab[illegible] certam loci definitionem, ſed gener[illegible] in gratiam Eccleſiæ vel pauperum, [illegible] gitur ſenſiſſe qui reliquit, de te[illegible] pauperibus eius ciuitatis, in qua la[illegible] E uet qui reliquit, aut d[illegible] & ſi pl[illegible] xenodochia ſeu hoſpitalia, p[illegible] relicta donabuntur. *h* Pariter ſi quis in [illegible] mine magni Dei & ſaluatoris Do[illegible] ſtri IESV CHRISTI, hæreditate[illegible] gatum reliquerit, ſtatutum e[illegible] Ec[illegible]

loci illius, in quo teſtator domicilium ha- A
buit, accipere quod relictum eſt. Siquis
autem vnum ſanctorum heredem ſcripſe-
rit, aut legatum ei reliquerit, & ſpecialiter
non nominauerit locum, in quo eſt vene-
rabilis domus, inueniantur autem in ea-
dem ciuitate plura oratoria eiuſdem ſan-
cti, illi potius domui; quæ pauperior eſt,
quod relictum eſt præbetur, quod ſi in ci-
uitate vel loco non ſit Baſilica nominati
ſancti, inueniatur autem in eius territorio, B
ei debebitur. Si vero nec in territorio eius
reperiatur, tunc Eccleſiæ ciuitatis, in qua
teſtator domicilium habuerit, præbebi-
tur. *i* Cum & alioquin iure cōmuni, Ec-
cleſia parochialis habeat ius percipiendi
oblationes & decimas intra fines & ter-
minos ſibi aſſignatos & diſtinctos: *k* excep-
tis, vt dictum eſt, locorum conſuetudini-
bus contrariis obſeruandis. *l.*

C

SCHOLIA.

a *accipiunt Sacerdotes oblationes cum one-
re, vt offerant ſacrificium & orent pro præ-
bentibus, quia non facit laicus. ca. quia ſa-
cerdotes, 13. & ca. ſanctorum patrum, 14.
can. hanc conſuetudinem. 15. 10. q. 1. vbi
& idipſum in Concilio Niceno ſtatutū re-
fertur, facit quod 1. Reg. ca. 21. prohibitū
dicitur fuiſſe laicis, edere de panibus pro-
poſitionis quæ offerebantur Deo. in ca. ideo* D
*permittente, §. ſi ergo, & §. his ita reſponde-
tur, 25. q. 1. Dictum & paulo ante, inter
bona Eccleſiarum computari & oblatio-
nes per c. cauſa Carpenſis, de verbor. ſigni.
Non inficiamur tamen, recte collationem
oblationum aliquando committi laicis, vt
eas in neceſſitates Eccleſiæ, vt ornamento-
rum & luminum, impendant, & paupe-
rum, in cap. vni. 1. ſoluetur autem decima,
de decim. in Extrauag. communib.* E

b *ca. Vlteri ana, 25. ca. conceſſo, 26. ca.
quatuor 27. c. de reditibus, 28. cum tribus
ſequentib. 12. q. 2. qui tamen mos diuidē-
di, poſtea mutatus eſt, diſtinctis reditibus
& clericis Eccleſiarum & epiſcopatuum,* A
*& fabricis curionibus relictis, de quibus
alibi diximus.*

c *Supra titulo de Sepulturis, qui eſt tit. 15.*

d *cap. certificari, 9. de Sepultur. lib. 3. ti. 28.
ca. 2. & can. quia cognouimus, 10. q. 3.
cap. cum inter, 29. de verbor. ſignifica.*

e *vtrumque probatur, in c. de his, 4. de Se-
pult. videndus P. de Peruſio, tract. de quar-
ta canonica. Alexan. conſil. 197. incipien.
viſo teſtamento, volum. 2.*

B f *Authen. nunc autem, de epiſco. & cleri. §.
illud quoque decreuimus, de monachis
Nouella 5. & Nouella 125. de Sanctiſſ.
epiſco. §. ſi qua mulier. & authen. ingreſſi
& Authe. ſi qua mulier, de Sacroſanct.
Eccleſ. C. Quæ iura tamen pro parte emē-
dauit Leo Imperator, conſtitutio. Nouella
5. atque ſtatuit, illa quidem iura locum
habere in acquiſitis ante ingreſſum religio-
nis, non etiam in poſtea quæſitis: puta ſi con-*
C *tingant donatione, vel per ſucceſſionem, vt
ea tunc non quærantur monaſterio, ſed
ſubiiciantur liberæ diſpoſitioni monachi.
Verum hoc ius Orientale fuit. In Gallia
autem, monaſterium non ſuccedit mona-
cho, ſed proximiores ab inteſtato, ſi nō fue-
rit teſtatus ante ingreſſum. Neque reli-
gioſus ipſe ſuccedit proximus ab inteſtato,
nec monaſterium eius loco. Quinimo nec
religioſus poſtea factus ſecularis, poteſt*
D *ſucceſſiones delatas aliis reuocare, neque
morientes patres tenentur religioſos filios
inſtituere, aut eis legitimam portionem
bonorum relinquere, vt docet Rebuffus in
proœmio conſtitutionum regiarum, gloſſa
5. a numero 21. vſque ad 25. In quo non
ſeruantur l. Deo nobis, §. hoc etiam, de epi-
ſco. & cler. c. 41. Nouellæ 124. quibus pa-
ter tenetur relinquere legitimam filiis, et-
iam religionem profeſſis. Si tamen magna*
E *mendicitas eſſet in monaſterio filii vel filiæ,
permittitur aliquādo cōceſſio alicuius rei,
quandiu filius vel filia religionem profeſſi,
vixerint, idque victus & alimentorum cau-
ſa: de quo tamē, vide quæ ſcripſi li. 45. Syn-
tag. iuris vniuer. cap. 2. nu. 7. & ſequentib.*

g *cap. officii, 14. & c. requiſiſti, 15. de Teſt. lib. 3. tit. 26. l. quoniam in plerisque, de Sacroſanct. Eccleſ. l. ſiquis ad declinandam, §. hac tandem, eod.* A

h *dicta l. ſiquis ad declinandam.*

i *hac ad verbum ex cap. 9. §. ſiquis in nomine magni Dei, Nouellæ 131. de eccleſ. tit. l. quoniam in pleriſque, de Sacroſ. Eccleſ. vbi notandum ſemper, Eccleſia relictum, intelligi de parochiali primum: etſi ſancto ſit relictum. Quod ſi ſint plura templa* B *eiuſdem nominis, præferendum illud, quod ſit ciuitatis, de quo cenſetur locutus diſponens, vt in l. quæ conditio, 39. §. fi. de conditio. & demonſtra. lib. 35. P. ti. 1. vel illud, in quo defunctus frequenter, dum viueret, verſabatur, dict. l. quia in pleriſque, §. fi. Nam ex frequenti conuerſatione, maior affectio præſumitur, l. 4. de caſtren. pecu.*

k *Diuiſio ſiquidem & diſtinctio parochiarum, iuris communis eſt, ca. Eccleſias 13.* C *q. 1. c. paſtoralis, de his quæ fiunt a præla. ſine conſen. cap. lib. 3. tit. 10. notat & Panor. ad rubri. de Paroch. & ad dict. c. paſtoralis. vnde infert Hoſtienſis, quod oblationes quæ fiunt in capellis parochiæ, ſunt Eccleſiæ parochialis, non capellæ. idipſum ſi imago ſit in pariete alicuius domus priuatæ, oblationes in ea parte factas pertinere non ad Dominum domus, ſed ad Eccleſiam parochialem. Deinde quod ſi quis presbiter* D *alterius Eccleſiæ parochialis celebret in Eccleſia parochiali, oblationes ad eum non pertinere, ſed ad presbyterum Eccleſiæ parochialis, ſicque tradit Summa Roſella in verbo. oblatio. num. 1.*

l *Nam alicubi ſacerdos Eccleſiæ non accipit ſemper oblationes Eccleſiæ, ſed ſacriſta vel alii clerici, vel fratriæ, quas vocant noſtri* confrairies *ſecundum conſuetudines diuerſas. Pro quibus, dubium quod poſſet* E *occurrere, reſoluit Summa Roſella in verbo,* oblatio *nu. 3. vt ſi conſuetudo ſit in aliqua Eccleſia, vt Archipresbyter habeat in die Dominica oblationes Dominicales, & Sacriſta habeat in die feſtiuitatis Dedicationis Eccleſiæ, puta ſancti Laurentii ſi feſtum ſancti Laurentii ſeu Dedicationis incidat in diem Dominicam, quis habere debeat oblationes. Et reſpondet ſecundum Bartolum ad l. proconſul. Pandect. per illam legem, quod oblationes ſint Archipresbyteri: quia maior ſit Dominica omni alio feſto, & inſpiciatur prius quod eſt naturale, quam quod eſt accidentale, facit ad idem l. dies feſtos, C. de Feriis.*

Capvt VII.

Finis offerentium.

OBlationes Deo, & in honorem eius Eccleſiæ, & aliis piis locis factæ, noſtræ gratitudinis in Deum teſtimonium habent; *a* & profeſſionem, quod omnia bona ab eo ſuſceperimus, *b* vtque eum propitium reddamus; & remedium peccatorum, *c* vtque ſalutem corporis & animæ C impetremus pro viuentibus, *d* & pro mortuis indulgentiam, & a pœnis liberationem. *e* Dehinc vt iuuentur pauperes, *f* fabricaque Eccleſiæ reſarciatur, *g* & ad cultum Dei neceſſaria habeantur. *h*

Scholia.

a *Oblationes noſtræ Deo gratæ, non quod eas ſuſcipiat tanquam indigeat his, ſed quod per illas velit ſibi teſtari officium noſtrum, vt ait D. Chryſoſtomus, Tomo 1. homil. 8.* D *in Geneſin, Sicque teſtabatur Dauid, dum offerret ad templi conſtructionem. 1. Paralip c. 29. verſ. 14. dicens.* Quis ego & populus meus, vt poſſimus hæc tibi vniuerſa promittere? Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. *Ex quo & colligimus valde deteſtabiles eos, qui faciunt oblationes dæmonibus, qui per illas gaudent ſibi diuinitatis* E *cauſam tribui, quæ & prohibita, Leuiti. 7. Merenturque crudele & atrociſſimum ſupplicium obſtetrices maleficæ quædam, quæ fingentes ſe aliquid aliud agere, recenter pueros natos, quos non necant, extra ianuam cubiculi ferentes dæmonibus offerunt*

ſurſum

ſurſum in aërem eleuantes, vt ait Iacobus Spierger in malleo maleficar parte 1.q.11. A

b *1.Paralip.c.29. verſ.14. & D. Iacob c.1. omne bonum optimum de ſurſum deſcendens a patre luminum. Et Diuus Paul.1. ad Corinth. cap. 4. quid habes quod non accepiſti, &c. & vere non eſt bonum quod Deus non det, vt ait Plato. in Eutyphrone.*

c *ca. in canonibus 57.16.q.1.can. quia ſacerdotes, 13.10.queſt.1.*

d *ca. duo ſunt, 7.§.fin.12.q.1. de laicis dicitur, his conceſſum eſt vxorem ducere, terram colere, inter virum & virum iudicare, cauſas agere, oblationes ſuper altari ponere, decimas reddere, & ita ſaluari poterunt, ſi vitia tamen benefaciendo euitauerint. facit ad idem. dict. ca. in canonibus, 16.queſt.1. Ideo non meretur oblationes accipere, qui nec pro ſe, nec pro aliis preces poteſt offerre ca.fi.10.q.1. Iuſſit & Chriſtus offerri ſacerdotibus munera, pro ſanitate recepta corporis apud S. Matthæum c.8. Exſtant hodie veſtigia iſtius teſtificationis apud Chriſtianos in ædibus ſacris, in quibus ſuſpenduntur donaria imaginum argentearum, vel aurearum, vel ceræ manuum, pedum, oculorum, & ſimilium, pro ægritudine membrorum conceſſa. Quemadmodum legimus anos & mures aureos factos, & oblatos Domino, & corã arcam poſitos ab Azotiis, vt ſanarentur a morbis, quibus percuſſi erant a Deo in ſecretioribus partibus natium, & vt liberarentur a muribus, qui Philiſtinos vaſtabant, ad vindictam retentionis arcæ Dei. 1. Regum, cap.6.* B C D

e *ca. pro obeuntibus, 21. & ca. anima defunctorum, 22. & ca. tempus. 23. 3.q.2. Sic Tobiæ 4.* panem tuum & vinum tuum, ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus, *item de oblationibus pro mortuis vulgare. 2. Macha. cap. 12. verſ. 43. &c.* E

f *c. vnico, §. ſoluetur autem decima, de decimis in Extrauagan. communib.*

A g *vt Paralipom.1.cap.29. Deuter.25. dict. cap. vnico §. ſoluetur autem, ca. de redditibus 12.quæſtio.2. cum ſimil.*

h *can. nemo, de conſecrat. diſt.1. Vlpianus in l. ſi ſponſus ſponſæ, 5.§. proinde, de donat. inter vir. & vxor. lib. 24. P. tit. 1. meminit de Deo datis & conſecratis, & de oleo ad ſacra dato.*

DE PRIMITIIS.

B

a Tit. XXIIII.

a *De his in lib. 3. Decretal. tit. 30. & lib 3. Sexti. tit.13. & lib.3. Clem. tit.8. tota 13.queſt.1.can.1. 16.q.7. cum ſimil.*

Capvt I.

1 *Primitiæ quid.*
2 *Diuiſio.*

C PRimitiæ Eccleſiaſticæ, *a* ſunt partes ex rebus, quæ primum natæ vel collectæ ſunt, Deo oblatæ, antequam vſibus noſtris, quæ eiuſdem generis ſunt, deputentur. *b* 1

Poſſunt diſtingui primitiæ ad eum modum, quo decimæ, de quibus paulo poſt agemus, in perſonales, prædiales, & mixtas. *c* 2

Scholia.

a *c. cauſa Carpenſis, de verbor. ſig.*

b *nos tradidimus hanc finitionem, li.2. Syntagm.c.10. Dictæ a primo primitiæ, vt primogenitus is, quem nemo alius etiam ſequitur. c. Ioſeph, de verbor. ſignifica. l. ex duobus, de vulga & primitiæ dormientium, 1. ad Corinth. ca.5. dicuntur Græcis* ἀπαρχαὶ καὶ ἀπάργματα, *ex* ἀπὸ καὶ ἀρχῆς, *quod ab initio ſoluantur. dicuntur & veluti antecedentia* ὀπώρα, *in ca.4. Apoſtolo. fructuum autumnalium primitiæ.* D

c *vide quæ dicemus proximo titu. in decimis.*

E

Capvt II.

De quibus ſoluantur primitiæ.

PRimitias ſibi præſtari Deus poſtulauit, de frugibus, *a* & de aliis, *b* de hominibus etiam & animalibus primogenita. *c*

Scholia.

a *c.1.de decimis, obtulit ita Abel de pecoribus: Cain, de frugibus Geneſ.4.*

b *Exod. capite 25.*

c *in eodem libro Exodi cap.13.*

Capvt III.

A quo iure præceptæ primitiæ.

INter iuris pontificii interpretes placuit aliquibus, ex præcepto diuino deberi B primitias, *a* verum alii, quos communis opinio ſequitur, præſtationem primitiarum de præcepto eſſe dicunt in duobus caſibus: nempe ſi ſit conſuetudo ſoluendi, & quando miniſtri Eccleſiæ euidenter indigerent, deſtituti alio ſubſidio: aliter autem eſſe de conſilio, *b* quod & mihi magis placet, & receptum video. *c*

Scholia.

a *Gloſſa & Panor. & Innocentius, ad c.1.de decimis, & ibi textus etiam; conuenit & can.reuertimini, 6.q.1. Sic & dicuntur præſtandæ ex iure diuino, Exodi 22. Leuitici 27. Numerorum 18. Deut.c.3. & 14. 2. Paralip. 22. vide Diuum Thomam de hac quæſtione, 2.2.q.86.arti.fin.*

b *Alexander de Ales in 3.parte Summæ, & D.Thomas ſupradicto loco. 2.2.q.86. ait primitias ex præcepto legis Moſaicæ, præ-* D *ſtitas pro ſingulari beneficio conceſſo populo. Sicque in ea lege ſtatutum erat, vt populus offerens diceret, profiteor coram Domino Deo, quod ingreſſus ſum terram, pro qua iurauit patribus noſtris, vt daret eam nobis, atque pertinere ait ad ius naturale, quod quis profiteatur ſe a Deo fructus terræ percipere, ſecundum id quod ſcriptum eſt 1.Paralip.c.fin.* quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. E *Quia Deo tenemur exhibere id, quod præcipuum eſt, id eſt, tenemur ad exhibitionem primitiarum. Cæterum quod talibus vel certis perſonis exhibeantur, vel primi fructus, hoc fuiſſe in veteri lege determinatum: in noua* A *per Eccleſiam, ex qua obligamur, vt primitiæ ſoluantur ſecundum conſuetudinem patriæ & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ, & ita dari primitias per modum oblationis, de cuius ratione eſt quod ſit, voluntaria. Ideo ſi conſuetudo Eccleſiæ ſit vt non eſſet memoria eas petitas fuiſſe, non debent nec poſſunt peti, vt ſcribit Henric. Bohic. ad c.1.de decimis. Et ita non ſoluentes qui alias non ſoluerint, per conſuetudi-* B *nem liberantur a peccato mortali, & ibidem hoc notat Panor. argu. cap. 1. de Poſtula. præla.*

c *facit cap.25. Exod. perpendendo, quod in eo dicitur verſ.2.* loquere filiis Iſrael vt tollant mihi primitias, ab omni homine: qui offert vltroneus, accipietis eas, *verbū enim* vltroneus, *indicat ſponte dantes.*

Capvt IIII.

C *De modo ſoluendarum primitiarum, tempore & quantitate.*

1 PRoinde, quantum, vel quomodo, quoue tempore, ſoluendum ſit, primitiarum nomine, definiri non poteſt: ſed ad conſuetudinem loci recurrendum. *a* Et magna penuria ſit curionis in loco, vbi nō eſt conſuetudo, inſpicienda erit conſuetudo vicinioris loci, ſi qua ſit: *b* quod ſi vicinorum locorum diuerſæ ſint conſuetudi- D nes, eligenda mediocritas. *c* Ex traditione porro Hebræorum & arbitrio magiſtrorum, non tamen ex præcepto legis: qui plurimum primitiarum nomine dabant, quadrageſimam partem dabanr ſacerdotibus: qui minimū, ſexageſimā: inter quadrageſimam vero & ſexageſimam, licebat quodcumque quis voluiſſet offerre. Et ita quod dubium in Pentatheuco erat relictum, fuerat definitum ad certū modum E propter ſacerdotum auaritiam, ne amplius exigerent in primitiis ſoluendis. *d*

Scholia.

a *nam paruam fuiſſe primitiarū quantitatē, Hieronymus teſtatur in ca.reuertimini 16. q.1.*

A *q.1.Optima antè legum interpres conſue-*
tudo,ca.cum dilectus, de conſuetud. l.ſi de
interpretatione.de legi.P.Seruatur alicu-
bi,vbi exiguntur primitie, vt non ſtatim
fructibus maturis cogatur curio primitias
accipere,ne qui debent, teneantur decem
diebus ſeruare apud matrem, id eſt intra
ſpicam, que mater grani eſt,gloſſ. in l.ſti-
pulatio iſta 38.§.inter certam,ad verb.in-
certamque,de verb. oblig. ſicuti in primi-
B *tiis & decimis vitulorū & agnorum,tem-*
pus in ſolutione ſpectādum, ſi ſacerdos ve-
lit expectare, tandiu quandiu periculum
poteſt eſſe eos perituros, ſi ſepararentur a
matre.Oldra.conſi. 236.incip.circa pro-
poſitam queſtionem.

b *vt in c.cum olim,de conſuetud.canon. Ca-*
tholica 11.diſtinct.cap.ſuper eo,& cap.ex
parte,de cenſib.l. de quibus,de legib. & ita
iudicatum refert Boetius.deciſ.236.num.
C *5.vbi & diſputatur,quot actus requiran-*
tur ad introducendam talem conſuetudi-
nem. & nu. 6.

c *ca.hoc ius 10.q. 2. vel quod & minimum,*
vt ait Ioannes Andreas ad c. in obſcuris de
reg.iur.in Sex. Sic quando agitur de aua-
ritia cleri,res contra clericos ad minimam
ſummam reducenda eſt,vt euitentur in il-
lis auaritie ſuſpicio.c. quanto, de cenſibus,
vide can.fin.17.q.4. & de auaritia ſacer-
dotum in can.diaconi 93.diſtinct.

D *d cap.1.de decimis,ex diuo Hieronym.ſuper*
Ezechielem, & Innocentius 3. dixit de-
terminationem de ſexaginta ad quadra-
ginta dicti capitis 1.de decimis, habere lo-
cum in liquidis & aridis:vt & notat gloſſ.
ad can. Eccleſias, ad verba & primitias,
13.qu.1. alioquin ſtandum conſuetudini,
que ſi non exſtet, ſtandū opinioni ſoluen-
tis. Addit & Hugo in gloſſ.dicti cap. 1. de
E *decimis,primitiarum nomine ibi non eſſe*
intelligendum, quod primogenitum ex a-
nimalibus detur Deo, ſed dari de ducen-
tis tantum vnum loco primitiarum, & ſi
quis tot capita non habeat tunc ſoluere de-
bere æſtimationem ſecundum quantita-
tem illius numeri. Adde quod olim etiam
primogenita poterant redimi a ſacerdoti-
bus. Exod.13.vt & decime Leuit.27.

Capvt V.

Cuius ſint primitiæ.

Offeruntur quidem † Deo primitiæ. *a* 1
Sed quia ipſe dedit partē ſuā ſacerdo-
tibus & Leuitis cultui diuino inſeruienti-
bus: *b* nunc, ſi quando ſoluendæ ſint, de-
B bentur curioni ſeu proprio ſacerdoti aut
clericis, qui pro offerentibus preces fun-
dunt. *c*

Scholia.

a *Exod.23.ibi,*tollant mihi primitias. *Ge-*
neſ.4.Malachie 3. cap.reuertimini 16.
queſt.1.

b *can.Eccleſias §.1.13.q.1.*

c *dict.ca.Eccleſias.§.item cum decimis 13.*
q.1.canon.doctos,canon.moderamini 16.
C *queſt.1.canon.preter hoc 6.§.precipien-*
tes,verſ.deinde 32.diſt.vide ca.4.Apoſto-
lorum, & libr.8.conſtitutionum Apoſto-
licarum apud Clementem.cap.36.vbi di-
*uus Matthæus;*præcipio,*inquit*, omnes
primitias adferri epiſcopo & presby-
teris & diaconis ad victum ipſorum. *Et*
Numerorum cap.5.& Deuter.capit.26.
iuſſit dominus afferri in domum ſacerdo-
tum primitias,quis autem primitias paro-
D *chie percipere debeat an prior vel rector*
perpetuus,vide ea que dixi.libr.2.Syntag.
iuris.cap.19.nu.3.

Capvt VI.

Quare ſoluantur primitiæ.

Primitiarū ſolutio, † honorem Dei ante 1
oculos præcipuum habet,cum gratitu-
dine animi rerum proſpere datarum. Iu-
E cundiora in expectatis diu & quæſitis, pri-
ma, quæ cum Deo conſecrantur, Deum
vt Dominum & largitorem honoramus. *a*

Scholia.

a *Prima magis nos delectant,vt ait Ariſto-*
tel.5.polit.c.fin. & ſcribit Plinius lib.18.

A *capit. 2. non guſtaſſe vina aut nouas fruges Romanos Ethnicos, priuſquam primitias ſacerdotes libaſſent. Et Porphyrius. libr. 1. de abſtinentia animalium, ait, primitias animalium & frugũ antiquitus Deo oblatas. Solebant & Iudaeorum mulieres, vt ſcripſit Paulus Fagius, ad ca. 5. pirke abot, ſeu capitulorum patrum,* חלה chala, *id eſt placentã, quae ex maſſa farinae piſtae ſumitur, Deo offerre in primitiarum modum.* B *Atque nunc cum templo careant, tamen ex maſſa ſolent illam placentam & igne comburere, benedicentes in nomine domini, dicendo*, Benedictus tu Domine rex mundi, qui ſanctificas nos, & praecepiſti nobis ſeparare paſtam de terra. *Videtur & de hoc ipſo Plutarchus ſenſiſſe libro de fortitudine, morem quoque fuiſſe gentium, dum ſcribit*, τῷ πυρὶ τὰς ἀπαρχὰς ἐπιβάλλοντες, *id eſt*, igni primitias iniecerunt C *neque etiam Ethnicis quicquam videbatur religioſe factum, niſi libatum ex re Deo fuiſſet. Eoque ſpectat quod tradit, Heſiodus 2. operum & dierum*, Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων ἀνελόντα ἔσθειν, *id eſt*, neque a pedatis ollis nondum delibatis, comedas.

DE DECIMIS.

a TITVLVS XXV.

a Tractatur *lib 3. Decretalium, tit 30. lib. 3. Sexti, tit. 13. lib 3. Clemen. tit. 8. & 13 queſt. 1. can. 4. ſequen. 16. queſt. 7. can. 40. de conſecrat. diſtinct. 5. & alibi, apud nos, libr. 2. Syntagm. iuris agimus, etiam de decimis. tit. 20.*

Capvt I.

1 *Continuatio.*
2 *Et finitio Decimae.*
3 *Et diuiſio.*

1 Quia & inter bona Eccleſiae † decimae ſunt, *a* de his nunc agamus.

2 Decima generaliter, † nihil aliud eſt, quam pars decima ex aliquibus, qua ſublata relinquuntur aliae nouem. *b*

A Quia vero haec finitio generalis eſt, † diuidemus decimas in prophanas, & eccleſiaſticas. Prophana decima fuit quoddam genus tributi a laicis & ſecularibus dominis impoſiti, *c* de qua hic non agemus. Eccleſiaſticae decimae rurſum triplices. Aliae enim ſunt, quae ex rebus Eccleſiae, vt ex fructibus beneficiorum praeſtantur perſonis nõ Eccleſiaſticis: puta principibus ad bellum ſacrum, vel ob aliam cauſam a ſummi B Pontificis auctoritate probatam, *d* idque ex priuilegio extraordinario. Quare & in eo cauendum, ne ex eo Eccleſiae grauentur, *e* & modus ideo exactoribus impoſitus eſt. *f* Aliae erant decimae, quae a Leuitis ſoluebantur ſacerdotibus: *g* quemadmodum inter Chriſtianos aliquando Epiſcopis ex oblationibus, primitiis, & decimis beneficia ſoluebant quartam partem, *h* vel aliam, pro locorum conſuetudine, *i* quae C & in quarta ſoluenda, *k* vt & praeſcriptio. *l* Nam certae rationes poſſunt eſſe, quibus ea praeſtatur Epiſcopis, quae aliquãdo ceſſare poſſunt alicubi. *m* Huius ſpeciei decimarum aliquam ſimilitudinem referunt annatae. quae exiguntur a ſummo Pontifice de beneficiis ab illo impetratis: nempe emolumenta ſeu fructus beneficiorum vacantium vnius anni, quae percipiuntur a ſummo pontifice pro Eccleſiae Romanae D neceſſitatibus releuandis, prout ſibi reſeruauit, & camerae apoſtolicae Ioannes 22. pontifex. *n* Aliae ſunt decimae, quae ſoli debent a populo ſacerdotibus & perſonis Eccleſiaſticis, de quibus inſtitutus eſt ſermo. Et iſtae ſunt decimae omnium bonorum legitime quaeſitorũ, quota pars Deo diuina conſtitutione debita, *o* tributa animarum egentium. *p*

Harum decimarũ † tres ſunt ſpecies *q* 4
E perſonales, praediales, mixtae. Perſonales dicuntur, quae ſoluuntur ex fructibus, lucro, & de rebus induſtria perſonae, vel artificio, negotiatione, & ſimilibus quaeſitis. *r* Praediales, quae ex fructibus praediorũ debentur, vt ex vino, frumento, & aliis frugibus

bus.*s* Mixtæ ſunt, quæ debentur habita ratione eorum, quæ partim ex prædiis proueniunt, partim ex induſtria perſonarum, quales decimæ debitæ in eo loco, vbi paſcuntur animalia, & cuſtodiũtur induſtria paſtorum.*t* A

SCHOLIA.

a *cap. tua, de decimis. cap. cauſa Carpenſis. de verborum ſignific.*

b *cap. cum homines. ſeptimo de decimis.* B

c *De qua decima multa tractamus, libr. 3. Syntagma. iur. vniuerſ. cap. 20. num. 1. & 2. vide exemplum, 1. Reg. 8. meminit & de decima liuis. ca. cum ab omni ſpecie 10. de vita & honeſtate clerico. Nouella 112. cap. 2. Authen. generaliter de Epiſcopis & clericis. C.*

d *De hac quoque tractamus & plura damus exempla prædicto libr. 2. Syntag. c. 20. nu. 3. & ſeq. tractatur & in Extrauagan. 1. de decimis, in Extrauagantibus communib.* C

e *cap. fin. de voto, dict. Extrauag. 1 §. declaramus, de decim. in communibus.*

f *Clement. 1. & 2. de decimis. dict. Extrauagan. 1.*

g *cap. 1. de decim. lib. 3. tit. 30. & ibi Panor. num. 18.*

h *ca. Vulterane. can quatuor, can. de redditibus ca. conceſſo 12. quæſt. 2. Clem. dudum de Sepul. capit. cum ſuper, eodem titulo apud Gregor. ca. de quarta, de præſcript.* D

i *can. antiquos, can. de his. can. decernimus 10. quæſtio. 1. can. conſtituimus 16. quæſtio. 1. capit. conquerente, de offic. ordinar. capit. ſecundo. de ſepultur. capit. certificari, eod. tit.*

k *can. priſcis quidem, & can. vnio 10. quæſt. 3. can. 1. 13. q. 1. vide Panorm. ad cap. cum contingat, de decimis.* E

l *cap. de quarta, de præſcriptione.*

m *Dabantur olim Epiſcopis partes ex decimis, quia Epiſcopatus erant tenues, nec poterant ſumptus ſuppeditare ad exſequenda onera epiſcopalia, nunc autem ſufficiunt, can. 1. 13. quæſt. 1. & ceſſante diſpoſitionis retentione, debet ceſſare diſpoſitio. cacum ceſſante, de appell. l. adigere. §. quamuis. de iure patronatus. P.*

n *In capit. cum Nouella 12. de præbend. in Extrauag. communibus, Ioannes tamen 22. tantummodo in aliquibus Eccleſiis annatas reſeruauit, & ad tempus, ad iuuãdas impenſas ſedis Apoſtolicæ. Sed Bonifacius 9. primus indifferenter omnibus beneficiis Eccleſiaſticis annatarum vſum impoſuit, vt notat gloſſa ad titulum de annatis ad verbum annatarum in Pragmat. Sanctio. Reprobatæ aut melius temperatæ fuerunt annatæ in Concilio Baſilienſi & Pragmatica Sanctione. Reprobat Ioannes Andreas ad ca. inter cætera, de offic. ordinar. Diuus Ludouicus, aliiq; plures Galliarum Reges, prohibuerunt huiuſmodi annatas exigi vel ſolui in regno, & Carolus quintus per Arreſtum Senatus Pariſienſis latum vndecimo Septembris 1406. Exſtat tamen titulus in Concordatis de annatis. Rebuffus porro tractatu nominationum. quæſtio. 9. numer. 32. ſtylum ait in Gallia ſeruari in impetrationibus beneficiorum a Curia Summi Pontificis, nõ exprimi verum valorem beneficiorum, & quamuis valeant plus quam mille aurei, tamen ſufficit, ſi dicant valorem beneficii impetrati eſſe 24. ducatorum de camera, nec ſeruatur in Gallia regula Cancellariæ 21. contraria, nec alia, quas vocant burſales conſtitutiones. Idem ait in prologo ad Titulũ de Colla. Concorda. de quibus addit, ſe nihil vltra dicere, cum ſint ſupra caput. Soluunt tamen Galli quaſdam compoſitiones loco annatarum, in quibuſdam maioribus beneficiis impetratis, æquum enim & iuſtum eſt, præfectum ſummum Pontificem vniuerſali Eccleſiæ, omnium curam habentem eccleſiarũ, habere quoque ex illis cum onere & commodum aliquod, pro iure ſuperioritatis, & expenſis, quas & pro republica Chriſtiana ſubire expedit. Regul. ſecundum naturam. de reg. iur. P. ca. qui ſentit. eod. tit. in Sex.*

Nec eſt audiendus hæreticus, qui male diſpenſare ſummum Pontificem theſaurum Eccleſiæ calumniatur: etenim ipſi domino ſtat vel cadit, noſtrumque non eſt de eius operibus iudicare, qui omnes iudicat & a nullo iudicatur. can. aliorum, can. cuncta per mundum 9.q.3. A

o *Hæc finitio eſt Cardinalis, conſil. 26. vide de illa apud nos. libr. 2. Syntagmatis iuris. capit. 22. vide & finitionem Hoſtienſis in ſumma de decimis. Decima dicitur quota pars ſine certitudine in hac finitione, eo quod illa pars ſit diuerſa, iuxta diuerſas conſuetudines ſoluendi, ut nos docemus in dicto c. 22. libr. 2. Syntag.* B

p *cap. tua nobis 26. de Decim. can. decima, 66. q. 1.*

q *Docuimus dicto capit. 22. libri ſecundi, Syntagm.*

r *Deuteronom. cap. 12. ca. ex tranſmiſſa, de Decimis.* C

s *cap. 1. ca. ad Apoſtolica, ca. peruenit de Decimis. ca. fin. de parochis. can. Decima 16. quæſt. 1.*

t *dict. cap. ad Apoſtolica. cap. paſtoralis, cap. commiſſum, de Decimis.*

Capvt. II.

De quibus rebus ſoluantur Decimæ.

SOluendæ porro ſunt decimæ de omnibus, quæ legitime nobis adueniunt; *a* ex frugibus agrorum, *b* imo ſi agri bis in anno fructus referant, bis debebuntur, nempe quoties fructus percipiuntur, *c* de lucris ex molendino, *d* ex piſcatione, *e* de venatione, & militia, *f* de apibus, de melle, & cera, *g* de gregibus, *h* fœtu, lana, *i* lacte, & caſeo: *k* de paſcuis, ſi ad culturam reducãtur: *l* de mercibus, *m* & aliis induſtria, officio, artificiove quæſitis, *n* & de aliis, in ſumma, lucris iuſtis. *o* Ex diebus quoque anni totius, decima ſoluitur in ieiunio Quadrageſimæ. *p* D E

Scholia.

a *Cap. ex tranſmiſſa 23. cap. tua nobis 26. §. & cum de cunctis, de decimis. Geneſ. 28. verſ. 13. 2. Paralipomenon. cap. 3. ver[illegible] 2. Eſdra. cap. 10. verſ. 37. ſiue ex præſidi[illegible], ſiue ex induſtria, ſiue alio modo adueniãt. Leuit. 27. verſ. 30. Gratitudinis namque teſtimonium & profeſſio, a Deo omnia nobis bona aduenire, debet eſſe in cunctis ſuſceptis: & idcirco etiam de minutis præſtãda decima, diui Matthæi. cap. 23. ibi,* Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis, mentham, anethum, &c. oportuit hæc facere, & illa non amittere. *Quare nec ea lege poteſt emi vel acquiri fundus, ne decimæ ſoluantur ex eod. can. ſi quis laicus, can. de decimis. §. ſed & illa 16. quæſt. 1. quamuis per longum tempus nõ fuerint ſoluta. cap. cum in tua 10. de decim.*

b *cap. 1. & capit. ad Apoſtolica, de decimis. Frugis appellatio continet ea, quæ terra alimoniæ cauſa producit. Paul. in l. frugem 77. de verbor. ſignification, præter carnem & poma, vt ibi Alciatus excipit. Continebantur itaque, omnes fructus ſiue ſint naturales tantum, qui ſine cultura proueniunt, vt ait c. grauis, de reſtitutio. ſpoliator. l. ex diuerſo, de rei vendica. P. ſiue induſtriales, qui ex induſtria ſeu cultura hominis naſcuntur. Vbique enim Dei abundat gratia, & beneficium vbiq; agnoſcendum, neque enim eſt aliquid qui ſeminat, aut qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, 1. ad Corinth. 3. cap. non eſt, iuncto. cap. cum non ſit, de decimis.*

c *cap. ex parte 21. de decimis.*

d *capit. ex tranſmiſſa, & cap. parochialis, de decimis.*

e *dicto cap. ex parte, & cap. penult. ad nos 5. de decimis.*

f *can. decima 16. q. 1. can. quicunque 16. q. 7. Geneſ. c. 14. verſ. 20.*

g *cap. nuncios, de decimis.*

h *cap. paſtoralis. de decimis. Exod. 22. verſi. 28. & 30.*

i *dict. can. decimæ 16. quæſt. 1. d. cap peruenit. de decimis.*

k *Siquidẽ decima debẽtur de omn[illegible]*

[illegible]

Porro in fructu ſunt, tria, fœtus, lac, lana, ſeu pilum. l. in pecudū, de vſu 20. §. in pecudum. de rer diuiſ. apud Iuſtinian. vide Rebuff. tractat. de decimis. quæ. 6. nu. 23. Boedriuma. §. 3. de conſuetud. prædiorum in conſuetudinibus Byturig.

l *capit. commiſſum, de decimis.*

m *dicto capit. paſtoralis.*

n *can. decimæ 16. q. 1.*

o *Gloſſ. ad dictum can. decimæ. Atque ſolui debere dixerunt aliqui decimas de legato & hereditate, ſi conſiſteret in mobilibus, non vtique ſi in immobilibus, cum bis ex eadem re exigi nō debeat decima. Verum hodie ex conſuetudine, non ſoluuntur decimæ ex legatis, hereditate, aut donationibus: contrarium tamen dicendum, ſi eſſet conſuetudo. Et ſic concludunt Panormit. ad dict. cap. paſtoralis, vt ibidem Imola, & Gloſſ. in dicto can. decimæ. Cæterum ex iniuſte quæſitis, vt ex meretricio actu Eccleſia reſpuit decimas. can. oblationes 90. diſtinct. Deuteron. 23. verſ. 18. Ideo non recipit & vſuras ab vſurario in vſuris perſeuerante. Gloſſ. in ſumma 14. quæſt. 6. & in can. decimæ 16. q. 1. Panorm. ad ca. ex tranſmiſſa de decim. Capit tamē prædiales decimas ab iniuſto prædii poſſeſſore: quia ratione prædii, non perſonæ debentur Glo. Innoc. Panorm. ad c. ex tranſmiſſa, de decimis, facit cap. de terris. eod. tit.*

p *can. 40. de conſecrat. diſt. 5.*

Cap. III.

Qui ſoluere debeant decimas.

SOluere Deo decimas omnes cuiuſcunque generis ſint Chriſtiani, tenentur, niſi priuilegio ſpeciali fuerint a ſolutione exemti. *a* Sicq; prædiales ſoluendæ a quibuſcunque poſſeſſoribus prædiorum etiam Iudæis, *b* & a leproſis, exceptis animalibus eorum & hortis, ſi in communi viuant. *c* Aliquando neque monachi a prædialibus eximebantur, quia tanquam laici prædia colerent. *d* Præter monachos Ciſtercienſis ordinis, qui laborū ſuorum

A non ſoluunt decimas. *e* Neque eorum, quæ propriis manibus vel ſumtibus excolunt: videlicet de quæſitis ante Concilium Lateranēſe, etiam ſi ſint noualia; *f* de quæſitis autem poſtea, contra. Quod & in aliis regularibus, iiſdem priuilegiis donatis, locum habet, ne occaſione priuilegiorum illorum, Eccleſiæ præter modum grauentur. *g* Quod & in militib. Hieroſolymitanis locum habet. *h* Et ita exemti & priuilegia-

B ti debent etiam decimas ex prædiis poſſeſſis, niſi ipſa quoque prædia priuilegio expreſſo a ſolutione eximantur. *i* Exemtionem autē hanc, dat ſolus ſummus Pontifex, nō princeps vel Rex ſecularis. *k* Hicq; & obſeruādum, vt ſi ſint exemti, qui prædia habeant exemta, quandiu ea excolunt, & eadē dederint aliis colenda, debeantur decimæ. *l* Quemadmodum immunes ſeu exemti a ſolutione decimarū, ſoluere eas

C debēt, ſi aliena prædia colenda ſuſcipiāt. *m* Placuit autem nullos monachos ſeu viros ſub regula & in aliquo cœnobio viuentes, teneri ad ſolutionem decimarum ex hortis, *n* vel ex animalibus nutritis, vel de noualibus, quæ propriis excolunt manibus, quod & ad fratres Prædicatorii, & ſancti Franciſci ordinis extenditur. *o* Placuit etiam nihilominus, conceſſum priuilegium de non ſoluendis decimis, non extendi ad

D conuentionem antea factam præcedentem priuilegiū, de ſoluendis illis. *p* Quemadmodum & illud ipſum priuilegium non erit extendendū in poſterum ad alia poſſeſſa, ſi illud incipiat Eccleſiis parochialibus eſſe damnoſum. *q*

Scholia.

a *Cap. a nobis, 24. cap. aliquibus 32. de decimis. Iubetur indefinite ſolui decimas ab*

E *omnibus. can. omnes decimæ 16. quæſtio. 7. & ſine diſtinctione poſſidentium prædia. cap. tua, in 2. de decimis, Sic monachi ſoluunt ex prædiis poſſeſſis, in can. cunctis fidelibus 16. quæſtio. 1. & de noue cultis cap. commiſſum 4. de decimis, cap. 1. §. fin.*

eodem titulo, in Sex. Et eccleſia de prædiis in dotem datis, ſoluit curioni parochiæ, niſi ea ſint modica Gloſſ. in cap. 1. & ca. nuper, de cenſibus.

b *cap. de terris, de decimis.*

c *cap. ſecundo, de Eccleſ. ædifican.*

d *can. generaliter 16. q. 1.*

e *Qui viuunt ex laboribus ſuis, pauperes dicuntur. ca. quod ſuper, & ibi Panorm. de Voto. l. ſi conſtante, ſoluto matrimon. P. Soluent tamen conuentibus clericorum ordinis ſui. cap. 1. §. fin. de verbor. ſignifica. in Sext. An autem clerici teneantur ſoluere decimas perſonales. vide Panom. ad ca. 2. de decimis.*

f *Quid ſit nouale, explicatur in capit. quid per nouale 21. de verb. ſignifi. vbi in cauſa exemtionis præſtationis decimæ ex noualibus, ſingulariter dicitur, intelligendum eſſe per nouale, tantum agrum de nouo ad cultum redactum, de quo non exſtat memoria, quod aliquando cultus fuerit. Ita ſeparatur noualis ſignificatio ab ea, quæ iure ciuili datur, vt ſit etiam terra præciſa, quæ anno ceſſat. l. ſylua cædua 30. §. noualis, de verbor. ſignific. P. vel ſylua, quæ arboribus exſtirpatis, ad cultum redigitur. per l. fin. §. penult. de termi. mot. P. Proprie etiam videtur terra nuper primum proſciſſa, nouale dici, [illegible] terra, vt apud auctores de limitibus agrorum, & Seruium, in 1. Georg. Virgilii.*

g *cap. penult. de decimis.*

h *cap. dudum 31. de decimis.*

i *capit. 2. §. Diœceſani. de decimis, in Sext. quod priuilegium ſeu præſcriptio, non ſoluendi, amittitur ſolutione ſine proteſtatione, etiam ſemel facta, ca. accedentibus. ca. ſi de terra, de priuileg. vide quæ dixi, libr. ſecundo Syntagmatis iuris. capit. 24. numer. 9. & 10.*

k *cap. tua 25. & cap. dudum, 31. de decimis. vide Rebuffum. tract. de decimis. quæſt. 5. num. 28. 29. & 30.*

l *cap. licet, de benignitate 11. de decimis.*

m *cap. dilecti 8. de decimis.*

A n *cap. ex parte, de decimis.*

o *cap. nimis praua, de exceſſibus prælato.*

p *ca. ex multiplici 3. de decimis.*

q *cap. ſuggeſtum 9. de decimis.*

Cap. IIII.

De modo & quantitate decimarum ſoluendarum.

IVre communi omnium frugum integra decima nouum partibus relictis, ac
B ſtatim frugibus collectis debetur, *a* ante
quam tributorum vel cenſuũ prædialium
fiant exactiones. *b* Nullaque facta prius
deductione expenſarum factarum in ſeruos ſeu mercenarios pro agris colendis,
aut pro colligendis fructibus, ſeu lucri. *c*
Quamquam circa res acquiſitas vel factas
de pecunia decimata, cum ipſæ venduntur, deducantur expenſæ, & de reſiduo
quaſi de lucro decimæ ſoluantur, vt ſi venC
datur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut aliæ merces. *d* Obſeruandum tamen in ſolutione decimarum,
num aliqua ſit conſuetudo, ſiue agatur de
quota decimarum, ſiue de modo ſoluendi, ſiue de rebus, quæ debent decimam iure diuino, nam ea erit ſequenda. *e*

Scholia.

a *ca. commiſſum. & c. cum homines 7. & ca.*
D *de decimis. Leuit. 23.*

b *cap. cum non ſit 33. de decimis.*

c *dict. cap. cum homines 7. & cap. non eſt 22 §. final. cap. paſtoralis 28. cap. tua nobis 5 de decimis.*

d *dict. cap. paſtoralis. de decimis.*

e *cap. veniens, de tranſactio. capit. nuper de decimis. vide Rebuff. tractat. de decimis. quæſtio. 13. num. 44. & 50. & 51. & Panorm. ad dict. cap. cum homines. de deci-*
E *cimis, Boetium ad §. 12. de conſuetudine prædior. in conſuetud. Biturig. Hoſtienſ. ad cap. a nobis. & cap. non eſt, de decimis, & quæ nos diximus, libr. 2. Syntagma. iur. capit. 26. quæ omnia vera ſunt, ſiue agatur de prædialibus ſiue de perſonalibus, de decimis.*

ſimis:nam in omnibus cõſuetudo ſequen- A
da,vide Panormitanum.in cap.in aliqui-
bus,alias in quibuſdam,de decimis.

Capvt V.

Quibus ſolnendæ ſunt decimæ.

DEcimæ Deo debentur & ſoluuntur.*a* Quamobrem ſacerdotibus, quibus portio domini communicata eſt, dantur; *b* etiam ſi mali ſint, *c* non laicis, qui omnino incapaces ſunt poſſeſſionis, ſeu quaſi poſ- B ſeſſionis iuris decimarum, quamuis ſint principes. *d* Ex iure communi debentur Eccleſiis parochialibus ſeu baptiſmalibus, ſub quarum finibus res vel perſonæ, quæ debent, ſunt. *e* Ita prædiales, Eccleſiæ ſub cuius parochia erunt, ſunt ſoluendæ, *f* niſi ſolutionem alia Eccleſia contra illam legitime ſibi præſcripſerit: *g* aut niſi contraria ſit conſuetudo. *h* Saluis tamen remanentibus parochiarum finibus, qui præ- C ſcribi nequeunt, vt neq; fines diœceſeon, ſi de eorum diſtinctione conſtet. *i* Quod ſi in vna eccleſia duo ſint curiones, quorum vnus dicitur prior, alter rector perpetuus, decimæ dantur curioni præcipuo ſeu priori, reſeruata congrua penſione vicario perpetuo ſeu rectori. *k* Poſſet & ius decimarum ad alias eccleſias quam parochiales pertinere ex conceſſione Epiſcopi. *l* Perſonales decimæ quoque debentur D eccleſiis baptiſmalibus eorum locorum, in quibus quis degit, vel percipit ſacramẽta. *m* Mixtæ animalium decimæ, debentur ei parochiæ, in cuius territorio paſcuntur, & conceperint, *n* quod ſi in territorio vnius parochiæ paſcantur hyeme, & æſtate in territorio alterius, diuidentur inter illas decimæ. *o* Fuerunt ſolutæ decimæ eccleſiis, aliquando diuiſæ inter Epiſcopum, E clericos, pauperes, & fabricam. *p* Quorum portiones aliquando maiores, aliquando minores fuerunt *q* ſecundum conſuetudinem locorum, *r* quemadmodum & poſtea conſuetudo alicubi diuiſiones illas ſuſtulit, & reduxit illas ad proprias eccleſias, *ſ* quibus etiam eſt data actio petendi decimas contra denegantes ſolutionem, *t* vltra cenſuram eccleſiaſticam, quam & in eo ferre poſſunt. *v* Laicis autem ius decimarum denegatum eſt, iure cõmuni. *x* Quare nec decimas eodem iure ſine peccato poſſunt percipere, vel quaſi poſſidere ius, *y* aut præſcribere. *z* Et ſi qua perſona eccleſiaſtica, hoc ius perſonis laicis conceſſerit, tanquam arbor, quæ perperam terram occupet, erit ab eccleſia ſuccidenda. *aa* Niſi poſſederint decimas a tempore, quod præceſſerit Concilium Lateranenſe, in quo iam poſſeſſæ antea a laicis, illis permiſſæ: in poſterum autem prohibitæ omnino. *bb*

Scholia.

a *cap.tua nobis 26.de decimis,cum ſimil.*

b *cap.quamuis graue 17.cap.non eſt in poteſtate 22.de decimis.*

c *dict.cap.tua nobis 26.de decimis.*

d *can.ſi quis laicus 16.quæſt.prima, can.1. & 2.16.q.7.c.prohibemus 19.capit.ad hæc 15.de decimis.*

e *can. Eccleſias 13.quæſtio.prima.can. de decimis 16.quæſt.5.cap.paſtoralis, de his quæ fiunt a prelat.ſine conſen.capitu.cap. fin.de Paroch.*

f *capit. cum contingat. capit. cum in tua. capit.ex tranſmiſſa.de decimis. dict.capit. fin. de Paroch. can.ſtatuimus, 16. quæſtion. 1.*

g *Præſcribere enim poteſt eccleſia contra eccleſiam decimas.capit.ad aures, de Præſcript.per 40. annos,cum bona fide, capit. vigilanti, de præſcript. eod. titul. capit. 1. de præſcript.in Sext.cap.2.de reſtitutione ſpoliat.in Sex.*

h *cum ſint homines,cap.ad Apoſtolicæ, cap. in aliquibus,de decimis.*

i *cap.ſuper eo,penult.de paroch.cap.licet in regulis, can. quicunque.& can.inter memoratos 16. quæſt. 3. Alioquin ſi non inueniantur fines expreſſe diſtincti, poſſunt præſcribi,dd.canonib. & capit.quia indicante Abbate 9.de præſcript.*

k *Et ita iudicatum fuiſſe ſcribit Papus.libr. 1.Rhapſo.arreſtor.tit.12.arreſto 7.& 11.* A

l *can.in ſacris,can.ſtatuimus 16.queſtio. 1. veluti conceditur monaſteriis. in can.fin. eadem 16.q. 1.*

m *cap.ad Apoſtolicæ 20.de decimis.cap fin. de paroch.can.quæſt.can.de decimis 16. quæſt.1. Quid ſi quis in vno loco habeat domicilium, & in alio loco ſacramenta accipiat, vide Rebuffum.tracta. de decimis. quæſt.6.nu.8.9.10.11.12.& 13.* B

n *Gloſſ. in cap.1.§.1.ad verbum paſcit, 13. quæſt.1.*

o *Gloſſ. ad cap.ad Apoſtolicæ, de decimis, Decima lactis debetur vbi mulgentur animalia: decima caſeorum, vbi caſei fiunt, & ſic ſeruari tradit Rebuffus in tracta. de decimis.q.6.nu.23.Boetius ad §.3.de cõſuetudine prædior. in conſuet. Byturig.*

p *can.quatuor.ca. de reditibus, can.conceſſo 12.q.2.cum ſimilibus.* C

q *can.antiquos 10.quæſtio. prima, can.de his, can.decernimus. ca.10.quæſtio.1.ca.1.de ſepultu.Clement.dudum, eod.tit.apud Clementem.*

r *in cap.certificari.de ſepultur.*

s *can.1.& can.priſcis, & can.vnio.11.q.3.*

t *cap.Parochianos, de decimis, ſicque eccleſia pro decimis vtitur rei vendicatione, ca. moderamine 16.quæſt. 1.vel vt aliquib. placet, actione perſonali, & melius. Vide de hac re gloſſam.ad cap.tua nobis, 26.ad verbum,* Tributa, *de decimis.* D

v *cap.tua, in 2.cap.peruenit 5.de decimis.*

x *cap.1.& 2.16.quæſtio.7.can.ſi quis laicus 16.quæſt.1.cap.ad hæc donationem 15.capit.quamuis 6.cap.prohibemus, de decimis.can.peruenit.1.quæſt.3.can.fin. §.quod autem 16.can.Iubemus.§.item decimæ 16.quæ.3. Laici quippe ſunt beneficiorum, quibus adhærent decimæ, incapaces.cap.cum adeo.de reſcript.cap.ex literis.de tranſactio.cap.2 de Inſtitutio. Clement. quia contingit.§.vt autem.de religioſ.domi.* E

y *dict.cap.peruenit 1.q.3.*

z *cap.cauſam quæ, de præſcr.ca.1.16.quæ.7. can.fin.16.q.1.*

aa *cap quamuis 17.de decimis.*

bb *cap.cum Apoſtolica, 7.de his, quæ fiunt a prælat. ſine conſenſu capituli. cap.tua.in §.final.de decimis.vide quæ diximus.libr. 2.Syntagm. Iuris.capit.25. vbi inuenies quatenus & quare Concilio Lateranen\[si\] permiſſæ fuerint laicis perceptiones decimarum eccleſiaſticarum. Loquitur* B *autem Concilium Lateranenſe, de infeudatione decimarum facta laico, vt aliquid inde præſtaretur eccleſiis. Quod tamen & viſum eſt iniquũ conſilio: nempe vt p\[...\] quæ Deo conſecrata eſt iure diuino, inter prophanos vſus remaneat. Multo mag\[is\] iniuſtum erit, laicos nullo titulo poſſid\[er\]e decimas ex tyrannide dominantium, v\[el\] violentia vſurpatas primum, & deinceps per corruptelam perceptas forſan, & quod* C *peius ex inundatione prælatorum in laicos translatas, quod eſt & ſacrilegium, cum nec ſanctuarium Dei, iure hereditario transferri debeat. ca. Apoſtolica 8.q.1.ca. de præbend.cap.ex tranſmiſſa.cap.præſentium, cap.conquerente, de filiis presbyter. cap.conſuluit, de iure patrona. Nec ſeme\[l\] Deo dicatum, ad vſus prophanos transfe\[ri\] oportet, reg.ſemel Deo dicatum. de reg. iur.in Sex.cum ſimilib.ibi notat. Et certe* D *hinc ſequitur clericorum maxima inopia, dum decimæ a laicis percipiuntur, & Eccleſia\[...\] e doctis deſtituitur præfectis, cum ſubtrahantur ea, quæ ad alimẽta cultumque diuinum erant deſtinata. Hinc etiam orta eſt ad ſolutionem decimarum populi contumacia, cũ vident a temporalibus dominis vſurpari, erroreſq; in fide, occaſione ſumta illinc, innumeri, de quo nihil amplius addam, cum res ipſa per ſe ſit man\[if\]e-* E *ſta, & ſuadeat poſſeſſoribus & principi\[b\]us iſtius detentionis reparandum eſſe ſtatum, & reddenda Dei Deo, niſi dicamus iram Dei in eo & in eccleſiam ſuã apparere, \[v\]t quod non capit Chriſtus, rapiat fiſcus, can. maiores 16.q.7.can.decimæ.6.q.1*

Cap.

Caput VI.

Cauſa aliquæ ſolutionis Decimarum.

SOluuntur decimæ Deo, in ſignum vniuerſalis dominii eius, quo teſtamur omnia, ex quibus decimas ſoluimus ex Dei liberalitate procedere. *a* Item vt viuant ex his, qui cultui diuino in perpetuum dicati ſunt: *b* qui enim altari ſeruiunt, de altari viuere debent; *c* vt non ſit alligandum os boui trituranti. *d*

B

Scholia.

a *can. Decimæ, 16. quæſt. 1. cap. tua nobis, 26. de Decimis. Sic & ab Ethnicis, ea ratione ſolutas ſuis idolis & ſacerdotibus docuimus, lib. 2. Syntagm. iuris vniuerſ. ca. 22. Tributi præſtatio eſt etiam probatio ſubiectionis, cap. omnis anima, 2. de Cenſib. lib. 3. tit. 39.*

C

b *Numer. cap. 18. verſ. 11. 2. Paralipom. cap. 30. verſ. 4. cap. cauſa Carpenſis, de verbor. ſignific. c. quamuis ſit graue, de Decimis. Ideo dicuntur tributa egentium animarum, in cap. tua nobis, 26. de Decimis. In can. Decimæ, 16. quæſt. 1. quia debentur clericis egenis & pauperibus.*

c *c. cum ſecundum Apoſtolum, de Præbend. cap. cum ſit Romana de Simonia, c. cum ab omni ſpecie mali, 10. de vita & honeſtate clericorum.*

D

d *Ad Galatas, cap. 6. Deuteronom. 25. Diui Matth. 10. Diui Marci 6. Diui Lucæ cap. 19.*

DE PECVLIO CLERICORVM.

a Tit. XXVI.

a *De hoc habetur libro tertio Decretalium, tit. 25. in can. Epiſcopi de Rebus propriis cum 2. ſequentibus 12. qu. 1. & quæſt. 2. 3. & 4 per totam. Eo pertinere, ſaltem ad explicationem, poſſunt tituli Iuris ciuilis de Peculio lib. 15. P. tit. 2. Et de caſtrenſi peculio, lib. 49. P. tit. 17. maxime titulus 7 lib. primi C. de Sacroſanct. Eccleſiis, &c. & l. Sacroſanctæ, C. eod. tit. titulus de Caſtrenſi peculio omnium Palatino. lib. 12. C. titul. 31 militum & Præfectorum, libro 12. C. titulo 37.*

E

A

Caput I.

1 *Continuatio.*
2 *Et peculium quid.*

SEd quia incidimus in bona clericorum, ſeu perſonarum eccleſiaſticarum, non prætermittemus de peculio earum quædam adiicere. 1

Peculium dictum eſt, quaſi puſilla quædam pecunia, ſiue patrimonium puſillum: *a* quare illud maxime conuenit clericis. *b* Quibus non debet eſſe abundans patrimonium, quia & illis omnibus, maxime autem, qui expreſſe renuntiarunt temporalibus, *c* dictum eſt. *Nolite theſaurizare:* *d* Et alibi, *habentes alimenta, & quibus tegamur his contenti ſimus.* e 2

B

Scholia.

C

a *L. depoſiti 5. §. peculium, de Pecul. lib. 15. P. tit. 1. Peculium quod præſidii cauſa ſepararetur, l. ſi chorus, 79. de Leg. 3. quod ex eo Florentinus Iuriſconſult. conſiſtere dixit, quod parſimonia ſua quis parauit, vel officio meruerit ab aliquo ſibi donari, l. Peculium, 39. de Pecul. P. Inde peculium filii familias, quod ſeorſum a facultatibus patris habet, & peculiũ ſerui, quod ſeruus habet ſeparatũ a rationibus Domini, permiſſu eius, dicta l. depoſiti, § fin. de Pecul. Extra quas etiam perſonas, alii peculium habere dicuntur, qui puſillum aliquid ſibi quæſiuerint. Pecunia quippe vnde peculiũ, rem ſeu patrimonium ſignificat, l. pecunia, de verb. ſignificat. P. peculium a pecunia, & pecunia a pecudibus: quia olim primum æs ouis & bouis effigie a Seruio Rege Romanorum ſignatum, vt ait Varro, lib. 2. Re ruſtica. & lib. 4. de lingua Latina. Plinius lib. 18. cap. 3. Feſtus in verbo* pecuniam. *& peculium ſeruorum, idem Feſtus teſtatur a pecore dictum. Ratione acquiſitionis in iure ciuili, peculium quadruplex dicitur, profectitiũ, aduentitium,*

D

E

A *caſtrenſe, & quaſi caſtrenſe. Profectitium quod proficiſcitur a patre vel domino filiofamilias vel ſeruo datum. l. profectitia, de Iure dotium, P. l. depoſiti, §. fin. de pecul. P. Aduentitiũ, quod aliunde quam a patre vel eius occaſione filiofamilias quaritur, vel ex propriis laboribus, vel ſucceſſione, vel contractu, vt in l. cum oportet, 6. & l. fin. C. de bonis qua liber. lib. 6. C. tit. 66. l. penul. C. qui teſta. facer. poſſ. cum ſimil.* B *Caſtrenſe, quod a parentibus vel cognatis in militia degenti filiofamilias, donatum eſt, vel quod aliunde ipſe ſibi filiusfamilias occaſione militia ſibi acquiſiuit, quod non fuiſſet quaſiturus, niſi militaſſet, leg. caſtrenſe, 4. & 11. de caſtrenſi pecu. P. Quaſi caſtrenſe eſt, quod filiusfamilias ex publico munere, vel functione publica, vt aduocati, acquiſiuit. Nam & hi militare videntur aduocati, qui induſtria & lingua defendant oppreſſos, l.* C *Aduocati, 14. de Aduoca. diuerſor. iudiciorum, lib. 2. C. tit. 7. Diſtinctio caſtrenſis & quaſi caſtrenſis peculii ab aliis illa maxima, quod in iſtis quaſita ſunt in plena diſpoſitione filiorum familias, vt nihil patri quemadmodum ex aliis, quaratur, nec illa communicentur fratribus, l. 4. de Caſtrenſ. pecul. l. fin. de Collat. bonor. P. l. certum, C. Familia Herciſc. Lege Leonina viris reuerendiſſimis Epiſcopis, presby*D *teris, & diaconis, permiſſum fuit peculium habere quaſi caſtrenſe, & ſibi acquirere non patribus vel auo, in quorum fuerint poteſtate, & vt poſſent de eo libere diſponere, l. Sacroſancta, 34. & l. cum Leonina, 50. de Epiſc. & cler. ſeruata tamen legitima patri vel auo, Nouella 125 cap. 9 adeo & titulus de Peculio clericorum, lib. 3. tit. 25. exſtat.*

b *Clerici enim dicti, quaſi in partem ſeu ſortem* E *domini vocati, can. Cleros, 21. diſtin. can. Clericus, 12. quaſt. 1. cap. cum ſecundum Apoſt. de Prabend.*

c *Idcirco clericis tonſura capillorum fit, qua corona dicitur, quoque reges dicuntur, taleſq; qui ſe & alios regere poſſint. Deraſio porro capillorum demonſtrat Symbolo depoſitionem temporalium, qua reliquerunt, cum ſine proprio, victu & veſtitu contenti eſſe debeant, can. prohibete, 23. diſtinct. melius in can. duo ſunt genera, 12. quaſt. 1. vbi & gloſ. ad verbum depoſitio, aut, capillos paucos qui corona ſeu raſione facta relinquuntur, ſignificare, quod debeant quadam exigua retinere ad vita tantum ſuſtentationem.*

d *Diui Matthai, cap. 6. verſ. 19.*

e *Prima ad Corinth. verſ. 8. Initium vita hominis aqua & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.*

Caput II.

Quotuplex peculium Clerici.

CLerici peculium duplicis generis habere poſſunt, vel ex bonis Eccleſiæ, ſeu C occaſione Eccleſiæ quæſitum, vel aliunde. *a* Si nihil proprii habuerit presbyter, aut ſui patrimonii, quando promotus eſt ad eccleſiaſticum ordinem, & poſtea emerit prædia, ea eccleſiæ eſſe debent. *b* Et quicquid vel ſuo vel alieno nomine de redditibus, oblationibus, vel votis Eccleſiæ contingentibus emerit, *c* & alia, quæ occaſione eccleſiæ acquiſiuerit, id eſt, quæ aliter non acquiſiuiſſet, niſi fuiſſet eccleſiæ præ D poſitus; nam & ea eccleſiæ propria cenſentur. *d* Acquirere vero poteſt clericus alia, aliunde quam ex eccleſia, vel occaſione eius, veluti per paternam vel cognatorum ab inteſtato decedentium ſucceſſionem, vel ex teſtamento donationeve alterius, vel labore proprio, de quibus libere diſponit. *e* De fructibus autem beneficii collecta, num ad proprium & liberum peculium pertineant beneficiati, controuer E ſia videtur eſſe, ob quandam vſurpatam conſuetudinem, per quam quidam putant beneficiatos facere poſſe fructus ſuos perceptos, & illos ad quoſcunque vt alia patrimonialia, transferre iure donationis vel teſtamenti. Verum tutius erit pro conſci-

entia

entia quieta & ſynceta beneficiati, iuxta A iuris præſcripta, inde percepta tanquam ſua aut propria non exiſtimare, neque eadem in alias perſonas quam pauperes, & ad vtilitatem Eccleſiæ ſuæ, diſpenſare. Cum vere ſit magis procurator & diſpenſator, & vſuarius bonorum Eccleſiæ ſuæ, quam proprietarius, aut vſufructuarius. *f*

S C H O L I A.

a *Eoque modo diſtinguitur in cap. quia nos,* B *9. & c. 1. de Teſtam. lib. 3. tit. 26. & in c. 1. de Succeſſionibus ab inteſt. eod. lib tit. 27. in cap. 1. & 3. de Pecul. cleri. in Authent. dicentium, C. de Epiſc. & cleric.*

b *Dicto ca. 1. & 13. de Pecu. cler. li. 3. tit. 25. ca. placuit, 12. quæſt. 13. cap. cum in officiis, 7. de Teſtam. Quia præſumuntur de bonis Eccleſiæ quæſita, quemadmodum mulier vxor aliquid acquirens, præſumitur ex bonis mariti acquiſiuiſſe, & ideo mariti ſunt. l. Quintus Mutius, de Donatio inter vir. & vxor. P. l. etiam, C. eod. tit. 1.* C *Aduerſus tamen hanc præſumtionem, veritatis contrariæ admitteretur probatio. can. ſint manifeſtæ, 2. quæſt. 1. can. 1. & 2. 12. quæſt. 4.*

c *cap. inquirendum, de Peculio clericorum.*

d *cap. quia nos, cap. relatum, c. requiſiſti, de Teſtam. can. Pontifices, 2. q. 3.*

e *c. quia nos, de Teſtam. c. 1. de Succeſſ. ab* D *inteſt.*

f *Hoc ipſum alibi nos diſputauimus, lib. 42. Syntag. m. iuris vniuerſi cap. 7. & proxime diximus, bona occaſione eccleſiæ acquiſita, iure pertinere ad eccleſiam. Vnde ſequitur, vt neq; de his diſponere poſſit, quia de alienis nemo diſponit, tit. de Reb. alien. non alien. C. l. nemo exterus, de Iudæis. C. nemo enim dare poteſt quod non habet. l. traditio, de acq. rerum domin. P. l. nemo plus* E *iuris, de Regul. iur. P. l. ſi vniuerſa, C. de leg. Quare non poterit præpoſitus Eccleſiæ, de bonis eius diſponere, aliter quam ſecundum vſum deſtinatum rebus, cap. 1. & ca. & quia nos, de Teſtam. can. multi ſiquidem, 12. q. 5. can. fin. 12. q. 1. Et ita Panorm. ad c. 1. & fin. de Pecul. cler. tenet, clericos bonorum Eccleſiaſticorum eſſe tantum vſuarios, non vſufructuarios. & ideo non facere fructus ſuos exemplo vſuariorũ, niſi quatenus in eorum neceſſitates proprias expediant. §. 1. de vſu & habitatio. l. 1. & 2. eo. tit. P. Scio diſtinctiones gloſſ. in c. propoſuit ad verbum reſeruari, de offic. ordin. in Sex. & quomodo ſe tueantur ex conſuetudine vt dicitur generali, qui diſſipant bona Eccleſiæ, & transferunt in vſus extraneorum ab eccleſia & proximiorum. Cæterum ipſi qui tam peſſime prophanant ex prætextu opes eccleſiæ, viderint cum ſua conſuetudine quomodo poterunt ſe expedire a iudicio Dei, cuius eſt patrimonium quod edunt & diſſipant, cap. cum ex eo, de elatio. in Sex. Non enim quid fiat ex conſuetudine, ſed quid fieri debet conſiderandum eſt can. gloria Epiſcopi, 12. q. 2. cap. cum cauſam, de Electio. l. ſed licet, de offic. præſid. P. Neque enim factum vſurpatũ, præſcriptionẽ inducit. can. illud, 93. diſt. can. licet, 16. q. 3. nec in talibus, vllus annorum poteſt eſſe præſidio vel defenſionis numerus, can. quod Deo, 33. quæſt. quinta, per rationem, cap. fin. de Conſuetu. Bona Eccleſiæ & fructus beneficii dicuntur, nõ prælati, qui adminiſtrator vel diſpenſator, nõ dominus eſt. Sed ne hic inſtitutionum breuium modum prætergrediar, videbis, quæ ad prohibitionem libere diſponendi de fructibus perceptis a beneficiis tanquam de propriis, tractata apud Panormitanum in repetitione capitis, cum eſſes, de Teſt. Rotam. Deciſ. 86. in nouis, Barbatiam in tractatu de præſtãtia Cardinalium, parte, 1. quæ. 3. Diuum Thomã 2. 2. q. 185. art. 7. Archidia. ad c. ſtatutũ, de Reſcrip. in Sex. vbi & expreſſe tradit, clericos nõ facere fructus ſuos beneficii, qui ſuperſunt deductis expenſis, & allegat cano. 1. 12. q. 3. quem etiã in eodem intellectu notauit Bartholomeus Brixienſis, nã quæ ſuperſunt debẽt pauperibus clerici erogare. Sicq; acquiſita Eccleſiæ ſunt.*

pro ea proviſione reſeruata, ca. epiſcopi, de A *rebus, 12. q. 1. & proinde ſunt vſuarii. Fatetur autem clericos, habito reſpectu poteſtatis diſpenſandi, hos fructus facere ſuos, vt ipſi ſoli poſſint diſpenſare, non alii: ſed tanquam procuratores, id eſt ſua diſpenſationis, non tanquam Dominos. ca. clericos, 12 q. 1. Addere autem non erit valde onerosum, quæ tradit D. Hieronymus ad cap. 5. prioris epiſtolæ ad Timotheum, relata in cano. viduas, 5. & ſeq. clericos 1. q. 2. adde* B *& ca. fin. §. clericos 16. q. 1. Concilium Aquiſgranum c. 107. relatum, in can. ſiquis propter hoc, & ſequent. 1. quæſt. 2.*

Capvt III.

Vnde peculium ſibi parare poſſint clerici.

NOn eſt itaque improbatum vel prohibitum clericis ſecularibus, qui non ſunt profeſſi votum paupertatis, aliunde quam ex Eccleſia acquirere, dummodo ex C licita cauſa & honeſto negotio lucrum procedat. *a* Ex inhoneſto & illicito contra. Quicquid autem homo plus iuſto appetit, turpe lucrum eſt. *b* Quare & clericis inhibitum, ne conductores aut curatores ſecularium rerum ſint. *c* Neue procuratores perſonarum ſecularium pecuniarum cauſa fiant. *d* Ne cauſa lucri, negotientur. *e* Ne tabellionatus officium in ſacris ordinibus conſtituti gerant, *f* ne præponantur D ruptariis, baliſtariis, *g* aut ſimilibus viris ſanguinum. Ne diaconus, ſubdiaconus aut preſbyter, vllam Chirurgiæ partem exerceat, quæ aduſtionem vel inciſionem inducit. *h* Ne ioculatoris vel hiſtrionis artem exerceant, *i* aut carnificum ſeu laniorum vel tabernariorum, *k* aut alia inhoneſta officia. *l* Ex quibus omnibus & ſimilibus prohibitis, clericis acquiſita, non cenſentur nec merentur habere titulum E aut nomen peculii clericalis, cum magis ad cõtumeliam quam honorem Eccleſiæ pertineant. Ideo & clerici ob ea verita officia & lucra inhoneſte quæſita a priuilegio & gradu clericali repelluntur, & deiiciuntur. *m*

Scholia.

a *in Conſilio 4. Carthaginenſi, c. 49. 51. & aliis, vnde ſumti can. 3. clericus victum, & 4. clericus quantum libet, 93. diſt. & in princip. eiuſdem diſtinctionis permittitur clerico, poſt penſum diuini officii ſolutum, ex honeſto artificio victum ſibi parare.*

b *c. 1. ne cleri. vel mona. ſeculari negot. ſe immiſcean. lib. 3. tit. 50.*

c *dicto c. 1. & c. ſecundum inſtituta, ne cleri. vel mona. can. 1. decreuit 88. diſt. can. 1. 2. 3. & 4. 21. q. 3. Scriptum enim eſt, nemo Deo militans implicat ſe negotiis ſecularibus, 2. ad Timothe. c. 2. Neque enim inferior nobilitas militia debita Deo omnipotenti, militia ſeculari, in qua nobiles ab huiuſmodi lucris popularibus & vilibus, abſtinere iubentur, ne militia diligentiam & defenſionem reipublicæ ſegnius, illi intenti, exſequantur. in l. milites noſtros, 31. & l. final. de loc. lib. 4. C. tit. 65. l. ſi ignorans, 50. loca. P. lib. 19. tit. 2. l. milites agrum, 15. de re milita. lib. 49. titu. 16. nouella 116. l. nobiliores, 3. de Commer. & merca. lib. 4. C. tit. 6.*

d *ſacerdotibus, 2. & c. ſed nec 4. ne cleric. vel monach.*

e *c. ſecundum inſtituta, §. ne cleri. vel mona. ca. negotiatorem. 9. cum 5. ſequentibus 88. diſt. c. fi. de vita & honeſta. cleric. vbi & ponitur pœna.*

f *c. ſicut te accepimus, 8. ne cle. vel monach. Poſſunt autem clerici illi, ſecundum Goffredum eſſe notarii Papæ, ca. quidam. 5. q. 1. & epiſcoporum, & Archiepiſcoporum, c. 1. de Symo. non inter laicos.*

g *c. ſententiam ſanguinis, 9. ne cleri, vel mona.* Ruptarii *dici poſſint, qui impetum faciunt in acie, vel machinas bellicas ad muros vel alia rumpenda ſeu frangenda dirigunt, vt baliſtarii, qui olim impetu magnarum machinarum in arcum teſarum ſaxa & lapides magnos aut iacula torquebant & iaculabantur, de quibus Vitruuius lib. 10. c. 16. Vegetius lib. 2. c. 10. De-*

ſcripſit

ſcripſit & Balliſtæ formã Amianus Marcellinus lib. 23. arcus minores erant balliſtæ manu intenſi, ſic & balliſtarij & arcuarij intenſi in l. fin. de iure immunita. lib. 50. P. tit. 6. balliſta habet fuſtem intermedium, in quo extenditur arcus, arcus ſine illo fuſte eſt. Prohibetur ars balliſtariorũ contra Chriſtianos, in c. vni. de ſagittariis lib. 5.

h *dicto cap. ſententiam ſanguinibus ne cleri. vel monach. Eccleſia enim & eius clerici, alieni eſſe debent ab omni crudelitate &* B *effuſione ſanguinis, & tantum abeſt, ne poſſint præfici fundentibus, vt neque ipſi iuſtæ ſententia mortis vel fuſionis vel abſciſſioni membri intereſſe debeant, vel conſentire, vel ſubſcribere. dict. c. ſententiam, c. clericis, ne cleri. vel mona. ſecula. nego. ſe immiſce. c. ex clericis, de exceſſib. prælator. c. in Archiepiſcopatu, de Raptor. imo, nec dare de fundendo, etiam ſi fundendus ſit, conſilium. can. illud. 23. quæſt. 4.* C

i *c. 1. de vita & honeſta. cler. in Sex. lib. 3. titu. 1. c. cum decorem, 12. eo. tit. apud Gregorium.*

k *Clem. fi. de vita & honeſta. clerico. lib. 3. Clement. titul. 1.*

l *c. clerici officia, 15. de vita & honeſta. cleri.*

m *vt liquet ex c. 1. de vita & honeſt. cler. in Sext. & in Clementinis & aliis iuribus proxime citatis c. ex literis, de exceſſib prælat. cap. clericis, ne clerici. vel monach.* D

CAPVT IIII.

Quorum clericorum peculium dici poſſit.

CEterum non omnes clerici peculium habere poſſunt, cuius modi illi, qui [illegible] regulam in monaſteriis profeſſi ſunt. *a* Siquidem in illa profeſſione tria vota expreſſe emittunt & profitentur, ſe [illegible] in perpetuum caſtitatem, obedientiam, & paupertatem. *b* Poſſunt E tamen ex licentia prælati ſui, habere adminiſtrationem peculii: nempe vel ad vtilitatem monaſterii, vel ad ſe ipſos alendos. *c* A[illegible] monachus proprium habens, ſi non renuntiauerit proprietati ante mor- A tem, ſepultura priuatur, etiam ſi ſit canonicus regularis, *e* quemadmodum & talis dum viuit, ex monaſterio eſt eiiciendus. *f*

SCHOLIA.

a *c. monachi, 2. & ibi Panor. de Stat. monach. lib. 3. tit. 31. neque enim proprium habere poſſunt, ca. non dicatis, 12. q. 1. ca. 1. 18. q. 1. ca. monacho, 27. q. 1.*

b *c. cum ad monaſterium, 6 de Stat. mona. clem. exiui, de verbor. ſignif.*

c *c. inſinuante, qui cleri. vel vouentes, &c. Quicquid lucratur monachus etiam apoſtata, monaſterio acquirit, ca. abbates, 18. q. 2. l. Deo nobis, & authen. ingreſſi, C. de epiſ. & cler. Sic ſucceſſiones, quæ monachis Apoſtatis accidunt, relinquuntur vt quæſita monaſterio, nouella 123. c. 41. l. vt non liceat parentibus, hodie excuſſa, num. 55. §. fi. de epiſcop. & cleri. Et quamuis etiam* C *vetante monaſterio, monachus acquirat ſecundum Innocentium per l. etiam, de acquir. rerum dom. P. attamẽ, ſi monachus fuerit eiectus a monaſterio, ei non acquiret, nec illi. Et exiſtimat Innocentius, cum eo contractum factum non valere, niſi dicamus eſſe inn. illud quæſitum epiſcopo, a cuius iuriſdictione nõ eſt abſolutus, vt refert Summa Roſelis, in verbo religio. 1. numero 1. Innocentium aliquando ſenſiſſe.* D *Ego tamen potius arbitrarer quæſitum principi ſecularis, vt tituli, de bonis vacantib. lib. 10. C. tit. 10.*

d *dicto c. cum ad monaſterium, & c. 2. & cap. ſuper quodam, 4. de Statu monacho. Et ſepeliri talis monachus proprietarius in ſterquilinio iubetur, in dicto c. cum ad monaſterium.*

e *dicto cap. ſuper quodam de Sta. monach.*

f *dicto c. cum ad monaſterium. de Stat. mon.* E

CAPVT V.

Effectus diſtinctionis peculii clericorum.

VTilitas & effectus diſtinctionis peculii clericalis erit, vel maxime in eo, vt clerici de his, quæ intuitu propriæ perſonæ

ex bonis paternis vel aliorum ſucceſſione, A
aut artificio proprio, vel donatione aliquorum, adepti ſunt non habito reſpectu ad Eccleſiam ſuam, poſſint libere diſponere: de illis autem, quæ ex Eccleſia vel occaſione Eccleſiæ poſſeſſæ ab aliis perceperunt, non poſſint libere teſtari. Sed Eccleſiæ teneantur relinquere. *a* Quare nec canonicus habens præbendam diſtinctam in Eccleſia, cum talis dicatur habere adminiſtrationem, non poterit etiam iure teſta- B
ri de fructibus perceptis ex illa præbenda, *b* poterit tamen, dum viuit, intuitu eleemoſynæ de his donare. *c* Poſſet & quis tantum de bonis Eccleſiæ legare, quantum ei contulerit. *d* Eſt & alius effectus peculii, vt conueniat eos Eccleſiæ bonis ſuſtentari, quibus non ſunt propria bona, alias non: quibus propria & parentum ſufficiunt. Nam ii, ſi bona Eccleſiæ accipiunt, iudicium ſibi manducant, & bibunt, & ſa- C
crilegium committunt. *e*

S c h o l i a.

a *c. 1. c. quia nos, 9. c. relatum, 2. §. cæterum, c. requiſiſti, 15. §. illud, de teſtamen. ca. 1. & 2. 12. q. 1. c. 1. & 3. de pecul. cleric. c. 1. de ſucceſſ. ab inteſta. authen. licentiam, & l. Sacroſancta, de epiſco. & cleric. nouella 131. cap. 17.*

b *dicto c. relatum, 12. de Teſtam. Innoc. in c.* D
nonum genus, de decimis, vide Chaſſaneum ad §. 5. ad verba, & au regard des biens meubles, *num.* 29. des ſucceſſions des baſtards, *in conſuetudinib. Burgund. Dico porro, ipſo iure non poſſe teſtari, vt excludam conſuetudinem, de qua in gloſ. ad c. fi. de offi. ordina. in Sex. Infertur autem, quod ſi canonicus habeat diſtributiones quotidianas, tantum quæ dantur pro ſtipendio perſonali pro ſingulis horis, quod* E
de illius quæſitis poteſt teſtari, tanquam de quæſitis pro labore diurno, vt in c. 1. de cleric. non reſident. in Sex. ſicut & mercenarius poteſt diſponere de his, quæ illi data ſunt pro ſtipendiis & labore in Eccleſiam collato. diſt. 1. c. quia nos, & c. relatum, de Teſt. quia hæc dantur principaliter, non ratione Eccleſiæ, ſed ratione ſeruitii perſonalis, idipſum dicitur de his quæ lucratur presbyter promiſſis dicendis, quæ pro ſeruitio perſonali videtur acquiſiuiſſe. Panor. ad c. cum in officiis, de Teſtamen. Contrarium in rectore etiam Eccleſiæ ſeu curione, qui nec reditus, nec oblationes, nec vota prætextu Eccleſiæ facit ſua propria, ſed omnia cedunt in vtilitatem Eccleſiæ ſecundum Panor. ad c. inquirendum de peculio. cleric.

c *c. ad hoc, de Teſtamentis.*

d *ca. ſiquis qualibet, 12. q. 2. ſi epiſcopus, 12. quæſt. 5.*

e *ſunt verba diui Hieronymi in c. 5. prioris epiſtolæ ad Timotheum, relata in ca. clericos autem, 6. 1. q. 2. Iunge ca. paſtor Eccleſiæ. 7. & ca. ſiquis propter hoc eadem 1. q. 2. & can. illi qui, 12. q. 1.*

DE PRÆBENDIS SEV BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

a Tit. XXVII.

a *Agitur de beneficiis titulo de Præbendis lib. 3. Decret. tit. 5. & in Sexto Decret. lib 3. tit 4. & lib. 2. Clem. tit. 2. & in Extraua. eo pertinet titulus vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur lib 3. tit. 12. in Decretalib. Gregorii nouella Iuſtinia. 3. vt determinatus ſit numerus clericorum ſanctiſſimæ maioris Eccleſiæ & cæterarum Eccleſiarum Conſtantinopolitanarum. De menſura ordinandorum clericorum Nouella. 16.*

Caput I.

1 *Continuatio.*
2 *Quid ne beneficium Eccleſiaſticum.*

Beneficium Eccleſiaſticum, *a* ex cultu diuino & bonis temporalibus conſtãs, 1
b inter iura & res Eccleſiæ annumeratur. *c* Et hoc etiam vocatur, ſacerdotium, *d* Eccleſiæ *e* ſanctuarium. *f*

Definitio eius erit, beneficium Eccle- 2
ſiaſticum

ſiaſticum, eſt diſtincta, & ſpiritali muneri A
coniuncta, *b* iurium Eccleſiaſticarum portio, certis ædibus ſacris *i* in hoc aſſignata, vt perpetuo, *k* per clericos, *l* ad vitam vtenda, clerico legitime *m* conferatur.

SCHOLIA.

a *Beneficii nomen, hic ad Eccleſiaſticum reſtringitur, quod alioquin latius patet & pertinet ad profana, quæ liberali largitione quæpiam aliquibus conferunt, vt in l. fi. de* B *conſtitutioni. princ. ℣. generaliter enim beneficium ex Seneca definitur, in §. 1. in quib. cauſ. feudum amittat. in vſibus feudor. vt ſit, beneuola conceſſio, tribuens gaudium capientibus, capienſque tribuendo in id, quod facit prona voluntate, & ſponte parata. facit cap. 1. de donat. De beneficiis ſeu Sacerdotiis tractarunt ex profeſſo Ioannes de Selua, Eguinarius Baro. Ioannes Coraſius, & Franciſcus Ouare-* C *nus. lib. de San. miniſteriis Eccleſiæ.*

b *ca. ſiquis obiecerit 1. q. 3. ca. nemo, de Conſec. diſt. 1.*

c *ita beneficium dicitur in c. 1. de regul. iur. in Sext. cap. cum in cunctis, §. 3. de Electio.*

d *c. penul. ne præla. vices ſuas. c. 1. de Conceſſio Præbend. Sic & legitur inter Ethnicos fuiſſe templis & ſacerdotibus & cultui diuino illorum aſſignatos certos reditus, quæ* D *ſacerdotia quoque dicta, vt apud Liuium li. 9. & meminit l. 1. ad legem Iul. de Ambit. ℣. l. vitricus, 6. de dona. inter vir. & vxor. ℣. cum ſimil. Frequentius tamen in iure pontificio ſacerdotiū pro ordine presbyteratus ſine reditibus, vt in c. tranſlato, de Conſtitut. c. nemo, de Elect. in Sex.*

e *c. fin. ne præla. vices ſuas, & c. tit. de conceſſ. præb. vel Eccleſiæ non vacantis.*

f *c. conſuluit, de iure patronatus.* E

g *niſi enim diſtinctio fiat in præbendis, & aliis beneficiis, nomen beneficii Eccleſiaſtici non obtinent. c. ex parte Agaſtenſis, de conceſſ. præben. quomodo autem fuerint diſtinctæ beneficii partes, vide in can. 1. 13. q. 1.*

A h *Duo ſunt, ex quibus conſtat beneficium, nempe officium diuinum, & prouentus, vt homo anima & corpore. ca. ſiquis obiecerit, 1. q. 3. & propter officium dicitur beneficium c. fin. de reſcrp. in Sex. vt priuari mereatur beneficio, qui diuinum non exſequitur officium, c. paſtoralis, de appellat. ca. eos, & ca. ſiquis ſacerdotibus 81. diſt. ca. eos qui poſt diaconatum, 23. diſt. cum ſimilib. & proinde omnis nundinatio ſeu* B *pactio repellitur a legitima poſſeſſione beneficiorum, eo quod beneficia contineant munus ſpiritale, in quo committatur Simonia, dicto ca. ſiquis obiecerit, 1. q. 3. & per c. fin. de pact. & toto titulo de Simonia. Hinc quoque fit, vt canonicatus diu non poſſit eſſe ſine præbenda, ſeu ſine fructibus. Ex quo enim tempore quis facit officium, non debet carere beneficio. c. relatum, c. dilectus, de præben. c. cum ſuper quæſtione,* C *de conceſſio. præben. Alioquin ſimpliciter canonicus creatus ad effectum obtinendi gratiam præbendæ, donec fuerit præbēdam conſecutus, non dicitur beneficiatus, Rota Deciſ. 445. de præbend. in nouis. Staphileus in prima forma gratiarum exſpectatiuarum. Panor. ad c. cum Martinus, de conſtitutio.*

i *ca. Eccleſias, 13. q. 1. ca. nemo, de Conſecr. diſt. 1. Quare beneficium requirit aſſiduitatem beneficiati, ſeu reſidentiam, vt in ea* D *Eccleſia, in qua intitulatus eſt, inſeruiat officio diuino, c. quia nonnulli, c. ex parte, c. conquerente de cleri. non reſidentib. ca. ſanctorum, 70. diſt. cum ſimil. etiam ſi magnum ſit beneficium veluti ſi cardinalitius, c. 2. de cleri. non reſidentib. vel exiguū ſeu modicū, c. ad hæc, de præb. c. quia nōnulli, & c. quia in tantum, de cler. non reſident.*

k *Verbum hic perpetuo intelligitur, id eſt* E *quandiu vixerit is, cui cōfertur beneficiū ſicut & perpetuū explicatur in l. 1. pro Socio, ℣. Quocirca nec beneficia poſſint conferri in titulū ad tempus, neq qu[illegible] poſſidēt, cogi poſſūt ea quād[illegible] vixerint [illegible], vel cedere. c. vnic. de capel. [illegible] c. in Sex.*

Aa 2

ca.ſatis peruerſum, 56. diſt. ca. praterea, 55. diſt. quanquam is fiat inhabilis ad officium ex cauſa ægritudinis, vel ex alio caſu ſuperueniente ſine culpa ſua. non enim ideo exuetur ſuo beneficio, ſed aliquando recipiet coadiutorem, c. fi. de cleri. ægrot. ca. ſcripſit, ca. quamuis triſte, 7. q. 1. quia nec matrimonium ad tempus contrahi poteſt, c. fi. de conditio. appoſitis. a quo ad matrimonium ſpiritale, receptum eſt argumentum. in ca. ſicut vir, 7. q. 1. ca. ſicut 21. q. 2. c. 2. de translat. epiſc. verbum etiam, vtenda, in finitione ad. ectum, indicat, ad vitam beneficium concedi. nam morte vſuarii & vſufructuarii exſtinguitur vſus & vſusfructus. l. 1. quib. mo. vſusfruct. amittat. c. finitur. de vſufruct. Quod autē beneficiati, ſint beneficiorum vſuarii vel ad ſummum vſufructuarii, iam diximus proximo ſuperiori titulo, de peculio clericorum.

l *Non poſſunt beneficia Eccleſiaſtica iure cōmuni, aliis quam clericis dari, ideo non cōceduntur laicis, c. 2. de inſtit. c. cum adeo, de reſcrip. c. ex literis, de translat. Ex diſpenſatione tamen ſummi Pontificis, poſſet laicus beneficium habere, vt dicunt Innocentius & Panor. ad c. quanto, de Conſuet. gloſſa in ca. bene quidem, 96. diſt. Ioannes de Selua tracta. de benefici. parte. 1. q. 7. num. 8. Quo caſu opinor tamen non poſſe laicos ea, quæ clericorum ſunt vſurpare officia, ſed tantum fructus percipere, & curare debere per alios clericos officia diuina debita beneficio exſequi, vt dicimus quando diſpenſatur cum non idoneo ad beneficium, in c. licet canon, & c. commiſſa, de Electio. in Sex. c. 2. de ata. & qualita.*

m *legitime, id eſt canonice, iuxta præſcripta iuris canonici, c. 1. de regul. iur. in Sext. non ſimoniace, ſed pure, ſimpliciter ſine cōditione, pactione, aut commodo temporali accepto. vel dato, loco eius, can. ſi quis dater, 1. q. 3. c. ex parte, in 1. de offic. delega. c. conſulere, de Simon. cum ſimilib.*

Capvt II.

1 *Diuiſiones beneficiorum.*
2 *Et ſubdiuiſiones.*
3 *Et ſuperdiuiſiones.*
4 *Et ſequentibus.*

A Beneficiorum Eccleſiaſticorum, alia dicuntur proprie beneficia, alia improprie. Beneficia proprie, dicuntur ea, quæ ſigna ſeu qualitates habent, quæ poſita ſunt in finitione beneficii: contra improprie beneficia, ea quæ non habent. *a*

B Beneficia proprie rurſum, ſubdiuiduntur primo loco, in maiora & minora. Maiora ea, quæ maioris ſunt dignitatis, vel quæ pluribus abundant. Minora, quæ relatione facta ad alia maiora, eis ſunt inferiora, vel ratione dignitatis, vel ratione reddituum. *b* Secundo beneficiorum alia habent curam animarum ſibi annexam, alia non habent. *c* Cura autem animarum dicitur adhærere beneficio, dupliciter. Primum, quando beneficii præfectus tenetur certis perſonis nempe parochianis præbere ſacramenta Eccleſiaſtica, proponere verbum Dei ſeu prædicare, & confeſſiones audire. *d* Dehinc cum cura dicuntur beneficia, intuitu certæ iuriſdictionis contentioſæ, quæ illis adhæret. *e* Non curata vel ſine cura, dicuntur ea, quibus illa non adhærent, ſimplicia dicta, horis canonicis dicendis tantum obnoxia. *f*

C

D Tertio, beneficiorum alia ſunt regularia, alia ſecularia. Regularia ſunt, quæ per perſonas regulares ſolita ſunt regi & teneri, & quæ non niſi regulam aliquam, confeſſis tamue ordinis, profeſſis, vel ex fundatione vel ex conſuetudine conferri debent titulum. Contra ſecularia, quæ per clericos ſeculares ſolita ſunt teneri, & quæ non niſi ſecularibus, vel ex fundatione, vel ex præſcripta conſuetudine conferri debent. *g* Et ex his tertius beneficiorum modus mixtus efficitur, commendæ nomine.

E Commendata autem hic vocamus beneficia, quæ a Summo pontifice dantur ſecularibus cum regularia ſunt: aut cum ſecularia, dantur regularibus in perpetuum poſſidenda. *h*

Qvarto

4 Quarto † beneficia ſecundum diſtin- A
ctionem Pragmaticæ ſanctionis & concordatorum Gallicorum, dicuntur Quædam villæ muratæ, ſcilicet oppidorũ muris cinctorum, quæ requirunt ſibi præponi præfectos ſeu clericos ſaltem graduatos in aliquo iurium: Alia ſunt non villæ muratæ, quæ & aliis clericis non graduatis, alioquin tamen idoneis, conferri poſſunt. *i*

5 Quinto, † beneficiorum alia collegia- B
tæ Eccleſiæ, ſeu collegialia, alia ſimplicia, non collegialia. *k* Collegiata Eccleſia eſt, in qua tres vel plures clerici ita ordinantur cum auctoritate ſuperioris, vt corpus vnum faciant, vel collegium, cum vno ſigillo & ſyndico. Non collegiata, in qua vnus, tres vel plures non ita ordinantur, aut quibus eadem non conceduntur. *l* Collegiatæ rurſum Eccleſię, vel regulares, vel ſeculares ſunt, illæ ſeculares vel abſolute C
collegiatæ, vel capitula, *m* vel cathedrales: *n* iſtæ vel conuentuales vel cœnobia vel monaſteria dicuntur, *o* vel regulares Eccleſiæ.

6 Sexto, † diuiduntur beneficia in eã, quę habent dignitatem, quæ habent perſonatum, quæ officiũ, quę adminiſtrationem, quæ præpoſituram. *p* Dignitas in ſpecie beneficii, *q* dicitur facultas adminiſtrandi in aliqua Eccleſia cum aliqua iuriſdictio- D
ne. *r* Perſonatus conſiſtit in prærogatiua ſedis & aliorum ſine iuriſdictione. *s* Officium, eſt Eccleſiaſticarum rerum adminiſtratio ſine iuriſdictione, cuiuſmodi eſt officium ſacriſtæ, *t* cuſtodis. *v* Et in conuentualibus Eccleſiis, officiũ eleemoſynariæ, cellariæ, ſacriſtiæ, *x* etiam officium ab efficiendo obſequium & ſeruitium quoddam in Eccleſia honeſtum. *y* Adminiſtratio vero, eſt ſpiritualium & temporalium, E
vt in prælaturis & beneficiis curã animarum habentibus. *z*

S c h o l i a.

a *vide Panorm. conſil. 47. incipiente illud quæritur, an in literis, Anchara. ad cap. 1. de reg. iur. in Sext.*

b *cap. penultim. de verb. ſignific. ca. maioribus de præben.*

c *ca. cum ſingula. de præben. in Sext. cap. de multa, eod. tit. apud Gregorium c. cum ſatis. de offic. archid.*

d *Clement. dudum. §. verum, de ſepult. ca. de ſepult. apud Greg. ca. 2. de paroch.*

e *vt in c. execrabilis. §. fin. de præben. in Extrauag. comm.*

f *cap. fin. de præbend. apud Greg.*

g *Hinc axioma, regularia beneficia, regularibus, ſecularia ſecularibus eſſe conferenda. c. cum de beneficio. de præbend. in Sex. ca. cum ſingula eo. de præb. in Sex. Clem. 1. de elect. §. volumus. de collatio. in concor. Docebit autem num beneficium ſit regulare vel ſeculare ipſa beneficii erectio ſeu fundatio, quando in ea dicitur, vt per regulares vel ſeculares regatur. gloſſ. ad §. idem ordo, ad verbum,* regularibus, *de collatio. in Pragma. ſanctio. Ioannes de Selua. in tracta. de beneficio, in 1. parte. qu. 4. nu. 13. De hinc & contra fundationem, ſi præſcriptio mutauerit natiuam beneficii qualitatem, ſi lapſu 40. annorum ſeculare beneficium fundatione regularibus conceſſum fuerit, & ab iis legitime ſeu pacifice poſſeſſum: vel contra, ſi regulare a ſecularibus, dict. cap. cum de beneficio. Et Rota deciſio. 32. incipiente, fuit dubitatum, in nouis. Ioannes Staphileus tractatu de literis gratiæ, forma 8. Cum alioquin iura Eccleſiaſtica præſcribantur per ſpatiũ 40. annorum inter perſonas Eccleſiaſticas & Eccleſias. ca. de quarta. de præſcriptio. ca. cum Eccleſia, de cauſa poſſeſſio. & proprieta. Cæterum ſi perſonæ poſſeſſoris beneficii qualitas repugnet qualitati requiſitæ per fundationem, requiritur vt perſona, quæ alterius eſt qualitatis, habeat titulum, ſcilicet inſtitutionem & bonam fidem, aliter non mutaretur qualitas beneficii in fundatione definita, neque locus eſſet præſcriptioni. ca. vigilanti. de præſcript. quod late*

explicat Rebuffus ad §. volumus, ad verbum regularia, de collatio. in concorda. A

h *commendata dicuntur data in commendam & non in titulum beneficia, vel ratione qualitatis perſonæ beneficii cui datur, vel beneficii quod datur, cum non poteſt ita concedi ordinario iure per inſtitutionem, ſicque hic commode accipitur. Alio namque modo & in commendam dari dicitur beneficium, quãdo propter incompetentiam beneficiorum, duo beneficia iu-* B *re communi vnus tenere non poteſt: ideo vnum datur in titulum, aliud commendatur. ca. qui plures 21. q. 1. c. nemo deinceps, de Electio. in Sex. vbi gloſſ. ad verbum cõ*mendare, *plura notauit de commenda. Commendantur autem Eccleſiæ dupliciter, aut in vtilitatem commendatarii, aut ad vtilitatem Eccleſiæ. Quando ad vtilitatem Eccleſiæ datur, titulus non datur commendatario beneficii, ſed cuſtodia, a* C *qua remoueri poteſt commendatarius. contra quando datur in vtilitatem perſonæ. Gomes ad regulam cancellariæ de publican. reſigna. qu. 4. & ad regulam, de triennali poſſeſſor. q. 5. glo. ad § licet, ad verba,* euidenti cauſa, *de electio. in pragma. ſanctio. de commendatariis non beneficiatis, multa nos diximus. lib. 15. Syntagm. c. 38. vide & de commendis beneficiorum Rebuffum in tract. de pacif. poſſeſſ. nu. 35.* D *36. & 37. & ſeq. vſque ad 48. vbi late de cõmendis extraordinariis olim ad vitam: & de ordinariis ad ſex menſes.*

i *§. ſtatuimus 2. de collat. in concordia. §. in Eccleſia. de collat. in pragmat. ſanctio. vide que diximus. libr. 17. Syntagm. ca. 13. nu. 11. & 12.*

k *Obſeruatur horum differentia. in cap. nobis, de iure patronatus.*

l *c. dilectus, de exceſſib. prælator. requiritur* E *& ſuperioris auctoritas in collegio legitimo & probato conſtituendo. l. 1. de colleg. illeg. In hoc permittitur habere arcam communem, corpus & ſyndicũ, exemplo Reipublicæ, l. 1. quod cuiuſque vniuerſitatis* A *nomine P. Tres faciunt collegium, capit. primo, de elect. l. Neratius. de verbor. ſignificat. P. inde Capella. Simplex beneficium eſt, in qua duo vel tres ordinantur, non vt corpus faciant, ſed vt in officio diuino ſe condiuent. vt in capit. vt quiſque de vita & hon. cler.*

m *c. capitulum, de reſcrip.*

n *quia ibi epiſcopus habet ſedem, ibique caput, & concilium eius & collegium, cor-* B *pus, ca. nouit, 4. & cap. quanto, de his quæ fiunt a prelat. ſine conſen. cap.*

o *ca nobis, de iure patron. ad c. edoceri, & c. capitulum. de reſcript.*

p *Mentio horum omnium fit. in capit. 1. de conſuetud. in Sext. cap. ſi is, cui 39. de pre[illegible] in Sext. cap. de multa, eod. tit. apud Grego. c. exſecrabilis, eod. tit. in extrauag. Ex[illegible]cat autem Panorm. ad c. de multa, & Archid. ad d. c. de conſuet. in Sext.*

C q *Id eſt, prout differt ab aliis. Alioquin dignitas in generali acceptione accipitur, pro omni præeminentia, vt colligitur ex c. ad aures, de reſcript. & notat glo. ad c. quia nonnulli, de cleric. non reſident.*

r *Gloſſa & Archidiac. ad ca. 1. de conſuet. in Sext. dicitur & illa dignitas, quæ aliis præeſt, prelatura. c. 2. de iudi.*

s *Archid. ad d. c. capit. 1. de conſuet. eodem ad cap. de multa, de præbend.*

D t *cap. 1. de offic. Sacriſtæ.*

v *c. 1. de offic. cuſtod. vide Ioannem de Selua, tract. de beneficio. par. 1. q. 2.*

x *gloſſ. ad Clem. ad hæc, ad verbum officius, de ſtat. monacho.*

y *vt titulis de offic. Archidia. de offic. Archipresbyteri, &c.*

z *Beneficia cum adminiſtratione, ſunt prælaturæ, vt colligitur ex c. ex tuo 11. §. 1. & ibi gloſſ. ad verbum ipſos, de cleric. non re-* E *ſidentis. Tradit & Geminia. quod omnis, qui habet in titulum beneficium ſimplex, cui ſit aſſignata certa dos, dicatur habere beneficium cum adminiſtratione. Sic etiam qui habet præbendam diſtinctam in Eccleſia, dicetur habere beneficiũ cum adminiſtra-*

miniſtratione, vt in c. relatum in 2. de teſtamen. Qui tamen habet tantum præbendam in diſtributionibus, quæ ſunt ratione ſingularum horarum, non dicitur habere beneficium cum adminiſtratione, ſed veluti pro labore ſtipendium, diciturq; ſimpliciter & perſonaliter beneficiatus, ſic & diſtinguit gloſſ. ad ca. præſenti ad verbum reſeruari. de offic. ordinarii. in Sext.

CAPVT III.

1 *De nominatis & innominatis beneficiis.*
2 *Præbenda quid, & diuiſio.*

1 SEptimo, † beneficiorum alia dicuntur innominata, alia nominata. Innominata ſunt, quæ remanēt in ſolo generali nomine beneficii, nec tranſeunt in propriam tituli cuiuſquam. Nominata, quæ habent proprium nomen & titulum. *a* Inter innominata ſunt proprie præbendæ, & canonicatus, vel affinia innominatis, quæ proprie beneficia non ſunt, quamuis & præbēdæ generali nomine beneficiorum contineantur. *b*

2 Annotandum tamen eſt, † generali nomine præbendæ contineri certam ex Eccleſiæ fructibus portionē acceptam, quæ nullam habeat notā beneficii: & eſſe præbendam temporalem. *c* Alio autē modo præbendam pro omni genere beneficiorum accipi poſſe. *d* Eo quod antiquitus, portio præbebatur clericis eccleſiis inſeruientibus, ex reditibus Eccleſię, cui intitulati ſeu inſcripti erant: ratione cuius portionis regulatæ, canonici dicti fuerūt. *e* Eadem & ratione, qua omnia beneficia diuiſionem acceperunt, & fuerunt in illis certi reditus præpoſitis commiſſi, *f* præbendæ & dici poterunt, quemadmodū & portio Eccleſiaſtica, aliquando & præbenda. *g* Dicitur & tanquam ſpecies beneficii præbenda & canonia, *h* ſine alio proprio nomine quam cōmuni Eccleſiæ, cuius ſunt præbendæ & canoniæ plures. Ita rurſum Eccleſiarum præbendas, vel ſimplices vel canoniales dicuntur. Simplex præbenda

A eſt, ius ſpiritale recipiendi certos prouentus, in eccleſia collegiali, competēs ob diuinum officium, cui prębendatus inſeruit, *i* debita clericis ſecūdi ordinis eius Eccleſiæ. Canonialis eſt, quæ debetur clericis primi ordinis Eccleſiæ collegialis, *k* qui in Cathedrali dicūtur fratres Epiſcopi. *l* Eſtque ius ſpiritale percipiendi certos prouentus in Eccleſia collegiali, competens ob diuinum officium, cui præbēdatus deſeruit, B cum ſtallo ſeu ſede honorabili in choro, & voce ſeu iure dicendi ſententiam in capitulo: *m* dummodo canonicus fuerit ſubdiaconus & pubes. *n*

3 Præbendarū † prouentus ſunt in triplici diſtinctione: nam quidam conſiſtunt in victualibus & manualibus dictis, diſtributis tantum his, qui interſunt in horis certis diuinis officiis: *o* neque dantur abſentibus quantumuis de non reſidendo priuilegia- C tis, *p* etiam ſi fauore ſtudiorum pro præſentibus habeantur. *q* Dehinc ſecundo, præbendæ nomine dantur diſtributiones quotidianæ, ſeu diaria, alicubi, aut ſingulis hebdomadibus, aut vno quoq; menſe, in pane, aut vino, aut pecuniis, quæ etiam dantur abſentibus priuilegiatis: quo nomine differūt a ſuperiori genere diſtributionum. *r* Sunt & tertio loco aliæ præbendæ, quæ ſingulis annis ſeparantur. *ſ* Mi- D ſcentur & concurrunt aliquando iſta diſtributionum genera, ita vt præbendæ vel canoniæ, vltra annuos diſtinctos fructus, quidam dentur vltra ex menſa, vt dicunt communi. *t* Et alia vltra, certis horis præſentibus, & qui interſunt horis diuinis & officiis, diſtribuantur.

4 Canonicatus, † quāuis dicatur ius ſpiritale, habet tamen officium ſtallū in choro & vocē in capitulo. *v* Ideo nec diu cano- E nicatus poteſt eſſe ſine præbēda, *x* aliquādiu tamen ſine ea eſt. Et proinde canoniæ, ſeu canonicatus ponūtur duæ ſpecies: vna, quæ non cohæret præbendæ, ſed per ſe ipſam aliquandiu ſine ea ſubſiſtit. *y* Altera quæ cohæret. *z* Illa, quæ non cohæret,

creari ſolet a ſummo Pontifice extra numerum canonicatuum ſeu præbendarum, ad habendam primo poſtea vacaturā præbendam, quæ non debetur in eadem Eccleſia, in qua creatur, niſi canonicis. *aa* Dicitur & ius ſpiritale de nouo creatum, *bb* cum affectatione præbendæ primum vacaturæ. *cc* Obſeruandum & hic erit inſuper; ius hoc canonicatus creati, conſiſtere ex his, quæ quis cōſequitur in adeptione poſſeſſionis eius canonicatus, nempe primum, vt poſſit legere Euangelium in ſua hebdomada. Secundo, vt poſſit intereſſe electioni epiſcopi, & aliis tractatibus capitularibus. Tertio, vt domū obtineat, quæ non ſolet, niſi canonicis aſſignari. Quarto, vt ad oſculū pacis cum aliis canonicis admittatur. *dd* Quinto, vt lectiones legit in Eccleſia. *ee* Sexto, vt reſpōſoria & alia cantet in Eccleſia. *ff* Septimo, vt vbi in canonicum receptus fuerit, ſtatim fruatur diſtributionibus quotidianis, & quam citius fieri poterit, prouideatur illi de præbenda. *gg*

Eſt autem alia ſpecies canonicatus, qui creatur tantum de nouo in aliqua Eccleſia, ad effectum obtinendi dignitatem, adminiſtrationē, perſonatum vel officium, quæ non ſolent dari, niſi canonicis actu; dicitur canonicatus honorarius, & canonicatus in herbis: *hh* canonicus eius canonicatus, præceditur ab aliis canonicis præbendam habentibus, *ii* neque ſolet is dari iudex delegatus a ſummo pontifice, vel eius legato, *kk* vt ſolent cæteri canonici præbendati, *ll* niſi forſan creatus fuiſſet canonicus cum plenitudine iuris canonici, & cum reſeruatione præbendæ. *mm* Hic enim hoc modo creatus canonicus, differt a canonico creato tātum ad effectum obtinēdi dignitatem vel officium, vel adminiſtrationem, cui non eſt dignitas ita affecta, vt alteri conferri non poſſit, cum vacabit: licet aliud videatur ratione canonicatus. *nn* Quocirca canonicus tantum honorarius, nō dicitur habere proprie be-

A neficiū. *oo* Et proinde, ſi is [illegible] beneficium aliquod impetret, non ten[illegible] de eo canonicatu mentionem in im[illegible]tione agere. *pp* Nec tenetur in ea E[illegible] vbi creatur, & ex qua nihil recipit, r[illegible]re. *qq* Nec conſequitur alias quam [illegible]ſuetas diſtributiones, nec intererit a[illegible] capitularibus. *rr*

Super diuiſione vero rurſum dicem[illegible] præbendam aut ſacerdotalem, aut non ſa-

B cerdotalem eſſe, *ss* aut integram, aut dimidiatam: *tt* & aliquam dici beneficiu[illegible] aliquam non. *vv*

S C H O L I A.

a *Quemadmodū conuentiones dicuntur innominatæ, quæ generali titulo & nomenclatura cōtinentur ſub ſpeciebus do vt d[illegible],*

C *do vt facias, facio vt des, facio vt facias. l. naturalis. per totam, de preſcript. verbis. P[illegible] nominatæ, quæ vltra nomen generale conuentionis, aliud propriū, a quo nuncup[illegible]ntur, nacta ſunt, vt emtio, venditio, locatio, & c. l. iuriſgentium, de Pact.*

b *c. dudum, de præben. in Sex. ca. ex mu[illegible], ca. ſi quis dator, 1. q. 3.*

c *quæ omnino non eſt beneficium, vt dicemus paulo poſt, de qua non agitur in bene[illegible]-*

D *rum materia: ſicut & præbendæ nom[illegible] poteſt intelligi annona prophana, a[illegible]bus perſonis debita, vt quæ militibus [illegible]abatur & alias l. dimittit 19. de teſtib. [illegible]r, 22. P. tit. 5. ibi.* item qui exercit[illegible] præbendam conduxerit. *Et apud C[illegible]rum. libr. 5. Variar. epiſtol. 39. & lib[illegible] epiſtol. 42. vbi, & in ſingulari legitur præbenda præbendæ. pro eo, quod apud a[illegible]gitur in plurali præbendæ præbendarum,*

E *vt apud Gellium, libr. 15. c. 14. vide A[illegible]ciatum lib. 2. Parerg. ca. 33.*

d *vt titul. de præbend. & titul. de conceſſ[illegible] præbend.*

e *can. ſecundo. 70. diſt.*

f *can primo, 13. q. 1.*

g *can præter hoc. §. 1. 32. diſtinct.*

h *can. ex multis, & can. ſi q[illegible], 1. [illegible]*

[illegible]

i *nota ad c.cum Martinus, de conſtitutio. & cap.fin.de prabend.*

k *Canonici dicuntur clerici primi gradus, & alii ſimpliciter beneficiati, clerici ſecundi gradus, Innocentius ad capit.ſedes. de reſcript.*

l *c.nouit 4.cap.quanto 5.de his, qua fiunt a prelatis ſine conſenſu capit.*

m *capit.pro illorum 22. & ca. dilecto 25.de prabend. additur alicubi oſculum pacis, ſecundum morem Eccleſiarum. dict.cap. dilecto.*

n *Siquidem impuberes & non ſubdiaconi, excluduntur a iure ſuffragii in capitulo, neque percipiunt integras diſtributiones. c.ex ratione de etate & qualita.apud Gregorium, Clem.1.eo.tit.in Clem.*

o *c.olim tibi 16.de verb.ſigni.*

p *c.fin.de cleric.non reſidenti.in Sext.ca.de catero 7.eod.tit.apud.Grego.*

q *licet vobis 32.de praben.cap.fin.de magiſtrat.libr.5.tit.5. in Concilio Tridentino, Seſſione 5.de reformatione.ca 1.verſ.docentes vero.*

r *cap.cum nonnulla, de prabend.in Extrauag.commun.*

s *capit.ex parte Haſtenſis, de conceſſio.prabend.*

t *Clem.vt hi qui 2.de eta.& qual. ordina. c.cum Martinus 9.de conſtitut.*

v *cap. 2.de renunt.dicitur & ius ſpiritale.in dict.c.dilecto 25.de praben.*

x *capit.cum ſuper quaſtione 8. de conceſſio. praben.*

y *vt in c.eam cui.& ca.ſi clericus.ca.hi qui, de praben.in Sexto.*

z *qua poſſeſſ.a.poſſidetur de prabenda. Felin. ad cap.cum Martinus ad gloſſam ad verbum* receperunt, *de conſtitut.*

aa *dict.c.dilecto.de praben.*

bb *c.dilectus c.propoſuit, de conceſſio. praben.ca.ſi poſtquam de praben.in Sext.*

cc *dict.c.dilecto, & c.pro illorum, de praben. c.in Geneſi de electio.*

dd *c.cum ſuper, de conceſſio.prabend.*

ee *c.dilectus in 1.& 2.de praben.*

A ff *de quo vide, qua tractat Rebuffus ad §. in Cathedralibus, in princ.de reſeruation.in concord.& in tracta.nominatio.q.15.nu.22.quo etiam dicit, legatum ſummi pontificis no poſſe creare ad hunc effectum canonicum.*

gg *de quo canonico, & quid poſſit facere, tradit Frederic.de Senis, conſil.290.verſi. quia in praſenti, & interpretat.ad dict.c. dilecto.*

B hh *Ioan.Andr.ad cap.dilectus, in 1.de prabend. ſicuti & frumenta dicuntur eſſe in herbis, in l.fiſtulas.§.fi.de contrahen.emt. P.nempe, quod tales canonici habeant inane nomen canonici, niſi quod pertinet ad hunc effectum. Anchar.ad cap.eum cui, de praben.in Sext.*

ii *Dominicus ad ca.epiſcopus 27.diſt.Riparius.lib.1.Reſponſorum.cap.fin.*

kk *Ioannes Staphileus.tracta.de literis gratia.fi.lib.7.*

C

ll *cap.ſtatutum.de reſcript.in Sext.*

mm *Iuxta c.ſi poſtquam, de praben.in Sext. ſic intelligenda glo.ad extrauagantem ſedes, de offic.delega.in extrauag.communi. ad verba,* ius ad rem. *Obſeruandum autem illas creationes cenſeri prohibitas in Concilio Baſilienſi, & concordatis, in §.fin. de collationibus in Pragma.ſanctio. & in tit.de reſeruatio.in concordatis, vbi tamen*

D

creationes canonicorum ad effectum obtinendi dignitates permittuntur ſummo pontifici.

nn *notatur in ca.relatum, & cap.dilectus, de praben.in cap.ſi clericus.eod.tit.in Sex.*

oo *c.in noſtra.de reſcript.*

pp *Ægidius Bellamera. in conſ.34. incip. ſuppoſita, &c.*

qq *Nam ſeruitia fiunt ob beneficiũ.ca.cum ſecundum Apoſtolum.de prabend.vt cõtra beneficium datur propter officium. ca. fin.de reſcript.in Sex.*

E

rr *Imola in clem.2.col.2.de preb.vide gloſſ. fin.Rebuffi.ad tit.de reſeruat.in concord.*

ss *Nam ex ſtatutis Eccleſiarum interdum quedam debentur ſacerdotibus, quedam*

etiam alijs poſſunt dari, vt diaconis & ſubdiaconis & clericis. cap. cui de non ſacerdotali 27. & capit. ei cui, 29. de præbendis in Sexto.

tt *dict. ca. cui de non ſacerdotali 27. de præben. in Sext.*

vv *vt in can. Clericus 1. & ibi gloſſ. ad verb.* Non comminueretur, *21. q. 1.*

Cap. IIII.

De alijs beneficiis quibuſdam anonymis.

INter beneficia innominata,†poteſt annumerari monachatus, habita ratione, quod in eadem Eccleſia regulari, plures ſint eiuſdem tituli. Ratione tamen relationis ad alia beneficia non regularia, præbendæ & canoniæ Eccleſiarum collegialium dici ſolent beneficia. *a* Poſſet & illud dici innominatum beneficiũ, quod in auxilium eccleſiæ matricis ab ea diuiſum eſt, ad faciliorem ſacramentorum, parochianis faciendam diſtributionem. *b* Atque annumerabimus non incongrue inter innominata beneficia quæ clerici aſſiſſi percipiunt. *c*

Scholia.

a *Vide gloſſ. ad cap. de iudic. in Clem. Pano. ad c. Monachi, de Stat. Monachorum.*

b *vt in c. ad audientiam 3. de Eccleſ. ædific. lib. 3. tit. 48.*

c *in cap. penul. de cleric. non reſident. vbi & gloſſa, aut huiuſmodi aſſiſios alicubi manſionarios dici, qui non ſunt canonici, ſed alioquin aſſidui & præbendi.*

Capvt V.

Quæ ſunt nominata beneficia.

INter beneficia, quæ proprio & ſingulari nomine, & titulo inſigniuntur, ſunt: Summus Pontificatus ſeu Papatus, *a* Cardinalatus, *b* Patriarchatus, *c* Primatia, *d* Archiepiſcopatus, *e* Epiſcopatus, *f* Chorepiſcopatus. *g* Abbatia, *h* Prioratus, *i* quorum duæ ſpecies, regulares & ſeculares. Regulares, qui per regulares perſonas regi ſolent, *k* quæ vel conuentuales, vel clauſtrales. *l* Seculares, qui per clericos ſeculares regi ſolent. *m* Item præpoſitura, *n* Archidiaconatus, *o* Archipresbyteratus. *p* Et his vel ciuitatenſis, *q* vel ruralis: *r* primiceriatus, *s* præcentoriatus, *t* ſuccentoriatus, *v* decanatus, *x* cancellariatus, & aliquando per ſe beneficiũ. *y* Et theologialis præbenda, *z* quibus iungi poſſunt alia beneficia cum cura & ſine cura animarum, propriis titulis eccleſiarũ & parochus diſtincta, *aa* quæ dicuntur rectoriæ, *bb* vicariæ perpetuæ, *cc* plebaniæ, *dd* & maioratus in aliquibus eccleſiis dignitas. *ee*

Scholia.

a *Nos de his omnibus diximus, lib. 17. Syntagm. cap. 3. nu. 18. Papatus beneficium dicitur, in cap. 1. ac maledict. can. cleros. § Pontifex. 21. diſt.*

b *Cardinales dicuntur habere titulum & beneficium. in cap. 2. de cleric. non reſidentibus. capit. ad eminentiam. de ſentent. excommun.*

c *Quatuor poſt ſummum Romanum Patriarcham, conſtituuntur hoc ordine dignitates, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus, capit. antiqua. de priuilegiis. cap. Sancta Romana, de electio. in Sext. de quibus & nos diximus, libr. 15. Syntagm. capit. 2. & 5. & ſequentibus.*

d *can. 1. & 2. 99. diſtinct. In cuius prælatura & prælatione & poteſtate, ſeruanda antiqua conſuetudo capite duo, de offic. ordinariis.*

e *Vt in cap. in Archiepiſcopatu, de raptoribus. cap. Saluator. de præbend. in extrauag. communib. dicitur & Archiepiſcopatus Metropolitana ſedes, Rebuff. §. 1. de collatio. in concord. & ad titulum. de conſtitutio. ad verbum*, Metropolitanus, *in concord. vide canonem Scitote 6. quæſtio. 3. l. vnic. de Metropoli Byrhyto. lib. 12. C. can. cleros 21. diſt.*

f *dict. cap. cleros 21. diſtin. & paſſim alibi & toto tit. de epiſcopis & clericis.*

g Choro-

g *Chorepiſcopi erant antiquitus, veluti adiutores Epiſcopatus in parte aliqua, tandem vt inutiles ſublati. can. quamuis, & Chorepiſcopi 68. diſtinct.*

h *Abbatia, eſt prelatura precipua in monachos, cap. 2. de Iudiciis, cap. ex tranſmiſſa, de Renuntiat. Item in moniales, vt in cap. indemnitatibus de Election. in Sexto.*

i *cap. cum ſingula, de Prebendis in Sexto.*

k *Prioratus conuentualis eſt, quando in cœnobio prepoſitus per ſe praeeſt monachis, nec ibi alius ſuperior eſt, vel Abbas, Clement. 1. §. caterum, de Statu Monachor. cap. 2. eod. tit. apud Gregor.*

l *Clauſtralis prior dicitur, qui in cœnobio praeeſt ſecundus poſt Abbatem, cap. cum ad monaſterium, de Statu Monachorum.*

m *dicta clemen. 1. §. caterum, de Statu monach. videnda gloſſ. ad extrauag. execrabiles ad verbum* Prioratus, *circa principium, de prebend. in extra. com.*

n *cap. quamuis, de verborum ſignificatione in Sexto.*

o *Archidiaconatus prefectus, archidiaconus eſt, qui Epiſcopi vicarius & oculus eſt, de quo in cap. 1. 2. & cap. ad hac, de Officio Archidiac.*

p *Archipresbyter ſubiicitur Archidiac. cap. 1. de Off. Archipresbyter. Non quidem ratione ordinis, cuius cauſa presbyteratus maior Diaconatu, can. legimus, can. Diaconi, c. Dominus, 93. diſt. ſed ratione poteſtatis ſeu miniſterii, quod ei cōmiſſum eſt circa Epiſcopū. Nihil enim prohibet diuerſis rationibus vnū & idem alii maiorē vel minorem eſſe, can. puto, & can. queritur, 2. queſt. 7.*

q *De Officio Archipresbyteri Ciuitatenſis, in c. pen. de Offi. Archipresbyteri, ca. perlectis. §. Archipresbyter, diſtinct. 25.*

r *de Offic. Archipresbyteri ruralis, in ca. fin. de Offic. Archipresbyter.*

s *ca. cum acceſſiſſent, de Conſtitutio. vide l. 2. de Domeſti. & protect. & tot. titulo de Primicerio & Secundicerio. libri 12. C.*

A t *cap. cum olim, de Conſuetudinib.*

u *cap. inter dilectos, de Exceſſib. Prala.*

x *dicto cap. cum olim, de Conſuetud. & cap. Dilectis, in tertio de Prebend.*

y *in cap. vnic. vt Eccleſiaſtic. benefic. ſine diminutione confer. gloſ. in Clem. de Iudica c. ſuper ſpecul. de Magiſtratib.*

aa *toto titul. de Parochiis. cap. ſi pro clericis, 8. & cap. cum ſingula, 32. cap. licet epiſcopus, 28. de Preben. in Sex. de diſtinctione* B *eccleſiarum in can. eccleſias, 13. queſt. 1.*

bb *cap. 3. de Cleric. ægrot. cap. fin de Preben.*

cc *cap. 3. de Offic. vicar. cap. poſtulaſti, de Reſcrip. Panor. ad cap. extirpanda. §. quia vero, de Prebend.*

dd *cap. fin. de cleric. vel monach.*

ee *can. volumus 89. diſtinct. & ibi gloſ. ad verbum maiorem.*

CAPVT. VI.

C

1. *De beneficiis improprie ita dictis, coadiutoria feudum titulus clerici.*
2. *Penſio.*
3. *Xenodochia.*
4. *Operaria, collegia.*
5. *Oratorium, Capellania.*
6. *Manualia.*
7. *Preceptoria militiarum.*
8. *Vicariatus temporales.*
9. *Commende Epiſcopi.* D
10. *Prebenda officiariorum.*

ET hæc dicta ſunt de beneficiis, quæ 1.
proprietates & notas verorum beneficiorum Eccleſiaſticorum habent: agamus de his, quæ improprie beneficia dicuntur: cuiuſmodi ſunt ea, quæ dantur coadiutoribus beneficiatorum, qui non poſſunt ob morbum vel aliud graue impedimentum, vacare miniſterio diuino: E quibuſq; beneficium quidem non adimitur, ſed datur in officio coadiutor.

Eſt & tale feudum *b* patrimonium cle- 2.
rici, quod titulus dicitur, *c* Penſio, *d*.

Xenodochia, leproſariæ, eleemoſynariæ, 3.

quibus rectores ſeu adminiſtratores præponuntur, non vt ſibi quærant, ſed vt bona earum in vſus per fundationes deſtinatos, inſumant & diſtribuant: & proinde non dantur in titulum beneficii. *e* Item operaria. *f*

4 Loca collegialia, † quæ non dantur in titulum: contra, ſi titularia eſſent in eccleſia: *g* præſtimonium quando conſiſtit in ſolis temporalibus percipiendis: contra, ſi aliquod munus ſpirituale, vel aſſiduitatis ſeu reſidentiæ coniungatur. *h*

5 Oratorium etiam non eſt † proprie beneficium eccleſiaſticum, *i* nec capellania fundata per ſolos laicos, niſi fuerit ab epiſcopo diœceſano approbata: quare nec ab epiſcopo fit de illa collatio vel inſtitutio, ſed *k* laicus, qui fundauit, poteſt pleno iure cui voluerit concedere. Si appareat tamen de collatione vel inſtitutione epiſcopi, in dubio cenſebitur capellania beneficium, *l* & æquiparatur beneficio. *m*

6 Non proprie † dicentur item beneficia, quæ manualia appellantur, *n* quia ad nutum abbatis conferri poſſunt, & auferri poſſeſſoribus, & ob cauſam: *o* cum tamen beneficia vere dicta perpetua ſint. *p*

7 Præceptoriæ *q* quoque, † quæ cõmendæ militũ ordinis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, & aliorum ſacrorum militum, ab aliquibus quidem dicuntur beneficia, *r* ſed nõ ſunt ex genere communium beneficiorum, nec eiuſdem naturæ: nam neque ab epiſcopo conferuntur, neque clericis dantur, quamuis ſint alia beneficia ſacrarum militiarum, quæ nõ niſi presbyteris, & clericis profeſſis eum ordinẽ conferantur. *s*

8 Vicaria temporalis † non erit proprie beneficiũ, ſed beneficii alterius verius adminiſtratio. Et ideo adimi vicario poteſt libere. *t* Idipſum dicemus de vicariatu, ſeu officialatu epiſcopi, vt non ſint beneficia: *v* imo potius officia ſunt, *x* vt & inquiſitoris ſacræ fidei munus *y*

8 Commenda etiam † beneficii vacantis, A quæ fit per ſemeſtre tempus ab epiſcopo, potius cuſtodia temporalis quam beneficium dicitur. *z* Si tamen concedatur ad vitam, commendatarius pro titulario habetur. *aa*

Non erunt item † vere beneficia præbendæ aſſignatæ ædituis eccleſiæ, p... ſymphoniacis, ſeu cantoribus, muſicis, ... œconomis, *cc* ſyndicis. *dd* & aliis offi... ris, qui remoueri poſſunt, interd... B cis, *ee* vel magiſtris ſcholarum, *ff* & ... ſiis. *gg* Quæ ve iure ſingulari regalia ... ſeruntur a principibus & laicis. *hh* N... etiam ea, quæ omnino carent re... & deſtituuntur omnino populo Chriſtiano. *ii*

S C H O L I A.

C a *cap. de rectoribus, cum cc. ſequentibus. ... clerico ægrot. a. tota. 7. q. 1.*

b *feudum beneficium dicitur. in §. 1. In quibus cauſ. feud. amittat.*

c *cap. epiſcopus. de præbend. Et quamuis titulus detur de rebus eccleſiaſticis: attamen non dicitur beneficium. capit. poſtulaſti, de iure patrono.*

d *capit. quamuis, de præbend. in Sext. ... penſio non continetur appellatione beneficii, neque ob diuinum ſolum officium, ſed* D *aliam ob cauſam penſio datur etiam clericis ex bonis eccleſiæ, vt in capit. ad quæſtiones, & capit. niſi eſſent viri prouidi, de præbend. capit. poſſeſſiones, 16. quæſtion. 1.*

e *Clemen. quia contingit, de religioſ. domibus. Clement. per literas, de præbend. Fuſe Rebuffus in tracta. nominationum. quæſtio. 15. num. 12. 13. 14. 15. D...* E *& hoſpitalarius potius habere officium, quam beneficium. l. orphanotrophos. C. de Epiſcop. & cleric. niſi in fundatione ... ctum ſit, dari huiuſmodi loca in titulum beneficii: aut niſi coniuncta ſint benef..., quia tunc præſumuntur eſſe eius naturæ, cuius eſt beneficium, cui vniuntur. cap. ſicut vnire, de exceſſ. b. prælat.*

f *l...*

f *Ideo beneficium non eſt operaria etiam,* A
quia magiſter operaria vt plerumq; in ec-
cleſia facile remouetur & mutatur. nec
perpetuo hoc officium eis promittitur, po-
teſtque talis eſſe laicus. Decius in cap. de-
cernimus. num. 11. de Iudic.

g *Si perpetua ſunt loca, beneficia cenſentur.*
qualia ſunt in Eccleſia S. Trinitatis Ma-
galone, in Suburbiis ciuitatis Montis
Peſſuli. Rebuff. in tracta. nominationum.
q. 15. num. 21. B

h *Dominicus conſil. 89. Oldrad. Concil. 81.*
qui & tradit præſtimonia eſſe beneficia, eo
quod non niſi clericis concedantur. Quod
tamen verum, ſi modo in perpetuum con-
cedantur, & ad vitam, non aliter. vt idem
Oldra. tradit conſil. 140. cap. Bonifac. de
vitallinis, ad Clemen. diſpendioſam, de
iudiciis. Frederic. de ſenis conſi. 130. inci-
piente, factum tale, *& conſilio. 151. incip.*
Thema, &c. *Decius. conſil. 18. incipien.* C
Reuerende. *Dicitur porro oratorium,*
Eccleſia ſeu altare conſtructum orandi
cauſa. cap fin. de Eccleſiis ædifican.

i *Guido Papaus Deciſionum Parlamenti*
Dephinatus deciſ. 187.

k *per ca. omnes, 19. quæſt. 7. ca. regenda, 10.*
quæſt. 1.

l *ca. apoſtolica. 8. quæſt. 1. Quare & in ca-*
pellis dicitur committi ſimonia, vt in cap.
cum non ſitis, de ſimon. D

m *Notat gloſſ. penultima & finalis, in cap.*
vnico, de capel. monachor.

n *cap. cum ad monaſterium, §. talis, de ſtatu*
monachor. cap. 16. de priuilegiis in Sex.
Quilibet itaque prioratus regularis cenſe-
tur ad nutum reuocabilis, niſi ſit curatus
vel conuentualis. Ægid. Bellamera deciſ.
203. *incipiente,* quilibet, &c. *Paul. Pari-*
ſien. conſilio 43. incip. pro domino Hie-
ronymo, *l. 4. niſi a Summo Pontifice con-* E
feratur, & ſit ſua natura beneficium per-
petuum, nam eo caſu non poſſunt per abba-
tem auferri; quia collatio cenſetur facta
cum ſua qualitate, Clemen. vnic. de ſup-
plen. neglig. prælator. cap. vnic. de capell.
monachor. in Sex. Sed & quando abbas
aufert monacho beneficiū manuale, cau-
ſa adeſſe debet. Alioquin monachus remo-
tus ex malitia abbatis a ſuo prioratu ma-
nuali poterit aduerſus abbatem petere re-
ſtitutionem, vt notat Decius per illum
textum ad cap. ad noſtram, de confirma.
vtili vel inutili. & ſic in Gallia ſeruari di-
cit. Non enim eſt malitiis hominum præ-
textu poteſtatis vel religionis indulgendū,
cap. cum iamdudum, de præben. l. in fundo,
de rei vendic. P. cap. ex tenore 11. de foro
compet. cap. nuper. de donatione inter vi-
rum & vxorem. Conſentit Decio Rebuff.
eo tracta. de pacif. poſſeſſor. numer. 275.
quemadmodum & ſeruo contra malitiam
& nimiam ſæuitiam domini, non denega-
tur auxilium in l. 1. § fina. de his qui ſunt
ſui vel alien. iur. P. in l. prima. de precib.
imperā. offerren. C. Eſt autem reſtitutio-
nis obtinendæ in Gallia praxis, vt mona-
chus deſtitutus ſine cauſa iuſta, appellet a
deſtitutione ad curiam Parlamenti, tan-
quam ab abuſu commiſſo contra ſacroſan-
cta decreta pontificia. Cauetur tamen ne
huiuſmodi prouocationes recipiantur a
monaſteriis religionum reformatarum, ne
ea via detur aditus diſſoluēdi diſciplinam
ordinis & neruum eccleſiaſticæ religionis.
veruntamen ſi manualis beneficii conceſſio
fuerit ex certa ſcientia ſummi pontificis
confirmata, non poterit adimi poſſeſſori ex
ſolo nutu & arbitrio abbatis, Ioannes An-
dreas Dominicus & alii, ad caput præſen-
ti, de officio ordinarii in Sex. & in capit.
cum ſingula, de præbend. in Sex. Imola ad
caput niſi eſſent, columna penultima de
præben. quia princeps intelligitur concede-
re pleno iure, & in perpetuum. l. benefici-
um, de conſtitutione principis exceptis mo-
nachis ſancti Benedicti, quibus nihil pro-
deſt in iſtis beneficiis confirmatio ſummi
Pontificis, quominus a ſuis prælatis amo-
ueri poſſunt. vide Rebuffum in tractatu.
de pacif. poſſeſſor. numero 279. vbi ſic fuiſ-
ſe iudicatum ſcribit.

o *can. ſatis peruerſum, 56. diſtinct. cap. præcepta, 55. diſt. & dictum eſt in finitione beneficii.* A

p *de præceptoriis in capite dudum, de decimis. in capite exhibita, de priuileg. in extrauagan. communib.*

q *a Barbatia ad Clemen. cauſam, columna 5. de electio. in videnda ſtatuta horum militum.*

r *cap. nemo deinceps, de electio.*

s *de quibus in Clem. 2. & ibi gloſſ. 20. de reſcript.* B

t *cap. 1. de officio vicarii.*

v *de munere huius inquiſitoris in c. inquiſitores, 16. c. per hoc, 17. & cap. vt inquiſitoris negotium, 18. de hæretic. in Sex. Clem. 1. & 2. eodem titulo.*

x *cap. nemo deinceps 15. de conceſſio Preben.*

y *cap. dudum, in 2. de electio. cap. quiplures, 21. quæſtione prima. Archidiaco. in cap. ſi propter, in fine de reſcript. & dicto capite nemo, de electio. in Sex. Ioannes Gallus, in quæſtione 18. in deciſis per Arreſta. Nam & poteſt talis commendatarius permutare ſibi commendatum ita beneficium, cap. fina. & ibi per Innocentium, de rerum permutatio. habetque in eo liberam poteſtatem tam in temporalibus quam ſpiritualibus. Panorm. in c. cum nobis olim, in penul. notabili. de electio.* C

z *nam iſta præbenda, loco mercedis laborum impenſarum in Eccleſiam, ad tempus tantum quamdiu inſeruierint, dantur. can. clerici. q. 2. can. non ſatis, 86. di.* D

aa *de quo in ca. volumus, cum duobus ſequētib. 89. diſt. c. 2. de ætate & qualit.*

bb *Vide in cap. vnic. de ſyndico.*

cc *vel pro labore, vel pietatis, vel eleemoſynæ cauſa.*

dd *ca. 1. & c. quia nonnulli, de magiſtratib.*

ee *de quibus in c. de præb.*

ff *Molineus ad regul. cancellariæ Romanæ de infir.*

gg *Clem. in pleriſq. 5. de electio vel ſi beneficia ab hoſtibus infidelibus occupata fuerint, can. paſtoralis, 7. q. 1.*

CAPVT VII.

1 *De conſtitutione beneficiorum.*
2 *Et erectione.*

BEneficium eccleſiaſticum, componitur ex bonis temporalibus & officio diuino, *a* decimis, oblationibus, primitiis. *b*

Tribus autem modis erigitur, nempe noua fundatione, *c* reſtitutione, *d* immutatione. *e*

SCHOLIA.

a *can. ſi quis obiecerit, 1. q. 3. de temporalibus bonis in can. videntes 12. q. 1. eaque poſſunt eſſe mobilia & immobilia, & iura, c. 2. de rebus eccleſ. non alien. in Sex.*

b *Canone primo 13. diſt.*

c *Clem. fina. de reſcrip. c. dilecto filio, de præb. ca. 1. de verborum ſignificatio. in Sex. c. ad audientiam, 1. & 2. de eccleſ. ædifica.*

d *quando videlicet beneficium extinctum vel ſuppreſſum reſtituitur in priſtinum ſtatum, vt in cap. ex parte, de conſtitutio c. cum Martinus, eo. tit. vt l. ſi vnita beneficia, diſſoluantur. vt in c. 1. ne ſede vaca.*

e *quando forma beneficii mutatur & qualitas. vt ſi abbatia fiat epiſcopatus, & de epiſcopatu, archiepiſcopatus. vt in c. ſaluator, de præbend. in extrauag. communib. vel de regulari ſeculare beneficium, vel contra de ſeculari regulare. vt c. inter quatuor 5. de religioſis domib. lib. 3. tit. 36. c. ad audientiam in 2. de eccleſ. ædifica. can. quæ ſemel. 19. q. 1. can. peruenit, 18. q. 2.*

CAPVT VIII.

Qui poſſunt erigere & creare beneficia eccleſiaſtica.

BEneficia maiora vt epiſcopatus, archie-
E piſcopatus & ſimilia, ſolus Summus Pontifex erigere & creare poteſt. *a* Idem ſolus poteſt nouas dignitates inuſitatas in Eccleſiis collegiatis ponere, *b* ex regularibus ſecularia facere, *c* canonicatum ſupernumerarium ad effectum obtinendi dignitatem

dignitatem vel officium vel adminiſtrationem in eccleſia, creare, *d* atque idem ſolus alia beneficia in exemtis locis creat. *d* Olim ſolus etiam in non exemtis, ædificandi & conſecrandi eccleſiam dabat licentiam. *e* Epiſcopus autem in ſua diœceſi *f* omnia beneficia minora creat cum cõſilio ſui capituli: *g* poteſt & ex ſeculari, Eccleſiam regularem facere, *h* dignitates in ſua eccleſia, quæ vſitatæ ſunt in aliis capitularibus ſimilibus Eccleſiis creare. *i* Capitulum tamen, ſolummodo nouam præbendam create poteſt: & ſuppreſſam dignitatem reſtaurare. *k* Priuata autem perſona non poteſt per ſe beneficium erigere ſine licentia & auctoritate epiſcopi. *l* Nihil tamẽ prohibet, quin poſſint priuata oratoria conſtruere & dotare. *m*

S C H O L I A.

cap. ſicut vnire, de exceſſib. prælat. ca. quod translationem 4. de off. leg.

Notata ad cap. cum olim, de conſuetu. Felinus ad cap. cum acceſſiſſent, de cõſtitutio. can. quæ ſemel, 9. q. 3.

§ fin. de reſerua. in concorda. facit cap. dilecto. de præben.

cap. auctoritate, de priui. in Sex.

can. de locorum. 4. can. præcepta ſynodalia, 5. can. baſilicas, 6. ca. certum eſt, 7. can. eccleſia, 8. de conſecrat. diſt. 1. Socrates in hiſtoria eccleſiaſtica lib. 2. c. 8. & 17. refert, tanquam antiquiſſimum canonem fuiſſe, ſine Põtificis Romani auctoritate, nullam Eccleſiam potuiſſe dedicari. Attamen in dicto ca. auctoritate, 4. de priuileg. in Sex. hoc reſtrictum ad exemta loca. in aliis inferioribus beneficiis, conceſſa Epiſcopis dedicandi poteſtate, idipſum & permiſſum epiſcopis, conſilio Aurelianenſi, in can. ne-o. 9. de conſecr. diſtin. 1. cum ſimilib. paulo poſt citandis.

aliena quippe diœceſi, Epiſcopus nihil ſine licentia Epiſcopi proprii loci poteſt, hacerque vt priuatus. can. ſiquis Epiſcoporum, 16. q. 5.

ſi Epiſcopus, 12 quæſt. 2. cap. inter, de religioſ. domib.

A 1 *can. ſi Epiſcopus, 73. 12. quæſt. 2. cap. ad audientiam, de eccle. ædifica. non poteſt tamen de regulari ſecularem Eccleſiam facere. nam hoc ſolus facit Summus Pontifex, vt dictum ex can. quæ ſemel, 19. quæſt. 3. & cap. inter quatuor, de religioſ. domib. niſi faceret auctoritate Papæ, vt in ca. cum venerabilis, de cenſib. & in ca. relatum, ne cleric. vel monach & c. vel niſi locus regularis aliter poſſet reformari quam per ſub-*

B *rogatiuum clericorum ſecularium, dict. cap. inter quatuor.*

k *contra, ſi dignitates eſſent inuſitata: quia tunc adeundus eſt Summus Pontifex, vt paulo antea dictum eſt.*

l *cap. cum acceſſiſſent, de conſtitutio. c. dilectus, de præben.*

m *§. 1. vt nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi. Nouella 67. can. nemo, de conſecratio. diſti. 1. ſicque corre-*

C *ctum eſt ius ciuile antiquum, quod vnicuique ſibi locum conſtituere religioſum permittebat, l. in tantum, §. religioſum, eodem titulo apud Iuſtinian. quod emendauit can. 14. in eccleſiaſticis, 13. quæſt. 2. vt & Iuſtinian. ſtatuit, nemini licere ſine auctoritate epiſcopi ſacrum facere. §. ſacra res ſunt, de reg. dom.*

n *can. vnicuiq;, de conſecratio. diſtin. 1. c. patentibus. de priuileg. c. fin. de cenſibus.*

D C A P V T IX.

1 *Quæ ſunt obſeruanda in noua erectione beneficiorum; locus.*

2 *Cauſa.* 3 *Perſonæ.*

4 *Dos.* 5 *Ipſa ædificatio.*

IN forma erectionis beneficiorũ, quinque obſeruanda ſunt. Locus, cauſa, perſonæ, dos, eccleſia ſeu ædificatio eccleſiæ. 1 Locus conueniens & congruens debet eſſe beneficii qualitati. *a* Quare epiſcopi nõ in caſtellis aut modicis ciuitatibus, debent conſtitui: *b* ſed presbyteri per caſtella & modicas ciuitates atque villas debent ab epiſcopis ordinari & poni, ſinguli tamen per ſingulos ſuos titulos. *c*

2 Cauſa poterit eſſe legitima beneficii inſtituẽdi, ſi gens aliqua de nouo ad fidem conuertatur, quæ exigat primatem. *d* Si difficulter, vel nullomodo eccleſia tempore hyemali primæua adiri poſſit, vt alia tunc conſtituatur, *e* dummodo in præiudicium eccleſiæ alterius noua non ædificetur. *f* Si ex deuotione etiam fidei & pietatis, quis velit nouam ædificare, dummodo quæſtus ſpes abſit, *g* aut ſuperſtitio, cum neque per ſomnum vel per inanes reuelationes quorumlibet hominum ædificari poſſint. *h*

3 Perſonarum habetur ratio, vt eorum, quorum intereſt fieri vel non fieri beneficium nouum, adhibeatur conſenſus. *i*

4 Dos porro habet prouentus Eccleſiæ erigendæ pro beneficio aſſignato, qui ſufficere oneribus debent; alioquin, qui ſine illis conſecrauerit Eccleſiam, tenetur eam dotare: *k* cum is ante conſecrationem teneatur curare vt ſufficiens dos conſtituatur, *l* ſufficientem autem dotem in principio fundationis maxime deſideramus, quamuis ſucceſſu temporis poſtea fiat inſufficiens. *m* Sufficientia & metienda eſt, ſtatuta ratione expenſarum faciendarum in cultum diuinum, & victus perſonarum inſtitutarum in beneficio, vt illis ſufficiant prouentus. *n* Et ſi de rectoria ſeu Eccleſia parochiali erigenda agatur, dos ſaltem ſufficere debet duobus, rectori & clerico. *o* Si de monaſterio, tanta erit vt preſbyteri, diaconi, & ſubdiaconi, cantores, & lectores, poſſint ibi nutriri. *p* Si de collegiata Eccleſia, dos ſaltem debet ſufficere tribus: *q* tres enim faciunt collegium. *r* Et in ſumma, beneficia, de nouo fundata, tantum habere debẽt, ex quo poſſint præpoſiti ſine magna penuria viuere, epiſcopalia iura ſoluere, & hoſpitalitatem tranſeuntibus impertiri. *s* Res dotales beneficiorum poſſunt eſſe mobilia, immobilia: *t* iuriſdictiones etiam temporales, quæ tamen per non eccleſiaſticas perſonas exercentur, *v* ex quibus pœnæ pecuniariæ in vtili-

A tatem Eccleſiæ conuertantur. *x* Sunt & nouis Eccleſiis datæ per epiſcopum de[...] mæ ſine magno incommodo aliarum Eccleſiarum, *y* primitiæ, oblationes, *z* & quæ ex laudabili conſuetudine ſolent a fidelibus dari, a quibus & peti poſſ[...]. Competit & pro dote Eccleſiæ, vt po[...] ad aliquam aliam vacantem Eccle[...]ia[...] gere, vel beneficia quædam conferre. [...] Percipiunt & parochiales Eccleſiæ p[...]
B alias, reditus ſpeciales ex relictis a[...]s [...] cleſiis per earum parochianos. *cc* S[...] quoque proprii alii reditus & iura ſi[...]g[...] laria epiſcopatuum, vt cathedraticum, [...] alicubi quarta decimationum *ee* & m[...] tuariorum *ff* procuratio ratione v[...] tionis *gg* moderatum ab Eccleſiis, e[...] ordinarium auxilium. *hh*

Templum ſeu ædes ſacra, publice d[...] gnatur, & facta conſecratur ab epiſcopo [...]

C

S C H O L I A.

a *can. Eccleſias, 16. qu. 7. can. Eccleſias [...] congrua, 13. de conſecr. diſt. 1. cap. ad audientiam in 1. & 2. de eccleſ. ædi[...]ca. c[...] ſaluator, de prebend. in extrauag. communib. can. 1. prouincia, 99. diſt.*

b *can. in illis, 2. & ſeq. epiſcopi. 80. diſt. [...] ratio, & in cap. 1. de priuileg. lib. 5 [...] 33. nec debet cenſeri diœceſis, quæ non [...]*
D *buit epiſcopum. can. 50. fœlix. 16. q. [...]*

c *dicto can. epiſcopi, 80. diſt. can. plures, 5[...] 16. q. 1. ca. Eccleſiar. 13. q. 1.*

d *can. 2. nulli archiepiſcopi. 99. diſt.*

e *Vide fuſe cap. 3. de eccleſiis ædifican[...].*

f *cap. 1. de no. oper. nuntia. lib. 5 titu. 32 [...] 1. de reb. Eccl. non alien. lib. 3. tit. 1[...]*

g *can. ſi quis baſilicã, 19. de conſecra. [...]*

h *ca. placuit, 26. de conſecra. diſt. 1*

i *cap. ad audientiam 3. de eccleſ. æd[...]*
E *Clem. 2. de reb. Eccleſ. non alienand. c[...]n. 51. multis, 16. q. 1.*

k *cap. cum ſicut, 8. de conſecra. Ec[...]e[...]a [...] alia. lib. 3. titul. 30. can. nemo. de co[...] diſtinct. 1. §. primo. vt nullus fabrice[...] toriis domos, in Nouell. §. primo. vt d[...] mi[...]*

minat.ſit numer.clerico.Dotat Epiſcopus,
ſi non curauerit ab initio dotem ſufficien-
tem aſſignari patrono. argum. cap. ſecun-
di. & cap. epiſcopus,cap.cum ſecundum,
de præbend.vel roget fundatarium augere
dotem ſi is habeat vnde poſſit augere, can.
pia mentis 16.quæſtio.fina. vide Panorm.
conſil.89.in 2. volumine. Et Gloſſam, la-
tius hac de re diſputantem, ad dict. cap.
cum ſicut.ad verbum conſecranda.
dicto cap.cum ſicut, de conſecratio. Eccle-
ſiar.can.piæ mentis,16.quæſt. vltima.can.
placuit.1.quæſt. 2.
cap.conquerente 6.de cleric. non reſiden-
ti. Et ibi gloſſ. ad verbum, percipere, *aut*
tempore collationis beneficii, poſſe opponi,
per eum,cui conferuntur,quod ſufficientia
non ſint beneficia,non poſtea. can dilectiſ-
ſimi,8.quæſt.2. Nam ex quo beneficiatus
conſentiit accipere beneficium,quamquam
exiguum & modicum, tenetur ibi reſi-
dere,nec poteſt diſſentire. can.clericus,91.
diſtinct. vnio tamen fieri poteſt eccleſia-
rum,ſi ex altera non poſſit præpoſitus com-
mode viuere,aut non poſſit ſatisfieri cultui
diuino cap. ſicut vnire, de exceſſi. prælat.
poterit & beneficiatus poſt collationem,
penſiones & onera poſt fundationem bene-
ficio impoſita, impugnare & reprobare,
cap. 2. de ſupplen. neglig. præla.c.prohibe-
mus, de cenſi.
can.nemo.de conſecra.diſt.1.§.1. vt de-
termin. ſit numerus clericor.
cap.vt quiſque,3.de vita & honeſta.cleric.
lib.3.tit.1.cap.præpoſuit 6.de filiis presbyte-
rorum ibi & ratio. & in can.illud 7.q.1.
dict.§.1.vt determ. ſit numer.clericor.ca.
primo.& cap.auctoritate, 4.de inſtitutio.
lib.3.tit.7.cap. quoniam vt ait,de vita &
honeſta. cler. c.cum Martinus, de conſti-
tutio.
can.hoc quoq;,de conſecra.diſt.1.
cap.1.de electio. l. Neratius, de verbor.ſi-
gnific.P. Quãuis vnus ſolus ſuperſtes,poſſit
omnium aliorum ius collegii retinere l.ſi.
§ ſi.quod cuiuſq; vniuerſi.nomi.P.

A s *ca.2.de ſupplen.negligen.prælib. . tit.10.*
cap.de monachis,12.de præben.cano.ca-
uendum.can.relatum,1 .q.3.

t *de quibus mentio in cano.terrulas, & ſeq.*
12.q.2.ca.hoc ius,1 .q.2.can.hoc ius,10.
q.2.& ca.1.de cenſ.lib.3.tit.30.& 11.de ſa-
croſan. eccleſ. Sunt alia iura ciuilia & ca-
nonica propemodum infinita,quæ de rebus
eccleſiaſticis conſeruandis,acquirendis &
non alienandis agunt.

B v *cap.fina. ne clerici vel monach.in Sex.lib.*
tertio.titu. 24.

x *cap.licet. 3.de pœnis,lib.5.titul.27.capit.*
primo.cap.irrefragabili, 13.§.fina.de offic.
ordinar. lib.1.tit.31.

y *cap.tertio & final.de eccleſ.ædifica. libro 3.*
titulo 48.cano. præcipimus, 16. quæſt. 1.
cano. Eccleſias, ibi quæſt.7.

z *can.omnis Chriſtianus.69.de conſecra.di-*
ſtinct.1.cap.cauſa Carpenſis.de verbor.ſi-
C *gnifi.can Eccleſiis,13.quæſt. prima. In ſo-*
lis tamen oblationibus, beneficii dos vt in-
certa,conſtitui non poteſt. Rebuffus tracta.
de congrua portione quæſtio, 10.& 11

aa *ca.ad apoſtolicã,42.de ſimon lib.5.tit.3.*

bb *vt in cap.cum olim, 4.de maior. & obe-*
dien.lib.1.tit.33.& cap.cum vis, 4.de of-
fic.& poteſt.iudic. ordin. lib.1.tit.31.

cc *Clem.dudum, de ſepultur.ca.cum in tua,*
de decimis,cum ſimilib.

D dd *cap. conquerente, 6. de officio. & poteſt.*
iud.ord.cap.placuit, 10.qu.3. Vocatur &
hoc ius ſynodaticum, quia datur in ſynodo
epiſcopali ab his, qui ad eam veniunt, cap.
olim. de cenſib.

ee *dicto c.conquerente,& cap.dudum de de-*
cimis.cap.vni.10.quæſt.3.cap. Vulterra-
næ,can.nobis,can. conceſſo.12.quæ.2.vide
gloſſam ad c.cum contingat,de decimis.

ff *Quandoque tertia eſt pars debita, quan-*
E *doque quarta, quandoque media,pro con-*
ſuetudine cap.primo.& 2.& cap.certifica-
ri, de ſepultu. cap.officii.cap. requiſiſti, de
ſepultur. nam & præſcriptio in ea ex
integro habere locum poteſt. c. de quarta,
de præſcriptio.

gg *idq; pro facultatibus eccleſiarum viſitatarum, cap. cum nuper, cap. ſopita, c. cum Apoſtolus vbi ratio, de cenſib.*

hh *dicto c. conquerente, in fine, & c. cum apoſtolus, de cenſib.*

ii *Iuxta formam can. nemo. de conſecra. diſtinc. 1. Diximus & nos ſupra copioſe titulo quarto de eccleſia.*

Capvt X.

1 *Beneficia erecta, cuius iuris ſunt.*
2 *Et quid ius patronatus.*
3 *Poteſtas Summi Pontificis ſuper beneficia.*

1 ERecta beneficia, relinquuntur curæ & ſolicitudini epiſcopi eius, in cuius diœceſi ſunt. *a* Niſi aliquo priuilegio ab ea exemta ſint. *b* Sicque iure communi inſtitutio & deſtitutio præpoſiti beneficio, ad epiſcopum illum pertinet. *c*

2 Debetur & in quibuſdam Eccleſiis aliis ius patronatus: quod eſt, *d* ius *e* honorificum, *f* oneroſum, *g* & vtile, *h* competens alicui in Eccleſia pro eo, quod diœceſani conſenſu Eccleſiam fundauit, *i* conſtruxit, *k* aut dotauit, *l* vel ipſemet, vel is a quo cauſam & ius habuit. *m* Solus, vel cum alio. *n*

3 Poteſtatem etiam habet in beneficia exemta ſolus Summus Pontifex: habet & in alia omnia ius conferendi per concurſum ordinariorum: atque ſupra illos, habet in beneficiis pleniſſimam diſponendi poteſtatem. *o*

Scholia.

a *can. omnes baſilicæ, 16. queſt. 7. can. obitum. 61. diſtinct.*

b *c. cum & plantare, de priuileg. cap. 2. de ſupplen. neglig. prælato. li. 1. tit. 10.*

c *vt dicemus poſtea, in collatione beneficiorum. cap. cum ex iniuncto, de hæret. cap. primo & 2. de capell. monach.*

d *explicamus hanc finitionem, lib. 7. Syntagma. iuris vniuer. cap. 4.*

e *quia ſpirituali annectitur. ca. de iure patronatus.*

f *quia alios præcedit honore patronatus, in*

A *Eccleſia patronata. cap. nobis, §. fin. de iure patrona. Item quod vacante bene[illegible]o patronus præſentat inſtituendum, ne po[illegible] epiſcopus ſine eius præſentatione prou[illegible] can. monaſterium, cano. decernimus [illegible] q. 7. cap. ex inſinuatione, cap. quod aut[illegible] cap. illud prætermittendum, cap. ex c[illegible]n[illegible]tatione, cap. conſuluit, cap. relatum. de iure patron.*

g *nam patronus tenetur ſuam Eccleſiam de-*
B *fendere, & cauere ne bona diſſipentur [illegible] no. filiis. 16. q. 7. & ſi bona non ſu[illegible] Eccleſiæ, ipſe tenetur de ſuis aliis ſuppl[illegible] Clem. 1. de iure patro. cap. 6. de præben[illegible] Sex. cap. exſtirpandæ, §. quod vero, co[illegible] apud Grego. de præben.*

h *nam cum vergit ad extremam inop[illegible] patronus, eccleſia patronata, ne in[illegible] ſit, eum & filios tenetur alere. cap. no[illegible] §. fina. de iure patrona. cano. quicunque [illegible]*
C *q. 7. habita ratione bonorum Eccle[illegible] qualitate perſonarum patronorum, [illegible]o fin. 10. q. fin. l. ſed & ſi quis. §. 1 de [illegible]*

i *c. nobis, de iure patron. c. piæ mentis, 1[illegible]*

k *ædificatione videlicet facta propriis [illegible]bus, can. monaſterium, 6 q. 7.*

l *can. filiis, can. quicunq; 6. q. 7.*

m *vel ex contractu, vel translatione [illegible] cum vniuerſitate bonorum, cap. [illegible]um, cap. ex literis, 7. de iure patron. [illegible]*
D *ſucceſſione, Clem. 1. de iure patrona.*

n *quia vnus & plures poſſunt eſſe eiuſde Eccleſiæ patroni. vt in c. 1. 2. 3. de iure pa[illegible]*

o *cap. præpoſuit, 4. de conceſſ. præben.*

Capvt XI.

1 *De exſtinctione beneficiorum.*
2 *De vnione.* 3 *De deſtructione.*
4 *Occupatione ab hoſtibus.*
5 *Minutione, ſuppreſſione.*

E POrro quemadmodum beneficia ort[illegible] habent, ita & aliquando admittere p[illegible] ſunt interitum & finem: & res etiam [illegible] poſſunt aliquando profanæ fieri, vel [illegible]ge, *a* vel impellente neceſſitate, *b* vel [illegible]lia legitima cauſa.

Quam

Quare exſtingui poſſunt beneficia v- A
ne primum accidente cum alia Eccle-
ob paupertatem, vel ex aliis cauſis. *c* V-
nem dicimus, quando fit ex duobus vel
ribus beneficiis in perpetuum coniun-
. *d* Et ita beneficium alteri vnitum, a-
rit titulum, nec amplius per ſe vacare
itur. *e*
Exſtinguitur 2. beneficium, quādo cum
toritate Summi Pontificis vel Epiſco-
edes eius ſacra deſtruitur, vna cum re- B
bus diſſolutis. *f* Veluti quando ædes
æ fuerint in alterius Eccleſiæ conque-
tis præiudicium conſtructæ, *g* vel ſi
œceſani, proprium necauerint diœceſa-
n, *h* vel ſi Eccleſiæ ædificatæ ſint, ſine
s martyrum reliquiis: aut ſi cum illis,
falſis. *i*
Tertio, beneficium occupatum ab ho-
bus fidei, quandiu ab illis occupatur, pro
tincto habetur, *k* quamuis verum ſit, C
es ſacras profanas ideo non fieri. *l*
Poſſunt & quarto, ex cauſa, beneficia,
præbendatum numerus, minui vel
primi. *m*

SCHOLIA.

l. inter ſtipulantem, 83. §. ſacram rem, de
ver. obli. Permittebat & lex antiquorum
Ethnicorum, liberationem a ſacris, per co-
emtionem ſacrorum factam per ſenes, eam
obrem conſtitutos, vt ſcribit Cicero oratio. D
pro Murena, vide quæ de exſtinctione be-
neficiorum diximus lib. 17. Syntagmatis
cap. 5. & tracta. beneficior.
Vt in l. ſancimus, 17. C. de ſacroſanct.
eccleſ.
ca. fi. §. hoſtilitatis, 25. q. 2. ca. & temporis,
16. q. 1. c. 2. de religioſ. domib.
cap. ſicut vnire, de exceſſib. præla.
Interpretes ad c. cum acceſſiſſent, per illum
textum, de conſt. Ludouicus Gomes, ad E
regulā de trien. poſſ. q. 8. Ioannes Andreas,
ad Cle. 3. de ſupp. neg. præla. & ita hic pro-
prie vnionem vſurpamus, alioquin tribus
modis vnio ſeu coniunctio beneficiorum
fieri dicitur vt docet glo. ad c. 1. ad verb.
vniendo, ne ſede vacan. & gloſ. ad ca. &
A *tēporis, & ſequēti ad verb. vnire, 16. q. 1.*
f *Vt in l. 3. de colleg. illicit. li. 47. Pand. tit. 22.*
g *Vt in cap. 1. & 2. de noui. operis nuntia.*
h *Canone finali 25. q. 2.*
i *ca. placuit, de conſ. di. 1. ca. & hoc diximus*
16. q. 7. vide Ioſephum, lib. 7. de bello Iu-
daico, ca. 2.
k *ca. paſtoralis, 7. q. 1. ſancta Romana, de ele-*
ction. in extrauagant. communib.
l *vt notant ad ca. quæ ſemel, 19. q. 3. vbi cor-*
B *rigitur l. cum loca, 36. de religi. & ſumti.*
funer. P. lib. 11. tit. 7.
m *c. fi. de verb. ſignifi. c. cum acceſſiſſent, de*
conſtit.

DE INSTITVTIONIBVS.

TIT. XXVIII.

a *Tractatur in titulo 7. lib. 3 Decreta. & in Sext.*
lib. 3. tit. 6. in ca. omnes, & ſequent. vſque ad ca.
quoniam in quibuſdam, 16 q. 7. tractatur & ti-
C *tulo de præbendis, & conceſſione præbendæ, & in*
Concordatis de collationibus.

CAPVT I.

1 *Continuatio tituli.*
2 *Et inſtitutionis acceptiones.*

POſt tractationem de beneficiorum o- 1
rigine, qualitate, erectione, & exſtin-
ctione, poſtulat ordo, vt de acquiſitione a-
gamus eorum, ſicque proxime ſubnecta-
D mus de conceſſione ſeu inſtitutione, quæ
in illis fit.

Inſtituere generale nomen eſt, quod
nihil aliud in genere, quam intraponere, 2
ſignificat: id eſt, ita tradere rem, vt ex ea
conceſſione ad aliquem velimus eam per-
tinere. Vnde, & manauit frequens inſtitu-
endi in teſtamentorum voluntatibus mē-
tio. *a* Et in cauſa ſacerdotiorum ſeu bene-
ficiorum eccleſiaſticorum, quinq; modis
E inſtitutio vſurpatur: primum generaliter;
vt in hoc titulo pro collatione libera, quā-
do Epiſcopus pleno iure confert Eccleſi-
am, & intra Eccleſiam aliquem ponit, vt
vel ipſe eidem præſit, vel in eadem aliis
inſeruiat. *b* In qua acceptione dicimus, in-
ſtitutionem, & deſtitutionē perſonarum

Eccleſiaſticarum, pertinere ad Epiſcopum. *c* Secundo, accipitur inſtitutio pro confirmatione electionis factæ ad beneficium, quæ ab Epiſcopo iure communi, vel ab alio ex priuilegio fit. *d* Tertio, pro collatione facta ab Epiſcopo ad præſentationem patroni; quæ ita, eſt præſentati ad beneficium approbatio. *e* Quarto, pro confirmatione, approbatione, ſeu auctorizatione collationis ab alio, quam ab Epiſcopo iure priuilegii factæ. *f* Eſt, & quinto inſtitutio, corporalis inueſtitura, cum quis inducitur in corporalem poſſeſſionem beneficii *g* Ex quibus quinque modis, quatuor primi pertinent ad Epiſcopum vel eius vicarium, quintus etiam, ad Archidiaconum. *h*

S c h o l i a.

a *Tit. de heredibus inſtituen. §. ante heredis inſtitutionem, de lega. apud Iuſtinia. l. 1. de vulg. Pand.*

b *Inſtituere, eſt ius canonicum in Eccleſiaſtico beneficio tribuere, Gloſſ. in c. auctoritate, 4. de inſtitu. lib. 3. tit. 7. per c. cum ex iniuncto, de here. ſacit, cap. 1. de regul. iur. in Sexto.*

c *Dicto c. cum ex iniuncto, de here. & c. cum & plantare, §. in Eccleſiis, de priui. c. 1. & 2. de cape. mo.*

d *c. cum Vintonienſis Eccleſia, de electione.*

e *cap. 1. & 2. de inſtitution. in Sext. cap. fin. & fere per ſingula capita tituli de iure patronatus.*

f *De confirmatione, in c. cum ſatis, de offic. Archidia.*

g *cap. ad hæc, & c. cum locum, de officio Archidia.*

h *Ioan. ab Imola, ad c. cum veniſſent, & c. ex freq. de inſti.*

C a p v t I I.

Diſtinctio ſeu diuiſio inſtitutionum.

1 EX his porro inſtitutionibus beneficiorum enumeratis, liquet aliquam liberam eſſe, aliquam non liberam. *a* Libera

A eſt, quando is, qui conferendi poteſtatem habet, ſponte, & liberaliter, *b* cõfert, & poteſt alium alii, idoneum tamen, præferre. Non libera eſt, cum collator *d* ad alterius vel aliorum electionem, *e* præſentationem, *f* nominationem, *g* mandatum, *h* receptioni in canonicum, *i* reſignationi in fauorem, vel permutationi, *k* aut optioni *l* legitime factis & exhibitis, tenetur conſenſum adhibere.

B S c h o l i a.

a *Tractatur, in c. relatum, 9. ad ver.* libera- liter, *de preb.*

b *Dicto cap. relatum, quia & collatio donatio dicitur, c. quia diuerſitatem, de conceſſio. preb. cum ſimil.*

c *§. ſtatuimus, de collatione in Concordatis.*

d *Hic enumerantur ſpecies collationis non liberæ.*

e *Quando electio legitima facta eſt, ſuperior*
C *tenetur eam approbare, & hæc approbatio dicitur confirmatio, c. noſtri, de elect. c. fin. eo. tit. in Sex. ſicque conſtituitur differentia inter electionem, collationem, inſtitutionem, præſentationem, vt vnius appellatione reliquæ non contineantur, in forma prouidendi, in c. cum illis, 16. §. 1. & §. cum autem, de preb. in Sex.*

f *Præſentatio facit non liberam collationem, & ideo dicitur illa Epiſcopi collatio, inſti-*
D *tutio, can. decernimus, 12. quæſt. 7. cap. illud, de iure patronatus.*

g *Nominatio in Gallia duplex, vna quæ regia, quando rex nominat Summo Pontifici ad prælaturas vacantes idoneum inſtituendum. tit. de regia ad prælaturas nominatione, in Concordat. Altera eſt Scholaſtica, quando ex priuilegio, academiæ nominant prælatis collatoribus ad beneficia vacatura, in menſibus certis aſſignatis gra-*
E *duatis nominatis vel ſimplicib. §. qui vero, §. præfatiq; ordinarii, & § fin. de colla. in Concor. Probauit vtraſq; præſentationes ſeu nominationes competentes principibus & ſcholis ex priuilegio, Concilium Tridentinum ſeſſion. 25. c. 9. de refor.*

h c.

[illegible] *in Sex. c. dilectus* 1. *[illegible] ſi tibi. eod.* [illegible]

[illegible] *aliquem in canonicum, tene-* [illegible] *providere, ca. relatum* [illegible] *cum ſuper. de com. præ.*

[illegible] *eadem beneficia reſignata in fa-* [illegible] *aliquorum vel permutata, non poſ-* [illegible] *quam his in quorum fauore reſi-* [illegible] *vel permutata, conferri. clem.* [illegible] *rum permuta. capit. olim prima.* [illegible] *ſpolia.*

[illegible] *de conſuetud. in Sext. optionem in* [illegible] *bus etiam conſtituit. l. vnicam* [illegible] *de proximis ſacror. ſcrinio. libr.* 12. [illegible] 19.

Cap. III.

1 [illegible] *cantibus beneficiis fiat inſtitutio.*
2 [illegible] *modis vacandi.*
3 [illegible] *ratione ipſo iure.*

1 COmmune † omnibus inſtitutionibus [illegible] bus, ne beneficia iure ordinario, [illegible] quam vacent, conferantur. *a* Vacare dicuntur, quæ a nullo poſſidentur, *b* vel poſſidentur quidem, ſed male. *c*

2 Quare vacatio [illegible] eccleſiæ tunc inducta [illegible] quando ea eſt deſtituta, vel priuata [illegible] o clerico ſeu præpoſito, qui eam [illegible] poſſidebat. Vacare autẽ dicitur qua-[illegible] dis. ipſo iure tantum, per ſenten-[illegible] facto tantum, ipſo iure & facto [illegible]

3 [illegible] re vacat, † quando poſſeſſor de-[illegible] priuatus beneficio, aliquo caſu [illegible] e, ſiue alia declaratione iudicis, *e* [illegible] poſt caſum priuationem in-[illegible] iure priuatus, de facto ſeu reti-[illegible] Neque enim tunc conſide-[illegible] detentionẽ, quominus col-[illegible] ita vacans conferre poſſit alteri, *f* [illegible] verum ſit, per illam vacatio-[illegible] m, non poſſe nanciſci realem [illegible] n, niſi prius vocauerit in ius [illegible] de facto poſſidet iure ipſo pri-[illegible] Contingit hæc vacatio ipſo iure inducta, ex intitulati delicto, vel ex quaſi delicto. Ex delicto, veluti ex manifeſta eius Simonia, *h* hæreſi, *i* aſſaſſinatu, *k* homicidio paſtoris Eccleſiæ, *l* ex falſificatione literarum Apoſtolicarũ, *m* ſi ob calumniam electionis accuſatæ ſuſpenſus a beneficiis, in illis adminiſtrauerit, *n* intruſione beneficii: *o* ſi quis hoſtiliter fuerit perſecutus Cardinalem, vel eundem percuſſerit, aut ſocius comprobatur: conſultor fuerit perſequentium: & ita fuerit particeps reatus maieſtatis; *p* ſi quis vi concluſos coegerit ſua beneficia eiurare, *q* ſi ſodomita, *r* ſi ſpoliauerit vel impediuerit ſequeſtrũ beneficii, de quo litigat, quo caſu, & iure ſuo, ſi quod in eo habet, ipſo iure priuatur. *s* Qui etiam ad preces hæreticorum obtinuerint a collatoribus beneficia, illis ipſo iure priuantur: & ſi ſcienter acceperint, etiam ad alia obtinenda alio modo, fiunt incapaces. *t*

Scholia.

a *Ex concilio Lateranenſi ſub Alexandr.* 3. *cap.* 8. *relato in c.* 2. 3. *& ſi. de conc. præ. c. de ſtand.* 2. *eod. tit. in Sex. vbi rationes, & ca. illud prætereundum* 8. *de iure patr. c. venerabilis* 37. §. *ſi. de præ. ca. ſi quis Papa* 2. *diſtinct.*

b *l. qui cœtum.* §. *fin. ad leg. Iul. de vi pub. Pandect.*

c *Paria quippe ſunt aliquid non eſſe, vel eſſe inutiliter. l. quoties, qui ſatiſdare cogant. P.*

d *Modi vacandi vel maxime in impetrationibus obſeruantur, cum ſub vnico modo vacandi facta impetratione, alii non contineantur, niſi exprimantur, cap. ſuſceptum, de reſcript. in Sex. ſic & alias exprimitur vacatio per conſtitutionem execrabilis, de pœnis in extrauag. per conſtitutionem, de multa, de præb. per non promotionem ad ordinem presbyteratus, ex c. licet canon. de elect. in Sext. vt infra videbis. Lege deciſ.* 28. *Rota in Nouis.*

e *Gloſſ. ad l. iubemus.* §. *œconomus ad verb.*

priuetur. de Sacroſanct. Eccle. C. c. ambitioſæ, de reb. eccleſ. non alien. in extrauagantibus communibus.

f *cap. de multa, de preben. ca. cum in illis. §. cum autem. eod. tit in Sex.*

g *c. licet epiſcopus 28. de preben. ca. volumus 16. q. 4. c. in literis, de reſtit. ſpoliatorum, ca. eum qui, de preb. ſic intelligitur, c. cum noſtris, de conceſſ. preb.*

h *Non ex occulta, ca. inſinuatum, de Si. ca. cum deteſtabile, eod. tit. in extrauag. com. Simoniace etiam ordinati, non faciunt fructus ſuos beneficiis, in deci. Tholoſ. 438.*

i *c. ad abolendã, de heret. c. cum ſecundum leges, eod. tit. in Sex.*

k *c. 1. de homicid. in Sexto.*

l *Vide caput in quibuſdam, de pœnis.*

m *capite ad falſariorum, de crimine falſi.*

n *cap. 1. §. fin. de electionibus in Sexto.*

o *cap. eum qui, de prebend. in Sext.*

p *Vide caput. §. fœlicis 5. de pœnis in Sexto.*

q *Clementina multorum, de pœnis.*

r *cap. clerici, de exceſſib. prælatorum.*

s *Clementina vnica. c. ſequeſtra poſſeſſio.*

t *cap. 2. §. ad hec, de hereticis in Sexto.*

CAPVT IIII.

De vacatione ex quaſi delicto.

Ex quaſi delicto, *a* † priuatur quis interdum ipſo iure beneficio: quamobrem & eo modo inducitur vacatio: veluti primo, adeptione ſecundi beneficii, quod teneri non poteſt cum poſſeſſo, prius vacat, niſi accedat diſpenſatio, *b* vel ſecundo, ſi beneficiatus contrahat matrimonium, vel ſponſalia de præſenti. *c* Tertio, per non promotionẽ ad Presbyteratum intra annum adepti pacifice beneficii curam animarum habentis. *d* Quarto, ſi irrita fiat electio, ex qua quis nactus erat beneficiũ. *e* Quinto, & vacabit, & Eccleſia prior, ex qua transfertur Epiſcopus, poſt conſenſum tranſlationi per eum adhibitum. *f* Sexto, ſi electus non conſentiat electioni de ſe factæ intra menſem; aut ſi non petat confirmationem electionis intra tres menſes ſe-

A quentes, priuatur iure electionis, quod ei competit, & ita vacat beneficium. *g* Ite[illegible] ſeptimo, ſi poſt alios tres menſes conſecrationem non petat Epiſcopus, vacant e[illegible] beneficia ante electionẽ poſſeſſa. *h* Octauo, priuatur electus iure beneficii, ſi ſe [illegible]ngerit adminiſtrationi eius ante confirmationem. *i* Nono, idipſum accidit, ſi ſe [illegible]rat adminiſtrationi beneficii tempore [illegible] penſionis. *k* Decimo, ſi bona eccleſiæ vel
B beneficii alienet. *l* Vndecimo, ſi beneficiatus ingreſſus religionem, regulam profiteatur. *m* Duodecimo, ſi reſignatio fa[illegible] in Curia Romana, non publicetur in[illegible] ſex menſes, vel ſit facta, ſi extra curiá non publicetur extra menſem. *n* Decimotertio, ſi beneficium detur in commendam ab epiſcopo, poſt ſex menſes vacat commenda. *o* Decimoquarto, ſi Abbatiſſa eius monaſterii, in quo ſedet, benedici, nõ cu-
C rauerit intra tẽpus a iure conſtitutum poſt confirmationem ſe benedici, beneficio cadit. *p* Decimoquinto, qui conſenſerit electioni in ſenatorem Romanum de ſe factæ, contra prohibitionem Nicolai Sum. Pontif. omnibus priuilegiis, feudis & beneficiis a ſede Romana impetratis, ipſo iure priuatur. *q* Decimoſexto, qui poſtularunt minores 25. annis in prælatos, priuantur ipſo iure beneficiis, quæ habent in
D Eccleſia illa ad quam poſtularunt. *r* Decimoſeptimo & is, qui non oſtendit titulum ſui beneficii. *s* vt & Decimooctauo, is qui ſine canonica inſtitutione beneficiũ poſſidet. *t*

SCHOLIA.

a *Iuxta §. 1. de obligat. que ex quaſ. del. [illegible] naſc. lib. 4. inſtit. Iuſtin. tit. 5.*

b *Clem. fin. de preb. in Clem. capit. de multa, de preb. cap. dudum, in 2. de electio. c[illegible] cum ſinguli. de preb. in Sext. ca. 1. de conſuet. cap. exſecrabilis, de preb. in extrauagantibus communibus,*
E

c *capit. 3. & capit. diuerſis, de clericis coniugat.*

d *cap.*

... canon & cap. commiſſa, de elect. in Sexto.

... eramus, & ca. ſuper eo, de elect. in Sexto.

f ... in apibus 7. qu. 1. quando ſcilicet quis ... fuerit ſecūda Eccleſiæ poſſeſſionem ... am. capi. quanto, de tranſlat. Epiſ... capit. cum ſingula, §. prohibemus, de præbendis in Sexto.

g ... quam ſit eccleſiis, de election. in Sexto.

... cap. ... religioſus, de election. in extrauag. communibus.

h ... s. cum in cunctis. §. cum vero, de electione.

i ... p. auaritiæ, de electio.

k ... cap. 1. in fin. & cap. cupientes. §. cæterum, de elect. in Sext.

l ... de rebus Eccleſiæ non alien. in extrauag. commun.

m ... beneficium, de regula, in Sexto. cap. ex tranſmiſſa. de renun. ca. Gonſaldus 17. qu. 2. reg. cancell.

n Secundum regulam cancellar. 34. quæ in Gallia non ſeruatur, vbi ſufficit publicari reſignationem, & poſſeſſionē adipiſci ante mortem reſignantis, ex conſuetudine. Rebuffus ad §. monaſteriis, de regia ad prælaturas nom. ad verbum, vacantibus, in concord.

o ... canon. nemo deinceps 15. de electione in Sexto.

p ... Clemen. attendentes. §. ſtatuimus, de ſtatu monach.

q cap. fundamenta, 17. de electione.

r cap. ... vnic. de poſtulat. prælat. in extrauag. commun.

s ca. ordinarii, de officio ordinarii, in Sex. fac. t. capit. 1. iniuncta, in extrauagantibus communibus.

t cap. 1. beneficium, de reg. iur. in Sexto.

Cap. V.

De priuatione & vacatione beneficii per ſententiam.

Per ſententiam beneficii priuatio † & vacatio inducitur, quando ob grauem A cauſam, *a* iudex iudicio, & cauſa cognita poſſeſſorem expreſſe priuat beneficio. Si quidē in criminibus, in quibus ius non inducit expreſſe beneficii ademtionē delinquentibus, per condemnationem criminis a iudice factam, niſi expreſſe, fiat in ſententia priuatio, *b* poſſeſſores non amittunt beneficia, quamuis grauiora ſint crimina illis, pro quibus ius induxit priuationem ipſo iure: ideo in illis ſola condemnatio B criminis non inducit priuationem vel vacationem, ſi omittatur in ſententia expreſſio ademtionis. *c* Exempla paſſim occurrent in iure, vt illud non reſidentis, qui ipſo iure beneficio, in quo non reſidet, non priuatur, niſi monitus legitime & ob contumaciam damnatus, nominatim titulo ſui beneficii exſuatur. *d*

Scholia.

C a *Et non aliter. cap. ſatis peruerſum, 56. diſtinct. can. præcepta 55. diſtin. cap. Monachi 2. priores, de ſtatu. Monach. cap. vnic. in fine. de capellis monach. cap. non poteſt 3. de renuncia. can. inhientum 6. quæſtione 7.*

b *Interpretes ad cap. querelam 10. per illum textum, de iureiuran. libr. 2. tit. 24. & ibi Panorm. num. 3.*

c *Prepoſitus ad cap. ſtudeat 50. diſt. cap. ſtu-* D *deat. de clerico excommun. miniſtran. Felin. ad cap. final. de reſcriptis. Baldus ad l. cum fratrem, de his quibus vt indign. Permagni autem intereſt, aliquē dici priuatum beneficio, ipſo iure, aut per ſententiam. Nam quoties quis ex aliquo crimine priuatus dicitur beneficio ipſo iure, tenetur reſtituere fructus perceptos a die commiſſi criminis, & percipiendos qui percipi potuiſſent pendete ſua indebita poſ-* E *ſeſſione. Quando vero alio modo quis priuatur beneficio, reſtituit tātum a tempore litis conteſtatæ, quo cœpit eſſe malæ fidei poſſeſſor, vel a die ſententiæ, ſeu priuationis. Panormitan. ad cap. item cum quis, de reſtitu. ſpoliat. Rebuff. in tract. de pacif.*

poſſeſſor. num. 163. facit in argumentum. l. eum qui, de his quibus, vt indign. P. Iure quoque ciuili in criminibus quibus ipſo iure bona reis adimũtur, & fiſco addicuntur, ſtatim commiſſis criminibus illis, bonorum cenſetur ſuorum libera interdicta adminiſtratio & alienatio. l. donationes, 3. §. fin. de donationi. libr. 39. P. tit. 5. dum agitur de crimine perduellionis, & in l. ſi quis poſthac 9. §. fin. de bonis epiſcop. C. l. penult. & fin. ad legem Iul maieſtat. C. In aliis contra, niſi poſt condemnationem & ademtionem factã nominatim bonorum, vt l. poſt contractum 15. de don. P. l. 46. §. 6. de iure fiſci. P. l. 41. de ſolut. P. Subinde, ſi quis tantum per ſententiam, & non ipſo iure priuatus ſit beneficio, & a iudicio prouocatum ſit, pendẽte prouocatione non cenſetur priuatus beneficio quare, & medio tempore poterit illud renuntiare. Boerius. deciſ. 206. Rebuffus de pacificis poſſeſſor. num. 262. vbi ſic fuiſſe iudicatum refert. per l. qui a latronibus. §. fin. de teſtament.

d *cap. ex parte 8. cum tribus ſequentibus, ca. conquerente 6. & c. 2. de cler. non reſidenti. cap. 11. poſt quemquam 50. diſtinct. cap. 47. eos ſacerdotes 7. quæſt. 1.*

Capvt VI.

De vacatione ipſo facto ſolum.

1 VAcatio † ipſo facto tantum inducitur, & non iure, aut alio modo vero, quando de facto tantum vi coactus cogitur relinquere ſui beneficii poſſeſſionem, vel vi de poſſeſſione deiicitur. *a*

Scholia.

a *capit. ad aures 2. & cap. ad audientiam 3. de his quæ vi metuſve cauſ. fiunt. lib. 1. tit. 40. cap. 2. de reſtitut. ſpoliator. lib. 2. titul. 13. cap. ſuper hoc 5. de renunt. libr. 1. tit. 9.*

Capvt VII.

De vacatione ipſo iure, & ipſo facto ſimul per mortem & renuntiationem.

A IPſo iure, † & facto vacant beneficia, per mortem aut renuntiationem veri titularii. *a* Mortem hic intelligimus naturalem, non ciuilem. *b* Morte quippe finitur ius vſus vel vſusfructus. *c* Comparat autem ius ſcriptum viuarius, conſuetudo alicubi vſufructuarius, beneficiatos. *d* Quamobrem, & locatio fructuum beneficiorum per illos facta, morte eorundem exſtinguitur. *e*

B

Scholia.

a *E[t] ſunt hi diuerſi modi vacandi, vt expreſſio vnius in impetratione beneficii, ad a[lium] non pertineat, cap. ſuſceptum, ſexto de reſcriptis.*

b *Gloſſa ad dictum cap. ſuſceptum, ad verba,* non morte, *de reſcriptis. Et quamuis exuli ſeu bannito non poſſit conferri beneficium de nouo loci, a quo exulat, eo quod in eius Eccleſia eſſe non poteſt: attamen per* C *bannitionem ſolam, quod iam tenet beneficium, ei non cenſetur ademtum tacite. Rebuffus in tracta. de pacific. poſſeſſ. num. 203. multa enim facta tenent, quæ ſi facienda eſſent, non fierent. l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui vel alien. iur. cum ſimilibus.*

d *Vt diximus ſupra, tit. 26. de peculio clericorum in diuiſione peculii, & in tracta. benefic. Vide Gloſſ. ad cap. præſenti. de officio* D *ordinarii. in Sexto.*

e *cap. 2. & [i]n de loca. cap. fi. ne prælat. vices ſuas, &c. Clemen. prima. de rebus Eccleſiæ non alienan.*

Capvt VIII.

1 *Renuntiatio quid.*
2 *Diuiſio.*
3 *Et de tacita.*

1 REnuntiatio eſt, *a* rei vel iuris proprii *b* E refutatio ſeu remiſſio ſpontanea, *c* ex certis cauſis, *d* & cum auctoritate ſuperioris facta. *e*

Fit autem † vel tacite vel expreſſe.

Tacite, † quando præſumitur [illegible] 2 uti ſi beneficiũ habeatur ꝓ derelicto, [illegible]

[illegible]

... acceptauerit beneficium quod te- A
... primo,g cenſetur renun-
... vt is qui intra iuris terminum
... promouet ad presbyteratum,nolle
... beneficium quod ſacerdotē deſi-
... Si quis per triennium inſtitutam
... de beneficio non perſequatur,i vel
... ſuo facto,patiatur ius quod ha-
... alio ſibi adimi.

S C H O L I A. B

a ... na.ad Rubric.de renuntiat.in Sext. ... & Hoſtienſem in ſumma eius tituli.

b ... quippe alieni non obeſt Domino re- ...tio.c.dilecto.in fin.de præb.c.pen.de ... re iud.

c ... enim requiritur in renūtiatione vera ...lida,vt ſit ſpōtanea,vtq; ſit irreuoca- ...c.3.ca.ſuper hoc 3.& cap.in præſen- C ... de renunt.lib.1.tit.9.ſiue per ſe,ſiue per procuratorem fiat. Cle. vn. de ren. re- ...tia ibus quippe non datur regreſſus.l. ... am.de ſol.l. quæritur,§. vendi- tor,de ædil.edi... .l.poſtquā lit.C de pact. contra,ſi vi metuve adactus quis renun- tiauerit,vel per impreſſionē, aut dolo ma- l renuntiet.c.dilecto.c.ſuper eo,de ren.c.2. de reſti ſpo.lib.2.tit.13.c.2.3.4.de his quæ ... metu ... e cauſ.fiunt.lib.1.tit.40.Dum- ...od metus talis ſit,qui poſſit mouere con- ... m virum,non aliter proxime citatis ... c.cū dilectus filius 6.vbi,& Gloſ- ... quæ faciant iuſtum metum,de iis, ... metusve cauſ.fiunt.cap.veniens,de ... metum,quod met.cauſ.P.In dubio ...me ,non præſumimus renuntiationem ... eam.d.c.ſuper eo,de renuntia.cum ...imo præ...matur,iactare ſuum.l.cum de ...debito,de probatio.

d ... cauſa legitima nō licet relinquere be- ...ſicium ; quia indecēs omnino probatur ...ſolueie militiæ cingulū quam cedat ...ori aduerſitas præliorū.ca.1.de renun- ...ſcrutarus 7.quæ ... ſimile in militibus ar- ...militia,in l.2.de his qui non imple- ...ſtipendiis,& c.lib.10.C. Cauſæ legiti-

mæ habitæ renuntiationis duobus verſibus referuntur.

Debilis,ignarus,male conſcius,irre-
gula is,
Quem mala plebs odit,dans ſcanda-
la,cedere poſſit.

Qui explicātur,in c.niſi cum pridem 10. de ren.& a D.Thoma 2.2.qu.185.art.5. veluti,qui ſine periculo vitæ in beneficio eſſe nō poteſt,renuntiat,& eidem cedit ex permiſſione ſummi pontificis,in ca.ad ſup- plicatione.9.de renun. Reprobatur autem facta interuentu vel promiſſione pecuniæ, in d.c.ſuper hoc 5.de renun.ca.cū pridem, de pact.c.ad quæſtiones,de rer.per. Poterit, & qui plura beneficia conſequitur,vnum euitare,ſi omnia ſimul nequeat detinere,c. referente.de præ.ca.execrabilis,eod.titul. in extr.comm. item quæ Simoniace fuerit adeptus.ca.non eſt veriſimile.de præſumt. vel propter aliud crimen,ca.poſt transla- tionem.de renun.

e Auctoritas ſuperioris ſpiritualis,renun- tiationi neceſſaria,aliter nihil agitur.c.1. c.admonet 4.& c.fin.de renun.verum iu- re,qui ſemel auctoritatem renuntiādi im- petrauit cogitur renuntiare.c.quidam ce- dendi 12.de renunt.vbi rationes,quod ta- men non eſt in vſu,ſuperior is dicitur,qui beneficium contulit renuntiare volenti,in cuius manibus iterum debet reponere per ceſſionem vel renuntiationem.ca.denique 6.q.3.c.Abbas 18.q.2.cum ad eum inſti- tutio,& deſtitutio pertineat.c.cum ex in- iuncto.de heret.c.1.de capell.monach.cum ſimil.quod intelligi par eſt,quando inſtitu- tio ad ſuperiorem pertinet de iure commu- ni: alioquin ſi is inſtituerit ex conſuetudi- ne vel præſcriptione,tunc in manibus Epi- ſcopi diœceſeos non eius qui collationem a- lioquin habet faciēda,quia præſcripta tā- tum collatio,non admiſſio renuntiation..., vel deſtitutio,Rota deciſ.598.in nouis: nec amplius cenſetur præſcriptū quam poſſeſ- ſum.c.cum in tua,de decimis.c.fin.de o.. c. archi.ca.auditis,c.cum olim,de præſcrip.

facit, c. cum in illis, de præb. in Sext. Superior tamen ſolus dicetur in exceptis beneficiis, Abbatiis, & Epiſcopatibus, aliis que maioribus, ſummus Pontifex. c, 1. & ſin. de renun. Quia vero ſummus Pontifex ſe ſuperiorem non habet, ipſe per ſe ex ſeipſo, ſi velit ſuum beneficium ſeu papatum, cui voluerit renũtiare poterit. c. 1. de renun. in Sext. At renuntiatio beneficii in manibus laici facta, in præiudicium ſuperioris non valet, quia ſuperior ea non obſtante poteſt renuntiantem in beneficio renuntiato retinere: valebit tamen in præiudiciũ renuntiantis, vt priuetur ideo beneficio, nec poſſit ad illud redire, c. quod in dubiis 8. de renun. Rota deciſ. 352. in nouis. ca. non oportet. 7. q. 1. vide glo. ad c. vnicum, ad verb. renuntiaſſe, *tit. de ſublatione. Clementina literis, in prag. ſan.* A B

f *In cap. 1. de offic. vicar. c. ex parte. de Cler. non reſident.*

g *ca. de multa. de præb. c. gratiã. de reſcriptis in Sex. Clementina gratia, eo. tit. in Clem.*

h *ca. licet canon. & ca. commiſſa, de elect.*

i *In regula cancellariæ, de pacificis poſſeſſorib. & in alia, de triennali poſſeſſore.*

Capvt IX.

1 *De expreſſa renuntiatione.*

2 *De diuerſis formulis eius.*

1 EXpreſſa renuntiatio,† fit per verba expreſſa & explicita, ſponte prolata a titulario, per quam, ſi pure & ſimpliciter fiat, renuntians priuatur iure ſuo ſtatim ea facta, *a* etiam ſi non ſit admiſſa. *b* D

2 Expreſſa quippe † renuntiatio duplex eſt: aut ſimplex puta: aut conditionalis, Simplex proprie corã ordinario fit collatore, ſine pacto, conditione, aut die: nam hæc redolent Simoniam in beneficiis cõferendis. *c* Conditionalis renuntiatio fit, vel in fauorem alicuius, & non alias nec aliter. *d* vel cum reſeruatione penſionis, & non alias nec aliter: *e* vel cum regreſſu *f* vel ex cauſa permutationis non alias, & non aliter. *g* E

Scholia.

a *capit. 2. & 3. de renunt. Clemen. vn[...] tit. neque datur regreſſus ad benef[ic]ium [...] iuratum ſine noua collatione, etiam [...] ſi is regreſſus ſit expreſſe reſeruatus. ca[...] quam periculoſum 7. quæſtio. 1. cap. [...] cætera, de præb. cap. cum vniuerſo[...] rerum permutat. Vide Rebuffum. tra[...] de pacif. poſſeſſor. numer. 144. & [...] tibus. Valet tamen reſignatio cum r[...] ſu: ſed regreſſus annullabitur in [...] quanquam cum regreſſu extra G[...] licubi renuntiatio toleretur. Vide R[...] fum ad rubricam de reſignationi[...] concordatis.* B

b *cap. quod in dubiis, 8. de renunt. can[...] nonnulli, & can. ordinationes. 1. qua[...] cap. tua nos, 34. de ſimonia. lib. 5 tit 3 [...] cum pridem. & cap fi. de pact.*

c *Et ideo ratione reſtrictionis ſeu cond[...] nis appoſita renuntiationi, beneficia ita [...] nuntiata in fauorem, vel ex cauſa perm[...] tationis, non poſſunt aliis quam nom[...] tis, & compermutantibus conferri a[...] quin renuntiantes redeunt ad beneficia [...] inter cætera 17. de præb. cap. vni. de rer[...] permuta. in Sex. Vide Rebuffum. in pr[...] titulo. de reſignatione conditionali, a [...] mero 14. vſque ad 20. facit quod gener[...] liter conditiones ſint implendæ in forma [...] ſpecie definita. l. 3. C. de conditionibus [...] ſert. l. Manius. l. cum quidam, de con[...] tion. & demonſtratio. P. l. 2. de dona[...] P. Notandum, reſignationem condit[...] natam, non fieri coram ordinario co[...] re, ſed coram ſummo tantum Ponti[...] mo enim iure communi ſibi eligere in [...] [bene]ficio ſucceſſorem poteſt, ca. non lic[...] can. Apoſtolicam. 8. quæſtio. 1. quia b[...] ficiatus tantum habet adminiſtrati[...] perſonæ ſuæ & induſtriæ conceſſam, [...] eo illud priuilegium ad alium per ſe [...] ferre non poteſt l. quia tales, ſolut. m[...] P. argumen. l. inter artifices, de ſ[...] P. Sed & videretur quædam ſpecies [...] in fauorem vel gratiam perſonæ dar[...]* C D E

ni[...]

[illegible] ordinat[illegible]ne can. ſunt nonnul- A
[illegible] l[illegible]m & pa[illegible]um, vt dictum,
[illegible] m[illegible] P[illegible]x in hac ſpecie con-
[illegible] renu[illegible]nes, qui poteſt ſimo-
[illegible] e[illegible]er[illegible] adeundus erit: Gloſſa ad
[illegible] m pridem. ad verbum illicita, de g
[illegible] ia ſupra ius poſitiuum ſolus ex ple-
[illegible] e poteſtatis poteſt diſpenſare. c. pro-
[illegible] conceſ. preb. c. 2. de preb. in Sex.
[illegible] uatio penſionis in fructibus omni-
[illegible] in parte, vel ratione concordiæ, vt B
[illegible] edatur, vel ne renuntians immo-
[illegible] endium patiatur, quod tamen
[illegible] on[illegible] ex admittere poteſt, non ordi-
[illegible] c[illegible]llator. cap. niſi eſſent 21. de preb.
[illegible] loſſ. capit. de cætero, de tranſact. A-
[illegible] enim iure ordinario beneficia ſine
[illegible] minutione conferri debent, tit. Vt
[illegible] aſtica benefic. ſine diminut. confe-
[illegible] Quemadmodum enim ius eſt indi-
[illegible] e beneficii, ita & eius fructus, ca. fin. C
[illegible] quæ. 3. ca. ſi monachus. 16. quæ. 1. c. no-
ſt[illegible] um. [illegible] 1 vt Eccle. benef. ſine dim. confe-
ran. c. maioribus, de preb. Haberet & ſimo-
niam hæc renuntiatio ſine ſummo Pontifi-
ce, quæ committitur dando aliquid, vel re-
[illegible]nendo pro datione beneficii. c. ſuper eo, 8.
d[illegible] tranſact. c. cum pridem 4. de pact. Vide
[illegible] um in Praxi. 3. part. tit. de renunt.
[illegible]ionali. num. 23.
[illegible]re[illegible]um dicunt. conditionem, vt ſi præ- D
[illegible]tur is cui reſignatur, reſignans poſſit
[illegible]d beneficium reſignatum: De quo
[illegible]buffum in proxime citato loco, quæ
[illegible] rma reſignationis reſcitur in Gal-
[illegible] n[illegible]n ilio Tridentino ſeſſione 25.
[illegible]atio. c. 7. pro quo indicatum: vi-
[illegible] vltra hæc conceſſio reprobata per
[illegible]mus 5. de pact. Suffragatur & ra-
[illegible] quæ ex iure aperte colligit, beneficia he- E
[illegible]aria eſſe non debere, cap. Apoſtolica
[illegible] c. ad extirpandas, & c. præſentium,
[illegible] presbyt. maxime quod iſta cum re-
[illegible], reſignationes habeant quoddam vo-
[illegible]um captandæ mortis, vt in beneficium al-
[illegible]us ſuccedatur, quod abominantur, &

merito, omnia iura ciuilia, & canonica: c. 2. de conceſ. preb. & c. 2. eo. tit. in Sex. l. ex eo, de inutilib. ſtip. C. l. fin. C. de pact. cum pluribus aliis notatis per glo. ad d. cap. 2. de conceſ. preben.

g Quare per hanc clauſulam, aliis conferri ita renuntiata quam expreſſis non poſſint. c. 1. de rerum permut. in Sex. Cle. vni. eod. tit. in Clemen. ſi coram ordinario ex cauſa permutationis renuntiatio fiat, vt iure nouo dicto expreſſum: quãuis olim poſſet ordinarius ita iurata aliis conferre. c. inter cætera, de preb. Stricti iuris eſt renuntiatio, nec comprehendit id quod non fuit expreſſum, & ignoratum fuit, vt notat Tiraq. in tract. de vtroque retract. 1. glo. 20. nu. 21. facit, l. quicquid adſtringendæ, de verbo. obliga. P. Hodie quoque ſi permutatio non ſortiatur effectum reſignantes ex ea cauſa, redeũt ad propria beneficia, ſine noua collatione, ſecundum Ioannem Andream, ad c. vni. de rer. per. in Sext. veluti ſi vnum ex beneficiis a compermutantibus fuerit euictum, quamuis rigor iuris in contrarium ſit. Sicq. tradit reb. tracta. de pacifi. poſſ. nu. 145. & in Praxi. benefi. 3. part. num. 12. Adde, quod in permutatione perficienda, conſenſus compermutantium exigitur: ca. vni. de rerum per. in Sex. & eorũ ad quos, aduenìente vacatione, pertinet, & lectio aut præſentatio aut collatio. Clem. vnic. & ibi glo. de rerum perm. Quod tamen ad patronũ pertinet irrita fiet, ſine eius conſenſu, permutatio facta, vt ait glo. ſi is cõtemtum perſequatur, non aliter: quare non dicitur nulla, ſed anullanda pemutatio. Cæterum, illud ſingulare, ſufficere interpellatos a permutantibus fuiſſe patronos, vel clericos, vt conſentire velint, quamuis noluerint conſentire, Rebuffus dicto titulo de permutatione beneficiorum in Praxi. numer. 21. Fredericus in tractatu permutationis beneficiorum, quæſtio. viceſima quarta. Obſeruabimus inſuper regulã cancellar. 18. de infirmis reſignantib. non habere locum in ordinario collatore, cum obſeruetur in re-

nuntiationibus factis in Curia Romana. Item breuiter obſerua, regulam 34. de pu blican. reſignationes habere locum, quando reſignans moritur.

Capvt X.

Iure ſingulari in quibuſdam caſibus, concedi ante vacationem beneficia.

1 CÆterum ignorandum non eſt, † iure ſingulari aliquando receptam eſſe cõceſſionem beneficiorum, antequam vacent: vt nunc ſpeciali priuilegio ſummus pontifex dat mandata de prouidendo ad vacatura beneficia: *a* vt olim literas exſpectatiuas, *b* verum ſtricte mandata vt odioſa explicantur. *c*

Scholia.

a *cap. mandatum cum duobus ſequentibus, de reſcript.*

b *cap. eam te, cap. conſtitutus, ca. literis, cum ſimilibus, de reſcript.*

c *cap. fi. cap. cum in illis 16. c. cũ de non beneficio, 27. de præbend. in Sex. Clemen. 1. eo. tit. cum ſimil.*

Cap. XI.

A quibus beneficia conferantur.

1 BEneficia tantum quæruntur, † ſi conferantur ab iis, qui habent poteſtatem conferendi, non ſi ab aliis. *a* Hanc iure cõmuni habent perſonæ Eccleſiaſticæ, non laici. *b* Ex priuilegio tamẽ habent aliquando laici, *c* & ipſę mulieres: *d* & dum plures de iure collationis certant, iudicatur pro eo, qui eſt prouiſus ab eo, qui eſt in poſſeſſione conferendi. *e*

2 Rurſum inter Eccleſiaſticas perſonas, † quædam dicuntur conferre ordinario iure, quædam extraordinario: ſeu ex particulari conceſſione, priuilegio, ſtatuto, conſuetudine. Iure ordinario confert ſolus Epiſcopus omnia beneficia vacãtia ſuę diœceſeos: *f* dummodo ipſe fuerit confirma-

A tus, non ante: *g* quæ re[illegible] uantur collationi futuri E[illegible] terim vacauerint. *b* Nec a capitulo [illegible] terint tunc conferri. *i* Nil [illegible] collatio pertineret ad capitulum, [illegible] ſcopum coniunctim, quo caſu ca[illegible] Epiſcopi defectum ſupplens, & iure [illegible] iunctionis, & accreſcendi vtens, conf[illegible] quemadmodũ Epiſcopo mortuo ve[illegible] penſo, capitulum præſentatos in[illegible] &

B electos cõfirmat ſede vacante: *l* & va[illegible] tibus beneficiis eo tempore, quamuis [illegible] ſolius Epiſcopi collationem pertine[illegible] conſtituit œconomum, *m* loco etiam E[illegible] ſcopi, & ex eius mandato, eius Vic[illegible] cõfert, *n* cum is longe abeſt, vel nõ p[illegible] præſens, vel non vult illud officium e[illegible] cere, *o* data conferendi beneficia vaca[illegible] generaliter poteſtate: *p* nam alicuius ce[illegible] beneficii vacaturi conferendi poteſtat[illegible]

C dare non poteſt, antequam vacet. *q*

Cæterũ, † & Epiſcopus abſens co[illegible] tuto Vicario, poteſt ipſe etiam extra diœceſim, vacans beneficium cõferre & præuenire ſuum vicarium ſeu officialem. *r* Conferunt etiam Epiſcopus, Archiepiſcopus, & alii prælati ſuperiores iure deuoluto, quando inferiores, qui habent ius collationis, non conferunt intra ſemeſtre tempus conſtitutum a Concilio Latera-

D nenſi ad conferendum ordinarius, *s* ſic enim ſuperior proximus ſupplet negligentiam inferioris, *t* ſibi ſubditi, & exemti negligentiam, ſummus Pontifex immediate, *v* vel alius eius auctoritate. *x* Supplet & negligentiam Epiſcopi capitulu[illegible] in beneficiis, quæ ad collationem capit[illegible] & Epiſcopi coniunctim pertinent. Quod ſi vterque & capitulum & Epiſcopus conferre negligant, eorum deuoluitur colla-

E tio ad ſuperiorem Archiepiſcopum, vel ad alium ſuperiorem. *y*

Rurſum extra † Concilium Laterane[illegible] ſe non præſentante patrono laico ad beneficium vacans intra quatuor men[illegible] onem, vel clerico intra ſex menſes, plen[illegible]

ra

[illegible] a Epiſcopű: z vt A [illegible] præ[illegible]uerit vtrique [illegible] præ[illegible] tepora, & recuſa[illegible] re & [illegible] tuere Epiſcopus; [illegible] ſt[illegible] deuoluitur ad eius [illegible] nec hic e ſpectantur ſex menſ[illegible] in maioribus dignitatibus, [illegible], Archiepiſcopatibus & [illegible] quibus ius eſt eligendi, non eli[illegible]es menſes, poteſtas prouiden[illegible]ur in proximum ſuperiorem, B [illegible] ſi male elegerint; in quo ta[illegible] plenum transfertur in con[illegible]bentem, vel in Summum Pon[illegible]

SCHOLIA.

[illegible] exceſſib. prælat. cap. 3. de inſti[illegible]

[illegible] Laici, de iure patron. cap. quam[illegible], de decimis, cap. maſſana, cap. C *[illegible] elect. can. ſi quis deinceps, 16. [illegible]*

cap. [illegible] de preb. can. Adrianus, 63 [illegible]. In Gallia Rex quæ ſunt iuris re[illegible] confert beneficia, exceptis iis quæ cu[illegible] habent animarum, Ægidius magi[illegible] in tr. acta. regaliorum, c. 3. & 4. Specu[illegible] in titulo, ne ſede vacante, & in eum [illegible] Andreas, & Iohannes Mona[illegible] 2. de præbend. in Sex. Hodie D *[illegible] etiam Rex Angliæ in quibuſdam [illegible] regni, cap. ex diligenti, de iure [illegible] habet, & quoddam affine ius [illegible] conferendi aliquos canonica[illegible] ſuum aduentum & ob [illegible] vocant primarias preces. Spe[illegible] relat, §. item notat, de preb. [illegible] o. 52. num. 8. Sunt, & alii [illegible] quibus aliquando datum confer[illegible], de quibus egi, lib. 17. Synta[illegible]* E

[illegible] Flandriæ, in ca. dilecto, de in[illegible] conceſſion. preb. Abbatiſſa, in [illegible] 19[illegible]. & alia quædam.

[illegible] c[illegible] attoribus, de iure patrona. cap. querelam, de elect. c. cum olim de cauſa poſſeſ. & proprieta ſic diſputat, & ita obtinuiſſe poſt plura docet, Rota deciſ. 557. quidam impetrauit, in antiq.

f *ca. omnes Baſilicæ, & ca. nullus, 16. quæſt. 7. c. 1. c. ex frequentibus, c. cum veniſſent, de inſti.*

g *cap. noſti, cap. transmiſſam, cap. qualiter, de elect. cap. auaritiæ, eod. titulo in Sexto.*

h *Gloſſa in c. cum olim, de maior. & obedien.*

i *cap. 2. ne ſede vacan. apud Gregor. cap. vnico, eo. tit. in Sext. cap. conquerente, de officio ordina.*

k *cap. vnico, ne ſede vacante in Sexto.*

l *Dicto cap. vnico, ne ſede vacante in Sexto.*

m *cap. cum vos, de officio ordinarii.*

n *cap. fin. de officio vica. in Sex. cap. 3. de inſtitutio. cap. ſtatutum, 3. de prabendis in Sexto.*

o *cap. cum nullus, §. Epiſcopo, de tem. ord. in Sext.*

p *Sic docet, cap. fin. de offi. ordina. in Sex. ca. ſtatuimus, 16. q. 1. Neq; tamen in generali mandato vicariatus, continetur poteſtas beneficia conferendi, quæ ſpecialiter concedi debet. c. cum in generali, de officio vicarii in Sexto.*

q *cap. conſtitutus, de conceſſio. preb. Vide Concilium Tridentinum, ſeſſion. 24. de reformatione, cap. 19. Gloſſ. ad cap. fi. de officio ordinarii in Sexto, vide & Gloſ. ad ca. penult. §. fin. ad verbum*, cuicunque, *de offic. legat. in Sexto.*

r *cap. poſt electionem, de conceſſio. preben. notant Iohannes & Bernardus ad ca. nouit, de offic. lega. Gloſſa ad cap. ſtatutum, 3. ad verba*, remoti, *de preben. in Sext. quãquam vicarii Epiſcoporum debeant, tantum conferre intra diœceſim, vt notat Iohannes Andreas in additione vltima gloſſæ fin. dictis cap. ſtatutum, de prebend. in Sexto.*

s *c. 2. de conceſ. preb. c. licet, de ſup. negl. prel.*

t *ca. cum inferior, de maior. & obedien.*

v *ca. ſicut, de ſupplen. neglig. prela. ca. cum ſingula, in fine, de prebendis in Sexto.*

2 Cauſa poterit eſſe legitima beneficii inſtituēdi, ſi gens aliqua de nouo ad fidem conuertatur, quæ exigat primatem. *d* Si difficulter, vel nullomodo eccleſia tempore hyemali primæua adiri poſſit, vt alia tunc conſtituatur, *e* dummodo in præiudicium eccleſiæ alterius noua non ædificetur. *f* Si ex deuotione etiam fidei & pietatis, quis velit nouam ædificare, dummodo quæſtus ſpes abſit, *g* aut ſuperſtitio, cum neque per ſomnum vel per inanes reuelationes quorumlibet hominum ædificari poſſint. *h*

3 Perſonarum habetur ratio, vt eorum, quorum intereſt fieri vel non fieri beneficium nouum, adhibeatur conſenſus. *i*

4 Dos porro habet prouentus Eccleſiæ erigendæ pro beneficio aſſignato, qui ſufficere oneribus debent; alioquin, qui ſine illis conſecrauerit Eccleſiam, tenetur eam dotare: *k* cum is ante conſecrationem teneatur curare vt ſufficiens dos conſtituatur, *l* ſufficientem autem dotem in principio fundationis maxime deſideramus, quamuis ſucceſſu temporis poſtea fiat inſufficiens. *m* Sufficientia & metienda eſt, ſtatuta ratione expenſarum faciendarum in cultum diuinum, & victus perſonarum inſtitutarum in beneficio, vt illis ſufficiant prouentus. *n* Et ſi de rectoria ſeu Eccleſia parochiali erigenda agatur, dos ſaltem ſufficere debet duobus, rectori & clerico. *o* Si de monaſterio, tanta erit vt preſbyteri, diaconi, & ſubdiaconi, cantores, & lectores, poſſint ibi nutriri. *p* Si de collegiata Eccleſia, dos ſaltem debet ſufficere tribus: *q* tres enim faciunt collegium. *r* Et in ſumma, beneficia, de nouo ſundata, tantum habere debēt, ex quo poſſint præpoſiti ſine magna penuria viuere, epiſcopalia iura ſoluere, & hoſpitalitatem tranſeuntibus impertiri. *s* Res dotales beneficiorum poſſunt eſſe mobilia, immobilia: *t* iuriſdictiones etiam temporales, quæ tamen per non eccleſiaſticas perſonas exercentur, *v* ex quibus pœnæ pecuniariæ in vtilitatem Eccleſiæ conuertantur. *x* Sunt & nouis Eccleſiis datæ per epiſcopum decimæ ſine magno incommodo aliarum Eccleſiarum, *y* primitiæ, oblationes, *z* & quæ ex laudabili conſuetudine ſolent a fidelibus dari, a quibus & peti poſſunt. *aa* Competit & pro dote Eccleſiæ, vt poſſit ad aliquam aliam vacantem Eccleſiam eligere, vel beneficia quædam conferre. *bb* Percipiunt & parochiales Eccleſiæ præter alias, reditus ſpeciales ex relictis aliis Eccleſiis per earum parochianos. *cc* Sunt quoque proprii alii reditus & iura ſingularia epiſcopatuum, vt cathedraticum, *dd* alicubi quarta decimationum *ee* & mortuatiorum *ff* procuratio ratione viſitationis *gg* moderatum ab Eccleſiis, extraordinarium auxilium. *hh*

Templum ſeu ædes ſacra, publice deſignatur, & facta conſecratur ab epiſcopo. *ii* 5

S c h o l i a.

a *can. Eccleſias, 16. qu. 7. can. Eccleſias per congrua, 13. de conſecr. diſt. 1. cap. ad audientiam in 1. & 2. de eccleſ. ædifica. cap. ſaluator, de prabend. in extrauag. communib. can. 1. prouincia, 99. diſt.*

b *can. in illis, 2. & ſeq. epiſcopi. 80. diſt. ibique ratio, & in cap. 1. de priuileg. lib. 5. titul. 33. nec debet cenſeri diœceſis, quæ non habuit epiſcopum. can. 50. fœlix. 16. q. 1.*

c *dicto can. epiſcopi, 80. diſt. can. plures, 5[illegible] 16. q. 1. ca. Eccleſiar. 13. q. 1.*

d *can. 2. nulli archiepiſcopi. 99. diſt.*

e *Vide fuſe cap. 3. de eccleſiis ædificandis.*

f *cap. 1. de no. oper. nuntia. lib. 5. titu. 32. cap. 1. de reb. Eccl. non alien. lib. 3. tit. 13.*

g *can. ſi quis baſilicā, 19. de conſecra. diſt. 1.*

h *ca. placuit, 26. de conſecra. diſt. 1.*

i *cap. ad audientiam 3. de eccleſ. ædifican. Clem. 2. de reb. Eccleſ. non alienand. can. 51. multis, 16. q. 1.*

k *cap. cum ſicut, 8. de conſecra. Eccleſia. vel alia. lib. 3. titul. 30. can. nemo. de conſecrat. diſtinct. 1. §. primo. vt nullus fabricet oratorii domos, in Nouell. §. primo. vt determinat.*

[illegible] numer. clerico. Dotat Epiſcopus, [illegible] auerit ab initio dotem ſufficien-[illegible] patrono. argum. cap. ſecun-[illegible] epiſcopus, cap. cum ſecundum, [illegible] nd [illegible] ogat fundatarium augere [illegible] eat unde poſſit augere, can. [illegible] 16. queſtio. fina. vide Panorm. [illegible] 9 in 2. volumine. Et Gloſſam, la-[illegible] e re diſputantem, ad dict. cap. [illegible] ut. ad verbum conſecranda.

[illegible] cum ſicut, de conſecratio. Eccle-[illegible] n pie mentis, 16. queſt. vltima. can. [illegible]. 1. queſt. 2.

[illegible] conquerente 6. de cleric. non reſiden-[illegible] loſſ. ad verbum, percipere, ait [illegible] e collationis beneficii, poſſe opponi, [illegible] cui conferuntur, quod ſufficientia [illegible] beneficia, non poſtea. can dilectiſ-[illegible] queſt. 2. Nam ex quo beneficiatus [illegible] a cipere beneficium, quamquam ſit [illegible] uum & modicum, tenetur ibi reſi-dere, nec poteſt diſſentire. can. clericus, 91. d [illegible] nio tamen fieri poteſt eccleſiarum. ſi ex [illegible] on poſſit prepoſitus commode viuere, [illegible] n poſſit ſatisfieri cultui diuino cap. [illegible] ut vtire, de exceſſi. prælat. [illegible] & beneficiatus poſt collationem, [illegible] ones & onera poſt fundationem bene-[illegible] o impoſita, impugnare & reprobare, [illegible] 2. de ſupplen. neglig. prela. c. prohibe-[illegible] de cenſi.

[illegible] nemo. de conſecra. diſt. 1. §. 1. vt de-[illegible] numerus clericor.

[illegible] ue, 3. de vita & honeſta. cleric. [illegible] cap. prepoſuit 6. de filiis presbyte-[illegible] ratio. & in can. illud 7. q. 1.

[illegible] §. 1 [illegible] determ. ſit numer. clericor. ca. [illegible] mo & cap. auctoritate, 4. de inſtitutio. [illegible] cap. quoniam vt ait, de vita & [illegible] a. cler. c. cum Martinus, de conſti-[illegible]

[illegible] uo 7. de conſecra. diſt. 1.

[illegible] o. l. Neratius, de verbor. ſi-[illegible] Qu[illegible] vnus ſolus ſuperſtes poſſit [illegible] iorum ius collegii retinere l. ſi. [illegible] quod cuiuſq. vniuerſi. nomi. P.

A s ca. 2. de ſupplen. negligen. prel. lib. 1. tit. 10. cap. de monach [illegible] 2. de preben. cano. cauendum. can. relatum, 1[illegible]. q. 3.

t de quibus mentio in cano. terrulas, & ſeq. 12. q. 2. ca. hoc ius, 10. q. 2. can. hoc ius, 10. q. 2. & c. 1. 1. de cenſ. lib. 3. ti. 30. & 11. de ſacroſan. eccleſ. Sunt alia iura ciuilia & canonica propemodum infinita, quæ de rebus eccleſiaſticis conſeruandis, acquirendis & non alienandis agunt.

B v cap. fina. ne clerici vel monach. in Sex. lib. tertio. titu. 24.

x cap. licet. 3. de pœnis, lib. 5. titul. 27. capit. primo. cap. irrefragabili, 13. §. fina. de offic. ordinar. lib. 1 tit. 31.

y cap. tertio & final. de eccleſ. ædifica. libro 3. titulo 48. cano. precipimus, 16. queſt. 1. cano. Eccleſias, ibi queſt. 7.

z can. omnis Chriſtianus. 69. de conſecra. diſtinct. 1. cap. cauſa Carpenſis. de verbor. ſi-

C gnifi. can. Eccleſia, 13. queſt. prima. In ſolis tamen oblationibus, beneficii dos vt incerta, conſtitui non poteſt. Rebuffus tracta. de congrua portione queſtio, 10. & 11

aa ca. ad apoſtolicā, 42. de ſimon lib. 5 tit. 3.

bb vt in cap. cum olim, 4. de maior. & obedien. lib. 1. tit. 33. & cap. cum vis, 4. de offic. & poteſt. iudic. ordin. lib. 1. tit. 31.

cc Clem. dudum, de ſepultur. ca. cum in tua, de decimis, cum ſimilib.

D dd cap. conquerente, 6. de officio. & poteſt. iud. ord. cap. placuit, 10. qu. 3. Vocatur & hoc ius ſynodaticum, quia datur in ſynodo epiſcopali ab his, qui ad eam veniunt, cap. ol. m. de cenſib.

ee dicto c. conquerente, & cap. dudum de decimis. cap. vni. 10. queſt. 3. cap. Vulterranæ, can. nobis, can. conceſſo. 12. quæ. 2. vide gloſſam ad c. cum contingat, de decimis.

ff Quandoque tertia eſt pars debita, quan-

E doque quarta, quandoque media, pro conſuetudine cap. primo. & 2. & cap. certificari, de ſepultu. cap. officii. cap. requiſiſti, de ſepultur. nam & preſcriptio in ea ex integro habere locum poteſt. c. de quarta, de preſcriptio.

gg *idq; pro facultatibus eccleſiarum viſitatarum, cap. cum nuper, cap. ſopita, c. cum Apoſtolus vbi ratio, de cenſib.*

hh *dicto c. conquerente, in fine, & c. cum apoſtolus, de cenſib.*

ii *Iuxta formam can. nemo. de conſecra. diſtinc. 1. Diximus & nos ſupra copioſe titulo quarto de eccleſia.*

Capvt X.

1 *Beneficia erecta, cuius iuris ſunt.*
2 *Et quid ius patronatus.*
3 *Poteſtas Summi Pontificis ſuper beneficia.*

1 ERecta beneficia, relinquuntur curæ & ſolicitudini epiſcopi eius, in cuius diœceſi ſunt. *a* Niſi aliquo priuilegio ab ea exemta ſint. *b* Sicque iure communi inſtitutio & deſtitutio præpoſiti beneficio, ad epiſcopum illum pertinet. *c*

2 Debetur & in quibuſdam Eccleſiis aliis ius patronatus: quod eſt, *d* ius *e* honorificum, *f* oneroſum, *g* & vtile, *h* competens alicui in Eccleſia pro eo, quod diœceſani conſenſu Eccleſiam fundauit, *i* conſtruxit, *k* aut dotauit, *l* vel ipſemet, vel is a quo cauſam & ius habuit. *m* Solus, vel cum alio. *n*

3 Poteſtatem etiam habet in beneficia exemta ſolus Summus Pontifex: habet & in alia omnia ius conferendi per concurſum ordinariorum: atque ſupra illos, habet in beneficiis pleniſſimam diſponendi poteſtatem. *o*

Scholia.

a *can. omnes baſilicæ, 16. quæſt. 7. can. obitum. 61. diſtinct.*

b *c. cum & plantare, de priuileg. cap. 2. de ſupplen. neglig. prælato. li. 1. tit. 10.*

c *vt dicemus poſtea, in collatione beneficiorum. cap. cum ex iniuncto, de hæret. cap. primo & 2. de capell. monach.*

d *explicamus hanc finitionem, lib. 7. Syntagma. iuris vniuer. cap. 4.*

e *quia ſpirituali annectitur. ca. de iure patronatus.*

f *quia alios præcedit honore patronatus, in*

A *Eccleſia patronata. cap. nobis, §. fin. de iure patrona. Item quod vacante beneficio patronus præſentat inſtituendum, nec poteſt epiſcopus ſine eius præſentatione prouidere, can. monaſterium, cano. decernimus, 19. q. 7. cap. ex inſinuatione, cap. quod autem, cap. illud prætermittendum, cap. ex conſultatione, cap. conſuluit, cap. relatum. de iure patron.*

g *nam patronus tenetur ſuam Eccleſiam de-*
B *fendere, & cauere ne bona diſſipentur, cano. filiis. 16. q. 7. & ſi bona non ſufficiant Eccleſiæ, ipſe tenetur de ſuis aliis ſupplere, Clem. 1. de iure patro. cap. 6. de præben. in Sex. cap. exſtirpandæ, §. quod vero, eo. titu. apud Grego. de præben.*

h *nam cum vergit ad extremam inopiam patronus, eccleſia patronata, ne ingrata ſit, eum & filios tenetur alere. cap. nobis, §. fina. de iure patrona. cano. quicunque. 16.*
C *q. 7. habita ratione bonorum Eccleſiæ & qualitate perſonarum patronorum, cano. fin. 10. q. fin. l. ſed & ſi quis. §. 1 de vſufruct.*

i *c. nobis, de iure patron. c. piæ mentis, 16. q. 7.*

k *ædificatione videlicet facta propriis ſumtibus, can. monaſterium, 6 q. 7.*

l *can. filiis, can. quicunq; 6. q. 7.*

m *vel ex contractu, vel translatione facta cum vniuerſitate bonorum, cap. cum ſeculum, cap. ex literis, 7. de iure patron. vel*
D *ſucceſſione, Clem. 1. de iure patrona.*

n *quia vnus & plures poſſunt eſſe eiuſdẽ Eccleſiæ patroni. vt in c. 1. 2. 3. de iure patron.*

o *cap. prepoſuit, 4. de conceſſ. præben.*

Capvt XI.

1 *De exſtinctione beneficiorum.*
2 *De vnione.* 3 *De deſtructione.*
4 *Occupatione ab hoſtibus.*
5 *Minutione, ſuppreſſione.*

E PОrro quẽadmodum beneficia ortum 1
habent, ita & aliquando admittere poſſunt interitum & finem: & res etiam ſacræ poſſunt aliquando profanæ fieri, vel ex lege, *a* vel impellente neceſſitate, *b* vel ex alia legitima cauſa.

Quare

2 [illegible]re extingui poſſunt beneficia v- A
[illegible] primum accidente cum alia Eccle-
[illegible] paupertatem, vel ex aliis cauſis. *c* V-
[illegible] dicimus, quando fit ex duobus vel
[illegible] beneficiis in perpetuum coniun-
[illegible] ita beneficium alteri vnitum, a-
[illegible]m, nec amplius per ſe vacare
[illegible]. *e*
3 [illegible]guitur 2. beneficium, quãdo cum
[illegible]te Summi Pontificis vel Epiſco-
[illegible] eius ſacra deſtruitur, vna cum re- B
[illegible] diſſolutis. *f* Veluti quando ædes
[illegible]erint in alterius Eccleſiæ conque-
[illegible] præiudicium conſtructæ, *g* vel ſi
[illegible]la[illegible], proprium nec auerint diœceſa-
[illegible], *h* vel ſi Eccleſiæ ædificatæ ſint, ſine
[illegible]rtyrum reliquiis: aut ſi cum illis,
[illegible]s. *i*
4 [illegible]o, beneficium occupatum ab ho-
[illegible] fide, quandiu ab illis occupatur, pro
e[illegible]o [illegible]betur, *k* quamuis verum ſit, C
æd[illegible]ctas profanas ideo non fieri. *l*
5 [illegible] & quarto, ex cauſa, beneficia,
ſeu p[illegible]rum numerus, minui vel
ſupprimi. *m*

SCHOLIA.

a *[illegible] inter ſtipul. intem, 81. §. ſacram rem, de ver. obli. Permittebat & lex antiquorum [illegible]nicorum, liberationem a ſacris, per co- em[illegible]nem ſacrorum factam per ſenes, eam [illegible]em conſtitutos, vt ſcribit Cicero oratio. pro Murana, vide quæ de exſtinctione be-* D *n[illegible]orum diximus lib. 17. Syntagmatis cap. 5 & tracta. beneficior.*

b *Vt in l. ſancimus, 17. C. de ſacroſanct. eccl[illegible].*

c *ca. [illegible]y. hoſtilitatis, 25. q. 2. ca. & temporis, 16. q. 1. c. 2. de religioſ. domib.*

d *[illegible]p. ſicut vnire, de exceſſib. præla.*

e *Interpretes ad c. cum acceſſiſſent, per illum textum, de conſt. Ludouicus Gomes, ad* E *regula de trien. poſſ. q. 8. Ioannes Andreas, ad C[illegible]. 1. de [illegible]p. neg. præla. & ita hic pro- prie [illegible]onem vſurp[illegible]mus; alioquin tribus [illegible] vnio ſeu coniunctio beneficiorum [illegible] docet gl[illegible] ad [illegible] ad verb. [illegible] vacan[illegible] ad ca. &*

A *tẽporis, & ſequẽts ad verb. vnire, 16. q. 1.*

f *Vt in l. 3. de colleg. illicit. li. 47. Pand. tit. 22.*

g *Vt in cap. 1. & 2. de nou. operis nuntia.*

h *Canone finali 25. q. 2.*

i *ca. placuit, de conſ. di. 1. ca. & hoc diximus 16. q. 7. vide Ioſephum, lib. 7. de bello Iudaico, ca. 2.*

k *ca. paſtoralis, 7. q. 1. ſancta Romana, de electiõn. in extrauagant. communib.*

l *vt notant ad ca. quæ ſemel, 19. q. 3. vbi cor-* B *rigitur l. cum loca, 36. de religi. & ſumpt. funer. P. lib. 11. tit. 7.*

m *c. ſi. de verb. ſignifi. c. cum acceſſiſſent, de conſtit.*

DE INSTITVTIONIBVS. TIT. XXVIII.

a *Tractatur in titulo 7. lib. 3 Decreta. & in Sext. lib. 3. tit. 6. in ca. omnes, & ſequent. vſque ad ca. quoniam in quibuſdam, 16 q. 7. tractatur & ti-* C *tulo de præbendis, & conceſſione præbendæ, & in Concordatis de collationibus.*

CAPVT I.

1 *Continuatio tituli.*
2 *Et inſtitutionis acceptiones.*

POſt tractationem de beneficiorum o- 1
rigine, qualitate, erectione, & exſtin-
ctione, poſtulat ordo, vt de acquiſitione a-
gamus eorum, ſicque proxime ſubnecta-
D mus de conceſſione ſeu inſtitutione, quæ
in illis fit.

Inſtituere generale nomen eſt, quod
nihil aliud in genere, quam intraponere, 2
ſignificat: id eſt, ita tradere rem, vt ex ea
conceſſione ad aliquem velimus eam per-
tinere. Vnde, & manauit frequens inſtitu-
endi in teſtamentorum voluntatibus mẽ-
tio. *a* Et in cauſa ſacerdotiorum ſeu bene-
ficiorum eccleſiaſticorum, quinq; modis
E inſtitutio vſurpatur: primum generaliter;
vt in hoc titulo pro collatione libera, quã-
do Epiſcopus pleno iure confert Eccleſi-
am, & intra Eccleſiam aliquem po[illegible]t, vt
vel ipſe eidem præſit, vel in eadem a[illegible]is
inſeruiat. *b* In qua acceptione dici[illegible]us, in-
ſtitutione[illegible], & deſtit[illegible]tionẽ perſonatum

Eccleſiaſticarum, pertinere ad Epiſcopum. *c* Secundo, accipitur inſtitutio pro confirmatione electionis factæ ad beneficium, quæ ab Epiſcopo iure communi, vel ab alio ex priuilegio fit. *d* Tertio, pro collatione facta ab Epiſcopo ad præſentationem patroni; quæ ita, eſt præſentati ad beneficium approbatio. *e* Quarto, pro confirmatione, approbatione, ſeu auctorizatione collationis ab alio, quam ab Epiſcopo iure priuilegii factæ. *f* Eſt, & quinto inſtitutio, corporalis inueſtitura, cum quis inducitur in corporalem poſſeſſionem beneficii *g* Ex quibus quinque modis, quatuor primi pertinent ad Epiſcopum vel eius vicarium, quintus etiam, ad Archidiaconum. *h*

S c h o l i a.

a *Tit. de hæredibus inſtituen. §. ante hæredis inſtitutionem, de lega. apud Iuſtinia. l. 1. de vulg. Pand.*

b *Inſtituere, eſt ius canonicum in Eccleſiaſtico beneficio tribuere, Gloſſ. in c. auctoritate, 4. de inſtitu. lib. 3. tit. 7. per c. cum ex iniuncto, de hære facit, cap. 1. de regul. iur. in Sexto.*

c *Dicto c. cum ex iniuncto, de hære. & c. cum & plantare, §. in Eccleſiis, de priui. c. 1. & 2. de cape. mo.*

d *c. cum Vintonienſis Eccleſia, de electione.*

e *cap. 1. & 2. de inſtitution. in Sext. cap. fin. & fere per ſingula capita tituli de iure patronatus.*

f *De confirmatione, in c. cum ſatis, de offic. Archidia.*

g *cap. ad hæc, & c. cum locum, de officio Archidia.*

h *Ioan. ab Imola, ad c. cum veniſſent, & c. ex freq. de inſti.*

C a p v t II.

Diſtinctio ſeu diuiſio inſtitutionum.

1 EX his porro inſtitutionibus beneficiorum enumeratis, liquet aliquam liberam eſſe, aliquam non liberam. *a* Libera

A eſt, quando is, qui conferendi poteſtatem habet, ſponte, & liberaliter, *b* cōfert, & poteſt alium alii, idoneum tamen, præferre. Non libera eſt, cum collator *d* ad alterius vel aliorum electionem, *e* præſentationem, *f* nominationem, *g* mandatum, *h* receptioni in canonicum, *i* reſignationi in fauorem, vel permutationi, *k* aut optioni *l* legitime factis & exhibitis, tenetur conſenſum adhibere.

B

S c h o l i a.

a *Tractatur, in c. relatum, 9. ad ver.* liberaliter, *de præb.*

b *Dicto cap. relatum, quia & collatio donatio dicitur, c. quia diuerſitatem, de conceſſio. præb. cum ſimil.*

c *§. ſtatuimus, de collatione in Concordatis.*

d *Hic enumerantur ſpecies collationis non liberæ.*

e *Quando electio legitima facta eſt, ſuperior*

C *tenetur eam approbare, & hæc approbatio dicitur confirmatio, c. noſtri, de elect. c. fin. eo. tit. in Sex. ſicque conſtituitur differentia inter electionem, collationem, inſtitutionem, præſentationem, vt vnius appellatione reliquæ non contineantur, in forma prouidendi, in c. cum illis, 16. §. 1. & §. cum autem, de præb. in Sex.*

f *Præſentatio facit non liberam collationem, & ideo dicitur illa Epiſcopi collatio, inſti-*

D *tutio, can. decernimus, 12. quæſt. 7. cap. illud, de iure patronatus.*

g *Nominatio in Gallia duplex, vna quæ regia, quando rex nominat Summo Pontifici ad prælaturas vacantes idoneum inſtituendum. tit. de regia ad prælaturas nominatione, in Concordat. Altera eſt Scholaſtica, quando ex priuilegio, academiæ nominant prælatis collatoribus ad beneficia vacatura, in mēſibus certis aſſignatis gra-*

E *duatis nominatis vel ſimplicib. §. qui vero, §. præfatiq. ordinarii, & § fin. de colla. in Concor. Probauit vtraſq. præſentationes ſeu nominationes competentes principibus & ſcholis ex priuilegio, Concilium Tridentinum ſeſſion. 25. c. 9. de refor.*

h c. ſi

[illegible] in Sex.c. dilectus 1. A
[illegible] de reſcrip.c.ſi tibi. eod.
[illegible]

[illegible] aliquem in canonicum, tene-
[illegible] eiuſdem prouidere, ca. relatum
[illegible] pra. [illegible] rum ſuper. de com. pra.

[illegible] idem beneficia reſignata in fa-
[illegible] quorum vel permutata, non poſ-
[illegible] quam his, in quorum fauore reſi-
[illegible] unt vel permutata, conferri. clem.
[illegible] erum permuta. capit. olim prima. B
[illegible] u. ſpolia.

[illegible] .de conſuetud. in Sext. optionem in
[illegible] ciuilibus etiam conſtituit. l. vnicui-
[illegible] de proximis ſacror. ſcrinio. libr. 12.
[illegible] .19.

Cap. III.

1 *[illegible] antibus beneficiis fiat inſtitutio.*
2 *[illegible] modis vacandi.*
3 *[illegible] one ipſo iure.*

1 COmmune † omnibus inſtitutionibus [illegible] ionibus, ne beneficia iure ordinario, p[illegible]am vacent, conferantur. *a* Vacare dic[illegible]ur, quæ a nullo poſſidentur, *b* vel poſſidentur quidem, ſed male. *c* C

2 Quare vacatio [illegible] eccleſiæ tunc inducta [illegible] quando ea eſt deſtituta, vel priuata [illegible] clerico ſeu præpoſito, qui eam [illegible] idebat. Vacare autẽ dicitur qua- [illegible] is. ipſo iure tantum, per ſenten- D [illegible] facto tantum, ipſo iure & facto [illegible] *d*

3 [illegible] re vacat, † quando poſſeſſor de- [illegible] priuatus beneficio, aliquo caſu [illegible] ine al a declaratione iudicis, *e* [illegible] poſt caſum priuationem in- [illegible] iure priuatus, de facto ſeu rei- [illegible] Neque enim tunc conſide- [illegible] detentionẽ, quominus col- [illegible] ca vacans conferre poſſit alteri, *f* E [illegible] m verum ſit per illam vacatio- [illegible] im, non poſſe nanciſci realem [illegible] nisi prius vocauerit in ius [illegible] facto poſſidet iure ipſo pri- [illegible] Contingit hæc vacatio ipſo iure inducta, ex intitulati delicto, vel ex quaſi delicto. Ex delicto, veluti ex manifeſta eius Simonia, *h* hæreſi, *i* aſſaſſinatu, *k* homicidio paſtoris Eccleſiæ, *l* ex falſificatione literarum Apoſtolicarũ, *m* ſi ob calumni[illegible]m electionis accuſatæ ſuſpenſus a beneficiis, in illis adminiſtrauerit, *n* intruſione beneficii: *o* ſi quis hoſtiliter fuerit perſecutus Cardinalem, vel eundem percuſſerit, aut ſocius comprobatur: conſultor fuerit perſequentium: & ita fuerit particeps reatus maieſtatis; *p* ſi quis vi concluſos coegerit ſua beneficia eiurare, *q* ſi ſodomita, *r* ſi ſpoliauerit vel impediuerit ſequeſtrũ beneficii, de quo litigat, quo caſu, & iure ſuo, ſi quod in eo habet, ipſo iure priuatur. *s* Qui etiam ad preces hæreticorum obtinuerint a collatoribus beneficia, illis ipſo iure priuantur: & ſi ſcienter acceperint, etiam ad alia obtinenda alio modo, fiunt incapaces. *t*

Scholia.

a *Ex concilio Lateranenſi ſub Alexandr. 3. cap. 8. relato in c. 2. 3. & ſi. de conc. pra. c. de ſtandis 1. eod. tit. in Sex. vbi rationes, & ca. illud prætereundum 8. de iure patr. c. venerabilis 37. §. fi. de pra. ca. ſi quis Papa 2. diſtinct.*

b *l. qui cœtum. §. fin. ad leg. Iul. de vi pub. Pandect.*

c *Paria quippe ſunt aliquid non eſſe, vel eſſe inutiliter. l. quoties, qui ſatiſdare cogant. P.*

d *Modi vacandi vel maxime in impetrationibus obſeruantur, cum ſub vno modo vacandi facta impetratione, alii non contineantur, niſi exprimantur, cap. ſuſceptum, de reſcript. in Sex. ſic & alias exprimitur vacatio per conſtitutionem execrabilis, de pœnis in extrauag. per conſtitutionem, de multa, de præb. per non promotionem ad ordinem presbyteratus, ex c. licet canon. de elect. in Sext. vt infra videbis. Lege deciſ. 28. Rotæ in Nouis.*

e *Gloſſ. ad l. iubemus. §. œconomus ad verb.*

[illegible] cap. Scet canon. & cap. commiſſa, de elect. in Sext.

[illegible] cap. conſideranimus, & ca. ſuper eo, de elect. in Sexto.

[illegible] can. in apibus 7. qu. 1. quando ſcilicet quis mediatus fuerit ſecūda Eccleſiæ poſſeſſionem [illegible]am, capi. quanto, de tranſlat. Epiſcop. capit. cum ſingula, §. prohibemus, de [illegible]dis in Sexto.

[illegible] cap. quam ſit eccleſiis, de election. in Sexto. [illegible] rel gioſus, de election. in extrauag. communibus.

[illegible] capit. cum in cunctis. §. cum vero, de electione.

[illegible] cap. auaritiæ, de electio.

[illegible] cap. 1. in fin. & cap. cupientes. §. cæterum, de elect. in Sext.

[illegible] de rebus Eccleſiæ non alien. in extrauag. commun.

m cap. beneficium, de regula, in Sexto. cap. ex [illegible] de renun. ca. Gonſaldus 17. qu. 1 reg. cancell.

n Secundum regulam cancellar. 34. quæ in Gallia non ſeruatur, vbi ſufficit publicari reſignationem, & poſſeſſionē adipiſci ante mortem reſignantis, ex conſuetudine. Rebuffus ad §. monaſteriis, de regia ad prælaturas nom. ad verbum, vacantibus, in concord.

o canon. nemo deinceps 15. de electione in Sexto.

p [illegible]n. attendentes. §. ſtatuimus, de ſtatu monach.

q cap. fundamenta, 17. de electione.

r cap. vnic. de poſtulat. prælat. in extrauag. commun.

s ca. ordinarii, de officio ordinarii, in Sex. fa[illegible]. capit. 1. iniunctæ, in extrauagantibus communibus.

t cap. 1. beneficium, de reg. iur. in Sexto.

Cap. V.

De priuatione & vacatione beneficii per ſententiam.

[illegible] Gr[illegible]ti[illegible]m beneficii priuatio † & [illegible] inducitur, quando ob grauem cauſam, a iudex iudicio, & cauſa cognita poſſeſſorem expreſſe priuat beneficio. Si quidē in criminibus, in quibus ius non inducit expreſſè beneficii ademtionē delinquentibus, per condemnationem criminis a iudice factam, niſi expreſſe, fiat in ſententia priuatio, *b* poſſeſſores non amittunt beneficia, quamuis grauiora ſint crimina illis, pro quibus ius induxit priuationem ipſo iure: ideo in illis ſola condemnatio criminis non inducit priuationem vel vacationem, ſi omittatur in ſententia expreſſio ademtionis. *c* Exempla paſſim occurrent in iure, vt illud non reſidentis, qui ipſo iure beneficio, in quo non reſidet, non priuatur, niſi monitus legitime & ob contumaciam damnatus, nominatim titulo ſui beneficii exſuatur. *d*

Scholia.

a *Et non aliter. cap. ſatis peruerſum, 56. diſtinct. can. præcepta 55. diſtin. cap. Monachi 2. priores, de ſtatu. Monach. cap. vnic. in fine. de capellis monach. cap. non poteſt 3. de renuncia. can. inuentum 6. quæſtione 7.*

b *Interpretes ad cap. querelam 10. per illum textum, de iureiuran. libr. 2. tit. 24. & ibi Panorm. num. 3.*

c *Præpoſitus ad cap. ſtudeat 50. diſt. cap. ſtudeat. de clerico excommun. miniſtran. Felin. ad cap. final. de reſcriptio. Baldus ad l. cum fratrem, de his quibus vt indign. Permagni autem intereſt, aliquē dici priuatum beneficio, ipſo iure, aut per ſententiam. Nam quoties quis ex aliquo crimine priuatus dicitur beneficio ipſo iure, tenetur reſtituere fructus perceptos a die commiſſi criminis, & percipiendos qui percipi potuiſſent pendete ſua indebita poſſeſſione. Quando vero alio modo quis priuatur beneficio, reſtituit tātum a tempore litis conteſtatæ, quo cœpit eſſe malæ fidei poſſeſſor, vel a die ſententiæ, ſeu priuationis. Panormitan. ad cap. item cum quis, de reſtitu. ſpoliat. Rebuff. in tract. de pacif.*

poſſeſſor.num.263.facit in argumentum. l.eum qui,de his quibus,vt indign. P. Iure quoque ciuili in criminibus quibus ipſo iure bona reis adimũtur,& fiſco addicuntur,ſtatim commiſſis criminibus illis,bonorum cenſetur ſuorum libera interdicta adminiſtratio & alienatio. l. donationes, 3.§.fin.de donationi. libr.39.P.tit.5.dum agitur de crimine perduellionis, & in l. ſi quis poſthac 9. §.fin. de bonis epiſcop. C. l, penult. & fin.ad legem Iul maieſtat. C. In aliis contra, niſi poſt condemnationem & ademtionem factã nominatim bonorum, vt l. poſt contractum 15.de don. P. l. 46. §.6. de iure fiſci.P.l.41.de ſolut.P. Subinde, ſi quis tantum per ſententiam, & non ipſo iure priuatus ſit beneficio, & a iudicio prouocatum ſit, pendẽte prouocatione non cenſetur priuatus beneficio quare, & medio tempore poterit illud renuntiare. Boerius. deciſ. 206. Rebuffus de pacificus poſſeſſor. num. 262. vbi ſic fuiſſe iudicatum refert, per l. qui a latronibus. §. fin. de teſtament.

d *cap.ex parte 8.cum tribus ſequentibus, ca. conquerente 6.& c.2.de cler.non reſidentib. cap. 11.poſt quemquam 50. diſtinct. cap. 47.eos ſacerdotes 7.queſt.1.*

Caput VI.

De vacatione ipſo facto ſolum.

1 VAcatio † ipſo facto tantum inducitur, & non iure, aut alio modo vero, quando de facto tantum vi coactus cogitur relinquere ſui beneficii poſſeſſionem, vel vi de poſſeſſione deiicitur. *a*

Scholia.

a *capit.ad aures 2.& cap.ad audientiam 3. de his quæ vi metuſve cauſ.fiunt.lib.1.tit. 40.cap.2.de reſtitut.ſpoliator.lib.2.titul. 13.cap.ſuper hoc 5.de renunt.libr.1.tit.9.*

Caput VII.

De vacatione ipſo iure, & ipſo facto ſimul per mortem & renuntiationem.

A IPſo iure, † & facto vacant beneficia, per mortem aut renuntiationem veri [illegible]ſarii. *a* Mortem hic intelligimus n[illegible]lem, non ciuilem. *b* Morte quippe ſol[illegible]tur ius vſus vel vſusfructus. *c* Comparat autem ius ſcriptum vſuariis, conſ[illegible] alicubi vſufructuariis, beneficiatos. *d* Quamobrem, & locatio fructuum beneficiorum per illos facta, morte eorundem exſtinguitur. *e*

B

Scholia.

a *E: ſunt hi diuerſi modi vacandi, vt expreſſio vnius in impetratione beneficii, ad a[illegible] non pertineat, cap. ſuſceptum, ſexto de reſcriptis.*

b *Gloſſa ad dictum cap. ſuſceptum, ad verba,* non morte, *de reſcriptis. Et quamu[illegible] exuli ſeu bannito non poſſit conferri beneficium de nouo loci, a quo exulat, eo q[illegible]d in eius Eccleſia eſſe non poteſt: attamen pe[illegible]* C *bannitionem ſolam, quod iam tenet beneficium, ei non cenſetur ademtum tacite. Rebuffus in tracta. de pacific. poſſeſſ. num. 203. multa enim facta tenent, quæ ſi facienda eſſent, non fierent. l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui vel alien. iur. cum ſimilibus.*

d *Vt diximus ſupra, tit. 26. de peculio clericorum in diuiſione peculii, & in tracta. benefic. Vide Gloſſ. ad cap. præſenti. de officio* D *ordinarii. in Sexto.*

e *cap.2.& fin de loca. cap ſi. ne prælat. vices ſuas, &c. Clemen. prima. de rebus Eccleſiæ non alienan.*

Caput VIII.

1 *Renuntiatio quid.*
2 *Diuiſio.*
3 *Et de tacita.*

REnuntiatio eſt, *a* rei vel iuris proprii *b* E refutatio ſeu remiſſio ſpontanea, *c* ex certis cauſis, *d* & cum auctoritate ſuperioris facta. *e*

Fit autem † vel tacite vel expreſſ[illegible].

Tacite, † quando præſumitur [illegible] uti ſi beneficiũ habeatur, p derel[illegible] [illegible]

... beneficium quod te A
... primo, g cenſetur renun-
... vt is qui intra iuris terminum
... nouet ad presbyteratum, nolle
... beneficium quod ſacerdoté deſi-
... Si quis per triennium inſtitutam
... beneficio non perſequatur, *i* vel
... facto, patiatur ius quod ha-
... alio ſibi adimi.

S c h o l i a. B

a *Cardina. ad Rubric. de renuntiat. in Sext.*
... & Hoſtienſem in ſumma eius tituli.
b *... quippe alieni non obeſt Domino re-*
nuntiatio. ... dilecto. in fin. de præb. c. pen. de
... e iud.
c *... enim requiritur in renũtiatione vera*
... ida, vt ſit ſpõtanea, vtq; ſit irreuoca-
... 3. ca. ſuper hoc 3. & cap. in præſen- C
... de renunt. lib. 1. tit. 9. ſiue per ſe, ſiue
per procuratorem fiat. Cle. vn. de ren. re-
nun... quippe non datur regreſſus. l.
... es § ... m. de ſol. l. quæritur, §. vendi-
tor, de edil. edi... l. poſtquã lit. C de pact.
contra, ſi vi metuve adactus quis renun-
tiauerit, vel per impreſſionẽ, aut dolo ma-
lo renuntiet. c. dicto. c. ſuper eo, de ren. c. 2.
de reſti... o. lib. 2. tit. 13. c. 2. 3. 4. de his quæ
... metu ve cauſ. fiunt. lib. 1. tit. 40. Dum-
... metus talis ſit, qui poſſit mouere con- D
... virum, non aliter proxime citatis
... & c. cũ dilectus filius 6. vbi, & Gloſ-
... quæ faciant iuſtum metum, de iis,
... metuſve cauſ. fiunt. cap. veniens, de
... metum, quod met. cauſ. P. In dubio
... non præſumimus renuntiationem
... am. d. c. ſuper eo, de renuntia. cum
... præſumatur, ſaltat e ſuum ... cum de
... debito, de probatio.
d *... ne cauſa legitima no licet relinquere be-* E
... um, quia indeces omnino probatur
... lue, e militiæ cingulũ quam cedat
... ori aduerſitas prælior ũ. ca. 1. de renun-
... is 7. quæ. 1. ſimile in militibus ar-
... æ militia in l. 2. de his qui non imple-
... ndis, & c. lib. 10. C. Cauſæ legiti-

A *mæ habitæ renuntiationis duobus verſibus*
referuntur.

Debilis, ignarus, male conſcius, irre-
gula... s,
Quem mala plebs odit, dans ſcanda-
la, cedere poſſit.

Qui explicãtur, in c. niſi cum pridem 10.
de ren. & a D. Thoma 2. 2. *qu.* 185. *art.* 5.
veluti, qui ſine periculo vitæ in beneficio
eſſe no poteſt, renuntiat, & eidem cedit ex
B *permiſſione ſummi pontificis, in ca. ad ſup-*
plicatione. 9. de renun. Reprobatur autem
facta interuentu vel promiſſione pecuniæ,
in d. c. ſuper hoc 5. de renun. ca. cũ pridem,
de pact. c. ad quæſtiones. de rer. per. Poterit,
& qui plura beneficia conſequitur, vnum
euitare, ſi omnia ſimul nequeat detinere, c.
referente. de præ. ca. exſecrabilis, eod. titul.
C *in extr. comm. item quæ Simoniace fuerit*
adeptus. ca. non eſt veriſimile. de præſumt.
vel propter aliud crimen, ca. poſt transla-
tionem. de renun.
e *Auctoritas ſuperioris ſpiritualis, renun-*
tiationi neceſſaria, aliter nihil agitur. c. 1.
c. admonet 4. & c. fin. de renun. verum iu-
re, qui ſemel auctoritatem renuntiãdi im-
petrauit cogitur renuntiare. c. quidam ce-
dendi 12. de renunt. vbi rationes, quod ta-
D *men non eſt in vſu, ſuperior is dicitur, qui*
beneficium contulit renuntiare volenti, in
cuius manibus iterum debet reponere per
ceſſionem vel renuntiationem. ca. denique
6. q. 3. c. Abbas 18. q. 2. cum ad eum inſti-
tutio, & deſtitutio pertineat. c. cum ex in-
iuncto. de heret. c. 1. de capell. monach. cum
ſimi: l. quod intelligi par eſt, quando inſtitu-
tio ad ſuperiorem pertinet de iure commu-
ni: alioquin ſi is inſtituerit ex conſuetudi-
E *ne vel præſcriptione, tunc in manibus Epi-*
ſcopi diœceſeos non eius qui collationem a-
lioquin habet faciẽda, quia præſcripta tã-
tum collatio, non admiſſio renuntiationis,
vel deſtitutio, Rota deciſ. 98. in nouis: nec
amplius cenſetur præſcriptũ quam poſſeſ-
ſum. c. cum in tua, de decimis. c. fin. de off. c.
archi. ca. auditis, c. cum olim, de præſcrip.

Dd

facit, c. cum in illis, de præb. in Sext. Superior tamen ſolus dicetur in exceptis beneficiis, Abbatiis, & Epiſcopatibus, aliiſque maioribus, ſummus Pontifex. c. 1. & fin. de renun. Quia vero ſummus Pontifex ſe ſuperiorem non habet, ipſe per ſe ex ſeipſo, ſi velit ſuum beneficium ſeu papatum, cui voluerit renũtiare poterit. c. 1. de renun. in Sext. At renuntiatio beneficii in manibus laici facta, in præiudicium ſuperioris non valet, quia ſuperior ea non obſtante poteſt renuntiantem in beneficio renuntiato retinere: valebit tamen in præiudiciũ renuntiantis, vt priuetur ideo beneficio, nec poſſit ad illud redire, c. quod in dubiis 8. de renun. Rota deciſ. 352. in nouis. ca. non oportet. 7. q. 1. vide glo. ad c. vnicum, ad ver b. renuntiaſſe, *tit. de ſublatione. Clementinæ literis, in prag. ſan.*

f *In cap. 1. de offic. vicar. c. ex parte. de Cler. non reſident.*

g *ca. de multa. de præb. c. gratiã. de reſcriptis in Sex. Clementina gratia, eo. tit. in Clem.*

h *ca. licet canon. & ca. commiſſa, de elect.*

i *In regula cancellariæ, de pacificis poſſeſſorib. & in alia, de triennali poſſeſſore.*

Capvt IX.

1 *De expreſſa renuntiatione.*
2 *De diuerſis formulis eius.*

1 Expreſſa renuntiatio,† fit per verba expreſſa & explicita, ſponte prolata a titulario, per quam, ſi pure & ſimpliciter fiat, renuncians priuatur iure ſuo ſtatim ea facta, *a* etiam ſi non ſit admiſſa. *b*

2 Expreſſa quippe † renuntiatio duplex eſt: aut ſimplex puta: aut conditionalis. Simplex proprie corã ordinario fit collatore, ſine pacto, conditione, aut die: nam hæc redolent Simoniam in beneficiis cõferendis. *c* Conditionalis renuntiatio fit, vel in fauorem alicuius, & non alias nec aliter. *d* vel cum reſeruatione penſionis, & non alias nec aliter: *e* vel cum regreſſu *f* vel ex cauſa permutationis non alias, & non aliter. *g*

Scholia.

a *capit. 2. & 3. de renunt. Clemen. vni. [...] tit. neque datur regreſſus ad beneficium [...] iuratum ſine noua collatione, etiam [...] ſiu regreſſus ſit expreſſe reſeruatus. can[...] quam periculoſum 7. quæſtio. 1. cap. in[...] cætera, de præb. cap. cum vniuerſorum [...] rerum permutat. Vide Rebuffum. tra[...] de pacif. poſſeſſor. numer. 144. & [...] tibus. Valet tamen reſignatio cum r[...] ſu: ſed regreſſus annullabitur in [...] quanquam cum regreſſu extra Gal[...] licubi renuntiatio toleretur. Vide R[...] fum ad rubricam de reſignation[...] concordatis.*

b *cap. quod in dubiis, 8. de renunt. can [...] nonnulli, & can. ordinationes. 1 quæ[...] cap. in nos, 34. de ſimonia. lib. 5. tit. [...] cum pridem. & cap ſi. de pact.*

c *Et ideo ratione reſtrictionis ſeu condi[...]nis appoſita renuntiationi, beneficia re[...]nuntiata in fauorem, vel ex cauſa perm[...]tationis, non poſſunt aliis quam nom[...]tis, & compermutantibus conferri a[...] quin renuntiantes redeunt ad beneficia. [...] inter cætera 17. de præb. cap. vni. de re[...] permuta. in Sex. Vide Rebuffum. in pra[...] titulo. de reſignatione conditionali, a [...] mero 14. vſque ad 20. facit quod gener[...]liter conditiones ſint implendæ in forma [...] ſpecie definita. l. 3. C. de conditionibus [...] ſert. l. Manius. l. cum quidam, de con[...]tion. & demonſtratio. P. l. 2. de don[...] P. Notandum, reſignationem con[...]natam, non fieri coram ordinario co[...]re, ſed coram ſummo tantum Ponti[...] e[...]mo enim iure communi ſibi eligere in [...] [...]ficio ſucceſſorem poteſt, ca. non lice[...] can. Apoſtolicam. 8. quæſtio. 1. quia b[...]ficiatus tantum habet adminiſtrati[...] perſonæ ſuæ & induſtriæ conceſſam, & [...] eo illud priuilegium ad alium per ſe [...]ferre non poteſt l. quiutales, ſolut. m[...] P. argumen. l. inter artifices, de ſ[...] Sed & videretur quædam ſpecies [...] in fauorem vel gratiam perſonæ da[...]*

[illegible] ordinatione can. ſint nonnul- A
[illegible] hem & pa[illegible]um, vt dictum,
[illegible] mus Pon[illegible] in hac ſpecie con-
[illegible] en[illegible]tionis, qui poteſt ſimo-
[illegible] e uere adeundus erit: Gloſſa ad
[illegible] m[illegible] idem. ad verbum illicita, de g
[illegible] r[illegible] ius poſitiuum ſolus ex ple-
[illegible] pote[illegible]atis poteſt diſpenſare. c. pro-
[illegible] conceſ. præb. c. 2. de præb. in Sex.
[illegible] natio penſionis in fructibus omni-
[illegible] in parte, vel ratione concordiæ, vt B
[illegible] edatur, vel ne renuntians immo-
[illegible] endium patiatur, quod tamen
[illegible] ont[illegible] ex admittere poteſt, non ordi-
[illegible] collator. cap. niſi eſſent 21. de præb.
[illegible] gl[illegible] J. capit. de cætero, de tranſact. A-
[illegible] enim iure ordinario beneficia ſine
[illegible] minutione conferri debent, tit. Vt
[illegible] ſtica benefic. ſine diminut. confe-
[illegible] Quemadmodum enim ius eſt indi-
[illegible] e beneficii, ita & eius fructus, ca. fin. C
[illegible] quæ. [illegible]. ca. ſi monachus. 16. quæ. 1. c. no-
ſt[illegible]m. c. 1. vt Eccle. benef. ſine dim. confe-
ran. c. maioribus, de præb. Haberet & ſimo-
niam hæc renuntiatio ſine ſummo Pontifi-
ce, quæ committitur dando aliquid, vel re-
tinendo pro datione beneficii. c. ſuper eo, 8.
d[illegible].c. cum pridem 4. de pact. Vide
[illegible] um in Praxi. 3. part. tit. de renunt.
[illegible]ditionali. num. 23.
[illegible] um dicunt conditionem, vt ſi præ- D
[illegible] ur is cui reſignatur, reſignans poſſit
[illegible] d beneficium reſignatum: De quo
[illegible] uſſum in proxime citato loco, quæ
[illegible] forma reſignationis reiicitur in Gal-
[illegible] in [illegible]oncilio Tridentino ſeſſione 25.
[illegible] 10. c. 7. pro quo indicatum vi-
[illegible] & vltra hæc conceſſio reprobata per
[illegible] epimus 5. de pact. Suffragatur & ra-
[illegible] quæ ex iure aperte colligit, beneficia he- E
[illegible] aria e[illegible]e non debere, cap. e Apoſtolica
[illegible] c. ad extirpandas, & c. præſentium,
[illegible] presbyt. maxime quod iſta cum re-
[illegible]u, reſignationes habēt quoddam vo-
[illegible]m captandæ mortis, vt in beneficium al-
[illegible] ſuccedatur, quod abominantur, &

merito, omnia iura ciuilia, & canonica: c. 2. de conceſ. præb. & c. 2. eo. tit. in Sex. l. ex eo, de inutilib. ſtip. C. l. fin. C. de pact. cum pluribus aliis notatis. per glo. ad d. cap. 2. de conceſ. præben.

Quare per hanc clauſulam, aliis conferri ita renuntiata quam expreſſis non poſſint. c. 1. de rerum permut. in Sex. Cle. vni. eod. tit. in Clemen. ſi coram ordinario ex cauſa permutationis renuntiatio fiat, vt iure nouo dicto expreſſum: quãuis olim poſſet ordinarius ita eiurata aliis conferre. c. inter cætera, de præb. Stricti iuris eſt renuntiatio, nec comprehendit id quod non fuit expreſſum. & ignoratum fuit, vt notat Tiraq. in tract. de vtroque retract. 1. glo. 20. nu. 21. facit, l. quicquid adſtringendæ, de verbo. obliga. P. Hodie quoque ſi permutatio non ſortiatur effectum reſignantes ex ea cauſa, redeūt ad propria beneficia, ſine noua collatione, ſecundum Ioannem Andream, ad c. vni. de rer. per. in Sext. veluti ſi vnum ex beneficiis a compermutantibus fuerit euictum, quamuis rigor iuris in contrarium ſit. Sicq; tradit reb. tracta. de pacifi. poſſ. nu. 145. & in Praxi. benefi. 3. pari. num. 12. Adde, quod in permutatione perficienda, conſenſus compermutantium exigitur: ca. vni. de rerum per. in Sex. & eorũ ad quos, adueniente vacatione, pertinet, & lectio aut præſentatio aut collatio. Clem. vnic. & ibi glo. de rerum perm. Quod tamen ad patronũ pertinet irrita fiet, ſine eius conſenſu, permutatio facta, vt ait glo. ſi is cōtemtum perſequatur, non aliter: quare non dicitur nulla, ſed annullanda pemutatio. Cæterum, illud ſingulare, ſufficere interpellatos a permutantibus fuiſſe patronos, vel clericos, vt conſentire velint, quamuis noluerint conſentire, Rebuffus dicto titulo de permutatione beneficiorum in Praxi. numer. 21. Fredericus in tractatu permutationis beneficiorum, quæſtio viceſima quarta. Obſeruabimus inſuper regulã cancellar. 18. de infirmis reſignantib. non habere locum in ordinario collatore, cum obſeruetur in re-

nuntiationibus factis in Curia Romana. Item breuiter obſerua, regulam 34. de pu blican. reſignationes habere locum, quando reſignans moritur.

Capvt X.

Iure ſingulari in quibuſdam caſibus, concedi ante vacationem beneficia.

1 CÆterum ignorandum non eſt, † iure ſingulari aliquando receptam eſſe cõceſſionem beneficiorum, antequam vacent: vt nunc ſpeciali priuilegio ſummus pontifex dat mandata de prouidendo ad vacatura beneficia: *a* vt olim literas exſpectatiuas, *b* verum ſtricte mandata vt odioſa explicantur. *c*

Scholia.

a *cap. mandatum cum duobus ſequentibus, de reſcript.*

b *cap. eam te, cap. conſtitutus, ca. literis, cum ſimilibus, de reſcript.*

c *cap. ſi. cap. cum in illis 16. c. cũ de non beneficio, 27. de prebend. in Sex. Clemen. 1. eo. tit. cum ſimil.*

Cap. XI.

A quibus beneficia conferantur.

1 BEneficia tantum quæruntur, † ſi conferantur ab iis, qui habent poteſtatem conferendi, non ſi ab aliis. *a* Hanc iure cõmuni habent perſonæ Eccleſiaſticæ, non laici. *b* Ex priuilegio tamẽ habent aliquando laici, *c* & ipſę mulieres: *d* & dum plures de iure collationis certant, iudicatur pro eo, qui eſt prouiſus ab eo, qui eſt in poſſeſſione conferendi. *e*

2 Rurſum inter Eccleſiaſticas perſonas, † quædam dicuntur conferre ordinario iure, quædam extraordinario: ſeu ex particulari conceſſione, priuilegio, ſtatuto, conſuetudine. Iure ordinario confert ſolus Epiſcopus omnia beneficia vacãtia ſuę diœceſeos. *f* dummodo ipſe fuerit confirma-

A tus, non ante: *g* quæ re ... uantur collationi futuri Epiſc... terim vacauerint. *h* Nec capit... terint tunc conferri. *i* Niſi ... collatio pertineret ad capitulum, & Epiſcopum coniunctim, quo caſu capit... Epiſcopi defectum ſupplens, & iure coniunctionis, & accreſcendi vtens, confert ... quemadmodũ Epiſcopo mortuo vel ſuſpenſo, capitulum præſentatos inſtituit, & B electos cõfirmat ſede vacante: *l* & vacantibus beneficiis eo tempore, quamuis ad ſolius Epiſcopi collationem pertineant, conſtituit œconomum, *m* loco etiam Epiſcopi, & ex eius mandato, eius Vicarius cõfert, *n* cum is longe abeſt, vel nõ poteſt præſens, vel non vult illud officium exercere, *o* data conferendi beneficia vacantia generaliter poteſtate: *p* nam alicuius certi beneficii vacaturi conferendi poteſtatem C dare non poteſt, antequam vacet. *q*

Cæterũ, † & Epiſcopus abſens conſtituto Vicario, poteſt ipſe etiam extra diœceſim, vacans beneficium cõferre & præuenire ſuum vicarium ſeu officialem. *r* Conferunt etiam Epiſcopus, Archiepiſcopus, & alii prælati ſuperiores iure deuoluto, quando inferiores, qui habent ius collationis, non conferunt intra ſemeſtre tempus conſtitutum a Concilio Latera- D nenſi ad conferendum ordinariis, *s* ſic enim ſuperior proximus ſupplet negligentiam inferioris, *t* ſibi ſubditi, & exemti negligentiam, ſummus Pontifex immediate, *v* vel alius eius auctoritate. *x* Supplet & negligentiam Epiſcopi capitulum, in beneficiis, quæ ad collationem capituli & Epiſcopi coniunctim pertinent. Quod ſi vterque & capitulum & Epiſcopus conferre negligant, eorum deuoluitur colla- E rio ad ſuperiorem Archiepiſcopum, vel ad alium ſuperiorem. *y*

Rurſum extra † Concilium Lateranenſe non præſentante patrono laico ad beneficium vacans intra quatuor menſes ... oneſt, vel clerico intra ſex menſes, plenum

[illegible] denuntiatur a [illegible] ū:z vt A
[illegible] vterque
[illegible] præ[illegible] tēpora, & reccla-
[illegible] & inſtituere Epiſcopus;
[illegible] ſtatim deuoluitur ad eius
[illegible] ſpectantur ſex men-
[illegible], & in maioribus dignitatibus,
[illegible]us, Archiepiſcopatibus &
[illegible] eligendi, non eli-
[illegible]s menſes, poteſtas prouiden-
[illegible]tur in proximum ſuperiorem, B
[illegible]t, ſi male elegerint; in quo ta-
[illegible]s plenum transfertur in con-
[illegible]bentem, vel in Summum Pon-
[illegible]ce

S c h o l i a.

[illegible] e exceſſib. prælat. cap. 3. de inſti-
[illegible]
[illegible]ci, de iure patron. cap. quam-
[illegible] decimis, cap. maſſana, cap. C
[illegible]ect. can. ſi quis deinceps, 16.
[illegible]
cap. [illegible] de præb. can. Adrianus,
63. di[illegible]. In [illegible] Rex quæ ſunt iuris re-
galiæ confert ben[illegible]a, exceptis iis quæ cu-
ram habent animarum, Ægidius magi-
[illegible] in tractata regaliorum, c. 3. & 4. Specu-
[illegible] titulo, ne ſede vacante, & in eum
[illegible]nes Andreas, & Iohannes Mona- D
[illegible] a. 2. de præbend. in Sex. Hoc ius
[illegible] etiam Rex Angliæ in quibuſdam
[illegible] regni, cap. ex diligentia, de iure
[illegible] habet, & quoddam affine ius
[illegible] conferendi aliquot canonica-
[illegible] dum ſuum aduentum & ob
[illegible] vocant primarias preces. Spe-
[illegible] re[illegible]tat, §. item notat, de præb.
[illegible] 52. num. 8. Sunt, & alii
[illegible] aliquando datum confer-
[illegible], de quibus egi, lib. 17. Synta- E
[illegible]
[illegible] Flandria, in ca. dilecto, de in-
[illegible] con[illegible]n. præb. Abbatiſſa, in
[illegible] & alia quædam.
[illegible] con[illegible]ationibus, de iure pa-

tronat. cap. querelam, de elect. c. cum olim de cauſa poſſeſ. & proprieta ſic diſputat, & ita obtinuiſſe poſt plura docet, Rota deciſ. 557. quidam impetrauit, in antiq.

f ca. omnes Baſilicæ, & ca. nullus, 16. quæſt. 7. c. 1. c. ex frequentibus, c. cum veniſſent, de inſti.

g cap. noſti, cap. tranſmiſſam, cap. qualiter, de elect. cap. auaritiæ, eod. titulo in Sexto.

h Gloſſa in c. cum olim, de maior. & obedien.

i cap. 2. ne ſede vacan. apud Gregor cap. unico, eo. tit. in Sext. cap. conquerente, de officio ordina.

k cap. unico, ne ſede vacante in Sexto.

l Dicto cap. unico, ne ſede vacante in Sexto.

m cap. cum vos, de officio ordinarii.

n cap. fin. de officio vicar. in Sex. cap. 3. de inſtitutio. cap. ſtatutum, 3. de præbendis in Sexto.

o cap. cum nullus, §. Epiſcopo, de tem. ord. in Sext.

p Sic docet, cap. fin. de offi. ordina. in Sex. ca. ſtatuimus, 16. q. 1. Neq; tamen in generali mandato vicariatus, continetur poteſtas beneficia conferendi, quæ ſpecialiter concedi debet. c. cum in generali, de officio vicarii in Sexto.

q cap. conſtitutus, de conceſſio. præb. Vide Concilium Tridentinum, ſeſſion. 24. de reformatione, cap. 19. Gloſſ. ad cap. fi. de officio ordinarii in Sexto, vide & Gloſ. ad ca. penult. §. fin. ad verbum, cuicunque, de offic. legat. in Sexto.

r cap. poſt electionem, de conceſſio. preben. notant Iohannes & Bernardus ad ca. nouit, de offic. lega. Gloſſa ad cap. ſtatutum, 3. ad verba, remoti, de preben. in Sext. quāquam vicarii Epiſcoporum debeant, tantum conferre intra diœceſim, vt notat Iohannes Andreas in additione vltima gloſſe fin. dictis cap. ſtatutum, de præbend. in Sexto.

s c. 2. de conceſ. præb. c. licet, de ſup. negl. prel.

t ca. cum inferior, de maior. & obedien.

v ca. ſicut, de ſupplen. neglig. præla. ca. cum ſingula, in fine, de præbendis in Sexto.

x *Clemen. vnic. de ſupplend. negligentia prælatorum.*

y *Dicto cap. 2. dicto cap. quia diuerſitatem, de conceſſio. praben. cap. cum in cunctis, §. ſi. de electione.*

z *cap. vnic. de iure patron. in Sext. ſine præiudicio tamen patronatus, in aliis ſequentibus vacationibus. capit. ſecundo, de ſupplen. negli. præla.*

aa *Rota in deciſione 250.*

bb *c. ne pro defectu, de elect. ca. poſtquam, 50. diſtin.*

cc *Iuxta diſtinctionem, ca. quamquam, 18. de elect.*

Caput XII.

De collationibus & prouiſionibus factis a Summo Pontifice.

1 Summus Pontifex confert beneficia, vel proprio iure, vel iure præuentionis ex concurſu cum ordinariis, vel iure deuoluto. Iure ſolus proprio conferet beneficia immediate ſibi non alii ſubiecta, *a* vt Cardinalatum, *b* & ea quæ dicuntur vacare in Curia Romana, & quandiu ibi vacãt: *c* exceptis beneficiis parochialium Eccleſiarum, de quibus aliquando placuit, vt ſi vacaſſent *d* in Curia per mẽſem ſine collatione, poſſent poſt menſem ab ordinariis diœceſanis eorum conferri.

2 Vel ſi etiam mors Papæ intra menſem illum contigiſſet: *e* ſolus, & ius Eccleſiarum translatarum prælatorum confert, *f* & quæ ſuæ collationi reſeruauit. *g* Facit autem reſeruationes beneficiorum aut generales aut ſpeciales. *h* Generales veluti quando in Eccleſia Cathedrali aut Metropolitana reſeruat ſuæ collationi omnes dignitates poſt Põtificialem; *i* aut ſi quando collatio ſeu prouiſio vel collatio beneficii facta a Summo Pontifice, aut ab eius legato, nõ tenuerit propter obreptionem aut ſubreptionem literarum, vel propter indignitatem perſonæ: aut ſi propter nullitatem prouiſionis requiratur cauſæ cognitio: tunc enim dicitur etiã beneficium

A Papæ reſeruatum ſeu affectum vt ... præter ipſum nõ poſſit conferri. *k* idip... dicemus de aliis beneficiis, in quibus ... verbis vtamur communibus, Summus Pontifex manus apponit. *l*

Speciales reſeruationes ſunt, quando Summus Pontifex vnum beneficium, vel vnam dignitatem in aliqua Eccleſia ſuæ collationi reſeruat, ſeu retinet, *m* quod, & legatus a latere facere poteſt, & ſuæ colla-
B tioni vnam dignitatem vel præbendam reſeruare, *n* dummodo ea non ſit a reſeruandi poteſtate aliunde exemta. *o*

Per concurſum confert Summus Pontifex, & per præuentionem ordinatio... omnia beneficia orbis: vt ſi quis vacans beneficium prius impetrauerit iuſte a Summo Pontifice, præferatur ei qui poſt ab ordinario collatore habuerit. *p* Niſi beneficium ad collationem iuris regaliæ, ex pri-
C uilegio pertineat. *q* Confert, & legatus a latere etiam omnia beneficia prouinciæ ſibi commiſſæ per concurſum & præuentionem contra ordinatios factam: *r* Legato tamen alii quam altare non licet hoc iure vti. *s*

Deuoluto autem iure priuatiue ſupra omnes ordinarios, Summus Pontifex cõferri beneficia ad ſedem deuoluta per neglıgẽtiam collatorum immediate ſibi ſub-
D ditorum, vel exemtorum, *t* vel ob crimen commiſſum per illos in electione facta. In ſumma, in beneficiis etiam conferendis & diſpẽſandis, illud notabimus; Summum Pontificem habere pleniſſimam poteſtatem. *x* Epiſcopos, ſemiplenam: *y* quia in partem ſolicitudinis, non in plenitudinem ſunt vocati poteſtatis. *z*

Scholia.

a *Vt in cap. fin. de renunt.*

E b *Clemen. ne Romani, de elect. quamuis aliter ſtatuerit, Concilium Baſilienſe, tu... de numero qualita. Cardinalium, in pragmatica ſanctione.*

c *cap. 2. de preb. in Sex. quæ autem bene... dicantur vacare in Curia Romana, ... ca pre-*

[illegible] 4. *de preb. in Sext. Clem.* 1. A
[illegible] *ad regimen de prebendis*
[illegible] *communib.*
[illegible] *um,* 3. *de prebendis in Sexto.*
[illegible] *Apoſtolica,* 35. *de prebendis in Sexto.*
[illegible] *translation. Epiſcoporum.*
[illegible] *que diximus, lib.* 17. *Syntagmat. iu-*
[illegible] *capit* 10.
h [illegible] *bus vide Rebuffum, in titulo de re-*
[illegible] *tionib. in concordatis.*
i [illegible] *extrauag. Iohannis,* 22. *exſecrabilis, de* B
preb. & in regula 3. *Cancellariæ Romanæ.*
k [illegible] *normi. & alii, ad cap. ſuper eos, de exceſ-*
ſu prel.
l [illegible] *noſtrum, de appell. vide Ludo. Rom.*
[illegible] 335.
m [illegible] *id. Bellamera, conſilio* 34. *incip.* Sup-
[illegible] o, &c.
n [illegible] *m dilectus filius,* 28. *de iure patrona.*
[illegible] *tit.* 38. *ca.* 3. *de officio lega. in Sexto.*
o *De qua prohibitione, in c.* 4. *de officio lega.* C
[illegible]
p [illegible] *fide, & ca. dudum. §. nos igitur, de prebend. in Sexto. ca. penultimo, de reſcriptis in Sexto.*
q *ca. generali, de electio. in Sext. Ideo in Gallia, non confert contra priuilegia concordatorum in preiudicium nominatorum graduatorum, Rebuffus ad §. declarantes, ad verba,* Iure præuentionis, *de mandatis Apoſtolicis, & ad titulum de reſeruationibus.*
r [illegible] *de officio lega. in Sexto.*
s [illegible] *cap.* 1. *de officio. lega. in Sext. vide Ioannem de Selua in tractatu beneficiorũ,* [illegible] *parte. queſt.* 3.
t [illegible] *literas, ca. fin. de ſuppl. neglig. prel.*
u [illegible] *quamuis, de electionib.*
x [illegible] *uit, de conceſſ. preb. c.* 2. *de preben.* [illegible] *exto, Clemẽtina prima, vt lite pendẽte.*
y [illegible] *n. conſequens,* 11. *diſtinct.*
z [illegible] *p. decreto, & can. qui ſe ſcit,* 6. *q.* 1. *cap. auctoritatem, de auctore, & vſu pallii.*

Capvt XIII.

De aliis collatoribus.

Ex patientia Summi Pontificis, aut priuilegio, aut conſuetudine, vel ſtatuto probato, vel præſcriptione vel literarum facultate: *a* reliqui qui præter ordinarios Epiſcopos conferunt, ſuſtinentur, ad quos coniunctim, vel diuiſim, collatio pertinere poteſt. *b* Ordinarios tamen collatores eos poſſumus appellare, qui præter Summum Pontificem, legatumque eius beneficia per ius ſibi conceſſum conferunt: *c* quorum tamen collatio poteſt impediri deuolutione, *d* reſeruatione, *e* mandato Apoſtolico. *f* 1

Scholia.

a *cap.* 4. *de reſcript. in Sexto. ca. is cui, de preb. in Sexto. Rota deciſione,* 189. *in antiquis.*

b *cap.* 1. *ne ſede vacan. in Sext. cap. cum illis,* 16. *§. fin. & cap. fina. de prebendis in Sexto, capit. ex frequentibus, de inſtitut. cap. cum Eccleſia, de elect.*

c *cap. ordinarii, & ibi interpretes, de officio ordinar. in Sext. & in cap. exſecrabilis, de preben. in extrauagan. Iohannis* 22.

d *Dicto cap. licet, & cap. literas, & cap. fin. de ſuppl. neglig. prel.*

e *Vide que hac de re ſupra diximus.*

f *cap. Abbatem,* 40. *de reſcript. cap. quamuis, & cap. fin. de prebendis in Sexto.*

Capvt XIIII.

D

1 *De formis conferendis ſine ſcriptura & cum ea.*
2 *Reſcriptum quid, & eius ſpecies.*
3 *Signatura.*
4 *Bulla.*

Collatio fit aut motu proprio conferentis, *a* aut habita ratione petitionis ſeu ſupplicationis impetrantis. *b* Nunquam autem ſine canonica inſtitutione 1
E beneficium haberi poteſt. *c* Modi canonicæ inſtitutionis ratione formæ ſimplicis collationis, ſine ſcriptura vel cum ea eſſe poteſt. *d* Scriptura enim pro ſubſtantia collationis non exigitur, dummodo cõſtet, ſaltem duobus teſtibus, eam fa[illegible]

fuiſſe. *e* Certius tamen, de collatione ordinarii per literas, eius ſigillo & notarii A ſubſcriptione munitas, conſtare poterit. *f* Idipſum, & de ſcriptura collationis Summi Pontificis diffiniendum, vt cum ea, & ſine ea collatio valeat. Verum hic ſeruamus, ſcripturam ordinarii communiter dici literas collationis; Scripturam vero Summi Pontificis, aut reſcripta, aut ſignaturam, aut bullas.

2 Reſcripta ad beneficia ſunt diuerſi nominis in iure, vel gratiæ vel iuſtitiæ. B Gratię vt literę ad vacatura beneficia obtinenda, monitoriæ, præceptoriæ, exſecutoriæ, *g* mandata: *h* ſunt ad vacantia iam reſcripta perinde valere: ſunt, & iuſtitiæ in forma dignum: *i* in forma cum ſecundum Apoſtolũ, ſeu in forma communi, *k* & ſimilia.

3 Signatura, eſt prouiſio de beneficio facta in ſupplicatione porrecta in papyro, *l* *m* ſubſcripta a Summo Pontifice vel eius C officiariis.

4 Bulla dicitur ſcriptura prouiſionis redacta in formam Authenticam, in membrana ſeu pergameno, habens certas ligaturas diuerſorum filiorum conuenientium diuerſis naturis prouiſionum, cum plicatutis conſuetis, & ſigillo authentico plumbeo, ex quo tota ſcriptura bulla dicitur. *n*

Scholia.

D

a *In cap. ſi motu proprio, & cap. ſi tibi abſenti, de præ. in Sexto.*

b *Dicto cap. ſi motu proprio, & cap. cum ad eo, & c. ſi proponente, de reſcriptis.*

c *cap. 1. de regulis iuris in Sexto.*

d *ca. inſtitutionis, 24. quæſt. 2.*

e *Rota deciſio. 348. in nouis, dummodo non ſit in praeiudicium tertii. vide melius in deciſione 22. in nouis, incipien.* fuit dubitatum, *vbi dicitur ſigillum Epiſcopi ſine ta* E *bellione, & teſtibus ſufficere in cauſis, quæ ab illo ſolo expediuntur, dummodo eius non interſit.*

f *Sed aliter ſtylus ſe habet, & quod literis collationis factis per ordinarium non cre*- A *datur cũ ſolo eius ſigillo, niſi adſint ſub[...] ptione teſtium, & tabellionis, di[...] Rotæ, 348. in nouis, incipiente,* volue[...] & ordinauerunt.

g *De quibus in cap. cum te, & cap. conſtitutus, cap. literis, cap. ex inſinuatione, & [...] capitu uno. de reſcriptis. & nos in titulo de reſcriptis.*

h *ca. mandatum, & ſeq. de reſcriptis, c[...] tia, eo. titu. in Sext. cap. fin. de praben[...]* B *Sexto. vide Rebuffum ad concord[...] titulum, de mandatis Apoſtolicis, & ti[...] forma manda.*

i *Iohannes Monach. ad caput fina. de c[...] ſuetud. in Sexto. l. 2. & fin. de natali[...] ſtitut. P. Dominicum conſilio 11. & [...]*

k *De quo in Clement. & ibi gloſſ. de o[...] lega. in cap. accepimus, 13. de ætat. & q[...] liſat. cum ſimi.*

l *Iuxta cap. cum ſecundum Apoſtolum, d[...]* C *prebend. cap. poſtulaſtis, 27. de reſcrip[...]*

m *cap. cum dilecta, 4. de confirma. vt[...] inutil. lib. 2. titu. 30. Hanc ſignaturam dare titulum, defendit Rebuffus tract[...] de pacificis poſſeſſorib. num. 51. De hac [...] tractat idem Rebuffus parte prima P[...]xeos, titul. de ſupplicatione, & in titu. [...]equent. explicat formam eius. Pragmat[...] dicunt ſupplicationem ſeu ſignaturam [...]tinere quinque partes. primam dicunt cor*- D *pus ſignaturæ. ſecundam, reſponſionem, ſeu ſubſcriptionem aut ſignaturam. tertiam clauſulas non obſtantiarũ; 4. datam 5. ſubſcriptiones notariorum cameræ Apoſtolic[...] vt Cancellariæ. De quibus omnibus nos [...]ſe tractatu de reſcriptis. & lib. 17. Syntagmat. iuris vniuerſi, cap. 15. vbi, & de diuerſis formis ſignaturarum, & effectu.*

n *c. licet, 5. & c. quãgrauis, 6. de crimine f[...]*

E

Caput XV.

Partes bonæ collationis.

Beneficia conferenda † ſunt pure *a* p[...]lam, *b* gratuito, *c* ſine diminutione, *d* [...]ni clerico, *e* intra tempus collationi pr[...]tutum. *f*

Scho-

S[illegible]HOLIA.

a [illegible] ſine conditione vel pacto, can quam [illegible] 2. cap. [illegible]n. de pact. cap. 2. de elect. [illegible]. quia hæc ſimoniam redolent, ca. [illegible] 36. q. [illegible]. ca. cum pridem, de pact. [illegible] in modo dicendum eſt, qui accedit [illegible] b ta conditioni. capi. verum, de con[illegible]o appoſit. l. 1. C. de donationib. quæ ſub [illegible]do. Ita nec ex tempore, nec ad tempus, [illegible] perpetuum ſeu vitam clerici conce[illegible]ntur, cap. 1. de capel. monach. Excipi[illegible] tamen Summi Pontificis auctorita[illegible]m qui vt vult ex arbitrio confert. cap. ſit [illegible]ſe, de reſcript. in Sext. cap. 1. de preb. [illegible]x. item & illius qui ex eius mandato [illegible]ert in cap. propoſuit, de conceſſ. preb. in [illegible] preterea, de confirm. vtil. vel inutil. [illegible]nfert Summus Pontifex a tempore [illegible] vacantem prebendam, Clemen. vni. de [illegible]ceſſ. preb. capi. ſi Papa, de priuileg. & mandat ſub conditione conferri, d. Cl. [illegible]n. de conceſſ. preb.

b Alioquin clandeſtina collatio ſuſpicionem habet alicuius fraudis, cap. vnico, §. porro, vt Eccleſiaſt. ben. ſine diminutio. confe[illegible]r [illegible], ca. clericus, 81. diſt. & l. non [illegible]imo, de adminiſtra. tutor. Pan. Ve[illegible]en, non ex eo ſolo quod non palam [illegible]a collatio, ſed in camera Epiſco[illegible] caris, reprobatur, ſi modo in preiu[illegible]m alterius non fit, & aliunde fraudis [illegible]cio, capacique fiat. argum. l. 1. [illegible]vor b. lib. 10. C. Peruſinus ad cap. ſi [illegible]ntis, de preb. in Sext. Et ſic etiam [illegible] ſolent, vt collationes in ca[illegible] Epiſcoporum. Requiruntur ta[illegible], & notarius, vide plura de hoc [illegible] Rebuffum, ad rubricam de collatio[illegible], in verſiculo, palam, in concordatis.

c [illegible] ſi nulla interueniente proximitatis [illegible]ione aut carnis ſeu ſanguinis, cap. re[illegible]m de preb. capi. vnic. in fine, vt Eccle[illegible] benef. & c capi. ad ſupplicationem, de [illegible], 8. q. 1 item, & gratui[illegible] debet collatio, ſine vllo munere lin-

A gue vel manus, ca. ſi quis prebend. 1. q. 3. ca. dilectiſſimi, 8. q. 1. facit totus titulus de ſimon. & tota 1. q. 1.

d titu. vt Eccleſiaſtic. benefic. ſine diminutio. confer. cap. de monachis, cap. auaritie, de preb. facit ratio, cap. prohibemus, & ca. grauis, de cenſib.

e cap. cum non ignores, & cap. tue fraternitatis, 2[illegible]. de preb. ca. penul. 21. q. 2. ca. cum B ſingula, de preb. in Sexto. prohibuitq; concilium Turonenſe, vnum duobus diuidi beneficium, cap. maioribus, & cap. vacante de prebend. nec aliunde quis in locum alterius viuentis ordinari poteſt, cap. primo, de conceſſione preben.

f vt intra ſex menſes, cap. 2. & cap. quia diuerſitatem, de conceſ. preb. cum ſimil. in beneficiis minoribus. in electiuis & prelaturis, intra tres menſes, cap. ne pro defectu, de electione.

C CAPVT XVI.

1 Obſeruanda alia exprimenda.
2 Acceptatio.
3 Inueſtitura.

INterdum quædam alia obſeruanda quę in impetrationibus beneficiorum exprimenda erunt neceſſario, *a* alia quæ non expreſſa intelliguntur in reſcriptis prouiſionis, *b* quæ ex iuris Pontificii regulis facile colligi poſſunt. 1

D Poſt collationem item abſenti factam, acceptatio debet fieri a prouiſo. *c* 2

Sequitur & collationem inueſtitura, quæ per pilei aut calami, aut annuli traditionem fit, aut per miſſionem in poſſeſſionem corporalem. *d* 3

SCHOLIA.

a Enumerat 30. exprimenda Rebuffus, in E commentariis ad concordata, ad titulum de forma mandati ad verba, pro expreſſis. quæ ſunt tranſlata ex Gloſ. c. ſuper literas, 20. ad verbum, literas, de reſcriptis. nos quædam diximus etiam in ſcholiis, c. ſi proponente, 42. de reſcriptis.

Et

b *Gloſſ. ad dictum cap. ſi proponente, 42. de reſcrip. enumerat nouem conditiones, quæ intelliguntur in reſcriptis ad beneficia vt valeant: vt quod impetrans eſt clericus, cap. ex literis, de tranſact. quod non habeat aliud beneficium, quod ſit dignus, cap. cum adeo, de reſcript. quod velit reſidere, cap. relatum, de clericis non reſidentib.*

c *cap. ſi tibi abſenti, de præbendis in Sexto.*

d *cap. ex ore ſedentis, 5. de his quæ fiunt a maior. parte cap. lib. 3. tit. 11. neque poterit prouiſus propria auctoritate, beneficii ſui poſſeſſionem nanciſci, ſed debet in eam per Epiſcopum diœceſanum induci; niſi forſan aliter per Summum Pontificem prouiſo permittatur, cap. paſtoralis, 19. de priuileg. libr. 5. decretal. titu. 33. maxime autem prohibetur ſi alius beneficium de facto poſſideat vel teneat, c. eum qui, de præben. in Sex. cap. licet, eo. ti. apud Gregorium: alioquin iure ſuo cadit, vt intruſus, dict. c. eum qui. Dicitur hæc datio poſſeſſionis inſtitutio corporalis, in cap. ad aures, 3. de exceſſib. præla. lib. 5. tit. 31. c. ad hæc, 7. de officio Archidia. lib. 1. tit. 23. Requiritur porro poſt collationem beneficii adeptio poſſeſſionis, quia per inſtitutionem ſeu collationem non transferatur poſſeſſio. cap. cum Bertholdus, de re iudica. vide hic regulam cancellariæ, 34. de publica reſignatio. Boërium deciſ. 312. Poterit tamen quis induci in poſſeſſionem per clericum, ſiue notarium ſiue Presbyterum, iuxta mandatum Epiſcopi, vel Archidiaconi, vide Rebuffum in titulo de forma mandati Apoſtolici, ad verbum,* inducentes, *in concordatis. Inueſtitura per annulum fit in capit. cum olim, 12. de ſenten. & re iudic.*

Caput XVII.

Quibus conferenda beneficia.

1 NEmo ſibi ipſi, ſed alteri confert beneficia, *a* non Vicarius Pontificis, Pontifici, cuius vices gerit, *b* quia pro eadem perſona habentur. *c* Conferri debent tantum capacibus ſeu idoneis. *d* Capacitas
A beneficiandi, conſiſtit, vt ſit ex legitimo matrimonio natus, *e* aut legitimatus aut diſpenſatus, *f* ſit legitimæ, & maturæ ætatis, grauibus moribus, ordinis requiſiti, ſcientiæ ſufficientis, *g* iuxta qualitatem beneficiorum. *h*

Scholia.

a *cap. fin. de inſtitu. cap. 3. de exceſſib. prælat.*
Poterit tamen Epiſcopus beneficium pa-
B *tronatum patrono conferre; vt notat Hoſtienſ. in ſumma, de iure patr. & poſt eum Iohannes Andre. ad cap. per noſtras, eod. tit. de iure patro. Frederic. de ſenis tracta. permutationum, quæſt. 32.*

b *Docet Riparius lib. 2. reſponſorum* [illegible] *notatur in cap. fin. de offic. ordinar*

c *capit. 2. de conſuetud. in Sexto. c.* [illegible] *na, de appellatione in Sexto*

d *cap. graue 29. de præb. cap. cauſam* [illegible]
C *elect. cap. relatum, de conceſſ. præb.* [illegible] *de inſtitut. facit, l. vt gradatim, de m*[illegible]*ierib. Pandect.*

e *cap. cum in cunctis, 7. de elect. cap. niſi cum pridem, & ib: gloſſ. ad verbum,* mauzeres, *de renunciatio. Illegitimi reiciuntur, quales ſpurii, adulterini, inceſtuoſi, & ſimiles, can. Cœnomanenſem, & ſeq. 56. diſtinct. cap. vt filii, cap. penul. & cap. fin. de filiis presbyter. Deutero. 23.*

D f *cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi, c. niſi cum pridem, §. perſonæ vero regularitas, de renun. cap. innotuit, 20. de electio. diſpenſat autem Summus Pontifex. in ca. fin. de filiis presbytero.*

g *Quatuor enim hæc in ſumma conſiderantur. c. eam te, 4. de æta. & qualit. lib. 1. tit. 14. cap. dudum, 22. & c. cum in cunctis 7. & cap. cum nobis olim, de elect. lib. 1 titu. 6 ita ratione ætatis pueri reiciuntur,*
E *c. 2. de ætat. & qualit. ratio in c. indecorum, & c. ex ratione, de ætat. & quali. niſi diſpenſatiue admittantur, dict. c. 2. de ætate & qualit. ex c. ex eo, 32. de elect. in Sex. Mores debent eſſe irreprehenſibiles, ideo cenſentur incapaces collationis beneficiorum,*

rum, fures, cap. vide fur, vſurarius, cap. in-ter dilectos, de exceſſib. prælat. hæretici, li-beri ve eorum, c. quicunque, 2. §. hæretici, de hæret. in Sext. c. excommunicauimus, 2. ... it. apud Gre. & alii criminum rei, de quibus nos tractamus in tractatu benefi-ciorum.

4 *Nam qualitas beneficiorum, ætates, mores, ordinem, & ſcientiam variam poſtulant. Simplex quippe beneficium cum ſimplici tonſura a ſeptenni teneri poteſt. minor 14. annorum canonicus fieri poteſt. c. ex eo. de elect. Cura animarum ſacerdotem deſide-rat idcirco in eo. 25. annum, c. cum in cun-ctis, §. inferiora, de elect. Epiſcopatus deſi-derat 30. annum eod. c. cum in cunctis. ... alia 25. in monialibus 30. c. indemni-tatibus, de elect. in Sex. ſic de ſimilibus. ... regulares in regularibus, ſeculares in ſecularibus conſiderandi. c. cum de benefi-cio, de præb. in Sext. ca. placuit, 2. 16. quæ. 1. ca. quæ ſemel, 19. q. 1. cum ſimilib. Sic in ordine, nunc maior, nunc minor requiri-tur: quando beneficium exſiſtentem in cer-to ordine deſiderat. c. ex literis, de tranſact. c. præterea, de ætat. & qualit. c. cui de non ſacerdotali, de præb. in Sext. aliquando, & generaliter requiritur, vt beneficiandus ſit clericus, c. fin. de inſtitu. in Sex. c. ſi pro cle-rico, 8. de præb. in Sex. Item ſcientia talis requiri debet beneficiandus, quæ ſufficiens ſit ... miniſterio implendo, quod per benefi-cium committitur, c. niſi cum pridem, §. ne pro defectu, de renun. c. cum nobis, de elect. c. venerabilis, de præb. Illiterati autem o-mnino non ſunt beneficiandi; & benefici-um adepti, eo priuandi. can. illiterati, ca. il-literatos, 36. diſt. c. ſi. & c. quamuis, de æ-tat. & qualitate.*

Capvt XVIII.

Cauſa collationum beneficiorum.

1 BEneficiorum prouida & accurata, & legitima diſtributio, efficit in Eccleſia Dei, vt delectus habeatur perſonarum, quibus & populus, & myſteriorum diſ-A penſatio, bonorumque conſeruatio con-cedatur, *a* ordo ſeruetur muneribus cui-que diſtributis ſine confuſione. *b* Munera ſeu onera, & ſpiritualia, & realia ſunt. Offi-cium & beneficio adhæret, *c* omnibus communis eſt Dei cultus, *d* aliud quippe proprium ratione beneficii: *e* onera realia aliquando fuerunt in diuiſione fructuum in quatuor partes: *f* vt inſtaurare ædes ſa-cras, *g* ſoluere iura ordinaria & extraordi-B naria epiſcopalia, *h* & penſiones ſi impoſi-tæ ſunt; *i* nutrire aliquando patronum, ſi egeat, *k* & alia ſimilia.

Scholia.

a *Nemo debet ſibi ſumere honorem, niſi vo-catus, tanquam Aaron; ad Hebræos, c. 5. c. qualiter, de elect. Idonei tantum ſunt ad-uocandi. c. graue, de præb.*

b *can. peruenit, 11. q. 1.*

C c *c. fin. de reſcrip. in Sext. ca. eos, ca. ſi quis ſa-cerdotum, 81. diſt. ca. præter hoc, 32. diſt. c. latores, de cle. excommuni. cap. paſtora-lis, de appella.*

d *cap. fin. de reſcriptis in Sexto.*

e *Alia enim iura Summi Pontificis, & po-teſtas ſingularis. c. quod tranſlationem, 4. de offic. lega. lib. 1. tit. 30. vbi explicat gloſ. ad verbum,* reſeruare; *alia Cardinalatus, c. ad eminentiam, de Sent. excommunic.*

D *alia Archiepiſcoporum & Patriarcharũ. c. antiqua, de priuileg. alia Epiſcoporum, c. quanto, de conſuetud. c. conquerente, de of-fic. ordi. alia aliorum.*

f *can. de reditibus, c. quatuor, ca. Vulterra-na, 12. q. 2.*

g *c. 1. & 4. de eccleſiis ædifica. lib. 3. tit. 48. c. fin. de his quæ fiunt a maior. parte capituli.*

h *cap. conquerente. de offic. ordina. cap. cum Apoſtolus, de cenſibus.*

E i *vt in c. niſi eſſent, de præ. c. quamuis, eod. tit. in Sex. cap. ad audientiam, in 2. de reſcrip. c. exſtirpandæ, §. qui vero, de præb. Clem. 1. de iure patrona.*

k *cap. nobis, eod. de iure patronat. apud Gregor.*

DE ELECTIONE *a* ET POSTVLATIONE. *b*

TIT. XXIX.

a *Tractatur de titulo de electione & electi poteſtate lib.1.tit.6.in decretalibus in Sexto lib.1. tit.6. in Clement.lib 1.tit.3. in decreto tota 61. 62.63. 69.& alibi,in extrauagantib communibus,lib. 1.& extrauagantibus Iohan.22.tit 1.eſt in iure etiam orientali lib.1. conſtitutio 7. Alexii Comneni de electis ad orientales eccleſias.*

b *De poſtulatione prælatorum,lib.1. Decretalium, tit 5.in Sexto,li.1. extrauagantiũ communium.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Electio quid.*
3 *Et nominatio.*
4 *Et poſtulatio quid.*

1 Explanata collatione libera, agendum de Electione. C

2 Electio in genere, eſt delectus rerum aut perſonarum. *a* Eaque generali acceptione poterit comprehendi, collatio, nominatio, poſtulatio, & quæ ſingulariter dicitur electio: in omnibus enim iſtis ſpeciebus deligenda eſt beneficio perſona idonea, *b* ſed alio atque alio modo, de collatione dictum eſt.

3 Nominatio affinis eſt poſtulationi, in iure Pontificio aliquando: verum quia nõ D fit ſolemniter, vt poſtulatio, diſtinguitur a poſtulatione & electione. *c* Aliquando nominatio etiam ſimilis electioni, & inſtitutioni; vt quando olim clerici ordinabantur, quo tempore nominabantur ad titulum certæ Eccleſiæ. *d*

4 Poſtulatio, eſt concors capituli vel aliorum petitio, ſuperiori facta, de promouendo in prælaturam aliquo, qui propter aliquod impedimentum vel defectum (ob E quod tamen poſtulatus non eſt omnino inhabilis) iure eligi non poterat: *e* differt poſtulatio, vel in eo a nominatione, quod per poſtulationem vnus petitur; per nominationem quæ non tribuit ius, plures

A nominantur, vt idonei: atque nomina fit alternatiue, poſtulatio non vtiq Differt, & poſtulatio ab electione, quod qui eligi ſine aliquo impedimẽto pol non debent poſtulari: poſtulantur aut qui ſine aliquo impedimento non po eligi. *g*

Electio porro, prout a ſuperioribus diſtincta eſt in ſpecie, eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem, ſocietatem da B tiumve ſacrum, canonice, & ſeruata forma præſcripta, facta vocatio, confirmatione ſuperioris legitima approbata. *h*

SCHOLIA.

a *vt in c. cauſis, 30. de elect. quod nos explicamus in tractatu noſtro, de electione pluribus.*

b *Siquidem & a collatore eligi debet idoneus, cui conferatur c.ex parte.penul. de conſti.c.graue,29.de preb.& in nominatione, qui ex pluribus cenſeantur magis idonei nominari debent vt eligantur, & præferantur. §. 1. de regia ad prælaturas no. in concor.*

c *cap.3.& ibi gloſſa. de poſtula. prælat.*

d *ca.29.contra ſanctorum, 16.q fi.ca.neminem, 70.diſt. ca.ei qui, §.definitiua, verſi. nominat.2.queſtion.6.*

e *Vide de hac finitione gloſſam, in cap. vnic. de poſtula. prælator. in Sex. Hoſtienſem, Panor.& alios ad rubricam eiuſdem tituli. Poſtulant qui eligere poſſunt, vel omnes, vel maior pars. c. 3. c.fin. de poſtul. prælator. c.innotuit, 21.§.ſi de elect.*

f *Vide Iohannem Andream, & Imolam, ad c.bone, de poſtula.prælat. c.1.eo tit.in Sex.*

g *Docet autem, c.penul.de poſtula.præla. qui prohibeantur eligi, & poſſint poſtulari. Prohibeturq; ideo forma eligendi illa. eligo in poſtulandum, & poſtulo in eligendum, &c. cap. 1. de poſtula. prælator. in Sexto.*

h *Probatur finitio, per c.cum in cunctis, c. cum Eccleſia Vulterrana, & c. quia propter. de ele.c.cum olim, de arb.*

CAP

Capvt. II.

E[illegible]onis ratione forma, diuiſio.

1 E[illegible] ratione † formæ diuiditur, a in [illegible] quæ fit per viam ſcrutinii, & eam [illegible] per viam compromiſſi, & eam quæ fit [illegible] per viam inſpirationis Spiritus ſan[illegible] [illegible] eſt, quando ſigillatim & ſe[illegible] ſeu ſuffragia eligentium inqui[illegible] & deſcribuntur. b Per viam com[illegible]ſſi fit, quando electio facienda ali[illegible] viris idoneis committitur, vt vice [illegible]m electorum Eccleſiæ viduatæ de [illegible]e prouideant. c At quaſi per viam [illegible]s ſancti electio eſt, quãdo ab omni[illegible] quaſi per inſpirationem diuinam ali[illegible]itur ſine vitio. d

Scholia.

a [illegible] propter. de Elect. *Iſtæ tres formæ iure Pontificio receptæ, aliæ reiectæ, vt illa quæ forte fiebat in c. fin. de ſor. cap. non ſtatim, & ca. non exemplo 26. quæ. 1. videbis tamẽ aliquam ſpeciem electionis frequentẽ inter monachos clauſtrales, de qua Boerius dec. 1. num. 6. & 19. videbis, & alias formulas exprimendi ſuffragia apud nos, lib. 50. Syntagm. c. 1. nu. 20.*

b [illegible]. *c. quia propter, de electi. facit titulus de ſcrutinio in ordine faciundo. libr. 1. [illegible]. 12.*

c [illegible]. *quia propter, verſiculo*, vel ſaltem, *[illegible] cauſam quæ 8. ca. cauſis 30. c. cum di[illegible] 32. de electio. compromiſſi formula ponitur, in cap. cum expediat 29. de elect. [illegible] & formula, in capit. cum olim 7. de [illegible].*

d [illegible]. *cap quia propter, & cap. ſtatuimus, §. [illegible]mnibus 61. diſtin.*

Cap. III.

De quibus beneficiis ſit facienda electio.

1 E[illegible]ua beneficia dicuntur, † quando [illegible] electione præpoſiti, habenda eſt [illegible]matio ſuperioris: a quæ etiam non [illegible] pertinere ad diſpoſitionem cu-

A iuſquam. b Contra collatiua, quæ poſt electionem ſeu collationem, ſuperioris auctoritatem non exigunt. c Inter beneficia electiua ponuntur prælaturæ, ſummus Pontificatus, d Patriarchatus, e Archiepiſcopatus, f Epiſcopatus, g Abbatiæ, h omnes collegiatarum Eccleſiarum præpoſituræ. i

Scholia,

B a *Gloſſ. in Clem. quia contingit. §. autem, in verb.* electionem, *de religioſ. domi. Riparius lib. 2. reſpon. de reſcr. c. 34.*

b *Clementina prima, de elect.*

c *Vide deciſ. Rotæ, deciſ. 23.*

d *c. vbi periculum, de elect. in Sext. ca. licet vitanda 6. eod. tit. apud Greg. ca. in nomine Domini 23. di. ca. ſi quis Papa 79. diſt. electio ibi fit per Cardinales.*

e *Eliguntur enim Patriarchæ ab Eccleſiarum patriarcharum canonicis, niſi illæ occupentur ab infidelibus, quo caſu ſummus* C *Pontifex ponit Patriarcham. capit. ſancta Romana de elect. in extrauag. com.*

f *Vt in c. ſuffragantes 11. de elect. ca. Metropolitano 63. diſt.*

g *c. cum in cunctis 7. de elect. ca. noſce 12. & ſeq. Epiſcopos 63. diſt. alicubi tamen ſublatæ ſunt electiones prælatorum, vt in Gallia, & alibi, vt ſuo loco in materia beneficiorum docuimus.*

D h *ca. fin. 16. q. 7. cap. Abbas, cap. Abbatem 18. queſt. 2. c. indemnitatibus, de electione in Sext.*

i *c. 1. de electione, niſi aliter in fundatione, vel ex conſuetudine obtineat, aut priuilegio. c. nobis, de iur. patron. c. cũ dilectus de conſecr. ca. congregatio. 16. q. fi.*

Capvt IIII.

Qui eligant.

E EX variis temporum † moribus eligendi paſtores Eccleſiaſticos, poteſtas aliis 1 atque aliis conceſſa. a Aliquando quippe, & a clero & populo facta fuit electio: aliquando a ſolo clero, ſed præſente populo: b aliquando ad cohibendam hæreticorum

vim, adhibiti principes, ſeculares: *c* interdum & eligendi poteſtas data ob ſingularia beneficia in Eccleſiam collata ex priuilegio: *d* quod ius poſtea quidam Imperatores remiſerunt. *e* Placuit, & aliquando, interdicta ſummi Pontificis electione Imperatoribus, *f* eam permittendam tantum collegio Cardinalium, *g* reprobataq; cõſuetudo & facultas data laicis eligendi, *h* & conceſſa clericis ſecularibus: *i* progreſſuque temporis rurſum ſecularibus clericis ad ſeculares Eccleſias eligere, & regularibus ad regulares permiſſum fuit. *k* Et nouiſſime quibuſdam principibus ſecularibus, in locum electionis conceſſa nominatio ad prælaturas: *l* Regulariter prælati debent eligi a perſonis cõgregationis ſuæ Eccleſiæ, vt Epiſcopus a ſuo capitulo; Abbas a ſuo monaſterio. *m* Eligunt eorũ nomine compromiſſarii, in quos compromittunt: *n* quibus tamen negligentibus eligere, redit ius ad compromittentes. *o* Quod ſi electores negligentes ſint eligere intra tempus electioni definitum, deuoluitur ius ad ſuperiorem. *p* Idipſum fit ſi male, vel indignum elegerint: diſtinctione tamen adhibita, vt in Cathedralibus deuolutio fiat ad ſum. Pontificem, in aliis ad alium proximum eligentium ſuperiorem, *q* procuratorem etiam eligentium poſſe eligere, ſed non ſemper placuit, *r* ſequeſtrum beneficii cuius præpoſitus haberet ius electionis. *s* Non eliguntautem impuberes, *t* furioſi, mente çapti, *v* qui ſibi ſucceſſorẽ vult eligere, *x* canonicus non conſtitutus in ſacris ordinibus, *y* in regularib. Eccleſiis, non profeſſus ordinem, vel laicus conuerſus, *z* tranſlatus ex alia regione. *aa* Item ſuſpenſus, *bb* excõmunicatus maiori excommunicatione, *cc* hæreticus, *dd* interdictus, *ee* qui indignũ elegit, vel non ſeruauerit formam eligendi, *ff* vel per ſimoniam elegit, *gg* abſens, contumax venire vocatus ad electionem, *hh* qui coacte eligunt, *ii* laici. *kk* Sunt & ſeruandi mores Eccleſiarum, quibus quidam ex conſuetudine admittuntur, alii non, *ll* quod ſeruandum niſi ius repugnet, *mm* quare conſuetudo quædam valet, vt ex conſilio aliquorum aliqui eligant: *nn* vt aliquando eligant ſoli canonici, *oo* aliquando alii. Porro ſufficit in electione probanda, vt electores alioquin bene eligentes, ſint in quaſi poſſeſſione eligendi. *pp*

S c h o l i a.

a *Vt actor. c. 1. & c. 6. ca. Epiſcopus, 13. ca. ſi inplebibus 2. & cap. cleric. 26. cap. fin. 63. diſtinct.*

b *c. noſſe, 12. & ca. cum longe 25. §. fin. ca. vota ciuium, 63. diſtinct.*

c *Dicto cap. vota 27. §. principibus, 63. diſtinctio. & ad ſedandas turbas & ſeditiones in electione excitatas, can. hinc eſt etiam 16. q. 1.*

d *Vt in cap. Adrianus 22. & can. Synodo, 25. 6. diſtinct.*

e *cap. ſacrorum, & ca. tibi domino 63. diſtinctio.*

f *In Synodo [illegible] ſub Alexandro 2. & Baſilio Caſare or[illegible] actione. cap. 22. relata. in can. [illegible] d[illegible].*

g *cap. in [illegible] mine domini, 2[illegible] ſtinctio. forma ſubinde electionis [illegible] a Gregorio 10. in capit. vbi periculum, de electione in Sexto: vt a Clemente quinto, in Clementina, ne Romani, 2. eodem titul. de electio. de varia electione ſummi Pontificis. Vide Onuphrium Panuinum in additionibus ad Platinã in vita Clementis 5. Interdixit ſecularibus poteſtatem eligendi, canon Apoſtolorum 29. relatus in cap. 14. ſi quis Epiſcopus, 16. q. 7.*

h *Burchard. 1 decretorum, capit. 10. can. non eſt permittendum turbis, 6. diſtinct. cap. Maſſana 56. cap. ſacroſancta 51. de electiõ. per quæ emendatur. cap. nobis, de iure patronatus.*

i *ca. obeuntibus, & can. ſacrorum 61. diſt. cap. 1. de electio.*

k *cap. in Geneſi. cap. cum terra. cap. cum Eccleſia, & ibi glo. de elect.*

l Pium Galliæ regi per concordata, & titulo A aterna ad prælaturas nominatione: reſtitutam tamen quodammodo Eccleſiis electionem Carolus 9. in conſtitutionibus Bleſenſibus art. 3 ſed non potuit illud ſeruari.

m c. conſtitutus 47. de elect.

n cap. auditam qua 8. capit. in cauſis 30. cum ſimilib. de elect.

o cap. compromiſſarius 37. de elect. in Sex. & ibi obſeruanda diſtinct.

p cap quanquam 18. de electione. in Sext. B capit. cum ſingula 32. §. qui vero. de præbendis in Sexto.

q Dicto capit. quamquam, de præbendis in Sexto.

r Antequam quis tamen procuratorem ad eligendum ſuo nomine dare poſſit, tria requiruntur primum, vt qui dat ſit abſens, & in loco a quo debeat auocari: & ſecundo, ſit legitimo impedimento prohibitus C venire, & tertio, vt vni tantum de collegio eligentium vocem ſuam committat. cap. quia diuerſitatem, §. illud. de electione. Explicatur in cap. ſi quis iuſto impedimento 46. de electione in Sext. & nos latius docuimus in annotationibus, dict. §. illud. cap. quia propter.

s Notat gloſſ. prima. Innocent. & Hoſtienſ. ad capit examinata, de iudiciis, Paul. in D Clement. vnic. de ſequeſt. in Clement. Rota, deciſione 323. nota gloſſam, in antiquis.

t cap. ex eo 32. capit. indemnitatibus 33. de electione in Sexto.

v Gloſſ. ad dictum caput ex eo, ad verbum, dilectionem, & ibi Philippus Francus, de elect. in Sexto.

x capit. 3, & 4. & capit. Apoſtolica, 8. quæſtion. 1.

y Clementina, vt ii qui 2. de ætate, & qualitate.

z cap. ex eo. §. fi. de elect. niſi in conuerſis conſuetudo ſit recepta, vt admittantur. Innoc. in cap. 2. de inſtitutio. Fredericus. in Conſilio 167. per textum in ca. & ſi Chriſtus, de iureiuran.

aa Clementina prima, de regularibus.

bb c. cum bona, de ætat. & qualit. c. cum inter. 16. §. fi. de elect. c. cum dilectus. de conſuetud.

cc cap. venerabilem 34. de elect. ca. fin. § nec eligere, de cleric. excommun. miniſtran.

dd can. fin. cauſa 9. q. 1.

ee c. cum inter, de electio.

ff c. noſti, 42. §. qui vero. c. cum in cunctis 7. §. clerici ſane, & c. innotuit 20. c. bonæ memoriæ 23. c. ſcriptis 40. § final. c. ne pro defectu 41. de elect. cum ſimilib.

gg c. per inquiſitionem 26. de elect.

hh c. cum inter vniuerſas 28. cap. cum nobis 19. c. quod ſicut 28. §. ſi autem. de elect.

ii c. vbi periculum. §. cæterũ, de elect. in Sext.

kk cap cum terra. c. Maſſana, de elect. cum ſimilibus.

ll cap. cum dilectus 8. & capit. Cumana 50. de conſuetud. cap. cum Eccleſia, de cauſa poſſeſſion. & proprieta. cap. abbate. de verbor. ſignifica.

mm vt in dict. c. Maſſana. de elect.

nn cap. cum in veteri 52. de elect.

oo c. cum Eccleſia Vulterrana. 21. de elect.

pp c. querelam 24. de elect.

Cap. V.

Methodus & forma electionis.

Antequam de electione agatur, Eccleſia debet eſſe viduata paſtore, *a* cum iuſti poſſeſſoris beneficium alii dari non poſſit. *b* Neque erit ante ſepulturam vltimi poſſeſſoris de electione tractandũ, *c* Eo autem ſepulto intra tres menſes a die vacationis, electio facienda, ſi de prælaturis agatur, *d* ſi vero de aliis beneficiis, intra ſex menſes. *e* dum vero electio facienda ſpectatur, interim alicui committenda, E regenda vacans, Eccleſia eſt. *f* Mortuoque prælato & ſepulto canonici vel electores qui aderint, debent ſe in capitulum recipere, ibique diem ſtatuere, in qua facturi ſint electionem, ſtatimque literas cum expreſſo nuntio præſcribere & mittere abſentibus, diemque conſtitutam ele-

ét [illegible]ſignificare, vocandi quippe abſen- A
tes, ne ex contemtu impugnent electionem. *g* ſi modo ſine periculo Eccleſiæ vocari & exſpectari poſſint. *h* Debet eligi cõgruus locus electioni faciẽdæ, *i* qui vt plerumque eſt capitulum, *k* vel chorus Eccleſiæ, *l* vel alius honeſtus. *m* Ante electionem miſſam audient. *n* Poſtea antequam eligant, tractatũ habeant, *o* ibi enim prius ſolẽt nominari plures, qui idonei videantur beneficio, ſub ſpecie quadam conſul B
tationis facta collatione zeli ad zelũ, meriti ad meritum. *p* Eliguntur & inter electores aliqui, qui ſigillatim diligenter ſuffragia & vota ſcrutentur & præſcribãt. *q* Vota autem debent emitti ab vno quoque de vno, certa, pura, ſine conditione aut alternatiua. *r* Votis emiſſis, antequã electores diuertant ad extraneos actus, publicatio eorum fieri debet, *s* quia poſtea, res nec integra dicitur, nec ſuffragia mutare licet, *t* C
idipſum & de poſtulatione dictum. *v* Publicatione deinceps facta in communi, ſi in duos vel plures fiat conſenſus diuerſus, debet fieri inter illos collatio numeri ad numerum eligentium, meriti ad meritum electorũ, & zeli ad zelum. *x* Et collatione facta illo modo, is eligitur, vnus in quem omnes vel maior vel ſanior pars eligentium conſentiet, & electio ſtatim publicatur. *y* D

S C H O L I A.

a *Modos vacandi tradidimus ſupra in collatione beneficiorum.*

b *cap. 2. & 3. de conceſſio. preben. cap. 2. & 3. eod. tit. in Sex.*

c *cap. 7. nullus in 2. 70. diſtinct. c. bonæ memoriæ. 36. de electio. Quod tamẽ de honeſtate intelligendum, nam alioquin, etiam* E *ſi poſt mortem ante ſepulturam fiat, non improbatur, ſi modo aliud non prohibeat, vt notat glo. ad d. c. bonæ.*

d *c. ne pro defectu. 42. de elect. can. 11. poſtquam 50. diſtinct. capit. dilectus filius 12. de preben.*

e *c. 2. de conceſ. preben. §. de multa, de p[re]ben. ſubducto legitimo impedimento c[a]p. quia diuerſitatem. de conceſſ preben. c. [n]o[n] 15. de Syracuſanæ 12. diſtinct.*

f *c. nemo 15. ca. cum eo 34. de electio.*

g *c. bonæ memoriæ 36. de electio. ſi mod[o] [...] in prouincia. c. coram dilecto filio 3. eo. [...]*

h *c. quod ſicut 28. de elect.*

i *gloſſ. ad c. & cum humanæ fragilitatis, ad verbum conuenıant, de elect. in prag. ſan-ctio c. quia propter. de elect.*

k *c. in cauſis. de electio.*

l *c. cum nobis olim, de elect. ca. quæ frontem 25. de appellat.*

m *l. ſi cum dies, 5. §. ſi arbiter. de arbit. P.*

n *in concilio Baſilienſi relato in d. §. & cum humanæ fragilitatis, de elect. in prag. ſan[ctio] probat. & hunc morem. capit. 3. de cau[s]a poſſeſſio. lib. 2. cap. 2.*

o *glo. in ca. in nomine Domini, ad verbum,* tractantes, *23. diſt.*

p *ca. in Geneſi, & c. Cumana, de electio. vide glo. ad ca. ina nuper 8. ad verbum,* tractatus, *de his quæ fiunt a prælat. ſine conſenſ. cap.*

q *cap. quia propter, de elect. votorum expreſſio debet eſſe de magis idoneo & vtilio[r]e Eccleſiæ, can. licet 8. quæſt. 1. cap. conſtitutus. de appella.*

r *ca. 2. de elect. in Sex. inueni tamen in M[artini] Alberti Argentinenſis Chronico, dum agitur de electione in Pontificẽ Romanum Benedicti 12. qui ante dictus Blancus, patria Tholoſanus erat, electionem illius factam fuiſſe cum hac conditione a Cardinalibus ſingulis.* Ego N. nomino [...] P. qui ſi eſſe nõ poterit, Nomino [...]cum.

s *dict. cap. quia propter,*

t *c. in cauſis, & cap. Eccleſia veſtra, de elect.*

v *c. pen. & fin. de poſtula. prælat.*

x *d. cap. quia propter, & ca. Cumana 5[...] de elect. explicat collationem numeri ad numerum. cap. in Geneſi, & cap. Eccleſia veſtra, 48. de elect.*

y *dict. cap. quia propter, §. fin. de elect.*

CAP

Caput VI. A

Qui eligi poſſint.

N[illegible] ſeipſum eligere poteſt, *a* nec eos qui per ſe ipſos regere nō poſſunt mi-[illegible] *b* illegitime natos *c* impedimen-[illegible]io corporis affectos, quo nō poſ-[illegible]erio inſeruire: *d* crimine notatos, *e* [illegible]aticos, *f* excommunicatos maiori, [illegible]ri, *h* excommunicatione, ſi mo-[illegible], *i* homicidas, *k* periuros, *l* publicum B [illegible]rem, *m* ſacrilegum, *n* irregularem, *o* [illegible]cum, *p* interdictum, *q* ambientem e-[illegible]em, *r* habentem duo beneficia, *s* la-[illegible], *t* vſurarium. *u* Nec in abbatem vel [illegible]n regularem eligi poteſt nouitius, [illegible]ceſſus regulam ben[illegible]cii, *x* nec ad [illegible] beneficium, qui ſcientia & mori-[illegible]on eſt commendabilis, *y* cum in ſum-[illegible] electo exigantur mores probati, *z* [illegible]reprehenſibiles, *aa* non curiales aut hi- C [illegible]ionici. *bb*

Scholia.

a *cap. fin. de inſtitutio. quia inter dantem & accipientem debet eſſe differentia, ſic nemo ſeipſum præſentat. capit. per noſtras, de iure patronat. Si duo ſint tantum in collegio reliqui, vnus alium in prælatum eligere poterit, quia in vno etiam ius collegii re[illegible]. ca. 1. de elect.* D

b *c. [illegible] 4. & c. indecorū, de ætat. & qua[illegible]rd. c. cum in cunctis, de elect.*

c *ca[illegible] innotuit 20. de electio. dict. cap. cum in cunctis, & cap. presbyterorum 56. diſtinct. Deut. 23.*

d *cap. expoſuiſti, de electio. cap. 2. de corpore vitia.*

e *[illegible]p. 1. 85. diſtinct. ratio. in ca. omnipotens [illegible]e accuſa. numerantur autem crimina prohibentia eligi in can. qui in aliquo 51. [illegible]inct.* E

f *[illegible]p. quia diligentia tua 5. de elect. cap. nos [illegible]nſuetudinem 12. diſtin.*

g *[illegible]. poſtulaſti 7. de cleric. excommun. mi-[illegible]an. lib. 5. tit. 27.*

h *c. ſi celebrat 10. de cler. excom. miniſt.*

i *c. Matthæus, de ſimonia.*

k *c. ex literis 10. de exceſ. prælat.*

l *c. querelam 10. de iureiuran.*

m *c. inter dilectos, de exceſſ. prælat.*

n *c. venerabilem. eod. tit. de elect.*

o *c. is qui, de ſententia excommun.*

p *c. cum dilectus. c. per inquiſitionem, 20. & ibi gloſſ. de conſuetud.*

q *cap. cum inter R. de electio. cap. 1. de poſtu. prælat.*

r *cap. 1. de cleric. non reſident.*

s *capit. dudum, in 2. de electio. cap. execrabilis, §. qui vero. de præbend. in extrauag. Ioan. 22.*

t *cap. 2. de inſtitut. ca. ex literis. de tranſact. cum ſimilib.*

v *cap. de Petro 47. diſtinct. c. 1. inter dilectos 11. de exceſſib. prælat.*

x *cap. cum cauſam 27. de electio. cap. 22. in noua actione 16. quæſt. 7. cap. cum ad noſtram 37. & ca. officii tui 38. de electio. ratio tractatur in ca. cum in magiſtrum 49. eod. tit. de elect.*

y *dict. c. cum in cunctis, & cap. nihil eſt 44. & cap. cum nobis 19. de elect.*

z *dict. cap. cum in cunctis, & cap. 3. de elect. & tota 39. diſtinct. 1. ad Tim. 3. cap. indecorum. de ætat. & qualitat. §. 1. quomodo oporteat epiſcopos. Nouel. 6.*

aa *ca. in ſacerdotibus 61. diſt.*

bb *can. aliquantos 51. diſt.*

Caput VII.

1 *Quæ ſequantur electionem.*
2 *Confirmantis partes.*
3 *Conſecratio.*
4 *Pallium.*

Electione † facta & publicata, ea quam citius fieri poterit præſentanda eſt electo, intra octo dies: electus vero intra menſem, acceptare ſeu conſenſum præbere, vel recuſare tenetur, alioquin iuſto impedimento ceſſante, iure quod ei ex electione datur, priuatur. *a* Electio quippe cauſa eſt, vt prælatus ſit, quia ius tribuit, *b* 1

ſi is velit, alioquin non cogitur eſſe inuitus. *c* Vbi autem quis electionem de ſe factā acceptauerit, tenetur proſequi ius confirmationis *d* electionis a ſuperiore intra tres mēſes, *e* alioquin priuatur & iure, ſubducto tamen omni iuſto impedimento. *f* A

2 Confirmantis vero partes ſunt, iterum de electione & electi ſufficientia, vita & moribus inquirere. *g* Interim ante confirmationem nihil debet electus adminiſtrare niſi velit priuari ſuo iure: *h* excepta abbatiſſa, quę interim adminiſtrare poteſt quamuis ante confirmationem aliquid alienare, vel monialem recipere nequeat. *i* Pendente hoc tempore confirmandi, agitur de appellatione, ſiquis ab electione vel poſtulatione prouocauerit. *k* Poſt confirmationem & ante conſecrationem, iurat epiſcopus fidelitatem ſummo Pontifici, *l* de non alienandis & de conſeruandis rebus ſuæ Eccleſiæ. *m* B

3 Sequitur ita confirmationem † conſecratio epiſcopi electi, *n* quæ differri non debet vltra tres menſes a confirmatione, ceſſante alioquin alio iuſto impedimēto. *o* Initiatur matrimoniū ſpiritale inter prælatum & ſuam Eccleſiam in electione: ratum fit confirmatione, conſummatur in conſecratione. *p* In abbatibus loco conſecrationis, eſt benedictio. *q* Poſt confirmationem ante conſecrationem epiſcopus exercere poteſt, quæ ſunt iuriſdictionis, vt pote corrigere, excommunicare, iuſiurandum exigere, beneficia conferre, & ſimilia. *r* Quæ vero ſunt ordinis non poteſt, niſi poſt conſecrationem. *s* Qualia ſunt, clericos ordinare, benedicere, virgines deponere, Eccleſias vel altaria conſecrare. C D

4 Accedit † & poſtremo metropolitanis electis, confirmatis, conſecratis, pallium: cuius petitionem differre non debent. *t* Et hæc hactenus de electione deque rebus Eccleſiaſticis dictum ſit: tranſeundum eſt ad perſonas. E

S C H O L I A.

a *c. quam ſit, ſexto, de elect.*

b *c. fin. de elect. in Sext.*

c *cap. geſta, 2. & ca. vbi iſta di[...] ſtinctio.*

d *cap. poſtquam, dicto titulo. de elect.*

e *c. noſti, de electio de maior. & obed. [...] 4. ne ſede vacant. in Sext. con[...] ma[...] ſcopi electionem Archiepi, copus [...] ar[...] piſcopi, Primas ca. quia igitur, & ibi [...] 65. diſt. cap. 5. de tranſlatio. epiſcopo[...] exemtorum, electionem ſummus Pont[...] vel legatus in prouincia, capit. ſi a[...] 36. de electio. in Sext. vide quæ dix[...] de confirmatione libro 17. Syntagm. in[...] cap. 3.*

f *cap. quam ſit. §. cæterum, & cap. cupientes de elect. in Sext.*

g *c. nihil [...] 44. de elect.*

h *c. tranſmiſſam. cap. noſti, cap. qualiter [...] cum in cunctis, capit. cum iamdudum [...] electi. cap. auaritia eod. tit. in Sext. nec [...] let conſuetudo contraria. capit. cum v[...] rabilis frater. de conſuet.*

i *cap. indemnitatibus 43. §. ſi vero, de ele[...] in Sext.*

k *de qua agitur. in cap. conſecrationi [...] appellat. in Sex. cap. 1. cap. vt c[...]rca 4 [...] quamuis, 10. cap. procurator 38. ca[...] quando 9. de elect. in Sext.*

l *forma iuramenti ponitur, in capit. ego N. epiſcopus 4. de iureiuran. libr. 2. tit. 2[...] dilecti filii, 13. de maior. & obedien. [...] 1. tit. 33. iurant id ipſum abbates, in benedictione, & alii prælati, & imperatore [...] electionem, iuxta formam Clem. Romani, de iureiuran.*

m *c. 2. de feudis, cap. per tuas, de donatio.*

n *cap. prouida, de electio. vide plura quæ diximus, de conſecratione, libr. 17. Syntagma. cap. 1.*

o *cap. 1. 71. diſtinct. capit. 2. cap. quoniam quidam. 75. diſtinct. cano. quoniam [...] diſtinctio. Quot vero epiſcopi conſecrationi intereſſe debeant, tractatur tota 64. & 65. diſtinct. cap. quod ſedem, de officio ordinarii. De forma conſecrandi. & ca. 1[...] diſtinct.*

r [illegible] 4. [illegible] tranſlatio. epiſcop. capit. [illegible] quæ ſunt a prælat. ſine conſenſ. [illegible]

q [illegible] Clemen. 2. §. ſtatuimus, de ſtatu [illegible] cap. 1. de ſupplen. neglig. prælat. [illegible]

ſ [illegible] in cap. tranſmiſſa. de elect.

A

s dicta gloſſa final. capit. tranſmiſſa, & textus in capit. quod ſicut. §. præterea, de electio.

t c. quod ſicut, de electio. & de pallio. in cap. 1. 2. cap. ad honorem, cap. ex tuarum, & toto titulo. de auctorita. & vſu pallii. & in extrauagante vnica. eod. tit.

PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII SEV CANONICI, QVÆ INSTAR SYNTAGMATIS

ſpecialis totius iuris Eccleſiaſtici ſunt,

LIBER SECVNDVS.

DE PERSONARVM conſideratione ratione Sexus.

TITVLVS PRIMVS.

CAPVT I.

Continuatio libri, quidue perſona.

EXplicatis rebus, quæ hominum cauſa factæ & creatæ ſunt, *a* ordinem conſtitutum perſequentes, de perſonis, priuſquam de [illegible] d perſonis, debetur, *b* agamus, [illegible] omne ius earum cauſa conſtitutum [illegible] *c* Hic perſonam pro homine accipi[illegible], *d* omiſſis aliis ſignificationibus de [illegible] alibi. *e*

SCHOLIA,

a [illegible] eſ. 1. c. l. in pecudum, de vſur. libr. 22. [illegible] 1. §. in pecudum, de rerum diuiſ.

b [illegible] uid. m referunt, 14. de iure codicillo. [illegible] 29. Pan. tit. 7.

E

c [illegible] de ſtatu homi. P. §. fin. de iure natura. [illegible] & ciuil. apud Inſtin. neque cauſæ ſed [illegible] ne ſuccurritur, inquit Papinian. quæ [illegible] it præcipuum fauorem. l. ex pluribus, 42. de adminiſt. & peric. tut. lib. 26. P. tit. 7. l. iuſtiſſime de ædilitio edict. Pandect.

d vt titulo de iure perſonarum apud Inſtin.

C

e nempe lib. 7. Syntagm. iuris. cap. 1.

CAPVT. II.

Diuiſio prima perſonarum.

PRimam porro conſtituemus, qua nec antiquior ſit, diuiſionem perſonarum, a ſexu, in maſculos & fœminas, *a* & hermaphroditos: qui vtrumque ſexum habent, eiuſque appellatione nũcupantur, in quo

D

præualent. *b* Sunt & ratione vtriuſque ſexus quidam, qui illis vti ſecundũ naturam poſſunt: alii inualidi: atque iſti vel frigidi, vel maleficiati, *c* caſtrati, Eunuchi, Spadones. *d*

SCHOLIA.

a Geneſ. c. 1. ca. hæc imago, 13. 33. q. 5.

b l. quæritur, 10. de ſtat. hom. Pand. l. ſed eſt quæſitum, 6. §. fi. de liber. & poſthu. lib. 28. titul. 2. l. repetundarum, 15. de teſtib. lib. 22. Pandect. tit. 5. can. 3. ſi teſtes. §. hermaphroditus, 4. q. 3.

c c. 1. 2. 3. & toto tit. de frigi. & malef. lib. 4. tit. 15. l. in cauſis. de repudiis. li. 5. C. ti. 17.

d can. ſiquis abſciderit, can. hi qui ſe 55. diſt.

titul. de eunuchis, libr. 4. C. titul. 42. vide Nouellam Iuſtin. 142. Leonis 60. & quæ nos diximus, libr. 7. Syntagm. iur. tit. 2. de diſtinctione ſpadonum, & eunuchorum, vide & de illis atque de thlibiis, in l. in lege Cornelia, 4. §. final. & l. 5. & 6. ad legem Corneliam, de ſicariis, libr. 48. Pandect. tit. 8.

CAPVT II.

1 *Origo, exemplar & poſſeſſio perſonarum.*
2 *Mulieres inferiores viris.*

PErſonarum ex ſexu diſtinctio originem habuit a lege Dei, naturæ impoſita, *a* Spadonum vero, Eunuchorum, vel abſciſſorum, ex hominibus artificio, vel alia accidentali cauſa, ad imaginem ſuam fecit Deus hominem maſculum, & fœminam. *b*

Proinde ordo naturalis, vt fœminæ ſubiiciantur viris, *c* quia caput mulieris vir: caput viri, Chriſtus. *d* Et propterea in multis inferiores viris mulieres. *e* Iureque Pontificio plura prohibentur illis, conceſſa tantum viris. Nullam enim habent auctoritatem in viros. *f* Virilia officia non exercent, *g* nō poſſunt docere in Eccleſia: *h* non poſſunt etiam abbatiſſæ moniales proprias benedicere, aut earū confeſſiones audire, nec legere publice Euangelium, aut prædicare, *i* aut ſubditos excommunicare, *k* non ſacra vaſa contingere, *l* non velare moniales, *m* nō iudicare, *n* aut honoribus publicis fungi, *o* non fideiubere, *p* non accuſare de criminibus publicis, paucis exceptis: *q* non procuratrices eſſe, *r* non patrocinari pro alio in iudicio. *s*

SCHOLIA.

a *Maſculum enim & fœminam fecit Deus, Geneſ. 1.*

b *Geneſ. 1. Sapienti. 2. 1. ad Corinth. 11. Diuus Auguſtinus in quæſtionibus, veteris & noui Teſtamenti. quæſtio. 106. ca. Mulier. ca. hæc imago. ca. fin. 33. q. 5. quo-*
A *modo autem intelligatur quod mulier non ſit facta ad imaginem Dei, vide [illegible] Thomam 1. ſecunde quæſt. 93. art. 4.*

c *ca. eſt ordo. & ca. ſatis, 14. & can. mulierem 17. can. Adam, 8. 33. q. 5. [illegible] naria. ad cap. 46. Geneſeos Beda ad C[illegible] ſenſ. cap. 3. Diuus Auguſtinus. lib. qu[illegible] num in Geneſin. cap. 13.*

d *cap. ſatis hinc, 14. cap. cum Chriſtus, [illegible] 33. q. 5.*

B e *idipſum & iure ciuili, l. in multis. [illegible] de ſtatu homin. & ibi gloſſ. notat diff[illegible] gloſſ. cum textu cap. noua quædam, [illegible] pœnit. & remiſſio. libr. 5. titul. 38 [illegible] gloſſ. in l. fœminæ, de regul. iur. P. [illegible] 1. ad c. dilecta in Chriſto 12. de m[illegible] & obed. natura etiam & nomen imbecilliorem ſexum fœminarum aperte [illegible] etiam exemplo peſſimum v[illegible] ſue[illegible] pellatione fœminea velle maſculum [illegible]*
C *ficare. l. ſi ita ſcriptum, 45. de legat. 2. [illegible] mina namque forſan a fœtu dicta, e[illegible] fœtus earum imbecilliores reddit, vnd[illegible] ter animalia quorum ſexus aperte non [illegible] ſcernitur, fœminea dicta, minus robu[illegible] vt in piſcibus obſeruatum apud P[illegible] lib. 9. cap. 5[illegible]. Idipſum & in p[illegible] eundem, li. 22. c. 18. dum agit de Ch[illegible] leonte herba, vocat & idem, lib. 2. c. [illegible] luna ſydus fœmineum ac molle, quod p[illegible]*
D *prium mulierum, vt & fœtus generare [illegible] l. 2. de indict. viduit. a. tollend. C. l. qu[illegible] tur §. . de ædilit. edict. Vir a virtute animi, mulier a mollitie mentis ea. quod propoſuiſti 8. §. ſed illud 32. quæ. 7. latior tamen aliquando appellatio fœminæ, quam mulieris, cum mulier pro non virgine ponitur, & pro corrupta: vt apud Vlpia. in l. alioquin, 11. de contrah. emt. 9. l. ex empto.*
E *§. ſi quis virginem, de actio. emt. Pand.*

f *cap. mulierem 7. 33. quæ. 5. prefertur quilibet vir mulieri dignior l. 1. de ſena[illegible] P. l. fi. de fid. inſtrument. P. Et vt ait Lucretius, lib. 5.*

—Longe præſtat in arte,
Et ſolertiꝰ eſt multo genꝰ omne vir[illegible]

g [illegible]

[illegible] §.[illegible] q.[illegible] [illegible]na, de re- A
[illegible] [illegible]u, [illegible] Velleia. P.
[illegible]
[illegible] 23. di[illegible]. ca. mulier, de con-
[illegible] 4. [illegible] ca. mulierem 33. q. 5.
[illegible]am, [illegible] de pœnit. & remiſ-
[illegible] [illegible]nialibus, 3. de ſentent. ex-
[illegible]a. libro 5. titul. 9.
[illegible] 2 de maior. & obedien. lib. 1.
[illegible]
[illegible]ias, & ca. mulier, 23. diſtinct. B
[illegible]animus, cauſa 20. q. 2.
[illegible]erem, 34. q. 5. l. cum prætor, §. mo-
[illegible] de iudic. P. l. fœminæ, de regul. iur. l.
[illegible] C. de arbit. niſi aliqua mulier nobilis,
[illegible]t inhærentem ſuo feudo vel patri-
[illegible] iuriſdictionem, in qua iudicaret ex
[illegible]udine vel priuilegio, vt in c. dile-
[illegible] dilecti filii, de arbitris.
[illegible]a. de regul. iur. P.
[illegible] & fere toto titulo, ad ſenatuſcon- C
[illegible] V[illegible]a. C. dicto ca. mulierem 33.
qua[illegible] 5.
q ca. de crimine, [illegible] q. 3. l. de crimine 12.
qui accuſare non poſ[illegible]. C. lib. 9. tit. 3.
[illegible] alienam, C. de procurator. niſi in caſu le-
g[illegible] fœminas eod. titu. P. aliquando tamen
in[illegible]e pontificio admittitur procuratrix, vt
[illegible]cap. dilecta, de confirma. vti. vel inutili.
[illegible]amis. §. tria. 3. q. 7. l. 1. §. ſexum, de
[illegible] lib. 3. P tit. 3. & ibi origo prohibi- D
[illegible] fertur ad Caiam Affraniam im-
[illegible]m mulierem, de qua & tractat Va-
[illegible] Max. lib. 8. cap. 3.

[illegible] DIVISIONE SEV [illegible]NCTIONE PERSO[illegible]orum, ratione ætatis. *a*

Tit. II.

[illegible]ferri poſſunt quæ ætatem conſiderant vt [illegible]titul[illegible], de ætate & qualitate ordine præ- E
*[illegible]rum lib. [illegible]. decretalium tit. 14 & lib. 1. [illegible] 10 & in Clement. lib. 1 tit 6. titulus de [illegible]atione impuberum lib. 4 decretalium tit. [illegible] o quarto, Sexti. titul. 2. de Minoribus [illegible] 4 pandect. tit. 4. Si minor ſe maio-*A *rem dixerit, vel probatus fuerit lib 2 C tit. 43. de his qui veniam ætatis impetrauerunt lib 2. C tit. 45. qui ætate ſe excuſant lib 5. C. tit. 68. qui ætate vel profeſſione ſe excuſant lib. 10 C tit. 4 de ætate ineuntium officia lib 1. iuris orientalis bona fides, in conſtitutione prima Alexii Comneni.*

Capvt I.

Ætatum diſtinctio.

B VT intelligant, facilius iuxta propoſitum ſcopum harum inſtitutionũ parũ in iure pontificio exercitati, quomodo ætates perſonarum diſtinguantur: volui pauca ex aliis cum noſtro iure conferre, quę non ſunt omnino aliena ſed veluti neceſſaria. Natura, ex temporum & annorum lapſu, quandam inter perſonas diſtinctionem conſtituit obſeruandam, vbi & ſtatus ætatis hominis conſtituitur, *a* & diuerſa eius conſideratio. Quare & ætates C varie a philoſophis, medicis, legiſlatoribuſque diſtinctæ, habita ratione negotiorum, quæ ætatum varios terminos conſtitui ſuaſerunt. *b* Iuriſconſulti conſiderant in genere tres metas ætatis: pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem. *c* Pueritiã plenam in fauorabilibus, prorogant ad 18. vſque annum, *d* vbi & plena pubertas ponitur. *e* Intra fines huius plenæ pueritiæ tres diſtinguũtur aliæ minores ætates: & D ponitur infantia & infans, vſque ad ſeptennium a natiuitate. *f* Poſtea ſequitur a ſeptennio pueritia & puer, impubes & pupillus iuriſconſultis, *h* vſque ad 12. annum in fœminis, & ad 14. in maſculis, quo tempore dicuntur puberes, *i* & adulti. *k* Puberes tamen iure pontificio, quod pertinet ad nuptias ineundas, non annorum numero ſed ex potentia generandi citius aut tardius iudicantur. *l* At puberes reſpe- E ctu maioris ætatis, minores 25. annis, vel abſolute minores, dicuntur. *m* Item adulti & eorum ætas adulta. *n* Poſtquam vero 25. attigerint annum, dicuntur maiores. *o* Et legitimæ ætatis quæ in 25. anno conſtituitur. *p* Poſt 25. annum accedit iure

ciuili virilis ætas, *q* iure canonico vero in 30. anno *r* vſque ad 46. quo ſenilis ætas incipit: ſenilis tamen ætas interdum 50. interdum 60. interdum 70. vel plurium annorum dicitur, habita ratione negotiorum quæ ſenibus ſunt iniungenda. *s*

SCHOLIA.

a in l. cũ de ætate, 13. de proba. P. li. 32. ti. 13.

b iſtas diuerſitates, & ſententias ſuſe explicauimus lib. 4. præludiorum optimi iuriſconſult. capit. 11. & 12.

c l. cum hi, 8. §. modus autem, de tranſactio. lib. 2. P. tit. 15. ſimilis diſtinctio Seruii Tullii regis Romanorum in cenſu habendo, apud Gellium lib. 10. noctium atti. ca. 28.

d l. 1. §. initium, de poſtulan. lib. 3. P. tit. 1. l. Meta. 14. de aliment. & cibar. lega. lib. 34. P. tit. 1.

e l. minorem, de adoptio. apud Iuſtinia. l. adrogato patrefamilias, 40. §. non tantum, eo. titu. de adoptio. Pandect.

f l. ſi infanti, 18 de iure delibera. lib. 6. C. tit. 30. Infantis ætas nullius uſus dicitur, l. ſi infantis, 55. de uſufruct. lib. 7. Pandect. titul. 1. ætatemque infirmam puerorum, puellarum, & ſenum, dixit Paulus iuriſconſult. in l. ciuitatibus, 123. de lega. 1.

g & decennis in capit. primo, & 2. de delictis puerorum libro 5. titul. 33. dicitur & in iure pontificio puer aliquando vſque ad 14. annum, can. pueri, 22. quæſtio. 5. & in cano. 121. pueri, 1. quæſtio. 1. vide & ibi gloſſam, & notata in ca. in veteri 77. diſtinctio. & in cap. indecorum de ætat. & qualit. ordin.

h l. qui duos impuberes, 13. de vulga. libro 28. Pandect. tit. 1. dicuntur & pupilli, in l. 1. de adminiſtrat. tutor. P. l. pupillus, de verbor. ſignific. Pandect. l. 2. & l. in pupillari, de vulg. P. cum ſimilib.

i l. fin. C. quando tutor. eſſe deſinant lib. 5. titul. 60. §. fin. quib. mod. tutel. finiatur apud Iuſtinia.

k l. 1. de adminiſtratio. tutor. lib. 26. P. tit. 8.

l cap. puberes, de deſpenſatio. impuber.

A m toto titulo de minoribus 25. anni, in iure ciuili.

n can. 1. & 2. 20. quæſtio. 1. & gloſ a ſingularis in principio dictæ quæſt. 1. ex...

o titulo, ex quibus cau, is maiores, & c. cum ſimilib.

p l. final. de his, qui veni. m æta. impe... C. l. quæro, 32. §. fin. de teſtam. tutela. ... 26. Pandect. tit. 2. §. 2. eo. ti. apud Iuſtin... Dicitur abſolute ætas, in nouella. 1... de

B tempore non ſolutæ pecuniæ, cap. 2 item & perfecta ætas, in l. minor, 25. annis, 32... minor. 25. Pandect. & robuſta. in l. ſi m... ritus ſit, 15. §. lex Iulia, ad leg. Iul. de a... ter. libro 48. titul. 5. dicetur & nihil m... nus alia legitima ætas, a lege definita p... noquoque actu gerendo, vt pubertas l... tima ætas in matrimonio, cap. de illis, 7. de deſponſa. impub. legitimum quippe dicitur, quod ex lege ſuſtinetur & fit. l. le... C ma de pact. P. l. 1. de condict. ex lege. P.

q l. 1. & l. de ætate, 43. de minor. 25. annu.

r in Concilio Agathenſi cap. 17. cano. epiſcopus, 77. diſtinctio.

s notat gloſſ. ad l. ſi paterfamilias, ad verbum ſexaginta, de adoptio. libro Pandec. ti. ... l. prima, §. final. qui æta. ſe excuſ. lib. 10. C. vide gloſſam in proœmio Sexti decretalium §. nos ad apicem, ad verbum, perfectius.

D

CAPVT II.

De quo componantur ætates.

LEue eſſet admonere ætates ex ... horarum, annorum aliorumque perfici temporum, niſi iura aliquando hæc accurate diſtinguerent, & ciuilem etiam ætatem, præter naturalem ordinariam definirent. Interdum enim poteſtas vel venia principis temporis & ætatis annos E ſupplet, *a* aliquando diſpenſat, *b* interdum ius naturalem malitiam annos ſupplere declarat, *c* vt & prudentiam, *d* ali... liberorum ſuſceptionem numerum annorum accelerare & ſupplere: *e* ſunt & alia his ſimilia quæ facile patent.

SCHO-

S c h o l i a.

a [illegible] qui veniam ætat. impetra- [illegible] titulo 45. l. tertia, de maio- [illegible] an [illegible] mulæ & cauſæ reſcripti [illegible] ætat. , exſtant apud Caſſiodor. lib. 7. [illegible] ar. epiſt. 47.

b [illegible] p. 1. de ætat. & qualitat. ordinan. [illegible] cap. cum viceſimum, 41. de officio [illegible] lib. 1. titul. 34. l. quidam conſule- [illegible] de re iudicat. lib. 42. P. titulo 1.

c [illegible] ilis, 9. de deſponſat. impuber. l. 3. ſi minor ſe maiorem dixer. C. illudque in [illegible] monio carnali non ſpirituali obtine- [illegible] notauit gloſſ. in cap. ex eo, de elect.

d [illegible] n. de deſponſatio. impuber. l. 1. de his [illegible] veniam ætat. impetrauer. C. l. vnicu- [illegible] proximis ſacror. ſcrinior. lib. 12. C. [illegible] ano. monachus, 77. diſtinctio.

e [illegible] 2. de minor. 25. annis P.

C a p v t III.

A quibus ætatum conſideratio habenda.

AEtates conſiderandæ ſunt & definiendæ ſecundum ea, quibus quis ſe i- [illegible] m ſufficere d[illegible] dicabit, vt conuenien- [illegible] ætati perſonæque, quam gerit, faciat. *a* [illegible] umtio namque eſt pro ætate, vt talis [illegible] reputetur, qualem ætas in qua viuit, [illegible] *b* In aliis vero negotiis, in quibus [illegible] s intereſſe in definitione ætatis po [illegible] s ſequenda diſtinctio: ſæpeque iu- [illegible] committitur definitio, quando di- [illegible] quis ſenex ad teſtimonium dicen- [illegible] vel ad euitanda aut ſubeunda mune- [illegible] a, vel priuata. *c*

S c h o l i a.

a [illegible] *ſtudiis ſuis quilibet cognoſcitur, &c.* [illegible] *ex ſtudiis, 3. de præſumt. li. 2. tit. 23. c.* [illegible] *in iuuentute 15. eod. tit.*

b [illegible] *cap. cum in iuuentute. Et pro ſenili a-* [illegible] *iudicatur ſenex prudens, donec de cō-* [illegible] *io conſtet. l. ſi chorus, §. 1. de lega. 3. P.* [illegible] *mento can. fraternitatis, 34. diſtinct.* [illegible] *e quibus, 20. diſtinct.*

A c *gloſſ. in cano. nos ad apicem, in verb.* perfectus, *in proœmio Sexti Innocentius & Iohannes Andreas, ad cap. quoniam frequenter, vt lite non conteſt. vnde gloſſ. ad l. ſi paterfamilias, ad verbum* ſexaginta, *de adoptio. P.*

C a p v t IIII.

Modus computandi ætatem.

B MOdus computandæ naturalis ætatis 25. annis, aliquando eſt de momento ad momentum natiuitatis, quando agitur de reſtitutione in integrum minoris prætextu ætatis *a* & in quibuſdam aliis. *b* Aliquando annus cœptus pro impleto habetur. *c* Perſonarum interdum fauor aut odium, quando ætates cœptas vel exactas vel completas eſſe debeant admonere poterunt. *d* Probationes lucem his adferent, & cauſa cognita, veritatem in arduis excu-

C ti oportebit, & ex eo potiſſimum annos computari oportebit, ex quo præcipuam fidem in ea re conſtare credibilius videtur. *e* Solent probari ætates ex libello ſeu deſcriptione natiuitatum filiorum, quibus parentes vt plerunq; vtuntur. *f* Vel ex deſcriptione curionis, qui natos baptizat. *g* Fiebat & olim fides eius ex profeſſoribus, quibus ſcribebatur ætas eorum, qui cenſum præſtabant: *h* fiebat item & aſpectu

D corporis, *i* quæ tamen fallax eſſe poteſt. Admittitur & profeſſio matris, *k* & obſtetricum, qui interſunt natiuitatibus. *l* Accedunt & teſtes aliaq; probata documenta, quæ exhibentur pro teſtibus. *m* Probat autem ætatem, qui eam talem ineſſe proponit. *n*

S c h o l i a.

a *l. 3. §. minorem, de minoribus 25. annis, lib. 4. P. titulo 4.*

E b *vt in excuſationibus tutorum, l. qui filium & filiam, 74. §. fina. ad ſenatuſconſul. Trebell. P. l. 2. §. exceſſiſſe, de excuſatio. tutor. & in teſtamento condendo, in l. qua ætate 5. de teſtam. P. in manumittētis ætate, [illegible] l. prima. de manumiſſio. lib. 40. P. titulo 1.*

c *vt in honoribus & muneribus deferendis. l. ad rem publicam, 8. de munerib. & honorib. lib. 50. P. tit. 4. & in ſpecie prædict. l. qui filium. §. fin. ad Senatuſc. Trebell.* A

d *vide quæ tractantur ad l. anniculus. 134. & ibi Fornerium, de verb. ſignifi. P.*

e *l. cum de ætate. 13. de probatio. P. l. de ætate, 43. de minor. 25. P.*

f *l. 2. §. ætas, de excuſatio tutor.*

g *ex conſtitutione Franciſci. 1. Regis Gallorum edita. 1539.* B

h *in l. 3. & 4. de cenſibus lib. 50. P. titu. 15. vide cap. 2. diui Lucæ. & edictum Augusti Cæſaris, ſuper profeſſione.*

i *l. minor, 25. annis, 32. de minor. 25. annis. P.*

k *l. etiam matris profeſſio, 16. de prob. P.*

l *de quibus l. 3. §. 6. de Carbonia. edict. P.*

m *l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetrauer. l. 2. §. ætas, de excuſatio. tutor. P.*

n *l. cum te minorem, 9. de probatio. lib. 4. C. tit. 19. l. ſi minorem, 4. de in integr. reſtitutio. C. vide Balaum, conſi. 66. in 3. volumine, Lucam de penna, in l. 1. de fide inſtrumento. lib. 10. C. Regula quippe eſt generalis, agenti & dicenti incumbere probationem, l. qui accuſare, C. de edendo. l. 2. de prob. P. l. actor, 23. C. eod. tit.* C

Capvt V.

Quæſtio de ætate in pluribus.

INfinita propemodum negotia occurrent in vtroque iure, quæ ætatum diſtinctionem poſtulant: vt infantia conſideratur in ſponſalibus prohibitis *a* in excuſatione pœnæ ſi delinquat. *b* Conſiderat & ius pueritiam in mitigandis pœnis pupillorum; *c* vtque & illi non cogantur iurare, *d* vt ſit pueritia perfecta 17. annorum in iuſto procuratore *e* neue quis ad ſacros ordines ante plenam 18. annorum promoueatur. *f* conſiderantur & diuerſæ ætates in diuerſis ſacris ordinibus & in beneficiis. *g* D E

Scholia.

a *cap. de deſponſatione impuber. apud Gregor. & in cap. iuuenis, cap. [illegible] ſponſalib.*

b *l. infans, 12. ad legem Cornel. de [illegible] 48. P. tit. 8. l. pen. in fine de fideicom[illegible] libert.*

c *tit. de delict. puperor. lib. 5. tit. 33. l. an[illegible] cta, 16. §. perſona, de pœnis. P. lib. 4 [illegible] 19. l. 7. C. eod. tit. l. 1. §. impu[illegible] piuntur, ad Senatuſconſ. Sylan[illegible] infra 14. annum, cano. pueri. 12 [illegible] gloſſ. 1. q. 1. c. indecorum. de ætate [illegible]*

d *can. pueri cauſa 22. q. 5.*

e *c. qui generali, in fine, de procur. in [illegible] 1. §. initium, de poſtula. in P.*

f *d. c. pueri, 120. 1. q. 1. Clem. genera[illegible] ætat. & qualita.*

g *toto c. cum in cunctis, de electio. no[illegible] neficiis & in ſuperiori libro dum d[illegible] ficiis agimus ti. 27. c. 17. & in p[illegible] optimi iuriſiu. iam explicauimus.*

DE DIVISIONE PERSONARVM, EX STATV NATIUITATIS & ciuilis adiectionis.

Tit. III.

a *Huc referri poſſunt tituli. Qui filii ſunt l[illegible] lib. 4 decretal. tit. 17. de naturalib. liber[illegible] matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti[illegible] untur lib 5 C. tit 27. quibus modis natur[illegible] ficiantur ſui, & de eorum ex teſtament[illegible] inteſt ſucceſſione Nouella 89. Quib. mo[illegible] rales efficiantur legitimi & ſupra illos n[illegible] Nouella de filiis ante inſtrumenta dotali[illegible] nouella 19. de cognatione legali, li. 4. decr[illegible] de adoptionibus. lib. . inſtitutio. Iuſti [illegible] P. tit. 7. & lib 8. C. titu. 48. De patria [illegible] in inſtitut. Iuſtinia. lib. 1. tit. 9. & tit. 8 [illegible] de cognatione ſpirituali lib. 4. decretal [illegible] & lib. 4. Sexti. tit. 3.*

Capvt I.

GEneratio quidem omnibus na[illegible] & vna eſt, vt maſculi & fœminæ co[illegible] iunctio: at inter homines, non omni[illegible] iunctio permiſſa, ſed tantum quæ e[illegible] trimonii: *a* quæ cum ratione conuen[illegible] naturæ humanæ, legitima dicitur. *b* [illegible]

[illegible] Quare & ex modo con- A [illegible], & ex approbato ma- [illegible] dicuntur filii legitimi & na- [illegible] liberi. *d*

[illegible] vero illegitima coniunctione ge- [illegible] illegitimi. *e* Quorum & plures ſunt [illegible] naturales tantum, ſpurii, adulteri- [illegible] nefarii, legitimi tantum, legi- [illegible]

Naturales tantum erant, qui nati eſſent [illegible] quam quis pro vxore, quæ B [illegible] legitima non eſſet, habebat, quam [illegible] voluiſſet ſine impedimento potuiſ- [illegible] matrimonio copulare.

[illegible] & vulgo concepti dicti ſunt, nati [illegible] trice publica, qui patrem certum [illegible] ſtrare non poſſunt, vel ſi poſſint, ta- [illegible] honeſte. *g* Manzeres Hæbreis, [illegible] o nati. *h* Tales hodie omnes dici [illegible] etiam qui naturales olim diceban- [illegible] quod concubinatus, qui olim erat iu- C [illegible] permiſſus, *i* hodie iure Pontificio [illegible] tur, *k* iuxta legem diuinam: *l* vt etiam omnis coniunctio extra coniuga- lem, illegitima & fornicaria habetur. *m* Il- legitimi quoque & ſpurii habentur, qui [illegible] quidem fuerunt ex matrimonio de fa- [illegible] o, ſed quod fuerit contra publicæ [illegible] tis iuſtitiam contractum, vel præ- [illegible] ecleſiæ cognitionem. Quare nec ſuc- [illegible] patri tanquam legitimi, ſi pater ſci- D [illegible] dimentum, matrimonium con- [illegible] *n* Contra autem ſi parentes con- [illegible] ignorantes impedimentum, nec [illegible] m fuerit matrimonium. Nam ex [illegible] legitimi habentur & ad ſucceſſio- [illegible] tum idonei. *o* Niſi clandeſtine [illegible] erint matrimonium, quo caſu non [illegible] ignorantiæ excuſatio vt affectatæ, & [illegible] ſuſpicionem fraudis ex contemtu [illegible] eccleſiaſticæ. *p* E

[illegible] filii dicuntur, nati ex illicita [illegible] ne coniugati vel coniugatæ & [illegible] vel ex duobus qui habent alios ali- [illegible] monio iunctos. *q*

[illegible] ſunt, nati ex coniunctione perſonarum, quæ ſe ſanguinis ſeu cogna- tionis vinculo proxime contingunt. *r*

Nefarii quaſi non nominandi, qui ex magis illicita commixtione naſcuntur. *s* 7

S C H O L I A.

a *l. 1. §. ius naturale, de iuſti. & iur. P. §. 1. de iure natura. apud Iuſtinia. ca. ius naturale, 1. diſtinctio. §. ſi quis ſane non habens filios, quib. mod. natura. efficiant. legi. nouella 74. §. palam namque, quib. mod. natura. effician. ſui, nouella 89. & §. ids-pſum autem a nobis, eodem titulo.* B

b *In brutis maxime coniunctio corporum, in hominibus coniunctio corporum & animorum. c. debitum, de bigamis, vt explicatur in finitione matrimonii. & in regula, quod nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, l. nuptias, 30. de regu. iur. in P. §. nuptias itaque, de nupt. in authen. c. cum locum, de ſponſ. can. ſufficit, ca. matrimonium, 23. q. 2.* C

c *filium eum definimus, quem nuptiæ demõſtrant. l. filium, 6. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. P. l. quia certa, 5. de in ius voca. P. authen. nunc ſoli, C. de natura. libe. §. 1. de patria poteſta. vide quæ diximus lib. 10. Syntagma. iur vniuer. cap. 3. Sic legitimi & naturales dicti filii, nati ex matrimonio vero vel putatiuo, ſiue ab initio ſiue ex poſt facto. ca. 1. ex tenore. cap. cum inter, qui filii ſint legit. & geniti ex ſoluta & ſoluto, ſi inter illos poſtea ſequatur verum matrimonium c. tanta, qui filii ſint legi.* D

d *can. ſi. 32. q. 4.*

e *Illegitimi vno verbo* νόθοι*, Græcis dicuntur oppoſiti legitimis, Iulius Pollux lib. 3. onomaſticon, cap. 2. Quintilia. lib. 3. cap. 6. Subtiliter tamen ſpecies diſtinguendas eſſe admonet cap. niſi cum pridem, 10. §. perſonæ vero irregularitas, de renuntia. lib. 1. titu. 9. inter nothos, manzeres, naturales, & ſpurios.* E

f *l. 1. C. de naturalib. liber. cano. fina. 12. q. 4. de his loquitur nouella, quibus mod. natura. effician. ſui. & alia, quibus modis naturales efficiantur legitimi.*

g *l. vulgo concepti, de ſtatu. hom. P. §. ſi aduerſus ea. de nup. apud Inſtin.*

h *dicto c. niſi cum pridem, de renuntia. & Exo. 23. dicti ſpurii ex ſcriptura antiqua S. P. quibus ſignificabantur ſine patre* ἀπάτορες. *minzarim vero Hebræis, quaſi de alieno ſemine nati.*

i *vnam namque olim licuit habere concubinam, toto titulo de concubinis in P. & C. §. ſi vero effuſa concupiſcentia. quib. mod. natura. effician. ſui, nouella 89. & nouella* B *18. c. 5.*

k *can. nemo ſibi blandiatur, & ca. meretrices, 32. q. 4. can. lex, §. adulterium, 36. q. 1.*

l *nõ mœchaberis, Exo. 20. diui Matthæi c. 5.*

m *1. ad Corinth. cap. 7. dicto cano. nemo ſibi blandiatur.*

n *c. referente, 10. qui filii ſint legitimi.*

o *c. 2. 11. c. per latum, 8. c. ex tenore, 14. qui filii ſint legitimi lib. 4. tit. 17.*

p *cap. cum inhibitio, §. 1. de clandeſtina de-* C *ſponſatio. gloſſ. in dicto cap. referente. facit l. fina. de rit. nupt. P.*

q *cap. cum haberet, de eo, qui duxit in matrimonium, quam prius polluit per adul. §. quia vero plurimos, cap. 8. nouella 117. vt liceat matri & auiæ, cano. lex. §. cum ergo, verſ. adulterium, 36. q. 1. Vitia porro, quæ ſolent ineſſe filiis adulterinis, ponuntur in ca. ſi gens duplex, 56. diſtinct. & quomodo contra excuſentur adulterini, traditur in* D *can. naſci, eadem 56. diſt. dicitur & adulterinus filius ſpurius, in c. tanta, 6. qui filii ſint legit.*

r *de inceſtu habetur in l. ſi adulterium cum inceſtu, 38. cum ſuis §§. ad leg. Iul. de adulter. P. titu. de inceſtis nuptiis, C. l. inceſtæ nuptiæ, 52. cum 4. ſequentib. de ritu nuptia. lib. 23. P. tit. 2. & vltra de perſonis cum quib. committitur inceſtus, in can. de inceſtis, & can. nec eam, 35. q. 3. Rurſus de* E *his qui ex inceſtu naſcuntur, quodue non habeantur idonei ad ſuccedendũ patribus, nec reputentur filii, in can. 1. 35. q. 7. auth. ex complexu, de inceſt. nup. C. §. ſi. qui b. mod. natura. efficiant. ſui. nouella 89.*

A s *meminit de his authentica ex complexu nefario, de inceſtu nupt. C. §. ... quib. mod. naturales efficiant. ſui, in ... facit l. 1. §. 1. de concubin. P. & de ... Nonius Marcellus ſcribit,* Nefarii proprietatẽ lib. 1. de moribus popul. Romani patefacit a farre quod a ... eſt, quo ſcelerati vti non deb... triticum ſed fari hoc quoque ... ſignificat, quod indigni ſint ... nefarii vocantur. *Et alibi nefarium ... um ab impio & nocente dixit, ex ... Ciceronis 2. Officiorum, quodque ... rium & fugiens & religioni contr... dicat: alios lenius nocentes. In ... annumeramus genitos ex perſ... D... ſecratis, puta ex presbyteris, m... nialibus, & ſimilibus, qui voue... cum religione caſtitatem: de qui b... ad præſentiam in 2. & fere toto ... lis presbyteror. Cautum & in C... letano, 9. cap. 10. relato. in c. ... 3. ... multa, 15. quæſt. 8. vt nati ab epiſcopo ... que ad ſubdiaconum, non ſolum paren... bus ſuccedere nequeant, verum etiam in ſeruitutem eius Eccleſiæ, de cuius ſacerdotis vel miniſtri ignominia nati ſunt, iure perenni addicantur. Juſtinian. in noue... 123. de epiſcopis, §. pen. Raptores, ſ... tores aut corruptores monialium, capit... pœna affici iubet. Et moniales ar... con... culo claudi, quæ ſeruatur in Italia ex ... tutis, vt ſcribit Iulius Clarus lib. 5. Sententiarum iuris, §. fornicatio, num. 5 ... raptores, C. de epiſ. & cleri. Apud Romanos Veſtales inceſtuoſæ viuæ ſepeliebantur, virgis verberatæ partuſque ex ... ponebatur, quemadmodum di... ctum de Remo & R... nati ex inceſtu Iliæ veſtalis, ... Liuium ... 1. & Dionyſium Halicarna... vel & aliis.*

CAPVT II.

EST alia ſpecies filiorum, qui leg... tantum dicuntur, a quibus lex n... tura pat... ea fecit: eaque ... iliatio ...

[illegible] Deo omnium creatione pater A [illegible] eorum[illegible] largitione, redemptione [illegible] regeneratione ſpirituali. *c* Summus Pontifex vicarius Dei ratione fidei & [illegible] ſpiritalis ſibi conceſſæ, pater omnium fidelium eſt, curam paternam ſuſ[illegible] ideo omnes Chriſtianos exceptis [illegible] cat filios. *d*

[illegible] nt & iura Pontificia diſtin[illegible] cognationemque filiorum legi[illegible] tantum duplicem: ſpiritualem, B [illegible]. *e* Spiritualis rurſum, naſcitur [illegible] ductione fidei ſeu catechiſmo [illegible] hizatum & catechizantem, *f* vel [illegible] o, inter leuantem de baptiſmo [illegible] tum, *g* vel ex confirmationis Sa[illegible] inter confirmantem vel ſponſo[illegible] rmati & confirmatum. *h* Ex ſa[illegible] Pœnitentię inter confeſſum ſeu [illegible] em & ſacerdotem qui confeſſio[illegible] & pœnitentiam impoſuit. *i* C

[illegible] a lege ciuili inducta, quę [illegible] e in locum filii facta procedit. *k* Hæc [illegible] duplex, vna eorum qui cum ſui [illegible] ſunt, ſe ſubiiciunt poteſtati huic legi[illegible] æ paternæ, & dicitur arrogatio: Altera, [illegible] qui adhuc ſunt in patris naturalis [illegible] quæ dicitur adoptio. *l*

S C H O L I A.

a [illegible] *mum a lege approbatum dicitur vel* D [illegible] *um, l. legitima, de pac. P. l. 1. de con*[illegible] *rge P. ita filiorum alii ſecundum* [illegible] *alii ſecundum carnem. D. Hierony*[illegible] *diui Matthei.*

c [illegible] *§ 2. Malachiæ cap. 1. de ſumma* [illegible] *t. & ſic nos omnes filii eius per fidem.* [illegible] *at. 3.*

d [illegible] *annis Euangelio. ca. 2. ad Titum.* [illegible] *a. 1. diui Ioh.* dedit eis poteſtatem [illegible] Dei fieri, &c. *& rurſum adoptio hac* E [illegible] *m Dei, ad Roma. c. 8. & c. 9. & ad* [illegible] *as 4. ad Epheſ. 1.*

[illegible] *m graue, de crimi. falſ. gloſſ. ad ca.* [illegible] *ius, ad verbum* ſuſpendendum, [illegible] *t. excommunicatus qualis here*-*ticus, pro mortuo habetur, notatur in cap. grauem, de ſent. excomm.*

e *Exſtant duo tituli lib. 4. decretaliũ de cognatione ſpirituali, titulus 11. & de cognatione legali, ti. 12. & in Sext. & de vtriſque, canon, ita diligere, 30. q. 3.*

f *cap. contracto, § de cognatio. ſpiritual. c. 2. eod. titu. in Sex. meminit diuus Paul. ad Galatas 4.* filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus.

g *c. 3. de cognatio. ſpiritual c. 1. eo. tit. in Sex. etiam ſi plures ſint, qui leuent ſeu ſuſcipiãt in baptiſmo baptizatũ. Nam totidem cẽſentur eſſe patres ſpiritales baptizati: quãuis contra prohibitionẽ fecerint, dum plures quam vnus leuarunt: cõtra prohibitionem cap. fina. de cognatio. ſpirita. in Sex. can. non plures, de conſecra. diſtinct. 4.*

h *cap. 1. §. ex confirmatione, de cognatio. ſpirit. in Sex. ca. 1. 30. q. 1. Suidas hanc dixit adoptionem Chriſtianam, in verbo,* ἰλωσι.

i *can. ad limina, §. fin. & can. omnes, 30. q. 1.*

k *cap. vnico. de cogna. legali. can. ita diligere, 30. q. 1. l. 1. de adoptio. P. §. 1. eo. tit. apud Iuſtinia. Gellius lib. 5. cap. 19.*

l *l. 2. de adoptio. P. §. 1. eo. titu. apud Iuſtin.*

C A P V T IIII.

De legitimatis filiis.

Legitimati filii dicuntur, naturales tantum ſeu ſpurii, vel alii illegitimi, a lege vel per modum ex lege inductum approbati, ſublata vel abolita nota ſeu macula illegitimorum. Modi legitimandi ex lege ciuili quatuor erant, quorum ius pontificiũ duos poſtremos admiſit. Primus erat ſi illegitima curiali nupſiſſet, vel illegitimus oblatus eſſet curiæ loci, *a* ſi modo pater naturalis nullos haberet alios liberos ex matrimonio iuſto natos, non aliter. *b* Secundus modus legitimandi, quando pater nullos alios habens naturales & legitimos filios, dicebat in ſuo teſtamento vel alia authentica, vel alia a ſe ſubſcripta vel teſtibus firmata ſcriptura, legitimos. *c* Cõtinet hæc declaratio in dubio iure pontificio ſignificationem antea contracti

clandeſtini matrimonii, de quo ſine probatione, vt neque de occultis, non iudicaret Eccleſia. *d* Quamobrem ſi cum coniunctione probatio accedat datæ fidei matrimonii de præſenti, vel de deſponſatione clam facta: filii inde nati cum illa aſſertione legitimi declarari poterunt. *e* Alioquin ſola aſſertio patris non faceret legitimum filium. *f* Neque ſola coniunctio cum libera muliere ſufficit ad nuptias arguendas, ſed potius iure pontificio facit concubinatum. *g* Quamuis iure ciuili aliter videretur. *h* Tertio modo iure vtroque ciuili & pontificio, poſſunt illegitimi ſpurii legitimari per ſubſequens matrimonium inter parentes qui eos genuerint, ſi modo aliquod impedimentum matrimonium cōtrahi non prohibeat. *i* Quarto legitimantur male nati illegitimi, in ſpiritualibus, per Summi Pontificis reſcriptum ſeu gratia *k* in temporalibus per principes ſeculares. *l*

Scholia.

a *§. quibus connumerari, de hæreditat. quæ ab inteſtato deferuntur apud Iuſtinia. §. quod vero, quib. mod. natura. effician. ſui. in authent. § ſi. de nupt. apud Iuſtinia. l. 3. C. de natura. liber.*

b *§. ſi tamen aliquis offerre volentium, quibus mod. natura effic. ſui. non. 89.*

c *§. illud, verſ.* ſi vero is, qui ſolummodo naturalium filiorū eſt pater, *quib. mod. natu. efficia. ſui, in auth. §. ad hoc, vt liceat matri & auiæ in nouell. auth. Item ſine legitimis, C. de natur. liber.*

d *cap. 2. de clandeſt. de ſponſa.*

e *cap. per tuas, 12. qui filii ſint legit. cap. is qui fidem, de ſponſalib. cap. per tuas, de conditio. appoſit.*

f *Quamuis enim exiſtiment parētes aliquem ſuum eſſe filium, & vicinia ipſa, tamen illud non ſufficit ad vere filium dicendum, notatur ad cap. per tuas, per gloſſ. & Felinum. & Panor. de probatio. facit l. non nudu, & l. non epiſtolis. C. de probatio. l. neq., C. de teſtamen. l. ſi pater, C. de hære. inſtituen. & textus expreſſus in cap. tranſmi[ſſ]a, qui filii ſint legiti. vide & de hac qu[æſtio]ne. Guillel. Benedict. in repetitio. ca. R[ay]nutius, ad verb. quæ filium ex ea ſu[ſce]p[it], num. 1. de teſtam.*

g *can. aliter, 30. quæſt. 5. præſumitur & [...] die concubinatus & illicita coniun[ctio], ſi ea mente accepta mulier probetur [...] ſet vxor, nouella 74. quibus modis n[atu]rales efficiantur legitimi. §. quonia[m] autem.*

h *dummodo mulier libera, cum qua quis [fre]quentaret, ante non feciſſet quæſtum [...] corporis, l. in libera, 24. de ritu nuptia. [...] de concubinis P. l. ſi vicinus, C. de [...] ptiis.*

i *l. diui Conſtantini, l. nuper, l. cum quis, de n[a]tur. lib. C. l. ſancitum quib. mod. na[tu]r. effician. legitimi, in nouell & nouell. de [in]ceſtis nuptiis, §. fin. & § ſi. de nupt. apud Iuſtinia. cap. tanta eſt vis, cap. 1. qui filii [ſint] legit. c. cum haberet, de eo qui duxit in matrimo. quam prius polluit. per adulter.*

k *cap. per venerabilem, qui filii ſint legi[ti]mi. Poteſt & in quibuſdam ſpiritualibus, epiſcopus cum natalib. legitimis diſpenſa[r]e, vt in quatuor minoribus ordinibus accipiendis, cap. veniens, cap. ex tranſmiſſa, de [fi]liis presbyterorum. In maioribus tantum Summus Pontifex, c. ſi. eo. titu.*

l *dicto c. per venerabilem, qui filii ſint legitimi. §. ſi quis ſane non habens filios, quib[us] mod. naturales effician. legit. §. illud, quib. mod. nat. effician. ſui, in nouellis.*

Capvt IIII.

De quibuſdam filiis monſtruoſis & poſthumis.

AD quæſtiones natiuitatis filiorum, referri poteſt: num qui nati eſſent mo[n]ſtroſi, inter filios aut liberos iure probatos, referantur: & placuit non referri, n[on] ſecus quam eos qui contra formā hum[a]ni generis, conuerſo more procreantur. *a* Si tamen partus aliquatenus tantum hu[ma]norum membrorum officia ampliaue[rit], inte[r]

[illegible] computabitur. *b* At qui mor- A [illegible] neque nati, neque [illegible] *c* Si tamen ex ſecto matris [illegible] ſunt pro liberis habétur: *d* [illegible] & poſthumi, id eſt na- [illegible] pater humi traditus ſeu mor- [illegible].

S c h o l i a.

a [illegible] *Iuriſconſultus. in l. non ſunt liberi,* [illegible] *ſtatu hom. lib. 1. P. tit. 5. & lib. 4. re-* B *[illegible]rum ſententiarum iuris. tit. 9. l. 3. §. fi. [illegible] poſthum. hered. inſtituen. lib. 6. C. [illegible] l. quod dicitur l. 12. §. fin. de liber. & poſthum. lib. 28. P. tit. 1. Iuſſit Romulus, [illegible] minores filios trienio alimentis [illegible] daret, neve exponeret: niſi monſtroſi [illegible]. Diony. Halicar. in 2. quid inter por-[illegible], oſtentum, & monſtrum interſit, [illegible] l. oſtentum, 38. de verb. ſignifi. P.*

b *[illegible] l. non ſunt liberi, de ſtatu hominum.* C *Nec qui plures aut pauciores digitos aut membra imperfecta, ſi modo præcipua humana [illegible] ura non deſtituatur, ideo minus homo cenſetur, l. idem Offilius 10. §. ſed ſi ſi[illegible]nis, de ædilit. edict. lib. 21. P. tit. 4. Hoc forſan voluit Vlpian. in d. l. dicitur, 12. §. fin. de liber. & poſthum. P. loco filii rumpere teſtamentum, partum, in quo non integrum animal editum ſit, cum ſpiritu [illegible]men.*

c [illegible] *mortui, 129. de verborum ſignifica.* D *[illegible] vel abactus, partum conſtituere [illegible] idetur, ſecundum Paul. Iuriſconſul. [illegible] 4. ſententia. titul. 9. §. 6. Nonius Marcellus inter aborſum & abortum his verbis diſtinguit.* Aborſus & abortus varias habent ſignificationes. Aborſus enim [illegible] cédus eſt, qui in primis menſibus, [illegible] conceptui exordium factum eſt. [illegible] prope tempus pariendi: tunc E [illegible] moritur quod naſcitur, in pluri[illegible]s hoc recõditum inuenimus. *Sic & [illegible] Pompeius Feſtus, in 1.* abortum [illegible]de mulieris, quod non ſit tempe[illegible] ortum. *At diuus Auguſtinus, in libro quæſtionum, Exod. cap. 8. & lib. quæſtionum veteris & noui teſtamenti. q. 23. & in cap. Moſes 32. q. quæſt. 2. abortus diſtinguitur in animatũ & inanimatum: vt in illo fiat homicidium, in hoc nequaquam, iuxta ſententiam Moſis. Exod. 21. Eo modo iura diſtinguunt. In crimine abortionis procuratæ per poculum, l. ſi quis aliquid 38. §. qui abortionis, de pœnis. libr. 38. P. tit. 19. vide & l. 8. ad l. Cornel. de ſicar. & l. 4. de extraord. crim. P.*

d *dicta l. quod dicitur, 12. de liber. & poſthum. P. l. 3. C. de Poſthumis hered. inſtituen. l. poſthumus. §. ſimili modo, de inofficio. teſtamen. libr. 5. P. titul. 2. l. etiam ea mulier 141. de verbo. ſignific. Cæſiones dicti cæſo matris vtero editi, vt ait Feſtus & Plinius. lib. 7. c. 9. qui & narrat tales fuiſſe Scipionẽ Africanum Manlium, & Iulium Cæſarem: quamuis aliunde verum non ſit eam peperiſſe, cui mortuæ exſecta filius eductus eſt l. anniculus, 132. §. falſum, de verbor. ſignific.*

e *l. 3. §. poſthumus autem, de iniuſto rupto. libr. 28. tit. 3. late ſumta ſignificatione & dicitur poſthumus, qui poſt cõditum a patre teſtamentum natus eſt, vt notat gloſſ. ad Rubricam, de poſthumis hæredibus inſtituen. C. & gloſſ. in §. poſthumi, de hæreditati. quæ ab inteſtat. deferunt. apud Iuſtinian.*

C a p v t V.

Alia diſtinctio filiorum ratione poteſtatis.

Ex legitimæ & illegitimæ coniunctionis natiuitate, alia diſtinctio habetur filiorum: vt quidam dicantur ſui hæredes in poteſtate paterna conſtituti, ex legitimis nuptiis procreati, *a* alii ab ea poteſtate liberati, *b* & extranei hæredes: quorum nomine emancipati, & aliorum filii, qui ſui non ſunt, continentur.

S c h o l i a.

a *§. 1. de patria poteſtate. §. ſui, & ſeq. de hæred. quæ ab inteſta. deferun. l. 4. de his, qui*

ſunt ſui vel alien.iur.P.de ſuo alias diſpu- A
tant,libr.42.Syntag.cap.35.nu.23.& de poteſtate,lib.11.ca.5.Adde quod filius ex verbo, Græco υἱὸς. Quomodo ex honeſtate conſideretur conſenſus poteſtatis patris in nuptiis,vide cap.noſtrates cano.aliter,30. queſtio.5.& quando in ſpiritualibus ex neceſſitate non conſideretur.cap.fin.de iudic.in Sext. In patris porro poteſtate non matris dicitur filius.cap.fin.de conuerſio. in fid.l.mulierem.C.de adoptio.§.fœmi- B
næ.eod.tit.apud Iuſtinian.l.nulla,de ſuis & legit.hered.

b *Sex modis liberari filium a patria poteſtate tradit Iuſtinian.in titulo quibus modis ius patriæ poteſta.ſoluat.quibus duos alios addo.Primus erit per mortem naturalem patris,§.1.eod.tit.l.ſi ita 15.quando dies leg.ced.P.idipſum per mortem filii, naturalem,l.nepotes,de his qui ſunt ſui vel alieni iur.2.per mortem ciuilem vtriuſq;.* C
§.cum autem,quibus mod.ius patriæ poteſt.ſolua.l.ſi qua pœna,de his qui ſunt ſui vel alien.iur.P.3.ſeruitute pœnæ.§.pœnæ ſeruus,quib.mod.ius patr.poteſt ſolua.4. dignitate maxima patritiatus,§.filiusfamilias,eod.tit.5.captiuitate,§.ſi ab hoſtibus.eod.tit.6.emancipatione,§.præterea, eod.tit.de emancipat.libero.C.7.in caſu authenticæ inceſtas nuptias,de inceſtis nuptiis.8.in caſu legis ſi lenones.capit.de epi- D
ſcopali audientia,& in l.fina.C.de ſpectaculis.lib.11.C.

c *in §.cæteri,de hered.qualitat.& differen. apud Iuſtinianum.*

DE STATV LIBERtatis & ſeruitutis perſonarum.

a TITVLVS IIII.

a *Huc referri poſſunt tituli plures inter cæteros de coniugio ſeruorum.lib.4.decretalium.titul.9. de natis ex libero ventre.eod.libr.4.tit.10.de his, qui ſunt ſui vel alien.iuris libr.1.Inſtitutio.Iuſtinia.tit.8.& lib.1.P.tit.16.de ſerui cognatione lib 3.inſtitutio.Iuſtin.lib 3.tit.7.de ſtatu liberis. 40.tit.7.de coniugio ſeruorũ,lib.4.decret.tit.9. de liberali cauſa,lib.40.tit.12 P [illegible] 7 C tit. 16.de ingenuis.lib.1.inſtit.Iuſtin de ingenuis [illegible] manumiſſis.lib.7.C.tit.17.de libertinis [illegible] ſtitut.Iuſtin.tit 5.& libr.10.C.tit 56 de manumiſſionibus.lib.40 P.tit.1.de manumi[illegible], qui ſerui ad vniuerſitatem pertinentis [illegible] nuntur lib.40.P.tit.3.de manum[illegible] teſtamento lib.40.P.titu.4.de manumiſſis vin[illegible] lib.40.P.tit.2.qui & a quibus manumi[illegible] ri non fiant,& ad legem Æliam Sentiam.lib.4[illegible] P.tit.9.& tit.libr.7.C.vſque ad titulum [illegible] de ſeruis coniugibus,ſi alter illarum libertate ten-* B
tur.Nouella Leonis 9 de ſeruo qui ignorante domino monachiſmum ſuſcepit. Nouella Leo[illegible] de ſeruo qui inſcio domino epiſcopus factus e[illegible] Nouel. Leon. 11. de ſeruis non ordinandis, & [illegible] rum manumiſſientibus.lib.1.decret.tit.8

CAPVT. I.

1 *Duplex libertas & ſeruitus.*
2 *Et origo corporalis.*
3 *Quid vel libertas.*
4 *Ingenuus.*

C IVra diuina † & pontificia memine[illegible] 1
de duplici libertate, ſpiritali *a* & corporali,*b* pariter de duplici ſeruitute, ſpiritali *c* & corporali, bona & mala: de corporali libertate & ſeruitute hic potiſſimum agemus.

Iure naturali † omnes homines libe[illegible] 2
naſcuntur: iure gentium ſeruitus libertatem inuaſit, vt & poſtea inde nata manumiſſio, Et cũ vn[illegible] naturali nomine omnes
D homines appellarentur, iure gentium [illegible] hominum genera eſſe cœperunt, liberi, & his contrarium ſerui & tertium genus liberti, id eſt, qui deſierant eſſe ſerui. *d*

Libertas,† ſtatus eſt liberorũ, ne[illegible], *e* 3
naturalis facultas eius quod cuique [illegible] libet, niſi ſi quid vi aut iure prohibeat[illegible] *f*

Ingenuus eſt, † qui ſtatim vt natus [illegible], 4
liber eſt. *g*

SCHOLIA.

E a *Ad libertatem animi pertinet liberum arbitrium, de quo, Geneſ.4.verſi.6.Deutero.10.verſu 9.Ioſue 24.verſ.24 Eccleſiaſtici.c.15.verſ.8.Sed & vera libertas, vbi ſpiritus Dei eſt.can.2.duæ ſunt 19.[illegible] 2.ad Corint.13.verſ.17.& quos [illegible] Dei liberat,*

c e liberi, dixit Ioannes Euange- A
neque tamen hac libertas
in occaſionē carnis, ſed per ca-
ritatem ſeruiendum inuicem. ad Galat. 5.
3. Petr. 1. verſ. 10.
ſeruis non ordinandis.
c malo ſpiritali & peccati, a qua
redemit Dominus, in can. cū redemtor
omnis qui facit peccatū ſeruus eſt
Diui Ioan. c. 8. verſ. 34. Ab ea ſer-
e liberati, dicūtur rurſum ſeruire iu- B
ad Rom. 6. verſ. 18. noſtri enim non
ſumus, ſed Dei, redemti pretio magno ſan-
guinis domini noſtri Ieſu Chriſti. 1. ad Co-
c. 19 ſic ſcriptū eſt de illa bona ſerui-
& ſalutari, Dominum Deum tuum
bis, & illi ſoli ſeruies. Deu. 6. Prin-
ſpralati Deo ſeruiūt bene viuēdo, &
ſubditos regēdo. c. ſi eccleſ. 23. q. 4.
d omnia ex Vlpian in l. manumiſſiones
& iur. lib. 1. P. tit. 1. Caius iuriſ- C
duo tantū membra facit huius
in l. 3. de ſtat. homi. in P. libero-
rum & ſeruorum, tertium tamq; & hinc
prouenit, libertorum, idipſum & ſequutus
Iuſtin. in §. 1. de iure perſonarū. Medium
tamen ſtatū habent inter liberos & ſeruos,
ſtatu liberi, qui ad tempus ſerui, cōditione
vero liberi ſunt, l. ſtatuliber, & toto tit. de
lib. vide quæ diximus de diuiſione in
& ſeruos. lib. 14. Syntagm iur. c. 1. D
e libertas, de iure perſon. apud Iuſtin. l. 4. de
in P. hanc finitionem explicat in
Ariſtoteles, 9. Politicor.
f impedimentū cauſæ fortioris, item
verum in facto, vis interdū iuſta,
in iuſta. l. 3. quod metus cauſa.
P. tit. vis maioris rei impetus, qui
non poteſt l. 1 eod. titul. quod metus
quoque inferioribus & ſubditis
neceſſitatem obediendi, l. 2. de
P. l. leges ſacratiſſimæ, & l. leges, vt
C. eod. tit. l. nemo poteſt, de legat.
Et tamen ſi ſibi ita facta exi-
iure, benique mores fieri
ent. l filius, qui in poteſtate, de con-

ditio. inſtitu. P. c. ap. ſi. de pact. legis virtus,
imperare, vetare. d. l. legis virtus, 7 de le-
gibus. P. Cæterum quamquā lex imperet,
nihilominus perfecta bonaque libertas ſub
ea eſt, dum per legem mala iudicata fugi-
mus, & virtuti ſubiicimur, vt vera liber-
tas, non ſeruire vitio, quod & dicit Cicero
in 5. Paradoxo, Plato 3. de legib. vide &
can. 38. dist. licet, 23. q. 4.

g §. 1. de ingenuis apud Iuſtin. ex matre libe-
ra, l. & ſeruorum, 5. de ſtatu homi. c. fi. de
ſeruis, non ordin. & eorum manum ione,
lib. 1. titul. 18. cap. vnico. de nat. ex libero
ventre. lib. 3. tit. 10. l. partū. C. de rei ven-
dic. l. placuit de liberali cauſa, P. Interdum
tamen ex condi. regionis ſequitur etiā ſta-
tū patris filius, vt in c. 3. de coniug. ſeruor.

CAPVT II.

1 De ſeruitute.
2 Seruis.
3 Manumiſſione.
4 Et libertis.

SEruitus eſt *a* cōſtitutio † iuriſgentium, 1
qua quis contra naturam, domino *b* al-
terius ſubiicitur.

Serui aut naſcuntur, † aut fiunt. *c* Na- 2
ſcuntur ex ancillis noſtris, *d* fiunt, aut iu-
regentium, id eſt, ex captiuitate, *e* aut iure
ciuili, cum liber homo maior 20. annis, ad
pretium participandum ſe venundari paſ-
ſus eſt, *f* fit & ſeruus capientis, conſtitu-
tione canonica, Chriſtianus, qui arma &
operam naualem ad impugnandos Chri-
ſtianos Turcis ſubminiſtrat, *g* ſed & ex mi-
niſtris ſanctificatis Eccleſiæ, nati, Eccleſiæ
ſerui fiunt *h*

Manumiſſio eſt † de manu ſeu poteſtate 3
dominica, liberatio, id eſt datio libertatis. *i*

Libertus ſeu libertinus eſt † qui a ſerui- 4
tute liberatus fuit: *k* quī aliquando & in-
genuus in iure Pontificio dicitur: *l* propriè
tamē libertus ab ingenuo ſeparatur, *m* li-
bertas ex naturali iure eſt, *n* ſeruitus vero
iuriſgentium. *o* Item & ciuis beneficium
manumiſſio quod ſecutū eſt ſeruitutem. *p*

a *l. libertas, 4. §. ſeruitus, de ſtatu homin. §. ſeruitus autem, de iure perſona apud Iuſtinian.* A

b *Vide tamen Ariſtotel. libr. 1. Politicor. ca. 3. & 4. & quæ nos diximus, libr. 4. Syntag. iuris. c. 1. num. 8. quoſdam eſſe ſeruos natura, quoſdam lege, &c.*

c *§. ſerui autem, de iure perſon. apud Iuſtin. & l. & ſeruorum, §. ſerui autem, de ſtatu homin. P. eadem fere refert Dionyſius Haly. in fin. 4. de antiq. Rom.* B

d *in proxime citatis iuribus, vernæ dicuntur nati ex ancillis noſtris, vide l. Titiæ 36. de legat. 1. Sextum Pompeium. libr. 9. & Nonium Marcellum.*

e *A ſeruando ita ſerui, quia imperatores captiuos ſeruare, nec occidere ſolerent, ſed venundare. §. ſerui autem ex eo, de iure perſonar. l. ſeruorum 239. §. ſeruorum de verbo. ſignific. Auguſtinus lib. 19. de ciuita. Agamemnon apud Senecam, in Troade ait, ſæuitiam in captiuos eſſe contra honeſtatem naturalem. Apud Sauromatas, vt ait Lucianus, moris fuit hoſtem captum ſeruare, nec licuiſſe eum occidere, qui clamaſſet Zirim: quæ vox erat ſede dentes, vt illa Homerica ζωγρει, hoc eſt, viuum me cape. Mancipia dicebantur etiam ſerui, quia manu caperentur ab hoſtibus, teſte Varrone de lingua Latina. Macrob. lib. 3. Saturnalio. c. 7. §. ſerui autem, de iure perſona. dicuntur & mancipia, id eſt manui & poteſtati ſuppoſiti, dicta l. manumiſſiones, 4. de iuſtitia & iure. Iuris quoque gentium generaliter cenſetur, vt capta in bello capientium fiant. §. item ea, quæ ab hoſtibus capimus, de rer. diuiſ. l. naturalem, 5. §. fi. de acquirend. rerum dominio. libr. 41. P. titul. 1. l. transfugam, 51. §. fin. eod. titul. & proinde ſerui fiunt capientium in bello capti. l. adeo quidem, 17. de acquiren. rerum domi. P. quod & ſua ſententia firmauit Cyrus rex apud Xenophontem, lib. 3. Cyropædia,* C D E

f *Vide l. homo liber. 21. de ſtat. homi. P. concurrunt porro hic antequam valeat venditio liberi hominis, pr. mũ, vt q[illegible] dis patiatur, ſit maior annis 2[illegible]. l. [illegible] miniſterium, de libera. cauſa. C. 2. v[illegible] in p[illegible]tio participet, l. non ideo. C. eod. titul. 3 [illegible] qui emit conditionem venditi liber[illegible] gnoret, l. liberis. §. ſi quis ſciens. de lib[illegible] cauſa. P. 4. vt is qui vendi ſe patitur [illegible] ſuam conditionem liberam, vt ex præ[illegible]ctu patet,*

g *ca. in quorundam, 6. & ca. ad liberandam, 17. de Iudæis, lib. 5. tit. 6.*

h *can. 3. cum multa, 15. q. 8.*

i *l. manumiſſio, 4. de iuſtit. & iur.*

k *l. libertum, 6. de ſtatu homi. P. §. 1. de [illegible]bertinis apud Iuſti. Liberti propriè ip[illegible] manumiſſi ſunt, libertini vero ex m[illegible]miſſis nati, vide Vlpian. in l. fin. ſi l[illegible] ingenuus eſſe dicatur. P. libertinor[illegible] conditiones tres, vna eorum qui de[illegible] altera, eorum qui Latini [illegible] tertia, eorum qui ciues Romani dicebantur, quæ tandem ad ſpeciem Romanorum ciuium reda[illegible] fuerunt, ſublatis nudis nominibus & [illegible]ferentiis, vt liquet ex titulis Codicis, de [illegible]tina libertate tollenda, libr. 7. titul. 6. & [illegible] dedititia liberta tollen. eod. libr. tit. 5.*

l *c. 1. de ſeruis non ordinan lib. 1. tit. 18.*

m *capit. 65. liberti Eccleſiæ, quia nunquam, 12. quæſt. 2.*

n *ca. 7. ius naturale, 1. diſt. ca. cum redem[illegible]re, 12. q. 2. l. manumiſſiones, 4. de iuſtit. & iur. §. 1. de libertinis.*

o *Iuris gentium ſeruitus, ca. 9. Ius gentiu[illegible] 1. diſtin. maxime approbatione, nam [illegible] ſet & dari origo a vitio Chami, ob quod e[illegible] ſuiſque impoſita a patre Noacho, quem irriſerat, Geneſ. 9. verſi. 24. cap. ſexta d[illegible]e 35. diſtinct.*

p *dicta l. 4. de iuſtitia & iure, P. & §. 1. de libertinis.*

CAP. III.

1 *Serui & liberti etiam in iure Diuino & Pontificio conſiderati.*

2 *De iure patronatus libertorum Ec[illegible] ſingularia.*

De [illegible]

D[illegible] & [illegible]bertis tractat ius Pontifi-[illegible], & Diui[illegible] etiam, vt & ciuile, & [illegible]ſſione. *a* Nec omnino ius Di-[illegible]tem perſonarum improba-[illegible] eripuit Dominus. *b* Verũ non [illegible]iter Diuino & Pontificio iure [illegible] nullis habentur, vt iure ciuili. *c* [illegible]t in Ieſu Chriſto, neque ſeruus, [illegible] liber a ſacramentis Eccleſiæ remo-[illegible]a neque inter ſeruos matrimo-[illegible] Chriſtiana prohibentur. *e* Ordinari [illegible]ne conſenſu domini ſeruus pro-[illegible] ne prætextu obſequii Eccleſiaſti-[illegible] priuentur eorum miniſterio. *f* [illegible] & de libertis aliquando placuit. *g* [illegible]ri enim iura volunt dominicum [illegible]ruos, *h* niſi ſiquando Iudæus aut [illegible] voluerint Chriſtianum manci-[illegible]ere, quo caſu libertate donant. *i* [illegible] q[illegible]e Eccleſiæ aliquãdo eximun[illegible] iugo, ſi obſequio Dei ſerui- C [illegible] p[illegible]ſſe fuerint comperti, *k* ve-[illegible] manumiſſi antea ab epiſcopis pro-priis d[illegible], *l* neque eorum ſucceſſores [illegible]terunt de illis factas reuocare manu-[illegible]s. *m* Maxime ſi de benemeritis [illegible] *n* ita tamen manumiſſio fieri debet, [illegible]miſſi perpetuo Eccleſiam ſibi pa-[illegible]m agnoſcant, *o* & reuerentiam ſin-[illegible] Eccleſiæ clericis, vt vniuerſis, [illegible]gulis exhibeant. *p* D

[illegible]ertorum Eccleſiæ eſt, † vt ſerui [illegible] & clericali ordini obligati, ma[illegible] Eccleſiæ teneantur dum vixe-[illegible]endere famulatum in obſequiis [illegible]n, neque poſſint ſe ad aliam Ec-[illegible] transferre, niſi manumiſſi fuerint [illegible]te. *q* Singularia namque iura patro-[illegible] Eccleſiæ ſunt, extra communes re-[illegible]torum in libertos, veluti pri-[illegible] quod propter operas non præſti- E [illegible]ir liberti Eccleſiæ in ſeruitu-[illegible] tamen in liberto priuati. *s* Se-[illegible] quod filii, libertorum Eccleſiaſti-[illegible] ſubnoxii Eccleſiæ patronatæ, *t* [illegible] ſtatuitur in filiis libertorum

A priuatorum. *v* Quamobrem liberti Eccleſiæ, ne longinquitate obſcurarent conditionem originis, tenebantur ſcribere tempore manumiſſionis profeſſionem, ſe eſſe de familia Eccleſiæ, & nunquam ſe ab eius obſequio receſſuros: *x* & poſteri eorum, mortuis prælatis Eccleſia, ſucceſſoribus eandem profeſſionem renouabãt. *y* Hodie tantum clementia Eccleſia inualuit & aucta eſt, vt vix nec Eccleſia nec B Chriſtiani poſſideant aut habeant ſeruos Chriſtianos eius iuris, cuius erant ſerui antiquorum. *z*

Scholia.

a *vt in titulo. de ſeruo non ordinando. libr. 1. decretalium. tit. 18. titulo, de coniugio ſeruorum, libr. 4. tit. de natis ex libero ventre, lib. 4. tit. 40.*

b *vt ad Epheſios. c. 6. verſu 5.* Serui obedite per omnia dominis carnalibus, &c. C *1. ad Tim 6. verſ. 1. & 1. Petr. 2. verſ. 18. & Eccleſiaſtici. c. 33. verſ. 25. cum ſimilibus, habuit Eccleſia ſeruos. cap 3. de ſeruis non ordinan. Exſtat & in Synodo Gangrena decretum vetuſtiſſimum aduerſus eos, qui prætextu Euangelicæ doctrinæ iactabant, omnes ſeruos eſſe debere liberos: Theodoretus Cyrenenſis. libr. 7. de prouidentia, quoque, ſeruitutem & herilem po-* D *teſtatem, ad vitæ humanæ vſum conſtitutas fuiſſe docet. Iuſſit & diuus Paulus dominos, vt quod æquum & iuſtum eſt, ſeruis præſtent. ad Colloſſenſ. 4.*

c *l. quod attinet 33. de regul. iuris. in P. l. in perſonam, 23. l. in omnibus officiis, 135. eod. tit. de regul. iur. l. cum prætor. §. final. de iudic. P. & alibi ſeruitutem fere mortalitati comparamus. l. ſeruitutem 209. de regul. iur. Pandect.*

E d *c. 1. de coniugio ſeruorum. lib. 4. titul. 9. ad Galat. 3. c. omnis vtriuſque ſexus, de pœn. & remiſſ. nulla etiam diſtinctio, quod pertinet ad Dei cultum, liberorum & ſeruorum. Nouella. 5. Iuſtin.*

e *dict. ca. 1. de coniugio ſeruor. valet & ma-*

trimonium inter liberam & ancillam, ſi A *ſcientes conditionem contrahunt. ca. ſi quis ingenuus, 29. diſt. ca. 2. de coniugio ſeruor. contra ſi ignorent, c. ſi. eo. tit. quamuis iura ciuilia, inter ſeruos non admittãt, ſed tantum contubernium. l. liberorum, 220. de verb. ſignif. l. cum ancillis, 3. de inceſt. nup. C. Nouella 22. c. 10. l. 3. C ſolut. matrim.*

f *c. conſuluit, & toto titulo, de ſeruis non ordinan. ex Concilio Lateranenſi ſub Alex. 3. par. 26 c. 19. idē in c. 12. generalis, 54.* B *diſtinctio. in c. 19. ſi ſeruus 54. diſt.*

g *can. fin. 54. diſt.*

h *vt l. 2. de his, qui ſunt ſui vel alieni iur. cap. 12. generalis, 54. diſt. ca. 2. §. fin. de ſeruis, non ordinan. Ideo ſi ſeruus fugerit a Domino, antequam tractetur de eius ſtatu, remittitur cognitio fugæ tractanda apud iudice loci, a quo fugit. l. 1. C. vbi cauſa ſtatus agi debeat. Si vero fuerit in poſſeſſione libertatis, coram eo iudice vbi eſt, conuenietur* C *l. 3. C. vbi cauſa ſtatus. Si non eſt fugitiuus & velit proclamare ad libertatem, ſequitur forum domini. l. 4. eo. tit. verum ſi dubium ſit, an fugitiuus vel nō fuerit, tractabitur ea cauſa, & finietur ante cauſam ſtatus. l. liberis, § ſicut & alia, & l. igitur. §. poteſt. de libera. cauſa Pandect.*

i *Etiam nullo pretio reſtituto, d. c. generalis, 12. §. fi. vbi & gloſſa finalis diſtinguit, & cap. 13. mancipia Chriſtiana, can. fraternitatē, 15. & cap. 18. præſenti conſilio 54.* D *diſt. l. vnic. ne Chriſtia. mancip. hæreticus vel Iudæus vel Paganus habeat, libr. 1. C. tit. 10. l. Deo nobis. §. fin. C. de epiſcop. & cler. Ratio vna apponitur, in dicto capit. mancipia. ne religio a Iudæis ſubito polluatur. Alia cum ſimili hypotheſi in cap. 1. de Iudæis. libr. 5. tit. 6. quod nefas ſit, quem Chriſtus redemerit, blaſphemū Chriſti in ſeruitutis vinculis retinere. Prohibitum* E *& Samaritanis, mancipium Chriſtianum habere. § porro, Nouella. 144. ſic Samaritanus Chriſtianus factus, liber ſit, in §. penult. dicta Nouellæ, 144.*

k *c. 33. multos de Eccleſiis, 14. diſt.*

l *ca. admittuntur 21. §. de ſeruis, & ca. 2 . . abbati. 54. diſt.*

m *ca. ſi quos cauſa 12. q. 2.*

n *in dicto. c. ſi quos, alioquin ſine cauſa prælati manumittere non poſſunt ſeruos Eccleſiarum, & manumiſſos ſucce[ſſo]res reuocant, ca. etſi illi qui nulla, 39. 12. qu. 2 . . . gumento. ca. ſi ſacerdos, 16. qu. 3. cap. 2 . . . precario, aut ſine cauſa manumittes, al[iu]m ſimilem reſtituet Eccleſiæ, vel reuocatur manumiſſus, niſi poſt 10. annos poſt manumiſſionem, ſeruus fuerit in libertate [ſine] controuerſia, l. ſi cum fideicommiſſa. §. Ariſto, qui & a quibus manumiſſi liberi non fiant, Pandect.*

o *ca. epiſcopus, qui mancipium, 12. q. 2.*

p *dict. can. epiſcopus qui. § ſi vero.*

q *c. eo libentius, 6. de ſeruis non ordin. quemadmodum & qui manumittitur a la[ic]o, qui eum fecit ordinari in presbyterum, tenetur domino ſuo canonicas horas p[ſa]llere, c. nullus, 4. de ſeruis non ordinan. v . . g . . ſa ponderanda venit, pro degradand . . . qui horas dicere recuſat, ſi promiſerit . . . reuocatione in ſeruitutem liberti Ec[cle]ſiæ, qui Eccleſiæ ſeruire non vult, . . . can. Diaconi 35. & ca. 8. diſcuſſio. 1 . q 2 .*

r *dicto ca. diaconi. ca. liberti, 61. & ſeq. 12. q. 2. ca. qui ex famulis 54. diſt.*

s *l. ſolo obſequii, de libera cauſ. P.*

t *can, de libertis, & can. liberti Eccleſiæ, 65. vbi ratio, quod nunquam moriatur Eccleſia, 2. q. 2.*

v *l. 1. & 2. de libertis & eorum liber. C.*

x *ca. libertis, 63. §. ne vero, can. longinquitate, 94. can. 12. q. 2.*

y *dict. ca. longinquitate, 12. q. 2. ex Concil. Toleta. 4. c. 69. & Concil. Toleta. 6. ca 9.*

z *Hæc clementia ad pietatem pertinet, cu[ius] opus dicitur libertatis donatio, tit. 1 §. ſi de communi ſeruo manumiſſo. Barthol. ad l. proxime de his, quæ in teſtamento delentur. & ad l. ſi vnus. C. de teſt. Et opus Eccleſiæ dicitur tueri libertates, can. li[be]rtos, 7. & ſequenti, liberti 87. diſtinct. & c. vni. de natis ex libero ventre. E . . .*

ni ſ . .

... Chriſto ſocii dominorum ſunt partis. A *... eiuſdem ſalutis & myſteriorum, in 1. ... la D. Ioan. ca. 3. ... atione & corporis ... & ex eadem propagatione carnis, ... menſam, 11. q. 3. Seruorum & ... no... um vnus dominus & Iudex in cœlis ... D. Paul. ad Epheſ. c. 6. ver. 9. non eſt ... non liber apud dominũ, ad Col. 3. ... 21 qui in Domino vocatus eſt ſer... libertus eſt domini, ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti, 1. ad Corint.* B *ca. 7. verſ. 21. & 22. rurſum, 1. ad Tim. cap. 6. verſ. 1.* qui fideles habent domi... non contemnãt, quia fratres ſunt, ... magis ſeruiant, quia fideles ſunt & ... ecti, *facit Eccl. 7. verſ. 23.* Seruus ſen... s ſit tibi dilectus, quaſi anima tua: ... defraudes illum in libertate, nec ... pem derelinquas etiam. *Nec conuenit Chriſtianis inferiores eſſe, vel Ethnicis, qui cõditionis ſuæ humanæ communis memores, noluerunt habere ſeruos: cuiuſmodi fuerunt Indi, Locri, Phocenſes, aliique populi, ... Tholoſani, Byturiges, de quibus nos abunde. lib. 14. Syntagma. iur. capit. 1.*

DE PAGANIS,[a] IVdæis & Agarenis [b]

[a] TITVLVS V.

a *... de illis, libr. 1. C. tit. 14. de paganis & ſa... eorum.*

b *... titul. 6. libr. 1. C. de Iudæis, & tit. 9. l. 12. ... lis, de Iudæis & Sarracenis & eorum ... libr. 5 Decret. tit. 6. libr. 5. Sexti. titul. 2. & ... Clement tit 3 ca. eos. 1. quæſt. 1 & alibi, in ... rauagantibus, Ioannis 12 & in communibus ... Ne Chriſtianum mancipium, hæreticus vel Iudæus vel Paganus habeat vel circuncidat, lib. 1 C tit. 10. de Samaritis Nouella Iuſtinia. 129. ... 144 quæ eſt Iuſtini de Samaritis, vt li... Hebræis ſecundum traditam legem, ſacras ... turas Latine vel Græce vel alia lingua lege... & ... de locis ſuis expellantur non credentes ... tium vel reſurrectionem, aut dicentes Ange... n ſubſiſtere creaturam Dei, Nouella Iuſti... 146. vt non liberentur Iudæi Samaritani & hæretici per cauſam religionis & cultus ſui à curiali fortuna, &c. Nouella Iuſti. 45. vt Iudæi ſecundum Chriſtianiſmi ritum viuãt, Leonis Nouella 55. de Iudæis conſtitutio. 2. Heraclii lib. 1 iuris Orientalis Bonafidii, de Hebræis & montanis Leonis Iconomachi apud eundem Bonafidium. & conſtitut. 14. Manuelis Comneni de fore Iudæorum.*

CAPVT. I.

Diuiſio perſonarum ratione religionis.

Ratione religionis, diuidemus iterum perſonas, in infideles, qui fidem Chriſtianam non habent, & fideles ſeu Chriſtianos qui habẽt. De infidelibus prius, dehinc de Chriſtianis agemus, Deo iuuante. Inter infideles, & non Chriſtianos annumerantur Pagani, *a* ſeu Gentiles, aut Ethnici, *b* Iudæi, *c* Turcæ, *d* ſeu Sarraceni, *e* Apoſtatæ a fide. *f* Certum eſt enim quicquid a fide Chriſtiana diſcrepat, legi Chriſtianæ eſſe contrarium. *g*

SCHOLIA.

a *Pagani dicuntur infideles, & extra Eccleſiam poſiti idololatræ, ca. quam ſit laudabile, 10. de Iudæis, qui legibus canonicis, ſeu Eccleſiaſticis nõ ligantur c. gaudemus, de diuortiis, lib. 4 tit. 19. quamuis indirecte ſubiiciantur. c. poſt miſerabilem, & ca. quãto, de vſur. c. etſi Iudæis, de Iudæis. Paganus a pago pagus, ἀπὸ τῆς πηγῆς, a fontib. circa quos ruſtici cogunt vicos & villas: vnde Paganus pro ignaro, & amuſo & ruſtico: quare & ſe ſemipaganum nominat Perſius in principio ſuæ Poeſeos, vide quæ nos diximus, lib. 19. Syntag. iur. c. 1. Cicer. in plebe Romana paganos & montanos nominat. Paganorũ nomine Iuriſconſulti fere ſemper intelligunt ignobiles, non milites, quos illis opponunt. l. ius noſtrum. 7. de reg. iur. Pan. l. ſi ignorans. locati. P. Item apud Cæſares & apud iuris Pontificii auctores. Paganus pro alieno a fide Chriſtiana, qui colit idola, ponitur, vt ti. C ne Chriſtianum mancipium hæreticus, vel iudæus, vel pa-*

ganus habeat vel poſſideat, & titulo, de paganis & ſacrificiis eorum. C. Optatus Mileuitanus hos dicit paganos, vt alienos a ciuitate Dei, & in pagis extra eam ciuitatem viuentes. A

b gentiles & ethnici, pro eodem ac pagani, pro idololatris. ἔθνος gentem ſignificat inde ἐθνικὸς, Hebrais גוים gentilis, Hieronymus opponit Ethnicum Chriſtiano contra Iouinianum, dum ait, etſi ducendæ eſſent vxores, Chriſtianos tantum accipi B iuberet an Ethnicas? Extra populum electum, reliquas nationes tanquam a ſalute alienas & infideles, gentes vocauit ſacra ſcriptura, monuitque populum, vt idololatras vitaret. Deu. 7. D. Matthæi ca. 15. donec Deus & eas vocauit ad cognitionem veritatis, & ad conuerſionem ab infidelitate. Eſa. 2. & ca. 66. Actor. 2. & 18. ad Rom. 15. ad Gal. 1. & 1. ad Timotheum 2. cum ſimilibus, vocati & aliquãdo Græci pagani, vt in Ecloga Baſilicorum, lib. 1. tit. περὶ ἐθνικῶν. C

c Iudæi, vniuerſi qui fidem Meſſiæ habuerunt venturi, & verum Deum coluerunt, dicti ſunt: quanquam nomen ab vno tantum filiorum Iacob, primogenito nempe a Iuda habuerint, ex cuius genere Chriſtus natus eſt, vt docet D. Auguſtinus: ab illis Palæſtinæ regio in Syria dicta Iudæa, vbi habitarunt: a qua tamẽ hodie exules & D vagi per vniuerſum mundũ diſperſi ſunt, dicti & Iſraelitæ a Iacobo duodecim Patriarcharum patre, qui a Deo Iſrael nominatus eſt, Gen. 32. Dicti & Hebræi, ab Heber abnepote Sem filii Noachi benedicti in cuius domo fertur conſeruata lingua prima & cognitio veri Dei, in diuiſione linguarum. Geneſ. 10. & cap. 11. vt habetur & libro Seder Gnolam Hebræorum, E c. 21. vide & Suidam in verbo Hebræi, ad Iudæos: nomine ad Hebræos, ſcripſit epiſtolã D. Paulus, exſtat & Nouella, vt liceat Hebræis ſecundum traditam legem ſacras ſcripturas Latine vel Græce, vel alia lingua legere, Nouell. 136. Tertullianus. lib.

A 18. Apologet. Hæbræi, inquit, retro, q[ui] nunc vocantur & Iudæi. Hebræi in cap[ite] 12. ſæpe malorum conſortia 28. q. 1. Manethon etiã, apud Ioſephum ſcribit, Hycſos, ὑκσὼς vel ὑκουσσὼς, hyocuſos, vt ſcri[bit] Euſebius 10. præparationis Euãgelicæ [vo]catos, quod ſacra Ægyptiorum lin[gu]a reges, paſtores, ſignificat. Pro quo facit ... Gen. forſan ideo apud Gallos Iudæi vocantur Iuifs, apud nos tectoſages Ioſieus. Scribit & Artapanus apud eundem 9. præpa- B rationis, dictos fuiſſe ἑρμιὺθ, Hermiuth. Hæc gens ab initio fuit populus peculiaris Dei veri, qui etiam ei myſteria ſui cu[ltus] & futuri Meſſiæ aduẽtum propalauit. ... Euſebius libr. 9. & 10. præparationis Euangelicæ, & Porphyrius Iudæos dixerunt natura philoſophos, vt ſcribit Paulus I[ſr]aelita ad præcepta Iudæorum, in præfatione vbi etiam refert Megaſtenis eandem ſen- C tentiam, & Platonis opinionem. 1. volumine de bono. Dio quoque Caſſius. libr. 37. ſcribit, omnes qui ritum Iudæorum ſeruaſſent, Iudæi nomine appellatos, etiam alienigenos, quare autem, ſe ignorare. Hoſque multum Romæ & alibi multiplicatos, legum poteſtatem viciſſe: vnum Deum coluiſſe: nullum ſimulacrum in templo habuiſſe: fuerũt ita ritus Iudæorum pluribus in locis obſeruati, etiam inter non Iudæos, D veluti circuncïſio ſignaculum repromiſſionis & fidei Meſſiæ, Geneſeos. c. 17. verſ. 9. & ſeq. Leuit. 12. verſ. 3. Iudith. 14. verſi. 5 Luc. 1. & 2. Actorum 7. verſ. 8. vſitata apud Colchos, Ægyptios, Æthiopas, quos Syri, Phœnices qui ſunt in Palæſtina docuerant, vt auctor Herodotus in 2. fuerint, in ſumma ab initio venerabiles Iudæi & celebres vbiq; terrarum ante aduetum E Chriſti. Poſtquam autem malitia propria & inuidia obcæcati, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, verum in lege illorum etiam promiſſum Meſſiam reiecerunt, & crucifixerũt, cœperunt eſſe ſibi & omnibus gentibus abominabiles, & malitia obdurati, conati ſunt quoque ſacram legem deprauare,

[illegible] ut [illegible]cet Galatinus lib. 1. aduer- A
[illegible] .8. & quia lucem quoque ſcri-
[illegible] am[illegible]unt, iuxta profeſſionem
[illegible] adhuc adhærent cortici legis,
[illegible]ent[illegible] mentem eius aſſequi: unde &
[illegible]e dicimus, verba ſequi ſimplici-
[illegible] mentem, c. vni. §. fi. de ſacra vnctio.
[illegible] 15 in lege quippe antiqua, cui mor-
[illegible] ſine diſtinctione adhærent Iudæi, ſunt
præcepta & moralia & myſtica: moralia,
quæ mores informant, vt diliges Deum tu- B
um, non occides. & c. de quibus in ca. quid
[illegible]mnibus, 32. q. 7. myſtica ſunt, quæ ali-
[illegible]gnificant præter id quod litera ſonat:
[illegible]um quædam ſunt Ceremonialia, alia
ſacramentalia. Sacramentalia ſunt quo-
[illegible] ratio reddi poteſt, vt eſt præceptum
c[illegible]mciſionis & conſeruationis ſabbathi,
quæ tranſlata ſunt tranſlato ſacerdotio, c.
tranſlatio, de conſtitut. c. maiores, de ba-
ptiſmo. Ceremonialia ſunt quorum ratio C
reddi non poteſt, quare ad literam præce-
pta, vt, non arabis in boue & aſino, non
facies veſtem de lino & lana contextam.
ca. in nouo, 16. quæſt. 7. lex porro antiqua
diuina quantum ad præcepta moralia, non
eſt immutata: at ceremonalia & ſacra-
mentalia, mutata fuerunt, quantum ad ſo-
num ſeu ſuperficiem litteræ, ſed non quan-
tum ad myſticum ſenſum & intellectum
[illegible]era. ca. Marcis, 1. q. 1. in principio. D
[illegible]nctionis, & in ca. fin. §. fi. 6. diſt. &
[illegible]a. Sic vetus teſtametum fuit tran-
[illegible]um, hircorum & vitulorum ſangui-
ne dedicatum temporalia promittens. No-
uum autem, quod fuit ſanguine Chriſti
[illegible]cratum, & confirmatum, promittit
æterna, & æternum manet. cap cum Mar-
[illegible] .§ cæterum, de celebratio. Miſſarum.
[illegible]pluribus diſtinguuntur Iudæi a Chri-
[illegible], & Iudæi alieni a religione & fide E
Chriſtiana hodie ſunt.

d De Turcis Turcarumq; nomine ſcio plu-
[illegible] aliquando etiam cōtraria ſcripta; omiſ-
[illegible] controuerſiis, mihi placet Togar-
[illegible], de quo Gen. 10. c. Turcico nomini
dediſſe originem, & ita etiam Elias in Tiſ-
by cenſet, & meminit de his Ezechiel, c.
27. vocans thorgama. Thunnos Turcas
vocari a Plinio docet Hermolaus in ſuis
caſtigationibus Plinianis lib 6. c. 7. Theo-
dorus Gaza ex Scylace, Turcas dicit eos
qui apud Strabonem dicuntur κύρτιοι, quos
Romani Curtios vocant. & contracte cur-
tos. Et a Scythis qui Caſſium montem ha-
bitant inter Pontum Euxinū & Caſpium
mare, originem habere, omnes fere eor ſen-
tiunt. Sic Plinius ait. Turcas populum Scy-
thiæ, lib. 6. c. 7. & Mela ſub finem libri 1.
(quamquam quidam aliter legat ſed ridi-
cule) & Herodotus in 4. Sacræ litteræ hos
per Magog ſignificant alicubi. Nam Ma-
gog, Hebræis eſt Scythia, erantque ibi ido-
lolatræ ex numero eorum quos Paganos
diximus, quales & erant Sarraceni ante-
quam admitterent Mahometicam im-
pietatem, fuerunt iſti Turcæ ex Iſmaëlis
genere, vt docet de his omnibus Nicepho-
rus Calixtus, lib. 18. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ
c. 30. ita Turci & Turcomanni dicuntur,
qui aliquando ex Scythia & Tartaria O-
rientali, Turkeſtan nomine, erumpentes,
Alanos, Colchos, Armenios, Cappadocas
& magnam Galatiæ partem, Perſas, &
Sarracenos gladio infeſtarunt, rege exſi-
D ſtente nomine Seldulch, regnante Pipino
Caroli Magni patre, anno Domini 756.
vt ſcribit Egnatius lib. 2. Guillelmus Ty-
rius lib. 1. belli ſacri, c. 7. meminit Ammia-
nus Marcellinus, de Succo oppido, inter
Thraciam & Daciam, vbi anguſtiæ &
clauſtra Succorum, vbi Lazius munimē-
tum eſſe putat quod hodie dicitur Turk-
zueſt, neque quiſquam ideo dubitauit no-
men Turcarum ortum a Succorum nomi-
ne, ſiue legamus cum Rhenano verorum,
E quia nomen commune & Idioma loci con-
uerſionem ſimilem retinet literarū Turk-
zueſt. Vnde vulgo Turcæ dicti. Ex ea
gente hodie & Aſia minor & maior & Ci-
licia, impletur.

e Σαῤῥακηνὴ, Sarracenia Arabia Petrea re-

gis, apud Ptolomeum, qui cum Plinio Sarracenorum vrbem Arram vocat, ſitam in Arabia felici. Hebræis Sarraceni dicti Chaſluim vt ait Ariel Montanus. Inter Perſas & Oſrœnam, Meſopotamiam & Euphaticam prouinciam conſtituuntur Sarraceni a Iuſtiniano, cum quibus & illi matrimonia contraherent, in conſtitutione eiuſdem Iuſtiniani 3. titulo de his qui in Oſrena & Meſopotamia illicitas nuptias contrahunt, cui & coniungenda nouella Iuſtiniani alia 154. Ammianus Marcellinus de Sarracenis, lib. 14. ſic ſcribit, amici nec amici Romanis vnquam, nec habêdi vltro citroq; tempore, Galli Cæſaris diſcurſantes vt milui, ſubito omnia rapiebant. Harum gentium exordium ab Aſſyriis, & porrigitur vſq; ad Nili cataractas & confinia Gythiniarum, omnes pari ſorte ſunt bellatores ſeminudi, coloratis ſagulis pube tenus amicti, equorum adiumento pernicium, gracilium camelorũ per diuerſa reptantes in tranquillis vel turbidis rebus: nec eorum quiſquam, ſtiuam apprehendit aut arborem colit, aut arua ſubigendo quæritat victum, ſed errant ſemper per ſpatia longe lateq; diſtenta ſine lare, ſine ſedibus fixis aut legibus per feruinæ diutius cœlum, vita ſemper illis eſt in fuga. vxoreiq; illis mercenariæ cõductæ ad tempus, &c. *quæ plura addit de victu illorum, ex ferina carne, ex potu lactis non vini, quod vel non haberent in vſum frumentũ, & de aliis. Et idem Ammianus, eodem lib. 14. & 23. loquens de Perſide.* Scenitas Sarracenos dictos, *etiam tradit, dicens,* ab occidua plaga contingit Armenios & Niphatem: & in Aſia Silos Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabes quos Sarracenos poſteritas appellauit. *Meminit Sarracenorum & Sextus Rufus in Traiano.* Sarracenorum, *inquit*, & Arabum loca occupauit. *Sarracenorum Arabum antiqua gens ex ſuo initio Idololatriæ deſeruit, melius Agareni, quam Sar-*

A *raceni dicti, nam & Iſmaëlitæ dicti ab Iſmaele, a quo deſcendunt. qui fuit primogenitus Abrahæ ex ancilla Agar, a qua Arabes illi Agareni nati, per duodecim principes generis multiplicati & maledicti. Quorum Iſmaelitarum natio, quemadmodum auctor eorum Iſmael natus ſecũdum carnem ex Abrahamo & ancilla perſequebatur Iſaac filium natum ex libera Sara, ſecũdum promiſſionem genitum; ſic ea proſecuta eſt fideles primum Iudæos, dehinc*

B *Chriſtianos ad Galat. 4. Gene. 16. c. in. ſi gens Angelorum, 56. diſt. ipſi vero Iſmaelitæ, vt præſtantiores haberentur, noluerunt amplius dici ab Agar Agareni, ſed a Sara, tanquam ex libera Sarraceni. Cæterum Mahometes regnauit in Arabia, filius perditionis & Pſeudopropheta per decem annos, & illi facti Mahumetani, qui ibi habitabãt Sarraceni, Clem. vni de iudæis.*

C f *Apoſtatæ ſunt hi qui receſſerunt omnino a fide quam acceperant, & lapſi ſunt ad Iudaiſmum vel Paganiſmum, vel Mahumetis impietatem, l. 4. de Apoſtat. C. 24. eo. tit. apud Gregorium in decretalibus.*

g *l. cœlicolarum, 12. C. de iudæis. quod & dixit Deus,* qui nõ eſt mecũ contra me eſt.

CAPVT II.

1 *Quæ Iudæis & Sarracenis ſeu Turcis permiſſa inter Chriſtianos.*

D

2 *Signo externo a Chriſtianis diſtinguendis & conſortio.*

3 *Et coniugio prohibito.*

4 *Pœna delinquentium Iudæorum.*

IVdæis, quandiu feruntur inter Chriſtianos, permiſſum fuit ſuas omnes inter ſe ferias & feſtiuitates ſeruare, iuxta ritum parentum ſuorum, dummodo viuant ſine contumelia Chriſtianæ fidei. *a* Neque cogendi ſunt ad fidem, vt neque Pagani. *b* Si tamen coacti ſemel receperint fidẽ Chriſtianam, coguntur iterum eam ſeruare, & qui reliquerint pœnis legitimis compelluntur ad eam redire. *c* De Sarracenis qui & Pagani & infideles ſunt idem diſpoſitum, ſi nul- 1

E

[illegible] non perſequantur Chriſtianos, & A
[illegible] quod imponitur Iudæis,
[illegible] contumeliam Domi-
[illegible] ntur, & ſi ſuſtinentur inte-
[illegible] m de ſalute eorum proxima ſpera-
[illegible] ſine iniuria, ſine etiam vllis ſa-
[illegible] impijs illorum idolis & templis. *d*
2 Hi [illegible] tamen eodem tempore, diſtingui
[illegible] Iudæi, Sarraceni, inter Chriſtianos
[illegible] ſigno externo publice delato in
[illegible] u ſeu ornatu, ne damnatæ commix- B
[illegible] s exceſſus, per velamen erroris huiuſ-
[illegible] di, vlterioris excuſationis poſſint habe-
[illegible] ffugium. *e* Non licet etiam Iudæis aut
[illegible] inter Chriſtianos nouas exſtrue-
[illegible] gogas, aut templum. *f* Minuſque
[illegible] is Turciſque Mahumeticis, me-
[illegible] *g* Sic tamen huiuſmodi infideles
[illegible] conuerſionis ad Chriſtum inter
Chr [illegible] anos aliquando ſuſtinentur, vt in-
l [illegible] fit Chriſtianis cum Iudæis habi- C
t [illegible] care, bibere, lauari, aut ab illis
r [illegible] m accipere, quod ſi quiſquã
a [illegible] cerit, ſi clericus ſit, deponendus e-
r [illegible] laicus, excommunicandus. *h* Quam-
[illegible] aliquando permiſſum fuerit Chriſtia-
[illegible] s cum ethnicis aliisque quam Iudæis ci-
b [illegible] capere. *i*
3 [illegible] ohibitum Chriſtianis cum Iudæis,
[illegible] is, aliiſque infidelibus coniugium
[illegible] *k* Quinimo inter infideles contra- D
[illegible] alter in infidelitate velit remane-
r [illegible] s infidelem debet relinquere, ſi in
c [illegible] eliam creatoris eſſet coniunctio,
[illegible] que cum fideli tranſibunt filii in infi-
d [illegible] ate nati minores in fauorem fidei, & a
[illegible] e infideli ſeparantur: ne eius inuol-
[illegible] oribus. *m* Eadem ratione pro-
[illegible] d [illegible] m prohibitum eſt cuiuſcunque
[illegible] vel ſexus Chriſtianis, famulitio do-
[illegible] ſeruire Iudæis aut Paganis, qui E
[illegible] a fecerint excommunicationi ſubii-
[illegible] r. *n* Statutũ & ne nutrices Chriſtia-
[illegible] Iudæorum: quod ſi Iudæi habitas
[illegible] e [illegible] q [illegible] erint, interdicitur illis omne
[illegible] mercium cum Chriſtianis. *o*

Quæ pœna contumacibus Iudæis ſolet 4
imponi, *p* cum tamen alioquin, niſi in pro-
hibitis, conſortium permittatur illis Chri-
ſtianorum. *q* Multo magis Iudæis, Paganiſ-
que habere vel emere Chriſtianum man-
cipium interdictum eſt. Quia nefas etiam
eſt, quem Chriſtus redemerit, blaſphe-
mum Chriſti in ſeruitutis vinculis retine-
re. *r* Sed grauioribus pœnis ſanguinis
proſcriptioniſque bonorum, Iudæus affi-
cietur, qui auſus fuerit Chriſtianum ad
ſuam religionem pertrahere, *s* vel Chri-
ſtianorum mulieres vel pueros rapere. *t*
Et quia Iudæi inimici ſunt malitioſiſſimi
crucis & Chriſti, interdicto fuit generali-
ter vetitum, ne Iudæi oſtia vel feneſtras do-
morum in die ſanctæ Paraſceues Paſchæ
aperiant, & cautum vt claudant tota die, *v*
neue in publicum prodeant, ne audeant il-
ludere Dominicæ paſſioni. *x*

Scholia.

a *c. etſi Iudaeos, 13. de iudaeis, & c. ſicut Iudæi, 9. eo. tit. ca. 3. qui ſyncera, 45. diſt. dummodo ſine contemtu Chriſtianæ religionis ritus ſeruos colant, nam ita facere prohibẽtur l. Iudaeos, quoſdam, 11. & l. die Sabbatho, 12. C. de iudaeis, l. Chriſtianis, 6. C. de paganis. Permiſſum fuerat Iudaeis, legibus Romanis, filios tantum ſuos circumcidere,* D *non alios, non ſuæ ſuperſtitionis: alioquin ſi feciſſent, pœna caſtrantis puniebantur l. circumcidere, 11. ad leg. Corn. de ſicar. in P. lib. 48. tit. 8. & perpetuo exilio cum bonorum proſcriptione l. Iudaei, 16. de iudaeis. C. Imponitur & eis alia pœna a canone, in ca. nulla 14. §. ſi qui 54. diſtin. Fuit permiſſum etiam aliquando ſub Clemẽte 4 5. Pontifice, Sarracenis, ſub legibus in Italia viuere a Carolo rege Hieroſolymorum fra-* E *tre Diui Ludouici, vt ſcribit Platina in vita eius Clementis.*

b *c. ſicut Iudæi 9. de Judeis, Theodoricus Rex Iudaeis, apud Caſſiodorum lib. 2. variarum, epiſto. 27. permittens reficere templum,* damus, *inquit,* ſi quidem permiſ-

ſum: ſed errantium votum laudabiliter A
improbamus, Religionem imperare nõ
poſſumus, quia nemo cogitur vt credat
inuitus. *Et rurſum apud eundem lib.* 10.
variarum, epiſtola. 26. *Theobaldus rex*
Iuſtiniano Imperatori ſcribens, cum diui-
nitas, *inquit*, patiatur multas religiones
eſſe: nos vnam non audemus impone-
re: retinemus enim legiſſe, voluntarie
ſacrificandum eſſe Domino, nõ cuiuſ-
quam cogentis imperio. *Et Tertullia-* B
nus, ad Scapulam, nõ eſt, *inquit*, religio-
nis, cogere religionem, quæ ſponte ſuſ-
cipi debet, non vi. *Conſentit Clemens Ro-*
manus in initio libri 9. *recognitionum ad*
Iacobum fratrem Domini. Et D. Bernar-
dus in Cantica, Sermone 66. fides, *inquit*,
ſuadenda, non imponenda. *De facto ta-*
men contigiſſe aliter aliquando legimus,
& principes coëgiſſe Iudæos commorantes
in regnis vel ditionibus ſuis, fidem & ba- C
ptiſmum ſuſcipere. Sicut Paulus Diaco-
nus lib. 23. *refert, quod Theſias Arabum*
dux Iudæos & Chriſtianos ad Menzeri-
ſandum, id eſt ad Characterem Mahu-
metis accipiendum, compulerit. Et Hera-
clius etiam Heracleia filius, Imperator,
Iudæos inuitos ad baptiſmum compulit,
vt in epitome vitarum Cæſarum poſt Au-
relium Victorem habetur in eius vita. Ex-
ſtat tamen Heraclii 2. *conſtitutio, libra* 1. D
iuris Orientalis, qua omnes Hebræos Hie-
roſolymis expulit, & cauit ne intra tertiũ
miliare accedere liceret. Exſtat & in eo-
dem lib. 1. *iuris Orientalis, alia conſtitu-*
tio Leonis Iconomachi Orientis Impera-
toris, qua anno ſexto Imperii, Hebræos
ac Montanos ad baptiſmum adegit. Siſe-
butus quoque Rex Hiſpaniarum, coëgit
Iudæos ad nonaginta millia, ad baptiſmum
venire, capit. de Iudæis, 45. *diſtinct. vel* E
regno ſuo excedere, idque regni ſui anno 4.
& Heraclii, 5. *vt ſcribunt Iſidorus in E-*
tymo. & Ado. Quod poſtea dicitur æmu-
latus Dagobertus Francorum Rex, vt ſcri-
bunt Vaſæus, & Paulus Æmilius, Am-

A *monius lib.* 4. *Hiſtoriæ Francicæ, c.* 22. *I*[illegible]
autem cum quadam cauſa factum: a[illegible]
triſque putatur fere eodem tempore. [illegible]
vt ſcribit Blondus lib. 9. *decadis* 1. *& Pau-*
lus Æmilius in 1. *quidam Aſt*[illegible]
prædixerat a circumciſis vaſtandum i[illegible]
perium. Sub annum quoque 1295. [illegible]
tertio Iudæi in tota Francia ſpoliati &[illegible]
acti ſunt, hancque expulſionem ipſi a[illegible]
lãt כָּלָה *quod ea cõtigerit* 55. *anno po*[illegible] *quin*[illegible]
B *mundi conditi millenarium, & aliqu*[illegible]
do vocant כָּלִי *kalo. quod anno* 136. *po*[illegible]
illam Philippi Auguſti exactionem, [illegible]
incurrit in annum 1190. *pulſi tunc Iud*[illegible]
migrarunt in Germaniam: vnde & I[illegible]
dæos Germanos eſſe de radice ſeu tru[illegible]
Francorum ſcribit Rabinus Elias in [illegible]
in radice כַּרְבַּץ *karbatz. Exſtat & alia no-*
uella 55. *Leonis Imperatoris Philo*[illegible]*phi,*
vt Iudæi ſecundum ritus Chriſtian[illegible]*mi*
C *viuant: per quam emendauit titulum Co-*
dicis Iuſtiniani, de Iudæis, & Nouellam,
Iuſtinia. 146. *fuerunt & iure ciuili ab*
Imperatoribus collegia Iudæorum appro-
bata, l. ſpadonem 13. §. *Iam autem, de ex-*
cuſatio. tutor. lib. 27. *P. tit.* 1 *interdum re-*
probata, vt neq; illis relinquere quippiam
permitteretur, vt in l. 1. *C. de Iudæis.*

c *in ca. de Iudæis,* 45. *diſt. vbi gloſſa explicat*
de coactione conditionali coactus, non ſi ab-
D *ſolute coacti eſſent: in quo vltimo caſu nul-*
la voluntas eſſet etiam dicenda coacta, ad-
de rationem can. 33. *ad fidem,* 23. *q.* 5.
Scribit Krantius lib. 5. *c.* 14. *Ratisbon*[illegible]*n-*
ſes Iudæos, inuitos baptizatos tandem I[illegible]
peratoris permiſſione ad Iudaiſmum re[illegible]
pſos. Cæterum ſi coactio illa non præce[illegible]*erit*
baptiſmum, impune ferre non debent, ſi a
fide apoſtatæ redeant ad vomitum Iudai-
ſmi, eaque de re pœna definita in Conc[illegible]
E *Toletano,* 4. *c.* 58. *& in can. pleriq;,* 94. [illegible]
conſecra. diſt. 4. *Facile enim ob perfidiam,*
niſi pœnis coërcerentur, ad vomitum rede-
unt. can. Iudæi. 93. *de conſecra. diſtin.* [illegible]
Sicut & Hungari a Chriſtiana fide de[illegible]
cientes, in paganiſmum epiſcopis & ſacer
dotes[illegible]

[illegible] *pœnis cogitis Chriſtia-* A
[illegible] inter compulſi ſunt ab An-
[illegible] Hungarorum, & Vela, eius
[illegible] Nauclerus, & Bonfinius
[illegible] ideſertores verita-
[illegible] ſidem pœnis redire compel-
[illegible] d multis rationibus comproba-
[illegible] diſplicet, 38. cum ſequentibus,
[illegible] 4.

[illegible] in ca. 11. diſt ar. 23. q. 8. c. in
[illegible], 13. de iudæis toto titulo de pa- B
[illegible] & ſacriſ. eorum. C.

[illegible] ca. nonnullis, de iudæis.

[illegible] 7. & c. 3. de iudæis, l. hac vali-
[illegible] 17. eo tit. de iudæis, C. licet tandem
[illegible], vt ibidem dicitur, antiquas, ſi ha-
[illegible], reficere.

[illegible] vni. de iudæis, lib. 5. Clementinarum
[illegible] ibi & Concilio Viennenſi interdici-
[illegible] publice inuocare nomen Machometi,
[illegible] peregrinationes ad ſepulcrum alicuius C
[illegible] ume ani, quem habuerint pro ſan-
[illegible] ere. Quocirca ſi Pagani vel Idolo-
latræ, voluerint habere ſimulacra, reti-
ciendi ſunt & puniendi morte. cano. non
[illegible] lum, 28. q. 1. maxime ſi Chriſtianos ad
infidelitatem prouocent, Deuteron. c. 13.
[illegible]. Satius & erit ſi principes huius mo-
[illegible] mines omnino tollant, nec permittant
[illegible] m hanc ſuperſtitionem, quæ nocet
[illegible] ica, & habet impios homines, iuxta D
[illegible] deſcribit Salomon, Sapientiæ 14.
[illegible] 7. ibi, infandorum cultura, &c.
[illegible] Conſtantius & alii Cæſares, claudi
[illegible] paganorum & tolli ſacrificia eo-
rum, [illegible] poſita proſcriptione bonorum &
[illegible] licio, aperientibus & ſacrificā-
[illegible] emo venerandi, 7. & ſeq. 8. & l.
[illegible] 2. d. paga & ſacrificiis eorum C. Ni-
[illegible] Calixtus lib. [illegible] c. 18. & 25. legitur in
[illegible] tit. 4. c. 4. & 10. Græca conſtitutio, E
[illegible] er per compendium transcripta in noue
[illegible] Codicibus Iuſtiniani, ſub titulo de
[illegible] in fine. per quam non licet paganis
[illegible] e [illegible] demum doctrinam, nec publi-
[illegible] illis annona: quare multo ma-

gis prohibentur docere & profiteri ſuam impietatem, & Chriſtiani, diſcere, culpa enim par eſt diſcere & docere prohibita. l. culpa, 8. de maleſi. & Mathemati. lib. 9. C. & 8. de templo Iudæorum Hieroſolymitano, Ruffinus ſcribit lib. 10. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, c. 38. & 39. quod Iudæi cum Iuliano apoſtata a fide, Imperatore, conati ſunt reædificare in odium Chriſtianorum, ſed terræ motu & igne ſuborto prohibitos.

h *ca. Apoſtolorum, 69. in Sexta Synodo, c. 11. & in ca. 13. nullus eorū, 28. q. 1. Quidam in medicis diſtinguūt, vt pharmaca quidem ſimplicia poſſunt a Iudæis emi, non mixta: & vt in caſu neceſſitatis, ſi alius medicus non ſit, vel ſi ſit, ſed non idoneus poſſit quis Iudæo vti vide Angelum (Iaſonem & ſummam Roſellam, in verbo* Iudæus: *conſortium etiam Iudæorum prohibetur in ca. 14. omnes, 28. q. 1. Exſtat & in cano. Apoſtolorum 70.* quod ſi quis Chriſtianus oleum ad ſacra gentilium aut in Synagogam Iudæorum in feſtis eorum detulerit, aut lucernas accenderit, a communione excludatur. *Oleo enim vtebantur etiam gentiles in templis ſuis, l. ſi ſponſus, 5. §. 12. de donatio. inter vir. & vxor.*

i *ca. 17. infideles, 22. q. 3. cano. ad menſam 11. quæſtio. tertia, olim porro licuit potius cum Ethnicis cibum capere, quam cum hæreticis & excommunicatis, quia ſperabatur de ſalute eorum, hodie nec cum illis licet: quia diſcretionem habent ciborum, dicto ca. 24. ad menſam, 11. q. 3. vbi ratio, niſi ſi quando quis mittatur Eccleſiaſtes ad infideles conuertendos, quia licebit de cibis illorum edere, dummodo contra prohibitionem canonum non edat c. quam ſit laudabile, de iudæis, & ibi gloſſa explicat.*

k *ca. non oportet, & ca. caue Chriſtiane, 15. & ca. 17. ſi quis iudaica, 28. q. 1. & ibi in contrahentes pœna, excommunicatio. Iure ciuili pœna adulterii, in l. ne quis Chriſtianam, 6. C. de iudæis, prohibetur & hæc coniūctio cum infideli in ſacra pagina, [illegible]. 6.*

Exod.34.2. Eſdre c.9.3. Regum 11. Actorum 13.1. ad Cor.6. Deut.3. verſ.21. & c.7. verſ.3. & c.24. verſ.1. Concilio Laodiceno.c.32. Concil. Chalcedonenſi c. 24 Carthaginenſi c.21. apud Tertullia.2. ad vxorem, apud Cypri.3. ad Quirinum, Diuum Auguſtinum lib.1. de adult. coniug. cum ſimilibus. Nec obeſt, quod Moyſes aliquando ſibi coniunxerit Æthiopiſſam, can. plerumq., 27 §. item obiicitur, 2. q.7. quia illud fuit in figura, quod Dominus aliquando copulaturus ſibi eſſet Eccleſiam ex gentibus, dicto ca. plerumq., §. his itaq. reſpondetur. Rurſum in Concilio Toletano 4. cap.61. vnde ſumtus can. 12. Sex malorum, 28. q.1. ſtatuitur ſic, quicumque ex his qui baptizati ſunt, amodo conſortia infidelium non vitauerint, & illi Chriſtianis donentur & illæ publicis ędibus deputentur. *Sic imponitur pœna corporalis coniugum cum infidelibus attentantibus verborum imponendorum, iuxta leges ciuiles, vt in ca. conſtituit, 17. q.4. c. in Archiepiſcopatu, de raptor. Alioquin Eccleſia non iudicat de infidelibus, quia extra Eccleſiam ſunt, c. gaudemus, de diuortiis, c. multi 2. q.1. Simplex etiam coitus cum Iudæo Chriſtiana, vel contra, ignis pœnam habuit Lutetiæ, in perſona cuiuſdam Olardi, qui ex Iudæa quam in domo tenuerat ſuſceperat plures liberos, Boerius deciſio. 316. num.3. Iulius Clarus, lib.5. ſententiarum iuris, §. fornicatio, num. 26. refert ſe vidiſſe damnatum Iudæum, qui Chriſtianam cognouerat pœna decennii ad triremes, & Oldradus conſilio vltimo ait, ſtatutum contra Iudæum, qui Chriſtianam etiam cognouiſſet, vt & abſcinderentur virilia, eaq. vidiſſe ante palatium affixa. Communis etiam doctorum opinio eſt, ob id Iudæum vel Chriſtianum non damnari ad mortem, ſed ad aliam pœnam, vt ſcribit Boerius dicta deciſ. 316. puta pecuniariam ſecundum Alciatum conſil.458. Alexand. conſilio 13. volumine 7.*

A l *cap. quanto, & cap. gaudemus, de [...] lib.4. tit. 19. vide can. non [...] m, & [...] ſic enim recedere, c.28. q.1. Sic [...] Iudæus infidelibus fiat Ch[...] remanente in infidelitate, [...] Iudæo abire debet, c. [...] iudæi, qui C[...] ſtianis mulieribus 28. q.1. ex Con[...] letano 4. c.62. & gloſſa videnda i[...] Iudæi, quæ multis modis diſtin[...]*

m *In Concilio Toleta.4. c.59. & ca. [...]* B *deorum filios, 28. q.1. vbi tamen g[...] non eſſe filios per vim baptizand[...] alioquin breui deſinerent eſſe Iudæi [...] rum eſſet dictum, quod vel quia I[...] na fiet. Adde ſuperioribus ſimilem [...] in §. fin. de conuerſ. infidelium, lib.5 [...]*

n *c. iudæi, 5. c. ad hæc, 8 vbi ratio, d[...]*

o *d. c. ad hæc. & c. etſi iudæos, 13. de i[...]*

p *vt in d. c. etſi iudæos, & c. poſtulaſti [...] iudæis c. cum ſit nimis abſurdum, 16 [...]* C *titu. cap. poſt miſerabilem, 2. & c [...] 18. de vſur. lib.5 tit.19. c.2. [...] 2. ſexti titu.8. Et eſt excommunicatio [...] indirectum, per quam excluduntur a [...] ſortio Chriſtianorum Iudæi. vt n[...] in Clem.1. de teſt. & in Clem. vnic. [...] iur. in c. iudæi ſint. de iudæis.*

q *Clemētina vnica. de iudæis, dicto c. ad [...] & ibi gloſſa ad verbū aſſidui. Ideo [...] agrorum eorum, poſſunt eſſe Chriſti[...]* D *2. de iudæis, permittiturq. illis liberta[...] ponendi pretium rebus ſuis, v[...] l p[...] eorum, in l. nemo externus, de iudæis.*

r *c.1. & final. de iudæis, can. mancipia, c[...] præſenti, 54 diſtinct. can. Iudæi, 7. q.4 [...] nic. C. ne Chriſtianum mancipium hære[...] cus vel paganus & c. habeat, & reſ[...] in c. conſuluit nos, 29. de appellat. non r[...] piēdas appellationes Regis Franciæ p[...] dæis interpoſitas, vt Chriſtiana man[...]* E *retinerent: quod eſſent contra canon[...] ſanctiones, quæ non obſtantibus appell[...] nibus eſſent ſeruandæ.*

s *l. iudæus, qui, 18. l. de iudæis. C. & [...] ſtat etiam alia ſimilis latiorque c[...] ua Græca, nunc ſcripta, incipiens, [...]*

us[...]

[illegible] umeſt [illegible] lib. 6. o. tit. A
[illegible]
[illegible] de raptorib.
[illegible] quartum. de iudæis.
[illegible] .1. de iudæis, eadem ra-
[illegible] Honorius & Theodoſius pro-
[illegible] in Iudæos quoſdam, 11. eo. tit.
[illegible], ne iudæi ſolemnes agerent feſti-
[illegible] ſanctæ crucis adſimula-
[illegible], in contemtum Chriſtianæ fi-
[illegible] mente exurebant. Quod fa-
[illegible] in memoriam minuendam cruci-
[illegible] unde quidam iudæi occaſionem irri-
[illegible] paſſionem & mortem Domini ſu-
[illegible].

CAPVT III.

[illegible] infidelium, quo tempore cum illis Chriſtiani erant.

S[illegible]do bellum in Sarracenos vel Iu-[illegible], vel Turcas, inſtituitur a Chriſtia-[illegible] ſunt cum illis omnia cuiuſ-[illegible] cõmercia, quibus illi iu-[illegible] Chriſtianos poſſent. *a* Qua-[illegible] bitum illis ſubminiſtrare arma, [illegible], naues, peritos arte na-[illegible] nautas & ſolemnis in eos, qui id [illegible], proferri excommunicatio man-[illegible] & qui capientibus ſerui adiudican-[illegible] *b* [illegible] tamen prohibet ad Turcas [illegible] Chriſtianos pretii ferendi cauſa [illegible] redemtionem captorum Chriſtiano-[illegible] *c*

SCHOLIA.

a *[illegible] præceptum, 12. de iudæis.*
b *[illegible] ad liberam terram [illegible], de iudæis. Quæ pœna renouata [illegible] additus in c. 1. de iudæis, in extrana-[illegible] cõmunibus. Additum enim, vt talia [illegible] inteſtabiles, incapaces ſucceſſio-[illegible] teſtamento vel ab inteſtato delatæ, ſint [illegible], incapaces publicorum officio-rum &c.*
c *[illegible] nobis, 40. de iudæis.*

CAPVT IIII.

Quæ maxime prohibeantur Iudæis & infidelibus dari.

A EPiſcopo, qui in ſucceſſione bonorum ſuorum, paganum prætulerit etiam cõſanguineum, viuens vel poſt mortem, anathema dicitur, & eius nomen nullo modo debet inter ſacerdotes recitari. *a* Prohibitum & concilio Toletano, officia publica

B Iudæis concedere, per quæ occaſio tribuatur Chriſtianis pœnas inferre: *b* de paganis idipſum definitum. *c* Proinde nec Iudæi contra Catholicum ſuæ ſuperſtitionis habent iudicem, ſed Catholicum, *d* qui & prohibet, ne vim Iudæi Chriſtianis inferant, eoſque punit: *e* quemadmodum & Chriſtianos ſi Iudæis paganisve admiſſis & quiete viuentibus, vim inferant, aut noceant. *f* Nulli enim Chriſtiano impune li-

C cet ſine iudicio terrenæ poteſtatis, eorum aliquem occidere vel vulnerare, vel eis pecunias auferre bonas conſuetudines, quas hactenus obſeruarint, auferre, vel iniuriam irrogare. *g* Non erit tamen accuſator vel teſtis legitimus contra Chriſtianum Iudæus aut paganus ſeu infidelis: *h* quamuis cõtra Iudæos admittatur Chriſtianus. *i* Poſſunt Iudæi compelli ad remittendas vſuras enormes Chriſtianis, per poteſtates &

D principes ſeculares, per ſubtractionem communionis & commerciorum Chriſtianorum, *k* poſſunt & cogi ad ſatisfactionem decimarum & oblationum Eccleſiaſticarum, quas Eccleſia a Chriſtianis percipiebat, dum domos & agros poſſiderent, quos ipſi poſſident. *l* Afferuntur & caſus in quibus Iudices Chriſtianorum, poſſint coercere Iudæos, potiſſimum contra fidem Chriſtianam quippiam perſuaden-

E tes. *m*

SCHOLIA.

a *c. ſi quis Epiſcopus, 5. de hæretic.*
b *In conſilio Toletano, 3. c. 14 refertur in ca. 14 nulla officia, 54. diſt. idem ſtatuitum a-lio conſ. 4. Toleta. c. 94 relato in ca. 31, eo-*

ſtituit, 17. q. 4. Ruſum in concil. Lateranenſi, ſub Innocentio 3. in c. cum ſit nimis abſurdum, 16. & a Gregorio 9. in c. ex ſpeciali, 8. de iudæis. Theodoſ. & Valentinia. CC. in l. hac valitura, 19. C. de iudæis, quo loci eis interdicuntur omnes adminiſtrationes, dignitates, defenſiones ciuitatis, honores patriæ, munera iudicandi, & ita corrigitur l. 3. §. fi. de decur. li. 50. P. tit. 2. dum permiſſu erat ex Seueri & Antonini placitis volentibus iudæis adipiſci honores.

c *c. cum ſit nimis & c. ex ſpeciali, de iudæis extat conſtitutio Græca idipſum ſtatuens in Nomocanone, tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 10.*

d *dicto c. ex ſpeciali, 18. de iudæis, l. ſi qua, 14. C. eo. tit. Sic Iudæus contra Chriſtianũ agens, fori Chriſtiani ſequitur iudicẽ, ſiue actor, ſiue reus ſit, vt notat ibidẽ Salycetus, vtiturq; Romanis legibus in cauſarum deciſione. l. iudæi communi Romano iure. 8. C. eo. tit. Poſſent tamen Archiſynagogi inter iudæos iudicare, ſed non tanquam iudices, ſed tanquam arbitri & compromiſſarii, vt habetur in lib. 2. C. Theodoſian. ti. 1. l. 10. Sunt ita laici iudices Chriſtiani iudices Iudæorum, exceptis quibuſdam caſibus, in quibus efficiuntur fori Eccleſiaſtici. vide gloſſ. ad Clementinam 1. ad verbum principum, de teſtib. Anchara. conſ. 45. interpretes ad c. quod ſuper his, de voto maxime Innocentium & Iohannem Andream, & rurſum gloſſam ad Clemen. vnicam, ad verbum, cenſuram, & in §. fi. ad verbum* Hæreticum, *de vſuris, de his caſibus Gregorius 13. Summus Pontif. edidit cõſtitutionem, Anno Dom. 1581. quæ incipit antiqua Iudæorum improbitas, &c.*

e *c. poſtulaſti, 14. de iudæis. l. nullus, 13. eo. tit. C. l. 4. de raptorib. lib. 5. tit. 17.*

f *d. l. nullus eod. tit. de iudæis. C.*

g *c. ſicut Iudæi, 9. de iudæis.*

h *ca. non poteſt, 24. & ſequenti, pagani, 2. q. 7. ca. ipſa pietas. 23. q. 4.*

i *non obſtantibus priuilegiis contrariis, Iudæis a principibus ſecularib. cõceſſis, Clem. 1. de teſtibus c. Iudæi ſiue Sarraceni, 21. de*

A *teſtibus, lib. 1. tit. 2[illegible]. vbi [illegible] quia [illegible] Chriſtianis ſubiicere oporteat, [illegible] pro ſola humanitate foueri*

k *c. poſt miſerabilem, 12. & c. quanto, [illegible] vſur. Clem. vni. §. fi. eo. tit. de vſur.*

l *d. c. quanto, de vſur. c. de terris, 16. de decimis. decimæ quippe reales ſunt, quæ [illegible] onus coniunctum tranſeunt cum re [illegible] poſſeſſores. c. cum non ſit, 33. de de[illegible] ex literis, de pignorib. Sicuti & in [illegible]*

B *pagani, tenentur ſoluere canonem a [illegible] cipe impoſitum annuum, l. Iudæos [illegible] primates, 17. de iudæis.*

m *vide gloſſam ad Clem. vnicam, ad [illegible] hæreticum, de vſuris. Hoſt. & ali[illegible] quod ſuper his, de voto, vbi & po[illegible] caſus, in quibus coërcentur Iudæi ſiue Sarraceni, de iudæis.*

CAPVT V.

C *Quare tolerentur Iudæi & infideles inter Chriſtianos.*

POſſunt eſſe rationes, cur Iudæi per[illegible] tãtur a viuere inter Chriſtianos: pri[illegible] vt conſtet hæreticis & ethnicis l[illegible] fidem Chriſtianam, non humana inu[illegible] ſed ex diuina auctoritate natam, [illegible] confictam, dum hoſtes fidei ſacra[illegible] pturam etiam inter ſe approbant & [illegible] tiquitatem diuinam aſſerunt. Sub[illegible]

D runtur Iudæi, ne Chriſtiani ipſi, qui n[illegible] ſunt, futuriq; ſunt, & pagani, con[illegible] putent, quæ nouum teſtamentum [illegible] literæ & Eccleſia Catholica de D[illegible] noſtro IESV CHRISTO tradunt: c[illegible] teſtimoniũ adhuc hoſtes fidei Iudęi v[illegible] diſperſi ſuperſint, donec colligantur, [illegible] iudiciũ poſtremũ diſperſiones Iſrael. Penultimo facit ſpes, qua putamus tand[illegible] conuertendos Chriſtianorum exe[illegible]

E ideo eos patiatur Eccleſia. Et pro[illegible] iam omnibus modis inuitantur ad [illegible] endã fidem, vt ſi ſerui ſint, libertas et[illegible] uitis dominis Iudæis concedend[illegible] iã liberi ſint, cõ[illegible] ſeruentur in poſſe[illegible] nis, vt & Sarraceni: e iudigniq; Chriſtiani

[illegible] habeant ad p[illegible]nda be- A
[illegible] dPo-
[illegible], vt Chriſtianis ubii-
[illegible]

Scholia.

a [illegible]ntur tolerari, permitti, non au-
[illegible]ri, c. conſuluit. 7. de Iudeis, ex
[illegible]te Chriſtianorum, ca. Iudæi 21.
[illegible]us, [illegible]ra rationes ſequentes gloſſ. in
[illegible] 1. ad verbum principum, de teſti- B
[illegible]ert aliam, tolerari a principibus ſe-
[illegible]us, propter magnum lucrum, quod
[illegible]on equuntur, vſus adiecit aliam,
[illegible] a merito Chriſtiani prohibentur
[illegible] is exigendis, mali Chriſtiani per
[illegible]nta Iudæorum vſuras exigunt
[illegible]s: ſed vt hoc in fraude legis diuinæ
[illegible] & damnabile & acerrime vindi-
[illegible].

b [illegible]. de Iudæis. C

c [illegible] 5 de Iudæis. extrauag. 2. de Iudæis,
[illegible]

d c. [illegible]tis.

e [illegible] impleretur [illegible]od de illis prædictum, re-
linquetur vobis domus veſtra deſerta,
[illegible] Iſaiæ, cap. 1. & D. Matth. cap. 23.
[illegible] ſubiiciendũ illum populum
[illegible]ano in figura natiuitatis Ia-
[illegible]u, Geneſ. 25. ibi duo populi, &
[illegible] cabo non populũ meum, &c. D
[illegible] tamen ſalus, nempe natus Do-
[illegible]er Ieſus Chriſtus, diui Iohannis
[illegible] cap. 4. ad Romanos c. 9. Et vt
[illegible]ecipue ſaluaret, miſſus Chriſtus,
[illegible] cap. 5. & ad Iudæos miſſi pri-
[illegible] Apoſtoli, D. Matthæi, cap. 10.
[illegible] nec Chriſtum nec diſcipulos eius
[illegible] audire, D. Matthæi. c. 12. Id-
[illegible] & hi ad gentes. Et prædixit di-
[illegible] in pertinacia Chriſtus, eii- E
[illegible] Iudæi, & admitte das gen-
[illegible] vineæ, D. Matthæi ca. 27.
[illegible] Eccl[illegible]ia ſemel in anno in officio dies
[illegible] nes pro Iudæis & Paganis,
[illegible] tempore repreſentatur efficacia

A pa[illegible]nis Dominicæ, per quam futurũ eſt, vt dominus qui fuit crucifixus trahat aliquando omnia ad ſeipſum. Quia tamen hoc impleri non debet, niſi in fine ſeculi, non addit Eccleſia in fine orationis pro illis, Amen, Apoſtolo teſtante ad Romanos, 11. quod quando plenitudo gentiũ introierit, omnis Iſrael ſaluus fiet, vide Guilielmum Durandum. libr. 5. libri rationalis diuinorum officiorum. c. 77. nu. 15.

B

DE HÆRETICIS.

a TITVLVS VI.

a *Agitur de hæreticis, libr. 5 decretalium. tit. 7. in Sext. libr 5. tit 2. in Clem. lib 5. tit 3 lib. 5. Extrauag. communium, & Ioannis 22. libr. 1. C. tit. de hæreticis & Manichæis & Sarracenis, de interdictis collegiis hæreticorum. Nouella 132. vide & de Samaritanis Nouellã 129. & 144. vt non liberentur curiali fortuna Iudæi, aut Samaritani, aut hæretici occaſione eorum religionis, &c. Nouella. 45.* C

Capvt I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid hæreticus ſit.*

Hæreſis, ex qua hæreticus, Græce ab electione dicitur, quod quiſque eam ſibi deligat diſciplinam, quã ſibi veriorem putat. *b* In ſpecie tamen & in iure Pontificio, hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatuſque in cauſa, falſas & nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur, pertinax autem is, qui huius generis hominibus credit, eſt homo imagine quadam veritatis ac pietatis illuſus. *c* Sic hæretici ab errantibus diſtinguũtur. Quare, qui ſententiã ſuam quamuis falſam atque peruerſam, nulla pertinacia nimoſitate defendũt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumtionis pepererunt, ſed a ſeductis, & in errore lapſis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi. *d*

Inter hæreſim & ſchiſma hoc intereſſe A dicitur, quod hæreſis peruerſum dogma habeat: Schiſma propter epiſcopalem diſſenſionem, pariter ab Eccleſia ſeparat, *e*

SCHOLIA.

a *cap.1.de heret.lib.5.titu.7.heretici cum a fide catholica deſciuerint, perfectionē ſpiritus quam acceperant, amiſerunt. ca. heretici. 10.& ſequen.24.quæ.1.poteſtatem tamen ſacramentalē non amittūt, quamuis interdicatur vſus, & peccent ea vtentes,* B *amittunt autem iuriſdictionalē. can. Nouatianus 7.q.1.vide diuū Thomam. 22. queſt.39.*

b *Diuus Hieronymus in epiſtolam ad Galatas, ca.5.& in can.27 hereſis, 24.queſt.3. αἱρεῖσθαι eſt anteponere, adherere alicui ſententia, opinari fortiter, ſectam aliquā conſectari, unde αἵρεσις, ſecta, opinio de aliquo dogmate, ſic αἱρετικὸς. plures fuiſſe legun-* C *tur medicorum & philoſophorum, ſectas, vt Academicam, Peripateticam, Stoicam Epicuream, & ſimiles, & apud Galenum. libr.1.ad Glaucum hereſis dicitur, ſeu ſecta methodicorum, epiriticorum, dogmaticorum, vulgaris eſt formula loquendi apud Ciceronem, eſſe in ea hereſi pro ſententia firma. Et ſcriptores Eccleſiaſtici hereſim dicunt, dogma, non conſonum orthoxæ fidei, hinc & αἱρεσιάρχης vel αἱρεσιάρχης,* D *hereſiarcha, hereſis auctor, & præcipuus cultor.*

c *Sunt verba D. Auguſtini, in libro, de vtilitate credendi c.1.relecta.in c.8. hereticus eſt, 24.q.2.addidi autem verbum pertinax ob ea quæ ſequuntur.*

d *Verba ſunt diui Auguſtini, ſumta ex eius epiſtola 162. Gloria & Eleuſio & alijs ſcripta, relata in ca. 29. dixit Apoſtolus,* E *24.quæ.3. Quare tria requiruntur, antequā quis puniatur vt hereticus primum, quod falſum dogma tueatur. & ita erret in articulis fidei, & contra Eccleſie decreta.ca.ad abolendam, de hereticis 2. quod ſcienter erret, & ita peruerſe ſit volunta-tis. 3. quod pertinaciter defendat, non corrigi paratus, nam qui paratus eſt corrigi, nō eſt dicendus hereticus, ... Auguſtinus.lib.18.de ciuita. Dei, ... & ... in.31.qui in E... ca. ſch... & ca.14.hæc eſt fides 24.que.1. ... mus, in verbo pertinaciter ... de ... Trinit. Neque poteſt de here... ſecundum Iaſ.ad Rubr.de ſumma Tr... C. Requiritur etiam antequam d... poſſit hereticus, vt ſit baptizatus ... Iudæi, Pagani, alieni a fide, non ſunt ... tici. Dubius autem in fide, dicetur ... lis & hereticus, in ca. 1. de heret. qua... in tali dubitatione habuit firmitatem a... mi, & pertinaciam, propter quam per... rauit in illa dubitatione non aliter, v... tat Ioan. Andr. ad d. c. de heret. que... ſequuntur. Sic intelligenda verba ... tiani, Valentin. & Theodoſii CCC ... §.fin.de hereticis. C. dum ſic ait, ...* corum vocabulo contineri & ... uerſus eos ſanctionibus ſuccu... bere, qui vel leui argumento a iu... catholicæ religionis & tramite, de... fuerint deuiare. *Et apud Tertul. de præſcript. heret. heretici, a pertinaci ſp... opinione ſingulari ſeparata ab o... fide, dicuntur, & proinde habent ap... tione ab auctore ſuo, vt Manichei a M... ne, Euthiciani, ab Eutiche, ita Dona... & alii: cum tamen orthodoxi, vna ... latione vnius Eccleſiæ nominentur ... ſtiani Sic. In ſumma, vt ait Iuſtinian... 1. N... ... 9.* ſacram commu... in Catholica Eccleſia non perci... a Deo am... ... erdotibu... *... cos nuncupatos.*

e *verba ſunt D. Hieronymi ad Titum ... dum ea placat illis verba,* hæreticum ... minem, *& c. vel ita in can.26 ... ſim, 24.q.3. Omnis hereticus ... amen ... maticus: ſed non omnis ... maticu... ticus: Schiſma eſt idem quod ... ... cia diſceſſio ab vnitate & vniuerſ... des, can.34. Schiſma 24.q.1.*

C...

CAPVT. II.

S[illegible] Hæreticorum.

H[illegible] qui bu[illegible]cunque no-
[illegible]s centeantur, facies quidē di-
[illegible] caudas adinuicē colligatas ha-
[illegible] a de vanitate conueniunt in id-
[illegible] multiplex hæreſis, *b* quemadmo-
[illegible] di a ſcopo multiplex via: vna au-
[illegible]s. *c* Nomina multa hæreſium &
[illegible]orum quorū quidam ex nomine B
[illegible] m hæreſes appellantur: quidam ex
[illegible] quas eligēdo inſtituerunt, vt liquet
[illegible] ceſibus in iure copioſe enumeratis.
[illegible] numeramus quodāmodo inter hę-
[illegible], deſertores fidei, qui apoſtatæ a fi-
[illegible] *d* qui vel ex fide ad ritus Iudæorum
[illegible] ferunt, *e* vel ſanctum baptiſma hæ-
[illegible] perſtitione profanarunt, *f* vel in
[illegible] mum deſciuerunt, *g* qui per ſorti-
[illegible] conſilia, iniuriā Sacramento ba-
[illegible]s faciunt ſe rebaptizantes ſanitatis C
[illegible] *h* [illegible] & quædam alia ſortilegia &
[illegible], quæ etiam continent hære-
in ma[illegible], quare & cognitionis In-
quiſitorum hæreticæ priuatis cenſetur. *i*

SCHOLIA.

[illegible] *c. excōmunicamus, 13. & c. pen. de heret.*
[illegible] *orro multiplices cœperunt maxime oriri*
[illegible]reſes tempore perſecutionum, quando
[illegible] ops ad conſilia non potuerūt in vnum D
[illegible]uenire. c. canones. 15. diſt.
c *[illegible]untur plura nomina hæreticorum, &*
[illegible]s eorum. in c. 39. quidam autem 24.
[illegible] apud Philaſtrium, libr. de hæreſib. &
[illegible]ud Auguſt. lib. de hæretic. in l. Arriani
& Macedoniani & toto tit. de heret. C. §.
[illegible]aros, de ſtatutis & conſuetudine in v-
[illegible]bus feudorum. Nou. 109. in prin. ca. ex-
[illegible]mmunicamus, 15. de hær. & alibi. E
[illegible]e apoſtat. C. dicuntur præuaricatores
[illegible]n can. 24. non poteſt. 2. q. 7.
[illegible] b[illegible]bentur etiam inter hæreticos. in c.
[illegible]a Chriſtianos, 13. de hæretic.
[illegible] xi ur, l. 3. C. de Apoſtat. & in l. fi. C.
[illegible] ca. 4. de Apoſtatis.

A g *Vt Iulianus Imperator, can. 94. Iulianus 11, q. 3. eius generis apoſtaſia cenſentur, qui ſtultibus ethnicorum credunt obſeruationibus, auguriis, calculis, ſortilegiis, ſomniis, can. non obſeruetis 26. & ca. non licet, 26. quæ. 7. qui negat etiam Chriſtum, ponitur inter hæreticos, can. apoſtol, 6[illegible]. declaratur in ca. exiſtimant, 11. q. 3. niſi ſuppliciis victus, ore quidem neget, corde vero credat, prout explicatur in can. poteſt fieri, de pœniten. diſt. 1. vide can. non ſolum 11. q. 3,*
h *c. 4. de Apoſtat.*
i *c. accuſatus 8. §. ſane. de hær. in Sext. vbi gl. notat huiuſmodi damnationes & ſortilegia, quæ idolatriam contineant, veluti circa aras idolorum nepharias preces fundere. ſacrilegia eis offerre, dæmones cōſulere, & eorum reſponſa recipere. can, hi qui, 26. q. 2. can. igitur 29. q. 4. ſociare ſibi ad ſortes exercendas hæreticos, vel ſortilegia exercere cum abuſu corporis & ſanguinis dominici, vel ideo puerum rebaptizare, idem puto ſi aliis ſacramentis ad idem quis abutitur.*

CAP. III.

Hæreticorum diſtinctio ratione pœnæ.

HÆreticorū, quod pertinet ad pœnam, duæ ſpecies potiſſimum conſiderantur: vna eorum, qui ſuſpecti vel accuſati de hæreſi, hæreſim abiurarunt, alia, eorū qui grauius puniuntur, qui relapſi dicuntur, poſt abiurationem in aliam hæreſim incidentes, *a* vel poſt abiurationem hæreticos receptantes, viſitantes, ſociātes, vel eis fauentes, *b* etiam ſine adoratione, vt loquebantur hæretici. *c*

SCHOLIA.

a *Explicat ca. accuſatus. 8. in princ. & §. 1. de heret. in Sex. Et hoc verum, ſi quis antea generaliter abiurauerit hæreſin: alioquin enim, ſi ſpecialiter aliquam ſpeciem abiurauerit, & in aliā poſtea lapſus fuerit, non dicitur relapſus, vt ibidē glo. notat. ad verbū* ſimpliciter. *Eſt tamē cōſuetudo, vt ſuſpectus de vno artic. cogatur generaliter omnem hæreſim abiurare, quia hæreſis ha-*

beni caudas alligatas, cap. excommunica- A
mus, in 1. & 2. ſic incipiente, de hæret.

b *dict. c. accuſatus. §. ille quoque de hæret. in Sext.*

c *Sic ſequitur d. §. ille quoque, de adoratione hæreticorum. modus adorationis erat more hæreticorũ, dum qui volebãt in numerum eorum tranſire, genibus flexis corã hæreſiarcha petebant hæreticari, & his Hæreſiarcha abnuens imponebat capitibus manum vel volumen Euangelii. Sic enim fa-* B *ctum fuiſſe temporibus hæreticorum Albigenſium, Inquiſitionibus & auditionibus teſtium ſolemnibus didici, quorũ monumenta mihi aliquando data fuerunt eius temporis a reuerendo patre fratre Spiritu Rotero Inquiſitore hæreticæ prauitatis Tholoſæ, cui per aliquot annos dum iuuenis eſſem a conſiliis Iudiciorum eius fui.*

CAPVT IIII.

Ex quo quis dicatur hæreticus.

HÆreticus in ſumma dicetur, qui committit contra articulos fidei, & contra ea, quę ab Eccleſia determinata ſunt, *a* qui-ve aliorum errores defendit, *b* vel credit, *c* ſuſpectus vero de hæreſi, *d* vocatus ab inquiſitoribus, vt de fide reſpõdeat, excommunicationis vinculo innodatus, pro eo, quod reſpondere ſubterfugit, aut contu- D maciter ſe abſentat, ſi eam excommunicationem animo contumaci per annum ſuſtineat, ex tunc velut hæreticus cõdemnari poteſt. *e* Quemadmodum & is, qui impedit Epiſcopum & Inquiſitorem, ſi ob id excommunicatus per annum in excõmunicatione perſeueret. *f*

SCHOLIA.

a *d. c. accepimus. §. 1. de hæret. in Sext. capit. cum Chriſtus 7. eod. tit. diui Matthæi cap.* E *19.* ſi non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus.

b *can. qui aliorum 24. q. 3.*

c *c. pen. § fi. de hæret. At non reputantur hæretici, qui metu mortis vel tormentorum Chriſtum ore tantum non cor[de] ... quamuis mortaliter pe[ccent] ... C... conſil. 4. de hæret. ſ... ent ... reconciliari Eccleſiæ per E[piſ]c[opum] ... Clarus lib. 5. ſenten[ti]arum, ... vide glo. finalem ad canon[e]m ex ... 84. iuncto textu 11. qu. 3. cano. A[poſtolo]rum 61.*

d *quia hæreticorum factiones & d... dum incipiũt, clam ſerpunt & e... ctantur, vt liquet l. conuenticulam, ... Epiſcop. & Cler. Quare quamuis re... generali, in criminibus accuſandis ... tiones debeant eſſe luce meridiana ... res l. fi. C. de proba. in crimine tamen ... ſeos. ſuſpicione leuiore cum argum... ceditur. l. 2. C. de hæretic. & Hippo... Marſiliis in practica criminali. §... genter. nu. 92. ait, quod is apud q... hæreticorum reperiuntur, præſumi... reticus. Idipſum ait Felinus ad cap ... Epiſcop. de hæret. veruntamen cum ... dicio & præſumtione concurrere d... tradit alias grauiſſimas coniectur... quod permiſſum ſit interdum, ad ... das hæreſes & malas doctrinas, l... bros, improbata alioquin lectione, in... legimus 38. diſtinct. Et ego certe etiam ... tanto crimine quo inficies poſſet bona ... pii viri, exiſtimarem potius deſidera... miores & apertiores probationes ad ... cionem iudiciorum hæreſeos. Vidi en... praxi malitias ſæpe & impoſturas ... num, dum prætextu leuis ſuſpici... dam voluerunt ſe vindicare de ... Sicque rectius Hoſtienſis in ſumma ... reticis. §. qualiter deprehenditur, ver... go, ait neminem ſuſpicione vel præ... ne etiam probabili de hæreſi damn... bere. Siquis tamen fama vulgari ... habeatur de hæreſi, poterit procedi ... quiſitionem, vt in aliis criminibus, ... ſententiã Angeli. in tractatu crim... §. fama publica. num. 1. 2. 3. textus e... preſſus. ca. 1. §. ſunt huiuſmodi, de ce... in Sext.*

c[ap].

[illegible] *ia*, 17. *de hæret. in Sex.* [illegible] *nota glosſ. debet poni in ſen-* [illegible] *communicationis, quod pro fide* [illegible] *contumax fit.* [illegible] *ſionis*, 18. §. *fin. de hæretic.* [illegible]

C A P V T V.

[illegible] *gerere debeant, ne hæretici* [illegible] *& de iudicibus hæretico-rum.*

[illegible] & ſolicitudo inquirendi in hære-[illegible], eoſque tollendi, iure ordinario [illegible] a eſt Epiſcopis ſingulis per ſuas [illegible], *a* quod ſi quis in eo negligens & [illegible] as inueniatur, ab epiſcopi officio [illegible] & in locum eius alter ſubſtitui de-[illegible] eus, qui velit & poſſit hæreticam [illegible] ere prauitatem. *b* Sunt & alicubi [illegible] iudices, cum epiſcopis poſiti [illegible] e ſedis apoſtolicæ, dicti inquiſi [illegible] hæreticæ prauitatis, *c* qui cum illis [illegible] eticos procedunt, vel con-[illegible] formulam a iure illis [illegible] tam. *d* Subſunt & exemti, epiſcopis [illegible] hoc crimine, tanquam a ſede apoſtoli-[illegible] tis. *e* Præterquã ſi reus hæreſeos [illegible] epiſcopus: quia cognitio eius ad [illegible] pam pertinet. *f* Procedunt & in [illegible] ne prædicti, nõ obſtante appel-[illegible] quæ nõ admittitur. *g* Prohibitum [illegible], dominis & poteſtatibus & prin [illegible] cularibus, officialibuſq; eorum, [illegible] me cognoſcere, cum ſit mere [illegible] ũ, aut iudicare, aut captos pro [illegible] ne abſque dictorum epiſco-[illegible] inquiſitorum, aut ſaltem ſine [illegible] indem auctoritate, vel licentia [illegible] perare, vel ſententiam illorum [illegible] quinimo in omnibus eis faue-[illegible] poteſtati ſeculari eſſe debent, [illegible] as illorum exſequi. *i* Atq; ſtatu-[illegible] s, caſtri, villæ vel alterius loci, [illegible] um inquiſitionis hæreti-[illegible] recte vel indirecte, ne in eo [illegible] r, impediti contigerit, vel re-

A tardari, nullius declaramus firmitatis. *k* Quare monendi, *l* & ſi neceſſe fuerit per cenſurã eccleſiaſticã compellendi, qui in ſecularibus ſunt conſtituti poteſtatib. quibuſcunq; fungãtur officiis, vt queadmodum haberi & exiſtimari volunt fideles, ita pro defenſione fidei præſtent publice iuramentũ, quod de terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis, vniuerſos hæreticos ab Eccleſia denotatos, bona fide pro viribus extermi-

B nare ſtudebunt. Quod ſi dominus temporalis monitus & requiſitus ab Eccleſia, terram ſuam ab hæretica neglexerit purgare fœditate, per metropolitanos & cæteros comprouinciales epiſcopos excommunicationis vinculo moderari debet, & ſi ſatiſfacere intra annum cõtemſerit, *l* ſignificari debet Summo Pontifici, vt ex tunc ipſe vaſallos ab eius fidelitate denũtiet eſſe abſolutos, *m* & terrã exponat catholicis oc-

C cupandã, *n* qui eam exterminatis hæreticis, abſque vlla contradictione poſſideant, & in fidei puritate conſeruent, ſaluo iure domini principalis: dummodo ſuper hoc ipſe nullum præſtet obſtaculum, nec aliquod impedimentũ opponat. Eadem nihilominus lege ſeruata circa eos, qui non habent dominos principales.

S C H O L I A.

D a *c. excommunic.* 13. §. *adiicimus, de hæret.*

b *d. c. excommunicamus*, §. *fi. de hær.*

c *Inquiſitores generales hæreticæ prauitatis ſunt perpetui, ideo ad certam prouinciam vel generaliter deputati, non amittunt officium, morte Summi Pontificis delegantis, ſed poſt eius mortem perſeuerant c. ne alicui dubitationem*, 10. *de hær. in Sex. Quale officium huius inquiſitoris eſſe debeat, quando coniunctim aut diſiunctim*

E *procedere debeat cum epiſcopis, & quib. præſint. & de aliis eius numeris, proponitur. in c. cũ officiũ* 11. *de hær. in Sex. & a Bonifacio in c. vt commiſſa* 12. *& in c. per hoc* 17. *eo. ti. de hær. in Sex.* [illegible] *& docetur horum inquiſitorum delegationem no de-*

Kk

rogare poteſtati iudicum Eccleſiaſtico- A
rum, ordinariorum. Inquiſitorum crean-
dorum & amouendorum poteſtatem, de-
dit priori prouinciali prædicatorum ordi-
nis in Lombardia Inno. 4. conſtitutione 9.
anno ſui pontificatus 11. 4. Cal. Iunii Aſi-
ſii. vt habetur in Bullario collecto per Che-
rubinum de Nerua. hodie tamē vt ibi an-
notat cōſtitutio marginalis, nemo ſolet in-
quiſitores eligere vel deponere inconſulto
ſenatu generali inquiſitionis Romanæ. B

d *d.c. per hoc 17. de hær. in Sex. & in Cler. 1.*
§. propter quod, eo. tit. in Clem. vbi & de
formula procedendi & de poteſtate circa
carceres & carceratos inquiſitorum, & in
clem. 2. eiuſ. tit. de inquiſitorum ætate, cō-
cuſſionibus, abuſu & officialibus eorum.

e *c. ad abolendam, 9. in fine, de hær.*

f *cap. inquiſitionis. de hæretic.*

g *c. vt inquiſitionis, 8. §. vtq; de hæreſi, de hæ-*
retic. In Sex. In Gallia tamen ab illis pro- C
uocatur ad Curiam ſupremam per viā ab-
uſus ſi dicatur contra ſacras conſtitutiones
& iura Pontificia, vel conſtitutiones regi-
as, a iudice epiſcopo, vel inquiſitore, vel eo-
rum officialib. fuiſſe proceſſum vel iudica-
tum. Princeps enim Galliæ, vt quilibet ali-
us, debet curare, ne ſub prætextu religionis
vel opprimantur innocentes, vel violentur
iura pontificia.

h *d.c. ad abolendam, de hæretic.* D

i *quod plene ſtatuitur in c. vt inquiſitionis,*
18. de hæret. in Sex. Quamuis autem hoc
ibi crimen eccleſiaſticum dicatur, & iure
ordinario inhibitum ſit ſecularib. nihilo-
minus tamē alicubi ex delegatione vel pri-
uilegio Summi Pontificis, iudices ſeculares
habent eius criminis notionem, taleq; po-
teſtatē habere præpoſitum pariſienſem tra-
dit Milleus, quem refert Iulius Clarus, lib.
5. ſententiarum iuris, § hæreſis n. 4. vbi & E
addit cōmuni iure contrarium eſſe, & pra-
xi tamen eſſe ſeruatam, vt cognitio pertineat ad
Iudicem laicum cum ei ab eccleſiaſtico hæ-
retici [illegible] *puniendi. Sed & ait nu. 5.*
poſſe ſeculari iudice facere detineri ſuſpe-

A *ctos de hæreſi, & eos tradere iudici E[...]*
ſiaſtico.

k *c. ſtatutum, 9. de hæretic. in Sex.*

l *quæ ſequuntur, ſumta ſunt ex ca. ex[...]*
nicamus, 13. §. moneātur, de hære[...]
c. ad aboledā, 9. § f. eo ti. apud G[...]
Monētur ita principes & ex[...]
hæreticos in can. nō inuenitur, 4[...]
ſicut excellentiā, 48. in fine, 23. q. 4. [...]
ſententiā excōmunicationis cōpel[...]
B *c. vergētis. 9. de hæret. Iuramentum [...]*
lud contra hæreticos a ſubditis & [...]
exigit Fridericus Imperator, in §. [...]
mus, de ſtatut. & cōſuet. in vſib. feu[...]
ſtatuimus, de epiſcopa. audien. C.

m *d.c. excommunicamus. & ca. ſi de hæ[...]*
venerabilē, de ele. quādo videlice[t] p[...]
manifeſte lapſus est in hæreſin. nam [...]
reconciliatione facta eius cum Ecc[...]
lioquin contra cēſentur fidelitates e[...]
C *minia ademta, nonnminus quam [...]*
tentiā vaſalli fuiſſent ab eius fide[...]
ſoluti. ar. c. de illa, de diuertiis, & [...]
uit Hoſtienſis. in d.c. ſi. & ibi Panor[...]
niſi abſolutio a fidelitate fuiſſet [...]
pus, & ſub conditione, puta quand[...]
cipes hæreticos ſuſtinerēt, vel quādiu [...]
rore eſſent, tādiu abſolui a fidelitate eor[...]
ſubditos, vt in c. pe. & fi. 5. q. 6. Sic in §. [...]
tit. hic finitur lex li. 2. feudorum ti. 28 [...]
D *bertus & Girardus dicunt, quod va[...]*
dominum excommunicatum vel h[...]
tum a Rege, non tenetur adiuuare [...]
ſeruire, & interim ſit ſolutus ab eius [...]
mento fidelitatis, niſi ab Eccleſia vel Rege
fuerit reſtitutus.

n *vltra prædicta iura eadem repetun[t]ur [...]*
conſtitutione Friderici Imperator[...]
tutis & conſuetudine §. ſi vero dom[...]
poralis, in vſib. feud. tranſ. in aut[...]
E *ro dominus temporalis, de hæret. [...]*
No. Iuſt. 110. de priuilegii dot[...] hæ[...]
mulierib. non præſtan. & quod [...]
ſtinius ſtatuerūt, ne hæretici cum [...]
ticiparent militia l probat[...] 9. [...]
offi. li. 12. C. ti. 60. Tollitur pri[...]
d[...]

[illegible] ano principi, quãdo A *[illegible] ps hæreticus factus eſt, [illegible] reſipiſcere vult, vel ſub ſe [illegible] icos viuere ſubditos. factus ita [illegible]. Quare ante moneri deba[illegible], excomunicamus, moneantur, [illegible] dehinc excommunicari: nec ex[illegible] icatio etiam valeret, niſi præce[illegible] one cap. ſacro approbante con[illegible] 48. de ſentent. excomm. lib. 3. tit. 38. [illegible] m poſt excommunicationem ſui* B *[illegible] principum contumaciam, non ſatis[illegible] ds per annum, antequam terra illo[illegible] occupantibus exponatur: dehinc, oc[illegible] ionem non quibuſcunque permittit, [illegible] tantum, qui occupatam ab hæreſi[illegible] purgent. Refert Guichard. libr. 11. [illegible] iarum ſui temporis, Iulium ſecun[illegible], Summum Pontificem Senenſem, e[illegible] in Ludouicum 12. Regem Galliæ [illegible] nunciaſſe, quo eum & quotquot illi ſtu-* C *[illegible] bus & ſchiſmaticorum & hæ[illegible] orum pœnis ſubiiciebat, facta cuique [illegible] fortunas, regna reſque illorum [illegible] ds, ex quo ſequuta fuerit regni [illegible] occupatio. vide Iohannem Tilli[illegible] Chronicis Galliarum, & Paulum [illegible] 4. Pius 5. quoque regnum An[illegible] rip it, prædæque expoſuit ob hære[illegible] anno Domini 1569. Cuius ſententiam [illegible] ea anno ſequente 1570. in feſto corpo-* D *[illegible] Domini Ioannes Felttinus nobilis, Lon[illegible] d fores Epiſcopi publice iuxta ſum[illegible] m templum affixit: qui poſtea captus, [illegible] tus, in crate intectus, ſuſpenſus fu[illegible] neque ei ſeminino exſecto, multa de[illegible] rmenta expertus, vt ſcribit Sande[illegible] libro de viſibili monarchia. Valde cer[illegible] e metuenda hæc regnorum cenſura, & in [illegible] ranissima, & vt, quod ſentio, dicam,* E *[illegible] dicabiles præcedere debeant hæreſes, [illegible] a cauſa, quæ non ſolum principes [illegible] etiam populum inficiant. Alioquin ſi [illegible] ſa vel delicto vt contumacia [illegible] am ledictione prædæ cuiuſ[illegible] s exponatur, medicina, tantum abeſt, vt proficiat; quin contra aditum in- finitū & irreparabilibus malis dabit, cum mutatio rerū publicarū & principatuum, ſoleat turbare ita ſtatū publicū & priuatū, vt antequam conſiſtere poſſit & quieſcere & in tranquillum peruenire ſtatum, boni cum malis pereant, & mali deteriores red- dantur, & ira in furorum, furor in deſpe- rationem, contumacia in hæreſin, & ſchiſ- ma in atheiſmum tranſeat. Omitto exem- pla plura: ſufficiet Anglia, maxime antea catholica, quæ ob crimen adulterii Regis Henrici 8. primum ob repudiatam legiti- mam vxorem, non conceſſa ſecunda, lapſa ob Regem contumacem in ſchiſma contra ſummum Pontificem: dehinc ob excom- municationem & interdictum in hæreſin, & poſt expoſitionem eius in prædā, in tan- tam ſæuitiā, vt crudelior perſecutio Chri- ſtianorum fere nunquam extiterit: extant hæc de re hiſtoriæ & Pontificum excuſſæ cenſuræ, quas vt cognitas pertranſeo, vt ea quæ in aliis expoſitionibus regnorum ac- ciderint, ne moueam camerinam. Sunt etiam, vt opinor ſummi Pontifices, in hac re vigilantiſſimi, qui & prauidere de- bent, Reges impiiſſimos etiam habere gla- dium & ſocios impietatis, quibus hoſtiliter aggreſſi ab extraneis, quibus terra illorum exponitur, & cogunt nos bonos in defenſio- nem patriæ armari. vnde tot cædes bono- rum cum malis, tot viduarum, orphano- rum, & incendiorum, oppreſſionum, cada- uerum reliquiæ luctuoſiſſimæ.*

CAPVT. VI.

Modus procedendi contra hæreticos.

IN negotio inquiſitionis hæreſeos, pro- ceditur ſimpliciter, & de plano, & abſq; aduocatorum ac iudiciorum ſtrepitu & fi- gura.a In fauorem que fidei admittuntur teſtes in inquiſitione facienda excommu- nicati, participes vel ſocii criminis, præ- ſertim in defectum aliarum probatio- num, ſi ex veriſimilibus coniecturis, & ex numero teſtium & perſonarum, tam

deponentium quam eorum contra quos A deponitur qualitate, ac aliis circumſtantiis, ſic teſtificantes falſa non dicere præſumantur. *b* Eodemque modo, quo contra hæreticos ipſos, ſic & procedere contra eorum receptatores, fautores & defenſores, nec nõ contra infamatos de hæreſi vel ſuſpectos, & qui eis communicant. *c* Cæterum inquiſitores hæreticæ peſtis a ſede apoſtolica deputati, de diuinationibus aut ſortilegiis, niſi manifeſte hæreſin ſaperẽt, B non debẽt ſe intromittere, aut punire, ſed debent relinquere, qui tales ſunt, ſuis iudicibus puniendos. *d*

S c h o l i a.

a *cap. ſtatuta, 10. de hæreticis in Sex. ubi Glo. ad verbum* figura, *docet quis per illam clauſulam contineatur*, ſine ſtrepitu & figura iudicii, *quibus amitti non poſſet ex ordine iudiciorum. Idipſum explicant* C *glo. in extrauagante ad reprimendam, quomodo in crimine læſæ maieſtatis procedẽdum ſit, in collatio. 10. poſt librum Feudorum tractatio. & de examinatione teſtium in cauſis inquiſitionis fidei, in c. ut officium, 11. §. verum quia, de hæreticis, in Sex.*

b *cap. in fidei fauorem, 5. & ca. accuſatus, 8. §. licet, de hæretic. in Sex. hæc eadem recepta in grauiſſimo crimine Simoniæ, & qui-* D *buſdam aliis, ad eorum deteſtationem. ut in cap. 1. de teſtib. in Sex. c. tanta eſt labes, 7. de ſimonia, ca. ſiquis, 6. q. 1. c. 1. de confeſſis, c. per tuas, 2. de ſimon. Notat & Speculator titu. de accu. §. 1. & §. item repellitur qui fuit, &c. caſus in quib. auditur ſocius contra ſocium.*

c *ca. didicimus, §. 31. §. inuenimus, & ca. ſchiſma, 24. q. 1. Sic qui reſiſtit inquiſitori-* E *bus fidei, & ob id excommunicatus remãſerit in excommunicatione per annum, pro hæretico habetur. c. ut inquiſitionis, 18. §. fi. de hæreticis in Sext. ſic defenſores, receptatores fautores, hæreticis connumerantur, c. excommunicantes, 13. §. creden-* *tes, & c. pe. &* [illegible] *c. 2. §. hære*[illegible] *um, 11. de hæreti. c. accuſatus,* [illegible] *dotes, eo tit. in Sex.*

d *c. accuſatus, 8. §.* [illegible]*ne, de*[illegible] *gl. numerat caſus ſort*[illegible] *manifeſtam hæreſin, vide* [illegible] *lib. 5. §. hæreſis, nu. 24. O*[illegible] *210. de afflictis ſuper 1.* [illegible] *regni, rubrica, 1. num. 17.*

C a p v t. VII.

Pœna Hæreticorum aliquæ.

HÆreticorum crimen, & illis viuen[illegible] & poſt mortem, in iudicium ve[illegible] pœna multiplex: *b* etenim excom[illegible]cantur & anathematizantur, *c* ſoci[illegible] communio cum illis vetita: *d* con[illegible]rum & congregationes illicita cõc[illegible]la habita: *e* prohibetur aduocatis, n[illegible] patrocinari vel adeſſe hæreticis, & e[illegible] C fautoribus ſub pœna infamiæ, *f* non [illegible] vocandi hæretici ad conſilia & officia p[illegible]blica. *g* Reprobãtur ſacrificia hæretico[illegible] *h* denegatur illis actio, *i* acta illorum reſ[illegible]duntur: *k* damnatiſq; illorum libris, & eorum ſententiæ damnatæ cenſentur[illegible] *l* c[illegible]dentes, receptatores, defenſores, fautores hæreticorum, *m* excommunicati, ſi ſatiſfacere intra annũ neglexerint, ex tunc ip[illegible] iure ſunt infames. *n* Nec ad eligendos al- D quos, *o* nec ad teſtimonium *p* admit[illegible] ſunt inteſtabiles: *q* nec teſtãdi habet fac[illegible]tatem, *r* nec ad hæreditatis ſucceſſi[illegible] accedunt, *s* nec in iudicium conuenire, illi autem conueniri poſſunt, *t* Iudicis hæretici ſententia non valet, nec cauſæ ad audientiam eius deferri debent, *v* hæretico aduocato adimitur patrocinãdi licentia *x* tabellio authenticam facere nequit ſcripturam, & inſtrumenta auctore damn[illegible] E damnantur, *y* Clericus ab omni officio [illegible] beneficio deponendus: *z* non exhibe[illegible] Sacramenta a clericis hæreticis. *aa* Hæretici non ſunt tradendi ſepulturæ Eccleſiaſticæ; *bb* eleemoſynæ & oblationes p[illegible] illos factæ ab Eccleſia reiiciuntur, *cc* [illegible]

le[illegible]

[illegible] amittunt, de A
[illegible] in potestate, ee bona
[illegible] confiscantur nec fi[illegible] etiam
[illegible] ſ cō[illegible]cario por-
[illegible] bonorum hæretici laici,
[illegible] temporalis adiudicatur: cle-
[illegible] a qua hæreticus ſtipen-
[illegible] gg

S c h o l i a.

[illegible] mortem in illos inquiritur, repro- B
[illegible], & excommunicantur, in ca. fi. 24.
[illegible]. bonaq́; eorum poſt mortem confiſcan-
[illegible] accuſatus, 8. §. in eo vero, de hær. l.
[illegible]icheos, 4. § in mortem, de hær. Conſt.
[illegible]menopulus li. 6. Procheiru 11. quem-
[illegible] dū in crimine læſæ maieſtatis prin-
[illegible]ccidit, in quo, & in mortuos inquiri-
[illegible]. C. ad l. Iul. maieſta. grauius autem
[illegible]uinam quam humanam offendere
ma[illegible]tem. Authen. Gazaros, C. de hær. C
ne[illegible] qui quam viuentibus hæreticis, & ad
Ec[illegible]am D[illegible] non redeuntibus proficiunt
ad obtinendum regnum cœlorum bona o-
pera; imo nec pro Chriſto pati, ca. fi. de pœ-
ni. di[illegible]t. 3. ca. ſolet, de conſ. diſt. 4. c. 2. de
[illegible]eis. ca. vide quantum bonum, 1. q. 1.
[illegible]as plene tractat practica Carceris, in
[illegible]t. de hæreticis, num. 132. Simancas
[illegible]a. de hæreticis.
[illegible]bolendam, 9. c. excōmunicatus, 13. D
[illegible]e. de hæ. loco excommunicationis in-
[illegible] per ſeculares poteſtates ab vrbibus
[illegible] prouinciis expelluntur, & illis congre-
[illegible]es & conuentiones interdicuntur. l.
[illegible] §[illegible]. &[illegible]. de ſum. Tri. & fid. Cath. C. l.
[illegible] C. de [illegible]ær. & No. 37. de eccleſiis conſti-
[illegible] in Africa. l. Arriani. l. Manichæos,
[illegible] hær. Et Samaritani baptizati, & ad
[illegible] redeuntes errorem proſcribuntur, &
[illegible]ilium perpetuum relegantur, in §. ſed E
[illegible], No. 144. de ſamaritanis. & quia
[illegible]municati ſunt hæretici, qui eos non
[illegible]ſciens, excommunicatione quoque
[illegible]ce[illegible]ur c. excommu[illegible]imus, 13. §. cre-
[illegible], de hære. ca. qui excommunicauerit,

11 q. 3. c. quod in dubiis, de ſent. excom.
Prohibitum, etiam iure ciuili, ne hæreticis
ad conueniendum locus detur: cautumq́;
de locis illorum con[illegible]andis, & deſtruen-
dis, & puniendis illis, qui loca præbuerint.
l. 2. §. in de ſumma Trinit. & fid. Catho. l.
cunctis, 3. C. de hære. l. omnia, 5. de paga. &
ſacri. eorum. §. nullis, No. 43. & §. at ſi or-
thodoxus, No. 131. & No. 132.

d Vt proxime diximus, & can. omnis qui re-
cedit, 24. & ca. 26. quæ dignior domus,
24. q. 1. ca. clericus, ca. cum quibus, 24. q.
3. ca. nullus eorum, ca. ſi quis infidelis, §. hoc
de, & ca. ſæpe malorum, 18. q. 1. Scribit, &
Diuus Iohannes 2. epiſtola c. 1. ſi quis ve-
nit ad vos, & hanc doctrinam non af-
fert, nolite recipere eum in domum,
nec ei dixeritis aue, qui enim dixerit ei
aue, communicat eius operibus. Quod,
& ipſe Apoſtolus facto firmauit, dū enim
in balneo reperiſſet, Cherintum hæreticum,
ſubito receſſit. Idipſum, & eius diſcipulus
Polycarpus in perſona Macedonis hæretici
obſeruauit, vide Irenæum li. 3. c. 3. Euſe-
bium, lib. 4. c. 14. docuit & D. Matthæus,
c. 19. Si non audiuerit Eccleſiam, ſit tibi
tāquam ethnicus & publicanus: & Di-
uus Paulus ad Titum, c. 3. verſ. 10. Hære-
ticum hominem, poſt vnam vel alteram
admonitionem deuita, ſciens, quia ſub-
uerſus qui huiuſmodi eſt, & delinquit,
cum ſit proprio iudicio condemnatus.
Iubet & idem vitari hæreticos ad Roma-
nos c. 16. verſ. 17. & ad Timotheum c. 2.
verſ. 17. & c. 3. verſ. 5. & 2. ad Theſſa. c.
3. verſ. 14. D. Matthæi, c. 7. verſ. 15. l. Deo
nobis, 42. §. his ita diſpoſitis de epiſ. &
cle. C.

e ca. clericus, cauſa 24. q. 3.

f c. ſi aduerſus, 11. de hære. videlicet ſi conſta-
ret clientem eſſe hæreticum, non autem ſi
aduocatus vellet oſtendere, eum talem non
eſſe; nam tunc deberet inquiſitor dare fa-
cultatem aduocandi pro eo, Iulius Clarus,
libr. 5. ſententiarum iuris, in §. hæreſis, nu-
mero 19.

g *cap. cum quibus, 24.q.3.c. excommunica-mus, § credētes, de hær. c. 2. § hæretici, eo. ti. in Sex. ideo nec ad officia publica vocandi vel admittendi, l. probatorias, 9. C. de diuerſis officiis, li. 12. C. tit. 60. l. Archigerontes, 5. l. nemo vel in foro, 15. l. iubemus, 19. de epiſcopa. audien. C. l. fi. de poſtulan. In Laertii Cherubini Bullario, referuntur tranſcripta conſtitutiones de pœnis hæreticorum inter cæteras, eſt Gregorii, 9. S. Pōtif. nu. 3. per quam hæretici priuantur cum infamia teſtimonii iure, actionibus legitimis, aduocatione, ſepultura, beneficiis, & filii quoque eorum, & prohibetur, ne illis dentur officia aut beneficia. Idem ſtatutum, in conſtitutione 2. Inno. 3. incip.* ijſque, &c. *in cōſtitutio. Inno. 4. incip.* exſtirpanda, *& conſtitutione 8. cum aduerſus, & c. in conſtitutione Honorii 4. exhibita nobis, &c. & conſtitutione 41. Pauli 4. inci. cū ex* Apoſtolatus, *& Gregorii 13. coſtitutio. 68. in eccleſiis in dicto Bullario.*

h *ca. odi, & ca. didicimus, §. Sacrificia, eorum, 24. q. 1. quia ita miniſtrare non poſſunt, vt quod gerunt ratum habeatur ſecundum explicationem, ca. ſic populus, 61. & ſeq. vſque ad 74. 1. q. 1. Sacramenta tamen Eccleſiæ in forma Eccleſiaſtica ab ordinariis tradita, bona ſunt; quia nō humana ſed diuina ſunt, 13. q. 4. Attamen Catholici non debent ſcienter ab hæreticis Sacramenta recipere, etiam in neceſſitate, ca. ſi quem forte, 3. & ſeq. 24. q. 1.*

i *c. fi. c. excōmunicamus, 13. § credētes, de hær.*

k *c. 1. de ſchiſmati. Prælatus tamen ſchiſmaticus vel hæreticus effectus, nō amittit characterem, vide ca. Nouatianus, 7. q. 1. D. Thomam, 2. 2. q. 29. quamuis hæretici nō habeant ſalutem in ſe, nec poteſtatem in alios, ca. quodcumq;, & ca. vbi, 24. q. 1. nec excommunicare aut condemnare poſſunt catholicum, ca. ait, cum 2. ſeq. 24. q. 1. poſſunt autem hæreticum, can. miramur, 81. eadem 24. q. 1.*

l *c. fraternitatis, 4. de hære. ca. 6. nullus anathematizatorum, 3. q. 4. ca. canones, 16.*

A *d. c. in primis, §. Montanus 15. di[...] l. [...]mnato. 6. §. nec vero, l. quicunq;, 8. §. [...] inſuper, de hæretic. C. l. 2. §. 2. de [...]um trinit. C. § ſit itaq; & ipſe, No. 42. de [...] ſitione Anthymii Seueri, &c. Quare [...] iuſmodi libri & alii improbata le[...] ſunt comburendi publice ante oculos [...] ſcoporum l. Mathematicos, 1[...] de ep[...] audien. vt factum actorum c. 19. ver[...] & memorat Liuius lib. 29. ſtatutum o[...]*

B *de libris nouæ religionis Romæ. Is etiam [...] pud quem libri hæreticorum reperiu[...] præſumitur hæreticus, vt ait Archid. ad [...] 1. 24. q. 1. in ca fin. 24. q. 2. per illum [...] tum, ſi alioquin quædam graues ſuſpi[...] concurrant, & niſi facultas legendi c[...] cedatur.*

m *hæc quæ ſequuntur probantur in c. e[...] communicamus, 13. §. credentes. de h[...] ſimiles pœnæ etiam reperiuntur contra [...]*

C *reticos, in ext. quadam Gregorii 9. in[...]* excommunicamus, *& in l. Friderici. [...] c.* Catharos, *& in literis Apoſtolicis po[...] directorium inquiſitorum.*

n *Excōmunicati enim notorie infam[...] c. infames, 6. q. 1. hæreticos autem e[...] communicatos ante docuimus.*

o *c. excōmunicamus, §. cre[...]*

p *A teſtamento, & a. cu[...] hæretic. d. § credentes, c. 1. de [...]*

D *q. 1. diſtinguit autem Iu. N. 45. [...] berentur curiali fortuna Iudæi, [...] num inter orthodox[...] teſtimonium [...] bendum ſit, vt tunc hæretici non po[...] ſtimonium præbere. An autem inter [...] tholicum & hæreticum ſit lis [...] tunc [...] pro catholico contra hæretic[...]um a[...] autem pro hæretico contra cathol[...] ſit quæſtio inter hæreticos pro [...] Relatum & idipſum, in can. 26. [...]*

E *cus, 2. q. 7. vbi gloſſa videnda [...] quoniam nulli iudices, 21. C. de [...] vbi tamē excipiūtur Manichæi, [...] tæ, Pagani, Samaritæ, Monta[...] reatum omnis legitimæ actus [...] teſtimonium interdic[...] hæ[...]*

[illegible] *non poſſe accuſare Chriſtianum di-* A
[illegible] *.15.pagani,2.q.7.*

s *4.*[illegible]*,c.excommunicamus,de hæ-*
[illegible] *in nou. lla 144. Iuſtinia.§.1.inhibi-*
[illegible]*reticis,teſtari,vel legare; & ne-*
[illegible]*umillis prohibita. c.ſicut, de hæ-*
[illegible] *em in l.Manicheos, 4.§.preterea, de*
hæretic.emendi,vendendi,donandi,& cō-
[illegible]*endi,de hereſi Manichæorum conui-*
[illegible]*o adimitur poteſtas,improbantur & ibi-*
dem teſtamenta,& codicilli eorundem. In- B
teſtabiles,vocari poſſunt heretici,ἄτιμοι,κα-
[illegible]*ατοι,indigni omni fide, & conſortio ho-*
minum,& omnium actuū,qui ex fide ho-
minum geruntur,deteſtabiles,exſecrandi,
[illegible] *notat Porphyrio ad Satyram,3.libri 2.*
ſermonum Horatii,ad illa verba:

[illegible] ædilis fuerit, vel prætor, is inteſtabi-
lis, & ſacer eſto.

Et apud Nonium Marcellum, inteſtatus
qui ſine teſtamento perit, & is cuius verbis C
fides non habetur: & in d.§.credentes,inte-
ſtabiles [illegible] *hic explic.*[illegible]*tur, qui nec teſtan-*
tur,nec ex [illegible] *ſtamento capere poſſunt.vt in*
l.cū lege quis,26.de teſtamentis,lib.28. P.
tit.1.explicat latius Vlpia.in l.is cui.l.18.
§ fin.eo.ti.iuncta l.lex Cornelia 5.§.ſi quis
librum,de iniuriis,lib.47.titu.10.& l.ob
carmen,21.de teſti.li.22.P.ti.5.

t *Id eſt,ſunt incapaces vltimarum volunta-*
tum nec vlli ſuccedere poſſunt, nec poſſunt D
[illegible]*ſtitui,c.ſi quis Epiſcopus 5.& c.in alios,*
6.de heretic. de manicheis. idipſum iure
ciuili expreſſe cautum,l. Manichæis, 4.§.
ipſos quoq; volumus,de heretic.C. & de a-
liis in l. Arriani,5.§.ſi quis ipſos,eod. tit.&
nouel.144.§.1.l.3.C.de apoſta. Heretici ita
non ſuccedunt ab inteſtato etiam parenti-
bus orthodoxi autem ſuccedunt etiam pa-
rentibus hereticis,l.cognouimus,19.de he-
[illegible]*c §.enimvero,cum ſequentibus,nouell.* E
115.& in § hac autem communia nouel-
la 118.& in §.1.nouellæ 144. Sed, & qui
[illegible] *teſtamento ſucceſſiones relinquūt*
[illegible]*m* [illegible] *mortem anathemate puniun-*
tur,c.ſi quis Epiſcopus,5.de hereticis.

A s *Iam dictum,& in §.credentes,cap.excom-*
municamus,de hereticis.

t *Dicto §.credentes.*

v *Quemadmodum de excommunicato in-*
dice explicat Panor. ad c. poſt ceſſionem,
de probatio.gloſſ.iuncto textu,in c.ad pro-
bandum,24.de ſentent.& re iudic.ad ver-
*bum,*innodatus.*ſi modo ſit vere probatus*
hereticus;alioquin ſi pro catholico habere-
tur,acta tenent. argumento. l.Barbarius,
B *de offic.*[illegible]*ator.P.l.1.C.de teſtam.ca.infa-*
mis §.tria, verſ.veruntamen ſi ſeruis, 3.q.
7. Publice autem excommunicati, acta
proculdubio non erunt valida,d.c.ad pro-
bandum,de re iu. & c. exceptione, de exc.
vbi de hoc.

x *Dicto §.credentes,& l.fina.de poſtula.libr.*
2.C.l.nemo,15.de Epiſcop.audien. C.

y *Dicto §.credentes.*

z *Dicto §. credentes, neque debent aliquid*
C *Eccleſiæ poſſidere, qui præter Eccleſiæ Ca-*
tholicæ communionem nomen ſibi Chri-
ſtiani in vanum vſurpant, can. quo iure,
§.legantur, 8.diſtinct. Albericus in repe-
titio. Rubrica, de hereticis. §. quæſtione,
tradit hereticum priuari ipſo iure benefi-
ciis, quod firmat pluribus Iohannes Ber-
nardus Diaz,in practica criminali cano-
num. cap. 106. & Nicolaus de Milis in
ſuo repertorio, in verbo, hæreticus: *quo-*
D *rum dicta intelligenda ſunt de heretico*
conuicto & condemnato; ſecundum ea
quæ tradit Philippus Francus ad cap. vt
commiſſi,de heret. in Sex. expreſſe priua-
tio beneficiorum & inhabilitas inducitur
ex hereſi:non ſolum in hereticis,ſed etiam
in filiis eorum & fautoribus in cap. 2. §.
heretici,& §.ad hæc quoſcumque, de he-
reticis in Sexto.

aa *Dicto §. credentes, verſ.* ſane clerici *can.*
E *nec quiſquam, 24.quæſtio. 2.cap.excom-*
municans, de heretic. ſic & excommuni-
catio excludit hominem a ſacramentis
Eccleſiæ,cap.Engeltrudam,3.quæſt.4.ni-
ſi pœnitentia,cap.ſuper eo.quarto,in fi.ne,de
hæretic,

bb *Dicto §.credentes,verſ.*ſane clerici, *facit,can. Eccleſiam, 27. & ſeq. de conſecr. diſt.1. non ſunt ſepeliendi hæretici ſepultura Eccleſiaſtica in cœmeterio conſecrato niſi abſoluantur: quia cum quibus viuis nõ communicauimus, non debemus communicare mortuis. c. ex parte, 15. in fine, & c. ſacris, 12. de ſepulturis, lib. 3. tit. 28. cap. 1. & 2. 24. q. 1. & ſi de facto hæreticus fuerit ſepultus in cœmeterio, debet exhumari, dicto c. ſacris, & pollutum cœmeterium recõciliari, c. conſuluiſti, 7. de conſecration. Eccleſ. vel altar. lib. 3. tit. 40. Si tamen ſchiſmatici aliquos tempore ſchiſmatis alioquin bonos ſepelierint, non ſunt ideo exhumandi. c. 2. de ſacrament. non iteran. lib. 1. tit. 16. Nec tamen habemus rationem eius quod legitur in nomocanone, c. 12. tit. 2. hæreticos vt cæteros legitimo modo ſepeliẽdos, ex Martiani Cæſaris lege. Nam etſi humanitatis prætextum, & fucum fecerit, tamen aliena eſt a ſanctionibus Eccleſiaſticis, & ſic nomocanonis verba non admittuntur, niſi ibi addas negatiuam, quod plures faciendum putant, & ego probo.*

cc *d. §. credentes, ſic de raptorum oblationibus, qui excommunicati ſunt, reſcriptum, c. 1. 2. 3. de rap. lib. 5. P. tit. 7. de vſurariis, in c. 3. de vſu. lib. 5. tit. 19. Sunt & alii plures caſus in quibus Eccleſia reiicit oblationes offerentium, quos notat gloſſa in can. oblationes, 2. ad verbum,* dona, *90. diſtinction can. miror, 17. q. 4.*

dd *Dict. §. credentes, & c. decreuit, de hæretic. in Sex. l. 1. C. de hæretic. Nouella 109. & 45.*

ee *cap. 2. §. final. de hæreticis in Sexto.*

ff *c. vrgentis, 10. de hære. vbi rationes adferũtur, exemplo maxime criminis læſæ humanæ maieſtatis, in quo hoc ſeruatur: & grauius ſit diuinam quam humanam offendere maieſtatem, vt liquet ex ca. quæro, §. verum, & ca. ſi quis cum mulieribus, 6. q. 1. l. quiſquis, ad l. Iul. maieſt. C. authen. de hære. C. l. 1. C. de apoſt. quod & ſuaſit enormitas ſeu grauitas criminis, cũ*

A *alioquin in con[...] ationib[...] na, habeatur ratio liberorum [...] eo. tit. C. hinc pendet di[...] utat[...] hæredes, 3. de hæreticis in Sexto.*

gg *c. excõmunicamus, 13. §. damn[...] de hær. Felinus tamen, ad c. irre[...] cæterum, nu. 5. de offi. ord. ait, talem [...] tutionem ſublatam fuiſſe per quaſ[...] trauagantes Pontificias, ſtatuen[...] confiſcata hæreticorũ diuidi debere [...]*

B *portionibus inter Romanam Ecc[...] Epiſcopum & inquiſitore: verum ne[...] hodie ſeruatur in Praxi etiam in H[...] nia, ſed tantum bona applicantur [...] gio: vt tradit Didacus lib. 2. reſolution[...] cap. 9. num. 12. In Gallia illud ip[ſ]um [...] ſeruari vidi Tholoſæ, verum inqu[...] ſolebant quadam adiudicare Capel[...] quiſitionis vel Epiſcopi ex bonis dam[...] idque vt eſſent in promtu pecunia ex [...]*

C *bus negotia fidei expediri poſſent. In d[...] tu Mediolanenſi bona damnatorum [...] reticorum diuidi inter fiſcum ducalem, [...] piſcopum, & inquiſitorem ex conſuetu[...] tradit Iulius Clarus, libr. 5. ſente[...] iuris. §. hæreſis, num. 13. alia tam[...] ſententia interpretum in adiu[...] bonorum confiſcatorum hæreti[c]oru[...] piſcopo, & Eccleſiæ vbi habuerun[t] c[...] hæretici ſtipendia, quas vide apu[d] [...]*

D *Bernardum Diaz in practica crimin[...] canonum, c. 106. Alexan. 4. conſtitut[...] 22. In Bullario collecto per Cherubin[...] ſtatuit bona hæreticorum, credentium [...] fautorum confiſcata, & vendita, eor[...] pretium ad opus Romanæ Eccleſiæ co[n] [...] uari, de quo & ſanciuit Innocentius 4 [...] ſtitutio. 3. incip.* teneatur, *in eodem [...] lario.*

CAPVT VIII.

E 1 *De ſuſpectorum lapſorum, & relap[ſo]rum hæreticorum quibuſdam aliis conſider[a]tionibus in pœnis.*

2 *Et de abiuratione, de degradatione.*

INuenti ſola ſuſpicione notab[i]l[...] hæreſi, niſi ad arbitrium epiſc[o]p[...] con[...]

[illegible] ſpectionis, qualitatiſq; [illegible] innocentiam congrua [illegible] demonſtrauerint, ſimili ſenten- [illegible] ſubiacent. *a* Deprehenſi [illegible], ſi continuo poſt deprehenſio- [illegible] ad fidei catholicæ vnitatem [illegible] recurrere, & errorem ſuum ad ar- [illegible] Epiſcopi regionis illius publice [illegible] abiurare, & ſatisfactionem [illegible] exhibere, pœnas hæreticorum [illegible] & conſiſcationis bonorum eui- [illegible] & abſolui poſſunt. *b*

[illegible] o qui ab aliqua hæreſi ad ortho- [illegible] fidem reuertuntur, ſcripto negare [illegible] hæreſin ſuam, & confiteri Catho- [illegible] em. *c* Quod ſi pertinax ſit hæreti- [illegible] feſte in hæreſi deprehenſus, ſi [illegible] ſit, vel cuiuslibet religionis ob- [illegible] one fucatus, totius ordinis prærо- [illegible] eſt nudandus; & ſic omni officio & [illegible] o Eccleſiaſtico ſpoliatus, ſecularis [illegible] arbitrio poteſtatis animad- uer[illegible]one puniendus: laicus autem, ſecula- ris, arbitrio iudicis relinquitur, *d* vel ab Eccleſiaſtico iudice ad perpetuam agen- dam pœnitentiam, carceri perpetuo adiu- dicatur. *e*

Verum cum ſacerdos aut alius in maio- [illegible] ordinibus conſtitutus, pro crimine [illegible] s erit curiæ ſeculari relinquendus, [illegible] etuo carcere concludendus, de- [illegible] ab Epiſcopo proprio conuocatis [illegible] us aliiſque prælatis ac religioſis [illegible] s, exauctorari ſeu degradari. *f* Et [illegible] d pertinaces hæreticos pertinent, [illegible] propemodum in pœnis ſimiles [illegible] cla[illegible], qui poſt abiurationem erro- [illegible] qui poſtquam ſe proprii antiſtitis [illegible] one purgauerint, deprehenſi [illegible] in abiuratam hæreſin *g* recidiſſe, [illegible] lari iudicio ſine vlla penitus au- [illegible] ſunt relinquendi. Si qui ſint preſ- [illegible] t diaconi, qui vel in Eccleſia ca- [illegible] rius ordinati fuerint, & poſtmo- [illegible] fidi ac rebelles contra Eccleſiam [illegible] vel apud hæreticos a Pſeudoepi- ſcopis ordinati fuerint: ea conditione eos ſuſcipi conuenit vt communicent laicis. Neque enim huiuſmodi reuertentes piacula ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra Eccleſiam rebellauerint, *h* pro magno vero beneficio conceditur ei, qui ſe hæreticæ communionis contagione maculauerit, ſi ademta ſibi omni ſpe promotionis, in quo inuenietur ordine, permanere permittatur. *i* Aliquando tamen plenius diſpenſatur cum redeuntibus, vt in ſuſceptis ordinibus recipiantur, & ad maiores, vſque ad ſacerdotium promoueri poſſint: *k* imo & maiori in conſuetudine & pleniſſimo beneficio, ſi vere redeant & ex corde, Epiſcopatuum & maiorum dignitatum Eccleſiaſticarum conſequendarum, poteſtas ſit. *l*

Scholia.

a *c. ad abolendam, 9. §. qui vero inuenti, de hæretic.*

b *Dicto c. ad abolendam, nam qui parati ſint accipere correctionem erroris, non ſunt hæretici, cap. 29. dixit Apoſtolus, 24. qu. 3. admittitur autem iſta pœnitentia vſq; ad ſententiam, non vltra in Hiſpania, vt ait Simancas, tracta. de hæreticis c. 46. nu. 11. alii autem dicunt pœnitentes erroris eſſe audiendos etiam poſt ſententiam, quorum ſententia, & mitior & communior dicitur, & in Praxi ſeruata ſecundum Boerium, deciſ. 143. nu. 3. & 4. Vide Iulium Clarum lib. 5. ſent. §. hæreſis, nu. 9. Textus tamen, c. ad abolendam, ait, tempus abiurandi, & pœnitendi, continuo eſſe poſt deprehenſionem erroris, & vt ſponte fiat: ſponte autem fieri non videtur, ſi poſt ſententiam condemnatus velit reſipiſcere: quia videretur metu pœnæ reſipuiſſe. Cæterũ mitior pœna erit tenenda, potiſſimũ quod Eccleſia nemini claudat gremium, l. inter claras, circa finem de ſumma trinita. & fide cathol. & dat veniam pœnitentibus. l. Manichaos, de hæret. C. addunt tamen in eo caſu quo euitaretur, mors pœnitentiæ ſera: nihilominus damnãdum tarde recognoſcen-*

Ll

tem errorem ad perpetuos carceres, aut poſſe mitigare ſeu temperare vel commutare pœnam iudicem. per c. ut commiſſi, de hære. in Sex. vide Clarum prædicto loco. Procul dubio autem ut plerumq;, reuerſis, & ab initio ſponte errorem confitentibus, imponitur pœna leuis abiurationis, ſi non ſint notorii vel condemnati, quibus tum grauior pœna imponeretur. Quod vero pertinet ad confiſcationem bonorum, in quam incidunt hæretici, bona eis aut filiis eorum B *non reſtitui poſt conuerſionem ſeu pœnitentiam placuit, niſi ad cor redeuntibus & abnegantibus hæreticorum conſortium, aliquis illorum miſereatur. c. vergentis, de hære. Sed Paris conſilio 2. nu. 185. ait, ſententiam communem eſſe, ut quando hæreticus ante ſententiam pœnitere, & abiurare hæreſin paratus eſt, ſi modo relapſus non ſit, euitet non tantum pœnam mortis, ſed etiam confiſcationis bonorum, quam ſe-* C *quitur Iulius Clarus, lib. 5. ſententiarum iuris, §. hæreſis, nu. 8. & mihi videtur eſſe textus expreſſus, in cap. ſtatutum, 15. §. fi. de hære. Cum reincorporati, & abiurantes, vel parati abiurare hæreſin & ſe corrigere, & eorum filii eximantur a pœnis contra hæreticos ſtatutis.*

c *c. 4. conuenientibus, c. quoties, c. maximū, c. ſi quis 1. q. 7. forma abiurationis datur in c. ego Berengarius, de conſe. diſt. 2. c. his qui* D *tempore, 26. q. 6.*

d *c. ad abolendam, 9. & c. penult. §. 1. de hæreticis. Quando autem quis relictus eſt curiæ ſeculari, imponitur de conſuetudine pœna mortis, a iudicibus ſecularibus, nempe combuſtionis, ut concludunt communiter interpretes, & refert Iulius Clarus lib. 5. ſententia. iuris §. hæreſis, nu. 8. vide gloſſ. ad c. penul. §. damnati, ad verbum,* puniendi, *de hæretic. morte etiam damnandos,* E *& tollendos hæreticos colligitur ex Deutero. c. 13. verſ. 5. & c. 16. verſ. 40. & 4. Regum. 10. verſ. 25.*

e *c. penul. & fin. de hæreti. c. 1. & c. ut commiſſi, verſ. & illorum, eo. ti. in Sex. c. accu-* A *ſatus, 8. §. fin. eo. tit. Perpe[illegible] & immurato dicitur, e[illegible] pœna [illegible] introducta ad flectendam pertinac[illegible] longam detentionem ad p[illegible] ſpes aliqua conuerſionis. c. quamu[illegible] nis, in Sex. quæ tamen reiecta e[illegible] a [illegible] tibi. l. aut damnum, §. ſolent, de pœn[illegible] dect. l. incredente, C. eo. tit.*

f *c. 1. de hæretic. in Sex. c. penul. §. damn[illegible] eod. tit. apud Gregor. quomodo autem [illegible]* B *gradatio ſit facienda, traditur in c[illegible] mus. de verbor. ſignifica. apud Gre[illegible] de pœn. in Sex. Nos autem quid [illegible] modo differat a depoſitione, quibuſ[illegible] mutatibus fiat, docuimus abunde lib[illegible] Syntagmatis iuris uniuerſi, c. 30.*

g *c. ad abolendam, 2. illos quoq;, de [illegible] & ibi gloſſ. ad verbum,* audientia. *A[illegible] Bonifacius, 8. in c. accuſatus, 8. de hær[illegible] in Sex. ſtatuit grauius puniedū relap[illegible]* C *Relapſum autē tripliciter cōſiderat, p[illegible] ex fictione iuris, eum contra quem [illegible] menti ſuſpicione urgente crimen q[illegible] probatum non fuit, ſed abiurauit hæ[illegible] atq;, & hunc leui etiam ſuſpi[illegible]one [illegible] factum, in crimen incidentem graui[illegible] niendum, non tamē pœna relapſi. 2. Re[illegible] pſum dicit, in dicto c. accuſatus. §. cu[illegible] ro, cum qui culpabilis in uno articulo [illegible] inuentus, vel in uno Eccleſiæ Sacram[illegible]* D *vel ſecta, in alterius articulis, ſacram[illegible] vel ſecta inciderit hæreſin 3. Eū rela[illegible] quoq; aſſerit, qui poſt abſolutionem [illegible] iurationem viſitat, aſſociatq; ſibi hær[illegible] ſauet in eodem errore notatis. Genera[illegible] eſt criminibus, ut magis puniātur [illegible] bus alias venia data eſt, ſi recidant in [illegible] vel aliud crimen l. capitalium, 28. § ſo[illegible] de pœn. P. lib. 40. tit. 9. l. 3. C. de epi[illegible] dien. ſic nouiſſima fiunt peiora prio[illegible]* E *ut docuit Deus per parabolā apud Di[illegible] Lucam, c. 11. Tranſire enim vid[illegible]ur [illegible] linquendi mos in conſuetudinem, grau[illegible] raq; cenſentur eo delicta quo diutius a[illegible] mam detinent colligatam. c. ſi. de con[illegible] c. cum in Eccleſia, de ſimon. c. cum h[illegible]*

& qui duxit in matrimo. quamprius A
per adulte. Marcus Fiduſtius pro-
ſcriptus ... ſuperſtes ſeruatus a fortu-
na, vt Plinius loquitur lib.7.c.43.per 30.
annos ... ad ... ab cæterum pro-
ſcriptus eſt, coſtatq; inquit, nulla alia cau-
ſa proſcriptum ab eo: quam quod proſcri-
ptus eſſet. Neq; tamen quis relapſus velin-
ſimus, quod aliquando reus hæreſis poſtu-
latus fuerit, ſi tamē abſolutus fuerit. Sunt
enim quotidianæ hominum malorum ca- B
lumniæ quibus iuſtiſſimi probiſſimiq; ſo-
lent vexari. Expoſita enim eſt virtus &
hominum excellens probitas, calumniis &
inſidiis improborum, qui ex diametro ad-
uerſantur, & dum aperte nō poſſunt quic-
quam in illos exercere. falſis accuſationi-
bus eorum bonam famam, falſiſq; teſtibus
maculare conantur, & veluti per cunicu-
los inſidiantur. Sic & Cato Porciæ gentis
primus, optimus orator, optimus ſenator, C
optimus imperator plurimorum odio qua-
ter & quadrageſies cauſam dixit, nec quiſ-
quam ſæpius poſtulatus, & ſemper abſolu-
tus, vt idem Plinius ſcribit, li.7.c.27. Sunt
exempla hinc ſimilia de Ariſtide, Phoco-
ne, & aliis, quos prætermitto cum nobis v-
nicum præſtantiſſimum præ manibus ſit
ſufficiens, Domini noſtri IESV CHRI-
STI, *qui Deus & innocentiſſimus homo,*
omniumq; perfectione, & præſtantia, & D
bonitate abſolutus; cui nec adiici quicquā
bonum poſſit, tamen vt Samaritanus eluo, dæ-
monem habet, & ſeductor a Iudæis inui-
diæ calumniis, & falſis teſtibus prouocatus
& poſtulatus ad mortem fuit.

b *c. ... qui Presbyteri, 1.q.7.*
i *Hoc ex gratia non mero iure conceditur,*
can. 4 ... ſi quis hæretica, 1.q.1.
k *ca. conuenientibus, 4. & ca didici, 1.q.7.*
l *ca. ipſa pietas, 24. § fin. 23.q.4.*

CAPVT IX.

Cauſæ pœnarum hæreticorum & de hypocritis.

IN perſecutione vel vindicta hæreticorum, non ad res ſed ad ſalutem eorum A reſpiciendum eſt. *a* quare ſunt compellendi & cogendi ad fidem quam reliquerunt recipiendam, *b* per rerum temporalium ſpoliationem, *c* & per corporalem punitionem. *d* Diuina autem prouidentia hæreticos diuerſi erroris plures eſſe permittit, *e* vt dum inſultant nobis vel interrogant quæ neſcimus, ſic vel excutiamus pigritiam, & diuinas ſcripturas noſcere cupiamus. Propterea, & Apoſtolus ait, *f* oportet hæreſes eſſe, vt probati manifeſti B fiant inter vos: videtur beneficiū Dei, dum permittit manifeſtos eſſe hæreticos: nam Eccleſia ab hoſtibus occultis, ab hypocritis, *g* maiorē cladem accipit quam ab illis.

SCHOLIA.

a *ca. nimium, & ſequentibus, vſq; ad finem, 23.q.4.*

b *ca. quo iure, 8. diſtinct. can. qui peccat, & can. ipſa pietas, 23.q.4.*

C c *ca. diſplicet, & ſeq. 23.q.4. can. 1. 2. 3. 23. quæſt. 5.*

d *ca. fin. 24.q.3. ex Diuo Auguſtino de geneſi contra Manichæos, lib.1.cap.1.*

e *D. Paulus prima epiſtola ad Corinth. c.11.*

g *Mali & peſſimi dicuntur Chriſtiani hypocritæ, qui & vulgo politici dicuntur, nec frigidi, nec calidi in fide, ſed tepidi. Sunt, & hi hypocritæ, qui propter gloriam* D *humanam, vel vt fallant aliquos volunt haberi & videri boni, vt ait D. Gregorius, 31. moralium, gloſſ. ad c.5. D. Matthæi. quos reprehendit Dominus, D. Matthæi. c.25. & Iob. c.13.* ὑποκριτὴς *Græcis hypocrita, eſt alienæ perſonæ, & actionis ſimulator, hiſtrio, ludio, ab,* ὑποκρίνομαι, *vt ait Lucianus, lib. de ſaltatione.* οὐχ ὑποκρίνεσθαι μανίαν ἀλλὰ μαίνεσθαι *non ſimulare inſaniā ſed inſanire. Similes hypocritas ſepulcris dealbatis, dixit Deus, quæ hominibus foris* E *apparent ſpecioſa, intus autem ſunt plena oſſibus mortuorum. D. Matthæi c.23. Et D. Gregorius, lib.34. Moralium, c.9. & 10. in c.41. Iob. ſimiles eſſe ait hypocritas, rebus deauratis, quod & relatū in ca. citius, 44. de pœnitēt. diſt.2. Sunt hypocri-*

ta falſi fratres, de quibus Diuus Paulus conqueritur, ab Spiritu ſancto alieni, & ſeparati, quemadmodum hæretici, c. 8. de illis, 24 q. 3. Et malum quidem eſt, cadere a propoſito fidei, ſed peius eſt ſimulare propoſitum. ca. 18. certe ego ſum, 12. q. 1. hypocrita nequam dicitur, Iſaiæ c. 9. verſ. 17. Verum Deus permittit regnare hypocritam, propter peccata populi, Iob. 30. 34. verſ. 30. 3. Regum 12. verſ. 24.

DE SCHISMATICIS.

a TIT. VII.

a *Extat titulus de ſchiſmaticis & ordinatis ab eis lib. 5. decretalium tit. 8 & in Sexto lib. 5 tit. 3. & libr 5. extrauagantium communium: ſeorſum pluribus in locis in decreto Gratiani. Eo pertinere poteſt titulus, de ſeditioſis, & iis qui plebem audent contra rempublicam colligere lib. 9. C. tit. 30 In iure orientali Bonafidei eſt conſtitutio Porphyrogennetæ, de rebellibus & ſeditioſis anathemate feriendis.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et ſchiſmatici qui.*

1 DIximus de Iudæis, paganis, & hæreticis; nunc ordine dicendum videtur de ſchiſmaticis, qui ſimiles vel peiores ſunt paganis, *a* & in ſtatu perditiores, *b* vtilli, & extra Eccleſiam, *c* & aliquando in hæreſin labuntur. *d*

2 Schiſmatici dicuntur, qui ſe ab vniuerſali Eccleſia diuiſerunt. *e* Schiſma namque, quod Græcum eſt, ipſam ſignificat ſciſſuram & diuiſionem.

SCHOLIA.

a *ca. denique, 7. quæſt. 1. ca. non adferamus, 24. q. 1.*
b *ca. quicumque, 24. q. 1.*
c *ca. ſcire, 7. q. 1.*
d *ca. 34. ſchiſma. 24. q. 1. Σχίσμα a verbo σχίζω, ſcindo. Schiſma in Eccleſia, quando qui prius conuenerant, ab vnione diſſident, & abeunt: qui lacerant Eccleſiam Dei, hi ſchiſmatici. ca. de liguribus, & ca. quoniam, 23. q. 5.*

CAPVT II.

Duplex ſchiſma.

SChiſma ſeu diuiſio duplex in Eccleſia, vel quo ad fidem, ita diuiſi [illegible] vel quo ad vnitatem pacis, & concordi[illegible]am, a capite & ſummo pontifice e[illegible] obedientia facta diuiſione: *a* fuerunt [illegible]ra ſchiſmata in Eccleſia, quæ tamen [illegible] compoſita fuerunt, niſi quæ ab hæ[illegible] ad tutandam erroris pertinaciam, [illegible] cum damnatione perſeuerarunt.

SCHOLIA.

a *Diuus Ambroſius in oratione fune[illegible] obitu fratris, de hac diſtinctione mem[illegible] & refertur in ca. 33. aduocauit, 2[illegible] hæretici ſeparati ab Eccleſia ſunt, quia [illegible] communicati & vitandi, ca. quoniam [illegible]tuſto, 25. & ca. ſeq. quis dignior, 24 [illegible] cap. excommunicamus, de hæreti[illegible] eſt autem inter ſchiſma & hæreſin, [illegible] ſchiſma ab Eccleſia recedit ſine hær[illegible] plerumque, & a ſola obedientia ſe[illegible]ctione vnius capitis & vniuer, a[illegible] hæreſis vero, recedit a dogmate, [illegible] Eccleſiæ tenendo, ca. inter hæreſ[illegible], 2[illegible] Schiſmatici Eccleſiam Dei & corpu[illegible] lacerare ſeu diuidere dicuntur, ca. de li[illegible]ribus, 23. q. 5. ca. Aduocauit, ca. vbi, 2[illegible] 1. Quare non quæuis diuiſio, aut ſepar[illegible] a quacumque Eccleſia, vel a quo[illegible] paſtore ſchiſma erit, de quo nos loqu[illegible] ſed quando eſt diuiſio a prælato vniu[illegible] & eius Eccleſia catholica, a qua non e[illegible] cedendum, vt a matre omnium Eccle[illegible]rum, quæ nunquam a fide legitur aber[illegible] ſe, ca. a recta. 9. ca. rogamus, 15 ca. c[illegible] beatiſſimus, 16. ca. iunenior, 10. ca. h[illegible] fides, 12. ca. in ſede. 11. ſub 24. q. 1.*

Schiſmata non tantum in E[illegible] Dei tempore ſummorum Ponti[illegible] ſed etiam antea in religione plura fu[illegible] quæ tamen euanuerunt Dei auxilio. P[illegible]mum fuit creatis Angelis in c[illegible]

[illegible] ſua f[illegible]one ſe ſepara- A
[illegible] Dei, & voluit adorari
[illegible] ad inferos Iſaie cap.
[illegible]m fuit in Paradiſo, quando
[illegible]m[illegible], e[illegible]timauit Euanon
[illegible]m Dei pracepto, arbitrata ve-
[illegible]d imp[illegible]tor dixerat, eritis ſicuti
[illegible] c. Geneſ. 3. Tertium Schiſma, pro
[illegible], quod Aaron & Maria Soror
[illegible]s, mouerunt contra Moſem, ex quo
[illegible], Numero. 12. Quartũ aliud peri- B
[illegible]m, motum per Datanum, Chorem
[illegible] Abirem, quos Deus terra abſorberi cum
[illegible]oribus iuſſit, Numero 16. Eccleſia-
[illegible]p. 45. ver. 22. Deuteronomii 11. v.
[illegible]o 105. Quintum inter Iudeos
[illegible]olymis ortum graue de Pontifica-
[illegible]o Domini, 254. inter Pontifices &
[illegible], electo in Pontificem Summum
[illegible]mano, vt concurſu facto populi ad
[illegible]riginta millia Iudaeorum perierint: C
[illegible] cum illis Ionathas Pontifex, teſte Ioſe-
pho libro 20. antiquitatum. cap. 4. & li-
bro 2. de Bello Iudaico. cap. 11. Sextum
tempore Apoſtolorum Schiſma inter Chri-
ſtianos Corinthi ortum, aliis dicentibus:
Ego quidem ſum Pauli, ego Apollo, e-
[illegible] Cephæ, ego Chriſti: cõtra quod ſcri-
[illegible] D. Paulus 1. ad Corinth. 1. & capit. 3.
[illegible]ptimum fuit ante Capharnaitarum, qui
[illegible]m non poſſent intelligere myſteria Sa D
[illegible]ncti dominici corporis, receſſerunt ab
[illegible]ate Chriſti. ca. prima quidem hæreſis,
[illegible] de conſecra. diſt. 42. Octauum, & pri-
mum e[illegible]ctis ſummis Pontificibus in Ec-
[illegible] Romana, fuit tepore Cornelii ſum-
mi Pontificis, electi anno Domini, 252.
[illegible] Fabianum. Nouatianus enim Pres-
[illegible]er vrbis Romæ, ob cupiditatem Epi-
[illegible]atus ambitionis ſpiritu inflatus, omnia
[illegible]a humanaque miſcuit, ne in manus
[illegible]s Põti[illegible]catus perueniret, vt ſcribit
[illegible]na in Fabiano, & Cornelio, opeque
[illegible]s al[illegible]erius Epiſcopi Carthaginenſis, E
[illegible] fuit in antipapam, vt ait Cypria-
[illegible]s eo tepore vixit, epiſtola ad Iubai-

num, & ad Pomponium. Diuus Hierony
mus in Catalogo illuſtrium virorum. Vi-
de de cauſa Euſebium, lib. 6. Hiſtoria Ec-
cleſiaſtica, ca. 43. & libr. 8. Damaſcenum
in vitis Fabiani & Cornelii ſummorũ Põ-
tificum. In ſede Antipapa Nouatiani re-
manſerunt in ſede Romæ ſucceſſores, vſque
ad Caleſtini Papa Pontificatũ, a quo dein-
ceps Nouatiani habere publice Epiſcopum
prohibiti fuerunt, vt auctor eſt Socrates,
lib. 7. hiſtoria Eccleſiaſtica cap. 11. Ita ab
Eccleſia ſe ſeparauit Nouatianus, & ſe
ſuoſque, καθαρούς, id eſt, puros mundoſque
nominauit negans pœnitentiam lapſis re-
uertentibus, aliaſque conſtruens hereſes,
de quibus agit idem, libr. 6. cap. 43. & 44.
Cyprianus, libr. 2. epiſtolarum, epiſtol. 10.
& libr. 3. epiſtol. 2. & 3. & libr. 4. triſt. 2.
contra hunc duo concilia habita, vnum
Romæ, 60. Epiſcoporum, & totidem Preſ-
byterorum, & plurium Diaconorum. Car-
thaginenſe aliud Platina in Fabiano, Eu-
ſeb. libr. 6. titul. 43. Nonum & ſecundum
Põtificale Schiſma fuit, anno domini 369.
tempore Damaſi primi Pontificis, qui Vr-
ciſinum Diaconum competitorem habuit,
in Baſilica, quæ Sicini appellatur, vbi mul-
ti ex diuerſis partibus ceciderunt in ipſo
templo, cum res non ſuffragiis tantum, ſed
vi & armis tractaretur. Platina in Da-
maſo, Rufinus, libr. 2. capit. 10. Amian.
Marcell. lib. 27. Decimum & tertium or-
tum eſt, anno domini, 423. quando Boni-
facius eius nominis primus, in Baſilica Iu-
lii vrbis Romæ Epiſcopus creatus, & Iu-
lianus in Conſtãtiana electus huic ſtatim
oppoſitus fuit, mortuo Zozimo 1. præcedẽte
paſtore. Quod cum Honorius Imperator,
qui tum Mediolani erat intellexiſſet, in-
ſtante Placidia cum filio Valentiniano,
iuſſit ambos vrbe expelli. Reuocatus ta-
men poſtea 7. menſe Bonifacius, qui fuit
ſolus vrbis præſul conſtitutus, Platina in
Bonifacio 1. Vndecimũ & quartum, mor-
tuo Anaſtaſio 2. in cuius locũ Symmachus
1. electus, anno Domini, 800. ab alia au-

tem parte cleri Laurentius, vnde ingens A *ſeditio in Senatu, & populo orta, pluresque cedes commiſſæ, vt refert Platina in Symmacho, Gregorius in Dialogis, libr. 4. cap. 40. Diaconus in Anaſtaſio, lib. 16. Duodecimum, & quintum Schiſma fuit poſt mortem fœlicis 4. Summi Pontificis, anno Domini. 531 Bonifacius 2. fuit electus, & alia electio ei appoſita Dioſcori, in qua ſeditione agitatus fuit populus & clerus, per dies 8. & 20. donec Dioſcorus mortuus* B *fuit teſte Platina. Decimum tertium & ſextum, fuit paulo ante præteritum tempore, quo Pelagius 2. Summus Pontifex mortuus eſt anno 508. quo tempore Iohannes 4. Conſtantinopolitanus Patriarcha, dictus ieiunator, & qui ei ſucceſſit Cyriacus, aduerſus ſedem Apoſtolicam inſurrexerunt, & primum in Eccleſia ſibi locum, & vniuerſalis paſtoris in Eccleſia nomen, aſſumere conati ſunt: quibus Pelagius re-* C *ſtitit, & deinde S. Gregorius Magnus eius ſucceſſor in ſede. Eaq; de controuerſia extant epiſtolæ Ioannis in Tomo 1. conciliorum, & in regiſtro Gregorii, libr. 4. epiſto. 76. 78. & 80. & libr. 6. epiſtol. 168. 169. 170. Fuitque hæc controuerſia compoſita ſub Bonifacio 3. vt ſecundum locum Conſtantinopolitana teneret, teſte Beda de ratio. tempor. Ioannem defendebat Mauritius Imperator, vide Sigebertum & Boni-* D *faciũ Simonetam in epiſtolis. Decimumquartum & ſeptimum, ſchiſma fuit poſt mortẽ Ioanis 5. mortui, anno domini, 688. quo Petrus Archiepiſcopus, a Romanis electus, Theodorus vero Presbyter, ab exercitu. Sed vtroq; exclio creatus tandem Cono primus, Platina. Decimũ quintum & in Eccleſi. Cathol. ca octauũ fuit paulo poſt tempore Sergii 1. qui ſucceſſit Cono-* E *ni, anno domini, 689. ſublatis duobus ambitioſis, Paſchali quodam cuſtode theſauri Cononis, qui exarchum Italiæ pro ſua factione muneribus allexeret, & Theodoro, qua iam partem interiorẽ Laterani cum ſua factione occupauerat, Platina, Decimum ſextum, quod erat Eccl[illegible] [illegible] fuit mortuo Stephano 2. quo te[illegible] [illegible] ctus Paulus primus anno 75[illegible] [illegible] nos 10. menſem vnũ. nam tunc [illegible] Genebrardus, li. 3. Chronogr. [illegible] ctus quidam ſedit cõtra Paulum [illegible] mate per aliquot mẽſes, anno domini [illegible] & Conſtantinus quoque 2 ex laico [illegible] canones electus, ſedit annũ vnum dies [illegible] quem quidã inter Pontifices numera[illegible] Platina tamen non meminit. D[illegible] ſeptimũ, & Eccleſiæ decimũ narrat [illegible] ma, idem Genebrardus ſedẽſe eodem [illegible] lo, quo anno 767. Philippum, ſeu Ph[illegible] cum contra Conſtantinum a laicis, & [illegible] ricis electum fuiſſe notat, & ſediſſe an[illegible] vnum, dies 24. Decimũ octauum, & E[illegible] cleſiæ vndecimum, poſt mortem Paſ[illegible] 1. ſuccedente & electo Eugenio 2. a[illegible] Domini 824. contra quem in ſch[illegible]mate electus Zinzimus quidam, qui ſedit aliqu[illegible] dies, donec coactus fuit Pontificatu ſe abdicare. Onuphrius, in faſtis. Decimumnonum, Eccleſ. 12. mortuo Leone 4. quo tempore electus eſt Benedictus 3. an. dom. 8[illegible] & cõtra eum in ſchiſmate Anaſtaſius, q[illegible] ſedit aliquot dies, & coactus ſe abdican[illegible] Platina, & Onuphrio teſtibus. Vigeſim[illegible] Eccleſiæ 3. poſt mortẽ Stephani 6. Fo[illegible]ſo Pontifice creato, anno Domini, 892. c[illegible]tra quem in ſchiſmate electus Sergius [illegible] Benedicti filius Cardinalis, qui aliquot dies in ſchiſmate ſedit, coactus tamẽ ſe abdicauit, in exilium miſſus. Onuphri[illegible] in Pontificibus. Vigeſimumprimum & E[illegible]cleſiæ 14. poſt mortem Agapeti 2. quan[illegible] creatus fuit Ioan. 12. anno Domini 95[illegible] & contra eũ electus, Leo 8. qui ſedit menſes 4. donec eo pulſo inſtitutus Ioan. 12. ſedit, & in eodem ſchiſmate Bene[illegible] Romanus per menſem, & vnum d[illegible] legitur in cõtinuatione Rheginonis, [illegible] pud Luithprandum, lib. 6. c. 6. & ſeq. P[illegible]tinam, & Onuphriũ, & alios. Vigeſimum ſecundum, & Eccleſiæ 15. poſt mortẽ [illegible]ergii, 4. tempore Benedicti, 7. alii 8. qui a[illegible]*

cæ[illegible]

[illegible] anno domini, 1009. & con- A
[illegible] in ſedi [illegible] one [illegible] ius in locum eius e-
[illegible] o tandem, tamen reſti-
[illegible] Vigeſimum tertium, quod
[illegible] Eccleſia [illegible] ſima, poſt mortem Io-
[illegible] apud Platinam tempore Bene-
[illegible] anno domini, 1046. quem Roma-
[illegible] in [illegible] te, ſede vt ignauum pepule-
[illegible], & ſuffecerũt in eius locum Ioannem
[illegible] inum, quem dixerunt Sylueſtrũ 3. lar-
[illegible] ne creatum, quo tamen poſtea poſt 49. B
[illegible] s pulſo, reſtitutus eſt Benedictus, Plati-
[illegible]. Fuit tamen, & magnum tum ſchiſma
[illegible] m Benedictus renunciaſſet Epiſcopatum
Gregorio 6. Habitumque concilium con-
[illegible] Benedictum 9. & alios Pſeudo Pontifi-
[illegible] quibus deiectis creatus curante Henri-
[illegible] Imperatore Syndegerus Bambergen-
[illegible] Epiſcopus, dictus Clemẽs 2. teſte Platina.
Meminit & de his iterũ Platina in Gre-
gorio 6. Deſcribit & hoc ſchiſma accurate C
Hermanus Contractus, in Chronicis, Leo
Hoſtien. lib. 2. Hiſtoriæ Caſſinenſis. ca.
8[illegible]. & 82. Blondus. lib. 2. deca. 2. Otho
Phriſingenſis, lib. 6 hiſtoria ca. 32. & 33.
Vigeſimum quartum, & in Eccleſia 17.
fuit, poſt obitum Stephani 9. alias 10. Lo-
tharingi, anno domini, 1058. tempore Be-
nedicti 10. qui ab Hildebrando ſubdiaco-
no cum factione clericorum Pontificatu
pulſus fuit, quod per vim & largitionem D
ad Pontificatum veniſſet, vt ait Platina in
[illegible] & ſubrogatus in factione Gerardus qui-
dam, in exilium miſſo Benedicto, fuitque
Gerardus dictus Nicolaus Secundus, Pla-
tina in Nicolao 2. Hermanus Contra-
ctus, Onuphrius & alii: eo tempore factus
canon, in nomine domini, 23. diſt. de elect.
ſummi pontificis. Vigeſimum quintum, &
in Eccleſia, 18. grauiſſimum fuit Schiſma
poſt mortẽ Nicolai 2. anno domini, 1602. E
quando Alexander 2. creatus fuit ſum-
mus Pontifex a tranſalpinis: contra quem
[illegible] ini Epiſcopi, arbitrati, ob dignita-
te[illegible] prouinciæ ſuæ par eſſe, vt e ſuo nume-
[illegible] us eligeretur, elegerũt alium Pon-
tificem Carolum, dictum Honorium 2. e-
iuſque rei gratia prælium commiſſum eſt.
Ceſſit poſtea tamen ſedi Carolus, cui & ab-
rogatus Pontificatus, in concilio Mantua-
no, 6. Kalend. Nouemb. anno, 1064. Vige-
ſimum ſextum, & in Eccleſia decimũ no-
num videtur aliud quaſi cõtinuatio ſuper-
ioris. Si quidem mortuo Alexandro 2. &
ſuffecto in locum eius Gregorio 7. qui an-
tea dicebatur Hildebrandus, anno domi-
ni, 1073. in eum Henricus 4. exarſit ira,
quod diceret a ſe ordinari debere Romanos
Pontifices, cumque vellet permittere Preſ-
byteris vxores, illo ſe illis opponente. Quare,
& contra Gregorium 7. Henricus indi-
xit concilium Wormatiæ Epiſcoporum 72.
qui exauthorarunt Pontificatu Grego-
riũ 7. vt ait Abbas Vrſpergenſis in Chro-
nico, creatuſque in eo ſchiſmate cõtra Gre-
goriũ 7. Gilbertus de Corrigia, dictus Cle-
mens 3. Cuius etiam Clementis mortui in
ſchiſmate fuerũt ſucceſſores Victor 3. Vr-
banus 2. & Paſchalis 2. Creuit dehinc il-
lud ſchiſma, & congregato concilio 3. Ro-
mæ per Gregorium 7. fuit excõmunicatus
Archiepiſcopus Moguntinus cum Epiſco-
pis qui eius concilio interfuerant. anathe-
mate renouato in Henricum 4. quem &
imperio priuauit. durauitque hoc ſchiſma
cum multis vtrinque interuenientibus cla-
dibus. per 29. annos, de quibus Platina &
Onuphrius in Gregor. 7. Gregorius Schaf-
naburgenſis, Leo Epiſcopus Hoſtienſis, lib.
3. Hiſtoria Caſſinenſis, qui eo tempore vi-
xerunt. Otho Frigigenſis Epiſcopus. lib. 6.
Hiſtoria & 7. Impoſuit finẽ huic ſchiſma-
ti perículoſiſſimo Calixtus 3. anno domini,
1120. qui cũ eſſet Guilielmi comitis Bur-
gundiæ filius, & proinde Henrici Impera-
toris conſanguineus, vt quidam volunt, ex
genere Francorum regum, fretus ipſius fa-
uore captum Gregorium 8. pſeudo Ponti-
ficem contra Gelaſiũ 2. creatũ, cui ipſe ſuc-
ceſſerat pelle induit vrſina, ac ita Camelo
impoſitum ad Canenſe cœnobiũ relegauit,
& ita ſchiſmati finem impoſuit, vt ſcribit

Guilielmus Tyrius, libr. 12. cap. 8. & Pla- A
tina in Calixto 2. Ad tempus illius ſchiſ-
ſmatis magni referri poteſt, & pars illius
quod fuit poſt mortẽ Urbani 2. anno Do-
mini, 1100. Vigeſimum ſeptimum, quod
erat vigeſimũ in Catholica Eccleſia ſchi-
ſmaticum, vix pacato illo præcedẽte, poſt
mortem Calixti 2. in cuius locum delectus
Honorius 2. anno Domini, 1125. & ele-
ctus contra illum a quibuſdam Cardina-
libus Celeſtinus, qui tamẽ poſtea ceſſit Ho- B
norio 2. vt in Honorio 2. ſcribit Platina.
Vigeſimum octauum quod & in Catholi-
ca Eccleſia erat vigeſimum primum, pro-
cedere videtur etiam ex prædicto 19. quod
ortum poſt mortem Honorii 2. In cuius lo-
cum electus eſt, anno Domini, 1130. In-
nocentius 2. contra quem a quibuſdã Car-
dinalibus quidam alius dictus Anacletus C
2. electus fuit, & ſedit in ſchiſmate per an-
nos 7. cõtra Innocentium 2. vt ſcribit Blõ-
dus, libr. 5. & Paulus Æmilius libro 5.
Sub hoc ſchiſmate fuit cõcilium Herbipo-
lenſe ſub præſentia Lotharii Imperatoris,
in quo confirmata electio Innocentii 2. da-
mnato Anacleto. Idipſum factum in con-
cilio Claramontenſi, ſecundũ Polydorũ lib.
5. Hiſt. Angl. Rhemetis ſecundũ Naugia-
cum: Stampenſe, cui adfuit, & Diuus D
Bernardus in generali, collectis mille Pa-
tribus in Laterano, teſte Platina. Fuerunt
tamẽ illa tempora plena cædibus ob diuer-
ſas factiones, diuerſas electiones defenden-
tium, videndus Otho Friſingenſis lib. 2. hi-
ſtoriarum. c. 27. 31. 34. ex libro de geſtis
Frederici Imperatoris, c. 27. & 29. Vigeſi-
mum nonum, quod erat in Eccleſia vige-
ſimum ſecundum ſchiſma, poſt mortem
Hadriani 4. etiam ſæuiſſimum, quod per E
viginti fere annos vexauit Eccleſiam, ab
eo tempore, quo Alexander 3. electus a 22.
Cardinalibus, anno 1156. electus eſt con-
tra eum in Schiſmate a tribus tantũ Car-
dinalibus Octauianus Romanus, Victor 4.
appellatus & mortuo Victore in Schiſma-
te, ruſum ſubrogatus in eius locum anno

1164. Paſchalis 3. Cremen[illegible]
Guido, & cum item mortuus fu[illegible]
anno 1160. alius ſubrogatus C[illegible]
Hungarus, contra eundem A[illegible]
hoc ſe abdicante alius itẽ ſubrogatu[illegible]
do nomine dictus Innocetius 3. a[illegible]
diuiſa & fere cladibus vaſtata I[illegible]
duas ſectas vnã Guelphorũ, qui pa[illegible]
lexandri 3. defendebant, alteram [illegible]
norum, qui partes Pontificum [illegible]
rum protegebant, ex quibus pri[illegible]
omnes orbis diſſidiis implacabilibus [illegible]
bantur, vt ſcribũt Onuphrius & [illegible]
Aemilius lib. 5. & in cõtinuatione [illegible]
ti. Trigeſimũ, quod erat in Eccle[illegible]
mũ ſecundum aliud ſchiſma, mortuo [illegible]
mẽte 5. Summo Põtifice, electo in [illegible]
Iohanne 23. Cadurcenſi Gallo, a[illegible]
mini, 1315, qui ſedit Auenioni, c[illegible]
factus antipapa per Imperatorem [illegible]
uicum 4. Gauareum, anno 132[illegible]
Corbarienſis, ordinis minorũ, d[illegible]
laus 5. quẽ poſtea Bonifacius Piſacius c[illegible]
mes cepit, & Auinionẽ ad ſummũ P[illegible]
cẽ duxit, vbi & in carcerem con[illegible]
obiit. Platina in Iohanne 23. Trige[illegible]
primum, quod erat inter Catholicos. [illegible]
ſimum tertium Schiſma creditur omn[illegible]
grauiſſimũ, & longius, poſt mortem [illegible]
gorii 11. electo in eius locum Vrba[illegible]
Neapolitano anno Domini 378. quo te[illegible]
pore Clemens 7. Arelatenſis antip[illegible]
a Cardinalibus Gallis ordinatus c[illegible]
Vrbanum, & eius ſucceſſorẽ Boni[illegible]
9. ſed itque Auinione annos 15 men[illegible]
dies 23. Clementique adhæſit F[illegible]
Hiſpania, duoque concilia, pro e[illegible]
Lutetiæ. Seditque poſt Clementem [illegible]
ctus a Cardinalibus Petrus Luna, d[illegible]
Benedictus, 13. anno Domini, 13[illegible]
dit Pontifex Auinione annis plu[illegible]
30. fuit eo tempore initum concilium [illegible]
licanum omnium prælatorum in [illegible]
lis 6. Lutetiæ, in quo Benedictus a[illegible]
pa, depoſitus, qui nihilominus n[illegible]
re, vt habetur in Chronicis Fran[illegible]

[illegible] ,[illegible].6. Auxit Schiſma e- A
[illegible] 12. qui & depoſitus eſt vi
[illegible] 13. Piſis, in concilio electo A-
[illegible]o 5. Cretenſi, anno Domini, 1409.
[illegible]nm [illegible]enter volui obtemperare conci-
[illegible]dit[illegible] alius electus Iohannes Nea-
[illegible]nus, aliquibus dictus 23. aliis 24.
[illegible]brem congregatum fuit concili-
[illegible] vniuerſale Conſtantienſe, in Germa-
[illegible] Patriarcharum 4. Cardinalium 29.
[illegible]piſcoporum 47. Epiſcoporum 279. B
[illegible]rum prælatorum & doctorum 560.
[illegible] dente initio Iohanne Papa cõtra Schi-
[illegible]a trium Pontificum, nempe contra Be-
[illegible]um 13. qui ſedebat in Hiſpania, Io-
[illegible]nem 23. qui ſedebat Bononiæ, Grego-
[illegible]m 12. qui ſedebat Auenioni. Quare
[illegible] in concilio dignitate priuati, & de-
p[illegible]i fuerunt, & electus Martinus 5. an-
n[illegible] Domini, 1412. Verum non obſtante
con[illegible] decreto, mortuo Benedicto 12. fa- C
[illegible]tione Alphoſi regis Aragonum, alius Cle-
mes 8. di[illegible]us, in locum eius creatus, a qui-
buſdam anticardinalibus, & ſedit annos
5. antequam ſe abdicaret poteſtate. Verum
tandem id facere coactus, remanſit Mar-
tinus quintus ſolus, & Schiſma ceſſauit.
Sic[illegible] teſtantur Platina, & Onuphrius in
vit[illegible] prædictorum Pontificum.

Cap. III.

Schiſmaticorum pœna. D

1 S[illegible]ſmaticorum poteſtas in rebus Ec-
[illegible]aſticis amittitur. *a* Nec extra vnita-
[illegible] Eccleſiæ accipitur Spiritus ſanctus,
[illegible]e charitate, iuſtitia & mercede eſt,
[illegible]lacerat corpus Chriſti. *c* Fuerunt-
[illegible]æ pœnæ introductæ contra Schi-
[illegible]cos, *d* & eorũ fautores & defenſores.

Scholia.

E

[illegible] a ſunt foris extra Eccleſiam, ca. 31. di-
[illegible]m[illegible], 24. q. 1. c. 1. de ſchiſma. cano. alie-
[illegible]nes, 12. quæ. 2. Atq; in diuiſione con-
ſ[illegible]us Epiſcopus, non conſecratus ſed ex-
[illegible]us dicitur. ca. 33. pudenda, 24. quæſt.

A *1 Conſecrare quippe eſt ſimul ſacrare. Si-*
mul autem non ſunt cum Eccleſia Schi-
ſmatici, neq; cum ipſi remoti ſint ab Eccle-
ſia, alios excommunicant. ca. ait Celeſti-
nus, 35. & ſeq. aperte inquit, 24. quæſt. 1.
imo non habent ſui officii executionem, ca.
factus, cum 2. ſeq. 7. q. 1. & infructuoſe ſibi
corpus & ſanguinem Domini conficiunt,
ca. ſchiſma, & ca. pudenda, 21. quæſt. 1.
Cæterum accipiens a Schiſmaticis in caſu
B *neceſſitatis pœnitentiam, & moriens, non*
reprobatur, ca. 40. ſi quis forte, 24. quæ-
ſtio. 1. quemadmodum deiectus gradu a
Schiſmaticis in caſu, quo deiiceretur a Ca-
tholicis, non eſt recipiendus ſine pœniten-
tia, cap. 39. ſubdiaconus quondam, 24.
quæſt. 1.

b *ca. 8. loquuntur, 24. quæſt. 1.*

c *ca. vbi ſana fides, 29. 24. quæſt. 1.*

d *Sunt enim excommunicandi, & damnan-*
C *di, ca. de Liguribus, 23. quæſtio. 5. gradu*
& dignitate Eccleſiaſtica ſi habent, deiici-
endi, can. 40. Subdiaconus quondam, &
ca. qui contra, 32. 24. quæſt. 1. Si ſunt laici
nobiles & principes, eorum loca publican-
da, & ſiunt ignobiles pœniſq; corporalibus
afficiendi per principes ſeculares. dict. ca.
qui contra, & cap. de Liguribus, & cap.
denique, 7. q. 1. ca. non vos. 2. quæſt. 1.
Ordinationes, collationes beneficiorum, a-
D *lienationes rerum Eccleſiaſticarum, per*
illos factæ irritæ ſunt, c. 1. de Schiſmat. libr.
5. tit. 8. ca. ordinationes, 9. q. 1. Irritæ au-
tem ordinationes ſunt, quo ad exſecutio-
nem ordinum acceptorũ, vt explicat Gloſſ.
ad dict. c. 1. de Schiſm. ad verbum, irritas,
niſi cum ordinatis fuerit diſpenſatum, c. 3.
eod. titu. Explicatur porro hoc a magiſtro
ſententiarum, & a doctoribus ſacris, libr.
4. ſententiarum. diſtin. 13. & a diuo Tho-
E *ma, 22. quæſt. 82. art. 7. Niſi ordinatus*
probaſſet, ſe ignoraſſe Schiſmaticum eum,
qui illum ordinauit. dict. ca. ordinationes,
9. quæſt. 1. facit, ca. ſi quis a ſin. oriacis. 1.
quæſt. 1. Quod etiam alienationes rerum
Eccleſiaſticarum a ſchiſmaticis facta non

valeant, docet ca. alienationes, 12. quaſt. 2. Quia & Eccleſia, quæ habet paſtorem Schiſmaticum, vacare dicitur. capit. 1. de præſcrip. Quare ab eo facta, rata non ſunt in præiudicium Eccleſiæ, cap. ſi qua de rebus, 12. qu. 2. Vacare & cenſetur beneficium per adhæſionem Antipapæ, vt per adhæſionem hæreticorum, c. olim, de accuſat. Iacobinus in tractatu feudorum, ad verb. adhærentibus, & ſolet ſummus Pontifex non vocatus etiam illis, quando manifeſta eſt adhæſio, eorum beneficia aliis conferre breui manu, vt dicunt. A B

c *Iiſdem pœnis puniuntur defenſores, & fautores ſchiſmaticorum, quibus ipſi ſchiſmatici, ca. didicimus, 24. q. 1.*

CAPVT IIII.

Præſcriptio ceſſat tempore ſchiſmatis.

Schiſmatum tempora, quandiu perſeuerauerint, deducenda ſunt a tempore præſcriptionis, contra Eccleſiam Romanam.

SCHOLIA.

a *cap. cum vobis, & capit. 1. cap. de quarta. cap. auditis, de præſcript. libr. 2. tit. 26. cap. 1. & fin. ne ſede vacante aliquid innouet. quia eo tempore Eccleſia videtur carere legitimo defenſore, vt ibidem dicitur.*

DE CHRISTIANIS Laicis.

a TITVLVS VIII.

a *Huc referri poſſunt quoq; tituli de Summa Trinitate, & fide Catholica lib. 1. titulo 1. decretalium & Sexti de Conuerſione infidelium libro 3. decretalium titulo 3.*

CAPVT. I.

Ordo & qui Chriſtiani dicantur.

Explicatis infidelibus & hæreticis, dicamus de Chriſtianis. Chriſtiani appellati ſumus, a Domino noſtro Ieſu Chriſto, primumq; Antiochiæ. a

SCHOLIA.

a *Actorum. c. 11. verſ. 26. & 2. ad Corint[illegible] 10. verſ. 7. explicat nomen Chriſmatis [illegible] vnctionem, c. vnicum. §. quia vero Ch[illegible]ſtus, de ſacra vnction. libr. 1. titul. 15. V[illegible] diuum Auguſtinum tractatu 113. [illegible] diuum Ioannem; Ieſum Nazarenum [illegible]nxit Deus Spiritu ſancto, oleo p[illegible] p[illegible] cõſortibus ſuis, caput Eccleſiæ, quæ eſt [illegible] pus ipſius, Actorum 10. ad Ephe[illegible] ad Colloſſenſ. capit. 2. capit. vnico, §. [illegible]nde in veteri, de ſacra vnction. Myſtica fuit Chriſti vnctio, & inuiſibilis: quia n[illegible] in regem, nec in ſacerdotem, viſibi[illegible] vnctione qua alii reges & ſacerdotes vn[illegible]gebantur, vnctus fuit, & ita intell[illegible]en[illegible] Gratianus, in can. teſtes. §. his ita [illegible]ndetur, 2. q. 7.*

CAPVT. II.

Duo genera Chriſtianorum.

C Porro duo ſunt genera Chriſtianorum, a vnum, [illegible]od mancipatum diuino officio, & ded[illegible] contemplationi, & [illegible]rationi ab om[illegible] ſtrepitu temporali ceſſare conuenit, cuiuſmodi ſunt clerici, id eſt in partem & ſortem Dei dilecti, & ideo deuoti. Aliud genus Chriſtianorum laici dicuntur, λαὸς, populus latine. b Eccleſi[illegible] potiſſimum ſunt, & cultui diuino add[illegible]
D qua appellatione latiſſima cõtinentur clerici moniales, religioſi, conuerſi, conuerſæ, qui vt diuerſi ponuntur, v item canonici & heremitæ. Addi poteſt tertium genus Chriſtianorum in militibus hoſpitalariis ſancti Iohannis Heroſolymitani, qui neq; proprie Eccleſiaſticæ perſonæ, nec laici dici poſſunt. i

E SCHOLIA.

a *ca. duo ſunt genera, 12. q. 1.*

b *Dicto can. duo ſunt genera, λαὸς, laos deriuatur a λαᾶς, lapide, [illegible] [illegible]bula, vt ſignificent aſſ[illegible] t[illegible] [illegible]rimorum populorum poſt diluuium [illegible]eucalionem & Pyrrham eius vxore, repa[illegible] genus [illegible]manum.*

A

[illegible]rum. proie[illegible]is in tergũ lapidibus, unde homines nati durum genus, vt ait Virgilius, & Ouidius Metamorphoſ. 1.

Vnde genus durũ ſumus experienſque laborum,
Et documẽta damus, qua ſumus origine nati.

Sic Euſthatius, ἅπερ ἰωνᾶς ἐκλήθησαν λάϊνον γένος, λαοὶ τ' ὠνόμασθεν. Nec tamen hæc appellatio laicorum tam plena eſt, quam populi apud Romanos, qua omnes cuiuſcunque generis homines, & ciues continebantur, plebes, ſenatores, equites, & ſacerdotes: ſtrictior autem plebeiorum nuncupatio, a qua excludebantur alii. §. plebiſcitum, de iure naturali. l. plebs 238. de verbor. ſignificatio. Gellius libro 10. *Noctium Atticarum, cap.* 20. *Iſidorus, libro* 9. *Ethymologia. cap.* 8. *Multitudo ignobilior, in dicto §. plebiſcitum dicitur a Theophilo, χυδαῖος δῆμος. Et Iuſtinianus Nouella* 6. *quomodo oporteat Epiſcopos, &c. in §.* 1. *vocat laicos idiotas & diuus Paul.* 1. *ad Corinth. c.* 14. *ver. [illegible] Item in ca. ſeculares* 33. *quæſtio.* 2. *in cano. ſeculares* 19. *de conſecratio. diſtinct.* 2. *dicitur & laicalis conuerſatio ſecularis. in l. Deo nobis.* 5. *C. de Epiſcop. & cleri. inter laicos, reges & principes ſeculares, & Imperator annumerantur. in cap. dudum,* 31. *capit. tua & infra,* 25. *de decimis.*

B

C

D

c *cap. non dubium,* 5. *cap. de monialibus* 33. *de ſententia excommun. libr.* 5. *titul.* 39. *Rota in deciſio.* 332. nota quod clericus, *in antiq. Videtur quoſdã conſtituere pure laicos. & alios non pure laicos, pure laicos, qui ſine ordine & habitu religioſo ſeculariter viuunt: non pure laicos, qui quamuis ſint ſeculares: tamen regulariter viuunt & portãt habitum religioſum. Sic inquit: Beguinæ licet laicæ ſint, & ſeculares, religioſe tamen viuunt, & habitum portant religioſum: ideo non videntur mere laicæ, & propter religionem videntur facere collegium. Argumen. in cap. cum in Eccleſiarum, de offic. ordinat. iuncta. l.* 1. *de colleg. illic. P. vt dicemus, inquit in ſimili, quod fratres minores & Ciſtertienſes, ſunt laici: vt not. Innocent. ad cap.* 1. *de celebra. miſſar. & cap. ex eo, de electione, per Archidiac. in Sext. Sed non pure, propter religionem, & habitum: ideo qui eis iniuriam infert, incidit in canonem, ſi quis ſuadente.*

E

d *Vt videbis a nobis tractatum, lib.* 15. *Syntagmatis iuris, cap.* 34.

B

Capvt III.

Subdiuiſio laicorum.

DIcamus prius de laicis, poſtea de clericis. Conſtituimus autem inter laicos ex dignitate diuiſionem, vt alii plebei, alii milites ſeu nobiles, alii magiſtratus ſint. *a* Inter plebeios artifices numerantur, qui exercent artes licitas, & qui iure probantur, *b* vt cõtra improbati, qui vetitas exercent & nocẽtes Chriſtianis. *c* quẽadmodum & in ſcientiis reprobatis ſtatutum eas docere vel diſcere, *d* de bonis contra, ſi modus eis imponatur. *e* Sunt inter plebeios, ruſtici, *f* etiam, & mercatores. *g*

C

Scholia.

a *Romulus diuiſit prius populum in patritios & plebeios, vt ait Dionyſius Halicarnaſ. lib.* 2. *antiquita. Roma. Poſtea diuiſus populus in plebeios equites, & Senatores. §. plebs, de iure natura. l. plebs, de verb. ſignificatio. vide quæ diximus, libr.* 5. *Syntag. iur. c.* 3.

D

b *Nempe ſi artes exerceantur bona intentione, in opere iure non prohibito, modo tempore, & circumſtantiis debitis, ſi exerceantur extra feſta, & ab iis, quibus exercitium non eſt prohibitum. Sic enim & clerici ex aliquo honeſto artificio, poſſunt ſibi victum quærere. tota* 91. *diſtinctione, cap.* 1. *de celebrat. miſſar. laicis porro aliqua artificia licita ſunt quæ non ſunt permiſſa clericis, quale officium macellariorum, tabernariorum, cap. vnic. de cleric. coniug. in Sexto. capit. ne cle[illegible]c.*

E

vel Monach. ſeculari negot. ſe immiſceant, de variis artificiis & artificibus, vide quæ diximus. libr. 18. Syntagmatis iuris vniuer. c. 21. & ſeqq. A

c c. vnico, de ſagittariis, in Baliſtariorũ arte improbata, in venatione oppreſſiua, ca. qui venatoribus, 86. diſt.

d l. culpa, de maleficiis, & mathematic. can. illud, & ſeq. 26. q. 2. cap. 1. & 2. de ſortileg. lib. 5. P. tit. 21.

e Vt liquet ex tota. 37. diſtin. Nos de bonis ſcientiis, lib. 18. Syntagmatis iuris. B

f Ruſtici & mercatores hodie inter plebeios connumerantur, quanquam olim agricolarum vita fuerit præſtantiſſima, & innocentiſſima, vt videbis apud nos, lib. 18. Syntagm. c. 22. & de paſtoribus. c. 24.

g Nam qui mercaturam exercent, a gradu nobilitatis decidunt. l. 3. de commerc. & mercatori, C. li. 4. tit. 36. l. milites noſtros, 31. & l. fin. de locatio. libr. 4. C. tit. 65. l. 13. 15. 16. de re militari. C. tit. negotiatores, ne militent, Nouella 116. C

CAPVT IIII.

1 *De duplici nobilitate generationis & virtutis.*

2 *Magiſtratus quis.*

NObilitatem duplicem conſtituimus, generationis, ex progenie nobilium habitorum, & virtutis; *a* in quibuſdã ſublimium, nobilium, & illuſtrium habetur ratio perſonarum, vt præferãtur aliquando, & cum illis etiam; vt diſpenſetur. *b* Verum non ideo aliæ perſonæ virtute nobiles contemnendæ ſunt, quia non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum faciunt & idoneum Deo, qui ad regimen Eccleſiæ non multos ſecundum carnẽ nobiles ac potentes elegit, ſed ignobiles ac pauperes. *c* D

Magiſtratus quibus rerũ publicarum præcipua cura commiſſa eſt. *d* E

SCHOLIA.

a ca. venerabilis 37. de præb. De nobilitate ex profeſſo tractant Andreas Tiraque[...], Chaſſaneus in catalogo gl[o]riæ mund[i] par[...]te 8. conſidera 5. cum ſeq. Paul. C[...]re[...] conſi. 108. & 209. Nobilitas generis [co]mmuni iure ex patre in filios propa[ga]t[ur, non] ex matre: aliquãdo tamen ex vtroque parente, & ex matre ſola. vt in l. 1. § 1. [ad] municipales, P. Et ibi traditur Ilien[ſes], & Delphicus tributum id eſſe, & An[...]chenis, in l. 22. de decurio. D. Sic in Catalaunia quos vulgus Gallorũ dicit, Cha[m]paigne, ex priuilegio indultum, vt ma[ter] nobilis quamuis nupſerit ignobili, no[bilite]tet partum. Idque ex eo tempore, quo [...] omnis nobilitas in ea prouincia cecid[it in] prælio pro principe, & vidua & filia nubentes extraneis id obtinuerunt ab eode[m] principe. meminit huius priuilegii & [iu]ris conſuetudo Trecẽſis articulo 8. Sen[one]ſis articulo 149. Caluimontana articulo 5. & 11. Idem priuilegium cõceſſum fui[t] Lyciis mulieribus, vt auctor Herodot. in 1. & Xanthiis, teſte Plutarcho, de claris mulieribus.

b Vt in ca. de multa, 28. in fin. de præbendis extrauagante. exſecrabilis, eod. tit. in extrauagantibus.

c Explicantur & habentur. in ca. penult. §. fin. de præb. ca. recurrat. § is ita, 32. quæſt. 4. Apud Deum non gradus elegantior, [s]ed vitæ melioris actio comprobatur, ca. ſicut excellentiam, 23. quæ. 4. ca. nos qui præſumus, 40. diſtinct. Scientia etiam nobilitat hominem, quæ pretio nummario non eſt æſtimanda. l. 1. §. eſt quidam, de variis & extraordinariis cognit. & pars pa[...] ambulant ſublimes & literatæ perſonæ, in dicto c. de multa, & in extrauag. execrabilis, eo. tit. Quare, & qui in docendi exercitio per viginti annos laborauerunt, & tali profeſſione, cœtu ampliſſimo iudicante, digni habiti fuerint, honorantur, & [i]is qui ſunt ex vicaria dignitate connumerantur. l. 1. de profeſſor. qui in vrbe C[on]ſtantinopolita. docentes meruerint comitiuam. lib. 12. C. tit. 15.

d l. [...]

[illegible] verbor.ſignifica.P.Con- [illegible] hac appellatione iudices omnes [illegible] generis, quibus aliqua iuriſdi- [illegible] perium datur ex publica aucto- [illegible]e.

Capvt V.

1 *[illegible]paratio munerum laicorum & Ecc[illegible]ſticorum.*

2 *Quæ ex Eccleſi[illegible]ſticis laicis permit[illegible]antur.*

DVæ poteſtates ſeparatæ, ſecularis ſeu [illegible]icalis & Eccleſiaſtica. *a* Conuerſa[illegible]ſiaſticorum & laicorum quoque [illegible]ſſe ſeparata. *b* Separati eorum iu[illegible] *c* Nec laici, quando myſteria Miſſæ [illegible]tur, ſecus altare ſtare vel ſedere [illegible]icos debent præſumere, *d* aut in [illegible]rum numerum computari: *e* quia [illegible]erſæ profeſſiones, quæ non poſ[illegible]ter ſe conuenire. *f* Minuſque laici [illegible] Eccleſiaſticorum beneficiorum ca-pace[illegible] cum ea tantum clericis cultui diuino conſecratis conferri debeant. *g* Itaque, nec laici eligunt hodie prælatos, quamuis [illegible]incipes ſint. *h* Nec conferunt Eccleſia[illegible]a beneficia, niſi ex priuilegio illis fuerit [illegible]ceſſum. *k* Nec iure poſſident decimas [illegible]ſiaſticas, quę ob diuinum cultum cle[illegible] debentur, *l* niſi ex priuilegio ante con[illegible] Lateranenſe, poſſeſſas retineant. *m* [illegible] ſumma, laicis, quantumuis religio[illegible]ebus Eccleſiaſticis non datur diſ[illegible]di facultas, *n* nec poſſunt eſſe admi[illegible]tores generales vel œconomi omni[illegible]onorum Eccleſiarum temporalium [illegible]itualium, vt præſint omnibus, *o* non [illegible] Epiſcopi. *p* Verumtamen ſi Eccle[illegible]bent ſibi conceſſam iuriſdictionem [illegible]oralem, poſſunt, imo debent in cau[illegible]inalibus & ſanguinis, ob metum, [illegible]egularitatem incidant, ſi Eccleſia[illegible]licent, laicis delegare. *q* Non licebit [illegible]o quemlibet clericum accuſare, *r* [illegible]ædicare, verbum Dei, *s* non profer[illegible]ema in perſonam Eccleſiaſticam, [illegible]de rebus aut cauſis Eccleſiaſticarum

A perſonarum iudicare vel cognoſcere, *v* non ſtatuere de perſonis vel rebus eorum. *x* Nec conſtitutio laicorum ligat perſonas Eccleſiaſticas, *y* quantumuis ſit in fauorem Eccleſiæ, propter defectum poteſtatis ſtatuentium, & niſi ex promiſſione, vel cum approbatione ſummi Pontificis fiat. *z*

Inuitantur tamen laici ad aliqua ſpiri- 2
tualia, vt adiutores & cooperatores perſonarum Eccleſiaſticarum ſint. *aa* Sicut vo-
B cantur ad ſynodum Imperatores, ad fidem confirmandam & ſubſcribendam; ad prohibenda ſchiſmata & tumultus, non autem vt præſint. *bb* Vt & aliquando inuitati in electione ſummi pontificis, vt euitaretur hæreticorum factio. *cc* Item vt lites monachorum & Eccleſiarum, illis etiam, ſi opus ſit conſtituto ſalario, agant vel defendant, *dd* fabricarum Eccleſiarum curam, etiam hodie poteſt laicis concedi. *ee* Inue-
C niuntur & ex laicis quidam, qui Eccleſiarum habent patronatus, *ff* aduocationis, vicedominatus, cuſtodiæ guardiæ ius. *gg*

Scholia.

a *ca. imperium, 15. & c. quoniam idem mediator, 8. & tota 10. diſt. ca. cum ad verbum, 96. diſt.*

b *can. ſicut ſacerdotes, 6. cauſa 2. q. 7.*

c *c. licet ex ſuſcepto, 10. & c. ſi diligenti, 12.*
D *& c. ſignificaſti, de foro competen. lib. 2. tit. 1. & fere toto eo. tit. Ideo improbatur conſuetudo, vt minus rationabilis, qua cauſa Eccleſiaſtica iudicabantur, præſentibus & ſententiam dicentibus laicis, c. ad noſtram, 3. de conſuetu. nec laicus de ſpiritualibus conſtitui poteſt arbiter, c. contingit, 8. de arbitr. lib. 1 tit. 43. c. lator, qui filii ſunt legitimi.*

d *c. 1. de vita, & honeſta. clericor. c. 1. §. fin.*
E *de cohabita. clericorum & mul. ca. ſacerdotum, de conſecratione diſt. 2.*

e *cap. 2. de inſtitutione, lib. 3. tit. 7.*

f *c. cum cauſam, de elect. ca. in noua, 16. q. 7. niſi ex priuilegio Pontificali: quemadmodum rex Galliarum eſt in pluribus Eccle-*

ſiis, ſui regni canonicus, vt in Eccleſia ſancti Hilarii, Pictauienſis, Iohannes de Selua, in tracta. beneficior. prima parte. quæſt. 7. num. 8.

g *c. ex literis, de tranſlatio. clem. quia contingit. §. ante, de religioſ. domib. Poſſent tamen Summi Pontificis reſcripto & gratia, laici beneficia aut fructus beneficiorum conſequi, vt notant Innocentius, & Abbas, in c. quanto, de conſuetud. gloſſa in ca. bene quidem, ad verba,* præter Romanum, *96. diſtinct.*

h *ca. ſi quis deinceps, cum ſequent. 16. q. 7. ca. omnes, 63. diſtinct. ca. Sacroſancta, 51. & cap. Maſſana, 56. de electione.*

i *ca. nullus laicorum, 18. ca. ſicut Domini, 19. & ſequentibus, 16. quæſt. 7. & fere per totam illam quæſtionem prohibetur ſub pœna excommunicationis, aliiſque pœnis accipere Eccleſias, inueſtituras vel alias res Eccleſiaſticas, de manu laicorum.*

k *cap. dilectus, 3. de præbend. cap. dilecto, de teſtib. can. Adrianus, & can. in Synodo, 63. diſtinct.*

l *ca. 1. 16. quæſt. 7. & cap. quamuis, 18. cap. prohibemus, 19. de decimis, cum ſimilib. nota. & idcirco eas nullo tempore præſcribere poſſunt, c. cauſam, de præſcription. ca. ad hæc, 15. de decimis.*

m *cap. cum Apoſtolica, 7. de his quæ fiunt a prela. ſine conſenſu capituli, ca. tua in primo, in fine, eo. titu. Vide quæ diximus libr. 16. Syntagmatis iuris, cap. 25. num. 7.*

n *In can. 24. laici quamuis, 16. quæſt. 7. can. bene quidem, 96. diſtinct.*

o *cap. decernimus, 2. de iudiciis, can. quoniam, in quibuſdam, 21. & ſequentib. 16. q. 7. cap. 2. de ætat. & qualitat. ordina. Poſſunt tamen laici in temporalibus tantum, conſtitui fructuum Eccleſiarum œconomi.*

p *Dicto can. in noua, 16. quæſt. 7. quia nec cauſæ ſpirituales iudicandæ delegari poſſunt laicis, vt explicat gloſſa ad cap. contingit, de arbitris.*

q *c. ſi. ne cle. vel mo. ſe negotiis ſe immiſceant in Sex.*

A r *ca. 1. 2. 3. 4. 5. 6. cum tribus ſequentib*[...] *quæſt. 7.*

s *Hæc in cap. cum ex iniuncto, & cap. ſ*[...] *vno corpore, 14. de hæreti. Panormita*[...] *men ad c. decernimus; de iudic. ait, p*[...] *laicum prædicare, ſi committatur ei*[...] *piſcopo, vide gloſſ. ad canon. adii*[...] *imus,*[...] *quæſt. 1. quam tamen non ſequimur,*[...] *loquitur de muliere.*

t *can. bona quidem, 96. diſtinct. vbi tam*[...]

B *gloſſa ait, laicum poſſe alium excomm*[...]*nicare ex delegatione Summi Pon*[...] *& eius auctoritate.*

v *cap. 2. de iudic. cap. contingit, de arbit*[...]

x *can. non placuit, 23. 16. q. 7.*

y *can. bene quidem, 96. diſtinct. cap.*[...] *Eccleſiarum, 10. de conſtitutione.*

z *cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, de*[...]*tion. cap. cum cauſa, de ſententia*[...]*dica. ca. 1. 10. diſt.*

C aa *Vt in can. 2. in fine, 23. diſtinct. vb*[...]*tantur ad electionem faciendam &*[...] *can. mulier, 23. diſt. ad ſermonem popu*[...] *& clero faciendam, quandoque ad*[...] *matrimoniales, can. ad ſedem, 35. q*[...] *5. & in cauſis fidei, can. vbi nam, 9*[...]*ſtinctione.*

bb *ca. vbi nam legiſtis, 2. & can. vbi n̄*[...] *96. diſtinct. diſputat Panormit. in q*[...] *1. nume. 27. & 28. in quibus cau*[...]

D *quare laici intereſſe debeant conſiliis E*[...]*cleſiaſticis.*

cc *ca. quia Sancta, 63. diſt. can. bene quidem, 96. diſt.*

dd *cap. 1. de ſyndico, lib. 1. tit. 40.*

ee *quis debeat habere onus fabricæ, & pro ea colligere, tractatur in c. 1. & c. de his,*[...] *eccleſ. ædifican. & hodie fere vbique*[...] *conſuetudine, datur hoc onus laicis ma*[...]*cularis, ſeu æditui vt vocant,* Mar[...]

E ers, *quod & fieri poſſe notat Panor. a*[...]*nimis, de iud.*

ff *Totis titulis de iure patronatus.*

gg *Diſtinguit aduocatos a patronis E*[...]*ſiarum, c. præterea, 23. de iure patron*[...] *lib. 3. titu. 38. attamen pro patrono A*[...]

cat[...]

... Eccleſia ſumitur, & explicatur in c. ... an[te]m 24. de iure patronat. & gloſſ. ... quia clerici, eod. titul. de iure patrona. ... um, Aduocatias, aut Aduocatiam ... ius patronatus aliquando, vt in illo loco quandoque vicedominatum vel cuſtodiam ſeu guardiam; item ius eſſe proceſſionis ... frequentationis, vt in can. pia men[tis], 25. & ſequen. Frigentius, 16. quæſtio. ... quandoque gratiam, vt in ca. ſi quis Epiſcoporum, 16. quæſt. 5. Proceſſionis honor pro fundatione reſeruatur patrono, vt etiam alimenta iuxta facultates Eccleſiæ, ſi ad inopiam perueniat, cau. nobis fuit, 25. de iure patrona. cum ſimilib. Aduocatio... gia pro guardia, in Lotharingia ... annotaui, dum eſſem ibi profeſſor, ... me in territoriis quæ fuerunt aliquando iuris Eccleſiaſtici: dum enim Eccleſiæ vel alii pagi vexarentur in bonis vel a Dominis vicinis, vel ab hoſtibus, aduocauerunt in auxilium ad vim prohibendam Dominos alios quoſdam ſeculares, armis vel potentia præcipuos, quorum ope ſecurius ſibi ſubditi viuere poſſent, ab incurſibus per illos defenſi. Eoque nomine illis Aduocatis, vel reditus quoſdam conſtituerunt annuos; vel partem aliquam iuriſdictionis vel honoris, vel multarum conceſſerunt. Et proinde in illis pagis & populis, in quibus aduocati ſunt potentiores, in cuſtodiam inueniuntur duo Domini, vnus naturalis, vel Eccleſia, ſeu is, cui ius ſuum ceſſit, & aduocatus, qui vulgo dicitur corrupta voce latina, Seigneur voue, ou aduoue, *a verbo,* Aduocatus. *Sic in Dominio cuiuſdam meæ ditionis, de Babelemeote iuxta ciuitatem Marſalem, quam habui a cariſſima, & caſtiſſima vxore mea Franciſca de Burchel, quæ deceſſit pridie idus Nouembris, & ſepulta eſt Pontomuſſi, anno Domini, 1588. me... um adeſt, olim dum ditto Abbatia ... li Michaelis. Aduocatus Dominus quiſquidam ... eo nomine ex... percipit.*

A

DE PERSONIS ECCLESIASTICIS.

Tit. IX.

a *Ad hanc tractationem referri poſſunt tituli de regularibus & tranſeuntibus ad religionem lib. 3. decre. titu. 31. & in Sexto lib 3 tit. 14. in Clem. lib 3 tit 9. de conuerſione coniugatorum lib. 3. decretal. titu 32. de ſtatu monachorum & canonicorum regularium, lib. 3 decretal titu 35 & in Sexto lib 3 tit. 1 . in Clem. lib 3 tit 10. 16. q. 1 & 2. Eo pertinet titulus C. de epiſcopis, & clericis, lib. 1. C. de ſanctiſſimis Epiſcopis, & ideo amabilibus, & reuerẽdiſſimis clericis & monachis, Nouella 123. de monachis nouella 5. Hac conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem, de his qui ingrediuntur monaſterium, & de ſubſtantiis eorum, ex quo tempore oporteat eam valere, nouella 76. quomodo oporteat monachos viuere, nouella 133. de clerico ægrotante vel debilitato, libr. 3. tit. 6. de clericis coniugatis. lib 3. decretal tit. 3. & in Sex lib 3. tit. 2 de conuerſione coniugatorum, lib. 3. tit. 32. conſtitutio quæ de dignitatibus & Epiſcopatu filium liberat a patria poteſtate, nouella 81.*

B

C

Caput I.

Continuatio, qui ve dicantur clerici, & Eccleſiaſticæ perſonæ.

Status clericalis in Eccleſia poſitus eſt, *a* quo Deo conſecrati, contemplationi, & cultui diuino vacantes, a laicis diſtinguũtur; cuius appellatione clerici veniunt. *b* Poſſet & latius extendi Eccleſiaſticarum perſonarum appellatio quam clericorum, ſi ordinationẽ conſideres; quia appellatione Eccleſiaſticæ perſonæ veniunt clerici moniales, conuerſi, conuerſæ, quæ tamen vt diuerſa in iure ponuntur, *c* continentur, & canonici. *d* Clericos vero dicemus proprie omnes in vniuerſum, qui in ſortem, hoc eſt in partem Domini aſſumti ſunt, in aliquo gradus vel ordinis miniſterio. *e* Quare, & ideo rationem rotundam pilorum in vertice capitis in formam coronæ, dum initiantur, ſuſcipiunt, ex inſtitutione Romanæ Eccleſiæ, in ſignum regni cœleſtis, & quod temporalia depoſuerint, vt ſortem dominicam conſequerentur. *f*

D

E

S c h o l i a.

a *Status clericalis dicitur, in cap. cum ex eo, 34. de electione in Sexto.*

b *ca. duo ſunt genera, 12. q. 1.*

c *cap. non dubium, 15. ca. de monialibus, 33. de ſentent. excommunica. lib. 5. tit. 39.*

d *cap. cum tibi, de verb. ſignific.*

e *ca. cleros, 21. diſtin. d. ca. duo ſunt genera, 12. q. 1. vide quæ dixi, lib. 16. Syntagmat. cap. 1. nu. 5. Sic generaliter de omnibus poteſt intelligi Rubrica, de vita, & honeſtat. clericor. Ea ratione omnes qui ad Dei ſeruitium vocati erant tempore legis, in partem & ſortem Deo relictam participandam vocabuntur. Numer. c. 18. Deuteron. 10. verſ. 8. Deuteron. 18. in principio, Ioſuæ, cap. 13. verſu. 14. & 33. Ezechiel 43. verſ. 28. Quare, & in lege noua, qui de altari participant, dicti clerici. cap. cum ſecundum Apoſtolum, de præbendis.*

f *ca. duo ſunt genera Chriſtianorum, 12. q. 1. ca. 21. prohibet, 23. diſtinct. Capilli tamen in prima tonſura clericis ſimplicibus non tondentur, ſed quidam relinquuntur, vt ait gloſſ. ad dictum can. duo ſunt genera, ad verbum,* depoſitio. *Significant autem, quod quædam temporalia, quæ per ſuperfluitatem pilorum ſignificantur, debeamus reſeruare, ad ſuſtentationem vitæ. Monachi etiam maiorem raſuram, & tonſuram deferunt, in capite, quia iſti maiori voto renuntiarunt rebus ſeculi, & pro mortuis ſeculo habeantur. l. Deo nobis, de epiſcop. & cleric. C. De multiplici ratione raſionis capitis, nos multa diximus, lib. 16. Syntagmatis, cap. 1. num. 11. 12. & ſequentibus, vſque ad 33.*

Caput II.

1 *Diuiſiones ſeu diſtinctiones Eccleſiaſticorum ex ordine.*
2 *Quis ſimplex clericus.*
3 *Oſtiarius.*
4 *Lector.*
5 *Acolyta.*
6 *Exorciſta.*
7 *Subdiaconus.*
8 *Diaconus.*
9 *Presbyter.*
10 *Epiſcopus.*

A Perſonarum Eccleſiaſticarum plures ſpecies, diſtinctæ vel ex Eccleſia... ordinibus, vel ex cura & ſolicitudine, ... dignitate, aut officio, aut beneficio E... ſiæ. Ordineſque nouem; Inde noue... ſtinctiones clericorũ, *a* & in primis, C... B ricus ſimplex, qui facit primum gr... inter Canoniſtas. Secundus, oſtia... Tertius pſalmiſta, ſeu lector. Quart... orciſta. Quintus acolyta. Sextus ſub... nus. Septimus diaconus. Octauus pre... ter. Nonus epiſcopus inter canon... quamuis Theologi negent hunc e... dinem vt etiam clericatum.

Clerici per primam tonſuram fiu... alii ex clericis ordinantur: & dicuntur ... C coniugati, alii non coniugati. *c* Rur... non coniugatorum, alii ſeculares, *d* ... regulares: ſeculares non ſunt adſtricti ... naſticis regulis, vt regulares, qui, & re... gioſi, & monachi dicuntur. *e*

Oſtiarii ſunt, quibus datum eſt offici... in Eccleſia, *f* cuſtodiendi claues eius ... riores, & exteriores, claudendi, & aper... di ianuas: fideles admittendi, infidele... excommunicatos excludendi.

D Lectores, cantores, pſallentes, eiuſ... 4
ordinis ſunt, qui in Eccleſia prophe... ſcripta legunt, & ſacras laudes, & reſpo... ſoria in Eccleſia canunt. *g*

Exorciſtæ ſunt, qui poteſtatem accipi- 5
unt exorcizandi vel adiurandi energumenos ſeu a dæmone obſeſſos: cathecumenos, & baptizatos. *h*

Acolytæ ſunt, qui faculas, & ... 6
E deferunt in Eccleſia, dum ſacra myſteria fiunt. *i*

Subdiaconi ſunt, ſubadminiſtri altar... ad quorum officium pertinet calicem & pateram ante altare Chriſti defer... conis ſeu Leuitis tradere eiſque ... te; vrceolum quoque & aquam, & ...

[illegible] tenere, & Epiſcopo, & [illegible] pro lauandis ante altare manibus, [illegible] præbere. *k* In ſumma, ὑποδιάκονος, [illegible] diaconus eſt, qui miniſterium adhibet poſt Diaconum. *l*

Diaconi, miniſtri presbyterorum ſunt; [illegible] officium eſt miniſtrare ſacerdotibus, quæ agit in ſacramento corporis Domini, in baptiſmo, in chriſmate, [illegible] calice, oblationes inferre & diſponere in altari, componere menſam Domini, ac veſtire, crucem ferre & prædicare [illegible] ium, *m* corporalia & pallas lauare. *n*

Presbyteri quaſi ſeniores, qui cum [illegible] debent, dicti ſacerdotes, quaſi [illegible] tes: ſeu diſtribuentes. *o* Quorum præcipuum munus in ordinatione iſtatuitur, conficere dominica ſacramenta. *p*

Epiſcopi habent nomen curæ & ſoli [illegible] dicti ideo, tanquam ſpeculatores & obſeruatores gregis ſibi in diœceſibus commiſſis. *q*

S C H O L I A.

a *Hæc tractantur, in ca. cleros, 21. diſt. & ibi gloſſ. ad verbum* pſalmiſta, *diximus ſupra lib. 1. tit. de ſacris ordinibus, & lib. 16. Syntagmat. iuris vniuerſi, c. 2.*

b *[illegible] cum contingat, 11. de ætat. & qualita. [illegible] dinan.*

c *[illegible] at titulus de clericis coniugat. Porro, [illegible] nt clerici, qui coniugio iungi poſſunt vel non, diximus ſupra, lib. 1. tit. 12. de ſacramento matrimonii.*

d *c. licet, 2. de offi. & poteſta. iudicis ordin.*

e *c. inter quatuor, de relig. domib. vide c. cum de beneficio, de præben. in Sext.*

f *ca. [illegible] in fine 21. diſt. can perlectis, 25. diſt. ca. oſtiarius, 23. diſt. Nos etiam egimus de oſtiariis, lib. 16. Synt. c. 3. & de officio horum, in § & primum quidem. & §. quod ſi [illegible] nouell. 133. Eſt & ianitrix ſeu oſtiaria, monaſterii monialium, quæ tamen ordinem monaſticum non eſt profeſſa, ſed [illegible] et tantum officium de qua, in c. 5. verſ.* ſancimus igitur, *& c. 5. §. oportet autem, nouell. 133. quomodo oporteat monachos viuere.*

g *in dict. ca. perlectis, 25. diſt. can. lector, ca. Pſalmiſta 23. diſt. nos li. 6. Synt. c. 4. de his eorūq; antiquitate, & introductione diximus. Autores Eccleſiæ certis regulis & formulis fuerunt ſub Pipino & Carolo Magno in Gallia ordinati, vel reducti iuxta formulam vrbis Romanæ, vt liquet ex lib. 1. capitularium Caroli Magni. ca. 80. & Sigeberto. Atq; in Chronico Engolimenſi, traditur Carolum petiiſſe ab Adriano Papa cantores, qui Franciam de cantu corrigerent: & illum ei dediſſe Theodorum & Benedictum, Eccleſiæ doctiſſimos cãtores, qui à Sancto Gregorio eruditi fuerant: & tribuiſſe antiphonarios Sancti Gregorii, quos ille notauerat nota Romana. Atque Dominum Carolum regem Francorum reuertentem in Franciam, miſiſſe vnum cantorem Metum ciuitatem, alium Sueſſonum ciuitatem, iuſſiſſeq; de omnibus ciuitatibus Franciæ, magiſtros Scholæ antiphonarios eis ad corrigendum tradere, & ab eis diſcere cantare, & ita correctos omnes antiphonarios Franciæ, quos vnuſquiſq; pro arbitrio ſuo vitiauerat addendo vel minuendo, & tunc omnes Franciæ cantores didiciſſe notam Romanam, quam nunc (inquit dictum Chronicon) vocant notam Franciſcam. Excepto quod tremulas vel colliſibiles, vel ſecabiles voces in cantu non poterant perfectè exprimere Franci, naturali voce frangentes in gutture voces, potius quam exponentes, manſiſſe autem magiſterium cantandi, in ciuitate Metis, & c. remanſiſſe.*

h *in ca. exorciſta, 23. & ca. perlectis, §. ad exorciſtã, 25. diſt. Nos de hoc & de exorciſmis diximus, lib. 16. Syntag. cap. 5.*

i *ca. cleros in fine, 21. diſt. ca. acolytus, 23. diſt. ca. perlectis, 25. diſt. & nos de his lib. Syntag. c. 6.*

k *dict. ca. perlectis, 2. ad ſubdiaconum, 25. diſtinct.*

l *ca.cleros,21.diſt.vide quæ diximus de ſubdiaconis lib.16. Synt.iuris c.7.*
m *c.diaconi,93.diſt.dict.c.perlectis,21.diſt.*
n *ca.nemo per ignorantiam, de conſecr. diſt. 1. vide quæ diximus, de diaconis, lib. 16. Syntag.c.7.*
o *ca.cleros,21.diſt. diximus abunde & nos, de officio horũ, nomine & ſacerdotio, tum iudaico tum ethnico, & Chriſtiano, li.16. Synt.iuris vniuer. c.8. apud Iulium pollucem in 2. οὐδὲν ἔστιν πρεσβύτερον, dicitur pro οὐδὲν ἐστι τιμιώτερον, id eſt, nihil eſt presbyterum, dicebant pro nihil eſt magis honoratum vel honorandum, Latini dicunt nihil eſt antiquius ſeu venerabilius, ita ſacerdotes, presbyteri, propter dignitatem dicti. ca.cleros,§.presbyteri,21.diſt.*
p *ca.ecce ego,95.diſt. ca.perlectis, 21.diſt.c. ipſi ſacerdotes, & ca.dictum eſt, 1.q.1.ca. ſacerdotes, 6 q.1.*
q *actorum c.20.ibi* attendite vobis & vniuerſo gregi, &c. *ca.cleros,21.diſt.nos abunde tractauimus in genere & de nomine, & officio, lib.15. Syntag. iur. c.2. & de eorum electione, poteſtate, & de aliis ad eorum curam pertinentibus, in cap.2. eius libri epiſcopatus dicitur primarii ſacerdotii homo, Nouell.leonis 10.*

Capvt III.

1 *Pontificum ſeu Epiſcoporum diſtinctiones.*
2 *Patriarchæ primates.* 3 *Cardinales.*
4 *Archiepiſcopi.* 5 *Abbates & monachi.*

1 Pontificum ſeu ſacrorum epiſcoporum plures gradus ſunt in Eccleſia, primus vniuerſorum epiſcopus ipſe Deus. *a* Huius vicarius in terris vnus, *b* vniuerſalis Eccleſiæ paſtor, *c* ſedem nunc Romæ tenens D. Petri, ſummus Pontifex, dictus Papa, quaſi pater magnus omnium patrum Eccleſiæ. *d*

2 Hicq; primus patriarcha *e* Romanus, *f* inter epiſcopos quinq; qui patriarchæ, dicuntur, hoc ordine, *g* vt poſt dictum primum Romanũ ſecundus dignitate ſit præſul Conſtantinopolitanus, tertius Alexandrinus: quartus Antiochenus: quintus Hieroſolymitanus. In aliis Eccleſiis maioribus poſt prædictos, ſunt præſules a[...] dicti primates, dignitate tertii, maio[...] chiepiſcopis, a quibus ad illos prouo[...] *h* omnes patriarchę primates dici po[...] ſed non omnes primates, ſunt patr[...]

3 Sunt & Cardinales, perſonæ Eccle[...] ſticæ, id eſt præcipuæ, qui ſummo Po[...] ci adſtant, inſeruientes ſedi Apoſtol[...] in qua conſiſtit veluti axis & cardo om[...] um aliarum Eccleſiarum, *k* dicti ſen[...] ſummi Pontificis, ſeu ſenatus Eccl[...] pars corporis Papę. *m* Quorum al[...] tur Cardinales diaconi, alii Card[...] presbyteri, gradu maiores, alii Card[...] epiſcopi; gradu adhuc priores c[...] Certis & propriis titulis Eccle[...] guli diſtincti, ex quibus appellati[...] cipiunt. *n*

Archiepiſcopi dehinc inferiores [...] 4 matibus, maiores epiſcopis ſibi in pro[...] ciis ſuppoſitis per proprias diœceſes [...] cũtur & archiepiſcopi metropolitani, *p* [...] rant & chorepiſcopi, qui vices e[...] rum in aliqua parte epiſcopatus ge[...] ſublati poſtea tamen vt ſuperfl[...] *q* [...] quoque epiſcoporum ſunt propo[...] ſeu eorum vicarii generales, & officia[...]

Coniunguntur epiſcopis alii præ[...] 5 abbates regularium perſonarum ſeu monachorum, abbatiſſæ quoque mulie[...] monaſticis præpoſitæ. *s* Monachi autẽ & moniales a ſolitudine clauſtri, cui ſe addicarunt, dicũtur. *t* Ex monachis porro, quidam cœnobitæ dicuntur, ſub *v* certa regula & formula viuendi communiter viuentes, quidam heremitę ſeu ſolitarii, ſeorſum ſoli ſine certa regula ſolitaria loca inhabitantes, *x* quidam rurſum monachorum mendicantes, quidam non mendicantes ſunt: *y* alii laxioris regulæ, qui & canonici regulares, alii arctiores. *z* Quidam cõuerſi dicti in monaſteriis, qui conuictui & habitui ſe accommodant religioſorum, cum quibus, ſine profeſſione tamen regulæ, viuunt. *aa* Monachis & monialibus [...] præter abbates & abbatiſſas, præfici[...] quidam dicti priores & priorisſæ, [...] pri[...]

[illegible] quæue cæteris præſint, A
[illegible] clauſtrales aut conuentuales
[illegible] Clauſtrales ſunt qui præſunt poſt
[illegible], vel abbatiſſam, in clauſtro, tan-
[illegible] vicem & locum eorum tenentes illis
[illegible] cc Conuentuales, qui primi ſo-
[illegible] bbate & abbatiſſa ſunt in cœno-
[illegible] d Rurſum ex monachis, quidam ſunt
[illegible], & intitulati in certis Eccleſiis: ee
[illegible] m ſine clericatu ſimpliciter mona-
[illegible], vel heremitæ. ff B

S C H O L I A.

a *[illegible] vocat Deum [illegible], Dionyſius Areopagita lib. de diuinis nominibus, & Sibylla Erythrea, in oraculis. Sic Dominus noſter* IESVS CHRISTVS, *ſummus ſo[illegible] verus Pontifex, qui offert verā Deo oblationem, & ipſe vera oblatio, & ſalutare ſacrificium, vt docet Diuus Paulus ad Hebreos & ſacra paſſim litera alibi.*

b *c. 1. de ſumma trinit. & fid. Cathol. ca. No uatianus, ca. in apibus. 7. q. 1. c. ſaluator, de preb. in extrauag. communi.* C

c *ca. ſacroſancta, 22. diſt. c. quanto, de trans lat. epiſco. D. Ioan. Euangel. c. 21. D. Matthei, c. 26.*

d *c. in nomine Domini, 23. diſt. c. omnes, 21. diſt. l. 4. de ſumma trinit. & fide catholica, nos etiam multa de ſummo Pontifice eiuſq; poteſtate & nominibus, li. 15. Synt. c. 3. de poteſtate etiam eius ſcripſerunt Thomas Campegius Chriſtophorus Marcellus, frater Thomas Elyſius Neapolitanus in libro qui inſcribitur Piorum clypeus aduerſus hereticorum prauitatem. vide c. ſignificaſti de electio. Admonui vltra papas & archiepiſcopos aliquando & epiſcopos dictos fuiſſe Grecis, vt liquet ex epiſtolis inter o[illegible] Athanaſii ſcriptas Athanaſio Papa. O[illegible]rannus quoq; monachus Senonenſis meminit in chronico, Anſegiſum Archiepiſcopum Senonenſem primatē totius Galliæ & Germaniæ, inſtitutū a Ioanne Summo Pontifice, & ſecundum Papam appellari meruiſſe in Synodo habita in loco, qui dicitur Pontigonis 16 kal. Auguſti anno Domini 876, in dictione 9.* D E

e *Patriar[illegible]a primus vel princeps vel honorabilior inter patres dicitur. ſic legimus 12. filios Iſraelis fuiſſe nominatos patriarchas, A[illegible]. & 1. Paralipo. c. 8. & Tobiæ 6. qui d[illegible]iores ſunt cæteris in Eccleſia patres dicuntur, ca. ſexta Synodus, 16. diſt. ca. fi. 68. diſt. ſic præcipui epiſcoporum, principes patrum, patriarchæ, vide quæ dixi li. 15. Syntagmatis iuris c. 2. ſcripſit & de patriarchali præſtantia Matthæus Vgonius epiſcopus Famoguſtenſis.*

f *ca. prima ſedis, 99. diſtinctio.*

g *ca. penul. & fin. ca. omnes. ca. ſacroſancta, 22. diſt. c. antiqua, de priuileg. lib. 5. tit. 33. nos de patriarchis ſingulis egimus lib. 15. Syntag. cap. 5. 6. 7. 8. & 9.*

h *canone 1. 99. diſt.*

i *ca. 1. 2. 3. & 99. diſt. ca. conqueſtus, 9. q. 1.*

k *gloſ. in extraua. exſecrabilis, de preb. in extrau. 17. communib. ad verbum* cardinalibus. *De his ſcripſit Martinus Laudenſis.*

l *ca. Eccleſia, cauſa 16. q. 1.*

m *ca. quiſquis, 6. q. 1. clem. felicis, de pœnis quemadmodum ſenatores principis ſeu cōſiliarii, dicuntur pars corporis eius, l. quiſquis, ad legem Iuliam maieſta. C.*

n *vide quæ de illis diximus, deque dignitate titulis, & gradibus, cardinalium, lib. 15. Syntag. c. 4.*

o *ca. in illis, vbi ratio inſtitutionis, 8. diſtinctio. ca. 1. 2. 3. ſub 9. quæſt. 3. ca. cleros, 21. diſtinct. §. fin. de monachis, in Nouellis Iuſtinian. de epiſcopis & eorum auctoritate fuſe tractauit Ioannes Bertbachinus Firmianus.*

p *Quod ſint in Eccleſia matrice, & prima ciuitate totius prouinciæ vel a numero ciuitatum, ſeu epiſcoporum ſuffraganeorum ſibi ſubditorum, quod explicatur fere per totam 9. quæſt. 3. ca. cleros 21. diſtinct. vide multa a nobis explicata de archiepiſcopis, & eorum inſtitutione & poteſtate, lib. 15. Synt. c. 11.*

q *ca. quamuis, & cano. choriepiſcopi, 68. diſtinct. Sunt alii coadiutores epiſcoporum & aliorum de quibus tractatum Thomas Campegius edidit.*

r *Inter hos & differentia in c.1.& fin.de offi. A*
vicar.in Sex.quod officialis gerat epiſcopi
vices in iuriſdictione: vicarius vero in ſpi-
ritalibus, & in generali poteſtate data et
conferẽdi vacatura beneficia,quamquam
& aliquando officiali concedatur & pote-
ſtas collationis beneficiorum cap. 2. & 3.
eod. tit. in Sex.

s *de abbatibus & abbatiſſis,nos multa lib.15.*
Syn.c.13. Abbas ſtare debet immediate poſt
epiſcopum,& praeeſt aliis pralatis, Panor. B
ad c.ex ore nu. 3. de priuil. imo & prefer-
tur epiſcopo in rebus ſpectantibus ad regu-
lam ſui ordinis, Panor. ad c. cum contin-
gat, num. 2. de foro competent, tractatur
de abbate ordinando, in §.ordinatione, no-
uella 5. de monachis in §. iubemus, no-
uell. 123.

t *ca.placuit,1.ca.ſi cupis,16.q.1.*

v *titul.de regular. neq; iſti per ſe ſolitarii eſſe*
poſſunt, clem. ad hæc, 18.de ſtatu regul. C
vide quæ diximus de monachis & generi-
bus eorum,& regulis,lib.15.Synt.c.14.&
de legibus monaſtic.,c.15. de monialibus
c.17. omnium tamen in ſumma regula &
modus viuendi,debet approbari,neq; licet
ex arbitrio nouum ordinem vel nouum
habitum religionis creare vel gerere:reuo-
catiq; ſunt ordines mendicantium creati
poſt Concilium generale,in c.1.de religioſ.
domib.in Sex.lib.3.tit.17.c.1.eod.tit.a- D
pud Greg.& c.1 in extrauag.Ioannis 22.
Retinentur autem ordines inter medican-
tes probati,prædicatorum,minorum, here-
mitarum ſancti Aug in dict.c.1.§.ſane ad
prædicatorum, de relig. domib. in Sext.
Quamquam ſolitariam videantur agere
vitam clauſtrales monachi, ratione con-
uerſationis ſecularis vitæ, tamen ſoli & ſe-
parati eſſe inter ſe non debent ſed cum ſo-
cio vel aliis monachis ſimul viuere & de- E
gere.c.quoniam.de vita & honeſtate cle-
ricor.c.2.de ſtat.monach.§.cogitandum,
de monach. in nouel. idipſum placuit in
monialibus,in ca.perniitioſam, 18.q.2.c.1.
de ſta.regul.in Sext.§.in omnibus autem

A *monaſteriis,c.36.nouella 133. de ſan[...]*
epiſco.

x *meminit de vtriſq; ca.12.qui vere,16.q[...]*
can.perlatum,8.§.Cantica, 19.q.3.

y *de quatuor ſacris medicãtium fami[...]*
de quæ diximus, lib. 39. Syntagm. [...]
num.17.

y *de monachis & canonicis regularibus [...]*
cap.quod Dei timorem,de ſtatu mona[cho]-
rum.Ex clericis monachis fiunt c[...]
B *regulares, cum laicus non poſſit re[...]*
canonicum,cap.12.de inſtitutio.quam[...]
laicus recipiatur in cõuerſum mon[...]
cap.cum ex eo,de electio.in Sex.

aa *vide dict. c.cum ex eo, de electio. in [...]*
gloſſ.ad ca.duo ſunt genera ad uer[...]
conuerſi 12.q.1.ca.in nona 16.q.[...]
re & conuerſi ſi religioſorum eorum p[riui]-
legiis vtuntur in cap. non dubium, [...] &
ex tenore, de ſententia excommunica

C bb *meminit de abbatiſſa & priori[ſſ]a & [...]*
do exire a monaſterio poſſunt, c. 1. §. ve-
rum quando,& ſequent.de ſtatu regulari-
um,lib.3.Sexti tit. 16.

cc *c.cum ad monaſterium,de ſtatu monac[h].*

dd *Clem. 1. §. caterum, de ſtatu monac[h].*
lib.3.tit.10.clem.1.de regularib. eo. lib.
titul. 9. vide quæ de prioratibus diximus,
in lib.15 Syntagm.iuris.tit.17.

ee *c. cum dilectus, ibi,* Monachus qui [...]
D pro clerico, eius Eccleſiæ gerebat *de*
conſuetud.

ff *Antiquitus enim neq; etiam nunc, omnes*
monachi clerici fuerunt, aut ſunt, qu[ar]e
monachum ad ſacrũ altare accedere pro-
hibebat cano.33. Synodi in Trullo, aut ibi
permittebat cantare in ambone, aut lege-
re,ſi non recepiſſet characterem. Simile &
in Concilio Laodicenſi ſtatutum can. 15.
& 21. quia & in Synodo Nicena 2.c.14.
E *in ca.69. Synodi in Trullo, prohibitum*
erat laicis accedere ad ſanctum altare.

Capvt IIII.

De ſecularibus Eccleſiaſticis rectoribus &
prioribus, & aliis.

Ac[...]

A Cura & ſollicitudine plebis ſeu perſonarum certarum ſimul cohabitantium, qui eis in ſpiritalibus præpoſiti ſunt [illegible], dicuntur curiones, alicubi curati, *b* [illegible]s, *c* plebani, *d* presbyteri, proprii [illegible]ni, propriarum Eccleſiarum, *e* Vicarii perpetui, *f* & ſi duo ſunt vnius Eccleſiæ præpoſiti, vnus prior, *g* alter vicarius perpetuus aliquando dicitur, qui habeat curam animarum ſibi coniunctam. *h*

S C H O L I A.

a *Ex illa enim cohabitatione parochiæ & parochiani dici poſſunt, lib. 3. Decretalium. tit. 29. de parochiis & parochianis, habent enim, qui eis præſunt certos deſtinatos ſibi fines, canon. Eccleſias 13. quæſt. 1. παροικία [illegible] accolarum eſt conuentus, ἀπὸ τοῦ παροικεῖν. à iuxta habitando, quamquam [illegible] unde, πάροικος, à præbendo, copiarius, Latinis, qui præbebat olim hoſpitibus victui neceſſaria, quæ nomine ſalis & ligni concluſit Horatius, libr. 1. Sermonum Satyra 5. & ibi Acron ad verſum,* & parochi quæ debent ligna ſalemque, *Quod late explicat Budæus, in poſterioribus annotationibus ad l. final. de muneribus & honor. P. vnde & hic parochus presbyter dici poteſt præcipuus in ſacra vicinia inter eos, qui ſunt eiuſdem viciniæ, ſeu curiæ ſacræ ſeu templi & Eccleſiæ, qui illis præbet ſacroſanctum pabulum verbi Dei, & ſacramentorum Eccleſiæ cap. 1. de ſepultur. Cum. dudum, eod. tit. de ſepult. Inuenitur, & nomen parochiæ in iure pro Diœceſi epiſcopali, vt in c. excommunicamus, §. adiicimus. de hæret. cap. 3. de paroch. & parochian. ca. obitum, 61. diſt. in concil. Antiocheno. cap. 9. ibi ἕκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας. id eſt, vnum quemque epiſcopum habere in ſua poteſtate ſuam parochiam, & apud Burchardum lib. 1. decre. c. 83. Dicuntur ita & vniuerſales & ſingulares, ſeu particulares parochiæ, in c. 1. de offic. archid. libr. 1. tit. 23.*

b *Curati vulgo ſeu curſones dicti, à cura* A *animarum quæ beneficiis illorum adiungitur hominum ſuæ parochiæ. c. de multa, de præbendis, c. cum ſingula. eo. titul. in Sex. Sic & aliquando in iure ciuili, cura pro munere & ſolicitudine curatoris, dicitur item & curatela, l. hæres abſens, §. ſi quis tutelam, de iudic. P.*

c *vide caput finale, de præbend.*

d *c. fin. ne cleri. vel monach. ſecularib. neg. ſe immiſceant.*

B e *ca. 2. de paroch. ca. omnis vtriuſque ſexus, 14. de pœn. & remiſſ. lib. 5. tit. 38. cap. placuit, de conſecr. diſt. 6.*

f *cap. poſtulaſti, de reſcrip. c. exſtirpandæ. §. qui vero, de præb. c. 3. & fin. de offic. vicarii. libr. 1. tit. 28.*

g *dicto cap. exſtirpandæ. §. qui vero, de præbend.*

h *quia à regẽdo, is rector, (cum prior plebem non regat actu) vt eius vicarius perpetuus.*

C

C A P. V.

1 *De nomenclatura perſonarum Eccleſiaſticarum.*

2 *Eccleſiarum collegialium.* 3 *Archidiaconus.* 4 *Archipresbyter, decanus.* 5 *Primicerius.* 6 *Canonicus.* 7 *Cancellarius.* 8 *Cantor, &c.* 9 *Sacriſta.* 10 *Cuſtos.* 11 *Oeconomus.* 12 *Officia clauſtralia.* 13 *Apocriſarii.*

D IN Eccleſiis† collegialibus clerici & aliæ 1
perſonæ diuinis miniſteriis conſecratæ, appellationes alias ſortiuntur, vel à dignitate, vel ab officio, vt præpoſiti dicti, qui aliis præſunt. *a*

Archidiaconi, qui inſeruiunt epiſcopo 2
ſuo, habentque curam eorum omnium, quæ ſunt in clero, in vrbe, & extra *b* item,

Archipresbyteri, dicti decani presby- 3
E terorum Eccleſiæ vbi ſunt, *c* quorum aliqui ciuitatenſes, ſeu vrbicani, in vrbibus conſtituti: *d* alii rurales, diſperſis in pagis presbyteris depoſiti. *e*

Decani eodem munere † funguntur, 4
quo archypresbyteri, iique dicuntur præcipui ſingularum congregationũ ſeu pri-

mi collegii honorabiliores, *f* vbi tamen decanus eſt, ibi non eſt archipresbyter, quia in locum archipresbyteri tantum ſobrogatur. *g*

Primicerius dicitur † & præcipuus inter aliquos, qui præeſt docendo diaconis vel reliquis gradibus Eccleſiaſticis in eodē ordine, in quo ipſe primus eſt, poſitis. *h*

Sunt canonici, † qui præbendam habent in Eccleſia collegiata ſeculari, interdum in regulari, cum loco certo & altiore atius in choro, cum voce in capitulo, & alicubi cum oſculo concanonicorū. *i* Sunt & canonicæ ſeculares, fere eiuſdem conſiderationis. *k* Sunt & alicubi ſimplices vltra præbendati, inferioris ordinis in Eccleſia collegiali, clerici, item & aſiſſii alibi dicti. *l*

Cancellarius inuenitur † in aliquibus etiam Eccleſiis collegiatis, vbi maxime in vrbe eſt Academia, cuius dicitur cancellarius, *m* alicubi & Scholaſticus ſeu magiſter Scholarum, ex numero canonicorum, interdum & vltra canonicus Theologus. *n*

Item cantor, † qui vocem modulatur & moderatur in cantu, cum quo & alicubi præcentor & ſuccentor: iſte vocem incoat & tonum, hic ſubſequitur & reſpondet, vt & concentor qui conſonantiam his addit. *o*

Eſt ſacriſta, cuſtos † ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum & theſauri Eccleſiaſtici, eorumque quæ ad luminaria pertinent, qui ſubiicitur archidiacono. *p*

Cuſtos Eccleſiæ † & eſt miniſter ſacriſtæ, qui iuſſu ſui archidiaconi in horis canonicis, ſigna tintinnabulis pulſatis dat, pallia & linteamina altaris, & reliqua vtenſilia Eccleſiæ indeſinenter cuſtodit, lumina accendit & exſtinguit, incenſum, panem & vinum, pro Miſſa præparat, oblationes & eleemoſynas diuidit. *q*

Alicubi loco † epiſcopi pro hoſpitibus recipiendis & eleemoſynis diſtribuendis, vicedominus & œconomus Eccleſiæ conſtituitur. *r*

A In cõuentualibus † & regu[illegible] que Eccleſiis diuerſi a diuerſis ſibi [illegible]ctis officiis appellantur, vt ſacriſta elee[illegible]ſynarius, cellarius, *s* aduocatus, proc[illegible]tor, *t* ſyndicus, *u* guardiani, *x* mi[illegible] prouinciales, *z* generales, *aa* rectores, [illegible] œconomi, *cc* & ſimiles alii, qui ex v[illegible] muni facile intelliguntur.

Apocriſarii quoq; † ſeu reſpon[illegible] ueniuntur in monaſteriis virorum & [illegible]

B lierum, nempe viri ſenes, monachi mo[n]achicum certamen ſuperantes, qui monaſteriorum occupantur vtilitatibus, & cauſas eorum agunt & communionem, c[illegible] opus exhibent monachis, vel monialib[us], *dd* & pro illis reſpondent, & petitione[s] exhibent. *ee* Pertinuit & ad munus illoru[m] rudiores monaſterii inſtruere, & cum [illegible] conferre & diſputare de rebus ſacri[s]. Fuerunt & apocriſarii pontificum ſeu epi

C ſcoporum, veluti legati ac commiſſa[illegible] aliquid dicendum vel petendum nomi[n]e eorum. *gg* Vt & apocriſarii Diœceſeos, qui mittebantur in aulam Imperatoris, & cum quibus prælati vel clerici, vel monachi, diœceſeos, de negotiis conferebant, de quibus conſulebant Imperatorem, antequam illum adirent aut principem ipſi alloquecentur. *hh*

S C H O L I A,

D

a *de quibus in c. quamuis, de verbor. ſigni. c. ex parte, 2. de cleric. non reſident.*

b *de quibus in c. 1. & ſequentib. de offic. Archidia. dicitur. Quorum poteſtas ex conſuetudine obſeruata, metuenda eſt in c. fin. de offic. archid·a. lib. 1. tit. 23. vide canon. perlectis, § archidiaconus, 23.*

c *c. ad hec, §. archipresbyteri, de offic. archi.*

d *de quorum munere, in c. penul. de offic. ar-*

E *ch presbyt. lib. 1. tit. 24.*

e *& de eorum munere in c. fin. eo. titu. de officio archipresbyt.*

f *c. poſt electionem, 6. de conceſſio. preben. c. cum inter vniuerſas, & ibi gloſſa, & Pano. de electio.*

g *Ro-*

g [illegible] decіſ.45 [illegible]. & 443. in nouis.

h [illegible]co, de primicerio lib. 1. tit. 25. primicerius πρωτόκηρος eſt πρῶτος κηρός. primus in ordine cera ſeu ſcriptura. olim enim in pugillaribus ceratis, ut in arborum libris & [illegible], & alia in materia ſcriptum fuit, ut refert Plinius, libr. 13. capit. 11. & qui primus erat, dignior ſcilicet, primus in albo ſcribebatur. l. 1. de albo ſcriben. P. Quãobrem in omnibus ordinibus, dignior, primicerius dictus, ut primicerius mẽſorum. In l. 1. de menſorib. libr. 12. C. tit. 28. fabricenſium, l. 1. de fabricenſib. libr. 11. C. protectorum, domeſticorum, & ſimilium, l. 2. de domeſticis & protectoribus. lib. 12. C fuit & aliquibus Eccleſiis primiceriatus dignitas, ut in c. cum acceſſiſſent, de cõ[ſti]tutio. vide de eius officio, in ca. perlectis, § [illegible] primicerium, 25. diſt.

i c. dilectus, in 1. & cap. pro illorum, de praeben. Haecque explicantur in ca. dilecto. de praeben. vide Clem. 2. de aetat. & qualita. ordinando. de canonicis regularibus. in c. fin. de religioſ. domibus. c. fin. de regularibus c. conſtitutus 47. de ele. c. 1. de regularibus in extrauag. communib. aliqui tamen canonici, quandoque nõ habent praebendam, ſed eam exſpectant. c. relatum. de praeben. cum ſimilibus. Sunt & canonicatus ad effectum conſequendae dignitatis creati a ſummo Pontifice, de quibus nos alias, & in §. fi. de reſeruationibus, in concordatis.

Clem. 1. de religioſ. domibus, de canonicis

k utriuſque ſexus, regularibus, in Clem. 2. §. [illegible] quoque, de ſtatu monach. lib. 3. titul. [illegible] c. indemnitatibus, de elect. in Sext. canon. fin. 12. q. fi. de his & in gloſſ. penult. c. dilecta, de maioritat. & obedientia.

l cap. penult. de cleric. non reſidenti.

m [e]t in cap. unic. ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferan. libr. 5. tit. 5.

n haec in can. cleros. §. cantor. 21. diſtin. & de ſuccentoriatu. in c. inter dilectos, de exceſſib. praelat. & de praecentore in c. cum olim. de con[ſ]uetud.

A p capit. unic. de officio ſacriſtae, libr. primo titul. 26.

q cap. 1. & 2. de offic. cuſtodis, lib. 1. tit. 27.

r ca. volumus, 89. diſtin. Oeconomus Eccleſiis vacantibus & non vacantibus, datur, vacantibus, pendente tempore vacationis, & donec illis prouideatur de praepoſito proprio: idque fit per epiſcopum iure ordinario. c. cum vos 4. de offi. ordina. & ibi etiam notat gloſſ. penultim. interdum dari oeconomum ad conſeruanda bona Eccleſiae, ut B ibi, & non ad agendum, ut in cap. 3. quoniam 75. diſt. & in cap 47. illud, 12. qu. 2. ubi cauetur, mortuo epiſcopo conſtituendum bonis eius oeconomũ, ne epiſcoporum bona ab ullo diripiantur, ſed conſeruentur ad opera Eccleſiae & ſucceſſoris, differreque ita poſſunt oeconomi Eccleſiae, a ſyndico: nam oeconomus, conſeruat & adminiſtrat bona, non autem agit aut defendit. C l. iubemus. C. de ſacroſanct. eccleſ. poteſt tamen loco ſyndici & actoris aliquando oeconomus conuenire vel agere, ut in capit. Imperatorum 4. de iure calumniae, & capit. 2. de capellan. monach. Beneficiis etiam nõ vacantibus, dantur alicubi ex canonica inſtitutione oeconomi, in temporalibus, & maxime olim dabantur bonis tẽporalibus epiſcopatuum, canon. quia in quibuſdam, 89. diſtin. & epiſcopus ſibi eligebat oeconomum. Et ſi in eo negligens eſſet, eligebat eius ſuperior, archiepiſcopus. Quod etiam archiepiſcopus ſibi non elegiſſet, eius ſuffraganei ei eligebant. Idemque ſeruabatur in monaſteriis, canone 3. cum ſimus debitores, 9. quaeſtione 3, ex 7. Synodo, capit. 1. l. omnes, §. ſed nihilominus, de epiſcop. & cleric. C. niſi eſſet conſuetudo, quod capitulum eligeret. cap. cum Eccle- E ſia Sutrina, de electіon. datur & monaſteriis ab epiſcopo alioquin oeconomus, idoneus, in capit. Imperatorũ, 4. de iuramẽto calũniae. Statuit & Iuſtinianus in l. omniũ adhibentes, 42. §. & ipſos quoque oeconomos. C. de epiſcop. & cleric. ut oeconomicẽ diligenti iudicio & diſquiſitione cr[e]en-

tur, qui & ſingulis annis rationes reddant epiſcopo: & ſi in aliquo Eccleſiam laſerũt, reſarciant. Hic œconomus clericus eſſe debet non laicus, & ex proprio clero, can. 22. in 9. actione, 16. quæſt. 7. cap. 2. de ætat. & qualita. Habebat & epiſcopus vice-dominum, qui domui epiſcopali prouidebat, & his, quæ in ea gerenda erant, vt œconomus præficiebatur rebus Eccleſiæ totius & capituli, ca. diaconum, 89. diſt. dictus maior domus vicedominus; vt in canone 2. volumus, 89. diſt. vbi & de officio eius, Sanctiſſima conciliorum conſtitutio addendos epiſcopis œconomos & vicedominos, primum vt adminiſtratio & conſeruatio bonorum Eccleſiæ, ſub fide fieret, ne facile res alienarentur, & ne prælati in his vlla ſuſpicione fraudis arguerentur, dehinc, vt adiunctis illis auxiliaribus œconomis & vicedominis, epiſcopi leuarẽtur a plurium negotiorum onere & moleſtia. Et poſtremo, vt cum morerentur epiſcopi, prædictæ perſonæ, notionem haberent rerum pertinentium ad ipſam Eccleſiam, & earum, quæ propriæ eſſent epiſcoporum, & ſi epiſcopi inopinatus contingeret tranſitus, res Eccleſiæ non perirent aut minuerentur, & res propriæ epiſcopi, non paterentur importunitatem aut damnum loco rerum Eccleſiaſticarum. ca. manifeſta, 20. & ſeq. ſint manifeſta, 12. q. 1. in cap. Martini. ca. 4. & can. Apoſtolorum 40.

s *De quibus gloſſ. ad Clementinam, 1. §. ad hæc, de ſtatu monachorum, ad verbum,* officiis.

t *Vocati in ius clerici in ſubdiaconatu exiſtentes, vel monachi regulares, eſſe non poſſunt coram iudice ſeculari, niſi cauſam ſuam, vel Eccleſiæ ſuæ, vel miſerabilium perſonarum fuerint proſecuti, & cum ſuperioris licentia, ſi monachi ſunt, cap. 1. 2. & 3. de poſtulan. libr. 1. tit. 37. cum ſimilibus ibi notatis, eſt aduocatio quædam ſeu guardia Eccleſiæ, quorum iura interdum pertinent ad ius patroni, de quibus vide c. cum autem, 24. de iure patrona. Procuratores poteſt habere epiſcopus, qui in e*[illegible] *ſis eius agere & reſpondere poſſint q*[illegible] *uis eos ſyndicos vel actores non con*[illegible] *rit. cap. petitio veſtra 9. de procu*[illegible] *1. tit. 38.*

v *Monachi, qui ab omni ſtrepitu in*[illegible] *rum quieti eſſe debent, genera*[illegible] *vel debent commendare negotia,* [illegible] *alicui laico, ſalario conſtituto, & h*[illegible] *dicum vocamus monaſterii. capit.* [illegible] *ſyndico.*

x *Guardiani diuerſi generis dicuntur* [illegible] *eccleſiarum. Quidam enim tales* [illegible] *quod defendere debeant eas ab o*[illegible] *preſſione, ſi vel ſunt ſuæ fundationis,* [illegible] *alterius: ſiue ſint clerici, ſiue laici, vt in*[illegible] *preterea, 24. de iure patrona. Al*[illegible] *diani, inter regulares, præfecti con*[illegible] *bus virorum monachorũ vel monia*[illegible] *dicti tãquam cuſtodes monaſterii & mo*[illegible] *rum obſeruatores.*

y *Miniſtri quoque, alicubi dicuntur inter religioſos præpoſiti, qui non prioris ſed miniſtrantis, exemplo ſententiæ Dei, voluerunt dici. Dicebat enim Deus diſcipulis* [illegible] quis maior inter vos voluerit eſſe, [illegible] tanquam miniſter, *ita fere eiuſdem muneris miniſtri guardiani, cuſtodes, in extrauaganti. 1. Ioannis 22. de religioſ. domib. vbi gloſſa ad verba,* aut nominibus *ait, hos dici interdũ præpoſitos, magiſtr*[illegible]*s, & priores, meminit clem. 1. eiuſ. tituli, & de electione iſtorum facienda tractatur. in clem. exiui. §. fin. de verb ſignifica. & in concilio Tridentino. Seſſio. 25. de reformatione, & monialibus. c. 6.*

z *Prouinciales, miniſtri ſcilicet vel præpoſiti ſunt, qui curam generalem habent alicuius regulæ vel ordinis vel monaſteriorum ordinis, in aliqua prouincia, de quibus in dicta clement. exiui. §. fin. de verbo. ſignific. Diſtribuunt autem regulares aliquando ſuas prouincias prout diuiduntur per regiones principum, aliquando ex eorum definitione aliarũ prouinciarum alii ſubiiciuntur.*

aa G[illegible]e-

generales item miniſtri ſunt, veluti totius ordinis alicuius magiſtri, & præpoſiti, quibus alii inferiores, prouinciales guardiani, priores, & præpoſiti, eiuſdem regulæ obtemperant, de quibus & meminit d. clem. exiui de paradiſo, de verb. ſig. & c. exiit qui ſeminat, c. 3. de verb. ſignifi. in Sex.

rectores iidem qui & guardiani, cuſtodes, priores.

iam paulo antea de œconomis epiſcoporum & aliorum in litera 5. dixi.

dd *§. oportet autem, cap. 5. Nouellæ 133. quomodo oporteat monachos viuere.*

ee *§. Reuerendiſſimi vero apocriſarii cap. 11. Nouell. 123. de ſanctiſſ. epiſco. l. quia in monaſteriis, 29. de epiſcop. & cleri. C. vide quæ diximus de his, lib. 49. Syntag. cap. 5. numer. 4.*

ff *§. deinde vel ſi vlla Eccleſia, cap. 2. Nouellæ 133.*

gg *in 7. Synodo, Actio. 1. & in can. 4. conuenientibus, 1. q. 7. Ioannes & Thomas dicuntur apocriſarii Apoſtolicarum ſedium orientalium, & in ca. actione quarta, 28. 22. quæſt. 4. apocriſarii ſummi pontificis & in c. ſignificaſti, 4. de elect. Eo modo conceduntur apocriſarii prætoris Lycaoniæ, in Nouella 25. de prætore Lycaoniæ capit. 1. Atq; in Nouella 24. cap 4. de præſide Piſidiæ præſidi inter ornamenta plura, & datur Apocriſarius, qui reſponſa daret vice eius, id eſt, vt liceret ei reſpondere per interpretem & medium, quod ſummis principibus aliquando fuit in more poſitum, qui nec ſui copiam omnibus faciebant aut raro.*

hh *§. non autem aliter, c. 4. quomodo oporteat epiſcopos, Nouella 6.*

Capvt. VI.

Ex quibus fiant clerici, & a quibus.

Clerici primum fiunt ex laicis literatis: a fiunt & ex monachis, ita clerici, b ſiculi & aliquando ex clericis monachi. c Nunquam vero mulieres clericatum, aut alios ordines ſuſcipiunt. d Ex clericis ſeu

A tonſuratis, tanquam ex ſeminario, alii Eccleſiaſtici ordines propagantur, eorum qui ætatis maturitate, grauitate morum, & literarum ſcientia præſtant. e Ordinantur autem ab his, qui poteſtatem habent ordinandi & præficiendi, iuxta præſcriptas a iure regulas. f

Scholia.

a *neq; enim omnino illiteratus, ad tonſuram*
B *primam ſeu clericatum admittitur, c. fin. de temporib. ordinatio. in Sex. nec diſpenſat in contrarium epiſcopus, vt ait de Turrecremata, ad ca. ſi in laicis, 48. diſtin. Innocentius ad c. dilectus, de temporib. ordin.*

b *ca. ſic viue, 16. q. 1. c. cum contingat, de ætа. & qualita. ordin. lib. 1. tit. 14. ca. ab abbatibus, 69. diſt. c. ad aures, de temporibus*
C *ordinat. Non enim omnes monachi clerici ſunt, quare neq; omnes, quæ clericorum ſunt, poſſunt vſurpare, clerici 1. in princip. & §. nec etiam in caſibus, de priuileg. niſi ad quoſdam actus aliunde ſint ſpecialiter priuilegiati, vt ibidem, dicitur, cæterum monachus in clericum ordinatus, non recedit a priore monachali propoſito cano. de monachis, 16. q. 1. porro ita in l. generaliter ſancimus, § 2. de epiſco. & cler. ponun-*
D *tur monachi clerici. & non clerici, & ſic etiam Diuus Auguſtinus epiſtola 52. refert, quod Iulianus apoſtata, ex monacho factus eſt clericus in Eccleſia Nicomediæ.*

c *can. 1. 19. quæſtio. 1.*

d *vide quæ diximus lib. 16. Syntag. c. 10. num. 24.*

e *cap. cum in cunctis, de electio. cap. 2. 3. & 4. de ætа. & qualita.*

E f *vt traditur tota 75. diſtin. cap. abbates, de priuileg. vide ea quæ diximus lib. 16. Syntag. cap. 9.*

Capvt VII.

Quæ cauere aut ſequi debeant monachi in veſtitu & ornatu.

Oe

PErſonis Eccleſiaſticis præſcriptæ regulæ A
ſeu viuendi formulæ, ſecundum quas vi-
uentes cum laude honorati a fece populi
ſeparantur: *a* quare quod pertinet ad cul-
tum corporis ex tenore, ſtatutum, vt ton-
ſuram in capite ferant, *b* & ne comam nu-
triant, *c* aut barbam, *d* ſimque bonis mo-
ribus intetius, exterius habitu & inceſſu
modeſto: *e* habeant clauſa, *f* deſuper indu-
menta omnia breuitate aut longitudine
non notanda, abſtinentes a pannis rubeis B
& viridibus, a manicis aut ſotularibus con-
ſutitiis, frenis, ſellis pectoralibus, calcari-
bus deauratis, quibus vel alia ſupetfluita-
te ornatis vti non debent, nec cappas ma-
nicatas ad diuinum officium agendum in
Eccleſia gerere, nec alibi ſi ſint in ſacerdo-
tio vel perſonatu conſtituti: niſi forſan iu-
ſta cauſa timoris ſuaſerit habitum tranſ-
formare, fibulas omnino, aut corrigias au-
ri vel argenti ornatum habentes, non de- C
bent ferre, nec annulos niſi quibus com-
petit ex officio dignitatis. Pontifices au-
tem in publico & in Eccleſia ſuperindu-
mentis lineis vti debent, niſi monachi fue-
rint, quos oportet deferre habitum mo-
nachalem, veſtimentorum & ornatus mo-
dus in concilio Vienneñſi etiam monachis
impoſitus, *g* & monialibus. *h* Diſtincti ſe-
cularium clericorum & monachorum
habitus, & rurſus monachorum, ratione D
ordinum, *i* nec licet habitus confundere.
Quare clerici, qui ſe fingunt & habitu &
nomine monachos, qui tamen non ſunt,
corrigi debent, vt vel veri monachi fiant,
vel veri clerici. *k* Diſtinguūtur & in eodem
monaſterio habitus monachorum pro-
feſſorum & nouitiorum. *l*

SCHOLIA.

a *ca. his igitur diſt. 23.* E

b *ca. duo ſunt 12. quaſtio. 2. cap prohibete, 21. 23. diſtin. vnde dictum eſt, in cap pen. 24. diſtinct. clericos incedere debere, tonſo capite, & patentibus auribus, clericus tamen coniugatus, non tenetur deferre tonſuram. ca. Ioannes 7. de cleric. coniugat. quia & ille amittit priuilegia clericatus circa res proprias, quamuis ferat tonſuram. c. ex parte, 9. eo. tit. non etia ſi deferat tonſuram & habitum clericalem amittet priuilegium circa perſonam, c. vnic. de cleri. coniuga. in Sext. notat & Panorm. ad dictum, c. ex parte, veluti ſi agatur de priuilegio fori, & iniuriarum vindicta, cap. ſi quis ſuadente diabolo, 17. q. 4. niſi ſit bigamus, vide Clarum. lib. 5. ſententiarum in pract. crim. q. 36. nu. 8. 9. 10. & 12. vbi explicat exceptiones.*

c *Clericus nutriens comam, fit anathema. c. ſi quis ex clericis, 4. de vita & honeſta. clerico. lib. 3. tit. 1. can. ſi quis ex clericis, 23. diſtinct. & concilio Roma habito in Baſilica ſancti Petri, ſub Gregorio 2. cap. 17. & iubetur inuitis etiam clericis comam eis tondere, in concilio Agathenſi. ca. 20. & in cap. 22. clerici, 13. diſtin. vide & de coma in ſequente proxima adnotatione.*

d *Ex concilio Carthaginenſi 4. ca. 44. c. clericus, 5. & 7. de vita & honeſt. clerico. Ex vetere inſtituto Romani ciues & imperatores mentum radebant, Primus Adrianus Imperator barbam nutrire cœpit, vt ait Dio Caſſius in vita Vlpii Traiani: quod Spartianus tradit eū feciſſe, vt vulnera, quæ in facie eius naturalia erant, tegeret. Legimus & Cōmodum Antoninum Cæſarem, barbam ſibi & comam aduſſiſſe metu tonſorū, teſte Lampridio in eius vita, feſtum etiam iuuenilia, celebraſſe Neronem cum populo, propter barbā, quæ tum primum raſa fuerat, cuius pilos in ſphæram auream coniectos, Ioui Capitolino conſecrauit, vt ſcribit Xiphilinus ex Dione in Nerone. Poſſet hic agitari problema, de barbis & comis non tondendis, ſuggerentibus rationes contrarias diuerſis moribus gentium, & cum multi exiſtimarunt ornamentum eſſe virile, barbam, & pilos, iuxta Ouid. lib. 13. Metamorph.*

Nec mea, *inquit*, quod rigidis horrēt
denſiſſima ſetis

Corpora

Corpora turpe puta: turpis ſine fron- A
bus arbor.
Turpis equus niſi colla iubæ fluitan-
tia velent,
Pluma tegit volucres, ouibus ſua lana
decori eſt.
Barba viros hirtæq; decent in corpo-
re ſetæ.

Hinc conſentit Alexis apud Athenæum, lib. 13. Deipnoſophiſton. c. 6. dum ait.

Siquem reſciſſa forte barba videris B
Tonſaue, facturũ quid horum dicito:
Mihi videtur militare velle, vel
Feciſſe barbæ cuncta, quæ contraria:
Ingenſve contigiſſe huic malum,
Quid per Deũ villi moleſtiæ adferunt,
Ob quos viri videmur ſinguli?

Refert & eodem loco idem Athenæus, Diogenem dixiſſe cuidam habenti mentũ raſum, nunquid naturam accuſas, quod te virum, non autem mulierem fecerit? *Et* C *refert ex Chryſippo, lib. 4. de voluptate & bono, mentum radere, fuiſſe Alexandri temporibus inuentum, cum non raderetur prius. Muliebre autem illud quidam putarunt, & quod in mulieris mento pili non procedant, niſi interdum pauci cum menſtruorum fluxus ſubſiſterit, vt & in Caria mulieribus dicũt accidere ſacerdotibus, quod ſignum diuinationis interpretatur. Et ſcribit Ariſtot. libr. 3. de hiſtoria* D *anima. ca 1. contra alii dicunt fuiſſe antiquorum morem, tondere barbam, & Antiſthenem primum eam aluiſſe, & pera vſum, vt ait Suidas, in verbo, γενεῖον. Antiqui ſacerdotes barbam nutriebant, & 44. ca. Ezechielis illis prohibitum radere, Chriſtus barbã nutriuit. Quid igitur dices? Reſpondebis prædictũ fuiſſe ab Eſaia, c. 7. verſ. 20 tempore aduẽtus Chriſti, futurum, vt ſacerdotes barbam raderẽt. Ra-* E *ſio, vt docemus. lib. 16. Syntag. c. 1. eſt rerum ſecularũ & ſuperfluarũ contemtus, & impietatis circuncidendæ Symbolum. Chriſto nihil fuit adimendum, neque radendum, penitus ſanctiſſimo: Chriſtianis autem, ex gentili immũditia vocatis, multa tollenda erant, vt notat Franciſcus Venetus, Tomo 6. problematũ Sacræ ſcripturæ ſectio. 9. problema 397. & 398. cler. ci item ſecularium omnium rerũ debent eſſe contemtores: & vltra, ſacerdotes qui ſanguinem Domini quotidie ex calice hauriunt, debent barbam ſaltem circa labia radere: ne ibi retineatur ſanguis Dominicus. Et quemadmodum de barba, ſic &* B *coma nutrienda vel tondenda fuerunt diuerſarum gentium ritus, & diuerſorum ſententia, deſcribit Tarræus in 4. Pythiorum Pindari, nam inquit,* ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὸ παραγμάσαι τῆς νεότητος τὰς κόμας ἀποκείρειν τοῖς ποταμοῖς. *vt ſcribit Scholiaſtes in Homerum Iliados ψ id eſt moris fuiſſe antiquis, mutare comã, eamq; poſtea conſecrare fluminibus, & rurſum Euſtathius,* ἔθος ἦν τρέφειν κόμην τοὺς νέους μέχρι καὶ ἀκμῆς εἶτα κείρειν αὐτὴν τοῖς ἐγχωρίοις C ποταμοῖς. *id eſt, mos fuit nutrire comam iuuenes vſque ad integram ætatem, & poſtea tondere fluminibus regionis ipſam. Tempore Theodorici Gothorum quõdam regis teſte Paulo Diacono de origine & geſtis Longobardorum. capit. 8. homines comam tondebant, ſeque a ceruice vſque ad occipitium radentes, nudabant capillo, habentes capillos a fronte, vſque ad os demiſſos, quos ab vtraq; parte in frontis diſ-* D *crimine diuidebant. Theophilus filius Michaelis, Imperator Orientis, quia a natura paucos capitis capillos habebat, & erat recaluaſter, iuſſit edicto ab omnibus comas tonderi, neq; ab vllo Romano vltra collum demiſſos geſtari, ſanxitque edictum graui flagitiorum ſupplicio, priſcorum Romanorum virtutem reuocari ſtudens, vt ipſe dicebat, vt exſtat eius conſtitutio, 4. in libro primo, iuris orientalis, titulo* περὶ ἀποκάρσεως τῶν τριχῶν, E *de tõſura capillorũ. Tondebãt caput qui ſacra Iſidis deuota ferebãt. quod & fecit Commodus Cæſar, vt ſcribit Spartianus in Piſcennino Nigro. Tondebant & in rotundũ caput qui idolis ſeruie-*

ban[illegible] ne & ne ſe tonderent eo modo pro- A
hibitu[illegible] ſuis ſacerdotibus Dius, Leuit. 19.
vide plura de eo, quæ dixi, lib. 16. Syntag.
c. 1. Ex aduerſo aliis capillorum ornatus
intonſus valde placuit, nec fas aliquando
fuit imperatoribus, ſeu regibus Gallorum
comam tondere, qui intonſi a iuuentute re-
manebant, & in hoc habebant regium de-
cus, ſoliſque regibus permiſſum, aliis edicto
prohibitum, vt ſcribit Agatius libr. 1. Vſ-
ſum etiam aliquando ſeruile comam ton- B
dere, vt liberum nutrire, vt ſcribit Ariſto-
phanes, in auibus: in pœnam etiã frequen-
ter olim ſtatutũ, reos cute tenus facile poſt
verbera, tonderi, vt leonis Nouella 58. &
60. In Nouella Iuſtinia. 62. hacque pœna
apud Germanos vſurpata apud Tacitum,
de morib. Germanorum, & alios, & in le-
gibus Longobardorum. lib. 3. tit. 7. leg. 18,
& 20. Apud Landulphum. libr. 23. apud
Othonem Lorgingenſem. 1. Stobæum ſer- C
mone 42. Beatum Rhenatum, libr. 2. de
rebus German. Baſilium, Zonoram, Ni-
cephorum & alios. Sed hæc paganorũ ſunt
& ſecularium vanitates, & contrariæ ex
opinione venuſtates cõceptæ ſentẽtia. Chri-
ſtiani clerici cum his nõ ſentiunt, ſed con-
ſiderare debent ſecularibus rebus volupta-
tibus & blandimentis ſe valedixiſſe, & te-
ſtimoniũ voluntatis eius, & per exteriora
ſymbolica & interiorẽ contemtũ & reipſa D
profiteri videbis, & eius tonſura pulcras
rationes in gloſſa ad Clement. 2. ad verba
& tonſuram, de vita & honeſta cleric.

e Tractatur in tota 41. diſtinct. apud Gra-
tian. in conſi. Carthag. 4. cap. 45. ca. ſi. 41.
diſt. & ibi quod incompoſitio corporis, ar-
guat incompoſitionem mentis, ex diui Au-
guſtini epiſtola 109 & Eccleſiaſt. 9.

f quæ ſequuntur ponuntur in ca. clerici 15.
de vita & honeſta. clericor. & latius expli- E
cantur tota 21. q. 4. Corripiuntur in 7. Sy-
nodo ca. 16. Clem. qui vnguentis & fulgi-
dis veſtibus, & præter neceſſitatem orna-
tu laſciuiunt, qui enim mollibus veſtiun-
tur, hi in domibus regum ſunt. Diui Mat-
thæi. ca. 11. & in Synodo 6. cap. 2[illegible] proh[illegible] A
betur ornatus veſtimentorum e[illegible]
ricis, in Clem. 2. de vita & [illegible] eſt[illegible]
& nominantur inter a[illegible] ac[illegible]
rubea, aut virides, quæ[illegible] qua[illegible]
ſummo 21. q. 3. permittat colo[illegible]
reum in veſtibus, quia ea [illegible]
indutus fuerit. Et Hoſtienſis ad c[illegible]
de priuilegiis, ait, pannos rubeos, frena [illegible]
calcaria deaurata, eſſe Papæ, & ei[illegible]
dum proficiſcitur extra mare. Inno[illegible] B
etiam 4. eius nominis Pontifex, qui [illegible]
ptus eſt ſedem pontificalem anno domi[illegible]
1243. vt Cardinales pileo roſeo vteren[illegible]
& equo veherentur, inſtituit, vt ſcri[illegible]
Volaterranus. libr. 22. galerumque ſu[illegible]
leum rubeum inſigne fecit Cardina[illegible]m,
cum a Freder. 2. Imperatore vexaretur,
vt ſcribit Martinus Chromerus in Polo-
nica hiſtoria, quo ſignificabatur caput
ſuum pro Eccleſia etiam, ſi opus eſſet, morti C
offerendum. Eadem ſcribit Gaguinus in
7. Paulus Æmilius, in 7. & Platina. Reli-
qua autem Cardinalatus inſignia, poſte-
riores Pontifices adiunxerunt præcipue
Paulus, vt ſcribit Onuphrius ad Platinam.
Rurſum hic notandæ Gloſſæ, vna in cap. ſi
quis virorum, 15. in princip. 30. diſtin. &
in principio 21. quæſt. 3. ad verba, quod
vero, Quæ dicunt conſuetudinem regioni
dare modum clericis in delatione veſtium D
etiam pretioſarum: verum tamen cor[illegible]-
randum ego potius puto Dei ſententiam,
qui mollibus veſtiũtur in domibus regum
ſunt, & quod eccleſiaſtici, quãuis pinguia
beneficia acceperint, non ſibi tantum acce-
perint, ſed aliis operibus diſtribuenda, po-
tiſſimum cultui diuino & pauperum ne-
ceſſitatibus ſeruare vel impendere debere,
& quod ipſi contemtis & eiuratis ex pro-
feſſo vanitatibus ſeculi, & delitiis pauper- E
tatem voluntariam, & vitam Chriſti la-
borioſam imitandam ſuſceperint: ſ[illegible]o
quod hæc eadem placeant bonis & pe[illegible]
nis vere Eccleſiaſticis, diſplicean[illegible] au[illegible]em
quibuſdam aliis, maxime illis, qui non [illegible]

a[illegible]

... am ... Eccleſiaſtica beneficia ſe A *... am ... certius vi- ... d magis mihi amica veritas ſi ... Lancianti immodeſti etiam, & ... , coactis veritate ipſa, mode- ... um & ... ſplicem Eccleſiaſticorum or- ... um, quemadmodum, ca. ſi quis virorum, ... & permittit, togam & palliū cum ... ſuo ... ato in clericis. Et Tertullianus ... de pallio magis ait, Chriſtianos vete- ... o magis, quod eſſet magis frugale, &* B *... x, quam toga vſos, etſi togati eſſent, ... m nomen darent religioni Chriſti: inde- ... ne dicterium,* a Toga ad Pallium, *Palli- ... Graecorum habitus; Toga, Romano- ... um erat; palliumq́, Philoſophorum, v- ... mq́, tamen genus veſtimenti pacis erat; ... agum tempore belli vſurpatum legi- ... mus, mores togati barbaris opponuntur a Theodorico Gothorum rege, apud Caſſio- dorum lib. 3. variarum epiſto. 117. Et To-* C *ga Romanis tantum conceſſa fuit l. etſi ac- cepto, 32. de iure fiſci, P. Plinius lib. 4. epi- ſtolarum epiſtol. incipiente,* Erudiſti nc. *Cicero pro Balbo. Carent vſu togae peregri- ni, barbari, & ii quibus aqua & ignis in- terdictū eſt, vt ait Paulus Iuriſconſ. lib. 3. receptarum ſententiarum iuris, tit. 4. indicat & Saluianus, lib. 4. de prouiden- tia. Atque ideo Claudianus in Ruffinum, ... at Imperatorem Antoninum.* D

--Barbariem reuocat, *inquit:*

... pudet Auſonios, curas & iura regentē
S... te deformes ritus veſtemq; Getarū:
I... emq; habitū Latii mutare; togæq;.

Toga etiam aduocatorum in l. 3. de aduo- ca. diuerſorum iud. C.

g *Clem. 1. §. ſtatuimus, de ſtatu monachor. ... tit. 10. Atque dictus §. ſtatuimus, ex- ... cat, quid floccus, quid cucullu, quid ſca- ... pulare, & cappa, quam ferre debent.*

h *... em. 2. de ſtatu regula. vbi illis multa prohibentur, vt panni ſericei, duplicationes ... ſtimentorum variorum, ſandalia, comae ... crinibus, caputia vt loquitur ſcaca- ta, virgulae, choreae, feſta, &c. Debent & iſtae ſic veſtibus ſuae profeſſionis uti. cano. 24. ſanctimonialis 23. diſtinct. eaſq́, per- petuo etiam in lecto deferre ca. fin. 20. quaeſt. 1.*

i *l. ninima, 4. C. de epiſcopali audientia, No- uella 123. §. fin. de ſanctiſſ. epiſc. cauetur & in ca. ſi clericalis §. non eſt, 16. q. 1. ne mo- nachi de clericis iudicent, & ne damnum vel praeiudiciū clericorū quis ligat. clem. 1. §. quibus, & ſequentib. de ſtat. Monach.*

k *in concilio Toletano 4. cap. 52. & in cap. 3. de regulari. & tranſeuntib. ad religio. lib. 3. tit. 31. can. quod interrogaſti, 6. 27. di- ſtinct. Ex cauſa tamen, iure approbata, propter euitandum ſcandalum poſſunt di- uerſi ordinis & habitus religioſi miſſi ad praedicandum, de nouo conuerſis, ad fidem, ſe in vnum ſuperiorem habitum & prepo- ſitum conformare. c. Deus qui Eccleſiam, 11. de vita & honeſta clerico.*

l *cap. ſtatuimus, 23. §. fin. de regularib.*

Capvt VIII.

1 *De moribus & vita honeſtate clericorum circa officia.*
2 *Ludum.*
3 *Obedientiam.*
4 *Mulierum conſortia.*
5 *Idem de monachis & monialibus.*

Exteriora non ſufficit eſſe compoſita in 1 vita clerici, niſi mores & forma viuendi probati exſiſtant. Quare in ſumma vita clericorum debet eſſe caſta, *a* ſobria, a vino & crapula aliena. *b* hinc enim irritamenta luxuriæ. *c* Ideo & tabernas ſeu popinas vitare debent, nec ad eas niſi in itinere ex cauſa neceſſitatis, diuertere: *d* multo minus illis licet cauponas exercere: *e* vt nec macellariorum ſeu lanionum officium, *f* vel hiſtrionis artem ludicram. *g* quemadmodum illis prohibitum officia tractare ſecularia, *h* aut negotiari *i* quamquam liceat clericis ſibi victum & veſtimentum ex artificiolo vel agricultura, abſque tamen officii ſui diuini detrimento, quærere. *k* Ad hæc, vetatur illis, ne fideiuſſores

ſint. *l* ne redemtores ſeu conductores prę-dorum, *m* ne curatores aut tutores, *n* procuratores, ſeu gubernatores, vel diſpenſatores ſubſtantiarum laicorum, *o* aut tabelliones in cauſa criminali, ſi ſint in ſacris ordinibus conſtituti. *p*

2 Ne ludant cubis, alea, tabulis, aliiſque ludis: ne ve ludentes inſpiciant, aut ſpectacula edant, vel edentibus interſint: *q* ne venationes clamoſas exerceant: *r* ne arma ſumant vel armati incedant *s* ne ſint ſeditioſi, *t* contentioſi, calumniatores, aut maledici, *v* aut inuidi, *x* aut proditores, vel adulatores, *y* ſcurræ: *z* ne in foro aut nundinis verſentur. *aa*

3 Ne quid agant clerici vel monachi ſine conſilio prælatorum ſuorum, *bb* a quorum correctione prouocare, aut recurrere ad laicos non debent nec poſſunt impune, *cc* cum clerici inferioris gradus, ſuperioris ordinis præpoſitis, debeant obedire, *dd* peregrinari etiam non debent, niſi literas habeant commendatitias & teſtimoniales, *ee* a cauſis criminalibus habentibus cauſam ſanguinis iudicandis & cognoſcendis in foro contentioſo abſtinere debēt: *ff* quas tamen ſi temporali ſua iuriſdictione contigerit diſcuti, delegare laicis terminandas debent, & poſſunt. *gg*

4 Cum clericis cuiuſcunque ordinis mulieres extraneæ cohabitare non debent, licuit autem aliquando illis ſecum habitare ſolas auias, matres, aut materteras, amitas, vel filias fratrum, aut ſororum, *hh* poſtea tamen nec has haberi expedire viſum eſt, ob vitandam ſuſpicionem occaſione illarum. *ii* Et proinde etiam clericis ſubintroductæ mulieres fuerunt illis prohibitæ. *kk* Imo & conuerſationes & confabulationes fœminarum maxime ſuſpectarum, poſt interdictionem: *ll* multo magis & earum oſcula. *mm* Sic, vt illis, ita & monachis prohibetur habere commatres, & mulieres oſculari. *nn* Cum mulieribus lauari, *oo* cum ſola muliere confabulari, vel per alios fœminæ quippiam mandare,

A *pp* monialium monaſteria ſine rati[illegible] li, eaque manifeſta cauſa, ingred[illegible]: *qq* [illegible] & monachos iuxta monialium mon[illegible]ria, monaſterium habere, vel du[illegible] naſterium monialium & monacho[illegible] habere: aut monachum ingredi mon[illegible]rium monialium, aut monialem [illegible] monaſterium virorum interdictum. *rr*

Scholia.

B *a* *cap. vt clericorum, de vita & honeſta. cl[illegible]ricor. de continentia clericorum tr[illegible] tota 31. & 32. diſtinctione apud Grat[illegible]num. Summam vitæ clerici colligit I[illegible]rus lib. 2. de eccleſiaſticis officiis c. 2. & refertur in can. 3. his igitur 23. diſtin[illegible]*

b *2. ad Timotheum 1. verſu. 7. ratio ponitur in can. 1. denique, in principio, 4. diſtin[illegible] vbi qui loco & dignitate laicis præcellunt, debent præcellere religione & ſancto propoſito.*

C

c *hæc ita definita in concilio generali Lateranenſi, ſub Innocentio 3. cap. 15. relato in cap. a crapula, 14. de vita & honeſta. clericor. vbi 12. pœna crapuloſi clerici [illegible] emendatus, facit Diuus Paulus. 1. ad Timotheum cap. 3. verſu 2. ibi,* oportet [illegible]ſcopum, &c. *& in cano. Apoſt[illegible]um, & in ca. 1. & fere tota 35. diſtinc. 10. c[illegible]gantur ebrii clerici. vide & Ph[illegible]*

D *nomocan. tit. 9. cap. 35. & tit. 13. [illegible] Interdicitur & omnibus monachis e[illegible] carnis, ſaltem in refectorio, in cap. cum ad monaſterium, 6. §. in refectorio. d[illegible] monach. clemen. 1. §. ſi. eo. tit. cano. carnem, de conſecra. diſtinct. 5. niſi indul[illegible]tia abbatis accedat, dicto cap. cum ad monaſterium. §. nec in quibuſdam. Sic & conuiuia cum cantionibus, illis interd[illegible]a. can. clericum, in fine, 22. q. 1. can. nullus*

E *verſic. aut cantare, 44. diſtinct. Quomodo autem & quando quibuſque in locis conuiuiis intereſſe poſſint clerici, docetur in can. non oportet ca. nulli, can. penult. & fina. 44. diſtinct. de tempore etiam in [illegible] penult. §. 1. 44. diſtinct. Ibique e[illegible]iam de ben[illegible]*

...one & g... actarum actione, de mo- A
... nis, ſeu adiunctis clericorum, ad-
... in can. conuiuia, ca. nullus, can. quan-
... an. penult. ead. 44. diſt. notaturque in
cano. ... quando, quod tantum ter in conuiuio
... endum clericis, non vltra.

... luxurioſa & tota 35. diſtinct. & c. a
... pula, de vita & hon. cleric.

c ... ici officia, 15. de vita & honeſt. cle-
... ſtatutum in conſilio Laodicenſe,
... 4. Aquiſgranenſi, c. 60. in cano. 2. non B
... tet, 44. diſt. in concil. Carthaginenſi,
... in can. 4. clerici, 44. diſt. Et in 6.
... c. 9. clericis omnibus καπηλεῖον ἐσ-
... id eſt cauponoriam tabernam ingre-
... hibitum, & in ca. 3. nulli clerico, 44.
... & in ca. apoſtolorum 53. inhoneſtum
... um ſemper eſt, honeſtis viris caupo-
nas adire ſine neceſſitate. Ita Hyperides li-
bro etiam contra Patroclum, ſi modo eius
eſt ... oratio, narrat aliquando A- C
... cum quidam pranſus eſſet in
caupona, prohibuiſſe eum in Areopagum
accedere. vt refert Athenæus lib. 3. dipno-
ſophiſton. c. 7. Scribit quoq; Iſocrates in A-
reopagitica oratione, quod in caupona vel
edere vel bibere, nullus Areopagi domeſti-
cus aut familiaris auderet: dabant enim
operam, vt graues, nō autem ſcurræ eſſe vi-
derentur: quid ſit caupo docet l. 1. §. caupo-
nes. Nautæ caupo ſtabula in P. iure ciuili D
... in nouell. 133. quomodo oporteat
monachos viuere, phibetur monachus in
aliqua tabernarum conuerſari, iubetur vt
inuentus in ea ſtatim expulſus monaſterio,
tradatur locorum defenſoribus, eo quod ibi
caſtitatis periculum vltra etiam crapu-
lam obſeruatur, ob lupas & meretrices, quæ
proſtituta ibi vt plerumq; inſeruiunt l. pa-
lam. 43. §. 9. de ritu nuptiarum. P. l. 4. §. 2. de his
qui notan. infa. l. 7. C. de inceſtis nupt. E

f can. nulli clerico, 44. diſtinct. clem. 1. de vi-
ta & honeſta. clericor.

... clem. 1. de vita & honeſt. cler.

... clem. 1. de vita & honeſt. cler. c. cum
... orem eod. titul. apud Gregor. hiſtriones
infames ſunt, vt in can. 1. ſub 4. q. 1. l. 1. §.
aut prætor, de his, qui notant infa. P. & pro-
hibentur promoueri ad clericatum, ca.
maritum 33. diſtinct. & ſumere corpus
Domini, ca. pro dilectione, de conſecratio.
diſtinct. 2.

i late patet hæc prohibitio in iure Diuino
Pontificio & ciuili. 2. ad Timotheum 2.
ibi. nemo Deo militans implicat ſe ne-
gotiis ſecularibus. Idipſum prohibitum
in can. Apoſtol. 6. & in can 80. & can. 16.
ſynodi concilii Carthaginenſis apud Pho-
tium, tit. 8. nomocanonis. c. 13. quæ ſint illa
negotia ſecularia illis phibita, traditur in
c. 1. c. clerici, 15. & c. fin. de vita & ho-
neſta. clerico. clem. 1. eod. tit. can. his igi-
tur. 3. per totum 23. diſtinct. can. 1. can.
Epiſcopus, 3. can. perlatum, 4. cum 5. ſe-
quenti. 88. diſtinct. cau. 29. te quidem 11.
q. 1. clericis etiā maxime ſacerdotibus &
monachis, iud ciorū ſtrepitus & negotia
ſecularia iure ciuili prohibita, in l. placet.
17. l. repetita, 36. de epiſcop. & clericis, C.
§. ſed neq; nouelle, 123. ca. 6. & in nouel-
la Leonis 86. de pœna Epiſcoporum, ſacer-
dotum, clericorum, qui ſe aduocationibus,
ſponſionibus, redemturis, aliisve ſimilibus
dedunt. Cæterum obſeruandum eſt, vt la-
tius hæc pateant, ſecularia negotia triplici
modo dici poſſe. Et primum quilibet actus
ſecularium perſonarum, ſeculare negotiū
dici poteſt, vt officia & commercia quæ fi-
unt pro rebus ſecularibus, quæ numerātur
in c. 1. ne cleric. vel monach. In quibus cle-
rici debent abſtinere, ab illis quæ ſunt tur-
pia & illicita illis. Secundo negotiū ſecula-
re eſt iudicium de rebus ſecularib. & hoc
poſſunt tractare clerici inter ſe indiſtincte,
can. ſicut enim, §. ex his omnib. 11. q. 2. Ter-
tio negotia ſecularia dicuntur, quæ ſunt ſe-
cularium hominum, & inter ſeculares, quo-
rum aliqua criminalia, aliqua ciuilia di-
cūtur. Criminalia, vbi de ſanguinis pœna
agitur, ſunt clericis in ſacris ordinib. cōſti-
tutis interdicta. c. ſententiā ſanguinis, c. cle-
ricis, c. ad audientiā, ne cleric. vel monach.

ſecula.negot. ſe immiſ. cap. in archiepiſcopatu, de raptor. Ciuilium vero, quædam ſunt fori eccleſiaſtici, tantum, vt matrimonii & legitimationis cauſæ, c.cauſam, qui filii ſint legitimi, cap. tuam, de ordine cognitio.cauſa iuris patronatus, c.quomodo, c.quanto.de iud.decimarum, c. quoniã, de decimis. & alia quæ tractant etiam clerici, & non alii iudicando. Quædam autem ſunt fori ſecularis, de quibus clerici non debent ſe immiſcere. (A) (B)

k *D.Hierony. ad Nepotianum, de vita clericorum negotiatorem clericum tanquam peſtem fuge, relatum in can. 9. negotiatorem, 88. diſtinct. negotiari clerico nunquam licet. cano. fornicari, 10. cano. eiiciens, 11. can. quoniam non cognoui 12. can. conſequens, 2. ead. 88 diſtinctio. eiecit dominus negotiatores ex templo. Diui Iohan. c. 2. dicto cano. eiiciens, 11. & ca. fina. 88. diſtinct.* (C)

l *cano. 1. 2. 3. 4. 5. & tota 91. diſtinct. can. 1. de celebra. miſſar. Et ſunt quædam opera cleris & monachis iniuncta, ad vitandum otium, can nunquã, de conſecrat. diſtinct. 5. §. illud quoque, cap. 6. nouellæ 133. quomodo monachos oporteat viuere, ſuntque ibi illa opera ſtudia ſanctarum literarum, & manualia, vide Auguſtinum in Pſal. 99. & libro de opere monachorum, & actorum. cap. 20.* (D)

m *can. Apoſtol. 19. can te quidem, 20. 11. qu. 1. Nouella Leonis 86. & ca. 6. Nouella Iuſtiniani 123. c. 1. c. quod quibuſdã, 4. de fideiuſſ. ſcilicet ſi cauſa fideiuſſionis ad Eccleſiam non pertineat, non aliter. cap. clericus, de fideiuſſor. vide can. denique, 14. q. 5. cano. 1. 15. q. 2. nam & pro abbate ſuo monachi poſſunt intercedere, cap. ex reſcripto 9. de iureiuran.*

n *can. fin. 86. diſtinct. can. 1. 88. diſtinct. cano. 1. placuit. 21. q. 3. cap. ſecundum 6. ne cleric. vel monach. ſecu. nego. ſe immiſce. in Nouella Leonis 86. & in §. ſed neq; ſui, cap. 6. Nouella Iuſtiniani. 123. in can. 3. ſynodi Chalcedonenſis, & cano. 16. ſynodi 7.* (E)

Carthaginenſis, niſi forſan clerici [illegible] ſufficerent, & ita pro vi[illegible] aliena [illegible] cerent, vt in c. dilectis de deci[illegible] piſcopi iuſſu bona Eccleſiæ condu[illegible] can. 88. diſt. vel niſi bona ſua E[illegible] nomine Eccleſiæ poſſeſſiones co[illegible] clericis. §. ſed neque, & §. ſed [illegible] uellæ 123.

o *cano. fina. 88. diſtinct. cano. 4. Cypria[illegible] 11. q. 3. niſi fiant miſerabiliũ perſonar[illegible] tutores, can. fin. 86. diſt. ca. 1. 88. d[illegible]*

p *cano. fi. 86. diſtinct. c. 2. c. ſed nec 4. c[illegible] cis, 5. §. fi. ne cler. vel monach. can. 2 [illegible] do 21. q. 3.*

q *cap. ſicut 7. ne cleric. vel monach. ſe[illegible] ſe immiſceant.*

r *can. his igitur, 23. diſtinct. cano. 1. [illegible] ſtinct. cano. nullius presbyterorum 4 [illegible] ſtinct. cano. non oportet, de con[illegible] ſtinc. 5. c. cum decorem, 12. & cap [illegible] 15. §. mimis, & §. ad aleas, de [illegible] neſta. clericor. & cano. 41. Ap[illegible]ol & 42. cap. inter dilectos, de ex[illegible] Photius nomocanonis titu. 9. cap. 2[illegible] tu. 13. c. 29. Ius ciuile idipſum caui[illegible], & [illegible] nachos alea ludentes triennali ex[illegible] naſterio damnat, in Nouella Iuſti[illegible] de ſanctiſſi. Epiſcop. cap. 10. §. vt [illegible] mnis eccleſiaſticus, auth. interdicimus [illegible] l. placet noſtræ clementiæ, 17. de epiſcop. [illegible] cler. Leo Nouella 87. in ecloga B[illegible] rum libro 3. tit. 1. c. 19. [illegible] [illegible] κληρικῶν [illegible].*

s *c. 1. 2. & fi. de clerico venator. clem. [illegible] quis autem, verſi. ſi qui vero, d[illegible] nachor. can. epiſcopum, can. omni[illegible] diſt. can. qui venatoribus, cũ ſequen[illegible] vſq; ad can non ſatis eſt, 86. diſt.*

t *can. clerici. can. quicunq;, 23. q. 8. [illegible] de vita & honeſta. clericor. clem. 1. §. [illegible] uerſus vero, verſi. vel arma portat[illegible] clem. 1. §. qui vero, in fine, de ſta[illegible]*

v *ca. his igitur, verſi. dolos, 23. d[illegible] ſeditionarios, 46. diſt.*

x *ca. oblationes, ca. nec ad C[illegible] ca. ſi quis, ca. diſſidentes, [illegible]*

... bus igitur. §. odium, 23. diſtinct. A ... ca. accuſatores, 46. diſt. ... qui, & ca. ſunt nonnulli. 46. diſt. ... m, 46. diſt.

... pen. §. qui vero, 91. diſt.

... n. Eccleſia, 16. q. 1. can. in omnibus, de ... ra diſtinc. 5. ſecundum diſtinctionem ca. hinc eſt. §. item illud, 16. q. 1.

... ca. ... & ſequentib. 21. q. 5. cano. ſi quis ... byter, 11. q. 3.

... o can. his igitur. §. ſenioribus, 23. diſt. B ... no. a ſubdiacono, ca. nulla, ca. quiſquis, ... o. non oportet, 43. diſtinct. cano. pla... ano. hoc idem, 16. q. 1. cano. abbates. §. ... bi, 18. q. 2. can. in omnibus, de con... atio. diſtinct. 1. cap. cum infertur, de ... ori. & obedien. Alioquin inobediens ... ur pœna ſtatuta in c. grauem, 15. de ... ib. prælato. cap. ſi quis, 2. & cap. illud ... nunus, de maiori. & obedient. Imminet ... ntumacibus clericis pœna excommunicationis, & depoſitionis, in can. Apoſt. 30. 54. 5 ... criptum, & principem populi tui non maledices, Exod. 22. verſi. 23. Actor. 27. verſ. 5. cap. 1. de maledic. Remittetur tamen pœna inobedientiæ, ſi prælatus vel ſuperior illicitum vel indebitum iuſſerit, can. ſi qu... Epiſcopus, cum ſequentibus, 11. quæſt. 3. c. ſane, 5. & c. cum ad 7. de ex... b. prælator.

ff ... an. non oportet, de conſecra. diſt. 5. ca. ex- D ... neo, can. hortantur, can. fi. 71. diſt. can. ... ſtolo. 12. & 32. can. fraternitatis, 5. de cleric. non reſident. cap. 1. de cler. peregrinan. c. cum ad noſtram, 2. de regularib. in ... rana. communib. l. ſi qua per calumniam, 22. §. ... de epiſcop. & cleric. C. Nouella 86. Iſtæ literæ dicebantur συςατικὰ ... ματα, in can. Apoſto. 12. & 32. dicũ... r autem in can. 11. in concil. Calcedo... , hoc modo, & formales, ſeu formatæ, E ... concilio Carthaginenſi can. 23. quia ſub ... ta forma dabantur clericis ad aliam ... atem ad Epiſcopos vel curiam euntibus. Ita vſum harum literarum fuiſſe frequentem, & pro conuentu Nazianzenus ait contra Iulianum. forma illarum præſcripta eſt in principio & cano. final. 73. diſtinct. notaturq́; illas literas non datas, niſi rogantibus iis quibus dabãtur. In principio, & cano. ſequenti. 72. diſt. Ponuntur etiam aliæ literæ dictæ canonicæ, vt pacificæ, & dimiſſoriæ, quas explicauit nuper Geraldus Rudolphus Grauienſis, libello de literis canonicis.

gg can. ſæpe principes, can. his a quibus, 23. q. 8. cap. clericis, 5. cap. ſententiam, 9. ne cleric. vel monach. ſecula. neg. ſe immiſc. cap. in Archiepiſcopatu. de raptor.

hh cap. fina ne cler. vel monach. ſecula. neg. ſe imm. ſc. in Sex.

ii ex concilio Carthaginenſi 3. cap. 17. can. 27. cum omnibus, 81. diſtinct. can. interdixerit, 32. diſt. c. a nobis, 9. de cohabita. cler. & mulier. l. eum qui probabilem, 19. de epiſcop. & cleric.

C kk cap. 1. de cohabitatio. cleri. & mulier. lib. 3. tit. 2. ſic beatus Auguſtinus, nec cum ſorore habitare conſenſit, dicens, quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt. cano. 25. legitur, 81. diſt. reiicit a clericis etiam conſortium mulierum, diuus Hieronymus ad Nepotianum. & in c. 17. hoſpitiolum, 32. diſt. vt auth. epiſcopo. & cleri. C. prohibetur. & ne ſecum clerici habeant mulieres abſolute, cano. oportet. can. ſed ſi forte, ca. D volumus cũ omnib. can. archidiaconũ, ca. quidam, ca. fœminas. ca. ad reatum, 81. diſt. ca. plurimos, ca. quia aliquãti, 82. diſt.

ll Sic in concilio Niceno, cap. 3. relato in can. 16. Interdixit, 32. diſt. ſubintroductas mulieres dixerunt Græci, συνεισάκτους, id eſt intermiſſas aliunde quam ex agnatione naturali, adſcititias & domum introductas. Peculiari autem nomine eo dicebantur ſocii ſociæve cœlibatus, ſiue virgo con- E tubernalis haberet virum, ſiue monachus fœminam, quod genus ſocietatis aliquando permiſſum fuit inter Chriſtianos, ſed poſtea prohibitum ob ſuſpicionem ſtupri. meminit de his diuus Chryſoſtomus. Sorores illæ etiam aliquando dictæ, quæ cum

aliquibus, pudice, veluti ſoror naturalis, cum fratre habitabant. Sic in capi. conſultatione, 4. de frigid. & maleficia. lib. 4. cap. 15. qui contrahit ſcienter matrimonium cum fœmina clauſa vel ſtricta, quam non poteſt habere tanquam vxorem, eam tanquam ſororem retinere debet. Idem in capit. laudabilem, 5. eod. tit de frigid. & maleficia. & in cano. requiſiſti, 23. q. 1. Prohibitum autem & ita ſorores habere, cum plures hoc nominis prætextu, ſtuprū committerent. Sicq; notat Martialis propudium ſeu ſcortationem, Fabulæ. A

Quare nõ habeat Fabula, quæris vxorem,
Themiſſon: habet ſorores.

Eaq; ratione & abuſum nominis, & fœminarum, eo prætextu prohibuit clericis Honorius cum Concaſare in l. eum qui probabilem, 19. de epiſcop. & cleric. & cõcilium Anchyranū capi. 18. & diuus Hieronymus ad Ruſticum, monachum, de viuendi formula & libro de vitando ſuſpecto contubernio. Eaſdem mulieres ἐπεισάκτους *ſeu ſubintroductas, vel ſorores, inhibet omnibus clericis Iuſtinianus §. presbyteris autem. c. 29. nouellæ. 123. de ſanctiſſimis epiſco. Explicat Iulianus anteceſſor in nouellis Iuſtiniani, artic. 477. vbi pœnæ, & de quibus in ecloga Baſilicorum lib. 3. tit. 1. cap. 41. vide & concilium Arelatenſe 2. cap. 4. Aquiſgrauenſe. cap. 39. Euſebium lib. 7. hiſtoriæ c. 30. & in Eccleſiaſtica hiſtoria li. 7. c. 25. & quomodo prohibeatur clericis concubinas habere vide §. ſi quis autem monachicam c. 8. nouellæ 5. de monachis c. 3. 4. c. ſi autem, 6. de cohabita. clericor. & mulier. can. decernimus, 38. diſt. can. nullus, cum ſequen. 32. diſt. quid concubina in can. omnibus, §. concubina autē, 34. diſt. Pœna autem concubinariorum publicorum clericorum, tractantur 30. per Rebuffum ad titulum de publicis concubinariis, in concordatis. vbi & textus in §. & ipſas, quaſdam etiam notat, & ibidem Rebuffus, in negligentiam epiſcoporum non punientium concubinarios clericos & concubinas ſolere iudices laicos in* B C D E

Gallia contra eos inquirere, & punire [illegible] xime Parlamenta, vide B[illegible] 72. E[illegible] etiam munus [illegible] pellere homines vt honeſte viuant [illegible] præceptum iuris quod [illegible] quuntur, honeſte viuere *l. 1. d[illegible] iur. P. §. iuris præcepta ſunt hæc. [illegible] pud Iuſtinia. Pœna autem con[illegible] rum in liberos illinc procreatos [illegible] in cano. cum multæ. 15. q. 8.*

mm *can. 22. ſi quiſpiam, 81. diſt. [illegible] clerici & mulieris. can. his igitur § [illegible] rum, 23. diſt. c. 2. de cohabita. cler[illegible] & mulier.*

nn *can. monachi, de conſecra. diſt. 4.*

oo *dict. ca. monachi, de conſe. diſt. 4 [illegible] peruenit, 20. 18. q. 2.*

pp *can. non oportet, 81. diſtinct.*

qq *can. clericus, cum ſeq. can. clerici, 8[illegible]*

rr *can. monaſteria. 8. de vita & hone[illegible] ric. vbi clericus frequentans mon[illegible] mulierum non deſiſtens, deponitur: a[illegible] excommunicatur.*

ss *can. peruenit, 20. cum 4. ſequenti[illegible] q. 2. §. non ingrediuntur, c. 3. no[illegible] quomodo oporteat* monachos viue[illegible]

Caput IX.

Clericorum aliqua præcipua munera.

DEi honor & cultus, præcipua m[illegible] chi & clerici cura. *a* Quare offic[illegible] impoſita diuina, ſuis horis & temp[illegible] debent exſequi, *b* nec a loco ſeu E[illegible] ſibi deſignata abeſſe: *c* maxime mo[illegible] *d* niſi ex rationabili cauſa & prob[illegible] permittatur; *e* clericus pro gradu ſu[illegible] melior eſſe debet, *f* & exemplo al[illegible] viuendi: quia ipſi quidem conſc[illegible] ficere poſſet bona, at a proximo fa[illegible] na & exemplum exigitur. *g* Sit d[illegible] in docendo, vt docenda proferat, [illegible] cenda taceat. *h* Sal terræ, lumen m[illegible] dicuntur perſonæ eccleſiaſticæ, [illegible] tiam ſignificat: *k* quam in omnib[illegible] bus debent offerre Deo, *l* lumen, d[illegible] nam, vitamq; bonam, quam ſequi [illegible] vt lucem laici. *m*

S[illegible]

S c h o l i a.

a [illegible] p[illegible]o, ca. duo ſunt, 12. q. 1.

b [illegible] 1. d[illegible]tinct. cap. 1. de celebra. [illegible] diuinis, diximus late [illegible] tit. 25.

c [illegible] vero, can. ſi quis in cler. 7. q. 1. c. [illegible] §. [illegible] igitur. cap. 4. & cap. conqueren- [illegible] cap. ex parte, 8. cap. qualiter, 9. ca. in- [illegible] quatuor, & ſequentib. aliis, de cleric. [illegible] reſidenti. capit. exſtirpandæ, 30. §. qui [illegible] o de præbend. cap. quanto, 7. de offic. or- [illegible] ar. c. licet, 14 §. ⁊ etiã, de electio. in Sex.

d [illegible] quadam, cano. ſi cupis, 16. q. 1. cano. [illegible] ates, §. monachi, 18. quæſt. 2. cano. vl- [illegible] §. item clericus, 20. q. 4. clem. 1 §. quia [illegible] o, & §. cæterum, de ſtatu monachor. [illegible] vnic. de ſtatu regular. in Sex. §. porro [illegible] ſiſſimus, nouella 123. & § illud quo- [illegible] ouell, 133.

e [illegible] clem. 1. §. cæterum, de ſtat. monachor. c[illegible] um, 4. c. inter quatuor. 10. de cleric. non reſiden. vt ſtudiorum eſt cauſa, cap. licet canon, 32. de præb. in Sex. diſt. 1. dict. §. cæterum, clem. 1. & dict. c. relatum. ſi modo reſideat clericus in loco, vbi ſtudia exercentur, non alibi, cap. fraternitatis, 12. de cleri. non reſident. cum licentia ſui prælati, cap. 2. ne cler. vel monach. in Sex. vt ſi ſtudia ſibi permiſſa diſcere exerceat: quædam enim illis prohibentur, vt in can. ideo. can. ſacerdotes ſimul. 37. diſt. cap. non [illegible] nopere, cap. ſuper ſpecula, ne cleri. vel monach. cap. 2. § fina. eod. tit. in Sex. cauſa & rationabilis abſentia, abeſſe pro negotiis [illegible] Eccleſiæ, cap ex parte, 13. de cleric. non r[illegible]d. vel prælati ſui, ca. de cætero, 7. & cap. ad audientiam, 15. eod. titu. vel Papæ. c. cum dilectus 4. eod. quibus alia cauſa addi po[illegible]unt, cum cauſæ cognitione iuxta cap. relatum, de cleric. non reſiden.

f [illegible] an. qualis eum, 8. q. 1.

g [illegible] plicatur a diuo Auguſtino ſermone 50. ad [illegible] atres de heremo, & in concilio Aquiſgranenſi. cano. 112. & in cano. 19. nolo vt a[illegible] quis 12. q. 1. cano. non ſunt audiendi, 11. q. 3. ad Roma. 12. & 2. ad Corinth. 8.

A h can. in mandatis, cano. ſcimus, cano. Epheſiis, cano. fin. 43. diſt. cano. 1. cap. non ergo, 44. diſtinct. vide de docendi & inſtituendi munere in cano. 1. 38. diſt. can. his igitur, §. fi. 21. diſt. ca. alia cauſa. 16. q. 1. cano. ille procul, 93. diſtinct. nos etiam loquuti ſumus. Iam de prædicatione verbi Dei, ſupra, lib. 1 tit. 22.

i can. 7 ſacerdotes, 93. diſtinct. D. Matthei. c. 5.

B k can. ſit rector. 43. diſt.

l can. ſal. de conſecra. diſtinct. 4.

m can. ne quis, de conſecra. diſt. 3.

C a p v t X.

1 *De priuilegiis clericorum rerum.*

2 *Et perſonarum.*

PRiuilegia rebus, perſonis, & actionibus clericorum ſeu eccleſiaſticarum 1
C conceduntur, *a* de rebus propriis, quas nõ negotiandi cauſa deferunt, nulla quidagia, pedagia, & vectigalia ſoluunt, *b* neque ſordida extraordinaria ſuper indicta munera a rebus Eccleſiæ exiguntur, *c* res tamen aliquando cum oneribus realibus iam impoſitis, tranſeunt ad Eccleſiam, *d* aliter Deo conſecratæ & a cleris poſſeſſæ, iure cenſus liberantur, *e* niſi eccleſiaſticum munus ab eccleſiaſticis iniunctum ſit,
D *f* qualis procuratio ratione viſitationis. *g*

Perſonæ clericorum digniores laicis 2
habentur, *h* vnde nec laici eis imperare debent, *i* eorumque vis ſeueriori ſententia a laicis illata vindicatur, *k* vt ſententiam excommunicationis laici ipſo iure incurrant manum violentam in clericos iniicientes, a qua paucis cauſis exceptis, nõ poſſint, niſi a ſummo Pontifice abſolui, *l* nec conſentientibus ipſis clericis. *m* Clerici fi-
E delitatem laicis iurare non tenentur *n* acquiruntque ſibi vt peculium caſtrenſe, etiam in poteſtate patrum conſtituti, *o* ideo de his teſtari poſſunt, & eadem libere alienare: *p* niſi contemplatione ſua Eccleſiæ acquiſierunt, *q* vt alibi latius explicauimus

r Epiſcopatus etiam hodie ipſo iure vel ciuili liberat a patria poteſtate. *s* Clerici quoque, preſbyteri, diaconi, ſubdiaconi, exorciſtæ, lectores, oſtiarii, acolythi, a perſonalibus muneribus immunes ſunt. Laicus detinens clericum in vinculis, aut cuſtodia, quamuis ſine læſione ſeu publica ſeu priuata, excommunicatus eſt. *v*

3 Peregrinantium alia priuilegia ſingularia clericorum, vt in gradu ſuo ſuſcipiantur, & tam ad verbum faciendum, quam oblationem cōſecrandi inuitentur: *x* poſſunt tabernas ingredi, *y* habitum in itinere mutare, *z* ab excōmunicatis cibos ſuſcipere, *aa* comam relaxare, *bb* ſacramentum pœnitentię quandocunque petierint, etiam interdicti tempore, accipere. *cc*

SCHOLIA.

a *priuilegia multa quæ conceduntur clericis, ratione ordinis ponuntur per Hippolytum de Marſiliis in ſuo tracta. de fideiuſſoribus, numero 111. vſque ad 133. vltra quæ in ſingulari 174. ponit aliud, vt prælatus ſibi adſcribens aliquid de bonis teſtatoris, non incidat in falſum.*

b *cap. quamquam 4. de cenſib. lib. 3. titu. 20. in Sex. c. non minus, 4. de immunita. Eccleſ. lib. 3. tit. 42. vbi gloſſa notabilis ad verba*, ſub tributo. *clemen. præſert de cenſib. can 3. nulli, 12. quæſt. 2. Iure etiam diuino res clericorum ſunt immunes ab oneribus laicorum, Eſdræ 3. c. 7. etiam olim inter ethnicos Geneſ. 47. quæ dicantur guidagia pedagia tractatur in c. ſuper quibuſdam, de verbor. ſignifica.*

c *l. placet, 5. C. de ſacroſanct. Eccleſ. l. 1. C. de epiſc. & cleric. Nouella 133. de eccleſiaſticis titulis. § ad hæc ſancimus, ſenc. 5. Inter ſordida autem munera non numerantur contributiones ad refectionem itinerum, pontium, l. ad inſtructiones. 7. C. de ſacroſanctis Eccleſ. dicto §. ad hæc. ſunt & quædam contributiones a perſonis & rebus eccleſiaſticis aliquando licite exacta a laicis, conſenſu epiſcopi & ſuperiorum eccle-*

ſiaſticorum, vrgente neceſſitate. [illegible] *2. & c. non minus 4. §. quocirca, c.* [illegible] *ſus, 7. de immunita. eccleſiar. c. 1 §* [illegible] *rum, eo. tit. in extrauagan. comm*[illegible]

d *c.a. tributum, & ca. 22. conuen*[illegible] *tributum, 23. q. 8. can. ſi quæ cau*[illegible] *& cano. ſi tributum, 27. & ſeq. m*[illegible] *quidem, 11. q. 1.*

e *can. in qualibet, 23. cano. ſecundu*[illegible] *nicam, 24. ca. ſanctum, 25. 23. qua*[illegible] *concilio Vormacenſi. ca. 50. c. ſancti*[illegible] *cenſib.*

f *c. 1. verſi. præter eccleſiaſticum, de ce*[illegible] *11. c. de ſacroſan. Eccleſ. quod tam*[illegible] *uum non ſit, c. 3. de cenſib.*

g *c. cum venerabilis 21. de cenſib.*

h *can. beatus cauſa 6. q. 1.*

i *cap. Eccleſia, 7. de conſtitutio. cap.* [illegible] *reb. Eccleſ. non aliena.*

k *de vi expulſiua prohibita in ca. contr*[illegible] *ca. laici, 37. can. inuentum, 8. 16. q*[illegible]

l *de vi offenſiua in clericos commi*[illegible] *tur fere in tota 17. quæſt. 4. v. quæ*[illegible] *canonem. & maxime in cano. ſi* [illegible] *dente diabolo, 20. cap. quod de his,* [illegible] *cap. peruenit, 17. cap. tua vos, 19 de*[illegible] *tent. excommunica. facit l. ſi quis in*[illegible] *genus 10. de epiſc. & cler. Continet au*[illegible] *vindicta contra violantes clericos. ca*[illegible] *ſiquis ſuadente 17. quæſt. 4. omnes e*[illegible] *ſiaſticas perſonas qui clerici dicip*[illegible] *pſalmiſtas, qui clerici dicūtur in ca.*[illegible] *21. diſtinct. monachos Deo deuotos* [illegible] *21. quiſquis, eadem 17. quæſt. 4. conn*[illegible] *ſos, cap. parrochiam 9. de ſenten. ex*[illegible] *munica. Poſſunt tamen abſolui ab a*[illegible] *quam a ſummo Pontifice percu*[illegible] *lenter clericos, clerici impuberes. cap.* [illegible] *ea noſcitur, 3. c. pueris, 60 de* [illegible] *excommunica. mulieres & delic*[illegible] *bus non datur neceſſitas adeun*[illegible] *mum Pontificem, & abſolui p*[illegible] *epiſcopo. cap. mulieres, 6. de ſentent. e*[illegible] *mun. Idem in monialibus. 33. c*[illegible] *tul. Excipiuntur & per totum per*[illegible] *us. cap. 1. de ſenten. excommunic*[illegible]

m[illegible]

[illegible] um clericum percutiat. A *[illegible] eodem titu. ſi clauſtrales ſe mutuo [illegible]t, cap. 2. de ſenten. excommu. ſi [illegible] ratione officii alium verberet [illegible] & cap. veniens, eod. titu. item ij, qui [illegible] clericum cum vxore filia, aut [illegible]e, aut ſorore ſcortantem. cap. ſi vero. [illegible] ſent. excommun. qui illatam ſibi a [illegible]o vim repellit, dicto capit. ſi vero præ[illegible], qui percuſſerit vel alius eius manda[illegible] cap. peruenit, de ſentent. excomm. qui* B *[illegible]em iniuriam inferunt, cap. peruenit, de [illegible]tent. excommun. fratres etiam ordinis [illegible]ro[ſo]lymitani cap. canonicæ, 50. de ſen-tent. excomm.*

[illegible] *[ca]p. contingit, 36. de ſenten. excommun. [illegible]mo & clericus ipſe, ſi ſibi manus in-[iicit] violentas, incidit in cano. ſi quis ſua[dent]e diabolo, 7. quæſt. 4. vt ait Bald. in [proœ]mio decreta. col. 8. Iaſon ad l. 1. col. 2 [d]e [s]eruis fugitiuis. Chaſſaneus ad Rubr.* C *d[es] Iuſtices ad verba* & droict d'icelles. *In conſuetud. Burgund.*

n *cap. nimis 30. de iureiurand. lib. 2. tit. 24. niſi clerici a laicis temporalia habeant, vt ab eiſdem [illegible]itur: quia tunc in his minores ſunt laicis. cap. ſolitæ, de maior. obedien. cano. ſi Epiſcopus, 18. diſt.*

o *[t]it. de peculio cleric. C. §. presbyteri c. 19. Nou. 123. diximus ſupra late lib. 1. de peculio cler.*

[illegible] *[v]ide c. 1. de teſtam.*

[illegible] *[Ec]cleſiaſticis perſonis bona poſſunt eſſe tri-[plicis] generis. vnum dicitur patrimoniale, [illegible] quæſitis per illos vel ex aduenientibus [illegible] ceſſione teſtato vel inteſtato maio-[r]um vel amicorum, vel ex contractu, ante [ve]l poſt adoptionem beneficii eccleſiaſtici. [Sec]undum genus bonorum quod poſt cle-[illegible]um ex laboribus ſuis & induſtria cle-* E *[illegible] quærit. Tertium eorum, quæ quis ra-[tio]ne ſui beneficii vel Eccleſiæ pertinētia ad [illegible]os, vt quæ vel procedunt de locis [illegible] vel relicta ſunt Eccleſiis. Et de [pri]mo & ſecundo genere bonorum clerici [poſ]ſunt diſponere & teſtari. c. quia, de te-ſtament. Panor. ad cap. cum in officiis, eod. titu. de tertio vero genere non poſſunt. dicto cap. cum in officiis, cum ſimilibus. de quibus abunde diximus ſupra libro 1. tit. 26. de peculio clericor. circa finem. vide interim auth. licentiam, C. de Epiſcop. & cler. Nouellam 131. cap. 17.*

r *vide quæ dicta ſunt ſuperiori libro, de peculio cler. tit. 26,*

s *Nouella 81. conſtitutio, quæ de dignitatib. & epiſcopatu filium libera[t] a patria poteſta. auth. ſed epiſcopalis, C. de ep[iſ]c. & cler.*

t *l. presbyteros diaconos, 16. de epiſcop. & cler. C. quemadmodum nec tutelæ etiam legitimæ dantur inuitis. can. Epiſcopus, 88. diſt. cano. 20. de præſentium, & can. 40. generaliter, 16. q. 1 l. generaliter ſancimus, 52. de Epiſcop. & cler. C. Poſſunt enim clerici, ſi velint ſponte, dummodo non ſint monachi, legitimam tutelam ſuſcipere, can. peruenit, 86. diſt.*

v *cap. nuper a nobis, 29. de ſenten. excomm. lib. 5. titu. 39 Clericus tamen fur authoritate ſuperioris ligari poterit, & torqueri, vſque ad reſtitutionem. cap. grauis de depoſito.*

x *cano. 38. Epiſcopi, 7. quæſt. 1. ex concilio Carthaginenſi. 2. c. 35.*

y *can. clerici, 44. diſt.*

z *can. Epiſcopi, 21. q. 4.*

D aa *can. quoniam cauſa 11. q. 1.*

bb *c. ſi quis ex clericis, de vita & hone. cler.*

cc *cap. quod in te, de pœnit. & remiſſio.*

CAPVT. XI.

1 *De priuilegiis circa actiones clericorum.*
2 *Beneficia.*
3 *Tempore interdicti.*
4 *Pœnitentia.*

PErſona eccleſiaſtica ſeu clericus coram ſuo prælato & iudice eccleſiaſtico, non coram ſeculari, pro crimine *a* conueniri debet *b* & ab illo, nō laico iudicatur, alioquin iudicatum non tenet, *c* etiam ſi pro clerico pronuntiatum ſit, *d* quia in eum non habet iuriſdictionem. *e* Niſi ſummus

Pontif[illegible] daret principi, vel alteri laico iudicandi de clericis certi loci *f* poteſtatem, vel ſi clericus eſſet aſſaſſinus, vel aſſaſſinorum fautor, vel ſubmiſſor, *g* vel inuentus eſſet delinquens in habitu ſeculari, *h* vel fuiſſet degradatus, *i* vel aliter priuilegia clericatus amiſiſſet, *k* aut ſi deficiat, vel nõ ſufficiat poteſtas Eccleſiaſtica pro puniendo eius delicto. *l* Si delinquens clericus ſit bigamus, *m* vel ſi alii ſimiles caſus occurrant. *n* Quod ſi agatur de perſonalibus actionibus, clerici quoque non coram ſeculari, ſed Eccleſiaſtico conueniri debent, quamuis in laicum conſentirent. *o* Quod ſi de rebus eorum temporalibus, & realibus actionibus, quæſtio ſit; debent conueniri coram iudice loci vbi res ſunt. *p* In ius tamen non vocantur clerici extra ſuam prouinciam, niſi ad ſedem Apoſtolicam fuerit appellatum. *q*

2 Ad actiones etiã priuilegiatas clericorum pertinet, vt beneficia Eccleſiaſtica non niſi clericis conferantur, *r* nec ab aliis quam a clericis, *s* iure communi: item vt inopes debitores abſoluantur a petitione creditorum, data idonea cautione de ſoluendo, vbi ad pinguiorẽ peruenerint fortunam, poſt confeſſum debitum. *t*

3 Vtque poſſint clerici tempore generalis interdicti, ſepeliri in cœmiterio, ſi interdictum nõ fuerint tranſgreſſi, poſſintque eo tempore in cathedralibus Eccleſiis bini vel terni, ſubmiſſa voce horas vel preces canonicas dicere. *v*

4 Nec poſſit clericis pœnitentibus ſolemnis pœnitentia imponi, *x* ſoliſque clericis, non laicis, ſit conceſſa verbi Dei publica prædicatio. *y*

SCHOLIA,

a nec valet conſuetudo contraria, can. 1. 2. 11. quaeſt. 1. cap. qualiter, & caput. clerici, de iudiciis, ſiue agatur criminaliter, vt in cap. at ſi clerici, eod. tit. ſiue ciuiliter, capit. 1. & cap. ſi diligenti, de foro compet. c. ſi iudex laicus, de ſentent. excommun. in Sext. Rota deciſ. 140. vtrum valeat conſue[illegible]do, in antiq. iuriſque diuini eſſe hoc [illegible] legium ait Rota, in deci. 829. incip. vtr[illegible] valeat, nu. 4. in antiq. facit c. vn[illegible] d[illegible] coniug. in Sext. Vide Iulium Cl[illegible]ru[illegible] 5. ſenteat. iuris, in practica cr[illegible]

b cap. 1. cap. cum contingat. de [illegible] ten. nec vocatus coram ſeculari [illegible] etiam pro crimine, tenetur compare[illegible] per ſe, vel procuratorem etiam ob[illegible] nendam exceptionem clericatus. [illegible] ad c. 2. 15. qu. 4. Felinus, ad cap. ve[illegible] in vltimis verbis, de accuſat. Et hanc [illegible] munem opinionem eſſe, ait Guido P[illegible] deciſ. 450. In Gallia tamen ſeruatur [illegible] trarium, vt teneatur clericus vocatu[illegible] rã iudice venire vel mittere priuile[illegible] ſuum allegaturus, iuxta l. ſi quis ex [illegible] de iudic. P. & ita tenet Rebuffus ad §. [illegible] conſtitutionib. ad verba Gallicos Pral[illegible]*tos, verſ. 2. quaero in concord. Improb[illegible] alioquin illam conſuetudinem interpre[illegible] explicat Iulius Clarus, libr. 5. ſententia. § fin. in practica criminali, q. 36. num. 5. [illegible] autem. num. 21. capitum a iudice laic[illegible] ricum detineri poſſe, donec cognoſcat, an [illegible] clericus.*

c can. in primis. 2. quae. 1. can. clericus, 43 [illegible] ſeq. ca. ſacerdotibus, 11. q. 1. cap. at ſi [illegible] ci, de iud. authen. ſtatuimus. de Epi[illegible] cleric. Cod. vbi corriguntur cõtrariæ [illegible] ſtitutiones quædam Iuſtinia. vt authen. cauſas, & authen. clericus eius tit.

d can. 43. placuit 11. q. 1.

e cap Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, de con[illegible]tio. cap. decernimus, de iudic. cap. vnico, de cleric. coniuga. in Sext. aliquando tamen obtinuit, vt pro crimine ciuili, vel leui, iudex laicus adiretur contra clericum, e[illegible] tamen lege, vt lis vltra duos menſes no[illegible]deretur, nec puniretur, ſi reus fui[illegible]tus, priuſquam per Epiſcopum [illegible] priuaretur. Quod ſi crimen fuiſſet Eccleſiaſticum Epiſcopalis erat examina[illegible] & caſtigatio, authen. clericus. §. ſed etiam [illegible] ciuili, & ſequent. C. de epiſcop. &

Λ[illegible]

[illegible] 8. capit. 5 relata, in can. ſi quis A com[illegible] rico, 4. q. 1. quaſt. 1. Et uit poſtea hoc [illegible] per Fredericum Imperatorem, [illegible] item, ſtatuimus, de ſtatutis, & [illegible] in extrauagantibus, poſt fen[illegible] unde ſumta eſt authent. ſtatuimus. C. de Epiſcop. & cleric. Sed in Gallia reuoca[illegible] Nouella, 81. §. 1. & iudices ciui[illegible] noſcunt de crimine priuilegiato cle[illegible], & pro communi remittunt ſuo iudici [puniendum], vt ſcribit Rebuffus, in procœ- B [illegible] ordinatio. regiarum, gloſſ. 5. numer. [illegible] 3. notat Chaſſaneus, ad Rubricam, des [iuſ]tices, ad verba, & droit d'icelles, numero 49. in conſuetudinibus Burgund. §. [illegible] ſunt iudices regii in Gallia forbannire, [seu] in exilium mittere clericos ita delinquentes per textum. l. quamquam, de Epi[ſcop]. & cleric. Exemplo Salomonis, qui da- C [m]nauit Abiathar ſacerdotem, 3. Reg. 2. & pro crimine Simoniæ, & læſæ maieſtatis, iure ciuili poteſt princeps Epiſcopatu reum priuare, vt in l. ſi quemquam, C. de epiſcopatu & cleric. Sunt, & caſus priuilegiati alii, in quibus de criminibus clericorum cognoſcit ſecularis iudex, vt ſi clericus arma vetita portet, capi poteſt à iudice ſeculari, & puniri pecuniariter, non tamen corporaliter per textum, ſecundum D [Io]annem Fabrum, in l. addictos. de Epi[ſco]pa. audien. C. & ibi Gloſſ. ad verbum, [v]ndicetur. armorum enim delatio, etiam [cler]icis eſt interdicta, capit. ſecundo, de [vita] & honeſt. cleric. eſt & Nouella quæ armorum vſus inſcio principe ſit interdi[ct]us, & ita non tenetur arma confiſcata iu[d]ex laicus inuenta cum clerico, reſtituere. vtrumque firmat Iulius Clarus, libro 5. [ſ]ententiarum. §. fin. in practica criminal. E [quæſ]tio. 36. numer. 29. & 27. vbi & agit [de] crimine maieſtatis humanæ commiſſo [illegible], vt puniatur à iudice laico ſine de[gr]adatione. Ite, ſi clericus infringat ſaluã [gu]ardiam regum vel principum, punitur [illegible] l. ſecunda. C. vt nemo priuatus, [illegible] dicitur, vindicandum eſſe illud cri-

men per omnes iudices, & ita etiam ſeruatur in Gallia, & crimina prædicta eſſe ita priuilegiata, teſtatur Chaſſaneus, in conſuetudinibus Burgund. ad titulum, des iuſtices, §. quinta, ad verba, s'il n'a grace, numero 80. & 81. & rurſum in numer. 82. tradit, clericos poſſe puniri à iudicibus vel officiariis regiis, ſi ab illis offendantur officiando, per leg. vnic. ſi quis ius dicenti non obtemper. Pandect. addit, & numer. 85. poſſe multari clericos per officiarios regios, ſi vellent vſurpare regiam iuriſdictionem. & facit, caput ex parte in Chriſto, de verborum ſignificatione. Sed & clericus artificium aliquod agens, & in eo delinquens, coram laico, iudice artificii, vel laico poteſt conueniri. leg. final. Codic. de iuriſdictoin. omnium iudicum. Sic in Gallia regii officiarii clerici, puniuntur à iudice ſeculari, non habita ratione tonſuræ, vt & notat Chaſſaneus proxime citato loco. numer. 60. Aufrerius ad Clem. 1. nu. 5. de offi. ordinarii. Quamuis alibi dicat eſſe contrariam opinionem. Iulius Clarus, libro quinto ſententiarum iur. §. fi. in practica criminali, q. 38. n. 25.

f cap. præter hoc, §. verum, 32. diſtinct. ca. illud, 10. q. 3. ca. vbi periculum, §. præterea. de elect. in Sexto. Felinus in ca. 2. & fin. de maior. & obedien. vide multa, quæ notat Rebuffus, in Rubri. de protectione concordatorum, ad verbum, Leo, in concordat. vbi id locũ habere in certis, nõ in omnibus generaliter, docet.

g cap. 1. de homicid. in Sext.

h cap. 1. de apoſtatis.

i Quia talis poſt exauctorizationem, fit fori ſecularis, cap. nouimus, de verbor. ſignific. cap. 2. de pœnis. in Sext. idem ſi incorrigibilis, & verbo ſit clericus depoſitus, capit. non ab homine, de iudic. Vide Clarum, libr. 5. ſententia. §. fin. in practica. crim. q. 36. numer. 33. 34. 35. 36. & ſequentibus.

k Clem. 1. de vita & honeſt. cleric.

l c. 20. principes ſeculi, 23. q. 5.

m *cap.4.de Bigamis in Sexto.* A

n *plures alii caſus, in quibus iudices ſeculares poſſunt cognoſcere de criminibus clericorum, videdi apud Guilielm. Benedictum, in repetitio.ca. Raynutius, ad verba.* & vxorem nomine Delaſiam, *in 2.deciſ.nu. 140. vſque ad numerum, 162. de teſtamentis. numerantur etiam, & probantur caſus alii 19.a Chaſſanæo ad titulum,* des iuſtices, *§.5.ad verba,* s' il n' a grace, *a 47.numero vſque ad 93. in conſuetudin.* B *Burgund.*

o *capit. ſi diligenti, & cap. ſi clerici, de foro competen. quibus corrigitur. l. ſi quis conſcribendo. ſ. de pactis, & ſub titulo iterum de Epiſcopis & cleric. facit nouella 79. 79. notat tamen Papius. libr. 1. Tom. 2. notariorum, caſus quoſdam, in quibus in actionibus perſonalibus clerici conueniuntur coram laicis iudicibus, vt quando obligationes habent originem a realitate, vel* C *ſi mixtæ ſunt, ex reali & perſonali, veluti ſi clericus mutuo accipiat pecuniam, & emeret officium regium vendibile, puta Theſaurarii, vel aliud ſimile. Si a Presbytero vectigal in nummis conſtitutũ hypotheca prædiorum, vel bonorum vniuerſorum, petendum ſit: quia inter immobilia hi cenſus annumerantur, per l. hac edictali, §. his illud, de ſecund nupt. Et iudex Eccleſiaſticus non eſt de immobilibus com*D *petens, quemadmodum, & ſi agatur de euictione rerum venditarum, ſi conuenitatur Presbyter a iudice laico conſtitutus, ſequeſter beneficii, ad redēdas rationes, ſi conducat res laici. Et ex quaſi contractu conuenitur, ſi Presbyter ſine mandato res laici adminiſtret, ſi tutor ſit, in §. tutores, de obliga. quæ ex quaſi contract. naſc. Poteſt, & beneficiarius cõpelli per ſecularem* E *iudicem ad reparationem Eccleſiæ beneficii. l. ſi qui Orthodoxæ, §. ſane enim, de hæretic. vt ad inſtantiam patroni, ſi diſſipet bona Eccleſiæ, ca. filiis, & nepotibus, 16. quæſtio. 7. Item ſi clerici more ſecularium tractent negotia illis interdicta, vt ſeculares iudicari in illis poſſit a iudice ſe[...] cap. fin. de vita & honeſtat. cleric*

p *cap. ex tranſmiſſa, 6. & ſequen. de foro competen. Rota deciſ. 551 incip.* obli[...] *antiq. num. 2. videtur dicere, & in re[...]bus clericum vti priuilegio fori, at [...] in patrimonialibus bonis, clerici h[...] pro laicis. Panormit. ad ca. conſtitutus, [...] religioſ. domib. & ad cap. cum d[...] religio. domib. Franciſcus de C[...] quior. conſi. 27. Aliquando etiam in [...]lia, iudex Eccleſiaſticus cognouit de [...]ſis realibus clericorum, & mixtis, p[...] conſilium Baldi ad authen. cauſam [...] de Epiſcop. & cleric. & ob ſententia c[...]niſtarum ad cap. 1. de emtion. Succe[...] meu temporis, res melius in ſenatibus [...]cuſſa, & ea notio fuit interdicta iudi[...] Eccleſiaſticis, qui nec habiti capaces co[...]tionis cauſarum poſſeſſorii beneficiorum, quæ tributa iudicibus regiis laicis.*

q *ca. vltra prouinciarum, 4. cap. peregrina, 12. ca. non liceat, 14. & 16. neminem [...] quæſt. 6. cap. 6. & cap. 7. nec extra prouin[...]tiam, 3. quæſt. 9. ca. duodecim, §. ſaluo, [...] quæſt. 4. & in l. omnes, qui vbiq; ſunt, 3 2. de Epiſcop. & cler.*

r *§. laici autem, in princip. 16. quæſtio. 7. ca[...] iudicatum, 89. diſt. cap. 2. de inſtitutio. c[...] cum adeo, de reſcrip cap. quamuis, 1[...] decimis. quamuis ex priuilegio aliter a[...]quando, vt in beneficiis dictum.*

s *Iure communi etiam beneficia non conferuntur a laicis, de iure patron. cap. [...]na, cap. quiſquis, de electlon. cum ſim[...] a nobis citatis ſuperiore, libr. 1. titul. 28. de inſtitutionibus: quia de rebus Eccleſiaſticis laici diſponere non poſſunt, cap. 1 & ſequentibus, 96. diſtinctio. cau. nullus laicorum, ca. placuit, ca. laicis, ca. ſi quis principum, ca quicumque, §. ſi ergo, 16. quæſt [...] ex priuilegio, quamuis aliquando l[...] conferãt. c. dilectus, in 3. de præb. & qua[...]nis diſponant de Eccleſiaſticis eodem p[...]uilegii iure, vt can. Adrianus, 63. di[...] cum ſimilib. ſupra dict. tit. 28. libri pri[...]*

t ca.[...]

[illegible] *de* [illegible] *lib. 3. tit. 23. Ex* A
[illegible] *non cedere bonis, vt*
[illegible] *de reg. bono. Pand. & qui*
[illegible] *poſſunt. C.*
[illegible] *11. de pœnit. & remiſſ. lib. 5.*
[illegible]

[illegible] *pœnitentia habet ſolemnitates,*
[illegible] *in can. in cap. 5* [illegible] *diſtinct. hanc*
[illegible] *ſacerdotes facere debent; verum de-*
[illegible] *publice pœnitere poſſunt, ca. ſa-*
[illegible] *de pœniten. diſtinctio. 6. capit. ſi* B
[illegible] *ſacerdos, 32. quæſtio. 1. ca. presbyter,*
[illegible] *diſtinct. Publicam tamen, non ante ſo-*
[illegible] *em clericis ob crimen publicum, im-*
[illegible] *poſſe conſtat, ex capit. quæ ſit, 7. de pœ-*
[illegible] *& remiſſio. lib. 5. tit. 38.*
[illegible] *ſicut, de hær. ca. excommunicamus, 1.*
[illegible] *vero. eod. tit.*

Capvt XII.

Qui clerici non vtantur priuilegiis cleri-calibus. C

C[illegible] † priuilegiis clericorum non [illegible]ntur, qui relicto clericali habitu arma gerunt, & admoniti tertio a prælato noluerint deponere. *a* Si ioculatoriam, & [illegible]onicam artem per annum exerceant; vel per minus tempus a prælatis admoni[illegible] relinquerent, eam non reliquerint. *b* [illegible]rerici ſint, *c* ſi officia carnificum, ta[illegible]riorum, aut macellariorũ exerceant [illegible]cc *d* ſi bigami, *e* ſi relicta vita mona- D [illegible] clericali, redeãt ad ſecularem vi[illegible] *f* Monachis etiam, ob aſſiduitaté cul[illegible]i data priuilegia, ſi vagari incipiãt, [illegible]ur *g*

Scholia.

a [illegible] *cap. ad audientiam, 25. de ſententia ex-communi. tit. 39. duo tractantur, quibus* [illegible]*ur priuilegium clericale, vnum, ſi* [illegible] *deferatur habitus clericalis, aliud ſi* [illegible] *arma contra admonitionem, &* E [illegible]*b*[illegible]*onem ſui prælati ferat. Quare &* [illegible] *perpendimus, 23. eod. titul. impune* [illegible]*ur in ſeditione ſacerdos, qui cleri-*[illegible] *habitum reliquerat. Idem, in capit.* [illegible] *non ab homine, 14. § fin. & cap. cum contingat interdum, 45. eodem titul. vbi tamen monitio trina requiritur reaſſumendi habitum clericalem, & tonſuram, antequam ob id exuatur clericali priuilegio. idem, in capit. 3. eod. titul. Quod intelligi debet quando clerici dimiſſo habitu & tonſura ſe gerunt pro clericis, & in actu clericali, vel leuiter delinquunt, vt tunc moneri debeant ter, antequam priuilegiis priuentur: non autem quando dimiſſo habitu & ordine clericali, tanquam laici vitam degunt, in cap. 1. de apoſtatis, lib. 5. Veruntamen tutius, & hic erit dicere, admonitionem requiri, antequam priuentur priuilegio clericali ob dimiſſionem tonſuræ, & habitus, ſaltem ne eo prætextu, quod conuerſentur, vt laici, poſſint euadere iuriſdictionem Epiſcopi. notat textus, in ca. tranſmiſſam, 15. iuncta Gloſſa, ad verbum,* poſtpoſito, *de electio. quia non in fauorem perſonæ tantum priuilegia clericalia conferuntur, ſed in fauorem totius ordinis clericalis. cap. vnico, de cleric. coniuga. in Sext. niſi agamus de exceſſu & crimine immani, in quo ſine tonſura, & habitu clericali delinquens, poteſt puniri a laico, vt indignus priuilegio clericali, quod re ipſa, & eo contemto amiſit, ſeque ipſum beneficio indignum reddidit. dict. capit. cum non ab homine, & cap. perpendimus, de ſentent. excommun. capit vnico, de cleric. coniuga. in Sext. Et ita defendit Clarus, libro quinto, ſententiarum iuris. § final. in practica criminali, quæſtio. 36. numer. 23. ſi modo ſine habitu, & tonſura delictum commiſerit: contra, ſi cum illis, numer. 24. eo. Et in hoc rurſum obſeruamus, quodq; decidit Guido Papæus, deciſ. 138. regula, quæ priuat beneficio clericali clericum per non delationẽ habitus, vel tonſuræ, habere locum tantum in ſimplicibus clericis, non in promotis ad ſacros ordines, citat Clement. 2. de vita & honeſtate clerico. vbi & iſti clerici ab aliis diſtinguuntur. Rurſum, & obſeruandum, quod ait Iulius Clarus prædicto. § fin. quæſtio. 36.*

num. 19. quod hæc, quæ de clerico priuan- A
do non deferente habitũ & tonſuram di-
cta ſunt, intelligi debeant, in eo eſt coniu-
gatus. Cæterum clerici non coniugati, licet
non deferãt tonſuram aut habitum, gau-
dei priuilegio fori, nec poſſunt a iudice lai-
co puniri. cap. ſi iudex, de ſententia excom-
munic. in Sext. Nihilominus tamen & il-
lud verum erit, vt ſi talis clericus non con-
iugatus monitus fuerit a ſuo prælato, vt de-
ferat habitum & tonſuram, ipſe autem B
contemtis monitionibus noluerit deferre,
habeatur pro laico, vt & clericus coniu-
gatus, ter monitus contemnens. Habetur
autem pro trina monitione, ſi ea fiat ſemel
monitio de ferendo habitu & tonſura ſub
pœna amiſſionis priuilegii clericalis, vt ait
idem Clarus, eadem quæſtione 36. nu. 20.
& Hoſtienſ. ad cap. 1. Ne cleric. vel mo-
nach. In Gallia ſine monitione, clericus qui
nomen dedit militiæ armatæ regiæ, accipit- C
que ab eo ſtipendia, ipſo facto amittit pri-
uilegia clericalia: cui, & adſtipulãtur in-
terpretes, ad capit. fin. de cleric. coniuga. &
ad cap perpendimus, de ſenten. excommu-

A *nica. niſi poſtea reſtitutus ſeu re[illegible] tus fuerit ad illa per ſummum P[illegible] Vide de militibus clericis, Cl[illegible]* §. 5. des iuſtices, *ad verba, s [illegible] nu. 45. in conſuetud. Burgund.*

b *cap. unico, de vita. & honeſta. cl[illegible] Sexto.*

c *cap. principes ſeculi, 23. quæſt. 5. [illegible] propter hoc crimen depoſiti, tradu[illegible] ria ſeculari. cap. ad abolendam, de hæ[illegible]* B *l. 1. C. eod. tit. & ita iudicatũ fuiſſe, [illegible] tradit Chaſſan. in proxime citato loco [illegible] 57. nõ enim meretur Eccleſiæ priuile[illegible] qui eam impugnat, capit. quia fruſtra, [illegible] vſur. l. 3. de Epiſcopali audien. C. [illegible] lium, de mino. P.*

d *Clemen. 1. de vita, & honeſta cleric.*

e *cap. 1. de Bigamis. in Sext. vide de[illegible] pellæ Tholoſanæ, 64. & 254. & 2[illegible]5 [illegible] explicatur, num omnes bigami priu[illegible]* C *clericalia amittant.*

f *cap. 1. de apoſtolis. Authent. ſed neque [illegible] Epiſcop. & cleric. §. ſed neque curialem [illegible] 15. Nouell. 123. de ſanctiſſimis Epiſ[illegible]*

g *l. generaliter, 52. C. de Epiſcop. & cler.*

PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII SEV CANONICI.

LIBER TERTIVS.

DE PACTIS.

TITVLVS PRIMVS.

a *Hic titulus exſtat de pactis, libr. 1. decretalium, titul 35 in Sexto tit. 18 libr 2 Pandect. titul. 14. & libr 2. Cod. tit 3 eo pertinent tituli de Pactis inter emptorem & venditorem, libro 4. C tit 54. de pactis conuentis tam ſuper dote, quam ſuper donatione propter nuptias, & parafernis, libr. 5. Cod tit 14 [illegible] pactis dotalibus, libr 23 Pandect. titul 4. de pactis p[illegible]norum, & commiſſoria lege* E *in pignoribus reſcindenda. libr. 8 Cod. tit 35. Nouella Leonis, 19. de pacto paterno, ex quo [illegible] dem futurum filium. De filiis natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto libr [illegible] dorum. tit. 29. De conuentione inter Dominum & fidelem, libr. 1. Feudorum tit. 10.*

CAPVT. I.

1 *Continuatio libri tertii ad ſuperiore[illegible], [illegible] dicendorum capita.*

2 *Obligationum diuiſio.*

Explica-

[illegible] † in ſuperioribus [illegible] primo quidem de re-[illegible] vero de perſo-[illegible] ecclesiaſticis, reliquum eſt, [illegible] de actionibus ſeu actionibus præ-[illegible] circa quas iura Pontificia verſan-[illegible] autem optimum videbitur, ſi pri-[illegible] generaliter, deinceps per capita [illegible]. Omnis porro actio vel obli-[illegible] vel ſucceſſionũ, vel iudiciorum [illegible] cauſam. Obligationes autem præ- B [illegible] ſucceſſionibus hereditariis, cum [illegible] viuentium actibus mortuorum, [illegible], vt genus ſpeciebus, eo quod ex [illegible] ionibus aliquæ naſcantur obliga-[illegible] hæredum: iudicia vero, in poſtre-[illegible] partem reiecimus, quod in illis de o-[illegible] agi poſſit.

Cæterum obligationes, † aut ex cõtra- C [illegible] quaſi, aut ex delicto, aut ex quaſi [illegible] naſcuntur. *a* In cõtractibus, pacta [illegible] conuentiones, pollicitationes, vota, conſid[illegible], vel ſeorſum per ſe, & ſimpliciter, *b* vel cum aliis, cum quibus contrahitur. *c* Contrahitur namque aut re, aut [illegible] aut literis, aut conſenſu. *d* In delicto [illegible] tantum ex ipſo maleficio oriun-[illegible] obligationes, ex quibus delinquens ad [illegible] ex legum impoſitione dictas D [illegible], & ad reficiendum damnum læſis, [illegible] ogitur. His affines, quæ ex quaſi de-[illegible] oriuntur. *e* Agamus in hoc libro, [illegible] de conuentionibus & ſucceſſioni-[illegible] per vltimas volũtates, aut per cau-[illegible] ſtati contingentibus, & obligan-[illegible]. In quarto de criminibus, vel quaſi [illegible], quæ ad ius Pontificium maxime [illegible] Eccleſiaſticam cognitionem: De hinc [illegible] quinto dicetur de iudiciis, & iis quæ ad E [illegible] pertinent.

S c h o l i a.

a §. ſi quis, de obligationibus apud Iuſtin.

b [illegible] in genere tractatur in decreto [illegible], 8. a[illegible] in c. 2. in multis, 22. qu. 4. [illegible] lib. 1. dec. Gregorii tit. 35. & lib. 1. Sexti Decr. tit. 18. lib. 2. Pandect. tit. 14. & lib. 2. C. tit. 3. & lib. 11. eclog. Baſilicorũ. tit. 1. apud Paulum libro receptarum ſententiarum tit. 1. Conſtantinum Harmenopulum, lib. 1. tit. 9.

c *In ſpecie tractatur in titulis etiam proxime citatis, & in lib. 5. C. tit. 14. de pact. cõuentis tam ſuper dote, quã ſuper donatione propter nuptias & parapherneis. & titul. de pact. dot. lib. 23. P. tit. 4. titul. de pact. inter emtorem, & venditorem compoſitis lib. 4. C. tit. 54. de pact. pignorum, & lege commiſſoria in pignoribus reſcind. lib. 8. C. tit. 35. tit. de pacto, paterno ex æquo heredem futurum, &c. in Nouella Leonis, 19.*

d *§. fin. de obligatio. apud Iuſtin. l. 1. de actio. Pand.*

e *Quæ omnia ex ſequent. titulis explicationem capient.*

C a p v t. I I.

1 *Conuentionis.*

2 *Et pacti finitio.*

Conuentionis nomen generale eſt, † ad 1 omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi tranſigendiq; cauſa conſentiunt, qui inter ſe agũt, & in vnam ſententiam ex diuerſis animi motib. deſcendũt, *a* ſpecies conuentionis pactum eſt. *b*

Pactum autem † dicitur, *c* inter partes 2 ex pace *d* cõueniens ſcriptura, vel ſine ea, *e* legibus ac moribus *f* comprobata ſententia. Dictum pactum quaſi ex pace factũ. *g* Inter partes autem fieri dicimus, vt intelligatur, non vnius, ſed duorum ſaltem, vel plurium eſſe in pacto conſenſum, eaque ratione diſtare a pollicitatione, quę tãtum eſt vnius offerentis promiſſio, *h*

S c h o l i a.

a *l. 1. §. conuentionis verbum, de pact. P. & ibidem docetur, nullum eſſe contractum, qui non habeat conuentionem, idem in l. in omnibus rebus, 55. de action.*

b *l. 3. de pactis, Pandect.*

c *capit. pactum dicitur, 11. de verbor. ſignifi.*

lib. [illegible] cap. 4 [illegible] ex Iſidoro. libr. 5. Etymolog. cap. 5. aliter autem diffinitur ab Vlpian. in l. 1. §. & eſt pactio, de Pact. P. vt ſit pactio, duorum pluriumve in idem placitum & conſenſus. A

d *Pactum a pactione, vnde pacis nomen appellatum. l. 1. § pactum autem, de pact. P. & pactum pax dicitur, capit. 1. de pactis. ibi,* vniuerſi dixerũt pax ſeruetur, pacta cuſtodiantur.

e *Sine ſcriptura & cum ſcriptura fieri pactũ poteſt, ſed maior firmitas, fides, & probatio ex ſcriptura. l. contrahitur, de pignoribus. P. Atq; ideo dixit Labeo poſſe conuenire re, per epiſtolam, per nuntium inter abſentes, extante l. 2. de pactis.* B

f *Aliter non valerent. l. pacta, quæ contra. C. de pact. l. iuriſgentium. §. prætor ait, eodem titul. Pandect. De quo latius agetur in forma.*

g *Vlpian. dixit a pactione pactum, & hinc pacis nomen, l. 1. de pact. Idipſum, & Sextus Pompeius Feſtus libr. de verb. ſignifi. norunt & Grammatici, pactum a pango, figo, planto, dictum.* C

h *l. 3. de pollicita. libr. 50. P. titul. 12. l. 1. de pact. Pandect.*

Capvt III.

1 *Pactorum diuiſio in nuda & conuenta.*
2 *Conuentorũ in nominata, & innominata.* D
3 *Iuriſgentium, & iuris ciuilis.*

1 PActum & nudum *a* & conuentum dicitur, *b* quod & aliquibus dicitur veſtitum. Nudum dicunt iuriſconſulti, quando nulla ſubeſt cauſa præter placitum, nec conſtituitur ex eo obligatio. nam iure ciuili, nuda pactio obligationem non parit, ſed exceptionem, *c* item quod non firmatur vel re, vel verbis, vel literis, vel alio firmiore conſenſu. *d* Conuentum vero pactum dicitur, ex quo naſcitur obligatio. *e* E

2 Rurſum † pactorum conuentorum, quædam tranſeunt ex generali nomine conuentionis in aliud quoddã proprium nomen, vt in emtionem, venditionem, locationem, ſtipulationẽ, & [illegible] dam non tranſeunt, ſed reman[illegible] nerali nomine, ex quibus tam[illegible] ſubſit, naſcitur obligatio, *f* [illegible] contractus nominati, ali[illegible] inn[illegible] cuntur.

3 Subinde † inter cõtractus c[illegible] quidam iuriſgentiũ, ab omnibus [illegible] tionibus ſeruati dicuntur, *g* a[illegible] lis, nempe vel a lege ciuili ind[illegible]cti, [illegible] probati.

Scholia.

a *l. iuriſgentium, 7. §. igitur nuda p[illegible] pact. P.*

b *l. ſi vnus, 27. §. pactus ne peteret, eod [illegible] Pandect.*

c *l. iuriſgentium, §. ſed cum nulla, d[illegible] P. nudum tamen pactum iure Po[illegible] parit obligationem, vt dicemus poſte[illegible] 1. de pact. nudum hic pactum, qu[illegible] in puris finibus conuentionis, vt nu[illegible] citur traditio, quæ eſt ſine cauſa, in [illegible] nu[illegible] quam nuda, de acquirend. rerum d[illegible] Pandect.*

d *Tot enim modis firmantur obligation[illegible] 1. de actio. P. §. fin. de obligatio. a[illegible] Iuſtinian. re l. obligantur, 51. §. 1. de a[illegible] P. rei interuentus firmat placitum, [illegible] placito. C. de rer. permut. Item verba, ti[illegible] de verb. oblig. litera, titulo de litera. o[illegible] l. fin. mandati. P. conſenſus. l. obl[illegible] 51. §. conſentientes, de action. Pande[illegible]*

e *Dict. l. iuriſgentium. §. pactus ne pe[illegible] de pact. P.*

f *l. 1. § fi. l. & iuriſgentiũ, §. 1. & 2. de p[illegible] Pand.*

g *l. iuriſgentium, de pact. P. l. ex hoc iure d[illegible] inſt. & iur. P.*

h *l. legitima conuentio, 6. de pact. P. cu[illegible] modi eſt verborum obligatio Empl[illegible] & alis.*

Capvt IIII.

De Pactis in rem, & in perſonam, exp[illegible] preſſis, tacitis, de ſimplicibus & non ſimplicibus.

Ite[illegible]

[illegible] quædam dicuntur in A
[illegible] peculiarem. *a* In rem
[illegible] r paciſcor ne pe-
[illegible] quoties pactum, ne a
[illegible] que maxime ex men-
[illegible] diſtinguitur. Alia item pa-
[illegible]. Expreſſa, cum de a-
[illegible], & diſtincte placuit. Ta-
[illegible] ſine expreſſione verborum,
[illegible] conſenſu facta cenſentur, & ita
[illegible] conuenta. *b* Sunt poſtremo, B
[illegible] cta, non iurata ſimplicia, alio iura-
[illegible] firmata. *c*

S C H O L I A.

a [illegible] cat Vlpian. in l. iuriſgentium, 7. §. [illegible] um, de pact. P. vide, & l. tale pactũ, eod. titulo.

b [illegible] & ſeq. de pact. P. vbi exempla tanto- [illegible] in inuectis in prædium conductum. l. [illegible] eo in ſtipulatione dotis, quæ ſuppletur a C [illegible] a contrahentibus. l. vni. de rei v[illegible] a[illegible]. C. in eo qui in futurum vſuras pro [illegible] debito accipit, vt cenſeatur paciſci, ne eo tempore ſortem petat. l. qui in futurũ, § 6. de pact. P. cum ſimil. Iure Pontificio quoq;, quædam pacta præſumuntur Magorum cum dæmonibus in nefariis precibus, & in funeſtis ſacrificiis, quæ illis offe[illegible]n. ca. igitur, 26. q. 3. Sunt huiuſmodi [illegible] ulta pacta & fœdera cum dæmonibus D [illegible] tura, notæ, characteres & ſimilia ſuper[illegible] iſa, ſecundum Auguſtinum, lib. 2. [illegible] ctrina Chriſtiana, cap. 19. 20. & 2[illegible] cuius verba relata, in ca. 6. illud, 26. q. 2. D[illegible] tur & generale pactum, quod & tacitum [illegible] non exprimatur, ſocietatis humanæ obedire regibus ſuis, can. 2. quæ con[illegible], 8. diſtinct. ex Diuo Auguſtino, [illegible] n. cap. 8. vt & reipublicæ [illegible] unis [illegible] onſio, obtemperandi legibus, E [illegible].de [illegible] b. Pand.

c [illegible] exemplum, in cap. 2. cap. ex li[illegible] lib. cap. quamuis pacti, [illegible] to, cap. licet mulieres, de [illegible].

C A P V T V.

De quibus fiant pacta, vel non liceant.

PActorum frequẽs vſus in placitis com- 1
munibus, humanis, quæ legem ex con-
uentione accipiunt, *a* in publicis, & priua-
tis negotiis, *b* vt ſi de bello tranſigatur in-
ter hoſtes *c* de iudiciis ſeu treuga. *d* Paci-
ſcuntur & de negotiis inter ſe ciuitates, *e*
priuatique de ſuis omnibus, fidem & con-
uentiones ineunt, ſi modo non prohibe-
antur nominatim paciſci. Prohibetur au-
tem pactio priuatis, aduerſum Dei man-
data, quibus obtemperare debemus. *f* con-
tra ius publicum, *g* aduerſus leges & bo-
nos mores, *h* aduerſum honeſtatem, de re
turpi, & impoſſibili, *i* de beneficii ſucceſ-
ſione in locum viuentis, *k* vel antequam
vacet, *l* cum alioqui pactum de ſucceden-
do in locum viuentis reiiciatur, *m* quamuis
iure pontificio pactum de non ſucceden-
do iuramento vallatum, probetur. *n* Re-
probantur conuentiones & pactiones de
ſpiritalibus, *o* tanquam ſimoniacæ. *p* Ni-
hil tamen prohibet, imponere honeſtas
conditiones rebus, quæ Eccleſiis conce-
duntur. *q* Sic & valet datio præbendæ
cum conditione, quod dicet præbendatus
ſingulis diebus miſſam de beata Maria, niſi
corporis infirmitate grauatus ſit. Et quod
Eccleſiam, certam, non niſi communi tam
præpoſiti quam capituli conſenſu poſſit
dimittere, vel cuiquam præbendæ illius
anniuerſarium delegare. *r* Dominus etiam
cum manumittit ſeruum, vt ad ordines Ec-
cleſiaſticos perueniat, poteſt ſibi pacto re-
tinere ſpiritales operas, vt pro eo horas ca-
nonicas pſallat, qui, ſi in ſuperbiam elatus
eas noluerit pſallere, accuſatus apud Epi-
ſcopum, qui eum ordinauerit, degradan-
dus eſt, vt & fieri poſſunt pacta inter mo-
naſteria & preſbyteros parrochianos, ne o-
mnes ſepeliant, ſed tantum certos aliquos:
item & de aliis iuribus parrochialibus. *s*
At reprobatur pactum, ne quis accuſet a-
liquem de crimine, ſi fiat antequam cri-

[illegible] compellitatur, *t* & quod factum eſt in A domum interim, *v* aut aduerſus Eccleſiaſticam libertatem. *x*

S C H O L I A.

a *cap.2.de depoſito,lib.3.tit.16.l.1.§.ſi conuenit, depoſit. Pandect. libr.16.titul.3.*

b *l.conuentionum, 5.de pactis.Pandect.*

c *Dicta l.conuentionum, de pact. l.in bello, 12.l.ſi captiuus, 20.l.ſi quid in bello captum eſt, 28.de captiuis, & poſtlimi.reuer.lib.49.P.titu.15.* B

d *cap.vnico, de treuga, & pace,libr.1.titul.34.iuncta gloſſa,quæ diſtinguit inducias belli in legales, & conuentionales, ibique inuenies,dici treugam canonicam,quæ diebus quibuſdam feſtis fit,& quibus ceſſatur ob Dei cultum,a bello;conuentionalis contra erit,quæ ex fide data hoſti pendet,quæ ei ſeruanda, can.3.noli exiſtimare, 23.q.1.ex Diuo Ambroſ.1.officior.cap.4.&* C *29.& ex ca.23.Innocens, 22.q.4.l.1.de conſtitu.pecunia.P.l.fi.de legatio. P. vide conſtantiam ſeruandæ fidei hoſti, in exẽplo Attilii Reguli, & aliorum apud Ciceronem 1.officior. Liuium lib. 18. Valer. Maximum libr.1.cap.1.Horatium lib.3.Ode 5.Senecam de prouidentia,epiſtola 99. Plinium de viris illuſtribus, cap.40. Gellium libr.6.cap.4.Induciæ ſunt cum in breue vel præſens tempus conuenit inter* D *hoſtes, ne ſe laceſſant, l.poſtliminium, 9.§.induciæ, de captiuis, & poſtliminio reuer.lib.49.P.tit.15. At dicebat inducias eſſe Varro in libro humanarum rerum,qui erat de bello & pace,pacem caſtrorum paucorum dierum,reprehenſus a Gellio,lib.1.cap.25.& inducias dictas putat quaſi diceris inde vti iam,pactum enim induciarum dixit eſſe huiuſmodi, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodetur, ſed ex eo die poſtea vti iam, omnia* E *belli iure agantur.*

e *can.quæ contra, 8.diſt.*

f *can.2.quæ contra mores,8.diſtinct.can.8.puellæ,24.q.1.*

g *cap.ſi diligenti, de foro compet.* [illegible] *cap.cum tempore,de arbit.cap.cum in* [illegible] *primo,de ſent.excommun.l.ne* [illegible] *c.priuatorum, de regulis iuris, in P* [illegible] *publicum, & l.inter debitorem de pact. P. l.quidam decedens, de adminiſtra.* [illegible] *quando videlicet ius publicum* [illegible] *cit vniuerſos, vt ſingulos, ſed re* [illegible] *uerſos, vt vniuerſos vt explicatur, in* [illegible] *ciſci, de pact. P.*

h *cap.fin.de pact.l.iuriſgentium,7.§.* [illegible] *tor, & §.eleganter, de pact.P.l p* [illegible] *contra, C.eod.tit.l.nec ex prætori* [illegible] *regulis iuris, nec firmat illud iuram* [illegible] *cap.cum quidam,13.§.illi vero, c.* [illegible] *literis,13.cap tua nos, 24.de iure* [illegible] *in malis,19.de regul.iur.in Sex.l.* [illegible] *bium C.de leg b.exemplum de pacto* [illegible] *cõmiſſoria in pignoribus improbato,* [illegible] *neque iuramento validatur, c.ſigni* [illegible] *de pignorib.c.ad noſtram,de emtio.l.* [illegible] *de pact.inter emtor.*

i *Dict.cap.fin. de pactis,l.veluti,l.gene* [illegible] *ter,de verb.oblig.l.quod turpe,de inuti* [illegible] *ſtipula.l.ſi remunerandi, rei turpis,* [illegible] *da.reprobant & canones rerum turpiu* [illegible] *promiſſiones, ca.vnuſquiſque, ca.in m* [illegible] *promiſſis,ca.non ſemper,ca.defin* [illegible] *mulier, 22.q.4.de impoſſibili d* [illegible] *cere eſt, iure prohibitum, imp* [illegible] *ſeri factu dict.c.fi.de pact.l.* [illegible] *qui* [illegible] *teſtate, de conditio. inſtitutio. P.de* [illegible] *ſibilitate etiam facti pacta etiam* [illegible] *bantur.§.1.de inutilib.ſtipu* [illegible] *apud* [illegible] *tia.l.ſi ſtipuler, de verb.oblig.l.imp* [illegible] *lium, de regul.iur.P.per cap.nemo,* [illegible] *tit.in Sexto.*

k *cap.accepimus, 5.de pact.c.ad extir* [illegible] *dis,c.præſentium, c.ex tranſmiſſa, d* [illegible] *presbytero.cap.Apoſtolica,8.q.1.*

l *c.2.& 3.& c.ex literis,de conce* [illegible] *li.3.ti.8 in concilio Tridentino* [illegible] *c.2.& 3.de conceſſion.præbendæ* [illegible]

m *l.ex eo, C.de inutilib ſtipula.l pa* [illegible] *l.fin.de pact.cap.2. de conceſſ.præ* [illegible] *venerabilem de electione.*

n cap.

[illegible] pa[illegible]um, de pact. in Sext. quod A
[illegible] in c[illegible] etiam reprobatur, l. pa-
[illegible] C. de colla. l. ſi quando, §.
[illegible] te[illegible]am C. l. fin. de ſuis & le-
g[illegible] e. ni[illegible] dicamus, ibi ideo impro-
[illegible] non fuerit appoſitum iuramen-
[illegible] contra ſi appoſitum fuerit, ut in d. c.
[illegible].

[illegible] n. de pact. ca. ſtatuimus, 1. q. 1. ca.
[illegible] m pio, 1. q. 2. c. in. Eccleſia, 1. q. 4. cap.
præterea, cap. ſuper eo, de tranſact. lib. 2. ti. B
[illegible] ut Eccleſiaſtica beneficia ſine dimi-
[illegible] o. conferãtur, in cap. unico. vide Na-
[illegible] rum in manuali confeſſorum, cap. 23.
[illegible] de ſimonia. Sotum lib. 9. de iuſtitia. &
[illegible] e, q. 5.

[illegible] cum pridem, de pact. expreſſe vel taci-
[illegible] ap. per laicos, 16. q. 7.

[illegible] ſignificatum, 11. de præbendis.

[illegible] p. nullus, 4. de ſeruis non ordinandis, lib.
1. tit. 18. ca. frequens, in fine, 54. diſt. C

s *V. in can. penult. 18. q. 2.*

t *cap. 1. & cap. quia ex eo, 3. de pactis in Sexto.*

v *c. quemadmodum, 25. §. fin. de iureiuran. lib. 2. ti. 24. l. ſi vnus, §. pacta, & §. illud, de pact. P. quia per ea pacta. daretur occaſio delinquendi, quæ etiam pacta reprobantur, in cap. penult. de conſuetud. l. alia lege, §. eleganter, de ſolut. matri. P. l. conuenire de pactis, dotalib. P. vnde neque recipitur* D *[illegible] um illud, ne dolus præſtetur. l. contra-[illegible], de [illegible] egu iure P. In commiſſo autem de-[illegible] actum de non accuſando poſſet ſuſti-ner[illegible] er viam, ut dicunt compaſſionis, ſi e-mend[illegible] retur delinquens, & facit, l. ſi vnus, §. pacta, de pact. P. & l. tranſigere, C. de [illegible] an action. & dict. caput. quemadmodũ, [illegible] ne, de iureiuran. niſi quis ex hac pa-[illegible] ne in præuaricationem aut colluſionem [illegible] quo caſu irrito pacto Turpiliano* E *[illegible] in conſulto punietur paciſcens. l. 1. §. [illegible] atorem ad ſenatuſc. Turpilia. lib. [illegible]. titul. 16. vide cap. 1. & fin. de col-[illegible] lib. 5. tit. 22.*

x *[illegible] p. pl[illegible] ne, 7. de pact. cap. præterea, de cenſib. l. debitoribus, 25. C. de pact. l. 39. C. de negot. geſt.*

y *c. ſicut noſtris, 17. c. petitio, de iureiuran.*

CAPVT VI.

Qui paciſci poſſint, & contrahere.

QVi conſentire poſſunt, nec iure prohibentur, paciſci & contrahere poſſunt. *a* Prohibentur autem efficaciter pacta fieri cum pupillo *b* furioſo, *c* cum filio familias, qui in poteſtate noſtra eſt iure ciuili, *d* cum quo tamen iure pontificio ſuſtinetur. *e* At quoties in conuentionibus ſummi pontificis vel ſuperioris ſpectatur aſſenſus, ne in dubium veniant quę geruntur, eas ratihabitio debet pro ſecuritate partium ſolidare, *f* in omnibus tamen inferiorum conuentionibus validandis, non requiritur ſuperiorum aſſenſus. Et proinde pacta inita vel approbata per fratres prædicatores, minores, & alios mendicantes, vel per illorum priores, ſeu guardianos, vel illorum anteceſſores, de ſuorum conuentuum conſenſu vel conſilio, aliunde licita & honeſta, facta cum capitulis rectoribus Eccleſiarum, ciuitatum, caſtrorum, villarum & locorum ſuper iuribus parrochialibus vel aliis articulis quibuſcumque, ſeruanda ſunt, nõ obſtante, quod magiſtri, aut miniſtri, aut priorum ſeu prouincialium ordinis non interuenerit conſenſus, nec ab ipſorum generalibus vel prouincialibus capitulis, vel a ſede Apoſtolica non extiterint approbata. *g* 1

SCHOLIA.

a *Magno incommodo, & damno afficiuntur homines cum quibus nemo contrahit, & quibus interdicitur commerciũ. l. quod ſi minor. §. non ſemper. de minor. P. l. ſed an via, de pignorib. P. & pro pœna eſt, interdici alicui contractus. l. Manichæos, 4. §. ipſos quoque, de hæretic. ut ſummum genus pœnæ eſt verſari inter homines, & eorum ſuffragiis carere, l. hi qui ſanctam, 3. C. de apoſtatis.*

b *c.in. rma, 20. q. 1. can. literas, 4. cap. ac-* A
ce , 5. cap. a nobis, 8. de desponſatio. im-
pub. cap. quod ſedem, de frigid. & maleſi-
cia. l. 1. § furioſum, & l. obligari, 42. de a-
ctio. P. l. pupillus, 149. de regul. iur. P. niſi
tutor accedat, l. in negotiis, 5. de regul. iur.
P. cum ſimilib. ratio in l. pupillus, 239. de
verb. ſignific. P.

c *cap. dilectus filius, 24. de ſponſalib. l. in ne-*
gotiis, 5. de regul. iur. l. 1. § furioſum, de a-
ctio. P. ratio, in l. furioſi, 40. de regulis iu- B
ris. Pandect.

d *l. actiones, 6. de actio. P. l. ne cum, 16. de*
furt. P. l. lis nulla. C. de iudi. §. hi qui in
parentum, de oblig. quæ ex delicto naſcun-
tur, apud Iuſtinia. § item inutilis, de inuti-
lib. ſtipula. niſi agatur de rebus caſtrenſi-
bus. l. 2. de contrah. emtio. P. l. 4. de iudic.
P. l. pater, 15. §. 1. de caſtrenſ pecul. P. vel
de quaſi caſtrenſi, in quibus filiusfamilias
pro patref amilias habetur, caſtrenſe pecu- C
lium dicitur quod filiusfamilias occaſione
militiæ acquirit, l. caſtrenſi, 11. de caſtren-
ſi pecul. P. l. 1 C. eod. titul. Quaſi caſtrenſe,
quod filius familias exemplo caſtrenſis, ac-
quirit, vt ſi ſit aſſeſſor. l. veluti, de aſſeſſor. C.
aduocatus, l. fori, 4. l. cum aduocatio, §. o-
mneq́; de aduoc. diuerſor. iudic. C. palati-
nus, l. vni. de caſtrenſi omnium Palatino-
rum peculio. C. ſi clericus ex labore in cle-
ricatu acquiſierit. l. Sacroſanctæ, 32. de e- D
piſcopis & cleri. In quibus filii familias, vt
emancipati habent liberam diſpoſitionem
l. penult. & fin. qui teſtam. facere poſſunt.

e *cap. quamuis pactum, de pactis in Sexto.*

f *cap. 2. de pact. vbi validatur pactio interio-*
ris, quando per defectum plenitudinis po-
teſtatis contrahentis inualida eſt. vt, &
in c. 1. de tranſact. lib. 1. ti. 36. quod intel-
lige, quando eſſet tantum inualida ratione
poteſtatis contrahendi, alioquin obligatio- E
nes, quæ non propriis viribus conſiſtunt, ne-
que officio iudicis, neque prætoris imperio,
neque legis poteſtate confirmantur, l. obli-
gationes, 27. de actioni. lib. 44. P. titu. 7. l.
29. l. 210. de regulis iuris, Pandect. fa-

A *cit, cap. 1. de confirma. vti, vel ...*

g *Hoc ipſum ſingulari, & expr... e ...*
niuit Bonifacius 8. in cap. ... n. de p... ...
Sext. propter ſcandala quæ oriebantur ...
reſciſſione pactorũ eo prætextu ...
ſuperiorum non interueniret co...

Capvt VII

De formulis paciſcendi

B Pactorum formulæ pendent ex ...
ſenſu & voluntate paciſcentium ...
ua manente forma ſubſtantiali co...
a legibus definita, contra quam ſi ...
iiciátur, vitiatur contractus. *b* Cir...
ne... vero ſubſtantialis formæ pact...
re vel minuere poſſunt ex cõtra...
ptura autem pactorum quæ ex ...
perficiuntur, de ſubſtantia non v...
le, *d* quamuis per eam adiectam, & c...
& facilius pacta probẽtur. *e* Poſſent ...

C neraliter præſcribi formæ paciſcendi ...
les ſunt formæ contractuum, *f* vt ...
piantur vel ex die, *g* vel in diem, *h* vel ...
conditione, *i* vel ſub modo, *k* aut p...
ceſſionem perſonæ aut rei, *l* vel p...
Accedit, & promiſſionibus ad maius f...
mentum pœna, quæ adiici poteſt ad...
ſus eos, qui non ſteterint promiſſis. *n*

Scholia.

D a *l. contractus, 85. de regu. iur. l. 1. §. ſi ...*
niat, de poſit. P. ex cõſenſu noſtro 2. ...
l. legem, quam dixiſti, C. de pact. l. 1. ...
pact. conuent.

b *c. ad noſtram, de emtion. cap. illo vos ca...*
gnificante, de pignorib. cap. cum p... ec...
de preca P. vbi ita donatur, de donat. ...
mort. Pandect. 1.

c *l. pacta conuenta, 72. de contrah. e...*
P. tit. 21.

E d *Ideo ſcripturarum de pactis fa... ...*
miſſio, nõ præiudicat pactis. cap. c... m...
12. de priuileg. neq́; tenetur pac... ...
pturam de pacto facere, c. 3. & ib...
pretes, de maior. & obedient. lib. 1. ...
pactum quod bona fide, C. de pac...

prie...

[illegible] res, C. de probat. l. non A
[illegible] ia ere [illegible] un. cum ſimilibus.
[illegible] atur, de p[illegible]orib. P. l. 1. C.
[illegible] unic. [illegible] 2 §. fin. 10. q. 2.

[illegible] omnibus, in l. obligationum fe-
[illegible] de actio. & obli[illegible]a.

[illegible] quid a calendis Martiis quis
[illegible]tur aliquid fieri, vel dari, cuius
[illegible] hoc habet, vt ante diem promiſſum
[illegible]tur, vt neque ſub conditione an-
[illegible] nd[illegible]tionis euentum, dict. l. obligatio- B
[illegible] fere, alioquin tempore plus peteretur
[illegible]am deberetur, cap. vnico, §. ei vero, de
[illegible] petitio. libr. 2. titul. 11. l. 1. C. eod. titu.
[illegible] titu. 10. l. vnic. quando dies vſus-
[illegible] a. ceda. P. l. 1. de eden. P. l. 35. § in-
[illegible] l. eum qui calendis, & ſeq. de ver-
[illegible] liga. Pandect.

h [illegible]n precariis, quando precariæ de quin-
[illegible]ennio, in quinquennium dantur, vel
[illegible] ad mortem, c. 1. de precario, lib. 3. C
[illegible] ca. pecuniæ, 10. q. 2.

i Conditione videlicet, ſi aliquid fiat vel non, toto titulo, de cōditio. & demonſtrationib. P & de conditionib. appoſitis, apud Gregorium, conditio fit per ſi, l. demonſtratio, de conditio. & demonſtra. Eſt autem aliquando coditio expreſſe appoſita in pactis, [illegible]dum tacita, & ſubintellecta, vt in c. [illegible] madmodum, 5. de iureiuran. vtraq; [illegible] pactio conditionalis, in ſimonia repro- D *[illegible]ur, in cap. cum eſſent, de ſimo.*

k [illegible]nia. in dict. l. obligationum fere, §. [illegible]dus, de actio. P. modus inquit obligatio[illegible], eſt cum ſtipulamur decem aut hominem. nam alterius ſolutio, totam obligationem interimit, nec alterum peti poteſt, [illegible] quando vtrumq; eſt. idem in l. 1. de [illegible] ſub modo legata vel fideicommiſſa [illegible]quuntur, lib. 6. C. titu. 45. modus ſit [illegible], que admodum conditio per ſi, dict. E *[illegible]monſtratio, de conditio. & demonſtra. [illegible] P. [illegible]loſſ. ad rubricam, de falſa cauſa ad[illegible] a legato. lib. 6. C. tit. 44. alternatiuam [illegible] modo conſtituit, & Papinianus, in d. §. [illegible]dus, ad modum pertinere dicitur pactio vel promiſſio, vt quis conſentiat electioni, in cap. de hoc autem, de ſimonia. lib. 5. titulo 3.*

l In dicta l. obligationum fere, §. acceſſio, de actio. P. acceſſio vero in obligatione aut perſonæ, aut rei ſit. Perſonæ, cum mihi aut tertio ſtipulor. Rei, cum mihi decem, aut tertio hominem ſtipulor: vbi quæritur, an ipſo iure fiat liberatio homine ſoluto tertio. de quo vide, l. 10. de ſolutio. Pandect.

m Pure fiunt pacta, quæ ſimpliciter ſine conditione, vt l. 5. de doli mali exceptio. §. omnis ſtipulatio. lib. 3. inſtitution. tit. 16.

n Itaq; quidam ſe obligant ſub pœna beneficii ſui, vt in cap. fin. de crimine falſi, c. cum dilectus, 32. de electi on. item aliquando ſub pœna ordinis, vel anathematis. vt can. quoties cordis, 1. q. 7. can. ego Berengarius, de conſecration. diſtinction. 2. item ſub pœna pecuniaria, vt can. quamquam, 23. diſtinct. c. dilecti, de arbitr. cum ſimilib. Alioquin perfidiæ pœna erit iudici arbitraria, ſi ſtatuta non ſit. cap. de cauſis, de officio delega. cap. ſuper literis, de accuſationibus. leg. 1. de iure delibera. in Codice.

CAPVT VIII.

Finis & effectus pactorum.

1 PActorum finis eſt, fidem datam firmam & conſtantem reddere: quod & teſta-
D tur obligatio, quæ eſt iuris vinculum, quo neceſſitate cogimur ſtare promiſſis. *a* Et quamuis iure ciuili pacta nuda non obligent, *b* tamen Pontificio obligant. *c* Niſi forſan conditio pacti ſeu conuentionis defecerit, *d* vel ſummus Pontifex ex cauſa a promiſſione abſoluerit, *e* aut ſi conuenerit, & velit ſibi pactum impleri ab alio, ipſe ex parte ſua noluerit implere, *f* aut niſi promiſſio ſit illiciti, vetiti, & prohibiti,
E *g* aut ſi vi, metu, *h* aut doloſa inductione, *i* promiſerit. Cæterum pacta nouiſſima ſeu vltima ſeruari oportere, tam iuris quam ipſius rei æquitas, poſtulat. *k* Derogat & pactum etiam Apoſtolicis priuilegiis, & indultis in fauorem paciſcēntium,

& renuntiandum indultis: *l* verum tamen pacta inter aliquos acta conſentientibus tantum, non aliis ſolent obeſſe, *m* vt neque in præiudicium ſuperiorum paciſcentium, cenſeantur valide appoſita, *n* neque de vna re facta ad alia extendantur. *o* A

SCHOLIA.

a *Pacta ſeruanda, cap. primo, & tertio, de pact. l. prima, eod. P. cum ſimil. ſoluere obligationem nihil aliud quam exſequendo fidem a promiſſo ſe liberare. Obligationum quippe ſubſtantia conſiſtit, non vt demus aut faciamus, ſed vt obligemur, vel adſtringamur ad aliquid dandum, vel faciendum. leg. obligationum ſubſtantia, 3. de action. Pand. & hoc obligationis finitio demonſtrat, in l. 1. de obligation. apud Iuſtinia. lib. 3. tit. 13.* B

b *Iure ciuili nudum pactum non parit obligationem, vel actionem, §. nudo pacto, de euiction. lib. 8. C. titul. 45. ſed exceptionem, l. iuriſgentium, 7. §. ſed cum nulla, de pactis, in P. l. legem, 10. C. eod. titul. l. nuda. C. de loca. nudum pactum, vt ante dictum, vocant iuriſconſulti conuentionem innominatam, ſolo conſenſu ſiue rei traditione, & cauſa, aut ſtipulatione factam, vt liquet ex exemplo permutationis, in l. 1. §. item emtio, de rerum permuta. in P. l. ex placito, C. eod. titul. & in exemplo, l. diuiſionis placitum, 45. de pactis. P. Quare a nudo pacto ſeparatur illud, quod interueniente traditione rei adiicitur, quod validum eſt, in l. in traditionibus, 8. l. iuriſgentium. §. ſed ſi in alium, de pact. P. l. legem quam dixiſti C. eod. titul. l. 1. C. de pact. conuentis. l. vltima, de rerum permutatio. & rurſum, in l. ſi domus, octaua, in finalibus verbis, & l. legitima, 6. de pact. P. veſtitur vel firmatur etiam verbis & literis, & conſenſu. Quod autem dicimus iure ciuili nudum pactum obligationem non producere aut actionem ſed exceptionem, ſic intelligi debet, vt non naſcatur iure ciuili actio ex eo pacto, qua compelli poſſit* C D E

qui promiſit ſtare prom[illegible], a[illegible] exceptio dari dicitur ex eo pa[illegible] ſi[illegible]atione pacti prom[illegible]m ſ[illegible] qui ſoluit velit repetere [illegible] cogeretur, ſoluere non [illegible] promiſſi & pacti etiam und[illegible] iuriſgentium, §. ſed cum [illegible] Pandect. idque propter conſ[illegible] turalem obligationem, quæ ex [illegible] ſione naſcitur, quamuis iure [illegible] cipiatur, vt in l. ſi intra, 45. de pac[illegible] dect. eo pertinet, lex, in Bonaf[illegible] pact. lex. pacta conuenta, [illegible] 2. de c[illegible] emtion.

c *cap. primo, & tertio, de pactis can[illegible] tum, 10. quæſt. 3. humana pa[illegible] ſunt impune calcari. can. 8. 20. qu[illegible] ca. 2. 27. quæſt. 1. & quod ſeme[illegible] amplius diſplicere non poteſt, c. q[illegible] mel, 12. de regulis iuris. in Sexto. [illegible] ficit naturalis obligatio, quæ & iure [illegible] dat exceptionem; & is natura d[illegible] iure gentium dare oportet, cui[illegible] ei ſumus, leg. cum amplius, §. is n[illegible] de regulis iuris, Pandect. & iure [illegible] ac naturæ æquum eſt ſeruari, quæ [illegible] quos placuerint, leg. prima, de pa[illegible] dect. leg. prima, de conſtitut. pe[illegible] dect. & Deus inter iuramentum, [illegible] lam noſtram, nullam vult conſti[illegible] rentiam, can. 12. iuramenti, 22. qu[illegible] ex Chromatio, in cap. quinto, Diui [illegible] thæi. Ex nudo itaque pacto oritur [illegible] ca. quicunque ſuffragio, 12. quæſt. 2. [illegible] quia Iohannes, 12. quæſt. 5. quam[illegible] culdubio verum ſit. ſolidius ſu[illegible] e pr[illegible] miſſum, cui iuramentum adiicitur [illegible] c[illegible] primo, §. 1. 22. quæ. 1. Adde, quod e[illegible] rarum confeſſione, quæ fit ſine ſti[illegible] ne, vt ait Theophilus in titulo de l[illegible] rum obligationibus, oritur obligatio, [illegible] is ex confeſſione certa, vt non ſit in[illegible] niens ex confeſſione vel promi[illegible] on[illegible] bis ſimpliciter facta oriri quoq; c[illegible] n[illegible] ra literarũ, ſed illis, quæ per liter[illegible] cantur obligemur, l. non figura, [illegible] Pandect.*

[illegible] *convenerit*, 4. *& cap. ſicut*, 29. *in* A
[illegible] *n.*
[illegible] *auctoritatem, ca. ter-*
[illegible] *orum, de-*
[illegible] *quæſtione ſexta, ca. per prin-*
[illegible] *quæſtione tertia, cap. ſecun-*
[illegible] *eſt, de* [illegible] *to. libr. tertio, titu-*
[illegible] *1. leg. quoties, Cod. de precib. impera.*
[illegible]

[illegible] *convenerit*, 3. *& cap. ſicut, & infra.* 29. §.
[illegible] *& c. quemadmodum*, 25. *de iureiura.* B
[illegible] *inc vulgare illud, frangenti fidem, fi-*
[illegible] *angatur eidem, cano. ſi infideles*, 28.
[illegible] *tion.* 5. *l. ſi convenerit, pro ſocio l. cum*
[illegible] *ponas, Cod. de pact. l. ſi inſtituta, de in-*
[illegible] *ſtam. facit ratio, cap. fruſtra, & cap.*
[illegible] *utari*, 41. *de regul. iur. in Sext. cap. ſi-*
[illegible] *ante*, 7. *de pignorib.*
[illegible] *cap. cum iuramento*, 4. *de homicid.*
[illegible] *promiſſum cum potuero, intelligitur,*
quando ſalva dignitate potero l. nepos Pro- C
[illegible] *de verbor. ſignifi. Id ipſum intelligitur,*
ut promiſſio explicetur civili modo, de
commoditate implementi, quæ vel ex par-
te promittentis, vel ex parte rei præſt. inde
ſumi poteſt, ut in l. continuus actus, 137.
§. illud in ſciendum, de verbor. oblig. a. lib.
45. *titu.* 1. *l. divortio facto*, 35. *de negotiis*
[illegible] *lib. tertio pandect. titulo quinto, l. ſi*
ſervus depoſitus, vigeſima ſecunda, de no-
[illegible] *b. actio. libr. nono, Pandect. tit.* 4. *l. fin.* D
[illegible] *tion. emti. libro decimo nono, Pan-*
[illegible] *titul.* 2. *l. quod diximus*, 105. *de ſolut.*
[illegible] *b.* 46. *tit.* 3.
cap. 1. 15. *quæſt.* 6. *cap.* 2. *de iureiura.*
Quæ metu fiunt, de iure debent in irri-
tum revocari, cap. ſecundo, de his quæ vi
metuve cauſ. fiunt. l. tertia, quarta, & fin.
Cod. eod. titul. l. prima, & ſequent. & fere
[illegible] *titulo, quod met. cauſ. P. ubi & doce-*
tur quarum rerum vis & metus admitta- E
tur, ut & in c. penul eius titul. & apud A-
riſtotelem, libro tertio Ethicorum cap. 6.
ſeptimo, & octavo, quare hoc modo pro-
miſſum, erit retractandum, & ſolutum re-

te [illegible] *l. metum, §. ſed quod præ-*
tor, quod met. cauſ. P. cap. gemina, & cap.
[illegible] *de ſponſalibus, cap. quarto, de his*
quæ vi metuſve cauſ. fiunt, cum ſimilib.
nihil enim tam contrarium conſenſui li-
bero, qui in pactis & placitis requiritur,
quam vis aut metus, l. nihil conſenſui,
117. *de regul. iuris, P. §.* 1. *de exception. a-*
pud Iuſtinia. l. dolo 5. *de inutili. ſtipulatio.*
C. l. ſi quidem, quinta, de contrah. & com-
mittend ſtipula.
i *Doloſa inductio habere debet conventio-*
nem; alias inductio, quæ ad facultatem
deceptorum pertinet, non conſideratur.
ca. conſtitutum, 20. *quæſt.* 5. *cap. ex parte,*
cap. veniens, in fine, cap. dudum, de con-
verſio. coniuga. Interdum & pacta ipſo
iure nulla ſunt, ſi dolus contractibus bonæ
fidei cauſam contrahendi dederit. l. ele-
ganter, de dolo P. Quod ſi dolus contrahen-
di cauſam in contractibus ſtricti iuris de-
derit pacta quidem non ſunt ipſo iure nul-
la; verum per exceptionem doli mali, eli-
duntur. l. dolo, Cod. de inutilib. ſtipulatio.
Cod. l. reſcriptum 10. *§. fin. de pact. in P.*
improbat & prætor pacta dolo malo inita,
in l. iuriſgentium, ſeptimo, §. ait prætor, &
l. dolo malo, de pactis, P. ubi, explicatur,
dolo malo aliquid fieri, quando circum-
ſcribendi cauſa aliud fit, aliud ſimula-
tur, ut & in l. prima, §. dolum, de dolo
mal P.
k *l. pacta noviſſima, duodecima, de pact.*
Cod. l. tertia, de reſcind. vendi. P. l. ſi unus
ex argentariis, vigeſima tertia. P. pactus
ne peteret, de pactis, in P. l. ſtychum, aut
Pamphilum 95. §. *naturalis, de ſolu-*
tio. lib. 46 *P. titul.* 3. *Quando videlicet*
inter eaſdem perſonas, & ſine præiudicio
alterius, & de iiſdem rebus, pacta fiunt, de
quib. antea conventum fuiſſet, quibuſq; ex
conſenſu contrario eorum quorum inter-
eſt derogatur. Eo referri poſſunt modos tol-
lendæ vel mutandæ ſeu novandæ obligationis,
per acceptilationem, quæ eſt imaginaria

ſolutio & remiſſio, delicti §. item per acceptilationem, quib. mod. tollitur obligatio, apud Iuſtinia. l. 1. l. Græce, de acceptila. P. l. 43. de ſolu. l. actus legitimi, 88. de regulis iuris, item modus Aquiliana ſtipulationis a Gallo Aquilio compoſitæ, quæ renouat omnes cuiuſcunque generis obligationes præcedentes, deductas in eam ſtipulationem; vt acceptilatio, verbalis, §. eſt autem prodita, quib. mod. tollitur obligatio, apud Iuſtinia. l. Aquilia, 4. de accuſatio. P. vide ampliorem explicationem, in gloſſa dicta leg. pacta nouiſſima, Cod. de pactis.

l *Siue pactum ſequatur priuilegium ſeu indultum conceſſum renuntiantis, cap. non olim, de præſcriptione, ſiue præcedat, & ſequantur poſtea priuilegia, quæ in ſui conceſſione non faciant mentionem pactorum præcedentium; neque his derogent expreſſe. cap. ex multiplici, de decimis. clementina, dudum, de ſepulturis.*

m *cap. præterea, 8. de cenſib. lib. 3. tit. 39. cap. veniens, 8. cap. de cætero, de tranſactione. leg. 1. 2. & 3. res inter alios actas, vel iudicatas, aliis non nocere, lib. 7. C. tit. 60. leg. circa, C. loca. leg. 2. de exception. Pandect. leg. imperatores, 3. de tranſactionib. Pandect. leg. debitorum, 25. leg. pactum, 26. C. de pactis. leg. tale pactum, 40. §. poſt diuiſionem, leg. inter debitorem, 22. eodem titulo, Pandect. nam quod noſtrum eſt, nobis inuitis conferri non poteſt, aut non debet, leg. id quod noſtrum, de regulis iuris.*

n *Semper enim in omni pacto & iuramento, ſuperioris cenſetur excepta auctoritas: cap. veniens, 19. cap. eam te credimus, 22. de iure iuran. lib. 2. ti. 24. c. conſtitutus, de reſcript. §. fin. de prohibita alienat. feudi, per Fridericum, libro ſecundo, feudorum, titulo 55.*

o *l. ſi vnus, §. ante omnia, l. emtor. 47. §. Lucius, Titius, de pact. P. l. ex pluribus, 89. de ſolutio. P.*

A

DE VOTO.

Tit. II.

Exſtat titulus in decretal bus, de v... titulo 34. in Sexto lib 3 titulo 19 ſpar... creto. de oblatione votorum, lib. 12. ... ti 4...

Capvt I.

1 *Continuatio, & quid votum.*
2 *Quomodo perficiatur.*

B Inter promiſſiones humanas, ... *a* quidem omnino connumer... poteſt, quia affinis tamen eſt, & ... humanæ, partim diuinæ conuen... trema continet, de eo agemus. Ve... promiſſio Deo vel aliis ob hono... facta. *b*

Hoc perficitur veluti tribus gr... *c* nam ab initio, cum quis diſpo... agere ad honorem Dei, dicitur d...

C tio; *d* & hic primus gradus. Sec... tem, quando perſeuerat, & pro... miter ſe facturum, diciturq; propo... *e* Tertius, quando accedit obligatio, & ... citur tunc votum. *f*

Scholia.

a *De voto tractatur, tota 17. quæſt. ... & ... quæſt. 1. & toto titulo de voto, & vo... demtione, libr. 3. decretal. titu. 34 ...*
D *Sexto lib. 3. titu. 15. & de oblatio. ... rum libr. 12. C. titul. 49. vbi & vo... tio pro Imperatoris auxilio, l. 2. de p... ta. lib. 50. titul. 13. nos multa lib. 24 ... tagmat. cap. 10.*

b *Hæc finitio voti generalis poſita, vt contineat omnes ſpecies votorum. Sunt tamen voti rati aliæ finitiones a ſacris interpretibus propoſitæ, in 4. ſententia. diſt. 38. & ... per Richardum, artic. 3. quæſtio 2 v...*
E *tum dicitur propoſiti ſupererogantis p... miſſio, Deo facta deliberatione firm... Diuus vero Thomas, 2. 2. quæſt. 88. ar... 1. votum dicit, deliberatam, ſpontane... promiſſionem Deo factam, de his quæ ... Dei. Conſentit Cicero, 1. de legib. dum a...*

Dilige...

[illegible] ſatis in lege dicta A [illegible] , qua obligamur Deo, [illegible] *χομαι, id eſt, voueo, vota facio* [illegible] *Græci, & ευχὴ, votum: quæ ver-* [illegible] *ſunt, & ſignificant Deũ pra-* [illegible] *es fundere. ſic enim, & vo-* [illegible] *rare Deum eſt. vt ait Ouid. Me-* [illegible] *of. 11.* Hic votis numen adorat, [illegible] que ad cœlum, quod non vi- [illegible] cita tollens Poſcit opem. *Deo fit* [illegible] *pue votum, ſed & in honorem diui* B [illegible] *, & ſanctorum eius Deo vouetur. Va-* [illegible] *Maximus, lib. 1. cap. 1.* Priſco in- [illegible] *(inquit)* rebus diuinis opera da- [illegible], cum aliquid commendandum eſt, [illegible] tione, cum expoſcendum, voto, [illegible] ſoluendum gratulatione: cum in- [illegible] endum, vel extis vel ſortibus, im- [illegible] o, cum ſolemni ritu agendum ſa- [illegible] cio. *Et quia religionis primum, hoc* [illegible] *poſitum in voto, & animi interioris* C *purum teſtimonium, per translationem quoque dicimus, vota cuiuſque liberam ſententiam, & ſpontaneum ſuffragium. vt in cap. quia propter 42. de electio. libr. 1. tit. 6. dicitur, & matrimoniale votum pro promiſſione matrimonii, in cap. 3. qui cle-* [illegible] *vel vouente, lib. 4. tit. 6. Erant, & au-* [illegible] *a Romano populo aliquando Impe-* [illegible] *ri oblata, quæ poſtea in neceſſitatem* [illegible] *ſtationis tranſierunt. leg. 1. de oblation.* D [illegible] *o. lib. 12. C. tit. 40. Vide quæ diximus* [illegible] *3. Syntagm. tit. 6. nu. 3.*

[illegible] *at gloſſa ſimile, in ca. neque viduas. 3. in* [illegible] *o,* propoſito, 27. *q.* 1.

[illegible] *n cano. qui bona, 17. quæſt. 1. & hoc* [illegible] *otum in ſimplici deliberatione conſiſtens, infringere, veniale peccatum dicitur.*

[illegible] *n. 2. 17. q. 1. can. nos nouimus, 17. qu. 2.* [illegible] *can. neque viduas, 27. quæſtio. 1. &* E [illegible] *quoque infringere eſt veniale pecca-* [illegible] *vide cap. poſt votum, de regulari. in* [illegible]

[illegible] *ſi ſolemne fuerit, dirimit matrimo-* [illegible] *poſtea contractum: contra ſi non ſo-* [illegible] *e ſit, quamuis illud trãſgredi ſit mor- tale peccatum. can. fin. vigeſima ſeptima, diſtinct. 27.*

Capvt II.

Voti diuiſio.

1 Votum, aut ſolemne † aut ſimplex, dicitur, *a* caſtitatis, quod pertinet ad matrimonium impediendũ, vel dirimendum. Solemne quod ſolemnizatur ſeu fit B per ſuſceptionem ordinum, aut per profeſſionem expreſſam, aut tacitam religionis alicuius approbatæ. Simplex hodie, omne votum eſt extra prædicta, *b* eſt ſolemne in aliis, quod publice vel adhibitis teſtibus, vel iuramento fit. *c* Quoddam etiam votum dicitur pure emiſſum, quoddam ſub conditione. *d*

Scholia.

C a *De vtroque, in cap. cauſis, 6. qui cleri. vel vouent.*

b *Hoc explicatum. in ca. vnico, de voto, & voti redemtio. in Sext. & in cap. 3. & cap. rurſus, 6. qui clerici vel vouentes, &c. vide gloſſam Bartholomæi Brixiẽſis, in prin. 27. q. 1. ad verba,* quod vouentes. *Non ſufficit autem pro voto religionis, acceptio habitus, niſi quis expreſſe religionem profiteatur, vel tacite, cap. ſtatuimus cum præ-* D *cedente, de regularibus, quia ſolus habitus, non ſolemnizat votum, c. porrectum, eod. tit. de regularibus.*

d *colligitur, in c. vnic. in fin. 32. q. 8. inuenitur votum Iacobi, Geneſ. 28. verſi. 20. ſub conditione factum,* Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit nos in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad E induendum, &c. Lapis iſte quem erexi in titulum vocabitur Domus Dei. *& num. 21. verſ. 2. Iſrael dum voto ſe obligaret, ait;* ſi tradideris populum iſtum in manu mea, delebo vrbes eius. *Aliud votum ſub conditione Iephte iudicum, ca. 11. verſ. 11.*

Cap. III.

De quo votum fiat.

Votum fit, & de bono, *a* & de malo: *b* In ſpecie vouentur, vel res, *c* vel perſonæ, *d* vel actus perſonales. *e*

Scholia,

a *In malis porro reſcindenda vota, ca. in malis, 22. q. 4. cap. vna ſola. 33. quæſt. 5. quale votum eorum, qui Actorum, 23. verſ. 12. deuouerant ſe ex Iudæis, nõ ſe manducaturos vel bibituros, donec occidiſſent Paulum.*

b *Quale illud quod vouemus in Baptiſmo, renuntiantes diabolo, c. ſunt quædam, 17. q. 1. ca. 1. de conſecrat. diſt. 4.*

c *Vt in cap. ex parte Compoſtellani Epiſcopi, 18. de cenſibus. libr. 3. tit. 39. quemadmodum annua vota ſoluuntur ab Hiſpanis, tempore cladis promiſſa, vt ibi ſcribit Laurentius gloſſator. Eo potiſſimum tempore* C *promiſſa, quo Hiſpaniam a fœde Maurorum colluuie, circa annos Domini, 800. purgare nitebantur. vt ſcribit Vaſſeus, in annalibus Hiſpaniæ, vouentur templa. in l. ſeruos, ad templi cuſtodiam, 35. de libera. cauſ. lib. 40. P. titul. 2. vouit Iacob ſe ædificaturum templum Domino. Geneſ. 28. & Romulus ſiſtendæ in bello ſuorum fugæ cauſa, templum Iouis Statori; Liuius in primo, & Appius in medio pugna, pro victoria templum quoque, apud Liuium, libr. 10. vouit decimas rerum ſuarum Iacob. Geneſ. 28. vouebant & Ethnici Hetruſci decimas Herculi, quæ Deum arbitrabantur, & eam partem votũ vocabant Herculeum. vt Plautus in Truculento, & in Sticho. Quod & feciſſe Syllam & Craſſum apud Romanos teſtatur Plutarchus, & alios, vt teſtatur Vlpian. in l. 2. §. ſi deci*E*ma, de pollicitatio. lib. 50. P. tit. 12. ita & decimæ tantũ olim ex voto dabantur. hodie tamen, & iure Pontificio & debito, in c. 1. de decimis, c. de decimis, 16. qu. 1. Rerum aliarum votum etiam apud Ethnicos inuenitur iuxta definitionem conce-*

A *pti voti quemadmodum,* [illegible] *lus Romanus cum edix*[illegible]*et,* [illegible] *arma* [illegible] *tes caperent apud Liuium, libr. 4.* [illegible] ctu inquit Pythona[illegible] *quem* [illegible] *ſed falſo arbitrabantur.* [illegible] pergo ad bellum inſtructus, v[illegible] ro, ubique hinc d[illegible]a part[illegible] deuoueo. *Meminit, & eius* [illegible] *Maximus. lib. 5. c. 6. & Plutarch* [illegible] *millo. Alii vouebant victimas in* [illegible] B *cia veluti taurum cornibus deaurat*[illegible] *apud Tertull. de Corona militis, &* [illegible] *ſacrificium, vt apud Virg. libr. 5. Æ*[illegible]*ibi.* Dii quibus imperium pelagi, & [illegible] *libr. 9. dum agitur de Aſcanii voto* [illegible] *bant, & ver. ſacrum, vt apud Liuiu*[illegible] *22. & Plutarch. in Fanio, Strabo* [illegible] *5. Dionyſium Halicarnaſſ. in 1.* [illegible] *mnia quæ proximo vere naſceren*[illegible] *malia, vt ſcribit Sextus Pompeius, &* [illegible] *uius in 7. Æneid. Virgil.*

d *Vt in l. ſeruos, 35. de liberali cauſa P. ſ*[illegible] *ad cuſtodiam templi legantur, &* [illegible] *ca. 1. Anna ſterilis vouit, ſi filium* [illegible] *ſet, eum ſeruiturum Deo. Offertur* [illegible] *uetur religioni filius impubes per p*[illegible] *quamuis ille vbi peruenerit ad ann*[illegible] *cretionis, poſſit reſiſtere, & profe*[illegible] *de ſe factam ante improbare, c. cum ſ*[illegible] *14. de regularibus, libr. 3. tit. 31. ca.* [illegible] *20. quæſt. 2. ca. ſi inæqualiter, 20. qu*[illegible] *Eo modo intelligẽdum quod dicitu*[illegible] *nachum facere, vel propriã profe*[illegible] *vel paternam oblationem, in cap. cu*[illegible] *rum, de regul. cum ſimil. ibi notatis* [illegible] *omnino parergon erit annotaſſe, nonnu*[illegible] *antiquitus ſeipſos vitamque deuou*[illegible] *quando ſolemniter pro ſalute, vt pu*[illegible] *communi patriæ, quemadmodum d*[illegible] *blio Decio legimus apud Liuium* [illegible] *qui contra Latinos pugnaturus ſe d*[illegible] *uit ſolemniter diis manibus tellurique* [illegible] *de filio Decio. lib. 10. & de aliis, de* [illegible] *in ſumma. Cicer. 2. de natur.* [illegible] vero apud maiores tanta vis re[illegible] fuit, vt quidem Imperatores e[illegible]

plia

[illegible] capite velato, [illegible] publica deuouerẽt. *[illegible] qui ſe cultui diuino [illegible], & [illegible] ſacros ordines conſcen[illegible] ſeipſ[illegible] uouere per tria vota, caſti[illegible] paupertatis, & obedietia. Poſſunt, & [illegible] re[illegible] viueri Deo, ſed eo obſeruato, vt [illegible] ouentur, ſint vouentis, cap. 6. vna ſo[illegible] quęſtio 5.*

2 *[illegible] nũ vota poſſumus per dicta an[illegible] are votum caſtitatis, paupertatis, [illegible] ientia, vt in c. veniens, 5. Qui cleric. [illegible] uentes, &c. lib. 4. tit. 6. eiuſgeneris [illegible] peregrinationes, viſitandi cauſa ſe[illegible] rum domini, c. 2. de voto, votum pro[illegible] endi Hieroſolymam ad eam armis li[illegible] andam. in ca. non eſt voti, 5. ca. licet. 6. [illegible] agia, 7. & ſequentibus, eodem titulo, [illegible] oto.*

Capvt IIII.

Qui vouere poſſint vel non.

1 Vouere q[illegible]idam prohibentur, † vel ex impedimento voluntatis, cuius non ſunt compotes vt furioſi, *a* minores impu[illegible]eres: *b* quidam eo, quod in poteſtate al[illegible] ſunt, quibus præiudicium poſſent [illegible]e vouendo. Quemadmodum coniu[illegible]s nõ poſſunt altero inuito, cui debitum [illegible]rre debent, caſtitatem vouere poſt [illegible]nctionem: *c* vtroque conſentiente, [illegible]t: *d* dummodo, ſi vir & vxor diuer[illegible]o ſola religioſa vita inter ſe conſen[illegible], nullatenus ſine conſenſu Epiſcopi [illegible] t ab eo ſingulariter in prouiſo cõ[illegible] co. *e* Cæterum poſt conſen[illegible] mium matrimonii, etiam de pre[illegible] um eſt alteri ex coniugibus, & al[illegible] ogнante eligere monaſterium, ſi [illegible] non interuenerit: licitumq; eſt in[illegible] anenti in ſeculo alteri ſe coniun[illegible] cq; fauor religionis facit. Quẽ[illegible] eo[illegible] ẽ fauore ratũ habetur vo[illegible] facit inuita vxore, pere[illegible] b[illegible] iam terræ ſanctæ, ſi ea [illegible] no[illegible] poſſit induci cõſentire. *g*

A Vxoris porro votũ quodcunque, ſi diſplicuerit marito, ſine eius conſenſu factũ ratum non eſt: ſi placuerit, contra. *h* At Epiſcopus qui vinculo paſtoralis ſolicitudinis eſt ligatus, ſine conſenſu ſuæ Eccleſiæ votum peregrinationis emittere non debet: *i* neque clericus ſine Epiſcopi ſui licentia, *k* vt nec Monachus quippiã vouet ſine Abbatis & ſuperioris ſui conſenſu, & ſi fecerit irritum fit votum. *l* Clericus tamen, ſine
B Epiſcopi ſui licentia, religionem ingredi poteſt. *m* Cæterum nec ſeruis aut colonis adſcriptitiis, vel originariis, erit pmiſſum religionis votum facere in præiudicium dominorum, quibus mancipati fuerunt, *n* vt neq; ſeruus caſtitatis vel clericatus votum emittere poteſt, nec ordinari ſine domini conſenſu; niſiq; ab eo manumiſſus. *o* Neque filiusfamilias vouere quippiã poteſt ſine aſſenſu patris, quod præiudicium
C patri poſſet adferre. *p*

Scholia.

a *Niſi poſtea ſanæ mentis effecti, ratũ habuerint furioſi, quod in furore vouerint. c. ſicut tenor 15. de regular. lib. 3. tit. 3. eo pertinet quod dicitur, in feruore paſſionis votum factum religionem ingrediendi, non obligare, in can. Gonſaldus, 17. q. 1. Quomodo vero probandus ſit furor docetur, in*
D *c. 1. §. ſi vero, & ibi Geminia. de cler. ægrotã. in Sext. & in c. filii, de heret. in Sex. atque de modo probandi per teſtes, vel alio modo furorẽ, vide gloſſam. in l. cum ſi dotem. §. maritus. ſolut. matrimon. ff. & ibi Baldum Ang. & Ioan. ab Imola, & Bald. in l. furioſum, qui teſtam. facere poſſ.*

b *Explicatur, in c. 1. de regular. in Sex. lib. 3. tit. 14. quia ſunt infra annos diſcretionis, c. ſignificatum, 12. c. cum virum, 2. c. cũ ſumus 14. de regular: b. lib. 3. titul. 31. anni*
E *diſcretionis, qui ad votum emittedum religionis, & matrimonii ſunt in fœminis anni 12. in maſculis quatuordecim numerantur. ca. 1. & 22. q. 1. dict. cap. ſignificatum, de regulari. multo minus ob[illegible]*

vota in annis puerilibus facta, capit. 2. de voto. Ante enim prædictam ætatem, dicuntur carere iudicio vouentes, cap. infamis, tria, quæſtio. 7. l. cum prætor, §. nos autem, de iudic. P. Ex conſtitutionibus Galliæ habitis ſuper Comitia Bleſenſium, articul. 28. profeſſio religioſorum, & monialium prohibetur ante 16. annum completum, & ante annū approbationis tranſactum, atque ſi quando reipſa ante prædictū tempus fuerit facta profeſſio, declarantur contractus, obligationes, & diſpoſitiones ob eas profeſſiones factæ, nullæ: vtq; nihilominus poſt profeſſionem perſona ita profeſſa, poſſint diſponere de bonis ſuis libere, in quoſcunque libuerit, monaſterio excepto, cui nihil poſſunt relinquere, neque directe, neque per indirectum. Addere licet, quod Gregorius, ait, in regeſto, lib. Epiſtolarum, epiſto. 48. ad Anthemium, & refert Gratianus, in can. quia autem, 20. quæſt. 1. & ſcribitur, in cap. quia in Inſulis, de regula. quod in inſulis, in quibus dura eſt congregatio monachorum, non ſunt recipiendi vouentes, & profitentes, ante 18. annum.

c cap. 1.2.3.4.5.6. & ſequentib. de conuerſio. coniugatorum. libr. 3. tit. 32. ca. Agathoſa, 27. quæſt. 2. can. quod Deo, 3. q. 5.

d Proxime iuribus citatis in litera præcedente. capit. ſi vir. & vxor. 27. quæſtio. 2. ex Synodo Eugenii Papæ 2. in Synodo Roma. cap. 36. in cap. 1. de conuerſio. coniugat. ſuper enim auctoritate Epiſcopi debet fieri ſeparatio, etiam quo ad thorum, maxime ſi perpetua ſit. cap. multorum, 35. quæſtio. 6. Gloſſa tamen in dicto, ca. ſi vir, notat, quod teneat conuerſio coniugatorū, vel votum religionis eorundem inconſulto Epiſcopo facta, vt generaliter interpretatur conſuetudo, vel in eo caſu inquit, permiſſio habenda ſi velint conſtruere monaſterium, in quod ſe conuertant, quod ſine licentia Epiſcopi fieri nō poteſt: can. nemo, de conſecrat. diſt. 1.

f Verba hæc tranſcripta, ex capit. verum, 2. cui iunge, capit. ex publico, 7. de conuerſio.

A coniuga. lib. 3. tit. 32. & de hac de[illegible]
vide Sotum libr. 4. ſententiarum d[illegible]
27. qu. 1. artic. 4. & de Turrecrem[illegible]
ca. ſeriatim, 31. diſt. vide, c con[illegible]
de ſponſalib. Et in hoc ca[illegible] d[illegible]
lum illud matrimonii, cui non [illegible]
pula, per ingreſſum reli[illegible]ionis d[illegible]
§. ſi vero conſtante matrimonio [illegible]
ſcop. & cleric. Proferitur huius re[illegible]
pla, ex ca. ſcripſit. § eſſe, 27. q. 2.

B g cap. ex multa, 9. §. in tanta quoque [illegible]
to, lib. 3. tit. 34.

h cap. 30. numerorum, ca. manife[illegible]
& 16. noluit, 32. q. 5.

i Nempe ſine conſenſu capituli, c. m[illegible]
de voto, cum ſimil. ibi notat, & ar[illegible]
tū a carnali matrimonio ad ſpiritua[illegible]
coniungitur Eccleſia ſua Epiſco[illegible]
ptum in ca. ſicut 7. quæſt. 1. ſaltem [illegible]
terit Epiſcopus abire ſine licen[illegible]
C capit. inter corporalia, de tranſ[illegible]ion. E-
piſcop.

k ca. non oportet, 1. de conſecrat. diſtin[illegible]
cap. præſentium, 7. quæſt. 1. cap ad [illegible]
de renuntiatio.

l cap. 2. Monacho. 20. quæſt. 4. et iam [illegible]
at, ibi gloſſa, Monachus feciſſ[illegible]t v[illegible]tu pri[illegible]
quam ingrederetur monaſteriu, ar[illegible]
cap. noluit, 33. qu. 3. & intelligas inqu[illegible]
voto abſtinētiæ, per quod alii ſandal[illegible]
D tur. Hugo autem dixit frangendum [illegible]
itaque dotum. ſi Abbas voluerit, & [illegible]
dalum aliorum Monachorum pertin[illegible],
non etiam, ſi de rebus Monacho lic[illegible]
Sed neque Monacho licet ſe tran[illegible]e in
aliud monaſterium ſine volūtate, aut permiſſione Abbatis, cap. 3. Monach[illegible]um, 20.
q. 4. cap. ſtatuimus 19. qu. 3. cap. qualiter,
7. q. 1. c. Ioannes, 5. de regular. Cum [illegible]e-
raliter Monachi velle ante nolle prop[illegible]
E non habeant. c. quoniam, c. ſi religio[illegible]
de electio. in Sext. Sed pendent a conſ[illegible]
prælati ſui, cum quo dicuntur aliqui [illegible]
ſe probant tamen, vt Monachus po[illegible]
arctiorem regulam tranſire, peti[illegible]
tia, quamuis non obtenta, a ſuo præ[illegible]

... de ... arib. ſunt tamen quædam A
... nes, in quibus & priuilegiũ, ne pro-
... r... iorem tranſeant.
... ſunt inquit leges, 19. q. 2.
... generalis etiam, 54. diſt. l. 2. §. 1. de
... P lib. 5. ... P tit. 12. facit. l. colonos,
... agric. & cenſib. lib. 11. C. ti. 47. Ad-
... itij coloni vel præſcriptione ſi per 30.
annos fuerint in ſolo, l. agricolarum, 18. &
... um ſatis, 23. eod. tit. de agricol. & cenſi.
ant ex duplici confeſſione ac ea re bis fa- B
... a, l. cum ſcimus, 22. eod. titul. Originarii
... ex adſcriptitiis nati l. diffinimus, 13.
eod. tit. Et quamuis qui huiuſmodi ſunt
conditionis, vere liberi ſint, tamen ex qua-
... ate videntur parum differre a ſeruis. l.
... diutius, 21. & l. fi. eod. tit. Glebæque ad-
...s, cenſentur pars terræ, a qua nec diſce-
... e poſſint. l. quemadmodum, 7. & l. co
lonos nunquam, 15. eod. tit. de agricol. &
cenſ. lib. 11. C. C

o *cap. 1. & 2. de ſeruis ordinandis. libr. 1. tit. 18.*

p *cap. 9. ſi quis prauentus. §. tribus, 22. q. 4. l. 2. de pollicita. in P. Moyſes, in capit. 30. Numerorum. verſ. 4. 5. 6. ait, patrem irritum facere poſſe votum filiæ puellæ, ſtatim ... reſciuerit, alioquin ſi expreſſe non reuocauerit, conſenſiſſe videri, nec reuocare ... e. Concludunt tamen Interpretes, votum fieri poſſe religionis a filiofamilias ſine* D *... en, u patris, quia in ſpiritalibus poteſtas patria non conſideratur. l. fin. de in... Sex. Et facit. c. 14. D. Lucæ,* ſi quis venit ad me & non odit, &c. *Adhibenda ... n eſt ſacroſanctorum conciliorum di... o, vt ſi ante pubertatis annos filius, vel filia voluerit profiteri religionem, poſſit pater intercedere & prohibere, poſt eam ... o ætatem, non poſſit. ca. 1. 2. 3. §. hac an-* E *... itate, 20. q. 2. c. 2. de regular. & in cõ... o ... Toletano. c. 6. Triburenſi, ca. 24. ... um dicendum in tutoribus & cura... e. in ... 2. puell. 1, 40. q. 2. Rurſum, & in... eti ... inguunt in filio maiore pube... um obſequia filiorum volentiũ profi-*

teri religionem ita neceſſaria ſint parentibus, vt illis carere non poſſint, aut ſine ipſis nequeant viuere, ... tunc non poſſint ingredi religionem dimiſſo patre, propter honorem parentum a Deo iniunctum filiis. Exod. c. 20. qui honor & in ſubminiſtratione temporalium conſiſtit, dicit Matth. c. 15. quo loci reprehendit Chriſtus hypocritas Phariſæos, quod auerterent filios ab auxilio paterno, prætextu religionis, atque in Concilio Gangrenſi, qui hoc factum in præiudicium parentum probant, anathemate damnantur, ca. 1. ſi qui ſunt 30. diſt. vide D. Thomam in 3. quodlibetico, q. 6.

Cap. V.

De forma vouendi, expreſſe & tacite in religionis profeſſione.

Votum obligatorium & legitimum, ſponte, *a* & cum deliberatione ſeu promiſſione firmata, eoq; animo, vt obliget, fieri debet. *b* Quare in voto religionis aut caſtitatis ætas legitima requiritur, *c* & probatio præcedens profeſſionem, *d* item profeſſio ipſa expreſſa vel tacita. *e* Expreſſa fit ab eo, qui poteſt vouere, *f* & qui poteſt regulæ profeſſæ incorporare, vel de licentia eius, *g* vouendo ſe expreſſe profiteri certam regulam, cuius monaſterium legibus regitur, & cum ſuſceptione habitus promittere ſeruaturum ſe paupertatem, caſtitatem, & obedientiam, *h* voto emiſſo, admiſſo & acceptato ab eo, qui poteſt, vt ab abbate, *i* monachum enim non facit ſumtio habitus, ſed emiſſio voti, profeſſio & acceptatio. *k* Tacita profeſſio facta etiam infra probationis annum, per ſuſceptionem habitus, qui profitentibus tantum datur, non illi quidem religioni, cuius habitus eſt ſuſceptus ſpecialiter, ſed generaliter religioni alicui, recipientẽ obligat, ſi ætatis aptæ, ſciens ac voluntarius, *l* ac triduo perſeueret. *m* Sic ſi poſt lapſum anni probationis quis gerat habitũ diſtinctum a nouitiorum habitu, qui profeſſis dari ſolet, ſciens, nec vllo metu coactus, tacite

A cenſetur profeſſus.*n* Idipſum, ſi poſt annum probationis gerat nõ coactus habitum non diſtinctum inter nouitios & profeſſos,*o* aut ſe immiſceat actibus, qui non ſolent fieri, niſi per profeſſos & profeſſas.*p* Solemnizatur & profeſſio caſtitatis & voti Eccleſiaſtici, per ſuſceptionem ipſam ſacrorum ordinum, quibus annexæ profeſſiones *q* votorũ ſolemniũ, formula communis, vt Deo fiat & in Eccleſia publice.*r*

B

S C H O L I A.

a *Vt in ca. 16. viduas, 27. quæ. 1. Quocirca tunc dum fit, vacua mens eſſe debet a perturbationibus, quæ non habent animum ſpontaneum, can. Gonſaldus, 17. q. 2.*

b *ca. 8. viduas, 27. qu. 1. nam ſola diſpoſitio, quod quis velit aliquid vouere deliberationem quidè habet, ſed non obligationem,* C *vt omnino ideo non liceat ab voto recedere ſine peccato mortali, in can. qui bona 17. q. 1. Idipſum de perſeuerante in propoſito ſimplicis deliberationis dicitur, cuius trãſgreſſio habet peccatum veniale non mortale. c. literaturam, de voto, niſi ſequatur promiſſio animo obligandi facta, quæ firmet & veluti ad effectum perducat, propoſitum. d. c. qui bona, 7. q. 1. & c. conſuluit, de regularibus. Panorm. ad d. c. literaturam,* D *facit l. obligationum ſubſtantia. de act. & obliga. Pandect.*

c *c. ſignificatum, 4. c. cum virum. 12. & ca. cum ſimus, 14. ca. 1. de regul. & tranſi. ad relig.*

d *Ex regula S. Benedict. & S. Gregor. Papa, ante profeſſionem religionis, annus vnus præcedens exigitur in clericis probationis. d. c. Gonſaldus. 7. q. 2. alicubi biennium in laicis, qui ſe offerunt, vt pendente hoc ſpa-* E *tio temporis vita moreſque ſolicite obſeruentur aut comprobentur. Et ne quis eorum ſit contentus eo quod voluit, aut ratum non habeat quod elegit. c. 6. monaſterius, 9. q. 3. in incognitis etiã qui religionẽ ingredi deſiderant, requiritur triennium ex decretis Bonifacii, in c. fin. 9. q. 2. quod*

A *& habetur in capitularibus Carol. Ma[illegible] lib. 5. c. 227. & in Nouell. 5. c. 2. apu[illegible] lianum antecesſorem Nouella conſtitu[illegible] ne 123. c. 52. explicatur in ca. ad apoſt[illegible] cam 16. de regularib. Probationis tem[illegible] conſtitutum non ſolum in fauorem [illegible] ſi, ſed etiam in fauorem monaſterii, v[illegible] ille experiatur num monaſterii & r[illegible] onera ferre poſſit, & monaſterium v[illegible] num mores illius conuenientes ſint reg[illegible]*

B *Si tamen inquit, ante tempus regula[illegible] probationi præfinitum, is qui conuer[illegible] ſiderat, habitum recipiat, & profeſſion[illegible] emittat, abbate per ſe, vel per alium pro[illegible] ſionem recipiente, & eo habitum rec[illegible] te, vterq; & conuerſus profeſſus & m[illegible] ſterium, videtur tempori in ſui fauore in troducto renuntiare, quare ſequitur [illegible]* C *gatio ad regularem obſeruantiã poſt profeſſionem ita emiſſam, & receptam, quia multa fieri prohibentur, quæ facta tamen tenent. l. patre furioſo, de his, qui ſunt [illegible] vel alien. iur. P. ca. 1. & 2. de matrimonio contra interdictum eccleſ. contracto. cap. cum iamdudum, de preben.*

e *c. 3. de regularib. lib. 3. Sexti, tit. 4.*

f *lex ſemper de idoneis intelligi debet. l. vt gradatim, de muneribus & honoribus.*

D g *Innocent. & Pan. in cap. porrectum, de regularibus. Aliquando tamen receptio profeſſionis ad abbatem ſolum vel abba[illegible] pertinet, ex priuilegio. Aliquando ad eo[illegible] dem cum conſenſu exſiſtentium in monaſterio, vel capituli, iuxta c. fi. de regularib. in Sex. c. conſuluit, qui clerici, vel vouentes. datur & in emiſſione voti, veſtis [illegible] profeſſorum, vt velamen profeſſorum monialibus, vel per epiſcopum, vel per alium mi-* E *niſtrum idoneum, vt in c. 1. 27. quæ 1. ca. vidua 20. q. 1.*

h *capit. cum ad monaſterium, de ſtatu monachor.*

i *ca. porrectum, 13. de regular.*

k *d. c. porrectum, & c. ex parte, de reg. c. conſuluit, & c. inſinuante, qui clerici, vel vouentes, atq; expreſſe, vt oportet emi[illegible] profeſ[illegible]*

[illegible] expreſſe non fuerit mutatus A
[illegible] ſecularis, obligat. c. cõſtitutionem,
[illegible] n Sex. neq; etiam ſimulatio voti, ſi
[illegible] t honeſta & profeſſio fiat, excuſat
[illegible] entem quominus dicatur vere pro-
[illegible] contra, ſi cauſa ſit inhoneſta. cap. 6.
[illegible] interrogaſti, 7. diſt. c. 2. viduas a pro-
[illegible] o, 27. q. 1. c. vidua, 4. de reg.
[illegible] ſtitutionem, de reg. in Sex. dict. c. vi-
dua, 4. eod. tit. apud Gregorium. contra ſi
per vim aut metum fiat profeſſio. in c. per- B
[illegible] um, de his quæ vi metuſue cauſ. fiunt.
[illegible] c. conſtitutionem, 3. in fin de regul. in
[illegible] xt. c. ad noſtram, 8. eo. tit. apud Gregor.
c. 1. §. qui vero, & §. ſi. de reg. in Sex. vide
& dict. c. ad noſtram.
o *[illegible] p. ex parte tua, 22. de regul, c. conſuluit,*
[illegible] us clerie. vel vouentes, ca. vidua, 27. diſt.
cap. vidua quidem, 34. 27. q. 1. ca. quem
pro[illegible]enitores, 20. q. 1.
p *ca. vidua 4. de regularib. can. quod inter-* C
ro[illegible], 17. diſt. dict. can. quem progenito-
res. 20. q. 1.
q *ca. Diaconi, 28. diſt.*
r *vt in cap. vxoratus, de conuerſio. coniuga-*
tor. libr. 3. titul. 12. can. 1. 27. q. 1. idem
ſi fiat in alio loco profeſſionibus faciendis
de[illegible]inato, vt in capit. 35. viduitatis 27.
q[illegible]ſt. apud Romanos Ethnicos ſolemnia
vota a magiſtratibus & populo, præeunte
ponti[illegible]ce maximo nuncupabantur, & ſuſ- D
cipiebantur, vt liquet ex Liuio, libr. 30.
4[illegible] & 42. Innuit Valerius Maximus, lib.
[illegible] capit. 13. in Metello. Et non tantum in
[illegible] minibus votis aliquem præiſſe, annota-
tum [illegible] eſt de ſcripto recitato voto concepto,
[illegible] etiam vltra vota nuncupantibus adhi-
b[illegible] & appoſiti fuerunt cuſtodes & obſer-
u[illegible]res, qui attenderent, ne quis præfaba-
[illegible] verba, in aliquo erraret, vt ſcribit Pli-
[illegible] libr. 38. capit. 2. Erat & idem vo- E
[illegible] ntium, qui & precantium habitus, vo-
[illegible] que ſublatis in cœlum manibus & con-
[illegible] antur & ſuſcipiebantur, vt eſt apud
[illegible] libr. 10. & libr. 50. Sic legimus
[illegible] arcibus in Mario, Marium

& Catullum vouentes, [illegible]
[illegible]χειν τὰς χεῖρας.

Capvt. VI.

Pro quibus vota facta.

Vota pro his demum rebus fiunt, pro quibus Dei auxilium imploratur, pro corporis animæque ſalute.*a* Ob pietatem, auxiliumque Chriſtianorum, vt peregrinationes ad ſanctũ Chriſti ſepulchrum, *b*
vel ad limina ſanctorum Apoſtolorũ Petri & Pauli, & pro aliis, quæ a Deo cupimus dari, *c* & alibi.

Scholia.

a *cap. porrectum, 13. & cap. ſicut nobis, 17. de regularibus. c. 3. de voto. Apud Ethnicos etiam ſæpe pro ægrotorum ſalute ſuſcipiebantur, vt apud Suetonium Tranquillum in Claudio, cap. 45. & Romani equites vouerunt & pro valetudine Auguſta equeſtri fortunæ, apud Cornelium Tacitum, libr. 13. tale votum apud Liuium, libr. 9. atque apud alios licet videre vota publica & priuata pro ſalute alicuius, vnde Propertius, lib. 2. Elegia. 7.*

Hæc mihi vota tuam propter ſuſcepta ſalutem, &c.

b *vt c. 2. de voto.*

c *vt in cano. 13. ſi quis Romipetas, 24. qu. 3. vouit Iacob pro proſpero itinere. Geneſ. 28. verſ. 20. quod & hunc morem etiam habuiſſe ob numinis venerationem non eſt valde difficile cognoſcere, vt apud Suetonium Tranquillum in Caligula. c. 14. ibi,* cum deinde paucos poſt dies in proximas Campaniæ traieciſſet, vota pro reditu ſuſcepta ſunt. *Et apud Plautum in Amphitrion actu. 3. ſcena 2.*

Iube vero vaſa pura adornari mihi
Vt quæ apud legionem vota voui, ſi domum
Rediiſſem ſaluus, ea ego abſoluam omnia.

Et apud Ouid. lib. 2. amorum. Eleg. 11.

—Pro reditu victima vota cadet.

Ss 2

fiebant & vota a Senatu a priuatiſque, ob metū belli imminentis, vt apud Ouidium 6. Faſtorum. Ibi, mens quoque numen habet, &c. *proque aliis, quæ ne tædio ſim omitto, cum iam multa hac de re collegerit Barnabas Briſſonius, libr. 1. de formulis & ſolemnibus populi Romani verbis, & ibi de voti conceptione, & formulis antiquis vouendi.*

Caput VII.

Effectus voti emiſſi.

Liberum eſt vnicuiq; ante votum non vouere, at voto emiſſo non licet ſine diſpendio ſalutis reſilire, *a* imo & ad ſolutionem voti quis cōpelli poteſt, *b* niſi aut ſit impoſſibilis eius ſolutio, *c* vel conditio deficiat appoſita, *d* vel malū turpe votum ſit, quod & diſſoluendum eſt, etiam impoſita pœnitentia, *e* vel ſi impediatur a ſuperiore, vt a patre, domino, cōiuge vel ab aliis habentibus ius retractandi, vel ſi inutilis vouens reddatur ad votam rem implendam. *f* Quibus caſibus non ſunt voti tranſgreſſores, qui non implent: quemadmodum nec is, qui auctoritate ſedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere. *g* Nam & is poteſt in voto diſpenſare, & cōmutationem facere, conſideratis cauſis & qualitatibus perſonarum, *h* quidque liceat ſecundum æquitatem, quid deceat ſecundum honeſtatem, & quid expediat ſecundum vtilitatem, *i* vt neq; voti fracti reus eſt, qui temporale deuotum obſequiū in perpetuam noſcitur religionis obſeruantiā commutare, quive votum poteſt per alium implere & implet. *k*

Scholia.

a *c. licet, 6. & ca. magnæ, de voto. c. 1. 2. 3. 4. & 5. 17. qu. 1.* Vota vouete & reddite. *Pſalm. 70 dict. c. magnæ, §. & quidem. de vot. c. quod Deo, 3 q. 5.* melius eſt enim non vouere, quam votum nō implere, *c. ſcimus, 12. q. 1. Et votū velle retractare damnabile eſt, can. vouenti [illegible] & [illegible] diſt. vt neque liceat cauſa co[illegible] liquem ad fidem, infringere [illegible] tatis. ca. non ſolū, 32. q. 2. Antiqui [illegible] vota fecerant reos voti, eorumque [illegible] tes factos, quoad promiſſa ſ[illegible], [illegible] mnatos voti appellabant, vt [illegible] libr. 1. Saturnalio. cap. 3. Solutio [illegible] ſupponit debitum ex obligatione, [illegible] Macrob. ait. lib. 1. c. 1. Saturnal. & l. [illegible] pollicitat. lib. 50. P. tit. 12. vbi & e[illegible] eripi obligationem perſonalem, non a[illegible] rem votam ideo obligatam eſſe dici[tur].*

b *c. ex parte, 17. de cenſib. lib. 3. tit. 39.*

c *vide D. Thomam 2. 2. q. 88. art. 2. [illegible] per enim in omni promiſſione intelli[illegible] ſi Deus voluerit, & ſi potero implere [illegible] beatus, 22. q. 2. c. quemadmodū, de [illegible] iuran. facis & regula iuris impo[ſſi]bi[lium], & ſi per vouentem nō ſtet, quominus [i]mpleatur, ſed per alium.*

d *ca. non ſolum, 2. quæ. 8. idem ſi cauſa voti ceſſet. c. magnæ deuotionis. §. fi. de voto.*

e *Tolerabilius eſt ſtultæ promiſſionis v[illegible] reiicere, quam per inutilium promiſſorum cuſtodiam exhorrendam criminum implere menſuram. ca. 1. & fin. 21. quæ. 4. ex concilio Toletano, 8. c. 2. & ca. peierabilis, 15. eadē 22. q. 4. in malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretū, qu[od] incaute voluiſti ne facias, impia enim e[ſt] ſolutio, quæ ſcelere adimpletur, c. in mal[is], 5. 22. q. 4. nec propterea fides violari dicetur, ſi ideo non ſeruatur, vt ad bonum redeatur. ca. mulier, 21. & ca. non eſt obſeruandum, 13. & ca. ſi ad peccatum, 22. q. 4.*

f *cap. quod ſuper, 8. & c. ex multa, §. 2. & fi. de voto.*

g *c. non eſt voti 5. de voto. vide D. Thomā, 2. 2. q. 88. ar. 12. c. 1. & 2. de voto. Commutatio tamē voti proficiſcendi pro ſubſidio Chriſtianorum in terrā ſanctā, ab alio, quā a ſummo Pontifice cōmutari nō poteſt. c. ex multa. de voto, Addūt alii votū viſitandi limina ſanctorum Apoſtolorum, Petri & Pauli, ſancti Iacobi, ingrediendi religionem,*

[illegible] qu[illegible] [illegible]nſationem pertinere A
[illegible]m p[illegible]m tradit Angelus
[illegible] in verbo voluntas.nu.
[illegible]t[illegible]m[illegible] ademum peregrinatio-
[illegible] ero [illegible] ina votum intelligi di-
[illegible]u[illegible]m a ſummo pontifice, ſi pro ſub-
[illegible] C[illegible]ianorum quis vouiſſet, contra
[illegible] o deuotione tãtum, quo caſu poſſe cum
[illegible]e a ſuo pontifice ſeu epiſcopo diſpen-
[illegible] commutationem voti fieri, iuxta
[illegible]iam Panormit. ad dict. c. ex multa, B
[illegible] citatur pro eo illud, c. & c. quod ſuper
[illegible] eo. tit. Ipſe tamen Angelus ait, ex con-
[illegible]udine etiam ex illo caſu adiri ſummũ
[illegible]ni[illegible] cem, ſi tamen epiſcopus diſpenſaret
[illegible]redere valere diſpenſationem, iuxta
[illegible]entiam Panormitani.

[illegible] c. magna, 7. §. & quidem tria, de vo-
[illegible]ud. 11. q. 1. c. deniq; in fine, 4. diſt.
[illegible]ipture, 4. de voto. interpretatur & hoc
D Thomas, 22. q. 88. art. 12. ad primum C
argument. & lib. 4. ſententia. diſt. 39. q. 1.
art. 4 in corpore articuli, nec peccat, qui in
melius aut maius votum commutat, vel
in æque Deo gratum, ca. peruenit in 2. de
iure iuran. gloſſa eſt videnda ad cap. cum
ad monaſterium, 6. de ſtatu monach. lib.
3. [illegible] 15.

[illegible] in c. licet, 6. de voto, vbi gloſſa ad ver-
[illegible]m commiſerit, ait, quod aliquis poteſt
[illegible] alio ieiunare, & votum pro alio adim- D
[illegible]e, quia in illo c. licet, mortuus ſoluit vo-
[illegible]m [illegible]uum per ſuperſtitem hæredem cui in-
[illegible]it implementum. facit & ca. anima
[illegible]unctorum, 13. q. 2. facit can. ſi aliquis
fuerit 16. q. 6. porro defunctorum vota,
quando hæredes teneantur adimplere, vi-
dendum apud Hoſtienſem in ſumma de
voto, §. & vtrum.

DE TRANSACTIO- E
NIBVS.

a Tit. III.

a [illegible]r tit. de tranſactionibus lib. 1. decretalium [illegible] lib. 2. P. tit. 15. lib 2 C. tit. 4.

Capvt I.

1 *Continuatio.*
2 *Et finitio tranſactionis.*

Affinis pactis tranſactio eſt, *a* verum 1
potius ad pactum diſſoluens quam
contrahens obligationem, referenda erit,
b qua ratione & aliis, a pactis diſtinguitur.

Tranſactio quippe eſt conuentio *c* de 2
re dubia, & lite incerta, *d* non gratuito
B facta. *e*

Scholia.

a *Dicitur & pactum tranſactionis in l. ſi de certa, 31. de tranſactio. C. agitur de tranſactionibus libro 5. decretalium, tit. 36. lib. 2. ff. tit. 15. lib. 2. C. tit. 4. & lib. 11. Ecloga Baſilicorum,* περὶ διαλύσεων. *Et apud Conſtantinum Harmenopulum lib. 1. Perioches tit. 10. apud nos, lib. 28. Syntagma* C *iur. vniuer c. 2. & 3. vbi plene videbis plura, quæ iuri Pontificio non potuerunt coniungi.*

b *Nam Baldus ad rubricam de tranſactio. C. nu. 10. & 11. & alii quidam exiſtimant, potius tranſactionem ad diſtractum quam ad contractum pertinere, unde* διαλύεσθαι *eſt tranſigere, & controuerſiam dirimere & diſſoluere, ſic Cicero pro Roſcio, qui pro ſocio tranſigit ſatiſdat, nihil neminem poſt-* D *ea eorum petiturum; & generaliter ita tranſigere eſt, finem alicui negotio imponere vel componere negotium. l. vt ſunt in. dicio, 30. de verb. ſignifi. & iure pontificio ſæpe tranſactio dicitur compoſitio. vt in ca. 2. & fin. de tranſact.*

c *c. ex multiplici, 3. de Decimis. lib. 3. tit. 10. l. cum mota, 6. C. de tranſactio. l. 1. §. conuentionis, de Pact. P. quia hinc inde præſtita fides firmatur. c. conſtitutus, 4. de trã-* E *ſact. fit conſenſu tranſactio. l. interpoſitas, 13. C. de tranſact. & ex libero arbitrio l. ſi quis maior, 41. eo tit.*

d *l. 1. de tranſact. P. cauſa dubia & lites decidunt tranſactione l. cauſas vel lites, 16. de tranſact. C. & alia controuerſia, 14. eo.*

P. ſiue iam mota controuerſia vel lis ſit, ſiue timeatur ne moueatur, l. 2. & fi. C. eo. ti.
c *l. tranſactio, nullo dato, 38. C. de tranſact. Aliquid enim ſemper in tranſactione vel datur vel retinetur, vel permittitur, c. ſuper eo. 7. C. eo. tit.*

Capvt II.

Diſtinctio tranſactionum.

CÆterum iure pontificio inuenimus quodammodo duplicem ſpeciem tranſactionis, vnam, quæ aliquo dato vel retento fit: aliam quę amicabilis dicitur compoſitio, nullo dato aut retento, ſed gratis facta. *a* Diuiſa aliquando, *b* tranſactio faciliorís intelligẽtiæ gratia, in generalem & ſpecialem, ratione generalis vel ſpecialis controuerſiæ, ſuper qua interuenit tranſactio. Generalis ita eſt, quæ ſapit controuerſiam iuris vniuerſi, vt ſi ſit de hæreditate, quæ ad omnes partes & cauſas eius iuris diffunditur. *c* Specialis eſt, quę de aliqua certa re, controuerſia, ſeu lite fit, & ideo nunquam ad alia quam ad expreſſa porrigitur. *d* Erit & quædam realis, quæ tranſit ad ſucceſſores rei, ſuper qua tranſactum eſt: alia perſonalis, quæ cum tranſigente viuit & extinguitur. *e*

Scholia.

a *c. ſuper eo, 7. de tranſact. ita aliud tranſigere de beneficio, aliud de eo amice vel amicabiliter componere. vide Pan. ad dictum cap ſuper eo. & in cap. ſi quando, de officio delegat. & in c. 1. de colluſio. deteg.*
b *vide quæ diximus lib. 28. Syntag. c. 2. nu. 4. & 5.*
c *vt in c. 1. de tranſactio. in c. inter monaſterium. & c. ſequen. de ſenten. & re iudica. l. ſub prætextu, in vtraque, de tranſact. C. cum ſimil.*
d *l. ago cum Geminiano, l. 3. & penult. C. de tranſact.*
e *vt ſunt exempla in c. de cætero, 1. & c. veniens, 8. de tranſactio.*

Capvt III.

De quibus fiant vel non fiant tranſactiones.

A RES dubia vel cõtrouerſia, licet ad[illegible]ta, *a* in tranſactionem deducitur, [illegible] finitione dictum, niſi ius aduerſetur. *b* Auerſatur autem in pluribus, in quibus [illegible] hibet tranſactionem: veluti, ſi mona[illegible] cum laicis tranſigant & ius præſe[illegible]
B dent, recepra maiore quam habu[illegible] portione, *c* ſi ſuper beneficio content[illegible] vel re ſacra litigioſa fiat: *d* gratis tamen [illegible] micabilis facta compoſitio de his, [illegible] canonibus non eſt inimica, *e* ſi ſub [illegible] placito ſummi pontificis, qui eam pr[illegible] fiat. *f* Non recipit etiam matrimo[illegible], quia indiſſolubile, tranſactionem, *g* [illegible] que ſpiritalis ſubiectio, *h* ſuper de[illegible] poſſidendis, tranſactio vtique pote[illegible]
C inter Eccleſias & perſonas Eccleſiaſtic[illegible] cum aſſenſu epiſcopi aut archiepiſcopi, e[illegible] ritque rata in perpetuum ratione inte[illegible] poſitæ auctoritatis, *i* ſi vero ſine au[illegible] tate fiat ſuperioris, erit temporal[illegible] rabit vltra vitam tranſigentis. *k* Quod ſi fiat cum laico, de ſubtractis & r[illegible] decimis, valebit etiam, *l* ſed non de [illegible] endis, *m* niſi amicabilis compoſitio cum laicis facta de decimis minori quantita[illegible]
D vel certo modo ſoluendis, fuerit a ſede Apoſtolica confirmata. *n* Gratia etiam inter accuſantem & accuſatum non im[illegible] tur, ſed ex præmio ſeu tranſactione co[illegible] cordia redemta, *o* reprobatur. Prohibetur & iure ciuili de aliis tranſactio, *p* quæ nunc ad ius pontificium non transfer[illegible], cum leges ſufficiant.

Scholia.

E a *nam litis omnis dubius euentus, l. quod [illegible] betur, de peculio. P. vt contra, lis de [illegible] ne dubio, & pro veritate habetur. l. in[illegible] nuum, de ſtatu hominum, l. res iudicata, de reg. iu. P. finiſque imponitur lit[illegible] per [illegible] iudicatam, l. 1. de re iudic. P. ideo [illegible] iudi[illegible]*

d[illegible]atam nō valet tranſactio facta per eum A quis [illegible]norat iudicatum, & ſi quid detur eo no[illegible]ine, repellitur, in c. exposuit, de arbi[illegible]u, l. cum poſteaquam, C. de pact. l. eleganter, 2. § ſi poſt rem iudicatam, de condi[illegible]o indebi. P. ſi tamen a ſententia appellatum [illegible]uerit, pendente appellatione tran[illegible] vt de dubio poterit. l. etſi poſt rem iud[illegible]tam. & l. poſt rem iudicatam, de trāſ[illegible]. P. l. ſi cauſa cognita, C. eo. tit. ratio pe[illegible]umi, ex l. 1. de appellatio. P. B

[illegible]an. generalis, in fine, 54. diſtinct.

[illegible] præterea quando, 9. de tranſact. facit c. c[illegible]m clerici. 6. de pactis.

[illegible]c. [illegible]nſtituimus, 4. & c. ſuper eo, 7. de tranſact. c. 3. de colluſio. detegen. lib. 5. tit. 22. quia [illegible]nia eſt, vt temporale detur pro ſpiritua[illegible] ideo prohibetur hæc conuentio c. fin. de re[illegible]m permuta. & ca. 2. quam pio, 1. q. 2. [illegible]nis ſpiritale cum ſpirituali commu[illegible]. c. ad quæſtiones, de rerum per[illegible]. Diſtinguendum tamen cenſet glo. ad dictum c. ſuper eo, ad verba, ſuper re ſacra, an agatur de re ſpirituali, quæ petatur tanquam beneficium, an tāquam proprietas. Nam ſi agatur tanquam de beneficio, puta vt quis recipiatur ad illud beneficium, tunc de eo beneficio in iudicium ita deducto, non poteſt fieri tranſactio. adde textum in c. cum pridem, 4. de pact. quia C non ex tranſactione, ſed ex canonica inſti[illegible]one titulus habendus eſt beneficii. c. 1. de [illegible]eg. iur. in Sex. ca. nullus omnino, 16. q. 7. c. admonet, de renuntiatio. c. ex frequentibus, de inſtitutio. Si vero res ſacra vel D ſpiritalis in iudicium deducatur tāquam proprietas, veluti quia vna Eccleſia aliam ſibi [illegible]e ſubiectam dicat, alia negat, poterit tunc tran[illegible]igi: quia & de his permutatio [illegible]eri poteſt, dicto ca. ad quæſtiones, & ita de d[illegible]imis inter duas Eccleſias tranſigi poteſt E c. [illegible]. de tranſact[illegible]o.

c [illegible] c. ſuper eo. & c. cum inter 6. de ele[illegible]n. in lib. 1. tit. 6. dicto cap. cum iudex, [illegible]ctio. cap. niſi eſſent, de præben. cap. fi[illegible]. de tranſactio. vbi ratio. & ex ca. quos Deus, 33. quæſt. 2. alioquin ſi tranſactio non pertineret ad diſſolutionem matrimonii, ſed ad alia capitula, poſſet ſuſtineri, vt notatur in dicto cap. fin.

f ca. præterea 4. eo. de tranſact. Poſſet tamen remiſſio fieri gratis, remanente ſuperioritate, de temporalibus ſingulis annis, in recognitionem eius debitis, vt liquet ex c. conſtitutus, 6. de religioſ. domib. libr. 3. titul. 36. & ex capit. cum venerabilis, de cenſib.

g c ſtatuimus, 2. de tranſactio.

h c. veniens, c. de cætero, de tranſact.

i cap. cum apoſtolica, de his quæ fiunt a prælatis ſine conſen capitul.

k can. decimas quas, 16. quæſt. 7.

l c. penul. de confirma. vtili vel inutili libr. 2. titu. 30.

m cap. 3. de colluſio. detegen lib. 5. tit. 22. iure ciuili & canonico tranſactiones de cauſis ciuilibus permittuntur, niſi nominatim prohibeatur. At in criminalibus iura ciuilia prohibent tranſigere in actione famoſa, ſine iudicis auctoritate. l. furti, § pactis, de his qui notant. infam. Pand. in crimine quoque capitali, quod irrogat pœnam ſanguinis licet tranſigere iure ciuili, excepto crimine adulterii: in aliis vero criminibus, quæ non irrogant pœnam ſanguinis non licet citra falſi accuſationem, l. tranſigere, 18. de tranſact. C. licitum enim vnicuique ſanguinem ſuum quoquomodo redimere. l. 1. de his qui mortem ſibi conſciuerunt. in priuatis autem criminibus licitum eſt tranſigere. At iure pōtificio cum non irroget eccleſia ex vllo crimine ſententiam ſanguinis. canon. hi a quibus, 23. quæſtio 8. de nullo crimine licebit tranſigere. Item etiam quod iure pontificio nullum crimen habeatur priuatum, ſed publicum, vt colligitur ex cano. infames, 6. quæſt. 1. forſan tamen tranſactio permittetur & concordia cum reo, auctoritate iudicis, vt in can ſi priuatus, 5. quæſtio. 2. cano. ea quæ in parte deciſa, de offic. archidia. vide hac de re fuſius gloſ. in cano. ſi-

quem pœnituerit,8.§.in omnibus, ad verbum in omnibus, 2.quæſtio.tertia,gloſſ.ad cap.1.ad verbum gratiam, *de colluſione deteged. Super remiſſione iniuriæ permitti tranſactionem ſub auctoritate iudicis, notat gloſſ. in cano. ſi illic, 29. ad verbum* tranſactum *per illum textum* 13.*quæſt.*4.

a *vt prohibita tranſactio de alimentis teſtamento, codicillis, aut mortis cauſa donatione relictis, in futurum præſtandis, ſine prætoris vel iudicis auctoritate & cauſa* B *cognitione, non de præteritis & iam debitis in l.cum hi,8.de tranſact. Pand.l. de alimentis,8.eo.tit.C.*

Capvt IIII.

Qui tranſigere poſſint.

TRanſigere pro ſe & alieno nomine poterũt, qui pro ſe & aliis paciſci poſſunt, *a* ſanus mẽte, licet æger ſit corpore. *b* Maior vigintiquinque annis, *c* tutor, cura- C tor, *d* procurator, ſi ſpeciale mandatum habeat, non aliter, *e* niſi forſan tranſactionem procuratoris cum generali adminiſtratione conſtituti, dominus ratam habuerit. *f* Et in ſumma, qui poteſt donare & remittere, tranſigere poterit, non aliter. *g* Cum de rebus alienis vel in præiudicium alterius, tranſactio facta, non valeat, *h* nec valebit tranſactio inter dominum & ſeruum de alio, quam de libertatis ſtatu, fa- D cta. *i*

Scholia.

a *vide quæ dixi lib.28.Syntag.c.2.num.24.*

b *l.ſanum mente,27.de tranſact.*

c *l.ſiquis maior,41.l.ſi maior,22.& l.36 de tranſ.C.*

d *l.1.4.& 5. de tranſact.C.l. qui cum tutoribus,9.eo.P.*

e *l.qui ad agendum,4.de procura.li.1. Sexti,cap.19.c.per tuas 9.de arbitris lib. 1.tit.* E *43.l.tranſactionis placitum,7.C.de tranſact. l.procurator cui generaliter 55.& l. mandato,60.de procurator.lib.3.P.l.nulli procuratorum,de tranſact.*

A f *c.vt contingit interdum 3.de tranſact.* [illegible] *de c.cum dilectus,de religioſ.domib.*

g *quia in tranſactione ſi* [illegible] *datio, vel* [illegible] *vel ceſſio, atque ita donatio tranſ*[illegible] *citur, in l.cum donationis, 34 C de tran*[illegible] *ſact. quare nec monachi, qui nihil* [illegible] *tranſigunt proprio nomine, cano.non* [illegible] *tis,12.q.1.neque quibus non eſt* [illegible] *bonorum ſuorum alienatio vel admini*[illegible] *ſtratio, quales prodigus, furioſus, pupillus,* B *&c.*

h *l.1.& l.tranſactione matris,26.de tranſact. C.l.de re,10.& l.3.eo.tit.Pan.l.2.C.* [illegible] *ter alios act.&c.lib.7.tit.60.*

i *l.interpoſitus 13.de tranſact. C.quia* [illegible] *ſeruum & dominum iudicium* [illegible] *non poteſt.l.fin. C.an ſeruus pro* [illegible] *teneatur lib.4.C.tit.4.l.4.de iudic.* [illegible]

k *l.fin. C.de tranſactio.l.ſi ſeruum §.* [illegible] *dederit de acquiren. hære. P.l.cum a*[illegible] C *mus,8.de libera cauſ.lib.7.C.16.*

Capvt V.

De forma tranſigendi.

TRanſactiones vt valeant, non d[illegible] eſſe iuri contrariæ, *a* oport[illegible] q[illegible] fieri cum auctoritate & conſenſu, [illegible] intereſt, *b* poſſunt fieri apud acta iu[illegible] ſiue ſine actis ſcriptura interueniente, [illegible] D ſine ea, *c* dummodo ſine metu, & c[illegible] ſpontanea voluntate perficiantur. [illegible] dum tamen ea firmatur Aquilianæ & [illegible] ceptilationis, vel ſcripturæ acceſſione, [illegible] & iuramento. *f*

Scholia.

a *c.de cætero,de tranſact.c.ſacroſancta,* [illegible] *lectio.c.ſiquando,de offic.delega.*

b *c.ſtatuimus.2.& c.de cætero,§.fin.& c.* [illegible] E *per eo.de tranſactio.*

c *l.ſine apud acta,28.& l.cum te tra*[illegible] *C.de tranſact. l. pa*[illegible]*um quod b*[illegible]*na* [illegible] *17.de pact.lib.2.tit 3.*

d *Nam rata non ſunt vt vel met*[illegible] *ſactiones, l.interpoſitus, 13. de* [illegible] *&* [illegible]

& explicatur, talem metum probari oportere, qui ſalutis periculum vel corporis cruciatus contineat, iuxta l. 1. & ſequētis, quod metus ...anſ. P. l. vani timoris, de reg. iur. P.

c ...bi pactum, 40. & l. 3. C. de tranſ. l. 5. & ...eo. tt. P.

f ...iquis maior, 41. de tranſactio.

A b l. fratris, C. de tranſ. Properandum autem eſt, vt quanto celerius fieri poterit ſopiantur lites & controuerſiæ, c. conſtitutus, de procura. c. finem litibus. & c. fin. de dolo & contuma. c. 2. de re iudic. l. properandū, C. de iudic. vide & alias rationes tranſactionis receptæ, apud nos, lib. 28. Syntag. cap. 3.

c c. inter monaſterium, & c. ſuborta, de ſent. & re iudica. lib. 2. tit. 27. l. ſub prætextu, 19. de tranſ. vbi ponitur exceptio, niſi quis per ſe vel per alios ſubſtractis inſtrumentis, quibus veritas argui poterat, deciſionem litis extorſiſſe probetur. nam ſi actio tunc ſupereſt, replicationis auxilio, doli mali exceptio pacti ſubmouebitur, & ſi iam actio litis fuiſſet peremta in tranſactione per acceptilationem vel ſtipulationem, actio de dolo intra tempus conſtitutum poterit exerceri, conſtitutum vero tēpus biennium eſt, l. optimum, C. de dolo. Iungenda & eſt alia l. ſub prætextu, 29. de tranſactio. C.

d cap. 1. de tranſactio.

Capvt VI.

Vis & effectus tranſactionis.

Tranſactio perfecta legitime, irreuocabilis eſt, repugnāte altera parte trā... B ...tium ex his quorum intereſt ſeruari. a ...e, vt ſit litium finis. b Quare nec ſub ...textu inſtrumentorum de nouo poſt... ...pertorum, ad litem ſopitam pertinē... ...euocatur, c quia inſtrumenta & alia ...rtium contraria, ſecuta tranſactio... ...ntur. d

Scholia.

C

a c. contingit de tranſactionib. l. poſt quā litis. 4. C. de tranſact. l. cum te tranſegiſſe, de tranſa. C. nec minorem auctoritatem habet tranſactio quam res iudicata. Idque & cōueniens eſt humanæ fidei, vt placita ſeruentur. l. non minorem, 20. C. de tranſact. l. 1. de pact. P. quare neque lites aut cauſas legitimis tranſactionibus finitas, imperiali etiam reſcripto reſuſcitare permiſſum eſt l. cauſas, 16. de tranſact. Proinde ſiquis a tranſactione perfecta voluerit reſilire alterutro, contra eum, repugnanti duplici modo conſultum eſt. nam habet vel exceptionem, vel datorum repetitionem, ſi ita ſit ſtipulatus, rata manente tranſactione: aut ſi ita ſtipulatus non ſit, habet ſolam exceptionem, l. cum proponas, 17. de tranſ. C. Quod ſi velit indulgere aduerſario reſtitutionem, refundit aduerſarius pecuniam ab eo receptam, l. ſi diuerſa pars 14. C. de tranſ. pœnaq; appoſita peti poterit ab eo qui noluerit ſeruare tranſactionem, ſi pœna appoſita ſit tranſactionem ſeruanti, quod & tutius ſit, in l. vbi pactum, 40. C. de tranſact.

D

E

DE MVTVO.

a Tit. IIII.

a Conueniri poteſt titulus ſi certum petatur in C. lib. 4. tit. 2. de rebus creditis, & ſi certum petatur & certi condictionem lib. 12. P. tit. e. Iuſtiniani Nouel 33. de his qui mutuum dant agricolis, 32. & 34.

Capvt I.

1 Continuatio ad ſuperiora, & diſpoſitio dicendorum cum diſtinctione contractuum.
2. Re qui contractus celebrantur.

Poſtulat ordo, vt a ſimplicibus vel puris pactis, ad conuentiones quæ certā & definitam compoſitamque ſubſtantiā habere videntur, trāſeamus. Illæ porro vel aſſumunt proprium aliquod nomen extra commune conuentionis, vel remanent intra fines cuiuſdam alterius communis nominis. Vnde quidam cōtractus nominati, quidam innominati dicuntur. a Nominati tractationis, primum ordinē accipient, qui

vel re, vel verbis, vel literis, vel conſenſu A dicuntur cōtrahi. *b* Alii poſtea ſequentur.

2 Re contrahitur mutuum, commodatum, precarium, depoſitum, pignus. *c* De quibus pauca vt conueniunt iuri pontificio dicemus, & prius de mutuo. *d*

S C H O L I A.

a *totum hoc explicat l. iuriſgentium, vſque ad §. ſi ob maleficium, de pact. P.*

b *§. fin. de oblig. apud Iuſtinianum, l. 1. de actio. P.*

c *toto tit. quib. mod. re contrahit. oblig lib. 4. inſtitutio. tit. 15. & l. 1. de actio P.*

d *tractatur de mutuo, in titulo, de rebus creditis, lib. 12. P. tit. 1. & tit. ſi certum petatur, lib. 4. C. tit. 2. & apud nos, lib. 22. Syntagm. c. 2. & 3.*

C A P V T II.

Mutuum quid hic.

MVtuum eſt traditio rei, ea lege facta, vt alia res pro ea in eadem tamen ſpecie, vel vt Iuriſconſulti loquuntur, in eodem genere, reddatur. *a* Ideo & mutuum dictum quod id quod tibi datur, de meo tuum fiat, *b* recepturus tamen a te poſtea rem eiuſdem qualitatis, bonitatis, & ſpeciei. *c*

S C H O L I A.

a *colligitur ex l. 2. de reb. credit. P. in eodem* D *genere dicunt iuris conſulti, pro in eadem ſpecie. Speciem dicentes indiuiduum, & genus ſpeciem. Non autem redditur neceſſario idem in indiuiduo datum, quanquam poſſit ſi expediat debitori, id ipſum reddi, quod tamen deterius non ſit factum, ſi autem res data in eodem ex conuentione indiuiduo, reddenda eſſet, commodatum diceremus, neque haberemus rationem, num eiuſdem bonitatis eſſet res reddita, dum-* E *modo commodatarius argui de dolo & culpa nequeat, dicta l. 2. de reb. com. vel precarium, vel depoſitum, vel pignus, vel* [illegible] *catio.* [illegible] *ſi* [illegible] *etiam diuerſi generis* [illegible] *dari poſſit, eſſet alia ſpecies con-* A *tractus a mutuo, nempe vel permuta*[illegible] *vel emtio. Si vero ita daretur in mutuo r*[illegible] *vt nihil pro ea redderetur, eſſet donatio.*

b *l. 2. §. appellata, de reb. credit. P.*

c *l. cum quid. 3. eo. tit. de reb. credit.*

C A P V T III.

Quotuplex mutuum.

MVtuum aut ſine vſuris fit, & propri[illegible] mutuum, aut cum vſuris, & impro-prie ita dictum. *a* Item interdum [illegible] B ciuile tantum, interdum naturale ta[illegible] interdum naturale & ciuile ſimul. [illegible] tantum eſt, quoties adhuc numeratio [illegible] interuenit, ſed tantum eius eſt ſpes. *b* Naturale quando interuenit numeratio, [illegible] realis datio ciuili obligationi iungitu[r]. *d*

S C H O L I A.

a *de vtroque in cap. conſuluit, 10. de v*[illegible] *Nonius Marcellus.* Mutuum a fœn[illegible] *inquit*, hoc diſtat, quod mutuum ſine v-C ſuris, fœnus cum vſuris ſumitur. Sic apud Plautum in Aſinaria, nam ſi mutuo non potero, certum eſt ſumam fœnore. vnde honeſtius mutuum e[illegible] ſub amico affectu fiat, tamen [illegible] poris neceſſarii, fœnore ſumere [illegible] *hæc Marcelli.*

b *Ciuiliter tantum quis mihi obligab*[illegible] *quoties ſpe numerationis, quia mihi ch*[illegible] *graphus tradit. Et hoc eſt, quod dictum* [illegible] D *in l. 2. §. verbis tantum credimus, de* [illegible] *credi. P.* Verbis tantum credimus, qu[illegible] dam [illegible] ad obligationem compa[illegible] dam interpoſito, veluti ſtipulatio[ne], *quo pertinent tituli de non numerata pecunia lib. 5. tit. 15. C. Si pignoris conuentionem numeratio ſecuta non ſit, lib. 8. C. tit. 33. Eſt & ciuile, ſi voluntate mea tu des pecuniam, vel filius familias vel ſeruus, nam actio inde acquiritur licet mei nummi n*[o]*n* E *fuerunt, l. 2. §. in mutui datione, de* [r]*eb. credit. P. l. 2. C. per quas perſonas nobis ob*[illegible] *acquirit.*

c *Et hoc maxime mutuum facit cum* [illegible] *meratione, & rei interuentu, vt au*[illegible] *tuum non contrahatur l. qui pecuni*[illegible]

[illegible]

rebus cred. P. alioquin videtur contra- ctus innominatus l. naturalis, 3. de præ- ſcript verb. Pandect. A

d *l. veluti ſi chirographi promiſſionem ſe- quatur numeratio, l. obligamur aut re, § 2. de action. & oblig.*

C a p v t IIII.

1 *Quæ mutuo dentur & affinibus mutuo.*
2 *Mutuum interpretatiuum & verum.*

1 MVtuum fit earum rerum, quæ ponde- re, numero, menſurave cõſtant. *a* Aſ- finis contractus mutuo, & quodammodo mutui ſpecies eſt indebiti receptio, ſoluto debito indebito per errorem & ignoran- tiam ſoluentis, qui accipit veluti ex mutuo, ad reſtitutionem per condictionem in- debiti obligatur. *b* B

2 Ita & aliquando mutuum verum, ali- quando interpretatiuum. Verum, quoties res ipſa, res conſiſtentes in numero, ponde- re & menſura ea lege dantur, vt in eadem ſpecie ſeu genere, quantitate, qualitate, & bonitate ſoluantur, vt diximus. Interpre- tatiuum, ſeu præſumtum eſt, quando ſub velamine emtionis vel alterius contra- ctus, mutuum tegitur, idque plerumque in fraudem legis prohibentis vſuras, vt eo prætextu ex mutuo percipiantur, tãquam ex alio contractu. *c* C

S c h o l i a.

a *veluti in vino, oleo, tritico, pecunia nume- rata, ære, argento, auro, quas res, aut meti- endo, aut numerando, aut appendendo, in hoc damus vt accipientium fiant. Et quã- doque non eadem res, ſed alia eiuſdem na- turæ & qualitatis reddantur. §. mutui da- tio. quibus modis re contrah. obligatio. l. 2. §. ſi certum petat. Pandect. l. 1. de actio Pandect. fit & mutuum aliquando in re ſignata loco pecuniæ, l. 4. & 11. de rebus credit. P.* D

b *§ is quoque, quib. m. o. re contrah. obligat. titul. de condictio. indebit. lib. 2. Pandect. tit. 6. l. 1. & 3. C. eo. titul. lib. 4. titul. 5. at-* E

que ita fieri æquitatis ratio ſuadet l. hæc condictio. 66. de condictio. indebit. Pande- ctis ſi modo, quod ſolutum fuerit, ſit omni- no indebitum naturaliter aut ciuiliter, l. frater a fratre, 38. & l. Iulianus, 59. de condict. indeb. P. & dummodo qui ſoluit, ignorauerit ſe non debere. Nam ſi, cum ſciret ſe non debere ſoluerit, non poteſt re- petere ſolutum, l. 2. de condict. indeb. P. l. ſi per ignorantiam, 6. & l. indebitum 9. C. eod. tit. quia ita ſoluens donare videtur. l. campanus, de operis libertor. P. & donati non eſt reuocatio conceſſa, l. velles nec ne, C. de reuoca. donatio.

c *c ad noſtram, de emtio. & c. ſignificante, e. illo, de pignorib.*

C a p v t V.

Qui mutuum dare poſſunt, & quibus detur.

IN mutui datione oportet dominum eſ- ſe dantem, *a* ideo nec ſocius commu- nem pecuniam inuitis ſociis mutuat. *b* Vt contra, non contrahitur mutuum, quod repeti poſſit cum filiofamilias, *c* cum alienandi poteſtatem non habeat; debet enim mutuatæ rei in accipientem trans- ferri dominium, vt etiam ſuo, non credito- ris periculo pereat. *e*

S c h o l i a.

a *l. 2. §. in mutui datione, de rebus cred. P. vtilitatis tamen cauſa aliquando rece- ptum eſt, vt datum mutuum a non domi- no. quod ab initio ex ea cauſa non ſubſiſtit, aliquo caſu poſtea validum efficiatur, vt ſi pecunia aliena mutuo data, conſumta fu- erit ab accipiẽte, nam poſt conſumtionem, naſcitur tunc condictio l. nam ſi fur 13 & l. non omnis numeratio 19. §. fina. de reb. cred P. l. ſi quis pro eo 56 §. ſi nummos a- lienos, de fideiuſſorib. l. b. 46. P. tit. 1. vel ſi is, cui aliena res mutuo data eſt, non præ- ſcripſerit, l. 15. §. 2. de condictio. indebit. P.*

b *l. ſi ſocius, 16. de reb. credit. P pro parte ta- men quam habet in re communi, mutuum ſubſiſtit, dicta l. ſi ſocius, & l. nam & ſi fur, § fin. de reb. cred.*

c *l. 1. ad ſenatuſconſ. Macedon. lib. 14. P. titu. 6. l. ſi filius tuus. 6. C. eod. tit. lib. 4. tit. 28. Excipiũtur tamẽ caſus, quibus ex mutuo filioſamilias facto, naſcitur obligatio iure, vt ſi filiusfamilias pro patre familias vulgo habitus fuerit, l. 3. ad ſenatuſ. Mace. P. l. 1. & 2. C. eo. titu. ſi patris voluntate contraxerit: aut in eam rem pecuniam acceperit, quæ patris oneribus incumberet, vel ſi ſuæ poteſtatis, poſt mutuum acceptũ factus, nouatione facta pro eo fidem nõ obligauerit, vel aliter agnouerit debitum. l. 2. C. eo. titu. Si iuſſu patris pecuniam acceperit. l. 4. & 5. §. fin. C. eod. titu. aut ſi pater mutuum ratum habuerit. l. fin. C. eod. Si filiusfamilias ex alio contractu quam mutui debitor ſit. l. 3. C. ad ſenatuſc. Macedo. l. 1. §. is autem ſolus, eo. titu. in P. Si filiusfamilias ſit miles, l. fin. C. eod. titu. &c.*

d *& mutuum ideo dictum, quod de meo tuum fiat, §. mutui datio. quib. mod. re contrah. obliga. apud Iuſtinia. l. 2. §. appellata, de reb. cred. P. Inde collige, & prodigos, quibus bonis interdictum eſt, mutuum non contrahere. l. is cui bonis, de verbor. obliga. P. neque furioſos aut mente captos. &c.*

e *§. item is cui, quib. modis re contrah. obliga. l. 1. §. is quoque. verſ. & illa quidem, de actio. P. l. incendium, C. ſi certum petat. Iure ciuili tamen traiectitia excipitur pecunia, quæ facit periculum creditoris, donec ad portum peruenerit. l. nihil intereſt, 4. & l. fœnerator, 6. de nautico fœnore. P. Iure tamen Pontificio hic caſus videtur reprobatus, cum ſuis vſuris, in c. nauiganti, ca. fin. de vſur.*

Caput VI.

De forma & natura mutui quædam.

E Quia natura mutui cenſetur, vt res in eadem bonitate, ſpecie, & quantitate, & numero reſtituatur, *a* nõ admittitur pactum in mutuo, vt plus quam datum ſit, reſtituatur. *b* vt minus tamen ſoluatur, po-

A terit pacto fieri: *c* & vt eatenus agat[illegible] repetitione, quatenus debitor facere [illegible] tum poſſit *d* in reliquo, omnia quæ [illegible] ſtipulationibus poſſunt, eadem & n[illegible] rationi pecuniæ apponi poſ[illegible] conditiones. *e* Quare hinc fit, vt mu[illegible] tio, interdum in pendenti ſit, & ex p[illegible] cto confirmetur. *f* Adiiciuntur & pact[illegible] circa ſolutionem mutui faciẽdam, vel gratuito, *g* vel cum vſuris, *h* vel certo loco, [illegible]
B de pœna, ſi non ſolueretur die con[illegible] to. *k* Natura mutui ex parte ad donat[illegible] pertinet, quia gratuitum, *l* & ex o[illegible] mici pendet, *m* vt ad tempus conce[illegible] debitori, *n*

Scholia.

a *l. 3. de reb. cred. P. cum ſimilib. ibi notatis.*

b *l. ſi tibi decem, 7. & l. ſi vnus, 27. §. ſi cum*
C *decem, de pact. P. l. rogaſti, 11. §. penult. de reb. credit. P. l. cum vltra, de non numerata pecunia, lib. 4. C. tit. 30.*

c *d. l. ſi vnus, §. ſi cum decem, de pact. P. d. l. rogaſti, §. pen. de reb. credit.*

d *l. ſi quis crediderit 49. de pact. P.*

e *l. omnia quæ inſeri, 7. de reb. cred. P.*

f *l. proinde, 8. de reb. cred. exemplum ibi. & in l. ſi tibi pecuniam, 20. & l. non om[illegible] numeratio, 19. eo. tit.*

D g *vt in l. cum debitor, in quib. cauſ. pignus vel hypoth. contrah.*

h *l. Seia, l. penul. §. 1. de vſur.*

i *l. cum te, ſi cert. petat. C. l. vinum, eod. [illegible] in P.*

k *l. ſi creditor, de nouat. P. l. pecuniæ, de vſuris, P. l. cum allegas, C. eod. tit. l. cum ſtipulati ſumus, de verborum obliga. P. Pœnam tamen pro vſuris nemo vtiliter ſupra legitimum modum permiſſum vſurarum etiam iure ciuili ſtipulari poterit, l. pœnam 44. de vſur. lib. 22. P. tit. 1.*

l *mutuum dantes nihil inde ſperantes, Diui Lucæ. capit. 6.*

m *officium amici etiam gratuitum eſſe debet l. 1. manda. P.*

n *§. 1. ſus-*

a §. 1. *quibus modis re contrahitur obligatio ibi. In hoc damus, vt accipientium fiat, & quandoque nobis non eadem res, ſed alia eiuſdem natura & qualitatis reddantur.*

Capvt VII.

De fine & effectu mutui.

Effectus itaque mutui, iuuare ad tempus proximum. Quare & pro repetitione competit certi condictio: *a* & ex ſtipulatu, ſi interuenerit ſtipulatio. *b* Repetitur & officio iudicis aliquando extraordinario iudicio, vt ſi filiusfamilias ſtudiorum [illegible] a peregre profectus viaticum ſuum mutuo dederit. *c* Et ſi quis procuratori abſentis mutuam pecuniam dederit, non ex mutuo condictio, ſed negotiorum geſtorum actio dabitur. *d* Competit autem certi condictio ei, qui ſuo nomine credidit, vel cuius nomine mutuatum eſt, *e* aduerſus ſolum mutuo accipientem, vel eius fideiuſſorem: *f* vel aduerſus eum, cuius nomine pecunia mutuo ſumta eſt. *g* Interdum etiam res mutuo datæ ab eo, qui non poterat mutuare, ex ſtantes a domino vincantur, & conſumtæ condicuntur. *h*

Scholia.

a §. 1. *quib. mod. re contrah. oblig.*

b *in l. ſi ita, 126. Chryſogonus, de verbor. obligatio. P. ita qui alienam pecuniam credidit, ſtipulatus ſibi reddi, recte aget ex ſtipulatu. l. 2. C. ſi certum petat.*

c *l. eius qui, 41. §. quod ſi ſtipulatus. eo. P.*

d *l. cum filiusfamilias, 17. de reb. cred. P.*

e *l. certi condictio, 9. §. ſi nummos, & l. 2. §. in mutui, de reb. cred. P. dicta l. ſi ita, 126. §. Chryſogonus, de verbor. obligat. l. 2. per quas perſonas nobis acquir. C. Si tamen is, cuius nomine creditum eſt, non poſſit agere, datur actio ei, qui eius nomine credidit, l. 3. C. de contrah. & committen. ſtipul. Si enim is, cuius nomine creditum eſt, non habeat ratum, dabitur ei, qui eius nomine credidit, vtilis actio. l. ſi abſentis, 4. C. ſi certum petatur. item & credenti alienam pecuniam, non domino, dabitur ex mutuo condictio, ſi pecunia conſumta ſit ab accipiente. l. non vnde, 7 & l. ſi non. C. ſi certum peta. Addere his poteris de mutui repetitione, quæ diximus, libr. 22. Syntagmat. capit. 1.*

f *l. ciuitas, 27. de reb. cred. P. l. eum qui, 13. C. ſi cert. petat.*

g *l. 4. C. quod cum eo. qui in alien. poteſt. eſt neg. geſt. eſſe dica.*

h *l. ſi filiusfamilias, 14. & l. ſingularia, 15. cum aliis plurib. de reb. cred. P. l. interdum, 29, de condict. indeb. P.*

DE VSVRIS.

a TITVLVS V.

a *Exſtat titulus. de vſuris, libr. 5. decretalium. tit. 19 in Sexto. lib 5. tit. 5 in decret. diſt. 47 & alibi de vſuris. lib 4 C. titul. 32. de vſuris & fructibus & cauſis, & omnibus acceſſionibus & mora. lib. 22. P. tit 1. de nautico fœnore. eod libr. tit. 2. de nauticis vſuris. nouella 106 de fiſcalibus vſuris. libr. 10. tit. 7. de vſuris & fructibus legatorum & fideicommiſſorum, libr. 6 C. tit 47. de vſuris pupillaribus. lib 5. C. tit. 56. de vſuris rei iudicata lib. 7 C. tit. 54. de vſuris ſupra duplūnon computandis, nouella 138. ne quis mutuant agricola terram eius teneat: item quā magnas vſuras creditores ab agricolis debeant percipere. nouella 32. de his qui mutuum dant agricolis. nouella 33. ne quis quod agricolis mutuam pecuniam dedit illius terram detineat, & quem vſurarum modum creditores accipere debent ab agricolis nouell. 34 de vſura conſtitutio 2. Nicephori. lib. 1. iuris Orientalis Bonafides.*

Capvt I.

Continuatio, & de prohibitione vſurarum.

Expedito mutuo gratuito, videamus de fœnore ſeu mutuo, quod cum vſuris fit, & inſiſtamus vſuris, *a* quas ius ciuile permiſit, *b* ius pontificium reprobat, *c* iuxta legem diuinam *d* & ſacroſancta concilia. *e* Quare & dicimus peccatum eſſe vſuras accipere: quamuis non peccet, qui neceſſitate compulſus ſoluit, vt mutuū poſ-

ſit conſequi. *f* Et ſi quis in eum inciderit A
errorem, vt pertinaciter aſſerere præſumat, vſuras accipere non eſſe peccatum, ſtatutum eſt, contra eum, vt contra hæreticum, vel diffamatum de hæreſi eſſe procedendum, atque eum, vt hæreticum puniendum. *g*

Scholia.

a *Tractatur de vſuris apud Gratianum, in decreto, cauſa 14 quæſtio. 3. 4. 5. & ſe-* B
quentibus, & apud Gregorium, libr. 5. decretalium, lib. 5. tit. 19. & lib. 5. Sexti, tit. 5. lib. 5. Clementinarum. tit. 6. libr. 22. P. 1. libr. 4. C. tit. 32. de nautico fœnore. libr. 22. tit. 2. & libr. 4. C. tit. 32. & de nauticis vſuris, Nouell. 106. & Nouella 110. in Ecloga baſilicorum, lib. 23. tit. 3. & tit. de vſuris & fructibus legator. lib. 6. C. tit. 47. de vſuris pupillaribus. libr. 5. C. tit. 56. de vſuris rei iudicatæ, lib. 7. C. tit. 54. docetur C
& quas vſuras ab agricolis ſtipulari liceat. nouella 32. 33. 34. & de vſuris ſupra duplum non computandis, Nouella 138. & Nouell. 160. nos & multa de vſuris diximus, li. 22. Syntagmatis iuris, c. 3. & 4.

b *vt liquet ex titulis P. & C. de vſuris. Limes tamen appoſitus vſuris eodem iure ciuili, quem non liceat excedere, pro certorum negotiorum diſtinctione, in l. eos. §. ſuper vſurarum. C. de vſur. legũ ciuilium* D
exemplo principes etiam Chriſtiani alicubi certam quantitatem vſurarum permiſerunt, no autem probarunt, idque ad euitandum maius malum, & ne creditoribus daretur occaſio crudeli modo ſpe lucri priuatis omnino vel nihil mutuo dandi, vel ſi definita non fuiſſet quantitas, ad immenſum modum vſuras exigerent, ſic Deus per Moyſem aliquando, permiſit ceruicoſo E
populo Iſraelitico, dare vxoribus libellum repudii, Exod. 21. non probans quidem repudium quod illicitum eſt, & prohibitum, ſed vt euitaretur maius malum, homicidium eius quam quis non poſſet repudiare, D. Matthæi ca. 19. vide cano. quadam, 35. qu. 4. & ſatis ſcio principes Chriſtianos, ſi fieri poſſet omnino velle & radicitus euellere fœnerandi modum: alioquin euitiſſi Chriſtiani ſint debent.

c *cap. 1. 2. 3. de vſur. & toto titul. apud Gregor. & in Sext. & tota 14. q 4.*

d *Exod. 22. Deut. 23. Pſal. 4. Ezech. 1[illegible] ut Lucæ. cap. 6.*

e *in can 9. Apoſtolorum, 43. can. E[illegible] 47. diſt. in concilio Eliberitano, [illegible] clericorum, can. 47. diſ. Nicena [illegible] Sy[illegible] c. 17. Lateranenſi. c. 3. de vſur. Lu[illegible]ſi. cap. 1. & 2. de vſur. in Sext. Vienn[illegible], Clem. 1. eod. tit, cum ſimil.*

f *tractatur in c. debitores, de iureiur.*

g *in concilio Viennenſi, in Clem. vnic. §. [illegible] de hæret. lib. 5. Clem. tit. 5.*

Capvt. II.

Vſura quid.

In hac tractatione vſura prohibita eſt, quicquid vltra ſortem principalem, ſeu debitum mutui, accipitur per creditorem, ratione mutui, *a* cuius vorago animas deuorat & facultates exhaurit. *b*

Scholia.

a *cap. fin. de vſur. & cap. putent, & fere tota, 14. quæſt. 5.*

b *cap. 1. de vſur. in Sex. quamquam Vlp[illegible] in l. aut prætor, 10. §. ſi quid in fraudem, quæ in fraudem creditor. libr. 42. P. [illegible] dulcedinem dixerit vſurarũ, quod fa[illegible] verum eſt in crudeli creditore, qui capit voluptatẽ ex lucro hoc damnabili, & [illegible] dulce hoc est ventui um, quod animam eius necat & priuat vita æterna & inſuper conſumit proximi pauperis labores & ſubſtantiam.*

Capvt III.

Vſuræ diſtinctio.

Vſuram conſtituũt iura, mentalem, & realem. Mentalis, quando ea mente mutuũ datur a creditore, vt amplius quam det accipere poſſit, quamuis reipſa nihil acc[illegible]

...cepert. *a* Realis quando re ipſa plus A quam mutuo dederit, e contentione fœnerandi accipit. *b* Meminerunt de diuerſa ratione vſurarum iura pontificia, vnde nummaria vſuris impoſita fuerunt, nempe centeſimis, *c* hemiolis ſeu ſeſcuplis, *d* de ... *e* & aliis iure ciuili diſtinctis, quas omnes pari calculo cuiuſcunque modi eſſent, reprobarunt.

Scholia.

a *Et hæc etiam vſura prohibita. Luc. 6. per* B *verba illa, mutuum dantes, nihil inde ſperantes, & capit. conſuluit, & Gloſſ. & Panorm. ad c. cum in tua, de vſur.*

b *etiam ſi munuſcula ſint, vinum, oleum, poma & ſimilia. can. 2. & 3. 14. q. 3.*

c *can. ſi quis oblitus, 4. 14. q. 4. ca. quoniam multi, 47 diſt.*

d *In proxime citatis canonibus, ſi quis oblitus, & can. quoniam multi, item in ca. 9. non licet, 46. diſtin. Per miſeras Conſtan-* C *tinus ſecuplas vſuras 4. l. 1. de vſur. libr. 2. Cod. Theodoſiani tit. fin. de illis vſuris videtur meminiſſe diuus Hieronymus, libr. 6. commentariorum in Ezechielem. cap. 18.* Solent, *inquit*, in agris frumēti milii, vini, & olei, cæterarumque rerum vſuræ exigi: ſiue vt appellat ſermo diuinus, ſuperabundantiæ, verbi gratia, vt hiemis tempore demus decē modios, & in meſſe recipiamus quindecim, & D hanc vſuram prohibuerunt aliquando ... canones, deinde & omnes alias.

e *de qua tractatur in titulis, de nautico fœnore in P. & C. & prohibetur. in c. nauiganti. de vſur.*

f *Iure ciuili vſurarum diſtinctiones ſiunt, ratione habita ad centeſimam, quæ inter permiſſas iure ciuili maior eſt, quæ 12. vnciis integralibus diuiſa, aliis minoribus præſtent nomen, vt explicatur in l. eos. §.* E *ſuper vſurarum. C. de vſur. centeſima æquat ſortem intra octo annos & quatuor menſes, id eſt, centum menſibus, vnde centeſima dicta, quando duodecima pars ex centum ſoluitur nomine vſurarum ſingulis annis, hæcque maior, vt minor illa quæ ſemiuncialis dicta, dum ſingulis annis pro centum denariis, dimidium denarii ſoluitur, quæ æquatur ſors intra ducentos annos, dehinc eſt vnciaria, quando ex centum denariis præbetur vſurarum nomine vnius denarius, quæ æquatur ſors centum annis. Sunt poſt illam gradatim computandæ vſuræ ſextātes, quadrantes, trientes, quincunces, ſemiſſes, ſeptunces, beſſes, dodrantes, dextantes, deunces, & maiores poſtea centeſimæ, quæ explicantur. in d. §. ſuper vſurarū dict. l. eos, de vſur. C. & per nos in Syntagmate iuris, & in explicatione tituli, de vſuris.*

Caput IIII.

1 *Pro quibus vſura ſit prohibita.*
2 *Pro quibus permiſſa.*

Vſuræ prohibitæ ſunt in mutuo vero vel præſumto, *a* nō quando eo gene- C rali nomine ex altero contractu petuntur alia ratione, vel propter id quod petentis intereſt, *b* dummodo in fraudem prohibitarum vſurarum de his aliter non contrahatur, alioquin & imputantur in ſortem, veluti ſi ex pignore fructus per creditorem percipiantur ob mutuum, fructus extenuant debitum, *c* vel ſorte ſoluta principali debita, reſtitui debēt: *d* neque ex lege D commiſſoria, *e* aut ex ſimulato emtionis contractu, *f* licite percipiuntur.

Quamobrem extra mutuum notantur in iure caſus in iure pontificio, *g* in quibus liceat plus petere vel accipere, quam ſit ſors debiti principalis, & in quib. illud plus debitum, cenſetur perinde ac debitum principale, veluti quando fideiuſſione debitoris cum debito ſoluto, & illud damnum repetit, *h* & gener, qui vxorem nu- E trit, donec ei ſoluatur promiſſa dos, pro oneri. matrimonii percipit fructus fundi, interim ei pro dote debita oppignerati. *i* Sunt his alii caſus ſimiles, qui in iure latius explanantur. *k* Ille etiā qui dat *l* decem ſolidos, vt alio tempore tot ſibi grani vi-

ni vel olei menſuræ reddantur: quæ licet A
tunc plus valeant, vtrum plus vel minus
ſolutionis tempore fuerint valituræ, veri-
ſimiliter dubitatur, *m* non debet vſurarius
reputari. Ratione quoque eius dubii *n* ex-
cuſatur, qui pãnos, vinum, oleum, vel alias
merces vendit, vt amplius quam tunc va-
leāt in certo termino recipiat pro eiſdem,
ſi tamen ea, tempore contractus non eſſet
venditurus. Pro labore quoque impenſo,
pro exoneranda Eccleſia aliquid relinque- B
re ex fructibus rei pignoratæ creditori,
pro Eccleſia ſoluenti, licitum viſum eſt. *o*
Placuit & non eſſe vſurarum contractum,
ſi quis emit cenſus annuos pro certa ſum-
ma pecuniæ, ſoluendos ſuper certis agris
& terris aut domibus vendentis, etiam ea
lege vt oblata vel exſoluta pecunia emtio-
nis, a debitore redimi poſſint, vel in totũ,
vel pro modo pecuniæ ſolutæ. *p*

S c h o l i a. C

a *Nam cauſæ cur prohibeantur in mutuo, in eo contractu ſingulares, & propriæ eius naturæ ſint, quæ non habent locum in aliis. Quia mutuo dato, res mutuatæ dominium tranſit in accipientem, l. 2. §. appellata. de rebus credit. Ideo iniquum viſum eſt domino exigere pro rei ſuæ vſu aliquid, & cõtra naturam dominii, quæ liberam habet adminiſtrationẽ. l. in re mandata. C. mand. l. nemo externæ, de Iudæis, C. Deinde* D *natura contractus mutui eſt, vt nihil vltra quam datum ſit promitti aut exigi poſſit. l. rogaſti, l. ſi tibi dedero, de reb. cred. P. l. ſi tibi decem, de pac. P. cum ſimilib. Sed & mutuũ ex officio amici procedit, quod debet eſſe gratuitum, l. 1. mandat. P. ſunt his aliæ rationes a nobis additæ in titulum. de vſu. vide & multa apud Plutarchum, libell. non eſſe fœnerandum.*

b *vt in cap. per tuas, de arbit. capit. 1. de plus* E *petitio. c. ſacro, de ſentẽtia excom. Petitur enim & id quod noſtra intereſt, etiam iure diuino licite. Exod. ca. 21. & 22. & capit. 1. & 2. de iniuriis. Differt autem id, quod intereſt ab vſura, quod id quod intereſt, eſt petenti damnum emergens, & lucrum ceſſans ſibi ex aliqua re vel fa[...]. At contra vſura, eſt lucrum emergen[s &] damnum ceſſans, id eſt, lucrum ex re [...] aliquo petentis incommodo, vt notat[ur in] textu. & gloſſ. de ſent. quæ pro eo quod [in]tereſt proferuntur. C.*

c *vt in c. 1. & 2. & ca. conqueſtus, 8. de v[ſur.] l. 1. de diſtractio. pignorum. C. l. 2. de p[ar]tu pignor. C. l. ſi domum. de pignorib. cum ſimilib.*

d *c. ad noſtram, 7. de iureiur. c. cum contra, 6. de pignorib. lib. 2. tit. 21.*

e *c. ſignificante, 7. de pign. l. 1. & 2. de pact. pignor. C.*

f *c. illo vos, 4. de pignorib. ca. ad noſtram, de emtio.*

g *iſti caſus verſibus his notantur;*

Feuda, fideiuſſor, pro dote, ſtipendia cleri,
Venditio, fructus, cui velles iure nocere,
Vendens ſub dubio, pretiũ poſt tempora ſoluens
Pœna nec in fraudem, lex commiſſoria, gratis
Dans, ſocii, pompa, plus ſort[i] modis datur iſtis.

Quos caſus explicat gloſſa, & He[n]ricus Bohic, ad c. conqueſtus, de vſuris, ego aliter explico ad c. 1, eius tit.

h *c. peruenit, de fideiuſſorib.*

i *ca. ſalubriter, 16. de vſur. l. pro oneribus, de iure dotium, C. l. dotis fructus, 7. eod. tit. P. quia hic proprie vſuræ non ſunt, ſed id quod intereſt mariti, filiam patris nutrire, & onera ferre, paret bona eius & dotem retinere, quæ deſtinata ſunt his oneribus, vide Chaſſaneum, in tit.* des droits appartenants a gens marietz. *ad §. 2. nu. 6. in conſuet. Burgundiæ. facit. l. ſi quis pro vxore. §. ſi vxor, de don. int. vir. & vxor. P.*

k *vt dictũ ſupra proxime litera g. ex gloſſa c. conqueſtus. de vſuris.*

l *hæc quæ ſequuntur ſumta ſunt ex c. fi. §. fin. de vſur.*

m *dubium*

m *[illegible] hic ſuſtinet contractũ, quod res [illegible]it, & minoris pretii eſſe poſ[illegible] eſt veluti aleæ iactus inter con[illegible]es, quare vt alienus a fraude con[illegible]etur. in l. ſi ea lege, alter ſi ex pa[illegible]ione. C. de vſur. l. 1. C. de pact. ſimile. in [illegible] pater puellæ. C. de inoffic. teſtamen. A[illegible]oquin ſi certũ eſſet, pluris futuras mer[illegible] ſolutionis tempore, contractus vt vſu[illegible]rius reprobaretur, vt expreſſe deciſum, in c. in ciuitate. c. 6. de vſur.*

n *d[illegible]. c. fin. §. fin. de vſur. & dict. c. in ciuitate eod. tit.*

o *c. pen. de reb. Eccleſ. non alienan. lib. 3. tit. 13. Sed & notant interpretes licere & ſine patrono, oblata creditori a debitore, accipere, ſi ſine intentione accipiendi vſuras mutuum datum fuerit. Non magis quam non eſt ſimoniacum habitum, et qui dat ſpiritualia, gratis oblatum, & modicum a recipiente, accipere. in c. etſi quæſtiones, de Simonia.*

p *Ita declaratum expreſſe per Martinum 5. in c. 1. & Calixtum 3. in c. 2. de emtione, in extrauagantibus communib. libr. 3. Et ra[illegible] videtur ex eo pendere, quod hic vere [illegible]ractus emtionis, cum pacto retractus [illegible]u de retrouendendo, vt dicunt, licito, & in quo qui emit tanquam vere dominus, [illegible]ndiu res non retrahitur, nec ei pretium [illegible]ituitur vel offertur, facit fructus ſuos [illegible]emit. in l. 2. C. de pac. inter emtor. & [illegible]nd. lib. 4. C. tit. 54.*

Cap. V.

Qui vſuras, & a quibus accipere poſſint.

NVlli vſurarum vſus iure conceditur: non Clericis, *a* non Laicis, *b* non Iu[illegible], *c* non capitulis ſeu collegiis, *d* non ci[illegible]us, *e* neque etiam ſub prætextu re[illegible]dorum c[illegible]tiuorum, *f* vel vtilitatis [illegible]orum ad [illegible]endia illorum. *g* A nullo [illegible] licet vſ[illegible] [illegible]cipere. *h* Quare & in [illegible] [illegible] eſt inquirere ſecundum quam taxationem vſuræ vetitæ vel A permiſſæ cenſeantur, *i* cum eodem, omnis ſpecies vſurarum ſit prohibita. *k* Idcirco nec debitores ad ſoluendas vſuras cogi debent. *l* Si tamen ſe ſoluturos iurauerint, coguntur quidem ſoluere, & reddere domino iuſiurandum, *m* verum creditores poſtea, acceptas vſuras, cogendi ſunt, etiam eccleſiaſtica ſeueritate, ſi opus fuerit, reſtituere. *n* Sed & ſtatutum, vt creditores iuramenta ſuper vſuris ſoluendis præſtita, B relaxare eccleſiaſtica diſtrictione compellantur. *o*

Scholia.

a *can ſi quis oblitus, 14. quæſt. 4. ex concilio Martini, c. 62. & in can. quoniam 8. eadem 14. q. 4. ca. quoniam multi, 47. diſt. ex concilio Niceno. c. 17. Aquiſgranenſ. c. 40. cum ſimilib. c. 1. de vſur.*

b *c. 2. de vſur. cum ſimilib.*

C c *c. poſt miſerabilem, 12. de vſur.*

d *l. conqueſtus, 8. de vſur. & ibi Ioannes Andreas ait, reprobandos mores ciuitatum, quæ pecuniam ad fœnus dant.*

e *Clem. 1. de vſur. facit Pſalmus 54. ibi,* vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, die ac nocte circumdabit eam ſuper muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniuſtitia, & non defecit de plateis eius vſura & dolus, &c.

D f *capit. ſuper eo, 4. de vſuris ratio quia mala non ſunt facienda, vt bonum ſequatur. ca. ſic non ſunt, 32. quæſt. 4. capit. magnopere, ne clerici vel monachi. ſecularib. neg. ſe immiſceant.*

g *argumento dict. capit. ſuper eo. Quia & clero prohibetur vſura. capit. 1. de vſur. cum ſimilibus ante citatis. neque eleemoſynæ facienda vel recipiendæ ſunt ex fœnore, cano. nolite, can. forte, 14. q. 5. Neq; ab Eccleſia recipi debent oblationes vſurariorum, imo ſi acceperit, tenetur eas reſtituere. cap. 3. de vſur. Sicque emendantur iura Imperatorum, quib. permiſſum erat, vt Eccleſiæ poſſent accipere vſuras quadrantes, Nouell 7. & notas Scholion. li. 23.*

V u

Baſilicorum tit.1.ad cap.47.Et Conſtan- A
tinus Harmenopulus,lib.7.περὶ τόκων.

h *Et hoc eſt quod dictum eſt a diuo Am-*
broſio,in ca.15.commentariorum ad To-
biam,relatum.in can fin.14.q.4. ab illo
licet vſuras accipere,cui merito nocere
deſideras, quem non ſit crimē occide-
re.Sine ferro dimicat, qui vſuras flagi-
tat. *Quorum verborū mens eſt,vt quem-*
admodum nullū ſine tranſgreſſione man-
dati Dei licet occidere, ob praeceptum non B
occides, neque licet priuata auctoritate
arma mouere; ſic nec licet a quoquam v-
ſuras accipere.Ideo etiam Dominus noſter
Ieſus Chriſtus emendauit duritiem legis
antiquæ,quæ permittebat ab inimicis ſe-
cundum explicationem Iudæorum, vſu-
ras accipere, nō fœnerabis vel dabis ad v-
ſuram fratri tuo.Deut.23.verſ.19.Quod
Chriſtus ſuſtulit, dum nullum voluit eſſe
nobis odio habendum in perfecta Euange- C
lica lege,dicens Matth.c.5. Audiſtis quia
dictum eſt,diliges proximum tuum, &
odio habebis inimicum.Ego autem di-
co vobis, Diligite inimicos veſtros, &
benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis
filii patris veſtri,qui in cœlis eſt, qui ſo-
lem ſuum oriri facit ſuper iuſtos & in-
iuſtos. *Neque impugnat hanc prohibitio-*
nem,quod permiſſum eſt a barbaris & ho-
ſtibus, ſubtili ingenio aurum extorquere, D
l.2.de commerciis & mercatoribus.C.l.1.
§.non fuit autē contenius,de dolo.P.Nam
hoc de mutuo intelligi non poteſt, eo quod
mutuum non hoſtibus & barbaris, ſed a-
micis dari ſoleat.

i *quæ quæſtio eſt nihilominus in iure ciuili*
frequens,& reſoluta in l.eos.§.ſuper vſu-
rarum.C.de vſur. & in quibuſdam pro-
uinciis per edicta principum.

k *cap 1.de vſur.*

l *ca.debitores 6.de iureiur.lib.3.tit.24.*

m *Soluere vſuras peccatum non eſt, quam-*
uis eas accipere ſit peccatum,vt notat gloſ-
ſa fin.ad d.c.debitores, de iureiuran. quo-
circa,cum iuramentum de ſoluendis vſu- A
ris poſſit ex parte iurantis impleri ſine de-
trimento ſalutis æternæ, ſeruandum eſt, c.
quamuis,de pactis, in Sext. Solutæ autem
reſtituuntur,quia ſine non detrimento ſa-
lutis æternæ retineri poſſunt, vide quæ de
his tractat diuus Thomas,2.2.q.78.argu-
men.3.& Dominic. Sotus libr. de iuſtitia
& iure.q.1.artic.4.& 5.

n *d.c.debitores,de iureiuran.*

o *c.1.& c.ad noſtram 20.de iureiur. c.tuas* B
dudum,13.de vſur.

Capvt. VI.

1 *Pœna vſurariorum, reſtitutio.*
2 *Priuatio ſepulturæ.*
3 *Teſtamenti.*
4 *Alia & contra clericos & beneficiatos.*
5 *Manifeſti vſurarii qui.*

INter pœnas vſurariorum primum co- 1
gendi erunt *a* per pœnas ſtatutas in cō-
C cilio generali, *b* acceptas vſuras reſtituere
his,a quibus acceperint, vel eorum hære-
dibus, *c* & illis non exſiſtentibus, pauperi-
bus erogare: *d* dummodo in facultatibus
ſeu bonis habeant, vnde poſſint reddere, *e*
quia non dimittitur peccatum niſi reſti-
tuatur ablatum. *f* Qui autem non habue-
rint bona, ex quibus poſſint ſatisfacere re-
ſtitutioni, non puniuntur ea pœna, *g* cum
nota *h* paupertatis euidenter excuſet. Poſ-
D ſeſſiones tamen ex vſuris comparatæ ven-
di debent, & ipſarum pretia his, a quibus
extortæ ſunt, reſtitui, *i* vt ſic non ſolum ab
illa pœna,ſed etiam a peccato, quod per v-
ſurarum exactionem incurrerant, poſſint
liberari. *k* Filii quoq; vſurariorum ad reſti-
tuendas vſuras eadē diſtrictione ſunt co-
gendi qua parentes eorum, ſi viuerēt, co-
gerentur. Idipſum & de hæredibus extra-
E neis illorum dicendum, *l* quemadmodum
& filii & hæredes eorum, qui ſoluerunt v-
ſuras, eodem modo quo mortui, repetere
poſſunt, *m* ſi modo ipſi, hæredeſque eo-
rum aut filii prius reſtituerint vſuras quas
defuncti vel eorum hæredes ab aliis acce-
perint. *n* Neque manifeſti vſurarii tantum-
me quas

[illegible] ſe [illegible] renuntiaſſe conſtiterit, cõ[illegible]nti ab aliquibus de vſuris reſtituendis, [illegible]s appellationis ſubterfugio ſe tueri [illegible]. *o*

2 [R]urſum manifeſti † vſurarii non reſti[tu]entes, ſepeliendi nõ ſunt. Et quãquam *p* [de] vſuris, quas acceperint, ſatisfieri expreſ[ſa q]uantitate vel indiſtinctè manifeſta vo[lun]tate mandauerint, nihilominus tamen [Eccle]ſiastica ſepultura erit deneganda, dõ[ne]c de vſuris ipſis prout patiuntur facul[t]ates [i]lorum, plenarie fuerit ſatisfactum, [vel i]s, quibus facienda eſt reſtitutio, ſi [pr]æſentes ſunt illi, aut aliis, qui poſſint eis ac[ci]pere, vel his abſentib. loci ordinario, *q* aut eius vices gerenti, ſeu rectori parochiæ in [qua] teſtator habitat, *r* vel donec ſeruo p[ubli]co de ipſius ordinarii mandato fue[rit c]autum idonee de reſtitutione facienda. Omnes autem religioſi & alii, qui manifeſtos vſurarios, contra prædictam conſtitutionem ad Eccleſiaſticam auſi fuerunt admittere ſepulturam, eidem pœnæ Lateranenſi concilio contra manifeſtos vſurarios promulgatæ, ſuppoſiti ſunt, *s* nempe, vt qui eos ſepelierint, aut eorum acceperint oblationes, reddant quæ acceperint, & donec ad arbitrium epiſcopi ſatiſfecerint, ab exſecutione officii ſui maneãt [ſuſp]enſi, *t* & interim ipſo facto excommu[ni]cati. *v*

3 Subinde nullus, teſtamentis † manifeſt[oru]m vſurariorum intereſſe, aut eos ad c[on]feſſionem admittere, ſiue ipſos abſoluere debet, niſi de vſuris ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo, vt dictum eſt, pro viribus [ſuo]rum facultatum idoneam cautionem præſtent. Teſtamẽta etiam manifeſtorum vſurariorum aliter facta nõ valent, ſed ipſo iure irrita fiunt. *x*

4 Propoſitæ inſuper † aliæ pœnæ contra c[ont]umaces manifeſtos vſurarios ab vſu[ris no]n deſiſtentes, vt excommunicatio, *y* a[b] [obl]atione repulſio, *z* infamia. *aa* Et cle[ri]ci vltra deteſtandis vſurarum lucris inſiſtentes, periculum officii eccleſiaſtici patiuntur, *bb* & ſi prohibitione fœnerandi parere contemnant, a beneficio & officio primum ſuſpenduntur, *cc* dehinc contumaces ab iiſdem obtentis deponuntur & deiiciuntur, *dd* & ab obtinendis repelluntur, *ee* vt etiam ab ordinibus ſacris ſuſcipiendis. *ff* Atque conſtitutione Concilii Lateranenſis cautum, *gg* ne collegium, vel alia vniuerſitas, ciuitas, aut ſingularis perſona cuiuſcunque ſit dignitatis, conditionis, vel ſtatus, alienigenas, vel alios non oriundos de terris ipſorum, publice fœnebrem pecuniam exercere volentes, ad hoc domos in terris ſuis conducere, vel conductas habere, vel habitare permittant, ſed huiuſmodi vſurarios manifeſtos, omnes intra tres menſes de terris ſuis expellant, nunquam tales de cætero admiſſuri.

Prohibitum & omnibus domos ad fœnus exercendum locare, vel ſub alio quocunque titulo concedere. Et ſi contra fecerint, ſi perſonæ ſint Eccleſiaſticæ, patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, ſuſpenſionis: ſi autem collegium, vel alia vniuerſitas, interdicti ipſo facto ſententiam incurrant, quam ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, vt terræ ipſorum, quandiu vſurarii in eis commorabuntur, ex tunc Eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto. Si laici fuerint, per ſuos ordinarios ab huiuſmodi exceſſu omni ceſſante priuilegio, per cenſuram etiã Eccleſiaſticam, compeſcantur.

Tales autem † dicentur manifeſti vſurarii, aduerſus quos pœnæ prædictæ & aliæ exerceantur, de quibus non dubitatur, quin tales ſint, quamuis per ſententiam non ſunt cõdemnati, quia interdum propter potentium, qui eos tuentur timorem, nullus accuſator appareat. *hh* Alioquin & manifeſti dicentur, *ii* quando vel per confeſſionem, vel probationem legitimam notæ fuerint vſuræ, aut per euidentiam rei, quæ nulla tergiuerſatione poſſit celari. 5

Scholia.

a *Hæc quæ ſequuntur ſumta ſunt ex ca. cum tu, de vſur.*

b *c. quia in omnibus. 4. eod. tit. in Sex.*

c *quandiu inuenitur dominus rei, vel eius hæres, res non eſt danda pauperibus. c. ſicut dignum, 6. §. eos. de homicid. c. eam te, de iureiurand. quare ſi abſens ſit is, cui reſtituenda eſt, ſaltem ſumtibus eius ad eum eſt tranſmittenda, argum. l. operæ enim, de oper. libertor. P. Si quidem vſurarius* B *nouerit vbi is habitet, vel ſi ſumtus nō excedant rem reſtituendam propter diſtantiam locorum, quo caſu poterit dari pauperibus. gloſſa, ad dict. c. cum tu, ad verba* non ſuperſtitibus *de vſur.*

d *dict. ca. cum tu, de vſur. male quæſita ſunt pauperibus diſtribuenda per eleemoſynas, vt turpiter quæſita, quando videlicet dominium talium rerum eſt translatum in acquirentem. ſic intelligendus canon, qui habetur, 14. quæſt. 5. non autem quando is qui poſſidet male quæſita, tenetur & debet domino læſo reſtituere, vel eius hæredibus, & ſic intelligēdus eſt alius canon, alioquin, proxime citato contrarius, in cap. nolite,* 14. *quæſt.* 5. nolite facere de fœnore eleemoſynas.

e *quia qui nihil habet, cogi non poteſt ad ſolutionem. ca. Odoardus, de ſolutio. niſi ad pinguiorem poſtea peruenerit fortunam. l. ſi debitoris. de ceſſio. bonorum. P. & inanis eſt actio quam inopia debitoris excludit. c. olim, de reſtitut. ſpolia. l. nam is, de dol. P.*

f *d. c. cum tu, de vſur. c. peccatum, de regul. iur. in Sex. c.* 1. 14. *q.* 6.

g *dict. cap cum tu.*

h *notam, & quodammodo pœnam, paupertas habet, & vt ait Iuuenal. Satyr.* 3.

> Nil habet infelix paupertas durius in ſe.
> Quā quod ridiculos homines facit.

Et Plutus in Sticho,

> Iam inde a pauxillo puer ridicul⁹ fui.
> Eo quia paupertas fecit, ridiculus fierem.

A *Et paupertas agit ad turpia, ſed n... ... at ab infamia furti. l. palam, de ... P. l. ſpadonem. §. fi. de excuſ... P. ... autem vulgare, ſed veri... om... ſapientum dictum, de bonis ... quæ ... hæredem tertium nō gaudere, vt ... ter in vſuris conflata diui... ... in nihilum reſoluuntur, & ... na... legitime quæſitorum fortunas perd... ...*

i *Res emta ex vſuris, videtur cotrah... ...* B *tium vſurarum, & ſuccedit loco pecu... vt in l. Imperator. § fin. de lega. 2. c. Eccle- ſia, vt lite pēden. idque modicum etiam ... ſurarum. vel venundantur res illæ, ... liquæ vſurarii, ad ſoluendas exacta... ras tanquam pro ære alieno diſſoluen... alioquin regulare eſt, vt ex aliena pe... emtum, non ſit domini cuius erat pecuni... ſed eius qui ſuo nomine emit. l. ſi ea pe... nia. C. de rei vendica. l. ad probationem. C.* C *de probat. l. qui vas, in fin. de fur.*

k *Solutione enim eius quod debetur, tollitur omnis obligatio. §. 1. quibus mod. tollit. obligatio.*

l *capit. tua nos, 9. de vſur. filii tamen ita demum tenentur ad reſtitutionem, vſurarum acceptarum, a patre, ſi heredes ſint, ... & extranei ſucceſſores. Quia ſucceſſores eius, qui vim fecit, vel concuſſionem intulit, vel deliquit, eo poſt litis conteſtationem* D *defuncto in ſolidum conueniri, aliter in quantum ad eos peruenerit, ne ex de... defunctis ditentur, manifeſtiſſimi iuris e... l. unic. ex delictis defunctor. In quantum heredes teneant libro quarto. C. tit. 1... non autem, de perpetuis & temporalibus actio. apud Iuſtinian. libr. 4. titul. 12. l. furti, de furt. P. Et turpia lucra ab heredibus ſunt extorquenda, l. in heredem, de calumniato, P. l. videamus. quod me... cauſ. in P. Quod ſi filii heredes patris non ſint, proculdubio non tenebuntur pro eius debitis. l. 2. ne filius pro patre, lib. 4. C. tit. ... l. fi. de Primipilo. lib. 12. C. tit. 63. Rurſus quia pro repetitione vſurarū bona de... ... ctis vſurarii erāt generaliter obligata, c. cū tu, de*

ta ... heredes pro eadem obliga- A
... tenentur: quia quemadmodum
... & ipſe res incumbere dicun-
... hæredeſq; ita in vitium ſucce-
... & in parem fortunam, &
... damnatione digni, l. 2. de fru-
... C. ... ex cenſ. lib. 7. C. tit. 5. l. cum he-
... de diuer. & temporalib. præſcriptio. P.
... l. vnic. vt actio. ab heredib. & contra
... lib. 4. C. tit. 11. Item & hæres pro
... nullo tenetur pro reparatione rapinæ, B
cap. in literis, de raptor. cap. fina. de ſepult.
... quam ex contractu indebiti ſoluti, vt
nec poſſit hæres obiicere vel excipere nihil
ad ſe peruenisſe. vide gloſſ. ad c. Michael,
ad verbum pater, de vſur. & gloſ. ad c.
ad verbum facultatis, de vſuris in Sex.
Michael, de vſur.

n dicto c. Michael. & c. quia fruſtra, 14.
de vſur. Ex qua perſona quis lucrum ca-
pit eius factum præſtare debet, factum præ- C
ſtare debet l. ex qua perſona, 192. de regu.
iuris. nec meretur legis auxilium, quæ cō-
tra legem facit. dicto c. quia fruſtra, & c. an
ſit, & c. conſtitutus, de appella. l. ſcimus, §.
ſi vero poſtquam, de iure deliberan. l. au-
xilium, de minori. P. cum ſimil. vide de
his Ludouicum Roma. ſingula. 340. incip.
quia fruſtra. Et Marſilium ſingulari.
629. incipit. aduertas ad vnum, vide &
notabilem gloſſam ad c. quia fruſtra, ad D
verbum reſtituerit, de vſuris, de quæſtio-
nibus pluribus circa non reddentes vſuras
acceptas, & ſuper repetitione datorum.

o c. quam pernitioſum, 17. de vſur.

p hæc verba quæ ſequuntur ponuntur in c. 2.
de vſur. in Sex. ita in cauſa reſtitutionis
vſurarum, opus eſt facto, videlicet reali re-
ſtitutione, vel idonea cautione de reſtitu-
endis, idonea porro cautio debet continere
receptarum vſurarum certam quantita- E
tem ... certa ſit, ſi incerta erit, moderanda,
dicto c. 2. §. cæterum, de vſur. in Sex. in quo
c. 2. Gregorius decimus, emendat c. ... de v-
ſur. ... quum ſepultura ibi denega-
... intum ſi in peccato deceſſiſſet. ille

vero non tantum ſi deceſſerit in hoc pecca-
to, ſed etiam ſi non reſtituerit re ipſa, vel
non cauerit de reſtitutione idonea ante
mortem.

q gloſſa in d. c. 2. de vſur. in ſex. per ordina-
rium iudicem intelligit Eccleſiaſticum iu-
dicem, vt epiſcopum, decanum, archipreſ-
byterum, abbatem. Eſt tamen cognitio de
vſuris illicitis fori vtriuſque & ſpiritalis
& temporalis gloſſa ad c. cum ſit generale,
8. ad verb. malefactores, de foro competen.

r dicto c. 2. de vſur. in Sext.

s dicto c. 2. §. omnes autem, de vſur. in Sex.

t c. quia in omnibus, 3. de vſur. in Sex.

v Clem. 1. de ſepul. libro 3. tit. 7.

x dicto c. 2. §. nullus, de vſur. in Sex. prohibe-
tur etiam communio Eccleſiaſtica in cap.
quia in omnibus, de vſur.

y dicto. c. 2. §. fin. de vſur. in Sex.

z ca. miniſtri, 14. q. 4. c. 3. & c præterea 7. de
vſur. c. debitores, & ſequent. de iureiura.
& ibi Panor. ſuadet potius ab hac ſenten-
tia excommunicationis eſſe incipiendum,
quod magis timeatur, & ſit medicinalis in
vita vſurarii propoſita, ſi eam is in quem
fuerit lata non contemnat. c. 1. de ſententia
excommunica. in Sex. ca. multi, 2. q. 1. ca.
notandum, 24. q. 3. Poſſent & communi-
tates & vniuerſitates ob id interdici c. 1.
de vſur. in ſex. c. non eſt nobis, 11. de ſpon-
ſalib. vide Panor. ad c. dilectus filius, 30.
nu. 12. de ſimonia. non ſolet autem excom-
municari vniuerſitas, c. Romana, §. vni-
uerſitatem, de ſent. excommunica. in Sex.
ſi tamen de facto excommunicetur, timen-
da erit ſententia. Sic in c. poſt miſerabilem,
12. de vſur. ſtatutum, vt Iudæi ad remit-
tendas Chriſtianis vſuras per principes &
poteſtates ſeculares compellantur, & donec
remiſerint, ab omnibus Chriſti fidelibus,
tam in mercimoniis quam in aliis per ex-
communicationis ſententiam, communio-
nem omnimodam eis iuſſum eſt denegare.

aa c. quia in omnibus, de vſur.

bb quia improbum fœnus exercentes, infa-
mes ſunt, l. improbum, C. ex quibus cauſis

infamia irroget. ca. infames, § porro, 3. q. 7. improbum autem fœnus dicitur ex iure pontificio omnis ſpecies vſurarum c. 1. de vſur. A

cc dicto c. 1. de vſur.

dd c. preterea, 7. de vſur. ca. clerici, & ibi gloſſ. ad verbum ceſſare, 4. q. 1.

ee c. ſi quis oblitus 4. 14. quæſt. 4. can. quoniam multi, 47. diſtinct. can. ſi epiſcopos. 41. diſtinct. & in can. Apoſtolorum 43.

ff c. inter dilectos, de exceſſib. prela. B

gg ca. ſeditionarios, 8. 46. diſtinctio.

hh c. 1. de vſur. in ſex. vbi ponuntur quæ ſequuntur.

ii c. cum in diœceſi 15. de vſur.

kk ca. cum olim, 24. de verbor. ſignifica. lib. 1. titul. 40. ca. fin. de cohabita. cleric. & mulier. explicat & gloſ. quis ſit manifeſtus vſurarius in ca. 1. ad verbum manifeſtos, de vſur. in Sex. ſi confeſſus ſit, vel condemnatus, vel notorius, puta quia C habet & exercet publice menſam vſurarum. Addit & gloſſ. in cap. 2. ad verbum manifeſti, de vſur. in Sex. cenſeri manifeſtum eum, qui talem coram ſacerdote & teſtibus ſe eſſe fateatur, ſi vſuras reſtitui mandat, ſi tradat etiam libros rationum, in quibus vſuræ deſcriptæ ſunt. Attamen ex fama quod quis dicatur vſurarius, ideo manifeſtus non erit, niſi alia concurrant argumenta, dict. cap. cum in tua diœceſi, D de vſur. nec ſufficient teſtimonia eorum qui dicant aliquem vſurarium eſſe, quia ei vſuras ſoluerint. vt ait Socinus conſil. 61. quia deponunt in cauſa propria, ideo teſtimonio eorum non creditur l. omnibus, Cod. de teſtamen. Ceterum, ex quibus quis manifeſtus vſurarius conuincatur, tractat Aretinus, in cap. cum in tua, de vſur. Alexand. conſi. 172. volum. 2. Fulgoſius conſilio 138. incipient. viſis dict. Panor. conſil. 81. incipiente ex themate volum. 1. E

DE COMMODATO

Tit. VI.

a Exſtat titulus de commodato lib. 3. tit. 15. lib. 4. cod. tit. 23. commodati vel contra lib. 3. P. tit. 6

Caput I.

Continuatio, & quid commodatum.

POſt mutuum, quod habet quæſtionem annexam de vſuris, dicendum de alio contractu re celebrato, de commodato. B *a* Commodatum, eſt alicuius rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuito facta conceſſio, ſine dominii translatione. *b*

Scholia.

a Re contrahitur commodatum, §. item is cui res, quib. mo. re contrah. oblig. l. 1. §. is quoque, de act. & oblig. tractatur de commodat. lib. 3. decret. tit. 15. & lib. 13. P. tit. 6. & Codic. lib. 4. tit. 23. in Ecloga Baſilicorum, lib. 13. ti. 1. apud Iulium Paulum, C lib. 2. tit. 4 tractamus & nos, lib. 23. Syntag. tit. c. 1. nu. 1.

b hac finitio datur a gloſ. ad c. vnicum de commodato. poteſt & probari per l. 1. commo. P. nos aliam damus lib. 23. Syntag. c. 1 num. 1.

Caput II.

Commodati diuerſæ ſpecies.

D COmmodatum aliud eſt, quod fit tantum gratia accipientis, *a* aliud quod fit tantum gratia dantis, *b* aliud quod gratia vtriuſque, dantis & accipientis. *c*

Scholia.

a & hoc eſt proprie commodatum, c. 1. de commoda. l. ſi vt certo. §. commodatum l. in rebus 18. commoda. P. in quo accipiens de dolo & culpa tenetur. ibidem.

b vt ſi quis vxori ſuæ aut ſponſæ commodauerit, quo honeſtius culta ad ſe duceretur, E in quo tantum accipiens de dolo tenetur. l. ſi vt certo loco. 5. §. interdum & eum qui rem, 10. §. ſi rem commodatam, commod. P.

c l.

[illegible] l. in [illegible] commoda. P. in quo & accipiens, de dolo & culpa tenetur.

Capvt III.

De quo fiat commodatum.

REi mobilis maxime, item & res ſoli ſeu immobilis commodari poteſt, *a* res propria & aliena, quam ſcientes poſſidemus. *b* Non commodatur tamen quæ vſu conſumitur, *c* niſi forte quis ad pompam & oſtentationem accipiat. *d* Sæpe etiam dicis cauſa commodantur pecuniæ, vt numerationis loco ſint, *e* rei quippe commodatæ proprietatem & poſſeſſionem commodator, retinet. *f* debet tamen qui ad certum vſum commodat, expectare, antequam repetere poſſit, vſum eſſe expletum. *g* Fit autem vt plerumque commodatum de re non æſtimata, interdum de æſtimata. *h*

Scholia.

C

a *l. 1. commo. P. tamen pro re immobili commodata tutius agitur actione præſcriptis verbis l. 17. de præſcriptis. verb. P.*

b *l. commodare, 15. l. ita vt fur, & prædo, 16. commod. l. non a iudice, 64. de iudic. P.*

c *l. 3. § fina. commoda. Pan. quia res commodata, eadem in indiuiduo reſtituenda eſt longe aliter quam in mutuo, in quo non eadem res, ſed in eadem ſpecie, vel vt iuriſconſulti loquuntur, in eodem genere, reſtituenda eſt. l. 2. § mutui datio, de reb. credi. § 1. & § item is cui, quib. mod. re contrah. obliga.*

d *dict. l. 3. § fin. commod. Pand.*

e *l. 4. commod.*

f *in l. res commodata, 8. & ſequen. commo. Pan. § item is cui, quib. mo. re. contrahit. oblig. & ita dominium non tranſit in commodatariũ, l. nemo, 9. commod. Pand. ſed remanet penes commodantem, ſi is ſit dominus, l. ſi ſeruus depoſitus, 22. de noxalib. actio. lib. 9. P. tit. 4.*

g *l. vnico de commoda. l. in commodato, § ſicut, commoda. P. vbi ratio, quod neminem, non decipi beneficio oportet.*

A h *l. ſi vt certo, 5. § etſi forte, commod. P. l. 1. § fin. de æſtimatoria actio. P.*

Capvt IIII.

De modo & forma commodati.

GRatuito datur commodatum, *a* & ad certum vſum explendum, *b* modum autem vtendi præſcribere eius eſt, qui beneficium ſeu commodato dat: conceſſione autem facta & vſu præſcripto, non poteſt retractare, vel ante tempus conſtitutum commodatum reuocare, *c* & pactum quod interuenerit ſeruandum erit, *d* niſi illud a iure expreſſe reprobetur, quale eſt ne dolus præſtetur. *e*

B

Scholia.

a *§. commodata, quib. mod. re contrahitur obligat. apud Iuſtinia. l. in commodato §. nunc videndum, commod. P. l. ſi rem, § ſi cum vnicum, de præſcrip. verb. P. alioquin mercede interueniente, locatio eſſet, § fin. de manda. apud Iuſtinia. §. præter ea, de loca.*

b *vſus enim certus eſt, in quem res commodatur, l. eum qui, 50. commod. P.*

c *l. vnico, de commoda. l. in commodato, § ſicut commo. P.*

d *cap. vnic. de commod.*

e *dicta l. in commodato. commod. P. nam & in aliis hæc pactio prohibetur, ne dolus præſtetur, l. ſeruus, § illud, de pact. P. quia induceret ad delinquendum, ex quo merito reprobantur ſimiles pactiones, l. conuenire, de pactis dotalib. cum ſimilib.*

D

Capvt V.

Quibus commodari, & quis commodare poſſit.

IN pupilli perſona commodatum non conſiſtit ſine tutoris auctoritate. Nec tenetur actione commodati, vſq; adeo, vt etiam ſi pubes factus dolũ vel culpam admiſerit, hac actione non teneatur, quia ab initio nõ conſtitit. *a* Idipſum in furioſo dicendum. *b* Seruus commodare inuito domino, ſcienti prohibitionem domini,

E

non poteſt. Et ſi fecerit commodatarius a Domino furti & commodati actione conueniri poteſt, & condictione ex cauſa furtiua, *c* ſi tamen fur aut prædo commodauerint, habent actionem commodati. *d*

S c h o l i a.

a *l.1.§.fin.commo.P.ad exhibendum tamen actione contra illum agetur, & res vindicabitur, l.2.eodem titu.ſi locupletior etiam factus fuerit pupillus, in eum datur actio vtilis commodati. l.3.eo.tit.commo.P.*

b *dicta l.2.commoda.Pand.*

c *l.ſi ſeruus meus, 14.commod.P.*

d *l.ita vt ſi, 16.commo.P.*

C a p v t VI.

1 *Effectus & actiones commodati directo.*

2 *Contraria.*

1 AD repetitionem commodati, datur actio directa commodati, *a* in ſolidum, contra contrahentem, ſi poſſit ſe obligare, & hæredem eius, *b* & in filium familias vel ſeruum, interdum de peculio. *c* Cōuenitur vero hac commodatarius, ſi rem commodatam non reſtituat: *d* vel ſi reſtituat quidem, ſed non loco & tempore, quibus conuentum eſt reſtitui, *e* vel ſi alio modo vel ad alium vſum quam res fuerit data, vſus fuerit, *f* vel ſi deteriorem factam aliunde, quam ex vſu ad quem data eſt, reddat. *g* Siquidem ſi in vſu legitimo, ad quem data fuerit, deterior ſine culpa commodatarii facta fuerit, non tenetur, *h* aut ſi alius quam commodatarius per iniuriam deteriorem reddidiſſet, *i* quia periculum rei, & ipſe interitus ſeu caſus fortuitus, ſi de eo aliter cautum non ſit, ad commodantem pertinet, *k* niſi illud accideret dolo commodatarii aut culpa, aut poſt motam reſtituendi ab eo commiſſam. *l* Quia & qui commodatum accepit, de leuiſſima etiam culpa tenetur, *m* niſi conuenerit, vt ſolus dolus, non etiam culpa, præſtetur, *n* aut niſi ſolius commodantis gratia, commodatum fiat, quo caſu commodatarius, de do-

A lo tantum, non de aliqua culpa te[illegible] *o* Quemadmodum nec tenebitur de [illegible] pa[illegible], cui v[illegible]tro, & non roganti commo[illegible]tum fuerit datum. *p* Si autem gratia commodantis & commodatarii datur, tene[illegible]tur commodatarius tantum de lata c[illegible], & dolo. *q* Quod ſi res æſtimata co[illegible]data fuerit, omne periculum ab eo p[illegible]ſtandum erit, qui æſtimationem ſe p[illegible]turum receperit. *r*

B Cæterum quemadmodum ex c[illegible] ſuperioribus datur actio directa co[illegible]danti aduerſus commodatarium [illegible]dem commodatario contra com[illegible]tem ex aliis datur contraria commo[illegible] *s* Veluti ſi ante vſum conceſſum [illegible]pus expletum, velis repetere rem c[illegible]modatam, *t* vel ſi eam ſurripuerit, *v* v[illegible] ſciens prudenſque rem vitioſam, ex [illegible] commodatarius damnum receperi[illegible]

C modauerit. *x* Si commodatarius im[illegible]ſas immenſas extra vſum, ad quem e[illegible] commodata, in eam rem, fecerit. *y* Si [illegible]uus commodatus, ei furtum fecerit. *z*

S c h o l i a.

a *quando videlicet contractus commod[illegible] contrahi poteſt cum accipiente l.1.c[illegible]mo.P.datur & vtilis directa contra e[illegible] cum quo contrahi non potuit pro com[illegible]*

D *dato repetendo, vt contra pupillum [illegible]pletiorem ex commodato factum, l.[illegible] moda. non poteſt autem retineri res c[illegible]modata prætextu debiti, in compen[illegible]nem l.fin.C.de commod.*

b *l.3.§.heres, & l.in commodato, 17.§.[illegible] facto, eo.tit.Pandect.*

c *l.3.§.ſi filiofamilias, commo.Pan.*

d *l.2.& 3.C.de commod.ito.*

e *l.ſi vt certo.5.commo.Pand.*

E f *l.ſi vt certo, §.quinimo.eo.tit.l.qui ſ[illegible], 33.§.ſi is cui rem, de actio.P.l.qui re, [illegible] de fur P.*

g *l.5.§.1.l.eum qui, 10.l.in rebus, 18.[illegible] autem, commo.Pan.*

h *l.ſi.commo.P.l.fin.ad leg.aquil.A[illegible]*

ba[illegible]

[illegible] quod intereſt rem dete- A [illegible] ſ[illegible]am, eaque ratione iuratur in [illegible]m. l. 5. § ſi reddita, & in hac actione, [illegible] commoda. P. l. non a iudice, 64. Iu- [illegible] P.

k [illegible] vnico, de commoda. l. ſi vt certo §. quod [illegible], & l. in rebus. 8. commo. P. l. 1. §. is [illegible]e, de actio. P. §. item is cui quibus mo[illegible] re contrah. oblig. in d. l. qui furtum, 6. [illegible]ne de condictio. furtiua. P. Sic ſi equus [co]mmodatus perierit, vel in damnum in- B [illegible] ſine culpa commodatarii, dam[illegible] ad commodantem, pertinet, l. fin. ad [illegible]. Aquil. P. imo ſi res commodata detur [illegible]mero referenda domino, alioquin ita [illegible]eo vt non debuerit aſtimari, futurum [illegible] quoquam deciperetur, malo, ſi id ta[illegible]n contigerit, periculum eſt commodan[illegible] l. argentum, 20 commodati P. aliter au- tem qui rem ei, [illegible]erit tenebitur ſi elegerit nun- cium minus idoneum, niſi commodatarius C mandaſſet commodatario per certam per- ſonam [illegible]itti, in cuius manu res peri- erat l. eum qui [illegible]o. § fin. commod. P. vide cap. [illegible]te, de pignorib. c. cum olim, de [illegible]od[illegible]ega. l. cum a matribus, qui pe- [illegible]ntor C. An autem commodatarius [illegible] in ſe omnem caſum, poſſit cō- [illegible] de caſu fortuito, diſputat in vtram- que partem Pileus Modicenſis antiquus [illegible]r in q. 60. & concludit poſſe, etiam D [illegible]ata res fuerit caſu fortuito, argum. l. [illegible] C. de commod. & l. iuris gentium. §. ſed [illegible] pact. P.

l [illegible] vnico de commo. & l. ſi vt certo, §. nunc videndum, & §. ſed interdum & in l. in rebus, commo. P. §. is quoque cui, quib. mod[illegible] re contrah. oblig. apud Iuſtinia. & l. 1. de actio. P. de mora nos tractamus abun- de lib. 21. Syntag. c. 14. & de caſibus for- [illegible] c. 1. de dolo c. 33. E

m [illegible] vnico, de commod. Commodatarius te- netur de dolo, lata, leui, & leuiſſima culpa, [illegible] quod tenetur in re commodata talem [illegible] etiam adhibere & cuſtodiam, qua- lem [illegible] adhibet, qualemque alius dili- genter adhibere p[illegible]t! in rebus, l. ſi vt certo, §. commod[illegible]am, commoda quid au- tem ſit leuis, lata, & [leu]iſſima culpa, vide- bis explicatum in l quod Nerua, depoſit. P. & apud nos plene lib. 2. Syntagmata iu- ris, c. 11.

n dicto capite vnico, de commoda. l. ſi vt cer- to, §. interdum, commodati, P. l. 1. § is quo- que apud quem, & l. ſi metus cauſa, de a- ctio. in Pan.

B o l. ſi vt certo, §. interdum, l. eum qui, 10. cū 2. ſequentibus, commoda. l. ſi mei cauſa, de actio. P.

p dicto §. interdum, l. ſi vt certo.

q dicta l. ſi rem, & l. in rebus. 8. verſ. hac ver ba. commoda Pan.

r l. ſi vt certo, §. & ſi forte, commoda. P. l. 1. §. fin. de aſtimator. actio.

s l. in commodato, 7. & l. in rebus, 8. §. ſi. com- mo. P.

C t c. vnic. §. fin. de commo. l. in commodato, §. ſicut, commo. P. hoc enim diſtat commoda- tum a precario, quod non repetatur vt pre- carium, ad arbitrium damus l. cum precario, 12. de precario, li. 43. Pan. ti. 26.

v l. ſi rem, 21. commoda. Pan.

x l. in commodato. § ſicut l. in rebus, 8. item qui ſciens, commoda.

y l. in rebus 18. § poſſunt, commod. P. vbi di- ſtinguuntur ſumtus. Poſſunt, inquit, Cauſæ iuſtæ cauſæ interuenire, ex quibus cum eo D qui commodaſſet agi debeat, veluti de im- penſis in valetudinem ſerui factis, quæ vt poſt fugam, requirendi reducendiue eius cauſa factæ eſſent: nam cibariorum expen- ſæ, naturali ratione ad eum pertinent, qui vtendum accepiſſet. Sed & id quod de im- penſis valetudinis aut fugæ diximus, ad maiores impenſas, pertinere debet: modica enim impendia, verius eſt, vt ſicuti cibar- riorum ad eum pertineant.

z competit & furti actio, l. penul. commoda. Pan. l. ſi ſeruus, 31. de pignorat. actio. 10. Sunt & alia cauſæ contrariæ actionis, ſi commodatarius pro re perdita ſoluerit, & res redeat ad domum commodantis l. in

commodato, §. fi. & l. rem mihi, 21. commo. P. ſi mihi codicem commodaueris, & in eo mihi chirographarius creditor cauerit, & poſtea reſtituto Codice Chirographum deleueris, l. ſi vt certo, §. quin imo, commod. P.

DE PRECARIO ET PRECARIIS.

TIT. VII.

a *Exſtat titulus de precariis lib 3. tit. 14. in decretalibus Gregorii, in ca precaria & 2. ſeq 10. q 2. de precario. lib. 43. P. tit. 25. de precario & ſaluiano interdicto lib 8. C. tit 9.*

CAPVT I.

Continuatio & finitio precarii.

AFfinis commodato precarium *a* eſt: & vt illud, gratuitum, ſine definitione tamen temporis & vſus conceſſum, *b* in quo a commodato differt, vt in aliis quibuſdam. *c* Precarium eſt quod ad preces petentis vtendum cõceditur, tandiu quandiu is qui conceſſit patitur. *d*

SCHOLIA.

a *de precario & precariis tractatur lib. 3. decret. titu. 14. & ca. precaria, in 1. & 2. ſic incipiente 10. q. 2. & lib. 43. P. tit. 26. & lib. 8. C. tit. 9.*

b *Vlpianus explicat in l. 1. §. fin. de preca. P. & ſine die vſum precarii concedi docet Celſus in l. cum precario, 12. eo. tit. Pand. Affinitatem autem inter precarium & donationem ponit Vlpian. in dict. l. 1. §. & diſtat. & Paulus Iuriſcon. in l. interdictũ, de precariis, 14 de precar. P. Nec obeſt quod & precario interdum adiiciatur tẽpus, vt in l. ſed ſi manente, 5. de precario, Pan. Nam quamuis adiectum fuerit, tamen ante expletum poteſt reuocari, dicta l. cum precario.*

c *veluti quod precario rogans non teneatur niſi de dolo, non de culpa, quemadmodum tamen tenetur commodatarius, teneatur*

A *tamen de latiſſima culpa, quæ dolo æquipa- retur. l. quæſitum, §. illud, de precar. Pand.*

d *c. fin. de precariis. l. 1. de precario. P.*

CAPVT II.

Precarii acceptiones & diſtinctiones.

PRecarii quidem naturalis vna ſubſtantia eſt, verum ex pactionibus hoc iure pontificio receptis, adiectio facta eſt, & cœpit diſtingui precarium a precariis.
B Precariæ & precaria, hoc iure rerum Eccleſiaſticarum ſeu Eccleſiæ fiunt vel vſque ad quinquennium, vel ad vitam vtentis, quando videlicet qui accipit, rem Eccleſiæ fruendam vſque ad certum tempus, vel quandiu vixerit, ſubiicit Eccleſiæ, in locum eius rei aliam ſimilis valoris & æqualium redituum, ea lege, vt poſtquam fuerit elapſum definitum tempus, vel ubi mortuus fuerit qui rem acceperit, res accepta
C redeat ad Eccleſiam, cum alia etiam re, quę loco eius Eccleſiæ ſuppoſita fuit cum fructibus & proprietate, *c* fit tamen aliquando precaria de rebus Eccleſiæ, ex cauſa gratis, *d* ſed ita licitæ iſtæ precariæ ſi modo nõ fiant in præiudicium Eccleſiæ, quo caſu nec irreuocabiles fiunt conceſſiones, & ſi fiant, ſucceſſores in beneficio Eccleſiæ, reuocare poſſunt ſine vlla exceptione. *e* Quemadmodum & precariæ aliæve commutationes tempore, quo Eccleſiæ viduæ
D ſunt a prælatis, de rebus earum factæ ab his, qui loca epiſcoporum occuparunt, reſcinduntur, atque ideo cum auctoritate Eccleſiaſtica vel ciuili, ſi faciendæ ſunt, fiunt. *f* Eaque ratione precariæ quæ quandoque de Eccleſiarum poſſeſſionibus fieri ſolent, non ſunt pro voluntate concedentium reuocandæ. *g*

SCHOLIA.

E a *Et dicimus precarium, quando ex arbitrio dantis, datum reuocari poteſt, c. fin. de precar precariam, quando ante quinquenniũ non poteſt reuocari, c. 1 eo. tit. Dicuntur & precaria, quando datum vtendum reuocari nequit, quãdiu qui fruitur vixerit*

b *dict.*

b *di⸗o c. 1. de precario. cano. precariæ, 5. 10. A q. 2. quod ſumtum eſt ex Concilio Belluacenſi, & habetur in Concilio Meldenſi, cap. 22. & in capitularibus editis anno 4. Caroli regis, & Ludouici filii Imperatoris Coloniæ cap. 37.*

c *l. iubemus nulli, 14. C. de ſacroſanct. eccleſ. cano. 2. ca. enim §. ſi œconomus, 10. q. 2. & ſic intelligendum, c. 1. & 2. de precariis. eo obſeruato, ne res ea detur œconomo Eccleſiæ, vt proximus eius, can. 3. huiuſmodi, 10. B q. 2. authentica quibuſcunque, de ſacroſanct. Eccleſiis. vide ca. precariæ. 4. & ibi glo. 10. q. 2. de precariis habetur in Concilio Rhemenſi c. 36. & 37. & in Concilio Moguntino ſub Arnulpho c. 20 in Concilio Meldenſi, cap. 22.*

d *⸗que ſcribit Pan. ad c. 1. nu. 4. de precariis, vt quando res Eccleſiæ datur vel clerico aut laico de eccleſia benemerito, quandiu vixerit, vt in canon. ſi epiſcopi, 16. q. 3. ca. C poſſeſſiones, 16. q. 1. tuncq; videtur tantum facta donatio vſusfructus, vt & in ca. 72. ſæpe ſit, 12. q. 2.*

e *ca. de precariis, 6. 10. q. 2. c. 2. de precariis. Ratio in ca. 3. quod quis, 35. q. 9.*

f *ca. precariæ, 44. 12. q. 2.*

g *videlicet ſine cauſa delicto aut culpa poſſidentium, c. fin. § fin. de precar. Et in hoc differunt precariæ quæ reuocari nequeunt D ante tempus, a precario quod reuocatur ex arbitrio concedentis.*

Capvt III.

Quæ res precario dari poſſint.

PRecarium fit rerum in iure conſiſtentium, vt ſeruitutum, *a* immobilium & mobilium, *b* vt & precariæ plerumque rerum immobilium ad Eccleſiam pertinentium. *c* Rei ſuæ tamen nemo preca- E rium contrahit, ſed alienæ. *d* Niſi forſan Dominus rei ex aliqua cauſa iuſta, rem retinere prohiberetur, quo caſu eam ſibi interim precario habere licere, rogabit. *e*

Scholia.

a *l. & habet, 15. §. precario, de precario, P. l. ſi precario. 17. communia prædiorum, P. lib. 8. P. tit. 4.*

b *l. 3. & 4. de precar. in P. exemplum in immobilibus, ſi me rogaueris, vt per fundum meum ire vel agere tibi liceat, vel in tectū, vel in aream ædium mearum, ſtillicidiū vel tignum immiſſum in parietem habere, d. l. 3. l. certe. 6. l. & habet, 15. & l. pen. de precar. P. Hoſpites tamen qui gratuitam habitationem habent, non intelliguntur precariam habere. l. & habet ſummam, §. hoſpites, de precar. Pand. niſi precario rogauerint, nam eo caſu haberent, atq; ideo heredes eorum interdicto de precario reſtituere habitaculum compelluntur. l. 2. C. de precario, lib. 8. tit. 9.*

c *c. 1. & 2. de precario cum ſimilib.*

d *l. 4. §. item ſi rem meam, de preca. P.*

e *veluti ſi Dominus dederit pignori rem creditori, & poſtea precario rogauerit a creditore, l. certe § fin. de precar. l. qui a ſeruo, 15. de act. & obl. P. quamobrem debito ſoluto, cum ceſſet pignoris conſtitutio, ſoluitur & precarium re ad Dominum reuertente, l. debitor, 11. de precario. Aliud exemplum in re emta, quam ante prædii ſolutionem, emtor poteſt rogare licere ſibi precario poſſidere, l. ea quæ, 20. de precar. P. Eo quod venditor, donec ei pretium ſoluatur, habet rei retentionem, veluti ex cauſa pignoris, l. Iulianus, 13. §. offerri, de actio. emt. Pan. lib. 19 tit. 1.*

Capvt IIII.

1 *Qui precario dare.*
2 *Quive poſſidere dicantur.*

PRecario dare poteſt Dominus rem ſuam, quamuis eam non poſſideat, per ſe, 1
a & per ſeruum, & per filium familias, *b* item is qui rem alienam poſſidet ex aliqua cauſa. *c* At ſede Eccleſiæ vacante, precariæ rerum Eccleſiæ non conceduntur ab eius occupatoribus. *d*

Precario vero poſſidet is, qui rogat, & aliquando alius quam qui rogauit, ſi qui rogauit in poteſtate eius ſit, vt ſeruus filius familias & procurator, *e* & qui adoptat etiam rogantem, precario poſſidet. *f* Licet precario omnibus vti, precariæ tamen cōcedi vetantur œconomis Eccleſiæ eorumque cognatis, ne in fraudem Eccleſiæ fieri poſſint. *g*

S C H O L I A.

a *l. vnuſquiſque, 18. de precar. P.*
b *l. duo in ſolidū 19. §. qui ſeruū de preca. P.*
c *l. ſed ſi eam rem. 7. & l. quæſitum, 8. eo. ti. P.*
d *ca. precariæ, 12. quæſt. 2.*
e *l. in rebus, 4. §. tenetur, & l. certe, 6. §. 1. l. ſi ſeruus, 13. de precario.*
f *l. ſi adoptauero, 16. de precar. P.*
g *ca. huiuſmodi, 3. §. quibuſcunque 10. q. 2. auth. quibuſcunque, de ſacroſan. Eccle. C.*

C A P V T V.

Modus conſtituendi precarium.

PRecaria poſſeſſio dari poteſt, vel inter præſentes vel inter abſentes, veluti per epiſtolam, vel per nuncium, *a* qui autem precario concedit, ſic dat quaſi tunc recepturus cum ſibi libuerit repetere. *b* Et ea eſt precarii natura non obſtante quod certum tempus adiiciatur conceſſioni, *c* vel quoad rogans vellet, *d* niſi fiant precariæ, quæ vel in quinquennium, vel ad vitā conſtituuntur, nec ante reuocantur. *e* prout ſcriptura ea de re facta determinauerit, *f* vt in emphytheoſi. *g*

S C H O L I A.

a *l. prec. 9. de prec. in P. epiſtola, mutus nuncius eſt, miniſterium vero præſtat nuncius deferens, & fungitur epiſtolæ vice hic, & in aliis, vt in l. ſi ſiquis alteri vel ſibi C. lib. 4. tit. 50. l. qui autem, §. fin. de conſtitu. pecunia.*
b *l. 1. §. & diſtat, de precar. c. fi. de precariis.*
c *l. 4. §. fi. & l. cum precario, 2. de precario. P.*
d *l. 4. loca. lib. 9. P. tit. 2.*
e *c. 1. & c. fin. §. fin. de precar.*
A f *ca. 72. ſæpe fit, 12. quæſt. 2.*
g *l. 1. de iure emphyth. C.*

C A P V T VI.

1 *Effectus & vis precarii eiuſq; interdicti.*
2 *Quomodo finiatur.*

INterdictum de precario merito introductum eſt, quia nulla eo nomine iure ciuili conſtituta, fuiſſet actio: cum eius conditio magis ad donationes & beneficii
B cauſam quam ad cauſam negotii contrahendi pertineat, *a* poſſidet qui precarium dat, item & is cui datur. *b* Poſſident itaque ſimul precario res quæ ex re data precario naſcuntur, *c* & tandiu tantum, quamdiu is qui conceſſit patitur, *d* Quare ſi is qui rogauit precario noluerit ex arbitrio concedentis reſtituere, proditum eſt interdictum de precario quo compellatur, *e* t eius & præſcriptis verbis actio, quæ ex bona fide oritur. *f* Eaque ratione nulla præſcri-
C ptione temporis ſe defendere poteſt, qui precarias ab Eccleſia conſequutus eſt. *g* Interdicto de precario tenetur, non ſolum qui rogauit, ſed etiam hæres eius, eo quod ex precario ad illum quippiam peruenerit, *h* quamquam precarium ad hæredem rogantis non tranſeat. *i* Præſtat autem qui rogauit ex hoc contractu dolum tantum, non culpam, niſi ea ſit dolo proxima, aut
D alia culpa ſuperueniat, poſt moram reſtituendi commiſſa. *k*

Finitur porro precariū per reuocationē factam a domino, *l* morteque eius cui conceditur, non etiā concedentis. *m* At per lapſum temporis precario appoſiti, precarium non finitur, ſi Dominus non repetat, quia cenſetur lapſo tēpore rurſum precario cōcedere. *n* Niſi ante lapſum temporis prioris, illud dominus prorogauerit, *o* aut
E pēdente cōceſſo tēpore, dominus furere cœperit, vel deceſſerit, quia tunc precarium redintegrari non cenſetur. *p* Finitur etiam cum rem precario datam, dominus alienat alicui precarium reuocare volenti. *q*

S c h o l i a,

a *[illegible] in l. interdictum, 14. de precario. eum qui emit, 14. §. is qui precario, de fur. lib. [illegible] P. tit. 2.*

b *[illegible] n rebus, 4. §. 1. & l. 2. §. fin. l. poſſideri, 3. §. ex contrario, & l. & habet 15. §. cum [illegible], de precar. Pandectis.*

c *P[illegible]mponius. in l. quamuis ancillam, 10. de precar. Idque iure acceſſionis, vt accidit etiam in commodato. l. eum qui, §. non [illegible]lum, de furt. P. l. ſi vt certo, §. vſque adeo. commo. P. l. 1. §. quæ depoſitus, depoſit. in Pandect.*

d *in [illegible] 2 ait prætor, §. 1. & l. & habet, 15. & l. cum precario, de precar. P. capit. final. de precar.*

e *[illegible] hoc interdictum eſt reſtitutorium. l. 2. interdictum, 14. de precar. P. l. 2. C. eod. titul. quando ſimpliciter res precario datae [illegible].*

f *l. [illegible] & l. duo, 19. §. fin. de precar. P. quando videlicet pactum de reddendo interuenit, gloſſ. ad dictam l. interdictum, nam tum cum de re reſtituenda cautum eſt, interdictum non datur, dicta l. & habet, §. cum quis, de precar. P. ſed hæc eſt ciuilis actio.*

g *ca. clerici, quilibet, 11. & ſeq. ſi epiſcopus, 16. quæ. 3. ca. ſæpe fit, 72. 10. quæ. 2. neque etiā præſcribit generaliter, qui alieno nomine poſſidet, capit. ſi diligenti. de præſcriptio. l. nec creditores. 3. de pignora. actio. l. male agitur de præſcrip. 30. vel 40. annor. l. non ſolum. §. qui pignori. de vſura Pan. Sicut nec vſufructuarius, vſufructuarius per quas perſonas nob. acquir. apud Iuſti.*

h *l. quæſitum, 8. §. fin. de precar. Pan.*

i *l. cum precario, 12. de precar. Pand.*

k *dicta. l. quæſitum, §. illud annotatur. de prec. Pand. [illegible]. vbi & ratio. & in l. contractus, 24. de regul. iur. Pand.*

l *Vide caput finale de precariis.*

m *[illegible] c. fin. de preca. & l. cum precario, 12. § [illegible], & l. quæſitum § quod a Titio, de precario. niſi conceſſio fiat a domino quā[illegible] voluerit. nam tunc morte eius, vt extincta voluntate, reuocatur precarium l. 4. loca. Pan. c. ſi gratioſa, 5. de reſcrip. in Sex.*

n *l. in rebus, 4. §. fi. de precar. P. ſic fit tacite renouatio locationis tempore elapſo, patiente domino veluti reconducente poſt tempus, l. item quæritur, §. fi. & l. qui ad certum locati, P.*

o *l. ſed ſi manente, 5. de precar. P*

p *l. certe ſi interim, 6, de precar. P.*

B q *dict. cap. fi. de precar. & dicta. l. quæſitum, §. quod a Titio, de precar. P.*

DE DEPOSITO.

TITVLVS VIII.

Capvt I.

Continuatio & finitio depoſiti.

C Depoſitum, *a* ex contractibus qui re contrahuntur eſt. *b* Depoſitum vero diffinietur, quod cuſtodiæ cauſa apud aliquem gratuito poſitum, *c* & commendatum eſt, *d*

S c h o l i a.

a *tractatur de depoſito. lib. 3. decretalium, tit 16. de depoſito. Et lib. 16. Pand. tit. 3. & lib. 5. C. titu. 34. nouell. 88. apud Iulium Paulum, lib. 2. receptarum ſen. ti. 4. & 12. in*
D *Ecloga Baſilicorum, lib. 13. tit. 2. apud nos lib. 23. Syntag. iuris vniuerſ. cap. 2. Affinis ſequeſtratio, de qua titulo, de ſequeſtratione poſſeſſionis vel fructuum libr. 2. decretal. tit. 18. & lib. 2. tit. 6. in clementinis, & de prohibita ſequeſtra pecunia libro 4. C. & ſparſim in titulo depoſiti, vt liquebit poſte. Eſt & titulus nouell. 88. Iuſtiniani, de depoſito & denuntiationibus inquilinorum & de ſuſpendenda adminiſtra-*
E *tione.*

b *§. præterea, quib. mod. re contrah. obliga. apud Iuſtinia. l. 1. §. is quoque de actioni. Pand.*

c *colligitur ex l. 1. cum ſuis §§. & l. Lucius, 24. de poſit. Pandect.*

d *commendare & deponere interdum pro eodem l. commendare, de verborum ſignificatione. canone 14. ne quis arbitretur, 22. quæſtio. 2. commendatio in depoſito, vel expreſſe fit, quando fides depoſitarii commendatur nominatim res depoſita: Et tacere, delata re & recepta per depoſitarium.*

Capvt. II.

1 *De triplici ſpecie depoſiti. Depoſitum*
2 *Sequeſtrum.*
3 *Sponſio.* 4 *Et.*

1 DEpoſitũ triplex, † proprie depoſitum, ſequeſtrum, & ſponſio. Depoſitum proprie, quando vnus, duo vel plures rem, quæ eſt ſine controuerſia, deponit.

Sequeſtrum † quando res controuerſæ penes aliquem commendantur. *a*

Sponſio, † quando pro controuerſia, non res ipſa controuerſa, ſed aliud deponitur. *b*

Rurſum † ſequeſtratio vel voluntaria eſt, vel iudicialis & neceſſaria, *c* voluntaria, conſentientibus vtriſque contendentibus in iudicio, vel extra iudicium fit. *d* Iudicialis, quæ fit etiam inuitis ipſis litigantibus. *e*

Scholia.

a *l. licet, 16. l. proprie, 7. § proprie, depoſit. l. ſequeſter, 109. de verbor. ſignificat. & unde dicatur ſequeſter ibi docetur. & apud Gellium, lib. 10. cap. 10. vide c. examinata, 12. & ibi gloſſam, & Panormita. de iudiciis. Sic legimus ponere in depoſito, pro ſequeſtrato in l. ab exſecutione 5, quorum appellatio non recipia. lib. 7. C. tit. 66.*

b *vt apud Virgil. ecloga 3. Dametas ait.*

De grege non auſim quicquam deponere tecum.

& in l. 3. de alea luſu & aleatoribus. libr. 10. P. tit. 5. fiebat & ſponſio pro litibus ex edicto Caligulæ. Sueton. in Caligula, c. 40. & olim etiam pro interdictis.

c *Archidiac. ad c. quia res, 11. q. 1. Ioannes*

A *monachus, Ioan. Andr. ad c. locuplet[...] de reg. iur. in Sex. Bald. ad ca. 1. de ſeque[...]. poſſe. Bald. & Salycet. ad l. vnicam, de prohibit. ſequeſtra. pecuniæ C.*

d *vt in exemplo leg. intereſſe, de acqui. rer. domi. l. cætere, 4. § fin. & l. ſi quæ ſint cautiones, 5. famil. herciſcun. P. l. ſi. de fide inſtrum. in P. l. acceptum. C. de vſur.*

e *l. æquiſſimum, de vſufruct. cum ſimil. lib.*

Cap. III.

B

1 *Quæ res deponantur.*
2 *Et ſequeſtrentur.*

DEponi poſſunt res mobiles, † vt equus, *a* nummi *b* in ſacculo obſignati *c* & non obſignati, ea lege, vt tot & [...] reddat depoſitarius. *d* Deponuntur & res in ciſta ſignata, *e* vel in arca clauſę, cum inC ſtrumentis. *f* Item tabulæ teſtamẽti, *g* homo, *h* ornamẽta, *i* fit & ſequeſtratio in dubio litis euentu, de rebus mobilibus, *k* & immobilibus, vt de Eccleſia, *l* & aliis prædiis; *m* veruntamen raro ſequeſtratio permittitur, quia dubia exſiſtente lite, ab exſecutione incipere, & priuare poſſeſſorem re ſua, ſatis iniquum viſum eſt. *n* Niſi poſſeſſor contra ſe lata ſente[ntia], ab ea appellauerit, *o* Et interim pendente appellatione timeatur de fructuum dilapidatione, ſeu conſumtione fa[cien]da a D poſſeſſore, maxime ſi non eſt ſoluendo, *p* vel ſi appelletur ab exſecutore. *q* Quare & pendente lite inter maritum & vxorem [...] mulier propter capitale odiũ mariti, [...] poſſit ei tuto concedi, ea honeſtæ cu[i]dam mulieri interim cõmittitur in loco certo, in quo vxori maritus vel eius proximi non poſſint vllam iniuriã inferre. *r* QuemadE modum etiam, ſi de validitate matrimonii contendatur, ſponſa, interim ea, donec cognitum fuerit, ne corrumpatur, illicite ſequeſtratur. *s* In odiũ quoq; contumacis res litigioſa ſequeſtratur; *t* vel ſi iudex [ob] temeritatem litigantium vereatur, ne ad arma perueniatur ob rei poſſeſſionẽ, eam ſequeſtrabit. *v* Non ſequeſtrabitur ian[...]

be[...]

beneficium, ſi de eo moueatur controuer- A
ſia ei, qui poſſederit per triennium.x

S C H O L I A.

a *l. 1. §. quæ depoſitis, depoſ.*

b *ca. 1. de depoſito l. nummi, de in litem iur. deponitur & aurũ & aliæ res. l. 1. de depoſ. nouel. 88. l. 4. 7. 8. C. de depoſ. & põdus auri vel argenti. in l. fi. C. eo. tit.*

c *l. ſi ſacculum. de poſſ. P.*

d *l. die ſponſaliorum. § fi. depoſiti. P.* B

e *l. 1. § fi. ciſta, depoſ. P.*

f *l. publica, depoſ. P. deponuntur & ipſa inſtrumenta, l. propter inſtrumenta 5. & ſequen. C. de depoſ.*

g *l. locum, § ſi tabula, de tabul. exhibend. Sic teſtamentum ſuum apud veſtales depoſuit Auguſtus. Sueto. in Auguſt. c. fi. & Iulius Cæſar, Suetonius in eod. c. 88.*

h *l. ſi hominẽ depoſitum, 37. l. 1. § ſi quis ſeruum depoſ. P.* C

i *l. 1. depoſ. P.*

k *ſicuti fit ſequeſtratio fructuũ. in c. 1. & 2. & toto ti. de ſequeſt. poſſeſſionis & fructuũ. lib. 2. tit. 17. can. 26. quoties poſt, 2. q. 6. & aliarum rerum. in l. ſi fideiuſſor 7. § fi. qui ſatiſdar. coga. lib. 2. P. tit. 8. inſtrum. vt dictũ & l. cetera. 4. § p. & l. ſeq. fam. erciſ. P.*

l *c. examinata, 15. de iud. lib. 2. P. tit. 1. ita, ſi contra poſſeſſorem non triennalem beneficii ſentẽtia lata fuerit, & is appellauerit,* D *fit beneficii ſequeſtratio. in clem. vni. de ſequeſtrat. poſſeſſ. niſi qui condemnatus eſt, prius per ſententiam fuiſſet conſecutus poſſeſſione. Nam quamuis poſtea contra eum dicta ſit ſententia, a qua appellauerit, non fieret ſequeſtratio, vt ait dicta clementina, ſed oporteret aliam expectare ſententiam, vt notat Cardin. ad dictam clem. vnicam, & Ioan. Andr. ad Speculatorem. in tit. de ſequeſtratione fructuum.* E

m *l. ab exſecutione, 5. quorum appellat. non recipian. libr. 7. C. tit. 6. l. fi. quib. ad libert. proclam. i. non licet, lib. 7. C. tit. 18.*

n *vel quet ex l. vni. de prohib. ſequeſtr. pecuniæ, lib. 4. C. tit. 4. vbi & appellatio pecuniæ* A *pertinet ad omnem rem, quæ pecuniæ functionem ſeu æſtimationem accipere poteſt. vt & in l. 2. de conſtitu. pecun. C. l. pecuniæ verbum, de verb. ſignifi. cõmoditas autem poſſeſſionis magna eſt. § cõmodum, de interdict. apud Iuſtin. ideo non erit ante ſententiam, vel pendente lite auferẽda poſſeſſori. cã. volumus, 6. q. 1. c. 2. vt lite pẽdente nihil innouet. lib. 2. tit. 16. c. 1. de ſequeſt. poſſeſſio. & fructuum. c. cauſam matrimonii, 16. de offic. deleg. lib. 1. tit. 29. Ab exſecutione iudicium non debet incipere, ſed a* B *cognitione. l. 1. de exſecut. rei iud. C.*

o *nam ſi pro poſſeſſore dicatur ſententia, & appelletur, non fit ſequeſtratio, vide deciſ. Rotæ, 390. incip. ſi feratur ſenten. in nouis.*

p *c. fi. de ſequeſtra. poſſeſſ. vt & in aliis, l. Imperatores, 21. § fi. de appell. P. lib. 49. P. tit. 1. cum ſimil. ibi not. l. ſi fideiuſſor, § fin. qui ſatiſda. cogant. lib. 2. P. tit. 8. Sic vergente marito ad inopiam, ſi is dotem ſit diſſipaturus, ſequeſtratur dotalis res, l. ſi cũ dotem, 22. § fin vero. ſolut. matri. libr. 24. P. tit. 3. l. in rebus, de iure dot. C. Sic quoque lite pendente fit ſequeſtratio aliquando. in ca. quoties poſt, 2. q. 6. c. quia res, 11. q. 1.* C

q *iuxta l. ab exſecutione, 5. quorum appella. non recipiant. libr. 7. tit. 66. C. dict. canon. quoties poſt, 2. q. 6.*

r *in c. ex tranſmiſſa, 8. & cap. literas, de reſti. ſpolia. lib. 2. tit. 13.* D

s *c. cum locum, 14. de ſponſalib. lib. 4. tit. 1.*

t *vt mitius agatur cum contumace, ca. ex literis, de dolo & contumac.*

v *l. æquiſſimum, de vſufruct. in P. & ibi Bar. in l. fi. C. de edict. diui Adria. tollen.*

x *Clem. vnic. de ſequeſtra. poſſeſſio. ratio poteſt colligi, ex l. vnic. C. de fideicom. videnda regula cancellariæ Romanæ, de triennali poſſeſſore.* E

C A P V T IIII.

1 *Qui deponant.*
2 *Et ſequeſtrent.*

DEponimus † & per nos ipſos, & per illos, quorũ facto obligamur, vt per ſer-

uum & eum qui bona fide nobis ſeruit. *a* A
Deponit dominus, & non dominus rem alienam, & vtrique datur actio depoſiti in quantum cuiuſque intereſt, *b* deponit againt; ogitque filiusfamilias. *c*

2 Statuit & ſequeſtrum iudex. *d*

Scholia.

a *l.1.§.non ſolum depoſit P.*

b *l.bona fides, l.1.§.item ſi prædo, eo. tit. depoſ. l.1.§. item Pomponius, nautæ campo. ſtabularii, &c. P.* B

c *l.Iulianus, 19. depoſit. Pan. l. filiusfamilias, de actio. Pandect.*

d *l.ei apud quem, §.fin. depoſit. Pand.*

Capvt V.

De forma aut modo deponendi.

Depoſito formam dant contrahentes. *a* Rei interuentu tamen contrahitur. *b* Ex eius autem ſubſtantia propria ſine pactis eſt, vt gratuito ſuſcipiatur, *c* in gratiã dantis non accipientis, *d* & vt teneatur depoſitarius de dolo tantum, non etiam de culpa, niſi de lata dolo proxima, *e* vel niſi teneatur de alia, quod ſe depoſito accipiendo obtulerit, vel aliquid pro cuſtodia acceperit, vel ſi pactus ita fuerit, vel moram cõmiſerit reſtituendi, ex quibus quoque periculum caſus fortuiti ad eum pertinebit. *f* Datur interdum depoſitum æſtimatum, interdum nulla æſtimatione facta. *g* Accedit aliquando conſideratio loci, vbi depoſitum fit, vt ſi Eccleſiæ non perſonæ commendetur. *h* Si in horreis publicis aut priuatis, aut alibi deponatur, *i* fit & depoſitum reipſa, & per epiſtolam.

Scholia.

a *l.1.§.ſi conuenıat, depoſit P.*

b *l.1.§.is quoque, de actio P.§.præterea. quib. mod. re contrah. oblig.*

c *nam ſi merces interuenerit, tranſit in locationem.*

d *nam aliter eſſet mutuum, & ita ſi inuito deponente, depoſitarius vtatur depoſito, furti obligatur. l.3. C. de depoſito, l. ſi ſaculum, eod. titu. P. l. qui furtum de [illegible] ctio. furt. P.* A

e *l.contractus, de regul. iur. P. l.1 C. de depoſit. l.1.§. mandati, & §. fin. & l. q[illegible] na, depoſi. P. dic. §. præterea, qui[illegible] m[illegible] contrah. oblig.*

f *l. ſi. de depoſito l.1. C. eod. titu. l.1. [illegible] ſeruum, & §. ſi conueniat, eo. tit. P [illegible] leges ſeu conuentiones, quæ impon[illegible] depoſito, colliguntur, veluti ſi con[illegible] res depoſita ſicut nummi periculo [illegible] depoſitum ſuſcepit l.1.§. ſæpe, dep[illegible] P [illegible] C. eod. l. & Ariſtoni, manda. P. l. [illegible] to, §. nunc videndum. commod. P v[illegible] tra, vt is penes quem depoſitum eſt, cu[illegible] & periculum præſtet, dict. l.1. C. de d[illegible] Item vt depoſitarius poſt mortem re[illegible] 1.§. ſi depoſuero, depoſit. P. Item vt [illegible] tum, alibi quam vbi depoſitum fue[illegible] datur. l. ſi in Aſia, eo. tit. P. ſi abſen[illegible] e quis deponat, vt cum [illegible] reuerſus redierit ei reddatur. l. Publia. eo. P. Deponitur & a pluribus aliqua res apud aliquem in ſolidum, certa aliqua cõditione reſtituendi v[illegible] cuſtodiendi, l. propriè, depoſit. P. Sic deponitur homo, vt quæſtio de eo habeatur, in [illegible] hominem, depoſit. P.* B C

g *l. ſi vir vxori, §.2 de donati. inter virum & vxorem lib. 24. P. tit. 1.* D

h *vt in c.1. de depoſito, diſtinguitur. meminerunt & Iuriſconſulti, de depoſito [illegible] in æde ſacra, vt in l. acceptam, C. de [illegible] in l. ei apud quem, § fin. depoſ. P. l. ait prætor, de minorib. 25. annis, P. cum ſ[illegible].*

i *vt in l. pignoribus, de pignora. actio. C.*

k *l. Quintus, depoſit. P.*

Capvt. VI.

E 1 *De ſequeſtrationis forma.*

2 *De violatione ſequeſtri beneficii.*

1 Sequeſtrantur res apud aliquem controuerſæ cum poteſtate eas vende[illegible] & pretium conſeruandi vſq; in tempus qu[illegible] per ſentẽtiam dictum fuerit, cuius [illegible] *a* vel vt pendente controuerſia fructus ſequeſ[illegible]

quæſtri colligat & conſeruet. *b* Interdũ & A
ſequeſtratio ita fit, vt ad ſequeſtrũ poſſeſ-
ſio rei ſequeſtratæ transeat, & priuentur
ea contendentes. *c* Aliquando cuſtodia
tantum ſequeſtro datur, nec transfertur a
non recedente poſſeſſore in eum poſſeſſio. *d*
Interdũ etiam ſequeſtro datur, vt rem
depoſitam certo loco exhibeat. *e* forma &
praxis ſequeſtrandi illa, vt iudex iubeat li-
tigantibus de ſequeſtro conuenire, intra
certum tempus, quod ſi non fecerint tem- B
pore lapſo, ipſe conſtituit. *f*

Si quis autem ſequeſtrationem benefi-
cii Eccleſiaſtici legitime factam, impedi-
uerit, vel fructus ſequeſtratos quoquo modo
præſumſerit occupare, excommunicatio-
nis ſententiam incurrit ipſo facto, a qua,
niſi amoto prius impedimẽto, & reſtitutis
prius occupatis fructibus, nullatenus ab-
ſoluitur. Et vltra, ſi ex litigantibus is ſit, ni-
hilominus a iure ſi quod habeat in huiuſ- C
modi beneficio, vel ad ipſum forſitan cõ-
petebat eidem, cadit. *g*

S C H O L I A.

a *l. ſi quis adfirmauerit. §. 1. de dolo. P.*

b *l. imperatores. §. vlt. de appellatio. P.*

c *1. licet. §. fi. depoſiti. P.*

d *l. intereſſe. de acquirend. poſſeſſ. P.*

e *l. & apud §. 1. depoſit. P.*

f *l. in venditione. §. fin. de bonis auctoritat.* D
*iudic. poſſid. P. Ita ſequeſtratio fit mandato
iudicis, vel ex eius mero, vt dicunt officio,
ſeu ſine actione, nempe vt prohibeat liti-
gantes ad arma & pugnam venire. l. a-
quiſſimum, §. ſed ſi inter duos, de vſufruct.
Merum officium ſeu nobile, vocant in-
terpretes, quod ſine propoſita actione exer-
cetur, quod actioni nõ ſeruit, hoc eſt, quod
ſine propoſita actione exercetur, poteſta-
te iudicis. Et mercenarium dicunt, quod* E
*ſeruit actioni & petitioni litigantium, de
quibus nos, libro 47. Syntagmat. cap. 21.
numer. 10. Eſt & prætoria ſequeſtratio,
quæ imperio meroque officio iudicis fit, an-
te cognitionem cauſæ, veluti contra contu-
maces, dum in odium illorum fit miſſio in
poſſeſſionem, l. a diuo Pio. §. ſi ſuper rebus,
de re iudica. P. fit & ſequeſtratio officio iu-
dicis mercenario, quod de re ſtatuit iuxta
naturam actionis propoſitæ, potiſſimum,
vt per ſequeſtrum onus quod rei contentio-
ſæ incumbit, explicetur pendẽte lite, quem-
admodum, ſi beneficiatus nolit ſeruire be-
neficio, iudex ſtatuit ſequeſtrationem fru-
ctuum beneficii, vt ex fructibus ei inſer-* B
*uiatur, non obſtante etiam appellatione,
cap. peruenit ad nos, de appellat. vt & in l.
3. quibus ad libertat. proclama. non licet,
C. Sequeſtrat etiam iudex propter rei
controuerſæ abuſum, cap. peruenit. §. fin
autem, de appellat. vel ſi ſequeſter ipſe, pe-
tat alii dari ſequeſtrum. l. & apud quem,
§. ſi vel t. depoſit. P.*

g *in Clem. vnic. de ſequeſtra poſſeſſ. vbi hæc
omnia.*

C A P V T VII.

*Apud quem deponi & ſequeſtrari
poſſit.*

DEponi res poteſt apud omnes, qui ob
ligari poſſunt, niſi expreſſe ſit prohi-
bitũ, veluti ſi deponatur penes pupillum,
qui obligari non poteſt depoſito, niſi in
quantum factus locupletior ſit, *a* nec de-
ponatur apud ſeruum. *b* Sic nec conſtitui-
D tur ſequeſter alter ex litigantibus, cum ſe-
queſtratio fiat apud alterum, ad compe-
ſcendas de re pugnas. *c* Poteſt tamen in-
terdum dari alicui ex litigantibus fiducia-
ria poſſeſſio rei litigioſæ, quam vocãt vin-
dicias, vel recredentiam, ſeu momenta-
neam poſſeſſionẽ, donec plenius de cauſæ
meritis cognitũ fuerit. *d* Sequeſter etiam
debet eſſe ſoluendo, & idoneus, habita ra-
tione quantitatis & qualitatis rei ſeque-
E ſtrandæ. *e* Erit tamen officium ſequeſtri
voluntariũ, vt non poſſit compelli ſeque-
ſtrationẽ ſubire, niſi forſan ex aliqua cau-
ſa per iudicem.

S C H O L I A.

a *l. 1. §. an in pupillum, depoſi. P.*

b *l. 1. §. ſi apud ſeruum, depoſit. P.*

c *l. ſequeſter. de verbo. ſignifi. l. æquiſſimum, de vſufruct. P.*

d *l. vnic. C. de momentan. poſſeſſ. appell. fiduciaria autem poſſeſſio dicitur. quia ea lege & conditione conceditur, vt res quæ conceditur teneatur ab eo interim pendente lite, tantum ſub manu curiæ vel regis, cum cautione de ea reddenda, ſi poſtea ita dictum fuerit, eadem ratione, qua fideicommiſſarius heres, fiduciarius dicitur grauatus de reſtituenda poſſeſſa hereditate, in l. ſecus ad ſenatuſconſultũ Trebell. datur & interdum poſſeſſio rei contentioſæ, rei ſeruandæ cauſa, vel per interdictum, vel alio modo, ſed extra ſequeſtri naturam, vide Budæum ad l. 2. §. & cum placuiſſet, de origine iuris, in annotationibus priorib. in pandectas, dum agit de vindiciis.*

e *l. litibus de agricolis & cenſib. lib. 11. C.*

f *Sicque cogit ſequeſtrum, dummodo is nihil de ſuo impendat. Bartol. ad l. litibus. de agrico. & cenſib. per l. final. circa medium, de bonis auctoritat. iudic. poſſid. l. fin. de requir. reis.*

CAPVT VIII.

1 *Cauſæ & effectus depoſiti actio directa.*
2 *Contraria.*
3 *Præſcriptis verbis.*
4 *Sequeſtraria.*
5 *Priuilegium deponentis contra creditores.*
6 *Actio in nautas, caupones, ſtabularios.*

DEpoſitum fit, vel vrgente neceſſitate, puta belli, tumultus, incẽdii, vel ex voluntate libera. *a* Deponendo quemadmodum commodando dominium rei non amittimus. *b* quare poſſumus pro voluntate depoſitum reuocare. *c* Attamen ſequeſtrum iudicis auctoritate cõſtitutum, non niſi cum iudicis auctoritate reuocatur. *d* Repetenti non poteſt a depoſitario ſine perfidiæ crimine, obiici retentio, vel per viam compenſationis cum alio liquido debito faciendæ, vel cum alio depoſito. *e* Ideo datur actio directa depoſiti deponenti, *f* & bonorum poſſeſſoribus ex[...] tiſq; eius ſucceſſoribus, *g* & domino [...] ſeruo deponente, *h* furi & prædoni deponentibus, *i* non tantum pro re depoſita repetenda, ſed etiam pro deterioratione reſarcienda, *k* proque dolo interitu interueniente, *l* veruntamen in condemnatione, cum deponens elegit fidem depoſitarii, nec depoſitum ei redditur, contentus eſſe debet ſimplo: cum vero inſtante neceſſitate deponit, tumultus, incendii, ruinæ naufragiiue cauſa, in hæredem depoſitarii actio eſt in ſumtum pro hæreditaria parte, & intra annum quoque: in ipſum vero depoſitarium, & in ſolidum, & in duplum, & in perpetuum. *m*

Contraria porro † depoſiti actione, 1
depoſitarius repetit ſumtus factos pro re depoſita conſeruanda *o* vel reddenda. *p*

Is vero, † qui ſponſionis cauſa victori 2
depoſita non vult reſtituere, præſcriptis verbis actione conueniri poteſt. *q*

In ſequeſtrum etiã † actio ſequeſtraria 3
competit, *r* & ei datur quoque contraria.

Præfertur autem † cæteris creditoribus 4
depoſitarii, qui rem depoſitam repetit, ſi vſuras ex depoſito non accipiat. Et ſi plures deponentes concurrant, præfertur inter illos diligenter. *s*

Nautæ caupones † ſtabularii quod cu- 4
iuſque ſaluum fore acceperint, niſi reſtituant, & ſine damno, in eos iudicium datur, *t* niſi rato, vel vi maiore damnum datum ſit. *u*

SCHOLIA.

a *in l. 1. §. 1. & ſeq. vbi ratio, depoſit. P. eſt neceſſitatis depoſitũ, quod fit ad impediendum curſum vſurarum, l. acceptam. 9. C. de vſur. l. obſignatione, 9. de ſolutio C. habet & ſequeſtratio neceſſitatem, ne ad arma veniatur, l. æquiſſimum, de vſufruct. & ad conſeruationem rerum, vt ante diximus.*

b *l. ſi ſeruus depoſitus, 22. de noxali action. lib. 9. P. titul. 4. l. licet. 7. §. final. d[e]poſiti, vbi*

ubi & poſſeſſio remanet penes deponentem, A
niſi ſequeſtratio fiat voluntaria. Si tamen
depoſitarius litis æſtimatione dānatus ſit,
res depoſita eius efficitur, l. ſi fideiuſſor. 30.
depoſit. P. poteſt & minoris æſtimari quā
ſit depoſitum donationis cauſa, etiam in-
ter coniuges, l. ſi vir vxori, de renouatio.
inter vir. & vxor. P.

c *cap. final de depoſito l. 1. §. eſt autem, depo-*
ſit. P. etiam ſi dictum ſit, vt poſt mortē re-
ſtituatur. Poteſt enim mutari voluntas, B
dict. l. 1. § penultim. depoſit. P. ita enim
cuſtodiendum vt reddendum depoſitum
datur. l. proprie, eod. tit. P.

d *l. ei apud quem depoſitum, 1. §. in ſeque-*
ſtrum, & §. ſi velit, depoſi.

e *cap. fin. depoſit. l. ſi quis vel pecunias. C. eo.*
titul. l. fin. §. excepta. C. de compenſationi-
bus. depoſitum inficiatus conuictus & da-
mnatus, infamis eſt. l. qui depoſitum, C.
depoſit. quia improbe facit. l. deſiderium. C
C. eodem titul. vide l. ſi quis inficiatus, 13.
depoſit. P.

f *l. Lucius, 24. depoſit. P. l. 1. §. 15. quoque,*
de actio. P. § præterea. quibus mod. re con-
trah. oblig.

g *l. 1. §. hæc actio, & l. Publia Mæuia, 26.*
depoſit.

h *l. 1. §. ſi ſeruus meus, § non ſolum, §. ſi duo-*
rum, depoſ. P.

i *l. 1. §. ſi prædo. l. bona fides, 31. depoſit. vbi* D
diſtinctio adhibetur.

k *l. 1. §. ſi res depoſita, depoſit. P. pro quo datur*
aliquando & actio legis Aquiliæ. l. qui ta-
bulas, 42. ad legem Aquil. lib. 9. P. tit. 2.

l *cap. fin. de depoſit. l. 1. § ſi. veſtimenta. §.*
quia autem, § non tantum, § ſi rem depoſi-
tam, l. ſi is apud quem. 16. & l. ſi ſine dolo
malo, 20. depoſi. l. non tenetur enim de cul-
pa leui, nec de cauſa fortuita. l. 1. C. de de-
poſit. nec etiam ſi furto ſubtrahatur ſine E
dolo ſuo. l. ſed his, apud quem, de obligatio.
quæ ex delicto naſcun. l. eū qui, §. is autem,
de furt. P. §. præterea. quibus mod. re con-
trah. oblig. apud Iuſtinian. Niſi aliter con-
uentum ſit, aut depoſitarius ſe depoſito ob-
tulerit. Idem dicendum de caſibus fortui-
tis, vt non teneatur de iiſdem depoſitarius,
niſi aliter cautum ſit in depoſito. l. 1. §. con-
uenit, depoſit. P. ca. fin. eod. Tenetur etiam
depoſitarius de leui culpa & interitu, ſi
moram commiſerit in reſtituendo depoſi-
to. l. ſi in Aſia. §. ſin. depoſ. P. alioquin ſuffi-
cit, depoſitarium, adhibere depoſitis rebus
talem diligentiam, quam ſuis adhibet, l.
quod Nerua. 3. depoſit. Et vltra qui mo-
ram commiſit in reddendis pecuniis depo-
ſitis, vel qui illis vſus eſt, tenetur ad vſuras.
l. die ſponſaliorum, 25. depoſ.

m *l. 1. §. hæc autem ſeparatio, & l. de eo quod*
tumultus, 18. depoſ.

n *l. ei apud quem, depoſ. P.*

o *l. actione, depoſ. 23. depoſ. P.*

p *l ſi in Aſia 12. depoſ. P.*

q *l. ſi rem tibi, 18. §. fin. de præſcript. verb. P.*
lib. 19. tit. 5. vide exemplū apud Plinium,
lib. 9. c. 35. l. 3. de aleatorib. P.

r *l. ei apud quem, & l. ſi in Aſia. §. cum ſeque-*
ſtro. depoſ. P.

s *l. ſi hominem, 7. §. final. & l. quod priuile-*
gium, depoſ. P. l. inter eos 19. de re iudic. P.
lib. 42. tit. 1.

t *l. 1. nautæ, caupones, ſtabularii, vt recepta*
reſtituant. lib. 4. P. titul. 9. nempe cognitio
depoſita penes ſe, actione in factum reſti-
tuere, libro tertio. eod. titul. Recepit autem
cuſtodiam rerum inuectarum in nauem
nauta, ex eo ipſo quod inuectæ ſunt, & fa-
ctum præſtat non ſolum nautarum, ſed et-
iam vectorum, l. 1. §. 1. eod. tit. nautæ, cau-
po. ſtab. P. ſicut & caupo viatorum. l. 2.
eo. niſi prædixerit, vt quiſque res ſuas cu-
ſtodiat, neque ſe damnum præſtiturum, &
ei conſenſerint vectores, & hoſpites. l. debet
7. eo. tit. Rurſus ex quaſi maleficio exerci-
tor nauis, & caupo de furto facto rei depo-
ſitæ in caupona vel naui per alios, quam
præ ſe tenentur, l ſi quis abſentis negotis.
5. §. item exercitor nauis, de action. in P.
§ final. de obligatio. quæ ex quaſi delicto
naſcūt. l. 1. de exercit. act. lib. 14. P. tit. 1. v-
bi ratio datur & furti actio aduerſus nau-

tas.l.1.furti aduerſus nautas eſt.lib.47.P. A
*tit.5.l.7.§.hec actio, nautæ caup.ſtabula.
P.ſi in caupona furtum factum ſit hoſpiti, datur actio aduerſus cauponæ dominum pro re ſurrepta, eaque in duplum eodem. at negante domino res inuectas, tenetur qui diuertit probare illatas, ſed ſi reddatur ciſta aperta quæ clauſa depoſita ſit, ſtabitur iuramento hoſpitio recepti, vide Iulium Clarum. libro quinto, Sententiarum.§ 6.* B

v *l.3.§ at hoc edicto. & l.5.§.inde Labeo, nautæ caupon.P.*

DE PIGNORIBVS.

TITVLVS IX.

Capvt I.

Continuatio, & quid pignus & hypotheca. C

EX numero contractuum re contractorum, erit etiam pignus.*a* Siquidē creditor qui a debitore ſuo pignus accipit, re obligatur. Nā ipſe de ea re quā accepit reſtituēdam tenetur actione pignoratitia.*b* Quod pertinet ad effectum, pignus & hypotheca nominis ſono differunt, in reliquis fere cōueniunt.*c* Etymon pignoris a pugno eſt, vnde proprie pignus rerū mobiliū manu datarū dicitur.*d* Immobilium D vero, hypotheca: dū res traduntur creditori, ſed ſupponuntur ad cautionem obligationis eius.*e* Quare & pignus traditione, hypotheca, nuda conuentione, conſtituntur.*f* Poteſt & nihilominus pignus nuda conuentione rei immobilis obligationi ſubiici.*g* quemadmodum cōtra fit plerumque, vt res immobiles hypothecę ſuppoſitæ, tranſeant in detentionem ſeu poſſeſſionem corporalem creditoris, ita promiſcue pignoris & hypothecæ nomine E vtimur.*i* Pignus itaque vel hypotheca, eſt rei*k* obligatio acceſſoria, pro maiori cautione & ſecuritate rei debitæ exſoluendæ.*m*

Scholia.

a *de pignoribus tractatur libro tertio decreta.tit.21.libr.20.P.tit.1.libro octauo C.tit.14.libr.25.Ecloga Baſilicorum,tit. 1. Apud Conſtantinum Harmenopulum libr.3.titul.5. Iulium Paulum, libro ſecundo receptar.ſententia.titul.5.& de pignoratitia actione.libr.1.P.tit.7.libr.4. C.tit.24.titul.qui potiores in pignore habeantur.libr.20.P.titul.4.& libr.8.C titul.8.libr.25.Ecloga Baſilicorum tit. His adde titulos, de quibus cauſis pign. vel hypothec.tacite contrahatur.libr.20.P.titul.2.& libr. 8.C.titul.15.Ecloga Baſilicorum,libr.25.tit.3.Quæ res pignori vel hypotheca data obligari non poſſunt, libr. 20.P.tit.3.lib.8.C.titul.21.Si aliena res pignori data ſit,lib.8.C.tit.16.Si communis res pignori data ſit.libr.8.C.tit.2.Si pignus pignori datum ſit.libr.8.C.tit.24.de diſtractione pignorum,libr.20.P.titul.5. libr.8.C.tit.18.libr.25.Ecloga Baſilicorum.tit.7.quibus modis pignor.vel hypothec.ſoluitur.libr.20.P.tit.6.de remiſſione pignoris,libr.8.C.titul.26.de luitione pignoris,libr.8.C.titul.31.libr.25 Baſilicorum.tit.8.*

b *l.1.§.creditor,de actio.P.§.creditor quoque.quib.mod.re contrah.oblig.*

c *l.res hypotheca,5.fin.de pignorib.P.gageriam vocat,c.1.de feudis,lib.3.tit.20.*

d *l.pleb,237.§.pignus.de verborum ſignificatione.*

e *l.ſi rem alienam,8.§.non tantum,de pignorat.actio.lib.13.P.titul.7.hypotheca, a verbo græco ὑποτίθεσθαι, quod eſt ſimpliciter ſupponere.*

f *§.inter pignus,de actio.*

g *l.1.de pignora.act.P.ibi,* pignus contrahitur non ſolum rei traditione, ſed etiam nuda conuentione, etſi non traditū eſt. Quare ex pacto, de pignore, naſcitur iure honorario actio.*l.ſi tibi decem,17.§.de pign.de pact.lib.2.P.tit.14. Sic etiam contrahitur hypotheca per pactum conuentum, in l.4.de pignor.P.*

b *Et*

h Ex hoc naſcitur quæſt. de fructib. ex prædiis pignori ſeu hypothecæ ſuppoſitis, perceptis, vel reſtituendis, vel in ſortem imputandis. c. 1. c. conqueſtus, c. ſalubriter, de uſur. c. illo vos, 4. c. cum contra. de pignorib. l. 1. C. de diſtractio. pignor. l. ſi ea lege, l. ſi ea pactione, C. de vſur. cum ſimilib.

i Ita prædium pignori dari dicitur, c. illo vos, 4. c. cum contra, de pignor. l. 1. §. cum prædium, de pignorib. P. l. Titius Sempronio, quib. mod. pignus vel hypotheca ſoluitur. P. l. 1. de diſtract. pignor. P. Et dicitur etiam poſſeſſio tradita, data re immobili hypothecæ, ita creditori, non aliter quam ſi mobilis eſſet, l. ſciendum, 15. §. creditor qui pignus accepit, qui ſatiſdare cogantur, lib. 2. P. tit. 8. facit l. 1. §. fi. & l. 4. de rebus eorum qui ſub tutela vel cura. & c. P. ubi dicuntur res immobiles minorum non poſſe alienari vel impignorari. Opponere hypothecæ pro ſupponere pulcra alluſione dixit Catullus ad Furium epigram. 23.

Furi, villula noſtra non ad Auſtri
Italus oppoſita eſt, nec ad Fauoni,
Nec ſæui Boreæ, aut Appelliotæ.
Verum ad millia quindecim & ducenta.
O ventum horribilem ac peſtilentem.

k do ... ſupra, pignoris obligationem eſſe re contractum.

l Accedit pignus omni obligationi, l. res hypothecæ, de pignorib. P. l. 9. §. 1. de pignorat. actio. l. fin. quæ res pignori obligar. poſſunt C. ideo ſi non ſit principalis obligatio, vel ea extinguatur, & deſinit pignoris obligatio & hypotheca, l. ſi legati conditionalis, 28. de pignori. in P.

m Plus cautionis eſt in rem, quam in perſonam; l. plus cautionis, de regul. iur.

Capvt II.

Quotuplex pignus & hypotheca.

1 Pignus aut teſtamentarium, aut prætorium, aut legale, aut conuentionale eſt. Teſtamentarium eſt, quando teſtator obligat rem aliquam pro ſolutione legati. *a* Prætorium duplex proprie prætorium, & iudiciale. *b* Proprie prætorium dicitur, quod permittitur aut datur a iudice ante rem iudicatam, ad compellendum contumacem *c* vel rei ſeruandæ cauſa. *d* Iudiciale quod poſt rem iudicatam capitur exſequendæ ſententiæ cauſa. *e* Legale, quando ex legis diſpoſitione, etiam ſi nihil de eo cautum expreſſe ſit, in aliquibus negotiis, quædam cenſentur ipſo iure, pro debito aliquo obligata. *f* quemadmodum pro tributo, eis tributariæ poſſidentium obligatæ tenentur, *g* bona mariti pro dote. *h* Conuentionale pignus dicitur, ea res de qua placuit inter cõtrahentes, vt eſſet ſuppoſita obligationi pro pignore vel hypotheca. *i* Atque hoc vel expreſſum ex ſuppoſitione nominatim facta dicitur, vel tacitum, ex conſequentia vel natura negotii vel contractus. *k* Rurſum conuentionale, vel generale eſt vel ſpeciale. Generale omnium bonorũ præſentium vel futurorum. *l* Speciale, quando vna res vel certæ, ſubiiciuntur hypothecæ vel pignori, vt calix, liber. *m*

Scholia.

a *l. non eſt mirum, 26. de pignora. actio. P. l. Lucius Titius, & de alimentis & cibar legat P.*

b *vide gloſſ. ad l. 2. de pignorib. P. Sic dicimus, adoptionem diuidi in adoptionem & arrogationem, in l. 1. & 2. de adoptio. P. Et iuriſdictionem in imperium & iuriſdictionem l. imperium, de iuriſdict. omnium iudic P.*

c *vt quando iudex ſtatuit contra contumacem de cauendo damni infecti nomine, actorem mitti in poſſeſſionem l. 4. §. ſi intra, & l. prætor ait, de damno infecto. P. quia hoc eſt magis imperii quam iuriſdictionis iubere caueri, & in poſſeſſionem mittere l. iubere caueri. de iuriſdic. omnium iudic. Exſtat & exemplum ſimile contra contumacem, in l. 2. & l. Fulcinius, 7. §. ait prætor, quibus ex cauſis in poſſeſſ. eat. P. lib. 42. titu. 2. c. 1. de eo qui mittitur in poſſeſſio. cauſa rei ſeruandæ, lib. 2. titu. 15. frequens*

pretoris clauſula, pignoribus captis cõpellan. *Cogebantur & ſenatores venire in ſenatum, captis pignoribus & multa Cicero Philip. 1. & 3. officior.*

d *c. 1.2.3.4.5. de eo qui mittitur in poſſeſſio. cauſa rei ſeruandæ, titulo de prætorio pignore etiam late Neguzianus, in 2. membro 3. partis, de pignorib.*

e *c. peruenit, de fideiuſſor. c. olim, 16. de reſtitutio ſpoliator lib. 3. tit. 13. a diuo Pio, §. in venditione, de re iudica. P. l. non eſt mirum. de pignora. actio. P. exſtat titulus, ſi in cauſam iudicati pignus captum fuerit, C. tractat & differentiam horum pignorum Antonius Neguzianus in 3. membro 3. partis, de pignorib.*

f *vt in l. 1. C. communia. de lega.*

g *vt in l. 1. in quib. cauſ. pignus vel hypoth. tacite contraha. P. l. 1. C. ſi propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata.*

h *c. ex literis, 5. de pignorib. l. aſſiduis, qui potiores in pignore habeantur.*

i *vt in c. 1.2.3. de pignorib. & ita pignus nuda conuentione vt hypotheca contrahitur, l. 1. c. 1. de pignora. actio. l. 4. de pignorib. vt in l. 2. quæ res pignor. oblig. poſſunt P. diſtinguit hoc conuentionale pignus a prætorio & iudiciali, l. 2. C. de prætorio pignore. Sic l. 44. §. non mutat, de vſuc. ait, perſecutionem pignoris, ſolam conuentionem conſtituere. Porro de conſtitutione conuentionalis pignoris late tractat prædictus Neguzianus in tract. de pignor. in primo membro tertiæ partis.*

k *vt in pignore legali dictum eſt, & in l. vni. de rei vxoriæ actio C. & l. 4. de pactis, P. de tacita hypotheca & eius effectibus, & in quibus caſibus inducatur, videndus d. Neguzantius, in 4. membro 2. partis, de pignoribus.*

l *l. 1. & l. & quæ nondum ſunt, de pignori. P. l. ſi. quæ res pignor. obliga. poſſ.*

m *c. primo, de pignorib. Poteſt & dici ſpecialis hypotheca, cum obligantur tantum bona præſentia, vt expreſſus eſt textus iuncta gloſſ. in l. & quæ nondum §. 1. in verb. ſpecialiter, de pignorib. P. ſpecialis & expreſſa hypotheca fortior habetur generali, & plus afficit rem obligatam, l. licet, & l. penult. in quib. cauſ. pignus tacite contrahat. Et hic eſt vnus ex caſibus, in quibus prouiſio ſpecialis, plus quam generalis operatur, de quibus in ca. quanquam omnes, 6. & ibi gloſſ. ad verbum plus. 13. diſt. Sed differentias expreſſæ & generalis hypothecæ tradit Antonius Neguzantius in principio 3. partis principalis, de pignorib.*

Capvt III.

Quæ res oppignorari & hypothecæ ſubiici poſſunt vel non.

Omnes res in obligationem pignoris & hypothecæ venire poſſunt ex conſenſu, ſi ſpeciali lege non prohibeatur. *a* Conſenſu vero non cenſetur quis in generali obligatione ea obligaſſe, quæ non eſſet ſpecialiter obligaturus, veluti alumnos, vxorem, concubinam olim, filios naturales, & ſimilia. *b* Quæ vendi poſſunt, hypothecæ quoque ſubiici poſſunt. *c* vt contra quis rem quam emere non poteſt, quia commercium interdictum eſt, nec pignori accipere poteſt. *d* Nullus preſbyter cõmittere debet, calicem vel patinam, vel veſtimentum ſacerdotale aut librum eccleſiaſticũ, tabernario, aut negotiatori, aut cuilibet laico vel fœminæ obligare pignori, niſi iuſtiſſima neceſſitate vrgente, *e* quemadmodum nulli licet alienare rem immobilem Eccleſiæ ſuæ, ſiue agrum, ſiue ruſticum mancipium, neque ſpecialis titulo hypothecæ obligare, nec alia, niſi debitum Eccleſiæ vrgeat *f* vel cauſa ſeu neceſſitas pauperum, vel redemtionis captiuorum ſuadeat. *g* Statuit & ius, ne homo liber pro debito teneatur, quamuis res deſint. quæ pro debito poſſint dari, *h* obſes tamen voluntarius pro fide data ſeruanda, dari poteſt. *i* Eximuntur & a pignore monumenta ſeu ſepulcra *k* & res alienæ quæ oppignerari vel hypothecæ ſubiici poſſunt, *l* Qui tamen rẽ domini in pignus habe-

licet eandem & alteri oppignorare poterit, A m ſed reſoluto iure eius, qui dedit alienam rem reſoluitur ius accipientis ab eo, n capi autem in pignus iudiciale vel prætorium poſſunt, res agriculturæ neceſſariæ. o Prohibitæ etiam pignorationes quæ repræſaliæ dictæ. p

S C H O L I A.

a *quæ poſſunt vel non pignori obligari, tractat fuſe Antonius Neguzantius, tractat. de pignorib. 3. membro ſecundæ partis.* B

b *obligatione generali, 6. cum 2. ſequentib. de pignorib. P. l. 1. c. quæ res pignori obliga. poſſunt. Quæ autem contineantur ſub generali obligatione, & quæ non, tractat Neguzantius prædicto tractatu de pignorib. in 2. membro 2. partis.*

c *l. ſed ad eas res, 9. §. 1. de pignorib. l. 18. in fine, de pignorat. actio.*

d *l. 1. §. ad eam rem, quæ res pignori vel hypothecæ data obligari non poſſunt P.* C

e *c. 1. de pignorib. quæ enim ad ſacrum vſum pertinent, in manus laicorum venire non debent. ca. ligna, ca. altaris palla, ca. veſtimenta, ca. in ſancta, de conſe. diſt. 2. pro neceſſitate tamen Eccleſiæ, aliquando oppignorantur, non etiam pro neceſſitate præpoſiti. c. 3. de pignorib. vbi hoc explicatur & de repetitione eius pignoris agitur. facit c. 1. & 2. de ſolutio. lib. 3. tit. 23.*

f *c. nulli liceat 5. de reb. eccl. non alienan. li. 3.* D *tit. 13. l. ſancimus nemini, 21. de ſacroſan. eccle. C. docetur & non eſſe oppignorandas res Eccleſiæ immobiles vel alias ſi debitum non vrgeat, in auth. hoc ius porro. C. de ſacroſ. eccl. ca. ea enim, 2. §. hoc ius porrectũ, 10. q. 2. & in nouella 7. c. 1. & nouella 120. c. 6. & 7. de cauſa vero vrgentis debiti, in authen. præterea, de ſacroſanct. eccleſ. & in nouella 120. c. 10.*

g *quia pretioſiores ſunt animæ rebus, d. l. ſancimus nemini, de ſacroſanct. eccl. ca. Au-* E *guſtino, ca. Apoſtolicos, ca. ſacrorum, & ca. & ſacrorum, ca. ſicut, 12. q. 2. ca. aurum, ca. gloria epiſcopi. 12. q. 3.*

h *cap. 2. de pignorib. homo liber non poteſt impune pro debito oppignorari. Idem in l. ob æs C. de act. l. filios, C. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. fi. eo. tit. P. auth. imo. C. de actio. §. quia vero huiuſmodi iniquitatem, c. 7. vt nulli iudic. liceat haber. lon. ſerua. nouell. 134. exceptis quibuſdam caſibus, veluti ſi homo liber redemtus fuerit ab hoſtibus, nam is poteſt retineri, donec redemtionem reſtituerit, l. ab hoſtibus, & l. fin. de poſtliminio reuer. C. poterat & filius familias cauſa a patre venditus, ab emtore retineri, l. 3. de patrib. qui filios diſtrax. C. obligans etiam ſe pro debitis, & ad carceres debitores creditoribus, ex conſuetudine aliquarum regionum, & regnorum. & ita pro pignore retinentur, donec ſatisfecerint, vt in Gallia vide Aufrerium deciſione capellæ Tholo. 61. quemadmodum etiam iure ciuili, debitores condemnati, ſi non ſoluant poſt indulta tempora, capiantur in pignus rei iudicatæ, l. 1. C. de ceſſione bonorum, vide l. nemo, de exactorib. tributor. lib. 10. C. vt olim debitores Romæ confeſſi æris non ſoluentes, neruo coſtringi poterant, lege 12. tabularum, vt explicat Gellius lib. 20. cap. 1. & apud alias quoque gentes, aliquando debitores inopes addicebantur ſeruituti creditorum, vt liquet, ex cap. 22. Prouerbiorum, ibi,* Diues ſapiens pauperibus imperat, &c. *& ex 4. lib. reg. cap. 4. & Diui Matthæi, cap. 18. vide quæ de his dixi mus lib. 22. Syntagmat. iuris, cap. 6. numero 6. & 7. & eodem libro, cap. 14. numero 4.*

i *cap. ex reſcripto, de iure iuran. lib. 2. tit. 24. cap. expoſita, 1. de arbitris, lib. 1. titu. 43. l. obſides, de teſtam. & qui teſtam facere poſſunt, Pandect.*

k *In l. 3. quæ res pignori obliga. poſſunt, C.*

l *Vt in titulo ſi aliena res pignori data ſit, lib. 8. C. titu. 16. Et qui alienam rem pignori ſciens prudens ve dederit, qui ignorantem creditorem fefellerat, tenetur pignoratitia cõtraria, & de crimine ſtellionatus, l. ſi rem alienam, 9. & l. inter, 16. §. contrarium, de pignoratit. actiou. Pandect.*

m *Titulo ſi pignus pignori datum fuit, Cod.* A

n *cap. nuper, 6. de donation. inter virum, & vxorem, lib. 4. tit. 20. l. lex vectigali, de pignorib. Pandect. facit regula iuris, nemo plus iuris, in P. l. traditio, de acquir. rerum dom. P. l. ſi vniuerſæ, C. de lega.*

o *l. pignorum, & l. antepenult. & authen. agricultores, quæ res pignori obligari non poſſ. libr. 8. C. tit. 17. eſt & cautum in nouellis, ne mutuans agricolæ teneat eius terram. nouella 32. 33. 34. agriculturæ* B *neceſſitas id facit, ob quam & agricolæ, & eorum animalia etiam bellorum tempore, omni ſecuritate gaudent, vel gaudere debent. cap. 2. de treuga. & pace. lib. 1. tit. 34. Verum non gaudent hoc priuilegio pignoris in caſu, l. certi, C. loca. Et ſi expreſſe cõuentionali pignore res agriculturæ obligauerint. l. debitor pactus eſt, 31. de pignorib, Sed & Accurſius ad l. exſecutores, quæ res pignori obligari poſſunt. P. tradit, quod* C *ſi ruſticanus debitor careat aliis bonis quã animalibus ruſticis, ligone, aratro, ſarculis, falce putatoria, frenaria meſſoria, bidẽtibus, & aliis inſtrumentis ruſticis, illa licite auferentur in cauſam iudicati a creditore, & exſecutore. Quod, & firmat Frãciſcus de ripa, tractatu de peſte, & ſententiam hanc ſequuntur, vt plerumque Curiæ, quamquam diuerſum ſentiant. C. vnus; Petrus de bella pertica, Albericus de* D *Roſato, qui dicunt in nullo caſu illam in illis oppignerationem admittendam. vide late de his Chopinum, lib. 1. de priuilegiis ruſticorum, cap. 7.*

p *Maxime iure ciuili, & Pontificio improbatæ repreſſaliæ, in c. vnico, de iniuriis, in Sex. nouella 52. vt non fiant impignorationes, & c. l. vnica, vt nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis, teneatur. lib. 11. C. tit. 56. l. nullam poſſeſſionem, 4. de* E *exſecutoribus, lib. 12. C. tit. 61. eo pertinet. l. 2. de exactoribus, in Codice Theodoſiano. Repreſſaliæ impignorationes iſtæ, latinis clarigationes, quando pro debitis debitoris alicuius prouinciæ, vel ciuitatis, vel pro* A *delicto eius impunito, retinentur & [illegible] unt in alieno regno prouincia, vel ciu[illegible] litteræ, cuius eſt is qui damnum v[illegible]riam paſſus eſt, iure hypotheca & pi[illegible] res compatriota vel conciuis debi[illegible] vel quando compatriota delinquen[illegible]s, [illegible]gata iuſtitia contra delinquentem in [illegible] patria, capitur aut punitur pro eo in [illegible]uincia vel ciuitate in quo deli[illegible]um [illegible]m[illegible]ſſum eſt, vel cuius eſt is qui læ[illegible]* B *qui non potuit impetrare vindi[illegible]a [illegible] iudice delinquentis. Vide quæ de [illegible] pioſe tractamus, libr. 38. Syntagmat [illegible] vniuerſi, c. 8. vbi docemus, quand[illegible] [illegible]ſaliæ ſint permiſſæ, & contra quos [illegible]ſiones iſtæ fiant. Vocant Galli,* d[illegible] o[illegible] marque. *Vide & Guidonem Papam, deciſion. 32. Paponius, 3. Notariorum libro 8. cap.* Du droict de marque, *&* [illegible] *5. Arreſtorum ti. 3. Conſtitutiones Neapolitanas, tit.* 8. de cultu pacis, *& titulo*, de C repreſſaliis puniendis. *Illæ porro frequentes, ſunt inter limitaneas regnorum ciuitates, ſi quando non fiat iuſtitia cre[illegible] vel læſo alterius regni vel prouinciæ, excipiuntur tamen ab hoc iure repreſſaliarum, nec capiuntur pro aliena iniuria vel de[illegible], clerici. in cap. 1. de iniur. in ſexto, & [illegible]laſtici, authentica habita, ne filius pro patre, Cod.*

D

Capvt IIII.

1 *De forma obligationis pignoris & hypothecæ, expreſſæ & tacitæ.*

2 *De commodo, & incommodo eius.*

OBligatio pignotis vel hypothecæ fit 1 vel expreſſe vel tacite. Pignus fit traditione ex conſenſu, conuentione, nec requirit ſcripturam aut ſolemnitatem verborum pro forma: *a* & hoc eſt ex[illegible] ex E conuentione contrahere. Tac[illegible] vero, quando nihil dicitur de pignore vel hypotheca, ſed tamen cenſetur de hypoth[illegible]a conuentum. *b* Adiiciuntur ex co[illegible]u, pacta conuentioni hypothecæ & pignorum ſeruanda, niſi expreſſe a lege [illegible]

beantur

beantur: cuius generis eſt prohibita lex A commiſſoria, nempe vt ſi intra certum tempus debitum non ſit ſolutum, pignus cedat creditoris. *c* Poterit tamen licite conueniri, vt ſi intra certum tempus debitum non fuerit ſolutum, pignus poſtea iuſto pretio vendatur creditori. *d* Non tamen valebit venditio pignoris ſimulata in fraudem vſurarum, ſi pactio venditioni fuerit appoſita, vt ſi a tempore contractus (exempli cauſa) vſque ad duos proximos B annos emtori emtio diſpliceret; venditori intra annum poſtea maiori pretio dato redderetur, computandis in pretio eius annis fructibus: quia cenſetur contractus vſurarius, maxime ſi emtor ſolitus fuerit vſuras accipere. *e* Porro in expreſſa hypotheca, non ſufficit dicere hypothecam habebis, vel pignus dabo, ſed oportet adiicere hæc vel illa res erit vel datur vel conſtituitur hypothecæ vel pignoris nomine. C *f* Natura pignoris & hypothecæ, vt ſola detentio tranſeat in accipientem creditorem, dominium autem, & poſſeſſio cenſeantur eſſe penes debitorem dantem. *g*

2 Quocirca omne damnum, & periculum, quod pignori vel hypothecæ accidit, eſt periculo debitoris: *h* ſi modo ſine culpa aut dolo creditoris acciderit. *i* Eadem ratione omne commodum pignoris & hypothecæ ad debitorem pertinet. Proin- D de creditor fructus perceptos ex pignorata vel hypothecæ ſubiecta re, tenetur debitori reſtituere, vel in diminutionem vel ſolutionem debiti impetrare, & ſi quod ſuperſit deductis impenſis in fructibus colligendis, vel ſuſcipiendis factis, vt reliquum reſtituere. *k* Niſi terra in pignus per Eccleſiam a laico recepta, de feudo fuiſſet Eccleſiæ, quod redimendum hoc modo e manu laici videatur. *l* In hoc tamen E caſu, quandiu Eccleſia fructus percipit, debitor non tenetur exhibere ſeruitium prælato vel Eccleſiæ pro ipſo feudo. *m* Ex ſuperioribus quoque ſequitur rem pignori acceptam, non poſſe per creditorem vſucapi, eo quod alieno nomine poſſideat. *n*

SCHOLIA.

a *l. 1. de pignorat. actio. P. l. 44. §. non mutat, de vſucapio, P. l. 4. de pignor. P. l. in re, de fide inſtrumento. P. de formulis diuerſis contrahendi pignus vel hypothecam, tractat fuſe Barnabas Briſſonius, lib. 6. de formulis & ſolemnibus populi Romani verbis, dum agit de pignore.*

B b *Quod pluribus modis accidit, vt in l. vnic. de rei vxoriæ actio. C. ſic inuecta, & illata in prædium Vrbanum a conductore, tacite obligantur pro penſione, l. fin. C. in quib. cauſ. pignus tacit. contra. non tamen idipſum reſponſum in conditione prædiorum ruſticorum, l. 1. 3. 4. in quib. cauſ. pig. tacite contra. P. in ruſticis tamen, fructus, qui ibi naſcuntur cenſentur tacite obligati domino fundi, pro penſione, l. in prædiis, 7. eo.* C *tit. l. 24. §. 1. loca. P. inuecta quoq; in domum conductam, cenſentur obligata tacite pro deterioratione domus, l. 2. & 3. in quib. cauſ. pig. vel hypothec. tacite contrah. libr. 20. P. titu. 2. habet & tacite obligatam domum qui mutuat ad reſtitutionem ædificii, l. 1. eod. titul. in quib. cauſ. pig. vel hypothe. P. aut ſi in refectionem nauis, nauem quippe tacite obligant, l. interdum qui potior. in pignore habeantur, P. obligat &* D *tacite bona ſua qui contrahit cum fiſco, l. 1. & 2. C. in quib. cauſ. pign. vel hypothec. tacite contrah. item promittens, & accipiens ab vxore, c. ex literis, de pignorib. l. vnica, de rei vxor. action. C. & qui ſuſcipit tutelam vel curam, pro male geſtis, l. ſi mater, C. in quibus cauſis pignus vel hypothec. tacite contra. l. fin. C. de legitim. tutel. item pater, qui bona filiorum familias aduentitia adminiſtrat, pro his quæ vendit vel ma-* E *le adminiſtrat, obligat tacite propria. l. cum oportet, iuncta l. penul. & fina. de bo. maternis, C. eodem modo ſua obligat alter ex parentibus, filiis, pro reſtitutione bonorum acceptorum ex præcedente coniuge, dum repetit nuptias, & dum tenetur reſti-*

tuere liberis prioris matrimonii, vnde bo- A
na proceſſerunt, iuxta leg. ſi mater, in qui-
bus cauſ. pign. vel hypotheca tacite con-
trahatur, Cod. & leg. hac edictali, §. pe-
nultimo, de ſecund. nupt. Cod. item ſi quis
conducat fiſci vectigalia, leg. ſemper, §.
conductores, de iure immunita. Pandect.
ſi quis legata vel fideicommiſſa ſoluere te-
neatur, leg. prima. Cod. communia de
lega. ſunt & alii caſus, in quibus quis ta-
cite obligare cenſetur bona iure hypothe- B
cæ, de quibus vide Antonium Neguzan-
tium, tracta. de pignoribus, in quarto mem-
bro, ſecundæ partis.

c cap. ſignificante, de pignorib. leg. prima, &
fina. de pactis pignor. Cod. de improbatio-
ne huius pacti, & de iureiurando ei appo-
ſito, tractat Antonius Neguzantius, tra-
cta. de pignorib. in principio quartæ partis
principalis.

d In l. ſi fundus, decimaſexta, § fin. de pigno- C
rib. Pandect. l. fin. de contrah. emtio. Pan-
dect.

e cap. illo vos, 4. de pignorib.

f Aliud enim eſt promittere ſe pignus datu-
rum, quo caſu non cenſetur pignus datum,
nec hypotheca facta, & tenetur tantum
qui promiſit actione de conſtituto, pro ex-
plenda fide, & dando pignore, leg. qui au-
tem, §. ſi quis conſtituerit, de conſtituta pe-
cunia, eſtque hæc perſonalis actio; aliud D
autem eſt dicere, talis res erit tibi in pi-
gnus, vel hæc res hypothecæ nomine tibi
ſubiicitur, nam tunc cenſetur conſtituta
hypotheca, & actio in rem competit ſeu
perſecutio, leg pignoris, de pignorib. atque
in omnibus petitionibus in rem, oportet de-
terminare, vel deſcribere rem petitam, leg.
ſi rem, Cod. de rei vindica, vt fundum ex
vicinis & confinalibus, in leg. forma cen-
ſuali, de cenſib. Pandect. Eſt tamen actio E
pignoratitia perſonalis, in leg. fina. de di-
ſtractio. pignor. & nihilominus eſt in per-
ſ[illegible]n[illegible], & in rem. Bartol. & alii ad leg. pi-
gn[illegible]s, Cod. de pignorib. ex æquitate ta-
men iuris pontificii eſt in rem ſcripta, &

poteſt debitor ea experiri, non ſolum [illegible]
tra creditorem, ſed etiam contra alium [illegible]
tentorem pignoris, vel ſaltem in eum [illegible]
tur actio vtilis, cap. cum contra, & [illegible]
ſtienſis, de pignorib.

g leg. pignus, octaua, de pignora. a[illegible]ion, [illegible]
bro quarto, Codice titulo vigeſimo [illegible]
to, leg. reſcriptum, de diſtraction. p[illegible]
leg. cum ſortis, trigeſima quinta, §. [illegible]
de pignora. action. Pande[illegible]. l[illegible]g. [illegible]
fugitiuus, de ædilitio edicto. Pa[illegible]
ctis.

h leg. ſi creditor, quinta, & leg. qu[illegible]
tutis, ſexta, leg. pignus in bonis, n[illegible],
de pignorat. action. Codic. leg. ſi in[illegible],
vigeſima prima, §. quicquid, de p[illegible]n[illegible]
bus, §. fina. quibus mod. re con[illegible]
obliga.

i leg. ſi creditor, & leg. creditor, ſeptima, leg.
ſi nulla culpa, octaua. de pignoratitia, actio-
ne, Codice.

k capit. primo, ſecundo, & cap. conqueſtus,
octauo, de vſuris, cap. ad noſtram, [illegible]
mo, de iureiuran. cap. cum contra, [illegible],
de pignorib. leg. prima, ſecunda, ter[illegible]a,
Cod. de pignoratitia, action. leg. prima,
Codice de diſtraction. pignorum, C[illegible]d[illegible]
leg. ſecunda, de partu pignor. leg. ſi domi-
nium, Codice de pignoribus, quæ loc[illegible]
habent, non tantum in fructibus per[illegible]
ptis, ſed etiam in percipiendis, ſi in[illegible]au-
dem non ſint percepti, non aliter, vt n[illegible]at
Hoſtienſis, ad cap. primum, de v[illegible]u[illegible]s. Imo
tenetur creditor computare in ſortem p[illegible]
tium locationis eius rei, ſi res pignor[illegible]a[illegible]
cari ſolita erat, & non fuerit locata, [illegible]el
ſi quidem non fuerit ſolita locari, ſed [illegible]unc
temporis inuenerit conductorem, iuxta
leg. ſecundam, de partu pignor. vide Pa-
normitanum ad dictum ca[illegible] pr[illegible]um,
de vſuris, vbi addit de fructibus n[illegible]n [illegible]
ceptis, qui tamen a domino percipi potu[illegible]
ſent, aliter non, teneri cred[illegible]to[illegible]em, n[illegible]ſi
ſoluta ſorte principali ſeu debito [illegible]
ſet hypothecam, quia tunc mal[illegible] de[illegible]
for eſſe inciperet, & ideo vt talis [illegible]

de p[illegible]

de ... cap. grauis, vndecimo, de ... libro ſecundo, titu. 13. ... & l. certum, Cod. de ... iudica. nihil prohibet idcirco quin ... creditor locare pignus poſſit, l. creditor, ... de pignor. ... P. vel emere, l. reſcriptum, 12. de diſtract. pignor. P. l. Titius, ... quib. mod. pignus vel hypothe. ſoluit. P. cum ſimilib.

... cap. primo, & cap. conqueſtus, octauo, de ... ſeru.

... cap. primo, de feudis, libro primo, titulo 10.

... pignori, 13. de vſucapio. libr. 41. P. titu. ... l. 11. de diuerſ. & tempo. praeſcr. l. 1. C. communia, de vſuca.

Capvt V.

1 *De actione pignoratitia & hypothecaria.*

2 *Contraria.*

3 *Dum concurrunt plures hypothecarii qui priores.*

1 AGit actione hypothecaria creditor pro ſibi obligatis, *a* agit & hæres eius; *b* item & vtilitis, cui ceſſit creditor, ſeu cui obligauit nomen ſui creditoris. *c* Datur autem contra principalem debitorem, *d* & hæredes eius: *e* & contra tertium rei hypothecæ ſuppoſitæ poſſeſſorem: quia realis actio, rei detentorem ſequitur: *f* dummodo tamen obligatio hypothecaria nata fuerit: quod fit vel ſtatim vbi pure contractum eſt, *g* vel conditione appoſita, ſi ea extiterit. *h* In diem autem obligatione contracta, ſi interſit creditoris, ante diem ex cauſa agi poterit: *i* ... fiat debitor, *k* aut deſtitua... aut bona diſſiper. *l* Non ... debitore, ad res hypotheca obligatas peruenitur etiam contra tertios poſſeſſores, facta prius diſcuſſione principalis debitoris, num ſit ſoluendo; *m* vtq; re ... damnatus debitor, ſoluere cogi... per captionem, & diſtractionem pignorum; *n* ſic ſi debitor non ſoluat debitum, creditor ipſo iure vendere pignus poteſt, *o* cum ſolemnitate tamen, & bona fide: *p* et ex pretio rei venditæ ſatisfiat creditoribus. Si quid autem ſuperſit, reſtituatur debitori. *q*

Agit & creditor pignoratitia actione contraria, *r* contra debitorem, ſi in conſtituendo pignore eum deceperit, *s* vt ſi alii obligatam rem iterum ei ignoranti obligauerit, *t* aut rem alienam ſe ignorante; *v* ſi euictum fuerit pignus ei datum vel adiudicatum; *x* ſi noluerit ei pignus reſtituere nondum pecunia ſoluta; *y* aut ſi ſeruum pignoratum debilitauerit, *z* ſi res pignorata ei damnum dederit, *aa* vel ſi impenſas in rem pignoratam repetendam fecerit: *bb* datur & eidem Saluianum interdictum. *cc* 2

Quod ſi plures creditores concurrant in repetitione debitorum, & habeant hypothecas generaliter, qui prior eſt tempore in obligatione, potior eſt in iure hypothecæ, ſi in reliquis pares ſint. *dd* At ſi priuilegia vel debiti vel perſonæ concurrant cum prioritate temporis hypothecæ, aliquãdo priores in hypotheca ratione temporis creditores, fiunt iure poſteriores: veluti ſi pecunia pupilli res alteri obligata cõparetur, *ee* ſi mulier agat pro dotis repetitione. *ff* præferuntur & pupilli creditoribus tutorũ & curatorum, qui res ſuas adminiſtrauerint: *gg* quod, & de adminiſtratione curatorum, furioſorum, & prodigorum intelligendum eſt. *hh* præfertur, & interdum priuato fiſcus: *ii* præfertur & aliis, qui ad pignoris conſeruationem mutuo dedit, *kk* & qui in cauſam pietatis credidit, *ll* qui pecuniam depoſitam repetit, *mm* ſi prior renuntiauerit iuri ſuo, erit ſecundus potior. *nn* Erit, & poſterior creditor factus prior, ſi ſucceſſit in locum prioris, ſi ſoluendo ei debitum nominatim ei ceſſio per illum iuris ſui hypothecę fuerit facta, non aliter. *oo* Creditores quoque, quibus per publicam ſcripturam 3

ſeu inſtrumentum, obligatio fit: præferuntur creditoribus, quibus per chirographum ſeu priuatam ſcripturam, factæ ſunt obligationes, niſi illa fuerit per notarium & tres teſtes ſubſcripta, *pp* item ſi poſterior priori debitum obtulerit prior fit. *qq* Si oblatio ſit realis, & non verbalis tantum: *rr* dummodo id fiat congruo loco, & tempore. *ss*

S C H O L I A.

a *§. item Seruiana, de actionibus apud Iuſtinia. de differentiis inter hypothecariam & Saluianum interdictum, tractat Antonius Neguzantius in octaua parte, de pignoribus in principio. ſeu in primo membro, & de differentia hypothecariæ & pignoratitiæ in primo membro ſeptimæ partis, hypothecaria naſcitur ex ſolo conſenſu, l. ſi tibi decem, de pignora. action. P. pignoratitia, ex rei interuentu, §. fin. quib. mod. re contrah. obliga. apud Iuſtinian. pignoratitia eſt actio bonæ fidei, hypothecaria ſtricti iuris, gloſſa, in § actionum, de actionib. apud Iuſtinia. ad verbum,* pignoratitia. *pignoratitia actio datur directo debitori, contraria creditori. pignoratitia cum ſit perſonalis, tollitur ſpatio 30. annorum, l. ſicut, de præſcriptio. 30. vel 40. annor. Cod. hypothecaria contra creditorem a tertio poſſeſſore altero quam debitore præſcribitur interdum ſpatio decem annorum, interdum viginti, interdum, 30. interdum, 40. l. prima & ſecunda, ſi aduerſus creditorem præſcriptio opponatur, li. 7. C. tit. 36. l. cum notiſſimi, in principio, & §. primo, de præſcription. 30. vel 40. annor. C.*

b *l. 1. C. ſi vnus ex pluribus hæ. debitoris vel credi. &c.*

c *l. grege §. cum pignori, de pig. in P. titu. ſi pignus pignori datum ſit, C. & l. nomen. C. quæ res pignori, oblig. poſſeſſ.*

d *l. perſecutione, & authen. hoc ſi debitor, C. de pignorib. agitur perſonali & reali contra debitorem poſſeſſorem, & contra fideiuſſorem poſſidentem rem obligatam proxime citatis iuribus.*

e *l. prima, & ſecunda, C. ſi vnus ex [illegible] debitoribus vel creditorib. &c.*

f *l. pignoris, C. de pignorib. eod. tit. P. l. di[illegible] ctus, iuncta authen. ſequen. C. eod. co[illegible] mnatur & poſſeſſor, qui rem dolo m[illegible] ſiit poſſidere, ad id quod intereſſ pete[illegible] eoque nomine admittitur iuramentu[illegible] litem contra illum, leg. ſi fundus, 6. [illegible] vendicatione, de pign. in P. vide in l. [illegible] nibus, de in litem iuran. P. niſi forſan [illegible] debitor dolo deſierit poſſidere, contra [illegible] admittitur iuramentum in litem, ſ[illegible] uerſus eum creditor petitionem debiti c[illegible] vſuris proponet, Bartol. in d. l. ſi fundus [illegible] pluris, de pig. P. facit, l. ſi inter, eo. t[illegible] pto tamen debitore chirographario, [illegible] rem ad ſe reuerſam deſiiſſet dolo po[illegible], nam tunc creditoris intereſt, Bartol. ad d. l. ſi inter. §. fin. iunge, l. vnicam, C. etiam ob chirographariam pecuniam, &c.*

g *Pura obligatio actionem & vim ſtatim ſortitur, §. omnis ſtipulatio, de verborum obliga. apud Iuſtinia. l. 41. eod. titulo, Pandect.*

h *l. grege, 13. §. ſi ſub, de pignorib. Pandect.*

i *l. quæſitum, 14. de pignorib. P. in omnibus, de iudi. Pandect.*

k *l. 36. de rebus creditis, l. ſi ab arbitrio, [illegible] ſatiſda. cogan. Pandect.*

l *cap. fin. de fideiuſſor. l. laicus, manda. Pandect.*

m *l. moſchis, de iure fiſci, P. & §. enimuero, nouella 4. concorda tamen cum l. diſtractus. 14. & l. perſecutione, 24. de pignorib. C. ſi ſpecialiter quædam res eſt obligata, eam perſequi primum oportet, §. ab hac vero, nouella 112.*

n *Iuxta ordinem, l. a diuo Pio, §. in vend[illegible]one, de re iudica. Pandect. l. 2. de præt[illegible] pigno. Cod.*

o *In l. ſi conuenerit, 4. de pignora. actio. P. l. 1. Cod. de pactis pignorum. l. quæ [illegible]aliter, 9. & l. ſi in hoc, 14. C. de diſtractio. pignor. niſi fuerit inter debitorem, & creditorem conuentum, ne diſtraha[illegible]ur pi[illegible], dicta l. ſi conuenerit, vbi illa conditi[illegible] vende[illegible]*

vendendi appoſita, & conuenta, reſtringi- A
tur, vt liceat vendere, ſi ter interpellatus debitor ſoluere diſtulerit. Si tamē ex cauſa iudiciali pignus ſit captum, non a credito-re ſed auctoritate iudicis erit vendēdum, leg. 2. C. ſi in cauſam iudicati pignus captum fuerit.

p l. creditor, 4. & l. quæ ſpecialiter, 9. de diſtract. pign. C. ſolemnitas ponitur diſtrahendi pignora in l. vetuſtiſſimā. 3. de iure dominii impetran. C. B

q l. penult. de pignora. actio. in P. d. l. 3. de iure domi. impetra. C. atque debitor quod ſupereſt ex pretio pignoris venditi ſoluto debito, repetit actione pignoratitia, l. ſecū-dum 20. de diſtract. pignor. C. l. eleganter, 24. §. ſi vendiderit. de pignorat. action. P. Datur & debitori actio aduerſus credito-rem nō aduerſus emtorem ſeu poſſeſſorem, de pignore non recte diſtracto, l. ſi ceſſante, 7. de diſtractio. pign. l. 1. & l. ſi creditor, 5. C
C. ſi ex [illegible]endito pign. agatur. C.

r Quia directa datur debitori contra creditorem, vt dicemus poſtea, contraria creditori contra debitorem.

s l. ſi rem, 9. de pignor. actio. P. l. ſi in pignore, 54. de fideiuſſoribus, vt ſi æs pro auro pignori ſubiecerit, l. ſi quis, 36. & l. 1. de pignora. actio. P. l. item cum æs, vigeſima de furtis.

t l. tutor, 16. §. 5. de pignor. action. Pan- D
dect.

v In proxime citatis legibus, & l. ſi Titio, 22. de pigno. P. l. quæ prædium, 6. ſi aliena res pignor. dat. ſit. C. leg. prima, de pignorib. in Pandect.

x leg. ſi pignore, vigeſima ſecunda, §. fin. & leg. ſequen. & l. eleganter, 24. de pignora. action. P.

y Dicta l. ſi pignore, §. ſi poſt, & l. ſi quaſi, tertia, de pignorat. actio. E

z l. ſeruum, 27. de pignorib.

aa l. ſi ſeruus, 38. de pignor. actio. P. & vltra pro eo, quod eius intererit, l. ſi in pignore, 54 de fideiuſſor.

bb l. ſi ſeruos, 25. l. ſi neceſſarios, 8. de pignora action. P. l. creditor, 6. C. eod. tit. l. in ſumma, 6. C. de pign.

cc Vt explicatur, in §. interdictum quoque, de interdict. apud Inſtitu.

dd l. 2. & 4. & l. diuerſis, qui potiores in pignor. habean. C. l. 2. & l. potior, 1. eo. tit. P. ca. qui potior, de regul. iur. in Sex. refertur natem ſub cōditione contracta hypotheca, conditione adueniente ad tempus, quo contractum fuit. d. l. potior, & l. neceſſario, §. quod ſi pendente, de pericu. & comm. rei vendi. P. niſi agatur de mutuo, quod promiſſum non inducit obligationem, priuſquam fiat numeratio, quia re contrahitur, vide leg. qui balneū, qui potior. in pignor. habea. in Pandect.

ee leg. idemque, 7. qui potior in pignori. habean. Pand.

ff l. aſſiduis, qui potiores in pignor. habean. C. l. 2. §. fin. & l. 3. & 4. de priuileg. creditor. Niſi agatur de primipilari cauſa, in l. penult. de primipilo, lib. 12. C. leg. ſatis. C. in quibus cauſ. pignus vel hypothec. tacite contrahat quemadmodum & vxor poſtponitur creditori mutuanti marito militiæ cauſa. §. his conſequens, & §. ſequen. de æqualita. dotis. in nouellis, vt & ſi concurrat cum agente pro alia anteriore dote repetenda. l. aſſiduis, §. & ideo, & ſequentib. qui potior. in pignor. habeant. C.

gg l. 4 §. final. de priuilegiis creditor. P.

hh l. 5. 6. 7. eod. tit. de priuileg. creditor.

ii l. qui pignus, & leg. 14. qui potior in pignorib. habean.

kk l. interdum, 5. & ſequent. qui potior. in pignor. habean. P. l. qui in nauem, de priuilegiis creditor. l. quod quis, eod. tit. l. 1. de ceſſion. bono. P.

ll l. at ſi quis 4. & l. penultim. de religioſ. & ſumti. funer. P. l. 2. de priuileg. creditor. P. Et hinc videtur pendere ratio, cur qui redimunt hominem a captiuitate, cæteris creditorib. preferatur, leg. in bello, 12. §. ſi pignori, de captiuis. & poſtli. reuer. P.

mm l. ſi hominem, §. quoties, depoſit. P. l. ſi ventri, § in bonis, de priuileg. cred. Pand.

nn *l.1.2.4.8. de remiſſion pigno. C. l. ſicut, 8. § illud videamus, quib. mod. pignus vel hypothec. ſoluit. P.* A

oo *in l.1. & penult. de his qui in priorũ creditorũ loc. ſuccedunt, l. creditor. § ſi tecum, eod. tit Pand. l. Titius. § fi. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. P.*

pp *l. ſcripturas, 11. qui potior. in pignor. habean. lib. 8. C. tit. 18.*

qq *l.1. & l. prior, quinta, qui potior. in pign. habean. C. l. 2. 22. de pignoribus. Cod. leg. diuerſis, 8. & l. potior, 11. qui potior. in pignoribus habeant. Pand. Videlicet, quando creditori, qui priori offert, fuerat pignus quoque obligatum, non aliter, leg. cum tibi, 10. in fin. qui potior. in pignoribus habeant. C. & dummodo oblatio fiat, antequam prior creditor vendiderit pignus. leg. cum prior, tertia, de diſtract. pignoris. Cod. leg. 1. Cod. ſi antiquus creditor, &c. Cui vero creditori competat hoc ius offerendi priori, tractat Antonius Neguzantius, in quinta parte principali, tractatus de pignoribus, & in tertio membro primæ eius partis, tractat & in ſecunda parte eiuſdem membri, qualiter oblatio fieri debeat, in tertia, de affectibus prouenientibus ex ipſa oblatione.* B C

rr *l. qui decem, verſic. idem reſpondit, in fine, de ſolutio. Barthol. ad l. prætor ait, § ſi quis paratur, de operis noui nuntiatio. Pandect. ubi opus eſt facto, veba non ſufficiunt, Gloſſa finalis, in capit. paſtoralis, de officio ordinario gloſſa, ad caput ut circa, ad verbum,* præſtito, *de electione, in Sext. Sicque cum oblatione debet eſſe conſignatio, leg. acceptam. C. de uſuris, & in leg. obſignatione. C. de ſolution. Niſi in caſu, l. penultim. de reſcinden. vendit. Pandect. quem notat gloſſa ad leg. ſi reſiduum, de diſtraction. pignoris, in Cod. tradit & exceptiones Alexander ad leg. ſi mora, ſolut. matrimon. P.* D E

ss *Aliter non releuat oblatio. l. ſi ſolutur[illegible]. de ſolut. Pandect. Si in congruo tam e tempore, & loco fieret oblatio debiti, cum conſignatione eius quod interſit creditor[illegible] libi & alio loco fieri ſolutionem, le[illegible]ma ea exiſtimatur ſecundum B[illegible]ol. ad l. qui Romæ, in princip. & ibi [illegible] verbum,* obtulerit, *de verborum [illegible] Pand. facit, l. fideiuſſor, de doli mali, ex[illegible]cept. Pandect.*

C A P V T. VI.

1 *De fine & liberatione pignoris & hypothecæ.*

2 *De actione directa.*

1 PIgnus,† & hypotheca propter contractus fidem maiorem, reſtitutio[illegible] vinculum fiunt, *a* cum plus cautionis [illegible] rem, quam in perſonam, *b* proinde [illegible]tione ex integro debiti facta liberatur ab obligatione pignus & hypotheca. *c* Idipſum, accidit ſi nolente creditore debitum accipere, fiat a debitore oblatio, & conſignatio legitime debiti, *d* aut ſi alio modo fuerit ſatisfactum de debito creditori, *e* ſi nouatum fuerit debitum, *f* vel a[illegible]o modo debiti obligatio defecerit, *g* vel fuerit pignoris obligatio remiſſa, *h* vel ſi fuerit reſoluta, reſoluto iure dantis, *i* aut ſi res obligata perierit, *k* vel uſucapta ſit. *l* Amittit, ius pignoris creditor, ſi ancillã pignoratam proſtituat, vel aliud improbatum eam facere cogat, *m* ſi creditor aliu[illegible]e rei pignoratæ dominium nactus fuerit. *n*

Solutione autem,† & liberatione facta pignoris, debitor rem pignoratam a creditore repetit, directa pignoratitia actione, *o* ſimulque damnũ, ſi quod rei datum fuerit culpa vel dolo creditoris. *p* 2

S C H O L I A.

a *Papinianus leg. legata ſupellectili, 9. § fin. de ſupellectil. legata, lib. 33. tit. 10.*

b *l. plus cautionis, 2. de reg. iur. Martialis, lib. 12. Epigram. epig. 25.*

Cum rogo terminos ſine pignore,
non habeo, inquis,
Idem ſi pro me ſpondet agellus,
habes.

Quod

Quod mihi non credis veteri Thelesinae sodali,
Credis colliculis arboribusq; meis.

Et Iuſtinia. in §. creditor, quibus modis re contrahitur oblig. pignus (inquit) vtriuſque gratia datur, & debitoris, quo magis, ei pecunia credatur, & creditoris, quo magis ei in tuto ſit creditum.

c *l. item liberatur, 6. quib. modis pignus, vel hypothec. ſoluitur, l. ſi eis, 11. §. primo, de pignoribus. Pandect. l. ſolutum, 11. § ſi in ſortem, & l. ſi in ſortem, 40. § final. de pignor. actio. in Pandect. l. creditor, 20 C. de pignor. l. ſi reddita de luitione pignor. C. dico ſolutionem ex integro fieri debere, vt pignus liberetur. nam ſi pro parte tantum ſoluatur debitum, adhuc pignoris vel hypothecae remanet integra obligatio, pro reliquo perinde ac pro toto. l. ſi rem, 9. §. omnis. de pignoratit. action. Pandect. leg. in executione, 85. §. item, ſi vita, de verbo. oblig. Pand. l. 2. C. debitorem pignoris venditionem impedire non poſſe, l. haeredes, 25. §. idem iuris, familiae erciſcund. Pand. cum ſimilibus, tenentur & pignora quoq; pro vſuris legitimis. l. grege. 13. §. fin. de pignor. Pand. l. ſi neceſſarius, 8. §. ſi. de pignora. actio. P.*

d *l. aliena, 20. §. ſi per, de pignora. actio. P. l. ſi creditor, 20. de pignoribus. C. l. 3. de luitione pignoris. C. l. acceptam, 19. de vſur. l. potior. 11. §. fin. qui potior. in pignor. habeant.*

e *Dict. l. item liberatur, quibus mod. pignus vel hypothec. ſolui. facit, l. ſatisfactio, 52. de ſolut. dict. l. grege, 13. §. etiam ſi, de pignori. P. l. ſi rem, 9. §. omnis, de pignorat. actio. Pand. vt ſi pignus accepto latum vel remiſſum, l. ſoluitur, 5. in princ. & ſi paciſcatur, quibus mod. pignus vel hypothec. ſoluitur, l. ſolutum, 1. §. 1. de pignorat. act. vel ſi iuramento delato, debitor iurauerit, ſe non debere, vel alio modo a iudice abſolutus ſit l. deferente. 15. quib. mod. pign. ... ſoluit. P. l. iuſiurandum, 40. ... iuran in P.*

f *l. ſolutum. ff. de pignorat. actio l. nouatione, 18. de nouatio. Pandect. l. vnica, C. etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri poſſe. C. niſi nominatim conuentum in nouatione, vt eadem res pignoris remaneat, proxime citata, l. vnica, & l. ſolutum, 11. de pignora. action. Pandect. aut niſi nouatio fuerit neceſſaria per litis conteſtationem, dictis l. vnica, 11. & l. grege, 13. §. etiam ſi. de pignoribus & hypothec. Ratio diuerſitatis, in l. aliam cauſam, de nouat. P.*

g *l. 5. § penult. de pignoribus. P. l. foenerator, 6. de nautico foenore. exemplum, in l. 1. & 2. ſi pignoris conuentionem numeratio pecuniae non fuerit ſecuta.*

h *l. maior annis, 23. C. de pignoribus. l. 2. & l. creditorem, 3. de remiſſio. pignor. C. cum ſimilib.*

i *Vt in l. lex vectigali, 31. de pignoribus. P. l. ſicut, 8. quibus modis pignus vel hypotheca ſolui.*

k *Dict. l. ſicut, 8. & l. 1. §. cum praedium, de pignorib. P.*

l *l. ſi a creditore, 7. de action. C. vide Antonium Neguzantium, in 2. membro ſextae partis principalis tractatus de pignoribus, diſputantem, de praeſcriptione pignoris, & iuris hypothecae. & diſtinguitur etiam, in l. cum notiſſimi, 7. de praeſcription. 30. vel 40. annor. C.*

m *l. eleganter, 24. §. fin. de pignorat. action. Pandect.*

n *l. ſi rem, 29. de pignora. actio. Pandect.*

o *l. creditor, quibus modis re contrah. obliga apud Iuſtinian. l. 1. §. creditor, de actio. Datur & pro fructibus ex re perceptis repetundis, l. 2. de partu pignor. l. 1. & 2. de pignorat. action. C. l. 1. & 2. de vſur. cum ſimilibus, & pro omni commodo percepto, l. ſi inter, 22. §. quicquid, de pignoribus Pandect.*

p *l. 2. l. creditor, de pignorat. action. & l. creditor, 15. l. eleganter, 24. §. fin. eo. titulo P. l. fideiuſſor. 31. de negot. geſt. §. fin. quibus mod. re contrah. oblgat. Datur & actio*

pro eo, quod intereſt debitoris, quod creditor noluerit reſtituere inſtrumenta rei pignorata, leg. fin. de pignora. actio. pro lata & leui culpa, non pro leuiſſima, nec pro caſu fortuito leg. ſi cum venderet. §. fin. & ibi Bart. & Paul. Caſtrenſis, de pignorat. actio. l. fin. §. fin. eod. titul. facit, lex. ea igitur. eod. tit. & l. quæ fortuitis. C. eod. tit. vide de actione pignoratitia, Antonium Neguzantium, tracta. de pignoribus, in tertio membro ſeptimæ partis. A B

DE VERBORVM obligationibus.

TITVLVS X.

CAPVT I.

Continuatio, & quid verborum obligatio.

1 Poſt contractus † re obligantes, dicendum eſt de obligatione verborum. *a* Hæc tamen verborum obligatio in iure pontificio, non pendet ex formula iuris ciuilis, conceptionis interrogationis præcedentis, & reſponſionis ſubſequentis, ex qua naſcitur iure ciuili vinculum firmum, quod dicitur ſtipulatio ſeu ſponſio: *b* cum quid fieri dari vel ſtipulamur, cum interrogatione verbis facta, & reſponſione ei conueniente. *c* Nam iure hoc, ſufficit pactio, verbaliſque ex conſenſu promiſſio, omiſſa ſcrupuloſa interrogandi prius & reſpondendi poſtea, neceſſitate, indeque naſcitur obligatio. *d* C D

SCHOLIA.

a *Hic eſt ordo Iuſtiniani, in inſtitutionibus iuris ciuilis, & leg. 1. de actio. P. & a nobis quoque antea conſtitutus.* E

b *l. 1. & 2. de ſponſalib. P. Gellius lib. 4. c. 4. Varro 5. de lingua latina, dum de ſponſalibus agit, ſtipulationes vim aliis obligationibus iure ciuili addunt, atque ideo omnibus addi poſſunt, ſuntque cautionales, id eſt, per ſtipulationis adiectionem alii contractus maiorem cautionem credi[illegible]bus addunt, magiſque obligantur ad [illegible] implendam contrahentes, & ita ſtipulati[illegible]nis alios contractus in ſe quodammodo transformant. l. ſtipulatio, 5. §. conuentionales. l. ſi ita, 126. §. Chryſogonus, de verb. obligatio. de his ſtipulationibus agitur [illegible] iure ciuili, titulo. de verborum ob[illegible]nibus, libr. 3. inſtitutionum. tit. 16. & [illegible] 45. P. tit. 1. & libr. 8. C. tit. 38. de co[illegible] & committen. ſtipulat. Item, de pr[illegible] ſtipulatio. libr. 46. Pand. titul. 5. de [illegible] ſtipulatio. libr. 3. Inſtitution. tit. 19. [illegible] duob. reis ſtipula. & promitten. eo. tit [illegible] & libr. 45. P. tit. 2. & libr. 8. C. tit. 4[illegible] nella 99. & libr. 52. Eclogæ Baſilic[illegible] tit. 43. cap. 2. de ſtipulat. ſeruor. libr. 3. [illegible] ſtitutio. tit. 18. & lib. 45. P. tit. 3. & de inutilib. ſtipulationi. eod. lib. tit. 20. & in C. nos abunde. lib. 24. Syntagmatis iuris, ca. 1. & de action. & obligationibus eius. c. 2.*

c *Sic enim definitur verborum obligatio & ſtipulatio, in l. 1. §. 1. & l. 5. § ſtipulatio, de verb. oblig. apud Iuſtinian. l. 1. §. verbis, & l. obligamur, 52. de verb. obligat.*

d *De hac tractatur titulo de pactis, apud Gregoriā. quia & nuda pactio iure pontificio producit actionem, cap. 1. eod. tit. & ſupra diximus, titulo de pactis. Sic etiam aliquando Leonina conſtitutio iure ciuili ſolemnitatem verborum ſuſtulit, & ſenſum, & conſonantem intellectum ab vtraque parte deſiderauit quibuſcumque verbis expreſſum eſſet, § quin etiam, de verb. obligat. l. omnes, C. de contrah. vel committend. ſtipulatio. l. cum lege, C. de epiſcop. & cleric. Rurſum, & ius aliquādo, in quibuſdam negotiis voluit ſubintelligendam ſeu ſupplendam omiſſam ſtipulationem, vt in l. vni. de rei vxoriæ, actio. libr. 5. C. tit. 13. & iure quoque ciuili, ſi ſcriptum in aliquo inſtrumento inueniatur: aliquem promiſiſſe, præſumitur facta ſtipulatio vtiliter, niſi de contrario doceatur. §. fin. de fideiuſſ. §. ſi ſcriptum, de inutilibus ſtipulationi. l. ſciendum, 30. de verb. obliga. l. 1. & & l.*

& l.optimam, de contrah. & commi. ſtipu. A *C. l. Titia. 134. §. ſi. de verb. obliga.*

CAPVT II.

1 *Stipulationũ diſtinctio in puras, in diem, ſub conditione.*

2 *Certas incertas, diuiduas indiuiduas, iudiciales, prætorias, communes.*

3 *Conuentionales.*

1 VErborum obligatio, † aut pura, aut in diem, aut ſub conditione fit. *a*

2 Sunt & certæ ſtipulationes, † quando quid, quale, quantum ſit, quod promittitur, apparet; Incertæ, quando non apparet. *b* Sunt & diuiduæ, & indiuiduæ, illæ, quæ parte liberationẽ admittunt, iſtę nõ. *c* Item aliæ iudiciales, aliæ prætoriæ, aliæ communes, aliæ conuentionales dicũtur. Iudiciales ſunt, quæ a mero iudicis officio proficiſcuntur: Prætoriæ quæ ab officio ſeu imperio prætoris; Cõmunes, quæ ex vtriuſque officio iudicis & prætoris præſtari poſſunt.

3 Conuentionales, † quæ ex conuentione contrahentium præſtantur, *d* ſunt & aliæ expreſſæ: nempe verbis conceptis, & aperto ſermone factę, & aliæ tacitæ, quando eas interueniſſe iura fingunt, & pro adiectis omiſſas haberi volunt. *e*

SCHOLIA.

a *l. omnis ſtipulatio, de verborum obligat. vide leg. obligationum fere, 44. de action. & obligat. P. Puræ ſiunt ſtipulationes, vt decem aureos dare ſpondes, in diem, vt decem aureos primis Calendis Martii, dare ſpondes. Sub conditione, vt ſi Titius conſul fuerit, dabis, &c. dict. §. omnis, & ſeq. leg. eum qui calendis, de verbo. obligat. Pandect.*

b *l. ſtipulationum, 74. & l. ſeq. de verbo. obligat. P.*

c *l. in executione, 85. de verbor. obligat. Pandect.*

d *Hæc diuiſio explicatur, in titul. de diuiſione ſtipulationum, in 3. libr. inſtitutio. iuris ciuilis, tit. 9. de iudicialibus exemplum in ſtipulatione cautionis de dolo, vel de perſequendo fugitiuo ſeruo, vel de reſtituendo pretio, de prætoriis, vt damni infecti, legatorum, ædilitiæ. Communium vt promiſſio rem pupilli ſaluam fore, ſtipulatio de rato. &c. vide, l. 5. de verbor. oblig. P. l. 1. de prætoriis ſtipulatio. P. Paulum, libr. 5. ſentent. tit. 9. conuentionalium, per ſe liquent exempla, per totum tit.*

B e *Vt in rei vxoriæ actione, & de dotis reſtitutione, interpoſita ſemper cenſetur a lege ſtipulatio. l. vnic. de rei vxor. actio. C.*

CAPVT. III.

De quibus ſtipulatio fiat.

DEducuntur † in verborum obligationem res mobiles, immobiles, iura, facta, & quæ facienda ſunt vel tradenda, vel non. *a* Niſi res nõ ſint, & eſſe nõ poſſint, *b* vel ſint ſeparatæ a commercio hominum, vt ſacræ religioſę, *c* aut ſint tales, de quibus non poſſe paciſci antea docuimus: *d* vel ſi alienum ſit factum, quod nemo ſtipulatur, niſi ſua interſit, aut pœnam appoſuerit promiſſioni. *e* Neque etiam de re turpi, aut crimine obligatio, & verbali promiſſione contrahitur, *f* nec de ſimilibus vetitis. 1

C

SCHOLIA,

D a *§. non ſolum, de verbor. obligatio. §. 1. de inutilibus ſtipulatio. apud Iuſtinia. ſic matrimonium, ſponſalia, verbis & conſenſu contrahuntur, vt dicemus poſtea, capit. ex literis, 7. cap. ex parte, 9. capit. tua, 25. de ſponſalib. cum ſimilib. l. 2. de ſponſalib. P.*

b *§. 2. de inutilib. ſtipulatio. apud Iuſtinian. l. impoſſibilium, de regul. iur. P. l. 1. §. ſi id quod dari, de actio.*

E c *l. inter ſtipulantem, § ſacram, de verb. oblig. §. idem iuris, de inutilib. ſtipul.*

d *Superiori titulo. de pactis.*

e *l. ſtipulatio, in prin. & §. ſi alteri, de verbo. oblig. Pand. §. ſi quis alium, & §. alteri, de inutil. ſtipul. apud Iuſtinian.*

f *capit. 1. & fin. de conditio. apposit. § quod turpi, de inutilibus ſtipulationi. l. generaliter. & l. veluti, de verbor. obligat. P. Cicero 3. Officior.*

Capvt IIII.

Quis ſtipuletur.

1 MVtum, † neque ſtipulari, aut verbis promittere poſſe palam eſt, *a* neque ſurdum, qui verba non audit, *b* non abſentem, non infantem: *d* furioſi etiam, ſed aliis rationibus, vt & pupilli ab ſtipulatione remouentur, vt & docuimus in pactis. *e*

Scholia.

a *ca. cum apud, 22. de ſponſalib. §. multum, de inutilib. ſtipulationib. l. 1. §. multum, de verbo. oblig. P. l. 1. § huic proximus, & §. multum, de actionib.*

b *l. 1. § fin & l. in quibuſcunque, 48. de act. Pandect.*

c *§. item verborum obligatio, de inutilib. ſtipulatio. apud Iuſtinian. l. 3. C. eod. tit. l. 1. de verborum obligatio. P. Poteſt tamen aliunde nempe ex conſenſu ſine verbis colligi obligatio abſentis. Poteſt & praeſumi ſtipulatio, etiam ſi de verbis eius non conſtet, ſi in inſtrumento obligationis inter praeſentes contracta interueniſſe, vel omnia, ſolemniter acta fuiſſe, dicatur, l. ſciendum, 30. de verb. oblig. l ſi ſcriptum, de inutilibus ſtipulatio. cum ſimilib.*

d *Quia infans fari nō poteſt, ideo verbis non dicitur obligari, l. 1. & l. mulier, 7. de verbor. oblig.*

e *Propter defectum iudicii, & prohibitionem legis. l. cum praeter, in Pandect. cum ſimilibus a nobis ſuperiori titulo, de pactis, expoſitis.*

Cap. V.

De formula ſtipulandi.

1 VErba ſtipulationis † concipi poſſunt, pure in diem, ſub conditione, vt aliae obligationes quae verbis ordinantur. *a* Si modo, qui verba cōcipiunt, illis, quae proferunt, conſentiant, & intentione comprehendi dicant, non etiam, ſi ioco vel alio animo, *b* vel per errorem reſpondeant, aut extra negotium, de quo agitur. *c* Nihil autem intereſt, quibus verbis id fiat, dummodo de conſenſu cum dictis cōſtet, ſublatis priſcis ſtipulandi ſolemnibus. *d* Adiicitur, & poenae nomine, aliquando certa ſumma, vt, ſi promiſſum non fiat, praeſtetur. *e* Subiicitur, & doli clauſula, dolum malum promiſſioni abeſſe, abfuturumve eſſe. *f*

A B

Scholia.

a *Vt dictum paulo ante in diuiſione.*

b *Tractatur, in c. tua nos, 16. de ſponſalibus. l. obligationum ſubſtantia, 3. §. verborum quoque obligatio. de actio. l. 1. §. 3. & l. 7. § 12 de pactis. P.*

c *l. ſi de altare, de inutilib. ſtipul. l. inter ſtipulātem, 83. §. ſi Stychum, & l. continuus, 137. §. 1 de verb. oblig. §. 1 . l. Iulia. 7. & l. pater, 17. de doli except.*

C

d *l. omnes ſtipulationes, de contrahen. & cōmit. ſtipul. C. Cicero 1. de legibus & in topicis, ſtipulationum formulas priſci iuris auctores compoſuiſſe ait, & ex eorum conſilio & auctoritate ſtipulationes, reſtipulationeſque factas, vt & idem in oratore, & pro Roſcio Camerino oſtendit.*

e *l. inficiando, §. 1. de furtis. P. l. ſi poenam, & l. cum quid, de verbor. oblig. P. l. ſi procurator, ſi quis cautionibus. P.*

D

f *l. ſtipulationes commodiſſimum, l. doli mali clauſula, leg. ex ea, leg qui Romae. §. Flauius Hermes, de verborum obliga. Quare ſi ſtipulatio ſit inutilis, vel imperfecta, ex doli clauſula incerti competit actio, ad ſtipulationem vtiliter interponendam vel perficiendam l. ex ea parte, 12 . de verbo. oblig. vt in leg. ſi ſine. 22. §. ſi in ſtipulatione, rem ratam haberi. P.*

E

Cap. VI.

1 *De effectu & fine ſtipulationis.*
2 *Et praeſcriptis verbis actione.*

PEr obligationē ſtipulationis, † quaerit quis ſibi, *a* actionē, & aliis quorum poteſtati

[illegible]s fuerit,*b* vel illis, quorum A nomine egerit, vel fuerit ſtipulatus.*c* Actio autem duplex, ſi non ſatisfiat promiſſioni, nempe & condictio certi, ſi certa ſit ſtipulatio, & ex ſtipulatu, ſi incerta.*d* Si d[illegible] ſint rei ſtipulandi, ſingulis in ſolidum competit actio, item ſi duo vel plures ſint rei promittendi, in ſingulos in ſolidum actio datur.*e* Finis, & intentio ſtipulantium ſeu ſtipulationis, firmare fidem in obligatione ſeu cõtractu, cui adiicitur, datam, & B inde etiam ſtipulatio nomen habet, *f* & proinde fere omnibus cõtractibus & obligationibus ſolet adiici.*g*

Quod ſi verba ſint obſcura † promiſſionis, explicabuntur contra eum, in cuius fuit poteſtate latius concipere, & contra ſtipulatorem.*h* Sed ſi ſtipulatio quidem adiecta non ſit conuentioni, verba autem appoſita conuentionẽ determinent, ſicut ea conuentio nõ poſſit nomine a iure de- C finito proprio determinari, nec poſſit proprio nomine actionis obligatus conueniri, datur præſcriptis verbis actio, vt ex contractibus innominatis, do vt des, do vt facias, facio vt des, facio vt facias.

S c h o l i a.

a *Inuenta enim ſunt ſtipulationes huiuſmodi, vel obligationes, ad hoc, vt quiſque acquirat ſibi, quodque ſua interſit. §. alteri,* D *de inutilibus ſtipulatio. apud Iuſtin. l. ſtipulatio, §. alteri, de verbor. obligat. P. Ideo ibidem dicitur, neminem regulariter alteri poſſe ſtipulari, niſi ſua interſit alteri dari, quod & ibi illuſtratur exemplis. Tũc autem agitur, & ſtipulatio committi dicitur cum nõ præſtatur fides data in promiſſis, l. ita quis, 135. §. ea lege, de verb. oblig. Pandect.*

b *Sic ex ſtipulatione filiifamilias datur a-* E *ctio patri, l. quodcumque. 45. in princip & §. fin. de verborum obligat. §. ſi autem, de ſtipulat. ſeruorum, apud Iuſtinia. Lege & apud eundem, titulum per quas perſonas nobis obligatio acquiritur, & ſeruo ſtipulante, domino competit actio, §. 1. de ſtipulatio. ſeruo. vide tit. 3. lib. 45. P.* A

c *Ita procurator acquirit domino actionem, l. ſi procurator, 79. de verb. oblig. P. l. quod procurator, 68. de procuratorib. P. cum ſimilib. notarius infanti vel pupillo, pro quo ſtipulatur, l. 2. rem pupilli ſaluam fore, lib. 26. Pandect. tit. 6.*

d *§. 1. de verb. oblig. l. ſi quis certum, ſi certum petat. P.*

B e *§. ex huiuſmodi, de duob. reis, apud Iuſtin. l. 2. & 3. §. vbi duo, eo. tit. in P. l. 1 2. 3. C. eod. tit. duo rei ſtipulandi dicuntur, quando duo vel plures ſeparatim ſtipulãtur, & promiſſor reſpondet, vtrique veſtrum dabo, vel poſt omniũ interrogationes reſpondet, ſpondeo. Nam ſi ſeparatim prius vni, dehinc alteri interroganti reſpondeat, erunt duæ obligationes, ita duo plures've rei promittendi ſunt, ſi ſic dictum,* Meui decem aureos dare ſpõdes, & Sei eoſdem C decem aureos date ſpondes, *ſi reſpondeãt ſinguli ſeparatim,* ſpõdeo. *Et ex huiuſmodi ſtipulationibus, & obligationibus ſingulis ſolidum debetur, & promittentes in ſolidum tenentur in vtraque tamen obligatione, vnica res vertitur, & vel alter debitum ſoluendo, vel alter debitum accipiendo, omnium perimit obligationem, & omnes liberat. §. 1. de duobus reis, l. 1. &* D *l. duos reos, 6. eo. tit. niſi aliud cautum fuerit nominatim. dict. l. 6 §. duo rei, & l. reos ex tabulis, de duobus reis. l. 3. C. eod. ti. §. 1. Nouella 99. l. decem, 116. de verbor. oblig. Si tamen ſtipulatio operum ſit, diuidi poteſt actio. l. nemo, 5. de duob. reis, P. vel ſi promiſſum proprium cuique ſit, veluti eſt vſusfructus, l. ſi id 15. eod titul de duob. reis, vel niſi creditor a ſingulis viri-* E *lem partem acceperit, l. ſi creditores, 18. C. de pact. vel pro parte ſingulos conuenire velit. l. 2. §. vbi duo, & l. reos promittendi 11. de duob. reis, P.*

f *Quia ſtipulatum firmum apud veteres dicebatur. §. [illegible] de verb. oblig. Iſidorus. lib. 5. Etymologiarum. c. 24.*

g *l.iuriſgentium,§.quodfere,de pactis.P.l. cum eſſent, de ſeruitutibus ruſticorũ prædior. P. Iulius Paulus, libr. 2. ſententiarum,tit.22.l.ſi ita ſtipulatus,§. Chryſogonus,de verbor. obligatio. Exempla proſequitur ex probis auctorib. Barnabas Briſſonius libr.5. de formulis. Apponebantur ſtipulationes emtionibus,vt in l.3.§. 1. de actio.emt.P.l.cum ab eo,de contrah. emt. Meminit & Varro, libr. 2. de re ruſtica. capit.2.3.5. & Seneca.libr. 3. de Benefic.* B Vtinam (*inquit*) nulla ſtipulatio emtorem venditori obligaret. *Adducebatur & in pecunia credita cautionibus ſtipulatio,l.ita.ſi certum petat.& in ſumma tot ſunt ſtipulationũ conuentionalium genera,quot rerum contrahendarum, l. ſtipulationum.§. conuentionalium, de verborum obligat.veruntamen non ideo duos contractus dicemus principalem,& ſtipulationẽ,quæ principali adiicitur.ſed vnum* C *tantum.l.ſi ita §.vlt.de nouat.P.*

h *In l.ſtipulatio iſta, 38.§. in ſtipulationib. & l.quicquid adſtringendæ,99.de verbo. obligat.P.l.cum quæritur,27.de rebus dubiis,l.veteribus 39. de pact. P. facit ratio, l.Arrianus,46. de action. P. In prætoriis tamen ſtipulationibus, prætoris eſt interpretatio.l.in prætoriis,8.de prætoriis ſtipul. P. Ea tamen repetita, & in ſtipulationem deducta intelliguntur, & ſubintelliguntur, de quibus ante ſtipulationem conuenit.l.Titia,134.§.idem reſpõdit,de verb. oblig.l.item quia.4.§.fin.de pact. P.* D

i *Vide l. 3.4.5.cum ſuis §§.l.ſi domus,8.de præſcript.verb.libr.19.tit.5. Eoque refer æſtimationem,præſcriptiſque verbis actionem,de qua, in l.1.& 2.de æſtimatoria actio.libr.19.P.tit.3. Et vide ea quæ diximus,lib.28.Syntag.iuris.cap.6.*

DE FIDEIVSSORIBVS.

TITVLVS XI.

Capvt I.

Continuatio, & quid fideiuſſor.

A QVia verbis,† & ſtipulatione obligantur fideiuſſores, *a* dicamus de illis post verborum obligationem.

Fideiuſſor dicitur,† qui pro fide ſeu obligatione alterius,ſe obſtringit. *b*

Scholia.

a *l.5.§.ſatisfacere,de verb.obligat,P.§.non ſolum, de fideiuſſoribus apud Iuſtinian. l. blanditus, 22. C.eod.tit. de fideiuſſoribus generaliter tractatur,libr.3.decret.tit.22. libr.4.C.tit.41.lib.46.P.tit.1.& lib.3.inſtitutio.titul. 21. de fideiuſſoribus vero in ſpecie dotium,nouella 4.minorum.libr. 2. C.tit.24.tutorum,vel curatorum, libr. 5. C tit.57.& lib.27.P.tit.7.*

b *§. 1. de fideiuſſor. apud Iuſtinian. l. 1. §. ſed aut proprio, de actio. P. ibi.* Qui alio nomine obligatur, fideiuſſor vocatur, & plerumq; ab eo, quem proprio nomine obligamus, alios accipimus, qui eadem obligatione teneantur. *Adpromiſſores dixit fideiuſſores Pomponius, in dicta l.5.§.ſatis acceptio eſt,de verbor.obligat. vt Vlpian.in l.omnibus,43.de ſolut. libr.46.P.titul.3.vt & in l.ſi vero,64.§. ſed et ſi virum,ſolut.matrimon.P.fideiuſſor obligatur,& ipſe etiam heredem ſuum obligatum relinquit, cum rei locum obtineat,l.4.infra de fideiuſſor. Pandect.§.1. eod.tit. Pandect.*

Capvt II.

1 *Species fideiuſſionis expromiſſio.*
2 *Mandatum.*
3 *Conſtitutum.*
4 *Sponſio.*

SPecies fideiuſſionis poſſunt poni,† expromiſſio, mandatum, conſtitutum, ſponſio, quæ tamen aliquo modo conueniunt,& differunt.*a* Expromiſſor is dicitur,qui fideiubet vel promittit pro eo,qui efficaciter obligatus non eſt. *b* 1

Mandator qui mandat ante cõtractum fieri,& ita fideiubere videtur pro eo,qui eius mandato contrahit.*c* 2

Conſtituens eſt,† qui cũ fideiubeat nihilomi- 2

hi... ſe conſtituit principalem debitorem. *d*

4 Sponſor qui non rogatus pro alio intercedit. *e*

S c h o l i a.

a *Vt explicat gloſſa ad §. 1. ad verbum, fideiuſſorem, de fideiuſſor. in nouellis, vbi & textus de omnibus meminit.*

b *Vt ſi quis pro ſeruo, promittente domino fidem dat, l. eleganter, §. ſeruis, de dolo, l. debitor mulieris, de dolo malo.*

c *l. ſi vero non remunerandi, §. ſi poſt, & §. plane, & §. cum quis, l. ſi hæreditatem, 32. manda. Pand.*

d *Et ſit poſt obligationem principalem contractam, in l. fin. C. de conſtituta pecunia, l. 1. eod. titul. P. & eſt inſtar fideiuſſoris.*

e *Quaſi ſponte intercedens, ſponſor dictus, & habet actionem mandati, leg. ſi pro te alias, l. qui patitur, manda. Pandect.*

C a p v t III.

Quibus accedat fideiuſſor.

1 OMni obligationi fideiuſſor accedere poteſt, *a* & in ſolidum, & in partem rei vel pecuniæ, *b* quod ſi obligatio principalis, iure reprobetur, corruet quoque fideiuſſoria acceſſio. *c* Quare flagitioſæ rei nulla eſt fideiuſſio, nec maleficiorum, *d* pro pœna tamen pecuniaria delicti, fideiuberi poſſe ambigui iuris non eſt. *e* Et pro carcerato, fideiuſſio de parendo iuri fieri poteſt, qua præbita, nec clericus carcere detinetur, niſi exceſſus enormitas, vel alia cauſa rationabilis, ſuaſerit detinendū. *f*

S c h o l i a.

a *l. 1. & l. græce, 8. §. 1. & l. fideiuſſor obligari, 16. §. fideiuſſor accipi, & §. ſequen. de fideiuſſor. nec intereſt fuerit contracta prior obligatio, re aut verbis, aut conſenſu, aut literis; ſiue ciuilis, ſiue naturalis fuerit, §. in omnibus, de fideiuſſor. apud Iuſtinia. Poſſum, & actionis quam habiturus ſum capere fideiuſſorem, leg. poteſt accipi 4. de fideiuſſor. Pandect.*

b *l. fideiuſſores, 9. de fideiuſſor. Pand. poteſt & capi fideiuſſor pro minori ſumma quam fuerit principalis, & in leuiorem cauſam; non in duriorem, l. græce, 8. §. illud commune, & ſeq. de fideiuſſor. Pand.*

c *c. grauis, 15. de cenſib. lib. 3. tit. 39. l. ſi quis poſtquam, 37. & l. ſi quis pro eo, 56. in princip. & §. nummos, de fideiuſſorib. Pan.*

d *In l. ſi a reo ſub conditione, 70. §. id quod vulgo, de fideiuſſor. Pandect. nouella, 51.*

e *Dicto §. id quod vulgo. & l græce, 8. §. ſed ſi ex delicto, de fideiuſſorib. Pand. ſi quis tamen fideiubeat pro reo criminis capitalis, qui ſupplicio vltimo probato crimine ſit afficiendus, qui fugerit, non debet ſoluere pœnam capitalem, nec cenſetur ad eam ſe obligaſſe, ſed ad pecuniariam, litis æſtimatione facta, tractat Cynus, & Bartol. ad l. ad commentarienſem, de cuſtodia reorum, lib. 9. C. titu. 4. probat & Vlpianus, in l. ſi quis reum, 4. eod. tit. de cuſtod. reor. libr. 48. P. tit. 3. niſi fuerit dolo verſatus in reo non exhibendo, nam tunc extra ordinem in eum animaduertitur. Alioquin nemo dominus cenſetur etiam membrorum ſuorum, vt ſe morti pro alio ſubiicere poſſit, l. liber homo, ad legem aquil. Pand. vide cano. ſi non licet, 9. & ca. ſi cum homo, 19. 23. q. 5. lege tamen, de fideiuſſione mutua pro morte alterutrius, duorum amicorum apud Valerium Maximum, lib. 4. cap. 7. & apud nos, lib. 24. Syntagmatis, cap. 3. num. 16.*

f *cap. ſi clericos, 15. de ſentent. excommunica. in Sex. lib. 5. tit. 11. facit, l. diuus, de cuſtod. reorum Pand.*

C a p v t IIII.

Qui fideiubere poſſint.

NEmo ſui ipſius fideiuſſor eſſe poteſt, 1
a neque alterius, qui obligari aut conueniri non poteſt, *b* non mulier, prohibente ſenatuſconſulto Velleiano. *c* Clericus etiam fideiuſſionibus inſeruiens abii-

citur. *d* Si tamen de facto fideiuſſerit, valet fideiuſſio, & conueniri ex ea poterit. *e* Attamen religioſus abſque maioris partis capituli, & Abbatis ſui licentia, pro aliquo fideiubere non poteſt. *f* Vnus, duo, plures pro vno, & pro pluribus fideiubere poſſunt. *g* Poteſt, & dari fideiuſſor fideiuſſoris: *h* fideiubens tamen pro meretrice ex mandato adoleſcẽtis luxurioſi, mandati actionem non habet. *i*.

SCHOLIA.

a *l. hæres a debitore, 21. §. ſeruo tuo, de fideiuſſorib. Pandect. niſi duo rei promittendi inuicem fideiubeant, leg. reos promittendi, 11. de duob. reis, Pandect.*

b *leg. 3. de fideiuſſorib. Pandect. l. quoties, 6. & l. ſi fideiuſſor, 7. qui ſatiſd. cogant. Pand. lib. 2. tit. 8.*

c *l. 1. & 2. ad ſenatuſconſ. Velleia Pandect. l. ſenatuſconſultum, 4. & l. mulierum, 14.* C *Cod. eodem titulo. niſi agatur de re ſua, leg. aliquando, 13. & l. ſi domina, 25. ad ſenatuſconſ. Velleia. Pandect. l. ſi bona fide, 27. §. fin. eod. tit. Pand. vel niſi in cauſam dotis ſe obligauerit, l. ſi dotare, 12. & l. fin. C. eod. titul. vel pro manumiſſione ſerui, l. veterum, 24. eod titul. aut decipiendi creditorem animo fideiuſſerit, quo caſu non iuuatur etiam ſenatuſconſulto, leg. 2. §. verba, & leg. ſi decipiendi, 30. ad ſen.* D *Velleian, Pandect. l. fœminis, 18. Cod. eod. titulo, leg. in eo. 110. fin. §. fina. de regulis iuris, Pandect. Sunt & alii caſus quos notant iuris ciuilis auctores, videndum tamen c. ex reſcripto, nonum, de iureiurando, vbi mulier ex fideiuſſione iurata obligatur.*

d *c. 1. de fideiuſſor. clericus fideiubere non debet, ca. 29. te quidem, 11. q. 1. vbi gloſſa excipit, niſi adſit neceſſitas, vt ex pietate aliis ſubueniat, can. non ſatis, 86. diſt. item, & pro eccleſiis ſuis, §. alium autem, de ſanctiſſimis epiſcop. in nouel. & mutuo pro ſe clerici quoq; fideiubere poterunt, l. omnes, §. in hac, Cod. de epiſcop. & cleric.*

A e *c. peruenit, cap. conſtitutus, de fideiuſſ.*

f *cap. fin. de fideiuſſorib. quemadmodum nec adſtrictus curiæ, fideiubere poteſt, l. curialis, de loca.*

g *Panor. ad c. peruenit, de fideiuſſor. tex. & exemplum in obſidibus, qui ſpeciem referunt fideiuſſorum, in c. ex reſcripto, 9. de iureiuran. lib. 2. tit. 24. §. ſi plures ſunt, de fideiuſſor. apud Iuſtinia.*

h *l. 4. in principio, & l. ſi dubitet, 9. & l. græce, 8. §. fi. de fideiuſſorib. Pandect.*

B

i *l. ſi vero non remunerandi, 12. §. ſi adoleſcens, luxurioſus, manda. P. lib. 17 tit. quod ſi minorum, 24. § reſtitutio, de minori. 25. annis, lib. 4. P. titu. 4.*

CAPVT V.

De modo, & formula fideiubendi.

Fideiuſſio quibuſcumq; verbis contrahitur, dummodo ea mente, & conſenſu pronuncientur vt eam fieri velimus. *a* Et ſi quis dixerit vel ſcribi fecerit, ſe fideiuſſiſſe, omnia cenſentur ſolemniter facta. *b* Tacens etiam præſens interdum cenſetur pro alio fideiuſſiſſe, ſi id agebatur. Poteſt & duabus obligationibus ſe quis eodem obligare, vt ſi in diem fide[illegible] accept[illegible]s, mox pure ſe obliget, *d* por[illegible] don[illegible]di animo fideiuberi. *e* Attamen fideiuſſores ita obligari nequeũt, vt plus [illegible] pro quo fideiubent, debeant. *f* Si quidem hæc fideiuſſio eſt tantũ reſpondens [illegible] principali obligationi. *g*

SCHOLIA.

a *§. non ſolum, de fideiuſſor. apud Iuſtinia. l. græce, eod. titul. Pandect. l. blanditus, 12. Cod. eod. titul.*

b *§. fi. de fideiuſ. apud Iuſti. l. ſciendum, de verb. obl. P.*

c *Vt ſi pater præſens ſit, dum filius familias conſul, vel præfectus eligitur. nam ſi tacuerit, pro eo fideiubere intelligitur, l. 2. ad municip. al. P. l. filius familias, de verb. oblig. P. ſic & fideiuſſores a tutoribus nominati, ſi præſentes fuerint, & non contradixerint, æque tenentur, ac ſi interpoſita* E *pulatione*

pu... ne fideiuſſ... ens, l. 4. in fine, de fideiu... cnt & qui tacet confirmare videtur e... ionem factam, ca. ſi. 65. diſt.

b *l. ... es a debitore, 21. §. 1. de fideiuſſor.*

c *l. quod dictum eſt, 32. § fin de pact. P. lib. 2. P. tit. 14.*

f *§. fideiuſſores ita obligari, de fideiuſſorib. vide l. etſi, 24. de re iudica, P. l. exceptiones, de exceptio. P. plus diceretur ſe obligare, re, tempore, loco cauſa, c. vni. de plus petit. lib. 2. tit. 11. §. plus, de action. apud Iuſti l. vnica, C de plus petit. In minorem tamen ſummam fideiuſſ. obligare ſe poteſt. l. ... ni, 32. & l. ſi ita, 42. de fideiuſſ. Tamen ſi publicata ex parte fuerunt bona principalis debitoris, fideiuſſor in ſolidum tenetur, l. 1. C de fideiuſſ. Competit nihilominus exceptio ex perſona rei fideiuſſori eius contra creditorem. l. ex perſona, & l. cum lex, 46. de fideiuſſor. l. 7. §. 1. de actio. P. niſi poſt exceptionem admiſſam, remaneret adhuc principalis debitor naturaliter obligatus, nam tunc adhuc fideiuſſor remaneret obligatus, l. vbicumque, 60. de fideiuſſorib. P. Idipſum ſi exceptio eſſet pure perſonalis quæ ad ſolum debitorem, non ad alios pertineret, vt in l. & heredi, 21. §. fin. de pact. P. vel ſi exceptio tantum pertineret ad debitorem per ceſſionem bonorum, per illum factam, nõ enim ceſſio rei liberat eius fideiuſſorem. §. ſi. de repli. apud Iuſt.*

Capvt VI.

1 *De effectu, & actione fideiuſſionis, contra vnum.*

2 *Plures.*

1 Fideiuſſor non tantum ipſe obligatur, ſed & hæredem ſuum relinquit obligatum. *a* At fideiuſſor, non poteſt conueniri, antequam reus principalis ſit obligatus vel debeat: *b* rurſum nec poſtquam debuerit, donec ipſe prius principalis conueniatur: & fuerint eius diſcuſſæ facultates, & ... tæ non ſoluendo: ſi præſens ſit, *c* niſi ... inter creditorem & fideiuſſorem conuentum fuerit. *d*

2 Si plures fuerint fideiuſſores vel mandatores, ſinguli in ſolidum tenentur: vnus etiam ex illis poteſt a creditore ſolus eligi, *e* quem cõueniet. Poſtquam tamen plures ſimul conuenerit, non poteſt vnum ſolum eligere poſt litis conteſtationem, *f* quia iam inuiſit actionem, iuxta facultatem ei conceſſam. *g* Cæterum ſi vnus ex pluribus obligatis in ſolidum, conuentus ſit in ſolidum, ex beneficio Cæſaris Adriani per exceptionem diuiditur inter illum, & alios confideiuſſores obligatio: ſi modo omnes ſoluendo ſint litis conteſtatæ tempore, *h* neque conuentus inficietur fideiuſſionem. *i* Niſi etiam adiectum pactum fuerit fideiuſſioni, vnumquemque ex fideiuſſoribus ſe obligare & conueniri poſſe inſolidum & ſine diuiſione, *k* quo caſu nec fideiuſſori conuento dabitur actio contra alium fideiuſſorem, niſi ea conceſſa fuerit a creditore: *l* fideiuſſor porro, vel mandatarius, non amplius conſequetur a debitore principali quam ſoluerit ex debito. *m* Seruandi tamen in reliquis indemnes, *n* niſi plus debito ſoluerint, *o* aut rem pretioſiorem quam debuerint, *p* aut ſi in diem debitum, ſponte, & non coacti ante diem ſoluerint: quo caſu ſolutum ante diem ſolutioni deſtinatum non potuerunt a debitore principali repetere. *q*

3 Vt contra ante diem ſolutioni deſtinatum, potuerit fideiuſſor agere cõtra debitorem principalem vt eum liberet, ſi coactus vel damnatus ſit fideiuſſor ante diem ſoluere, vel ſi nimium, & diu in debiti ſolutione debitor ceſſet, vel bona ſua interim diſſipet, *r* contra creditorem autem fideiuſſor non poterit agere vt debitorem ad ſoluendam pecuniam compellat: vel vt pignus diſtrahat. *s*

Scholia.

a *§. fideiuſſor non tantum, de fideiuſſorib. apud Iuſtinia. l. poteſt, 4. in fine, eod. titul. Pand l. ſi tibi, §. manda. Cod.*

b *l. ſi fideiuſſor. 57. de fideiuſſor. Pandect.*

c *nouella 4. & authen. preſente, C. de fideiuſſ. & hoc ius ibi nouum, quo antiqua contraria abrogantur, vide l. moſchis, de iure fiſc. Pandect.*

d *§. 1. nouella, 116. poteſt enim hinc beneficio diſcuſſionis renuntiari, ibidem.*

e *l. 3. non recte, de fideiuſſorib. Cod. §. ſi plures, eodem titul. apud Iuſtinian. l. ſi mandatum, 59. §. Paulus reſpondit, manda. Pan.*

f *Dict. §. Paulus, & leg. liberum fuit, 16. de fideiuſſorib. Pandect.*

g *l. inter eos, 51. §. duo, de fideiuſſorib. P. l. reos promittendi. 1. de duob. reis Pandect.*

h *Hoc beneficium epiſtola Adriani dicitur, in l. inter fideiuſſores, 26. & l. ſi contendat, 28. de fideiuſſor. in Pandect. dicto §. ſi plures, verſi.* ſed ex epiſtola, *eod. titul. apud Iuſtinia.*

i *l. ſi dubitet creditor, §. 1. de fideiuſſorib. Pandect.*

k *nouella 99. §. 1. de reis promittendi.*

l *l. vt fideiuſſor. 39. de fideiuſſorib. Pandect.*

m *l. inter cauſas, §. præterea, manda. Pand.*

n *cap. 2. de fideiuſſorib. ideo fideiuſſor repetit ex iuſta cauſa factos ſumtus. l. ſi mandatu, 45. §. ſi fideiuſſor, manda. Pandect.*

o *l. Quintus, 48. manda. Pandect.*

p *l. fideiuſſorem, 52. manda. P. niſi non habuiſſet deteriorem, l. is qui, 5. §. fin. eod. tit.*

q *l. ſi mandauero, 22. in principio, l. ſi fideiuſſor, 51 mandat. l. ſi fideiuſſor, 31. de fideiuſſor. P. ſi tamen damnati fideiuſſores ante diem coacti fuerint ſoluere, aliter vt mox dicitur, ſtatuendum.*

r *l. fin. de fideiuſſorib. l. Lucius, 38. in fine, & l. fideiuſſor, 45. de fideiuſſorib. Pandect.*

s *l. ſi fideiuſſor creditori denuntiauerit, 62. de fideiuſſorib. P. niſi creditor in perniciem fideiuſſoris ceſſaret petere malitioſe, vt ibi notat gloſſa, cum non ſit malitiis hominum indulgendum, l. in fundo, de rei vindi. Pandect.*

Capvt VII.

1 *Quibus modis tollatur fideiuſſoria obligatio, ex parte obligationis.*

2 *Ex perſona fideiuſſoris.*

A Fideiuſſoria obligatio finitur, quo[illegible] principalis exſtinguitur vel diſſol[illegible] quod pluribus modis accidere poteſt: *a* [illegible] liberabitur fideiuſſor nouatione f[illegible] principalis debiti, ſi modo non ſe obl[illegible]uerit iterum fideiuſſioni: *b* item, & l[illegible]ratur liberato reo per tranſactionem [illegible] creditor ſuccedat debitori, & in qu[illegible] confuſæ ſunt actiones; *d* ſi tempore c[illegible]ditionis appoſitæ in obligatione, no[illegible]

B res vel perſona quæ obligetur. *e*

Ex parte fideiuſſoris exſtinguitur q[illegible]que, ſi calamitas, & inopia maxima e[illegible] p[illegible] fideiuſſionem acciderit: & denouo [illegible]tum ſit pro eadem obligatione: *f* ſi [illegible] conditione acceptus, ante conditione[illegible] mortuus ſit: *g* ſi ei ſuccedat creditor, *h* ſi fideiuſſor ſucceſſit debitori, quia ex[illegible] obligatione acceſſoria, fit principa[illegible] debitor, *i* vel ſi contra, debitor ſuccedat fide-

C iuſſori. *k*

Scholia.

a *de quibus in titulo quib. mod. tollitur obligatio, lib. 3. inſtitutionum, titul. 10.*

b *l. vbicumque, 60. §. fin. de fideiuſſor. P. l. nouatione, 4. C. eodem titulo.*

c *l. fideiuſſores magiſtratuum, 68. §. fin. de fideiuſſor. Pand. l. fin. de pactis, Pandect.*

d *l. Vranius, 71. l. ſi debitori, 50. de fide[illegible]ri. Pandect. leg. debitori, Cod. de pa[illegible] l.*

D *ſtychum, §. de ſolutio. Pandect. l[illegible] fin. de euiction. Pandect.*

e *l. ſi Stychum aut Pamphilum, 38. §. a Titio, de fideiuſſori. Pandect.*

f *In l. ſi ab arbitro, 10. §. 1. qui ſatiſdat. cogant. Pandect. libro ſecundo, Pand[illegible]ac[illegible]loo ctauo.*

g *l. penul. 72. de fideiuſſor. Pandect.*

h *l. heres a debitore, 21. §. ſi hic, de fideiu[illegible]*

E *Pandect.*

i *l. generaliter, quinta, eodem titulo, de fideiuſſor. Pandect.*

k *leg. cum reus promittendi, decima qu[illegible], leg. heres a debitore, 21. §. quod ſi h[illegible]nus, de fideiuſſor. Pandect.*

D i.

DE LITERARVM OBLIGATIONE. A

a TIT. XII.

CAPVT I.

1 *In quo hac obligatio. & 3.*
2 *Et de varia ſcriptura.*

1 LITERARVM obligatio, ex vi ſcripturæ pendet, non ex figura literarum. *a* Attamen non ex omni ſcriptura. Si quidem quædam ſcriptura de contractibus, quæ ſine ſcriptura conſiſtere poſſunt fit, ſed ea potius ad fidem rei geſtæ, quam ad obligationem pertinet, *b* quædam ſolet & fieri ad certam diſtinctionem & definitionem eius negotii quod geritur, quod pendet ex eo quod ſcriptura comprehenditur, cuius generis plura ſunt. B

2 Scripturarum aliæ publicæ, authenticæ, aliæ priuatæ. Scriptura authentica, per manum publicam facta dicitur, vel quæ habet ſigillum authenticum, ideoque fidem certam facit: *d* vt priuata quæ ſine auctoritate vel perſona publica facta eſt; cui nec plena ſine aliis adminiculis adhibetur fides: *e* vel niſi adſit proprium chirographum eius, qui dubitare alioquin poſſet, *f* ſine præiudicio tamen tertii in cuius fraudem fieri poſſit. *g* C D

3 Et hic literarum obligatio, quando ex his quæ ſcripta ſunt debita ex mutuo aliquid dicitur, nec datur exceptio contra ſcripturæ tenorem, ad excludẽdam fidem. *h* Literarum namque propriam conſtituunt iuris auctores obligationem ex mutuo, maxime ſi cauſa præcedat, aut ſi ſine cauſa, ſi non fuerit ſuo tempore exceptio non numeratæ pecuniæ propoſita, *i* dummodo fiat ab his cautio literarum, qui cõtrahere aliunde non prohibentur. E

SCHOLIA.

a *l. non figura, de action. P. Sic & ſcriptura dicitur loqui, in extrauag. Ioannis 22. ad creditorem, in §. quod autem viſum non iuſtum, & ibi gloſſa ad verbum,* loquitur, *de verborum ſignificatio, id eſt, loquitur Deus vel homo per ſcripturam, vt in epiſtola inter claras, de ſumma trinitat. & fide catholica, Codice.*

b *l. contrahitur, de pignorib. P. leg. 4. de fide inſtrumento. P. cap. 3. eod. titu. apud Gregorium.*

c *In emphyteoſi, 1. & 2. de iure emphytheo. Cod.*

d *cap. 1. & 2. & ibi gloſſa docet, de fide inſtrumento. li. 2. tit. 12. §. 2. de fide inſtrumentor. in authenti. Idque poſtquam ſcriptura in numerum fuerat per tabellarium, ſeu notarium redacta, l. contractus, 16. de fide inſtrumentor. C. Ei autem ſtatur, donec de contrario appareat, l. cum precibus, 18. de probationi. C. li. 4. tit. 19. cap. 4. de fide inſtrumento. Sigillum authenticum dici poteſt, cui fides publice adhibetur, quamdiu de contrario non conſtat in ſigillatis, quale eſt ſigillum principis, cap. cum dilectus, de conſuetudine. Sigillum epiſcopi, cano. cura, 13. quaſt. 3. cap. poſt ceſſionem, de probatio. Sigillum capituli, ca. in nomine patris, 73. diſtinctio. cap. 3. de probationib. Verum annota ſigilla probare, quando ea que ſigillata ſeu litera inſtrumentorũ legi poſſunt, & ſi inſtrumentum raſum vel diuiſum vel delectum in loco ſuſpecto non ſit, cap. inter dilectos, 6. cap. ex literis, de fide inſtrumentor. Inter ſcripturas etiam que fidem publicam habent, ſunt acta publica ciuilia, vel criminalia, que auctorem habent iudicem, l. 2. C. de edendo. vel notarium publicum, l. cõtractus, C. de fide inſtrumẽto. Item charta que profertur ex archiuo publico. authent. ad hac, eodem titulo, & nouella, 49. cap. 2.*

e *Cuiuſmodi ſunt epiſtole, calendaria cuiuſque priuati, & annotationes, que non probant ſufficienter, l. neque natales, 10. l. non epiſtolas, 13. l. rationes defuncti, 6. C. de probationib. l. 9. §. 2. de edendo, in Pandect. Eius, & generis ſunt Apoche, Antipo-*

cha, Idiocheira, de quibus poſtea deſcriptiones priuatæ, vt in l. cum plures, §. de bonis auctorit. a iudic. poſſid. lib. 42. Pandect. titu. 5. item inuentarium a priuato deſcriptum, l. fin. C. de iure deliberan. breuia, l. fin. de conuenien. fiſci debitores, C. & ſimilia a priuatis ſcripta. A

f *cap. ſi cautio, 14. de fide inſtrumentor. l. generaliter, 13. & l. in contractibus, 14. de non numera. pecunia. C. l. fin. de probatio lib. 22. Pandect. tit. 3.* B

g *l. ſcripturas, 11. & authent. ſi quis vult, qui potiores in pignorib. habeant. lib. 8. C. tit. 18. nouella, 37. cap. 1. & 2.*

h *titul. de literarum obligationibus.*

i *eo. tit. de litera. obliga. apud Iuſtinia. d. c. ſi cautio, 14. de fide inſtrumentorum, & aliis proxime citatis. Exceptio autem non numeratæ pecuniæ intra biennium propoſita tantum valet, a die obligationis ex noua conſtitutione dicta leg. in contractibus, de non numer. pecunia, Cod.* C

k *Semper enim lex intelligi debet de idoneis, l. vt gradatim, de muneri. & honoribus. Pandect.*

Capvt II.

Formula obligationis literarum.

1 Literarum obligatio olim propriam formulam habebat, vt nominibus cōtraheretur. *a* Hodie ex deſuetudine eius, per ſyngrapham fit, *b* vel per chirographum, ſeu per ſcripturam ſe obligantis, ſubſcriptione ipſius vel teſtium adhibita. *c* D

Scholia.

a *§. 1. de litera. obligation. Nomina erant, quando in tabulis publicis ſcribebantur nomina eorum, qui debebant, & quibus debebatur, & argētariorum, qui eius cauſa ad fidem publicam videbantur conſtituti, leg. argentarius, 10. §. 1. de edendo lib. 2. Pand. tit. 13. l. quod priuilegium, depoſiti in P. facit l. ſi plures, 9. de pact. lib. 2. P. tit. 14. Sic poſtea dictum fuit translatitie* E *in nominibus fuiſſe per ſimilitudinem quodcumque eſſet in obligatione debitorum, l. cum hereditas, 36. ad ſenatuſconſ. Tertullia. lib. 36. P. tit. 1. & nomen facere, debitorem ſibi conſtituere. Sicut & nomina pro debitoribus, apud Columellam, lib. 1. de re ruſtica, cap. 7.* vel optima nomina non appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixiſſe veriſimile fertur. *Et Aſconius Pedianus, in 3. Verrinam Ciceronis ſcribit; Antiquos voluiſſe titulos debitorum, nomina, ex eo quod ſcribebant calendariis eorum, a quibus pecunia credebantur nomina præſcribi. Et nomina debitorum ſeu contractorum dicuntur, in l. fin. de conuenien. fiſci debitorib. lib. 10. C. titu. 2. & incerta nomina, in l. 1. ad ſenatuſconſ. Macedonia. Pand. Horatius etiam meminit, libr. 2. epiſtola.*

Cautos nominibus certis expende-
re nummos,

Explicat, & Theophylus, quomodo literarum obligatio nominibus fieret in principio tituli de litera obliga. λίτεραις *(inquit)* ἐστὶ τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν δάνειον μετασχηματιζόμενον, ῥήμασι καὶ γράμμασι τυπικοῖς. *id eſt,* Literarum obligatio (*ſcilicet, ſecundum veteres*) eſt veteris debiti in nouum creditum per ſolemnia verba, & ſolemnes literas transformatio. *In quo videtur eſſe nouatio, & adfert poſtea hanc formam obligandi fuiſſe,* τοὺς ἑκατὸν χρυσοῦς, οὓς ἐμοὶ ἐξ αἰτίας μισθώσεως χρεωστεῖς, σὺ ἐκ συνθήκης καὶ ὁμολογίας δίδεις τῶν ἰδικῶν γραμμάτων. *Id eſt.* Centum illos aureos, quos mihi ex locationis cauſa debes tu mihi ex conuentione, & permiſſione literarū tuarum dabis. *Deinde adſcribebantur ex reſponſione interrogationis & veluti per ſtipulationē eius, qui iam ex locatione erat obligatus, hæc verba,* ἐκ τῆς συνθήκης ὀφείλω τῶν ἰδικῶν γραμμάτων, ex conuentione debeo literarum mearum.

b *Et Apocha, & Antipocha, l. plures apochis, 19. de fide inſtrumentorum, C. leg. 3. de apochis publicis li. 10. C. tit. 22.* συγγραφήν, *inter*

... litera ſignificat, ſcripto cauere. Traducitur inde ſyngrapha, ad ſcripturā propria manu contrahentium factā, ad pactorum fidem. Cicero de Aruſpicum reſponſis. Alterum (*inquit*) putabo regem, ſi habeat vnde ſoluat quod per ſyngrapham crediſti. *Et Plautus in Aſinaria.* A

Ager iſtum, oſtende quem conſcripſi ſyngraphum,

Inter me, & amicam & lenam.

Quidam poſt Aſconium Pedianum ad tertiā Verrinam, voluerunt ſyngrapham differre a tabulis, & chirographo, quod in ſyngrapha, etiam contra fidem veritatis, aliquando ſcribatur. Ego tamen ex nomine idipſum non colligo, quin autem in ipſa falſum ſcribi non poſſit, non inficior, quod tamen & chirographo ſeu idiographo accidere poſſe nemo negare poteſt, cum & contra chirographum exceptio non numeratæ pecuniæ opponatur. Succeſſit porro & in locum nominum antiquæ formæ chirographum, vt qui chirographum legauerit, non tantum de tabulis cogitaſſe dicatur, ſed etiam de actionibus; & vendito chirographo, intelligitur nomen veniſſe. l. qui chirographum, 59. de lega. 3. lib. 32. P. tit. 1. l. ſeruum filii ſui, 44. §. eum qui chirographum, & l. huiuſmodi legatum, 84. §. ſi ita non legatum eſſet, de lega. 1. lib. 30. P. tit. 1. l. 3. de liberatio. lega. Pan. cum ſimilib. Chirographum in quæſtione ſcripturarum obligationum eſt, quando quis propria manu ſcripſit ſic debitorem, vel ſi ab alio ita ſcriptum ſubſignet, vel ſigillet, Inde chirographarii debitores hoc modo obligati ſimpliciter dicuntur, quibus apponuntur hypothecarii in l. penul. de priuileg. creditor. in P. l. vnic. C. etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri poſſe. lib. 8. C. tit. 27. Scriptura liberationis a chirographo, dicitur apocha Græcis ἀποχή, *Gallis* quitance, *Vlpianus in §. ſi acceptolatum 19. §. 1. de acceptilatio. Inter acceptilationem & apocham hoc intereſt, inquit, quod acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit, apocha, non alias, quam ſi pecunia ſoluta ſit. Apocha fit a creditore hoc modo.* Confiteor me recepiſſe tot nummos quos mihi talis debebat ex cauſa tali. *Illamque accipiebat debitor. l. qui tabulas, 27. §. emitatur de furtis, lib. 47. Pandect. tit. 2. l. fin. §. Titius, de condictio indebi. lib. 12. Antipocha, contraria fiebat hoc modo a debitore in tabulis creditoris,* tali die, ego talis ſolui talem ſummam. *Sunt tamen aliæ explicationes antipochæ, quas refert gloſſa ad l. plures apochis, 18. ad verbum* apochis, *de fide inſtrument. libr. 4. Cod. titu. 21. idiocheira inter priuatas ſcripturas, quæ de vtriſque fieri poſſunt ponuntur in l. ſcripturas, 11. Cod. qui potiores in pignore habeant. lib. 8. Cod. titu. 18. formulam autem literarum obligationis, quæ ſublata antiqua, locum habuit, Theophilus in titulo de verborum obligationibus ſic refert:* ἐδανειζάμην ἐγὼ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν παρὰ τοῦ δεῖνος καὶ ταῦτα ἐποφείλω; ego hodie mutuo accepi ab illo, & hæc ideo. *Idque literis fieri ſine vlla ſtipulatione.*

Margin letters in left column: B (beside "Quidam poſt"), C (beside "Succeſſit porro"), D (beside "30. P. tit. 1."), E (beside "lib. 8. C. tit. 27.").

c *l. ſcripturas, 31. qui potiores in pignor. habeant. C. nouella. 73. c. 1. & 2.*

Capvt III.

De effectu & obligatione ſyngraphæ.

Syngrapha ſeu chirographum obligationem habet perſonalem, in præiudicium ſcribentis & agnoſcentis ſcripturam, non autem in præiudicium aliorum creditorum. Niſi ea ſcriptura fuerit forſan trium vel plurium teſtium integræ & probatę exiſtimationis ſubſcriptione munita. nam eo caſu, tanquam publice confecta recipitur. *a* Et iure ciuili quidem non licebit inficiari lapſo biennio a die ſcripturæ, quod in ea ſyngrapha continetur, cum tamen intra biennium liceat exceptioné non numeratæ pecuniæ obiicere, ſi ſine cauſa facta ſcriptura inueniatur,

vt etiam iure pontificio: non autem ſi facta ſit cum cauſa. *b* Quod ſiquis inficietur ſcripturam propriam, vel ſubſcriptionem, tunc ad probationem perueniendum erit, quæ fit vel per teſtes vel comparationem aliarum literarum eiuſdem ſcribentis. *c*

S C H O L I A.

a *l. ſcripturas, 11. iuncta authentica, ſiquis vult, qui potiores in pignor. habean. C. l. comparationes, 20. de fide inſtrumentorum. C. quamobrem chirographarii creditores in illa l. ſcripturas, non præferuntur hypothecariis, propter ſuſpicionem, ne ſcriptura facta fuerit in fraudem eorum anticipando diem obligationis, vel ſuppoſitione debiti. At contra ipſum ſcribentem ſi non inficietur ſcripturam, datur actio ex chirographo vt dicunt confeſſato, vel habito pro confeſſato ex contumacia vocati debitoris, l. vnic. C. etiam ob chirograph. pecuniam pig. teneri poſſe. ſed non datur pignorum perſecutio contra detinentes bona debitorum, qui eis non ſucceſſerunt, l. cum tibi pro dote, 10. qui potior in pigno. habeat. C. vide ita iudicatum apud Papum, lib. 8. rapſodiæ arreſtorum, tit. 2. arreſto finali. in Gallia poſtquam ſunt confeſſata chirographa habent paratam & permiſſam exſecutionem aduerſus confeſſos, qui amplius certiores reddi non debent, arg. l. 1. de dote cauta, & ſic iudicatum refert Papus in proximo citato libro & titulo arreſto 5. Antiquitus iure Romano vel lege Gabinia, ex priuata ſyngrapha ius non dicebatur, vt refert Cicero 5. epiſtolarum libro ad Atticum, epiſto. finali. Apud Græcos contra, ſi confeſſata, ſicque colligitur ex Demoſthene ex oratione κατὰ ὀνητοῦ. Vbi ait legibus Athenienſium fuiſſe cautum, ὅτον ἀν̓ ἄλλος ἑκὼν ἕτερος ἑτέρῳ ὁμολογήσῃ, ταῦτα κύρια εἶναι. quæcunque alter alteri confeſſus fuerit, ea rata eſſe, quod & ſtatuit poſtea Iuſtinianus. vide quæ de his tractat Rebuffus, tomo 1. conſtitutionum regiarum, titulo de chirographis.*

A b *l. 1. l. aduerſus 5. l. generali[...], 13. l. ſi[...] tra legibus, 8. l. in contractibus, [...]4. & [...] fin. C. de non numera. pecunia. cap. ſi [...] tio, de fide inſtrumentor. atque id[...] intra biennium iure ciuili, quo lap[...] exſpirat exceptio non numeratæ pecuniæ, [...] citatis iuribus, & §. ſecundo, de litera. o[...] ga. & §. 2. de exceptio. apud Iuſtinia. [...] autem onus creditoris, facta ſine cau[...] ligatione, numeratam fuiſſe pecuniam [...]*

B *cere. At iure Gallico æquius viſum e[...] e biennio vel quinquennio, vel alio temp[...] ſpatio exceptio non numeratæ pecuniæ [...] cludatur, conuentus chirographaria a[...] ne ſeu ſcriptura; cæterum conuenti non creditoris eſt onus, probare non fui[...]e numeratam pecuniam, teſte Rebuffo in to[...]o 1. conſtitutionum regiarum, in proœm[...]o numero 59. in exceptione enim quis [...]r eſt, ideo probare debet, l. 1. & 2. de probatio. Pan. l. qui accuſare, C. de edend. Ne[...]*

C *officit exceptioni non numeratæ pecun[...]æ quin proponi poſſit, quod ſcriptura iurata ſit, l. ſi. C. de non numera. pecunia. & per[...] net l. ſi. §. iuncta authen. de quod locum de cauta non numera. lib. 5. C. tit. 15 & nouella. 100. capit. 2. recurrendum enim ad nudam rei veritatem, quandocunque [...]e ea conſtare poterit, & danda exceptio contra mendacem ſcripturam, in l. 1. & 2 C[...]*

D *pignoris conuentionem pecuniæ numeratio ſequuta non ſit, li. 8. tit. 33. l. qui pecuniam ſi certum peta. quod ſiquis intra tempus conſtitutũ, metuat biennii præſcriptionem, forſan quia non habeat adhuc e[...]exceptionis probationes paratas, poterit interim eam perpetuũ reddere etiam iure ſcrip[...]o, vel denuntiationibus creditoribus mi[...], vel adito præſide aut iudice, coram quo proteſtetur nihil ſibi fuiſſe numeratum, [...] ſi*

E *præſes, C. de epiſco. audien. d. l. in contractibus, §. in omni, de non numera. pecunia.*

c *de modo vero probationis & comparatio[...]s literarum, & quando & ex quibus fieri debeant, docet l. comparationes, 10. de [...]ide inſtrument. C. & nouella. 73. de inſtrumentorum.*

tor[illegible]m cautela & fide, 4. 6. & 7. Ponuntur & pœna falſo inficiātis propriam ſcripturam, [illegible] conuincatur, in authen. contra qui propriam, de non numera. pecunia. C. ex nouella 18. cap. 8. in Gallia Syngrapha abnegata, nihilominus comprobata per teſtes aut per comparationem literarum, nō habet hypothecam, & vt dicunt pragmatici, n'a point garniſon de main, *vt refert indicatum Papus, lib. 8. rhapſodia Arreſtorum libr. 2. arreſto. 4. contra tamen confeſſata, vel in contumacia aduerſarii habita pro verificata, habet ius pignorationis, vide conſtitutionem Franciſci. 1. Regis Galliarum anni 1539.*

DE OBLIGATIONIBUS ex conſenſu.

TITVLVS XIII.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid conſentire.*

Expeditis explicationibus conuentionum, quæ re, verbis & literis contrahuntur, dicendum, quæ ex conſenſu fiunt, ideo conſenſu dictæ fieri, quod ad illarum perfectionem, neque ſcriptura, neque cōtrahentium præſentia, neque rei traditio neceſſario requiratur, ſed ſufficit eos, qui [illegible] negotia agunt, conſentire, *a* niſi aliud actum prohibeat valere. *b*

Conſentire nihil aliud eſt, quam idem cum alio velle ſentire ac probare aliquo modo, per aliquem ex quinque ſenſibus eius quod agitur vel dicitur intelligentia ex mente iuſta & libera gerentis procedente. *c*

SCHOLIA.

a *§. 1. de obligatio. ex conſenſu, libr. 1. inſtitutio. tit. 23. Caius. in l. 1. § ideo de actionibus. P. libr. 44. P. tit. 6. conſentientes in aliquam rem, conſenſu obligari neceſſario ex voluntate noſtra videmur, l. obligamur*
A *aut re, 52. §. conſentientes, eod. tit. de actionibus P. ita nudus cōſenſus ſufficit, quamuis verbis hoc exprimi poſſit, & nutu dicta l. obligamur. §. fi. & per epiſtolam, & per nuntium inter abſentes, l. ideo, de obligationi. ex conſenſu, dict. l. 2. §. vnde, de actio. P. l. 1. in fine, de contrah. emtio. P. & pactum duorum vel plurium in idem placitum eſt conſenſus. l. 1. §. 1. de pact. P. l. 3. de pollicitatio. P. Et Iauolenus Iuriſconſul-*
B *tus vocat conſenſum contractus vel conuentionis effectum, & animum ex vtraque parte contrahentium concurrentem, ad transferendum dominiū, vel ad aliud volendum, in l. in omnibus rebus, 55. de actioni. P. dicere poſſumus intētionem placitam & determinatā. qua actus diſtinguit certo modo. l. nō omnis numeratio, de rebus creditis. P. l. 3. §. fin. de actioni. Pand. facultas contrahendi in ſpecie contractuum ex*
C *conſenſu cæteris contractibus latius patet, atque ideo quicunque mentis ſenſa aliquo modo poterit explicare, poterit & conſenſu contrahere, ſiue loquatur, ſiue mutus, ſiue ſurdus ſit l. in quibuſcunque, 48. de actio. P. l. vbi non voce, de reg. iur. P.*

b *veluti ſi conſenſus alterius quam contrahentium puta ſuperioris deſideretur, qui etiam erit adhibendus, c. 2. de pact. c. 1. de tranſact. ſi minor pupillus, furioſus, prodi-*
D *gus, & ſimiles prohibiti contrahere velint contrahere.*

c *in c. cum apud ſedem, 23. de ſponſalib.*

CAPVT. II.

Conſenſus diſtinctio.

Poteſt eſſe conſenſus expreſſus, aut tacitus. Expreſſus qui nominatim declaratur per aliquem ſenſum, literis vel verbis. Tacitus qui ex eo, quod agitur colligitur, *a* quadruplex item cōſtitui poteſt ſpe-
E cies conſenſus nempe negligentiæ, *b* conſilii, *c* operationis, *d* & auctoritatis. *e*

SCHOLIA.

a *Sic qui contraxit matrimonium ignorans conditionē vxoris cum ancilla, ſi poſt quam*

reſcicrit, eam cognouerit, videtur de facto cum ea conſenſiſſe, ca. 2. de coniugio ſeruorum, libr. 4. titul. 9. & fere per totam, 29. quæ. 2. nihilque intereſt ſuffragio voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis, aut factis. l. de quibus, 32. de legibus. Pand. l. recuſari, de acquirend. hereditа. P. explicat exempla conſenſus taciti Paulus in l. 2. & 4. & Modeſtinus in l. 3. de pact. P. conſenſus tamen expreſſus in aliquibus deſideratur, nec tacitus ſufficit, vel præſumtus, vt in c. ſtatutum, 1. §. in nullo, de reſcrip. in Sex. §. in catechiſmo, vt in cap. cum pro paruulis, de conſecratio. diſtinctio. 4. in ſeruitute imponenda, l. inuitum, de ſeruituti. vrbanor. prædiorum. P. in procura. notat gloſſa, ad c. is qui tacet, 44. de reg. iur. in Sex. vbi & monet, non haberi tacentem pro conſentiente in odioſis, & quæ onus tacenti ſi conſentiret, imponerent, &c. quæ ibi videbis. aliquando nihilominus tacitus conſenſus expreſſo æquiparatur, vt in clement. in ſi. circa finem. de verbor. ſignificatio. ſi præſens actui non contradicat, vt & in l. 2. ad municipal. P. in lib. 50. tit. 1. Hic tamen certius reſpondebimus, conſenſum tacitum limitari iuxta actum, cui adiicitur. l. fin. C. ne vxor pro marito Bartol. ad l. 1. §. ſi quis hoc interdicto. de interrogat. actionibus. Pand. dicitur & interdum conſenſus præſumtus, non verus, nec expreſſus, ratione cuius & aliquando dicitur conſentire furioſus, vt in l. 2. §. voluntatẽ, ſolut. matrimon. P. & furioſus, & pupillus pro impenſa in vtilitatem eorum facta obligantur, perinde ac ſi expreſſe conſenſiſſent, l. furioſus, 46. de actio. P. §. igitur, de oblig. quæ ex quaſi contractu naſcun. apud Iuſtin. ratio videtur ex Paulo, in l. hæres eius. 25. §. non tantum famil. hercıſcun. lib. 10. P. tit. 2. quod ad ſocietatem nõ conſenſus, ſed res communis cum furioſo & pupillo coniunxerit.

A B C D E

b *Hoc modo qui negligit agere vel repetere rem ſuam ab alio poſſeſſam, videtur cõſentire alienationi. l. alienationis. de verbo. ſignifica. P. vt qui non confert beneficia vacantia inter ſemeſtre tempus ad conferendum datum, videtur conſentire deuolu[illegible]o, c. 2. de conceſſi. præbend. Et conſent[illegible] e[illegible] detur erranti, qui ad reſecanda, quæ co[illegible] gere debet & poteſt, non occurrit. [illegible] .con[illegible]tire 63. diſt. c. quicquid inuiſibilis. 1. q[illegible]*

c *Qui conſilium dant, in eo, quod con[illegible] videntur conſentire, c. tanta nequitia, 86. diſtin. quamquam nemo teneatur vel [illegible] ligetur ex conſilio nõ fraudulento, in c[illegible] ſa non ſua alteri dato. l. conſilii. de re[illegible] iur. P. l. 2. §. fin. manda. P. lib. 17. tit. 1 [illegible] ratio ponitur, & in l. tua tantum gratia [illegible] mandato apud Iuſtinian. at lucri captandi cauſa, conſilium datum obligabit, qu[illegible] fraudulentum, l. 8. de dolo malo. P. [illegible] ad delinquendum impellat. l. 1. §. 5. de ſeruo corrupto. P.*

d *Cooperantes videntur eiuſdem mentis eſſe & ſenſus, vt in ſimonia. ca. ſi quis epiſcopus 1. quæſtio. 1. in inceſtu. ca. conſanguineorum, 3. quæſtio. 1. in raptu virginis. in ca. de puellis, 36. quæſt. 2. Quare tanquam conſentientes delicto pari pœna puniuntur, ca. notum, 2. q. 1. c. facientes, 86. diſt. cap. quæſitum, de offic. deleg.*

e *Auctoritatis conſenſus eſſe poteſt ratihabitio geſti per ſuperiorem facta, cum ſine eius conſenſu non poteſt factum ſubſiſtere. c. 2. de pactis, ca. veniens, & cap. 2. de tranſact. & qui defendit vel probat peccatum, vel is, cuius auctoritate delinquitur, conſentire quoque dicitur, ca. qui conſentit, 11. quæſtio. 3. ca. qui aliorum 24. quæſt. 3. & qui iubet aliquid fieri, cap. 1. de homicidio. in Sext. l. 1. & toto titulo, manda. Pandectis.*

Capvt. III.

Forma conſentiendi.

Conſenſus libere & ſponte datus obligat, non vi vel metu, *a* quia illis cõ[illegible]nſus impeditur, veluti & per errorem, *b* fu[illegible]rorem, *c* & puerilem ætatem, *d* præbe[illegible] m[illegible]xi[illegible] ex[illegible] recte verbis, literis, nu[illegible] *e* in[illegible]

in ſ[illegible]contractu,& poſtea per ratificatio- A ne *f*. Tacite ſi quis præſens actui non con[illegible]cat, vel taceat, *h* vel fieri aliquid patiatur, cum poſſet repugnare. *i* Si ſciens prudenſq; iuris ſui, literas ſeu inſtrumenta det, quia renuntiationi iuri conſenſus videtur; *k* ſi inuehat in prædia vrbana cõducta res aliquas, eaſdem tacite pro penſione obligaſſe videtur. *l* Et ſi iubeat quis contrahi cum ſibi ſubditis, *m* ſi ſciens prudenſque ſubſcribat geſtis. *n* Item qui non B prouocat a ſententia vel a nominatione, conſenſiſſe videtur, *o* quive pro contractu fideiuſſit.

S c h ó l i a.

a *ca. cum locum 14. de ſponſalibus. cap. 2. de his quæ vi metuſve cauſa fiunt, libr. 1. tit. 40. l. 1. eod. tit. in Pand. & C. metum autem eſſe oportet, qui commouere poſſet conſtantem alioquin virum, cap. veniens, ca. conſultationi, de ſponſalibus. l. metum 5. & 6. quod metus cauſ. P. cap. ad audientiam, 2. eod. tit. vani timoris nulla eſt iuſta excuſatio. l. vani, 184. de regul. iur. Pand. metus ſecundum Ariſtot. Rhetoricorum. c. 2. eſt moleſtia quædam aut perturbatio, ex phantaſia futuri mali, aut interimendi vim habentis, aut moleſti: metus vim cõtinet, & in ſingulis eſt neceſſitas impoſita contraria voluntati, l. 1. de eo, quod metus cauſ. Pandect. libr. 4. titul. 2. nihilque tam contrarium eſt conſenſui, qui bonæ fidei iudicia ſuſtinet, quam vis atque metus, quem comprobare contra bonos mores eſt. l. nihil conſenſui, 116. de regulis iuris. Et vis maioris rei impetus, qui repelli non poteſt. l. ſecunda, de eo, quod metus cauſa in Pandect.*

b *ca. 2. & fin. de coniug. ſeruorum. non videntur conſentire qui errant, l. ſi per errorem, de iuriſdictio. omnium iudic. Pand. l. non poteſt, de regul. iuris. Pand. l. 2. de iudic. P. l. neque vlla eſt voluntas errantis, l. [illegible]d hoc ita, 20. de aqua pluuia. libr. 37. [illegible]3. Explicat Pomponius quid ſit error in contractu, in l. in omnibus negotiis, 57. de action. quando aliud ſentit contrahens ab eo, qui cum illo contrahit, & ita nihil agi dicitur.*

c *c. dilectus filius, 24. de ſponſalibus, ca. neq; furioſus. 32. q. 7. mente captus non dicitur ſenſum habere mentis, ideo nec poteſt dici conſentire, c. ſicut tenor, 15. de regularib. libr. 3. tit. 31. Ideo non contrahit. l. 2. C. de emt. Ita & furioſi & eius, cui bonis interdictũ eſt, nulla eſt voluntas. l. furioſi, 41. de reg. iur. Pand. & furioſus nullum negotium contrahere poteſt. l. in negotiis, 5. eod. tit. de reg. iur. P.*

d *cap. tuæ fraternitati, 25. de ſponſalibus, capit. a nobis, de deſponſation. impuberum, quia pupilli infantes quicquid vident ignorant, l. 1. §. impuberes, de falſa moneta. (neque in ea ætate pupillus ſine auctoritatis tutorum interpoſitione quippiam velle aut nolle videtur. l. pupillus. 50. de regul. iur. P.*

e *§. ideo de obligationibus, quæ ex conſenſu naſcunt. apud Iuſtinian. l. conſenſu. de action. Pandect. leg. ſecunda. de pactis Pandect.*

f *l. 2. de his quæ fiunt a prælatis ſine conſenſu capituli. c. acceſſit, de deſponſatio. impuber. capit. inſuper, qui matrimonium accuſare poſſunt. capit. contingit, de tranſactione. Ratihabitio æquiparatur mandato, & retrotrahitur, l. fin. C. ad ſenatuſconſult. Macedonia. l. licet, de iudiciis, Pandect. capit. quoties de pactis, de ratificatione. in cap. tertio, de his, quæ fiunt a prælatis ſine conſenſu capituli, canon. fin. 16. quæſtion. 1. cano. ſi qua de rebus, 12. quæſtion. 2. capit. cura, de iure patronatus, capit. primo, de auctoritat. tutor. l. obligari, eodem titul. Pandect. clement. final. circa finem, de verborum ſignificatione. Et ſufficere hunc conſenſum docetur ibidem, & in cap. 2. de accuſat. in Sext. l. 2. ad municipales, Pand. leg. quidam ex parte, 12. de euict. P.*

h *Nã qui tacet conſentire videtur, id eſt, qui*

[illegible] dem, §. ſi vna actio, de iu- [illegible] omnium iudicum. Si tamen v- [illegible] el quorundam electorum non voca- [illegible] m ad e [illegible] onem, cõtemtus negotium [illegible] ele [illegible] onis, quod per cõtemtum p [illegible] ſit [illegible] electio, in eo caſu poterit per con- [illegible] eorum qui ob contemtum po- [illegible] n [illegible] erit, formari poteſt electio, ſi a- [illegible] non expugnetur. capit. quod ſicut, [illegible] ele [illegible] ion. canon. quoniam quicquid, [illegible] quaſtio. 2. [illegible] quidem non tam confir- B *[illegible] electio, accedente conſenſu videtur, [illegible] um remitti iniuria contemtus, pro- [illegible] quam non vocatus obtineret iterum [illegible] electionem. Quamobrem Panorm. [illegible] capit. bonæ memoriæ, in ſecundo. de po- [illegible] latio. prælato. annotat, quando electio [illegible] l poſtulatio facta eſt a maiori parte ele- [illegible] um, conſenſum ſuperuenientem mino- [illegible] partis, poſſe adhuc ratam facere ele- [illegible] nem, & ita diuerſo tempore et poſſe cõ- ſen [illegible] ux a capit. bonæ memoriæ, 4. in fi- ne [illegible] io. prælat. & cap. quod ſicut, de [illegible] e [illegible]. Contra, ſi ab initio electio fue- rit [illegible] a minori parte electorum, nam acc [illegible] n ſen [illegible] s eorum, aliorum facta [illegible] re [illegible] matur electio. cap. au- d [illegible] de electi on. vbi & ratio & Pa- n [illegible] n [illegible] in. ex regula, quod ab initio non valet, tr [illegible] u [illegible] mporis conualeſcere non pot [illegible] l. quod ab initio, de regul. iur. Pand.* D *[illegible] c [illegible] & plurimum ſeu diuerſorum con- [illegible], ad diuerſi dirigi. quare & diuerſo [illegible] n. [illegible] poteſt ſingulorum conſenſus exi- [illegible] p [illegible] ſtea communes. viden. gloſſa ad cap. [illegible] e [illegible] bum tractatus, de rebus eccleſ. n [illegible] lien [illegible] n.*

[illegible] ac [illegible] dit. vt quod omnes tangit ab omni- bus [illegible] approbari, & ſi ſingulos reſpi- c [illegible] & ſingulis, in [illegible] antum illorum in- te [illegible] n [illegible] torum [illegible] ſen [illegible] is eis officiat, l. E *2 [illegible] bus in Pand. l. per fundum, [illegible]. vnum ex ſociis 34. de ſeruitutibus [illegible] p [illegible] ædi [illegible]. Pand. l. receptũ, com- [illegible] d. l. ſi quis duas, §. item ſi duo, [illegible]. Neque conſenſus ex interuallo ad-*

hibitus vitiat contractũ bonæ fidei, quãdo præſtatur in abſentia per nuncium, vel per epiſtolam, nam in illis non patitur res, vt ſtatim & in præſentia præſtetur, & cognoſcatur, ſed temporis interuallo opus eſt, l. 1. §. fin. de contrahen. emt. l. conſenſu, de act. Pand. Ita Paulus Iuriſconſult. in l. ſi ſtipuler. 35. §. fin. de verb. obligat. libr. 45. tit. 1. Si in locando, conducendo, vendendo, emendo, ad interrogationem quis non reſponderit, ſi tamen conſentitur in id, quod reſponſum eſt, valet quod actum eſt. Quia hi contractus non tam verbis quam conſenſu confirmantur, *& ibi gloſſa notat ex interuallo conſentiri poſſe.*

Capvt V.

1 *Vis & effectus conſenſus & voluntatis.*
2 *Contractus conſenſu initi.*

DVo ſunt fundamenta præcipua humanarum actionum, ex quibus diſtinctio actuum fit, voluntas & poteſtas, *a* voluntate in volente eſt arbitrium liberum, *b* in his autẽ quæ cum aliis vult, conſenſus. *c* quemadmodum autem omnia, apud nos velle vel nolle poſſumus, ſic & liberum eſt omnibus vel conſentire vel diſſentire, *d* quamquam ſæpe voluntas conſenſus vel diſſenſus a iure vel ab aliis non probetur, aut recipiatur vel effectum non ſortiatur. *e* Siquidẽ voluntas, cum ad conſenſum peruenerit, interdum libera eſt ad diſſentiendum, maxime in animo eius qui diſſentit, interdum libera penes eundem, ſed non in præiudicium alterius, vel in præiudicium actus facti, ſi conſtringatur, vel a lege naturali, *f* vel diuina, *g* vel humana. *h* Sic fides data pro conſenſu exſequendo, naturale habet vinculum, quo promiſſio tenetur & vincitur, ne diffluat aut varietur, *i* Acceſſit contra infidos iura naturalia ſpernẽtes, iuris poſitiui, diuini & humani adhuc vinculum aliud, quo diſtinctis & ordinatis actibus & promiſſis, infidi, quæ natura ſuadente nolunt implere, conuenientibus modis exſequi compellun-

tur. *k* Vt autem voluntas apud volentem, A
quæ vult ab iis, quæ nō vult, diſtinguit, itē
formam, modum & partes eorū quæ vult;
ſic conſenſus inter duos plures ve diſtinguit, & eligit res & actus, in quibus idem
ſentiat, & modos quibus idem ſe ſentire,
id eſt, conſentire exiſtimet. proinde in omnibus commerciis, artifex conuentionum præcipuus eſt conſenſus, ſine quo
nulla obligatio pactiove reperitur. *l* Ceterum ex conuentionibus quæ conſenſum B
habent, quædā vltra egent verbis, *m* quædam rei interuentu, *n* quædam literis, *o* ideoque ab illis nomen accipiunt, quædam
autem nullo illorum egent ex ſubſtantia
ſeu neceſſitate, quamuis ea accedere poſſint, ſed egent ſolo conſenſu ad perficiendum actum, de quo agunt, ideo abſolute
dicuntur obligationes ex conſenſu. *p* Huius generis ſunt, emtio, venditio, locatio,
conductio, ſocietas, mandatum, *q* de qui- C
bus & iura pontificia pertractant, & nos
ideo prout ei conueniunt de illis neceſſaria admonebimus.

S C H O L I A.

a *l. multum intereſt, ſi quis alteri vel ſibi. C.*

b *Sic volūtas habet electionē, vt arbitrium liberum agendi, vel non, bona, vel mala, Deut. capit. 30. ſic ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei* D
dabitur illi, Eccleſiaſtici 15. verſic. 18. & verbum volo, plenum habere dicitur votum, ad æquum & iniquum. in l. fideicommiſſa, 11. §. quamquam, de legat. 3. voluntas eſt, animi motus, cogente nullo, ad aliquid non amittendum, vel adipiſcendum, ſecundum D. Auguſtinum, libr. 1. retractatio. ca. 15. & libro, de duabus animabus, & refertur in principio, 15. q. 1. & canonibus 1. 2. & 3. vbi & docetur, quod E
facta bona vel mala iudicātur ſecundum bonam vel malam voluntatem, quando voluntati cogitata accedit con[illegible] ſeu approbatio cogitati: hæc enim [illegible] voluntati accidunt ad actus iudicando, ca. 2. ſed penſandum 6. diſtinct. Ex volun- A
tate deliberata & concupiente eff[illegible] velutì ex conſenſu animi, fit prop[illegible] ſeu intentio. Et ita in actibus primum o[illegible] tinet locum voluntas, l. in conditionib[illegible], de conditionib. & demonſtrat. P. ne[illegible] actus agentium vltra illorum inte[illegible] ſeu voluntatem extenduntur. in l. cum [illegible] 3. ne uxor pro marito. C.

c *l. 1. §. conuentionis verbum. de pact. P.*

B d *l. ſicut 5. C. de actio. libr. 4. tit. 10. l. [illegible] nec ne, de reuocan. dona. C. voluntas & animus violentiam non patiuntur, nec [illegible] poſſunt proprie. Quamuis corpus ei[illegible] actiones, poſſint cogi, & animis repu[illegible] tib. alio deduci externo motu, tota 2. q. [illegible] ca. merito, & ſequentib. 15. q. 1. Si au[illegible] quis coactioni voluntatem accōmodauerit quod fit, volūtate factū videtur, & ita voluntas coacta, voluntas dicitur, vt tra-* C
ctatur in l. qui ita, 66. & ibi gloſſa, ad verbum adiiſſet, ad ſenatuſconſ. Trebel. P. lib. 36. titul. 1. l. ſi mulier, §. ſi metu, quod metus cauſ. P.

e *voluntas ab effectu multum diſtat, ideo antequam effectus ſequatur, poteſt ſu[illegible]pere mutationes, vel poteſt intercipi ne ſortiatur effectum, diciturque ambulatoria & variabilis, vſque ad vltimum v[illegible] ritum. l. 4. de adimendis legat. in P. l. cum* D
hic ſtatus, 32. §. pœnitentiam, de dona[illegible] inter virum & vxorem, morte autem [illegible] nitur, l. 1. de ſacroſ. eccleſ. C. l. 4. loc. P. cum ſimilibus. Ius autem & effectus ratam efficiunt voluntatem & prohibent ne variare poſſit volens, vt contra, voluntas rata non eſt, qua aliquid contra ius vel bonos mores aut turpe iubet, l. ſi quis inquilinos 112. §. penult. & fi. & l. ſeruo alieno, 113. d[illegible] le[illegible] 1. l. non dubium. C. de teſtib. c. cum in [illegible] E
ctis, & c. 2. de teſta. Impoſſibile enim [illegible] exiſtimatio, quod iuri & bonis mo[illegible] aduerſatur, l. filius qui, de cond[illegible]. inſt[illegible] c. fi. de pact. P. vbi impoſſibilia iuris & [illegible]cti ponuntur. Et quod iure prohibetur, [illegible] minus quam id quod vi infertur e[illegible] bertat[illegible]

b[illegible]em v[illegible]luntatis eſſe dicitur. l. liberta- A
te d[illegible] ſtatu hominum, in P. Sic & conſenſus
int[illegible]um ratus, interdum non ratus dice-
tur. [illegible] in l. peruenit, 3. de emtio.
[illegible] naturalis ſoluere ſeu implere fidem &
p[illegible]miſſione iubet, ca. 1. de pact. l. 1. de con-
ſ[illegible]ta pecunia P. l. 1. §. 1. de pact. P. ideo
[illegible]untatem conſenſu formatam ratam fa-
ci[illegible]. cum amplius, 84. §. is natura debet,
de regul. iur. Pan. l. naturales, de actio. l. fi-
d[illegible]or obligari, §. fideiuſſor. in P. l. frater B
a [illegible]atre, de condi. indeb. P. l quib. dieb. de
c[illegible]ndit. & demonſtra. Naturalis obligatio
ſecundũ Philippum Deciũ ad dictum. §.
is natura, cõſideratur primo ratione æqui-
tatis naturalis, quæ oritur ex conſenſu. ex
l. 1. de pactis, l. 1. de conſtituta pecunia, ra-
[illegible]one, cuius etiam, quando cum ſeruis cõ-
trahitur, vinculum oritur naturalis obli-
gat[illegible]onis. l. naturaliter, & l. ſi id quod, de
con[illegible]tio. indebiti, & inter patrem quoq; C
& [illegible]m, l. frater a fratre, eod. tit. Sed &
ipſemet con[illegible]enſus, qui ex animo procedit,
per ſe naturalis eſt, & ex libertate natura-
li omnibus hominib. indita naſcitur, nulla
prorſus diſtinctione addita ſexus vel con-
ditionis ciuilis aut dignitatis, quo fit vt di-
camus ex conſenſu ſeruos obligari natura-
liter poſſe, & ipſos principes ſuis pactionib.
adſtringi, vt in c. poſteaquam, 25. q. 3. c. 1.
de probat. §. 1. de natura feudi in vſib. feu- D
dorum. c. 1. de probat. Et ſic ratione conſen-
ſus naturalis, omnes cõtractus dici poſſunt
de iure gentiũ, l. ex hoc iure, de iuſtitia &
iure P. c. 1. de probat. glo. in l. 2. de precib.
impera. offeren. C. Quãquam ratione for-
mulæ & ſolemnitatum, quidam dicantur
iuris ciuilis. Quare ratione conſenſus ite-
rum dico omnes & ipſi principes ex pactis
& conuentionibus obligantur. Bart. & alii E
in l. digna vox, de legib. C. Bald. ad l. final.
de tranſact. in l. ex imperfecto, de teſtam.
Iaſon. ad l. ciuitas, de rebus credit. P. Bar-
b[illegible]a. ad ca. 1. de conſtitut. Decius. conſi.
41[illegible]. incipiente in cauſa. omitto reliquos.
Quando autem naturalis obligatio a iure
admittit comprobationem & ſolemnita-
tem, & vinculum nanciſcitur, firmior fit.
Alia ſpecies obligationis naturalis ſine cõ-
ſenſu, ex facto ipſo, inſtinctu naturali, ob
beneficium acceptum, cum ſine pacto quis
ad remunerationem obligatur, quæ non
eſt ita efficax, ac prior, quæ cum conſenſu
eſt, & de qua in l. ſed ſi lege, §. conſuluit,
de petitio. in heredit. l. ſi non ſortem, §. li-
bertus, de condictio. indebit. Pandect. cap.
cum in officiis, de teſtam. canon. nihil 84.
diſtinct.

g *Sic promiſſiones ſuas Deus adimpleuit Iu-*
dæis, Ioſue 21. Exod. cap. 2. & cap. 6. & fi-
delis Deus manet in promiſſis, 1. ad Co-
rinth. 1. & vota ſibi promiſſa exſolui deſi-
derat. Num. 3.

h *Quod probatur, titulis de pactis, de tranſ-*
actionibus, de locato. de emtione & ſimi-
libus in vtroque iure.

i *Videnda tota. l. iuriſgentium, de pact. in P.*
faciunt & tituli de actionibus, de obliga-
tionibus in inſtitutionibus iuris ciuilis, in
C. & P.

k *compelluntur vero fidem ſeruare contra-*
hentes, & per legem & magiſtratuum ſen-
tentias, l. iuriſgentiũ. § prætor ait, de pactis.
P. l. pacta quæ cõtra. C eo. tit. l. nec ex præ-
torio, 28. de reg. iur. P. & liquet in vtroq;
iure ex tit. de pactis & de tranſact.

l *Contractus lege ex conuentione accipiunt,*
l. 1. §. ſi conuenit, depoſit. P. c. 3. de depoſito.
l. contractus quidam, 24. de reg. iur. P. l. ſi
certo. §. interdum, cõmoda. P. ſine conſenſu
nulla eſt obligatio, conuentio vel pactum
cuiuſcunque ſit generis, vel ex numero eo-
rum, quæ aut verbis aut literis contra-
huntur. l. 1. §. adeo, de pact. P. Iabolenus
Iuriſconſult. hunc conſenſum, vocat affe-
ctum concurrentem ex vtraque parte cõ-
trahẽtium, antequam res in obligationib.
vel contractibus dominium transferant,
in l. in omnibus rebus, 55. de actionibus.
l. non omnis numeratio. de reb. redit. Pand.
probat & l. obligationum ſubſtantia, 3. §.
non ſatis, de action. b. P.

m *vt tit. de verbo. obligatio. in inſtitutio. & Pandect. & diximus ſupra, nec in his aliud venit, quam quatenus lingua nuncupatum fuerit, l. 99. quicquid adſtringendæ, de verb. oblig. P.* A

n *vt mutuum, depoſitum, commodatum, pignus, vt ſuis titulis ante docuimus.*

o *titul. de literarum obligatio. & ſupra nos docuimus.*

p *§. fin. de obliga. ex conſenſu apud Inſtitut. l. conſenſu, de obliga. in P.* B

q *§. final. de obligat. ex conſenſu. l. 2. de actio. Pandect.*

DE EMTIONE ET venditione.

a TITVLVS XIIII.

a *Tractatur de emtione, lib. 3 decret. tit. 17. 1. quæ. 1. ca eos qui & in quæſtio. 2. & 3 in multis canonibus, & in can. canonum ſtatutis, ca. quicunq; 14 quæſt 4 ca. qualitas, de pœnitentia. diſtinct. 5 libr. 18. Pandect. tit. 1. & ſequentibus. libr 4. C. tit 38. & ſequenti lib. 10 C. tit. 4. lib. 3. inſtitut. tit. 24 libr. Baſilicarum eclog. 19. tit. 1. & in noſtro Syntagmate iuris. lib 25.* C

CAPVT I.

Continuatio, emtionis periculum in negotiatione.

INter contractus, qui diſcuſſione Eccleſiaſtica digni ſint, eſt emtionis, venditioniſve conuentio, in qua propter inordinatas cupiditates habendi, facile committitur peccatum. *a* Qualitas autem lucri aut negotiantem excuſat, aut arguit, quia eſt honeſtus & turpis quæſtus: ille, probatus, hic nõ difficile tamen inter emẽtis & vendentis commerciũ, non interuenire peccatum. *b* Negotiari aliquando licet, aliquando non licet. *c* Homo tamen mercator, vix aut nũquam poteſt Deo placere. *d* Sæpe & contractus emtioni & venditioni affines, cum contractum confundunt, *e* & proinde illius, ab aliorũ ſubſtantia, diſtinguenda erit ſubtilius natura. D E

SCHOLIA.

a *Cupiditas habendi omnium m[illegible] radix, canon. bonorum 47. d[illegible] gitatio, vt iudices ſine quo[illegible] &c. in Nouellis, cap. 1. in pr[illegible] talium.*

b *can. qualitas, 2. de pœn. diſtin[illegible] citum iura ciuilia dicunt co[illegible] ſe in pretio circumuenire l. in c[illegible] ſic incipiente, §. idem re[illegible] onat, de [illegible] bus, 25. annis. l. item ſi p[illegible] etio, § [illegible] modum, loca. Pandect. Et per[illegible] iuſta æqualitatis, quæ rei eũ pretio [illegible] matio, l. 1. de contrah. emt. P.*

c *Diuus Auguſtinus, in libr. quæ[illegible] veteris & noui teſtamen[illegible], c. 27. re[illegible] in can. 10. fornicari, 88. diſt.*

d *can. 11. eiciens 88. diſt.*

e *veluti ſi emtio rei pignoratæ ſim[illegible]ur, ad vſuras in fraudem legis percipien[illegible] ad fructus lucrandos, quod improba[illegible] in cap. ad noſtram. 5. de emtio. Item [illegible] tium & permutatio miſceantur [illegible] c[illegible] pit. ad quæſtiones, 6. de rerum perm[illegible] catio perpetua dicta, & emphyteu[illegible] quæ ſpeciem venditionis vel a[illegible] cum ea habet, capit. nulli de rebus Ec[illegible] non alienand. & in nouella, de alien[illegible] & emphytheoſi, cum ſimilibus. Tant[illegible] tam cum aliis contractibus erat em[illegible] & venditionis affinitas, vt null[illegible] alienatio ſine venditione vera, vel [illegible] imaginaria, per quam transferre[illegible]ur [illegible] minium rerum per æs & libram, ex a[illegible] contractibus, imo & in vltimis v[illegible] tibus. §. 1. de teſtamentis ordinãdis. C[illegible] 2. de legib. & in topicis, in quem locum [illegible] Boetius Plutar. libr. de ſera numin[illegible] dicta, Varro 2. de re ruſtica. ca. 1[illegible] Sext. Pompeius Feſtus. in 1. de verb. [illegible] ficat.* abemito, *inquit*, ſignificat d[illegible] to, vel auferto. Emere e[illegible] antiqui pro accipere. *Ita emtion[illegible] ditionis appellatio generalis continet [illegible] omnino contractum, per quem d[illegible]*

[illegible]

[illegible]ferur, l. [illegible]us, 8.§.venditionis, quib. A
m[illegible]n is vel hypothe. ſoluit. P. facit l.
v[illegible]9. vt ſui, de actio. emt. quæ iuxta
[illegible]am mentem ſic debet intelligi. Idq́, non
[illegible]ed ex ſimilitudine, quod ſicut ex
[illegible]e [illegible]ansfertur firmiter dominium,
[illegible]ex alus contractibus, ad quos nomen
[illegible]ertur. Iuxta l. cum manuſata, de
[illegible]rahen. emtio. alioquin inter emtionem
[illegible] alios contractus, multum intereſt, quã-
uis conueniat in translatione dominii & B
[illegible]l. 15 quorũ finibus, de pignorib. P. l. quic-
quid, l. verba gesſerunt, de verborum ſi-
[illegible]ni[illegible]atio. vide quæ diximus lib. 25. Syn-
[illegible]ma iuris, cap. 1. Poſſumus & addere
e[illegible]mon nominis, emo, *quod ad omnem ac-*
quiſitionem pertinere poteſt & dominii
[illegible]anslationem, ſiquidem nomen ἐμὸν, me-
[illegible], non omnino abſurde eo referri poterit,
vnde ἐμῷ, mihi datum, *&* ἐμός, meus
m[illegible]quæſitus, & hinc dicimus quod ſemel C
m[illegible]m eſt, amplius meum fieri poteſt, §.
ſic itaq. di[illegible]cretis, de action. apud Iuſtinia.
l. 3. §. ex p[illegible]uribus, de acquiren. poſſeſſio. P.
& meum, tuum, ſuum, ſunt pronomina
poſſe[illegible]iua & diſtributiua dominiorum,
ca. quæ iure 8 diſt.

CAPVT II.

Quid emtio.

EMtio, eſt contractus *a* nominatus *b* D
bonæ fidei, *c* iuriſgentium, *d* per quem
[illegible]mmutatio rei cum pretio, *e* ex con-
[illegible]u. *f*

SCHOLIA.

a *[illegible]ntractus nomen pro genere eſt, habens,*
cu[illegible]us plures ſunt ſpecies, & contractus di-
ci[illegible]ur, vltro citroq́, obligatio græcis ſynalla-
[illegible] l. Labeo, 9. §. contractus, de verbor. ſi-
[illegible]ni[illegible]cat. ex numero contractuum eſt em-
[illegible]iur[illegible]gentium, §. 1. de pact. P. E
b *[illegible] l. iuris [illegible]entium, §. 1.*
c *[illegible]num, de actionib. vbi docetur, qui*
[illegible]tus, quæve eorũ a[illegible]i[illegible] ſunt bonæ
[illegible] ſtricti iuris. Obſeruandum
[illegible] in omnibus contractibus ſiue bonæ

A *fidei dicãtur ſiue ſtricti iuris, exigi bonam*
fidem, l. bonam fidem, C. de actio. & in o-
mnibus obeſſe malam fidem doloſis, l. 1. &
l. ne ex dolo, de dolo. P. quia bonæ fidei ad-
uerſatur dolus, l. 3. in fine pro ſeruo, l. ſi do-
lo, 5. C. de reſcinden. venditio. Verum ſin-
gulari quadam diſtinctione quidam con-
tractus bonæ fidei, vt emtio, locatio, & di-
cuntur quidam ſtricti iuris, dicto §. actio-
num, de actio. & in l. vnica, §. ſed etſi non
B *ignoramus, de rei vxoriæ action. C. l. pe-*
nult. ſolu. matrimo. P. l. 82. de ſolution. di-
cuntur & ſtricti iudicii, in l. in actioni-
bus, de in litem iuran. in P. Bonæ fidei por-
ro dicuntur, quod in illis bona fides exube-
ret, & multa cenſeantur conuenta, de qui-
bus nominatim dictum non fuerit ex vſu
communi & bona fide ſubintellecta ex na-
tura & conſuetudine contractus & con-
trahentium caueri ſolita alioquin, §. in bo-
C *næ fidei, de act. in P. l. conſenſu eo. titulo. P.*
l. quod ſi nolit, §. quia aſſidua, de ædilit. e-
dict. P. Tullius Cicero 3. officiorum ſum-
mã vim eſſe dicebat in omnibus arbitriis,
in quibus ex fide bona agitur, &c. & idem
addendus in Topicis & ibidem explicatio
Boetii. ſic in §. fin. de obligatio quæ ex con-
ſenſu. In emtionibus, venditionibus, loca-
tionibus, ſocietatibus, mandatis, alter alte-
ri obligari dicitur ad id, quod alterum al-
D *teri ex æquo & bono præſtare oporteat,*
iunge & § penult. de loca. Stricti iuris con-
tractus dicuntur, in quibus quidem ex bo-
na fide agitur, verum ita late non fit exten-
tio, vt in cæteris, qui bonæ fidei appellantur:
ſed remanẽt placita intra fines conuentorũ
expreſſe, vt nec plus nec minus, nec aliter
quam placuerit expreſſe, peti aut iudicari
poſſit, ideo ſtrictæ vel reſtrictæ conuentio-
nes dicuntur, l. quicquid adſtringendæ, de
E *verbor. obliga. P. l. exemplo, 11. & l. ſi quis*
abſentis, de actio. P. hincque colligitur vna
differentia inter contractus & actiones
ſtricti iuris & beneficii, vt iudex in con-
tractibus bonæ fidei poſſit ſupplere omiſſũ,
quod per ſtipulationem expreſſe adiici

poſſet, in ſtricti iuris iudiciis, l. quæ tantun- A
dē, de negotiis geſt. P. l. Lucius, depoſiti, &
in arbitrio iudicis eſt in bonæ fidei iudiciis
æſtimare quantum ex bono & æquo actori
reſtitui debeat, in quo & illud continetur,
vt ſi quid inuicem præſtare actorem opor-
teat, eo compenſato in reliquum is cum
quo actum erit condemnetur, quod dene-
gatum in ſtricti iuris iudiciis, excepto quod
ex Marci Cæſaris reſcripto doli mali exce-
ptione, compenſatio inducebatur, §. in bonæ B
fidei, de actionib. apud Iuſtin. ſecunda dif-
ferentia, quod omnia acceſſoria veniant in
bonæ fidei iudiciis, l. 1. de actio. emt. P. Et
de quibus etiam nihil fuerit cogitatum,
vt in emtione nata c. ſa. & ſimilia, l. fundi,
§. ſi rata, de act. emt. P. cap. cum Eccleſia,
de cauſa poſſeſſion. vbi eſt notabilis gloſſa
hac de re copioſe diſputans, ad verba, in iu-
dicium, *in ſtricti vero iudicii actionibus*
acceſſoria non veniunt, niſi poſt acceptum C
iudicium mora interueniēte, l. 2. & 3. & l.
in his, & l. videamus, 38. §. ſi actionem, de
vſur. P. Sic de vſuris, dicimus iure ciuili,
vt debeantur ex bonæ fidei iudiciis etiam
non conuenta, l. vſuræ, de vſuris, P. ex mo-
ra, l. mora, eo. tit. & tantundem efficiet in
his officium iudicis, quantum in ſtricti iu-
ris actionibus & obligationibus ſtipulatio.
l. Lucius, & l. qui per colluſionem §. fi. de a-
ctionib. emt. P. l. Lucius, depoſi. P. vſura- D
rum tamen modus arbitrio iudicis, ex mo-
re regionis conſtituatur, l. 1. & l. in con-
traria, de vſur. P. Tertia differentia quod
cum dolus dat cauſam contractui bonæ fi-
dei, ipſo iure contractus nullus eſt c. cum
vniuerſorum, de rerum permuta. l. & ele-
ganter, de dolo, P. ſi dolus committatur a
contrahentibus. nam ſi committeretur ab
alio, teneret quidem contractus, ſed dare-
tur actio de dolo in decipientem deceptis. E
dict. l. & eleganter, §. 1. cauſam contractui
dare dicitur ad hunc effectum dolus,
quando contractus aliter non fuiſſet ſe-
quutus, ſi non interueniſſet dolus, alioquin
ſi non obſtante dolo, quis eſſet contracturus,

tenebit contractus & pro incidente in c[illegible]
tractum dolo agetur, veluti ſi vendi[illegible]
eram quidem, ſed per tuum dolū m[illegible]
quam decreueram vendidi, vel ſi per [illegible]
lum meum pluris emeris quam emi[illegible]
lo non interueniente, tenet quidem [illegible]
ctus, ſed agitur ad ſupplementum p[illegible]
Iulianus, §. ſed ſi venditor. de act. em[illegible]
vel deceptus aget ad reſciſſ[illegible]nem c[illegible]
ctus, l. ſi dolo, 5. de reſcinden. ven[illegible]
lib. 4. ti. 44. non autem qui decepit, l. [illegible]
actione finita, 10. Cod. de tranſactio[illegible]
quimur autem & hic de dolo, con[illegible]
commiſſo, non de eo qui dicitur re inter[illegible]
nire, puta per deceptionem vltra dim[illegible]
am iuſti pretii, quæ dicitur dolus re i[illegible]
non ex fraude, l. dolus 10. & l. 2. de re[illegible]
den. vend. C. cap. 3. & cap. cum cauſ[illegible]
emtio. meminit & de dolo re ipſa comm[illegible]-
ſo, l. ſi quis cum alter, 36. §. fina. de ve[illegible] bo-
rum obligatio. P. eſt & mala [illegible]des quæ con-
tractum nullum reddit emtionis, contra-
here l. contrahere prohibente, l. quem[illegible]-
modum, de agricol. & cenſi. lib. 1[illegible]. C[illegible]
non dubium, C. de legibus. In con[illegible]
vero ſtricti iuris, quamuis dolus d[illegible]
cauſam contractui, tamen ipſe [illegible]
ipſo iure, quandiu non impugnatur, [illegible]e-
rorum qui ex eo agit repellitur ope e[illegible]-
ptionis doli, l. ſi quis cum alteri, de [illegible]-
rum obligationib. l. cum po[illegible]ea quam 9.
de pact. C. l. dolo, 5. de inutilib. ſtipulati[illegible]-
nib. C. li. 8. tit. 39. §. 1. de excepti[illegible]. l. [illegible]
eod. tit. de exceptio l. 7. §. 7. de pact. P. Co[illegible]-
mune bonæ fidei omnibus iudiciis e[illegible]
admittere præſtationem, quæ contra b[illegible]
mores deſideretur, l. generaliter, de [illegible].
P. l. ſi in Aſia, §. 1. depoſit. P. Quarta d[illegible]-
rentia quod in bonæ fidei iudiciis pote[illegible] in
litem iurari ex affectione, in aliis ne[illegible]-
quam, l. in actionibus, de in litem iur[illegible]
in hoc, §. 1. communi diuidun. Quæ omn[illegible]
poſſunt conuenire contractui emt[illegible]onis &
venditionis, qui eſt bonæ fidei, cui t[illegible]me[illegible]
vinculum ſtipulationis adiungi pot[illegible]
quia & ſtipulatio eſt commune v[illegible]
ad

ad [illegible] nes conuentiones & obligationes per- A
ti[illegible] adhibeatur, l. 1. & l. 5. §. ſtipula-
[illegible] de verbor. obliga. ſic exempla dantur
ſtipulationis addita emtioni, in l. 1. §. 3. de
a[illegible]io. emti. & apud Varronem lib. 2. de re
ruſtic. cap. 2. 3. 4. & 5. Ita apud Plau-
tum in Epidico, actu 3. ſcena 4. miles a
Pe[illegible]hana fidicinam emit.

Miles. Eſtne emta mihi hæc? Per
iſtis legibus habeas licet, &c. *Et Seneca*
3. *de beneficiis*, vtinam nulla ſtipulatio B
emtorem venditori obligaret.

a *[illegible]eg. hoc iure, de iuſtit. & iure, P. l. iuriſ-*
gentium. 3. de pact. P. l. 1. §. fin. de contrah.
emtio. P. §. ius autem gentium, ver. hoc iu-
re, de iure natura. Ita frequens hic contra-
ctus, quod ius gentium omni humano ge-
neri commune ſit. dicto §. ius autem genti-
um, & l. 5. de iuſtit. & iure.

e *de commutatione rei cum pretio, in l. 1. de*
contrahen. emtio. P. §. 1. eod. titu. apud Iu- C
ſtin. a affinis hic contractus permutatio-
nis, l. 2. C. de rer. permut. lib. 4. ti. 2. l. 2. eod.
ti. P. l. fi. ex quib. cauſ. in poſſ. ea. P. lib. 42.
P. tit. 4. & certe omnium fere commercio-
rum origo & contractuum, a rerum per-
mutatione cœpiſſe videtur. Nã poſtquam
fuerunt rerum dominia diuiſa, homines
quibuſdam cœperunt egere, quæ apud ali-
os eſſent, & quædam apud ſe ſuperflua ha-
buerunt, & ita cœperunt ſuperflua cum D
neceſſariis permutare, vt docet Ariſtotel.
1. Politicorum cap. 5. & 5. Ethicorum,
cap. 5. Cum autem ſæpe accideret, vt nulla
eſſent ſuperflua quæ cum neceſſariis per-
mutarentur, inuenta publica materia quæ
ſuppleret illam difficultatem permutatio-
nis, & qua æſtimatio fiat rei, & pretium
daretur, l. 1. de rerum permuta. P. l. 1. de
contrahen. emtio. P. §. item pretium, eod. ti.
apud Iuſtinia. ſtatim autem vbi pretium E
[illegible]tum eſt, emtio dicitur perfecta etiam
[illegible] non tradita, cap. in tantum 36. §. 1. de ſi-
m[illegible]. vel ſi fides habita ſit in pretio, aut con-
[illegible]um de eo ſit, l. 2. §. 1. de contrah. emt.
[illegible] l. emti [illegible], C. eo. tit. §. 1. & §. pretium

A *item, eo. titu. apud Iuſtinia. pretium quaſi*
peritium, quod a peritis ſtatuatur. ſi enim
ait lib. 4. de lingua latina Varro, pretium
quod æſtimationis emtioni ſine cauſa con-
ſtituitur, dictum a peritis, quod hi ſolum
poſſunt facere recte id. Atque Seneca lib. 2.
de beneficiis cap. 16. ſolum ſapientem ve-
ram æſtimationem rerum noſſe, eamq́ pro
tempore, tradit.

f *in l. in venditionibus, 9. de contrah. emt. P.*
B *l. conſenſu, de actio. l. 1. & 3. de reſcind.*
vendit. C. §. fin. de obliga. quæ ex conſen.
naſcunt. apud Iuſtinia.

Capvt III.

Emtionis diſtinctio.

EMtio, *a* vel vera *b* vel ficta ſeu imaginatia *c* dicitur, vel talis quæ pro emtione habeatur, *d* hic nos de vera agemus.

C

Scholia.

a *hic agimus de emtione prout eſt contra-*
ctus nominatus, ſeparatus a generali no-
mine, quod omnem dominii tranſlationem
ſignificat.

b *Id eſt, quæ conſiſtit ſubſtantialibus huic*
contractui tributis, re, pretio iuſto, & con-
ſenſu, l. 1. de contrah. emt. P. nec declinat
in alium contractum, vt in ca. ad quæſtio-
nes, de rerum permutatio.

D
c *ficta dicitur vel cum fraude, vel ſine frau-*
de, cum fraude, ſi pignori vere res data fue-
rit creditori, & is in fraudem vſurarum,
fingat emtionem interceſſiſſe, vt in cap. illo
vos, 4. de pignorib. cap. ad noſtram, de em-
tio, l. 2. C. plus vale. quod agi. lib. 4. C. titu.
22. venditio ſimulata, venditio non eſt
proprie, l. cum in venditionem 16. de con-
trahen. emti. l. ſi donaturus 3. l. emti fides
9. C. eod. titu. ſimulata & imaginaria et-
E *iam venditio, quæ fit pretio non acceden-*
te, & ſine mente alienandi, quæ veluti alii
contractus imaginarii, non habet vincu-
lum obligationis, l. contractus imaginarii,
59. 54. de actioni. P. & pro non facta ha-
betur, nec alienationẽ rei habet, l. nuda &

imaginaria, 55. de contrab. emtio. P. l. emtor, 12. de aqua pluuia arcenda, P. l. imaginaria, 16. de reg. iur. P. Imaginaria rurſus emtio dicetur, quando ita emtio fit ab initio, vt fides detur ab emtore de reddendare oblato pretio; quod recte colligitur ex l. 4. §. ſi ab ignoto, de manumiſſionib. P. & illa ficta, quæ differat ab emtione reabitionis ſeu ſub pacto de retrouẽdendo ſub certo tempore, quo pendente vera emtio manet, l. 2. de pactis inter emtor. C. ſi ſine B *fraude fiat, non aliter, C. ad noſtram de emtio. Erit & ficta emtio & imaginaria, quæ ea lege contrahitur, ne dominiũ transferatur in ementem, l. cum manu ſata, 80. §. fin. de contrah. emtio. ficta & ea, quæ adhibetur aliis contractib. per æs & libram factis, vt in donatione l. fina. C. de dona. in teſtamentis. §. 1. de teſtament. apud Iuſtin. & quando vxor per coemtionem olim ducebatur, datis tribus aſſibus, de qua &* C *Nonius Marcellus. Imaginaria ita emancipatio emtione ſimulata, l. ſi. C. de emancipa. libero. lib. 8. tit. 49. & adoptio in l. ſin. C. de adoptio. lib. 8. titu. 48. §. ſin. C. quib. mod. ius patr. poteſta. ſolui. cũ ſimili. Imaginaria & venditio, quæ fit nummo vno, l. ſi vſufructus, §. fin. de iure dotium, quæ omnino inutilis non eſt vt ſimulata, ſed valet vt donatio collata ex conſenſu in aliam ſub ſpecie venditionis, l. ſi donatio valere* D *alioquin poſſit, l. ſi non verum, §. de donatio. inter virum & vxor. (ſic intelligenda l. emti, in fine C. de emt. facit in argumentum, imaginaria ſolutio, quæ acceptilatio eſt, & liberat, §. item per acceptilationem, quib. mod. tollit. obligat. l. 1. de acceptila. P. Poſtremo imaginaria quoque emtio dicetur, in qua ſupponitur emtor, qui quamuis ſuo nomine emat, tamen fide alteri data alienis nummis comparat nomen tan-* E *tum, & miniſterium adhibet, vt in l. is qui ſuis nummis, §. ſi ab ignoto, de manumiſſio. P. l. fin. C. ſi quis alteri vel ſibi, lib. 4. (. [illegible] 50. In quo caſu imaginaria emtio nõ eſt inutilis, ſed habet locũ in perſona eius,* A *qui alium ſupponit in ſuam vtili[illegible] l. 1. & 2. plus valere quod agitur, [illegible] modo ipſe aliunde non prohib[illegible] here, alioquin ſi prohibeatur co[illegible] ſua perſona, non valebit co[illegible] ſona capaci ſuppoſita per eum, l[illegible] contractib. iudic. C. l. cum prop[illegible] multum intereſt, 6. C. ſi quis a[illegible] bi, l. 46. de contrah. emtio. P. l. 5 §. [illegible] de auct. tutor. facit l. & qui ſub ima[illegible]* B *10. de diſtra pig. lib. 8. titu. 28.*

d *pro emtione habetur & eſt etiam [illegible] matio, l. 1. & 3. pro emtore, P. S[illegible] res æſtimata datur in dotem, em[illegible] tur, l. qui balneum 9. §. fina. qui po[illegible] pign. habean. l. plerumq;, 10. § ſi ante, [illegible] cum poſt, 69. §. penult. de iure do[illegible]*

CAPVT IIII.

Ex quibus conſtet emtio.

C EMtio conſtat re vendibili, *a* iuſto pretio, *b* & conſenſu legitimo, *c* qui determinat rem & pretium, *d* & pacta ad i[illegible] conuentioni, de quibus poſtea. Q[illegible] pretium vltra dimidiam iuſtæ æ[illegible] nis habeat defectum quam dece[illegible] reipſa dicimus, in arbitrio emtoris er[illegible] ſupplere iuſtum pretium, aut vend[illegible] abire ab emtione. *e*

D

SCHOLIA.

a *venditio ſine qua res veneat, non eſt [illegible] l. nec emtio, 8. de cotrah. emt. R[illegible] tio hic etiam generalis pertinens a[illegible] quod habere, poſſidere aut pe[illegible] mus, & in commercio eſt, non a[illegible] quæ natura, ius gentium, ciuile a[illegible] num vel boni mores a comme[illegible] runt, l. ſi in emtionem, 34. §. om[illegible] contrah. emt. & ita res ſoli mobil[illegible], im[illegible]* E *biles, hæreditates, actione[illegible], iura ven[illegible] ſunt & emi, titu. de heredit. ve[illegible] di. lib. 4. C. & lib. 8. P. titul[illegible] venditio, C. eod. l. ſi nomen ſi[illegible] 4. l. emtoris nominib. C. eod. P. [illegible] uitus, l. cum manu ſata, [illegible]0. §. 1. d[illegible]*

e[illegible]

emtio. fructus & partus futuri, l. nec em- A
tio, de contrahend. emt. P. l. & quæ non-
dum ſunt, de pignorib. P. frumenta in her-
bis, l. fiſtulas, 78. §. fina. de contrahen. emt.
P. l. artem, §. qui maximas, de publica.
Quamuis hodie hæc ſine diſtinctione non
admittantur. Nam quod pertinet ad ven-
ditionem actionum vel nominum edita
lex diſtinguens in l. per diuerſas, & l. ab
Anaſtaſio, de manda. C. & odioſa viſa eſt
venditio nominum, quando ad vexatio- B
nem litigantium fit, & vt potentior aduer-
ſarius detur, cap. nonnulli 28. §. ſunt & a-
lii, & ibi Innocentius, iuncta gloſſa ad ver-
bum mercimonii, *& cap. quia nonnulli,*
de reſcript. Innocentius iterum in cap. ſedes
Apoſtolica, & ibi gloſſa, ad verba, ſed &
ne liceat, *eod. titu. de reſcript. odioſa et-*
iam & vetita res litigioſa venditio, l. 2. &
l. vn. C. de litigio. prohibitum & aliquan-
do lege Francica propter fraudes, ne fructus C
immaturi in herbis emerentur. per Caro-
lum Magnum titulo de prohibita aliena-
tione futurorum fructuum, lib. 2. legum
Longobardorum, fuerunt ea de re conſti-
tutiones Ludouici 11. anni 1492. artic.
1. & Franciſci, 1. ſur la traicte des blez.

b *ſine pretio certo emtio nulla, l. 2. §. 1. de*
contrah. emtio, P. l. emti fides 9. C. eod. ti-
tul. pretium arguit contractum emtionis l.
fina. vbi Bartol. de prædiis curialium lib. D
10. C. diciturque eſſe de ſubſtantia contra-
ctus, l. pacta conuenta, de contrahen. em-
tio. P. Ex parte venditoris datur res, ex
parte emtoris pretium l. 1. de rerum per-
muta. §. 1. & §. pretium, de emtio. pretium-
que apud venditorem loco rei eſſe cenſe-
tur, l. ſi & rem, de petitio. hered. P. l. 1. de
diſtract. pignor. Quare pretium debet eſ-
ſe iuſtum, id eſt, accedens ad verum valo-
rem rei venditæ, alioquin ſi non æſtimetur E
ipſa res, ſed vel vſuſfructus vſus, vel com-
moditas, alius eſt contractus puta locatio
vel alius l. 1. loca P. l. 1. §. ſi quis ſeruum,
depoſiti. P. Pretium item in pecunia, electa
ſignatæ probæque materiæ, l. 1. de contra-
hend. emtio. nempe ex conſtitutione prima
contractus, nam contractu inito, nihil pro-
hibet loco pecuniæ dari alias res æſtimatas
in ſolutum, l. pretii cauſa, de reſcind. ven-
ditio. alioquin res emtio per aliam rem lo-
co pretii fieri non poteſt, l. emtionem, 7. de
rei vendi. C. eſſet namque potius hic con-
tractus permutationis quam emtionis, re
pro re data & permutata, l. 1. de contra-
hend. emti. P. l. 1. de rerum permuta. P. Iu-
ſtum pretium & legitimum, reſpondens
& congruens rei venditæ eſſe debet. l. etſi æ-
quo pretio, & l. ſi fundum per fideicommiſ-
ſum, de lega. 1. viliſſimo pretio venditione
facta, non cenſetur venditio, ſed vel dona-
tio l. ſi quis ante, de acquirenda poſſeſſio l. ſi
quis conduxerit loca. P. aut contractus ſi-
mulatus, cap. ad noſtram, de emtio. Nec ad
magnam rem comparandam. pretium
exiguum ſufficit, l. ita autem, in princip. de
adminiſtratio. tutorum in P.

c *cap. 3. §. fina. de emtio. conſenſum & deter-*
minare emtionem ait l. 1. §. fina. de con-
trah. emt. P. §. . de obliga. quæ ex conſenſ.
naſcun. & in dubio iuſti pretii, num quis
voluerit donare vel vendere recurritur ad
intenſionem & conſenſum l. cum donatio-
nis, 36. l. in venditionibus 9. de contra-
hend. emtio. P.

d *pretium hic de formali intelligendum eſt,*
quippe pretium legitimum duplex conſti-
tuitur, formale & commune. formale eſt,
quod formam accipit quantitatis ex defi-
nitione contrahentium, ex additione &
diminutione, donec in certum conuene-
rint, l. ſi voluntate, 8. de reſcindenda ven-
ditio. & ita hoc formale pretium, dicitur
in l. in lege Falcidia, 62. ad legem Falcid.
P. & in hoc cadit affectio, ratione cuius
vnus alio plus minusue æſtimare poteſt, vt
maiori pretio filius patrem, potius quam a-
lius redimeret, l. pretia rerum 63. ad leg.
Falc. P. maiori etiam pretio, fundum ſuo
vicinum emeret quam alius, l. etſi æquo
pretio, & l. ſi fundum, de lega. 1. l. ſi eius fun-
dus, de lega. 2. vel ratione etiam quod ven-

dita res fuerit maiorum alicuius, l. lex quæ tutores, C. de adminiſtratio. tutor. C. cap. conſtitutus, de in integrum reſtitutio. l. ſi in emtione, de minorib. 25. ann. P. Commune pretium legitimum, rurſum eſt duplex, vel quantum in rei veritate valere poſſit, dictis ll. in lege Falcidia, & pretia rerum, ad leg. Falci. quem valorem metitur ex reditibus Iuſtinianus, vt fructus rei 20. annorum æſtimati, faciant verum rei valorem, §. ſanctiſſimus, de alienat. & emphytheo. in nouellis, §. quia vero Leonis quidem, & §. ſi vero alicuius, de non alienan. reb. eccleſiaſtic. in nouell. vel commune pretium eſt, ex communi rerum functione, ſeu prout communiter venditur, dict. l. pretia rerum. & l. ſi ſeruum, ad leg. aquil. ſecundum qualitatem & conſuetudinem loci, §. fin. de donatio. cauſa mor. P. Et habita ratione temporis, quo res venit. Nam mutato tempore, mutantur æſtimationes rerum propter vſum vel ſterilitatem, vel copiam, l. ad reſcindendam, de reſcind. vendit. C. l. 3. §. diui fratres, de iure fiſci, cap. cum dilecti, in illis verbis, tunc valentem, & cap penult. de emtio. Tempus quoque venditionis ſpectandum eſſe docet, l. ex mille, §. 1. emtio. Eo pertinet diſpoſitio iuris, qua cautum, vt presbyteri plebes ſuas admoneant, vt & ipſi hoſpitales ſint, vt non carius vendant tranſeuntibus, quam in mercato vendere poſſint, alioquin ad presbyterum, id eſt Epiſcopum, tranſeuntes hoc referant, vt illius iuſſu cum humanitate ſibi vendant, cap. 1. de emtio. vbi tamen gloſſa notat abiiſſe hodie in deſuetudinem, vt Epiſcopi qui presbyteri dicuntur, curam rerum venalium habeant, quæ tamen ibi illis permiſſa. & in l. 1. C. de epiſc. audien.

c *cap. cum dilecti, 3. c. cum cauſam, 6. de emtio. l. 2. C. de reſcind. venditio.*

Capvt V.

Quæ vendi vel emi poſſunt prohibita.

NOn licet iudici vendere iuſtum iudicium, *a* nec teſtiuulum teſtimonium: *b* etſi liceat aduocato vendere iuſtum patrocinium, *c* vel iuſtum conſilium, *d* dilatare, decimas, ſpiritum ſanctum, emere vel vendere ſimoniacam eſſe hæreſim, & prohibitum, nullus fidelium ignorat *e*: quem ad modum prohibitum vẽdere res ſacras, religioſas. *f* vt dare pro certa pecuniæ quantitate epiſcopalem iuriſdictionem *g*, Eccleſiaſticum beneficium *h*, aut ſub annuo pretio ſacerdotes ad Eccleſiarum regimẽ ſtatui: quia dum ſacerdotium ſub huiuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium ratio non habetur. *i* Pro licentia docendi etiam, nemo pretium exigere debet, neque obtentu conſuetudinis: *k* item prohibitum Chriſtianis ſub pœna excommunicationis, ne Saraceni ſeu hoſtibus fidei arma, ferrum, lignamina, naues, galeas. *l* Res pignorata ſimulate in fraudem prohibitionis vẽdi nequit: *m* conceſſa tamen eſt venditio cenſus annui conſtituti ſub pretio certæ pecuniæ, obligando pro præſtatione eius cenſus, prædia vel domos inter laicas vel Eccleſiaſticas perſonas, cum facultate redimendi cenſum venditum reſtituto pretio venditionis, *n* venales etiam non debent exponi reliquiæ ſanctorum, *o* neque ipſæ res immobiles Eccleſiæ, ſine neceſſitate vel vtilitate, & cauſa legitima, & ſine requiſita ſolemnitate. *p* nemo quoque rem alienam in domini præiudicium ignorantis vendit, *q* nec etiam vxoris dotalem immobilem in dotem datam ſine æſtimatione; *r* non rem ſubiectam reſtitutioni in præiudiciũ eius, cui reſtitui debet. *s* Sicut nemo etiam rem ſuam emere poteſt. Poſſemus aliarum rerum prohibitas venditiones recenſere, verum ſuperſedemus, maxime cum illæ copioſe ex iuris ciuilis codicibus, hauriri poſſint. *v*

Scholia.

a *can. 7. non licet, 11. quæſt. 1. vbi ponuntur quæ-*

quæ de aduocatis & teſtibus paulo poſt di- A
centur ex Diuo Auguſtino ad Macedo-
nium, Epiſto. 54. cano. non ſane, 14. quæſt.
5. ſententia prolata pretio interueniente
ſeu venalis, ſine appellatione etiam nulla
eſt, l. venales 7. quando prouoca. non eſt
neceſſ. C. lib. 7. titu. 64. cap. cum ab omni
ſpecie mali, 10. de vita & honeſta. clerico.
can. et qui appellat, 41. §. venales, 2. q. 6.
& hoc etiam iurant iudices ineuntes ma-
giſtratus, ſe gratis iudicaturos, ſubmitten- B
tes ſe quadrupli pœnæ, ſi quid vltra ſalaria
acceperint, l. fin. ad leg. Iul. repetun. C. Mu-
nera etiam prohibita exceptis xeniolis ac-
cipere iudicibus, l. plebiſcito, 18. de offic.
præſid. l. ſolent, 6. §. non vero, de offic. pro-
conſul. P. Exprobrantur accepta munera
iudicibus Michea, cap. 3. & in can 23. Iu-
dices, 1. q. 1. Iudex per ſordes ſeu pretio ac-
cepto iudicans, diſpendio litis punitur, æſti-
matione litis vera facta, l. fina. de pœna iu- C
dicis qui male iudica. lib. 7. C. ti. 49. l. filius-
familias, 15. § fina. de iudic. P. legeque Iu-
lia repetundarum tenetur, l. 3. ad leg. Iul.
repetunda. C. & tanquam concuſſor pœna
quadrupli, can. ſancimus 1. quæſt. 7. ca.
quoniam, 18. diſtinct. & extra ordinem,
l. 2. de concuſſorib. P. expreſſe in cano. 5.
militare, 23. q. 1. Idipſum de aſſeſſorib. iu-
dicum dictum, §. feſtinabis etiam, de man-
data principum in nouellis, & cap. cum ab o- D
mni, de vita & honeſta. clericorum. Pro-
inde & initio litis iurant litigantes, ſe nihil
dediſſe vel promiſiſſe vel daturos iudicib.
pro cauſis, de quibus litigant, patrocinii
cauſa, §. 1. vt litigantes iurent. & c. in au-
thenti auth. principales, de iureiuran pro-
pter calumniam dando, C. Punitur & diſ-
pendio litis, qui pretio corrumpere tentauit
iudicem, l. 1. iuncta auth. nouo iure, C. de
pœna iudicis, qui male iudicauit, l. 1. §. ſed E
& conſtitutio, de calumnia. P. Data ideo
iudicibus ſtipendia, ne ſi his careant, a li-
tigantibus hac occaſione accipiant, & cor-
rumpantur, l. ſi. C. ad leg. Iul repetundar.
§. 1. & §. ſic igitur a nobis, cap. 7. nouellæ, 8.

A vt iudices ſine quoque ſuffrag. fiant, & §.
nos autem, nouellæ 161. de prouinciarum
præſidibus, §. oportet igitur, de præſide Py-
ſidiæ, nouel. 24. dic. ca. cum ab omni ſpecie,
de vita & honeſta. clericor. Et hanc cau-
ſam conſtitutionis ſtipendiorum iudicum
profitetur aperte Iuſtin. in §. itaque Deo a-
mabiles. ca. 11. nou. 8. vt iud. ſine quoque
ſuff. & cur noluerit iudices dare pro officio
conſequendo, neve furandi daretur occa-
B ſio. Quo pertinet quod ſcribit Lampridius
in Alexandro Seuero, eam dixiſſe neceſſe
eſt, vt qui emit vendat, ego non patiar
mercatores poteſtatum, quod ſi patiar
damnare non poſſim. Erubeſco enim
punire eum hominem, qui emit & ven-
dit. Et Seneca 1. de benefic. 9. dicebat in fi-
ne, prouincias ſpoliari non eſſe mirũ, quan-
do quæ emeris vendere ius gentiũ eſt. De
ſumtibus autem & expenſis, quæ fiunt a iu-
C dicibus inter iudicandũ, an poſſint eas exi-
gere a litigantibus quæreret aliquis? Et re-
ſpondetur, diſtinguendũ eſſe inter delega-
tos & ordinarios iudices. Nam ordinarius,
qui ſalariũ ſufficiens vel a principe, vel a
publico accipit, nõ debet quippiã accipere
extra xeniola & eſculenta, quæ vno die
cõſumi poſſunt. l. ſolẽt, de offic. proconſul. P.
ca. militare, 23. q. 1. etiamſi de mandato
principis extra prouinciam ſibi commiſ-
D ſam iret, cum debeat in itinere expendere,
quæ domi eſſet expenſurus, vt tradit gloſſ.
ad c. cum ab omni ſpecie, ad verba præter
expẽſas, de vita & honeſta. clericor. Quod
& expreſſe ſtatuit in adminiſtrationibus
prouinciarum, §. illud tamen, de mandat.
princip. cap. 9. nouellæ 17. & in §. 1. ver-
ſic. nulli vero, vt nulli liceat habere loci
ſeruator. nouel. 134. Quod intelligerem,
ſi ſtipendia ſufficerent ad vtrumque mo-
E dum viuendi, alioquin, ſi ad ea, quæ ad
profectum pertinent paranda non ſuffice-
rent. putarem tunc ſupplendum vel a prin-
cipe vel a litigantibus ſine corruptionis ta-
men fraude, & ita ſit etiam iuxta textũ ca.
cũ ab omni ſpecie, de vita & hone. cler. ibi,

more ſecularium iudicum ſuper deci- A
ma litis, vel parte alia pro diuerſa loco-
rum conſuetudine. *Quemadmodum or-
dinarius Epiſcopus dum viſitat & circuit
prouinciam, percipit expenſas & procura-
tionem ab Eccleſiis viſitatis; cap. cum A-
poſtolus, cap. ſopita, cap. cum nuper. de cen-
ſib. cum ſimili. niſi dicamus & hoc expreſſe
ius inter epiſcopalia diœceſano reſeruatum
in cap. conquerente de offic. ordinar. Reſer-
uabantur etiam olim more Græcorum* B
*ſponſiones quæ fiebant a litigantibus, pro
mercede iudicantium, vt docui li. 23. Syn-
tagma. iuris, cap. 3. numero 7. ex Iulio Pol-
luce lib. 8. onomaſticon, Suida. Quintilia-
no, & aliis. Et ex more præbendas ſportu-
las, dicet gloſſa ad authen. offertur, ad ver-
ba,* præbitis ſportulis, *per illam authenti-
cam, de litis conteſta. lib. 3. C. tit. 9. cano.
fina. §. offeratur 3. quæſt. 3. agiturque in il-
lis iuribus, de cautione pro ſolutione ſpor-* C
*tularum, antequam lis conteſtetur, vt in
authent. generaliter autem, de epiſcop. &
cleric. C. §. ad excludendas de litigioſis in
nouellis. Taxatur autem perſonis Eccle-
ſiaſticis litigantibus, vt tantum dent iudi-
cibus ordinariis vt exſecutoribus ſemiſ-
ſem, & aliis maioribus aureum, vel duos
ſolidos, in l. cum clericis, 25. & l. omnes qui,
32. §. exſecutoribus, C. de epiſcop. & cleric.
Dehinc taxatio redacta ad quatuor ſili-* D
*quas, § ſportularum, de ſanctiſſ. epiſcop. in
nouellis. authent. ſed hodie, C. de epiſcop. &
cleric. Dabantur porro ſportulæ iudicibus
ab vtraque parte litigantium, § ne autem,
de iudicib. in nouel. Fuerunt & ſunt nunc
alicubi, ex ſtylo curiarum ſportularum no-
mine iudicibus certa ſumma definita, a
quarum tamen ſolutione fiſci procurator
liber eſt, quia fiſcus ſemper gratis litigat,
vt ait Iulianus ad nouellam 17. & 21. Itē* E
*Epiſcopi, nouella 133. §. ſportularum de
ſanctiſſ. epiſcop. & cleric. C. Et hæc pertinēt
ad ordinarios iudices. Quod ſi agatur de
delegatis, permittitur illis accipere victua-
lia & impenſas a litigantibus dicto cap.*

A *cum ab omni ſpecie, de vita & honeſta.
cleric. Ita cum legati ſummi Pont[illegible]
mittuntur in prouincias, dum viſitant, de-
bent nutriri, & neceſſaria a viſitatis con-
ſequi, cap. cum inſtantia, & cap. procura-
tiones, de cenſib. cap. accedentes, ac præ[illegible]
pto. Si modo illis ob eam cauſam nihil ero-
gatum vel datum ſit a ſummo Pont[illegible]e,
mittente, non aliter, veluti legatis a prin-
cipibus ſecularibus in prouincias mi[illegible],*
B *qui ſalario a fiſco recepto contenti e[illegible]
onerare prouinciales debēt, §. nulli, v[illegible] nu-
li iudicum liceat habere loci ſeruator[illegible]
nouel. §. illud tamen, de manda. princi[illegible]
nouel. Sic & epiſcopus delegans viſita[illegible]
nem ſuæ prouinciæ viris idoneis, tenetu[illegible]
lis neceſſaria congrue ſubminiſtrare, ne eo-
rum defectu deſiſtant a cœpto, cap. inter
cætera de offi. & poteſta. iudicis ordinarii,
Quod intelligendum de neceſſariis ad iter*
C *& viſitationem, quæ debet dare Epiſco-
pus, non autem de neceſſariis ad victum,
quæ debent præbere viſitati, dum viſitan-
tur, iuxta cap. cum ſecundum Apoſtolum,
de cenſib. cum ſimili.*
b *Teſtes vendere teſtimonia non poſſunt nec
debent, dicto cap. non ſane, 4. quæſt. 5. &
tenetur lege Iulia repetundarum, qui ob
denunciandum vel non denunciandum
teſtimonium pecuniam acceperint, l. eadem*
D *lege, 6. ad legem Iuliam repetundarū lib.
48. tit. 11. Tenentur & Cornelia lege de
falſis pœna, pecuniam ob dicendum teſti-
monium accipientes, & qui dederint, l. 1. §.
1. & l. falſi pœna, 20. ad legem Corneliam
de falſis. lib. 48. P. titu. 10. Sic in cano. [illegible]na.
§. fina. quæſt. 3. ſi, inquit canon,* liquidis
probationibus, datione vel promiſſio-
ne pecuniarum corruptos fuiſſe teſtes
apparuerit, reiicere poteſt, *& in can. 2.*
E *eiuſdem 4. quæſt. 3. ex concilio Maticen-
ſi cap. 6. placuit ſacroſancto Concilio vt te-
ſtes ad teſtimonium dicendum, pretio non
conducantur cap. 1. & cap. ſi ut d[illegible]
cap licet, de probationi. Debentur ta[illegible]
euocatis ad dicendum teſtimonium a[illegible]
teſti[illegible],*

teſtibus, ea quæ ad victum neceſſaria ſunt, A & quædam etiam laboris cauſa, maxime ſi viuant ſuo labore, idque non ex corruptione vel largitione facta a litigantibus, ſed ex arbitrio iudicis. cano. venditoris, 4. quæſt. 3. l. quoniam liberi. 11. C. de teſtib. l. 1. §. 4. eod. tit. P. l. eos qui, 6. §. ſi quis autem, de appell. C. l. 1. de fructi. & lit. expenſ.

c can. non licet 7. 11. q. 1. Aduocatus tamen, non tam vendere patrociniũ & conſilium B dicitur, quantum locare operas licite: quia de ſuo nemo cogitur facere beneficium, cano. precariæ, 10. q. 2. Et paciſci licite poteſt de ſalario aduocatus, l. vnic. C. de ſuffrag. quod & tractat gloſſa. 2. ad l. ſumtus, C. de pact. ad l. ſi quis aduocatorum & ibi Cynus. C. de poſtuland. Debet & iudex ita verſari in honorariis aduocatorum, vt pro modo litis, proque aduocati facundia & fori conſuetudine, & iudicii, in quo erat C acturus, iudicium adhibeat. Dummodo licitum honorarium quantitas non egrediatur, quæ olim diffinita vſq; ad centum aureos. l. 1. § in honorariis. & § ſi cui cautum, de extraord. cognitio. lib. 50. P. tit. 3. quamuis prohibuerit antiquis temporibus lex Cincia ne quis ob cauſam orandam pecuniam donumque acciperet, vt ſcribit Cornelius Tacitus libr. 11. quæ tamen in deſuetudinem abiit. modus tamen ſalariis D conſtitutus pro more tribunalium & regionum, quem non liceat excedere. Et promittit honoraria dari aduocatis §. 1. vt litigantes iurent in exordio litis, &c. Nouella 124. & auth. principales, de iuramento propter calumniam, venditare patrocinia & defenſiones aduocatos videtur annotaſſe Amm. Marcell. libr. 30. dum ait, hoc ipſum inquit, venditant quod offitiantur. E

d Vendere conſilium iuriſconſultus licite dicitur, quãdo pro conſilio ſeu conſultatione aliquid petit, maxime ſi pro conſilii reſolutione debeat libros euoluere: alioquin gratis teneretur conſulere, ſecundum gloſſam, ad cano. non licet, 11. q. 3. Contrarium tamen tenet Ioannes Andreas, in mercurialibus, Franciſcus Purpuratus. in l. ſi me & Titium, ſi certum petat. P. qui defendunt Iuriſconſultum non teneri gratis conſulere, etiamſi non oporteat libros euoluere, niſi pauperes ſint qui petunt conſilium, vt ait Albericus ad l. 1. de poſtulan. C. Idipſum de patrocinio gratis pauperibus impartiẽdo traditur, & diſputatur per Aurenum in prima parte ſtyli parlameti. Cur autem potius prohibeatur teſtibus & iudicibus accipere, quam patronis & conſultoribus, datur ratio, in can. non licet, 11. q. 3. quod iudex & teſtis ex vtraque parte ad iudicium adhibentur, aduocatus ex conſultore, non niſi ex altera. Rurſum pauper dum non habet quod offerat non ſolum audiri contemnitur, ſed etiam contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro iuſtitia, nullamque reus pertimeſcit culpã, quam redimere ſe poſſe nummis exiſtimat. cano. pauper dum non habet, 72. 11. q. 3.

e cap. presbyter, 3. ca. qui ſtudet, 11. & tota 1. cauſa, q. 1. 3. & 5. & totis titulis, de ſimonia. Actor. 8.

f Res ſacræ & litigioſæ ſunt extra cõmercia hominum, & vendi non poſſunt. §. fina. de emtio. l. ſed Celſus, 6. l. hanc legem venditionis, 23. cum ſequentibus, de contrahen. emtio P. l. inter ſtipulantem, §. ſacram, de verborum obligationibus, quia non ſunt in vllius hominis bonis, l. 1. & l. in tantum, §. ſacræ res, de rerum diuiſio. res ſacræ non recipiunt æſtimationem, l. ſacra loca. §. final. de rerum diuiſio. ideo vendi nequeũt, quia ſine pretio non conſiſtit emtio. §. pretium, de emtio. apud Iuſtin. l. 2. §. ſine pretio, de contrahend. emtio. in P. ſic calices patinæ, libri Eccleſiæ, veſtis oppignorari etiam non poſſunt, cap. 1. de pignoribus potiſſimum conſecrata, niſi vel aliis Eccleſiis ex cauſa neceſſaria Eccleſiæ, puta ob debitum diſtrahantur, vel ob alimonias pauperum, vel ob redemtionem captiuorum Chriſtianorum. cano. Auguſtino. canon. apoſtoli-

eos can. & ſacrorum,can.ſacrorum,& cano ſicut 12.quæſt.2.cano.aurum Eccleſia habet,& cano.gloria Epiſcopi,12.quæſt.3. l.ſancimus, 21. de ſacroſanct. Eccleſ. C. Quodſi vaſa conſecrata nō reperiant emtorem Eccleſiaſticum,conflata tantum & veluti prophana facta, vendi aliis laicis poſſunt,in §.de ſacris autem vaſis, cap. 10. Nouella 120.de alienatio. & emphytheoſi,authen.præterea,C.de ſacroſanct. eccle. Sic etiam ſacris & ſpiritualibus annexa vendere vel emere prohibitum.capit.querelam, de ſimonia,& qui vendit capitale crimen committit,cano. quis ſtudet 1.q.1. ad vſus maxime prophanos,in quos transferri non debent,can. ligna. 38.& ſeq. altaria.de conſecratio. diſtinct. 1. Sic ius patronatus eccleſiaſticum,quod annectitur ſpiritualitati, vendi non poteſt per ſe, nec iura decimarum aut alia ſimilia,cap.fina. de pactis,cap. iure patronatus, de iure patron.cap.ſuper eo,de tranſactio.cano.decimas,16 quæſt.7.cum aliis, ſcilicet cum vniuerſitate poſſunt vendi; ſaltem ex venditione ad ementem iure coniunctionis transferri poſſunt,cap.ex literis,& ca.cum ſeculum,de iure patron. Cæterum quibus modis ſit permiſſum res ſacras & ſemel diuino vſui dicatas, vel alienari vel obligari, tradunt admodum multi. Et quidem in tribus caſibus alienari vel diſtrahi poſſe ſtatuunt, quos Iuſtinianus in ſua conſtitutione.l.ſancimus.C.de ſacroſanct. eccleſ. refert. Primus eſt, ſi Chriſtianæ fidei conſortes ab hoſtibus capti, veniant redimendi, & nihil aliud ſuppetat,vnde rediman-tur, quia anima hominum quibuſcunque cauſis, vel vaſis, aut veſtimentis preferri debent. Secundus, ſi intoleranda fames ita premat, vt pauperum & infirmorum vitæ ſuccurrendum ſit. dict. l.ſancimus.iuncta auth.hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct.eccleſ. Aurum enim eccleſia habet, non vt ſeruet,ſed vt eroget, ſubueniatq; in neceſſitatibus. c. aurum. 12.q.2. Tertius, propter debitorum cauſam,ſi qua

A *vrgeant eccleſiam, & aliunde non ... perſoluere. Verum vt alienatio ha... incurrat culpam, requiruntur tria. ... mo,cauſa cognitio,vt ſcilicet ſuper... latius expendat, num alienatio e... eccleſiæ necne. Deinde decretum p... Eccleſiæ,ſecundum Panormitan. c. c... tuimus.de tranſact. Tertio,co... en... cleri ſiue capituli.ca.placuit, 2.q.2... de reb.eccle.nō alien. Qui his nō ob...*
B *alienauerit ſiue occupauerit iure ... præter hoc quod pro ſacrilego habetur ... cōmunicationis pœnā quoq; ſuſtinet ... autem ciuili, eccleſiæ rem alienatam ... dicat, pretio nō reddito. auth. qui ... ſacroſan.eccleſ. Quæ autē dicantur r... ſacra ſupra latius a nobis eſt tradi..., ne ... me prorſus foret inutile, quāuis repet... cramben quibuſdam coquere videbimur, tyrones id denuo edocere. Sacræ ergo res*
C *nuncupantur,quæ non temere,ſed autoritate publica rite per ſummos pontifices, religionis Chriſtianæ Eccleſiarumq; pios antiſtites,archiepiſcopos & epiſcopos Deo conſecratæ ſunt. auth. vt nul. fabric. orat dom. col. 5. & auth. de eccleſ. tit. §. ſi quis autem voluerit eum. § ſi quis ædificantem. col*
g *Iuxta concilium Lateranenſe, in ca. 1 ... 2. ne prælati vices ſuas, &c. libr. 5 ... vbi pœna in prælatū, qui hoc fecerit. Qu...*
D *potius teneatur ſalariū dare admini... ti iuriſdictionem ſuo nomine, quam p... pretium ex eo petere, argument. cano. c... ritatem, 12.quæ. 2. & gloſſ. in dict. cap 2. ne prælat. vices ſuas ad verbum pre... moniacum etiam dicitur iuſtitiā ven..., cap. 10. vendentes, 1. q. 3.*
h *ca. ex multis, 9. & ſeq. vendentes, 1. q. ... cap. querelam, 15. de ſimonia, cum ſim...*
i *c. 3. ne præla. vices ſuas, ca. percipimus, 2... q 2. ca. ſi quis dator, 1. q. 3.*
E
k *ca. 1. & 2. de magiſtris.*
l *cap. ita quorundam 6. ca. ad liberandum, 17. de iudæis. Atq; eadem deſe... ſtes populi Romani iure ciuili prohib... impoſito vltimo ſupplicio contum...*

in l. 1. quæ res exporta. non debent. C. l. A mercatores, de commerc. & mercator. C. l. item et o, de publica. & vectigal. Pand. & legis Iuliæ maieſtatis caput, quod animaduerti in eos, qui armis vel alia merce hostes iuuauerint, l. 4. ad leg. Iul. maieſtatis. P.

cap. ad noſtram, de emtione. ca. illo, de pignoribus.

c *Census emere poſſum, pro decem marchis vel pro quindecim, vel pluribus vnam mar B cham cenſus annui, & cenſum aſſignare ſuper domo, vel altare, ea lege, vt liceat recepto pretio dictum cenſum redimere, hancque contractum eſſe licitum, & ſine conſcientia vſurarum, reſolutum a ſummo Pontifice Martino 5. in cap. 1. de emtione extrauagantis communibus. Permiſit & approbauit etiam hunc contractum Calixtus 3. ſummus Pontif. & ſine ſcrupulo dixit, in ca. 2. eod. tit de emtio. in extra- C uag. communi. Addenda pro hac materia gloſſ. & interpretes ad capit. conqueſtus, de vſur. Butr. & Imol. ad cap. ad noſtram de emt. Felin. ad ca. ſi cautio, de fide inſtrum. Sotus libr. 6. de iuſtit. & iure. q. 1. art. 3.*

ca. 2. de relig. & venera. ſanctor. in concil. Tridentino ſeſſio 25. l. nemo martyres 3. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Nulli & toto titulo. de reb. eccleſ. non alienand c. 1. & 2. eod. titul. in Sexto. l. iube- D mus nulli, 14. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in nouell. de non alienan. reb. eccleſ. pœnaque 3. imponuntur iis qui alienant. in can. indigne ab altari, can. non liceat Papæ. ca. diaconi. cano. quiſquis, 12. quæſtio. 2. cum ſimilibus. ſolemnitates ponuntur in canon. 12. ſine exceptione, 12. quæſtio. 2. clem. 1. de reb. eccleſ. non alienand. cap. 1. eod. tit. in Sext. authent. hoc ius porrectum, de ſa- E croſanct. eccleſ. can. hoc ius porrectum, 10. quæſt. 2. cauſa alienandi debet eſſe neceſſaria vel vtilis Eccleſiæ, cano. ſicut § fina. 12. quæ. 2. cum ſimilibus. Admonendi autem ſumus iuris ciuilis ſolemnitates hodie non eſſe neceſſarias, ſed tantum iuris Pontificii:

vide quæ copioſe diximus, libr. 15. Syntag. cap. 8. & 9.

q *l. nemo, de reb. alien. non alien. C. l. rem alienam. de contrah. emt. P.*

r *cap. ex parte, de conſuetud. l. fundus, & l. ex Iulian. de fundo dota. Pand. neque valet alienatio conſentiente etiam vxore alienationi, l. 1 §. & cum lex Iulia, de rei vxoriæ action. C. §. 1. quibus alien. licet vel non, apud Iuſt. n. authen. ſiue a me, ad Vellean. C. §. ſi propria, vt immobil. ante nup. donation. &c. in authenticis niſi conſentiendo iuraſſet ſponte, non vi, nec dolo adacta, ſe non repetituram, cap. cum contingat, de iura. cap. licet mulieres, eod. tit. in Sext. alioquin maritus non alienat, cum res dotalis vere pendente etiã matrimonio, ſit in dominio vxoris l. in reb. C. de iure dotium.*

s *veluti, quando res reſtituenda eſt ex fideicommiſſo, quæ & diſtracta aduenıente die reſtitutionis poteſt vindicari nullo dato pretio ab eo, cui reſtituenda eſt in l ſi. §. ſed noſtra maieſtas, communia de fideicommiſſ. C. cui iunge videndam gloſſam, in l. Marcell. §. res quæ. ad Senatuſcon. Trebell.*

t *l. ſua res, 6. l. in emtione. & §. ſua res, de contrahen. emtio. Pandect. l. cum res. C. eodem titul. quod enim ſemel meum eſt, amplius fieri non poteſt, §. ſic itaque, de action. cum ſimilibus ibi notatis. vt l. ſequitur, §. lana, de vſucapio, nec ex pluribus cauſis dominium, vt poſſeſſio quæri poteſt, leg. non vt ex pluribus, de regulis iuris Pandect. leg. 3. §. ex pluribus, de acquirend. poſſ. ex venditione autem dominium transfertur. l. cum manu ſata, de contrahen. emtio. P.*

v *De quibus & nos in Syntagmate iuris, libro ſecundo, capit. quarto. & ſequentibus, vſque ad ſecundum capit. ſic prohibita venditio venenorum malorum, l. quod ſæpe, §. veneni, de contrahen. emtion. Pandect. ratione etiam priuatorum emi nequeunt priuatis ab hoſtibus quædam, leg. 1. 2. 3. & 4. C. quæ res vendi non poſſunt, libro. 4. C. tit. 40.*

Cap. VI.

Qui emere vendereve poſſint.

DVm autem quæritur, qui ſint quibus emtio & venditio permittatur, conſiderabimus hunc contractũ eſſe iuris gentium, *a* & proinde communem omnibus, niſi ſingulariter prohibeatur. *b* Et dúmodo habeant rerum ſuarum liberam adminiſtrationem, *c* & proprium & non impeditum conſenſum. *d* Ex quo aliunde prohibeantur, vt accidit filiisfamilias, *e* pupillis, & minoribus, *f* atque prodigis, *g* furioſis, *h* ſeruis, *i* niſi habeat peculii conceſſam adminiſtrationem. *k* Quod & de filiofamilias placuit. *l* Nec in ſumma emunt aut vendunt, qui a lege prohibentur vel canone, *m* quemadmodum prælatus vel eccleſiæ præpoſitus, vendere eius bona prohibentur. *n* Et ita etiam iurant dum adminiſtrationem nanciſcũtur. *o* Idipſum prohibetur adminiſtratoribus eccleſiæ vacãtis, *p* niſi ſint defenſores & agant cum vtilitate Eccleſiæ, & licẽtia ſuperioris. *q* Cæterum quando iure etiam permittente œconomus vendit res Eccleſiæ, ipſi & eius proximis prohibitum eſt eas emere. *r* Interdictũ & clericis, ne vilius emant, vt carius vendant. *s* Vt & omnis negotiatio turpis lucri cauſa, eſt eis inhibita, *t* poſſunt tamen ex artificiolo honeſto ſibi victũ comparere. *u*

Scholia.

a *in l. ex hoc iure, de iuſti. & iur. P. l. iuriſ. gentium, de pact. P.*

b *Vnuſquiſque liberam habet rerum ſuarum adminiſtrationem iure communi, l. nemo exterus, C. de iudæis. l. in re mandata, C. manda.*

c *l. dudum, de contrahen. emt. & vendit. C. iniquum eſſet ingenuis hominibus adimere ius commercii, l. 2. ſi quis a paren. fuer. manumiſſus, cum pro maxima pœna habeatur, inter homines conuerſari & commerciis illorum non vti poſſe. l. 3. C. de apoſta. l. quiſquis. §. filii, ad legẽ Iul. maieſt. C.*

A d *Vt qui compotes conſenſus ſunt, conſen[ſu]...num quæ fiunt obligationes, conſenſum exigunt, l. conſenſu, de actio. Pand. tit. de ob[...] ligat. quæ ex conſen. naſcun. apud Iu[st]inia. & hic conſenſus liber eſſe debet, nec ex a[lio] pendere, ſic enim dicimus proprium co[nſen]ſum: veluti non proprium, pendentem [...] volunt. vt e patris in filiolam, & in ſeruo [...] voluntate domini. l. velle, de regul. iur. P. non contrahit filiusfamilias cum patre [...]*

B *e. de contrah. emt. Pandect. niſi in ca[...] ſibus, vt ibide dicitur, & in qua[...] peculio, & in quibus non quærit v[...] ctum patri, vt auth. excipitur, & ali[...] tiben. C. de bon. quæ liber. facit, l. [...] a fratre, de condict. indeb.*

e *Refer ad eos qui nõ habent rerum [ſu]arum adminiſtrationem, vt & minores pup[illi...] filiifamilias enim bona ſua non adminiſtrant, ſed patres eorum, in quorum [ſ]unt*

C *poteſtate, & ſine illis non cõtrahunt. l. cum oportet, de bonis quæ liber. C. l. 1. C. de bonis mater. C.*

f *l. Iulianus, §. ſi quis a pupillo, de act. emt. P. non poſſunt enim res ſuas diſtrahere [ſ]ine tutore, vt nec minores ſine curatore, aut deteriorem cauſam ſuam, quamuis meliorem ſoli poſſint. §. 1. de auctorit. tutor. l. 1. & 2. eo. P. l. in negotiis, de reg. iur. P. facit [...] de minor. 25. annis, Pandect. eo pertinet*

D *titulus, de rebus eorum, qui ſub tutela v[el] cura. ſunt P. tit. de prædiis minor. ſine [d]ecreto non alien. C. l. eos, de his qui veniam ætat. impetrauer. C. ſi tamen minores, 25. annis contraxerint, ipſo quidem iure [c]ontractus ſubſiſtẽt, verum per reſtitu[tio]nem in integrum facile reſcindũtur, vel emendantur, ſi ex his læſi ſint. l. Iulianus 13. §. ſi quis colludente, de actio. emt. pote[ſtas in]fantium & minorum contrahendi in ius*

E *ſacturam prohibitio ad defectum quo[d] referri perfectæ mentis & prudentiæ l. 1. de minor. P.*

g *Quibus bonis interdictũ fuerit, l. ſi ſ[...]ten. 26 de contrah. emt. Pand. l. is cui [b]onis [...] verbor. oblig. P. is enim ſine curator[e...] ctoris [...]*

[illegible] vendere non poſſunt. l. Iulianus A ſtrader de [illegible] furioſ. lib. 2. P. tit. 10.

h [illegible] e ratione defectus conſenſus, qui in [illegible] ionib requiritur, niſi contrahant tempore, quo interuallis dilucidis a furore [illegible] l. 2. C. de emt. l. furioſi, 40. & l. [illegible] 2. de reg. iur. P.

i [illegible] ſeruorum prohibitionem ad conſenſum impeditum, quia quod pertinet ad ius ciuile pro nullis habentur, l. quod attinet, de regul. iur. P. ita non obligantur per ſe & B [illegible] mine quod pertinet ad iuris vinculum, quod in obligatione a iure fouetur ciuili, vel defenditur. l. ſi liberam, quod cum eo qui in al. poteſt. &c. (contrahit tamen nomine domini & ex eius mãdato ſeu iuſſu, & proinde etiam in eum dantur actiones ex perſona domini, pro varietate negotiorum, aut de peculio, vel de in rem verſo, vel quod iuſſu, vt liquet ex propriis titulis in iure ciuili. C

k [illegible] conuenerit, 18. §. fin. de pign. actio. lib. [illegible] 7.

l l. 19. de pign. act. P.

m l. non dubium, C. de legib. exemplum in l. quemadmodũ, 7. de agricol. & cenſit. lib. 11. [illegible] tit. 47. vt & olim prohibitum ad miniſtratoribus prouinciarũ emere a ſuis [illegible] vel iis prouincialibus immobilia, aut alia praeterquam ad victum neceſſaria, ne metu aut impreſſione, libertas vendentium D impediretur, l. non licet, l. qui officii, de contrahend. emt. Pandect. l. eos, C. eod. tit. [illegible] principalibus, ſi cert. petat. Pand. l. 1. C. de contract. b. iud.

n c [illegible] per. & cap. final de reb. eccleſ. non alien. & toto titulo fere apud Gregorium, & Bonifac. niſi ſingulari iure a ſummo pontifice permittatur, c. ego N. de iureiurando. & [illegible] ex cauſis a iure permiſſis adhibitis requiſitis ſolemnitatibus, iuxta can. E [illegible] 12. qu. 2. cum ſimilibus ibi [illegible]

o [illegible] N. de iureiuran.

p [illegible] glaſſ. ad cap. [illegible] cui, de electio. in [illegible]

q cap. 1. & ibi gloſſ. ad verbum defenſore, de reb. Eccleſ. non alien. in Sext.

r Idque ob fraudes, quae in eo poſſent committi, ſi permitterentur, § ſi vero non ſint, vers. œconomus, de alien. & emphyteo. nouella 120. cap. 5. auth. quibuſcunque modis. C. de ſacroſ. eccleſ.

s Ita prohibitum in concilio Taraconenſi, c. 2. can. canonum ſtatutis, 14. q. 4.

t c. 1. 21. q. 1. nec debent clerici ita negotiari id eſt emere, vt vendãt, emere & vendere, cap. pen. & final. de vita & honeſt. clericorum, cap. negotiatorem, capit fornicari, cum duobus ſequentibus 88. diſt. ca. ſecundum inſtituta, 6. ne cleric. vel monac. ſecul. negot. ſe immiſc.

v can. clericus victum, 3. & ſeq. 91. diſtin. ex concilio 4. Carthaginenſi, cap. 8. 49. & ſequentibus, vſque ad 54.

CAPVT VII.

De forma emtionis.

LEx formam ſubſtantialem dat emtioni, vt rei pretium, & conſenſus contrahentiũ, *a* interueniat, dummodo ſponte & libere fiat, quia nemo emere vel vendere regulariter cogitur, *b* paucis exceptis, *c* poteſt tamen ſtatui ab epiſcopo, ne catius res peregrinis ad victum pertinentes veneant quam in mercatu, *d* fiant & venditiones pure & ſub cõditione. *e* Sunt & formulae contrahendi aliquando ex lege praeſcriptae, *f* aliquando ex placitis contrahentium, *g* quibus tamen ius non reſiſtat non aliter. *h* Sicque inter praeſentes & abſentes contrahitur approbatione facta per nũcium vel per epiſtolam, *i* neque tamen contractus hic pro forma exigit ſcripturam neceſſario, *k* nam ſine ea fieri poteſt, niſi placeat, vt ea quoque interueniat. *l*

SCHOLIA.

a Conſenſum contrahentium reciprocum exigit lex in emtione, l. labeo, §. contractus, de verbor. ſignif. neq, enim ex arbitrio vnius

ſolùs poteſt conuentio ſeu pretium pendere, l. nec emtio, l. quod ſæpe, l. pacta conuenta, de contrah. emtio. & vendit. Pand. l. in vendentis, § fin. C. eo. tit. l. centeſimis, §. fin. de verborum obligat. poterit tamen licite reſolutio contractus emtionis in alterius remitti voluntatem, leg. 3. de contrahen. emtio. Pandect. § penultim. eod. tit. apud Iuſtinian. notatur in cap. illo vos, de pignor. Si quando etiam in alterius arbitrium definitio pretii fuerit commiſſa, quamuis ante diffinitionem pretii nulla ſit emtio, tamē poſtquam is cui committitur, fuerit pretium arbitratus, valebit, l. fin. C. de actio emti. vide plura de hac quæſtione & ſimilibus circa emtionem ad alterius arbitrium relatam, Fabianum de monte, tracta. de emtione 5. quæſtio. prin. nu. 72. & ſequen. A B

b *l. nec emere. C. de iure deliberat. leg. inuitum l. dudum. C. de emtio. l. poſſeſſores, de fundis patrimonialib. libr. 1. C. ideo coacta venditio reſcindi ſolet, l. 1. C. de reſcind. venditio. Imo neque ſi domino iuſtum pretium vel plus offeratur, is cogetur rem ſuam vendere, l. nec enim, rerū amotar. Pandectis leg. in fundo, de rei vendica. Pand.* C

c *Illa autem ſunt in legibus fere expreſſa, quæ ingerunt neceſſitatem vendendi vel emendi, vel ex cauſa præcedentis obligationis, vel vtilitatis aut neceſſitatis publica. Et primo præcedentis obligationis cauſa poteſt exemtum admittere, ſi heres damnatus aliquo iuſto pretio vel alio modo a teſtatore vendere legatario fuerit, & is adierit hereditatem, tenetur enim & cogitur vendere legatario, l. etſi æquo, 66. de legat. § non ſolum, de legat. apud Iuſtinia. Adeundo enim ſe obligat, & cenſetur contraxiſſe cum teſtatore de ſatisfaciendo voluntati eius, l. more noſtræ ciuitatis, 8. & leg. pro herede vigeſima, de acquiren. heredit. Pandect. ideo & legatarius ſatisfacere tenetur ex quaſi contractu, §. heres quoque, de oblig. quæ ex quaſi contract.* D E

naſc. leg. 5. §. heres, de action. Pand[illegible] tanquam obligatus, leg. prima, Cod[illegible] iure deliber. 2. Communionis etiam [illegible]culum facit, vt pro communi diui[illegible] iudicium vni ex ſociis adiudicatione [illegible]cta, æſtimatione alteri adiudicata, par[illegible] ſuam ſocius quodammodo videatur [illegible]cte vendere inuitus, l. Iulianus, 13. § [illegible] Celſus, de actio. emti. Ex conſeque[illegible] etiam conuentionis ſeu obligationis, em[illegible] filii, a patre tempore famis venditi, re[illegible]dere vel reſtituere eum patri tenetur o[illegible]to pretio. leg. 2. Codic. de patribus. qu[illegible] lios diſtrax. quia lex ſtatuit, vt qui e[illegible] a filio patrem, eum, hac poteſtate re[illegible] did[illegible], emat, cui conditioni emt[illegible] trahendo obligaſſe videtur, 3. Fau[illegible]re publico & religionis, cogitur qu[illegible] v[illegible] iter ad ſepulcrum, leg. ſi quis [illegible], de religioſ. & ſumt. funer. P[illegible]nd[illegible]. Item, ſi Eccleſia ſit ædificāda vel augenda, [illegible] vicinum ei neceſſarium locum p[illegible]ide[illegible], cogitur vendere. Summa enim ratio e[illegible] quæ pro religione facit. leg. ſunt perſonæ, de religio. & ſumtibus funer. Atque in [illegible] ecie de venditione loci ad eccleſiā ædi[illegible]c.ā.dam agit Bald. ad l. vnic. §. ne autem, de caduc. toll. Codic. 4. Fauore publico, ſcilicet libertatis cauſa, ſeruus communis ab vno ex [illegible]ciis manumiſſus, libertatem plenam a[illegible]pit, & idcirco ſocius alius partem [illegible]nam cogitur vendere, leg. 1. Codic. de communi ſeruo manumiſſo. Quemadmodum & dominus pro ſeruo manumittendo, o[illegible] fauorem publicum, quod detexerit crim[illegible] occulta, accipere cogitur pretium ex publico. leg. 2. 3. & 4. pro quibus cauſi[illegible]rui pro præmio libertatem accip[illegible]unt [illegible] Codic. titul. 13. intereſt enim rei p[illegible] peccata nocentium cognita e[illegible]e, le[illegible]e [illegible] qui nocentem, de iniur. Pandect[illegible] niri, leg. ita vulneratus, 51. ad le[illegible] quil. Pandectis. leg. 21. de [illegible]ur. [illegible] leg. ſi longius. 18. §. 1. de iud[illegible] [illegible] pue. de ſ. de[illegible]ſori. Pan[illegible] le[illegible] 2[illegible] pœn. Pandect. cum ſimilib. 5. Fau[illegible] re[illegible] A B C D E

[illegible]

et [illegible] poteſt a iudice compelli, ad negotiationem exercendam ex iuſta cauſa, non aliter. l. moris eſt, 9. §. interdici autem negotiatione, de pœn. vt & in l. 11. §. final. de publica. Pandect. l. 3. §. 6. de iure fiſc. 6. Ad vtilitatem reipublicæ, quis nullo vel modico accepto pretio cogitur rem ſuam vendere, in l. ita verberatum, §. final. de rei vind. ca. l. Lucius, de euictio. Pandect. 7. Qui ſeruo crudeliter abutitur, cogitur ipſum vendere, l. 2. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. Pandect. vtilitas enim publica priuatæ præfertur, l. actione, §. Labeo pro ſocio. Pandect. cum ſimili. 8. Si via publica a flumine occupata fuerit, vicinus viam dare vel vendere cogitur, l. ſi locus, 14. §. final. quemadmodum ſeruitutes amittant. P. idque ex impenſa publica, l. venditor fundi, 13. commun. prædiorum. P.

d *cap. [illegible] de emtio. l. 1. C. de epiſcopa. audien. Epiſcopi tamē hodie per deſuetudinem hoc onere ſe liberarunt, translatumque ad præfectum vrbis, cuius & munus eſt curam habere carniū & eduliorū, & vt iuſto pretio veneant. l. 1 § cura carnis, de offic. præfecti vrbi. Fuerūt & præpoſiti quidam annonæ, quorum meminit Cornelius Tacitus, libr. 13. Lampridius in Alexand. fuerunt & præpoſiti aliqui, qui curam haberent panis & rerum venalium ad victum neceſſariarum per ſingulas ciuitates, dicti epiſcopi. l. munerum, 18. § item epiſcopi, de muneris. & honorib. qui Gallis dicuntur,* commiſſaires de viures, *quo etiam munere funguntur hodie politici ſeu ciuitatis magiſtratus: item in exercitu præpoſiti curæ victualium ſeu parochi olim dicti, his adde, quæ diximus lib. 36. Syntag. c. 30.*

e *§. penult. de emt. apud Iuſti. l. neceſſario, §. ſi [illegible], de peric. & com. rei vend. Sunt & aliæ emtiones, quæ pure quidem contrahuntur, ſed ſub conditione reſoluuntur, [illegible] quæ fiunt ex pacto addictionis in diem, l. 1. & 2. de in diem addictione, P. & quæ [illegible] pacto legis commiſſoriæ, l. 1. & 2. [illegible] commiſſor. P.*

A f *Ad eas formulas pertinent ea, quæ lex definit, etiam ſine expreſſa cōuentione, venire in contractum emtionis & venditionis, l. in emtionibus, 43. de pact. P. lib. 2. tit. 14. eo pertinet ædilitium edictum, l. 1. de ædil. edict. lib. 21. Pand. titul. 1. Quod quidem edictum vetus dicit explicatque Cicero 1. officiorum. quemadmodum & rurſum ementes & vendentes tacite cenſentur cōtrahere iuxta conſuetudinem loci, in quo*
B *contrahunt, leg. quod ſi nolit, §. quia aſſidua, de ædilit. edict. Pan. facit l. 2. de curſu publico, libr. 2. §. poſt hos fuerunt Publius Mutius, de origine iuris, Pan. compoſuiſſe fertur formulas contrahendi, emendi & vendendi, de quibus & meminit Cicer. 1. de orator. dum ait, neque quiſquam eſt eorum, cui ſi iam ſit ſibi addiſcēdum aliquid, non Teucrum Pacuuii malit, quam Manilianas venalium vendendorum leges e-*
C *diſcere. meminit & de Manilii legib. quas vocat actiones, & ſtipulationes, Varro 2. de re ruſtica. ca. 3. 5. & 7. Inueniuntur & in emtionibus prætoriarum ſtipulationum formulæ, quæ ex mēte prætoris, qui eas propoſuit, legem accipiunt. l. in conuentionalibus, 52. de verborum obligat. Pandect. l. 9. de prætoriis ſtipula. Adfert & formulas quaſdam emēdi, vendendive Speculator titulo, de emtio. §. ſciendum, & §. ter-*
D *tio loco.*

g *Maxime venditoris, l. veteribus, l. in traditionibus, l. in emtionibus, 43. de pact. P. quod & commune eſt omnibus conuentionibus. l. 1. §. ſi cōueniat, depoſiti. Pandect. l. in conuentionalibus, de verborum obligatio. l. contractus quidam, 23. l. ſemper in ſtipulationibus, 34. de regul. iuris Pandect. Inueniuntur pactorum diuerſa genera a contrahentibus, vt plerumque emtio-*
E *nibus ſoluta apponi, in titulis, de contrah. emtio. & de pactis inter emtor. & venditor. Cod.*

h *vt in l. domum, 42. de contrah. emtio. Pandect. l. circumcidere. §. ſeruo, ad leg. Corn. de ſicar. lib. 48. P. tit. 8.*

i *l.1.§ fin de contrah.emt.P. l.fi. Cod. ſi quis alteri vel ſib.* A

k *Eſt enim emtio ex contractibus qui conſenſu perficiuntur, quare quomodocunque de eo appareat ſufficit, l.1.§.fin. de contrahen.emtio.Pand.l.2.de actio.P.§.1.de obligat.ex conſen.*

l *§.1.de emtio.apud Iuſtin.l.contrahitur, & de fide inſtrum.facit nouella 73.*

CAPVT VIII.

Quando perfecta ſit emtio. B

EMtio pure contracta, tunc perfecta dicitur, quando apparet illud, quod ex conſenſu venditur, atque quale quantumue ſit eius pretium. *a* Si vero fiat ſub conditione, quando conditio impleta fuerit. Nam ante in pendenti eſt. *b* Quod ſi conuenerit, vt ſcriptura fiat, quādo ea in mundum reducta erit. *c* Quādo vero ſolemnitates in vendendo, potiſſimum auctoritate publica, exiguntur, illæ præcedere debēt, vt ſubhaſtationes, *d* & alia præſcripta negotiis, vt in diſtractione rerum minorum, *e* Eccleſiæ, *f* ex iure mutāda, *g* quemadmodum & in rebus priuatorum, auctoritate iudicis vendendis. *h* C

SCHOLIA,

a *Nempe quæ ad formam pertinent & conſtituunt contractum, l.1.de contrah. emtio. Pand. l. neceſſario, §.1.de periculo & commod.rei vend.Pandect. abſoluta & ea erit, & perfecta, ex qua transfertur dominium ſi dominus venditor ſit, vel ſi non ſit, quando euictionis actio competere poteſt, iuxta l. ex emto. de actio.emt. Pan. ſi fiat communi conſenſu, ſi pretium ſolutum ſit & res tradita. l.2.§.1. & l. pacta, de contrahen.emtio. Pandect. §.pretium, de emto. apud Iuſtinian. l. Iulianus, §.offerri, de actio.emti. Pan. §.venditæ, §.per traditionem, de rerum diuiſ. aut pro vera traditione interueniente aliqua ficta, vt in l. clauibus, 74. de contrahen.emt. Pand. vt habetur pro pretii reali ſolutione, quando de eo ſoluendo fides per ven[illegible] habita emtori, l. quod vendidi, 19 [illegible] de contrahen.emtio. Pand. l.ex [illegible] §.1.de actio.emti lib. 19.P. [illegible] liter ex conſenſu vēditoris ei pro pr[illegible] tisſactū fuerit l.vt res emtor[illegible], 53. [illegible] trahen.emt.P.* D

b *l. hæc venditio, §.1. l. ſi quis fun[illegible] lege 37. de contrahen. emtio. P. [illegible] in totum conditione, deficit qu[illegible] tum emtio. l. final. Cod. de contrahen[illegible] lege neceſſario. §.primo, de pericu. & c[illegible] mod. rei vendit. Pandect. in re[illegible] pondere & numero aut menſura c[illegible] ſtunt venditis, perficitur emtio ſt[illegible] abſolute veniāt, vt vendo hoc ve[illegible] mentum, vel oleum vel fundum [illegible] per menſuras veneat, vt vendo t[illegible] ex [illegible] frumento tot modios, ex tal[illegible] fun[illegible] talis fundi, nō conſiſtit emtio ante a[illegible]menſionem. l. g. quod ſæpe. §. in his de contrahen. emtio. l. ſi in venditione. §. [illegible]. de pericul. & commod. rei vendit. P. Eadem fere dici poſſunt in vino vendendo, quod antequam deguſtatum ſit, non cenſetur ven[illegible]tum, nec periculum eius ad emtorem pertinet. l. ſi quis, 4. §. difficile autem eſt, de periculo. & commod. rei vend. Pandect. [illegible] in emtione, 34. §. alia cauſa, de con[illegible] emtio. niſi ita fuerit venditum, vt n[illegible] guſtaretur, dicta l. ſi quis, 4. §. ex hoc a[illegible] ret, & l. prima, de peric. & commod. [illegible] vend. aut ſi quidem venditum ſit ea [illegible], vt deguſtetur intra diem certum conſti[illegible]tum, ſed intra illum diem non fuerit de[illegible]ſtatum, nec tamen per venditorem ſtete[illegible] quominus deguſtaretur.* E

c *l. contrahitur, de fide inſtrumentor.*

d *Subhaſtationes fiunt, quando res ven[illegible] auctoritate publica ſub haſta ponūtur & poſt licitationes ex more locorum [illegible] ei qui maius pretium obtulerit ma[illegible] ſoluendo eſt, diſtrahuntur, authen. [illegible] porrectum. C. de ſacroſan. Eccle. l. p[illegible] de fide inſtrumento. & iure haſta[illegible] lib. 10. C. fiunt autem ad tollend[illegible]m [illegible]*

[illegible] bonis ſuſpicionem, l. ſi quos, C. A
[illegible] n. venditio. & ad firmandos
[illegible] num contractus, l. final. ſi propter
p[illegible] as penſitatio. venditio fuerit celebra.
[illegible] hypothecas, C. de remiſſi. pig. legitime
[illegible] iuntur ſubhaſtationes, obſeruato
o[illegible] ne, tempore. & aliis quæ ſolent ſeruari
[illegible] vbi fiunt, Bald. ad l. ordo, de exſecu-
t[illegible] ne rei iud. requiruntur & quæ iura ex-
[illegible] unt in l. Fulcinius, §. hoc edictum, ex qui-
[illegible] cauſis in poſſeſſio. eatur. Pandect. tradit B
& ſolemnitates licitationis Bartol. ad l. li-
[illegible] tatio, de publica. Pandect. plura etiam
de ſubhaſtationibus, licitationibus, addi-
[illegible] onibusq; faciendis, tractat Fabianus de
monte, tracta. de emtione in 5. quæſtion.
p[illegible] incipali, a numero 85. vſque ad 95.

e [illegible] etſi ſine. §. 1. de minor 25. annis. vbi
plura requiruntur vt tutoris authoritas,
cauſæ cognitio, iudicis decretum, & in lege
[illegible] propter pub. penſita, l. ob æs, l. etſi qui- C
dem, C de præd & aliis reb. minor. Abun-
de de his & Fabianus de monte, tracta. de
emtione in 5. quæſtione principali num.
95. & ſequentibus, vſque ad 108.

f authent. hoc ius porrectum, Cod. de ſacro-
ſanct. Eccleſ. canon. hoc ius, 10. quæſt. 2.
Innocent ad cap. dudum, de reb. Eccleſ. non
alienan.

g ex proxime citatis, & canon ſine exceptio-
ne, 12. quæſt. 2. exigitur & in diſtractio- D
ne rerum Eccleſiaſticarum cauſæ cogni-
tio, cap. 1. in fine, vt Eccleſiaſtic. benefi. ſine
dimin. conferant, ca. in venditionibus,
17 quæſt. 4. licentia ſuperioris, canon. 40.
in venditionibus, 17. quæſt. 4. cap. dudum,
de reb. Eccleſ. non alienan. videbis autem
plura & exceptiones apud prædictum Fa-
bianum de monte, tracta. de emtione in 5.
quæſt. principali, a numero 108. vſque ad
[illegible] ſtionem 6. principalem. E

h l. ſi quos, de reſcindend. venditio. Cod. l.
fundus qui, eod. tit. Pandect. lege ſe-
cunda, & final. ſi propter
public. penſitatio.
Cod.

CAPVT IX.

1 *Effectus & vires emtionis & venditionis.*
2 *Actiones emti.*
3 *Et de euictione.*
4 *Venditi.*

NAtura & vis emtionis eſt, vt rei vendi- 1
tæ dominium in emtorem transfera-
tur, ſi venditor dominus eſt: aut ſi non eſt,
transferatur vſucapiendi conditio. *a* Tráſ-
fertur autem dominium cum ſua cauſa,
b vtque ratus indiſſolubiliſque ſit alterutro
inuito contractus, *c* & venditoris iura pro-
ſint emtori. *d* Perfecta itaque emtione, re-
gulariter periculum rei venditæ & com-
modum, ad emtorem tanquam ad domi-
num, pertinet, *e* atque onera realia. *f*

Naſciturque ex hoc contractu duplex 2
actio, præcipue emti & venditi. Actio em-
ti ſeu ex emto, datur emtori contra vendi-
torem, puta vt venditor ei caueat de eui-
ctione ſi cauere ſponte noluerit, *g* vtque
alia quæ promiſerit impleat, *h* ſi rem non
tradat, *i* ſi quid dolo malo in vendendo ce-
lauerit emtorem ignorantem, quo carius
venderet. *k*

Si res vendita ei euincatur vel eius poſ- 3
ſeſſio ab eo auocetur. *l* Niſi forſan emtor,
poſtquam aduerſum ſe inſtitutum fuerit
iudicium, omiſerit nuntiare venditori, vt
rem ſibi venditam defenderet, vel contu-
maciter abfuerit tempore ſententiæ con-
tra ſe pronuntiatæ, ſeu ſi per iniuriam con-
tra ipſum ſententia lata fuerit. *m*

Vt contra actio venditi ſeu ex vendito 4
datur venditori in emtorem, vt quod pro-
miſerit ex parte ſua impleat, *n* ſoluat pre-
tium, *o* & ſumtus quos in rem venditam
fecerit: *p* ſi emtor eum deceperit. *q* In ar-
bitrio tamen erit emtoris, aut ſupplere iu-
ſtum pretium, aut venditionem pati re-
ſcindi, cum res minus dimidia parte iuſti
pretii emitur. *r*

SCHOLIA.

a *l. ex emto, in principio, & §. 1. de actio emt. l. cum munus ſata & l. clauibus, de contrah.*

emtio.§.vendita,de rerum diuiſ.apud Iu- A
ſtinia.l.cum res,de probatio. C.l.ſi ager, de
rei vendica. Quare, ſi vendens retineat
dominium directum & vtile, non videtur
vendere.dict.l.cum manu ſata,§.1.poterit
tamen dici contractus locationis vel alte-
rius generis, l.conuenit, de contrahen.em-
tio.Pan.l.2.loca. Pan.§.item cum quæri-
tur,eo.tit.apud Iuſtinia.vendendo autem
tantum vtile dominium,quod quis tan-
tum habeat, ſuperficiarius videtur con- B
tractus, d.l.cum manu ſata,§.fi. & l.qui
tabernas,de contra.emt. Si vendatur vti-
le retento directo,poterit dici emphytheoſis,
l.2.& 3.C.de iure emphytheo. Cæterum
non eſt ex neceſſitate contractus emtionis,
vt ſemper transferatur rei venditæ domi-
nium, ſi ipſe non ſit dominus qui vendit,l.ſi
ita,§.1.& l.cum venderes,de contrahen.
emtio.Pandect. Nam & res aliena vendi
poteſt,& tamen non transfertur a domino C
dominium in emtorem,ſed tantum vſuca-
piendi, vt dictum eſt,conditio, daturque
actio eius quod intereſt emtoris,& de euí-
ctione.l.ex emto,de actio.emti.Pandect.l.
rem alienam, l.clauibus, de contrahen.
emt.Pandect.l.alienatio,de verbor.ſigni-
fic.atque cum res duobus eadem ſeparatim
vendita eſt, iure ciuili is potior cenſetur,
cui res fuerit tradita,quanquam is poſte-
rior emerit,l.quoties,Cod. de re vendita. D
l.ſi ſic autẽ,§.ſi duobus, de publician.in rem
actio. Pandect. l.ſi ea res, §.fin. de actio.
emt. Pandect. quanquam alteri emtori
ex emto venditor teneatur, quia non pa-
ctis,ſed traditione, dominia transferun-
tur, l.traditionibus, Cod. de pact. niſi
poſterior ſciuiſſet, rem alienam, & alteri
prius venditam, vel ſi priori res fuiſſet
vendita cum rei ipſius hypotheca, vt ait
Tiraquellus tracta. de retracta. conuen- E
tionali.§.3.numero 5.aut ſi priori per no-
tarium ius eſſet quæſitum, & poſſeſſio per
traditionem inſtrumenti.vt in l.rem pupil-
li ſaluam fore. Pandect. vel ſi res prius ſit
vendita Eccleſiæ, quia in eam dominium

transit ſine traditione l.fin. Cod. de [illegible]
ſanct.eccleſ.cap.2.de conſuetud. [illegible]
inſtrumenti transfert etiam in al[illegible]
tractibus ius,vt in l.1.l.ſummas,§.[illegible]
tem,Cod.de dona.

b niſi nominatim aliquid ſit exemtum,[illegible]
trumque ſit ſine tertii præiudicio in l.a[illegible]
natio,67.de contrahen.emtio.l.[illegible]
de actio.emti.Codic.

c vt nec reſcripto principis tollatur l.[illegible]
tas,7.de reſcin.venditio.lib.4.Codic [illegible]
44.l.res,54.de contrahen.emtio.Codi[illegible]

d Quia emtor ſuccedit in ius venditor[illegible]
ideo & defenſionibus eius vtitur,l.[illegible]
198.§.penult.de regul.iur.l.dolia [illegible]
eum qui, de contrahen. emtio. l.e[illegible]
28.de euictio. Cod. non tamen ſucce[illegible]
locum doli venditoris, qui ideo etiam [illegible]
nocet nec prodeſt emtori. l. ſicut, [illegible]
actio.emti. Pandect.leg.dol[illegible]m.5. de pe-
ricul. & commod. rei ven. Codic. Ob[illegible]er-
uandum tamen emtorem no[illegible]eo,quod [illegible]n
ius ſuccedat venditoris,teneri ſtare col[illegible],
cui venditor locauerit, ſed eum expe[illegible]
poſſe a re vendita,niſi forſan ea c[illegible]nd.[illegible]
venditio facta ſit, vt eum in locati[illegible]
re & eſſe permittat, l.emtorem, 9. C[illegible]
loca.l.qui fundum viceſimaquin[illegible]a,§ [illegible]
fundum,eod.tit.in Pand.aut [illegible]
do locatio[illegible] con[illegible]ſerit emtor. di[illegible]
t[illegible]r.[illegible]und.patris [illegible]
l.ie ti[illegible] man[illegible] colonus pat[illegible]
Vtitur & em[illegible]
ſionis ſui venditoris [illegible]
teretur venditor,l.Pom[illegible]
de acquiren poſſeſſ.l.dolia,§.[illegible]
trah.emtio. Pandect. Bene[illegible]
venditori competens tranſit in [illegible]
emtori, de hæredita.vel ac[illegible]o.[illegible]
ſit perſonale,l.licitatio §.fin.de[illegible]
vectiga. iiſdemque iur.bus qu[illegible]
venditor,emtor rem emtam de[illegible]
tra mouentem litem,leg.emtor, C[illegible]
euictio.

e l.is qui,§ ſi poſtea quod vi aut [illegible]
dect.l.id.quod,7.& l.nec[illegible]

eu & commo. rei vend. Pandect. leg. prima, [illegible] cum ſpeciem, 5. Cod. eodem, aliter [illegible] imperfecta, dict. l. neceſſario, & l. domus, 57. de contrahen. emtio. aut niſi aliter conuenerit, leg. ſi in venditione, decima, de peric. & commo. rei ven. aut mora tradendi venditoris interuenerit, ante rei interitum, leg. quarta & final. de pericul. & commo. rei vendit. Cod. leg. lectos, duodecima, cum duabus ſequentibus, eodem titul. Pandectis, & mora emtoris recipiendi non interuenerit, non aliter, leg. ſi & per emtorem, l. ſi in principio. de actio. emti. Pandect. A B

f Imperatores, leg. artem, §. final. de publica. leg. prima, C. ne fiſcus rem quam vendidit euincat, libro decimo, Cod. leg. final. [illegible]. ſine cenſu & reliquis fundum comparari non poſſ. l. ſi pater, de actio. emt. C.

g l. ex emto, vndecima, §. & ex emto, de actio. emti. Pandect. leg. emtori, triceſimaſeptima, de euictio. niſi aliter inter contrahentes placuerit, aut res minus pretioſa ſit, vt ibidem dicitur, adde, leg. ſi dictum, 56. l. ſi plus, ſeptuageſimaquarta, de euict. aut ſi heredi[illegible] venea[illegible], leg. ſecunda, de hereditat. vel actio. ven. aut venditio facta non ſponte fuerit, ſed vel iuſſu magiſtratus, vel ex [illegible]io. leg. qui heres, quadrageſimanona § primo, familiæ erciſcund. l. ſi ſeruus, 14. §. cauere, de condictio. furtiua. Pandect. C D

h l. 2. l. tenentur, 6. §. ſi dolo malo, l. ex emto, de action. emt.

i dict. leg. ex emto, §. 1. & §. ex emto, de actio. emt. vel ſi ſuo tempore venditor rem non tradiderit. l. cum venditorem, 10. C. eodem, de actio. emt. Talis autem res præſtari debet, qualis eſt. leg. cum venderes, 59. de contrahen. emtio. Pandect. & qualis [illegible] cenſetur promiſſa. l. tenetur, §. ſi vas, de actio. emt. Pandect. l. quicquid, 21. l. ſi ſeruus, 54. de actio. emti. l. proinde, 33. de adilitio. edict. & niſi cautum ſit, vt qualiſcunque [illegible]es, præſtetur. dicta leg. ſi ſeruus, 54. §. final. de actio. emti. E

k leg. ea quæ, 43. §. final. de contrahen. emtio. Pandect. leg. ſi ſterilis, 21. §. 1. l. Iulianus, 13. §. idem Iulianus, l. 1. §. venditor, l. ſi quis, 35. de act. emti. Pandect. l. adiles aiunt, triceſimaoctaua, §. idem refert, de adilitio edict. Pandect. cum ſimilibus, niſi nihil interfuerit emtoris, dictum quid non eſſe, leg. prima, §. venditor, de actionibus emti.

l in leg. tertia, de actio. emti. Pandect. l. euicta, 16. §. primo, de euictio. tenetur autem de euictione, quando res vendita per ſententiam fuerit euicta iudicis, leg. qui rem, Cod. de euicti. niſi in quatuor caſibus ibi per gloſſam notatis, in quibus ante ſententiam agi poteſt de euictione. Euictio porro, eſt emtæ rei, vel ex aliqua iuſta cauſa acceptæ, per iudicis ſententiam abductio vel amiſſio, vt liquet per dictam leg. qui rem, tit. de euictio. l. quod euincitur, de regul. iur. venitque ex natura contractus emtionis, etiam ſi nihil de ea cautum nominatim fuerit. leg. non dubitatur, ſexta, de euict. Cod. l. ſecunda. & leg. ſi in venditione, eodem titul. Pandect. l. ſi maior, de communium rerum aliena. Cod. aliquando emtor ſtipulatur euictionis nomine duplum, & ideo quoque illud præſtandum, leg. non ex eo, Cod. de euictio. aliquando autem non ſibi cauet nominatim, ſed ex natura contractus emtionis venditor ad euictionem obligatur. Decius conſil. 483. numero decimoquinto, & cogi poteſt ad cauendum de euictione, l. ſi in venditione, de euictio. P.

m ſunt hi tres caſus in quibus venditor non tenetur de euictione, qui ponuntur in c. fin. de emta. quos & ius ciuile agnoſcit & ratione confirmat. nam quod pertinet ad primum, emtor, vbi quæſtio de re vendita contra illum mota eſt, debet denuntiare venditori, vt ipſum defendat, aliter non tenetur. leg. emtor fundi, l. auctore, leg. ſi parentes, viceſimaprima, Cod. de euictio. Et ſi mortuus fuerit venditor, denuntietur heredibus eius l. ſi fundo, 53. §. fi. de euictio.

Sufficit autem emtori pro euictione ſi laudetur auctor, & ei denuntietur, quamuis non denuntietur eius fideiuſſori, nam alii quam venditori vel heredi eius facta, non prodeſt, cuiuſque mora nocet fideiuſſori l. mora de verborum oblig. Quare nec expedit ſolum denuntiationem fieri vel fideiuſſori vel procuratori venditoris, l. item veniunt, §. petita, de petitio heredit. P. niſi præſente auctore denuntietur fideiuſſori vel procuratori eius, vt ait gloſſa ad c. fin. B *de emtio. ad verbum* inſtitutum, *per cap. quoniam, §. porro, vt lite non conteſta. l. ſi dictum, §. ſi præſente, de euictio. habebitur autem perinde ac ſi nuntiatio facta fuiſſet emtori ſi ipſe emtor lateat, ne ad eum vocatio vel citatio quæ eius cauſa ſit, peruenire poſſit. l. ſi ideo, §. præſenti, & l. ſi dictũ §. ſi præſenti, de euictio. fit tamen & recte denuntiatio minori auctori, a quo res emta eſt, abſente tutore, dict. l. ſi dictum, §. fin. &* C *l. minor, §. denuntiare, de euict. P. caſus ſecundus dictis, c. 2. de emtio. in quo venditor non tenetur de euictione ſi per ſuam cõtumaciam emtor re venditæ fuerit a iudice priuatus, firmatur l. ſi ideo, C de euictio. ratio, quia ex contumacia damnatus præſumitur, non ex defectu iuris, ſuaque culpa & negligentia rem amiſiſſe, & ideo damnum ſibi debet imputare gloſſ. ad l. 2. ad verbum abſens, de contractis. iudi. C. Baldus ad l. 2. quib. res iudica. non noceat. Felinus ad cap. cum Bertholdus, de re iudic.* D *num. 24. Tertius caſus erat excludens euictionem, ſi emtor per iniuriam ei factam re priuetur ex dict. c. fin. de emtio. conſentit l. emtor fundi, C. de euictio. l. ſi per imprudentiam, eod. ti. P. quia iniuria facta emtori, reputatur caſus fortuitus, item imprudentia iudicis c. 8. de noua forma fidelita. in vſib. feudor. caſus autem fortuitus, ad* E *periculum emtoris non venditoris pertinet, §. cum autem, de emtio. apud Iuſtinia. l. neceſſario, de pericul. & commo. rei vendi, P. nempe quando ipſe emtor fuit cauſa imprudentiæ iudicis, & iniuria, non aliter.*

gloſſ. ad dict. l. ſi per imprudentiam [illegible] ctio. verior tamen reputatur c[illegible] ſententia, ſemper caſum fortuitum [illegible] emtori, ſiue ſua culpa, ſiue iud[illegible] ſua culpa contigerit per l. ex[illegible] gloſſ. Bartol. & Pan[illegible] in C.[illegible] de [fide]iuſſorib. & non venditori, qu[illegible] actio ipſi emtori damnato per im[prudentiam] vel ignorantiam iudicis, contra [iudi]cem, qui ideo fecit litem ſuam, [illegible] ad dict. l. ſi per imprudentiam, ni[illegible] iudex tuliſſet ſententiam non ſeruato [illegible] ne iuris ſeu iudiciario, quia tunc d[illegible] ſu teneretur venditor per euictionem, [illegible] emtor l. fiſtulas, §. fiſtulas, de con[illegible] emtio. Alexan. in additionibus ad Ba[rtol.] ad dicta. l. exceptione, de fideiuſſor. [Pan]dect. Et id ipſum verum eſſe dicit Lu[illegible] Roma. ſingul. 754. & ad l. ſi per imprudentiam, ſi fiſcus vel reſpublica vendider[it], & per imprudentiam iudicis res ſit euicta, eo quod fiſcus vel reſpublica, videntur eſſe in culpa, quod talem iudicem patiantur, allegat tex. in l. ſecunda, §. grani, ibi & in- iuriam, *de adminiſtratio. rer. ad ciuit[at]. pertinentium. Ei damnum quod qu[illegible] culpa ſentit debet ſibi imputare. l. [illegible] de regu. iur. Pandect. poteſt & d[illegible] cenſeri, ſi iudex inimicus eſſet ven[illegible] & in odium eius contra emtorem [illegible] ſet, tunc enim non nocet emtori l. [illegible] §. culpæ, loca. Pandect. ſiquidem an[te ven]ditionem eſſet ſuborta inimicitia, non [illegible] ſi poſt. Quia venditor non te[illegible] vllo caſu poſt venditionem ſub[illegible] o. l. [illegible] cius, in princip. de euict. Pande[ct.] p[illegible] nihilominus hæc habere controuer[illegible] aliquando, quæ tamen proculdubio om[illegible] ceſſabit, ſi in initio litis ſibi de re mote, [em]tor vocauerit venditorem in ius, vt a[illegible] in cauſa euictionis, tunc enim quocu[m]que modo res fuerit euicta, emtor de ex[illegible] tenebitur. Poſſumus tribus ſu[illegible] caſibus ſumtis ex cap. fin. de emt[illegible] quibus ceſſat euictio, alios ca[illegible]* veluti quarto *generaliter, ſi quan[illegible]*

*[illegible]

[illegible] & [illegible] tam amit[illegible], A [illegible] eo [illegible]. [illegible] plum pri[illegible] pactum ſui venditoris conſenſu, [illegible] care nolle euictionem præſtare [illegible] vel [illegible] nam euicta tunc re venditor tantum tenetur ad pretii reſtitutionem, l. emtorem. §. qui autem, verſ. [illegible], & ibidem Paulus Caſtrenſis, de [illegible], emt. Pandect. niſi dictum fuerit expreſſe & in ſpecie, ut venditor non teneatur de euictione, ſi res fuerit euicta a B Sempronio puta, vel ex cauſa libertatis, in quo caſu venditor, qui ſibi ita cauit, nec ratione pretii conueniri poteſt ut notant gloſſ. Angel. Bald. Fulgoſ. Salycet. ad l. qui liberatus, per illum textum de euictio. Roma. ſingula. 387. quamuis quidam recentiores ſcribentes contrarium aſſeruerint, de quibus eorumque rationibus, vide apud [illegible] Caballinum, tracta. de euictio. § [illegible] 25. & ſequentibus, atque intelli- C [illegible] ut non præſtetur quidem [illegible] reſpectu eius quod intereſt, verum [illegible] ratione pretii. Neque arbitrantur bonæ fidei contractum admittere emtiones, ut emtor rem & pretium amittat, & venditor pretium habeat. Neque donationem eſſe præſumendam, ubi liquet agi de emtione & commutatione rei & pretii. Ego autem putarem, priorem ſententiam etiam veram eſſe, ſi in contra- D ctu emtionis, emtor expreſſe ſuſceperit in ſe periculum euictionis, & renuntiaret petitioni pretii, non ſecus quam pretium recte petitur emtionis, iactus retis, vel alea. Sed hæc ſatis de primo exemplo. Secundum erit, quo culpa ſua emtor amittit rem ſine [illegible] euictionis, ſi potuit rem venditam præſcribere & non præſcripſit ſua culpa, l. ſi [illegible], §. ſi cum poſſet, de euictio. Pandect. Tertium, ſi ſciens prudenſque emerit rem E [illegible] quam ſciebat eſſe ſubiectam reſti[illegible] ex propria natura, nec expreſſe in eum caſum proſpexit ſibi de euictione, Alexand. conſil. 21. num. 3. volum. 5. Alexand. conſil. 133 idem in emente ſcienter rem alienam, in cautione de euictione, l. ſi [illegible] Cod. de euictio. quo etiam caſu, nec repetit pretium, gloſ. ſinali. & ibi Panor. [illegible] de rebus eccleſ. non alien. [illegible], l. quemadmodum, de agricol. & cens. lib. 11. Cod. cap. ſi quis preſbyterorum, de reb. eccleſ. non alien. in quibus [illegible] contractum nullum contra prohibitionem legis inuit, pretium non repetit, poteſt tamen qui rem ſcit alienam & emit, ſtipulari & ſibi caueri de euictione, ut in leg. ſi fratres, Cod. commu. utriuſque iudicii. leg. apud Celſum, §. idem Labeo. de doli mali exc. Quartum, cum iure creditoris venditur res, quæ putabatur debitoris, creditor vendens non tenetur de euictione, niſi de ea nominatim fuerit repromiſſum l. 1. Cod. creditorem euictionem pignoris non debere, lib. 8. tit. 46. & liberatur cedere ius, quod habebat in ea re pignoris, ut ibi notat gloſſa. probat & l. periculum de pignorib. l. cum ea conditione §. 1. de euictio. Et cenſetur tantum vendere ius quod habet, tanquam creditor non tanquam dominus. Et proinde emtor ſuæ culpæ adſcribere debet, qui non inquiſiuit de dominio, vel debet experiri contra debitorem, veluti aduerſus eum, qui per eam venditionem a debito liberatus eſt ſuo pretio. l. ſi plus, 74. §. 1. & l. ſi pignora, 50. de euictio. Pandect. l. ſi ob cauſam, 13. Cod. eodem. Sic etiam non agitur de euictione contra vendentem ex neceſſitate officii vendendi. leg. ſi pignora, & ibi Bald. & Salycet. de euictio. Cod. quia officium nemini debet eſſe damnoſum, c. cum non deceat, de electio. In Sex. leg. ſi quis ex ſignatoribus, quemadmodum teſtamenta aperiant, ſic nec procurator vendens tenetur, niſi euictionem promiſerit ſuo nomine, leg. procurator qui pro euictione, & ibi Paul. Caſtrenſ. & Bartol. de procur. Pandect. Notabile itaque & illud, ideo non dari euictionis actionem emtori contra venditorem ob euictam rem a proximo ſeu cogna-

to venditoris iure retractus gentilitij, de quo in c. con[illegible] itutus, de in integrum reſtitutio. Quia euictio illa fit auctoritate legis, non facto venditoris, & iure ſpeciali, in quo non tenetur venditor emtorem defendere per notata in l. minor, de euict. io. argum. l. ſi per imprudentiam, de euictio. Hocque inditum eſt naturæ negotij, quod cum ſua qualitate videtur amplexus emtor, & proinde ſibi imputare debet, quod non præuiderit, & ſibi in ſpecie de euictione non proſpexerit. gloſſ. in l. ſi famil. & ibi doctores famil. erciſc. C. Et ſic reſoluit in hac retractus quæſtione Tiraquellus tracta. de retract. proximi §. 1. gloſſa 9. numer. 34. de Afflictis deciſ. 2 5 3. incip. venditur domus. Quintum exemplum, vt non teneatur de euictione venditor, quando ſuo facto emtor priuatur re, vt in l. ſi per imprudentiam, §. ſi quis locum, de euictio. & l. hoc iure, cum ſequent. §. ſi tibi. eo. vt ſi culpa ſua emtor decidit a poſſeſſione, l. ſi rem quam, §. ſi emtor, l. ſi mancipium. in princip. de euict. P. l. ſi controuerſia, & ibi gloſſa fina. & Baldus, de euictio. Cod. l. idemque, §. fi. de actio. emt. P. Eoque pertinet, quod dicitur venditorem eum teneri de euictione, ſi res ſine iudicio venditori fuerit euicta, leg. non tamen, cum gloſſa 3. de euictio. Requiritur enim pro euictione obtinenda, vt mota quæſtio de re coram iudice fuerit, l. emtor. l. ſi cum quæſtio, Cod. de euictio. & e[illegible]cta fuerit per ſententiam. c. fi. de emtio. [illegible] rem. Et proinde, nec de euictione t[illegible]ur venditor, ſi ſuper lite vel re compromiſerit emtor, & ſententia arbitrorum fuerit res euicta. l. ſi dictum, §. ſi compro[illegible], de euict. Pandect. Neque etiam ſi in defenſione cauſæ aduocatum inexpert[illegible] adhibuerit, cuius ratione a defenſione [illegible] ceciderit, vt notat gloſſa ad l. quod [illegible] §. mancipium, ad verbum cul[illegible], de ædilitio edicto. vel ſi condemnatus [illegible] ſententia non appellauerit cum [illegible] & ſua culpa ſuccumbens rem

A B C D E

ipſe am[illegible] fuerit [illegible] non [illegible] ad[illegible] t[illegible] §. Caſ[illegible] mil[illegible] tamen contra[illegible] tentia, vt ſemper [illegible] neatur appellare, [illegible] ſit. Quia quamuis p[illegible] faciat iure communi pr[illegible] tamen plura poſſunt ad[illegible] ce, ad quem appellatur, [illegible] fuerint coram priore, a qu[illegible] per hanc. C. de tempore app[illegible]. ſi monitus emtor a venditore, [illegible] ctione ageret ad defendendam [illegible] rit agere, & ita ſua culpa emtor [illegible] tus fuerit. l. ſi cum venditor, [illegible] euictio. Pandectis, l. ſi ſi fundo, §. 1 [illegible] Septimum, vt non tene[illegible] venditor, ſi emtor rem, [illegible] nam pro derelicto habuerit [illegible] videtur l. f. de euictio. P. l. quo[illegible] ſtipula. ſeruor. P. Sed hactenus d[illegible] de exemplis quarti caſus, in quo [illegible] ctio. videamus alios. Quinto [illegible] agitur de euictione, ſi euinc[illegible] nata eſt a re vendita, quæ tamen n[illegible] in rerum natura tempore vendi[illegible] prægnans cum 2. ſequentib. de [illegible] ratio. Item ſi quid acc[illegible] enerit p[illegible] nem in fundo vendito, non d[illegible] crementio euictio l. ex [illegible], §. quo[illegible] do, de euict. P. Sic [illegible] cenſentur res ſingulæ venuntia [illegible] petuntur, ſed ius hereditat[illegible] bus conſideratur. l. 1. §. incorpora[illegible] rerum diuiſi. quare pro ſingulis n[illegible] euictio. l. 1. C. de euict. Sexto non [illegible] de euictione, ſi vitium p[illegible] opter [illegible] res fuerit vel perierit, contigerit p[illegible] tractam emtionem. l. 3. de eu[illegible] tunc periculum eſt emtoris, l. L[illegible] tit. Eodem modo, ſi res adimatur [illegible] auctoritate principis. dict. l. Lu[illegible] ſi verberatum, §. item ſi ſ[illegible]rie, [illegible] dicat. P. l. apud Iulianum. §. [illegible]

*[illegible] ipſum, ſi res vendita perierit, A
[illegible] euincitur, quia ſors humana
[illegible] emtoris, ſi modo [illegible]
[illegible] oris non [illegible] l. ſi [illegible]
[illegible] de euict. [illegible] ſi ut [illegible] Cod.
[illegible] l. [illegible] ue, [illegible] res vendit. Pan.
Quare [illegible] parte res chaſmate perierit,
[illegible] alia, [illegible] amiſſa non tenetur de eui-
[illegible] e, l. ex mille, in princi. de euictio. ſe-
[illegible] totus fundus euincatur. d. l. ex mille,
[illegible] totus. Septimo non tenetur de euictione B
[illegible] or, ſi emtor rem contra petentem alio
[illegible] do poſſit tueri & defendere, puta ſi pra-
[illegible] erit, l. qui alienum, de euictio. Pan.
[illegible] obligata, Cod. eod. titu. vel ſi emtor rei
[illegible] na, ſucceſſor vero domino exſtiterit,
[illegible] a res ſibi non abeſt. poterit tamen age-
[illegible] d pretium repetendum, non de euictio-
[illegible] contra venditorem. l. ſi vendiderit, de
euictio. P. quemadmodum ſi dominus rei
[illegible] ſuccedat, non confirmatur emtio. C
[illegible] oris, de rebus alien. non alien.
[illegible] ſuccedat venditori, vel contra,
non agetur quoque de euictione. leg. ſi ei
cui, de euictio. Pandect. leg. 2. Cod. eo-
dem titul. Octauo nec agetur de euictio-
ne, ſi res non fuerit emtori tradita. leg. eui-
cta §. [illegible] rnus, de euictio. leg. 3. de doli ma-
li exceptione, vbi & notat Bartol. Nono,
non datur pro re in ludo vel cauſa ludi
vendita, euictio, l. fin. §. 1. quarum re- D
rum actio non datur. Quando videlicet
ven[illegible] vendit colluſori, contra ſi alteri,
vt [illegible] ibidem Angelus. Decimo non te-
netur de euictione venditor ante pretium
[illegible] ſolutum l. ex emto, de actio. emt.
Pandect. Ceterum agitur de euictione re
[illegible], contra venditorem, non contra
[illegible], aut aduerſus eum, cuius nomine
[illegible] rator vendidit. leg. ſi cum, 66. §. fin.
[illegible] tis. Pandect. aut contra procura- E
[illegible] pro euictione ſe obligauerit. leg.
procurator, 67. de procura. Pandect. Pro-
[illegible] or autem vt & fideiuſſor, poſtea
[illegible] contraria actione recuperant a*

*venditore, quod eo nomine ſoluerint. leg.
Papinianus, 14. [illegible] quod iudicio,
de public. in rem actio. Pandect. Te-
netur [illegible] pupillus de euictione rei vendi-
tæ [illegible] nomine. leg. 4. §. ſi [illegible],
de euictio. Datur & actio hac mortuo
venditore aduerſus heredes eius, leg. ſi ſta-
tus, 18. de euict. Cod. leg. ſi non reuer-
ſa, 9. leg. cum ſucceſſores, 23. Cod. de e-
uictio. facit rubrica, vt actiones ab here-
di. & contra her. Dixi porro antea, tan-
tum euicta re competere actionem, quo
fit, vt contra actionem euictionis non ob-
iiciatur præſcriptio longi temporis. leg. em-
ti 21. de euictio. Cod. Competit & de eui-
ctione actio heredibus emtoris, leg. non
ſolus, 22. de liberal. cauſa. Effectus a-
ctionis euictionis, vt re euicta reſtituen-
dum ſit pretium emtori, & id quod eius
intereſt, rem non fuiſſe euictam, leg. ven-
ditor, 8. leg. ſi cum 66. §. fin. leg. emto-
ri, 67. leg. euicta, 70. de euicti. Pan-
dect. l. Titius §. fin. de actio. emt. Pan-
dect. leg. ſi controuerſia, 9. leg. ſi cum,
17. leg. emti, 21. in fine. leg. ſucceſſores,
23. leg. ſi permutatione, 29. Cod. de eui-
ctio. leg. fin. Cod. de communium rerum
aliena. niſi id, quod intereſt, excedat pre-
tii duplum, iuxta leg. vnic. de ſententiis
quæ pro eo quod inter. profer. C. de l. 1 l. Ti-
tius 43. cum 2. ſequentib. de actio. emti.
Pandect. Si tamen certa ſumma in cau-
ſa & caſu euictionis promiſſa eſt, ea ſola,
loco eius quod intereſt, petitur. Accedit
& petitio vſurarum pretii ſoluti, l. euictis,
18. de vſur. Præſtatur & ex dupla a-
ctio, ſi res pretioſiores veneant, vt ſi mar-
garita forſan, vel veſtis pretioſa, ſerica,
vel aliud non contemtibile veneat, non au-
tem pro communibus. leg. emtori, 7. §.
quod autem diximus, de actio. emti. Ve-
rum enimvero, in his rurſum conſidera-
bimus, vtrum venditor nominatim em-
tori promiſerit per ipſum heredemque
eius non fieri, quominus emtori habere*

liceret, quo caſu ſi alius euicerit tenetur A de pretio tantum, non de eo quod intereſt, leg. Iulianus, §. qui autem habere ibi, ICt. Iulianus, de action. emti. Pandect. quemadmodum ſi conuentum fuerit, vt ibidem dicitur, nihil euictionis nomine praſtandum, nam tunc pretium reſtituere ſufficeret. Neque quiſquam dubitat, regulariter in caſtu euictione reſtituendum eſſe pretium, leg. ſuper his, de euiction. Cod. leg. quaro, 58. §. item quaro, B de adilitio edict. Pandect. imo & aſtimationem praſtandam eius, quo res melior facta eſt poſt emtionem. leg. ſi cum, 66. §. final. de euictio. leg. venditor. 8. eo. niſi vt dictum eſt, ſi quid nominatim conuentum ſit peti euictionis nomine, quod ſolum petitur, leg. ex mille, 64. §. ſi totus, ibi, nam ex contrario, de euictio. Pandect. aut niſi melioratio duplum excedat, quo caſu intra duplum pretii coercebitur. dict. C leg. Titius, 43. §. final. cum duab. ſequentib. de actio emti. E contrario tamen. ſi quid poſt venditionem diminutum fuerit ex re vendita, euictione ſequuta, id periſſe cenſetur emtori, & eo minus pretii vel eius quod intereſt, emtori re euicta reſtituitur, leg. idque 45. §. illud expeditius, de actio. emti. Pandect. leg. ſuper his, de euictio. Et hac hactenus de actione emti vel ex emto, dictum ſit. nunc agatur de a- D ctione venditi.

n l ſi non donationis. 8. Cod de contra. emtio. l. 12. Cod. de rei vendit. l. Iulianus §. ex vendito, de actio. emti. l. fin. ſi mancip. ita veneat ne proſtituatur Cod exempla erunt in reſtituendis rebus ex pactis additionis in diem, vel legis commiſſoria, vt liquet ex propriis titulis, de in diem addictione, & de leg. commiſſoria. Eſt hac a- ctio perſonalis l. 1. de actio. emti. C. E

o Dicta leg. Iulianus, §. ex vendito, & l. venditi, 6. in fine, l. fructus, 13. §. fin. de actio. emti. Pandect. ſi modo res integra & ſine querela & diminutione peruenerit ad emtorem, & impleuerit venditor

A ex parte ſua contractum [illegible] qua res inuenie: [illegible] minuta, diminuitur [illegible] 39. §. ſi d [illegible] r, l. [illegible] leg. ſed et ſi, 8. de c [illegible] leg. domum 7. eo. ne [illegible] ditor pro pretio, ſi ex parte [illegible] ctum non impleuerit, [illegible] dentem, 25. de actio e[illegible] pure, 4. §. ſi ſeruus, de do[illegible] B P. Regulariter, venditor tantum [illegible] petit hac actione ab emtore, cum [illegible] riter vſura pretii non ven[illegible] ctionem, niſi poſt moram leg [illegible] de pact. inter emtor. & venditor [illegible] ctus, 13. de actio. emt. Cod. l. [illegible] 16. §. cum vſura, de vſur. ven[illegible] poſt rei traditionem, leg. Iu[illegible] ex vendito, de actio. emti. P[illegible] 5. eo. Cod. l. 2. Cod. de vſ[illegible] C que de vſuris praſtandis [illegible] rit l. initio, 5. de pace in[illegible] mora ſoluendi interuenerit. di[illegible] & l. fructus, 13. de actio. emti. C[illegible] ſi. de peric. & commo. rei ven. Cod. [illegible] ſeruanda tamen lex, qui per [illegible] nem, 49. §. final. de actio. emti. Pan[illegible] dum ait, pretii ſorte, licet poſt [illegible] ram, ſoluta, vſuræ peti non p[illegible] cum hæ non ſint in obligatio[illegible] D officio iudicis, præſtentur, ideo [illegible] tita ſorte, ſi e repetitione v[illegible] actio de vſuri repetitur poſte[illegible] ſita, vt in leg. ſi depoſita (d. d[illegible] vſura ex vnica obligatione pen[illegible] tam di ſoluta pretio dato & rece[illegible] ret. Qua autem vſura ſoluantur o[illegible] ram pretii non ſoluti, docetur i[illegible] de pericul. & commo rei ven[illegible] poterunt etiam peti vſura ſi [illegible] E torem ſ[illegible] quominus [illegible] tur, puta quia di[illegible]ionem [illegible] dederit, & habuerit [illegible] leg. ſi & per emtorem 51. §. [illegible] emti. Pandect. Subinde [illegible] actionem ex vendito dari [illegible]

[illegible] *pro re[illegible]itione rei vendita, quã* A [illegible] *n[illegible]atur leg. 1. non dona-* [illegible] *de[illegible]. Poteſt ta-* [illegible] *ve[illegible]ditor vti* [illegible] *vend[illegible], leg. 1[illegible] de contra.* [illegible] *l. n[illegible] ne enim [illegible] rius eſt co-* [illegible] *emtionis [illegible] ſolutionis le-* [illegible] *non [illegible], leg. ca conditione,* [illegible] *e vend. [illegible]. Cod. leg. venditi a-* [illegible] *C.[illegible] o. emti. ni [illegible] ad placuerit* [illegible] *vend[illegible], vt in leg. ſed Celſus, 6. §. ſi* B [illegible] *de contra. emtio. Pandect. l. 1, C.* [illegible] *pact. inter emtor.*

[illegible] *Iulianus, decimatertia, §. praeterea, de* [illegible] *emti. P.*

[illegible] *ditor, 11. de reſcind. vend. C. exem-* [illegible] *in l. Iulianus, §. per contrarium, de* [illegible] *. emt.*

[illegible] *. & cap. cum cauſa, 6. de emtio l. 2.* [illegible] *cin. vend. vbi Gloſſa & inter-* [illegible] *hanc materiam iuſti vel in-* C [illegible]

Cap. X.

*D[illegible] reſciſſione, aut reſolutio-
ne emtionis.*

REſ[illegible]itur itaque venditio quę valuit, [illegible] ceptio vltra dimidium iuſti pretii [illegible], nec velit emtor, agente ven- [illegible] e iuſtum pretium: *a* Si pa- [illegible] nditionis appoſitum, & iuxta [illegible] ven[illegible]itor: *b* Si contrario con- D [illegible] contrahentium reint[illegible]gra, aut hinc [illegible] er reſtitutionem pretii, & rei ab em- [illegible] lice[illegible]ur *c* Si dolo malo, vt aut [illegible] venditio fia[illegible] *d* Si emtio reſoluatur [illegible] onditionis vel pacti emtionis. *e*

Scholia.

a *d[illegible]. cap. 3. cap. cum cauſa. de emtio. l. 2. de [illegible]nd vend.*

b *[illegible] 2. [illegible]. de pact. inter emtor.* E

[illegible] 2. quando liceat ab emtio. diſced. C. [illegible] 45. leg 2. de reſcind. vend. Pan- [illegible] g. 58. de pact, Pand. Inuita autem [illegible] parte contrahente non licet ab em- [illegible] recedere, l. 3. C. de reſcind. vendi. leg. *ſcut, de actio. C. Porro reſciſſione inter ne- miente vtrinque data reſtituuntur & pre- tium & res. leg. 1. §. ſi quis fundum, & §. ſed ſi forte, qua in fraud. creditor. Pand. l. cum acceſſionibus, leg. cum autem. §. 1. de aedilit. edicto. & idipſum in omni reſolutio- ne emtionis obſeruandum, in qua perinde omnia reſtituuntur in ſtatum priſtinum, ac ſi nunquã fuiſſent facta. l. ſi hominem, in fine, de vſucap. l. voluntate §. 1. quibus mod. pign. vel hypothec. ſolui. Pand. exem- plo reſtitutionis in integrum. l. vnic. de re- putatio. lib. 2. C. tit. 48. facit l. facta redhi- bitione, 60. de aedilit. edict. P.*

d *l. ſi voluntate, 8. & l. dolus emtoris, 10. de reſcind. vend. C. l. eleganter, de dolo, P. & ab emtione dolo malo contracta, licet alte- ro etiam contrahentium inuito recedere, l. 1. de reſcin. vend. C. l. cum plures, §. 1. de adminiſtra. tut. P.*

e *Sunt enim iure recepta pacta, ex quibus poteſt diſſolui vel reſolui emtio, & pro non contracta haberi, vt ſi pactum ſit, extra ta- men omnem praeſumtionẽ vel ſuſpicionem vſurarum, ne liceat venditori rem vendi- tam intra triennium vel aliud tempus re- dimere. cap. ad noſtram, de emtio. 8. ita res veniat, vt ſi emtori intra certum tempus puta 60. dies diſpliceat, ſit inemta. l. quod ſi nolit, 3. §. quod ſi ita venierit, de aedilit. e- dict. l. ſi conuenit, 6. de reſcinden. vendit. lib. 18. tit. 5. item ſi conueniat, vt ſi ad diem certum pecunia ſoluta non ſit, res ſit inem- ta, nam in eo caſu, ſi venditor voluerit poſt tempus, non ſoluto pretio, non cogitur ven- dere, & reſoluitur emtio. & 3. l. ſecunda, & 4. de leg. commiſſor. lib. 18. Pandect. tit. 5. & reſtituuntur percepta, leg. 1. & 4. eod. titul. item ſi pactum fiat addictionum diem, quod eſt,* ille fundus centum ſit tibi emtus, niſi quis intra Kalendas Ianuarias proximas meliorem conditionem fecerit. *Nam conditione meliore oblata, ſi velit venditor, reſoluitur emtio. l. 1. 2. 3. l. item quod dictum, de in diem addicto. Pand.*

DE RERVM PERMVTATIONE.

A

TITVLVS XV.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid permutatio.*

PErmutatio affinis eſt emtioni. *a* Et multa communia cum ea habet: *b* quamuis B in pluribus ab ea diſtinguatur. *c* Et proinde de permutatione dicemus poſt emtionem, prout diſtinguitur ab emtione aliiſque contractibus. *d* Permutare, † nihil aliud eſt quam aliud pro alio accipere & date. *e* Dictum & cambium alicubi, *f* apud ſummos pontifices & alios.

SCHOLIA.

a *leg prima, de contrahen. emtio. Pandect. l. 2. Cod. de rerum permutatione. lib. 4. tit. 64. l. 2. eod. tit. Pandect. qui rem permutatam accipit, ſimilis eſt emtori. l. final. ex quibus cauſis in poſſeſſ. eat. lib. 42. Pand. tit. 4. ideo facile poſſunt iſti contractus miſceri & confundi, vt in c. ad quæſtiones, 6. de rerum permutat. quin & nomen commutationis, poteſt cōuenire omnibus commerciis hominum, vt notat & diſputat Ariſtot. 5. Ethico.*

b *Nam primo, vtraque bonæ fidei. cap. cum venerabilis, 6. de exceptio. §. actionum, de actio. leg. 2. Cod. de rerum permutat. deinde. ex vtraque vſucapiendi datur cauſa, leg. ſequitur, §. de illo, de vſucap. Pandect. 3. pro vtraque competit euictio, leg. 1. C. de rerum permuta. 4. pro vtraque datur cautio pro ſeruo furtis noxiſque eſſe ſolutum le. final. de rer. permuta. P. 5. pro vtraque redhibitio. leg. ſciendum. §. penul. de ædil. edict.*

c *Differentiæ plures nam emtio conſenſu fit & perficitur: permutatio re leg 1. §. final. de contrahend. emtio. Pandect. leg. 2. de actio. Pandect. leg. 1. de rerum permutat. & traditio firmat permutationem, leg. ex* A *placito, de rei permutat. Pand[illegible] ditione alius emtor, a[illegible] vendi[illegible] mutatione vterque permut[illegible] penultim. de contrahen. emt[illegible] rum permuta. [illegible] quidam co[illegible] mutationis d[illegible] nunt innomi[illegible] emtor ſit nominatus, vt [illegible] in permutatione, qui ea[illegible] pleuit, alio non implente po[illegible] leg. ſi pecuniam ideo 5. de con[illegible]* B *ſa data cauſa non ſec. Pand. [illegible] non impleuit adhuc licet, leg. 1. §[illegible] rerum permuta. Pandect. Neque [illegible] tur actio ex permutatione ſim[illegible] & 4. C. de rei permutatio. niſi [illegible] implendi intercesserit, dict. leg. 2. & [illegible] leg. emtione. C. de rerum permutat[illegible] emtione contra, leg. in ciuilem, 12, [illegible] rei vendica. l. 1. & 2. de contrah[illegible] cum ſimilib.*

C d *Alioquin & permutatio generali nomine videtur ineſſe omnibus contractibus, maxime in emtione, in qua meorum pr[illegible] tio datur, indeque emtio, ex illa c[illegible] tatione nata dicitur, leg. 1. de cont[illegible] tio. Pand.*

e *Contractus innominatus vt des, leg. n[illegible] ralis. §. 1. de præſcript. verb. P.*

f *vt in cap. cum venerabilis, 6. de excep[illegible] 2. tit. 25.*

D g *vt in vſibus feudorum, §. cum autem [illegible] dixerit, ſi de inueſtitura controuer[illegible] rit, lib. 1. feudorum. tit. 4. §. ſi qui[illegible] quo tempore miles inueſtituram pe[illegible] beat, eod. lib. 1. feudor. tit. 22.*

CAPVT. II.

Quotuplex permutatio.

PErmutatio alia ſim[illegible]lex [illegible] non ſimplex, quæ fit ſub [illegible] E aut modo, quemadmod[illegible] tractibus dictum eſt. *a* A[illegible] daminodo, *b* alia ſpo[illegible]tanea *c* P[illegible] ſimplex, interdum eſt ſine ſt[illegible] & traditione, quæ nō [illegible], *d* [illegible] cum ſtipulatione, *e* interdum [illegible]

[illegible] utrinque parte facta, *f* & iſtæ ob- A ſtituẽdam. *f* Item ſpiritualia cum aliis ſpiritualibus inter perſonas idoneas, & cum auctoritate ſuperioris permutantur, non etiam ſpiritualia cũ temporalibus. *g* Permutat & eccleſia ſua [illegible] cum principe, ſi cauſa rationabilis id expoſcat, & res quam princeps permutat maior ſit, vel æqualis, pragmatica ſanctione ſuper hoc promulgata. *h*

S c h o l i a.

a *[illegible] ationem* [illegible] *cre, 44. de actio. Pandect.* [illegible] *ſtipulatio, de verborum obligat.* [illegible] *dicto porro in permutationibus beneficiorum ſemper appoſita intelligitur*, Si utrinque traditio & renuntiatio fiat beneficiorum, & fiat accipientium, alioquin [illegible] legi cenſetur. *leg. 1. de rerum permuta. Pandect. de modo & conditione additio permutationi tractatur in l. in reb.* [illegible] *l. final. C. eod. tit.* B

b [illegible] *quando ab vno loco præfectus beneficio,* [illegible] *ſuperiorem in alium transfertur, vt in* [illegible] *de translatio. Epiſcop. & can. auaritiæ,* [illegible] *præben. Atque Feſtus dicebat propriè* [illegible] *mutationem eſſe, cum de loco in locum* [illegible] *translatio, commutationem autem, cum* [illegible] *pro alio ſubſtituitur, quãquam hac* [illegible] *in promiſcuo vſu.* C

c [illegible] *illa eſt, quæ valida eſt, ex con-* [illegible] *rum facta.*

d *Quia ex ea naſcitur actio. leg. ex placi-* [illegible] *rum permuta. C. l. 1. §. permutatio* [illegible] *item, eo. tit.*

e [illegible] *actio ex ſtipulatu. d. leg. ex pla-* [illegible]

f [illegible] *§. permutatio, de rerum permuta.*

C a p v t. III.

Permutatio de quibus fiat. D

De [illegible] omnibus, quæ in commercio hominum ſunt, dummodo ſint dantis, *a* [illegible] fieri poteſt, niſi ſpeciali nomi- [illegible] catur, non ſecus, quam aliena- [illegible] ſpecies quoq; eſt. *b* Permiſ- [illegible] do eccleſiaſticorum benefi- [illegible] tatio, adhibito ſuperioris [illegible] non aliter. *c* Mancipia autem [illegible] non conuenit commutari, E [illegible] rem, *d* vel niſi ſint fugitiua. *e* [illegible] aliæ eccleſiaſticæ ad proprie- [illegible] eccleſiæ pertinentes cum aliis ec- [illegible] permutari poſſunt, etiam addi- [illegible] æqualitatem redituum con-

S c h o l i a.

a *l. 1. de rer. permutat. Pandect. non de alienis. d. l. 1. § ideoque Pedius.*

b *Alienationis nomine continetur permutatio, in c. nulli liceat, 5. de rebus eccleſ. non alien. & nouell. 7. de non alien. vel permuta. rebus eccleſ.*

c *Permutationes præbendarum, de iure propria auctoritate poſſeſſarum, vel etiam dignitatum fieri non poſſunt, maxime pactione præmiſſa, quæ in ſpiritualibus vel alijs connexis ſimoniæ labem inducit. Epiſcopi autem auctoritas & ſolicitudo huic obuiatur, nam is proſpicit, qui conſiderata neceſſitate vel vtilitate eccleſiarũ, & perſonarum poterit præpoſitos ab vna in aliam eccleſiam transferre, vt qui in vno loco minus vtiles ſunt, poſſunt alibi vtilius ſe exercere. cap. quæſitum eſt, 5. de rerũ permuta. Hoc modo intelligitur cõcilium Turonenſe prohibuiſſe commutationem præbendarum, in ca. maioribus, 8. de præben. nempe ſine auctoritate ſuperioris, nam qui ita feciſſent priuabantur, cap. cum olim. 7. de rerum permuta. niſi diſpenſatum eſſet cum illis, cap. cum vniuerſorum, 8. eo. tit. meretur quippe dici colluſio improbata potius quam permutatio, renuntiatio & receptio beneficii facta propria auctoritate priuatorum, cum non careat ſuſpicione fraudis, ſimoniæ, & negotiationis illicitæ, & inducit ita priuationem beneficii. c. ſpit. tertio, de colluſio. detegen. libr. 5. titul. 22. Ideo dicimus certo tantum modo permitti permutationem beneficii inter titulares, cum auctoritate ſuperioris, non de tranſ-*

bus beneficiu aut ſemper, veluti ſi pendente poſſeſſione titulari, beneficium fuerit vniſum alteri, nam illud permutari nequit, Rota deciſ. 160. quia vocare amplius poſt vnionem nō poteſt. cap. vnic. verſ. quidam, de exceſſ. prælat. quæ & de aliis, quæ vacare nequeat obtinere, ex iuris pontificii corpore licebit obſeruare. Debent enim eſſe beneficia permutabilia, quæ renuntiare poſſint in manibus eius, qui habet poteſtatem admittendi renuntiationē, vt poſtea tantum conferantur compermutantibus non aliis, clem. 1. de rerum permuta. c. 1. eod. tit. in Sex. capit. inter, de præben. tractatur de auctoritate præſtanda à ſuperiore. in cap. quæſitum, de rerum permuta. addendus & conſenſus eorum, ad quos pertinet collatio, electio, aut præſentatio, gloſſ. in clem. vnic. de rerum permuta. & conſenſu permutare volentium. c. 1. eo. tit. apud Gregorium. ibid. communi voluntate. *Item & obſeruandum, vt permutatio fiat iuris beneficii cum iure alterius, fieri enim non poteſt cum iure ad rem de iure, c. fi. de rerum permutatio. Rebuffus in praxi beneficiorum, in reſcripto permutationis. Hoſtienſis in ſumma eius tituli, de rerum permutatione, § quid poteſt permutari.*

d *c. 2. de rerum permuta.*

e *cap. iniuſtum videtur, 4. de rer. permutat. can. ſugiuini 12. q. 2.*

f *cap. ad quæſtiones, 6. de reb. eccleſ. non alie. atque hanc commutationem inter eccleſias & xenodochia ad eorum vtilitatem, permittit Iuſtinianus, nouella 54. §. fin. titulo cōſtitutio. quæ ex adſcriptitio & liberanatos liberos eſſe vult, &c. inquiſitione vtilitatis, & decreto iudicis interueniente, authent. item ſibi iurent, de ſacroſanct. eccleſ.*

g *cap. fi. de rerum permutat. cap. ſtatuimus, de tranſactio. cap. præterea, eod. titul. Cum enim nullo pretio ſpiritualia æſtimari poſſint, ita nec vendi illo, aut cum aliare temporali æſtimata æſtimari queunt, nec admittere æqualitatem cum his in permutatione requiſitam, capit.* [illegible] *ſimonia.*

h *cap. 1. de rerum permuta. c.* [illegible] *§.* [illegible] *mutare, 10. q. 2. Auth.* [illegible] *& pe*[illegible] *de ſacroſanct. eccleſ. §.* [illegible] *non aliena. & permutan.* [illegible] *in c. 2. nouellæ 7 ex quo ſum*[illegible] *rei ū permut. & proinde pro c*[illegible] *tione perpendi debet nouel*[illegible] *mutationē illam permitti Imp*[illegible] *mum ſeruata commoditate eccleſiæ* [illegible] *ſum, ſi modo ea res eccleſiæ ad* [illegible] *reipub. pertineat. item 3. indemni*[illegible] *eccleſia, re maiori vel æquali ei præ*[illegible] *vt præcedat permutationem pragmatica ſanctio, quæ præcipiat eccleſiæ rem* [illegible] *publicè dari, & communi vtilita*[illegible] *betur & ibidem aliis hæc permutandi cum rebus eccleſiæ facultas, datur* [illegible] *imperatoris priuilegium duplici ratione, prior quod ſacerdotium & imperium non multum inter ſe differant, 2. quia omnis abundantia & ſtatus eccleſiæ ex imperial*[illegible] *munificentiis perpetuo præbetur. Sic & in cap. 1. ſeu §. 1. nouellæ 120. de alienat. & emphytheoſi, prohibetur rerum immobilium omnium eccleſiæ alienatio, niſi ſolum ad imperialem domum commutatio* [illegible] *fit. Imo olim permutare eccleſiæ res* [illegible] *permiſſum erat cum principe, & poſtea inter ſe eccleſiis permutatio conceſſa, §. final. nouellæ 14. deb. ſic & prohibitum fuit* [illegible] *res peruenientes ab eccleſiis per permu*[illegible] *nem ad principem extra domum impe*[illegible] *toris exire per alienationē quamlibet. nouella 55. titulo, vt de cætero commu*[illegible] *nes eccleſiaſticarum rerum, &c.* [illegible] *ipſum fuit correctum nouell. 119* [illegible] *§. legem vt ſponſalitia largitas propr*[illegible] *contractus.*

Capvt. IIII.

Qui permutare p[illegible]

QVi rei dominium transf[illegible] illi eam per ſe cu alia p[illegible] ſunt non aliter.*a* Quare perſ[illegible] ſti[illegible]

ſticæ generaliter ſua auctoritate, vt nec alienare, donare, vendere, ſic nec commutare res eccleſiæ poſſunt ſine conſenſu ſuperioris, & abſque ſolemnitate & neceſſitate, *b* aut ſine conſenſu capituli. *c* Et ſi de facto faciant temere, reuocari poſſunt a ſucceſſoribus in beneficio. *d* multo minus licet epiſcopo terras eccleſiarum ſibi ſubditarum cum aliis permutare, niſi de earum conſenſu. *e*

SCHOLIA.

a *Nam qui alienam rem dat, vt dixi ante, nullam reddit permutationem l.1.§. ideoque Pedius, de rerum permutat. Transfert enim dominium, quo nomine differt ab emtione. dict. §. ideoque Pedius, & capit. cum venerabilis, 6. de exceptio. libr.2. titul.25. transferre autem dominium non poteſt, qui non habet. leg. nemo plus iuris, de regul. iuris. leg. traditio. de acquirend. rerum domi. cap. quam autem, 5. de iure patronat. capit. Daibertum, 1. quæſtio. 7. Quamobrem is nō poterit permutare, qui rebus ſuis non poteſt renuntiare, vt minor 14. annorum. capit. ſi annum, de iudic. in Sex. non furioſus, & ſimiles. l. in negotiis, de regul. iur. qui autem per ſe poſſunt, poterunt & per procuratorem etiam beneficia eccleſiaſtica permutare, c.1. & cap. non indiſcrete, de procur. in Sex. Rota deciſ. 417.* *nota* vbi permutatio, *in antiq.*

b *c. diaconi, vel presbyteri, 35. cap. precaria, 44. c. ſine exceptione, 52. 12. q. 2.*

c *c. vt ſuper 8 § fin. de reb. eccleſ. non alien. ſaltem ex honeſtate, vt notat ibi gloſſa.*

d *capit. 2. de rerum permutat. nempe ſi ſine vtilitate aut neceſſitate eccleſiæ, vt in aliis alienationibus temere factis, ſtatutum in capit. ſi quis præsbyterorum, de rebus eccleſ. non aliena. ca. 2. de precario. can. monemus, 12. quæſt. 2. can. quod quis commiſerit, 35. q. 9.*

e *cap. 1. de reb. eccleſ. non alien. & ibi gloſſa, hoc intelligit, ſi ſine cauſa id facere vellet, contra ſi cum cauſa. Quia & cum cauſa* A *poteſt vni eccleſiæ adimere, vt alteri concedat. c. ad audientiam, de eccleſiis ædifican. ca. præcipimus, §. ſicut duo, 16. q. 1. ca. ſicut vnire, de exceſſib. prælat.*

CAPVT V.

De forma permutandi.

PErmutationis generaliter forma alia non eſt, quam rem vnā vel plures pro alia aliiſve æqualitate ſeruata, *a* ſponte dare, B transferendi dominii permutandive cauſa. *b* Solemnitas quoque permutandi res eccleſiaſticas, alia non eſt, quam vendendi vel alienandi eaſdem. *c* Sic pari modo declaratur irrita epiſcoporum donatio, venditio, & cōmutatio rerum eccleſiæ, abſque collaudatione & ſubſcriptione clericorum. *d* In aliarum rerum permutationibus, quæ iure ciuili de forma permutandi ſunt tradita, *e* poterunt & hoc C iure requiri, ſi quando perſonæ eccleſiaſticæ inter ſe vel cum aliis laicis permutent. Quia iura pontificia non dedignantur legibus ciuilibus in temporalibus vti. *f* In permutatione tamen beneficiorum eccleſiaſticorum, exigunt præcedentem renuntiationem ſpontaneam poſſeſſorum beneficiorum factam coram ſuperiore, *g* & admiſſionem & collationem eius, qui poteſt admittere, iuxta conſenD ſum compermutantium, ſi cauſa ei iuſta videatur. *h*

SCHOLIA.

a *leg. 1. de rerum permuta. P. leg. ex placito, C. eod. l. traditionibus. C. de pact. res cum re permutatur principaliter, accedit tamen principali rei aliquando pecunia pro ſupplenda æqualitate, vt in ca. ad quæſtiones, de rerum permuta. quia tamen acceſ-* E *ſoria pecunia eſt, non debet excedere valorem rei, cui additur, eſſet namque tunc pro pretio, & conſtitueret emtionem, leg. 1. de rerum permutatio. l. 1. de contrahend. emtio. Pandect.*

b *Nam iure communi, nemo inuitus rem*

ſuam alii dare cogitur, aut diſtrahere. leg. A
nec emere, de iure deliberand. Cod. leg. dudum, l. inuitum, C. de contrah. emtio. neque quiſquam ſuum beneficium eccleſiaſticum inuitus cogitur relinquere, ca. final. de cleric. ægrota. cap. fin. de capel. monach. & ſi de facto cogatur, reſtituitur in integrum. cap. 2. de reſtitutio. ſpoliato. titul. 2. lib. 13. Neque contra quis alienam rem ſibi acquirere ſi nolit compellitur. dict. l. nec
emere, de iure delib. leg. inuito, 70. de reg. B
iur. Pandect. nemo etiamſi nolit, beneficium eccleſiaſticum ſibi collatum acceptare cogitur, ca. ſi tibi abſenti, de præbend. in Sex. c. quamſit, 6. de electio. in Sex. proinde neque permutatio fit niſi ab eo, qui vult rem ſuam a ſe abdicare, & ab eo qui alienam rem velit ſibi acquirere.

c *cap. ſine exceptione, 2. quæſtio. 2. cap. cum apoſtolica 7. §. e contrario, cap. tua nuper.* C
§. 1. de his, quæ fiunt a prælat. ſine conſen. cap. libr. 1. tit. 10.

d *ca. 1. de his, quæ fiunt a prælat. ſine conſen. cap. ca. non liceat, ca. alienationes. 12. q. 2. quod in magnis rebus, non exiguis intelligitur locum habere, in quibus ſine illa ſolemnitate alienatio fit, non tamen ſine vtilitate & neceſſitate eccleſiæ, can. terrulas, 12. q. 2. c. cæterum, de donat.*

e *tit. de rerum permuta. P. & C. l. naturalis,* D
§. 1. de præſcrip. verb.

f *cap. 1. de oper. noui nuntia.*

g *Sic ſuperiorũ auctoritas, & collatio renuntiatorum beneficiorum coram eo, facit iuſtum titulum poſſeſſionis beneficii, Clem. vnic. de rerum permut. cap. 1. eod. titul. in Sext. In omnibus etiam permutationibus aliarum rerum, oportet compermutantes ſponte curare res compermutandas, vt alterutrius conſequantur, leg. 1. de rerum* E
permut. P.

h *Cauſæ enim renuntiandi & mutandi loca beneficiorum, debent eſſe iuſtæ vtilitati vel neceſſitatis eccleſiæ, vel perſonarum, cap. quæſitum, 5. de rerum permutat. excluſis cauſis præſumtionis, temeritatis, proprii lucri perſonarum, earumque auaritiæ & ambitionis, ca. mutationes, 34. & c. ſcias frater, 7. q. 1.*

Cap. VI.

1 *Cauſa.*
2 *Et effectus.*
3 *Et actio permutationis.*

CAuſa præcipua permutationis, † ne- 1
ceſſitas humana eſt, qua ſuperflua vti-
B libus commutantur. *a* Suadet permuta-
tionem etiam beneficiorum, vtilitas ne-
ceſſitaſque eccleſiarum. *b*

Efficit autem † permutatio in tempo- 2
ralibus tranſlationem dominii: *c* in bene-
ficiis iuſtum titulum. *d*

Datur † ideo ad implendam permuta- 3
tionem actio præſcriptis verbis. *e* Dabatur
& actio iure hoc pontificio olim renun-
C tianti præbendam ex cauſa permutationis
contra epiſcopum, coram quo renuntiaſ-
ſet, ſi ei non aſſignaſſet beneficium com-
permutatum, vt aliud ſimile cõferre ei te-
neretur. *f* Hodie tamen eo remedio opus
non eſt, cum renuntiata beneficia ex cau-
ſa permutationis, aliis quam compermu-
tantibus conferri non poſſint. *g* Agitur &
ex ſtipulatu ſtipulatione interpoſita de
permutando, ad implendam permutatio-
D nem. *h* Si ſtipulatio autem non interuene-
rit, non competit actio ad cogendum ad-
uerſarium rem promiſſam dare, cum pœ-
nitere liceat ante rem traditam. *i* Is tamen
qui ex parte ſua implens rem ſuam iam de-
derit, aget condictione ob cauſam, remq;
ſuam repetet: *k* vel vtetur ad implemen-
tum conuentorum præſcriptis verbis a-
ctione in factum, & ad id quod intererit
non impleri. *l* Agitur & eadem, pro eui-
E ctione rei compermutatæ datæ. *m*

Scholia.

a *l. 1. de contr. h. emtio. P. & liquet ex antea dictis in reb. permutandis.*

b *c. quæſitum, 5. de rerum permutat. ca. mutationes, ca. ſcias, 7. q. 1. prodeſt mutatio*

loci

... certis perſonis,ca. valet, 81.diſt. eau- A *ſe quoque,quæ renuntiatione permittunt beneficii, illæ poſſunt translationem ſeu permutationem permittere,de quib. in ca. nuſſcum pridem,de renun.*

c *l.1.§.penult.de rerum permuta.cap. cum venerabilis,6.de except.leg.ex placito,de rerum permuta.*

d *Titul.de rerum permut.in decret.Sex. & Clementinis, atque permutantes iuuantur decreto. de pacifico poſſeſſor.* B

e *l.naturalis,5.§.ſin autem rem do,de præſcript.verbis,Pandect.l.ſi tibi decem,eod. titul.*

f *cap.inter cætera,17.de præbendis.*

g *Clem.vnic.de rerum permutat.*

h *leg.cum precibus, 4.Cod.de rerum permuta. vbi nec ob id in rem dari actionem quoque dicitur.*

i *l.ex placito,de rerum permut.*

k *Nempe conditione cauſa non ſecuta, leg.* C *prima,§.fin.de rerum permutat.l naturalis.§.primo.de præſcript.verb.l.quoniam, 5.de rerum permutat.leg fin.C.de condictio.ob cauſam.(.lib.4.tit.6.*

l *Dicta l.naturalis.§.& ſi quidem, de præſcript.verbis.l.rebus,6.& l.fin.C.de rer. permuta.*

m *leg.prima,§.vnde etſi ea res,de rerum permutatio. Praxis vero eſt in Gallia, vt euicto compermutato beneficio, liceat ei a* D *quo euincitur impetrare literas a cancellaria,vt liceat redire ad beneficiũ propriũ. Et ita iudicatum in ſenatu Pariſienſi in vigilia aſſumtionis beatiſſimæ virginis, anno domini, 1533. ſcribit Rebuffus in tracta.de pacificis poſſeſſor.num. 157. Atque iure communi ſi renuntiatione facta ex cauſa permutationis,non poſſit fieri per ordinarium ſine culpa tamen vel facto compermutantium, vt puta ſi vnum be-* E *neficium, ex compermutatis reſeruatum inueniatur,vnuſquiſque debet redire ad beneficium renuntiatũ compermutatum, iuxta æquitatem,capit.ſi beneficia,20.de præben.in Sext.vide Rotam deciſione,23.* *fuit dubitatum,nu.4.in nouis. Num autem ad beneficia reſignata redeant propria auctoritate non impleta permutatione,aut per nouam collationem diſputat gloſſ. ad dict. cap.ſi beneficia,& Panormitan. ad c. cum venerabilis, nu. 23.de excep. Ioannes de Selua.in tractat. beneficiorum,3. part.q.24. Rebuffus in tractat. de pacif. poſſeſſor.num.145.*

DE LOCATIONE.

a TITVLVS XVI.

Materiæ ſedes.

a *De locatione tractatur,libr.3 decretalium, tit. 18.in Sext. lib 3 tit.29.libr.19. Pandect titul.2. locati & C.locati,libr.4 titul. 65. & in inſtitutionibus Iuſtiniani,de locatione & conductione, libr.3.tit.25. eo pertinent tit. de locatione prædiorum ciuilium vel fiſcalium, ſiue templorum, ſiue rei dominicæ,lib 11.C.tit. 70. de conductoribus, & procuratoribus ſiue exactoribus prædiorum fiſcalium & domus Auguſtæ,libr.10. C. tit. 71. Accedit huic locatio perpetua, quæ dicitur Emphytheoſis. tit. de iure emphytheo. libr.4.C. tit fin. & tit. quibus ad cõductionem prædiorum fiſcalium accedere non liceat,lib.11.C.tit.72.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Definitio.*

POſt contractum emtionis & venditionis,& conſequentem permutationem 1
agamus de alio,locationis,qui affinis quoque eſt emtioni,*a* & cum emtione conuenit in multis,*b* vt & in aliis ab ea recedit.*c*

Locatio, eſt *d* vſus rerum & operũ me- 2
diante mercede certa, ex conſenſu conceſſio.

SCHOLIA.

a *l.2.loca.P.l.1.eod.tit. apud Iuſtin. vt aliquando vix diſcerni poſſit,num emtio vel venditio ſit an locatio, id quod contractum eſt.d.l.2.§.adeo.leg.conuenit,65.de contrah emt.l.1.de æſtimatoria actio.*

b *Nam primo,vtraque emtio & locatio, iuris gentium eſt.leg ex hoc iure,de iuſtitia*

& iure. leg. iuriſgentium, de pactis. leg. A *prima, locat. Secundo, vtraque conſenſu contrahitur, leg. 1. leg. qui ad certum, 14. locati. Pandect. § fin. de obligatio. quæ ex conſenſ. naſc. leg. conſenſu, de action. cum ſimilibus. Tertio, in vtraque interuenit pretium, l. final. ad leg. Rhod. de iact. leg. 2. locat. Pandect. leg. 10. de acquiren. poſſeſſio. Itatria in vtraque, res, vt merx, pretium, ſeu merces, & conſenſus. Quarto, vtriuſque actio bonæ fidei, §. actionum, de* B *actionibus. leg. præſes prouinciæ, 17. de loc. Cod. Quinto, ſicut emtio ſic locatio ſub conditione fieri poteſt, leg. ſicut emtio. 20. loca. Sexto, quemadmodum in emendo & vendendo naturaliter conceſſum eſt, quod pluris ſit minoris emere, quod minoris ſit pluris vendere, & ita inuicem ſe circumuenire, leg. in cauſa, 16. §. idem Pomponius, de minoribus, 25. annis, libr. quarto. Pandect. titu. l. quarto. ita & in* C *locationibus & conductionibus, leg. item ſi pretio, 22. §. final. locat. Pandect. Ideoque prætextu minoris pretii non reſcinditur locatio, leg. & ideo, 23. loca. neque retractatur locatio eo prætextu, quod alius maiorem mercedem offerat, leg. ſi olei, 21. C. de locat. Septimo, quemadmodum conuentione facta de pretio, & eo modo, quo pretio commiſſo in alterius arbitrium emtio perficitur, §. pretium autem, de emtio.* D *apud Iuſtinian. ita locatio pacta mercede, & eodẽ modo collata in alterius arbitrium perficitur. §. eaque. de locatio. apud Iuſtin. l. ſi merces, 25. loca. P.*

c *Quia in emtione primum transfertur dominium rei, leg. 1. & leg. cum manu ſata, de contrahend. emt. locatio vero non ſolet dominium mutare, leg. non ſolet, 39. loca. exceptione conſiderata, leg. in nauem Saufeii, 31. locat. Pandect. Secun-* E *do differunt, quod in venditione traditio, in locatione factum, vt ait Baldus. Tertio, inter locationem & fructuum venditionẽ ad modicum tempus differentia ponitur. Clementina prima, §. final. de re-*

A *bus eccleſiaſticis, non alien. & conſtitutionem prohibentem locationem ad longum tempus, non pertinere ad venditionem, quemadmodum etiam prohibitus alienare & vendere, non prohibetur locare, leg. penultim. §. inſtituto. de legat. 2. Locatio enim cum pacto, maxime quod dominium non tranſeat ad conducentem, non eſt alienatio. Vide Fabianum de monte Sabino in tracta. emt. in 4. quæſtio. principali, ibi* B *circa tertium. Quarto, quando ſit æſtimatio rei in pretio, dicitur emtio, at in locatione non datur æſtimatio rei, ſed vſus. l. 2. §. adeo. loca. l. 1. de æſtimatoria actio. libr. 19. P. tit. 1. Quinto, prohibitus vendere vel alienare, non prohibetur locare etiam in centum vel mille annos, l. L. Titius, 18. alias l. codicillis, §. inſtituto, de loca. & ibi gloſſa. quia locatione, vt dixi, non ſolet mutari dominium. Obſeruandum eſt ta-* C *men Iaſon ad l. manumiſſiones, de iuſtitia, & iure, dum ait, quod dum ſit locatio vltra decem annos, transfertur dominium vtile, per l. 1. §. qui in perpetuum, ſi ager vectigal. vel emphytheo. peta. additque, quod locatio ad nouem annos cum pacto de reuocando eſt alienatio, per textum in §. neque illud, iuncto §. emphytheoſin, de non alienan. rebus eccleſiaſticis, in nouellis, latiſſime & de his Andreas Bar-* D *batia, in repetitione Rubricæ, de rebus eccleſiaſticis non alienand. niſi ad longum tempus ſit locatio cum pacto, vt non tranſeat dominium in conducentem, vt dixi ex Fabiano.*

d *Hanc finitionem tradidimus, libro 27. Syntagmat. iur. capit. primo, numero tertio, atque per totum illud caput egimus de locatione & conductione, in capit. 2. de mercede, in capit. 3. de reliquis quæ ad lo-* E *cationem pertinent. Locator eſt, qui rem vtendam dat, puta domum, vel perſonam, vt ſe vtendum, vel qui ſe ad aliquid faciendum præbet. Conductor, qui rem ab alio accipit vtendam, locator dat, conductor accipit.*

CAP.

CAPUT II.

Quotuplex.

LOCATIO & conductio, vel perpetua, vel temporalis reperitur, *a* vectigales agri publici vel priuati, vocantur ita locati, vt quandiu proſis vectigal pendatur, tandiu neque ipſis qui conduxerint, nec illis qui in locum eorũ ſucceſſerunt, auferri poſſint. *b* Perpetuæ locationis inſtar eſt emphyteosis, quæ tamen a communi locatione poſtea accepit ſeparatam formã, & a venditione quoq; diſtinctam. *c* Temporalis locatio determinationẽ certi temporis habet, vt ad triennium, quadriennium, maiuſve aut minus tempus. *d* Eſt & alia locatio quæ pure fit, alia quæ ſub conditione. *e*

SCHOLIA.

a *l. viam veritatis ignoras*, 10. *de loca. C. ibi*, ſiue perpetua conductio eſt, ſiue temporalis, &c.

b *l. 1. ſi ager vectigal. vel emphytheo. peta. libr. 6. P. tit. 3. l. cotem*, 11. §. 1. *de publica. & vectiga. P. l. 1. de adminiſtra. rerum publica. lib.* 11. *C. tit.* 30. *Dicuntur & ideo qui in perpetuum conducunt, perpetuarii conductores, l. fin. de loca. prædiorum ciuilium. libr.* 11. *Cod. titulo* 70.

c §. *adeo, de loca. apud Iuſtinia. l. 1. de iure emphytheo. C. vbi & gloſſ. dat diſtinctiones, & ſic etiam diſtinguitur per totum titulum, de aliena. & emphytheo. in nouella* 120. *Proprie emphytheoſis dicitur, cum res inculta vel ſterilis melioranda vel reficienda datur, quare non eſt ſolum locatio, ſed traditio cum ea conditione reficiendi, atq; interim præſtandi per ſingulos annos pro dominio vtili tranſlato in accipientem (quod non fit in ſimplici locatione) certam penſionem, vt colligitur ex tribus legibus, de iure emphytheo. C. Neq; tamen illa emphytheoticaria traditio ſemper in perpetuum fit, ſed aliquando tantum, vt authentica, perpetua quadã emphyteoſis, de ſacroſanct. eccleſ. C. Illa autem quæ in perpetuum ſit, alienationis nomine continetur, capit. nulli, de rebus eccleſ. non aliena. de qua etiam intelligenda l. fin. de reb. alien. non alien. (. lib. 4. titul.* 51. *Aliquando ad certum tempus tantum ſit pacto definitum*, §. *licentiam, de aliena. & emphytheoſ. in nouel. veluti vſq; in tertiam tantum generationem, vt in cap.* 3. §. *emphytheoſin, de non alienan. vel permutan. rebus eccleſiaſtic. nouell.* 7. *& nouella* 120. §. 1. *interdum ad vitam tantum accipientis, & ea lege, ne tranſeat ad extraneos, vel ſuos ſucceſſores. His affinis eſt locatio, quæ libellaria dicitur vel contractus libellarius, vel colonarius, vt ſi domum valentem centum ſolidos, & præſtantem penſionem decem ſolidorum quiſpiam ab eccleſia vel ab alio accipiat, dando ab initio pro ingreſſu, vt dicunt, minus quam* 100. *ſolidos, obligetq; ſe daturum ſingulis annis in futurũ pro penſione tres ſolidos, vt explicat Iuſtinia. in principio nouellæ* 7. §. *lex itaq; alia.*

d *Hæc locatio temporalis dicitur alicubi in fructibus, datio ad firmam, cap. 2. de loca. forſan ideo, quia locator præſtita fide firmat conductori per tempus placitum, rem datam ſe ei non ademturum, vt colligi poteſt ex cap. fin. ne prælat. vices ſuas. Harum temporalium conductionum initium vt plerumq; incipiebat olim, & inquilini conductores ingredi ſoliti erant ædes conductas, idibus quintilibus, l. cum ab ea, de contrahen. emtio. P. l. qui balneum. qui potior. in pignor. habean. l. cum in plures, loca. P. Innuit Martial. lib.* 12. *Epigram.* 32. *Cicero epiſtola 2. lib. 2. ad Quintum Fratrem. Suetonius in Tiberio, cap.* 35. *locationes vero prædiorum ruſticorum vt plurimum Calendis Martii, vt indicat Papinia. l. diuortio, ſoluto matrimo. P. vt & penſiones inferri ſolitas iiſdem calendis docet in l. defuncta, de vſufruct. P.*

e *l. ſicut emtio*, 20. *loca. P.*

CAPUT III.

Quæ res locari poſſint aut non.

Res fere omnes locantur & conducuntur, domus, *a* fundus, *b* opus faciendum, *c* vectigal, *d* operæ. *e* Rei propriæ tamen conductio non valet, *f* nec locatio alienæ, niſi in quantum ius locati competit. *g* Nec licet ſub annuo cenſu exercitium iuriſdictionis ſpiritualis conducere aut locare, *h* neque regimen eccleſiæ; *i* fructus tamen eccleſiæ aut decimas beneficio debitas beneficiato locare permiſſum ad certum vſque tempus, *k* in vtilitatem eccleſiæ, B non obſtante contrario ſtatuto Epiſcopi, *l* eo obſeruato, vt locatio fructuum beneficii a prælato facta, tamdiu rata ſit, quamdiu beneficiatus vixerit, ſi ſuo nomine locauit, non vltra, nam morte eius exſpirat. *m* Contra ſi in vtilitatem, & nomine eccleſiæ fuerit facta locatio: nam tunc tranſit in ſucceſſorem: *n* vt feudum, & emphytheoſis, quando obſeruatis debitis ſolemnitatibus fiunt, non aliter. *o* Qui vſum C ſimplicem alicuius rei habet, eum alii locare non poteſt ſeorſum a ſe; ſecum contra, *p* neque ſeruitutem prædialem ſibi debitam alii quis locare poteſt; *q* vſufructuarius tamen vſumfructum, quamdiu ius habet, recte alii locat: *r* & qui rem conduxit alteri relocare non prohibetur, niſi aliud conuenerit. *s*

Scholia.

a *cap. 1. de locato. & de hoſpitiorum locatione quoque, 4. eo. tit. lib. 3. C. eo. tit. Conductor ædium, vt plerunque inquilinus, dicitur; colonus, fundi, operis, redemtor, vectigalium, publicanus. quamquam & inquilinus aliquando de colono dicatur.*

b *Fundi conductor, colonus a colendo dictus vt ante notaui.*

c *De quo in l. item ſi pretio, 22. § 1. loca.*

d *Qui conducit dicitur publicanus, & manceps, qui locat vel conducit res reipublicæ, cuius exſtat titulus de publica. & vectigali. in P. l. 18. C. de curſu publico, leg. 1. de piſtoribus, libr. 11. Cod. tit. 16. Rationem quare publicanus manceps dicatur,* E *dat Feſtus;* Maniceps (*inquit*) dicitur, qui quid a populo emit, conducitve, quia manu ſublata ſignificat ſe auctorem emtionis eſſe, qui idem præs dicitur: quia tam debet præſtare populo quæ promiſit, quam is pro quo præs factus eſt. *Sublato etiam digito locationem olim Romæ factam, docet Cicero tertia in Verrem*; Occurrunt (*inquit*) tandem tutores ad tempus: digitum tollit Iunius patronus. *Et Beatus Ambroſius, lib. 2. Epiſtolarum*; Sed non ille (*inquit*) ſolum liber, qui dominium licitatione non pertulit, aut tollentem digitum non vidit.

e *leg. ſi is contra quos, 22. C. loca. leg. qui operas, 38. eod. Pandect.*

f *Qui rem propriam putans etiam alienam, conduxit, nihil agit. l. qui rem propriam, 20. leg. ad probationem, 23. C. de loca.*

g *Argum. leg. qui tabernas, de contrahen. emtio. Pandect. & leg. lex vectigali, de pignoribus, Pandect.*

h *cap. 1. & 2. ne præla. vices ſuas. lib. 5. tit. 4. ca. præcipimus 21. q. 2.*

i *cap. 3. eod. titulo, ne præla. vices ſuas; & primo, quæſt. 3.*

k *cap. fin. ne prælat. vices ſuas, cap. 2. de loca. vbi excipitur, dummodo locatio ad feudum vel alienationem non videatur extendi, nam prælatus non poteſt de nouo res* D *eccleſiæ infeudare. cap. 2 de feud. & alienatio rerum eccleſiaſticarum ſine ſolemnitate eſt prohibita, vt antea docuimus in venditione, & ca. ſine exceptione, 12. quæſt. 2. cum ſimilib.*

l *cap. 2. de loca.*

m *ita ſucceſſor in beneficio, non tenetur ſtare conductori prædeceſſoris, cap. 2. de precario. & reſoluto iure dantis reſoluitur ius accipientis, leg. lex vectigali, de pignorib. Pandect. & imputare ſibi debet conductor, quod non prauiderit hunc caſum iuxta l. ſi quis domum, de contrahen. emtion.*

n *Veluti in cap. 1. de ſolutionib. in cap. 1 depoſit. ca. hac cuius placiti, & ca. quicunque*

ſuffragio,

ſuffragio, 12. quæſt. 2. ca. hoc ius, §. & his, A *10. quæſt. 2. cum ſimilibus.*

o *cap. nulli, de reb. eccleſ. non alien. ca. ſine exception. 12. quæſt. 2. cum ſimilibus, de quibus diximus ſupra in emtione, & venditione rerum eccleſiæ.*

p *leg. ſed neque, 8. & leg. quique eo fundo, 11. de vſu & habitatio. Pand. §. 1. eod. de vſu. & habita. apud Iuſtinia.*

q *leg. locare, 44. loca. P. quæ lex de prædiali, & reali ſeruitute intelligitur, quæ adhæ-* B *ret prædio ad eius vtilitatem, quæ etiam nec pignori dari poteſt, leg. 11. §. 2. & fin. de pignorib. Pandect. contra in perſonali, vt dicemus in vſufructu, leg. 12. §. fin. de vſufruct. §. 1. de vſu & habita. apud Iuſtinia. quemadmodum, & locari poſſunt ea iura, quæ ſoli ſunt, & ſolo cohærent, non tamen ſunt ad vtilitatem prædiorum, vt iura vectigalium. l. fina. de vectigalib.*

r *Ad eum tamen modum quo ipſe percipere* C *debet, leg. æquiſſimum, §. fin. leg. arboribus, leg. licet, 14. de vſufruct. §. 1. de vſu & habita.*

s *leg. nemo, 6. Cod. de loca. leg. 7. & l. ſi cum locauerim, 48. loca. Pandect. & poteſt relocare pluris, dummodo ad æqualem vſum, quam conduxit rem relocet, ſine præiudicio domini. iunge leg. ea lege, loca. P. l. ſi vero plures, 5. §. 1. de his qui deiecer. vel effuder. libr. 19. P. titu. 3. vbi cœna-* D *cularius, qui totas ædes conductas habet, per cœnacula inquilinis relocare poteſt, ſeu per hoſpitiola quæſtus cauſa, ſibi modica parte reſeruata, & ibi conſtituitur differentia inter relocationem illam cœnaculorum, & hoſpitium, vel hoſpitaculum, vt & caupo diſtinguitur a cœnaculario, nam caupo viatores hoſpitio tantum dicitur ſuſcipere; qui etiam differunt ab illis qui in caupona habitandi cauſa ſunt, leg.* E *I..i gratis, 6. § in factum, nautæ, caupon. ſtabul. &c. P. lib. 4. tit. 9. leg. vnica, §. fin. fur. aduerſ. naut. lib. 47. P. tit. 5. Inter cœnacularios annumerari poſſunt, qui ſcholaſticis aliis exedras relocant menſtrua vel annua mercede, vt in c. 1. de loca. quamuis ſub eadem clauſura habitantes communi, vna claui cum domunculis claudantur, vt in leg. quid ſit fugitiuus, 16. §. apud Cælium, de ædilitio edict. libr. 21. tit. 1.*

Capvt IIII.

1 *Quis locare aut conducere poſſit.*

2 *Qui prohibeantur.*

Locare poteſt vnus, plures, vni vel plu- 1
ribus, *a* & quilibet ius quod habet in re, item & omnibus licet conducere, niſi contrahendi poteſtas eis, vel ratione rerum vel perſonarum inhibeatur.

Prohibentur autem publica conduce- 2
re, tutores curatoreſve, priuſquam officii ſui rationes reddiderint. *b* Nec licet ſcienter locare militi, vt nec ipſi conducere, *c* vel curiali, *d* prohibitum & clericis pro ſeculari quæſtu conductiones exercere, *e* aut conductores ſecularium rerum eſſe. *f*

Scholia.

a *l. ſicut locauerim, 47. loca. Pand. & diuiſim & in ſolidum, leg. ſi diuiſa, 13. Cod eod.*

b *leg. ει ιπιτροπ, 19. loca. Pan. l. vnic. ne tutor vel curator vectigalia conducat. lib. 5. C. tit. 41.*

c *l. ſi ignorans, 50. loca. P. l. milites, 31. & l. licet 35. C. eod. tit. vbi ratio quod debeant armis, non priuatis negotiis occupari, niſi agatur de conducendis, quæ ad victum, & neceſſitatem equorum pertinent, vt ait gloſſa ad dictam l. milites.*

d *l. curialis, 30. C. de loca. Si tamen curialis ſuccederet conductori, retinet conductionem l. 4. de decu.*

e *cap. 1. ne cleric. vel monach. ſecularib. negot. ſe immiſceant, cum ſimilibus.*

f *Dict. cap. 1. ne clerici vel monach.*

Capvt V.

De requiſitis locationi, & formula cōducēdi.

Locatio & conductio conſtāt re, *a* mer- 1
cede, *b* & conſenſu, *c* qui prædicta diſtinguit, & pacta moderatur, *d* neque

ſcriptura deſideratur. *e* Formulam porro A contrahendi locationem, ex conſuetudinibus regionum vbi fiunt, obſeruabimus, vel quod dictum conuentumque, etiam derogando conſuetudini. *f* Dantur in his & fideiuſſores mercedis maxime nomine, *g* poteſt & fieri vſque ad certum tempus, & quouſque is, qui locaſſet, vellet. *h*

S c h o l i a.

a *Res in primis eſſe debet, nam non entis* B *nullæ ſunt qualitates, l. eius qui in prouincia, de reb. cred. Sine re locatio eſſe non poteſt, l. Sabinus, 20. de contrah. emt. P. Eaq; talis data, quæ in eodem ſtatu & poteſtate dantis remaneat, alioquin ſi non remaneat tranſit in emtionem, l. conuenit, 65. de contrahen. emtion. P. datur & inæſtimata, quiaſi æſtimata ſit, fit quoq; emtio. l. 3. loca. Pandect.*

b *Sine pretio vel mercede non fit locatio. l. 2.* C *loca. P. nam ſi vſus datur ſine mercede, eſt potius commodatum aut mutuum, aliaq; ſpecies contractus innominati, etiam ſi ſine pacta mercede aliquid faciendum datur, ea lege, vt tantum detur, quantum poſt opus factum conuenerit, ex quo non locati actio, ſed præſcriptis verbis oritur. §. 1. de loca. Idipſum etiam dicitur, ſi rem tibi vendendam do, & tu mihi tuam des, vt in l. ſi gratuitã, 17. §. ſi cum, de præſcriptis verb.* D *P. Et quia merces etiam in locatione requiritur, non poteſt fieri locatio donationis cauſa, l. ſicuti emtio, 20. §. 1. loca. P. neque tam vili pretio, vt potius donatio quam locatio videatur l. ſi quis conduxerit, 46. loca. l. ſi quis ante conduxit, 10. per totam legem, de acquiren. poſſeſſio. l. 1. l. qui ad certum tempus, 14. loca. Pandect.*

c *l. 1. §. qui ad certũ tempus; 14. loca. Pand.*

d *Conſenſus debet adeſſe circa mercedem, ſi-* E *ne errore pro quantitate, de qua conuentum fuerit. leg. ſi decem tibi locem, 52. loca. P. quæ tamen locatione conuenta poteſt deferri ad arbitrium alterius, leg. ſi merces, 25. eod. titul. P. legem locationis dixit pacta, §. ſin. de locato. apud Inſtitu. eandem legem & pacta vocauit Vlpianus formam; in l. 7. §. item ſi, ſolut. matrimon. Pandect.*

e *l. qui ad certum tempus, 14. loca. P. l. contractus, 24. C. eod. tit. l. ſi conſtiterit, de fide inſtrumentor. Neq; contractus, qui conſenſu perficiuntur, neceſſario exigunt ſcripturam, quæ tamen ſi adhibeatur, ad fauorem, & firmiorem probationem reperitur. l. contrahitur, de pignorib. l. 4. de fide inſtrum. Pand. cum ſimilib. Diſputatur autem a gloſſa, in l. 1. & 2. C. de iure emphytheo. num ſcriptura ſit de forma contractus emphytheotecarii, cui accedit communis reſolutio, non eſſe, maxime autem ad pactorum definitionem & conſeruationem pertinere.*

f *l. circa locationes, 19. C. de loca. ſic legem conductionis ſeruare oportet, l. legem quidem, 16. C. eo. l. ſi merces, §. conductor, eod. P. l. pacta, de contrah. emtion. P. Veniunt tamen multa in hunc contractum, quamuis dicta non ſint ex bono, & æquo, quemadmodum in reliquis contractibus bonæ fidei, § fin. de obliga. quæ ex conſenſu apud Juſtinia. Iuxta conſuetudinem potiſſimum, l. excepto tempore, 18. C. de locato. l. ex conducto, eod. titu. Pand. Pacta porro quæ frequentiora accedebant antiquitus locationibus prædiorum, & etiam nunc vtimur, ponuntur, vt ob mercedem fructus pignori eſſent. l. ſi ſeruus communis, §. locaui, de furtis, & illata & ibi nata, l. potior, §. ſi colonus, qui potior. in pignor. habe. n. P. l. certi iuris, C. de loca. Item vt opera ruſtica ſuo tempore fierent a colono, l. ſi merces, §. conductor, loca. Pan. Et ſi non lege fundus coleretur, liceret locatori alii relocare, & quominus locaretur, hoc & domino præſtaretur, l. ex ea lege, eod. tit. P. Item ne biennio continuo farreo ſpico, id eſt, ariſtato ſereretur, vt ait Sextus Pompeius Feſtus. Sunt alia his ſimilia, de non paſcendis pecoribus, capris, in fundo ſurculario. Item, redemtor ſyluam ne cedito neve cin-*

gito,

gi‥, neve deurito, &c. in l. in lege, loca. P. vt colonus villas incorruptas conſernaret, l. ‥merces, §. conductor, loca. Adduntur & aliæ leges de inſtrumentis, de periculo fructum, vt ſi qua ‥ue tempeſtatis vel alio cæ‥ vitio damna accidiſſent, ad onus coloni pertinerent vel non pertinerent. l. licet, C. de loca. ſic de vi maiore aduentura caueatur, l. ſi quis domum, §. Iulianus. loca. P. leges quoque ædificiorum plures communes cum aliis conductionibus, veluti vt incorrupta conductor reddat præter vim, & vetuſtatem, l. qui inſulam, §. fin. loca. l. ſi merces, §. fin. eod. titu. Interdum vt ibi conductor ignem innocentem habeat, leg. ſi quis domum, §. ſi colonus, eod. P. vel ne penitus ibi ignem conductor habeat, l. videamus, §. 1. loca. Pandect. Operi faciundo etiam leges dictæ ex conſenſu variæ, veluti vt ſua impenſa omnia conductor ædificaturus inſulam, faciat l. item ſi pretio. § ſi inſulam, locati. Interdum & opus auerſione locabatur in totum, interdum in pedes, & menſuras, leg. & hæc diſtinctio, 35. cum 2. ſequent. loca. Pan. vel certa mercede data redemtori in dies ſingulos, leg. ea lege, 51. §. locaui, eod. Sunt & aliæ clauſulæ redemtionis vel conductionis rerum, pro earum diuerſitate appoſitæ, quarum aliquas, ex legibus iuris ciuilis, Varrone, & aliis, colligit Barnabas Briſſonius, lib. 6. de formulis, dum agit de contractu locationis.

Capvt VI.

1 *De vi & effectu ſeu actione locati.*
2 *De expulſione conductoris.*
3 *Operarum locatio.*
4 *Contra quos actio locati detur.*

1 CONductor per actionem locati, omnia ſecundum legem ſeu pactionem conductionis facere compellitur. *a* Et ſi quid E in lege prætermiſſum fuerit, ex bono & æquo præſtare, *b* & damnum datum iure vel deteriorationem, *c* tenetur etiam de mercede ſoluenda, *d* etiam poſt moram cum viuris, *e* facta tamen remiſſione pen-

A ſionis propter ſterilitatem magnam, quæ cum fertilitate anni præteriti compenſari non poſſit, *f* vel habita ratione damni caſu fortuito, vel vi maiore contingentis, & ſine culpa conductoris, *g* in quo, & emphytheoſis differt a locatione, quia emphytheota non liberatur a penſione propter damnum vel caſum fortuitum, niſi ipſa res pereat, aut aliud inter contrahendum placuerit. *h* Si tamen ſteterit per co-B lonum, quominus fructus perciperet, vel ſi ante tempus conductionis rem locatam deſeruerit ſine iuſta & probabili cauſa: totius temporis penſionem nihilominus debet. *i* Datur, & actio locanti pro repetitione rei, quam ſi conductor reſtituere vſque ad ſententiam reſtiterit, & rem, & vltra æſtimationem præſtare tanquam inuaſor condemnatur, *k* atque ſi res conducta periit, vel pro parte vel in totum ex dolo C aut negligentia cōductoris, de ea tenetur, cum ei talem cuſtodiam & diligentiam adhibere teneatur, qualem diligentiſſimus pater familias ſuis adhiberet; niſi ea, caſu fortuito ſine ſua culpa præcedente perierit. *l*

2 Poterit & expelli a re conducta ante tempus finitæ conductionis conductor; ſi dominus domus locatæ, ob neceſſitatem poſt locationem ſibi contingentem, eam D velit inhabitare, vel reficere; vel ſi male in ea fuerit cōuerſatus conductor, aut ſi ceſſauerit ſoluere penſionem per biennium & ſibi celeri ſatisfactione non prouiſit; *m* biennii ceſſatio ſolutionis penſionis emphytheoſis rei eccleſiaſticæ, ſufficit ad expellendum emphytheutam, *n* quamuis in alia emphytheoſi non eccleſiaſtica, triennium exigatur, *o* alioquin conductor ante dictum conductioni tempus, & niſi eo finito expelli a locatore non poteſt. *p*

3 Qui operas ſuas locauit ad tēpus totius temporis mercedem accipere debet, etiam ſi non præſtiterit; ſi tamen per eum non ſteterit quominus præſtaret. *q*

4 Locati actio datur & in conductorem,

& in hæredes eius, *r* & fideiuſſores eius, A
s niſi exſtinguatur: quod accidere poteſt
remiſſione facta locationis, *t* non autem
ſola remiſſione penſionis, *v* finitur & ela-
pſo tempore conductionis, *x* & impleta
fide. *y* Niſi ſi quando ex facto continuato
cenſeatur renouata locatio. *z* Finitur &
interitu rei locatæ. Si tamen quis pro cu-
ſtodia rei, vel pro re facienda accipit, de
rei periculo tenetur, & conuenitur. *aa* Ni-
ſi vi maiore aut ſine culpa ſua perierit; B
bb aut aliud conuentum ſit. *cc* Finitur, &
conductio, ſi dominus rem a ſe alienaue-
rit, aut permutauerit. *dd* Aut ſi is, qui o-
pus faciendum conduxit, prohibitus ex iu-
ſta cauſa a domino, ne faceret, nihilomi-
nus facere pergat. *ee* At non finitur mor-
te locantis aut conducentis interueniente
pendente tempore conductionis, ſed
transfertur in hæredes. *ff* Niſi beneficium
habens locauerit fructus ſui beneficii, no- C
mine ſuo, & ad vtilitatem ſuam, finitur e-
nim tunc eius morte, nec obligat ſucceſ-
ſorem in beneficio, *gg* aliter autem dicen-
dum, ſi fieret & nomine & ad vtilitatem
eccleſiæ. *hh*

Scholia.

a § *fin de loca. apud Iuſtinia. leg. ſi in lege, §. conductor. loca. P. leg. legem, Cod. eodem titulo.* D

b *Quia eſt contractus bonæ fidei, in quibus, quæ non dicta ſunt, & forſan non cogitata, & tamen præſtari æquum eſt, debentur, veluti vt conductor, qui mercedem ſoluere moroſe deſtiterit, ad vſuras quoque damnetur, etiam ſi nihil de his dictum ſit, leg. 2. l. 12. leg. 17 Cod. loca.*

c *Dicta leg. ſi merces, §. conductor, leg. videamus, 11. §. item reſpicere, leg qui domum, 57 loca.* E

d *leg. præſes, 17. Cod. de loca.*

e *Dict. leg. præſes, 17. & leg. 2. C. de loca. leg. quæro, 54. eod leg. 17. §. 4. de vſur.*

f *cap. propter ſterilitatem, 3. de loca. l. excepto, 10. de loca. l. ſi vno anno Pandect.*

g *Vt propter edacitatem vermium contingentium in frugibus rei locatæ fit remiſſio penſionis, dict. l. excepto, C. de loca. Omnem autem vim, cui reſiſti non poteſt, tenetur dominus præſtare colono ſeu conductori, ſi damnum inde intolerabile detur, vt vi tempeſtatis calamitoſa, fluminum, graculorum, ſturnorum, incurſus hoſtium, & ſi quid ſimile contigerit, non autem vitia, quæ ex re locata oriuntur. leg. ex conducto, 15. §. ſi vis tempeſtatis, leg. ſi merces, 25 §. 6. loca. Pandect. leg. licet certis annis, 8 Cod. eod. niſi aliud, vt ibidem dicitur, placuerit, aut conductor caſus fortuitos in ſe ſuſceperit. Hæc etiam omnia intelligenda ſunt, ſi fructibus pendentibus accidant, aut ſi vis prædicta præter modum inſolitum contigerit. Alioquin ſi plerunque ſolita fuerit contingere grandinatio, vel vredo, vel alia ſimilia, ſi nihil in ſpecie de his aliter cautum ſit, ſunt periculo conductoris, leg. 15. §. 2. §. ſi vero nihil, extra conſuetudinem cadit, loca. Pandect. Ita ſi fructibus collectis, omne damnum adueniens, periculo eſt coloni vt domini, leg. 62. §. 8. de furtis. Niſi forſan colonus ſit partiarius, quo caſu damnum vt lucrum pro parte pertinet ad dominum, pro parte ad colonum, quaſi ſocietatis iure, & ita partiarius diſtinguitur a colono, qui pecunia numerata domino conduxit, leg. ſi merces, 25. §. vis maior, locat. Pandect. Et proinde contractus partiarii quemadmodum ſocietatis, non tranſit in eius heredem, leg. 4. in fin. & l. pro ſocio. Pand. Ex præcedentibus ſequitur, vt ſi inquilinus ſeu conductor, non poſſit habitare in domo locata per tempus conceſſum, puta quia cogitur migrare, quod dominus velit domum reficere, ob neceſſitatem contingentem, quæ non erat locationis tempore, remittitur penſio vel merces pro rata temporis, quo non licet habitare. cap. 2 §. fin. de loca. Idipſum, ſi inquilinus aliquod graue periculum timēs emigraſſet, quamuis periculum vere non fuerit ſubſecutum, l. habitatores, 27. loca. P. ad[illegible]*

iuſta

iuſtam cauſam iuſtumque metum ignis, A
l. 49. in fine, ad legem aqui. P. exercitus venientis, 13. §. exercitu, loca. P. damni infecti metum ex ruina proxima, l. 13. §. 6. de damno infecto, Pandect. quidam addunt pro iuſto metu recedendi, ſpectra quæ agitant domum conductam, & peſtem, vt Bartol. ad l. 8. C. eod. tit. Tenetur item conductor de culpa ſua, qua res deterior facta fuerit aut perierit, de culpa quoque ſuorum, l. videamus, 11. cum 2. B
ſequentib. loca. P. & pro damno, l. damnũ, 12. C. de loca. de dolo, de cuſtodia, l. in iudicio, 18. C. eod. Agitur & pro damno lege Aquilia, l. item quæritur, 13. l. ſi merces, 25. §. culpæ, l. qui inſulam, 30. § qui mulas, l. ſi vulneratus, 43. locat. P. l. ſi ſeruus, 27. §. Proculus, §. fi. ad legem aquil. Pandect.

h l. 1. §. fin. C. de iure emphytheo.

i l. dominus horreorum, 55. §. qui contra legem, & l. ſequent. l. ſi in lege locationis, 24. C
§. ſi dominus, loca. Pandect.

k l. conductores, 34. loca. P. Inuaſores ſcilicet rei alienæ, in l. 10. C. de vi. Ita cõductor de reſtituenda re non prius auditur, proprietatem ſuam eſſe aſſerens, quam poſſeſſionem reſtituerit, leg. ſi quis conductionis, 25. C. de loca. facit l. videamus, 12. §. qui vinum, loca. Pand. Quod quidem iuſte prohibitum eſt, ne alieno nomine poſſidentes intercipiant dominia, vt merito omnis præ- D
ſcriptio huiuſmodi poſſeſſoribus interdicatur, leg. male agitur, de præſcription. 30. vel quad. ann. lib. 7. C. tit. 39. Imo vltro ſi res non reſtituatur locator iurat, in litem aduerſus conductorẽ, l. ſi cui, 48. in fi. loc.

l In §. fin. de loca. apud Iuſtinia. l. contractus, 24. de regul. iur.

m Quatuor caſus ſunt expreſſi in cap. propter ſterilitatem, 3. §. fi. de loca. li. 3. C. eod. tit. qui caſus quamquam de inquilino, & E
ædibus agant, tamen in colono, & fundis ruſticis locum etiam habent, primi caſus exemplum datur per gloſ. ad d. cap. propter ſterilitatem, de inhabitanda domo; vt ſi forſan locator vxorem duxerit & indigeat domo locata, vel ad aliam neceſſitatem, quæ tempore conductionis non imminebat, argumento leg. ſi is a quo, §. plane, qui alias eſt tex. vt in poſſeſſ. lega. in Pand. Quæ enim de nouo ſuperueniunt, nouo indigent remedio, leg. de ætate, §. ex cauſa, de interroga. action. cap. inſinuante, de offic. delega. Quare principium locationis erit inſpiciendum, ſi neceſſitas illa, quæ ſuperuenerit, immineret, nam tunc non eſſet ex eo capite retractanda, cum videatur illi renuntiaſſe, contra ſi non immineret. Neceſſitas porro ſuperueniens non tantum perſonæ locantis id ſuadet, quod dixi, ſed etiam liberorum & vxoris eius, iuxta l. 2. 3. 4. 5. de vſu & habita. P. Sic & ſuſceptorum liberorum cauſa reuocat donationem factam, ſi de illis cum donatum, eſt non fuerit cogitatum, l. ſi vnquam, de reuocan. donationi. C. Sunt & vxor filiique cõiunctiſſimæ perſonæ locanti, & cum ea eadem propemodum, indiuidua conſuetudo, cum vxore vita, l. 1. de rit. nupt. P. eadem caro, in cap. 1. Geneſ. filii propemodum iidem cum patre, §. ei vero, de inutili. ſtipulatio. leg. fin. C. de impuberum & aliis ſubſti. ſcilicet in fauorabilibus, non in odioſis. Et priuilegia conceſſa patri, cenſentur conceſſa vxori, filiis, & parentibus, l. petitionem virorum, 13. verſ. tam filiis, &c. de aduoca. diuerſor. iudicior. lib. 2. C. tit. 7. De ſecundo caſu, nempe de mora commiſſa in ſoluendo, ſufficiens tempus ponitur biennii, exemplum in d. c. 3. de loca. & l. cum domini horreorum, 56. in l. quæro an fideiuſſor, 51. §. inter locatorẽ fundi, loca. P. Tertius refectionis neceſſariæ, vt propter eam inquilinus migrare teneatur adhuc præter dictũ, c. 3. de loca. probatur & diſtinguitur in l. habitatores, 27. & l. & hæc diſtinctio, 35. loca. Quartus eſt, cũ male verſatur in re locata cõductor, vt ideo expelli poſſit, quib. autẽ in caſib. dicatur conductor male verſari in re locata, docet Imbertus in Encheiridio, in verb. le fermier.

n *cap. fin. §. fin. de loca. nouella 7. cap. 5. §. ſcire autem, de non aliena. reb. eccleſiaſt. nouella 120. c. 8. § ſi vero quis aut locator, de aliena. & emphytheo. authent. qui rem, de ſacroſanct. eccleſiis.*

o *In aliis emphytheoſibus quam rerum eccleſiaſticarum, pro mora ſolutionis exigitur trienium, l. 2. de iure emphytheo. Cod.*

p *d. l. æde, (. de loca. Quidam arbitrantur propria auctoritate licitum eſſe domino inquilinum finita locatione expellere, iure permittente, per d. l. æde, C. loca. cap. 3. eod. tamen melius ſi id fiat auctoritate iudicis, vt in l. 56. loca. P. Et hoc eſt ius Gallicum, ad vim euitandam, facit l. nemo exterus, de iudæis, C. Idcirco in medio iudiciorum vis poſita eſt, ne quiſquam ſibi permittat vltionem, facit l. ſi quis in tantum, C. vnde vi. Imbertus in Encheiridio, ad verbū,* le fermier. *Papius tamen lib. 10. arreſtorum, tit. 3. arreſt. 6. ait, arreſto probatum factum eius, qui vi inquilinum nolentem migrare abegerat.*

q *l. qui operas ſuas, 38. loca. P. perinde enim eſt, ac ſi praſtitiſſet, l. iure ciuili receptum eſt, 24. de conditio. & demonſtra. lib. 35. Pand. titul. 1.*

r *l. viam veritatis, 10. l. contractus, 24. l. cum conductorum, 29. l. conductores, 23. C. de loca.*

s *Fideiuſſor tenetur pro conductore, pro quibus autem docetur in l. qui fideiuſſor, & l. quaero, 54. loca. Pandect.*

t *l. ei cui. 16. de liberatio. lega. Pand.*

v *l. ſi tibi habitationem locauero, 5. loca. P.*

x *l. ſi cū l. Hermes, 7. & l. inuitos, 11. C. de loca.*

y *l ſi conductionis, 25. de loca. Pandect.*

z *l. legem, 17. Cod. de loca.*

aa *leg. qui mercedem, 40. l. nauta, §. nauta, caupon. ſtabular. Pandect.*

bb *l. maritus, 59. l. opus, 36 §. fin. l. ſi priuſquam, 37. l. fin. loca. Pandect.*

cc *dicta l. opus, §. fin.*

dd *l. item quæritur, 13. §. ſi fullo, loca. Pand.*

ee *l. cum in plures, 60. §. mandani, locat. Pandect.*

A ff *§. fin. de loca. apud Iuſtinia. [illegible] tatis, 10. C. eod. l. ſed addes, 19. §. [illegible] eod. Pand. cap. fin. ne prela. [illegible]*

gg *cap. 2. de precario, quia re [illegible] tus vſufructuarii, reſoluitur ius [illegible] tis, l. lex vectigali, de pignori. P. [illegible] autem, C. commu. de lega. [illegible] mortuo exſtinguitur perſonal. [illegible] fructus, §. finitur, de vſufruct. apud [illegible] nia. l. 3. §. morte, quibus mod. [illegible]*

B *mutta. quem tamen, quamdiu vixerit [illegible] care poterit, l. arboribus, de v[illegible] ſimil. Quod ſi conductor vltra tempus [illegible] poſſedit ante mortem beneficiati [illegible] non repetet a ſucceſſore in beneficio [illegible] nim imputare debet, quod ſibi non [illegible] xerit cum prouidere poſſet id [illegible] in l. ſi quis domum, §. 1. loca. [illegible] beneficia ſunt perſonalia, ideo [illegible] de illis appoſiti non egrediuntur perſonas*

C *contrahentiū, cap. niſi de pietate, cap. [illegible] hac, de auctorita. & vſu palli. poteſt tamen experiri contra hæredem beneficiati, ſi ſit & ſi ſit ſoluendo.*

hh *Quia ſucceſſor in beneficio tenetur ſeruare contractus factos a prædeceſſore ſuo in fauorem eccleſiæ, ca. hac huius, & ca. quicumque ſuffragio, 12. quaeſt. 2. cap. 1. de ſolutio. can. hoc ius, §. his, 10. quaeſt. 2 can. eccleſia principes, 35. diſtinct. hanc*

D *reſolutionem explicat Rota, deciſ. 212. incip.* ſi prælatus, *locat. in nouel. & hic cenſetur obligatio realis, quæ tran[illegible] in ſucceſſorem, cap. cum veniſſent, de inſtitutio. cap. veniens, cap. de cætero, de tranſactione.*

Capvt VII.

De actione ex conducto.

E QVemadmodum ex locatione competit actio locati locatori ſolum, *a* & hæredibus eius, *b* ſic actio conducti ſoli conductori, *c* & hæredibus eius, *d* aduerſus locantem, & hæredes eius, *e* in quantū eius intereſt, *f* vt ſi vitioſa dolia, vel ſaltum paſcuum, vbi mala herba naſcitur, loca[illegible] ignor[illegible]

Ign[illegible] g ſi quid damni paſſus ſit ex homine cõducto, *h* aut ſi locator fructus corrupe[illegible] rei conductæ, *i* aut ſi re locata imp[illegible]tus, aliunde quam ex proprio facto, [illegible] uiue non poſſit, *k* vel ſi ei non præſt[illegible]ur quod ex conuentione placuit, *l* agit & pro remiſſione penſionis, quando ei locus eſt. *m* A

Scholia.

a *Non ei, qui rem locatam ab eo emit. l. Iulianus. 13. §. ſi fructibus, & §. penult. de action. emt.* B

b *Vt dictum. leg. ex contractus, 24. locat. Pandect.*

c *l. ex conducto, 15. loc. P.*

d *l. ſed addes, 19. §. ex conducto, loca.*

e *dicto §. ex conducto.*

f *l. ſi tibi, l. 7. cum ſeq. l. ex conducto, 15. §. vbicumque, loc. P.*

g *Diſtinctio eſt in l. ſed addes, 19. §. 1. loca.* C

h *l. cum in plures, 60. §. ſeruum, l. ſi tibi, 45. §. ſi hominem, loca. P. l. ſi ſeruum, 27. §. ſi ſeruum, ad l. Aquil. P. Eo pertinet repetitio impenſarum in rem conductam factarum, & meliorationum, l. dominus, 15. §. in conducto, & l. colonus, 61. locat. Pand. æſtimatio porro meliorationũ, & vtilium impenſarum fieri debet per viros peritos, ſeu ſummarios, non ſuſpectos, ſeu per iuratores artifices ciuitatis, vt habetur in Nouella 64. de hortula. Conſtantinopolitanæ ciuitatis, iunge l. in fundi, de rei vindic. Pandect.* D

i *l. & hæc, 35. §. fundum, loc. P.*

k *l. ex conducto, 15. l. ſi in lege, 24. §. fin. l. ſi de fundo. loc. vt ſi aliena res ſit locata, & euicta, l. ſi quis, 9. eo. loc. P. ſi locator domũ locatam demoliatur, l. & hæc, eod. vel ſi non reficiat, l. ex conducto, & l. ſed addes, 19. §. illud nobis, l. ſi merces, 25. §. ſi vicino, in fine l. cum in plures, 60. in princip. locat. Si locator non det inſtrumenta ad rem locatam pertinentia, dict. l. ſed addes, §. [illegible] l.* E

l *[illegible] ex conducto, leg. ſi in lege, 24. §. penult. tim. locat. Pandect. l. circa, 19. l. ſi hi, 4. & 24. C. eod. tit.*

m *vt in caſu legis, ſi in lege, 24. §. fin. dict. l. ex conducto, §. ſi vis tempeſtatis, l. cum quidam, l. ſi merces, 25. §. vis maior, loca. cum ſimil.*

DE SOCIETATE.

TITVLVS XVII.

Capvt. I.

Continuatio, & quid ſocietas.

Qvamuis ſocietas non habeat in iuris Pontificii corpore proprium & diſtinctum titulum, neceſſariam tamen in plurib. eius capitulis exigit cognitionem, ideo cum hic contractus, vt præcedens pendeat ex conſenſu, de eo etiam poſt illum agemus. Societas a ſocio dicitur, ſocius autem generaliter recte dicitur, qui cum aliquo fide data, aliquid communicat vel partitur, inde actus ille partiendi, ſocietas dicitur. *a* 1

Schòlia.

a *Socius ſecundum etymum, vt quibuſdam placet, a ſeco, ſecas, id eſt, diuido dictus: vnde ſocietas, in qua quis alium ſequitur, vt cum eo diuidat. Comes qui ſe ſocium in eundo dat. Sodalis in rebus leuioribus, quod ſuadeant inter ſe quid agere debeãt, vel ſodales mutata litera s, in c, quaſi coedales, quod ſimul ederent, & menſam communem haberent, eiuſdem collegii commenſales, & vt ait Cicero 5. Verrina, ſocii putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. gloſſa autem ad clemen. 1. de pœnis, ad verbum,* defenſauerint, *ait propriè ſocios dici propter periculi, & operis ſocietatem, a ſequor ſequeris: & ita propriè ſocium in periculo, comitem in itinere, collegam in officio, conſortẽ in præmio, ſodales in menſa, vel in ſede, vide Alex. in conſi 40. incipiente,* proſpectis, *volum. 4. quis dicatur ſocius.*

Caput II. A

Quotuplex, & de quibus ineatur ſocietas.

SOcietas † aut perſonarum tantum eſt, aut rerũ ſolum, aut rerum & perſonarum. Perſonarum ſocietas morum exigit conuenientiam, vel victus, vel habitationis communionem, aut amicitiam. *a* Rerum tantum ſocietates inducũtur ex communione earũdem, aliunde quam ex communione depacta procedente. *b* Rerum B & perſonarum, quando ex conuentione res communicantur cum induſtria, vnde naſcitur contractus ſocietatis. *c* Eſt ſocietas publica, & priuata. Publica continet communitates, ciuitates, vniuerſitates, collegia. *d* In perſonarum ſocietate quædam bonorum, quædam malorum. Sociatur porro quis aut comitando, aut fauendo. *e* Malorum ad crimina ſocietas factio dicitur, & coniuratio. *f* Sicut & ſunt C quædam artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quada peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ, conſtituta, quæ penitus repudianda, & fugienda Chriſtiano. *g* Societas prout ex contractu pendet, contrahitur vel vniuerſorum bonorum, ſiue negotiationis alicuius, ſiue vectigalis, ſiue rei vnius, *h* quæſtus lucri artificii & im- D pendii, *i* dum etiam alter induſtriam ſeu operam, alter pecuniam ad ſocietatem exercendam confert, vt lucrum commune ſit. *k* Datur & pecus in communi paſcendum vel æſtimatum, vel non æſtimatum, *l* ea lege, vt fœtus eius portionibus prout placuerit contrahendo inter ſocios diſtribuatur. *m* Iure tamen iniri non poteſt ſocietas, illicitæ, inhoneſtæ, aut flagitioſæ rei. *n* E

Scholia.

a *cap. quod dicit, 41. diſtinctio. huiuſmodi ſocietas, & ſodalitium dici poteſt, & amicitia, de qua in l. ſodales, de colleg. illic. Pãdect. Sic ſocii dicuntur, qui ſunt ex eodem capitulo, congregatione, monaſterio, conuentu, & canonici, in capit. cum, de o[illegible]o delega. cap. ex more, de ſenten. excommunic. Ita legimus fœdera amicitia inita inter Senatum populumque Romanum, [illegible] extraneos aliquot reges & populos, qui ideo amici & ſocii Romanorum di[illegible]i ſunt, talis fuit Ptolomeus Tyberio imperante, apud Cornel. Tacitum, libr. 3. rex Iuba apud Iulium Cæſarem. lib. 1. de bellis ciuilibus. Rex Numidarum, apud Liuium, lib. 34. Seleucus, apud Suetonium in Claudio, ca. 24. Et alii alibi ſæpe, apud Liuium referuntur, veluti etiam, & populi fœderati, & in amicitiam recepti, & ſociati. in l. non dubito, 7. de captiuis, & poſtliminio reuerſ. libr. 49. Pand. tit. 15. eadem ſignificatione dicitur ciuitas. ſocia & amica, populus ſocius, & amicus. in l. poſtliminium eſt ius, 9. §. poſtliminio rediiſſe, eod. tit. de captiuis. Ex commilitio ſocietas & amicitia. l. de hereditate, 19. de caſtrenſ. pecul. Pandect. libr. 49. tit. 17. Societas vitæ inter virum & vxorem, diuinæ & humanæ domus, qua & vxorem quodammodo dominam rerum viri facit, can. cum ſocietas, 27. queſt. 2. cap. 2. de ſponſalib. libr. 1. rerum amota. P. lib. 2. tit. 1. l. 4. C. de crimine expila. heredita. l. 1. de ritu nupt. lib. 25. P. tit. 2. l. rerum amotarum, 52. de re iudica. vt cõtra maritus dominus rerũ vxoris. l. fin. C. de pact. conuen. C. l. in rebus, de iure dot. C. Principaliter tamen hæc ſocietas matrimonii, reſpicit perſonas, per cõſequentiam autem res, cui enim committitur perſona vxoris, multo magis committi poſſunt bona eius. l. 2. C. ne fidei[illegible]r. dot. dentur. l. hac lege, & l. fin. C. de pact. conuent. lib. 5. tit. 14. Veruntamẽ illa communio paraſernalium, quæ defertur marito non prohibente vxore, non eſt in proprietate, ſed in fructibus, niſi expreſſe alia fiat ſocietas inter coniuges bonorum, vel acquirendorum. vt in c. 2. de donatio. inter vir. & vxor. vulgus vocat hãc ſoc[illegible] m affratramentum. Eſt, & alia [illegible]m vel*

velamicorum ſocietas,ſeu commune quippiam reciproca amicitia, in qua dicimus ſociū teneri repellere iniuriā ſocii,ſi poteſt, niſi velit iniuria quoque ipſe reus dici.can. non inferenda,23.quaeſtion. 3. Habet & ſocietas ſpeciem fraternitatis in ſe, vt ait Vlpian. in l. verbum, 63. pro ſocio. Pand. Vide Cicero.pro Roſcio Amerino. Et hinc vulgus,vt dixi,vocat ſocietatem affratramentum alicubi, a communitate fratrum amoreq; reciproco, quamdiu ſub eiuſdem patris poteſtate viuunt, quamuis, & inter fratres de haredıtate delata, alia expreſſius contrahi poſſit ſocietas,l.ſi fratres,alias eſt,§,legis cum duobus,52.iuncto.§.idem Pomponius,pro ſoc.P.

b Veluti ſi res donata vendita legatave pluribus,aut alio modo pro indiuiſo, ad plures peruenerit,non iuſta ex conſenſu ſocietate, l.1.& 2.commu.diuidun. P.§.item ſi inter aliquos,de oblig.quae ex quaſ.contract.naſcun.apud Iuſt.2.C.commu.diuid.

c De quo hic ſumus locuturi,& agitur in tit. pro ſocio.lib.17.Pand.titul.2.& libr. 4.C. tit.37.& apud Iuſtin.in inſtitutio. iur.ciuil.lib.3.tit.26.apud Iulium Paulum,lib. 2.ſententiarum,tit.16.& libr. 12. Ecloga Baſilicorum,tit. 1.& apud nos, lib. 27. ſyntagma.iuris vniuerſi,cap.4.nec ſufficit in hac ſpecie rem fuiſſe emtam vel quaſitam cōmuni[...], niſi & animus & cōſenſus fuerit contrahendi ſocietatem.

d Vt in l.1.quod cuiuſq; vniuerſ.nom.P.ca. ſententia.de ſenten. excommu. in Sext. tit. de collegiis illicitis.P.

e capit.ita plane,23.quaeſtio.4. neque caret ſcrupulo ſocietatis occulta, qui manifeſto facinori deſinit obviare, cap.error, 83.diſta.cap.facientis culpam,86.diſt.cap. qui poteſt 23.q.3.

f De coniuratione,in cap.fin. de teſtibus cogen.de factione,l. quiſquis,5.ad l.Iul.maieſtat.C.& alibi. Inuenies ſaepe in vtroque iure dictos ſocios criminis, eiuſdem criminis auctores vel participes.

g Ex diuo Auguſt.in c.illud, 26.q.1.

A h Verba haec ponuntur,in l.5 .l.verum, 63. pro ſoc.P.§.1.eo.tit.apud Iuſtin. Omnium bonorum inita ſocietate continētur omnes res,quae coeuntium ſunt.l.1.§.fin.pro ſocio. Pan.legatū,haereditas, donatio aduentens. l. 3.§. 1.pro ſocio. & ea quae in nominibus ſunt,in ſuo quidem ſtatu manent,ſed actiones praeſtari debent,d.l.3.eod. Eſt & ſocietas bonorum praeſentium, & futurorum. vt in l.ſi fratres,§.ſocium, & §.fi. l.ſi ſocie-

B tatem, cod. pro ſocio.

i Vt ſi duo coeunt,vt Grammaticam, vel aliam artem ſimul profiteantur,l.duo ſocietatem pro ſocio. P.

k l.nam ita,de ſocieta.apud Iuſtinian.l.cum duobus,§.ſi in coeundo,pro ſocio.P. l.1.C. eod.tit.

l d.l. cum duobus,§ damna pro ſocio.

m l.ſi paſcenda pecora, 8. de pact. libr. 2.C. tit.3.l.ſi merces, 25.§. vis maior loca.P.l.

C ſi tibi area, 14. alias.§.l.ſi tibi rem,13.de praeſcript. verb.P. Hic tamen diſtinctione egemus pro diſcernendis ſocietatibus animalium ab aliis contractibus, qui de animalibus fiunt. Nam ſi tradantur paſcenda pecora data mercede paſtori, non communicatis ipſis animalibus,dicitur contractus locationis operarum, & cuſtodia paſtoris. l. ſi quis fundum,§.celeſtius.verſ.ſi vitulos, & l.ſi merces,§.qui columnam. locat.P.in

D quo caſu,qui cuſtodiam promiſit, tenetur de damno & periculo, ſi ex defectu cuſtodia, datum fuerit vel contigerit, non tamē de morte naturali,aut de vi,aut de metu illato, nam ad dominum tunc eorum damnum pertinet. Bart.ad dictam leg. qui mercedem,loca.Pan. Quandoque autem traduntur animalia aeſtimata alicui, vt commodum & incōmodum ad illum pertineat, & eſt vēditio.l.aeſtimata ſolut.ma-

E trimon. P.tuncque,qui dedit nihil praeter pretium petere poteſt, quod ſi vltra petat, vſuram committit vetitam.c.conſuluit,c. in ciuitate.de vſur. Fit autē ſocietas licita animaliū,quādo dominus cōmunicat foetus animalium datorū & interdum animala

ipſa quoque quæ capitale dicuntur. Quare poſt tempus ſocietatis ipſum capitale domino reſtituitur ſaluum & præcipuum, ſi exſtet, quod ſi perierit, ante omnia reſtituitur ſeu reparatur ex fœtu ſuſcepto. Aliquando & capitale ipſum inter ſocios diuiditur. Veluti quando is, qui in ſocietatem capitale recepit, dederit aliquam partem capitalis, quemadmodum licere fuſe probat Chaſſaneus ad §. 23. ad verba, deniers de mariage, *num. 54. & ſequentib. de titul.* des droitz appartenans a gens mariez, *in conſuetud. Burgund. ex quadam Extrauagante, quam dicit ſe inueniſſe poſt librum feudorum, vbi & ampliſſime tractat de hac ſocietate animaliũ magnorum & minutorum. Eſt & expreſſa in bullario Laertii Cherubini bulla ſeu conſtitutio Sixti Quinti ordine 46. incipiens*, deteſtabilis auaritia, *ſub data 12. Calendis Nouemb. anno 1586. per quam ſocietas declaratur vſuraria, in qua qui contribuit ſolum pecuniam, animalia, & ſimilia, ſine labore, recipit capitale integrum ſine periculo interitus vel damni, cum media parte lucri. Iubetque puniri contrahentes tanquam manifeſtos vſurarios.*

n *l. nec prætermittendum, 57. pro ſocio. P. l. 1. §. plane ex dolo, de tutel. C. delictorum turpis & fœda communio, l. quod autem, 53. pro ſoc. P. l. quod ſæpe, 33. §. venens, de contrah. emt. ſic & fideiuſſio, l. ſi a reo, 70. §. ſi. de fideiuſſor. ita nec ſocius conferre cogitur, quæ ex illicitis cauſis acquiſiuit. l. ſi fratres, 52. §. ibidem ait, pro ſoc. P.*

Cap. III.

Quis poſſit contrahere ſocietatem.

Societas poteſt contrahi ab his, qui non prohibentur, & qui alioquin habent bonorum ſuorum adminiſtrationem, & capaces ſunt contractus, etiamſi non ſint æquis facultatibus, cum plerunque pauperior, opera ſua ſuppleat. quantum ei per comparationẽ patrimonii deeſt, *a* tamen

A cum ſocio meo ſocietatem ini[illegible]s, n[illegible] quoq; in ſocium admittatur, ſoci[illegible] non eſt, *b* contrahitur ſocietas inter [illegible]neos, inter fratres, *c* inter virũ & vxo[illegible] cum pupillo vero vtiliter, niſi tutor[illegible] ctoritate accedente, non contrahi[illegible] *e* [illegible] ſodalitates ſeu ſocietates religio[illegible] nouas introducere non licet ſine [illegible] Pontificis auctoritate vel approba[illegible] vt nec collegia aut ſocietates publicas [illegible]
B ne principis probatione.

Scholia.

a *l. ſocietates, 5. §. 1. pro ſocio. P.*
b *l. qui admittitur, 19. cum duab ſeq. [illegible] ſoc. Pan.*
c *l. ſi fratres, alias. §. l. 52. §. idem Papinianus, eod. tit.*
C d *c. 2. de dona. inter vir. & vxor.*
e *Neque expreſſe, neque tacite, l. vt in conductionibus, 33. pro ſoc. Pand. vide Bart. ad l. Titium Meuium, §. altero, de adminiſt. tutor. P. ad leg. cum duob. §. idem Papin. pro ſoc. Bald. ad leg. patronus, commu[illegible] vtriuſ. iud. C. ad leg. cum oportet. C. [illegible] nis quæ liber. Alex. conſ. 49. mature ponderatis, 1. vol. & conſ. 153. vol. 2.*
f *Idque ne nimia religionum diuerſitas, grauem in eccleſiam Dei ingerat confuſionem. capit. fin. de religioſ. domib. cap. [illegible]*
D *co, eod. titul. in Sexto. Iure quoque ciuili diſſoluũtur illa ſodalitia prætextu religionis inducta non conſentiente principe. [illegible] de colleg. illicit. lib. 47. P. tit. 22. l. 2. de extraord. criminib. Nam certe multa m[illegible]a, coniurationibus prætextu boni init[illegible]s, ſæpe agitarunt, & conturbarũt rempublicam, reſque tam notiſſima eſt, vt nemo viuentium ſit, qui nõ exempla ſuo tempore ſummo cum reipublicæ damno ſenſerit. vide plura infra. c. 6. nu. 3. glo. 4.*
E

Caput IIII.

Quomodo contrahatur ſocietas.

Societas conſenſu contrahitur, a iis autem declarari poteſt & re, & verbis [illegible]

per [illegible] simpliciter, *c* aut cum A
[illegible] negotiationis vel rei, *d*
[illegible], id eſt, donec vixerint ſo-
[illegible] tempus, aut ex tempore, aut ſub
[illegible]one, *e* nulla tamen ſocietatis coi-
[illegible]ternum eſt, *f* ideo neque porrigi-
[illegible] hæredes, *g* niſi vectigalium condu-
[illegible] aſſciatur pactum, vt & hæredes in B
[illegible]ſocietatem ſuccedant. *h* Bona fide ſocietas
[illegible], & pacta *i* addita conuenire ei de-
[illegible], vt ſuſtineantur, & æqualitatem da-
[illegible] lucri quo ad fieri poterit habētia, *k*
[illegible] inutiliter contrahitur, vt alter lu-
[illegible] tantum, alter damnum ſolum ſen-
[illegible] Adiicitur interdum ſocietati pœna,
[illegible]aliter quam placuerit, factum fuerit,
[illegible] pœna, puta centum aureorum, ſol-
[illegible]. *m* At donationis cauſa ſocietas non
co[illegible]hitur. *n*

S c h o l i a.

a *l. qui admittitur, 19. pro ſocio. P. §. 1. de oblig. quæ ex conſ. n. iſc. apud Iuſtinia. l. 2. de a[illegible]ion. P.* C

b *Sic inte[illegible]ge, l. 4. pro ſoc. P. dum dicitur, corrip[illegible]e ſocietatem, id eſt, declarari re, verbis, literis, & per nuntium, nempe ex quibus conſtet de conſenſu. Reipſa namque dicitur cōtrahi ex tacito conſenſu. l. ſi margarita, 54. pro ſocio. P.*

c *Non adiecla certa negotiationis ſpecie, aut parte bonorum, & proinde in c. ſocietatem conferenda ſunt omnia, quæ ex quolibet quæſtu veniunt, vt emtionis, venditionis, locationis, conductionis, & operis, alias non ſi quæ aliunde quam ex opera adueniant, veluti ex vltimis voluntatibus vel fortuna, vt legata, hæreditates, & ſimilia. l. coiri ſocietatem, 7. cum 2. ſequentibus pro ſocio. Pandect.* D

d *l. ſocietates, 5. pro ſocio. P.*

e *l[illegible]. 1. pro ſocio. Pandect. & de conditione. l[illegible]. C. eod. tit. variæ autem conditiones ponuntur in ſocietatibus, in l. ſocietatem mecum, 76. cum ſequentibus, vſque ad 32. pro ſoc. P.*

f *l. nulla ſocietatis, 70. pro ſoci. Pand.*

g *Nemo poteſt ſocietatem heredi ſuo ſic parare [illegible] ipſe heres ſocius fiat. l. nemo poteſt, 35. l. adeo, 59. l. ſi fratres, 52. §. idem re[illegible] d. t. pro ſoc. Pand. exp[illegible] Alex. conſi. 111. vo[illegible]um. 5. Neque pactum expreſſe factum, vt ſocietas ad heredes tranſeat, receptum eſt, quia in ſocietatibus induſtria & perſona ſocii, vt tu[illegible] eligitur, & inter artifices longa eſt differentia, & induſtriæ, & artis l. inter artifices, de ſolutio. P. nec perſonalia tranſeunt in heredes. l. quia tale, ſolut. m[illegible]mon. P. cum ſimil.* B

h *Si ita pactum ſit non aliter. l. adeo, 59. l. [illegible]erum, §. [illegible]. §. in heredem, pro ſoc. P.*

i *l. [illegible]. C. de ſocietat. l. nemo ex ſoci[illegible] 68. §. fin. eod. t[illegible]. P. [illegible] ſocietatis [illegible] eſt bona, [illegible] pro ſoc. §. [illegible]*

k *So[illegible] natura requirit æqualitatem, nam & inter quarum ſocietate, vel amicitia pares facit, vel recipit. In aliis etiam habet fraternitatis vinculū, & æqualitatem, leg. verum, §. hoc enim, & ibi gloſſ. 2. pro ſoc. Pand. Æqualitas hæc non ſemper conſideratur ſecundum proportionem arithmeticā lucri & damni, ſed aliquando ſecundum geometricam. Coitur etiam inter eos aliquando, qui æquales non habent facultates, inter pauperes & diuites, ita tamen vt pauperior induſtria & opera ſuppleat, quantum ei per comparationem patrimonii deeſt, leg. ſocietates, 5. §. ſocietas, pro ſocio. Pandect. Et ita coiri ſocietatem poſſe, vt alter nullam partem damni ſentiat, lucrum vero commune ſit. Caſſius Iuriſconſultus putat, ſi tanti ſit eius opera, quanti damnum eſt. Plerumque enim tanta eſt induſtria ſocii, vt plus conferat ſocietati quam pecunia. leg. ſi non fuerint, 29. §. 1. pro ſocio. Quod recipitur, quando alter ex ſociis pecuniam tantum dat ſocio, qui tātum confert induſtriam ad lucrum faciendum, cui & perit opera, quando lucrum ceſſat vel damnum contingit, & ita ratione operæ deperditæ videtur quoque* C E

Iis

ſentire damnum, vt ſocius qui pecuniæ damnum ſentit. Rurſum & ſi pecunia communicata ſalua remaneat ſine damno, ea reuertitur ad dantem re integra. Pro portione contributionis in ſocietatem damnum & lucrum æqualitatem recipit. Nam ſi æquale ſit capitale, id eſt, ſi vterque ſociorum parem quantitatem pecuniæ vel æquales operas contulerit, aut ſi fuerint ſocietati partes æque adiectæ, partes lucri & damni æquales erũt. Si vero inæquales fuerint partes, erunt tantũ æquales iuxta proportionẽ collationis, id enim tacite actũ intelligitur, l. ſi non fuerint, 25. & l. Mutius, 20. pro ſocio. P. vbi & definitur, lucrum eſſe, quod reſiduũ eſt deducto omni damno, & damnum quod reſiduum eſt, deducto omni lucro.

l *Hæc ſocietas reprobatur, & dicitur leonina, dict. l. ſi non fuerint, §. Ariſto. pro ſocio. P. §. de illa, de ſocieta. apud Iuſtinia. a leone, qui, vt legitur in apologo. Æſopi, profectus in venationem cum vulpe & aſino ſocietate inita de venatione, ita captã prædam diuidi inter ſe voluit, vt aſino necato, qui æqualiter diuiſerat, ſibi omnes fere partes dari a vulpe procurauerit. Quamobrem non valet ſocietatis pactum, vt ille, qui capitale poſuit in pecunia, capitale ſaluum recipiat, & lucrum diuidatur, vt docet Accurſ. ad d. §. Ariſto, Azo, Bald. Salycet. & alii ad Authen. ad hæc, de vſur. Ita nec valet pactum quod ſolum lucrum ſpectet ad eũ, qui pecuniam poſuit pro capitali, & non damnum aut diminutio capitalis, licet cõtra valeat, quod ille, qui operam poſuit, tantum lucrum ſentiat, & non damnũ, cum in caſu damni & ipſe ſatis participet in damno perdendo operas ſuas, §. & adeo, de ſocieta. apud Iuſtian. probatur & in ca. nauiganti, de vſur. & ibi per Panormitan. Calderinum, & Ioannem de Anania. explicat Gloſſ. ad capit. plerique, 14. quæſtio. 3. ad verbum, negotiatoribus.* Videtur enim (*inquit*) quod ſi quis pecuniam dedit negotiatori, vt inde emat merces, & det ſibi partem [illegible] illud ſi lucrum, quod [illegible] periculum ſpectat ad accipi[illegible] inter eos eſſet cõtractus [illegible] prohibitum eſt quippe [illegible] percipere, *vt in dict. cap. ple[illegible]* per illa verba ſocietatem cont[illegible] tunc periculum pertinet ad v[illegible] tuncq; bene licitum eſt quod [illegible] cius det pecuniam, alius vero [illegible] laborem. *l. 5. pro ſoc.*

m *l. duo ſocietatem, 75. pro ſoc.*

n *leg. ſocietates, 5. §. fin. pro ſocio. & [illegible] natus cenſuit. 35. §. ſi quis ſoci[illegible] mortis cauſa donatio. libr. 39. Pand. [illegible] leg. cum hic ſtatus, 32. §. cum inter [illegible] & vxorem, de donatio. inter vir. & vxor. Pand. libr. 24. tit. 1.*

Capvt V.

De ſolutione ſocietatis.

FInitur, *a* vel ſoluitur ſocietas, morte alterutrius ſociorum naturali vel c[illegible] *b* interitu rerum, quarum conſtat ſoc[illegible] *c* vel finito negotio. de quo tantum [illegible] facta ſocietas, *d* egeſtate ſocii, *e* re[illegible]tione ſocietatis. *f*

Scholia.

a *De modis, quibus finitur ſocietas tra[illegible] in leg. verum, 63. §. fin. cum 2. leg[illegible] pro ſoc. P.*

b *capit. 2. de donatio. inter virum & [illegible] dict. leg. verum, §. ſocietas, & leg. [illegible]tem, 4. leg. ſocium, 60. leg. adeo, [illegible] leg. a[illegible]ctione, 65. §. quia morte, pro ſocio. [illegible] §. ſoluitur, de ſocieta. apud Iuſtin.*

c *dict. leg. verum. §. fin. l. ſi id quod, [illegible] pro ſocio. P. Proinde ſi res fuerint ſacræ, [illegible] vel publicæ, ſoluitur de his ſocietas. d[illegible] l. verum, §. fin. pro ſocio. leg. 3. de relig. & ſumt. funer. Ratio e[illegible] § ſacræ, & § [illegible], de rerum diuiſ. leg. 18. & fin. eod. [illegible] Pand. l. inter ſtipulantem, §. ſacræ de [illegible] bor. oblig. & ita ſi in funarum [illegible] illatus fuerit mortuus e[illegible] & agitur pro ſocio, velut ſi ni a[illegible]*

[illegible],29 pro ſoc.P.facit §.religioſum, A [illegible] diui ſ.

d [illegible] actione §.item ſi alicuius rei,pro ſoc.P.

c [illegible].pro ſoc. P.veluti publicatione bonorũ, [illegible] bonis publicatis,alius ſcilicet fiſcus in [illegible] cum eius ſuccedit,& is habetur pro mortuo,[illegible].actione.§.publicatione,leg.verum [illegible],§.ſin.pro ſoc.§.publicatione, de ſocieta.apud Inſtitut. Atque fiſcus,ad quem [illegible] peruenerunt,tanquam hæres tenetur creditoribus damnati.l.2.ad leg. Iul. de vi B publica,C.l.ſi vt proponis. C. de bonis proſcripto. Sicque cum fiſco quemadmodum nec cũ hæredib. continuari poteſt ſocietas. [illegible] ſocius bonis ceſſerit, & bona vniuerſa diſtracta fuerint a creditorib.ſocii, idem dicendum,leg.actione, §.1.pro ſoc. P.§.item ſi quis ex ſociis, de ſocieta. apud Inſtitut. In hoc tamen caſu additur,quod ſi nihilominus conſentiant ſocii, eſſe in ſo[illegible], noua initia videatur eſſe ſocietas, C quæ tunc incipiat. Addit & Theophilus ad di[illegible].§.item ſi quis,illud ipſum intelligi, quando vniuerſæ facultates ſocii,nõ etiam ſi pars tantum bonorum,publicentur.

f Quod ſi vel ex voluntate ſeu diſſenſu contrario,l.4.l.verum,§.fin.leg.actione,§.diximus,pro ſoc.leg.5.C.eod.titul.§.manet, de ſocieta.apud Iuſtinian. Et hoc commune omnibus contractibus conſenſu initis, vt contrario conſenſu diſtrahi poſſint,§.ſi. D quibus mod.tolli.obliga.leg.2. de reſcind. vend.l,ab emtione.C.de pact. facit ratio. l.nihil tam naturale, de regul.iur.capit.1. eod.titul. apud Gregor. Poteſt & ſocius inuito altero ſocio, renunciare ſocietati, quia nemo tenetur inuitus manere in cõmunione.leg.final. commun. diuid. C.niſi hanc libertatem ſibi pacto ademerit, paciſcendo ad tempus vitæ ſocietatem,l.1.pro ſoc. P. veruntamen obſeruandum renunciantem ſocietati ante tempus ſocium a ſe, non ſe a ſocio liberare.l.65.§.3.pro ſocio.P. & ex parte quidem renunciantis ſocietatem ſine conſenſu ſocii,ſoluitur quidem ſocietas in eius præiudicium, ſed non in damnum ſociorum, ſi dolo malo renunciauerit,vt ſolus lucrum haberet, §.ſed plane de ſocieta.leg.actione,§ diximus, & § item ſi ſocietatem.pro ſocio.Idem,ſi ante tempus dictum ſocietati renunciauerit.[illegible] leg. actione,§.item ſi ſocietatem, & §. Labeo. & leg.ſi conuenerit,14.§.1.leg.ſed & ſocius,17.§.fin.pro ſocio.Pandect. Renunciatur ſocietati vel expreſſe vel tacite, expreſſe conſenſu explicito,tacite, vt ſi ſocius ſeparatim res ſuas agere cœperit. leg. ita quoque,pro ſocio.Pandect. Item tacito pacto,veluti dum paciſcitur ſocius,ne partem ſuam petat. nam in effectu tollitur ſocietas.leg in hoc iudicium, §.penultim communi diuidun. P.item & tacite ſoluitur, quando vel ſtipulatione, vel iudicio mutata erit cauſa ſocietatis,ſi iudicium ſocietatis dicetur, ad hoc vt ſocietas diſtrahatur.leg.actione pro ſoc. P.

CAPVT. VI.

1 *De effectu & actione ſocietatis.*
2 *De cautionibus poſt ſolutionem ſocietatis.*
3 *De fide rupta & ſocius criminum.*
4 *De perſecutione rerum ſocietatis.*

DIfficile eſt † incorruptum permanere, qui corrupto ſociatur. *a* Actio pro ſocio regulariter datur tantũ ſoluta ſocietate. *b* Nonnunquam neceſſariũ eſt manen- D te ſocietate agi pro ſocio, *c* ſi id, de quo cõuenit, non præſtetur, *d* ſi ſocius contra bonam fidem, vel dolo malo aliquid egerit, *e* ſi non communicauerit, quæ tenetur, vel in ſocietate ſingularium rerum, vel omnium bonorum cõmunicare ex lucro, *f* & damno, *g* competit & pro repetitione ſumtuum pro parte ſocietatis,in cauſa ſocietatis factorum, *h* & pro damni dati in re communi reparatione, ſi datum in re communi a ſocio dolo ſuo vel culpa præ- E cedente, non aliter. *i* Datur actio pro ſocio ſocietatem ineunti, & hæredibus eius, *k* cõtra ſocium,& hæredes eius, *l* & in eum, cuius iuſſu ſocietas coita fuerit. *m* Cæterum in hac actione cõdemnatio fit contra

ſocium, ſiue is ſit vniuerſorum bonorum, A ſiue vnius rei, in quantum facere poteſt, non vltra, niſi dolo malo fecerit, quominus poſſit. *n*

Accedũt † & ſocietate ſoluta cautiones præſtandæ pro ſoluẽdis debitis, quæ communicari debent. *o*

Rurſum, † qui fidem rumpit ſocietatis, cum infamiæ periculo, conuentus ſuo nomine, condemnatur. *p* Puniuntur, & pœnis legitimis, qui illicitas ſocietates, vel ſo- B cietatum illatas pactiones, fecerunt, *q* vt & ſocii criminum pati vt plerunque pœna. *r*

Poteſt, &, ſi res diſſolutæ ſocietatis inveniantur, agi & pro ſocio & communi diuidundo. *s*

Scholia.

a *ca. quiſquis, 13. quæſt. 10. 4. morbida ouis omne pecus inficit, cap. ſed illud, 45. diſtin. C c. reſecanda, can. ecce autem, c. illud ſane, 4. q. 3. atque quandoque boni puniuntur in ſocietate malorum inuenti, ca. non turbatur, 24. q. 1. Si tamen bonus in ſocietate malorum coactus in bonitate perſeueret, vt nõ poſſit malos euitare, ab illis polluitur. ca. non eſt, 32. q. 1. ita quando que ſocietas malorum inuoluntaria quandoque eſt toleranda, quandoque fugienda, cap. ſuggeſtum, cum 2. ſequentibus, 7. q. 1.* D

b *Et qui agit actione pro ſocio, videtur regulariter reſilire a ſocietate, l. actione, pro ſocio P.*

c *d. l. actione, §. nonnunquam.*

d *vt in l. cum ſocietas, 69. l. cum duobus, 52. §. item Mela, l. ſocius, 81. pro ſoc. P.*

e *l. 3. l. velut, 52. pro ſocio. Pandect. §. fin. de ſocieta. apud Iuſtinian. tenetur quidem de culpa, ac de negligentia ſocius, attamẽ ſufficit eum talem diligentiam adhibere in rebus communibus, qualem in ſuis propriis adhibere ſolet, & qui parum diligentem ſocium ſibi adhibuit, de ſe queri debet, ſibique hoc imputare, d. l. §. fin. de ſocieta. leg. cum duobus, 52. §. quidam ſagariam,* E *leg. ſocius, 72. pro ſoc. P* [illegible] *dicuntur de ſocio* [illegible] *redes, §. non tan* [illegible] *ſocius enim res c*[illegible]*m* [illegible] *pert*[illegible] *tractare vide. ut. leg. mer*[illegible]*o,* [illegible] *& quod commune eſt, n*[illegible] *electione, §.* [illegible] *de leg. ii. 1.* [illegible] *tu nupt. P. leg. 1. §. domini, a*[illegible] *Sylla. P. cum ſimil. Ad hanc* [illegible] *tinet, ſi communis ſocius re*[illegible] *celauerit vel amouerit, ſu*[illegible] *mo, ex dolo, non aliter. l. rei co*[illegible] *& d. l. merito, 51. pro ſoc. P.*

f *Datur actio hæc ad comm*[illegible] *quæ ex ſocietate ea pendente, obu*[illegible] *1. §. fin. & l. 2. & leg. cum duob*[illegible] *cium, l. ſi quis, 74. pro ſoc. Pa*[illegible] *C. eodem titul. In hac autem* [illegible] *tione inquirendum eſt de mo*[illegible] *initæ ſocietatis, & ad ten*[illegible] *tantum communicentur* [illegible] *cum duobus, §. duo, & §.* [illegible] *coire, 7. cum ſex ll. ſequen*[illegible] *13. leg. duo, 71. §. fin. pro ſoc. n*[illegible] *bitis cauſis acquiſitio fiat eorum,* [illegible] *veniunt in ſocietatem, leg. cum* [illegible] *idem ait, & leg. quod autem, 5*[illegible] *pro ſoc. P.*

g *Damnum inquam, quod qui pa*[illegible] *ſocietate, vel occaſione ſocietatis,* [illegible] *pa ſua. leg. cum duobus, §. quidam* [illegible] *item ſi communem, & §. ſi qui* [illegible] *ſocium, 60. §. ſocius, l. ſi vnus* [illegible] *ſocio, pro ſoc. P. l. 2. C. eod tit.*

h *In proxime citatis iuribus, dum m*[illegible] *dente ſocietate, & in cauſam ſociet*[illegible] *cta fuerint impenſa, non ſi poſt* [illegible] *cietatem, vt neque tunc damnum* [illegible] *gens ea ſoluta ſarciretur ex comm*[illegible] *actione, 65. §. ſi poſt diſtractam,* [illegible] *Pandect.*

i *l. ſed ſi, 47. in fin. cum ſequenti* [illegible] *co, 59. §. fin. l. cum duobus, 5*[illegible] *§.* [illegible] *& §. venit §. quod ſi rei. §.* [illegible] *bus, §. ſi quis ſocietatem, leg.* [illegible] *ſocio. P.*

[illegible] §. in heredem, l. actione, A
[illegible] ſocio, l. 3. C. eod. tit. Poteſt
[illegible] patri pro eo, quod ante emã-
[illegible] ionem [illegible] geſtum eſt. l. ſi id, 58. §. ſi
[illegible] as, pro ſoc. P. datur & domino
[illegible] d. l. ſi id quod, § fin.
[illegible] verum eſt, §. in heredem, & l. heres,
[illegible] l. actione, 65. §. morte, l. nemo, 35 in fi-
[illegible] cum l. ſeq. pro ſoc. datur & in partem fi-
[illegible] familias ſocii, vt & in filium familias, l.
[illegible] d quod, §. ſi filius familias, pro ſocio. P. B
[illegible] itur & directo contra patrem, & do-
[illegible] minum, quorum iuſſu cum filiofamilias
vel ſeruo contractum eſt, l. fin. pro ſoc. P.
exemplo aliorum negotiorum, in quibus
[illegible] tur actio quod iuſſu. §. fin. quod cum eo
[illegible] in alien. poteſt. eſt nego. geſt. eſſe di-
[illegible]. libr. 4. inſtitutio. titul. 7.
Hoc benefic[illegible] perſonale eſt, vt non in ſo-
[illegible] repet[illegible] a ſocio, ſed in id
conuenia[illegible] tantum, in[illegible] facere C
p[illegible] tempore condemnationis ſeu ſenten-
tiæ, de[illegible] omni alio ære alie[illegible], propter
fra[illegible] ſpeciem, quæ in ſocietate ver-
ſa[illegible]r. Qu[illegible] nec hoc beneficium com-
petit heredibus vel fideiuſſoribus ſocio-
r[illegible], [illegible] patri, nec domino eorum, l. ve-
rum, [illegible] §. ſe[illegible] uentib. pro ſocio. leg.
[illegible] 16. [illegible] 22. de re iudic. Pan.
[illegible] en [illegible] hoc beneficium aliis qui-
b[illegible] quam ſociorum, ne con- D
[illegible] ſupra id quod facere poſſunt,
[illegible] competat eorum heredibus aut
[illegible] ibus. Datur enim marito nomi-
[illegible] conuentio, non eius fideiuſſori, he-
re[illegible] enſori, l. ſi cum procurator, 23.
[illegible] or, 24. l. ſciendum eſt, 25. de
[illegible] a. libr. 42. P. tit. 1. Idipſum ſi ex a-
l[illegible] r[illegible] libus cum vxore geſtis mari-
[illegible] vxore conuenıatur, vel contra, ſi
[illegible] merito, l. non tantum dotis, 20. & E
[illegible] autem, 21. de re iudica. Hoc ipſum
[illegible] datur patrono, patronæ, militi,
[illegible] b armata militia, l. patronus, 17.
[illegible] 18. l. miles, 6. eod. tit. de re iu-
[illegible] parenti ſeu patri, l. 7. §. 1. de ob-

ſequiis, &c. P. Item donatori, l. cũ ex cauſa
donationis, 30. l. Nezennius, 41. §. fin. de re
iudica. P. Ratio in l. 33. de don. atio. & in l.
& exheredatum, 49. §. fin. & l. ne ex libe-
ralitate, 5[illegible]. de re iudica. Item l. is de qui-
bus in §. ſunt perſonæ, cum ſequentib. vſque
ad finem tituli, de action. apud Inſtitut.
Ineſt porro & huic priuilegio, ne quis con-
ueniatur ſupra id quod poteſt facere, vt
etiam deducatur & habeatur ratio eius,
qui eo vtitur, ne egeat, & aliquid ei ſuffici-
ens ad victum relinquatur, l. inter eos, 19.
§. fin. & l. cum donationis, 30. de re iudic. l.
in condemnatione, 173. de regu. iur. P. l.
62. de ædilit. edict. Pand. Cæterum quod
dictũ eſt de ſociis, vt in tantum in quan-
tũ facere poſſint conueniantur, id ſe factu-
rum cauſa cognita prætor edicit. Cauſa
autem cognitio in hoc verſabitur, vt ne-
ganti ſe ſocium eſſe, non ſubueniatur, ne ſo-
cio ex doli clauſula obligato ſuccurratur;
leg. ſed hoc ita, 22. §. fin. de re iud. c. & de
inficiante ſe ſocium etiam in leg. ſi vnus ex
ſociis, 67. §. fin. pro ſoc. Inficiatio facit vt
mereatur quis ſuo beneficio priuari, men-
daxque omni commodo rei priuatur, cap.
ſuper literis, cap. ſedes, de reſc. leg. l. fi. de rei
vindica. leg. etſi legibus, C. ſi contra ius vel
vtilita. public. Dolus porro efficit, vt qui
deſiit dolo eſſe ſoluendo, nihilominus face-
re & ſoluere poſſe dicatur, cum æquum
non ſit, dolum quemquam relevare. leg.
verum, 63. §. hoc quoque pro ſoc. P. leg. ne
ex dolo, de dolo, P. Non vtetur etiam pri-
uilegio hoc, qui erogat bona ſua in frau-
dem futuræ actionis, nam & is dolo facere
videtur, quominus ſoluendo ſit, leg. nemo
ex ſociis, 68. §. 1. pro ſocio. Attamen is, qui
occaſione oblata acquirendi non vtitur; id
eſt, is qui cum poſſet acquirere, non vult
acquirere, non cenſetur in fraudem fa-
cere quominus poſſit, nec priuatur ideo pri-
uilegio iſto, quod non acquiſierit cum poſ-
ſet, dicta leg. nemo ex ſociis, §. 1. pro ſocio,
& leg. 6. quæ in fraudem creditor. P. niſi
forſan dolo malo fecerit, quominus oblatam

ſibi competentem bonorum poſſeſſionem admitteret, l. ſed etſi lege, 25. §. perinde, de petitio. hared. P. conſtituitur & regula in l. hoc iure vtimur, 152. §. fin. de regul. iur. In contractibus quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt, heres in ſolidum tenetur, & ita dolus in factione repræſentat poſſeſſionem. A

o *l. omne æs alienum, 27. & ſeq. ſi ſocii. l. pro ſocio arbiter, 38. l. ſi vnus ex ſociis, 67. pro ſocio.* B

p *Qui condemnatur pro ſocio ex fide rupta, infamis eſt, l. fin. C. ex quib. cauſ. infam. irroga. lib. 2. C. tit. 12. l. 1. l. furti, 6. § mandati, de his qui notant. infam lib. 3. P. tit. 2. Heres tamen ſocii ſuo nomine, vt pro tutela damnari non poteſt, d. l. illud. §. illud plane, de his qui notant. infam. Siquidem perfidia delictum eſt, & delicti pœna non ingreditur auctorem, l. ſi quis pœna, & l. crimen, de pœn. P. & quiſque ſuo nomine damnatur, §. ex quibuſdam, de pœn. temere litigan. Cicero pro Roſcio Amerino, pro rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum dicit, & poſtea.* Recte maiores noſtros eum, qui ſocium feſelliſſet, in virorum bonorum numero non putaſſe haberi oportere. *Et iterum pro Quinto Roſcio Comœdo:* ſi qua ſint (*inquit*) priuata iudicia ſummæ exiſtimationis & pœnæ capitis, tria hæc ſunt fiduciæ, tutelæ, & ſocietatis, æque enim perfidioſum eſt, & nefarium fidem fallere, quæ continet vitam & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit, & fidem fallere, qui ſe in negotio coniunxit. C D

q *Diſſoluuntur & reuocantur nouæ religiones, & religionum nouæ ſodalitates inductæ poſt concilium Lateranenſe, quod eas prohibuit ſub Innocentio 3. cap. 13. in c. fi. de religioſis domib. apud Gregor. c. vnico. eo. tit. in Sex. Diſſoluuntur & alia collegia illicita in l. 4. de colleg. illi. P. & qui illegitimum collegium vſurpauerit tenetur eadem pœna, qua ii qui hominibus armatis loca publica vel templa indicati fuerint occupaſſe, l. 3. de colleg. illic. P.* [illegible] *legis Iuliæ maieſtatis, l. 1. §. 1. ad l.* [illegible] *maieſt. l. 4. C. de his qui ad eccleſ.* [illegible] *ger. eritque tanquam ac vi* [illegible] *tem hanc ineuntibus pœna, a* [illegible] *interdictio. l. qui dolo, de vi &* [illegible] *lege quoque Iulia de annon. ii ne* [illegible] *ſocietatem coierint quo an* [illegible] *ret, l. 2. ad leg. Iul. de annon. P. m*[illegible] *rum quoque ſocietates, art*[illegible]*cum* [illegible] *laborum, alioquin & aliund*[illegible] *uniur. in l. vni. de monopol. C.* [illegible] *xi ſupra, cap. 3. gloſſ. fin.*

r *cap ſicut dignum, 61. §. illi autem* [illegible] *micid.*

s *Poſt ſolutam ſocietatem res diuidi* [illegible]*, quæ inueniuntur communes, cap. 2.* [illegible] *na. inter vir. & vxor. & res comm*[illegible] *quæſita, vel actione pro ſocio vel* [illegible] *ni diuidundo diuiduntur. l. pro ſocio,* [illegible] *§. fin. pro ſocio. Et ſi actum fuerit communi diuidundo, non ideo tollitur actio pro ſocio; per quam alia petuntur quam per actionem communi diuidundo, verum ea quæ iam ſocius conſecutus fuerit per actionem communi diuidundo agendo, non conſequetur iterum agendo actione pro ſocio. l. ſi actum ſit, 43. pro ſocio. D*[illegible] *liquando alia actio cum ſuperioribus* [illegible] *ſtipulatu ſocio, ſi a ſocio pœnam ſtip*[illegible] *fuerit, quo caſu pro ſocio quidem non* [illegible] *ſi tantundem in pœnā ſit ſtipulatum,* [illegible] *ti eius interfuit. Quod ſi ex ſtipulatu* [illegible] *nam conſecutus fuerit, poſtea pro ſocio a*[illegible]*gendo hoc minus accipiet, pœna ei* [illegible] *tem* [illegible]*putata. l. ſi quis a ſocio 41. l. qu*[illegible] *ex ſtipulatu, 42. pro ſoc. Item rei com*[illegible]*nis nomine cum ſocio furti agi p*[illegible]*te*[illegible] *ſi per fallaciam dolove malo rem amou*[illegible] *communem rem claudi animo c*[illegible] *poteſt & cum ea pro ſocio experiri,* [illegible] *tera actio alteram tollit, l. rei com*[illegible]*, 45. cum 4. ſequentibus, l. meri*[illegible]*,* [illegible] *prædictam explicat. pro ſocio. P*[illegible] *ſemel dixerim actio pro ſocio, in h*[illegible] *tractu ſocietatis propria eſt, a*[illegible] E

... in ſubſeruiunt & accommodantur, A r... n ac... onis ... anſarum, & furti; co- m... , ... at one r... communis, ... , ... atione damni in ea dati, le- gis Aquiliæ, l. ſed ſi ex cauſa, 47. §. 1. pro ſoc. P. Si hæreditas etiam communis ſit, fa- miliæ erciſcundæ actio dabitur, vt in l. cum duobus, 57. §. ſi fratres, alias lex ſi fratres, 53. pro ſocio. l. 1. & 2. famil. erciſc. P. lib. 10. P. tit. 2. Poteſt & incidere in quæſtio- nem iudicium finium regundorum, iuxta B l. 1. 2. 3. & 4. finium regund. Pandect. lib. 10. tit. 1.

DE MANDATO.

a TIT. XVIII.

Huc referri poſſunt tituli, de procuratoribus, lib. 1. decret. tit. 8. & lib. 1. Sexti tit. 19. & lib. 1. cle- menti. tit. 10. tota 89. diſt. & alibi dicitur apud Gratianum, lib 3 P. tit 3. lib 2. C. tit 13. poteſt & referri titulus de ſyndico. libr. 1. decret. tit. 39. C Quod cuiuſque vniuerſitatis nomine, lib. 3. P. tit. 4. titulus de mandato, apud Iuſtinia. lib. 3. tit. 27. & lib. 4. C. tit 35. & mandati. lib. 17. P. tit. 1.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid mandare.*
3 *Obligatio mandati, quis mandator, pro- curator, negotiorum geſtor, procuratio ec- cleſiaſtica.*

1 ACcedit ad ſocietatem amicitiæ quo- D dam modo mandatum, quod ab ami- co ſuſcipitur exſequendum. *a*

2 Mandatum, in quantum habet obliga- tionem acceptatum, inter contractus, qui conſenſu perficiuntur, annumeratur. *b* Mandare in vniuerſum, eſt aliquid geren- dum aut exſequendum committere. *c* Qui mandat alicui quippiam agere aut dicere, mandator dicitur. Qui ſuſcipit & exſequi- tur, procurator, cum mandato agens vel E dicitur; *d* qui autem ſine mandato facit, ne- gotiorum geſtor. *e*

3 Ex mandato vero facto vel ſuſcepto na- ſcitur obligatio mandati, *f* de qua hic agi- mus ... ſum, non de procuratione ſeu ſumtibus, qui debentur ab eccleſiis ſupe- rioribus prælatis, ratione viſitationis, quam faciunt, iuxta facultates eccleſiarum, & conſuetudinum locorum. *g*

SCHOLIA.

a *Mandatum inquit Vlpia. in l. 1. §. fin. mand. P. lib. 17. P. tit. 1. niſi gratuitum, nullum eſt, nam originem ex officio & a- micitia trahit, &c. Idem in § fin. eo. tit. a- pud Iuſtinia. lib. 3. tit. 26. ideo ibi dicitur eſſe gratuitum, alioquin mercede interue- niente eſſet contractus innominatus do vt facias, l. naturalis, de præſcrip. verb. P.*

b *l. conſenſu, de actio. §. 1. de oblig. quæ ex conſenſ. P. l. 5. manda. P.*

c *mandare, aliqui deducunt a manu & da- re, quod in dandis exſequendiſque negoti- is, manus inuicem ſibi dare opus fuit, id eſt, mutuas communicare gratuitas operas, & auxilia mutua, vel manum dare, idem di- cemus quod dare poteſtatem aliquid agen- di in aliquo negotio alicui, manus quippe pro fide & pro poteſtate vſurpatur, l. 2. de origine iur. l. manumiſſiones, de iuſtit. & iur. Pan. & manus militaris, in l. 3. ne vis fiat ei qui in poſſeſſ. miſſ. eſt. lib. 43. Pan. tit. 4. Inde & dicimus mandare iuriſdictio- nem, quod eſt dare poteſtatem, loco man- dantis iudicandi. titulo de officio eius, cui manda. eſt iuriſd. idem quod delegare, in tit. de offi. delega. apud Greg. & Bonifaciū.*

d *procurator eſt qui mandato domini eius rem adminiſtrat, vel negotia aliena, l. 1. de procura. P. §. fin. de his per quos agere poſ- ſumus, lib. 4. Inſtitutio. titul. 10. procura- tor illud ſolum poteſt, quod ſibi committi- tur, c. innotuit, de electio. quare & fidem debet facere de mandato ſeu procuratione, maxime in litibus, antequam admittatur pro alio, c. 1. de procura. l. licet eod. tit. & quamuis certæ perſonæ poſſint pro aliis cer- tis aliquando defendere ſine mandato, vt in l ſed hæ perſonæ, 35. de procura. P. tamen non cenſentur qui huius generis ſunt, veri procuratores, ſi mandato careant. l. 3. §.*

procuratorem, indicat. ſoint, P. neque etiam prædicta perſonæ coniunctæ admittuntur ad agendum vel defendendum pro coniunctis in cauſis beneficialibus, quamuis in temporalibus admittantur cum cautione de rato, vt diſputatur in deciſione Rotæ 142 *incip.* in cauſa beneficiali, *in nouis.* A

e *l. item ſi cum putaui,* 5. *& l. ſi pupilli,* 6. *manda. P.*

f *l.* 1. *manda. P.*

g *c. cum Apoſtolus, cap. cum ex officii, c. accedentes, cap. ſuper eo. de cenſib. quæ autem ſumma debetur pro procuratione, fuit taxatum in cap. exigit, de cenſib. in Sext.*

Caput II.

Species mandati.

Mandatum ratione rerum, aliud generale ſine definitione certæ rei, aut negotii, ad totum negotium, vel ad omnia bona; *a* aliud ſpeciale, quando litis aut negotii actus faciendus in ſpecie; *b* & ita etiam procurator alius generalis, alius ſpecialis. *c* Et vterque vel ad negotia adminiſtranda, *d* vel ad lites inſtituendas aut proſequendas. *e* Mandatorum quoque diſtinctio, vt alia dicantur diuina ſeu cœleſtia, *f* principum, *g* ſeu perſonarum publicarum, *h* & priuatarum. *i* Rurſum ratione conſenſus mandatum triplex; ſi quis mandet aliquid fieri; ſi non prohibeat, id eſt, aliud expreſſum, aliud tacitum, & tertio ſi ratũ quis habeat id, quod pro mandato habetur. *k* Habita autem ratione perſonarum, quarum gratia fieri poſſunt, quinque ſunt ſpecies mandati, *l* quæ magis tamen ad cauſas mandati, quam ad ſpecies poſtea *m* referemus.

Scholia.

a *c. qui ad agendum,* 4. *c. qui generaliter,* 5. *de procura. in Sex. c.* 11. *eod. titul. ſine diffinitione vlla negotii aut rerum conſtitutio procuratoris facit generale mandatum l.* 1. *l. procurator totorum bonorum,* 63. *l. diligenter,* 6. §. *ap[illegible]d In[illegible]num, [illegible] vide & ſub eo titul[illegible] l.* 1. §. [illegible] *remunerandi,* [illegible] 2. §. [illegible].

b *vt dic[illegible]ur i[illegible] prox[illegible] c[illegible] [illegible] & plura ne[illegible] quæ e[illegible]am g[illegible] mand[illegible]o, non cenſentur comm[illegible], n[illegible] ſpecie mandentur, quæ refer[illegible] g[illegible] ad agendum, ad verba* vt pac[illegible] [illegible]*cur. in Sex.*

c *relatiua quippe ſunt, procurator* [illegible] *dans.* B

d *c. qui generaliter, de procura. in* [illegible] *ctatur porro principaliter de pr[illegible] ad negotia, in titulo mandati. Q[illegible] iam adminiſtrator generaliter c[illegible] curator dicitur, in can. ſaluator,* [illegible] *titulo de officio procurato. Ceſa. P*[illegible] *vicarii epiſcopi, & procurator*[illegible] *dicuntur etiã, in c. petiti o,* [illegible]

e *fere per totum titulum de pro*[illegible] C *agitur de procuratore ad l*[illegible].

f *c. mandata cœleſtia, de pr[illegible] m[illegible]onibus [illegible] pertinet dictum Domini no[illegible]ri* [illegible] Christi, ſi vis ad vitam ingre[illegible] mandata. *Differunt autem proc[illegible] ad negotia, & ad lites, primum qu[illegible] 17. annum quis poteſt ad negot[illegible] pr[illegible]rator conſti tui, ad lites vero non ante* [illegible] *annum, l. qui generaliter,* 5. *de procu*[illegible] *Sex. l. minor, de procura. in P. l. e*[illegible] D *C. eo. tit. l. ſi. C. de his qui veniam ata*[illegible] *petrauerunt.* 2. *quod procurator ad* [illegible] *poteſt ſubſtituere procuratorem a*[illegible] *conteſtationem, niſi poteſtatem* [illegible] *endi a domino acceperit, v[illegible]l ſit* [illegible] *am datus. procurator vero ad ne*[illegible] *re ſubſtituere poteſt. cap.* [illegible] §. *penu*[illegible] *nal. de procurator. in Sext.*

g *ita dicitur mandatum apo[illegible] cum* [illegible] *mandatum, de r[illegible] ip. m[illegible]ndat*[illegible] E *in l.* 1. *& rubrica, de manda. pri*[illegible] *C. titul.* 15. *& nou[illegible]a,* 17. *Græci* [illegible] *hæc mandata, præcepta certis pe*[illegible] *blicis vel priuatis a princ[illegible]pe d[illegible]a,* [illegible] *Dion, lib.* 43. *&* [illegible] *uella* 26. *&* [illegible], *no*[illegible] 2[illegible]

[illegible]

principum magiſtratibus directa ea erant, quæ princeps in mandat. & precepto dedit magiſtratibus, ſecundum quæ adminiſtrare debebant vel munus vel prouinciam ſibi commiſſam, & non aliter, ſicque in eligenda ſunt iura quæ de mandatis principum meminerunt, vt liquet ex ... l.1 . ex l.6. de offic. proconſul. P. l.3. in fin. de off. præſi. P. l.14. de inceſtis nup. C. l. 1. de offi. eius, qui vicem alterius, &c. Cod. l. mandatis cauetur, 25. de teſtib. P. l. mandatis cauetur, 5. de requiren. reis. P. l.1. de collegiis illicitis. cum ſimilibus.

et in titulo de officio eius, cui mandata eſt iuriſd. P.

toto titulo mandati.

l.1. §.1. manda. P. ita Vlpia. 60. de regul. iur. P. ſemper qui non prohibet pro ſe interuenire mandare creditur, ſed et ſi quis ratum habuerit, quod geſtum eſt, obſtringitur mandati actione, & quando præſens aliquid ſuo nomine ſine cõtradictione fieri vel mãdari patitur. l. qui patitur, mãda. P.

l de quibus in l.2. mandat. Pan. §.1. de mandato apud Iuſtinia.

m paulo poſt, dum agetur, cuius gratia mandatum fieri poſſit.

Capvt III.

De quibus fiant mandata efficaciter.

MAndatum ſeu procuratio fit vel omnium rerum in genere, vel vnius in ſpecie, *a* niſi iure nominatim prohibeatur, maxime in pecuniariis cauſis, *b* quibuſdam exceptis. *c* In criminibus tamen accuſandis criminaliter ſeu ad pœnam, vel defendendis non admittitur, *d* niſi abſens reus accuſetur, qui ſe defendere nemo excuſationes mittere per nuntium tantum per procuratorem poteſt. *e* Non datur procurator in popularibus actionibus ad agendum, ad defendendum autem datur. *f* Et rei turpis nulla obligatio mandati nec hac actione agitur pro tali mandato, *g* quod ſi mandatur in delictis, *h* & qui mandauit, & qui exſecutus mandatum eſt, quilibet pro delicto ſuo tenebitur, *i* minuſque valet mandatum, de aliquo faciendo poſt mortem mandãtis. *k* Procurator porro ad lites conſtitutus, ſi tunc lites mãdanti motæ ſint, vel paratæ, ad illas tantum, non ad futuras cenſetur conſtitutus, ſi nullæ tunc ſunt cum datur, etiam ad futuras. *l*

Scholia.

a l.1. §.1. de procuratoribus, §.1. de his, per quos agere poſſumus, lib.4. Inſtitutio. tit.9. vbi refertur olim aliquando non licuiſſe in iudicio per procuratorem pro omnibus agere, vel defendere, niſi pro libertate, pro tutela, pro furto nomine abſentis, & pro populo; atq; non licuiſſe alteri pro altero agere, docet Quintilianus lib.20. tit.16. Gellius lib.20. cap.1. Cicero 2. ad Heren. quo referri poſſunt leges veteris iuriſprudentiæ, 2. 3. & 4. quæ de vocatione in ius agentis tractant, quod vocatus ſiſtere ſeipſum debeat, in iudicio & in iudicium venire, ita in l.2. ſi quis in ius voca. non ier. lib.2. P. tit. 5. ex quacunq; cauſa, ait Paulus, ad prætorem vel alios, qui iuriſdictioni præſunt in ius vocatus venire debet, facit titulus 6. libr.2. Pand. in ius vocati vt eant vel ſatis vel cautum dent.

b l. in pecuniariis, 26. de procura. P.

c l. Pomponius ſcribit, 40. eo. tit.

d l. penul. de public. iudic. lib.48. Pand. tit.1. c. tuæ fraternitati, 5. de procura. vbi ratio, quod oporteat in accuſationibus accuſantem ſe ſubſcribere, ante accuſationem ad pœnam talionis, leg. libellorum, de accuſationibus & inſcriptio. P. Si agatur tamen ciuiliter & non ad pœnã publicam, poterit accuſatio inſtitui per procuratorem, d. cap. tuæ fraternitati.

e c.2. de procura. l. reos capitalium, 3. de accuſatorib. C. l. penul. de public. iudic. P. l. abſens, 71. de procura. Poteſt etiam reus præſentis per procuratorem defendi, ſi eo præſente litis fiat conteſtatio permittente iudice.

f l. licet, 42. de procura. P. l. qui populari, 5.

de popularib actio.lib.47. Pandect.tit.23. Popularem actionem dicimus, quæ ſuum ius populo tuetur,l.1.eod. tit. in qua quiſque, quaſi vnus ex populo agere poteſt l. mutus,43.§.2. de procura. quæ cuiuis ex populo competit.l.vnic.§.9.ne quid in crimine pub.

g *l.ſi remunerandi,6 §.rei turpis,manda.P.*

h *nemo enim debet obtemperare mandanti prohibita a iure,c.dilectus filius,15.de temporib.ordinatio.& dum certo ſunt iniuſta mandata,etiam ſuperiorum,non ſunt implenda.ca. Iulianus, 11.q.3. quia neque auctoritas ſuperioris iubentis, excuſat a peccato,c.quicunque,c. de rebus, 12.q.2. can. ſi docuimus, 11.quæſtio.3.can. in canonibus, 16.quæſtione 1.ca. decimas, 16. q.1.l.furti.§.& iuſſit, de his qui notan.infam. P.l.ſeruus non in omnibus, de actionib.P. Excuſabit tamen in releuatione aliqua ex parte pœnæ, non tamen in totum, ſi modo, qui exſequitur coacte faciat ex iuſſu vel metu ſuperioris, ca. ſalonitana, 63.diſt.ca. amputatis, 86. diſt.ca. dixit, 14.q.1.ca.diacon, 28.diſt.can.miles,23. q.5. vel ſi dubium ſit, an præceptum ſit iuſtum vel iniuſtum, ca. quid culpatur, 23. q.1.l.ad ea, de reg. iur. præſumitur enim pro ſuperiore & pro perſona publica, quod bene iuſſerit & ſtatuerit, & ideo exſequendum eius mandatum.l.ſeruo inuito,§.cum prætor, ad ſenat. Trebel.l pen. de iuſtit. & iur. in P.*

i *Idem eſt, 13.l.ſi quis alicui,27.§.morte, mandat. P. quia morte mandatum exſtinguitur.l.inter cauſas,26. eo. P.*

k *Rota deciſ.19.inci.* fuit dubitatum, *in nouis. Guillel de cuneo ad l.item ad litem, de procuratorib. adeo vt tutius agatur procurator debet conſtitui ad lites præſentes & futuras, argum.l ſi ita, de auro & argen. legat.l.ſi fundus de fundo inſtruct. Pan.*

Capvt IIII.

Qui mandare poſſint.

Liberum eſt vnicuique ad obligandum idoneo, mandare geſtionem ſuorum negotiorum, vel procurato[illegible] ruere; ſiue abſens, ſiue præſens ſit, *a* [illegible] & pluribus; *b* inuitus tamen nem[illegible] ratoré regulariter dare co[illegible]tur, *c* [illegible] ſona, quæ de pecuniaria cauſa l[illegible] ſit in ſublimi ſtatu poſita, quæ ter[illegible] ſet eſſe iudici & aduerſario; quia c[illegible] ad agendum & defendendum procu[illegible] rem dare cogitur. *d* Item excomm[illegible] tus, quemadmodum & monaſte[illegible] contra illud agatur. *e* Dat enim no[illegible] priuatus *f* procuratorem, ſed etia[illegible] uerſitas ſcholaſticorum, *g* populus, *h* [illegible] munitatis corpus, aut collegium. *i* A[illegible] men nomine vt plerunque dici[illegible] lites pro communitatibus & co[illegible] nempe ſyndicus, *k* interdũ & œco[illegible] *l* Poteſt prælatus agere & def[illegible] procuratorem conſtituere p[illegible] ſubditis & membris ſuis. *m* A pr[illegible] datus ad lites, alium procur[illegible] tem conteſtatam non po[illegible] dare, [illegible] fuerit datus procurator in rem [illegible] ſubſtituendi poteſtatem a do[illegible] perit, aut poſt litem conteſtatam. *n* [illegible] curator autem ad negotia al[illegible] cunque voluerit poterit ſubrogare, *o* [illegible] agatur de ineundo matrimonio, in [illegible] procurator ſine ſpeciali mandato [illegible] ſubrogare non poteſt. *p* Idipſu[illegible] de procuratore dato regulari, qui al[illegible] iam cum voluntate mandantis ſub[illegible] non poteſt, ſine licentia ſui ſuperioris. [illegible]

Scholia.

a *§.1.de his per quos agere po[illegible]umus, c. a[illegible]dens, 19. de procurator. l. in pecuni[illegible] 26. C. eo. l. 1. §. fi. eo. P. Ita ſ[illegible] mandare & conſtituere poteſt procur[illegible]rem ſi qua ei ſit actio, qua experiri p[illegible] poſſit, poteſt & ad defend[illegible]ndum [illegible] & pro actione [illegible] l.[illegible] 8. de procur[illegible] in P. dico autem [illegible] & præſ[illegible]em mandare p[illegible] [illegible] remeque dare, quia præſentes [illegible] quam[illegible] poſſint, tamen [illegible] negotia.l.1.§.penul. de procur[illegible].*

b [illegible] ſecundum, 4. manda. P. A

[illegible] [illegible], 36. de procura. Cod. l. præ- [illegible] 9. cum autem, de his qui ad eccleſ. [illegible]ugeſ. di. l. c. querelam, 2. de procurator. [illegible] nuque prætoriana, 21. iuncta [illegible] hoc ius ſtabit, de procurator. C. & nouella 71. vt ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatem ſunt, & cætera.

[illegible] int[illegible] ximus, 7. de iudic. lib. 2. tit. 1. & [illegible] ad verbum, conueniri.

e [illegible] in c. 2. de in integ. reſtitutio. lib. 1. ti. 41. B

[illegible] quod liquet ex totis titulis de procuratoribus & mandat.

[illegible] quia in cauſis 7. de procura.

[illegible] §. 1. de his per quos agere poſſ.

[illegible] eum cauſam, 6. de iuramento calum. lib. [illegible] titulo 7. §. ſi vero epiſcopi, de ſanctiſſ. epiſcopis in nouell.

k [illegible] 1. de ſyndico, lib. 1. tit. 39. l. 1. & l. item eorum. 6. §. ſi decuriones, quod cuiuſque vniuerſ. nomine libr. 3. P. titul. 4. Syndici, C [illegible] quod defenſores Latinus, l. munerum, 18. §. defenſores, de munerib. & hon. lib. 40. tit. 4. vide quæ diximus lib. 49. ſynt. cap. 5.

l c. Imperatorum, 4. de iuram. calum. Oeconomus eſt cui res eccleſiaſtica veluti domeſtica gubernanda mandatur. ca. volumus, 89. diſt. idemque eſt in effectu quod Syndicus, ſeu procurator, vel actor, ſeu defenſor in cauſa vniuerſitatis, vel collegii, de quo in ca. cum ſimus, 9. q. 3. can. quia epiſcopus, 5. quæſt. 3. l. omnes, §. nihilominus, de epiſcop. & cleric. C. D

m notatur in c. cum deputati, de iudic. c. olim de reſtitutio. ſpoliat. per Innocentium, & in cle. 1. de reſcrip. per textum in c. auditur, de præſcriptio. Rota deciſ. 426. incip. ſi dicamus, in nouis.

n c. 1. §. licet autem, de procurator. in Sext. l. quod quis, 8. l. nulla, 23. l. penul. l. neque, E 1. in fine, C. eo. l. in cauſa, l. quod quis, de procura. in P. l. ab exſecutore, §. fin. de appellatio. Sic actor vniuerſitatis per procuratorem defendere non poteſt. Quando autem procurator datus ad procurationem inhabilis, poteſtatem habens ſubſtituendi, poſſit alium ſui loco ſubſtituere efficaciter, & quando ex aliqua inhabilitate non poſſit, tractatur in clem. 13. de procura. & ibi per finales gloſſas poteſt & procurator ſubſtitutus a procuratore principali, poſtquam dominus litis effectus fuerit, alium iterum ſubſtituere, Rota deci. 545. vtrum procuratori, in antiq. & deciſ. 122. incip. procurator ſubſtitutus, in nouis, in rem ſuam datus procurator pro domino habetur, vt ſi mihi titulo donationis ſint ceſſæ actiones, & datus ſim procurator ad eas intentandas, vt in l. illam ſubtilem, C. de donatio. vide legem Plautius, & ibi gloſſam, ad verba, ſed qualiter, de procura. P. qui vero poteſtatem ſubſtituendi accepit, videtur & ex mandato domini facere, & eius voluntate, d. l. item eorum, §. decuriones, quod cuiuſq. vniuerſ. nomi. P. quo fit etiam, vt non poſſit ipſe, quem ſubſtituit reuocare, cap. is qui, 3. de procura. in Sex. etiam ſi ſubſtitutus non fuerit adhuc mandato vſus.

o c. 1. §. 1. & §. fi. de proc. in Sex. l. ſi procuratorem, mand.

p c. fin. de procurat. in Sex. ibiq; ratio, quia arduum ſit negotium, & cum periculo.

q Clem. 3. de procur. quia religioſus propria caret voluntate, ca non dicatis, 12. q. 1. c. ſi religioſus, de electio. in Sex.

CAPVT V.

Cui poſſit mandari, quiſve conſtitui procurator poſſit.

REgulariter, qui non arcetur expreſſe ab officio procuratoris, idoneus ad illud debet reputari, *a* & ei præſenti & abſenti ratum mandatum habenti, mandari poteſt, *b* vni & duobus. *c* Duo autem vel plures conſtitui procuratores poſſunt vel ſimul, vel quilibet in ſolidum. Inter hos autem intereſt, vt ſi ſimul conſtituantur, vnus ſine altero non debeat admitti, contra, ſi ſint ſimul, in ſolidum conſtituantur, eorumque melior ſeu potior eſt conditio eius, qui per litis conteſtationem negotium occupauerit, niſi fuerit

dictum in conſtitutione, quod non erit melior conditio occupantis, *d* exceptis electionum, poſtulationum, prouiſionum, & aliorum ſpiritualium negotiorum cauſis, in quibus in ſolidum pluribus procuratoribus deputatis, iudex magis idoneum eligere aliis excluſis poteſt. *e* Inuitus autem nemo tenetur mandatum ſuſcipere aut procuratoris munus ſubire. *f* Laicus poteſt eſſe eccleſiæ vel monaſterii procurator, aut ſyndicus, in temporalibus & litibus, *g* imo & in ſpiritualibus. *h* Excepta electione. *i* Nihil prohibet etiam pro eccleſia monachos & clericos ſyndicos & procuratores fieri. *k* Quinimo adminiſtratio procuratio, & œconomatus Eccleſiarum, & rerum earum debet tradi clericis idoneis, remotis laicis. *l* Vt contra vetatur clericis, ne ſecularium rerum ſint procuratores, *m* vel ſecularium perſonarum bonorumque earum *n* Quemadmodum & iura ciuilia militibus idipſum munus ſubire vetant, *o* & fœminis, *p* niſi raro; *q* filiusfamilias porro nedum ad negotia, ſed etiam ad iudicia abſque patris aſſenſu poteſt fieri procurator. *r* niſi ſit minor in negotiis agendis quatuordecim annorum, in litibus vigintiquinque. *s* Non poterit quoque in iudicio reus criminis conſtitui procurator, *t* vt neque quidam alii, de quibus in iudiciis agitur.

S c h o l i a.

a *c. 1. de procurat. in Sex. l. mutus, 43. C. eo. tit. Pand.*

b *l. 1. §. fi. & l. 2. de procura. P. c. cum dilecta, de confirma. vtil. c. licet, 7. de procuratorib. in Sex.*

c *l. creditor, 60. §. duobus, de procura. ca. poſt appellationem, §. forma, in fine 2. q. 6. cap. inſuper, de teſtib.*

d *hæc omnia traduntur & explicantur in c. ſi duo, 6. de procura. in Sext. l. pluribus, 32. de procuratorib. P. Quæ etiam intelliguntur, quando ſimul pluribus mandatum eſt, vel ſi duo ſimul & eodem tempore fuerint*

A *procuratores conſtituti; alıter* [illegible] *temporibus, quia dando alio* [illegible] *cundum procuratorem. videtur* [illegible] *priorem. cap. non iniuſte, de pro*[illegible] *l. ſiquis cum procuratore, § fi. eo.* [illegible] *vide gl. ſſam id late expl* [illegible] *c. non iniuſte, ad verba* [illegible] *verbum*, temporibus, *quan*[illegible] *mittantur, & quando non diu*[illegible] *re; vel quando ſimul procuratore*[illegible]

B *rum quid faciendum ſit, ſi plu*[illegible] *procuratoribus pro vno actu,* [illegible] *do ſinguli actum explicauerint* [illegible] *terque valeat quod actum erit.* [illegible] *dus Innocentius ad c. in noſtra,* [illegible] *curatorib. in gloſſa 1. & Ioann.* [illegible] *ad c. ſi duo, de procura. in Sex. in g*[illegible] *verbum* admitti.

e *dicto c. ſi duo, §. fi. vbi dantur ra*[illegible] *de procurat. in Sext.*

C f *c. licet, 7. de procurat. in Sex. l. inuitus pro*[illegible] *curationem, de procura. C. l. 2. §. quer*[illegible] *de curato. bonis dando. l. inuitus, 1 5*[illegible] *reg. iur. P. l. filiusfamilias, 8. §. inuit*[illegible] *procuratorib. P. vbi & adducitur,* [illegible] *dici hic non tantum eum, qui cont*[illegible] *verum & eum quoque, qui conſen*[illegible] *probatur. Cæterum poſtquam ſ*[illegible] *curator ſuſceperit mandatum,* [illegible] *lud exſequi, cle. 1. de procurator. di*[illegible]

D *cet, eo. tit. in Sex. Sed & procurato*[illegible] *gendum & defendēdum, qui obtinu*[illegible] *tentiam pro ſe, tenetur & defe*[illegible] *datorem in cauſa reſtitutionis obte*[illegible] *tra eam ſententiam, Rota deciſ. 36*[illegible] quod mandatum, *in antiq num* 3.

g *c. 1. in fine, de ſyndico. & ibi glo. bon*[illegible] *enim cenſetur abſtinere a forenſibus n*[illegible] *tiis, & a iurgiis clericos, ca. ſicu*[illegible] *tes, 2. q. 7. ca. ſe quidem, & ca.* [illegible]

E *ex his omnibus, 11. q. 1. c. 1.* [illegible] *calumnia §. alium autem, de* [illegible] *ſcop. can. credo, can. Cyprianus, 2* [illegible]

h *cap. 1. de procura. in Sext.*

i *c. fina. de electio. in Sex. vide dec*[illegible] 375. fuit dubitatum, *in nouis.*

k [illegible]

[illegible] ca. monachi, 16. q. 1. [illegible] qualita. Id ipſum dicitur de œconomatu, adminiſtratione & procuratione rerum eccleſiaſticarum clericis concedendis, non laicis, in can. quia in quibusdam, 89. diſt. c. non placuit, 23. & can. laicus, 24. & ſequen. ſi quis principum, 16. queſt. 7.

m *c. [illegible]. ne clerici vel monach. ſecularibus negotiis ſe immiſceant, libr. 3. titul. 50. ſic ſuperueniens religio ſoluit prius mandatum procurationis, l. aut religionis, 18. de procuratoribus.*

n *capit. 2. ne cleric. vel monach, &c. debent enim clerici & ſacerdotes continuo rebus diuinis vacare. ca. ſacerdotibus, 31. diſti. l. non diſtinguemus, 32. §. ſacerdote, de recept. arbit. Pandect. Ideo & prohibitum, ne clerici procurationes villarum, aut iuriſdictiones etiam ſeculares, ſub aliquibus principibus aut ſecularibus aliis viris, ſuſcipiant, aut iuſtitiarii eorum fiant. cap. ſed nec procuratio, 4. ne cleric. vel monach. &c. ex concilio Lateranenſi ſub Alexan. 3. cap. 12. & in can. de præſentium, 16. q. 1. cap. 1. & 2. 21. q. 3.*

o *l. militem, 7. l. qui ſtipendia, 9. de procura. l. filiusfamilias, §. veterani, & leg. neque, 54. eod. tit. Pandect. Quare poteſt excipi contra talem procuratorem ab initio litis, vt reiiciatur. ſi tamen ea exceptio in initio litis ſit omiſſa, repeti non poteſt in cauſa. d. §. veterani, & l. ita demum, 14. de procurat. C.*

p *l. neque fœmina, 54. de procura. P. l. alienam, 8. eod. tit. C. ratio, quod officium ſit virile, & quod parcatur pudori mulierũ, l. maritus, 21. C. de procura. l. fin. C. de arbitr. & non tantum in litibus, ſed etiam in negotiis eas tractare negotia prohibitum, l. 4. C. de procurat. niſi vel in rem ſuam, vel ad proprium lucrum mandata ſint illis actiones.*

q *Veluti pro parentibus ægritudine vel ætate impeditis, pro quibus ſi nemo ſit, qui agere pro illis velit, agere illis cauſa cognita,*

A *permittitur, leg. fœminas, 42. de procuratorib.*

r *l. qui generaliter, 5. §. ne dum vero, de procuratoribus. in Sext. c. non iniuſte, 14. eod. tit. apud Gregorium, l. filiusfamilias, 8. §. ipſe quoque, eo. in P.*

s *dict. c. qui generaliter, §. fin. ita repelli potuit procurator filiusfamilias, tanquam non legitimæ ætatis, in l. exigedi, C. de procuratoribus, legitima autem ætas de naturali intelligitur 25. annorum. l. fin C. de his, qui veniam ætat. impetra. Minor porro 25. annorum, non poteſt dici idoneus defenſor vel procurator, eo quod reſtitui poſſit, l. minor 25. annis, 51. de proc. Pan. Nec obeſt, quod minor ante 25. annum poſſit eſſe aduocatus, & ita alienam ſubire defenſionem, l. 1. §. initium, de poſtulan. P. Siquidem vt ait Speculator, titu. de poſtuland. §. 1. aduocationem præbendo & conſilium dando, non ſe obligat minor, leg. conſilii nõ fraudulenti, de reg. iur. P. quod aliter accidit in procuratore, in cuius perſona & condemnatio fit, vide, cap. 7. infra hoc tit. Hincque pendet ratio, cur poſſit etiam ante 25. annum minor fieri procurator ad negotia, in dict. c. qui generaliter, §. ſi. quia id ſit tantum periculo eius, qui elegit eum, non alterius, vt in l. ſi collectaneus, 13. de manumiſſis vindict. libr. 40. P. titul. 2. Cæterum in c. fin. de iudic. in Sex. ſtatutum, minorem habentem annum 14. poſſe per ſe & per procuratorem eſſe in iudicio ad agendum & defendẽdum in cauſis beneficialibus, & aliis ſpiritualib. & in his, quæ ab iis dependent, perinde ac ſi maior 25. annorum eſſet. Item & minorem 14. annorum poſſe accipere procuratorem vel curatorem in his, vel ab epiſcopo, vel ab eius officiali, vel a iudice in cauſa delegato. Inter cauſas eius generis, annumeratur cauſa matrimonii, & quæ ab ea dependet, dotis, in quibus vir ætatis 14. annorum, & fœmina 12. vt idonei matrimonio poſſunt per ſe & procuratorẽ agere, vt notat gloſſ. in dict. c. fi. de iudic. in Sex. ad verb.* quar-

B C D E

tum decimum, & *ad verb.*ſpiritalibus, & *ad verb.*dependent,*ſicque intelligit,c. ex parte,de reſtitutio. ſpolia.c. indemnati-bus,1. de electio. in Sex.ca. continebatur, de deſpon. impub.*

c *priuſquam ſe crimine purgauerit, l. reum criminis.6. de procura.C.*

Cap. VI.

1 *De formis contrahendi mandatũ expreſſe & tacite.*
2 *Pure, in diem, ſub conditione, &c.*
3 *Generaliter, ſpecialiter.*
4 *Conſideratio mandati.*

1 Obligatio † mandati conſenſu contrahentium perficitur inter præſentes, & vt inter abſentes per epiſtolam ſuſcipi poſſit.*a* Conſenſu gratuitum & ſine mercede pacta mandatum ſuſcipitur, *b* mandatum tamen interuenire debet. *c* Conſenſus autem in mandato, vel expreſse vel tacite accedere debet. Expreſſe verbis vel literis. *d* Tacite ſi quis patiatur aliquem non repugnans, pro ſe intercedere vel fideiubere, niſi is pro inuito vel donandi animo, aut negotium gerendo, intercesserit.*e* Cenſetur & is mãdare, qui patitur ab alio mãdari, vt ſibi credatur, *f* ſed & ſi quis ratum habuerit ab alio geſtum, obſtringitur mandati actione.*g* Imo & in delictis ex eo obligatur ad pœnam ex mandato, *h* patientia,*i* & ratificatione.*k*

2 Mandatũ rurſum † conſenſu, vel pure, vel in diem, vel ſub conditione, vel ex die, vel in perpetuum fit, aut ſuſcipitur, *l* additis aliis pactionibus, quas, vt naſcatur actio, ad vnguem, & diligenter ſeruari oportet. *m*

3 Fit & generale & ſpeciale mandatum. *n* Speciale etiam quædam negotia ſingulariter deſiderant, pro quibus non ſufficit generale.*o* Vt pro iuramento deferendo, *p* pro paciſcendo ſeu tranſigendo, *q* pro petenda reſtitutione in integrum, *r* pro impetratione reſcriptorum, *ſ* in contrahendo matrimonio, *t* in ſpõſalibus, *u* in compromittendo, *x* in con[illegible] inſtrumentorũ tranſcriptione, *y* in his [illegible] cialiter ſummo Pontifici re[illegible]uant[illegible] abſolutione excom[illegible] da, *aa* in oblatione filii [illegible] tacta, [illegible] contrahenda excommunicatione, *cc* in præſentatione iuramenti de cal[illegible] in appellatione ad ſedem apoſtolic[illegible] electione interpoſita, proſequ[illegible]a, *ee* ad opponenda crimina electo *ff* in ca[illegible]

B etiam ſuſpecti tutoris agenda, *gg* [illegible] dicto de libero homine exhibendo [illegible] acceptilatione, *ii* in acceptando b[illegible] ficio. *kk*

Conſiderantur † & in mandati f[illegible] promiſſiones de ſalario ſeu remune[illegible] nes procuratoris, tamen circa pact[illegible] demtionis litis, vocant pactum d[illegible] tis, quod eſt prohibitum. *ll* De[illegible] conſtitutio procuratoris a capit[illegible]æ,

C vt perſonæ de capitulo numere[illegible]r & ſpecificentur in procuratorio ſeu mand[illegible] *mm* niſi ſigillum capituli in procuratione fuerit appoſitum.*nn*

Scholia.

a *Conſenſus hic eſt reciprocus & mand[illegible]tis, & acceptantis mandatum, nec pe[illegible]curatoris, l. 1. manda. P. § fi. de ol[illegible] ex conſenſu naſcuntur. l. 2. de a[illegible]*

D *ter præſentes fit verbis, inter abſentes li[illegible]ris & per nuntium, l. ſi hæ[illegible] [illegible] & l. fi. r.am Pan. quare nec intereſt, [illegible]bus quis verbis vtatur, cum, volo, iu[illegible]*do, rogo, *vel aliis, dummodo de conſ[illegible] conſtet. d. l. 1. manda. Nam & qui rog[illegible] facit ex mandato obligatur, l. rogatus. 33. manda. Pan. verba tamẽ commend[illegible] non obligant ex mandato, vt ſi quis d[illegible] rogo te, vt talem commendatum hab[illegible]*

E *ſi vero non remunerandi, 12. §. cum [illegible]dam, manda. P. l. fi. C. quod cum eo, [illegible] aliena poteſtate eſt, &c. No[illegible] [illegible]ra nomen commendandi, & ipſum c[illegible]dare, cum ad perſonã refertur non in[illegible]re obligationẽ, vt in d. iuribus, a[illegible]*

ad[illegible]

ad rem inducere, & idem eſſe quod depo- A *nere & fidei alicuius committere, vt in l. 2. depoſiti. l. fi. quod cum eo, qui in alien. poteſta. eſt l. commendare, 86. de verbor. ſignificat. P. Mandare etiam non videtur, qui hortatur vel eſt inſtigator, leg. ob hec verba, 20. de his qui notant. infamia. libr. 3. P. tit. 2. Nuncius & litera nihil aliud addunt mandato, quam explicationem vel cognitionẽ conſenſus, & ideo man datum iſtis modis contrahitur, l. 1. §. 1. &* B *l. ſi hereditatem, 32. & l. fin. mandat. praeſens ita & abſens procurator datur. leg. 1. §. fi. cum 4. ſeq. de procuratoribus. P.*

b *l. 1. §. fin. manda. P. §. fin. eod. tit. apud Iuſtin. l. 1. §. ſed ex contrario, & l. ſi eum, qui in mea poteſtate, 5. de exercitor. actio. P. lib. 14. tit. 1. Alioquin ſi interueniat merces, erit locatio operarum. dict. l. ſi enim, & d. §. ſed ex contrario. ſi autem alia res, praeſcriptis verbis cauſa conſideranda, ex leg.* C *naturalis, de praeſcr. verb. Nec obeſt, quod ſalarium procuratori aliquando conſtituatur vel promittatur, vel officio iudicis ei detur, id enim non nomine mercedis, ſed cuiuſdam remunerationis fit. l. ſi remunerandi, 6. & l. ſalarium, 7. de procurat. P.*

c *Nam mandata actio, non poterit competere ſi non interceſſerit mandatum. leg. ex mandato, 20. §. fi. mand. P.*

d *l. ſi quis alicuius, 27. & l. fi. manda. P. cum* D *ſimilib.*

e *l. ſi remunerandi gratia, 6. § ſi paſſus ſum, l. qui fidē alterius, 53. mãd. P. l. ſi fideiuſſor, 6. C. eod. titul. contra ſi praeſens prohibuerit. dict. l. qui fide, & l. ſi pro te praeſente, 4. manda. P.*

f *l. qui patitur, 18. eod. Et in ſumma, ſemper qui non prohibet cum ſciat pro ſe interuenire, mandare intelligitur, l. ſemper, 60. de reg. iur. ſic pro magiſtro nauis exercitor tenetur, non ſolum qui eum praepoſuit, ſed* E *etiam qui paſſus eſt ſciens eum praeponi, l. 1. § magiſtrum autem, de exercitor. action. lib. 14. P. tit. 1. Et poſitum quis aliquid dicitur habere in coenaculo, non ſolum qui* *poſuit ſed etiam qui poſitum patitur. leg. ſi vero plures, 5. §. poſſum, de his qui deiecer. lib. 5. P. tit. 3. quod & intelligendũ, quando praeſens patitur, in ſui fauorem & vtilitatem fidei, & non contradicit, vt explicat fuſe Decius ad dict. l. ſemper, & ita in praeſentem & non contradicentem aequiparat abſenti, qui ſcit factum ſui gratia & non cõtradicit. Iuxta l. abſentis, & ibi glo. ſi cert. pet. C.*

g *dict. l. ſemper, de reg. iur. P. c. ratihabitionem, 10. eod. tit. in Sext. c. fi. de iureiuran. in Sex. l. fin. C. ad ſenatuſconſ. Macedonia. l. licet, de iudi. P. l. ſi pecuniam, de nego. geſt. C. Notandum tamen, ratihabitionem non vere eſſe mandatum, ſed & in fictione pro eo haberi. Aliud enim vere mãdatum, aliud ratihabitio. Bartol. ad l. is qui pro emtore, de vſucap. Pan. quare quia fictio fundatur in ſimilitudine aequitatis, vt in l. poſtliminium, de captiuis & poſtlimi. reuerſ. ceſſante aequitate non aequiparabitur ratihabitio mandato, atque in ſtatutis aliiſque ſtricti iuris negotiis, in quibus de mandato agitur, non ſufficeret ratificatio, vt notat Bal. d. ad leg. exſequutorem, de exſecutio. rei iudic. vide & Decium. in l. ſemper, num. 17. de regul. iur. in P. Atque vltra, interdum haberi ratum geſtum a praeſente obſeruandum eſt, & tunc dari actionem mandati. l. ſi remunerandi, §. ſi paſſus, & l. qui patitur, & l. qui fidem alterius, mandat. P. interdum haberi ratum geſtum ab abſente, & tunc dari actionem negotiorum geſtorum, & non mandati. l. ſi pupilli, §. idem ait, de negotiis geſt. Pan. l. ex mandato. § ſi fideiuſſori, manda. Pand. Et quamuis comparetur tunc ratum cum mandato in effectu, non tamen quod ad ſpeciem actionis pertinet.*

h *ca. 1. de homicid. in Sext. & qui incitat ad certum homicidium de homicidio tenetur. ca. ſicut dignum, 6. §. qui vero ſe aſſerunt, de homicid. c. cum ad ſedem, de reſtitu ſpol. l. 1. § deieciſſe. de vi & vi arma. P. & hic mandatũ obligatione parit ad poenã,*

iuxta leg. tit. de obligat. quæ ex delicto naſcunt. non autem inter mandantem & exſequentem naſcitur actio pro euictione delicto commiſſo, vt mandatarius pro exſequente etiam teneatur: nã inter eos ex hoc mandato illicito non naſcitur obligatio, §. illud quoque mãdatum, de mandat. apud Iuſtinian. in delictis non cadit euictio, ſed quiſque pro ſuo crimine pœnas patitur. l. ſeruus nõ in omnibus, 20. de actio. P. *l.* 11. *§.* 7. *quod vi aut clam.* P. *Quamquam extra delicta, qui obtemperat iuſſu eius, qui poteſt cogere, vel iudicis, vel domini, liberetur a culpa. l.* 11. *de his qui notãt. infam.* P. *l.* 37. *ad l. Aquil. l.* 151. *l.* 167. *l.* 169. *de reg. iur.* P.

i *Qui patitur crimen agi, cum poteſt prohibere, non eſt immunis a reatu, ſed particeps & conſentiens. c. ſicut dignum, 6. §. illi etiam, de homicid. ca. 1. & can. error, 83. d. c. 2. de hered. nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare, d. §. illi etiam. c. facientis, 86. d. c. conſtitutus, in l. 1. de teſtibus, quique patitur fieri & non prohibuit, pro ſciẽte & conſentiente habetur, l. in lege Aquilia. 44. & l. ſcientiam, 45. ad l. Aquil.* P. *in l. 2. & 3. de noxa. action.* P. *vt qui prohibere non potuit, non eſt ex ſcientia puniendus. l. culpa caret, de reg. iur.* P. *l. in delictis ſeruorũ, 4. de noxal. actio.*

k *dict. c. 1. de homicid. in Sext. l. 1. §. ſed etſi cum quis, de vi & vi arma.*

l *in l. 1. & l. ſi mandauero, 22. l. ſi mandatu, 59. §. Paulus reſpondit, mandat.* P. *§. mandatum, & in diem, de mandato. Puri, vt mando, vt ſic agas. In diem mando tibi, vt vſque ad annum hoc agas. Ex die, vt mando vt poſt annum agas. Sub conditione, ſi tuo periculo vel alterius velis gerere, l. Ariſtoni 39. manda. l. 3. & 4. de procurat. In perpetuum, id eſt, pendente vita, l. 4. eod. l. pro ſocio.* P. *Poteſt quis & ita aliquem conſtituere ſuum procuratorem, vt quoties ſe abeſſe contigerit, ſuo munere fungatur, cap. ſi quem ſub ea forma, 8. de*

A *procura. in Sext. vb[illegible] & v[illegible] eius formula.*

m *Diligenter fines mand[illegible] dilecta, de [illegible]ipt. ca. P[illegible] ſpoliator, & qui exced[illegible] mandantis [illegible] mandatum ſit, §. is qui, de m[illegible] gentes, 5. l. poteſt, 41. l. [illegible] manda. l. cum mandati, 12. C[illegible] lius, lib. 1. c. 13. Cicero libr. 2. e[illegible]*

B *familiar. epiſt. 7.*

n *vt diximus ſupra in diuiſione m[illegible] in cap. qui generaliter, de procu[illegible] cum ſimil.*

o *qui generaliter, vel ad omnia ne[illegible] ad agendum vel ad defenden[illegible] tuitur procurator non debet e[illegible] litatis admitti ad aliquem ar[illegible] ſpeciale exigit mandatum. c. q[illegible], 4. de procura. in Sext. ca. 2. de [illegible]*

C *2. de procura. l. Pomponius eod. [illegible]* P. *ca[illegible] ſacerdos, de offic. ordin. ca. quam[illegible] 2[illegible] diſtinct. Neque mandatum [illegible] quibuſdam expreſſis cum cl[illegible] lia, &c. porrigitur ad maiora, ſed [illegible] ad ſimilia negotia expreſſis, l. 1. de [illegible] reſcript. C. l. fin. de tritico, vino [illegible] legat.*

p *ca. qui ad agendum, §. 1. de procur[illegible] l. iuſiurandum, §. 1. §. ſi. de iureiur.*

D q *dict. cap. qui ad agendum, de procur[illegible] Sex. ca. contingit, de tranſact. ca. [illegible] de arbitr. l. tranſactionis. C. d. de [illegible] l. procurator, cui generaliter libe[illegible] mandato, de procurat.*

r *c. coram, de in integrum reſtitut[illegible] do videlicet petenda eſt principaliter re[illegible] tutio, contra, ſi de ea quæſtio ind[illegible] citata. C. de procurat. l. vnic. C. et[illegible] procuratorem cauſam reſt[illegible] in integrum agitari poſſe.*

E

s *c. nonnulli, c. ex parte. de reſcrip.*

t *cap. fin. de procurat. in Sext. A[illegible]ne [illegible] in hoc ſpeciali mandato, ex gi[illegible] certa perſona eum qua ma[illegible] detur contrahi. leg. generali, [illegible]*

Paul.

... in anno ... it, de arbit. c. in ſum- A
... 1.
... qui cleric. vel vouentes, &c.
... inas. de arbitr.
... de ... de inſtrument.
... tradantur. in c. quod tranſ-
... nem, de offi. lega.
... quod de his in ſine, de ſenten. excommu. B
... hum. ca. quem pœnitet. de pœniten. diſt.
... procurator non abſoluitur, ſed man-
... iudex alij, vt dominum abſoluat, vi-
de de hoc deciſionem Rotæ, 426. ſi deca-
... in nouis.
... c. quæris. de conſecr. diſt. 4.
... c. ſi habes, 24. q. 4.
... c. ſi de iuram. calum. in Sex.
... c. procurator. de elect. in Sex.
... Clem. 2. de procura.
... l. non ſolum. §. ſi. de procur. ℙ.
... l. Pomponius, de procura. ℙ.
... 3. de acceptilatio. ℙ.
... deciſ. 323. nota Paul. in antiq. C
g... ad Clement. vnicam, de conceſſ. præ-
bend. ad verbum admittendum, & deciſ.
R..., an procurator generalis in antiquio-
ri... collectis per Bernardū de Biſigneto
Cardinalem. Idem in poſſeſſione capienda
beneficij, quæ habet plus iuris, capit. acce-
d..., de præbend. l. 3. de acquiren. poſſeſſ.
Diuerſum in ſimplici adeptione poſſeſſio-
nis, quæ poteſt acquiri per amicū ſine ſpe- D
ciali mandato, & per excommunicatum,
c. pro illorum, de præbend. ſicque diſtin-
gui... ur. in deciſ. Rotæ, 290. ad recipien-
dum, in nouis.
... in l. ſi remunerandi, §. Maurus, manda. l.
ſi contra licitum, C. eod. tit. l. item te rede-
m..., 15. C. de procurat. l. ſumtus. C. de
...
... cap. fin. de procura. cum ibi notatis per
Bernardum, etiam ſi per notariū fiat. vi- E
... proxime citata iura ex Rota. in proxi-
...
... Rota in hoc, & in præcedente
... deciſ. 131. incip. nota non valet, in
... & deciſ. 554. vtrum ſi notarius.

Qu... in abbatis & monaſterii procu-
ratorio dubitatū fuerit. Aliqui enim do-
mini ... auditorū Rotæ tenuerunt, quod
procuratorium ... ſi notarius dicat in
inſtrumento, ... abbas & conuentus fa-
ciunt tales procuratores in tali cauſa, ſine
ſigillo ... Alij vero tenent cōtrarium,
in deciſ. Rotæ, 643. aliqui domini, in an-
tiquis.

Capvt VII.

Cuius gratia fieri mandatum poteſt.

Mandatum ſex modis fieri poteſt. *a* Nam aut mandans ſua tantum gratia mandat, & non mandatarii, aut ſua gratia & mandatarii: aut aliena tantum: aut ſua & aliena, aut mandatarii & aliena, aut ſua, mandatarii & aliena, ſed non ex omnibus naſcitur obligatio vel actio mandati. Nam cum gratia tantum mandatarii fit, eſt potius conſilium, *b* in aliis contra. Eſt & procurator in rem ſuam datus, qui poſtquam mandatum ſuſcepit, videtur dominus eſſe litis inſtitutæ, & ita ſuo nomine cōdemnatur, cum habeat ceſſas actiones vtiles, quas etiam proprio nomine videatur intentare. Quare & in vtilitate iudicii vel in in commodo, præfertur domino ſeu mandatario. *c* Alioquin procurator procuratorio nomine agens, non ſuam, ſed mandantis vtilitatē agere dicitur. *d* Quilibet prælatus eccleſiæ & epiſcopus, eccleſiaſticarum rerum eſt procurator, non dominus, *e* & conditionem eccleſiæ meliorem, deteriorem vero facere non poteſt. *f*

Scholia.

a *Explicantur quinque primi modi a Iuſtinia. in §. 1. & ſequentib. de mandat. a Caio, in l. 2. manda. ℙ. de ſexto. in l. ſi procuratorem, §. tuto. eo. ℙ.*

b *§. at ſi tua, §. tua ... tantum gratia, de mand. l. 2. in princip. ... Qu... Mattius, 4 ... manda. veluti ſi quis alicui mandat, vt pecunias ſuas in emtionem prædiorū collocet potius quam fœneret. Et ita conſilii non*

fraudulenti non eſt obligatio, cum is cui datur poſſit apud ſe expendere, an ſibi expediat illud ſequi, dictis iuribus & l. conſilii, de reg. iur. P. niſi alioquin quis facturus non eſſet ſi non fuiſſet & mādatum, l. ſi remunerādi, 6. §. plane, l. ſi quis mihi, mandà. P. aut lucri captandi cauſa conſilium datum fuerit fraudulentum, l. 8. de dolo. P. l. ſi quis cum aliter, de verbor. obligat. Pand.

c *l. 4. de re iud. P. l. procuratore in rem ſuam, 51. l. Plautius ait, 61. l. quæ omne, 25. de procurator. P.*

d *l. quoties quis, 81. de verb. oblig.*

e *c. 2. de donat. lib. 3. tit. 24. can. fin. 12. q. 2. ca. ſine exceptione, 12. q. 2. ca. caſellas, 1 c. q. 2. cum ſimil.*

f *c. 1. de in integrum reſtitu. l. qui fundum, ſi tutor pro emt. P. l. ignorantis, de procur. P. d. c. 1. de donat.*

Caput VIII.

1 *Effectus.*
2 *Et actio mandati directa.*
3 *Contraria.*

1 Effectus mandati ſuſcepti † plures ſunt, verum præcipui erunt, vt procurator datus pro impeditis vel nolentibus negotiis ſuis ſuperceſſe, vices agat mandātium, *a* & cū legitimo procuratore geſtum, cum domino factnm cenſeatur. Quare & ideo ipſe dominus damnatur, qui damnum vel commodum negotii habet, non procurator. *b* Cogitur & a iudice procurator datus ad lites, qui cœpit exſequi munus, agere vel defendere. *c* Item acquirimus nobis per procuratorem, *d* & conſeruamus quæ iam competunt. *e* Sed & qui mandatum ſuſceperit, ſi ſuſceptū non impleuerit, damnatur, in quantum intereſt mandantis. *f* Item ſi non geſſerit. *g* Nam & non ſolum pro male geſtis, ſed etiam pro non geſtis tenetur procurator. *h* Etiam pro pecunia mandata exigi, quam pro non exacta, *i* & tam ob dolum quam ob culpam. *k* Sumtuum ratione bona fide habita, *l* præſtare A neceſſe eſt, non a[illegible] ſtabit caſum improuiſum. *m*

2 Agetur † & in c[illegible] mandati actione dire[illegible] quæ ſuſcepta ſunt p[illegible] procuratorem, *n* ſi exce[illegible] ti in præiudicium mandan[illegible] pecuniam nomine man[illegible] rit reſtituere. *p* Datur & [illegible] ſolum mandanti, ſed etiam [illegible] B aduerſus mandatariū ſeu p[illegible]

3 Contraria autē † actione [illegible] curator experiri poteſt contra [illegible] tem, *s* & hæredes eius, *t* pro e[illegible] factis & pro aliis, quæ ei abſ[illegible] quendo mandato, *u* & pro eo [illegible] datum eſt, & non vltra, *x* pro [illegible] certo promiſſo. *y* Poteſt & e[illegible] dans pecuniam ad expedien[illegible] tum præſtet. *z* Et in ſumma [illegible] C omni obligatione vel fideiuſſoria [illegible] tione mandati contracta, quo [illegible] iam ad liberationē ſcilicet agit, et [illegible] tequam ipſe ex mandato ſatisfaciat [illegible] tis cauſis. *aa*

Scholia.

a *l. 1. §. vſus, de procura. P. non t[illegible] betur, qui procuratorem dedit c[illegible] velit, adeſſe, l. Paulus reſpondit 6[illegible] D cur. P. Poſſet enim interdum a[illegible] curator cum aduerſario co[illegible] inoffi. teſta. P. neque enim qu[illegible] teri concedit poteſtatem, quin e inde[illegible] ſimilem ſibi conſeruet. Sic & præ[illegible] mino, procurator recte ei ſtipulatu[illegible] querit, l. ſi procurator, 79. de verb. o[illegible] tamen hoc intereſt inter geſtum a p[illegible] ratore præſente domino, & geſtum [illegible] ſente, quod eius, quod eo præ[illegible] tum eſt, non transferuntur in eum [illegible] E nes. niſi cedantur ei a procuratore. d[illegible] ſi procuratori, contra ſi fuerit ab[illegible] ei tunc ſine ceſſione queruntur, l 49[illegible] quir. poſſ.*

b *Procurator ſuo nomine nō dam[illegible]*

[illegible] in eum, [illegible] in dominũ iudic[illegible] a[illegible]o A
[illegible], [illegible] rem, [illegible] fuerit conſtitutus,
[illegible] biul[illegible] id eſt, niſi ſine man-
[illegible] pro domino litem [illegible]ceperit, pro re [illegible]-
[illegible] de [illegible]. leg. 4. de [illegible] P. l. P[illegible]
6. de procura. P. [illegible] procurator ven-
[illegible] prædium, [illegible]dem ſuã de euictione ob-
[illegible] erit, l. procurator qui pro euictione
67. de procura. Omne commodum & in-
commodum pertinere ad dominum tradit
[illegible] mandato, 20. manda. P. & inuito pro- B
curatore, quod is acquiſiuit, dominus po-
teſt exigere. l. procurator, 68. de procur.
[illegible]m. 1. de procuratorib. l. ſed & hæ perſo-
næ cum duab. ſequentibus. de procurat. P.
l. fi[illegible]usfamilias, 9. §. fin. eod. diſtinctione
adhibita, l. mutus, 43. §. ſi procurator, cum
2. leg. ſeqq. eo. tit. Poteſt & cogi procurator
inconuentus defendere ſi egit. capit. 12. de
[illegible]ur. apud Greg. l. 5. C. de procur.
a [illegible] itaque, per quas perſonas cuique C
a[illegible]ur, lib. 2. Inſtitutio. titul. 9. l. quod
p[illegible]ura. e, 68. l. per procuratorem, 72. de
procuratoribus. P. l. ſi procuratori, 79. de
verb. oblig. P. l. communis ſeruus, 42. §. 1. l.
ſi procurator, 13. l. traditio, 20. §. fi. l. ſi nec
in [illegible]icuam, 34. §. 1. de acq. poſſ. P.
c [illegible] per procuratorem, 72. de procuratorib.
[illegible] idcſt. leg. ſi procurator, 17. de operis no-
ui nunti a. P.
[illegible] leg. ſi quis alicui, 27. §. qui mandatum, D
manda. P.
[illegible] di[illegible]genter, 5. §. 1. & l. ſi remunerandi,
[illegible] & l. ſi procuratorem, 8. §. ſi tutores. l. ſi
mandauero, 22. §. fin. l. ſi quis alicui ſcri-
pſerit, 27. §. qui mandatum, manda. P. l. ſi
maritus, 5. C. eod. tit. voluntatis enim eſt
ſuſcipere mandatũ, ſed neceſſitatis cõſum-
mare l. in commodato, 17. § ſi quid autem,
commod. P. d. l. 1. §. 1. & ſeq. mand. P.
[illegible] Verba hæc ſumta ſunt ex l. procuratorem,
[illegible] 1. C. manda. E
[illegible] à procuratore dolum præſtari conuenit,
d[illegible] l. procuratorem & l. à procuratore,
[illegible] mand. C. Bonam fidem præſtare debet
[illegible]em procurat, idemque, 10. l. ſi man-
dau[illegible] mand. P. quia & ea in omnibus
contract[illegible]bus exigitur l. bonam fidem, de
a[illegible] C. Dolus exiſtimatur ineſſe manda-
tario, cu[illegible] procurat[illegible] ſi nolit proſequi, quod
præ[illegible], aut nolit exigere quod po-
teſt exigere. l. [illegible], 43. mand. P. Item ſi
mandato accepto de diſcutiendis virib. &
facul. [illegible] eius, cui mandas volebat cre-
dere, ſciens prudenſq́; eum no eſſe idoneum,
talem tamen eſſe renunciauerit. l. ſi manda-
uero tibi, 42. manda. P. l. quod ſi cũ ſcires,
8. de dolo, lib. 4. P. tit. 3. Atq; interdũ pro-
pter dolũ procuratoris, dominus reſtitui-
tur in integrũ cõtra ea, quæ per dolum ge-
ſta ſunt, maxime ſi ipſe procurator non ſit
ſoluendo, vt in cap. 2. & ibi per gloſſam ad
verbum reſtituimus, de in integrum re-
ſtitutio. libr. 1. tit. 41. nec poteſt inter con-
trahẽtes paciſci, ne dolus præſtetur ex con-
tractu, leg. contractus, 23. de reg. iur. cum
ſimilib. eo quod ex hoc pacto occaſio delin-
quendi ſequeretur, contra l. conuenire, de
pactis dotali. P. l. alia lege, §. eleganter, ſo-
lut. matrimon. P. Poterit & dominus pro-
curatorem ſuum conuenire, ex dolo, quem
procurator contra alium commiſit, quia
procuratoris generalis dolus domino no-
cet. l. apud Celſum, § quæſitum, de exce-
ptione doli. P. l. 1. §. 2. de ædilit. edict. ſi po-
tuit prohibere & non fecerit, quod proſe-
quitur deciſio Rotæ 431. nota vtrum e-
piſcopus, in antiquis, vbi & ratio a præ-
ſumta ſocietate & participatione doli.
k De omni culpa tenetur mandatarius, d. l.
procuratorem, & l. a procuratore. manda.
P. de lata leuique, vt ibidem dicitur. leg. ſi
procuratorem, §. dolo, & l. dolus, manda.
P. l. contractus de regul. iur. P. & de leuiſ-
ſima. gloſſ. Cynus, Iacob. de Aretio, Ioan-
nes Azo ad l. a procuratore, C. de manda.
Cynus ad ea. contractus. 85. de reg. iur. in
Sex. facit l. in re mandata, 21. C. mand. ibi
al. en a negotii ex acto officio gerũtur &c.
l Sumtus enim repetit contraria mand[illegible]
actione factos pro negotiorum geſtione vel
lite, etſi cauſa cecideri mandatarius ſex

procurator, & ſi ſine culpa ſua damnatus A
fuerit dominus, ca. cum pro cauſa, de procurator. l. etiam, 4. l procuratorem, 11. l. ſi contra licitum, 20. mandat. C. l. idemque, 10. & idem Labeo, & l. 56. §. fin. & l. ex mandato. manda. P. l. qui proprio nomine. 46. §. litis impendia, leg. actoris, 50. & ſeq. de procura. P. quod intelligendum, quando cum mandato quis ſumtus fecerit in cauſa amiſſa, alioquin ſi ſine mandato, quis geſſerit, vel defenderit, aut egerit, re- B
petet quidem ſumtus ſi obtinuerit, non etiam ſi damnatus fuerit, vt etiam ſi inutiliter ſine mandato geſſerit, l. iam tamen, §. in hac, iu 2. iudica. ſolut. Pandect. leg. ſed an vltro, 10 manda. niſi ratihabitio ſequatur, l. Pomponius, 9. de negot. geſtis. Pand. Qui vtiliter ſine mandato geſſerit, repetit non tantum a domino, ſed etiam ab eccle- C
ſia, cuius vtiliter negotia geſta ſint, impenſas probabili ratione. can. quicunque, 12. quæſt. 4. cap. quod quibuſdam, de fideiuſ. capit. 1. de depoſito. Expenſa porro non debent excedere probabilem modum, vt liquet ex iam ante citatis iuribus, & per l. procuratorem, C. manda. l. inter quos, §. fi. & l. ſequen. de damno infect. c. cum veniſſent, de eo qui mittitur in poſſeſſ. c. 2. in fin. de ſequeſtra. poſſ. D

m *l. a procuratore, 13. manda. C. l. contractus, 23. in fine, de regul. iur. Pand. niſi in tribus caſibus, primus ſi conuenerit expreſſe, vt caſum fortuitum præſtet mandatarius. l. negotium, de nego. geſt. l. 1. C. de depoſ. l. 1. commun. l. quæ fortuitis. C. de pignora. act. 2. ſi culpa mandatarii præcedat caſum, vt in l. ſi vt certo, §. ſi interdum, & l. in rebus, commo. Pan. 3. ſi mandatarius fuerit in mora ante caſum fortuitum, l. ſi* E
in Aſia, §. fin. depoſi. P.

n *l. ſi manda vero, 22. § fin. cum 3. ſequent. de procura. P. §. mandatum non. de mandat. apud Iuſtinian.* [illegible] *datarius non potuerit ſine ſua culpa* [illegible] *l. ſi quis, 27. §. qui ſu* [illegible] *manda* [illegible]*. P.* [illegible] *ſi* [illegible] *mandatum impleue*[illegible]*, aut ſi* [illegible]

intere l mandat [illegible] *curatorem, 8. §.* [illegible] *mandat. P. Agitur hic* [illegible] *iudicium famoſum, ex* [illegible] *fit infamis, l. in* [illegible] *manda*[illegible] *l. 1. & l. furtis, 6. §.* [illegible] *fam. P. vltra* [illegible] *tereſt mandantis, qu*[illegible] *comparanda, 1*[illegible]*. C. ma*[illegible]

o *l. diligenter, 5. & l. p*[illegible] *42.* [illegible] *deteriore cauſam fe*[illegible] *d*[illegible] *P. vt aliter teneatur, ſi cauſam* [illegible] *per procuratorem, 9. mand. C.* [illegible] *P. l. 10. de procurat. C. d*[illegible] *ita demum agi in mandat*[illegible] *tem, ſi exceſſerit fines in præ*[illegible] *ditoris, non etiam ſi me*[illegible]*re*[illegible] *eius excedendo fecerit, l. 3. &* [illegible] *5. §. fin. manda. P. Cæterum* [illegible] *habet legis vices ſubditus* [illegible]*, debet ad vnguem & ſtrictu*[illegible] *neque illud cuilibet, etiam* [illegible] *vi*[illegible] *inde ſequi maior vtilitas licitum* [illegible] *explicare pro ſuo arbitrio l. pr*[illegible] *& a quibus manu. liber. non* [illegible] *quemadmodum conſtituti*[illegible] *legis ad ſolum principe pertinet* [illegible] *C. de legib. Et ita iuſſit expre*[illegible] *Deu*[illegible]*ter. 12. can. verſ. fin.* non f[illegible]c[illegible] quod vobis rectum vid[illegible]ret [illegible] præcipio tibi hoc tantum facito [illegible] no, nec addas vel minuas, *con*[illegible] *Deut. & Prouerb. c. 30. verſ. 6.* [illegible] *fi. ver. 18. & ſeq. Similiter qui* [illegible] *vel delegatam habent iuri*[illegible] *principe, non poſſunt efficaciter ea*[illegible] *gare vltra mandata, nec procu*[illegible] *cauſa datus conſentire poteſt pr*[illegible] *cum ſit in eo ſine poteſtate ex*[illegible] *a m*[illegible] *c. cum olim, 32. de offic. deleg.* [illegible] *mandatis rerum iudi*[illegible]*at*[illegible] *e*[illegible] *e oportet ex tenore ex equi.* [illegible] *10, 65. §. cum prætor, ad* [illegible] *Trebell. P. propter auctorita*[illegible] *tarum, ob quam pub*[illegible]*ce* [illegible] *neque executor nud*[illegible] *a*[illegible]

[illegible] interpretandi ſententiam l. exſecutor, A 4 [illegible] de appella. P. lib. 49. ti. 1. l. exſecutorem, 13. de exſecutio. rei iudica. lib. 7. C. [illegible] & ſi aliter quam ſtatutum fuerit, [illegible] quatur, recte ab eo prouocatur. dict. l. [illegible] exſecutore, quia non poteſt ſibi partes [illegible] aut iudicis aſſumere, l. ſi vt pro- [illegible] de exſecutione rei iud. tit. 7. C. tit. [illegible] eſt quae eius exſecutioni reſiſti, l. 5. C. [illegible] iure fiſc. In mandatis etiam militari- [illegible] lium, dum viguit diſciplina militaris, B [illegible] ſaepe iudicatum eſt ab illis decli- [illegible], quamuis tranſgreſſo feliciter ſucceſ- [illegible]. Sic [illegible] Poſthumius dictator A. Poſthu- [illegible] [illegible]um, quod non ſuo iuſſu, ſed ſua [illegible]te praeſidio progreſſus hoſte fuderat, [illegible] victorem quamuis, ſecuri percuti iuſſit: vt [r]efert Diodorus Siculus, lib. 12. Liuius in 4. Gellius lib. 17. c. ſi. Refert & Valerius Maximus, lib. 2. c. 7. vbi & addit ſimile exemplum de Manlio Torquato, qui in C [illegible] Latino conſul, filium prouocatum a [illegible] Metio duce Tuſculanorum ad dimicandum, ſe ignaro, deſcēderat, quam- [uis] victorem, a lictore abreptū in modum [illegible] ſti mactari iuſſit; quod recenſet Liuius & alii. Sic Papyrius dictator, cum aduer- [illegible] imperium eius Q. Fabius Rullianus magiſter equitum, exercitum in aciem e- [duxiſ]ſet, quamquam fuſis Samnitibus, ta- [men] eum nudari & virgis caedi iuſſit, vt D idem Liuius ait li. 8. omitto ſimilia. Mandatum quoque apoſtolicum plene implere [debe]t, qui implendum ſuſcepit, in fauorem [eoru]m, quorum cauſa mandatur, & ſecun- [dum i]ntentionem mandantis, vt docetur [illegible] mandatum apoſtolicum, 38. & ſeq. li- [illegible] 2. de reſcript. nec debet de caſu ad caſum extendi, c. cui de non ſacerdotali, §. [illegible]. de praebend. in Sex. Mandata apo- [ſtolica] ſeu Papae habent vim conſtitutio- E [nis], [illegible] in c. fin. de haeretic. in Sex. facit [illegible], in 1. de ſenten. excommunica. [illegible] & ſi. comminatio. vel epiſtolas, [illegible].

p [illegible] curatorem, 8. §. dolo, & ſequentib. 11. l. procurator, 51. l. ſi mandatu, 59. manda. P. niſi res perierit, ſine culpa ipſius mandatarii, dicto §. dolo, quo caſu non tenetur de reſtitutione, ſi modo periculum in ſe non ſuſceperit, l. & Ariſtoni, 39. manda. P.

q l. ſi vero, 12. §. fin. & dict. l. ſi mandatu, 19. manda. P. Si filiusfamilias quoque mandauerit, poterit & patri competere actio; & ſi ſeruus, domino. l ſi mandauero, 32. §. fugitiuus, manda. P.

r l. 1. §. ſi te rogauero, & §. quod ſi rem, depoſit. P. nec aduerſus alium regulariter competit quam mandatarium, l. mandati, 14. C. de fideiuſſ. vel niſi perſona mandatarii ſit filiusfamilias aut ſeruus, quia tunc agetur vel contra patrem, vel contra dominum de peculio, l. quod filiofamilias, 61. manda. iuxta diſtinctionem l. cum actum, 16. de negotiis geſt. P.

s l. ſi vero, 12. §. contrario, manda. P.

t l. ſi praecedente, 58. manda. P.

v c. 6. de procura. & ibi in litera l. latius docui cum diſtinctione, & l. actores, 30. & l. ſi quis cum procuratorio, 31. de procuratoribus in P. l. 7. manda. P. leg. ſumtus, 53. de pact. P. Et ſi quid ob mandatum ſibi abſit, mandatarius hac actione vt reſtituatur poteſt agere; aut per exceptionem, conuentus repetere ac deducere. l. idemque, 1[illegible]. §. idem Labeo. & l. ſi vero, 12. § ſi m[illegible], & §. ſiquis, 37. § impendia, manda. P. cum ſimilib. vt etiam quod ſeruus ex mandato emtus, mandatario furtum ſine ſua culpa fecerit, l. inter, 26. §. ſi cum ſeruus. manda. P. l. ſi ſeruus, §. quod vero, de furt. P. Et ſi propter mandatum vſuras pro mutuo contraxerit, ex mandato aget, vt a mutuo & ab vſuris liberetur. iu l. 2. C. mand.

x l. rogatus vt fideiuberet, 33. cum ſeq. manda. P. l. 2. C. eod. ti. Sic qui ſoluit ante diem, qua mandatum eſt ſolui, non repetit niſi poſt diem, l. fideiuſſor, 51. manda.

y Si remunerandi gratia honorarium, id eſt, ſalarium certum promiſſum erit, ei [illegible] mandati actio. l. ſi remunerandi, 6. manda. P.

l. [illegible]. Cod. eo. tit. ſi alius conſtitutum ſit l. A
ſalarium, 7. eod. P. l. 1. & 3. de proxeneticis, P. alioquin ſalarium incertæ pollicitationis peti non poteſt l. ſalarium, C. mandati. neque iudicio mandati neque extra ordinem, vt conſtituatur, l. qui mutuam, 56. §. ſalarium, manda. P.

z *l. ſi vero, 2. §. fi. & l. ſeq. manda. P.*

aa *l. Lucius Titius, 8. & l. ſi mandatu, 45. in princ. cum ſeq. manda. P. l. ſi pro ea, 10. Cod. eod.* B

CAPVT IX.

Quibus modis exſtinguitur mandatum.

PROCVRATOR a prælato, rectore, vel alio quolibet pro eccleſia vel beneficio conſtitutus, per mortem conſtituentis reuocatur, etiam quod pertinet ad negotia iam incœpta, & lite in cauſa iam conteſtata. *a* At in propria cauſa non eccleſiæ, finitur quoque mandatum re integra, moriente mandante, vel mandatario, non ita re non integra. *b* finitur etiam mutata voluntate a mandante, vel priore reuocata, *c* quemadmodum contra finietur ſi mandatarius ſeu procurator, integra adhuc cauſa renuntiet vt oportet mandato; *d* cenſetur & reuocatus procurator prior, alio in locum eius poſtea ſubſtituto, *e* vt & mandatum generale derogat ſpeciali. *f* C D

SCHOLIA.

a *Licet eſt ad verbum deciſio noua in clem. final. de procurato. quæ multas quæſtiones ea de re antiquitus agitatas determinauit. Nihil enim agi debet ſede vacante, & ſi fiat, perperam fieri dicitur, c. 1. & c. fi. ne ſede vacan. vide gloſſ. ad dict. clem. fin. ad verbum*, reuocari. E

b *c. relatum, c. licet, de offic. delega. lib. 1. decreta. titu. 29. vide deciſ. Rotæ 349.* ſi Papa mandet, *in nouis, §. item ſi adhuc, de manda. apud Iuſtinia. l. ſi defunctus, de procura. l. inter cau[illegible], manda. P. [illegible] mandatum, Cod. e[illegible] [illegible] mandatarii quoque mand[illegible] [illegible] ſcripſerit, 2[illegible]. § [illegible] Re etiam integra in d[illegible], [illegible] locus eſt pœnitentiæ, l. 2. [illegible] cauſa data. P. Re inte[illegible] tur ante litem conteſ[illegible] ante præparamenta, vbi g[illegible] fin. ad verbum pro eccleſ. de p[illegible] iuriſdictione tamen deleg[illegible] non cenſetur res integra, ſi ea iur[illegible] ante mortem vti cœperit, c. [illegible] de offi. & poteſt. iud. delega. [illegible] cœpit citatione facta, c. gratum [illegible] tit. c. fin. de offi. lega. l. ſi quis p[illegible] de iudic. P. facit l. 1. de pol[illegible] & ſeruus, §. ſi vino, de ne[illegible] citatione cenſetur perpetu[illegible] quamuis nõ cenſeatur n[illegible] niſi poſt conteſtationem, [illegible] in dict. c. gratum, ad v[illegible] [illegible] ptum. Ante litem itaque conte[illegible] bera eſt domino mutandi proc[illegible] teſtas, vel iud cum in ſe ſuſcipien[illegible] luti re integra. ca. in cauſis, de e[illegible] ante litem, 16. ibi de procurato[illegible] Cod. manda. §. penul. de man[illegible] Iuſtinia. poſt litem autem c[illegible] non niſi cum cauſa, eaque cog[illegible] quamuis, 2. de procura. in Sex[illegible] pter ætatem procuratoris relig[illegible] neficium, leg. poſt litem, 1[illegible] §. [illegible] religionis, 18. de procura. P[illegible] ſpectus factus fuerit procurator [illegible] vinculis, aut in hoſtium prædon[illegible] teſtate, l. item ſi ſuſpectus, 19. eo [illegible] procur. vel ſi diſtringatur alio iud[illegible] bli co priuatione, valetudine, ve[illegible] maiore, l. vel iudicio 2[illegible] cod [illegible] vel ſi lateat, vel poſtea in [illegible] l. vel exilio, 21 eo. aut [illegible] ſi igatur, vel h[illegible] [illegible] 22. eo. aut peregrinatione [illegible] quadam iuſta cauſa [illegible] eo. de procura.*

c [illegible]

c L. [illegible] mand. 12. §. ſi mandauero, manda. P. Sed non ſufficit mutaſſe voluntatem ſeu reuocatum eſſe mandatum, oportet enim eam mutationem & reuocationem cognitam eſſe mandatario, l. ſi mandaſſem tibi, 15. manda. P. & in l. [illegible] ſtra, 4. de procura. Quamobrem ſi antequam literæ reuocatione peruenerint ad procuratorem, factum quippiam aut concluſum in proceſſu fuerit factum cum procuratore non obſtante reuocatione valet. ca. auditis, 8. de procuratorib. Quando vero debeat certificari de reuocatione ad hoc vt quod gerit nomine procuratorio non valeat, & quando non, & quando ſine certificatione reuocetur, docet fuſe Rebuffus, ad titulum de ſublatione Clementinæ literis, ad verbum, reuocatione, in concordatis. Requiritur inſuper antequam geſtum cum reuocato procuratore, tanquam cum falſo procuratore factum corruat, vt reuocatio procuratoris ad lites cognita fuerit, non tantum ei, ſed etiam aduerſario & iudici, alioquin cum eo geſta valent. c. mandato, 13 de procura. ca. ex parte decani, de reſcript. l. vni. & ibi Accurſ. Cod. de ſatiſdation. l. ſi procuratorem, C. de procura. ne fiat fraus aduerſario, & ne decipiatur iudex. In procuratore tamen ad negotia, arbitrantur ſufficere reuocationem perueniſſe ad ſolum procuratorem, d. l. ſi is manda. P. ſumta a contrario ſenſu; & ſic notat gloſſ. ad c. mandato, 13. ad verba, a domino, de procuratorib.

d L. ſi mandauero, 22. §. fin. manda. vbi & cauſa quare & quomodo renuntiare mandato poſſit, vt & in l. ſane, 22. l. ſeu ob in[illegible], 23. l. ſeu ob aliam, 24. l. inter cau[illegible], 25. manda. P. Item ſi dignitas acceſſerit procuratori, vel mandatario aut inimicitiæ cum domino, l. filiusfamilias, § fin. de procura. ſi valetudinem aut neceſſariam cauſam abſentiæ alleget, aut aliam iuſtam cauſam, l. aut valetudinem 9 l. vel hæreditas, 10. de procura. P.

e Quando diuerſis temporibus diuerſi conſtituuntur pro eodem negotio procuratores, ca. non iniuſte, de procuratorib. in Sext. l. ſi quis cum procuratore § fin. eod. P. etiam ſi ſecundus noluerit acceptare mandatum, argum. §. poſteriore, quibus mod. teſtam. infirment. apud Iuſtinia. niſi exprimatur in ſecunda procuratione, quod non reuocetur prior, c. ſi quis, de procura. in Sext. l. ſi pluribus, de lega. 1. vel niſi plures dati fuerint, & in ſolidum, de quo vide ca. ſi duo, de procurat. in Sext. & ibi gloſſ. notat & Rota deciſ. 170. nota quod vbi aliquis, in antiquis, quod ſi quis fecerit procuratores ad acceptandum beneficia, ſi ſecundo alios fecerit, videtur primos reuocaſſe, poſito etiam quod primi non ſint certificati, per leg. ſi patronus, de manumiſſ. vindic. P. l. ſi quis mihi, §. fin. cum ibi notatis per gloſſam, de acquiren. hæredi. quia ex quo ſolum agitur de præiudicio conſtituentis, non requiritur vt procuratores reuocati, ſint certificati, alter autem ſi in præiudicium alterius requireretur. l. ſi mandaſſe, manda. P. idem traditur deciſ. 174. nota quod vbi diuerſis, in antiquis. Item ſi in ſecunda inſtantia, puta appellationis dominus alium conſtituit procuratorem reuocatus cenſetur, qui fuit conſtitutus in prima, ſi non dicat, ſe id ſine reuocatione prioris facere. Quia licet prima inſtantia ſit eadem cum cauſa appellationis, ſunt tamen diuerſæ inſtantiæ c. veniens, de teſtib. Et inſtantia finita eſt, ideo cum primo reuocato factum in ſecunda inſtantia, non valet, modo ſecundi procuratoris conſtitutio peruenerit ad aduerſarii & iudicis notitiam. & ſic diſputat Rota deciſ. 21. ſi dominus principalis, in nouis.

f cap. ſtuduiſti, 2. de offic. legat. lib. 1. tit. 50. cap. 1. & cap. paſtoralis, de reſcript.

DE DONATIONIBVS. A

a TIT. XIX.

a Ad hunc titulum pertinent tit. de donationibus lib.5.decretal ti.24.de feudis lib.3.tit.20. de donationibus inter vir.& uxorem,& de dote poſt diuortium reſtituenda lib.4.tit.20.Et in iure ciuili tit.de donationibus lib. 2. inſtitutionum Iuſtinia.tit.7.& lib.29.P.tit.5.& lib.8.C.ti.54.de donationibus ante nuptias vel propter nuptias & ſponſalitiis, lib.5. C.tit 3. de donatio. cauſa B *mortis lib.8.C.tit.57.& lib.39.P.tit.6 de donationibus inter virum & vxorem, & a parentibus in liberos factis & de ratihabitatione lib. 5. tit.16.de donationibus inter virum & vxorem lib.24.P.tit.1.de donationibus quæ ſub modo vel ex conditione vel ſub certo tempore confirmantur.lib.7.ſiue 8.C.ti 55.de reuocandis donationibus lib.8.titul.56. de donationibus a curialibus factis ab inteſtato vel teſtamento eorum ſucceſſoribus nouella 101.cum autem & ſpecies donationis ſit legatum,poſſunt huc referri tituli de legatis ex iuris ciuilis inſtitutionibus, P.& C. po-* C *teſt & locari titulus de conceſſione præbendæ.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*

2 *Et quid donatio.*

1 INter contractus *a* annumeratur donatio,ideo de illa pauca dicemus, antequã contractuum claudamus tractationem, quę magis ad ius pontificium pertineant.*b* D

2 Donatio autem eſt, contractus, *c* quo quid transfertur, *d* in alterum *e* ſponte, *f* gratis, *g* & irreuocabiliter.

SCHOLIA.

a Dubitarunt aliqui, num donatio inter cõtractus vel diſtractus (ſunt enim hi duo fines conuentionum, l.1.§.conuentionis, de pact. P.) annumerari debeat. Ego autem in ea ſum ſententia, vt inter contractus annumeretur, quia ex ea naſcitur obligatio, E *vt dicemus in effectu Deo fauente, & probatur in l. qui donatione, de donationib. lib.39.P.tit.5.obligatio eſt finis contractuum l.ex maleficiis, de actio. P. diſtractus autem ad diſſolutionem obligationis*

A *pertinet, l.ſi quis al*[illegible] *actio.P.Eſt tame*[illegible] *non bonæ fidei, §. a*[illegible] *eum qui donat* [illegible] *22*[illegible]

b nam ac ali[illegible] *Syntagma iuris* [illegible] *tione, in 8.de rebus* [illegible] *9.de perſonis quæ p*[illegible] *donari poteſt, in 10.de donat*[illegible] *virum & vxorem, in 11.de* [illegible] B *ne donationis inter patrem &* [illegible] *lios & coniuges, in 12. de ali*[illegible] *13.de forma donationis in 14.*[illegible] *cauſa mortis, in 15.de fine, cau*[illegible] *ne donationis. Diximus &* [illegible] *rum inſtitutionum in voto de* [illegible] *nibus tit. 2.*

c Ita dicitur contractus in l. co[illegible] *fide inſtrument. C. l. in ſ*[illegible] *præſcript. 30.vel 40.ann*[illegible]

C *d habet donatio dominii tran*[illegible]*nem,* [illegible] *qui dat ſit dominus, l.in a*[illegible]*, 9 §,* [illegible] *donation. P. l.ſenatus, 35.§.dona*[illegible] *nation.cauſa mortis, P. quo nomi*[illegible] *a commodato, quo tantum trans*[illegible] *ſeſſio & vſus, cum in omni dat*[illegible] *debeat dominium transferri, l* [illegible] *non apparet, 75.§.ſi.de verbor.*[illegible]

e quia nemo ſibi donare poteſt [illegible] *& accipientis conſtituenda eſt* [illegible] D *c.fin.de inſtitutio, vt nemo plu*[illegible] *ſimul fungi poteſt, l.nemo, de* [illegible] *plures, de pact. P. nemo poteſt* [illegible] *ſentare.*

f c.1.de donatio. l.1. & l. donare, co[illegible] *l.donari, de regul. iur. P.*

g nam ſi mercedis cauſa donetur, n[illegible] *natio, l.hoc iure, §.1.de donat. P.* [illegible] *remuneratoriæ donationes mer*[illegible] *tributiones, propriè non,* [illegible] E *Attilius, 27.l.ſi pater, 34* [illegible] *tio. Pand.*

h l.1.l. Ariſto, de donationi[illegible] *poſſeſſionem, C.de reuoca*[illegible] *rum, 12.q.2. hoc nomine d*[illegible] *in quo de meo quidem* [illegible]

[illegible] ſed ea lege, vt poſtea reſti- [illegible] in eadem [illegible] titate, pondere vel me- ſura [illegible] eciet, l. 2 & l. [illegible] quid, §. [illegible] rd. P. & [illegible] anc di[illegible]erentiam ex- [illegible] l. [illegible] pe[illegible]uniam, [illegible] a. P. [illegible] conceſſio- [illegible] acta, quæ reuocari poteſt non [illegible] donatio. leg. Lucius Titius, 32. de donat. P.

Capvt II.

Diuiſio.

B Donationum aliæ dicuntur inter vi- uos factæ; aliæ cauſa mortis, *a* inter vi- uos ea eſt, quæ ſine aliqua mortis cogita- tione ſit, quæ & proprie dicta donatio. *b* Mortis cauſa donatio eſt, quæ propter im- minentis mortis fit ſuſpicionem. *c* Rur- ſus donatio alia ſimplex & pura, alia non pure facta. Pura & ſimplex eſt collatio be- neficiorum, *d* quę & donatio dicitur; *e* ſunt [illegible] ſimplices donationes, quæ ita fiunt

C [illegible] valeant, ſiue fiant a perſonis ec- cleſiaſticis, ſiue a laicis, in eccleſias, vel lai- cas vel eccleſiaſticas perſonas. *f* Non ſim- plex vel non pura donatio eſt, cui adiicitur [illegible] cauſa; *g* qualis donatio dotis, *h* do- natio propter nuptias, *i* mortis cauſa do- natio, *k* Eleemoſyna, quæ eſt munus ob [illegible] datum pauperi, *l* donatio, quæ [illegible] & Deo fit pro remedio peccato- rum donantis, *m* Item nõ ſimplex nec pure

D [illegible] a, cui adiicitur modus, *n* tempus, [illegible] conditio. *p* Item harum donationum, quædam dictæ directæ, quædam obliquæ. [illegible] præſtantur per donatorem i- [illegible], obliquæ per alium vel per hære- [illegible]s. *r*

Scholia.

a *§ [illegible] eſt & aliud. §. aliæ autem, de dona- [illegible] apud Iuſtini. l. [illegible] de dona. P. l. 2. de mor- [illegible] cauſa donation.*

E b *[illegible] donatio dicitur abſolute donatio, [illegible] per ſe [illegible] irreuocabi[illegible], l. 1. de donatio- [illegible] vbi ita donatur de donationib. cau- [illegible], P. §. [illegible] donationes, de [illegible] b. apud [illegible]*

A c *Habet h[illegible]c donatio conditionem, vt ſi [illegible] [illegible] idem [illegible] mors donantis con- [illegible] haberetur [illegible]; ſi autem is qui do- nauerit [illegible] accipere; aut ſi eum ante mortem d[illegible], l. mortis cauſa, § [illegible], de donation. apud Iuſtinian. l. 1. de donatio. cauſa mortis, vt morte donantis [illegible] tatur. l. non [illegible] deiur perfecta, de don[illegible] cauſa mort. P. & quantum pertinet ad executionem, in-*

B *ſpicimus donationis mortis tempus, l. in mor- tis cauſa donationibus, [illegible] l. [illegible]*

d *de hac donatione [illegible] ne beneficio- rum diximus in tracta. beneficiorum co- pioſe.*

e *collatio donatio dicitur, c. quia diuerſita- tem, 5. & c. poſt electionem, 7. de conceſſio. preben. cum ſimilib.*

f *exempla patent in titulis de donationibus in P. C. & Inſtitutionib. iuris ciuilis, & de*

C *donationibus inter virum & vxor. & ex- plicatur in l. 1. §. fi. de donatio. P.*

g *variari poſſunt qualitates accidentales cõ- tractuum pactionibus contrahentium [illegible] l. 1. §. ſi conueniat, depoſit. P. l. contractus, de reg. iur. atque in traditionibus, pacta quæ- cumque appoſita ſeruanda, l. in traditioni- bus, de pact. P. l. legem quam dixiſti, C. de pactis conuen. Apparet autem quæ ſit cau- ſalis donatio ex verbis eius, [illegible] dicatur,*

D quoniam, quia, ideo, quod negotia mea geſſiſti vel geres, fundum tibi dono *& ſic de ſimilib. §. longe magis, de lega. apud Iuſtinia. l. 2. §. fi. de donatio. P. Quare & cauſa erit id, ex quo, per quod, [illegible] a quo, vel propter quod, aliquid donatur, vel quis ad donandum compellitur. ſiue de præterito, ſiue de præſenti, [illegible], l. ſi a legatum, 12. de [illegible] [illegible] primitur & [illegible]*

E *ſi, modo per vti, l. [illegible] §. fi. de cond[illegible] & d[illegible] 3. gl[illegible] ad rubr[illegible] de [illegible] vel pdeic[illegible] relin[illegible] tur, [illegible] men obſeruandum dona[illegible]nem [illegible] factam, non proprie d[illegible]*

Mm

ſpem remunerationis, & compenſatio- A
nis, l. hoc, § ſi. & l. Aiuſlius & l. ſi pater, §. 1. de donatio. P.

h *dos donatio eſt facta cauſa matrimonii ſi-ne quo non ſubſiſtit. l. 3. de iure dot. P. l. 8. de ritu nuptiarum, P. l. 6. C. de inceſt. nupt. & ideo ſoluto matrimonio res dotalis red-denda, c. 1. & 2. de dona. inter virum & vxor. l. in rebus, C. de iure dotium, quia ceſſat cauſa, nempe onera matrimonii pro quibus dotis fructus percipiuntur, l. pro o-* B *neribus, eod. P. l. ſalubriter, de vſur. cum ſimilib.*

i *nam & donatio propter nuptias, ob matri-monium, vt dos ideo & eo ſoluto ad virum redit, vt dos ad vxorem, c. fin. de dona. in-ter virum & vxor. l. 1. & l. cum multa, & toto titulo, de donationibus ante nupt. C. lib. 5. tit. 3.*

k *de donatione cauſa mortis, in c. 4. & ibi ad verbum*, decedant, *de ſepultur. mortis* C *cauſa donatio cauſam habet cogitationem mortis inſtantis, vel generaliter eam cogi-tando, vel propter inſtans periculum, ea le-ge donando, vt poſt mortem ſuam tantum valeat donatio, l. 1. & ſequentibus, vſque ad [illegible] de mortis cauſa donation. P. mors hic conſideratur donantis, nam ſi ob cauſam mortis alterius detur, non donatio cauſa mortis, ſed mortis cauſa capio dicitur, leg. qui pretio, l. ſi mulier, l. mortis cauſa capi-* D *mus, de donatio. cauſ. mort. P. Et maxime in eo differunt, quod donatio cauſa mortis eſt reuocabilis, mortis cauſa capio minime l. ſeruus § fin. & l. vbi ita donatur, de dona-tio. cauſa mort. P.*

l *interest enim hominis, hominem affici be-neficio, l. ſeruus ea lege, de ſeruis export. P.*

m *c. 2. de conſuetudine Donatur & eccleſia bona ad alendos pauperes, c. 2. de reb. ec-cleſ. non aliena. ca. quoniam quidquid, 16* E *q. 1. & ob [illegible] pie atis eleemoſyna, & ad [illegible] nda defunctorum in releuandis [illegible] animas, ca. anima defunctorum, ca. tempus 24. q. 2. ca. ſane quod, 2 [illegible] q. 7. c. in. ab infirmis, de pœnitentia. d. ſt. 6. ca. que eſt*

vel ſpiritalis vel corporalis unde [illegible] genera eleemoſynæ conſtituuntur, [illegible] gentis, dimittere ledenti, & corr[illegible] linquentem, ca. tria, & ca. [illegible] diſt. omnes commendantur e[illegible] tempore, ca. non ſatis, 8 [illegible] diſt.

n *Exempla donationum quæ ſub m[illegible] duntur in leg. Ariſto, 17. de d[illegible] P. & toto titulo, de donatio[illegible] nib. quæ [illegible] do. &c. C. lib. 8. C. tit. 55. Mo[illegible] ita inſpicitur, vt non ſit de a[illegible] ſed de ipſa re, non de parte, n[illegible] non de penſione eius, l. cum de mo[illegible] de donationib. Quamquam [illegible] donationibus pleniſſima ſit inte[illegible] facienda, c. 6. de donatio. [illegible] rius eſt, vt omiſſum pro o[illegible] 22. de donatio. P. l. quic[illegible] de verbor. obliga. modus [illegible] terminationem donation[illegible] nationib. quæ ſub mod. [illegible] donatarius ſibi alimenta præbeat, [illegible] pta mutuo det, dict. l. 1. [illegible] 34. §. 1. de donationib. P. [illegible] donaſſe, 20. de reb. credit. P. [illegible] benda alicui, vt ſinguli dies [illegible] cat. c. ſignificatum, 1. de praben[illegible] affinis eſt conditioni, l. demonſtratio[illegible] §. fi. de conditio. & demonſtra. [illegible] ferunt, quod modus non ſuſpend[illegible] tionem, ſed ſtatim eam facit [illegible] tio autem, vſque ad implementum [illegible] dat, l. Mæuia, de manumiſſis te[illegible] tus & reuocetur donatio ſi m[illegible] pleatur, l. 2. § fi. & l. 3. de dona[illegible] C de donatio. quæ ſub modo.*

o *Adducitur tempus aliquando d[illegible] bus, vt ſi dicatur, vt vſque ad c[illegible] donatio remaneat pen[illegible] don[illegible] vero redeat vel ad d[illegible] l. 2. & 3. C. de dona. quæ [illegible]*

p *conditio vt dixi, vſque ad [illegible] donationem ſuſpendit, l. fi. [illegible] ſub modo, nec prius quam [illegible] donatione agitur c [illegible] ap[illegible] vide gloſſam ad c. [illegible]*

ba[illegible] final. & l. qui ſub cond tione, de A
[illegible]n. & demonſtratio. P. Expiscatur
[illegible]ones ſub cōditione in l. 2. de donat. P.
9 *[illegible] natio ſine directa, C. de donatio. dire-*
[illegible] & inter viuos dicitur, ſ[illegible]e cogitatione
mo tis.

O[illegible] quæ cenſetur donatio in legato a teſta-
to[illegible] facta ſed ab herede præſtanda, §. lega-
t[illegible]m, de leg. 2. apud Inſtinia. l. legatum, de
l[illegible]a. l. l. 2. de publicia. in rem actio. P. Sunt
[illegible] oblique donationes, quæ per ſubſtitutio- B
nem a donatariis ex voluntate primi do-
n[illegible]is accipiuntur, in l. quoties donatio,
5. de dona. quæ ſub mod. C. leg. 5. de dona.
inter virum & vxorem, in P.

Capvt III.

Quæ res donari poſſunt.

RES mobiles & immobiles, de quibus quis libere diſponere, & quæ poteſt a[illegible], eaſdem & donare, non alias poteſt, C a[illegible] ſpem actionis, *b* & ſucceſſionis ex [illegible]miſſo competentis; *c* Itaque ne[illegible]o [illegible]æ præpoſitus vel beneficia[illegible]s res eccl[illegible]æ ſuæ donare in eius præiu[illegible]n poterit, ſaltem ſine ſolemnitate, q[illegible]us earum non eſt, ſed procura[illegible], *d* n[illegible]l ter alienari poſſunt. *e* Sed & [illegible]es [illegible]æ petunt a regibus, & hor[illegible]æ [illegible]piditatis impulſu egentium ſub[illegible]apiunt, irrita habere quæ obti[illegible], & [illegible] communione eccleſiæ, cuius fa[illegible]tem a[illegible]ferre cupiunt, excludi *f* de[illegible]. P[illegible]terit tamen prælatus etiam regu[illegible]s modicas mobiles eccleſiæ dona[illegible] [illegible]rata modicitate rei & conſuetu[illegible]is eccleſiæ donandi id concedente [illegible] prælatis. *g* Poteſt & beneficiatus cui[illegible] p[illegible]ſerui[illegible]is eccleſiæ ſuæ ſiue perſo[illegible]æ [illegible]b ea impenſis, concedere aliquam [illegible]nem eccleſiæ ſuæ ad vitam fruen[illegible], *h* Permiſſum & eidem intuitu elee[illegible], mo[illegible]cas d[illegible] fructibus ſui benefi[illegible]nes facere, immodicas nequa[illegible]ie [illegible]odicas ſeu moderatas et[illegible] [illegible]olis mobilibus, ſine ſolemni- E

tate. *i* Poterit & tantum de mobilibus eccleſiæ donare, quantum de proprio eidem in locum eorum donauerit. *k* Permiſſum & epiſcopo volenti fundare monaſterium in ſua diœceſi, ei concedere de cenſu ſuæ eccleſiæ v[illegible]que ad quinquageſimam partem. Et ſi vnam eccleſiam ex ſeculari regularem voluerit facere, aut reditus eius augere, ſibique in ſepulturam eligere, poterit tantum vſque ad centeſimam partem redituum ſui epiſcopatus ei conferre, eo tamen adhibito temperamento, vt id ſemel in vita & in vna tantum eccleſia, non in pluribus facere poſſit, & dummodo id etiam in vna fieri poſſit ſine graui præiudicio eccleſiæ ſuæ. *l* Poterit & pro eccleſia de nouo fundanda, qua egeat populus, non obſtante iuramento de rebus eccleſiæ non alienandis præſtito, de reditibus eccleſiæ ſuæ donare. *m* Donationes porro ſeu collationes eccleſiarum priuatis factæ, viuentibus iis, qui eccleſias ipſas poſſident, nullius ſunt efficaciæ. Donationes tamen eccleſiarum factæ in ipſa proprietate religioſis locis valebunt, ita tamen vt perſonæ quæ iam ipſas eccleſias poſſident, ſine ipſorum dum vixerint aſſenſu, in vita ſua non debeant illis ſpoliari. *n* Feudum quoque nouum de rebus eccleſiæ à prælato dari ſine ſolemnitate alienandi non poteſt, antiquum poteſt, dum redierit ad eccleſiam. *o*

Scholia.

a *c. cæterum, de don. l. in ædibus, §. ſi. de don. P. l. 2. C. eo. nemo plus iuris in alium transfert quam ipſe habeat, l. nemo, de reg. iur. P. l. traditio, de acq. rer. domi. P. l. ſi vniuerſa, C. de lega. qui vſumfructum habet eundem, quandiu vixerit, non vltra donare poteſt, c. 6. de dona. inter vir. & vxor. & reſoluto iure dantis, reſoluitur ius accipientis, l. lex vectigali, de pignor. iur. i, nomina, & ſimilia quæ quaſi poſſidentur, & [illegible] in poteſtate plene donantiū, donari p[illegible] va-lei donatio omniū bonorū abſolute l. ſi vnquam, C. de reuo. don. At num omniū pra-*

ſentium & futurorum donatio valeat, A conrouertitur. Et communior eſt ſententia no valere, ſi nulla alicuius rei reſeruatio fuerit facta, de qua diſponere poſſit donator. Bart. ad l. ſtipulatio iſta, num. 6. de verbo. oblig. & ad l. ſi quis in principio, de leg. 3. & idem Baldus & Cynus ad l. fi. C. de pact. Panor. in 2. parte conſiliorum conſil. 48. adfert Bald. rationem in d. l. fi. & quod futurum eſſet, donantem nullum habiturum heredem, ſi nullum lucrum ab eo B ſperaret, l. 1. de lege falc. l. quod de bonis, ad l. falci. P. & pactum non valet quod diſponendi adimit facultatem, l. ſi fratres, §. idem reſpondit pro ſocio. Id autem accideret ſi licita omnium præſentium & futurorum donatio. nihil enim relinquitur, ex quo heres inſtitui poſſit. dehinc & hæc profuſa liberalitas ad prodigalitatem accedit, quæ fundum non habet l. 1. de curato. fur. Item non videtur facta a mentis compote C qui nihil reſeruat ſibi ad victum; nec auditur perire volens, l. non tantum, de appell. necare autem videtur qui alimenta denegat, l. necare, de liber. agnoſcen. P.

b *l. 3. C. de donatio.*

c *Si modo iam fideicommiſſum fuerit ab alio relictum, l. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo, C. de tranſact. Alioquin enim non valeret pactio, vel donatio hereditatis viuentis, quam quis ſe ab inteſtato aſſecuturum D ſperat, l. quidam cum in iure, § fin. & l. nam vt indigno, de donatio. P. l. 2. §. fin. de his quib. vt indig. P.*

d *c. 2. de donatio. vbi & ratum, & c. 4. de reb. eccleſ. non alien. ca. fin. 12. q. fi. ca. ſine exceptione, 12. q. 2. ca. caſellas, 10. q. 2. Notat & Panor. in d. c. 2. num. 5. de dona. antequam donatio vel alienatio rei eccleſiaſtica valeat, duo in ſumma requiri. primum vt fiat cum debita ſolemnitate, E iuxta c. ſine exceptione, 12. q. 2. & 2. vt fiat in caſu licito. clem. 2. de reb. eccleſ. non alien. notat & gloſſa ad c. 1. de in integrum reſtitutione.*

e *c. nulli, 5. de reb. eccleſ. non alienan.*

f *c. [illegible] de rebus ec[illegible] bus, 16. q. 1. ca. quæ [illegible] rebus, 12. q. 2.*

g *Duo itaque concu[illegible]ere deben[illegible] miſſione donandi, [illegible] modi[illegible] donanda, d[illegible] quæ[illegible] eius eccleſia prælati p[illegible] c. 3. de dona. Quia prælatus [illegible] liberam rerum eccleſiæ ſuæ admini[illegible] nem, c. nobis, de elect. c. is cui, eo. [illegible]*

B *& donabit quadam exemplo e[illegible] am habet adminiſtrationem [illegible] luti tutoris, qui eo nomine po[illegible] modica donare ex bonis pupi[illegible] res, de adminiſtrat. tutor. P. [illegible] plum in alio generali admin[illegible] filius, de dona. P. Veruntamen [illegible] c. 3. de donat. & ibi Panor. [illegible] donationem in eo capite perm[illegible] bus mobilibus exiguis, non de [illegible],*

C *aut de mobilibus pretioſis, quæ don[illegible] queunt, demum nec alias res modi[illegible] donari ſine conſuetudine, & niſi ex [illegible] eccleſiæ, ſicque intelligunt d. c. [illegible] de [illegible] tio. Sic forſan quis poſſet defen[illegible] tionem ex fructibus beneficii per[illegible] neficiatum facere poſſe, ſi modo qu[illegible] dat conſuetudinem quam aſſerit b[illegible] cere beneficiatos vſufructuarios e[illegible] ſenſ. de offic. ordi. in Sext. iun[illegible]*

D *tamen loquitur de clericis, qui b[illegible] ficia ſine adminiſtrati[illegible]e, vt & [illegible] cimus poſt Panor. ad c. 1. & [illegible] cul. clericor.*

h *c. fi. & ibi Panor. de pecul. clerico. c. [illegible] tum in 2 ſic incipiente, §. licet de [illegible] & ita pro obſequio eccleſiæ exhi[illegible] exhibendo, poteſt aſſignari poſſe[illegible] ad tempus pro beneficio. vt in c. po[illegible] 16. q. 1. ca. clerici, 16. q. 3.*

E i *Non licet autem omnino benefi[illegible] mulis ſuis de immobilibus eccle[illegible] munerationis cauſa vel eleem[illegible] donare, in dict. c. relatum, & exp[illegible] §. 2. de non alienan. rebus eccl[illegible] la 7. vt & in nouella 120.*

l ... *& ibi Panor. ca. fine* ... 12.9.1.

k ... *verb. eccleſ. non alien. cum con-* ... *ſuperioris, ca. etſi illi, cap. Epiſcopus,* ... 12.9.2.

l ... *Apoſtolica. pen. & fi. de don. ca. bona rei,* ... 9.2.

m ... *de eccleſ. ædifican.*

n ... *ta traduntur in c. conſultationi-* ... 4. *de donat. Prior pars ſententiæ prohi-* *bet collatione beneficii viuentis, vt & in c.* ... 2. ... *& fi. de conceſſ. præben. de quo, &* *diximus in tractatu beneficiorum. Altera* *pars admonet, cum ſuperioris auctoritate* *donari poſſe eccleſias vel res eccleſiæ alteri* *eccleſiæ, non autem ſine eius auctoritate,* ... *in cap. paſtoralis, 7. & in ca. inter dile-* *ctos, 8. de donatio. facti & c. quod autem,* ... *c. nullus, de iure patrona. Poterit tamen* *patronus eccleſiæ ius, quod habet patronatus* *ſine conſenſu Epiſcopi eccleſiæ donare, quã-* ... *eccleſiam dare non poſſit, c. vnic.* *de* ... *patron. in Sex. c. illud, eod. tit. apud* *Gregorium.*

o *ca.* ... *& fi. de feud. & §. 1. Epiſcopum vel* *Abbatem, & c. in vſib.*

CAPVT. IIII.

Qui donare poſſint, & quibus.

DOnare poſſunt, vt dictum eſt, rerum domini, qui alienare poſſunt, *a* quem admodum & illis donari poteſt, *b* & quibus non eſt interdictum donationes accipere, præſentibus & abſentibus, *c* prohibentur tamen nominatim donare minoribus, filiisfamilias, *e* prodigis, *f* mente captis, ... & aliis a contractibus ſubmotis, ... & donationes inter coniuges, ... filiosfamilias & patrem. *h* Vetitum ... ando, ne donum vel munus con- ... qui in alio officio eſſet reipu- ... et, *i* donare res ſuas hiſtrionibus ... m eſt immane non virtus, *k* id- ... donare venatoribus, meretricibus, ... lis hominibus, propter eorum ... donare hæreticis. *m* Ne- A mo etiam ſibi donare poteſt, *n* non inuito, aut nolenti, *o* aut reipublicæ ſine cauſa, *p* quibus ſimilia addere ex corpore vtriuſq; iuris facile erit.

SCHOLIA.

a *c. 2. de don. qui honore non habet non dat. ca. qui perfectionem, cum ſequent. c. ventum eſt, 18. 4. qu. 1. nemo transfert dominium quod non habet, l. ſi filius tuus, 14. C. de donat. l. qui alienum fundum, 14. eod. tit.* P. *l. ſi vniuerſa. C. de leg. Quare ſi res de facto donata, aliena ſit, donator non tenetur de euictione, niſi dolo fecerit, quo caſu de dolo tenetur. l. Ariſto. 17. §. fin. de don.* P. *l. 22. de verb. oblig. aut niſi de euictione cauerit, l. 2. C. de euict.*

B

b *Sic donari poteſt eccleſiæ, l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. C. Clem. vnica, de iureiuran. ca. 4. de ſepult. Acquiri non poſſe rem donatam dicimus eis, quorum res fieri non poſſunt, l. in ædibus, §. donari, de donatio.* P. *velut res domino donari non poteſt, quia is dominium iam habet, quod tantũ ex vna cauſa quæri poteſt, §. ſic itaque diſcretis, de actio. cap. 5. de donatio. l. etſi conſeſſum, 15. §. fin. de contrah. emtio.* P. *l. non, vt ex pluribus. 120. de reg. iur.* P.

C

c *Si interueniat nuncius vel epiſtola, nam & abſentis acceptandi animus adeſſe debet, aut talis ei, qui donat eſſe debet, vt velit ſtatim donatarii fieri. l. abſenti, 10. de dona. l. neque ambigi oportet, 6. C. eod. cap. ſi tibi abſenti, de præb. in Sex. alioquin donatio quod pertinet ad translationem dominii, ante acceptionem non valet, dict. cap. ſi tibi abſenti. Idipſum ſi fiat etiam eccleſiæ, quæ certa de donatione acceptare debet, vt notat Iulius Clarus, lib. 4. ſentent. §. donatio. quæ. 12. & 13. aut niſi notarius coram quo fit donatio, pro abſente ſtipulatus ſit & acceptauerit, facit l. 2. rem pupilli ſaluam fier.* P. *perpendenda & l. 4. de donat. in* P. *ibi etiam*, per interpoſitam perſonam donatio conſummari poteſt.

D

E

d *l. fi. ſi maior factus alien. ratam habuer. C.*

Mmm 3

e *l. filiusfamilias, de donation. P. ubi tamen exceptiones. ſi pater permittat, & ſi liberā peculii adminiſtrationem filiofamilias exiſtenti in dignitate, pater committat, iunge l. in adibus. §. 1. eod. tit.*

f *l. is cui bonis, de verb. oblig. P. l. 2. de curat. furioſ. C.*

g *l. Modeſtinus, §. fi. de donat.*

h *Nempe regulariter, & in donatione pura, & inter viuos, niſi poſtea alio modo confirmetur euiſmodi inter prædictas perſonas facta donatio. c. fin. de donation. inter vir. & uxor. l. quod ſponſe, de donat. ante nupt. leg. 1. 2. 3. ubi rationes de coniugum vetita donatione, de donatio. inter virum & uxorem. P. & l. donationes quas parentes. C. eod. tit.*

i *l. ſolent, 6. §. fin. de officio proconſul. l. plebiſcito, 18. de offic. præſ. P. l. 1. C. de contract. iud. C. nou. 17. c. 1.*

k *ca. 7. donare, 86. diſt. ſcilicet quando quis donat propter artem, non autem ſi ex miſericordia donat propter neceſſitatem prædictarum perſonarum.*

l *c. 8. qui venatoribus, 86. diſtinct. Iure tamen ciuili affectionis gratia, & honeſtæ & inhoneſtæ recipiuntur donationes, l. affectionis, de donat. P.*

m *l. Manichæos, 4. §. ipſos, C. de hæret.*

n *c. fi. de inſtitutio. ubi nemo ſeipſum ad beneficium, cuius eſt patronus præſentat, ca. per veſtras, de iureiu. nemo ſeipſum baptizat, c. debitum, de baptiſmo, nec ſeipſum tutorem dat, l. ius dandi, §. prætor, de tutorib. & curatorib. datis ab iis, &c.*

o *l. inuito, de regulis iuris. l. hoc iure, §. non poteſt, de donatio. Pan. c. ſi tibi abſenti, de preb. in Sext.*

p *l. hoc iure, 9 de donat. vide Ciceronem, lib. 2. offic. l. 1. §. 1. de pollicita. P.*

Caput V.

Requiſita in donatione.

Conſenſu & voluntate donantis vera liberalitas *a* exercetur, & ſponte, *b* & gratis, *c* & cum de rebus Eccleſiæ fit, cum A forma iuris & debita ſeruata ſolem[illegible]te, *d* & conſenſu eorum, qui [illegible]ne requiruntur, *e* cum ſcriptura & [illegible] Iure ciuili etiam quædam vetæ [illegible]nes inſinuationem requir[illegible] ſummæ donatæ certæ, aliæ non *g* [illegible] iure Pontificio non tractantur. M[illegible] quoque donationibus, conditio[illegible] forma & cauſa aliquando ad[illegible], [illegible] ante in diuiſione diximus, quæ d[illegible] B perfecta, maxime eccleſiæ fa[illegible] nequeunt ſine auctoritate ſum[illegible]cis, *h* perfecta etiam liberalitas ſi[illegible] loco, tempore commendatur. *i* I[illegible] & in donationib. cauſa mortis, & [illegible]tis cauſa capionibus, quid de reu[illegible] vel modo placuerit. *k*

Scholia.

a *Ex liberalitate procedit donatio, c. [illegible] C donat. l. 1. §. fin. de donat. P. l. 2. de oper[illegible] public. P.*

b *dict. cap. 1. de donatio. l. 1. & l. don[illegible] donatio. P. l. donari, de regul. iur. P. [illegible]ceſſitatib. nemo liberalis ex[illegible] 214. de verbor. ſignific. P. l. rem l[illegible] de adimen. legat. P. Donatio [illegible] mera liberalitate procedit, vere d[illegible] proprie dicitur: aliæ quæ ob cauſam [illegible] conditione fiunt minus proprie. l. 1. [illegible] D natio. titul. gener. l. ſenatus, §. 1. de d[illegible] cauſ. mort. P. Beneficium, inquit [illegible] 3. de benefic. eſt quod quis dedit, cu[illegible] ceret non dare.*

c *Alioquin ſi non gratis fiat, erit contr[illegible] vel emtionis vel locati[illegible].*

d *De ſolemnitate eadem dicenda & [illegible]gēda, quæ dicta ſunt in alien[illegible] eccleſiaſticarū. c. paſtoralis, de d[illegible] exception[illegible], 12. q. 2.*

E e *De conſenſu quorum inter[illegible] habetur in c. 2. de dona. in c. cum [illegible] quæ fiunt a pr[illegible] ſine co[illegible].*

f *l. in extraneos. C. de do[illegible] a[illegible] nationis formulis, in l. d[illegible] l. in conſcribendis, C. de don[illegible].*

g *F. de donat. ac inſinuatione, l. donatio, & leg. donationes iam pridem, l. ſancimus. C. de donationibus. l. donationes quas parentes, C. de donation. inter virum & vxor. ex quibus colliges etiam, inſinuationẽ illam dici publicationem vel teſtificationem factam coram iudice competente donationis praexiſtentis, & in ſcripturam redactæ, eodem tempore quo ſit vel alio. Iunge l. in hac ſacratiſſima, & l. ſecundum D. Leonis, C. de donatio.*

h *Clem. quia contingit, de religioſ. domib. & ibi glo. ad verba* ſedis Apoſtolicæ.

i *ca. non ſatis eſt bene velle, 14. cum ſeq. 86. diſtinct. vbi explicatur, in donatione primum fidem inſpiciendam, id eſt, vt potius Chriſtianis quam non Chriſtianis largiamur, &c. locum & tempus, vt non opes effundamus ſed impendamus, vt & in capit. dominus non vult, eadem diſtinct. 86. & probatur liberalitas quæ potius ſubueniat ſanguine coniunctis egentibus, quam aliis, ca. eſt probanda, 16. cap. cæterum, 20. eadem 86. diſt. Conſideranda etiam ætas in largiendo & debilitas, & verecundia quæ ingenuos prodit naturales, vt potius ſenib. & debilibus largiamur, qui ſibi nequeunt victum quærere labore, cap. conſideranda, 21. ead. diſtin. Adduntur & alia circumſtantiæ in canonibus qui ſequuntur. Cauſa etiam perpendenda. Interdum enim ob malã cauſam donatio potius ſcelus quam liberalitas dicenda, veluti ſi iuuenculis quis ad eas corrumpendas donet, vel hominibus ad eos ineſcandos. Huiuſmodi ſunt illæ quæ captatoriæ inſtitutiones propriè dicuntur, cum quis alium inſtituit, non alio animo quam vt eum viciſſim impellat ad ſe inſtituendum, reprobatæ, in l. captatoria, & l. illa inſtitutio, de hæred. inſtituen. P. quod & pulchre deſcribit Martialis. libr. 1. Epigram. 56. ad Gargilianum.*

Munera quod ſenibus viduiſq; ingentia mittis,
Vis te munificum Gargiliane vocem.
Sordidius nihil eſt, nihil eſt te ſpurcius vno,
Qui potes inſidias dona vocare tua.
Sic auidis fallax indulget piſcibꝰ hamꝰ,
Callida ſic ſtultas decipit arte feras.

Conſideramus ſic ſæpe affectionem donandi, quamuis perſona, cui donatur, ſit inhoneſta, & ita ex capite affectionis honeſtæ ſuſtinetur donatio, quamuis ſi ob turpitudinem fieret, ex eo capite eſſet reprobanda. l. affectionis, de donat. P. l. 4. de condict. ob tur. cauſ.

k *Sunt enim tres formulæ contrahendæ donationis cauſa mortis, & mortis cauſa capionis, inter quas alia ſtatim valet, aliqua non niſi poſt mortem, aliqua recipit conditionem reſtituendi ex conualeſcentia donantis, l. 28. & l. ſi alienam, 15. de donatio. cauſa mort. P.*

Cap. VI.

De effectu & reuocatione donationis.

Donatio donantem obligat, *a* ideo & actionem ad tradendum donata aduerſus eum parit, *b* quia transfert dominium in accipientem. *c* Non tamen condemnatur vltra quam facere poſſit, & niſi deducto & ei reſeruato ne egeat. *d* Proinde non reuocantur donationes perfectæ generaliter, *e* niſi contra prohibitionem iuris factæ ſint, *f* aut ſi inter coniuges factæ ante mortem pœnitentia reuocentur: morte tamen confirmantur, niſi expreſſe vel tacite ante reuocentur. *g* Soluto etiam matrimonio dos ad mulierem, & donatio propter nuptias reuertitur, niſi aut contraria conſuetudo, aut pactio matrimonii aliquid contrarium ſuper lucranda dote, vel donatione propter nuptias vel partes illarum, ſtatuerit, *h* vel niſi propter adulterium vxor iudicio eccleſiæ priuata ſit iure dotis. *i* Propter ingratitudinem quoque eius, cui donatum eſt, de rigore iuris donans poterit reuocare, ſi forte manus impias donatarius in eum iniecerit, ſi graues iniurias, ſeu graue re-

[illegible] damnum, vel vitæ periculum A [illegible] præſ[illegible]ſerit: quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, nó extenditur ſucceſſores. *k* Reuocatur & modalis ſeu conditionalis donatio, ſi modus vel conditio non impleatur, *l* iure etiam poli ex naturali æquitate licet non iure fori, donatio omnium bonorum facta eccleſiæ, ab eo, qui nó ſperabat ſe habiturum liberos, reſtituitur ſuſceptis filiis; *m* fit & reuocatio donati interdum pœnitentia donantis, *n* B & conualeſcentia, vt non impleta conditione, *o* ſi in fraudé creditorum fiat. *p* Verumtamé, quando reuocatio fit donati, reuocans debet reſtiturere vtiliter impenſa in rem reſtituendam, alioquin donatarius poteſt exceptione doli eam retinere. *q* Sequitur & ex donatione naturaliter obligatio accipientis ad remunerandum. *r*

S C H O L I A.

a *c. 1. de donationib.*

b *l. 1. & l. ſi quis argentum, 35. & ſeq. C. de donatio. cap. 2. de conſuetut. Transfert autem dominium vel tradendo vel promittendo vel permittendo accipere, vt in l. qui ſexum, 6. de donat.*

c *l. vbi autem non apparet, §. fi. de verb. oblig. d. c. 2. de conſuetud.*

d *Et deducto are alieno. l. inter eos, 19. §. fin. & l. hereditatem, de re iudic. Pan. l. qui ex donatione, 12. de donat. P. l. 28. de regul. iur. Pandect. neque tenetur ad vſuras tardioris ſolutionis donati, l. eum qui, 22, de ſolut. P.* D

e *l. 3. 4. 5. 6. de reuoca. dona. C. §. aliæ, de donat. apud Iuſtinian. c. 15. ſacrorum, 12. q. 2. ca. 1. 16. q. 2. ca. fi. 16. q. 6. ca. ſunt qui opes, 17. q. 3. neq. etiam reuocabuntur donationes prætextu reſcripti principis. c. non enim, 22. q. 2. l. ſi donationem. C. de reuoc. donat. nec ex ſola pœnitentia inter viuos factæ. l. poſſeſſionem. C. eod. tit. Quemadmodum neq. ſemel perfecta donatio, diem aut conditionem admittit. l. perfecta. C. de donatio. quæ ſub modo, ſiue ſit perfecta pa-* E

A *cto, vel ſtipulatione* [illegible] *dem dicitur.*

f *cap. 2. de dona. l. non dubium* [illegible] *cum ſimil.*

g *c. fin. de donat. inter v*[illegible] *notat, quando expre*[illegible] *tiones cenſeantur re*[illegible] *de don. inter vir. & vxor.* [illegible] *tus. §. ſi ambo, eod. tit. P.*

h *Hæc probantur in ca.* [illegible]
B *don. inter vir. & vxor. ſo*[illegible] *di debere tradit. c. 1. eod. ti* [illegible] *P. l. dos a patre. C. eo. l. vni*[illegible] *C*[illegible] *ctio. reliqua vero, quæ di*[illegible] *ptione dotis & donation*[illegible] *lucrandæ, propter æqua*[illegible] *probantur. l. 1. & fin. C. de a*[illegible] *auth. æqualitas. C. de pa*[illegible] *igitur, verſic.* de cætero, *de* [illegible] *in Nouell.*

C i *Lucratur enim mari*[illegible] *d*[illegible] *vxoré de adulterio, ni*[illegible] *donatio. inter vir. & vxor.* [illegible] *rio, nouella, vt liceat matri* [illegible]

k *Hæc ſunt ex c. fin. de donat.* [illegible] *de reuoca. dona. fit autem r*[illegible] *rei vendicatione, vel cond*[illegible] *lis. C. de reuoca. dona. & l. c*[illegible] *trah. emtio. C. l. ſi mortis c*[illegible] *cauſa mort. P. Cauſæ autem* [illegible] *nu, quæ reuocare poſſunt d*[illegible] *matre factam, quæ tranſier*[illegible] *nuptias, tres tantum ſunt inſer*[illegible] *hæ quoque. C. de reuoc. don. &* [illegible] *de nupt. in nouell.*

l *c. verum, de condit. appoſit. c. c*[illegible] *de don. l. 1. & 2. C. de dona. qu*[illegible]

m *cap. fin. 17. quæſt. fin quia* [illegible] *tur tantum quis reſtitu*[illegible] *vſque ad legitimam partem* [illegible] *ris ſuſceptis, l. ſi totas. C. de* [illegible] *libertis donatio fa*[illegible] *de reuoc. don. Vide de hac r*[illegible] *conſ. 215. incip.* punctus, *ſi* [illegible] *Dec. ad l. licet, not. 3. de p*[illegible] *Ripartū ad l. ſi vnquam, C.* [illegible]

n *Quandiu pendet donatio cauſa mortis, [illegible] ari pœnitentia poteſt. l. mortis cauſa, 30. & l. qui mortis cauſa, 30. de donatio. cauſa mort. P. dico ſi pendeat, nam ſi ita [illegible] itum [illegible], ut ſtatim valeat, non reuocatur, l. 2. eod. P. quia æquiparatur donationi inter viuos, l. vbi ita donatur, 27, eo. tit. P. alioquin ante mortem donatio cauſa mortis imperfecta, l. non videtur, 32. de donatio. cauſa mort.* A

o *l. 2. & l. qui pretio, §. final. l. ſi alienam, 13. § fin. l. ſi mortis cauſa, 29. l. fin. de donat. cauſ. mort. P.* B

p *l. etſi debitor, 17. & ſeq. de donatio. cauſ. mort. Pandect. l. ut in fraudem fiſci, l. ſi abſentis, 7. eod.*

q *l. mortis cauſa, 14. eod. fit tamē compenſatio expenſarum cum fructibus interim perceptis, l. 48. l. 65. de rei vindica.* C

r *l. etſi lege, §. conſuluit, de petitio. hæred. [illegible] um in officius, de teſta. χάρις χάριν [illegible] [illegible]. gratia enim ſemper beneficium ſolet parere, ut ait Sophocles in Aiace Maſtigophoro, & in Oedipo Coloneo. Quare Martialis lib. 5. Epigram.*

Extra fortunam eſt quicquid donatur amicis,
Quas dederis ſolas, ſemper habebis opes.

D *Quæ intelliguntur quando non ingrato dantur, alioquin veriſſimum eſt illud vulgare, quod donare eſt perdere, ut in l. ſi. [illegible] familias, 7. de donat. P. l. 2. de conſulib. libr. [illegible]. C.*

DE SPONSALIBVS.

a TITVLVS XX.

E a *[illegible] titulus de ſponſalibus, libr. 4. decret. tit. [illegible] 4. Sext. tit. 1. & lib. 23. P. tit. 1. de ſponſalibus & arrhis ſponſalitiis & proxeneticis, libr. [illegible] 1. & tit. 2. ſi rector prouinciæ vel ad eum [illegible] tes ſponſalitias dederit arrhas. Eo pertinet Nouella Leonis 18. ut in ſponſalibus con[illegible] pœna exigatur. & 109. ne intra 7. ætatis [illegible] ſponſalia ineantur, neque ante 13 mari[illegible] fœminis matrimonium conſectetur. [illegible] in libro Conſtitutionum iuris orientalis, Nouella conſtitutio de ſponſalibus Alexii Comneni [illegible] menſe Iunio indictionis ſeptimæ [illegible] ab orbe condito 6592. & alia de ſolutione ſponſaliorum.*

CAPVT I.

Continuatio, & quid ſponſalia.

Poſt conuentiones, quas conſenſu celebrari diximus, non eſſe omittendum contractum matrimonii, ut frequentiſſimum inter homines, placuit, ideo de ſpōſalib. & matrimoniis dicere expedit: ſponſaliorum nomen, & ſponſæ, & ſponſi, aliquando pertinet ad nuptias & coniuges, *a* aliquando & proprie refert initium matrimonii & ſeparatur a matrimonio indiſſolubili. *b* Et ita proprie ſponſalia, ſunt futurarum nuptiarū repromiſſiones, *c* de quibus prius diximus, *d* deinceps ſeparatim C de matrimoniis, vel de nuptiis. *e*

SCHOLIA.

a *Vt docet Gratianus in ca. 1. ca. ſufficiat, §. cum ergo, ca. beata, §. fi. can. coniuges. ca. coniunx, ca. omne itaque bonum, can. qui deſponſatam, ca. ſi quis deſponſauerit, §. 1. 27. quæſt. 2.*

b *d. ca. ſi quis deſponſauerit, §. fin. ca. decreta, §. 1. c. quod autem, §. vnde apparet, §. item ſi ſponſa, c. ſi quis ſponſam, §. 1. ca. ſtatutum,* D *§. apparet, 27. qu. 2. dicuntur & ſponſalia aliquando in iure pontificio cōiugium initiatum ſponſalia de præſenti, l. nuptiæ, de reg. iur. P. ratum vero coniugium videtur dicere Gratianus copula confirmatum, in c. ſtatutum, § quomodo, & c. cū initiatur, 27. q. 2. item indiſſolubile.*

c *c. noſtrates, 30. q. 5. l. 1. de ſpon. P. libr. 23. tit. 1. Conſtantinus Harmenop. libr. 4. procbi. tit. 3. ſpem matrimonii vocauit Vlp. in* E *l. ſi uxor non fuerit, 13. §. diui Seuerus, ad leg. Iul. de adult. P. libr. 48. P. tit. 5. l. ſi puellæ tutores, 6. de ſponſa. Sponſalia dicta fuerunt a ſpondendo, nam moris fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi futuras vxores, vnde & ſponſi & ſponſæ dicuntur, l. 2. & 3. de ſponſalib. Varro. 5. de lingua*

latina. Gellius lib.4.c.4. verba ſponſaliorum etiam id indicant, in c.pen. de ſponſa.

d Diximus de ſponſalibus nos multa, libr. 8. Syntagm. iuris vniuerſi, & quare præcedãt nuptias c.1. & de perſonis, quæ pro aliis contrahere ſponſalia poſſint, cap.4. de ætat. ſponſorum, c.5. de accidentibus, c.6. de arrha & ſponſalitia largitate, ca.7. de proxeneticis & oſculo. cap. 8. de ſolutione ſponſaliorum, c.9.

e Quamuis de omnibus promiſcue dicatur apud Gregorium, titulo de ſponſalibus, & ſequen.

Capvt II.

Diſtinctio ſponſaliorum.

Sponſalia in iure in duplici ſpecie referuntur, quædam quæ fiunt per verba de præſenti, vt accipio te in virum, accipio te in vxorem. Et tunc illa ſponſalia pro matrimonio habentur indiſſolubili: quædam fiunt per verba de futuro, vt accipiam te in vxorem, accipiam te in virum. Et iſta ſunt proprie ſponſalia, *a* de quib. agimus. Et horum quędam ſunt iuramento firmata, *b* quædam ſimpliciter facta, quædam pure, *c* quædam in diem, *d* quædam ſub conditione. *e*

Scholia.

a cap.penult. & cap.ex parte, 9. de ſponſalib. c.vnic. §. idem quoq́, de deſponſat. impub. in Sexto.

b cap.ex literis Syluani, 10. & ca ſicut ex literis, 12. de ſponſalib.

c c.1. de ſponſalib. in Sex. ca.2. eod. tit. apud Gregor. quando ſine aliqua conditione vel modo fiunt expreſſo, quamquam in eadem pura promiſſione quædam tacite ſubintelliguntur, nempe rebus & perſonis in eodem ſtatu manentibus, vt in c. quemadmodum, de iureiuran.

d conuentiones matrimonii ad certum diem in dubio fiunt ſponſalia. vt in ca. de illis, 7. de deſponſat. impuber, vt ſi quando intra impuberes annos nō apti matrimonium contrahant, nam e[illegible] pendent, donec ad ætatem le[illegible] trahendi peruenerint. An[illegible] enim ieſſire quidem non po[illegible] poſſunt. Ide deciſum in c. a[illegible] Eſt & recepta pactio hæc, acc[illegible] xorē ſi velis, intra tale tempus, n[illegible] tempore, qui ita promiſit, liber e[illegible] miſſione, & aliam eligere poteſt, c. [illegible] literis, 22. de ſponſalib.

e Velut ego te in vxorem accipiam, [illegible] tum mihi donaueris, quo caſu reus p[illegible] nō habetur, qui eā nō acceperit, qua [illegible] ſoluere ſibi quæ petierat, niſi cum [illegible] ea fuerit ſecutus conſenſus de præ[illegible] carnalis copula. c. de illis autem, 3. d[illegible] ditio. appoſit. lib.4. tit.5. Idipſum qu[illegible] liis conditionibus honeſtis dicen[illegible], vt ſi quis ducere promittat al[illegible] pater voluerit, c. ſuper eo. eod. t[illegible] de aliis conditionibus illicitis & in[h]oneſtis, vt in c.1. & ſi. de condit. appo.

Cap. III.

De conſenſu ſponſorum.

Conſenſu coniugandorum ſponſalia contrahuntur, *a* poteſt tamen [illegible] filium adultum, & cuius voluntas a[illegible] diſcerni nō poteſt, cui voluerit matrimonio deſtinare, *b* debetque filius, poſt [illegible] peruenerit ad perfectam ætatem, idipſ[illegible] omnino adimplere. *c* Impoſita & eſt pœna parentibus promiſſa per illos ſpōſalia non implentibus, *d* tamē ex honeſtate non ex neceſſitate, filii promiſſionem illam tenentur ſequi. *e*

Scholia.

a c.1. c.4. ca. acceſſit, 5. de deſponſatio. impuber. c. noſtrates, 30. q.5. l. ſponſalia [illegible] nuptiæ, 11. de ſponſ. P.

b ca.1. & 2. de deſponſa. impub. l. ſi pater pactum. 4. de ſponſalib. libr. 4. C. tit. [illegible] l. tutor vel curator, 16. l. non eſt matrimonium, 66. de ritu nupt. lib. 32. P. tit. 2.

c Ex honeſtate nō ex neceſſitate, nec ten[illegible]

... e ſario ſeruare filius eam promiſ- A
ſionem patris, c. 1. & ibi gloſ. fi. de deſponſa-
tio. impub. c. tua ſanctitas, 2. 31 q. 2. l. filia
quæ ex a..., 134. de verb. oblig. vbi & illa
promiſſio dicitur cōtra bonos mores, etiam
cum pœna facta, quia matrimonia libera
eſſe debent, c. cū locum, c. gemma, de ſpon-
ſalib. l. neque ab initio, 4. de nupt. C. libr. 5. B
tit. 4. l. filiofamilias, 13. de ſponſal. P. l. ſpō-
ſalia, 11. eo. tit. Requiritur enim conſenſus
contrahentium etiam filiorū & filiarum-
familias. Verū ea quæ patris voluntati ex-
preſſe non repugnat, conſentire intelligitur.
l. ſed quæ patris, eo. tit. Ad contumeliā filii
pertinere putat Pamphilus, a patre ducere
vxorem cogi, apud Terentiū Aphrum, in
Andria Scena 5. Proh (*inquit*) Deum at-
que hominū fidem, quid eſt, ſi non hæc
contumelia, vxorem decreuit ſeſe dare
mihi hodie, nūc oportuit præſciſſe me,
non ne prius communicatum oportuit, C
&c. *Et honeſtum quidem eſt & ſecundum*
leges, deſponſationē fieri filiarum a paren-
tibus, c. 14. qualis, 30. q. 5. quia & ad offi-
cium parentū pertinere dicitur, filiis quæ-
rere conditionem matrimonii, & filias do-
tare, l. qui liberos, de ritu nupt. P. l. fi. C. de
dot. promiſſ. Verum ex neceſſitate deſide-
ratur tantum conſenſus contrahentium, c.
ſufficiat, 27. q. 2. ſiquidem matrimonium
ſacramentum eſt, & in ſacramentis patria D
poteſtas non conſideratur. ca. ſin. de iudi. in
Sex. facit in argumentum, quod conſenſus
& oblatio parentum facere poſſit filiū im-
puberem monachum, is tamen dum per-
uenerit ad adultam ætatem poteſt diſſen-
tire ab ea oblatione, nec voto parentum, ſi
noluerit obligatur. tota 20. q. 1.

d *Nempe vt abſtineant per trienniū a com-*
munione, ſi noluerint implere illorum pro
miſſionem, c. vnic. ... 1. q. 3. E

e *Vt proxime dictum eſt in litera, ca. & pro-*
batur, tota 31. q. 2.

Capvt. IIII.

Quis contrahere ſponſalia poſſit.

ET quia ex conſenſu conſtant ſponſalia, ideo præſentes per ſe, & abſentes per nuncium & literas ſine verborū, aut ſcripturæ ſolemnitate, ea cōtrahere poſſunt, *a* dummodo ſaltem ætatis ſint ſeptem annorum, ante enim eam ætatem nihil agitur *b* Quare ſi pubes & impubes, *c* aut duo impuberes non proximi pubertati, *d* quorum malitia non ſuppleat ætatem, ſponſalia per verba de præſenti contraxerint, & ita matrimonium cenſetur tantum iuris interpretatione ſponſalia de futuro, *e* neque ita matrimonium cōtractum, quod non tenuit ob defectum ætatis, per lapſum prædicti temporis conualeſcit, niſi per copulam ſubſecutam, vel per modum aliquem alium *f* conſtiterit euidenter, cōtrahentes ad pubertatis tempora, cum perſeuerantia voluntatis in matrimonio perueniſſe. Per dictum tamen contractum matrimonii in defectu ætatis factum, (quod quamuis non valuit, vt agebatur, tamen valuit vt potuit) publicæ honeſtatis iuſtitia inducitur. *g* Perſonæ autem, quibus interdictū eſt matrimonium, & ſponſalia quoq; contrahere vetantur, *h* iiſdemque impedimentis, ſi modo impedimenta, quæ tempore ſponſaliorum ſint, perſeuerant vſque ad tempus nuptiarum, nec ante tolli poſſint, non aliter, *i* vt nec furioſus in ipſo furore ſponſalia, neque matrimonium contrahere poteſt, *k* quia conſenſum non habet. *l* Sic de ſimilibus collige.

Scholia.

a *cap. nec illud, 8. 30. quæſt. 5. c. ex parte, de conuerſio. coniugator. Geneſ. 24. & ſic etiam de omnibus conuentionibus, quæ conſenſu perficiuntur, reſponſum eſt. l. 2. §. 1. de act. P. libr. 44. P. tit. 7. l. 1. §. fin. de contrah. emt. P. lib 18. tit. 1. §. 1. de obligatio. ex conſen. libr. 3. Inſtitutio. titul. 23. & in hac ſponſaliorum hypotheſi expreſſe probatur l. in ſponſalib. contrahendis, 18. l. ſufficit, 4. l. hæc ita, 5. l. in ſponſalib. 7. de ſponſ.*

P. & proinde vt nuptiæ, ſic & ſponſalia poſſunt contrahi a mutis & ſurdis, ca. cum apud, 13. de ſponſalibus. Verba tamen aliquando requiruntur ad probationem conſenſus, vel alia ſigna æquipollentia, ca. tuæ fraternitati, 25. c. ſi inter, 31. de ſponſalib.

b *c. 1. de deſponſatio. impub. in Sex. c. literas, 4. c. acceſſit, eod. tit. apud Gregor. l. in ſponſalibus contrahendis, 14. de ſponſalib. Extat conſtitutio nouella Leonis 1.9. ne intra 7. ætatis annum, ſponſalia ineantur. Statuerat tamen aliquando Auguſtus, ne minor 10. annis ſponſa haberetur, vt ait Dion Ca[ſſ]ius & Zonaras.*

c *Hæc quæ ſequuntur, ſumta ſunt ex c. vnic. §. idem quoq., de deſponſa. impub. in Sext.*

d *Aliter contra, vt in ca. veniens, de ſponſal. c. ad id quod, c. de illis, de deſponſ. impub.*

e *d. c. vnic. §. idem, de deſponſatio. impub. in Sex. ca. atteſtationes, & ca. fi. de deſponſa. impub. c. ſuper eo, de condit. appoſi. Idipſum & iure ciuili locum habet in l. quæſitum, 9. de ſponſalib.*

f *ca. fin. de ſponſalib. P.*

g *Iuſtitia publicæ honeſtatis oritur ex ſolis puris & certis ſponſalibus, non ex illis, quæ ſub conditione, quæ non impletur, contrahuntur, cap. 1. in princip. & §. fin. de ſponſalib. in Sext.*

h *l. oratio, 16 de ſponſal. in P. l. ſi quis tutor, §. quamuis, de ritu nup. P.* [illegible]

i *l. ſi quis officium, 38. de ritu nuptiarum, l. vnic. ſi rector. prouinc. vel ad eum pertinent. & c. lib. 5. C. tit. 2.*

k *c. neque furioſus, 32. q. 7. c. dilectus filius, 23. de ſponſalib. l. furor, eod. titul. P. l. oratione, 16. §. fin. de ritu nupt. l. patre furioſo, de his, qui ſunt ſui vel alien. iur. P.*

l *d. l. oratione, §. fi. & c. aliquos, 15. quæſt. 1. cum ſimil.*

Cap. V.

Quomodo contrahi poſſint ſponſalia.

Poſſunt, qui cõtrahunt ſponſalia, & per ſeipſos, & per procuratorẽ idoneum contrahere, is autem idoneus procurator

A erit, qui adhoc cum ce[illegible] bebit mandatum, [illegible] autem alia null[a] iure q[illegible] ſtipulatio de futuro co[illegible] monio, *b* ex more tamen [illegible] adduci p[o]ſſunt, vt an[illegible] ſponſæ per ſponſum in[illegible] cta coram inuitatis mat[illegible] gnus amoris annulus cẽ[illegible] to digito ſeu medico dicto in[illegible]

B in eo vena quædam, vt fert[illegible] cor vſque perueniat. *d* D[illegible] cleſia in ſponſalibus ſacram b[illegible] nem. *e*

Scholia.

a *Hæc in c. fin. de procura. in Sex. l.* [illegible] *mandato, 34. de rit. nupt. P*

b *Si modo verba ſint conue[n]ienti*[illegible] *c. ſi inter, de ſponſalibus.* [illegible]

C *ſponſalibus antiqua hæc erat form*[illegible] *ſocer a genero ita interrogabatu*[illegible] des tuam gnatam vxorem mihi[illegible] *reſpõdebat,* ſpondeo, *adiici*[illegible] *ſeu dotis promiſſio. vt apud* [illegible] *Aulularia, actu 1. Scena 4. Mega*[illegible] *ab Euclione ita ſtipulatur.*

Quid nunc etiam mihi deſ[illegible]
filiam?
E. Illis legibus, cum illa dote [illegible]
tibi dixi.

D M. Sponden' ergo? E. Sponde[o.]

Et in Trinummo actu 5. ſcena 2. Ly[illegible] *a Chamida ſtipulatur.*

Sponden' ergo tuam gnatam v[xo]-
rem mihi?
C. Spõdeo, & mille auri Phil[illegible]
dotis.

Fiebant & tabulæ nuptiales, vt in l. [illegible] *nis. C. de nuptiis, ſeu dotales, l. cum* [illegible]

E *tiis, de pactis dotalibus Pandect.* [illegible] *dotem, de dote prælег. cum ſimilibus.* [illegible] *minit diuus Auguſtinus libr. 2. de* [illegible] *ribus Manichæor. Tertul. libr. de Pud*[illegible] *tia, & Apol. 2. Atq. poſt ſignatas* [illegible] *ſignatas tabulas bona ominao* [illegible]

nam, & ... ia fiebant. ca. noſtrates, A
... q. ... Innuit Iuuenal. Satyr. 2.

... tabulæ, du... m, feliciter ingens
... ſedet, gremio iacuit noua nupta
mariti.

... tamen omnia non erant ex neceſſita-
te ſponſaliorum adhibēda, vt nec alia quæ
ut plerumq; accedebant ſponſalibus, de qui-
bus diximus lib. 8. Syntagma. iur. c. 2. nam
nec tabulæ faciebant matrimonium, l. do-
nationes in concubinam, de dona. P. & illæ B
etiam ſolebant ſæpius ſignari poſt contra-
ctum matrimonium, vt in l. ſera, de dona-
tio. inter vir. & vxor. Probationem au-
tem inſtrumenta dotalia aliquando ma-
trimonii ſubſecuti faciebant, vt in concu-
binam in vxorem ducta, l. 5. & l. cum quis a
muliere, 11. & l. nuper. 12. de natural. li-
ber. lib. 5. C. tit. 27. & c. 8. §. reliqui igi-
tur ſunt modi, nouellæ 89. Quibus modis
natura. effic. ſui. c. hoc quoq; præſenti, c. 3. C
no... c. 17. vt liceat mat. & auiæ, & c. §.
fin. ... nupt. apud Iuſtinia. de ſubſtantia
autem non ſunt, ca. ſi quis, 30. q. 5.

c *ca. noſtrates, 3. 30. q. 5. nos de arrhis multa*
l... 8. Syntagma. c. 7. Subarrhatio ſignum
amoris eſt, in diſpenſatione quam probat,
vt ait ca. ſi quis vxorem, 14. & can. ſi quis
... bari hauerit, 27. q. 2. Arrha generaliter
ſ... interuenire ad confirmationem vel
teſtimonium contractuum perfectorum, D
non autem ipſa contractus firmat, l. quod
ſæpe. 35. de contrah. emtio. lib. 18. P. tit. 1. §.
... eo ... apud Iuſtinia. Eadem quoq; ratio-
ne arrhæ in ſponſal. bus dantur, vt liquet
ex l. 3. 4. & 5. de ſponſal. & arrhis. C. Ar-
... m ne non ſolum annulus, ſed etiam
a... certa ſumma dabatur; vt in l. ex emto,
... qui vina de act. emt. lib. 19. P. tit.
... n. de lege commiſſor. lib. 18. P. titul.
... b... tur & pro arrhis annulus vt in l. E
... 5. §. ne ſi inſtitor, de inſtitor. actio.
... tit. 3. & d. l. ex emto, §. is qui, verſi.
... illud, de actio. emt. P. & fuit eius ar-
... quum mos, vt refert Plinius lib. 33.
... c. 1. Ibi, argumento (inquit) eſt

A conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiam-
num annulo exiliente ab eo tempore,
quo nondum erat arrha velocior.

d *Hæc ſumta ex cano. fœminæ, dum mari-*
tantur, 7. 30. q. 5. inducitur & ali... quando
præſumtio matrimonii ex traditione an-
nuli facta ab ſponſo ſponſæ, tamen ea non
plane probat, c. illud, de præſumt. alii di-
cunt & traditionem annuli tantum præ-
ſumtionem pro ſponſalibus facere, niſi pro-
B *betur datus a ſacerdote. gloſſ. ad cano. fœ-*
minæ, 7. ad verbum annulum, 30. q. 5 per
cano. noſtrates, eadem q. 5. niſi mos ſit re-
gionis quod annulus detur in matrimonio.
Vide quæ diximus de annulis in ſponſali-
bus, lib. 8. Syntagmat. iuris, cap. 7.

e *Sicq; Alexius Comnenus ſtatuit: non tan-*
tum in nuptiis, ſed etiam in ſponſalibus, ſa-
cram eccleſiæ benedictionem interuenire
debere; in conſtitutione eius 3. in iure Ori-
C *entali. Quod & poſtea placuit concilio*
Tridentino, ſeſſio. 24. in decreto de refor-
matione matrimo. c. 2. vbi & ſtatuit bene-
dictionem a proprio parocho fieri, neq; a
quoquam, niſi ab ipſo parocho, vel ab ordi-
nario licentiam ad prædictam benedictio-
nem faciendam alii ſacerdoti concedi poſ-
ſe; quacunq; conſuetudine, etiam imme-
moriabili, quæ potius corruptela, non ob-
ſtante, erit illa obſeruatio valde neceſſaria,
D *ad ſanctificationem futuri matrimonii,*
tum etiam vt clandeſtina matrimonia vi-
tentur. ca. 1. 2. 3. 30. q. 5. Gratis autem ex-
hiberi debet illa benedictio; cum ne paupe-
res grauentur, tum etiam ne ſimonia com-
mittatur; ſicq; gratis concedendam decre-
uit Alexand. 3. conſtitutione ſua parte 1.
c. 7. Innocentius 3. in 1. concilio Latera. c.
66. & prohibetur pro illis quippiam acci-
E *pere vel petere, niſi quod laudabili con-*
ſuetudine offerri ſolet, in ca. ad Apoſtoli-
cam, 42. de ſimo.

Capvt VI.

De fine & effectu ſponſaliorum, & ſo-
lutione eorum.

FInis ad quem tendunt ſponſalia, eſt matrimonium futurum, de quo fiunt promiſſiones. *a* Proinde de rigore iuris, qui ſponſalia contraxerunt, & maxime iuramento interueniente, monendi ſunt, vt matrimonium contrahant; & ſi non obtemperauerint, ſunt per cenſuram Eccleſiaſticam compellendi, *b* niſi rationabilis cauſa obſtiterit. *c* Inter autem cauſas rationales, quæ non impediunt deſponſatos cum aliis coniungi quam deſponſatis, vna eſt, ſi deſponſati nolint ſe admittere, ne ex ea coniunctione deterius contingat, neve talem quis coactus ducat quam odio habet, impoſita tamen pœna pro periurio. *d* Poteſt & alia cauſa eſſe, ſi poſt ſponſalia contracta abfuerit & dimiſerit terram ſponſæ ſponſus, *e* imo & ex ſolo diſſenſu contrahentium diſſolui poſſunt ſponſalia. *f* Et ſi poſt ſponſalia de futuro alter ex ſponſis cum alio vel alia per verba de præſenti matrimonium contraxerit *g* niſi forſan poſt ſponſalia prima de futuro interceſſerit copula inter ſponſos carnalis, per quam ſponſalia de futuro tranſierunt in conſenſum matrimonii de præſenti, vt diſſolui nequeant, *h* non minus quam ſi facta fuiſſent per verba de præſenti. *i* Si etiam ſponſa de futuro peccet in proprium corpus ante matrimonium, poterit ab ſponſo dimitti, qui & alteri poterit ſe impune coniungere. *k* Item ſi ſponſa fuerit facta leproſa, paralytica, ſi naſum vel oculos amiſerit, vel quicquam turpius ei ſuperuenerit; *l* ſi ſponſus cum cognata ſponſæ, vel ſponſa cum cognato ſponſi concubuerit; *m* aut ſi ſponſus vel ſponſa poſt ſponſalia contracta, religionem aliquam profeſſus profeſſave fuerit. *n* Attamen conſilium datur, ſi iuramento ſponſalia firmata ſint, de futuro matrimonio contrahendo, vt tutius ſit volenti ingredi monaſterium, religione iuramenti firmata prius contrahere, & poſtea ſi elegerit, ad religionem migrare, [illegible] modo poſt deſponſationem copula non fuerit ſecuta

A carnalis. *o* Diſſoluet quoque [illegible] futuro, ſuſceptio ſacrorum o[illegible] etiam ſponſa, etſi inuita, ab alio [illegible] rit, & ſponſus eam admittere n[illegible] terit rapta alteri nube[illegible], *q* [illegible] ſuperuenerit, vel ratione c[illegible] *r* vel cognationis ſpiritualis, *s* [illegible] vel religionis ſuperuenia[illegible] ante matrimonium diue[illegible], [illegible] uerſitas, quæ ante ſponſalia inc[illegible]
B poſtea cognita ſit. *t* Inducit[illegible] ſponſalia pura de futuro, publica hone[illegible] tia, quæ impedit contrahi, & [illegible] tractum matrimonium, *v* n[illegible] conditione contracta ſin[illegible] & [illegible] luta. *x* Inſtitutum porro eſt, vt [illegible] ſponſæ non ſtatim ſponſis tra[illegible] vilem habeat maritus datam [illegible] ſuſpirauerit ſponſus delat[illegible]. *y*

C SCHOLIA.

a *Ideo diximus antea non poſſe contrahi ſponſalia inter eos, cum quibus non poteſt contrahi matrimonium.*

b *c. 2. c. ex literis, 10. de ſponſalib. vbi [illegible] gloſſa notat hanc compulſionem eſſe [illegible] vt conſentiant qui nolunt ſtare p[illegible] non autem finalem, vt inuitus m[illegible] nium contrahere compellatur, [illegible] plura mala, quæ ſolent ex nuptiis [illegible]*
D *tos contractis ſuboriri, in c. 2. c. requ[illegible] 17. de ſponſalib.*

c *Dicto cap. ex literis, cauſæ ob qu[illegible] poſſunt ſponſalia, colliguntur in [illegible] finalis, c. de illis, 5 de ſponſalib. pe[illegible] Thomam in quæſtionibus ad[illegible] partem, quæſt. 43. artic. 3. Sylue[illegible] ſumma, in verbo, ſponſalia, q[illegible] [illegible] mini. Soto, lib. 4. ſentent. a. di[illegible]*
E *2 artic. 3.*

d *c. 2. c. requiſiuit, 17. de ſpo[illegible] b[illegible] ptis, 31. q. 2. permittitur [illegible] d[illegible] poſita pœnitentia ei per quem [illegible] minus iuramentum vel prom[illegible] pleuerit matrimonii, ad e[illegible] ſui malum. c. de illis autem, 5 [illegible]*

... iens qui clerici vel vouen. &c. A
... iamdudum, de preben. hac ratione ... iure ciuili, alii deſponſata, renuntia- ... ſponſioni & alii nubere non prohibe- ... C de ſponſalib. lib. 5. tit. 1. & pre- ... non poteſt coniugium ſponſa muta- ... & nuntium ei remittere, l. 2. § fin. de re- ... lib. 5. C. tit. 17. Eratq; olim formu- ... neceſſaria renuntiationis in diſcu- ... de ſponſalibus, ſiue preſenti ſiue abſen- ... fieret renuntiatio, nempe, conditione B
... a non vtar. l. 2. §. penul. & fi. de diuor. li. 24. P. tit. 5. l. in poteſtate, 10. de ſponſalib. ... de illis, 5. de ſponſalib. iure ciuili preſens ſponſus expectatur per triennium ab ſpon- ſa l. 2. de ſponſalib. C. abſens per triennium, ... berum, 2. C. de repud. viruinq; cautum ... o 28. ecloga Baſilicorum tit. 1. c. 16. additur & in c. 17. ex iſta cauſa etiã, vltra quadriennium aliquando ſponſalia trahi, ... propter valetudinem ſponſe, vel C
ſponſi, vel propter mortem parentum, vel ob capitalia crimina, vel ob longas peregri- nationes, que ob neceſſitatem ſuſcipiuntur, quod & probatur in l. ſepe iuſte, 17. de ſponſal. meminit & de his Dio Caſſius lib. 54. hiſtorie & Suetonius in Auguſto. Que annotanda ſunt, non quidem vt impedia- tur matrimonium intra hec tempora con- tractum, ſed vt cognoſcamus, num pœna adiecta pactis contra eum, qui temere reſi- D
lierit a promiſſione matrimonii, committi debeat, & num arrhe amittantur; que o- mnia tantum locum habent contra eum, qui in culpa eſt, quominus impleuerit pro- miſſionem, l. mulier, 5. de ſponſalib. ſi le- ge permittente reſoluantur etiam ſponſa- ... data vtrinque ſine damno alterutrius ... nuntur. l. ex publico, 7. de conuerſio. ... ...a.

f c. ... §. cum itaque, de ſponſ. l. Titia, de E
... blig. P.

g ... matrimonio cõtracto cõtra interdictũ ... c. ... inter virum. 31. de ſponſa. c. 1. de ... duorum. Si tamen ſecunda ſpon- ... non ſint per verba de preſenti,

ſed per verba quoque de futuro vt prima, non tollunt prima, ca. ſicut ex literis, 22. de ſponſalib.

h c. veniens ad nos, 15. c. is qui fidem, 30. de ſponſal. attamen conatus ſolus ad copulam non ſufficit, c. fin. eo. titu.

i ca. 1. 2. 3. de ſponſa. duorum, ca. additur, verſ. nec deſponſatam, & ca. deſponſa- tam, 27. q. 2. ca. 1. & ſeq. 31. q. 3. nam pri- ma tunc non diſſoluuntur facta de preſen- ti, etiam ſi ſecunda quoque ſint de preſen- ti, vel habuerint copulam, c. licet, 3. de ſpon- ſal. duorum, c. fin eod. tit. c. ſi inter, de ſpon- ſalibus.

k c. quemadmodum, 25. de iureiuran. l. mu- lier, 5. §. his illud etiam adiicimus, de ſpon- ſalib. C.

l dicto c. quemadmodum, §. 1. & de lepra, in c. fin. de coniugio leproſorum. que debent etiam habere locum in ſponſo vt poſſit ſpon- ſa ex iiſdem cauſis reſilire a promiſſione fa- cta ſponſo ſi in talia inciderit. Tanta enim eſt in coniugii vinculo equalitas, vt que in vxore locum habent, eadem & in viro, & contra, habeant. ca. apud nos, ca. Chri- ſtiana, 32. q. 5. ca. 1. 2. 3. 4. 5. & ſeq. 32. q. 6. Illud & expreſſe in l. mulier. 5. de ſpon- ſalib. C. Et ita diſſolutio ex iiſdem cauſis vtrinque ſponſaliorum fit, niſi ea ſint con- tracta per verba de preſenti, quia tunc, vt matrimonium indiſſolubilia ſunt. Proinde ſi ſponſus factus fuerit prodigus, turpis, im- pudicus, repudiari poteſt ab ſponſa, etiam inuito patre qui eum elegit d. l. mulier, 5 §. his illud, de ſponſal. C. l. ſed que patris, 12. §. tunc autem, eod. titul.

m c. 2. de conſanguin. & affinit. c. 2. c. diſcre- tionem, 6. §. nos igitur, c. ex literis, 8. c. ve- niens, 9. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſue. c. preterea, 12. de ſponſalib. c. duo pueri, 12. de deſponſa. impub. ubi ſi ſpon- ſa fuerit prima cognita, ca. fin. de eo qui cognouit conſanguineam vxor. ſue, vel incognita fuerit cognitio alterius, iuxta d. c. preterea.

n ca. ſcripſit, §. ſponſa vero, c. deſponſatam, &

de [illegible]cia, 27.q.2.ca.vni.§.fin. de voto. in Sext. & in extra. vnic. eiuſdem tituli Ioannis, 22.l. Deo nobis, 56. de epiſcop. & cleric. C.c 39. nouellæ 123. de ſanctiſſ. epiſcop. & nouella 22. de nuptiis, c.5. ſeu §. ſecundum occaſionem. Rurſum 117.c.12. Et apud Ethnicos olim honeſta diuertendi cauſa ſacerdotium habebatur, l. vitricus, 60. de donatio. inter virum & vxorem, P lib. 24. titul. 1.

o *c. commiſſam, 16. de ſponſal. vide magiſtrum ſententiarum in 4. lib. diſtinct. 27. §. hoc autem coniugatus, & ibi Sotum, quæſt. 1. articulo 4.*

p *Notatur in c.1. de voto, in Sext. per extrauag. Ioannis 22. quæ incipit,* antiquæ, *& ca. ex parte, in 2. de conuerſ. coniuga.*

q *ca. raptor, 33.27. quæſt. 2.*

r *c.2. de conſangui. & affinita.*

s *c. veniens, de cognatio. ſpiritali.*

t *c.a. non ſolum, ca. iam nunc, & ſeq. 28.q.1. c.2. de diuor. l. mulier, 5.§. his illud, de ſponſa. C. l. ſi legibus, 16. de epiſcop. audien. Sunt interdicta Chriſtianis matrimonia cum iudæis. l. ne quis Chriſtianus, 6. de iudæis, C. cum ethnicis & peſſimis viris. Gen. 6. Exodi 34. Deuteronomii 7. 3. Regum 11.2. Eſdræ c.9.1. ad Corinth. c.6. Concilio Laodicenſi, c.31. Chalcedonenſi, c.14. Carthaginenſi, c.21. ca. caue non oportet, 28.q.1. D. Auguſt. lib. 1. de adulterinis coniugiis, Tertullia. 2. ad vxorem Tertulliam, 3. ad Quirinum. Vide & Concilium Tridentinum, ſeſſione penul.*

v *c. iuuenis, 3. de ſponſal. c. vnico, eod. titul. in Sext.*

x *dicto c. vnico, §. fin. de ſponſalib. in Sexto.*

y *ca. inſtitutum, 39.27.q.2. Ex diuo Auguſtino lib. 8. confeſſion. c. 3. nos plures alias rationes addimus lib. 8. Syntagmat. iuris vniuerſ. cap. 3.*

DE MATRIMONIIS ET NVPTIIS.

TIT. XXI.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid matrimonium, & n[illegible]*
3 *Et vnde dicta.*
4 *Vndeque matrimonium ap[illegible]*
5 *Et patrimonium.*

IN ſponſalibus matrimo[illegible] poſt coniunctionem ra[illegible] miſſione per ſponſalia de fut[illegible] monio, ad implementum [illegible] proinde ſequuntur nuptiæ vel [illegible] tempore accommodo exſpecta[illegible] placeat, cum ipſis ſponſalibus m[illegible] um per verba de præſenti ſimul c[illegible] tur; *c* quare & Capellanus G[illegible] compilatione decretalium, v[illegible] ſponſalia & matrimonium con[illegible] ſponſalibus & matrimoni[illegible] N[illegible] facilioris inſtitutionis cau[illegible] po[illegible] titulum a matrimonii vel nuptiarum tractatione ſeiungimus. *d*

Matrimonium porro, aliud ſpirital[illegible] liud carnale; Spiritale contrahitu[illegible] eccleſiam & eius prælatum, *e* de q[illegible] agimus. Carnale autem illud hic ex[illegible] bitur, quod eſt, vt & nuptiæ, vi[illegible] & fe[illegible] næ coniunctio, indiuiduam vitæ [illegible] tudinem continens, *f* de qua iam [illegible] & alibi diximus. *g*

Nuptiæ ideo dictæ, quod pud[illegible] tia, puellæ cum vitis traderentur, capu[illegible] faciem obnuberent ſeu velarent. *h*

Et matrimonium quaſi matris mu[illegible] vel munus dictum; quia proprium p[illegible] matris quam patris munus videatur [illegible] rum nutritioni vacare. *i*

Vt contra patrimonium potius a [illegible] dictum, quod magis virile & patris m[illegible] ſit filiis acquirere. *k*

SCHOLIA.

a *can. ſtatutum, 24. §. 1. & ca. ſeq. cum [illegible] tiatur, 27. q. 2.*

b *ca. noſtrates, 3.30. q 5.*

c *cap. penul. de ſponſalib. cum ſim[illegible]*

d *Sic etiam in C. & P. diſtinctis ſunt [illegible]*

[illegible] de nuptiis. Agitur autem de A [illegible] in Decretalibus, & in Sex. [illegible] etiam de nuptiis in iure ciuili. [illegible] iuris ciuilis tit. 10. & [illegible] de ritu nuptiarum, lib. 23. P. tit. 2. in nouellis Iuſtiniani, nouellis 2. 19. 39. [illegible] 157. in nouellis Leonis 24. 33. [illegible] 8 [illegible] 98. 1[illegible]0. apud Vlpianum in fragmentis titulorum, tit. 5. Iulium Paulum [illegible] fragmentis, lib. 2. receptarum ſententiarum, tit. 19. apud Conſtantinum Harmenopulum lib. 4. & lib. 28. ecloga Baſilicorum, tit. 4. & apud nos lib. 9. ſyntagmatis iuris per totum. Tractatur vero ſub hoc titulo fere vniuerſi tituli libri 4. decret.

De vtroque in ca. ſicut vir, 7. q. 1. c. inter corporalia, de translatio. Epiſcopi. Ait autem Ioannes Andreas, in ſumma libri 4. Decretalium, quadruplex poſſe conſtitui matrimonium; primũ inter Deum & humanam naturam; ſecundum inter Chri- C ſtum & Eccleſiam; 3. inter Deum & fidelem animam; 4. inter hominem & hominem, de quo hic; adde quintum inter prælatum & eccleſiam, vt ante dixi.

f In principio 27 q. 2. § ſunt enim, & in principio 29. q. 1. & ca. beata, §. indiuidua, 27. q. 2. c. illud, 11. de præſumtio. § 1. de patria pot. apud Iuſtinia. l. 1. de ritu nuptiar. P. nos explicamus latiſſime hanc finitionem, lib. 9. ſyntagma. cap. 2. & 3. D

[illegible] Supra lib. 1. cap. 12.

ca. nec illud, 8. 30. q. 5. ex diuo Ambroſio t[illegible] de patriarchis, lib. de Abraham, c. 9. exeplo Rebeccæ, de qua Geneſ. c. 24. Sic enim verecundiæ cauſa, quæ cõuenit puellis, vultus ſuos nubentes velabant; imo & noctu nubebant, ſicut liquet ex Feſto, dum de patrimis agit. Patrimi (inquit) & matrimi tres pueri adhibebantur in nuptiis, vnus qui facem præferret ex ſpina, vel E pinu alba, quia noctu nubebant; duo qui nubentem tenebant. *Nubere proprium mulierum, & nuptiis dies, quo traditur electa vxor viro; et, apud Nonium Marcellum inuenias nubere quoque dici* A de viro, & Iuuenal. Satyra 2. Quid quæris? nubit amicus, & in ca. quod propoſuiſti, 32. q. 7. Velant & caput ſuum mulieres nubendo, vt ſe viro tunc ſubiici teſtentur, & caput earum viros eſſe, ca. eſt ordo, ca. fœmina, ca. cum caput, 33. q. 5. Eſt & aliud ſacrum velamen quod datur virginibus & viduis Deo conſecratis, de quo & in ca. hæc vero, ca. viduas, ca. mulieres, ca. vidua, 27. quæſt. 1.

B i cap. 2. de conuerſio. infidelium. maximum enim ac præcipuum fœminarum munus eſt concipere ac tueri conceptum. Vlpia. in l. quæritur, 14. §. 1. de ædilit. edict. lib. 21. P. titu. 1. & Iuſtinianus ait, ad hoc ipſum mulieres fuiſſe genitas, vt partus ederent, & maximam eis cupiditatem in hoc conſtitutã. l. 2. de indicta viduita. tolle. li. 6. C. tit. 40. atq; D. Ambroſius lib. 1. ſuper D. Lucam ad ca. 1. & in ca. 1. 32. q. 2. Pudor, inquit, eſt fœminis, nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola cauſa, id eſt præcipua eſt nubendi, vt in ca. ſi ſolus, 8. diſtinct.

k Ita dictum eſt a Deo in vltionem prioris peccati, Euæ, in dolore paries, &c. & Adæ, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, &c. gloſſ. 3. Atq; hæc naturalis dicitur patrum intentio, vt ſuis liberis acquirant & laborent, l. ſcripta, vnde liberi, l. cum ratio, de bonis damna. P.

Capvt II.

Nuptiarum ſeu matrimonii diſtinctio.

MAtrimonium ſeu nuptiæ, aut primum contrahuntur, aut repetuntur vtræque nuptiæ, & primæ & ſecundæ, tertiæ, & vlteriores receptæ quidem, ſed non eadem ratione, repetitæ ac primæ. a

Scholia.

E a *exſtat titulus de ſecundis nuptiis, lib. 4. decreta. tit. 21. & lib. 5. C. tit. 9. tractatur de illis, ſecundis & repetitis & primis matrimoniis, lib. 4. Magiſtri ſententiar. diſt. 42. & ecloga Baſilicorum, lib. 28. tit. 11. ſecundæ nuptiæ omnes dicuntur quæ repetuntur*

Ooo

ſunt poſt primas, etſi tertio vel quarto, vel A *pluries repetitæ fuerint, quæ omnes non damnantur. ca. aperiant, 11. & ſeq. 31. q. 1. in quo corriguntur ciuilia iura, quæ damnabant ſecūdas nuptias. l. 1. C. de ſecund. nup. c. penul. & fi. eod tit. conceſſa autem ſecunda & repetita matrimonia, ad vitandum periculum fornicationis, magis tamē probātur prima quam repetita, cano. quomodo virginibus, 10. 31. q. 1. neq; ſecundæ nuptiæ benedicuntur, primæ contra. In ca.* B *1. de ſecun. nup. ex concil. Lateranenſi ſub Alexan. 3. nec presbyter intereſſe debet ſecundis, ca. de his, 8. 31. q. 1. ex conc. Neocæſarienſi, cap. 3. & 7. Propter incontinentiam etiam ſecundas adire nuptias permiſerunt Apoſtoli, 1. ad Corinth. c. 7. ratione cuius incontinentiæ, etiam aliquando impoſita fuit pœnitentia ſecundo & vltra nubentibus, vt habetur in prædic. concilio Neocæſarienſi ca. 3. & 7. nuptiæ tamen* C *repetitæ ideo damnatæ non fuerunt ab eccleſia. Vide diuum Aug. ſermone 2. 3. 4. D. Ambroſium, in ca. 17. prioris ad Corinth. D Chryſoſtomum, in opere imperfecto in Matthæum, homilia 32. Inter Græcos & eſt conſtitutio nouella Leonis, 90. quæ meminiſſe videtur prædicti concilii Neocæſarienſis.* Qui (*inquit*) tertiū matrimonium contrahunt, ſacri canonis pœnæ obnoxii ſunt: *& apud Gregorium* D *Nazianzenum*, τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμος, τὸ δεύτερον συγχώρησις, τὸ τρίτον παρανομία, τὸ τέταρτον χοιρώδης βίος. *Exſtat & in iure orientali Conſtantini Porphyrogenetæ, nouella* [illegible] *.c. 2. de polygamis; qua recenſetur, prohibitum ante per imperatores, ne liceret cuipiam ſe quarto matrimonio coniungere. & eſſe quartum matrimonium omnino reiiciendum, & eum qui ad huiuſmodi cōiugium venire voluiſſet, eſſe ab omni ec-* E *cleſiaſtica communione priuandum, & ab ingreſſu templi, quandiu in coniugio permanſiſſet; & ipſe imperator ibide hoc probat, & vltra de tertio matrimonio ſtatuit, vt ſi quis poſt 40. ætatis annū, ad tertium matrimonium conuolaſſet, per quinquennium ſacramēti communione priuaretur, ſi ex aliis matrimoniis ei non eſſent liberi:* [illegible] *quod ſi fuiſſent omnino poſt 40.* [illegible] *an*[illegible] *tertium interdixit matrimoniū. E*[illegible] *annos natus ſuſceptis ex præcedentibus matrimoniis liberis, ad tertium vellet con*[illegible] *lare, quatuor annis a communione priuaretur; ſi vero ei non eſſent liberi, conſummandum.*

Capvt III.

Ex quibus conſtet matrimonium.

Conſtat matrimonium ex maſculi & fœminæ coniunctione, *a* nec poſſunt duo vni coniungi, aut duæ vel plures [illegible] hoc vinculo licite. *b* Contrahitur poſt[illegible] mutuo conſenſu eorum, qui com[illegible]tur puberum; iſque ſufficit pro [illegible], *c* ex honeſtate tamen adhibetur & con- C ſenſus eorum, in quorum poteſtate ſunt contrahentes. *d* Neque etiam matrimonia, per ſeruos etiam contradicentibus & inuitis dominis contracta, vlla ratione ſunt propter hoc diſſoluenda, attamen non[illegible]eo minus debita & conſueta ſeruitia dominis exhibere debent. *e*

Scholia.

a *Sic erunt duo in carne vna Geneſ. 2. D* D *Matthæi 19. ca. lex. diuina, 27. q. 2.*

b *1. ad Corinth. 7. ca. an non. 24. q.* [illegible] *ca. is qui non habet, 4. & ca. Chriſtiano, 5*[illegible] *diſt. ca. additur. §. viro igitur, 27. q. 2. ca. qualis, §. fin. 30. q. 5. ca. 1. ca. cum in captiuitate. ca. non ſatis, 34. q. 1. ca. Rotharius, 31. q. 2. c. gaudemus, 8. §. quia vero pagani, de diuort. c. is qui fidem, 3*[illegible] *c. ſ inter*[illegible] *rum, 31. de ſpon ſalib. idem iure ciuili comprobatum, §. affinitatis, & §. ſocium, de* E *nupt. l. 2. C. de inceſt. nup. cum* [illegible] *lib.*

c *ca. ſufficiat, 27. q. 2. ca. ſi quis, 20. q. 2. c.* [illegible] *final. 32. q. 2. c. cum locum, 14. de* [illegible] *c. cum cauſa 6. de raptoribus. l.* [illegible] *ſicut nuptiæ 11. de ſponſal b. P. l. 2. de* [illegible] *nup. P. Efficiens cauſa matrimo*[illegible]

conſ[illegible]

co[illegible]ſenſus in principio, & ca. omnis, 27. q. 2. c. ſi quis ancillam, 29. q. 2. ſola forma conſenſus diſtinguuntur nuptiæ a concubinatu, l. 4. de concubin. A

d *ca. noſtrates, 30. q. 5. gloſſ. in ca. fin. ad verbum, parentum, 32. q. 2. per c. tua, de de[illegible]nſat[illegible]o. impuber. nam non eſt virginalis pudoris maritum ſibi eligere, ca. honorantur, 13. (vbi ex profanis & plura citantur) 32. q. 1. Sic intellige, ca. mulier, 14. eadem q. 1. Eodemq; modo intelligi debent* B *ſecundum ius pontificium alia iura, quæ conſenſum parentum exigunt, vt ca. ſponſus, 5. 30. q. 5. honeſte enim faciunt filii filiæve voluntati parentum cõſuetudo. c. 1. de deſponſatio. impuberum, quamuis iure ciuili aliud ſtatutum videatur, & improbentur nuptiæ, & nulla dicantur iniuſta ſine conſenſu eorum, in quorum poteſtate ſunt qui contrahunt, l. Paulus, de ſtatu homin. P. l. 2. & l. generali mandato, 34. & ſeq. de* C *ritu nuptiarũ, P. lib. 23. P. tit. 2. l. ſi vt proponis, C. de nup. §. 1. eod. tit. apud Iuſtinia. Atq; hodie in Gallia iuxta ius ciuile per edicta regia pœnæ diuerſæ impoſitæ ſunt iis, qui inuitis & inſciis parentibus contrahũt matrimonium, tanquã raptoribus, & conſentientibus; de quibus nos egimus fuſe lib. 9. Syntagma. c. 3. vbi & declaramus quorum conſenſus in nuptiis adhiberi debet. Vetitum tamen matrimonium ex edicto* D *Henrici 2 & ex legibus ciuilibus, ſine conſenſu parentum contractum, verum matrimonium erit, etſi non legitimũ, vt pote contra leges contractum, vt in ca. fina. 28. q. 1. neq; enim legum diuerſitas in nuptiis contrahendis, vinculum matrimonii, ſi nõ ſeruentur, diſſoluit. c. 1. de ſponſalib. Ceterum quanquam vinculum matrimonii in his matrimoniis contra leges ciuiles pœnales prohibentes contractis non diſſoluatur,* E *nihilominus pœna contra contrahentes indicta, committuntur, vt quod illa exhæredari poſſit ante 25. annum ſine conſenſu patris nubens, in §. aliud quoq; capitulum, [illegible] cũ de appellatio. cognoſce. nouella 115. c. 3. Vide ll. 18. 19. 20. C. de inoffic. teſta. Panorm. ad c. 1 de ſponſalib. Bartol ad l. 2. §. quod ſi patri, ſolut. matri. Emancipatus porro filius, ſine conſenſu patris impune poterat vxorem ducere, l. filius emancipatus, 25. de ritu nuptia. & filii ſine cõſenſu matris iure ciuili. l. 20. C. de nup. nam fœminæ non habent filios in poteſtate, §. fœminæ, de nup.*

e *c. 1. de coniugio ſeruorum, lib. 4. tit. 9. in iure tamen ciuili ſeruorum coniunctiones nõ matrimonia, ſed contubernia dicuntur, l. 3. C. de inceſt. nup. lib. 5. tit. 5. §. ſi vero ab initio, de nuptiis in authentic. vide quæ dixi, libro ſyntag. c. 1. nu. 2. & 3. Inter Chriſtianos autẽ vt neq; apud dominum non eſt ſerui aut liberi diſtinctio, nec in ſacramentis, ad Gal. 3. quare & fiunt ſerui participes matrimonii & aliorum ſacrorum ſine præiudicio tamen dominorum.*

C

Capvt IIII.

De rebus, quæ bona tria matrimonii dicũtur.

BOna tria præcipua in nuptiis conſiderantur, fides, proles, & ſacramentum. *a* Fides duplex hic, pactionis & conſenſus, Fides pactionis eſt, dum aliquis alicui promittit fidem, quod eam ducet; fides conſenſus, dum ore & corde cõſentit eam ducere; dumq. mutuo contrahentes ſe con- D cedunt mutuove ſuſcipiunt. *b* Proles eſt in intentione procreandi, quamuis perpetuo non ſequatur. *c* Sacramentum indiuiduam vitam & inſolubilem cauſam matrimonii demonſtrat. *d* Quamobrem & cõtra ſubſtantiam matrimonii, *e* dicuntur conditiones appoſitæ, ſi alter alteri dicat, contraho tecum ſi generationem prolis euites; *f* vel donec aliam inuenero honore vel facultatibus ditiorem, *g* aut ſi pro quæ- E ſtu adulterandam te tradas. *h* Atq; ex his contractus matrimonii quantumcumque alioquin fauorabilis, caret effectu, licet aliæ cõditiones appoſitæ matrimonio, ſi turpes aut impoſſibiles fuerint, debeãt propter eius fauorem, pro nõ adiectis haberi.

S c h o l i a.

a *ca. omne itaque, 10. 27. q. 2. ca. ſicut omnes, 2. §. ſi. 32. quæſt. 2. tractatur & in 4. ſententiarum patrum diſt. 30.*

b *Et hæc late explicantur in ca. fin. 27. q. 2. in c. 1. de ſponſalib. duorum per Joannem Maiorem libr. 4. ſententiarum diſt. 27. q. 5. & ibi ſolu. q. 2. artic. 4. verſic.* tertium dubium eſt, *a fide patrum potius matrimonium pendet, quam a conuentione, can. cum initiatur, 5. & ſeq. ca. coniuges, 27. quæſt. 2.*

c *Nuptias non concubitus ſed conſenſus facit, ca. omnis, 4. eadem, 27. q. 2. l. nuptias, 39. de reg. iur. P. l. cui fuerit, 15. de conditio. & demonſtra. li. 35. P. tit. 1. finis ita videtur cur matrimonium contrahant homines, proles, vt præmium nuptiarum, ca. pudor, 31. q. 2. vt ſequatur propagatio generis humani, ca. Deus, 31. quæſt. 1.*

d *gloſſ. in dicto ca. omne itaque, 27. q. 2. Richard. in 4. ſententia diſt. 26. q. 2. arti. 6. art. 4. ait quod expreſſio conſenſus per verba de præſenti, eſt ſacramentum tantum & mutua obligatio cauſata per conſenſum mutuum, per verba de præſenti, expreſſum; hæc enim eſt res reſpectu ſignificationis exterioris, quæ eſt per ſenſibilia ſigna. Ipſa autem caritas, eſt res tantum & non ſacramentum, obligatio vero interior, per mutuum conſenſum expreſſa, ſiue coniunctio expreſſa, eſt res & ſacramentum. Refert & Clauaſius Angelus, in ſumma in verbo matrimonium 1. numero 5.*

e *Hæc quæ ſequuntur ponuntur in c. fin. de conditio. appoſ. lib. 4. tit. 5.*

f *d. c. fi. de conditio appoſit. & in ca. ſolet quæri, 6. & ſeq. aliquando 32. q. 2. peccat enim contra bonum prolis.*

g *d. c. fin. de conditio appoſit. hæc quippe conditio committit contra aliud bonum ſacramenti, & contra indiuiduam vitam, non enim poteſt eſſe vxor temporalis, d. ca. ſolet, §. fin.*

h *d. c. fin. de conditio. appoſ. hæc conditio enim peccat contra bonum fidei.*

A

C a p v t V.

Quæ interueniant in matri[illegible]

CONſenſus nuptiis adhib[illegible] contrahentibus vel per ſeipſos, vel [illegible] procuratorem eorum, haben[illegible] mãdatum. *a* Hic vero ex[illegible] verba de præſenti illum ſignificant[illegible] alia, quæ in confeſſo & proc[illegible] rent eundem conſenſum ſignific[illegible]
B modo & contrahunt matrimo[illegible] & ſurdi. *b* Verborum formu[illegible] os matrimonium per verba de p[illegible] contrahentes, ſunt, ſi vterque dica[illegible] *in meam accipio; & ego te accipio* [illegible] *c* vel alia verba conſenſum ſim[illegible] mentia; *d* nec enim tam verba [illegible] quam ea, quibus verba acced[illegible] *e* & proinde quando inter aliquos ſpo[illegible] contrahuntur, nec intelligit alter quod alter
C proponit, inſpiciendum eſt iudici, ſi matrimonium contracturi, ſint ad illud idonei ſcientia & ætate, quo cogi[illegible] ſi aliter non intellexerit quod alter propoſ[illegible] ad communem verbi intelligentiam recurrendum, & cogendus vterq; verba prolata in eo ſenſu retinere, quem ſolent [illegible] intelligentibus generare. *f* Poſſunt & [illegible] verba alterius per ſe non intelligunt, per interpretem intelligere: *g* per ſigna & con-
D ſenſum aliquando exprimere quis poteſt. *h* Atque ſi poſt promiſſionem de ducenda vxore, ſponſam ſuam cognouerit, [illegible] cum ea concubuerit, cenſetur facto perinde ac expreſſis verbis conſenſiſſe in matrimonium. *i*

S c h o l i a.

a *ca. honorantur, 32. q. 32. c. ex parte, in 2 de conuerſ. coniuga. c. fin. de procura. in [illegible] ſi modo ſpeciale adſit mãdatum, & de certa ducenda, & dummodo is qui man[illegible]*
E *rit perſeuerauerit in ea volun[illegible]ate, [illegible] procurator contraxerit; ſicq; inter p[illegible] tes & abſentes contrahi matrimoniu[illegible] ſi modo poſt vnius cõſenſum alter co[illegible] ſimiliter. Et tradunt Hoſtienſ[illegible] & I[illegible] And[illegible],*

A... ad cap. ex liter: , de ſponſal. ſuffi- A
... c nſentia: prius & duret in
... o, donec alterius conſenſus acce-
... ſt facto, per l. 1. §. ſi vero præſens
... interrogauit, de verborum obliga. Neque
e... itur neceſſario, vt conſenſus ab ambo-
b... ſimul & in eodem tempore præſtetur.
...amquam Panormitan. *dicat in ca. dile-*
cto, de ſponſalib. de ſubtilitate iuris requi-
ri, quod tamen mihi non probatur, cum et-
iam ſubtilitate iuris contractus, qui con- B
ſenſu contrahuntur, poſſint inter abſentes
per nuntium, & per epiſtolam perfici, quod
quidem non poteſt fieri in vno inſtanti &
præſente vtroque, l. conſenſu, de actio. P. *l.*
1. *§. ſin. de contrah. emt.* P.

b *c. tuæ fraternitati, 25. c. cum apud, 23. de*
ſponſalib. l. mutus, 73. de iure dot. libr. 23.
P. *tit. 3. l. ex facto, 43. ibi.* mutus duxit v-
xorem, *de vulg. lib. 28.* P. *tit. 6.*

c *c. inter virum, 31. de ſponſalib. c. veniens* C
ad nos, 15. eod. tit. dixi porro inter idoneos,
quia ſi eſſent impuberes, qui per verba de
præſenti contrahunt, verba non matrimo-
nium ſed ſponſalia contrahunt, perinde ac
ſi eſſent de futuro. c. ſin. de deſponſa. impu-
ber. cap. 1. §. idem quoque, eodem titulo in
Sexto.

d *Veluti ſi dicat, quod eam ab eo tempore pro*
coniuge tenebit, & ei ſicut vxori ſuæ fidem
ſeruabit. Et contra mulier dicat, ſe illum D
pro viro a modo habituram, & fidem ei tan-
quam proprio viro ſeruaturam. c. ex par-
te, c. mulieres, 9. de ſponſ. vel ſi quis dicat,
iure quod te habebo pro legitimo vxo-
re. *can. 9. ſi quis dimiſit, 30. q. 5. ex Iulia-*
no antecessore, nou. 74. capit. 4. Quia li-
cet verbum habebo, ſit futuri temporis, ta-
men refertur ad præſens tempus, vt notat
in d. c. ſi quis dimiſit, Archidia. de Turre E
Cremata. & Sotus lib. 4. de ſent. diſtin. 27.
q. 1. artic. 1. facit in argumentum. l. ſi quis
ſtipulatus de verbo. ſignific. l. fil. 1 ad ſena-
tus. con. Trebell. P. *Neque etiam ſufficerent*
verba niſi conſenſus, quem exprimere ver-
ba nata ſunt, adſit, vt dicatur contractum

matrimonium, quod pertinet ad Deum, A
qui nouit occulta cordis, quamuis quod
pertinet ad eccleſiam, verba, quæ expri-
munt conſenſum, perinde intelligantur, ac
ſi vere conſenſus interueniſſet, cap. tua
nos duxit fraternitas, de ſponſalib. Obſer-
uandum tamē vt verba hæc ſerio pronun-
tientur, alioquin enim ſi per iocum dicta
ſint, non obligant ad matrimonium, l. obli-
gationum ſubſtantia, 3. §. ſi. de actio. libr.
B 44. P. *tit. 7. facit l. 3. §. 3. de iniur.* P. Nec
ſpondet (*inquit Varro 5. de lingua lati-*
na) ille ſtatim, qui dicit ſpōdeo, ſi iocan-
di cauſa dixit, nec agi poteſt cum eo ex
ſponſu de ioco, *& in l. ſimulatæ nuptiæ,*
30. de ritu nuptia. P. *ſimulatæ nuptiæ nul-*
lius ſunt momenti ſicut nec imaginarii cō-
tractus habent iuris vinculum. l. contra-
ctus 54. de actio. Ceterum in matrimonio
inter perſonas ei accommodatas periculo-
C *ſum eſt talibus verbis iocari, cum pro ma-*
trimonio verba ſoleant interpretari, ſi ma-
nifeſte de contrario non doceatur, vt ex-
plicat late gloſſa. in ca. tua nos, ad verbum,
mulierem, *de ſponſalib.*

e *c. intelligenti, de verb. ſignif. l. ſi vno anno,*
loca. P. *l. 3. C. de libr. præter. l. quoniam in-*
dignum, C. de teſtam.

f *c. ex literis, 7. de ſponſalib. vide & Alex.*
conſ. 152. 5. volum.

D g *l. 1. §. ſin. de verbor. oblig. libr. 45.* Pandect,
titul. 1. l. an inutilis, 8. §. ſi. de acceptilatio.
lib. 46. P. *tit. 4.*

h *Vt diximus in mutuo & ſurdo, ca. cum a-*
pud ſedem, 23. de ſponſ. Item aliud exem-
plum ſi quis dixerit, Ego te accipio in v-
xorem, *& ſi conſentias accipe calicem &*
bibe, & illa nihil reſpondens biberit, vide-
tur conſenſiſſe. referuntur enim ſigna ad
E *præcedentia verba de præſenti: vt al quan-*
do ad verba de futuro, ſi talia prolata prius
ſint, vt notat Angelus Clauaſius in ſum-
ma, ad verbum Matrimonium, *2. nu. 7.*
& num. 22. ex Hoſtienſ. addit, ſi quis pro-
miſerit tribus ſororibus, quod vnam ex il-
lis ducet in vxorē, & poſtea cum vna con-

cubuerit, cenſeatur eam in vxorem duxiſſe, & cum ea matrimonium contraxiſſe.

i *c. ıs qui fidem, 30. de ſponſal. lib. c. de illis, c. per tuas, de condıtıo. appoſit.*

Capvt. VI.

1 *Alia quæ conſiderantur in nuptiis ſeu matrimoniis ne clandeſtina ſint & publicentur, & reprobatio occultorum.*

2 *Matrimonium quando dicitur conſummatum.*

3 *Nuptias quando non licet celebrare.*

1 Cautum inſuper, ne vllus fidelis cuiuſcunque conditionis ſit, occulte nuptias ineat, ſed benedictione publicæ accepta nubat in domino. *a* Clandeſtina enim matrimonia interdicta ſunt. *b* Et ideo decretum, vt cum matrimonia fuerint contrahenda, in eccleſiis per presbyteros proponantur, competenti termino definito, vt intra illum, qui valuerit & voluerit, C legitimum impedimentum, ſi quod norit, opponat, iuſſum etiam, vt ipſi presbyteri nihilominus inueſtigent, verum aliquod impedimentum obſiſtat, & ſi apparuerit aliqua coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſſe, donec quid fieri debeat ſuper eo, manifeſtis conſtiterit documẽtis. *c* Quod ſi quis huiuſmodi clandeſtina vel alias interdicta coniugia, inierit in gradu prohi- D bito etiam ignoranter, ſoboles de tali cõiunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſetur, de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium: cum illi clandeſtine contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur. Et pari modo nihilominus proles illegitima cenſetur, ſi ambo parentes impedimentum ſcientes legitimum præter omne E interdictum etiam in facie Eccleſiæ contrahere præſumſerint. *d* Solemnitates adhibitæ dotis & aliquorum aliorum, aliquando coniugium diſtinxerunt a concubinatu perpetuo, cui ſolemnitates Eccleſiæ non fuiſſent adhibitæ, nihilominus A tamen loco vxorum iſtæ concubinæ p[illegible] petuæ habitæ. *e*

2 Matrimonium † conſummatũ [illegible] quando ſecutus eſt concubitus, *f* d[illegible]do illud ſit ab omni metu & coact[illegible] berum, *g* attamen metus exceptio [illegible] per copulam ſpontaneam ſecura[illegible]

3 Nuptias † non licet iure pon[illegible] quadrageſima celebrare, *i* nec a [illegible] ſima vſque in octauas Paſchæ, nec [illegible] B hebdomadibus ante natiuitatẽ ſancti [illegible] annis Baptiſtæ: & ab Aduentu Do[illegible] que poſt Epiphaniam, *k* quocunq[illegible] men tempore poteſt matrimonium [illegible] trahi conſenſu de præſenti legitimo [illegible]ueniente, *l* verum ſolemnitas nuptiarum prædictis temporibus vetita.

Scholia.

a *ca. alter, 1. & ca. nullus fide[illegible], 2. cum aliis ſequentibus 30, queſt. 5. ca. cum inhibitio, 3. de clandeſtina deſponſatio. libr. 4. tit. 3. de benedictione nuptiarum etiam in c[illegible] nulli, 35. queſtio. 2. ca. fin. 23. [illegible]ſt. n[illegible] ſecundæ nuptiæ, quæ non benedicuntur, [illegible] c. 1. de ſecund. nupt. Alexius Comnenus ſtatuit lib. 1. iuris orientalis, conſti[illegible] 9. nuptias alioquin non dici legitimas, [illegible] Chriſtiana inſtitutione dignas [illegible] das, niſi etiam benedictio eos, qui conii[illegible]guntur obliget, meminit & de eius nou[illegible] Conſtantinus Harmenopulus, lib. 4. pr[illegible]tuarii iuris titul. 4. exſtat & conſti[illegible] nouella Leonis Cæſaris, 89. ne matrimonia citra ſacrã benedictionem confirmentur. Idipſum & in nouella Iuſtinia. 74. c[illegible] 4. §. 1. & Tertullian. lib. 2. ad vxorem ait, felicitatem eſſe matrimonii, quod eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renuntiant. D. et[illegible] Ambroſius, lib. 9. epiſtol. 7[illegible] tra[illegible] coniugium velamine ſacerdotali & [illegible]nedictione ſanctificari oportere. [illegible] Tobiæ quoque. cap. 5. 7. & 8. co[illegible] ſe preci[illegible] & benedictione fi[illegible] mus. Inter Chriſtianos autem ce[illegible]*

dimus Deum matrimonii conciliatorem, A
vt, quod Deus coniunxit homo non
ſeparet,*capit.inter corporalia, de transla-
tio.epiſcop.cum ſimilibus. Erant & apud
Ethnicos farreationes matrimoniorũ in-
diſſolubilium.pro ſacris,vt ſcribit Dionyſ.
Halycarnaſſeus, libr. 2. erant & myſteria
adhibita aquæ & ignis,l.fin. de dona. inter
virum & vxorem. P. Sed & Tridentina
ſynodus, ſeſſio. penult. requirit in nuptiis,
præſentiã parrochi,presbyteri, & duorum* B
aut trium teſtium.

b *Dictis proxime iuribus, & titulo de clan-
deſtina deſponſatione, & nuperrime con-
cilium Tridentinum ſeſſion. 24. de refor-
matione matrimonii,annullauit, & irri-
tas fecit clandeſtinas deſpõſationes & ma-
trimonia. Clandeſtina porro matrimonia
tripliciter dicuntur.primum cum non ad-* C
*hibentur teſtes, & tunc aſſerenti connu-
bium incumbit probatio, capit. 1. de clan-
deſtina deſponſ. & niſi probatio adſit alte-
ro negante, eccleſia non cogit huiuſmodi
coniungi aut habitare ſimul; ſi vero pro-
batio feratur,ratum habetur, cap. 2. eod.
tit. de clandeſt. deſpon. ca. ſi quis diuinis, §.
his ita, 30. quæ. 3. Secundo clandeſtina di-
cuntur, quæ non fiunt cũ ſolemnitate con-
ſueta,vt in ca. aliter, 30. q. 5. Tertio, clan-* D
*deſtina dicantur, quãdo denuntiatio ſeu
banna non fuerint in eccleſia publicata. c.
cum inhibitio, de clandeſtina deſponſa. ni-
ſi ab eadem Eccleſia fuerint remiſſa, quæ
& redemta dicuntur, & niſi ab eccleſia
poſtea matrimonia fuerint comprobata, c.
quod nobis, 9. qui filii ſint legitimi.*

c *Hæc omnia in d. ca. cum inhibitio, denun-
tiationes iſtæ publicæ vulgo banna dicun-
tur, vt dicitur in cap. cum in tua diœceſi,* E
27. de ſponſalib.

d *d. t. cap. cum inhibitio, §. ſi quis vero. ſi ta-
men [illegible] t.ntum ex parentibus ſciuerit
[illegible]pedimentũ, aliis vero neſcierit, & ma-
trim[illegible]nium fuerit ſine contradictione cu-
i[illegible] e[illegible] tanquã legitim[illegible] contractum, tunc
inde filii nati, etiam ſi poſtea tanquam il-*

A *legitimum diſſoluatur matrimoniũ, erunt
legitimi, & habiles ad ſuccedẽdum paren-
tibus, perinde ac legitimi & naturales. cap.
2. c. ex tenore. 14. c. p[illegible]latũ, & c. peruenit,
11. qui filii ſint legit. vide c. fin. qui matri-
mo. accuſ. poſſ. lib. 4. tit. 8.*

e *Fuerunt antiquitus concubinæ quod in
temporales, quæ inter Chriſtianos fuerunt
omnino prohibitæ, etiam ſi prolis ſuſcipien-
dæ cauſa fuiſſent habitæ, ca. audite, 34. di-*
B *ſtinct. ca. concubina, 32. q. 2. D. Auguſti-
nus. lib. 5. homiliarum, homil. 49. aliæ erãt
concubinæ alterius generis quas Iuſtinia-
nus nouella 18. c. 5. vt eſt apud Iulianum
anteceſſorem, comparat vxoribus, quæ ſine
dotalium tabularum ſolemnitate ductæ e-
rant, de qua ſpecie apud Gratianum, in c.
omnibus ſeruis Dei, 3. §. fi. 34. diſt. Concu-*
C *bina itaque hic ea dicitur, quæ ceſſantibus
inſtrumentis dotalibus vnita eſt, & quæ
coniugali affectu adſciſcitur, hancq; con-
iugem facit affectus, lex vero concubinam
nominat. Et de hac dicitur in concilio To-
letano 1. c. 17. vt refertur in ca. is qui non
habet, 4. eadem, 34. diſt.* Is qui non habet
vxorem & pro vxore concubinam ha-
bet, a communione non repellatur ta-
men vt vnius mulieris, aut vxoris, aut
D concubinæ ſit cõiunctione contentus.
*D. Auguſtin. libr. de bono coniugali, in hoc
concubinatu licito, requirebat tria neceſ-
ſaria. primũ, vt vtroque eſſet ſolutus, dein-
de quod adeſſet fides mutua quod alteri nõ
coniungerentur, neque a procreatione li-
berorum abhorrerent. Tertio, vt in ea vi-
ta coniunctione manendum ſibi propone-
rent, refertur in ca. ſolet, 32. quæ. 2. Et v-
bique D. Auguſtinus ſcribit, poſſe aliquo-*
E *modo in iſta coniunctione dici ineſſe nu-
ptias, & connubium, quamuis ſic habitam
non audeat appellare vxorem, quia non
interuenerint inſtrumenta & alia, quæ iu-
re ciuili & canonico requirebantur, vt eſ-
ſet legitima vxor, vt in c. aliter, c. noſtrates
30. q. 5. facit c. cum inhibitio, de clandeſt.
deſpon. atq; inter illegitime coniunctos nu-*

A *mouentur abſque dotali titulo atque ueue-diſsione ſacerdotali coniuncti, per Caliːxtum Papam epiſtola 2. ad epiſcopos Galliæ, c. 4. ex qua ſumptus can. 4. conſanguineorum, 3. q. 4. Requirit & honeſtas iure communi, vt dos aliqua conſtituatur, putaruntq́; aliqui ſine eo matrimonium non tenere. c. nullum, 30. q. 5. quanquam in rei veritate, ſi cætera, quæ ſubſtantialia ſunt matrimonii, adſint, ſine dote & inſtrumẽtis eſſe poſſit. l. imperialis, 22. §. his autem,* B *de nupt. C. leg. cum multæ, de donatio. ante nupt. C. In dubio tamen, num vere contractum ſit matrimonium, dicemus, non præſumi matrimonium, ſi non interuenerint tabulæ dotales, aut aliæ ſolemnitates, maxime, quando coniuncti ſint imparis conditionis, hocque modo intelligitur. dict. lex imperialis, §. imo. ita & intelligendi canones. ca. aliter, ca. nullum, & ſimiles. clam enim contractum matrimoniũ non agno-* C *ſcitur ab eccleſia, quæ ignorat occulta, donec de illis ei fides fiat. facit caput quod nobis, qui matrimon. accuſa. poſſunt. Si enim conſtaret de matrimonio, & quod ſe in virum & vxorem coniuncti mutuo acceperint, omiſſio ſolemnitatum & tabularum dotalium non officit, quominus verum dicatur matrimonium, cum diſtinctionibus quæ traduntur, in capit. cum inhibitio, de clandeſt. deſponſa. & concilio Tridentino,* D *ſeſſio. 24. de reformatione matrimon. cap. 1. facit l. in libera, de ritu nuptiarum. Prætermittam hic tractare, quæ de concubinis docuerũt Iuriſconſulti, quæ late proſequor, lib. 10. Syntagm. ca. 19. Vnde ſi quis egeat, poterit accipere. Hoc tantum ſubiungam, prohibitũ etiam iure ciuili fuiſſe omnium concubinatum, vt liquet ex nouella 91. prohibente vt concubinam vllo modo habere non liceat, etiam ei, qui vxorem non habet, cum ei liceat vxorẽ habere, & ſub-* E *latæ ita leges quæ permittebant in titulis de concubinis. in Pan. & C. concubina enim cum vno peccare dicitur, vt meretrix cum pluribus, vt ait Balſamon. ad c. 26. epiſto-*

A *læ Baſilii ad Amphylochium, [illegible] prohibitione concubinatus Iu[illegible] C[illegible] libr. 5. ſenten. iuris [illegible] §. fornicatis, [illegible] in primis. Atq; in ſumma [illegible] matrimonium, de quo co[illegible] nes inter idoneos cont[illegible] & indiſſolubile, etiam ſi [illegible] tates in nuptiis adhibendæ, [illegible] vel dos non interuenerint ca. no[illegible] ca. ſi quis, 30. quæ. 5. & no[illegible]* B *niam autem, & c. 1. de ſponſa[illegible] inſtrumentis etiam iure ciuili [illegible] matrimonium dicitur, in leg[illegible] (cuncta exceptione. §. tamen [illegible] l. ſi donationum, 22. l. neque [illegible]ne n[illegible] 13. C. de nuptiis, leg., iubem[illegible], 1. [illegible] pudiis, excepto caſu etiam aut[illegible] nouo iure, C. eod. tit. & ali[illegible] qu[illegible] caſibus, in quibus dub[illegible] propter magnam imparitatem contrahen-* C *tium, vt ſi ſenator ſcenicã mulierem, [illegible] reſipuerit duxiſſet, l. imperialis, 23. §. itaque cum iuſtum. & §. ſi vero ante [illegible] Co[illegible] d[illegible] nuptias, aut ſi idem ſenator duxiſſet li[illegible] tinam, §. cæterum, §. ſi quis libertinam [illegible] nella [illegible] 8. ſecuta tamen emendatio n[illegible] la, 74.*

f *Et tunc ratum, & omnino indi[illegible] citur, cap. 2. capit. ex publico, 7. vbi [illegible] da gloſſ. fin. de conuerſio. coniuga. lib.* D *32. Sine coniunctione tamen, quod [illegible] net ad eſſentiam matrimonii, per[illegible] eſſe matrimonium docet Gratianus, [illegible] 2. in princip. & § fi. cum can. ſeq. v[illegible] §. cum ergo, & in can. ſufficiat, can. b[illegible] Maria. §. conſenſus, can. omnis, can. [illegible] initiatur, conſentiunt & iura ciui[illegible] 15. de condit. & demonſtra. l. 6. & [illegible] ritu nuptia. Verum omnino perfe[illegible] & conſummatũ eſſe matrimonium cum [illegible] mixtio corporalis interceſſerit, doc[illegible]* E *Gratianus in eadem 27. quæſtio. 2 [illegible] non eſt dubium, ca. cum ſocietatis, [illegible] autem, ca. in omni, can. quia prop[illegible] quis deſponſata, c. inſtitutum, c[illegible] cum ſequentibus.*

g *Hic intellige metum, qui cadere poſſit in conſtantem virum, ca. veniens, 2. ca. conſultationis, 28. de ſponſalibus, in quo adſit mortis periculum, vel corporis cruciatus, vt notatur in l. interpoſitas, C. de tranſact. l. metum autem, de his, quæ vi metuſve cauſa fiunt. cap. cum dilecti, cap. perlatum, eod. tit. apud Gregor. can. Lotharius, 31. quæſt. 2. libera enim tam debent eſſe matrimonia, vt neque metu pœna pecuniaria conſtringi poſſint, & ab omni coactione ſemota. ca. gemma, 29. c. cum locum, ca. cum requiſiuit, de ſponſalibus. l. neque ab initio, 14. de nupt. l. ſtipulatio facta, & l. Titia, de verborum obligat. P. l. libera, C. de inutilib ſtipula.* A

h *cap. ad id quod, 21. de ſponſalib. c. inſuper, qui matrimo. accuſa. poſſunt, vide Oldradum. conſ. 36.*

i *ca. non oportet, 8. ca. non licet, 9. ca. nec vxorem, 11. 33. qu. 4. ex Laodicenſi concilio, 52. ex concilio Martini Bracharen. c. 48. ex reſponſis Nicolai Papæ ad conſulta Bulgarorum, c. 48.* C

k *ca. non oportet, 10. 33. q. 4. ex concilio Ilerdenſi. Idem in concilio Solegust. cap. 3. tractatur in 4. libro ſentent. diſt. 32. Hebdomadæ tres ante natiuitatem, D. Ioannis incipiunt a die rogationum, gloſſ. in d. cap. non oportet, 33. quæſt. 4. & hoc eſt explicatum expreſſe in c. capellanus, ca. 4. de feriis & dila. lib. 2. tit. 9. Nunc ex concilio Tridentino permittitur presbyteris dare benedictiones matrimoniales idoneis perſonis petentibus omnibus anni temporibus, excepto a primo die aduentus Domini vſque ad Epiphaniam, & a die Cinerum, vſque ad octauas Paſchæ incluſiue. Vide concilium Tridentinum ſeſſio. 24. de ſacramento matrimonii, ca. 11. & de reformatione matrimonii, ca. 10. & in concilio Laodicenſi. c. 52.* D E

l *in dict. cap. capellanus, 4. de feriis vide de hoc quid poſtremo loco ſancierit cõcilium Tridentinum Seſſio. 24. de reformatione matrimonii, c. 1.*

Capvt VII.

1 *Qui poſſint contrahere matrimonium, & qui non.*
2 *Quibus interdictum ex prohibitione temporalis impedimenti.*
3 *De inceſtuoſis.*
4 *Homicidis vxoris.*
5 *Raptoribus ſponſæ alterius.*
6 *De procurantibus baptizare patrẽ filium.*
B 7 *De homicidiis presbyterorum.*
8 *De cognoſcentibus moniales.*
9 *De contrahentibus contra interdictũ Eccleſiæ.*

MAtrimonium cõtrahere omnes poſ- 1
ſunt, qui expreſſe non prohibentur:
prohibitorum namq; edictum eſt de ma-
trimonio contrahendo, vt quicunque non
prohibeantur, per conſequentiam admit-
tantur, *a* maſculi quidem puberes, fœmi-
næ viripotentes, *b* dummodo ſint mentis
compotes, vt cõſentire poſſint ſponte, ſi-
quidem furioſi furioſæue, a matrimonio
arceantur. *c*

Veruntamen † conſiderandum hic eſt, 2
aliquib. interdũ interdici matrimonium,
quod tamen ſi de facto contractum fuerit,
non ſit irritum: aliis autẽ ita prohibitum,
vt ſi de facto contraxerint non obſtante
impedimento, ſeparatio fiat, tãquam nul-
lo exiſtente, *d* de ſingulis exempla profe-
ramus. Et primum de matrimonio cõtra-
cto contra prohibitionẽ, quod tamen eſt
indiſſolubile contractum, cui imponitur
tamẽ pœnitentia ex eo, quod temere con-
tra interdictum contractũ fuerit, vt ſi tem-
pore feriarum, quibus cõtrahere vetitum
eſt, publice contrahatur, *e* aut poſt inter-
dictum aliud eccleſiæ vel iudicis, non in-
uento alio impedimento tamen. *f*

Item priuignus † qui cum priuigna ſeu 3
filiaſtra, vt dicunt ſua, ſcienter fornicatus
fuerit, nec a matre debitum matrimonii
petere, nec filiam vnquam habere poteſt
in vxorẽ, nec mortua vxore alteri vllo vn-
quam tempore coniungi poteſt matrimo-

nio: ſi tamen inceſtuoſi, quibus interdici- A
tur matrimonium, cum aliis de facto illud contraxerint, tenebit matrimonium. *b*

4 Sic prohibetur iis, qui vxores ſuas occiderint, cũ aliis iterũ contrahere, *i* ſi tamen contrahãt, tenet, ſed iniuncta pœnitẽtia. *k*

5 Statutum etiam, vt ſi quis ſponſam alterius rapuerit publica pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugii remaneat, & ſi ipſa crimini conſentiens non fuerit, licentia alteri nubendi nõ denegetur. Quod ſi poſt B
hæc ſe coniungere præſumſerint, vſque ad ſatisfactionem anathematizentur, *l* matrimonium tamen valeat. *m*

6 Accedit † & prohibitio matrimonium contrahendi cum alio aliaue, ei qui quæue ex induſtria fecerit, vt filium proprium de ſacro fonte ſuſciperet, ne ſimul cum coniuge remaneret, *n* tamen contractum retinebitur, cum hodie mitius circa huiuſmodi prohibitionem agatur. *o* C

7 Item conuictus † occidiſſe presbyterũ, vſque ad vltimum vitæ ſuæ tempus carere cingulo militiæ debet, & abſque ſpe coniugii manere, *p* tamen ſi illud contraxerit non dirimitur. *q*

8 Hi quoq; † qui ſanctimonialibus ſcientes matrimonio ad iniuriã Chriſti copulati ſunt, iuxta cenſuram zeli Chriſtiani ſeparari debent, & nunquã eis concedi coniugali vinculo religari, ſed debent in pœ- D
nitentiæ lamentis vehementer dum viuunt ſe afficere, *r* tamen ſi contraxerint, matrimoniũ tenet, *s* veluti ſi publice pœnitentes, quib. matrimonium contrahere eſt prohibitum, matrimonium de facto contraxerint, non dirimitur. *t*

9 Pendente etiam † de matrimonio cum aliqua lite, ſi ea cum alio contrahat, ſi primum inueniatur nullum, ſecundum valet impoſita viro pœnitentia, & intra pœni- E
tentiæ tempus carnali commercio interdicto. *u* Eſt & tẽporalis contrahendi matrimonii prohibitio, cũ infantibus, quod conſenſum deſiderat, quo carent quandiu in ea ætate ſunt. *x*

SCHOLIA

a *ca. enim apud ſedem, 23. de* [illegible] *poſt vxoris, 1. 3* [illegible] *quæſtio. 4.* [illegible] *tur de aliis prohibitoriis e* [illegible] *cto de procuratoribus l. mu* [illegible] *de pro* [illegible] *rator. de teſtibus. l. 1. de teſtibus, l* [illegible] *gloſſam hoc fuſe explicantem. in cap.* [illegible] *corporalia, 2. ad verba, non inuen* [illegible] *translatione epiſcop. libr. 1. tit. 7.*

b *§. 1. de nupt. apud Iuſtinian pr* [illegible] *bat* [illegible] *2. de deſponſatio. impuber. niſi* [illegible] *xius*, pro bono pacis contin [illegible] berum toleretur. *Puberes porro* [illegible] *nonico, quod pertinet ad matri* [illegible] *non ex annis vt iure ciuili, ſed qui ex* [illegible] *tu corporis pubertatem oſtendu* [illegible] *nerare poſſint, cẽſentur, vt & pu* [illegible] *tam illæ, quæ annis puberib* [illegible] *puberes, 3. de deſponſatio impu* [illegible] *ſuppl* [illegible] *malitia & poteſtas coeundi ætatem, capit. de illis, 9. ca. fin. de deſpon. atio impuber. Illud tamen ſingulare, quod ſi pubes ſponte cum impubere contraxerit, quamuis im* [illegible] *pubes poſſit reſilire a contra* [illegible] *o m* [illegible] *nio, adueniente pubertate tamen, pu* [illegible] *ante diſſenſum impuberis non po* [illegible] *re, aut nuptiis renuntiare, cap. de il* [illegible] *de deſponſ. impub.*

c *ca. neque furioſus, 32. q. 7. ca. dile* [illegible] *de ſponſalib. quando furoris tempore* [illegible] *let contrahere furioſus. gloſſ. ad di* [illegible] *dilectus, in interuallis enim po* [illegible] *et, & con-tractum ſuperueniente furore non di* [illegible] *mitur. l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui vel alien. iur. P. l. oratione, 6. §. fi. de ritu nup. lib. 23. P. tit. 2.*

d *explicatur a gloſſa fin. ad ca. 2. de pœnit* [illegible] *& remiſſio. lib. 5. P. tit. 38. gloſſa in cap.* [illegible] *hi ergo, 27. q. 1. notatur & in cap. t. de pœnitentibus, 33. q. 1.*

e *ca. non oportet, 33. quæſt. 4. cap. penu* [illegible] *de feriis.*

f *c. 1. 2. & 3. de matrimon. contract. contra interdictum eccleſ. libr. 4. titul. 16* [illegible] *tamen contrahentes ſeparantur interim* [illegible] *pter inobedientiam, pend* [illegible] *e c* [illegible]

impedimēto propoſiti & accuſationis ſponſ... ... contractum, ſi cauſa impedimenti non probetur, reſtituitur, facta pœnitentia tranſgreſſionis interdicti.

g *cap. 1. & 2. c. ex ... de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ libr. 4. tit. 13. ca. ... ſtorm ... erit, 32. quæſt. ... idemque in alio inceſtu. can. ſi quis cum duabus, penuit. 34. q. 2.*

h *ca. tranſmiſſa nobis, 4. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, & diſpenſatur interdum cum inceſtuoſis iuuenibus, vt poſſint contrahere, cap. in adoleſcentia, 33. q. 2.*

i *c. interfectores, 5. & c. admonere, 8. 33. q. 7.*

k *d. ca. interfectores, & can. in adoleſcentia, 14. eadem, 31. q. 2.*

l *ca. ſtatutū, 34. 27. q. 2. refertur ex concilio Toletano & exſtat ex concilio Rhemenſi, Troſleiano, & libr. 1. capitularium Caroli Magni, capitulari, 105. & lib. 7. ca. 83. & libr. 1, legum Longobardicarum, titul. de raptu mulierum, l. 92.*

m *c. fin. de raptorib. lib. 5. tit. 17.*

n *ca. dictum, & ca. de eo quod interrogaſtis, ca. 5. 30. qu. 1. ex concilio Moguntinenſi, can. 10.*

o *c. ſi vir vel mulier, 2. de cognatio. ſpiritua. libr. 4. tit. 12. vbi ſi mulier vel vir ſcienter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperit, ſiue ex ignorantia ſiue ex malitia, non ſunt coniuges, ideo ab inuicem ſeparandi, multo magis ſi ex cauſa neceſſitatis, nam & hic maxime excuſabuntur nullo alio ad baptiſandum exſiſtente.*

p *c. 2. de pœnit. & remiſ. lib. 5, decret. tit. 38. ca. qui presbyterum. 17. quæ. 4. ex concilio Moguntino, ſub Rabano, ca. 24.*

q *glo. in d. c. ſi. de pœniten.*

r *cap. 13. hi ergo, 27. q. 1. & ibi eſt pœna attentantis ſacras virgines priuari ſpe matrimonii contrahendi, cui adde alias acerbiores. in ca. virginibus, 14. & aliis ſimilibus eiu. dem, 25. q. 1. adiunge vltimū ſupplicium ex legibus. in c. 7 ſi quis non dicam, 3... q. 2. in l. ſi quis non dicam, 5. de epiſcop. & cler. in C. Iuſtinia. & in C. Theodoſiano. lib. 9. tit. 25. l. 2. & in libr. 7. hiſtoria Tripartita, c. 4. vbi huius legis origo & cauſa recenſetur diſpenſauit tamē Cæleſtinus 3. Sum. Pontif. cum Conſtantia filia Rogerii regis Siciliæ quam eductam ex monaſterio Panor. coniunxit matrimonio Henrico 6. Frederici Enobarbi filio, eique regnū Siciliæ in dotē dedit. Platin. in Cæleſti.*

s *notat gloſſ. in d. c. hi ergo, ad verbum,* coniugali, 27. q. 1.

t *c. de his, 12. & c. antiqui, fin. 33. q. 2.*

v *c. cum in apoſtolica, 18. de ſponſalib.*

x *c. literas, c. acceſſit, de deſponſa. impub. infans dicitur, qui fari ſeu loqui non poteſt, vel puer intra ſeptennium, l. ſi infanti, C. de iure deliberandi, ſi tamen impubes hanc ætatem exceſſit, & mixtionem corporalem præſumatur expertus, valet matrimoniū, c. iuuenis, de ſponſalib. c. 1. c. non eſt, 30. q. 2. Et ſeptennem etiam puellam cognitam tradit. c. fraternitatis, 7. de eo, qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, vide cap. duo pueri, de deſponſ. impuber. c. continebatur, de ſponſalib. vide quæ nos diximus, libr. 8. Syntagm. iuris, c. 7.*

Caput VIII.

1 *De aliis prohibitionibus contrahendi matrimonium perpetuis.*

2 *Ex parte matrimonii.*

ET prædictorum quidē caſuum† contrahendi matrimonii prohibitiones, 1
temporales ſunt, de aliis nūc agamus, quę habent perpetuam prohibitionem, & interdicunt matrimoniū contrahi, & contractum de facto diſſoluunt, impedimenta autem ipſa, vel ex parte rei, nempe matrimonii, vel ex cauſa perſonarum, vel ex cauſa eorum, quę fiunt acciduntve in contrahendo oriuntur.

Ex parte itaq; matrimonii dabimus exempla, dehinc de reliquis. Et primum, ſi 2
quis habens coniugem viuentē in alterius tranſierit nuptias, ſecundum matrimonium, conſtante primo valere non poteſt

ſed de facto contractum diſſoluitur. *a* Et A proinde, quæ maritum habet abſentem, non poteſt cum alio contrahere, quandocunque annorum numero abſit, & donec certum nuntiũ de morte eius acceperit. *b* Nam matrimonium duorum tãtum, non plurium coniunctio. *c* Sponſam quoque conſanguinei, maxime ſi eſt nubilis vel nubili ætati proxima, nemo conſanguineorum matrimonio ſibi poteſt copulare, *d* propter honeſtatem eccleſiæ, *e* quæ diſ- B ſoluit huiuſmodi matrimonium propter publicæ honeſtatis impedimentum. *f* Sic ex ſponſalibus puris & certis, etiam ſi affinitatis, conſanguinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quauis ratione ſint nulla, alio modo tamen, quam ex ratione conſenſus, oritur efficax impedimentum ad impedienda & dirimenda ſequentia ſponſalia vel matrimonia, non autem pertinet impedimentum publicæ honeſtatis ad di- C rimenda præcedentia. *g* Ex conditione quoque illicita contra ſubſtantiam matrimonii, impeditur matrimonium, *h* aliæ autem appoſitæ niſi impleantur, faciunt per ſe, vt matrimonium nõ cenſeatur contractum, niſi a conditionibus poſtea per ſuperuenientem conſenſum purum, aut copulam carnalem, recedatur. *i* Si libertas etiam non ſit in matrimonio, ſed adſit metus & coactio, res matrimonii deficere vi- D detur, nempe cõſenſus. Quare tunc de facto contractũ dirimitur, niſi poſt vim aut metum reconcilietur amicitia, & ex coacta fiat ſpontanea voluntas. *k*

SCHOLIA.

a *toto titulo. de ſponſa. duorum.*

b *ca. in præſentia, 19. de ſponſalibus. capit. 2. de ſecundis nupt. cap. 1. & ſequen. 34. quæ-* E *ſtio. 2. auth. hodie, de repud. quibus corriguntur leges contraria, vt leg. vxores, de diuortiis, ſicque & illud emendatur, in §. quod autem, ſiue c. 11. vt liceat matri & auiæ, nouellæ 117. emendatur & nouella, 22. de nupt. cap. 14. exſtat & nouella Leonis 33. ne captiuorum vx[…] […] nubere liceat.*

c *vt ſupra dictum eſt.*

d *Vide ſuſe. c. ſponſam, 8. de ſpon[…].*

e *c. iuuenis, 3. aut. iii. de ſponſalibus.*

f *c. literas, 4. & cap. acce[…], 5. de de[…] impub. ſemper enim in coniun[…] non ſolum quod liceat conſideran[…] ſed quod honeſtum ſit, l. ſemper in […] ctionibus, de ritu nuptiarũ, lib. 23. P. […] 2. & l. 197. de reg. iur.*

g *Sunt hæc verba. c. vnici. de ſponſalibus & matrimon. in Sext. vbi in §. ille v[…] o[…] tur publicæ honeſtatis iuſtitiam non […] ex ſponſalibus conditionalibus […] ditionis euentum. dicitur & in d. c[…] & c. acceſſit, de deſponſatio. impub. e[…] ſponſalibus contractis cum minore ſe[…] annorum, non traducta, non oriri e[…] publicæ honeſtatis impedime[…]tum. D[…] hoc porro impedimento honeſtatis, & quid ſit & vnde oriatur, vide D. Thomam in quæſtionibus additis ad 3. partem. q. 55. art. c. 4. & Doctores eccleſiaſticos, ad 4. lib[…] ſententiarum, diſtinct. 41. vide conci[…] Tridentinum ſeſſione 24. vide cap. ad audientiam, 4. de ſponſa.*

h *vt in c. 1. & ſi de condi. appoſ.*

i *c. de illis, capit. ſuper eo, ca. per tuas, de c[…]ditio. appoſit.*

k *c. gemma, c. cum locum, c. ad id, de ſpon[…] lib. can. auter, 10. quæſt. 5. quamuis a[…] tur de filiabus aut filiis, in poteſtate pa[…] na poſitis. l. nec filium. l. nec ab initio, in 2. C. de nup. l. ſi cogitur, l. ſi patre, de ri[…] nuptia. P. metus autem talis ade[…] debe[…] in viris eo prætextu a matrimonio di[…]cedentibus, qui cad[…] in conſtantem vi[…] a- pit. veniens, in 2. de ſponſalibus, l[…] autem. quod met. cauſ. P. alioquin van[…] moris, nulla eſt excuſatio. l. vani, de re[…] iur. & ex metu tantum iuſto datur […] ad nullitatem, l. 1. quod met. c[…] in P[…] interpoſitas, C. de tranſact. Medi[…] men vis & metus ſufficiunt pro an[…] do actu coacto mulieris, iuxta en[…]*

tatem personæ ii rei metiri & exaudire debemus, l. plenū, §. equitii, de vsu & habitatio. l. 1. de his, quæ vi metuſve cauſ. fiūt. Inter metus legitimos ponitur, q̄ hodie quidam domini iuridici § principes aut reges, eo imperio vtantur, ne ſubditi illorum, niſi eis conſultis filias ſuas matrimonio elocare audeant, ſicque adimunt liberam nubendi & contrahendi facultatem, collocantes eas inuitas, inuitiſque parentibus, cum famulis ſuis vel aliis ad arbitrium. Cui tamen malo obuiam itum eſt per concilium Tridentinum, quod & principum talem auctoritatem cenſura compeſcuit eccleſiaſtica. Prohibuerunt & Cæſares in l. vnic. ſi quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes ad ſuppoſitarum iuriſdictioni ſuæ aſpirare tentauerint nuptias, lib. 5. C. tit. 7. & l. 1. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur. lib. 5. C. tit. 8.

Capvt IX.

1 *De impedimentis matrimonii ſeu nuptiarum ex parte ſtatus vel qualitatis perſonarum.*

2 *Et ratione cognationis ſpiritalis.*

1 IMpedimentum, † quod matrimonium etiam contractum de facto, dirimit, ex parte perſonarum aliquando oritur, veluti ex impotentia immedicabili cōiunctionis, quæ præceſſerit contractum matrimonii, ignorante altero ex cōiugibus, qui poteſt conqueri & petere diſſolutionem, vt alteri iungatur, ſi velit, non autem ſi noluit, nec cogitur. *a* Clericis in minoribus ordinibus conſtitutis, matrimonium non vetatur, at ſacerdotibus, diaconis, ſubdiaconis, interdictum, ratione ſacrorum ordinum, & per illos de facto contractum, dirimitur. *b* Impedit & votū ſolemne caſtitatis præcedens matrimonium ſequi, & contractum dirimit, non ſolemne autem, contrahi prohibet, tamen ſi poſtea cōtractum fuit, non dirimit. *c*

2 Diſſoluit † & impedit matrimonium contractum, cognatio inter certas perſonas, ſiue ſpiritalis, ſiue legalis, ſiue naturalis. *d* Cognatio ſpiritalis, eſt proximitas ſpiritalis, *e* cōtracta aut per catechiſmum, aut per baptiſmum, aut per confirmationem. Verum non tam arcta illa, quæ per catechiſmum oritur, quam quæ ex aliis, ideo quamuis per catechiſmū matrimonium contrahendum impediatur, tamen contractum non diſſoluitur. *f* Ratione porro baptiſmi regula conſtituitur generalis, vt a primo pabulo ſalis, & ingreſſu eccleſiæ, primoq; ſpiritus ſancti dono, vſque ad confirmationē ſancti ſpiritus per chriſma, nullus Chriſtianus commatrem ſuam in vxorem accipere debeat. *g* Contrahitur cognatio ſpiritalis inter patrem & matrem baptizati, & leuantem ſeu tenentem, *h* quæ efficax eſt ad prohibēdum, & poſtea ad diſſoluēdum ſubſequens matrimonium. *i* Item inter leuatum & filios leuantium, *k* inter baptiſatos, & baptiſantes, *l* inter baptiſatos & filios filiaſve baptiſantis presbyteri, *m* naſcitur ſimilis cognatio ſpiritalis, quæ poſtea contractum matrimonium inter eaſdem perſonas dirimit. *n* Similiter inter baptiſatum & coniugem prius cognitam baptiſantis, inter baptiſantem, & patrem aut matrem baptiſati; *o* filii etiam duorum compatrum, per quorum alterum ventum eſt ad compaternitatem non contrahunt, *p* ſi tamē per neutrum eorum peruentum fuerit ad cōpaternitatem, recte contrahunt, niſi conſuetudo ſit contraria, quæ non ſeruata, poſſit habere ſcandalum. *q* Relictam compatris vxoris ſuæ nemo etiam ducere poteſt, nec duas commatres. *r* Si quis autem fortuito caſu filiam commatris ſuæ vxorem acceperit, non cogitur eam dimittere. *s* Eodem modo dicemus matrimonium interdictum eſſe, atque contractum de facto dirimi inter confirmatum & tenentem in confirmatione, inter confirmatum & patrem aut matrem tenentis in confirmatione, inter coniugem tenentis in confirmatione & confirmatum, inter filios in

confirmatione tenentis & confirmatum A
inter confirmantem & tenentem, inter filios confirmantis & confirmatam, inter patrem & matrem confirmati & confirmantem. Nam in ſumma ex confirmatione ſeu frontis chriſmatione ſpiritalis cognatio iiſdem modis contrahitur, quibus in baptiſmo, matrimonia ſimiliter impediens contrahi & dirimens contracta. *b* Ex collatione vero ſeu exhibitione aliorum ſacramentorum, cognatio ſpiritalis B
non oritur, quæ matrimonium impediat, vel diſſoluat.

Scholia.

a *Puta ſi frigidus vel maleficiatus ſit vir, aut mulier tam arcta, vt nulliũ virum admittere poſſit, taleſque ſint perpetuo, iuxta ea quæ traduntur in c. 1. & 2. & ſequentib. de frigid. & malefic. lib. 4. tit. 15. can. 1. & 2. 33. q. 1. impedimentum coeundi,* C
eſt vel naturale, vel accidetale, & in vtroque conſiderandum eſt, antequam ſoluatur matrimonium, vt probetur. probatio autem illa, vel ex aſpectu corporis ſtatim liquere poteſt, aut non, ſi poteſt, ſtatim fit diſſolutio, nullo alio exſpectato tempore, ſi non poteſt, exſpectatur triennii in coniunctione, vt ſciatur num tolli poſſit impedimentum aliquo modo aut remedio. c. 1. c. fraternitatis. c. laudabilis, & c. fi. de frigid. D
& malefi. § per occaſione, de nup. in auth. nouell. 22. c. 6. l. in cauſis, 10. & auth. ſed hodie, C de nupt. Atque in nouell. 117. vt liceat matri & auiæ, c. 12. ſeu §. Prædictis itaque cauſis dicitur, matrimonium poſſe ſine pœna diſſolui, eorum qui nõ potuerunt ab initio nuptiarum miſceri ſuis vxoribus, & quæ per naturam conceſſa ſunt viris, agere. Fœmina etiam tam arcta eſſe poteſt, vt mulier non poſſit fieri, l. quæritur, E
14. § mulierem ita arctam, de adilit. edict. lib. 21. P. tit. 1. Si quis tamen ſciuerit impedimẽtum, antequam nuptias contraheret, & nihilominus contraxerit, non poteſt petere ſolutionem coniugii, ca. conſultationi, 4. de frigid. & male[illegible] nec ob eadem impedimenta fr[illegible] maleficii, matrimonium ſi po[illegible] iuges cõuenerint & e[illegible] peruenerint, d[illegible] cap. ex literis, d[e] frigid. & ma[illegible] hi qui matrim[o]nium 32. q[illegible] quæ latius d[e] his diximus, [illegible] iuris. ca. 13. num. 61. & 7. C[illegible] mia deciſio nouell. Leonis 68. de[illegible] nuchorum ſ[i] vxores ducant. The[illegible] Doctores, ad cap. quod ſedem, de f[illegible] maleficia. quod ſpado ex vtroque te[illegible] non poteſt contrahere, alii tamen a[illegible] cunt in eo qui virgam erigit, vide [illegible] lum Clauaſ. in ſumma in verbo ma[illegible] nium, impedimento. 16. num. 11 [illegible] tiam de materia frigiditatis & ma[illegible] in matrimonio impediendo, & [illegible] do, Magiſtrum ſententiarum, lib. 4 tit. C
32. & ibidem ſacros interpretes, maxime [D]iuum Thomam. quæſt. 1.

b *c. vnic. de voto in Sext. c. 1. & 2. qui [illegible] ric. vel vouent. matrimonium contra[illegible] poſſunt. lib. 4. tit. 6. ca. ſeriatim, can. [illegible] beſcant, c. placuit, 2. diſt. can. 1. & 2 [illegible] diaconi. ca. quando, 28. diſtin. ca. d[illegible] 27. diſt. cum ſimilib. clericis in minor[illegible] tantum ordinibus conſtitutis, v[illegible] cere licet, niſi aut voto, aut pro[illegible]* D
ligionis impediantur. dict. can. ſeri[illegible] in can. Apoſtolor. 25. At de pro[illegible] contrahendi matrimonium conſti[illegible] maioribus ordinibus facta, tracta[illegible] ſententiarũ diſt. 37. & ibid. per inte[illegible] ſcholaſticos, maxime per D. T[h]om[illegible] quæſtionibus additis ad 3. part. q. 5[illegible] 3. Exſtat & nouella Leonis 7[illegible]. de [illegible] ſacerdotis, diaconi aut ſubdiaconi, [illegible] aſſumtũ ordine mulieri coniun[illegible] E
[ma]trimonio, non tamẽ irritat matr[i]mo[illegible] ſed priuat huiuſmodi ab omni cleric[illegible] dine & miniſterio. Melius ius p[illegible] hoc matrimoniũ nullum facit, [illegible] cõtractũ dirimit. Quare & [illegible] corrigitur, & alia Iuſtiniani 6[illegible]

ſi autem aliquis presbyter, qui retento matrimonio idiotam tantum & profanum reddebat ſacerdotem, vel diaconum, vel ſubdiaconũ, ſi duxiſſent vxores. Vide quæ diximus ſupra, lib. 1. tit. 12. in ſacramento matrimonii. Quæ tamẽ de iure eccleſiæ occidentalis potiſſimũ dicta intelligimus, non de iure orientalis, quo permiſſum eſt etiam ſacerdotib. habere ſeu retinere virgines vxores, can. quoniam in Romani, & c. ſi. 31. diſt. quod alibi explicamus. A *Apud nos qui in ſacris conſtituti ſunt ordinibus, ſi matrimonium contrahant ſuſpecti ſunt de hæreſi, vt ait Simancha, lib. catholicarum inſtitutio. titu. 40. de matrimonio, & quemadmodum, qui habet vxorẽ retenta vxore fieri non poteſt ſacerdos, ca. aſſumi, 28. diſtinct. ſic qui ſacerdotium iam adeptus eſt, non poteſt poſtea vxorem ducere. ca. preſbyteros, 27. diſt. 1. can. quoniam, 28. diſtin. vide Tiraquell. in legibus connubialibus,* B C *l. 15. numer. 27. & de pœna ſacerdotis ducentis vxorem, vide canon. presbyter, 28. diſtinct.*

c *ca. meminimus, 3. cap. conſuluit, 4. cap. rurſus, 6. qui cleric. vel vouen. matrimon. contrahere poſſ. lib. 4. tit. 6. Tractat. de hoc Magiſter ſententiarum, libr. 4. diſtinct. 7. & 37. & ibidem ſacri interpretes, maxime D. Thomas, in quæſtionibus additis, in tertiam partem, quæſtio. 13. artic. 1. & 2.* D *Solemne porro & efficax votum quoad dirimendum matrimonium dicitur per ſuſceptionem ſacri ordinis ſeu maiorum ordinum, aut per profeſſionem aliquam expreſſam aut tacitam, factam de regula aliqua religionũ approbatarũ, c. vnic. de voto in Sex. Sic monachos monachaſq; profeſſas coniungi nõ poſſe matrimonio ſed ſeparari, pœnisq; affici docetur in tota 27. q. 1. niſi forſan fuerit facta profeſſio coacte, can. vidua,* E *ca. 27. q. 1. Legimus autem ex diſpenſatione Benedicti 8. ſummi Pontificis, Caſimirum Cluniacenſem Monachũ atq; Leuitam, rogatu ea de re a Polonis anno Domini 1041. abſolutum a religione & coronatum regem, & matrimonium contraxiſſe, huius tamẽ diſpenſationis gratia, iniunctum equitibus Polonis, vt in diebus ſolemnibus faſciam lineam candidam inſtar ſtolæ, qua ſacerdotes & Diaconi vtuntur, de collo ſuſpenſam gerant, plebeis autẽ, vt de ſingulis capitibus, quotannis obolum vnum in lucernam perpetuo in æde Diui Petri arſuram pendant, quod etiam S. Petri munus dicitur. Omnibus deniq; Polonis, vt rotunda in morem monachorum tonſura capillorum vtantur, nec infra auriculas ritu barbarico quiſquã omnino comam promittat: vt ſcribit Matthias Mechouienſis, lib. 2. Chronicorũ Polonicorum, c. 13. Narrat etiã Guillelmus Neubrigenſis, libr. 2. rerum Anglicarum, c. 10. ſub Henrico 2. rege Anglorũ, qui ſolium adeptus anno 1114. illuſtrem regem Aragonũ, cum haberet liberos, vnũ Chriſto in monachũ conſecraſſe. mortuis autem liberis, qui ſucceſſuri ſperabantur, nepotibus cõtendentibus poſt eius mortem de regno, ab optimatibus & populo filium hunc extraxiſſe poſt mortem patris violenter de clauſtro, & ſublimaſſe in regem, & ad procreandos liberos coegiſſe vxorem ducere, neceſſitatis obtentu excuſantes exceſſum, eique natam fuiſſe vnicam filiam, ad cuius annos nubiles regnum adminiſtrauit, deinc vero eã deſponſaſſe filio Comitis Barcinonẽſis optimo viro, & ceſſo regno refert in monaſterium rediiſſe. Simile refert Rodericus Toletanus, lib. 6. rerum Hiſpanicarum, ca. 2. de Ranimiro Petri Aragonenſium regis fratre, monacho & ſacerdote, & quod mortuo fratre, a magnatibus apud Oſcam in regni ſolio collocatus, ſororem comitis Pictauienſis in vxorẽ duxerit, & ſuſcepta filia Petrona, quæ dicta fuit Vrraca, quæ vbi facta nubilis, nupta Raimundo Barcinonenſi comiti, ſtatim rex monachꝰ fuerit monaſterio ſuo reſtitutus.*

d *Cognati ex eo dici putantur, quod quaſi vna communiterue nati ſint, aut ab eodem progenitore orti. leg. 4. §. 1. de gradibus.*

cogna.libr.38.P.tit.10.l.1.§.1.unde co- A
gna.Band.eod.l.br.38.tit.8.συγγενεῖς, vocant Græci, l.iuriſconſultus, 10.§.nomen cognationis, de gradibus affinita. Ita cognatio erit propinquitas perſonarũ, quam vulgo vocant attinentiam. Cognationis porro ſubſtantia, bifariam apud Romanos intelligitur, nam quadam cognationes iu- B
re ciuili, quadam naturali connectuntur, nonnunquam vtroque iure, & ciuili & naturali concurrente, copulantur. Et quidem naturalis cognatio per ſe ſine ciuili cognatione intelligitur, quæ per fœminam etiam deſcendit, quæ vulgo liberos peperit. Ciuilis autem per ſe, quæ etiam legitima dicitur ſine iure naturali cognatio, cõſiſtit per adoptionem, vtroq; vero iure cognatio ex iuſtis nuptiis contractis oritur. Sed naturalis tamen cognatio, ipſo eo nomine vocatur, ciuilis vero cognatio, licet ipſa quoque per ſe pleniſſime hoc nomine appelle- C
tur, proprie tamen agnatio appellatur, quæ per mares contingit. Ita Modeſtinus diſtinguit in l.non facile, 4.de gradibus affin. Suſtulit vero in ſucceſſionibus Iuſtinianus agnatorum & cognatorum differentiam, nouell.118 de hæredib.ab inteſta. venientibus.§.nullam vero volumus, ſeu cap. 4. Cæterum cognatio quæ ciuilis tantum dicitur iure ciuili, dicitur in iure pontificio cognatio legalis, titulo de cognatio. legali. D
lib.4.tit.2.quia ex lege pendet, & eſt quædam ficta propinquitas ad ſimilitudinem naturæ, per quam quis efficitur filius vel nepos, vel ſimilis aliis aliquibus naturali vinculo ſanguinis coniunctis, non tamen omnibus, l.4.§.in adoptionẽ, & l.ſi filium naturalem, de gradib.affinita.l. qui in adoptionem, 25.l.1.l.adoptio, 16.de adopt. in P.lib.1.tit.7.l.2.C.eod.tit.lib.8.tit.48. §.minorem, cum 2.ſequentibus.eod.titul. E
apud Iuſtin. duplexq; conſtituebatur adoptio. vna eorum qui in aliena eſſent poteſtate, alia quæ arrogatio dicta, eorum qui ſui iuris erant.l.1.§.fi.de adopt.P. Quemadmodũ autem lege ciuili, cognatio legalis

ad imitationem naturalis recepta fuit, in lege diuina & pontificia adoptio [...] gnatio ſpiritualis, admiſſa, quando [...]ratio fit hominis in baptiſmo & rena[...] Deo ex aqua & ſpiritu ſancto, 1. I[...] cap. 4. in baptiſmo præcedit catec[...] ſequitur baptiſma, & hoc cõfirmat[...] paratur baptiſma in catechiſmo, ſt[...] rurſum gratia regenerationis in c[...]matione, quamobrem in his tribus [...]bitur cognatio ſpiritualis. Sed non [...] iſtæ cognationes ſpirituales impe[...] dirimunt contractum matrimoniu[...], mox dicemus. Catechiſmus eſt in[...] fidei, quæ fit baptiſando ante baptiſmum [...] adultis maxime, & capacibus cog[...] conuerſis ad fidem, cap. ante baptiſmum, 14. & ſeq. ante 20. de conſecr. diſt. 4. [...]e inter Chriſtianos, quia omni tem[...] re recens nati infantes baptizantur, fit infantium catechiſmus ante fores eccleſiæ, reſpondẽtibus pro illis anodochis ſeu fideiuſſoribus ſeu patrimis & matrimis, vel [...]rico presbyteri baptizantis, vt notat [...] Panor. ad Rubricam, de cogn. ſpir.

e ca. ita diligenter, 30.q.3.

f expreſſe. in c. contracto, 5. de cognat [...] c. 2. eod. tit. in Sex. eſtque gloſſ. in d[...] contracto, ſingularis & notanda, [...] & videndi ſcholaſtici Theologi in [...] ſententiar. diſtin. 42. maxime ibi D[...]mas & Scotus, quæſt. 1. artic. 2. vide [...] latam in ca. peruenit, 1. ad verbum [...]lo, 30. quæſtio. 1. In quibus & docetur, [...] contrahi compaternitatem ex his, quæ præcedunt baptiſmum.

g cap. 1. 30. quæſt. 1.

h Patrimus, matrimave, vt vulgo di[...] eſt, qui quaue leuat & ſuſcipit e[...] fonte baptizatum, cap. veniens, de c[...] ſpiritu. dicuntur enim iſti quan[...] agentes leuare aut ſuſcipere bapt[...], aliquando tenere, vt c. contracto, eo[...] quando propriis manibus ſuſtinere [...] his. ca. ad limina, 30 quæ 1 vn[...] collìgunt hoc munus eſſe at. [...] pe[...]

[illegible] non poſſe aliquem per procurato- A
[illegible] um aut m[illegible]trimnum, quod
[illegible] n[illegible] biinere ſed contrarium recipi
[illegible] en[illegible] ſupra.lib.[illegible] tit.7.de baptiſmo,ca.7.
[illegible]

[illegible]iens,6.de cog.ſpir.c.1.eod.tit.in Sex.
[illegible] autem poſte.i contractum, nam ſi an-
[illegible]m cognationem ſpiritualem fuiſſet
[illegible]n[illegible]r[illegible] ctum, non diſſolueretur ex illa ſu-
[illegible]ue[illegible]ente cognatione.c.ſi vir.2.de cogn.
[illegible]ſir[illegible]d limina, 30.q.1. vide concilium B
T[illegible]ntinū,ſeſſ. 24. de reformatione ma-
[illegible]imo[illegible], ca.2.quanquam aliquando olim
[illegible]atio concubitus coniugum, ob id in-
[illegible]a fuerit.ca.1.30.q.1.quod poſtea fuit
[illegible]formatum,ca.noſſe,3.ca.dictum, 4.ea.
[illegible].quaeſt.1.

[illegible].de cognatio.ſpirit.in Sext.

[illegible].1.de cogna.ſpirit.in Sext.

[illegible]bel enim prohibet, quominus qui virgi-
[illegible]m vxorem duxerit, & ex ea ſuſceperit C
[illegible] viduus factus ad presbyteratum
prom[illegible]ueatur tota 26.diſtinct.cum ſimili-
bus ibi n[illegible]atis, 1. ad Timot. 3. & ad Ti-
tum.c.1.

[illegible]p.ex[illegible]teris,8.de cogna.ſpiritua.vide ca.
[illegible]e d.[illegible]tul.in Sext. & D. Thomam,in 4.
[illegible]en[illegible]arum diſtin.42.q.1.art.2.& Du-
[illegible]ndum ad dict.q.1.

[illegible]p.1.de cognatio.ſpiritua.in Sext.c.
[illegible]Martinus, 4.eod.tit.apud Gregorium. D
[illegible]de[illegible]ſi quis cum matre, 17.33.qu.2.ca.
[illegible]enie[illegible]s,6.de cogna.ſpiritua.

[illegible]tua nos,7.de cogna.ſpiritua.

[illegible]& c.ſuper.eo.3.de cogna.ſpiritua.ca.
ſ[illegible]er quibus.10.q.3.per quem corrigitur
c po[illegible]ſuſceptum,eadem,30.q.3.

Tractatur in c.1.2.3.30.q.4.

[illegible].& c.ſi.10.q.3.ex concilio Tri-
[illegible]ten[illegible].48.& notat gloſſ.ad d.§ ſi.idem E
[illegible]e[illegible]propoſito.

[illegible]rmatione,de cogna.ſpiritua.
[illegible]

[illegible]cognatio ſpiritua.in Sext. At
[illegible]natio non aliunde naſca-
[illegible]x ſuperioribus, tamen quod
pertinet ad alia,ſilia ſpiritualis etiam efficitur ex ſacramento pœnitentiæ, & coniunctio ſacerdotis cum filia ſpirituali quam ſacramento confeſſionis ſibi adoptauit, vt adulterium,& grauiſſimis pœnis punitur, in ca.ad limina, §.ſi. cum duobus ſequentibus,30.q.1.

Cap. X.

De cognatione legali ſeu ciuili in matrimoniis obſeruanda.

IN cognatione legali, ſi qua mihi ſoror per adoptionem eſſe cœperit, quamdiu durat adoptio, inter me & ipſam nuptiæ conſiſtere nequeunt. *a* Quin etiam nefas exiſtimatur,eam quoque vxorem ducere, quæ per adoptionē filia neptiſve eſſe cœperit, in tantum vt quamuis per emancipationem adoptio diſſoluta ſit, idem ius remaneat.*b* Monent *c* & alia iura ciuilia plura de impedimentis nuptiarum ex cauſa adoptionis, quæ hodie vix in vſu eſſe poſſint.

Scholia.

a *c.vnico,de cognatio.legali,libr.4.tit.12.c. per adoptionem,ca.ita diligere,§.1.30.q. 3.perpetua itaque non eſt hæc prohibitio, ſed quamdiu durat adoptio ſiquidem alicubi hoc iure vtantur, vt & in §.ſed et ſi qu[illegible],de nupt.apud Inſtitu.l.per adoptionem,17.l.ſi quis,60.§.quid ergo ſi adoptiuus,de ritu nuptia.P.niſi forſan ſoluta adoptione remaneat aliud adhuc vinculum proximitatis,adhibens matrimoniū.Nam & adoptio fiebat quoque eorum, qui nobis erant ſanguine coniuncti,l. cum inadoptiuis,C.de adoptio.ita impedimento ſublato temporali,remaneret perpetuum, vide etiam de hoc magiſtrum ſententiarum, libr. 4 diſt.42.& ibi D.Thomam,q.2.art.1.2. 3.& Durandum ibidem, q.1. Cæterum adoptiuæ ſororis filiam, licitum erat ducere,quia eius filia non eſt cognata, quum nemo fiat auunculus per adoptionem. &c. vt ait Vlpia.in l.ſi qua mihi, 12 §.adoptiua,de ritu nupt.P.*

b *dict.ca.ita diligere, 30.q. 3. l. quin etiam, 55 §. 2. de rit. nup. P. l. qui in adoptionem, 23. § fin. de adoptio. addit l. adoptiuus, 14. de rit. nupt. adoptiuum filium ſi emancipetur, eam quæ patris adoptiui vxor fuit ducere non poſſe, quia nouercæ locum habeat, item quod ſi quis filium adoptauerit, nec vxorē eius qui nurus loco eſt, nec poſt emancipationem ducere poſſe.*

c *vt in l. per adoptionem, 17. §. fi. l. ſi qua, 12. de ritu. nupt. P.*

Capvt XI.

De cognatione naturali, & impedimentis matrimonii ex ea.

1 *Conſanguinitatis propagatio, duæ lineæ.*
2 *Affines qui.*
3 *Prohibitio matrimonii inter conſanguineos & affines.*
4 *Gradus proximitatis prohibiti.*
5 *Affinitas naſcitur ex illicito coitu, & quādo diſſoluat matrimonium.*
6 *Inceſtuoſi concubitus.*

1 Cognatio † naturalis conſanguinitatis vel affinitatis habet rationem. Conſanguinitatem facit propagatio plurium perſonarum ab vno communi ſtipite, eo quod de communi ſanguine deſcendant, quarum duo ſunt ordines. Vnus eorum, qui ſunt in recta linea, quæ diuiditur in aſcendentes & deſcendētes, ab vno medio, cuius aſcendentes pater mater, auus auia, abauus abauia, & ſuperiores, vt eiuſdem medii deſcendentes, filius filia, nepos neptiſve ex filio filiave, & eorum inferiores. Alius ordo eorum eſt, qui ſunt in tranſuerſali vel obliqua linea, qui dicuntur collaterales, vt fratres fratrum filii, & eorum poſteri agnati & cognati. *a*

2 Affines vero ſunt, † a quibus & dicta affinitas, viri & vxoris cognati: ideo ita dicti, quod duæ cognationes, quæ inter ſe diuerſæ ſunt, nempe viri & vxoris, per nuptias copulētur, & altera ad alterius finem accedit, nam cauſa coniungendæ affinitatis ſit ex nuptiis. *b*

A Circa hāc cognationem [illegible] coniungendi p[illegible]bitio[illegible] tioque ſexu p[illegible] tat[illegible] te, ſui ſang[illegible] vel [illegible] mum gradum g[illegible] cum inceſti macula copul[illegible] quemadmodum null. licet C[illegible] conſanguinitate ſua, ſic neque de [illegible] guinitate vxoris ſuæ vxorem du[illegible] pter carnis vnitatem, *c* gradus et[illegible]
B quam nunc prohibitionis aliq[illegible] ſeruati. *d*

Sed hodie placuit, † ne pro[illegible] pulæ coniugalis quartum conſ[illegible] tis vel affinitatis gradū ſeu g[illegible] de cætero excedat. *e* Et ſi quis c[illegible] prohibitionem prēſumſerit op[illegible] la annorum longinquitate [illegible] cum diuturnitas temp[illegible] ſed augeat peccatum. *g* V[illegible] an[illegible]
C fidelibus ad fidem conuerſi, ſi ante con- uerſionem ſuam ſecundum le[illegible] inſtituta contra gradus conſang[illegible] canone denotatos fuerint con[illegible] ſponſum eſt, ſeparari non deb[illegible] ptiſmum. *h* Obſeruantur autem [illegible] tuor prohibitionis gradus, in pr[illegible] nere, non in ſecundo aut tertio [illegible] Prohibitio porro nuptiarum [illegible]
D nitatis, eſt tantum inter virum & [illegible] guineos vxoris, inter vxorem, & [illegible] guineos viri vſque ad quartum [illegible] ſicque affinitas metienda, non a[illegible] ter conſanguineos ipſos viri, & [illegible] guineos vxoris, quia illi inter ſe non [illegible] affines. *k*

Cæterum † iure pontificio a[illegible] ſcitur non tantum ex coniuncti[illegible] cum legitima vxore, ſed etia[illegible] licito, *l* ex quo & naſcitur c[illegible] & impeditur matrimo[illegible] cum [illegible]
E guinea eius, quam quis antea [illegible] gnouit, *m* veruntamen non [illegible] matrimoni[illegible] ad [illegible] iugum dicentium, a[illegible] nec ad communem vici[illegible]

[illegible] c[illegible]e & notorium ſit, & A
[illegible] tuin teſtibus. *n* Dici-
[illegible] ex affinitate matri-
[illegible] cum con[illegible]guinea, ſi affinitas
[illegible] matr[illegible]onium poſtea de facto
[illegible]ctu[illegible],qu[illegible] d[illegible]itur, *o* non
[illegible] matrimonio contracto per
[illegible]m vel per verba idonea, ſuperue-
[illegible]nitas, quæ n[illegible] d[illegible]ſoluit iam legiti-
[illegible]tractum *p* Ratione affinitatis, pri-
[illegible]m [illegible]ut nurum vxorē ducere non li- B
[illegible], qu[illegible]traq; loco filiæ eſt, *q* neque ne-
[illegible] aut pronepotis vxorem. *r*
[illegible]ceſt[illegible]oſis coniunctionibus, † quibus
[illegible]pes veniæ niſi a fornicatione ſepa-
[illegible]ur, attribuuntur, *ſ* ſi quis relictam fra-
[illegible], quæ plene eius vxor exſtiterit carnali
[illegible]imactione polluerit, *t* quod & in ſpon-
[illegible]tri[illegible] locum habet, ſi frater germanam C
[illegible]m in vxorem acceperit, *u* aut ſoro-
[illegible], aut ex ea neptem, fratris filiam,
[illegible] ea neptem, *x* aut conſobrinam
[illegible], *y* aut vxoris ſuæ. *z* Non eſt autem
neceſſe admonere idipſum in abomi-
[illegible]da patris & filiæ, matris & filii coniun-
[illegible]e, ſatis enim natura vltra iura id e-
duc[illegible]. *aa*

S c h o l i a.

[illegible]e h[illegible] omnibus, in l. 1. 2. 3. l. ſtemmatum, [illegible]uriſconſultus, 10. de gradibus & affi-[illegible]. P. Quomodo autem computentur iſtæ perſonæ conſanguinitatis per genera-ti[illegible] quoad matrimoniũ & aliter, quam iure [illegible]uili, in collateralibus, docetur in ca. [illegible] con[illegible]guinitatis, 1. & can. ad ſedem [illegible]ſtol[illegible]um, 2. & ſequentibus. 35. qu. 5. & [illegible] frater & ſoror dicitur eſſe in primo gradu, ſeu vnam facere generationem, vt E *[illegible]s fratrum ſecundam, & ita ſecundum [illegible] nepotes ex frat[illegible]ibus tertiam, pro-ne[illegible]otes fr[illegible]trum q[illegible]: ſicque compu-[illegible] atrib. ipſis a [illegible], ca. tua nos duxit, [illegible]. de con-[illegible]. & affin c. ſeries, 27. & ca. [illegible] in [illegible]. Quando agitur de li[illegible] ſeu æ-qualis vel de perſonis computãdis, quæ ſunt in eodem gradu, vt frater & ſoror ſunt in linea æquali, item duo filii duorum fratrũ, quemadmodum contra in linea inæquali ſunt frater & filius fi[illegible]ave fratris, nam frater eſt in primo gradu, filius filiæ fratris, in ſecundo: ſiq; diuerſa coputatio lineæ æqualis & inæqualis. Siquide in æquali ſic dicimus.* Quoto gradus vnus ex cōtrahentibus diſtat a cōmuni ſtipite vno patre vel auo, toto gradu, ſtipite demto, B diſtat ab eo, de cuius cognatione quęritur, iure pontificio, non duplicato gradu, vt iure ciuili, *ca. quod dilectio, 1. de conſanguin. & affin. In linea vero inæquali, veluti ſi agatur de fratre & nepote ex fratre, ſic dicimus*, Quoto gradu remotior gradu diſtat a cōmuni ſtipite, toto C diſtat ab eo, de cuius cognatione quęritur, *c. fin. de conſanguin. & affin.*

b *Verba ex Modeſtino Iuriſconſult. in l. non facile, 4 §. cognationis ſubſtantia, de gradibus affinita. Pand. explicantur. in capit. porro, 35. q. 5.*

c *verba habentur in can. nullum, in 1. & 2. ſic incipit ca.* nec eam, *ca. ſane, ca. progeniem, cap. penultim. 35. quæſtio. 2. & de affinibus, in ca. qui deſponſatam, §. fin. 27. quæſt. 3.* D

d *vt vſque ad quartam generationem. in ca. de propinquis, 35. q. 2. c. 1. de conſanguin. & affinita. libr. 4. tit. 14. interdum vſque ad ſeptimam generationem, vt in ca. progeniem, 6. ca. de conſanguinitate, 17. can. nulli ex propinquitate, 19. eadem 35. q. 2. Fuit aliquando Anglis permiſſum matrimonium, in quarta & quinta generatione, ca. quædam lex terrena, 20. eadem 35.* E *q. 2. quod prohibitum in c. contradicimus, 21. ead. q. 2. & in concilio Vormacenſi, ca. 32. vnde ſumitus eſt canon, in copulatione, 18. eadem 35. quæſt. 2. Refert rurſum Iſidorus, lib 9. Etymologia, c [illegible]. ex Diuo Auguſtino, lib. 15. de ciuit. Dei, c 16. & in c. 1. 3[illegible] qu. 4. vſque ad ſextum generiũ gradus [illegible] conſanguinitate in matrimonii pro-*

hibitione conſtitutũ, vt ſicut ſex ætatibus, mundi generatio & hominis ſtatus ſinitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

e *c. non debet, 8. de conſanguinita. & affinit. vide beatum Thomam late in 4. libr. ſententiarum diſtinct. 40. q. 1. artic. 4. Quidam hanc prohibitionem etiam veram intelligunt inter deſcendentes, vſq; ad quartum gradum tantum, vt inter collaterales, alii ex Theologis in collateralibus tantum locum habere autumant, exiſtimantes inter aſcendentes & deſcendentes prohibitionem extendi vſque ad infinitum, vide l. nuptiæ, § 3. & ibi gloſſam, de ritu nuptiarum, interpretes ad dictum cap. non debet.*

f *dicto ca. non debet, in fine. Sic nulla currit præſcriptio contra matrimonium, vt olim currebat, ſicut notat gloſſa. Sicuti nec præſcriptio locum habet contra votum, can. quod Deo patri, 33. quæ. 5. c. ſicut nobis, de regula neque conſuetudo permittens matrimonium contra prohibitionem admittitur, ſed tanquam corruptela reprobatur, ca. quod ſuper, 4. de conſanguinit. neque in matrimonio excuſat, in c. fi. de ſponſa duorum. Quamuis aliquando conſuetudo, quæ perſonas alioquin legitimas ad contrahendum reddit illegitimas, ſi oriatur ex non obſeruantia eius ſcandalum, retineatur, in c. 1. & c. ſuper eo, de cognatio. ſpiritual. c. obiiciuntur, 32. quæ. 2. vbicunque enim cõſuetudo eſt rationabilis circa matrimoniũ, & non poteſt permitti ſine ſcandalo, poteſt autẽ ſeruari ſine peccato mortali, ea iuri præiudicat. dict. ca. ſuper eo, de cognat. ſpirit. & ca. quod dilectio, de conſanguin. & affin.*

g *dict. c. non debet, in fine, vbi & ratio rationis adiicitur, tanto grauiora eſſe crimina, quo diutius detinent animam alligatam, vt & in c. fi. c. quanto, de conſuetud. in ca. non ſatis, & ſeq. de Simonia.*

h *c. de infidelibus, 4. de conſanguin. & affini. c. gaudemus, de diuort.*

i *in c. 1. & in [illegible] ca. [illegible] guin. & affinit. vbi e[illegible] g[illegible]am ad ve[illegible] mum, [illegible] tis, ſitque interim exem[illegible] mei eſt mihi in primo [illegible] primo gradu, mortu[illegible] vero [illegible] vxor eius alteri nubit, [illegible] erit [illegible] cundo genere affinitatis, & [illegible] tua vxore fratris mei ſecu[illegible] liam ducat, erit illa m[illegible] in te[illegible] affinitatis, &c. cum qui[illegible] conſiſtebat prohibitio contr[illegible] monii, ca. de propinquis, cap. [illegible] item illud Fabiani, 35. q. 3 [illegible] debet.*

k *capit. quod ſuper his, 5. de con[illegible] affinit.*

l *c. nec eam, 35. qu. 2. iure [illegible] nuptiis. l. 4. §. affines, de [illegible]*

m *& in matrimoniis [illegible] & [illegible] inſpicitur, ita nõ licet pa[illegible] ducere, l. adoptiuus, 14 §. [illegible] nuptiæ. nec vulgo quæſitam [illegible] ſumma nihil intereſt ex iu[illegible] gnatio deſcendat, an non, l. & [illegible] eſt, 54. de ritu nupt. P. vide P[illegible] de legib. & 8 de repub.*

n *cap. fraternitati tuæ, 7. cap. ex [illegible] ſequen. de eo qui cognouit con[illegible] vxor. lib. 4. tit. 13. Cæterum [illegible] pulam cum emiſſione etiam [illegible] in vas mulieris non eſt ingre[illegible] affinitatem impedientem ma[illegible] quanquam ea damnabilis ſit, c[illegible] traordinaria, 35. quæſtio. 2 faci[illegible] de ſponſal.*

o *ca. de illo, 3. c. ſuper eo, 5. de eo [illegible] conſanguin. vxor. ſuæ.*

p *c. diſcretionem, 6. & can. tuæ fr[illegible] deuotio, 10. eod. titul. de co[illegible] ſanguin. vxor. ſuæ.*

q *cap. ſicut vir, 35. quæſtio. 2 § [illegible] de ruptiis, idem Leuit. c[illegible] nemini, 17. C. de nupt. li[illegible] 5 [illegible] condict. ſine cauſa. lib. 12 [illegible]*

... cum inceſtu, 38. ad leg. Iul. de adult. A
... 4... P. tit. 5.
... de ſponſatam, 27. q. 2. dict. l. nemini.
... appellatione nurus non tantum filii
... or, ſed etiam & nepotis & pronepotis
c... ntinetur, licet aliqui has pronurus ap-
p... ent, l. adoptiuus, 14. §. nurus quoque. de
... u nupt. lib. 23. P. tit. 2. B
In concilio Agathenſi. ca. 61. in Arela-
ten... 3. c. 2. in Epanenſi, capit. 30. in Turo-
n... o 2. cap. 2. in capitularibus adiectis, ca.
2... in c. 8. de inceſtis 35. q. 2. §. inter eas
quoque perſonas, de nupt. apud Iuſtinian.
l. nemini, 17. C. de nupt. Inceſtum genera-
liter dicitur committere, qui ex his, quas
moribus prohibemur vxores ducere, ac-
ceperit, l. ſorores, 39. §. 1. & l. final. de rit.
nupt. iure gentium vero inceſtum cõmit-
tit, qui ex gradu aſcendentium vel deſcen-
dentium vxorẽ duxerit, vel ex latere ve-
t... am vel affinem. Cur autem lege diuina C
a... quando fuit permiſſum nubere proxi-
m... inceſtus non fiebat, vt in ca. 36. nu-
merorum, non nunc, vide rationes apud
D. Auguſtinum, libr. 15. de ciuita. Dei.
c. 1... & in c. 1. 36. q. 1. Cauſas etiam alias
cur ... ribus Romanis vetitum fuerit con-
ſan... uineas ducere, refert Plutarchus in
problematibus.
... ca. de inceſtis & Leuitici 18. verſ. 16.
& ... quen. & ibidem quoque verſ. 8. So- D
... inquit) vxoris tuæ in pellicatum
... us non accipies. *Et in l. fin. & l. fratris*
vxorem, 5. C. de inceſt. nupt. libr. 5. tit. 5.
fra... is vxorem ducendi, vel duabus ſoro-
ribus coniungendi licentia ſubmouetur, &
improbatur mos contrarius Ægyptiorum
... licet, 8. eod. tit. videnda epiſtola D.
... i ad Diodorum de eo, qui duas ſoro-
res duxerit, & ca. 18. Apoſto. Qui duas
ſ... es vel conſobrinas vel conſobrinam E
... it, clericus fieri non poteſt, nouella
... Si... nus & Xiphilini in iure orientali
... ne quis ſororem ſponſæ ſuæ ducat.
... tamen quis dixerit, imo iuſ-
... pulo Iſraelitico, vt frater ſuſcitaret

ſemẽ fratri ſuo in vxore eius relicta. Deut.
25. verſ. 5. & ſeq. Ruth. c. 4. verſ. 7. verum
lex illa habebat a Deo neceſſitatis impoſi-
tam cauſam, de qua diſputatur in princi-
pio, 35. q. 1. Et ideo in c. fi. de diuort. libr.
4. tit. 19. ex diſpenſatione, Liuonienſibus
de nouo ad fidem conuerſis propter infir-
mam fidem gentis, conceſſum fuit, vt ma-
trimoniis iam contractis, cum relictis fra-
trum vterentur, ſi ſine prole fratres deceſ-
ſiſſent, in poſterum tamen tali copula in-
hibita.
v *ca. ſi quis deſponſauerit, 27. q. 2. ca. ad au-*
dientiam, 4. de ſponſal. lib. can. vna tantum,
§. Ioannes, 26. diſtinct.
x *dict. ca. de inceſtis, 35. q. 2. Leuit. cap 18.*
& 20. D. Matthæi, c. 14. vt nefandum
ſcelus coniunctionem fratris & ſororis ſub
grauiſſima pœna interminatione damna-
tum dicitur, in l. 2. Si nuptiæ ex reſcript.
petantur, libr. 5. C. tit. 8. l. libertinus, de ri-
tu nuptia. P. l. neminem, 17. C. de nuptiis,
cap. 2. de nupt. apud Iuſtinia. l. ſi ſtipulor,
35. §. item quod leges, de verbor. obligat.
libr. 45. Pandect. tit. 1. Sic & in epiſtolis
Ouidii Canace de fratre Machario con-
queritur.

Cur vnquam plus me frater quã frater
amaſti.
Et tibi, non debet quod ſoror eſſe,
fui?

Inter Ægyptios duxit vxorem ſororem
ſuam Arſinoem Ptolomæus. Sed Herodia-
nus ait, id factum fuiſſe contra Græcorum
& Macedonum leges. Sed & Perſæ, qui
permittebant connubia cum ſororibus &
parentibus reprehenduntur ab Ariſtotele,
libr. 2. Politico. & libr. 9. de hiſtoria ani-
mal. capit. 47. a Chryſoſtomo homilia, de
Pentecoſte in fine. a D. Auguſtino. q. 61.
in Leuit. 1. a Tertulliano in Apologetico,
c. 9. Suetonius inter flagitia Caii Impera-
toris in eius vita refert, quod ſororẽ Don-
ſillam vxoris loco habere voluerit. Ea-
dem prohibitio ducendi ſororem extendi-
tur ad ſororem vulgo quæſitam, in l. ſi ni-

nihil intereſt, 54. de ritu nupt. deteſtatur & hanc coniunctionem Plato 7. de legib. A

y *Prædictarum perſonarum coniunctiones prohibentur in d. l. nemini. de nupt. C. de fratris & ſororis filia etiam. in l ſi C. de inceſt. nup in l. 2. ſi nuptiæ ex reſcri. petan. C. lib. 5. tit. 8 l. etiam ſi, 56. de ritu nuptia. & de ſororis pronepte non ducenda in l. ſororis, 39. de ritu nuptia. §. 3. de nuptiis. apud Iuſtinia. quidam & exiſtimarunt iure ciuili aliquando permiſſum fuiſſe matrimonium cum fratris filia, vetitum cum ſororis filia, etiam ſi frater & ſoror in eodem gradu ſint & filii eorum, vt Vlpiani fragmentum in titulos. tit. 5. §. 6. exprimit, ſicque obſeruarũt. l. 38. §. 1. de adulteriis, P. & l. 39. & 56. de rit. nup. P. de ſororis filia nepte & pronepte loqui, & l. fi. de condict. ſine cauſa. & l. 1. §. 1. de ritu nupt. loqui de auunculo non de patruo. Erant & permiſſæ cum fratris filia nuptiæ ante Conſtantinum magnum, vt liquet ex concilio Tanto. libr. 2. Prohibuit & Nerua, vt ſcribit Xyphilinus ex Dione, ne quis fratris filiam duceret. Attamen inter collaterales in tertio gradu matrimonium prohibitum, in l. nemini, 17. de nupt. C. & iure pontificio, vſque ad quartum, quarto incluſo. dict. c. non debet, de conſanguinit. & affinita. ca. literas, de reſtitut. ſpolia. quia intra quartum gradum ſunt huiuſmodi, intra quem matrimonium prohibetur. in dict. cap. non debet, de conſanguin. & d. ca. literas, de reſtitu. ſpol. ita duorum fratrum filii & filiæ inter ſe coniungi non poſſunt. ſicque in l. 1. de inceſt. nupt. in C. Theodoſiano & Caius libr. 1. Inſti. ut. tit. 4. de matrimoniis fratris dicunt amitinos & conſobrinos, nulla ratione permitti coniungi, in inſtitutionibus quoque Theophili, lib. 1. tit. de nupt. δύω ἀδελφῶν cum negatiua ſic ſcribitur. δύω ἀδελφῶν ἀρρένων ἢ θηλειῶν παῖδες, ἢ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς, ἀλλήλοις οὐ δύνανται πρὸς γάμον συνάπτεσθαι* id eſt, duorũ fratrũ vel ſororum, vel fratris aut ſororũ liberi nõ poſſunt mutuo nuptiis coniungi. *Qui locus male conuertitur per inte[illegible] per affirmatiuam, dum ait, [illegible]* nuptiis coniungi, *vert[illegible] tiue propter §. duorum au[illegible] em [illegible] nuptiis apud Iuſtinia. [illegible] firmatiue permittit duorum f[illegible] duarum ſororũ filios matrim[illegible] iungi, vt & permiſſum in l [illegible] de nupt. & in exemplo legis Lu[illegible] §. filiam, ad ſenatuſcon Treb[illegible] ex fratribus, de condi. inſtit. vt [illegible] pagina hæc coniugia videntur, [illegible] probata conſobrinorum, velut qu[illegible] cob duxit Rachelem & Liam [illegible] culi ſui Laban. Erat enim L[illegible] Rebeccæ matris Iacobi. Verũ ho[illegible] rationibus, vt dictum prob[illegible] fuerunt iure pontificio con[illegible] inca. Apoſtol. 8. Qui con[illegible] vocat ἀνεψιὰν, uxore d[illegible] non poteſt, vide D. Aug[illegible] lib. 15. de ciuit. Dei, c. 16. Prohibetur & expreſſe in [illegible] de inceſtis, 35. q. 2. vxorem conſobr[illegible] accipere, & in concilio Agathen[illegible]*

z *de conſobrina vxoris nõ ducend[illegible] in c. iuuenis, de ſponſal. & dice[illegible]*

aa *Exiſtimatur abominab[illegible] tris & matris cum filiis, & inter e[illegible] nas, quæ parentum liberorumq[illegible] tenent, §. ergo non omnes, de nup[illegible] ſti. l. nuptiæ, 53. & l. ſi de rit. nup[illegible] mini, C. de nup. etiam ſi ſit ſi[illegible] ſita. l. adoptiuus, 14. §. vnde nec [illegible] nihil intereſt, 54. de rit. nuptia. [illegible] dam ſingularia quæ hac de re [illegible] lib. 9. Syntagma. iuris c. 11 [illegible] coniunctionibus & diuinis pœ[illegible] egimus.*

CAPVT XII.

De diſpenſatione in prohibitione matrimonii.

CÆterũ in prohibitio[illegible]ibus [illegible] nii, diſpenſatio in co[illegible] [illegible] do a ſummo pontifice m[illegible] inter conſanguineos & affi[illegible]s [illegible]

[illegible] cauſa, ſingulari iure matrimonia A [illegible] & tolerantur. a

S C H O L I A.

a *Exempla ponuntur in c. gaudemus. 8. de diuor. cap. quod dilectio, de conſan. & cap. quædã lex, §. ſed idem, q. 35. 2. c. ad ſedem, § hinc computationem, 35. quæ. 5. verum quæritur in quoto gradu poſſit diſpenſare ſummus Pontifex inter cognatos, itaque [illegible] deſcendentes & aſcendentes non poſſe diſpenſare in linea recta in nullo gradu,* B *abſolute putant, vt Hoſtien. Ioannes Andreas ad dict. cap. non debet, de conſangui. & affin. quod procuidubio iure ciuili Romano probatur, in l. nuptiæ, de rit. nup. alii inter Theologos diſtinguunt. In collateralibus vero quidam dicunt, nec ſummum pontificem diſpenſare in primo vel ſecundo gradu poſſe. gloſſa ad ca. propoſuit, de conceſſio. præben. gloſſa ad cap. literas, de reſti-* C *tutio. ſpoliator. latius gloſſ. in ca. pillatium, 35. q. [illegible]. qui non poſſit ſummus pontifex in gradibus iure diuino prohibitis diſpenſare. dict. ca. literas, in Leuitico autem. c. 18. ver. 9. & ſeq. prohibebatur. Non reuelabis turpitudinem ſororis tuæ ex fratre, ſiue ex matre quæ foris vel domi genita eſt. Dicũt autem etſi nihil ibi additũ fuerit expreſſe de filia ſororis, tamen filiam ſororis, appellatione ſororis cõtineri, c. quæritur cur Pa-* D *triarcha, 22. q. 2. In tertio autem gradu aiunt, non fuiſſe prohibitũ iure diuino matrimonium, & ideo diſpenſaſſe Gregorium in eo, in c. quædam, 35. q. 3. affert glo. ad d. ca. pillatium, ſcriptum eſſe in Leuit. c. 18. Non reuelabis turpitudinẽ ſororis tuæ & filiæ eius. Quod tamen falſum eſt, neque [illegible] inueniuntur de ſororis filia. Quã[illegible] alii [illegible] dictæ gloſſ. c. propoſuit, & ca.* E *pillatium [illegible], verũq; putant in Le[illegible] fuiſſe prohibita coniu[illegible] aſcendentes & deſcendentes non [illegible] collaterales, & ideo poſſe Papam in [illegible] gradu inter collaterales diſpenſa[illegible] in c. quæritur, 22. q. 3. eam ductam fuiſſe, cum qua diſpenſatum fuiſſet in ſecundo gradu, faceſſit tamen. c. literas, de reſtitutio. ſpoliat. vbi aſſeritur non poſſe Papam, in 2. gradu diſpenſare. Sed explicant illa verba,* non poteſt, *id.* non vult, *vel* non expedit, *vel* non poteſt de facili. *vt notat ibi glo. ad verb.* non poteſt, *& in c. ſi Paulus, 32. q. 5. in gloſſ. ad verbũ,* ſulcitare. *Eo quod ſummus Pontifex ſi velit poteſt diſpenſare ſupra ius ex plenitudine poteſtatis in his, quæ non ſunt contra articulos fidei, & quæ non lædunt generalem ſtatum eccleſiæ, capit. propoſuit, de conceſſio. præbend. accepta a Deo poteſtate, clemen. paſtoralis. §. fin, de ſententia & re iudica. D. Matt. ca. 6. Et quamuis aliquid dicatur nõ poſſe ex ſua perſona, poteſt tanquam Vicarius Dei, vt dicitur in ſimili. in cap. inter corporalia, de translat. [illegible] epiſcop. Erant olim gradus prohibitionis matrimonii vſq; ad ſextum & ſeptimũ reſtricti, hodie vſque ad quartum. c. non debet, de conſang. quo fit, vt quia ſummus pontifex potuit reſtringere, quod poterit & in illis diſpenſare, quia eius eſt interpretari, cuius eſt & condere. l. 1. & fi. C. de legib. neq; per conciliorũ vel canonum decreta, a prædeceſſoribus pontificibus conſtituta cenſetur adempta poteſtas ſucceſſori pontifici diſpenſandi, c. innotuit, 20. de electio. Sed & in ſecundo gradu collateralium diſpenſatum inuenimus ex cauſa in capit. gaudemus, de diuor. c. de infidelibus, de conſanguin. & affinit. c. ſi. qui filii ſint legit. in ca. quædam, 35. q. 3. Refert Martia. in leg. qui in prouincia, 57. §. de rit. nupt. Marcum & Lucium Imperatores diſpenſaſſe in matrimonio Flauiæ Tertulliæ, quæ auũculo nupta erat, quia ignara iuris ab auia huic matrimonio iuncta erat. & cũ eo permanſerat 40. annos, & ab eo liberos ſuſcepiſſet, atq; ſi eos legitimos ſic inuenitur & diſpẽſatio facta a Cæſarib. in l. ſ. ſi nup. ex reſcrip. petant. Diſpenſatum & pe[illegible] iniuſtis matrimoniis. in l. ſi ſenato[illegible], de [illegible]. Hodie autẽ diſpenſatio impetra[illegible] a ſo[illegible]*

ſummo Pontifice in gradibus prohibitis, A *quia hæc cognitio eſt iuris eccleſiaſtici, vt contra interdictum eccleſiæ & ſacrorum canonum contracto matrimonio, in concilio Triden. ſeſſio. 24. cap. 12. Si tamen ageretur de pœnis ciuilibus impoſitis a iure ciuili, matrimonium interdictum contrahentibus, in caſib. in quibus matrimonium quidem nihilominus cõtractum tenet, ſed pœnæ ciuiles non euitantur, vt in cap. 1. de ſponſalibus, tũc diſpenſatio in his eſſet quo-* B *que a principe ſeculari impetrãda, & non a ſummo pontifice, vt in l. ſi tutor. C. de interd. matrimon. Poſſet & proponi exemplum in matrimoniis contractis a filiisfamilias inſciis & inuitis parentibus contra edictum Henric. 2. eius nominis, Regis in Gallia, ad euitandas enim eius pœnas adeundus eſſet princeps. Idipſum ſi de legitimatione filiorum, quod pertinet ad bona temporalia ageretur, cap. per venerabilem,* C *qui filii ſint legitimi, l. qua in prouincia, ſ. D. de ritu nupt. P. Notat Panorm. ad ca. propoſuit, numer. 16. de conceſſio. prebend. quod Papa nunquam poſſit diſpenſare inter aſcendentes & deſcendentes, in ſecundo gradu, inter exſiſtentes vero in linea collateralium æquali diſpenſare in ſecũdo gradu, nõ ſi ſint in linea inæquali, vt ecce cum filiis duorum fratrum, vel cum conſobrinis poterit, quia ſint in ſecundo gradu in* D *linea æquali, at cum patruo & nepte, quæ eſt fratris filia, non poteſt, quia ſunt in linea inæquali, & frater eſt in primo, neptis in ſecundo gradu. Vide Ancharan. conſil. 374. & notata in ca. literas, de reſtitutio. ſpolia. in ca. gaudemus, de diuor. & de intellectu. ea. gaudemus Sotus, lib. 4. ſententiarum, diſt. 40. quæſt. 1. artic. 4. Notatur, vt impius Heraclius Imperator, a Sabellico, lib. 6. Ennea. 8. & a Pomponio Læto quod filiam ſororis in vxorem duxerit,* E *item & a Cornelio Tacito, libr. 12. Annalium Claudius Cæſar, quod neptem Agrippinam duxerit. Sic enim ſcribit,* pactum inter Claudium & Agripinam matrimonium, iam fama, iam amore [illegible] firmabatur, necdũ celeb[illegible] nuptiarum audebat, nullo e[illegible] ducta in domũ patrui fratris filia [illegible] & inceſtus, ac ſi ſperneretur, [illegible] lum publicũ erumperet, met[illegible] *Et paulo poſt refert Vitellium [illegible] inclinaret ad conſenſum eius m[illegible] dixiſſe, vt ſtatueretur documen[illegible] vxorem imperator acciperet [illegible] noua nobis in fratrum filias con[illegible] aliis gentibus ſolemnia, nec v[illegible] hibita, & ſobrinorum diu ign[illegible] re addito percrebuiſſe. Su[illegible] decretum factum fuiſſe in e[illegible] Senatu, quod erat veluti d[illegible] iuſtæ inter patruos fratrum [illegible] ptiæ etiam in poſterum ſt[illegible] rum non eſſe repertum, [illegible] trimonii cupitorem, T[illegible] equitem Romanũ, quem [illegible] pinæ gratia impulſum fere[illegible] D[illegible] tur ipſo iure cum filiis natis ex in[illegible] concubitu, vel ex illegitim[illegible] nupti[illegible] perinde ac ex iuſto & legitimo matrimonio nati eſſent, habeãtur [illegible] quod poſtea diſſoluitur ob imped[illegible] deinde cognitum, publice ex[illegible] fuerit contractum, nullo ob[illegible] mento, aut cognito a contra[illegible] tem ab vno illorum, c. 2. c. ex ten[illegible] ferente, qui filii ſint legitimi. Cæ[illegible] impedimentum cognitum e[illegible] bent a coniunctione ſeparari, [illegible] trimonium contraxerint [illegible] nem pro retinẽdo matrimonio [illegible] quæ aliquando ex graui cauſa [illegible] Alioquin ſi clandeſtine m[illegible] rit contractum inter con[illegible] alioquin prohibitos quam[illegible] ne[illegible] impedimentum, ta[illegible] ui[illegible], & ideo ita cõtracto m[illegible] poſſunt dici legitimi filii in[illegible] ante o[illegible]ectionem impedime[illegible] hibitio, de clandeſti[illegible] referente, qui filii ſint le[illegible]*

matione egent, & matrimonium diſpenſatione. In diſpenſatione quoque & prohibitione matrimonii ratione cognationis ſpiritualis, obſeruandum inprimis erit concilium Tridentinum ſeſſio. 24. de reformat. matr. ca. 3. quod abrogauit prohibitionem inter baptizatũ & filiam patrini ſui, interque matrinæ filiam & baptizatum, & voluit iuxta ſacrorum canonum inſtitutionem inter ſuſcipientes a baptiſmo & baptizatum, baptizatique patrem & matrem contrahi tantum cognationem ſpiritualem: quo pertinet ca. ſuper quibus, c. poſtulatium, ca. … 30. q. 1. c. ſuper eo, & fere totus titulus de cognat. ſpirituali. Poſſunt etiam hodie iungi matrimonio patrinus & matrina vnius ſuſcepti, ita maritus & vxor ſimul vnum ex fontibus leuare poſſunt, facit textus cum gloſſa in c. fin. 30. q. 4. Refert & Papus l. Tomo 3. Notariorum, libr. 4. tit. des lettres & deſpences de Mariage, *Senatũ Pariſienſem 28. Aprilis cõtra quendam ſenatorem, qui ſub pretextu futuri matrimonii impragnaſſet quandam viduam, & voluit aduerſus matrimonium excipere, quod vnum ex filiis eius leuaſſet in ſacro baptiſmate, ſtatuiſſe, non obſtante exceptione, quod is adiret ſummum pontificem, & obtineret diſpenſationẽ eam ducendi. Maritus & vxor affines inter ſe non ſunt, ſed ſunt principium affinitatis, l. non facile, §. affines, de gradib. affin. c. 1. de ſponſalib. & matrimo. In diſpenſatione aliorum impedimentorum recte Angelus Clauaſius, in verbo* matrimonium, *3. in 18. impedimento reſoluit, quod quadam ſunt impedimenta, quæ remouent conſenſum ſicut eſt impedimentum erroris perſonæ & ſtatus libertatis, metus coactionis, priuationis mentis, & ſenſus, in quib. quẽadmodum ſummus pontifex non poteſt ſupplere conſenſum, ſine quo nõ eſt matrimonium, ſic nec in ipſis poteſt diſpenſare, vel ipſa impedimenta tollere. Alia vero ſunt impedimenta ex ſtatuto eccleſiæ, cuiuſmodi ſunt interdictum feriarum, voti, caſtitatis, agnationis ſpiritalis vel legalis criminis, diſparitatis cultus, ordinis, publicæ honeſtatis, impotentiæ coeundi, conſuetudinis, conſanguinitatis, affinitatis, in quibus ſummus Pontifex poteſt diſpenſare.*

CAPVT XIII.

1 *De ſeparatione matrimonii contra prohibitionem contracti ob cognationem.*
2 *Ob cultus diuini diſparitatem.*
3 *Ob adulterium.*

SI quando *a* coniuncti ſe ſeparari propter cognationẽ propinquitatis petierint, duobus vel tribus teſtibus, qui de eadem cõſanguinitate ſuperſint, vel totidem ſenioribus vel meliorib. viris loci eiuſdem, idipſum debet comprobari. Probatio autem teſtium debet fieri duplici adhibito iuramento. Primum, vt iurẽt *b* ſe non priuato odio, neque amicitia, neque pro aliquo commodo quod habuerint, vel quod habent, vel habituri ſint ad hoc iurandum ſe inductos, ſed ſicut ipſi dicunt rei veritatem accepiſſe a maioribus ſuis, & credere ita eſſe. Admittebatur & hoc ipſum teſtimonium antiquitus de auditu, quando ad ſeptimum vſque gradũ prohibitio matrimonii extendebatur, cum propter hominum breuem vitam teſtes, de viſu deponere non poſſent. *c* Poſtquam tamen prohibitio reducta eſt ad quartum tantum gradum, *d* hoc genus teſtimonii reiectũ fuit, de auditu, in cõſilio generali. *e* Niſi forſan perſonæ graues exſtiterint, quibus merito ſit fides adhibenda, & ante litem motam teſtificata didicerint ab antiquioribus ſuis, non vtique ab vno ſolum, *f* quia is non ſufficeret ſi viueret, ſed duo ad minus exigerentur, nec etiam ſe didiciſſe ab infamibus & ſuſpectis, ſed a fide dignis omni exceptione maioribus ſufficit dicere, cum ſatis abſurdum videretur eos admitti, quorum repellerentur auctores. Subinde poſtquam iurauerint, quod non odio amore, vel lucro ad teſtificandum accedunt, debent *h* deponendo perſonas expreſsis no-

minibus vel demonſtratione vel circum-locutione ſufficienti deſignare, & ab vtroque latere ſingulos gradus data computatione diſtinguere, & deponere, ſe vidiſſe perſonas, vel ſaltem in vno prædictorum graduum conſtitutas pro conſanguineis ſe habere. Tolerabilius eſt enim aliquos contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quam coniunctos legitime contra ſtatuta domini ſeparare.

2 Facit & cultus diuini diſparitas, † ne Chriſtiani nominis perſona, poſſit côiungi Iudæo, pagano, ſeu gentili. *i* Et ſi quando ex gentilibus coniugatis, vel Iudæis, alter velit amplecti fidem Chriſtianam, alter nolit, neque poſſit etiam habitare cum fideli ſine contumelia Dei, aut ſi infidelis velit trahere fidelem ad peccatum mortale, poterit tunc, qui ad fidem conuerſus eſt, non aliter, cum alio aliave matrimonium contrahere. Si tamē antequam cum alio aliave contraxerit, relictus in infidelitate conuertatur quoque ad fidem, tenetur eius matrimonium retinere. *k* Cæterum ſi vnus ex fidelibus coniugibus labatur poſt contractum matrimonium in hęreſin, vel in infidelitatem, non ideo tamen diſſoluetur matrimonii vinculum, quamquam remanente vinculo poſſint aliquādo ſeparari, quoad thorum. *l* Diuerſitatis ratio eſt, quia licet inter infideles matrimonium verum ſit, tamen non eſt ratum, & diſſolubile eſt. At inter fideles contractum, verum & ratum eſt, & ideo poſtea inſolubile. *m*

3 Meretricem quoque † ducere, quam nullo pacto a luxu carnis ſuę reuocare non valeas, & ita fidem coniugii ſeruatura non ſit, prohibitum fuit: *n* eam vero, quæ ad frugem melioris vitæ, coniugio properat nubere, ducere, meritum eſt, & inter opera caritatis, & proficit ducenti ad remiſſionem peccatorum, *o* verum per adulterium non vinculum diſſoluitur matrimonii, quamuis thorus & cohabitatio ſeparetur, donec iuſta fiat reconciliatio. *p*

SCHOLIA.

a *Hæc [illegible] quoties, 5 de teſtibus, [illegible] le. in c. [illegible] 2. 3. & can. de p[illegible] ca. ep[illegible] 7. & ſequen. [illegible] 35. quaſt. 6.*

b *dict. cap. quoties, & cap. lic[illegible] 4 [illegible] de teſtibus.*

c *dict. cap. licet. & l. non fac[illegible] de gr[illegible] affinita.*

d *dict. cap. licet, & cap. non debe[illegible] de [illegible] guin. & affin.*

e *quod ponitur in dict. c. licet 4 [illegible] quodq́; ibi explicat Guido P[illegible] minicus. in ca. priſcis, 55. diſt.*

f *Vnius teſtimonium non pro[illegible] in can. 4. ſi duo, 35. q. 6. c. [illegible] 21. de teſtib. & in aliis ne[illegible] randi, 9. §. 1. de teſtib[illegible] maritus, 20. de qua[illegible] lib. 18. P[illegible] 18. niſi matrimonium non eſſet perfe[illegible] nam tunc vnius teſtimonium imped[illegible] contrahi, quamuis perfect[illegible] ca. ſuper eo, 22. de teſt[illegible] ca. c[illegible] diœceſi, 27. de ſponſal.*

g *l. vbi numerus, de teſtib. P. c. [illegible] ſis, 23. eo. Matth. 18. Luc. 17. [illegible] rum vel trium, ſit omne verbum.*

h *hæc quæ ſequuntur ponuntur. [illegible] 47. §. fin. de teſtibus.*

i *ca. omnes, ca. caue, 15. & ſequent[illegible] q. 1. ex concilio Agathenſi, c. 4[illegible] & [illegible] diuo Auguſtino 1. de ciuita. Dei. c. 1[illegible] 14. ex concilio Laodicenſi, capit[illegible] uernenſi. cap. 6. Aurelianen. 2. c. 1[illegible] obeſt quod Moſes duxit Æthiop[illegible] item obiicitur, 2. quaſt. 7. q[illegible] factum in figuram, quod Chriſtus [illegible] pulaturus eſſet eccleſiam ex gentibus [illegible] itaque 2. quæ. 7. & ideo nec licuit p[illegible] Eſdræ, c. 8. & 9.*

k *c. quanto, c. gaudemus, de [illegible] latius explicantur, [illegible] 1. & 2. & c. [illegible] Lurta, 5. & aliis [illegible] 28. [illegible] ſic enim, 28. [illegible] c. ſi in[illegible] d[illegible] 7. & [illegible] tunc, eadem 28. q. 1.*

[illegible] *[illegible]anto, & c. 2. de diuort. vide con-* A
[illegible] Tridentinum, ſeſſion. 24. de ſacra-
mento matrimo. c. 5.
[illegible] di[illegible]. c. quanto, c. omnes, 14. §. item cum
[illegible]itur, [illegible]. q. 1. dicitur non eſſe verampu-
d[illegible]am hominis infidelis, cum coniuge
[illegible], q[illegible]m ad effectum ad premium
[illegible] et æternæ ſalutis.
c ca. [illegible]ud miſericordem, 10. §. fin. ca. non
e[illegible]m, 11. & ca. integritas, 13. §. fin. 32. q.
1. [illegible] inter opera, 20. de ſponſal. Hieron. B
[illegible] [illegible]am, lib. 1. c. 1.
[illegible] cap. 3. & fin. de adulteriis cum ſimilib. de
quibus dicemus Deo fauente infra, ca. 15.
in gloſſa l.

Capvt. XIIII.

De aliis prohibitis matrimoniis ſeparandis. C

Separatur & de facto contractum ma[tri]monium, in quo error interuenerit [in pe]rſona, *a* & in conditione ſtatus liber[tatis] *b* Sed & ſi quis alterius vxorē viuente marito per adulterium polluerit, & ei vi[uen]te viro iurauerit, de ea ducenda in v[xo]rem poſt mortem eius, prohibetur ei [ta]le matrimonium, *c* vt neque licet con[tr]ahere matrimonium cum ea quam quis [ſi]bi de facto viuente propria vxore matri- D monium contraxit. Si adultera eſt quippiam in mortem vxoris eius machinata, [ſi]ue fidem dederit aut non dederit, quod ea mortua ei eſſet nuptura, hæcque pro[hi]bitio ex canonibus perpetua eſt, *d* ali[qu]ando etiam prohibitum fuit raptæ ra[pto]ri ſe coniungere, fuitque hoc matri[mo]nium anathematizatum, *e* poſtremis [ta]men temporibus permiſſum, ſi prior diſ[ſe]nſio tranſeat poſt[ea] in conſenſum, niſi E [ſ]i ali[u]d impedimentum aliunde prohi[beat]. *f*

Scholia.

a [illegible] quis put[illegible] cum certa contrahere
altera ei [illegible] apponitur, vt quando pro Ra-
[illegible] ſu[illegible]ta eſt Lia Iacobo, Geneſ capit.
29. quia errans non conſentit. cap. cum lo-
cum. de ſponſalibus. l. ſi quis per errorem,
de iuriſ. omnium iudic. Perſonæ itaque er-
ror debet eſſe, quando altera vel alter pro
alio aliave, in quam quemue quis conſen-
tit tantum ſubiicitur, in can. in aliquibus,
28. quæ. 2. & hic error dirimit matrimo-
nium, non autem ſi error ſit circa qualita-
tem perſonæ, vt in dignitate, vel in virgini-
tate, vel corruptione, vel bonorum eius, vt
docetur in principio 29. q. 1. vbi hec expli-
cantur. Quando tamen repudiū liberum
erat tempore Moſis, Deut. 22. verſ. 14. qui
deſpondiſſet ſibi in vxorē virginem, ſi ta-
lem non inueniſſet, poterat eam dimittere.
b *vt ſi inuenerit coniugem ſeruilis conditio-*
nis, quam exiſtimauerat liberam, dum-
modo poſtquam eam conditionem reſciue-
rit, nec verbo nec facto in coniugem poſtea
conſenſerit. c. ſi. de coniugio ſeruorum. libr.
4. tit. 9. nam qui poſtquā ſciuerit ancillam
vxorem quam putauerat contrahendo li-
beram, ſi eam cognouerit, non ſoluetur ma-
trimonium, quod iure hoc valet etiam in-
ter ſeruos & ancillas, ſeu inter liberos &
ſeruos, c. 1. & 2. eod. tit. vide Sotum libr. 4.
ſententiarum, 35. diſt. quæ. 1. art. 2. can. ſi
quis liber, c. ſi quis ingenuus, 4. ca. ſi fœmi-
na, 3. 29. q. 5. Si ante tempore nuptiarum
ambo coniuges fuerint liberi, & alter illo-
rum poſtea malitioſe ſeruum vel ancillam
ſe fecerit, non ſoluetur matrimonium ante
contractum, c. penult. 29. q. 2.
c *can. relatum, 4. 31. q. 1. Ideo ſeparatur hoc*
matrimonium, c. ex literarū, c. 4. cum ha-
beret, 5. de eo qui duxit in matrimo. quam
prius pollu. per adul. lib. 4. tit. 7. c. in primis,
2. q. 1. c de coniugali, 27. q. 2. Requirūtur
autem antequā matrimonium cōtractum
cum adultero vel adultera ſeparetur, pri-
mum q; eius maritū, cum qua contractum
eſt viuē e illo, is qui cōtraxit, viuere ſciue-
rit nō aliter. c. 1. de eo qui duxit in matrim.
quā prius polluit per adul. Secundo requi-
ritur, vt cum datione fidei de alia duceda
quæ ſciret viuere aliā prima, coniunctū ſit

adulterium, alioquin ſola datio fidei ſine adulterio non conſtituit impedimentum, c.ſignificaſti,6.& ca fin.de eo,qui dux.in matrimon. quam prius poll.per adult.cap. 1.31.q.1. A

d *c.ſuper hoc, 3.de eo qui duxit in matrimo. quam polluit per adult.vide beatum Thomam,in 4.ſententia.37.d.q.2.art.2.ca ſi quis viuente,31.qu.1. quibus in locis duo obſeruantur concurrere debere, in reſolutione propoſita, primum vt machinatio in* B *mortem coniugis prædefuncti facta fuerit ab eo vel ea, qui quaeve priore coniuge viuente de facto matrimonio coniungitur, & deinceps, vt reipſa cõiugis mors ſecuta fuerit, cum illa machinatione. nam ſi ſine illa machinatione matrimonii futuri cauſa, aliunde maritus vel vxor forte fortuna moriatur, vel occidatur, non ſoluetur matrimoniũ, vt probatur ex concilio Triburenſi.c.40.& c.51.cap.1.de conuerſio. in*- C *fidelium,lib.3.tit.34.in concilio Meldenſi, c.69. Nec hic officit obiectio, quod Dauid machinatus ſit in mortẽ Vriæ mariti Bethſabeæ cum qua commiſit adulterium, & nihilominus eam duxerit mortuo Vria.2. Regum 11.c.& can.ſi poſt ordinationem, 12.§.econtra,50.diſt. Nam in veteri teſtamento multa permittebantur, quæ in perfectione euangelica expuncta ſunt, ca ſi quæ fuerit,7.§ ſed obiicitur,31.qu.1. Sed* D *& tunc permiſſum, quia eccleſia nondum prohibuerat, vt in aliis plurib. obſeruatum eſt.c.obiiciuntur,c.dominus,2.q.4.*

e *ca.ſtatutum,34.ca.Atho,47.& c.raptus, 27.q.4.idque docetur tota,6.qu.2.nominatim in c.de puellis,4.ea.q.2.l.vnic.§.& ſiue nuptiæ,de rap.virg.lib.9.C.tit.13.nouell.43.de muliere raptum paſſa,& nouel. 150.de ea quæ raptori ſuo nubit,& nouel. Leonis,35.niſi ante raptũ de nuptiis cum raptore fuiſſet actum,c.lex illa,27.q.2.c.* E *cum eam,6.de rapt. quod tamen lex ciuilis vnica,de raptorib.C.non admittit, imo prohibet & punit etiam in eo qui ſponſam ſuam rapere auſus fuerit. Pontificium ius contra, quod & permi[illegible] re matrimonium, vt is de ra[illegible] tiam egiſſet,c.nullus,§.ſi [illegible] tem,§.hac auctoritate,& ca.ſ[illegible] igitur.36.q.2.*

f *c.ſi.de rapt.lib.5.tit.18.[illegible] lium Chalcedonenſe,c.[illegible] 67.& quod noui[illegible] Tridentinum,ſeſſ.24.de r[illegible] monii,c.6.Beat.Thomas 2.[illegible] 7.videtur conforme iis d[illegible] verſ.29.atque ita explicat I[illegible] 8.tria legitima, 36 q[illegible] broſius in Apologia Dauidis,[illegible] de ſumtus eſt.capit.9.denique [illegible] q.2. Admiſit & hoc matrim[illegible] lium Meldenſe.c.65.ſed po[illegible] peractã raptus,in c. ſi autem,[illegible] & §.hac auctoritate,36.[illegible] can.Apoſtolorum,c.66.Si [illegible]* ginem ſibi non deſ[illegible] detinet, a cõmunione [illegible] licitum autem ei eſto [illegible] eam detineto, quã [illegible] uis paupercula ſit. *Vide dis & [illegible] 9.nomoca 30.de his,qui matri[illegible] ſa puellas rapiunt,& c 93 ſynod[illegible] lo,& c.7.ſynod. Chalcedonen. Rom[illegible] iam initio vrbis conditæ, a Sabin[illegible] xores rapuerunt, & tandem con[illegible] parentes in ſocietatem ſibi coniun[illegible] vt ſcribit Liuius,in 1.Plutarch.in [illegible] lo.Oroſi.lib.2.c.4. Dionyſ. Hal[illegible] 2.Plin.libr.15.ca.29.Ouid.libr.[illegible] rum.Virgil.lib.8 Æneid. Auguſt.lib.[illegible] de ciuit.Dei,c.17.& libr.3.c 3. H[illegible] poſtea inſtitutum a Romulo videtur [illegible] poſterum, non quidem vero, ſed [illegible] quodã raptu omnis legitimi connubi[illegible] tus perageretur. Explicat vero [illegible] Apuleius.lib.4.de Aſino aureo. P[illegible] raptu ſponſa alterius, vide ca.22.Den[illegible] canonem 11.& 12.ſynodi Ancyra[illegible] epiſtolam Gregorii Taumaturgi.*

Cap. XV.

1 *Effectus matrimonii contra[illegible]*

Quomodo ſoluatur, in quibus diſſoluatur etiam legitimum.

Quando vxor vel maritus poſſit repeti vel non inuitus.

Reſtitutio matrimonii aut thori quando.

Donationum inter coniuges & dotis reuocatio.

Ex vero legitimo, † nullove modo impedito matrimonio, ſequitur indiſſolubile vinculum a Deo iniectum, quodq; Deus coniunxit homo nõ ſeparet. *a* Quod autem ſupra diximus ſeparari matrimoniũ certis impedimentis, non ad ius matrimonii, ſed ad factum *b* referri par eſt. Diſſolui enim proprie non dicitur, quod non eſt ligatum. *c*

Cæterũ aliquando † matrimonium etiam nuptiis contractis copula tamen non ſecuta, diſſoluetur ingreſſu religionis alterius ex coniugibus, etiam altero inuito, atque ei qui in ſeculo remanet ſi communius continentiam ſeruare noluerit, licitum eſt alteri matrimonio ſe coniungere. *d* Quod ſi commixtio ſecuta ſit nuptias, non licet alterutri coniugum inuito altero, & niſi ex eius conſenſu, religionis ingrediendæ prætextu matrimonii fœdera diſſoluere. *e* Quin etſi conſenſus accedat is, qui relinquitur in ſeculo, qui conſenſit ingredi religionem conſenſit, castitatem ſeruare debet, neque aliis nuptiis viuente coniuge religionem ingreſſo, poteſt coniungi, aliter reuocatur a religione, qui ingreſſus eam eſt. *f* Quare quãdo coniuges religionis cauſa iuribus matrimonii mutuo ſibi renuntiant, adeſſe debent teſtes, & auctoritas eccleſiæ. *g* Quia & ea cõſeruanda eſt regula generalis, ſeparationem matrimonii fieri debere ex iudicio eccleſiæ ſeu auctoritate epiſcopi, non propria. *h*

Et ſi quando † temere vxor ſe ſeparet a marito, aut propria auctoritate diſcedat, debet ante omnia petenti marito reſtitui, & contra maritus vxori, *i* niſi in certis caſibus. *k* Vt ſi vxor, quæ repetit virum, ſit publice adulterata, *l* ſi timeatur de nimia viri vxorem repetentis in eam ſæuitia, *m* ſi dicantur & probentur coniuges conſanguinei in gradu indiſpenſabili, nam reſtitutio cohabitationis non cogit tunc ad commixtionem, *n* votum vltra marinum ad liberandam terram ſanctã, etiam inuita vxore permittit abire. *o*

Soluetur autem † matrimonii vinculum proculdubio morte alterutrius coniugum. *p* Cæteræ porro cauſæ, quæ iure ciuili diuertere permittunt & matrimonii fœdus diſſoluere iure Pontificio, quod diuinum ſequitur, *q* non admittuntur, & fit intus tantum ſeparatio thori non vinculi, vt in hæreſi coniugis, *r* furto, homicidio, alioue crimine, quantumuis graui, *s* in mutua abiuratione, *t* ſuperuenientia mutationis ſtatus, *u* ſi coniunx coniugem ad peccandum incitet. *x* Atque iure hoc extra cauſas iuſtas ſeparationis thori, propter vinculum & coniunctionem indiſſolubilem, coniuges debitum ſibi coniunctionis inuicem exigenti præſtare tenentur. *y* Et ſine cauſa diuertens excommunicatur, *z* niſi iracundia diuertens ſtatim redierit. *aa* Reconciliationis autem iuramentũ hoc erit, *bb* ab iſto die in iſtam N. coniugem tuam, quam antea dimiſeras, ita tenebis, ſicut per rectum maritus ſuam debet habere coniugem in dilectione & debita diſciplina, nec eam per vllum malum ingenium ſeparabis, neque ea viuente aliam accipies, ſic te Deus adiuuet, & iſtæ ſanctorum reliquiæ. *cc* Cæterum mulieribus, cum pro aliqua licita cauſa a propriis viris fuerint ſeparatæ totam dotem reddi debere ſtatutum eſt, *dd* vt contra viris, donata propter nuptias, *ee* vxor dotem viro dare, vir vxori donationem propter nuptias facere dicitur ſecundum legitimas ſanctiones. *ff* Si tamen vxor ob cauſam fornicationis iudicio eccleſiæ aut propria voluntate a viro receſſerit, nec ei poſtea reconciliata nec dotem nec dotalitium repetere poteſt. *gg*

Donatio porro, † quæ conſtante matrimonio inter coniuges fit, ex qua alter locupletior, alius vero pauperior efficitur, non habetur firma priuſquam donatoris præmorientis obitu confirmetur, quæ tamen penitus euaneſcet, ſi reuocetur ante, tacite *hh* vel expreſſe, aut ſi qui donatū accepit, præmoriatur donanti. *ii* Sane tamen ſoluto matrimonio, ſicut dos ad mulierem, ſic donatio propter nuptias redit ad virum, niſi de conſuetudine aliter obtineat, *kk* vel appoſitum ſit pactum de lucranda dote, *ll* vel ex donatione propter nuptias quod æquale dotis lucro ſit: quia hinc inde æqualitas in his metienda. *mm*

SCHOLIA.

a *Diui Matthæi, capit. 19. can. an quod in ſubditos, 2. can. quod Deus, 18. 33. quæſt. 2. ca. inter corporalia, 2. de translatio, epiſcop. lib. 1. tit. 7.*

b *c. nuper, 4. de bigamis, lib. 1. tit. 21.*

c *cap. ad diſſoluendum, 13. de deſponſation. impuber. libro quarto, tit. 2. priuatio præſupponit habitum, leg. decem, de verbor. obligatio. Pandect. leg. Iulianus, de diuor. Pandect.*

d *c. verum, 2. ca. ex publico, 7. de conuerſio. coniuga. lib. 3. tit. 32. vide Sotum libr. 4. ſententia. diſtin. 27. qu. 1. artic. 4. de Turrecrema. ad ca. ſeriatim, 32. diſt. Ponuntur exempla Macarii & Alexii, in can. ſcripſit, 26. §. ecce quod coniugati, 27. q. 2. explicatur & firmatur in c. vnico, de voto, in extrauag. Ioan. 22. tit. 6.*

e *canon. ſunt qui dicant, 19. cum ſequentibus pluribus, 27. quæſtio. 1. canon. mulier, canon. quod Deum, can. manifeſtum, 33. quæſtio. 5. can. 1. 10. diſtin. c. 3. & 4. cap. ſane, 6. de conuerſ. coniuga. ca. cum ciuſt. § præterea, de raptori. quibus iurib. emendantur iura ciuilia, quæ permittebant ſolutionem matrimonii per ingreſſum religionis, §. diſſoluuntur nouella 23. §. prædictis, nouella 117. §. quod ſi conſtante, nouella 123.*

f *can. quia Agatho, 27. quæſt* [illegible] *vxorem, 33. quæſtio. 5. capit.* [illegible] *prædictus, 4. ca. coniugatus, 5. ca* [illegible] *coniugali, 6. c. v* [illegible] *oratus, 8. ca.* [illegible] *11. c. ad apoſtolicam, 13. c.* [illegible] *de conuerſ. coniug. viuet iam* [illegible] *20. eiuſd. tit*

g *ca. veniens, 9. de regula* [illegible] *dudum, 20. de conuerſ. coniu* [illegible] *in hoc epiſcopi conſcientiam,* [illegible] *27. quæſtio. 2. ex ſynodo Roma* [illegible] *Pap. 2. c. 36.*

h *ca. 10. multorum, 35. quæſt. 6.* [illegible] *33. q. 2. ex concilio Carthaginen* [illegible] *terſuit D. Auguſtinus, c. 3.* [illegible] *Gratianum & Iuonem parte* [illegible] *rum, c. 348. & in concil. Ag* [illegible] *& c. 7. & 305. neque cuiu* [illegible] *ſcere de cauſis matrimonii,* [illegible] *num, c. 1. §. final. de conſan* [illegible] *epiſcopum & eius officia* [illegible] *m, nec* [illegible] *tem vel alium hæc cognitio ordinario* [illegible] *re differenda, cap. accedentibus, 12. d* [illegible] *ceſſib. prælat.*

i *ca. hiſtoria eccleſiaſtica, 3. c. ſine de* [illegible] *gii, 33. quæſt. 2. cap. fin. 31. quæ. 2* [illegible] *10. ca. cum enim Iudæi, ca. horren* [illegible] *præcepit, eod. is tamen, qui a ſe ex* [illegible] *poteſt petere reſtitutionem poſtea* [illegible] *aliquos, quia ſeipſum ſpoliauit,* [illegible] *tho. 27. q. 2. argumen. l. ſi* [illegible] *col. & cenſit. lib. 11. C.* [illegible] *rius eſſe* [illegible] *gloſſa ad* [illegible] *bium* [illegible] *ſpolia.*

k *quibus* [illegible] *add. gloſſ. in prin.* [illegible] *baſe d quæritur.*

l [illegible] *tenetur admittere* [illegible] *terum,* [illegible] *vxor adulterum & b* [illegible] *rum,* [illegible] *parat, quamuis vin* [illegible] *menti emaneat, capit. quemadmo* [illegible] *iureiuran. c. ſignificaſti* [illegible] *tit. 9. cap. de præſſor* [illegible] *m, 6. §. nam* [illegible] *qui cognouit conſanguin. vxor ſua* [illegible] *xit, 32. quæſt. 1. cum ſimil. b. N* [illegible] *ſi velit maritus poterit impune* [illegible] *adulteram impu* [illegible] *. matrimon* [illegible]

& accuſare poteſt ex ſola ſuſpicione crimi- A
n. c. de adulteriis, lib. 5. tit. 16. ca. ſi quis
em, 32. q. 1. l. 2. C. de adulteriis, ſi ta-
men ſeparari a matrimonii thoro ob adulte-
rium uxoris, postea quoque fornicetur
redditeg abitur, ca. ex literis, 5. de divort.
c. ... illeximus, 6. & cap. fin. de adulter.
c. nihil in. quius, can. iniquum, can. in-
d... ntur, 32. quæſt. 5. Admonemur au-
tem hic non contineri mulierē adulterium
committentem per raptū compulſam cum B
ob involuntarium factum immunis ſit a
pœna, in princip. 32. q. 5. c. 1. & c. revera,
c. in propoſito, §. alia autem, § cum ergo, ea-
dem 32. q. 5. l. vim paſſam, 9. ad l. Iuliam,
de adult. lib. 48. P. tit. 5.
ca. fine, 33. quæſtio. 2. cap. ſignificaſti, de
divor. cap. ex tranſmiſſa, 8. de reſtit. ſpolia.
lib. 2. tit. 3.
literas. de reſtit ſpolia.
o *ca. ex multa. 9. §. in tanta, de voto & voti* C
redempt. lib. 3. tit. 33. in quo eſt ſingularis
caſus, in quo vir poteſt emittere votū præ-
ter conſenſum uxoris, cum tamen contra-
rium conſtituatur pro regula c. quod Deo,
33. q. 5. c. ſi tu abſtines, 27. q. 2.
p *ca. penult. & fin. de ſecund. nupt. l. 1. de di-*
vort. P. §. quod autem ſuper, verſ. nuptia-
rum finem, *novel. 22.*
q *quod eſt*, quod Deus coniunxit homo
nō ſeparet, c. inter corporalia, de tranſlat. D
epiſcopi, cum ſimil. ib. antea citatis.
r *quæſivit, 2. c. quanto, 7. de divor. c. ſimili*
modo, c. uxor legitim. c. ſi infidelis, 18. q. 1.
cum ſimil.
s *... c. quæſivit, de divor. ca. 2. de his qui fi-*
... ... c. in coniug. 32. q. 1. ſic emen-
... ... l. conſenſu, 8. l. iube-
... ... de repud. §. initiores,
... ... vero altera, & §. his ita- E
que, novel. 22. & §. quoniā vero. novel. 117.
... ... 19. de regul.
... res, 29. q. 2. ca. ſi quis, §. fi. & c. ſeq.
... q. 2. quib. corrigitur. l. 1. de divor. P. §.
... ſi iudicis, novel. 22. l. 5. de bonis dam.
... de repud. & alia iura ſimilia.

x *cap. uxor. can. idolatria, 28. q. 1.*
y *ca. noſſe, 30. quæſtio. 1. ca. ſicut, §. unde apo-*
ſtolus, c. quicquid, 32. quæſtio. 2. cap. 1.
ca. ſecundum verba, 33. quæſtio. 5. Nem-
pe ſi matrimonium iuſtum ſit: nam in in-
iuſto hoc locum non habet, ſi liqueat aut
conſtet tale eſſe, capit. inquiſitione, 44. de
ſenten. excommun. cap. literas, 13. §. ho-
rum autem, §. qui conſanguinitatis, de re-
ſtitutio. ſpoliat. exemplum proponetur in
matrimonio inceſtuoſo, in prædictis iuri-
bus, & ſi qua marito abſente alteri nupſe-
rit, quem dubitat num mortuus ſit, an vi-
vat, nam tunc debitum a marito nō exigit,
c. 2. de ſecund. nupt. Et prohibetur peti &
denegari poteſt ei debitum coniunctionis
ex aliquo ſupervenientе caſu, veluti ex
inceſtu commiſſo, c. an. qui dormierit, 27. q.
2. c. qui dormierit, c. concubuiſſe, 32. q. 7.
adhibita diſtinctione. ca. tranſmiſſæ, 4. de
eo qui cognovit conſanguineam uxor ſuæ.
& ca. ſi virgo. §. ſi. cum c. ſeq. 34. q. 2. Atq,
ex ſuperioribus poſſunt alia addi exce-
ptionis, in quibus vel dirimitur matrimo-
nium de facto contractum, vel ſeparatur
thori coniunctio, ut ex adulterio, ingreſſu
religionis cum conſenſu coniugis, cap. lex
continentiæ, canon. omnino, canon. Nicæ-
na, 31. diſtinct. Illud tamen notandum in
pluribus iuris locis iuberi abſtinendum a
commixtione, & deviti coniugalis exa-
ctione, alia cauſa, nempe vel propter hone-
ſtatem vel modeſtiam, ut ſi mulier ſit men-
ſtruoſa, ſi lactans, ca. ad eius, 5. diſt. 1. ca. ſi
cauſa, 31. quæ. 4. item propter reverentiam
ſacramēti Euchariſtiæ ſacroſanctæ ſumen-
dæ, c. 1. 33. q. 4. ex D. Hieronymo, in vigi-
lia Paſchæ, de uſu agni, in ſanctorū feſti-
vitatibus. c. 2. c. ſi cauſa, 33. q. 4. ex D. Au-
guſtin. §. de tempore, de ſecunda dominica
adventus. In dieb. ieiuniorū & proceſſio-
nis. c. fratres, c. 35. q. 4. in c. ſi cauſa, 5. ca-
non. Chriſtiano, 6. c. 33. quæſt. 4. ex cauſa,
quoque orationis, aliiſque quibuſdā conſi-
lium datur abſtinendi a complexib. coniu-
galibus, quod tamen non uſque adeo ob ſ-

gat, vt ſi contra fiat, peccetur ideo, imo quamuis aliquando peccet venialiter, qui exigit debitum illis temporibus ex conſilio prohibitis, extra cauſam prolis vel remedij fornicationis, in quibus non dicitur peccatum, tamen qui reddit debitum petenti coniugi nullo modo peccat, vt notant gloſſa in principio, 33. q. 4. & in prædictis iuribus, quia contra peccaret, ſi non redderet exigenti. c. 14. ſi tu abſtines, 27. q. 2. ca. quid culpatur, 23. q. 1. neque prætextu orationis voluit Apoſtolus, niſi ex conſenſu ſe fraudare inuicem debito, c. Apoſtolus, 12. 33. q. 4. Ex Diuo Auguſtino, lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 2. canon. beata, § penult. canon. lex diuina, §. final. & ſequenti. 7. q. 2. A B

z *Canone ſi qua mulier, 30. diſtinct. ca. præceptum, 32. q. 5.*

aa *can. diuortium, de pœniten. diſt. 1. l. 33. de ritu nupt. P. l. 3. de diuor. l. 48. de reg. iur. §. certe ſi qui, nouella 114.* C

bb *Hoc iuramentum ad verbum tranſcriptum fuit, ex c. ſi, 35. q. 6.*

cc *Formula hac,* ſic te Deus adiuuet, &c. *ponitur imperfecte in d. 55. q. ſi. & c. illud ſacramentum, 5. q. 6. ſed impletur in ca. ab iſto die, 9. & c. 5. de parentela eadem, 35. q. 6. c. ſi peccatum, 22. q. 1. Iurabatur autem tẽpore antiquæ legis viuit Dominus, ca. & iurabunt, 22. q. 1. In primitiua Eccleſia, teſtis mihi Deus, & teſtis cõſcientia mea. ca. ſi peccatum, eadem, 22. q. 1. Alia formula iurandi, in c. 9. quoties, 1. q. 7.* D

dd *ca. 1. 2. & 3. de donat. inter vir. & vxor. lib. 4. tit. 20. Pone exemplum, ſi matrimonium fuerit conſanguineorum ſeparatum, initum per ignorãtes vtroſque, vel propter aliud impedimentum ignoratum, vt in c. propoſuit, de cõiugio ſeruorũ. Nam ſi ſcienter vetitum coniuges contraxerint matrimonium, tunc coniuges priuarẽtur iis, quæ ſibi mutuo dediſſent, (niſi aut minori ætate alioue errore excuſentur) & fiſco deferentur. c. etſi neceſſe, de dona. inter vir. & vxo. l. qui contra. C. de inceſt. nup.* E

ee *c. etſi neceſſe ſit, 5. de dona. inter [illegible] vxor.*

ff *cap. nuper a nobis, 6. §. fin. eod. [illegible] inter vir. & vxor. l. 1. §. ſi. [illegible] de dona. ante nupt.*

gg *Hæc ſunt verba. c. pl[illegible] 4. [illegible] inter vir. & vxor. de qui[illegible] Couarruuias, lib. 4. decre. or. p[illegible] 5. & Palacius Rubeus, [illegible] ca. de dona inter [illegible] autem conſtitutum eſt in p[illegible] rit, ſi per pœnitentiam a[illegible] xor viro reconciliata. nam [illegible] tionem poſtea maritus quide[illegible] verum ad eam recipiendam c[illegible] teſt, ca. admonere, 32. q. 2. c. [illegible] conuerſio. coniug. Quod ſi re[illegible] cuta ſit, non amittet dotem, q[illegible] iniuriam remiſiſſe v[illegible] remittere, c. 3. de adu[illegible] 6. c quemadmodum, de iureiuran. c. quod autem, ca. non erit. 32. q. 1.*

hh *Hæc quæ ſequuntur, [illegible] ſunt ex c[illegible] de donat. inter vir. & vxor. v[illegible] gloſſa ad verbum* locupletior *[illegible] explicantur iure ciuili, de do[illegible] iuges inualida, quæ fiat pendete m[illegible] nio, & de confirmatione eius per [illegible] donantis, in l. donationes qu[illegible] p[illegible] donat. inter virum & vxor. C[illegible] probationis ponuntur. in l. [illegible] na. inter vir. & vxor. P.*

ii *vt ſi diuortium ſequatur, l. ſed [illegible] ſi maritus, l. cum hic ſtatus, §. [illegible] de donat. inter virum & vxore[illegible] marito, C. eod. tit.*

kk *d. c. ſi. de dona. inter vir. & vxo[illegible] l. a marito, C. eod. & d. l. cum h[illegible] ſi ambo, eod. tit. P.*

ll *dicto c. ſi. de dona. in[illegible] & [illegible] conſuetudo ſeruatur in natali[illegible] ſtra Tholoſana, vt p[illegible] ritus ſuperſtes lucretur d[illegible] tus vxori præmoriatur, v[illegible]or [illegible] tat integrã, & l[illegible]cretur [illegible] bonis mariti, qua[illegible] me[illegible]*

... ad augmentum ſeu incremen- A
... quan, uam ſit inæ. ual. tas cum
... qua tamen & an. e ru nouella-
... pr... batur vbique, l. ex morte, 9. C. de
... nuent.
... de don. int. vir. & vx. d. l. ex mor-
... aut æqual. tas, de pa&. con. C. §. hoc i-
... de aqua dotis, non ... l. vnica, §. illo
... dubio. de rei vxo. act. o. C.
... æqualitas dotis & donationis propter
n... tas debebat eſſe in lucro, dict. auth. æ- B
... as, & l. lege Leonis, 10. de pact. con-
... C.

DE TESTAMENTIS ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS.

Tit. XXII.

Capvt I.

Continuatio.

EXpeditis contractibus, ſupereſt vt agamus de teſtamentis & vltimis voluntatibus, & de ſucceſſionibus delatis ex illis; & d... h... c d... delatis ab inteſtato, tanquam de obligatione nata ex quaſi contractu; ... modo, adeundo hæreditatem hæ... oſt ... gitur; *a* pauca tamen de habi... e magis iure pontificio tractantur, ... enim ex iure ciuili eiuſque legibus ... da erunt, ſi egeamus, vbi copioſe ...antur. *b*

S c h o l i a.

a *... hæres quoq;, de obligat. quæ ex quaſi con- ... unt. l. ex maleficiis, §. hæres quo- ... d. a&. P. l. apud Iulianum, §. fi. quib. ... cau. in poſſeſ. eatur.*

b *... in P. lib. 28. tit. 1. de teſtamentis, lib. 6. ... 23. & lib. 2. inſtit. tit. 10. in nouel. ... 3. & in iure pontif. lib. 3. tit. 26. in de- ... & lib. 3. Sext. ti. 11. lib. 3. clem. tit. 6. E ... 1 ... q. 3. & 5. in decreto Gratia. & a no- ... 42. Syntagm. iur. & 43. vt de ma- ... tit. lib. 44. 45. adde de inoff. c. ... P. & Cod. & nouella de teſt. imper- f..., ... c.*

Capvt II.

1 *Finitio.*
2 *Et diuiſio teſtamenti & ſubdiuiſiones.*

1 TEſtamentum generali acceptione, eſt mentis ſeu volūtatis noſtræ teſtatio. *a*

2 Teſtamentum aut diuinum aut humanum inuenitur; diuinū antiquum, not um æternum. *b* Humanum & variabile, voluntas nouiſſima cuiuſque hominis iuſta, B de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri voluit. *c* Et iure ciuili hoc, vel paganicum, vel militare eſt. Paganicum a quocunque non milite factum, quod vel ſolemne, aut nuncupatiuum dicitur. Solemne adhibita ſcriptura & aliis certis ſolemnitatibus fit. *d* Nuncupatiuum vero, fit etiam ſine ſcriptura, declarata voluntate eorum ſeptem teſtibus. Militare a ſolo milite fit, quod quomodocunque fiat, ſiue cum ſcriptura C aut ſine ea, valet, dummodo de eo conſtet. *f* Sunt & appendices teſtamenti, vel loco eius codicilli, veluti parui codices, voluntatis. *g* Videtur & is teſtatus, qui vltimam voluntatem in alterius diſpoſitionem committit. *h*

S c h o l i a.

a §. 1. *de teſta. ordina. apud Iuſtinia. vide Gellium lib. 6. ca. 12. Vlpia. in fragment.* D *tit. 20.*

b *de vtroq; in c. cum Martha, de celebra. Miſſa. Differt antiquum a nouo diuino, in pluribus, vt in veteri pœna & terror; in nouo venia peccato promittitur, c. hæc autem. §. proximo, 2 ... q. 4. Dehinc differunt in matrimonii coniunctione, 35. q. 1. §. 1. Tertio in permiſſione plurium vxorum & concubinarum, vetita in nouo. ca. recurrat, §. his ita, 32. q. 4. Quarto in præcepto-* E *rum ceremonialium obſeruatione, & ... tiquatione, §. 25. diſt. can. non eſt pecca- tum, §. his ita, 6. diſt. Quinto vetus teſtamentum virginitatem non probat, nouum commendat. dict. c. recurrat, §. his ita, 34. q. 4. Concordant tamen in moralium præ-*

ceptorum obſeruatione & decalogo, can. meretrices, 32. q. 3. & in aliis quibuſdam. A

c *in c. cum Martha, 6. §. ceterum. de celebra. Miſſa. Explicatur & teſtamenti humani finitio in l. 1. de teſtam P. lib. 28. tit. 1. & per nos lib. 42. Syntag. c. 2. nouiſſima voluntas, quæ tempore mortis poſtrema inuenitur, c. licet, de conſtitut. in Sext. can. vlt. voluntas, 13. q. 2. nam eam vſque ad tempus variare licet & mutare teſtamenti diſpoſitionem, quæ morte tantum confir-* B *matur d. c. cum Martha, & l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. cum hic ſtatus, §. pœnitentiam, de donatio. inter vir. & vxor. P. l. ſiquis in principio, de leg. 3. l. 4 de adimen. lega.*

d *Ponuntur ſolemnitates vt teſtamentum vnico contextu fiat & ſcribatur, ſi ſolemne teſtamentum, in ſeptem teſtium præſentia, nomen hæredis manu teſtatoris vel teſtiũ ſcribatur, ſignetur quoq; & ſigilletur a te-* C *ſtibus. l. heredes palam, de teſtam. P. §. ſed cum paulatim, de teſtam. ordinan. P. l. iubemus, C. de teſtam. §. quia vero, nou. 119.*

e *§ fi. de teſtam. ordina. apud Iuſtinia.*

f *§. 1 de militar. teſta. apud Iuſtinia. lib. 2. ti. 11. toto titulo P. & C. de militari teſtamẽto, & teſtam. militis. Nos de hoc etiam in lib. 42. Syntagm. iur. c. 6. Milites Paganis opponuntur, l. 36. §. 1. de mili. teſta. P. & dicti pagani omnes, qui milites non ſunt, vt* D *in l. ius noſtrum, de reg. iur.*

g *§. 1. de codicill. lib. 2. Inſtitutio. tit. 25. & toto titulo C. de codicillis, & in P. de iure codicillorum, vide quæ diximus lib. 43. Syntag. iuris, c. 1. differunt tamen in multis teſtamentum & codicilli, l. ſi idem, C. de codicill. de quibus vide Angelum Clauaſium in ſumma, in verbo, teſtamenti, num. 7. larga tamen appellatione, codicilli etiam dicuntur teſtamentum, quia ſunt mentis* E *teſtationes, ca. placuit, §. ſed aliud, 13. q. 2. l. conficiuntur, l. ab inteſtato, de iure codicill. P.*

h *c. cum tibi, 13. de teſtam. lib. 3. ti. 26. Quod tamen de benignitate canonica intelligendum eſt, vltimarum porro* [illegible] *ſpecies ponuntur octo a Guidone P*[illegible] *ciſ. 543. prima teſtamentum in*[illegible] *cunda teſtamentum nuncupatiuum* [illegible] *hac conſultiſſima, C. de teſta. l. here*[illegible] *lam, eo. ti. P. Tertia Codicilli, l. fi. & t*[illegible] *tulo de codicillis. Quarta patris d*[illegible] *inter liberos, leg. hac conſultiſſima, §*[illegible] *inter liberos, de teſt. l. parentibus, C*[illegible] *officio. teſt. Quinta teſtamentum m*[illegible] B *l. milites, de militar. teſta. l. diuus,* [illegible] *Pand. Sexta ruſtici. l. final. C. de te*[illegible] *Septima donatio cauſa mortis, leg.* [illegible] *Cod. de donat. cauſa mort. quando* [illegible] *cet producta eſt in eſſe, alioquin con*[illegible] *bus æquipararetur, vt ait Iaſon a*[illegible] *um, C. qui teſta. facere poſſunt. O*[illegible] *epiſtola, l. miles ad ſororem, & l. cum p*[illegible]*r, §. donationis, de leg. 2. l. & in epi*[illegible] *fideicom. Sed proprie, ſi te*[illegible]*ator nomen hæ-* C *redis non expreſſerit, non videtur teſtamentum condidiſſe, l. iubemus, §. quod* [illegible] *non fuerit obſeruatum, C. de teſt. l. proxime, de his qui in teſt. delent. P. quia hæredis inſtitutio totius teſtamenti eſt fun*[illegible]*mentum, §. ante heredis inſtitutionem* [illegible] *lega. apud Iuſtinia. vide tamen de* [illegible] *tius gloſſam ad cap. cum tibi, ad verbum* diſpoſitionem, *de teſtam. & quæ tra*[illegible] *illa inſtitutio, 32. de hered. inſtit.* [illegible] D *P. tit. 5. l. 43 §. 2. de lega. 1. l. 52. in* [illegible] *conditio. & demonſtra. P.*

Capvt III.

1 *Quæ complectatur vltima volunt*[illegible] *teſtamentum.*

2 *Inſtituti qui, & ſubſtituti qui.*

3 *Subſtitutionum ſpecies & quæ.*

4 *Legatum quid.*

IN teſtamento ſeu vltima volu[illegible]tate [illegible]tinentur inſtitutiones, & [illegible] E hæredum, *a* & legata. *b* Vnde in [illegible]ſtituti, & legatarii dicti.

Inſtituti in p[illegible] gradu dicu[illegible] ſtituti in ſecundo [illegible] quis ſeq[illegible] ſcripti. *c*

[illegible]bſtitu[illegible]

3 Subſtitutionum *d* quædam ſunt directæ, quædam obliquæ. *e* Directæ ſunt vulgaris, pupillaris, exemplaris, compendioſa, reciproca. Vulgaris quæ a quolibet ciuili heredi fieri poteſt, in locū hæredis ſibi inſtituti, ſi is non ſit, vel noluerit eſſe hæres. *f* Pupillaris, per quam pupillo in ſacris patris conſtituto, datur a patre hæres, caſu quo in pupillari ætate eum cõtingeret mori. *g* Exemplaris, quæ fit furioſis vel mutis, ad exemplum pupillaris, ſi in furore vel impedimento illo *h* moriantur. Compendioſa, quæ fit filiis vel aliis ſub compendio verborum, quandocumque filius meus deceſſerit, talis ſit hæres. *i* Reciproca, quando plures inſtituti inuicem ſubſtituuntur. *k* Obliqua vna eſt, quæ & fideicommiſſaria dicitur, quando hæres inſtitutus, qui & fiduciarius dicitur, rogatur de reſtituenda hæreditate alicui poſt mortem ſuam, vel ante. *l*

4 Legatum, eſt ex hæreditate alicui relicta donatio. *m*

SCHOLIA.

a *vt in cap. Raynutius, cap. Raynaldus, de teſtam. c. 1. eo. tit. in Sex.*

b *in titulis de legatis, in P. C. & inſtitutio.*

c *l. 1. de vulg. P. lib. 28. tit. 6. Subſtituti illi dicuntur, qui vocantur in locum inſtitutorum, caſu quod non ſint heredes, vel noluerint eſſe, vel quando poſt mortem heredum, vel alio modo, vocantur in eorum locum.*

d *vide de ſubſtitutionum diuiſione & exemplis earum. gloſſ. in §. qua ratione, de pupil. glo. ad c. Raynutius, ad verb.* ſi abſque liberis, *de teſta. & quæ nos diximus lib. 42. Syntagm. c. 10. 11. & 12.*

e *c. 1. de teſtamentis. in Sex.*

f *d. l. 1. de vulga. & ibi gloſ. l. vnic. in princip. de caduc. tollen. C. tit. de vulgari, apud Iuſtin. hæc exſpirat adita hereditate per inſtitutum, l. poſt aditam, C. de impub. nos de illa lib. 42. Syntag. cap. 12. & ſequentib. vſque ad 17.*

A

g *l. 2. de vulga. P. toto titulo de pupill. apud Iuſt. Pars teſtamenti patroni eſt pupillaris ſubſtitutio, vt ibidem, & l. patris, de vulga. P. c. 1. §. fi. de teſtament. in Sex. tractamus & nos de hac pupillari, lib. 42. Synt. c. 17. Hæc exſpirat cum ætate pupillari, nempe anno 14. in maſculis, in fœminis, 12. §. maſculo, de pupilla l. in pupillari, de vulga. P.*

h *de hac exemplari, & quomodo ſana mente adueniente exſpiret, & de his qui poſſunt furioſo ſubſtituere, ſubſtituiue, tractatur in l. humanitatis, C. de impub. in §. qua ratione, de pupil. apud Iuſti. de ea etiam nos tractamus lib. 42. Syntag. iuris, c. 24.*

B

i *l. precibus, C. de impuber. nos de compendioſa tractamus, lib. 42. Syntag. c. 26.*

k *l. iam hoc iure, & l. Lucius, de vulga. multa de hac reciproca gloſ. ad c. 1. ad verb.* abſque deductione, *de teſta. in Sex. nos lib. 42. Syntag. c. 27.*

C

l *in l. precibus, de impub. C. §. fin. de pupillar. ſubſtitutio. tit. de fideicommiſſ. hæreditatib. tractatur & de ea in c. Raynutius, & cap. Raynaldus, de teſtam. l. coheredi, §. cum filia, de vulga. & in lib. 42. Syntagm. iur. c. 28. & ſeq.*

m *accipitur enim legatum ex hæreditate, & ſingularium rerum donatio eſt, in teſtamento vel alia voluntate vltima facta. l. legatum, 116. de lega. 1. §. 1. de lega. l. legatum, 36. de lega. 2.*

D

CAPVT IIII.

Qui teſtari, & de quibus poſſint.

Regula generalis in vtroque iure eſt, omnes, qui ſpeciali nota non prohibentur, poſſe teſtamentum cõdere. *a* Prohibentur autem, aut natura, aut lege ciuili vel canonica. Natura prohibentur, qui nec voluntatem, aut ſanam mentem habent; *b* vt infantes impuberes, *c* furioſi, mente capti, *d* prodigi. *e* Lege & canone prohibentur, qui incapaces ſunt eorũ, quæ iuris ciuilis ſunt, vt ſerui, *f* captiui hoſtium, *g* deportati, *h* vltimo ſupplicio damnati, *i* filiusfamilias, *k* niſi maior diſponat

E

de peculio caſtrenſi vel quaſi,*l* item ii, quorum bona omnia fiſco addicta ſunt, ipſo delicto commiſſo. *m* Regulares, profeſſi, propter votum abdicationis proprietatis rerum & paupertatis emiſſum, etiam ſi ſint abbates. *n* Eremitæ tamen, qui nulli monaſterio & regulæ ſe dedicarunt, teſtari poſſunt. *o* Sed neque teſtamenta manifeſtarorum vſurariorum valent, niſi de vſuris ſatisfecerint, vel cautionem idoneam de ſatisfaciendo dederint. *p* Epiſcopi de rebus propriis & acquiſitis ex illis, hæredes ſi velint habere poſſunt teſtādo; quicquid vero de prouiſione ſuæ eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, omnia in iure eccleſiæ reſeruare debere ſtatutum eſt, *q* quod & in aliis beneficia habentibus placuit ſeruari. *r* Niſi ex priuilegio, conſuetudine, vel alia cauſa rationabili, fructus pertinerent ad beneficiarum. *s* At generaliter inhibita eſt, in eccleſia, hæreditaria beneficiorum ſucceſſio; neque cuiquam permiſſum eſt, ſibi in beneficio quod poſſidet, eligere ſucceſſorem. *t*

S C H O L I A.

a *Eſt enim edictum de teſtamentis prohibitorium, omnibus alioquin permiſſum de rebus ſuis libere teſtari & in vita diſponere, l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. in re mandata C. manda. l. nemo exterus, C. de iudicib. cum ſimil. quia & iure gentium, dominia rerum diſtributa ſingulis libera conceſſa, l. ex hoc iure, C. de iuſtit. & iur. Prohibetur autem diſpoſitio ſeu teſtandi facultas vel ex parte qualitatis perſonæ diſponere volentis, naturalis, vel ciuilis, cui non poteſt congruere teſtandi ius, voluntatis conſideratio, iuris gentium eſt, ſolemnitatū vero, iuris ciuilis, quo forma diſponendi traditur, leg 3 de teſt. [illegible] P. [illegible] 1. ad leg. Falcid. l. 1. de [illegible] P vel ex parte rerum, vel aliunde procedit, ut ex inferioribus patebit latius.*

b *in teſtamentis condendis ex tempore quo fiunt integritas mentis exigitur in teſtante,*

A *l. 2. de teſta. P. l. 3. C. eo* [illegible]
autem quilibet mentis [illegible]
condidit teſtamentum, m [illegible]
rius, qui excepit teſtamen [illegible]
ſe retulerit, niſi de contrario d [illegible]
C. de codicil.

c *in maſculis atas idonea ad cond* [illegible]
ſtamentum eſt 14. annorum, in [illegible]
12. nempe pubertas, l. qua ætate [illegible]
P. §. præterea teſtamentum, [illegible]
B *permiſſ. facere teſta. apud In* [illegible]
titul. 12. Impuberibus proh [illegible]
quod nullum animi inſit eis iu [illegible]
cum prætor, de iudic. P.

d *c. 1. de ſucceſſio. ab inteſta. l. in* [illegible]
de teſt. P. §. furioſi, quibus n [illegible]
facere teſt. l. furioſum, C. [illegible]
poſſunt.

e *is cui bonis interdictum e* [illegible]
Pandectarum, teſtame [illegible] *ere non*
C *poteſt, & ſi fecerit, ip* [illegible] *ure* [illegible]. [illegible]
tamen interdictione ha [illegible]
teſtamentum, hoc valebit [illegible] *cui l* [illegible]
teſtam. P. §. item prodigus, qui [illegible]
permiſſ. facere teſt. quia inſt [illegible]
exitus negotiorum inſpiciamus, [illegible]
l. 1. de cura. furioſ. atque ei in [illegible]
bonorum adminiſtratio, & al en [illegible]
cui, de verbor. oblig. Attamen Le [illegible]
la 39. tit. vt prodigus quæ ex re [illegible]
D *facere poſſit, non inhibe ab* [illegible]
teſtamentum, & admittit [illegible]
poſita redoleant animi ſani ind [illegible]
puta ſi proximus & amic [illegible] *pauper* [illegible]
bona ſua diſtribuat, ſi ſeruos li [illegible]
nauerit, neque, inquit, prod [illegible]
qui rebus recte vtitur.

f *c. illud, 13. q. 2. l. ſi fil* [illegible]
in P. quia quod attinet a [illegible]
pro nullis habetur, l. qu [illegible]
E *tur. Statuit tamen Leo* [illegible]
38. vt ſerui Imperato [illegible]
modo velint diſponere p [illegible]
qu [illegible] *alii humani* [illegible]
ſta [illegible] *permittebant, ſed* [illegible]
tantum. Plinius lib. 8. epi [illegible]

[illegible]centius etiam Vlpiani, ſiquidem Vlpiani [illegible] tuli, tit. 20. in fine ſeruus publicus, [illegible] teſtamenti faciendi habuiſſe [illegible] tatem, dicitur in parte bonorum dimidia.

g [illegible] eius qui apud hoſtes, 8. de teſta. P. l. 10. de [illegible] teſt. P. §. fi. quib. non eſt permiſſ. facere teſta. Poſtea autem permiſit & ſtatuit valere captiui teſtamentũ, Leo nouel. 40.

h d. l. eius qui apud hoſtes, §. 1. & 2. de teſt. P.

i [illegible] vltimo ſupplicio, de pœn. P.

k l. [illegible] familias, & l. ſi filiusfamilias, de teſtam. P. §. 1. quib. nõ eſt permiſſ. fac. teſta. l. 3. qui teſta. facere poſſ. lib. 6. C. tit. 22.

l c. licet, 4. §. fi. de ſepultur. l. ſcimus, & l. fi. de inoff. teſta. C. dic. §. 1. quib. non eſt permiſſ. facer. teſta. l. penul. & fi. C. qui teſta. facere non poſſ. nam in caſtrẽſibus & quaſi, filiifamil. pro patribusfamil. habentur l. 3. ad ſenatuſ. Macedonia. P. Caſtrenſe peculium dicitur, quod in caſtris vel conuerſione caſtrorum ſeu militia quaſiuit filiusfamilias, nec alioquin eſſet acquiſiturus niſi [illegible] aſſet, l. caſtrenſe, de caſtrenſ. pecul. P. Quaſi caſtrenſe, quod filiusfamilias ex non armata militia & quaſi ex militia, proprio labore acquiſiuit, vt ex aduocatione forenſi, in l. fortius, de aduocatis diuerſorum [illegible]cum. C. militant namq; cauſarum patroni. &c. l. aduocati, C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. Ea ratione clerici ex [illegible] tis labore, vt ex quaſi caſtrenſi peculio teſtantur, authen. presbytero, C. de epiſc. & cleric.

m [illegible] in hæreticis, in c. cum ſecundum leges, de hæret. in Sex. in crimine læſæ maieſtatis, can. ſi quis cum militibus, 6. q. 1. & l. [illegible] quis, ad l. Iuliam, maieſt. & in eo [illegible] ſcelerata morte iudicium pœnæ ſibi [illegible] anteuertit, l. 2. C. qui teſtam. facere non poſſ.

n [illegible] dicatis, 12. q. 2. c. 2. de teſtam. qui [illegible] monaſterio & ſe ſua Deo & [illegible] dedicant, ideo de his teſtari ne[illegible] ingredientibus, 19. q. 3. [illegible] in [illegible], de epiſco. & cleric. cod.

o & ita, quia proprium habent, teſtantur, can. perlatum, § proximo, 19. q. 2.

p c. fin. de vſur. in Sexto.

q & ita deciſum ex cõcilio Agathenſi, c. 48. in can. epiſcopi de rebus, 19. 12. q. 1. quæ intelliguntur non tantum de fructibus non perceptis & pendentibus tempore mortis beneficiatorũ, ſed etiam de aliis perceptis, de quibus beneficiati nequeunt teſtari aut libere diſponere, can. quia nos admonet, de teſtam. ſic clerici in vltima voluntate, nihil poſſunt de rebus eccleſiæ mobilibus dare, niſi forſan conſuetudo talis ſit quædam modica, non aliter, c. ad hæc, c. relatum, de teſtament.

r clericus beneficiatus de fructibus ab eccleſia perceptis eleemoſynæ cauſa donare poteſt moderate, c. cæterum, de donatio. c. ad hæc, de teſtam. teſtari autem non poteſt, c. cum in officiis, eodem ti. de teſta. vide gloſſam ad c. præſenti, 9 ad verbum reſeruari, de offic. ordinar. & quæ nos diximus alibi ſupra in donationum titulo 19. c. 2.

s dicto c. præſenti, §. porro, de offic. ordina. in Sex. Ioannes etiam 22. in extrauag. poſtulaſti, 10. §. fi. de preb. in extrauag. commun. refert quoſdam imperitos pro ſolutione decimarum, ſe excuſare, quod licet per multos mẽſes poſſediſſent beneficia ſeu eccleſias, nihil tamen percepiſſent ex his, quod iuxta conſuetudinem patriæ prædeceſſores eorum teſtati fuiſſent de bonis illarũ. Permiſſum etiam fuit ex priuilegio curialibus ſeu curiam Romanam ſequentibus, archiepiſcopis, epiſcopis, cardinalibus, beneficiatis, & aliis curialibus laicatis vel eccleſiaſtica qualitatis, diſponere teſtamento, de palatiis, domibus, caſalibus, ædificiis vrbanis, aut ruſticis, cenſibus, numis immobilibus, iuribus, quæ emerint in vrbe Roma, vel extra prope ad decem miliaria, & ſi de his teſtati non fuerint, permittitur ſucceſſoribus eorum ab inteſtato bona capere. quod conceſſit Pius 4. conſtitutione 4. incipiente, & ſi vniuerſis. firmauit Paulus 2. conſtitutione 7. licet. Leo 10. conſtitutio 13.

inter, *Pius 4. conſtitutio.* 31. Romanus. A *In Bullario Cherubini. Reſtricta autem fuit hæc poteſtas per Pium 5. conſtitut.* 120. *incip.* quæ ordini, *ubi reuocatio fit facultatum teſtandi, & quouis modo diſponendi de acquiſitis ex bonis eccleſiaſticis, & de aliis rebus etiam proprio labore partis ad commodum illegitimorum etiam legitimatarum perſonarum, eccleſiaſticarum, non tamen ſi in fauorem hoſpitaliorum orphanorum & expoſitorum puerorū relinquatur, atq; ibidem fit abrogatio poteſtatis datæ illegitimis ſuccedendi, in illis prædictis bonis ab inteſtato & ex teſtamēto, &c. annullanturq; contrariæ diſpoſitiones, & legitimandi quoq; ad effectum ſuccedendi ademta ibi facultas. Declarauit & ſanciuit idipſum Pius 5. cōſtitutio.* 152. *incipiente*, ad Romanum. *Reuocauit & hias poteſtates teſtandi & ſuccedendi datas curialibus idem Pius 5. conſtitutio.* 37. *incip.* Romanus Pontifex, *& eadem bona addixit cameræ eccleſiæ Romanæ, excipit tamen curialis & quibus ex priuilegio ius teſtandi & diſponendi datum ſit. Clemens 7. conſtitutio.* 12. *incip.* conuenit æquitati, *poſtquam conceſſit capellanis auditorum rotæ poteſtatem tenendi quatuor beneficia incompatibilia, ſine alia diſpenſatione, dedit quoq; eis poteſtatem diſponendi de acquiſitis ex beneficiis vbicumq; eſſent. At Paulus 3. conſtitutio.* 3. *incipiente* Romanus Pontifex *ſtatuit, ne prælati & aliæ perſonæ eccleſiaſticæ non habentes teſtandi a ſede apoſtolica poteſtatem, vltra* 10. *partem bonorum poſſent etiā locis piis relinquere, aut iure legati concedere. Iulius vero 3. conſtitutione 3. incip.* cupientes, *priuilegium dedit curialibus, epiſcopis, archiepiſcopis, & aliis cuiuſcumq; ſtatus & ordinis, & regularibus, & aliis eccleſiaſticis, diſponendi de omnibus bonis quæſitis ex fructibus beneficiorum quorumcumq; regularium, ſecularium, dignitatum vel ordinum per teſtamentum, donationem, legata, fideicommiſſa & aliam quamcumque diſpoſitionem in fauorem quorum* [illegible] *que perſonarum etiā extraneorū* [illegible] *ſuorum illegitimorum, vtq; & ab* [illegible] *proximi ſuccedere poſſent, exclu* [illegible] *eccleſia, quæ illis non exſtantibus* [illegible] *rum ſpolia. Confirmata & ita con*[illegible] *per Paulum 4. conſtitutio. 4* [illegible] ordinem *ſecundum ordinem* [illegible] *Bullario ſummorum Pontificum* [illegible] *Laertium Cherubinum de N*[illegible] B *rum idem Iulius 3. conſtitutio 9.* [illegible] ſicut *die 26. Iunii anno 155*[illegible] *rum fructus tempore mortis bene*[illegible] *rum non exactos, ad ſucceſſores* [illegible] *rum pertinere ſtatuit, & vt or*[illegible] *tum Cardinalis defuncti eius hære*[illegible] *pella apoſtolicæ ſoluere teneantur* [illegible] *& prohibitio diſponendi in* [illegible] *tatibus de reditibus eccle*[illegible] *centia ſedis apoſtolicæ per Pium 4. conſti*- C *tutio.* 1. graue nobis *in d*[illegible]*o Bullario.*

t *can. apoſtolicæ, 8. q. 1. c. præſen*[illegible] *quiete ex tranſmiſſa, de fi*[illegible] *presb*[illegible] *c. ad hoc, de decimis. c. ad decorem* [illegible] *tutio. c. conſuluit, de iure p*[illegible] *beneficia viuentis promit*[illegible] *cap. 1. 2. de conceſſio. præb*[illegible]*d.* [illegible] *Tum etiam quod bene*[illegible] *vſuarius vel ad ſummum* [illegible] *dict. cap. præſenti, de off. c. o*[illegible] D *cum ſimil. alibi a nobis ſæpe cit*[illegible] *inde de ſubſtantia vel propriet*[illegible] *imminuere debet, iuxta finitio*[illegible] *vſufruct.*

Capvt V.

Teſtandi modus.

IVs ciuile, in ſolemnibus t[illegible] quaſdam iubet neceſſa[illegible] mnitates vt ſcripturam, ſe[illegible] E rogatorum præſentiam, con[illegible] alia quædam, *a* in teſtament[illegible] patiuo, iubet adhiberi, vt com[illegible] ptem etiam teſtes rogatos, cu[illegible] voluntatem ſuam pron[illegible] *b* iure tamen ſpeciali ſec[illegible]

conſuetudinem teſtaméta facta rata ſunt. A
c Iure hoc pontificio, valet teſtamentum factum coram preſbytero parochiæ, & duobus teſtibus, *d* & ad pias etiam cauſas cum duobus teſtibus. *e* In omnibus autem illud ſeruandum, ne contra leges ſeu canones diſponatur, nihil enim hoc modo ageretur. *f* Militare porro teſtamentum, ex legibus ciuilibus liberam conſequitur facultatem, ſine ſolemnitate, a quibus & dicere eius formam licet. *g* B

S C H O L I A.

a *l. iubemus, & l. hac conſultiſſima, 21. c. de teſta. vide quæ diximus de teſtamento ſolemni, in lib. 42. Syntag. c. 4.*

b *dicta l. iubemus, & l. hac conſultiſſima, §. per nuncupationem, C. de teſta. l. hæredes palam, eo. tit. P. Vide quæ dixi de teſtamento nuncupatiuo, lib. 42. Synt. tit. 5. dixi vero communiter, eo quod ex quibuſdam cauſis, vel plures, vel pauciores interuenire poſſunt.* C *Nam in teſtamento cæci, ſunt neceſſarii iure ciuili Romano 8. teſtes ſubſcripti, ſi tabularius ſeu notarius non adſit, l. hac conſultiſſima. 8. C. qui teſtament. facer. non poſſ. in teſtamento ruſtici, ſufficiunt quinque, l. fi. C. de teſta. & tempore contagionis peſtis, totidem, l. caſus maioris, 8. C. de teſta. in teſtamento inter liberos, quinque, l. hac conſultiſſima, §. ſi. de teſta. C. in teſtamento militis, duo, ſi in exercitu* D *& in procinctu fit, l. milites, C. de militari teſta. quia quamuis militibus remittantur teſtamenti condendi iuris ſolemnitates, tamen oportet probationem fieri, quod ita diſpoſuerint: probatio autem non fit per vnum teſtem ſed ſaltem duo requiruntur. l. vbi numerus, de teſtib. P. cum ſimil. Statuit & Leo Imperator nouella 41. vt in ciuitatibus quinque, in itineribus vero & agris, tres ad teſtamentorum fidem ſufficiant. Sufficiebant & per legem 12. tabularum in teſtamento quod fiebat per æs & libram, per emancipationem, & imaginariam venditionem quinque, teſtes, adhibito libripende, §. 1. de teſta. ordinan. viſum* E *quoque, quinque, ſufficere in codicillis condendis, l. fin. C. de codicill. vt & ibi in omni alia vltima voluntate. Sed & coram principe etiam ſolo, teſtamentum factum, obtinet perinde vim ac ſi omnes fuiſſent adhibita ſolemnitates, leg. omnium, C. de teſtam. Statuit & Leo Imperator conſtitutio. 42. vt ſufficiens numerus teſtium teſtamentum ratum faciat, tametſi illud neque illorũ ſubſcriptiones, neque ſignacula habeat; & in nouella 43. vt per ſcribendi ignaros teſtamenta etiam confirmentur, abrogato eo quod antea cautum erat, vt literati teſtes pro illiteratis ſubſcriptionem interponerẽt, l. fin. §. ſin autem duo, C. de teſta. Suſtulit & idem Leo antiquam ſolemnitatem nouella. 44. tit. a quibus teſtamenta obſignari oportet; per quam olim a magiſtro cenſus, vt poſtea a quæſtore, teſtamenta obſignari debebant, l. 23. C. de teſta. vide & nouellam Iuſti. 44. c. 1. §. 4. leg. 17. §. 2. de ſacroſanct. eccleſ.*

c *l. ſi non ſpeciali, 9. C. de teſtam.*

d *c. cum eſſes, 10. de teſt. ibi Panor. ait hoc verum eſſe in foro animæ & in diſpoſitis ad pias cauſas, ſi tamen ſuſpicio fraudis ſit requiri alias ſolemnitates iuris ciuilis. Verum melius dicemus, illud locũ habere in terris eccleſiæ, vt & c. relatum, 11. de teſta. Sicque Guido Papæus deciſ. 543. ait extra terras eccleſiæ, dictũ c. cum eſſes, non habere locum, niſi in maxima infirmitate, in qua immediate mors ſequatur, non autem ſi de ea poſtea conualuerit teſtator, & per annũ vixerit, exemplo militaris teſtamẽti, quod non valet niſi duobus concurrẽtibus, nempe quod in militia fiat, & quod teſtator in conflictu moriatur. l. milites, C. de teſtam. milit. nec valet vltra annum, l. ex teſtamento, C. de teſta. milit. l. quod dicitur, l. teſtamenta, de milita. teſta. P.*

e *c. relatum, 11. de teſta.*

f *c. requiſiſti, 15. de teſtam. in teſtamenti diſpoſitione & exſecutione, conſuetudo terrarum vel ciuitatum præualet etiam iuri ſcripto, capit. Raynutius, de teſta.*

g *In [illegible] l. mi[illegible]es C. de teſtam. milit. & toto titu[illegible] [illegible]ilitari teſtamento; vide quæ paulo ante dixi in litera b, & litera d.*

Capvt. VI.

De quibus rebus quis teſtari poſſit.

IVre ciuili, teſtator non ſolum ſuam rem, ſed etiam alterius legare poteſt, quam hæres emere ſeu redimere a domino tenetur ſi poſſit: ſin minus æſtimationem legatario dare. *a* Atius pontificium rei alienæ legatum reſpuit. *b* Licet autem clerici, de his, quæ paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu, aut proprio artificio, ſunt adepti, aut dono conſanguineorum aut amicorum, non habito reſpectu ad eccleſiam, peruenerũt ad ipſos, libere diſponere valeant; de his tamen quæ conſideratione eccleſiæ perceperunt, nullum de iure facere poſſunt teſtamentum. *c* Teſtator habens filios aut filias, non poteſt eos in teſtamento priuare legitima ſine cauſa, *d* vel eos in ea de illa reſtituenda grauare; *e* pupillariter tamen in ea, et in aliis illorum bonis, ipſis ſubſtituere poteſt. *f* Eccleſia etiam nec ipſas morientium hæreditates recipit relictas, ſi omnino filii non inſtituantur. *g*

Scholia.

a *ſi modo teſtator ſciens rem alienam, eam legauerit, non aliter niſi coniunctæ perſonæ leget, §. non ſolum, §. quod autem de lega. apud Iuſtinia. leg. cum alienam, C. eo. tit.*

b *l. filius, ſ. de teſta. P.*

c *in c. quia nos, 9. ubi hæc verba, c. relatum, 12. §. cæterum, c. requiſiſti, §. illud, de teſtamen. c. 1. & 2. 12. q. 3. ca. epiſcopi, 12. q. 1. & per totam q. 2. & can. nulli, & ca. ſequent. 12. q. 5. & hoc de iure, quid autem ex priuilegio & conſuetudine dicendum ſit, vide quæ paulo ante ſupra diximus qui teſtari & de quibus poſſint, litera s.*

d *filius non poteſt exhæredari ſine cauſa in teſtamento patris, auth. non licet. & authen. ex cauſa, de liber. prætori. (. nouella 11. ut cum de appella. cognoſc. c. 2. & 3. l.*

A *ſi quis [illegible] teſtamento, 33 [illegible] lib. 3. C. tit. 28. pon[illegible] ur [illegible] hæredis onus cauſa [illegible] ud quoq; capitulum & ſe[illegible] cum de appella. cogn[illegible]*

e *omni e grauamen & om[illegible] legitima l qu[illegible]am [illegible] mus, 36. de in[illegible]ficio. te[illegible]a. C. [illegible] 1. nouella 22. c. 48. nouella 3[illegible]*

f *nam in ſubſtitutione pupillari [illegible]*

B *ſit hæres pupilli, perinde ac [illegible] teſtatus fuiſſet, & teſtamentum [illegible] dicitur, quamdiu impubes eſt. l. [illegible] & filii, de vulgari. P leg. P[illegible] ſed nec impuberis, de ino[illegible] te[illegible] §. igitur, de pupillari ſub[illegible] nia. ca. 1. §. ſi. de teſtament[illegible]*

g *ca. ſi quis iraſcitur, 8. 13 q 2 [illegible] contingat filius, vel partem [illegible] ditatem reſtituit, ca. ſi [illegible] q 4. [illegible]*

C *legitima pars relicta [illegible] totum re[illegible] quum relinqui poteſt eccleſiis ca ſur[illegible] opes, 17. q. 4. ut & [illegible] lit. § aliud [illegible] puuli, ut cum de appella c[illegible]gn[illegible] in [illegible]*

Cap. VII.

1 *Effectus voluntatis ultimæ.*
2 *De quartis ſeu portionibus hære[illegible]*
3 *De exſecutoribus voluntatis.*
4 *De portione debita ex mortuariis [illegible]*
D *parochiali.*

VLtimæ hominum volu[illegible] iure non reprobentur *a* [illegible] conſeruandæ ſunt; *b* & quod [illegible] riens etiam nudis verbis d[illegible] rit. *c* Quare ſi hæredes iuſſ[illegible] impleuerint, iuſſi implere, intra [illegible], *d* omnis res quæ eis relicta eſt, ab epiſco[illegible] po illius loci interdici debet [illegible] bus & omnibus emolumentis, [illegible]
E functi adimpleantur, *e* poteſt & [illegible] endum diœceſanus epiſcopus *f* [illegible] vero hæredes, ſed & qui ex[illegible] cu[illegible] luntatis defuncti erunt, poſt [illegible] ſuſceptum, compellere. *g* P[illegible] tutus grauatus de reſtituenda [illegible]

Digitized by Google

[illegible] liberis vel alio modo decederet, adueniente conditione, compellitur reſtituere. *b*

2 Verum ſi is ſit filius teſtatoris, partem ſibi debitam, iure naturæ retinet tanquam hæres, & tanquam extraneus Trebellianicam quartam. Quod ſi filius non ſit, Trebellianicam tantum. *i* Cæterum quartarum harum deductio in fideicommiſſariis ſubſtitutionibus, non in directis locum habet. *k*

3 Voluntatis porro defuncti propriæ exſecutor hæres eſt; *l* poteſt tamẽ & alius a teſtatore dari vnus, & plures, quorumque vno mortuo vel exſequi nolente, alius vel reliqui exſequi poſſunt. *m* Clauſtrales tamen monachi, non poſſunt eſſe vltimarum exſecutores abſque licentia petita & obtenta ſuperiorum. *n* Sequetur autem exſecutor etiam in legatis piis, voluntatem teſtatoris, *o* & iuris ordinem.

4 Atque pro cereis, ornamentis, fabrica, luminaribus, anniuerſario, ſeptimo, anniuerſario, vigeſimo trigeſimoque die, ſeu aliis ad perpetuum cultum diuinum eccleſiis reliquiſque piis locis, quæ legata erunt, dummodo id non fiat in fraudem [illegible] accipiatur eccleſiæ parochialis, canonica portio eccleſiæ parrochiali vel epiſcopo non debetur. *p* Quemadmodum non fit eiuſdem portionis deductio de equis & armis [illegible] terræ ſanctæ, remanentibus penes fratres Hieroſolymitanos, apud quorum eccleſias electa fuerit ſepultura. *q* Alioquin [illegible] relictis piis eccleſiis, monaſteriis, epiſcopo vel parochiali eccleſiæ portio debetur, *r* quæ ſecundum diuerſas locorum conſuetudines erit præſtanda. *s*

S C H O L I A.

a *§. his igitur, de heredib. & Falci. in nouell. l. [illegible] de conditio inſtitutio. improba voluntates & quæ contra ius ſunt, implendæ non ſunt, [illegible] ius inquilinos, de lega. 1. l. nemo poteſt, [illegible] lega. 1. vt ſi quis iubeat iacta[illegible] corpus ſuum in mare, l. quidam ſuo, de [illegible] diis. & demonſtra. P.*

A b *ca. vltima voluntas, 4. 13. q. 2. ca. admonere, 16. q. §. 1. de heredi. & Falci. in nouel. l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. intereſt reipub. ſuprema hominum iudicia ſortiri effectum, l. vel negare, quemad. teſta. aperian. P. & quemadmodum in publicis nihil grauius lege, ſic in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum, vt ait Cicero Philip. 3. quare in vna teſtamentorum vi atq; auctoritate, Græciæ populi alioquin inter ſe moribus* B *diſſidentes, & inſtitutis, conuenerunt, vt ait Iſocrates in Æginetico. Et hinc eſt quod ex iuris gentium fontibus originem habuiſſe teſtamentum dicit Theophilus in paraphraſi inſtitutio. in tit. de teſt[illegible].*

c *in c. iudicante, 4. de teſta. nudis qui[illegible]bis legatum etiam factum, valet, l. fi. C. de lega. vt & per verba nuda quis obligatur, c. 1. de pact. l. vnic. C. de ſuffrag. can. quacunq;, can. iuramenti, 22. q. 5.*

C d *in c. 3. de teſta. & aliis bona deferuntur negligentis, quibus autem traditur in c. 1. §. his igitur, de hæredib. & Falci. nouel. 1. auth. hoc amplius, C. de fideicom. libr. 6. tit. 32. §. ſi quis ædificatione, de eccleſiaſticis tit. in nouel.*

e *c. ſi heredes, de teſta. antiquitus tamen heres non implens voluntatem teſtatoris, priuabatur omni ſucceſſione, ca. Syluester, 11. q. 1. l. fi. C. de fideicom. vt & in c. l[illegible]et, de* D *voto. Hodie iure ciuili diſtinguitur inter heredes, vt filius heres non implens contumax poſt annum voluntatem patris, non omnino priuetur, nempe non priuetur portione iure naturæ debita, aliis contra; extranei omnino, ſi inſtituantur. §. 1. de hered. & Falcid. in nouel. dict. auth. hoc amplius, C. de fidei. l. 25. C. de lega.*

f *c. nos quidem, 3. & c. ſi heredes, 6. de teſtamentis. quando de piis legatis implendis a-* E *gitur, l. nulli, C. de epiſco. & cleric. & ita principali & pontificali auctoritate poteſt compelli heres ad implendam voluntatem defuncti piam, l. hereditas, § ſi defuncto de petitio. hered. Pand. quod & locum habet, quamuis teſtator vel donator interdixerit*

epiſcopo, vel eius œconomo eius rei diſpen- A
ſationem ſeu curam, auth. licet, C. de epi-
ſco. & cler. c. 11. nouella 131. §. ſi quis ædifi-
cationem, de eccleſiaſtic. tit.

g cap. Ioannes, 19. de teſtamen. c. tua nobis, 17. de eo. tit. ante mandatum viro ſuſceptum, cogi non poſſunt. Mandatum enim ſuſcipere nemo cogitur, cum tamen ſuſceptum implere cogatur, l. in commodato, §. ſicut commoda. l. ſi quis alicui, §. qui mandatum, manda. P. l. inuitus, C. de procu- B
ratorib. l. 3. §. 1. de arbitr. P.

h c. Raynutius, 16. & c. Raynaldus, 18. de teſtam. Grauatus de reſtituenda hæreditate, cogitur adire & reſtituere, l. nam [illegible], 4. §. fin. ad ſenatuſconſ. Trebellia. lib. 36. P. tit. 1. l. ſi eius, l. ſi poſtulante, eo. tit. Rogatur autem non tantum hæres, ſed etiam ſucceſſor eius qui reſtituit, ſiue Pegaſianum ſiue Trebellianum ſenatuſconſultum ſpectemus, l. quamuis, l. poſtulante, C
ad ſenatuſc. Trebel.

i dictis cc. Raynutius, & Raynaldus, de teſtament. vbi filius qui habet quartam partem ſeu legitimam in bonis patris, matris, aui, auiæ, in illa grauari non poteſt, & ideo ſi fuerit ab illis inſtitutus & grauatus de reſtituenda hæreditate, puta ſi ſine liberis decederet, vel alio modo, detrahet vel hæres eius duas quartas ſeu portiones ex illis bonis reſtituendis, vnam tanquam filius, D
nempe legitimam iure naturæ debitam portionem; aliam nempe Trebellianicam, tanquam ſi eſſet hæres extraneus inſtitutus, in quam computantur fructus poſt litis conteſtationem percepti. Additur & in c. Raynaldus filium qui eas quartas detrahit, poſſe libere diſponere de illis, & hæredem in illis inſtituere, legataque de his facere. Pro quorum capitum & ſimilium elucidatione notabit tyro iuris, hæreditates E
pati poſſe tres deductiones portionum, non obſtante voluntate defuncti, de reſtituendo vel dando. Prior deductio fit a filio hærede inſtituto, quæ variis nominibus dicitur in iure aliquando legitima, vt in dictis

cc. aliquando, ſed improprie, Falcidia, [illegible] l. quiſquis, §. ad filias, ad leg. Iul. maieſta. Cod. authen. vnde & ſi parens, C. de inoffi-
cio. teſta. eo quod in plebiſcito, cuius au-
ctor fuit C. Falcidius Tribunus plebis ſub Auguſto, & de quo meminit E[illegible] in Chronicis, & Dion lib. 48. caput [illegible] que appoſitum, vt quarta pars [illegible] quereretur, quemadmodum & hær[illegible] quorum hæreditas eis relicta fuiſ[illegible] hauſta legatis, factis a teſtatore ſup[illegible] drantem. Correxit tamen Iuſtinian[illegible] ea eam quartam ſeu legitimam de[illegible] liberis, & voluit eſſe trientem noue[illegible] vbi vocat illud plebiſcitum l[illegible]em [illegible] quam, & ita ſe intelligere illius F[illegible] pro quarta legitimæ docetur c. [illegible] n[illegible] 92. Dicitur & aliquando d[illegible] [illegible]orum ſubſidium, vt l. 5. C. de ii o[illegible] tio. aliquando debita port[illegible] [illegible]. vnde, C. de inofficio. teſtam. aliquando ſimpliciter debitum, vt in principio nouellæ 18. & portio legitima. l. humanitatis, C. de impub. l. quæ nuper, l. ſi qu[illegible], C. de ino[illegible] c. te[illegible] Et quota pars eius portionis, quæ d[illegible] filio ex bonis patris, ſi is ab inteſtato [illegible]retur; non autem quota pars hæredi[illegible] 2. §. ſi quarta famil. ercisc. P. l. cum q[illegible]tur, C. de inofficio. teſtam. Relatio a[illegible] fit quotæ debitæ ad portionem, quam [illegible]turus eſſet ab inteſtato filius per [illegible] nouella 18. de triente & ſemiſſe, vt [illegible] tuor ſint liberi vel pauciores, pro le[illegible] portione inter eos diuidenda ſit t[illegible] eſt, quatuor vnciæ ex 12. q[illegible] nent vniuerſa bona defuncti p[illegible] & quæ bona æqualiter fu[illegible] diuidenda inter liberos, ſi pater non fu[illegible]ſet teſtatus; quod ſi ſex aut plu[illegible] rint relicti filii ſemis, id eſt, [illegible] pars [illegible]torum bonorum pro illa portion[illegible], c[illegible] hæc nos monuerunt, noue[illegible] 18. S[illegible] te[illegible] tes, dum teſtantur, tenentur [illegible] trientem ve[illegible] ſem[illegible] pro m[illegible]do n[illegible] berorum, filiis non ingrat[illegible] re legitimæ portionis, conc[illegible] reli[illegible]

n *libera illorum diſpoſitione, §. 1. eiuſd.* A *nouella 8. Auth. nouiſſima, de inoffic. teſtam. §. ſi §. illud quoque, ſeu c. 48. de nuptiis, nouell. 122. §. quamobrem, ſeu ca. 1. nouell. 39. de reſtitutio. & ea quæ parit in vndecimo menſe. Porro hæc liberorum portio legitima dicitur, quia a legibus ſit introducta, & ita etiam ex legibus deberi dicitur l. 6. §. ſin autem, de ſecund. nupt. C. eo quod leges quantitatem & modum eius præfinierunt, l. ſancimus, §. cum autem, de* B *inoff. teſta. & iubent parentibus volentibus alios inſtituere, vt ſaltem non ingratis hanc portionem relinquant, l. ſi totas, C. de inofficio. donatio. l. parentibus, C. de inofficio. teſtam. §. aliud quoque capitulum, vt cum de appella. cognoſcit idque ſine onere, aut detractione vlla vſuſfructus in proprietate & vſufructu, l. omnino, C. de inofficio. teſta. vide quæ nos tractamus de legitima lib. 44. Syntagm. iur. ca. 5. Trebellianica originem habuit a ſenatuſconſulto facto temporibus Neronis Anneo Seneca, & Trebellio Maximo conſulibus, l. 1. ad ſenatuſconſ. Trebellia. P. §. ergo ſiquidem, de fideicommiſſ. hæreditatib. lib. 2. titul. 23. vbi ſi quis plus quam dodrantem. (id eſt plus quam nouem vncias ex 12. quæ faciunt totam hæreditatem) ex hærede iure ſcriptus hæres rogatus fuiſſet reſtituere, reſtituebatur hæreditas ex ſenatuſconſulto Trebelliano, in vtrumque tamen hæredem & reſtituentem & eum, cui reſtitutio fiebat, dabantur actiones pro parte rata, in hæredem quidem reſtituentem iure ciuili; in eum vero, cui reſtituebatur hæreditas ex ſenatuſconſulto Trebelliano, tanquam in hæredem; at ſi plus quam dodrantem hæreditatis, vel etiam totam hæres reſtituere rogatus eſſet, locus erat ſenatuſconſulto Pegaſiano, quod induxit deductionem quartæ partis hæreditatis, nempe trium vnciarum ex 12. a Trebelliano ſenatuſconſulto omiſſam. Confudit autem Iuſtinianus vtriuſque ſenatuſconſulti appellationem, & nomen Trebellianicæ etiam huic parti quartæ indidit, quamuis ex Pegaſiano fuiſſet ſenatuſconſulto inducta, correctis quibuſdam, quæ a ſenatuſ. Pegaſiano erant introducta, & aliis retentis, quæ conſtituerat Trebellianum ſenatuſconſ. Detrahitur hæc quarta ex vniuerſa hæreditate defuncti, ſit tamen computatio quartæ comprehenſis legatis, donationibus, & aliis, quæ hæres ipſe a teſtatore percepit, l. in quartam, ad leg. Falci. vide quæ diximus de Trebellianica quarta in 42. Synt. iur. ca. 31. Inuenitur & alia quartæ hæreditatis detractio in iure, quæ Falcidia dicitur, per quam modus eſt impoſitus legatis, & cautum, ne cui plus liceat legare ex hæreditate, quam dodrantem; & ſi plus legatum ſit, liceat hæredi inſtituto retinere ſeu defalcare aut deducere ex omnibus legatis, quatenus ſibi quarta pars relinquatur, §. 1. de lege Falci. apud Iuſtinia toto tit. ad leg. Falc. in P. & C. vide quæ diximus de falcidia, lib. 43. Syntag. iur. c. 34.*

k *c. 3. de teſta. in Sext.*

l *c. Raynutius, de teſtam. adeundo enim hæreditatem, hæres obligare ſe videtur ad ſatisfaciendum voluntati defuncti, quam agnouit, §. hæres quoq; de oblig. quæ ex quaſ. contra. naſcuntur. l. 1. & 2. C. de iure delibera. cum ſimil.*

m *cap. final. §. final. de teſtament. in Sex. & ibi gloſſ. adfert rationes & diſtinctiones.*

n *d. c. fi. & c. 1. de teſta. in Sex.*

o *d. c. fi. §. fi. de teſtam. in Sex. ibi niſi aliud teſtator expreſſerit. voluntas enim teſtatoris primum locum tenet, l. in conditionibus, 19. de conditio. & demonſtra. l. in legatis, C. de lega. cum ſimilib.*

p *cap. de his, 20. de teſtament. cap. ex parte, de verbor. ſignif.*

q *c. in noſtra, 10. de ſepultur.*

r *c. officii, 14. de teſta. dicto c. in noſtra, & cap. cum ſuper, 8. de ſepultur.*

s *cap. requiſiſti, 15. de teſtamen. cap. certificari, 9. de ſepultur. vbi videnda gloſſ. adhibenda & voluntas teſtatoris, ſi prohibeat deduci, iuxta d. c. officii, de teſta.*

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

Tit. XXIII.

Capvt I.

Continuatio, & de ſucceſſione clerici.

A Teſtamento non exiſtente, vel eo inutili, ſucceditur defuncto ab inteſtato, per proximiores ſanguine coniunctos. *a* At in clericis, preſbyter, qui nihil habuerit tempore promotionis ad eccleſiaſticum ordinem, quæſita ex eccleſiæ fructibus, vel occaſione eccleſiæ, tenetur eccleſiæ relinquere; *b* ſi tamen aliunde acquiſierit, conſanguineis relinquuntur. *c* B Beneficia autem & alia bona eccleſiaſtica, nullo iure conſanguinitatis ad proximos deferuntur. *d* Et hæc de ſucceſſione inteſtati quod pertinet ad ius pontificium ſufficiant, reliqua poterunt de aliorum ſucC ceſſione ex iure ciuili mutuari. *e*

Scholia.

a *c.1.de ſucceſſione ab inteſtato.lib.3* [illegible]

b *c.1.2.3.4.de peculio clericor.lib.* [illegible] *c.quia nos, c.requiſiſti, de teſta.* [illegible] *q.4.c.1.de ſucceſſio. ab inteſta.* [illegible] *ſumuntur de rebus eccleſiæ q* [illegible] *12.q.1.vt dicitur de emtis a* [illegible] *pore matrimonii, quæ præ* [illegible] *nis mariti quæſita, l.etiam, C.de d* [illegible] *inter vir. & vxor. l.Quintus Mu* [illegible] *ti. P. Contra hanc præſumtionem* [illegible] *admittitur probatio, can. ſint ma* [illegible] *12.q.1.can.1.& 2.12.q.4.*

c *ca.1.12 q.4.*

d *c.1.de præbend.lib.3.tit.5.ca.ap* [illegible] *8.q.1.cap.præſentium, c.conquerente,* [illegible] *tranſmiſſa, de filiis presbyter.*

e *vide quæ nos diximus in Syntag. iur.* [illegible] *44.& 45.*

Finis libri tertii.

INSTITVTIONVM IVRIS PONTIFICII LIBER QVARTVS.

DE CRIMINIBVS IN GENERE. TITVLVS PRIMVS.

Capvt I.

1 *Continuatio.*

2 *Diſpoſitio futuræ tractationis.*

1 POst tractationem obligationum, quę ex conuentionibus & conſenſu expreſſo vel tacito obligatorum naſcuntur, dicẽdum eſt de obligationibus ex delicto vel quaſi ortis, ſeu de delictis & pœnis illorum; maxime in quantum exigit ius pontificium, habita ratione perſonarum & actionum eccleſiaſticarum. de reliquis enim, quæ inter laicos conſiderantur alibi fuſiſſime ex iure ciuili diſputatum eſt. *a*

D Methodi autem facilioris gratia, & [illegible] memoriæ conſulamus promtiori, to[illegible] futuram tractationem ſic paucis co[illegible]demus. Clerici, aut delinquunt, aut q[illegible] delinquunt pœnamque merentur, a[illegible] ordinibus ſuſcipiẽdis, aut poſt ordines ſ[illegible]ſceptos; In ordinibus ſuſcipiendis p[illegible] vel quia ipſi ex ſua perſona non ſu[illegible] nei ad ſuſcipiendum, *b* vel quia a p[illegible] accipiunt ad conferendum non id[illegible] E *c* vel quia non bene ordinantur. *d* [illegible] ordines vero ſuſceptos delinq[illegible] cura & ſolicitudine accepti or[illegible] niſterii; *e* vel in omiſſione offi[illegible]

ordini vel indigne & cum abuſu illud exercendo, *f* aut in poſſeſſione, cura & cauſa beneficiorum eccleſiaſticorum; *g* vel peccant extra conſiderationem ipſius miniſterii, in modo viuendi profano. *h* aut criminoſo, *i* de quibus dicemus Deo iuuante adiiciendo pœnas canonicas; exponentes pariter, quando etiam ad laicos pertinere poſſint.

S c h o l i a.

a *nos tractamus de criminibus ſingulariter in Syntagma. iuris vniuerſ. lib. 33. & 34. & ſequentib. libris vſq. ad 40. & de pœnis in genere & ſpecie lib. 31. & 32. de accuſationibus & earum formulis.*
b *de his tractabimus tit. 2.*
c *de quib. agetur tit. 3.*
d *de quib. tit. 4.*
e *de quib. tit. 5.*
f *de quib. tit. 6.*
g *de quib. tit. 7.*
h *de quib. tit. 8.*
i *de quib. a tit. 9. vſque ad finem libri 4.*

DE DELICTIS IN SVSCIPIENDIS ECCLESIASTICIS ordinibus, commiſſis.

Tit. II.

Capvt I.

1 *De illegitimis non ordinandis aut beneficiandis.*
2 *Quare.*
3 *Niſi cum diſpenſatione.*
4 *Pœna illegitimi ordinati.*

Locuti ſumus in primo libro harum Inſtitutionum, *a* de ſacris & eccleſiæ ordinibus, nunc admonebimus, quo pacto in his ſuſcipiendis peccetur. Ex parte ſuſcipientis primum itaque peccatur, ſi illegitime natus, id eſt, non natus ex matrimonio legitimo, ſe ad illos ſuſcipiendos ingerat. *b* Ius quippe prohibet illegitimos ad ordines promoueri, *c* aut ad beneficia eccleſiaſtica. *d*

Intemperantes enim præſumuntur ex cauſa & vitio parentum filii ſpurii. *e* Atque inhoneſte & cum malo exemplo, in eccleſia Dei miniſtrarent. *f* 2

Niſi cum diſpenſatione vtrumque concedatur ſpuriis ob probos mores, vel religionem, vel auctoritatem ſuperioris, *g* qui in minoribus ordinibus & beneficio, quod non habet curam animarum, dicitur eſſe epiſcopus proprius, in aliis, ſummus Pontifex. *h* 3

Et proinde illegitimus ſine diſpenſatione ordinatus, licet recipiat characterem, tamen non habet ordinum ſuſceptorum executionem, donec fuerit ab eo delicto abſolutionem conſequutus. *i* Atque a beneficiis ad quæ indiſpenſatus fuerit promotus, remouetur. *k* 4

S c h o l i a.

a *lib. 1. c. 13.*
b *can. ſin. 56. diſt. ibi*, Peccatum confeſſus es, *& poſtea*, ab huius peccati vinculo abſolutum, &c. *agit enim de epiſcopo, qui confeſſus eſt, ſe illegitime natum peccaſſe, acceptando epiſcopatum.*
c *c. 1. & 2. 56. diſt. c. 1. c. ad hæc. 12. de filiis presbyter. lib. 1. tit. 17. c. conſuluit, 5. de ſeruis non ord. li. 1. ti. 18. c. de inceſtis, 35. q. 3.*
d *ca. cum in cunctis, de elect. ca. 1. de filiis presbyter.*
e *ca. ſi gens Anglorum, 56. diſt. facit l. quiſquis, §. filii, ad leg. Iul. maieſta. C.*
f *c. cum decorem, 15. de filiis presbyter.*
g *c. 1. cum 4. ſequentibus, & c. niſi, & ſequentibus, 56. diſt. & fere per totum titulum de filiis presbyter.*
h *c. 1. de filiis presbyter. in Sex.*
i *can. ſina. & ibi Prepoſitus, 56. diſt in.*
k *c. conſtitutus, & c. ſi. de filiis presbyter. cum ſimilib. niſi poſtea cum ipſo diſpenſetur a ſummo Pontifice, in c. 3. 4. 5. & gloſſ. ibidem, de filiis presbyter.*

Capvt II.

1 *De ordinatis ante ætatem legitimam pœnaq. ordinantis & ordinati.*

2 *Ætatis ordinandorum.*
3 *Num ordinatus ante tempus ſuſpenſus ſit ipſo iure.*

Peccatur etiam *a* ab his, qui promouent ſcienter minores, ante ætatem ſtatutam ordinationi per iura. *b* Quocirca Epiſcopus, qui ita ante ætatem legitimam ordinauerit, ſuſpenditur a collatione ordinum: *c* is autem, qui præcociter & ante tempus ordinatus eſt, ſuſpenditur ab ordinis ſuſcepti exſecutione, donec ætatem requiſitã attigerit, idque in iniuriam conferentis, *d* & defectum ætatis, quæ repugnat ordini. *e* Meretur & aliam pœnam, qui ordinẽ ante ætatem ſuſcepit, ſi ex malitia fuerit mẽtitus ætatem maiorem, & ſic deceperit ordinantem. *f* Erat & in ſynodo ſexta ſtatutum, *g* vt ſi quis in aliquo ordine ſacerdotali, præter conſtituta tempora ordinatus fuerit, deponatur.

SCHOLIA.

a *c. vel non eſt compos ſui, 14. de temporib. ordinatio.*

b *Iura ſingulis ordinibus eccleſiaſticis conſtituerunt certam ætatem, antequam non debeant ad illos promoueri, vt 20. annos pro ſubdiaconatu. ca. de his, 28. diſtinctio. ca. in ſingulis, ca. quicunque, ca. ſubdiaconus, 77. diſtinct. 25. pro diaconatu, ca. placuit, ca. in ſingulis, ca. quicunque, 77. diſtin. viginti in monacha ordinanda, can. placuit, 40. q. 1. Ex iure nouo ſufficiunt 7. anni ad primam tonſuram, c. fi. de temporib. ordinatio. in Sex 18. pro ſubdiaconatu, 20. pro diaconatu, 25. pro presbyteratu, c. fi. de ætate & qualitate ordinan. in Clemen. vbi gloſſa penultima exiſtimat, epiſcopum non poſſe in illa ætate diſpenſare; ſunt & aliæ diffinitæ ætates in aliis ordinibus, vide concilium Tridentinum ſeſſio. 23. de reforma. c. 12.*

c *d. c. vel non eſt, de temporib. ordina. vt in quo peccauit puniatur, ſicut & in c. dilectus, 15. eo. ti. c. qui & humanis, ca. de viro, 12. q. 2. facit l. ſi fugitiuus, C. de ſeruis fugitiuis.*

A d *d. c. vel non eſt ſimi[illegible] ſuſpenſio, in c. e[illegible] tione, de ætate & qualitate ordina[illegible] quod ad iniuriam conferentis ſi[illegible] ſuſpenſio, ſimile dicitur in ca. 1 [illegible] ctio. ca. decernimus, 16 q. 7.*

e *Hic animaduerte quoſdam ex[illegible] ordinatos ante legitimam ætatem e[illegible] ſpenſos ab exſecutione ordinis ip[ſ]o iure, [illegible] men communior eſt ſententia, non ip[illegible] re eſſe ſuſpenſos, ſed ſuſpendendos, & [illegible]*
B *dicendam eſſe exſecutionem ordinis [illegible] legitimam ætatem; atque interd[illegible] honeſ[illegible] cta, ſi vtantur ordine, eſſe irregulares [illegible] etiam, ſi ante legitimam ætatem o[illegible] non interdicti exerceant; v[t] ait A[illegible] diaconus in Roſario, diſtinct. [illegible] dus ad c. 1. de clerico per ſ[illegible] um prom[illegible] Antonius Butrigarius, ad c. ve[l] non e[ſt] de temporib. ordinatio. Pau[lus] de Le[illegible] & Franciſc. de Zambr. ad [C]lementinam ge-*
C *neralem, de ætat. & qu[al]itate. Et Antonius archiepiſcopus Fl[o]rentinus eius ſententia videtur eſſe, in 3. parte ſummæ ma[illegible] tit. 28. c. 1. §. 1. de ſubdiaconatu, in fine H[o]die tamen ex extrauagante Pii ſecu[illegible] quæ incipit, cum ad ſacrorum ordinem [illegible] citur, ſuſpenſus huiuſmodi ip[ſ]o iur[e] [illegible] lebrans ſeu exercens ordinem ante [illegible] efficitur irregularis, & pote[ſt] [illegible] iure beneficiis, & a ſum. Pont[ifice] [illegible]*
D *ſoluitur. meminit & de illa extrau[illegible] ſumma Sylueſtrina in verbo, irre[illegible] §. decimo quæritur, vbi & alle[illegible] Innocentii, 8. & Alexand. 6. v[illegible] Diaz in practica canonum, c. 22. [illegible] quin communis opinio, vt no[illegible] ſuſpenſus, probabilior mihi vi[illegible] eo maxime, quod minor promotus a[illegible] pus ſuſcipiat ordinis characterem, & [di]ſpenſari poſſit ſuper ætate a ſummo p[illegible]*
E *ce, quod non fieret ſi minor rat[illegible] minoris eſſet omnino ordinis inc[illegible] ſtat & ante legitimam ætatem [illegible] ſponte, ſi ſuſceperint ordinem, qu[illegible] tiæ votum habeat, debere co[illegible] poſſe ab eo reſilire, vt neq; et[i]am [illegible]*

ante legitimam ætatem non reclamauerint, vt notat gloſ. ad cap. vnicum, ad verbum diſcretionis, de clerico per ſaltũ promoto lib. 5. tit. 29. Coacte tamen ordinatus non reciperet ordinis characterẽ, ideo poſſet matrimonio iungi, per c. maiores, §. fin. circa finem de baptiſm. Quod tamen non eſt ſine controuerſia, quia Nicolaus de Milis in ſuo repertorio, in verb. clericus promotus, *refert ex Innocentio & Hoſt. ad c. pueri, de temp. ord. & ſecundum Compoſtellanum & Ioannem Andream, ad c. vnicum, de clerico per ſaltum promoto, & ex Archidiacono ad ca. pueri, 1. q. 1. quod promotus ante pubertatem inuitus, vt coactus poteſt contrahere matrimonium per dictam gl. ad c. vnic. de cler. per ſaltũ promot. & quod idem eſt, ſi nõ fuerit coactus, dum tamen infra pubertatem contradicat, vel ſtatim dum cœperit venire ad pubertatem, & quod illud ſtatim intelligitur intra triduum, aliter non auditur, licet gl. ad d. c. vnicũ, & ad d. c. pueri, aliter teneat.*

f *argumento l. 2. ſi minor ſe maiorem dixerit, lib. 2. C. tit. 43. non ſi falſo errore ductus, l. fi. C. eo. ti. Poterit itaq; epiſcopus huic ex arbitrio pœnitentiã imponere; exemplo eius qui furtiue ordines ſuſcepit, c. 1. de eo qui furtiue ordines ſuſcep. lib. 5. tit. 30. Atq; iuxta poteſtatem datam epiſcopis abſoluendi irregularitatem etiam eius facti, cuius abſolutio reſeruata eſt ſummo Pontifici per concilium Tridentinum ſeſſ. 24. c. 6. hic irregularis poterit abſolui ab epiſcopo; & is qui mẽtitus eſt ætatem epiſcopo & ita ordinatus fuit.*

g *in 6. Synodo, c. 15. & in ca. ſubdiaconus, 4. §. 1. 77. di.*

CAPVT III.

1 *De ſeruo ordinato.*
2 *At originarius & libertis.*
3 *Pœna eorum ordinatorũ & ordinantium.*

NOn ſunt ordinandi ſerui ſine conſenſu dominorum, & priuſquam ab illis libertate donentur. *a*

Nec liberti ſine conſenſu patroni, *b* nec originarii ſuis dominis & alicui conditioni obligati, ſine dominorum volũtate. *c* 2

Quare ſi ſeruus fugiẽs etiam dominum ſuũ, qualibet calliditate vel fraude ad gradus peruenerit eccleſiaſticos, ignorãte epiſcopo; decretũ eſt, vt deponatur & dominus eum recipiat, *d* & poſtquam gradu ceciderit, eius conditionis fiat, cuius erat antea. *e* Adhibetur & diſtinctio, vt ſi ſeruus ordinatus ſit, non aſſecuta libertate contradicente domino, & factus fuerit diaconus, preſbyter vel epiſcopus, fiat ingenuus quidem, ſed vicarium dare teneatur ſuo loco, peculii ſui amiſſione multatus. *f* In aliis autem ordinibus, inuito domino ſeruus nequit ordinari, *g* quod ſi ſciente nec contradicente domino ordinetur, ingenuus remanebit & in ordine. *h* At ſi domino neſciente, ſciẽte autem epiſcopo vel præſentante ad ſacros ordines, ordinẽtur, duplum valoris ſerui ordinans vel præſentans, præſtare debent domino. *i* 3

SCHOLIA.

a *ca. 1. 2. 3. & fere ſequentibus omnibus, 54. diſt. in ca. 81. Apoſt. c. 1. 2. 5. de ſeruis non ord. Ratio prior, ne quando voluerint domini ordinatorum fiant ex clericis ſerui, ca. quicunque, 54. diſt. vt per ingratitudinem. ca. epiſcopus ſacerdotibus, 15. q. 7. Alia, quia nihil perire creditur eccleſiaſticis vtilitatibus, ſi quæ ſint, aliena reddantur; ca. generalis, 12. §. fin. 54. diſt.*

b *ca. quicunq; libertatem, 5. ca. fin. 54. diſt.*

c *ca. generalis, 12. ca. ſi quis obligatus, 7. & can. 21. admittuntur, 54. diſt. de adſcriptitiis idipſum, quod de ſeruis aliquando ſtatutum, ne ſine conſenſu dominorum glebæ, cui adſcripti eſſent, ordinarẽtur. l. iubemus adſcriptitiorũ creationes, 37. de epiſco. & cleric. C. Iuſtinianus tamen poſtea hoc emendauit, & permiſit præter eorũ voluntatẽ ordinari, §. ſi ſeruus ſciente, de ſanctiſſ. epiſcop. c. 17. nouellæ 123. dummodo adſcriptitius in poſſeſſionibus, clericus factus, impoſitã ſibi agriculturã adimpleat. Et vt*

authen. adſcriptitios, de epiſcop. & cler. C. A *ſubrogato aliquo, quem malueris; quæ tamen verba, non ſunt in nouella, neq; apud anteceſſorē Iulianum leguntur, cuius verba Latine translata ſunt, c. 455. hoc modò:* Adſcriptitius in ipſis tantum poſſeſſionibus, in quibus cenſitus eſt, clericus fiat, quamuis inuito domino hoc fuerit factum, ſic tamen vt clericus factus impoſitam ſibi culturam impleat. *Verum ſupplementum d. authenticæ, adſcriptitios,* B *ſumtum fuit ex lege Cæſarum Theodoſiani & Honorii, relata in l. quiſquis cenſibus, de epiſcop. & cleric.* Quiſquis (*inquit*) cenſibus fuerit annotatus, inuito agri domino temperet ab omni clericatu. Adeo etiam, vt ſi in eo vico, in quo neſcitur manſitare, clericatus fuerit; ſub hac lege religioſum accipiat ſacerdotium, vt & capitationis ſarcinā per ipſum Dominum agnoſcere compellatur & C in ruralibus obſequiis, quo maluerit ſubrogato, vtatur, ea certe immunitate indulta, quæ certæ capitationis, venerandis eccleſiis relaxarat. *Videtur & illa ſubrogatio iure pontificio probata, ca. ex antiquis, 9. 54. diſtinct. Loquuntur autem prædicti Cæſares Theod. & Honorius in d. l. quiſquis, de cenſitis, qui & capite cenſiti dicuntur a Iuliano anteceſſore in nouellis, cenſibus quaſi adſcripti & annotati; qui* D *quidem, veluti ſerui, diuerſi ſunt a colonis, qui liberi ſunt, & ipſi quaſi domini terræ, pro ſolo domino ſoli penſiones ſoluentes in pecunia vel aliis rebus. Et coloni originarii ſunt, qui in locis ſeu fundis certis, cenſiti ſunt. l. hi penes quos, 14. de agricol. & cenſit. lib. 11. C. tit. 47. nec poterat terra vendi ſine originarus cenſitiſq; ſeruis, l. quemadmodum. ~ l. 3. eo. ti. de agricul. & cenſit.* E *Neq; excuſantur vlla dignitate vel priuilegio aut reſcripto, originarii coloni, quin fundis propriis reddantur. l. originarios, 11. eod. tit. Seruos viro & adſcriptitios ſimiles facit Iuſtinia. in l. ne diutius, 21. eo. tit. Qui adſcriptitii erant, ſe ſubiiciebant culturæ agrorum in perpetuum* [illegible] *nati, originarii dicti, qui* [illegible] *dem* [illegible] *nibus obligati remanebāt, qu*[illegible] *eſſent liberi vt parētis l. penul. &* [illegible] C. [illegible] *ti. vocatur hodie hæc originar*[illegible] *conditio,* manus mortua. *Cu*[illegible] *corpori perſoniſq; nō minus qua r*[illegible] *troni ſeu domini qui hoc ius h*[illegible] *nantur; de qua Guido Papæus, a*[illegible] *Hoſtienſis in ſumma tituli de* [illegible] *ro ventre, verſ. vltimo. æquipar*[illegible] *qui eo iure tenetur, ſeru*[illegible] *a*[illegible] *& originarius colonus, qui &* [illegible] *debēt patronis ſeu dominus & ſer*[illegible] *ditionis habētur, tanquā pars pr*[illegible] *nici; nempe in caſu co*[illegible]*tituti, que*[illegible] *& res eorū, dicti & homines T*[illegible] *Guido Papæo, deciſ. 312. & 3*[illegible]*4.* [illegible] *coloni, de quib. in l. vni. de rendi*[illegible] *lib. 11. C. Neq; certe e*[illegible] *hu*[illegible] *mo*[illegible] *tatio ſuperflua hominū ad*[illegible] *manus mortuæ, qui ad* [illegible] *cerdotiū p*[illegible] *neri poſſunt quide, inuitis domini*[illegible] *ſecundū conſuetudines ſacerdotiū* [illegible] *berat a cōditione ſeruili manus m*[illegible] *notat Chaſſanæus ad §. 10. & a*[illegible] l'homme de main morte, *nu.* 55. [illegible] *tit.* de mains mortes. *In con*[illegible] *regni Neapolitani li. 3. ti. 2. ex*[illegible] *de adſcriptitiis primo cauet, ne* [illegible] *ne*[illegible] *tate & aſſenſu eorū quorum iuri* [illegible] *ſtati ſubditi ſunt, vllus epiſcoporū* [illegible] *repreſumat. Secūdo, ne ii quorum a*[illegible] *ptitii ſunt, præmium aliquod ob li*[illegible] *ordinandi vel conſecrandi* [illegible] *fecerint, ius adſcriptitium perd*[illegible] *dederit pecuniam ab ordine mo*[illegible] *gio cum omnibus ſuis bonis vin*[illegible] *Quod ſi forte in rure vel vico ec*[illegible] *ſtituta aſſignatos habuerit ſacerd*[illegible] *bus decedentibus ſint aliqui ſabr*[illegible] *& pertinaces domini ruris* [illegible] *adſcriptitiis fieri ſubrogat*[illegible] *ſi idonei ſint, ad id dicti a*[illegible] *nimi cogātur;* [illegible] *ii vero ad* [illegible] *ti, ad adſcri*[illegible] *condi*[illegible]

[illegible] occaſione remota. Et poſtea in tit. 3. c[illegible], [illegible]r. 3. Rogerius rex [illegible]tuit, & declar[illegible], eos tantum vill[an]os prædicta conſt[itutio]ne eſſe prohibitos clericari, qui per[ſo]n[aliter] intuitu perſonæ ſuæ ſcilicet, ſeruire t[e]nentur, ſicuti ſunt adſcriptitii & ſerui glebæ, & huiuſmodi alii. eos autem qui ratione tenementi alicuius beneficii ſeruire debent, ſi voluerint, ad clericatus ordinem poſſe accedere ſine voluntate etiam dominorum, prius tamen his, quæ tenent a dominis ſuis, in manibus eorum reſignatis. Seruitium illud renuntiati beneficii, videtur eſſe ratione feudi, vt amittat feudũ quis ex eo, quod clericus effectus ſit. §. qui clericus efficitur, ſi de feudo defuncti contentio ſit inter dominũ & agnatos vaſalli, lib. 2. tit. 26. quamquam ſine conſenſu domini poſſet effici clericus.

d *[illegible]. 2. de ſeruis non ordinat. libr. 1. titul. 1[illegible] ex concilio Toletano. ca. de ſeruorum, 6 54. diſtinct.*

e *ca. 54. diſt. nouella Leonis, 9. de ſeruo qui ignorante domino clericus factus eſt: & nouella 11. de ſeruo qui ignorante domino epiſcopus factus eſt. Vbi & idem ait de ſeruo [ep]iſcopo inſcio domino facto, vt a gradu deiectus domino reſtituatur, cui tamen repugnat. cap. 4. nouellæ Iuſtiniani, 123. & Auth. e[pi]ſcopatus ordo, de epiſcop & cleric C. vbi epiſcopalis ordo liberat a fortuna ſeruili & adſcrip.titia.*

f *[c]a. ex antiquis, 9. can. ſi ſeruus ſciente, 20. 54. diſtinct.*

g *ca. de rebus, 8. §. 1. eadem 54. diſtin.*

h *Dict. ca. ſi ſeruus ſciente, 54. diſt.*

i *cap. 1. ſi ſe[ruus] abſente, 19. 54. diſtinct. ex concilio Aurelianenſi, 1. ca. 10. vide latiorem diſtinctionem in gloſſ. p. c. 2. de ſeruis non ordina.*

CAPVT IIII.

De illiteratis ordinatis. pœnaque eorum & ordinantium.

Extat quoq; prohibitio canonum, ne penitus illiterari ordinentur, *a* imo ne ad primam etiam tonſuram admittantur, *b* quia eccleſia viris literatis eget, & peritis, *c* ſaltem pro maioribus eccleſiæ miniſteriis obeundis, ſecundum cuiuſq; ordinis munus & onus. *d* Ideo qui illiteratos ordinauerint ad tonſuram, peccant & puniuntur, vt per annum remaneant a clericalis tonſuræ collatione ſuſpenſi, *e* & illiteratus tanquam indignus a beneficio quod conſecutus fuerit, deponendus ſit. *f* Excuſabit tamen ordinantem & ordinatum, mediocris ſcientia ordinari, etſi maior haberi poſſit, maxime deſideretur. *g* Neque tamen dubitatur ordinatum inſufficientem & illiteratum, nõ ſecus quam laicum ſuſcipere ordinis characterẽ, *h* at ſuſpendi debet ab executione, donec ſe idoneum reddiderit. *i* Extat & decretum concilii Lateranenſis, vt qui de cætero rudes & ignaros ordinare præſumſerint, cum ordinatis graui ſubiaceant vltioni. *k* Notandum autem, quod Epiſcopus, qui non ſufficienter literatos ordinauerit, non poteſt a ſe ordinatis, illam inſufficientiam obiicere, niſi poſt ordinationem reddiderint ſe indignos. *l*

SCHOLIA.

a *ca. 10. præcipimus, 34. diſtinct. cap. illiteratos, 1. 36. diſtinct. cap. cum in cunctis, 7. ca congregato, 53. de electio. ca. non confidat, 50. diſtinct.*

b *ca. fin. de te[m]p. ordina. in Sext. & tradunt interpretes, nec ex diſpenſatione Epiſcopi fieri poſſe. Sed & Iuſt. No. 123. cap. 12. §. clericos, de ſanctiſſ. Epiſcop. clericos non aliter ordinari permittit, quam ſi literas ſciant & rectam fidem, vitamque honeſtam habeant. item nouell. 6. c. 4.*

c *cap. cum ex eo, de elect. in Sext. cap. fin. de magiſtris.*

d *c. cum in cunctis, de elect. & liquet ex tota, 38. diſtinct. eligendi enim ſunt artifices idonei operi faciundo, l. 1. C. de nouo codic. faciend.*

e *capit. final. de tempor. ordin. in Sext. vt pu-*

Vnu

niantur in quo peccarunt, & ſic de aliis ordinibus.

f *vt in c.fin.de atat.& qualit.ord.c.niſi cum pridem,§.pro defectu,de renunt. c. omnes, 38.diſtinct.*

g *ca.cum nobis olim, de elect.l.ſciendum,§. illud,& leg.ſi quod venditor,de adilit.edi. Pand.*

h *Notat gloſſa 1.ad c.illiteratos,36.diſt.per canonem 18.ventum eſt,1.q.1.gloſſ.ad c. ſicut viri,8.ad ver.* clericatus,*40.diſt.& gloſſ.in c.vnic.52.diſt.*

i *Vt in aliis,in cap. vnico, de clerico per ſaltum promoto.capit.2.de atat. & qualitat. ordinand.*

k *in concil.Lateran.c.27.relato.in c.pen.de atat.& qual.ord.*

l *c.accepimus,3.de atat. & qualitat. qui ſemel enim approbauit,reprobare non poteſt ex eiſdem cauſis,c.nulli,8.de elect.in Sex. c.in praſentia,de ſenten.excomm.l.ſi vxor, ad leg. Iul. de adult. Pandect.l. qui ſciens, de libera.cauſa.P.cum ſimil.ca. dilectiſſimi,8.q.1.*

Capvt V.

De ſolemniter pœnitentibus ordinatis,pœnaque ordinatorum & ordinantium.

Ex pœnitentibus publica pœnitentia, nemo ordinari debet clericus. *a* Et ſi per ignorantiam epiſcopi aliter factum fuerit, ordinatus debet a clero deponi, *b* quia ſe ordinationis tempore non prodidit eſſe pœnitentem. Et ſi ſciens talem eſſe epiſcopus ordinauerit, ordinandi poteſtate in epiſcopatu ſuo eſt priuandus. *c* ſi autem neceſſitas,aut vſus Eccleſiæ exegerit,tales pœnitentes inter oſtiarios aut lectores deputari poſſunt,ita tamen,vt ſi ordinati ſint diaconi, inter ſubdiaconos habeantur, vt eo modo manum ſacris non imponant, nec ſacra contingant, Euangelia aut epiſtolam in Miſſa non legant, *d* atque ſi in tali ordine,ad quod irrepſerunt ita permittātur ex diſpenſatione remanere, magno debent deputare ben[illegible] emta omni ſpe promotionis a[illegible] verum lapſi in ordine ſacer[illegible] ricali, pœnitentia, alia tamen [illegible] mni quam non agunt,pera[illegible] dinibus, a quibus ſuſpenſi fuer[illegible] tiores conſcendere poſſunt. *f*

Scholia.

a *Hæc omnia quæ ſequuntur haben[illegible] capit. 55. ex pœnitentibus,5[illegible] canones Nicenæ ſynodi, pœnitent[illegible] ab infimis officiis clericorum ex[illegible] can.canones,60. & cap. 59. non con[illegible] diſtinct.ca.non.promoueantur,6[illegible] ca.1.de bigamis. Quod de pœn[illegible] blica & ſolemni intelligi debet, [illegible] tantum in vita regulari ſer impon[illegible] can.ſi quis poſt remiſſionem, [illegible] bus ſequentibus,50. d[illegible]. quæ a priuata, & reconciliatione eius diſtat, ca. mi[illegible] ſtrare,3.§. 26.quæſtio.6. Sic in can. pl[illegible] cuit,68.§.fin.eadem 5[illegible].diſtin.* Eum [illegible] nitentem (*inquit Toletanum con[illegible] 1.cap.2.*dicimus, qui poſt bap[illegible] aut pro homicidio,aut pro di[illegible] minibus grauiſſimiſque pec[illegible] blicam pœnitētiam gerens [illegible] diuino fuerit reconciliatus a[illegible] *autem clericus publicam vnqu[illegible] non conceditur pœnitentiam [illegible]ic ne[illegible] publicis pœnitentibus quiſquam [illegible] corum ordinem vocatur,ca.66.[illegible] que,50.diſt.*

b *dict. cap. ex pœnitentibus, etiam [illegible] ter ordinatus fuerit, ca.ſi ille quis, 68. eadem 50.diſt.*

c *dict.c.ex pœnitentibus.*

d *in c.68.placuit,50. diſtinct. ſic non mi[illegible] ſtrant in officio,ſed tantum habent nomen ſubdiaconatus, & locum ſubdiac[illegible] in choro, & in cibo,vt ibi notat glo[illegible] can.qui admiſit, & can.ſi quis preſ[illegible]er, 15.quæ.8.*

e *can.56.quicunque,50.diſt.*

f *can.hi quis altari Dei,52.& ſeq.5[illegible]*

Gg 2

Cap. VI.

1 *De rebaptiZatis.*
2 *Et bigamis ordinatis & pœnis ordinatorum & ordinantium.*

1 Qui bis ignoranter baptizati ſunt, † opus non eſt eos ideo pœnitere, tamen ſecundum canones ordinari nequeũt, niſi aliqua magna neceſſitas cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati ſunt, quaſi iterato crucifixerunt Chriſtũ, & per ſeptem B annos debent pœnitere tertia & ſexta feria, & per tres quadrageſimas ieiunare. *a* Et qui ordinauerint ſcientes tales vt ordinatos, honoris periculo ſubiacent. *b*

2 Si quis viduam † aut ab alio dimiſſam duxerit, non admittitur quoque ad clericatum, *c* quod ſi irrepſerit, deiicitur, *d* ordinatores etiam, vt ordinati, officio ordi- C nandi, priuandi. *e*

Scholia.

a *ca. quibus, 117. de conſecr. diſt. 4. ca. qui in aliquo, 51. diſt.*
b *ca. fin. §. fi. 51. diſtinct.*
c *cap. curandum, ca. præcipimus, cum ſeq. 34. diſtinct. cap. 1. 2. & ſequen. de bigam. non ordin. lib. 1. tit. 21. & 1. ad Timoth. c. 3. niſi ex diſpenſatione ſummi pontificis, de* D *qua in c. lector, 18. & ibi glo. 34. diſtin. in minoribus, non in maioribus, in quibus nec diſpenſare poſſe ſummum Pontificem, nec contra Apoſtolum dixit, c. 2. & ca. nuper, 4. in fine, & ca. a nobis, 7. de bigamis. Ceterum quamuis ibi prohibeatur diſpenſatio, tamen Lucius Papa diſpenſauit cum Archiepiſcopo Panormitano, vt notat gloſ. ad dictum c. lector, 34. diſt.*
d *ca. 8. ſi quis viduam, 50. diſt.* E
e *c. 2. de bigam. non ordinan.*

Caput VII.

De excommunicatis ordinatis & eorum pœna.

Excõmunicati pro violenta manuum iniectione in clericos, Eccleſiaſticos A ordines ante abſolutionem a ſummo Pontifice habitam, accipientes, ſi clerici ſunt, a ſuſceptis ordinibus ſunt in perpetuum deponendi, niſi diſpenſetur a ſolo ſummo pontifice, ſi regulares ſunt, ab exſecutione ſuſceptorum ordinum ſunt ſuſpenſi. *a*

Scholia.

a *cap. cum illorum, 32. de ſententia excom-* B *munic.*

DE DELICTIS CLERICORUM IN ORDINIBUS ſuſceptis ratione perſonæ, a qua ſuſcipiuntur.

TITVLVS III.

Caput I.

1 *De ordinatis a non ſuo prelato.*
2 *Clericus huius eccleſiæ in alia non ordinetur.*
3 *Furtiue ordines ſuſcipere quid & pœna ita ordinati.*
4 *Monachus ſine ſuo prelato ordinari alibi nequit.*

Peccatur † pluribus quoque modis ex perſona concedentis ordines, quod nec inultum iura ſinunt. Quare ei, qui ab alieno, id eſt, ab epiſcopo, non ſuo, & ſine eius licentia, ad eccleſiaſticos promouetur ordines, interdicenda eſt ſuſcepti ordinis exſecutio, *a* vacuaque & non rata habetur ordinatio, *b* poteſt tamen proprius epiſcopus, ſi ratam habuerit, & ordinatos recipere. *c* 1

Sic etiam clerici † in vna Eccleſia ordinati, ſi in alterius ciuitatis eccleſia ordinentur, & ſi epiſcopus clericum ad alium epiſcopum pertinentem ſuſceperit, & qui ſuſceperit, & ſuſceptus tandiu excommunicati remanere debent, donec ipſe clericus ad eccleſiam propriam reuertatur. *d* 2

3 Furtiue etiam † dici[illegible] ſu[illegible]pere ordi- A nem, qui ordinatur [illegible]e con[illegible]tia [illegible]e-piſcopi, ideo & ſuſpenditur ab ex[illegible]cutione ſuſcepti, donec cum e[illegible] diſpenſatũ fuerit, & ſi nihil [illegible]iud, vel alia prohibitio non impedierit, huiuſmodi promotionem. Quod ſi prohibitio ſub pœna excommunicationis præceſſerit, non potcrit in ſuſcep[illegible]to miniſtrare, vel ad altiorẽ conſcendere, ſine diſpẽſatione ſummi Pontificis. *e*

4 Si quis † de alterius monaſterio repertum, vel ad clericat[illegible]m promouere voluerit, vel in ſuo monaſterio maiorem monaſterii cõſtituere, Epiſcopus, qui hoc fecerit a cæterorum communione ſeiunctus, ſit tantum plebis cõmunione contentus ſit, & ille neque clericus, neq; præpoſitus perſeueret.

SCHOLIA.

a *ca. quod tranſlationem, 11. de temp. ordin. hodie in extrauagante Pii 2. quæ incipit,* cum ad ſacrorum ordinem, *ipſo iure dicitur ſuſpenſus, ita ordinatus ab exſecutione.*

b *ca. 1. & ca. nullum epiſcoporum, 6. & ſequen. 9. quæſt. 2. cap. 1. & 3. 71. diſtinct. Siquidem prohibitum eſt, ne quis aliena diœceſis clericum ordinet ſine proprii epiſcopi licentia vel literis, quas vocant dimiſſorias, cap. 1. 2. 4. ca. primatus, 6. 71. diſt. c. 1. & 2. 71. diſt.*

c *in ca. fin. 9. q. 2. c. Salomitanæ, 63. diſt.*

d *c. 4. clericos, 63. diſtin.*

e *ca. 1 2. 3. de eo qui furtiue ordinem ſuſcepit, lib. 5. tit. 30.*

f *Hæc eſt pœna epiſcopi ordinantis in clericum monachum ſine conſcientia, conſenſu & licentia ſui Abbatis, vel Præpoſiti. in c. fin. 58. diſtinct. Prohibetur & in c. 1. eiuſdem 58. diſt. ne ordinetur Monachus, niſi quem Abbas loci monitus propria voluntate obtulerit epiſcopo.*

CAPVT II.

1 *De ordinatis a ſchiſmaticis & excommunicatis.*

2 *Inuad[illegible] epiſcopatum viui, & [illegible] c[illegible]is, & [illegible] eorum.*

IRrite & fi[illegible]t ordin[illegible] [illegible]t ad exſe[illegible]tio[illegible] quæ fiunt a ſch[illegible]maticis. *a* [illegible] ſchiſmatico ordinat[illegible]s a[illegible] ct[illegible]nter repelli, niſi [illegible]oba[illegible]e[illegible] ſe miſericorditer diſpenſ[illegible] perſona, quæ ſuper eo pot[illegible] rit diſpenſandi. *b*

B Sic etiam ordinationes, [illegible] ſiarchis nominatim excõ[illegible] & ab his, qui catholicorum a[illegible] tium epiſcoporum ſe[illegible] iudicantur, niſi ordinati pr[illegible] cum ordinarentur, neſ[illegible] mnatos. *c* Quare & cu[illegible] communicato epiſco[illegible] nes acceperunt, poter[illegible] per [illegible] pos diſpenſari. *d.*

C

SCHOLIA.

a *ca. 1. de ſchiſma. lib. 5. tit. 8. c. 5. ordina[illegible]nes, 9. q. 1.*

b *c. 2. de ſchiſma. c. quia diligent[illegible] electio. Quis autem poſſit diſpen[illegible] gloſſa fin. ad d. ca. 2. atque di[illegible] ſummo pontifice & ab epiſcopo [illegible]matico docet. Traditur & ib[illegible] gloſſ. fin. cle. 1. eius tituli, de ſch[illegible]* D *& a glo. c. quia diligentia, de ele[illegible] maticis, vt ab hæreticis in f[illegible] ordinantibus, conferri ordinem [illegible] non amittunt ordinem ante ſc[illegible] hæreſin ſuſceptum, non tamen [illegible]nem ordinis dare, quem ipſi non [illegible] ideo dare non poſſunt. can. Daib[illegible] 9. 7. l. ſi vniuerſa, C. de lega. De ho[illegible] dus Magiſter ſententiarum [illegible]r. 4. [illegible] 13. & D. Thomas, 2. 2. q. 82. art. [illegible]*

c *ca. ordinationes, 9. q. 5. vbi glo[illegible]* E *niſi probare, notat irritas e[illegible]e [illegible]nes, ſi more eccleſiæ Catholi[illegible] tantum quod pertinet ad exſecu[illegible] lioquin vere ordines eſſe coll[illegible] epiſcopi hæretici facti, depoſit[illegible]*

[illegible], degradati, cum non amittant [illegible], verum Chriſti corpus confi[illegible] d[illegible] veraciter, ſi veram formam [illegible] eccleſiæ, quamuis, quod pertinet ad [illegible] peccent [illegible] agendo. ca. oſtenditur, [illegible] conſecrat. diſt. 4. can. d[illegible]minus, ca. quod [q]uidem, 1 q. 1. tamen ordinatis. vt dixi, ab [illegible] non habent executionem ordinis, vn[de] quod pertinet ad illã, dicitur irrita or[dinatio] c. 1. de ſchiſma.

d *[illegible] de ordin. ab epiſcop. qui renuntia[uit] [epi]ſcopatui, libr. 1. titul. 13. c[illegible] in. ab excommunicatis, 9. qu. 1. Si vero quis ſcienter aut ex craſſa ignorantia ab excommunicato ordines receperit, non poſſet diſpenſare epiſcopus, ſed adeundus eſſet ſummus Pontifex, vt notat dicta gloſſa finalis, de ordinatis ab epiſcop. qui renuntiauit epiſcopatui per c. 1. §. fi. eiuſdem tit.*

Cap. III.

1 *D[e] ordinatis ſimoniace.*
2 *E[t] a[b] eo qui renuntiauit epiſcopatui.*
3 *De Monachatu ſimoniaco.*

1 Simoniaci ſimoniace ordinati, † vel or[d]inatores ſecundum Eccleſiaſticos ca[no]nes a proprio gradu cadere debent, ſi[m]oniaci quoque ſimoniace a non ſimo[ni]acis ordinati ab officio male accepto re[mo]uendi. Simoniaci autem non ſimoniace a ſimoniacis ordinati, miſericorditer per manus impoſitionem pro temporis [ne]ceſſitate in officio conceduntur perma[n]ere, etſi ordinati ignorabant ordinantes e[sse] ſimoniacos. *a* Qui vero ſcienter ſe a ſi[moniac]is conſecrari vel verius exſecrari [per]miſerint, ex decreto, habẽt ſuam con[ſecra]tionem omnino irritam, *b* atq; vter[que] [co]nſecratus & conſecrans depoſitus [p]œnitentiã agere debet, & priuatus pro[pri]a dignitate perſiſtere. *c*

2 S[illegible] † qui ſcienter etiam ſacros ordi[nes] acceperit ab epiſcopo, qui renuntia[uit] epiſcopatui, & loco, quia indignum ſe [illegible], executionem officii non habebit: [illegible] non ſcienter, poterit, niſi craſſa

A ſupina fuerit ignorantia, diſcretus pontifex diſpenſare. *d* Id autem, niſi ſimoniacus alia forma, quam eccleſiæ ordinaſſet, quo caſu nihil conferretur ordinato. *e*

Accedit ordinationi ſimoniacæ † receptio in monachum vel monialem ſimõniaco pretio tantum accedente, facta obtentu paupertatis; atque ſtatutum, vt tali prauitate recipiens & recepta monialis, ſiue ſit ſubdita, ſiue prælata, ſiue ſpe reſti- 3
B tutionis, de tali monaſterio expellatur in locumque arctioris regulæ detrudatur ad agendam pœnitẽtiam, quod & de monachis aliiſque regularibus conſtitutum. *f* Sunt & prælati vltra donec condignã peregerint pœnitentiam, a ſacrorũ ordinum exſecutione ſuſpendendi. *g* Id autẽ quando per viã inquiſitionis apparuit de ſimoniaca receptione; alioquin enim, ſi accuſati & cõuicti de hac ſimonia fuerint,
C condemnandi ſunt iudiciali ſeueritate, tam dantes quam accipientes. *h*

Scholia.

a *Verba prædicta ponuntur, in c. 107. ſtatuimus, iuncto c. ſeq. 1. q. 1. quamuis enim ordo conferatur a ſimoniacis, tamen exſecutio non datur niſi diſpenſetur, vt notat glo. ad d. c. ſtatuimus, & fuſe gloſſ. 1. in c. ſi qui a ſimoniacis, 108. q. 1.*

b *d. c. ſi qui a ſimoniacis.*

D c *in c. de cætero, 109. 1. q. 1.*

d *c. 1. § fi. de ordinatis ab epiſcopo, qui renũtiauit epiſcopatui. lib. 1. tit. 13. ita ſuſpenſus eſt ab ordine, qui a ſuſpenſo accipit, & renuntiatio non adimit poteſtatem conferendi, vt ibi notat gloſſ.*

e *c. Dubertum, 1. q. 7.*

f *c. quoniam ſimoniaca, 40. de ſimo.*

g *c. dilectus, 30. in fi. & c. accuſatũ, de ſimo.*

E h *dict. c. dilectus.*

DE DELICTIS CLERIcorum circa modum conſecrationis ordinum.

TITVLVS IIII.

Vuu 3

Capvt. I.

De clerico non ordinato miniſtrante & pœna eius.

A Cvm non ſufficiat bona agere, niſi & bene fiant, *a* peccant clerici in ordinibus eccleſiaſticis ſuſcipiendis, cum non eos conſequuntur iuxta eccleſiæ decreta. Velut, ſi antequam ordinem conſequantur aliquem, tanquã ordinati miniſterium eius ordinis exſequãtur, quo caſu propter temeritatem deiiciuntur ab eccleſia, & nunquam ordinantur. *b* Sic qui diaconus *c*
B eſt tantum, ſi miſſarum celebrationem vſurpare *d* præſumat, non poteſt ad ſacerdotis officium promoueri, *e* & a diaconatu biennio vel triennio ſuſpenditur, de beneficio autem eccleſiaſtico, ſi aliquod poſſideat, cum eo miſericorditer agendum, *f* ne ſuſtentatione priuatus, ad ſeculi negotia reuertatur. *g*

C

Scholia.

a *ca. non ſatis, 14.86. diſt.*

b *cap. 1. de clerico non ordinato miniſtrant. lib. 5. titul. 28. Et puniuntur in eo, in quo peccarunt, quæ pœna communis in iure, vt in c. ſi. de immu. eccleſiarum cum ſimilibus ibi notã.*

c *Hæc quæ ſequuntur probantur. in ca. 2. de cleric. non ordina. miniſtran.*

d *Hæc eſt vſurpatio ſacrilega. Nam qui ſine poteſtate & ordine ſacerdotali eſt, non cõſecrat, ſicque occaſionem dat idololatrandi populo, dum adorat hoſtiam tanquam conſecratam, & vt verum Chriſti corpus, quod tamen ibi non eſt, cum nemo quam ſacerdos rite ordinatus, poſſit conficere ſacroſanctum Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus, capit. 1. §. vna, de ſumma Trinitate & fid. catholica. cap. ecce ego, 95. diſtinct. ca. abſit, 31. quæſt. 3. atque hic dignus ideo eſſet de rigore iuris, affici pœna, qua merito puniũtur, qui ad idololatriam inducunt. Peccaret & multo grauius, qui nullo ordine ſacro initiatus hæc ſacroſancta myſteria tractaret, maiorique pœna eſſet puniendus. Quemadmodum [illegible] iratus in Oziam eum ſubito ne[illegible] arcam teſtamenti quamuis n[illegible] & collabẽtem bono zelo, ne labe[illegible] nu tenuit, 2. Regum capit. [illegible] & 1. [illegible] capit. 13. & Oziam regem lepr[illegible] quod incenſum Deo in altar[illegible] ferre & ſacerdotis offi[illegible] ium agere, [illegible] ralipom. c. 26. Balthazar qu[illegible] cuſſus morte a Deo, quod [illegible] fanaſſet Daniel. 5. c. veſtimen[illegible] ſec. diſtin. 1. Grauius etiam peccat [illegible] mulat conficere & non con[illegible] ſecrat, quam is, qui conſecrat [illegible] mortali, capit. de homine, 7. de cele[illegible] miſſa.*

e *Sine diſpenſatione ſc[illegible] ces nam [illegible] teris gloſſ. ad c. fin. ad verbum. [illegible] ri, de cleric. non ordin. mi[illegible]*

f *Sic ſuſpenſo ab officio p[illegible] b[illegible] dium, reſeruatur eadẽ ratione benef[illegible] in ca. 39. ſtudeat, 50. diſt. item in ca. p[illegible] byterum, 28. diſt.*

g *Mendicitas clericorum retorq[illegible] opprobrium totius cler. c. diaconi. [illegible]*

Capvt II.

De ordinatis extra tempora.

Similiter qui ordinantur, & [illegible] nant extra tempora ordin[illegible]
D quunt. Quocirca epiſcopus, qui [illegible] quo non debuit, ordines celebra[illegible] nonica diſciplina eſt corrigen[illegible] nandi tamdiu a ſuſceptis ordinib[illegible] reddi expertes, donec a ſummo [illegible] reſtitutionis gratiam conſequa[illegible] reſeruat. *a* Neq; excuſabit co[illegible] ſuetudo ordinandi. Verumtame[illegible] tra ſtatuta tempora receperunt [illegible]
E ſacros, characterem non eſt d[illegible] piſſe; *b* & proinde prius pro tr[illegible] na impoſita pœnitentia compet[illegible] terunt in ſuſceptis ordinibus ab a[illegible] ſcopo ſuſtineri. *c* Epiſcopus, vero, qui [illegible] tra canones duos ſacros ord[illegible] contulerit, a collatione ordin[illegible]

tus & presbyteratus, ordinatus autem ab A executione officii ſacerdotalis, tandiu debent manere ſuſpenſi, donec aliter a ſede apoſtolica diſponatur, *d* nec ordinatum excuſat ſuperioris archiepiſcopi mandatum, cum etiam idipſum ſit prohibitum. *e*

S c h o l i a.

a *cap. cum quidam, 8. de temporibus ordinat. ſic ordinantes priuantur auctoritate ordinandi, & ordinati deponuntur ab* B *executione, in capit. 2. de tempor. ordinat. Explicat autem diſpenſandi poteſtatem penes epiſcopum eſſe, ſi ſibi ſummus Pontifex non reſeruauerit. gloſſa final. in capit. penultim. per illum textum, de temporibus ordinat.*

b *c. 2. de temporib. ordinat.*

c *cap. conſultationi, 16. de temporibus ordinat. Tempus enim non eſt de ſubſtantia ordinis. Ideo character, eo commiſſo imprimitur, & pœna ſuſpenſionis pro tranſ-* C *greſſione canonis imponitur, vt in cap. vel non eſt, eod. tit.*

d *c. literas, 13. de tempor. ordin.*

e *c. dilectus filius, 15. eod. tit.*

C a p v t III.

1 *De promotis per ſaltum.*

2 *Aut furtiue, pœniſque illorum.*

3 *De examinatione ordinandorum.*

D

QVi præpoſtere † maiorem ordinem ante minorem acceperint, puta diaconatum ante ſubdiaconatum, præsbyteratum ante diaconatum, ſuſpenduntur ab executione ſuſcepti, donec impoſita pœnitentia ad omiſſum ordinati fuerint. *a*

2 Vtrique autem delinquũt, † ſic & qui furtiue ordines ſuſcipiunt, *b* cum diſtinctione pœnæ ratione circumſtantiæ. Nam qui ab epiſcopo vel aliquo eius archidiacono a E ſuo prælato, non ante prohibitus ſub anathematis interminatione promoueri, furtiue fuerit promotus, non poteſt ſine diſpenſatione ſui prælati, & niſi impoſita pœnitentia, promoueri ad maiorem gradum, ſi vero præceſſerit prohibitio cum interminatione anathematis, imponitur pœnitentia monaſterii, & clandeſtine ordinati in ſuſceptis ordinibus miniſtrare prohibentur ſine diſpenſatione ex iuris rigore. *c*

Inter furtiue ordinatos † annumerantur, qui curarunt ſe ordinati ſine examinatione, *d* quare & ii deponi debent. *e* Examinat autem vel ipſe epiſcopus ordinans, vel eius archidiaconus. *f* Sufficeret tamen ſine alia examinatione ordinãtis, teſtimonium epiſcopi proprii ordinati, *g* vel abbatis ſui, quod & ſufficit pro examinatione monachi ſui ſine alia ordinantis. *h* 3

S c h o l i a.

a *c. vnic. § 2. diſt. ca. 1. de cleri. per ſaltũ promoto, lib. 5. tit. 29. hæc pœnitentia arbitraria cenſetur, quia non eſt definita, ca. non ſatis, de offic. delegati. l. 1. §. fi. de iure deliberan. P. quomodocumque enim ordo conferatur ab eo, qui poteſtatẽ habet ordinandi, ſiue per gradum, ſiue per ſaltum, confertur character, non tamen executio, niſi ſecundum iuris regulas conferatur, vt dicunt Hoſtienſ. & Panor. ad c. vnic. de clerico per ſaltum promoto. Notant tamen Dominicus, Prapoſitus, Hugo & Archidiaconus, ad ca. ſolicitudo, quod ſi quis faceret ſe ordinari per ſaltũ vel ambitionem, vel ſuperbiam, debeat omnino deponi, nec ſecum diſpenſaretur, vel ſaltem non de facili, neque cum eo epiſcopus tunc, ſed ſummus Pontifex diſpenſat. Hoſtienſ. ad cap. vnic. de cler. per ſaltum promot.*

b *c. 1. de eo, qui furtiue ordines ſuſcepit.*

c *cap. 1. 2. & 3. eo. tit. de eo qui furti. ordines ſuſce. ſic in c. 24. Salomitana, 63. diſt. ſuſpenditur presbyter a presbyteratu & celebratione miſſarum, qui ſine ſcientia epiſcopi ordinatus fuerit, donec cum illo diſpenſatum fuiſſet.*

d *c. ext. conſcientiã, 64. diſt. c. quãdo, 24. diſt.*

e *c. ſi quis presbyter, c. fin. 24. diſt. c. ex pœnitentibus, 50. diſt.*

f *Vel alij, quibus epiſcopus cōmittit. c. vnico, de ſcrutinio in ordine facien.*
g *c. ſi quis, 16. q. 1.*
h *c. monachi, 16. q. 1.*

CAPVT. IIII.

1 *De ordinatis ab intruſis.*
2 *Et ſimoniace.*

1 ORdinati inſuper ab intruſis vel vitioſe electis prælatis, pro nō ordinatis habentur, *a* quemadmodum & beneficia admittunt, qui ea acceperint a ſuſpenſo, qui non ſeruauerit ſententiam interdicti ſummi Pontificis. *b*

2 Ordinans autem † per pecuniam ſimoniace deponēdus, ordinatus vero, dignitate carere debet, & mediator ſeu proxeneta talis ordinationis, ſi clericus ſit, proprio gradu cadere, ſi monachus aut laicus, anathematizari debet. *c*

SCHOLIA.

a *ca. fin. 19. diſtin. quicquid enim ab illis ſit, omnino caſſatur, can. alienationes, 12. q. 2. ca. omne, 25. qu. 1. Quando videlicet qui ordinant, deteguntur non fuiſſe epiſcopos, quia tunc conſtat nullum potuiſſe ab illis infigi characterem, ca. Dauertum, 1. queſtion. 7.*

b *c. ſi. de exceſſib. prælator. c. quia diuerſitatem, de conceſſ. preben.*

c *c. 8. ſi quis epiſcopus, 1. q. 1. Quamuis enim proxenetæ in alijs negotijs non improbentur, vt in l. fin. de Proxenet. lib. 50. P. tit. 14. tamen in ſpiritualibus, proxenetæ, & interceſſores reprobantur, cum oritur ſuſpicio ſimoniæ.*

DE DELICTIS, QVÆ committuntur a clericis poſt ſuſceptos ordines in miniſterio & exſecutione eorum.

TITVLVS V.

CAPVT I.

1 *De cuſtode eccleſiæ peccante.*

A 2 *Caſtigatio clericorum & m*[illegible] *cuius ſit.*
3 *De cuſtodia eucharistiæ &* [illegible]

POſt ſuſceptos ordi[illegible]c[illegible] pluribus modis peccare p[illegible] niri, veluti cuſtos eccleſiæ [illegible] officio ſit, ab Archidiaco[illegible] c[illegible] ſe emendet, & ſi indo[illegible] denūtiatus epiſcopo, ab ec[illegible] dus eſt, & alius in locum e[illegible]
B dus. *a*

Caſtigant † & libere magiſt[illegible] rum, inter ſe delinquentes c[illegible] bares ſibi ſubditos monacho[illegible]

Cum chriſma autē † & e[illegible] beant ſub firma cuſtodia clauſ[illegible] tis conſeruari, ne poſſ[illegible] manus extendi ad aliqua [illegible] nefaria exercenda, ſi [illegible] cuſtodia, ea incaute r[illegible]
C ſibus debet ab offic[illegible] & ſi [illegible] ius incuriam aliquid nefan[illegible] com[illegible] rit, grauiori debet ſubiacere [illegible]tioni. *c*

SCHOLIA.

a *c. 1. de offic. cuſtod. lib. 1. tit. 2*[illegible]
b *cap. 1. & 2. de ſentent. excomm*[illegible] *lib.*
c *c. 1. de cuſtodia eucharistiæ, lib*[illegible]

CAPVT. II.

D *De ſacerdote det*[illegible] *nem.*

PEccat ſacerdos detegen[illegible] nem ſibi factam, quan[illegible] qui ſibi confeſſus e[illegible], peccata [illegible] propinquis aut extraneis dep[illegible] omnibus diebus vitæ ſuæ pe[illegible] hodie in arctum mo[illegible]tiū a[illegible] pœnitentiam detrudi. *b*

E SCHOLIA.

a *cap. ſacerdos, 2. de pœniten.* [illegible] *& in c. omnis vtriuſque, e*[illegible] *remiſſio. vbi & n*[illegible] *inferri presbytero n*[illegible] *etiam ſi ſigno de*[illegible] *co*[illegible]

b *... c. omnis vtriuſque, §. fin. de pœnitent. & remiſſio, quia ſacerdos non dicitur ſcire peccata confeſſa tanquam homo, ſed tanquam Chriſtus, cuius vices gerit. c. ſi ſacerdos, de off. ord. c. ſignificaſti, de adulte. Et quia ſecreto ſibi ea commiſſa ſunt, nō debet propalare, ſed celare, ca. de forma, 2. quæ. 5. Et proinde etiam ſi ſub ſententia excommunicationis iniungatur ab epiſcopo, vt quicunque tale crimen ſciuerit, reuelet, non tenetur is qui ſub ſigillo ſcit confeſſionem reuelare, vt notat gloſſ. ad ca. ſacerdos, de pœnitent. diſtin. 6. quia qui ita ſcit non debet dici ſciens. ca. presbyter, 15. q. 5. Innocentius tamen ad dictum c. omnis vtriuſque, de pœniten. & remiſſio. notat poſſe ſacerdotem reuelare peccatum ſibi confeſſum, ſi illud ſit committendum, & hoc vt peccato obuietur, pro quo & gloſſ. in ca. verum, 13. diſtinct. etiam ſi inquit iurauerit tenere ſecretum, quod tamen non poſſet facere in delicto iā conſummato, ſic gloſſa ad c. ... ianos, 26. ad verb.* qualiter, *de ſponſ. ... poſſe confeſſorem præbere teſtimonium de confeſſione pro impedimento matrimonii, quod alioquin contraheretur. ... at & Iaſon. ad leg. 1. §. huius ſtudii, quod ſi quis confiteatur ſacerdoti, ſe deſponſaſſe quandam mulierem per verba de præſenti, quod is poterit reuelare, vt ... monium cōſummetur, quod ipſe denegabat cōſummare, id q; vt euitetur peccatum.*

A ſumſerit intereſſe, ſuſpendetur per triennium ab officio, grauius & puniendus, ſi culpę qualitas poſtulauerit; is quoque, qui taliter permiſerit in gradu etiam conceſſo clandeſtine copulari, pœnitentia condigna debet caſtigari. *b*

Cap. III.

a *De delictis presbyterorū in nuptiis ſecundis benedicendis.*

b *Prohibitis admittendis.*

S... penditur † & ab officio & beneficio, ... que debet ad ſedem apoſtolicam, ... s, quem cōſtiterit benedictionem ... cū ſecunda vxore celebraſſe. *a* ... itur † & parochialis ſacerdos, ... pedimentum obiectum, pro... cuntinctiones reiicere contem... & regularis quilibet, qui eis præ-

Scholia.

a *cap. 1. de ſecundis nupt. lib. 4. tit. 21. quod tamen qui recte illud explicant intelligūt, de eo, qui benedixit vel coniunxit cum ſecunda vxore eum, qui iam aliam habebat prima viuente. Alioquin enim quamquam peccent, qui benedixerint ſecundas nuptias contra c. 3. de ſecund. nupt. tamen non ita grauiter peccant, vt ab officio & beneficio ſuſpendi debeant, & mitti ad ſummū pontificem, ſed alia pœna, quæ erit epiſcopo arbitraria, cum alia certa non ſit iure in eos definita, erūt puniendi, quamuis Hoſtienſis teneat contrarium, & ei videatur ſubſcribere Panormitan. ad capit. 1. de ſecun. nupt. quam ego non ſequerer, ſed ad mitiorem inclino ſententiam, cum in interpretatione legum pœnæ ſint potius molliendæ quam exaſperandæ, & maxime in dubiis. l. interpretatione, l. reſpiciendum, de pœnis. P.*

b *Hæc omnia probantur in c. fi. § fin. de clandeſtina deſponſa. lib. 4. tit. 4. ſubuenitur tamen hodie clandeſtinæ deſponſationi per diſpenſationem epiſcopi, concilio Tridentino permittente ex cauſa.*

Caput IIII.

De non baptizante commendatum.

Qvicunq; presbyter in prouincia propria vel in alia, vel vbicunque inuentus fuerit, commendatum ſibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de aliqua alia excuſatione, & ſic ſine baptiſmo moriatur, deponi debet. *a*

Scholia.

a *Ex concilio Martini, in can. quicunque, 22. de conſecr. diſt. 4.*

Caput V. A

De accipientibus oblationes prohibitas, & de ſepelientibus prohibitos ſepeliri.

CLericus, qui a manifeſtis vſurariis oblationes acceperit, aut eos Chriſtianæ tradiderit ſepulturæ, quæ acceperit reſtituere cōpelli debet, & donec ad arbitrium epiſcopi ſui ſatisfecerit, manere ab officii ſui exſecutione ſuſpenſus.*a* Indicta & pœna ſimilis pro raptore impœnitēte, & non B reſtituente rapta, ne eccleſiaſtica perſona eius ſepulturæ intereſſe, vel eius eleemoſynas accipere audeat, & ſi fecerit ordinis ſui damnum, irrecuperabiliter patiatur, & eccleſiaſtico beneficio careat.*b* Sed & generaliter in concilio Viennēſi, hi qui propriæ temeritatis audacia defunctorū corpora, non ſine contemtu clauium eccleſiæ, in cœmiteriis interdicti tempore, in caſibus non conceſſis a iure, vel excom- C municatos publice, vel vſurarios manifeſtos ſcienter ſepelire præſumunt, ipſo facto excommunicationis ſententiæ ſubiacent, a qua non abſoluuntur, priuſquam ad arbitrium diœceſani epiſcopi, eis quibus fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competentem, non obſtante quocunque priuilegio. *c*

Scholia. D

a *ca. quia in omnibus, 3. de vſur. libr. 5. tit. 19. eſpuit enim eccleſia eleemoſynas ex alienis: vnt & alia rationes de quibus diximus, libr. 1. ſupra, de oblationibus, tit. 23. nec debemus accipere eleemoſynas ab illis, cum quibus viuis non communicamus licite, ca. 3. 24. quæ. 1. ſicut ne eccleſia accipiendo, videatur peccatum vſurarum, ex quibus oblatio fit, approbare, quas contra reiiciendo deteſtatur, quemadmodum de eo, qui ab eccleſia eripuit homine, dicitur, in ca. 8 miror, 17. quæ. 4. reiicienda etiam* E *cenſent a ſacerdotibus eccleſia, munera, quæ ab oppreſſoribus pauperum fiunt, ca. oblationes, 2. §. 1. 90. diſtinct. Itaque, nec mor-*

tuaria ab iiſdem accipi [illegible] *prohibentur accipi, pœnit* [illegible] *rit, vt ait Hoſtien* [illegible] *incipiente, 28. de* [illegible] *& pro ipſo fit or* [illegible] *1. cap. quæcunque, 11. qu* [illegible] *non fuiſſet pœnitens.* [illegible] *vide gloſſam ad clem.* [illegible] *bus. de ſepultur.* [illegible] *ad prohibitionem* [illegible] *nifeſti, ſic conc* [illegible] *excommunicatus eſt* [illegible] *ante abſolutione ſepu* [illegible] *cleſiaſtica, c. ſacris 12. d* [illegible] *tit. 28. dicimus autem* [illegible] *tur ſepultura eccle* [illegible] *15. de ſepulturis ſub* [illegible] *autem pluribus ſepult* [illegible] *& emedationem al* [illegible] *criminibus commi* [illegible] *nocentur, vt nota* [illegible] *gloſſ. ad c. 1. de torneamentis.*

b *c. 2. de raptorib. libr. 5.* [illegible]

c *Exſtat decretum conc* [illegible] *clem. 1. de ſepultur. libr. 3.* [illegible] *gloſſ. ad verbum, ſcienter* [illegible] *quam ipſo facto ob p* [illegible] *municatus, vt* [illegible] *communicationem vel ma* [illegible] *ſurarios, quos* [illegible] *uit, & c. cum* [illegible] *mun. c. 2 de hæret. in 6.* [illegible]

DE DELICTIS CLERIcorum circa celebrationem Miſſæ.

TITVLVS VI

Caput I

De presbytero interdi [illegible] *excommuni* [illegible]

PEccat [illegible] presbyter in ſacroſancti [illegible] celebratione, ideo [illegible]

[illegible] ſitate impoſitæ. Quare ſi A [illegible] onus vel alius clericus, ab [illegible] pro certis criminibus ſuſpenſus, per ſuperbiam aliquid de miniſterio ſibi [illegible] cto ſuper re præſumpſerit, & a ſuo epi[illegible] eſſe [illegible] cauerit, eſt excō[illegible] n [illegible]. *a* Si te [illegible] cti vero vel excom[illegible] i celebrantes ante abſolutionem [illegible] debent ab officio ſacerdotali, *b* niſi [illegible] ulitudinem mitigetur pœna, *c* [illegible] & beneficiis priuati. *d* Sic quoque B [illegible] s epiſcopus, presbyter, aut diaco[illegible] ertis criminibus, ſi auſus fuerit [illegible] miniſterium, dudum ſibi com[illegible] m, ab eccleſia debet abſcindi. *e* Im[illegible] n [illegible] ur & pœnitentia per tres continuos [illegible] s presbyteri excommunicatis cele[illegible] antibus. *f* Si maiori excommunicatione [illegible] ncantur, verum ſi minori excommuni- C [illegible] ne tantum ligatus, celebrauerit, licet [illegible] er peccet, attamen nullius irregula[illegible] otam incurrit; peccat & cōferen[illegible] tia [illegible] ica ſacramenta, ſed ab eo col[illegible] carent effectu: quia non videtur [illegible] ne, ſed a participatione ſacramē[illegible] n [illegible] quæ in ſola conſiſtit perceptione, [illegible] s. *g*

S C H O L I A.

a *[illegible] presbyter, 2. de clerico excommu. [illegible] o interdicto, miniſtrante, lib. 5 tit. 2 [illegible] idque perpetua excommunicatione. in [illegible] ccedens 50. diſt.*

b *[illegible] 1. 3. & 4. de clerico excommunica. mi[illegible] ſtran.*

c *[illegible] l. c. 4. de [illegible] ler. excommun. facit multitu[illegible] pœna remittatur, neve in omnes ſæ[illegible] ur, ſed [illegible] tum in præcipuos delictis au[illegible] vt ibi ait ur Propter clades & ſcā- E [illegible] m, quod ex puniita multitudine oriri [illegible] ome [illegible], 44. diſt. c. vt conſti[illegible] ur 5 [illegible] d. ſt. ca. ordinationes, 9 q 1. c. 2 [illegible] temp. ordin. cum ſimil. Si tamen ſine [illegible] multitudo [illegible] poſſet, & di[illegible] eccleſia expoſtulet, puniri debet, ca. [illegible] poteſt, 23 q 3. c. ſi. de pœn. ten. diſt. 6.*

A d *ca. ſi [illegible] ernitati, 6. de clerico excommun. miniſtrant.*

e *ca. 1. eo. tit. de cleric. excommun Diſpenſari tamen poſſe, & ab epiſcopo in aliquibus ſuſpenſis miniſtrantibus, innuit c. 2. de clerico excommunic. sibi,* moniti, &c. *Sed & in depoſitis diſpenſatur a ſummo pontifice, vt diſputat gloſſ. ad c. clerici, 3. eod. tit. & gloſſ. in c. penult. 1. q. 3. ad verbum,* ſtatuetunt, *per illa verba,* vt non ab alio diſ- B penſari poſſit, *can. quanto, 2. q. 5. ca. eſt iniuſta, 22. q. 1.*

f *De pœna & formula ieiunii, in ca. fin. 11. quæſtio. 3. presbyteri excommunicati pro ſuo neglectu, celebrantes, ipſi in ſe ſententiam damnationis proferunt. cap. placuit, 11. q. 3.*

g *Verba præcedentia expreſſe ponuntur, in* C *cap. ſi celebrat. capit. fin. de clerico excommun. miniſtrant.*

C A P V T II.

1 *De non ieiune.*
2 *Et ſæpius celebrante.*

NVllus poſt cibum † aut potum quantumlibet minimum ſumtum, & niſi 1 ieiunus miſſas facere debet. *a* Et ſi temerarie contra præſumſerit, eſt excommu- D nicandus. *b* Et ſi ebrius poſtquam pernoctauerit in taberna, ſequente die nulla dormitione interpoſita, miſſam celebrauerit, indignus eſt beneficio eccleſiaſtico. *c*

Sicut & † qui pro pecuniis & adulationibus ſecularium, vna die plures præſumunt 2 facere miſſas, non euadent æternam damnationem. *d*

S C H O L I A.

E a *c. nihil contra, 7. q. 1. c. liquido, 54. de conſecrat. diſt. 2. c. vt ieiuni, & ſeq. de conſecrat. diſt. 5. c. ſacramenta, 49. de conſecr. diſt. [illegible] Imo non licet poſt ſumtionem aquæ calidæ miſſam celebrare, c. ex parte, de celebra. miſſar. multo minus & pranſo licet, c. liquido, de conſecr. diſt. 2.*

b *in c. 16. nihil contra. 7. q. 1.*

c *ca. ſi conſtiterit, 12. de accuſat. ſic enim intelligi debet illud caput de ebrio celebrãte, alioquin ſumptio ſola poſt cibum, non eſſet depoſitione a beneficio mulctanda.*

d *c. ſufficit, 53. de conſecratio. diſtinct. 1. Iſtæ tamen circumſtantiæ canonis ſunt obſeruandæ circa prohibitionem celebrandi vno die plures miſſas, nempe, ſi ob adulationem, vel ob pecunias, & quod damnatio imponatur, nec alia pœna ſit expreſſa a iure, & proinde ſi ſacerdos de pluribus dictis miſſis accuſetur, arbitrio epiſcopi vel iudicis erit pœna imponenda. Alioquin ex neceſſitate & ex aliis cauſis licitis in iure expreſſis, licebit ſacerdoti duas vel tres miſſas in vno die celebrare, vt liquet ex ca. conſuluiſti, & c. ter referente, de celebrat. miſſa. c. quomodo, 31. q. 1.*

Capvt. III.

1 *De conſecrante ſine debita materia & rebus neceſſariis.*

2 *Aut ſine orario.*

3 *Aut in loco non permiſſo.*

4 *De dicente miſſam defunctis deſtinatam pro viuis, aut quippiã in Eccleſia contra eorum ſalutem agente.*

1 Conſecrans † vel miſſam celebrans in pane fermentato, aut in calice ligneo, aut ſine igne & aqua, propter malitiam apertam & nimiam deſpicientiam peccans, officio & beneficio in perpetuum priuari debet. *a*

2 Et qui ſine orario eo modo † ſibi impoſito, quo fuit in ordinatione cõſecratus, miſſam celebrauerit, excommunicationi debitæ ſubiacet. *b*

2 Non ſecus quam presbyter, † qui celebrare miſſas præſumſerit in aliis locis, quã conſecratis ab epiſcopo, abiiciendus eſt a ſacerdotio. *c* id enim nõ licet, niſi ex permiſſione epiſcopi, *d* vt neque aliud altare non conſecratum erigere, vel eius conſecratione fingere, nam qui hoc fecerit, ſi clericus eſt, degradandus, ſi laicus, anathematizandus. *e*

A Sed multo ſcel[illegible] pec[illegible] ſam pro defunctis [illegible] fallaci [illegible] oro pro viu[illegible] bus, non alia ratione, qu[illegible] illud offertur ſacr[illegible] periculum. Qui e[illegible] fuerit detectus, a prop[illegible] deber gradu, & tam ipſe [illegible] le, qui ad talia pera[illegible] pendi[illegible]r, perpetuo e[illegible]

B ri. *f* Sic & quicunque ſac[illegible] niſtrorum, cauſa c[illegible] vel doloris permotu[illegible] rum inimicorum, aut alta[illegible] ſtibus ſacris exſuere præ[illegible] lugubri accinxerit, ſi nõ ſ[illegible] nitentia ſuperioris, d[illegible] eccleſiæ priuatur. *g*

Scholia

C a *ca. fin. de celebra. m[illegible] dicitur eſſe conſecrare in p[illegible] ferm[illegible] pe in eccleſia latina [illegible] quam in Græca ſeu [illegible] fiat in pane ferment[illegible]to. ca [illegible] de conſecratione. d[illegible] lice prohibitum con[illegible]are in [illegible] ca. vt calix, 45. de conſec[illegible] in eo peccati in ſine igne [illegible] ignis in altari p[illegible]petuo ar[illegible]ere [illegible]*

D *nit. 6. & ca. ſicut eunuchus. [illegible] hinc & peccatum con[illegible]cere [illegible] ſine aqua, quia ea vino miſceri [illegible] ex latere Domini exiuerit [illegible] qua, cap. in quadam, de celebrat. [illegible] 1 & 2. de conſecrat. diſt. 2. Pro[illegible] qui tot commiſit peccata [illegible] deponi, cũ ſi malitioſe fecerit [illegible] id inclinare in hæreſin & err[illegible] corum, de quo memini[illegible] ca. om[illegible]*

E *de conſecratio. diſtin[illegible]. 2. cap [illegible] the. §. quæſiuiſti, & ſequent[illegible] de celebrat. miſſar. Cæterum no[illegible] conſ[illegible]crat vere, aut con[illegible] Chriſti, qui in fermentato, c[illegible] & ſine lumine coſecrauerit [illegible]*

[illegible] *ecclesiæ. In quo reprehenſus* A *e*[illegible]*o antiquus interpres, qui hoc ne*[illegible]*in c.*[illegible]*in verb.* fermentato, *de* [illegible]*a.miſſa. Videndus Beatus Thomas,* [illegible] *part. quæſtio.74.artic.4. quanquam* [illegible] *a conſecrant grauiter peccent. Arbi*[illegible]*er & ego presbyterū, qui ex negligen*[illegible] *aliquando, ſine contemtu eccleſiæ, vel* [illegible] *ne*[illegible]*ſſitate conſecrat in calice ligneo, &* [illegible]*ne, non eſſe deponendum, ſed arbi*[illegible] *epiſcopi vel eius officialis aliter caſti*- B *gandum. Nam ca.fin.de celebratione miſ*[illegible]*um, quod imponit pœnam depoſitionis,* [illegible]*e eo loquitur expreſſe, qui ex malitia a*-*perta, vel ex nimia negligentia ita male ſacrificabat. Fuerunt & aliquando etiam recepta in magna penuria eccleſiæ vaſa & calices ex vitro & ligno, quo tempore erant prepoſiti aurei & argentei, c.vaſa, 44. de conſecrat.diſtinctio.1. Vereor autem ne* [illegible] *in pluribus eccleſiis vaſa quidem con*- C [illegible]*is aurea & argentea, prepoſiti vero* [illegible] *& terrei, quod peius eſt & vitrei. Su*[illegible]*bus adiūgere potes ea, quæ diximus* [illegible]*r ſtia lib.1.ſupra tit.9.*

h [illegible]*nc.9.eccleſiaſtica, 23.diſtinct. Punien*[illegible]*am* [illegible] *ſacerdos, qui ſine aliis or*[illegible]*eri*[illegible] *ſacerdotalibus celebraret, vt ſi*[illegible] *& aliis, ſed quia pœna non eſt* [illegible]*poſita, erit relinquenda arbitrio* [illegible]*l ſuperioris, ex circumſtantiis* D [illegible]*nenda, quemadmodum & qui mitius* [illegible]*tra presbyteros negligentes, qui* [illegible]*do conſecrauerint ſine ſtola ſeu o*[illegible]*io*[illegible] *excommunicationem maiorem,* [illegible]*enſionem imponi dicunt ex arbi*[illegible]*opi ad tempus, quæ probabilior eſt* [illegible] *mitior.*

[illegible]*us presbyter, 15.de conſecratio. di*[illegible] *1.*

[illegible] *non alii, 11. & c. miſſarū ſolemnia,* E [illegible]*ec diſt. 1. iuxta cap. 2. Deuter.* [illegible] offeras holocauſta tua in omni [illegible], ſed in loco, quem elegerit Do[illegible] Deus tuus. *Ex neceſſitate autem* [illegible] *in loco nō conſecrato celebra*-*re, dicto ca. ſicut non alii, propter quam & in tentoriis, & ſub dio, & in domib. & oratoriis permittitur, ca. concedimus, ca. vnicuique. de conſecrat. diſtinct. 1.*

e *c. nullus presbyter in eccleſia, 25. de conſecratio. diſtinct. 1. Neque licet altaria per ſomnia, aut per inanes reuelationes, aut ex arbitrio ſine reliquiis martyrum, & conſecratione epiſcopi erigere. can. placuit, vt altera, 26. & ſequen. de conſecrat. diſtinction. 1.*

f *ca. quicunque ſacerdotum, 13. 26. quæſtion. 5.*

g *dicto ca. quicunque, & cap. epiſcopi, 12. §. fin. 26. q. 5. Hic enim eſt abuſus ſacrarum rerum, vt ibidem, exſtinguere luminaria eccleſiæ in alicuius indignationem & malum, vel celebrare miſſas ſuper rebus aptis ad ſortilegia faciēda, & adhibitis nefariis precibus, & verbis ſuperſtitioſis, quod malum certe vel impietas alicubi nimiū ſerpit & latius propagabitur, niſi ſeuera vindicta obuiam eatur. Superſtitio enim facit, vt facile quis ſub prætextu religionis ſacra contaminare attentet. Quare qui ſciēter has preces ſuper his rebus adhibent, merentur depoſitionem, vt diximus, de miniſterio eccleſiæ abutentibus in perniciem alterius, in d. cap. quicunque, epiſcopus tamen cautius aget, vt eos admoneat & ſuſpendat ad tempus pro prima vice, pro ſecunda ſeuerius vindicet, habita ratione cauſarum, ob quas illæ preces fiunt ſuper rebus ſuppoſitis altari, & conſideratis perſonis presbyterorum, num ſimplices ſint, an vero ex certa ſcientia & participatione ſortilegii id egerint.*

Capvt. IIII.

1 *De effundentibus ſanguinē conſecratum.*
2 *De non communicantibus celebrando.*
3 *Et de fingentibus ſe conſecrare, cum non conſecrent.*
4 *De vomente eucharistiam.*

Peccant & ſacerdotes in ipſa conſecratione corporis & ſanguinis Domini, ſi

quid per neglig[illegible]ntiam eorum ex illis de- A
ciderit. Ideo ſi quid ſanguinis deciderit in terram, quadraginta diebus debet ſacerdos pœnitere & lingua lambere, ſi ſupra linteum altaris, primum debet ſorbere, & tribus diebus pœnitere, ſi ad ſecũdum linteũ peruenerit, quatuor diebus, ſi ad quartum, viginti. *a*

2 Sed qui pluries † in die celebrantes, ſe in aliquibus oblationibus a communione ſuſpendunt, id eſt, qui non communicant B
quoties celebrant, a communione per annum vnum ſuſpenduntur. *b*

3 Peccant enim † quemadmodum & alii, qui miſſam celebrantes, ſcientes ſe in peccato eſſe, non conſecrant, ſed fingunt ſe conſecrare, vt ſatisfaciant populo. *c*

4 Et qui ſumtam euchariſtiã, † per ebrietatem aut crapulam euomunt, qui ſi laici ſint, debẽt pœnitere quadraginta diebus; C
ſi monachi, aut clerici, aut diaconi, aut presbyteri, ſeptuaginta, ſi epiſcopi, nonaginta. *d*

S c h o l i a.

a *ca. ſi per negligentiam, 27. de conſecratio. diſtinct. 2. pœnæ tamen hæ ſunt potius pœnitentialis fori, quam iudicialis, cæterum nihil prohibet quin ex arbitrio ſuperioris iſta vel aliæ imponantur in foro iudiciali.*

b *c. relatum eſt, 11. de conſecrat. diſt. 2.* D

c *c. de homicid. 7. de celebrat. miſſar. in hoc tamẽ caſu, vt in ſuperiori, in forenſi iudicio, cr[illegible] per accuſationem delato pœna erit ex arbitrio ſuperioris iudicis imponenda.*

d *in c. ſi per ebrietatem, 28. de conſecration. diſtin. 2. Conſideratur autem in vomitu, n[illegible] ſpecies ſacramenti appareant, an vere[illegible]. Nam in primo caſu, pœna [illegible] habet. Quia quamdiu ſpecies in-* E
corruptæ Sacramenti apparuerint, ſub illis eſt corpus [illegible]omini, quod [illegible] vomitione valde contemnitur. Eoque caſu quo diſcerni poſſunt tolluntur ex fecibus, & cum vino exſiccantur, & ſi ſumi poſſunt per ſe,

ſumuntur per ſe [illegible] ſumtibiles, reponuntur in [illegible] neſto iuxta altare, [illegible] Turrecremata [illegible] tatem], de conſecrat. [illegible]

DE CLERICIS DE[illegible] quentibus circa b[illegible] ſiaſtica.

TITVLVS VII.

C a p v t. I.

De cogentibus beneficia re[illegible] nentibus venire in [illegible] num debentes.

QVi viros eccl[illegible]ſiaſticos [illegible] q[illegible]e, donec ſua r[illegible] ne citati ab apoſtol[illegible] ca[illegible] vel a iure, venire ad [illegible] crilego non verentu[illegible] tentiam excommu[illegible] id fecerint, vel facere [illegible] rint prælati, a perce[illegible] cleſiarum ſuarum ipſo [illegible] ſunt ſuſpenſi, ſi inferiores [illegible] co [illegible] ciis obtentis ſunt p[illegible]. *a*

S c h o l i a.

a *Clem. multorum, 2. de pœn[illegible] plex, canonus [illegible] et, ſi qui [illegible] bolo, 17 q. 4. c n[illegible]per. d[illegible] Et ſuſpenſo vel priua[illegible] b[illegible] tentorum. pro duobus [illegible] quis incarceraverit [illegible] dem beneficium, aut ne [illegible] in quo caſu etiam, qui curau[illegible] ne veniret, eadem pœna p[illegible] mentimam punitur. Ex[illegible] clementinã C. ſi diſſalo poſt Z[illegible] in 6. q. [illegible] propter [illegible] tionem ad renuntiandum [illegible] ideo ſi [illegible] non ita ſeuere puniet [illegible] do caſu exigit qu[illegible] dimento, quo [illegible] potuerit venire. Sic [illegible]*

Digitized by Google

[illegible] clemen. 2. ad verbum obtentis, *pri-* A
[illegible]m, ob prædicta crimina beneficiis ob-
t[illegible] non cen ers factum ideo inhabilem
ad alia de nouo obtinenda.

Capvt II.

1 *De c[illegible]nſequentibus benefi[illegible]a per laicos.*
2 *[illegible]e intruſis.*

1 Clerici † qui occaſione laicæ recogni-
[illegible]unis, n[illegible] requiſita epiſcopi audien-
[illegible]cleſiaſtica beneficia ſibi præſumunt B
[illegible]care, ſi con moniti ea non reſigna-
[illegible], aut epiſc[illegible]pali conceſſione muniti
[illegible] fue[illegible]int, reddi debent a beneficio &
[illegible]io alieni, *a* mitius etiã cum illis agen-
[illegible] qua in e[illegible]s ſtatuerint antiqui canones. *b*
[illegible]uiſquis etiam electioni de ſe factæ per
[illegible]cul[illegible]r[illegible]s p[illegible]teſtatis abuſum conſenſerit,
[illegible]ectionis commodo caret & ineligibilis
[illegible]d quamcunq; dignitatem, abſque diſ-
[illegible]tione. Qui vero eam electionem fe- C
[illegible]b officiis & beneficiis ſunt ſuſpen-
[illegible] per triennium, & tunc eligendi et-
[illegible] poteſtate priuati. *e*
2 [illegible]la p[illegible]opria etiam †auctoritate bene-
[illegible] animarum habentis, etiam ſibi
[illegible]e conceſſi, nanciſcitur poſſeſſio-
[illegible] altero de facto poſſidente iure,
[illegible] habet priuatur ipſo iure tan-
[illegible]us, & ſimili alio beneficio, ſi
[illegible]beat. *d* Multo magis, qui ſine titu- D
[illegible]leſiam, quamuis ſit ſuę collatio-
[illegible]uſent. *e*

Scholia.

a *[illegible]latum, 21. de iure patrona. libr. 3.*
[illegible]. vbi ratio, quia non in[illegible]ãt per oſtium,
[illegible]s inſtruuntur, & beneficium ſi-
[illegible] inſtitutione obtineri non po-
[illegible], de r[illegible]g. iur. in Sext.
b *[illegible] ſt[illegible]ueb[illegible] depoſitionem* E
[illegible]nem [illegible] qui per laica-
[illegible] & abuſum, beneficium ob-
[illegible] quis deinceps, ca. ſi quis epi-
[illegible] clericus, & ſeq. 16. q. 7. Re-
[illegible] Bernar. Diaz. in practica cri-

A *minali canonum, c. 46. ex concil. Latera. ſub Leone 10. celebrato, in ſeſſ. 10. in bul- la contra exemtos edita, § & quia. quod hodie, vt ſæpius alias depoſitum c[illegible]ones beneficiorum factæ a domicellis, princip b. & nobilibus, ſub colore iuris patronatus q̃ habere ſe con[illegible]unt in [illegible] eccleſia- ſticis nullo priuilegio Apoſtolico ſuffulti, ſine ordinariorum collationibus & literis & abſq; aliquo [illegible] colorato titulo n[illegible]llæ*
B *& irrita decernuntur, & ſtatutum, vt [illegible] vtentes reddãtur inhabiles ad alia benefi- cia eccleſiaſtica obtinenda, donec eis ſuper hoc per ſede apoſtolicã fuerit diſpenſatum.*

c *in c. quiſquis electioni, 45 de elect. Abuſus electionis ratione poteſtatis laica, eſt, vt ſi laicus interſit & eligat. vt in c. cum terra, c. quod ſicut, de electio. quia hoc eſt contra eccleſiaſticam libertatem, vt in dictis iuri- bus dicitur. verendum enim eſt, ne ideo in*
C *futurum ſibi vſurparent poteſtatem impe- randi in electionibus, quæ ideo non eſſent liberæ contra illarum naturam, c. dilectiſ- ſimi, 8. quæſtio. 2. ideo & nulla electio, vt nec facta contra libertatem eccleſiæ, capit. Maſſana, cap. Sacroſancta, de elect. Di- gni & pœna electores qui laicos tales in ele- ctione ſponte admiſerint, non etiam ſi coa- cte. ſufficeret enim tunc electionem ſolum- modo irritare ſine pœna illorum, vt in cap.*
D *cum Vintonienſis, de electio.*

d *c. cũ qui, 18. de præb. in Sex. l. extat, quod metus cauſa. in P. l. creditores, ad leg. Iul. de vi priuat. in P. l. ſi quis in tantã, C. vnde vi, l. [illegible]. C. de ſuffrag. cum ſimilib.*

e *c. 3. de exceſſib. prælator. lib. 5. tit. 31. Ne- mo enim ſeipſum inſtituere poteſt & inter dantẽ & accipiente, conſtitui debet diffe- rentia, c. ſi. de inſtit. nec collator ſibi benefi- cium retinere poteſt. c. vnic. vt eccleſiaſti-*
E *ca benefic. ſine vlla dimin. confera. Quia collationũ diſtributiones conceſſæ ſunt epi- ſcopis, quod [illegible] ſi ſoli omnib. ſuff[illegible]cere ne[illegible]- rent, & ideo eligunt ſibi coadiutores mini- ſterii, diſtribuendo eis, & beneficia & mu- nera. c. ſi. de offic. archipresbyteri.*

CAPVT. III.

De impetrantibus beneficia viuentium.

A QVi beneficia viuentium ſcienter impetrant, valde peccant, & eo ipſo ſunt ab eccleſiaſtica communione pellendi: *a* & ſi ea epiſcopatus ſunt, adhuc cum depoſitione fiunt infames. *b*

SCHOLIA.

a *cap. 1. de conceſſio. prebend. explicare videtur illum textum, c. eum qui contra, 40. 7. quæ. 1. in quo hic ordo ſeruatur, vt primũ is, qui conſenſit ſe promoueri in locum Archidiaconi viuentis, ab eiuſdem archidiaconatus honore deponatur, & ſi vlterius in eodem loco miniſtrare præſumſerit, participatione communionis priuetur, niſi quãdo, vt ibi ait gloſſa, ſe excuſaret, qui illud fecerit auctoritate maioris, quæ aliquantum minuit pœnam & poteſt inducere ad diſpenſationem, argu. ca. dixit dominus, 14. q. 5 6. c. diaconi, 28. diſtinct. & gloſſ. in c. & ibi Panorm. de conceſſ. præb. dicit verba,* deponendum vltra ordinatum in viui beneficium, *debere intelligi de depoſitione ab illo beneficio ita impetrato, non ab aliis, vel ab officio. Quod tamen in male ordinato in locum viui epiſcopi, retinetur, per rationem mox explicadam.*

b *ca. audiuimus, 3. quæ. 2. c. in primis, 2. q. 1. Ratio vero cur potius depoſitio imponitur ſubrogato in locum epiſcopi viuẽtis, quam ſi de alio beneficio agatur, eſt quod inter prælatum & eccleſiam contrahatur matrimonium ſpiritale, c. inter corporalia, de translatione epiſcopi, non inter alios beneficiatos & eorum eccleſias, & proinde adulterium ſpiritale videtur committi in ſubrogatione in locum viuentis mariti epiſcopi, & grauiori pœna id puniendum, dict. c. audiuimus, 3. quæ. 2. c. ſicut vir, 11. c. ſicut alterius, 39. 7. q. 1.*

CAPVT IIII.

1 *De beneficiato non ꝓmoto ad presbyteratũ.*
2 *De pluralitate beneficiorum.*
3 *De poſſeſſore beneficii pa[illegible].*
4 *De non reſidentibus.*

BEneficium † cum c[illegible] ſecutus, ſi a die pac[illegible] ſionis non curauerit [illegible] annum ad ſacerdotiũ, [illegible] pedimento prohib[illegible] cio priuatur. *a*

B Delinquunt † & qui d[illegible] neficia poſſidere nituntur, [illegible] iure expreſſos. *c* Ideo vel a[illegible] tur. Et ſi vtrumq; retine[illegible] vtroque *d* & reputan[illegible] cipiendos ſacros ordines. *e*

Peccare videntur [illegible] & [illegible] nent, quibus immediate [illegible] fuerunt vel legitimi vel i[illegible] iis, niſi diſpenſetur, re[illegible]

C Quemadmodũ [illegible] ceſſis reſidere conte[illegible], vocati & contumaces, nulla diſpen[illegible] e a[illegible] ca[illegible] cuſationis de non reſidendo legitima [illegible] fulti, illis priuari poſſunt. *g*

SCHOLIA.

a *cap. licet canon, & c. commi[illegible] d[illegible] Sext. quod in aliis benef[illegible] rum non habentibus, locum n[illegible] ta deciſ. 520.* nota quod ten[illegible] niam, *in antiq.*

D b *Mortaliter peccare dicuntur, qu[illegible] neficia poſſident, quãdo alterum [illegible] ficit. Panorm. ad c. conqueren[illegible] non reſidentibus. gloſſ. ad ca. d[illegible] ad verbum* intitulatum, *de el[illegible] Thomas in quotlibetico 9. ar[illegible] maior in 4. ſententiarum, di[illegible] 7. notant, tenentem plura b[illegible]*

E *diſpenſatione, in qua non e[illegible] cauſa diſpenſandi, non e[illegible] tu. Ait etiã Gabriel in exp[illegible] in lectione 28. di[illegible] in duabus [illegible] mnis, diſpenſatione Pap[illegible] g[illegible], niſi fiat ob [illegible] eccleſiarum, non autem [illegible]*

[illegible] ona beneficiati. Nam connumerari ra- A
[illegible] in duabus vel plu-
[illegible], [illegible] inſtar negotiationis &
[illegible] ideo & p[illegible] chibitum in can. 1.
21. [illegible] 2. [illegible] pluralitas beneficiorum canoni-
[illegible] inimica ca. ſanctorum, 70.
[illegible] & tota 21. q. 5. c. quia in tantū,
[illegible] p[illegible] bi & ex radice cupiditatis, am-
b[illegible] & auaritia, hæc poſſeſſio dicitur, &
[illegible] cum iamdudum, 18. de præb. Mul-
[illegible] deteſtabilis eſt auaritia & ambi- B
[illegible] nobilium, qui vt aliquan-
do poſſint eligi a capitulis in archiepiſcopos
vel epiſcopos, procurant ſibi dari in iiſdem
eccleſiis canonicatus, & ſæpe in quatuor
vel pluribus eccleſiis eos adipiſcuntur, vt
velati hamo iniecto & poſtea ineſcatis ele-
ctoribus baculum paſtoralem ad ſe trahere
poſſint, quod & meretur in eccleſia emen-
dationem & puniendi eſſent huiuſmodi
p[illegible] catores epiſcopatuum. C

c *[illegible] nt illi caſus vel ad vtilitatem, aut neceſ-*
ſitatem eccleſiæ, interdum fauore perſona-
rum, [illegible] in c. de multa, 28. §. fin. de præb. &
in extrau. Ioannis 22 execrabilis, de
præb. [illegible] 1. & 5. 21. q. 1. can. paſcis, 55. diſt.
[illegible] in caſu, quo vnum in commendam ec-
cl[illegible] in titulum quis habere poteſt,
[illegible] q[illegible] plures eccleſias, & cap. ſi. 21. q. 1.
[illegible] io autem plur[illegible] ex cap. de
m[illegible] hodie reſeruantur ſummo pontifici, D
[illegible] c[illegible] is.
[illegible] r[illegible] te, de cler non reſiden. c. de mul-
[illegible] ab[illegible] ine ſine cura ſunt, vt ibi dicitur,
an[illegible] m ſine eis fuerit ea coniuncta, ſiue
[illegible] e[illegible] res dignitates c cum ſingula, de
p[illegible] in[illegible] el prioratus, clem. 1. de ſup-
pl[illegible] n. prælat. vel vicaria perpetua
c[illegible] m. vn[illegible] de officio vicar. vide extrauag.
I[illegible] 22. ex[illegible] rabilis, de præb. & caſſa-
t[illegible] electio eius, qui iam habet plures præ- E
b[illegible] in c. cum iamdudum, 18. de præb.
c[illegible] 2 de e[illegible] ctio.
[illegible] g. ex[illegible] abilis.
[illegible] c. ad extirpandas, c. ad præſen-
[illegible] presbyter. Eſt enim in iure

exoſa in beneficiis eccleſiaſticis hereditaria ſucceſſio, ca. apoſtolica. 8. quæſt. 1.

g *c. 2. c. conquerente. c. ex tuæ, de cler. non reſid. arg. ca. ſicut autem, & can. abſit, 11. q. 3. Quod ſi beneficiatus, vagus ſit, nec ſciatur vbi ſit, citandus erit edicto publico in ſua eccleſia, & poſtea non comparens, priuari poteſt beneficio, d. c. ex tuæ, de cler. nō reſiden. ca. non oportet, cum ſequentibus, 7. q. 1. gloſſa in canon. non oportet, de conſecratio. diſtinct. finali.*

Capvt V.

De delictis circa adminiſtrationem beneficiorum.

QVi eccleſiam ſuam pro alienis obligat meritis, vel conſentit vt obligetur, eccleſia in primis non tenetur, & ipſe ad adminiſtratione ſpiritalium & temporalium eius, ſubmouetur, ipſo iure, *a* & anathemate, ſi alienauerit vel conſenſerit cum indemnitate eccleſiæ, vinciendus, *b* & ab honore deponendus, *c* niſi cum ſolemnitatibus iure requiſitis id fecerit. *d* Multo magis & præfecti beneficiorum ſuſpendendi vel remouendi ſunt ab adminiſtratione, ſi dilapidatores eorum ſunt. *e*

Scholia.

a *c. 2. de ſolutio.*

b *cap. ſiquis presbyterorum, de rebus eccleſ. non alien.*

c *ca. diaconi, 55. & can. monemus 12. q. 2. l. iubemus, §. œconomus, C. de epiſco. & cleri.*

d *ca. ſine exceptione, 12. q. 1.*

e *c. 2 in fine, de ſtatu monachor. ca. fina. 3. q. 2. probata tamen dilapidatione & ſuſpicione manifeſta, c. licet Hely, c. per tuas, de ſimonia, c. venerabilis, de offi. deleg. Poterit tamen diſpenſare epiſcopus, vt in ca. 22. ſiquis presbyter, 50. diſt. verum hic diſtinguendum, an fuerit actum contra dilapidationem criminaliter, vt ſi conuictus fuerit, poſſit deponi ab ordine. Archidiaconus in ca. vobis, ca. Vulterranæ, 12. q. 2 per. c. licet Hely, de ſimonia, facit textus in cap. apoſtolicæ, & ca. monemus. 12. q. 2. Præpo-*

ſitus ad d. can. vobis. aut fuerit actum ciuiliter, & debet ſolum remoueri a beneficio ad quod alius eſt promouendus per dictum cap. licet Hely, & ſi non communicatur, debet tamen conuentus ſe purgare infamatus de dilapidatione, dicto cap. licet Hely, vbi de hac quæſtione fuſe Panorm. Quod ſi de ſuſpicione probetur, dabitur ei coadiutor. d. c. venerabili, de officio delega. At hæc maxime locum habent, dum de dilapidatione rerum eccleſiæ agatur, non ſi de fructibus. Quia pro debitis prælatis non tenetur eccleſia, nec ſucceſſor eius in ea. c. 1. de ſolutio. Atq; hodie in hac quæſt. puniendi dilapidatorem bonorum eccleſiæ, arbitrium iudicis erit poſtulandum, vt notat Panor. ad dictum c. licet Hely.

DE DELICTIS CLERICORVM CIRCA MORES & modum viuendi.

TIT. VIII.

CAPVT I.

De ebrietate & crapula clericorum.

CLerici poſſunt puniri vt delinquere, in victu & ornatu exteriori, in profeſſione ſeu artificio, & in crimine publico. de ſingulis ordine dicemus, Deo fauente. Primum in victu, vt ſi in crapula & ebrietatibus viuant, quæ deteſtanda in omnibus, maxime in clericis ſeu perſonis eccleſiaſticis. *a* Quare hi monendi vt deſinant, & ſi non deſiuerint, damnandi. *b* Et ita quem ebrium fuiſſe conſtiterit, aut 30. diebus a communione ſubmouendus, aut corporali ſubdendus ſupplicio, *c* ſi non deſinat deponendus ab officio. *d* Atque ſi clerici ſibi a vino non temperent, vel ſi ad potus æquales ſe incitent & obligent more potatorum, quorum iudicio plus laudatur qui plures inebriauerit, & fœcundiores calices exhauſerit, & ſuper his culpabiles redditi, niſi ſatisfecerint a ſuperiore com-

A moniti, ab officio & beneficio ex con[illegible] generali debent ſuſpendi. *e* Aliunde & [illegible] ricis prohibitum, ne edendi vel bibe[illegible] cauſa, tabernas ingrediantur, niſi nec[illegible] tate peregrinationis compulſi. *f*

SCHOLIA.

a *in can. Apoſtolorum, 42. & 43. & in [illegible] 35. diſt. vide Hieron. 83. diſt. Ex[illegible] in ordinando D. Paulus 1. ad Tim. [illegible]*
B *ſobrius non vinolentus. Prohibitum [illegible] Deo antiquitus miniſtris templi, [illegible] aut ſiceram bibere, & ea quæ ine[illegible] poſſent, Leuitici 10. vinolentus [illegible] citur, qui non ſemel ſed ſæpe [illegible] in princip. 35. diſtinctionis. C[illegible] ignominia eſt clericis* IES[illegible] *xum, magiſtrum, pauperem [illegible] tem, fartis prædicare cor[illegible] rumq; doctrinam rube[illegible], tum [illegible]*
C *tiaq; ora proferre. ca. 4 eccl[illegible] princip[illegible] 31. diſt. vinolentum ſacerdotem & Apoſtolus damnat, & vetus lex prohibet, [illegible] vinolentum, 35. diſt. vide quæ no[illegible] mus lib. 39. Synt. iur. c. 7. & de ebri[illegible] brietate eodem lib. c. 8. & libr. 4 [illegible] xeon artis mirabilis, c. 19. & ſeq.*

b *Moneri primum debere vt deſiſt[illegible] tequam damnentur clerici vinolenti [illegible] cetur in ca. 43. Apoſtolorum, & ca. [illegible]*
D *diſt. ibi*, Epiſcopus aut preſbyter [illegible] diaconus, ebrietati deſeruiens, [illegible] nat (*ibi monitio*) aut damnetu[illegible] *ſtatim acuendum ferrum in delinq[illegible] fragilitate enim naturæ multa co[illegible] tuntur, vindicanda quidem, ſed no[illegible] uere, ac quando clerici ſunt incor[illegible] c. at ſi cleri[illegible], de iudic.*

c *ex concilio Agathenſi. c. 41. in ca. [illegible]*

d *ſic enim habet canon 43. Apoſtolor[illegible]*
E definito, aut deponitor, *de q[illegible] tius nomocan. c. 35. & 29. & in [illegible] Trullo, cap. 9.*

e *ex concilio generali Lateranen[illegible] Inno. 3. c. 15. relato in cap. a[illegible] de vita & hon. cleric. Exſt[illegible] & [illegible]*

Nam[illegible]

Namnenſi, c. 10. prohibitio, ne presbyteri conuocati ad conuiuia defunctorum ſe ingerant. Nec precati in amore ſanctorum vel alicuius animæ bibant, aut alios ad bibendum cogant, ne plauſus riſusve ibi inconditos referant, &c. vt habetur relatum in ca. 7. nullus presbyterorum, 44. diſt. & in ca. 35. de conſecr. diſt. 5. bibere in amore Sanctorum aut alicuius animæ eſt, quod vulgo dicitur, boire a l' honneur du Sainct ou au repos de l'ame de quelque treſpaſſe, *dumq; quæritur aliquis, qui pro eo cui propinatur iterum bibat. Quemadmodum etiam nunc eſt Ruſſenorum vel Ruthenorũ religio, in cœna funebri quam faciunt pro defunctis, omnibus conuocatis bibere pro ſalute ſui regis, pro beatitudine mortui, pro felicitate affinium, & cognatorum plenis cantharis; vnde & fit ſæpe, vt ex omnibus conuiuis pauci & vix duo vel tres ſobrii domum repetant.*

f *ca. clerici, 4. 44. diſt. ex concilio Carthaginenſi 3. c. 27. & Aquiſgranenſi cap. 90. c. clerici, 15. de vita & hon. cler. Imponit autem canon 53. Apoſtolorum illis pœnam his verbis.* Si quis clericus in caupona cibum capere deprehenſus fuerit, a communione excluditor; excepto tamen eo, qui neceſſario in itinere in commune diuerterit hoſpitium.

CAPVT II.

De veſtimentis & ornatu prohibitis clericis.

IN veſtitu peccant clerici, qui ſui ordinis veſtem non deferunt. Proinde ſi non deferant, rationabili cauſa excuſationis ceſſante, profeſſorum illius ordinis cenſentur prærogatiua indigni. *a* Epiſcopi, preſbyteri, diaconi, ſecularibus indumentis vti non debent; ſed vt condecet tunica ſacerdotali a patribus inſtituta. Quod ſi moniti aliter faciant, communione priuari debent donec ſatisfaciant. *b* Et cum omnis iactantia & ornatus ad voluptatem corporis, a ſacrato ordine aliena ſint, epiſcopi & clerici, qui ſe claris veſtibus ornant, emendari debent, quod ſi in hoc per-

A manſerint, epitimio, quod eſt pœna ſuſpenſionis vnius hebdomadę, tradi debent. *c* Similiter & illi, qui vnguentis inunguntur. *d* Clericus *e* qui virgata *f* vel partita *g* veſte publice vtitur, niſi cauſa rationabilis ſubſiſtat, *h* ſi beneficiatus exſtiterit, per ſex mēſes a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinet, eſt eo ipſo ſuſpenſus; ſi non ſit beneficiatus, citra ſacerdotium conſtitutus, per idem tempus redditur eo

B ipſo inhabilis ad eccleſiaſticum beneficium obtinendum; idem & ſtatutum eſt de clericis veſtes tales ſimul & tonſuram publice *i* deferentibus clericalem. Prohibitum quoque preſbyteris, habentibus dignitatem, & monachis, ne tales veſtes ferant, non infulam ſeu pileum lineum publice geſtent in capite; *k* alioquin autem, ſuſpendi debent beneficiati a perceptione fructuum beneficiorum quę obtinent, per

C annum, ſacerdotes & monachi redduntur per id tempus inhabiles ad beneficium obtinendum. Prohibitum & illis vti epitogio *l* ſeu tabardo foderato, & ita breui quod veſtis inferior videatur; iuſſumque clericis qui regulares non ſunt, illud epitogium largiri pauperibus; religioſis autem, vt dent ſuperioribus. Adiectum inſuper ne clerici præſertim beneficiati, caligis ſcacatis, *m* rubeis aut viridibus, *n* publice

D vtantur; item prohibitum clericis, *o* vti manicis, *p* aut ſotularibus *q* conſutitiis, cappis manicatis, *r* frenis, ſellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem gerentibus, *s* fibulis, corrigiis auri vel argenti, ornatum habentibus, *t* annulis, niſi quibus ex officio dignitatis conceſſum, *v* aut vti in publico palliis diſibulatis, & niſi ante pectus vel poſt collum hinc inde connexos.

E SCHOLIA.

a *Clem. 2. de vita & hon. cler. quod eſt valde notabile. Solent enim & in curiis ſupremis Parlamentorum Galliæ, priuari beneficiis qui non ferunt ordinis beneficii habitũ. Quemadmodũ & qui nō fert ha-*

bunum matronæ ſed meretricis, ſi iniuria A
aſſeratur, non vindicatur perinde ac facta
pudicæ l. item apud Labeonem, §. ſi quis
virgines de iniur. P.ſ.u. t c. in audientia,
27. de ſententia excom. Præſumitur &
laicus, qui reperitur in habitu clericali, do-
nec de clericatu appareat, & ita inuentus
in clericali habitu clericus preuentus a iudice
ſeculari pro crimine puniri, c. ſi iudex lai-
cus, de ſententia excomm. in Sext. neq; cle-
ricus coniugatus gaudet priuilegio cleri- B
cali, quo alioquin vteretur, quod pertinet
ad forum & priuilegium iniuriarum, ſi
non deferat veſtes & tonſuram clericalem,
c. vnico, de cler. coniugatis, in Sex. Et cle-
rici, qui nec habitu nec tonſura vtuntur
pro laicis reputati poſſunt deprehenſi a do-
minis laicis territorii in delicto puniri, non
obſtante quod poſtea, vt eludant iuriſdi-
ctionem, acceperint veſtem & tonſuram
clericalem, c. ex parte tua, 27. de priuil. C
Qui commodis & priuilegiis alicuius or-
dinis vult gaudere & vti, debet ſe regulis
& veſtibus eius conformare, c. recolentes,
de ſtat. monach. lib. 3. tit. 35. Imo vltra
monachus, qui fert quidem habitum reli-
gionis, ſed eum occultat alio habitu ſecula-
ri, cenſetur a regularibus apoſtata, c. pen. de
apoſta. c. in nonnullis de iudæis, ſic & tra-
dit gloſſ. in clem. 2. ad verbum, extrinſeci,
de vita & honeſt. cler. Quid ſibi vult, in- D
quit D. Bernardus li. 3. de conſideratione
ad Eugenium, quod clerici aliud eſſe, aliud
videri volunt? id quidem caſtum minuſq;
ſyncerum, nempe habitu milites, quæſtu
clericos, actu neutrum exhibent; nam neq;
vt milites pugnant, neq; vt clerici euange-
lizant. Cuius ordinis ſunt, cum vtrius q; eſ-
ſe cupiunt? vtrumq; deſerunt, vtrumque
confundunt? Vnuſquiſq; inquit D. Paulus
1. ad Cor. c. 15. in ſuo ordine reſurget; iſti, E
in quo? an qui ſine ordine peccarunt, non ſi-
ne ordine peribunt.

b *c. epiſcopi, & c. ſine ornatu, 23. q. 4. Quam-*
uis enim veriſſimum ſit, habitum non fa-
cere monachum ſed profeſſionem regula-
rem, neq; clericum ex habitu [illegible]
laicum, de ſententia excom. in [illegible]
ctum, de regularib. & tranſ[illegible]
Et quamuis multi gerant [illegible]
religionis, in religione omnino [illegible]
ait extrau. ag. 2. de regularib. [illegible]
nib. tamen indicium clericaturæ [illegible]
chatus facit primo obtutu habit[illegible]
niens, etſi is non ſit ſolum in[illegible]
crines & habitus philoſophia [illegible]
B *iudicio philoſophus, vt ait S*[illegible]
2. epiſt. 4. & nihilominus qui [illegible]
nebulones pallio tenus ph[illegible]
plinas ſapientiæ contam[illegible]
a Gellio lib. 9. c. 2. & in [illegible]
rio. & medicus li. 1 [illegible] *2.* [illegible]
li. 1. Floridorum. Et Sid[illegible]
li. 9. epiſt. 9. laudat Fauſtum [illegible]
ſceret cæſariem, neq; pallio [illegible]
lis ſophiſticis inſignibus [illegible]
C *quod is affectaret d*[illegible]
ſuperbiam. Ideoq; & puni[illegible]
veſte profana cum clericali [illegible]
cum tonſura, vtitur, nam eo [illegible]
detur ſuum ordinem quem prod[illegible]
quin ſine tonſura ferens veſtem pr[illegible]
tam, non punitur ex iuris [illegible]
ad clem. 2. de vita & honeſt. cler. a[illegible]
ba, & tonſuram. *Cæterum clerici & per-*
ſonæ eccleſiaſticæ debent vti mode[illegible]
D *tu recepto & tali habito in ea* [illegible]
degunt, & qui non abhorreat a more re-
gionis, maxime inter probos eccle[illegible]*,*
& ſic videtur concludere gloſſ. in [illegible]
ci, 15. ad verbum decorati, [illegible]
honeſt. cleric. & eſt textus ex[illegible]
ſi quis virorum, 15. [illegible] *di*[illegible]*, ex* [illegible]
Gangrenſi c. 12. ne [illegible]
mentum pr[illegible] *ne*[illegible]
mediocre, [illegible] *eſtum ſublato exce*[illegible]
E *lari, & retenta dignitate eccleſi*[illegible]
v[illegible]*ſcat, cano. 5. par*[illegible] *monitum, 4.* [illegible]
eodem concilio Gangrenſi c. [illegible]
affectata ſordes neque exqu[illegible]
conueniunt Chriſtiano, [illegible]
mus ad Euſtachium de cu[illegible]

[illegible].41.diſt. imo ſordes glorioſam A
[illegible] natus, delicias; quare illa extre-
[illegible] vitanda, ſecundum Hiero-
nymum ad Nepotianum. Neque etiam
confundi debent habitus diſtincti, vbi di-
ſtincti ſunt; vt in monaſteriis, in quibus
habitus profeſſorum, nouitiorum, conuer-
ſorum, vt plerumque diuerſi, in c.1. de reg.
& tranſeunt ad religionem, in ſex. diſt.
[illegible]ente interdum in forma, interdum in
colore, aliquando in ſciſura, cle.2. de reg. B
c ca.[illegible].21.q.4.ex 7. Synodo c.16. vbi perpul-
chre docetur, omne veſtimentum, quod non
propter neceſſitatem, ſed propter venuſta-
tem accipitur, electionis habere calumni-
am, iuxta ſententiam Baſilii Magni in re-
gulis breuioribus cap.49. neceſſitas tamen
debet conſiderari, vt congruat etiam ho-
neſtati ſacerdotali & clericali, iuxta ma-
iorum & canonum inſtituta, vide Clemē-
tem Alexandrinum de veſtitu in pædago- C
go lib.3.c.2. & 3. & li.2.c.11. de calcea-
mentis & c.8. an vnguentis & coronis ſit
[illegible]dum. Porro quod epitimium dicitur
in prædicto ca.1.21.q.4. alibi dicitur pœ-
na [illegible] penſionis vnius hebdomadæ, in ſyno-
do [illegible].c.27. & in ca. nullus eorum, 21.q.4.
tamen ſeparatim & abſolute in d.ca.1.21.
q.[illegible] epitimium, non mihi videtur eſſe pœ-
na [illegible]m vnius hebdomadæ, ſed potius pœ-
na [illegible] penſionis hebdomadæ, eſſe ſpeciem D
epitimii; neq; tamen idem epitimium &
epitimia in ſingulari apud Græcos. Siqui-
dem apud Græcos, ex quorum idiomate il-
le canon ſumptus eſt, ἐπιτιμία, eſt bona ex-
iſtimatio, bona fama, vt ἀτιμία, infamia,
[illegible] l. [illegible]re oportet, 21. §.1. de tutoribus
& curatorib. datis ab his, qui ius dandi
ha[illegible], &c. lib.26. P. tit.5. Modeſtinus
G[illegible] reſpōdit de creando tutore, quem
p[illegible]e vetuit, κωλύεσθαι αὐτὸν ἐπιτρο- E
[illegible] μένοντος τῆς [illegible]τιμίας, prohiberi enim
e[illegible]em, manente epitimia, id eſt ſalua
[illegible]atione, ſeu ſine infamia, ex quo pro-
[illegible]e [illegible] ex ea cauſa, eſſe tutor, cum tamen
r[illegible] quin a tutela infames eſſent. leg.
1. de his qui notan. infamia P. Sed neq; in
dicta ſynodo Græca 7. neq; in ca.[illegible] 4.
eſt epitimia, ſed epitimion. τὸ ἐπιτίμιον [illegible]
tem, apud Græcos eſt pœna mulcta, vt apud
Demoſthenem de corona, & Æſchinem
contra Cteſiphontem. Et ideo apud Græ-
cos in plurali, τὰ ἐπιτίμια, ſupplicia dicun-
tur ſæpe, quare cum ſynodus 7 c.16. ait ſu-
perfluis veſtibus vtentem, epitimio ſeu pœ-
na tradi, ſe refert ad ſynodum 6. præceden-
tem, cuius pœna ſeu epitimium, eſt ſuſpēſio B
per hebdomadam. In ſumma clerici pudo-
rem verecundiamq; mentis ſimplici habi-
tu & inceſſu oſtendere debent. c. his igitur,
23.diſt. Et Pius 4. conſtitutio. 153. inci-
piente, nos pro paſtoralis, &c. ordinauit
vt omnes & ſinguli clerici, qui dignitates,
canonicatus, aut perſonatus, parrochiales
eccleſias, aut alia quæcunq; beneficia eccle-
ſiaſtica obtinerent, vel eſſent in ſacris ordi-
C nibus conſtituti, in vrbe Roma morantes,
habitum clericalem induerent, cum con-
grua tonſura, & veſtes exteriores talares,
& interiores infra genua ſe extendentes, vt
a ſagis laicorum differrent, geſtarent, ſub
pœna excommunicationis, aliiſq; pœnis,
atq; creſcente eorum malitia ſub pœna pri-
uationis beneficiorum. Videtur D. Ber-
nar. lib.4. de conſideratione ad Eugenium
Papam, & in ipſo ſummo pontifice repre-
D hendere faſtum nimium veſtium. Inter
hæc, inquit, tu paſtor Eugeni, pōtifex ſum-
me, procedis deauratus tam multa circun-
datus varietate, oues quid capiunt? Si au-
derem dicere dæmonum magis, quam oui-
um paſcua hæc, ſcilicet, ſic factitabat Pe-
trus, ſic ludebat Paulus. Quod credo Ber-
nardum dixiſſe de aliis ornamentis quam
pontificialibus, quæ regia & imperatoria
ſunt conceſſa dignitati a Conſtantino Ma-
E gno honoris Dei cauſa, vt pluribus docetur
in can Conſtantinus, 14. §. beato Sylueſtro,
96. Innoc. parte 5. decret. c.49. & in pa-
normia lib.4.c.1.
d in d.c.1.21.q.4. quando videlicet vnguē-
ta odoris & voluptatis cauſa deferuntur

ſine aliqua neceſſitate naturæ vel ad medicamentum. Videndus & pro hac diſtinctione Clemens Alexan. li. 2. Pædagogiæ c. 8. Sunt enim diuerſæ ſpecies vnguetorum; nam aliqua ſunt, quibus vngitur quis voluptatis cauſa, alia quæ valetudinis, qualia commagena, glaucina, &c apud Pomponium Iuriſconſultum in l. in argento, 21. §. 1. de auro & argent. lega lib. 24. P. ti. 2. Veſpaſianus Cæſar ſenatu mouit ſenatorẽ qui vnguenta olebat, dicens, malle vt olere allia, vt refert Suetonius in Veſpaſiano, c. 8. hoc magis odioſum erit in clericis qui præſtantiores ſunt ethnicis, vt multo magis erunt deteſtabiles illi qui more cinædum pingunt ſibi oculos, fucant faciem, fœminis pudicis inferiores, quæ hoc ipſum deteſtantur, ca. fucare, 38. de conſecr. diſt. 5. ex D. Auguſtino epiſt. 73. ad Poſſidonium, ſimiles meretricibus nihil præter hircum redolentes in Venerem putres, &c.

e hæc quæ ſequuntur, ſumta ex Cle. 2. de vita & hon. cle. vbi prohibitiones veſtiũ, pileorum, & caligarũ ſunt ex cõcilio Viennenſi, de veſtitu monachi & monialis & clericorũ. videndus Athanaſ. lib. de virginitate, Auguſtinus epiſt. 199. ad Ediciam, Theodoretus in Maſyma, Ambro. de inſtitutione virginum & epiſt. 36. & lib. 1. de virginitate. Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenionẽ, Gregorius Nazianzenus in exhortatione ad virgines, Hieronymus in Hilarione, Greg. 1. in benedict. Dionyſius Areopagita in eccleſiaſtica hierarchia, Palladius in Lamſiaca Hiſtoria c. 41. Ioannes Damaſcenus, de ſanctis Barlaam & Ioſaphat, Chryſoſtomus homil. 69. in 21. cap. D. Matthæi.*

f *virgata veſtis, ſecundũ Ioannem Bernardum Diaz in practica criminali canonũ, c. 69. dicitur, cuius pannus eſt diuerſorum colorũ mixtorum vel quãdo ſupra pannũ, alii diuerſorũ colorum aſſuuntur, in modum virgæ, nos diceremus,* vn accouſtrement où il y a pluſieurs bandes deſſus couſues ou qu'eſt faict & tiſſu de laine de diuerſes couleurs en forme de [illegible] des ou rayes. *Perotus Sypõtinus ep[illegible] in copiæ cornu, ad epigramma 3. [illegible] lis.* Item, *inquit*, a vi, virga, quod vim [illegible] rat ligando verberando ve, a quo vir[illegible] la diminutum, quod modo paruam [illegible] gam ſignificat, modo lineam, v[illegible] gatam ſeu virgulatam veſtem di[illegible] lineis quibuſdam quaſi virgis diſt[illegible] *Poſſumus iſtas lineatas virgata[illegible] ve[illegible] intelligere ex diſtinctione colorũ [illegible] mixtæ, ordine & opere, vt apud [illegible] Pollucem [illegible] veſtis virgata [illegible] intexebantur virgæ purpureæ, id e[illegible] quas Græci* [illegible] *dicunt. Men[illegible] us Italicus li. 4.* veſtes, *inqu[illegible]* ro, &c. *id eſt virgis ſeu line[illegible] ſtincta & Virgilius 8. Æne[illegible]*

Aurea cæſaries ollis, at [illegible]

Virgatis fulgens ſ[illegible] &c. *Virgæ interdũ & pictæ acu ex Phrygum more vt Plini[illegible] ait, veſtes & ſunt ſericei panni holoſer[illegible] villis interciſis, quibus interdum au[illegible] fuit intextum ex inuentione Att[illegible] in Aſia, vt ait Plinius lib. 8. c. 4[illegible] panni illi dicti Attalici. Prohi[illegible] tem aliquando Cæſares non tantu[illegible] cis, ſed etiam aliis priuatis au[illegible] ricas paraganeas auro intextas [illegible] natis vſibus intexere, l. 1. & 2. de v[illegible] holoſericis & auratis, lib. 11. C. tit. [illegible]*

g *Partitã veſtẽ dicunt nunc diui[illegible] ſtantẽ diuerſis coloribus, aut minu[illegible] ciſam ſeu interſectã ferro vel acu [illegible] dicũt* decoupee ou debrodee. [illegible] *tæ quoq; dici poſſunt veſtes ex ſegme[illegible] fruſtis factæ diuerſorũ pannorũ aut [illegible] rũ, auri & argenti interdũ bracteolis [illegible] ctis, interdum acu, variatione [illegible] veluti opere Phryſio, de quo memin[illegible] P[illegible] lib. 8. c. 48. vocãt illud opus [illegible] vnde Galli mutuãtur ſuam voc[illegible] meminit Ouidius de arte aman. li[illegible]*

Quid de ve[illegible] eloquar nõ [illegible]

Nec quæ de Tyrio murice [illegible]

Conceſſum aliquãdo mulierib[illegible]

aurea geſtarent. Erat & laticlaniũ ornamentum ſenatorũ, veſtimentum clauis purpureis intertextũ, dicunt Galli chamarrure des Senateurs brochée de pourpre. *Hinc intelligitur ꝙ paulo poſt additur in textu, prohibitum clericis ne rubeis vel viridib. ſcacatis caligis vtãtur. Putoq́; iſt ſcacatas caligas dici, quod Gallis* deſchiquetees *a vulgari Italico nomine* ſquarciare, *id eſt lacerare per partes, vnde & Gallice* eſquarteller, metter par quar- B tiers, & pieces. *Et certe non ſolum clericis ſed alijs omnibus prohibendæ illæ inciſuræ, quod perditionẽ inferant materiæ ſeu panni veſtimenti, & habeant inaniſſimam per rerũ abuſum oſtentationem, ſed multo magis clericis, qui tegumẽto ſimplici & neceſſario cõtenti eſſe debent. Pari & reprehenſione ſunt clerici digni, qui leuiores calceos, quos vocant* ſcarpos, *multiformi inciſione corrumpunt curioſe & vaniſſime,* C *quod reprehẽditur in clericis, vt notat gloſ. ſ. ad clem. 2. de vita & hon. cler. Prohibuit & Deus c. 22. Deut. verſu 1.* nõ indueris veſtimento ꝙ ex liuo lanaq; cõtextũ eſt.

h *Ob neceſſitatem interdum permiſſa eſt veſtium ſimulatio, & habitus ad tempus mutatio, dicta cle. 2. de vita & honeſt. cleri. c. clerici, 15. eo. tit. apud Gregor. ibi,* niſi iuſta cauſa timoris exegerit habitum tráſformari, *ſicut contra per metum ſuſceptus* D *habitus monachalis, nihil præiudicat accipienti, c. perlatum, quod metus cauſa.*

i *Publice ferentibus prædictas veſtes vetitas, pœnæ prædictæ impoſitæ ſunt in Clem. 2. de vita & honeſt. cler. propter ſcandalum, & propter contemtum, qui inde clericis oriri poſſet. Exiſtimauit itaq; Ioan. Bernardus Diaz in praxi criminali canonũ, c. 69. poſt Ancharanum, ad clementinam 2. de vita & hon. cler. Zenzelinum & Imolam, cle-* E *ricum, vtentem veſte aliqua ex prohibitis ſecreto & ſubtus alias veſtes, ita vt non appareat, non incurrere prædictas pœnas. Ideq; etiã, ſi vtatur talibus veſtibus domi, puta in ſtudio, vel loco ſimili, vel ſi non perpetuo portet, ſed ad momentum, vt propter feſtũ ſocij qui doctoratur, vel fit rector, aut miles, aut ducit vxorem; vel ſi deferat propter paupertatem, quia non habet vnde alias emat. Vide deciſionem capellæ Tholoſ. 52. & ibi Stephanum Aufrerium.*

k *hic prohibentur capitis ornatus prophani, quique cum ſuperbia & cultu nimio ſumuntur, quamobrem idipſum dicemus de pileis ſericeis, rotundis, alteriuſque formæ non conuenientibus grauitati morum & ſimplicitati eccleſiaſticorum de galeris ſericeis & ſimilibus, epitogium ſeu tabardum, Italis* Tabarro, *pro eodem veſtimẽto nempe pro penula pro pallio longo, ꝙ ſuperinduitur veſtib. alijs præcinctis, quodve cõmune eſt in Italia eccleſiaſticis perſonis, cuius loco alibi eſt veſtis talaris & longa. ca. ſi quis virorum, 30. diſt. ſicq́; in concilio Martini c. 41. & can. non liceat, 32. 23. diſt.* non oportet (*inquit*) clericos comam nutrire & miniſtrare, ſed attonſo capite patentibus auribus, & ſecundum Aaron talarem veſtem induere, vt ſint in habitu ornato.

l *id eſt, inciſis, laceratis, vt dixi ſ. litera g.*

m *Colores iſti virides & rubei in pannis & veſtimentis eccleſiaſticorum vel clericorum prohibentur, ne ad voluptatem vſurpentur, in concilio Viennenſi in d. clem. 2. de vita & honeſt. cleric. & in c. clerici, eo. tit. apud Greg. Alij etiam colores diuerſi & ſectiones prohibentur religioſis in eorum veſtibus, in c. ſi. 20. q. 1. Refert Tertull. in libro de cultu virgi. Romanis legibus impudicas mulieres a matronis per ornamenta diſtinctas, quod & indicat Vlpian. in l. apud Labeonẽ, 15. §. ſi quis virgines, de iniur. li. 47. P. tit. 10. Idipſum & apud reliquas nationes fere ſeruatũ, vbi legib. bonis temperati mores fuerunt. Et apud Athenienſes quidẽ veſtis florida erat meretricia, vt ait Suidas in verbo ἱταιρῶν, apud Thurios varia, vt idem ſcribit in Zaleuco. Apud Romanos variegata, eaq́; ſubductior quã cæterarũ mulierũ, vt ait D. Hieronymus,*

[illegible] Helnid[illegible]um, vt merito idcirco talis ornatus a[illegible] licuerit etiam viris caſtitatis amatoribus, ne participes ingenii meretricum eſſe videantur; quæ illis oculos paſcũt, & me[illegible]cant amatores perditos. Cæterum color rubeus Cardinalibus in vſu permiſſus, & quotidianus cœpit eſſe anno Domini 1240. ſub Innocentio 4. ſum. pontif. quo tempore concilium vniuerſale Lugdunẽſe contra Fredericum 2. Imperatorem fuit celebratum & primum cõceſſus pileus rubeus & purpura, veluti inſignia, quibus monerentur pro republica & fide chriſtiana ſemper ſe paratos eſſe debere ſanguinem fundere, & tunc conceſſum in vrbe equo vehi & ferre rubeum galerum, vt ait Platina in Innoc. 4. Gaguinus lib. 7. Hiſtoriæ Franciæ, Paulus Æmilius lib. 7. Cum purpura etiam prætexta ſolebant antiqui Romani pingi & corona, vt ait Dion in Marco Vlpio Traiano, vt & olim reges Albæ, & Romani induebantur vt plerũque veſte purpurea, teſte eodem Dione lib. 43. atq; Auguſtus eodem auctore lib. 49. cum vidiſſet purpuram iam in vſu communi vſurpari, ſanciuit, ne quiſquam niſi ſenatorum, quiq; in magiſtratu eſſet, purpuram geſtaret. Statutum & ſubinde, ne priuati purpuram tingere, deferre, aut vendere poſſent, niſi quibus Imperator permiſiſſet, cum ille color eſſet reſeruatus viribus principibus l. 3. 4. & 5. de veſtib holoſer. libr. 11. C. tit. 8. l. 1. & 2. quæ res venire non poſſ. lib. 4. C. tit. 40.

n *hæc quæ ſequuntur ſumta fuerunt ex c. clerici, 15. de vita & honeſt. cleric.*

o *manica conſutitia hic mihi videntur eſſe, quas olim vocabant Galli* manchons, *quæ ex diuerſo panno vel ſerico ſagis addebantur, & detrahebantur ex arbitrio. Sed & manicæ non conſutitiæ dicuntur quæ non habent clauos in extremitate, ſeu vt dicunt ſunt ſine botonis, in cle. [illegible]. de ſtatu monach. apud Virgilium 9. Æneid. [illegible] exprobratur, vt molle veſtimentum & non [illegible]c manic[illegible] tum & pelium.*

A Vobis picta croco, & ful[illegible]
Delitiæ cordi, iuuat in[illegible]
Et tunicæ manicas, & habe[illegible]
mitræ.

Et apud Plautum [illegible] quidem cu[illegible] pu[illegible] veluti auis exotica r[illegible] propter [illegible] cas, aut angulos alarum [illegible] propendentes atque e[illegible] hoc genere veſtimenti ad luxum [illegible] iit in prouerbium, [illegible]

B *eſt, ala Theſſalica, de quo vide [illegible] Heſychium. Euſtathium, S[illegible] & ibi πτέρυγας ſeu alæ, in v[illegible] anguli alis ſimiles, in Gallia e[illegible] bus vel ſagis conſuuntur quida[illegible] dices, qui vulgo dicuntur [illegible]* rons, *a vocula* aiſles, *a[illegible]*

p *Sotulares quoq; hic [illegible] puto c[illegible] non debent eſſe co[illegible] ſtiuales large, in c[illegible] §. etiam, [illegible]*

C *monachor. & in eadem clementina [illegible] quis autem. Sotulares non corr[illegible] cuntur calcei, con[illegible] gitur, contra qui lati ſunt no[illegible] lares dicuntur a vulgari [illegible]* vox ſouliers, *a [illegible] & [illegible]o, quod v[illegible] citur* ſoulieure, *vel* ſoulie[illegible]s *[illegible] tur pedibus.*

q *Cappæ manicatæ prohibentur int[illegible] ſiam, & in diuinis officiis [illegible] in [illegible]*

D *vita & honeſt. cleri. Sed & [illegible] ſunt in [illegible] ace dotio & perſ[illegible] tib[illegible] ti, niſi iuſta cauſa timoris e[illegible] tum transformati. In c[illegible] o [illegible] nenſi, 1. c. 5. ſancitum e[illegible] clericorum: ſagum aut veſti[illegible] ceamenta ſecular[illegible] qu[illegible] r[illegible] decent, induere præſumat, ſ[illegible]er [illegible] centi veſte, aut cum [illegible]rm[illegible] betur a ſeniori ita coerc[illegible]ri, v[illegible]*

E *rum in[illegible] lu[illegible]ione de entus a[illegible] modico pane [illegible] ebus ing[illegible] in concil[illegible] Co[illegible] anien[illegible] vita & hone[illegible] cleric. [illegible] anim eſſe penitus, qu[illegible] eccleſiaſtica [illegible] man[illegible]*

pendentes, & veſtes cum foderaturis, id eſt, duplicationibus vltra oram excedentibus A *in...ris, ſtatutum, inſuper, vt ſi etiam cum talibus interſint in eccleſiis cum ſuperpliciis aut aliis veſtibus ad cultum & ...cium eccleſiaſticum ordinatis, maxime intra eccleſias, in quibus ordinati exſiſtũt, puniantur, vt tranſgreſſores canonum, & vt pro qualibet vice, qua in tali habitu eccleſiis interfuerint diuinis officiis, a participatione prouentuum eccleſiaſticorum* B *per menſem ſint ſuſpenſi, fructuſq; illi eccleſiæ illius fabricæ applicentur. Colligimus itaq; in ſumma, ex ſuperioribus prohibitionibus, veſtimentorum duas ſpecies exteriorum permiſſas clericis; nempe pallium ſeu penulam quæ imponitur aliis veſtibus interioribus ſine manicis, dictam & cappam. Item veſtem talarem longam manicis indutis non pendentibus, quæ veſtis propriè eſt clericalis, ſicut videtur Tertullianus libro de pallio innuere, dum ait, Chriſtianos* C *veteres pallio potius, quod eſſet magis frugale & ſimplex quam toga vſos; & ſi eſſent togati, cum nomẽ Chriſtianæ religioni darent, pallium induiſſe, indeq; ortum dicterium a toga ad pallium. Pacis habitus toga, vt belli, ſagus. Balduinus ad legem* 10. *Romuli ſcribit, vnam eius hanc legem fuiſſe;* Quiſque demiſſam ad talos togam in vrbe habeto. *Adrianus & Imperator* D *Romulum ſequutus, aliquando edixit teſte Spartiano, vt Senatores ſaltem & equites Romani, ſemper in publico togati eſſent, niſi e cœna reuerterentur. Refert & Gellius libr. ... antiquitus Romanos ſine tunicis, toga fuiſſe contentos. Atq; in leg. 1. de habitu, quo vti oportet intra vrbem, lib. 4. C. Theodoſ. tit. 19. Senatoribus prohibetur ... militaris, & togatos conuentus in... iubetur. Caſſiodorus quoq; vocat to-* E *... veſtes, in formula comitiuæ pro... lib. 7. variar. epiſt. 1.* Quamuis (*in-quit*) omnium dignitatum officia, a ma... laudabiliter armata, & ciuilibus veſtibus videantur induti, qui deſtrictio-

nem publicam videntur operari, tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ gladio bellico etiam pacatis accingitur. *... ſus togæ Romana ciues Romanos oſtendi ... docet l. ſed ſi accepto vſu togæ, 32. de iure fiſci. lib. 49. P. tit. 14. toga a tegendo. l. 180. §. fi. de verb. ſign. P.*

r *pectorale equorum hic dicitur, aneriã ſeu antilena equi,* le poictral, *quæ ſæpe inauibus clauis auri vel argenti vna cum freno & calcaribus exornatur, cum magno cleri opprobrio, & pauperum Chriſti, quorum bona transferuntur, nece & iniuria. Iam & Imperatores antea in laicis hoc ipſum fuerunt vt inaniſſimum deteſtati, & prohibuit Leo imperator in l. vnica, nulli licere in freno & equeſtribus ſellis, & c. lib. 11. C. tit. 11. ne priuatus equeſtribus ſellis, frenis, baltheis, ſmaragdos, hyacinthos, margaritas aptaret; niſi pro ornatu imperatorio, permittens tamen iiſdem priuatis aptare alias gẽmas equis præterquã in cucurmiis, id eſt in illis partibus freni, quæ os equi contingunt. Poſtquam tamen Conſtantinus Magnus conceſſit regia ſummo pontifici, permiſit & cardinalibus, et clericis ſanctæ Romanæ eccleſiæ, vti mapulis (ſic enim legendum non manipulis) & linteaminibus, id eſt, candidiſſimo colore, decorare equos, & equitare, vt habetur in eius edicto poſt concilium Neocæſarienſe poſito. & in ca. 14. Conſtantinus Imperator, 96. diſt. quod priuilegium concedi non poſſe aliis aliarum eccleſiarum clericis defendere nunt cardinales in ca. 22. Illud autem eadem 93. diſt. ex epiſtola Gregorii Ioanni Rauennati epiſcopo ſcripta, lib. 2. epiſtolarum, epiſtola 54. ſeu 93. & notat gloſſa ad c. nonnulli, §. compage, 93. diſt. quod mappa illa dicitur linteum, quo cooperitur equus cardinalis cum proceſſio cardinalium fit, & puto a ſimilitudine mappæ, quæ menſis aptatur vel manibus tergendis ſeruit, dictum hoc velamẽ ſiue ephippium aut ſtragulum ſellæ, quæ Gallis dicitur* vne houſſe. *Forſan & a certamine equorum map-*

pam ad equos inſigniores pertinere dixerunt. Nam & in certaminibus Circenſibus, mappa pro ipſo ſpectaculo ſeu certamine equorū vſurpabatur, vt in §. quantumcunque, ſeu in c. 1. nouel. 105. titulo de conſulibus, cuius ratione explicat Caſſiodorus lib. 3. variarum epi. 51. dum ait: Mappa vero, quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem. Cum Nero prandium protenderet & celebritatē, vt aſſolet, auidus ſpectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manib. vtebatur, iuſſit abiici per feneſtram, vt libertatem daret certaminis poſtulandi. Et tractum eſt, vt oſtēſa mappa, certa videretur eſſe promiſſio Circenſium futurorum.

s *iiſdem rationibus prohibentur vani & ſuperflui ſumtus in fibulis & corrigiis, quibus dictum eſt, improbari circa equos & calcaria. Quod ſi etiam prohibitum ſit Deo dicata in bonos profanos vſus conuerti hominum, vt in c. ligna, de conſecra. diſt. cum ſimilib. ibidem notatis, & in regula ca. ſemel Deo dicatum, de regul. iur. quanto magis prohibitum erit eadem in equorum ornamenta, vilia calcaria & fibulas conuertere, patrimonioq; Dei ita abuti, & illud profundere? Chriſti enim patrimonium ſunt reditus eccleſiarum, vt ipſa bona, cap. cum ex eo, de electio. item & pauperum, c. aurum. 12. queſt. 2. cum ſimilib.*

t *annulos deferre, hic prohibitum eſt clericis, maxime miniſteriis ordinū maiorum addictis. Nam & hodie annulus videtur eſſe ſymbolum vxorati vel eius, qui fidem de aliqua ducenda dedit. cap. illud, de præſumt. can. noſtrates, ca. fœmina, 30. q. 5. Epiſcopis vero & prælatis licet annulum deferre, quia inter prælatum & eccleſiam, videtur ſpiritale matrimonium contrahi, c. inter corporalia, de tranſlat. epiſco. c. ſicut vir, 7. q. 1. Quid autem ſignificet delatio annuli in Epiſcopo, docet Durandus in 3. lib. rationalis diuinorum officiorum.*

A

CAPVT III.

De religioſorum habitu, veſte & alm[illegible]

PRohibitum religioſis qu[illegible]cunq; religionem profeſſis tacite vel exp[illegible] in ſcholis vel alibi, habitum tem[illegible]e ſ[illegible]æ religionis dimittere, alioquin eo ipſo facto excommunicationis incurrunt ſententiam. *a* De monachorum orn[illegible] & veſtitu, ſtatutum in concilio Viennenſi, [illegible]

B ſuperior veſtis ipſorum habitui pro o[illegible] *c* nigri, bruni, *d* aut albi coloris exiſtat, [illegible] ta morem ſeruari ſolitum in loco vbi degunt, *e* ne in qualitate panni quæra[illegible] quod pretioſus & ſubtilius, ſed quod [illegible] vilius, vt ſint veſtes rotundæ per [illegible]tum, non ſciſſæ, nec long[illegible]ine [illegible] breuitate notandæ, cum lar[illegible]is [illegible]que ad pugnum protenſis *f* non ſint [illegible]ſutitię vel quodammodo botonat[illegible] *g*, vtq.

C almutiis, *h* de panno [illegible]gro aut pellibus caputiorum loco, *i* cum caputiis habitus quem geſtauerint, ſint contenti. Iuxta tamen diſpoſitionē abbatis ſciſſis ſupe[illegible] humeros, & honeſtis caputiis, vti po[illegible]t. In veſtibus item ſuis, ne ſendatum *k* pro [illegible]deraturis *l* portēt, æſtiualibus largis, *m* [illegible] botis *n* altis, pro calceamentis vtantu[illegible] vt nullus zonam, cultellum, calcaria, cum [illegible]natu deferre, aut cum ſella clauo[illegible]m de-

D corata ornatu ſuperfluo, vel nim[illegible] a[illegible] ſumtuoſà, ſiue cum freno ferratura[illegible] ornatum habente, *o* equitare *p* præſ[illegible]. Rurſum quod in locis, in quibus [illegible] congregatio 12. monachorum aut [illegible], intra ſepta monaſterii abbas prior aut alius præſul portet floccum, *q* de pann[illegible] ipſis monaſteriis pro floccis aut cuc[illegible] *r* conſueto. Monach[illegible] etiam ſi [illegible] debent deferre, in aliis monaſte[illegible]iis, [illegible]

E non ſunt monachi, cucullas fera[illegible] [illegible] & honeſtas. Si autem prædict[illegible]s e[illegible] naſterium proficiſci cont[illegible]ger[illegible] floccum, cucullam aut cappam *s* clauſam h[illegible] & ſubtus cappam, ſi eam por[illegible] cucullam deferant: aut ſi mal[illegible], ſca[illegible]

s Cum

Cum autem ad ſeruiendum in diuinis of- A
ficiis erunt, albis vel ſacris veſtibus vtan-
tur: aut cum occupabuntur in operibus,
vti liceat ſcapulari. Quod ſi quis præmiſ-
ſorum temerarius exſtiterit violator, *v* ſta-
tim ... primum regulari ſubiaceat diſci-
plinæ. Fratris, qui ſotulares non corrigia-
tos & altos, aut caputia non fiſſa portare
præſumſerit, ſi ſit abbas, vel prior non f
habens proprium abbatem, per annum ſit
ſuſpenſus a collatione beneficiorum, ſi a- B
liter ab adminiſtratione ſi quam obtinet:
& ſi non habeat, ſit inhabilis ad admini-
ſtrationem & aliud beneficium obtinen-
dum.

S C H O L I A.

a *ca. 2 ne cleric. vel monach. ſeculari. nego-
gotiis ſe immiſceant. lib. 3. Sexti tit. 24.*

b *Clem. 1. § ſtatuimus, de ſtatu monach. lib.
3. cle. tit. 10. vltra quod conſilium in ca.* C
*cum ad monaſterium, 6. de ſtatu mona-
chor. apud Gregorium ſtatuit, ne mona-
chi lineis vtantur camiſiis, quæ tamen pro-
hibitio non ſeruatur perfecte, vt neq; alia
lege de veſtitu per regulas ordinum præ-
ſcripta, verum tranſgreſſionis huius corre-
ctio expreſſa in canonibus iuris non mihi
occurrit adhuc, ideo relinquenda eſt ſu-
periorıs ordinum cenſura.*

c *... non dicunt quaslibet veſtes monachis* D
*conceſſas, proprium earum habitum, ſed
tantum floccum, cucullam, vel ſcapulare.*

d *color brunus, Latinis dicitur fuſcus, vel
bethicus.*

e *monachi debent ſe conformare in colori-
bus veſtimentorum locis, in quibus degunt,
vt ſecundum obſeruatam hactenus con-
ſuetudinem ſine ſcandalo & modeſte abo-
lita eius ordinis, iiſdem vtantur, non vten-
tes tamen floridis, qui illiciunt potius ad* E
*voluptatem, quam ad religionem ſeu de-
uotionem, ſpectantes. Sicque colores viri-
des & rubeus, aliis etiam clericis prohi-
bentur can. clerici, 15. de vita & hone-
ſta. clericorum, c. ſi quis virorum, 30. diſt.*

*In ſumma quod neque contra fidem neq;
contra bonos mores iniungitur, indifferens
eſt habendum, & inter adiaphora dicto:
idq; pro eorum more, in quorum ſocietate
viuitur, ſeruandum eſt. can. 11 illud 12.
diſt. ex D. Auguſtino ad Ianuarium epiſt.
118. c. 1. facit canon quæ contra, 8. diſtin.
can. quiſquis, 41. diſt. ca. vtinam, 76. diſt.*

f *ad pugnum & vltra metacarpum mani-
cæ veſtis clericalis extendi debent, nulla*
B *inciſura facta, qua pendere educto bra-
chio poſſint, ne vllo modo brachium vel
manus præter ſummos digitos vltra pro-
cedant & appareant. Sic illæ manicæ clau-
ſæ vno contextu indui debent, & coniungi
veſti, nec debent ſeparari, & hoc eſt quod
dicitur, ne ſint coniunctiua vel botonata.*

g *botonia vulgo dicuntur, qui claui Latinis
dicti, quibus aliquando manicæ pendentes
iunguntur in ſuperiori parte, qua brachiũ*
C *educi poteſt a veſtibus vel iuxta metacar-
pum in fiſſura poſtrema, iuxta imam par-
tem brachii ſeu manus, quam partem qui
ſeculariter viuũt arctiore faciunt, vt ma-
nus & extremas brachii partes exſerant
liberius & expeditius. Claui botoni dicũ-
tur, quod exſerant caput in modũ clauo-
rum ferreorum, clauus autem a claue vel
a cludo, claudo, ſixo, quod defixione eorum
rimæ claudantur. Sic apud Varronẽ lib. 8.*
D *de lingua Latina*; ſi quis tunicam, *inquit*,
ita in vſu conſuit, vt altera plagula an-
guſtis clauis, altera latis, vtraque pars
careat analogia. *Prohibet igitur clem. 1. de
ſtatu monachorum, monachis habere ma-
nicas metacarpo breuiores vel fiſſas, vel
clauſas clauis vt aperiri poſſint.*

h *Almutiæ dicuntur* aumuſſes.

i *Caputium dictum quod caput tegat, non
proprium monachis ita in genere, ſed &*
E *ante monachos & præter monachos a ſecu-
laribus vſurpatum, vt in palliis Hiſpano-
rum & Bearnenſium, vocãt* cappes Eſpa-
gnoles, & cappes de Bearn, *verũ & mo-
nachi ſua caputia ſed diſtincta ab aliis ha-
bẽt, & in forma aliquando & in colore, ne pe*

conuenientia ordinibus regulæ quam pro- A
feſſi ſunt, nam quidam ferunt caputium acuminatum vt Carthuſiani, quod videtur referre ſacci extremam partem inciſam & ſuperinie[illegible]am capiti; quidam rotundum & iuxta capitis magnitudinem ſtrictum, rotundum quoq; ſuper pectus, in ſcapulis acuminatum, vt ferunt prædicatores minores Auguſtiniani, Carmelitæ; quidam & ante pectus & inter ſcapulas habent acuminatum, qualem ferunt qui B
Bequini dicuntur Tholoſæ, dicti & tertii ordinis Minoritarum; ideoq; Bequini dicti, quia vulgus noſtrum vocat roſtrum auis, vel quod ad ſimilitudinem roſtri factum eſt, vn beq. *Vnde & quia illorum caputia ita ante & retro reſtricta ſunt ad diſtinctionem aliorum Minoritarum, Bequini dicti ſunt. Sed breuiter in diſtinctione caputiorum, inſtitutionis cuiuſque ordinis forma ſequenda erit.* C

k *Sendatum hic dicitur ſericatum, quod ex panno ſerico eſt; quo nomine & in eadem quæſtione vtitur c. clerici, de vita & honeſta. clericor. Sericum vulgo* Soye *a vermiculo σὴρ. qui, vt ait Pauſanias ſericum producit. Vide quæ dicemus proximo capite de ſericeis.*

l *foderaturæ hic dicuntur panni duplicationis cauſa adiecti veſtibus, vt enim veſtimentum ſine adiectione ſimplum dicimus;* D
ſic duplicatum, diploidem cum alio conſutum.

m *Quod æſtiuales largos dixit Clemens in clem. 1. §. in veſtibus, de ſtatu monachor. poſtea in §. ſiquis autem, eius clementinæ dixit ſotulares non corrigiatos, id eſt, calceos tam largos non ſtrictos qui in ſuperiori parte, poſtquam impoſiti ſunt pedibus corrigia vel fibula conſtringuntur. Eo pertinent duo exempla vel ſcommata relata* E
per Cæſarium in Heiſterbac. Ciſtercienſis ordinis, in opere de viſionibus & miraculis diuerſis ſuo tempore factis, & per ſpeculum exemplorum parte 6. exemplo 32. & 33. vnum eſt de quodam monacho ordinis nigrorum; qui cum conquereretur [illegible] gem Galliæ nomine m[illegible] bilem quendã, qui illud [illegible] xiſſet omnia monachis r[illegible] quam diuiſiſſe, bene reſpond[illegible] Rex [illegible] apparet in calceis [illegible], nam [illegible] liquid vobis dimiſiſſet corii, ca[illegible] non eſſent tam ſtricti. Aliud [illegible] plum refertur de Philippo rege [illegible] qui conſiderans calciamenta ſtricta [illegible] tis, qui eum adiiſſet pro neceſſariis m[illegible] ſterii ſui, & eum interrogaſſet vnde eſſet, & abbas reſpondiſſet ſe eſſe ex pauper[illegible] mo, bene, inquit Rex, apparet in [illegible] ſtris, quod domus veſtra pauper [illegible], nam corium ibi carum eſt, quo verbo [illegible] tor & ſuperior Rex, notauit m[illegible] rum calceos ſtrictos non conuenien[illegible] gioni.

n *botæ altæ, pro ocreis a[illegible] piuntur, quibus equites peregre profecturi vtuntur, Gallis etiam* botes & hoſeaux, *tamen hic puto botas alias accipi pro calceis qui a[illegible] ſupra talum tolluntur ad tibiam.*

o *hæc ornamenta frenorum & aliorum [illegible] perſiua prohibita regularibus fuerunt [illegible] clem. 1. de ſtat. monachor. antea e[illegible] niuerſis clericis, in c. clerici, de vita & honeſt. cler.*

p *monachis equitare permiſſum ſine [illegible] fluo tamen ornatu equeſtri, ſunt tamen [illegible] liquorum monaſteriorum regulæ, [illegible] nachis ſuis prohibent equitare, & [illegible] pedibus ire, vt regula ſancti Fran[illegible]*

q *hæc in dicta clem. 1. §. rurſus, de ſtat. monach. Atque in eadem clementina §. [illegible] rum, dicitur nomine flocci intel[illegible] tum qui longas & largas habet ma[illegible]*

r *cucullæ nomine, intelligunt pon[illegible] tum longum & amplum, ſed ma[illegible] habentem, clem. 1. §. verum, de ſtat. monach. meminit de cuculla m[illegible] quam initiatur monaſtica vita [illegible] ſens, 20. q. 3. ca. 2. 19. q. 3. c. [illegible] de ætat. & qualita. ordina.*

s *cappa propriè dicitur, quod & [illegible]*

paru-

Digitized by Google

pro totum legit, & vt gloſſa ait in clementi. A *1. §. rurſus, ad verbum* cappa, *de ſtatu monach. Cappa differt a pallus, quæ dicuntur* rondelli, *id eſt pallia rotunda, quæ ſine caputio ſunt.*

Scapulare, eſt quod a collo pendens inter ſcapulas retro & ante pectus demittitur.

Pœnæ ſequentes ponuntur in dicta clem. 1. §. quis autem præmiſſorum, de ſtatu monachor.

CAPVT IIII. B

De Monialium habitu, & ornatu prohibito.

MOnialibus vt clericis quoque veſtes honeſtæ, *a* & ornatus eſt religioſus impoſitus, ſecundum quem viuere a præpoſitis ſuorum ordinum compelli debent via ordinaria; & ex delegatione ſummi pontificis, a ſuis epiſcopis, a quibus alioquin exemtæ ſunt. *b* Prohibitumque illis C vti *c* pannis ſericeis, *d* variorum foderatis, *e* ſandaliatis, *f* comatis & cornutis caputiis, *g* ſcacatis & virgatis caputiolis, *h* feſta ſecularium proſequi, die noctuque per vicos incedere, *i* multoque magis reprehenſibile mulieribus Deo dicatis, faciem fucare pigmentis, quo rubicundiores & pulcriores appareant adulterina fallacia, quæ etiam in nuptis placendi maritis ſtudio facientibus improbantur. *k* D

SCHOLIA.

a *Moniales veſtibus ſui ordinis vti debent, c. ... ſi. 20. q. 1. Prohibentur itaque illis ſeculares veſtes, & auro argentoque ornatæ, ... Nam verus ornatus Chriſtianorum & Chriſtianarum non fucus mendax, non auri gemmarumve pompa, ſed mores boni ſunt. Exſecranda etiam ſuperſtitio ... & alia quæ non* E *ad placendum ... hominibus ... c. ... ſ... de conſecrat. diſt. 5. Prohibetur generaliter fœminis veſtem ... quia & hoc abominabile & damnabile apud Deum, Deuter. 22. verſ. 5. Et hoc prætextu fertur aliquando damnata a factione Anglicana Ioanna Galla, quæ diuinitus opem Carolo Regi contra Anglos tulit, vt eſt in proceſſu eius criminali, cuius exemplum diu habui apud me. Inuenitur tamen in c. 2. de teſtamentis quandam abbatiſſam Gabrinam nomine, vere pro religioſa ſeu regulari habitam, & ideo teſtari prohibitam, quæ tamen vſque in diem obitus ſui, non induiſſet habitum monachalem, ſed in veſtibus quibus vtebantur eius loci presbyteri, remanſerat, ſicut & illa quæ ante illam fuerat abbatiſſa. Inueniuntur & inter ſanctas & Deo placentes relata, quæ ſexum celarunt habitu virili, vt Sancta Theodora Alexandrina, quæ vſque ad mortem in monaſterio viuorum pro monacho ſexum celauit habitu monachi induta, vt refert M. Marullus lib. 5. de religioſe viuendi inſtitutione.*

b *proponuntur leges de reformatione habitus & ornatus monialium in clement. 2. de ſtatu monachor. daturque ibidem formula & poteſtas viſitandi & reformandi. Tradidit & Speculator capitula formulæ viſitationis monaſteriorum, titulo de inquiſitione. §. nunc tractemus, verſ. licet autem, referam ſententiam Athanaſii lib. de virginitate, de ornatu & vita virginum Deo dicatarum, ô virgo, inquit, Deo dicata, materia tuarum veſtium, ne ſit pretioſa; indumentum tuum fuſcum ſit, non tinctum, ſed natiui coloris, aut ſaltem album, amiculum fimbriis careat, eiuſdemque coloris ſint manicæ laneæ obtegentes brachia vſque ad digitos manuum; capilli circumtonſi, crinalis vitta ex lana ſit caput conſtringens, cuculla & ſuperhumerale lacinias non habeat. Si occurras homini, facie cõnudata & ceruina eſto, neque attollas vlli vultum, niſi duntaxat Deo tuo, cum ſteteris in oratione, pedes calceis obductos habeto. Nunquam ad nudum te exuueris, ſiue die ſiue nocte; nec talem nudam ſine neceſſitate vllus te videat, nec te ipſam depoſita*

A veſte conſideres. Nec ibis ad balneum, niſi neceſſitate cogẽte: ne immerſeris totũ corpus in aquas, quoniã domino conſecrata es: faciem tantũ & manus & pedes laua, nec faciem ambabus manibus, ſed tantũ vna. Nõ expolieris genas faciei pharmaco vel nitro. Non recedat ab ore tuo verbũ Dei, mediteris perpetuo in lege, ab oriente Pſalmos diſce, decanta vſque ad 6. horam cum lacrymis, quia tũc paſſus Chriſtus: hora 9. ad hymnos redi: poſtea ſume cibum, bene B dic, ſumto gratias age, non cœnes cum fœminis ſuperbis, ſubſis regulæ, alias virgo ſine regula, ſimilis naui ſine gubernatore.

c dicta clem. 2 de ſtat. monach.

d dict. clem. 2. de ſtat. monach. idipſum omnibus clericis prohibitum eſt, vt diximus ſupra. & monachis, cũ omnis iactantia & corporalis ornatus debeat eſſe alienus a ſacro ordine. can. omnis iactantia C 21. quæſt. 4. ſericeos pannos ſendatos dixit, clem. 1. de ſtatu monach. Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt, non in eccleſiis. D. Mathæi c. 11. verſ. 8. Atq; aliunde aliquando prohibitum fuit aliis quam domeſticis principis, ſericeis vti. l. 1. & 4 de veſtibus holoſericis lib 11. C. tit. 8. Cautum & decreto, Octauio Frontone pratura functo, ne veſtis ſerica viros fœdaret, vt auctor Cornelius Tacitus 2. An- D nalium, ſic in c. ſi. 20 quæſt. 1. mulier quæ ſancta religionis obtinere propoſitum voluerit, accepta a ſacerdote vel miniſtro aptis religionis profeſſioni veſte ſeu in lectulo quieſcens, ſeu quocunque alio loco conſiſtens, conſtanter ea vti debet, neque eadem diuerſi coloris aut diuerſæ partis debet eſſe notabilis, ſed religioſa & non ſuſpecta. conſentit ca. 24. ſanctimonialis, 23. diſtinct. ex concilio Carthaginenſi, 4. c. 11. E vbi & ſanctimonialis virgo, cum ad conſecrationem ſuo epiſcopo offertur, in talibus veſtibus applicari debet, qualibus ſemper vſura eſt profeſſioni & ſanctimoniæ aptis, vt cõtra vetitum eſt nimis, & quæ-

A ſtum ludibrio ſui corporis facie[illegible]ginum, quæ Deo dicata ſunt, veſti[illegible] mime, 4. C. de epiſcopal. audien. § [illegible] n[illegible] 123. de ſanctiſſimis epiſcopis. E[illegible] in[illegible]ges probas mulierũ hæc eſt. Ariſtot[illegible] œconomicorum, ca. 1 v[illegible] ve[illegible] [illegible] apparatu minori vtantur quam e[illegible] mittant ciuitates, quod multo m[illegible] ſeruandum a regularibus. Fuit & [illegible] mia Veſtalis aliquando inceſtus accu[illegible] B ob ſuſpicionem amœnioris cultus in[illegible] quam deceat virginem liberioris, v[illegible] bit Liuius in 4. & Minutia alia V[illegible] primum etiam eiuſdem criminis [illegible] lata. propter iuſto mundiore cu[illegible] eaq; damnata & viua defoſſa, [illegible] dem Liuius lib. 8. Or[illegible]us in 3. c. 4.

e variorum foderaturæ di[illegible] d[illegible] tiones pannorum vari[illegible] vel diuerſæ materiæ, in quibus [illegible] C bet voluptatis, curio[illegible] ſpe- cimen, quod eſt alienum a [illegible] & a mulieribus, quæ [illegible] ſe dixiſſe, profe[illegible] d. c. [illegible] q. 1

f Sandalitus ſcilicet [illegible] camenis [illegible] mine exiſtimo [illegible] me[illegible] camera. [illegible] lu[illegible] & orna[illegible] d[illegible] [illegible] [illegible] D [illegible] de, qu[illegible] & [illegible] & c[illegible] bantur. [illegible] petits p[illegible] & [illegible] Sic in [illegible] Iudith, c[illegible] deſcribit[illegible] Iudith ſe ornau[illegible] ditatis ſu[illegible] & deliciarũ. ad[illegible] ſandalia pedibus ſuis. a[illegible] liolis, & liliis & inaures, &c. T[illegible] E & aliquando ſandalia viris, vt [illegible] cap. 12. [illegible] An[illegible] dixit. [illegible] E[illegible] al qui ſandalia ap[illegible] D Gregorio lib. 7 epiſtola 8. [illegible] po Syracuſano ſcripta, v[illegible]

diaconi Catinenſis eccleſiæ excalceati cum A
compagis procedere præſumant, cum in to-
ta Sicilia nullis alijs fuiſſet datum ex pri-
uilegio apoſtolico, quàm diaconis Meſſa-
nenſis eccleſiæ. & refertur in c. 21. perue-
nit ad nos, 93. diſt. & à Gratiano in ca. nõ-
nulli, 27. §. compagis, eadem 93. diſt. vbi
gloſſa ad verbum compagis, *tradit com-*
pagum in ſingulari, & compagos ſandalia
eſſe, quæ clero ſanctæ Rom. eccleſiæ conceſſit
Conſtantinus magnus nempe clericis Car- B
dinalibus, vt opinor, ferre calceamẽta Im-
peratoria, quemadmodum habetur in edi-
cto Græco Conſtantini poſt conciliũ Neo-
cæſarienſe, ex quo ſumitur c. 14. Conſtan-
tinus Imperator, 96. diſtinct. Sicut inquit
noſter ſenatus vtitur calceamentis cum
vdonibus, id eſt, candido linteamine illu-
ſtratis, ſic vtantur & clerici, vt ſicut cœle-
ſtia, ita & terrena ad laudem Dei deco- C
rentur, & in Græco prototypo, καὶ ὡς ἡ ἡμε-
τέρα σύγκλητος φορεῖ ὑποδήματα ἤτοι σανδάλια
λευκὰ διὰ ὀθονίων, οὕτως καὶ τὰ οὐράνια ὡς καὶ τὰ
γήϊνα εἰς αἴνεσιν τοῦ θεοῦ. id eſt, & quemad-
modum ſenatus noſter fert calceos ſeu
ſandalia cum linteis albis, ita cœleſtia
ſicut terreſtria ad Dei laudem. *Sed nec*
hæc ſandalia ſimilia puto fuiſſe fœmininis,
vt neq; ſandalia, quæ deferũt Epiſcopi, non
ſunt eius ornamenti, cuius ſunt quæ ſunt
cardinalium, & videntur dici ſandalia D
epiſcoporũ compagi. Cur autem ſandalia
ſolis epiſcopis non alijs presbyteris dentur
ſcribit Durandus lib. 3. rationalis diuino-
rum officio. c. 3. erant forſan vdones ſena-
torum lunati calcei, qui erant pro inſigni
cum laticlauio ſenatorum Romanorum,
vt innuit Iuuenal. ſatyr. 7.
Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.
g *Moniales non debent nutrire comam, aut*
ornatu eius vti, quod & admonuit diuus E
Paulus non decere quaſcunque mulieres
Chriſtianas 1. ad Timoth 2. verſ. 9. Simi-
liter *(inquit)* volo mulieres in habitu
ornato, cum verecundia & ſobrietate
ornãtes ſe nõ intortis crinibus, aut au-
ro aut margaritis, aut veſte pretioſa, ſed
quod decet mulieres promittẽtes pie-
tatem per opera bona. *Repetitum apud*
diuũ Petrum epiſtola 1. c. 1. dum deſiderat
mulieres, vt conſiderent ſanctam conuer-
ſationem ſuam in timore, quarum non ſit
extrinſecus capillatura, aut circũdatio au-
ri, aut indumenti veſtimentorum cultus.
h *hæc eadem & virgata capitiola vel picta*
acu, quæ nos dicimus repointees, pi-
quees, ou ouurées, *non conueniunt cleri-*
cali vel religioſæ vitæ, c. quoniam, de ſtatu
monachor.
i *hæc omnia prohibita in d. clem. 2. de ſtatu*
monach. vtpote quæ potius ad ambubaia-
rum collegia, vagas & impudicas mulie-
res, non dicam religioſas pertineant. Pro-
prium quippe mulierum non intereſſe con-
ſortiis hominũ, propter ſexus pudicitiam,
§. neceſſario enim, vt nulli iudicum liceat
habere loci ſeruator. in nouel. §. 1. verſ. ſi
vero mulier, vt litigantes iurent in exor-
dio litis, &c. in nouel. l. neque impuberes, de
in ius vocan. P. l. 2. C. de iureiurand. pro-
pter calumniam dando. facit l. 1. iuncta
authent. ſed hodie, C. de offic. diuerſorum
iudic. vitare ideo & debebunt conuiuia,
etiam nuptias & choreas & ſpectacula pu-
blica, & priuata, ex ratione c. pen. 34.
k *c. fucare, 8. de conſecra. diſt. 5. ex epiſtola*
diui Auguſtini ad Poſſidonium.

Capvt V.

1 *De delicto clericorum in nutritione comæ.*
2 *Et non gerente tonſuram.*

Non oportet etiam clericos comam 1
nutrire, & miniſtrare; ſed attonſo ca-
pite, patentibus auribus. *a* Quod ſi quis ex
clericis comam relaxauerit, anathema fie-
ri poteſt, & detonderi inuitus à ſuo archi-
diacono.

Atque ſi clericus monitus, noluerit cle- 2
ricalem deferre tonſuram, priuilegiis cle-
ricaturæ priuari poteſt. *d*

Scholia.

a *ca.penul.§.fi.ca prohibere, 23. diſtinct. vt in concilio Carthaginenſi, 4.c.44. cap. clericus, 5. de vita & honeſta clericor. clericus neq; comam nutriat, neq; barbam. In Armenia clerici ferunt coronas latas & rotundas; laici vero ſunt capitibus tonſis in modum crucis. Bernard. Lutzemburgenſ. in hæreſibus in Armenus.*

b *cap. ſi quis ex clericis, 4. eod. tit. de vita & honeſta clerico. Id autem fit per ſententiam; nam aliter ipſo iure non eſt excommunicatus, vt ibidem notat gloſſa.*

c *c. clericus, 7. de vita & honeſt. cler.*

d *c. ſi vero aliquis, c. in audientia, c. contingit, de ſententia excommunica. c. Ioannes, 7. de cleric. coniuga.*

Capvt. VI.

1 *De delictis clericorum in profano opere, in ſpectaculis & ludis.*
2 *Si hiſtriones.*
3 *Adulatores ſcurrilis ſermonis.*
4 *Si in ſcenam prodierint.*
5 *Si aleatores.*

1 Delinquunt rurſum clerici in artificio vel opere; profanis vel laicalibus negotiis ſe immiſcentes. Vt enim clericorum nomen a laicis ſeparatur, ſic & viuendi modus & functiones, *a* & in his debent, vt loco ſic religione laicis præſtare, *b* ſed vt melius & diligentius diuinis ſeruire poſſint & vacare, a ſecularibus abſtinere debent. *c* Neque oportet miniſtros altaris vel quoslibet clericos, ſpectaculis quibuſcunque, quæ vel in nuptiis aut ſcenis exhibentur, intereſſe; ſed antequam Thymelia ingrediantur, ſurgere de conuiuio & abire. *d* Peccabũt multomagis, ſi ludos theatrales, & ludicra ſpectacula, aut laruas in eccleſiam admittant; & multomagis rurſum, ſi ipſi hæc eadem peragant, niſi quatenus ſacræ hiſtoriæ ſummaria quadam exhibitione repræſentẽtur. Repræſentationes quippe iſtæ non minus quam ipſæ imagines permittuntur. *e*

Alioquin clerici hiſtriones [illegible] tores, ſi per annum illum [illegible] artem exercuerint, *f* [illegible] omni priuilegio clericali [illegible] pore, ſi tet intra illud m[illegible] non [illegible] rint. *g*

Sed & clericum ſcurrilem & [illegible] turpibus ioculatorem, ab offic[illegible] dum cenſuit concilium Carthag[illegible]

Ille quoque, qui in ſcena lu[illegible] ſcitur, ad ordines non debet con[illegible] ſacros. *i*

Vetitum quoque clericis ad al[illegible] taxillos ludere, aut ludentibus inter[illegible] *k* Quod ſi epiſcopus aut preſbyter, aut diaconus, aleæ deſeruiat; aut deſin[illegible] debet, aut deponendus eſt. *l* Neque cl[illegible] o publico aleatori valebit facta be[illegible] collatio. *m*

Scholia.

a *c. cleros, 21. diſt. c. clericus, c. duo ſunt, 12. q. 1. nihil commune clericis cum publicis actionibus eſſe debet, l. placet, 17. C. de epiſco. & cler. can. ſicut ſacerdos, 2. q. 7.*

b *c. ſtatuimus, cum duob. ſequentib. 4. diſt.*

c *ca. maluius, cum 2. ſequentib. 21. q.* [illegible] *te quidem, 11. q. 1. ca. clerici ab in*[illegible] *14. q. 4. ca. peruenit, 86. diſtin.* [illegible] *88. diſtinct. tit. ne clerici vel monachi* [illegible] *cularibus negotiis ſe immiſceant.*

d *ca. non oportet miniſtros, 37. de con*[illegible] *diſtinct. 5. & ibi ſpectacula conniu*[illegible] *tur voluptatis, a quibus arcentur* [illegible] *ſiue ea priuata ſiue publica ſint; pro*[illegible] *tur & ſpectaculis & pompis ſecu*[illegible] *clerici intereſſe, in can. his igitur, 2*[illegible] *nec eſt hic prætereunda ſile*[illegible] *ma deciſio concilii Agathenſis,* [illegible] *ta in c. penul. 34. diſtinct. cuius* [illegible]

Preſbyteri, diaconi, ſubdiaco[illegible] ince[illegible] quibus de cen[illegible] vx[illegible] non[illegible] tiã alienarum nuptiarum [illegible] cõ[illegible] hi cœtib. [illegible] [illegible] & turpia, & vb[illegible] [illegible] corpo[illegible] choreis & [illegible] [illegible]

efferuntur, ne auditus & obtutus ſacris A
myſteriis deputati, turpium ſpectaculorum ac verborũ contagione polluantur. *Exſtat & prohibitio, ne adſint clerici ſpectaculis. in leg. placet, 17. C. de epiſcop. & cleric. Puto autem & hic arbitrio ſuperioris pœnam relinquendam, quia certa a iure diffinita non ſit Pontificio, quamquam ciuilis ſit impoſita a Iuſtiniano in ca. 10. §. vt autem, verſ. interdicimus, nouellæ 123. per quam a venerabili miniſterio, qui* B *interfuerit ſpectaculis, prædictus prohiberi debet, & in monaſterium redigi, permiſſa tamen facultate ſacerdoti imponenti pœnitentiam, minuendi tempus, ſi eam intra illud tempus cognouerit conuenientem agi. Idem in authent. interdicimus, de epiſcop. & cleric. leges tamen ſeculares non ligant perſonas eccleſiaſticas in pœnis, maxime in iudiciis, c. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtitution. c. bene quidem, 96. diſtin.* C *c. cum laicis, de reb. eccleſ. non alien. c. at ſi clerici, de iudic. ca. decernimus, nominantur ſpectacula voluptatis, in l. 1. C. de ſpectacul. libr. 11. tit. 40. l. 3. de ſcenicis, in C. Theodoſia. l. 1. de expenſis ludor. C. Inde & tribunus voluptatum, qui procurabat ſpectacula, l. fin. de ſpectacul. in Cod. Theodo. fit & mentio de eo tribuno apud Caſſiodorum, libr. 5. varia. epiſtola. 2. & libr. 6. in formula 19. Meminit & de propria eius* D *tribunatus voluptatum formula, libr. 7. c. 10. vide quæ nos tractauimus de ſpectaculis, libr. 39. cap. 5. Sic qui ita voluptates dare & edere populo dicuntur, prohibentur ordinari, & ordinati deponuntur, in c. aliquantos, 51. diſtinct. Cæterum multo maiori pœna digni erunt clerici, qui interErunt cruentis ſpectaculis gladiatorũ vel taurorum, vel torneamentorum, quibus* E *ſanguis humanus effunditur, c. 1. & 2. de torneamentis, tum quod a ſanguinis fuſione alienus ſit clericatus. in cap. ſententiam ſanguinis, & c. clericis, ne cleric. vel monach. c. in archiepiſcopatu, de raptoribus, tum etiam quod conuentia ſpectacula ſint*

A *odio, & in ciuiis & domeſtica pace nõ placent, vnde & gladiatores prohibiti. in l. vnica, de gladiatoribus penitus tollen. libr. 11. C. tit. 43. titulo de torneamentis.*

e *Hæc omnia in capit. cum decorem, 12. de vita & hon. cler.*

f *Themeſiblice hiſtriones, qui in ſcenis quæſtus cauſa ſui ſpectaculum populo præbent, qui artis ludicræ pronunciandique cauſa priuatim aut publice prodierint, infames* B *ſunt, leg. 1. & 2. § fi. l. athletas, 4. de his, qui notan. infamia. lib. 3. P. tit. 2. c. definimus, 4. qu. 1. dicuntur inhoneſtæ & viles perſonæ, pantomimi, hiſtriones, in l. 4. de ſpectaculis, libr. 11. C. & ſine honore, in l. ſenatoris filia, 47. de ritu nuptiarum, quibuſque prohibitũ vti habitu Deo dicatorum, aut clericorum, l. mimæ, C. de epiſcop. iudient. §. fi. nouella 123. Imo & hiſtriones, quamdiu in ea arte perſeuerant, dicuntur eſſe in* C *peccato mortali, vt etiam eis denegetur eucharistia. ca. pro dilectione, de conſecratio. diſt. 2. atque pro peccato immani & mortali habetur, pro ea arte donare. can. donare, 86. diſtinct.*

g *c. 1. de vita & honeſta. clericor. in Sex. vbi vocantur buffones, & Goliardi. Poterit tamen cum huiuſmodi hominibus poſtea pœnitentibus & reſipiſcentibus ab epiſcopo diſpenſari, alioquin vt infames dignita-* D *te clericatus priuandi, dict. c. 1. de vita & honeſta clericor. in Sext. dignitas enim ibi clericatus dicitur, vt & in c. deniq., 4. diſt. c. 3. de cleric. non reſident. ita priuilegium clericatus non perſonæ ſed dignitati clericali concedi dicitur, in c. ſi diligenti, de foro competen. Porta autem dignitatum non patent infamibus, l. 2. de dignitatibus, lib. 1. C tit. 5. l. vnica, de infamibus, libr. 10.* E *C. titul. 57. l. vnic. de his, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt. eod. libr. 10. C. tit. 54.*

h *Concilio Carthaginenſi, 4. c. 6 . relatum, in can. 6. clericum ſcurrilem, 46. diſt.*

i *ca. 2. maritum, 33. diſtinct. Siquidem in cunctis eccleſiæ ſacris ordinibus, inter ca-*

tera & morum grauitas exigitur, capit. A *cum in cunctis, 7. de electiõn. cum incompoſitio corporis arguat incompoſitionem mentis, ca. ſi. 41. diſt.*

k *cap. clerici, 15. de vita & honeſta. clericor.*

l *c. 1. Epiſcopus, 35. diſt. vbi verba,* aut deſinat aut damnetur, *ratione cuius verbi damnetur, Ioannes Bernardinus Diaz, in practica canonum, c. 64. tradit, ex eo verbo, non eſſe depoſitionem impoſitam, & pœ-* B *nam relinqui arbitrariam. Sed Præpoſitus & Dominicus in eo textu intelligunt,* damnetur, *de depoſitione & bene, meo quidem iudicio, nam is canon ſumtus eſt ex c. 41. Apoſtolorum, vbi loco eius verbi poſi apud Gratianum ponitur* αἰθωρείσθω, deponatur. *Pœnam etiam grauem ludentibus ad aleas & tabulas, & inſpicientibus ludentes, clericis, diaconis, presbyteris, & epiſcopis & cæteris Iuſtinianus imponit,* C *vt per tres annos a miniſterio ſuſpendantur, & pœnitentiæ cauſa in monaſterium detrudantur, nouella 123. capit. 10. §. vt autem omnes, verſic. interdicimus, de ſanctiſſim. epiſcop. authentica interdicimus, de epiſcop. & cleric. firmauit Leo nouella 87. cum ratione ne reuocentur clerici a ſacris cogitationibus, iuuenilibus luſibus intenti, poſſent & aliæ addi rationes ab impietatibus, blaſphemiis, iactura tempo-* D *ris, quæ ex alea luſu & tabularum oriuntur, vide Photium 9. nomoca. c. 27. & quæ nos tradidimus, lib. 39. ſyntagm. ca. 3. quæ omnia locum habere poſſunt in ludentibus ad ſchacos, vbi maior iactura temporis, & vſ[illegible]untur doloſi inceſſus, alieni ab exerci[illegible] & cultu clericali.*

m *c. inter dilectos, 11. de exceſſib. prælator. [illegible] 5. tit. 31. vbi tamen gloſſ. ait, non ideo [illegible] clericum aleatorem a beneficio eſſe d[illegible]ponendum, quia facilius quis prohibea-* E *[illegible] uenire ad beneficium quod non ha[illegible], quam priuetur eo, quod iam habet. argumento l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui [illegible] curiis. P.*

Capvt VII.

De clerico caupone & lanione.

NVlli etiam clerico licet cauponariam tabernam habere, aut in ea miniſtrare. Qui autem exercuerit, aut ceſſare debet, aut deponi. *a* Idipſum dicitur de clerico macellarii ſeu carnificis vel lanionis publice & perſonaliter officium exercente, qui ſi ter monitus, in tempore ad reſiliendum idoneo conceſſo, non deſtiterit, clericali quoque priuilegio exſuitur. *b*

Scholia.

a *Ex ſexta ſynodo, cap. 9. relata in ca. 3. nulli clerico, 44. diſtinct. vbi ratio, quia ſi prohibitum ſit clericis ingredi tabernas, multo magis eas exercere. Explicat hunc canonem concilium Viennenſe, in clem. 1. de vita & honeſt. clericorum, in quo clericus officium tabernariorum publice & perſonaliter exercens, ſi ter monitus per tempora arbitrio ſuperioris conſtituta non deſiſtat, priuilegium clericale iubetur amittere. Cui non inconueniens erit ratio, quod ſæpe in iſtis cauponis detur delinquendi occaſio, ex vino ſubminiſtrato, leg. quæ adulterium, 29. ad legem Iuliam de adulteriis, libr. 9. C. titul. 9. & cenſetur quodammodo proſtituta, quæ in caupona miniſtrãdi cauſa ponitur, l. ſi. C. ſi mancipiũ ita fuerit alienatum, ne proſtituatur, lib. 4. C. tit. 56. l. 4. §. ait pretor, de his qui nota. infam. P. lib. 3. tit. 4. Luxurioſa res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas: omnis qui cum his miſcetur non erit ſapiens, Prouerbiorum, ca. 2. & rurſum, cap. 3. luxurioſa, 35. diſt. Et dicebat diuus Hieronymus in Michæam, ad ca. 2. eccleſiæ principes, qui delitiis affluunt, & inter epulas atq; laſciuias pudicitiam ſeruare ſe credunt, propheticus ſermo deſcribit, quod eiiciendi ſint de ſpatioſis domibus lautiſq; cõuiuiis & multo labore cõquiſitis epulis, & eiiciendi propter malas cogitationes & opera ſua. relatum in can. eccleſiæ principes, 4. eadem 35. diſtin.*

diſtin. venter mero æſtuans cito deſpumat in libidinem.c.venter,& ſeqq.35.diſt.

b *dicta clem.1.de vita & honeſta.clericor. vbi gloſſa aut laionum ſeu macellariorum artem, propter horrorem, deteſtanda clericis, qui a ſanguinis fuſione debent eſſe alieni.cap.ſententiam,& c.clericis, ne cleric.vel monachi ſecula neg.&c.ca.in Archiepiſcopatu,de raptor. Quare dicta clemen.1.de vita & honeſta.clericor.in §.ſi. alios clericos,alias profanas artes exercen-* B *tes,non eadem pœna amiſſionis priuilegii, vt dictos macellarios & tabernarios, punit,ſed relinquit aliis canonibus obnoxios. Ideo ſi viliorem artem,quam tabernariorum exercuerint, aut macellariorum, quia pœna non eſt expreſſa, eadem pœna non punientur, ſed erit penes ſuperiorem, cauſa cognita, quam voluerit conuenien-* C *tem imponere.*

Capvt. VIII.

De clerico venatore.

EST & prohibitum *a* epiſcopis, presbyteris,diaconis,aut aliis clericis, & monachis venari,aut canes ad venandum,aut accipitres, aut huiuſmodi res habere. Quod ſi quis talium perſonarum, in hac voluptate ſæpius detentus fuerit:ſi epiſco- D pus eſt,tribus menſibus debet a communione ſuſpendi, ſi presbyter, duobus, ſi diaconus vero, ab omni officio & cõmunione. *b* Quod ſi monachi venationi aut aucupationi clamoſæ, aut alias cum canibus aut auibus ex propoſito interfuerint, ſi abbas vel prior fuerit, per annum eſt a collatione beneficiorum ſuſpenſus, quorum collatio interim ad priorem clauſtralem & capitulum pertinebit; ſi alius ſit, E quam prior aut abbas, per annum erit ab adminiſtratione,ſi quam obtinet, ſuſpenſus, ſi autem nullam habeat, reddetur per annũ ad adminiſtrationẽ vel beneficium obtinendum inhabilis.*c* Ars venationis dicitur nequiſſima, & peccatum donare ob eam venatori.*d* Et qui vident venato- A rem & delectantur, videbunt ſaluatorem & contriſtabuntur.*e* Exceptis quibuſdam quietis piſcationibus & venationibus,quæ aliquando aliquibus,non tamen omnibus perſonis Deo dicatis,permittuntur.*f*

Scholia.

a *Venationes omnes ſyluaticæ cũ auibus,accipitrib. & falconibus, prohibitæ perſonis eccleſiaſticis,in concilio Aureliacenſi, ca-* B *pit.4.Agathenſi,cap.55.Epaunenſi,capit.3.can.epiſcopum, 2. cum ſequentibus omnibus,34 diſtin. Venatorem nunquam fuiſſe ſanctũ legimus,nempe quamdiu venator fuit, vt ait D. Hieronymus.in Micheam,c.5.can.Eſau,86.diſtin.& c.1.ne cler.vel monach.ſecular. nego.ſe immiſc. libr.3.tit 50.prohibitum clericis canes &* C *aues ſequi ad venandum. Rurſum in concilio Lateranenſi ſub Alex.3.epiſcopis & archiepiſcopis viſitantibus prouincias,prohibitum eſt cum canibus venatoriis & auibus proficiſci,c.cum Apoſtolus,6.de cenſib.lib.3.tit.39. Eadẽ prohibitio facta eſt cum diſtinctione, monachis, in clem.1.§. porro,de ſtatu monachor.cuius hæc verba.* Porro a venationibus ſeu aucupationibus, omnes (*ſcilicet religioſi,de quibus a-* D *git*) abſtineant, nec eis intereſſe aut aues,aut canes venatores per ſe vel alios tenere præſumant, nec a familiaribus ſecum morantibus, niſi ſaltus vel viuaria,vel garenas proprias,vel ius venandi in aliis haberent, in quibus cuniculi vel feræ aliæ forſan eſſent,quo caſu hoc eis permittitur, dum tamẽ infra monaſteria ſeu domos, quas inhabitãt canes nõ teneant, nec venationi præſentiã exhi- E beant perſonalẽ. *Hac ibi in quib.poſtremis verbis, nec ex neceſſitate permittitur religioſis venationibus intereſſe. Conuenit hæc venationis ſpecies potius laicis, maxime militib. & nobilib. quia militaris audaciæ eſt ſpecimen, robuſtaq; corpora facit & laboribus aſſueſcit,vt ſcribit Iulius Pollux,lib.5.Onomaſticon,Xenophon li.1.Cy-*

rogedia, Athenæus. libr. 1. Dipnoſophi- A ſtic̄, cap. 20. vide & hac de re plura, quæ tradimus libr. 29. Syntaxeon artis mirabil. c. 1. & ſequentibus. Venatoria exercitia athletica ſunt & militaria, quæ procul, vt militia & vita inquieta, abeſſe à cœleſti militia debent, cum nec clericis militare permittatur, vt dicemus, quin neq; valde probata inter ſeculares fuit venatio in ſacris literis, vtpote quæ reddat homines crudeles, temerarios, & ad latrocinia pro- B nos, quare & in illis male audierunt Cain, Lamed, Nembrot, Iſmael, Eſau, qui inter venatores ordinarios & robuſtos referuntur. Ibi inſidiæ in belluas, crudelis audacia, facit facile præludium & habitum, vt eadem audeant doloſe aſſueti in homines. Accedit iactura temporis, contemtus negotiorum, & ſuorum etiã domeſticorum, vt liquet ex Horatio ode. 1. lib. 1 ibi.

—Manet ſub Ioue frigido
Venator teneræ cõiugis immemor, &c. C
Seu viſa eſt catulis cerua fidelibus
Et rupit teretes Marſus aper plagas.

Sequitur & inde artium vitæ vtilium neglectus, quæſitorum vel a maioribus relictorum conſumtio, pauperum contemtus, tranſlatis granis in alimoniam canum & auium, vt non ineleganter finxerint antiqui, Actæonem magnum venatorem fuiſſe in ceruum conuerſum, nempe quod ca- D nes eius ſubſtantiam deuorauerint & venatores, & ita fame necatus ob defectum bonorum, quæ canes & venatio abſumſerant, ſic enim narratur apud Ouidium, lib. 3. Metamorphoſ. & Fulgentium, & in commentarius Apollonii, lib. 4.

b *ca. 2. & 3. ſub. 34. diſt. ca. 1. & 2. de clerico venatore, & Nicolaus Papa ad Albinum Epiſcopum ſcribens, in c. 1. 34. diſt. recenſet vitium hoc venationis, plurimos de lai- E cali catalogo, genere duntaxat Germanos & Gallos, irreuerenter implicare, eiq; iubet, vt congreget ſuffraganeos ſuæ prouinciæ, eorumque conſilio præcipere epiſcopo eiuſdem prouinciæ, ſummopere deuito venationibus, vt ab omni beſtiarum & volucrum venatione abſtineret penitus, & ſi non abſtineret, excommunicaret, & tandem vt contumacem a miniſterio ceſſare. Germanorum autẽ nobilitas maxime addicta ex eo venationibus, quod ea natio abundet nemoribus & ſyluis, & reditus maximos ex illis colligat, vt ideo etiam arceant ſyluarum dominos ipſos ignobiles a venatione in prædiis propriis, imo & prohibeant, ne arbores earum ſuccidant, quo deterior venatio fieri poſſit. Sicque etiam iure feudi, vel conſuetudinis nobiles ſibi vindicãt ius venãdi in alienis prædiis, de quo fuſe vide tractatũ a Franciſco Zoannecio de emtione & venditione. numer. 148. & Vldaricum Zazium ad §. eque, nu. 24. de actionib. apud Inſtin.*

c *in clem. 1. § porro & §. ſi quis autẽ, de ſtat. monachor.*

d *l. qui venatoribus, 9. & can. Eſau, 11. 86. diſt. nec prodeſt quicquam clericis ieiunare, & venationibus intendere, in cap. quid prodeſt, 12. & ſequen. an putatis, 86. diſt. vbi, & qui ſeruos ducit ad venationem, reus dicitur futurus tam de ſuo delicto, quam de perditione ſeruorũ ſuorum. Vide, quæ diximus de venatione ferarũ prohibita, lib. 39. ſyntagmat iuris. c. 10.*

e *can. videns homines, 10. 86. diſt. in ſt.*

f *gloſſ. ad c. 1. de cler. venatore, ad verbum,* voluptate, *notat ex cauſa neceſſitatis. putà, vt habeatur victus, & recreationis interdum, concedi clericis, nunquam vero ex voluptate ſyluaticam venationem, exceptoque epiſcopo, cui omnino prohibetur, ca. 3. 34. diſt. dummodo ii, quibus vt ſupra conceditur, clamoſam venationem euitet, ca. an putatis, 86. diſt. & dummodo ſæpius id non faciant, ne videlicet in conſuetudinem traducant. addit & in fine, venationem quietam, ita permiſſam prædictis clericis, omnino prohiberi epiſcopo, presbytero, diacono, quia & ſubdiaconi etiam eiuſdem cum diaconis ſunt priuilegii, c. miramur, de ſeruis non ordinan. Imponitur &*

prædictis

predictis perſonis, quibus alioquin permiſſa venatio, pœna, ſi cum voluptate ſæpius venentur, in c. de cleric. vena. Poſſet & venatio permiſſa alioquin damnabilis eſſe ex circumſtantia dierum, quibus exercetur, vt ſi tempore ieiuniorum, can. an putatis, 86. diſt. Inuenimus autem quoſdam viros fuiſſe piſcatores & ſanctos, ca. Eſau venator 11. 86. diſtinct. Piſcatores & diſcipuli Chriſti. D. Ioannis c. fin. Euangelii. A *Permittit & D. Hieron. ad Ruſticū ſcribens, monachis texere licia capiẽdis piſcibus, ca. nunquam, 34. de conſecr. diſtin. 5. Notat etiã glo. ad Clem. 1. §. ſi quis autem, verſ. ſi quis vero ad verbum*, auibus, *de ſtatu monach. aucupationem vel venationem cum retibus aut laqueis, non contineri ſub pœna prohibitionis venandi. dehinc glo. ad verba* ex propoſito, *eiuſdem §. puniendum ait illa pœna, quæ ponitur in textu, clericum vel monachum, qui venatur ex propoſito, ſicuti ſi ex caſu in venationem inciderit, & conuenire ca. cum voluntate, de ſententia excommun. & ca. vnicum de ſchiſmaticis.* B

Cap. IX.

De ſecularibus officiis & negotiationibus interdictis clericis.

Clerici inſuper, maxime epiſcopi & presbyteri, officia vel commercia ſecularia exercere nõ debent, potiſſimũ inhoneſta, aut erunt deponendi. *a* Atq; ſub interminatione anathematis prohibitũ, ne clerici vel monachi cauſa lucri negotientur, *b* & ne ſuo nomine firmas, id eſt, conductiones habeãt. *c* De aliquo tamen artificiolo negotiari ad vitę ſuſtẽtationem non eſt prohibitum, imo & imperatum clericis exemplo Apoſtolorum. *d* Inutile tamen eſt valde laborioſum, hominem literatum & clericum, ratiociniorum cauſas ſuſcipere, & in eis ſe, quod non expedit, obligare, *e* ideo & prohibetur iiſdem miniſtros laicorũ aut procuratores in rebus eorũ eſſe; indigni, ſi fuerint in his in fraude inuenti, quibus ab eccleſia ſubueniatur. *f* Sed nec debet procurationes aut iuriſdictiones etiã ſeculares ſub aliquibus principibus & ſecularibus viris, vt iuſtitiarius eorum fiat, quiſquam clericorum exercere. Quod ſi fecerit, debet ab eccleſiaſtico miniſterio fieri alienus, quod & diſtrictius in religioſis ſeu monachis vindicatur. *g* Imo & prohibitum ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos officiũ habeat vicecomitis, aut præpoſiti ſecularis, & ſi quis id præſumſerit, & monitus emẽdare noluerit, ita excommunicationi ſubiaceat. *h* Delinquunt & clerici in ſacris ordinibus conſtituti, exercendo tabellionatus officium, & ideo per beneficiorum eccleſiaſticorũ, ſi habeant, ſubtractionem, interdicitur exercitium.

Scholia.

C a *c. clerici, de vita & honeſt. cleric. facit ca. 1 & totus titulus pro ratione, ne ſerui vel monachi ſecularibus nego. ſe immiſceant, lib. 3. tit. 50. nemo Deo militans implicet ſe negotiis ſecularibus. c. ſed neq;, 4. ne cler. vel mo. ca. 1. 2. 3. 21. q. 1. in can. 7 apoſtolorum*, Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, ſeculares curas ne ſuſcipito, alioquin deponatur. *Idem in ca. 3. epiſcopus, 18. diſt. depoſitio autem fiet, ſi admonitus* D *non caſtiget, & latius in cap. 80. Apoſtolorum*, dicimus, *inquit*, quod non oporteat epiſcopum aut presbyterum publicis ſe adminiſtrationibus immittere, ſed vacare, & ſe commodum exhibere vſibus eccleſiaſticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor, nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire, iuxta præceptum diuinum. *Sic & Iuſtin. perſonis eccleſiaſticis immunitatem cõceſſit, vt poſſint, omnibus aliis* E *derelictis, miniſteriis Dei omnipotentis inhærere. l. generaliter, 52. de epiſco. & cler. C. Et idem Iuſtin. in l. conſulta dilaria, 2. de teſta. lib. 6. C. tit. 23. ait, abſurdum eſſe, ſi promiſcuis actibus rerum turbentur of-*

ficia, & alii creditum alius ſubtrahat, & A
præcipue clericis, quibus opprobrium eſt, ſi
peritos ſe eſſe velint diſceptationum rerum
forenſium, eadem referuntur in l. repetita,
de epiſ. & cle. C. Honorius quoq; & Theo-
doſius, in l. placet, 7. eo. tit. de epiſco. & cler.
Placet (inquiunt) noſtræ clementiæ, vt
nihil commune clerici cum publicis a-
ctionibus, vel ad curiam pertinentibus,
cuius corpori nõ ſunt annexi, habeant.
Atque expreſſius in nou. 86. de pœna epi- B
ſcoporum ſacerdotum & clericorum, qui ſe
ſponſionibus, aduocationibus, redemturis,
aliisq; ſimilib. dedũt, qui a diuina, inquit,
voluntate ad diuinum ſacroſanctumq;
altare delecti ſunt, hos nõ modo a pec
cati turpitudine mũdos eſſe, verumet-
iam a communis vitę negotiis & mole-
ſtiis vacare decet, &c. Ideo ibidẽ decerni-
tur, vt ſi primarii inferiores, ſiue ſacerdotes,
aut omnino clericus quiſquã vel præſtãdo C
in litib. patrocinio, vel ſpondendo, vel alio
ſimili modo de ſui ordinis dignitate detra-
hant, excõmunicentur, & ad aliquod tem-
pus a celebrandis diuinis ſacris ſuperſede-
ant, donec corrigantur, & ſi iterum iiſdem
rebus ſe polluere deprehendantur, omnino,
vt profani & indigni, a ſacris functioni-
bus abſtineant, & Iuſti. in nouell. 123. cap.
6. de ſanctiſſimis epiſc. 2. ſed neque ſuſce-
ptorem, prohibet epiſcopum aut cuiuſcum- D
que ordinis clericum, fieri ſuſceptorem, cu-
ratorem, exactorẽ, fiſcalium functionum,
aut conductorẽ publicarum, aut aliarum
poſſeſſionum, ne per hanc occaſionem, &
damnũ fiat ſanctis domibus, & ſacra my-
ſteria impediantur. Prohibet & Gregorius
ſcribens Romano defenſori, lib. 8. epiſ. 1. E-
piſcopum Baſilium tanquã vnum de lai-
cis, ſecularibus negotiis & cauſis occupari, E
& prætoriis inutiliter deſeruire, quod ea
res, ipſum vilem redderet, & poteſtatem
ſacerdotalẽ annihilet, refertur in c. 4. per-
latum eſt, 88. diſt. nec commode poſſent et-
iam ſecularibus vacare, qui diuinis inten-
ti propter religionem eſſe debent, l. non di-

A ſtinguemus, §. 3. de recept. arbit. cap. ſacer-
dotibus, 2. diſt. notandum autem eſt, ſecu-
laria negotia licita & honeſta, non eſſe in-
hibita clericis in minoribus ordinibus cõ-
ſtitutis, prohiberi tamẽ etiam licita iis qui
in maioribus ſunt & in ſacris, & beneficia-
tis Pan. ad c. 1. ne cle. vel mona.

b c. ſecundum inſtituta, 8. ne cleric. vel mo-
nach. c. 10. fornicari. cum 3. ſequentib. 88.
diſt. c. 1. c. quoniã multi, 8. cum ſeq. c. qui-
B cunque 14. q. 4. prohibetur enim ne turpis,
lucri cupidus, ordinetur. Turpe lucrũ di-
citur, quicquid homo appetit. plus iuſto. c.
1. ne cler. vel monach. can. origo. 2. q. 4. Sic
intelligendum quod ſcribit D. Hieron. ad
Nepotianum. Negotiatorem clericum &
ex inope diuitem, ex ignobili glorioſum,
quaſi peſtem fuge. ca. 9. negotiatorem. 88.
diſtinct.

c d. c. ſecundum inſtituta 7. & c. 1. ne cleric.
C vel monach. ſecul. neg. & c. ſi. 86. diſtin. ex
concilio Chalcedonenſ. cap. 3. Prohibet &
clericis Iuſtinianus, eſſe coadiutores rerũ.
§. ſed neque fieri, de ſanctiſſim. epiſcopis,
nouell. 123. Et Leo Imper. redemturis va-
care, ſub pœna excommunicationis, & ſi
perſeuerauerint, dejectionis. nouell. Leo-
nis 86. Item idipſum prohibet 4. ſynodus
Chalcedonenſis, cap. 3. & 7. Carthaginen-
ſis, cap. 16. Atque in ſynodo Arelatenſi, 2.
D cap. 17. cautum, vt ſi clericus conductor a-
liene rei velit eſſe, vel turpis lucri gratia
aliquod genus negotiationis exerceat, de-
poſitus a clero, alienus a communione ha-
beatur. Si tamen clericis propria non ſuf-
ficiant, non erit prohibitum ſine lucri tur-
pis cupiditate, pro victu ſuo, ad firmam ſeu
conductionem alienas terras ſuſcipere, cap.
dilecti, de decimis.

E d ca. 1. ne cleric. vel monach. ita artificiolo
poſſunt poſt ſeria & diuina incumbere, ne
otioſi ſint, neve diabolus otioſis peruerſa
ſuggerat, potiſſimum ſi monachi ſunt, vt
ſcribitur in concilio Carthaginenſi 4. cap.
52. & 49. c. 3. clericus victum, 88. diſt. &
rurſum in prædicto concilio, c. 51. 52. 48.

vt &

vt & in cap. 4. clericus quantumlibet, ea- A
dem 88. diſt. & latius, in c. 33. nunquam,
de conſecrat. diſtinct. 51. Permittitur &
clericis opus rurale poſt impenſam diuinis
officiis curam, peragere, cap. 1. de celebra.
miſſa. ca. presbyter mane, 88. diſtin.

e c. 8. inutile, 88. diſt.

f ca. 2. & 1. ne clerici vel monachi idipſum
de procuratore litis. in c. 6. nouell. 123. &
in nouell. Leonis 86. Cæterum procuratio-
nes iſtæ generales interdictæ ſacerdotibus, B
& in ſacris conſtitutis, & beneficiatis, non
clericis in minoribus ordinibus conſtitu-
tis. Sed neque procuratio vnius negotii il-
lis prohibita, vt notant Innocentius & Pa-
normitan. ad cap. 2. ne cleri. vel monach.
Notaui ibidem inſuper nō iuuari quidem
procuratores hos ex fraude commiſſa con-
uentos in procuratione ſeu adminiſtratio-
ne rerum laicorum: attamen non dari id-
eo auctoritatem Iudici laico capiendi hu- C
iuſmodi procuratores, ſi ſint in ſacris ordi-
nib. conſtituti, videnda nihilominus Gal-
lis praxis ſeruata, de qua iudicatum refert
Papius, lib. 1. rapſod. arreſtor.

g c. ſed nec 4. ne cleri. vel monach.

h c. clericis 5. §. fin. ne cleri. vel monach. ca.
clerici, de vita & honeſt. cleric. vnde con-
ſequenter ſacerdos vel epiſcopus non po-
teſt eſſe prorex ſeu vicerex, aut locum te-
nens regis, nec habere ſub ſe aliquam ci- D
uitatem temporalem. Tamen Panorm. ad
cap. 4. & Ioannes Andreas ad cap. 5. ne
cleric. vel monach. exiſtimant, quod cleri-
ci poſſunt eſſe cōſiliarii principis laici, licet
nō debeant eſſe conſiliarii iuſtitiæ, quod &
notat Bald. & authen. habita. per illum te-
xtum, ne filius pro pat. C. debent tamen ca-
uere ne interſint iudiciis criminaliū cau-
ſarum ſanguinis, neve conſiliū in illis dent,
vel ſubſcribant illorum ſententiis, c. cleri- E
cis, c. ſententiā, ne cleri. vel monach. & di-
cetur in proximo capite latius. Sic legimus
in c. in archiepiſcopatu, de raptoribus, non
fuiſſe improbatam delegationē a rege Si-
ciliæ cauſæ criminalis Saracenorum ra-

ptorum, mulierum & puerorum Chriſtia- A
norum factā Panor. Archiepiſcopo & eius
ſuffraganeis, ſed probatam imo confirma-
tam eorum poteſtatem vſque ad flagella-
tionē, dummodo non oporteret mittere ſan-
guinem in pœna, aut membra detruncare:
quo caſu ſtatuitur reiiciendam eſſe quæ-
ſtionem ad regiam poteſtatem. Sed & ho-
die vbique fere terrarum, inter principes
Chriſtianos adſunt a cōſiliis epiſcopi & a-
lii clerici, & in Parlamentis Galliæ, & ali- B
cubi in ſenarchis ſeu præſidialibus ſedibus
clerici & perſonæ eccleſiaſticæ in iudiciis
ſedent, interque conſiliarios ordinarios e-
numerantur & ſuffragium ſententiæ ha-
bent, niſi agatur de criminalibus iudiciis.
Quod & maxime neceſſariū eſt in ſenatu
vbi & de cauſis religionis & fidei ſæpe agi-
tur, deque abuſibus perſonarum eccleſia-
ſticarum & iudicium epiſcoporum, com-
mittentiū contra ſacroſancta decreta, con- C
ſilia ſacra, & regias conſtitutiones, & con-
cordata inter pontificē ſummum & reges
Gallorū, facta, quorūq; obſeruationis cura
delata eſt a ſummo pontifice principi Gal-
lorum, vt habetur in fine concordatorum,
& proinde iiſdem de cauſis ab officialibus
& iudicibus eccleſiaſticis prouocatur ad
ſenatum, ſi abutantur in ſupradictis pote-
ſtate, vt & in aliis quæſtionibus de benefi-
ciorum eccleſiaſticorum poſſeſſione, aut D
decimarum, aut pauperum cauſis, de qui-
bus cognoſcunt ſenatus, & proinde expedit
ibi cum laicis admitti in conſilium & iu-
dicium perſonas eccleſiaſticas, & vt ob-
ſeruent, ne quid ibidem contra fidem ec-
cleſiaſticam vel libertates, eccleſiæ & im-
munitates eius vel perſonarum eccleſiaſti-
carum ſtatuatur. Sic & in concilio Tole- E
tano 4. cap. 30. permittitur ſacerdotibus
acceptare officium iudicandi Maieſtatis
reos, commiſſum a principibus, ſi modo iu-
reiurando principis, ſupplicii indulgentia
promittatur, relatum in can. 29. ſæpe prin-
cipes, 23. quæſt. 8. Poteſt & dari conſilium
principi ab epiſcopis pro criminib. in gene-

genere puniendis, non autem in ſpecie, aut in indiuiduo in aliqua perſona criminis rea. ca. peſſimam, 23. q. 8. Non tamen ex his probo morem, quo vt puto maxime læditur eccleſia, dignitas & diſciplina, perſonæ plures eccleſiaſticæ curiales & aulici efficiuntur, vbi non conſiliorum participes, ſed voluptatũ & ſimultatum fiunt mancipia, relictis ſedib. beneficiorum, in quibus fame pereũt monachi & pauperes, quorum patrimoniũ in aula neſcio quo pacto profunditur; verum ipſi, & principes id viderint, quomodo rationem & patrimonii & animarum Deo reddituri ſint, neque impune ferent principes apud eum, quod ita in aulis huiuſmodi homines Deo mancipatos, ſeculariter viuere, ne dicam turpius, patiantur, cum eccleſiæ Dei maximo ſcandalo & dedecore. Proſpectum eſt huic negotio olim a Iuſtin. nouell. 6. c. 2. & 3. quomodo oporteat epiſcop. &c. & nouell. 123. c. 9. & cautũ, ne venire pro negotiis etiam ſuæ eccleſiæ ad aulam principis auderent epiſcopi relictis eccleſiis, ſed per apocriſarios ibi negotia tractarent, & ſi præſentia illorum eſſet neceſſaria, adhuc non venirent, niſi prius accepiſſent literis a metropolitano vel patriarcha, directis ad Imperatorem, quo caſu etiam celeriter ad beneficia redire debebant, alioquin priuabantur illis. capit. ſicut te accepimus, 8. ne cleric. vel monach. ratio in l. conſulta diualia, C. de teſt. l. repetita, de epiſcop. & cleric. C. quod opprobriũ eſt clericis ſi velint ſe videri peritos in rebus ſecularib. cum nec officia ſecularia gerere debeant, ca. 3. eos qui ſemel in clero, 10. q. 3. fuit & quodammodo tabellionatus offi- cium inter Romanos vile, l. vniuerſos, C. de decurionibus. erantque tabelliones veluti ſerui publici, leg. 2. rem pupilli ſaluam fore. P. aliunde etiam clerici, non poſſunt ſacris miniſtraturi, commode huic officio intendere, quod facit publicas perſonas & omnibus omniumq; voluntatibus inſeruientes. l. penult. & fin. de tabul. lib. 10. Cod. 69.

i Verum & clerici & perſonæ eccleſiaſt[icæ] in cauſis eccleſiaſticis poſſunt eſſe tabe[llio]nes. capit. vt offic[iu]m, §. ad conſcrib[en]da, de hæretic. in Sext. Permiſit & Alexan[der] 4. conſtitutione 23. iuxta ordinem [...] rii Cherubini, inquiſitoribus fidei, [...] poſſint hab[ere] perſonas ſeculares ta[belli]ones, ad ſcri[b]enda gerenda oportuna [...] perſonis regularibus cuiuſque ordin[is ...] tabellionatus officiũ in ſeculo hab[...] ſcuntur, idipſum permiſit Vrba[nus ...] ſtitutione 1. in eodẽ Bullario Laertii [Che]rubini.

CAPVT X.

1 *De ſanguinis effuſione omnimodo eccleſiaſticis prohibita.*
2 *Ne præponantur baliſtariis.*
3 *Ne chirurgiam exerceant maxime monachi, neue ciuiles leges audiant.*
4 *Ne pugnent, aut duellum committant.*

CLerici † in ſacris ordinibus conſtitu[ti], [1] ſi iudicium ſanguinis agitauerint, aut per ſe truncationes membrorum facia[nt], vel iudicent inferendas, honore debe[n]t priuari & loco. *a* Prohibitum enim h[o]c eſt, & in iudicio & abſque iudicio clericis, vel literas dictare aut ſcribere pro vindicta ſanguinis deſtinandas. *b*

Item ruptariis vel baliſtariis aut h[uiu]ſ- 2 modi viris ſanguinum præponi, *c* & ſ[ub]diaconis, diaconis, & presbyteris [...] chirurgiæ artem exercere, quæ inciſio[nem] vel aduſtionem inducat. *d*

Quamobrem † neq; ad iudicia rege[n]- 3 da, neque ad artem chirurgiæ, licet [mona]chis clauſtrum exire, & audire leges [ci]uiles, vel phyſicam, & ſi exierint, nec [...] duos menſes reſipuerint, tãquam ex[com]municati coniunctis aliis pœnis, de[bent e]uitari ab omnibus, quod & in presb[...] archidiaconis, curionibus, & aliis [...] perſonatum habentibus ſtatutum [...]

Quanto magis † deli[n]quere [...] 4 perſonæ eccl[e]ſiaſticæ, qu[æ ...] & bello contaminant, & ſanguin[...]

poſito effundi decernunt. Et proinde clericus, qui ſponte duellum alicui obtulerit, vel oblatum ſuſcepetit, ſiue victus ſiue victor fuerit, de rigore iuris eſt deponendus, quamuis cũ eo diſpenſari ab epiſcopo ſuo poſſit, dummodo ex ipſo duello homicidium vel membri diminutio non ſequatur. *f* Atque ſacetdotes tam hi, qui gubernant naues ad pugnam, quam qui perſonaliter exercent conflictum, & qui alios incitant ad pugnandum, omnes enotmiter peccant, & de rigore iuris ſunt deponendi. *g* quemadmodum ſi quis in aliquo gradu ſacro conſtitutus percuſſor extiterit, corripiendus erit a crimine, & ſi nõ emendauerit, deponendus. *h*

SCHOLIA.

a *c. clericus, 5. de vita & honeſt. clericorum, quod ſumtum eſt ex concilio Toletano 11. in quo tamen vltra dictam pœnam additur, quod in perpetuo ergaſtulo debent teneri ligati, refertur & in c. his a quibus, 3. 23. qu. fin. conſentit & can. ſæpe principes, 29. ead. 23. q. 8. ſumtus ex concilio 4. Toletano 4. c. 30. Notat autem glo. ad dictum cap. his a quibus, ad verba non licet, hodie nõ licere clericis de cauſis ſanguinis ſe miſcere, olim licuiſſe, vt in ca. aliquantos, 51. diſtin. & in ca. legi, 13. & in ca. 14. occidit Phineas, 23. q. 8. Et licebit quidem eccleſiaſticus in genere, vt antea diximus ſuperiori capite, dicere pœnam debitam certo crimini, vt dicendo, fures merentur talem pœnam, vt in ca. delatori, 5. quæ. 6. & c. 1. de furt. ſicut & eccleſiaſticus licet hortari principes & populum ad arma ſumenda pro defenſione fidei & patriæ, & ad reſiſtendum opprimentibus, vt in cap. igitur cum ſæpe, 7. & ca. omni timore, 9. & ſeq. hortatu, 23. q. 8. At non licet illis in ſpecie propoſita alicuius delinquentis, directe vel indirecte opinari vel dicere ſentẽtiam de iudicio ſanguinis, alioquin irregulares eſſent, & ſi ſint epiſcopi, cedere debent epiſcopatui & alii in locum eorum ordinandi. cap. ex literis, 10. de exceſſ. prælator. lib. 5. tit. 32.*

b *cap. ſententiam ſanguinis, 9. ne clerici vel monachi, &c.*

c *dict. c. ſententiam ſanguinis, a baliſtariorum & ſagittariorum ars, contra Chriſtianos damnatur excommunicatione, in ca. vnico, de ſagittariis, lib. 5. tit. 15. Eadem ratione, quæ in textu eſt, dicemus prohibitum præponere eccleſiaſticam perſonam bombardis, quæ in locum baliſtarum ſucceſſerunt.*

d *d. c. ſententiam ſanguinis.*

e *c. non magnopere, 3. & c. ſuper ſpecula, 10. ne cleric. vel monach. ſecularibus negotiis ſe immiſc. vbi tamen gloſſa fin. & ad verbum* presbyteros *ait, poſſe diſpenſari per Epiſcopum & ſummum pontificem ſuper his, ad promotionem tamẽ nouam faciendam, monachi eius criminis rei non poſſint ſinè diſpenſatione ſummi pontificis admitti, dict. c. non magnopere, in fine. adduntur & aliæ pœnæ in dictis capitibus, quas ibi videre poteris.*

f *cap. 1. & 2. de cleric. pugnante in duello, lib. 5. titul. 14. Monomachia etiam, ſeu duellum, per ſe, in aliis perſonis quam eccleſiaſticis prohibetur, ca. monomachiã, 2. q. 5. titulo de purgatio. vulgari, vide multa ſingularia a nobis explicata de duello, libr. 48. ſyntag. iuris, c. 36. Noluit Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro ſui defenſione Petrum gladio materiali vti, imo iuſſit, vt in vaginam recõderet, ca. cum a Iudæis, 12. q. 8. neque permiſit Deus ſibi ædificari domum ſeu templum a Dauide, quod vir ſanguinum eſſet. 1. Paralip ca. 22. & 28. ca. 2. 1. quæſt. 7. quamuis ipſe bella domini geſſiſſet contra infideles; & dominus diſcipulos arguit, quod contra reſiſtentes dixiſſent,* vis vt dicamus, vt ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos, *dicens*, Neſcitis cuius ſpiritus eſtis, filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. *Luca c. 9. verſ. 56. Gregorius Papa. lib. 7. epiſtolarum, epiſtola 1. ad Sabinianum,*

S c h o l i a.

a *§.1.de obligatio. quæ ex delicto naſcunt. l. ex maleficio, 4. de act. P. ex maleficio naſcuntur obligationes, veluti ex furto, rapina, damno, iniuria, & obligatio illa dicitur ex peccato, in leg. obligamur aut re, 52. de action. Pandect. & ſi plures iniuriam fecerint, ſingulorum dicitur maleficium, l. ſi plures, 34. de iniuriis. Summa iniquitas eſt, detrahere & accuſare, & omnis, qui detrahit fratri ſuo, homicida eſt, nec habebit partem in regno cœlorum, ca. 16. ſumma iniquitas, 6. queſt. 1. ſic Pſaltes*, detrahentem proximo ſuo hunc perſequebar. *can. minimum, & can. qui peccat, 23. quæſtio. 4. can. homicidiorum, de pœnitentia. diſtinctio. 1. qui iniuriam aliquem facere perſuadet, eum deteriorem facit. leg. 1. §. fin. de ſeruo corrupto. li. 12. P. tit. 3.*

b *c. quid dicam, 14. queſt. 4. l. 1. de iniuriis, l. 47. P. tit. 10. §. 1. eod. tit. apud Iuſtinia. lib. 4. tit. 4. nos tractauimus de omni ſpecie iniuriarum, libr. 38. ſyntagmatis, per 12. capita.*

c *d. l. 1. de iniu. P. §. 1. eod. tit. apud Iuſti. ca. 1. eod. tit. apud Gregor. & contumelia, a contemnendo, ibidem a legibus dicta. Sic in §. 1. quibus ex cauſis manumittere non licet*: ne iniuria, *inquit*, mortuus efficiatur, id eſt, contumelia, *vt in l. 1. de minor.*

d *cap. 2. 3. & 4. de iniur. c. vnico, eod. tit. in Sex. in quibus iniuriarum actio non proprie dicitur, prout a contumelia diſtinguitur, ſed de lege Aquilia agitur, per quam potius principaliter agitur ad damnum reſarciendum, quam de ipſo facto principaliter vindicando, de quo tamen agitur in iniuriarum actione, l. Prætor. §. ſi dicatur, de iniur. P. exemplum capi poteſt, ex l. item apud Labeonem, 5. §. ſi quis ſeruo, eo. tit.* Si quis, *inquit*, ſeruo verberato iniuriarū egerit, deinde poſtea damni iniuriæ agat, Labeo ſcribit eandem rem nō eſſe, quia altera actio ad damnū pertinet culpa datum, altera ad contume-

A liam. *Sic iniuria, eſt damnum culpa datum contra ius, etiam ab eo, qui nocere noluit, itaque in l. Aquilia, iniuria, eſt aliena a contumelia, quare aliquando concurrunt actio legis Aquiliæ, & iniuriarum, ſed duæ erunt æſtimationes, alia damni, alia contumeliæ. l. ſed etſi, ad legem Aquil. Pan. nos de lege Aquilia diximus, lib. 38. ſyntag. tit. 9. Atque hæc duo capita, damni & iniuriæ ab antiquis legibus fere ſimul*

B *tractata ſunt. Sic Hippodamus Mileſiorum legiſlator, de eadem re legem tulit, de damno & iniuria. Ariſtot. 2. Politicor. narrat & Demoſthenes contra Midiam,* νόμον βλάβης καὶ ὕβριδος, *legem de damno & iniuria fuiſſe apud Athenienſes, coniungit & Gregorius, 9. tit. de iniuriis, vtramque cauſam.*

C a p v t II.

De diuiſione iniuriæ.

C INiuria aut realis, aut verbalis eſt. Realis, quoties manus inferuntur, *a* verbalis ſine illis, quæ & conuitium dicitur, *b* maledictum, *c* blaſphemia, *d* dumque ſcribitur, famoſus libellus. *e* Et harum iniuriarum quædam pertinent ad læſionem corporis, aliæ ad læſionem dignitatis, aliæ ad infamiam. *f* Aliæ ad læſionē rerum. *g* Rurſum ex his quædam iniuriæ dicuntur atroces, quædā leues. Atroces, cōtumelioſiores &

D maiores ſunt, habita ratione perſonæ, tēporis, loci, & ipſius rei. *h* Iniuria etiam grauis dicta, quæ inani honeſtatis colore velatur. *i* Leues aliæ dictæ. *k*

S c h o l i a.

a *Realis etiam dicitur, ſi quis pulſatur aut verberetur, aut ſi cuius domum vi aut ſine eius voluntate quis fuerit ingreſſus, l. lex Cornel. 5. de iniur. P. ſi quiſquam per-*

E *cuſſerit alium lapide, pugno, ca. 1. de iniuriis, cap. 1. & 2. de cleric. percuſſore, ſi quis liberum in ſeruitutem petat. l. ſi quis de libertate, 12. de iniur. Si quis mentem alicuius, medicamento aliove modo alienauerit: ſi quis non pulſauerit quidem, ſed ſi*

manum leuando aliquem terruit, leg. item apud Labeonem, 15. de iniur. & ſic de ſimilibus. A

b *l. 1. §. 1. de iniur. P. §. 1. eo. tit. apud Iuſtinian. Conuicium dicitur iniuria, a concitatione, vel a conuentu, id eſt, collatione vocum, cum enim in vnum voces plurium conferuntur, cōuicium dicitur, quaſi conuocium, l. item apud Labeonem, 15. §. ait prætor, & ſequentibus §§. de iniur. Pand. vbi & additum, ita demum iniuriam eſſe conuicium, ſi concitatio fiat ad inuidiam, & iniuriam alterius, & contra bonos mores.* B

c *titulo de maledicis, libr. 5. tit. 26. maledicus dicitur, detrectator & obtrectator. Benedicere, eſt beneprecari, vt apud Ouid. 2. Faſtorum.*

Et bene nos, bene te, pater patriæ optime Cæſar

Dicite ſuffuſo per ſacra verba mero. C

Maledicere contra, male precari, vt apud Plautum in Penulo, actu . . ſcena 3.

Si benedicetis, veſtra ripa vos ſequar,

Si maledicetis veſtro gradiar limite.

Maledictio vitium linguæ maximum, de quo D. Iacob. ca. 3. Et Quintilianus poſtquam dixit caninam eſſe eloquentiam. libr. 12. atque facundiam maledictis vti, ex Appii Claudii teſtimonio addit, vitium eſſe animi, quo maleficus a maledico non diſtat, niſi occaſione, [illegible] conuiciatori & maledico, ad malefaciendum & nocendum aduerſario promtam eſſe voluntatem, modo daretur tempus & locus lædendi. Maleficium idem quod male factū in facto, vt maledictio in verbo. l. 1. ſi familia furtum feciſſe dicatur. Et ex re, maleficii obligatio naſcitur, in §. 1. de oblig. quæ ex maleficio naſcuntur. l. ex maleficio, de act. P. Cicero autem diſtinguit accuſationem, conuicium, & maledictum, dum ait pro Marco Cælio, accuſatio crimen deſiderat, rē vt definiat, hominem notet, argumento probet, teſte confirmet, maledictio nihil habet propoſiti D E

præter contumeliam, quæ [illegible] tius iactatur, cōuicium [illegible] banitas appellatur, *deprimere [illegible] tem alicuius per verba, maledi[illegible] & qui facit maledicus. c. 1. de m[illegible] Et iura diſtinguunt contume[illegible] ledicto effectu. Nā inſti[illegible] nomine contumelia non vale[illegible] § ſi quis nomen heredis, de h[illegible] ſtituendis, lib. 28. P. tit. 5. at tale[illegible] inſtituatur cum maledicto, v[illegible] ſimus filius meus heres eſto. l[illegible] 48. §. illa inſtitutio. eod. tit.*

d *Blaſphemia nunc vſurpatur pro [illegible] & maledicto in Deum, quan[illegible] Deo probroſe. quod ei non conue[illegible] adimitur quod ei conuen[illegible] quid ſonat quam conuicium [illegible] ad l. item apud Labeonem [illegible] Blaſphemiam quoque in [illegible], & ſanctos eius dixit, c. 2. de male[illegible] c. [illegible] eſt obtrectatio nefaria, [illegible] in Deū conuiciū, vel [illegible] in D[illegible], vt apud Platonem, lib. 7. de legib [illegible] μίαν πᾶσαν κατὰ τῶν ἱερῶν κατεχέιν [illegible] brorum conuic. omnique genere [illegible] quinare. Propriè tamen nom[illegible] & βλασφημία dicitur παρὰ τὸ τ[illegible] [illegible], a lædenda fama & ex[illegible] φημὴ namque fama & ex[illegible] vnde βλάσφημος qui lædit fam[illegible] ſuis falſis rumoribus ſparſi[illegible] βλασφημοσύνη. & βλασφημία m[illegible] λοιδορία aliter. In ſacra pag[illegible] ob grauitatem delicti, blaſ[illegible] tur pro impietate [illegible] male[illegible] & in Deum, vt ad Romano[illegible] c. 2. [illegible] Diui Lucæ, c. 12. verſ. [illegible] & [illegible] tur & vt dixi pro ſanct[illegible]rum. qu[illegible] in [illegible] ſunt, maledicentia, [illegible] ca. 13. [illegible]* Aperu[illegible]t, *inquit D. Ioannes*, o[illegible] blaſphemias in Deu[illegible], bl[illegible] nomen eius, & tabernaculum e[illegible] & eos, qui in cœlo habitāt, & c[illegible] *no[illegible] phemis & pœnis eorum egimus, [illegible] ſyntag. iur. c. 12.*

e *vibiquet ex §. 1. de iniuriis. ex l. vnica. de* A
de famoſ. libellis, lib. 9. C. tit. 36. l. lex Cor-
nelia, 5. §. pen. & fin. de iniu. P. vbi ſi quis
librum ad infamiam alicuius pertinẽtem
ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dologue
malo ſecerit, quo quid eorũ fieret, etiamſi
alterius nomine ediderit, vel ſine nomine,
iniurarũ nomine tenetur, & qui libellum,
poema, hiſtoriam, carmen, in alterius com-
poſuerit iniuriam, vt contra Caſſium Se-
ne[..]um iudicatũ refert Cornelius Tacitus, B
lib. 5. annalium. eo etiam nomine tenetur,
& pœnis iiſdem damnatur, qui inſcriptio-
nes aliudue quid ſine ſcriptura in notam
aliquorum produxerit. dict. leg. 5. §. ea-
dem pœna, de iniur. Pandect.

f *l. 1. §. 2. de iniur, P. vbi exempla.* In cor-
pus, *inquit Vlpianus*, fit iniuria, cum quis
pulſatur, ad dignitatẽ, cum comes ma-
tronæ abducitur, ad infamiam cum pu-
dicitia attentatur. C

g *vt in titulo de lege Aquilia apud Iuſtinia.*
& ad leg. Aquil. in Pand. & ca. 2. 3. & 4.
de iniuriis.

h *Hæc omnia explicantur, in leg. prætor edi-*
xit, 7. §. atrocem, cum l. ſeq. de iniur. P. §.
atrox, eo. tit. apud Iuſtin. Ratione perſonæ,
cui infertur creſcit iniuria, vt ibidem di-
citur, ſi fiat ſeni, puero probo, bene de repu-
blica merito, patri, patrono. Adde Quinti-
lian. lib. 6. c. 2. ſi ſacerdoti, aut perſonæ ec- D
cleſiaſticæ, l. 4. C. de iniur. cap. ſi quis ſua-
dente diabolo. 14. quæſtio. 7. ſi maledica-
tur ſummus Pontifex, ca. 1. de maledicis ſi
Cardinalis, ſi ſanctius, c. 2. eod. tit. de male-
dict. ratione etiam perſonæ inferentis, vt ſi
is [..] v[..]lis, authent. habita, ne filius pro pa-
tr[..] [..]inferatur a filio parenti, a liberto pa-
trono, &c. a milite Tribuno l. milites agrũ,
13. § irreuerens, de re milit. Pand. Ratio- E
ne temporis atrox fit iniuria, ſi ea infera-
tur in ludis, vel in publico conceſſu, vel in
co[..] [..]u prætoris tempore ſacerdotii. d. l.
p[..]r. §. atrocẽ, de iniur. & d §. atrox, eo.
ti[..] Obſeruauit hæc & Demoſthenes in o-
r[..] ne contra Midiam, dum docet iniu-

A *riam grauiorẽ, quod choragus fuiſſet pul-*
ſatus a Midia in ludis Dionyſiacis, impa-
cto pugno in malã, & in eam partem cor-
poris, quæ diutius conſpici poſſet. Sic qui in
theatro vel in foro cædit, & vulnerat. quã-
quam non atrociter, ſcilicet ratione vul-
neris, tamen iniuriam atrocem facit ratio-
ne loci, l. ſed eſt quæſtionis, 9. §. 1. de iniur.
P. Res ipſa atrocem facit iniuriam, etiam
ſi vulnus ſit illatum, os percuſſum, vulne-
B *ris etiam magnitudo, & locus eius, vt ſi in*
oculo. d. l. Prætor edixit, §. fin. & l. vulneris,
8. de iniuriis.

i *l. penult. C. de contrah. emtio.*

k *Leuis iniuria dicitur, quæ parua & fere*
nullius eſt æſtimationis, quæ exigua & ni-
hil nocet. Ita leuis offenſa dicitur, quæ non
conſideratur, vt adimat gratiam vel lega-
tum, l. 3. de adimen. leg. P. vt leuis febri-
cula, quæ non conſideratur. l. ob quæ vitia,
C *de ædilit. edict. P. leuis caſtigatio, quæ non*
lædit. 1. Prætor, § præterea, de iniur. P. l. ſed
etſi quæcunque, §. fin. ad leg. Aquiliam.
Pand.

CAPVT. III.

Quæ ad reales iniurias referantur.

AD reales & corporales iniurias etiam
pertinet damnũ culpa datum, *a* ma-
nus illatio in cuiuſdam corpus: cum quis
D pulſatur, verberaturve, *b* vel ſi quis pulſa-
tus quidem non fuerit, ſed aduerſus eum
manus leuatæ fuerint, & territus ſæpe vt
vapulandus. nam & is vtili iniuriarum a-
ctione tenetur, *c* item ſi puero aut matro-
næ comes abducitur. *d* Si pudicitia alicu-
ius attentatur maſculi vel fœminæ, *e* ſi res
domini per iniuriã quis occupet. *f* ſi quis
domum cuiuſpiam vi aut eo inuito ingre-
E diatur, etiam in ius vocandi gratia, *g* ſi quis
domum abſentis, vt debitoris ſignauerit,
iniuriæ faciendæ cauſa, ſine auctoritate iu-
dicis. *h* Si dominus *i* prohibeatur rẽ ſuam
vendere vel re ſua vti. *k* Siquis ad inuidiam
alterius veſte lugubri vtatur, aut ſqualida,
vel barbam demittat, vel capillos ſubmit-

tat, *l* vel officia diuina ceſſare faciat, aut in A aggrauationem ceſſationis imagines ſanctorũ vel beatæ Mariæ, ſeu ſtatuas & crucem irreuerenter trahat & ſpinis cooperiat, *m* ſi quis pignus proſcripſerit venditurus, tanquam a me acceperit infamandi mei cauſa, *n* ſi de libertate in ſeruitutẽ petat quem ſciat liberum eſſe, *o* ſi quis mentem alicuius medicamento alioque modo alienauerit, *p* ſi liberum pro fugitiuo apprehendat, *q* ſi ſtatua patris mei in monu- B mento poſita, ſaxis cæſa eſt, *r* ſi fideiuſſor ſoluere paratus cõueniatur in iniuriã debitoris, *ſ* ſi quis ad tribunal alicuius per iniuriam me interpellauerit vexandi cauſa, *t* ſi iniuſte quis aliquem excommunicauerit, *u* ſi quis prohibeat me piſcati in mari quod commune eſt, vel aucupari in agro domini non prohibentis, vel lauari in publico, vel in cauea publica ſedere, vel alio loco conuerſari, *x* Fit & iniuria contra bo- C nos mores, ſi quis aliquem fimo corrupto perfuderit, cœno lutove oblinierit, aqua ſpurcauerit, fiſtulas & lacus, vel quid aliud ad iniuriam publicam contaminauerit, in quem & ſimiles grauiter animaduerti ſolet, *y* ſi quis etiam ad inuidiam alterius imaginem principis ferat, *z* vel perſuaſerit ſeruo ad ſtatuam principis ad infamandum dominum confugere, *aa* ſi in- D feriorum ædium dominus, ſuperioris vicini fumigandi cauſa, fumum fecerit, vt ſi contra, ſuperior in inferiores ædes quid [illegible] iniuriæ inferendæ cauſa, aliter [illegible] nomine non tenebretur. *bb*

S C H O L I A.

a *Hoc magis pertinet ad actionem legis Aquiliæ, tamen ponitur ſub titulo, de iniuriis, in c. 2. 3. 4. & in l. 1. eod. tit. in P. l. 5. §. 1. ad leg. Aquil. c. 1. eod. tit. in Sext.* E

b *ca. 1. de iniur. cap. 1. de clerico percuſſor. l. 1. §. 1. de iniur. Pandect. verberaſſe videtur & improprie, qui pulſat, l. apud Labeonem, §. verberaſſe, de iniur. verberare tamen cum dolore, pulſare ſine dolore. l. ex Cornelia, 5. §. 1. eod. tit.* [illegible] *autem non ſolum qui pe*[illegible] *qui curauit percuti, l. non* [illegible] *tit. facit. cap. ſi. de homicid. in* [illegible] *milib. ibi nota.*

c *d. l. item apud Labeonem, § 1* [illegible]

d *l. 1. §. omnemque, de iniur.* [illegible] *gnitatem pertinet, quod e*[illegible] *pudicitiæ, quæ eſt natur*[illegible] *lierum. nam non conuen*[illegible] *vagari. idem de pueris di*[illegible] *eis comites vel pædago*[illegible] *dicuntur mulierum & p*[illegible] *eoſue ſequũtur, quos a*[illegible] *& eo nomine tenentur non* [illegible] *uos abduxeri*[illegible]*, ſed & qui* [illegible] *comites cum illis non e*[illegible] *ſit comitis, vt eos de*[illegible] *beonem, 15. §. co*[illegible] *bus 3. §§. de iniur.* [illegible]

e *l. ſed eſt quæſtion*[illegible]*. §. o*[illegible] *de iniuriis, P. v*[illegible] *anc*[illegible] *nere ad dignitatem dici*[illegible] *unendam famam eius qu*[illegible] *attentari pudicitia di*[illegible] *impudico quis*[illegible] *impudi*[illegible] *10. de iniur. P. l. 1. de extra*[illegible] *47. P. tit. 11.*

f *l. item apud Labeonem, §* [illegible] *iniur. P. l. 2. §. 2. vi bonor*[illegible]

g *l. lex Cornelia, 5. l. qui in*[illegible] *iniur. P. l. plerique, 18* [illegible]

h *l. ſi iniuriæ faciendæ, 2*[illegible] *apud Iuſtin.*

i *l. ſi quis proprium* [illegible] *l. penul. C. de* [illegible] *externis, de iud*[illegible]*. C.*

k *l. iniuriarum, 15. §* [illegible] *fa*[illegible] *ſicut ant*[illegible] *ſi* [illegible] *ven*[illegible] *§. 2. vti po*[illegible] *P.*

l *l. item apud Labe*[illegible]*, §* [illegible] *iniu. P. cui exemp*[illegible] *poſſun*[illegible] *quadr*[illegible] *eſſe, ad*[illegible] *infamiam* [illegible] *lam ſordidam*[illegible]

[illegible]

[illegible] de[illegible]ationum, decl. 1. Sordida- A
[illegible]nquit, non queror, ſed ſi ſordes
[illegible]z inuidiam mihi concitant, queror.
[illegible]m ſi quis veſtes alicuius deferat in pu-
[illegible]m ad opus indignum & turpe, ad e-
[illegible]ontumeliam abutens, & contaminans
[illegible]m eius, qui ornatu illo tatum de-
[illegible], veluti in [illegible]gnibus, ut ſi hiſtriones
[illegible] mimi prodirent in theatrum ornati ve-
[illegible] ſacris & religioſarum perſonarum,
[illegible]uod interdictum eſt, l. mime, 4. C. de epi- B
[illegible].audient. §. fi. nouell. 123.
[illegible] de offic. ordin. in Sex.
[illegible]item apud Labeonem, §. item ſi quis pi-
gnus, de iniur. P. ſi reſcribit pignus, qui in
publico proponit vendendum, l. fin. C. de fi-
de & iure haſtæ fiſcalis, libr. 10. C. tit. 3. ſic
iniuria affici dicitur defunctus, cuius bona
veniunt & proſcribuntur, nullo herede ea
defendente, §. 1. quib. manum. non licet,
[illegible]br. 1. Inſtitut. tit. 6. id eſt ignominia affi- C
[illegible]ur l. 1. de minoribus. P. ignominia & eſt
ei [illegible] cuius bona venalia proſcribuntur, ut
a[illegible] Cicero pro Quintio.
[illegible]quis de libertate, 12. de iniur. P. y
[illegible]dem apud Labeonem, 15. de iniur.
[illegible] dect. incidit & in aliud crimen men-
[illegible] n[illegible]ta reus, etiam porrecto amatorio
[illegible]culo, [illegible] ſi quis aliquid, §. qui abortiones
[illegible] pœn. P.
[illegible]liber pro fugitiuo, 22. de iniur. P. D
[illegible]na patris tui, 27. eo. tit.
[illegible]reditor meus, 19. eod.
[illegible]iuriarum, 13 §. ſi quis iniuriã, per eo.
[illegible] iniuriarum tenetur, c. illud, 11. quæ. 3.
[illegible]m iniuriam æſtimari debere tradit
[illegible]ndus pater Thomas Faſtoli, in ſuis
[illegible]bus cauſa 4. dubio 4.
[illegible]rum, 13. §. fin. de iniur. P. l. 3.
§. [illegible]uid in [illegible]co pub. P. venari & pi-
[illegible] licet iure communi & na- E
[illegible] natur ale eſt, 1. aiſt. quia com-
[illegible]niũ mare, & aer, niſi eius cauſa
[illegible] alienos ingredi a dominis pro-
[illegible]g. D. Pius, de ſeruitut. P. Et na-
[illegible]e hæc omnia cõmunia dicuntur,

A aer, aqua profluens, mare, & litora, & ad
ea nemo prohibendus accedere, dummodo
a villis, monumentis & ædificiis abſtineat,
§. & quidem naturali, de rerum diuiſio. a-
pud Iuſtin. l. 3. eo. tit. P. excipitur etiã, niſi
piſcationem m[illegible]ris, vel ſaltus venationem
quiſpiam a publico conduxerit, quia ha-
bet ius tunc alios prohibendi. d. l. iniuria-
rum, § fin. de iniur. Quemadmodum & is,
qui ſolus in fluminis diuerticulo piſcatus
B eſt, ex præſcriptione, l ſi quiſquam, 7. de
diuerſ. & tempora. præſcriptio. libr. 44. P.
tit. 2. Leo etiam nouella 56. de oris mari-
timis, vult aduerſus ius antiquũ oras ma-
ritimorum locorum eius cenſeri, qui circa
eas dominium habet, & prohibere poſſe a-
lios ibi piſcari ſine metu actionis iniuria-
rum, & poſſe concedere ſub tributo ius pi-
ſcãdi, facit l. ſane, l. ſi maris, 14. de iniur. P.
Sane, inquit Paulus Iuriſcon. ſi maris pro-
C prium ius ad aliquem pertineat, uti poſſi-
dentes interdictũ ei competit, ſi prohibea-
tur ius ſuum exercere, quoniam ad priua-
tam iam cauſam, non ad publicam hæc res
y l. 1. § 1. de extraordina. crimin. P. Tene-
tur & lege Aquilia, qui veſtimenta in-
quinauerit vel ſciderit, vel ruperit. l. ſi ſer-
uus ſeruum, 27. §. ſi quis veſtimenta, ad
legem Aquiliam, libr. 9. P. titul. 2. Qui
conſpurcauerit etiam aquam, vel alia de
D cauſa in eam aliquid proiecerit, extra or-
dinem punitur. dict. l. 1. §. 1. de extraordi-
na. criminib. P. l. is qui puteum venini, 11.
quod vi aut clam. Prohibitũ & firmo im-
mundo ſordidare flumina circa ripas, ubi
homines conſiſtunt, l. cum ſupra virentes,
12. de re milita. libr. 12. C. titul. 36. & ita
quis poteſt prohiberi, ne in ſuperiori loco
aquam conſpurcet defluentem in inferio-
ra, l. 3. de aqua pluuia. arcenda. P. Si ve-
E nenum iniectum ſit, tunc de veneficio &
homicidio tenetur. l. 1. de malefic. & ma-
them. & ultimo ſupplicio plectendus.
z l. ſenatuſconſulto, 38. de iniur. P. l. c[illegible]ſi-
liũ, 38. §. ad ſtatuas, de pœn. P. puto [illegible]
imaginẽ principis ibi eſſe ſignum ſecur[illegible]a-

ui & velati ius aſyli contra aliquem, qui ferenti nocere deſiderat, quemadmodum hodie etiam proponuntur pro defenſione rerum vel locorũ a vi & violatione, quod dicitur ſauuegarde du Prince, *nempe vel inſignia principis vel imago eius. In Apocalypſi autem imago beſtiæ, quæ dabitur in ſignũ eius ſectatoribus, dicitur character, & ut etiam, qui ſignati ſunt ad ſalutem, dicũtur ab Angelo ſignati ſigno Dei, nempe* Tau, *vel crucis. Apocalyp. ca. 7. verſ. 2. Ezechiel. c. 9. verſ. 3.*

aa *l. in eum, 5. de extraordinar. crim. dum enim ſerui confugiebant ad ſtatuas principis, videbantur implorare ſecuritatem & auxilium contra nimiam dominorum ſæuitiam & iniuriam, l. 2. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. P. quod fuit poſtea prohibitum in l. capitalium, 8. §. ad ſtatuas, de pœnis, P. l. unic. C. de his qui ad ſtatuas confug. C.*

bb *l. penultim de iniur. in P. l. ſicuti, 8. §. Ariſto, ſi ſeruitus. vend. P.*

Capvt IIII.

De iniuriis verbis factis.

Inter iniurias verbales annumerantur conuicia, *a* maledicta, *b* prolata vel ſcripta ad infamandum aliquem, *c* cantare ad infamiam alicuius aliqua, *d* dicere liberos infamandi cauſa ſeruos. *e* Pudicitiam pueri vel fœminæ attentare, vel verba turpia cum illis habere, *f* in ſumma aduerſus eos, qui aliquid muniendæ opinionis noſtræ cauſa confeciſſe comperientur, more ſolito experiri poſſumus. *g*

Scholia.

a *l. [illegible] §. 1. de iniur. P. qui concitat, vociferatur, conuitium facere videtur abſenti & præſenti, l. item apud Labeone, 15. §. conuicium. & ſeq. de iniur. P.*

b *c. 1 de maledic. maledictum differt a conuicio, quod non fiat cum vociferatione. d. l. item apud Labeonem, §. ex his apparet.*

c *l. item apud Labeonem, 45. §. generaliter. leg. lex Cornelia, 5. §. p[illegible] Pandect.*

d *d. l. item apud Labe[illegible]*

e *l. qui liberos 9 [illegible] 12. eod. tit. in Pan[illegible] 31. de libera cau[illegible] 1. eod. tit. P.*

f *l. item apud Labeon[illegible] ſeq. & l. ſi quis tam [illegible] de iniur. cap. ſi quis [illegible] pœniten. diſt. 1. Corru[illegible] colloquia praua. 1. ad [illegible] adulando, laudando, per [illegible] vel turpia, corrumpere [illegible] nium adoleſcentum & [illegible] dicto, de ſeruo corrupto [illegible] rup. lib. 12. P. tit. 3.*

g *l. 3. C. de iniuri[illegible]*

Capvt V.

Qui dicant [illegible]

Iniuriam faciun[illegible] di habent, non q[illegible] dunt, *a* idque vel [illegible] perſonas, *b* at is qui iure [illegible] iure facit mag[illegible]ſtra[illegible] iuris exſecuti[illegible]em [illegible] facere, *c* ſi tamen [illegible] iuriarum nomine te[illegible] iuriam, qui maled[illegible]ctio[illegible] vel imponit eis. *e*

Scholia.

a *Sic non dicuntur [illegible] infantes, dormien[illegible] l. 3. de iniur. P.*

b *l. 1. §. 3. de iniur. P.*

c *l. iniuriarum, 15. §. 1 [illegible] 34. l. item apud L[illegible] rit. de iniur. P. Qu[illegible] giſtratu fiunt, ad [illegible] pertinent. leg. iniur[illegible] Pandect.*

d *l. nec magiſtrat[illegible] 1. quod [illegible]*

e *quia hæc [illegible]*

[illegible] muliter [illegible] m. [illegible]. 3. A [illegible] [illegible] 2[illegible] 34.

Cap. VI.

Q[illegible]

Non [illegible] infert [illegible] a, [illegible] directo, vel per conſequen- [illegible] fit, [illegible] iniuria ad nos ed- [illegible] *b* V[illegible] pollumus pro iniuria [illegible] *c* vxori, *d* filiis in poteſtate no- [illegible] *e* ita iniuria facta officiali, [illegible] facta domino eius, ſeu regi, vel [illegible] C *f* [illegible] officialis, *f* [illegible] facta ad C[illegible] [illegible] *g* Et [illegible] no [illegible] as, do- [illegible] experiri [illegible], etiam il- [illegible] Et ſi iniuria fiat defuncti [illegible] indicabit heres. *k* Iniuriarum [illegible], qui ignotus percutienti D [illegible] ab eo eſt. *l* Non vtique [illegible] pro alio accipiēs, cum er- [illegible], quia animus nō fuit eum [illegible] etiam infamare [illegible] per modum accuſationis [illegible] exprobrationis & [illegible] E [illegible] quam- [illegible] pœna pro [illegible]

Scholia.

a [illegible] *iniuria alteri ſubuenien-* *du[illegible] forte, can. denique, 14. q. 5. neq; [illegible] alieni [illegible] ferenda. l. 1. C. de in- [illegible] patronos, C. eo. [illegible] pr[illegible], nam contra intolera- [illegible] um, ſeruus nō de- [illegible] qui ſunt [illegible] P. [illegible] d In- [illegible] 3. de benef. [illegible] lib. 1. Sa[illegible] c. 1. [illegible] Deus, [illegible] bonorum [illegible] B pe[illegible] nimium for[illegible] lus landa[illegible] plurimi [illegible]*

b *l. 1. §. 3. de [illegible]*

c *§. e[illegible] l. [illegible] Labeonem. 15. § [illegible] §. Pr[illegible] eo. tit. l. [illegible]. C. [illegible]*

d *l. 1. §. penul. l. [illegible] iur. P. §. pat[illegible] eo. agit autem [illegible] contra, vxor per [illegible] C oportet [illegible] ab vxoribus l. 2. de iniur. P*

e *d. l. 1. §. 3. & penult. & fin. l. [illegible] 5. d. l. [illegible] quis [illegible] & ſeq. l. [illegible] §. at [illegible] qui iniuri[illegible] put [illegible] p[illegible] ter [illegible] ritus non agunt, is qui [illegible] alioquin non fuiſſet percuſſurus, l. e[illegible] §. at cum aliquis. & ſeq. de iniur.* D

f *Guido Papaeus decis. [illegible] 57. Alex. a[illegible] nis, de iniur. voc. & Panor. [illegible] cum [illegible], de foro comp. ait, in[illegible] c[illegible] ſco, c[illegible] factam Deo. Et quamuis o[illegible] cialis non reuocet ad animū iniuri[illegible] fa[illegible], nihilominus reg[illegible] ac c[illegible] H[illegible] de M[illegible] con [illegible] num. 15 [illegible] domino, & [illegible] E [illegible] corpori col[illegible]*

g *can. 1 [illegible] o, 2. q. 7.*

h *l. [illegible] §. [illegible] de iniur. P. l. cum [illegible] tioni. C. de tran[illegible]. l. nemo vi[illegible] dare de [illegible] iur. P. l. in diem, [illegible] de [illegible] plu[illegible] a. arcen. P.*

i *l. ſi quis ſeruum meum, 26. de iniur. P. vt* [illegible] *habeatur ſic vnus vel plures, vel* [illegible] *fuerit in pugnam, & aleam, ad iniuriam meam etiam* [illegible] A

k *l. 1. §.* [illegible] *forte, & §. quot* [illegible] *de iniur. P in-* [illegible] *l. 8. de religio. & ſumt. funer. P, nouella 60.*

l *l. eum qui, 8 §. ſi iniuria, de iniur. P*

m *l. 3. §. fin. & l. ſi cum ſeruo meo, 4. de iniur. P. datur autem alia actio pro damno, vt legis Aquiliæ l. 45. §. 4. ad l. Aquil. P.* B

n *l. vnic. de famoſ. libell. libr. 9. C. tit. 36. Sic intelligenda l. eum qui nocentem, 8. de iniur. P Qui enim obiicit crimina animo iniuriandi, primum quia ſibi vindicando ſumit publicam poteſtatem, contra quam prohibitum ſit, in l. nullus, de Iudæis. l. fin. C. de malefic. & mathemat. dignus ideo pœna eſt deinc, quod ſcandalum generat auditoribus, quod crimen quod ignorabant detegat, quod non denuntiatum impunitum remaneat. Sæpe, inquit Cicero contra Saluſtium*, vidi grauius offendere animos auditorum eos, qui aperte aliena vitia dixerũt, quam eos qui commiſerunt. *Nam eſt antiquũ prouerbium Græcum, non eſſe monẽdam Camerinam, neq; malum bene conditum. Sed & qui aliquando malus fuit, & nunc bonus* [illegible] *reprehendi non debet, ca. ferrum,* [illegible] *diſtinguit tamen* [illegible] *Cla-* [illegible] *§. iniuria. nam.* [illegible] *obiicientemq;* [illegible] *verum,* [illegible] *teneri actione iniuriarum, iuxta opinionem, quam dicit eſſe* [illegible] *Curtius in l. ſi. § 3. quod quiſ* [illegible] *iuris, P hancque ſententiã Clarus dicit omnino eſſe veram iure canonico, quo* [illegible] *accuſationem debet præcedere charitatiua admonitio. c. 2. de accuſ. cum ſimil.* [illegible] *Cæterum iure ciuili diſtinguendum* [illegible] *iniuria ſit obiecta, quæ vera* [illegible] *habet, & quam puniri reſ-* [illegible] *tunc ſi obiiciens probet, non* [illegible] *ex l. eum qui nocen-* [illegible] *de in-* [illegible] *effectum præ-* C D E

[illegible]

o *c. 2* [illegible] *apud Gre*[illegible]

C A [illegible]

1 *De iniuria* [illegible]

2 *De actione* [illegible]

INiuria conſi[illegible] ex volu[illegible] e. a [illegible] iuriandi, ſed vel e[illegible] vel emendario[illegible] dicit, non ten[illegible] Quare in cõcep[illegible] certum factu[illegible] riandi cauſa [illegible] nos mores, ad [illegible] meritate c[illegible] c[illegible] e ãacun[illegible] vel m[illegible] t. d [illegible] riam qui iure ſit [illegible]

Iniurarum autem [illegible] ſed pri[illegible] pro ea [illegible] æſtimat[illegible] cr[illegible] r[illegible] pœna [illegible] vt [illegible] ra [illegible] pecuniæ habet [illegible] cur[illegible] ciuibus [illegible]

S [illegible]

a *c.* [illegible]

[illegible] , 56.d. [illegible] A [illegible] qua. [illegible] nemo tenetur ad [illegible] ex propria voluntate deſexe- [illegible] eſt. [illegible] 9. 1.

[illegible] apud Labeonem, [illegible] de [illegible] eo. [illegible] non iratus, [illegible] §. fin. ad leg. Aquil. P. ne- [illegible] permittens [illegible] aut pater [illegible] per [illegible] diſciplina can- B [illegible] diſcipulum clericum, dicun- [illegible] communicatis, aut iniuriā inferen- [illegible] ex [illegible] more, c. cum voluntate, de [illegible] lex aut facta, de pœnis, [illegible] de pœn. diſt. 1. omnis tamen [illegible] animo iniuriandi ſa- [illegible] probetur, & dicitur [illegible] communis ſententia per Socinum con- [illegible] nu. 7. circa tertiam, lib. 1. conſen- [illegible] conſ. 149. nu. 19. lib. 4. nec excu- C [illegible] deprehenſus ſit, ludos fecit, non [illegible] quis iaceas & ſagittas mittis in [illegible] & ita ſe vult deprehenſum excu- [illegible] de praeſumt. lib. 2. tit. 23.

[illegible] dicit, 7. de iniur. P.

[illegible] pertinacia & temeritate fit, eſt [illegible] puniendum, c. ſi quis ſacerdotum, [illegible] 1. de maledict. ſi calore iracun- [illegible] aliquando meretur, ca. ſi quis [illegible] §. ſi quis iratus, 2. q. D [illegible] iniur. l. vnic. C. ſi quis impe- [illegible] edixerit. exſtat textus, in leg. ſi [illegible] 5. C. de iniuriis, cuius verba, [illegible] conſilio te aliquid iniu- [illegible] probare potes, fides veri [illegible] ostendet, ſi autem in ri- [illegible] o calore lapſus, homici- [illegible] & ex eo die an- [illegible] actio an- [illegible] iniuriæ E [illegible] In regno [illegible] in abſen- [illegible] non eſt puni- [illegible] reiteratio arguit eſſe de- [illegible] Benedictus in repet. ca.

A Repertum, ad verba, & vxorem nomi- ne [illegible] nu. 9. [illegible] & 392 [illegible] l. 113. nu. 2. 3. 4.

e [illegible] de elect. c. non [illegible] ſine, 14 [illegible] de iureiur. c. P. cum ſimil. [illegible]

f l. [illegible] C. de iniur. [illegible] pri- uata de [illegible] communem [illegible] cod.

g l. fin. de iniur. [illegible] §. in ſumma, [illegible] apud Inſtitut. l. [illegible] P. [illegible]

B 1. de aeſtimatione ante iniuriæ, & de pœna corporali [illegible] diſcemus [illegible] capitibus.

h l. quod ſeruum [illegible] 6. de iniur. [illegible] ſeruum alienum, [illegible] de [illegible] P.

i leg. cum emancipatus, 2. §. emancipatus, de colla. bonorum, lib. 37 P. tit. 6. pœna- tem extraordinaria eſt pro modo delicti, l. fi. de iniur.

k l. non ſolum, §. agere, de iniur. P. [illegible] de public. iudic. P. exceptis viris illuſtri- C bus, & qui ſuper eos ſunt, qui poſſunt a- re, & defendere criminaliter per [illegible] per procuratore, l. fin. C. de iniur. [illegible] ma, eo. apud Iuſtinian.

Capvt. VIII

1 De pœna corporali [illegible] circa ordinem & beneficia.
2 Bellum iuſtum.
3 Sacerdotis iniuriantis epiſcopū pœna, vel ſi iudicem. D
4 Pœna blaſphemi.
5 Iniuriantis eccleſiam vel cultum eius.
6 Vilis perſona.
7 Pœna duodecim tabularum.
8 Pœna ferentis imaginem principis ad in- uidiam. 9 Serui.

SEcundum varietatem [illegible] qualitatem [illegible] 1 iniuriarum, pœnæ aut leuiores, aut gra- E uiores imponuntur. a Iuſta bella [illegible] 1 ſolent, quæ vlciſcuntur iniurias, [illegible] vel ciuitas, quæ bello petenda e[illegible] dicare contemſerit, quod a ſuis [illegible] factum eſt, vel reddere quod per [illegible] ablatum eſt, noluerit.

Capvt 2

[illegible] [illegible] tum † vel [illegible] A [illegible] epiſcopo in [illegible] fuerit [illegible] iam, aut ca[illegible] [illegible], & conuinci [illegible], [illegible] cum [illegible] [illegible] videlicet cont[illegible] [illegible] ecclesiæ dignitatem. *c* Alio[illegible] pro [illegible] [illegible] particulariter [illegible] latæ, [illegible] nó poteſt [illegible] ante[illegible] excommunicare. *d* [illegible] enim in ſua ca[illegible] ſibi [illegible] B [illegible] poteſt. *e* imo lex vetat, ne quis de [illegible] generi, ſoceri, vitrici, priuigni [illegible] propinqui, cognatiue ag[illegible] *f* [illegible] quis tamen iudici, vt iudici cótumeliam faciat, licet ille pœnali iudicio iuriſdictionem ſuam tueri. *g* Sic iudici ab appellatoribus [illegible] factum, infamia notatur, [illegible] a pœna. *h*

3 Bl[illegible] [illegible] oq; † in Deum, & beatam [illegible] aut ſanctos, publicæ pœnitentiæ, adiudicandus per ſeptem dies [illegible] C [illegible] foribus eccleſiæ, quamdiu ſolemnia miſſæ agentur parrochiales, cum aliis ieiuniis & orationibus, quæ a canonibus imponuntur. *i*

4 Qui in eccleſias Catholicas † irruens ſacerdotibus & miniſtris, vel ipſi cultui locoq; e aliquid importauerit iniuriæ, capitali ſupplicio damnandus eſt. *k* Si [illegible] [illegible] fecerit, verberibus damnandus & [illegible]. *l* D

5 [illegible] propter v[illegible] & egeſtatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] atrocem [illegible] [illegible] in ipſo corpore [illegible]. *m*

6 Pœna [illegible] 12. tabularū † [illegible] etat propter membrū ruptum, [illegible] vero os fractum, [illegible]. *n*

[illegible] ad inuidiam alter[illegible] [illegible] deferre, in viuo[illegible] E [illegible]. *o*

[illegible]

[illegible]

S [illegible] A

a [illegible]

a [illegible]

b [illegible]

c [illegible]

d ca. [illegible] B

cum [illegible]

Latus [illegible]

q. 1. [illegible]

re can. d[illegible]

de mal[illegible]

nat[illegible]

e ca. 1. [illegible]

f l. [illegible]

g l. [illegible]

h [illegible]

[illegible]

[illegible] *erat, de-* [illegible] *abatur* [illegible] *mulieris ad* [illegible]

[illegible] *de epiſc.* [illegible] *de ſententia* [illegible] *Laurentius* [illegible]

[illegible] *de* [illegible] *epiſcop.* [illegible]

[illegible] *P.* [illegible] *Tabo* [illegible] *idem* [illegible] *Gloſſa* [illegible] *pro Cabo, Exod. 21.* [illegible]

[illegible] *39. d.* [illegible] *ad* [illegible] *adulterio* [illegible] *cum. 5.* [illegible] *P.*

[illegible] *§ Tacite audiuimus, d* [illegible] *maxime* [illegible] *erunt, Demoſthenes con-* [illegible] *m, quod ſeruo omnia cor-* [illegible] *libero vero* [illegible] *quo-* [illegible] *que corpus ſuum deſcendere.*

CAPVT. IX

[illegible] *cardinalem.*

[illegible] *m prelatis aut eccleſiis par-* [illegible]

[illegible] *rum.*

[illegible]

[illegible] *adulterio.*

[illegible] *a iudice.*

[illegible] *prælatum.*

[illegible] *in principe & epiſcopi* [illegible] *tes.*

[illegible]

[illegible] *hono-* [illegible] *cam ce-* [illegible]

A [illegible] mandauit, vel fieri [illegible] factum ratum habuerit, [illegible] fi In- [illegible] & [illegible] pœnis [illegible] a

[illegible] 2 maledicti [illegible], ſer- mone [illegible] a- bere laico ab eccleſia [illegible] velacceſſu, [illegible] proba- B re indiſcretas *b*

Si quis [illegible] oper- 3 cuſſor ex [illegible] & ſi non e [illegible]

Epiſcopus [illegible] 4 [illegible] miniſte [illegible] s ab admi [illegible] *d* Q [illegible] percuſſerit, [illegible] let, ab officio debet deponi & rep [illegible] *e*

Clericus, † qui gloriatur ſe commiſiſſe 5 C adulterium, ex quo maritus vxorem dimiſerit, ab officio & beneficio ſuſpendi debet. *f*

Clerici violenter † eripientes de manu 6 [illegible] vel [illegible] eius, [illegible] pœna [illegible] *g*

Si qui clerici [illegible] 7 [illegible] conſpiratores [illegible] fratres vel factiones comp [illegible] ſuis epiſcopis, aut clericis aliis [illegible] ca- D dere debēt de proprio gradu. *h* [illegible] ſacerdotum vel reliquorum clericorum [illegible], ſuo epiſcopo inobediens fuerit, aut inſi- dias ei parauerit, aut contumeliam, aut ca- lumniam, aut conuicia intulerit, & con- uinci potuerit, [illegible] mox curiæ ſecu- lari tradi debet, [illegible] recipiat quod inique geſſit. *i* Atq; clericus, qui contra fidem [illegible] [illegible] ac debitam reuerentiã, [illegible] E [illegible] eſſe d [illegible] n [illegible] [illegible] mouet ſuper re- [illegible] bus quæſtionem [illegible] cauſam vel conſ [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] & beneficio [illegible] *k*

Si laicus [illegible] 8

[illegible] [illegible]itum,& doloſe eius re- A
[illegible] [illegible]it,& aliquo machinamen-
[illegible] [illegible]n eius inſidietur,anathema di-
[illegible] [illegible] perdignam pœnitentiæ ſatisfa-
[illegible] [illegible]endauerit,id eſt, niſi ſeculum
[illegible]quat, arma deponat & in monaſteriū
e[illegible], & pœniteat omnibus diebus vitę ſuæ
[illegible]cuntamen in ex[illegible]tu vitæ ſuæ,Euchariſtiæ
p[illegible]erit participare,epiſcopus vero, preſ-
b[illegible]ter, diac[illegible]us ſi hoc crimen commiſe-
r[illegible]t,debent [illegible]egradari. *l* B

9 Si q[illegible] domum aut aream † cuiuſquam
[illegible]ce[illegible]erit voluntarie, ſublata & incenſa
o[illegible]nia reſtituere debet, & tres annos pœ-
n[illegible]tere. *m*

Scholia.

a *quæ e[illegible]preſſa ſunt in c. felicis, de pœnis. in Sext. niſi inquit ibi gloſſ. hoc fecerint defendendo aut v[illegible]tam aut honorem ſuum, vel ſuorum, vide cap. 3. de ſentent. excommunicat.*

b *Clem. 1. de priuileg. & in concilio Lateranenſi ſub Leone in decreto incipiente,* ſupernę maieſtatis præſidio.

c *c. 1. de clerico percuſſor. lib. 5. tit. 25.*

d *c. 2. eod. de cleric. percuſſ.*

e *cap. epiſcopum, 45. diſtinct. & tota fere eadem di[illegible]tinct.*

f *c. quam ſit graue, 9. de exceſſi. prelat*

g *l. add[illegible]ctos, 6. de epiſcop. audien. Arbitra-* D *[illegible]a pœna metienda erit. nam cauſam ob [illegible] [illegible]m vel ciuilem detinerentur ere- [illegible] [illegible] iniuſte damnati, ſi cum ſcau- [illegible], an cum armis vel ſine ar- [illegible] cere cum effractione, vel a- [illegible] manu famili[illegible] iudicis eripian- [illegible] [illegible]ed & illud tenetur, vt ſi clericus eri- pu[illegible] reum a carcere, [illegible]el ob[illegible]atum pro debito [illegible] teneatur ad [illegible] quod ereptus de[illegible] [illegible] & priuato. [illegible] [illegible] quo- [illegible] [illegible] [illegible] C. Ioannes [illegible] [illegible] pœna [illegible] [illegible] nempe [illegible] [illegible] pro [illegible] captus [illegible] [illegible] [illegible]ndatus [illegible]* E

A *l[illegible] de[illegible], [illegible] pro [illegible] non [illegible] [illegible] mendatus. Et Baldus a[illegible] d[illegible] [illegible], eximentem a ma[illegible] ne [illegible] pr[illegible] e[illegible], pe[illegible] ad omnem ca[illegible].*

h *cap. 21 coniura[illegible] [illegible] lio Cha[illegible]nen[illegible] [illegible] tionum eadem [illegible] quæ [illegible] 23. [illegible] ſequent. [illegible] cleri[illegible] corum, eo 11. q. [illegible]* B

i *c. 18. ſi qu[illegible] ſacer[illegible] [illegible] men textu[illegible] [illegible]or[illegible] b[illegible] datur curie[illegible] [illegible]ar[illegible], [illegible] ad c. & ſi [illegible], d. [illegible] ab homine, eo. tit. & in [illegible] quæ ſunt, 2. q. [illegible]*

k *c. grauem, [illegible]. de ex[illegible] [illegible] enim cont[illegible] [illegible] mine del[illegible] [illegible]*

C l *ca. 1[illegible]. [illegible] conſtitutum [illegible] ole an[illegible] 8. quod [illegible] tempore F[illegible] ſub quo anno [illegible] dis Epiſ[illegible] [illegible] antiquorum [illegible] nem Berna[illegible]num [illegible] in [illegible] nonum [illegible]rimin c [illegible]*

m *c. ſi quis donum, [illegible] rut. & nauf[illegible]* D *pulatio & hor[illegible]da [illegible] l[illegible]a, qua[illegible] e[illegible] ignem app[illegible]ne[illegible]it [illegible] appo[illegible] [illegible]um [illegible] bare [illegible] non pr[illegible] [illegible] tura, [illegible] pre[illegible] [illegible]* E

[illegible]

CAPUT X.

1 [illegible] ionis ſeu honoraria pro [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible] in pœnas eccleſia-[illegible]

[illegible] e ſacer-[illegible], [illegible] m ad [illegible] tur. *a* B [illegible] & iniuria-[illegible] ſibi nomine damnati *b* & [illegible] poteſt fieri [illegible] clerico. *d* [illegible] pœna ta[illegible]is [illegible] prætori[illegible] [illegible] in hac pœna [illegible]taria, fit in [illegible] imminutio ſatisfactione, qui iniu-[illegible]ſſus dicitur. Et illa poteſt eſſe, ſi pa-[illegible] iniurias recantet, reuocando C [illegible] in præſentia iudicis & teſtium, [illegible] ſe pœnitere ea [illegible], & ſe men-[illegible] eque [illegible].*f*

[illegible] iuramenti † delatio, quo iurabat [illegible] feciſſe vel dixiſſe, [illegible] id nõ in-[illegible] animo feciſſe [illegible], iuramen-[illegible] per actorem *g*

[illegible] ſuadẽte † diabolo hujus ſacrile-[illegible]m intulerit, quod in clericum vel [illegible] in violentas manus iniecerit, a D [illegible]tis vinculo ſubiacet. Et nullus e-[illegible] illum præſumere debet ab-[illegible] ſi vrgente mortis articulo, do-[illegible] conſpectui præſentetur, & [illegible] *h* paucis exceptis. *i* [illegible] percuti clericum, perinde [illegible]cit, eadem excommuni-[illegible] *k*

SCHOLIA.

a [illegible] ex [illegible] E [illegible] *ca. clericus. Compu*[illegible] *ad* [illegible]*niam & con-*[illegible] *excommunica-*[illegible] *1.c.* [illegible] *6.q.* [illegible]

A b *c.* [illegible] *3. de ſent. & re iud. li. 2. tit. 27. vbi &* [illegible] *receptum in clerico eo nomine damnato* [illegible] *Probatur & in c.* [illegible] *Ideo* [illegible] *ſuerint* [illegible] *promoueri ad ſacros ordines* [illegible] *ad dignitatem, in l. D.* [illegible] *&* [illegible] *2. de iniur. P.* [illegible] *in l. prætor edixit,* [illegible] *de iniur. quin* [illegible] *etiam de* [illegible] *damnatus, e* [illegible] B *6. l.* [illegible] *de his qui notan. infam. l. 2. de obſequiis, &* [illegible] *P.* [illegible] *nomine damnatus de iniuriis,* [illegible] *vt intelligamus procuratorem de*[illegible]*tem, non effici infamem.* [illegible] *alieno, de his qui notant. infam.* [illegible] *cum te, de ſenten. & re iud. dixi* [illegible] *acriorem eſſe debere iniuria* [illegible] *ex* [illegible] *condemnatus, non fit infamus* [illegible] *ex dict. ca. cum te, ſecundũ vnum in-* C *tellectum, & ibi glo. ad verbum* minima, *quam ſententiam aliqui ſequuntur* [illegible] *ait Angelus ad l. infamem. de public. iudic. P. &* [illegible] *Iulius Clarus* [illegible] *in §* [illegible]

c *in* [illegible] *§ ſi quis librũ. de iniur. P.* [illegible] *ob carmen,* [illegible] *de teſtib. lib. 2* [illegible] *carmi*[illegible] *famoſum* [illegible] *damnatus* [illegible] *bilis ſit, id eſt, teſtis eſſe nõ poteſt. ne*[illegible] *teſtamentũ facere poteſt, vt & explicat V*[illegible] D *in l. is cui lege, 8. §. ſi. de teſta. P. l. 28.* [illegible]

d *d. c. cũ te. de ſent. & re iudi. c. ſi quem. §. notandum, in fin. 1. q. 3. ſi infames ſubſint iuriſdictioni papæ, vt in ſpiritualib. & quoad ſpiritualia, clerici, aut laici, niſi & ipſi ſubſint iuriſdictioni temporali papæ in terris eccleſiæ, aliter enim illis non poterit remittere infamiam. ca. Euphemium, §. hic* [illegible] *ligitur, 2. qu. 3. quare laicis illis a* [illegible] *eſſet princeps ſecularis eius iud*[illegible] E *mam ademit. argum. ca. per v*[illegible] *qui* [illegible] *ſint leg. vide* [illegible] *de a*[illegible]

e *§ pœna autem, verſ. ſed poſtea. præ*[illegible] *iniur. Sed pœna* [illegible] *dem* [illegible] *quæ ex lege* [illegible] *2.* [illegible] *du*[illegible] *in deſuetudine* [illegible]

A [illegible] *roduxerat, quæ etiam ho-[illegible] appellatur in iudiciis frequenta-[illegible] ſecundum gradum dignitatis [illegible] que honeſtatem creſcit aut minuitur [illegible] io iniuriæ.*

f *qui iniuria affecerint ſacerdotes, non prius debent abſolui, quam per ſatisfactionem, condignam egerint pœnitentiam, capit. 5. accuſatio, 2. quæſtio. 7. Sic ad relaxationem ſufficiens ſatisfactio, vel vt textus loquitur ſufficiens requiritur emenda. cap.* B *ex parte 13. de verbor. ſignifica. & in cap. 24. cum olim, eo. tit. coguntur que in loco, vbi deliquit quis, præſentibus teſtibus ſatiſfacere læſo. capit. 29. ſi illic, 23. quæſtio. 4. & iſdem læſus non tenetur remittere iniuriam ſuperbo, qui non vult ſatiſfacere, hac palinodia ſeruata, & in clericis [illegible] cis ſe[illegible] dñe, quæ tradit Bernard. [illegible], in practica criminali, can. c. 6. Tenetur enim & quilibet Chriſtianus* C *ad re[illegible]ionem famæ, quam furatus eſt detrahendo, nec dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, c. peccatum, de regul. iur. in Sex. Reſtituit autem famam & ſatisfacit qui præſentibus teſtib. reuocat dicta temere & mẽdaciter, & proteſtatur ſe nolle fuiſſe dicta vel facta, quæ fecit vel dixit, formula palinodiæ apud Plautum in Amphytrione, dum vxor probri & impudicitiæ falſo inſimulata ab Amphitryone* D *viro, non aliter ſecum redituram in gratiam proteſtatur quam ſi retractaret verbis, [illegible]*

C[illegible]m aut deſeram: (per,
A[illegible] mihi atque ad[illegible]ret inſu-
[illegible]e [illegible]cta quæ in me inſontem
protulit. *Et poſtea Amph. [illegible]*
[illegible]tu tuo iu[illegible]dum [illegible],
[illegible] pudicam eſſe [illegible]bi-
[illegible]

[illegible]nis e[illegible]m [illegible] cap. [illegible] e indi- [illegible] ac [illegible]

ſate fa[illegible] gi[illegible] ſatisfa[illegible]nem [illegible] qua[illegible] aut c[illegible] pe[illegible] nu[illegible]s, vo[illegible] mend[illegible] c. 2. [illegible]

g *de[illegible] ha[illegible] lib[illegible]*

B Nil[illegible]
Et [illegible]
Pro ſatisfa[illegible]
a ſe iniur[illegible]
præſulatus, [illegible] 4.

h *in c. ſi qu[illegible] tua nos [illegible] nus violet[illegible] iuſut religion[illegible] eandem [illegible] incurrunt,* C *[illegible] ut poſſint a[illegible] ce, c. non d[illegible]um [illegible] ro[illegible]hianos 9. c. [illegible] ten. excom. c. [illegible] clerici po[illegible] per [illegible] ſatisfa[illegible] laicis [illegible] percu[illegible] nicatio[illegible]* D *de ſententia excom[illegible] ex[illegible] munic[illegible] in fauorem [illegible] fau[illegible] quare ab [illegible] vt ne[illegible] [illegible]*

[illegible] 6 ad ver. ordinati, *de ſent. excom.* A
[illegible] *etiam* [illegible] *dimiſſio habitus & ton-*
[illegible] *cum* [illegible] *beneficio, nec ef-*
[illegible] *clericus in punc percutit poſ-*
[illegible] *4. de ſent. excom. c. Ioan-*
[illegible] *ubi de hoc.* [illegible] *& in*
[illegible] *ſi quis* [illegible] *ſuadente,* [illegible] *q. 4. ſi qui*
[illegible] *percutit clericum cum prohibere*
[illegible] *c. quanta præſumptionis, de ſent. ex-*
[illegible] *qui ratam habet ſuo nomine fa-*
[illegible] *nem, c. cum quis, 23. de ſent.* B
[illegible] *ex. Item & milites, & fratres*
[illegible] *ſeu ordinis D. Ioannis Hieroſo-*
myl tani incidunt in prædictum canonem percutientes clericum, poſſunt tamen ab-ſolui a ſuo ſuperiore maiori presbytero ca. canonica cenſenſione, 5[illegible] *de ſent. excom. Nec liberat in omnibus a ſententia excom-municationis aut ab abſolutione eius a ſummo Pontifice obtinenda, ſatisfactio quam facit, qui iniecerat manus læſo cle-* C
rico. ca. quamuis incidens, 58. de ſent. ex-com. Qui iniecerit manus violentas in moniales, eodẽ quoq; canone tenetur, dum modo ex officio non faciat, ca. veniens, 16. [illegible] *ent. excom. Et ſententia hac quoq; te-neri ut tam clerici quam laici, etiam ſi oc-*[illegible] *e manus in clericos iniecerint, c. porro,* [illegible] *de ſent. excom. & mulieres quoq;, c. mu-lieres, 6. de ſen. excom. ca. ea noſcitur, 13.* [illegible] *Hiq; omnes qui in canonem inciderint* D
abſolutionem debent petere a ſum ponti-[illegible]*e, ut dictum eſt: poterit tamen dari a le-*[illegible] *de latere eius, c. ea noſcitur, 13. c. ad* [illegible] *tertiam, 20. eo. de ſent. excom. Pote-*[illegible] *& mulieres & alii, qui ſui iuris non* [illegible] *pauperes, ſenes, debiles perſonæ, & aliæ* [illegible] *non poſſunt facile adire ſummũ pon-*[illegible] [illegible] *olui a proprio epiſcopo. c. mulie-*[illegible] *ea noſcitur, 13. de ſent. excom. id &* [illegible] *de* [illegible]*ernis, in ca. relatum, 37. eo.* E
[illegible] *& monachi intra clauſtrum ſe* [illegible] *abſolui ab abbate; vel eo ab-*[illegible] *c.* [illegible] *de ſent. excom. niſi ad* [illegible] [illegible]*orum, vel ad effuſio-*[illegible] *peruenerit iniectio manuum,*

aut [illegible] *epiſcopum, aut in abbatem manus in* [illegible] *violenta; quibus caſibus adeun-dus* [illegible] *ca. cum illorum, 32. §. qui ſo* [illegible] *ſen. in excom. Videtur & ca*[illegible] *in c. ex tenore,* [illegible] *in fine, de ſent. ex-com.* [illegible] *illis verbis* aut cum ipſo in ea-dem eccleſia ſocius eſſe noſcatur *ex quo canonici, vel alii clerici vnius eccle-ſiæ ſe per*[illegible] *non videantur incidere in canonem & poſſint abſolui a* [illegible] *tu, vel al eo, qui in e*[illegible] *habet iur*[illegible]*ionem. Monialis quoque monialem per-cutiens ab epiſcopo abſolui pot*[illegible] *c. de mo-nialibus, 3*[illegible] *de ſent. excom. Sed* [illegible] *mo-nachus aut clericus ex iuſſu etiam abba-tis ſenſerit manus temerarias laici, tam mandans quam iniiciens abſolutionis ob-tinendæ cauſa debent adire ſummum pon-tificem, ca. vniuerſitates, 24 eod. tit. Puer quoque hoc canone excommunicationis, ſi iniiciat manus in clericum, tenetur; ve-rum ante vel paulo poſt pubertatem, ab-ſolui poterit ab epiſcopo; vt & qui percuſ-ſit nouitium, non clericum. c. re*[illegible]*, 21. §. 1. de ſent. excom. in Se*[illegible]

i *Sunt qui laici caſus, in quibus iniicientes manus in clericos vel eos percutientes non cenſentur a canone excommunicati primum ſi quis ſe defendendo clericum per-cuſſerit. c. ex tenore, 10. de ſent. excom. ſi contra vim illatam incontinenti ſe de-fendendo eam repellat, ca. 3. §. ſi vero, eod. tit. Iure enim omni naturæ & humano, vim vi repellere permiſſum eſt, ca. ſignifi-caſti, de homicid. l. vt vim, de Iuſtitia. & iur. l. ſcientiam, §. qui cum aliter, ad leg. Aquil. ſeruato moderamine vt ibidem dicitur, inculpatæ tutelæ, neque hic inter-eſt, cuius ſit qualitatis aut dignitatis ec-cleſiaſticæ, qui repellitur & læditur defen-ſione. Sicque de ſummo quoque pont*[illegible] *e lædente explicat Magiſter Ioannes Ger-ſon, parte prima operum tractatu de au*[illegible]*o-bilitate papæ in eccleſia, co*[illegible] *10. explicans quod dicitur Pſal*[illegible] *nec ſit cuiquam admirati*[illegible] *inquit quod di-*

l ctimus quaſi contrariantes illi iuſſioni, nolite tangere Chriſtos meos. Quo modo etiam vni ſingulari perſonæ fas eſſet in caſu violentiæ attentatæ per papam, verum contra caſtitatem ſuam vel vitam, vim vi repellere cum appoſitione inculpatæ tutelæ; & ita licite ſtabit, quod fugat papam violenter, vel in mare deiiciat, cur ſimiliter in caſu non liceat idem toti eccleſiæ pro defenſione ſua & violentiæ attentatæ cauta reprehenſione? hac ad verbum Gerſon. Secundus caſus, quando quis fortuito & ſine præmeditatione clericum lædit. c. 2. de ſent. excom. Caſus enim fortuiti non imputantur, ſi abſit culpa, c. Ioannes, c. fin. de hom. cum ſimil. Tertius, dum quis clericum nutrientem comam, & in habitu laicali exſiſtentem, ignorans eum eſſe clericum percutit, c. 4. ca. in audientia, 25. ca. perpendimus, 23. de ſent. excom. Quartus, ſi quis in clericũ, cũ vxore, aut matre, aut ſorore, aut filia turpiter agentẽ manus iniiciat. c. 3. §. fi. de ſen. exc. Quintus, quãdo quiſpiam manus iniecerit ex mandato ſuperiorum, vel ratione miniſterii prælationis aut magiſterii; aut ſi ſocius percuſſit ſocium. c. ex tenore, 10. de ſen. excom & c. 1. eod. titu. in Sex. Sextus, ſi quis iocando manus intulerit, d. c. 1. de ſent. excom. in Sex. Septimus, ſi quis clericum aut monialem, turbantem eccleſiæ officiũ, nolentem exire, violenter extrahat, non incidit in canonem, c. veniens, de ſen. excom. Octauus, neq; pater, qui etiam presbyterum filium percutit correctionis cauſa incidet in canonem excommunicationis, cum non faciat iniuriandi animo, gl. in c. cum beatus Apoſtolus, ad ver. grauioribus, 45. diſt. c. 1. de ſent. excom.

k c. mulieres, 6. §. fin. de ſent. excom.

Capvt XI.

De pœna pecuniaria iniuriarum.

A Eſtimatio iniuriæ fit aliquando in pecunia. a Si culpa vel iniuria alicuius damnum datum fuerit cuipiam, vel rebus

A eius, is æſtimationem præſtare debet, qui dedit. b Item ſi aliis irrogantibus opem tulerit, aut imperitia ſua, aut negligentia, ipſi vel animalia eius damnum dederint. c ſic autem taxatio æſtimationis iniuriæ a iudice poſt iuramentum actoris ſuper æſtimatione. d Si quis in atrio eccleſiæ pugnam committit, aut homicidium fecerit, quicquid pro emunitate violata emendandum eſt, altari eccleſiæ, cuiuſcunque

B fuerit eccleſia, ſolui debet, e ſicque pecuniaria pœna, illi danda, cui ignominia & iniuria facta eſt. f Et ſi rixati fuerint homines & alterum alter lapide vel pugno percuſſerit, qui mortuus non fuerit, ſed in lecto iacuerit, debet ei operas eius & impenſas. g

Scholia.

a *Ex lege 12. tabularum æſtimatio erat iniuriæ. § pœna, de iniur. apud Iuſt. Refert verba legis & æſtimationem Gellius, lib.*

C *20. ca. 2. hac,* Si iniuria alteri faxit 25. æris pœnæ ſunt; Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio eſto. *Ibique & refert cauſam abolitionis dictæ legis. De eadem idem Gellius libro 16. cap. 10. Antiquata autem lege illa dati fuerunt recuperatores ad aliter æſtimandum iniuriam, vt & quanti iniuriam, qui ea affectus eſt, æſtimauerit vel minoris, iudex condemnet. d.*

D *§. pœna, de iniur. l. conſtitutionibus, 17. §. fin. eo. tit. P. Eſtq; arbitraria æſtimatio, & non ad leges 12. tabularum verba & definitionem taxat, ſed ex arbitrio iudic[illegible] æſtimationem facit non quidem habita ratione ad tempus, quo iudicatur, ſed ad tempus quo facta eſt iniuria. l. iniuriarum æſtimatio, 21. de iniur. P[illegible] l. qui autem, § fi. ſi quis ca[illegible]. P[illegible] ſi tabula teſta. ex [illegible] a. Voc[illegible] Pr[illegible] die*

E *hanc æſtimationem, [illegible],* el[illegible]ende pecu[illegible]e, *[illegible] iure pro[illegible]r, in c. ex parte, 23. in [illegible]. Et per pe[illegible]am fit abo[illegible]ntia, quam[illegible] forſan p[illegible] obroſum ſit iudicatum a Papiniano fallum*

ſuiſſem eius qui non erubuit commodum A preſ...rum præponere vindictæ domus ... l. ... §. ſocer, ad leg. Iul. de adulter.

b ... 3. 4. 5. de iniur. Exod. c. 21. l. ſi quis ... Aquil. P. & toto tit. ſi quadru... ... feciſſe dicatur.

c ... iur. & ibi glo. adfert ad ſingula, ... iura ciuilia & canonica l. ſed etſi, ... §. igitur, ad leg. Aquil. P. ... Mela, § ſi alius, & ſeq. eodem, §. im... ... Aquil. apud Iuſtinia. B

d ... 7. de iniur. damna & iniuriata... arbitrio ſuperioris, vt in c. 2. & ibi gloſſa, ad verbum, damnis, de officio ordinar. in Sex. c. ſuper eo, quod met. cauſ. l. ſi quando. C. vnde vi. ſicq́; intelligi. l. ſi vnus. §. ſeruus meus, de iniur. P. notat Rota, deciſ. 152. ad æſtimationem iniuriæ, & c. in nouis. Quia inquit, æſtimatio non poteſt haberi per probationes legitimas, iudex conſideratis omnibus qualitatibus, & C circumſtantiis, quæ poſſunt augere aut minuere huiuſmodi æſtimationem, ſuo iudicio & arbitrio taxabit certam æſtimationem iniuriæ ſeu certam quantitatem; non vt ad eam condemnet; ſed vt intra illam, vel in illa non vltra pars per ſuum iuramentum huiuſmodi æſtimationem declaret. Idipſum repetit deciſ. 483. ad æſtimationem, in nouis. Vbi addit, in hoc non faciendam diſtinctionem, an agatur actione prætoria an ex lege Cornelia; idque ſecundum Bartolum ad l. iniuriarum æſtimatio. de iniur. in P. qui illud tuetur contra ſententiam gloſſæ eius, quam reprehen... niſi pars læſa poſſit probare maiorem taxationem probationibus. D

e Iu c. 7. ſi quis in atrio, 17. q. 4. ex concilio Triburenſi in c. 2. de pœn. P.

f can. ſi quis rapuerit, 17. quæſt. 1. can. ſi quis ...tor, 1. q. 3. c. de hoc, de ſimonia.

g c. 1. de iniur. Exod. c. 21. opere hic, quæ re... da ... ſunt ea quæ læſus potuit ..., & non eſt lucratus ob percuſſionem ... iniuria impedimentum, & cauſam; ... ceſſans, & damnum emergens, quantiſua intereſt, non eſſe iniuriarum, item & impenſæ in medicos pro medela. Idipſum probatur in l. ſi. de his qui deiecer. P. l. ex hac, ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicat. leg. qua actione, ad legem Aquil. Pandect.

Capvt XII.

Quomodo & quando finiatur, vel aboleatur iniuriarum actio.

Aboletur actionum iniuria, ſatisfactione, *a* iuramento delato reo neganti, *b* pacto *c* ſeu tranſactione, *d* remiſſione expreſſa, *e* & diſſimulatione, *f* tempore, non agendo intra annum, *g* morte, neque enim tranſit ad hæredes, niſi poſt litem conteſtatam, *h* neque abolita reſuſcitari debet. *i* Eccleſia vero pro his, qui furtis publicis ſunt implicati, verbo intercedit, non autem eos defendit. *k*

Scholia.

a *Vt paulo antea diximus in pœnis, & tractatur in c. 9. ſi illic, ... q. 4. Satisfactio pœnitentiæ, eſt peccatorum cauſas excidere, nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere, vt ait diuus Auguſtinus, lib. de dogmatibus eccleſiaſticis, cap. 54. refertur in can. ſatisfactio tertia, de conſecra. diſt. 3. Et ſatisfacere alicui dicimus, cum eius deſiderium implemus. l. 1. Qui ſatiſdare cogant. lib. 2. Pandect. tit. 8. l. ſtipulationum alia, 5. §. ſatiſdan. de verb. oblig. Satisfactio enim pro ſolutione habetur; quia diſſoluit obligationem, l. item liberatur, 6. §. 1. quibus mod. pig. vel hypo. ſol. libro 20. Pandect. tit. 6. & ſolutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio. §. 1. quibus mod. tollit. oblig. l. ſolutione. l. ſolutum, de ſolutio. P. Et qui ſatisfactionem accepit, iniuriam ſuam remiſit, vt ad eam repetendam non poſſit admitti, l. ſed ... 17. ſi ante iudicem, de iniur. & quando ante rem iudica. ... is cum quo actum eſt, ... facit actori, officio iudicis conuenit eum ab...* E

ſoluere, licet in ea cauſa eſſet, vt iudicis ac- A *ceptis tempore deberet damnari, §. fin. de perpe. & temporalib. actio.*

b *l. ex Corneli s, 5 §. hac lege, & l. non ſolum, 11. §. 5. de iniu. P. quacunque enim actione quis conueni tur, ſi iurauerit proficiet ei iuſiurandum ſiue in perſonam, ſiue in rem, ſiue in factum ſiue pœnali actione, vel quavis alia agetur. ſiue de interdicto. l. 3. §. 1. & l. iuſiurandum quod ad pecunias, 34. de iureiurand. lib. 12. P. tit. 2.* B *Et hac expeditior via & vtilior reo, iuramentum; nam iurando iuramento delato, ſe non iniuriandi animo feciſſe, vel dixiſſe, non erit actione infami notatus, cum nec iurando videatur innocentiam ſuam approbaſſe, l. furti, §. ſed et ſi, de his qui nota. infam.*

c *dicta l. non ſolum, 11. §. 1. de iniur. P. Imo nuda voluntate remiſſa iniuria repeti non poteſt, ſed exſtinguitur, non minus quam* C *ſi tempore abolita fuiſſet, l. ſed ſi vnius, 47. §. ſi ante iudicem, & in leg. ſi tibi decem, §. quedam actiones, de pact. lib. 2. Pan. titu. 14.* Quædam (*inquit*) actiones per pactum ipſo iure tolluntur; vt iniuriarum, item furti. *Permiſit & l. x . . 12 tabularum pro iniur . . . apud Gellium, lib. 10. c. 1. Niſi pactum contineret impietatem, quo caſu etiam remittendum eſſet & iuſiurandum ei impoſitum; remanente concordia, quale illud, in ca. quintaualiis, 23.* D *de . . reiurand. lib. 2. tit 2 . . eius qui pactus erat pro offenſa a filiabus data, vt ſi quando fi . . . uxor aliquod factum vel verbum contumelioſum mulieribus iniuriam ante paſſis in poſterum obiicerent, . . . filios & . . . tias exheredaret, & a ſe propria amoueret uxorem.*

d *dicto can ſi illic, 23. q. 4. l. non ſolum. §. 1. de iniur. non enim minorem auctoritatem* E *habet tran actio quam res iudicata, l. non minorem, C de tranſact. & tr . . igere licet in criminibus priuatis, l. tranſigere, C. de tranſact. ſ . . el . . . irum autem ſine infamia de his tranſigi poſſe, ſi quis prætoris*

iuſſu, lite pendente, pecunia data . . . pactus eſt. l. ſi furti, 6. §. pactus q . . . . . notantur infamia, Pandect.

e *Remittere iniuriam, maxime . . . Chriſtianis, c. ſi. de pœni. diſt. 5 . . . q. 4. & c. qui ſecundũ, 4. q. 4. c. . . . 23. q. 5. Quia Chriſtianũ non . . . odio proſequi. ca. cum in lege, 22. . . . ca. inter verba, 11. q. 3. & docu . . . minus D. Matthæi, ca. 5. verum . . . tisfactione remittere actione . . . nemo compellitur, ca. ſi illis, 2 . . . dicunt & vulgo, omiſſo odio ſ . . . ncore, bene facere, qui agit actione . . . m, & eum, qui emendat, per id . . . tur, tota 23. quæſt. 15. Inter ſpec . . . laris eleemoſynæ ſpiritualis, eſt remittere iniuriam, & condonare, his qui . . . derint. ca. & qui emendat, verbere 11. & ca, tria ſunt, 12. & ſeq. 25 diſtinct. Maxime in clericis, quib. magis conuenit non eſſe vltores propriæ iniuriæ, ca. ſeditionarios, 46. diſt Vide quæ tractaui ex profeſſo, lib. 18. ſyntagm. c. 1. an iniuria ſit vindicanda & in ſequentibus, de iniuriis. Vide etiam quod noſtras & noſtrorum patienter tollerare debeamus iniurias exemplo ſanctorum, per totam, 23. quæſtio. 1. & ca. qui ſecundum, 23. q. 4. ca. non e . . noſtrum, 23. quæſt. 5. Sed & nolens pro iniuria ſatisfactionem accipere, media puniendus iuſta, in cap. ſi quis contriſtatus, 90. diſtin. quanquam quis de rigore iuris non teneatur iniuria a . . . ſuperbo indulgere, priuſquam humi . . tur; in ca. ſi illis, 23. quæſtio. 4. Verum ad perfectionem virtutis perti . . et, & ſu . erborum etiam contemnere iniurias . . vt . ſi proprio ſcelere ſe pſos . . . temnen . . & iniuriatum laudare de patientia cogantur, & contemti . . ſua maledicentia pro furiis, & mente capti . . . . a quibus . . repeta . . . . . & Ethnici præſtantiores ha . . . . iniurias & inuid . . . . vindicare eas voluer . . ; multo magis, & perfecti Chriſtiani,*

[illegible], qui [illegible] condonare ſe profitentur, dum A
[illegible] a Deo condonari. Vide & mul-
[illegible] Ethnicis & Chriſtianis exepla;
[illegible]. Syntax. artis mirabilis,
[illegible] & lib. 40. cap. 21. Dehinc, iuſtus
[illegible] portans iniurias, cœleſtem nan-
[illegible] onem, can. etſi, ca. qui iuſtus,
[illegible] quæſt. 1. Vide & Diuum Paulum ad
[illegible]. 3. ibi per patientiam ſuppor-
[illegible]s inuicem, &c.

[illegible] inquit Vlpia. actio ex bono & B
[illegible] eſt, & diſſimulatione aboletur. Si
[illegible] enim iniuriam dereliquerit; hoc eſt,
[illegible] ubi paſſus eſt, ad animum non re-
[illegible], poſtea ex pœnitentia, remiſſam
iniuriam nõ poterit recolere, l. non ſolum,
11. §. 1. de iniur §. fin. eod tit. apud Iuſtin.
Filii familias tamen, qui iniuriam paſſus
eſt, diſſimulatio, non oberit patri, qui de
iniuria eius voluerit agere: ſed patris diſ-
ſimulatio faciet ne filius agere poſſit, l. vſq; C
[illegible] de iniur. P. Niſi patris perſona vilis
[illegible] fuerit, filii vero honeſta, quia
[illegible] et pater viliſſimus, filii ſui contu-
m[illegible] ad ſuam vtilitatem metiri, l. ſed ſi
[illegible] §. filio familias, de iniur. P. Cæterum
[illegible] ſimulatione vel alio modo, remiſſa in-
[illegible] non cenſetur damnum datum re-
[illegible], quod & lege Aquilia repeti po-
[illegible] damnumque datum ideo debebit re-
[illegible], l. dominium, 8. de iniur. C. D
[illegible] ſi non conuitii, 5. de iniur. C. de anno
[illegible] pro quo dixi. Vlpian. in l. ſed ſi v-
[illegible] §. ſi ante iudicem, eod. P. tempore
[illegible] iniuriam. Ratio autem cur anna-
[illegible] hæc, mihi eſſe videtur, quod ex
[illegible] prætoris pendeat, introducto in
[illegible] ſublata quæ dabatur olim ex
[illegible] tabularum. §. pœna. de iniu. apud
[illegible]. & prætoriæ actiones annales
[illegible] perpetuis & tempora. actio. a E
[illegible] tamen Zaſius ad h
[illegible] de [illegible] P. ſcriptas & pictas
[illegible] neque earum actio-
[illegible] Marinus quoque,
[illegible] ſi non conuitii, de

iniur. C. tradit iniuriarum actionem eam
tantum eſſe annalem, quæ de æſtimatione
talionis, ſi os vel membrum ruptum eſſet
inducta fuit per prætorem, d. §. pœna an-
tem, de iniur. non autem eam, quæ ex lege
Cornelia introducta erat, quæ ob eam rem
cõpetit, quod ſe pulſatũ verberatumq; quis
dicat, vel domũ ſuã vi introitã. §. ſed & lex
Cornelia, de iniur, l. lex Cornelia. eo. tit. P.
Alii dicũt & hanc quoq; anno aboleri; quæ
receptior eſſe debet inter Chriſtianos; cum
de vindicta repoſcenda agitur tantum;
quia & vltra promtiores eſſe debemus ad
liberandum, quam ad obligandum. l. Ar-
rianus, de actio, P. potiſſimum in odioſis &
pœnalibus. Et ſic etiam actionem iniuria-
rum, ſiue ciuilem legis Corneliæ, ſiue præ-
toriam anno tolli reſoluit Rota deciſ. 24[illegible].
pro iniuriis, &c. *in nouis. Conſtat etiam*
conuitii iniuriam anno aboleri, d. l. ſi non
conuitii, C. de iniur. eſtq; ibi annus conti-
nuus. Tamen ſi metus intercedat, qui re-
clamare ab iniuria prohibeat, vtilis erit,
vt ibi notat gloſſ. ex l. ſi cum exceptione, §.
1. quod met. cauſa in P. notat & gl. ad ca.
ſi illic, ad verbum recidiuo, 23. quæſt. 4.
Incipiet autem annus in vtrique a tem-
pore ſententiæ, l. omnes pœnales, de actio.
P. l. pœnalia, & l. omnes actiones, de regul.
iur. P. l. annus, de calumniat. P. c. quia di-
uerſitatem, de conceſſ. præb. At Guillelmus
de Cuneo ad l. exceptione, §. ſatis clemen-
ter, tradit, ſecundum aliquos annum et-
iam currere contra ignorantem; pro quo
facit l. item apud Labeonẽ, §. conuitium,
de iniur. P. vbi poſtquam dictum fuit,
conuitium & iniuriam fieri poſſe igno-
ranti & abſenti, additur per lapſum anni
tolli actionem iniuriarum, & ſic etiam
diſputat Rota deciſ. 340. pro iniuriis,
&c. *in nouis.*

Iniuriarum actio, neque heredi neque in
heredem datur, niſi lis conteſtata, l. iniu-
riarum, 13. de iniur. P. explicat de iniu-
riis quæ ex conuitio naſcuntur Vlpian.
in l. item apud Labeonem, 25. §. iniuria.

rum, eodem tit. Iniuriarum (*inquit*) actio A quæ ex conuitio naſcitur, in hæredes non eſt reddenda, ſed neque hæredi; *non enim in bonis eſt ante litem conteſtatam; ideo non transfertur. l. iniuriarum actio, 28. eodem titulo. atque dictum cum ratione refert. Mæcianus Iuriſconſult. in l. pœnales actiones, 32. ad legem Falcid. Pandect. libro 35. titulo 2. & in l. 1. de lict. libr. 47. Pandect. titulo 1. Vbi tamen notandum, exſecutionem quorundam de-* B *lictorum, ad heredes peruenire poſſe, & ita heredem habere actionem legis Aquiliæ pro damno ſcilicet reſarciendo; iniuriarum non habere. vt l. 23. §. 8. & l. 36. §. 1. ad legem Aquil. Conueniuntur & ante litem conteſtatam heredes iniuriam dantis & delinquentis, in quantum ad eos peruenerit; ne alieno ſcelere ditentur; poſt litem autem conteſtatam mortuis reis, in ſolidum, l. vnica ex delictis defuncto. in* C *quantum heredes teneant. lib. 4. C. tit. 17. §. non autem, de perpetuis & tempora. actio. l. conſtitutionibus, 33. l. ſciendum, 58. de actio. P.*

i *ca. ſi illic, 23. quæſt. 4. exemplo inquit diuinæ clementiæ, quæ dimiſſa ſemel peccata in vltionem redire non patitur. ca. diuina, de pœnit. diſtinct. 4. cap. de his criminib. de accuſat. ca. prohibentur, 2. quæſt. 1. facit § fin. de iniur. leg. non ſolum, 11. eodem* D *titu. P. & qui iurauit ſe non accuſaturum, non poteſt accuſare cap. veniens, de accuſatio. E[illegible] 9. general[illegible] regula, actionem ſemel in perpetuum exſtinctam, non poſſe re[illegible]uiuiſcere. l. qui res, 9. § arcam, de ſolut. P. l. 27. § 2. de pact. P. l. 10. §. 9. in fine, de in rem verſo, cum ſimil.*

k *ca. hi qui, 14. quæſt. 6. ca. reos, 23. quæſt. 5. Ideo perſonæ eccleſiaſticæ, non debent temere ab exſecutorib. iuſtitiæ eripere reos,* E *ſed ſi male eos iudicatos exiſtiment poſſunt pro eis appellare aut intercedere, l. additos, C. de epiſcopa. audien. facit quod notat Archidiaco. in can. cum h[illegible]mo, 23. quæſtione 5.*

DE FVRTIS a ET RAPTORIBVS. b

TIT. X.

a *De furtis agitur lib. 5. decretalium tit. 18 in decreto pluribus in locis; vt in can pro maiori [illegible] 14. quæſt 5 ca fin. 14. quæſt. 6. & alibi & in Pandectis lib 47. titu. 2. & lib. 6. C. Iuſtini[illegible] tit. 2. & lib 4. Inſtitutio. iuris ciuil tit. 1 lib[illegible] ecloga Baſilicorum tit. 2 & lib. 6. tit [illegible] de ſpecie-* B *bus furtorum, titulo, nauta, caupones, ſtabularii vt recepta reſtituant. lib. 4. P. tit. 9 ſi familia furtum feciſſe dicatur. lib. 47. titu [illegible] arborum furtim cæſarum. lib. eod 47. P. tit [illegible] & de abigeis, titu. 14 vt & Codice lib. 9 tit [illegible] de furibus Balnearis lib. 47. P. titu [illegible] & ſequent de effractoribus & expilatoribus, & ad legem Iuliam peculatus. lib 48 P tit [illegible] & li. 9 C tit [illegible] 8. & nos lib. 37 ſyntagm iur per totum.*

b *De raptoribus incendiariis, & violatoribus eccleſiarum, agitur lib 5 decretalium titu [illegible] ca. quicunq; 12 quæſt 2. ca. de viro nefando, eod.* C *& alibi apud Gratianum, & de crimine raptus tractatur, tota 36. quæſt 1. tit. ad legem Fabiam, de plagiar. lib 48 P tit 15 & lib. 9. C tit. [illegible] vi bonorum raptorum lib 47. P. titu. 8 & li[illegible] tit 33 & 4. Inſtitutio. titulo 2 lib 6 ecloga Baſilicorum tit 17 de raptu virginum & r[illegible] bus lib 9 C tit. 13 nouella Iuſtiniana. [illegible] 35. & apud nos lib. [illegible] ſyntagm. iuris [illegible]*

CAPVT I.

Furtum quid.

D FVrtum, eſt contrectatio rei alienæ, vel vſus ipſius, inuito domino, *a* fraudulenta, *b* lucri faciendi cauſa. *c* Pro furto reputatur omnis alienæ rei alienatio. *d* vel vſurpatio vi & rapina. *e* Habitus & pro fure epiſcopus, bonorum eccleſiæ dilapidator. *f* Et qui non eſt legitime adeptus vel ingreſſus beneficium eccleſiaſticum, *g* & qui percipit fructus beneficii, & no curat oues ſibi commiſſas. *h*

E

SCHOLIA.

a *c. dudum eccleſia, 54 [illegible] ca. non furem, 7. quæſt. [illegible] obligat. [illegible] l. 1. §. furtum, [illegible] P. [illegible]*

[illegible]. *Contrectatio rem eſſe mobilem, de qua [illegible] innuit, quæ tractabilis; vtque [illegible] proprie res immobilis; vnde & fur, [illegible], a ferendo; omitto reliquas [illegible] de quibus alias diximus, lib. [illegible] matis ca. 1. vbi explicamus et[illegible]onem. Sic furtum rei immobilis [illegible] eri quoque dicitur in l. verum eſt, [illegible] furt. P. §. quod autem, de vſucap. [illegible] domino fieri dicitur contrectatio [illegible]to. nam ſi eo volente fiat, vel ſi quis [illegible] domino non inuito ſe poſſidere [illegible] iuſta cauſa, non aliter furtum non [illegible]itur facere. l. ſi is qui rem, de furt. P. in[illegible] autem, inuitus præſumitur dominus, l. qui vas §. vetare, de furt. P. etiam ſi viuens rem ſuam auferri non contradicat, ratione metus, pudoris, vel verecundiæ. l penult. eodem titu. P. ſi tamen potuerit contradicere & noluerit, videtur con[illegible]e, cap. 3. error cui non reſiſtitur, 83. [illegible]inctio.*

b *In fraudem facere videtur, qui non facit quod debuit facere, l. in fraudem, 4. quæ in fraudem creditor. lib. 48. P. tit. 2.*

c *[illegible] contrectatio facit furtum differre ab aliis detentionibus rerum alienarum, in quibus interuertendi domini mens [illegible], vt ait Ariſtot. 1. Rhetor. atq; ita [illegible]eſt quis res alterius cõtrectare ſine fur[illegible] vt in l. falſus, 43. de furt. P.*

d *[illegible] pœnale, 14. q. 5.*

e *[illegible]n precepto non furtum facies, ca. me[illegible] es 11. circa fi. 32. q. 4.*

f *[illegible]n. 10 quæſt. 2.*

g *[illegible]atum, de iure patro.*

h *[illegible] 2. tres perſonas, 23. q. 4.*

C a p v t II.

1 *[illegible]nctio furtorum manifeſtum & non.*
2 *[illegible]na, plagium, ſeductio virginum.*
3 *[illegible]nuaſio.*
4 *[illegible]rum.*
5 *[illegible]a.*
6 *[illegible]*

Fvrtorũ duo ſunt genera, manifeſtum 1 & non manifeſtum; *a* fur manifeſtus eſt, qui ſine alia probatione nequit crimen inficiari; *b* non manifeſtus contra. *c*

2 Raptor inter fures manifeſtos eſt, vi rapiens, dolo malo & coactis hominibus. *d* Rapina, vim & deprædationes continet. *e* Et latrocinia terreſtria & maritima eorum, qui Chriſtianos pro negotiatione aut alias ob cauſas nauigio vectos, vel naufragos, rebus ſuis ſpoliare præſumunt. *f* Poteſt & raptor perſonarum qui & plagiarius contineri; *g* & qui verbis puellam ſeducit, eam quoque rapuiſſe dicitur. *h*

3 Inuaſio quoque rerum immobilium, idem erit, quod rapina in mobilibus, *i* & intruſio in beneficiis. *k* Species & furti ſacrilegium, *l* quod eſt ſacræ rei, vel non ſacræ ex ſacris locis ſubtractio, *m* committitur & ſacrilegium, ſi quis infregerit eccleſiam, vel quippiam circa eam intra 30. paſſus diripiendo, vel inde auferendo; & qui iniuriam vel oblationem rerum intulerit clericis arma non ferentibus, vel monachis ſiue Deo deuotis, abſque eccleſiaſticis perſonis; ſicut qui aufert ſacrum de ſacro, aut ſacrum, de non ſacro, vel non ſacrum de ſacro. *n*

4 Item inter furta eſt peculatus, nempe furtum pecuniæ publicæ, de principis aut populi ærario. *o*

5 Eſt & abigeatus furti ſpecies, cum quis data opera diſpergit gregem & inde furatur, *p* ſunt & inter furta & rapinas, vſuræ prohibitæ. *q*

S c h o l i a.

a *in §. furtorum, de furtis, apud Iuſtinia. l. 2. eod. tit. P.*

b *fur manifeſtus dicitur, vel qui cum furatur in ipſo furto, vel in loco vbi furtum fit, antequã egrediatur, aut qui poſtquam egreſſus loco vbi furtum fecit, cum furto, antequam illud detulerit quo deſtinauerat deferre, deprehenditur. Neque intereſt num fuerit deprehenſus a domino rei, vel a vicino, vel alio tranſeunte, d. §. fur-*

torum, l. 3. 4. 5. 6. de furt. P. l. ſi quis in ſeruitute, 7. eod. tit. Manifeſtum dicitur, quod nulla tergiuerſatione celari poteſt, c. cum olim, 24. de verbor. ſignificat. & ideo nulla alia probatione indiget, ca. de manifeſta, 2. quæſt. 1. Oportet autem in probatione deprehenſum cum re, docere in dubio, eum contrectaſſe & detuliſſe animo furandi, l. quamuis, 6. de furt. P.

c *quod non eſt manifeſtum & probatione indiget, d. §. furtorum, & l. nec manifeſtum. 8. l. vulgaris, 2. l. is qui opem, 34. l. ſi quis ex domo, 54. de furt. P.*

d *d. l. 2. vi bono. raptor. P. lib. 47. tit. 8. ca. 2. de raptor. ſiue deprehendatur in rapina ſiue non, §. 1. de vi bonorum raptor. apud Iuſtinia lib. 4. tit. 2. dictus improbior fur. dict. l. 2. §. cæterum, vi bonor. rapt. P. Sed & furari rapere eſt, l. ſi quis ex domo, de fur. P. & raptor omnimodo furtum facit, ideo manifeſtus fur exiſtimandus eſt, & furti actione tenebitur, l. ſi vendidero, §. cum raptor, de furt. P.*

e *cap. 1. de raptorib. lib. 5. tit. 17.*

f *c. 3. de raptorib.*

g *ſiue rapiant mulieres ſiue pueros, vt his abutantur, vel de illis negotientur, c. in archiepiſcopatu, de raptorib. c. 1. de fur. Rapit qui ſcindit, frangitve vi adhibita, vel eo animo, vt ſi prohibeatur, vim adhibeat. l. 4. §. ſolum, de Incend. rui. & naufra. vt capere eſt vi de manibus auferre, l. 4. ne quis eũ qui in ius voca. eſt, vi eximat. P.*

h *ca fin. 36. q. 1. perſuadere enim plus eſt quam compellere, aut cogere ſibi parere, l. 1. § perſuadere, de ſeruo corrupt. P. lib. 12. tit. 3 vide l. vnicam, de rap. virgi. C. vbi & raptus dicitur fieri & volentis & conſentientis virginis, verùm pœna huius raptus conuenientius tractatur cum ſtupro & adulterio, aut cum plagio.*

i *§. quod non ſolum, vi bonorum raptor. apud Iuſti.*

k *c. etiam qui. de præbend. in Sext & qui per vim, vel illegitimo alio modo beneficia vel officia vſurpant.*

A l *ſacrilegis m ſeparetur ex loco vnde furtum fit, & ex re a furto, l. aut facta, 1 § locus, de pœnis, P. l. ſacrilegi, 9. §. 1. ad leg. Iul. pecula.*

m *l. 4 5. & dicta l. ſacrilegi, 9. ad legem Iul. pecul. P.*

n *ca. 21. quiſquis, 17. quæſt. [illegible] gitur l. diuus, ad leg. Iul. pecul. [illegible] bat non ſacrum de ſacro ſublatum [illegible] ſe ſacrilegium.*

B o *l. 1. 2. 4. ad l. Iul. pecula. Pecu[illegible] tur furtum, de republica, & in [illegible] ergo, 23. q. 4.*

p *l. 1. §. 1. & l. 2. de abigeis. lib. 4 [illegible]*

q *ca. ſi quis vſuram, 14. q. 4. de [illegible] diximus ſupra lib. 3. tit. 5.*

Capvt III.

Quarum rerum furtum fieri dicatur.

C Fvrtum fit rei alienæ, non propriæ *a* ſi quis ſciens rem alienam alienauerit, *b* vel ſciens a non domino accepit, *c* ſi mulans ſe dominum, rem alienam accipiat; *d* ſi indebitum ſciens accipiat. *e* Et in re modica perinde ac magna furtum fieri dicitur, maxime ſi voluntas [illegible] furandi ſi inuenta fuiſſent, *f* fit & vſus [illegible] furtũ, ſi alienum quiſpiã in ſuos vſus conuertat *g* ſi re depoſita quis vtatur *h* vel pignore, *i* ſi fullo vel farcinator [illegible] poliendis vel farciendis [illegible] fructuarius [illegible] quid faciat. *l* ſi colonus poſt tempus [illegible] ductionis fructus ſuſcepit. *m* Qui vero re commodata ad alium vſum [illegible] quam commodata fuerit, inuito [illegible] vtitur; *n* vel commodatam alteri [illegible] dauerit ſine domino, *o* ſi [illegible] mam alteri deferen[illegible] E quid etiam deperditum, domino re[illegible] reuti non reſtituatur, furtum fit, *q*

S c h o l i a.

a *in dict. §. furtum autem, de oblig. quæ ex delict. naſc. l. f[illegible], 43. §. qui al[illegible]*

qui[illegible] de furt[illegible] P. neque, κλέπτει τις ἑαυτὸν A
[illegible] o quæ [illegible] na, [illegible] vt ait Ari-
[illegible] or [illegible].
[illegible] m, [illegible] & l. si [illegible] ernum, 16. de fur. C.
[illegible] 12. C. de furt. l. [illegible] rnus, 36. de
[illegible] P.
[illegible] 1 & l. si quis, 53. §. si fugiti-
[illegible] furt. P.
[illegible] furtiua, l. cum
[illegible] o em[illegible] l. vulga-
[illegible] l. fa[illegible] us, 44. leg. si quis, B
[illegible] l. [illegible] nem, de furt. P.
[illegible] eum magis voluntas furandi
[illegible] ca. [illegible] 14. q. 6. & ita pro m[illegible]
[illegible] ne [illegible] urti, §. gallinarum de
rer[illegible] m diui[illegible]. apud Iusti.
l. si p[illegible]gnore, §. 1. d[illegible] furt. P.
l. si modo signatum depositum sit, & inuito domino vel inscio depositarius vtatur, l. [illegible] sacculum, 29. deposit. P. dict. leg. si pignore.
[illegible] ip[illegible]gnore, & §. furtum autem, de ob[illegible] tio. quæ ex delict. naſcuntur. C
[illegible] 84. de furt. P.
[illegible] 74. §. si seruus, de furt.
[illegible] ando, 69. §. fi. eod. P.
[illegible] e co[illegible] data, [illegible] 8. de furt. P. §. pla-
n[illegible] de obli. quæ ex delict. naſcunt. vt si quis
e[illegible] iter quā datus fuer[illegible], vta-
tur. l. qui iumenta, 40. de furt. P. exem-
[illegible] apud Vale. Max. lib. D
[illegible] c. 2 G[illegible] lib. [illegible] c. 15.
[illegible] e. §. 1. de furt. P.
[illegible] C. de furt.
[illegible] quid inuenisti, 14. quæstio. 5. l. si fal-
[illegible] 43. §. qui alienum quid, de furt. P. sic
[illegible] inueniens, & retinens; nisi tollat in-
[illegible] um animo restituendi, vel proclama-
[illegible] non inueniat dominum, cui re-
[illegible] vt ibidem dicitur, vel si inuentum
[illegible] derelicto habitum fuit deperditum, E
[illegible] ; quia furtum no sit eius rei,
[illegible] ne [illegible] dominus cui fiat, sicq; occu-
[illegible] tur. l. 1. pro de[illegible]lo. P. l. qui
[illegible] d[illegible] em Rhod. de iact. P. l. 1. §.
[illegible] qui testamento liber eſſe iuſſus
sit, lib. 47. P. tit. 4. vide quæ de rerum deperditarum inuentione, & restitutione diximus [illegible] ib. 2. [illegible] yntagmat. iur. c. 3.

Capvt IIII.

Qui furtum facere dicantur vel non.

FVrtum non [illegible] facere fi[illegible] familias pa[illegible], serui d[illegible]minis, ad h[illegible]c vt cum illis furti agi p[illegible], quia non d[illegible]tur in eos actio, cæte[illegible] eis consi[illegible]m ope[illegible]ve B dant q[illegible] furta eorum re[illegible], f[illegible] tenentur. *a* Furtū faciunt, q[illegible] beneficium ecclesiast. cum sine legi[illegible] institutione occupant, & non intr[illegible] pe[illegible], *b* quique beneficia, quæ per ad[illegible]tione[illegible]rum vacant, retin[illegible]t. *c* Inf[illegible] a pueris furtum fieri non potest, s[illegible] vero poſſe, ex animo eorum dici, & in illis castigari, sed leuius quam in adultis & maioribus. *d*

Scholia.

C
a *l. eos, C. de fur. l. serui & filii, eod. in P. §. hi qui, de oblig. quæ ex d[illegible]lict. naſcun.*
b *c. non furem, q. 1. ca. tres personas, 23. q. 4. ca. ordinationes, 1. q. 1. c. relatum, [illegible] 1. de iure p[illegible]r. lib. 3. tit. 38.*
c *c. dudum eccleſia, 54. de elect.*
d *c. 1. de delictis puero. lib. 5. tit. 33.*

Capvt V.

Conſideranda in furto.

D
DVobus maxime præci[illegible]uis c[illegible]di-tur furti ſpeculatio n[illegible]mpe c[illegible]e-rata re ſubtracta, & voluntate ſeu a[illegible]o furandi. Siquidem ſi alterum ſine altero ſit, non ſit furtum pœnis forenſibus obnoxium, *a* ita in re minima perinde ac magna, furtum fit, dum animo furandi contrectatur. *b* Conſideranda & in furti pœnis, quæ in aliis criminibus caſtigandis & puniēdis animaduerti *c* mādantur, vt quātitas, *d* qualitas delicti, *e* ætas, *f* ſcientia, *g* ſexus, *h* conditio delinquētis, *i* locus, *k* [illegible]pus, *l* qu[illegible]bu[illegible] delictum c[illegible] habetur & r[illegible] ſem[illegible] a[illegible] pluries [illegible]is furtum fecerit. *m* E

Scholia.

a *Sola enim cogitatio furandi, ſi ad actum*
non peruenerit non punitur in foro conten-
tioſo. l.1.§.1.l. inficiãdo depoſitum,67.l.ſi
quis vxori,52.§.neque vero, de furt.P.
vbi neque verbo neque ſcriptura quiſpiam
furtum facit. Hoc enim inquit lex iure v-
timur, vt furtum ſine contrectatione non
fiat,quare & opem ferre, & conſilium da-
re tunc nocet,cum ſecuta eſt contrectatio. B
adde l.3.§.ſi rem, de acquir.poſſeſſ.Cogi-
tationis etiam delinquẽdi in hoc foro con-
tentioſo generaliter nulla pœna,l.cogita-
tionis, de pœn.P.nec volũtates nudæ & in-
anes legibus aut pœnis ſunt obnoxiæ, vt ait
Aul.Gellius li.7.c.3.niſi voluntas ad ten-
tandum effectum, & actum quendam ex-
teriorem,voluntatem firmatam declaran-
tem,peruenerit in grauioribus delictis, vt
in l.ſi quis non dicam rapere, de epiſcop.& C
cleric.C.in l. vnica ,ſi quacunque prædi-
tus poteſtate , vel ad eum pertinentes,ad
ſubditarum iuriſdictioni ſuæ aſpirare ten-
tauerit nuptias.lib.5.C.tit.7.Quanquam
in foro pœnitentiali, & quod pertinet ad
Deum, qui mentis occulta cognoſcit, qui
in ea voluntate eſt, vt ſi daretur ei occaſio
furandi,furaretur, fur vere eſt,ita intel-
ligenda l.fugitiuus eſt,225.de verbo.ſig.
& ita etiam expreſſe declaratur in c.ſi pro D
pterea,29.de pœniten.diſtinct.1.Ex diuo
Auguſtino,li.50.homiliarum, homil.28.
& Theodorus Balſamus in c.4.Neocæſa-
riana ſynodi quatuor peccatorum gradus
tradit,poſtremam conſummatam volun-
tatem & deliberatam facit.

b *ca fur autem, & ca.fin.14.q.fin. & ſicut*
ante dixi pro minima re agi furti poteſt,
§.gallinarum, de rer. diuiſ. quamuis de
dolo actio ſubſidiaria,non detur pro re mi- E
nima,l.idem, de dolo. Pœna tamen furti
creſcit vel minuitur pro modo quantitatis
& qualitatis rei furatæ, pro modo fur in-
di,& conſuetudine furandi, vel pro gemi-
natione furtorum.

A c *Commendantur in iudicio hæ circunſtan-*
tiæ in c.ſicut dignum,6.de homici. [illegible]
l.aut facta, 16.de pœn.P.

d *In quantitate plus eſt furari mille aure*[illegible]
quam obolum, vel cautes: p[illegible] *ho-*
mines, quam iumenta, vt p[illegible]
quam vnam ouem.

e *In qualitate venit conſiderandum,* [illegible]
manifeſtum,vel non man[illegible]
ſit,quorum diuerſa pœna,§. [illegible] *de o*[illegible]
ex del.naſ.an plagium [illegible] *,an ol*[illegible]
res ſacra, & c. an famus can[illegible]
2.de furt.an propter inopiam [illegible]
tatis.12.q.2.Ita fauore pau[illegible]
in extrema neceſſitate fam[illegible]
comeſtibilia ſurripuerit; [illegible] *ne-*
ceſſitate, veſtimenta, [illegible] *pœna* [illegible]
foro poli quam fori ex[illegible]
do ſibi ſufficientem non [illegible]
tatem, vt in dictis iuribus, & c. [illegible]
C *de conſecratio. di*[illegible]*ct. 5.& cap. fin. 25*
quæſt.1.ca.ſi quis, de furt. Archidia ad
ca.pœnale,14.quæſtio.5.quia tempore ne-
ceſſitatis omnia debent eſſe communia,
ſicut hi,47.diſtinct.gloſſ.fin.ad ca.ſæpe de
reſtitutio. ſpolia. Tractat de his fuſe, &
quando paupertas non excuſet omnino a
pœna furti vel nullo modo, Cornelius Be-
nincaſſius,lib.de priuilegiis paupertatis,in
9.ſpeciali,num.20.& ſequen.an cum ar-
D *mis,an ſine illis,vt plus & puniãtur latro-*
nes,obſides itinerum,graſſatores,qui furca
digni, l. capitalium, § famoſos, de pœn.P.
Item effractores,qui [illegible] *grauiores & ex-*
pilatores grauius puniuntur,l. [illegible] *§.1.de e*[illegible]
ctorib. & expila.lib.47.P. [illegible] *18* [illegible]
fures dire[illegible] [illegible]
ces in l. [illegible] *de ex*[illegible] *ord.crimi.lib*
47.P.tit.11.

f *conſideratur* [illegible] *impuberem, 2*[illegible]
E *fu*[illegible] *.P.c.* [illegible]
quam[illegible] *enim min*[illegible]*res no*[illegible] *omn-*
no in ae[illegible] *l.* [illegible] *del*[illegible]
C l.auxi[illegible] *de mino*[illegible]
2[illegible] *an. ta*[illegible] *pœna, c*[illegible]
[illegible] *& d*[illegible]

ca [illegible]

[illegible] *& 2. de delictis puero.l.1.§.impube* [illegible] *a moneta,l.1.§.impubes, &* [illegible] *uber . ad ſenatuſconſ. Sylania.lib.* [illegible]

[illegible] *ſe contrectare non inuito do-* [illegible] *aut contra eo inſcio an qui contre-* [illegible] *mentis compos, an non , vt in c.* [illegible]

h [illegible] *ius etiam pœnas mutat,c.in-* [illegible] *in ur, 32 q.6.*

i [illegible] *in dignitate vel non.l. Pedius,de in-* [illegible] *nina. & nauſra.P.leg.1.§. .de* [illegible] *l.aut facta,de pœnis,P.num miles,* [illegible] *paganus fur.l.* [illegible] *in.de furib.balnearijs,* [illegible]

k *num ex loco ſacro furtum fiat , vel ex a-diculaincuſtodita, ſacrilegus, ad leg.Iuliam peculat.P.& ſic diſtinguitur furtum a ſacrilegio,in d.l.aut facta,de pœn.P.*

l *num noctu, vel interdiu furtum fiat, l.ſi* [illegible] *nore,l.54.§.furem,de furt.P.l.1.& 2.* [illegible] *ur b.balnear.P.an tempore famis &* [illegible] *quibus rebus,cap.2.de furt. & ſic de* [illegible] *ib.*

m [illegible] *lo enim interdum parcitur alicui pro primo delicto, ſi reciderit in crimen, gra-* [illegible] *us punitur,l.capitalium,§.ſolet,de pœn.* [illegible] *cui,§.repetitum,de accuſatio. P.l.3. C de epiſcop.audien.c.qui recedit,14. &* [illegible] *1.de pœniten.diſtin.4. videtur enim* [illegible] *qui ſæpius crimen ad-mittit . ex d.l.3 de epiſcop. audien.c. ac ſi* [illegible] *de iudic. & vix parcitur relapſo hæretico, ca.vt commiſſi, de hæreticis in* [illegible] *obſeruandæ itaq; erunt conſuetudi-nes, quæ primum furtum lenius, alia gra-uius puniunt.*

Capvt. VI.

De quibuſdam quibus ſubtractio fur-tum non facit.

QVi re communi vtuntur, non cenſen-[illegible] ſocijs facere in ſua parte, [illegible] parte ſocij fieri potest.*b* Neque [illegible], vel maritus vxori conſtante [illegible] onio amouens, furtum facit, vt a- A gatur ideo actione famoſa, tamen actione rerum amotarum agi poterit. *c* Diximus & ſupra, filium patri, ſeruum domino furtum non facere proprie, quod ad actionem pertinet.*d*

Scholia.

a *Quia re ſua vti videtur. l. merito. pro ſocio. P. & quod commune pro indiuiſo eſt, meum eſt,l.2.de ſeruit.cum ſimil.*

B b *l.rei communis,45. de furt. P.l.ſi ſocius, 46.pro ſoc.*

c *l.2.rerum amota.lib.* [illegible] *.C.titu.25.l.1.2.l. rerum amotarum,25 & ibi ratio.eod.tit. lib.25.P.titu.2. Si autem hæc ſubtractio fiat ſoluto matrimonio, poteſt agi actione furti,l.3.eod.tit.P.*

d *ſupra cap.4.*

Cap. VII.

C *De pœnis furum ciuilibus.*

FVrti pœna interdũ eſt pecuniaria cum exactione *a* dupli & quadrupli , quæ pertinet tantum ad eius pœnæ perſecutionem.*b* Nam aliud de ipſius rei perſecutionem dominus [illegible], *c* [illegible] aut vindicando, *d* aut condicendo *e* poteſt auferre; ſed rei vindicatio quidem aduerſus poſſeſſorem eſt, ſiue fur poſſidet, ſiue alius quilibet, condictio autem, aduerſus fu- D rem ipſum hæredemve eius, licet rem non poſſideat, competit. *f* Habet & actionem ad exhibendum, *g* verum non dimittitur peccatum furti, niſi reſtituatur ablatum. *h* Quo ſponte reſtituto, is qui reſtituit, ſi non eſt aliunde nota aliqua vel infamia reſperſus, & ſi alioquin ſit idoneus, ad ſacros ordines promoueri poteſt, *i* qui cum fure partitur etiam reus furti eſt, *k* reus quoque iſte furti, qui furti conſcius, quærente E poſſeſſore illud nõ indicat, *l* excepto presbytero, cui [illegible] confeſſus eſt, qui [illegible] cogitur reuelare, *m* nec debet, nec poteſt impune. *n* Raptores [illegible] [illegible] ficiunt, eccleſia [illegible] ſub infamiæ nota ad pœn [illegible] *o*

SCHOLIA.

a *c. ſi te. nitatis, 12 q. 2. c. in archiepiſcopatu, 4. de raptor. l. quicunque, de ſeruis fugitiu. §. ſunt autem, de noxalib. actio. apud Iuſt. in i. & conuerſa fuit pœna legis 12. tabularum, quæ fures manifeſtos liberos verberari iubebat, & addici ei cui furtum factum erat, vt ait Gellius lib. 11. ca. 8. in pœna quadrupli, de qua mox, quemadmodum vt ibidem Gellius ait, lex draconis quæ furem cuiuſcunq; furti vltimo ſupplicio affici mãdabat, a Solone fuit correcta, & pœna ſupplicii fuit conuerſa in pœnam dupli; quanquam & illud ius variaſſe apud Graecos conſtet, vt & pretorium quod apud Romanos quadruplum introduxit. Nam apud Grecos, vt ſcribit Æſchines contra Timarchum, lex quadam inuenitur diſtinctionem adhibens, οἱ νόμοι inquit κελεύουσι τῶν κλεπτῶν, τοὺς ὁμολογοῦντας θανάτῳ ζημιοῦσθαι, τοὺς δὲ ἀρνηθέντας, κρίνεσθαι. id eſt, leges volunt fures quidem confeſſos, morte mulctari; de negantibus autem iudicium fieri. Sicut & tempore Vlpiani legitur apud Romanos & ciuiliter, & criminaliter extraordinarie actum. l. fi. de furt. P. l. fi. de priuatis delictis, li. 47. P. tit. 1.*

b *Quæ ſequuntur, ex Iuſtiniano ſumta, in §. fin. de o[illegible] lig.* quæ ex delicto naſcuntur, omnes pœnales actiones cõceptæ ſunt, vel in ſimplum repetendum [illegible], quod debetur [illegible] ex [illegible] ne, [illegible] tio, ex vet dito, & c. vel in d[illegible] plum aut quadruplum [illegible] in d[illegible], vt in actione furti non manife[illegible] & [illegible] lius. *In §. pœna, de oblig. quæ ex de[illegible] naſcun. §. in duplũ, de actio. & in l. 12. tabu. apud Gellium lib. 11. c. 18. de tripli pœna in aliis quã furto, in §. tripli de actio. Quadrupli pœna pro furto manifeſto & pro aliis, in d. §. pœna, de obliga. quæ ex del. naſcun. facit ca. 19. D. Lucæ.* Si aliquem defraudaui, reddo quadruplum. *Et Exod. c. 22.* ſi quis furatus fuerit ouem vel bouem, quinque boues pro vno (*ibi quintuplum*) & quatuor oues pro vna reſtituet; ſi non habeat, quod pro furto reddat, ipſe venundabitur. *In furti porro, [illegible] quadruplum pro pœna eſt [illegible] eſt, præter rem, in qu[illegible] furti differt ab aliis dupli [illegible] quæ datur pro aliis [illegible] bus & ipſa rei per[illegible] duplo, quod pub[illegible] textu vet[illegible] plo computatur. l. hoc ed[illegible] ca. & vecti. P. vt ibi [illegible] ſit; quemadmodũ etiã [illegible] tente rem pupilli. l. in tutela [illegible] & ratio. di[illegible] trah. P. Idem & [illegible] plo, quo violentus raptor [illegible] re qui conſecutus erit rem [illegible] hunc pœnam dupli vel qu[illegible] do furti, petit. l. qui v[illegible] 48 [illegible] inquit ibi Vlpia.* [illegible] venit ipſa res. *Cæterũ in furti actione id quod intereſt, nõ quadruplicatur, [illegible] dupla bitur, ſed rei verũ pretiũ. l. in furti actione, 50. de furt. P. tanti [illegible] o æſtimabitur [illegible], quanti emtorem poterit inuenire, l. [illegible] emtori, 52. § ſi. de furt. P. Con[illegible] dum tamen, quod ſi furem quis deduxerit ad prefectum vigilum vel præſidem prouinciæ, vt elegiſſe viam cenſeatur, per quam criminalem quæſtionem videatur amplexus & proſecutus, & in di crime[illegible] maioris adduxiſſe furem; [illegible] & re furti [illegible] conte[illegible] ſententia iudi[illegible] l. inter[illegible] ur. 56 [illegible] furem, de furt. P.*

c *Poſt ſolutam duplam aut quadrupli pœnam, ſalua eſt vindicatio & condictio [illegible] ne quæ [illegible] re [illegible] centia, vindicatio re[illegible] manet [illegible] actio ad pœnæ per[illegible] nem, [illegible] creditor [illegible] tur 54. §. furti, de furt. [illegible] quamuis res peremta fuerit, furti rem[illegible] actio aduerſus fu[illegible] e. l. inter omnes c[illegible], 46. de furt. P. Remanet & re ex[illegible] condictio furtiua & [illegible] tanquam e[illegible] condici a fure poteſt. l. inter omn[illegible] fin. d[illegible] condictio. furtiua, P. furti a[illegible]*

[illegible] condictio, rem ipſam A
[illegible] non con[illegible] aut to[illegible].l.
[illegible] furtum.l. ancil-
[illegible].C. de noxal. actio. ita ex-
[illegible] habere actione
[illegible] ſed
[illegible].

[illegible] re[illegible], de actio. dictum e[illegible]
[illegible] actiones in eos dari, &
[illegible] in §. ex maleficiis, eod.
[illegible]o. [illegible] rei vindicatio domino B
[illegible] poſſeſſorem rei fur-
[illegible] tra[illegible]a, 12. C. de furt. et-
[illegible] pretio poſſeſſori, qui dicit
[illegible] e emiſ[illegible] 3. & l. ſi mancipium, C. de
rei vend[illegible]. [illegible] autem ei, qui iure gen-
tium vel c[illegible] dominium rei acquiſiuit;
l. 1. leg. in rem 23. de rei vindicat. lib. 6.
P. ti. u. 2.

[illegible]ondictio etiam competit, d. §. fi. de obliga.
[illegible] ex delic. naſcun. Condictionem voca- C
[illegible] actione in perſonam, per quam actor
[illegible] rem ſuam ſibi dari oportere, §. ap-
[illegible]mus, de actio. id eſt, rem ſuam fieri;
[illegible] omnium ante actionum, de actio.
[illegible]nem. eod. titu. P. & eo modo proprie
[illegible]o rem ſuam condicere poteſt, id eſt,
[illegible] poteſt petere ſuam rem ſibi dari vel
[illegible] eſt ſuam fieri, quod enim ſemel
[illegible]ſtrum eſt, amplius noſtrum fieri
[illegible] poteſt §. ſic itaque diſcretis, de actio. D
[illegible]cepta cauſa furti, vt ibidem dicitur,
[illegible] odium furum. Datur autem condi-
[illegible] furtiua ſoli domino & heredi eius, ad-
[illegible]em, & eius heredem, l. 1. de con-
[illegible]tio. furtiua. lib. 3. P. titu. 1. l. ex furti-
[illegible] pro[illegible]de, 6. l. penult. eodem titu.
[illegible] actio furtiua contra heredem
[illegible] pro fure, 7. §. fin. eodem titu. de
[illegible] furti. & ita perinde, vt fur ea
[illegible] heres, ſiue is [illegible] fur manife- E
[illegible] eſt. [illegible]
[illegible] P. At[illegible] in re
[illegible] corp[illegible]
[illegible]
[illegible] condictio, ſi non ob-

tulerit, dum at condictio æſtimationis e[illegible],
& habetur ratio temporis, quo res vnq[illegible]
pluris fuit maxime: quia fur deteriorem
rem dando, non liberatur, quia ſemper fur
moram facere videtur, vt omnia explanantur in l. in re furtiua, de condictione furti. P. l. fi. C. eod. tit. lib. 4. tit. 8. & mora illa
dicta in rem non in perſonam. l. [illegible] eo. tit. &
l. fi. de cond. [illegible] ob turpem cauſam. lib. 4.
C. tit. 7. Veniunt & fructus in condictione
furtiua reſtituendi, d. l. in re furtiua 8. §.
fi. Æſtimatio quoque rei, non ex præterita
emtione, ſed ex præſenti conſtituitur, l. non
intelligitur, 26. § duo fratres, de iure[illegible]
P. iunge, l. in furti, 5. de furt. P. Notandũ
ante hic, quod ſi codictione furtiua actum
& iudicatum fuerit, ex eo non fieri infamem
furem, vt ait Felinus in c. qualiter,
in 2. §. ad corrigendos, de accuſatio. Ioannes
Bernardus Diaz in practica canonum, c. 84.

f dicto §. fina. de obligatio. quæ ex delicto naſcunt.

g Actio ordinaria eſt ad exhibendum, propter
petitiones in rem inducta. quia actor, qui
furto ſubtractam rem aſſerit, apud alium quam
furem exiſtimans exſiſtere, petit ſibi exhiberi
deſcripta prius re, vt dubitationi nullus
relinquatur locus, l. 1. & [illegible] ad exhiben.
lib. 10. P. tit. 4. Exhibere nihil aliud eſt,
quam facere in publico poteſtatem, vt ei, qui
agit exprimendi ſit copia, l. 6. ad exhib. P.
Item exhibere eſt præſentiam corporis facere,
l. plus eſt in reſtitutione, 22. & l. apud
Labeonem, 246. de verbor. ſignific.

h in c. a. 1. ſi res aliena, 14. q. 6. c. ſi virgo, 14.
q. [illegible] nempe ſi re poſſit reſtitui; aliter pro eo,
qui non poteſt reſtituere intercedendum
eſt, & pro pœnitente, aliter pœna corporali
ſuccurrendum, d[illegible] can. ſi res aliena,
ſicut de pauperibus vſurariis dicitur, in c.
cum tu manifeſtos, 5. de vſur.

i in c. fin. de furt. infamia autem videtur ex
crimine affectus ſi tamen furtis cod[illegible]
tus fuerit, vt poſtea dicetur, in criminali

bus pœnis, quanquam ex ipſo etiam furto A *ſine condemnatione, bona opinio cenſeatur grauata ex infamia facti, apud bonos & graues, etſi infamia iuris non notetur. vt in l. 2. de obſequiis a liber. vel libertis parentibus & patrono præſtand. P. Poſſetque ob hanc infamiam ſi nota eſſet, quis a promotione ordinum repelli. c. tantis Daniel, 83. diſt. & can. laici, 33. diſtinct.*

k *ca. qui cum fure, 4. de furt. ſocius in furto occultando vel diuidendo, furti tenetur.* B *§. ſi vero ope, de obliga. quæ ex delicto naſcunt. & qui ſimul rem auferunt furatam criminis rei ſunt, l. ſed etſi quis ſurripuit, §. ſi duo, de furt. P. Receptatores, peiores ſunt furibus, ſine quibus fures & furta diu latere non poſſunt; & perinde puniuntur ac ipſi latrones, l. 1. de receptator. P. lib. 47. tit. 16. l. congruit, 13. de officio præſid. l. 2. de his, qui latro. vel aliorum criminum reos occul[t]arunt. C.* C

l *in dict. c. qui cum fure, de furt. Pœna furti non manifeſti conſtituitur receptatoribus, apud quos furtum inuentum eſt conceptum, etſi non ſint participes furti: ſed etſi celauerint, eadem pœna qua fures puniūtur non manifeſti qui furtum fecerint; eoque pertinēt antiquæ actiones proditæ furti concepti, oblati, prohibiti, non exhibiti. de quibus in §. conceptum furtum, de obliga. quæ ex delict. naſc. apud Iuſtinia. fiebatque olim [illegible] in prædiis & domibus [illegible] ſolemnitate, l. 1. §. hoc autem, & [illegible] de [illegible] fugit. lib. 11. P. tit. 4. [illegible] requirendis, C. de ſeruis fugitiuis. Erat autem ſolemnitas, & forma inquirendi furtum in ædibus alienis, ex Platonis lib. 12. de legib. vt qui inquirere vellet [illegible] ſuam [illegible] ſubtractam in domo aliena, prius iuraret, ſperare ſe inuenturum [illegible] quod quæreret deinde, quod eo nudus [illegible] ingrederetur & [illegible] intraret [illegible] præberentur [illegible] domus [illegible] ſignata [illegible] indaganda. Quod ſi quis vo[illegible] permitteret, licitum erat repulſo, petita rei pretio accu-* D E

ſare repellentem, qui ſi damnabatur, in duplum condemnabatur. R[o]man[i] qu[illegible] furtum conceptum lance & lici[o illegible]. Quia, vt ait Feſtus, qui furtum ib[i illegible] rere in domo aliena, licio cinct[illegible] intra[illegible] lanceq; ante ocu[los] ſten[illegible] irum familiæ aut virginum præ[illegible]. E. Gellius lib. 11. ca. 18. [illegible] ea [illegible] furta, quæ per lancem & lic[ium illegible] præ[illegible]t, perinde ac ſi m[anifeſta illegible] ſent, vindicaſſe [illegible]. [illegible] *fuit illa inquiſitio poſtea* [illegible] *conceſſa, vt ait Iuſtinia. in* [illegible] *furtum, de obligat. quæ ex d*[illegible] *nec licet hodie ingredi domum* [illegible] *inuito domino impune, &* [illegible] *ne* [illegible] *domini, vt diximus in* [illegible] *riarum. Maxime dum* [illegible] *vult* [illegible] *furti quærendi* [illegible] *ex* [illegible] *ſuſpicio furti* [illegible] *domino domus &* [illegible] *criminis, vt notat* [illegible] *ad dictum §. conceptum Ioannes Faber, Angelus, Aretinus, & Gloſſ. ad l. 1. §. hoc autem,* [illegible] *prædia, ibi Bartolus, Bald. &* [illegible] *ſeruus fugitiuus, P. d*[illegible] *mus cu*[illegible] *mum debet eſſe refugium* [illegible] *ius vocan. P. Et in* [illegible] *huiuſmodi inquiſitiones* [illegible] *ſtra vel vilitas patrum* [illegible] *tur, neve diuitiæ* [illegible] *quando & quibus* [illegible] *lib. 1*[illegible]*. C tit. 34. l. 2. C* [illegible] *lo præſta. Niſi* [illegible] *ex* [illegible] *ne, Iudex ſtatuat* [illegible] *nem* [illegible] *per apparitorem. Quod ſi appareat poſtea rem di*[illegible] *furti, is pœna non* [illegible] *tanquam receptor & fur,* [illegible] *de fu*[illegible] *C* [illegible] *Pl*[illegible] [illegible] *pro hoc* [illegible] *pen* [illegible] *restitui* [illegible] *emerit.* [illegible]

[illegible], 5. C. de furtis, l. ſi manci-[illegible] 3 & 2. de rei [illegible]endic. C. lib. 3. [illegible] neque res furtiua poſſit vſucapi, [illegible] [illegible]tium, quod non eluitur [illegible]um rei poſſeſſio ad dominum re-[illegible]. l. ſi abducta, [illegible] l. ancillæ, 12. [illegible] ex lege Atinia, l. ſequitur §. [illegible] ante lex de vſuca. li. 43. P. tit. 1. re-[illegible] ante dicitur, quando in poteſtatem [illegible] [illegible]entis ita redit, vt auelli non poſ-[illegible] [illegible]equitur, §. tunc in poteſtate, de v'u [illegible] partem, C. pro emtor. videnda quæ [illegible] de hi plenius. lib. 40 ſyntag. cap. [illegible].

[illegible] fi[illegible], 13. de exceſſ. prælator. imo [illegible] [illegible] nemo debet compel-[illegible] ad [illegible] [illegible]candum, ſi non participet [illegible] to, leg [illegible], de præſcript. verbis. P. [illegible] idem, §. ſi tibi, de condictio. ob turpem [illegible]. P.

[illegible] reuelans ſibi factam confeſſionem, [illegible]tur per mundum peregrinari, ca. [illegible]os, de pœnit. [illegible]. diſt. 6. hodie depon-[illegible], & in monaſterium detruditur, c. o-[illegible] vtriuſq. ſexus, de pœniten. & remiſ-[illegible] Quia neque ſacerdos confeſſa ſcit tan-[illegible] homo, ſed [illegible] quam Deus. ca. ſi ſacer-[illegible] offic[illegible] ordina. Dehinc nec quis de-[illegible] reuelare, quæ ſcit ſub ſigillo ſecreti, vt [illegible] [illegible]llo confeſſionis, & id eſt de iure di-[illegible], vide Sotum lib. 4. ſententia. diſtinct. [illegible] q 4. artic. 5 & 6.

[illegible] [illegible]nguineorum, 4. § fi. 2. q 4.

CAPVT VIII.

De pœna extraordinaria ſeu criminali fu-[illegible] [illegible]icorum & clericorum.

F[illegible] etiam iure canonico connu-[illegible] [illegible] maiora & grauiora cri-[illegible] [illegible] aut [illegible]cus committe [illegible] Quia [illegible]es & latrones in [illegible] [illegible] deprædando acci[illegible]r, vi-[illegible] [illegible]el[illegible] o[illegible]nd[illegible], b variæ [illegible] [illegible]itur co[illegible]s, c per [illegible] [illegible]ca[illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible] erois [illegible], ſed ple-

A nius ſunt ex cuiuſque iuris ſingulari obſer-uātia colligēdæ & ſeruādæ, habita ratione concurrentium circunſtantiarum, ex qui-bus interdum ad vltimum ſupplicium ir-rogandum furibus peruenitur. *d* Cleri-cus etiam pro furto capi, ne[illegible] carcerari, quæ-ſtionive ſubiici, & vinc[illegible]s al[illegible] [illegible]ote[illegible]; donec furtum reſtitue[illegible]t, *e* pro furto in-terdum menbrorum truncatio. *f* A[illegible] preſ-byter qui in furto deprehenſus fuerit, de-

B poni debet, non tamen communione pri-uari. *g* Clerici item in latrociniis vel [illegible] a-liis grauioribus ſceleribus deprehenſi a ſuis ordinibus degradari, detrudi debent in arcta monaſteria ad agendam pœni-tentiam. *h* Erit & furti damnatus clericus quoque infamis: *i* quia & condemnatio furti infamiam irrogat, *k* qui furatus fue-rit hominem liberum, & vendiderit, con-uictus mori debet. *l*

C Clericus ſi furtum fecerit vt dicitur ca-pitale, nempe ſi quadrupedem furetur, vel domum fregerit vel quamlibet rem maio-ris pretii fuerit furatus, ſeptem annorum pœnitentia affici debet. Et ſi de minori-bus ſemel aut bis furtum fecerit, reddere debet, & vno anno in pane & aqua pœ-nitere; Et ſi reddere non poſſit, tribus an-nis. *m* Qui propter neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria aut ve-

D ſtem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres, & ſi reddiderit non cogitur ieiunare. *n* verum canones, preſbyterum velum vel ſyndonem ab eccleſia ſubtrahentem, pœ-na Iudæ, qui ſe laqueo ſuſpendit, dignum putant. *o* At Anethematizat, donec de da-mno ſatis facientes abſoluantur. *p* Raptores qui vagātes rapinas, & deprędationes per-agunt, poſſunt etiam a prælatis locorum excommunicari, nec debent eos a paro-

E chia vel diœceſi ſua permittere exire, do-nec ſatisfecerint: *q* quod ſi noluerint emē-dare, vel pœnitere, non ſunt eccleſiaſtica ſepultura morientes ſepeliendi, *r* Poſſunt & flagellis caſtigari, & vltimo ſupplicio, ſed ab aliis iudicibus quam eccleſiaſti-

[illegible] *m da*[illegible] *in foro, e*- A [illegible] *leges ci*- [illegible] *am ſo*- [illegible] *er e in*- [illegible] *qua. 1. ca.* [illegible] *ur. 2 qua.* [illegible] *ur, & in c* [illegible] *at tamen Fe*[illegible] *corrigend*[illegible] *de ac*- [illegible] *e*- [illegible] *ad re*[illegible]- B [illegible] *eret ex* [illegible] *quia poteſt in* [illegible] *furti*- [illegible] *qua* [illegible] *at.*

[illegible] *e manifeſti, ſiue non* [illegible] *um raptorum fur nomine dānati*[illegible] *ſupra*- [illegible] *ris tranſ*[illegible] *rit, l. 1. & l. adhibita, 3. §. fin.* [illegible] *furti, 5. de his qui nota. infam. Pand.* [illegible] *ames, 6. quæſt. 1. ca. conſtituimus, 3.* C [illegible] *ſt. 5.*

[illegible] *furtis, Exod. 21. verſ.* [illegible] *. Et hoc eſt* [illegible] *en plagii de quo diximus li. 36.* [illegible] *m. c. 31. Hocq; capit*[illegible] *e crimen ementis* [illegible] *vendentiſ ſcienter hominem liberum, l.* [illegible] *Fabiam de*[illegible] *P*[illegible] *autem* [illegible] *tio, continet crime pu*[illegible] *icum, l. pla*- [illegible] *imin*[illegible] *13. ad leg. Fabiam, de plagia.* [illegible] *& inter pub*[illegible] *a, de publicis iudic. a*- [illegible] *Iuſtinia. vbi & ponitur pœna capitis,* D [illegible] *lis, quæ etiam contra furantes ſeruos* [illegible] *ur. in leg quoniam ſeruos,* [illegible] *. ad leg.* [illegible] *plag. C. Sicque Deuter. c. 24. ver*- [illegible] deprehenſus fuerit homo ſolici- [illegible] ſuu de filiis Iſrael, & ven- [illegible] perit pretium, interficitur.

[illegible] *, 17. q. 4.*

[illegible] *ſicit quodammo*- [illegible] *quod non eſt lici*- [illegible] *, ca. 2. de* E [illegible] *quæ*[illegible] *de conſuetud.* [illegible] *n. 5. ſicut & in* [illegible] *Rom*[illegible] *pręerat a*- [illegible] *l.* [illegible] *de* [illegible] *quiſſo*- [illegible] *C.* [illegible] *tor i cauſis impatiens*

A *mor*[illegible] *& dilationis dum latrat ſtomachus pauperis. l. 2. de feriis. P.*

o *ca. 1*[illegible] *e,* [illegible] *. q. 4. ex epiſtola 2. D. clemen*[illegible] *, 2 ad Iacobum fratre domini. Iure c*[illegible] *pœna* [illegible] *ii varia ex qualitate perſonarum, & temporum ſtatu, & ſexus. Aliquando enim fuerunt ob id quidam ad beſtias damnati, nonnulli viui exuſti, aliqui furca ſuſpēſi, alii aliter puniti. l. 3. l. ſacrilegii, 6. & l. ſacrilegii, 9. ad leg.* B *Iuliam peculat. lib. 48. P. tit. 13. N*[illegible] *plura de pœnis veri & non veri ſacrilegii diximus, lib.* [illegible] *ſyntagmat. iuris, cap. 14. & 15. & ſeq.*

p *ca. omn*[illegible] *, ca. miror 8 & c* [illegible] *. F*[illegible] *ate*[illegible] *& Coepiſcope, 17. q. 4. c. conqueſti, 22. de ſenten. excommun.*

q *c. 1. de rapto. lib. 5. tit.* [illegible] *. quia etiam* [illegible] *ci ſint vel alterius diœceſis clerici, ratione tamen peccati vel delicti, facti ſunt eius* C *iuriſdictionis loci vbi delinquunt, & ibi conueniri poſſunt. c. 1. 3. q. 6. ca. placuit, in 2. 6. q. 3. c. placuit, c. 1 de foro compet.* [illegible] *thent. qua in prouincia* [illegible] *de crimin.* [illegible] *oporteat* [illegible] *res* [illegible] *antea excommun*[illegible] *ri etiam de*[illegible] *in c.* [illegible] *de raptor c. 2.* [illegible] *quis rompetas, 24.* [illegible] *. 2* [illegible] *ſecularibus alia pœna* [illegible] *pitalium, §. famoſos, de pœ*[illegible] *um* [illegible] *notatis, & alibi a nobis citatis.* D

r *vt docetur in capit. 2. de raptor. v*[illegible] *explicatur.*

s *ca. in archiepiſcopatu, eod. tit. de raptor. l. capitalium, 28. §. famo*[illegible] *, §. graſſator*[illegible] *, de pœnis. Pand. l. per om*[illegible] *. C. de d*[illegible] *ſorib. ciuita. l. p*[illegible] *ciarn*[illegible] *, C.* [illegible] *feriis.*

t *quando autem c*[illegible] *eo, tractatur in l.* [illegible] *. d*[illegible] *lib.* [illegible] *tit. 14. vide & quæ ex*[illegible] *au*[illegible] *mus, de* [illegible] E *tu, lib. 5.* [illegible] *. ſynt*[illegible] *mat. iur. c. 5.*

v *c. 1. de v*[illegible] *ur.*

x *c. quia in omnibus, eod. tit.*

y *ſupra, lib. 3. tit.* [illegible]

z *l.* [illegible] *quis in* [illegible] *, C.* [illegible] *tit.* [illegible] *etiam* [illegible]

*bet, [illegible] glo*ſ*a, ad ca. 1 [illegible]* A *c[illegible] l [illegible] morm.*

aa *[illegible] nouerint [illegible] 2. [illegible] competent.*

DE CRIMINE FALSI.

a TITVLVS XI.

a *De h[illegible]c tract[illegible]tur, lib.5 decreta[illegible] [illegible]e* ſ*ar[illegible] in [illegible]trauag Ioan [illegible] de [illegible] [illegible] tit.1[illegible].c. in [illegible]emoriam, 19.d[illegible] [illegible] pus, s[illegible]* ſ*tinct. & ali[illegible] in decreto [illegible] & in P. ad leg Corneliam, de fal*ſ*is, libr. [illegible]8 tit [illegible] & lib [illegible] C tit. 22. tit* ſ*i men*ſ*or fal*ſ*um m[illegible]m [illegible]xerit, lib.11. P. tit.6 tit* ſ*i tutor vel [illegible]urator fal*ſ*is allegationibus excu*ſ*atus* ſ*it, libr [illegible] C titul 63 de fal*ſ*a cau*ſ*a adiectâ legato, vel fi[illegible]eicommi*ſſ*o, lib. 6. C tit 44. &* ſ*i ex fal*ſ*is in*ſ*trumentis vel te*ſ*timonii iudicatum erit, libr.7. C. titul [illegible]7. de fal*ſ*a moneta, libr.9 C tit 24 in nouella Imperat[illegible]ris Leonis [illegible]6. de pœna fal*ſ*um dicen[illegible] [illegible]t[illegible]* ſ*timonium [illegible]rd[illegible]tum, & nouella [illegible] de fal*ſ*ariorum pœna l[illegible] 60. Ecloga Ba*ſ*ilicorum, tit.4[illegible] 42.44. & in no*ſ*tro [illegible]yntag. iuris, lib.36.c[illegible]. &* ſ*eqq.*

CAPVT I.

*Quid fal*ſ*um.*

N[illegible] [illegible] eſt falſum & falſitas, *a* quam [illegible] mutatio, *b* quæ quando c[illegible] dolo fit, c[illegible]men habet.

SCHOLIA.

a *Fal*ſ*um [illegible] in [illegible] mend[illegible] [illegible]ne vero,* D *[illegible] §.1. [illegible] in*ſ*trumen[illegible]o, [illegible] fal*ſ*um in totum [illegible], quod verum [illegible] primordio ordinat[illegible]. l. cum [illegible]. §. heres meus, de le[illegible] 2.*

b *[illegible] malo qui*ſ*piã [illegible] fal*ſ*[illegible] l. [illegible] impuberem 22. ad [illegible] nec exemplum, [illegible]* E *[illegible] enim nomen [illegible] quod idem e*ſ*t, quod [illegible] [illegible]*

CAPVT II.

1 *[illegible]*
2 *[illegible]*
3 *Ro.*

FAl[illegible] h[illegible] au[illegible] B p[illegible] animo decipiendi, [illegible] ſtibus. *a*

In ſcriptura f[illegible] c[illegible] raſis literis al[illegible] ſcriptũ erat, ſcribitur [illegible] alterum [illegible] ſcripturæ formam [illegible] mutetur quod [illegible] te[illegible], e ſi abſenti[illegible] C nomina ſcribantur [illegible] ſum reſcriptum [illegible] eius falſam gra[illegible]

In re co[illegible] neta, ſi nũmos q[illegible] plam prohibitum [illegible] g[illegible] b[illegible]et, vel [illegible] D vel ſt[illegible] bet. [illegible] l[illegible] Dicimus & [illegible] qu[illegible] d[illegible] & [illegible] p[illegible] vel [illegible] E n[illegible] [illegible]

SCHOLIA.

a *[illegible] 22. q. 2. [illegible]*

[illegible] *mutatio cum* A [illegible] *falſi.*

[illegible] *de* [illegible]

[illegible] *Cornel. de falſ.* [illegible]

[illegible] *in plumbo* [illegible] *quod modo hunc* [illegible] *Pa-* [illegible] *frater, ſi* [illegible]

[illegible] *ex co-* [illegible] *ne de-* [illegible] *in fraudem a-* [illegible] *onis & hypo-* [illegible] *l. ſi a debitore, 28. ad* [illegible] *l. Creditor, 15. C.* [illegible]

[illegible] *de his quae ſunt a maior. parte* [illegible] *3. tit. 1* [illegible] *c. tuis l* [illegible] *33. de* [illegible] *5 tit. 2.*

[illegible] *de re* [illegible] *vique, 8. & leg. ſeq. & l. qui fal-* [illegible] *ad l. Cornel. de falſ. P. ca. quanto,* [illegible] *iuraturan.*

[illegible] *Euag. Ioannis, 22. vnica, de crimin.* D [illegible] *10. vbi & modi ponuntur, quibus* [illegible] *quis po* [illegible] *in crimen falſae mone-* [illegible] *primo loco, ſi quis non habens* [illegible] *fabricandi, nihilominus fa-* [illegible] *principi vel ad hoc pri-* [illegible] *c competit l. 1. quae* [illegible] *l. 1. de falſa mon eta.* [illegible] E [illegible] *emtio. P.* [illegible] *hanc prob* [illegible] *l. fi* [illegible]

nomin[illegible] *& l. qui nomine, de falſ. P. & ea* [illegible] *l. lege Cornelia,* [illegible] *l. qui* [illegible] *l. 1. de falſ.* [illegible] *& pondus e-* [illegible] *excu*[illegible]*. Secund*[illegible] *moneta* [illegible] *arius e-* [illegible] *qui m*[illegible] *cet aliam quam d*[illegible] *materiam nummo quem cudit. vt in d. l. qui nummus, & l. lege Cornelia, ad l. Cornel. de falſ. P. Tertio, qui materiam monetae deprauant tingendo radendo falſarii dicuntur & pondus diminuendo d. l. qui nummos, & c. quoniam* [illegible]*tur. Quarto,* [illegible] *imitatur in* [illegible] *& [illegible] monete alterius* [illegible] *etiam c. l, d.* [illegible] *vnic. ver*[illegible]*. quamplures de crimine falſi in ext. a. lo. 2. Quinto & falſarii, qui ex profeſſo expendunt falſam monetam. d. extr. vn.*

k *l. falſi nominis, 12. ad leg. Cornel. de falſ.* P *& tit. de mutatio. nominis. C.* C

l *Eſt enim infamis, vt & l. Viſe*[illegible]*, liberti qui ſe ingenuum dix*[illegible] *l. vn. ad l.* [illegible] *lib. 9. C. tit. 21.*

m *E*[illegible] *partus* [illegible] *partis p*[illegible]*ptione* [illegible] *falſam,* [illegible] *ad leg.* [illegible] *ſuppo*[illegible]*, 1*[illegible]*. C.* [illegible]

n *tam literis, 23. de* [illegible]

o *Sed ex l. apponitur poena falſo, & o*[illegible] *falſo, l. 1. §. fi. ad l. Corn. de fal. quia & poena falſi mulctatur. Vt ſi iudex con*[illegible] *principis neglexerit. l. 8. §. ſed ſi* [illegible] *Corn. de fal. P. Si quis furetur vel celauerit teſtament*[illegible]*, qui teſtamentum, 2. eo.* [illegible] *P. l. 14. C. eod. Si quis in rationibus, tabulis, literis publicis, alia*[illegible] *chartae* [illegible] *alium fecerint, vel* [illegible] *quid vt verum non appareat, celaue*[illegible] *ſcripſerint,* [illegible] *non dubitatur. l. teſtament*[illegible] *16. §. fin. ad leg. Corn. de falſ. Vide quae* [illegible] *diximus de mutatione nominis* [illegible] *c. 4* [illegible] *quae* [illegible] *ante* [illegible] *curare admitt*[illegible]

[illegible] l. 1. §. ex illa quoque, ad leg. Cor- A
nel. de falſ. Pan. Quemadmodum & qui [illegible] eandem duobus in ſolidum diuerſis [illegible] ribus vendidit, aut iudicem cor[illegible] [illegible] l. qui duobus, 21. eod. tit. P. Sunt & alii [illegible] caſus notati ad [illegible] in memoriam ad verb. falſam, 19. diſt. qui referuntur ad falſum.

p *vt in c. cum olim, in 2. ſic incipiente, 33. de offic. delegat lib. 1. titul. 29. Sic in aliis priuatorum literis, ſi ex reſeratione ſigilli, & apertione quidpiam mali ſuboriri poſſit. Et ſi inſtrumenta depoſita oſtendatur aduerſario deponentis, qui id fecerint falſi pœna puniendi. l. 1. §. is qui, ad leg. Corne. de falſ. P. Item & qui aperuerit vivi teſtamentum, l. 1. §. is qui aperuerit, eod. P. Putant tamen aliqui nunc in priuatorum literis reſeruatis, non eſſe imponendam pœnam falſi, exceptis teſtamentis, attamen peccare mortaliter, qui priuatorum etiam reſeruauerit, vt refert Angelus Clauaſius, in ſumma, ad verbum, falſarius, nu. 2. niſi litera haberentur pro derelicto.* B C

q *ca. dura, 4. & ca. licet, 10. §. eos etiam, de crimin. falſ.*

r *c. nonnullis, de reſcriptis.*

Capvt. III.

Quis non teneatur vel teneatur de falſo.

LEge Cornelia de falſis impubes non tenetur, a [illegible] errat, falſum cõmittit b n[illegible] de falſo ſeruus domi[illegible] ſuæ libertatis ſuppreſ[illegible] c N[illegible] matrem criminaliter, [illegible] contra. d Nec accuſant de [illegible] as, mulieres. e Morte et[illegible] falſarii accuſatio criminalis in perſo- E [illegible] ſtinguitur, nõ autem in perſona [illegible] ſuperſtitum. f D

Scholia.

a *l. impuberem, ad l. Cornel. de falſ. Pandect. [illegible] quod non [illegible] ur [illegible] facere,*

[illegible] l. [illegible] l. 1. §. [illegible] C.

b *[illegible] ad l. Cornel. de falſ.*

c *l. [illegible] modo, [illegible]*

d *l. [illegible] C. [illegible]*

e *l. [illegible] ad le, [illegible] C [illegible] rum pr[illegible] eſequitur in [illegible] ſenatus con. Turpil. P.*

f *l. 3. ſi reus v[illegible] lib. [illegible] tit. 6. l. 2. [illegible] de [illegible]*

Capvt IIII.

De modo pro[illegible] falſo.

PRocedit[illegible] a f[illegible] dagatione, a vel c[illegible] liter. b Accedere a[illegible] conſideratio n[illegible] poſſit fieri, facile e[illegible] ita falſum non pr[illegible] De ſuppoſito par[illegible] rentes, aut ii, ad q[illegible] quilibet de popul[illegible] ſtio, in petitione pr[illegible] Quod ſi agatur de [illegible] inſtrumento, q[illegible] rim remanente e[illegible] tuenda erit [illegible] gatur de p[illegible] impedit inte[illegible]

Scholia

a *l. vbi falſum, l. 2. ad [illegible] C. & in eos etiam pr[illegible] ſiue tormentum, v[illegible] 21. eod. C.*

b *l. ſi decuerit, 9. [illegible] ne. de falſ. [illegible] tes, [illegible] C. eod.*

c *[illegible]*

[illegible]

C [illegible] V.

[illegible] verbo [illegible]

M[illegible] in hoc [illegible] plura [illegible] Ma[illegible] enim [illegible] b Nemo [illegible] verbo [illegible] mendacio decipere quem-[illegible] quia quacunque arte quis [illegible], os quod mentitur, occidit a-[illegible] c

[illegible] ſtes hoc † iure eccleſiaſtica cô-[illegible] ſubmoueri [illegible] adi[illegible] ſatiſfactione d[illegible]erint, d [illegible] & a teſtimonio, e [illegible] f [illegible] pœni[illegible] clerici, vel [illegible]. g Si [illegible] presbyter aut diaconus [illegible] onium dixerit, officii hono-[illegible] us, in carcerem detrudi debet, [illegible] xerit, & laicam tantum cômu-[illegible] ere. h Sed & quod ex cauſa [illegible] vel probati ſecutum eſt, ſine [illegible] ex [illegible] datum repeti poteſt [illegible] bus.

S C H O L I A.

a [illegible] S[illegible] *Acto.ca.4.ca.* [illegible], 12.q.1

b [illegible] 25 [illegible] c. *ſuper literis, de* [illegible] *ra [illegible] vel [illegible]* [illegible] *C. de preſb. imperator.*

c [illegible] *oſo, 22.queſt. 2.* *& diſ-* [illegible] *qu. 2. non licet [illegible]*

[illegible] maxime ad decipiendum [illegible] edendum [illegible].

d *ca. [illegible] ne [illegible], 24.q.3. ex concil. Agathen[illegible]*

e *[illegible] quis [illegible], 22.q.1*

f *ad [illegible] cap. [illegible] qui [illegible], 2. queſtio.5. ca. omnis, 5.q.6.*

g *[illegible] pro modo negotii, in quo falſum dixerunt teſtimonium, puniuntur: vt ſi in criminali, in quo vltimi ſupplicii pœna [illegible] eandem [illegible] ex nou. Leonis [illegible] de [illegible] dolo, ſi [illegible] decerent [illegible] testimonium [illegible] bonorum [illegible] pœna [illegible] damnandi. In [illegible] vero falſum de [illegible] pœna [illegible] ab [illegible] patiatur aut [illegible] bera ſiue fuſtigationem: vide [illegible] rum, libr. 5. ſententiarum [illegible] § [illegible] num. 4. iunge Modeſtinum in l. eos [illegible] diuerſa, 27. ad l[illegible] Corneliam de [illegible] dum docet, teſtes de falſo accuſari poſſe [illegible] diuerſa inter ſe teſtimonia [illegible] contra [illegible] num ſuum falſum [illegible] teſtimonium, [illegible] Contra varios quippe [illegible] pr[illegible] tur de falſitate, l. 2. [illegible] teſtibus. P.*

h *Concilio Agathenſi. can. 5[illegible]. in c. ſi epiſcopus, 7 50. diſtin. Iuſtin. in nouell. 123. ca. 20. §. Reuerendiſſimis, de ſan[illegible] epiſco. & in authen. epiſcopi ſeu diaconi, de epiſc. & cle. C. vbi,* Presbyteri, *inquit*, [illegible] diaconi, ſi falſum teſtimonium dixiſſe conuincantur, ſi quidem in cauſa pecuniaria duntaxat, per tres annos ſeparati monaſteriis pro [illegible] tradantur, [illegible] ſi in criminali [illegible] h[illegible] nu[illegible], legitimis [illegible] ſunt. *C[illegible] cler[illegible] communi[illegible] ab o[illegible] co repulſi, ſine [illegible] coerceantur, nec [illegible] fu[illegible] ſemper capit[illegible] in [illegible] c[illegible] ne [illegible] Le[illegible] emendatur. l. vbi falſ[illegible]*

[illegible] 3.§.fin.eo.tit.P.quæ [illegible] e distinctionem con[illegible] nouella [illegible] Leonis Cæſaris de [illegible] in dicunt [illegible] teſtimonium ſa[illegible] m, [illegible] falſum teſtimonium in [illegible] ue cauſa vel ciuili vel criminali, [illegible] atum fuerit ob periurium perſona eccleſiaſtica ſeu presbyter, priuatur ſua dignitate [illegible] canonem Apoſtolorum, 24. non etiam ob [illegible] falſum, pro quo relegatur in monaſterium per triennium. Quæ [illegible] endaſunt primum, quando perſona eccleſiaſtica fuit de hoc crimine falſi teſtimonii principaliter accuſata, [illegible] conuicta, non autem ſi tanquam per exceptionem obiiciatur eſſe falſum, nam tunc ſufficit ſi repellatur a fide teſtimonii. Dehinc 2. intellige falſum teſtem eccleſiaſticam perſonam, [illegible] iudice ſeculari non eſſe [illegible] iudice [illegible] uit Bernardinus Diaz in practica criminali canonum, c. 87. per ea quæ Ioan. Andreas tradit ad c. verum, de foro comp. & in c. at ſi clerici, de iud. falſum teſtimonium iure diuino quoque prohibitū & punitum, Exod. 2[illegible]. Deut. 5. verſ. 19. & c. 17. verſ. 11. & D. Matth. c. 19. verſ. 8. ad Roma. [illegible] 9. Et proferentem mendacia, teſtem fallacem odit Deus, prouerb. [illegible] verſ. 19. & c. 1[illegible]. verſ. 5. teſtis fallax nō erit [illegible] itus. Falſidicus teſtis tria lædit, Deum [illegible] cem, & reum. [illegible] de crim. falſ.

[illegible] 13 [illegible] l. ex in [illegible] l. pen. C. de his qui [illegible] b. 9 tit. 23.

[illegible] l. ſi quis patris 26 [illegible] P.

Cap. VI.

[illegible]

[illegible] aut [illegible] t, a [illegible] n [illegible] & [illegible]

gra[illegible] qua[illegible] cia e[illegible] falſ[illegible] [illegible] mnib[illegible] declar[illegible] qua[illegible] [illegible] mas [illegible] legitimæ [illegible] portatio, & b[illegible] do, vt in ſeruis [illegible] gitudo [illegible] mine, ſummi [illegible] ,ſi clerici [illegible] eccleſiaſticis [illegible] diu debent [illegible] ſubiecti, do[illegible] tergit tamen, [illegible] grauius [illegible] & de his, qui [illegible] tum eſt [illegible] ſarum litera[illegible] p[illegible] lis ſuppri[illegible] preſſerint, [illegible] ipſum fe[illegible] expreſſ[illegible] literæ [illegible] [illegible] co[illegible]

[illegible]

a [illegible]

[illegible] charaɛte- A
[illegible] ſe, ſed
[illegible]
[illegible] pæn-
[illegible]
[illegible]
[illegible] ſolidam
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] B
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] damnati [illegible]
[illegible] num [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ſidem, quod inte-
[illegible] ntis homo dixerit perpendere. Ca-
[illegible] pœna [illegible] ac inuſtionis characteris non C
[illegible] ab eccleſiaſticis per-
[illegible] cum inde [illegible]
[illegible] cuius e[illegible]
[illegible] omnino interdicta [illegible]
[illegible] ne [illegible]
[illegible] & not [illegible] ad d.c. ad audientiam,
[illegible] ac characteris ſeu ſtigmatū inu-
[illegible] diximus, lib. 31. ſyntag. c. 35.
[illegible] na fuerunt conſtitutæ aduerſus fal-
[illegible] ad falſariorum, 7. de crim. falſ. D
[illegible] dictione agitur, in c. nonnimus,
[illegible] apud [illegible]
[illegible] de [illegible] Pandect. l.
[illegible] 2. C eod. titul. capitale porro
[illegible] debere [illegible]
[illegible] nouell. [illegible] de
[illegible] m [illegible]
[illegible] quod acc [illegible] tum
[illegible] get, verum [illegible] g
[illegible] qu [illegible] a- h E
[illegible]
[illegible] in d.c. ad falſariorum, §.
[illegible] be-
[illegible] n-
[illegible] ſe,

pœna hac imponitur. Ita & in [illegible]
[illegible] rejec[illegible]tionis
[illegible] ponit [illegible] vitā. [illegible]
[illegible] ab alio traden-
[illegible] acceptum, [illegible] ſuo acceperit,
[illegible] P. ſimile
[illegible] ſtatur [illegible] nibus,
[illegible] ap [illegible] lege enim Cor-
[illegible] ideo aqua & [illegible] di-
[illegible] ad l. Corn. l. de falſ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] cauſa actione [illegible] e
[illegible] quam lege Cornelia
[illegible]
[illegible] ntur [illegible]
[illegible] imp[illegible]
[illegible] nuntur. d.c. ad ſ[illegible]
falſ. Cæterū diſtinguimus in [illegible]
illis, qui vtuntur, ipſi etiam falſum [illegible] miſ-
ſerint, an no, nam qui falſum fecerint [illegible]
[illegible] adunt accuſationem [illegible]
[illegible]
[illegible] inſtrumē[illegible]
[illegible] machin[illegible]
[illegible] oculus [illegible]
[illegible] falſos, 8. C. ad l. Cornel. [illegible]
[illegible] & ordine decurionum [illegible]
uocatum per decenniū, qui falſum [illegible] ru-
mentum cognoſcente iudice reci[illegible] et, &
plebeium eadem de cauſa exilio [illegible]
temporaneo, in l. falſi nominis [illegible]
[illegible] Cornel. de falſ. P. ob recitatum tamen
falſum non dicimus infamē, eo [illegible]
pro recitato, ſed pro facto falſo, lege Corne-
lia quis damnatur, d. l. falſi nomi[illegible].

g in d.c. ad falſariorum § [illegible] de crim. falſ. [illegible] c. dura, 4. eod.

h d.c. ad falſariorum, §. fin. atque in [illegible] 4. § fin. eod. tit. ſub pœna excommunica[illegible] tionis, a qua [illegible] ab a[illegible] quam [illegible] pon[illegible] ceno abſoluitur ex[illegible] præcipitur, vt ſi quis [illegible]

i [illegible] *[illegible] aliquando in totum* A *[illegible] interdum pro parte.l.3.C. de his qui [illegible] lib. 9.tit. 23. Et in omnibus grauius malitia quam ignorantia puniatur.d.c.ad falſariorum,& ca.ſuper literis, 2[illegible].de reſcript. Scientia inſpicitur,& ideo qui, poſtquam literas falſas eſſe cognouit, illis non eſt vſus,reus non eſt.ca.accedens, 8.de crimin.falſ.facit dictum.ca.dura. 4. eod.tit. cum alioqnin excuſetur ignorantia facti.ca.inter dilectos, de exceſſ.prælator.l.regula.§.1.de iur. & fac.ignor. 8. c. 1.& 2.& conſtitutio. in Sex.cum ſim. ub. craſſa tamen & ſupina ignorantia non excuſaret.d.c.1.de conſtitutio.l.ſi fideiuſſor, manda.P.*

k *d. c.ad falſariorum,§.fin.*

l *c.olim ex literis,25.de reſcript.*

m *vt explicatur in ca.ſuper literis, 2[illegible].de reſcript. Simplicitati ſubuenitur,vt in ca. [illegible] de conſecrat.diſtin.[illegible].21.c. cum vniuerſorum,de rerum permutat.quemadmodum contra, malitiis hominum non eſt indulgendum,l.in fundo,de rei vind. P.*

n *in c. nouimus,7.de verb.ſignif.*

o *d. ca. nouimus, §.fin. & hæc eſt pœna humanior quam ſit impoſita per cap. ad falſariorum,de crimine falſi.*

Cap. VII.

1 *De pœna falſi in re,commiſſi in moneta.*
2 *In corruptione iudicis.*
3 *Suppoſitione partus.*
4 *Falſo in menſurarum.*
5 *In [illegible].*
6 *[illegible].*

1 QVi falſæ monetæ reus eſt, † capitali ſupplicio [illegible] [illegible] *a* [illegible] E [illegible] *b*

2 [illegible] *c*

Pœna [illegible] *d*

Q[illegible] uel tamen grauius punit[illegible] *f*

Vicar[illegible] to [illegible] c[illegible] contra [illegible] in iure [illegible] B tero in codem [illegible] cutionem non debent [illegible]

Alchymiſtæ, † [illegible] lent falſitatem [illegible] aurum vel argentum [illegible] tatione, qui ita aurum vel [illegible] rint, vel fieri ſecuto [illegible] vel ad hoc ſcienter, [illegible] bus miniſtrauerint, [illegible] vel argento vſi fu[illegible] C in ſolutum, [illegible] auri vel argenti veri, [illegible] chymicum [illegible] petuæ inf[illegible] rum vel a[illegible] eo vſi fuerint [illegible] rint fecerint [illegible] per præter d[illegible] uant et beneficiis [illegible] benda red[illegible] D beant vnde [illegible] pter inop[illegible] aliæ corporali [illegible]

Scholia.

a *Sic V[illegible] 8. [illegible] de [illegible]* E [illegible]

e..dem l..e exprimitur, ne quis nummos A *f...... , plumbeos emere vendere aue audeat dolo malo. & in l.1. C. de falſa mone. f...am monetã cudentes, & miniſterium p...entes, capitali ſupplicio damnantur, & domus, in qua crimen admiſſum eſt, f..o adiudicanda venit, ſi eius dominus cum non potuerit ignorare, non detexerit, atque in leg. 2. eius tituli. C. ſolidorum & monetæ adulter flammarum exuſtionibus damnandus dicitur. In Gallia quoque, ut* B *plerunq; , adulterans monetam aqua bullient, mixta cum oleo ſuffocatur, vidi aliquando Tholoſæ extra has pœnas aliquem nobilem capite truncatum. Pius 5. Papa conſtitut.115. incipiente,* cum nihil magis, *in Bullario Cherubini, ſtatuit, 3. Nouembris 170. tondentes monetam argenteam aut aureã, vltimo etiam ſupplicio afficiendos in cunctis locis ſubiectionis eccleſiæ Romanæ.*

b *in extrauag. Ioannis 22. vnica de crimine falſi expoſitor & diſpenſator, ſciens, eiuſdem falſæ monetæ eadẽ pœna tenetur qua falſarius, non ſecus quam qui falſis vtitur inſtrumentis, in l. 2. & 3. de fide inſtrum. C. l. qui falſos, ad l. Cornel. de falſ.*

c *l. qui duobus, 23. §. fin. ad leg. Cornel. de falſ. P.*

d *l. 1. C. eod. tit.*

e *c. 2. de emtio.*

f *nam vltra dupli condemnationẽ, quanti ea res erit, ſunt in inſulam relegandi, qui falſant pondera & menſuras, l. penult. ad leg. Cornel. de falſ. P. l. annonam, 6. de extraord. criminib. lib. 47. P. tit. 1. aut extra ordinem pro modo admiſſi, puniendi. l. in dardanarios, de pœnis. P. Tenetur & eadem pœna, qui falſo pondere aut menſura falſa vtitur ſciens prudenſq; leg. arbitrio, §. adeo, de dolo. P. l. hodie, §. ſi venditor, ad l. Cornel. de falſ. P.*

g *ca. illud etiam, de vicariis 6. de exceſſibus prælat. libr. 5. tit. 31. iunge cap. tuarum, de priuileg.*

h *I..a eſt conſtitutio extrauagans Ioan. 22. poſita in cap. vnic. de crimine falſi, libr. 5. communium extrauagantium, vide & de hoc chymiſtarum materia Diuum Thomam, 2. 2. quæſtio. 77. articulo 2. ad primum argumentũ, & ibidem Caietanum, num chymiſta peccet, & late Chaſſaneum in catalogo gloriæ mundi, parte 11. conſideratio. 40.*

DE SORTILEGIIS.

TITVLVS XII.

a *Tractatur de ſortilegiis, lib. 5. decretal. tit. 21. & in decreto 26. q. 1. 2. 3. 4. & 5. & ca. non licet, 26. q. 7. & titulo de maleficis & mathematicis, libr. 9. C. tit. 18. & lib. 60. Baſilicorum, tit. 39. & Leonis nouella 65. de incantatorum pœna, & apud nos, lib. 34. ſyntag. c. 14. & 15.*

CAPVT I.

Sortilegium & ſortilegi, magi, & incantatores qui.

C SOrtilegium pro omni ſpecie diuinationis impietatisve aut vanitatis magicæ capitur, quæ ſimul prohibentur. *a* At proprie ſortilegi ſunt dicti, *b* qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam quas ſanctorũ ſortes vocant, diuinationis ſcientiam profitentur, aut per quarumcunque ſcripturarum inſpectionem, futura promittunt. *c* Sunt autẽ maiorum diuinationum ſpecies prohibitæ, quæ ad ſuperſti-
D tionem vel idololatriam, vel ad dæmonis cultum inducunt expreſſe vel tacite, aruſpicia, auguria, ligaturæ, characteres, obſeruationes ſuperſtitioſę, natiuitatum ſpeculationes, incantationes, ſortilegia, quæ interdum impietatem puram, interdum hæreſin, interdum homicidia, aliaque crimina coniuncta habent, & proinde diuerſi fori cenſentur, vel epiſcopalis & inquiſi-
E torum fidei, aliquando ſolius epiſcopi, aliquando ſecularis iudicis. *d*

SCHOLIA.

a *vt in titulo de ſortilegiis. Plinius vocat etiam ſortilegia, lib. 28. c. 4. omnes maiorum vanas obſeruationes, & hodie etiam omnes*

diuini & diuinatrices magi, magæ, ſtriges, A *lamiæ, laruæ, lemures, vocantur ſortiarii & ſortiariæ, c. ſi per ſortiarias, 33. quæ. 1. videndus totus noſter, libr. 34. ſyntagma. iur. vniuerſi, in quo ex profeſſo de omnibus magiæ incantationum, vanitatū & ſortilegiorum ſpeciebus agimus, & de pœnis.*

b *Hæc finitio Iſidori, lib. 8. etymologiarum, c. 9. relata in ca. 1. 26. q.*

c *ca. illud quod eſt, 6. cum 4. ſequentibus, 26. quæſtio. 2. ex D. Auguſt. de doctrina* B *Chriſtia. c. 19. 20. & 21. &c. & in ca. 7. qui ſine ſaluatorem, ead. 26. qu. 2. ponitur prohibitio recurrendi ad magos etiam pro medicina morborum, & dicitur magicarum artium vanitas ex traditione malorum angelorum, indeque proceſſiſſe aruſpicia, augurationes, oracula, dicta, & necromantiam. docetur, & in ca. illos planetarios, 8. ead. 26. qu. 2. docetur ex D. Aug. lib. 4. confeſſio c. 3. planearios, qui Mathe-* C *matici dicuntur, conſulere, Chriſtianam diſciplinam prohibere & eos damnare, & in c. ſed illud, 9. ead. qu. 2. docetur, & illud eſſe ex Idololatria Ægyptiorum reliquiis ſomnia obſeruare. Explicantur & interpretantur vanitatum harum nomina, in ca. 1. 26. q. 2. & diuinationū quatuor ſpecies fuiſſe, per terram quæ geomātia, per aquam, quæ hydromantia, per aerem, quæ aeromantia, per ignē quæ pyromātia, item* D *& per artem & furorem eſſe aliam diuinationem, eſſe incantatores qui verbis & cantionibus vtuntur ad ſortilegia, ariolos, qui in aris idolorum & per aras agūt ſuas ſuperſtitiones. Haruſpices. quaſi horarum obſeruatores, qui in ſingulis negotiis exta ſacrificiorum inſpiciebant, augures, qui auiū garritus & voces, vel actiones auium obſeruabant, auſpices, qui aues conſiderabant. Genethliacos, qui ex geniturīs, Sali-* E *tores, qui ex ſaltu membrorum præſagiebant, Pythones, qui ex dæmone, Aſtrologos, qui ex aſtris, adde magos, propter inſignē malitiam dictos maleficos, l. nemo aruſpicem, 5. de maleſi. & Math. C. necromanticos, qui ex mortuis dicunt ſe reſponſa accipere, cum verius ex dæmonibus, adde & præſtigiatores, qui præſtringunt aciem oculorum & faciunt apparere quod nō eſt, & celant quod eſt, magicis artibus, c. 14. nec mirum, 26. q. 5. quæ omnia & ſimilia Chriſtianis hominibus interdicta fuerunt, vt & mulieribus Chriſtianis vanitates obſeruare in ſuis lanificiis. in can. non liceat Chriſtianis, 3. §. fin. 28. q. 5. item & vana aliæ obſeruationes, vt quæ ferūtur de ſtruthiorū oſſibus, aut ſi dicatur ſingultienti, vt dextra manu ſiniſtrum pollicem teneat, obſeruatio item, ſi membrum ſalierit aliquod, ſi iunctim ambulantibus amicis, lapis aut canis aut puer medius intrauerit, limen calcare, cum quis ante domū ſuam tranſit, redire ad lectum, ſi quis dum ſe calceat ſternutauerit: redire ad domum ſi procedens offenderit, cum veſtis a ſoricib. roditur plus timere, & ſic de ſimilibus vanis & inanibus, quæ ſunt vel nugatoria vel ſuperſtitionis noxiæ, & quadam peſtifera ſocietate hominū & dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, repudianda & penitus fugienda Chriſtiano, vt fuſe tractatur in c. 6. illud quod eſt ſecundum, 26. q. 2.*

d *Hanc autem quæſtionem fori diffiniemus, habita ratione perſonarum ſortilegarum, & qualitatis ſortilegii, nam ſi agatur, de perſonis eccleſiaſticis, proculdubio illæ coram ſuo ordinario iudice epiſcopo vocandæ ſunt, accuſandæ & iudicandæ. cap. at ſi clerici, de iud. c. ſi diligenti. de foro compet. Si vero agatur de aliis perſonis laicis, & ſi ſortilegia hæreſin contineant, ad epiſcopum vel inquiſitorem fidei pertinet notio, coniunctim vel diſiunctim, ſecundum præſtitutum ordinem in cle. multorum, de hæreticis, non aliter, vt dicitur in c. accuſatus, §. ſane, de hære. in Sex. & ſi opus ſit iudicio ſanguinis, exſecutio pertinet ad iudicem ſecularem, c. ad abolendam, c. excommunicamus, c. vergentis, de hæret. Cognoſcit & epiſcopus de imponenda ſortilegis pœnitentia,*

tentia, eccleſiaſtica, ex concilio Aquenſi, A
in ca. epiſcopi, 26. qu. 5. non laicus iudex.
Admittuntur enim magi & ſortilegi ali-
quando ad pœnitentiam, vt heretici reſi-
piſcentes & errorem recantantes, ca. ad a-
bolendum, § præſenti, de hæret. Sapiunt
porro hæreſin ſortilegia, vt ſi dæmō pro ve-
ro Deo habeatur, ſi imagines baptizentur,
aut alia fiant ea mente eaque pertinacia,
vt quis Deum verū eiuſque ſacramentum
eſſe neget, non autem ſi ex pacto dæmonia- B
co, vt facilius a dæmone ob id quippiā con-
ſequatur, dæmonem adoret, vel ad magi-
ca baptizet, aut ſacroſanctā euchariſtiam
conculcet. Nam hæc & ſimilia quamuis
grauiſſima & horrēda ſint & digna mor-
te peccata, tamen non pertinent ad hære-
ſin. Quemadmodum nec Salomon dicitur
apoſtataſſe a fide, quamuis permiſerit diis
alienis ſacrificari, 3. Reg. c. 11. mēte fidem
retinens, vt & ſortilegæ, alioquin impia C
faciūt. Sic in ca. 1. de ſortilegiis Vdalricus
quidam presbyter, cum quodam diuina-
tore abiit, non vt inuocaret dæmonem, ſed
vt ſortilegio & per inſpectionem aſtrola-
bii furem detegeret, finiſque & intentio
operantis maleficium inſpici debet. Nam
quidam rebaptizant infantes, dæmonem
inuocant ad aliquid proſequendum, quod
dæmon pollicetur, non vt putent vere illum
Deum eſſe. Confitentur enim eum eſſe dia- D
bolum & Deo aduerſariū. Tamen Sixtus
4. conſtitutione 2. iuxta ordinem Bullarii
Cherubin. die 17. Iunii, 1474. incipiente
nunciatum, commiſſariis datis iuſſit in-
quiri contra nōnullos ordinis ſanctæ Ma-
riæ montis Carmelis, qui diſputādo & præ-
dicando in ciuitate Bononienſi aſſeuera-
bant, non eſſe hæreticum, & a puritate fi-
dei alienum dæmonum expectare reſpon-
ſa. Fuit quoque & hoc iudicatum hæreti- E
cum in facultate Pariſienſi Sorbonica an-
no 1318. art. 2. Atque Imperatores Chri-
ſtiani iudicarunt maleficos & diuinos &
arioloſ a ſecularibus iudicibus ſuis exter-
minari debere. l. nemo. l. culpa. l. militie, de
maleficis & mathem. C. vide de hac quæ-
ſtione iudicis ſortilegarum ex profeſſo diſ-
putantem, & ita concludentem Iacobum
Sprenger. in 3. parte mallei maleficarum,
q. 1. & Antoninū Florentinum Archiep.
in 2. parte, fecit tamē frequentia criminis
ſortilegorum, vt eorum cognitionem ali-
cubi Innocentius 8. conceſſerit etiam in-
quiſitoribus fidei. ſic Alexander 6. cum
malefici & incantatores in Lombardia
multos errores inducerent, conceſſit facul-
tatem inquiſitoribus fidei, procedendi con-
tra eos, honeſto tamen comitatu per eos e-
ligendo, vt habetur in eius bulla ſeu conſti-
tutione, 12. incipiēte, cum acceperimus,
iuxta ordinē in Bullario collecto per Laer-
tium Cherubinū & in eodem quoque con-
ſtat id ipſum ſtatuiſſe Leonem 10. conſti-
tutione 38. incip. honeſtis, & Adrianum
6. conſtitut. 5. dudum, & Alexandrum
4. conſtitutio. 10. ſuper.

Cap. II.

De diſtinctione ſortium permiſſarum & prohibitarum.

Sortes quædam fuerunt olim permiſſæ in aliquibus, quædam omnino prohibitæ. Hodie non niſi cū magna cauſa quædam permiſſæ, quæ ſine ſuperſtitione aut dæmonum pacto expreſſo vel tacito fiant, ad cognoſcendam Dei voluntatem in ambiguis. a Sors enim per ſe aliquid mali non eſt, ſed eſt res, in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. b At incantationes magicæ dæmonumque diuinationes, quæ a cultu Dei auertūt, ſemper a Deo capitalibus & vltimi ſupplicii pœnis, fuerunt prohibitæ. c

Scholia.

a Hoc explicamus per totum, cap. 5. lib. 34. ſyntag. probat & ca. non exemto Matthia. ca. hi qui de paginis, ca. non ſtatim, 26. q. 2. ca. ſi. de ſortilegiis.

b ca. 1. ſors non eſt, 26. queſt. 2. ex D. Auguſt. in Pſal. 30. concio. 2. ad verſiculū, in

manibus tuis ſortes meæ, *& notat gloſ. in d. ca. 1. quod quamuis ſors non ſit ex ſua natura mala, tamen prohibetur, quia propter aſſiduitatem labitur quis in idololatriam. Qua etiam ratione prohibetur iuramentum, ne aſſiduitas iurandi generet periurium. ca. iurabunt. 22. qu. 1. Sortibus olim in voluntate Dei exquirenda, vel in detegendis criminibus uſi. Saul. 1. Reg. 14. Ioſua, Ioſue cap. 7. Nautæ contra Ionam. Ionæ 1. & alii Luc. 1. Actor. 1.*

c *Exod. 22. verſ.* 18. non patieris maleficos viuere ſuper terrã. *Leu. 19. verſ.* 37. non declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ne polluamini per eos, ego Dominus Deus veſter, *vt iterũ Leuit. 20. verſ.* 6. Anima, quæ declinabit ad magos & Ariolos & fornicata fuerit cum eis, ponam faciẽ meam contra eam, & interficiam eam de medio populi ſui, *& paulo poſt. verſ.* 27. vir ſiue mulier, in quibus fuerit Pythonius vel diuinationis ſpiritus, morte moriatur, lapidibus obruet eos populus, ſanguis eorũm ſit ſuper eos. *Et Deut.* 18. non inueniatur in te, qui luſtret filium tuum aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia, atque auguria, nec ſit maleficus aut incantator, neque pythones conſulat atque diuinos & quærat a mortuis veritatem. *Idipſum, Numerorum ca. 23. impoſuitque pœnam vltimi ſupplicii. Saul. 1. Regum 23. verſ. 9. impoſuerunt & ſupremum ſupplicium incantatoribus Ethnici, vt liquet ex Platonis 11. de legibus Dione, lib. 52. Xyphilino ex eo. Dione in Iuliano, Herodiano, in 4. Cornelio Tacito, libr. 2. Suetonio in Tyberio, ca. 32. Columella, de re ruſtic. ca. 8. vide quæ diximus, libr. 34. ſyntagm. c. 14. & 15. adde nouellam Leonis Imperatoris, 64. de incantatorum pœna, Photium 9. nomoca. c. 25.*

Caput III.

Cauſæ diuerſæ ſortilegiorum, & diuerſæ eorum pœnæ.

A EPiſcopi eorumque miniſtri, omnibus modis ſtudere debent, vt pernitioſam a diabolo inuentam ſortilegam, & magicam artem, ex parochiis ſuis penitus eradicent, & ſi aliquem virum vel mulierem huiuſmodi ſectatorem inuenerint turpiter dehoneſtatam, de parochiis ſuis eiiciant. *a* Si quis ariolos, aruſpices, vel incantatores obſeruauerit, conſuluerit, aut phylacteriis vſus fuerit, anathema ſit. *b* Si ſacris officiis dediti ſint, qui hęc agunt & his
B vtuntur, ab eccleſia Dei debent proiici, *c* honore priuari, & monaſterio ad perpetuam pœnitentiam concludi. *d* Qui diuinationes expetũt, & more gentilium ſubſequuntur, vel in domos ſuas huiuſmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica vel expiãdi cauſa, quinquẽnio pœniteat. *e* Iure autem ciuili grauius & vltimo puniuntur ſupplicio. *f* qui in ta-
C bulis vel codicibus, vel aliis furta requiſierit, vel diuinationes in aliquibus rebus obſeruare præſumſerit, 40. dies pœnitere debet. *g* Sacerdos, qui per inſpectionem aſtrolabii voluerit furtum detegere, per annum & amplius, prout viſum fuerit epiſcopo, pœnitentia accepta ab altaris miniſterio debet abſtinere. *h* Quicunque laicus, aut clericus, auguria, ſortesve etiam ſub nomine fictæ religionis, conſulere vel
D docere detegitur, debet haberi ab eccleſia extraneus, *i* vt incantationibus quoq; inſeruiens, ab eccleſiæ conuentu ſeparari debet. *k* Quicunque etiam ſacerdotum vel miniſtrorum cauſa, cuiuſque doloris aut amaritudinis permotus, aut altare diuinum veſtibus ſacris exuere pręſumſerit, aut qualibet alia lugubri veſte accinxerit, aut conſueta luminariorum obſequia ſacrorum, de templo Dei ſubtraxerit, & extingui præceperit, ſi nõ pœnituerit arbi-
E trio ſui metrapolitani, dignitate & honore priuari debet, ſacerdos etiam inimicitiæ ſauciatus, ſi miſſam pro requiẽ defunctorum promulgatam, fallaci voto pro viuis ſtudet celebrari, vt mortis incurrant pericu-

periculum, tam ipſe ſacerdos depoſitus A
ordinis ſui gradu, quã ille, qui ad talia peragenda eum incitaſſe cõſtiterit, exilii perpetui ergaſtulo relegari debent. *l* Qui etiam aliquid fecerit, vel ad potandum alicui dederit explendæ libidinis cauſa, vel odii meditatione, vt non poſſet generare aut concipere aut ei naſci ſoboles, vt homicida puniendus erit *m* Qui mala ſacrificia fecerit vel habuerit, pœna legis Corneliæ quoque de ſicariis tenetur. B

S C H O L I A.

a *in canon. 2. ex concilio Agathenſi apud Burchardum, libr. 10. decret. 9. latius in c. epiſcop. 1. 26. quæſt. 5. qui citatur a Gratiano ex concilio Anchirenſi. ſicut ab Ione parte 11. c. 3. & Burchardo, lib. 10. ca. 1. & in Panorm. lib. 8. c. 72. veruntamen canon ille, neque in concilio Anchirano Græco vel latino impreſſo vel manu ſcri-* C
pto inuentus eſt: licet ii, qui tomos conſiliorum ediderunt, aſſerant haberi in quodam vetuſto codice, lib. 16. librorũ partialium. Quæ notanda ſunt pro eo quod ex illo ca. epiſcopi, quidam exiſtimarunt colligi poſſe nullas eſſe ſortilegas, quæ ſe poſſint transformare in diuerſas figuras, ſed illas tantum in mente pati, remanente corpore immutato, quæ tamen ſententia hodie ex inquiſitorum ſide occurrentibus iudiciis, & D
ſecularibus animaduerſionibus, explicationem lucidiorem accepit: vt neque is ca. epiſcopi, multũ conſideretur pro definiẽdis ſortilegiis, lamiis, vel ſtrigibus, de quibus nos abunde. lib. 34. ſyntag. c. 16. & c. 20.

b *can. 1. ſi quis ariolos, 26. quæſt. 5. ex concilio Romano ſub Gregorio iuniore, cap. 12.* φυλακτήρια ἀπὸ τοῦ φυλάττειν. *ab obſeruando, & ſignificant characteres, chartas, vel alia delata pro amuletis ſeu pro auerſione ma-* E
lorum, vel ad aliud quippiam cum ſuperſtitione faciendum, ex quibus tamen nulla vis naturaliter poteſt colligi. In regeſto Gregori, cap. 15. idolorum cultores, aruſpices, ſortilegi, ſi corrigere ſe noluerint, ſi ſerui ſunt, verberibus cruciatibuſue quibus ad emendationem peruenire poſſint, caſtigari iubentur, ſi vero ſint liberi, diſcutur incluſione digni & ſtricta pœnitentia, vt refert Burchardus, libr. 10. decret. c. 3. & can. 10. contra idolorum cultores. 26. q. 5. Et in concilio Triburenſi, c. 4. ſi aliquis mãducat aut bibit, aut portat ſuper ſe vnde exiſtimet Dei iudiciũ peruertere poſſe, & exinde comprobatus fuerit, eadem ſententia feriatur, qua magi, arioli, & incantatores feriuntur, vt Burchard. refert. lib. 10. decret. c. 26.

c *ca. 4. non oportet, 26. q. 5. non oportet ſacris officiis deditos vel clericos, incãtatores exſiſtere, aut facere phylacteria quæ animarum ſuarum vincula comprobantur, eos autem, qui talibus rebus vtuntur, proiici ab eccleſia iuſſimus, vt & in concilio Laodicenſi, c. 36. & in Agathenſi, 68. rurſum & in pœnitentiali Romano,* quicunq; nocturna ſacrificia dæmonum celebrauerit, vel incantationibus dæmones quacunque arte ad ſua vota inuitauerit, tres annos pœniteat. *Refert Burchar. lib. 10. decret. 31.*

d *ca. ſi quis epiſcopus aut presbyter, 26. qu. 5. ex concilio Toletano 4. cap. 28. & in cap. ſi ſi quis clericus, 9. ea. q. 5. ex concilio Aurelian. 1. c. 32. idipſum in concilio Carthaginenſi, 4. c. 89. in c. auguriis, 11. 26. qu. 5. Hic tamen obſeruandum, quod gloſſa. 1. colligit ex cap. 2. de ſortileg. in pœna imponenda ſortilegis vel eos conſulentibus, iudicem debere animaduertere, ad qualitatem & quantitatem delicti, & animum delinquentis, & ſecundum ea, pœnam dicere aut acerrimam aut leuem. Refert & Paulus Grillandi tracta. de ſortilegiis, qu. 11. in concilio Lateranenſi etiam habito ſub Leone 10. ſeſſione 9. Clerici qui inuenti fuerint culpabiles in ſortilegiis per inuocationem dæmonũ, diuinationibus, incantationibus, ſuperſtitionibus, arbitrio ſuperioris iubentur notari, infamia, ſi vero non deſtiterint, deponi, atque in monaſte-*

rium ad tempus arbitrio ſuperiorum diffiniendum detrudi, officiis & beneficiis eccleſiaſticis priuari.

e *ca. 2. qui diuinationes, 26. q. 5. ex concilio Anchyrano, c. 23. & 24. ca. non liceat, 3. eadem 26. queſt. 5. ex concilio Martini Bracha. ca. 72. ubi*, non liceat, *inquit canon*, more gentilium colere aut obſeruare elementa, ſtellarum curſus, inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, aut ad ſegetes, aut arbores plantandas, ineundaq; coniugia, &c. *expiationes quoque maleficiorum prohibentur, dum aduocãtur magi, vt malum a domibus foras expellant, aut luſtrationes more paganorum faciant. Et in concilio Rothomagenſi*, ſi quis in calendis Ianuarii aliquid fecerit, quod a paganis inuentum eſt, & dies obſeruat & lunam & menſes, & horarum effectiua potentia aliquid ſperat in melius aut deterius verti, anathema ſit. *Burchard. lib. 10. decret. c. 18. ad ritum paganorum refertur, quod prohibetur in concilio Arelatenſi, ca. 5. his verbis*, quicunq; exercuerit hoc quando luna obſcuratur, vt cum clamoribus ſuis, aut maleficiis, ac ſacrilego vſu ſe poſſe defendere credat, & quicunque diuinos præcantatores phylacteria etiã diabolica, vel characteres diabolicos, vel herbas vel ſuccos ſuis, vel ſibi impendere tentauerit, & quintam diem in honorem Iouis, vel calendas Ianuarias ſecundum cõſuetudinem paganorum honorare præſumſerit, monachus, 5. clericus 4. laicus, 2. annos pœniteat, *vt refert idem Burchardus, lib. 10. ca. 32. Item pertinet ad ritum paganorũ, vt ſcribitur in concilio Agathenſi, cap. 5. vota ad arbores vel ad fontes, vel lapides quoſdam, quaſi ad altaria facere, aut ibi candelam, aut quodlibet munus deferre, perinde ac ſi ibi quoddã numen ineſſet, quod poſſit malum aut bonum inferre. Meminit enim D. Greg. in regeſto & Burchar. lib. 10. c. 2. quoſdam eſſe, qui arbores colãt cõtra Chriſtianam fidem, & rurſ. Burch. eo. lib. c. 19. ſcribit, de cõcilio quodã Hannetẽſi, in quo. c. 8. admonentur epiſcopi, & eorũ miniſtri, vt curent comburi arbores dæmonib. conſecratas quas vulgus coleret & in tãta veneratione haberet, vt nec ſurculũ inde auderet amputare, lapides quoq; quos in ruinoſis locis & ſylueſtribus, dæmonum ludificationibus decepti homines venerabantur, vbi & vota vouebant & deferebant, funditus effodi & in talem locum proiici, vbi nunquam a cultoribus ſuis venerari poſſent, iubeturq;, vt illis qui hoc feciſſent, pœnitentiam imponant, quaſi idola adoraſſent, & niſi emendari vellent & pœnitere, ab eccleſia exſcinderentur, refert & idem ex concilio Bracharenſi, ca. 22. Burchar. eod. capite hæc verba*, ſi in alicuius presbyteri parochia infideles aut faculas accenderint, aut arbores aut ſaxa aut fontes venerarentur, ſi hoc eruere neglexerint, ſacrilegium ſe feciſſe cognoſcat præſumtor aut hortator rei ipſius, ſi admonitus hoc emẽdare neglexerit, communione priuetur. *Hoc etiam commune inſimulatum ab Anglis Ioannã virginẽ, quæ reſtituit diuino auxilio regnum Carolo Regi Galliarum legi in eius proceſſu, non tamen de eo conuictam nec confeſſam, vere quippe idololatria eſſet, lapides & arbores adorare & dæmones ibi latẽtes, vt ſolem, lunam, & aſtra cœli, quæ diuino præcepto prohibentur, Deut. 4. verſ. 15. & c. 16. verſ. 21. Sapientiæ 13. verſ. 10. morſque indicitur huiuſmodi operãtib. Deuteron. 4. verſ. 25. & cap. 13. verſ. 6.*

f *Iure ciuili, vt in l. 3. C. de malefic. & mathemat. libr. 9. tit. 18. ſingularis hæc lex*, nullus aruſpex, nullus ſacerdos, nullus eorum, qui huic ritui aſſolent miniſtrare, ad limen alterius accedat, vel ob alterã cauſam, ſed huiuſmodi hominum amicitia, quamuis vetus, repellatur, cõcremando illo aruſpice, qui ad domum alienam acceſſerit, & illo in inſulam deportando poſt ademtionem bonorum,

qui

quí cum aduocauerit ſuaſionibus vel A
præmiis, & accuſatorē huiuſmodi cri-
minis non delatorem eſſe, ſed magis di-
gnum præmio arbitramur, *hæc in d.l.3.*
rurſum autem in l.nemo aruſpicem, 5.eo.
tit. nemo aruſpicē conſulat aut mathe-
maticum, nemo ariolum. Augurum &
vatum præmia confeſſio conticeſcat:
Chaldæi ac magi & cęteri quos malefi-
cos ob facinorum magnitudinem vul-
gus appellat, nec ad hanc partē aliquid B
moliantur. Sileat omnibus perpetuo
diuinandi curioſitas, etenim iudicio ca-
pitis ferietur, gladio vltore proſtratus,
quicunque iuſſis noſtris obſequiū de-
negauerit. *Et in l. & ſi excepta, 7. C. eo. ma-*
gi, malefici, arioli, aruſpices, augures, ma-
thematici, ſomniorum interpretes, diuini,
& ſimiles. ſine ratione dignitatis qua exu-
untur, addicuntur equuleo, vngulíſque
ſulcantibus corpora. C

g *cap. 1. de ſortileg. & in pœnitentiali Bedæ*
presbyteri. Quicunque pro curioſitate
futurorum vel inuocatorē dæmonum,
vel diuinos quos ariolos appellant, vel
aruſpices qui auguria colligunt, conſu-
luerint, clerici, ab omni officio remoti,
tres annos, laici, duos pœniteant.

h *c. 2. de ſortileg.*

i *c. aliquanti, 6. cū 3. ſeq. 26. q. 5. Puniuntur*
& docentes & diſcentes, cū ſimilis ſit culpa D
tam prohibita diſcere, quam docere. C. de
maleſi. & mathemat. debet enim ſilere di-
uinandi curioſitas. l. culpa. l. nemo, C. eo.

k *cap. 11. auguriis, 26. quæſtio. 5. ex concil.*
Carthaginenſi, 4. c. 89. & vt dicitur in cō-
cilio Rothomagenſi. ca. 4. apud Burchard.
lib. 10. c. 18. perſcrutandum eſt, ſi aliquis
ſubulcus vel bubulcus, vel venator, vel cæ-
teri huiuſmodi dicat diabolica carmina
ſuper panē, aut ſuper herbas, aut ſuper a- E
lia quædam nefaria ligamenta, & hæc aut
in arbore abſcondat, aut in biuio, aut in
triuio proiiciat, vt ſua animalia liberet,
peſte & clade, & alterius perdat, quæ o-
mnia idololatriū eſſe nulli fideliū dubium
eſt, & ideo ſummopere ſunt exterminan-
da. Iure ciuili, qui magicis accincti artib.
contra hominum ſalutem aliquid moliti
ſunt, aut pudicos animos impuliſſe ad libi-
dinem deteguntur, ſeueriſſime puniuntur,
l. eorum eſt ſcientia, 4. de maleſic. & ma-
them. iunge nouellam 77. Leonis Impera-
toris, de pœna incantatorum.

l *cap. quicunque, 13. 26. quæ. 5. ex concilio*
Toletan. 13 cap. 7. adde l. nulli magicis, 6.
de maleſic. & mathem. tit. C. cui iunge. §.
item lex Cornelia, verſ. eadem lege, de pu-
blic. iudi. apud Iuſtin.

m *c. ſi aliquis, 5. de homicid. eius generis ſunt*
maleficia, quæ ſteriles & arctas mulieres
faciunt, & viros ad coitum impotentes, vt
in cap. o. ſi per ſortiarias, 33. q. 1. iure ciui-
li. pudicos animos in libidinem deflectentes
magicis ſeueriſſima ſententia puniuntur,
l. eorum eſt, 4. C. de maleſic mathem.

n *l. ex ſenatuſconſulto, 13 ad leg. Cornel. de*
ſicar. nempe ſacrificia, quæ ariolandi aut
damnandi alio modo cauſa fiunt, in qui-
bus & exta inſpiciebātur ſacrificatorum,
Prohibita & eodem modo gentilia ſacrifi-
cia, quæ noctu a lamiis fiunt, in c. epiſcopi,
8. quæſt. 5. Pœna legis Corneliæ de ſicariis
capitalis eſt. l. 3. §. legis Corneliæ. & l. pe-
nult. ad leg. Cornel. de ſica. P. prohibentur
& ſub pœna vltimi ſupplicii ſacrificia pa-
ganorum, l. 1. 7. & fi. de paganis ſacrificiis
& pœnis eorum, &c. C. vbi & alia pœna,
vt & in leg. 2. & 4. de apoſta. C.

DE HOMICIDIO.

a TITVLVS XIII.

a *de hoc agitur, libr 5. decretalium, titul. 12. de ho-*
micidio voluntario & caſuali & in Sexto, libr.
5 tit 4. in clementinis, libr. 5. tit. 4. titulo de his
qui filios occiderunt, libr 5 tit. 10. & C. lib 9 tit.
17. & in decreto. c. de eo autem, & ſeq. vſque ad
cap. 5. qui altari 50. diſt. & tota 23. quæ. 5. & alibi
& tit. ad leg. Corneliam, de ſicariis, libr. 48. P.
tit. 8. & li. 9. C. tit. 16. ad leg. Pompeiam, de par-
ricid. libr. 48. tit. 9 de bonis eorum, qui ante ſen-
tentiam mortem ſibi conſciuerunt, lib. 48. P. tit.
21. & lib. 9. C. tit. 51. & nos lib. 36 ſyntagm. iuris
vniuer. c. 15. & ſeq. vſque ad 25.

Capvt. I.

1 *Occidere quid.*
2 *Et homicidii ſpecies.*

1 INter grauiſſima † crimina homicidium *a* computatur, *b* id eſt hominem occidere. Occidere vero iuxta nominis proprietatem eſt, adhibita manu & vi mortem inferre. vulgo autẽ, & quolibet modo mortis cauſam dare. *c*

2 Generaliter etiã triplex eſt † ſpecies homicidii, nempe interficere, detrahere & odio habere. *d* Eſt & interpretatiue homicida, qui cum poſſit, fame morientib. non ſuccurrit. *e* Eaque ratione talis, qui res epiſcopi vel eccleſiæ rapit, quia bona ſunt famelicorũ, *f* quiue pœnitentiã negat morienti, homicida animæ eſt. *g* vt qui eum compellit iurare, quẽ ſcit falſo iuraturum, eius enim animam, ſuam quoq; occidere videtur, *h* is quoq; qui ꝓpinando vel quidpiam faciẽdo procurat ſterilitatem, & generationẽ prohibet, inter homicidas ponitur, *i* quive procurat abortũ, *k* ſed & paſtor animarum tacendo, qui delinquentes non arguit, homicida animarũ cenſetur. *l*

Scholia.

a *c. queſitum, de temporib. ordina. c. inquiſitionis, de accuſatio. ca. miror, 50. diſt. horrendum crimen ſanguinẽ fratris ſui fundere, Geneſ. 4. cum natura nefas cenſeatur, hominem homini inſidiari, l. vt enim de iuſti. & iure prohibitum iure diuino,* non occides. *Exod. 20. verſ. 13. & cap. 5. verſ. 17. D. Matthæi. c. 5. verſ. 21. & cap. 19. verſ. 18. ad Rom. ca. 13. verſ. 3. Geneſ. c. 9. verſ. 6. cum ſimilib. priuare rebus hominẽ graue, ſed priuare vita grauius, tum quod eſſe hic deſinat, tum quod valde dubium quo ſtatu anima eius ex hac vita in aliud ſeculum euadat, an morte æterna an vita æterna digna.*

b *l. ita vulneratus, §. 1. ad l. Aquil. P. homicidium hominis peremtio eſt, ſiue quis ſeipſum occidat, ſiue alium. ca. homicidium,*

A *28. de pœnit. diſtinct. 1. can. diſplicet, 23. q. 4. can. ſi non licet, 23. q. 5.*

c *ca. homicidiorum, 24. cum 4. ſequentibus, de pœniten. diſt. 1. detractores priuant animam cui detrahunt, in quantum poſſunt virtute, quam Deus illi dedit, vt dicendo ſapientem, inſipientem, cap. 1. 21. diſt. ſic qui mala fratri perſuadet, occidit eum. ca. noli putare, de pœn. diſt. 1.*

d *ca. paſce, 86. diſtinct. ca. decimæ, 6. quæ. 1.*
B *leg. necare, de liberis agnoſcen. P.* Panis egentium, vita pauperum eſt, qui defraudat illũ, homo ſanguinis eſt: qui aufert in ſudore panẽ, quaſi qui occidit proximum, qui effundit ſanguinẽ & fraudat mercenarium, fratres ſunt, *Eccleſiaſtici 34. verſ. 25. & Iob. 24. verſ.* 10. mane primo conſurget homicida, interficiet egenum & pauperẽ, per mortem vero erit quaſi fur.

C e *can. qui Chriſti, can qui abſtulerit, can. aurum, 12. q. 2.*

f *ca. ſi presbyter, 12. & ſequenti agnouimus, 26. q. 6. nempe quia priuatur ſalute æterna quæ eſt vera vita animæ, vt peccatum & priuatio beatitudinis eſt mors æterna animæ, vt videbis apud nos lib. 1. de immortalit. animæ, ca. 3. tom. 4. commentariorum Syntaxeon artis mirabilis. ca. ille qui hominem, 55. 22. q. 5.*

g

D h *ca. ſi aliquis, 5. de homicid. ca. ſicut ex literarum, 20. eo. tit. hinc fit, vt in crimen legis Corneliæ de ſicariis incidat, qui ſe caſtrauerit, vel alium fecerit caſtrare, & qui teſticulos alicui ita intorſerit vel extorſerit, vt ſpado eſſet, l. 4. §. fin. & l. 5. & 6. ad leg. Corne. de ſicar. habenturq; tales pro homicidis, in can. ſi quis abſciderit, 55. diſtinct.*

E i *leg. ſi mulierem, 8. ad leg. Cornel. de ſicar. leg. Cicero, de pœniten. Pandect. maxime ſi partus, qui eiicitur fuerit iam animatus in vtero, can. Moſes, ca. quod vero, 32. quæſt. 2. l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis, de pœnis, P.*

k *ca. Epheſiis 43. diſt.*

Cap.

Capvt II.

1 *Quotuplex homicidium nempe voluntarium, caſuale, neceſſarium.*
2 *Ex perſonis necatis, vt parricidium.*
3 *Ex voluntate, actu, vel his concurrentib.*

Homicidium aut voluntarium, aut caſuale dicitur, aut neceſſarium. Quia homicidium committitur, vel ex voluntate, vel ex caſu, vel ex neceſſitate. *a* Voluntarium fit, aut per inſidias *b* facto, conſilio, præcepto, defenſione, *c* lingua, ſeu cohortatione ad necandum. *d* Caſu fit, cum non accidit ex propoſito. *e* Neceſſitate, dum quis ſe defendendo, aliter mortem euadere non poteſt, niſi impetentem necet, *f* vel ſi lege vel ſuperiotis auctoritatem & poteſtatem gladii habente iuſſu, mortem inferat, vt mox dicemus. *g*

Diſtinguitur & homicidiorum qualitas ex conditione perſonarum interemtarum ſic: dicimus ſimpliciter homicidium, pro homine interemto, cuiuſcunque ſit ſexus *h* & ætatis. *i* Parricidium, quando occiduntur parentes vel filii vel aliæ perſonæ ſanguine vel ſumma amicitia coniunctæ, prout leges docent. *k* Aliud eſt homicidium voluntate tantum commiſſum; aliud actu tantum, aliud voluntate & actu ſimul. *l*

Scholia.

a *de his omnibus liquebit poſtea in pœnis, vide gloſſam ad cap. ſicut dignum, §. fina. ad verbum* conſilium, *de homicid. vide & ca. ſequens, & quæ diximus de delictis voluntariis lib. 10. ſyntag. ca. 2. Sic Plato lib. 9. de legibus homicidium conſulto, aliud inconſulto fieri dixit.*

b *Homicidium voluntarium, quod deliberatũ doloſe & proditorie fit; cum quis non cauentem aggreditur clam. interdum aperte ſine inſidiis, cap. 1. de homicid. ex inſidiis opprimentes, vulgo aſſaſſini dicuntur, vel arſacides bene loquentibus ex ſimilitudine eorum, qui ita dicti ali-* A *quando per inſidias Chriſtianos obtruncabant, de quibus in cap. 1. de homicid. in Sex.*

c *can. ſi quis viduam, 8. 50. diſtin. can. fina. 23. quæſt. 8.*

d *c. ſicut dignum, §. qui vero. de homicid. c. quod in dubiis. de pern. ca. pernicioſe, 23. de pœnitent. diſt. 1. vbi & exemplum quod Iudæi crucifixerint Chriſtum hora 3. lingua clamantes crucifige; milites hora ſex-* B *ta mane.*

e *quando non ex voluntate ſed aliunde, c. presbyterum, c. dilectas, 13. & ſequent. de ſequent. de homicid. can. ſæpe contingit, 50. diſtin. leg. 1. §. 3. ad l. Cornel. de ſicar.*

f *vt in clem. 1. de homicid. c. 2. eod. tit. apud Gregor. quod eſt, cum ſuis circumſtantiis ſine reprehenſione, ſi aliter euadere non poſſet quam occidendo aduerſarium. l. 2. 3. 4. C. ad leg. Cornel. de ſicar. ſic occiditur* C *latro a viatore impune, hoſtis a milite ca. cum homo, 19. 23. q. 5.*

g *vt dicemus mox c. proximo, & in d. c. cum homo, ca. de occidendis, cum ſimilibus, 23. quæſt. 5.*

h *in titulo de homicidiis, leg. ſi quis aliquid, 38. §. qui abortionis, de pœnis pandect. & hominis etiam appellatio, ad vtrunque ſexum pertinet. l. hominis, de verborum ſignificat.*

D i *etiam de partu in vtero viuificato, ca. ſicut. 20. de homicid. ca. Moſes, 31. quæſt. 2. de infante etiam in l ſi quis necandi, 8. ad leg. Corne. de ſica. C. ca. fin. de his qui filios occider. lib. 5. tit. 10.*

k *de quibus in l. 1. 2. 3. ad l. Pompeiam de parri. lib. 48. pandect. titu 9. in qua connumerantur, pater, mater, auus, auia, frater, ſoror, patraclis, matraclis, patruus, auunculus, amita, conſobrinus, conſobrina,* E *vxor, vir, gener, ſocer, vitricus, priuignus priuigna, patronus, patrona, in quorum cæde dicatur parricidium. item in l. 1. de his qui parentes vel liberos occiderunt lib. 9. C. tit. 7. de vxore & marito, in l. fi. ad l. Corne. de ſicar.*

l *colligitur ex c. dilectus, 13. in fin. de homicid. Voluntate ſola fit, cum quis eo animo eſt, vt velit occidere, ſi poſſit, quamuis occiderit, non vt in l. is qui cum telo, ad leg. Corneliam, de ſicar. C. item ſi conſilium & approbationem homicidii dederit, c. ſicut dignum, de homicid. Actu tantũ fit. ſi quis aliquid agendo præter intentionem necauerit, vt ca. ex literis, 15. ca. ſignificaſti, de homicid. ſi furioſus, infansve aliquem occiderint, l. infans. ad l. Corneliam, de ſica. pandect. l. pen. ad leg. Pompeiam, de parri. pandect. Actu & voluntate, quando ſponte, deliberate, per inſidias, quis actu etiam necat. c. 1. de homicid.*

Capvt III.

Quis teneatur de homicidio.

DE homicidio tenetur, qui manu propria occidit, *a* aut qui veneno vel alio facto propinato vel admoto, *b* Nec crimẽ ætate defenditur, ſi adultus ſit qui deliquit, *c* niſi infans ſit *d* aut furioſus, *e* aut dormiẽs, *f* tenetur, & qui opem tulit; *g* qui incitauit ad certum homicidium; *h* qui etiam ſciens cuſtodiuit ſarcinas occidentiũ; *i* qui cauſam dedit homicidio; *k* qui mandauit eam verberari, qui a verberante occiſus eſt; *l* Qui occiderit in ſumma priuata auctoritate, quamuis impium & malefactorem, reus eſt homicidii; *m* multo magis, & qui ſeipſum necauerit. *n* At publica auctoritate miniſterium adhibendo publicę poteſtati, vt iudici, legi, principi, non ſolum non reprehẽſibile eſt homicidium, ſed laudabile, ſic iudex, lex, princeps, iubent recte vindictam bono animo exſequi, *o* vt lex nocturnum furem perfodientem mutum occidere quoquo modo permittit, vt prohibet diurnum, niſi telo ſe defenderit *p* & aggreſſorem quoq; necari permiſit, ſi aliter aggreſſus ſe a morte liberare nequeat. *q* Permittuntur etiam ex aliis cauſis, vel ſaltem diſſimulantur, quod pertinet ad pœnam, illata quibuſdam homicidia. *r*

Scholia.

a *vt in c. 1. 2. 3. de his, qui filios occiderunt.*

b *cap. ſi aliquis, 5. de homicid. plus veneno quam gladio occidere, quia id proditorie fit. leg. 3. C. ad leg. Corne. de ſica. l. 1. C. de maleſ. & mathema. lib. 9. C. tit. 19. & dicuntur etiam iſti homicidæ venefici & lege Cornelia, de ſicariis & veneficis tenentur, qui venenum hominis necandi cauſa fecerit, vel vendiderit vel habuerit, dict. l. 3. & l. 1. §. 1. ad leg. Cornel. de ſica. Tenetur & Pompeia. de parricidiis, qui emit venenum vt patri daret, quamuis non potuerit dare, & frater qui cognouit nec indicauit, & medicus qui fecit. l. 1. & 2. ad leg. Pompeiam, de parricid.*

c *l. ſi quis te reum, 6. ad leg. Cornel. de ſicar. C. nec in criminibus minores ætatis ſuffragio iuuantur; nec malorum mores infirmitas animi excuſat, leg. 1. & 2. C. ſi aduerſus delict. lib. 2. tit. 35. l. auxilium, de minorib. 25. P. de homicidio itaque tenentur maiores 14. annorum, c. ſi. de delict. puero. lib. 5. tit. 21.*

d *Infans non tenetur de homicidio, clemen. vnic. de homic. ca. fin. de delict. puer. l infans, 12. ad leg. Pompeiam, de parricid. P. Qui proximus tamen eſſet pubertati, ſi animum & malitiam delinquẽdi haberet, poſſet puniri, ſed non tam acriter ac maior. l. impunitas, de pœnis, P. malitia enim ſupplet ætatem. l. 1. ſi minor ſe maior. dixer. C. c. de illis, de deſponſa. impub.*

e *Clem. vnic. de homic. ca. nec is, 11. §. 1. & can. illud. §. itaq;, c. aliquos, ca. ſi quis inſaniens, 15. q. 1. d. l. infans, ad l. Cornel. de ſicar. l. penult. § fin. ad l Pomp. de parricid. l. diuus Marcus, 14. vbi ratio de offic. præſid. P. furioſus nõ dicitur facere iniuriam, ſed pati, l. 3. §. 1. de iniur. P. cap. illud relatum, 15. q. 1. nec dicitur præſens, l. 1. §. furioſus, de acquir. poſſe. Pandect.*

f *Clemen. vnica, de homicid. Ratio ibi, & c. maiores, §. verum, de baptiſmo. Sicut enim qui dormiendo & loquuntur & agunt, ſur-*

ſurguntque dormiendo, & perambulant A *interdum loca in caſu periculoſiſſima, in quibus vigilantes vix auderent accedere; quo autem genio, quave cauſa ita ducti & reducti in lectum & ſtratum videãtur, nec mihi cognitum eſt, ſcio tamen ita plures illis duci & traduci modis, interque tenebras denſiores ſaluos, niſi excitentur, inter agendum, in lectum redire, vnde dormientes prodierunt.*

g *Qui opem tulit ſocius criminis videtur, &* B *qui ſocietate ſe coniunxit animo feriendi aut occidendi, quamuis non occiderit, pari pœna puniendus eſt, ac ſi mors ſecuta ſit, c. ſicut dignum, §. illi autem, de homic. & hic diſtinctio adhibenda, quæ in homicidio commiſſo in rixa & in ſeditione adhibetur, num quis animo deliberato veniat cum aliis ad occidendum, an forte fortuna interuenerit, iuxta can. fin. 23. q. 8. & an plures vulnerauerint, an vnus tantum;* C *Sicq; ſe habent verba canonis:* Si quatuor vel quinque homines, vel etiam plures contra vnum hominem rixati fuerint, & ab his vulneratus mortuus ſit; quicunque eorum plagam ei impoſuit ſecundum ſtatuta canonum, vt homicida iudicetur, reliqui autem, qui eum impugnabant volentes eum interficere, ſimiliter pœniteant; reliqui autem qui nec eum impugnabant, nec eum vul- D nerarunt, nec auxilio nec conſilio cooperatores fuerint, ſed tantũ adfuerint, extra noxam ſint. *Iure ciuili, ſi in rixa percuſſus homo perierit, ictus vniuſcuiuſque in hoc collectorum conſiderare oportet, l. fi. ad leg. Cornel. de ſica. Quod ſi ictus lethalis non poſſit diſcerni, aut quis eum intulerit, omnes tenentur æque: ſi diſcerni poſſit, is præcipue qui fecit, l. ita vulneratus, ad leg. Aquil. atq; præcipuus reus ho-* E *micidii cenſetur is, ex cuius vulnere mortuus eſt percuſſus, c. 3. & 4. de clerico percuſſor. lib. 5. tit. 25. Atque etiam præcipue in auctorem ſeditionis animaduertitur, in l. 3. §. item is, ad l. Cornel. de ſicar. vide titulum de ſeditioſ. lib. 9. C. tit. 30. maxime in l. 1. & fin. l. 1. §. 2. ad l. Iul. maieſtat. P. atq; in l. ſi quis aliquid, §. auctores, de pœn. pandect.* auctores ſeditionis & tumultus populo concitato, pro qualitate dignitatis, aut in furcam tolluntur, aut beſtiis ſubiiciuntur, aut in inſulã deportantur, *facitq; conſideratio principalis & auctoris ſceleris maiorẽ pœnã in eo, at non tollit peccatũ in aliis, qui eum comitati ſunt, vel opem dederint, quãuis illis minor aut leuior pœna imponatur; æqualis aũt, ſi deliberato animo occidedi aggreſſi ſunt mortuũ, non autẽ ſi in rixa repentina occidentib. ſe coniunxerint. Cum his & conſiderantur inſtrumenta, quib. in rixa vſi fuerint, vt qui leuioribus vſi fuerint, mitius puniantur, l. 1. §. diuus Adrianus, ad l. Cornel. de ſicar. d. c. ſicut dignum, §. illi etiam. de homicid. Sed & qui ex parte defendentium, vel inuaſorum reſiſtit, ſi quiſpiam ex aggreſſoribus mortuus fuerit, vel ex defendentibus, excuſandus erit, non tamen in totum ſi ſit clericus; quia ſemper fit irregularis, ca. 3. & 4. de clerico percuſſo. c. a. ſi poſt 50. diſt. niſi ſe ipſum defendendo, & repellendo aggreſſorem interimat, clem. 2. de homicid. qui etiam ſocio opem tulit, quem alius volebat occidere, videtur excuſandus, alioquin & ipſe reus mortis eius, ſi omiſiſſet eius defenſionẽ, & ſi cum poſſet defendere, non feciſſet, c. fur, 23. q. 3. c. ſicut dignum, § illi etiã de homic. c. 1. & c. error, 83. diſt.*

h *qui incitant tantum ad certum homicidium, non puniuntur pœna commiſſi homicidii, omnino, ſi autem ſuis ſuggeſtionibus ad homicidium prouocauerint, contra, d. c. ſicut dignum, § qui vero.*

i *d. c. ſicut dignum, §. hi quoque, de homicid. Sic D. Paulus, dicitur cõſenſiſſe in necem Sancti Stephani, quod cuſtodiſſet veſtimenta eorum, qui eum lapidauerunt, Actorum 7. verſ. 58. & 60.*

k *vt in c. latro, 8. & c. ſicut ex literis, 20. de homic. c. 2. de clerico percuſſor.*

l *c. fin. de homic. in Sex. qui enim aliquem*

verberari mandauit, poterat præuidere, A fieri poſſe, vt verberando occideret, ideo eſt in culpa.

m ca.penult.23.q.8. qui ſine aliqua publica adminiſtratione, maleficum, furem, ſacrilegum, adulterũ, periurum, vel quemlibet alium interfecerit, aut truncauerit, aut membris debilitauerit, velut, homicida iudicabitur, & tanto acrius quanto ſibi a Deo non conceſſam poteſtatem abuſiue vſurpare non timuit. idipſum probatur B in l. fin. de malefic. & mathema. C. vbi & rationes aliæ adiiciuntur, cur puniatur, quod geminæ ſuſpicioni ſit obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, ſeueritati legum & debitæ ſubtraxerit quæſtioni; aut quia propriũ fortaſſis inimicum ſub huiuſmodi vindictæ nomine, conſilio atrociore confecerit. Adde quod non eſt ſingulis concedendum, quod per magiſtratum publice poteſt fieri, C ne occaſio ſit maioris tumultus faciendi, l. non eſt ſingulis, 137. de regul. iur. pand. facit ca.9. non licet, 23.q.5. imo ſi miniſter iudicis occidit eũ, quẽ iudex iuſſit occidi, profecto ſi id ſpõte facit, homicida eſt, etiã ſi eum occidit, quem ſcit per iudicem debuiſſe occidi, ca. cum miniſter, 14. & ca. lex æterna. 15.23.q.5.

n cap. ſi non licet, cum 3. ſequent. 23. quæſt. 5. D

o ca. necis, qui innuitur, 11.15. quæſt. 1. ca. de occidendis, 8. c. officia. 16. & ſequentib. 23.q.1. non ſine cauſa enim gladium portant, ca. non ſolum, 27. ca. non eſt crudelis, 28. cum 4. ſequentib. eadem 23.q.5. Ita principi vel iudici iuſte officium exercenti homicidium ad culpam non imputatur, ca. noli, & ſequent. 23.q.5. dict. ca. de occidendis, can. miles. cum 4. ſequentib. can. non fruſtra, cum ſequentib. 23. quæſt. 5. E & perimere malos auctoritate principis, non eſt homicidium committere, ca. quicunque percutit, 13. quæſt. fin. ca. miles, 23. quæſt. 5. Sic etiam transfugam iure belli proſequimur, vt ait Q. Curtius lib. 8. A & transfugas licet vbicunq; inuenti fuerint, occidere, quaſi hoſtes. l. 3. §. fi. ad leg. Corneliam de ſica. Ita exſecutio datur eadem vnicuique de populo contra bannitos banno imperiali; vt liceat in eos, qui in bannum imperiale inciderint ob pacem publicam ruptam, vim impetumque facere impune, tam in eorum bannitorum bona quam perſonas, vt habetur in conſtitutione Caroli 5. de pace publica tenenda, c. B 4. Auguſtæ Vindeliciorum comitiis declarata. Per bannum imperiale omnis humanitatis iura, viciſſitudinesq; officiorum humanæ ſocietatis, tolluntur, bannitis & commercia, hocq; eſt, quod erat antiquitus aquæ & ignis interdictio. Imo vltra in hoc banno, iubetur populo & vnicuiq; ex illo, proſequi proſcriptum ob pacem violatam, §. ſi iudex populi, de pace tenenda, & eius violatoribus, lib. 2. feudo- C rum tit. 27. vide quæ dixi de bannitis lib. 31. ſyntagma iur. c. 6. & de aquæ & ignis interdictione eo lib. 35. c. 8. nume. 4. Sunt & in eo numero dicti diffidati, vel ipſo iure declarati tales, vt in c. felicis, de pœn. in Sex. vt in c. 1. in fine. de homic. in Sex. diffidati dicuntur, quibus denegatur vel ſubtrahitur fides. quibuſq; indictum eſt bellum, & quos eo indicto quomodocunque per inſidias aut aperto Marte, opprime- D re licet, non minus quam hoſtes aduerſus quos idipſum permittitur in can. dominus, 23. quæſt. 2.

p ca. 3. de homicid. ſi quidem comprehendi non potuit ſine damno eius, qui eum in furto deprehenderit, aliter contra c. 2. eod. tit. Conſentit & lex 12. tabularum. l. itaque, §. lex, ad l. Aquil. P. l. furem nocturnum. 9. ad l. Cornel. de ſica. P.

q l. 2. ad leg. Corneliam de ſica. P. ca. 2. de homicid. clem. vnica. eod. titu. exſtat ſimilis lex diuina Deuter. c. 19. & Numerorum 35. quæ permittebat proximis necati per inſidias, occidere & iugulare homicidam. Imo ſi quis Cardinalem etiã ſe defendendo occiderit, non tenetur pœnis, ca. felicis,

de

de pœnis in Sex. vt notat ibi gloſſa ad verbum percuſſerit, adde c. ſi vero, de ſenten. excom. qui enim agit lege permittente non peccat. l. Grachus; ad leg. Iul de adult. C. can. qui peccat, 2. quæſt. 4. Tutius tamen conſulitur confeſſoribus, vt his, qui homicidium quomodocunque permiſſum peregerint, pœnitentiam aliquam imponant, propter ſecuritatem, ſi forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint, vt dicitur de his, qui zelo fidei excommunicatos occiderint, in can. 47. excommunicatorum, 23. q. 5.

Capvt IIII.

De homicidio perpendendo.

VOluntas in homicidii reatu puniẽdo præcipue exſpectanda eſt, qua mente fuerit qui necat, vel tentat occidere. *a* Eſt conſequenter diſtinctum homicidium caſuale a voluntario, & quod non ſemper nec in totum excuſatur. Si enim quis dans operam rei licitæ, occiderit caſu, non tenetur; ſi nulla eum culpa vel negligentia arguat; *b* Contra ſi ex culpa vel negligentia, *c* aut dolo eius, *d* vel cum daret operam rei illicitæ, *e* occidat.

Scholia.

a *ca. pernicioſe, 23. de pœniten. diſtinct. 1. c. fin. 23. q. 8. ibi.* volentes interficere, &c. *l. aut facta, 16. §. euentus, de pœn. P. cap. aut facta, §. euentus. de pœniten. diſtinct. 1. Et ſi quis necandi infantis piaculum aggreſſus aggreſſuruſve ſit, capitali ſupplicio puniri debet, c. ſi quis necandi, 10. de pœn. diſtin. 1. l. ſi quis, necandi, 8. ad leg. Cornel. de ſica. C. conſideratur & voluntas in coniuge volente occidere veneno vel alio modo maritum vel vxorem, & conſideratur potius voluntas quam exitus. l. fi. C. ad leg. Cornel de ſica. ca. ſi forte, 11. de pœniten. diſtinct. 1. Et is, qui cum telo ambulauerit hominis necandi cauſa, ſicut is qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo homicidium eſt commiſſum, legis Corneliæ de ſicariis pœna tenetur, l. is qui cum telo, 7. C. ad leg. Cornel. de ſicar. l. in principio, & §. diuus, eo. tit. in P. l. 1. §. 1. ad l. Iul. de vi publ. P. §. item lex Cornelia, de ſicariis, de publ. iudicẽ apud Iuſt. Quare, ſi quis probauerit hominem non fuiſſe a ſe percuſſum occidendi animo, remiſſa homicidii pœna, aliter cum eo agetur, l. 1. eum qui, 5. C. ad leg. Corne. de ſica. quãuis poſtea mors ſecuta fuerit; voluntas enim ſpectatur non exitus, l. diuus, ad l. Cornel. de ſicar. ita ex corde procedunt homicidia l. adulteria, &c. ca. occidit, 21. q. 5. cap. 1. 15. quæſt. 6. Spectatur nihilominus quod factum eſt, nũ quis ſit vulneratus vel occiſus, & cum quibus inſtrumentis inuaſus; nam ex his latens voluntas occidendi præſumitur vel non necandi, l. 1. §. ſi. ad leg. Cornel. de ſica. ca. 5. de præſumt. lib. 2. tit. 3.*

b *vt c. dilectus filius, 13. & ſequent. 14. 15. 16. 22. 23. 25. de homicid. Nec homicidium pure caſuale, quantum ad pœnitentiam, imputatur, ca. hi qui arborem, & ſequent. can. ſæpe, 50. diſtinct. can. nec is, ca. ſiue quis, 15. quæſtio. 1. ca. de occidendis, 23. quæſt. 5.*

c *c. presbyterum, 7. & 9. & c. ad audientiam, 12. de homicid.*

d *in lege Cornelia de ſicariis, dolus pro facto accipitur, nec in hac lege culpa lata pro dolo habetur. Quare ſi quis ex alto ſe præcipitauerit, & ſuper alium venerit, eumque occiderit; aut ſi putator cum ex arbore ramum deiiceret, non proclamauerit, & prætereuntẽ necauerit, ad huius legis coercitionem non pertinet, l. in lege Cornelia, 7. ad leg. Corne. de ſica.*

e *cap. continebatur, 8. de homicid. cum ſimilib.*

Capvt V.

De pœnis diuerſis homicidiorum.

1 *Spontaneorum habita ratione perſonarum.*

2 *Caſualium pure, & inuoluntariorum.*

3 *Commiſſorum a ſacerdote vel clerico.*

4 *Si parochiani præpoſitum aut epiſcopum occidant.*
5 *Si iniiciantur manus in clericos violentæ.*
6 *Si rector vel iudex prouinciæ necatur vel ſeditio commoueatur.*
7 *Si ſe ipſum quis occidat.*
8 *Compoſitio pro homicidio.*
9 *Si filii occidantur.*

1 POEna homicidiorum vel iuris ciuilis eſt; vel iuris pontificii, eaque vel pœnitentialis, vel fori contentioſi. Iure ciuili iuxta antiquam diuini & naturalis iuris legē; qui ſponte aut per inſidias alium occiderit, ipſe quoque mori debet. *a* Eccleſia autem cogere debet homicidas ad pœnitentiam. *b* Et proinde pœna introducta eſt pœnitentialis in epiſcopo homicida, depoſitio & peregrinatio, & 15. annorum pœnitentia; in presbytero pœnitentia 12. annorum, cum depoſitione; diaconis 10. laicis 7. quorum tres in pane & aqua, cum prohibitione, ne ad gradum ſacerdotii accedere præſumant. *c* Qui autem voluntate, vel caſu cum negligentia vel culpa necauerit, iuxta canones nouos 5. annis debet pœnitere, & abſtinere à communione. *d* Qui presbyterum occiderit, 12. annis, & vſque ad vltimum vitæ ſuæ tempus militiæ cingulo carere, & abſque ſpe coniugii manere, *e* & pecuniariam mulctam ſoluere, *f* quæ & diuerſa in occidente diaconum, ſubdiaconum, aut epiſcopum. *g* Qui autem monachum occiderit, aut clericum, arma relinquere debet, & Deo in monaſterio ſeruire cunctis diebus vitæ ſuæ, & publicam pœnitentiam agere. *h*

2 At pure caſuale homicidium non imputatur, ad pœnam ſeu pœnitentiam, ſi ſit ſine culpa & negligentia, *i* vt neque ad irregularitatem; *k* quemadmodum, nec quod fit ab infante, dormiente, furioſo, & eo, qui aliter mortē vitare nō valens ſuum occidit vel mutilat inuaſorem. *l* Pro homicidio tamen inuoluntario, vbi ſufficiēs cautio non præceſſit, ſecundum maius & A minus, leuior tamen pro alio homicidio pœnitentia eſt imponenda. *m*

3 Sacerdos poſt homicidium perpetratum, non debet in ſacerdotio miniſtrare, *n* ideo in foro contentioſo eccleſiaſtico, eccleſia ſolet clericos homicidas in perpetuum deponere, & ſuſpendere aliquando ab ordinum tractatione & miniſterio altaris, *o* atque prohibentur in eccleſiis poſtea vllo tempore lectiones legere, vel B reſponſoria in choro ſeparatim cantare; aut ſolet diſtricto clauſtro monachorum aut canonicorum regularium, vſque ad ſeptennium vel quinquennium, concludere, & ab eccleſiarum introitu coercere. *p* Sed etſi clericus arma ſumſerit, vt etiam infidelibus & paganis reſiſteretur, & aliquem ſe ex illis occidiſſe habuerit in conſcientia, debet a miniſterio altaris abſtinere. *q* Quod ſi tantum arma ſumſerit C ad repellendum, & fuit in conflictu, nec ipſe facto vel conſilio occiderit, poteſt ex diſpenſatione in ſubdiaconatu remanere. *r* At ſacerdotes, qui gubernant naues militares, aut pugnant, aut alios incitauerint ad conflictum, peccant enormiter, & de rigore canonico debent deponi. *s* Hortari tamen ad bellum iuſtum, non eſt illis prohibitum. *t*

4 Parrochiani qui auſu diabolico, epi- D ſcopum ſuum peremerunt, priuati debēt feudis eccleſiæ eius, & ad alia obtinenda incapaces declarari; *v* Aliquando illud homicidium ſui epiſcopi iterātes, priuantur epiſcopatu. *x*

5 Eſt & cōmunis pœna iniicientium manus violentas in clericos, excommunicatio apoſtolica, a qua non poſſint præterquam in mortis articulo, ab alio, quam a ſummo pontifice abſolui. *y* Aliæ & maio- E res ex circumſtantiis perſonarum & temporum additæ.

6 Quare & quicunque clericus vel laicus *z* in prouincia ſubiecta ſummo pontifici in temporalibus & ſpiritualibus, rectorem ab eo ei præpoſitum aut iudicem aut

aut theſaurarium, aut locum tenentem A occiderit, aut inſecutus fuerit, ceperit, captiuauerit, detinuerit, vulnerauerit, percuſſerit, aut in locum vbi erunt inſiluerit, aut eos obſederit, de locis ſuis, deque regimine boniſque expulerit, fugauerit, aut ſocius facientium fuerit, aut ſeditionem, populumque ad rebellionem quomodocunque directe vel indirecte commouerit per ſe vel per alium, aut auxilium vel fauorem directe vel indirecte, B palam vel occulte dederit; cuiuſcunque ſit dignitatis, etiam patriarchalis, archiepiſcopalis, epiſcopalis, vel ſuperioris, fit infamis; nec poteſt ad teſtimonium admitti, nec teſtari, aut ex teſtamento vel ab inteſtato vocatus capere; non agere, quamuis conuentus omnibus teneatur reſpondere, non valent eius ſententiæ, aut proceſſus; non poteſt patrocinari pro aliis, nec vllus ei patrocinium præſtare; in- C ſtrumenta per illum confecta, ſi tabellionatus gerat officium; nullius ſunt effectus; dignitatibus, officiis, & beneficiis eccleſiaſticis vel mundanis, quæ obtinet, quæcunque ſunt & quocunque nomine cenſeantur, eſt ipſo iure priuatus; indignus ad ea, & alia in poſterum obtinenda, nec filii eius ad ea admittuntur, qui & libertates, immunitates, priuilegia ab apoſtolica ſede eis conceſſa amittant; atque vaſalli & D homines a iuramento fidelitatis eius & alia quauis obligatione, quibus tenentur ſunt penitus abſoluti, confiſcatis bonis immobilibus, & feudis quæ ab eccleſia Romana habet, vbi id commiſſum fuerit; & aliis bonis feudis, quæ alibi habet ab aliis eccleſiis, ipſo iure, priuatur, quæ reuertãtur ad illorum rectores diſponẽda, conceduntur & eius mobilia fidelibus occupanda. Cum his omnibus & in eum ex- E communicationis ſententia eſt ipſo iure lata. Quod ſi ſit vniuerſitas vel cõmunio, quæ illud ipſum commiſerit, interdicto ſubiicitur eccleſiaſtico ipſo facto, a quo vt nec perſonæ ſingularis ab excommunicatione fit abſolutio, niſi a ſummo pontifice, vel alio in mortis tantum articulo. Daturque inſuper poteſtatibus vtendi in huiuſmodi delinquentes legibus, quas principes catholici aduerſus huiuſmodi delinquentes ediderunt. Et iſtæ etiam pœnæ prædictæ, pertinẽt ad omnes reos maieſtatis, ſeditioſos, & percutientes, inſequentes vel necantes cardinales.*aa*

Pro illis vero, qui ſibi ipſis voluntarie, 7 aut per ferrum, aut per venenum aut præcipitium, ſuſpendium vel alio quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla debet fieri commemoratio in oblatione, nec illorum corpora cum pſalmis ad ſepulturam deduci.*bb*

Accedit condemnationi pœnali & cri- 8 minali homicidii preſbyteri alicubi compoſitio pecuniaria, cuius pars eccleſiæ, cuius erat preſbyter necatus, altera in eleemoſynas eius nomine diſtribui debet.*cc*

Mulier autem quæ partum animatum 9 medicamentis vel aliter ſponte abegerit, vel aborſum ita fecerit, capitali ſupplicio erit plectenda.*dd* Aliquando tamen mitius in foro pœnitentiali per iracundiam filium occidens, pontificio hoc iure pœnitentiæ agendæ cauſa, ad aliquod monaſterium tranſire *ee* debet. Quod ſi ſuffocatus inueniatur in lecto parentum infans, & ignotetur, quis ex coniugibus eum oppreſſerit, euentu mortis conſiderato, vterq; tribus annis pœnitere debet, quorum vnum in pane & aqua debent peragere.*ff*

Scholia.

a *homicida quod fecit exſpectet, id eſt mortem, quam intulit. l. 3. C. de epiſcopa. audien. l. ſacculariis, §. ſunt quædam, de extraordin. criminib. Olim iure ciuili legis Cornel. de ſicar. & veneficiis pœna, in inſulam deportatio & omniũ bonorũ ademtio erat, ſed hodie ſolẽt capite puniri, niſi honeſtiore loco poſiti fuerint, vt pœnam le-*

gis Corneliæ ſuſtineant, ideo ſolent deportari in inſulam; & humiliores beſtiis ſubiiciebantur, l. 1. §. pen. ad l. Cornel. de ſica. l. qui cædem dolo malo, 16. eod. tit. Iuſtinianus gladio animaduerti & vltimo ſupplicio in huiuſmodi homicidas & veneficos tradit §. item lex Cornelia, de ſicariis, de public. iudic. iure diuino, qui effuderit humanum ſanguinem, eius ſanguis effundendus, Geneſ. 9. Exod. c. 21. qui per inſidias aut ſponte hominem occiderit, morte moriatur. *& rurſum, Numer. 35. verſ. 16.* ſi quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit, qui percuſſerit reus erit homicidii, & ipſe morietur. *Et ad Gal. ca. 5. qui gladio occiderit, debet mori gladio & vltra a vita æterna, niſi pœnituerit, fit alienus, vt habetur Apocalypſ. cap. 21. verſ. 8. Reſpuit natura ipſa homicidium, per quam nefas hominem homini inſidiari, l. 5. de iuſtit. & iur.*

b *c. itaque, 24. q. 3.*

c *c. 41. ſi quis homicidium, 50. diſt.*

d *ca. eos vero, 42. & 43. ſi quis voluntarie, 50. diſtinct. ex concilio Ancyrano c. 22. & ex capitulis Martini Bracharenſis epiſcopi, cap. 78. Si voluntarie etiam domina ancillam verberaſſet ſæuiendo, & ea mortua fuiſſet intra tertium diem, 7. annorum pœnitentia ei ſtatuta: ſi caſu verberaſſet 5. annorũ, ca. ſi qua fœmina, 43. 50. diſtinct. ex concilio Elibertano c. 5. & ex Vvormacenſi c. 39. Adde leg. 1. de emenda. ſeruo. C. l. 2. de his, qui ſunt ſui vel alieni iur. P. ex quibus & collige qualis animaduerſio in ſeruos & ancillas permiſſa.*

e *cap. qui presbyterum, 24. 17. quæſtio. 4. ex concilio Moguntino ſub Rabano, c. 24. & in ca. 2. de pœnitent. & remiſſio. eccleſia. vel dominus temporalis dehoneſtatur aut læditur, læſis officialibus ſuis, qui eos repræſentant, argumento ca. ſi. 94. diſt. & c. 1. 24. diſtinct. c. Romana, de offic. vica. lib. 3. C. vbi & apud quem in integrum reſtitutio eſt poſtulan. l. fina. C. de iudic. Atque dominum iterum crucifigunt, qui in ſuis ſacerdotibus eum proſequuntur, c. nulli, 3. q. 1.*

f *illa mulcta pecuniaria, in legibus dicitur Longobardorum* virgild, *cuius media pars debebat applicari, ab epiſcopo eccleſiæ presbyteris, altera pauperibus. c. 26. omnes presbyteri, 17. q. 4.*

g *ex legibus quoq; Longobardorum ca. 27. qui ſubdiaconum eadem 17. q. 4.*

h *c. 28. qui occiderit, 17. q. 4. ex libro 6. capitularium ca. 90.*

i *ca. hi qui arborem, & ſequent. 50. diſt. can. nec is, can. ſi quis, 15. quæſt. 5. ca. de occidendis, 23. q. 5.*

k *dicto c. hi qui arborem, c. clerico, & ſeq. c. eum qui, 50. diſt.*

l *Clem. vnic. de homic. lib. 3. tit. 4.*

m *can. ſtudeat, cum 4. ſequent. 50. diſt. ca. ſi quis non, 15. q. 1.*

n *c. miror, 4. can. ſi quis viduam, 50. diſtin. c. lator, de homicid.*

o *ca. at ſi clerici, §. ſi vero. & ca. cum non ab homine, de iudi. ca. tuæ diſcretionis, 6. de pœn. c. inquiſitionis, de accuſa. gloſſa ad c. ſicut dignum §. fin. de homicidio. ad verbum* conſilium, *ait deponendum eſſe presbyterum committentem homicidium facto, conſilio, præcepto, lingua, adhortatione probatq; ex c. ſi ex literis, 10. de exceſſibus prælator. deponendum eſſe a beneficio, qui conſilium etiam vindictæ mortis in aliquo reo faciendæ directe vel indirecte dederit.*

p *d. c. ſicut dignum, 6. §. fi. de homic.*

q *vel ea ſola ratione, quod ſanguinem humanum, quomodocunque effundens, fiat irregularis, c. penult. de homic. c. clericum vbi rem, & c. de his, 6, 50. diſt. neque clericus eccleſiaſticis ordinibus mancipatus, ſententiam etiam ſanguinis inferre, ſubſcribere, approbare, vel exſequi ſine irregularitate poteſt, c. ſententiã, c. clericis, de ſententia excom. c. in Archiepiſcopatu, de raptorib. atque ideo militia cæleſtis omnino eſt aliena a clerico cæleſtis militiæ milite, d. can. clericum, 50. diſt. Eo modo monachus*

nachus chirurgiam exercens, quæ eius A *vocationi non congruit, etiam ſi cauſa caritatis & pietatis ſtrumas aperuerit ferro, & poſtea iniuria ſua ægrotus moriatur, fit irregularis in ordine ſacerdotali, eſtque remouendus, niſi cum eo miſericorditer diſpenſetur, c. tua nos, de homicid.*

r *c. fin. de clerico percuſſor. lib. 5. tit. 25. quia & ſi neminem occiderit, tamen in culpa eſt, quod arma ſumſerit, contra prohibitionem clericis factam, cap. porro, 6. q. 3.* B *& c. quicunque, 23. quæſt. fin. arma quippe clericorum, ſunt orationes, & lacrymæ, ca. conuenior, 23. quæſtio 8. etiam contra hoſtes, ca. ex multa, de voto. Quare in eo punitur, quod ſine diſpenſatione non promoueatur, ex rigore iuris, ad ordines, ab omni executione eorum ſuſpenſus.*

s *c. quod in dubiis, 5, de pœn.*

t *can. hortatu. can. igitur, cum 8. ſequent. & can. vt pridem, 23. quæſt. 8. imo & intereſſe bellis, in c. Maximinianus, 21. quæſt. 1. prohibitum.* C

v *c. ad aures, 10. de pœn.*

x *c. ita nos, 25. q. 2.*

y *c. ſi quis ſuadente diabolo, 17. q. 4.*

z *ſequentes pœnæ poſitæ ſunt in ca. vnico, de pœn. in extrauag. Ioan. 23. vbi & finalia verba indicant, hoc crimen maieſtatis, puniendum eſſe vltra pœnas impoſitas a principibus Chriſtianis, pœnis aliis criminalib. quibus tenentur coniurantes contra* D *principes & committentes crimen maieſtatis, de quibus in l. quiſquis, & toto titulo ad legem Iul. maieſtat. C. cap. felicis, de pœn. in Sex. Committitur autem crimen maieſtatis contra rectorem prouinciæ, & vi erectorem papa, can. in primis. 2. q. 1. inter crimina maieſtatis eſt arma propria auctoritate ſumere. l. 3. ad legem Iul. maieſtat. P. Seditio quoque contra princi-* E *pem vel eius officiarios, maieſtatis crimine pœna plectitur ſeuere. l. 1. ad leg. Iul. maieſta. mitior tamen aliquando pœna, ſi concitatio vel ſeditio facta non fuerit contra principem aut eius officiarios, aut contra ſecuritatē reipublicæ, l. 1. & 2. de ſeditio. l. ſi quis aliquid, §. fautores, & l. ſi quis aliquid, §. ſolent, de pœn. P. vide tractatum Boetii de ſeditioſis ciuibus.*

aa *in c. felicis, 5. de pœ. in Sex. vbi tamen non eſt expreſſa mentio de ſolutione vaſallorum, & hominum a iuramento fidelitatis eius, qui id fecerit; vltra tamen præcedentem conſtitutionem vnicam Ioannis 22. de pœn. adiicitur, vt pœnæ poſſint extendi ad collaterales & nepotes delinquentium contra cardinales, quod non eſt prorogatum vltra filios in dict. extra. vnica de pœn.*

bb *c. placuit, 12. 23. q. 5. ex concilio Bracharen. 1. c. 34. neque ex vlla occaſione licet ſeipſum occidere, ca. ſi non licet, cum 2. ſequent. 23. q. 5. Si tamen quis inſaniens, vel non mentis ſuæ compos, ex afflictione ſibi mortem accerſat, vel ſi præcipitauerit, non punitur hac pœna, quia nec alia occidendo puniretur, ca. illa, ca. ſi quis inſaniens, 15. quæſt. 1. l. diuus, de ſtatu hom. penult. ad leg. Pompe. de parri. P. cum ſimilibus iure ciuili etiam punitur, nō tantum qui ſibi mortem intulit, ſine cauſa, ſed etiam qui ſibi inferre conatus eſt, cum diſtinctione tamen, vt in l. omne delictum, § qui ſe vulnerauerit, de re milita. lib. 49. tit. 6. cuius verba,* Qui ſe vulnerauit, vel alias mortem ſibi conſciuit, Imperator Adrianus reſcripſit, vt modus eius rei ſtatutus ſit, vt ſi impatientia doloris aut tædio vitæ, aut morbo, aut furore, aut pudore mori maluit, non animaduertatur in eum, ſed ignominia mittatur; ſi nihil tale prætendit capite puniatur. *Et Paul. in l. ſi quis aliquid, 38. §. fin. de pœn. P.* miles qui ſibi manus intulit, nec factum peregit, niſi impatientia doloris, aut morbi, luctuſve alicuius vel alia cauſa fecerit, capite puniendus eſt, alias cum ignominia mittendus. *Eademque diſtinctione vtitur Martia. in l. qui rei poſtulati. 3. de bonis eorum, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerunt lib-*

Iiii

48.P.tit.21.addidit & aliam pœnam pro A
*confiſcatione bonorum, ſi reatus conſcientia criminis pœnam confiſcationis merenti mortem ſibi conſciuerit, non aliter, vide quæ dixi libro 3. ſyntagmat.iur.ca.22. Si caſu etiam quis ſe necauerit, vel mortem ſibi attulerit, vel ab alio fuerit oppreſſus, non debet priuari ſepultura, cap.ex parte parentum, 15.de ſepultur.lib.3.titu. 28.vbi notat gloſſa, ad verb.*non ſponte,
quod ſi quis fugiens, de ponte ſe præcipitauerit putans ſe inde euadere poſſe, non ſit B
priuandus ſepultura.arg.can. nouit, 13. diſtinctio.cum enim hoc pro bono & licito facere poſſit, ſi contrarium intentioni aduenerit, ex eo non debet puniri, nec illud imputari.can.de occidendis 23.q.5.

cc *cap.2.de pœnis lib.5.titu.37.can.omnes presbyteri, 17.quæſti 4.in concilio Triburienſi ſub Arnulpho Imperatore habito.*
ca.4.compoſitio vero diuerſa eſt ex diuer- C
ſitate regionum, vt apud Lõgobardos ſexcentorum ſolidorum. can. qui ſubdiaconũ.17.q.4. Fuerũt & aliquãdo in magna veterum paupertate, delicta æſtimata, vel ære modico, numariis pœnis inductis, vt ait Iuſtinia.in §.pœna autem iniuriarum, de iniuriis. Idque ex lege 12.tabularum, vt ibidem, & apud Gellium lib.11.ca.1. Plinium libr.8.capit.3. & in legibus antiquorum Francorum, Boiarariorum, D
Anglorum & Longobardorum, & ſimilium. Solent & hodie iudices damnando reos mulctam adiudicare crimen perſequentibus, & vxori & filiis defuncti necati, atque etiam ſtatuere reditum ex bonis damnati pro fundatione capellæ, vt oretur pro mortuo & occiſo, multarumq́; alia adiudicatione vti.

dd *c.aliquando, ca. Moſes, can.fœmina, 32.*
quæſtio.2.l.Cicero, 39 de pœn. Pan. vide E
quæ dixi quando animatus ſit partus lib. 35.ſyntag.c.15.nu.8. Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etſi non dolo faciant, tamen quia res eſt mali exempli humiliores in metallum, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur. Quod ſi eo mulier aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur. l.ſi quis aliquid, 38.§.qui abortionis, de pœn. P. & in cap. ſi aliquis, 5.de homic.qui aliquid libidinis vel odii meditatione homini vel mulieri fecerit, vel ad potandum dederit, vt non poſſit generare aut concipere, aut naſci ſoboles, vt homicida tenetur. Si tamen ſit clericus, non eſt ideo irregularis, quia talis non ſit ex homicidio præſumpto, niſi actu homo interficiatur iam animatus, cap.ſicut, de homicid.cano.17.quod vero, & cap. Moyſes, 32.q.3. Sed & mulier diuerſo modo punitur, ſi partũ inanimatũ aut animatum velit abigere. leg.4. de extraordina. criminibus. l.8. ad legem Cornel. de ſicar. & nouel, Leonis, 31.vſus tamen obtinuit, vt quomodocunq́; abortum mulier fecerit ſponte, morte puniatur, & niſi doceat, quid de eius vtero factum fuerit.

ee *cap.1.de his qui filios occiderunt, lib.5.tit. 10.iure ciuili pœna grauior imponitur culei, occidentibus parentes aut filios, l.vnic. de his, qui paren.vel liber. occide.lib.9. C. tit.17.leg.9.ad legem Pompei.de parricid. lib.48.Pan.tit.9.§.6.de public.iud. apud Iuſtinian.*

ff *cap.final.de his qui filios occider.vbi gloſſ. finalis notat. Quod ſi nulla præceſſit illorum culpa, vel negligentia in nullo ſunt puniendi.*

DE ADVLTERIIS ET STVPRO.[a]

TIT. XIIII.

a *Similis titulus in 5. decretalium, lib. tit.16 agitur, & de his tota 36.quæſt.1. & 2. & in lib.48. P.titu.5.ad legem Iuliam, de adulteriis & ſtupro. & libr 9.C.titul.9. & nouel Leonis Imperatoris 32.de adulteris manifeſto deprehenſis. & in ecloga Baſilicorum lib.60.titu.37. Rurſum de ſtupro & raptu virginum agitur titu.3. lib 9. C.de raptu virginum ſeu viduarum necnon ſanctimonialium. & in l ſi quis non dicam rapere, de epiſcop & cleric.lib.1.C.titul.6. & in nouel Iuſtiniani*

ſtiniani 143. de muliere raptum paſſa: & nouel. 150. de ea, quæ raptori ſuo nubit. & Nouel. 141. de his qui luxuriantur contra naturam, & in Nouel. Leonis 35. de raptoribus virginis, eorumq́, qui in raptu adfuerint, pœna. A

Capvt I.

1 *Quid adulterium.*
2 *Coniunctionis illegitimæ ſpecies adulteriũ, ſtuprum, inceſtus, raptus, fornicatio.*
3 *Quomodo iſta mixta ad pœnam conſideranda.* B
4 *Lenones.*

1 Generaliter omnis coniunctio ſeu copula, quæ non habet poteſtatem vel naturam coniugii legitimi, dicitur adulterium, & omne ſtuprum adulterium eſt. *a*

2 Proprie tamen, diuerſæ ſunt fornicationis ſeu coniunctionis illicitæ ſpecies, quæ ſequuntur. Adulterium, quod eſt alterius thori violatio, cõmixtio cum coniugato vel coniugata. *b* Stuprum, quod eſt C communiter virginum defloratio, quamuis ad viduas & pueros & alios extendatur, *c* Inceſtus, qui eſt conſanguineorum vel adfinium abuſus. *d* Raptus, qui eſt, quando puella violenter de domo parentis abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur, ſiue ipſi tantum puellæ ſiue ipſis ſolis parentibus, ſiue vtrique vis inferatur. *e* Fornicatio ſimplex ſine præcedentibus D qualitatibus, quæ eſt omnis coitus illegimus cum meretricibus & aliis. *f*

3 Miſcentur & concurrunt aliquando cum illa fornicatione qualitates aliæ ſubortæ ex qualitate perſonarum; vt, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, vel luxuria contra naturam, *g* vel brutalis infanda coniunctio, quæ diuerſas habent pœnas pro modo diuerſæ mixtionis criminis. *h* Sic coniuncta eſt lenocinii & lenonum E conſideratio.

4 Lenones autem & lenas dicimus, qui quæve mulieres quæſtuarias proſtituunt. *i* Lenocinium enim exercere non minus eſt, quam corpore quæſtum facere. *k*

Scholia.

a *ca. nemo ſibi blandiatur, 4. §. tolerabilior, 32. q. 4. ca. Idololatria, 28. quæſt. 1. ſicque explicat Modeſtinus in l. inter ſtuprum, 101. de verb. ſignif.* Inter ſtuprum & adulterium hoc intereſſe quidam putant, quod adulterium in nuptam, ſtuprum in viduam committitur, ſed lex Iul. de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur. *Et Papinianus in l. inter liberas tantum perſonas, 6. §. 1. ad leg. Iuliam de adulter. lib. 48. P. titul. 5. lex adulterium & ſtuprũ promiſcue, & καταχρηστικώτερον, id eſt abuſiue appellat, Sed proprie adulterium in nupta ponitur propter partum ex altero cõceptum compoſito nomine. Stuprum vero in virgine viduave committitur, quod Græci* ... *id eſt, corruptionem appellant, & lex Diuina per verbum, non mœchaberis D. Matth. c. 5. verſ. 28. cum ſim. omnẽ cuiuſcunq́, generis prohibuit fornicationẽ, c. meretrices, 11. 12. q. 4. c. fornicarii, 88. diſt. ſic li. 60. Baſilicorũ, tit. 17 c. 8.* λέγεται μὲν μοιχεία, ἡ ἡ πρὸς παρθένον, ἢ χήρας φθορά· κυρίως δὲ μοιχεία μέν ἐστιν ἡ τῆς ὑπάνδρου· φθορὰ δὲ τῆς παρθένου ἢ χήρας, id eſt adulteriũ quidem dicitur etiam in virgine, aut in vidua corruptio, proprie tamen adulterium eſt nuptæ, ſtuprũm virginis & viduæ, *vide quæ dixi de hoc nomine mœchia lib. 10. ſynta. iuris, c. 2. nu. 35. & ſeq. facit & quod dicitur in c. tolerabilis, 1, §. virgo, 32 q. 5. virgo proſtitui poteſt, adulterari non poteſt, nec lupanaria infirmant caſtitatem. Cauſa autem cur ſtuprum & aliæ ſpecies contineantur ſub adulterio in iure ciuili, poteſt eſſe, quod & lex Iulia, quæ lata fuerat principaliter de adulteriis, omnes etiam alias illiciti coitus ſpecies puniat; ſicque Iuſtinia. in §. item lex Iulia. de public. iud. indicat.*

b *cap. adulterium, 36. quæſt. 1. d. l. inter liberas, §. 1. & l. ſtuprum, 34. ad l. Iuliam, de adulter. & l. inter ſtuprum, 101. de verbo. ſignificat. P. ea tamen, quæ nupſit cum eo.*

quem ignorabat iam habere vxorē aliam, non eſt adultera quoad primum, niſi cum eo poſtquam id ipſum reſciuerit, concumbat, c. ſi virgo nupſerit. 34. q. 2. A

c *in proxime citatis legibus tamen late aliter ſtuprum, dicitur in muliere alia quam in virgine libera non concubina. & in vidua, d. l. ſtuprum, 34. ad leg. Iul. de adulter. in vidua nempe honeſte viuente, in §. item lex Iulia, de public. iudic. dicitur & committi ſtuprum cum maſculo, in* B *l qui domum, 8. ad l. Iul. de adulter. cum vir nubit in fœminam, l. cum vir, C. eod. tit. ἀνδρομανίαν hanc luxuriam contra naturam, vocat nouel. 141. vt nō luxurientur contra naturam, Sodomiam, cuius origo nominis colligitur ex cap. 19. Geneſeos.*

d *cap. lex. §. 1. 36. q. 1. l. ſi adulterium cum inceſtu, 36. ad legem Iuliam de adulteriis, P. quæ ſint autem perſonæ, cum quibus in-* C *ceſtus admittitur, docet t. de inceſtis, c. nec eam, 35. quæſtio. 3. l. ſorores, 49. leg. nuptiæ conſiſtere non poſſunt, 13. & ſequent. & l. ſi. de rit nup. l. ſi. C. de inceſt. nupt.*

e *d. c. lex, §. 1. 36. quæſt. 1. exſtat tit. de rapt. virginum, C. & alii tit. de quibus in principio literæ a dixi, c. cum cauſam, 6. de raptor. lib. 5. tit. 17. Et proprie raptus eſt, vbi nihil de nuptiis raptæ fuerit antea tractatum, dict. c. lex illa. Nec hoc iure Pontificio* D *raptor dicitur, qui prius deſponſauerit mulierem, & qui eius conſenſu etiam inuitis parentibus eam abduxerit, d. ca. cum cauſam, 6. de raptori. Contra iure ciuili l. vnic. C de rap. virg. Raptus illicitus coitus, a corrumpendo eſt dictus, vnde qui raptu potitur, ſtupro fruitur. capit. raptus, 36. quæſt. 1.*

f *dict. c. lex illa, §. fornicatio, 36. quæſt. 1. eſt ſcortatio omnis illicitus coitus, c. 1. §. qui* E *ergo, 32. q. 2. ca. meretrices, 32. quæſt. 4. eſt proprie autem ſoluti & ſolutæ a matrimonio.*

g *gradus ſunt peccatorum & adulterii malum vincit fornicationē, vincitur autem* A *ab inceſtu, peius enim eſt cū matre, quam cum alterius vxore concumbere; ſed adhuc peſſimum, quod contra naturam fit, can. adulterii malum, cum tribus ſequentibus, 32. quæſt. 7. a fornicibus, id eſt, concameratis cellis, ſub quibus Romæ meretrices habitare conſueuerant omnibus expoſitæ, fornicatio dicta: & fornix ponitur pro lupanari & meretricia cella, quæ Græcis χαμαιτυπεῖον, vt innuit Iuuenalis Sa-* B *tyra 3.*

Lenonam pueri quocunque in fornice nati.

Meretrix dicitur, quæ multorum libidini patet, c. 16. vidua eſt, 36. diſt. can. meretrices, 32. q. 4. quæ palam quæſtū corporis ſui facit. Palam autem dicitur facere quæſtum, non tantum quæ ſe in lupanari proſtituit, verum etiam ſi qua, vt aſſolet, in taberna cauponaria, vel qua alia, pudori C *ſuo non parcit. Et palam accipiens, id eſt, ſine delectu, non ſi qua adulteris vel ſtupratoribus ſe committit, ſed quæ vicem proſtitutæ ſuſtinet, ſecundum Vlpia. in l. palam, 43. de ritu nuptia. lib. 2. P. titu. 2. vide quæ tractauimus de meretricibus & concubinis, lib. 10. ſynt. iur. c. 1. & 2.*

h *de quibus omnibus, & de ſpeciebus luxuriæ vetitis, & de pœnis, nos abunde tractauimus lib. 36. ſynt. iur. cap. 6. de adulteriis* D *ſimplicib. ca. 7. de mixtis adulteriis & inceſtu. cap. 8. de raptu, c. 9. de ſtupro in virgine & viduis. ca. 10. de prepoſtera libidine. c. 11. de lenonib. & aliis ad luxuriam pertinentibus, c. 12. 13. & 14.*

i *l. palam, 43. §. lenas, de ritu nupt.*

k *d. l. palam. §. lenocinium, imo & maius. l. 4. §. 13. de his, qui notant. infa. P. §. 1. de lenonib. nouel. 14. fit autem lenocinium pluribus modis, nempe & proſtituendo &* E *operam proſtitutioni dando, d. l. palam, & nouel. de lenonibus. Item ſi quis deprehenſam vxorem in adulterio, retinuerit non damnatā, aut non accuſatā, ſitq́ patronus eius turpitudinis cauſa, ca. 1. & ca. apud apud miſericordem, 10. §. quod ſi in adulterio,*

terio, 32.q 1.l.2.l. caſtitati, ad legem Iul. de adulter. C.lib.5.tit.16.ca.3.de adulter. & qui recipit pecuniam pro adulterio vxoris ſuæ.l.2.§.lenocinii, ad legem Iuliam, de adulteriis. A

Capvt II.

De pœna adulterii.

MAritis, etiam ex ſuſpicione adulterii permiſſum eſt vxores accuſare, & ipſis, *a* plus quam cæteris, licet accuſare & defendere, *b* accuſat & vxor maritum, nõ tamen licet ex ſuſpicione adulterii coniugibus ſe ſeparare, aut ſe dimittere, niſi prius cauſa cognita & probata. *c* Separatur autem matrimonium quoad thorum propter fornicationem, *d* nec ex cauſa dimiſſam maritus tenetur vxorem recipere. *e* Niſi forſan & ipſe quoque adulterium cõmiſerit; Et ita paria delicta mutua compenſatione tolluntur, quod pertinet ad illos. *f* Quod ſi mulier ob cauſam fornicationis iudicio eccleſiæ, aut propria voluntate a viro receſſerit, nec reconciliata ei fuerit poſtea, dotem aut dotalitium repetere non poterit. *g* Non licet autem vxorem deprehenſam in adulterio occidere, vel eius adulterum hoc iure. *h* Quamuis ciuili excuſetur homicidium iuſto dolore mariti. *i* Adultera porro vtroque iure damnata, in monaſterium detruditur; *k* laicus pro adulterio excommunicari debet, *l* & pœnitentiæ ſubiici; *m* Iure ciuili vero capitali ſupplicio condemnatur. *n* Si quis autem clericus adulteraſſe, aut confeſſus, aut conuictus fuerit, depoſitus ab officio, communione cõceſſa, toto vitæ ſuæ tempore in monaſterium detrudatur. *o* Grauius tamen eſſet puniendum adulterium cum inceſtu, *p.* Veruntamẽ ſi pœna imponenda ſit ſanguinis, adeundus erit iudex ſecularis, *q* qui tamen extra pœnam illam & iudex eccleſiaſticus poſſit punire adulteros, *r* & criminaliter & ciuiliter iudicare a coniugibus inſtitutam accuſationem. *s*

Scholia.

a *c.maritus, 4. de adulter. Olim tamen iure ciuili, non erat mariti accuſatio adulterii permiſſa conſtante, & niſi ſoluto matrimonio, l. conſtante, 26. ad legem Iul. de adult. l. miles, 11. eod. tit. l. crimen, C. eo tit. quod fuit emendatum nouo iure, authent. ſed hodie, C. eod. tit. §. quia vero plurimas, vt liceat matri & auiæ, in nouel. poteſtque ex eodem iure, etiã ſine ſuſpicione calumniæ, aut ſine metu talionis accuſare, l. ſine metu, & leg. mariti lenocinium, 29. l. quæſitum, 40. ad leg. Iul. de adult. P. permittitur autem primo loco marito ſi velit accuſare, poteſt & permittit coniunctiſſimis perſonis, non autem omnibus, ne forte conuenientia matrimonia, ea accuſatione turbentur, l. quamuis, C. ad legem Iuliam, de adult.*

b *iure pontificio ita receptum, in c. 1. vt lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium examinationem, lib. 2. tit. 6. quamuis aliquando iure ciuili & lege & tabularum, aliter fuerit receptum. l. 1. C. ad leg. Iul. de adult. hodie tamen poteſt, nouel. 134. c. 10. & 11. §. ſi quando, & ſeq. vt nulli iudi. liceat haber. loc. ſeruator. Potuit & impudice viuentem olim repudiare. Euſeb. lib. 4. ca. 17. l. conſenſu, 8. §. ſi quas igitur, de repud. lib. 5. C. tit. 17. olimq́ etiam mulier de adulterio accuſata in maritum crimen retorquere poterat. l. 13. §. 5. de adulter. P.*

c *c. tua, de probatio. dict. c. 1. vt lite non conteſta. can. multorum, 35. quæſt. 6. c. priuſquam, 27. quæſt. 2. non ſufficit autem propoſitum fuiſſe adulterium, niſi probetur. c. ſignificaſti, 5. de adulter. notat tamen Panor. ad cap. tua fraternitatis, nume. 6. de adulteriis, & in cap. plerunque, de donat. inter vir. & vxor. quod maritus, ſi adulterium ſit manifeſtum, poteſt auctoritate propria denegare debitum coniugale, & coniugem domo expellere; contra, ſi occultum. Non poſſe tamen lucrari dotem, ob*

adulterium, niſi ſententia fuerit ſecuta; & *hanc ſententiam firmat, (etſi alias plures contrarias referat dicetum, dotem lucrari quoque ex adulterio occulto.) ex c. Agathoſa. 27. quaeſt. 2.* & *ad hac facit etiam c. ſignificaſti, de diuortiis, addit autem in d. loco Panorm. hac verba, poſtquam dixit dimitti poſſe uxorem ex adulterio occulto.* Et hoc puto, *inquit*, ſiue ſit manifeſtum adulterium ſiue non; nam ipſe ſcilicet Deus dedit hãc poteſtatem, vt poſſit dimittere propter fornicationem; fateor tamen quod ipſa compellit ad reſtitutionem, niſi cõſtet de adulterio.

d *Nam ſi adulterã incorrectã, maritus adulteram ſciens retineat, particeps eſt delicti, non etiam ſi correctam* & *emendatam recipiat, c. 3. de adulte. c. 1. §. imo cum illi, c. ſicut, can. ſi quis uxorem, can. apud miſericordem, cap. quid ſi, 32. quaeſt. 1. l. 2. §. marito,* & *l. mariti lenocinium, ad legem Iul. de adult. P. l. 2. C. eo. tit. de repetitione etiam emẽdata agitur in l. generari, §. rea adulterii, l. ſi quis adulterium, 33. §. ſi quis dimiſſam, ad leg. Iul. de adult. authent. ſed hodie, eod titul. C. §. ſi vero, vt nulli iudic. liceat habere loci ſeruator.* Separatio hac *non eſt vinculi matrimonii; Quod enim Deus coniunxit, homo ſeparare non poteſt. DD. Matthaei 19. Lucae 10. c. quos Deus, 33. q. 2. cap. de infidel. de conſanguini.* & *affinitta. ca. inter corporalia, de translatio. epiſcop. Sed tantum cohabitationis* & *thori diuiſio, ca. penult.* & *fin. de adulteriis,* & *ſublata ſunt hodie omnes ſoluendi matrimonii ex Iuriſconſultorum,* & *Caeſarum legibus permiſſiones, de quibus in l. conſenſu. C. de repudiis, §. has itaque cauſas, de nupt. in nouel.* & *ſic quoque prohibentur diuortia in ca. 2. de diuor. ca in coniugio, 32. quaeſt. 5.*

e *ſi nolit, etiam poſt poenitentiam peractam, c. gaudemus, de conuerſ. coniuga. eano. admonere, 32. quaeſtio. 2. quo caſu nolente recipere uxorem marito, ea damnata detrudenda erat in monaſterium, ad aliquam perpetuam poenitentiam. d. c. gaudemus,* & *auth. ſed hodie, C. ad legem Iul. de adult.* & *§. ſi vero, vt nulli iudic. liceat habere loc. ſerua. in nouel. At maritus interim debet innuptus remanere, qui non vult reconciliari uxori,* & *non poteſt viuente uxore alteri coniungi ſine moechia, prout diſputaui fuſe de veritate eius ſententia, reiectis contrariis, in lib. 9. ſyntag. capit. 18.*

f *c. pen.* & *fin. de adult.*

g *c. plerunque, 4. de donat. inter vir.* & *uxo. lib. 14. titul. 10. vbi* & *gloſſa fina. diſputat quaeſtionem; nam ſi mulier, quae ſeparata fuit propter adulterium poſtea doceat matrimonium non conſtitiſſe inter coniuges propter proximitatẽ vel alio modo, amittat dotem, eo quod non cenſeatur eſſe adulterium, nec dos, vbi non eſt matrimonium,* & *tandem concludit nec probat tamen, amittere nihilominus dotem. Iure ciuili etiam, dos amittitur ex adulterio. l. conſenſu, de repud. C. §. ſi vero, de adulterio, §. quia vero plurimas, vt liceat matri* & *auiae,* &*c. in nouel. idipſum dicendum erit de marito ob adulteriũ ſeparato, vt amittat lucrum nuptiale,* & *donationem propter nuptias, quae adiudicentur uxori. cap. 1. vt lite non conteſtata. lib. 2. titul. 6. l. conſenſu, § ſi vero, de repud. C. quia mulier* & *vir iiſdem legibus in cauſis thori* & *matrimonii iudicantur pares, cap. ſi quis uxorem, 32. quaeſt. 1. in vtroque tamen coniuge obſeruandum eſt, ne ſint ex matrimonio filii, nam tunc filiis lucra illa ex adulterio in proprietate relinqui debent filiis, §. ſi de adulterio, vt liceat matri* & *auiae, in nouel. notat tamen ſingulariter Panorm. ad cap. plerunque, numero 3. quod maritus non lucratur dotem ob adulterium uxoris ſeparato matrimonio a iudice ſeculari, quia iudex ſecularis non dicitur competens, dum agitur ciuiliter de ſeparatione matrimonii, capit. tua, de procurat. Ioannes Andreas ad capit. 2. de foro competen. Quamobrem laici iudices in hac quaeſt.*

alii

alijs adiudicationibus vtuntur, & ſi cri-
minaliter iudicent, poſſunt & dotem adi-
mere ſecundum dictam authenti. ſed ho-
die, de adulteriis, C. & dictum capit. ple-
runque, de donatio. inter vir. & vxor. ve-
rum ſi adultera poſtea fuerit viro reconci-
liata, vt colligitur ex dict. ca. plerunque,
non amittit dotem; quia maritus poſtea ei
obiicere non poteſt fornicationem, capit.
quemadmodum, de iureiurand. can. quod
autem, can. non erit, 32. quæſtio. 1. nec po-
teſt reprobare mores, quos iam ipſe com-
probauerit, l. ſi vxor, in fin. ad legem Iul. de
adulte. Pand. can. horrendus, 32. q. 2. niſi
poſtea iterum fornicaretur.

h *ca. ſi quod verius, c. admonere, c. inter hæc*
ſanctitas veſtra, 33. quæſt. 2. Tenet tamen
Iulius Clarus, lib. 5. ſenten. iuris, §. homici-
dium, num. 50. & 54. hanc permiſſionem
iuris ciuilis occidendi deprehenſum adul-
terum, non eſſe contra conſcientiam.

i *leg. Gracchus, ad leg. Iuliam, de adulter. ſi*
inuenıat in domo ſua adulterantem, licet
& patri idipſum cum diſtinctionibus, in l.
quod ait lex, 23. leg. marito, 24. ad legem
Iuliam, de adulter. P. §. his quoque, vt li-
ceat mat. & auiæ, in nouel. de lege, quæ
permittebat adulteram cum adultero ſi-
mul deprehenſos occidere, & ex qua in
matre & filio licebat adulterium vindica-
re, meminit Seneca lib. 1. controuerſiarum
controuerſ. 4.

k *c. gaudemus, de diuort. iure ciuili antè ver-*
beratur, §. ſi vero, vt nulli iudicum liceat
habere loci ſerua. in nouel. authentic. ſed
hodie, ad legem Iul. de adulte. C. mors in-
dicta adulteris lege antiqui teſtamenti di-
uina, lapidationis, Exod. 20. Deuter. 22.
Leuit. 20. & lege ciuili in l. 39. in fine,
ad legem Iul. de adult. P. nou. Leonis 32.
vbi & alia mitior pœna, vt naſus adultero
& adulteræ abſcindantur.

l *c. intelligimus, 6. ad l. Iul. de adult.*

m *c. 2. ſignificaſti, de adult.*

n *§. item lex Iulia. de adult. de publ. iudic.*
apud Iuſtinia. l. quamuis, C. ad legem Iul.
A *de adult. & ſecundum locum in pœnis ob-*
tinet adulterium, ca. quid in omnibus, 32.
quæſt. 7. Puniuntur & extra ordinem ſo-
licitatores alienarum nuptiarum, etiam ſi
effectu ſceleris potiri non potuerint. l. 1. de
extraordinariis criminib. lib. 47. P. tit. 11.
vide quæ diximus de pœn. adulterii li. 36.
ſyntagm. c. 7. Hippomenes, vnus ex genere
Codridarum, cum deprehendiſſet apud fi-
liam Limonam adulterum, hunc quidem
B *vna cum filia ad currũ alligatum, inter-*
fecit, illam vero cum equo ſub iugum con-
ſtrinxit, donec mortem obiret. Heraclides
in politicis, in principio in Athenienſium
republ. & rurſum in repub. Tenediorum
refert, Cygnum, filium ſuum Tennen, ac-
cuſatum de adulterio quamuis falſo, cum
nouerca, ciſta incluſum in mare proieciſ-
ſe, legem autem poſuiſſe Tennen, vt ſi quis
adulterum deprehendiſſet, vt eum ſecuri
C *trucidaret. Deprehenſo vero filio ipſius,*
cum is, qui eum deprehenderat, Regem
quid faciendum eſſet, rogaſſet, reſpondiſſe,
lege vteretur. Tradit & in Lepreatarũ po-
litia legem, vt Lepreenſes, ſi quos adulte-
ros cœperint, vinctos per vrbem totum tri-
duum circumducãt, & perpetuã infamia
notam illis inurant; Mulierem vero, per
vndecim dies amictam, tunica pelluci-
da, diſcinctam in foro ſtatuant, & infa-
D *mia afficiant.*

o *ca. 10. ſi quis cleric. 81. diſtin. ex 3. ſynodo*
Aureliacenſi cano. 7. & ibi prædicta ver-
ba ita expreſſa ſunt, vt nullis iudicibus vel
interpretibus commentandi relicta ſit via,
& probatur ex ſententia, quæ lata eſt con-
tra epiſcopum in can. lator, 44. 2. quæſt. 7.
quamuis eam pœnam nitatur temperare
Paulus Grillandi tractatu de pœnis omni-
fariam coitus, imo infamatus presbyter de
E *adulterio, ad confeſſionem adulteræ debet*
ſe purgare cum vicinis quinque presby-
teris iurantibus; quod ſi non potuerit ſe
purgare, ob officio ſuo debet ſuſpendi, c. ſi-
gnificaſti, 3. de adulteriis, vt in cap. quam
ſit graue crimen 9. de exceſſibus præ-

lato. diaconus qui publice dixerat ſe cognouiſſe vxorem cuiuſquam, qui ideo eam dimiſerat, iubetur deponi ab officio & beneficio. Diſpenſare tamen poterit cum clericis epiſcopus, poſt peractam pœnitentiam, in adulteriis & aliis criminibus inferioribus, neque debet omnem depoſitum poſt pœnitentiam, curiæ ſeculari tradere, c. at ſi clerici, 4. §. de adult. de iudic.

p *ſic adulterium hoc cum inceſtu vel nephario coitu habet iure ciuili pœnam capitalem, & fœmina & maſculus æque puniuntur, leg. ſi adulterium in principio, & ibi Bartol. de adulte. quod & tradit Angelus in tractatu criminalium ad verba* che mai, *vbi agit de adulterio.*

q *c. ſententiam, ne cler. vel monach.*

r *ca. gaudemus, de conuerſio. coniugat. in detruſione in monaſterium ad pœnitentiam, vt in c. de benedicto, 5 32. q. 1. iubetur diacono, cui adulterii cognitio delegata fuit, vt pœnam adultero imponat ſeparationis, mactationis, ſeu mulcta, & decaluationis. Separatio quoque Thori ad eccleſiaſticum iudicem pertinet ſolum, ca. tuæ, de procurator. c. 1. de officio ordina. c. at ſi clerici, §. de adulteriis, de iudic. & ita enumeratur crimen adulterii inter crimina eccleſiaſtica. gloſſa in ca. cum ſit, & c. conqueſtus, de foro competenti. poteſt & vti excommunicatione iudex eccleſiaſticus in adulteros, vt in cap. intelleximus, ca. 2. de adulter.*

s *c. tua fraternitatis, 5. de procura. vbi & agitur tantum de accuſatione facta per maritum & coniugem, vt inde praxis tracta videatur, quæ hodie in Gallia vix recipitur accuſatio adulterii, niſi facta ab alterutro ex coniugibus. Ne alioquin prætextu eius accuſationis, bene conuenientia matrimonia, odio & diſſidio inſeminato turbentur, vt notat glo. pen. de concubinariis in pragma. ſanctio. quanquam iure ciuili aliæ perſonæ admittantur, non tamē niſi certæ. & proxime eadē ratione, in l. quāuis adulteriis, 39. C. ad l. Iul. de adult.*

A CAPVT III.

De pœnis ſtuprantium virgines.

QVi ſeduxerit virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem, ſi pater noluerit eam ei dare, dotabit ex æquitate canonica. *a* Quod ſi conſtuprator noluerit eam vxorem ducere, corporaliter caſtigatus excommunicatusq; in monaſterium,
B in quo agat pœnitentiam, detrudi debet, de quo nulla ſit egrediendi ſine præceptione licentia, *b* qui nondum viripotentes virgines corrumpunt, grauius quam qui alias corruperint puniendi. *c*

SCHOLIA.

a *c. 1. & 2. de adult. Exod. c. 22. Deut. 22. c. 19. hæc eſt pœna ex æquitate canonica, quæ alias debitas ex aliis legibus ſtupratoribus*
C *imponi non impedit. lex etiam Iulia. de adulteriis, ſtupri flagitiū punit, cum quis ſine vi vel virginem vel viduam honeſte viuentem, conſtuprauerit. Pœnam autem irrogat ſtupratoribus ſi honeſti ſunt, publicationem dimidiæ partis bonorum; ſi humiles, corporis coercitionē cum relegatione. §. item lex Iulia. de adulteriis, de publi. iudi. maxime ſi corrumpatur viro immatura, vt dicemus mox. Seductio virginis*
D *reddit eam inuoluntariam, vt ipſa pœnas ſtupri euadit, veluti ſi pollicitationibus, ſi poculo amatorio, ſi magicis artibus fuerit ſolicitata, vt in l. multi, de malef. & mathema. C. l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis, de pœnis, P. l. ſi aliquis, de homic. ſi pollicitus quis fuerit eam ſe ducturum in vxorem, ſi ei adhæreret, vt cap. tua nos, de ſponſalib. ſi largitionib. corrupta ſit, ſi affectatus eam quis fuerit, &c.*

E b *ca. 2. & fin. de adult. Et quia clericus, qui conſtuprauerit virginem, non poteſt eam ducere, ſi in ſacris ſit ordinibus ſecundum communem ſententiam, debet in foro contentioſo deponi; Panorm. ad c. at ſi clerici, de iudic. citat tamen textus, qui non loquuntur*

quuntur de ſtupro ſimplici, ſed de adulterio, vt ca. ſi quis clericus, 81. diſtinct. c. lator, 2. qu. 7. idem tamen Panorm. ad cap. pen. de adulter. notat clericum huiuſmodi teneri vltra dotem, ad pœnam pecuniariam, vel corporalem imponendam per ſuum ordinarium, atque vel in carcerem, vel in arctum monaſteriũ eſſe detrudendum, ſi eſſet de ſtupro publice accuſatus. At Bernardinus Diaz, in practica criminali canonum, c. 77. hoc locum habere putat, quando eſſet ſeducta virgo, non autem ſi ipſe ſponte conſenſit, & ita probata voluntate puellæ, excuſari a pœna criminali, & eximi a præſtatione dotis, ad quam non teneatur, nec in foro cõtentioſo, nec in pœnitentiali, ſi modo patrem nõ habeat, nam ſi haberet, etiam in eo caſu, & non obſtante contrario conſenſu filiæ, poſſet pater perſequi iniuriam ſibi in filiæ perſona illatam, & dotem & alia ei danda. adde l. 1. de iniur. Pand.

c *dat pœnam Paulus Iuriſconſult. in l. ſi quis aliquid, 38. §. qui nondum viri potentes, de pœn. Pand.* Qui nondum viripotentes, *inquit*, virgines corrumpent, humiliores, in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam relegãtur, aut in exilium mittuntur, *competebat & pro ſerua ſeu ancilla ſtuprata virgine immatura actio legis Aquiliæ. l. ſi ſtuprum, 25. de iniur. P. l. 27. § 4. ad leg. Aquil. P.*

CAPVT IIII.

De pœnis ſtupri ſeu inceſtus ſacrarum virginum, & filiarum ſpiritualium.

1 SI quis epiſcopus, presbyter, † diaconus aut ſubdiaconus, aut lector aut pſalmiſta aut hoſtiarius, cum muliere ſanctificata Deo, mœchatus fuerit, deponi debet: quia ſponſam Chriſti corrupit, ſi vero laicus fuerit, eſt excommunicandus. *a* Quamuis legibus ciuilibus, vltra pœna imponatur, capitalis, *b* pœnitentia vero imponenda monialibus & monachis. *c* Qui, quæve, ſi
A libere voluerint filios procreare, puta nubere, ergaſtulis concludi debent, ad perpetuam agendã pœnitentiam, cõmunione ſacra priuari, niſi in articulo mortis. *d* Moniales etiã ſi libidinibus inſeruire accuſentur, & manifeſte detegi non potuerint, erga regulam, ſuæ opinionis malam famam canonice purgare cogendæ ſunt. *e* Quæ virginitatẽ Deo vouerint, & qui cum illis rem habuerint, niſi a peccando deſti-
B terint, non obtinent pœnitentiam. *f*

Sacerdos vero, † qui cum filia ſpirituali fornicatus fuerit, ab officio deponi debet, & 12. annis pœnitere, poſteaque monaſterium ingredi, fœmina ſi laica eſt, debet quæ poſſidet relinquere, pauperibus tradere, & monaſterium ingredi. *g* 2

SCHOLIA.

a *can. ſi quis epiſcopus, 6. 27. qu. 1. & Sext. ſynodo in Trullo. cap. 4. excommunicatio*
C *porro illa laicorum, eſt ex manſuetudine canonica, deſponſatas autem virgines Veſtales eſſe Deo, dicitur in cano. quæ Chriſto, can. virginibus. & ca. ſi quis epiſcopus, 27. qu. 1. can. virgines, 27. diſtinct. quare in illarum compreſſione & adulterium, & ſacrilegium, & inceſtus committitur, & priuatio imponitur beneficiorum clerico id agente, vide Bernardinũ Diaz. in pra-*
D *ctica criminali canon. cap. 75. & hoc quidam verum ita demũ intelligunt; quando peccatum in notitiam populi peruenit, ſecundum Cardinalem de Turrecremata ad d. cap. ſi epiſcopus. Dias tamen & in occultis locum habere putat propter grauitatem criminis.*

b *ca. ſi quis non dicam, 1. 36. part. 2. l. ſi quis non dicam, de epiſco. & cler. C. vbi & non tantum rapientes vel violantes moniales,*
E *ſed etiam attentantes puniuntur.*

c *c. ne aliquis, 4. & ſeq. quod ſi pœnitentiam, 27. queſt. 1.*

d *& vltra, qui ſe illis coniunxerint ſcienter, ab illis ſeparati, non poſſunt aliis matrimonio alioquin legitimo iũgere, vel fieri par-*

ticipes ſacramēti cōmunionis, præterquam in mortis articulo, vt omnia probantur, in ca. impudicas, 11. cum 4. ſequentibus 27. quæſt. 1. de ſupplicio apud Ethnicos veſta-lium inceſtuoſarum, vt quod viuæ defoderentur iam tractaui, lib. 6. ſyntag. ca. 7. nu. 3. docet & idem Plinius iunior, libr. 4. epiſtola. Liuius lib. 2. 4. 8. decadis 1. & lib. 2. decadis 4. Oroſius in 2.

e *c. moniales, 3. de purgat. can. libr. 5. tit. 34. ex concilio Meldenſi. ca. 70. deteguntur autem manifeſte libidinibus inſeruiſſe, vel per teſtes, vel per inſpectionem corporis. ca. nec aliqua, 27. qu. 5. forma autem purgationis ex tenore regulæ ordinis ſuſcepti, eruenda.*

f *quæ eſt 10. annorum ſecundum priſcum ius, in c. deuotam, 27. ſub 27. q. 1. ex concilio Toletano. 1. c. 16.*

g *cap. 9. ſi quis ſacerdos, 30. quæ. 1. idem ſi ad pœnitentialem filiam ſuam accedat ſacerdos, qui honore dignitatis priuatus & vſque ad exitum vitæ ſuæ, iugi pœnitentiæ ſe ſubdere debet, can. omnes quos, 8. eadem 30. quæſt. 1. & rurſum in c. non debet, 10. eo.* non debet epiſcopus aut presbyter cōmiſceri cum mulieribus, quæ ei ſua fuerint confeſſæ peccata. Si forte, quod abſit, hoc contingat, ſic pœniteat, quomodo de filia ſpirituali epiſcopus, 15. annos, presbyter 12. & deponatur, ſi tamen in conſcientiam populi peruenerit. *Et ibi gloſſa infert, quod non ſit deponendus clericus, niſi pro crimine publico quod in notitiam populi peruenerit, per c. ſacerdotes, & ca ſeq. 50. diſt.*

Capvt V.

De pœna inceſtus.

SAcerdos inceſtus accuſatus & conuictus, deponendus eſt, & beneficiis priuandus. *a* Quamuis iure ciuili grauior poſita ſi pœna pro inceſtuoſo concubitu. *b* Omnis inceſti macula pollutus, infamis eſt, & accuſare ſacerdotes vel legitime cōiunctos non poteſt. *c* Qui inceſtas nuptias de facto *d* contrahunt, quandiu in eo crimine fuerint, excommunicati debent eſſe, & ſi alter illorum morte præuētus fuerit, alter quandiu viuet grauiter debet pœnitere, & ſine ſpe coniugii manere. *e* Neque nati ex huiuſmodi complexibus inceceſtuoſis ſcienter factis, filii cenſentur legitimi, neque ii ſuccedunt parentibus. *f* Sunt & quidam inceſtus vltimo ſupplicio puniendi. *g*

Scholia.

a *ca pen. de purga. vulga. & ita ad depoſitionem perueniendum eſſe ſanior pars concludit interpretum, ſi in iudicium deferatur crimen, reiectis contrariis ſententiis, de quibus Bernard. Diaz, in practica criminа. canonum. c. 78. inceſtus enim eſt graue crimen, iure diuino morte expiandū. Leuit. 18. & c. 20. & grauius etiam crimen quod pertinet ad peccatum, inceſtus adulterio, c. adulterii 32. qu. 7. l. ſi adulterium cum inceſtu, & l. ſi de ritu nupt. P.*

b *Cicero 3. de legibus.* Inceſtum pontifices ſummo ſupplicio ſanciunto, *nos multa de hoc crimine lib. 9. ſyntag. ca. 11. & de diuerſis formis & pœnis inceſtus per diuerſa exempla, lib. 36. c. 7.*

c *c. conſanguineorum, 4. ſub 3. q. 4. inter infames etiam numerantur inceſtuoſi, in ca. 17. infames eſſe, 6 q. 1.*

d *de facto enim nuptiæ tales coniunctiones illicitæ dicuntur, nam vere tales non ſunt, propter impedimentum conſanguinitatis, quod prohibet nuptias fieri, & de facto cōtractas diſſoluit. l. inceſtæ nuptiæ, 52. & l. nuptiæ 53. & ſeq. de ritu nup. P. l. qui contra, 4. de inceſt. nupt. libr. 5. C. tit. 5.*

e *ca. fin. 35. q. 8. ca. quædam cum fratre, 19. & 20. ſi quis viduam, ca. qui dormierit, 21. & cap. 23. & ſeq. ſi quis cum nouerca, 32. q. 7. ca. 1. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, libr. 4. tit. 1. Si quis cum filiaſtra ſua ſcienter fornicatus fuerit, nec a matre debitum petere, nec filiā vnquam habere poteſt vxorē, nec filiaſtra, nec ille,*

ullo

vllo vnquam tempore alii ſe poterint matrimonio copulare, hoc tamen & prædicti canones intelligi debẽt caute, vt monet Sotus in explicatione d.c. 3. libr. 4. ſententiarum. diſt. 37. q. 1. art. 2. facit & ca. ex literis, eo. titul. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, ca. 2. de conſanguinit. & affinit. iunge & l. qui contra, 4. de inceſt. nup. C. traditur. & in dict. cap. ſi quis cum nouerca, 32. quæſt. 7. & in cap. in lectum mariti, 6. cum ſequentibus, vſque ad finem 34. quæſtio. fin. de his qui inceſtum extra matrimonium commiſerint ſcientes, vt innupti remanere debeant. Cæterum quamuis inceſtuoſus matrimonium contrahere probibeatur, tamen, ſi poſtea de facto contraxerit, indiſſolubile eſt, & tenetur vxori petenti reddere debitum, quamuis ipſe petere non poſſit, cap. 4. de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, neque inceſtus ſuperueniens diſſoluit matrimonium. cap. pen. & fin. eod. tit.

f *ca. vnic. 35. quæ. 7. l. ſi quis inceſti, 6. auth. inceſtas nuptias, auth. ex complexu, C. de inceſt. nupt. nou. 12. ca. 1. & nouell. 89. ca. fin. vbi & ponuntur aliæ pœnæ confiſcationis bonorum, dotis & exilii, temperamento adhibito, vt ſi filios legitimos inceſtuoſi habeant, ad eos perueniant bona, adduntur, & ibidem aliæ pœnæ.*

g *vt cum vxore patris, cum nurua, Leuit. ca. 18. 20. 21. Leuit. 17. & 22. Statuit & Sixtus 5. ſummus pontifex 9. Aprilis, ann. 2. ſui pontificatus, vt habetur in conſtitutio. eius 55. ſecundum ordinẽ Bullarii Laertii Cherubini incipiente* volentis, &c. *vt qui ſcienter matrem & filiam, aut duas ſorores germanas cognouerit carnaliter, pœna vltimi ſupplicii plectatur pariter & mulier, quæ ſcienter cum patre & filio, vel cum duobus fratribus germanis concubuerit.*

Cap. VI.

De pœna raptoris.

RAptus puerorum aut mulierum, quibus quis abutatur, poteſt admittere A pœnam mortis & detruncationis membrorum, *a* maxime ſi ſit ſanctimonialium ſiue volentium, ſiue inuitarum. *b* Et canones raptores huiuſmodi ſanctimonialium, viduarum, aut virginum, cooperatores & conniuentes raptoribus, ſi clerici ſunt, a proprio gradu deiiciunt, laicos anathematizant. *c* Statutũ etiam, vt ſi quis ſponſam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugii remaneat, B & ſi ipſa eidem crimini conſentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur, non aliter. Et ſi poſt hæc ſe coniungere præſumſerint vtrique vſque ad ſatisfactionem anathematizentur. *d* Permittitur tamen hoc iure puellæ raptæ nubere raptori, ſi prior diſſenſio poſtmodum tranſeat in conſenſum, dummodo ad contrahendum alioquin legitimæ ſint perſonæ. *e* Quod ſi raptor cum rapta ad eccle- C ſiam confugerint, & fœminam ipſam violentiam paſſam conſtiterit, rapta de poteſtate eius liberata, raptor mortis vel pœnarum impunitate conceſſa, ad ſeruiendum ſubiectus ſit, aut redimendi ſe liberam habeat facultatem. Si vero, quæ rapitur patrem habuerit, & puella raptori cõſenſerit, poteſtati patris excuſata reddatur, raptor autem pãtri ſuperioris conditionis ſatisfactione tenebitur obno- D xius. *f*

Scholia.

a *cap. in archiepiſcopatu, de raptoribus. probat & cap. fin. 36. quæ. 2. dum dicitur confugienti raptori ad eccleſiam condonari mortem. Iure ciuili pœna capitalis in raptores & vltimi ſupplicii impoſita eſt, atq; ſimul in opem ferentes. l. vnic. de raptorib. virgin. l. qui cœtu, §. qui vacantem, ad leg.* E *Iul. de vi public. P. §. item lex Iulia. de vi, verſ. ſin autem, de public. iud. Ibique aliæ ponuntur pœnæ, vt nouell. 150. & 143.*

b *c. ſi quis non dicam rapere, 36. qu. 2. ca. 1. ſi quis non dicam, de pœniten. dict. 1. l. ſi quis non dicam, & leg. raptores, C. de Epiſcop.*

& clericor. dict. l. item lex Iulia. de vi. verſ. ſin autem, de public. iud.

c *ca. raptores igitur, 2. can. de puellis, 4. ca. ſi quis virginem 5. & ſeq. 36. q. 2. Quin & ſi quis clericus monaſteria ſanctimonialium ſine manifeſta & rationabili cauſa frequentare præſumſerit, per epiſcopũ arceri, & ſi non deſtiterit, ab officio eccleſiaſtico reddi immunis debet, & a cœtu fidelium fieri penitus alienus, cap. monaſteria ſanctimonialium, 8. de vita & honeſta. clericor. In quo tamen notabis admonitionem deſiſtendi præcedere oportere pœnam, vt in aliis, can. indigne, 12. q. 2. cap. ſacro, de ſentent. excommun.*

d *in cap. raptor. 33. & ſequenti ſtatutum, 27. quæſt. 2.*

e *ca. fin. de raptoribus. matrimonium quippe hoc iure inter raptorem & raptam contractum crimen abolere hoc iure videtur, ſi modo matrimonium aliunde nõ habeat impedimentum, vtputa ordinis, cõſanguinitatis, vel alterius generis. Prohibuit autem ius ciuile raptam raptori nubere, l. vnic. §. et ſi non nupta, de raptor. virg. libr. 9. tit. 13. cap. cum ſecundum leges, de hæret. in Sex. Quod & olim determinatum fuiſſe in conſiliis ſacroſanctis videtur, vt in conſilio Aquiſgranenſi, ca. placuit, 11. Et Meldenſi, c. ſi autem, 10. 36. q. 2. in Chalcedonenſi. & Cabillonenſi. c. de puellis, eadẽ 36. q. 2. Iuſtin. poſtea & pœna ſanciuit deportationis, impoſita etiam parentibus raptarum conſentientibus, nouell. 143. de muliere raptum paſſa, & nouell. 15. de ea quæ raptori ſuo nubit, & ibidem raptoris bona confiſcantur, vide concilium Chalcedonenſe, ca. 27. Wormacenſe, ca. 77. diuum Thomam 2. 2. qu. 154. art. 7. fuit & de his noua concilii Tridentini diffinitio, ſeſſione, 24. tit. de reformatione matrimonii, cap. 6.* decernit, *inquit*, ſancta ſynodus inter raptorem & raptam, quandiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe cõſiſtere matrimonium, quod ſi rapta a raptore, ſeparata & in A loco tuto & libero conſtituta, illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in vxorem habeat, & nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium & fauorẽ præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces. Et ſi clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, ſiue eam vxorem duxerit, B ſiue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare, *hæc ibi.*

f *in cap. fin. 36. quæſtio. 1. ex concilio 1. Aureliacenſi, c, 4.*

Caput VII.

De fornicatione.

Clerici in ſubdiaconatu & aliis ſuperioribus ordinibus conſtituti, ſi vxores de facto acceperint, eas dimittere & C pœnitentiam agere de commiſſo per excommunicationis & ſuſpenſionis ſententiam, compelli debent. *a* Poſt longam tamen pœnitentiã & vitam laudabilẽ continentes, officio ſuo reſtitui poterunt, & ex indulgentia epiſcopi eius exſecutionem habere. *b* Presbyter autem, aut diaconus, aut ſubdiaconus, de quacunque fœmina crimine fornicationis ſuſpectus, poſt primam, ſecundam & tertiã admonitionem, D ſi inueniatur fabulari & aliquomodo conuerſari cum ea, excommunicationi ſubdatur *c* Et ſi moniti clerici a focariis ſe non abſtineant, ab eccleſiaſticis beneficiis vſq; ad ſatisfactionem ſuſpendi debent, & ſi rurſum ſuſpenſi eas præſumſerint retinere, perpetuo remouentur ab eiſdem, & ab officio. *e* Sed & ſi quis ex his ſit publicus & notorius cõcubinarius, vel per ſenten- E tiam, vel per confeſſionem factam in iure, vel per euidentiam rei, quæ tergiuerſatione aliqua celari non poſſit non aliter, in officiis poterit euitari. *f* Puniuntur & concubinæ in foro eccleſiæ ſententia excommunicationis. *g* & aliis pœnis. In ſumma hoc iure inter omnes Chriſtianos omnis

coitus

coitus extra matrimonium illicitus, & damnabilis eſt, *i* verum ſimplex fornicatio non ita vt adulterium vel inceſtus, & vt aliæ peiores coniunctiones, punienda, *k* lenones tamen multo magis erunt deteſtabiles. *l*

SCHOLIA.

a *c.1. de cleric. coniug. lib. 3. tit. 3. can. preſbyter, 28, diſtinct. ex concilio Toletano, 4. cap. 42. & ca. quidam clerici, 81. diſtinct. Iuſſum erat epiſcopis, auferre huiuſmodi coniunctas clericis, & venundare, illis pro tempore relegatis ad pœnitẽtiam, quos ſua libidine infeciſſent. dehinc & eaſdem focarias, ſi ſeparari nollent ab illis, iuſſit per principes in ſeruitutem redigi, ca. eos qui, 32. diſtinct. efficiebantur & filii nati ex eo cõcubitu ſerui in perpetuum eccleſiæ eius, cui præfuiſſet in dignitate conſtitutus, qui eos genuiſſet. Tractatur de prohibitione matrimonii vel concubinatus presbyterorum, & in maioribus ordinibus conſtitutorum, & de ſeparatione, ſi de facto fiat in in 27. diſt. & 82. & tit. qui cleric. vel vouen. &c.*

b *c. ſane ſacerdotes, 4. de cleric. coniug.*

c *c. ſi quiſquam, 2. de cohabit. clericorum & mulier.*

d *c. ſicut, 4. eod. tit. de cohabitat. clericorum, quod & extenditur ad inferioris ordinis clericos, cap. ſi autem clerici, 6. eo. tit. & c. vt clericorũ, 13. de vita & honeſtate cleric. in continentes, non ſe emendantes, & ſuſpenſi celebrantes, in perpetuum deponi iubẽtur & prælati, qui tales in ſuis iniquitatibus ſuſtinent, maxime obtẽtu pecuniæ vel alterius commodi temporalis, pari ſubiiciuntur vltioni.*

e *dicto c. ſi autem clerici, 6. & can. Maximianus, 6. 81. diſtinct. concilium Tridentinum, ſeſſ. 25. c. 14. adfert pœnas concubinariorum publicorũ, vt ſi admoniti non abſtinuerint, priuentur tertia parte fructuum beneficiorum, & penſionum eccleſiaſticarum, applicanda fabricæ Eccleſiæ, vel alterius pii loci arbitrio epiſcopi. Et ſi poſtea non abſtinuerint ab eadem vel alia concubina, ſuſpendantur ab officii, & beneficii adminiſtratione, & ſi deinceps perſeuerauerint, priuentur beneficio & penſionibus eccleſiaſticis. Et ſi adhuc non ſe emendent, excommunicentur, clerici autem alii concubinarii, qui beneficia nõ habent, pœna carceris, aliiſque canonicis puniantur, & inhabiles declarentur ad beneficia, cum ſuſpenſione ab ordine quem habent: Epiſcopi vero concubinarii, ſi in ſynodo prouinciali admoniti, non ſe emendent, ipſo iure ſint ſuſpenſi, &c. vide titulum de publicis concubinariis in concordatis, vbi & pœna alia & in negligentes quoque epiſcopos, vide & quæ diximus in explicatione, c. 1. de accuſationibus regula 14. & quæ tractat Guido Papæus, deciſ. 558. vbi docet, notorium concubinarium celebrantem eſſe ipſo iure & facto irregularẽ, per rationes ibi adductas, & ita fuiſſe concluſum, ideo & ſequi, quod veniat beneficio priuandus, pro quo videnda notata per doctores ad cap. fin. de clerico, excommunica. miniſtra. addit & multa alia ex concilio Baſilienſi ſeſſione 26. relata in titul. de publicis concubinariis in pragma. ſanctio. Bernardinum Diaz Hiſpanum in pract. crim. can. c. 74.*

f *ca. fin. c. veſtra duxit, 7. de cohabita. cleric. vel mulier. ſic intelligendi ſunt canones. ca. nullus, can. preter hac, 32. diſtinct. c. ſi. 15. q. ſi. c. ſi qui ſine, 81. diſt.*

g *ca. ſi concubina 55. de ſentent. excommunicat.*

h *nempe vt veneant & ſeruituti mancipentur, vt ante dixi in litera a, & in monaſterium detrudantur, cap. fraternitatis, 33. diſt. vide & de pœnis cõtra cõcubinarios in concilio Tridentino ſeſſione, 25. de reformatione, c. 14. & in concordatis tit. de publicis concubinariis, vbi Rebuffus adfert 30. pœnas contra concubinarios. Presbytero qui fornicationem fecerit 10. annorum pœnitentia imponitur., iuxta diſtinctio-*

nem eius pœnitentiæ,in c.presbytero, 5.82. A *diſtinct. in ca. vero Apoſtolorum 24.ſtatuitur,epiſcopum aut presbyterum in fornicatione deprehenſum,deponendum, non autem a communione arcendum, ne bis idem delictũ vindicetur, nec debet abſolui excommunicatus concubinarius, quin prius de facto concubinam eiecerit,etiamſi occultus fuerit, ſi dubitetur de peccati continuatione,ca.legatur, 24.q. 2.ca.audite 4.diſt. Angelus Clauaſius,in ſumma* B *ad verbum concubinam.*

i *ca.prædicandum, 22.qu. 2.ca.nemo blandiatur 4.ca.in eo fornicator, 12.ca.meretrices, 11.32.quæ.4.c.Deus qui eccleſiam, de pœniten.& remiſſio.ca.aliter, 30.qu.5. iuxta Dei præceptum, non mœchaberis, Exod.20.ad Galatas c. 5.Tobiæ 5.prohibitum & facere membra noſtra membra meretricis, quod fit & adhærẽdo 1.ad Corinth.6.atque improbatur error Beguino-* C *rum & Beguinarũ, qui dicebant rem habere cũ mulieribus non eſſe peccatũ, quod ex naturali videretur appetitu, peccatum tamen eſſe mortale eas oſculari, clemen.ad noſtram,de hæret.in clem. Proinde & concubinatus iure pontificio eſt prohibitus, quamuis aliquãdo iure ciuili in certis caſibus fuerit permiſſus, ſicque antiquantur leges & exempla olim permittentia concubinatum,in can.dicat aliquis, & c.mere-* D *trices, 12.q.4. Et ſemper habuiſſe concubinam fuit vere peccatum, vt ſcribit gloſſ.fi. in dict.cap.meretrices,per c.gaudemus,de diuort. neque vnquam fornicari impune permiſſum fuit,c.fornicari, 10.88.diſt.c. nubendi, 27.q.1. Hic tamen obſerua,aliquando veram vxorem fuiſſe dictam concubinam, cum qua non fuiſſet tamen matrimonium contractum in facie eccleſiæ, quæ nihilominus vere coniuncta & ſine* E *vllo impedimento fuiſſet, quæ non fuit aliquando prohibita, vt in can. is qui non habet,vxorem 4. & c.Chriſtiano, 34.diſtin. Comparatur autem illa concubina vxori aliquorum, quæ ſine dotalium tabularum ſolemnitate ducta fuerat, vt in nouell.18. cap.5.vere enim illa erat etiã coniunx,ſed quia dotalia inſtrumenta & ſolemnitates non interueniſſent, lex concubinam nominat,can.omnibus ſeruus Dei, 3.§.concubina autem, 24.diſt. ideo illa non fuit omnino prohibita, quia perpetua, & diſtans a prohibita, quæ erat concubina temporalis non vxor,neque etiam arcebatur a cõmunione,qui talem vxorem dictam concubinam habebat,d.c.is qui non habet, Sic in c.audita,eadẽ 34.diſt. D. Auguſtinus dicit non licere habere cõcubinas, quæ poſtea dimittuntur. Tamen hodie, cum in facie eccleſiæ ſit celebrandum matrimonium,& ſine ea ſolemnitate non dicatur legitima coniunctio.c.cum inhibitio,de clandeſtina deſponſatio. recte dicemus & omnem concubinatum prohibitum & ſemper præſumi coniunctionem illicitam, niſi interueniãt legitimæ ſolemnitates,c.aliter, 30.q.5. Nomine etiam hic luxuriæ,omnis inordinata pollutio intelligitur.c.in eo. 32.q.4.*

k *ca.adulterii, 11.32.q.7. Sine carnali delicto pauci inueniũtur, c.16.quia ſanctitas tua, 10.diſt. Caſtitatẽ. difficile ſeruare eſt,maxime nunc, quare defectus temporum,quibus non ſolum merita ſed corpora ipſa hominum defecerunt,diſtrictionis canonicæ non patitur in omnib.manere cenſuram,c.fraternitatis, 7.34.diſt. Arctiſſima vita dicitur caſtitatis promiſſa, c. 5.de his, 8. diſt.difficilis res, ſed maioris meriti ſe caſtrare propter verbum Dei in voluntate,& ſponte,neq; omnes capiunt verbum iſtud D. Matthæi,ca.19.& ca.9.qui ſitit, 33.q.5. Carnis luxuria interdũ ſapientes infatuat, vt Salomonem, ca. Salomon, 2. qu.4 ca Sacerdos, 3.q.7. Sanctos proſternit,vt Dauidem,ca.ſepties,§. Dauid quoque,de pœniten. diſt. 3. dict. ca.Sacerdos, §.item Dauid.fortes vincit,vt Samſonem, ca.ſi non, 23.q.5. Et vt dicebat Iuſtinian. in §.illud quoque melius,ca. 4. nouell. 74. quibus mod. naturales efficiant. legitimi.* etſi caſtitatis ſimus amatores,& hoc ſi-

mul

mul noſtris ſancimus ſubiectis: noui- A
mus tamen nihil eſſe furore amoris ve-
hementius, quã retinere philoſophiæ
eſt perfectę, &c. *Plato quoque in Phædro,*
amorem vocat μανίαν, *Cæterum nec ideo*
minus delictum eſt fornicari, & peccatum
mortale, quamuis multi in illud incidant,
ca. multi, 2. q. 1. c. flagitia, 32. q. 7. & quã-
uis vitiũ ſit naturale, hoc eſt ex corruptio-
ne naturali, tamen vitium eſt, & non ex-
cuſat. l. ſi ſeruus, l. ſi fornicarius, ad l. Aquil. B
P. mitius tamen punitur, vt in l. omne de-
lictum. §. per vitium, aut per laſciuiam. de
re militar. P. neque ſtatim imponitur cle-
rico pro fornicatione pœna depoſitionis glo.
in c. Maximianus, 81. diſt. gl. in c. lator, 2.
q. 7. in can. presbyter 82. diſt. ſed pœna ar-
bitrio iudicis relinquitur, vt eſt commu-
nis opinio, ſecundum Felinum ad cap. at ſi
clerici, de iudic. & Ioannem de Selua in
tracta beneficio. in 3. par. quæ. 3. vbi plura
Ioan. Bernar. Diaz. in practica criminali
canonum, c. 72.

1 *de his diximus, lib. 36. ſyntag. ca. 11. & de*
eorum pœnis tractatur. in nouell. 4. de le-
nonibus, & lenones leg. Iulia. de adulteriis
puniendis dicitur, in l. 2. §. 2. & 3. ad l. Iul.
de adult. dicuntur & infames, in l. 1. & l.
Athletas, §. ait prætor, de his qui notan in-
famia, pœna metalli affici debere quoque
tradit. l. fin. de ſpectacu. lib. 11. C. Quia & D
lenocinium exercere, vt dixi ante, non mi-
nus eſt quam quæſtum facere corporis, leg.
palam, §. lenocinium, de ritu nup. P. Qui
etiam ita decipiunt & conciliant raptori-
bus raptas plumbo liquẽte in os iniecto, ne-
cantur, in l. vnic. de rapt. virg. C. ad leno
cinium pertinere & legem Iuliam de ad-
ulteriis videtur, donum ad colloquendum
vel tractandum de ſtupro, vel ad commit- E
tendum etiam amicis conceſſiſſe, l. qui do-
num, 8. & ſeq. etſi amicis, ad l. Iul. de adul.
Pandect. proxeneta & tabularii delatores
literarũ ſtupri eadem lege teneri poſſunt:
quamuis ex aliis cauſis proxenetæ non im-
probentur, & ad conciliandum etiam ho-
neſtam amicitiam, vt in l. 2. & tit. de pro-
xeneticis. Pandect. lib. 50. tit. 4. & de ſpon-
ſalibus, ſponſalitiis, & proxeneticis, libr. 5.
C. tit. 1. quod intelligerem, ſi ſciẽter tabel-
las ſtupri quis detuliſſet, nõ vtique ſi igno-
rans quid in illis eſſet ſcriptum detulerit.
Sic legimus apud Suetonium de claris
Grammaticis. c. 91. Curtius, *inquit Ni-*
tia, hæſit Cn. Pompeio, & C. Memnio,
ſed cum codicillos Memnii ad Pom-
peii vxorem de ſtupro protuliſſet, pro-
ditus ab ea, Pompeio offendit, domoq;
ei interdictum eſt.

Capvt. VIII.

De luxuria contra naturam.

QVicunque illa incontinẽtia, quæ con-
tra naturam eſt, propter quam ira Dei
venit in filios diffidentiæ, & quinque ciui-
tates igne conſumſit, deprehenſi fuerint,
C laborare, ſi clerici fuerint, deiiciãtur a cle-
ro, vel ad agendam pœnitentiam in mona-
ſteriis detrudantur, ſi clerici, excommuni-
cationi ſubdantur, & a cœtu fidelium ſint
penitus alieni. *a* Commixtio autem cum
brutis morte digna eſt. *b*

Scholia.

a *Hæc omnia in ca. clerici, 14. de exceſſibus*
prælator. lib. 5. tit. 31. deteſtatur & iiſdem
fere verbis hoc crimen, cap. vt clericorum,
13. de vita & honeſta. clericor. Ciuitates
quinque, quæ ideo igne conſumtæ ſunt, So-
doma, Gomorrha, Adama, Sebrim, Segor,
& Eſcale, quæ Bale. Geneſ. c. 19. quarum
duæ ex vicinitate aliarum Adama & Se-
brin, tres ex proprio delicto perierunt, cap.
46. ſed & continuo qui dixerit, de pœnit.
diſtinct. 1. Diuus Auguſtinus. libr. 3. con-
feſſion. ca. 8. & in can. 13. flagitia, 32. q. 7.
flagitia, inquit, quę ſunt cõtra naturam
vbique & ſemper deteſtanda, atque
punienda ſunt, qualia Sodomitarum
fuerunt, &c. *Rurſum in ca. adulterii ma-*
lum, 1. eadem 32. q. 7. Peſſimum omnium
fornicationum ſcelus, dicitur quod ſit:

contra naturam, vt ſi vir membro mulieris non adhoc conceſſo voluerit vti, quod exſecrabile vitium in meretrice, exſecrabilius cum vxore. flagitium hoc in vtroq; ſexu deteſtabile, ca. offerebat, 12. cap. vſus naturalis, 14. eadem 32. quæſt. 7. cap. 1. ad Roman. Sed & per extrauagantem Pii 5. incipientem, nunc primum, & aliam, horrendum illud, clerici huius criminis rei, decernuntur tradi ſeculari curia. Iuſtinian. in nouell. 77. vt non luxuriantur contra naturam, refert propter huiuſmodi ſcelera & blaſphemias impunitas famem, terra motus, peſtilentias, a Deo immitti, iubetque in reos ſine mora ſecũdum leges animaduerti. Idipſum & ſtatuit in edicto ſeu nouel. 141. de his qui luxuriantur contra naturam, nos de hoc crimine & pœnis diximus quoque, lib. 36. ſyntagma. cap. 10. de prepoſtera libidine virorum & mulierum, & ca. 14. de nefanda cum brutis; Legum pœna contra huius ſceleris reos ignis diuinaque de cœlo vltio dicitur, in cap. 19. Geneſ. & rurſum Leuit. cap. 18. verſ. 22. cum maſculo nõ commiſcearis coitu fœmineo, quia abominatio eſt, & verſ. 13. cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. mulier non ſuccumbet iumento nec miſcebitur ei, quia ſcelus eſt, & de pœna. in capit. 20. Leuit. verſ. 13. Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, vterque operatus eſt nefas, morte moriantur, ſit ſanguis eorum ſuper eos, iunge & verſi. 15. iure ciuili gladio vltore huiuſmodi ſcelus extruditur, in l. cum vir, 31. C. ad leg. Iul. de adult. in l. 1. §. qui puero, de extraordin. criminib. lib. 48. Pand. tit. 11. ca. ſolicitatores, 15. §. qui puero, de pœnitent. diſt. 1. Qui puero, inquit, ſtuprum, abducto ab eo vel corrupto comite perſuaſerit, aut mulierem puellamve interpellauerit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiumve quo is perſuadeat dederit, perfecto flagitio punitur capite imperfecto, in inſulam deportatur, corrupti comites ſummo ſupplicio afficiuntur. Et §. item lex Iulia. de adulteriis, de public. iudic. refert legem Iuliam gladio punire eos, qui cum maſculis nefandam libidinẽ exercere auſi ſunt. Lata & ante legem Iuliam de ſtupro puerorum, Scatinia lex, quæ animaduertebat in conſtrupratores, de qua Suetonius in Domitiano, cap. 8. Cicero, 5. Philip. Iuuenal. Satyr. 2.

b cap. 4. mulie. 14. 15. quæ. 1. mulier. Quæ acceſſerit id omne pecus aſcendi, ab eo interficietis mulierem, & pecus, morte moriatur, rei enim ſunt. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Exod. 22. verſi. 18. Et Leuit. 18. verſ. 23. cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei, quia ſcelus eſt. Adde Leuit. cap. 20. verſ. 15. iumenti nomine ibi, בְּהֵמָה behema, omnia maiora quadrupedia continentur, quibus ſarcina deferuntur, vel currus trahitur, vt declaratur apud Columellam, lib. 6. cap. 3. quod Hebræi vocant etiam generaliter בְּהֵמָה behema, id omne & etiam & latius omne animal cuiuſcunque ſit ſexus & generis, maxime quadrupedes, cum tamen Iuriſconſulti aliquando diſtinguant inter pecus, & iumentum, in l. legatis ſeruis, 64. §. pecoribus, & ſequentibus, de lega. 3. leg. 2. §. fin. ad leg. Aquil. vbi & agitur de pecudis appellatione. Pecus etiam in prohibitione diuinæ paginæ dicitur, omne animal quod ſub imperio hominis eſt.

DE POENIS.

a TITVLVS XV.

a Similis titulus exſtat de pœnis, lib 5. decreta. & tit. 37. lib. 5. Sexti tit. 9. & lib. 5. clem. tit 9. & in extrauagantibus, Ioannis 22. & communibus, & in diuerſis locis decreti Gratiani, & libr. 48. P. tit. 19. & libr. 9. C. titul. 47. Eo referri poſſunt titul. 1. de modo mulctarum, quæ a iudicibus infliguntur, lib. 9. C tit. 55. de pœna iudicis qui male iudicauit, vel eius qui iudicem vel aduerſarium corrumpere curauit, lib. 7. C. tit. 49. de infirmandis

ſirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis, & de decimariis, ſublatis, libr. 8. C. tit. 58. de pœna temere litigantium. lib. 4. Inſtitutionum Iuſtinia. tit. 16. de pœnis, lib. 60. ecloga Baſilicorum, tit. 51. Et in nouellis Leonis Imperatoris. nouell. 62. de pœna eius qui rem aliquam publicam vendiderit. nouell. 92. de pœna eius qui dedita opera aliquem exſecrauit. nouell. 86. de pœna epiſcoporum & ſacerdotum & clericorum qui ſe ſponſionibus redemturis aliiſque ſimilibus dederint. nouell. 63. de pœna illorũ, qui res vetitas ad hoſtes perferunt. nouell. 65. de pœna incantatorum. nouell. 98 de pœna eunuchorum, ſi vxores ducant. nouell. 64. de pœna eorum, qui naufragiũ ſuppreſſerint. nouel. 32. de pœna adulterii manifeſto deprehenſi. nouell. 60. de pœna caſtratoris. nouell. 87. de pœn. eccleſiaſticorum alea ludentium. nouell. 77. de pœna falſarii. nouel. 70. de pœna graſſatoris. nouell. 67. de pœna eorum, qui ad hoſtes tranſeunt ſuaque ſponte reuertuntur. nouell. 61. de pœna iniuſti exactoris tributorum. nouel 87. de pœna ludentis alea. nouell. 31. de pœna mulieris qua mariti odio abortiat. nouell. 30. de pœna mulieris, qua viuo marito alios de matrimonio compellat. nouell. 105. de pœna peculatus. nouell. 65. de pœna plagii. nouell. 33. de pœna raptoris virginis, eorumque qui in raptu virginis adfuerunt. nouell 79. de pœna ſacerdotis, diaconi, aut hypodiaconi poſt acceptum ordinem nuptias contrahentis. nouell. 96. de pœna ſepulcri violati. nouell 34. de pœna tertiarum nuptiarum, & tutoris qui pupillam ſuam vitiat. Nos multa etiam de pœnis agimus toto, libr. 31. Syntagm. iur. vniuerſ.

Caput I.

1 *Pœnæ definitio.*
2 *Et diuiſiones & ſubdiuiſiones.*

POena, eſt peccati ſeu iniuriæ vltio. *a* Ea autem, aut eſt æterna, *b* aut temporalis. *c* Dehinc ex illis, *d* quædam ſpiritualis, quædam corporalis, quædam pecuniaria. Spiritualis quadruplex excommunicatio, interdictum, ſuſpenſio, ſeu remotio ab oblatione, ſeu remotio ab ordine. *e* Corporalis duplex, vel in ipſo corpore, vel circa ſtatum & dignitatem perſonæ. Pecuniaria *f* etiam mulcta *g* dicitur, & compoſitio, *h* & bannum, *i* & emenda. *k* Maior etiam & minor pœna dicitur, ex relatione ad aliquid, vt maior excommunicatio aliis pœnis, ratione ſubiecti, nempe animæ, *l* in quam ſæuit: *m* anima autẽ pluſquam corpus. *n* Si conſideremus autem pœnæ durationem, maior erit depoſitio & degradatio, quæ perſeuerat, ipſa excommunicatione. *o* Inter corporales & illa maior, quæ magis ſenſus affligit, *p* & trũcationem habet membrorum, quæve mortem infert. *q* Inter vltimi ſupplicii pœnas & maior illa, quæ maius opprobrium continet, *r* & longiorem vexationem & grauiorem dolorem.

Scholia.

a *Nomẽ Græcum eſt* ποινὴ. *Pœna quod Latini in ſuum vſum tranſtulerint, & vt ait Pauſanias in Laconicis,* τὰς τιμωρίας οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων ὠνόμαζον ποινάς. *Et vt Varro ait 4. De lingua Latina, pœna a puniendo, quod poſt peccatum ſequitur, vel a pone, quod poſt peccatum ſequitur. Secundum autem Vlpianum in leg. aliud eſt fraus 131. de verborũ ſignificat. pœna generale nomen eſt, continens omnium delictorum coercitionem & noxæ vindictam. Res qua culpa caret in damnum pœnæ vocari non debet 2. de conſtitutio. & legitime factum, pœnam non meretur, l. Grachus, ad leg. Iul. de adult. C. Ponitur etiam aliquis interdũ ſine culpa, ſed non ſine cauſa, velut dum contrahens cum corrupta quam credebat virginẽ efficitur bigamus, cano. qui in aliquo, 51. diſt.*

b *quæ eſt damnatio æterna, ignis æternus, durans & in alio ſeculo, ca. ſunt plures 42. §. fi. & c. ignis ſuccenſus, de pœn. diſt. 3.*

c *quæ infertur ad tempus vel in hoc ſeculo, vt ſaluentur in perpetuum in alio animæ, & vt meliores reddantur caſtigati, dictis itribus, & ca. ſunt plures, & ſeq. de pœnit. diſt. 3. vel in alio, ſic in ca. qui in aliud ſeculum, 5. 25. diſt.* Qui in aliud ſeculum diſtulit fructũ conuerſionis, prius purgabitur igne purgationis. Hic autem ignis, etſi æternus non ſit, miro tamen modo grauis eſt, excedit enim omnem pœnam, quam vnquã aliquis paſſus eſt in hac vita, vel pati poteſt. *Idem in c. fin.*

§.fin.de pœnit.diſt.in c. 7. *ex diuo Auguſtino de vera aut falſ.pœnitentia, cap.* 18. & *quædam culpæ in hoc ſeculo, quædam in alio laxari poſt mortem poſſunt, aliæ, quæ non poſſunt in alio.can.* 3. *§.alias,* & *ca.* 4. *qualis hinc quiſque egreditur,* 25. *diſtin. Matth.c.* 12. A

d *Pœnarum ſequentes diuiſiones enumerat gloſſ.in ſumma* 1.*q.*4.*ad verba*, de quarta, *de corporali* & *ſpiritali pœna etiam, in ca.*1.*ſi habes,* 24.*q.* 3.

e *de quibus poſtea. Quędā pœnæ reſpiciunt corpus ipſum, vt damnatio ad furcas, ſupplicium vltimum, fuſtigatio, quædam ad exiſtimationem pertinent, non ad capitis periculum, vt relegatio ad tempus,* & *ad inſulam damnatio, leg.capitalium,* 28. *in prin.* & *§.*1.*de pœnis.*

f *pecuniaria pœna diſtinguitur a corporali. in leg.ſi quis reum,* 4. *de cuſtodia reorum. libr.* 48.*tit.*3. *Pœnam quadrupli imponit canon.quoniam,* 8. *diſt.* & *de pœna eccleſiaſtica pecuniaria.in ca.in archiepiſcopatu, de raptorib.c.quid ergo,* 23.*q.*5. *Quādo hac pœna pecuniaria pro alia debita crimini poſſit imponi a iudice eccleſiaſtico, docet, ca.licet,* & *ibi gloſſ. ad verba*, pœna pecuniaria, *de pœn.in criminib. eccleſiaſticis, imponitur etiam in laicis a iudicib. eccleſiaſticis, ca.ſi quis contumax,* 20.17. *q.*4. *Poteſt* & *archiepiſcopus emendas pecuniarias a ſubditis ſuffraganeis ſui exigere, ſecundum conſuetudinem regionis, in quibus* & *licet eos nō ſoluentes excommunicationis vinculo innodare, can.venerabilibus,* 7.*§.denique a ſubditis, de ſentent. excommunica.in Sext.pro delicto criminali imponi poſſe pœnam pecuniariam ex ſtatuto* & *conſuetudine,* & *exigi poſſe per iudicem eccleſiaſt: cum docetur in cap.* 2. *de delict. pueri.ca.dilectus, de offic. ordinar.etiam pro homicidio, vt in dict. ca.* 2. *quo loci, nec Hoſtienſis, nec alii, qui dicunt irrationabilia ſtatuta, quæ imponunt pœnam pecuniariam pro homicidio, furto* & *ſimilibus intellexiſſe aut aſſequuti mihi* B C D E

*videntur mentem, c.*2. & *ſimiliū, nam pecuniaria ibi non imponitur pro pœna ſufficienti,* & *vt quis per illam euitet corporalem, ſi crimen mereatur, ſed vt vltra pœnam corporalem illam quoque debeat pecuniariam ciuilem vel domino ciuitatis, vel territorii, vel alii, cui applicanda venit per ſtatutum. Sed* & *omnes conſentiunt poſt delictum commiſſum, aliquando imponi poſſe loco corporalis pœnæ, pecuniariā, vt aliquādo pro pecuniaria imponi corporalem, l.*1.*§.ſi.de pœn.P.l.fin.in fine. de in ius voca.P.l.*7.*§.*3.*de iuriſdict. omn. iudi. P.l.*9.*de incendio ruina.P.*

g *vt titul.de modo mulcta.C.lib.*1 *titul.* 54. *Condemnantur* & *ad pœnā pecuniariam temerarie litigantes, ca. diſpendia.*3.*de reſcrip.in Sex.c.ſi.eod.tit.apud Gregorium. c.*4.*de pœn.*

h *in cap.*2.*de pœn.can. qui ſubdiaconatum,* 17.*qu.*4.

i *ca.ſtatuimus,* 55.16.*qu.*1. Qui decimas retinuerit, bannum noſtrum componat, & communione priuetur, *bannum illud Longobardorum erat* 60.*ſolidorum.*

k *in c.dilectus,* 18.*de offic. ordina.c.ex parte, de verb.ſignifi.c.venerabilibus,* 7.*§.denique, de ſentent.excom.*

l *c.corripiantur,* 24.*quæ.* 3. *Ibique dicitur, nullam maiorem eſſe in eccleſia pœnā ipſa excommunicatione, quare nec debet infligi pro leuiſſimis criminibus, in can. non adferamus,* 4.*q.*1.*can. nemo epiſcoporum, c.epiſcopi,* 11.*q.*4.

m *c.ſi habes,* 24.*quæ.* 3.*c. nemo epiſcoporum,* 11.*q.*3.

n *l.ſancimus.C.de ſacroſan.eccle.c.præcipimus,* 12.*q.*1.*c.ſolitæ, de maior.* & *obed. Et anima multo pretioſior eſt corpore, ca.cum infirmitas, de pœn.* & *remiſſio.*

o *c.ſi epiſcopus aut presbyter,* 50. *diſt.*

p *vt illa, de qua in dict.cap.ſi habes,* 24. *quæ.* 3. *vt flagella grauiora fuſtibus, leg. in ſeruorum,* 10.*de pœnit. graduſque pœnarum ſunt, l.ſi quis forte,* 6.*§.fin.* & *l.ſeq.* 7. & 8. *de pœn.P.*

q *ca.*

q *ca. circumcelliones, 23.q.5.*
r *vt olim crucifigi, maledictus enim habebatur, qui pendebat in ligno, Deuter. 21. ad Galat. 3.*

C a p. II.

Pro quibus imponenda pœna.

POena, vbi crimen eſt vel cauſa puniendi, non autem ſi non ſubſit, imponitur, *a* & toties repetenda, quoties crimen renaſcitur. *b*

S c h o l i a.

a *cap. 2. de conſtitutio. l. ſi pœna, de pœn. P. dixi cauſam interdum etiam pœnam ſuadere, vt cum animaduertitur in bruta, inque res inanimatas, quæ quidẽ delinquere per ſe non dicuntur, idque in deteſtationem criminis per eas commiſſi, vt in c. mulier. 15. quæſt. 1. Item animaduertitur aliquando in non peccantes ſine peccato, ſed non ſine cauſa, vt dicemus infra, de quibus ſumatur ſupplicium.*

b *c. 1. de pœn.*

C a p v t III.

A quibus imponantur pœnæ.

POenæ vel ex cõuentione partium procedunt, ſunt & conuentionales, vel legales, vel canonicæ, vel ſynodales, vel conſuetudinariæ, vel arbitrariæ. Conuentionalis eſt pœna, quando in contractu placuit, vt qui illum ſi non ſeruauerit, certum quippiam det obſeruanti, pro pœna fraudatæ fidei, quare & petitur, niſi vtraque pars contrahentium non ſeruauerit, quo caſu compenſatione eliditur. *a* Legales pœnæ dicuntur, quæ a iure ciuili introductæ ſunt, *b* quas omittemus apud proprios auctores vendendas. *c* Canonicæ plures ſunt a iure pontificio definitæ, *d* de quibus poſtea. Synodales magis quam canonicæ ad certum locum reſtringuntur per ſynodos vel prouinciales vel Epiſcopales impoſitæ, maxime vbi nulla a iure Pontificio eſt conſtituta. *e* Conſuetudinariæ ſunt,

A quæ ſolent imponi ex conſuetudine ſingularum eccleſiarum, quæ vt locales primum ſunt perpendendæ. *f* Arbitrariæ ſunt, quæ conſtitui poſſunt ex arbitrio iudicis pro delicti & cauſæ qualitate, ſi tale ſit negotium, quod pro eo certa pœna a canonibus non exprimatur. *g* Pœnæ tamen legitime imponi poſſunt tantum iudicibus, competentibus, vt ab eccleſiaſticis clericis & nõ a laicis, *h* vbi tamen effun-
B dere oportet ſanguinẽ, Eccleſiaſticæ perſonæ in ſacris ordinibus conſtitutæ, nequeunt iudicare, aut iudicantibus intereſſe, eorumve ſententias ſubſcribere, vel illis conſilium dare. *i*

S c h o l i a.

a *cap. conſtitutus, 7. de pœniten. cap. conſtitutus, de religioſ. domi. Sic & parua delicta mutua compenſatione tolluntur, l. ſi duo, de compenſation. l. ſi ambo, de dolo. ca.*
C *penultim. & fin. de adulter. cap. nihil. 32. quæſtio. 6. l. viro & vxore, ſolut matrimo. Pand. l. cum par, de reg. iur. Pand. videbis autem ſingularem doctrinam. in ca. ſuam ad nos, 9. iuncta gloſſ. ad verbum*, perſoluentes, *de pœn. in quæſtione promiſſionis ſoluendi ſub certa pœna, num ſi non ſoluat integre intra dictum tempus, teneatur ad integram pœnam, an vero liberetur reliquum poſt tempus ſoluendo.*

D b *Sic enim aliquando pœnæ legales diſtinguuntur a canonicis, aliquando & ſimul conueniunt & ſe mutuo iuuant, vt in cap. penultim. & fin. de ſecund. nupt. diſtinctio ponitur & ſimilitudo, in cap. 1. de oper. noui nuntia.*

c *nos de pœnis iure ciuili fuſe. libr. 31. ſyntagma. c. 34.*

d *c. ad reprimendum, 8. de offic. ordina. libr.*
E *1. tit. 31. & ibi enumerantur quædam pœnæ a gloſſa.*

e *vt in ca. fin. de conſtitutio. mentio fit de his pœnis maxime pecuniariis conſuetis, in ca. dilectus filius, 18. de offic. & poteſtat. iudicis ordinandi. Quod in pœnis conſue-*

tum eſt dicitur neceſſarium & non arbi- A
trarium, Bal. in l. quicunque, de ſeruis fu-
gitiuis. C. Agitur & de conſuetudine in
pœnis definiendis ſeruanda, & quod ea
defertur arbitrio iudicis, in l. ſi quis reum,
de cuſtod. reorum, libr. 48. Pandect. titul.
3. vbi determinata videlicet non eſt pœna
a canone, quem corruptela morum & ni-
mia indulgentia, non debet corrumpere,
vt nec corruptela conſuetudo dicenda eſt,
ſed reiicienda, cap. ſin. de conſuetud. Con- B
ſuetudo alioquin in pœnis imponendis po-
teſt habere rationem quandam ex loco vbi
ſeruatur ſingularẽ, ex qua leuior aut du-
rior imponatur. Euenit enim inquit Clau-
dianus. in leg. aut facta, 16. §. euenit, de
pœnis, vt eadem ſcelera in quibuſdam pro-
uinciis grauius plectantur, vt in Africa
meſſium incenſores, in Myſia, vitium: vbi
metalla ſunt, adulteratores monetæ, adde
& in Arabia ſcopeliſmum. l. 7. de extra- C
ordin. crimin. P.

f *in cap. in cauſis, 4. de officio. & poteſtat. iu-*
dic. delega. lib. 1. tit. 19. cap. finem litibus,
de dolo & contumac. qualitates in delictis
conſiderandæ exponuntur. in ca. ſicut di-
gnum, de homicid. Delegati potiſſimũ iu-
dices pœnam iure præſcriptam tenentur ſe-
qui, ſi ea ſit expreſſa, vt notat gloſſ. in dict.
cap. de cauſis. l. 1. § fi. de iure delibera. lib.
28. P. tit. 8. At iudices ordinarii, ex cir- D
cumſtantiis delictorũ & certis rationibus,
maxime ſi ſupremi ſint, a quibus non poſſit
appellari, poſſunt pœnas a lege inflictas, vel
temperare vel mutare, vt in leg. quid ergo,
12. § pœna grauior, de his qui not. infam.
lib. 3. P. tit. 1. diſputat & gloſſa in ca. licet,
3. ad verba pœnam pecuniariam, *de pœ-*
nis, & Hoſtienſis ad c. in archiepiſcopatu,
de raptoribus idem probat. Poteſt & iu-
dex pluribus pœnis eidem delicto impoſi- E
tis minorem eligere, l. qui de crimine, de
accuſa. C. neque ideo dicetur iudex muta-
re legem, ſed factum legi accommodare.
Nam legem de pœna ſtatutam tollere non
poteſt, ſed poteſt factum puniendum ita
concludere, vt non ea lege puniendum cen-
ſeatur, vt explicat. l. 1. §. quorum, ad ſe-
natuſconſul. Turpil. lib. 48. tit. 16. quem-
admodum & pœnitentiæ hodie arbitrariæ
ſunt, non obſtantibus priſcis canonibus pœ-
nitentialibus, & ex arbitrio confeſſorum,
qui habent tamen poteſtatem caſuum pro
quibus imponuntur, ſolent infligi, ſecun-
dum circumſtantias & contritionem, &
qualitatem pœnitentium, ca. 3. ca. quæſi-
tum, 7. ca. Deus, qui eccleſiam de pœniten.
& remiſſio. libr. 5. titul. 38. ca. tempora.
26. quæſt. 7.

h *cap. cum non ab homine, 10. & ca. at ſi cle-*
rici, 4. de iudic. lib. 2. tit. 1.

i *quod plene docetur in ca. ſententiam ſan-*
guinis, 9. ca. clericis, 5. ne cleric. vel mo-
nach. ſecul. negot. ſe immiſ. ca. illud 23.
quæ. 4. ca. in archiepiſcopatu, de rapto. ali-
ter id faciens, irregularis efficitur & depo-
nendus ab ordine & beneficio. c. ex literis,
de exceſſib. prælat. Si tamen eccleſiaſtica
perſona habet iuriſdictionem ſecularem
eccleſiæ annexam, poteſt, per alios, quibus
committat hæc negotia, vbi imponẽda pœ-
na ſanguinis eſt, exſequi, c. 3. ne cleric. vel
monach. in Sext. in cauſis multo minus &
perſonis eccleſiaſticis idipſum licet, ſed ſi
perſona eccleſiaſtica tantam pœnam me-
reatur, exauctorata dimittitur curiæ ſe-
culari punienda, c. nouimus, de verbor. ſi-
gnific. c. 1. eod. tit. in Sex. c. cum non ab ho-
mine 10. de iudiciis, in ſumma eccleſia non
nouit ſanguinem, & idcirco eius miniſtri,
ab eo fundendo omnino abſtinere debent,
quamobrem & Plato in epiſtolis ſacrum
dixit regem ſacerdotemque Ægyptiorum
more conſtitui, ſacrorũ myſteriorum an-
tiſtitem, atque, vtpote ſacrum ne quando
contaminetur, non permittit iudiciis, vbi
de cæde. exilio. carcere agitur, intereſſe. ſuc
currit locus apud Suetonium Tranquillum
in Tito Veſpaſiano 9. pontificatum in-
quit, maximum ideo ſe profeſſus eſt acci-
pere Titus, vt puras ſeruaret manus, fidem
præſtitit, nec auctor poſt hac cuiuſquam

necis,

necis, nec conſcius, quamuis interdum vlciſcendi cauſa non deeſſet, ſed periturum ſe potius quam perditurum adiurans.

Capvt IIII.

Pœnæ quædam canonicæ criminibus impoſitæ.

1 *Prohibitio ingrediendi eccleſiam.*
2 *Pœnitentia.*
3 *Priuatio communionis, excommunicatio.*
4 *Suſpenſio maior & minor.*
5 *Interdictum.*
6 *Ceſſatio diuinorum officiorum.*
7 *Beneficii eccleſiaſtici priuatio.*
8 *Depoſitio, degradatio, ergaſtulum, monaſterium, carcer perpetuus.*
9. *Curiæ ſecularis traditio, verbera exilium, &c.*

1 INter pœnas canonicas † eſt prohibitio ab ingreſſu eccleſiæ, cuius ea eſt efficacia, vt mortuus ante relaxationem interdicti, ſepeliri in eccleſia aut cœmeterio nõ poſſit: & ſi viuus pendente interdicto, ingrediatur, officium quod ante habebat eccleſiaſticũ gerens, efficiatur irregularis. *a*

2 Item pœnæ eccleſiaſticæ, † pœnitentia ordine eccleſiaſtico intacto ſeruato. *b*

3 Priuatio ſacroſanctæ Euchariſtiæ † ſiue communionis ad tempus *c* excommunicatio, *d* de qua poſtea.

4 Suſpenſio, *e* quæ aut maior † aut minor, quarum minor ſuſpendit tantum a perceptione ſacramentorum, *f* maior autem etiam ab aliis, vt a celebratione miſſæ, *g* a cõmunione ſeu ſocietate aliquorum, *h* a beneficiis, *i* ab adminiſtratione ſpiritualiũ, *k* ab officiis, *l* ab omni actu legitimo, *m* a receptione monachi, *n* a prædicatione verbi Dei, *o* a beneficiorum collatione, *p* & ab aliis. In quibus tamen notandum eſt, quod epiſcopus aut ſuperior, hãc ſuſpenſionis pœnam a iure vel ab homine impoſitam non incurrit, quemadmodum nec ſentẽtiam interdicti, niſi de epiſcopis in illis nominatim fiat mentio. *q*

5 Interdictum etiam † eccleſiaſticum alia ſpecies pœnæ ſeu cenſuræ eccleſiaſticæ, *r* de qua poſtea.

Eſt & affinis † interdicto pœna ceſſationis diuinorum officiorum, quæ tamen hodie temperata eſt, ſublatis exſecrationibus, quæ in ea fiebant, circa crucis & imaginum tractiones. *s* 6

Item alia pœna priuatio † beneficii eccleſiaſtici, *t* priuatio officii & beneficii ſimul in perpetuum. *u* 7

Depoſitio † ſeu deiectio ab ordinibus, *x* aut degradatio, *y* in ergaſtulũ, *z* aut in monaſterium detruſio, *aa* perpetuus carcer. *bb* 8

Traditio † curiæ ſecularis clericorum incorrigibilium, poſtquam degradari fuerunt, *cc* verberatio, aut corporale ſupplicium, *dd* exilium, *ee* infamia, *ff* conſecratio, ſeu publicatio bonorum, *gg* condemnatio in pecunia & in aliis. *hh* Pœnas autem mortis vel vltimi ſupplicii eccleſia quidem probat, ſaltem non reprobat pro criminibus iure ciuili vindicatis, *ii* verũ ipſa non infert per ſententiam, nec ſubſcribit damnationi ad effuſionem ſanguinis cuiuſpiam rei propoſiti. *kk* Inuenitur & inter pœnas ab eccleſia inflictas ſeruitutis impoſitio. *ll* 9

Scholia.

a *c. is qui eſt, de ſenten. excommu. in Sex. ca. epiſcoporum, 8. de priuil. in ſext. ca. ſacro. de ſenten. excom. apud Gregor. c. cum medicinalis, eo. tit. in Sex. ca. præſenti, de offic. ord. in Sext. c. exigit, de cenſib. in Sext. Et hæc prohibitio vel interdictio ingreſſus eccleſiæ, & a diuinis officiis ſuſpenſio, fit vel a iure vel ab homine, iudice inquam prælato ad tempus certum, vel in perpetuum, vt per vnum menſem, in c. 1. §. ſi quis, de ſenten. excom. in Sex. c. ſacro, eo. tit. apud Gregor. quando autem certum tempus adiectum eſt, eo elapſo interdictus cenſetur ipſo iure reſtitutus priori poteſtati. cano. ſi quis amodo, 81. diſt. c. non eſt a nobis, de ſponſ. ſi modo prohibitus, ſententiam ſeruauerit,*

peccatum confeſſus ſit, & preualuerit, aliter quod ad ipſum pertinet, ſemper ſuſpenſus remanet. ca. ſi. de cohab. cler. Hac pœna prohibitionis ingreſſus eccleſiæ, vſus diuus Ambroſius contra Theodoſium Imperatorem quouſque ſatisfecit. ca. 69. cum apud Theſſal. 11. q. 3. Ruffinus, lib. 11. hiſtoria Eccleſ. c. 18. fuerunt & multi ab ingreſſu eccleſiæ prohibiti, quos arcere debebat oſtiarius. Quod autem pertinet ad id, quod morienti tempore interdictionis ingreſſus B eccleſiæ ſepultura ei denegetur, Bernardin. Diaz in practica criminali canonum, ca. 122. in fin. exiſtimauit, pœnam illam tantum locum habere, quando prohibitus eſt ingreſſus clerico propter cōtumaciam, non autem ſi in pœnam, quæ morte finitur, vt delictum, textus tamen, in dict. c. is cui, de ſenten. excom. nō ita diſtinguit, quare nec ego ei auderem pro certo ſubſcribere, nam C & contumacia quoque delictum morte finitur, niſi relaxatio fiat interdicti, vel niſi ſequamur in omnibus generalē regulam. l. interpretatione, de pœn. ℙ. interpretatione legum, potius pœnas molliendas quam exaſperandas. A prohibitione autem ingreſſus eccleſiæ ad maiores peruenitur pœnas, ſi ea contemnatur. c. quia pontificali, 2. de offic. deleg. in Sext. & peruenitur ibi ad interdictionem miniſterii ſacerdotalis, & ad ſuſpenſionem beneficii.

b ca. 1. 68. diſt. cum ſimil.

c vt in ca. fin. 35. diſtin. clericus ordinatus ebrius vel 30. diebus a communione abſtinere, vel corporali ſubdi iubetur ſupplicio, & in c. 2. nullus pœnitens, 55. diſt. qui ordinauerit pœnitentem, aut bigamum, aut viduæ maritum, anno debet abſtinere a miſſarum celebratione, & in ca. 55. ſtatuimus, 16. q. 1. qui decimas non vult ſoluere eccleſiæ, cū banno, Eccleſiaſtica communione priuatur.

d totis titulis, de ſent. excom. ca. nullus, ca. ſi quis deinceps, & ſeq. ca. diffiniuit, c. ſi quis ſuadente Diabolo, 17. q. 4. c. excommunicamus, de hære. cum ſimil.

A e eſt enim vna ex cenſuris iuris, in cap. quærenti, de verbor. ſignific. per quam interdicitur officium vel exercitiū muneris perſonæ eccleſiaſticæ, veluti ſi infamatus, de crimine ſuſpendatur a miniſterio ſui officii eccleſiaſtici, donec ſe purgauerit, cap. ſi mala fama, ca. presbyter, 2. qu. 5. ca. nullus, ca. presbyter, 32. diſt. Et hæc imponitur pena aliquando ipſo iure, aliquando a iudice, vel propter crimen, vt c. tam literis. B de teſtam. ca. in loco 5. qu. 3. vel ob contumaciam. Cum autem infertur ab homine ob crimen vel contumaciam, monitio præcedere debet, vt in excommunicatione, ca. ſacro, de ſenten. excommunic. Refert porro Syluester in ſumma, in verbo, ſuſpenſio. §. 6. quadraginta caſus, in quibus quis ipſo iure dicitur ſuſpenſus. Refert & Angelus Clauaſius in ſua ſumma, in verbo, ſuſpenſio, 37. & gloſſ. aliquos, in cle. cuC pientes, de pœn.

f in c. ſi celebrat, de cler. excom. miniſt. cap. quæſitum, de cohab. cler. & mulier. c. 1. & 3. de cler. peregrin.

g vt in epiſcopo ordinante inuitum, ca. 1. & 2. 74. diſt. aut pænitentem ſolemniter, ca. nullus, 60. diſtinct.

h vt in c. fin. 58. diſt. epiſcopus ordinans monachum ſine licentia abbatis, ſuſpenditur a communione aliorum.

D i in ca. nihil eſt, & ca. cum in cunctis, de elect. ſuſpenditur per triennium ab illis, qui ſcienter elegit indignum, ca. quia ſæpe, eo. tit. in Sext. & in aliis. c. ſtatuimus, eod. tit. in Sexto.

k vt qui grauat vel lædit eccleſiam, donec damnum reſarciat. ca. quorundā, de ſolut. c. cum olim, de verb. ſignifica.

l dict. cap. quia ſæpe, de elect. c. hac conſtituE tione, de off. c. delega. in Sex. c. cum æterni, de ſentent. & re iudic. in Sext. clem. 1. de rebus eccleſ. nō alienand. clem. religioſi, de decimis, clemen. multorum, de hæretic. ca. quia in omnibus, de vſur. Eſt & quædam priuatio officii ad tempus, vt in ca. presbyter, 82. diſt. ca. placuit, 21. q. 2.

m vt

m *vt in maiori excommunicatione, cap. ſolet, de ſent. excom. in Sext.* A

n *vt ſi receperint mendicantes aliquem ante annum profeſſionis completum in monachum, hac ſuſpenſione puniuntur, in cap. conſtitutione, de regulari in Sext.*

o *Clem. cupientes, de pœnis.*

p *Clement. prima, de ſtatu monachor. ſuſpenduntur a collatione magiſterii & doctoratus, qui aliquem ad eum gradum receperint, nō prius petito iuramento, de non* B *expendendo in gradum vltra tria millia argenteorum Turonenſium, clemen. cum ſis, de magiſtris.*

q *cap. quia periculoſum, de ſenten. excomm. in Sexto, cap. ſi compromiſſionis, de elect. in Sext.*

r *cap. quærenti, 20. de verborum ſignificatione.*

s *cap. irrefragabili, 13. §. ceterum, de officio ordinat. modus & cauſa ponitur huiuſ-* C *modi ceſſationis diuinorum officiorum in cap. ſi canonici, 2. & cap. quamuis, 8. eod. titul. in Sext. verum non prius hæc ceſſatio facienda vel indicenda, quam ſeculares magiſtratus fuerint requiſiti, & ipſi negauerint eccleſiæ auxilium, ſi res egeat vi, vt videbis determinatū ſenatuſconſulto Pariſienſi lato, 7. Ianuarii 1537. apud Rebuffum ad Rubric. de interdictis leuiter non ponendis, in concordat.* D

t *vt in capit. ſi quis, de ordine, ſeptima quæſtione, primo capit. cum in cunctis, de electio.*

v *vt in ca. ſi quis a domo, 81. diſtinct. cap. ad falſariorum, de crimine falſi, ca. felicis, de pœnis, in Sexto, cum ſimilibus. Priuatione tamen beneficii non debet puniri clericus, niſi pro crimine graui, cap. inuenitum, 16. quæſt. 7. Notat & Panormita. ad c. fin. de* E *iure patrona. & ad cap. cum vos, de officio ordinat. pœnam priuationis beneficii, non poſſe imponi a iudice, niſi exprimatur a iure, per gloſſam, in d. c. fi. de iure patrona. Neque qui ob grauia crimina condemnatur etiam ad mortem, cenſetur ideo condemnatus, vt priuatus beneficiis, niſi expreſſe in ſententia quoque fiat priuatio per eum, qui priuare poteſt, vt docui in tractatu beneficiorum, in vacatione per ſententiam, & docet Innocentius, ad c. qualiter, & quando, in 2. ad verbum*, diminutionem, *de accuſat. videbis & late de priuatione beneficii per ſententiam, & num iudex priuare ſentētia poſſit reum beneficio, quod habet in alia prouincia, tractatum apud Bernardinum Diaz in practica criminali canonum. cap. 123.*

x *vt in c. ſi quis viduam, 8. 50. diſtin. prohibitum eſt homicidæ & bigamo promoueri ad ordines, quod ſi irrepſerint per aliquam ſurreptionem, debent deiici, & contenti eſſe in poſterum laica communione. Depoſitio eſt verbalis graduum vel ordinum priuatio, vide quæ de ea diximus, & de degradatione, earumq; diſtinctione, libr. 31. ſyntagm. cap. 15. Depoſitionem aliquando ſequitur degradatio, & degradationem, curiæ ſeculari traditio, data incorrigibilitate clerici. Nam clericus depoſitus, ſi ſit incorrigibilis excommunicatur creſcente contumacia, & cum non habeat eccleſia, quod vltra in eum facere poſſit, poſt contemtum remediorum, remittit curiæ ſeculari, c. cum non ab homine, de iudic. Vbi incorrigibilis dicitur ſecundum Panorm. & Decium, qui committit priora delicta, & ſimilia, ſi detruſus in monaſterium ad agendum pœnitentiam, fugiat ea non peracta, ſi ter monitus, non deſiſtat, ſi ſemel verbis correctus, ſe non emendet poſt depoſitionem, ſi contemnat poſtea inflictam excommunicationem.*

y *Degradatio, eſt realis & actualis ordinum eccleſiaſticorum ademtio, quando clericus indutus veſtibus, & habens inſignia gradus ordinationis ſibi antea conceſſa in ordinatione, verbis congruis & ſignificantibus deiectionem vel ſpoliationē, exſuitur iiſdē, ordine retrogrado, incipiendo priuationem vel ademtionem a maiori, & poſtea finiendo in minore, quo ademto, eſ-*

ficitur veluti laicus, exſutus & nudatus A
omni priuilegio, & relinquitur curiæ ſecu-
laris legibus eius puniendus, tanquam lai-
cus, cap. 2. de pœnis in Sex. ca. nouimus, de
verbo. ſignific. fit autem degradatio ſecun-
dum formam conſtitutam, in cap. degra-
datio, 2. de pœn. in Sex. ab epiſcopo proprio
degradandi, conuocatis aliis epiſcopis, ſi
degradatio ſeu exauctoriſatio facienda ſit
maiorum ordinum, vel ſi minorum, aliis
adhibitis clericis. Et iure antiquo, in de- B
gradando pro presbytero requirebantur
ſex epiſcopi, in cauſa Diaconi, tres. ca. fe-
lix, §. ſi autem, & ca. ſeq. 15. quæſt. 7. Ho-
die tamen ex concilio Tridentino, ſeſſ. 3. de
reformat. c. 4. permiſſum eſt epiſcopo, per ſe
vel per vicarium generalem in ſpirituali-
bus, contra clericum in ſacris etiam ordi-
nibus conſtitutum, ad illius condemnatio-
nem, necnon verbalem depoſitionem, &
per ſeipſum etiam ad actualẽ & ſolemnem C
degradationem ab ipſis ordinibus & gra-
dibus eccleſiaſticis, in caſibus, in quibus a-
liorum epiſcoporum præſentia requiritur
in numero a canonibus definito, etiã abſ-
que illis procedere, adhibitis tamen, & in
hoc ſibi adſiſtentibus totidem abbatibus v-
ſum mithræ & baculi ex priuilegio apoſto-
lico habentibus, ſi in ciuitate aut diœceſi
commode reperiri & intereſſe poſſint, allo-
quin aliis perſonis in eccleſiaſtica digni- D
tate conſtitutis, quæ ætate graues, & iuris
ſcientia commendabiles exſiſtant. Verba
porro poſtrema quæ degradationi adiiciũ-
tur, in dict. cap. 2. de pœnis in Sext. eorum
quæ degradandi ſunt, Auctoritate Dei
omnipotentis Patris & Filii & Spiritus
ſancti ac noſtra, tibi auferimus habitum
clericalem, & deponimus & degrada-
mus, ſpoliamus & exſuimus te omni or-
dine in beneficio & priuilegio clerica- E
li. Hic tamen notandum, in degradato et-
iam actualiter remanere characterem or-
dinis & poteſtatem, quamuis interdictum
ſit exercitiũ. Et proinde degradatus preſ-
byter conſecrans, in forma eccleſiæ, quam-
uis valde peccet, quod ad ſe pertinet conſe-
crando, vt in ca. 10. accedens, 50. diſtinct.
tamen vere conficit corpus Chriſti & ve-
rum ſacramentum, vt docent Theologi
vno conſenſu, libr. 4. ſententiarum. diſtin.
14. Et beatus Thomas, 3. parte, quæſtio. 8.
artic. 8. Retinereque ordinis characterem
degradatum, docet etiam cano. quod qui-
dam, 1. quæſt. 1. cano. licite, 32. quæſtio. 7.
Sic Baptiſmus non amittitur ab eo, qui
poſtea ab vnitate fidei diſcedit, neque po-
teſtas baptizandi ab eo qui deiicitur, in
canon. oſtenditur, 32. de conſecratione di-
ſtinct. 4. cuius ratio ad alia omnia ſacra-
menta, & ad ordinationẽ pertinent. Qua-
re, & contrariæ ſententiæ ſunt reiiciendæ,
de quibus agit gloſſ. final. ad caput degra-
datio, de pœnis in Sext. & in can. acerbus,
10. ad verbum, presbyter, 50. diſtinct. Sic
etiam propter illum remanentem chara-
cterẽ, degradatus tenetur dicere officium
ordinis, per capit. dolentes, de celebr. miſſa.
quo præcipitur omnibus ordinatis dicere
officium diuinum ſeu precum. hic enim &
ordinem degradatus retinet, is tamen non
poterit dicere dominus vobiſcum, & ſimi-
lia, quæ ad dignitatem ordinis pertinent,
vt ait Angelus in ſumma, in verbo, de-
gradatio, nu. 4. Ita dignitate omnino ad-
emta alicui non aboletur in eo perſona di-
gnitatis omnino memoria, & ei ob eã, qua-
dam adhuc priuilegia indulgentur, vt in
decurione damnato, qui ob ipſum non tor-
quetur, l. ſi. de decur. lib. 50. P. tit. 2. Sed &
notabile, & quod epiſcopi degradati & de-
iecti ab epiſcopali dignitate, poſſunt iterum
reſtitui nulla conſecratione noua facta,
ſicut obſeruauit Ioannes Gerſon, 1. parte
operum tractatu de auferebilitate papæ
conſideratione 16. Dicitur differre actua-
liter degradatus ab eo, qui verbaliter tan-
tum deponitur, quod iniiciens manum in
depoſitum verbaliter, incidat etiam in pœ-
nam canonis, ſi quis ſuadente diabolo, 17.
quæſtio, 4. & in excõmunicationem Apo-
ſtolicã, vt ait Bartolomæus Brixiẽſis, Ala-
nus,

uus, Hugo. Iohannes, & Bernardus gloſ. in A
fin. c. 2. de pœn. in Sext. quia ex ea depoſi-
tione non cenſetur traditus curiæ ſeculari,
niſi poſt verbalem degradationem ſequa-
tur incorrigibilitas; quia tunc perdit pri-
uilegium dicti canonis, ſi quis ſuadente, ſe-
cundum vnum intellectum, c. cum non ab
homine, de iudic. Panor. ad c. abolendam,
de hæretic. At qui degradatur actualiter,
exſuitur omni priuilegio clericali, cap. de-
gradatio, in fin. de pœn. in Sext. c. nominis, B
de verbor. ſignific. Ideo & a laico iudicari
poteſt vt laicus, & in eum manus iniiciens
non incidit in canonem. dehinc 2. differũt
in reſtitutione depoſitus & degradatus, c.
ideo, in 2. 2. queſt. 6. Solus tamen Papa po-
teſt reſtituere degradatum & depoſitum,
c. 1. & 2. 50. diſt.

z quemadmodũ ergaſtulis includuntur im-
pudicæ moniales, cap. cum beatus, 8. §. fin.
45. diſtinct. c. impudicas, ca. peruenit, 27. C
queſt. 1. Ergaſtulum quod ἐργαστήριον, Græ-
cis eſt locus, ſeu carcer, aut taberna, vbi
olim ſerui operari cogebantur.

aa Detruſio in arctum monaſterium pœni-
tentiæ agendæ cauſa, eſt inter pœnas, quæ
pro grauiſſimis criminibus ſtatuuntur, &
morte dignis, in c. tua, de pœn. c. clerici, de
exceſſ. prela. c. ſicut dignum, §. clericos, de
homi. Ordinarium antiquitus, vt epiſco-
pus poſt depoſitionem clerici, ei obſignaret D
monaſterium, in quo præterita mala plan-
geret, & plangenda non committeret, cap.
ſacerdos, 81. diſtin. Quando clericus non
eſſet per depoſitionem ſufficienter punitus,
ſed forſan eſſet dandus iudici ſeculari tan-
quam incorrigibilis puniendus, iuxta cap.
nouimus, de verbor. ſignific. vide quæ di-
ximus de pœna detruſionis in monaſteriũ,
lib. 3. ſyntag. ca. 32. In monaſterium quo-
que pœnitentiæ cauſa detrudi iubetur mu- E
lier, quæ ex iracundia filium necauerit, c.
1. de his qui filios occiderint, lib. 5. tit. 10.
Pœnam hanc etiam monaſterii iura ciui-
lia vſurparunt ad conſeruationem vitæ, &
emendationem reorum; vt in muliere ad-
ultera, quæ fuſtigata in monaſterium de-
trudi iubetur, authent. ſed hodie ad legem
Iuliam, de adult. §. ſi quando vero adulte-
rii crimen probetur, cap. 10. nouellæ 154.
vt nulli iudicum liceat habere loci ſerua.
& alibi ſæpe in nouellis Leonis potiſſi-
mum. Verum hæc pœna facile imponi non
poteſt, eo quod hodie omnia monaſteria
exemta ſunt ab ordinarii iuriſdictione,
nec poſſunt cogi ab illis tales maleficos reci-
pere, vt notat Bernardinus Diaz in pract.
canon. c. 55.

bb Pœna carceris perpetui in liberas perſo-
nas, propria videtur eccleſiæ; quæ, quia
non nouit ſanguinem, nec effundit, dum
non vult tradere ſeculari iudici clericos
reos capitalium criminum morti puniendos,
commutat mortis pœnam in carcerem
perpetuum, de pœnitentia eorum adhuc
ſperans, vt in relapſis hæreticis, in c. penult.
§. fin. de pœn. in falſariis ſceleratis, in cap.
nouimus, de verborum ſignifica. & in aliis
ſimilib. c. quamuis, de pœn. in Sexto. Cum
tamen iure ciuili ſcripto Romano, perpe-
tuus carcer perpetuaque vincula, fuerint
tantum contra ſeruos, non autem liberos
permiſſa, l. incredibile, 6. de pœn. C. l. aut
damnum §. ſolent, & aut mandatis, 5. eod.
titul. Pand. Notant autem interpretes in
hac pœna perpetui carceris obſeruandum,
vt ſi epiſcopus poneret aliquem in tam ar-
cto loco, vt non haberet aerem ad vitam
ſufficientem, aut ſi tam parce daret come-
dere incarcerato, vt ex eo facile morere-
tur, quod reputaretur irregularis; & ideo
prouidere debere iudices eccleſiaſticos, ne
ita præter modum & ad mortis vſque cau-
ſam macerati, vel inedia afflicti moriantur.
Baldus in l. penultim. ad legem Aquil.
Panormit. ad ca. a nobis, de apoſtatis. Car-
dina. ad clementinam 1. de pœniten. & re-
miſſio. Poterit hic ſimul obſeruari, epiſco-
pum damnantẽ ad perpetuum carcerem,
poſſe ſibi reſeruare poteſtatem minuendi
pœnam ſuo arbitrio. Sic enim, quamuis
videatur implicare contrarietatem; cum

damnatione perpetui carceris, concluſum A
nihilominus fuit per Baldum in authent.
interdicimus, per illum textum, de epiſcop.
& clericis. C. Vide quæ diximus de pœna
carceris temporalis, & perpetui, libr. 31.
ſyntag. c. 33.

cc *cap. nouimus, de verbor. ſignific. c. non ab*
homine, de iudic. Cum autem iudex relin-
quit clericũ brachio ſeculari puniendum,
debet proceſſum, & litis acta, quæ fecit con-
tra eũdem tradere; nam antequam iudex B
laicus etiam ita remiſſum puniat, debet ei
conſtare eum deliquiſſe, vt docent inter-
pretes ad cap. 1. de offic. ordinar. ad cap. at
ſi clerici, de iudic.

dd *Sic imponitur corporale ſupplicium cleri-*
co ſe inebrianti, niſi abſtinuerit a commu-
nione per 30. dies, can. fin. 35. diſtin. impo-
nitur & corporalis flagellatio in aliis qui-
buſdam, in can. 1. 23. quæſt. 1. can. de Be-
nedicto, 22. quæſt. 1. Iudex eccleſiaſticus C
virgis poteſt animaduertere; cap. illi qui,
5. quæſt. 5. can. cum Beatus, 45. diſtin. no-
tatur in can. his a quibus, 23. quæſt. 7. in
gloſſa ad verba, virgis tamen, *modus enim*
coercitionis, quæ fit per verbera lenis eſt, &
a magiſtris artium liberalium, a parenti-
bus ſolet adhiberi, can. 1. ca. circumcellio-
nes, 23. q. 5. & ibi etiã ab epiſcopo, dummo-
do propria manu non verberet, quia illi id
non licet; can. non liceat, 86. diſt. & modo D
clericum per laicum verberari faciat, ca.
vniuerſitates, de ſenten. excomm. & dum-
modo inde ſanguis non fundatur, cap. in
archiepiſcopatu, de raptoribus. Veruntamen
maiores clerici, presbyteri, abbates,
Leuitæ, niſi pro grauioribus & mortalibus
culpis, nullis debent verberibus ſubiici;
can. cum beatus, 8. 45. diſtinctio. minores
autem, etiam pro minoribus culpis verbe-
rari poſſunt. ca. ante, 35. diſtinctio. can. de- E
nique, 21. diſtinct. Pœna hæc verberum
imponitur etiam publice ſubdiacono, in
cap. 1. de calumniatoribus, libr. 5. titul.
12. ibi enim dum agitur de calumniatore.
Iubentes (*inquit*) Subdiaconatus, quo
indignus fungitur priuari officio, &
verberibus publice caſtigatum in exi-
lium deportari. *Et ibi in ſupplementum*
pœnæ adiecta verbera; vt in cap. quia iux-
ta, 5. quæſtio. 6. vide quæ diximus de ver-
beribus, lib. 31. ſyntagmat. ca. 11. legimus
etiam, quod monachus, ſi iuſſus noluerit
ſponte ſuperiori ſuo obedire, verberibus co-
gi poſſit. cap. monachum, 20. quæſt. 1. Eſt
& inter pœnas corporales, quibus ſolent af-
fici in Italia clerici, pœna triremium, pro
magnis criminibus, quæ ſimilis eſt pœnæ
metalli vel damnationis in metallum,
Bernardinus Diaz in practica criminali.
cap. 135. Item pœna catamidiationis,
quam vocant pœnam mithrationis, qua
vtuntur interdum eccleſiaſtici iudices, &
quam corporalem dixit eſſe Cardinalis
conſilio 94. incipien. hæc eſt quędam in-
quiſitio. *vbi & addit eos, qui ita mithrã-*
tur, vel fuſtigantur, vel puniuntur ad ca-
tenam, ſeu ad triremes mittuntur, vel ad
opus ſimile, eſſe infames. Talis etiam erit
& pœna inuſtionis characteris, vt in capit.
ad audientiam, 3. de crimine falſi, lib. 5.
titu. 20. Vide quæ diximus, de ſtigmatum
inuſtione lib. 31. ſyntagmatis vniuerſi iu-
ris, cap. 35.

ee *Pœna exilii poteſt vt eccleſia in clericos,*
can. attendendum, 17. q. 4. cap. 1. de calu-
mniator. can. accedens, 50. diſtin. c. penul.
de pœn. cap. hi qui, 3. q. 4. cap. cum beatus,
45. diſtin. Et ibi cum degradatione & ſine
ea poteſt exilium imponi vel mutatio loci;
nam & illa mutatio aliquando prodeſt ad
conuerſionem animæ, quæ derelinquit lo-
cum, in quo inſignia erant, & veluti incen-
tiua peccati; c. valet, 8. diſtin. conſidera. &
in hac pœna, c. cum T. de ſent. & re iud. l.
relegati, de pœnis, P. vide & quæ diximus,
de pœna exilii, lib. 31. ſyntag. ca. 6.

ff *Irrogat etiam iudex eccleſiaſticus infa-*
miam clericis in certis criminibus, vt his
qui ex ſua culpa fiunt irregulares, c. omnes
vero, 6. quæſt. 1. qui calumniantur ſupe-
riores, c. conſanguineorum, 3. quæſt. 4. &
aliorum

aliorum criminum reis; de quibus in cap. A
conſtituimus, 3. quæſt. 5. c. infames. 6. q. 1.
item his qui proprios epiſcopos proſequuntur, irrogatur perpetua infamia cum exilio, in c. 9. hi qui, 4. quæſt. 4.

gg vt in c. cum ſecundum leges, 19. de hæretic. in Sext. ca. excommunicamus, eodem tit. apud Gregorium. De hac confiſcatione & cui confiſcentur bona clericorũ, & quæ ſint confiſcanda, tractat Ioannes Bernardinus Diaz in practica criminali cano- B
num, c. 124. & nos lib. 31. ſyntag. iur. ca. 31. In publicatione bonorum hæretici, vxoris dos ſalua & integra ei relinquitur per diſtinctionem, c. decreuit, 14. de hæreti. in Sext. l. 1. iuncta authent. 1. ſequenti. de hæretic. C.

hh c. ſi quis contumax, c. ſi quis deinceps, 17. q. 4. c. ſi quis cuiuslibet, 21. q. 5.

ii vt in c. 1. de furtis, c. reos, §. ſed obiicitur,
C c. de occidendis, ca. ſi non liceat, §. ideo nequaquam, c. qui malos, §. homicidas, cap. ſi audiens, ca. hoc tamen, ca. vltimo, §. fina. 23. quæſt. 5.

kk c. clerici, c. ſententiam ſanguinis, ne cleric. vel monach. ſecul. negot. ſe immiſceant; ideo & eccleſia rogat & intercedit pro malefactoribus, reis mortis, vt illis vita indulgeatur a poteſtatibus ſecularibus, ca. nouimus, de verbor. ſignific. c. circumcelliones.
D c. pœna, c. vnum, c. prodeſt, c. reos, 23. q. 5. diſputat idipſum capit. final. §. fin. 23. quæſt. 4.

ll Nempe vt qui aliquod crimen commiſiſſet, ſeruus efficeretur, vt in ca. fin. 36. q. 1. in raptore; & rurſum in conſpiratore contra epiſcopum, in c. ſtatuimus, 11. quæſt. 1. cap. clericus, 3. quæſt. 4. In iuuante Sarracenos contra Chriſtianos, in cap. ita quorundam, capit. ad liberandam, de Iudæis.
E In filiis natis ex inceſtu ſeu de facto contracto matrimonio cum perſona eccleſiaſtica, capit. cum multa, 15. quæſtione 8. & in eius concubina, cap. eos qui, 32. diſtinct. & in ſimilibus de quibus potiſſimum iure ciuili agitur, & nos diximus in explica-

A tione, l. 1. de ſeruitutib. dum ageremus de ſeruitutibus perſonalibus.

Capvt V.

Quibus imponantur pœnæ.

POenæ imponuntur delinquentibus, perſonaleſque ſunt, nec a peccante in non peccantem extenduntur aut transferuntur, *a* niſi paucis exceptis ex quadam cauſa. Quamuis enim pœna æterna nullus
B pro alio puniatur, *b* aut pœna excommunicationis, *c* attamen corporali, quidam pro aliis interdum in pœna participant, vt dum ſeruitus filiis inflicta ob peccatum patris; *d* quando interdictum eccleſiaſticum profertur; *e* item in ſimonia; *f* & in aliis, in quibus tamen non eſt punitio ſine cauſa, & ſæpius eſt cum culpa, *g* quæ & poteſt eſſe, dum feruntur delinquentes impuniti. *h* Exemplaris quoque pœna ſæpe
C in terrorem aliorum in poſteros delinquentium transfertur. *i* Quemadmodum contra, diſſimulatur ex cauſa pœnæ impoſitio in delinquentes, & relinquuntur Dei iudicio, ſi in delinquentes reos diſciplinam exercere non poſſumus; vel quia non ſunt noſtri iuris, vel quia illorum crimina, etſi nobis nota ſint, tamen manifeſtis iudiciis probari non poſſunt. *k* Et propter multitudinem peccantium detrahitur ſe-
D ueritati: *l* quemadmodum & conſuetudo plurium in peccando, peccatum excuſat, vel ſaltem minuit pœnam. *m*

Scholia.

a Nullius crimen maculat neſcientem. ca. 1 & 2. & fere tota, 1. q. 4. c. mulier, 15. q. 1 c. cum multa, 15. quæſt. ſi. c. miror, 17. q. 4. ca. non turbatur, 24 q. 1. cum ſimilibus. l. ſi pœna, l. crimen paternum, de pœnis, P. in.
E l. ſancimus, C eod. tit. ne filius pro patre, & ne vxor pro marito, C.

b c. illud, 11. q. 3. dict. c. 1. & c. itaq;, 1. q. 4. & hoc eſt quod dicitur, Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, & filius non portabit iniquitatem. Ezech. c. 18.

c *c.ſi habes, 24.quæſt.3.*

d *Geneſ.9.c.cum multa, 11.quæſt.8. Exempla plura habes, in c.eccleſia, 11.§.item peccato, 1.quæſtio.4. de peccato Achan, quo afflictus eſt populus, Ioſue c.6. & 7. de peccato Saulis & Ionathæ, 1.Reg.15. & c. alibi de peccato Dauidis.*

e *c.non eſt vobis, de ſponſalib.*

f *c.1.quæſt.5.*

g *vt docetur multis exemplis, 24.quæſtio.3. & in can.qui in al.quo, 51.diſtinct. habetur exemplum in can. ſiquis militibus, 6.quæſt.1. ca.in ſancta, de conſec. diſtinct.1. facit & enormitas delicta, vt in deteſtationem eius alii puniantur, qui non fuerint auctores eius præcipui, aliquando tamen fuerint participes vel conſentientes. Puniti & aliquando filii, vt patres grauius paterentur in illis ſupplicium; & quia in illis imitatio paterni delicti vel vindicta ſupplicii de patre legitime ſumta metuatur, l. quiſquis, §. filii, ad legem Iul.maieſtat. C. can. quæro ergo, §.verum, & ſequentib. 6.quæſt.1. Plus etiam puniri parentes in filiis iure ciuili proditum. in l. iſti quidem, quod metus cauſa, P. ita puniti, id eſt, corporaliter necati fuerunt filii Sodomitarũ, ne in æternum cum patribus, & in eorum peccatum incidentes damnarentur; Geneſ.9. vt non tam in eorum vltione pœna, quam miſericordia Dei in eorum ſalute dici mereatur. Sic & qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur peccatis alienis, ratione ſocietatis initæ, vt in ca.7. non turbatur, 24.quæſtio.1. ob que Ionam legationem Dei detractantem, tota nauis, in qua erat tempeſtatibus iactata, donec eum inde vectores depulerunt & cognouerunt cauſam, Ionæ cap.2.*

h *Quia culpa eſt non punire culpam, can. quia ſunt, 28.diſtinct. & ad innocentis ſpectat officium, non ſolum culpam cauere, ſed & peccatum punire, ca. non eſt innocentia, 33.q.5.*

i *cap.felicis, de pœn.in Sexto, Clem.1.eodem tit.ca.ad aures, eod.tit. apud Gregor. vt in*

A *peccato Dauidis, 2.Reg.12. Veruntamen notandum eſt, dum pœna debita patri imponitur filiis & nepotibus, non prorogari illam pœnam ad pronepotes, neque ad natos ex filiabus vel fœminis; ca.vbicunque, 4, de pœn.in Sexto.*

k *capit.cum in lege, 16.§.primo, 23.quæſtione 4.*

l *ca.comeſſationes, 44.diſt.ca.vt conſtitueretur, 50.diſtinctio. can. ordinationes, 9.* B *quæſt.1.*

m *Ita conſuetudo plurium excuſat a pœna, in can. obiiciuntur, 32.quæſt.4. ne emendatio ſubita ad deteriora impellat, vt qui nimium emungit elicit ſanguinem, vt ibidem dicitur. Iunge parem ex conſuetudine excuſationem, in cap. ſane, de temporibus extraordinar. Veruntamen gloſſa ad dictum can. denique, ad verbum,* conſuetudine, *ait conſuetudinem excuſare a pœ-* C *na temporali, ſed non a gehennali; & grauius eſſe peccatum ex conſuetudine, cap. Schiſma, 24.quæſtio.1. cap. flagitia, 32.quæſtio.7. capit. non ſatis, de ſimonia, cap. final. de conſuetudin. Imo conſuetudo facit, vt peccatum veniale tranſeat in mortale, cap. vnum orarium, §. criminis, 25.diſtinct. l. nemo, de epiſcopa. aud. C. vide diuum Thomam, 1.2. quæſtione 88. articul.4. apud quem videbis qualiter pec-* D *catum veniale poſſit fieri mortale, aſſueti hominis vita in malum, difficile mutatur, §. ſancimus, de monach. in nouellis, can. ſiquis, 8.§. quod ergo, de pollice. 34.diſtinctio. Quando tamen conſuetudo eſt generalis, qua non æſtimatur peccatum quod agitur, & dubium quodammodo eſt num ſit, vel propter diuerſas ſententias interpretum, vel qua expreſſe aliter reſolutum non eſt. putarem ibi non eſſe ſtatuen-* E *dam pœnam ante determinationem. Iura enim quæ dicunt grauius reddi peccatum ex conſuetudine intelligenda ſunt, quãdo is qui agit, ſcit vel noſſe debet, quod agit, eſſe peccatum.*

CAP.

CAPVT. VI.

Quæ ſint obſeruanda in pœnis.

IN pœnis imponendis, in primis cauendum, ne pœna maior ſit delicto, *a* vt nec omnia crimina eadem pœna punienda ſunt. *b* Quare in exceſſib. ſingulorũ, *c* non ſolum quantitas, *d* & qualitas *e* delicti inſpici debet, ſed etiam ætas, *f* ſcientia, *g* ſexus, *h* atque conditio delinquentis, *i* ſunt attendenda; & non ſolum ſecundum prædicta, ſed ſecundum locum *k* & tempus, *l* quo delictum committitur vnicuiq; pœnitentia debet indici; *m* cum idem exceſſus plerunque magis in vno, quam in alio loco puniendus ſit. *n* Sed & animaduerti debet, num crimẽ exemplari pœna egeat, vt alii a ſimili deterreantur, quo caſu grauior imponitur. *o* Alioquin pœnæ erunt in dubiis potius molliendæ quã exaſperãdæ, ſeruata tamẽ debitã iuſtitia. *p* Et quemadmodũ malitiis hominum non eſt indulgendum; *q* ſic contra, ſimplicitati delinquentium in pœna eſt detrahendum. *r* Atque etiam cum reo ſponte crimen confeſſo, mitius agendum; *s* & cum eo, qui ad eccleſiæ aſylum confugerit. *t*

SCHOLIA.

a *c. queſiuit, in 2. §. fi. de his, quæ fiunt a maior. parte capituli.*

b *c. pœna, §. fi. de pœniten. diſt. 1.*

c *hæc omnia fere ad verbum excerpta, ex ca. ſicut dignum, 6. de homici. explicat Claudianus Iuriſconſult. in l. aut facta, 16. de pœn. P. in c. aut facta, de pœniten. diſt. 1. facit c. fi. de tranſact.*

d *Quantitas criminis, dicitur magnitudo ipſius damni, d. l. aut facta, §. quantitas, de pœn. P. vt ſi centum millia, vel cẽtum tantum, vel vnam auem, aut gregem, quis dicatur ſurripuiſſe; vulneris & magnitudo atrocem iniuriam facit; l. vulneris, 8. de iniur. P. Sic & quantitas criminis, in membro, quoties in idem crimen, vel in ſimilia inciderit; nam ex geminatione pœna ſit maior, quam pro ſimplici crimine, l.* A *capitalium, 28. §. ſolent, de pen. l. 3. C. de epiſcopa. audien. l. 3. §. 9. de re milita. P. nouella Leonis, 67. de his qui ad hoſtes tranſeunt, ſuaq; ſponte reuertuntur.*

e *Qualitas delicti eſt id, quod facit illud dici aut leuius aut atrocius ex determinatione circumſtantiarum, vt aliud violentia, aliud raptus, aliud ſtuprũ, aliud manifeſtum homicidium, &c. d. l. aut facta, §. qualitas, de pen. P. & vt gradus ſunt de-*B *lictorum, ſic & penarum, c. adulterii malum, 11. c. flagitia, 13. ca. quod in omnibus, 16. 32. quæſt. 7. vt proculdubio maiora delicta nemo non dicet, quæ grauius fuerunt per leges diuinas vindicata; c. 21. non adferamus, 24. quæſt. 1. maiora maioribus, minora minoribus penis vindicanda ſunt; in nouella, vt fratrum filii, atque manifeſta peccata, ſunt publica non occulta pena aut penitentia purganda, propter* C *ſcandalum ex peccato ſubortum, in cap. 1. de peniten. & remiſſio. ca. ſi peccauerit, 2. quæſt. 1. can. ego Berengarius, de conſecr. diſtinct. 2. Sic in ca. ſane quia nos. 11. de officio delegat. iudex pro modo & qualitate rei, & delicti contumacis, procedere debet.*

f *aliter enim proceditur cum maioribus, aliter cum minoribus in penis & aliis negotiis, cap. 1. & 2. de delict. puero. cano. fin.* D *14. diſtinct. in c. pueris, 60. de ſentent. excommu. vbi & ſingulare illud, quod indultum ratione ætatis delictum, non reuiuiſcit adueniente maiori ætate, cum propter defectum ætatis, in qua fuit commiſſus exceſſus, rigor ſit manſuetudine temperandus, vt ibidem dicitur. Sic quamuis non parcatur in totum proximis pubertati vel maiori ætati, tamen aliquantum illis ex pena diminuitur, l. in delictis, §. in* E *minoribus, de minor. 25. annis. temperatur & rigor iuris ratione ætatis, in c. tanta, 86. diſtinct. ca. eos qui, de conſecra. diſt. 3. c. ſententiam, 35. quæſt. 9. cum ſimil. Excuſatur & non doli capax in iniuriarum illatione, c. illud, 15. quæſt. 1. l. 3. de iniur.*

lib.47. P.tit.10.& in aliis, in l.1. de falſa A
moneta. C. ætas ſola etiam excuſationem
meretur in pluribus,l.1.§.impubes ſeruus,
& l.excipiuntur,14.ad ſenatuſc.Syllania.
lib.39.P.tit.5.l.impuberē,23.de furtis.P.
in quib. adhibetur diſtinctio,num ſint do-
li capaces, vt tunc minores pœnam non e-
uadant; habetur & conſideratio ætatis in
pœna dictanda, num reus eius ætatis ſit
quæ pœnam ferre poſſit,l.in metallum,22.
de pœnis, P. B

g In ſcientia inquiritur, num qui deliquit
ſit ſanæ mentis & ſciat quod agat; an vero
furioſus, qui non tenetur de delicto.c.indi-
cas,3.q.9.l.diuus,de offic.præſid. Poſſumus
& ſcientiam delinquentis conſiderare in
eius intentione, quod propoſuerit agere; ſic
enim non tam euentus quam intentio pon-
derandus pro pœna, vt in eo qui ludendo
pila, iacta eadem adegit cultrum tonſoris
in gutture eius, cuius barbam radebat, & C
ideo ex illo caſu non tenetur de homicidio,
l.item Mela.11.ad legem Aquil.P. non
magis, quam ſi putator ramum ex arbore
decidens deiecerit & occiderit prætereun-
tem, l.ſi putator, eodem titul. ſunt & alia
exempla fortuitorum homicidiorum, in c.
presbyterum, & ſeq. de homicid.

h Sexus diſtinguit grauitatem pœnæ in eo-
dem delicto, vt grauius puniantur viri D
quam fœminæ, ob infirmitatem naturæ ſe-
xus muliebris, c.penult.& fi.32.q.6.auth.
ſed hodie, ad leg.Iul de adult.C.

i Circumſtantia perſonarum, adferunt pœ-
nis temperamentum, ca. quærenti, 20. de
verborum ſignificat. can. fraternitas, 12.
queſt.2.ca.in fin.14.queſt.6.c. qui com-
pulſus, 22.quæſt.5. qualitas & conditiones
perſonarum diſtinguit pœnas etiam, vt in
cano.cum beatus,45.diſtin. can. qui con- E
traparem, 24. queſt.1. ca. per tuas, de ſi-
monia.l. Pedius,§.fin.de incend. ruina. &
naufra.P.l.ſi criminis,l.ſeruis, ad leg. Iul.
de vi publ.P.l.quædam delicta,14.in l.ſer-
uorum.10.de pœn.P.l.incredibile,l ſeruis,
C.eod.tit. Dignitas etiam delinquentis a-
liquando aggrauat delictum, ca. homo
Chriſtianus,40.diſtinct.ca.præcipue,11.
quæſtio.3.ca.quia ſanctitas tua, 50. Et vt
ait Poeta Iuuenal. Saty.8.

Omne animi vitium, tanto conſpectius
in ſe.
Crimen habet, quanto maior qui pec-
cat habetur.

Magiſq́ puniuntur, vt alii inferiores ab-
ſtineãt a crimine acriter vindicato, c.cum
quidam,12.de iureiuran. Verum grauior
pœna dicitur, non tantum grauitate vel
dolore ſuo, ſed habita ratione portionis geo-
metricæ, perſonæ & eius dignitatis, ſicut &
nobilis magis puniri dicitur pœna pecu-
niaria, quam ignobilis & vilis corporali.
can. qui contra, 24. q.1. aliterq́ punitur
nobilis, aliter infimi ordinis vir; aliter cle-
rici, aliter laici, aliter regulares. can.qui-
dam monachorum,18.q.2.

k Quemadmodum in lege ſancienda, nomo-
theta locum, vt ea ſit ei congrua, conſide-
rat.ca.erit autem lex,4.diſt.ſic & legi, in
pœna ipſe locus perpendendus; ca. ante tri-
ennium, & c.aliter,31.diſtin.c. cum olim,
de cleric.coniuga.l. aut facta,§.euenit, de
pœn. P.l.7.de extraordin.criminib.P.l.1.
de abig.P.l.vnic. de Nili aggeribus non
rump.lib.9.C.tit.8.

l tempus vel augeri vel remitti pœnas ſæpe
poſtulat. can.fin.14. diſtinct. quemadmo-
dum gentibus de nouo ad fidem conuerſis,
plura in principio indulgentur, vt rudibus,
can. quod ſcripſi,33.q.5.ca. Deus qui ec-
cleſiã, de diuortiis. fures nocturni grauius,
quam diurni puniuntur. l.1. de furibus
balneariis. P. lib.47. titul.17. l. fin. de ef-
fractorib.

m c.is qui, de pœniten.& remiſſ.

n c.excommunicamus,§.credentes, de hære-
tic.c.qui viderit,32.q.5.c. cum quidam,
de iureiuran.

o vt in d.c.cum quidam,12.de iureiur,can.
frater.17.q.4.can. quapropter, 27.q.2.l.
aut facta,§.fi.l.capitalium,§.famoſos. de
pœn,P.l.1.de abigeis.P.

p c.hac

p *c. hæc autem, de pœniten. diſt. 2. ca. pœna, ead. diſ. Diſputantur & dantur rationes, quare remittantur interdum ex cauſa pœnæ, in ca. requiritis. & ca. tanta nequitia, 11. & ſeptem ſequentib. 1. quæſt. 7. ex cauſis pietatis, neceſſitatis, multitudinis, diſpẽſationis, vtilitatis maioris & miſericordiæ. Accedit humanitati & temperamento. l. reſpiciendum, 11. & l. hodie, 13. de pœnis, P.* Perſpiciendum (*inquit Martianus*) eſt iudicanti, ne quid aut durius, aut B remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcit. Nec enim aut ſeueritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo iudicio prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. *Plane in leuiorib. cauſis proniores ad leuitatẽ, iudices eſſe debent; in grauiorib. pœnis, ſeueritatẽ legum cum aliquo temperamento. benignitatis ſubſequi. Et Vlpian. in d. l. hodie:* hodie licet ei, qui extra ordinem de crimine co- C gnoſcit, quod vult ſententiam ferre, vel grauiorem vel leuiorem, ita tamen in vtroq; modo rationem non excedat.

q *In c. ex parte, 28. in fi. de priuil. lib. 5. tit. 3. c. plerunq;, c. ſedes, c. ſuper literis, 20. de reſcript. c. ſignificante, 5. qui matrimo. accuſa. poſſunt. l. in fundo, de rei vind. P. c. auaritia, de elect. in Sex.*

r *per ſimplicitatẽ peccare dicuntur, qui cum aliquo bono zelo delinquunt, vel ignorãter* D *qui aliqua ex parte non in totũ a pœna releuantur, c. 2. de ſortileg. lib. 5. tit. 21, c. 2. de apoſtat. c. ſuper literis, 20, de reſcript. c. 3. de conſecrat. diſt. 2. & ſimplicitati parcendũ ait, ca. cum vniuerſorum, de rer. permut. vbi de hoc agitur. l. 1. de dolo. P. l. inter, de excuſa. tutor. P.*

s *c. presbyterum, in fi. 50. diſt. c. iniuſtum, §. fin. 11. q. 3.*

t *c. inter alia, 6. §. nec inde damnati, de im-* E *munit. eccleſ. c. ſi. 36. q. 1. l. præſenti, 6. de his qui ad eccleſ. confug. lib. 1. C. tit. 12.*

Cap. VII.

Vtilitas & effectus pœnarum.

A Pœnarum vtilitas conſiſtit, in reparatione damni dati, *a* emendatione delinquentis, *b* vel in tollendo incorrigibili, *c* vel ad præbendum exemplum aliis, ne ſimile committant. *d* Quamobrem nec facile vel ſine cauſa pœna remittenda eſt. *e* Remittendi autem cauſa poterit eſſe, ſi aliter ſatisfactũ ſit a crimine; *f* vel de eo pœnitentia ſufficienter ſit facta, *g* vel reuocetur ſententia condemnationis, vt iniuſta. *h*

Scholia.

a *vt c. 2. de raptori. vocatur & pœna ſatisfactio, in l. capitaliũ, §. furioſus, de pœn. P.*

b *l. ſi pœna, de pœn. P. facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi, ca. iniuſta, 23. q. 4. & quicunq; ſtultus eſt in culpa, erit ſapiens in pœna, c. 10. qui ea. quæ Dei, 38. diſt. ca. 18. ſi cuſtos, 27. q. 1.*

c *ne alios inficiat, cum ipſe emendari non poſſit.*

d *d. c. cum quidam, de iniuria. c. frater, 17. q. 4. c. quapropter, 27. q. 2. l. capitalium, §. famoſos, de pœnis, P.*

e *c. 3. de officio ordina.*

f *d. ca. 3. de offic. ord. ibi*, vſque ad dignam ſatisfactionem; *& in ca. ex literis, 11. de conſtitutio.*

g *ca. plerunq;, §. cauſæ ergo, ca. cum aliquis, 12. q. 2. c. deuotam, §. etſi deſinent, 27. q. 1. ca. domino, §. fi. 50. diſt.*

h *c. cum ad quorũdam, de exceſſib. prælator.*

DE SENTENTIA EXcommunicationis. *a*

Tit. XVI.

a *Eſt ſimilis titulus in 5. lib. decreta. tit. 39. & lib. 5. Sexti tit. 11. & lib. 5. clem. titu. 11. & in extrauag. Ioan. 22. titu. 13. & in extrauagantib. communib. lib. 5. titu. fin. & agitur de hac ſententia excommunicationis apud Gratianum, tota 11. q. 3. & tota 24. cauſa, & apud nos lib. 31. ſyntag. c. 8. & 9.*

Capvt I.

1 *Continuatio.*
2 *Definitio excommunicationis.*
3 *Et diuiſio in maiorem & minorem.*

4 *Et maioris in ſolemnem,& non ſolemnem.*
5 *In iuſtam & iniuſtam,& nullam.*

DIximus iam antea inter pœnas eccleſiaſticas eſſe excommunicationem,*a* de quo nunc nobis latius dicendum eſt. *b* quia etiam vſus eius frequẽtior eſt & medicinalis ſua natura, ſi contemnatur vero, mortem inferens.*c*

Excommunicatio eſt,quæ a communione notarum prohibet.*d* B

Excommunicationum alia minor,alia maior dicitur.Minor eſt,quæ a perceptione tantum ſacramẽtorum ſubmouet;maior quæ etiam a communione fidelium ſeparat.*e* Dicitur & anathema,quod eſt æternæ mortis damnatio.*f*

Rurſum excommunicationis maioris, quædam ſolemnis,quædam non ſolemnis dicitur.Solemnis eſt exſecratio,vel ad maiorem terrorem introducta excommunicatio,adhibitis quibuſdam ritibus & ceremoniis,dicitur & hæc aliquando abſolute anathema & aggrauatio excommunicationis,quia reperitur poſt aliam contra incorrigibilem.*g* Non ſolẽmnis eſt,quæ ſine ſolemnitate vnico fieri poteſt verbo, a poteſtatem habente & volente prolato; nempe excommunico.*h* C

Iterum autem excommunicatio quædam iuſta,quędam iniuſta dicitur:*i* & quædam nulla. Iuſta appellata,quæ recte & ſecundum ius infertur.*k* Iniuſta contra,quæ non eſt ſecuudum iuris regulas neque bene lata:*l* vt ſi regali metu aut iuſſu, aut cuiuſcunque epiſcopi aut potentis fuerit a iudicibus male irrogata,& quæ ideo non valet. *m* Vt etiam iniuſta, ſi timore terreno,*n* vel contra ordinem iuris,*o* ſi propter odium tantum alicuius,vel ad fauorem ſine crimine & iuſta cauſa infligatur, *p* quæ & lædit potius inferentem quam excommunicatum. *q* Harum dehinc excommunicationum iniuſtarum, quædam aperte iniuſta eſt, quædam ſub dubio eſt, num ſit iniuſta; illa porro quæ aperte iniuſta eſt, D non ligat, & ei obtemperandum non eſt. *r* Quod ſi dubium ſit, num iuſta aut iniuſta ſit,interim,donec conſtet de iniuſtitia, tenenda & timenda eſt. *s* Nulla porro eſt, quæ habetur perinde, ac ſi omnino non fuiſſet inflicta.*t* E

S c h o l i a.

a *ca.nullus,c.ſi quis deinceps,& ſeq.c.diffiniuit,17.q.4.*

b *diximus de excommunicatione ciuili maiori & minori eccleſiaſtica,lib.31.ſyntag. iur.c.8.& 9.*

c *c.1.de ſenten.excom.in Sext.lib.5.tit.11. c.multi,2.quæſt.1.c.notandum,24.q.3.c. medicinalis dicitur,habita ratione intentionis excommunicantis,qui eo animo excommunicat, vt excommunicatus reſipiſcat,& quæ oporteat exſequatur;quamuis ſemper hic effectus non ſequatur;nulla autem pœna maior eſt in eccleſia ipſa excommunicatione, cap.corripiantur, verſ.quæ pœna.24.q.3.c.abſit,11.q.1.*

d *c.ad menſam,24.§ hæc ſententia, 11.q.3.*

e *vtriuſque excommunicationis finitio ponitur,in c.quem,59.de ſentent.excommu. c.Engeltrudam,3.quæſt.4 d.ca.ad menſam,§.aliquando,& §.eſt & alia,11.q.3. dum ſeparatur quis a communione fidelium,ſeparatur ab omni actu legitimo.Per reatum,minorem incurrimus;per ſententiam,maiore notamur, c.cura ſit, 20.§.1. 11.quæſt.3.Omnis impius,ſi non ab eccleſia,tamen eſt a Deo excommunicatus,ca. certum, 24.quæſt. 4. & omnis mortaliter peccans, eſt extra communionem eccleſiæ donec pœnituerit,c.illi qui,6.quæſt.1 Maior ſeparat a corpore Chriſti & eccleſiæ, c. 107.canonica,c.nihil ſic debet,33.11.q.3. c.2.27.q.1.c.tam ſacerdotes,24.q.3.*

f *ca.nemo epiſcoporum,41. 11.quæſtio.3. ἀϕορισμὸς ἀπὸ τοῦ ἀϕορίζειν,a ſeparãdo,vel ſuſpendendo,exſecratio,declaratio hominis indigni omni beneficio & communione humana,ratio huius exſecrationis,in can. audi,21.11.quæſt.3.ex priore epiſtola ad Corinth.*

Corinth. c.5. Tradidi (*inquit diuus Paulus*) huiuſmodi hominem ſathanæ in interitum carnis, vt Spiritus eius ſaluus fiat. *Ea enim ratione excommunicatus per ſententiam excommunicationis, de eccleſia tollitur & pellitur, vt notatus ab omnib. erubeſcat, & vt Spiritus eius ſaluus fiat in die Domini noſtri* IESV CHRISTI. *Porro enim excommunicatus dicitur dari ſathanæ, eo quod extra eccleſiam diabolus eſt, ſicut in eccleſia Chriſtus; ac per hoc quaſi ſathanæ traditur, qui ab eccleſia communione remouetur. can. 32. omnis Chriſtianus, 11.q.3.*

g *Ita ab excommunicatione diſtinguitur anathema, in c. cum non ab homine, 10. de iudic. ſimiliter in c.1. de locat. vnus ex legatis ſummi Pontificis prohibuit, ne hoſpitia Bononiæ ante tempus conductionis conducerentur ſub pœna excommunicationis, poſt illum alius prohibuit idipſum, ſub pœna anathematis.*

h *Excommunicatio ſolo verbo fit, c. 1. de eo qui furtiue ordines ſuſcep. libr. 5. titul. 30. gloſ. in can. cum aliquis, 108. ad verbum,* cautelam, *11. quæſt. 3. ſitque & ſolo verbo etiam abſolutio. c. 2. comperimus, 24.q.2. & ibi gloſſ.*

i *Sic dicitur, paſtoris ſententiã, ſiue iuſtam ſiue iniuſtam timendam, in can. 1. 11. quæſt. 3.*

k *Id enim iuſte fieri dicitur, quod bene fit, & ſecundum ius; c. ius dictum eſt, 12. de verbor. ſignifi. c. quid dicam, 14. quæſt. 4. velut i ſi propter manifeſtum feratur exceſſum, ca. venerabilibus, 7. §. ſane ſi certum, de ſent. excom. in Sex.*

l *Iniuſtum dicitur, non iure factum, vt iniuria. l. 1. de iniur. P.*

m *c. Iniuſtum, 89. 11. quæſt. 3. ſententia per metum lata, nulla eſt, tamen tenet niſi elidatur per exceptionem; can. Lotharius, 31. quæſt. 2. c. omne, 25.q.1.*

n *c. fratres, 9.q.1.*

o *capiti. ſeruetur, §. item ſententia, 11. quæſtione 3.*

A p *cap. non ſolum, §. aliquando, ca. quatuor, cum 5. ſeq. 11.q.3.*

q *ca. certum, ca. de illicita, ca. ſi habes, §. vbi ergo, 24. quæſt. 3.* Si quiſquam (*inquit diuus Auguſtinus*) fuerit iniuſte anathematizatus, potius ei oberit qui facit, quam qui talem patitur iniuriam; Spiritus enim Sanctus habitans in Sanctis, per quem quiſque ligatur aut ſoluitur, immeritam nulli ingerit pœnam; *c. 87.* B *illud plane, 11. quæſt. 3. Quia duplex communio vna interior bonorũ ſpiritualium, & fidei in eccleſia, quam non poſſumus amittere ſine peccato mortali, impietate aut offenſa præcedente. Alia eſt exterior, quæ reſpicit eccleſiæ ſacramenta & vſum eorum; a qua expellimur per excommunicationem tãquam per pœnam, qua arcemur a communione eccleſiæ & commercio fidelium. Quare excommunicatio exterior* C *ei, qui non amiſit interiorem communionem, potius benedictio cẽſetur, vt ait Malachias, ca. 2. maledicam benedictionibus veſtris, &c. Et diui Matth. c. 5. ver. 16.* Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes propter me; *Et 1. diui Petri, c. 4. verſ. 14. Et proinde excommunicationem debet præcedere peccatum & iudicium ec-* D *cleſiæ; neq; iniuſte excommunicati in terris, ſunt ligati in cœlis. Quia tribunal iudicis æterni, nec fallit, nec fallitur; tribunal vero epiſcopi, poteſt falli & fallere; ca. 1. de ſenten. & re iudic. in Sexto. Atq; eccleſia non iudicat de occultis, Deo autem omnia palam ſunt. Ideo dicitur in ca. a nobis, 28. de ſent. excom.*

r. *Iniuſta excõmunicatio coram Deo non ligat. c. quomodo, cũ 9. can. ſeq. 11.q.3. Erit* E *& iniuſta excõmunicatio, ſi contineat expreſſum iuris errorem, vt in l. 1. quæ ſent. ſine vlla appella. reſcind. P. vt ſi quis excõmunicet aliquem eo, quod non det, quod de iure dari ei non debet, vt in clem. paſtoralis, §. Piſana, de re iudic. Pandect.*

s *Et ita de dubia intelligitur, cap. 1. & can. quibus epiſcopi, 11. q. 3. quod ſit timenda ſententia epiſcopi iuſta vel iniuſta, ſcilicet de cuius iniuſtitia non apparet, idem in c. quibus epiſcopi, 27. eadem 11. quæſtione 3. Quia & ſententia excommunicationis lata ex falſa cauſa, & ſine ordine iuris, tenet & valet, donec contrarium ſtatuatur; ca. ſacro, de ſentent. excommunic. cap. 1. eodem titul. in Sexto. Quemadmodum & abſolutio ex falſa cauſa, & ſine ordine iuris facta, vt ait Rota deciſione 399. incip.* ſi pronuntietur, *in nouis. Sic in cap. 35. irritam, 11. quæſtione 3. dictum eſt, irritam eſſe ſententiam epiſcoporum, & ideo a ſynodo retractandam. Sic iniuſta vel ex falſa cauſa lata ſententia excommunicationis, non ligat quoad Deum, ca. certum, 43. & §. de his, & cap. non debetis, 64. §. ex his, 11. quæſtio. 3. Sed quod pertinet ad eccleſiam, ſi lata eſt ab eo, qui habeat poteſtatem & iuriſdictionem ſuper excommunicatum, ideo vel eſt retractanda vel abſoluenda errore cognito, aut iniuſtitia manifeſtata non obſtante contradictione aduerſarii, cap. ſacro, de ſentent. excommunic. Et qui ante abſolutionem contemneret, etiam iniuſtam, peccaret mortaliter contemnendo. can. audi, 21. §. cum ergo, 11. quæſtio. 3. & præſumitur ſemper ſententia ſuperioris iuſta, donec de contrario doceatur; cap. in præſentia, de renuntiatio. capit. ſicut, de re iudic. Atque cum Gratianus retuliſſet dictum diui Auguſtini, in Pſalmum* 3. qui iuſtus eſt, & ei iniuſte maledicitur, præmium illi redditur; *addit in cap. 90. qui iuſtus eſt, 11. quæſt. 3. iniuſte nihilominus ligatum parere debere ſententiæ, ne ex contumacia incipiat ligari.*

A B C D (margin)

t *nullam eſſe excommunicationem colligit gloſſ. ad cap. præſenti, 10. ad verbum,* cautelam, *de ſentent. excommunic. poſt Hoſtienſem ſuper Rubricā eius tituli, ex cauſis ſequentibus, & proinde dari abſolutionem ad cantelam iuxta textum. Primum, ſi poſt appellationem interpoſitam legitime, appellans fuerit excommunicatus. Secundo, ſi contineat intolerabilem errorem, cap. venerabilibus, de ſentent. excommun. in Sexto. Tertio, in caſu cap. ſtatuimus, eodem titu. in Sexto. Quarto, ſi non dicatur iudex, qui tulerit excommunicationem, cap. audiuimus, 3. de conſuetud. cap. cum olim, de priuileg. Neque, a non ſuo iudice lata ſententia valet, niſi is, in quem pronuntiatum fuerit, in eum conſenſerit. l. ſi per errorem, de iuriſdictio. omnium iudic. P. l. 2. de iudic. P. Quinto, ſi a iudice quidem ſuo lata ſit, ſed ab excommunicato; ca. audiuimus, 12. & c. aperta, 24. quæſtio. 1. Sexto, ſi quis excommunicatur a delegato contra delegantis intentionem, ca. fin. de præben. c. auctoritate, de priuileg. in Sext. Septimo, ſi proferatur ab intruſo, vel a iuriſdictione ſuſpenſo. can. alienationes, 12. quæſtio. 2. Octauo, ſi proferatur a violante interdictum hominis, cap. tanta, de exceſſibus prælator. Nono, vbicunque quiſpiam excommunicatur contra ſui priuilegii tenorem, cap. cum capella, & ca. quanto, de priuileg. Decimo, in caſu, cap. cum ad quorundam, de exceſſibus prælator. ſi quis excommunicetur ab eo qui viſitat, exigente euectiones, quas ipſe non vult præſtare ſupra definitionem, cap. cum Apoſtolus, de cenſib. Vndecimo, ſi proferatur a delegato impetrato per excommunicatum in caſu non permiſſo, in c. 1. de reſcript. in Sexto. Duodecimo, in caſu, cap. quia plerique, de offic. ordi. Decimotertio, ſi impoſſibile ſub pœna excommunicationis iubeatur excommunicato, gloſſ. in cap. per tuas, de ſentent. excommunic. Impoſſibile quippe præceptum iudicis nullius eſt momenti nec obligat, leg. 3. quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindant, lib. 49. P. tit. 8. facit cap. Odoardus, de ſolutio. cum impoſſibilium generaliter nulla ſit obligatio, l. impoſſibilium, de regulis iuris, P. leg. ſi ſtipuler, de verborum obligatio. P. cum ſimilib.*

E (margin)

CAP.

Caput II.

Pro quibus feratur excommunicatio.

Excommunicatio a iure ob criminum pœnam imponitur, *a* per hominem quoque & pro crimine; *b* pro contumacia; *c* non autẽ pro leuioribus cauſis, *d* aut propter vindictam proprie & particularis iniuriæ excommunicantis. *e* Poteſt tamen qui excommunicandi poteſtatem habet, contra nimiam potentiam laici ſeu ſecularis, imperitus, excommunicatione in eum dicta, ſe defendere; *f* fit & aliquando ad finem reuelationis occulti, vt ſi excommunicẽtur omnes, qui ſciunt latrocinium aliquod, vel aliud crimen admiſſum; niſi reuelauerint & denuntiauerint intra certum præſtitutum tempus. *g* Cæterum pro peccato alterius, nemo debet excommunicari, *h* Excommunicari autem poterunt qui bona clericorum vel epiſcoporum retinent & ſurripuerint, vſque ad ſatisfactionem. *i*

Scholia.

a *Sic ait Rota in decisione* 9. vtrum ſi commiſſo, *in antiquioribus collectis a Biſignecto: liquet ex titulis de ſentent. excom. & in aliis iuribus inferius citandis, dum agetur de excommunicatione iuris, capit. fin. de conſtitutio. in Sexto. Atque hæc excommunicatio iuris vel canonis, ligat etiam propter occulta, gloſſa ad clemen. fin. de immunita. eccleſia. ad verbum,* dantis, *gloſſa ad clem. multorum, in fin. de hæreticis. Vide diſtinct. Caietani apud beatum Thomam, 2. 2. quæſtio. 1. arti. 3. Alphonſum de Caſtro, lib. 2. de iuſta perſecutio. hæretico. cap. 13. Sunt autem plura crimina, in quibus ipſo facto quis incurrit ſententiam excommunicationis, vt in percuſſione clerici; cap. ſi quis ſuadente diabolo, 17. quæſt. 4. detinendo carcere clericum, cap. nuper, 29. de ſentent. excommunicat. In effractione eccleſiæ, cap. conqueſti, 22. de ſenten. excommunica. ſi quis clericum conuenerit coram iudice laico. cap. molita, 11. quæſt. 1. ca. vnico, 11. q. 2. & in quibuſdam aliis caſibus ſimilibus, quorum 32. enumerat & probat gloſſa ad ca. eos qui, 22. ad verbum,* canonis, *de ſenten. excomm. in Sexto; quos ibi videbis.*

b *vt ſi admonitus ſit incorrigibilis, cap. tam ſacerdotes, cap. ecce autem, 24. quæſt. 3. ſi quis immunitatem vel libertatem eccleſiaſticam violauerit, cap. 4. de immunita. eccleſia. cap. grauem, 33. cap. nouerit, 39. de ſenten. excommun. Sic pro pœna futuri delicti poteſt generaliter excommunicatio imponi; vt quicunque furtum commiſerit, ſit excommunicatus, cap. fin. de conſtitutio. in Sexto. Et in ſingulari non poterit ita crimini imponi, ſi tu tale quid commiſeris, te excommunico; capit. Romana, §. caueant, de ſentent. excommmu. in Sexto.*

c *ca. certum eſt, 43. ca. ſi epiſcopus, 11. q. 3. can. ſi quis deinceps, in fine, 17. quæſtio. 1. c. quoniam frequenter, vt lite non conteſta. & §. cap. ex parte, de verborum ſignificat. ſi quis decreto, vel conſtitutioni ſui prælati non obtemperauerit; c. 2. cap. quod ſuper, c. cum in eccleſiis 10. de maiori. & obedien. niſi forſan is, qui non obtemperauerit, appellauerit. cum diſtinctio. ca. licet, 10. de ſent. excommunic.*

d *in c. nemo epiſcoporum, 41. cap. nullus, ca. plerunque, §. cauſæ ergo, 11. quæſt. 3. Hoc etiam prohibet concilium Tridentinum, ſeſſione 25. decreto de reformatione, ca. 3. Et nullus debet excommunicari præterquam pro peccato mortali, vt ait diuus Thomas.*

e *cap. inter querelas, 23. quæſtio. 4. notatur in cap. 1. de maledicis; & in cap. ſi quis ergo, 2. q. 7.*

f *cap. dilecti, 6. de ſent. excom. in Sexto. quod loquitur non de ſe vindicante, ſed de ſe defendente.*

g *Ratione enim teſtimonii dicendi, coguntur teſtes, in cap. 1. de teſtibus cogen. Id autem quod non denuntiantes dicantur ex-*

communicati, intelligi par eſt, ſi ſciant & probare poſſint, vel ſi eorum probatio fidem facere poſſit, & ſi tales ſint qui cogi ad teſtimonium poſſint. Quod diſputat Angelus Clauaſius in ſumma, §. denuntiatio, num. 13. & in verbo, excommunicatio, *1. nu. 20. vbi & nulla eſſe dicitur excõmunicatio, quæ ita lata eſſet, vt ſciẽtes teſtificarentur, qui probare poſſent & non poſſent tanquã continens errorem intolerabilem. Niſi proferens ſententiam diceret, quod* B *qui nõ poſſet, probare diceret ſibi tanquam patri. Sic ſacerdos non tenetur admonitus ſub pœna excommunicationis reuelare ſibi confeſſum; ca. ſacerdos, de pœniten. diſt. 6. ca. ſi omnia, 6. quæſt. 1. can. placuit, 6. quæſt. 2. cum ſimilib. Quia ſcit non tanquam homo, ſed tanquam Deus, can. ſi ſacerdos, de officio ordinarii; cap. omnis vtriuſque ſexus, §. ſi. de pœnitent. & remiſſioni. Quare neque parentes vel alii, qui non co-* C *guntur teſtimonium dicere, cenſentur excommunicati; cum neque volentes admittantur, l. parentes, C. de teſtib. ca. fin. §. inuiti, 4 quæſt. 3. l. lege Iulia publicorum, de teſtib. Meminit de hac cauſa excommunicationis ad finem reuelationis, & teſtimonii furti, vel inuentionis rerum deperditarum, & ne fiat niſi pro grauiorib. cauſis, concilium Tridentinum, ſeſſione 25. cap. 3. de reformatione. Et de eadem re* D *Pius Quintus edidit regulam ſeu conſtitutionem ordine, 183. in Bullario coacto per Laertium Cherubinum, per quam ſtatuit, vt iſta excommunicationes expedirentur in curia ad inſtantiam & ſupplicationem eorum, quorum intereſt, in qua exponantur res valorq́ earum, & vt committatur ordinario epiſcopo loci, vel eius vicario generali in ſpiritualibus, ſub hac forma ex concilio Tridentino, ſi cauſa diligenter, & magna maturitate per illum* E *examinata, pro rei tẽporis & perſonæ qualitatibus, ſibi pro ſua conſcientia videbitur expedire.*

h *c. ſi habes, 14. q. 3.*

A i *ca. de laicis, 46. & ſeq. 12. quæſtio. 2. ſed & pro ſententia exſecutioni demandata in fauorem victoris lata in camera imperiali, contra contumacem. Poſtquam & banno imperiali ſuppoſitus fuerit contumax, poteſt ab eccleſia in eum impetrari ſententia excommunicationis, donec ſatisfecerit iuxta quandam bullam Raymundi a ſede Apoſtolica obtentam, vt habetur in tertia parte ordinationis iudicii imperialis, tituli 48. nu. 17.*

CAPVT III.

A quibus ſententia excommunicationis inferatur.

SEntentia excommunicationis infertur vel a canone ſeu ipſo iure, vel ab homine, per ſententiam; *a* & minor & maior. Ius vero quod infligit, vel eſt commune, *b* aut ſtaturarium, *c* ipſo iure communi, C minori excommunicatione ligantur committentes mortale peccatum, *d* & excommunicatis & denuntiatis maiori excommunicatione, communicantes locutione, oratione, ſalutatione, menſa. *e* Si tamen quis communicaret cum excommunicatis, auxilium aut fauorem, vel conſilium impendẽdo, tunc vt particeps ſceleris eodem vinculo maioris excommunicationis eſſet innodatus. *f* Maiori porro excõ- D municatione ipſo iure notantur, diuini, ſortilegi, *g* violatores eccleſiarum, *h* manus violentas in perſonas clericorum vel religioſorum inferentes, *i* quibuſdam caſibus exceptis; *k* item falſarii literarum papæ, *l* noua telonia imponentes, clericos *m* Romam euntes ſpoliantes, *n* diripientes res mortui epiſcopi, quæ ſeruari debent eius ſucceſſori, *o* hæretici. *p*

SCHOLIA.

a *c. nuper, de ſententia excom.*

b *cap. excommunicamus, de hæretic. cap. ſi quis ſuadente diabolo, 10. quæſtio. 4. cum ſimilibus.*

c *vt in ſtatuto contra locantes domos Bononia*

nie ante tempus, in c. 1. de locato. lib. 3. tit. A
18. & in pœna prohibitionis furti, ſub pœ-
na excommunicationis in ſtatuto poſita,
ca. fin. de conſtitutio. in Sexto. Tale ſtatu-
tum poſſunt facere in eccleſia vniuerſali
ſummus pontifex; & quilibet epiſcopus in
ſua diœceſi, ca. viſis, 6. q. 2. ca. corripian-
tur, 14. q. 4.

d Quia ex commiſſo mortali peccato, maxi-
me quod occultũ eſt eccleſiæ, ſequitur ex-
communicatio ſeu ſeparatio a participa- B
tione ſacramenti corporis Domini; quod, ſi
quis cum hoc peccato ſuſceperit, recipit in
ſui ipſius perditionem, ca. audi, 11. quæſt. 3.
ca. fin. de cler. excom. miniſtrante. Exem-
pla tot adferri poſſunt, quot ſunt genera
peccatorum mortalium, in quibus quili-
bet ea committens, incurrit ſententiam
ipſo iure minoris excommunicationis, vt
in ſacrilegio, c. ſi quis inuentus, 17. q. 4. in
recipiente eccleſiam de manu laici, & eam C
tenendo, c. ſi quis deinceps, 16. quæſt. 7. &
in quolibet notorio peccatore, ca. neq́ʒ, 88.
diſtinct. c. illud, 95. diſtin. cum ſimilibus.
Cæterum quamuis minori excommunica-
tione notatus, priuetur participatione ſa-
croſanctæ euchariſtiæ, tamen non eſt pri-
uatus communione eccleſiæ, vel participa-
tione aliorum ſacramentorum, ingrediq́ʒ
poteſt eccleſiam ad ſacra audienda.

e c. ſi Apoſtoli, 16. c. excommunicatos, 17. D
c. cum excommunicato, 18. c. qui commu-
nicauerit, 19. c. cura 20. c. ad menſam, 24.
11. q. 3. quæ omnia de excommunicatis de-
nuntiatis intelligi monet Gratianus, in d.
ca. cura, §. fin. & ca. multi, 2. q. 1. vbi diui
Pauli citatur prohibitio, prioris ad Corin.
5. de cibo cum excommunicatis non ſu-
mendo, & c. omnis, 24. q. 1. vbi & citatur,
diui Ioannis ſententia de non dicendo aue
hæreticis, & in c. Apoſtolorũ: Si quis cum E
excommunicato, licet in domo, preces
coniunxerit, communione priuetur. &
in can. 14. ſynodi Sardienſis, & c. 9. ſynodi
Carthaginieñſis. eo pertinet, c. ſi quis frater,
28. cum ſeq. 1, quæſt. 3. ſic & explicatum,

A ex concilio Lateranenſi, de excommuni-
catis non vitandis, in concordatis. Notat
autem Pand. ad c. ſacris, quod met. cauſ.
quod communicans excommunicato, non
peccat mortaliter, ſed venialiter, niſi in
quinque caſibus 1. quando communicat
in contemtum clauium, vel 2. in contem-
tum ſuperioris; vel tertio ſi communicat in
diuinis, 4. quando communicat in crimi-
ne, 5. ſi excommunicatus ſit aliquis, cum
B ſibi communicantibus. Conſentire vide-
tur diuus Thomas. Hoſtienſis tamen, ad c.
quod in dubiis, de ſent. excom. & Ioan. &
Arch. ad c. rogo, 11. q. 3. quod ſi quis par-
ticipat cum excommunicato contra pro-
hibitionem canonis, non peccat mortaliter,
niſi forſan nimis frequenter, & hoc faciat
in contemtum canonis, arbitratus excom-
municationem ridendam; Si autem par-
ticipat contra prohibitionem hominis, pec-
C care mortaliter, vt mitius agatur cum le-
ge, quam cum homine, iuxta l. Celſus, de
arbitris.

f c. nuper, 29. de ſent. excomm. vt in exem-
plis, c. ſignificauit, & ca. ſi concubina, eod.
tit. de ſent. excom. ſic & intelligendum, c.
ſacris, quod metus cauſa, de participanti-
bus in crimine cum excommunicatis.

g qui ſacrilegiis & diuinationibus inten-
dunt. cano. ſi quis arioles, ca. non oportet, c.
D aliquanti, c. ſortes, c. ſi quis clericus, ca. au-
guriis, 26. q. 5.

h & raptores rerum earundem; ca. canoni,
11. q. 3. c. omnes eccleſiæ, & c. frater, 17. q.
4. c. ſi quis, 24. q. 3.

i c. ſi quis ſuadente, 14. q. 5. c. ſi quis, 24. q. 3.
c. 1. 3. 13. & aliis, ſub titulo de ſent. excom.
idem ſi mandet percuti. c. 6. §. 1. eod. tit. &
etiam ſi volẽtem percuſſerit in ſatisfactio-
nem vindictæ, c. 36. eo. & quanquam oc-
E culte percuſſerit quis, ca. 7. eod. vel ei ſit a
volente remiſſa iniuria; capit. quamuis,
58. eod.

k vt ſi quis iocando percuſſerit, vel ob diſci-
plinam, c. 1. c. 54. §. 1. de ſenten. excomm.
ſi ſit percuſſus, qui non eſt in habitu cleri-

cali, & qui pro clerico non habetur, vt in A *c.4.23.25.eod.tit. & ſic de ſimilibus alibi explicatis, ſupra lib.4.tit.9.c.10.nu.3. & gloſſ.lib.1.*

l *c.ſi quis epiſcopus, 50.diſtin.c.ad falſariorum, de crimine falſi.*

m *c.23.ſi quis Romipetas, 24.q.3.c.innouamus, de treuga. & pace.*

n *In proxime citatis iurib.*

o *c.illud, & ſeq.hac huius placiti, 12.q.2.*

p *c.quod autem, 4.q.1.c.excommunicamus,* B *in vtroq; de haeretic.*

Capvt IIII.

A quibus feratur ſententia excommunicationis hominis.

Eccleſiarum prælati, & qui habent aliquam iuriſdictionem, imo plebanus, & alii ordinarii contra ſibi ſubditos, ſententia excommunicationis vti poſſunt & interdicti, *a* niſi mulieres ſint, quæ etſi iu- C riſdictionem habeant; tamen excommunicare nequeunt. *b* Solus etiam epiſcopus ſolemnem excommunicationem inferre poteſt. *c* Si autem extra eccleſiam ipſe ſit, excommunicandi ius non habet. *d* Niſi forſan hæreticus hęreticum excommunicauerit, *e* vel ſi deteſtabile ſit crimen propter quod quis ſit ab hæretico excommunicatus. *f* Non excommunicat etiam laicus iure ſuo; *g* quamuis ex delegatione Pa- D pæ poſſit. *h* Neq; regulariter alii poſſunt excōmunicare quam preſbyteri. *i* Poterit etiā excommunicare abbas & prior monachos ſuos. *k* Qui deliquerit quoque in alterius diœceſi, ab eius ordinario excommunicari poterit; neque poteſt a proprio epiſcopo ante legitimam ſatisfactionem abſolui. *l*

Scholia.

a *c.cum eccleſiarū prælatis 3.de ſent.excom.* E *lib.1.tit.31.atq; ibidem ſingulariter dicitur in fin. epiſcopum ſuperiorē excōmunicatis, non poſſe ſentētiam excōmunicationis latā ab inferiore, qui poterat excōmunicare, ſine congrua ſatisfactione, & plebani conſcientia, relaxare. Idem in c.1.de eo qui furtiue ordinē ſuſcepit, lib.5.tit.30. Arguitur & alios, quam epiſcopum poſſe excommunicare, ex c.nemo epiſcopus, 11.2.q.1.* Nemo, *inquit,* Epiſcopus, nemo Preſbyter excommunicet aliquem, antequam cauſa probetur. *Fuerant & antiquitus toleratæ excōmunicationes dictæ ſancti Eleuterii. Eo quod ex priuilegio cōcederentur per præpoſitum eccleſiæ ſancti Eleuterii, quæ deferebātur per vniuerſum orbem, & vendebantur, ex quib. plures abuſus ſequebantur; atq; ideo fuerunt prohibitæ deinde, & interdictum præpoſito ſancti Eleuterii, eas in poſterum concedere, vt habetur in Pauli 3. Cōſtitutione 64. incip.* licet nuper, *in Bullario Laertii Cherubini; Hic tamen obſeruandum eſt, quod notat Panor. ad c.2.num.2.de offi.ord. quod ceſſante cōſuetudine, ſacerdos curatus, neque in genere, nec in ſpecie excōmunicare poteſt; explicat & plenius, in c.ſi quis contra, de foro compet. in repetitione. Quia 1. excommunicatio eſt iuriſdictionis cōtentioſæ, quæ non debet fieri in inuitum, c.nemo epiſcopus, 2.q.1. Curatus vero vel curio, non habet iuriſdictionem fori contentioſi, ſed fori tantum pœnitentialis; can.de perſona, 11.q.1. Item 2. excommunicatio, eſt meri imperii, vt notat Inno. ad c.tranſmiſſam, de elect. Simplex autem curatus, non habet ea, quæ ſunt meri imperii. 3. iura dicunt, ſententiam excommunicationis a iudicibus eſſe ferendam, vt in c.1.de ſent. excom. in Sext. c.quærenti, de verb.ſignif. c.Archidiaconus, de offi. Archid. talis autem non eſt curio.*

b *c.delicta 12.de maiori. & obedient.*

c *Et dicitur illa proprie excōmunicatio epiſcopalis, non alterius, c.nemo, 11.q.3.*

d *c.verbum, de pœn.diſt.c.audiuimus, cum 2.ſeq.24.q.1.*

e *c.miramur.§.ſi. & c.ſeq.24.q.1.*

f *c.Subdiaconus, vſq; ad §.poſt tamen, diſt. 24.q.1.*

g *d.c.Subdiaconus, §.poſt tamen, verſ.* vel Catho-

Catholico non ſacerdote, *cap. 24.q.1.* A *& c.fi.de immu.eccleſia. in Sext.c. quanto amplius,46.de priui.in Sex.c.bene quidem,1.verſ.* maximus epiſcopus,*96.diſt.*

h *notat glo.ad d.c.1.§.maximis, 96.diſtin. ad verbum,* laico,*argu.c.fi.10.q.3.c.preter hac,6.§.verum,32.diſt. & ſic expreſſe notat gloſ.ad c.bene quidem. ad ver.*laico,*96.diſt.& glo.ibidem,ad verb.*præter Romanam,*notat auctoritate epiſcopi nihil poſſe laicum in eccleſia conſtituere nec* B *excommunicare.*

i *c.canonica,de ſenten.excom.*

k *prior excommunicat ita,ſibi non obedientes monachos, in c. cum ab eccleſiis,18.de maiorita.& obedient.lib.1.titu.33.abbas monachos,vt in c.ſicut tuis literis,33.de ſimonia,lib.5.tit.3.*

l *c.1.de rapto.ratione enim delicti clericus alterius diœceſeos.fit fori epiſcopalis loci,in quo deliquit, vt ibi conueniri & iudicari* C *poſſit; can.1.3.q.6. ca.placuit,in 2.6.q.3. c.poſtulaſti, & c.fi.de foro compet.authen. quia in prouincia; vbi de crimine agi oporteat.*

CAPVT V.

Qui excommunicari poſſint.

SEntenria generalis excõmunicationis ligat tantum excommunicantis ſubditos. *a* Subditi autem dici poſſunt, ratione D delicti commiſſi in loco, vbi eſt pœna excommunicationis; *b* & ratione loci & territorii. *c* Non poſſet tamen excommunicari vniuerſitas, vel omnes habitantes alicubi, quãuis interdictum eccleſiaſticum in vniuerſitatem, vel habitantes ferri poſſit; *d* Nec excõmunicatur ſuperior ab inferiore; *e* neq; qui appellauit, poſt appellationẽ ab eo a quo appellauit, *f* minus excommunicari poſſunt, qui Chriſtiani non E ſunt, vt pagani; *g* quive iam mortui; *h* niſi in tali reatu mortui fuiſſent, qui poſt mortẽ accuſari poſſit, & is quoq; qui commiſit crimen, damnari poſſit, *i* ſicut de hæreticis mortuis fit. *k* Non poteſt item excommunicari priuilegiatus, contra ſuum priuilegium; *l* neq; ſuffraganeus ab officiali epiſcopi eo abſente. *m* Poterit autem excommunicatus, nondum etiam abſolutus, iterum excommunicari, & ſæpius. *n* Cæterum excommunicationis vel interdicti generalis vel ſuſpenſionis ſententia non ligãtur epiſcopi, niſi de illis nominatim fiat mentio. *o* Excõmunicari poteſt dominus propter contumaciam ſui procuratoris. *p*

SCHOLIA.

a *c.fin.de conſtit.in Sext.ca.1.& ſeq.6.q.3. Contra non ſubditos lata nulla eſt ipſo iure, c.ſententia,11.q.3. Subditi epiſcopi dicuntur ratione iuriſdictionis ſpiritualis, omnes,qui ſunt in ſua diœceſi, etiam terræ principes,c.omnes,4.de maiori.& obedien. Subditi etiam ſum.Pont.omnes Imperatores & reges in ſpiritualibus,& quæ ad animam pertinent;c.ſolita,6.eo.tit.c.ſuſcipitis,10.diſt.c.cum ad verbum,96.diſt.Sic meminit Platina Gregorium 7.excõmunicaſſe Henricum 4.vtentem inueſtituris epiſcopatuũ; & ob eandẽ cauſam Paſchalem 2.excommunicaſſe Henricum 5. Adrianum 4. Fridericũ Ænobarbum ſeu Barbaroſſam; Innocentiũ 3.Imperatorem Philippũ; Bonifacium, 8. Philippum pulcrum regẽ Galliæ; Ioannẽ 22. Ludouicum Bauariæ ducem; aliosque pontifices alios principes ob diuerſas ſpiritales cauſas.*

b *c.nobis,in 2.de ſenten.excom. Ratione delicti quis ſortitur forum alioquin non proprium, auth.qua in prouincia, iuncto toto titulo, vbi de crimine agi oportet, & ideo alienigena poteſt a prælato loci,in quo deliquit,excommunicari;in 2.de rapto.c.placuit,& c.fin. 6.q.3.*

c *c.fi.de foro compet.& ibi interpretes,& ad ca.a nobis,de ſent.excom.notant interpretes, quod iudex poteſt excommunicare ſuum ſubditum contumacem,etiam extra territorium.*

d *c.Romana,§.in vniuerſitatem,de ſent.excom.in Sext.poteſt autẽ interdici ſiniſtus,*

eo.tit.in Sex. Ratio diuerſitatis, quia alius A
pro alio puniri non debet, aut pro alio ex-
communicari. c.ſi habes, 14.q.3. punirentur autem infantes, & non delinquentes, ſi
excommunicatio generalis in eos locum
haberet. Item vniuerſitas eſt nomen iuris,
& non perſonæ, nec habet vnam & propriam communem omnibus animam, Inno. in c.grauem, de ſent.excom. Si tamen
de facto excommunicaretur vniuerſitas,
teneret excommunicatio, vt ait Ioan. An- B
dreas, & alii interpretes ad d.c. Romana,
de ſent.excom. in Sex. Sic Honorius, qui
coronatus eſt anno Domini, 1285. 17.
Kal. Maii, ſtatuit excommunicationem
contra communitatem & officicales ciuitatis Parmenſis ob exceſſus commiſſos
contra fratres prædicatores; ob damnatam
de hæreſi per inquiſitionem quandam mulierem; tandem tamen ipſe diſſoluit, vt ha-
betur in conſtitutione eius 1. incipiente o- C
lim in Bullario Laertii Cherubini.

e *c.cum inferior, de maioritat. & obedient. niſi ſuperior iam ligetur excommunicatione iuris.*

f *c.per tuas, de ſent.excom. ca. dilecti filii, in 1. de appell.*

g *c.audiuimus, §. vnde Apoſtolus, cum ſeq. 24.q.1.*

h *ca.damnationis, §. his auctoritatibus, 24.* D
quæſt.2.

i *vt ſi agatur de crimine hæreſeos, c.ſane, 6. & ibi exempla, 24 quæſtio.2. & aliud exemplum in c.quicunq; clericus, 23.q.8. Et in eo qui ſe occidit voluntarie, in c.placuit, 23. quæſt.5. & aliud in eo, qui ſibi hæredem ſcribit hæreticum, in dict. capit. ſane, 24.q.2.*

k *d.c.damnationis, §. ex his auctoritatibus, & c.f. 24.q.2.*

l *c.nec aliquis, 5. & c.quanto, 26. de priuil.* E

niſi forſan priuilegiatus incidat in excommunicationẽ iuris, percutiendo clericum, c.nullus, 8. de ſent.excom. nec vtitur iuris beneficio, qui contra ius facit delinquendo, in l.auxilium, de minorib.

m *c.1.§.fin de offic.ordina. in Sexto.*

n *c. ita quorundam, de Iudæis. Sicq; pro diuerſis cauſis quiſpiam excommunicari poteſt, & a diuerſis. Et plures etiam pro eadem ſi ſit contumax excommunicatus, iterumque poteſt anathemate aggrauatione reaggrauatione excommunicari. c.excellentiſſimus, & c.omnis, 11.quæſt.3. cap. de viro, 2.quæſt.2. ca.eos qui, 87.diſtinct. ca. ad hæc, de poſtu. præla. vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc; cap. penult. 47.diſt. Obiici tamen poſſet primum excommunicationis effectum eſſe, vt notatum expellat a communione eccleſiæ, cap. Engeltrudam. in fin. 3.quæſt.4. & quod expulſus non poſſit dici iterum expulſus, niſi redierit prius ad eccleſiam; priuatio enim præſupponit habitum, l.decem, de verbor oblig at. P.l.Iulianus, de diuortiis; ca. ad diſſoluendum, de deſponſ. impub. Dehinc & faceſſere videtur, quod ad eccleſiã non videantur pertinere, qui extra eccleſiam ſunt, ca. multi, 2.quæſt.1. eſt enim vltimum remedium eccleſiæ excommunicatio, & poſt eam non habet, quod poſſit amplius facere; ca. cum non ab homine, de iur. Item quod anathema ſit mortis æternæ illatio. c.nemo epiſcoporum, 11. q.3. & ſemel mortuus mors amplius non dicitur. Item quod iam extra eccleſiam poſitus, magis extra eam poni non poſſit, c.omnis, 11.quæſt.3. Item facit contra in argumentum, l. qui bis, de verbor. obligat. Sed hæc omnia & ſimilia non obeſſe oſtendemus, ſi conſiderauerimus excommunicationem habere duos effectus, vnum eiiciendi extra eccleſiam & ligandi, alium religandi ſeu detinendi; nihil enim prohibet dicere ligatum extra eccleſiam, arctiori vinculo detineri poſſe, vt ſi contingat a priori vinculo eum ſolui, alio quoq; detineri poſſit. Quemadmodũ dum quis incarceratur pro vno debito, nihil prohibet, quin & pro alio commentarienſi commendetur detinendus, vt quamuis a primo debitore liberatus fuerit, pro alio detineatur. Quod ſiquis etiam pro vno*

c.iſu

caſu excommunicatus, pro eodem iterum excommunicetur, non tam noua ſententia, quam prioris renouatio dicetur, in cap. 1. 24. quæſt. 1. A

o *in ca. quia periculoſum, de ſenten. excommunic.*

p *c. 1. vt lite non conteſtata, &c.*

Cap. VI.

De forma excommunicationis.

EXcõmunicandus primo canonica monitione eſt admonẽdus, alioquin non valet excommunicatio.*a* Dehinc ipſa excommunicatio nominatim de aliquo eſt facienda & publicanda, vt vitari debeat excommunicatus.*b* Nemo tamen erit excommunicandus nominatim, priuſquam ſit de crimine confeſſus vel conuictus.*c* Debet & fieri præſentibus teſtibus monitio.*d* Vtque excommunicatio proferenda in ſcriptis, adiecta etiam cauſa excommunicandi, *e* cuius etiã ſententiæ exemplum exhiberi debet excõmunicatis, *f* quorum poſtea ſunt publicanda nomina.*g* Rurſum in ſolemni excommunicatione, debent duodecim ſacerdotes circumſtare epiſcopum, & lucernas ſiue candelas ardentes in manibus tenere, quas in concluſione anathematis vel excommunicationis, in terram proiicere debent, & pedibus conculcare; ſubinde & debet epiſtola per parochias mitti, cõtinens & nomina ita excommunicatorum, & cauſam excommunicationis.*h* Fertur ſententia excommunicationis pure, & de præſenti, poteſt & ferri ſub conditione, veluti niſi Semptonio ſatisfeceris intra viginti dies, te excommunicatum vel ſuſpẽſum vel interdictum eſſe cognoſcas, quæ non niſi adueniente cõditione ſortitur effectum.*i* Cæterum forma excõmunicationis canonis eſt in prohibitione, ne quid fiat ſub pœna excommunicationis.*k* Cum tamen in excommunicatione hominis dicendum ſit, ego te excommunico.*l* Neque excommunicatio eſt, cum quis dixerit præcipio tibi cum interminatione excõmunicationis, ex eo enim quis non eſt excommunicatus, niſi poſtea excommunicetur.

B C D E

Scholia.

a *ca. ſacro, 47. de ſentent. excom. ca. 3. 9. 13. eod. tit. in Sex. c. reprehenſibilis, 26. c. cum ſpeciali, 61. de app. & in ca. Apoſtolorum, 30. excommunicationem fieri debere poſt trinam admonitionem dicitur, atque etiam, c. conſtitutionum, 9. de ſenten. excom. in Sext. expreſſe exigit tres admonitiones diſtincte precedentes, vel vnã pro omnibus cum debito ſpatio temporis, ſic monitio iudicialis trina requiritur, ca. de illicita, 24. q. 3. c. contingit, in 2. c. ſacro, de ſenten. excom. ca. ſi quiſquam, c. ſi autem, de cohab. cleric. & mulie. aut vna peremtoria pro omnibus ad efficiendã contumaciam. l. nonnunquam, de iud. in P. l. tres denuntiationes. C. quomodo & quam iudi. cum legitimo interſtitio temporis, habita ratione negotii, & qualitatis perſonarum, maximeque vtimur vna ſufficiente monitione pro tribus in notoriis, cap. conſtitutionem, 9. de ſenten. excom. in Sext. c. cum ſit, de app. facti etiam neceſſitas quãdo accelerationem deſiderat, non patitur trine monitionis aut dilationis exſpectari tempus, vt ibidẽ dicitur. Item, ſi ſit tale crimen, pro quo quis excõmunicatur ſine monitionis ſolemnitate, ſi in excommunicationem ipſo facto ſine ſententia inciderit. ca. reprehenſibilis, 26. verſi.* niſi forte talis ſit culpa, *de ſenten. excommun.*

b *ex D. Paulo, 1. ad Corinth. 5. Ibi, ſi is qui frater inter vos nominatur, inter vos fornicator, &c. Nominatim excommunicare eſt ita ex nomine certam perſonã oſtendere, vel ex aliis indubitabilibus circumſtantiis prodere, ex quib. poſſit eſſe certum, illam eſſe excommunicatam. ca. conſtitutionem, c. licet, de ſent. excom. in Sex. clem. grauis, in fi. eod. tit. facit cle. 1. de vit. & honeſta. cler. §. nominatim. de exhib. lim. Tractat & quid ſit nominatim interdice-*

re, vel excommunicare. Inn. in c. in lat. de prebend facit quod cauſa nominatim excõmunicatio fieri debeat, vt intelligamus non incurrere excommunicationem, eum qui communicauerit, cum nõ nominatim excommunicatis, vel qui tales notorie non habentur, vt dictum in decreto de excommunicatis non vitandis, in concil. Baſ. in prag. ſanct. & Lateranenſi. in concordatis Gallicanis cum ſummo Pontifice. Non nominatim facta dicetur illa excõmunicatio, excommunico omnes, qui tale furtum fecerunt, vt in c. a nobis, de ſent. excom. c. fin. de conſtit. in Sex. tunc enim non teneor vitare furẽ, niſi talis denuntietur expreſſe, vel aliter notorius ſit ex euidentia facti, c. propoſuit. §. 1. de cler. excom. miniſtrant. notat tamen gloſſa ad c. 2. ad verbum nominatim, de offic. ord. valere hanc formam excommunicandi, excommunicatus ſit quicunque fecerit tale factum, in genere, & perinde haberi, ac ſi nominatim fuiſſet excõmunicatus & proprio nomine, quantum ad Deum, ſed non quantum ad eccleſiam, quia non vitabitur ab eccleſia, facit d. c. 2. de offic. ord. & ca. excellentiſſimus, 25. quaeſt. 3. adde quid dicatur nominatim fieri, §. maſculis, §. nominatim. de exhereda. lib. apud Iuſtinia. l. nominatim, de liber. & poſt. P. A B C

c *in c. 18. multi corriguntur. ca. notum, 10. ca. nomen, 13. 2. qu. 1. arg. c. ſi ſacerdos, de offi. ord. ordo enim ſeruadus eſt in excommunicatione facienda, c. de illicita, 34. q. 3. & nemo epiſcopus aut presbyter quen quam excõmmunicare debet, antequam cauſa probetur, propter quam eccleſiaſtici canones hoc fieri iubent, quod ſi quis aliter fecerit, arbitrio ſuperioris a ſacra communione ſuſpendi debet, & excommunicatus ad eam reduci. ca. nemo, 11. 3. qu. 1. attamen ſi hic ordo non fuerit ſeruatus, valebit nihilominus excommunicatio, vel ſuſpenſio, ca. ſi epiſcopus, 11. q. 3.* D E

d *c. ſacro, 48. de ſent. excom.*

e *ca. 1. §. quiſquis, de ſent. excom. in Sext. poteſt tamen verbo ſolo fieri, & verbum ſolum ſufficit ad excommunicãdum, vt notat gloſſa. ad c. fin. in additionibus, ad verbum excommunicato, de ordinatis ab epiſcopo, qui renuntiauit epiſcopatui. Cauſa etiam quae adiicitur, debet eſſe probata, in ca. de illicita, 24. q. 3.*

f *c. 1. §. exemplum, de ſent. excom. in Sext. operatur autem illa exhibitio, quod ipſe inde certo cognoſcat ſe eſſe excõmunicatum, & quamobrem, & incidat in irregularitatem, ſi ſciens ſe talem, celebrauerit. Alioquin, quamuis excommunicatio liget abſentem & ignorantem, quoad vinculum, non tamen ligat quoad pœnam, antequam ſciat, gloſſa. in c. quanto, 2. q. 5. & ca. Apoſtolicae, de exceptioni. cap. illud, de cleric. excommu. miniſtra. Romanus. conſ. 337. quocirca ſi ignorãs excommunicationem celebrauerit, vel alios actus excommunicato prohibitos geſſerit, nõ eſt irregularis. Anchora in c. 1. notabili 6. de conceſſ. praeben. in Sex. & ibi notant interpretes, ideo non poſſe priuari beneficio.* B C

g *ſic cautum. in ca. cura ſit, 11. q. 3. & in ca. ad certitudinem, 3. de ſent. excom. in extrauag. communib. vt enim exemplũ excommunicationis datur excommunicato, vt abſtineat ab actibus excommunicatis prohibitis, ſic publicatio proponitur, vt alii ab excommunicatorum communione abſtineant.* D

h *in c. 106. debent duodecim 11. quae. 3. vbi gloſſa addit iſtas lucernas ſeu candelas ardentes extinctas & pedibus conculcatas proiici debere extra eccleſiam, vt ſal infatuatum, nec aliquo vſui habendas, ex ca. non omnes, 2. q. 7. Refert Burchardus has ſolemnitates, lib. 11. decr. ca. 1. 2. 3. 4. & 5. ex concilio Rothomagenſi. ca. 3. vbi addit verba concepta in pronuntianda illa excõmunicatione, & inſuper ſermonem ſuper eam habendum eſſe ad populum. Scribit ita Nauclerus concilium Conſtantienſe excommunicaſſe Benedictum 13. alias dictum Petrum, de Luna, cum 12. candelis ar-* E

lis ar-

lis ardentibus, hac ſententia cum candelis accenſis fieri mandatur contra detinentem epiſcopum, & c. in cle. 2. de ſent. excom. & c. felicis. c. præſenti, de pœnis. in Sex. ſicuti etiam hoc genus excõmunicandi ſolemne eſt in pronuntiatione, pariter & in abſolutione, vt habetur de ſolemnitate eius abſolutionis. in ca. 108. cum aliquis, 11. qu. 3. fuerunt & aliquando excõmunicationib. ſolemnib. additæ aliæ exſecrationes quemadmodum quam Theodorus vel Theodoſius Papa, ſub annum Domini, 642. in eccleſia ſancti Petri Romæ, & præſentia totius cleri, & eccleſiæ excõmunicauit Paulum Patriarcham Conſtantinopolitanum Monothelitam hæreticũ, & eius ſectatores, & ea de cauſa miſcuit, vt ferunt, atramentum vino in calice, manuque propria ſcripſit ſententiam excommunicationis, vt ſignificaret perinde ſententiam eſſe inuiolabilẽ, ac ſi ſuo ſanguine Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſcripſiſſet. Coniunxit & cum anathemate ſeruitutem perſonalem, cle. 5. dum cognita Venetorum cupiditate & contumacia, eis anathemate notatis, ſacra interdixit, eoſque pro ſeruis vbicunq; locorum reperirentur, direptis illorum bonis, haberi voluit, iuſſitque, vt ſcribit Platina. in cle. 5. exſtat & exſecratio lata per Gregorium 7. verbis conceptis cõtra Henricum 2. cum abrogatione Imperii eius, & ſolutione iuramenti ſubditorum ab eius fidelitate & translatione imperii in Rodulphum apud eundem Platin. in vita eius.

i *c. præterea requiſiti fuimus, 40. de appell. libr. 2. titul. 28. quæ tamen ſententia, quia ſuſpenditur vſque ad implementum conditionis, interim appellatione interpoſita, ipſa etiam interim pendet & ſuſpenditur, quod non accidit in excõmunicatione pure facta, quæ non ſuſpenditur per appellationem. c. a nobis, in 1. de ſent. excom.*

k *vt in c. 1. de ſagittariis, lib. 1. tit. 15. videtur enim, quod ſit canon latæ ſententiæ, vt etiam in ca. Salonitana, 63. diſtinct. titul. 30. diſtinct.*

A l *dict. c. Salonitanæ, & ca. illud, 63. diſt. & c. 1. de locat. & ca. 1. de eo, qui furtiue ordines recepit.*

Capvt VII.

Effectus excommunicationis

EXcõmunicationis grauiſſimi, iiq; plures ſunt effectus, & quales ex ſeparatione hominis a Deo accidere poſſunt. Excommunicatus quippe in cœlo ligatus ex ſentẽtia in terra lata, traditur ex Dei potе-
B ſtate Sathanæ, *a* & vera vita, quæ vitam viuificat, Deiq; gratia ab eo alienatur, *b* neq; ideo ſacra myſteria talis pagere poteſt impune, *c* nec ad ſacrũ ordinẽ promoueri, *d* aut aliũ ordinare, *e* conferri ei beneficium eccleſiaſticum non poteſt, *f* nec ad illud de eo facta electio valet, *g* aut poſtulatio, *h* aut nominatio, *i* aut præſentatio, *k* vt nec ab excommunicato facta beneficii etiam non excommunicato collatio proba eſt, *l*
C aut electio per eũ de alio facta, *m* aut præſentatio facta a clerico patrono excõmunicato, *n* vt neq; permutatio facta ſui beneficii. *o* Rurſum quod pertinet ad homines excõmunicatus eſt infamis, *p* nec poteſt impetrare valide a ſummo Pontifice reſcriptũ, *q* pro mortuo habetur, *r* omni communione ſacramentorũ matrimonio excepto priuatur, *s* ab eccleſia cum officia diuina peragũtur expellitur, *t* feudis eccle-
D ſiæ priuatur, *u* ſed & ſubditi & vaſalli eius, ab eius ſeruitio & obſequio liberantur, *x* non eſt ſepeliendus in cœmiterio, *y* nemo cum eo ſine pœna poteſt communicare, loqui, comedere, orare, *z* & in ſumma, excommunicatus denũtiatus ab omnib. eſt vitãdus, *aa* alioquin & qui nõ euitauerint, fiunt ipſi quoq; excommunicati. *bb* Exceptis iis, qui permutante canone vel iure poſſunt cum illis participare, *cc* quales *dd*
E vxores, *ee* filii. *ff* ſerui & ancillæ, mancipia, ruſtici ſeruiẽtes eorum. *gg* & qui ignorantes excommunicatos eis communicant; ſed & orator peregrinus, aut viator in terram excõmunicatorum venientes, vbi non poſſint emere, vel non habent vnde emãt,

poſſunt ab excommunicatis accipere. *bb* A Quemadmodum non improbatur, ſi quis largiatur excommunicatis, non in ſuſtentationem ſuperbiæ, ſed humanitatis cauſa. *ii* Neque etiam communicatio interdicta eſt cum excommunicato ratione contractus antea cum illo initi, qui non poteſt ſine communicatione explicari, vt in ſocietate liquet. *kk* Poſſunt & excommunicati ad prędicationem verbi Dei admitti. *ll* Neque ſententiam excommunicationis B incurrit, qui excommunicato in his, quæ pertinent ad abſolutionem, vel aliter ad ſalutem animæ eius, in locutione participat, licet etiam alia verba, vt magis apud eum proficiat, interpoſuerit. *mm*. Ita prædicatores qui verbum Dei eis annuntiant, vel confeſſiones eorum audiunt, poſſunt licite ab eis eleemoſynas accipere, præſertim ſi in eo loco aliunde non poſſint ſuſtentari. *nn* Sed rurſum excommunicatus C in iudicio pro ſe agere prohibetur, *oo* aut nomine alieno tanquã procurator, *pp* aut aduocatus, *qq* non poteſt accuſare, *rr* aut teſtificari, *ſſ* aut iudicare, *tt* aut petere ſententiam exſecutioni demandari. *uu* Facit & ſententia excommunicationis excommunicatum maiorem, vt minor cenſeatur. *xx* Poteſt & epiſcopus vel eccleſiaſticus iudex compellere laicum iudicem, expellere excommunicatum ab actibus iu D diciariis. *yy* Incurrunt & ipſo facto ſententiam excommunicationis ex conſtitutione canonis, qui lædunt bona, aut perſonas excommunicantium, vel perſonarum ad eoſdem pertinentium. *zz*

S c h o l i a.

a *ca. certum, ca. omnis, ca. nihil ſic,* 11. *q.* 3.

b *Deus eſt vera vita animæ noſtræ, D. Ioannis, c.* 1. *& docemus, libr.* 1. *de immortalitate animæ circa principium, quare à Deo ſeparatus & a vita ea, incidit per excommunicationem in iram Dei, ca. ſi quis a catholicus,* 23. *q.* 4. E

c *ca. ſi quis epiſcopus, in* 3. *&* 4. *ſic incipiente,* 11. *q.* 3. *fit enim irregularis, ſi diuinis ſe ingerat, c. is cui, de ſent. excom. in Sex.*

d *probatur cum diſtinctione, in ca. illorum,* 32. *diſtinctio. & ſi ſciens excommunicatum, ordinari ſe faciens ſecularis, in perpetuum deponitur. c. cum illorum, de ſent. excommun.*

e *ca. veniens, de præſcript. c.* 1. *de eo qui furtiue ordines ſuſcepit.*

f *ca. poſtulaſtis, de cleric. excommun. miniſtrant, ca. fin. de exceſſibus prælator. neque poteſt optare præbẽdam, iuxta, c. fi. de conſuet. in Sex. Cæterum contra impetrantem beneficiũ, non admittitur exceptio generalis oppoſita, vt quia lata per proceſſus generales ab homine ſecus ſi a lege, vt quia quis diceret, eum inieciſſe manus violentas in clericum, quia tunc admitteretur, vt ait Rota deciſ.* 519. nota quod non admittitur, *in antiq. Poteſt & excommunicatus acceptare beneficium vacans ratione gratiæ, ſed non poteſt illi per exſecutorem prouideri, iuxta ca. poſtulaſti, de cler. excom. miniſtrãt. & ita etiam decidit Rota, in deciſ.* 720. nota quod excommunicatus, *in antiq. quia iura ſpiritualia non cadunt in excõmunicatum, in eo ſcilicet locum tenere non poſſunt, c. cum dilectus, de conſuet. ca. decernimus, & ibi Bald. per illum textum, de iudic. etiam ſi collatio fit a ſummo Pontif. motu proprio, vt ait Cardinalis, in cle.* 1. *§.* 1. *q.* 4. *de relig. domi. ſiue ſit excommunicatus a iure, ſiue ab homine. Rota deci.* 363. nota quod excommunicato, *in antiq. quod tam veriſſimum eſt, vt collatio tunc facta inutiliter, non conualeſcat etiam ſecuta poſtea abſolutione, eo quod ab initio nulla fuerit, ideo conualeſcere tractu temporis nequiuit. l. quod ab initio, de reg. iur. P. cap. non firmatur, eod. tit. in Sext. neque ipſe excommunicatus beneficium impetrare poteſt, & ſi fecerit de facto, non valet impetratio. Cardin. ad dict. clem.* 1. *§.* 1. *quæſtio.* 5. *de relig. dom. Proinde ſolitum eſt in curia Romana, obſeruare praxin, vt ſummus Pontifex ad-*

ſex adiiciat clauſulam impetrationi, cum A abſolutione impetrantis ab excommunicatione, quod pertinet ad hunc effectum impetrationis.

g *Et qui eligunt excommunicatum peccant, ca. conſtitutis, in 1. & ibi glo. de appellationibus. c. cum inter, R. & c. illa, de elect. ca. ſi celebrat, de cler. excom. miniſtran.*

h *cap. 1. de poſtul. prel. gloſſ. in ca. fin. de exceſſib. prela.*

i *c. cum inter, de elect.* B

k *cap. 1. & ibi Archid. per illum textum, de except. in Sext. Lapus allegatione 8. incipiente*, preſentatus. *Nā iura, quæ loquuntur de elect. procedunt in præſentatione, gl. in c. ſciant, & c. ſi. de elect. in Sext. quia & lata appellatione præſentatio dicitur etiā electio. c. 2. de iure patron.*

l *Quia excommunicatus eſt exſutus auctoritate & poteſtate in ſpiritualibus, ca. cum inter, & ibi interpretes, de electio. quod &* C *intelligendum procedere in vicario excommunicati, qui pendente excommunicatione vel ſuſpenſione domini, non poteſt conferre, tanquam vicarius, cum vna & eadem perſona cum illo videatur, argument. cap. 2. de conſuetud. in Sext. quemadmodum & per mortē epiſcopi vicarius eius cenſetur reuocatus. gloſſ. in clem. ſi. de procurator. Panorm. ad capit. quoniam, nu. 10. de offic. deleg. etiam ſi collator ignoret, ſe excommunicatum. gloſſ. cap. penult.* D *tim. de cleric. excommunicat. miniſtrant. Panormitan. Imola & alii, ad capit. paſtoralis, §. verum, de appellat. licet & ibi glo. contrarium teneat, vide Cardinalem, con ſil. 40. incip.* in facto, *quia in his, quæ geruntur ratione priuati officii, non eſt differentia inter occultum & publicum, contra tamen in geſtis ratione publici officii,* E *gloſſa & doctores in ca. ad probandum, de ſent. & re iudic.*

m *ca. vnic. ne ſede vaca. in Sext. gloſſ. in cap. final. de exceſſibus prælat. quod intelligendum de electione, quæ eſt declaratoria tātum voluntatis. Sic ſi inter eligentes quiſpiam eſt excōmunicatus, & alii vel maior pars hoc ſciant, poſſunt eum ab electione repellere, & ſi non expulerint, ſed cum tali elegerint, electio non valet. Domini. ad c. fin. de procuratoribus. Innocentius & alii ad capit. illa, de electio. gloſſa. in capit. fin. 9. quæſt. 1. fallit tamen in electione facienda ſummi pontificis, quia ita expreſſum eſt & excommunicatum poſſe ad illam electionem admitti, in cle. ne Romana §. fin. de electio.*

n *Sic patronus clericus excōmunicatus non poterit præſentare, Panor. in c. nobis. de iure patrona. Paul. de Citadinis, tractat. de iure patronat. in 3. parte prima cauſa acquirendi, q. 10. quia præſentatio per illum facta, habet quandam vim electionis. glo. in c. ſciant, de elect. in Sext. c. cum autem, de iure patronat. quia clericus præſentans variare non poteſt, & per eam præſentationem acquiritur ius præſentato, cap. 3. de de iure patronat. in Sext. diuerſum in patrono laico, qui intra quadrimeſtre tēpus variare poteſt, & habere ex gratia, vbi ius præſentandi conceſſum, c. quoniam, de iure patrona. Rota deciſ. 161.* quod patronus, *& deciſ. 527. in antiq. & deciſ. 2. de iure patror. Rochus in tract. de iure patronat. ad verbum*, competenti, q. 8.

o *in Clem. 1. vbi cardin. de pœn.*

p *c. infames, 9. q. 1.*

q *ca. 1. de reſcript. in Sext. Poteſt tamen excommunicatus maiori excommunicatione impetrare indifferētem commiſſionem alicuius cauſæ in curia Romana, & ita ſeruatur, ipſe tamen repelli poteſt ab agendo, ſi ei opponatur excommunicatio. cap. cum inter priorem, de except. c. cum pro cauſa, de ſentent. excommun. cap. ipſo iure, de reſcrip. in Sext. Rota deciſ. 594. incip. die etiam, in antiq.*

r *doctores, in c. grauem, de ſent. excom.*

s *cap. illud, 97. diſtinct. ca. ad eius vero, 5. diſt. cap. ſignificaſti, de eo, qui duxit in matrim. quam prius polluit per adulterium. c. 1. qui cler. vel vouent.*

t *Etiam adhibita ſeculari poteſtate, cap. nec* A *licuit, & ca. 7. ſi quis epiſcopus, 11. q. 3. glo. in cap. cleros, 21. diſtinct. can. qui ſtudet, in verb. dimiſit, 1. q. 1. imo ſi ex communicatus expelli non poſſit, presbyter qui miſſam dicit, eum dimittere debet, ſi canon miſſæ,* te igitur, &c. *non fuerit inceptus, gloſſ. ad clem. grauis, ad verb.* impleta, *de ſenten. excom. & in cap. ſicut Apoſtolum, 15. quæſtio. 3. Felinus ad c. 2. de excep. nec enim etiam in oratione communicandum* B *excommunicatis, ex ca. Apoſtolorum. 11. & 12. c. excommunicatos, 1. q. 3. neq; excõmunicatus ad actus diuinos eſt admittendus, c. cum & plantare. 3. §. excommunicatos, & ibi Panormit. de priuil. niſi poſt appellationem ea indeciſa & pendente eſſet excommunicatus, cap. ad præſentiam, 56. de appellat. & niſi permittatur adeſſe prædicationi verbi Dei, cap. reſponſo, 43. de ſentent. excommun. alioquin, neque et-* C *iam ipſis priuilegiatis licet celebrare diuina coram excommunicatis, ca. epiſcoporum, de priuil. in Sex.*

v *c. grauem, 53. §. fi. de ſent. excom.*

x *c. fin. de pen. & fi. 15. q. 6.*

y *ca. nobis, 28. de ſent. excom. vbi id explicatur. Atque ſi fuerit excommunicatus, in cœmeterio ſepultus, vel in eccleſia, debent eximi inde oſſa, cap. ſacris, de ſepult. vbi & ratio, quod iis, quibus viuentibus nõ com-* D *municauimus, non debemus mortuis communicare, idem in ca. 1. 24. quæ. 1.*

z *ca. excommunicatos, & ſeq. 11. q. 3.*

aa *dicto canon. excommunicatos, & canon. cum excommunicato, 11. quæſt. 3. cap. ſicut 49. de ſenten. excom. cap. poſtulaſtis, 7. de cleric. excommun. miniſt. lib. 5. tit. 27. imo euitandi a priuilegiatis. c. cũ & plantare, 2. §. excommunicatos, de priuileg. ca. nulli, de ſenten. excommunic. Hic tamen* E *obſeruandum, quod Clemens 3. diſtinxit, in ca. cum non ab homine, 14. de ſentent. excom. excommunicatũ propter iniectionem violẽtam manus in clericum, vitandum eſſe, etiam non denuntiatum, ab eo, qui ſcit eum eſſe excommunicatum, ſi alii quoque ſciunt, quod ſi tamen occultus eſt excommunicatus, & alicui ſoli cognitus, is non tenetur eum euitare publice quandiu ab eccleſia toleratur, at priuatim tenetur eum euitare. Sic ſciens excommunicatum, quod ad ſe pertinet, tenetur eum etiam non denuntiatum vitare, c. ſi tantum, & ca. placuit, 6. q. 2. certus enim amplius certiorari non debet l. 1. in fin. de action. emt. P. c. ſi inimicus, 93. diſt. quia excommunicatio ſecum trahit exſecutionem, ca. paſtorales, de appellat. & denuntiatio non fit, niſi propter ignorantes. Deus eum ligat non homo. ca. nemo contemnat, 1. quæſtio. 3. tamen hodie non eſt excommunicatus vitandus ante denuntiationem, vel niſi notorius ſit ſecundum extrauagantem Martini 5. in concilio Conſtantienſi editam, & Leonis, 10. in concilio Lateranenſi, vnde tituli de excommunicatis non vitandis, in pragmatica ſanctione, & cõcordatis Gallicanis.*

bb *ſi participat quis cum perſona nominatim prohibitâ in crimine, tunc & maiori ipſe excommunicatione notatur, ca. ſi concubinæ, 55. de ſenten. excommun. & ca. ſignificauit, 13. eod. maxime ſi excommunicati fuerint quidam cum participantibus, can. excellentiſſimus, 11. quæſt. 3. cap. quod in dubiis, 33. de ſent. excom. cum tamen alioquin, qui participat vel communicat cum perſona excommunicata, vt in crimine, nõ maiori ſed minori excommunicatione noteiur, niſi admonitus, ne communicaret, nihilominus cum illo communicauerit. d. c. quod in dubiis.*

cc *d. ca. quod in dubiis, & c. inter alia, 31. de ſent. excom.*

dd *ſequentium perſonarum exceptio, ponitur a ca. quoniam multos, 103. 11. quæſt. 3. ex Gregorii, lib. 7. regeſti & concilio Romæ edito, ſunt enim hæ perſonæ eius qualitatis, quæ commode ſeparari nequeant ab inuicem. Inhibetur tamen iiſdem participare in criminibus excommunicatorum, in dict.*

in dict. capit. inter alia, 31. de ſentent. ex- A
commun.

ee vxores tenentur vinculo matrimonii in-
ſolubili, cum indiuidua vitæ conſuetudi-
ne, in §. 1. de nuptiis. l. 1. de ritu nupt. inter
corporalia, de translat. epiſc. Matthæi 19.
& 5. cũ ſimilib. & vir & vxor pro eadem
perſona reputantur. Gen. 2. vt inſeparabi-
les, §. 1. de vſu & ha. l. ſi ſtipulatus fuero,
de verb. oblig. ſocia diuinæ & humanæ do-
mus, l. aduerſus, rerum amot. C. B

ff filii & patres pro eadem perſona quandiu
in poteſtate ſunt. l. fin. C. de imp. & pro ea-
dem voce. §. & vero, de inutilib. ſtipula. &
filiusfam. non eſt homo integer, ſed pars pa-
tris, l. cum ſcimus, de agricol. & cenſi. libr.
11. C. vna caro, pater & filius, ca. contra-
dicimus, 35. q. 3. & filios caſtigatores eſſe
parentum morib. non conuenit §. ſed quod
ſancitum, de nuptiis. in nouell. vt indeco-
rum patrem a filio regi, l. is qui in ea, de tu- C
toribus & curator. dat. ab iis. & ca. 1. Et
ſemper filio vt liberto, perſona patris & pa-
troni ſancta & honorata videri debet. l. li-
berto, 9. de obſequiis parentib. & patronis
præſtãdis. lib. 37. P. tit. 15. Si tamẽ ex con-
trario filius eſt excõmunicatus, pater non
tenetur ei communicare, vt nec dominus
ſeruo excommunicato, c. de filia, 27. quæ.
1. quemadmodum & filius emancipatus
tenetur euitare patrẽ excommunicatum, D
vt notat gl. ad d. canonem, quoniam mul-
tos ad verbum, vxores.

gg qui ex familia excommunicati ſunt, ei ex
neceſſitate inſeruiunt, ideo non notantur
excommunicatione ob communicationem
perſonalem, quod non eſt licitum in lege,
neceſſitas facit licitum, capit. quod non eſt
licitum 4. de reg. iur. apud Gregorium vr-
ganum domini vox ſerui, leg. ſi ſeruus, de E
damno infect. P. d. §. & vero, de inutilibus
ſtipula. l. 1. de verb. oblig. P. Et ſeruus do-
mino ſuo tanquam potentiori debet obe-
dientiam, l. cum oportet, & l. fin. de bonis,
quæ liberis, §. filius de nupt. in nouell. cæ-
terum ab excommunicato domino libe-
rantur ſerui, ſi poſt tertiã admonitionem
noluerit ſatisfacere. c. grauem, de pœnis.

hh d. c. 103. quoniam multos, 11. qu. 3. & c.
inter alia, 31. de ſenten excom. tribuitur
autem idipſum neceſſitati, quæ non patitur
dilationem, vt in c. baptizandi, 5. diſt.

ii ratione videlicet eleemoſynæ, in qua nec
inſpicitur non tam qualitas pauperis, vt
plerunque, quam quod ex Chriſti nomine
ad eius honorem, & ex caritate fraterna,
B ei ſubueniendum ſit, can. paſce, 86. diſtin.
capit. 2. quieſcamus 42. diſtinct. ſic notat.
gloſſa fin. ad ca. donare res ſuas, 86. diſtin.
ibi donare hiſtrionibus vitium eſt, &c.
facit & ca. duo iſta, 35. 2. 3. quæſt. 4. duo,
inquit, iſta cum dicimus homo pecca-
tor non vtique fruſtra dicuntur, quia
homo eſt miſerere, &c.

kk ca. ſi vere, 34. de ſenten. excom. ne inquit
lucrum excommunicatus ex ſua contu-
C macia reportet, alius damnum, contra re-
gulas iuris, vt in c. legi. 16. q. 1. c. ex teno-
re, de reſcrip.

ll c. reſponſo noſtro, de ſenten. excommu. ca.
104. 11. q. 3.

mm ca. cum voluntate, 54. de ſent. excom. ca.
cum excommunicato, 11. q. 3.

nn d. c. cum voluntate, §. 1. de ſent. excom.

oo ſic excõmunicatus ita repellitur a limi-
ne iudiciorum, per iudicem etiam parte
D non opponente, ob publicam vtilitatem,
cap. 1. in fine, de exceptio, in Sext. eaque
ratione tertius poteſt opponere excommu-
nicationem, cuius etiam priuatim non in-
terſit, cap. cum parati, in fine, de appellat. ſi
tamen de excommunicatione non fuerit
oppoſitum, valebit proceſſus cum actore
excommunicato factus, & ita ſeruat Ro-
ta. in deciſ. 818. dic quod, in antiquis, per
E ca. 1. de reſcript. in Sex. c. prudentia, de of-
fic. delega. c. pia. de except. in Sext. nec agit
etiam excõmunicatus per procuratorem,
c. cũ inter, de excep. Si tamen ante excom-
municationẽ cœperit agere, poterit in odiũ
eius poſtea cõpelli proſequi litem, per auth.
qui ſemel. C. quomodo & quand. iud.

pp *cap. poſt ceſſionem, de probationi. quia ei nemo ſine animæ periculo poteſt communicare, cap. exceptionem, de except. atque etiam id fit, vt magis cenſura eccleſiaſtica timeatur, c. 1. de except. in Sex. ſicque excõmunicationis exceptio repellit agentem, c. prudentiam. de offic. deleg.*

qq *c. decernimus, de ſent. excom. c. excommunicamus, §. credentes, de hæretic. idque propter communionis periculum.*

rr *ca. 1. 4. q. 1. c. 2. de except. in atrocioribus tamen criminibus excõmunicati ſocii admittuntur in teſtimonium contra ſocios, vt in c. fi. de teſtibus cogen. ca. ſi quis Papa, 79. diſt. cum ſimilib.*

ss *ca. decernimus, de ſenten. excom. in Sext. in aliquibus tamen caſibus, in quibus aliter veritas erui non poteſt, quā ab excommunicatis, ſolent illi abſolui ad cautelam, vt teſtimoniū ferant, ſicuti notat Felinus, ad c. veniens, in 2. de teſtibus. atq; in cauſis fidei, teſtes eſſe poſſunt ſocii criminis hæretici excommunicati, vt habetur in Alexandri. 4. conſtitutione, 24. Vrbani, 4. conſtitutione, 1. Pii 4. conſtitut. 53. iuxta ordinē collectionis Bullarum Laertii Cherubini de Nurcia.*

tt *cap. ad probandum, de re iudic. Cæterum excommunicato iudice, qui vices eius gerit, nõ cenſetur excommunicatus, niſi participet in eius crimine, cap. Romana, de officio vicarii, in Sext.*

vv *c. exceptionem, de exceptionibus, & ca. 1. eod. titul. prohibetur quoque arbiter fieri. Cum hodie arbitria ad inſtar iudiciorum ſint redacta, l. 2. de arbit. P. glo. & Bart. ad l. Pedius. §. fin. eod. tit.*

xx *vt ſi Papa hæreticus eſſet, & ideo ſe inuoluiſſet excõmunicationi, ex eo, quod hæreticus eſſet, minor etiam eſſet quolibet cathol. glo. in ca. 1. Acatius ad verba,* in hæreſin, *iniuncto textu, 24. q. 3. idē dicit D. Thomas in 4. ſent. diſt. 19. Gabriel Biel. in canonem miſſæ fol. 108. Philippus Decius, ad c. cum veniſſent, col. 3. de iud. & conſ. 152. num. 4.*

yy *c. decernimus, 8. de ſent. excom. in Sext. nempe vt ipſe interſit. nam & ipſe conueniri poteſt, ſed non poteſt per ſe, ſed per aliū defendere, c. intelleximus, de iudiciis.*

zz *ſic enim ſequentibus verbis eſt ſtatutum, in cap. quicunque, 11. de ſent. excommun. in Sext.* quicunque pro eo, quod in reges, principes, barones, nobiles, balliuos, vel quoslibet miniſtros eorum, vel quoſcunq; alios excommunicationis, ſuſpenſionis ſeu interdicti ſentētia fuerit promulgata, licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, ſeu alias in perſonis aut bonis ſuis vel ſuorum grauandi, eos, qui tales ſentētias protulerint, ſiue quorū ſunt occaſione prolatæ, vel eaſdem ſententiam obſeruantes, ſeu taliter excommunicatis cómunicare nolentes, (niſi licentiam ipſam re integra reuocauerint, vel ſi ad captionem, bonorum ipſius licentiæ occaſione fuerit ꝓceſſum, niſi bona ipſa infra octo dierum ſpatiū reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa) eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoque ſententia ſint innodati omnes, qui auſi fuerint prædicta licentia data vti, &c.

Capvt. VIII.

Quibus modis tollitur excommunicatio.

Sed quia excommunicatus tandiu euitari debet, quandiu non probat ſe fuiſſe legitime abſolutum, *a* dicendum nunc erit de excommunicationis abſolutione. Excõmunicatio itaq; tollitur multis modis. Et primum, ſi is, qui eā protulit, reuocet. *b* Retractatur & per viam appellationis, ſi apud ſuperiorem eam iniuſte factam doceatur, qui etiam ſi poſſit abſque periculo moræ, poteſt excommunicatum ad excommunicatorē remittere intra competentem terminum abſoluendum, alioquin & poterit per ſe, vel per alium prout viderit expedire, ſufficienti cautione recepta,

pta,

pra, munus ei abſolutionis impendere. *c* A
Poſſunt & adiri pro retractanda excommunicationis ſentẽtia, vicini epiſcopi per modum conqueſtionis & auxilii, *d* vel ſuperior proximus non omiſſo medio, per viam appellationis. *e* Abſolutione quoque fit remiſſio excõmunicationis, cum quis reſtituitur communioni, a qua excommunicatio expulerat. *f* Dicitur & fieri aliquãdo a ſententia excommunicationis relaxatio, *g* verum excommunicationis cauſas B
doloſe reticens, non abſoluitur. *h* Tollitur & excommunicatio per admiſſionem ad oſculum eius, qui abſoluere poteſt. *i*

Scholia.

a *c. ſicut nobis, 39. de ſent. excom.*

b *ca. ſacro approbante concilio, 48. §. ſi vero iudex, de ſenten. excom. Poteſt enim iudex ſuam interlocutoriam ſententiam reuocare, neque eo reuocante admittitur a grauato per primam, eius appellatio, c. cum* C
ceſſante, de appell. l. quod iuſſit, de re iud. P. atque errorem ſuum interlocutione corrigere poteſt, ca qualiter, & quando, in 1. de accuſatio. poteſt & palliare perperam dictum vel actum, c. niſi, de auctorita. & vſu pallii, niſi forſan ex ſententia excõmunicationis fuiſſet damnum illatum.

c *dict. c. ſacro, 48. & c. caueat. de ſentent. excommun. ca. 4. ſi epiſcopus, 11. q. 3. vbi ſingularis gloſſa ad verbum,* interpellet, *notat, antiquitus coram aliis epiſcopis audiri* D
ſolitum eum, qui vellet docere ſe fuiſſe iniuſte excommunicatum, hodie non ita: niſi poſt appellationẽ a iudice fuerit excommunicatus, vel niſi dicat errorem expreſſum in ſententia, cap. per tuas, de ſent. excommunica. Et niſi appellatione vſus fuerit ad metrapolitanum ab iniuſta excommunicatione, qui appellãtem exacta cau- E
tione, de ſatisfaciendo iuri, poteſt vel eum abſoluere, vel abſoluendum ad excommunicãtem remittere, d. c. per tuas. Alioquin citra appellationem conqueſtus, de iniuſta excommunicatione coram ſuperiore, non abſoluitur ſtatim ab eo, ſed remittitur ſuo ordinario, qui excommunicauit, abſoluendus, qui ſi eum noluerit abſoluere, tunc ipſe metrapolitanus abſoluet etiam citra appellationem, per c. ad repudiãdam, de officio ordinarii, quemadmodum & citra appellationem, ſi viderit ſententiam eſſe aperte & manifeſte iniuſtam, ſi neque remiſſione poterit abſoluere, c. ſolicitudinem, de appella. idipſum faciet, ſi periculum ſit in B
mora abſolutionis, d. c. ſacro, de ſen. excom.

d *vicini epiſcopi adiri poſſunt, ſeu finitimi ab eo, qui a ſuo epiſcopo dicit ſe iniuſte, vel per iracundiam excommunicatum, can. 4. ſi epiſcopus, can. ſi quis presbyter, ca. clericus, 13. q. 3.*

e *c. Romana, 5. cap. venerabilibus, 7. de ſenten. excom. in Sext. Appellatio eſt oppreſſorum per ſententiam, remedium, c. vnic. de appel in extrauag. communibus. l. 1. de* C
appella. non tamen valet appellatio omiſſo medio, vt ſi omiſſo epiſcopo appelletur archiepiſcopus ab ordinarii inferioris ſententia. in capit. dilectis, 66. de appellat. libr. 2. tit. 28. gradatim enim eſt appellandum, ca. anteriorum, §. illo videlicet, 2. quæſt. 6. c. ſuper quæſtionum, §. porro, de offic. delegat. l. Imperatores, de appella. P. l. præcipimus, C. eo. tit. l. 1. qui & a quib. appell. non non licet, P. maxime ſi quando reipſa appellatum eſt ad alium, quã proximum ſu- D
periorem, & exceptio eade re propoſita ſit. Nam alioquin poſſet non oppoſita illa exceptione, iudicium ſuperioris omiſſo medio defendi, c. referente, de præb. c. ſignificantibus, de operis noui nunti. Poſſet & appellari omiſſo medio ad Papam, propter plenitudinem poteſtatis, ca. quoties, 2. q. 6. quia & aliunde is poteſt adiri per ſimplicẽ querelam ſeu ſupplicationem, tanquam ordi- E
narius ordinariorum, ca. per principalem, & can. cuncta per mundum, 9. q. 3. quamuis id non fiat, propter impenſas & fatigationes litigantium, quibus affici ab improbris litigatoribus poſſent.

f *nihil enim aliud eſt abſoluere, quam a vin-*

A *culo, quo quis detinetur ligatus, eximere, & ita reſtituere excluſum communioni, ca, 108. cum oliquis, 11. quæ. 2. ſic & verbum abſolui pro liberari, accipitur, in l. in contraria, 37. de vſur. libr. 21. P. tit. 1. & opponitur, vt contraria abſolutio condemnationi. l. 1. & 3. de re iudic. lib. 42. P. tit. 1. l nemo qui, 37. de reg. iur. in P.*

g *c. Oduardus, de ſolutioni. lib. 3. tit. 23.*

h *c. ex parte, de offic. iud. ordin.*

B i *vt c. cum olim, 12. de priuil. lib. 5. tit. 33.*

Capvt IX.

Abſolutionis ſpecies.

ABſolutionum quædam eſt ſolemnis, quædam non ſolemnis. Solemnis ibi eſt, vbi præceſſit ſolemnis excommunicatio, *a* & in qua ſacerdotes totidē cum epiſcopo ſunt, quot in excommunicatione. Non ſolemnis, quæ alio modo ſine ſolemnitate fit. *b* Rurſum quædam eſt excommunicationis ſpecies, abſolutio dicta ad C cautelam, quædam ſimplex præſtito iuramento ab abſoluto corporaliter, quod parebit mandatis, quæ abſoluēs ob id iniunxerit, ſi conſtiterit eum cauſæ eius, pro qua fuit lata ſententia, culpabilem eſſe. *c* Eſt & abſolutio cum reincidentia in excommunicationem, veluti ſi quis in mortis articulo vel moriturus fuerit a ſacerdote abſolutus ab excommunicatione, pro cuius abD ſolutione adeundus ſit ſummus Pontifex, & poſtea reconualuerit. nam ſi quam primum potuerit, non ſe præſentauerit ſummo Pontifici, ipſo facto reincidit in ipſam excommunicationem. *d* Eſt & abſolutio plenaria, quę a pœna & culpa habet remiſſionem. *e* Eſt item abſolutio quædam, quæ fit in perſona excommunicati, alia quæ fit in perſona procuratoris eius habentis ad hoc ſpeciale mandatum. *f*

E

Scholia.

a *ca. 108. cum aliquis, 11. q. 3. vbi forma:*

b *per epiſcopum & alios ſacerdotes vel publice vel priuatim in confeſſione & foro pœnitentiali.*

c *c. cum deſideres, §. ſecunda. c. per tuas 40. & c. venerabili, 52. de ſent. excom. c. 2. eo. tit. in Sext. c. ad præſentiam, de appell. c. veniens, de teſtib. In abſolutione tamē ad cautelam obſeruandum eſt, abſolutum qui dicit ſentētiam nullam, non teneri ad iurandum, niſi dubium ſit, an recte fuerit excōmunicatio lata, vt notat gloſſa ad dictum c. venerabili, ad verba ad cautelam, & docet textus in d. c. 2. de ſent. excom. in Sex. Notat. & Rota deciſ. 426. incip.* ſi decanus, *nu. 3. in nouis, abſolutionem ad cautelam valde eſſe extraordinariam, & multum præiudicialem, quia in ea, non recipitur iuramentum, nec cautio præſtatur, nec ſatisfactio impenditur, & ideo cum maiori difficultate datur quam ſimplex abſolutio, prout notatur & legitur in c. ſolet, & c. venerabilibus de ſent. excom. in Sex. Relaxatio vel abſolutio ad cautelā fit in dubio, propter periculum communionis vel læſionis iuſtitiæ, vt in c. ſolet, & c. venerabilibus, de ſent. excom. in Sex. c. veniens, de teſtib. c. ad Apoſtolicæ, de cler. excom. miniſtran. c. ad audientiam, de appellationi. Ita eccleſiaſtica cenſura quæ eſt nulla poteſt tolli ad cautelam, quæ ſeruanda eſt, niſi in caſu quo reperiatur vitiata, c. cū apud, de ſponſalib. c. 2. de translat. Epiſc. l. 1. de re iud. P. Et ſic teneri in palatio Apoſtlic. ſcribitur in deciſ. Rota. 436.* fuit dubitatum, *in fi. in nouis. Ad impediendum vero, ne abſolutio fiat ſimpliciter vel ad cautelam ſufficit opponere exceptionem manifeſtæ iniuriæ ſeu offenſæ in genere potiſſimū ſi excipiens referat ſe ad acta. Tempore tamen probationis, prædictam manifeſtam iniuriam ſpecificare oportebit, iuxta notata in cap. ſolet, de ſentent. excommunic. in Sext. Rota deciſ. 5. incip. ſufficit. in nouis, & deciſ. 72.* ſi petatur, *in nouis. Terminus autem probationis manifeſtæ iniuriæ ad fines impediendi abſolutionem ad cautelam in d. cap. ſolet de ſent. excom. in ſex. incipit currere ipſo iure ſine aſſignatione iudicis, a die exceptionis huiuſmodi per in-*

dicem admiſſa, & non a die propoſitionis ſeu allegationis. Speculator in titulo de exception. §. 1. Et quamuis gloſſ. ad dict. ca. ſolet dicat, terminum octo dierum prorogari poſſe per iudicem ſententia, tamen opinio contraria verior eſt, & tenetur, Rota deci. 208. terminus octo dierum, &c. in nouis.

d Clemen. 1. §. fin. de pœniten. ca. eos qui, de ſenten. excommun. in Sext. Hic tamen obſeruandum eſt, diſtinguendum eſſe inter ſententiam excommunicationis latam ab homine, & a canone. Quia abſolutus a ſententia lata ab homine, etiam male abſolutus, non reincidit in ſententiam excommunicationis ſine noua partis vocatione, & ſine cauſæ cognitione, etiam ſi ex falſa cauſa fuerit abſolutus. Quemadmodum ex falſa excommunicatus, excommunicatus remanet & eget abſolutione, cap. ſacro, de ſentent. excommun. ca. 1. eod. titul. in Sext. Pari ita modo abſolutus ex falſa cauſa, abſolutus eſt. Quia abſolutio & excommunicatio pari paſſu ambulant, & ſe mutuo conſequuntur, ca. verbum, de pœn. diſt. 1. At dicendum cõtrarium in excommunicatione canonis, in quam abſolutus reincidit non parens mandato ſuperioris, in cap. eos, de ſent. excom. Et ſic ſeruari in Rota dicitur per alias rationes, in deciſ. Rota 99. ſi pronuntietur & 487. ſi excommunicatus in nouis. Quod ſi excommunicatus ab homine, & abſolutus cautione data de ſatisfaciendo, non ſatisfecerit, poteſt, reduci a iudice in excommunicationem, aliter vero in illam non recidit, c. quoniam. de appella. quod explicat. Rota deciſio. 523. nota quod in antiq.

e de hac abſolutione plenaria, fit mentio in Clemen. de priuileg. in clem. 2. §. ad hæc de pœnitent. Datur autem hæc abſolutio potiſſimum generaliter in anno Iubilæi, a ſummo ſolo Pontifice, vt habetur in extrauag. Bonifacii, quæ incipit, antiquorum, & cap. accuſans, §. ille quoque. de hæret. in Sex. & datur crucefignatis pro ſub-

A ſidio vltra marino, vt docetur poſt Hoſtienſem a Ioanne Andrea, ad cap. ad liberandum terram ſanctam, de iudæis.

f docet ita Rota deciſ. 656. nota quod Domini in antiq. Innoc. in c. cum deſideras, de ſenten. excommu. & ita tenet ſacrum palatium contra Hoſtienſem ad dictum c. cum deſideres.

CAPVT X.

De quibus abſolutio fiat.

B SVnt quædam, de quibus abſolutio dari non poteſt omnino, vt de criminibus mortuorum, a quibus excommunicari, dum viuerent, non curarunt ſe abſolui: *a* contra tamen, ſi viuentes recõciliationem petierint, neque per eos ſteterit, quominus abſolutionem obtinuerint. Quia tunc poſſent & poſt mortem abſolui. *b* Sunt quædam, quę a quolibet ſacerdote abſolui C nequeunt, niſi in mortis articulo, *c* quædam quæ a quolibet ſacerdote, & quandocunque extiterit diſpoſita materia, abſoluuntur, adhibita caſuum conceſſorum & prohibitorum conſideratione. *d* Excommunicatus porro pluries ex diuerſis ſententiis, & cauſis ſeparatis, debet abſolui ab omnibus, alioquin ab vna abſolutus, pro aliis nihilominus remanet excommunicatus. *e*

D SCHOLIA.

a cap. 1. & 2. 24. quæſti. 2. quibus enim viuentibus non communicauimus, neque mortuis communicandum, & quia mortui in peccato mortali, damnationem æternam incurrunt, nec poteſt illis Eccleſia largiri abſolutionem. Quare mortuorum extra communionem eccleſiæ abſolutio relinquenda eſt iudicio Dei. Et apud Di-E uum Mathæum c. 16. dictum fuit, quodcunque ligaueris ſupra terram, erit & ligatum in terris: & quodcumque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis, dicitur ibi ſuper terram, non quum ſepulti & mortui ſub terrã ſunt homines.

b *probatur in cap. a nobis, 28. de ſenten. excommunic. & ibi explicatur per canon. his qui 10. & ca. qui recedunt, 7. 16. quæſtio. 6. notat gloſſa, in c. ſacris, ad verba,* non communicauimus, *de ſepult. Et ſi conſtiterit per indicium quod conuerti voluerit moriens, pro eo etiam orandum eſt, capit. multiplex, de pœn. diſtinct. 1. & dict. cap. his qui, 16. quæſt. 6. Quamuis enim pœnitentia ad vltimam mortis neceſſitatem dilata, dubia & ambigua ſit, num ſit ſalutaris & efficax, can. ſi quis poſitus, 2. de pœniten. diſtinct. 7. tamen de Dei miſericordia diffidendũ non eſt, quæ poteſt conuerſum ex animo ad ſe, & gementem peccatorem exaudire, & eius miſereri. cap. ſi presbyter, & ſeq. 26. q. 6. ca. illud vero, 26. cum duob. ſeq. de pœn. diſt. 3.*

c *Caſus abſolutionis quidam ſunt ſolis epiſcopis reſeruati, quædã ſoli ſummo Pontifici. Cæterum in mortis articulo, ſacerdos poteſt abſoluere de omnibus peccatis & cauſis, cuiuſcunque ſint generis, & a quibuſcunque cenſuris eccleſiaſticis, cap. non dubium, de ſenten. excommun. extrauag. vnica, in fine, de crimine falſi in extrauag. Ioannis 22. & in concilio Tridentino ſeſſ. 14. capit. 7. veruntamen ſi ita abſoluti pœnitentes conualuerint ex infirmitate, debent nihilominus, vt oportet petere ſe abſolui, neque exiſtimare debent. ſi id non curauerunt, ſe eſſe abſolutos ſine manuum impoſitione eius, cui caſus reſeruatus eſt. can. ſi quis, 6. & can. is, qui pœnitenti. 8. 26. q. 6.*

d *in caſibus non reſeruatis a ſacerdotibus propriis, vel quibus caſus permittuntur, & qui habent poteſtatem audiendi pœnitentes, in c. omnis vtriuſque, de pœniten. & remiſſioni. cum ſimil.*

e *c. cum pro cauſa, 27. c. officii, 42. de ſenten. excommun.*

Capvt. XI

Qui poſſit abſoluere ab excommunicatione.

A IVs ſoluendi, vt ligandi ſolis permiſſum fuit ſacerdotibus, *a* qui ligare poteſt, is & abſoluere poterit, *b* niſi aliter iure excipiatur. *c* Inferior tamẽ ſuperiorem abſoluere nequit, vt neq; ligare, *d* niſi ſuperior poteſtati inferioris ſe ſubiecerit. *e* In mortis articulo quilibet ſacerdos poteſt abſoluere moriturum ab omnibus caſibus, etiam reſeruatis ſummo ſoli pontifici, *f* ſed & dum quis eſt aditurus mortale pericu- B lum, puta militiæ, vel itineris dubii, ei tamen iniungendum, vt ſi periculo euaſerit, quanto citius poterit, adeat eum, cui reſeruata erat abſolutio, mandata eius ſuſcepturus. *g* Alioquin certi ſunt caſus, quibus excommunicatus non poteſt ab alio, quam ſummo põtifice abſolui, vt pro iniectione manuum violenta in clericos, *h* pro proſequutione cardinalium *i* incendio, *k* effractione eccleſiarum. *l* Et ſimilibus, *m* qui C occurrent facile in iure. Sunt & alii caſus reſeruati abſolutioni ſolius epiſcopi, *n* vt abſolutio a maiori excõmunicatione canonis, cuius conditor ſibi non reſeruauit abſolutionem. *o* Abſoluit & ſede vacante capitulũ eius, vel ille ad quem ſede vacante iuriſdictio pertinet. *p* Sed & ſolemnis excommunicatio epiſcopalis ab epiſcopo ſolo exigit abſolutionem. *q* Abſoluunt abbates ſuos monachos, *r* priores ſuos ho- D ſpitalarios. *s* Proprius ſacerdos abſoluit a minori ſententia excõmunicationis. *t* Archiepiſcopus vero ſententias latas a ſuis ſuffraganeis in ſibi ſubditos non debet, niſi poſſit de conſuetudine, relaxare. *u* Excommunicatus ita a delegato ſummi pontificis, non poteſt ab alio abſolui, quam vel a Papa, vel ab eo, qui delegato ſuccedit in onere & honore, præterquam in mortis articulo. *x* Sic cum excõmunicatis a Papa E communicans, non poteſt ab alio quam ab eo abſolui. *y* Poſſunt autem, quibus data eſt poteſtas abſoluendi, ſi excommunicati ſunt, ſe mutuo abſoluere. *z*

Scholia.

a *ca. verbum Dei, § 1. de pœniten. diſt. 1. ca. canonica,*

canonica, de ſenten.excommun. Quia vt A
ait Innocentius. ad cap.quanto, & fin. de
exceſſibus prælator. poteſtas abſoluendi ad
poteſtatem clauium pertinet, quæ ſolis ſa-
cerdotibus data ſunt, cap.1.§.vna.de ſum-
ma trinitate.in principio, §.2.20.diſtinct.
in principio, & ca.bene, 96. diſt.ca.noua,
de pœniten. & remiſſio. Potiſſimum, dum
agitur ae abſolutione facienda in foro pœ-
nitentiali. Siquidem ſi agatur de foro con-
tentioſo, abſolutio poteſt delegari & cõmit- B
ti diacono etiam, & aliis inferioribus cleri-
cis, imo & laicis cuiuſcunque generis ſit
excommunicatio, maxime in caſu neceſſi-
tatis, vt notat gloſſ.ad ca.paſtoralis, 11.§.
præterea, ad verbum mortes, de officio iu-
dicis ordinarii.gl.ad c.a nobis, 28 ad ver-
bum non potuerit, ſcribit laicum in arti-
culo mortis poſſe excommunicatum abſol-
uere pœnitentem ob defectum ſacerdotis.
per ca.quem pœnitet.de pœnit. diſtinct.1. C
& ca ſanctum eſt, de conſecr.diſt.4. Gloſſ.
ſimilis ad ca.fures ad verbum diacono.per
illum textum, de furtis. Nota tamen ge-
neraliter laicum nullo caſu abſoluere poſſe
ſacramentaliter videbiſque Dominicum
Soto, in 4.ſentent.diſtin.18.queſt.4.art.
1.D.Thomam in quæſtionibus additis ad
tertiam partem, q.8.art.2.& 3.de Turre-
cremata ad ca.quẽ pœnitet.de pœn.diſt.1.

b Quoniã qui condemnandi, & abſoluen- D
di videtur vna accepiſſe poteſtatem, cap.
17.ſi Petrus, 24.qu.1.vbi & gloſſa notat,
quod ſi Papa mandat alicui, vt aliquem
excommunicet, vt is eundem poſſit abſol-
uere, quod excommunicatio & abſolutio
pari paſſu ambulent, & cui vna concedi-
tur, & altera conceſſa videatur, dicto cap.
verbum Dei, de pœniten.diſtinct.1.facit l.
3.de re iud.in P.l.nemo, de reg.iur.P. Ni- E
ſi ſummus pontifex articulum tantum ex-
communicandi conceſſiſſet & delegaſſet,
vt executore ad certum articulum dato;
quo caſu non poteſt ad abſolutionem ex-
tra mandata procedere, vt notat glo.ad ca.
cum inferno, ad verbum, ligare, de maio-
rit, & obedien.facit c.ſuper quæſtionem, §.
1.& c.ſi.de offic.deleg.

c Veluti.in ca.tua nos, 19.de ſenten.excom.
vbi incendiarii, & qui manus violentas
imponunt in perſonas eccleſiaſticas, poſt-
quam fuerint in eccleſia publicati, vt ex-
communicati, non poſſunt ab alio, quam a
ſummo pontifice abſolui. Alius & eſt caſus.
in cap.quærenti, 26.de officio.deleg. quan-
do delegatus a ſummo potifice, qui excom-
municauit vnum ex litigantibus, poteſt il-
lum abſoluere intra annum, nõ poſtea. id-
ipſum dicendum, ſi Papa vel quidam alius
ſuperiori delegat auctoritatem & poteſta-
tẽ excõmunicandi, & retineat ſibi poteſta-
tem abſoluendi, aut ſi iudex, qui excõmu-
nicauerit, fuiſſet poſtea maiori excommu-
nicatione notatus. Nam nec hic ligare aut
abſoluere poteſt, ca.audiuimus, 14.q.1, Si
tamen is fuerit talis denuntiatus, non vti-
que, ſi occultus vel ab eccleſia ſit toleratus,
quibus caſibus is poſſet abſolutionem alteri
dare efficaciter, vt notat Panor.ad c.veri-
tatis, de dolo & contuma.argum.l.Barba-
rius, de officio pretoru P.

d ca.4.inferior, 31.diſtin.c.cum inferior, de
maior.& obedien.minor a maiore benedi-
citur & maledicitur, non contra, c.deniq;,
6.ca.ſubmittuur, 8.21.diſt.

e Puta per arbitrium vel compromiſſum, in
can.39 peruenit, 11.q.1. Sic Vlpianus in
l.eſt receptum, 14.de iuriſdictio.omnium
iudic.libr.2. P.tit.1.tradit eſſe receptum,
vt maior ſe ſubiicere poſſit iuriſdictioni
minoris vel æqualis, & poſſit ei & aduer-
ſus eum ius dici, idem in l.ille a quo, 13.§.
tempeſtiuum, ad ſenatuſconſul.Trebel.lib.
36.P.tit.1.l.1.de iud.lib.5.P.tit.1.l.1.C.
de iuriſdict.omn.iudic.

f c.non dubium, de ſenten.excom.c.vnic.de
crimin.falſ.in extrauag.Ioan.12.in con-
cilio Trident.ſeſſio.14.ca.7.ca.paſtoralis,
11.§.præterea, de offi.iud.ordin.

g ca.de cætero 11.de ſentent.excom.vbi &
gloſſ.notat vere abſolui, etiam a ſimplice
ſacerdote in hoc caſu neceſſitatis, neque re-

dere in excommunicationem euaſo peri- A
culo.gloſſa etiã ad c.quod in te 11.ad ver-
bum pœnitẽtia expreſſe reſoluit quod pro-
ficiſcentib ad iuſtum bellum etiam tem-
pore interdicti viaticum dari poſſit per il-
lum textũ & ſi aliqui eſſent excommuni-
cati poſſunt abſolui a quocunq; alio, quam
ab excommunicante.argum.dict.capit.de
cetero de ſenten.excom. & ca.ſanctum eſt
baptiſma, de conſecrat. diſtinct. 4. & can.
in adoleſcentia 33. quæ. 2. B

h c.ſiquis ſuadente, 17.q.4.c.non dubium,
ca.veniens, c.ad eminentiam.c.de monia-
libus, de ſenten.excom.cum ſimilibus. Et
hoc generaliter, adhibitis diſtinctionibus,
nam & monachi ſe percutiẽtes poſſunt ab-
ſolui ab abbate, ca. 2. de ſenten.excom.po-
teſt & ab epiſcopo abſolui, qui ex officio per
cutit.cap.3.eod.tit.item & is, qui percuſſit
ſe defendendo, aut inuentum clericum in
ſtupro aut adulterio ſororis, vxoris, filiæ, C
dict.c.3. Poſſunt & mulieres pueri, ſerui,
delicati, & qui nõ poſſunt adire ſummum
pontificem, impediti ab aliis abſolui, cap.
37.de ſenten.excommun. Ea tamen lege,
vt impediti ceſſante impedimento, tenean-
tur adire prædictum ſummum pontificem,
cap.26.de ſenten.excommun. Poterit &
legatus de latere ſummi pontificis, abſol-
uere ab hac iniectione manuum in cleri-
cos, c.ad eminentiam, de ſentent.excom. D
item & legatus miſſus non de latere, poterit
idipſum facere, ſed tantum in prouincia
ſibi commiſſa, non autem legatus natus ra-
tione ſuæ eccleſiæ, cap.excommunicatus, de
officio leg.

i c.felicis, de pœnis, in Sex.

k c.tua nos, de ſent.excom.

l c.conqueſti.eo.tit.

m nempe vt in c.querenti, de officio deleg.a.c. E
dura, de crimine falſi.ca.fundamenta, de
electio.in Sext.capit.quicunque, de ſen.
tent.excommunicat.in Sext.clem.mul-
torum, de hæretic.clem.religioſi, de pri-
uileg.clem.cupientes, § fin.de pœnis, clem.
grauis.clem.cũ ex eo, de ſent.excom.ſunt
& alii caſus qui continentur in bulla, quæ A
legitur Romæ in cœna domini.

n vt in c.peruenit, de ſentent.excom.clem.
cum ex eo, eodem tit.

o cap.nuper, de ſenten.excom.tenent tamen
Theologi parrochialem presbyterum ſeu
curionem poſſe abſoluere ab omni excom-
municatione maiori & minori, vt in dire-
cto, libr.4.ſententia.cap.4.Bonauen.in 4.
ſententia.diſt.8.quæ.fi.diuus Thomas ead.
diſtin.art.fi.q.1.At contrarium tenet Pa- B
norm.in c.monachi, c.mulieres, de ſentent.
excommu.gloſſ.ad c.ſi Epiſcopus, de pœni-
ten.& remiſſio.vbi & ad verbum, reſer-
uantur, ponit caſus reſeruatos epiſcopo.

p capit.vnico.de maioritat.& obedient.in
Sext.

q c.108.cum aliquis, 11.q.3.

r c.2.de ſent.excommun.cum diſt.cap.cum
illorum, eod.tit.

C s c.canonica, de ſenten.excom.

t nempe a minori excommunicatione, quæ
infligitur a iure, non a maiori, c.nuper.de
ſenten.excommu. Sacerdos enim proprius
iuriſdictionem habet in ſuos parochianos,
& ideo minorem excommunicationem a
iure illatam in foro pœnitentiali abſoluit,
non alius ſacerdos. Cæterum quod dicitur,
alium non poſſe abſoluere quam ligantem,
intelligendum eſt de ſententia excommu-
D nicationis lata in foro iudiciali, vt non poſ-
ſit abſolui ab alio, quam per proferentem,
vel eo mortuo, per eius ſucceſſorem, can.ſi
epiſcopus, 11.quæſt.3.vel per ſuperiorem
excommunicantis habentem omnem po-
teſtatem in excommunicatum & excom-
municantem. Et quamuis non deceat epi-
ſcopum abſoluere excõmunicatum a pro-
prio ſacerdote, tamen ſi abſoluat, abſolutus
E eſt, cap.cum ab eccleſiarum prælatis, de of-
fic.& poteſt.iud.ordin.maxime ſi ad eum
prouocatum ſit.

v c.Romana, 5.de ſent.excom.in Sex.quod
ſi fecerint non tenet relaxatio: cum nec ex-
communicantium nec excommunicato-
rũ ſunt iudices, c.venerabiles, eo.tit.in Sex.

x c.pa-

x *c. paſtoralis, de offic. ordin.*
y *c. ſignificauit, de ſent. excom.*
z *c. duobus, 56. eod. tit. de ſent. excom.*

Cap. XII.

De forma abſolutionis ab excommunicatione.

QVemadmodum ſolo vno verbo ex-
communico, fieri cõmunicatio po-
teſt, ita & abſolutio & reconciliatio, *a* lite-
ris autem de ea fit probatio. *b* Si tamen ſo-
lemnis præceſſerit excommunicatio, &
ſolemnis eſt adhibẽda recõciliatio. Nem-
pe vt anathematizatus pœnitentia ductus
veniam poſtulet, emendationem promit-
tat. Et epiſcopus qui eum excommunica-
uit ante ianuas eccleſiæ veniat, & duode-
cim presbyteri cum eo, qui eum hinc in-
de circumſtare debent. Et ſi ille in terram
proſtratus veniam poſtulat, & de futuris
cautelam ſpondet, tunc epiſcopus appre- C
henſa manu eius dextera in eccleſiam il-
lum introducet, & communioni Chriſtia-
næ reddet, ſeptem pſalmos pœnitentiales
cantando cum precibus Kyrie eleiſon, pa-
ter noſter, ſaluum fac ſeruum tuum, præ-
ſta quæſumus huic famulo tuo dignũ pœ-
nitentiæ fructum, vt eccleſiæ tuæ ſanctæ,
a cuius integritate deuiauerat peccando,
admiſſorum veniam conſequendo, redda-
tur innoxius per dominum noſtrum, &c. *c* D
In aliquibus abſolutionibus recipitur ali-
quando iuramẽtum cautionis, de non ite-
rum committendo crimine, pro quo ex-
cõmunicatus abſoluitur. *d* Item alia cau-
tio de ſatisfaciendo iuri vel his, quæ dicta
erunt in ſententia, idque priuſquam abſo-
lutio detur. *e* Aliquando etiam relaxatio-
ne facta excommunicationis, pauperibus
clericis, adiungitur alia cautio idonea de
ſoluendo, ſi ad pinguiorem peruenerint E
fortunam. *f* Porro non cenſetur conceſ-
ſa abſolutio per ſolam ſalutationem in re-
ſcripto excommunicato, directam a Pa-
pa. *g* Neque etiam extorqueri abſolutio
vi vel metu debet, alioquin ſi fiat quoque,

A non valet, & qui extorquent ipſo iure ſunt
excommunicati. *h* Prohibitum abſolutio-
nis beneficium pretio redimere. *i* Fit &
abſolutio in articulo mortis ſub conditio-
ne (vel ratione paupertatis, vel inimicitia-
rum, vel iuſtę accuſationis) quod habita o-
portunitate curiæ Romanæ ſe repræſen-
tabit. *k* Sed neque pro crimine excommu-
nicatus liberabitur a vinculo, quin prius
pro eo ſatisfecerit. *l* Sicque a morbo libe-
B rati reincidunt in excommunicationem
ipſo facto, ſi non quam cito fieri poterit
procurent a ſummo pontifice abſolui. *m*

Scholia.

a *c. 2. vbi gloſſ. verbum, minimus, 24. quæ. 3. argum. ca. quidam, 5. quæ. 1. Omnis res generaliter per eaſdem cauſas diſſoluitur, quibus vincitur, cap. 1. de regul. iur. apud Gregor. l. nihil tam naturale, eo. tit. P. no-*
C *tat & gloſſ. ad c. quamuis, 58. ad verbum ſatisfaciat, de ſenten. excom. ſolo verbo induci aliquando excommunicationem & abſolutionem, neq; ſatisfactionem aut iuramentum ſatisfaciendi eſſe de eſſentia aut ſubſtantia abſolutionis.*

b *c. ſicut nobis, 30. de ſenten. excommun. vbi tamen dicitur alia ratione & modo abſolutionis fidem fieri poſſe.*

c *hæc forma ſolemnis reconciliationis, ponitur ex concilio Arauſic. in ca. cum aliquis, 108. 11. qu. 3. quæ reſpondet excommunicationi ſolemni, de qua in ca. debent, 106. ca. 1. q. 3. Veruntamen quanquã ea forma reconciliationis ſit canonis, poteſt nihilominus alia vti ſummus pontifex pro arbitrio ex varia cauſa & delinquẽtium contumacia. Sic Henricus 4. Imperator, vt abſolutionẽ obtineret a Papa Gregorio, bieme ex Germania nudis pedib. cũ vxore & filio paruo profectus Canuſiũ verſus Pulsam: Iuſſit autem Pontifex Gregorius eum triduo ante portã ciuitatis remanere, donec admitteretur & abſolutionem tunc conſequeretur, vt ſcribit Nauclerus. generat. 37. Abbas Vrſpergenſis & Platina in illis.*

A *Et Alexander 3. abſoluens ab excommunicationis anathemate Fridericum Oenobarbum vel Barbaroſſam, poſuit pedē ſuper caput eius, dicens.* Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, &c. *vt ſcribitur Pſalmo 95. Clemens quoque 5. dum abſoluit Franciſcum Dandalum ducem Venetorum ab excōmunicatione, quā in ipſum & Venetos protulerat, quod occupaſſent* Ferrariam, *idem Dandalius pedibus & manib. more quadrupedis ambulauit per* B *aulam pontificis, collo laqueo alligato, vt refert mare hiſtoriarum. Sic & Ioſephus Sleianus libro de adoratione pedum ſummi pontificis, ſcribit, ſe legiſſe inter inſtrumenta ſeu monumenta Eccleſiæ Valentiæ in Aragonia Hugonem epiſcopum dictæ ciuitatis noluiſſe abſoluere ab excommunicatione Martinum regem Aragoniæ, non obſtantibus quibuſcunque ſupplicationibus per illum factis, antequam ipſum idem præſentaſſet pedibus capiteque nudus, & quum primū epiſcopus in eius collum iniecisset laqueum.*

d *c. ex tenore, 10. de ſentent. excommunica. c. nuper a nobis, 29. § fin. eod. tit. verum id nō fit pro omni crimine, vel pro omni peccato mortali, ſed pro maioribus horrorem quendam habentibus, vt pro hæreſi, in ca. quoties, 1. q. 7. in incendiario, in cap. peſſimam, 23. quæſt. 8. & pro aliis ſimilibus atrocioribus, in ca. viro, 12. quæſtio. 2. fit & interdū abſolutio. Itaque ſine illa iuratoria cautione, dicto capit. nuper 29. § fin. de ſenten. excom. Neque tamen iuramentum abſoluit, quia poſt iuramentum abſolutio eſt neceſſaria, c. quod in dubiis, 30. de ſent. excommun.*

e *c. ſacro, 48. de ſent. excom. ca. ex parte, 23. c. venerabili, 52. eo. c. 2. tit. in Sext.*

f *vt in c. Odoardus, de ſolutionibus. idonea porro ei erit cautio qualiſcunque ab eo poterit dari, ſufficit enim ſi faciat, quod in ſe eſt. ca. faciat, 22. q. 2.*

g *ca. ſi aliquando, 41. de ſenten. excommun. vbi ratio, quod non ſit voluntas ſummi Pontif. id agere, & quod contingat aliquando reſcripta aut eo ignorante, aut per occupationē nimiam alio intento, vel per negligentiam, ſurripi impetrarique, iunge ca. ſuper literis, vbi de hoc, de reſcript. ad oſculum tamen eius, qui abſoluere poteſt admiſſus, cenſetur abſolutus, ca. cum olim, 12. de priuileg.*

h *cap. 1. de his, quæ vi metuſue cauſ. fiunt. in Sext.*

i *c. ad aures noſtras, 24. de ſimonia, c. nullus epiſcopus, 1. qu. 1. Eſt enim eccleſiaſticum miniſterium & ſpiritale, & proinde nihil pro ea, ſine crimine ſimoniæ exigi poteſt, pro eius præſtatione. cap. ad noſtram, c. cum eccleſiæ, de ſimonia.*

k *c. de cætero, de ſenten. excom.*

l *c. ex literis, 29. de offic. & poteſta. iudi. deleg. c. ex parte. in fin. de offic. de leg. ca. 3. de vſur. c. 1. de raptorib. lib. 5 tit. 17.*

C m *vt clem. 1. § fin. de pœnis in c. eos qui, de ſenten. excom.*

Capvt. XIII.

De pœna male excommunicantis.

SVperior, ad quem per male excommunicatum recurritur, ſentētiam excommunicationis ſine difficultate relaxare debet, & eum, qui protulit quāti intereſt, ex- D communicare & ad impenſas damnare, aliaq; animaduerſione condigna punire. *a* Qui etiam excommunicauerit ſine præcedente admonitione, quamuis iuſta fuerit excommunicatio, debet interdici per menſem ab ingreſſu eccleſiæ. Et aliā nihilominus pœna mulctandus, ſi viſum fuerit expedire. *b* Tenetur iniuſte excommunicans excommunicato iniuriarū actione, *c* & crimine ſacrilegii. *d* Quia non parum E eſt *e* aut non leue infligere tantam pœnam innocenti. *f* Niſi forſan, qui excommunicat, ex cauſa probabili errauerit, maxime ſi laudabilis opinionis exſiſtat. *g*

Scholia.

a *Sunt verba, c. 1. § ſuperior, de ſent. excom. in Sex.*

A *in Sext.ſimile in c.ſacro 48.§.cumque aduerſus,eo.tit.apud Gregor.Atq; in eo quod intereſt aliquem non fuiſſe excommunicatum, habetur ratio ſumtuum litium,& aliorum eius cauſa factorum,c.in primis, 2.quæſt.1.l.ſi quando, C.vnde vi.taxatione a iudice facta.ca.ſi.de his quæ vi metuſve cauſa fiunt, cap.conſtitutis, de procura.Item & ſi propter illam excommunicationem iniuſtam excommunicatus fuerit priuatus electione, & beneficia nō fue-* B *rit cōſequutus ,alioquin nihilominus conſequuturus ſecundum Ioannem, quia illud intereſſe eſt circa rem,ca.ſi quis,de clericis,12.quæſt.2.cap.ſuper cauſa.2.quæſt.5.l. Iulianus, de actio.emt.ſecus ſi intereſſe eſſet extra rem, l.ſi ſterilis, §.cum per venditorem, de actio emt. P. verum gloſſ. ad dictum c.ſacro,§.cumque, ad verba ad intereſſe, exiſtimat, tale intereſſe electionis & beneficiorum non habitorum non debere eſtimari.*

b *c.ſacro,in principio,de ſentent.excommu. & hæc priuatio ingreſſus, inducitur ipſo iure per menſem; quo elapſo etiam ſtatim cenſetur eodem iure reſtitutus ad ingreſſum,c.ſi qui ſunt.81.diſt.*

c *c.illud,& c.temerarium,11.q.3.*

d *c.non in perpetuum,24.q.3.*

e *hæc ratio & exceptio ſequens ponitur in d. c.ſacro,§.cumq;.*

f *maxima quippe hæc eſt pœna eccleſiaſtica,c.corripiantur,24.q.3.ca.non adferamus, 24. quæſt.1. quia ſeparat a corpore Chriſti, quod eſt eccleſia.can. Engeltrudam,3.quæſtio.4.c.penult. de ſentent.excommunic.*

g *cauſa probabilis errandi, poterit eſſe factum alterius, quod quoslibet etiam prudentes decipere poteſt, l.iuris ignorantia, & l.regula.de iuris & fact.ignorant.P.vt ſi putauerit ex iniuſta cauſa fuiſſe monitionem excommunicato ſignificatam, forſan quia fuit ei oſtenſa falſa relatio publicationis; vel ſi exſiſtentibus dubiis probationibus excommunicauerit, ca. cum Bertholdus, de re iudic. Quemadmodum & qui habuit probabilem cauſam litigandi, excuſatur a condemnatione ſumtuum litis, l.qui ſolidum, §.etiam, de legat.2.ca. finem litib. de dolo & contuma.*

DE INTERDICTO ECCLESIASTICO.

TIT. XVII.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Finitio.*
3 *Diuiſio interdicti.*

INterdictum eccleſiaſticum, inter pœnas & cenſuras eccleſiaſticas annumeratur.*a* 1

2 Nihilque aliud eſt hoc interdictum, C quam prohibitio, facta *b* ab his, qui poteſtatem habent, *c* ob iuſtas cauſas pluribus perſonis, *d* & locis certis, *e* ne adminiſtrent aliqua ſacramenta, aut celebrent diuina, aut exſequantur alia ſpiritualia, interim & donec ſatisfecerint imperatis. *f*

3 Interdictum hoc duplex itaq;, vel perſonarum, vel locorum, dum populus aut clerus, ciuitas aut prouincia, regnum, vel ex illis certa loca vel certæ perſonæ inter- D dicuntur. *g* Rurſum interdictum, vel a iure conſtitutum eſt, vel ab homine, vel ab vtroque, quorum illud iuris, ligat priuilegiatos; aliud hominis non vtique. *h* A iure ſupponitur interdicto communitas & ciuitas, quæ permittit vſuras, nec expellit vſurarios. *i* Item communitas, quæ repræſalias ſeu pignorationes publicas contra perſonas eccleſiaſticas permiſerit, nec eas reuocauerit intra menſem; *k* pro aliis etE iam quibuſdam. *l*

SCHOLIA.

a *c. quærentis, de verbor. ſignific. Admonebo autem hic plures alias interdictorum ſpecies eſſe apud Iuriſconſultos, quæ circa poſ-*

ſeſſionum controuerſias agitantur, de quibus A *hic nihil agetur; quia ad ſecularia iudicia maxime pertinent, & de quib. tractatur fuſe in iure ciuili tit. de interdictis apud Iuſtinia. lib. 4. tit. 15. lib. 8, C. titu. 5. & ſeq. lib. 43. P. tit. 22. & ſequent. & per interpretes ad cap. paſtoralis, de cauſa poſſeſſio. & in capit. cum quis. de reſtitutio. ſpolia.*

b *Interdictum generaliter, eſt prohibitio, & eſt pro genere in finitione; nam interdicere,* B *eſt prohibere, & interdicti paſſiue dicuntur illi, quibus fit prohibitio, l. relegatorum, 7. §. interdicere, de interdict. & relega. lib. 48. P. tit. 22. ſic dicimus interdici alicui arte ſua, l. fi. de pœn. P. foro, aduocatione, l. moris, eod. ti, l. Imperator, de poſtulan. P. patria, l. nulli, C. de ſenten. & re iudic. aqua & igni, l. 1. de lega. 3. bonis, l. 16. cui bonis, de verbor. obligat. P. Ita interdictum dicitur matrimonium in ca. 2. &* C *3. & toto titulo, de matrimonio contracto contra interdictum eccleſiæ, ſic & ita accipitur in c. interdixit 32. diſtin. in cap. interdicimus, 16. queſt. 1. & in pluribus aliis locis ſimilib.*

c *duo ſunt, quæ perficiunt actus humanos, voluntas & poteſtas; & ſi alterum abſit nihil agitur, l. multum intereſt, C. ſi quis alteri vel ſibi.*

d *de hoc enim interdicto hic agitur, de quo* D *& nos tractauimus lib. 31. ſyntag. cap. 8. quod procedit a claue ſeu poteſtate eccleſiaſtica; non de eo, quo perſonis ſingularib. interdicitur ſumtio ſacramentorum, quod poteſt eſſe in excōmunicatione maiori vel minori in cap. ſi celebrat, de cleric. excommun. miniſtr. ca. fi. de ſenten. excommun. nec de eo, quo quis ſuſpenditur in particulari vel ab officio vel a beneficio, vel ab adminiſtratione, ut diximus in pœnis,* E *neque de ea interdictione, quæ fit de ingreſſu eccleſiæ, de qua etiam diximus ſupra in pœnis. Sed de eo agimus, per quem interdictio fit populo, uniuerſitati, collegio, &c. quod dicitur pendere a claue ſeu poteſtate eccleſiaſtica, vel a claue Petri, cap. tanta eſt clauis, de exceſſibus prelator. libr. 5. titul. 31.*

e *vt dum fit interdictum prouinciæ, regni, eccleſiæ.*

f *cap. fin. de ſentent. excommunic. in Sext. Multa quippe grauiſſima ex hoc interdicto, naſcuntur, & adimuntur plura, ex quorum priuatione iudices admonentur, ne temere illud proferant, de quibus in effectu agetur.*

g *cap ſi ſententia, 16. cum ſequentib. de ſent. excomm. in Sext. c. in partibus, de verbor. ſignificat.*

h *ca. tuarum, de priuileg. neque conſuetudo contraria excuſat violationem, c. cum inter vos, de conſuetud. Sed & interdicto hominis, tenebuntur priuilegiati quoque illud ſeruare, ſi ob culpam illorum fuerit latum, ca. petiſtis, de priuileg. cap. 3. de immunita. eccleſia. in Sexto. Antiquitus, ipſo iure erat a Boniſacio 8. communitas uniuerſitas & prouincia ſuppoſita interdicto, ſi clericis talias & collectas impoſuiſſent, aut depoſita in ædes ſacras accepiſſent, conſilium ve aut auxilium facientibus dediſſent; quod tamen reuocatum fuit in clementi. vnica de immunit. eccleſia. per clementem 5.*

i *c. 1. de vſur. in Sex.*

k *c. 1. de iniuriis, in Sex.*

l *vt in c. felicis, de pœn. in Sex. c. vbi. c. fundamenta, de electio. in Sex.*

CAPVT II.

De quibus fiat interdictum.

IN loco ſuppoſito interdicto eccleſiaſtico, non permittebatur antiquitus vlla eccleſiaſtica officia celebrare vel audire; *a* Et qui celebraſſet, niſi monitus ſine dilatione ceſſaret, vt nunc etiam, perpetuæ ſubiacebat depoſitioni pro auſu temerario. *b* Neque ſacramenta concedebantur omnino, exceptis baptiſmo paruulorum, & pœnitentia morientium. *c* Permiſſum tamen ſemel in hebdomada ex priuilegio

quibuſdam

quibuſdam eccleſiis & monaſteriis, in locis interdictis poſitis, miſſas & alia diuina officia celebrare, quatuor conditionibus obſeruatis; nempe, vt id fieret, voce ſubmiſſa, ianuis clauſis, non pulſatis campanis, excommunicatis & interdictis excluſis, quorum vno commiſſo nihilominus dicebatur violatum interdictum. *d* Poſtea autem iuta noua, & ſingulis diebus iiſdem obſeruatis, miſſas dici, & corpus domini conſecrari & percipi permiſerunt, & in feſtiuitatibus, natalis domini, paſchæ, & pentecoſtes, & aſſumtionis virginis glorioſæ campanas pulſare, ianuis apertis, alta voce diuina officia celebrare ſolemniter, excommunicatis prorſus excluſis, ſed interdictis admiſſis permiſſa prædictis diebus participatione diuinorum; ſic tamen quod illi, propter quorum exceſſum interdictum huiuſmodi eſt prolatum, altari nullatenus approquinquent. *e* Licet & ex priuilegio quibuſdam regularibus extra prædicta tempora, vt, ſi qui fratrum ſuorum miſſi ſint ad colligendas fraternitates ſeu collectas in locis, in quibus ſint diuina officia interdicta, poſſunt pro iucundo eorum aduentu aperiri eccleſiæ ſemel in anno, & excluſis excommunicatis ibi diuina officia celebrari, nempe in vna tantum eccleſia ordinis eorum, non in aliis. *f* Licebit quoq; tempore interdicti, vt baptizare, ſic etiam baptizatos in frontibus conſignare ſacro chriſmate, & prædicare verbum Dei. *g* Non autem licebit extremam vnctionem dare; aut eccleſiaſtica ſepultura ſepelire; niſi quia ex gratia cōceſſum eſt, vt, clerici decedentes, qui tamē ſeruauerint interdictum, in cœmiterio eccleſiæ ſine campanarum pulſatione, ceſſantibus aliis ſolemnitatib, omnibus, cum ſilentio tumulentur. *h* Indultum & regularib. quibuſdam, vt confratres eorum, (qui licet remaneant in ſeculo, tamen mutato habitu ſeculari ſe ordini obtulerunt, vel bona ſua eis dederunt vſufructu retento) ſepelire poſſint, tempore interdicti in ſuis

A eccleſiis; niſi aut interdicti fuerint nominatim, aut excommunicati. *i* Poterit & chriſma tempore interdicti, in die cœnæ domini confici, quia & eodem tempore opus eſt chriſmate pro vnctione baptizādorum, *k* valebunt & collati eo tempore ſacri ordines, *l* & matrimonia quoque, quanquam a ſolemnitatibus eccleſiaſticis abſtineatur. *m*

B

Scholia.

a *c. quod in te, 40. de pœniten. & remiſſio.*

b *c. 3. de clerico excom. miniſt.*

c *dict. cap. quod in te, de pœniten. & remiſſ. c. non eſt vobis. 11. de ſponſalib. cap. reſponſo noſtro, 43. de ſenten. excom. Sic enim hæc ſacramenta excipiuntur, quod ſunt neceſſitatis. can. remiſſionem, §. ſed notandum, 1. quæſtione 1. cano. præter §. verum, 32. diſtinct.*

C d *cap. permittimus, de ſentent. excomm. hoc ex priuilegio nonnullis monaſteriis poſtea & epiſcopis cum obſeruatione tamen ſimilium fuit conceſſum, in capit. nonnullis, de priuileg lib. 5 titul. 33. & aliis etiam quibuſdam in c. cum in partibus, 17. de verborum ſignif.*

e *c. alma, ſi. de ſent. excom. in Sex.*

f *c. vt priuilegia, 24. de priuileg. notat & ibi gloſſa penult. quod in eccleſia interdicta ab* D *epiſcopo, poſſit ex permiſſione epiſcopi fieri officium diuinum; vt in eccleſia interdicta per ſummum pontificem, ex eiuſdem permiſſione.*

g *c. reſponſo, 43. de ſenten. excommu. vnctio tamen extrema denegatur, vt notat ibi gloſſ. cap. quoniam baptiſmo, 19. de ſenten. excommun.*

h *d. c. quod in te, de ſenten. excom. Aliis prohibitum, c. cum & plantare, 36. §. etſi tem-* E *plaris, de priuileg. lib. 5 tit. 33.*

i *c. vt priuilegia, 24. de priuileg.*

k *cap. quoniam baptiſmo, 19. de ſentent excommun. in Sext. Plures ſunt iiſdem addendi effectus alii interdicti, quos enumerat Ioan. Andreas, tract. de interdicto ec-*

cleſiaſtico, vſque a ſex ad quadraginta. Et ſic collige cum Panorm. ad ca. non eſt vobis, num. 8. de ſponſalib. quod in quolibet interdicto eccleſiaſtico cenſentur excepta quatuor ſacramenta; duo principaliter, & duo per conſequentiam 1. baptiſmus paruulorum, & adultorum, cap. quoniam, de ſentent. excommunic. 2 pœnitentia, d. cap. non eſt vobis, 3. chriſma ſine quo non fit baptiſmus, d. ca. quoniam, 4. euchariſtia, c. quod in te, de pœn. & remiſſio.

l *vt tractant Innocentius, Ioannes Andreas, Panor. num. 8. in d. c. non eſt nobis; diſtinguit tamen Innocentius, vt laicis non poſſint dari ordines tempore interdicti; aliis poſſint; Panor. improbat, & ait ex neceſſitate poſſe etiam in loco interdicto clericos, quia in illo quadam permittuntur, quæ ſine clericis nō poſſunt fieri, conſecratio miſſæ & ſimilia, argumento ſumto a permiſſione conſecrationis chriſmatis, quod in baptiſmo permiſſo chriſma neceſſariũ ſit.*

m *de matrimonio ſic concludit gloſſa ad cap. fin. de ſentent. excommun. in Sex. ad verbum* ſacramentis, *vbi addit rationem, quare teneat matrimonium tempore interdicti, quia teneat etiam ab excommunicato maiori excommunicatione, cap. ſignificaſti, de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulteri, quia licet ſit ſacramentum & conferat gratiam, non tamen talem confert vt alia, ca. quicquid, 1. quæſt. 1. Theologi libr. 4. ſentent. diſtinct. 26. & Panor. ad ca. non eſt vobis, de ſponſa. nume. 8. tradit communem eſſe doctorum ſententiam, tempore interdicti fieri poſſe matrimonium valide; ſed inquit, de ſolemnitate matrimoniali dubitatur.*

CAPVT III.

Qui poſſint interdicere.

IVdex vel perſona eccleſiaſtica, quæ poteſt excommunicare, poteſt & ſuſpenſionis & interdicti ſententiam ferre, ratione iuriſdictionis quam habet in ſibi ſubditos, non alios. *a* Maxime eccleſiarum A prælati ſeu iudices ordinarii, *b* delegati, *c* ſubdelegati; *d* canonici cathedralis eccleſiæ, ſi habent priuilegium, per ſe vel cum epiſcopo, ſeruatis ex conſuetudine requiſitis formulis. *e* Poteſt & interdicere conſilium prouinciale & epiſcopale. *f*

SCHOLIA.

a *c. querenti, 20. de verbor. ſignificat. c. cum ab eccleſiarum prælatis, 3. de offic. ordin.* B *lib. 1. tit. 31. æquiparantur pluribus interdictum & excommunicatio, vt in cap. ad hæc. & ibi gloſſa, ad verbum interdictum de appellatio. lib. 2. tit. 8. & ibi Panorm. & alii interpretes. Docet etiam in quibus æquiparentur & diſſideant Iacobus de canonibus, tit. de iniuriis, parte vlt.*

b *c. cum & plantare, §. 1. de priuileg. ca. epiſcoporum, eod. tit. in Sext. ca. cum inter, de conſuet. cap. tranſmiſſam, de electio. cap.* C *auditis, de præſcriptio.*

c *c. ſane, in 2. de offic. delega.*

d *c. ex literis, eod. tit. de offic. delega.*

e *de quibus in ca. ſi canonici, de offic. ordina. in Sext. cap. quamuis, cap. irrefragabili, §. cœlorum, eodem tit. apud Gregorium, addit & gloſſ. ad d. ca. ſi canonici, ad verbum ceſſare, canonicos etiam iure proprio poſſe indicere ceſſationem officii ſede vacante, eo quod tunc ſuccedant in locum epiſcopi* D *in iuriſdictione; Alioquin enim ſine conſenſu epiſcopi non poſſent canonici interdictum ferre in c. 2. de his quæ fiunt a maiori parte capituli, lib. 3. tit. 11.*

f *Clemen. 2. §. fin. & ibi cardinalis, de ſent. excommu.*

CAPVT IIII.

Contra quos feratur interdictum.

E INterdictio fit locorum, *a* & perſonarum, terræ, vniuerſitatis, *b* ciuitatis, *c* prouinciæ, *d* regni, *e* imperii; *f* vel in ſpecie vel ſingulariter alterius loci. Quandoque enim loca certa interdicta ſunt, & tamen perſonæ loci non ſunt interdictæ; quamobrem perſonæ eorum locorum poſſunt

poſſunt extra loca interdicta alibi audire diuina officia & ſepeliri. *g* Fit aliquando interdictio tãtum perſonarum, vt populi, cuius appellatione non cenſentur interdicti clerici; vt contra interdictis clericis non cenſetur interdictus vel excommunicatus populus *h* niſi nominatim interdicantur. Quemadmodum etiam interdicto clero & populo, epiſcopi, niſi expreſſe inſerantur, non cenſentur interdicti. *i* Sunt & aliqui, quibus conceſſum ſedis Apoſtolicæ priuilegio, ne excommunicari aut interdicto poſſint ſupponi. Ad quos etiam interdictum non extenditur appellatione generali. *k*

S C H O L I A.

a *cap. ſi ciuitas, 17. de ſenten. excommun. in Sext. c. præſenti, eo. & in loca prolatum interdictum ad perſonas eorum pertinet cap. tanta, de exceſſ. præla. cap. ſi ſententia, de ſentent. excommun. in Sext. cap. vnic. de tornea. in extra. Ioan. 22. & ibi gloſſ. ad ver. huiuſmodi.*

b *in homines terræ commune fertur interdictum, c. quod nonnullis, 25. de priuileg. appellatione terræ continetur regnum, prouincia, villa, caſtrum, vt in illis locum habeat, quod de generali dicitur interdicto, c. cum in partibus, 17. de verbo. ſigni. quãdo generaliter tota terra alicuius ſubijcitur interdicto, ex quo magna & parua ſubijciuntur. can. ſi Romanorum, 19. diſt. c. quia circa, de priuile.*

c *dict. ca. ſi ciuitas, de ſentent. excommun. in Sext. vbi & interdicta ciuitate cenſentur ſuburbia interdicta; vt & interdicta eccleſia, cenſentur interdicta capella, & cœmiterium contiguum.*

d *c. non eſt vobis, 11. de ſponſal.*

e *quemadmodum Clemens Papa 5. in extrauagante quadam incipiente* paſſionis, *interdixit regnum Angliæ, Franciæ, & Germaniæ, ſi haſtiludia & torneamenta paterentur; cuius interdictũ poſtea ſuſtulit Ioan. 22. in extra. vnic. de torneament. in extrauag. Ioan. 22.*

A f *Imperium vt regnum interdictum alias.*

g *niſi fuerint in culpa interdicti ponendi, d. cap. ſi ſententia, de ſentent. excommunic. veluti ſi ciues ipſi, vel qui ex vniuerſitate ſunt peccauerint, non etiam ſi princeps vel rex eorum.*

h *dict. c. ſi ciuitas, 7. de ſentent. excommun. in Sext.*

i *c. quia periculoſum, eodem tit. in Sext.*

k *cap. quoniam per conceſſionem, 21. de priuileg. cap. quanto amplius, 26. eodem titu.* B *Hoc priuilegium conceſſit regi & regno Galliarum Innocentius 4. & poſtea Alexan. 4. D. Ludouico regi Kalen. Octobris, pontificatus ſui anno 1. nempe anno Domini 1255. quo ſtatutum, ne vllus prædictam regni terram vniuerſaliter eccleſiaſtico ſubijcere valeat interdicto, ſine mandato ſedis Apoſtolicæ ſpeciali, irritum omne contrarium faciens; quod reſcriptum* C *ſeruatur inter acta ſenatus Pariſienſis. Idipſum per ſua reſcripta conceſſerunt in regni Franciæ fauorem Clemens, Nicolaus Martinus & Clemens 6. ſummi pontifices.*

C A P V T V.

Quæ ſeruanda ſint in interdicto & de cauſa.

PORRO interdictum eccleſiaſticum, non tenet contra participantes, dum ab ho-D mine profertur, niſi antea fiat monitio. *a* Et niſi in ſcriptis fiat cauſa appoſita propter quam proferatur. *b* Neque enim temere aut ſine cauſa ferri debet. *c* Cauſa autem erit culpa, delictum, cõtumacia; *d* non autem debitum ciuile, aut pecuniarium, pro quo non fertur interdictum. *e*

S C H O L I A.

E a *cap. ſtatutum, 13. de ſentent. excommun. in Sext. quod & ſeruatur in excommunicatione & ſuſpenſione, cap. 1. verſ. & hac eadem, eodem tit. in Sext. c. reprehenſibilis, 26. de appellatio. vbi gloſſ. dicit, canonicam monitionem trinam, can. omnes decimæ, 16. q. 7. agitur & de canonica ad-*

monitione in c.nouit, de iudic. c. de presby- A
terorum, 17. q. 4. ca. ſi peccauerit, 2. q. 1. &
hoc quando propter contumaciam inter-
dictum fertur; Aliter ſi propter delictum
in d. c. reprehenſibilis, de appellat. & can. ſi.
5. quæſt. 3. & ſic explicat Antoninus in 3.
parte ſumma, tit. 25. ca. 5. Habetur & pro
monitione, cum ſentẽtia interdicti fuit pu-
blice ꝓmulgata cõtra certas perſonas ciui-
tatis vel collegii, &c. Aliter autẽ quis non
ligaretur interdicto, vt habetur in extra- B
uagante quadam Martini 5. incipiente
inſuper, & in extrauag. Ioannis 22. ſi fra-
trum, §. cæterum, & quia nonnunquam,
de cleric. excommu. miniſt. Sicut nec alia
monitio requiritur, dum pro delicto impo-
nitur interdictum.

b *d. verſ. & hac eadem.*

c *quoniam ex indiſcreta interdictorum pro-*
nuntiatione, multa ſcandala ſolent oriri,
vt habetur in concilio Baſilienſi, in decreto C
de interdictis non leuiter ponendis, quod
fuit factum ante diſſolutionem concilii,
anno 1435. & receptum in pragmatica
ſanctione & concordatis Gallicanis, vbi
& Rebuffus refert, quædam requiſita in
textu eius tituli; Primum, quod non poſſit
ſine culpa dominorum vel domini ciuita-
tis ſupponi interdicto ciuitas vel eius terra;
ſed oporteat, quod vel dominus vel ciuitas,
vel locus deliquerint vel in culpa ſint. 2. D
quod iſta cauſa tangat iudicem eccleſia-
ſticũ, aut rem diuinã, aut perſonã eccle-
ſiaſticam, alioquin enim nõ interdictũ, ſed
alia pœna ponenda pro modo delicti eſſet.
tertium; quod hæc culpa procedat ab ipſis
dominis, vel officialibus ciuitatum, vel lo-
corum habitatoribus; 4. quod ſi culpa pro-
ueniat a priuata perſona, neceſſarium ſit
illam prius excommunicari ſolam & pu-
blice denuntiari a iudice eccleſiaſtico. Et E
5. quod domini locorum requirantur a iu-
dice eccleſiaſtico, vt illam perſonam ex-
communicatam eiiciant intra biduum,
vel ſatisfacere compellant, vbi enim per-
ſonam eccleſia excommunicauit, & talem

A *denuntiauerit, nihil aliud habet quod vl-*
tra faciat, ideo & implorat brachium ſeu
auxilium iudicis ſecularis, in ca. cum non
ab homine, de iudiciis. 6. exigitur, quod
ſeculares requiſiti, nõ eiecerint excommu-
nicatum intra biduum, nec in carceres de-
truſerint, aut non vendiderint bona eius.
Nam ſi hoc fecerint extra culpam ſunt
exſequentes quæ potuerãt. l. in iure, de reg.
iur. 7. quod ciuitas delinquat ex concilii
B *deliberatione, & concluſione. l. ſemper, §. ſi*
in ſepulcro, ibi cõmuni iudicio plurium,
quod vi aut clam. P. nemo enim ambigit,
ciuitatem, vniuerſitatem, & alia corpora
ciuilia poſſe delinquere, authen. item nul-
la communitas, C. de ſacroſanct. eccleſ. ca.
nouit, cap. grauem, de ſentent. excommu. l.
metum, §. animaduertendum, quod met.
cauſ. P.

d *vt in c. ex reſcripto, 9. de iureiurand. inhi-*
C *betur interdicto, ne diuina officia fiant in*
terra domini, donec ipſe ſatisfecerit impe-
ratis. Idem in c. non eſt vobis, de ſponſalib.

e *c. queſiuit, de his quæ fiunt a maiori parte*
capituli. Idipſum & prohibuit Boniſacius
8. anno ſui Pontificatus 8. apud Latera-
num niſi fieret hoc interdictum ex ipſius
ſedis Apoſtolicæ ſpeciali licentia, vt ha-
betur in eius conſtitutione 1. incipiente
prouida, *iuxta ordinem Bullarii Cheru-*
D *bini, ibidemque ponitur alia conſtitutio*
ſimilis clementis 7. ordine 35. incipiens
licet ea, *& Leonis 10. conſtitutio. 16. in*
eminente, *vbi idipſum ſtatutum circa*
medium.

Capvt. VI.

Effectus interdicti eccleſiaſtici.

Singularis nobiliſque effectus huius in-
terdicti, quod ob vnius perſonæ deli-
E ctum alii plectantur; *a* ſunt & plures ad-
huc, veluti quod interdicti, & excommu-
nicati ſacra faciẽtes deponuntur, *b* quem-
admodum & qui in loco interdicto ſacri-
ficant, *c* qui & ſcienter in interdicto loco
celebrantes, fiunt ineligibiles, & impoſtu-
labiles,

labiles, ad beneficia actiue & paſſiue. *d* In A
ſumma etiam, ab omnibus ſeruandum eſt interdictum, etiam a priuilegiatis, ſi ſit latum a canone, & ſi lato ab homine, illi nominatim includãtur. *e* Sunt & euitandi interdicti nominatim, vt & excommunicati, etiam a priuilegiatis & exemtis. *f* Et qui violauerit interdictum, ſi clericus ſit, & exerceat aliquid ordinis, quod fuerit prohibitum, irregularis fit, *g* eſtque beneficiis ſi habeat priuandus; vel ſi monachus B
vel monialis ſit, debet detrudi in arctius monaſterium. *h* Collationes & officia, excommunicationes, ſuſpenſiones, & alia facta poſt interdictum, violatione facta, nullius etiam momenti dicuntur. *i*

Scholia.

a *ita alii pro alio plectuntur ſine delicto, non tamen ſine cauſa, vel culpa, ob ſuperiorum culpam vel delictum, quod patiantur de-* C
linquentes eſſe apud ſe, cum poſſint ſibi proſpicere, vt in ca. non eſt, de ſponſalibus: cap. ſane, ca. 5. & 6. de offic. delega. c. 1. de vſur. in Sex. c. 1. de poſtulatio prelato. c. ſentent. de ſenten. excom. in Sex. cum ſimil. ſic pro peccato Dauidis totus populus punitur 2. Regum 24. & ob Acham peccatum Ioſ. 6. D
ſic de ſimilibus, de quibus alias diximus alibi.

b *c. latoris, 4. c. fraternitatis, 6. de cle. excom. miniſtr.*

c *c. poſtulaſti, 7. §. quaſiuiſtis, eod. tit.*

d *is, cui, 18. §. fin. de ſentent. excom. in Sext. c. 1. de poſtula. prelat.*

e *d. cap. poſtulaſtis, §. quaſiuiſtis, de clerico. excom. miniſt. c. tuarum, de priuil. neque contraria conſuetudo excuſat. c. cum inter* E
vos, de conſuetud. ſed & priuilegiati debent ſeruare interdictum hominis, ſi ipſi culpa teneantur, c. petiſtis, de priuil.

f *ca. cum & plantare, §. excommunicatos, de priuil. lib. 5. tt. 33. non obſtante priuilegio, c. nulli, de ſent. excom.*

g *c. is qui, & c. is cui, de ſent. excom. in Sext. c. cum clerici, de ſen. & retud. in Sex. Si tamen quis non interdictus celebrat, in loco non interdicto cum interdictis, non erit irregularis, quamuis ei ingreſſus eccleſiæ ſit interdicendus, donec arbitrio ſuperioris interdicentis ſatisfaciat. ca. epiſcopum, de priuileg. in Sex.*

h *c. poſtulaſti, de clerico excom. miniſtr.*

i *c. tanta, de exceſſib. prelat.*

Cap. VII.

Quando tollatur interdictum.

Tollitur interdictum, poſtquã factum erit ſatis petitioni eccleſiæ, *a* vel per reuocationem aut abſolutionem, vel relaxationem; *b* quia poteſt interdictum ſingulare ad cautelam relaxari, & ſi generale non poſſit. *c* Poteſt & vtrunque ſuſpendi ab eo qui protulit. *d* Sed & ſi hi, quorum gratia interdictum latum eſt, illud ipſum violauerint, quandiu violãt, interdicti non dicentur illud tranſgrediendo violare. *e*

Scholia.

a *vt in ca. reſcripto, de iureiur. c. non eſt vobis, de ſponſali. idque ſine alia abſolutione cum ſolutione eius quod debetur, tollatur obligatio omnis, §. 1. quib. modis tolli. obligat. maxime ſi interdictum ſub conditione latum eſt, & ad tempus; in quo differt ab excommunicatione, quæ eget abſolutione certa forma. c. ſi. de matrimo. contra interdict. eccleſ. P.*

b *c. cum ab eccleſiarum, prelatis, de offic. iud. ordina. lib. 1. tit. 31.*

c *c. cum præſenti, de ſenten. excom. in Sext. vide rationes diuerſitatis in deciſio. Rota 436. incipiente* fuit dubitatum, *in nouis, Felinum, ad ca. Apoſtolica, de exceptio. & deciſ. Rotæ, 435.* nota vtrum, *&c. in antiq. & deciſ. 77.* nota quod vbi, *in antiq.*

d *cap. ad hæc, cap. directe, capit. præterea, de appellat.*

e *c. petiſtis, 20. de priuileg.*

LIBRI QVARTI

FINIS.

PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII SEV CANONICI, LIBER QVINTVS.

DE IVDICIIS. TITVLVS I.

CAPVT I.

1 *Continuatio libri.*
2 *Quid iudicium.*
3 *Quid iudex.*

1 HActenus in ſuperioribus diſpoſita videtur quodammodo materia iudiciorum; nempe res traditæ ſunt, quæ in controuerſiam venire poſſunt. Nunc autem neceſſarium eſſe apparet, vt cõſideremus lites ipſas, & modum, quibus legitime tolli vel minui poſſint. Proinde prius agemus de iudiciis in genere, ſubinde de illis, quæ inde pendent, & quæ ab iis efficiuntur in ſpecie, Deo fauente.

2 In foro iudiciali contentiones & controuerſiæ proponuntur, forum a fando dicitur, conſtans cauſa, lege, iudicio. Cauſa a caſu, quo venit dicitur; eſt enim materia & origo negotii, necdum diſcuſſionis examine patefacta, quæ dum proponitur cauſa eſt, dum diſcutitur, iudicium; dum finitur, iuſtitia; iudicium quaſi dictio iuris, iuſtitia quaſi iuris ſtatio, ſeu ſtatus. *a* Iudicium prout nunc tractandum eſt, *b* actus eſt legitimus trium perſonarum, iudicis, actoris & rei, vel aliarum earundem nomine ſuper eadem controuerſia. *c*

3 Iudex dictus, quaſi ius dicens populo, ſiue quod iure diſceptet; iure enim diſceptare, eſt iudicare, non eſt autem iudex, ſi in eo non ſit iuſtitia. *d*

SCHOLIA.

a *hæc omnia in c. forus, 10. de verbo. ſignific.*

A b *hic enim tantum agitur de iudiciis litium, de quibus inuenitur titulus eiuſdem inſcriptionis de iudiciis, lib. 2. decret. tit. 1. lib. 2. Sexti, tit. 1. & extrauag. communibus, lib 2. tit. 1. & in 5. P. tit. 1. & lib. 3. C. tit. 1. & de publicis iudiciis, lib. 48. P. tit. 1. & lib. 4, inſtitutio. Inſtitu. tit. final. poteſt dici iudicium a diſquiſitione iuris. d. cap. forus. vel a perſona iudicis tanquam a principali, argum. l. quæ explicandi, de ac-*
B *cuſatio. ſicque videtur explicare Ioannes monach ad rubricam, de iudic. in Sext. & gloſſ. ad caput in iudiciis, 12. de regul. iur. in Sext. in iudiciis non eſt acceptio perſonarum habenda, & ibi notat eadem gloſſ. poſt Ioannem Monachum, vbi ſupra ponit quindecim ſignificationes nominis iudicii, quas verſiculis iſtis connotauit.*

Actio, lis, auctor, forus, arbiter, vltima velle,
C Quæſtio, diſcret. ſen. inſtan. diſcuſſio poſſe
Percutiens, pœna, proceſſus iudicialis.

Iudicium prima pro actione, ca. ex literis, de probat. l. in tribus, de iudic. 2. lis, l. quod debetur, de pecul. 3. auctoritas iudicandi, cap. decernimus, de iudic. 4. forum iudiciale, capit. quanto, de iudic. 5. arbitrium, cap. a iudicibus, 2. quæſt. 6. cap. ab arbitris, de offic. deleg. in Sext. l. arbitrio, qui ſatiſ-
D *da. cog. P. 6. vltima voluntas, c. licet, in fi. de ſepult. in Sex. l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. 7. quæſtio in iudicium deducta, c. per venerabilem. §. rationibus, qui filii ſint leg. 8. diſcretio mentis, c. graue, de preb. l. cum pretor, de iudic. P. 9. ſententia iudicis, cap. ſi duobus, de appella. cap. fin. de præſcriptio. 10. inſtantia ipſa litis, l. properandum, §. 1. de iudi. C. l. venerabilis, eod. tit. 11. diſcuſ-*

ſio

ſio cauſa, dict. c. forum, de verborum ſignif. A *& in titulis de iudiciis.* 12. *poteſtas iudicandi, leg. iudicium ſoluitur, de iudic.* 13. *condemnatio,* 1 *ad Corin.* 11. *iudicium ſibi manducat. &* 14. *pœna, Matth.* 5. reus erit iudicio, *& D. Ioan. ca.* 5. in reſurrectionem iudicii, &c. 15. *dicitur iudicium proceſſus iudicialis, vt in ca.* 1. *de iudic. in Sex. c. pia, de exceptio. in Sext. actus iudiciales plures ſunt, vt media quibus peruenitur ad iudicium & eius certitudinem,* B *& facilem expeditionem, vt citationes, dilationes, recuſationes, exceptiones, petitiones, interrogationes, confeſſiones, teſtium depoſitiones, inſtrumẽtorum productiones, interlocutones, appellationes, renuntiationes, concluſiones, &c. quæ inter cognoſcendum occurrunt, quæ mandat ſuo ordine conſcribi ab amanuenſe, publica perſona, vel aliis duob. ſcribis, c. quoniam contra,* 1. *de probat. vt ſi de proceſſu iudicis fuerit ſuborta contentio, per hoc poſſit* C *veritas declarari, vt ibidem dicitur, proceſſus actus, prædicta dicũtur, per quæ procedit iudex ad iudicium & ſententiam.*

c *Poteſt colligi ex d. c. frons & ex gloſſa, ad verbum* iudicium. *Saltem debent eſſe in iudicio tres perſonæ iſtæ, iudex, agens, & defenſor, l. inter litigantes, l. Iulianus, de iudic. Pan. vt dicemus poſtea, & pro iſtis perſonis aliæ accedere poſſunt, quæ tamen* D *ad tres illas pertinent, vt procurator, aduocatus, teſtis, &c. pro litigantibus, & pro iudice, vicarii, conſiliarii, aſſeſſores, notarii, amanuenſes, apparitores, &c.*

d *c. iuſtum eſt bellum,* 1. 23. *q.* 2. *ex Iſidoro lib.* 18. *etymolo. c.* 1.

CAPVT II.

1 *Iudiciorum diuiſio in diuinum & humanum.*

2 *Humanum in priuatum & cõtentioſum, quod vel eccleſiaſticum, vel ſeculare, vel mixtum eſt.*

3 *In ordinariũ, extraordinarium & mixtum.*

4 *In ciuile, & criminale.*

IVdiciorum variæ ſpecies, habita ratione ad diuerſa. Et in primis quoddam dicitur diuinum, quoddã humanum & multa relinquuntur diuino iudicio in hoc vel alio ſeculo exercendo, de quibus homo non debet, vel non poteſt iudicare. *a* Cuiuſmodi ſunt, quæ nobis incerta aut dubia, illi autem manifeſta ſunt, & eius iudicio committenda. *b* Cum nec homo, nec eccleſia iudicet de occultis, ſed tantum de probatis. *c* Diuerſa item iudicia Dei & hominũ, quod Deus ſemper iuſte iudicet; homo autem ſæpe decipiatur a ſe vel ab aliis, vnde plures hominum iudicio damnati, inueniuntur coram Deo inſontes & abſoluti; vt contra plures fuerunt iudicio humano abſoluti vt innocentes, qui coram Deo inueniuntur ſontes & rei. *d* Timendum valde Dei iudicium, *e* a quo non eſt prouocatio, & quod nemo ſuper terram iudicare poteſt, eidem ſit obnoxius. *f* 1

Iudicium rurſum humanum, vel a quoque in ſeipſum priuatim exercetur, vel ab aliis quam iudicandis, *g* quod & vltimum, iudicium contentioſum eſt. Quilibet ſeipſum iudicare, & probare debet adhibita pro teſte conſcientia. *h* Contentioſum iudicium ſeu auctoritate publica in foro iudiali examinatum & diſcuſſum, multipliciter diſtinguitur ratione materiæ de qua agitur. Quamobrem aliud ſpirituale, ſeu ſeculare, *i* aliud mixtum. Spirituale, vbi de re vel perſona ſpirituali, vel ad forum eccleſiaſticum pertinente agitur. *k* Temporale vbi de re vel perſona ſeculari tractandum, vel de eo, quod coram iudice ſeculari eſt iudicandum. *l* Mixtum quod diuerſis reſpectibus ſub vtroque foro agitari poteſt. *m* 2

E

Item ratione formæ procedẽdi duplex iudicium, ordinariũ & extraordinarium. *n* Ordinarium, in quo ordine ſeruato vt iudiciis præſcribitur, procedlitur. *o* Extraordinarium, in quo non ſeruatur com- 3

muniter procedendi ciuilibus aliiſve negotiis præſcriptus regulariter,ſed breuioribus formulis agitur,*p* quando ſummarie & de plano procedendum eſt de iure, *q* vel procedi mandatur a principe ſpeciali reſcripto. *r* Dicitur & extraordinarium a delegato factum.*s*

Subinde dicitur aliud ciuile,aliud criminale,aliud ex iis mixtum iudicium.*t* Ciuile,in quo de cauſa pecuniaria & priuata contenditur. *v* Criminale, in quo agitur de delictis ſeu criminibus vindicandis.*x* Mixtum,quod & ciuiliter & criminaliter agitari poteſt.*y* Et hæ ſunt præcipuæ iudiciorum diuiſiones,quib. & aliæ addi poſſunt,*z* poſtquam ad ſubtiliorem iuris indagationem,quæ præceptis iſtis breuibus inſtituuntur, peruenerint.

SCHOLIA.

a *cap.ſi omnia, 6.queſtio.1.can.1.§.non poteſt, 16.queſtio. 1. opprimuntur multis modis a principibus pauperes & ſubditi, piique homines a malis occulte, quorum vindictam nec poſſunt humana iudicia exſequi, quæ Deo ideo relinquuntur. Et Deus ait*, mea eſt vltio,& ego retribuam eis in tempore, vt labatur pes eorum, &c. *Deuteronom. capit.32. verſ.3. atque Iudith,cap.8. verſ.20.* exſpectemus, *inquit*, humiles conſolationem,& exquiret ſanguinem noſtrum de manib. inimicorum noſtrorum,&c. *Atque Prouerbiorum 20.verſ.22.* ne dicas reddam malum pro malo, exſpecta Dominum & liberabit te. *Magnum & ineffabile tremendumque iudicium reiicere cauſam ad tribunal Chriſti terminandam, ad quod prouocant Pii, & oppreſſi homines, dum deeſt maxime humana iuſtitia. Sic Petrus Aragoniæ Rex 4. obiit, citatus in ſexageſimum diem ad tribunal Chriſti, a procuratoribus eccleſiæ Taraconenſis, quod eius patrimonium vellet tyrannice occupare, vt ſcribit Vaſæus in chronica Hiſpaniæ.*

A b *cap.nomen presbyteri, 2.queſt.1.c. erubeſcant, 32. diſtinct. iudicat enim de occultis ſolus Deus, qui ſolus nouit cordis ſecreta, can.20.conſuluiſti, 2.queſt.5. ſic 1.ad Corint.cap.4.verſ.5.* nolite ante tempus iudicare, quouſq; veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit occulta cordium, *& tunc laus erit*, vnicuiq; a Deo.

c *dict.c.conſuluiſti, 2.queſtio.5.cap.vni.vt eccleſiaſt.benef.ſine diminut.conferan.* B *l.illicitas, §.veritas, de offic.præſ.P.c.nec illud, §.his itaq;, & ſeq.2.queſt.ſi.cap.multi, in fin.2.queſt.1.*

d *cap.ſacerdotibus, 41. cap.etſi ad tempus, 53.c.cœpiſti.48.cum ſeq.11.q.3.c.ſi quis, c.cum aliquis, 24.q.3.*

e *cap.aliorum, 9.q.3. qualiſcunque enim quis ex hoc ſeculo egreditur, talis Deo præſentatur iudicio.can.qualis, 15.diſt.*

C f *ca.facta, 9.q.3. & communiter etiam tractatur, maiorem eſſe concilio Papam in reſtrictione, & interpretatione eius, vt ab eo non poſſit reprehendi, d.ca.aliorum.cap.facta, can.nemo 9.q.3. notat tamen gloſſa antiqua ad cap.ſacroſancta, ad verbum* obedire, *de auctoritate ſacrorum conſiliorum in pragm.ſanct. Papam in tribus caſibus eſſe infra concilium generale, & teneri ei obedire. Et primũ in his, quæ concernunt fidem. Et ita concilium poſſe deponere propter hæreſin Papam contumacem* D *nolentem ſe corrigere, Inno.in ca.ex parte, de verb.ſig. niſi reſipiſcat, vt in c.Acatius, 19.diſt.2.in cauſa ſchiſmatis.3. in his quæ tangunt generalem morum reformationem, vt in d.glo.directi ſacroſancta, latius videbis. Poteſt & ſummus pontifex ſe ſubiicere minori, vt in foro pœnitentiali confeſſori.*

E g *ca.poſtulatus, 3.q.7.can.in actionem, de pœn.diſt.1.*

h *dictis proxime iurib.*

i *duæ ſunt principales in orbe poteſtates, cap.duo ſunt.96.diſtin.§.1.quomodo oporteat epiſc.in nouel.iudices conſtitui ita in his*

quæ

quæ ad Deum pertinent, diuerſi ab iis, qui A
conſtituti a rege Ioſaphat, in his quæ perti-
nebant ad negotia regis, 2. Paralip. c. 19.
ita & in c. nouit, de iudic. cap. ſi imperator,
96. diſt. duæ iudiciorum ſpecies, c. ſolita, de
maior. & obedientia, & iuriſdictio eccle-
ſiaſtica fuit ab omni tempore in eccleſia
data per Chriſtum, Matt. 18. quam exer-
cuit Paul. 1. ad Cor. 6. ad Timot. 5. memi-
nit & de iuriſdictione eccleſiaſticarũ per-
ſonarum in Chriſtianos Clemens Roma. B
epiſcop. 1. & lib. 2. conſtitutio. Apoſtolica.
c. 47. confirmat Anacletus epiſtola 2. vo-
cabantur & ex lege Moſis ſontes ad ſacer-
dotale iudicium, Deut. 7. & Num. 5. neq;
apud Hebræos fiebant iudicia, niſi duobus
Leuitis aſſiſtentibus, teſte Ioſepho libr. 4.
antiq. c. 8. vt nec hodie in ſenatu Gallorum
iudices ſedent, niſi adſint perſonæ eccleſia-
ſticæ, quos vocant conſiliarios clericos, &
qui impediunt eccleſiaſticam iuriſdictio- C
nem ſunt excommunicati, cap. conqueſtus,
de foro competen. c. quoniam, de immuni-
ta. eccleſia. Conatus eſt aliquando Petrus
Cunerius aduocatus regius in ſenatu Pa-
riſienſi, eccleſiæ iuriſdictionem labefacta-
re, contra quem Bertrandus epiſcopus He-
duorum apud Philippum regem pro eccle-
ſiæ iuribus perorauit, & obtinuit, plura
ſcribit de hac re Stephanus Aufrerius, in
cle. 1. de offic. ordina. & tracta. de poteſta- D
te ſeculari.

k *veluti ſi de matrimonio, vſuris, decimis ec-*
cleſiaſticis, agatur. cle. diſpendioſa, de iud.
cap. exhibita, de iudiciis, cap. accedenti-
bus, de exceſſ. præla. ſi de his, in quibus ver-
ſatur periculum animæ & agitur de pec-
cato, cap. nouit, 13. de iudic. cap. ſolita, de
maior. & obedien. Puræ ſpirituales mate-
riæ dicuntur, quæ coram eccleſiaſtico iudi-
ce agitandæ ſunt, etiam contra laicos, ſa- E
cramenta, baptiſmus, euchariſtia, confir-
matio, & alia quæ docẽt Panor. & alii ad
cap. quanto, de iudic. Archid. in cap. quod
autẽ, 1. q. 1. ca. piæ mentis, 16. q. 7. vt & illa
& alia ſpiritualia, quæ reſpiciunt articulos

A *fidei, c. quoniam, 10. diſt. cauſa electionis,*
c. maſſanua, c. ſacroſancta, de elec. decima,
c. tua. de decimis, ſimonia, hæreſis, & alia
de quib. in c. decernimus, c. cũ ſit generale,
de foro compe. debent & clerici conueniri
coram iudice eccleſiaſtico in perſonalibus
actionib. a laicis vel clericis; quia actor ſe-
quitur forum rei, c. cum ſit generale, cap.
ex tranſmiſſa, & ſeq. ca. ſi diligenti, de foro
compet. vt contra clericus laicum, coram
B *iudice laico, in temporalibus & perſonalib.*
conuenit, cap. ſi clericus laicum, & c. cum
ſit generale, eod. tit. in criminalibus autem
quæſtionibus debet iudicari perſona eccle-
ſiaſtica a ſuo iudice eccleſiaſtico, cap. at ſi
clerici, de iudic. cum ſimilib. ibi nota. neq;
valet conſuetudo, vt laici in clericos ha-
beant iuriſdictionem, c. eccleſia. de conſti-
tutio. & ibi Panor. & alii, & in cap. ſolita,
de maior. & obedien. Innocent. in cap. po-
C *ſtulaſti, de foro compet. Rota deciſio. 840.*
vtrum in antiq. Aufrer. deciſio. capellæ
Tholo. 126.

l *vt in c. venerabile, de iudic.*

m *vt ſi de iure patronatus agatur. nam & il-*
lud participat de iure ſpirituali, c. de iure,
patronatus, & de temporali, qui a laicis
poſſidetur, vt in eorum heredes iure here-
ditario transfertur, cap. filiis, 6. quæſt. 1.
cle. ſi. de iure patro.

D n *c. quoniam, contra 13. de proba.*

o *ca. examinata, de iudic. ea ratione forum,*
vbi ſeruatur iuris ordo, iudicis ordinarii
dicitur; vbi autem diſcutitur crimen, non
ſeruatis ſolemnitatibus ordinatis in ciui-
libus, extraordinarium, iudicium, l. fin. de
priua. delict. lib. 47. P. tit. 1. & l. 1. de furt.
Pandect.

p *c. nouit, de iudic. idq; in cauſis, quæ non pa-*
tiuntur magnam dilationem indulgetur,
E *vt in cauſis beneficialibus, electionum po-*
ſtulationum, dignitatum, perſonarum of-
ficiorum canonicatuum, præbendarum,
decimarum, matrimonii, vſurarum, cle-
ment. diſpendioſam, de iudic. in crimine
hæreſis quoque & ſimilibus, in quibus

ſeruare ordinem: eſſe potius eum inuerte- A
re, c. ad noſtram, de iureiurand. Idipſum
dicendum, quando iudex procedit ex offi-
cio ſuo ſine figura iudicii, per modum in-
quiſitionis, vt in c. inquiſitionis, cap. ſuper
his, c. qualiter, c. olim, de accuſat.

q vt in d. cl. cle. diſpendioſam, & in extra-
uag. vnica. quomodo in crimine leſe ma-
ieſtat. procedendum ſit, poſt libros feudo-
rum, vbi gloſſa fuſe explicat, quid ſit ſum-
marie & de plano procedere, & ſine ſtre- B
pitu iudicii.

r ſolus princeps, penes quem eſt legis conſti-
tuendæ & interpretandæ poteſtas, l. 1. &
fin. C. de legib. poteſt mandare cauſas de-
cidi extra iuris conſtitutionem ſummarie
& de plano & iudicio extraordinario,
atque nihilominus, dum hac voluerit ita
fieri, debet expreſſe id adiicere. cle. ſæpe, de
verbor. ſignificat. ſicque ſeruatur etiam in
curia Romana, vt in reſcripto, quod vo- C
catur extenſio ſignaturæ, ſpecialiter ſum-
mus pontifex id exprimet, vel ſummarie
cauſa diſcutiatur, nec ſufficeret ſi hoc i-
pſum in corpore ſignaturæ exprimeretur,
& non in ſignatura, in qua, non expreſ-
ſum, quod in corpore petitum eſſe videre-
tur denegatum, etiam ſi princeps ſimplici-
ter reſcriberet: audiat vt petitur. Atque
idcirco reſponſio hæc exigitur, audiat ſum-
marie, & prout petitur, alioquin denega- D
tus cenſetur ſummarius proceſſus: expreſ-
ſiſſet enim ſummus pontifex ſi voluiſſet,
argu. cap. ad audientiam de decimis, Rota
deciſ. 466. nota quod in commiſſione,
in antiq. & deciſ. 351. ſi in commiſſione
impetrauit, in nouis.

s vt in can. iudicia, §. ſpatium, verſ. ei au-
tem, 3. q. 3.

t explicat c. per venerabilem, 13. §. ſunt au-
tem, qui filii ſint legit. lib. 4. titu. 17. verba E
Deut. c. 17. tria, inquit, diſtincta iudicia
primum inter ſanguinẽ & ſanguinem,
per quod criminale intelligitur & ciui-
le, & vltimum inter lepram, & lepram
per quod eccleſiaſticum & criminale
notatur; medium inter cauſam & cau-
ſam, quod ad vtrunque refertur eccle-
ſiaſticum & ciuile, &c.

v vt ſi agatur de feudo, mutuo, aliiſque con-
tractibus, de pecuniaria pœna, ſeu de mul-
cta, & ſimilib. vt in c. cæterum, c. dilecto,
ca. cauſam, de iudic.

x agitur in his maxime ad vindictam pu-
blicam, vt in c. at ſi clerici, cap. cum non ab
homine, de iudic. ſiue ſit pœna corporalis, ſi-
ue pecuniaria ratione tamen delicti. gloſſ.
ad leg. prætor, de ſepulcr. violat. leg. final.
de furt. P.

y vt in ca. tua, de procuratori. c. ſuper his, de
de accuſat. de furto in l. fi. de priua. delict.
l. fi. de furt. P.

z nos & præcedentes, aliaſq; iudiciorum di-
ſtinctiones plures pertractamus fuſius lib.
47. ſyntag. iur. cap. 4. 5. & 6. addemus, &
nunc ſuperioribus diuiſionibus aliam, ra-
tione quantitatis rerum deductarum in
iudicium, iuxta gloſſam ad c. 2. de libelli
oblatio. & Speculatorem in tit. de iudic. in
fin. vt aliud ſit vniuerſale, aliud generale,
commune, aliud ſpeciale. Et vniuerſale
eſt, cum petimus vniuerſum ius totius cu-
iuſpiam patrimonii, vt bonorum poſſeſſio-
num, hereditatem, l. 1. de bonor. poſſeſſio.
l. 1. de rei vindic. P. l. ſed et ſi, §. fin. de petit.
hered. P. iudicium etiam petitionis here-
ditatis dicitur vniuerſale, per gloſſ. in l. 1.
de euictionibus. & probatur vltra in l. ſi
quo tempore, & l. cum hereditatem, de pe-
titio. heredita. gloſſ. in ca. cum eccleſia, de
cauſa poſſeſſio. & propriet. in cuius petitio-
nem veniunt fructus etiam a poſſeſſione
bonæ fidei percepti, qui augent portionem
in l. item veniunt, §. fructus, de petitio. he-
redit. & dum quis petit etiam beneficium
eccleſiaſticum, ſecundum Innocentium
ad capit. conquerente, de offic. ordinar. &
Panor. ad c. 2. de libelli. obla. Generale iu-
dicium eſt, quando non petimus in iudi-
cio ius vniuerſum cuiuſdam, ſed tantum
quoddam genus ex eo vniuerſali; vt in pe-
titione & iudicio pro ſocio, negotiorum
geſtorum,

geſtorum, tutelæ, gloſſ. ad cap. 2. de libelli oblatio. Commune erit quod vtrunque actorem & reum reſpicit, vt communi diuidundo, familiæ erciſcundæ, finium regundorum, c. ex literis, de probatio. & proprijs titulis, in P. & ∫. ſingulare ſeu ſpeciale, in quo certa res tantum petitur & adiudicatur, vt accidit in rei vendicatione, depoſito, commodato, & ſimilibus. Conſtituitur porro differentia inter iudicium vniuerſale & generale, quod in vniuerſale neque in libello, neque in proceſſu cauſæ, nec etiam in ipſa ſententia, neceſſum ſit exprimere res; in generali vero iudicio, licet libellus generalis admittatur, tamen lite conteſtata res exprimi debent, c. abbate ſane, §. ſecus autem, de ſenten. & re iudi. in Sex. Socinus ad c. penult. nu. 18. de libelli obla. Bartol. ad l. 1. nume. 9. de eden. P. vbi tradit rationem diuerſitatis, quanquam & nonnulli aſſerant, in iudicio generali, & talem ſententiam valere, condemno te vt reddas rationem adminiſtrationis tuæ: per textum in cap. qualiter, in 2. de accuſatio. l. ſi quis pro redemtione, C. de donat. & ita tenet Baldus in l edita, num. 25. C. de eden. Refert Socinus in d. ca. pen. num. 11. de libelli oblat. Andreas Gail. lib. 1. pract. obſeruationũ, obſeruat. 68. nu. 8.

Capvt III.

1 *Quæ in iudiciorum partib. conſideranda.*
2 *Iuriſdictio & eius diuiſio.*
3 *Cauſa.*
4 *Perſonæ.*
5 *Tempus.*
6 *Locus.*
7 *Forma iudicii.*
8 *Conuentionalis iuriſdictio.*

1 IN iudicio partes hæ ſex conſiderandæ ſunt, iuriſdictio, cauſa, perſona, tempus, locus, figura iudicii. Iuriſdictio hic pro iuris dicendi vel iuſtitiæ ſtatuendæ, poteſtate, ſeu pro auctoritate iudicandi accipitur. *a* Iuriſdictio autem vel propria iudicantis ſeu ordinaria eſt, vnde & iudices ordinarii
A dicti. *b* qui ei præſunt. Alia delegata, cui præfecti dicuntur delegati. *c* Alia conuentionalis ſeu ex conſenſu. Propria ordinaria eſt, quam quis iure ſuo, non ab alio, quam a ſummo pontifice, aut a principe, aut a lege, aut a conſuetudine habet. *d* Delegata, quam quis non iure proprio, ſed alieno veluti nomine & loco alterius exercet. *e* Rurſum ordinaria, vel eſt voluntatia, vel eſt contentioſa ſeu neceſſaria, *f*
B voluntaria, quæ inter volentes, non inter inuitos exercetur. *g* Neceſſaria eſt, quam ſubditi etiam inuiti ſubire tenentur. *h* Hæcque neceſſaria gradus habet ratione poteſtatis minoris vel maioris iudicandi, alia enim infima, alia media, alia ſuprema, ſeu vulgo alta dicta. *i*

Cauſa eſt res, quæ in iudicium deduci- 2
tur, cuius conditio diuerſa, & iudices diuerſos facit, & modum agẽdi, & iudicium
C ipſum. *k*

Perſonæ quæ conſiderantur in iudiciis 3
ſunt actor, reus, ſeu defenſor, iudex, *l* & iſtæ principales, item cum his procuratores, aduocati, teſtes, notarius ſeu amanuenſis, vicarii ſeu tenentes locum iudicum, tanquam prædictis accedentes; *m* de quibus in vtroque iure ſunt editi & legendi proprii tituli.

Tempus iudicii tres partes habet prin- 4
D cipium, medium, finem. Principium verſatur in litis conteſtatione, medium a litis conteſtatione vſque ad concluſionem cauſæ; finis autem a concluſione vſque ad ſententiam. *n* Sunt & ibi particularia quædam alia tempora intra prædicta definienda, vt dilationum, & ſimilium quæ ex iudiciorum neceſſitatibus occurrentibus apparebunt.

Locus etiam & territorii, *o* & rerum, *p* 5
E & tribunalis, inſpiciendus, vt conueniat & tutus ſit. *q*

Forma porro iudicii, & ſtylum & con- 6
ſuetudinem tribunalium iuriſq; obſeruationem deſiderat obſeruari. *r*

Conuentionalis iuriſdictio eſt, quæ ex 7

conſenſu contendentium vim habet; vel A
quando conſentiunt in nõ ſuum iudicem,
qui tamen iuriſdictionẽ habet, ſ vel quan-
do arbitrium aliquorum deligunt, cui ſub
pœna obtemperaturos promittunt. t

Scholia.

a iuriſdictio eſt poteſtas de publico introdu-
cta, cum neceſſitate iuriſdicendi vel æqui-
tatis ſtatuendæ, gloſſa ad leg. 1. de iuriſ-
dict. omnium iudic. iuriſdictio diuiditur B
tanquam genus in merum imperium,
mixtum, & ſimplicem iuriſdictionem, leg.
imperium, de iuriſdictio. omnium iudic.
Iuriſdictionem alio modo pragmatici di-
uidunt in altam, mediam & infimam ſeu
baſſam, de quibus poſtea. Prima conſidera-
tio & primum caput inſpectionis iudicii
eſt iuriſdictio, nam a non competenti iu-
dice factum, nullius eſt momenti. l. ſi a non
competent. iudic. C. l. fin. de iuriſdictio. o- C
mnium iudicũ, nullus eſt maior defectus
quam poteſtatis, in actu, leg. multum inter-
eſt, ſi quis alteri, vel ſibi. C. plus autem con-
tinet iuriſdictio quam notio. l. ait prætor,
5. de re iudic.

b vnde titulo de officio iudic. ordina. in de-
cretalibus Gregorii & in Sext. Omnes ec-
cleſiarum prælati ſunt iudices ordinarii,
vt ait gloſ. in c. 2. per illum textum, de iud.
argu. cap. cum ab eccleſiarum prælatis, de D
offic. ordina. cap. perlectis, 25. diſtinc. cap.
nemo, 2. quæſt. 3. can. experientia, & cap. ſi
qui ex fratribus, 11. quæſt. 1. ca. reprehen-
ſibilis, de appellat. cap. 1. de eo, qui furtiue
ordines ſuſcepit.

c vnde tit. de offic. & poteſtate iudicis deleg.

d l. more maiorum 5. & ſequentib. de iuriſ-
dict. omnium iudic. P. c. a iudicib. 2. q. 6.
cap. iudices, 11. quæſt. 1. Cuius generis di-
cuntur, qui iuriſdictiones exercent iure E
magiſtratus, quem gerunt. Et lex dicitur
dare iuriſdictionem, in l. quia, de iuriſdict.
omnium iudic. & ibi gloſſ. ad verbum, nec
ipſa, leg. 1. §. ad vrbem, de officio præfecti
vrb. P. gloſſ. ad cap. ſuſpicionis, ad verba,
ad quos, de officio deleg. Pano. ad ca. cæte-
rum, de iudic. num. 2. Panor. ad cap. cum
ab eccleſiarum, num. 3. de offic. iudicis or-
dinarii, quo loci & notat principem, cenſe-
ri dediſſe iuriſdictionem ordinariam,
quando generaliter concedit adminiſtra-
tionem iuſtitiæ. Iudex ordinarius vniuer-
ſaliter iuriſdictionem exercet, in ſuo ter-
ritorio, cap. duo, de officio ordinarii. capit.
omnes, 22. diſtinct. cap. ſignificaſti, de ele-
ctio. can. 1. 17. quæſt. 6. l. pupillus, §. terri-
torium, de verborum ſignificat. Tales ſunt
epiſcopi iudices ordinarii in ſuis diœceſi-
bus, quib. diſtincta & conceſſa fuit ſingu-
laris iuriſdictio, ad faciliorem reipublicæ
adminiſtrationem; quæ & confundi dici-
tur, cum ſua iuriſdictio cuique non ſerua-
tur; can. peruenit, 11. quæſtio. 1. Notat ta-
men Archidiaconus ad cap. experientia,
11. quæſt. 1. nullum in Romana curia ha-
bere ordinariam iuriſdictionem a ſeſpſo,
niſi a Papa. Notatur in clem. ne Romani,
de elect. quod quamuis in ea plures ſint or-
dinarii ſubſtituti, iuxta dictam l. more
maiorum, de iuriſdict. omnium iud. P. vt
pote auditor contradictarum inter omnes
impetrantes; præſides cameræ Apoſtolicæ,
in omnibus, quæ ad notionem illorum per-
tinent; auditor curiæ cauſarum cameræ
Apoſtolicæ, inter omnes curiales, & alia-
rum cenſurarum reos; Gubernator vrbis
inter omnes vrbanos nõ exemtos; vicariu
inter omnes clericos etiam regulares, qui
omnes ordinarii ſunt, quia a Papa ſubſti-
tuti; tamen reliqui, qui in diuerſas regiones
ab ipſo dantur, delegati dicuntur. Conſue-
tudo etiam dat iuriſdictionem, c. cum con-
tingat, de foro compet. & ibi glo in verba,
vel conſuetudine, cap. dilectis, de arbit. &
ibi gloſſ. ad verbum conſuetudinem, l. 1.
& fin. C. de emancipatio. libero.

e dicta l. more maiorum, & ſequent. de iu-
riſdict. omnium iudic. leg. 1. & titul. de
offic. eius, cui manda. eſt iuriſdict. Eſt au-
tem delegatio facta ad certã cauſam, de-
terminata; alia ad vniuerſitatẽ cauſarũ.

f leg.

f *l.2.de offic.proconſul.lib.1.Pand.tit.16.*

g *vt in d.l.2.de offic.proconſul.veluti ſi quid coram aliquo iudice fieri quid poſſit, verum coram eodem quis non cogatur id agere inuitus; vt ſi coram præſide quis velit manumittere, emancipare, vel adoptare. Et illa poteſtas dicitur legis actio, coniuncta iuriſdictioni, quæ nõ cõcedatur omnibus magiſtratib. d.l.2. iuncta l.3. de offic. proconſ. P. Sic legatus de latere exercet iuriſdictionem voluntariam, abſoluendo ab iniectione manuum in clericos etiam extra prouinciam ſibi decretam, c. excommunicatis, 9. de offic. lega. can. ad eminentiam, de appellatio.*

h *Contentioſa dicitur & neceſſaria, quæ redditur in inuitum, l. inter ſtipulantem, §.1. de verbor. obligat. l.1. ſi quis ius dicen. non obtemperat, l. fin. de iuriſdict. omnium iudic. in P.*

i *Alta iuriſdictio dicitur aliquibus merum imperium, quod vero eſt mixtum, media; infima vero, iuriſdictio ſimpliciter, in leg. imperiũ, de iuriſdict. om. iud. de his Chaſſaneus late in conſuetud. Burgundiæ titulo 3. de iuſtices & de ferrariis, & alii pragmatici, & nos alibi in ſyntagmate iuris lib.47. ca.21. num.19. & ſequent. Veruntamen hic annotare ſufficiet nullam de diſtinctione harum iuriſdictionum poſſe in genere definitionem dari. Nam in Gallia & alibi, ſunt gradus iuriſdictionum diſtincti in curiis, ſecundum placita & conceſſiones diuerſas principum. Sunt ſacræ iuriſdictiones primi priuatiq; principum conſilii, omnimodam cum principe habentes poteſtatem. Sunt aliæ curiæ magni conſilii, Senatuum, Toprochorum, ſeu Ballinorum, & aliorum iudicum regiorum, quibus iuriſdictio limitata & definita eſt. Sunt & ducum, comitum, marchionum, caſtillanorum, baronum, & dominorum territoriorum & iuriſdictionalium, certæ iuriſdictiones, vel ex conceſſione feudi, vel ex conſuetudine introductæ & conceſſæ. Sunt & aliæ iuriſdictiones, quæ non cohæ-*

A *rent nec pendent ex patrimonio ſeu feudo; quales illæ, quæ collegiis licitis cõceſſa ſunt, in homines eiuſdem collegii ſeu certi artificii vel condictionis; item illa quæ competit ciuitatum & municipiorum decurionibus in oppidanos & alios illis nõ ſubditos. Inſtituit enim princeps ita per ciuitates & municipia iudices, prout expedire ei videtur, exemplo Ioſaphat regis Iudæ. 2. Paralipom. cap.19.*

B k *Cauſæ ſeu petitiones deductæ in iudicium propter quas quiſpiam vocatur in ius iuxta cap. foras, de verbor. ſignificat. ſi magnæ ſunt, magnos requirunt iudices, l. non diſtinguemus, §. de liberali, de recept. arb. Pand. l.2. in fin. de pedaneis iudicib. & ibi. gloſſa ad verbum* dii incident, *leg. iam dudum, vbi cauſa ſtat agi debeat. c.1. apud quem cauſa ſtatus defini. in vſibus feud. Iudex autem de re quam cognoſcit, debet* C *ſolum iudicare, non de aliis. ca. cum ſuper, de cauſa poſſeſſio. & proprieta. & ita debet eſſe ſententia conformis libello, l. vt fundus, communi. diuidun. P.*

l *can. nullus vnquam, cano. nullus introducatur, 4. qu.4. l. Iulianus, l. inter litigantes, de iudic. P.*

m *titulis de procuratorib. de teſtibus, in vtroque iure & de poſtulando in C. & Pandectis de aduocatis diuerſorum iudiciorum,* D *de aduocatis diuerſorum iudicum. Cod. de ſyndico in decretalib. de amanuenſibus ſeu notariis cauſæ aut iudicii, ca. quoniam contraxi. de probationi. lib.1. tit.19. cap. ſtatutum 11. §. aſſeſſorem, §. notarium, de reſcript. in Sext. cum ſimilib. accedunt iudicibus conſiliarii, aſſeſſores, delegati, & ſimiles tum miniſtri, tum exſecutores, apparitores, maloferarii, hoſtiarii, carnifices, commentarienſes, &c.*

E n *authent. ad hæc, de re iudica. C. quod procedit non tantum in cauſa principali eiuſque inſtantia, ſed etiã in cauſa appellationis, l. fin. §. illud, de temporibus appellat. C. ante litis conteſtationem res non dicitur in iudicium deducta; & ideo iudex, iudi-*

care non poteſt, c. accedens, §. cum igitur, A vt lite non conteſta. & c. ca. 1. § fin. de litis conteſtatio. Exceptis caſibus, in quibus expreſſum iudicium permittitur ſine litis cõteſtatione, qui plures ſunt, quoſque recenſet Bartachinus tractatu de gabellis, in 9. parte principali num. 20. & ſequentib. vſq; ad 2. Ante litis conteſtationẽ tempus eſt ante iudiciale, ideo mutari ciuilis & criminalis libellus ante illam poteſt; poſtea nequaquam, l. non poteſt, de iudic. P. Bar- B tol. Alexand. Iaſon in l. edicta, C. de eden. Dinus in l. nullus pluribus, de regulis iur. in Sext. Per litis conteſtationem quis obligatur inſtantiæ, & cœptum iudicium dicitur; vt non poſſit pœnitere vel a lite diſcedere, cogaturque ſententiam exſpectare, l. is qui ſe obtulit, & ibi gloſſa, ad verbum qui diſceſſit, de rei vendic. l ſed etſi ſuſceperit, de iudic. P. l. nemo, Cod. de iuriſdict. C omnium iudic. Dehinc & ante litis conteſtationem procurator ad iudicia, quaſi re integra adhuc, etiam ſine cauſa reuocari poteſt: non ita poſt conteſtationem, c. 2. de procura. in Sext. l. procuratoribus, C. eod. titul. l. filiusfamilias, l. poſt litem, cum leg. ſequent. eo. P. Sicuti neque procurator ad lites poteſt ſubſtituere ante litis conteſtationem, quia nondum dominus litis factus dicitur lite non cœpta; poſtea vero poteſt. D l. ſi procuratorem, §. ſi quis mandauerit, manda. P. niſi eſſet procurator in rem ſuã, qui & ante conteſtationem poſſet, ſubſtituere in ſui locum alium procuratorem, c. 1. §. 1. de procuratorib. in Sex. Caterum notandum erit, quod pertinet ad aliquos iuris effectus, litem inceptam videri per ſolam citationem, vt res propter quam in ius vocatio facta eſt litigioſa videatur, vt tanquam eius generis non poſſit interim E alienari, authen. litigioſa, de litigioſ. Cod. ſed & ſola citatione litis pendentia inducitur, cle. 2. & ibi gloſſ. ad verbum ad hoc, vt lite pendent. & c. Et preuentio iudicialis, ca. propoſuiſti, & ibi gloſſ. ad verbum præuentus, de foro competen. & ibi Panor. l. vbi cœptum, leg. ſi quis poſteaquam, de iudic. Pand. & vtrobique gloſſ. Item ad perpetuandam iuriſdictionem iudicis delegati, vt non exſpiret morte delegantis, c. ſuper queſtionem, ca gratum, de officio delegat. Guido Papæus deciſ. 286. Rota deciſ. 9. de dolo, in antiq. Subinde in dictis tribus temporibus alia tempora obſeruantur, vocandi vel non vocandi in ius, vt titulo de feriis, in P. & Cod. in dilationis titulo de B dilatio. C. tempora eremodicii vel peremtionis inſtantiæ, l. properandum, C. de iudi. C. cap. venerabilis, 20. eodem tit. in appellationibus. titul. de temporibus appellationum, C. in exſecutionibus, l. 3. de fruct. & litium expen. C. in cognoſcendo, veluti ne diebus feriatis valide, etiam de conſenſu partium die dominico fiat, cap. ſi. de feriis, l. 1. & l. ſi fallaciis, eod. Cod. can. placita, 15. quæſt. 4. can. decreuit, 22. queſt. 5. §. 1. C de conſecra. diſtinct. 1. Obſeruatur, & vt matutino meridiano & veſpertino tempore iudicia reddi poſſint; & nocte, nulla mentio, §. ſedebunt, ſeu cap. 3. de iudicib. nouell. 82. Nam & magiſtratibus in publicum eſſe inconueniens erat veſpertinis temporib. l. 2. §. & quia magiſtratibus, ſeu §. 31. de origine iur. P. Refert Gellius libr. 14. cap. 7. reliquiſſe Varronem ſcriptum, D Senatuſconſultum ante exortum vel poſt occaſum ſolis factum, ratum non fuiſſe, opinor quod antiqui voluerint omnem fraudis ſuſpicionem ſubmouere, quia tenebræ aptæ ſunt ad fabricandum falſum, l. 1. de ventre inſpicien. & qui male agit odit lucẽ, cap. conſuluit. 29. de offi. delegat. vbi & ideo ante noctis tenebras mandatur perfici negotium die cœptum. Habetur & ſuſpecta collatio fraudis noctu factæ. capit. vnic. vt eccleſiaſt. benef. ſine diminut. E conferant. verba legis 12. tabularum referuntur a Gellio lib. 7. cap. 2. Ante meridiem cauſam conſcito, cum perorant ambo præſentes. Poſt meridiem litem præſenti addicito; ſi ambo præſentes, ſol occaſus ſuprema tempeſtas eſto.

eſto. Contrarium tamen Senatus Athe- A
nienſis Areopagiticus ſeruaſſe & probaſſe
videtur, vt ait Lucianus in Hermotimo
de recto iudicando agens: ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ
δικάζουσιν: ὡς μὴ ἐς τοὺς λέγοντας, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα
ἀποβλέπωσιν. *id eſt, noctu & in tenebris iu-*
dicare ſolent, ne ad dicẽtes reſpicere poſſint,
ſed ad dicta.

o *vt in l. fi. de iuriſdict. om. iud.*

p *in titulo, vbi in rem actio exerceri debeat,*
C. tit. 3. titul. 9. authen. qua in prouincia, B
vbi de crimin. agi oporteat, nempe & in
delicti loco.

q *veluti, vt in loco maiorum iudicium ex-*
erceatur iuxta conſuetudinem, cap. vt li-
tigantes, de offic. ordinar. in Sexto. Conue-
niens & locus iudiciis dicitur: ſi exercea-
tur in ciuitatibus & locis inſignibus, iuxta
cap. ſtatutum. 11. de reſcript. in Sexto. &
in diœceſi d. cap. vt litigantes, niſi forſan
iudex fuerit pulſus ex ſua diœceſi. clem. 1. C
de foro competen. Attamen epiſcopus vbi-
cunque voluerit in ſua diœceſi, iudicia ex-
ercere poteſt, cap. cum epiſcopus, 7. de of-
fic. ordinar. & d. cap ſtatutum, §. in nullo,
de reſcript. in Sext. Conſideratur & num
locus tutus ſit vocato in ius, & num eius
ibi ſint inimici. cap. ſine, 33. quæſt. 2. clem.
paſtoralis, de re iud. Aliter enim vt ibidem
dicitur, citatus in loco non tuto non tene-
tur ibi comparere, vt & in c. ſi vero, de iu- D
reiurand. d. c. ſtatutum, de reſcript. in Sex.
& admitteretur ab eo appellatio, cap. ex
parte, de appellatio. cum ſimilib. Idem di-
cendum, ſi iudex iuſſerit venire aliquem
ad locũ inhoneſtum, puta ad lupanarium,
vel popinam; non enim tenetur eo venire, l.
ſi cum dies, §. ſi arbiter, de recept. arbitris.
Conſideratur & locus in iudiciis, vt fiant
in publico non ſecreto; alioquin non va-
lent. l. cum ſententiam, 6. de ſenten. & in- E
terlocut. omnium iudic. libr. 7. Cod. titul.
45. meminit Gellius lib. 7. cap. 2. de fra-
gmento legis 12. tabularum, in qua de
de foro publico mentio ſit iudiciorum ex-
ercendorum. Et Cicero 2. Rhetoricorum
A *vel auctor eius libri ad Herennium*, lex
videtur, *inquit*, iubere iudicem in comi-
tio, aut in foro cauſam ex vtriuſque iu-
dicantis oratione cognoſcere. *Sed &*
obſeruandum, ne iudex laicus, maxime
ſecularia iudicia in eccleſia exerceat vel
placita. c. 1. de immunitate eccle. lib. 1. tit.
49. ca. decet, 2. §. ceſſent, eod. tit. in Sex. ec-
cleſiaſtica aliquando poſſunt, c. ſi. 2. q. ſi.

r *vt titulo de ordine cognitionum, lib. 7. C.*
B *tit. 19. de ordine iudiciorum, lib. 1. C. tit.*
8. & lib. 2. decretalium, tit. 10. quando ci-
uilis actio præiudicet, & an vtraq; ab eo-
dem exerceri poſſit, lib. 9. C. tit. 31.

s *vt in l. 2. de iud. P. l. eſt receptum de iuriſ.*
om. iud.

t *can. a iudicibus, 2. quæſt. 6. eo pertinet ti-*
tulus de arbitris. Arbitria ad inſtar iudi-
ciorum redacta fuerunt. l. 1. de recept. ar-
bi. Pandect. Seruant litigantes vt plerunq;
C *metu pœnæ arbitria. l. non diſtinguemus,*
§. 1. de recept. arbitr. Pandect. cap. 2. de ar-
bitr. vel metu iuramenti, quod ſecundum
canones interuenire ſolet, cap. 2. cap. per
tuas, eod. tit. ca. quod licet, 22. q. 1. quam-
uis aliter ſtatutum ſit iure ciuili, authent.
decernimus, de arbitris, Cod. verum præ-
ualet ius pontificium in cauſis animæ iuri
ciuili. cap. nouit, de iudic. ex presbyteris
Dei pendet anima populi, Iudith 8. cap.
D *verſ. 18.*

CAPVT IIII.

Qui iudicium exercere poſſint.

IVdicium exerceri & ſententia dici de-
bet a proprio & competente iudice, a-
lioquin non valet. *a* Iudicia exercere vel
ferre prohibentur natura, mutus, ſurdus,
perpetuo furioſus, impubes: quia iudicio
carent; lege, ſenatu motus, infames, & alii
E quidam; moribus, fœmina, ſerui. *b* Iudex
omnium in terra ſummus pontifex, nul-
lus eum, aut iudicia eius iudicat. *c* Iuriſdi-
ctionem ordinariam habẽt prælati in ſuos
ſubditos ſuæ diœceſeos. *d* Aliqui etiam
plebani & alii epiſcopo inferiores in ſibi

ſubiectam plebem; *e* abbates, priores, in ſibi ſubditos & monachos. *f* Abbatiſſa in moniales & in ſubditos ſibi clericos etiã, quos tamen excommunicare non poteſt. *g* Cæterum iuriſdictio epiſcoporum in clericos, qui habẽt curam animarum, non eſt ab abbatibus vſurpanda. *h* Habent & præpoſiti ſeu prælati eccleſiæ iuriſdictionem; *i* omnibus tamen clericis ad ſacros ordines promotis, vetitum de pœna ſanguinis vel truncationis membrorum iudicare vel conſilium iudicantibus dare, vt alibi dictum eſt. *k*

SCHOLIA.

a *cap. at ſi clerici, de iud. c. in primis, verſ. de perſona, 2. q. 1. ca. ad audientiam, de conſuet. l. fi. ſi a non competen. iud.*

b *ca. infamis, 3. q. 7. l. cum prætor, §. non autem, de iud. Pand. vbi gloſſa ſimilia textui notat; vide quæ dicemus infra tit. 4. de arbitris, cap. 6. iuncta gloſſ. tit. 6. de permiſſo iudicio mulieribus.*

c *can. pater, can. nemo iudicabit, 13. cano. cum aliorum hominum, 14. can. cuncta per mundum, 17. 9. quæſt. 3. can. ſi Papa, 40. diſtinct. a Deo ſolum iudicandus ſummus pontifex, c. ſatis euidenter, 96. diſtin. Scribit & Paſchalis in c. ſignificaſti reges, de elect. Concilia Romanæ ſedi legem non præfigere, cum omnia concilia & facta ſint per Romanæ eccleſiæ auctoritatem, & robur ab ea acceperint; atq; in eorum ſtatutis patenter excipiatur Romani Pontificis auctoritas. Niſi forſan Romanus Pontifex ſe alicuius iudicio ſubmittat, can. nos ſi, 2. quæſtio. 7. & in cauſa hæreſis, can. ſi papa, 40. diſtinct. Atq; vt ait gloſſa in d. can. 13. nemo iudicabit, 9. quæſtio. 3. cum papa ſe ſubmittit confeſſori ſuo, tenetur ei parere. Additque quod dum papa peccat, poſſit, eius peccatum etiam eccleſiæ denunciari ſecundum admonitionem Euangelii. can. ſi peccauerit, 2. quæſtio. 1. Tale tamen debet eſſe crimen, ex quo denuntiatio permittatur, & ex quo poſſit accuſari, vt explicat gloſſa ad can. ſi papa, 6. ad verbum* a fide deuius.

d *c. non minus, de immunita. eccleſia. lib. 3. tit. 49. c. 1. de offic. ordinar. & propriè epiſcopi ſunt in ſuis diœceſibus ordinarii iudices, vide cap. ordinarii de officio ordina. in Sexto. Qui canonicam etiam habent prælaturam, habent electionem & iuriſdictionem, can. experientiæ tuæ, 11. quæſt. 1. cum ſimilibus. neq; epiſcopi de aliena iuriſdictione vel aliorum epiſcoporum debent ſe intromittere via ordinaria aut prima inſtantia, ſine illorum ſcientia, ca. nullus primas, 9. quæſt. 3. aliud autem dicendum de appellatione, quæ ad ſuperiorem ab inferiori deuoluitur gradatim; non enim Primas etiam aut Patriarcha habet iuriſdictionem in epiſcopos, ſed tantum in archiepiſcopos, can. conqueſtus, 9. q. 3.*

e *ca. 2. & c. cum ab eccleſiarum prælatis, de de offic. ordin.*

f *c. illorum, de ſenten. excom. c. cum in eccleſiis, de maiori & obedien.*

g *c. dilecta, de maiori. & obedien.*

h *Eius iuriſdictionis vſurpandæ prohibitio, & quæ ad eam pertinent ponuntur in cap. interdicimus, 10. 16. q. 1.* Interdicimus, *inquit Calixtus 2. Papa,* etiam abbatib. & monachis, publicas pœnitentias dare, infirmos viſitare; & vnctiones facere, & miſſas publicas cantare, chriſma & oleum, conſecrationes altarium, ordinationes clericorum ab epiſcopis accipiant, in quorum parochiis manent. *Fere idem dictum & plura prohibita, in c. accedentib. de exceſſ. prælato. vbi & publicas pœnitentias, pertinere ad epiſcopos ſolos, dictum eſt, idemq; in cap. in capite, 10. diſt. poterit tamen abbas inuitatus vel rogatus alibi quam in proprio monaſterio, publicas cantare miſſas populo, can. luminoſo, can. dubium, can. abbatem, 18. q. 2.*

i *c. 1. 15. q. 4. ca. non minus, de immunita. eccleſiarum, d. cap. cum ab eccleſiarum, de offic. ordinar. facit l. fin. de iuriſdictio. om. iudicum.*

ii *ſup.lib 4.tit.15.de pœnis, c.1.facit ca.ſententiam ſanguinis,ne cleri. vel mon. ſecula.neg.ſe immiſce. cap.ex literis,de exceſſ. prala.cum ſimil.ibi nota.*

Caput V.

1 *Quæ ad bene iudicandum requirantur.*
2 *De ſuſpectis iudicib. & cauſis ſuſpicionis.*
3 *De ſcribendis actis.*
4 *De ſeruando ordine.*

1 IVdicia vt bene fiant, primum a iudicib. ordinatis determinari debent; ſecũdum præſcripta a canonibus vel a iure pontificio, *a* ſine obſeruatioue inani formularũ, actionum; propoſita & audita ſufficienter petitionis intentione, *b* ſine odio, amore, timore, cupiditate, quia hæc quatuor humana ſolent corrumpere iudicia. *c* Eſt & intempeſtiua miſericordia in iudicio. *d* Ineſſe tamen rectoribus circa ſubditos ſuos, iuſte conſolans miſericordia, & pie ſæuiens diſciplina. *e* In rebus porro ambiguis nõ debet eſſe abſolutum iudicium; *f* Cum illud non niſi ſecundum allegata certum fieri debeat, *g* neq; ſecundum ſolam conſcientiam, *h* ita plena diſquiſitione diſcutiendum eſt prius negotium. *i* Sed nec debent archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, aliique eccleſiarum prælati, de nogotiis eccleſiaſticis maxime de illis, quæ ſpiritualia eſſe noſcuntur, laicorum iudicio diſponere, aut propter eorum prohibitionem eccleſiaſticæ iuriſdictionis omittere exercitium & iuſtitiam. *k*

2 In ſumma, omnia iudicia ſine vlla iudicis peruerſa ſuſpicione procedere debent. *l* Ideo & ſuſpecti iudices maxime ſi poſtulet aduerſarius, ſubmouendi erunt, *m* aliique in eorum locum ſufficiendi haud ſuſpecti. *n* Cauſæ autem ſuſpicionis ad reprobandum iudicem plures, veluti ſi ſimilem cauſam cum aduerſario habeat, *o* ſi ſocius aduerſarii vel concanonicus, *p* aut multum familiaris, *q* aut conſanguineus, *r* aut dominus impetrantis, *s* aut eius vaſallus, *t* aut inimicus recuſantis; *u* ſunt & his A aliæ ſimiles cauſæ proponendæ; *x* & proponẽdæ coram iudice recuſando, & probandæ coram arbitris electis ob eam cauſam. *y*

3 Oportet & omnia iudicii acta conſcribi, *z* cauerique ne lite pendente in præiudicium cauſæ vel litis quippiam innouetur. *aa*

4 Seruandus & iudiciorum ordo & ſolemnia, aliter iudicium erit nullum. *bb* Item B & ſequenda delegatis forma mandati delegationis. *cc* Requiritur & conſeruatio cognitionis ordinis, vt prius de exceptionibus quam actionibus pronuntietur; *dd* Et de præiudiciali cauſa cum aliis concurrente, primo loco. *ee* Et concurrentibus pluribus præiudicialibus, maior ante minorem expediatur; *ff* Prius de poſſeſſione quam de proprietate, ſeu de iure, *gg* coram eodem iudice; *hh* niſi cumulate proceda- C tur ſuper poſſeſſorio & petitorio. *ii*

Scholia.

a *In prœmio decretalium, §.fin.c.1.§.fin. de conſtitutio. quæ ſint autẽ decreta, quæ concilia, qui canones, ex quibus quis iudicare debet, docetur in ca. de libellis, 20.diſt. Iudex plus legib. quam ſuæ voluntati obtemperare debet, can. iudicet, 3.q.7. ius ciuile quoq; iubet ſecundũ leges iudicari. l. nemo,* D *de ſent. & interlocut.om.iud. P. Inſtitut.in §.1.de offic.iudic. Magiſtratus ſeu iudices ſunt tantum iuris adminiſtri, non autem conditores, ad effectum iura perducentes, l.2.§.poſt originẽ, de orig.iur. quamobrem ſecundum ius iudicare debent, alioquin viderentur vſurpare iuris condendi facultatem, quæ ad ſolos principes pertinet, l.1.& fi.C.de legib. Sic mandatur vt cauſæ clericorum etiam pecuniariæ ſecundum* E *ius canonicum determinentur, cap. quod clericis, 9. de foro compet.*

b *c.dilecti, 6.de iudic. l.2.de formul. & impetratio.ſublatis, lib.2. C.titul.58. non tamen intelligere hinc debemus ſublatas eſſe actiones, ſed tantum ſcrupuloſas earũ con-*

ceptiones,in quibus qui cadebat a ſyllaba conceptionis,cadebat a iure, ſicut & in alijs quibuſdam ſcrupuloſæ formularum conceptiones fuerunt a medio ſublatæ, vt in donationib. l. fi.C. de donat. in ſtipulationibus,§.1.de verb.oblig.in arbitris.l.4. de recto arbit.P. in emancipationibus ſeruorum, l fin. de emancip. liber.C.l.fin. C. de adoptio.& in ſimilib.quibuſdam. A

c *ca quatuor,cum duobus ſequenti.11.q.3. can. accuſatores,in 2. 3.qu.5. nec affectibus debet indulgere iudex, can. iudicet, §.iudicet ille,3.q.7.c.relatum,§.fi.5.q.2. can. iudicare,can.ira,& ſeq.vſq; ad c.qui recte,11.q.3.* B

d *c.eſt iniuſta,23.q.4. vbi & exempla miſericordiæ contra præceptum domini. Et ratio quod facilitas veniæ incentiuum tribuit. Atque culpam eſſe in intempeſtiua miſericordia erga vinctum,qui ad iudicium ſeruatur.docet l. ſi hominem, 7. depoſiti.P.l.addictos,Cod.de epiſcop.audien. Quæ autem conueniant magiſtratuũ perſonæ, docet Calliſtratus in l. obſeruandum eſt, 19. de officio præſidis.* Obſeruandum eſt, *inquit*, ius reddendi, vt ſe facile quidem in adeundo præbeat, ſed cõtemnĩ non patiatur.Vnde mandatis adijcitur, ne præſides prouinciarum in vlteriorem familiaritatem prouinciales admittant;nam cõuerſatione æquali contemtus dignitatis naſcitur; ſed & in cognoſcendo neque excandeſcere aduerſus eos,quos malos putat,neque precibus calamitoſorum illacrymari oportet; id enim non eſt conſtantis & recti iudicis, cuius animi morum vultus detegit,&c. *Sed & iudex,qui contra conſcientiam & iuſtitiam per gratiam odium aut ſordes iudicat, eſt ipſo iure ſuſpenſus, & per ſolum Papam abſoluendus, ſi ſe ingerit diuinis,c.cum æterni,de ſenten.& re iudic.in Sex.* C D E

e *non eſt diſciplina ſeruanda ſine miſericordia,nec miſericordia ſine diſciplina;ſed ex illis duobus temperandum erit iudicium maxime criminale,c. diſciplina, 9.& ca. omnis,10.c.duæ ſunt,13.45.diſt. l. reſpiciendum,de pœnis.*

f *c.habuiſſe,7.33.diſt.in.can.conſuluiſti, 2. quæſt.4. Certa ſententia abſolutionem vel condemnationem continere debet. l. 1. de re iudic. vel declarare adhuc non liquere & amplius inquirendum; ambiguũ enim decidi non debet,veruntamẽ non eſt omittendum ambiguitatem quandam eſſe iuris,quandam facti, quandam perſonæ; In his quæ iuris habent dubitationem permittitur de ſimilibus ad ſimilia plerunque iudicare, vt in cano.de libellis,20.diſtinct. can.ſicut,14.diſtinct. In facti autem ambiguitate non eſt in alterutram partem facienda ſententia, in cuiuſque præiudicium,cap.graue, 11.quæſt.3. Si vero dubium non ſit in facto,ſed in perſona,poterit aliquando ſententia afferri in cap.quibuſdam,5.q.1.*

g *cap.conſuluiſti,2.q.4. c. multi,2.quæſt.1. l.illicitas, §.veritas, de offic.præſid. Felinus in ca.paſtoralis,§ quoniam,de offic. deleg. Dicitur & in c.iudicet,2.q.7.quod iudex in loco iudicij debet conſcientiam,quam de domo portauit,deponere, & ſecundum allegata & probata iudicare, & iuxta canones & non ſecundum propriam ſententiam,c.ſummopere,11.quæſt.3.c. iudicet, 3.q.7.c.ſi tantum,& ca.placuit,6.quæſt.2. l.rem non nouam,C.de iudic.§.quia vero, de iudicibus in nouellis. Eſtque hic quæſtio ſatis implicita, dum iudex ſcit vere contrarium eius,quod probatum dicitur coram eo, quod agere debeat. Cuius reſolutio varias habet ſententias, quas refert gloſſa ad c.1. ad verb. ſecundum quidem canones, de officio ordinar. quia contemtá veritate ex vna parte,iudicandum non eſt,can.qui contemta,8.diſtinct. dicuntq; quidam,iudicem habentem aliquid in conſcientia, contra quam ſit probatum coram eo, alteri cauſam debere delegare, per leg. præter, de iuriſdict. omnium iud. Alij dicunt,quod licet iudex aliud quam*

per

per probationes legitimas conſtet, in conſci- A
entia propria habuerit, debeat iudicare ſe-
cundum id, de quo in iudicio facta eſt illi
fides; nec debeat ſequi conſcientiam ſecun-
dum ante adducta iura, quia non ſcit ex
conſcientia tanquam iudex, ſed tanquam
Deus, cap. 2. de officio ordinar. can. ſi tan-
tum, can. placuit, 6. quæſt. 2. & amplecti-
tur illam ſententiam gloſſa ad dict. cap. de
offic. ordinar. Ego tamen exiſtimarem in
iudiciis irretractabilibus, contra ſciẽtiam B
ſuam & indubitatam veritatem penes ſe
exſiſtentem, iudicare non debere; ſed po-
tius, vel a iudicio abſtinere, vel diffindere
ſeu differre iudicium, vt fecit Aul. Gel-
lius libr. 12. capit. 2. & potius eiurandum
eſſe munus iudicandi cenſeo, quam con-
tra ſcientiam certam iudicare, maxime
cum ſententia irreuocabilis, in præiudi-
cium tertii irreuocabile, conuertitur, vnde
iudex etiam pœna contra veritatem iudi- C
cans, dignus eſt, c. cum æterni, de ſenten. &
re iud. in Sext. Diſputat de hoc pleniſſime
diuus Thomas & Caietanus, 2. 2. quæſtio.
67, artic. 2. doctores, ad legem ex reſcripto,
de muneribus & honorib. gloſſa ad capit.
paſtoralis, ad verbum teneatur, de offic.
delegat.

h *iudex ex ſua ſola ſcientia iudicare non de-*
bet, ca. ſi ſacerdos, de offic. ordinar. Gellius
lib. 12. cap. 2. vt dictum ſuperiori anno- D
tatione; neque enim partis vel teſtis perſo-
nam agere poteſt, l. Iulianus, l. inter liti-
gantes, de iud. ff.

i *ca. fin. 30. q. 5. l. 9. C. de iud. l. vbi falſi, C. ad*
leg. Cornel. de falſ.

k *c. 2. de iud. reprobatur conſuetudo, in cap.*
ad noſtram, 3. de conſuetud. tanquam mi-
nus rationabilis, per quam, cum aliqua
cauſa tractabatur etiam eccleſiaſtica, alle-
gationibus & querelis vtriuſque partis E
auditis a præſentibus literatis, ſapientibus
& inſipientibus, quid iuris eſſet ſtatuen-
dum quærebatur, & ſecundum plurium
voces ſententia ferebatur. Laici quippe de
rebus eccleſiaſticis & iudiciis illarum ſe
intromittere non debent, c. cũ laicis, de reb.
eccleſi. non alien. ca. contingit, de arbitr.
cap. eccleſi. de conſtitutionibus, cap. bene
quidem, 96. diſtinct. Quanquam prohi-
bitum non ſit, pecuniarias & ciuiles quæ-
ſtiones per eccleſiaſticos laicis delegare, &
eccleſiam laicos iudices eligere, cap. expo-
ſita, de arbitr. cap. ſi. ne cleric. vel monach.
ſecularibus negotiis ſe immiſc. in Sexto.
Papa etiam ciuiles aut criminales cauſas,
& ſpirituales, laicis delegare poteſt etiam
perſonarum eccleſiaſticarum, vt in cap.
præter, §. verum, 23. diſt. cap. Mennam,
2. quæſt. 4. ca. in ſynodo, 6. diſt. c. Hadria-
nus, 10. q. 3.

l *in proxime citatis iurib.*

m *Suſpecti iudices reiiciũtur ſeu recuſantur,*
can. quia ſuſpecti, 4. q. 5. ca. cum inter, de
except. cap. cauſam, de iud. l. apertiſſimi,
C. eod. tit.

n *Secundum ius canonicum, & ordinarius*
iudex recuſari poteſt, cap. licet in fine, de
foro competent. c. cum ſit ſpeciale, de appel.
Quamuis de iure ciuili recuſatione pro-
poſita contra ordinarium iudicem, non re-
iiciatur, ſed alius non ſuſpectus ei coniun-
gatur, l. aptiſſimi, C. de iud. iuncta authen.
ibi poſita, ſi contigerit. *& authen.* offera-
tur, *de litis conteſtat. ſed vtimur in hoc iu-*
re pontificio.

o *dict. c. cauſam, 8. de iud. cap. cauſam quæ,*
de offic. delega. Iudice porro ſuſpecto decla-
rato, idem ex conſenſu recuſantis alii ne-
gotium principale committit cognoſcen-
dum, vel ad ſuperiorem illud ipſum tranſ-
mittitur, c. ad hæc, 27. in fine, & can. cum
ſpeciali, 61. & ipſa probata, de appellat.
cap. ſi quis contra, 4. de foro competent.
leg. 4. verſ. in eo ſcilicet, leg. 16. §. ſancimus,
verſ. illo autem, Cod. de iudic. niſi forſan
iudex delegatus fuerit recuſatus, nam is
etiam ex conſenſu recuſantis non poteſt
alii negotium committere, cap. iudex 5.
de offic. delega. in Sexto. Sed etſi clericus
ſuſpectum ſibi dicat eſſe epiſcopum, de eo
alii vicini epiſcopi cognoſcere debent, can.

placuit, 2.quæſt.6.can.presbyter, 11.q.3. A
Dehinc ordinarii iuris eſt, vt iudice recu-
ſato vel ſuſpecto exſiſtente, eius vicarius
ſeu locumtenens adeatur, vt contra, vica-
rio ſuſpecto, eius ordinarius; vtroque au-
tem ſuſpecto, ſuperior. leg. vnic. ſi quacun-
que preditus poteſta. ad ſibi ſubditarum,
& c. aſpirauerit nuptias, Cod. dicto capit.
cauſam, 8. de iudic. can. 4. can. nullus, 4.
quæſtione 1. præſumitur enim iudicatu-
rum eum pro aduerſario, vt in ſimili ſua B
cauſa ſimile fiat iudicium, iuxta leg. 1.
quod quiſque iuris in alium ſtatuer. Pan-
dect. Et nemo in cauſa propria iudex eſſe
debet, titul. ne quis in propria cauſ. iudic.
Cod. ſic reiicitur teſtis a teſtimonio, ſi ſimi-
lem cauſam habeat cum aduerſario, cano.
ſi teſtes, §. liberi, & can. teſtes, 4. quæſtione
3. facit capit. cum eccleſiaſtica, de exce-
ptionibus.

p *c. cum canonicus, de offic. delega. l. ſenatu,* C
de offic. preſid. P.

q *c. inſinuante, de offic. delega. cap. cum ſpe-*
ciale, de iud.

r *ca. accedens, in 2. vt lite non conteſta. &c.*
c. poſtremo, de appellat. ca. quia ſuſpecti, 4.
quæſt. 5.

s *cap. cauſam quæ, de offic. delegat. capit. ac-*
cuſatores, 4. quæſtione 5. cano. 4. 11. quæ-
ſtione 3. D

t *Quia debet ei fidelitatem ex iuramento,*
& ex eo non poteſt conſiliū vel iudicium
aduerſus eundem dare. cano. de forma, 22.
quæſtione 5. cap. accedens, vt lite non con-
teſta. &c.

v *inimicus repellitur ex capitibus ante cita-*
tis, & ex eo quod diximus, vt amorem, ita
odium impedire legitimum iudicium, atq;
inimicitias reddere aliquem alicui ſuſpe-
ctum dicitur, in leg. tutor quoque, §. ſi tu- E
tor inimicus, de ſuſpectis tutoribus Pan-
dect. leg. cum prætor, de iudic. Pandect.
Talis etiam & conſanguineus inimici. di-
cto cap. accedens, in 2. vt lite conteſtat. Iu-
dex medius eſt inter actorem & reum, &
proinde in alterutram partem per odium
vel affectionem declinare non debet, ſed
recte & iuſte iudicare pro vtroque. leg. v-
bi, C. de falſ. §. viro quoque. nouell. iuſiu-
randum, quod præſtatur ab his qui admi-
niſtra. ſuſcip.

x *ſunt enim plures cauſæ, ex quibus poteſt*
præſcribi ſeu excipi contra iudicis perſo-
nam, vt quia mutus, ſurdus, minor, furio-
ſus, ſenatu motus, fœmina, &c. leg. cum
prætor, de iudic. cano. 1. §. tria ſunt, 3. quæ-
ſtione 7.

y *cap. cum ſit ſpeciale, & capitulo ſecundo*
requires, 41. §. tertio, de appellatio. cum ſi-
milib. in gloſſ. notatis; & in capit. licet, 10.
de foro competent. capit. ſuſpicionis, 39.
de offic. deleg. Si tamen cum recuſatio an-
te, alii coniudices dati fuerint, non ante
arbitros, ſed coram coniudicibus erit cau-
ſa probanda & cognoſcenda recuſationis,
capit. ſi contra, de officio delegat. in Sexto.
Quemadmodum etiam, ſi delegatus recu-
ſetur, cognitio ad delegantem, non ad arbi-
tros erit referenda. dicto capit. ſi contra, §.
cum autem, & ca. ſuper, 27. §. quem vero,
& §. eius ergo. eo. tit. Et ſi recuſetur officia-
lis, cognitio erit epiſcopi, vt dicitur in d. ca.
ſi contra, in fin.

z *c. quoniam contra, de probationib.*

aa *ca. 1. & 2. vt lite penden. nihil innouetur,*
c. cum veniſſent; de inſtitutio. clem. cum li-
te, 2. eod. tit. vbi explicatur, quando dica-
tur lis pendere.

bb *c. cum dilectus filius, de purga. canonica.*
ſeruandus & ordo in publicis iudiciis, niſi
omnino manifeſta eſſet omnib. culpa, can.
quæ Lotharius, 2. q. 1.

cc *Aliter irritum fit, quod geritur ipſo facto,*
c. Piſanis. de reſtitu. ſpolia.

dd *vt c. exhibita, 8. de iud. c. literas tuas, 13.*
§. ſecunda vero aſſertio, de reſtitut. ſpoliat.
c. 1. 2. 3. de ordine cognitio.

ee *cap. fin §. de hæreditate, §. ſi crimen, §. qui*
confitetur, 3. quæſt. 11. l. 2. 3. 4. de ordine
cognitio. Cod. præiudicium dicitur res, quæ
cum ſtatuta fuerit, adfert iudicaturis ex-
emplum quod ſequantur, vide §. præiudi-
ciales,

tiales, de act. & ibi Theoph. vide & Ciceronẽ oratio. pro Cluentio. & ibidem Aſconium Padianum.

ff *dict. can. final. in princip. 3. quæſt. 11. l. ſi. de ordine cognitio. lib. 7. C. tit. 9. l. 1. Cod. qui accuſare non poſſ. quando videlicet concurrunt, & altera alteri facit præiudicium, leg. per minorem, 54. de iudic. l. ſcio, 4. de in integrum reſtitut. declaratur in l. rei maioris, 21. de exceptionibus. Concurrente tamen ciuili cauſa cum criminali, poterit ciuilis prior agitari, l. 1. C. quando ciuil. actio. crimina. præiudic. poterunt, & ſimul l. cum ciuili, 3. de ordine iudicio. li. 3. C. tit. 8.*

gg *cap. ad vltimum, 2. de cauſa proprieta. & poſſeſſ. l. ſi de vi, 37. de iudic. P. l. qui cetu, 5. §. ſi de vi, ad leg. Iuliam, de vi public. P. l. exitus. 35. de acquiren. poſſeſſ. l. ordinarii iuris, 13. de rei vend. C. l. ſi quis, 3. finium regundo. l. 3. C. de interdict. l. ſi coloni. 14, de agricol. & cenſit. li. 11. C.*

hh *Aliter ſi coram duobus iudicibus penderet ſeparatim poſſeſſorium & petitorium, atque poſſeſſorium intra biennium non fuerit definitum, capit. 1. §. præterea quia, de trenga & pac. in extrauagant. communibus.*

ii *quando poſſeſſorium cum petitorio eſt cumulatum, tunc de vtroq; iudex ſimul ſententiam ferre poteſt, quemadmodum & de vtroq; ſimul proceditur in c. cum eccleſia, 3. & c. cum ſuper, 4. c. cum dilectus, 6. de cauſa poſſeſſ. & propriet.*

Capvt. VI.

De quibus iudicare poſſit iudex.

IPſe iudex diſpicere debet, num negotia quæ ad iudicium eius deferuntur, ſint ſuæ iuriſdictionis; *a* ſcire autem debet iudex eccleſiaſticus ad ſuam iuriſdictionem pertinere quæſtionem iuris patronatus, *b* & alia eccleſiaſtica; *c* de omni etiam crimine clericus coram iudice eccleſiaſtico conueniri debet, *d* audiri, & iudicari. *e* Niſi fuerit incorrigibilis, & exauctoratus a

A iudice eccleſiaſtico, traditus vel relictus curiæ ſeculari. *f* Debet & clericus clericum de omni negotio coram proprio epiſcopo ad iudicium vocare. *g* Laicus etiam clericum. *h* Clericus vero laicum de re non ſpirituali, coram ſeculari; *i* quia actor debet generaliter ſequi forum rei. *k* At iudices ſeculares non poterunt clericum debitorem compellere ſoluere; *l* Poterit tamen aliquando ob cauſam mixtam

B eccleſiaſticam & ſecularem, ſub vtroque foro eccleſiaſtico & ſeculari in iudicium vocari quiſpiam, vt in ſacrilego, *m* vſuris, *n* periurio, *o* adulterio; *p* ſicque de cæteris quibuſdam, in quantum continet peccatum & detrimentum animæ, cognoſcit eccleſia, *q* quanquam de iiſdem cognoſcat forum ſeculare. Poſſunt & ſeculares adire forum eccleſiſticum, ſi deſtituantur foro vel iuſtitia temporali vel ſeculari. *r* Pote-

C runt & laici ſui iudicis vel alterius, in ſuis cauſis iuriſdictionem prorogare ſine eius conſenſu. *s* Clerici tamen, ſine conſenſu ſui epiſcopi, non poſſunt. *t* Attamen quilibet clericus vndecunque ad curiam Romanam vocari poteſt, quia omnium eccleſiarum Romana mater eſt, verum vocatus comparens, poteſt ius reuocandi domum, ſeu remiſſionem ad proprium iudicem impetrare. *v* Sortitur autem quis

D proprium forum aut eccleſiaſticum, aut ſeculare, vel ratione delicti, eius loci, in quo illud commiſit; *x* vel ratione loci contractus, *y* aut ratione domicilii, *z* aut ratione rei, de qua contra poſſeſſorem mouetur quæſtio. *aa* Ratione etiam dignitatis aut priuilegii forum quis aliud ſortiri poteſt, *bb* maxime pro perſonalibus actionibus; *cc* cuius rei exempla in iure facile occurrunt; *dd* per reconuentionem quoque

E quis forum alterius ſortitur. *ee*

Scholia.

a *l. ſi quis ex aliena, 5. de iud. l. 2. ſi quis in ius voca. non ierit. P.*

b *c. 3. de iudic.*

c *Quemadmodum de ſimonia, de ſacramentis, de iuramento, ratione cuius etiam laicus vocatur coram iudice eccleſiaſtico. c.3. de foro compe. in Sex.* A

d *cap. clericis, 8. de iud. can. 1. 2. & ſequent. 11. q. 1. authent. ſtatuimus, C. de epiſcopis & cleric. debet & eſſe ordinarius, vel alius cui ex conſuetudine vel priuilegio data fuerit iuriſdictio & poteſtas cognoſcendi, capit. cum contingat, 13. de foro competent.* B

e *c. at ſi clerici, de iud. c. cum non ab homine, eodem titu. Sunt tamen caſus, in quibus poſſunt clerici, vel res eorum iudicari coram iudice laico, veluti in Gallia iudices regii Senarchi vel ſeneſchalli, ſeu baillui, iudicant de cauſa poſſeſſorii beneficiorum, ex indulto regi conceſſo & conformato per Martinum 5. ſummum pontif. quod refertur & inſeritur in dec. 1. Guidonis Papæ 1. Regii quoque iudices ſeu parlamentorum* C *cognoſcunt, ſi quid contra concordata regia & pontificia a clericis agatur; Idque reformant per modum abuſus commiſſi, ratione facultatis regi conceſſæ, ea de re per ſummum pontificem in §. fin. de robore & firmita. c. cōcordator. in concor. Poſſunt & non obedientes ſedi Apoſtolicæ per poteſtates ſeculares opprimi, can. non licuit, 17. diſtinct. Sed & vbi deficit poteſtas eccleſiaſtica, ad temporalem recurri-* D *tur cōtra clericos; can. 25. principes, 23. q. 5. Cōtra quoq; Schiſmaticos, can. de liguribus. 43. ea. 23. q. 5. & in caſu, c. vbi periculū, §. præterea, de electio. atque in aliis caſibus, de quibus tractat Chaſſaneus ad §. 5. des* iuſtices, *ad verba* s'il n'a grace, *in conſuetud. Burgund. & Guillelmus benedictus ad cap. Raynucius, ad verba,* & vxorem nomine, *2. deciſ. a nu.* 140. *vſque ad 162. de teſta.* E *notat etiam Matthæus de Afflictis, deciſio. 24. incipiente,* quidam clericos ſpoliauit, &c. *Regis curiam cognoſcere de ſpoliatione clerici, etiam cōtra clericum ſeu perſonam eccleſiaſticam ſuper poſſeſſione beneficii, de quo ſpoliatus quis fuerit. Idque non tam per modum ordinariæ iuriſdictionis, quantum per modū defenſionis oppreſſorū, quam debet rex laicus & eccleſiaſticis & eccleſiæ; & ita iudicatum. Quamuis alioqui ratione ordinariæ iuriſdictionis, cauſa poſſeſſorii beneficii eccleſiaſtici, non poſſit cognoſci a iudice ſeculari; quia reputatur a canoniſtis ſpiritualis & beneficialis, vt in clem. vnic. de cauſa poſſeſſ. & proprieta. Et Speculator in titulo de contumacia, §. ſequitur, verſiculo illud ait, quod Papa Clemens ita pronuntiatur; & omnes doctores conueniebant ad hoc; licet aliter ſentiat gloſſ. ad cap. eum qui, de eo qui mittitur in poſſeſſion. cauſ. rei ſerua. in Sexto. Quibus tamen non obſtantibus in ſpoliatione beneficii eccleſiaſtici, fuiſſe aliter concluſum tradit dicta deciſio Neapolitana, 24. in ſacro regis conſilio. Et in Gallia etiam ex iure confirmato per Martinum Papam cognoſcunt ſeculares regii iudices, de poſſeſſione beneficiorum. Guido Pap. dec. 1.*

f *dict. cap. cum non ab homine, de iudic. & cap. nouimus, de verbor. ſignificat. cum ſimilib.*

g *capit. 1. de foro competent. dict. authent. ſtatuimus, de epiſcopis & cler. C. & nouel. vt clerici apud proprios epiſcop. conueniant. Neque poteſt iure pontificio, quod & receptum eſt, clericus renuntiare fori ſui eccleſiaſtici priuilegio; quia illud non tam ſingularibus clericis quam fauori totius ordinis cleri conceſſum eſt; cap. ſi diligenti, 12. de foro competen. facit can. placuit, cano. inolita, 11. quæſtione 1. ex quibus correcta remanet & antiquata, lex. ſi quis in conſcribendo, Cod. de epiſcopis & cler. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact.*

h *in cap. 1. & 2. & d. cap. ſi diligenti, de foro competent. cap. ſignificaſti, eod. tit. niſi ageretur primo de cauſa feudali, in qua ceſſat priuilegium fori clericalis & conuentio fit coram iudice vel domino feudi vel paribus curiæ; dict. cap. ſi diligenti, §. fina. capit. verum, capit. ex tranſmiſſa. de foro* compe-

competenti,c.caterum,de iudiciis.Item 2. A
ſi cauſa eſſet realis per cap.fin.de foro com-
petenti.l.2.vbi in rem actio. C.§.omnium,
de actio. Vel agatur 3.de poſſeſſorio etiam
rerum ſpiritualium.Guid.Pap.deciſ.1.&
late Couarruuias in practica quaeſtionum,
ca.35.cum ſequent.Item 4.ſi reconueniatur
clericus coram laico,Felinus ad cap.et-
ſi clerici,nu.8.cum ſequen.de iudic.Quinto
etiam,quando venditor eſt clericus,forum
emtoris ſequi tenetur: quia defenſor B
emtoris, l.venditor, de iudic.l.1.C.vbi in
rem actio.Et ita in Camera imperiali con-
tra diuerſam ſententiam iudicatum fuiſſe
tradit Gaillius, libr.1 practicarum obſer-
uationum, obſeruat.37. Sexto,ſi clericus
ratione officii, vt tutoris vel curatoris, vel
procuratoris laici, conueniendus ſit,ſequi-
tur forum laici. Socinus ad Rubricam, de
foro competent.nu.1.& 15.& ad cap.1.e-
ius tituli, nu. 52. quemadmodum contra, C
laicus ratione adminiſtrationis rei Eccle-
ſiaſticae,ſequitur forum eccleſiaſticum, per
notata. in c.iudicatum eſt, & ibi gloſſ. 1.
89.diſt.& ſic etiam ſeruari in camera im-
periali admonet Gayllius.in d.obſeruat.

i c.ſi clericus laicum,5.& c.cum ſit genera-
le,de foro compet.

k in proxime citatis iuribus,& ca. experien-
tiae,& cap.ſeq.11.qu.1.ca.2.ca.neminem,
3.q.6.l.in criminali,de iuriſ.omn.iud.l.ſi. D
vbi in rem actio.C.l.iuris ordinem, de iu-
riſ.omn.iud.l.quia etiam,de alie.iud. mu-
ta.cauſa facta, §.1.vt cler.apud proprios
epiſcop.con.in nouell. Poſſunt tamen ali-
quando iudices eccleſiaſtici cognoſcere de
laicorum cauſis, vel ratione rerũ, vel ra-
tione criminum.Poſſuntque iudicare, lai-
cos ſibi temporali iuriſdictione ſubiectos,
ratione terrae eccleſiaſticae, vt in c.ſi duob.
de app.dummodo criminales quaeſtiones e-
ius iuriſdictionis,ſi pœnã mereantur ſan- E
guinis,exercendas committant laicis.c.fin.
ne cleric. vel mon.ſec.reg.ſe im.in Sext.
c.clericis,c.ſententiam,eod tit.apud Gre-
gor.capit.in Archiepiſcopatu, de raptor,
vbi iudicia ſanguinis prohibentur cleri-
cis,& in c.ſaepe,12.ſeq.23.q.8.

l c.ſeculares, 2.de foro competenti, in Sex.

m c.cum ſit generale,8.§.1.de foro comp.ca.
de viro,12.q.2.c.nulli licet.eod.quod &
poteſt a iudice ſeculari puniri.l.ſi quis in
hoc genus.C.de epiſcop.& cler.

n qua & ad forum eccleſiaſticum pertinent.
c.cum tu, de vſ.& ad ſeculare,l.eos, §.ſu-
per vſurarum,C.de vſu.

o periurium punitur in foro eccleſiaſtico,ca.
presbyter, 81.diſt.& in iure ciuili & foro
ſeculari,titul.de rebus creditis & iureiur.
C.de iureiur.in P.

p liquet ex titulis,de adulteriis,in iure Pon-
tificio, & ad leg.Iuliam, de adulteriis.in
P.& C.cum ſimil.

q c.nouit, de iudic.

r c.ex tranſmiſſa,c.ex tenore, 11.c.ex par-
te,15.de foro compet.

s c.ſignificaſti,18.de foro competenti, l.pri-
uatorum,C.de iuriſ.omnium iudic.l.1.&
3.de iud.in P.

t dict.cap.ſignificaſti,ca.non liceat,3.quaeſt.
6.c.1.& 2.9.q.2.ca.denique,6.q.3.& in
ca.1.de foro competenti in Sexto: nec ap-
pellationis articulo praetermiſſo, nec aliter
nulla interpoſita appellatione, archiepiſco-
pi vel eorum officiales,de cauſis clericorum
tanquam iudices, licet ipſi clerici in ipſos
conſentiant,abſque diœceſanorum eorum
voluntate,cognoſcunt,poſſunt tamen in a-
lium quam ſuum iudicem conſentire,tan-
quam in quemlibet arbitrum, nõ vt in iu-
dicem,cum ipſum illis prohibitum non ſit,
cap.cum tempore,c.dilecti,de arbitris.

v cap fin.de foro competenti. Papa enim eſt
omnium ordinariorum iudicum ordina-
rius.can.cuncta,9.quaeſt.3.Sicuti & cui-
libet patet ad principem liber aditus, l. 1.
& l.vniuerſis, de precib.imperat.offeren.
lib.1.tit.19.l.1. C.quando libellus princi-
pi oblatus litis conteſtatio.faciat, eod.libr.
1.tit.20.l. vnic.quando Imperator inter
pupillos & viduas, vel alias miſerabiles
perſonas cognoſc.lib.3.C.tit.14.

x *cap.fin.de forocompetenti. Et ratione de-* A
l:Eti commiſſi quis ſit alterius quam alio-
quin proprii fori, in cap. 1.de raptoribus,
cano.cauſa,cano.placuit,tertio,quæſtio.6.
canon.ſi peccauerit, ſecundo, quæſtion. 1.
prima, authentica qua in prouincia, vbi
de crimine agi oporteat, Cod.leg. 1.Cod.
vbi ſenator vel clariſſimi,l.ſi cui,§.imper-
rator,& l.fin.de accuſatio.Pand.cap.po-
ſtulaſti, de iudic. Reatus omnem dignita-
tem,& priuilegium excludit,l.1.C.vbi ſe- B
na.vel clariſſ.lib.3.tit.24.l.47.de ritu nu-
ptia.dicta authent.quia in prouincia, can.
priuilegium, 11.q.3.cap.tuarum, 11.de
priuileg. Cæterum pro crimine quis poteſt
conueniri, non ſolum, vbi delictum com-
miſit, ſed etiam, vbi inuenitur, & vbi do-
micilium habet,leg. 1.vbi de crimine agi
oporteat. Si tamẽ graue ſit delictum, quod
exemplari pœna egeat,remittitur reus pu-
niendus in locum, vbi deliquit.l. ſolet. de C
cuſtodia reorum.l.capitalium, §.famoſos,
de pœnit. P.l.deſertorem, de re milita.§.ſi
vero quis comprehenſorum,vt nulli iudic.
liceat habere loci ſeruator.in nouellis.

y *Id eſt, ratione loci, vbi quis ſe obligat con-*
tractu,vel quaſi contractu.l.hæres abſens,
§.1.de iudic.l. omnem obligationem, & l.
interdum,§.fin.eod.tit. poteſt ibi conueni-
ri ſiue ibidem inueniatur, vel in alio loco
ſit, poteſt & conueniri vbi ſoluere ex con- D.
tractu promiſit ex obligatione, cap. Pand.
& gloſſ.de offic.delegat.cap.dilecti,de foro
competent. Hic tamen eſt notanda ſingu-
laris deciſio,cap.1.§.contrahentes,de foro
competenti,in Sext. & ibi gloſſ.quæ expli-
cat dubia,quæ oriri ex hoc poſſunt. In pri-
mis,quod ratione contractus quis ſortitur
forum,ſi in eo loco contraxerit, vbi habe-
bat domicilium, & inuitus ibi responde-
re cogitur,quod ſi mutauerit domicilium, E
vel tantum tranſeundo contraxerit, poteſt
quidem ibi conueniri,ſi in eo loco inuenia-
tur, quod ſi non inueniatur, non poteſt in
alio loco conuentus cogi, vt veniat niſi in
eo, ex ſi domicilium tranſtulerit, vel in loco

domicilii,iuxta l.iuris ordinẽ, C.de iuriſ-
dictio. omnium iudic. libr. 3.titul. 13.ſic
intelligenda, l. hæres abſens, de iudic. Ve-
runtamen ſi is,qui contraxerit,noluerit in
locum contractus vocatus reſpondere, ſi
habeat bona in territorio eius loci, in quo
contraxit,iudex,qui directo non poteſt co-
gere perſonam venire,vt reſpondeat, pote-
rit per obliquum cogere,per captionem bo-
norum,& miſſionem in poſſeſſionem bono-
rum eius conceſſum aduerſario ex primo
decreto,donec veniat.

z *dict. cap.fin. & cap. dilecti, de foro com-*
petent.ca.dilectus filius, de reſcript. vbi de
hoc agitur,l.hæres abſens,§.proinde.de iu-
dic. Pandect. Habere autem quis poteſt
pluribus in locis domicilium, vt c.ex par-
te,de foro competẽt.l.aſſumtio,§.iuriſpru-
dentibus, ad municipal. Pand. Quemad-
modum beneficiatus habet domicilium in
loco patrimonii, & in loco beneficii, quod
exigit reſidentiam, cap.poſtulaſti, de foro
competent. Vagabundus autem ibi dicitur
habere domicilium, vbi inuenitur, l.1.vbi
de crimine agi oport. C.

aa *Ratione poſſeſſionis etiam, vel loci vbi res*
ſita eſt controuerſa, vocari quis poteſt in
iudicium eius iudicis, ſub quo eſt, ca.ſane,
de foro.competent. Poteſt & pro eadem re
vocari poſſeſſor in loco, vbi habet domici-
lium, cap.ex parte, B. de foro competent. l.
fi. vbi in rem action. inten. deb. C.etiam ſi
res ſit mobilis, d.l.fin. l. quod legatur, §.ſin
autem, de iudic. Quidam tamen dicunt
hoc ipſum habere locum pro immobilibus
tantum, vt gloſſ.ad capit.final.ad verba,
contra poſſeſſorem, *de foro competenti.*
Proceditur & contra abſentem pro actio-
ne in rem coram iudice loci vbi res eſt, per
edicta & citationes, quibus ſi non obtem-
peret proceditur cõtra eum per miſſionem
in poſſeſſionem rei controuerſæ, l.2. C. vbi
in rem actio exerceri debeat, libro tertio,
titul. 19.

bb *Priuilegio fori ſæpe aliqui vtuntur, vt co-*
ram certo tantũ alio quam ordinario con-
ueniant-

ueniantur, vt in l. 2. & 3. C. vbi Sena. vel A
clariſſ. l. vbi quis curialis vel cohortalis curia conuenia. quemadmodum Gymnaſiis & Academiis certi iudices ſeu conſeruatores dati, in §. fi. in proœm. P. Auth. habita. ne filius pro patre. C.

cc perſonalis actio, a reali diſtinguitur, in §. omnium autem actionum, de action. apud Inſtit. l. actionum, de actio. P.

dd vt ſi agatur principaliter de cauſa priuilegiorum ſedis Apoſtolicæ, quæ apud ſedem B
tantum tractanda, ca. cum veniſſent, 12. de iudi. c. fi. de confirma. vtili vel inutili, ſi quando verba priuilegii dubia ſint ad eius mentem, qui conceſſit refugiendum, non ad alium. can. ſicut, §. ex his, 11. q. 1. ca. inter alia, de ſent. excom. l. 1. & fin. C. de legib. Si tamen incidenter in cauſa produceretur priuilegium, & verba eſſent aperta, iudex poſſet ita iudicare non obſtante productione priuilegii, quod nihil ad rem ſibi C
facere videatur, vel iuxta priuilegium, vt in cap. cauſa, in fine, ibi: reſpiciendo priuilegium, de in integ. reſtitutio. c. accepimus, de fide inſtrumento. l. quoties, C. de iudic. cum ſimilib.

ee Reus actorem in eodem iudicio reconuenire poteſt. cap. 1. de mutui petitio, c. cum dilectus, 2. §. nos autem, de ordine cognitio. vbi agitur de differentia reconuentionis & exceptionis. Niſi conuentio fuerit, D
de interdicto recuperandæ poſſeſſionis, cui reconuentio opponi nequit, cap. fi. de ordine cognitio. vbi & diſtinctio. aut niſi coram arbitris cauſa agatur, cap. diſpendia, 5. §. reus quoque, de reſcript. in Sex. Sunt & aliæ exceptiones quas omitto.

Capvt VII.

Cauſa & effectus iudiciorum.

RAtio iudiciorũ finalis eſt, pax publica, & correctio malorum, *a* cõtrouerſia- E
rum & litium determinatio, *b* iuſtitia, quæ ſuum ius cuique tribuit. *c* Iudex autem in puniendo reddit bonum pro malo, *d* conſeruat innocentiam, punit culpam. *e*

Scholia.

a ca. non fruſtra, 23. quæſt. 5. cano. niſi bella, & ibi gloſſ. 23. quæſt. 1. facit. c. 1. de officio legat. in Sex. dum (inquit ſum. Pontifex) ſubditorum ſcandala remouemus, nos in eorum quiete quieſcimus, facit l. nullus, 14. C. de Iudæis, vbi prohibet iudiciũ, & iudicis poteſtas, ne ad arma litigantes veniant, vt l. æquiſſimum, de vſufruct. P. quare ne vis committatur, occurrit & plectit ideo temerarios, qui propria auctoritate ſine ſententia res etiam ſuas ab inuitis repetunt, canon. 1. 16. quæſtio. 6. leg. extat. de eo, quod metus cauſa, Pandect. ca. eum qui, de præbend. in Sexto, cum ſimilibus.

b ca. finem litibus, de dolo & contumacia. l. properandum, C. de iudic.

c cap. fratris, de verborum ſignificatione, l. prima, de iuſtitia & iur. Pandect. & qui iudicium diffugiunt multum de ſua iuſtitia diffidere videntur, cap. Chriſtianus, 11. quæſt. 1.

d ca. Sex. differentiæ, 23. q. 3.

e ca. quæ Lotharius, 2. q. 1.

DE OFFICIO IVDICIS.

TITVLVS II.

Capvt. I.

Continuatio & quid officium iudicis.

ADmonitis diſcipulis, iudiciũ eſſe ordinarium & extraordinarium, & iudices eſſe ordinarios, & extraordinarios ſeu delegatos, dicamus de officio iudicum prius ordinariorum, & dehinc delegatorum, deque poteſtate illorum. Officium iudicis in iure abſolute pro poteſtate, vel pro his, quæ poteſtas conceſſa facere iubet, *a* vel permittit, nõ enim quicquid iudicis poteſtati permittitur, ſubiicitur iuris neceſſitati. *b* Quædam etiam tenetur exhibere iudex ordinario iure petentibus & agentibus, & poteſt etiam aliunde quædam ex æquitate & auxilio extraordinario impartire litigantibus, quæ ipſi pete-

re non poſſunt; & ideo ex officio eius procedere dicuntur. *c* Datur autem hoc extraordinarium iudicium, quando ordinarium deficit non aliter. *d* Iudicis porro officium vbicumq; pro actione proponitur; veluti cum in integrū reſtitutio principaliter poſtulatur, litis conteſtatione popoſcit: aliter, ante & poſt ingreſſum cauſę, poſt ſine litis conteſtatione, ad illud recurri. *e*

S c h o l i a.

a *Ius dicentis officium latiſſimum dicitur, in l. 1. de iuriſdictio. omn. iudic. Officium ab efficiendo, nempe eo, quod quemque ſecundum impoſitam ſibi perſonam facere oportet, de quo abunde Cicero & Ambroſius in libris, de officiis & Iſidorus. Exſtat in decretalibus generalibus titulus de officio iudicis, lib. 1. tit. 2. & in ſpecie tit. de officio iudicis ordinarii, eod. lib. 1. tit. 31. & lib. 1. Sext. 16. & lib. 1. clem. tit. 9. Sparſim autem in C. Iuſtinianeo, de officiis diuerſorum iudicum & magiſtratuum tractatur, vt in decretalibus de officiis diuerſorum præpoſitorum & iudicum ciuilium & criminalium, vt etiam in P. & nouellis, de quibus longū nimis eſſet hic nomenclaturam recenſere.*

b *l. non quicquid, 40. de iud. c. l. ſæpe, de officio præſidis, l. 1. C. quomodo & quando iudex.*

c *Sunt enim quędam, quæ ex officio iudicis præſtantur, quæ principaliter peti nequeunt. l. qui per colluſionem, §. pretii ſorte, de actio. emt. P. l. 4. depoſit. Frequens in iure maxime ciuili, de officio iudicis mentio, quando agitur de his, quæ ſtricto iure peti non poſſunt, & quorum nomine nulla datur actio, & tamen æquum ſit reum condemnari, vt in prædictis legibus, l. quæro locat, Pandect. l. quæro. de re iudica. in Pandect. l. ſeruos, de aliment. lega. l. quintus, de annuis lega. Pand. l. deducta, l. Imperator, ad Senatuſconſult. Trebellian. Pandect. In bonæ fidei iudiciis tantundem officium iudicis valebat, quantum in ſtipulatione eius rei nominatim facta interrogatio, leg. quia tantundem, de negot. geſt. Pandect. leg. Lucius, depoſit. Pandect. l. Lucius, de actio. emt. P.*

d *leg. in cauſa cognitione, 16. de minoribus, 25. ann. libr. 4. Pandect. tit. 4. l. cum ſine, de Carbonia. edict. l. 1. ad municip. Pand. l. quædam, de edend. Pand.*

e *l. fin. de offic. iudic.*

C a p v t II.

Officium ordinariorum iudicum, circa quæ verſetur & iura epiſcopalia.

Iudicum maxime ordinariorum officium verſatur circa ſibi commiſſa ciuilia vel criminalia negotia, habita ratione conceſſæ poteſtatis perſonarum & actionum. Iura ordinaria poteſtatis Epiſcopalis in ſubditos diffinita iure ſunt; *a* & in eccleſias diœceſeos canonica obedientia, *b* reuerentia, *c* inſtitutio, *d* deſtitutio, *e* correctio reformatio *f* cenſura Eccleſiaſtica, *g* iuriſdictio cauſarum omnium ad forum Eccleſiaſticum de iure pertinentium, *h* pœnitentiæ publicæ & ſolemnes, *i* ſacrorum omnium, quæ ab Epiſcopo ſunt recipienda collatio, *k* ſynodus *l* ſynodatici ſeu cathedratici debitum. *m* Quarta decimationum & mortuariorum, *n* viſitatio annua, *o* & eius cauſa procuratio quoque annua, *p* moderatum auxilium. *q* Erit & Epiſcoporum ordinariorum libera poteſtas, & officium in ſuis diœceſibus, adulteria & ſcelera inquirendi, *r* vlciſcendi, *s* iudicandi ſecundum canones; publicum etiam auxilium opus erit aduocandi. *t* Pertinet & ad officium iudicis aduocatum parti non habenti dare, qui & poteſt eſſe domeſticus iudicis. *u* Ordinarii quoque Eccleſiaſtici locorum, ſubditos ſuos plures dignitates vel Eccleſias, quibus animarum cura imminet obtinētes, ſeu perſonatū vel dignitatem cum alio beneficio, cui cura ſimilis eſt annexa, poſſunt cogere oſtendere titulum & diſpenſationes, quarum vi talia beneficia poſſident, intra certū tempus definitum,

finitum, quas ſi non oſtenderint poſſunt A
in eos procedere perinde ac ſi nullas habe-
rent. *x* Dat ordinariis & iuriſdictionem,
lex, *y* princeps, *z* conſuetudo, *aa* priuilegi-
um, *bb* vel aliud ius. *cc*

SCHOLIA.

a c. conquerente, 16. de offic. ordinarii, quod
ſeorſum fuſe explicauimus.
b Id eſt, ſecundum canonum præcepta, ita
maiori Eccleſiæ minor debet obedientiam, B
& reuerentiam, cano. a ſubdiacono, 93.
diſtinct. cap. illud, 5. de maiori. & obed. ne-
que admittitur præſcriptionis exceptio in
contrarium, c. cum ex debito, ca. cum non
liceat, de præſcriptio. Non erit tamen ne-
ceſſariũ, vt obligetur ſcripto, qui obedien-
tiam ipſo iam voluntarii aduentus officio
comprobat. cap. legebatur, 3. de maiori. &
obed. ſufficit enim facere manualem obe-
dientiam, cap. his quæ. eodem titulo. Quod C
intelligendum eſt de clericis inferioribus
ſimplicioribus, nõ habentibus adminiſtra-
tionem, qui non ſunt compellendi ad fa-
ciendum ſcripturã iuramenti & obedien-
tiæ, & ſufficit illis, ſi obediẽtiam repromit-
tant prælatis ſuis ſimpliciter, ca. nullus epi-
ſcopus, de iureiurand. aliud autem dicen-
dum eſt, de habẽtibus curam animarum,
dict. ca. nullus, & can. quanquam, 21. di-
ſtinct. Debẽt & prælatis ſuis Monachi & D
moniales reuerentiam, cap. dilecta, de ma-
iori. & obed. Item & principes ſeculares e-
piſcopis, ca. omnes, 4. cap. ſolida, 6. c. ſi quis.
2. de maiori. & obed. minor ſuperiori, cap.
cum inferior, eod. tit.
c dict. cap. conquerente, de officio & poteſta.
iudic. ordina. l. epiſcopale, 8. de epiſcop. &
cleric. C. cap. cum apoſtolus, §. prohibemus,
de cenſib. c. quis dubitat, 96. diſtinct. can. E
eſto ſubiectus, 95. diſtinct. c. 1. de exceſſib.
prælato.
d cap. cum veniſſent, capit. ex frequentibus,
de inſtitut. ordinatio. quippe eccleſiarum,
vt & cura earum, in diœceſi pertinet ad
epiſcopum diœceſeos earum, can. decimo,
A omnes Baſilicæ, 16. q. 7. c. cum venerabilis,
7. de religioſ. domibus. li. 3. tit. 26. etiamſi
monaſteria ſint. c. 10. obitum, 61. diſtin.
can. 12. qui, vere, 16. quæſtio. 1. Inſtitutio
dat ius in beneficio, vel per collationem ab
ipſo epiſcopo factam, vel per eius confir-
mationem factam præſentationis ad bene-
ficium, vel per confirmationem alterius ab
alio factæ collationis, vide gloſſ. ad cap. au-
ctoritate, de inſtit.
B e Deſtitutio eſt depoſitio a gradu vel ordi-
ne, vel a beneficio eccleſiaſtico. cap. fin. de
celebr. miſſa. depoſitio, quæ propriè dicitur
eſt degradatio, eaque vel verbalis vel rea-
lis, vtraque autẽ fieri debet per epiſcopum,
cap. 2. de pœnis, in Sext. c. nouimus, de ver-
bor. ſignific. vide quæ diximus de his, libr.
31. Syntagm. iur. c. 30.
f quod & ſtatuitur, in ca. 1. & cap. licet, 12.
cap. conquerente, de officio ordinar. etiam
C appellatione remota, cap. 13. eod. tit. Sub-
ſunt & monaſteria non exemta iure ordi-
nario, correctioni & curiæ epiſcopi, ca. Ab-
bates, ca. Abbas pro, can. ſi quis Abbas, 18.
quæſt. 2. cap. 1. cap. cum dilectus, de reli-
gioſ. domib. & vt epiſcopis ſint ſubiecta, lib.
3. tit. 36. Imo & quamuis monaſteria ſint
exemta & priuilegiata, tamen in negli-
gentiam Abbatum & præpoſitorum, epi-
ſcopi poterũt procedere ad reformationem
D morum, iuxta illorum regulam, can. pri-
mo, can. viſis, 16. q. 2. cap. quanto. 7. de of-
fic. ordin. Neque hic etiam negandum eſt,
correctionẽ clericorũ poſſe ad alios, quam
epiſcopos pertinere, quemadmodũ & mo-
rum reformationem, quia & ea datur ca-
pitulo in canonicos, capit. irrefragabili, de
offic. ordina. Abbati & priori in mona-
chos, c. cum in eccleſiis, de maiorit. & obe-
E dien. & abbatiſſæ, c. dilecta, eo. tit. Verum
dicendum, hoc ius dari epiſcopis ex ordi-
nario iure, cæteris ex ſpeciali priuilegio,
vel conceſſione.
g Cenſura eccleſiaſtica eſt iudicium eccle-
ſiaſticum, ſeu de Chriſtianis moribus arbi-
trium, & quid per cenſurã eccleſiaſticam

intelligamus docet, cap. querenti, vigeſimum, de verborum ſignificatione, eoque nomine continetur interdictum Eccleſiaſticum, ſuſpenſio, & excõmunicatio. Cenſura excommunicationis eſt, proprius mucro epiſcopalis, quo eccleſia maiorem non habet pœnam, ca. corripiantur, vigeſima-quarta, queſtio. 3. vide quæ diximus de interdicto, excommunicatione & ſuſpenſione in ſuperiore libro proximo, titul. 16. & libr. 31. Syntagmat. ca. 8. & 9. Poſſunt tamen alii ordinarii quam epiſcopi uti prædictis cenſuris, in ſibi ſubditos propter iuriſdictionem ſibi conceſſam, vide gloſſam, in cap. penult. de ſenten. excommu. ca. cum ab eccleſiarum prælatis, de offic. ordi. Iuriſdictionis enim potius eſt quam ordinis excommunicatio. cap. tranſmiſſam, de electio. & ita ratione iuriſdictionis excõmunicat Abbas, c. ſicut, de ſimo. in c. P. & c. 40. de offic. delegat. Excepta ſolemni excommunicatione, quæ ſolius epiſcopi eſt, in c. 106. debent, 12. 1. q. 3.

A B C

h *c. cum epiſcopus, 7. de offic. ordin. in Sext. ca. ſcriptum, 6. q. 1. ca. ſcitote, 6. q. 3. c. epiſcopus, 6. de offic. ordin. in Sext. cap. 1. eod. tit. apud Gregorium cum ſimili. Iure ordinario iuriſdictio pertinet ad epiſcopum, ad alios nihilominus alio iure poteſt pertinere, vel conſuetudine, vel priuilegio, vel ratione conceſſionis a ſummo pontifice facta, l. & quia, de iuriſdict. omn. iudi. P. l. 1. C. de emancip. libero. c. fi. de offi. archid. c. auditis, de præſcr. c. cum contingat, de foro compet. c. irrefragabili, de offi. ord.*

D

i *ca. accedentibus, 12. de exceſſib. prælator. diximus de pœnitentiis multa ſupra, lib. 1. tit. 10. facit. c. 2. de pœniten. & remiſſio. c. falſas, de pœniten. diſt. 5.*

k *Septem ſunt ſacramenta, de quibus egimus ſuperiore primo libro, & libr. 2. ſyntag. iur. c. 3. & ſeq. vſque ad 9. Horum quædam a ſolis epiſcopis tantum conferuntur, vt ordo, chriſma, conſecratio, & alia, quæ ad ordinem epiſcopalẽ pertinent, ca. 4. quamuis, 68. diſ. c. aquam, de conſec. eccleſiarum. c. 3. & 4. de conſec. diſt. 5. c. quanto, de conſuet. Quamuis minores ordinis aliquando a nõ epiſcopo, ab abbate, monachis ſibi ſubditis, conferri poſſint. ca. 1. de ordinatis ab epiſcopo, qui renuntia. epiſcopatus, libr. 1. tit. 13. ca. quoniam videmus, 69. diſt. cap. cum contingat, de ætа. & qualit. ord. Quæ porro pertinent ad epiſcopum, videbis in can. perlectis, §. ad epiſcopum, 25. diſtinct. Sunt alia ex ſacramentis, quæ ab aliis quam ab epiſcopis conferri poſſunt, vt baptiſmus, euchariſtia, pœnitentia, extrema vnctio, matrimoniũ, vt diximus ſuperiori primo libro ſuis propriis titulis.*

E

l *Synodus hic eſt concilium epiſcopale. Statutum quippe eſt, epiſcopos ſingulis annis in ſuis diœceſibus binos conuentus clericorum agere debere, vt ea, quæ ad mores & lites eorum pertinent, determinarentur, c. 2. & 4. 18. diſtinctio. vbi & tempora habendi has duas ſynodos ponuntur, quæ tamen erunt perpendenda ex diuerſis diœceſeon conſuetudinibus, vt notat gloſſ. prima, ad can. habeatur, 18. diſtinctione, vnaquæque prouincia in ſuo ſenſu abundat, cano. 11. vtinam, 76. diſtinction. cap. certificari, de ſepultur. Poteſt epiſcopus cogere ad ſynodum venire per cenſuram eccleſiaſticam abbates ſibi diœceſana lege ſubiectos, capit. quod ſuper his, de maiorit. & obedient.*

m *Synodaticum dicitur id, quod ſoluitur a clericis in ſynodo epiſcopali, ob honorem cathedræ ſeu dignitatis, & oneris epiſcopalis, cuius ratione ſtatutum exigi tantummodo oportere duos ſolidos a ſingulis, in dict. cap. conquerente, de offic. ordinar. can. primo & final. can. illud, 10. queſtione 3. ſed & hic ſequenda erit antiqua conſuetudo, canon. 5. nec numerus, 10. quæſtione 3. vbi & hoc ius dicitur quoque cathedraticum, & in cap. paſtoralis, 7. de donat. & alibi.*

n *capit. conquerente, de offic. ordinar. cap. de quarta, de præſcript. cap. officii, 14. cap. requiſiſti, 15. de teſtament. Variat tamen*

hæc

hac quarta ſecundum locorum conſuetudines, quas ſequi expedit, dicto cap. requiſitum, cap. certificari, de ſepulturis. Eaque ratione occurrent in pluribus iuribus taxationes eius diuerſa, & aliquando tertia, aliquando quarta, aliquando media pars dicitur debita.

o Onus eſt epiſcopi, viſitare, vel per ſe, vel per alios diſcretos viros, vel per Archidiaconos, ſuam prouinciã ſemel ſaltem in anno, vt reditũ ædificiaque Baſilicarum, & vitam miniſtrorũ eccleſiaſticorum cognoſcat. ca. decreuimus, 10. & ſeq. epiſcopum & 12 placuit in omnibus, 10. q. 1. c. ſi epiſcopus, 6. de offic. ord. in Sex. & nõ tantum ſemel aut bis ad id tenetur, ſed & quoties opus erit viſitatione, ca. cum venerabilis, 21. de cenſib. c. excommunicauimus, 13. §. adiicimus, de haret. Defertur hac cura & Archidiacono, impedito epiſcopo. in ca. 1. de offi. archid. can. perlectis, 25 diſt.

p Procuratio ſequitur viſitatione, quia debetur a viſitatis viſitanti, & eo nomine ſumtus viſitationis tempore debentur, ca. cum venerabili, 21. & c. quanto creatori, 16. de cenſib. iuxta facultates eccleſiæ, ca. ſopitæ, 14. de cenſib. ca. cum olim, 19. & ca. 17. eod. tit. Iuxta etiam formam. ca. cum apoſtolus, 6. & c. procurationes, 23. eo. tit. de cenſib. vbi impenſarum modus præſcribitur, & taxatio alia poſtea facta in extrauag. vnica. de cenſib. exactio. procuratio. lib. 3. extrauag. communium.

q dict. cap. conquerente, de offic. ordinar. extra moderatum auxilium. Interdum quoque epiſcopus aliqua & ex cauſa exigere poteſt mediocria, dict. c. cum Apoſtolus, §. prohibemus, ca. 124, nullus epiſcopus grauamen, 1. q. 1. & hoc dicitur caritatiuum auxilium. Et quamuis epiſcopus pro aliis clericis poſſit cenſum eccleſiis imponere, c. cum clericis, 11. de cenſib. tamen pro ſe non poteſt ſine ſuperioris auctoritate. c. 1. in fin. vt eccleſiaſt. benef. ſine aliqua diminutio. conferan.

r cap. 1. de offi. ordin. vbi & quæ ſequuntur. Inquiſitio fit, vbi fama eſt, delictũ aliquod fuiſſe commiſſum, quæ ſufficiẽs eſt ad monendum iudicem, de veritate inquirenda, c. licet Heli, de ſimonia, c. qualiter & quãdo, de accuſatio.

s ad præſidem prouinciæ pertinet, cui ſimilis eſt epiſcopus, purgare prouinciam malis hominibus, can. placuit, 6. quæſt. 3. l. 3. de offic. præſid. P. quod faciet, ſi eos conquirat l. placuit, de offic. præſid. Pand. & nouella, 17. c. 2.

t Id eſt, brachium ſeculare, vel poteſtatem ſecularem, d. c. 1. §. fi. & c. quoniam, de offi. ord. c. principes, 23. q. 5. c. cum ad verbum, 96. diſt. c. 2. de maledic.

v cap. 1. de offi. iudic. libr. 1. tit. 32. nempe ſi litigantibus nullus vellet adeſſe aduocatus, vel propter eius paupertatem, vel ob metum aduerſarii, poteſt aditus Iudex dare, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, vt ibidem dicitur, & in l. nec quicquam. §. aduocatus, de offi. proconſulis, l. 1. aut prætor, de poſtul. Prouidet & iudex, vt æqua fiat patronorum, ſeu aduocatorum diſtributio, can. infames, 2. §. ſi vero in vno, 3. quæ. 7. & l. properãdum, 7. C. de poſtul. Quemadmodum, & ad curam iudicis pertinet proſpicere, vt ſit ordo aliquis poſtulationũ, ſcilicet vt omnium deſideria audiantur, ne forte dum honori poſtulantium datur, vel improbitati ceditur, mediocres deſideria ſua non proferant, dict. l. nequicquam, §. obſeruare, de officio proconſul. in P. Et hinc praxis ſenatuum & iudicum meliorum, vt volumina cauſarum conſcribantur diſceptandarũ, vt quiſque litigantium ſuo ordine cauſa veniente ſua deſideria explicet, & paratus cum aduerſario conteſtationi adſit, vocant hoc volumẽ Galli, Leroolle des cauſes a plaider.

x ordinarii, 3. de officio ordina. in Sexto. Idque in odium pluralitatis beneficiorum, quæ eſt canonibus inimica ſine diſpenſatione, & quæ habet alioquin cupiditatis & ambitionis damnabilis notam, capit. quia nonnulli, de cleric. non reſidenti. cap. exſe-

crabilis,de prabend. In extrauag.commu- A
nibus.cap.de multa,eod.tit. apud Gregor.
cum ſimil.

y *Lex dat iuriſdictionem, l.& quia; de iu-*
riſdict. omnium iudic. Pand. Veluti cum
conſilium generale vel conſtitutio dat co-
gnoſcendi poteſtatem ordinariis de cauſis
exemplorum in certis articulis. Vicarius
etiam epiſcopi, habet ordinariam iuriſdi-
ctionem ex lege, Rota deciſ. 378. fuit du-
bitatum, *num. 2. in nouis, dat eandem e-* B
piſcopus, vt ibidem dicitur, nu. 3. ſed tan-
quam miniſter legis iuriſdictionem ordi-
nariam, primo creando officialem, cui ge-
neraliter partes ſuas cõmittit, ſecundo per-
petuum Vicarium inſtituendo vel confir-
mando, vel conferendo beneficium, cui ſit
annexa iuriſdictio de iure, cap. cum ab ec-
cleſiarũ, de officio ordinar. vel de conſue-
tudine, cap. cum contingat, de foro compe-
tent. c. dudum, verſ. tandem, *de elect.* C

z *Princeps temporalis & ſpiritalis, diſtri*
buũt iuriſdictiones, & ab illis poteſtas pen-
det illorum, atque Iohan. & Archidiacon.
ad can. experientia, 11. quaſt. 1. Innocen-
tius & Hoſtienſ. ad capit. cum ab eccleſia-
rum, de offico ordina. notant neminem da-
re poſſe iuriſdictionem ordinariam, pra-
ter principem.

aa *cap. cum contingat, de foro compet. capit.*
Romana, eod. titul. in Sext. cap. Romana, D
de offi. ordin. capit. 2. ne prælati vices ſuas,
in Sext. leg. 1. de emancipa. liber. C. debet
autem eſſe conſuetudo præſcripta, aliter
non valeret, cap. fin. de conſuet. in Sext.

bb *ca. nouit, verſi.* non enim, *de iudic. ſunt-*
que in hoc paria, priuilegium & conſuetu-
do, can. conqueſtus, 9. qu. 3. cap. duo ſimul,
de offi. ord. c. Romana, 3. §. debet, de appel-
latio. in Sext.

cc *Puta ſi agatur de feudi cognitione, cuius* E
ius naturam feudi retinet, capit. ex tranſ-
miſſa, de foro competente. cap. verum, de
maioritate & obedientia. cap. ceterum, de
iudic. aut ſi præſcripta ſit iuriſdictio. Item
ſi is, ad quem immediate eſſet ab inferiore

A *prouocandum, non ſit catholicus, deuolui-*
tur prouocatio ad eum, qui ſuperior eius
eſt, omiſſo remedio, cap. ſi is cui, de officio
delega. Denique ſi conuento aliquo coram
non ſuo iudice, nõ obiiciatur exceptio. Tũc
enim conſenſus, facit ratã iuriſdictionem.
l. 2. de iuriſd. omn. iud. P.

CAPVT III.

De vicariis & officialibus Epiſcoporum.

B QVemadmodum ipſi epiſcopi, ſunt or-
dinarii iudices Eccleſiaſtici, ſic loco
eorum tales ſunt eorum Vicarii, in ſpiri-
talibus vel temporalibus, vel ſeparatim,
vel ſimul in vtriſque conſtituti. *a* Poteſt &
rurſum officialis vel vicarius epiſcopi in
ſui locum alium ſubſtituere. *b* Iuriſdictio
vicarii, quem Romanus Pontifex in vrbe
relinquit, non extenditur extra illam, niſi
C aliter expreſſe ei conceſſum fuerit. *c* Epi-
ſcoporũ vicarii dicuntur aliquando quo-
que officiales *d* interdum miſſi dominici, *e*
iuriſdictionem habẽtes ordinariam, con-
ſtituentes eandem ſedẽ & iuriſdictionem
cum epiſcopo, cuius vices in cauſarum co-
gnitione gerunt. *f* Obſeruandum tamen,
quod licet in officialem epiſcopi per com-
miſſionem officii ſibi generaliter factam
cauſarum cognitio transferatur, tamen
D poteſtatem inquirendi, corrigẽdi, aut pu-
niendi aliquorum exceſſus, ſeu aliquos a
ſuis beneficiis officiis vel adminiſtratio-
nibus amouendi, non transferri, niſi ſpe-
cialiter hæc quoque committantur. *g* Sic-
uti nec ſine ſpeciali permiſſione poſſunt
beneficia conferre. *h* Poterunt autem lo-
co epiſcopi confirmare, ſeu inſtituere ha-
bentes ab aliis collationes. *i* Sed neque
prædicti poſſunt dare clericis literas di-
E miſſorias, ſeu licentiam accipiendi ordi-
nes ab alieno epiſcopo, niſi & illis offi-
cialibus illud in mandatis permittatur, id-
ipſum & de vicariis Epiſcopi dicendum,
niſi ſint Epiſcopi vicarii generales, aut E-
piſcopus in remotis ſit partibus. *k* Habent
& ſuos

& ſuos vicarios & officiales alii quam epiſcopi, qui habent ordinariam iuriſdictionem,*l* quos ex arbitrio dummodo muneriidoneos conſtituăt in iuriſdictione eccleſiaſtica, vel rebus eius ſpiritalibus, & dummodo laici non fiant officiales, quod vtriſque prohibitum eſt eccleſiaſticis. *m* Poſſunt autem & vnus & plures officiales conſtitui, & vnus principalis, alius dictus foraneus, qui tamen tantæ eſt dignitatis ac principalis. *n* Poteſt & officialis vltra delegatus conſtitui, *o* in officialem etiam poteſt ex clauſtro monachus ſimplex aduocari. *p*

A

B

SCHOLIA.

a *Exſtant tituli, de officio vicarii, libr. 1 tit. 38. in decretalibus, & lib. 1. tit. 13. in Sex. & lib. 1. clementinarum, tit. 8. & ita poſſunt per ſe vel per alium epiſcopi iuriſdictionem ordinariam exercere, c. cum epiſcopus, 7. de offic. ord. in Sext. factaque per officiales & vicarios, perinde habentur, ac ſi facta fuiſſent per ordinarium ipſum epiſcopum, per regulam communem, qui per alium facit per ſe ipſum facere videtur, & quod quis per ſe poteſt, poteſt & per alium, l. ita autem, §. geſſiſſet, de adminiſtrat. tut. c. mulieres, §. 1. de ſenten. excom. in Sext. c. qui facit, de reg. iur. in Sext. Et proinde epiſcopus tenetur ad reſtitutionem damnorum per officialem ſuum, vel vicarium iniuſte datorum. vt notat Rota, deciſ.* 431. nota vtrum epiſcopus, *in antiq. per ea, quæ habentur, in ca. 1. de reſtit. ſpoliat. & ibi Ioannes Andre. vt & ei imputatur, qui malorum hominum opera vtitur. l. ex maleficio, de actio. § fin. de obl. quæ ex quaſi maleficio naſcuntur, & dolus procuratoris generalis nocet domino, l. apud Celſum, §. quæſitum, de doli mali excep. P. ſibi enim imputare debet, qui tales eligit. l. cum mandato, de minor. P. § licet eos, de iudic. ſine quoquo ſuffragio, &c. in nouellis.*

C

D

E

b *vt in c. 1. de offic. vica. in Sext. vbi gloſſa, ad verb.* ipſius, *tractat, officialem procul dubio alium ad certam cauſam loco ſui dare poſſe. Dubitat autem, num & alium generalem dare poſſit, ſed & verius reſoluitur poſſe & alium ei ſubrogari ex conſenſu epiſcopi; ſicque etiam quoque receptum eſt, & ex conſuetudine fere fiat, locum tenens officialis, atque dictum, c. 1. de offic. vicar. in Sext. Illud videtur firmare ex hypotheſi, nec obeſt, cap. clericos, 4. de offic. vicar. apud Greg. vbi prohibitum eſt adeptis vicariatus, alios ſibi cõſtituere vicarios, nam ibi agitur de rectoribus eccleſiarum vicariis perpetuis, qui non poſſunt in eccleſiis alios ſibi vicarios perpetuos facere, vt ipſi ab onere liberentur, iuxta cap. exſtirpandæ, §. qui vero, de preben. Receptum tamen eſt, vt & ipſi vicarii perpetui poſſint ſibi alios vicarios ad modicũ tempus eligere, vt notat gloſſ. ad Clementinam 1. ad verba,* locum aliorum, *de regularibus. libr. 3. titul. 9. Num tamen a delegato per officialẽ appellari debeat ad ipſum officialem delegantem, an vero ad Epiſcopum, vide diuerſas ſententias in deciſione Rotæ,* 350. licet officialis, *in nouis. notatur & in deciſ.* 371. ſi Epiſcopus dat, *in nouis, ab ſpeciali delegato epiſcopi, vel eius vicario poſſe & debere appellari ad ipſum epiſcopum, vel ad vicarium. Vicarium porro, ſeu officialem loco epiſcopi cõſtituit capitulum ſede vacante poſt mortem epiſcopi, vel iam conſtitutam confirmat, nempe idoneum, in iure canonico doctorem, vel licentiatum, vel alias quãtum fieri poterit idoneũ infra octo dies, ex conſtitutione concilii Tridentini ſeſſ. 24. cap. 16. Quod ſi non fecerit, hæc deputatio ad metropolitanum deuoluitur. Et ſi ipſa eccleſia ſit metropolitana vel exemta, ad antiquiorem epiſcopum ex ſuffraganeis, vel propinquiorem epiſcopum in exemtis, facit ca. non liceat, in 2. 12. quæ. 2. cap. fin. de ſupplen. neglig. prælator. in Sex. Loquimur nos porro hic, de vicariis iuriſdictionis vel poteſtatis iudicum, non autem de his, qui*

Eccleſias nomine beneficiatorum admini- A
ſtrãt, qui vel temporales & amobiles ſunt, cap. 1. 2. 4. de offi. vicarii, vel perpetui, qui dicuntur & rectores, de quib. in c. 3. eo. tit. c. exſtirpandæ, §. qui vero, de præb. clem. 1. de offi. vicar. Felinus late ad c. 6. perpetuis, de fide inſtrum.

e c. ſi tua nobis, 5. de offi. vicar. ſolent tamen ſummi põtifices prædictis ſuis vicariis plura alia conferre & concedere, quæ ex diplomatibus cognoſcuntur, vt notat ſu[p]e, & B
de eorum poteſtate Octauia. Weſtrius, lib. 2. introductionis in aula Romanæ actionem, c. 16. Meminit & de vicario a ſede apoſtolica deputato, ca. is cui, de electio. in Sex. Poteſt in ſumma vicarius ea gerere in loco, vbi vicarius eſt, quæ pertinent ad iuriſdictionem eius, cuius vices gerit. c. ſi. 93. diſtin. l. 1. C. de offic. eius, qui vices alterius gerit, c. 1. 94. diſtin. exceptis his, quæ non transferuntur ſine ſpeciali mandato, vt in C
c. quod tranſlationem, de officio lega. atque ideo vicarius retinet dignitatem perſonæ eius, cuius vices gerit, quandiu negotia eius gerit, ca. ſi. 94. diſt. c. generaliter, 16. q. 1. l. penult. C. de aqua duct. lib. 11.

d ca. pen. & fin. de offi. vicar. in Sext. tamen hæc duo nomina officialis & vicarius, differunt, vt notat Guilh. ad clem. 1. de offic. vicar. Fridericus de ſenis, conſ. 302. incip. reuerende pater, nam quicquid poteſt D
agere officialis, poteſt quidem vicarius, ſed non conuertuntur, vt idem poſſit officialis ac vicarius, neque officialis habet poteſtatem circa actus ſpirituales, vt vicarius, qui poteſt inquirere & corrigere, non vtique officialis ſine ſpeciali mandato, vt paulo poſt dicetur. Veruntamen hodie ex praxi hæc differentia tollitur, & fere hæc nomina habẽtur ſynonyma & eiuſdem poteſtatis, vt ait Speculator. in tit. de offi. vicarii, Barbatia ad clemen. etſi principalis de E
reſcript.

e vt in c. 1. de frig. & malefic. c. 2. de regul.

f c. cum epiſcopus, 7 ibi, per alium, & c. de offic. ord. na. in Sex. c. Romana, 3. de appella. in Sext. vbi & vnum epiſcopi & officialis eſſe dicitur auditorium, & ideo ab officiali ad epiſcopum non appellari, & reiicitur contraria conſuetudo, c. 2. de conſuetud. in Sex. notat & gloſſ. in c. 2. de offic. ordina. in Sex. Innocentius & Hoſtienſis ad ca. ſua, eo. tit. apud Greg.

g Iiſdem verbis relatum, in c. licet, 2. de offic. vicar. in Sext. vbi gloſſa notat ad verbum, committantur, quod ſi epiſcopus expreſſeſerit vnum ex his, quæ egent ſpeciali nota in mandato, & adiecerit clauſulam, & alia omnia, quæ per nos poſſumus, etiam ſi mandatum exigant ſpeciale, quod cenſeantur alia quoque commiſſa vel ſimilia, vel minora, quemadmodum & notat Hoſtienſis, ad cap. ſignificaſti, per ipſum cap. de offic. archid. & per ca. ſedes, de reſcript. per l. ſed etſi, §. quæſitum, ſi quis cautionibus & per notata, ad cap. vnde commoda. argumento procuratoris & procurationis, iuxta c. qui ad agendum, §. 1. de procura. in Sext. Aliter autem dicendum, ſi aliquod de ſpiritualibus non fuiſſet expreſſum, vt ibidem dicitur, in 1. reſponſo. Notat etiam Lapus, Ioannes Monachus, & Dominicus contra Ioannem Andream, ad d. ca. 2. de offic. vicar. in Sext. quod officialis ex generali mandato poſſit inquirere, quamuis non poſſit punire, & quod poſſit remittere reos puniendos, cõtra quos inquiſierit ad epiſcopum, Rota deciſion. 66. ſi ſeruetur opinio, in nouis. Poterit quoque, ſi per inquiſitionẽ inueniat innoxios, declarare ab eadem inquiſitione abſolutos. ſicut tenet Felinus ad ca. non poteſt, de re iudic. Idque contra ripam tuetur Bernardus Diaz, in practica canonum, ca. 4.

h vt expreſſe deciditur, in c. fin. de offi. vicar. in Sext.

i c. ex frequentibus, 3. de inſtitut.

k c. ſtatutum, 3. de præb. in Sext. c. cum nullus clericum, 3. de temp. ord. in Sex. libr. 1. tit. 9. vbi gloſſ. tamen, ad verba, non extrudant, notat, officialẽ cum ſpeciali mandato, dimiſſorias dare poſſe, ad verbum,

remotus,

remotus, *idipſum dicit in vicario generali, & ſi in remotis agat epiſcopus. remota autem loca, quæ dicantur, relinqui officio iudicis. addit tãdem & Ioannes Andreas, in hoc concordare Hoſtienſem ad ca. relatum, de ſent. excom. & Archid. ad ca. 2. de teſta. in Sex. Atque hodie vicarius dari ſuper hoc expreſſam poteſtatẽ, vt etiam præſentib. epiſcopis tales licentias concedant.*

l *Sic capitulum ſede vacante epiſcopali, cõſtituit vicarium, cap. penultim. de ſupplen. neglig. prælat. in Sext. facit & Abbatiſſa electa a maiori parte capituli, c. indemnitatibus, de elect. in Sext. vel alius prælatus electus cõcorditer in caſu. c. nihil, de elect. notat glo. ad clem. 2. de reſcrip. ad verbum epiſcopi, officialem epiſcopi, dici eum, quem capitulum dat ſede vacante non obſtante. clem. cum acceſſiſſent, de procurat. nempe officialem iuriſdictionis non perſonæ, quæ non eſt, pro qua facit, c. vnic. de maiori. & obedien. in Sex. Item ait, & dici officialem Archidiaconi & alterius inferioris ab epiſcopo. Tradit etiam, Rota deciſ. 259.* notat gloſſa, *in antiqui. quod vbi plenaria, quantum ad ſpiritalia & temporalia iuriſdictio ad prælatum vel prælatiſſam pertinet, prælatus poteſt ibi ponere vicarium temporalem ſecundum Ioan. Andream, ad clem. frequens, de exceſſib. prælat.*

m *c. 16, in nona, 16. q. 7.*

n *Clem. etſi principalis, 2. de reſcript. agit de foraneo, qui ideo dictus ita, quod incerta parte diœceſis ſubiecta alteri principi ſeculari, quam ſit ſedes epiſcopalis & principalis officialis, ſit conſtitutus. Diœceſes enim epiſcoporum ſæpe non ſunt iiſdem limitibus definitæ, quibus prouinciæ principum temporalium Ideo propter faciliorem iuſtitiæ expeditionem, neue illa impediatur principibus temporalibus diſſidẽtibus, ſub quorum ditionibus eſt diuiſus epiſcopatus, conſtituti ſunt officiales foranei, de quibus tamen ego arbitrarer cõtra ſententiam gloſſ. in clem. 1. ad verbum,* foraneo, *de reſcript. non intelligi, c. Romana, de offi.*

A *ord. in Sex. nam iſti foranei, de quibus dixi, æque principales ſunt ac ii, qui in ſedib. Epiſcopalibus remanent, & proinde faciunt idem conſiſtorium cum epiſcopo; atque dictum antea vnum epiſcopũ, vnum vel plures ponere poſſe officiales & vicarios, & ideo nõ appellatur ab illis ad epiſcopum, ſed ad ſuperiorem. Ceterum non erit id negandum, ſi in extranei diœceſi epiſcopus conſtituat officialem, hunc quoque foraneum dici ad certã cauſam vnum vel ad*

B *plures, & pro delegato haberi, quia conſtituens, ibi, vbi conſtituit, non habet diœceſin, & proinde ab eo foraneo ad delegantem appellabitur, nõ ad ſuperiorem, & ita intelligo, d. c. Romana, de offi. ordin. in Sex. & c. Romana, de appell. in Sext.*

o *De quo & in c. 1. de offic. vicar. in Sext. c. inſinuante. de offi. delega. c. dilecti, vltimo, de appellat. & ab hoc appellatur ad dele-*

C *gantem epiſcopum, vel eius principalem officialem, non ad ſuperiorem.*

p *poteſt itaque fieri officialis, & locum tenẽs eius monachus, & a clauſtro propter negotia auocari, maxime ſciente abbate, vt notat Rota, deciſ. 185.* nota quod monachus ſimplex, *in antiq.*

Capvt IIII.

De Chorepiſcopo.

D Vicarius cenſebatur in parte epiſcopatus, & cum maiore poteſtate, quam officialis, non tamen cum tanta, quam haberet epiſcopus, is qui olim dicebatur Chorepiſcopus, id eſt, religionis cuiuſdam ſeu partis epiſcopatus vel diœceſeos quaſi epiſcopus. *a* Sublatus tamẽ vſus Chorepiſcoporum propter inſolentiam, quodque ſibi epiſcoporum officia vſurparẽt. *b* tum etiam, quod pro monſtro viſum ſit

E in vna diœceſi, & corpore duo eſſe capita, duos inquam eſſe epiſcopos. *c* Poteſt tamen epiſcopus in loco, vbi diuerſa ſunt idiomata, vicarium vnũ in lingua peritum cõſtituere, qui verbo & exemplo inſtruere poſſit populum ſibi ſubditum. *d*

SCHOLIA.

a *Chorepiſcopi multa habebant communia cum epiſcopis, neque pendebat, ab epiſcopis principalibus, vt vicarii ab illis conſtituti, ſed veluti proprio beneficio in certa parte loci diœceſeos, muneris epiſcopalis non epiſcopi vicarias agebat partes. gerentes propria auctoritate, quæ epiſcopi ipſi diœceſis gerere debebant, in multis quoque etiam ab epiſcopis diſtinguebantur, nam epiſcopi non niſi in ciuitatibus, Chorepiſcopi vero in vicis ordinari poterant, epiſcopi literas formatas, Chorepiſcopi non niſi commendatitias tribuebant, epiſcopi ius conſecrandi habebant, chorepiſcopi tantum minores ordines dabant. Leuiticam autem & ſacerdotalem benedictionem non poterant tribuere, capit. eccleſiis, 3. §. inter epiſcopos, & capit. 4. quamuis, 68. diſtinct. vbi & alia fuerũt prohibita choroepiſcopis.*

b *d. ca. quamuis, §. fin. & ca. chorepiſcopi, 5. ca. 68. diſt.*

c *cap. quoniam in pleriſque, 14. de offic. ord. l. non ſunt liberi, de ſtatu hominũ, l. quod certarum, de poſthu. hære. inſtituen. C. ſinguli tantum epiſcopi debent conſtitui per per ſingulas diœceſes. Similes his Chorepiſcopis, erant olim in temporalibus principatibus officiales dicti τοποτηρηταὶ, ſeu vicarii, melius locorum ſeruatores vel defenſores in prouincia. qui etiam tandem ſublati ſunt, quod in ſingulis ciuitatibus defenſores earum, vices præſidum ſufficienter agerent. §. nulli quoque iudici, ſeu c. 4. nouell. 8. vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant, §. 1. & ſequen. vt nulli iudic. liceat habere loci ſeruatorem, nouellæ. 134. τοποτηρητὴς εἶδος ἀξιώματ⊙, ſpecies dignitatis localis. Suidæ, tanquam χωρεπiſcopatus.*

d *In dict. c. quoniam in pleriſque, 14. de offi. ordina.*

CAPVT V.

De Archidiaconis.

INter vicarios epiſcopi annumeramus archidiaconos, quorũ interdictio quidem eſt ordinaria & perpetua, verum nomine epiſcopi reddita. Ideo ex vicaria poteſtate audit iurgia ſingulorũ, & circuendo prouinciam, cuncta quæ emendatione indigent loco ſui epiſcopi, corrigit, & emendat. *a* Attamẽ ſine mandato & licentia epiſcopi nemini debet curam cõmittere animarum, *b* aut excommunicare, *c* aut dare commendatitias literas ad ſuſcipiendos alibi ordines, *d* aut viſitare mo-

B naſteria, niſi in quantum ei conſuetudo permittit, *e* poterit tamen contra capellanos, quos dixerit ſibi ſubditos cauſa viſitationis, agere irrequiſito epiſcopo, ſicuti capitulum in re, quam habet ab epiſcopo diuiſam, ratione adminiſtrationis, & in bonis temporalibus diuiſis, agit irrequiſito epiſcopo. *f*

SCHOLIA.

C a *c. 1. ca. ad hæc nos, 17. de offi. Archid. libr. 1, tit. 23. ca. perlectis, §. Archidiaconum, 25. diſtinct. vbi gloſſa, ad verb.* iurgia, *diſputat de eius iuriſdictione, habet & Archidiaconus nihilominus alia officia, quæ in prædictis iuribus ponuntur, & in cap. vt noſtrum, eo. tit. de offi. Archid. concedi & ei aliqua conſuetudo, quæ tamen præſcripta eſſe debet. c. ſi. de offi. Archid. c. dudum, de elect. c. ad hæc. de exceſſ. prælat.*

D b *Etiamſi conſuetudo alia fuerit. c. cum ſatis ſit, 4. de offic. Archid. can. nullus omnino, 16. quæſt. 7. cap. cunctis fidelibus, 16. quæſt. 1.*

c *de iure communi, ſine conſenſu epiſcopi. ca. Archidiaconus, 5. de offic. Archid. ca. viſis, 16. q. 2. c. nullus, 16. q. 7. ca. corripiantur, 24. quæſt. 3. poſſunt tamen de conſuetudine aliquando, vt in cap. dudum, in 2. de elect.*

E d *c. ſignificaſti, 8. de offic. Archid.*

e *c. dilecto filio, 10. de offi. archid.*

f *Rota deciſ. 284.* nota quod Archidiaconus, *in antiq. per c. cum olim, de teſtib. ad quod facit. l. ciuitates. quod cuiuſ. vniuerſ. nomine. & c. edoceri. de reſcript.*

Cap. VI.

1 *De Archipresbyteris.*
2 *Coadiutore.*
3 *Titulario epiſcopo.*

1 Archipresbyteri in his,† quæ gerunt ex officio, vices quoque epiſcopi dicuntur agere.*a*

2 Coadiutor quoque datus in temporalibus vel ſpiritalib. videtur etiam vicarius eius, cui adiungitur vel datur.*b*

3 Sed & titularius epiſcopus, † eccleſiæ B exſiſtentis penes infideles, quæ caret proprio clero & populo Chriſtiano, & qui ſedem non habet, ratione priuilegii ſibi cōceſſi de promouendo ad ſacros ordines quoſcumque ad ſe venientes, eſt quaſi vicarius epiſcoporum aliorū, quorum ſubditos promouet. Quia nō poteſt ſine proprii prælati expreſſo conſenſu, aut ſine literis dimiſſoriis promouere quenquam C ad quoſcunque ſacros ordines, vel ad primam tonſuram, niſi velit ſuſpendi per annum ab exſecutione pontificaliū, & promotus ab exſecutione ſuſcepti ordinis, donec aliter fuerit viſum ſuo epiſcopo.*c*

Scholia.

a *ca. penult. & fin. de offic. archipresbyt. libr. 1. tit. 24. & gloſſ. ad clem. 2. ad verbum,* foraneo, *de reſcript. notat quod vbi dicitur de officiali foraneo, dici eodem modo,* D *de decano rurali, qui in parte diœceſis gerit vices epiſcopi ad tempus, qui etiam officialis foraneus dici poſſit. Qua tamen intelligenda ait, niſi officiales vel decani ex alio capite admittantur, vt quia canonici Cathedralium eccleſiarum, vel his ſimiles. Ioan. Andreas idfirmat. Archipreſbyter, vel in vrbe ciuitatenſis eſt, vel curialis. Ciuitatenſis officium ponitur, vt vice epiſcopi eo abſente, officium diuinum* E *incipiat, benedictiones presbyterales det, & c. c. officium, de offi. archipresbyt. Ruralis vero, vel decanus, presbyterorum & laicorum ſeu plebaniæ gerit curā, & cuncta refert ad epiſcopum. c. fin. eod. tit. dici-* A *tur porro archipresbyter ruralis, alicubi decanus, vt in c. capit. 50. diſt.*

b *Quando prælatus vel beneficiatus eſt impar muneri, vel propter ægritudinem perpetuam, vel ob furorem ſuperuenientem, vel ob ſenectutem, vel aliter, datur ei aliquando coadiutor, qui eius vices ſuppleat, honeſtis eidem ex beneficio expenſis datis. cap. fin. & cap. ex parte, cap. de rectoribus, c. tua nos, de clerico ægrota. cap. vnic. eod. tit. in Sext.*

c *In concilio Tridentino, ſeſſ. 14. cap. 2. & ſeſſio. 6. c. 5. & ſeſſ. 23. de reforma. cc. 3. 8. & 10. Quia & generaliter omnibus epiſcopis in aliena diœceſi ſine conſenſu propriorum prælatorum quippiam agere in præiudicium eorum prohibitum eſt. Concil. Niceno, cap. 17. Aurelianenſi, capit. 3. cap. 15. Moguntinenſi, c. 14. c. 1. 21. q. 2. per totam, 9. q. 3. c. 1. cum ſeq. de temporib. ordinat. in Sexto.*

DE OFFICIO LEGATI.
TITVLVS III.
Caput I.

1 *Continuatio.*
2 *Quid legatus.*
3 *Et quod ſpecies, vt alii de latere, miſſi, nati.*

Inter iudices ordinarios erant † legati 1 ſummi pontificis, quibus incertis negotiis committitur legationis officium, vt ibi euellant, diſſipent, plantent atque ædificent, in prouinciis ſibi commiſſis, vbi tanquam proconſules habentur antiquorum.*a* Et ita:

Legatus ſummi pontificis † dicitur eius 2 vicarius, & vices eius gerens in aliqua prouincia vel regno ſibi commiſſis.*b*

Legatorum autem † pontificalium tres 3 ſunt ſpecies.*c* Quidam enim ſunt legati dicti de latere,*d* nempe cardinales, qui ex latere ſummi pontificis & eius ſenatu*e* accipiuntur, & in prouincias mittuntur nomine ſummi pontificis, poteſtate acce-

pta.*f* Alii dicuntur legati nati, qui nõ ſunt A miſſi de latere, ſed habent ratione priuilegii beneficii poſſeſſi, poteſtatem a ſummo pontifice tanquam legati eius. Alii ſunt qui dicuntur tantum legati miſſi, nempe quorum eſt electa perſona & mittuntur in prouincias per ſummum pontificem, cum mandatis & poteſtate, & cardinales non ſunt.*g*

S c h o l i a. B

a *cap. 1, de officio lega. libr. 1. tit. 15. in Sex. æquiparantur legati antiquis proconſulibus & præſidibus prouinciarum, de quorum poteſtate & auctoritate diximus, lib. 47. Syntagmat. ca. 32. & tractatur in tit. de officio proconſul. li. 1. P. tit. 16. His magnus erat imperium poſt principem in prouinciis deputatis, l. ſi in aliquam, 7. § fi. & l. ideo, 8. eod. tit. atque pleniſſima poteſtas, nouella 30. de proconſule Cappadociæ, &* C *nouell. 123. de proconſule Palæſtinæ. Præſidis porro nomen generale eſt, eoq; & proconſules & legati Cæſaris, & omnes prouincias adminiſtrãtes, licet ſenatores ſint, appellantur, proconſulis vero ſpecialis appellatio, l. 1. de officio præſid. lib. 1. P. tit. 18. eratq; omnis poteſtas penes huiuſmodi præſides in prouinciis, quæ omnibus maioribus Romæ magiſtratibus concedebatur. leg. omnibus, 10. & ſeq. de offic. præſid. P.* D

b *cap. 1. §. fin. de offic. lega. c. mandata, 6. de præſumt. libr. 2. tit. 23. c. unico. de conſuetud. in extrauagan. commun. vicarii proconſulis, legati ſunt, vt in tit. de offic. proconſ. & leg. lib. 1. P. tit. 16. at proconſul in prouincia ſibi decreta poſſet etiam dici vicarius principis, vel olim populi, vt apud Strabonem, & ibi ita vicaria principis dignitas, ſacræ cognitionis habet poteſtatem* E *& iudicationis principalis refert auctoritatem, l. vni. de offi. vica. C. vbi tamen vicarii dicuntur non tam principis, quã perfecti prætorio, is enim mittebatur in tractum vel diœceſim aliquam aliquot in ſe prouincias continentem, ſimilis prodemodum legato proconſuli. Sed & quãuis iſti legati ſunt, tamen non ſine adiectione alia, vt procõſulis, vel alterius dicuntur, veluti & legati ciuitatis & municipiorum. l. 1. de legatio. li. 50. P. tit. 7. legatus hoſtium, l. fin. eo. ca. inſgentium, 1. diſt. Loquitur, & de his legatis ciuitatum ad alias ciuitates vel principem delegatis, tit. de legationibus. libr. 10. C. tit. 63. Sunt & legati Cæſaris ſeu principis, qui mittuntur a principe cũ mandatis & principali poteſtate ad aliquid dicẽdum, agendum vel negotiandum, & ad tempus, vt in l. diem functo legato, 4. de offi. aſſeſſorũ, in P. lib. 1. tit. 22. mandata interdum ſcripta, interdum ore tenus data & accepta, vt in c. fi. 97. diſtin. Solent interdũ legati miſſi papæ, dici nuntii papæ vel oratores, vel ambaſſiores, verum iſti non habent eam iuriſdictionẽ & poteſtatem, quæ datur prædictis legatis de latere, natis & abſolute miſſis, mittuntur enim iſti nuntii ad certum tantum negotium, vt & in c. cum inſtantia. 17. de cenſib. c. accedens, de præſcript.*

c *tres ſpecies ſequentes ponuntur, in cap. 1. de officio lega. in Sext.*

d *Cardinales miſſi in prouincias de latere dicuntur. c. volentes, 8. de offic. ordin c. ſi abbatem, 36. de elect. in Sext. quia ad latus principis ſunt, cenſenturque pars corporis eius, c. quiſquis, 6. q. 1. clem. felicis, de pœnis, ita in c. 1. de offic. leg. in Sex. dicit ſum. pontif. hos legatos miſſos de fratribus ſuis honoris prærogatiua latantes, dicit & fratres cardinales papæ in ca. dilecto, de præb. c. licet, 3. de teſtib. c. fundamenta, §. licet, de elect. c. per venerabilem, qui filii ſint legit. & alibi. Quare iſti legati de latere, vtuntur inſignibus apoſtolicæ dignitatis, dum legatione funguntur ex conſilii generalis ſtatuto, ca. antiqua, de priuileg.*

e *habet eccleſia vniuerſalis ſuum ſenatum ex cardinalibus, c. eccleſia, 16. q. 1. d. c. per venerabilem, qui filii ſint legitimi.*

f *nempe occaſione eccleſiæ, cui datur hæc facultas, d. c. 1. de offic. lega. in Sext. cuius generis*

neris eſt Archiepiſcopatus Cantuarienſis A *in Anglia, qui praeeſt & iure Metropolitano & iure legationis in prouincia.c.1.de offic.leg.c.1.de appella.*

g *dicto cap.1.de offi.legat.in Sex.& dict.c. mandata, de praeſumtio. cap. cum dilecti, de accuſatio.huius generis legati papa poſſunt etiam eſſe ſubdiaconi, capit.1.94.diſtinctio.*

C A P V T II.

De poteſtate legatorum. B

MAior dignitas ineſt legato de latere & poteſtas, quam miſſo vel nato, etiam dum venerit ad illorum prouincias illis commiſſas, qui propter ſedis apoſtolicæ reuerentiam ei cedere debent, neque illo præſente, & quandiu in prouincia illorum moratur, exſecutionem ſuæ legationis & officii habent. *a* Poteſt & legatus de latere extra prouinciam ſibi decretam, abſoluere excõmunicatos pro violenta manuũ in clericos iniectione, legatus autem miſſus, poteſt tantũ in ſua prouincia. Natus vero, nullo modo. *b* Item legatus cardinalis de latere, poteſt ſuæ collationi reſeruare beneficia non vacantia in aliqua collegiata vel cathedrali eccleſia, ſic tamen, vt vna reſeruatione in eccleſia pendente, non poſſit aliam facere, *c* & ea lege, vt exſpirante legatione reſeruationes illæ, D ſi ad collationes non fuit proceſſum per exſecutores, exſpirent. *d* Nõ poteſt autem ſibi reſeruare cathedrales ipſas, vel regulares, vel collegiatas eccleſias, nec dignitates eccleſiarum cathedralium maiores poſt epiſcopos, ſi ad eas præpoſiti ſint per electionem vocandi. *e*

S C H O L I A.

a *cap. volentes, 8.de offic.lega. ſic vt maiori* E *& digniori alii ei deferunt, nec eo præſente exercent officium ſuum, ca.denique 2.diſt. c.antiqua, §.dominica, de priuil.l.fi.de offi. proconſ. P.*

c *cap.1.de offic.lega.cap. dilectus, 6.eo.apud.* A *Greg. ex ſpeciali conceſſione alii poſſident, vt in c.literas, de ſupplend. neglig. prælato. ſeruatur tamen & in collationibus beneficiorum factis a legatis de latere diſtinctio, c.præſenti, c.collatio.c.deliberatione, de offic. ordinar. in Sext. Et quemadmodum non valet beneficii impetratio, in qua modicum poſſeſſum aliud, non fuit expreſſum, ſic non valet obtentum a legato, ſi ſuppreſſum eſt poſſeſſum a prouiſo, c.fi. de offi.lega. in Sext. quamuis valeat collatio facta ab* B *ordinario, ſuppreſſo beneficio, quod iam poſſidet prouiſus, cle.fi.de offi.ord.*

d *cap. præſenti, 3.de offic.legat. in Sext. non poſſet tamen dare ius ad beneficium vacaturum. gloſſ.in notabilibus ad caſum, cap. 1.de offic.lega.nec poteſt cuipiam committere, vt beneficii reſignationem cuiuſpiam accipiat & alii conferat, c.4.§.fi.eo.tit.*

e *cap. deliberatione, 4.de offic.lega. in Sext.* C *Suſtulit etiam conciliũ Tridentinum, ſeſſion.24.c.19.de reformatione, reſeruationes omnes, atque prohibuit eaſdem nominatim cardinalibus.*

C A P V T III.

Iterum de poteſtate legatorum.

LEgatorum poteſtas maxime ex tenore literarũ ſuæ cõmiſſionis ſeu mandati pendet. *a* Ideo non creditur legato, niſi literas ſuæ legationis oſtendat. *b* Sunt tamen quædam, quæ legatus de latere ex dignitate habet ſupra alios, nam poſt ſummum pontificem in prouincia ſibi decreta maius imperium ſupra alios dicitur habere, *c* & proinde quædam poteſt, quæ alii non poſſunt, vt ex proxime dictis exempla patent, & inſuper poteſt is, non autem miſſus vel natus, Archiepiſcoporum & exemtorum, ex officio electiones confirmare, niſi & miſſis, & natis, a ſede apoſtolica idipſum conceſſum fuerit, *d* & in ſumma hic legatus de latere omnia poteſt, præter excepta *e* & reſeruata ſoli ſummo pontifici, quæ non comprehenduntur generali mandato, qua ratione

legatus etiam de latere ſine ſpeciali man- A
dato, non transfert epiſcopos, *f* non vnit
epiſcopatus, nec eos diuidit aut ſubiicit, *g*
non cognoſcit de negotio, poſtquam illud
retulerit ad ſummum pōtificem, *h* verum
quilibet legatus cognoſcit de aliis in diœ-
ceſi ſibi decreta, non tantum per appella-
tionem, ſed etiam per ſimplicem quere-
lam aditus, *i* poteſt quoque ibi concedere
ſtatutum, quod durat etiam finita legatio-
ne, *k* & ſi quis legatus ſit diuerſarum pro- B
uinciarum, poterit in vna, alterius quo-
que negotia expedire. *l* Qui vero legatio-
nem ſummi pontificis impedit, tanquam
conturbans eccleſiam, debet a liminibus
eccleſiæ pulſus excommunicari, *m* & ter-
ra eorum, qui impediunt, ſubiici interdi-
cto eccleſiaſtico. *n* Atque omnes eccleſiæ
legatos ſummi pontificis recipere tenen-
tur, & eius procurationes, & neceſſaria
pro modo facultatum adminiſtrare, ſi re- C
quirantur. *o*

SCHOLIA.

a *de poteſtate legati & priuilegiis tractat Ioannes de Selua in 2. parte beneficiorum, queſtio. 3. ſic leges cum loquuntur de poteſtate præſidum & proconſulum (quorum habent ſimilitudinē legati apoſtolici prouinciam adminiſtrantes, in ca. 1. de offic. lega. in Sex.) referunt ſe ad ea, quæ ſcripta* D *habent in mandatis datis ab Imperatore, vt l. mandatis, 33. de pœnis. P. l. 1. de colleg. illic. P. lib. 47. P. tit. 22.*

b *ca. fin. 97. diſt. ca. lectis, 67. diſt. l. 1. C. de mend. princip. C. Neque etiam creditur Cardinali aſſerenti aliquid in præiudicium alterius, gloſſ. in c. ſicut nobis, de ſent. excom. Aliquando tamen in aliquibus credi poteſt ſine literis legato principis, ſi* E *eius perſona honeſta ſit, & de qua nō præſumatur, quod mendacium dicat, & ſi aſſerat ſe oretenus mādatum a principe accepiſſe, c. nobiliſſimus, 97. diſt. Neq; etiam legatus ſum. Pontif. petens procurationes ab eccleſiis tenetur illis oſtendere originalem poteſtatem, vt notat Ioan. Andr. ad c.* A *1. de offic. leg. Hoſtienſ. ad c. procuratores, de cenſib. Rota deciſ. 175.* nota quod legatus, *in antiq.*

c *in c. Abbatem, 36. §. huiuſmodi, de elect. in Sex. vt dictum de præſidibus, l. 4. de offic. preſb. P. & de proconſulibus, in l. ſi in aliquam, 7. §. fin. & l. & ideo, 8. de offic. proconſul. P.*

d *dicto c. Abbatem, §. huiuſmodi.*

B e *c. quæ de cauſa, 9. & ibi glo. ad verb.* quicquid, *2. q. 5. gl. ad d. §. huiuſmodi, ad verb.* tranſeundi, *plura reſeruata ſum. Pontif. notat glo. ad c. 4 ad ver.* reſeruata, *de offi. legat. & Hoſt. adfert 60. caſus reſeruatos, & Roſella in ſumma, in ver.* legatus, *n. 3. Quare nec legatus aut nuntius habēs poteſtatē conferendi beneficia qualitercumque vacantia, & indebite occupata, poteſt beneficia generaliter reſeruata puta per* C *conſtitutionē exſecrabilis, de præb. in extr. vel alio modo conferre, quia nec ſub hoc mandato generali continentur generaliter reſeruata. c. ſi. de offi. vica. in Sex. facit. ca. quamuis, 2. de præb. in Sex. diſputat & ita concludit rota. dec.* 109. legatus ſiue nūtius, &c. *in nouis & deciſ.* 459. nota legatus, *in antiq. Sed neque qui habet poteſtatem beneficia conferēdi certo modo reſeruata ſedi apoſtolicæ, vt puta vacantia in* D *curia, poterit in vim legationis alio modo vacantia conferre, deciſ. Rota* 161. nota quod vbi eſt, *in antiq.*

f *c. niſi ſpecialis, 3. & c. quod translationem, 4. de offi. leg. vbi id reſeruari dicitur ſum. Pont. in ſignum priuilegii ſingularis, vt & in c. 1. de translat. epiſcop. vbi ratio, & ca. mutationis, 7. q. 1.*

g *d. c. quod translationē. Quia hoc ad ſum.* E *Pont. pertinet, c. ſicut vnire, de exceſ. prælat. poterit tamen eccleſiam parrochialem vnire dignitati & alterius generis eccleſiam alteri ſubiicere. Rota dec.* 18. ſecundum maiorē, *in nouis, & dec.* 58. legatus de latere, *in nouis, vbi & addit, eundem poſſe inuito etiam & non vocato curione,*

idipſum

idipſum facere, & in deciſio. 458. nota A quod, *in anti.*

h *c. licet, 5. de offic. ordinar.*
i *c. 1. de offic. lega.*
k *c. fin. de offic. lega.*
l *c. nouit, 7. de offic. lega.*
m *c. ſi quis autem, 2. 94. diſt. c. vni. de conſuet. in extrauag. commu.*
n *d. c. vnico, de conſuetud.*
o *c. cum inſtantia noſtra,* 18. *cum ſuis, §§. de cenſib. lib. 3. tit. 39. c. accedens,* 11. *de præſcriptio. lib. 2. titul.* 16. *in quibus & reiicitur exceptio priuilegiorum & præſcriptionum.*

Caput IIII.

Quibus modis finiatur legatio.

Legatio legati minoris non cardinalis, ſuſpenditur, quandiu legatus cardinalis in prouincia eius eſt; *a* aut ſi alius pro ſpeciali negotio in eadem prouincia dele- C getur cum mãdato ſpeciali; atq; ita ſpeciale mandatum derogat generali; *b* finitur vero legatio, quando ad tempus facta eſt, eo lapſo; *c* vel ſi reuocetur; *d* aut ſi legatus referat cauſam ad ſummum pontificem, ideo in ea amplius non procedit. *e* Morte etiam legati finitur legatio, non etiã morte ſummi pontificis delegantis, tanquam poteſtas iudicis ordinarii; *f* legatus enim D eſſe dicitur ſedis Apoſtolicæ; quæ nunquam moritur. *g*

Scholia.

a *ca. volentes, de offic. lega. & exſpirat iuriſdictio minoris, adueniente poteſtate maiore, c. peruenit, 1. q. 1. c. ecce, 95. diſt. c. fin. de offic. ordin.*
b *c. ſtuduiſti, 2. de offic. ord. c. 1. c. paſtoralis, de reſcr.*
c *c. de cauſis, de offic. deleg.*
d *l. iudicium ſoluitur, 5. de iud. P.*
e *c. licet, 5. de offic. ordina.*
f *c. legatos, 2. de offic. ordin. in Sex.*
g *c. ſi gratioſe, de reſcript. in Sex. c. 2. liberti, 12. q. 2.*

DE ARBITRIS. *a*

Tit. IIII.

a *Exſtat titulus de arbitris, lib. 1. decretal. tit. 43. lib. 1. Sexti, tit. 22. lib. 4. Pandect. tit. 8. de recept. arbitr. & lib. 2. C. tit. 56.*

Caput I.

1 *Continuatio.*
2 *Et qui ſint arbitri.*

B Iudicibus cura debet eſſe, vt auditis vtriuſque partis quæſtionibus & reſponſionibus partes, ſi fieri poſſit ad concordiam redigant; ſin minus, iudicio determinent. *a* Cum autem ad formam iudiciorum arbitria reducta ſint, *b* non alienum erit a methodo poſt ordinariorum iudicum tractationem, de arbitris quoque agere.

Arbitri autem ſeu arbitrarii iudices, ſunt proprie & compromiſſarii, qui nullam poteſtatem in eligentes habẽtes, conſenſu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum ſententiæ ſtetur. *c*

Scholia.

a *c. 1. de mutuis petitio. lib. 2. tit. 4. ca. ſi primates, 5. q. 2. can. ſi quis membrorum, 23. quæſt. 8. compromiſſum tamen nõ impedit, quominus vt iudex cognoſcat, niſi iudici coram quo pendet lis, compromiſſi fiat probatio; & ex conſenſu partium itum eſſe ad arbitros; tunc enim quieſcit eius officium; nam dum partes ſunt concordes, nihil ad iudicem. l. 1. §. inde, de operis noui nuntiatio. ſi aliter eius nec alterius interſit.*
b *l. 1. de recept. arb. P. conueniunt enim in plurib. Nam. 1. per vtrunque iudicium & arbitrium interrumpitur præſcriptio;* E *l. fin. C. de arbitr. 2. iuratur in vtroque de calumnia. leg. 1. & 2. §. ſed quia, de iura. calumniæ. C. 3. vtrunque ad finiendas lites pertinet, l. 1. de recept. arbit. P. Conueniũt & quarto, in formula procedendi, in principio, medio, & fine, & libelli oblatio-*

ne.l.penul.§.ſin autem,§.altera,de arbitr. A
C.l.rem non nouam,§.1. de iud. C.niſi a-
liud dictum ſit in compromiſſo. Sunt ta-
men quædam,in quibus differant arbitria
& iudicia,quorum aliqua refert glo.ad c.
cum dilectus,6.ad verba niſi his,*de arbi.*
Velutí primo differunt, quia ſtricti iuris
ſint arbitria,neque quicquam arbitri poſ-
ſunt extra compromiſſi terminos agere.l.
non diſtinguemus,§.ſi.de recept.arbit.ve-
nitq́; ſolum in arbitrium, quod venire de- B
bere nominatim dictum eſt.l.ſi cum dies,
§.plenum, de arbitr. In iudicium vero ve-
niunt omnia,quæ expreſſe,ne veniant,non
prohibentur;c.cum eccleſia,de cauſ.poſſeſ.
& proprietat.l.ſolemus,de iud.P.2. Ar-
biter non poteſt punire contumaces vel te-
ſtes cogere, l.quid tamen,§.1. & fin. de re-
cept.arbit.niſi in caſu,c.ſuſpicionis,de of-
fic.delega. Et niſi idipſum in compromiſſo
dictum ſit;ſi quidem non habet iuriſdictio- C
nem,l.prætor.de iud.Iudex contra titu.de
dolo & contu.titu.de teſtibus cogendis,2.
Arbiter non pronuntiat ſententiam, niſi
vtraque parte præſente,præterquam.ſi ali-
ter in compromiſſo placuerit;l.diem pro-
ferre,§ ſi quis litigatorum,de recept.arbi.
iudex poteſt,l.1. C. quomodo & quando
iudex ſententiam proferre debeat præſen-
tibus partib.l.properandum,13.§.etſi qui-
dem,de iud. C.l.73.eod.P.4.arbiter non D
poteſt alibi partes citare,quam in loco,in
quo compromiſſum eſt,leg.ſi cum dies,§.ſi
arbiter.de recept.arbit.P. Iudex poteſt ſi-
ne incommodo tamen litigantium,l.ſi lo-
cus,59.de iudic. 5. Arbiter non poteſt de-
legare arbitrium,l. in compromiſſis, l.non
diſtinguemus,§.quæſitum,de recept.arbit.
quia electa cenſetur induſtria, & inge-
nium arbitri, ideo per alium non poteſt
implere, l.inter artifices, de ſolutio. P. At E
iudex partes ſuas delegare poteſt,l.placet,
de pedaneis iudic.C. l. more maiorum,5.
de iuriſdict.omnium iudic.P.l.1. de offic.
eius cui manda.eſt iuriſ.6. Non ſit ſatiſ-
datio coram arbitro, ſufficit enim pœna
compromiſſi,§. ad excludendas, de litigio-
ſis,in authen.coram iudice.contra authen.
offeratur,Cod.de litis conteſtatio.lib.3.tit.
9.nouel. 53. cap.3. titul.ſi quis cautioni-
bus, & titul. qui ſatiſdare cogant. & c in
Pandect. 7. Non poteſt mora purgari in
arbitro, vbi dies præfixus eſt ab homine, l.
celſus, de recept.arbitr.P. Contra in iudi-
ciis.l.ſancimus,de fide inſtrument.Cod.l.ſi
poſt tres, ſi quis cautio.P.8. Sententia ar-
bitri non infamat,l.quid ergo,§.ex com-
promiſſo, de his,qui notan.infam.P.quia
nec is poteſt de crimine, quod infamat co-
gnoſcere, l.non diſtinguemus,§.Iulianus,
de recept.arbit. P.c.cauſa, de in integ.re-
ſtitut. Sententia iudicis poteſt.l. fuſtibus,
cum duabus ſequentib.C.ex quib.cauſ.in-
fam.irrog.lib.2.titu.12.l.1.§. quorum al-
terum,ad Senatuſconſ.Turpilian.lib.48.
P.titul.16.9.Si partes renuntiant appella-
tioni & pactum faciant de non recedendo
ab arbitrio, poſſunt nihilominus ab eo re-
cedere, l.penultim.C. de arbit. Aliter ſi de
ſententia iudicis ſequenda paciſcantur. l.
fin.C.de temporib.appellat.10. Ab arbitri
ſententia non appellatur regulariter.l.1.
C.de arbitr.l.a iudicibus,2.quæſt.6.ab o-
mni ſententia contra; capit. vt debitus, de
appellat.& toto titulo,in P.& C.quoque,
11. Ex compromiſſo pupillus naturaliter
obligatur,quod vel ex eo liquet,quia fide-
iuſſor accedat, l.ſi pupillus, de recept.arbit.
Quod non dicitur in iudicio. l.1. qui legi-
timam perſonam ſtan. in iudi.habeant.C.
12.quod ex compromiſſo non datur rei iu-
dicatæ exceptio,ſed pœnæ petitio,l.2.de re-
cept. arbitr. Pand. niſi in tribus caſibus 1.
ſi iuratum ſit, 2. ſi partes ſe ſubſcripſerint
dicendo conſentio, vel non contradico; 3.
quando per decem dies poſt pronuntiatio-
nem ſententiæ, & cognitionem eius,tacue-
runt ſine appellatione, vt l.ne in arbitris,
& l.penult. C. de arbit. vel in caſu, l. liti-
gatores,§.interdum,de recept.arbit.P.Ex
ſententia iudicis contra, datur exceptio
rei iudicatæ, titul.de exceptio.rei iudicat.
lib.

lib.44.titu.2.P.§.fin.de perpetuis & temporalib.actio apud Iuſtinia.1. Conuentus coram arbitro, non poteſt coram eodem reconuenire conuenientem, cap. cum dilectus filius, 6. de arbitr. contra in iudicio, cap.1. de mutuis petitionibus, cum ſimilibus.

c *c. a iudicibus, 33. in principio, & §.1.2.q.6. quo loci iudicum quidam dicuntur ordinarii; alii arbitrarii. Ordinarii ſunt qui ab Apoſtolico, vt eccleſiaſtici; vel ab Imperatore, vtpote ſeculares legitimam poteſtatem accipiunt. Arbitrarii ſunt, qui nullam poteſtatem habentes, cum conſenſu litigantium in iudices eliguntur; in quos compromittitur, vt eorum ſententiæ ſtetur. Et horum alii dicuntur ordinarii & arbitrarii, alii ordinarii tantum; ordinarii & arbitrarii ſunt, qui legitimam alioquin poteſtatem habentes, ab eis eliguntur ad arbitrandum qui non ſunt ſuæ ditioni ſuppoſiti. Hinc fit vt quia electi ſunt ex cõſenſu, non liceat ab illis appellare; in d. c. a iudicibus, & ſeq. ſane, 2.q.6. In quo mendum eſt corrigendum, & pro eo quod legitur,* liceat, *legendum,* non liceat, *vt habetur in concilio Carthaginenſi, 3.c.10. l.1. C. de arbit. Quod dictum autem eſt rurſum eligi iudices nempe arbitros ex cõſenſu; intelligẽdum de compromiſſariis. Alioquin interdum, & leges cogunt litigantes dum recuſant iudices ordinarios, eligere iudices ſeu arbitros, non tã ad decidendam cauſam principalem quam cauſas recuſationis; vel ipſe iudex arbitros illos dabit, can. peruenit, 39.1. quæſt.1. cap. licet, cap. ſi quis contra, de foro competent. Iunge ca. cum ſpeciali, de appellatio. Veruntamen notandum huiuſmodi arbitros ex neceſſitate datos vel acceptos, non proprie arbitros, ſaltem non eſſe compromiſſarios, de quibus agimus; & proinde ab illis non ab iſtis appellari l. fin. C. de iudic. Coactio enim illa, liberum tollit arbitrium. l. rem legatam, de adimend. legat. Pand. Coactio vero fit in pluribus, veluti & clericus co*A *gitur eligere arbitros, ſi agat contra ſuum epiſcopum, capit. ſi clericus, 46. & ibi gloſſ. 11.q.1. cap. ſecundo requiris, de appellat. Compromittere autem, eſt ſimul libere promittere, quod ſtabitur ſententiæ arbitrorum, leg. diem proferre, §. ſtari, & §. fi. de recept. arbitr. P. inde arbitrium vocatur compromiſſum, l. ſocietatem arbitrorum, pro Socio, Pand. latius de his proximo capite.*

B

Capvt II.

Species arbitrorum.

LAtius tamen aliquando arbitri appellatio accipi pro aliis poteſt; quare arbitrorum in genere quidam dicentur ordinarii arbitri, alii ſimpliciter arbitri, vel arbitrarii; ordinarii ſunt, qui poteſtatem quidem habent iudicandi, ſed non in eos qui ſui iuriſdictioni ſe ſubiiciunt ad iudi-
C cium accipiendum, eos eligendo. *a* Arbitrarii vero tãtum ſunt, qui aliunde nullam legitimam poteſtatem acceperunt, quam a compromittentibus, qui ad iudicandum de quæſtione, quam inter ſe habent, *b* eos elegerunt. Eſt & amicabilis compoſitio, quæ differt ab arbitrio, & quæ fit ſine forma iudicii, & de his etiam, de quibus compromitti non poteſt in arbitros. *c* Diſtinguuntur & interdum arbitri, quod qui-
D dã dicantur accepti ex forma iuris, quoſve quis tenetur ſecundum ius eligere; Alii autẽ dicantur ex cõpromiſſo, id eſt, ſponte a partibus nullo iure iubente, electi. *d*

Scholia.

a *Hæc omnia traduntur in d. c. a iudicibus, in §.1.2. quæſtio.6. & ſuperiori proxima, ca.1. annotatione quodammodo explanauimus. Differentia & addenda horum;*
E *quod a iudicib. non ſuis, cõmuniter electis appellatur, niſi aliter conuenerit; ab arbitris ſolum, non vtiq. l. ex conſenſu, de appellat. Receptum autem eſt, poſſe compromitti in iudices ꝓprios ordinarios & delegatos, quando poteſtas illorũ redditur ar-*

bitraria,promittendo & compromittendo, A
quod ſententiam illorum velut arbitrium
obſeruabunt compromittentes, cap. cum o-
lim 7. & cap. innotuit, de arbitris, cap. niſi
eſſent viri prouidi, de prabendis, cap. lite-
ras, de praſumtio. Superiori diuiſioni claſ-
ſici interpretes addunt aliam diſtinctio-
nem, nempe arbitrorum ſimpliciter, & ar-
bitrorum arbitratorum; de qua & Panor-
mit. ad cap. cauſam que, de elect. Vocant
arbitrum eum, qui iudicare debet de iure, B
ſecundum ordinem iudiciarium; Arbi-
tratorem, qui aſſumitur ſuper contractu
ad litem decidendam; videtur hac diſtin-
ctio originem ſumſiſſe ex leg. ſocietatem
mecum, 76. §. arbitrorum, pro Socio, libro
17. P. ti. 2. cui iungendum principium le-
gis eius; vbi dilucidius, quam inuoluant
interpretes, res manifeſta fit. Propoſita e-
nim quaſtione de coita ſocietate ea lege, vt
Nerua amicus communis partes ſocieta- C
tis faceret, & cum Nerua conſtituiſſet, vt
tu ex triente ſocius eſſes, ego ex beſſe, cumq́;
quereretur, vtrū id ratum iure ſocietatis
eſſet, an nihilominus ſocii ex aquis partib.
eſſemus, reſpondit Proculus, melius quaſi-
tum fuiſſe, vtrū ex his, partib. ſocii eſſemus,
quas ipſe conſtituiſſet, quā ex his, quas virū
bonum conſtituiſſe oportuiſſet. Queren-
dum enim putabat, quam poteſtatem de-
diſſemus huic Nerua, non inquam, in eum D
compromiſiſſemus tanquam in arbitrum,
an vero tanquam in bonum virum, vt ſen-
tentiam diceret, & quid ſibi videretur.
Sicque ſtatim Proculus addit, in §. arbi-
trorum; arbitrorū enim genera duo ſunt,
vnum eiuſmodi, vt ſiue aquum ſit, ſiue ini-
quum, parere debemus; quod obſeruatur
cum ex cōpromiſſo ad arbitrium itum eſt;
alterum eiuſmodi, vt ad boni viri arbi-
trium redigi debeat, etſi nominatim fue- E
rit comprehenſum, vt arbitrium eius fiat
(& poſtea l. 77.) veluti cum lege locationis
comprehenſum eſt, vt opus arbitrio loca-
toris fiat, & l. 78. In propoſita vero quaſti-
one arbitrium boni viri exiſtimo ſequen-

A *dum eſſe, & magis, quo iudicium pro ſocio*
bonaefidei eſt, & poſtea 79. vnde ſi Nerua
arbitrium ita prauum eſt, vt manifeſta
eius iniquitas appareat, corrigi poteſt per
iudicium bonaefidei, &c. que ſequuntur
iuncta l. 80. ex quibus patet aliter differrè
arbitros, quam contorqueatur textus ab
interpretibus, nempe arbitros alios dici eos,
qui in forma iudiciali debeant iudicare,
alios qui ſine forma illa & ſine litigātium
B *contentione reciproca, mentis ſue ſenten-*
tiam, vel quod videatur proferre debent,
quorum poſtremi non pertinent ad iudi-
ciorum qualitatem, neque etiam de his a-
gitur titulo de arbitris; nam illorum arbi-
trum eſt voluntas tantum ſimplex, vt cum
dicitur, aliquid arbitratu alicuius reli-
ctum vel collatum, id eſt, in voluntatem,
que ſi non fuerit viſa iuſta, debet reduci
ad id, quod bonus vir faciendum exiſti-
C *maſſet ſine ſtrepitu iudicii, vt ſequenti an-*
notatione dicetur. In hoc tamen commiſſo
arbitrio non erit recedendum a perſona, in
quam arbitrium dicendum reiectum eſt,
id eſt, debent qui arbitrium eius elegerunt
exſpectare eius voluntatem, l. ſi quis arbi-
tratu, de verborum obligatio. l. ſi coita pro
ſocio, P. l. ſi libertus, de ope. liber. P. l. fin. de
contrahen. emtio. C. veruntamen ſi is non
fuerit, vt iuſtum eſt arbitratus, illius ar-
D *bitrium arbitrio boni viri, id eſt iudicis, e-*
mendari poterit, l. continuus, §. cum ita,
de verbor. obligatio. quod ex iure videtur
aliter ſtatui in arbitrio ex compromiſſo
prolato, in quo ſiue bene ſiue male ſtatutū
ſit, ſtandum erit metu pœna. l. diem profer-
re, §. pari, de recept. arbit. P. niſi forſan ex
doli exceptione ſubmoueatur, leg. arbitro-
rum, C. de arbitris, vel aliis modis ſubue-
niatur leſo enormiter per recurſum ad ar-
bitrium eiuſdem boni viri, vel per appella-
tionem, vt poſtea inferius ſuo loco dicetur.
Nihil propemodum quoque pertinent ad
iudiciales arbitros ſeu cōpromiſſarios alia
ſpecies, quas proponit gloſſa in d. §. arbitro-
rum, l. ſocietatem, pro ſocio, veluti quod
quis

quis ſit arbiter rei ſuæ, l. arbitro, qui ſatiſdar. cogan. Pandect. l. antepenult. de iudic. C. l. in re mandata, C. manda. l. quiſquis, de poſtula. & arbitrium voluntatis vltima, l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. nam iſta arbitria pro voluntate libera accipiuntur, nec ad inſtitutum tractatum pertinent. Si velis nihilominus explere animum de eorum diſtinctione, conſules quæ diximus lib. 47 ſyntagm. iur. cap. 39. addam tamen ne tyrones, conturbet doctorum & interpretum lectio; in ſumma notare oportere apud illos interdum arbitrium accipi pro iudice delegato vel ordinario, vt in l. quiſquis, C. de poſtul. l. arbitro. & ſequent. qui ſatiſda. cogan. interdum pro eo, qui de iure eligitur, dum iudex recuſatur ex cauſa ſuſpicionis, vt in cap. ſuſpicionis, de offi. delega. in l. apertiſſimi, C de iudic. c. cum ſpeciali, de appellationib. cap. legitima, eodem titu. in Sext. quem vocant interpretes iuris arbitrum, interdum arbiter is eſt, qui eligitur a partibus ex compromiſſo, de quo nos agimus, & ſic accipitur in l. 3. §. 1. & toto titulo, de recept. arbit. & de arbitris hunc tamen interpretes vocant arbitratorem, quem dicũt differre ab arbitro; quod arbiter ex iure; arbitrator de iure & de facto ſine ordine iudiciali ſententiam dicat, quod admonuiſſe ſufficiet; alioquin enim non erit diſtinctioni vel differentiæ inhærẽdum vt commentitiæ, quemadmodum etiam docet Coraſius lib. 4. Miſcella. cap. 18. ſed erant tentanda quæ ante docui.

b *c. ſiquis epiſcopus accuſatus, 36. §. arbitraris tantum, 2. q. 6.*

c *c. peruenit, 3. de arbit.*

d *vt in cap. legitima, 2. & ibi gloſſa ad verba* formam iuris; *de appellationib. in Sexto. c. cum ſpeciali, 61. eodem tit. apud Gregor. vbi ex cauſa ſuſpicionis iudicis probanda contendentes tenentur eligere arbitros ad eam decidendam; notat autem prædicta gloſſa in arbitris iuris huiuſmodi pro iudicandis cauſis ſuſpicionis iudicis eccleſiaſtici, arbitros eſſe debere clericos & non laicos, & ſine ſuſpicione; & quod non multum ſint remoti a loco, ſintque in locis vbi poſſit haberi copia peritorum.*

Capvt III.

De quibus rebus compromitti in arbitros poſſit, vel non.

DE omni cõtrouerſia generaliter in arbitros cõpromitti poteſt, *a* niſi nominatim prohibeatur. Prohibetur autẽ ſuper
B beneficio, *b* ſuper electione, *c* decimis, *d* & ſuper his, in quibus non licet priuatis declinare forũ iudicis, aut transferre earum rerum in alios iuriſdictionem. *e* Proinde delegati ab ordinariis, qui iuriſdictionem non habent, ſed tantummodo facultatem iudicandi, ſeu arbitri, de cauſa reſtitutionis in integrum cognoſcere non poſſunt, niſi coram eis mota fuerit incidenter. *f* In matrimoniali quoque, *g* liberali, *h* vel cri-
C minalibus cauſis, *i* cum maiores iudices illa exigant, arbiter aſſumi non poteſt, *k* vt neque prælato compromittere licebit de rebus ſuæ eccleſiæ in præiudicium exemtionis. *l* Minus compromittere permiſſum de his, quæ iam ſententia legitimi iudicis ſopita fuerunt, aut de dubiis ex ea ſententia prouenientibus, quæ poſſent peruertere ſententiam. *m* Poſſunt vero eccleſiaſticæ perſonæ de rebus ciuilib. com-
D promittere in laicum, *n* ſed non de rebus ſpiritualibus, *o* præterquam ſi de his cum auctoritate ſuperioris in clericum & laicum ſimul compromittant. *p*

Scholia.

a *ca. fin. de tranſact.* in his, *inquit textus*, ſuper quib. ius non inuenitur expreſſum procedas æquitate ſeruata, in humaniorem partem declinando, &c.

E b *veluti ſuper beneficio, c. 2. de arbit. ca. niſi eſſent viri prouidi, de præben.*

c *cap. cum dilectus, 32. ca. cum in iure, 33. de elect.*

d *ca. cum Apoſtolica, de his, quæ fiunt a prælatis ſine conſen. capit.*

e quia arbiter non conſequitur iuriſdictio- A
nem ex arbitrio ſibi delato, ſed tantum co-
gnitionem ſeu notitiam, l. 1. C. de arbit. l.
ait prætor, de re iudic. & priuatorum con-
ſenſus iudicem non facit eum, qui nulli
præeſt iudicio, neque quod is ſtatuit rei
iudicatæ obtinet auctoritatem, l. priuato-
rum, 3. & l. fin. de iuriſdict. omnium iudic.
lib. 3. Cod. titul. 13. contra, ſi is alicui præ-
eſſet, & eius fieret extenſio. l. 1. C. eod. l. 1.
de iudic. P. B

f c. in cauſa reſtitutionis, 9. de reſtitut. in in-
teg. lib. 1. tit. 41.

g dict. cap. cauſa reſtitutionis, §. fina. & cap.
fin. de tranſact. cauſa quippe matrimonia-
lis debet tractari per iudices diſcretos, &
eccleſiaſticos, iuxta concilium Tridenti-
num ſeſſio. 24. de ſacrament. matrimon.
cap. fin. & ſecundum ſacros canones, capit.
tuanos, de ſponſalibus. & per eos, qui po-
teſtatem habeant iudicandi, cap. ex literis, C
de conſanguini. & affinit. Coniugii ſacra-
mentum compoſitionis remedium non ad-
mittit, neque in eo a ſeueritate canonica re-
cedere licet, cap. fin. de tranſactio. maxime
dum de validitate vel improbatione agi-
tur matrimonii, quos Deus enim coniun-
xit, non poteſt homo ſeparare; canon. quos
Deus, ca. an quod, 31. quæſt. 2. cap. deinde
opponitur, 26 diſtinct. ca. inter corporalia,
de translatio. epiſcop. vt neque ſententia lata D
contra matrimonium vnquam tranſit in
rem iudicatam, ca. lator, de ſent. & re iud.
cum ſimil.

h cap. cauſa reſtitutionis, de reſtitut. in integ.
l. non diſtinguemus, §. de liberali, de recept.
arbitr. liberalis cauſa eſt, quæ pertinet ad
ſtatum libertatis, inde & liberale iudiciũ,
vt liquet ex titulis de liberali cauſa in
P. & C.

i criminalis cauſa in arbitrium deduci non E
poſſet, ſi in ea ſit famoſum delictum, d. cap.
cauſa, de in integ. reſtitutio. d. l. non diſtin-
guemus, §. Iulianus, de recept. arbitr. aut
ſi agatur de vindicta publica, & pœna fiſco
adiudicanda, quam partes non poſſunt

A remittere, gloſſa in l. 2. ad Senatuſconſult.
Syllania. Bartol. ad leg. 1. §. vſque adeo, de
iniur. Pan. ſi tamen crimen famoſum non
ſit aut ſi ciuiliter agatur, ex eo poteſt com-
promitti; ideo ſententia arbitri ſuper eo
infamare non dicitur, leg. quid ergo, §. ex
compromiſſo, de his qui notan. infam. vide
doctor. ad cap. Quintanallis, de iureiuran.
ſi etiam in crimine maiori fuerint ad co-
gnoſcendum de eo delegati quidam, qui
B arbitrium etiam ſuper illo ſuſceperint re-
tenta poteſtate delegata, valebit eorum
arbitrium vt compromiſſum, vt in capit.
literas, 14. de præſumtio. libro 2. titul. 23.
quia non ſunt ſimpliciter arbitri, aut abſque
poteſtate; poterant enim alioquin, & ſine
compromiſſo cognoſcere. Poterunt & ar-
bitri cognoſcere, ſi de cauſa criminali, aga-
tur tantum de intereſſe pecuniario conten-
dentium, vt notat Maſuerius in praxi,
C titul. de arbitris, §. 11. item non valet com-
promiſſum, per dict. l. non diſtinguemus, §.
ſuper errorem.

k d. c. cauſa, de reſtitut. in integ.

l c. cum tempore, 5. de arbit. idipſum in aliis
quæ ſunt in præiudicium eccleſiæ, aliter au-
tem ſi fiant in fauorem. Et proinde ſi com-
promiſſum ſit de rebus eccleſiæ, quod
non inducit alienationem rerum eccle-
ſiæ, valet, non etiam ſi inducat. Panormi.
D ad dict. cap. cum tempore, & ad cap. con-
tingat, de tranſactio. Anchara. ad capit. 1.
de rebus eccleſ. non alien. in Sexto. Bartol.
ad l. nulli, de tranſact. quocirca ſi de rebus
eccleſiæ prælatus velit compromittere, vt
compromiſſum valeat debet adhibere con-
ſenſum capituli, & ſolemnitates in rebus
eccleſiaſticis alienandis requiſitas, relatas
in cap. ſine exceptione, 12. quæſtione 2. &
in cap. 1. de rebus eccleſ. non alienand. quas
E nec conſuetudo tollere poteſt, vt notant in-
terpretes in capit. nulli, de rebus eccleſ. non
alienand. gloſſ. ad cap. ſicut, & ad can. ſine
exceptione, 12. quæſtio. 2. facit ca. quanto,
de his quæ fiunt a prælatis ſine conſen. cap.
Et generaliter qui rem non poteſt aliena-
re,

re, non poteſt eandem iudicio committere, l.1. de iure delibera. P.

m *capit. expoſita, 13. de arbit. vide l. cum fideicommiſſum, 7. de confeſſ. Pandect. qua diſtinguit, vt neque poſt ſententiam a qua non eſt appellatum, valeat tranſactio, quia amplius res dubia non dicitur, quæ eſt requiſita in tranſactione, leg. ſi cauſa, Cod. de tranſactio. l. etiam poſt rem, eodem titul. P. l. eleganter, §. ſi poſt, de condict. indeb. P. quod ſi etiam de interpretatione ſentẽtia* B *agatur, adeundus erit is, qui protulit; cuius enim eſt condere, eiuſdem & eſt interpretari, cap. inter alia, de ſentent. excom. cap. ſicut, §. ex his, 11. quæſtione 1. l. fin. C. de legib. Et recurrendum eſt ad ſenſum & intentionem proferentis vel ſcribentis, c. petitio, de procura. c. licet, de offic. ordin. c. ex tuarum. de vſu pallii.*

n *vt in c expoſita, 11. de arbit.*

o *cap. contingit, fin. de arbitr.* quia, *inquit,* C non decet, *id eſt, non conuenit, vel decens non eſt*, vt de talibus laicus arbitretur, *cum de ſpiritualibus non poſſit cognoſcere, cap. lator. qui filii ſint legitim. capit. decernimus, de iud. & de eccleſia male iudicat, qui in his quærit iudicium laicorum, cap. placuit, 11. q. 1.* D

p *vt colligitur ex c. per tuas, 9. de arbit.*

Capvt IIII.

Quis poſſit compromittere.

POterit compromittere *a* etiam, qui nominatim non prohibetur, *b* & qui habet liberam rerum ſuarum adminiſtrationem, de rebus enim alienis nemo compromittens ſine mandato, poteſt in præiudicium domini quippiam agere, niſi is E poſtea ratum compromiſſum habeat. *c* Sic non valet compromiſſum per pupillum aut filium familias factum, ſine auctoritate tutorum vel curatorum, aut patris, exceptis his, in quibus filiusfamilias admittitur ad agendum aut defendendum ſine patris auctoritate, *d* fauor maximus in exceptione controuerſiarum verſatur extra A iudicium, & proinde epiſcopi munus dicitur, tam clericos quam laicos diſſidentes & litibus implicatos, ad pacem & concordiam compellere, potius quã in iudicium trahere *e*.

Scholia.

a *vtilitas iſtius quæſtionis, quis poſſit compromittere, in eo verſatur, vt ſi compromittatur ab eo, qui non poteſt, corruente* B *compromiſſo, corruat etiam pœna petitio. l. diem, §. coram, & l. ſi pupillus, de recept. arbitr. Pandect. nec ſtabitur ſententia cum principale enim corruit, & conſequenter acceſſorium. l. cum principalis, de regulis iur.*

b *quia edictum de arbitris, eſt prohibitorium certarum perſonarum, l. ſi pupillus, l. non diſtinguemus, §. ſi ſeruus, de reo. arbitr. P.*

C c *cap. per tuas, 9. §. ſuper quo, de arbit. quia res aliena in iudicium deduci non poteſt, l. 1. de iure delibera. P. rubric. res inter alios geſta, &c.*

d *gloſſ. ad cap. cum dilectus, de arbit. l. diem proferre, §. coram, & l. Pedius, cum l. ſeq. de recept. arbitr. P. admittitur autem ad* D *agendum & defendendum filiusfam. ſolus ſine patre, in ſpiritualibus, ca. fin. de iudic. in Sext.*

e *tota 90. diſtinct.*

Capvt V.

De compromiſſi formula.

QVando eligendi ſunt a contendentibus arbitri, aut vnus aut tres eligẽtur; vt vel tres conueniant, vel duorum potior E ſit ſententia, *a* Si tamen in duos compromiſſum fuerit, valebit nihilominus compromiſſum; qui ſi inter ſe diſcordent, poterunt tertiũ eligere concorditer. *b* Recepta & eſt clauſula compromiſſi in duos, vt ſi ipſi diſſideant inter ſe in ſentẽtia, poſſint certam tertiam nominatam perſonam eligere, alioquin de incerta non valeret. *c* quanquam valeat forma compromiſſi, vt

arbitri per ſe diffiniant, vel per alios duos A
mediatores, quos ipſi elegerint. *d* Arbitri
porro de his tãtum, ſuper quib. in eos fuerit
compromiſſum, iudicare poſſunt. *e* Cęterum
in compromiſſo; vt arbitrium teneat, adiici debet, vel pœna aduerſus non
ſeruantem, aut iuramentum de ſeruando,
f forma autem compromiſſi diſtinguit arbitrum
verum ab amicabili compoſitore,
quem vulgus vocat arbitratorem. Nam ſi
ita in aliquem compromittatur, vt libel- B
lum, reſponſiones & probationes recipiat,
iuriſque ordine ſeruato, procedat, arbiter
cenſeri debet, *g* ſin autem in aliquem
compromittatur, vt controuerſiã de plano,
& ſine ſerie litis amici componat, & ex
æquo & bono ſtatuat, quamuis arbiter dicatur,
tamen vere talis non eſt, ſed amicabilis
compoſitor. *b*

SCHOLIA. C

a *cap. 1. de arbitr. expedit autem vnum vel tres impari numero potius quam duos eligi, quod alioquin facile ſine exitu futura ſit eorum ſententia, propter hominum ad diſſentiendum facilitatem. l. item ſi vnus, §. principaliter, de recept. arbit. P. duorum autem ex tribus ſententia præſente tertio,* D *valet, licet ipſe diſſentiat præſens, ſi tamen abſens eſſet, non valeret, l. ſi in tres, de re arbit. P. niſi expreſſum eſſet in compromiſſo, vt duo poſſint procedere ſine tertio, l. non diſtinguemus, §. cum in plures, de rec. arb. c. vno delegatorum, 42. de offic. & poteſta. iudic. deleg. lib. 1. titul. 39. per clauſulam,* quod ſi non omnes, *&c. quæ & in iudicibus plurib. delegatis locum habet, c. prudentiam, de offic. delega.* E

b *vt in cap. ſuſpicionis, de offic. delega. l. item ſi vnus, §. principaliter, de recept. arbi. P.*

c *c. innotuit, 12. de arbit. d. l. item ſi vnus, §. ſi in duos, de rec. arb.*

d *cap. cum a nobis, 13. de arbit. ſunt autem illi mediatores amicabiles compoſitores, nõ arbitri, ne proxime dicta repugnent.*

e *cap. cum dilectus, 6. de arbitris. Stricti iuris ſunt compromiſſa, neq; extra ea quippiam arbitri valide agere poſſunt, l. non diſtinguemus, §. fina. de recept. arbitr. & in arbitrium tantum ea veniunt, de quibus dictum eſt vt veniant. l. ſi cum dies, §. plenum, eod. titul. Pand. niſi accedant quædam coherẽtia, ſine quibus cauſa commode explicari nequeat, quẽadmodum quando ſtatuitur dies ſolutioni faciendæ, dict. l. ſi cum dies, §. fin. & l. quid tamẽ. §. ſolutionis, & l. Celſus, eod. titul. Poteſt & de cauſa reſtitutionis in integrum arbiter incidenter, non autem principaliter cognoſcere, l. cauſam reſtitutionis, de reſtitutio. in integ.*

f *iure pœna adiicitur & iuramẽtum, vt eorum metu ſeruentur dicta per arbitrium, cap. 2. capit. per tuas, de arbitr. Cod. §. quia vero, de iudicib. in nou. l. litigatores, §. 2. de recept. arb. P. & de iureiurando iterum in l. 4. C. eod. titul. Permiſſum tamen olim & compromittere ſine pœna, quo iure, contra non ſtantẽ arbitrio electorum ex compromiſſo agebatur incerti actione, l. diem proferre, 27. §. fina. de recept. arbit. Correxit Iuſtinia. nou. 82. de iudicib. cap. 11. §. quia vero multa, in pleriſq; ius ea de re antiquum, & primum ne eſſet vlla actio ex compromiſſo ſine pœna conſtituto; rurſum, ne iuramentũ cõpromiſiſſis adiiceretur. ſed ſufficeret mulctam vel pœnam non ſeruanti cõcipere, qua ſoluta liceret libere ab arbitrio reſilire, idipſum relatum in d. authen. decernit, C de arbit. voluit tamen Leo Imperator nouella 73. vt pactum etiam non conſtituta pœna valeat, vt & ius pontificium in cap. 1. de pœnis, etiam nudum, cap. 1. de pact. quamuis illud iure ciuili non actionem ſed exceptionem producat, l. iuriſgentium, 7. §. 4. de pact. P.*

g *in l. 1. l. idem Pomponius, alias incipit, ſi de meis, §. recepiſſe, de recept. arbitr. P.*

h *verba enim rebus ſeruire debent, non contra, can. humanæ aures, 22 quæſtio. 5. l. 2. §. ſed vt ſubtilitati, de conſtituta pecunia, C. cap. intelligentia, de verbor. ſignificat.*

cum

cum ſimilib. appellatio itaque arbitri, non facit arbitrum, ſed forma compromiſſi; Panormit. ad cap. Quintauallis, de iureiurand. Ludouic. Roman. ſingulari 515. Bartolus, ad leg. ſocietatem, §. arbitrorum, numero 12. pro ſocio Pandect. Sic quis iurat, quod ſtabit arbitrio alicuius, vt in eum per cap. veniens, de iureiurand. & ibi Panor. & alii, non vt in arbitrum, ſed vt in compoſitorem amicabilem & arbitratorem, vt & ait Ludouicus Romanus in prædicto loco. Ita arbitramentum, eſt veluti tranſactio quadam. authen. ſi contigerit, de iudic. C. Iaſ. ad ea. nemo poteſt, in 1. lectura. num. 64. de leg. 1.

A

B

CAPVT. VI.

Qui poſſint eſſe arbitri vel non.

LIberum eſt compromittere in quoſcunque arbitros, nec refert, an is, qui arbitrium ſuſcipit, integræ famæ ſit, ignominioſus, *a* ſit ne in poteſtate vel extra eligentis, *b* libertinus, vel ingenuus, *c* magiſtratus aut priuatus, *d* alteriusve qualitatis; niſi expreſſe iure prohibeatur *e* arbiter fieri. Prohibentur vero, ſerui *f* mulieres, *g* niſi illæ ſint præcellentes, quæ vt in Gallia iuriſdictionem in ſubditos habere dicantur, *h* Item prohibetur, manifeſte excommunicatus, *i* monachus, maxime ſine ſuperiorum licentia. *k* Poterit tamen & a ſummo pontifice, cauſa ei aut abbati cognoſcenda nominatim delegari. *l* Prohibitum quoque in proprium iudicem ordinarium de cauſa eius fori cognoſcẽtem, compromittere, de eadem. *m* Si tamen non ſit competens, compromittenti reo, nõ eſt prohibitum, quin in eum compromiſſum fiat. *n* Quemadmodum & licet in delegatum compromittere, qui retenta ſibi conceſſa poteſtate, poteſt tanquam arbiter ſtatuere. *o* At nemo rei ſuæ hoc modo conſtitui arbiter poteſt, quia ſententiam ſibi dicere, & ſibi imperare non poteſt. *p* In laicum de rebus ſpiritualibus compromitti non poteſt, *q* cum ex ſua perſona ſit incapax eius cognitionis, *r* niſi id fiat auctoritate Papæ, vel ſuperioris, vel delegati. *s* Poſſet tamen de temporalibus eccleſiæ compromitti in laicum, *t* & de ſpiritualibus quoque in clericum & laicum ſimul, *v* vt dictum antea. Cæterum electi arbitri non tenentur ſi nolunt arbitrium recipere, ſi ſuſceperint tamen, coguntur ſententiam proferre. *x*

C

D

E

SCHOLIA.

a *ca. infames, 2. §. cognitores, 3. q. 7. l. Pedius, 7. de recept. arbit. P.*

b *nam filius in cauſa patris, conſentiente aduerſario, poteſt eſſe arbiter, d. c. infames, §. filius, 3. q. 7. l. quin etiam, de recept. arbitr.*

c *d. c. infames, §. ſeruus.*

d *l. 4. & 5. de recept. arbitr. P.*

e *quia edictum de arbitris, vt dixi, prohibitorium eſt, certarum perſonarum, & ita illis promittit quas non prohibet, leg. ſi pupillus, & l. non diſtinguemus, §. ſi ſeruus, de recept. arbitr. ſicq́ imitatur iudicia arbitrium, l. 1. eod. titu. in quibus perſonæ, quæ non prohibentur iudicare, permittuntur. l. cum prætor, de iud. P.*

f *d. cap. infames, §. ſeruus, 3. q. 7. l. Pedius, 7. de recept. arbit. ſi tamen tempore compromiſſi & ſententiæ ſeruus habitus ſit pro libero, poterit ſuſtineri eius ſententia, per l. Barbatius Philippus, de offic. prætoris. P. l. 1. C. de teſta. cap. conſultationibus, de iure patronat. cap. Apoſtolicæ, de cleric. excom. miniſtr.*

g *cap. dilecti, 4. de arbit. l. fin. C. eod. tit. quia fœminæ ab omnibus officiis ciuilib. remotæ ſunt, d. cap. dilecti, c. infames, §. tria, 3. quæſtio. 7. can. mulierem, 33. quæſtio 5. l. fœminæ, de reg. iur. l. cum prætor, de iud. P.*

h *d. c. dilecti, de arbitr. nam & illis ſummus pontifex cauſas aliquando delegauit cognoſcendas ſciens prudensque, vt in cap. Mennam, 2. q. 5. can. ſi quis. & cap. cum deuotiſſimam, 13. quæſtio 2. inueniuntur & mulieres aliquando in lege antiqua populum iudicaſſe. Iudic. 4. Debora, & §. 1.*

15. queſtione 3. meminit Polyenus lib. 7. A
στρατηγηματικῶν, in cap. περὶ κελτῶν. Gallos Celtas, aliquando inteſtina ſeditione laboraſſe, & ad bellum arma ſumſiſſe; uxores autem ipſorum ipſas inter medias acies opponentes crimina deprecatas, tranſegiſſe, vt viri in gratiam redirent & litem deponerent, & inde in poſterum vicatim oppidatimq; ſi quando Galli conſilium ineunt, inquit, de bello, de pace, aut etiam de aliis quæ communiter ad ipſos aut ſocios perti- B
nent, ſingula de mulierum ſententia adminiſtrantur. Atque in fœderibus cum Annibale factis continetur, ſi de Carthaginenſibus Celtæ conquerantur, equitum præfectos & duces litem diremturos; ſin de Gallis Carthaginenſes, τὰς κελτῶν γυναῖκας δικάζειν Gallorum mulieres iudicaturas.

i cum dicatur arbitria ad ſimilitudinem iudiciorum fuiſſe redacta, leg. 1. de recept. arbit. Pand. non valeat autem ſententia a C
manifeſto excommunicato prolata, capit. ad probandum, 24. de ſent. & re iudic. lib. 2. titul. 27. cap. exceptionem, de exceptionibus. aliter tamen dicendum, ſi fuiſſet occulte excommunicatus, cum nemo talem euitare aut diuinare teneatur. cap. vni. vt eccleſiaſtic. benef. ſine diminu. confer. l. ſi putator, ad l. Aquil. P.

k interdicuntur enim monachis litigiorum miniſteria & officia, capit. 20. de præſen- D
tium, 16. quæſtione 1. & ibi gloſſ. ſingul. l. repetita. Cod. de epiſcopis & cleric. l. conſulta d. ualia. de teſt. §. Deo nobis, de ſanctiſſ. epiſ in nou.

l in cap. cum olim, propter, 14. de priuileg. ita delegatur cauſa cognoſcenda monacho fratri Palmerio canonico ſanctæ Trinitatis, in cap. conqueſtus, 16. de foro compet. quanquam hodie non fiant a ſummo pontifice delegati ſimplices monachi, niſi ſint E
priores conuentuales, vel expreſſe de monachiſmo in delegatione mentio fiat, clem. 2. & ibi gloſſ. de reſcript. cap. ſtatutum eodem titul. in Sexto. Sunt & inquiſitores ſacræ fidei & hæreticæ prauitatis hodie monachi, ordinis Dominicanorum, vel Minorum. Scribit & Angelus Clauaſius in ſumma, ad verbum arbiter, nume. 5. monachum poſſe eſſe arbitrum cum licentia abbatis, & pro vtilitate monaſterii, argu. cap. 2. de teſt. in Sext. & num. 4. ex Oldrado tenet, quod etiam ſine licentia abbatis, poſſit fieri amicabilis compoſitor ſeu arbitrator. Eo quod officium ſit pietatis, reducere diſcordantes ad concordiam. B can. iniuſtum. 2. quæſt. 3. alii dicunt ex licentia tantum abbatis poſſe, quod mihi magis placet, cum nec ſine licentia eius poſſit cum illis colloqui, qui eum ſequeſtrum pacis & honorarium conſtituerunt arbitratorem.

m can. infames, §. ſiquis vero iudex, 3. quæſt. 7. explicat ita leg. ſed ſi in ſeruum, § ſi quis iudex, de receptio. arbitr. Pandect. facit le. ſecunda, & le. conuenire, de iudic. C P. rationem addit Maſuerius in praxi, ti. de arbitris nu. 8. §. idem nec iudex, quia ſi hoc admitteretur, poſſet conuerti in præiudicium Domini iuſtitiarii regis, ducis, aut principis, cuius perſonam gerit iudex ordinarius. Item de qua re cœpit iudex cognoſcere, de eadem pronuntiare cogitur, l. de qua re, de iudic. Pand. nihil prohibet tamen, quominus iudex ordinarius de cauſis, quarum eſt iudex, amicabiliter D poſſit cognoſcere. can. ſiquis membrorum, 23. quæſt. 8. ca. ſi primates, 5. q. 2. & in nouell. 86. capit. 1. §. ſi vero iudices, vt differ. iudic. &c.

n cap. a iudicibus, §. ordinarii, & arbitrarii, 2. quæſt. 6.

o ſic intellige cap. cum olim, 7. de arbit. cap. literas, de præſumt. c. cum cauſam, de elect. c. veniens, de iureiuran.

p l. ſi de re ſua 56. de rer. arbit. l. 40. §. fin. de E fideicom. liberta.

q cap. contingit, de arbitris, vt ſi agatur de decimis, quæ ſpiritualibus annumerantur, c. cauſam, de præſcriptionib. cap. tua nobis, de decimis.

r c. lator. qui filii ſint legitimi, c. 2. de iudic.

s cap.

s cap.prætor,§.verbum.& ibi gloſſ.32.diſt. c.per tuas,de arbit.

t d.c.contingit,& ibi interpretes, de arbit.

v c.per tuas,de arbit.

x l.3.§.fin.& ſequent.4.& 5.de recept.arbi. P.l.litigatores,11.§.1.eod.tit.recepiſſe autem arbitrium videtur, qui iam iudicis partes ſuſcepit finemq́; ſe ſua ſententia impoſiturum pollicetur, l.idem Pomponius, §.recepiſſe,de recept.arbitr.P. & proinde hodie quoque cogi poteſt arbiter ſupplicatione edita iudici ordinario, arbitrari. Et ſi in longa mora ſit,poteſt pars,cuius intererit,accelerare ſententiam,citare aduerſariam, & arbitrum ad irritandum arbitrium & compromiſſum,& ad proſequendam inſtantiam coram iudice,coram quo antea introducta erat introducenda, vt Maſſuerius tradit titulo de arbitr.§.item ſi arbitri,alioquin pars altera,quæ non exſpectata ſententia arbitri veniret ad ordinariam, compromiſſo remanente pœnam deberet dictam compromiſſo, l.ſed ſi in ſeruum,§.fin.& l.ſi quis rem,§.fin.de recept. arbit.& ſic iudicatum in Senatu Pariſien. anno Domini 1534.1.Decemb. poſſunt tamen adferri exceptiones,ob quas arbiter non cogetur ſententiam dicere: Prima ſi is ſit magiſtratus ſuperior, cui alius imperare non poſſit, l.nam magiſtratus,de recept. arbitr.P. quia par imperium, non habet in parem,nec in ſuperiorem, l.ille a quo,§. tempeſtiuum, ad Senatuſconſult.Trebellia.l.c.cum inferior,de maior.& obedien. cum ſimilibus.Secunda,ſi ſordes,corruptio ſeu turpitudo arbitri manifeſte appareant, l.ſed ſi in ſeruum,9.§.ſunt & alii,de recep. arbit.Tertia ſi eum infamauerint litigatores, vel eo ſpreto ad alium arbitrum peruenerint, vel ad iudicem, dict.l.ſed ſi in ſeruum,§.penult.& l.vel alium, 10.& l.litigatores,11.eodem tit. Quarta,ſi compromiſſum non interuenerit, vel interuenerit quidem, ſed pœna non ſit appoſita,ab vtraque parte,dict.leg.litigatores. Quinta,ſi ſit lapſum tempus compromiſſo adiectum, leg.idem Pomponius, cum ſimilibus, eodem titulo. Sexta,ſi quædam alia iuſta impediant,ne arbitrium ſubeatur, vt ætas, inimicitiæ, profectio neceſſaria, valetudo, & ſimilia. de quibus in l.licet 15.cum 2.ſequentib.leg.non diſtinguemus,32.eodem titulo. Cæterum iure pontificio diſputatur, num quis teneatur arbitrium in ſe in cōpromiſſum recipere,alioquin liti iudicandæ idoneus, an vero poſſit recuſare. Et notatur,non poſſe ſine peccato hoc officium repudiare, in canon.ſicut enim,per illum textum,& ibi gloſſa ad verbum vſum,11.quæſtione 1.& per canon. præcipimus,90.diſtinctio. nempe vt dixi, ſi alioquin ei muneri ſit idoneus, & ſi agatur de cōpoſitione amicabili ei delata, non autē ſi agatur de cōpromiſſo iudiciarii ordinis,cuius non ſunt omnes periti,maxime clerici, qui ſe a ſeculo negotiis debent,& volunt ſe eximere toto titulo, ne cleric. vel monach.

Cap. VII.

De quibus modis finitur arbitrorum poteſtas.

EXſtinguitur arbitrii poteſtas, morte arbitrorum, vel alterius ipſorum; *a* Et mortuo altero ex litigatoribus, quia ad illorum hæredes poteſtas, ſi hæredis mentio non fuerit facta, non extenditur; *b* item ſi non tulerint ſententiam intra tempus, quod eius cauſa comprehenſum compromiſſo erat; *c* ſimiliter poſtquam arbitri diffinitiuam tulerint ſententiam, abſoluendo vel condemnando. *d* Idipſum ſi ad alium arbitrum vel iudicem partes compromittentes iuerint; *e* vel ſi de negotio tranſactum ſit;vel homo, vel res,de quibus arbitrium ferendum, intereant. Et in ſumma compromiſſum ſoluitur, morte,acceptilatione,iudicio,pacto.*f*

Scholia,

a cap.ex parte,10.de arbitr.l.arbiter calen-

dis, 40. de recept. arbitr. Pano. in compromiſſis perſonæ arbitrium inſertum, perſonam non egreditur, l. in compromiſſis, 46. eod. tit.

b *c fin. de arbit. l. diem proferre, 27. §. 1. l. ſed & interpellatur, 49. §. ſi ab altera, eod. tit. de recept. arbit. P.*

c *l. ſi cum dies, 22. & l. arbiter ex cõpromiſſo, 50. eo. poterit tamen proferri dies, antequam labatur ex conſenſu partium, vel ex poteſtate data arbitro proferendi in compromiſſo ſi opus ſit, l. ſi cum dies, 5. l. labeo ait, 25. l. diem proferre, l. arbiter ita ſumptus, de recept. arb.*

d *l. qualem autem, 19. eod. tit. Pandect. quia vt ibi dicitur, poſtquam ita ſententia lata eſt, arbitri nihil in ea addere minuere vel interpretari poſſunt, quanquam iam eſſe deſinant arbitri, poſtquam functi ſunt offic. facit l. iudex poſteaquam, 55. de re iudicat.*

e *l. ſed ſi in ſeruum, 9. §. ſi. cum duab. ſequen. de recept. arb. P.*

f *leg. non diſtinguemus, 33. §. ſumma rei, & §. item non eſt cogendus, eo. tit. ita ſi vtraq; pars declaret, ſe nolle ſtare compromiſſo, ſoluetur compromiſſum d. l. non diſtinguemus, §. compromiſſo. quia omnis res per quaſcunque cauſas contrahitur, per eaſdem diſſoluitur regulariter, l. nihil tam naturale, de reg. iur. P. l. 1. eod. titul. apud Greg. multis etiam modis aliis extinguitur compromiſſum, de quibus conſulendus Speculator, tit. de arbitris, & arbitratorib. § finitur.*

Capvt VIII.

Compromiſſi effectus.

EFficit autem compromiſſum in arbitros, vt eo pendente ſuſpendatur iudicis ordinarii & iuriſdictio & cognitio, *a* etiam in cauſa principali & appellationis, *b* & per arbitrium comprobatum & homologatum, finiatur lis; *c* neque tempus compromiſſi computetur in tempore alioquin litis finiendæ, vel proſequendi appellationem, vel audiẽdi teſtes. *d* Ex compromiſſo etiam litis conteſtatione facta, actiones perpetuantur, & præſcriptio interrumpitur, *e* Item acta coram arbitris fidem faciunt coram iudice. *f*

Scholia.

a *dummodo conſtet, & opponatur de compromiſſo, clem. quandiu, appellat. authen. ſi tamen, de temporib appellat. C. & qui proſequitur litem coram iudice, omiſſo arbitrio, in quem compromiſit, incidit in pœnam compromiſſi. l. ſi quis rem, de recept. arbit. P.*

b *vtraque enim cauſa ſuſpenditur per compromiſſum, donec fuerit pronuntiatũ, vel ſolutum arbitrium, d. clem. quandiu, & d. authen. ſi tamen.*

c *authen. ne in arbitris. C. de arbitris, atque hec exceptio, vt exceptio litis finitæ, poteſt impedire ingreſſum litis ſuper diffinitis. Iuxta Ancharan. ad cap. 1. de litis conteſtatio. in Sex. Iaſonem conſil. 12. volum. 2. vt tranſactio. l. eleganter, §. ſi quis poſt, & ibi Bartol. & alii, de condictio. indebit. Pandect.*

d *in dict. clem. quandiu, de appellatio. quia nulla eſt negligentia in eo, & ideo nulla pœna, cap. quia diuerſitatem, de conceſſio. prab.*

e *l. cum antea, §. fin. de arbit. C. Panor. Feli. ad c. illud de præſcript.*

f *l. pen. de arbit. C. l. c. cauſam, c. præſentata, de teſtib.*

Capvt IX.

De ſententia arbitrorum & eius effectu.

CÆterum pluribus conſtitutis arbitris, præualet ſententia plurium; verum ſi tres ſint diuerſæ ſententiæ in ſumma, minor erit eligenda. *a* Et ſi ex tribus arbitris vnus vocatus, noluerit vel non potuerit examinando aut terminando negotio intereſſe, duo procedere poterunt, perinde ac ſi ille præſens eſſet iure pontificio. *b* Sequenda autem forma compromiſſi, vt ſententia

tentia

tentia valeat. Et proinde arbitri electi, ea A lege, vt habito tractatu & conſilio aliquorum ſententiam ferrent, tenentur vt recte iudicaſſe dicantur, illorum tractatum, & conſilium adhibere, quamuis non teneantur illud ſequi. *c* In ſumma ſententiam arbitrorum ſeu arbitrium æquitate ſubnixum, ab vtraque parte obſeruare *d* appellatione remota, *e* compromittentes compellendi ſunt, niſi illud contineat peccatum per partes non remiſſibile, *f* aut ſi B illicitum per ſententiam præceptum ſit, vt puta filium exhæredari, vel vxorem dimitti, *g* aut ſi contra formam iuris vel compromiſſi ſententia dicta ſit, *h* aut contra prius rem iudicatam. *i* Sed & ſi ex plurib. arbitris pares numero diuerſas ſententias dicant, licebit ſententiæ illorum non ſtare, ſi tamen maior pars in vnam conueniat, ei ſtabitur, alioquin pœna committitur. *k* C Ex compromiſſo tamen pro implemento arbitrii, exceptio non naſcitur, ſed pœnæ petitio. *l*

SCHOLIA.

a *c. 1. de arbit. in Sext.*

b *iure pontificio ſic ſtatutum in c. 2. de arbit. in Sext. etſi non fuerit dictum in compromiſſo, quod duo ſine tertio poterunt procedere; quamuis in iure ciuili, contrarium reſponſum fuerit, in l. ſi in tres, alias eſt §.* D *legis, item ſi vnus, de rer. arbitr. P. voluit enim lex canonica huiuſmodi ita abſentẽ haberi pro præſente, habita ratione æquitatis, ne differantur lites. veruntamẽ conſtitutio d. c. 2. de arbit. in Sext. non ſeruatur in foro ſeculari ſed lex ciuilis, præterquam in terris eccleſiæ, vt notat gloſſ. ad d. c. 2. ad verba,* lex ciuilis, *& ibidem Petrus Ancharanus, Dominicus, & Philippus, qui adiicit ſex limitationes, vidẽda &* E *& gloſſ. c. 2. de reg. iur. in Sext.*

c *ca. cum olim, 7. de arbit. Plerunque enim quis tenetur conſilium aliquorum petere, vel actus adhibere, quod nõ tenetur ſequi, cap. licet, de regulis iur. apud Gregor. l. fin. C. de iure emphyteo. l. quidam decedens, §. Papinianus, de adminiſtrat. tutor. l. 1. vbi pupillus educa. debeat. Pand. vtile autem hoc erit adhibenti nihilominus, nam quod a pluribus quæritur facilius inuenitur, ca. de quibus, 20. diſt. l. fin. C. de fideicom. ſicque adhibito conſilio, debebit quis apud ſe expendere an illud implere expediat. l. 2. manda. P. poſſunt & adhibiti, quædã adferre & admonere, quæ præteriiſſent forſan ſolum conſulentem, l. item ſi vnus, §. ſi. alias l. ſi in tres, de recept. arb. arg. ca. Nicena, 32. diſt.*

d *cap. 2. in fi. de arbitr. Quod intelligitur de arbitrio ſimplici ex compromiſſo, a cuius arbitrio appellari non poteſt communiter, quia ſibi imputare debent litigantes, quod tales arbitros ſibi elegerint, can. ſi quis epiſcopus, 36. §. arbitrariis, 2. quæſtio. 6. ſicque in l. diem proferre, §. ſtari, de recept. arb. P.* ſtari, *inquit Vlp.* debet ſententiæ arbitri, quam de re dixerit, ſiue æqua ſiue iniqua ſit, & ſibi imputet, qui compromiſit. Nam & Pii reſcripto adiicitur, vel minus probabilem ſententiam æquo animo ferre debet. *Sicuti in §. fin. de ſocietate apud Inſtitu. qui parum diligentem ſocium ſibi coniunxit, & eligit, imputare ſibi debet, & de ſe queri, non de eius culpa. Idem in l. cum duobus, 52. §. fina. l. ſocius, 72. pro ſocio. P. Atque id exemplo quoque iudiciorum dicendum, in quibus cum prætor cognita cauſa, per errorem vel etiam per ambitionem iubet hæreditatem, vt & fideicommiſſum reſtitui, etiam publice intereſt reſtitui propter rerum iudicatarum auctoritatem, leg. ſeruum inuito, 65. §. cum prætor, ad ſenatuſconſult. Trebell. Pan. videturque inſuper ex compromiſſo res tranſacta, nemoque dubitat pacta ſeruanda eſſe, & habere obligationem, c. 1. de pact. l. iuris gentium, § prætor ait, & l. 1. eodem titul. Pand. Quod & in trãſactione multo fortius admiſſum, l. fratris, C. de tranſact. vt ſit litium finis, quod curant maxime legiſlatores, vt accidit ce-*

leriu quam fieri poterit, c. finem litibus, de A
dolo & contuma. l. properandum, ſ. de iud.
ad formam autem iudiciorum compro-
miſſa redacta ſunt ſiniendarum litium
gratia, l. 1. de recept. arb. P.

e *Quamuis enim remoueantur appellatio-
nes ab arbitrorum ex compromiſſo ſenten-
tia, vt dicitur in cap. 2. de arbit. ſi non ha-
beant aliam, quam ex compromiſſo pote-
ſtatem, cap. a iudicibus, & can. ſequenti.
2. quæſtio. 6. l. 1. Cod de arbitr. in Synodo B
Carthaginenſi, cap 98. & ca. 123. dantur
tamen loco appellationis exceptiones vt do-
li mali, quæ pœna petitioni obſtat, & per
quam retractatur iudicatum; l. non di-
ſtinguemus, 12. §. cum quidam arbiter, de
recept. arbit. Pan. Sunt & caſus in quibus
ipſa appellatio recipitur, de quibus pro-
xime dicetur; Poteſt & arbitrium com-
promiſſorum reuocari ad arbitrium boni
viri, id eſt iudicis, l. ſi ſocietatem, §. arbi- C
trorum, pro ſocio. P. Appellatio quoque re-
cipietur ab arbitris, in quos compromiſ-
ſum fuerit, ſi illi alioquin ſine arbitrio
cauſæ, ex qua compromiſſum eſt, fuerint
ordinarii vel delegati iudices, ca. a iudici-
bus, §. 1. verſi. ab iis etſi, 2. qu. 6. Sed neque
coactio vel exſecutio arbitris fit per ar-
bitros, ſed per ordinarios iudices, l. cum an-
tea, C. de arbit. ibi* in hac quidem, &c. *&
Bald. ibidem & c. per tuas, de arbit. & ibi D
Panorm. l. a diuo Pio, in princip. de re iud.
P. Quia autem appellatio ordinario iure
ciuili Romano, reiicitur a ſententia arbi-
tri, cum proponitur tamen exſecutioni ex-
ceptio læſionis vel alterius immodici da-
mni, petitur reductio ad arbitrium boni
viri, vel ad æquum & bonum, coram iudi-
ce ordinario, cap. 2. de arbi. Nempe coram
eo, qui cauſæ fuiſſet iudex, ſi non fuiſſet de
ea compromiſſum per text. in l. 2. vbi & a- E
pud quem cognitio reſtitutio. in integrum
agit. ſit, lib. 2. C. titul. 47. cap. expoſita, de
arbitris. hæc porro petitio reductionis, eſt
quædam ſpecies prouocationis ad iudicem
competentem, vt notat Bartol. ad l. ſocie-
tatem, §. arbitrorum. pro ſocio, nume. 21.
Panor. ad cap. Quintaualliſ nume. 39. de
iureiurand. ad c. dilectus, num. 20. de arb.
Alexand. conſil. 131. nume. 1. volum. 2.
incip. in cauſa vertente, & ibi ad illũ Mo-
linæus, ait in practica ita obſeruari in pra-
xi in Gallia. Sic quoque obſeruari in ca-
mera Imperiali tradit Andreas Gaylius
lib. 1. practicarum obſeruationum, obſer-
ua. 149. vbi plura. Quanquam Bartolus
& alii, ſint in contraria ſententia, & dicãt
adiri debere iudicem arbitri, quos non ſe-
quitur praxis. Sed quæſtio hinc naſcitur,
num a iudice reductionis confirmante vel
retractante arbitriũ, vel vt loquũtur lau-
dum, appellari poſſit. Cuius refert plures &
contrarias ſententias diuerſorum docto-
rum in prædicta obſeruatione Gaylius. ſe-
quitur autem ipſe adfirmatiuam, vt poſſit
appellari, vt ante Baldus ad leg. vnic. ne
liceat in vna eademq; cauſa tertio appella.
C. nume. 7. Cum regulare ſit, in omnibus
cauſis maioribus & minoribus, licitum eſ-
ſe appellare, niſi ſit expreſſe prohibitum, l.
& in maiorib. C. de appellatio. In hoc ca-
ſu autem, expreſſe non inuenitur prohibi-
tum, dum de reductione cognouit iudex.
Quinimo hæc ſententia reductionis per-
inde habetur, ac ſi fuiſſet ab ordinario pri-
mordialiter lata. Et huius etiam ſenten-
tia eſt Alexand. conſi. 106. nu. 7. vol. 3.
incipient. viſo themate. Et ibi Molinæus
ſcribit, in regno Franciæ, eam opinionem
in praxi eſſe, licet opinio Bartoli ad leg. 1.
num. 17. de lega. 2. quæ eſt contraria, ha-
beat plures aſſeclas, vt ſcribit Couarruuias
lib. 2. variarum reſolutionum. ca. 2. num.
3. & 5.*

f *d. c. 2. de arbitr. veluti ſi ſententia contine-
ret ſimoniam, vt ibi. & capi. cum pridem,
de pact. c. præterea. in 1. & 2. de tranſact.
c. conſtitutus. eod. neq; etiam pœna adiecta
compromiſſo peti poſſit, ſi talis quis non ob-
ſequeretur iniquo arbitrio, leg. non diſtin-
guemus, §. cum quidam, de recept. arbit.*

g *c. Quintaualliſ, 23. de iureiur. c. 3. de arb.*

h *cap.*

h cap. examinata, 7. de confirmat. util. vel A
inut. cap. cum olim, 7. de arbit. cap. cum in
veteri, 12. de electio. leg. Labeo ait, 25. §.
hac autem, de recept. arbit.

i c. expoſita, 11. de arbit.

k cap. fin. §. fin. de re iudicat. l. diem proferre,
17. §. ſi plures, de recept. arbit. P. quod in-
tellige, quando arbitri ſunt ſingulares in
ſuis opinionibus, ut tunc nulli illorum ob-
temperandum ſit, ea eſt ſententia in quam
maiorum pars conſenſerit ſequenda, ca. 1. B
de arbit.

l l. 2. de recept. arbitr. P. multo minus naſci-
tur iudicati actio. l. 1. C. eodem tit. & ideo
naſcitur tantum pœna petitio & pacti ex-
ceptio, l. fin. Cod. eodem titul. Si autem ſub
iureiurando compromiſſum ſit, datur uti-
lis in rem actio, vel actio in factum ex l. 4.
& pen. C. de arbit. Olim etiam ſi ſine iure-
iurando vel pœnali ſtipulatione fuiſſet
compromiſſum, dabatur ex arbitrio in- C
certi actio, l. diem proferre, 27. §. final. de
recept. arbi. Pandect. id eſt condictio certi
ad incertum intereſſe, ut in leg. fin. Cod. ſi
quis in ius vocat. non ierit. quod emen-
dauit Iuſtinian. ut dixi antea, & ſine pœ-
næ adiectione compromiſſum non obligare
voluit, cap. 11. nouell. 82. ius tamen anti-
quum reſtituiſſe videtur Leo Imperator
nouell. 72. dum & pacta nuda efficacia ad
obligandum declarauit. Poteſt & omni- D
no compelli quis obedire arbitrio. ſi poſt
ſententiam prolatam acquieuerit vel ſub-
ſcripſerit, vel intra certa tempora non fue-
rit conqueſtus, aut ſi ſoluerit, leg. 4. §. fin.
de arbit. Cod. Cum autem ex compromiſ-
ſo pœna petitur, is qui eam commiſit da-
mnandus eſt, nec intereſt, an aduerſarii
interſit arbitrii ſententia ſtari, nec ne. leg.
cum pœna ex compromiſſo, 38 de recept.
Pandect. pœna tamen non petetur cum eo, E
quod iudicatum eſt, niſi dictum fuerit
in compromiſſo, ut contra non ſeruantem
arbitrium pœna committatur rata ma-
nente ſententia. arg... penultim. de tranſ-
actio. P. Prodeſt itaque illa clauſula rata

manente ſententia vel pacto, in com-
promiſſo pœnali vel ex ſtipulatione adie-
cta, quod duo compromiſſa facta fuiſſe in-
telligãtur; unum pœnale, aliud nudum &
ſimplex, ita quod contradicens & pœnam
ſoluere & nihilominus ſententiæ ſtare ar-
bitri, teneatur. gloſſ. in l. 2. verbum, exce-
ptionem, de recept. arbitr. Pand. Bartol. ad
l. ait prætor, nume. 4. de re iudic. Pandect.
Iaſon ad leg. nemo poteſt, nume. 88. de le-
ga. Panorm. ad cap. 2. nume. 8. de arbitr.
Si quis tamen ex compromiſſo iuſſus ab
arbitro ſoluere pecuniam, moram fecerit,
pœnam ex compromiſſo debet, ſed poſtea
ſoluendo, pœna liberatur, l. fin. de recept.
arbitr. Pandect. Debetur autem pœna in
compromiſſo, promiſſa etiam in foro con-
ſcientiæ, capit. dilecti, de arbitr. quia loco
contumaciæ, quod non pareatur ſententiæ
arbitri, ſoluitur, & ita ſemper exigi po-
teſt Alexand, conſilio 31. opportune,
volum. 2.

Caput X.

In quibus caſibus recepta eſt appellatio a ſententia arbitri.

CÆterum, quamuis regulariter, ut di-
ctum eſt, reiiciatur appellatio ab arbi-
trorum ſententia & arbitrio, aliquãdo ta-
men placuit ex quibuſdam caſibus admit-
tẽdam. a Veluti ſi in iudicem, ordinarium
vel delegatum in cauſa fuerit compromiſ-
ſum. b Si non ſponte, ſed iure vel iudice
cogente, electio arbitrorum facta fuerit. c
Si etiam ſententia arbitrorum contineat
enormiſſimam læſionem, vel manifeſtam
vel euidentem iniquitatem, quamuis iu-
ratum fuiſſet compromiſſum; d aut ſal-
tem peti poſſet reductio ſententiæ arbi-
trorum, ad arbitrium boni viri, diſpenſa-
tione adhibita iuramenti. e Adeundus au-
tem eſt iudex, ſiue per viam querelæ, ſiue
per viã appellationis, ordinarius inquam
litigantium; nempe is qui alioquin adeun-
dus fuiſſet pro lite, ſuper qua compromiſ-
ſum eſt. f

SCHOLIA.

a *Quando a ſentẽtia arbitri appellari liceat, tractat Alciatus, ad leg. nemo poteſt, 41. de lega. 1. Socinus in fallentiis regulæ 18. Maranta parte 6. titulo de appellatio. nu. 210. & ſequent. Panormit. ad cap. 2. nu. 14. & ad cap. cum dilectus, nume. 17. de arbit. & ad cap. Quintauallis, num. 31. de iureiurand.* A

b *c. a iudicib. §. 1. 2. q. 6.* B

c *c. ab arbitris, 11. de offic. delega. in Sext. l. ex conſenſu, 22. de appella. in Pand. l. fina. in fin. Cod. de iud. l. arbitro, 9. qui ſatiſdare cogant. Pandect.*

d *§. per textum in leg. non diſtinguemus, §. cum quidam arbiter, de recept. arbitr. P. l. arbitrorum, C. eodem titu. Socinus ſenior conſilio 220. nume. 6. volum. 2. Decius conſil. 523. num. 1. incip.* iuridicas puto. *Vbi & addit multa verborum ſubtilitate* C *compromiſſi reductionem excludi poſſe, ſi de magna iniquitate & enormi læſione quis conqueratur, & conſtet. Et hanc eſſe communem doctorum opinionem, ſcribit & Baldus ad leg penult. num. 3. de recept. arbitr. Pandect. & conſil. 380.* promitto quod iſta *per totum. 1. Notat & Gaylius li. 1. practicarum obſeruationum, obſeruatio. 110. numero 9. & 10. vbi addit cautelam eſſe pro petente reductionem, vt in* D *libello pro obtinenda citatione, enormiſſimam læſionẽ vel manifeſtam nullitatem alleget, ſeq; ad acta, quæ notorium faciunt inter eaſdem partes, referat, iuxta c. fin. de cohabit. cleric. & mulier. quo caſu reductio admitti, & citatio ad deducendam coram iudice reductionis enormiſſimã læſionẽ vel manifeſtã nullitatem in dubio decerni poterit, ſicut & appellatio quoque, in dubio recipienda erit lex. & Paul. Caſt. ad* E *l. 1. num. 4. ſi quis cautiõ. Pandect. & Alexand. ibi nume. 21. cum cæteris ibi citatis. Sicq; Gaylius prædicto loco tradit, in camera Imperiali in cauſis compromiſſi ſæpe citationes fuiſſe obtentas. Læſio enor-* A *mis poterit hic definiri, ſi quis decipiatur vltra dimidium veri & iuſti pretii ex l. 2. de reſcind. ven. Cod. Decius conſil. 60. viſo themate, vel verius æſtimatio eius relinquetur arbitrio iudicis vel principis cõcedentis literas.*

e *Quidam exiſtimarunt iuratum compromiſſum, nec appellationem admittere, nec petitionem reductionis, ad arbitrium boni viri, quia iuramentum, quod poteſt ſerua-* B *ri ſine diſpendio ſalutis æternæ, etiam cum damno facultatum, ſit ſeruandum, cap. ſi vero, de iureiurand. ca. quamuis, de pact. in Sext. Hoſtienſ. & alii ad c. Quintauallis, de iureiurand. Ferrarienſis, cautela 8. incip.* tu ſcis, &c. *Caldericus conſil. 1. de arbitris, & ita iudicatum dicit Guido Papeus, deci. 519. incip. licet renunciauerint. Æquum tamen eſt reductionem peti, non obſtante iuramento, diſpenſatione ex cau-* C *ſa impetrata agendi. Quia iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, c. etſi Chriſtus, de iureiurand. Sicq; diſpenſatione impetrata, iuramentum non obſtabit, vt conſuluit Ioan. Ananias conſilio 16.* viſo puncto. *Maſſuer. titu. de arbitr. §. item ſignanter, quia ceſſante cauſa ceſſabit effectus exceptionis, c. cum ceſſante, de appellatio. Atque cap. Quintauallis, de iureiurand. agens, ſeruandum eſſe iuratum* D *arbitrium, intelligendum eſt, ſi æquum eſſet, non aliter. & ideo iurare in cõpromiſſo, merito Iuſtinianus prohibuit, §. quia vero multæ, de iud. in nouel. auth. decernimus, C. de arbit. ne partes poſtea periurium facile incurrerent. Ea ratione quidam in Gallia impetrãt literas a cancellaria regia, vt in hac cauſa liceat illis agere diſpenſatione obtenta iuramenti, quam poſtea obtineant, quod & probatur ex cap. 2. de arbi.* E *& docet Socinus conſilio 121. in cauſa, columna 5. volumine 3. ſuper hoc eſſe quandam conſtitutionem legati, concedentis reductionẽ non obſtante iuramento. Sic hodie in Gallia, impetrata tamen, vt plerunque diſpenſatione, audit partes iudex*

iudex, quamuis Panorm. conſil. 77. inci- A
piente in quæſtione, in 5. dubio, volum. 2.
dixerit, quod ſi enormis eſſet læſio, non re-
quireretur diſpenſatio, per cap. veniens, &
ca. Quintauallis, de iureiur. vide Rebuf-
ſum in tomo 3. commentariorum cõſtitu-
tionum regiarum, tractat. de arbitris, art.
1. gloſſ. 5. num. 12. & ſeq. In conſtitutioni-
bus autem Ludouici regis Gallorum, art.
34. in publicatis anno domini 1512. per-
miſſum eſt parti grauatæ ab arbitro com- B
promiſſario recurrere vel appellare ad iu-
dicem ordinarium, nõ obſtante renuntia-
tione facta appellandi a partibus in com-
promiſſo, vel non recurrendi ad arbitrium
boni viri, ex ratione legis nemo poteſt, de
legat. 1. Intra quod tamen tempus hic re-
curſus haberi debeat, diſputat late Rebuf-
fus dicto tractatu, de arbitris, art. 1. gloſſ.
8. Refertque quoſdam ad 10. dies retuliſ-
ſe, aliquos ad annum, aliquos ad 30. vel C
40. annos, vt officiũ iudicis, alios ad qua-
driennium. Reſoluit autem, quod in Gal-
lia cum recurſus hic fuerit ad naturam, &
cauſam appellationis reductus, ex vi eiuſ-
dem cõſtitutionis intra decem dies eſſe ap-
pellandum, iuxta capit. concertationis, de
appellatio. in Sex. vel poſſe per conſtitutio-
nem regiam dantem poteſtatem petẽdi re-
ciſionem contractuũ per 10. annos, ex do-
lo & fraude, ex eiſdem cauſis intra ipſum D
tempus peti reductionem, niſi ante qui pe-
tere vult approbarit aliquo modo ſenten-
tiam arbitri. vide & Rotam deciſ. 211. in
antiquis, quæ ait, ſic intelligendum eſſe, vt
non obſtante iuramento perueniatur ad e-
mendationem & reductionem ad æquum
& bonum, & illud intelligi in iuramento
renuntiationis, dummodo ſecundũ æquum
& bonum iudicatum eſſet, non aliter, pro
quo etiam facit, l. ſi libertus, de operis li-
bertor. P. quo pertinent iam citati textus, E
cap. veniens, & c. Quintauallis, de iureiu.
ita iudicatum tradit in ſenatu Tholoſano
Afrerius, deciſ. 267. vide Guidonem Pa-
pam, deciſ. 519. incipiente, licet.

f *ca. ſi. de foro competent. c. venerabilibus, §.*
1. de ſenten. excommun. in Sex. Aufrerius
in Stylo parlamenti tit. des appellationis,
vide Imbertum, libr. 1. inſtitutio. foren-
ſium, §. nec vero. Hic eſt bonus vir, ad
quem habetur recurſus, vel ad quẽ ab ar-
bitris appellatur, permittente cõſtitutione
regia, nam iudex ordinarius litigantium
ſine metu pœna. Veruntamen, ſi is iudex
ordinarius ſententiam arbitri approbaue-
rit, appellatio partis ab eo poſtea non reci-
pietur, niſi prius fuerit ſoluta pœna in com-
promiſſo appoſita, quia præſumitur pro ſen-
tentia, l. heremus de euictio. in P. c. in præ-
ſentia, de renuntia. vt contra, ſi iudex re-
probauerit ſententiam, pignora & omnia
occaſione compromiſſa accepta reſtituen-
da ſunt, & hoc ipſum pronuntiare debet
iudex, ſi pars petierit, c. expoſita, de arbit.

DE OFFICIO ET POteſtate Iudicis delegati.

a TITVLVS V.

a *Hæc rubrica exſtat, lib. 1. decretal. tit. 29. libr. 1. Sexti tit. 14. & libr. 1. Clementinarum, titul. 8r. & libr. 1. Pand. tit. 21. de offic. eius, cui man. eſt iuriſdict.*

CAPVT. I.

Continuatio & quid iudex delegatus.

QVia plerumque iudices recuperatores, ſeu aut delegati dicuntur arbitri, *a* ideo poſt arbitros & de delegatis dicemus. Delegatus iudex is eſt, qui mandatam iuriſdictionem, nõ ſuo, ſed alterius nomine aut beneficio exercet. *b* Et ideo etiam fidem facere debet de mandato, antequam pro tali habeatur. *c*

SCHOLIA.

a *vt in leg. 1. de pedaneis iudicibus, libr. 3. C. tit. 3. dicuntur & aliquando iudices dati, l. 2. C. eod. leg. 1. de iuriſdict. omnium iud. commiſſarii vulgo, quibus aliqua cauſa, vel quippiam ex cauſa committitur.*

b *colligitur hæc finitio ex iuribus titulorum,*

de offi. deleg.& de officio eius cui mãda.eſt iuriſdict.in P. potiſſimum ex l. 1. vbi & in §. qui mandatã, qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit, nihil proprium habet, ſed eius qui mãdauit, iuriſdictione vtitur, & in leg. etſi prætor, 3. eod. titul. Et ſi prætor ſitis, qui alienam iuriſdictionẽ exſequitur, non tamen pro ſuo imperio agit, ſed eius, cuius mãdato ius dicit, quoties partibus eius fungitur. *Facit capit. cum cauſa, de appellatio. & expreſſe in cap. præterea, 5. de offic. delega. leg. ſolet prætor, 16. de iuriſdict. omnium iudic. Eius quoque auctoritate in cauſa, qui mandauit vtitur in can. 1. neceſſarium, 94. diſtin. atque honore mandantis debito, in ca. parte commiſſa. c. nobiliſſimus, 97. diſtinct. Affinia vocabula ſunt, ſed diuerſæ ſignificationis, delegatus, legatus, vicarius, officialis, locum tenens, iudex etiã datus, qui vel maxime differunt, vt liquet ex propriis titulis, vel ex eo, quod delegatus, vt ante dixi, nihil proprium habet, alii autem habeant & ordinariam iuriſdictionem. Et quamuis iudices delegati dicantur vices gerere delegantis, vt in c. 3. & cap. ſane, quia is de offic. delega. can. fin. 93. diſt. can. 1. 94. diſtinct. eſt enim delegare alium in ſui locum ponere, alicuius rei demandata cauſa, leg. Nezenninis de re iudic. l. delegarem, de nonation. P. Tamen non omnis, qui vices alterius agit, dicitur ab eo delegatus, vt notat gloſſ. in l. 2. de eo, qui vices alterius gerit. Alexan. ad l. 1. de offi. eius, cui mandа. eſt iuriſdict. num. 12. & ſequen. refert Bartolum conſtituiſſe differentiam, inter delegatum, & vicegerentem, quod delegatus inquit, eſt ille, cui ipſemet iudex cõmittit, ſed vicesgerens ille, cui ſuperior cõmiſit in locum alterius, & ipſe quoque habet iuriſdictionem ordinariam, dict. l. 2. de eo, qui vices alterius gerit, quod tamen non probatur Alexandro, cum & vicarius dicatur, quem ſibi conſtituit & in ſui locum ſummus pontifex, in ca. ſua, de offic. vicar.*

c *in can. nobiliſſimus, 97. diſtinct. cap. cum in iure, 31. de offic. & poteſta. iudic. delega. vbi & notat gloſſa, non credi ſententia delegati, niſi ſimul fidem faciat de commiſſione ſeu mandato, argum. cap. cum a nobis, de teſtib. & illud probat etiam lex. 1. C. de manda. princip. Si tamen aliquando ante fuiſſet publicatum in iudicio reſcriptum delegationis, ſufficit, ſi de hac publicatione conſtet, licet poſtea fuerit reſcriptum amiſſum, cap. cum olim. de priuileg. leg. publicati. C. de teſtamen. cap. fin. de fide inſtrument. vel ſufficiet, ſi ſententia redacta fuerit in publicam chartam & formam, c. ſignificauit, de teſtibus. §. 1. vt fratrum filii, licet videatur contrarium, cap. cum inter vos, de ſenten. & re iud. adduntur & in gloſſ. dict. c. cum in iure alia, quæ fidem poſſunt facere. mandati.*

Capvt II.

Delegatorum ſpecies.

DElegatorum alii dicuntur delegati a principe ſpirituali, vt a ſummo pontifice, *a* vel a temporali, vt ab imperatore vel rege, *b* alii ab aliis magiſtratibus. *c* Et horum rurſum, alii delegati ad vniuerſitatem cauſarum, *d* alii ad certam cauſam. *e* Sunt & alii ſubdelegati, *f* eorum, quibus eſt ius ſubdelegandi. *g* Sunt item quidam delegati facti ex dignitate adepta, cui delegatio facta eſt, vt ſi delegatio fiat abbati talis loci, nam & quicunq; fiet abbas, delegatus cenſetur. *h* Sunt contra alii delegati ratione ſuæ perſonæ & non dignitatis. *i* Inter delegatos connumerati poſſunt cõſeruatores dati, quibus ſummus pontifex committit ſingulariter, vt defendant aliquos a manifeſtis iniuriis & offenſis, qui nec ad alia, quæ iudicialem poſtulant indaginem conceſſam poſſunt extendere poteſtatẽ. *k* Poſſent inſuper conſtitui diuerſæ ſpecies delegatorum, ratione cauſarum, quæ illis committuntur. Delegantur quippe aliqui, vel vt concordia vel iudicio, negotium aut cauſam determinent, *l* aut vt gratias a ſummo pon-

mo pontifice conceſſas ad effectum per- A
ducant, vel exſequantur. *m* Vel vt ſenten-
tias exſecutioni mandēt, teſtes examinent,
vel alia quædam agant. *n*

S C H O L I A.

a *eſt delegatus a Papa & delegatus a principe, c. paſtoralis de offic. delegat.*

b *l. a iudice 5. de iudic. Cod. leg. 2. de ſportulis, lib. 3. C. tit. 2.*

c *tit. de offic. eius, cui manda. eſt iuriſdictio. l. placuit, de pedaneis iud. C.* B

d *explicat. l. ſolet, 16. de iuriſdict. omnium iudi. P.* Solet, *inquit*, prætor iuriſdictionem mandare, & aut omnem mandat, aut ſpeciem vnam, & hic, cui mandata iuriſdictio eſt, fungetur vice eius, qui mandauit, non ſua. *Idem in l. prætor ſicut vniuerſam, 17. eod. tit. & mandari iuriſdictionem generalem, id eſt, ſine reſeruatione tradit. l. cognitio, 4. de officio eius, cui manda. eſt iuriſdict. P. meminerunt ſepius* C *interpretes de his delegatis ad vniuerſitatem cauſarum, vt gloſſ. ad l. 2. ad verbum* ſupponere, *de ſportulis. Cod. gloſſ. ad l. 1. §. qui mandata, ad illa verba, de offic. eius, cui manda eſt. iuriſ. Et gloſ. in dict. l. ſolet, ad verbum*, omnem, *ait generali demandatione iuriſdictionis contineri eum, quæ competit iure magiſtratus: non quæ ineſt mero aut mixto imperio, quam ſpecialiter delegaturus non eſſet, argumento l. obliga-* D *tione, de pignoribus. Pan. & mandādo omnem iuriſdictionem mandatam quoque iudicis dandi licentiam. vt leg. imperium, §. fin. de iuriſdict. omnium iudi. Hincque fiet, vt qui ita ad vniuerſitatem cauſarum delegatus ſit, poſſit vnam cauſam ſubdelegare, vt in leg. 1. in fin. quis & a quo appelletur. Pan. non omnes. Cum tamen ad vnam cauſam delegatus, ſubdelegare non poſſit, quia non iuriſdictio, ſed ſpecies iuriſdictionis eſt ſubdelegata, hæc prædicta ait Gloſſa.*

e *dict. a l. ſolet, cum ſimilibus.*

f *Delegati quib. primum delegata vel mādata fuit iuriſdictio: Subdelegati vero qui* A *a delegatis iterum delegantur.*

g *non enim omnes habent ius ſubdelegandi, vt dicemus paulo poſt.*

h *Exemplum, vt ſi cauſæ delegetur cognitio iudicibus Archiepiſcopo Tholoſano & abbati ſancti Saturnini, eiuſdem ciuitatis, non adiectis nominibus. In qua formula mortuo vno prælato, alius qui ei ſuccedit in beneficio, ſubrogatus & delegatus cenſetur c. quoniam abbas, 14. de off. & poteſt. iudi.* B *deleg. quia dignitas nunquam moritur, c. ſi gratioſe, de reſcrip. in Sex.*

i *quando exprimitur perſona delegata nomen, cuius cenſetur electa induſtria, quæ non poteſt explicari per aliū eius ſucceſſorem in hereditate, leg. quia late, ſolut. mat. Pandect. leg. inter artif. ſolut. mat.*

k *capit. 1. & final. de offic. & poteſta. iudi. delega. in Sexto. libr. 1. titul. 14. notat. & in capit. 1. gloſſa ad verbum.* conſeruato- C *res, hos conſeruatores eſſe iudices delegatos, cui & ſuſcribunt Petrus Ancharanus & Ioannes Andreas. Quod formari poteſt ex eo, quod illæ decretales, & finales ponūtur ſub titulo de officio delegati.*

l *cap. 1. in fine & ibi Gloſſ. ad verbum*, concordia *de mutuis petitio. cap. querelam, de ſimonia. auth. ſi vero, Cod. de iudic. ca. final. ibi* qua diſſoluta *de tranſactio.*

m *vt in cap. is cui, 12. de officio & poteſta, iu-* D *dic. delega. in Sexto cum ſimilibus, iſti vocantur etiam exſecutores gratiarum.*

n *cap. ſuper quæſtionum, 17. de officio & poteſta. iudic. delega. cum ſimilibus ibi*, nota. *leg. 2. Codic. de pedaneis iudicib.*

C A P V T III.

Quæ delegari poſſint.

DElegari per ſummum pontificem cauſas, quæ ſuæ poteſtatis ſunt, nemo du-
E bitat, propter plenitudinem poteſtatis eius. *a* Magiſtratus quoque, qui ſuo beneficio habet iuridictionem, poteſt ea, quæ iure magiſtratus competunt mandare, quæcunque autem ſpecialiter lege vel

ſenatuſconſulto, vel conſtitutione principum tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur. *b* Verum mandata iuriſdictione priuato, etiam imperium quod non eſt merũ videtur mandari. Quia iuriſdictio nulla eſt ſine modica coercitione. *c* Merum vero imperium non mandatur a magiſtratu, qui illud habet. *d* Delegantur porro cauſæ, quæ pertinent ad iuriſdictionem delegantis, non quæ alterius ſunt iuriſdictionis. *e* Poterit & Archiepiſcopis impeditus delegare, & alteri ex coepiſcopis committere cõſecrationem ſui ſuffraganei, dummodo catholicus habeatur, & impedimentum ei ex ſubtractione ſedis apoſtolicæ non obſiſtat. *f*

SCHOLIA.

a *in pontifice ſummo, plenitudo eſt poteſtatis, cap. propoſuit, de conceſſ. prætor. & omnes quoque iuriſdictiones a principe pendent, ideo poteſt eas in ſolidũ, & pro parte delegare, & cui voluerit committere.*

b *leg. 1. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſ. lib. 1. Pand. tit. 21. ita in leg. cum hi, 8. §. ſed nec mandare, de tranſactionib. magiſtratus non poteſt mandare alteri fugiendam inquiſitionem decretã in tranſactione alimentorum, cum ea ſibi iniuncta a lege ſit, alia exempla ſunt in l. 2. de pedaneis iudicib. modica autem negotia poſſe mandari a magiſtratibus, dicetur in l. fin. eiuſdem tit. de peda. iud.*

c *dictum & ratio ponuntur, in l. fi. §. fi. & l. 1. §. fin. de offic. eius, cui mand. eſt iur. & de ratione, in l. 2. de iuriſdi. omnium iud. P.*

d *dict. leg. 1. §. qui mandatum, de offic. eius, cui man. eſt iur.*

e *l. 1. qui pro ſua iuriſdict. iudices dare darine poſſ. lib. 4. C. tit. 4.*

f *c. quod ſedem, 10. de offic. iud. ordin.*

CAPVT IIII.

Qui delegare poſſint.

PRinceps, ſummus Pontifex, & magiſtratus igitur, mandare & delegare poſ-

A ſunt, exceptis proxime dictis. Porro a iudice iudex delegatus, iudicis dandi poteſtatem non habet. *a* Niſi a ſummo Pontifice vel principe delegatus fuerit, quo caſu & ſubdelegabit, *b* etiam ſi fuerit ei iniũctum perſonaliter exſequi commiſſum, de conſenſu tamen partium, quorum intereſt, *c* præterquam ſi ſummus pontifex deleget perſonaliter confectionem inquiſitionis, vel demandet poteſtatem prouidendi ecclesiis de prælatis, vel aliis miniſtris, in quibus cum perſonæ fides & induſtria electa ſit, delegatus etiam cum conſenſu partium non poterit ſubdelegare, *d* niſi formam commiſſionis habeat, vt per ſe vel per alium poſſit hoc expedire. *e* Quemadmodum nec is, cui commiſſum fuerit prædicare crucem, excommunicare vel abſoluere aliquos, diſpenſare cum irregularibus vel iniungere pœnitẽtias, poterit aliis

C demandare, quia non iuriſdictio, ſed certum miniſterium potius in hac parte ſibi commiſſum ſit. Excepta legatorum ſedis apoſtolicæ auctoritate, qui hæc poſſunt. *f* Sic etiam conſeruatoribus non licet, niſi expreſſe permittatur alios conſeruatores facere, vel alios delegare. *g*

SCHOLIA.

a *cap. cum cauſam, 62. §. final. de appellatio*

D *libr. 2. tit. 28. leg. a iudice, 5. de iudiciis, C libr. 4. titul. 1. l. fin. de iuriſ. omnium iudic. Pand.* Mandatam, *inquit Paulus*, iuriſdictionem mandari alteri nõ poſſe, manifeſtum eſt, *& Iulianus in l. more maiorum, 5. eod. tit.* more maiorum ita comparatum eſt, vt is demũ iuriſdictionem ſuam mandare poſſet, qui eam ſuo iure non alieno beneficio haberet. *Nec obeſt, quod legatus proconſulis mandata ſibi*

E *iuriſdictione habeat licentiam, dandi iudicem, l. legatus mandata, 12. de offic. proconſ. Pandect. qui tamen nihil proprii habet, niſi a proconſule mandata fuerit ei iuriſdictio. l. legati proconſulis, 13. eo. Nam vt diximus in officio legati ſupra, iſti habent*

bent quodammodo iuriſdictionem a lege, vel a principe & quodammodo propriam, l.penultim. ibi cum propriam iuriſdictionem, de offic.eius, cui manda eſt iuriſdict. Et in l. cum pretor, 12.§ 1.de iudic.ibi, iudicem dare poſſunt, quibus id lege, vel conſtitutione, vel ſenatuſconſulto conceditur, leg.ſicut proconſuli, is quoque, cui mandata eſt iuriſdictio iudicem dare poteſt, vt ſunt legati proconſulum, item ii, quibus more conceſſum eſt propter vim imperii, ſicut præfectus vrbi cæterique Romã magiſtratus,&c. *Sic officialis & vicarius epiſcopi, ſubdelegare poſſunt. Sed & eſt ſingularis gloſſa. ad cap.16.cui, 12. ad verba* per alium, *de officio deleg. in Sext. quod quamuis delegati a magiſtratibus ſimpliciter ſubdelegare non poſſint, quia non habent a lege poteſtatem, tamẽ ſi delegati ſint cum poteſtate, vt per ſe, vel per alium poſſunt, negotium expedire, idipſum poterũt: quod probari etiam per prædictum capit. poteſt. Quemadmodum procurator ad iudicia datus alium ſubdelegare vel ſubrogare non poteſt ante litis conteſtationem ex poteſtate iuris, cap.1. & 2. de procurat. in Sex. niſi ad rem ſuam datus eſſet. Attamen ſi habeat mandatum ſpeciale ſubdelegandi vel ſubſtituendi, poteſt, vt & procurator ad contrahendum matrimonium qui iure alium ſubrogare non poteſt, poterit alium ſuo loco conſtituere, ſi habeat ad id mandatum ſpeciale, idque ex poteſtate hominis non legis, cap. final. de procurat. in Sex. Idem dicitur de compromiſſario ad eligendum, ca. penultim. §. porro, de elect. in Sex. cum ſimilibus. Atque ita hodie in praxi & in vſu communi ſeruatur, vt ordinarii delegent cum clauſula,* per te vel per alium quem ex nunc, &c. *vt notat Philippus Francus, ad dict. c. is cui, vbi & remittit ad Bartolum in leg. more maiorum, de iuriſdict. omniũ iud. & tenet Bal. ad leg. non diſtinguemus, §. quæſitum per illum: ex. de recept. arbitr. P.*

A

b *cap. quoniam apoſtolica, 43. de offic. & poteſta. iudic. deleg. cap. ſuper quæſtionum, 27. eo. dict. cap. is cui, 12. eod. tit. in Sext. & leg. a iudice 5. de iudic. C. leg. vnic. C. qui pro ſua iuriſdict. iudices dare, &c.*

c *dict. cap. quoniam apoſtolica, §. 1. de offic. deleg. cap. cum dilecta, 22. & ibi gloſſa ad verbum mentio, de reſcrip. Conſentire autem debent, quorum intereſt perſonaliter mandatum per delegatum non impleri, alioquin mandatum perſonæ iniunctum, in perſona exſequendum eſt, leg. qui heredi, de conditio. & demonſtratio. l. ſi. de verbo. oblig. P. l. inter artifices, de ſolutio. P.*

B

d *dict. capit. quoniam apoſtolica, §. 1. verſic. præterquam.*

e *nempe cum ita committitur non expreſſa certa perſona, vt alicui perſonæ idoneæ, de certa eccleſia vel beneficio prouiderit: quia circa electionẽ perſonæ eius induſtria videtur tunc electa, & ita ſibi commiſſum alteri demandare non poterit, niſi forma commiſſionis contineat, vt per ſe vel per alium id poſſit expedire, d. ca. is cui. 12. §. 1. de offic. deleg. in Sex.*

C

f *dict. cap. quoniam apoſtolica, §. fin. de offic. delega.*

p *cap. final. de offic. & poteſtat. iudic. deleg. in Sext.*

D

Caput V.

Quæ obſeruare debeat delegatus.

IN delegationibus obſeruanda eſt forma mandati ſeu commiſſionis aut delegationis, & illa ſequenda, *a* Item vidẽdum, vt certi iudices delegati ſint, cum reſcripta de incertis eligendis non valeant. *b* Non eſt facienda extenſio delegationis de perſonis contentis in illa ad non expreſſas. *c*

E Nec de re ad rẽ in procuratore ſine mandato. *d* Locum tamen ad exſequendum mandatum, ſi comprehenſus in eo non ſit exſecutioni cõmodus, delegatus in commodiorem transferre poterit, ſine dolo malo tamen & fraude. *e* Exceptis conſeruatoribus, qui non poſſunt munus ſuum

exſequi alibi quam in ciuitatibus vel diœceſibus ſibi conſtitutis.*f* Quanquam autem iudici delegato expediat formam ſibi ſtatutam ſeruare, debet nihilominus rationabiles exceptiones admittere, & in cauſa iuxta iuris æquitatem procedere. Niſi in literis delegationis (quod tamen raro vel nunquam fit) exprimatur, quod nullæ exceptiones debeant admitti.*g* Itaque erit quidam ordo de legatis cognoſcentibus ſeruandus, & citatio non omittenda ante decretum *h* Quod ſi diuerſæ delegationis literæ præſententur aut offerantur, priores ſequendæ, ſi ſecundæ illis non derogent, vel de illis nō meminerint.*i* Si tamen diuerſæ literæ de eodem negotio ſub contraria forma exhibentur eiuſdem datæ, ſuſpendendum erit iudiciū, donec conſulatur ſummus pontifex, a quo proceſſiſſe dicantur.*k* Cæterum interdum cōmittitur ſimpliciter cauſa duobus, quo caſu iudicium ab vno ſine altero latū non valet,*l* cum eo enim, vel cum eius ſubdelegato iudicandum eſt.*m* Idipſum plures dentur vel delegentur: niſi in commiſſione fuerit clauſula appoſita; *Quod ſi omnes intereſſe nequiuerint, duo vel alter eam nihilominus exſequantur.* Quo caſu & abſente eo, qui iudicio intereſſe ſubterfugit, iudicium ab aliis factum tenet.*n* Quemadmodum duobus delegatis cum clauſula, *quod ſi ambo, &c.* ſi alter ex illis fuerit recuſatus, alter ex illis ſolus iudicare poteſt, nec teneret proceſſus, ſi cum recuſato procederet.*o* Cum autem plures iudices vel exſecutores a ſede Apoſtolica deputari contingit, ſub illa forma, *vt omnes aut duo vel vnus eorum mandatum Apoſtolicum exſequantur*, aut ſub alia ſimili formula; *Quod quilibet eorum in ſolidum per ſe iudicare & exſequi poſſit, & quod alter alterum non exſpectet aut requirat*; ipſorum quilibet libere iniūctum poteſt adimplere mandatum, vno autem incoante cæteri nō poſſunt vlterius ſe de negotio intromittere.*p* Eadem autem formula reſcripti debet iudicari actor reconuentus, quo iudicaretur reus conuentus.*q*

SCHOLIA.

a *cap. cum contingit, 36. cap. venerabili, 37. de officio & poteſta. iudi. delega. neque etiam immutandus eſt ordo ſcripturæ, cap. cum dilecta, 22. de reſcrip. c. ſi rector. 43. diſtinct. can. in grauibus, 3. quæſt. 6. ca. in primis, 2. quæſt. 1. Si modo forma iuri non contradicat, alioqui ſi contradiceret, nec expreſſe ei derogaret, can. eam te, de ætate & qualitat. Siquidem, quamuis contradicat & nihilominus ſummus pontifex ita fieri mandet vel princeps, forma erit ſequenda, etſi durum videatur mandatum. ca. contra morem, 100. diſtin. ca. in memoriam, 19. diſtinct. Veruntamen ſemper intentio mandantis, quatenus liquere poterit, erit potius ſequenda, quam verborum ſuperficies, cap. ſuper eod. 15. de offic. delega. cap. audita, de reſtit. ſpolia, c. cum cauſam, & c. fin. de preben. cum alioquin actus ad incogitata extendi non debeant, leg. tres fratres, de pact. Pandect. l. cum Aquiliana, de tranſact. Pand. nam duo ad actum humanum valide perficiendum concurrere debent, voluntas & poteſtas, l. multum intereſt. C. ſi quis alteri. ver. ſibi.*

b *c. ad hæc ſumus, 10. de reſcrip.*

c *ca. ſignificante, 34. cap. Rudolphus, de reſcript. c. quia quæſitum, c. leg. & glo. 40. de offic. & poteſta. iud. deleg.*

d *c. cum olim, 33. eo. tit. de offic. deleg.*

e *ca. ſtatuimus, 13. de offi. deleg. in Sext. ſic & tenetur citare ad locum non ſuſpectum, c. cum R. 35. de offic. deleg.*

f *c. fin. §. vices, de offic. deleg. in Sex.*

g *c. ex parte tua, 13. de offic. deleg. Sicque ſecundum iuris ordinem procedendum potius quam ſecundum formam reſcripti, niſi expreſſe aliter caueatur, in eod. cap. cauſam, quæ inter, de reſcrip.*

h *c. conſultationibus, 10. de offic. deleg.*

i *cap. ex parte N. 12. de offic delega. videlicet quando vtraque literæ fuerint ſpeciales, &*

les, & fuerunt ſimul præſentatæ, alioquin generalibus ſpeciales derogarent. cap. 1. de reſcript. atque prius præſentatæ potius ſequenda. c. capitulum, de reſcrip. A

k c. 2. de offic. delega.

l ca. cauſam matrimonii, 16. eod. tit. altero ſcilicet abſente, can. ei qui, §. definitum, 2. qu. 6. idem ſi plures ſint & alter ſine altero pronunciet non valebit, leg. duo ex tribus, de re iudica. Pand. ſi. ca. de ſenten. & re iudica. lib. 2. tit. 27. cuius verba, duobus iudicibus, vt accepimus, diuerſas ſententias proferẽtibus, ſi ex iuriſdictione ordinaria proceſſerunt, tenet pro reo nõ pro actore ſententia, niſi in cauſa fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote teſtamento pro ipſo fuerit promulgata. Si vero ex delegata poteſtate vtraq; pendet ſententia ex arbitrio delegantis. Quod ſi ex cõpromiſſo, neutra debet habere vigorem. B C

m c. cum cauſa, 22. de offic. deleg. c. 3. eod. tit. in Sex. Si tamen appoſita fuerit clauſula, quod ſi non ambo, &c. non tenetur collega collegæ impediti ſubdelegatum ad iudicandum admittere, cap. coram dilecto, 34. de offic. delegat.

n c. prudentiam, 21. §. adiicimus, de offi. delega. conſuli tamen debet tertius, & abſens interpellari, aliter alii nihil agerent, c. cum cauſa, 22. eod. tit. atque ibi gloſſa ſingularis ad verba, ad illis, notat, conſtare debere quod interpellatus & rogatus noluerit cum condelegatis adeſſe, vel noluerit alium in ſui locum ſubdelegare, ibiq; videnda plura notabilia de hac quæſtione. D

o c. cum ſuper abbatia, 23. de offic. deleg.

p iſta omnia expreſſe traduntur, in cap. cum plures, 8. de offic. delega. in Sext. vbi gloſſa ſingulariter notat, iſtam formam differre a ſuperioribus, quod ſi non omnes, &c. vel, quod ſi ambo, &c. Nam illæ ſunt cõditionales & exigũt interpellari nolẽtes, vel qui non poſſunt intereſſe iudicio. Et quod de illorum conſtet impedimento & voluntate. Quod non exigitur in aliis clauſulis, E in quibus eſt disiunctiua clauſula, nõ conditionalis. Eſt & alia differentia notata ad dictum c. cum plures, ad verbum, nequibunt. Quod in clauſula, quod ſi non omnes, vno impedito procedit alter, ceſſante vero impedimento & ſimul procedunt. Et impeditus expeditus veniens cum alio, qui cœpit, poteſt procedere, vt & notatur a gloſſa 2. in d. ca. quoniam abbas, & a gloſſa pen. ad c. coram, de offi. & poteſt. iud. deleg. At in clauſula, vt omnes aut duo, vel vnus, &c. vno incipiente procedere alii in poſterum excluduntur, & perpetuatur eius iuriſdictio per præoccupationem, d. ca. cum plures. Eaq; præoccupatio, quod pertinet ad perpetuandam iuriſdictionem, fit per ſolam citationẽ, ante litis conteſtationem, c. gratũ, c. ſuper eo, de offi. & pot. iudi. deleg. c. ſi a ſubdelegato, eo. tit. in Sex.

q cap. 2. de mutuis petitio. lib. 2. tit. 4.

Cap. VI.

Quibus poſſit delegari.

Svmmus pontifex non ſolet aliis, quam in dignitate eccleſiaſtica conſtitutis delegare, aut canonicatum, aut perſonatum in eccleſia cathedrali habẽti, a maiori non minori 20. annorum, b niſi & aliis & his ex certa ſcientia cõmitteret. c Ita delegatus a papa non poteſt ſubdelegare, non habenti dignitatem. d Magiſtratus vero ſpiritualia delegare vel ſubdelegare nõ poterunt laicis. e Nõ licet quoq; epiſcopis ea, quæ ſunt ordinis epiſcopalis delegare nõ epiſcopo, aliis poteſt alioquin idoneis. f Nihil prohibet autẽ iudices delegatos, ſi ſuſpecti ſunt recuſare, g non minus quam iudices ordinarios, & ex iiſdem cauſis, quæ corã arbitris eã ob rem deputatis probantur. h Niſi ſi contra vnum ex duobus iudicibus datis a ſum. pontif. cum clauſula (quod ſi ambo intereſſe non poſſint alter illorum in cauſa procedat) ſuſpicionis cauſa legitima proponatur, quia tunc coram non recuſato iudice cauſa proponenda. i Quemadmodum ſi delegatus epiſcopi, vel eius officialis

recuſetur, cauſa probanda erit non coram A
arbitris, ſed coram epiſcopo.*k* Poterit at delegatus ſum. Pont. ſuſpectus, ante cauſas non ſuſpectum ſubdelegare.*l* Grauiſſime autem arguendus eſt & puniendus, qui mandatum apoſtolicũ exſequi non vult.*m* ſicut & delegatus a principe, qui tamen, ſi non malitioſe ſe exoneret, poteſt cogere ſubdelegatum acceptare ſubdelegationem.*n* Alii tamen iudices non poſ-
ſunt cogere inuitos non ſuæ iuriſdictionis B
homines, accipere delegationem, vt nec Archiepiſcopus ſuffraganei ſui ſubditum ad id compellere poſſit.*o*

S c h o l i a.

a *cap. ſtatutum, de reſcript. in Sext. Clem.* 2. *eod. titu. vbi & prior conuentualis dicitur idoneus ad delegationem & habere dignitatem, non prior clauſtralis, qui eſt ſecun-*
dus poſt abbatem. Sed neque delegatus a C
ſum. Pontif. poteſt ſubdelegare cauſæ cognitionem, niſi perſonæ qualitatis idoneæ, iuxta prædictum. c. ſtatutum, meram autem exſecutionem poteſt. deciſ. Rota 98. nota quod exſecutor, *in antiq.*

b *cap. cum viceſimum, 41. de offic. delegat. cap. cum in cunctis, de elect. l. cum prætor. de iudic.*

c *vt not. in d. clem. 2. de reſcrip. & ad dict. c. cum viceſimum.*

d *ſic communiter tenetur, in d. c. ſtatutum, §. in illo, de reſcrip. in Sext. glo. ad ca. cum te, 18. de offic. deleg.*

e *c. decernimus, de iud.*

f *c. aqua, de conſecra. eccle. vel altar. c. quod ſedem, eod.*

g *& ab initio ante litis conteſtationem, cap. cauſam quæ, 17. de offic. deleg. & poſt conteſtationem, ex noua cauſa poſtea ſuborta,*
vel de nouo apparente, ca. inſinuante, 25. E
eod. tit.

h *c. ſuſpicionis, 39. de offic. deleg. c. 4. eod. tit. in Sexto.*

i *dict. ca. ſi contra vnum, 4. de offic. delega. in Sexto.*

k *dict. c. ſi contra, §. pen. & fin. & vbi gloſſa, ad verbum,* epiſcopi, *notat idipſum habere locum in recuſatione ſubdelegati, vt probetur coram ſubdelegante, qui non abdicauit omnino a ſe poteſtatem.*

l *cap. iudex ab apoſtolica, 5. de reſcript. in Sexto.*

m *c. ſciſcitatus, de reſcript. cap. prudentiam, 31. §. adiicimus, de offic. delega. vbi gloſſa ad verbũ,* arguendus, *notat, a quibus argui & puniri hic contumax debeat & poſſit. An autem in aliis, quam ſummo Pontifice delegantibus id ipſum locum habeat, & poſſint cogi acceptare delegationẽ, mox dicetur.*

n *cap. paſtoralis, 28. in princ. & §. item cum totum, de offic. delegat.*

o *cap. paſtoralis, 11. de offic. ordinarii, libr. 1. tit. 31. vbi tamen gloſſa ad verbum,* inuitum, *notat, quod epiſcopus poteſt cogere ſubditos ſubditorum ſuorũ acceptare delegationem.*

C a p v t VII.

De poteſtate delegatorum.

DElegatorum poteſtas & auctoritas ex auctoritate & poteſtate delegantis metienda erit, & ex mandato conceſſo. Vt ſi a ſummo pontifice vel principe, quis delegatus ſit, maiorem habeat auctoritatem
D ſupra perſonas ſibi commiſſas, & ſupra ipſum ordinarium, & proinde contra rebelles & impedientes iuriſdictionem poteſt vti interdicti, ſuſpenſionis & excommunicationis ſententia, *a* adhibito tamen temperamento coercitionis, & habita ratione perſonarum, in quas animaduertere voluerit. *b* Poteſt principis delegatus ſubdelegare, & transferre poteſtatem, vel ſub hac formula, *Quoties eum abeſſe cõtigerit, c vel donec vices conceſſas duxerit reuocandas.* Et ſi delegatio fiat rerum alicuius prouinciæ, ſi poſtea illa in duas diuidatur, retinet nihilominus poteſtatẽ in vtramque. *d* Delegatus a ſummo pontifice, poteſt exſequi ſententiam ſuam vſque ad annum, *e* aut iu-

bere

bere ordinario illam exſequi, *f* cui tamen prius fides fieri debet de reſcripto delegationis. *g*

SCHOLIA.

a *ca.1. & c. ſane, 11. de offic. & poteſta. iud. delega. c. paſtoralis, de offic. ordin. idque vice ſummi pontificis quam gerit, can. fin. 93. diſt. c. 1. 94. diſtin. l. ſi prætor, de offic. eius, cui mand. eſt iuriſd. P. cum ſimilib. neque etiam ex cauſa reſiſtit ordinarius. l. ſi quando, §. fi. de offic. iudi. deleg. neq; ſine aliqua coercitione vnquam mandatur iuriſdictio, ne inutilis ſit, & ſine effectu poteſtas, c. preterea, 5. c. ſignificaſti, 7. c. paſtoralis, 28. §. fin. de offic. & poteſta. iudic. delega. l. fin. §. fin. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſ. P. Itaque mandata iuriſdictione omnia cenſentur mandata, ſine quibus ea expediri non poteſt. l. 2. de iuriſd. omn. iud. & vnicuiq; etiam licet pœnali iudicio iuriſdictionem ſuam tueri. l. 1. ſi quis ius dicenti non obtemperauerit. P*

b *c. ſane, 11. de offi. & poteſt. iud. deleg. ca. 2. eod. tit. in Sext.*

c *c. ſi delegatus, 7. de offic. deleg. in Sext.*

d *ca. vnic. de offic. delegat. in extrauag. communib.*

e *c. quærenti, 26. de offic. deleg. vbi ſunt pulcra & copioſa gloſſa.*

f *c. paſtoralis, 28. §. quia vero, eod. tit.*

g *c. cum in iure, eod. tit.*

CAPVT. VIII.

1 *De ſuſpenſione iudicis delegati.*

2 *Et appellatione,*

1 IVriſdictio delegatorum † porro interdum ſuſpenditur, interdum exſtinguitur. Suſpenditur quando recipi poteſt, quod fit, veluti ſi quando literæ variæ delegationis proferantur, donec enim delegans conſultus, de his certum quid ſtatuerit, ſuſpenditur exſecutio, *a* Item ſi delegatus ſubdelegauerit, & ſubdelegatus antequam cœperit cognoſcere, moriatur, tunc enim delegans reaſſumit datã iuriſdictionem, *b* & ſuſpenſio fit quandiu delegãtem abeſſe contigerit. *c* Suſpenditur & per propoſitam recuſationem, donec de cauſis pronuntiatum fuerit, num fuerint improbæ. *d*

Item ſi appellatum ſit a ſententia delegati, & alii iudices dati ſint, pro cauſa appellationis, *e* appellatur autem a delegato ad delegantem, *f* a ſubdelegato vero, cui non fuerit in totum cauſa commiſſa, appellatur ad ſubdelegantem. *g* Sic enim ab eo tanquam a iudice cũ iuriſdictione dato appellatur, ſi tamen ei tantum medium cauſæ commiſſum ſit, ab ipſo, tanquam ab auditore, appellari nõ poteſt, niſi mandati fines excedat, vel merito ſit ſuſpectus, vnde poſſit recuſari. *h* Quando etiam delegatus a ſummo pontifice in alium totam iuriſdictionem ſubdelegat, non ad ſubdelegantem, ſed ad ſummum Pontificem erit appellandum. *i* Veruntamen delegato procedente cũ ſubdelegato alterius condelegati ſummi Pontificis, appellatio deuoluitur ad ſummum pontificẽ delegantem. *k* Item ſi delegatus, tempore appellationis a ſubdelegato inueniatur excõmunicatus vel mortuus, ad eũdem ſummum pontificem erit appellandum, *l* idipſum fiet in aliis caſibus a ſubdelegato appellando, ſi negetur, delegatũ vllam iuriſdictionem habere, *m* vel ſi fiat prouocatio ab arbitris iuris datis pro ſuſpicione iudicis a principe delegati. *n* Fit tamen aliquando delegatio appellatione remota, ex qua clauſula, nihilominus non cenſetur princeps voluiſſe præiudicare iuri cuiuſquam, quare permittitur ea non obſtante, ei cuius intererit appellare. *o* 2

SCHOLIA.

a *c. 2. de offic. & poteſta. iud. deleg.*

b *c. quamuis alicui, 6. eod. tit. in Sex.*

c *c. ſi delegatus, 7. eod. tit. in Sext.*

d *c. ſuſpicionis, de offic. delega.*

e *c. paſtoralis, 28. §. preterea, de offic. & poteſta. ind. deleg. generalis quippe eſt regu-*

lis, quod appellatio ſuſpendit iuriſdictionem, tit. nihil noua. appell. pend. P. debetq; interim differri exſecutio ſententiæ, ſi per eam alicui præiudicium irrogetur, c. cum ſuper controuerſia, de ſenten & re iud. Niſi præſumtio in contrarium ſit, quod malitioſe ſit appellatum, quemadmodum dicitur in reſtitutione in integrum, ca. ſuſpicata, de reſtitut. in integr.

f *in c. ſuper quæſtionum, 27. §. fi. de offi. delega. l. 3. C. de pedaneis iudicib. l. 1. l. fin. quis & a quo appell. cum ſimil. de quib. agetur inferius. tit. 15. c. 3. glo. 2.*

g *c. cum te conſulente, 18, de offi. deleg.*

h *d. c. ſuper quæſtionum, 27. §. verum, de offic. deleg. a nudo miniſtro enim & exſecutore alioquin non appellatur. l. ab exſecutore, 4. de appellationi. P.*

i *d. c. ſuper quæſtionum, §. porro.*

k *cap. 3. de offi. iud. deleg. vbi tamen gloſſa, ad verba* cum delegato, *notat, quod ſi in reſcripto delegationis eſſet clauſula*, quod ſi non omnes, *& duo committerent, & tertius ſe excuſaret nec committeret, quod in hoc caſu ab illis duobus ſubdelegatis ad delegatos ſubdelegantes appellaretur, & non ad primum delegantem. Ceſſat enim, inquit, ratio textus, etiam ſi ab initio fuerat conceſſa delegatio appellatione remota. cap. ſuper quæſtionum, 37 ſi vero, de offic. delegat.*

l *c. ſi is cui cauſa, 10. eod. tit. in Sexto. nempe ſi ſit excommunicatus maiori excõmunicatione. nam ex minori non impediuntur, quæ ſunt iuriſdictionis. c. ſi celebrat, de clerico excommunicato miniſtra.*

m *c. ſi a ſubdelegato, 14. de offi. & pot. iud. deleg. in Sext.*

n *c. ab arbitris, 11. eo tit. in Sexto.*

o *ca. ſuper eo, 15. de offic. delega. can. non ſolent, 2. quæſtio. 6. Et quia, vt diximus, non ſit extenſio negotiorum aut perſonarum in reſcriptis, ideo omnes, quorum intereſt, poſſunt ſe reſcripto opponere, & ita poſtea appellare, ſi ius eis non reddatur, alioquin niſi ſe interponerent vel obiicerent, non admit-* A *terentur, vt notat gloſſ. fin. in d. ca. ſuper eo, argum. l. ſi eo tempore, de remiſſ. pigno. lib. 8. C. tit. 26. & licet appellatio remota ſit a principali, tamen non cenſetur remota ab incidenti quæſtione, ca. cum teneamur, de appellat.*

Capvt IX.

De exſtinctione iuriſdictionis & poteſtatis delegati.

B EXſtinguitur porro in totum poteſtas delegati, ſi ipſe pronuntiet, ſe non habere iuriſdictionem. *a* Si intra certum terminum ad cauſam decidendam datus, non iudicauerit, & dies præfixa, non fuerit de communi partium conſenſu prorogata. *b* Item morte vnius delegatorum ſimpliciter datorum, ſi aliud in delegatione non fuerit expreſſum. *c* Vel ſi condelegatus ſeu collega non poſſit iudicare, puta factus in- C famis, *d* aut fuerit remotus vt ſuſpectus, *e* Finitur item morte delegãtis re adhuc exſiſtente integra, antequam ad vllum actum proceſſerit delegatus. *f* Aliter autem ſi res non ſit integra dicendum, veluti ſi citatio iam fuerit facta partis, *g* aut lis conteſtata ante mortem delegantis. *h* Et niſi forſan delegatio facta ſit pro exſecutione gratiæ, quæ non exſtinguitur morte delegantis, *i* vt nec delegatio inquiſitionis hæreticæ D prauitatis, *k* aut legationis prouinciæ. *l* Exſtinguitur etiam delegatorum poteſtas reuocatione eius, ſeu delegationis, re integra facta. *m* Et per malitiam vel negligentiam delegati. *n* Item per legitimam & admiſſam eius recuſationem. *o* Dehinc, ſi delegatione generali facta, poſtea cauſa in ſpecie alteri delegetur, per eam enim ſpecialem a generali cenſetur exemta. *p* Similiter ſi delegatus cauſam retulerit ad dele- E gantem, nõ poterit de ea, ſine noua delegatione amplius cognoſcere. *q* Ex quo etiam iudex, vel per ſe, vel per alium ſententiam exſecutioni mandauerit, vel mandari præceperit, ceſſabit eius auctoritas & iuriſdictio, *r* quemadmodũ per appellationem

nem ab eo interpoſitam legitimam,*s* vel aliter per illam admiſſam.*t* Subdelegati etiam finitur iuriſdictio, finita poteſtate ſubdelegantis re integra, non aliter.*u* A

SCHOLIA.

a *cap. ſignificantibus, 38. de offic. delegat. vbi nec poteſt poſtea depoſitā ex conſenſu partium reaſſumere iuriſdictionem.*

b *ca. de cauſis, 4. cap. conſuluit, 24. de offic. & poteſtat. iudic. delega. vide tractata per gloſſ. ad C. Pand. & 6. eo. titul. de prorogatione iuriſdictionis.* B

c *cap. vno delegatorum, 42. eod. tit. niſi fuerit appoſita clauſula,* quod ſi non omnes. *Idipſum dicitur ſi delegatus moriatur, vſque adeo, vt nec iuriſdictio delegata Epiſcopo, mortuo eo, ſede vacante transferatur ad capitulum, vt ait Ioan. Andre. ad c. ad abolendã, de heret. in vltim. gloſſ. in nouellis. Felin. ad c. eam te, de reſcript. Rota deciſ.* 353. nota quod capitulum, &c. *in antiq. licet cõtrarium teneat Ioan. Monach. ad ca. vnic. de maior. & obed. Ratio deciſionis textus noſtri capitis, quod alter delegatorum ſine altero procedere non poteſt, & pro vno habentur, vt ſimul etiam iudicare iuſſi ſint. l. duo ex tribus, de re iudic. Pand. quamuis alter alteri dum viuit, poſſit ſuas vices concedere, ita efficaciter, vt ſi is cœperit cognoſcere, nihil interſit an poſſit poſtea iudicare, ſed ſolus procedet, c. quamuis, c. licet, de offi. delega.* C D

d *cap. ſciſcitatus, de reſcript.*

e *dict. c. licet, 30 de offic. deleg.*

f *dict. cap. licet, & cap. fin. §. 1. de offic. legat. l. & quia, de iuriſdict. omnium iudic. generaliter morte mãdantis reuocatur mandatum, §. recte, de manda. apud Iuſtinian. l. ſi vero, §. ſi mandauero, mandat. P. niſi forſan tale mandatum ſit, quod poſt mortem mandantis habeat exſecutionem, vt dicitur de exſecutoribus teſtamentorum, de mandatis impoſitis heredibus, de implenda voluntate.*

g *Per citationem enim hic quod pertinet ad perpetuandam iuriſdictionem, videtur lis cœpta, cap gratum, 20. de offi. delegat. Res litigioſa etiam efficitur per libelli oblationem, quod ad eandem iuriſdictionis perpetuationem pertinet. l. 1. quando libellus principi datus litis conteſtationem faciat. can. anteriorum, 2. q. 6.*

h *ca. relatum, 19. de offic. deleg. adde. c. 6. & 7. eod. tit. in Sext. Cæterum ſi poſt mortem mandantis partes reſponderint coram eodem iudice, nulla de eo obiecta exceptione, valebit geſtum & iudicatum, ca. cum veniſſent, 25. de appellat. veluti ex conſenſu partium.*

i *cap. ſi ſuper, 9. de offic. delegat. in Sex. quando videlicet ipſa gratia non perimitur morte concedentis, & cui exſecutoris datio veluti acceſſorium cohæret, vt ibidem dicitur, & ita conſentit, ca. ſi cui, de preb. in Sexto.*

k *Nã hæc delegatio nõ exſpirat morte mandantis, c. ne aliqui, 10. de heret. in Sex.*

l *c. legatos, 2. de offi. legat. in Sex.*

m *cap. vt noſtram, de appellat. cap. quamuis alicui, 6. de offic. delegat. cap. 1. de reſcript. l. iudicium ſoluitur, 58. de iudic. Pandect. §. recte, de manda. l. ſi vero §. ſi mandauero, manda. P.*

n *c. quoniam, de offi. deleg.*

o *c. licet, de for. compet. c. ſecundo requiris, de appellat.*

p *in c. 2. de offic. delegat.*

q *c. licet Tranenſes, 5. de offic. legat. can. nomen presbyteri, 2. q. 1. can. multum ſuper, 3. quæ. 6. l. 1. C. de relationib. l. ex illo, C. de relationib. l. ex, illo. C. de appellationib. & in dec. Rotæ,* 718 dic quod, *in antiq. dicitur quod iuriſdictio delegati exſpirat per remiſſionem cauſæ ad ſeniorem, per cap. ex literis, de offic. delegat.*

E r *cap. in literis, 9 eod. nempe cum effectu, c. ſignificaſti, & c. querenti, c. venerabilis, eo. tit. l. iudex poſteaquam, de re iud. P.*

s *c. vt debitus honor, de appellat.*

t *c. interpoſita, & c. ſæpe, de appellat.*

v *c. fi. de offi. leg. l. venditor, 49. §. fi. de iudic.*

DE IN IVS VOCANDO. A

a TITVLVS VI.

a *Hæc rubrica non exſtat expreſſa vel ſeparata in iure Pontificio, quamuis de vocatione in ius, in eo diuerſis in locis & neceſſario agatur, vt liquebit ex ſequentibus. At in iure ciuili, exſtat titulus, de in ius vocando libr. 2. P. tit. 4. & libr. 2. C. tit. 2. & in Pandect. adhuc rubr. in ius vocati eant, &c.*

CAPVT I.

Continuatio, & quid in ius vocare. B

COgnita quæſtione de iudicibus, agamus de materia eorum, & primum de lite apud nos deferenda. Omnium autem inſtituendarum actionum initium, ab ea parte proficiſcitur, quæ eſt de in ius vocando. Aduerſarius enim vocandus in ius, vocandus corā eo, qui cōtendentibus ius dicturus eſt. *a* In ius vocare itaque eſt iuris experiundi cauſa vocare. *b* Canonica vero vocatio eſt, quando obſeruato legitimo dierum interſtitio, cauſæ ſuæ quis adeſſe iubetur. *c* C

SCHOLIA.

a *§. omnium, de pœna temer. litiga. l. 1. de in ius vocan. P. l. iudices, cum authent. ſeq. C. de iudic. Inter ea, quæ in ordinato iudicio requiruntur, eſt citatio. cap. inter quatuor, de maior. & obedien. cap. quoniam contra, de probation. neque iudicium contra non citatum valet, cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, 10. de conſtitutio. c. cum dilecti, 6. de dolo & contu. ibi,* volentes iuris ordinem obſeruare, &c. *Vide extrauagantem communem, vnam ſanctam, & ibi gl. fin. de dolo & contumac. vocatio in ciuilibus, vel ideo neceſſaria negotiis, quod de vno quoque negotio præſentibus, quorum intereſt tractandum ſit. l. de vno quoque, de re iudica. P. l. nam ita diuus, de adoptionib. P. In criminalibus multo magis, vbi de fama, corporu ſupplicio, vel de vita agitur, idq; vel exemplo Dei, qui quamuis occulta mentis & cordis hominum nouerit, tamen noluit damnare Adamum inauditum & nō citatum ad iudicium, Geneſ. 3. c. can. Deus omnipotens, 2. q. 1. facit clem. paſtoralis, de ſenten. & re iudic. can. nullam ante, can. iudicantium, 30. qu. 5. l. fin. C. de accuſ. Ita ſtatutum, & can. 5. relatum, 5. q. 2. non eſſe recipiendam inſtitutam accuſationem, priuſquam accuſatus fuerit vocatus. Nullus in ſumma maior defectus iudicii, quam citationis, quæ defenſionem a iure prouenientem naturali, reſpicit, defenſio quippe naturalis & iure gentiū permiſſa, l. vt vim, de iuſtit. & iur. neque principē hunc defectū ſupplere poſſe, ſecundum Felin. ad cap. ex parte, 2. de offi. delegat. Decium, conſil. 63.* viſo puncto, *de Afflictis, deciſ. 307. in fin. Boerium, deciſio. 247. num. 7. tractatur & in non citatum & inauditum non eſſe ſtatuendum, imo nihil congrue poſſe ſtatui, in can. caueant, 3. & ſequen. omnia, 2. quæſt. 9. Verum contra præſentem nō eſſe vocationem, de ſubſtantia iudicii, docet Ioan. Andr. in c. fin. de elect. in Sexto. Plato quoque in 8. de legibus, exiſtimat in iudiciis vocationem eſſe neceſſariam.*

b *l. 1. de in ius vocan. lib. 2. P. tit. 3. c. cum dilecti, de dolo & contum. litis præparatio eſt vocatio, hæc & denūtiatio, vt & libelli oblatio; appellatur & hæc præparatio in ius vocatio. l. quemadmodum, 2. de inoffic. teſtam. P. & citatio vnde citati in clem. 2. de pœnis, conuentio, vnde conuenti & cōuenire, in capit. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit. Prima citatio itaque ad iudicium fit, videtur anteiudicialis, vt notatur per Innoc. & Hoſtienſ. ad c. quoniam contra, de probat. gloſſ. ad clem. 1. ad verbum,* citationes, *de iudic.* D

c *can. fin. §. his auctoritatibus, 5. quæ. 2. Hæc autem finitio intelligenda erit, de legitime & ſuo tempore facta citatione, non de alia aliter facta, dict. can. fin. in princ. & can. vocatio, 5. q. 2.* E

CAPVT II.

Quotuplex in ius vocatio ſeu citatio.

Citatio

CItatio quædam eſt iuris, quædam hominis. *a* Iuris eſt, quando ius ſeu lex ſtatuit aut canon, certum dierum terminum, intra quem debeat quis iudicio ad actum aliquem exercendum ſe ſiſtere vel adeſſe. *b* Hominis vero, cum iudicis mandatu in ius vocatur. *c* Vtraque duplex, vel generalis, vel ſpecialis. Generalis eſt admonitoria, vt quicunque ſua intereſſe putauerit, negotio adſit & veniat in ius. *d* Specialis continet certam perſonam vocandam, & vt plerunque cauſam vocandi & litem, vel litis partem, *e* & fit verbis & literis. Eſt & alia realis, quæ fit per prehenſionem vel captionem perſonæ, quę ad ius ducitur. *f* Et illa perſonalis, cuius & alia ſpecies, quādo vocatus iubetur in propria perſona venire. *g*

S c h o l i a.

a *Clemen. 2. de pœniten. ibi*, ne citati ad Apoſtolicam ſedem, vel ab homine, vel a iudice, &c. *Neque minus arctat citatio iuris quam hominis, Rota deci.* 484. ſi appellans, *num. 7. in nouis, imo magis, quia citatio legis eſt peremtoria, etſi lex nihil de peremtione dicat, non autem hominis, ca. cauſam quæ, de reſcrip. cap. 1. de electio. in Sext iuncto. ca. 1. de appellatio. in Sext. & ibi Innoc.*

b *Vt in c. 1. de electio. in Sexto conſtitutum, vt qui impugnat electionem, a die qua appellauerit, intra menſem in curia Romana compareat, idem in cap. cupientes, eod. titul. in capit. quamuis, de offic. ordinar. capit. 1. de appellatio. in Sexto. in l. ſcire oportet, 13. §. 1. de excuſatio. tutor. libr. 27. P. tit. 1. l. fi. C. de dolo.*

c *Vt in c. cum dilecti, de dolo & contuma. lib. 2. tit. 14. ca. veniens, de accuſat.*

d *Quemadmodum in c. 1. de elect. in Sext. l. ſi eo tempore, de remiſſio. pignor. C. tractat. de hoc Hoſtienſis & Innocentius ad capit. dilecti, de exceptio. vbi plene & in deciſione Rota* 419. ſi impetretur, *num. 2. in nouis.*

A e *Fit enim in initio litis generalis quædam*
vocatio, quæ habet litis cuiuſdā certa ad-
monitionem. Atque etiam in exordio litis
ſolet talis generalis vocatio decerni ad le-
gitime comparendum ad ſingulos actus,
vſq; ad ſentētiam incluſiue inſtructā, cum
omnibus iuribus, ſcripturis ac monumen-
tis cauſam concernentib. Rota deciſ. 245.
f *cum iuſſu iudicis, non aliter l. fin C. de ex-*
hib. reis l. cum clericis, l. omnes, C. de epi-
B *ſcop. & cler. Debent quoque & eſſe iudices,*
qui hoc iubeant ex maioribus, qui ſaltem
habeant mixtum imperium, §. ſi vero et-
iam, cum ſequen. de exhibendis reis. in no-
uel. authent. qui ſemel, C. quomo. & quan.
iudex, niſi ageretur de debitore fugitiuo,
qui prehendi poteſt iure, vt iudici ſiſtatur,
l. ait prætor, §. ſi debitorem, quæ in fraudem
creditor. P. Fit hæc realis ductio maxime
in criminalibus, l. plerique, de in ius voc.
C *P. cap. propoſuiſti, & ibi Henric. Bohic. de*
for. comp. c. ſi iudex laicus, & cap. ſi cleri-
cus, de ſent. excommu. in Sex. Species qua-
dam etiam realis ſeu perſonalis citationis
eſt, quando apparitores parlamentorū vel
regiorum maiorum magiſtratuum, malo-
ferarii ſeu virgæ delatores, ea tactos voca-
tos citant, dicendo, rex vos ſalutat. *pro qua*
citatione facit l. hac lege, §. 1. ibi, aut plu-
res forte feriendi ſunt, *de proximis ſacro.*
D *ſcrinior. libr. 12. C. vbi tamen corrupte le-*
gitur, ferendi ſunt, *pro* feriendi.
g *Vocant* adiournement perſonnel, *Galli,*
quale in c. 1. de iudiciis in Sex. quæ citatio,
vt plerunq; decernitur in delictis leuibus,
& in quibus perſonam ipſam exigit iudex
præſentem, per ſe, vt in exemplis, ſequentis
capitis tertii.

C a p v t III.

E *Pro quibus quis in ius vocari poteſt aut debet.*

QVia ergo citatio eſt iudicii principiū & fundamentum, *a* ideo ſine ea fieri non debet. *b* Regulariter etiam omnis actus iudicialis, contra non citatum ipſo iu-

re nullus eſt,*c* ideo & quilibet actus diſtinctus, indiget citatione.*d* Veruntamen pro ciuilibus negotiis, nemo poteſt citari, vt perſonaliter cõpareat, cum poſſit ſi velit, vel per ſe vel per procuratorem comparere.*e* Pro criminali tamen poterit,*f* aut pro veritate dicenda,*g* aut pro præbendo iuramento calumniæ,*h* aut ſi alio modo neceſſitas poſtulet partes vel perſonas iudici exhiberi,*i* aut ſi actus gerendi ſint præſentibus quorum intereſt.*k*

Scholia.

a *§.fin.de pœna temere litigan.clem.paſtoralis,de re iud.c.quoniam contra,de proba.*

b *l.de vnoquoque,de re iud.*P *l.nam ita diuus,de adopt.*P,

c *in prædictis iuribus, & per interpretes ad d.clem.paſtoralis.Matth. de afflict. deciſ.*307*.nu.*29.

d *Marantha in praxi,part.6 tit.6.Felin.fuſe,ad c.cum olim,nu.*11*.de ſent.& re iudi. & Bal.ad c.quoniam contra,4.col.in fi.de probatio.tradit,interpretes diuidere citationẽ,in eam, quæ anteiudicialis dicatur, quæ fiat pro litis ingreſſu, & in iudicialem quæ fit pro litis ad vlteriora progreſſu, & in aliam iudicialem peremtoriam, & poſt iudicialem,quæ fit poſt ſententiam, in articulis opportunis, & in exſecutione.*

e *c.querelam,de procurat.l.1.& fin.eo.tit. in c.1.de iud.in Sext.*

f *Hæc & ſequentia probantur, in cap.1.§. fin.de iudic.in Sexto.Cauſa criminalis intelligitur de crimine criminaliter intentato,non autem ſi ciuiliter, quia tunc poſſet interuenire procurator,cap.tuæ,de procurator.ca.ſuper his, de accuſat. non ita ſi criminaliter, exceptis caſibus notatis, in ca.ſi quando,2.q.6.in glo.fin.*

g *dict.cap.1.de iudic.in Sext.Hoc enim perſonale,dicere teſtimoniũ,de veritate, ideo coguntur venire teſtes ſæpe, toto titulo, de teſtib.cogen.*

h *dict.c.1.de iudi.in Sexto.& hoc perſonale etiam,ca.in pertractandis,de iuramen.calum.auth.principales, de iureiur. propter calum. dando. C.poterit tamen dari procurator ad hoc iuramentum præſtandum, cum ſpeciali mandato, de iurando in animam conſtituentis,c.fi.de iura.cal in Sex.*

i *dict.c.1.de iudi. in Sext. quod arbitrio iudicis relinquitur, vbicunque autem quis perſonaliter venire mandatur, non poteſt per procuratorem comparere,c.fin.de maior.& obed.libr.1 tit.33.c.dilecti, de dolo & contuma.cap exposuit, de dilatio. Rota deciſ.272.* licet contra, *in nouis, & ſi non poteſt venire, non tenetur etiam procuratorem mittere.l.fin.C.de procurator.poteſt tamen, imo debet, nuntium mittere ad allegandas excuſationes iudici, coram quo debebat ſe ſiſtere,c. querelam, de procura. vbi de hoc agitur.*

k *Iuxta l.de vnoquoque,de re iudic.Pan.l. properandum,§.ſin autem,de iudi.l.iudices, de fide inſtrument. Bartol.ad l. item illa, de conſtituto.pecunia.Felin.in ca.in nomine Domini,nu.31.de teſtib. vel ſi agatur de teſtibus vel inſtrumentis producendis, & audiendis vel impugnandis, vt ibidem. ſi verificanda ſit ſcriptura priuata.Paul. Caſtr. & tex.ad l.etſi contractus, de fide inſtrum. Felin.ad c.ſcripta, eod.tit. ſi dandæ ſint literæ compulſoriæ ad exhibendum exemplum, vel vt loquuntur ad copiam inſtrumentorũ penes aliquem exſiſtentium, & tranſumta faciẽda ſint, vel ex archiuis,vel aliũde, citantur quorum intereſt,vt veniant, adſint vel mittãt procuratorem,Paul.Caſtr.ad l.iudices,nu.*8.*de fide inſtrum.Octauianus Weſtrius, lib.6. introductionis in aula Romana actionem,c.1.nu.12.& 13.*

Caput IIII.

1 *Quis vocare vocarive in ius poſſit.*

2 *A quo iudice, vnde & vbi.*

3 *De quibuſdam, qui non poſſunt vocari vel prehendi.*

Omnes in ius alios vocare, † ipſiq; vocari poſſunt, niſi expreſſe prohibeantur. 1

tur. *a* Prohibitio autem, vel eſt abſoluta, A vel cum venia tantum permiſſa, poſtulata a iudice, veluti quando liberto permittitur, eo tantum modo vocare in ius patronum. *b*

2 Omnes item iudices, † quibus eſt permiſſa vel conceſſa aliqua iuriſdictio, poteſtatem citandi habent, quia aliter iuriſdictionem exercere nequirent. *c* Attamen iudex delegatus per reſcriptũ ſummi pontificis, non poterit vltra duas dietas extra B prouinciam quenquam citare, niſi nominatim idipſum ei permittatur. *d* Nec citare eis licet extra locum, vbi tenetur iudicare, *e* aut ad locum non ſatis tutum, aut inhoneſtum. *f* Non poteſt quoq; iudex manifeſte incompetens valide coram ſe extra poteſtatem vocare. *g*

3 Non vocatur quoque † in ius ſpoliatus ad inſtantiam ſpoliantis, vel ſaltem non tenetur ei reſpondere, priuſquam reſtitutus fuerit. *h* C Non poſſunt quoque regulariter prehendi confugiẽtes ad eccleſiam, *i* niſi forſan fuerint homicidæ, per proditionem & inſidias, *k* non prehenduntur quoque, aut capiũtur corporaliter, vt carceribus detrudantur, mulieres. *l* Aliæque quædã perſonæ, quæ ex iure ciuili cognoſci poſſunt. *m*

S C H O L I A.

a *In l. 2. de in ius voc. Pandect. vbi perſonæ cum ſequen. ponũtur prohibita, iunge l. de vnoquoque, de re iud. Pandect. Cum enim edictum, de in ius vocando ſit prohibitorium, quæ non inueniuntur prohibita, cenſentur habere permiſſionem, l. cum prætor, de iudi. cum ſimil.*

b *can. epiſcopus, qui mancipium, 58. § libertus, 12. q. 2. l. 4. §. 1. & l. fi. de in ius voc.*

c *Commiſſa enim iuriſdictione, omnia cenſentur commiſſa, ſine quibus non poteſt expediri, l. 2. de iuriſd. omnium iudic. P.*

d *c. nonnulli, 28. de reſcript. c. olim, 7. de excep. c. fi. §. conſeruatores autem, de offic. deleg. in Sex. dieta eſt, ideo vnius diei, quod ex conſuetudine regionum metiendũ erit. Quamuis de iure ciuili, 20. milliaria pro ſingulis diebus numerentur, l. 3. de verbor. ſignif. l. vicena, ſi quis cautio. in P.*

e *c. fi. §. conſeruatores, & ca. ſtatutum, 11. §. in nullo, de reſcrip. in Sext.*

f *In c. de cætero, de ſenten. excommun. c. veniens, de accuſatio. ca. cum R. 35. de offic. delegat. ca. ex parte, 37. de appellat. l. 21. §. ſed etſi, de recept. arbitr. P. clem. paſtoralis, de re iudica. Pro loco non tuto etiam habetur, ſi in eo ſit morbus contagioſus, c. communis, 23. diſtinct. Quod ſi quis citetur ad locum, non tutum, poterit appellare, etſi non petat locum ſecurum, c. ex parte, & ibi Innocentius, de appellat. Tutius tamen faciet pars, ſi mittat excuſatores, de loco non tuto, quo caſu, ſi non admittatur eius exceptio, vel excuſatio, poterit appellare, maxime ſi petat ſibi aſſignari locum tutum & ei denegetur, Rota deciſ. 15. no*ta quod vbi, *in antiq.*

g *ca. cum Epiſcopus, de offic. ordina. in Sext. ca. ſi duobus, 7. de appellatio. l. fi. de iuriſ. omnium iudic. Pand. l. 53. §. fin. & l. 54. § fin. de re iudica. dixi vero oportere manifeſte eſſe incompetentem iudicem, cui impune non pareatur. Alioquin enim, ſi dubitetur, vocatus debet comparere fori ſui priuilegium allegaturus, l. ſi quis ex aliena, 5. de iudic. P. l. 2. ſi quis in ius vocа. non ierit P. tractant interpretes, ad cap.* D *cum ordinem, de reſcript. c. cum parati, de appellatio. Nihil autem hic intereſt, ſint ne ordinarij aut delegati iudices, qui male & ſine poteſtate vocauerint, veluti ſi pluribus datis iudicibus, pars tantum citauerit eorum, vocatus non tenetur venire, cap. prudentiam, & ſeq. c. ex literis, de offic. deleg. c. ſi duobus, de appella.*

E h *c. prius, 3. q. 2.*

i *c. inter alia, de immunita. eccleſia. l. 2. C. de his, qui ad eccleſ. confuger. Alexand. conſi. 145. volum. 7.*

k *c. 1. de homicid. d. c. inter alia, & ca. fin. de immunit. eccleſ.*

l *l. 1. & auth. ſeq. C. de offic. diuerſ. iud. authen hodie, de cuſtod. reorum. C.*

m *enumerantur, in l. 2. & ſequent. de in ius voca. libr. 2. P. tit. 4. l. 1. 2. 3. eod. tit. libr. 2. C. tit. 2.*

CAP. V.

1 *De formulis & modis vocandi ſeu citandi per edictum.*
2 *Per vocem iudicis.*
3 *Aut præconis.*
4 *Per literas, vocene apparitoris.*
5 *In eccleſia per curionem, per ſonitum tubæ vel campanæ.*
6 *In citatione quæ conſiderãda, nempe commiſſio, citatio, relatio, terminus, cauſa.*
7 *Vocari quomodo debeat citandus.*
8 *Quo die, num feſtiuo, & ad quem diem & locum.*

1 Citationum † ſeu vocationũ in ius, quædam fiunt *a* per modum edicti, *b* diebus ſolemnibus, *c* in quibus ſummi Pontifices ſolent facere proceſſus generales, cõtra reos, aut contra criminibus quibuſdam generaliter infectos, *d* & proponunt citationum edicta in publica audientia literarum apoſtolicarum, vel in Papali palatio, vel poſtea in maiori eccleſia loci, vbi Romanus eſt Pontifex. Ita vocatur quis in ius per publicam edicti propoſitionem.

2 Et per vocẽ ipſius quoq; † iudicis, monentis præſentẽ, vt certa die veniat, *e* quæ vocatio habet vim peremtorii edicti. *f*

3 Item per vocem præconis, † ad quam, poſtquam citatus in ius non venerit, maxime peruenitur, vel ſi quando vocandus latitet, vel vagetur, & fraudulenter ſe abſenter, & neſciatur vbi ſit, cumque ad damnationem ob contumaciam procedendum eſt, quo caſu & trinæ citationis edictum publicatur. *g*

4 Fit & citatio per literas iudicis † per apparitorem, *h* iubetur & viua voce ſine literis nuntio, vt citet vocandum, *i* addito legitimo & ſufficienti ad comparendum termino. *k*

A Fit & aliquando † citatio in eccleſia per curionẽ in publica prędicatione, vt in publicatione monitoriarum literarum, ante excommunicationem pro occultis reuelandis, & in publicandis matrimoniis, & in quibuſdam aliis. *l* Fit & per ſonitum campanæ & ſonitum tubæ, vel cornu per præconem. *m* 5

In omni citatione † tria erunt conſiderãda, iudicis cõmiſſio, citationis exſecutio, B & ipſius exſecutionis relatio. *n* Item vltra datus ad comparẽdum idoneus terminus, ſine quo citatus venire non cogitur. *o* 6

Debet & legitima citatio † continere cauſam vocationis, & tenorem cõmiſſionis delegati, vt per ea vocatus ad cedẽdum iudicio, vel ad defendendum ſe præpatet, *p* Vocandus autem debet vocari, ſi inueniatur in perſona propria, vel ſi abſens ſit, ad domum eius facienda denũtiatio, vel pro- C curatori eius. *q* 7

Obſeruandum etiã, † ne citatio die feſtiuo ſeu dominico fiat, alioquin improbanda. *r* fiet citatio interdum ad totã cauſam: quæ id operatur, vt nõ debeat poſtea in articulis eius repeti, & perſeueret vſque ad definitionem. Interdum ad vnum articulum tantum, quæ pro aliis non prodeſt. *s* Fieri & debet ad certum & vnum locum vocatio, alioquin ſi reus actorem virtute D impetrati reſcripti, eodem tempore ad diuerſa loca, vel indeterminate ad villã, quæ commune cum pluribus eiuſdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, vt dum non comparuerit excommunicetur, vt contumax, & ſic eum a ſua intentione repellat, reſcripti commodo carere debet, & in expẽſis ac damnis aduerſatio condemnari. *t* 8

SCHOLIA.

E a *Vt docetur in clem. 1. de iud. vbi ponuntur quæ ſequuntur, & reſtringitur extrauagans Bonifacii vnic. de dolo & contumac. in extrauag. commun.*

b *edictum hoc publice proponitur, exemplo edicti prætoris in albo deſcripti, in l. ſi quis id quod,*

id quod, de iuriſdict. omnium iudic. P. Di- A
mittitur autem illa citatio affixa per ali-
quot horas, vt aiunt Millius & Rota
deciſ. 223. in nouis, idque vt legatur ab o-
mnibus originalis ſcriptura. Sicq; affixio
& publicatio, quamuis publice non lega-
tur, ſufficit. Sicut Caſſiodorus teſtatur de-
ciſio. 4. de dolo & contuma. Tiraquell de
vtroque retractu. §. 9. in ſecunda glo. nu. 8.
& ſequent. Edictum dicitur citatio, quia
prætor edicebat talem eſſe citandum ſeu B
in ius vocandum, § fin. de pœna temere li-
tigantium, ibi quia prætor edicit, &c. l.
cum vero, §. fin. de fideicommiſſa, liberta.

c ſolemnes dies, in quibus fiant iſti proceſſus
generales, ſunt, dies Iouis hebdomadæ ſan-
ctæ, dies aſcenſionis domini, dies dedicatio-
nis baſilicarum diuorum Petri & Pauli
menſis Nouemb. gloſſ. ad clem. 1. ad verb.
ſolemnes, de iud. Ioan. Andreas ad cap.
vt commiſſi. de hær. C

d vt contra hæreticos c. excommunicamus,
§. ſane, & ibi glo. ad verbum piratis, de
hæret. contra piratas, in c. excommunica-
tione, de raptorib. contra noua vectiga-
lia imponentes, c. ſi nonnamus, de cenſibus,
& contra alios infectos criminibus com-
prehenſis in bulla publicata in cœna domi- D
ni, Romæ.

e l. 2. C. quomod. & quando iud. Barbatia
ad c. ex literis, numero 15. de reſcript. fitq;
hæc citatio per iudicem in præſentie, nec
intereſt regulariter ſitne iudex ordinarius
vel delegatus, vel arbitrator, omnibus e-
nim id permiſſum eſt. gloſſ. & doctores, in
l. ſancimus, per illum textum, de iudic. C.
Imola ad clem. 1. de iudic. Speculator ti-
tulo de citatione, §. ſequitur. facit l. ſed in- E
terpellatur. & ibi notat. de arbit. P.

f gloſſa ad §. illud, in verb. decreto, de hered.
& Falcid. in nouel. literis autem & man-
datis iudicis iubetur citatis, vt adſint iu-
dicio. Illa mandata ſunt denuntiationes,
edicta, literæ, d. l. ſed interpellatur, § arbi-
ter, de recept. arbitr. P. l. cum vero, §. euo-
cati, verſ. proinde denuntiationibus, &c.

de fideicommiſ. liberta. P. l. conſentaneum,
C quomodo & quando iudic. cap. pruden-
tiam, de officio deleg. cap. nec epiſcopi, de
temporib. ordinatio. cap. 1. 3. quæſt. 5. cap.
ſi ægrotans, 5 quæſt. 3. plene Bartol. ad ex-
trauag. ad reponendum, ad verbum, lite-
ras, quomodo in crimine læſæ maieſt. pro-
ceden. ſit. Diriguntur porro iſtæ literæ ex-
ſequēdæ in curiis eccleſiaſticis clericis, no-
tariis, & aliis, qui ex cōmiſſione exſequun-
tur, & relationibus illorum creditur, ma-
xime notariorum, qui ſunt perſonæ alio-
quin publicæ, & fide digna, cap. ad audi-
entiam, de præſcriptio. cano. ſancimus, 1.
quæſt. 7. Curia autem ſecularis, vt plerun-
que ſuos habet viatores, apparitores & nū-
cios, quibus committat huiuſmodi citatio-
nes vel vocationes perſonales, verbales &
reales faciendas, quibus creditur in rela-
tionibus exſequutionum factarum, maxi-
me dum præſentibus teſtib. exſequuti ſunt,
quod fieri debere in Gallia ne fraus com-
mittatur placuit regibus.

g l. fin. de feriis, C. auth. qui ſemel, C. quomo-
do & quando iudex. Edictum interdum
trinum ad conſtituendam contumaciam;
interdum vnum pro tribus peremtorium,
quo iudex comminatur etiam parte ad-
uerſa vocata, abſente, cogniturum & pro-
nuntiaturum, l. in peremtorio, l. ad perem-
torium, & ſequen. de iud. P. l. 1. § hoc edi-
cto, quæ ſententiæ ſine appellatione reſcin-
dantur. fit ita vel trina citatione, vel vna
pro trib. ſufficiente peremtorium edictum.
c. ex tuæ, 11. de cleric. non reſident. Datur
autem ordo perueniendi ad illud perem-
torium edictum, in d. l. ad peremtorium,
68. cum 5 ll. ſequentib. de iudic. P. Inter-
poſito inter trinas vocationes ad minus ſpa-
tio decem dierum; hodie autem 30. ex no-
uella 112. ca. 3. Peremtorium dictum in-
terdictum, quod perimat diſceptationem,
& vltra non patiatur aduerſarium te gi-
uerſari, l. & tertium, l. in peremtorio, de
iudic. P. idque comminatio ante peremto-
rium docet, qua iudex præmonet ſe cogni-

turum etiam abſente parte ſi ſtato tempore non veniat. l. nonnunquam, 72. & ſeq. 73. & poſt edictum, eo. tit. Conſentit ſuperioribus formulis, l. conſentaneum, 8. Codic. quomod. & quan. iudex. lib. 7. tit. 43. meminit & de vno edicto & de citatione peremtoria publice in eccleſia maiori propoſita pro omnibus, cap. 1. de dilatio. in extrauagant. communibus. Singulare tamen, quod tractatur in capit. conſuluit, 24. de offic. delega. quod ſi poſt edicti peremtorii diem aduenientem, duret iuriſdictio citantis, quod poſſit prorogari dies iudicii in aliam diem ſequentem ex æquitate ad exſpectandum citatum, vocant curiæ noſtræ Galliæ, la ſurſeance apres le iour de l'aſſignation. *Si tamen periculum immineat, vt in delegato & aliis, ne exſpiret iuriſdictio, non debet prorogari, vt in proxime citato capite dicitur. Citatio peremtoria, voce etiam fit præconis, de qua meminit l. diuus Antoninus, 7. de in integ. reſti. lib. 4. P. ti. 1. Notabile etiam hanc citationem voce præconis fieri non poſſe iuſſu delegati ab inferiore, quam a principe ſeu ſummo pontifice, aut auctoritate iuſſu ordinarii, §. omnem, de litigioſis, in nouellis, Bal. ad l. 2. ad authent. qui ſemel. quomod. & quan. iud. C.* A B C

h *de trib. illis formulis vocationis, meminit ca. vnicum. de dolo & contumac. in extrauag. communib. &, vt dixi, ſi quando latitauerit reus vel vagabundus ſine certo domicilio ſit, legemus edictis voce præconis aut tuba euocatur, & ſi non compareat in illum ſecundum leges proceditur. § ſi vero quis comprehenſorum. nouell. 134. c. 5. vt nulli iudicum liceat habere loci ſeruatorem. Eodem proceditur in citandis potentibus, ad quos tuto iri non poteſt, vt notat Guido Papæus, q. 49. Iaſon conſi. 86. in 3. volumine.* D E

i *vt in capit. cum dilecti, 6. de dolo & contumac.*

k *dict. clem. 1. de iudic. c. vni. de dolo. & contumac. Terminus autem debet eſſe conueniens diſtantiæ locorum, in quibus comparendum & veniendum eſt; iuxta l. 1. ſi quis cautionib. Pan. §. qui excuſare, de ſuſpect. tutor. cum ſimi. Aliter non exſiſtente competente termino, citatio tanquam temeraria non arctaret citatum ad comparendum etiam poſt terminum, vt notat Barbatia & Panormit. ad c. cum dilecti, de dolo & contumac. Caſſiodor. deciſione 6. eiuſdem tituli, de dolo, facit l. aut qualiter, quod vi aut clam. Et ita etiam citationem factam cum arcto tempore adſiſtendum & comparendum non valere, docet Matthæus de Afflictis, deciſione 124. incipien.* eſſe, *num. 3. & deciſ. 366.* in pleno, *nume, 15. Caſſiodor. deciſ. 3. de dilatio. dubitatum autem, an ſi citatio abſque termini præfixione fieret, valeat. In qua quæſtione maioribus ſuffragiis concluſum, valere & eſſe efficacem, atque in ea tacite intelligi, vt citatus congruo tempore compareat. Felinus in c. conſuluit, de offic. deleg. Alex. ad leg. liber homo, §. 1. de verb. oblig. Boerius deciſ. 235.* A B C

l *clem. vnic. de foro compet. c. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſa.*

m *per campanam citatio fit ad congreganda capitula, collegia, vniuerſitateſque alias ſeu municipes, c. in cauſis, §. nuncii, & ibi Panormit. & alii de electio. gloſ. in c. ſi capitulo, de conceſſio. preben. in Sext. l. ſicut, quodcuiuſq; vniuerſita. nomine. in P.* D

n *Felinus ad c. gratum columna, 3. de offic. delega. & in c. 1. de iudic. Bald. ad l. fin. C. de feriis. Iaſon ad §. quadrupli, de action. nec præſumitur citatio facta auctoritate iudicis, niſi appareat. Aretinus conſ. 33. Felinus ad c. quoniam contra, de probatio. Examinat Ripa ad c. 1. de iudic. n ſi conſuetudo ſit in loco, vt publico nuntio credatur, vt prædicti interpretes tradunt, & Corneus conſil. 95. lib. 4. Poteſt & citatio per partem ipſam litigantem fieri in tribus caſibus, primo ex pacto ſi conuen ſit mecum quod te repræſentabis iudici ad meam requiſitionem & requiram te, vt eas* [illegible] E

pa-

præſentes, nam illa requiſitio ſufficiet ſi conſtet ſaltem duob. teſtibus præſentibus eam factā fuiſſe, & vim citationis habet; licet non interrumpat præſcriptionem, l.ſin. in princip. & ibi Bartolus & alii, de eo, per quem factum erit, &c. Felinus ad c.cum cauſa.colum. fin. de offic.delegat. Hodie tamen hoc non eſt proprie citatio, ſed requiſitio, Rebuffus tract. de citationibus in præfatio.nume.77.& ſequent. In tertio tomo commentariorum ad conſtitutiones B *regias. Secūdo poteſt fieri citatio per ipſam partem, ex commiſſione iudicis, per gloſſ. ad l.ſi vt proponis, in 2.C. quomo. & quādo iudex. Speculator titulo de citatione, §. ſequitur. Rebuffus proxime citato loco, num.78. veluti, ſi iudex illi dicat, præcipio tibi, vt notifices aduerſario tuo, vt tali die & hora compareat coram me, & tu quoque compareas, vt docet Socinus tract. de citatione, articulo 8.quæſtio.4. Angelus &* C *Iaſon ad §.pœnales, & ad §. quadrupli, de actionib. verum in Gallia hoc non ſufficeret, niſi illa citatio probaretur literis vel alio legitimo modo. Tertio ſi pars non inueniret nuntiū ſeu apparitore qui citet; vel ſi inuenerit quidē, ſed is noluerit citare aduerſarium ob metum vel alio modo, poſſet in eam cauſam coram notario & duobus teſtibus proteſtari contra apparitorem, & poſtea coram illis teſtibus vel aliis, literas* D *citationis parti oſtendere, & requirere, vt compareat iuxta iudicis præceptum; talisque citatio valebit, vt ait Bartol. ad extrauag. ad reprimendum, ad verba,* per literas, *quomodo in crimi.læſæ maieſt.proceden. ſit. Iaſon ad l.iubere, num.3.colum. 3.de iuriſdict.omnium iud. Alex. ad l.ſi iuſte, nume.31.de acquirend.poſſeſſ. Alioquin nemo propria auctoritate priuatus poteſt aduerſarium in ius vocare, nec per ſeipſum* E *vel ſine apparitore ſeu viatore. Cura enim iudici eſſe debet, dare viatorem, qui citationem factā ei renuntiet, l.magis puto, §. ne tamen, de rebus eorum qui ſub tutel.vel cu[ra] ſunt. P.l.ſed interpellatur, §.arbiter, de recept.arbi.l.is cui, §. miſſus, vt in poſſeſſ.legato. &c. P.leg. properandum, §. etſi quidem, de iudic. C. Periculum enim alioquin immineret, ſi permitteretur parti ipſi vocatio, ne odio mentiretur iudicii ad ſupplantādum vel decipiendū aduerſarium; neq; facile ei crederetur in cauſa propria in præiudicium tertii, l.1.§.cum quis, de quæſtionibus. P.ſcriptum etiam ne credas inimico viro, & c.eccleſia.12. Poſſet & vexare aduerſarium temere illum in ius vocando, ſi iudex prius non diſcerneret an vocari deberet, etiam in ciuilibus, l. adoptiuum, de in ius vocand. Suntque, vt liquet ex eodem titulo, perſonæ, quæ & vocare & vocari in ius nequeunt ſine licentia iudicis & mandato eius expreſſo. Multo magis in criminalibus eſt interdicta realis citatio ſeu aduerſarii prehenſio, permiſſa viatori: cum expreſſo iudicis mādato tantum. l.neminem, C.de exhiben.reis. Neq; etiā eſt ſingulis concedendum, quod per magiſtratus publice fieri poſſit, ne ſit occaſio maioris tumultus, l.non eſt ſingulis, de regulis iur. P. quāquam debitorem fugientem in defectum iudicis retinere. & ad iudicem deducere permiſſum ſit iu l.ait prætor, §. ſi debitorem, de his quæ in fraudem creditor. Et hæc proprie loquendo accipienda ſunt; alioquin enim quotieſcunq; viator citat iuſſu iudicis ad inſtantiam partis aliquem, dicitur ipſa pars citaſſe, c.1.de iud.l.1.videri, de vi & vi arma. P. can.1.vocatio, 5.q.1.cuius hæc verba,* Vocatio ad ſynodum iuxta decreta Patrum canonica, eius, qui impetitur rationib. ſcriptis, per ſpatiū fieri debet congruū, atq; canonū. Quia niſi canonice vocatus fuerit ſuo tēpore & canonica ordinatione, licet non venerit ad conuentū quacunq; neceſſitate, niſi ſpōte voluerit, nullatenus ſuis reſpondebit inſidiatorib. *Quomodo aūt poſt tēpora comparitioni præſcripta, ad hunc nō veniens ſit expectādus ante condemnationem d[ici]tur in c.præſenti, 2.eadem 5.q.1. Docet autem*

pluribus & ex profeſſo Andreas Gaylius A *lib. 1. practicarum obſeruationum, obſeruatione 48. ſex requiri in citatione, & quare nomen iudicis mandantis citari exprimendum ſit; & obſeruatione 49. quare nomen & cognomen citandi in obſerua. 50. quare nomen citantis & cognomen in 51. cur cauſa citandi libello citationis ſit inſerenda; in 52. quod citatio nomen iudicii continere debeat, & quare; in 53. de die & termino exprimendo: & in 54. & ſequenti,* B *de exſecutionis relatione per nuncium facta, & de eius relatione; in 56. de citatione extra territorium; in 57. de citatione edictali, quando locum habeat; in 58. de citatione illegitima per comparitionem validata; in 59. de contumacia actoris; in 69. de contumacia rei. Vide etiam quæ nos ipſi ſatis copioſe tractauimus de citatione lib. 48. ſyntagma. cap. 2. & de contumacia* C *eodem lib. cap. 3. capit. præterea, de dilationibus.*

p *c. præterea. de dilationib.*

q *cap. cauſam quæ, de dolo & contuma. l. dies cautioni, 4. §. prætor ait, & ſeq. de damno infecto. lib. 39. P. tit. 2. denuntiatio ſeu citatio facienda dicitur in perſonam ſi inueniatur: ſi non inueniatur in domicilium vbi habitet. Cæterum ſi non ſit habitata res vbi citatio fit, vt puta ſi inſula, vel hæreditas* D *adhuc adita non ſit, tutius erit libellum vocationis ad ipſas ædes proponere; fieri enim poteſt vt ita monitus, defenſor exſiſtat, hæc ibi; vbi & doctores communiter tenent, quod ille, qui præſens ſit eſt adornandus ſeu citandus in perſona, ex ca. cauſam quæ, de dolo & contuma. Imola ad c. fi. de eo, qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cau. Contrarium tamen ſeruatur de ſtylo, maxime ſi ſit impedimentum; datur autem cautela, vt in tuto res ſit,* E *vt nuntius ſeu apparitor referat ſe citaſſe reum in domicilio, eo quod non inuenerit perſonaliter. Atque ſi citatus non compareat, ſufficit publice citationem ad domum vel ad eccleſiam proponi, ca. fin. de dolo & contu.*

clem. vnica. verſ. ad domum, in [illegible] tit. Refert Mynſingerus [illegible] obſeruationum ſingular. [illegible], ob[illegible] 69. poſt multam côtr[illegible] ſiam in camera imperiali obtinuiſſe aduerſum D. Philippum Landgrauium etiam incarceratum & delendum ab Imperatore, v[illegible] ſſe citationem contra eum factam ad [illegible] eius. Placuit & valere citationem factam in perſonam vxoris, vel ad domum habitationis viri, & ſufficere, vt & tractat Guido Papeus deciſ. 44. & conſi. 121.

r *can. 2. placuit, 15. quæſt. 4. l. fi. C. de feriis, lib. 3. titu. 12. quia tunc temporis ea in iudiciis non ſunt agitanda, niſi agatur de periculo animæ. can. 1. & ſequent. & ibidem gloſſ. 15. quæſtio. 4. in praxi adornamentum factum ſeu citatio die feriata, & ad diem feriatam valet de conſuetudine, ſed feriata dies aſſignata, ipſo iure extenditur & differtur ad ſequentem non feriatam, niſi coram cancellario, vt notat Maſſuerius in praxi, titulo de adornamentis, §. 6. item adornamentum, & de hoc notatur in l. 1. §. nuntiatio, & leg. 2. de operis noui nuntia. Scribit & Caſſiodorus, deciſ. 5. de dolo & contuma. omnem citationem quocunque tempore etiam feriarum generalium, vel alias die feriato exſecutioni mãdari poſſe in curia Romana vel extra in prouinciis, licet iis temporibus contradictarum audientia quieſcat; Et ita obſeruari quoq; tradit Octauianus Weſtionis, lib. 4. introductionis in aula Romana a[illegible]ionem, cap. 3. Bart. hoc etiam probat, ad leg. ex quacunque, §. fi. ſi quis in ius vocat. non ierit. P. Lanfrancus de Oriano, ad cap. quoniam contra, in verbo* citationes, *[illegible] fin. de probationi. Baldus id etiam eſſe in conſuetudine teſtatur in praxi de citatione, quæſt. 7. Guido Papeus deciſ. 225. incip. an exſecutio. Tractat hãc quæſtionem & fuſe Tiraquellus tractat. de vtroque retractu. §. 36. nume. 9. Temperant a[illegible] qui hanc ſententiã, vt hoc verum [illegible] do a principe citatio emanauerit, [illegible]*

do citatio fieret pro cauſa, quæ diebus feriatis poſſet agitari; quarum aliquæ ponuntur in l.2.& ;.de ferijs.P.l.prouinciarum,10.(.eo.tit.cum ſimil. Cæterum non erit alienum addere, quod tradunt interpretes, relationem exſecutionis citationis, adeo eſſe de ſubſtantia ipſius citationis, vt non valeat die ad honorem Dei feriata facta ſecundum Salycetum in l.fin.Cod.de ferijs. Alex. ad l.2.§.nuntiatio, de operis noui nuntiat. quæ autẽ fieri poſſint diebus feſtis, notat etiam glo. cap.fi.de ferijs.

b *Ioannes Andreas ad rub.de dolo & contuma. Innocent. ad cap.conſuluit, & ad c. ad petitionem, de offic. delega. Non ideo tamen prima citatio perſonaliter facta impediet, quo minus neceſſario quis ſit citandus ad alia, quæ exigunt citationem ſpecialem, vt ad teſtes audiendos.*

c *c.fin. de reſcrip.*

Capvt VI.

1 *De fine & effectu citationis, vt veniat vocatus.*
2 *Perpetuetur iuriſdictio vocantis.*
3 *Præſcriptio interrumpatur.*
4 *Litis pendentia fiat.*
5 *Vis citationum ſummi pontificis.*
6 *Contumacia ex vocatione actoris & rei, & eius pœna.*
7 *Diuiſio contumaciæ vera & ficta.*
8 *Inualidæ citationis effectus.*
9 *Citationis dilatio ſuſpendit iudicis officium.*

Effectus & finis citationis præcipuus, vt vocatus veniat vel compareat per ſe vel per procuratorẽ legitimum, vt ſe poſſit ſi velit defendere.*a*

Per primam etiam citationem ad iudicium, iuriſdictio iudicis in ius vocantis firmatur & perpetuatur, & præuentionem habet.*b*

Interrumpitur & longi temporis præſcriptio.*c*

Dicitur quoque lis pendere, poſtquam ſemel a iudice competenti emanauerit ci-
E tatio, & ad aduerſarium citatum peruenerit, vel per eum factum fuerit, quominus ad eius notitiam perueniret; dum tamen in eius citatione talia ſint expreſſa, per quæ plene poſſit inſtrui, ſuper quibus in iudicio conuenitur.*d*

Citationes rurſum auctoritate Apoſtolica, ad inſtar eductorum in albo prætoris propoſitorum, etiam extra dies ſolemnes, in quibus Romani pontifices
B proceſſus conſueuerunt facere, generales, ab ipſo Papa ſpecialiter & certa ſcientia factæ, in Apoſtolicarum audientia publica literarum, vel in Papali palatio publice poſtmodum maioris eccleſiæ loci, in quo Romanus pontifex cum ſua curia reſidebit, ianuis affigendæ, ſic valent ac arctant citatos poſt lapſum terminum, quem conſiderata diſtantia locorum citationibus apponi conuenit comperentem, ac ſi ad
C eos perſonaliter deueniſſent; nempe tantum, quando illi impediunt, ne ad eos citatio perueniat, vel ſi tuto domicilium eorum non poſſit adiri.*e*

Contumacia naſcitur quandoque, reſpectu non venientis, *f* ſiue vocantis, ſiue rei. Nam actor ſi non venerit in termino ad quem fecerat aduerſarium citari, reo venienti in expenſis propter hoc factis legitime condemnari debet; nec ad aliam
D citationem faciendam admittendus eſt, priuſquam cauerit, quod in termino fideliter debeat comparere.*g* Neque a communione quis eſt ſuſpendendus, niſi ad cauſam ſuam dicendam die ſtatuta literis iudicum euocatus occurrerit.*h* Quod ſi legitime & ſufficienter citatus non venerit ſtatuto tempore; agetur nihilominus cauſa, & ſententia ferri poterit contra abſentem, Dei præſentia replente locum ab-
E ſentis.*i* Poterit & vere contumax excommunicari,*k* & ad expenſas ob contumaciam factas condemnari.*l* Poteſt & actorem ante litis conteſtationem, propter rei contumaciam mitti in poſſeſſionem rerum contumacis cuſtodiæ cauſa.*m* Et

vltra mulctam, ob cõtemtum iuriſdictionis, dicere in contumacem. *n* Qui etiam citatos vel a lege vel ab homine ad curiam Romanam, detinuerunt, ne poſſent ſedibus conuenientibus ibi ſiſtere; quique ſe capi procurant, ne tempore venirent impoſito, priuantur ſuis beneficiis eccleſiaſticis. *o* A

Porro contumacia in non veniendo conſtituitur *p* vera, ficta, præſumta; verus contumax ille, qui perſonaliter citatus reſpondit, ſe nolle venire ad iudicium, *q* quique in capturæ ſeu præhenſionis breui trinaq; citatione perſonali, ſiue in perſona ſiue in domicilio, ſiue voce tubæ præconis, ſiue alta apparitoris aut ſeruientis voce per vicos aut in quadriuis euocatus, coram iudice, a quo fluxerint edicta, non comparet. *r* Non verus & fictus dicitur, qui cum ad domum tãtum fuerit vocatus, non comparet. *ſ* B

Erit & effectus citationis, vt quanquam citatio inualida ſeu defectuoſa non conſtituat citatum in mora, aut in contumacia, & proceſſus ſuper eam factus nullus ſit, *t* tamen ſi male ex illa citatus, ſponte compareat, validabitur. *v* Is autem, qui notorie vocari non poteſt, non eſt contumax, ſi non compareat. *x* C

Addemus & alium effectum citationis, vt pendente dilatione veniendi data in citatione, nihil cõtra vocatum a iudice fieri vel ſtatui poſſit. *y* D

S C H O L I A.

a *Clem. paſtoralis, de re iudic. leg. nam ita diuus, de adoptio. in P. & eſt iudicii fundamentum, §. fin. de pœn. temere litiga. glo. ad c. quoniam, ad verbum* citationis, *de probatio. Alioquin omnia in abſentes ſtatuta, irrita fiunt. canon. omnia, can. caueant, 3. q. 9. atque ita reus vocatus ſaluis exceptionibus ſibi competẽtibus iudicium ſuſcipere tenetur, cap. 1. de iud. vel proponere ius reuocandi domum, vt in leg. 2. §. legatus, de iudic. P. c. fin. de foro competen. vt contra, comparente reo, actor tenetur vſq; ad finem inſtitutũ perſequi iudicium, & in lite perſiſtere, au: h. qui ſemel, C. quomod. & quan. iud.* E

b *cap. propoſuiſti, de foro compet. c. gratum, cap. relatum, de offic. delegat. vide Rotam, deciſio.* 396. nota valet citatio, *in antiq. glo. ad clem. 1. de iud. l. ſi quis poſteaquam, eod tit. P.*

c *l. cum notiſſimi, de præſcriptio. 30. vel 40. annor. C. cano. penult. 16. q. 3. ſi citatio ſit valida, non aliter.*

d *clem. 2. vt lite penden. nihil innouetur lib. 2. tit. 5. Pendere autem lis pluribus modis dicitur, & non tantum poſt litem conteſtatam, vt in cap. ex parte, 2. de verbor. ſignific. ſed etiam per oblationem libelli factam principi. l. 1. C. quando libellus princip. oblat. lit. conteſt. fac commiſſione negotii, cap. cauſam, de teſtib. aliiſq; modis, & per hanc factam citationem, in qua cauſa propter quam in ius vocatus quis ſit contineatur, d. clem. 2. notatur tamen in deciſ. Rotæ, 279. incip.* clementina 2. *in nouis, hodie in ſtylo curiæ Romanæ ſeruari, vt ſufficiat curſoris citatio ſimplex ſine expreſſione cauſæ ad inſtituendam litis pendentiam, & ad finem, vt poſtea facta in contrarium tanquam attentata reuocentur, dummodo citatio ad partem citatam peruenerit. Caſus porro, in quib. litis pendentia conſideratur, notantur in cap præſenti, gloſſ. 2. de offic. legat. in Sext.*

e *Tota ſequens deciſio ſumta eſt ex clem. 1. de iud. vbi refertur Bonifacii conſtitutio, quæ idipſum ſtatuerat generaliter de edicto citatorio, & tamen reſtringitur ad perſonas impedientes, ne ad eos perueniret citatio, vel quorum domicilium non p[illegible] adire tuta.*

f *cap. 2. & 3. de dolo & contumac. non veniente actore vel reo. §. ſi vero c[illegible] nouel. 112. & verus c[illegible] tione in perſonam vocati f[illegible] manifeſtus. vide gl[illegible]. ad d[illegible]. de iudic. ad verbum* pe[illegible]

[illegible]

tur tamen & ex aliis capitibus, de quibus A *notat gloſſ. ad capit. 2. ad verbum* contumaciter, *de dolo & contumac. in ſumma tamen, qui ſe ſcit citatum, & nõ comparet, præſumitur malitioſe verſari, c. ad hæc, in 3. de appellat.*

g *capit. vnic. de dolo & contumac. in Sexto. & erit abſoluendus reus, capit. reprehenſibilis, 26. §. ſi autem, de appellatio. canon. final. §. ſi ergo, 3. quæſtione 3. nouell. 53. in princip. maior eſt autem contuma-* B *cia actoris non venientis quam rei, can. 1. 4. quæſt. 4.*

h *can. 1. quiſquis, 4. q. 5.*

i *cap. vnic. de eo qui mittitur in poſſeſſ. cauſa rei ſeruan. in Sexto. cap. 2. de arbitr. in Sext. cap. 3. & 4. de dolo & contumac. ca. per tuas, 58. de appellatio. cap. quoniam, 5. § porro ſpeciales, vt lite non conteſtat. cap. 1. qui matrimon. accuſ. poſſ. can. de illicita, §. de conuentione, 6. 24. quæſtio. 3. in can.* C *73. Apoſtolorum, quæ omnia ibi intelliguntur & explicantur, quando vocatus eſt declaratus contumax tribus edictis, aut uno peremtorio, l. properandum, §. etſi quidem. de iudic. C. l. & poſt edictum, 73. eod. tit. P.*

k *can. 8. honoratus, 74. diſtin. & in ſumma* D *4. quæſtione 5. cap. querelam, de procurat. cap. 1. cap. 26. cum igitur. cap. 3. cap. quoniam, 5. verſ. licet, vt lite non conteſtat. cum ſimilib. notatur tamen in deciſio. Rotæ 789.* ſciendum eſt, *in antiq. quod citatus per auctoritatem audientiæ contradictoriarum extra curiam, ſi fuerit contumax, & porrexerit libellum aduerſarius, non poteſt excommunicari in cauſa ſpirituali, poſſit autem in profana, & ita tene-* E *re Rotam.*

l *fuſe tractatur in gloſſa can. honoratus, in gloſſa ad verba tot ſcriptis, 74. diſtinct. & in cap. vnico, de dolo & contumac. l. properandum, de iudi. C. & ad intereſſe, l. ſancimus, C eodem titul. capit. auditis, in 1. de procurat. cap. pia, de exceptio. Quanquam enim pro vera contumacia trina edicta* A *requirantur, tamen poterit quis damnari ad expenſas pro ſimplici cõtumacia & prima. can. de illicita, 24. q. 3. auth. qui ſemel, quomodo & quando iudex.*

m *cap. 1. 2. 3. c. fin. de eo qui mittit. in poſſeſſ. rei ſeruan. cauſa. lib. 2. tit. 15. idque vt tædio affectus reus, teneatur ſe ſiſtere iudicio. cap. 3. c. quoniam, 5. §. in aliis vero, vt lite non conteſtat. capit. 2. & 3. de ſequeſtra. poſſeſſio. l. 2. quibus ex cauſ. in poſſeſſio. eat.* B *P. l. 2. §. fin. vbi in rem actio. &c. (. Quod ſi adhuc non ſe ſiſteret intra annum, datur detentori poſt annum plena poſſeſſio ex ſecundo decreto. cap. 1. de eo qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cauſa. niſi agatur de beneficio eccleſiaſtico, pro cuius lite non fit hæc miſſio, ne vitioſus detur ingreſſus, cap. vni. de eo qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cauſa. in Sexto.*

n *l. 2. §. 1. ſi quis in ius voca. non ierit. libr. 2.* C *P. titul. 5. quanquam neuter litigantium comparuerit, quia hoc contemtu offenditur publicum munus, idq; ſecundum aliquos, at ſecundum alios, tantum locum id habet, ſi alteruter ex litigantibus compareat, eritq; mulcta hæc arbitraria, l. vni. §. fin. ſi quis ius dicenti non obtemperaue-* D *rit. vide gloſſ. ad ca. vnic. ad verbum contumacia, de dolo & contumac. in Sexto. Contumacia a contemnendo dicta, nulla exſiſtente iuſta excuſatione veniendi. l. contumacia, 53. §. 1. de re iud. P.*

o *clem. multorum, 2. de pœn.*

p *gloſſ. in clem. 1. de dolo & contumacia. Ioannes Andreas, ad c. præſumitur, de regulis iur. in Mercurialib. vide Bartol. ad l. diuus, de in integrum reſtitutio. Quis etiam* E *verus aut fictus ſit contumax, docet Iaſon ad leg. properandum, §. ſin autem reus, de iud. Bartol. & Imol. ad l. ex conſenſu, §. fin. de appellat.*

q *Qui reſpondit, ſe nolle obedire iudici, iuxta cap. 2. de dolo & contumac. & ibi gloſſ. item ſi perſonaliter ſit citatus & dicat, veniam, & non veniat nec mittat, deciſ. Rotæ 364.* cum iura, *in nouis. ideo qui verus*

bis, quod appellatio ſuſpendit iuriſdictionem, tit. nihil noua. appell. pend. P. debetq; interim differri exſecutio ſententiæ, ſi per eam alicui præiudicium irrogetur, c. cum ſuper controuerſia, de ſenten & re iud. Niſi præſumtio in contrarium ſit, quod malitioſe ſit appellatum, quemadmodum dicitur in reſtitutione in integrum, ca. ſuſpicata, de reſtitut. in integr.

f *in c. ſuper quæſtionum, 27. §. ſi. de offi. delega. l. 3. C. de pedaneis iudicib. l. 1. l. fin. quis & a quo appell. cum ſimil. de quib. agetur inferius tit. 15. c. 3. glo. 2.*

g *c. cum te conſulente, 18, de offi. deleg.*

h *d. c. ſuper quæſtionum, 27. §. verum, de offic. deleg. a nudo miniſtro enim & exſecutore alioquin non appellatur. l. ab exſecutore, 4. de appellationi. P.*

i *d. c. ſuper quæſtionum, §. porro.*

k *cap. 3. de offi. iud. deleg. vbi tamen gloſſa, ad verba* cum delegato, *notat, quod ſi in reſcripto delegationis eſſet clauſula*, quod ſi non omnes, *& duo committerent, & tertius ſe excuſaret nec committeret, quod in hoc caſu ab illis duobus ſubdelegatis ad delegatos ſubdelegantes appellaretur, & non ad primum delegantem. Ceſſat enim, inquit, ratio textus, etiam ſi ab initio fuerat conceſſa delegatio appellatione remota. cap. ſuper quæſtionum, 37. ſi vero, de offic. delegat.*

l *c. ſi is cui cauſa, 10. eod. tit. in Sexto. nempe ſi ſit excommunicatus maiori excõmunicatione. nam ex minori non impediuntur, quæ ſunt iuriſdictionis. c. ſi celebrat, de clerico excommunicato miniſtra.*

m *c. ſi a ſubdelegato, 14. de offi. & pot. iud. deleg. in Sext.*

n *c. ab arbitris, 11. eo. tit. in Sexto.*

o *ca. ſuper eo, 15. de offic. delega. can. non ſolent, 2. quæſtio. 6. Et quia, vt diximus, non ſit extenſio negotiorum aut perſonarum in reſcriptis, ideo omnes, quorum intereſt, poſſunt ſe reſcripto opponere, & ita poſtea appellare, ſi ius eis non reddatur, alioquin niſi ſe interponerent vel obiicerent, non admit-*

A *terentur, vt notat gloſſ. fin. in d. ca. ſuper eo, argum. l. ſi eo tempore, de remiſſ. pigno. lib. 8. C. tit. 26. & licet appellatio remota ſit a principali, tamen non cenſetur remota ab incidenti quæſtione, ca. cum teneamur, de appellat.*

Caput IX.

De exſtinctione iuriſdictionis & poteſtatis delegati.

B Exſtinguitur porro in totum poteſtas delegati, ſi ipſe pronuntiet, ſe non habere iuriſdictionem. *a* Si intra certum terminum ad cauſam decidendam datus, non iudicauerit, & dies præfixa, non fuerit de communi partium conſenſu prorogata. *b* Item morte vnius delegatorum ſimpliciter datorum, ſi aliud in delegatione non fuerit expreſſum. *c* Vel ſi condelegatus ſeu collega non poſſit iudicare, puta factus in-
C famis, *d* aut fuerit remotus vt ſuſpectus, *e* Finitur item morte delegãtis re adhuc exſiſtente integra, antequam ad vllum actum proceſſerit delegatus. *f* Aliter autem ſi res non ſit integra dicendum, veluti ſi citatio iam fuerit facta partis, *g* aut lis conteſtata ante mortem delegantis. *h* Et niſi forſan delegatio facta ſit pro exſecutione gratiæ, quæ non exſtinguitur morte delegantis, *i* vt nec delegatio inquiſitionis hæreticæ
D prauitatis, *k* aut legationis prouinciæ. *l* Exſtinguitur etiam delegatorum poteſtas reuocatione eius, ſeu delegationis, re integra facta. *m* Et per malitiam vel negligentiam delegati. *n* Item per legitimam & admiſſam eius recuſationem. *o* Dehinc, ſi delegatione generali facta, poſtea cauſa in ſpecie alteri delegetur, per eam enim ſpecialem a generali cenſetur exemta. *p* Similiter ſi delegatus cauſam retulerit ad dele-
E gantem, nõ poterit de ea, ſine noua delegatione amplius cognoſcere. *q* Ex quo etiam iudex, vel per ſe, vel per alium ſententiam exſecutioni mandauerit, vel mandari præceperit, ceſſabit eius auctoritas & iuriſdictio, *r* quemadmodũ per appellatio-

nem

nem ab eo interpoſitam legitimam,*s* vel a- A
liter per illam admiſſam.*t* Subdelegati et-
iam finitur iuriſdictio, finita poteſtate ſub-
delegantis re integra, non aliter.*u*

S c h o l i a.

a *cap. ſignificantibus, 38. de offic. delegat. vbi
nec poteſt poſtea depoſitã ex conſenſu par-
tium reaſſumere iuriſdictionem.*

b *ca. de cauſis, 4. cap. conſuluit, 24. de offic.
& poteſtat. iudic. delega. vide tractata per* B
*gloſſ. ad C. Pand. & 6. eo. titul. de proroga-
tione iuriſdictionis.*

c *cap. vno delegatorum, 42. eod. tit. niſi fue-
rit appoſita clauſula,* quod ſi non omnes.
*Idipſum dicitur ſi delegatus moriatur, vſ-
que adeo, vt nec iuriſdictio delegata Epi-
ſcopo, mortuo eo, ſede vacante transfera-
tur ad capitulum, vt ait Ioan. Andre. ad
c. ad abolenda, de hæret. in vltim. gloſſ. in
nouellis. Felin. ad c. eam te, de reſcript. Ro-* C
ta deciſ. 353. nota quod capitulum, &c.
*in antiq. licet cõtrarium teneat Ioan. Mo-
nach. ad ca. vnic. de maior. & obed. Ratio
deciſionis textus noſtri capitis, quod alter
delegatorum ſine altero procedere non po-
teſt, & pro vno habentur, vt ſimul etiam
iudicare iuſſi ſint. l. duo ex tribus, de re iu-
dic. Pand. quamuis alter alteri dum vi-
uit, poſſit ſuas vices concedere, ita efficaci-
ter, vt ſi is cœperit cognoſcere, nihil interſit* D
*an poſſit poſtea iudicare, ſed ſolus procedet,
c. quamuis, c. licet, de offi. delega.*

d *cap. ſciſcitatus, de reſcript.*

e *dict. c. licet, 30 de offic. deleg.*

f *dict. cap. licet, & cap. fin. §. 1. de offic. legat.
l. & quia, de iuriſdict. omnium iudic. ge-
neraliter morte mãdantis reuocatur man-
datum, §. recte, de manda. apud Iuſtinian.
l. ſi vero, §. ſi mandauero, mandat. P. niſi
forſan tale mandatum ſit, quod poſt mor-* E
*tem mandantis habeat exſecutionem, vt
dicitur de exſecutoribus teſtamentorum,
de mandatis impoſitis hæredibus, de im-
plenda voluntate.*

g *Per citationem enim hic quod pertinet ad*
A *perpetuandam iuriſdictionem, videtur lis
cœpta, cap. gratum, 20. de offi. delegat. Res
litigioſa etiam efficitur per libelli oblatio-
nem, quod ad eandem iuriſdictionis per-
petuationem pertinet. l. 1. quando libellus
principi datus litis conteſtationem faciat.
can. anteriorum, 2. q. 6.*

h *ca. relatum, 19. de offic. deleg. adde c. 6. &
7. eod. tit. in Sext. Cæterum ſi poſt mortem
mandantis partes reſponderint coram eo-*
B *dem iudice, nulla de eo obiecta exceptione,
valebit geſtum & iudicatum, ca. cum ve-
niſſent, 25. de appellat. veluti ex conſenſu
partium.*

i *cap. ſi ſuper, 9. de offic. delegat. in Sex. quan-
do videlicet ipſa gratia non perimitur
morte concedentis, & cui exſecutoris da-
tio veluti acceſſorium cohæret, vt ibidem
dicitur, & ita conſentit, ca. ſi cui, de præb.
in Sexto.*

C k *Nã hæc delegatio nõ exſpirat morte man-
dantis, c. ne aliqui, 10. de hæret. in Sex.*

l *c. legatos, 2. de offi. legat. in Sex.*

m *cap. vt noſtram, de appellat. cap. quamuis
alicui, 6. de offic. delegat. cap. 1. de reſcript.
l. iudicium ſoluitur, 58. de iudic. Pandect.
§. recte, de manda. l. ſi vero §. ſi mandaue-
ro, manda. P.*

n *c. quoniam, de offi. deleg.*

o *c. licet, de for. compet. c. ſecundo requiris,*
D *de appellat.*

p *in c. 2. de offic. delegat.*

q *c. licet Tranenſes, 5. de offic. legat. can. no-
men presbyteri, 2. q. 1. can. multum ſuper,
3. quæ. 6. l. 1. C. de relationib. l. ex illo, C. de
relationib. l. ex, illo. C. de appellationib. &
in dec. Rotæ, 718* dic quod, *in antiq. dici-
tur quod iuriſdictio delegati exſpirat per
remiſſionem cauſæ ad ſeniorem, per cap. ex
literis, de offic. delegat.*

E r *cap. in literis, 9 eod. nempe cum effectu, c. ſi-
gnificaſti, & c. querenti, c. venerabilis, eo.
tit. l. iudex poſteaquam, de re iud. P.*

s *c. vt debitus honor, de appellat.*

t *c. interpoſita, & c. ſæpe, de appellat.*

v *c. ſi. de offi. leg. l. venditor, 49. §. ſi. de iudic.*

DE IN IVS VOCANDO. A

a TITVLVS VI.

a *Hæc rubrica non exſtat expreſſa vel ſeparata in iure Pontificio, quamuis de vocatione in ius, in eo diuerſis in locis & neceſſario agatur, vt liquebit ex ſequentibus At in iure ciuili, exſtat titulus, de in ius vocando libr. 2. P. tit. 4. & libr. 2. C. tit. 2. & in Pandect. ad hunc rubr. in ius vocati eant, &c.*

Capvt I.

Continuatio, & quid in ius vocare. B

COgnita quæſtione de iudicibus, agamus de materia eorum, & primum de lite apud nos deferenda. Omnium autem inſtituendarum actionum initium, ab ea parte proficiſcitur, quæ eſt de in ius vocando. Aduerſarius enim vocandus in ius, vocandus corã eo, qui cõtendentibus ius dicturus eſt. *a* In ius vocare itaque eſt iuris experiundi cauſa vocare. *b* Canonica vero vocatio eſt, quando obſeruato legitimo dierum interſtitio, cauſæ ſuæ quis adeſſe iubetur. *c* C

Scholia.

a *§. omnium, de pœna temer. litiga. l. 1. de in ius vocan. P. l. iudices, cum authent. ſeq. C. de iudic. Inter ea, quæ in ordinato iudicio requiruntur, eſt citatio. cap. inter quatuor, de maior. & obedien. cap. quoniam contra, de probation. neque iudicium con-* D *tra non citatum valet, cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, 10. de conſtitutio. c. cum dilecti, 6. de dolo & contu. ibi,* volentes iutis ordinem obſeruare, &c. *Vide extrauagantem communem, vnam ſanctam, & ibi gl. fin. de dolo & contumac. vocatio in ciuilibus, vel ideo neceſſaria negotiis, quod de vno quoque negotio præſentibus, quorum intereſt tractandum ſit. l. de vno quoque,* E *de re iudica. P. l. nam ita diuus, de adoptionib. P. In criminalibus multo magis, vbi de fama, corporis ſupplicio, vel de vita agitur, idq; vel exemplo Dei, qui quamuis occulta mentis & cordis hominum nouerit, tamen noluit damnare Adamum inauditum & nõ citatum ad iudicium, Geneſ. 3. c. can. Deus omnipotens, 2. q. 1. facit clem. paſtoralis, de ſenten. & re iudic. can. nullam ante, can iudicantium, 30. qu. 5. l. fin. C. de accuſ. Ita ſtatutum, & can. 5. relatum, 5. q. 2. non eſſe recipiendam inſtitutam accuſationem, priuſquam accuſatus fuerit vocatus. Nullus in ſumma maior defectus iudicii, quam citationis, quæ defenſionem a iure prouenientem naturali, reſpicit, defenſio quippe naturalis & iure gentiũ permiſſa, l. vt vim, de iuſtit. & iur. neque principẽ hunc defectũ ſupplere poſſe, ſecundum Felin. ad cap. ex parte, 2. de offi. delegat. Decium, conſil. 63.* viſo puncto, *de Afflictis, deciſ. 307. in fin. Boerium, deciſio. 247. num. 7. tractatur & in non citatum & inauditum non eſſe ſtatuendum, imo nihil congrue poſſe ſtatui, in can. caueant, 3. & ſequen. omnia, 2. quæſt. 9. Verum contra præſentem nõ eſſe vocationem, de ſubſtantia iudicii, docet Ioan. Andr. in c. fin. de elect. in Sexto. Plato quoque in 8. de legibus, exiſtimat in iudiciis vocationem eſſe neceſſariam.*

b *l. 1. de in ius vocan. lib. 2. P. tit. 3. c. cum dilecti, de dolo & contum. litis præparatio eſt vocatio, hæc & denũtiatio, vt & libelli oblatio; appellatur & hæc præparatis in ius vocatio. l. quemadmodum, 2. de inoffic. teſtam. P. & citatio vnde citatis in clem. 2. de pœnis, conuentio, vnde conuenti & cõuenire, in capit. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit. Prima citatio itaque ad iudicium fit, videtur anteiudicialis, vt notatur per Innoc. & Hoſtienſ. ad c. quoniam contra, de probat. gloſſ. ad clem. 1. ad verbum,* citationes, *de iudic.*

c *can. fin. §. his auctoritatibus, 5. quæ. 2. Hæc autem finitio intelligenda erit, de legitime & ſuo tempore facta citatione, non de alia aliter facta, dict. can. fin. in princ. & can. vocatio, 5. q. 2.*

Capvt II.

Quotuplex in ius vocatio ſeu citatio.

A CItatio quædam eſt iuris, quædam hominis.*a* Iuris eſt, quando ius ſeu lex ſtatuit aut canon, certum dierum terminum, intra quem debeat quis iudicio ad actum aliquem exercendum ſe ſiſtere vel adeſſe.*b* Hominis vero, cum iudicis mandatu in ius vocatur.*c* Vtraque duplex, vel generalis, vel ſpecialis. Generalis eſt admonitoria, vt quicunque ſua intereſſe putauerit, negotio adſit & veniat in ius.*d*
B Specialis continet certam perſonam vocandam, & vt plerunque cauſam vocandi & litem, vel litis partem,*e* & fit verbis & literis. Eſt & alia realis, quæ fit per prehenſionem vel captionem perſonæ, quę ad ius ducitur.*f* Et illa perſonalis, cuius & alia ſpecies, quãdo vocatus iubetur in propria perſona venire.*g*

S C H O L I A.

a *Clemen. 2. de pœniten. ibi*, ne citati ad Apoſtolicam ſedem, vel ab homine, vel a iudice, &c. *Neque minus arctat citatio iuris quam hominis, Rota deci.* 484. ſi appellans, *num. 7. in nouis, imo magis, quia citatio legis eſt peremtoria, etſi lex nihil de peremtione dicat, non autem hominis, ca. cauſam quæ, de reſcrip. cap. 1. de electio. in Sext iuncto. ca. 1. de appellatio. in Sext. & ibi Innoc.*

C

b *Vt in c. 1. de electio. in Sexto conſtitutum, vt qui impugnat electionem, a die qua appellauerit, intra menſem in curia Romana compareat, idem in cap. cupientes, eod. titul. in capit. quamuis, de offic. ordinar. capit. 1. de appellatio. in Sexto. in l. ſcire oportet, 13. §. 1. de excuſatio. tutor. libr. 27. P. tit. 1. l. ſi. C. de dolo.*

D

c *Vt in c. cum dilecti, de dolo & contuma. lib. 2. tit. 14. ca. veniens, de accuſat.*

d *Quemadmodum in c. 1. de elect. in Sext. l. ſi eo tempore, de remiſſio. pignor. C. tractat. de hoc Hoſtienſis & Innocentius ad capit. dilecti, de exceptio. vbi plene & in deciſione Rotæ* 419. ſi impetretur, *num. 2. in nouis.*

E

A e *Fit enim in initio litis generalis quædam vocatio, quæ habet litis cuiuſdã certæ admonitionem. Atque etiam in exordio litis ſolet talis generalis vocatio decerni ad legitime comparendum ad ſingulos actus, vſq; ad ſentẽtiam incluſiue inſtructã, cum omnibus iuribus, ſcripturis ac monumentis cauſam concernentib. Rota deciſ.* 245.

f *cum iuſſu iudicis, non aliter l. fin C. de exhib. reis l. cum clericis, l. omnes, C. de epi-*
B *ſcop. & cler. Debent quoque & eſſe iudices, qui hoc iubeant ex maioribus, qui ſaltem habeant mixtum imperium, §. ſi vero etiam, cum ſequen. de exhibendis reis. in nouel. authent. qui ſemel, C. quomo. & quan. iudex, niſi ageretur de debitore fugitiuo, qui prehendi poteſt iure, vt iudici ſiſtatur, l. ait prætor, §. ſi debitorem, quæ in fraudem creditor. P. Fit hæc realis ductio maxime in criminalibus, l. plerique, de in ius voc.*
C *P. cap. propoſuiſti, & ibi Henric. Bohic. de for. comp. c. ſi iudex laicus, & cap. ſi clericus, de ſent. excommu. in Sex. Species quædam etiam realis ſeu perſonalis citationis eſt, quando apparitores parlamentorũ vel regiorum maiorum magiſtratuum, maloferarii ſeu virga delatores, ea tactos vocatos citant, dicendo*, rex vos ſalutat. *pro qua citatione facit l. hac lege, §. 1. ibi*, aut plures forte feriendi ſunt, *de proximis ſacro.*
D *ſcrinior. libr. 12. C. vbi tamen corrupte legitur*, ferendi ſunt, *pro* feriendi.

g *Vocant* adiournement perſonnel, *Galli, quale in c. 1. de iudicis in Sex. quæ citatio, vt plerunq; decernitur in delictis leuibus, & in quibus perſonam ipſam exigit iudex præſentem, per ſe, vt in exemplis, ſequentis capitis tertii.*

C A P V T III.

E *Pro quibus quis in ius vocari poteſt aut debet.*

QVia ergo citatio eſt iudicii principiũ & fundamentum,*a* ideo ſine ea fieri non debet.*b* Regulariter etiam omnis actus iudicialis, contra non citatum ipſo iu-

re nullus eſt,ideo & quilibet actus diſtinctus,indiget citatione.*d* Veruntamen pro ciuilibus negotiis, nemo poteſt citari, vt perſonaliter cōpareat, cum poſſit ſi velit, vel per ſe vel per procuratorem comparere.*e* Pro criminali tamen poterit,*f* aut pro veritate dicenda,*g* aut pro præbendo iuramento calumniæ,*h* aut ſi alio modo neceſſitas poſtulet partes vel perſonas iudici exhiberi,*i* aut ſi actus gerendi ſint præſentibus quorum intereſt.*k*

Scholia.

a *§.fin.de pœna temere litigan.clem.paſtoralis,de re iud.c.quoniam contra,de proba.*

b *l.de vnoquoque,de re iud.P.l.nam ita diuus,de adopt.P.*

c *in prædictis iuribus, & per interpretes ad d.clem.paſtoralis & Matth. de affiict. deciſ.307.nu.29.*

d *Marantha in praxi,part.6 tit.6.Felin.fuſe,ad c.cum olim,nu.11.de ſent.& re iudi. & Bal.ad c.quoniam contra,4.col.in fi.de probatio.tradit,interpretes diuidere citationē,in eam, quæ anteiudicialis dicatur, quæ fiat pro litis ingreſſu,& in iudicialem quæ fit pro litis ad vlteriora progreſſu, & in aliam iudicialem peremtoriam,& poſt iudicialem,quæ fit poſt ſententiam, in articulis opportunis, & in exſecutione.*

e *c.querelam,de procurat.l.1.& fin.eo.tit. in c.1.de iud.in Sext.*

f *Hæc & ſequentia probantur, in cap.1.§. fin.de iudic.in Sexto.Cauſa criminalis intelligitur de crimine criminaliter intentato,non autem ſi ciuiliter, quia tunc poſſet interuenire procurator,cap.tua,de procurator.ca.ſuper his, de accuſat. non ita ſi criminaliter, exceptis caſibus notatis, in ca.ſi quando,2.q.6.in glo.fin.*

g *dict.cap.1.de iudic.in Sext.Hoc enim perſonale,dicere teſtimoniū,de veritate, ideo coguntur venire teſtes ſæpe, toto titulo, de teſtib.cogen.*

h *dict.c.1.de iudi.in Sexto.& hoc perſonale etiam,ca.in pertractandis,de iuramen.calum.auth.principales, de iureiur. propter calum. dando.C.poterit tamen dari procurator ad hoc iuramentum præſtandum, cum ſpeciali mandato, de iurando in animam conſtituentis,c.fi.de iura.cal in Sex.*

i *dict.c.1.de iudi. in Sext. quod arbitrio iudicis relinquitur, vbicunque autem quis perſonaliter venire mandatur, non poteſt per procuratorem comparere,c.fin.de maior.& obed.libr.1.tit.33.c.dilecti, de dolo & contuma.cap expoſuit, de dilatio. Rota deciſ.*272. licet contra,*in nouis, & ſi non poteſt venire, non tenetur etiam procuratorem mittere.l.fin.C.de procurator.poteſt tamen, imo debet, nuntium mittere ad allegandas excuſationes iudici, coram quo debebat ſe ſiſtere,c.querelam, de procura. vbi de hoc agitur.*

k *Iuxta l.de vnoquoque,de re indic.Pan.l. properandum,§.ſin autem,de iudi.l.iudices, de fide inſtrument. Bartol.ad l.item illa, de conſtituto.pecunia.Felin.in ca.in nomine Domini,nu.31.de teſtib. vel ſi agatur de teſtibus vel inſtrumentis producendis, & audiendis vel impugnandis, vt ibidem. ſi verificanda ſit ſcriptura priuata.Paul.Caſtr.& tex.ad l.etſi contractus, de fide inſtrum. Felin.ad c.ſcripta, eod.tit. ſi dandæ ſint literæ compulſoriæ ad exhibendum exemplum, vel vt loquuntur ad copiam inſtrumentorū penes aliquem exiſtentium, & tranſumta facienda ſint, vel ex archiuis,vel aliūde, citantur quorum intereſt,vt veniant, adſint vel mittāt procuratorem,Paul.Caſtr.ad l.iudices,nu.8. de fide inſtrum.Octauianus Weſtrius,lib. 6.introductionis in aula Romana actionem,c.1.nu.12.& 13.*

Capvt IIII.

1 *Quis vocare vocarine in ius poſſit.*

2 *A quo iudice,vnde & vbi.*

3 *De quibuſdam,qui non poſſunt vocari vel prehendi.*

Omnes in ius alios vocare, † ipſiq; vocari poſſunt,nisi expreſſe prohibeantur. 1

tur.*a* Prohibitio autem, vel eſt abſoluta, A
vel cum venia tantum permiſſa, poſtulata
a iudice, veluti quando liberto permitti-
tur, eo tantum modo vocare in ius patro-
num.*b*

2 Omnes item iudices, † quibus eſt per-
miſſa vel conceſſa aliqua iuriſdictio, pote-
ſtatem citandi habent, quia aliter iuriſdi-
ctionem exercere nequirent.*c* Attamen
iudex delegatus per reſcriptũ ſummi pon-
tificis, non poterit vltra duas dietas extra B
prouinciam quenquam citare, niſi nomi-
natim idipſum ei permittatur.*d* Nec cita-
re eis licet extra locum, vbi tenetur iudica-
re,*e* aut ad locum non ſatis tutum, aut in-
honeſtum.*f* Non poteſt quoq; iudex ma-
nifeſte incompetens valide coram ſe extra
poteſtatem vocare.*g*

3 Non vocatur quoque † in ius ſpoliatus
ad inſtantiam ſpoliantis, vel ſaltem non te-
netur ei reſpondere, priuſquam reſtitu- C
tus fuerit.*h* Non poſſunt quoque regula-
riter prehendi confugiẽtes ad eccleſiam,*i*
niſi forſan fuerint homicidæ, per prodi-
tionem & inſidias, *k* non prehenduntur
quoque, aut capiũtur corporaliter, vt car-
ceribus detrudantur, mulieres.*l* Aliæque
quædã perſonæ, quæ ex iure ciuili cogno-
ſci poſſunt.*m*

SCHOLIA. D

a *In l. 2. de in ius voc. Pandect. vbi perſonæ cum ſequen. ponũtur prohibita, iunge l. de vnoquoque, de re iud. Pandect. Cum enim edictum, de in ius vocando ſit prohibitorium, quæ non inueniuntur prohibita, cenſentur habere permiſſionem, l. cum prætor, de iudi. cum ſimil.*

b *can. epiſcopus, qui mancipium, 58. § libertus, 12. q. 2. l. 4. § 1. & l. fi. de in ius voc.*

c *Commiſſa enim iuriſdictione, omnia cenſentur commiſſa, ſine quibus non poteſt expediri, l. 2. de iuriſd. omnium iudic. P.*

d *c. nonnulli, 28. de reſcript. c. olim, 7. de excep. c. fi. § conſeruatores autem, de offic. deleg. in Sex. dieta eſt, ideo vnius diei, quod ex conſuetudine regionum metiendũ erit. Quamuis de iure ciuili, 20. milliaria pro ſingulis diebus numerentur, l. 3. de verbor. ſignif. l. vicena, ſi quis cautio. in P.*

e *c. fi. § conſeruatores, & ca. ſtatutum, 11. § in nullo, de reſcrip. in Sext.*

f *In c. de cætero, de ſenten. excommun. c. veniens, de accuſatio. ca. cum R. 35. de offic. delegat. ca. ex parte, 37. de appellat. l. 21. § ſed etſi, de recept. arbitr. P. clem. paſtoralis, de re iudica. Pro loco non tuto etiam habetur, ſi in eo ſit morbus contagioſus, c. communis, 23. diſtinct. Quod ſi quis citetur ad locum, non tutum, poterit appellare, etſi non petat locum ſecurum, c. ex parte, & ibi Innocentius, de appellat. Tutius tamen faciet pars, ſi mittat excuſatores, de loco non tuto, quo caſu, ſi non admittatur eius exceptio, vel excuſatio, poterit appellare, maxime ſi petat ſibi aſſignari locum tutum & ei denegetur, Rota deciſ. 15.* nota quod vbi, *in antiq.*

g *ca. cum Epiſcopus, de offic. ordina. in Sext. ca. ſi duobus, 7. de appellatio. l. fi. de iuriſ. omnium iudic. Pand. l. 53. § fin. & l. 54. § fin. de re iudica. dixi vero oportere manifeſte eſſe incompetentem iudicem, cui impune non pareatur. Alioquin enim, ſi dubitetur, vocatus debet comparere fori ſui priuilegium allegaturus, l. ſi quis ex aliena, 5. de iudic. P. l. 2. ſi quis in ius vocatus non ierit P. tractant interpretes, ad cap. cum ordinem, de reſcript. c. cum parati, de appellatio. Nihil autem hic intereſt, ſint ne ordinarii aut delegati iudices, qui male & ſine poteſtate vocauerint, veluti ſi pluribus datis iudicibus, pars tantum citauerit eorum, vocatus non tenetur venire, cap. prudentiam, & ſeq. c. ex literis, de offic. deleg. c. ſi duobus, de appella.* E

h *c. prius, 3. q. 2.*

i *c. inter alia, de immunita. eccleſia. l. 2. C. de his, qui ad eccleſ. confuger. Alexand. conſi. 145. volum. 7.*

k *c. 1. de homicid. d. c. inter alia, & ca. fin. de immuni. eccleſ.*

l *l. 1. & auth. ſeq. C. de offic. diuerſ. iud. au-then hodie, de cuſtod. reorum. C.*

m *enumerantur, in l. 2. & ſequent. de in ius voca. libr. 2. P. tit. 4. l. 1. 2. 3. eod. tit. libr. 2. C. tit. 2.*

Cap. V.

1 *De formulis & modis vocandi ſeu citandi per edictum.*

2 *Per vocem iudicis.*

3 *Aut praconis.*

4 *Per literas, voceue apparitoris.*

5 *In eccleſia per curionem, per ſonitum tuba vel campana.*

6 *In citatione qua conſiderāda, nempe commiſſio, citatio, relatio, terminus, cauſa.*

7 *Vocari quomodo debeat citandus.*

8 *Quo die, num feſtiuo, & ad quem diem & locum.*

1 Citationum † ſeu vocationũ in ius, quædam fiunt *a* per modum edicti, *b* diebus ſolemnibus, *c* in quibus ſummi Pontifices ſolent facere proceſſus generales, cõtra reos, aut contra criminibus quibuſdam generaliter infectos, *d* & proponunt citationum edicta in publica audientia literarum apoſtolicarum, vel in Papali palatio, vel poſtea in maiori eccleſia loci, vbi Romanus eſt Pontifex. Ita vocatur quis in ius per publicam edicti propoſitionem.

2 Et per vocẽ ipſius quoq; † iudicis, monentis præſentẽ, vt certa die veniat, *e* quæ vocatio habet vim peremtorii edicti. *f*

3 Item per vocem præconis, † ad quam, poſtquam citatus in ius non venerit, maxime peruenitur, vel ſi quando vocandus latitet, vel vagetur, & fraudulenter ſe abſentet, & neſciatur vbi ſit, cumque ad damnationem ob contumaciam procedendum eſt, quo caſu & trinæ citationis edictum publicatur. *g*

4 Fit & citatio per literas iudicis † per apparitorem, *h* iubetur & viua voce ſine literis nuntio, vt citet vocandum, *i* addito legitimo & ſufficienti ad comparendum termino. *k*

A Fit & aliquando † citatio in eccleſia per curionẽ in publica prędicatione, vt in publicatione monitoriarum literarum, ante excommunicationem pro occultis reuelandis, & in publicandis matrimoniis, & in quibuſdam aliis. *l* Fit & per ſonitum campanæ & ſonitum tubæ, vel cornu per præconem. *m* 5

In omni citatione † tria erunt conſiderãda, iudicis cõmiſſio, citationis exſecutio, 6
B & ipſius exſecutionis relatio. *n* Item vltra datus ad comparẽdum idoneus terminus, ſine quo citatus venire non cogitur. *o*

Debet & legitima citatio † continere 7 cauſam vocationis, & tenorem cõmiſſionis delegati, vt per ea vocatus ad cedẽdum iudicio, vel ad defendendum ſe præparet. *p* Vocandus autem debet vocari, ſi inueniatur in perſona propria, vel ſi abſens ſit, ad domum eius facienda denũtiatio, vel pro-
C curatori eius. *q*

Obſeruandum etiã, † ne citatio die fe- 8 ſtiuo ſeu dominico fiat, alioquin improbanda. *r* fiet citatio interdum ad totã cauſam: quæ id operatur, vt nõ debeat poſtea in articulis eius repeti, & perſeueret vſque ad definitionem. Interdum ad vnum articulum tantum, quæ pro aliis non prodeſt. *s* Fieri & debet ad certum & vnum locum vocatio, alioquin ſi reus actorem virtute
D impetrati reſcripti, eodem tempore ad diuerſa loca, vel indeterminate ad villã, quæ commune cum pluribus eiuſdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, vt dum non comparuerit excommunicetur, vt contumax, & ſic eum a ſua intentione repellat, reſcripti commodo carere debet, & in expẽſis ac damnis aduerſatio condemnari. *t*

Scholia.

E a *Vt docetur in clem. 1. de iud. vbi ponuntur quæ ſequuntur, & reſtringitur extrauagans Bonifacii vnic. de dolo & contumac. in extrauag. communib.*

b *edictum hoc publice proponitur, exemplo edicti pratoris in albo deſcripti, in l. ſi quis id quod,*

id quod, de iuriſdict. omnium iudic. P. Di- A *mittitur autem illa citatio affixa per aliquot horas, vt aiunt Millius & Rota deciſ. 223 in nouis, idque vt legatur ab omnibus originalis ſcriptura. Sicq; affixio & publicatio, quamuis publice non legatur, ſufficit. Sicut Caſſiodorus teſtatur deciſio. 4. de dolo & contuma. Tiraquell de vtroque retractu. §. 9. in ſecunda glo. nu. 8. & ſequent. Edictum dicitur citatio, quia prætor edicebat talem eſſe citandum ſeu* B *in ius vocandum, §. fin. de pœna temere litigantium, ibi* quia prætor edicit, *&c. l. cum vero, §. fin. de fideicommiſſa, liberta.*

c *ſolemnes dies, in quibus fiant iſti proceſſus generales, ſunt, dies Iouis hebdomadæ ſanctæ, dies aſcenſionis domini, dies dedicationis baſilicarum diuorum Petri & Pauli menſis Nouemb. gloſſ. ad clem. 1. ad verb.* ſolemnes, *de iud. Ioan. Andreas ad cap. vt commiſſi. de hær.* C

d *vt contra hæreticos c. excommunicamus, §. ſane, & ibi glo. ad verbum* piratis, *de hæret. contra piratas, in c. excommunicatione, de raptorib. contra noua vectigalia imponentes, ca. nonnamus, de cenſibus, & contra alios infectos criminibus comprehenſis in bulla publicata in cœna domini, Romæ.* D

e *l. 2. C. quomod. & quando iud. Barbatia ad c. ex literis, numero 15. de reſcript. fitq; hæc citatio per iudicem in præſente, nec intereſt regulariter ſitne iudex ordinarius vel delegatus, vel arbitrator, omnibus enim id permiſſum eſt, gloſſ. & doctores, in l. ſancimus, per illum textum, de iudic. C. Imola ad clem. 1. de iudic. Speculator titulo de citatione, §. ſequitur. facit l. ſed interpellatur, & ibi notat. de arbit. P.* E

f *gloſſa ad §. illud, in verb. decreto, de hered. & Falcid. in nouel. literis autem & mandatis iudicis iubetur citatis, vt adſint iudicio. Illa mandata ſunt denuntiationes, edicta, literæ, d. l. ſed interpellatur, § arbiter, de recept. arbitr. P. l. cum vero, §. euocatis, verſ. proinde denuntiationibus, &c. de fideicommiſſ. liberta. P. l. conſentaneum, C quomodo & quando iudic. cap. prudentiam, de officio delega. cap. nec epiſcopi, de temporib. ordinatio. cap. 1. 3. quæſt. 5. cap. ſi ægrotans, 5 quæſt. 3. plene Bartol. ad extrauag. ad reponendum, ad verbum,* literas, *quomodo in crimine læſæ maieſt. proceden. ſit. Diriguntur porro iſtæ literæ exſequendæ in curiis eccleſiaſticis clericis, notariis, & aliis, qui ex commiſſione exſequuntur, & relationibus illorum creditur, maxime notariorum, qui ſunt perſonæ alioquin publicæ, & fide digna, cap. ad audientiam, de præſcriptio. cano. ſancimus, 1. quæſt. 7. Curia autem ſecularis, vt plerunque ſuos habet viatores, apparitores & nuncios, quibus committat huiuſmodi citationes vel vocationes perſonales, verbales & reales faciendas, quibus creditur in relationibus exſequutionum factarum, maxime dum præſentibus teſtib. exſequuti ſunt, quod fieri debere in Gallia ne fraus committatur placuit regibus.*

g *l. fin. de feriis, C. auth. qui ſemel, C. quomodo & quando iudex. Edictum interdum trinum ad conſtituendam contumaciam; interdum vnum pro tribus peremtorium, quo iudex comminatur etiam parte aduerſa vocata, abſente, cogniturum & pronuntiaturum, l. in peremtorio, l. ad peremtorium, & ſequen. de iud. P. l. 1. § hoc edicto, quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur. fit ita vel trina citatione, vel vna pro trib. ſufficiente peremtorium edictum. c. ex tua, 11. de cleric. non reſident. Datur autem ordo perueniendi ad illud peremtorium edictum, in d. l. ad peremtorium, 68. cum 5 ll. ſequentib. de iudic. P. Interpoſito inter trinas vocationes ad minus ſpatio decem dierum; hodie autem 30. ex nouella 112. ca. 3. Peremtorium dictum interdictum, quod perimat diſceptationem, & vltra non patiatur aduerſarium tergiuerſari, l. & tertium, l. in peremtorio, de iudic. P. idque comminatio ante peremtorium docet, qua iudex præmonet ſe cogni-*

turum etiam abſente parte ſi ſtato tempore A
non veniat.l.nonnunquam,72.& ſeq.73.
& poſt edictum, eo tit. Conſentit ſuperio-
ribus formulis,l. conſentaneum,8. Codic.
quomod.& quan.index.lib.7.tit.43.me-
minit & de vno edicto & de citatione per-
emtoria publice in eccleſia maiori propoſi-
ta pro omnibus,cap.1.de dilatio. in extra-
uagant.communibus. Singulare tamen,
quod tractatur in capit.conſuluit, 24.de
offic.delega. quod ſi poſt edicti peremtorii B
diem aduenientem ,duret iuriſdictio ci-
tantis, quod poſſit prorogari dies iudicii in
aliam diem ſequentem ex æquitate ad ex-
ſpectandum citatum, vocant curiæ noſtræ
Galliæ, la ſurſeance apres le iour de l'
aſſignation. *Si tamen periculum immi-*
neat, vt in delegato & aliis, ne exſpiret iu-
riſdictio, non debet prorogari, vt in proxi-
me citato capite dicitur. Citatio peremto-
ria,voce etiam fit præconis, de qua memi- C
nit.l.diuus Antoninus,7.de in integ.reſti.
lib.4.P.ti.1.Notabile etiam hanc citatio-
nem voce præconis fieri non poſſe iuſſu de-
legati ab inferiore, quam a principe ſeu
ſummo pontifice, aut auctoritate iuſſu or-
dinarii,§.omnem,de litigioſis, in nouellis,
Bal.ad l.2.ad authent.qui ſemel.quomod.
& quan.iud.C.

h *de trib.illis formulis vocationis, meminit*
ca.vnicum,de dolo & contumac.in extra- D
uag.communib. &, vt dixi,ſi quando la-
titauerit reus vel vagabundus ſine certo
domicilio ſit,legemus edictis voce præconis
aut tuba euocatur, & ſi non compareat in
illum ſecundum leges proceditur. § ſi vero
quis comprehenſorum. nouell.134.c.5.vt
nulli iudicum liceat habere loci ſeruato-
rem. Eodem proceditur in citandis poten-
tibus, ad quos tuto iri non poteſt, vt notat
Guido Papæus, q.49.Iaſon conſi.86.in 3. E
volumine.

i *vt in capit.cum dilecti, 6.de dolo & con-*
tumac.

k *dict.clem.1.de iudic.c.vni.de dolo.& con-*
tumac. Terminus autem debet eſſe conue-

A *niens diſtantiæ locorum,in quibus compa-*
rendum & veniendum eſt; iuxta l. 1.ſi
quis cautionib.Pan.§.qui excuſare, de ſu-
ſpect.tutor.cum ſimi. Aliter non exſiſtente
competente termino ,citatio tanquam te-
meraria non arctaret citatum ad compa-
rendum etiam poſt terminum , vt notat
Barbatia & Panormit. ad c.cum dile[illegible]s,
de dolo & contumac. Caſſiodor. deciſione
6.eiuſdem tituli,de dolo,facit l.aut quali-
B *ter, quod vi aut clam. Et ita etiam cita-*
tionem factam cum arcto tempore adſi-
ſtendum & comparendum non valere,
docet Matthæus de Afflictis , deciſione
124.incipien. eſſe, *num.3.& deciſ.366.*
in pleno,*nume,15.Caſſiodor. deciſ.3.de*
dilatio.dubitatum autem , an ſi citatio
abſq; termini præfixione fieret , valeat. In
qua quæſtione maioribus ſuffragiis con-
cluſum, valere & eſſe efficacem , atque in
C *ea tacite intelligi, vt citatus congruo tem-*
pore compareat. Felinus in c. conſuluit , de
offic.deleg. Alex.ad leg.liber homo, §.1.de
verb.oblig. Boerius deciſ.235.

l *clem.vnic.de foro compet.c.cum inhibitio,*
de clandeſtina deſponſa.

m *per campanam citatio fit ad congreganda*
capitula , collegia , vniuerſitateſque alias
ſeu municipes, c.in cauſis,§. nuncii, & ibi
Panormit.& alii de electio.gloſſ. in c.ſi ca-
D *pitulo,de conceſſio.preben.in Sext.l.ſicut,*
quod cuiuſq; vniuerſita.nomine.in P.

n *Felinus ad c.gratum columna, 3.de offic.*
delega.& in c.1.de iudic. Bald.ad l.fin.C
de feriis. Iaſon ad §.quadrupli, de action.
nec præſumitur citatio facta auctoritate
iudicis, niſi appareat. Aretinus conſ.33.
Felinus ad c.quoniam contra,de probatio.
Examinat Ripa ad c.1. de iudic. niſi con-
ſuetudo ſit in loco , vt pub[illegible]o nuntio cre-
E *datur, vt prædicti interpretes tradunt , &*
Corneus conſil.95.lib.4. Poteſt & citatio
per partem ipſam litigantem fieri in tribus
caſibus, primo ex pacto ſi conuenisti mecum
quod te repræſentabis iudici ad meam re-
quiſitionem & requiram te , vt e[illegible] & [illegible]e

pa-

præſentes, nam illa requiſitio ſufficiet ſi conſtet ſaltem duob. teſtibus præſentibus eam factã fuiſſe, & vim citationis habet; licet non interrumpat præſcriptionem, l. fin. in princip. & ibi Bartolus & alii, de eo, per quem factum erit, &c. Felinus ad c. cũm cauſa. colum. fin. de offic. delegat. Hodie tamen hoc non eſt proprie citatio, ſed requiſitio, Rebuffus tract. de citationibus in præfatio. nume. 77. & ſequent. In tertio tomo commentariorum ad conſtitutiones regias. Secũdo poteſt fieri citatio per ipſam partem, ex commiſſione iudicis, per gloſſ. ad l. ſi vt proponis, in 2. C. quomo. & quãdo iudex. Speculator titulo de citatione, §. ſequitur. Rebuffus proxime citato loco, num. 78. veluti, ſi iudex illi dicat, præcipio tibi, vt notifices aduerſario tuo, vt tali die & hora compareat coram me, & tu quoque compareas, vt docet Socinus tract. de citatione, articulo 8. quæſtio. 4. Angelus & Iaſon ad §. pœnales, & ad §. quadrupli, de actionib. verum in Gallia hoc non ſufficeret, niſi illa citatio probaretur literis vel alio legitimo modo. Tertio ſi pars non inueniret nuntiũ ſeu apparitore qui citet; vel ſi inuenerit quidẽ, ſed is noluerit citare aduerſarium ob metum vel alio modo, poſſet in eam cauſam coram notario & duobus teſtibus proteſtari contra apparitorem, & poſtea coram illis teſtibus vel aliis, literas citationis parti oſtendere, & requirere, vt compareat iuxta iudicis preceptum; taliſque citatio valebit, vt ait Bartol. ad extrauag. ad reprimendum, ad verba, per literas, *quomodo in crimi. læſæ maieſt. proceden. ſit. Iaſon ad l. iubere, num. 3. colum. 3. de iuriſdict. omnium iud. Alex. ad l. iuſte, nume. 31. de acquirend. poſſeſſ. Alioquin nemo propria auctoritate priuatus poteſt aduerſarium in ius vocare, nec per ſeipſum vel ſine apparitore ſeu viatore. Cura enim iudicis eſſe debet, dare viatorem, qui citationem factã ei renuntiet, l. magis puto, §. ne tamen, de rebus eorum qui ſub tutel. vel cur. ſunt. P. l. ſed interpellatur, §. arbiter, de recept. arbi. l. is cui, §. miſſus, vt in poſſeſſ. legato. & c. P. leg. properandum, §. etſi quidem, de iudic. C. Periculum enim alioquin immineret, ſi permitteretur parti ipſi vocatio, ne odio mentiretur iudicii ad ſupplantãdum vel decipiendũ aduerſarium; neq; facile ei crederetur in cauſa propria in præiudicium tertii, l. 1. § cum quis, de quæſtionibus. P. ſcriptum etiam ne credas inimico viro, & c. eccleſia. 12. Poſſet & vexare aduerſarium temere illum in ius vocando, ſi iudex prius non diſcerneret an vocari deberet, etiam in ciuilibus, l. adoptiuum, de in ius vocand. Suntque, vt liquet ex eodem titulo, perſonæ, quæ & vocare & vocari in ius nequeunt ſine licentia iudicis & mandato eius expreſſo. Multo magis in criminalibus eſt interdicta realis citatio ſeu aduerſarii prahenſio, permiſſa viatori: cum expreſſo iudicis mãdato tantum. l. neminem, C. de exhiben. reis. Neq; etiã eſt ſingulis concedendum, quod per magiſtratus publice fieri poſſit, ne ſit occaſio maioris tumultus, l. non eſt ſingulis, de regulis iur. P. quãquam debitorem fugientem in defectum iudicis retinere, & ad iudicem deducere permiſſum ſit in l. ait prætor, §. ſi debitorem, de his quæ in fraudem creditor. Et hæc proprie loquendo accipienda ſunt; alioquin enim quotieſcunq; viator citat iuſſu iudicis ad inſtantiam partis aliquem, dicitur ipſa pars citaſſe, c. 1. de iud. l. 1. videri, de vi & vi arma. P. can. 1. vocatio, 5. q. 1. cum hæc verba,* Vocatio ad ſynodum iuxta decreta Patrum canonica, eius, qui impetitur rationib. ſcriptis, per ſpatiũ fieri debet congruũ, atq; canonũ. Quia niſi canonice vocatus fuerit ſuo tẽpore & canonica ordinatione, licet non venerit ad conuentũ quacunq; neceſſitate, niſi ſpõte voluerit, nullatenus ſuis reſpondebit inſidiatorib. *Quomodo aũt poſt tẽpora comparitionis præſcripta, ad hunc nõ veniens ſit expectãdus ante condemnationem, dicitur in c. præſenti, 2. eadem 5. q. 1. Docet autem*

pluribus & ex profeſſo Andreas Gaylius A *lib.1. practicarum obſeruationum, obſeruatione 48. ſex requiri in citatione, & quare nomen iudicis mandantis citari exprimendum ſit; & obſeruatione 49. quare nomen & cognomen citandi in obſerua. 50. quare nomen citantis & cognomen in 51. cur cauſa citandi libello citationis ſit inſerenda; in 52. quod citatio nomen iudicii continere debeat, & quare; in 53. de die & termino exprimendo: & in 54. & ſequenti,* B *de exſecutionis relatione per nuncium facta, & de eius relatione; in 56. de citatione extra territorium; in 57. de citatione edictali, quando locum habeat; in 58. de citatione illegitima per comparitionem validata; in 59. de contumacia actoris; in 69. de contumacia rei. Vide etiam quæ nos ipſi ſatis copioſe tractauimus de citatione lib.48. ſyntagma. cap.2. & de contumacia eodem lib. cap.3. capit. preterea, de dilationibus.* C

p *c. preterea. de dilationib.*

q *cap. cauſam quæ, de dolo & contuma. l. dies cautioni, 4. §. prætor ait, & ſeq. de damno infecto. lib.39. ℣. tit.2. denuntiatio ſeu citatio facienda dicitur in perſonam ſi inueniatur; ſi non inueniatur in domicilium vbi habitet. Cæterum ſi non ſit habitatæ res vbi citatio ſit, vt puta ſi inſula, vel hereditas adhuc adita non ſit, tutius erit libellum* D *vocationis ad ipſas ædes proponere; fieri enim poteſt vt ita monitus, defenſor exſiſtat, hæc ibi; vbi & doctores communiter tenent, quod ille, qui præſens ſit eſt adornandus ſeu citandus in perſona, ex ca. cauſam quæ, de dolo & contuma. Imola ad c. ſi de eo, qui mittitur in poſſeſſio. cauſa ſeruan. cau. Contrarium tamen ſeruatur de ſtylo, maxime ſi ſit impedimentum; datur autem cautela, vt in tuto res ſit, vt nuntius* E *ſeu apparitor referat ſe citaſſe reum in domicilio, eo quod non inuenerit perſonaliter. Atque ſi citatus non compareat, ſufficit publice citationem ad domum vel ad eccleſiam proponi, ca. fin. de dolo & contu.*

clem. vnica, verſ. ad domum, in [illegible] *tit. Refert Mynſingerus* [illegible] *ſeruationum ſingular.* [illegible]*.69. poſt multam cõtr*[illegible] *ſum in ca*[illegible] *imperiali obtinuiſſe aduerſum D. Philippum Landgrauium etiam incarceratum & delendum ab Imperatore,* [illegible] *citationem contra eum factam ad*[illegible] *eius. Placuit & valere citationem fa*[illegible] *in perſonam vxoris, vel ad domum hab*[illegible]*tionis viri, & ſufficere, vt & tractat Guido Papaeus deciſ.44. & conſi.121.*

r *can.2. placita, 15. quæſt.4. l. fi. C. de feriis, lib.3. titu.12. quia tunc temporis ea in iudiciis non ſunt agitanda, niſi agatur de periculo animæ. can.1. & ſequent. & ibidem gloſſ. 15. quæſtio.4. in praxi adornamentum factum ſeu citatio die feriata, & ad diem feriatam valet de conſuetudine, ſed feriata dies aſſignata, ipſo iure extenditur & differtur ad ſequentem non feriatam, niſi coram cancellario, vt notat Maſſuerius in praxi, titulo de adornamentis, §.6. item adornamentum, & de hoc notatur in l.1. §. nuntiatio, & leg.2. de operis noui nuntia. Scribit & Caſſiodorus, deciſ.5. de dolo & contuma. omnem citationem quocunque tempore etiam feriarum generalium, vel alias die feriato exſecutioni mãdari poſſe in curia Romana vel extra in prouinciis, licet iis temporibus contradictarum audientia quieſcat; Et ita obſeruari quoque tradit Octauianus Veſtenis, lib.4. introductionis in aula Romanæ actionem, cap.3. Bart. hoc etiam probat, ad leg. ex quacunque, §. fi. ſi quis in ius vocat. non ierit. ℣. Lanfrancus de Oriano, ad cap. quoniam contra, in verbo* citationes, *in fin. de probationi. Baldus id etiam eſſe in conſuetudine teſtatur in praxi de citatione, quæſt.7. Guido Papaeus deciſ.225. incip. an exſecutio. Tractat hãc quæſtionem & fuſe Tiraquellus tractat. de vtroque retractu. §.16. nume.9. Temperant at ali*[illegible] *qui hanc ſententiã, vt hoc verum ſit,* [illegible] *do a principe citatio emanauerit,* [illegible]*-*

do

do citatio fieret pro cauſa, quæ diebus feriatis poſſet agitari; quarum aliqua ponuntur in l. 2. & 3. de ferijs. P. l. prouinciarum, 10. ſ. eo. tit. cum ſimil. Cæterum non erit alienum addere, quod tradunt interpretes, relationem exſecutionis citationis, adeo eſſe de ſubſtantia ipſius citationis, vt non valeat die ad honorem Dei feriata facta ſecundum Salycetum in l. fin. Cod. de ferijs. Alex. ad l. 2. §. nuntiatio, de operis noui nuntiat. quæ antè fieri poſſint diebus feſtis, notat etiam glo. cap. fi. de ferijs.

s *Ioannes Andreas ad rub. de dolo & contumacia. Innocent. ad cap. conſuluit, & ad c. ad petitionem, de offic. delega. Non ideo tamen prima citatio perſonaliter facta impediet, quo minus neceſſario quis ſit citandus ad alia, quæ exigunt citationem ſpecialem, vt ad teſtes audiendos.*

t *c. fin. de reſcrip.*

Capvt VI.

1 *De fine & effectu citationis, vt veniat vocatus.*
2 *Perpetuetur iuriſdictio vocantis.*
3 *Præſcriptio interrumpatur.*
4 *Litis pendentia fiat.*
5 *Vis citationum ſummi pontificis.*
6 *Contumacia ex vocatione actoris & rei, & eius pœna.*
7 *Diuiſio contumaciæ vera & ficta.*
8 *Inualidæ citationis effectus.*
9 *Citationis dilatio ſuſpendit iudicis officium.*

Effectus & finis citationis præcipuus, vt vocatus veniat vel compareat per ſe vel per procuratorẽ legitimum, vt ſe poſſit in iudicio defendere. *a*

Per primam etiam citationem ad iudicium iuriſdictio iudicis in ius vocantis firmatur & perpetuatur, & præuentionem habet. *b*

Interrumpitur & longi temporis præſcriptio. *c*

Dicitur quoque lis pendere, poſtquam citatio a iudice competenti emanauerit citatio, & ad aduerſarium citatum peruenerit, vel per eum factum fuerit, quominus ad eius notitiam perueniret; dum tamen in eius citatione talia ſint expreſſa, per quæ plene poſſit inſtrui, ſuper quibus in iudicio conuenitur. *d*

Citationes rurſum auctoritate Apoſtolica, ad inſtar eductorum in albo prætoris propoſitorum, etiam extra dies ſolemnes, in quibus Romani pontifices B proceſſus conſueuerunt facere, generales, ab ipſo Papa ſpecialiter & certa ſcientia factæ, in Apoſtolicarum audientia publica literarum, vel in Papali palatio publice poſtmodum maioris eccleſiæ loci, in quo Romanus pontifex cum ſua curia reſidebit, ianuis affigendæ, ſic valent ac arctant citatos poſt lapſum terminum, quem conſiderata diſtantia locorum citationibus apponi conuenit competentem, ac ſi ad C eos perſonaliter deueniſſent; nempe tantum, quando illi impediunt, ne ad eos citatio perueniat, vel ſi tuto domicilium eorum non poſſit adiri. *e*

Contumacia naſcitur quandoque, reſpectu non venientis, *f* ſiue vocantis, ſiue rei. Nam actor ſi non venerit in termino ad quem fecerat aduerſarium citari, reo venienti in expenſis propter hoc factis legitime condemnari debet; nec ad aliam D citationem faciendam admittendus eſt, priuſquam cauerit, quod in termino fideliter debeat comparere. *g* Neque a communione quis eſt ſuſpendendus, niſi ad cauſam ſuam dicendam die ſtatuta literis iudicum euocatus occurrerit. *h* Quod ſi legitime & ſufficienter citatus non venerit ſtatuto tempore; agetur nihilominus cauſa, & ſententia ferri poterit contra abſentem, Dei præſentia replente locum abE ſentis. *i* Poterit & vere contumax excommunicari, *k* & ad expenſas ob contumaciam factas condemnari. *l* Poteſt & actorem ante litis conteſtationem, propter rei contumaciam mitti in poſſeſſionem rerum contumacis cuſtodiæ cauſa. *m* Et

vltra mulctam, ob cõtemtum iuriſdictionis, diceret in contumacem. *n* Qui etiam citatos vel a lege vel ab homine ad curiam Romanam, detinuerunt, ne poſſent ſedibus conuenientibus ibi ſiſtere; quique ſe capi procurant, ne tempore venirent impoſito, priuantur ſuis beneficiis eccleſiaſticis. *o* A

Porro contumacia in non veniendo conſtituitur *p* vera, ficta, præſumta; verus contumax ille, qui perſonaliter citatus reſpondit, ſe nolle venire ad iudicium, *q* quique in capturæ ſeu præhenſionis breui trinaq; citatione perſonali, ſiue in perſona ſiue in domicilio, ſiue voce tubæ præconis, ſiue alta apparitoris aut ſeruientis voce per vicos aut in quadriuiis euocatus, coram iudice, a quo fluxerint edicta, non comparet. *r* Non verus & fictus dicitur, qui cum ad domum tãtum fuerit vocatus, non comparet. *s* B

Erit & effectus citationis, vt quanquam citatio inualida ſeu defectuoſa non conſtituat citatum in mora, aut in contumacia, & proceſſus ſuper eam factus nullus ſit, *t* tamen ſi male ex illa citatus, ſponte compareat, validabitur. *v* Is autem, qui notorie vocari non poteſt, non eſt contumax, ſi non compareat. *x* C

Addemus & alium effectum citationis, vt pendente dilatione veniendi data in citatione, nihil cõtra vocatum a iudice fieri vel ſtatui poſſit. *y* D

SCHOLIA.

a *Clem. paſtoralis, de re iudic. leg. nam ita diuus, de adoptio. in P. & eſt iudicii fundamentum, §. fin. de pœn. temere litiga. glo. ad c. quoniam, ad verbum* citationis, *de probatio. Alioquin omnia in abſentes ſtatuta, irrita fiunt. canon. omnia, can. caueant, 3. q. 9. atque ita reus vocatus ſaluis exceptionibus ſibi competẽtibus iudicium ſuſcipere tenetur, cap. 1. de iud. vel proponere ius reuocandi domum, vt in leg. 2. §. legatis, de iudic. P. c. fin. de foro competen. vt contra, comparente reo, actor tenetur vſq; ad finem inſtitutũ perſequi iudicium, & in lite perſiſtere, auth. qui ſemel, C. quomod. & quan. iud.*

b *cap. propoſuiſti, de foro compet. c. gratum, cap. relatum, de offic. delegat. vide Rotam, deciſio.* 396. nota valet citatio, *in antiq. glo. ad clem. 1. de iud. l. ſi quis poſteaquam, eod tit. P.*

c *l. cum notiſſimi, de præſcriptio. 30. vel 40. annor. C. cano. penult. 16. q. 3. ſi citatio ſit valida, non aliter.*

d *clem. 2. vt lite penden. nihil innouetur lib. 2. tit. 5. Pendere autem lis pluribus modis dicitur, & non tantum poſt litem conteſtatam, vt in cap. ex parte, 2. de verbor. ſignific. ſed etiam per oblationem libelli factam principi. l. 1. C. quando libellus princip. oblat. lit. conteſt. fac commiſſione negotii, cap. cauſam, de teſtib. aliiſq; modis, & per hanc factam citationem, in qua cauſa propter quam in ius vocatus quis ſit contineatur, d. clem. 2. notatur tamen in deciſ. Rotæ, 279. incip.* clementina 2. *in nouis, hodie in ſtylo curiæ Romanæ ſeruari, vt ſufficiat curſoris citatio ſimplex ſine expreſſione cauſæ ad inſtituendam litis pendentiam, & ad finem, vt poſtea facta in contrarium tanquam attentata reuocentur, dummodo citatio ad partem citatam peruenerit. Caſus porro, in quib. litis pendentia conſideratur, notantur in cap præſenti, gloſſ. 2. de offic. legat. in Sext.*

e *Tota ſequens deciſio ſumta eſt ex clem. 1. de iud. vbi refertur Bonifacii conſtitutio, quæ idipſum ſtatuerat generaliter de edicto citatorio, & tamen reſtringitur ad perſonas impedientes, ne ad eos perueniret citatio, vel quorum domicilium non poſſit adire tuta.*

E f *cap. 2. & 3. de dolo & contumac. non veniente actore vel reo. §. ſi v[illegible] ro cau[illegible] n nouel. 112. & verus contum[illegible] ex c[illegible]tione in perſonam vocati f[illegible] manifeſtus. vide glo[illegible]. ad di[illegible]. clemen[illegible] 1 de iudic. ad verbum* perſon[illegible], n[illegible]

A tur tamen & ex aliis capitibus, de quibus
notat gloſſ. ad capit. 2. ad verbum contu-
maciter, de dolo & contumac. in ſumma
tamen, qui ſe ſcit citatum, & nõ comparet,
præſumitur malitioſe verſari, c. ad hæc, in
3. de appellat.

g capit. vnic. de dolo & contumac. in Sexto.
& erit abſoluendus reus, capit. reprehen-
ſibilis, 26. §. ſi autem, de appellatio. canon.
final. §. ſi ergo, 3. quæſtione 3. nouell. 53.
B in princip. maior eſt autem contuma-
cia actoris non venientis quam rei, can. 1.
4. quæſt. 4.

h can. 1. quiſquis, 4. q. 5.

i cap. vnic. de eo qui mittitur in poſſeſſ. cau-
ſa rei ſeruan. in Sexto. cap. 2. de arbitr. in
Sext. cap. 3. & 4. de dolo & contumac. ca.
per tuas, 58. de appellatio. cap. quoniam, 5.
§ porro ſpeciales, vt lite non conteſtat. cap.
1. qui matrimon. accu. poſſ. can. de illicita,
C §. de conuentione, 6. 24. quæſtio. 3. in can.
73. Apoſtolorum, quæ omnia ibi intelli-
guntur & explicantur, quando vocatus
eſt declaratus contumax tribus edictis,
aut vno peremtorio, l. properandum, §. etſi
quidem. de iudic. C. l. & poſt edictum, 73.
eod. tit. P.

D k can. 8. honoratus, 74. diſtin. & in ſumma
4. quæſtione 5. cap. querelam, de procurat.
cap. 1. cap. 26. cum igitur. cap. 3. cap. quo-
niam, 5. verſ. licet, vt lite non conteſtat.
cum ſimilib. notatur tamen in deciſio. Ro-
tæ 789. ſciendum eſt, in antiq. quod cita-
tus per auctoritatem audientiæ contradi-
ctoriarum extra curiam, ſi fuerit contu-
max, & porrexerit libellum aduerſarius,
non poteſt excommunicari in cauſa ſpiri-
E tuali, poſſit autem in profana, & ita tene-
re Rotam.

l ſiue tractatur in gloſſa can. honoratus, in
gloſſa ad verba tor ſcriptus, 74. diſtinct. &
in cap. vnico, de dolo & contumac. l. pro-
perandum, de iudi. C. & ad intereſſe, l. ſan-
cimus, C eodem titul. capit. auditis, in 1. de
procurat. cap. pen. de exceptio. Quanquam
enim pro vera contumacia trina edicta
requirantur, tamen poterit quis damnari
ad expenſas pro ſimplici cõtumacia & pri-
ma. can. de illicita, 24. q. 3. auth. qui ſemel,
quomodo & quando iudex.

m cap. 1. 2. 3. c. fin. de eo qui mittit. in poſſeſſ.
rei ſeruan. cauſa. lib. 2. tit. 15. idque vt tæ-
dio affectus reus, teneatur ſe ſiſtere iudicio.
cap. 3. c. quoniam, 5. §. in aliis vero, vt lite
non conteſtat. capit. 2. & 3. de ſequeſtra.
poſſeſſio. l. 2. quibus ex cauſ. in poſſeſſio. eat.
B P. l. 2. §. fin. vbi in rem actio. &c. (. Quod
ſi adhuc non ſe ſiſteret intra annum, datur
detentori poſt annum plena poſſeſſio ex ſe-
cundo decreto. cap. 1. de eo qui mittitur in
poſſeſſio. rei ſeruan. cauſa. niſi agatur de
beneficio eccleſiaſtico, pro cuius lite non fit
hæc miſſio, ne vitioſus detur ingreſſus, cap.
vni. de eo qui mittitur in poſſeſſio. rei ſer-
uan. cauſa. in Sexto.

n l. 2. §. 1. ſi quis in ius voca. non ierit. libr. 2.
C P. titul. 5. quanquam neuter litigantium
comparuerit, quia hoc contemtu offendi-
tur publicum munus, idq; ſecundum ali-
quos, at ſecundum alios, tantum locum
id habet, ſi alteruter ex litigantibus com-
pareat, eritq; mulcta hæc arbitraria, l. vni.
§. fin. ſi quis ius dicenti non obtemperaue-
D rit. vide gloſſ. ad ca. vnic. ad verbum con-
tumacia, de dolo & contumac. in Sexto.
Contumacia a contemnendo dicta, nulla
exſiſtente iuſta excuſatione veniendi. l.
contumacia, 53. §. 1. de re iud. P.

o clem. multorum, 2. de pœn.

p gloſſ. in clem. 1. de dolo & contumacia. Io-
annes Andreas, ad c. præſumitur, de regulis
iur. in Mercurialib. vide Bartol. ad l. di-
uus, de in integrum reſtitutio. Quis etiam
E verus aut fictus ſit contumax, docet Iaſon
ad leg. properandum, §. ſin autem reus, de
iud. Bartol. & Imol. ad l. ex conſenſu, §. fin.
de appellat.

q Qui reſpondit, ſe nolle obedire iudici, iux-
ta cap. 2. de dolo & contumac. & ibi gloſſ.
item ſi perſonaliter ſit citatus & dicat, ve-
niam, & non veniat nec mittat, deciſ. Rotæ
364. cum iura, in nouis. ideo qui verius

la, quod appellatio ſuſpendit iuriſdictionem, tit. nihil noua. appell. pend. P. debetq; interim differri exſecutio ſententiæ, ſi per eam alicui præiudicium irrogetur, c. cum ſuper controuerſia, de ſenten & re iud. Niſi præſumtio in contrarium ſit, quod malitioſe ſit appellatum, quemadmodum dicitur in reſtitutione in integrum, ca. ſuſpicata, de reſtitut. in integr.

f *in c. ſuper quæſtionum, 27. §. ſi. de offi. delega. l. 3. C. de pedaneis iudicib. l. 1. l. fin. quis & a quo appell. cum ſimil. de quib. agetur inferius. tit. 15. c. 3. glo. 2.*

g *c. cum te conſulente, 18, de offi. deleg.*

h *d. c. ſuper quæſtionum, 27. §. verum, de offic. deleg. a nudo miniſtro enim & exſecutore alioquin non appellatur. l. ab exſecutore, 4. de appellationi. P.*

i *d. c. ſuper quæſtionum, § porro.*

k *cap. 3. de offi. iud. deleg. vbi tamen gloſſa, ad verba* cum delegato, *notat, quod ſi in reſcripto delegationis eſſet clauſula*, quod ſi non omnes, *& duo committerent, & tertius ſe excuſaret nec committeret, quod in hoc caſu ab illis duobus ſubdelegatis ad delegatos ſubdelegantes appellaretur, & non ad primum delegantem. Ceſſat enim, inquit, ratio textus, etiam ſi ab initio fuerat conceſſa delegatio appellatione remota. cap. ſuper quæſtionum, 37. ſi vero, de offic. delegat.*

l *c. ſi is cui cauſa, 10. eod. tit. in Sexto. nempe ſi ſit excommunicatus maiori excõmunicatione. nam ex minori non impediuntur, quæ ſunt iuriſdictionis. c. ſi celebrat, de clerico excommunicato miniſtra.*

m *c. ſi a ſubdelegato, 14. de offi. & pot. iud. deleg. in Sext.*

n *c. ab arbitris, 11. eo. tit. in Sexto.*

o *ca. ſuper eo, 15. de offic. delega. can. non ſolent, 2: quæſtio. 6. Et quia, vt diximus, non fit extenſio negotiorum aut perſonarum in reſcriptis, ideo omnes, quorum intereſt, poſſunt ſe reſcripto opponere, & ita poſtea appellare, ſi ius eis non reddatur, alioquin niſi ſe interponerent vel obiicerent, non admitterentur, vt notat gloſſ. fin. in d. ca. ſuper eo, argum. l. ſi eo tempore, de remiſſ. pigno. lib. 8. C. tit. 26. & licet appellatio remota ſit a principali, tamen non cenſetur remota ab incidenti quæſtione, ca. cum teneamur, de appellat.*

Caput IX.

De exſtinctione iuriſdictionis & poteſtatis delegati.

B Exſtinguitur porro in totum poteſtas delegati, ſi ipſe pronuntiet, ſe non habere iuriſdictionem. *a* Si intra certum terminum ad cauſam decidendam datus, non iudicauerit, & dies præfixa, non fuerit de communi partium conſenſu protogata. *b* Item morte vnius delegatorum ſimpliciter datorum, ſi aliud in delegatione non fuerit expreſſum. *c* Vel ſi condelegatus ſeu collega non poſſit iudicare, puta factus infamis, *d* aut fuerit remotus vt ſuſpectus, *e*
C Finitur item morte delegátis re adhuc exſiſtente integra, antequam ad vllum actum proceſſerit delegatus. *f* Aliter autem ſi res non ſit integra dicendum, veluti ſi citatio iam fuerit facta partis, *g* aut lis conteſtata ante mortem delegantis. *h* Et niſi forſan delegatio facta ſit pro exſecutione gratiæ, quæ non exſtinguitur morte delegantis, *i* vt nec delegatio inquiſitionis hæreticæ
D prauitatis, *k* aut legationis prouinciæ. *l* Exſtinguitur etiam delegatorum poteſtas reuocatione eius, ſeu delegationis, re integra facta. *m* Et per malitiam vel negligentiam delegati. *n* Item per legitimam & admiſſam eius recuſationem. *o* Dehinc, ſi delegatione generali facta, poſtea cauſa in ſpecie alteri delegetur, per eam enim ſpecialem a generali cenſetur exemta. *p* Similiter ſi delegatus cauſam retulerit ad dele-
E gantem, nõ poterit de ea, ſine noua delegatione amplius cognoſcere. *q* Ex quo etiam iudex, vel per ſe, vel per alium ſententiam exſecutioni mandauerit, vel mandari præceperit, ceſſabit eius auctoritas & iuriſdictio, *r* quemadmodũ per appellationem

nem ab eò interpoſitam legitimam, *s* vel aliter per illam admiſſam. *t* Subdelegati etiam finitur iuriſdictio, finita poteſtate ſubdelegantis re integra, non aliter. *u* A

S c h o l i a.

a *cap. ſignificantibus, 38. de offic. delegat. vbi nec poteſt poſtea depoſitã ex conſenſu partium reaſſumere iuriſdictionem.*

b *ca. de cauſis, 4. cap. conſuluit, 24. de offic. & poteſtat. iudic. delega. vide tractata per gloſſ. ad C. Pand. & 6. eo. titul. de prorogatione iuriſdictionis.* B

c *cap. vno delegatorum, 42. eod. tit. niſi fuerit appoſita clauſula,* quod ſi non omnes. *Idipſum dicitur ſi delegatus moriatur, vſque adeo, vt nec iuriſdictio delegata Epiſcopo, mortuo eo, ſede vacante transferatur ad capitulum, vt ait Ioan. Andre. ad c. ad abolenda, de heret. in vltim. gloſſ. in nouellis. Felin. ad c. eam te, de reſcript. Rota deciſ.* 353. nota quod capitulum, &c. *in antiq. licet cõtrarium teneat Ioan. Monach. ad ca. vnic. de maior. & obed. Ratio deciſionis textus noſtri capitis, quod alter delegatorum ſine altero procedere non poteſt, & pro vno habentur, vt ſimul etiam iudicare iuſſi ſint. l. duo ex tribus, de re iudic. Pand. quamuis alter alteri dum viuit, poſſit ſuas vices concedere, ita efficaciter, vt ſi is cœperit cognoſcere, nihil interſit an poſſit poſtea iudicare, ſed ſolus procedet, c. quamuis, c. licet, de offi. delega.*

d *cap. ſciſcitatus, de reſcript.*

e *dict. c. licet, 30 de offic. deleg.*

f *dict. cap. licet, & cap. ſin. §. 1. de offic. legat. l. & quia, de iuriſdict. omnium iudic. generaliter morte mãdantis reuocatur mandatum, §. recte, de manda. apud Iuſtinian. l. ſi vero, §. ſi mandauero, mandat. P. niſi forſan tale mandatum ſit, quod poſt mortem mandantis habeat exſecutionem, vt dicitur de exſecutoribus teſtamentorum, de mandatis impoſitis heredibus, de implenda voluntate.*

g *Per citationem enim hic quod pertinet ad perpetuandam iuriſdictionem, videtur lis cœpta, cap gratum, 20. de offi. delegat. Res litigioſa etiam efficitur per libelli oblationem, quod ad eandem iuriſdictionis perpetuationem pertinet. l. 1. quando libellus principi datus litis conteſtationem faciat. can. anteriorum, 2. q. 6.*

h *ca. relatum, 19. de offic. deleg. adde. c. 6. & 7. eod. tit. in Sext. Cæterum ſi poſt mortem mandantis partes reſponderint coram eodem iudice, nulla de eo obiecta exceptione, valebit geſtum & iudicatum, ca. cum veniſſent, 25. de appellat. veluti ex conſenſu partium.*

i *cap. ſi ſuper, 9. de offic. delegat. in Sex. quando videlicet ipſa gratia non perimitur morte concedentis, & cui exſecutoris datio veluti acceſſorium cohæret, vt ibidem dicitur, & ita conſentit, ca. ſi cui, de præb. in Sexto.*

C k *Nã hæc delegatio nõ exſpirat morte mandantis, c. ne aliqui, 10. de heret. in Sex.*

l *c. legatos, 2. de offi. legat. in Sex.*

m *cap. vt noſtram, de appellat. cap. quamuis alicui, 6. de offic. delegat. cap. 1. de reſcript. l. iudicium ſoluitur, 58. de iudic. Pandect. §. recte, de manda. l. ſi vero §. ſi mandauero, manda. P.*

n *c. quoniam, de offi. deleg.*

o *c. licet, de for. compet. c. ſecundo requiris, de appellat.*

D p *in c. 2. de offic. delegat.*

q *c. licet Tranenſes, 5. de offic. legat. can. nomen presbyteri, 2. q. 1. can. multum ſuper, 3. quæ. 6. l. 1. C. de relationib. l. ex illo, C. de relationib. l. ex, illo. C. de appellationib. & in dec. Rota, 718* dic quod, *in antiq. dicitur quod iuriſdictio delegati exſpirat per remiſſionem cauſæ ad ſeniorem, per cap. ex literis, de offic. delegat.*

E r *cap. in literis, 9 eod. nempe cum effectu, c. ſignificaſti, & c. quærenti, c. venerabilis, eo. tit. l. iudex poſteaquam, de re iud. P.*

s *c. vt debitus honor, de appellat.*

t *c. interpoſita, & c. ſæpe, de appellat.*

v *c. ſi. de offi. leg. l. venditor, 49. §. ſi. de iudic.*

DE IN IVS VOCANDO. A

a TITVLVS VI.

a *Hac rubrica non exſtat expreſſa vel ſeparata in iure Pontificio, quamuis de vocatione in ius, in eo diuerſis in locis & neceſſario agatur, vt liquebit ex ſequentibus. At in iure ciuili, exſtat titulus, de in ius vocando libr. 2. P. tit. 4. & libr. 2. C. tit. 2. & in Pandect. ad hanc rubr. in ius vocati eant, &c.*

CAPVT I.

Continuatio, & quid in ius vocare. B

COgnita quæſtione de iudicibus, agamus de materia eorum, & primum de lite apud nos deferenda. Omnium autem inſtituendarum actionum initium, ab ea parte proficiſcitur, quæ eſt de in ius vocando. Aduerſarius enim vocandus in ius, vocandus corã eo, qui cõtendentibus ius dicturus eſt. *a* In ius vocare itaque eſt iuris experiundi cauſa vocare. *b* Canonica vero vocatio eſt, C quando obſeruato legitimo dierum interſtitio, cauſæ ſuæ quis adeſſe iubetur. *c*

SCHOLIA.

a *§. omnium, de pœna temer. litiga. l. 1. de in ius vocan. P. l. iudices, cum authent. ſeq. C. de iudic. Inter ea, quæ in ordinato iudicio requiruntur, eſt citatio. cap. inter quatuor, de maior. & obedien. cap. quoniam contra, de probation. neque iudicium con-* D *tra non citatum valet, cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, 10. de conſtitutio. c. cum dilecti, 6. de dolo & contu. ibi,* volentes iuris ordinem obſeruare, &c. *Vide extrauagantem communem, vnam ſanctam, & ibi gl. fin. de dolo & contumac. vocatio in ciuilibus, vel ideo neceſſaria negotiis, quod de vno quoque negotio præſentibus, quorum intereſt tractandum ſit. l. de vno quoque,* E *de re iudica. P. l. nam ita diuus, de adoptionib. P. In criminalibus multo magis, vbi de fama, corporis ſupplicio, vel de vita agitur, idq. vel exemplo Dei, qui quamuis occulta mentis & cordis hominum noxerit, tamen noluit damnare Adamum inauditum & nõ citatum ad iudicium, Geneſ. 3. c. can. Deus omnipotens, 2. q. 1. facit clem. paſtoralis, de ſenten. & re iudic. can. nullam ante, can. iudicantium, 30. qu. 5. l. fin. C. de accuſ. ita ſtatutum, & can. 5. relatum, 5. q. 2. non eſſe recipiendam inſtitutam accuſationem, priuſquam accuſatus fuerit vocatus. Nullus in ſumma maior defectus iudicii, quam citationis, quæ defenſionem a iure prouenientem naturali,* B *reſpicit, defenſio quippe naturalis & iure gentiũ permiſſa, l. vt vim, de iuſt. it. & iur. neque principẽ hunc defectũ ſupplere poſſe, ſecundum Felin. ad cap. ex parte, 2. de offi. delegat. Decium, conſil. 63.* viſo puncto, *de Afflictis, deciſ. 307. in fin. Boerium, deciſio. 247. num. 7. tractatur & in non citatum & inauditum non eſſe ſtatuendum, imo nihil congrue poſſe ſtatui, in can. caueant, 3. & ſequen. omnia, 2. quæſt. 9. Ve-* C *rum contra præſentem nõ eſſe vocationem, de ſubſtantia iudicii, docet Ioan. Andr. in c. fin. de elect. in Sexto. Plato quoque in 8. de legibus, exiſtimat in iudiciis vocationem eſſe neceſſariam.*

b *l. 1. de in ius vocan. lib. 2. P. tit. 3. c. cum dilecti, de dolo & contum. litis præparatio eſt vocatio, hæc & denũtiatio, vt & libelli oblatio; appellatur & hæc præparatio in ius vocatio. l. quemadmodum, 2. de inoffic. te-* D *ſtam. P. & citatio vnde citati in clem. 2. de pœnis, conuentio, vnde conuenti & cõuenire, in capit. eccleſiæ ſanctæ Mariæ, de conſtit. Prima citatio itaque ad iudicium fit, videtur ante iudicialis, vt notatur per Innoc. & Hoſtienſ. ad c. quoniam contra, de probat. gloſſ. ad clem. 1. ad verbum,* citationes, *de iudic.*

c *can. fin. §. his auctoritatibus, 5. quæ. 2. Hæc autem finitio intelligenda erit, de legitime* E *& ſuo tempore facta citatione, non de alia aliter facta, dict. can. fin. in princ. & can. vocatio, 5. q. 2.*

CAPVT II.

Quotuplex in ius vocatio ſeu citatio.

Citatio

Citatio quædam eſt iuris, quædam hominis.*a* Iuris eſt, quando ius ſeu lex ſtatuit aut canon, certum dierum terminum, intra quem debeat quis iudicio ad actum aliquem exercendum ſe ſiſtere vel adeſſe.*b* Hominis vero, cum iudicis mandatu in ius vocatur.*c* Vtraque duplex, vel generalis, vel ſpecialis. Generalis eſt admonitoria, vt quicunque ſua intereſſe putauerit, negotio adſit & veniat in ius. *d* Specialis continet certam perſonam vocandam, & vt plerunque cauſam vocandi & litem, vel litis partem, *e* & fit verbis & literis. Eſt & alia realis, quæ fit per prehenſionem vel captionem perſonæ, quę ad ius ducitur. *f* Et illa perſonalis, cuius & alia ſpecies, quãdo vocatus iubetur in propria perſona venire.*g*

Scholia.

a *Clemen. 2. de pœniten. ibi*, ne citati ad Apoſtolicam ſedem, vel ab homine, vel a iudice, &c. *Neque minus arctat citatio iuris quam hominis, Rota deci.* 484. ſi appellans, *num. 7. in nouis, imo magis, quia citatio legis eſt peremtoria, etſi lex nihil de peremtione dicat, non autem hominis, ca. cauſam quæ, de reſcrip. cap. 1. de electio. in Sext iuncto. ca. 1. de appellatio. in Sext. & ibi Innoc.*

b *Vt in c. 1. de electio. in Sexto conſtitutum, vt qui impugnat electionem, a die qua appellauerit, intra menſem in curia Romana compareat, idem in cap. cupientes, eod. titul. in capit. quamuis, de offic. ordinar. capit. 1. de appellatio. in Sexto. in l. ſcire oportet, 13. §. 1. de excuſatio. tutor. libr. 27. P. tit. 1. l. fi. C. de dolo.*

c *Vt in c. cum dilecti, de dolo & contuma. lib. 2. tit. 14. ca. veniens, de accuſat.*

d *Quemadmodum in c. 1. de elect. in Sext. l. ſi eo tempore, de remiſſio. pignor. C. tractat. de hoc Hoſtienſis & Innocentius ad capit. dilecti, de exceptio. vbi plene & in deciſione Rotæ* 419. ſi impetretur, *num. 2. in nouis.*

A e *Fit enim in initio litis generalis quædam vocatio, quæ habet litis cuiuſdã certæ admonitionem. Atque etiam in exordio litis ſolet talis generalis vocatio decerni ad legitime comparendum ad ſingulos actus, vſq; ad ſentẽtiam incluſiue inſtructã, cum omnibus iuribus, ſcripturis ac monumentis cauſam concernentib. Rota deciſ.* 245.

f *cum iuſſu iudicis, non aliter l. fin C. de exhib. reis. l. cum clericis, l. omnes, C. de epi-* B *ſcop. & cler. Debent quoque & eſſe iudices, qui hoc iubeant ex maioribus, qui ſaltem habeant mixtum imperium, §. ſi vero etiam, cum ſequen. de exhibendis reis. in nouel. authent. qui ſemel, C. quomo. & quan. iudex, niſi ageretur de debitore fugitiuo, qui prehendi poteſt iure, vt iudici ſiſtatur, l. aut prætor, §. ſi debitorem, quæ in fraudem creditor. P. Fit hæc realis ductio maxime in criminalibus, l. plerique, de in ius voc.* C *P. cap. propoſuiſti, & ibi Henric. Bohic. de for. comp. c. ſi iudex laicus, & cap. ſi clericus, de ſent. excommu. in Sex. Species quædam etiam realis ſeu perſonalis citationis eſt, quando apparitores parlamentorũ vel regiorum maiorum magiſtratuum, maloferarii ſeu virgæ delatores, ea tactos vocatos citant, dicendo,* rex vos ſalutat. *pro qua citatione facit l. hac lege, §. 1. ibi*, aut plures forte feriendi ſunt, *de proximis ſacro.* D *ſcrinior. libr. 12. C. vbi tamen corrupte legitur*, ferendi ſunt, *pro* feriendi.

g *Vocant* adiournement perſonnel, *Galli, quale in c. 1. de iudiciis in Sex. quæ citatio, vt plerunq; decernitur in delictis leuibus, & in quibus perſonam ipſam exigit iudex præſentem, per ſe, vt in exemplis, ſequentis capitis tertii.*

Capvt III.

E *Pro quibus quis in ius vocari poteſt aut debet.*

Qvia ergo citatio eſt iudicii principiũ & fundamentum, *a* ideo ſine ea fieri non debet. *b* Regulariter etiam omnis actus iudicialis, contra non citatum ipſo iu-

re nullus eſt,*c* ideo & quilibet actus diſtin- A
ctus,indiget citatione.*d* Veruntamen pro
ciuilibus negotiis, nemo poteſt citari, vt
perſonaliter cõpareat, cum poſſit ſi velit,
vel per ſe vel per procuratorem compare-
re.*e* Pro criminali tamen poterit,*f* aut pro
veritate dicenda,*g* aut pro præbendo iu-
ramento calumniæ,*h* aut ſi alio modo ne-
ceſſitas poſtulet partes vel perſonas iudici
exhiberi,*i* aut ſi actus gerendi ſint præſen-
tibus quorum intereſt.*k* B

S c h o l i a.

a *§.fin.de pœna temere litigan.clem.paſtora-
lis,de re iud.c.quoniam contra,de proba.*

b *l.de vnoquoque,de re iud.P.l.nam ita di-
uus,de adopt.P.*

c *in prædictis iuribus, & per interpretes ad
d.clem.paſtoralis.Matth.de afflict.de-
ciſ.307.nu.29.*

d *Maranthain praxi,part.6 tit.6.Felin.fu-* C
*ſe,ad c.cum olim,nu.11.de ſent.& re iudi.
& Bal.ad c.quoniam contra,4.col.in fi.de
probatio.tradit,interpretes diuidere cita-
tionẽ,in eam, quæ ante iudicialis dicatur,
quæ fiat pro litis ingreſſu,& in iudicialem
quæ fit pro litis ad vlteriora progreſſu, &
in aliam iudicialem peremtoriam,& poſt
iudicialem,quæ fit poſt ſententiam, in ar-
ticulis opportunis, & in exſecutione.*

e *c.querelam,de procurat.l.1.& fin.eo.tit.* D
in c.1.de iud.in Sext.

f *Hæc & ſequentia probantur, in cap.1.§.
fin.de iudic.in Sexto.Cauſa criminalis in-
telligitur de crimine criminaliter inten-
tato,non autem ſi ciuiliter, quia tunc poſ-
ſet interuenire procurator,cap.tuæ,de pro
curator.ca.ſuper his,de accuſat.non ita ſi
criminaliter, exceptis caſibus notatis, in
ca.ſi quando,2.q.6.in glo.fin.*

g *dict.cap.1.de iudic.in Sext.Hoc enim per-* E
*ſonale,dicere teſtimoniũ,de veritate, ideo
coguntur venire teſtes ſæpe, toto titulo, de
teſtib.cogen.*

h *dict.c.1.de iudi.in Sexto.& hoc perſonale
etiam,ca.in pertractandis,de iuramen.ca-* A
*lum.auth.principales,de iureiur.propter
calum.dando.C.poterit tamen dari pro-
curator ad hoc iuramentum præſtandum,
cum ſpeciali mandato,de iurando in ani-
mam conſtituentis,c.ſi.de iura.cal in Sex.*

i *dict.c.1.de iudi.in Sext.quod arbitrio iu-
dicis relinquitur, vbicunque autem quis
perſonaliter venire mandatur, non poteſt
per procuratorem comparere,c.fin.de ma-
ior.& obed.libr.1 tit.33.c.dilecti,de dolo* B
*& contuma.cap exposuit, de dilatio. Rota
deciſ.272.* licet contra,*in nouis, & ſi non
poteſt venire, non tenetur etiam procura-
torem mittere.l.fin.C.de procurator.poteſt
tamen, imo debet, nuntium mittere ad al-
legandas excuſationes iudici, coram quo
debebat ſe ſiſtere,c.querelam, de procura.
vbi de hoc agitur.*

k *Iuxta l.de vnoquoque,de re indic.Pan.l.
properandum,§.ſin autem,de iudi.l.iudi-* C
*ces, de fide inſtrument. Bartol.ad l.item
illa, de conſtitutio.pecunia.Felin.in ca.in
nomine Domini,nu.31.de teſtib.vel ſi a-
gatur de teſtibus vel inſtrumentis produ-
cendis, & audiendis vel impugnandis, vt
ibidem.ſi verificanda ſit ſcriptura priua-
ta.Paul.Caſtr.& tex.ad l.etſi contractus,
de fide inſtrum.Felin.ad c.ſcripta, eod.tit.
ſi dandæ ſint literæ compulſoriæ ad exhi-
bendum exemplum, vel vt loquuntur ad* D
*copiam inſtrumentorũ penes aliquem ex-
ſiſtentium, & tranſumta faciẽda ſint, vel
ex archiuis,vel aliũde, citantur quorum
intereſt,vt veniant, adſint vel mittãt pro-
curatorem,Paul.Caſtr.ad l.iudices,nu.8.
de fide inſtrum.Octauianus Weſtrius,lib.
6.introductionis in aula Romana actio-
nem,c.1.nu.12.& 13.*

C a p v t IIII.

E 1 *Quis vocare vocarine in ius poſſit.*
2 *A quo iudice,vnde & vbi.*
3 *De quibuſdam,qui non poſſunt vocari vel
prehendi.*

OMnes in ius alios vocare, † ipſiq; vo- 1
cari poſſunt,niſi expreſſe prohibean-
tur.

tur. *a* Prohibitio autem, vel eſt abſoluta, vel cum venia tantum permiſſa, poſtulata à iudice, veluti quando liberto permittitur, eo tantum modo vocare in ius patronum. *b*

2 Omnes item iudices, † quibus eſt permiſſa vel conceſſa aliqua iuriſdictio, poteſtatem citandi habent, quia aliter iuriſdictionem exercere nequirent. *c* Attamen iudex delegatus per reſcriptū ſummi pontificis, non poterit vltra duas dietas extra prouinciam quenquam citare, niſi nominatim idipſum ei permittatur. *d* Nec citare eis licet extra locum, vbi tenetur iudicare, *e* aut ad locum non ſatis tutum, aut inhoneſtum. *f* Non poteſt quoq; iudex manifeſte incompetens valide coram ſe extra poteſtatem vocare. *g*

3 Non vocatur quoque † in ius ſpoliatus ad inſtantiam ſpoliantis, vel ſaltem non tenetur ei reſpondere, priuſquam reſtitutus fuerit. *h* Non poſſunt quoque regulariter prehendi confugiẽtes ad eccleſiam, *i* niſi forſan fuerint homicidæ, per proditionem & inſidias, *k* non prehenduntur quoque, aut capiũtur corporaliter, vt carceribus detrudantur, mulieres. *l* Aliæque quædã perſonæ, quæ ex iure ciuili cognoſci poſſunt. *m*

SCHOLIA.

a *In l. 2. de in ius voc. Pandect. vbi perſonæ cum ſequen. ponũtur prohibitæ, iunge l. de vnoquoque, de re iud. Pandect. Cum enim edictum, de in ius vocando ſit prohibitorium, quæ non inueniuntur prohibitæ, cenſentur habere permiſſionem, l. cum prætor, de iudi. cum ſimil.*

b *can. epiſcopus, qui mancipium, 58. § libertus, 12. q. 2. l. 4. § 1. & l. fi. de in ius voc.*

c *Commiſſa enim iuriſdictione, omnia cenſentur commiſſa, ſine quibus non poteſt expediri, l. 2. de iuriſd. omnium iudic. P.*

d *c. nonnulli, 28. de reſcript. c. olim, 7. de excep. c. fi. § conſeruatores autem, de offic. deleg. in Sex. dieta eſt, ideo vnius diei, quod*

A *ex conſuetudine regionum metiendũ erit. Quamuis de iure ciuili, 20. milliaria pro ſingulis diebus numerentur, l. 3. de verbor. ſignif. l. vicena, ſi quis cautio. in P.*

e *c. fi. § conſeruatores, & ca. ſtatutum, 11. § in nullo, de reſcrip. in Sext.*

f *In c. de cætero, de ſenten. excommun. c. veniens, de accuſatio. ca. cum R. 35. de offic. delegat. ca. ex parte, 37. de appellat. l. 21. § ſed etſi, de recept. arbitr. P. clem. paſtoralis, de re iudica.* B *Pro loco non tuto etiam habetur, ſi in eo ſit morbus contagioſus, c. communis, 23. diſtinct. Quod ſi quis citetur ad locum, non tutum, poterit appellare, etſi non petat locum ſecurum, c. ex parte, & ibi Innocentius, de appellat. Tutius tamen faciet pars; ſi mittat excuſatores, de loco non tuto, quo caſu, ſi non admittatur eius exceptio, vel excuſatio, poterit appellare, maxime ſi petat ſibi aſſignari locum* C *tutum & ei denegetur, Rota deciſ. 15.* nota quod vbi, *in antiq.*

g *ca. cum Epiſcopus, de offic. ordina. in Sext. ca. ſi duobus, 7. de appellatio. l. fi. de iuriſ. omnium iudic. Pand. l. 53. § fin. & l. 54. § fin. de re iudica. dixi vero oportere manifeſte eſſe incompetentem iudicem, cui impune non pareatur. Alioquin enim, ſi dubitetur, vocatus debet comparere fori ſui priuilegium allegaturus, l. ſi quis ex* D *aliena, 5. de iudic. P. l. 2. ſi quis in ius voca. non ierit P. tractant interpretes, ad cap. cum ordinem, de reſcript. c. cum parati, de appellatio. Nihil autem hic intereſt, ſint ne ordinarii aut delegati iudices, qui male & ſine poteſtate vocauerint, veluti ſi pluribus datis iudicibus, pars tantum citauerit eorum, vocatus non tenetur venire, cap. prudentiam, & ſeq. c. ex literis, de offic. deleg. c. ſi duobus, de appella.*

E h *c. prim. 3. q. 2.*

i *c. inter alia, de immunita. eccleſia. l. 2. C. de his, qui ad eccleſ. confuger. Alexand. conſi. 145. volum. 7.*

k *c. 1. de homicid. d. c. inter alia, & ca. fin. de immunit. eccleſ.*

id quod, de iuriſdict. omnium iudic. P. Di- A
mittitur autem illa citatio affixa per ali-
quot horas, vt aiunt Milleis & Rota
deciſ. 223. in nouis, idque vt legatur ab o-
mnibus originalis ſcriptura. Sicq́; affixio
& publicatio, quamuis publice non lega-
tur, ſufficit. Sicut Caſſiodorus teſtatur de-
ciſio. 4. de dolo & contuma. Tiraquell de
vtroque retractu. §. 9. in ſecunda glo. nu. 8.
& ſequent. Edictum dicitur citatio, quia
prætor edicebat talem eſſe citandum ſeu B
in ius vocandum, §. fin. de pœna temere li-
tigantium, ibi quia prætor edicit, *&c. l.*
cum vero, §. fin. de fideicommiſſa, liberta.

c *ſolemnes dies, in quibus fiant iſti proceſſus*
generales, ſunt, dies Iouis hebdomadæ ſan-
ctæ, dies aſcenſionis domini, dies dedicatio-
nis baſilicarum diuorum Petri & Pauli
menſis Nouemb. gloſſ. ad clem. 1. ad verb.
ſolemnes, *de iud. Ioan. Andreas ad cap.*
vt commiſſi. de hær. C

d *vt contra hæreticos c. excommunicamus,*
§. ſane, & ibi glo. ad verbum piratis, *de*
hæret. contra piratas, in c. excommunica-
tione, de raptorib. contra noua vectiga-
lia imponentes, ca. ſuper nonnullis, de cenſibus,
& contra alios infectos criminibus com-
prehenſis in bulla publicata in cœna domi- D
ni, Romæ.

e *l. 2. C. quomod. & quando iud. Barbatia*
ad c. ex literis, numero 15. de reſcript. fitq;
hæc citatio per iudicem in præſente, nec
intereſt regulariter ſitne iudex ordinarius
vel delegatus, vel arbitrator, omnibus e-
nim id permiſſum eſt, gloſſ. & doctores, in
l. ſancimus, per illum textum, de iudic. C.
Imola ad clem. 1. de iudic. Speculator ti-
tulo de citatione, §. ſequitur. facit l. ſed in- E
terpellatur, & ibi notat. de arbit. P.

f *gloſſa ad §. illud, in verb. decreto, de hæred.*
& Falcid. in nouel. literis autem & man-
datis iudicis iubitur citatis, vt adſint iu-
dicio. Illa mandata ſunt denuntiationes,
e dicta, litera, d. l. ſed interpellatur, § arbi-
ter, de recept. arbitr. P. l. cum vero, §. euo-
cati, ff. [illegible] ſ. proinde denuntiationibus, &c.

A *de fideicommiſ. liberta. P. l. conſentaneum,*
C quomodo & quando iudic. cap. pruden-
tiam, de officio delega. cap. nec epiſcopi, de
temporib. ordinatio. cap. 1. 3. quæſt. 5. cap.
ſi ægrotans, 5. quæſt. 3. plene Bartol. ad ex-
trauag. ad reponendum, ad verbum, lite-
ras, *quomodo in crimine læſæ maieſt. pro-*
ceden. ſit. Diriguntur porro iſtæ literæ ex-
ſequendæ in curiis eccleſiaſticis clericis, no-
tariis, & aliis, qui ex commiſſione exſequun-
B *tur, & relationibus illorum creditur, ma-*
xime notariorum, qui ſunt perſonæ alio-
quin publicæ, & fide dignæ, cap. ad audi-
entiam, de præſcriptio. cano. ſancimus, 1.
quæſt. 7. Curia autem ſecularis, vt plerun-
que ſuos habet viatores, apparitores & nun-
cios, quibus committat huiuſmodi citatio-
nes vel vocationes perſonales, verbales &
reales faciendas, quibus creditur in rela-
tionibus exſequutionum factarum, maxi-
C *me dum præſentibus teſtib. exſequuti ſunt,*
quod fieri debere in Gallia ne fraus com-
mittatur placuit regibus.

g *l. fin. de feriis, C. auth. qui ſemel, C. quomo-*
do & quando iudex. Edictum interdum
trinum ad conſtituendam contumaciam;
interdum vnum pro tribus peremtorium,
D *quo iudex comminatur etiam parte ad-*
uerſa vocata, abſente, cogniturum & pro-
nuntiaturum, l. in peremtorio, l. ad perem-
torium, & ſequen. de iud. P. l. 1. § hoc edi-
cto, quæ ſententiæ ſine appellatione reſcin-
dantur. fit ita vel trina citatione, vel vna
pro trib. ſufficiente peremtorium edictum.
c. ex tua, 11. de cleric. non reſident. Datur
autem ordo perueniendi ad illud perem-
torium edictum. in d. l. ad peremtorium,
E *68. cum 5. ll. ſequentib. de iudic. P. Inter-*
poſito inter trinas vocationes ad minus ſpa-
tio decem dierum; hodie autem 30. ex no-
uella 112. ca. 3. Peremtorium dictum in-
terdictum, quod perimat diſceptationem,
& vltra non patiatur aduerſarium tergi-
uerſari, l. & tertium, l. in peremtorio, de
iudic. P. idque comminatio ante peremto-
rium docet, qua iudex præmonet ſe cogni-

turum etiam abſente parte ſi ſtato tempore A
non veniat. l. nonnunquam, 72. & ſeq. 73.
& poſt edictum, eo. tit. Conſentis ſuperio-
ribus formulis, l. conſentaneum, 8. Codic.
quomod. & quan. iudex. lib. 7. tit. 43. me-
minit & de vno edicto & de citatione per-
emtoria publice in eccleſia maiori propoſi-
ta pro omnibus, cap. 1. de dilatio. in extra-
uagant. communibus. Singulare tamen,
quod tractatur in capit. conſuluit, 24. de
offic. delega. quod ſi poſt edicti peremtorii B
diem aduenientem, duret iuriſdictio ci-
tantis, quod poſſit prorogari dies iudicii in
aliam diem ſequentem ex æquitate ad ex-
ſpectandum citatum, vocant curiæ noſtræ
Galliæ, la ſurſeance apres le iour de l'
aſſignation. *Si tamen periculum immi-*
neat, vt in delegato & aliis, ne exſpiret iu-
riſdictio, non debet prorogari, vt in proxi-
me citato capite dicitur. Citatio peremto-
ria, voce etiam fit præconis, de qua memi- C
nit. l. diuus Antoninus, 7. de in integ. reſti.
lib. 4. P. ti. 1. Notabile etiam hanc citatio-
nem voce præconis fieri non poſſe iuſſu de-
legati ab inferiore, quam a principe ſeu
ſummo pontifice, aut auctoritate iuſſu or-
dinarii, §. omnem, de litigioſis, in nouellis,
Bal. ad l. 2. ad authent. qui ſemel. quomod.
& quan. iud. C.

h *de trib. illis formulis vocationis, meminit*
ca. vnicum. de dolo & contumac. in extra- D
uag. communib. &, vt dixi, ſi quando la-
titauerit reus vel vagabundus ſine certo
domicilio ſit, legimus edictis voce præconis
aut tuba euocatur, & ſi non compareat in
illum ſecundum leges proceditur. § ſi vero
quis comprehenſorum. nouell. 134. c. 5. vt
nulli iudicum liceat habere loci ſeruato-
rem. Eodem proceditur in citandis poten-
tibus, ad quos tuto iri non poteſt, vt notat
Guido Papæus, q. 49. Iaſon conſi. 86. in 3. E
volumine.

i *vt in capit. cum dilecti, 6. de dolo & con-*
tumac.

k *dict. clem. 1. de iudic. c. vni. de dolo. & con-*
tumac. Terminus autem debet eſſe conue-

A *niens diſtantiæ locorum, in quibus compa-*
rendum & veniendum eſt; iuxta l. 1. ſi
quis cautionib. Pan. §. qui excuſare, de ſu-
ſpect. tutor. cum ſimi. Aliter non exſiſtente
competente termino, citatio tanquam te-
meraria non arctaret citatum ad compa-
rendum etiam poſt terminum, vt notat
Barbatia & Panormit. ad c. cum dilectis,
de dolo & contumac. Caſſiodor. deciſione
6. eiuſdem tituli, de dolo, facit l. aut quali-
B *ter, quod vi aut clam. Et ita etiam cita-*
tionem factam cum arcto tempore adſi-
ſtendum & comparendum non valere,
docet Mattheus de Afflictis, deciſione
124. incipien. eſſe, *num. 3. & deciſi. 366.*
in pleno, *nume, 15. Caſſiodor. deciſ. 3. de*
dilatio. dubitatum autem, an ſi citatio
abſque termini præfixione fieret, valeat. In
qua quæſtione maioribus ſuffragiis con-
cluſum, valere & eſſe efficacem, atque in
C *ea tacite intelligi, vt citatus congruo tem-*
pore compareat. Felinus in c. conſuluit, de
offic. deleg. Alex. ad leg. liber homo, §. 1. de
verb. oblig. Boerius deciſ. 235.

l *clem. vnic. de foro compet. c. cum inhibitio,*
de clandeſtina deſponſa.

m *per campanam citatio fit ad congreganda*
capitula, collegia, vniuerſitateſque alias
ſeu municipes, c. in cauſis, §. nuncii, & ibi
Panormit. & alii de electio. gloſſ. in c. ſi ca-
D *pitulo, de conceſſio. preben. in Sext. l. ſicut,*
quod cuiuſque vniuerſita. nomine. in P.

n *Felinus ad c. gratum columna, 3. de offic.*
delega. & in c. 1. de iudic. Bald. ad l. fin. C.
de feriis. Iaſon ad §. quadrupli, de action.
nec præſumitur citatio facta auctoritate
iudicis, niſi appareat. Aretinus conſ. 33.
Felinus ad c. quoniam contra, de probatio.
Examinat Ripa ad c. 1. de iudic. niſi con-
ſuetudo ſit in loco, vt publico nuntio cre-
E *datur, vt prædicti interpretes tradunt, &*
Corneus conſil. 95. lib. 4. Poteſt & citatio
per partem ipſam litigantem fieri in tribus
caſibus, primo ex pacto ſi conueniſti mecum
quod te repræſentabis iudici ad meam re-
quiſitionem & requiram te, vt eas & te

pa-

præſentes, nam illa requiſitio ſufficiet ſi con- A
ſtet ſaltem duob. teſtibus præſentibus eam
factã fuiſſe, & vim citationis habet; licet
non interrumpat præſcriptionem, l. ſin. in
princip. & ibi Bartolus & alii, de eo, per
quem factum erit, &c. Felinus ad c. cũm
cauſa. colum. fin. de offic. delegat. Hodie
tamen hoc non eſt propriè citatio, ſed re-
quiſitio, Rebuffus tract. de citationibus
in præfatio. nume. 77. & ſequent. In tertio
tomo commentariorum ad conſtitutiones B
regias. Secũdò poteſt fieri citatio per ipſam
partem, ex commiſſione iudicis, per gloſſ.
ad l. ſi vt proponis, in 2. C. quomo. & quã-
do iudex. Speculator titulo de citatione, §.
ſequitur. Rebuffus proximè citato loco,
num. 78. veluti, ſi iudex illi dicat, præcipio
tibi, vt notifices aduerſario tuo, vt tali die
& hora compareat coram me, & tu quo-
que compareas, vt docet Socinus tract. de
citatione, articulo 8. quæſtio. 4. Angelus & C
Iaſon ad §. pœnales, & ad §. quadrupli, de
actionib. verum in Gallia hoc non ſuffice-
ret, niſi illa citatio probaretur literis vel
alio legitimo modo. Tertiò ſi pars non in-
ueniret nuntiũ ſeu apparitore qui citet; vel
ſi inuenerit quidẽ, ſed is noluerit citare ad-
uerſarium ob metum vel alio modo, poſſet
in eam cauſam coram notario & duobus
teſtibus proteſtari contra apparitorem, &
poſtea coram illis teſtibus vel aliis, literas D
citationis parti oſtendere, & requirere, vt
compareat iuxta iudicis præceptum; ta-
lisque citatio valebit, vt ait Bartol. ad ex-
trauag. ad reprimendum, ad verba, per
literas, quomodo in crimi. læſæ maieſt. pro-
ceden. ſit. Iaſon ad l. iubere, num. 3. colum.
3. de iuriſdict. omnium iud. Alex. ad l. iuſte,
nume. 31. de acquirend. poſſeſſ. Alioquin
nemo propria auctoritate priuatus poteſt
aduerſarium in ius vocare, nec per ſeipſum E
vel ſine apparitore ſeu viatore. Cura enim
iudici eſſe debet, dare viatorem, qui cita-
tionem factã ei renuntiet, l. magis puto, §.
ne tamen, de rebus eorum qui ſub tutel. vel
cur. ſunt. P. l. ſed interpellatur, §. arbiter,
de recept. arbi. l. is cui, §. miſſus, vt in poſ-
ſeſſ. legato. & c. P. leg. properandum, §. etſi
quidem, de iudic. C. Periculum enim alio-
quin immineret, ſi permitteretur parti ipſi
vocatio, ne odio mentiretur iudicii ad ſup-
plantãdum vel decipiendũ aduerſarium;
neq; facile ei crederetur in cauſa propria
in præiudicium tertii, l. 1. § cum quis, de
quæſtionibus. P. ſcriptum etiam ne credas
inimico viro, & c. eccleſia. 12. Poſſet & ve-
xare aduerſarium temere illum in ius vo-
cando, ſi iudex prius non diſcerneret an
vocari deberet, etiam in ciuilibus, l. ad-
optiuum, de in ius vocand. Suntque, vt li-
quet ex eodem titulo, perſonæ, quæ & vo-
care & vocari in ius nequeunt ſine licen-
tia iudicis & mandato eius expreſſo. Mul-
to magis in criminalibus eſt interdicta
realis citatio ſeu aduerſarii prehenſio, per-
miſſa viatori: cum expreſſo iudicis mãda-
to tantum. l. neminem, C. de exhiben. reis.
Neq; etiã eſt ſingulis concedendum, quod
per magiſtratus publicè fieri poſſit, ne ſit
occaſio maioris tumultus, l. non eſt ſingu-
lis, de regulis iur. P. quãquam debitorem
fugientem in defectum iudicis retinere, &
ad iudicem deducere permiſſum ſit in l. ait
prætor, §. ſi debitorem, de his quæ in fraun-
dem creditor. Et hæc propriè loquendo ac-
cipienda ſunt; alioquin enim quotieſcunq;
viator citati iuſſu iudicis ad inſtantiam
partis aliquem, dicitur ipſa pars citaſſe, c.
1. de iud. l. 1. videri, de vi & vi arma. P.
o can. 1. vocatio, 5. q. 1. cuius hæc verba, Vo-
catio ad ſynodum iuxta decreta Patrum
canonica, eius, qui impetitur rationib.
ſcriptis, per ſpatiũ fieri debet congruũ,
atq; canonũ. Quia niſi canonicè voca-
tus fuerit ſuo tẽpore & canonica ordi-
natione, licet non venerit ad conuentũ
quacunq; neceſſitate, niſi ſpõte volue-
rit, nullatenus ſuis reſpondebit inſidia-
torib. Quomodo aũt poſt tẽpora compari-
tioni præſcripta, ad hunc nõ veniens ſit ex-
ſpectãdus ante condemnationem, dicetur
in c. præſenti, 2. eadem 5. q. 1. Docet autem

pluribus & ex profeſſo Andreas Gaylius A *lib. 1. practicarum obſeruationum, obſeruatione 48. ſex requiri in citatione, & quare nomen iudicis mandantis citari exprimendum ſit; & obſeruatione 49. quare nomen & cognomen citandi in obſerua. 50. quare nomen citantis & cognomen in 51. cur cauſa citandi libello citationis ſit inſerenda; in 52. quod citatio nomen iudicis continere debeat, & quare; in 53. de die & termino exprimendo: & in 54. & ſequenti,* B *de exſecutionis relatione per nuncium facta, & de eius relatione; in 56. de citatione extra territorium; in 57. de citatione edictali, quando locum habeat; in 58. de citatione illegitima per comparitionem validata; in 59. de contumacia actoris; in 69. de contumacia rei. Vide etiam quæ nos ipſi ſatis copioſe tractauimus de citatione lib. 48. ſyntagma. cap. 2. & de contumacia eodem lib. cap. 3. caput. præterea, de dilationibus.* C

p *c. præterea. de dilationib.*

q *cap. cauſam quæ, de dolo & contuma. l. dies cautioni, 4. §. prætor ait. & ſeq. de damno infecto. lib. 39. P. tit. 2. denuntiatio ſeu citatio facienda dicitur in perſonam ſi inueniatur; ſi non inuenitur in domicilium ubi habitet. Cæterum ſi non ſit habitata res vbi citatio ſit, vt puta ſi inſula, vel hereditas adhuc adita non ſit, tutius erit libellum* D *vocationis ad ipſas ædes proponere; fieri enim poteſt vt ita monitus, defenſor exſiſtat, hec ibi; vbi & doctores communiter tenent, quod ille, qui præſens ſit eſt adornandus ſeu citandus in perſona, ex ca. cauſam quæ, de dolo & contuma. Imola ad c. ſi de eo, qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cau. Contrarium tamen ſeruatur de ſtylo, maxime ſi ſit impedimentum; datur autem cautela, vt in tuto res ſit, vt nuntius* E *ſeu apparitor referat ſe citaſſe reum in domicilio, eo quod non inuenerit perſonaliter. Atque ſi citatus non compareat, ſufficit publice citationem ad domum vel ad eccleſiam proponi, ca. fin. de dolo & contu. clem. vnica, verſ. ad domum, in [illegible] tit. Refert Mynſingerus cen. [illegible] obſeruationum ſingular. [illegible] 69. poſt multam cõtrouerſiam in camera imperiali obtinuiſſe aduerſum D. Philippum Landgrauium etiam incarceratum & delendum ab Imperatore, v[a]luiſſe citationem contra eum factam ad domum eius. Placuit & valere citationem factam in perſonam vxoris, vel ad domum habitationis viri, & ſufficere, vt & tractat Guido Papæus deciſ. 44. & conſi. 121.*

r *can. 2. placita, 15. queſt. 4. l. fi. C. de feriis, lib. 3. titu. 12. quia tunc temporis ea in iudiciis non ſunt agitanda, niſi agatur de periculo animæ. can. 1. & ſequent. & ibidem gloſſ. 15. quæſtio. 4. in praxi adornamentum factum ſeu citatio die feriata, & ad diem feriatam valet de conſuetudine, ſed feriata dies aſſignata, ipſo iure extenditur & differtur ad ſequentem non feriatam, niſi coram cancellario, vt notat Maſſuerius in praxi, titulo de adornamentis, §. 6. item adornamentum, & de hoc notatur in l. 1. §. nuntiatio, & leg. 2. de operis noui nuntia. Scribit & Caſſiodorus, deciſ. 5. de dolo & contuma. omnem citationem quocunque tempore etiam feriarum generalium, vel alias die feriato exſecutioni mãdari poſſe in curia Romana vel extra in prouinciis, licet iis temporibus contradictarum audientia quieſcat; Et ita obſeruari quoq; tradit Octauianus Weſtionis, lib. 4. introductionis in aula Romana actionem, cap. 3. Bart. hoc etiam probat, ad leg. ex quacunque, §. fi. ſi quis in ius vocat. non ierit. P. Lanfrancus de Oriano, ad cap. quoniam contra, in verbo* citationes, *in fin. de probationi. Baldus id etiam eſſe in conſuetudine teſtatur in praxi de citatione, quæſt. 7. Guido Papæus deciſ. 225. incip. an exſecutio. Tractat hãc quæſtionem & fuſe Tiraquellus tractat. de vtroque retractu. §. 36. nume. 9. Temperant at aliqui hanc ſententiã, vt hoc verum ſit, quando a principe citatio emanauerit, v[el] [illegible]*

do citatio fieret pro cauſa, quæ diebus feriatis poſſet agitari; quarum aliquæ ponuntur in l.2.& 3.de ferijs. P.l.prouinciarum, 10.C.eo.tit.cum ſimil. Cæterum non erit alienum addere, quod tradunt interpretes, relationem exſecutionis citationis, adeo eſſe de ſubſtantia ipſius citationis, vt non valeat die ad honorem Dei feriata facta ſecundum Salycetum in l.fin.Cod.de ferijs. Alex. ad l.2.§. nuntiatio, de operis noui nuntiat. quæ antè fieri poſſint diebus feſtis, notat etiam glo.cap.fi.de ferijs.

5 *Ioannes Andreas ad rub.de dolo & contumac. Innocent.ad cap.conſuluit, & ad c. ad petitionem, de offic.delega. Non ideo tamen prima citatio perſonaliter facta impediet, quo minus neceſſario quis ſit citandus ad alia, quæ exigunt citationem ſpecialem, vt ad teſtes audiendos.*

t *c.fin. de reſcrip.*

Capvt VI.

1 *De fine & effectu citationis, vt veniat vocatus.*
2 *Perpetuetur iuriſdictio vocantis.*
3 *Præſcriptio interrumpatur.*
4 *Litis pendentia fiat.*
5 *Vis citationum ſummi pontificis.*
6 *Contumacia ex vocatione actoris & rei, & eius pœna.*
7 *Diuiſio contumaciæ vera & ficta.*
8 *Inualidæ citationis effectus.*
9 *Citationis dilatio ſuſpendit iudicis officium.*

Effectus & finis citationis præcipuus, vt vocatus veniat vel compareat per ſe vel per procuratorē legitimum, vt ſe poſſit ſi velit defendere. *a*

Per primam etiam citationem ad iudicium, iuriſdictio iudicis in ius vocantis firmatur & perpetuatur, & præuentionem habet *b*

Hac rumpitur & longi temporis præſcriptio. *c*

Dicitur quoque lis pendere, poſtquam in eo a iudice competenti emanauerit ci-
A tatio, & ad aduerſarium citatum peruenerit, vel per eum factum fuerit, quominus ad eius notitiam perueniret; dum tamen in eius citatione talia ſint expreſſa, per quæ plene poſſit inſtrui, ſuper quibus in iudicio conuenitur. *d*

Citationes rurſum auctoritate Apoſtolica, ad inſtar eductorum in albo prætoris propoſitorum, etiam extra dies ſolemnes, in quibus Romani pontifices
B proceſſus conſueuerunt facere, generales, ab ipſo Papa ſpecialiter & certa ſcientia factæ, in Apoſtolicarum audientia publica literarum, vel in Papali palatio publice poſtmodum maioris eccleſiæ loci, in quo Romanus pontifex cum ſua curia reſidebit, ianuis affigendæ, ſic valent ac arctant citatos poſt lapſum terminum, quem conſiderata diſtantia locorum citationibus apponi conuenit competentem, ac ſi ad
C eos perſonaliter deueniſſent; nempe tantum, quando illi impediunt, ne ad eos citatio perueniat, vel ſi tuto domicilium eorum non poſſit adiri. *e*

Contumacia naſcitur quandoque, reſpectu non venientis, *f* ſiue vocantis, ſiue rei. Nam actor ſi non venerit in termino ad quem fecerat aduerſarium citari, reo venienti in expenſis propter hoc factis legitime condemnari debet; nec ad aliam
D citationem faciendam admittendus eſt, priuſquam cauerit, quod in termino fideliter debeat comparere. *g* Neque a communione quis eſt ſuſpendendus, niſi ad cauſam ſuam dicendam die ſtatuta literis iudicum euocatus occurrerit. *h* Quod ſi legitime & ſufficienter citatus non venerit ſtatuto tempore; agetur nihilominus cauſa, & ſententia ferri poterit contra abſentem, Dei præſentia replente locum ab-
E ſentis. *i* Poterit & vere contumax excommunicari, *k* & ad expenſas ob contumaciam factas condemnari. *l* Poteſt & actorem ante litis conteſtationem, propter rei contumaciam mitti in poſſeſſionem rerum contumacis cuſtodiæ cauſa. *m* Et

vltra mulctam, ob cõtemtum iuriſdictio- A nis, dicere in contumacem. *n* Qui etiam citatos vel a lege vel ab homine ad curiam Romanam, detinuerunt, ne poſſent ſedibus conuenientibus ibi ſiſtere; quique ſe capi procurant, ne tempore venirent impoſito, priuantur ſuis beneficiis eccleſiaſticis. *o*

Porro contumacia in non veniendo conſtituitur *p* vera, ficta, præſumta; verus contumax ille, qui perſonaliter citatus re- B ſpondit, ſe nolle venire ad iudicium, *q* quique in capturæ ſeu præhenſionis breui trinaq; citatione perſonali, ſiue in perſona ſiue in domicilio, ſiue voce tubæ præconis, ſiue alta apparitoris aut ſeruientis voce per vicos aut in quadriuiis euocatus, coram iudice, a quo fluxerint edicta, non comparet. *r* Non verus & fictus dicitur, qui cum ad domum tãtum fuerit vocatus, C non comparet. *s*

Erit & effectus citationis, vt quanquam citatio inualida ſeu defectuoſa non conſtituat citatum in mora, aut in contumacia, & proceſſus ſuper eam factus nullus ſit, *t* tamen ſi male ex illa citatus, ſponte compareat, validabitur. *v* Is autem, qui notorie vocari non poteſt, non eſt contumax, ſi non compareat. *x*

Addemus & alium effectum citationis, D vt pendente dilatione veniendi data in citatione, nihil cõtra vocatum a iudice fieri vel ſtatui poſſit. *y*

S C H O L I A.

a *Clem. paſtoralis, de re iudic. leg. nam ita diuus, de adoptio. in P. & eſt iudicii fundamentum, §. fin. de pœn. temere litiga. glo. ad c. quoniam, ad verbum* citationis, *de probatio. Alioquin omnia in abſentes ſtatuta, irrita fiunt. canon. omnia, can. caueant, 3. q. 9. atque ita reus vocatus ſaluis exceptionibus ſibi competẽtibus iudicium ſuſcipere tenetur, cap. 1. de iud. vel proponere ius reuocandi domum, vt in leg. 2. §. legatus, de iudic. P. c. fin. de foro competen. vt contra, comparente reo, actor tenetur vſq; ad finem inſtitutũ perſequi iudicium, & in lite perſiſtere, auth. qui ſemel, C. quomod. & quan. iud.*

b *cap. propoſuiſti, de foro compet. c. gratum, cap. relatum, de offic. delegat. vide Rotam, deciſio.* 396. nota valet citatio, *in antiq. glo. ad clem. 1. de iud. l. ſi quis poſteaquam, eod tit. P.*

c *l. cum notiſſimi, de præſcriptio. 30. vel 40. annor. C. cano. penult. 16. q. 3. ſi citatio ſit valida, non aliter.*

d *clem. 2. vt lite penden. nihil innouetur lib. 2. tit. 5. Pendere autem lis pluribus modis dicitur, & non tantum poſt litem conteſtatam, vt in cap. ex parte, 2. de verbor. ſignific. ſed etiam per oblationem libelli factam principi. l. 1. C. quando libellus princip. oblat. lit. conteſt. fac commiſſione negotii, cap. cauſam, de teſtib. aliiſq; modis, & per hanc factam citationem, in qua cauſa propter quam in ius vocatus quis ſit contineatur, d. clem. 2. notatur tamen in deciſ. Rotæ, 279. incip.* clementina 2. *in nouis, hodie in ſtylo curiæ Romanæ ſeruari, vt ſufficiat curſoris citatio ſimplex ſine expreſſione cauſæ ad inſtituendam litis pendentiam, & ad finem, vt poſtea facta in contrarium tanquam attentata reuocentur, dummodo citatio ad partem citatam peruenerit. Caſus porro, in quib. litis pendentia conſideratur, notantur in cap. præſenti. gloſſ. 2. de offic. legat. in Sext.*

e *Tota ſequens deciſio ſumta eſt ex clem. 1. de iud. vbi refertur Bonifacii conſtitutio, quæ idipſum ſtatuerat generaliter de edicto citatorio, & tamen reſtringitur ad perſonas impedientes, ne ad eos perueniret citatio, vel quorum domicilium non poſſit adire tuta.*

E f *cap. 2. & 3. de dolo & contumac. non veniente actore vel reo. §. ſi vero c[illegible] in nouel. 112. & verus contumax fit ex c[illegible]tione in perſonam vocati facta, non t[illegible]men manifeſtus. vide gloſſ. ad dict. clemen. 1. de iudic. ad verbum* perſonaliter, *n[illegible]ci-tur*

tur tamen & ex aliis capitibus, de quibus notat gloſſ. ad capit. 2. ad verbum contumaciter, de dolo & contumac. in ſumma tamen, qui ſe ſcit citatum, & nõ comparet, præſumitur malitioſe verſari, c. ad hæc, in 3. de appellat.

g capit. vnic. de dolo & contumac. in Sexto. & erit abſoluendus reus, capit. reprehenſibilis, 26. §. ſi autem, de appellatio. canon. final. §. ſi ergo, 3. quæſtione 3. nouell. 53. in princip. maior eſt autem contumacia actoris non venientis quam rei, can. 1. 4. queſt. 4.

h can. 1. quiſquis, 4. q. 5.

i cap. vnic. de eo qui mittitur in poſſeſſ. cauſa rei ſeruan. in Sexto. cap. 2. de arbitr. in Sext. cap. 3. & 4. de dolo & contumac. ca. per tuas, 58. de appellatio. cap. quoniam, 5. § porro ſpeciales, vt lite non conteſtat. cap. 1. qui matrimon. accu. poſſ. can. de illicita, §. de conuentione, 6. 24. quæſtio. 3. in can. 73. Apoſtolorum, quæ omnia ibi intelliguntur & explicantur, quando vocatus eſt declaratus contumax tribus edictis, aut vno peremtorio, l. properandum, §. etſi quidem. de iudic. C. l. & poſt edictum, 73. eod. tit. P.

k can. 8. honoratus, 74. diſtin. & in ſumma 4. queſtione 5. cap. querelam, de procurat. cap. 1. cap. 26. cum igitur. cap. 3, cap. quoniam, 5. verſ. licet, vt lite non conteſtat. cum ſimilib. notatur tamen in deciſio. Rotæ 789. ſciendum eſt, in antiq. quod citatus per auctoritatem audientiæ contradictoriarum extra curiam, ſi fuerit contumax, & porrexerit libellum aduerſarius, non poteſt excommunicari in cauſa ſpirituali, poſſit autem in profana, & ita tenere Rotam.

l fuſe tractatur in gloſſa can. honoratus, in gloſſ. ad verba tot ſcriptis, 74. diſtinct. & in cap. vnico, de dolo & contumac. l. properandum, de iudi. C. & ad intereſſe, l. ſancimus, C eodem titul. capit. auditis, in 1. de procurat. cap. pia. de exceptio. Quanquam enim pro vera contumacia trina edicta

A requirantur, tamen poterit quis damnari ad expenſas pro ſimplici cõtumacia & prima. can. de illicita, 24. q. 3. auth. qui ſemel, quomodo & quando iudex.

m cap. 1. 2. 3. c. fin. de eo qui mittit. in poſſeſſ. rei ſeruan. cauſa. lib. 2. tit. 15. idque vt tædio affectus reus, teneatur ſe ſiſtere iudicio. cap. 3. c. quoniam, 5. §. in aliis vero, vt lite non conteſtat. capit. 2. & 3. de ſequeſtra. poſſeſſio. l. 2. quibus ex cauſ. in poſſeſſio. eat.
B P. l. 2. §. fin. vbi in rem actio. &c. (. Quod ſi adhuc non ſe ſiſteret intra annum, datur detentori poſt annum plena poſſeſſio ex ſecundo decreto. cap. 1. de eo qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cauſa. niſi agatur de beneficio eccleſiaſtico, pro cuius lite non ſit hæc miſſio; ne vitioſus detur ingreſſus, cap. vni. de eo qui mittitur in poſſeſſio. rei ſeruan. cauſa. in Sexto.

n l. 2. §. 1. ſi quis in ius voca. non ierit. libr. 2.
C P. titul. 5. quanquam neuter litigantium comparuerit, quia hoc contemtu offenditur publicum munus, idq; ſecundum aliquos, at ſecundum alios, tantum locum id habet, ſi alteruter ex litigantibus compareat, eritq; mulcta hæc arbitraria, l. vni. §. fin. ſi quis ius dicenti non obtemperaue-
D rit. vide gloſſ. ad ca. vnic. ad verbum contumacia, de dolo & contumac. in Sexto. Contumacia a contemnendo dicta, nulla exſiſtente iuſta excuſatione veniendi. l. contumacia, 53. §. 1. de re iud. P.

o clem. multorum, 2. de pœn.

p gloſſ. in clem. 1. de dolo & contumacia. Ioannes Andreas, ad c. præſumitur, de regulis iur. in Mercurialib. vide Bartol. ad l. diuus, de in integrum reſtitutio. Quis etiam
E verus aut fictus ſit contumax, docet Iaſon ad leg. properandum, §. ſin autem reus, de iud. Bartol. & Imol. ad l. ex conſenſu, §. fin. de appellat.

q Qui reſpondit, ſe nolle obedire iudici, iuxta cap. 2. de dolo & contumac. & ibi gloſſ. item ſi perſonaliter ſit citatus & dicat, veniam, & non veniat nec mittat, deciſ. Rotæ 364. cum iura, in nouis. ideo qui verus

ita contumax eſt, non appellat. d.l. ex con- A *ſenſu, de appellat. l. & poſt edictum, in fin. de iudic. P. niſi quis dixerit ſe venturum, poſtea doceat de ſuperueniẽte impedimento ſine culpa, l. diuus, 7. de in integ. reſtitut. contumax etiam is eſt, qui comparet quidem ſed reſpondere non vult, c. 1. de iud.*

r *can. de illicita, 24. q. 3.*

s *Quamuis quilibet citationem ad domum ſuam factam ſcire præſumatur, & ſic concludunt Accurſius, Bart. & Bald. ad leg. ſi* B *tutor, de periculo tutor. Bald. tamen hoc ipſum cum temperamento intelligit, ad c. quoniam frequenter, §. porro, vt lite non conteſt. niſi a domeſticis vel amicis citatio ad domum facta ei denuntiata fuiſſet, de quo vide Tiraquellum alios doctores & iura cumulantem, tractat de vtroque retractu, §. 9. gloſſ. 2. nume. 4. videndum & capit. cum ſit Romana, de appellat. verum demum contumacem non admittendum* C *appellantem conſtat. l. 1. quorum appellat. non recipian. C. l. ex conſenſu, §. fin. de appell. Fictum autem contumacem admitti debere, nemini propemodum dubium eſt, ex gloſſa approbata, ad clem. 1. de dolo & contuma.*

t *c. ſi. de feriis lib. 2. tit. 9. gloſſ. in c. de cauſis, ad verbum* venire, *de offic. deleg. in cap. veniens, ad verbum* propter, *de accuſati. gloſſ. ad verbum ſi accuſatorib. ad verbum* D eundem. *eod. tit. C.*

v *l. 1. §. ſed ſi, de feriis, P. & ibi Alex. Bart. ad l. 1. de in ius vocan. Felin. ad c. illud, nu. 8. de præſumtio.*

x *Vbi quis citari nõ poteſt, vel ratione perſonæ, vel ratione temporis, vel ratione cauſæ, citatus non tenetur venire; quia citatio nulla eſt, vt tenet gloſſ. ad can. nullus clericus, 6. ad verbum* exhibeatur, *11. q. 3. & ad can. ſi epiſcopus, 3. q. 2. in can. 2. 3. q.* E *1. & l. 1. de feriis. Pand.*

y *Sicque quieſcit officium iudicis vocantis pendente dilatione veniendi, vel mittendi d[illegible] vocato. l. [illegible] 1, C de dilation. [illegible] [illegible] dilatione citato, vt*

A *tempus illud exſpectari debeat, ca. cum inter vniuerſas, de electio. Imola ad cap. ſi de his, quæ fiunt a prælat. ſine conſen. capitul.*

DE LIBELLI OBLATIONE.

TIT. VII.

Hæc rubrica exſtat tantum lib. 2. decretalium, titu. 3 eſt & in lib 1 C. titul. 23. titulus quando libellus B *principi datus litis conteſtationem faciat.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Finitio libelli.*
3 *Diuiſiones.*

VOcatione facta, quid ab aduerſario conuento petatur, coram iudice exponendum eſt. *a* Petitiones autem, vel 1 C verbo tantum ſine ſcriptura; *b* aut cum ſcriptura, quæ dicitur libellus *c* fiunt.

Libellus itaque eſt, certa petitio ſeu in- 2 tentio actoris vel accuſatoris *d* in iudicio ſcriptis concepta, & propoſita. *e* Voce autem petitio fit verbalis, dum principales litigantes per ſe vel per aduocatos factum & quæſtionem proponunt. *f*

Omnis petitio ſiue verbalis ſiue libello 3 contenta, vel eſt inconueniens & inepta, D vel conueniens ſeu apta. *g* Diſtinguunt etiam iura facilioris doctrinæ gratia libellum, vt alius ſit conuentionalis, ſeu poſtulationis, *h* qui datur in ciuilibus negotiis; alius accuſatorius, qui datur in criminalibus. *i*

SCHOLIA.

a *edita actio ſpeciem futuræ litis continet. l. 3. C. de eden.*

E b *In cauſis ſummariis, quæ ex tempore proponi & iudicari poſſunt, [illegible] iudici exponere [illegible] cato reo in tribunal petitionem, quam tamen amanuenſis iudicis ex[illegible], & notis conſignat ſe[illegible] [illegible] fertur. Lanfranc. in clem. ſæpe, de v[illegible]*

ſignific. ad verbum libellus, Alexan. conſi. 5.. volum. 2. Maranta in praxi & in 4. parte, diſt. 9. nume. 12. dicitur autem hæc petitio narratio & poſtulatio, l. 1. C. de libelli oblat. l. 2. de iureiurand. propter calumniam dan. In ea autem narratione, facti ſpecies, quid inde ſequatur & petatur in concluſione ponitur. c. dilecti, 6. de iud. ſublatis formulis ſuperſtitioſis proponendarum actionum, l. 1. & 2. C. de for. & impe: ſubl.

c *Et pertinent tituli de libelli oblatio. in c. 1. 1. 3. lib. 2. tit. 3. Sic libellus paruus liber dictus, vt titulo de famoſis libellis, C. nempe ſcriptura in alicuius iniuriam conſcripta, can. 1. & 2. can. ſi quis, 5. q. 1. dicitur & libellus ſupplicatio ſcripta, cum qua aditur princeps, qui ad eam reſcribit, vt tit. quan. libellus principi oblatus litis côteſtat. facit l. nec quicquã, 9 §. ſi. de offic. procôſul. Hinc magiſtri libellorũ, qui & ſupplicum*, maiſtres des requeſtes. *Sũt & literæ quæ dãtur appellantib. a iudice a quo, directa iudicibus ad quos appellatur, quibus teſtatur talem a ſe appellaſſe, & ad illum mittere; vnde & libelli dimiſſorii dicti. ſeu Apoſtoli. l. vnic. iuncti. rub. de libellis dimiſſoriis, lib. 49. P. tit. 6.*

d *Hæc finitio generalis eſt, pertinens ad ciuilẽ & criminale libellũ: in vtroq; enim fit petitio in ſcriptis, vt liquet ex diuiſione.*

e *can. offeratur, 3. q. 3. auth. offeratur, de litis conteſt.*

f *ca. paſtoralis, 14. de iudic. inepta actio vel ineptus libellus dicitur generaliter non aptus, quando ex eo non concluditur ius agendi. l. 2. C. de formul. actio. ſublat. ibi*, ſi aptam, &c. *& ibi interpretes, & gloſſ. ad l. 2. §. circa primum ad verba* ſine cauſa, *de doli metuſue except. P. vide quando libellus ſit ineptus Rotam deciſio. 35.* ſi quis in cauſa profana, *num. 4. in nouis. Socin. ad c. 2. nume. 118. de libell. oblat. Ineptitudo libelli cognoſcitur ex materia & forma. Materia conſtat ex cauſa & re; cauſa facti & iuris eſt, vt ex contractu & obligatione; vel cauſa ſcilicet iuris tantum vt ex dominio; quæ ſi habeant conſonantiam, faciunt libellum aptum: ſi diſſonantiam, faciunt ineptum, vt notatur in d. l. 2. cuius ineptitudinis exceptio poteſt opponi quandocunq; etiam poſt ſententiã, c. cum dilecti, de emtion. & vend. forma libelli, eſt veluti ſyllogiſmus, cuius formæ maxima pars eſt concluſio; requiruntur & alia pro forma, de quibus poſtea proximo capite.*

g *c. examinata, 5. de iud. in inepta petitione abſoluitur reus, in apta condemnatur.*

h *ca. 1. & fin. de libelli oblat. auth. offeratur, de litis conteſtat.*

i *can. de ſcripta, §. libellorum, 2 q. 8. can. legum, 2. q. 1. toto tit. de accuſat. libellorum, eod. tit. P.*

Caput II.

1 *De quibus fiat petitio vel libellus.*
2 *Et de forma libelli criminalis.*
3 *De ciuili in actione perſonali.*
4 *In reali.*
5 *Vniuerſali.*
6 *Quãdo libellus emẽdari vel mutari poſſit.*

Cauſæ petendi variant libellos, & peti- 1
tionum concluſiones & fines; alia enim eſt cauſa criminalis, alia ciuilis.

In cauſa criminali libellus accuſatorius 2
ſuam conceptionis formam habet, qua exprimatur, dies, & annus, apponãtur nomen & cognomen accuſantis, & accuſati, & iudicis, coram quo accuſatio fit, crimen & tempus quo commiſſum fuit, cum inſcriptione interdum. *a*

Sunt & in cauſa ciuili fere prædictæ 3
circumſtantiæ conſiderandæ; *b* ſed potiſſimum ſi agatur perſonali actione, exprimi debet cauſa obligationis, vt ex mutuo, locato, commodato, & ſimilib. *c*

Cum petitur autem res, ita debet in ſpe- 4
cie determinari & deſcribi, vt intelligatur quæ ſit illa. *d*

In iudicio vero vniuerſali, puta petitio- 5
nis hæreditatis, libellus ſufficit generalis, vt peto a te hæreditatem talis; vt non ſit

neceſſarium res per ſpecies vel indiuidua A petere, quod & in aliis iudiciis vniuerſalibus admittitur,*e*

6 Poteſt & libellus mutari, emendari & corrigi, ex arbitrio proponentis, vſque ad litis conteſtationem.*f*

Scholia.

a *c. tuæ fraternitati, ʒ. de procurat. lib. 1. tit. 18. can. libellorũ, 2. q. 8. 1. libellorum, 3. de accuſat. P. lib. 48. tit. 2. Hecq́; ſolemnitas* B *ſeruanda, non tantum in criminibus publicis proſequendis, ſed etiam in priuatis, ſiue ciuiliter ſiue criminaliter agatur d. c. tua. & in actione iniuriarum, in qua quis cum alterius præiudicio vagari non debet. l. prætor edixit, 7. de iniur. lib. 47. P. tit. 10. & ibi Bart. l. exigit, & ibi glo. ad verbum* vagari, *de dolo malo.*

b *Dantur circumſtantiæ bene concepti libelli obſeruandæ in gloſſ. ad c. 1. de lib. oblat.* C *his verſibus, qui ibi explicantur.*

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & a quo

Recte compoſitus rite libellus habet.

Et iterum:

Conuẽti nomen, & nomẽ cõuenientis,

Iudicis & nomen ſcribit, cauſamq; petendi,

Et quaſcunque petet res iſtas ſcribere debet. D

c *c. ſi. de libelli oblat. idq; vt aduerſarius conuentus intelligat, num iuſtam cauſam habeat litigandi, numq́; velit contendere aut cedere gloſſ. ad l. 1. ad verba,* vt perinde, *de eden. in P. glo. in c. 2. de libelli oblat.*

d *dict. c. de libelli oblatio. vbi gloſſa notanda ſingularis, quæ explicat certitudinem rei, quæ vel ex nomine proprio, l. 1. de mutatio. nom. C. vel relatione facta ad aliud certũ, vel dum conſtat de corpore ex demonſtratione, l. 2. de ſent. quæ ſine certa quanti. C. l. certum eſt, 6. de rebus credit. P. l ſtipulationum quadam, 74. §. 1. & ſeq. 75. de verb. oblig. l. ſi quis in fundi vocabulo, 4. de lega. 1. In fundo etiam certitudinẽ ad-*E *di duorum fundorum proximorum adiectio. l. forma cenſuali, de cenſib. P. Generalitas alioquin petitioni parit confuſione; & confuſio impedit certitudinem ſententiæ, quæ tamen requiritur. c. an. habuiſſe, 33. diſtin. can graue, 11. q. 3. §. curare, de actio. apud Iuſtinia.*

e *Veluti tutelæ, negotiorum geſtorũ pro ſuo, & ſic in ſimilibus generalibus actionibus, in l. licet, C. de iudic. l. 4. l. ſi quo tempore C. de petitio. hered. glo. ad l. 1. & ad verba,* vt perinde *de eden. & ibi Alexand. Bart. Paul. Caſt. Iaſ. & alii. glo. ad c. pen. ad verbum* ſignificantibus, *de offic. iudi. ord. & ibi interpretes.*

f *can. libellorum, 2. qu. 8. l. 3. C. de eden. poſt cõteſtationem litis non poteſt. l. non poteſt, de iud. l. legi. & l. cum quæritur, de except. rei iud. ſaltem ſine noua citatione, d. l. non poteſt, & l. in heredem. §. eligere, de tribu-* C *tor. actio. eoq́; caſu pro variatione, qui variat, tenetur ad expenſas iam factas in prima propoſitione libelli, & in eo quod intereſt. l. de ætate. §. fin. de interrog. actio. Si tamen quis in locum actionis p[illegible] aliam vellet proponere, non e[illegible] [illegible]ndus, ſed cogendus e[illegible] [illegible] primam proſequi actionem [illegible] q[illegible] ſemel, C. quomodo & quan. iud. l[illegible] tit. 43.*

Capvt III.

Effectus libelli.

Effectus libelli erit, vt poſt editam vel propoſitã petitionem, ſi reus reſpondeat, vel partem negauerit, partem autem confiteatur defendendo, cenſeatur litis cõteſtatio facta, *a* firmata petitio, quæ non poſſit ab actore temere mutari, *b* & (in-ep)ta actio edita ſit, conuentus reus abſoluatur. *c*

Scholia.

a *Hoc enim eſt litem conteſtari, c. vnica. de litis conteſta. c. dudum, de elect. c. prout, de dolo & contuma. Rota deciſ.* 354. ſi dato libello, *in nouis.*

b auth. n.

b *authen. qui ſemel, C.quomodo & quando iudex,lib.7.tit.4 ;.*

c *c.examinata, 1 5 .de iudic.*

DE EXCEPTIONIBVS. *a*

TIT. VIII.

a *Ponitur hac rubrica,lib.2 decretalium,titul.25. & lib.2.Sexti.tit.12 & lib 2.clem. tit.10 li.44. P.tit.1.de exceptionib & praſcriptionib.& titu. 2. de exceptione rei iudic.& tit.3. de diuerſis & temporalibus praſcriptionib titu 4.de doli mali & metus exceptione,& titul 4 Quarum rerum actio non datur & de exceptione iuriſiurandi. lib.8.tit 36.C.de exceptionib. & praſcriptionib. & lib.4.Inſtitut.Iuſtiniani, titu.13.de exceptionib.& tit.14.de replicationib.*

CAPVT I.

1 *Continuatio,exceptio quid.*

2 *Et diuiſiones.*

IN litis conteſtatione fiunt aſſertiones & reſponſiones,quę opponuntur agenti, & dicuntur exceptiones *a* & his obiecta, replicationes, & deinceps aduerſus replicatioues,duplicationes,& iſtis oppoſitæ triplicationes. *b*

Exceptiones aut dilatoriæ, aut peremtoriæ,ſunt:dilatoriæ,quæ rem & iudicium differunt;non tamen tollunt. *c* Peremtoriæ, quæ in totum ius & intētionem agentis perimunt. *d* Quarum omnium aliæ temporales, aliæ perpetuæ. Temporales & dilatoriæ ſunt, quæ non ſemper locum habent,& euitari poſſunt.Perpetuæ atque peremtoriæ ſunt, quæ ſemper locum habent,nec euitari poſſunt. *e* Dilatoriarum rurſum,alia declinatoria iudicii,alia dilatoria ſolutionis. *f* Dilatoria iudicii proponitur,vel contra iudicem, *g* aut contra reſcriptum *eh* aut contra perſonam actoris; *i* item ex perſona rei, *k* ex parte fori,cui obiicitur præſcriptio,ne ibi agi poſſit, *l* vel ex perſona iudicis, *m* vel ex perſona procuratoris, ſi mandatum legitimum non habeat. *n* Ex parte actionis ſeu libelli, veluti quod is ſit ineptus & incertus, *o* ſi ante tēpus & conditionem, & plus quam debea-

A tur, petitum ſit, *p* exceptiones dilatoriæ ſolutionis poſſunt eſſe,per quas quis debiti ſolutionem in tempus aliud,quam petatur differendā eſſe proponit; vt ſi pactum ſit de non petendo,niſi poſt annum, *q* ſi vſuras debiti acceperit creditor pro futuris annis, *r* ſi impetrauerit a principe,ne teneatur ſoluere debitū,niſi poſt quinquennium, *s* ſi cum iuratoria cautione quis relaxatus a iudicio & actione petitionis ob

B inopiam. *t* Peremtoriarum etiam exempla multa occurrent, qualia tranſactionis, *v* præſcriptionis, *x* iuramenti maxime delatorii, *y* rei iudicatæ, *z* ſi quid contra leges canoneſque actum dicatur, *aa* aut vi, aut metu, *bb* dolo, *cc* ſi obiiciatur agenti,quod ſua non interſit agere. *dd*

SCHOLIA.

a *l.2.de exceptio.lib.44.P.tit.1.exceptio eſt*

C *actionis excluſio.Ibidem & in cap.2.§.nos autem, de ordine cognitionum.*

b *dict.l.2.de except.§.1. de replicatio.lib.4. Inſtitutio.tit.14.*

c *de hac diuiſione & finitionibus eius, agit gloſſ.ad c. exceptionem, 2. iuncto textu de except.lib.2.tit.25.*

d *Exceptio ſolutionis debiti vel pacti de non petendo.ſolutione enim tollitur omnis obligatio.§.1.quib.mod.tollit.obliga.*

D

e *Iſta diſtinctio proponitur in l.3.de except. P.§.appellatio,eo.tit. apud Iuſtinia.lib.4. tit.13.Tēporalis habebis vltra exemplum in ea,quæ opponi poteſt ſecundo reſcripto contra primum impetrato, intra annum, non poſtea,c.ſi autem,9.c.plerunq;, de reſcript c.paſtoralis,de offic.ordin.*

f *gloſſ.ad d.c.exceptionem,de except.*

g *Tanquam ſuſpectum, Et ideo recuſatur,c. quoniam contra, de probat. & dum cauſæ*

E *proponuntur ſuſpicionis,interim differtur iudicium,c.ſecundo requiris,41.§.tertio. c.cum ſpeciali, 6.de appellat. c.licet, § ſin. de foro compet.*

h *c.ſi autem,9.de reſript.*

i *Si excommunicatus, cap.exceptionem,de*

de exceptio.c.1.eodem tit.in Sext.clem.1. eod.in tit.apud clem. vel ſi alio modo non poſſit eſſe in iudicio, iuxta rubr. C. qui legitimam perſonam ſtandi in iudicio habeant ſi ſua non intereſſe dicatur, Panor. ad c. ex parte, de teſtib.

k Vt ſi ſpoliatus ſit, & dicat ante omnia ſe eſſe reſtituendum; non enim antea tenetur reſpondere, in princ. 2 quaſt. 2. can. omnes, can. nullus, can. in ſcripturis, can. fin. eod. can. 1. & can. epiſcopi, 3. q. 1. c. in literis, de reſtitut. ſpoliat.

l can. pulſatus, 3. q. 6, can. clericus, 11. q. 1. tit. de foro competen. titulo, ſi a non competen. iudice. C. Et hanc exceptionem eſſe dilatoriam, docet can. ſi quis epiſcopus, 2. §. exceptio, 3. q. 6. poteſt & eius generis eſſe exceptio, ſi dicatur litem prauentam eſſe coram alio, coram quo pendeat.

m Vt ſi iudex ſit ſurdus, mutus, furioſus, & ſic de ſimilibus, quæ obiici poſſunt iudicib. can. 1. §. tria ſunt. 3. q. 7. l. cum prætor, 12. §. non autem, de iudic. P. Si dominus familiaris vel ſocius actoris ſit, vel rei conuenti, c. cauſam, 17. c. inſinuante, 25. cap. cum R. 35. de officio delega. cum ſimil. & ſic de aliis, ex quibus recuſari poteſt iudex. cau. ſi. § & reuera, 3. q. 5. l. apertiſſimi, 14. §. liceat, C. de iud.

n ca. 1. de procuratorib. c. procurator, 36. de elect. in Sex. ſi mandatum tantum habeat generale, & in negotio requiratur ſpeciale, c. qui generaliter, 5. de procurat. in Sex.

o c. examinata, 15. de iud.

p §. appellantur, verſ. temporales de excep. c. vnic. de plus petitio. l. vnica, C. eod. titul. §. plus, de actio. apud Iuſtinia.

q pactum de non petendo perſonale temporale perpetuum, vt ſi abſolute ſit de non petendo, habet exceptionem perpetuam peremtoriam, §. ſi. de replicatio.

r l. qui in futurum, 57. de pactis, libr. 2. P. titul 14.

s can. vniuerſa, 25. quaſtio. 2. l. vniuerſa, 4. de precib. imperator. offeren. l. ſi. C. qui bonis c. de repoſſ.

A t c. Odoardus, de ſolut.

v l. poſtquam litis, C. de pact. l. fratris, Cod. de tranſactio. cum ſimil. atq; ea exceptio impedit litis ingreſſum, c. ſi. de tranſact. c. fin. eod. tit. in Sext.

x Titulis de præſcriptionibus, & de vſucapionibus.

y Exceptio iuriſiurandi, eſt exceptio litis finita, ideo impedit litis ingreſſum, c. 1. de litis conteſt. in Sex. Iaſon ad l. ait prætor, iuncta l. nam & poſtea, de iureiurand. P. c. etſi

B Chriſtus, eod. tit. apud Gregor. c. veniens, de accuſat. iuramentum habet vim diffinitiuæ, l. 2. non erit, §. dato, l. ſi duo patroni, §. item ſi iurauero, de iureiurand. §. æque ſi debitor, de except. Si etiam pactum iuratum fuerit, non admittetur agens contra illud, ſaltem ſine diſpenſatione, c. licet mulieres, de iureiuran. c. quamuis pactum, de pact. in Sex.

C z Quia pro veritate habetur res iudicata, l. ingenium, de ſtatu hominum, l. res iudicata, de regul. iur. P ſi modo ab eo, qui poteſtatem iudicandi habet lata fuerit, l. 4 §. condemnatum, de re iudic. l. non putauit, §. non quauis, de bonor. poſſeſſ. contra tabulas, aliter non teneret iudicatum, c. at ſi clerici, de iudic.

aa l. non dubium. C. de legib. l. iuriſgentium, §. prætor ait, de pact.

D bb Titulis quod metus cauſa, in P. C. & iure pontificio.

cc l. ſi pactum, 6. C. de except.

dd in deciſ. capellæ Tholoſanæ, 68. ibi, quinta regula.

Capvt II.

Quando proponendæ & iudicandæ exceptiones.

E Exceptiones quidem, poſt actiones & intẽtiones propoſitas obiiciuntur; veruntamẽ prius de exceptione cognoſcendum, quã de actione pronuntietur, a proinde ignorandum non eſt, quando proponendæ ſint. Et quidem declinatoriæ fori dilatoriæ exceptiones, ab initio & in ingreſſu

ingreſſu litis proponi debent; alioquin o- A
miſſæ non repetuntur; vt neque, quæ contra iudicem vel eius incompetētiam proponuntur, quæ præcedere debent defenſionē. *b* Niſi forſan poſtea cauſa exceptionis de nouo ad notitiam peruenerit; *c* vel de nouo cœperit excipienti competere. *d* Peremtoriæ autem poſſunt obiici in quacunq; parte litis ante ſententiam. *e* Poteſt & excommunicationis exceptio obiici poſt litem conteſtatam, *f* ſed & poſt ſen- B
tentiam poteſt aliquando excipi de nullitate, vel manifeſta eius iniquitate. *g* Omittemus alia exceptionum & replicationum capita, quæ ex ſingulis negotiis in iudicium deductis oriri poſſunt.

S C H O L I A.

a *Vt in c. literas tuas, 13. §. ſecunda vero aſſertio, de reſtitutio. ſpoliat. cap. 1. 2. 3. de ordine cognitio. capit. exhibita, 18. de* C
iudic.

b *c. inter monaſterium, de re iudic. l. penult. & l. fin. de exceptio. C. l. 19. C. de probatio. cauſæ ſuſpicionis iudicis tanquam dilatoriæ ante litis ingreſſum opponi debent, alioquin coram eo ſubeundo iudicium illis videtur renuntiatum, vt dicitur in d. c. inter monaſterium, & in ca. paſtoralis, de exceptione, can. ſi quis epiſcoporum, §. exceptio. 3. q. 6 l. apertiſſimi, & l. cum ſpecia-* D
lis, de iudiciis. P. ita qui ab initio eis non proponit & comparet, defendit, & approbat perſonam iudicis, & ideo poſtea ipſum reiicere aut reprobare non poteſt, can. ſi teſtes, §. item ſi quis teſtibus, 4. q. 3. can. cuius in agendo, 3. q. 8. l. ſed etſi ſuſceperit, de iudic. P. vide pleniſſimam gloſſam de his, ad d. c. in c. monaſterium, ad verba ſubeundo iudicium, *de ſent. & re iud.*

c *vt in c. noſtra, de procura. c. paſtoralis, 4. de* E
except.

d *c. [illegible]ante, de offic. deleg. a. l. non diſtinguemus, §. cum quidam, de recep. arbit. P.*

e *l. peremtorias, Cod. ſenten. reſcin. non poſſ. leg. præſcriptionem, 8. de exceptioni. lib. 8.* *C. titul. 37. capit. per tuas, qui matrimon. accuſar poſſ.*

f *c. exceptionem, 12. de exceptio. clem. vnic. eod. tit.*

g *Imo & contra tres ſententias conformes, Boerius in conſuetud. Biturigum titulo de iuriſdiction. omnium iudicum, §. 27. vbi multa, & apud Alexan. conſil. 3 3. in fin. incipiente, viſo themate, 1. volum. qui etiam ait, exceptionem nullitatis impedire exſecutionem ſententiæ.*

DE ACCVSATIONIbus, *a* inquiſitionibus, & denuntiationibus.

TIT. IX.

a *Hic titulus exſtat lib. 5. decretalium, titulo 1 & lib 1 Sexti tit. 1. lib. 48. P. tit. 2. de accuſationib. & inſcriptionibus & lib. 9. C. tit. 2. de accuſationib & tit. 1. qui accuſare non poſſunt. Eo referri* C
poſſunt titul. vt nemo inuitus agere vel accuſare cogatur lib. 3. C. tit. 7. & vbi de criminibus agi oporteat. tit 15. Cod eod lib 3. & lib. . tit. 20 de colluſione detegenda. & tit. 21. ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. tit. 22. libri 5. decretalium, de colluſione detegenda. Rurſum lib. 10. C. tit 11. de delatoribus, & titulus 13. de his, qui ſe deferunt. item titulus, de calumniatoribus, lib 5. decretalium, tit. 2. & lib 3. P tit. 6, & lib. 47. P tit. 15 de præuaricatoribus. & lib 9. C. tit. 42 de abolitionibus, & tit. 45. ad ſenatuſconſultum Turpillianum, & tit. ſequen. de calu- D
mniatorib.

C A P V T I.

1 *Continuatio.*
2 *Quid accuſatio.*
3 *Diuiſio eius.*
4 *Inquiſitio.*
5 *Denuntiatio.*
7 *Exceptio.*

Diximus antea *a* in libelli oblatione ciuilem & criminalem cauſam conſiderari; actum autem eſt de ciuili, agendum eſt nunc de criminali, in quo exceptiones quoq;, vt defenſiones, ſi legitimæ ſunt, admittuntur. *b* Nolui autem conſulto hunc titulum ſeorſum ab ordine iudiciario tra-

ctare, vel ea ratione, quod licet in pluribus A *c* ciuilia negotia a criminalibus diſtinguantur, & attamen in multis conueniant. *d*

2 A cauſa in iudicium deducta, accuſator dictus, quaſi cauſator. *e*

3 Hæc porro cauſæ delatio, vel eſt ſecreta, vel publica. Secreta rurſum interior, vel exterior inuenitur. Interior in conſcientia cuiuſq; eſt; *f* exterior priuata, apparens, accuſatio, quæ & caritatiua monitio dicitur. *g* Publica item eſt, quæ fit, vel B ſolemniter, vel per inquiſitionem, vel per denuntiationem, vel per exceptionem. Solemnis accuſatio, eſt delatio & perſecutio criminis vſq; ad ſententiã, facta coram iudice per libellum, verbis conceptis iuxta formã iuris compoſitum, & porrectum iudici, ad vindictam publicam. *h*

4 Per inquiſitionem fit derectio criminis, vel ad denuntiationẽ particularem, cum quis conqueritur de crimine ſibi illato, & C petit inquiri de veritate ſuper illo contra inferẽtem; vel ad denuntiationem factam per habentem officium deferendi, cuius particulariter alioquin non intereſt, vel ſuper accuſatione inſtituta, vel ex officio iudicis ex delatione famæ publicæ delictum eſſe commiſſum. *i*

5 Denuntiatio & delatio dicitur, quando crimen iudici, ſine inſcriptione commiſſum detegitur, *k* & maxime per eum, cuius D non intereſt. *l* Eſtq; proprie delatio criminis latentis facta iudici vel fiſco, non obſeruata formula accuſandi, nuntiatio. *m*

6 Per exceptionem crimen proponitur & obiicitur per modum defenſionis, vt aduerſarius vel teſtis tollatur. *n* Cæterum quamuis excipere de crimine reus poſſit cõtra accuſatorem, tamen non poteſt tanquã accuſator illud proſequi, donec prius de eo, quod ſibi infertur, ſe purgauerit. *o* E

SCHOLIA.

a *ſupra titu. 7. de libelli oblatio. in diuiſione, c. 1. & 2.*

b *c. 2. §. nos autem, de ordine cognitio.*

c *In gratiam tyronum iuris, harum quaſdam referam differentias, prior erit ratione antiquitatis, quod prius fuerit peccatum & iudicium eius, quam dominiorum diſtributiones, vnde lites, ca. 3. Geneſ nam dominia ſucceſſu temporis poſt ortum & multiplicationẽ hominum fuerunt diſtributa iure gẽtium, & legib principum, can. quo iure, 8. diſt in. l. ex hoc iure, de iuſtit. & iur. cum ſimil. ſecunda, quod ciuilia negotia potius vtilitatem priuatam & priuatorum reſpiciant; criminalia vero, magis vigorem publicæ diſciplinæ; Pomponius in l. licitatio, alias locatio, §. quod illicite, de publica. & vectiga. & intereſt reipublicæ delicta puniri, l. ita vulneratus, ad leg. Aquil. can. eſt iniuſta, 23. queſt. 4. Tertia in cauſis ciuilib. procurator ad agendum & defendendum admittitur in iudicio. l. 1. §. vſus, l. licet, §. porro, de procurat. l. fin. C. eo. & in eo. tit. in decretalib. & Sex. maxime c. tua, eo. tit. At in criminalib. vbi reus ad vindictã publicã expetitur, non admittitur procurator, l. pen. §. ad crimen, de public. iud. P. l. tunc conuenit, de accuſat. C. cano. in criminalib. 5. qu. 3. c. in. abſens. per alium. 3. q. 9. can. ſi quando, 3. q. 6. Quarta quod pro delictis publicis reus, & aliquando accuſator etiam in grauioribus carcerib. concluduntur, l. 1. de e[x]hiben. reis. C. l. 2. C. de cuſtodia reorum, imo & mulier, auth. hodie, eo. ti. de cuſto. reorũ. C. pro ciuilib. nequaquã regulariter, l. nemo carcerem, de exactorib. tribut. C. authent. ſed hodie, de offic. diuerſor, iud. C. cum ſimil. paucis exceptis, in quibus pro ciuili[b]. quoque propter contumaciam aut dolum, quis incarceratur, vt ibide notatur. Quinta, in criminalibus accuſator ante inſcriptionem poteſt deſiſtere, nec tenetur litem proſequi, can. ſi quem, can. ſi quis iratus, 2. qu. 3. l. libertus, de in ius vocan. P l. quaſitum ad Senatuſcon. Turpil. At in ciuilibus, poſt oblationem libelli tenetur [a]c[to]rens vſque ad finem litem proſequi auth. quia ſemel, C. quomodo & quando [iud]ex.*

d Cun-

d *Conueniunt in nomine, quia & actio, accuſatio dicitur in l. qui accuſare, C. de eden. & accuſatio aliquando pro actione, in l. Senatuſconſulto, §. ſi propter mortis, ad Senatuſcon. Turpil. 1. Poteſt etiam de criminibus aliquando ciuiliter & criminaliter agi, c. tuæ, de procurat. l. fin. de priua. delict. P. l. fin, de fur. P. 3. quemadmodum accuſans poſt inſcriptionem libelli, debet vſque ad finem iudicium proſequi, cano. quiſquis, can. qui crimen, 2. qu. 8. ſic & in ciuili qui agit, & obtulit libellum, authen. qui ſemel, quomod. & quand. iud. C. lib 7. tit. 43. §. omne, de litigioſ. in nouel. authen. offeratur, de litis conteſt. C. 4. in vtraque cauſa, ciuili & criminali, debet eſſe iudex competens, non ſuſpectus, c. at ſi clerici, de iudic. tit. ſi a non competen. iud. C. l. fin. de iuriſdict. omn. iud.*

e *c. forus, de verbo. ſignif.*

f *Conſcientia ipſa etiam nobis ſilentib. dum male agimus, nos lancinat & accuſat. can. in cunctis, 11. q. 3. can. nos poteſt, can. ſenti de Auguſtino, eadem 11. q. 3. Interior hæc dicta accuſatio, quæ & occulta, quamuis vultus interdum animū ex parte prodat, quæ pertinet ad forum pœnitentiale, non ad contentioſum; eo quod nemo ſeipſum teneatur accuſare aut declarare publice, aut crimen occultum inuitus, quamuis interrogatus contra ſe confiteri, c. inquiſitionis, §. 1. de accuſ. c. 1. de prob. a. l. nimis graue, de teſtib. C. cum nec alioquin audiatur propriam alligans turpitudinem, l. tranſactione ſi ...ta, C. de tranſact. l. ſi creditoribus, de ſeruo pignori dato. C. l. 1. de liberal. cauſa, l. mercedem, C. de condictio. ob turpem cauſ. ... in foro tamen pœnitentiali tenetur occultum crimen manifeſtum ei, qui confeſſionem eius audit, facere, & ſponte etiam non interrogatus, in tota diſtinctione prima de pœnitentia. & Pſal.* Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. *Eſtque hæc accuſatio ſalubris. can. presbyter, c. cognouimus, 6. diſt. Eruuntur etiam confeſſiones & accuſationes ſui ipſius quandoque, per tormenta & torturam, quando videlicet aliunde ſubſunt indicia, quæ occultum crimen quodammodo detegere vel ſignare videntur. l. qui ſententiam, l. quoties, C. de quæſtionib. l. 1. eo. tit. P.*

g *Exterior hæc ſecreta accuſatio, vel cauſatio, dicitur monitio fraterna, in cap. 2. de accuſat. collocutio præcedens iudicium, l. quidā Hyberus, de ſerui. vrban. prædior. P.*

h *Colligitur ex l. vnic. C. de famoſ. libellis, facit l. qui cum natus, §. accuſaſſe, de bonis libert. & colligitur ex titulis de accuſationib. & ex illis, quæ hic ſubiicientur.*

i *c. inquiſitionis, c. qualiter & quando, de accuſat. c. licet Hely, de ſimonia. inquiſitio tamen non eſt ius proſequendi in iudicio, ſed quidam modus deducendi cauſam in iudicium, vt notat Bartol. ad l. tranſigere, nu. 13. de tranſact.*

k *d. c. qualiter, & c. ſuper his, de accuſa. ſimpliciter, non vt agatur criminaliter c. per tuas, 33. de ſimonia. lib. 5. titul. 3. Nomine accuſationis venit delatio. l. eum, §. qui nomen detulit, de iure patrona.*

l *c. inquiſitionis, §. 1. de accuſ.*

m *Colligitur ex l. edicto, §. id autem deferri debet, de iure fiſc.*

n *Exceptio eſt excluſio intentionis vel actionis, vel condemnationis, c. 2. §. nos autem, & ſeq. de ordine cognitio. l. 2. de exceptio. P. §. 1. eod. tit. apud Iuſtinia. Ita per exceptionem opponitur crimen agenti, c. ſuper his. de accuſ. aut teſtib. vt eorum teſtimonia improbentur, c. teſtimonia, de teſtib. c. 1. de except. ante publicationem videlicet teſtimoniorum, non poſtea, niſi & ante publicationem proteſtatus fuerit, cap præſentium, de teſtib. aut niſi crimina obiicienda, poſt publicationem excipienti innotuerint, c. fin. de cogna. ſpiri.*

o *Non enim licet reo reaccuſare, antequam ſe ab obiectis purgauerit, l. 1 qui accuſ. nō poſſ. l. is qui reus, de publ. iud. c. at licet ei excipere de crimine obiecto, quia tunc*

ſuis proſequitur iniurias ſe defendendo, l. negãda, C. qui accuſa. non poſſ. A

CAPVT II.

1 *De quibus fiat accuſatio.*
2 *Et inquiſitio.*

CRimina, pro materia ſunt accuſationum, denuntiationum, inquiſitionum & exceptionum. De quocunq; enim crimine, qui generaliter poteſt accuſari criminaliter, *a* de his tamen criminibus, a B quibus iam accuſatus abſolutus fuerit in iudicio contentioſo, non poteſt accuſatio replicari; *b* niſi ex colluſione accuſatoris primi, ſecundus doceat perperam abſolutum. *c* Non controuertuntur etiam crimina remiſſa per veniam eius, qui habet poteſtatem remittendi. *d* Euidentia autem patrati ſceleris, non indiget clamore accuſatoris. *e*

Vt contra inquiſitio generalis fieri non C debet ab officio iudicis de occultis criminibus, ſed tantum de his, de quibus præceſſit infamia. *f* Si tamen contra aliquem commiſſa alicui fuerit ſimpliciter facienda inquiſitio, & is eo tacito, de criminibus eius, omiſſa inquiſitione de infamia, inquiſierit, valebit nihilominus inquiſitio. *g* Nam & non præcedente infamia vel ſine inquiſitione de ea, ſi reus coram inquiſitore ante inquiſitionem de criminibus D fuerit confeſſus, nihil ei proderit exceptio, quod prius de iiſdem criminibus non fuerit infamatus. *h* De quibus autem inquirere debet, qui poteſtatem habet, poterit cognoſci interdum ex eius delegatione. *i* Quod ſi generaliter, vt inquirat, ei committatur, pendebit ex eius arbitrio, de quibus inquirat. *k*

SCHOLIA.

a *l. fin. de furt. l. fin. de priua. delict. ſiue crimen ſit publicum, ſiue priuatum, capitale aut non capitale, ſic enim crimina diuiduntur in l. 2. de public. iud. P. l. 1. de priua. delict. P. §. 1. 2. 3. de public. iudi. apud Iuſtinia. c. vnum orarium. §. criminis ippellatio. 25. diſtinct. poteſt & quis de pluribus criminibus accuſari eodem libello. c. licet, de accuſa.*

b *c. de his, 6. de accuſat. nec de delicto vnius hominis ſæpe quæri debet. can. venientes. 1. quæſtio. 9. l. licet, §. penult. nautæ caupones ſtabuli. P. dixi autem in iudicio contentioſo, ad differentiam fori pœnitentialis, nã ſi in eo quis fuerit abſolutus vel à Deo, vel confeſſore quamuis in eo foro non poſſit repeti vindicta: tamen de eodem crimine ibi abſolutio, ſæpe in iudicio cõtentioſo quæri ſolet ad imponendam pœnam legitimam, quã non impedit, vt nec publicam abſolutionem, iudicium vel abſolutio fori pœnitentialis, can. admonere, 23. q. 2.*

c *cap. 1. de colluſio. detegen. c. ſi quis homicidii, de accuſ. l. 3. de præuarica. P.*

d *can. ſi illic, 25. q. 4. cano. ſi quem, 8. §. notandum, 2. q. 3. can. diuina clementia, de pœniten. diſt. in. 3.*

e *c. euidentia. 9. de accuſ.*

f *c. qualiter, 17. in fin. & c. qualiter, 24. ca. cum oporteat, 19. c. inquiſitionis, 21. §. 1. de accuſ.*

g *c. 2. de accuſa. in Sex.*

h *c. 1. de accuſ in Sex.*

i *dict. capit. qualiter, 24. §. debet igitur, de accuſat.*

k *c. olim, 26. ibi,* quæ videritis inquirenda, *de accuſ.*

CAPVT III.

Qui accuſare poſſunt, vel non.

QVærendum autem in accuſatione cuius ſit fidei, qui accuſat, & qui accuſatur. *a* Quia vbi non eſt legitimus accuſatur, non eſt vexandus reus. *b* Edictum porro de accuſando, prohibitorium eſt, vt qui E non prohibeantur, dicantur legitimi accuſatores. *c* Munus accuſandi tamen hodie defertur procuratoribus fiſci. *d* Permittitur nihilominus his, qui ſuã vel ſuorum proſequuntur iniuriam, & ex ea cauſa accuſare, quamuis aliunde prohibeantur.

tur.*s* Alioquin & neceſſarium erit his, qui A nec ſuorum, nec ſuam proſequuntur iniuriam, ſi alios velint accuſare, vt ipſi ſint immunes & puri a crimine, *f* & proinde non poſſunt accuſare hæretici aut pagani Chriſtianos, *g* inceſtuoſi, *h* excommunicati, *i* ſortilegi, aut diuini, *k* quive ad ſortilegos magoſque concurrerint, *l* aut qui malæ famæ & exiſtimationis ſunt, *m* vt nec inimici, *n* & cohabitantes inimicis accuſati, *o* conſpiratores, *p* aut conſpirantes in reum, B *q* confeſſor accuſans confeſſum de crimine ſibi confeſſo, *r* viles perſonæ, quæ quemadmodum nec ad denuntiandum, multo magis ad accuſandum crimen admittuntur. *s* Non accuſat etiam *t* laicus perſonam eccleſiaſticam, niſi ſuam vel ſuorum proſequatur iniuriam: *u* aut agatur de criminibus occultis, quæ maxime deteſtatur eccleſia, in quibus laici, dummodo ſint probatæ vitæ & fidei, audiuntur contra clericos, C vt in crimine ſimoniæ, hæreſeos, læſæ maieſtatis. *x* Monachi accuſare poſſunt, niſi alia rationabilis cauſa impediat, ſuum abbatẽ, *y* licet alios accuſare non poſſint. *z* Quare & illis debent, cum proprium non habeant, de rebus monaſterii expenſis neceſſariæ, donec cauſa debitum finem accipiat miniſtrari. *aa* Qui denuntiauerint cõtra aliquem crimina, & noluerint ſe ſubſcribere, de iiſdem criminibus nõ poſſunt D in poſterum eundem accuſare, vel de illo, ob eadem male loqui. *bb* Nemo deinceps per procuratorem poteſt accuſare aut defendere in cauſa criminali, ſeu publico iudicio, *cc* ad excuſationem tamen non veniendi, reus abſens mittere poteſt procuratorem, *dd* vel ſi agatur de crimine non criminaliter, *ee* vel de crimine priuato. *ff* Neque accuſat qui iurauit ſe non accuſaturum, *gg* vt neque regulariter ad accuſandum admittuntur impuberes, E pauperes de corruptione ſuſpecti, *hh* ſerui, *ii* mulier. *kk* Nemo quoque inuitus accuſare cogitur. *ll*

SCHOLIA.

a *can. querendum, 2. quæſt. 7. tractat Gellius, lib. 14. c. 2.*

b *ca. 1. c. accedens, de accuſatio. diui Ioan. cap. 8. gloſſa autem in d. c. 1. de accuſationibus refert hos verſus, quibus continentur accuſatores illegitimi.*

Hi non accuſant, quos metra ſequentia ſignant.
Fœmina, pupillus, delatus, crimine tẽtus.
Suſpectus, quæſtu corruptus, ſortileguſque,
Infamis ſeruus, pauper cũ milite princeps,
Libertus, ſocius ſociũ, necnõ inimicus,
Clericus eccleſiã nullus deferre valebit.

c *l. qui accuſare, de accuſatio. in P. can. prohibetur, 2. quæ. 1. vbi etiam ponuntur, qui ab accuſatione arcẽtur, vide quæ dixi, lib. 32. Syntagm. c. 12. & quæ per totum ipſum librum tractaui ſatis, ni fallor, accurate, de partibus & rebus accuſationis.*

d *Sic iniunctum munus accuſandi procuratoribus fiſci, & aliis prohibitum docet. l. omnes, de delatori. lib. 10. C. dicitur & in iure abſolute officium, accuſator publicus. l. ea quidem, quæ per officium, de accuſatio. C. loco officii & denuntiatorum antiquorum, hodie ſunt in curiis ſpiritualibus ſeu eccleſiaſticis, electi viri probæ fidei clerici, qui crimina clericorum & laicorum, ſi pertineant ad curiam eccleſiaſticam, deferant iudicibus eccleſiaſt. cis, vt epiſcopis, officialibus, vicariis, archidiaconis, vel archipresbyteris vel aliis, vt erit illis a ſuperiore iniunctum, & dicuntur promotores, vel procuratores fiſcales, interdum nuntii, de quibus vide Bernardinũ Diaz, in practica criminali canonum, capit. 4 5. 6. hoc munus quoque exercent in Gallia procuratores regis & fiſci, quibus denuntiantur crimina, ipſi vero dant operam, vt accuſatione per illos propoſita puniantur. Atque hos omnes neceſſitas officii a calumniæ liberat ſuſpicione, niſi ea manifeſte in illis*

appareat, l. poſt legatum 5. §. qui accuſauit, §. ſi aduocatum, de his quibus vt indign. P. l. ex varia ſtatutorum, de delatoribus. lib. 10. Cod. Coniungit ſe tamen vt plerumque procuratori regio vel fiſcali, alius priuatus, cuius aliunde intereſt delictum puniri, qui & ei denuntiat & ſuppeditat probationes, ſuam ſuorumq; proſequuturus iniuriam, quo etiã nomine euitat delatoris prohibiti notam, l. deferre, §. ſed & communem cauſam, & l. delator, de iur. fiſc. P. A B

e *can. omnibus, 4. queſtio. 6. l. hi tamen, 11. de accuſatio.*

f *cano. qui ſine peccato, cano. poſtulatus, cap. ſacerdos, 3. queſtio. 7. caput. qui crimen, 6. queſtio. 1. non repellet autem quis a ſui accuſatione eum, quem ante neglexerit a ſui familiaritate repellere, cap. nulli epiſcoporum, 5. de accuſa. Repellatur eadem ratione ab accuſatione & publicus concubinarius, excommunicatus per denũtiationem, cap cum dilectus, 10. de accuſatio.* C

g *ca. alieni, & ſeq. 2. q. 7 ca. 1. & 2. 4. q. 1.*

h *can. conſanguineorum, 3. q. 4.*

i. *can. nullus, can. omnes, 3 q. 4.*

k *can. conſtituimus, q. 5.*

l *can. quiſquis, 3. §. fin. 2 q. 8.*

m *can. prohibetur, 2. q. 1. l. qui accuſare, de accuſationibus. infames ibi repelluntur ab accuſando, infames autem ſunt homicida, malefici, fures, ſacrilegi, adulteri, inceſtuoſi, periuri, venefici, raptores, & alii, qui a teſtimoniis reiiciuntur, c. Euphemium, §. 1. 2. q. 3. cano. conſtituimus, 3. queſt. 6. excommunicati, cano. infames, can. illi qui, 6. queſt. 1. heretici, can. alieni, 2. queſt. 7. hiſtriones, ca. definimus. 4. queſt. 1. & alii de quibus in l. 1. de his qui notant. infam. P. iure etiam ciuili cenſentur infames ex omni crimine publico dãnati, & ex priuato, furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, l. infamis, de pub. iudic. P. item ex aliis priuatis, quorum actio infamat, vt de dolo, pro ſocio, mandati, tutele, depoſiti, directa, §. ex quibuſdam, de pœna temere litigan. l. 1. §. qui furti, & ll. 4. 5, 6. de his qui notan. infam. Regulariter etiam infames dicti iure ciuili, ſunt infames iure Pontificio, ca. omnes, vero, 6. queſtio. 1. caput. Euphemium, cap. proximo, 2. q. 4 paucis exceptis, vt de muliere, que infamis iure ciuili eſt ſi intra annum luctus mariti nupſerit, l. 1. de ſecund. nupt. Codic. non autem iure Pontificio, cap. penult. & fin. de ſecund. nuptiis.* D E

n *Inimici ob ſuſpicionem, ne pratextu accuſationis reo nocere deſiderent, repelluntur, caput. omnes, can. canonica, cap. quod ſuſpecti, 3. queſt. 5. cap. detractores, 3. queſt. 4. Sic reiiciuntur inimici in ca. cum oporteat, 9. ca. cum Pont. Manconella, ca. meminimus, de accuſatio.*

o *ca. repellantur, 7. de accuſatio. Sic nec ad denuntiandum admittuntur, qui inimici ſunt denuntiati, dict. ca. cum oporteat, ca. inquiſitionis, 21. §. tertia, ca. qualiter, 24. §. ex quibus. de accuſ.*

p *cap. conſpiratores, 3. queſt. 4.*

q *ca. cum dilectus filius, de accuſatio.*

r *ca. ſi ſacerdos, de officio ordi. ca. ſignificaſti, 5. de adulter. ca. omnis vtriuſque ſexus, §. fin. de pœnit. & remiſſ. ca. ſacerdos, de pœn. diſt. 6. in quibus inueniuntur rationes prohibitionis, & in cano. placuit. 6. queſt. 2.*

s *c. cum in tua, de ſponſal. cap. nullus laicus, & ſeq. ca. ipſi Apoſtoli, & can. ſicut. 2. q. 7. can. omnes vero, & can. ſacerdotes, 6. q. 1.*

t *c. cum P. Manconella, 10. de accuſ. lib. 5. tit. 1. l. omnibus, 4. q. 6.*

v *dicto can. omnibus.*

x *c. tanta eſt, de ſimonia, can. ſacerdotes, ca. omnes, 2. q. 7. c. ſane, 15. q. 3. l. ſi quemquã, C. de epiſ. & cler. dummodo bono Zelo ad accuſandũ vel teſtificandum accedant: non autem ſi odio. c. licet. Heli, c. per tuas, de ſimonia. c. meminimus, c. cum oporteat, de accuſation. Quod ſi laici eſſent viles perſone vel male fame, diſtinguitur, dum queſtio eſt, an in exceptis criminibus admittãtur accuſatores, an clerici ſint bone fame, & non admittãtur eos accuſantes: aliter contra, c. in primis in ſi. 2. q. 2. c. tanta, c. per tuas, de ſimon.*

y. cai.

y *ca.ex parte tua, 11.ca.illa, 3.de accuſat.ca.* A
Euphemium, 2.qu.4. Intereſſe enim videtur monaſterii & monachorum, neque obedientia debita abbati eos ab hac denuntiatione repellit aut prohibet, d.c. illa, & c. non ſemper, & ca. Iulianus, 11.q. 3. argumen.c.dilecti, in fine, de maior. & obed.ca. qua propter, 2. quaeſt. 7. vt autem liberius id fiat, & ſit reformatio facilis monaſterii, diſpenſatio conceditur obedientiarum ipſo iure, atque iuramentorum, ca.olim, 26.de B
accuſat.

z *dict. cap. ex parte tua, de accuſat. niſi interſit monaſterii, & de licentia abbatis, ca. monachi, 16.que. 1.quia alioquin mortui ſunt mundo, ca.placuit, ca.16.qu.1 .l.Deo nobis.C.de epiſcop. & cler.*

aa *dict.cap.ex parte tua, de accuſa. & c.olim eod.Sed & ipſe abbas, vt ait gloſſa. 1.ad dictum, ca. ex parte, debet habere expenſas, vt ſe defendat vſque ad finem cauſae, etiam* C
ſi ſit ab adminiſtratione remotus, ſecundum Ala. & Vincentium, vt refert ibi Ioannes Andreas, argum.l.ſi inſtituta, de inoffic.teſta.P.

bb *In c.licet in B Petro, 14.de accuſat.ca.1. 4. q.5.can.illi qui, 5.q.5.l.ſi ea, qui accuſare non poſſunt.C.l.qui deſtitit, ad Senatuſconſult. Turpillia. P.potuit autem, qui denuntiauit ſine periculo calumniae ante inſcriptionem deſcendere, cum nemo com-* D
pellatur accuſare, ca.ſi quem, c.ſi quis iratus, 2.q. 3. & poſt oblationem libelli licet impune deſiſtere, leg. quaeſitum, ad ſenatuſ. Turpillia.P.l.libertus, de in ius vocan.Nihilominus tamẽ, qui reum ita infamauerit iniuriarum nomine tenetur.l.itẽ apud Labeonem, §.ſi quis libello, de iniur P.

cc *c. veniens, 15.de accuſatio. & ibi gloſſa notat, ad verba,* criminalis exceptionis, *can.abſens per alium, 3.qu.9.l pen.§.1.de public.iudic.P.* E

dd *dict.c.veniens, c.cum dilecti, de dolo.ca. reos.23.q.5.*

ee *c.tua, de procurat, c.ſuper his, 16.in fine, de accuſa.*

ff *vt in crimine iniuriarum, c. abſens, §.niſi, 3.quaeſt.9.l.fin.C.de iniur.idipſum dicendum de aliis leuibus criminibus, l.leuia, de accuſat.P.*

gg *d. cap.veniens, de accuſa.c.quemadmodum, §.fin.de iureiur.*

hh *can.prohibetur, 2.quae.1.c.epiſcopus, qui mancipium, & ſeq.12.q.2.ca.1.cum 3.ſequentib.15.q. 3.*

ii *c.querendum eſt, 2.q.7.ca.forus, de verb. ſignificat.*

kk *can.prohibentur, 2.q.1.in princip.15.q. 3.can.de crimine, eod.ca.forus, de verbor. ſignificat.l. 8.de accuſatio. P.l.12.C.qui accuſ.nõ poſſunt. Dicimus autem regulariter, non permitti accuſationem mulieribus, aliquando enim permittitur ex cauſa aliqua, vt ſi ſuam vel ſuorum proſequantur iniuriam, vt in principio 15.quaeſt. 3. verſic.*niſi forte ſuas.*ca.ex eo quod, § fin. & c.certis de cauſis, in prin. & §.vxor tua, ea.15.quaeſt.3.l.1. & 2.de accuſatio.Pan. l.4. & 12.verſi.niſi certis ex cauſis, C.qui accuſ.non poſſ. item in crimine laeſae maieſtatis mulieri deferre poteſt reum, dicto ca.certis de cauſis, ca.in quaeſtionibus, ca. ſane, §.vnde, 5.q.3.l.8.ad leg.Iul.maieſt. item in crimine legis Iuliae de annona, ca. prohibentur, §.mulierum, 2.qu.1.l.13, de accuſa. P.admittuntur & mulieres & infames in criminib.atrocioribus, & in fauorem fidei contra hereticos, c.praeſumũt, 2.qu.7.vt & in ſimonia, & vt diximus, in crimine maieſtatis, can.ſane, 15.q.3.*

ll *ca.ſi quem poenituerit, ca.ſi quis iratus, 2. q.7.l.vnica. C. vt nemo inuitus agere vel accuſare cogatur.l fin.de vſur.pupillar.C. videlicet ante libelli oblationẽ & ſubſcriptionem. Poſtea namque cogitur, nec impune deſiſtere poteſt. leg. quaeſitũ, ad ſenatuſc.Turpill.l.in ſenatuſconſultum. eo.tit. iunge quae paulo ante diximus litera.*C.

Capvt IIII.

1 *Requiſita accuſationi vt monitio, & in denuntiatione.*

2 *In inquiſitione infamia precedēs, & quā-do fiat ſine ea.*
3 *Præſens ſit accuſans, & libellus forma poſita detur.*
4 *Quibus probationib. uti debeat accuſans.*
5 *Formæ accuſandi antiquata veterum.*
6 *Edenda nomina teſtium iis contra quos inquiritur.*

1 ANte omnem † cuiuſcunque generis accuſationem exteriorem, admonitio quædam præcedere debet, quemadmodum & denuntiationem fraterna monitio delinquentis, ad correctionem prius ſi fieri poſſit ab eodem impetrandā, quam ad inducendam publicā vindictam, *a* quinimo, niſi denuntiatio procedat a radice caritatis, tanquam maligna reiicitur, *b* cum neque vindicta a reo ſoleat de rigore exigi, ſine admonitione præcedente. *c* Accuſationem debet præcedere inſcriptio legitima, *d* vt denuntiationē caritatiua monitio, *e* inquiſitionē clamoroſa inſinuatio ſeu infamia. *f*

2 Ex officio tamen prælatus & iudex, † de ſtatu generali prouinciæ ſingulis annis, nulla fama etiam delictorū interueniente, inquirit. *g* Formaque iuramenti, quod generales inquiſitores deputati obſeruare debent, hæc eſt, vt iurent clerici, quod ſuper his, quæ ſciunt, vel credunt eſſe in ſua eccleſia reformanda, tam in capite quam in membris, exceptis occultis criminibus, veram & plenam dicent inquiſitoribus veritatem. *h*

3 Per ſcripta & epiſtolam † nemo abſens accuſare poteſt, ſed præſens & præſente accuſato. *i* Cæterum in accuſatione criminali, nihilominus ſcriptura libelli quoque præſentis requiritur, *k* eiuſque iuridica conceptio, *l* quæ cōtinet annum & diem, quibus ſit accuſatio, *m* nomen iudicis coram quo proponitur, *n* nomen accuſatoris & accuſati, *o* & criminis de quo ſit accuſatio, *p* tempus, *q* locum, *r* perſonas, in quibus & cum quibus factum dicitur. *s* Dehinc & continet ſubſcriptionem eius, qui

A accuſat, & libellum proponit, vel ſi literas non nouerit, quod alius pro eo ſubſcribat & inferat, ſe probaturum, & ſubiturum alioquin pœnam talionis. *t*

Accuſator autem debet † vti probatio- 4
nibus luce meridiana clarioribus, expeditis idoneis teſtibus, apertiſſimis documētis, iudiciis ad probationem indubitatis. *u*

Fuerūt & olim ex more † & legislatio- 5
ne antiquorū formulæ in accuſandis cri-
B minibus propoſitæ & ſeruatæ, quæ quia partim in deſuetudinem abierunt, partim vero immutatæ ſunt, ſub ſilentio relinquemus. *x*

Illud autē ſeruandum, † vt ab iis, a qui- 6
bus inquiritur, iuramentum exhibeatur de dicenda veritate, *y* & vt edantur nomina & dicta teſtium ei, contra quem inquiritur. *z*

SCHOLIA.

C
a *c.2. & c.cum dilectus, de accuſ. & Matth. ca.18. ſi peccauerit in te frater tuus, & quando videlicet agitur in modum denūtiationis ad pœnitentiam, c.nouit, de iudi. c.ſi peccauerit, 2.quæſt.1.ca.licet Hely, de ſimon.*

b *c.cum in iuuētute, 5. de præſumt. lib. 2. tit. 24. can. nullus introducatur, 4.q.4.*

c *can indigne, 12.quæſt.2. can.quidam mo-*
D *nachi, 16.q.1.ca.Annes decimæ, 16.qu.7. cap.de illicita, 24.q.3.ca.ſacro, de ſentent. excommunic.*

d *c.tuæ, de procurator. ca.ſuper his, de accuſ. inſcriptio continet obligationē ad pœnam talionis, id eſt, ad ſubeundam eandem pœnam, quā accuſatus mereretur, ſi crimen contra illum propoſitum fuiſſet probatum, ca.quiſquis, ca. qui crimen, 2.quæ. 8 ſunt tamen quædā crimina relata per gloſſam,*
E *in c.ſuper his, de accuſa. in quibus non exigitur ſubſcriptio, vt in crimine abigeatus, l.cui de abigeis. C.l.in leuibus, l. leuia, de accuſa. & in his, quæ per officium, vel per perſonas publicas accuſantur, l.ea quidem, quæ per officium, C.de accuſa. Item ſi*

accuſa-

accuſatur Iudæus, qui cõtraxit cum Chriſtiana matrimonium, vel Iudæa, quæ nupſit Chriſtiano. l. nequis, C. de Iudæ. Si de apoſtaſia quoque accuſatio inſtituatur, l. Apoſtatarum, C. de Apoſta. ſi maritus iure mariti intra tẽpus ad id a lege conſtitutum, accuſet vxorẽ de adulterio, l. quamuis, in 2. & l. iure mariti, C. ad l. Iul. de adulter. A

e *ca. 2. & c. cum dilectus, de accuſa. iure tamen canonico in laicorum criminibus denuntiandis, non requiritur monitio præcedens, c. qualiter & quando, in 2. §. fin. de accuſa. Et iure ciuili fama & rumor pro monitione habentur, d. l. ea quidem, C. de accuſat. facit l. ab accuſatore, §. nuntiatores, ad ſenatuſconſul. Turpill. P.* B

f *Id eſt, late ſparſa fama, & quæ ſit publica & conſtans de crimine commiſſo, & non a maleuolis & data opera diſſeminata, ca. qualiter, in 2. & c. inquiſitionis, §. adhæc, de accuſa.* C

g *ca ſicut, 25. de accuſat. c. Romana, de cenſibus, in Sext. c. cum venerabilis, eod. tit. apud Gregorium, idipſum & omnibus magiſtratibus iniunctum ſecularibus, l. congruit, de offi. præſid. P. c. 1. de offi. ordin. & Archidiaconis viſitantibus, in cap. 1. de cenſibus, in Sext.*

h *c. qualiter & quando, 17. de accuſ. non ſit autem prius inquiſitio, quam conſtet de infamia, c. cum oporteat, 19. de accuſat.* D

i *c. per ſcripta, 5. 2. q. 8. c. a nobis, qui matrimo. accuſar. poſſ. nihil prohibet tamẽ, quin libellus dari poſſit abſente accuſato. ca. Epiphanium, 5. q. 6. l. 2. C. de exhib. reis.*

k *c. 1. 2. q. 8. ibi,* accuſatorũ perſonæ nunquam recipiantur ſine ſcripto, &c. *can. quiſquis, 3. & ſeq. ead. q. & cauſa, libellorum, de accuſat, P. l. in criminalibus, & l. fi. C. eod. tit. Admonet autẽ ſcriptura, deliberandum eſſe mature de accuſatione rei, in cuius probationis defectum ſuccedit pœna talionis contra accuſantem, l. ſi cui crimen, de accuſat. P.* E

l *Qualis ſit conceptio libelli, tractatur in ca. fi. §. libellorũ, 2. q. 8. in l. libellorũ, de accuſat. P. ex quibus, quæ ſequũtur ſumta ſunt.*

m *Sic enim exempli cauſa concipitur,* anno Domini, &c. die tali, &c. talis coram vobis, &c. *dict. l. libellorum. Adiectio certi temporis facit, vt noſcamus, ſi tempore permiſſo vel extra, inſtituta ſit accuſatio, quæ & tempore perire poteſt, quemadmodum & præſcriptio non accuſati criminis obiici poteſt ad ſummum poſt viginti annos l. querela, ad leg. Cornel. de falſ. C. l. 2. & 3. C. de requiren. reis. ca. cum venerabilis, §. intelleximus, de exceptio. & contra accuſationem adulterii quinquennium, l. mariti lenocinium, §. quinquẽnium, & §. hoc quinquennium, ad l. Iuliam. de adult. P. l. adulter, C. eod. tit. niſi adulterium ſit cum inceſtu, quo caſu 10. anni, in præſcriptione exiguntur, l. vim paſſam, §. præſcriptioni, eod. tit. & ita etiam obſeruari in curiis ſupremis, in Gallia, notat Papius, libr. 24. Rhapſodiæ arreſto. tit. 2. arreſt. 1. & 2. Adiiciũtur quoq; anni imperii & nomen imperatoris, vel regis, vel ſummi Pontificis, ſecundum mores curiarum & regionum, vt in §. ſi qua vero, vt præponatur nomen Imperatoris iuncta glo. in nouel.*

n *Nomen iudicis habet certitudinem fori, coram quo conuentio ſit, vt ſciatur num legitima ſit accuſatio ratione competentis iudicis, iuxta titulum, vbi de criminibus agi oporteat. & authent. qua in prouincia, eod. tit.*

o *Nomina quoque hæc neceſſaria, vt conſtet de perſonis iudicis, actoris, rei, quæ iudicium conſtituunt. l. Iulianus. l. inter litigantem, de iudic. P. & num, qui accuſat accuſare poſſit, & accuſatus accuſari ab eo.*

p *Nomen criminis indicat qualitatem eius, cum circumſtantiis, ex quibus inſtruitur iudex ad imponendum modum pœnæ, iuxta leg. reſpiciendum, l. aut facta, de pœnis. Pandect.*

q *Tempus etiã criminis diſcernit qualitates eius, vt in fure diurno & nocturno, emanſoremque a deſertore ſeparat, &c. d. l. aut*

facta,§.tempus,de pœn.P. Habetur & ratio temporis,quo vulnera illata ſunt ,ſi homicidij quis accuſatur,vt de eo teneatur,ſi tunc fuerint lethalia , imputetur autem mors fato,ſi aliter poſtea ſuperuiuens moriatur,l.nihil intereſt,32.ad leg.Iul. de adult.l.huic ſcripturæ,§.1.ad leg.Aquil.l. ita vulneratur,eod.tit. Sic à teſtibus,dum ſuper crimine examinantur,inquiritur de die & tempore, quo commiſſum eſt,ca.nihilominus,3.q.9.ca.in teſtibus,4.q.3. A B

r *Locus etiam maleficia diſtinguit ,augetq́, vel minuit vindictam eorũ,l. aut facta,§. locus,de pœnis , & ibi locus diſtinguit furtum ſimplex à ſacrilegio,vt & in l.ſacrilegij,& l. ſacrilegi. ad l. Iul. pecul. & iniurias, l.ſed eſt quæſtionis.§.1.de iniur.P. & adulterium,l.mariti lenocinium,de adult. Pand.locus etiam alicui auget vel minuit dignitatem,cap. cum ſis,de auctoritat. & vſu pallij,l.1.de offic proconſ. Pand. Subinde certitudo loci conducit ad diiudicandum , num calumnioſe crimen inferatur, & num crimen commiſſum ſit: quia & rei incertitudo arguit calumniam , vt liquet ex cap. 13. Danielis.* C

s *Hæc etiã pertinent ad criminis diſtinctionem,vt ſi de adulterio agatur,multum intereſt,cum ſanguine coniuncta, an cũ alia, commiſſum ſit, & in ſtupro,num cum puero , vel Veſtali , vel alia. pœna enim in his diuerſa,leniores aut grauiores , vt docuimus ſuperius,lib.4.tit.14,de adult.* D

x *dict.l.libellorum, & can.fin.§. libellorum, 2.quæſtio.8. Subſcribens hac inſcriptione videtur approbare omnia in eo libello cõprehenſa: vt in aliis quoque ſcripturarum ſubſcriptionibus manifeſtum eſt , l. ſi quis ex argentariis.§.1.de edend.Pandect.§. 1. de emtio.apud Iuſtinia.§.ſed etſi quis, aut mutui,& de inſtrumento fide ac cautela, in nouell.l. ſi fideiuſſor ,§.p.iter .de pignori. Pand.fit ſubſcriptio libelli ante litis conteſtationem,l.in ſenatuſconſultũ.§. qui poſt, ad ſenatuſconſul. Turpillia. P.ſubſcriptio eſt potiſſima & ſubſtantialis pars libelli* E

accuſatorii.Sic enim ait in ea, profitetur ſe eſſe accuſatorem , *id eſt , ſe velle proſequi accuſationem, & ſubiturum talionẽ, dict. l.libellorum,§.item ſubſcribere , & d. can.fin.§. item ſubſcribere, & can.qui crimen,2.quæſt.8.can. nullus introducatur, §.inſcriptio,4.quæſt.4.l.qui crimen.C.qui accuſare non poſſ. Ante hanc ſubſcriptionem non eſt accuſator audiendus , neque reus poſtulatus vexandus vel vocandus,l. 2.§.ex longinquo,de exhib.reis,vt non exſiſtente legitimo accuſatore,capit.1.de accuſatio. Talionis autem pœna,quæ ex illa inſcriptione naſcitur,nihil aliud eſt,quam vt is,qui crimen illatum nõ probauit,ſubeat pœnam,& ea plectatur,qua afficiendus eſſet reus accuſatus,ſi plectatum fuiſſet,ca. 3.& 4. 2.q.8.l.ſi. C.de accuſ.l.in priuatis, ad ſenatuſconſul.Turpill. & dicemus paulo poſt in effectu accuſationis.*

v *ca ſciant cuncti,2.quæſt.8.l.fin.C.de probat.can.dicit,32.quæſt.1.can.1.35.quæ. 6.alioquin pro reo ſententia fertur , vt ibidem dicitur, & in dubiis fauorabiliores rei,l.fauorabiliores, de regul.iur. Pand. promtiores ad liberandum,quam ad obligandum,leg. Arrianus,de actio. Pandect. cum ſatius ſit nocentem abſolui,quam innocentem cõdemnare in dubio,l.abſentem, de pœn.P.*

x *Ordo antiquus exercẽdorum iudiciorum abrogatus fuit , & cœpit extra ordinem in iudiciis criminum procedi,l. ordo , de public.iud.Pandect.l. 1.§. in ſenatuſconſultum,ad ſenatuſconſul.Turpill.P.l.1.§.fin. & l.hodie,de pœn. P. fuit autem antiquus ordo, vt in primis accuſator ad quæſitorẽ, cui iudicii exercitium contigerat , rei nomen deferret, & poſtularet, illud nomen recipi,poſtea ſubſcriberet ſe,& ad talionem ſe obligaret , dict. l. libellorum,§.item ſubſcribere,de accuſatio.Pand. Subſcriptione facta,proponebat accuſator talem tale crimen feciſſe. Si ſilebat reus conuentus, lis æſtimabatur,vt eo victo,ſi negabat,a magiſtratu dies inquirendorum criminum poſtulaba-*

ſtulabatur, & hoc modo legibus reus interrogari dicebatur, poſt hanc interrogatione reus in reatu conſtitutus quoq; dicebatur. Iudices vero reorū prætor ex decurius conſtituebat Romæ, eorumque nomina in vrnā mittebat, & ex his numerum neceſſarium ſortiebatur, ex eoque numero reo & accuſatori integ[illegible] erat reiicere, quos ex aliqua cauſa ſuſpectos habebat. In reiectorum autem locum, prætor alios ſubſortiebatur, quoad legitimus numerus, qui legibus definiebatur, conficeretur, dehinc iureiurando conſcripti iudices, vt refert Dionyſius Halicarnaſ. lib. 7. adigebantur, iurabantque omnes in leges, præter ipſum prætorem. Die cognitionis citabantur voce præconis iudices, rei & accuſatores, vt ait Feſtus Pompeius, libr. 16. Aſconius Pædianus, in 13. Verrinam Ciceronis, Si citatus accuſator non veniſſet, nec excuſatus eſſet, ex reis eximebatur accuſatus. Cicero in 4. Verri. Si vtraque pars aderat iudicio, oratoribus dicendi poteſtas fiebat. Citabantur & teſtes palam, & publice interrogabantur, dicta eorum in promtu referebantur. Cauſa vtrinque perorata, præco dixiſſe oratores pronunciabat. Quintil. libr. 1. cap. 5. Aſcon. in 3. Verrinam. Deinde iudices accipiebant tabellas iudicii, inſcriptas literis abſolutionis, condemnationis, & amphationis. Quarum aliquam cum ad conſilium miſſi fuiſſent, in ciſtam conicere neceſſe habebant, antequam lege Glaucia comperendinandi data illis fuiſſet poteſtas. Ex hoc autem ſolemni ordine nonnihil Pompeia lex immutauit, quæ refert Aſconius Pæd. in orat. pro Milone. Euerſa autem omnia fere cum populi libertate fuerunt ab Imperatoribus poſtea.

y *c. qualiter, 17. §. formam vero, de accuſ.*

z *dict. cap. qualiter, §. debet igitur, verſ. & non ſolum dicta, & c. olim, 26. §. ſi vero teſtes, de accuſat.*

Capvt V.

Qui accuſari poſſunt.

A Regulariter omnes accuſari poſſunt delinquentes, *a* cuiuſcunque ſexus ſint, *b* quandocunque apparuerint. *c* Poſſunt a ſubditis clericis prælati, a monachis ſuis Abbates accuſari, *d* maiores ætate & minores, cum etiam ſint delicta, quæ in pueris vindicari poſſunt. *e* Accuſari autem non poteſt inimicus aut eius amicus. *f* Difficilius autem & cum maiori iudicio admittitur accuſatio vel inquiſitio contra B præpoſitos, quam contra ſubditos, quia prælati poſiti ſunt tanquam ſignum ad ſagittam, & quia nō poſſunt omnibus complacere, cum ex officio teneantur non ſolum arguere, ſed etiam increpare, ſuſpendere, ligare. Ideo odium multorum incurrunt, & inſidias patiuntur. Atque etiam in eorum accuſatione eccleſiæ periculum imminet, columnis eius excuſſis & impulſis. *g* Non admittitur contra abſentem, C niſi in contumacem, accuſatio. *h* Qui ſacerdotes fieri nequeunt, ſacerdotes accuſare prohibentur. *i* Multo magis laicis paſſim accuſare epiſcopum non licebit. *k* Quamuis autem iure ciuili non liceret vxori maritum de adulterio accuſare, *l* tamen hoc iure Pontificio licet, quo mu[illegible] ſe coniuges accuſare de eo poſſunt, etſi non æqualiter. *m* Veruntamen conſanguineos coniunctos matrimonio, extra- D neorum nullus accuſat, ſed propinqui, ad quorum notitiam pertinet, vt pater, mater, frater, ſoror, patruus, auunculus, amita, matertera & eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit ab antiquioribus & veracioribus, quibus ea propinquitas nota ſit, epiſcopus inquiret. *n* Niſi propter quæſtum quidam accuſent. *o* Non accuſantur de crimine rei poſt eorū mortem, *p* paucis exceptis. *q* Nec admittitur E regulariter inquiſitio aduerſus denuntiatos, qui ſunt famæ integræ, *r* niſi non fuerit inquiſitioni hæc exceptio oppoſita, *s* aut niſi is, contra quem inquiritur, fuerit crimen confeſſus. *t*

SCHOLIA. A

a *Intereſt enim Reipublicæ, delicta cognita eſſe, l. eum, qui nocentem, de iniur. Pan. vt puniantur, l. ita vulneratus, ad l. Aquil. P.*

b *can. ſi quis cuiuslibet, 21. q. 5.*

c *Iure Pontificio can. quicunque, 81. diſt. ca. qui contemta, 8. diſt. can. ecce, 24. q. 3. quamuis quoad pœnam legalem, interdum ad accuſandum detur certum tempus, vt in lucro adulterii & ſeparationis thori quinquennium, l. adulter. C. de adul.* B *ca. tua, de procurat. & in aliis accuſatio excludatur 20. annorũ lapſu, l. querelam, C. de falſ. quæ tamen habent locum in pœna legali, nam in alia, vſq; ad milleſimum annum accuſationem, quandocunque crimen apparuerit, inſtitui poſſe, tradit Hugo gloſſator, ad can. admonere, ad verbum,* pœnitentiæ, *33. q. 2.*

d *c. 2. c. penult. de accuſatio. can. Paulus, &* C *ſeq. can. quapropter, can. ſi quid in eccleſia, 2. quæſt. 7. Accuſare etiam & monachi ex caritate poſſunt epiſcopum, ca. nullus monachus, §. ſed aliud eſt, 2. q. 7.*

e *ca. 1. & 2. de delict. pueror. can. illa, 15. q. 1. & ætas non dat impunitatẽ, l. auxilium, §. in delictis, de minor. 25. ann. l. impunitas, C. de pœn.*

f *c. repellantur, c. meminimus, de accuſ.*

g *Hæc omnia, in c. qualiter, 24. de accuſat. & latius, in c. 2. epiſt. Stephani Papæ primi, de* D *accuſationibus epiſcoporum.*

h *c. eorum, 11. q. 3. & per totam. 3. q. 9.*

i *can. ipſi apoſtoli, 2. quæſt. 7. can. omnes vero, can. ſacerdotes, 6. quæſt. 1. niſi agatur, de ſimonia, & hæreſi, can. nos ſequentes, & ſeq. ead. 6. q. 1.*

k *ca. 1. can. clericos, 49. can. laici, 2. q. 7.*

l *l. 1. C. ad l. Iul. de adult. can. apud, §. hoc in mulieribus, 32. q. 5.* E

m *can. Chriſtiana, 32. q. 5.*

n *can. 1. & 25. q. 6. ſaltem propinqui præferendi in hac accuſatione extraneis, ca. videtur, qui matrimon. accuſar. poſſ. libr. 4. tit. 18.*

o *Nam & mater ipſa, & quæ ſpe quæſtus accuſauerit matrimonium, reiicitur ab accuſatione, c. ſignificante, 5. qui matrimon. accuſar. poſſ.*

p *ca. admonere, 8. 33. qu. 2. quia morte crimina exſtinguuntur, ca. quorundam, 23. diſt. l. 1. ſi reus vel accuſator mortuus fuerit, C. l. defuncto, de public. iudic.*

q *Velut ſi ag[...] de criminibus atrocioribus, ex quibus etiam mortui memoria poſt mortem damnatur, vt in criminibus læſæ diuinæ & humanæ maieſtatis, in crimine peculatus, & ſimilibus, l. ex iudiciorũ, 20. de accuſat. in P. vbi de his non finiuntur etiam morte crimina, ſi ratione bonorum poſt mortem, quis agere velit. l. fin. ſi penden. appellat. mors interuenerit, vel ſi reus moriatur poſt litem conteſtatam, cum eo, quo caſu, & contra hæredes bonorum perſecutio in pœnã datur. d. l. ex iudiciorum, & l. vni. ex delicto defunctor. in quantum hæred. teſtam. cum ſimilib.*

r *In c. cum oporteat, 19. verſ. niſi ſuper prædictis, § tertia, verſ. nullam eſſe pro crimine, de accuſatio. c. inquiſitionis, 21. §. quæſiuiſti, & §. ex quibus, eod. tit.*

s *nam ſi ab initio inquiſitioni non obiiciatur hæc exceptio, nõ vitiabitur ideo inquiſitio, ca. 2. de accuſat. in Sext.*

t *ca. 1. de accuſatio. in Sext.*

CAP. VI.

1 *Effectus inquiſitionis.*
2 *Denuntiationis.*
3 *Et accuſationis.*
4 *Effectus obiectionis criminis per exceptionem.*
5 *Qualis pœna criminis per inquiſitionem apparentis.*

SI per inquiſitionem iudicis † crimen 1 probatum fuerit, quod ordinis ſuſcepti executionem, aut retentionem beneficii, etiam poſt peractam pœnitentiam impediret, puta ſi homicidium commiſiſſet, aut adeptus fuiſſet ordinem, aut beneficium vitio ſimoniæ, erit in cauſa ſicut in accuſationis iudicio procedendum, alioquin ſecundum

cundum perſonę merita & qualitatem exceſſus, pœnam poterit iudicantis diſcretio moderari. *a* Infamia tamen ſola ad condemnandum nõ ſufficit, niſi probetur; inducit tamen neceſſitatem purgationis infamato, & in qua deficiens punitur, vt conuictus. *b*

2 Denunciationis finis, manifeſtatio criminis ad emendationem & pœnitentiam ſine intentione proſequendi. *c*

3 Vt accuſationis † ad vindictã pœnæ, *d* & ideo, qui ex aliqua cauſa prohibetur accuſare, vt quia iurauit, ſe nõ accuſaturum, non prohibetur denunciare. *e* Ad denunciationem & famam pertinet inquiſitio, cuius finis indagatio veritatis, *f* cum vanæ populi voces audiendæ non ſiut. *g* Accuſato pręlato, interim ei interdicitur alienatio rerum eccleſiaſticarũ. *h* Nemo autem debet de crimine non manifeſto ſine legitimo accuſatore damnari, *i* de manifeſto poteſt, *k* aut ſi in modo inquiſitionis cognitum fuerit de crimine, *l* aut iudex intelligat quempiam calumniatũ fuiſſe, *m* aut ſi infamatus de crimine deficiat in purgatione. *n* Sed etſi libellus non fuerit legitime cõceptus, aboletur nomẽ rei, *o* quamuis non aboleatur crimen eius. *p*

4 Per exceptionẽ † facta detectio criminis, defenſionem habet excipientis, & repulſionem tantum eius, contra quem obiicitur. *q* Opponuntur autem crimina per exceptionem tantum teſtibus ante publicationem teſtimoniorum, non poſtea, *r* niſi poſt publicationem crimina in notitiam venerint opponentis, vel fuerit proteſtatus ante publicationem opponere ſe velle crimina. *ſ* Qui per viam exceptionis obiicit crimina nullo periculo calumniãtis vel deferentis innodatur, qui nemini facit iniuriam, qui iure publico vtitur, & ad ſui defenſionem. *t*

5 Quando vero † per modum inquiſitionis crimen probatũ fuerit, regulariter arbitraria, non ordinaria pœna imponitur, *u* niſi tale crimen per inquiſitionem fuiſſet

A detectum, quod etiam poſt peractam pœnitentiam impediret ordinis ſuſcepti exſecutionem.

SCHOLIA.

a *c. inquiſitionis, 21. accuſat.*

b *d. c. inquiſitionis, 21. §. fi. & c. accedens ad preſentiam, 23. de accuſatio. de neceſſitate purgationis, toto tit. de purgat. canonica, & in ſumma, 2. q. 4. & in glo. in ſumma, 15. queſt. 5.*

B c *c. ſuper his, de accuſ. vt nota crimina fiant iudici, qui poteſtatem habet inquirẽdi, de reliquo fit denuntiatio vel delatio.*

d *Accuſatio habet finem, vt fiat probati criminis vindicta publica.*

e *c. quemadmodũ, 25. de iureiu. lib. 2. tit. 24.*

f *l. diuus Adrianus, de cuſtod. reorum. P. c. qualiter, in 2. de accuſat. ca. licet Heli, de ſimonia.*

g *c. Oſius, de elect. neque ad vanas voces populi quiſpiam damnandus vel abſoluendus eſt, c. miramur, 61. diſt. l. decurionum.* C *C. de pœnis, can. ſi ergo, 8. quæ. 1. ideo in ca. inquiſitionis, §. qui ſinuſti etiam, de accuſat. ſola fama delicti non facit reum, neque infamat inter bonos & graues, quãquam infamato ſit imponenda purgatio canonica, vt dictum eſt.*

h *c. prælatorum, de accuſatio.*

i *c. vnic. vt eccleſiaſtica beneficia ſine diminutio. conferan. lib. 3. tit. 12. can. de manifeſta, 2. q. 1. can. quiſquis poteſtatem, 22. quæ. 4. l. reſcripto, § ſi quis accuſatorem, de munerib. & honor. P. gloſſ. ad d. c. vnicum, ad verb.* D *ſine accuſatore, addi: exceptiones, in quibus ſine accuſatore quis damnari poteſt, vt ſi ſuſpecta, de falſo in iudiciũ producantur, l. iubemus. C. de probat. ſi teſtes vacillent, l. nullum. C. de teſtibus, cap. ſuper his, de pœnis, & c. colligit & alias exceptiones, ad ca. de manifeſta, 2. q. 1.* E

k *c. euidentia, de accuſ. c. manifeſta, ca. quia Lotharius, 2. q. 1. ponitur ratio, in §. 1. d. c. Lotharius, quod in manifeſtis, calliditate accuſantium non opprimitur reus, nec tergiuerſatione proprium crimẽ celatur, cum*

culpa oculis omnium ſe ingerat, atque ideo nec in talibus iudicialis ordo requiritur. A.

l *ca. qualiter & quando, & c. inquiſitionis, de accuſ.*

m *c. ſi quem, §. notandum, 2. quæ. 3. c. 1. & 2. de calumniatoribus, leg. 1. §. 1. ad ſenatuſ. Turpill. P.*

n *cap. de hoc, de ſimonia.*

o *l. libellorum, §. quod ſi libelli. de accuſat.*

p *Aliud autem eſt aboleri crimen, aliud nomen rei ex defectu accuſationis, quod minus eſt.* B *Nam criminis abolitio abolet accuſationem, accuſationis autem abolitio non abolet crimen. Aboletur autem accuſatio, quando accuſator renuntiat accuſationi criminis publici, vel deſiſtit ab accuſatione impetrata abolitione, id eſt, poteſtate deſiſtendi ex certa cauſa, aliter enim puniretur deſiſtens, vt tergiuerſator; l. 1. in prin. & §. ſi quis autem, ad ſenatuſ. Turpil.* C *l. 3. §. fin. de præuaric. P. poterit autem ita derelicta accuſatione accuſatus ab alio accuſari iterum de nouo, ſi oſtendat is ſecundus priorem colluſiſſe vel præuaricaſſe, ca. fin. de colluſio. detegen. l. ſi quis homicidii. C. de accuſation. atque non obſtante defectu accuſationis, iudex crimen obiectum inquirere poteſt, & de colluſione, c. 1. & 2. de colluſ. detegen. item & alius, ſi ſuas vel ſuorum vlciſcatur iniurias, abolito crimine, repetit accuſationem,* D. *l. ſi cui crimen, §. iiſdem criminibus, de accuſationibus. P. dummodo delatus iam a reis exemtus ſit, non aliter. l. hi tamen, §. ſi eo. tit. de accuſatio. P. Eſt & alia abolitio reſpectu accuſatoris, quando non ſeruauit formā requiſitam in libello, quo caſu ſi ob id a reis eximatur accuſatus, poterit iterum accuſari etiam ab eodem accuſatore, l. libellorum, §. quod ſi libelli, de accuſationib. Contra ſi ex parte rei abolitio criminis contingat, vel quia remiſſa pœna & crimen eſt, vt tit. de abolitionibus, & de generali abolitione, in C. & in l. libellorum, §. fin. de accuſat.*

q *Quare exceptiones teſtium, quæ fiunt per obiectionem criminum per illos commiſſorum, nō habent illum finem, vt de commiſſis ſumatur vindicta, ſed vt reiiciātur: ideo nec puniuntur etiam ratione illorum, ſed conuicti reiiciuntur a teſtimonio, cap. 1. de excep. c. cum teſtimonium, c. 2. in fi. de ordine cognit. l. Lucius Titius, de ordine cognitio. nec admittitur triplicatio contra exceptionem, ca. ſuper his, de accuſat. quia iam finem adepta eſt exceptio, nempe quod teſtis reiectus ſit, nec ideo exceptum de crimine, vt de eo fieret vindicta, ſed vt pro defenſione cōcederetur, facit. c. intelligimus, de iudic.*

r *c. præſentium, de teſtibus.*

s *c. fin. de cognatio. ſpiritua.*

t *l. iniuriarum. §. 1. de iniur. cap. cum in eccleſia, de elect. l. in re mandata, C. manda. l. ſi quis, §. ſicut, de petitio. hered. neque iniuriam irrogat, qui ex iure commodum ſuum proſequitur, l. ſi donaturus, §. 1. de condict. cauſa data. P. l. 1. §. quod ait prætor, de incēdio, ruina & naufragio, & excuſatur, qui voluit qualicunque ſanguinem ſuū redimere, l. 1. de bonis eorum, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerint. Pand.*

u *c. inquiſitionis, 21. in prin. c. qualiter, 24. §. verum ita, verſ. quatenus de accuſat.*

x *d. c. inquiſitionis, verſ. in quo quidem.*

Capvt VII.

De accuſationum vitiis.

1 *De calumnia & pœna talionis.*
2 *De denūtiatione nō probata & delatorib.*
3 *De præuaricatore.*
4 *De tergiuerſatore.*

Accuſationes aliquando finem ſuum non conſequuntur, ob calumniam, aut propter præuaricationem, aut tergiuerſationem accuſantis.

Calumniari eſt falſa crimina † ſciēter & malitioſe alteriuſque vexandi cauſa, intendere. a Calumniantes ſimili ſupplicio affici merentur, quo puniendi eſſent accuſati, ſi criminis illati rei peracti eſſent. b Et

vocatur

vocatur horum pœna, pœna talionis. *c* Puniuntur & acrius calumnia inſontibus & maxime ſacratis hominib. illata, quare ſi ſubdiaconus ſit, qui ſubdiaconum vel alterius ordinis maiorem calumniatus fuerit, officio debet priuari, & verberibus publice caſtigatus in exilium deportari. *d* A

3 Denuntians vero,† ſeu delator, quamuis ex ſubſcriptionis vinculo ad talionem non teneatur, attamen, ſi perſona eccleſiaſtica ſuperiori denuntiauerit crimē, quod B non potuit ſufficienter probari, donec canonice ſuam purgauerit innocentiā, quod non calumniandi animo ad crimina denuntianda proceſſit, ab officio & beneficio eſt ſuſpendendus, vt cæteri perterriti, ad infamiam aliorū maxime ſuorum non proſiliant prælatorum. *e* Pernitioſum genus hominum delatorum, qui nolunt videri accuſatores, & tamen ſecreto famam & bonam exiſtimationem prætextu cu C iuſtam conſcientiæ ſuis delationibus maculant. *f* Vt merito a Cæſaribus tanquam impuriſſimi delatores, ſi ſua non interſit, cum pœna reiecti fuerint. *g*

5 Præuaricatio fit in accuſatione,† quando corruptus pecunia accuſator, colludit cum accuſato, & fouere incipit partes accuſati, propriis relictis, ita præuaricari eſt falſa crimina abſcondere. *h*

4 Quando vero,† quis omnino ab accu- D ſatione deſiſtit, tergiuerſator & tergiuerſari dicitur. *i*

SCHOLIA.

a *l. 1. ad ſenatuſconſul. Turpil. l. athletas, §. calumniator, de his, qui notan. infam. P. Notare autem oportet illas circumſtantias,* ſcienter, malitioſe, vexandi cauſa, intendere, *cum quibus, qui non probat, calumniari dicitur, l. 1. de aduocat. diuerſor. iudicio. P. l. & in priuatis, ad ſenatuſconſ. Turpil. l. ſi quis repetere, § ſi ſtellionatus, eod. tit. Cæterum ex eo ſolo, quod quis non probauit intentata crimina, non dicitur calumniator, niſi quoque in ſententia* E *abſolutionis rei, & eius cōdemnationis adiciatur, calumniatus es, id eſt, non probaſſe & calumniatum eſſe, l. qui non probaſſe. C. de accuſat. l. 1. §. ſed vtique, ad ſenatuſconſ. Turpill. P. d. l. athletas, §. calumniator. de his, qui notantur infam. Pan. Sic iudex in declarando calumniatore, mentem examinat accuſantis, ſi neceſſitas, vel iuſtus dolor ſit accuſandi, & ceſſat calumniæ pœna in paterna mortis accuſatione. l. calumniæ pœna, 4. de calum. C. ſi mater de filia morte accuſat, l. 2. C. eod. titul. ſi ob damnum, l. qui cum maior natus, §. ſi patri, de bonis liberto. Pand. ſi ex officii neceſſitate accuſet tutor. l. tutorem, C. de his, quibus vt indign. Niſi aliunde euidens calumnia appareret, l. 2. C. de his, qui accuſar. non poſſ. Idipſum ſeruatur in accuſatione officii, vel procuratoris fiſci, qui ex officio accuſare tenetur, leg. poſt legatū, §. admonet, de iure fiſc. P. l. monetæ, & l. ex varia, de delatoribus, libr. 10. C. Eſt etiam calumniator, qui alios ad accuſationem falſam inſtigat, qui ne ſubiicit accuſatores, l. 1. § incidit, ad ſenatuſcon. Turpil. & ideo eadem pœna punitur, ac qui per ſe calumniatus eſt, vt ibidem dicitur, & in l. noſtros, C. de calumniatori.*

b *can. calumniator. can. qui non probauerit, 2. q. 3. ca. 1. can. 2. ca. qui calumniam, 5. q. 6. l. in priuatis, ad ſenatuſconſ. Turpill. l. ab Imperatore, de præuaricatorib, C. l. fi. de priuat. delict. Iſque eſt obligationis ex ſubſcriptione effectus, cano. quiſquis, cau. qui crimen, 2. q. 8. l. qui crimen, qui accuſare non poſſunt. C.*

c *Talio* ἀντιπεπονθὸς *Græcis, ſeu retributio, vt qualia quis intulit, talia patiatur. Leuit. 24. Deutero. 19. dicitur & pœna talionis modus vltionis. can. ſex differentia, 23. qu. 3. can. quod debetur, 14. q. 1. ca. hac autem, §. ex his, 23. qu. 4. Talionis pœnam delinquentibus indictā ex lege 12. tabularum, meminit etiam Gellius, libr. 20. ca. 1. & §. pœnā, de iniuriis, apud Iuſtin. videndus & de hac repaſſione geometrica & arithme-*

tica, Ariſtoteles, lib. 5. & hic. c. 5. dum explicat quoque legem ſimilē Rhadamanti.

d *ca. 1. de calumniatori. lib. 5. tit. 2. ſacratæ & ibi perſonæ dictæ ſunt Eccleſiaſticæ, & c. non nos beatum Petrum, 40. diſt.*

e *cap. fi. de calumniatori. dixi de calumniatorum & accuſatorū delictis, lib. 32. Syntagmatis iuris vniuerſi, c. 20. 21. 22. Sicque in ſumma denuntians, vt accuſator, ſi non probat, quod intendit, calumniari præſumitur, can. qui non probauerit, 2. q. 3. l. 1. C. de aduocatis diuerſ. iudi. Probabitur autem non propoſuiſſe animo calumniandi, ex purgatione canonica, quæ pendet ex arbitrio iudicis, num talis ſit. Sunt enim purgationes arbitrariæ, c. inquiſitionis, de ſimonia, maxime vbi non ſunt formæ purgationis determinatæ a lege, ca. de cauſis, §. illis autem, de offi. deleg. probabitur & per iuramentum, vt c. præſentium, de teſtibus. c. paſtoralis, de excep.*

f *Non minus quam maledici libellos famoſos ſecrete componentes, l. vnica, de famoſ. libel. C.*

g *l. penult. de delatorib. lib. 10. C. inter calumniatores poſiti, qui ſecreto deferunt. l. noſtris, de calumniat. Cod. ita Tyberius Cæſar præcipuos ex delatoribus priuatis, qui antea ab Imperatorib. probabantur, & præmio donabantur, vno die occidi iuſſit, vt ſcribit Dio Caſſius, li. 38. Titus vero vrbe expulit, vt ait Xiphilinus ex Dione. At Traianus naufragio ſine velis & remis nauibus impoſitos, mari expoſuit, vt teſtis Plinius in Panegyrico eius. Euadet tamen maculam delatoris, is qui denuntiauerit, ſi ſua intereſt, l. deferre, §. ſed etſi communem, & l. delator, de iure fiſc. l. nulla macula, de delator. lib. 10. C. c. 3. de accuſat.*

h *l. 1. & 3. de præuaricatoribus. P. l. 1. ad ſenatuſconſul. Turpil. P. l. 4. athletas, §. item præuaricator, de his, qui notan. infam. P. l. præuaricatores, 212. de verborum ſignificat. vide quæ dixi, de præuaricatore eiuſque pœna, libr. 32. ſyntagmatis iuris vniuerſi. c. 21.*

A i *l. 1. ad ſenatuſconſ. Turpil. vide & quæ diximus, de tergiuerſatore prædicto, lib. 32. ſyntagmatis, c. 22. Quis dicatur deſtitiſſe ab accuſatione, tractatur in l. fi. C. ad ſenatuſcōſ. Turpil. l. deſtitiſſe, l. ab accuſatione, in prin. & §. deſtitiſſe, de accuſat. P.*

DE PROBATIONIBVS.

a TITVLVS X.

B a *Agitur de probationibus, lib. 2. decretalium, tit. 19. lib. 2. Clem. tit. 7. lib. 22. P. tit. 13. de probationibus & præſumtionibus, & lib. 4. C. tit. 19.*

CAPVT I.

1 *Continuatio.*
2 *Et quid probatio.*
3 *Diuiſio.*

IN criminalibus & ciuilibus cauſis † pleraque dubia, idque fere ſemper, propo- 1
C nuntur, de quibus probatio exigitur, antequam certa ſententia ferri poſſit, quæ ſecundum allegata & probata fertur, & proinde poſt petitiones, accuſationis propoſitiones & conteſtationes neceſſe eſt, perueniri ad probationes, *a* actore quippe non probante, reus abſoluitur. *b*

Cauſa iudicii, † aut argumēto, aut pro- 2
batione conſtat. Argumentum, nunquam teſtibus, nunquam tabulis dat probatio-
D nē, ſed ſola ſui inueſtigatione inuenit veritatem. Vnde dictum argumentum, quaſi argute inuentum, probatio autem teſtib. & fide tabularum cōſtat. *c* Probare eſt rei dubiæ fidem facere. *d*

Probationum † quædam apertiſſima 3
& euidentiſſima, *e* quæ maxime in criminibus demonſtrandis exigitur, *f* alia, quæ euidens & clara, quæ fit per teſtes, vel facti euidentiam, ſeu apparentiam *g* Alia minus euidens, quæ fit per coniecturas.
E Rurſum probationum quædā plena, quædam ſemiplena vel imperfecta. Plena quæ perfecta, & quam lex cenſet habendam pro veritate, *i* & ex qua iudex adducitur ad fidem & credulitatem eius, quod pro-
bauit.

ſitum eſt, *k* ſemiplena ea eſt, quæ non o- A
mnino perfecta eſt. *l*

S C H O L I A.

a *l.illicitas,§.veritas, de offic. præſid.*
b *l. qui accuſare,C. de eden.leg.actor. C. de probat.*
c *c.cum eccleſia,de cauſa proprieta.*
d *c.forus,10.§.cauſa,de verb.ſignific.& ita probatio dicitur lumen veritatis,in l.4.de temporibus & reparatio.appell. & luci cõ-* B
paratur,l.ſi.C.de prob.
e *De qua meminit, ca.1.de except. in Sext. quando ea eſt indubitata & clara.*
f *Vt ſit luce meridiana clarior, cano. quiſquis,cano. ſciant, 2. quæſtio.8.& l.ſciant, C. de probatio. excepto crimine ſimoniæ, ad quod etiam per veriſimiles præſumtiones peruenitur,cap.ſicut, de ſimonia. & in crimine hæreſeos,ca. cum contumacia, de hæretic. in Sexto.l.1. C.de hæretic. Quia* C
iſta crimina ſolent, vt plerunque in ſecreto committi, & ideo, vt nec ſimilia occulta, facile niſi præſumtionibus deteguntur.
g *can. ſcelus,can.primo,2.qu.1.c. tua,de cohabita.clericor. & mulier.*
h *Vt in cap. adferre mihi gladium, de præſumtio.*
i *Notat Decius ad rubric.de probatio. num. 12.gloſſ.ad l.proprietatis dominium,4.de* D
probatio.C.& in text.ibi, quibuſcunque aliis legitimis probationibus oſtenditur *Panormitan.ad capit.fin.§.1.num.7. de iureiuran.*
k *Panorm.in proximo citato loco.facit l. ad fidem de teſtibus, l.quinquaginta. in fi. de probat.l.1.C.de reb.alien.nõ alien.l. eos,& ibi glo. ad verbum,*iudiciariæ, *de teſtibus. Cod. Qualiter autem iudex ad certam fi-* E
dem adducatur,certa regula dari non poteſt, plerumque autem id fit, aut per teſtes, aut per præſumtiones, aut confeſſiones partium, vt in capit. cum cauſam,de probatio.in l.3.ibi, tu magis diſpice,*de teſtibus.Pand.*

l *Semiplenam probationẽ dicunt interpretes vnum teſtem, literarum comparationem,ſcripturam priuatã, leuem præſumtionem.*

C A P V T I I.

De quibus ſit probatio.

DE dubiis ſit probatio,nõ de notoriis: *a* neq; etiam quis admitti debet ad probationem eius, quod probatum non re-
B leuat. *b*

S C H O L I A.

a *in ca.tua nos,de cohabita. clericor.& mulier.c.ſuper eo,3.de teſtibus.cog.ca.de manifeſta,17.2.q.1.Idipſum cũ diſtinctione relatum his verbis*, de manifeſta & nota pluribus cauſa, non ſunt quærendi teſtes, &c. ſi ſine tergiuerſatione negari non poteſt. *Et poſtea, in §.ſed ſciendum, addit Gratianus*, ſed ſciẽdum, quod eo-
C rum, quæ manifeſta ſunt, alia ſunt nota iudici, & incognita aliis, alia ſunt manifeſta aliis & occulta iudici, quædam vero ſunt nota iudici & aliis. Quæ iudici tantum nota ſunt, ſine examinatione ferri non poſſunt, quia dum accuſatoris perſona aſſumitur, iudiciaria poteſtas admittitur. *In vna namque cauſa nemo poteſt ſimul eſſe accuſator & iudex. Sed & quædã noſſe poteſt iudex, quæ perinde ha-*
D *bentur, ac ſi ignoraret, veluti ſi ei detecta ſint in confeſſione auriculari tanquã Deo, can.fin.§.ſed mirandũ,15.q.5.c.ſi ſacerdos,2.de offic.ordin.niſi & alibi idem confeſſus publice ei ſit, tit. de confeſſis in vtroque iure ciuili & pontificio.*
b *c.per tuas,in fi.verſi.etſi probata, de ſimonia.l.ad probationem. C. de probat.*

C A P V T I I I.

Quis probet.

ACcuſanti & agenti, nõ reo onus probandi incumbit. *a* Negantis autẽ factum per rerum naturam nulla eſt probatio. *b* Per indirectum tamen poſſet admitti, dum a negatiua in affirmatiuam fit, quo-

dammodo tranſitus, *c* vt & is, qui excipit, A
cenſetur actor in eo, & ſuam intentionem
probare debet. *d* Sed & præſumtio quædam
pro aſſerēte, aliquādo transfert onus
probationis in negantem. *e*

SCHOLIA.

a *ca. bonæ, 23. §. porro exceſſus, de elect. can. quod autem, 1. & ſeq. 6. q. 5. l. qui accuſare, l. actor, 23. de probat. C.*

b *ca. quoniam contra, 11. de probat. ca. bonæ memoriæ, 23. verſ. contra legati, de elect.* B
nam eius quod non eſt, nulla exſiſtit qualitas, ex qua manifeſtum dici poſſit. l. eius, qui in prouincia, de reb. cred. P.

c *c. ex tenore, 35. de teſtib. Vt autē hoc planius fiat, notandæ ſunt gloſſæ diſtinguentes ſpecies negatiuæ propoſitionis, vna ad can. accuſator, 2. ad verbum,* accuſator, *6. qu. 5. & ad c. bonæ, 23. §. cōtra legati, ad verba,* per rerum naturā, *de elect. in quibus* C
negatiua dicitur eſſe, aut iuris, aut facti, aut qualitatis. Quarum quæ facti eſt, dicitur eſſe aut pura, aut non pura, pura ea dicitur, quæ ſimpliciter proponitur ſine determinatione loci, vel tēporis, aut alterius rei. Nō pura, non ſimplex. Negatiua pura probari non poteſt, directe vel indirecte, vt ſi quis dicat, ſe non contraxiſſe, non duxiſſe Bertham. &c. & iſta negatiua transfert onus in dicentē, non in negantem, vt in D
d. ca. accuſator, 6. q. 5. & d. c. bonæ memoriæ, cum ſimilib. Non pura vero, cui adiicitur locus, tempus, vel alia circumſtantia, probari poterit per indirectum, c. ex tenore, c. ſeriem, de teſtibus, l. optimam, C. de cōtrah. ſtipulat. veluti ſi exhibeantur inſtrumenta, in quibus contineatur contrario die, vel alibi quam aſſeratur, rem geſtam fuiſſe, vt ibid dicitur. circumſtātia etiam inducit in negatiua probationem, quæ habet E
ex conſequentia affirmatiuam, vt cum quis non ſponte dicitur renunciaſſe beneficium, ſequitur eum inde, quia non ſponte, ergo coacte renūtiaſſe, & illud negans debet probare, poſtquam confirmant renunciationem probauerit factam, c. ſuper hoc, de renunt. Negatiua etiam iuris probatur, vt ſi negat quis recte factam emancipationem, hoc enim probare debet, l. ab ea parte, §. 1. de proba. P. continet enim & ibi negatio adfirmatiuā, quod ibi ſit omiſſa ſolemnitas, vel quod a iure requiſita non fuerint adhibita. Negatiua qualitatis requirit probationē ſi qualitas contra iuris communis præſumtionem negetur, vt nego talem eſſe idoneum ad beneficium, probare enim debet. nā alioqui in iure quilibet præſumitur idoneus, niſi de contrario conſtet. c. dudum. c. ſi. de præſumt. c. vnic. de ſcrutinio in ordine faciendo, l. cū quidam. l. cum pater. §. rogo. de legat. 2. l. omnimodo, C. de inoffi. teſta. l. ex perſona, C. de probat.

d *c. in præſentia, de proba. l. in exceptionibus, eo. tit. P. l. in ciuile, de rei vendi. l. 1. l. fruſtra, C. de proba. l. ſi ex cauſa, l. 1. l. ad, exeratur, de non numera. pecunia. C. l. ſi non deſignata, de falſa cauſa adiect. leg. Ei incumbit probatio, qui dicit, l. ei incumbit, de prob. P. quia quemadmodū qui aſſerit, debet habere commodum, ſic & ſentire debet onus, l. ſecundum naturam, de reg. iur.*

e *Vt in l. ſi chirographum, 24. de probat. P. ſi chirographum debiti fuerit cancellatum, præſumtione liberatus debitor eſſe videtur, & ideo ſi aſſerit ſe ſoluiſſe, liberatur a probatione, & in contrarium creditor debet probare non ſolutum. Idem ſi inueniatur chirographum integrum redditum penes debitorem, l. 14. & 15. de ſolutio. C. Multo magis ſi creditor fateatur ſe reddidiſſe, l. 2. §. 1. de pactis. Pandect. aut conſtet ei reddi mandaſſe, l. 7. C. de remiſſ. pignor. Præſumtionem autē hanc transferre onus probandi in creditorem contrarium negantem ſolutum, docet etiam Cynus ad l. 1. C. de probatio.*

CAPVT IIII.

De modis probandi.

IN criminalibus negotiis *a* & cauſa matrimoniali, *b* plena debet eſſe

& luce ipſa clarior, neque ſemiplena ad-
mittitur. *c* Nec probatio generis in quæ-
ſtione ſpeciei, niſi & in ſpecie fiat, non ſuf-
ficit, *d* vt neque alioquin dubia, *e* attamen
probationis facultas non eſt coanguſtan-
da, ſed amplianda. *f*

S c h o l i a.

a *l. fin C. de probat.*

b *Quando maxime ad diſſoluendum ma-
trimonium agitur, ca. in literis, & ibi glo.
ad verbum,* probatæ, *de teſtib. Alexan.
conſi. 143. vol. 2.*

c *In defectũ probationis, vel ad ſupplemen-
tum in criminalibus non defertur iura-
mentum. Bartolus fuſe ad l. maritus, num.
4. de quæſtio. & ad l. admonendi, num. 52.
de iureiurand. gloſſ. ad leg. quacunque, ad
verb.* agatur, *& ibi Salycet. de iureiur. fuſe
Panor. ad c. fin. nu. 12. cum ſeq. de iureiur.
Quemadmodũ autem in criminali cauſa,
ſic in matrimoniali probatio per famam
cum vno teſte non ſufficit, quamuis ſuffi-
ceret in aliquibus cauſis aliis ciuilibus, vt
notat gloſſa, ad c. veniens, in 1. ad verbum
illorum. de teſtibus. gloſſ. in ca. mulieri, ad
verb.* abſoluto, *de iureiur.*

d *Veluti ſi quis dicat, aliquem ſuum eſſe ſub-
ditum, & ex eo probet, quod ſibi tributum
ſolueret, quia tributi præſtatio aliud poteſt
ſignificare quam ſubiectionem, ca. recepi-
mus, de priuileg. cap. quanto, ca. præter-
ea, de cenſibus. Ita probatio generalis vel
æquiuoca, non releuat probantem ſuper
certa ſpecie contenta ſub genere probato, c.
conſtitutus, de religioſ. domib. c. cum vene-
rabilis, de cenſib.*

e *cap. de præſentia, 18. & ibi interpretes, de
probatio.*

f *l. quorundam, in fine. C. de hæretic. l. gene-
raliter, §. neceſſitate, de rebus creditis. cap.
quoniam frequenter, §. 1. vt lite non con-
teſtat. & c. can. fin. 14. quæſtio. 2. ca. ſi-
gnificauerunt; de teſtibus. ca. quanquam,
14. quæſtio. 2. deciſio. Rota, 30. fuit dubi-
tatum, in nouis.*

A

C a p. V.

Per quæ fit probatio.

1 *Per inſtrumenta & ſine illis, per alia.*
2 *Per præſumtionem certam.*
3 *Per rem iudicatam & confeſſionem.*
4 *Per literas excommunicationis, per libros antiquos, famam, acta litis, adminicula.*

PRobatio † vt communiter fieri poteſt, 1
B per publica inſtrumenta, *a* & ſine illis
per alia, ipſiſq; deperditis, *b* per iuramen-
tum neceſſariũ, vel iudiciale, *c* per rei no-
torietatem. *d*

Per præſumtionem violentam, *f* † vt ex 2
anteacta vita præſumitur præſens, *g* niſi de
præſenti contraria liqueat, *h* præſumitur
& ex anteacta vita, quæ erit futura, *i* & e-
ruitur præſumtio animi, quod male agere
voluerit ex ipſo negotio male acto, vt ſi
C quis lanceas, vel ſagittas in mortem in a-
lium mittat, quamuis deprehenſus dicat
ludens feci. *k* Præſumitur & contra eum,
qui iudiciũ ſubterfugit. *l* In dubiis & præ-
ſumitur quilibet eſſe idoneus, *m* & bo-
nus, *n* vicini quoque ſcire facta vicinorum
præſumuntur. *o*

Fit & probatio † per rem iudicatam, *p* 3
per confeſſionem quoque rei contra ſe
confitentis. *q*

D Per literas etiam † excommunicatio- 4
nis probatur excõmunicatio, donec con-
trariũ & abſolutio probetur. *r* fines diœ-
ceſeos, per libros antiquos, per teſtes, per
famã, & alia adminicula probari poſſunt, *s*
acta litis ordinaria facta coram prioribus
iudicibus, fidem faciunt coram ſecundis
inter eaſdem perſonas, & in eodem nego-
tio. *t* Adminicula autem, etſi per ſe ſeor-
ſum non probent, tamen probationem
E adiuuant: *u* & vt plerunque probationes
plures imperfectæ, ſi tendant ad eundem
finem, coniunctæ faciunt plenam proba-
tionem, ſecus ſi ad diuerſum, *x* fama autem
probandi vim non habet, niſi aliis admini-
culis iuuetur. *y*

SCHOLIA.

a *titulo, de fide inſtrumentorum, in iure ciuili & pontificio, & in nouella, de inſtrumentorum fide & cautela, creditur & literis epiſcopi, tanquam publico inſtrumento, ca. ſtatuimus, 19. q. 3. ca. cura, 11. q. 3. ca. de conſiliis, 18. diſt. c. peruenit, de fideiuſſor. cum ſimilib.*

b *nempe per teſtes, l. ſicut iniquum, 5. l. ſtatum tuum, 6. l. inſtrumentis, 9. l. cum inſtrumentis, 10. & l. emancipatione, 11. de teſtib. C. cum ſimil.*

c *ca. 2. vbi interpretes, de probatio. cap. ſtatutũ, §. cum vero, & ibi gloſſ. de reſcript. in Sext. aliter in voluntario & litis deciſorio, l. admonendi, de iureiurand. Pand. fit & probatio per iuramentum in deperditione inſtrumenti, arg. l. fi. C. de proba. Item percreditur & iuramento pro deperditione rerum ex vi illata per aduerſarium, l. ſi quando. C. vnde vi, ca. in primis, 2. q. 1. c. fin. quod metus cauſa, fit etiam probatio expenſarum factarum per iuramentũ ſolum expendentis, c. cum olim propter, 14. §. iudices, de priuileg. l. ſancimus, C. de iudic. taxatione, vt ibi dicitur, præmiſſa, & in can. offeratur, 3. q. 4. cap. conſtitutis, de procuratorib. & c. fi. quod metus cauſa.*

d *titulis de teſtibus, parem enim vim habent teſtes & inſtrumenta, niſi in priuilegio. l. in exercendis, C. de fide inſtrumentor. c. cum ad ſedem, de reſtitu. ſpolia.*

e *notoria non indigent probatione, quia æquiparantur ſententiæ, l. emtorem, in prin. de actionib. emt. multa de notorio. in c. veſtra, de cohabitatione cleric. & mulier. in can. manifeſta, & ibi glo. 2. q. 1.*

f *c. adferre, 2. ca. literis, 12. c. tertio loco, 13. de præſumt. ca. dixit dominus, 32. qu. 1. l. ſi qui adulterii, C. ad leg. Iuliam, de adulter. veruntamen maximæ debent eſſe præſumtiones, aliiſque argumentis ſociatæ, antequam ex illis in criminibus quiſpiam damnetur. c. literas, 14. de præſumtio.*

g *c. ex ſtudiis, 3. c. mandata, 6. c. cum in iuuentute, 15. de præſum. c. ſemel, 8. de reg. iur.*

A h *c. ferrum, 50. diſt.*

i *d. c. 3. c. mandata, & c. pen. de præſumt. lib. 2. tit. 23.*

k *c. 1. eod tit. de præſumt.*

l *c. nullius dubitat, 4. de præſumt. qui enim ſubterfugit iudiciũ, de iuſtitia ſua cauſa diffidere præſumitur, c. Chriſtianus, 11. q. 1. c. decreuimus, 3. qu. 9. ca. honoratus, 7. diſt. quemadmodum dicitur de corruptore iudicis, qui amittit ideo actionem, quod*
B *diffidentia iuſtæ ſententiæ, in pecuniæ corruptionem ſpem negotii poſuerit. l. 1. C. de pœna iudic. qui male iudica. libr. 7. C. tit. 49. & qui poſt commiſſum homicidium, ſtatim & ante inquiſitionem fugit, ſuſpectus efficitur, quod conſcientia patrati ſceleris aufugerit, atque fuga ea iudiciũ facit ſufficiens ad torturam, potiſſimum ſi ſit homo vilis & reprobatæ vitæ, ſecundum Bart. ad l. fi. nu. 5. de quæſtionib. Imola ad*
C *ca. nullus, de præſumt. Decius, conſi. 234. nu. 3. incip.* in effectu quæritur, *niſi facta inquiſitione vel accuſatione, metu carceris aufugerit, quo caſu ſola fuga non facit iudicium ſufficiens ad torturam. per rationem, quod liceat vnicuiq; ſanguinẽ ſuum quomodocunque redimere, l. 1. de his, qui ante ſentent. mort. ſibi conciu. Pandect. & nemo teneatur ſe periculo exponere, ca. 1. de cleric. non reſident. cap. cum perſona, de*
D *priuil. in Sext.*

m *c. fi. de præſumt. c. vnic. de ſcrutinio. in ordine facien. ca. ſiquidem, 86. diſt.*

n *l. merito, pro ſocio, P. l. ſuper ſeruus, qui militia. non poſſ. lib. 12. C. auth. cõtra qui propriam, C. de non num. pecun.*

o *c. quoſdam, 7. & ca. quanto, 8. de præſumt. ca. quod dicitis, 16 diſt. ca. cum in tua qui matrim. accuſ. poſſ.*

E p *Quia pro veritate habetur, l. ingenium, de ſtat. hom. P. l. res iudicata de reg. iur. P.*

q *cap. 1. de confeſſis, l. certum, eod. tit. Pan. quæ autem requirantur, antequam hæc confeſſio probet, tractatur, in l. vnic. & ibi gloſſ. de confeſſ. C. nempe vt quis conſtitu- tur contra ſe, quod natura non [illegible] &*

in[illegible]-

in iudicio, ſponte in præſentia partis, de A *quibus etiam vide Chaſſanæum ad §. 12. d. retraict z, ad verba,* & par le ſerment, *nume. 1. & ſeq. in conſuetud. Burgundiæ, cenſetur hæc confeſſio anteſtare probationi teſtium vel æqualis illi, l. qui de inoffícioſi, & l. Titia. ſoluto matri. P.*

r *l. 2. C. de in ius vocan. l. cum te. C. de tranſact. c. quoniam per confeſſionem, de priuileg. nec tunc opus eſt teſtibus, vbi adeſt confeſſio. l. illam, ibi,* quid opus eſt teſtib. B *de teſtib. C.*

s *cap. cum cauſam, 13. de probatio. can. plures, 16. q. 1.*

t *ca. fin. de probatio. c. cauſam quæ, de teſtib. ſic atteſtationes in vno iudicio receptæ, valent in alio, §. quoniam multæ, de teſtib. in nouellis. l. penult. & fin. C. de arbit. l. fin. de teſtibus. Quod verum intelligo, ſi inter eaſdem perſonas, vel inter ſuccedentes in locum earum, & inter eos, qui alio* C *modo ius habent ab iiſdem, agatur, & ſi ad idem, cap. quamuis, de re iud. & ibi Innocentius & idem, in ca. cauſam quæ, eodem titul. & Ioannes Andreas ad clem. ſæpe, de verborum ſignific. Alioquin fidem non faciunt inter alias perſonas, c. veniens, de teſtib. quia res inter alios acta & iudicata alijs præiudicium adferre non ſolet. rubrica C. res inter alios acta. exceptis caſib. notatis ad dictum c. quamuis, de ſenten. & re* D *iud. vide Rotam deciſ. 410. ſi poſt diffinitiuam, in nouis.*

v *cap. per tuas, de ſimonia, c. cum dilectus, de ſucceſſio. ab inteſta. c. præterea, de teſtib. c. literis, & ca. 3. de præſumtio. argumento, quod ſingula quæ non proſunt cumulata iuuant. l. ſancimus, C. de teſta. l. nec non, §. ſi quis ſæpius, ex quibus cauſis maior. l. iudicia. C. de rei vind.*

x *Felinus ad c. cum cauſam, de probatio. col. 4. vbi multa poſt Bartol. ad l. 1. §. 1. verſic. item Cornelia, de quæſtio. & ſic iudicatum in camera imperiali refert Mynſinger. centuria 2. obſeruatio. 100.*

y *c. ſuper eodem, 5. §. fin. de eo qui cogn. conſanguineam vxor ſua, c. tam literis, 33. de teſtib. §. iuuenes, 8. § ſi vero publicum de cohabita. clericor. & mulier. adiuta autem fama aliis indiciis & argumentis, probandi vim habet. c. cum cauſam, 13. verſ. famam, de probatio. capit. præterea, 27. de teſtibus.*

Capvt. VI.

Effectus probationis.

B Actor, qui plene probauit, non tenetur iurare, *a* item pro eo, qui melius & magis ſufficienter probauit, ferenda eſt ſententia, *b* alioquin neque ius, neque voluntas defuncti quicquam poteſt; vbi probatio deficit. *c*

Scholia.

a *c. 2. de probat.*

C b *c. licet, 9. §. ex præmiſſis, de probat. ſecundum allegata & probata, l. illicitas, §. veritas, de officio præſid. P.*

c *l. 30. de teſtam. tutel. P.*

DE TESTIBVS. *a*

Tit. XI.

a *Agitur de teſtibus & atteſtationibus lib. 2. decretal tit. 20. libro 2. Sext tit. 10 lib 2. clement. tit. 8. & in titulo de teſtib. cogendis lib 2. decretalium titul 21 & titulo vt lite non conteſtata* D *non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam diffinitiuam, eod. lib 2. tit. 6 & lib. 22. P. tit. 5 lib 4. C. tit. 20. in nouell. de teſtib. 9.*

Capvt I.

Continuatio & quid teſtes.

Cvm autem probationes, vt dictum eſt, aut teſtibus aut fide tabularum conſtent, *a* poſt tractationem de probatione E in genere, ad ſpeciem & ad teſtes perueniẽdum eſt, poſtea ad fidem inſtrumentorum. Teſtes antiquitus dicebantur, quaſi ſuperſtites; eo quod ſuper cauſæ ſtatu producebantur, nunc parte priore nominis ablata, teſtes vocantur. *b*

S C H O L I A.

a *cap. forus, §. iurgium, verſ. probatio, de verborum ſignific. aequiparantur teſtes & inſtrumenta in probatione facienda in l. in exercendis, C. de fide inſtrumento. & teſtes veniunt appellatione inſtrumentorum, l. 1. de fide inſtrumentorum. P. gloſſa & interpretes ad l. ſi ex falſis, de tranſact. & ad c. peruenit, in 1. de teſtib. cogen. Lanfrancus ad c. quoniam contra, ad verba* inſtrumentorum productiones, *in principio, de probat.*

b *d. c. forus, §. teſtes, de verb. ſig.*

C A P V T II.

Diſtinctio teſtium.

TEſtium quidam dicũtur comprobantes; quidam ſingulares, de diuerſis ſeparatim teſtificantes; *a* quidam contrarii, aut ſibi, aut aliis; *b* quidam falſi, contra veritatem deponentes; quidam corrupti. *c* Inuenitur & teſtis ſuperior, Deus; *d* interior, conſcientia cuiuſque; *e* exterior, de quo nos agimus, cum perſona teſtatur, *f* item teſtimonium aliud verbo, aliud facti euidentia conſtat. *g*

S C H O L I A.

a *capit. cum dilectus, 32. de electio. vbi nec ſingulares teſtes probant, ſi ſinguli aliud dicant.*

b *Qui nec probant. c. licet, 9. §. quanquam, de probat. can. nihilominus, 3. q. 9. cap. ſi teſtes, §. item qui falſa, 4. q. 3. can. quod autem, 23. q. 7. c. ſolicitudinem, de appellat. l. cum precum, C. de libera. cauſ.*

c *c. licet, de probat. vbi contra illorum teſtimonia ex illis opponitur legitime.*

d *can. ſi peccatum, 22. quaeſtio. 1. cano. inter verba, 11. q. 3.*

e *dicto can. inter verba, & can. cuſtodi. 11. quaeſt. 3.*

f *can. iubemus, de conſecra. diſtin. 1. can. nolo vt, 12. q. 1. can. non ſunt. 11. q. 3.*

g *can. priuſquam, 82. diſtinctio. can. propoſuiſti, 28. diſtin. can. de his vero, 3. q. 2. ſic*
A *e Apoſtoli dicuntur fuiſſe teſtes in tota Iudaea, opere & ſermone, can. exiſtimant, in 11. q. 3.*

C A P V T III.

1 *Super quib. teſtificentur teſtes; an iterum audiendi.*

2 *De quibus interrogati probent.*

3 *Quando corrigere poſſunt teſtimonium.*

B TEſtes ſuper dubiis generaliter adhibentur. Nam factum notoriu*m* non indiget teſtium depoſitionibus declarari, cum talia probationem vel ordinem iudiciarium non exigant, *a* vt contra teſtem qui obſcure depoſuit, examinãdus eſt iterum, vt veritas habeatur. *b* Apertis tamen & publicatis teſtationibus, iidem teſtes vel alii non ſunt recipiendi ſuper eodem articulo, quo iam examinati ſunt, metu ne
C corrumpantur, *c* & niſi ſuper nouis articulis, *d* aut (vt dixi) nimium obſcure ſuper iiſdem antea depoſuerunt, quo caſu auditionem teſtium iudex repetit; *e* aut ſi culpa aut dolo examinatoris, teſtes non fuerint de omnibus examinati. *f*

De his etiam tantum articulis, de quibus
D iurarunt, ſe dicturos veritatem, interrogati & deponentes probant, de aliis vero teſtantes non iurati, deponentes non probant, neque etiam de aliis quam iuratis interrogati deponere non tenentur. *g*

Poteſt autem teſtis in continenti ſe corrigere, addere, vel diminuere dictis in depoſitione ſua, non autem ex interuallo. *h*

S C H O L I A.

E a *capit. ſuper eo, 3. de teſtibus cogen. lib. 2. titul. 21.*

b *c. cum clamor validus, 53. de teſtib.*

c *c. fraternitatis, in textu, & gloſ. [illegible] ſtitutis, in 2. de teſtib.*

d *cap. cauſam quae, 19. de teſtib. clem. 2. eo titul. Sic diſtinguit c. a. cum [illegible] 2 [illegible] §. penult. & fin. de teſtib. [illegible] Qui [illegible] quit*, alias, ſuper quibus teſtes [illegible]

pro-

productì,& depoſitiones publicatæ eorum,vel renuntiatum fuerit teſtib.hinc inde,nullis aliis ab alterutra parte receptis, ſecundum tenorem ipſarum mediante iuſtitia terminetis, ſi quæ vero fuerint quæſtiones,ſuper quibus vel teſtes non fuerint producti,vel renuntiatum ii dem, audiatis, ſi qua hinc inde propoſita fuerint, finem debitum imponentes. *Et in cap. ſeries,26.eod.tit.poteſt reus producere teſtes ad probandum contrarium eius, quod actor probauit, ſi publicatio atteſtationum non eſt facta, non obſtante conſuetudine contraria. Atq́; in c.ex tenore,15.eod. titu.poſt publicatas atteſtationes aduerſarius admittitur ad probandum contrarium, ſi ante publicationem ſuper hac probatione contraria inſtrui non potuit; ibi enim nouus articulus & noua exceptio eſſe videtur, & ita teſtes recipi debent, vt dixi, & probat, l. ſi quidem, C. de exceptionibus, l. exceptionem, Cod.de probat.c.denique, de exceptio. Super veteri vero articulo, poſt publicationem non eſſent recipiendi teſtes, c.fraternitatis,de teſtib. Notantur & ad c.de teſtib. ad verbum* publicatæ, *de teſtib.caſus tres, in quibus teſtes publicatis atteſtationibus non admittuntur ſuper eodem articulo. c. ſi renuntiatum ſit.2.ſi ſufficiens facta productio ſit.3.ſi publicatio ſit facta. Dummodo in eodem articulo ſit idem modus agendi. Aliter enim aliud dicẽdum eſſet exiſtente diuerſo modo,ca.veniens, cap.cum in tua, de teſtib. vel ſi inter alias perſonas, de eodem articulo contenderetur,cap.præſentium, 31.de teſtib.*

c *c.cum clamor, 53.iuncta gloſ.de teſtib.*

f *c.per tuas,48.eod.tit.*

g *c.de teſtib.29.c.veniens, c.conſtitutus, de teſtib. l. ſi quis libertatem,§.fin. de petitio. hæredita. l.fin.C.qui legitimam perſonam ſtandi in iudic.habeat.*

h *Notatur in cap.cum cauſam,de teſtib.per Cynum ad authen.qui ſemel,de probat.C. Bartol.ad l.eos qui, de falſ. debet autem*

A *qui examinat ſcribere ſubtus primam depoſitionem, quod teſtis redit in continenti, & dixit,quod reduxit in memoriam tale, &c. Maſſuerius in practica tit.17.de teſtib.num.25. Quando vero in continenti, & quando ex interuallo dicatur teſtis ſeipſum corrigere, docetur in can.præterea, de teſtib.cogend. & ibi Panor.*

CAPVT IIII.

B *Qui poſſunt aut non poſſunt eſſe teſtes.*

GEneralis eſt regula,teſtes admittendos non eſſe, niſi idoneos & fideles. *a* tales autem dicuntur, qui non poſſunt iure reiici. *b* Conſideranda itaque in teſtibus, dignitas,mores,grauitas,fideſque. Et perſona cuiuſque teſtis exploranda, num decurio,num plebeius,num honeſtæ aut inculpatæ vitæ,an notatus vel reprehẽſibilis,an locuples,vel egenus ſit,vt lucri cauſa quip-

C piam facile admittat,vel an inimicus ei,aduerſum quem teſtimonium fert, vel amicus ei,pro quo teſtimonium dat, quorum ſi ſuſpicione caret,eſt admittendus. *c* Teſtimonium clerici aduerſus laicum in criminali nemo recipere debet; *d* vt neque laici vel eius,qui clericus eſſe non poteſt, contra clericum, *e* exceptis cauſis electionum, *f* & grauiorum criminum exceptorum, vt ſimoniæ, *g* aut niſi ſuam vel ſuo-

D rum laici proſequantur iniuriam. *h* Non admittuntur quoque teſtes vt probati, qui aduerſus teſtationes ſuas vacillant, *i* non periurus, *k* non hæreticus, *l* niſi pro orthodoxo teſtetur; *m* non apoſtata, *n* excommunicatus *o* excepta cauſa hæreſis, *p* non iudicio publico damnatus, *q* vel ob famoſum carmen, *r* quive ad dicendum vel non dicẽdum teſtimonium pecuniam accepit; *s* qui publici iudicii reus eſt; *t* nec

E is etiam contra quem obiecto crimine excipitur; *v* non infamis, viliſve perſona, *x* aut qui eſt litigioſus, ſeu qui de facili litigat, *y* quive multum pauper eſt. *z* Neque etiam regulariter reus de ſe confeſſus crimen,contra conſocios criminis au-

ditur accuſans aut teſtimonium profe- rens, *aa* exceptis quibuſdam occultis & grauiorib. criminibus, vt læſæ maieſtatis, *bb* hæreſeos, *cc* ſimoniæ. *dd* Non admittendum quoque inimici teſtimonium, vt dixi, contra inimicum, *ee* nec domeſtici, familiaris, amicive cognati, & affinis producentis, vel exſiſtentis ex numero eorum, quibus is imperare poteſt. *ff* Non auditur etiam libertus contra patronum, *gg* filius contra patrem, pater contra filium, *hh* neque is, qui ex negotio, pro quo teſtatur, commodum aut damnum conſequi poteſt. *ii* Non dicit etiam teſtimonium impubes, *kk* mulier, quæ quæſtum corporis fecit palam; *ll* alioquin mulieribus in quibuſdam negotiis creditur, in quibuſdam minime. *mm* Nemo etiam poterit eſſe iudex & teſtis, *nn* nemo quoque in ſua cauſa pro ſe teſtari poteſt, *oo* contra ſe, poterit. *pp* Quicunque item ad accuſandum non admittitur, a teſtimonio pariter repelletur. *qq* Sacerdotes pro negotiis ſecularib. non debent apponi pro teſtibus, *rr* In teſtamentis autem preſbyter parrochianus teſtantis. cum duobus teſtib. plenam fidem addit. *ss*

S c h o l i a.

a *id eſt, vt ſint omni exceptione maiores. c. 1. de teſtib. can. placuit, 4. q. 2.*

b *can. ſi teſtes, in princip. & §. teſtium, 4. q. 2. l. 3. de teſtib. P. ſi ſine ſuſpicione ſint omnes erunt admittendi; pro illorum enim fide communiter præſumitur, l. 71. §. ſi teſtes, de teſtib. in P. ſicut in aliis quilibet bonus præſumitur, c. dudum, & c. fi. de præſumt. l. non omnes, §. a barbaris, de re milita. P. & edictum de teſtibus eſt prohibitorium, vt qui non prohibentur expreſſe, admitti debeant. l. 1. de teſtib. P.*

c *Hæc omnia ponuntur in can. ſi teſtes, 3. §. in teſtibus, & §. teſtium, 4. quæſt. 2. in l. 2. & 3. de teſtib. P. in c. forus, 10. §. fi. de ver. ſig.*

d *can. nullus teſtimonium, 11. q. 1. c. de cætero, 14. de teſtib.*

A e *d. c. de cætero, & can. beati, §. [illegible] cum [illegible] ſeq. 2. q. 7.*

f *c. tam literis, 33. de elect.*

g *cap. tanta, de ſimonia. cap. cum P. de accuſatio.*

h *d. c. de cætero, in fin. de teſtib.*

i *dict. c. ſi teſtes, 1. § in teſtibus, 4. quæſt. 2. [illegible] l. 2. de teſtib. P. quia & qui ita d[illegible] at [illegible] ſuo teſtimonio, & contrarius, [illegible] dit in crimen falſi, l. eos qui, ad leg. Corn. de falſ. P. c. pura, 3. q. 9. l. de minore, in [illegible]*

B *& l. ex libero, in prin. de quæſtio. ca. [illegible] de accuſat. ca. vni. vt eccleſiaſtic. bene[illegible] ſine diminut. confera. niſi teſtes [illegible] nenti ſe correxerint, c. præterea, 7. § [illegible] n. de teſtib. cogen. aut ſi agatur de can[illegible] hære[illegible] & teſtis, qui antea negauerit poſtea fatea- tur. c. accuſatus, 8. §. licet, de hæret. in [illegible] ex in fidei fauorem, & dummodo aliud teſtimonium non reiiciat.*

C k *can. conſtitutus, verſ. periuri. 3. q. 5. c. quicunque, 6. q. 1. can. paruuli. §. is qui ſemel, 22. q. 5.*

l *c. 1. de hæretic. ca. non poteſt, can. ſi hæreticus, § orthodoxus, cano. teſtis, verſ. & veræ fidei, 2. quæſt. 7. can. beatus, ca. ſi quis [illegible] ro, 3. quæſtio. 4. can. ſuſpectos, verſi. qui recta-*

D *ctam, 3. quæſt. 5. & in can. Apoſtolo, 74. [illegible] quoniam multi, 21. de hæretic. C. cum [illegible] mil. Aliquando tamen hæreticus contra hæreticum admittitur. d. l. 11. de hære[illegible] c. in fidei fauorem, 5. de hæretic. in Sexto can. ſi hæreticus, 2. quæſtio. 7. hæc clare diſtinguitur in c. 1. illud quoq́; nunciaſti, nouel. 45. vt non liberentur curiales fortuna Iudæi, &c. vt actore & reo hæreticis litigantibus, hæreticus teſtis eſſe poſſit; hære[illegible]*

E *co & orthodoxo litigantibus, hæreticus in hæreticum teſtis eſſe poſſit, at non in orthodoxum; inter orthodoxos vero lite ex[illegible] te, nullo modo teſtari poſſit, niſi orthodo[illegible] refugiat munus curiæ. addit & ru[illegible] dicta nouel.* poſſe vero, *inquit* [illegible]os [illegible] *Samaritanos & hæreticos & Iu[illegible]* tra orthodoxos, quod ſubi[illegible] t curiæ fortunæ, teſtimonium pro[illegible], [illegible]

q[illegible]i & pro orthodoxa politia recte teſti- A
monium perhibeant.

m *d.ca.ſi hereticus, §.ſin autem orthodoxus, 2.q.7.§.enimuero, nouel.45.*

n *can.ſi quis vero, & can.beatus, 3.q.4.*

o *c.decernimus, 8.de ſent.excom.*

p *in qua & excommunicatus teſtatur, ca.in fides, de heret.in Sext.*

q *can.fin.§.lege Iulia, 4.q.2.l.3.§.lege Iulia, de teſtib.P.l.athletas, §. calumniator, de his qui notant.infam.P.* B

r *dict.can.fin.§.ob carmen, 4.q.2.& l.21.in prin.de teſtib.*

s *can.placuit, can.fin.§.lege Iulia, 4.quaeſt.2.can.fi.§.ſed nō ideo, 1.4.q.5.c.1.ca.ſicut nobis, 9.de teſtib.l.3.§.lege Iulia, eo.tit.P.*

t *can.fin.§.in teſtimonium, 4.q.2.cap.fin.de teſtib.l.20.eod.tit.P.*

v *ca.teſtimonium, 54.de teſtib.debet autem ſpecifice proponi & declarari crimen obiectum, aliter non admittitur exceptio. ca. praeſentium, §.teſtis, de teſtib.in Sex.ca.vt circa, de elect.in Sex.& ibi gloſſ. ad verba* omnia & ſingula. C

x *cano.in primis, §.ſed & de perſonis, 2.q.1. cano. praeſul, in fin.2.q.4.can.teſtis, 2.q.7. can.ſuſpectos, can. conſtituimus, 3.quaeſt.5.can.nulli, 1.q.4.cano.qui crimen, §.teſtes autem, 6.q.1.*

y *d.can.ſuſpectos, §.aut facile litigantes, can.nullus, §. nullus frequenter litigans, 3.q.5.* D

z *can.in primis, §.ſed & de perſonis, 2.q.1. can.fi.§.te[illegible]ium fides, 4.q.2 l.3.§.an etiam egenus, de teſtib.P.*

aa *cap.1.de confeſſ.cap.veniens, 10.§.perſonas, de teſtib.can. fin.§.item liberi, 4.q.3. can.pen.§.fi.& can.fin.15.q.3.l.fin.de accuſatio. Cod.v.de Iulium Clarum, libr.5. Sententiarum iuris, §.final.quaeſt. 21.& Papam, lib.22. Rhapſod. ai rector. tit.13. arreſt.2.& 3.*

bb *d.c.[illegible] de confeſſ.& d.can.fin.verſ.praeterquam de crimine 4.q.2.*

c[illegible] *[illegible] deſ [illegible] auctorem, 5 de heret. in Sext.*

[illegible] *[illegible] tione tamen, num de crimine [illegible] actus [illegible] amatus ſit, vt tunc admit-* E

tatur non aliter, cap.veniens, & ibi gloſſ.de teſtib.c.1.eod.tit.in Sext.c.ſi quis Papa, §. propter occultas, 79.diſt.

ee *inimici conſpiratores reiiciuntur, nec probant, cap.cum I. & A. 22.de ſententia & re iudica.cap.per tuas, 2.& c.licet Heli, de Simoniac.cap.cum oporteat, vbi ratio de accuſatio.cap.in primis, §.ſed & de perſonis, 2.quaeſt.1.& in principio 3. quaeſtio.5. verſ. & quod vox, & can. accuſatores, & teſtes, can.ſuſpectos, in prin.ca.omnes, in fi. ca.3.quaeſt.5.ca.conſpiratorum, & ca coniurationum, 11.quaeſtio.1.l.3 de teſtib.P. videbit autem iudex, an tales inimicitiae ſint quae ſufficiāt, vt & reliqua fere omnia eius arbitrio committuntur, l.1.§.praeterea, de quaeſtionib.praeſumitur autem inimicus alicui, qui alias contra eundem in cauſa criminali protulerit teſtimonium, c. meminimus, de accuſat.l.produci teſtes, de teſtibus.*

ff *can.1.verſ.vel etiam eos quos ipſe, & cap.fin.§.teſtium, 4.quaeſt.2.ca.fin.§.etiam, & cap.item idonei, §.teſtes, §.teſtis, eadem 4. quaeſtio.2.ca.1.ca.2.ca.ſimiliter, verſi.vel adfines, ca.accuſatores, 3.quaeſt.5.c.abſens, §.nec adfinis, 4.quaeſt.9.c.ſuper eo, 22.cap. in lites, 24.de teſtib.cap.forus, §.fin.de verborum ſignific.cap. inſinuante, de offic.delegat.l.parentes, l.quoniam liberi, de teſtib. C.l.6.3.quaeſt.24.eodem titul.P.niſi teſtis productus contra producentem vel alium producentis familiarem, teſtimonium perhibuerit, can.1. 3.quaeſt.5.aut niſi cogatur de conſanguinitate probanda, & matrimonio contrahendo vel diſſoluendo, ca.3. qui matrimo.accuſar.poſſ.ſic & ſerui contra dominos, ſi alia non ſit probatio admittuntur, in can.fin. §.ſerui reſponſo, 4.q.2. l.7.de teſtib.P.*

gg *can.epiſcopus, §.fin.12.q.2 can fi.§.liberti, 4.q.2.l.11.C.de teſtib.*

hh *can.fin.§.parentes, 4.q.2.l.5.C.de teſtib.*

ii *in re propria nullus eſt teſtis idoneus, can. ſane, 15 quaeſt.3.can.fin.§.nullus, §.omnibus, 4.quaeſt.2.l.10.de teſtib.P.l.9.C.eod.*

tit. ſic nec creditur teſti deponenti, ſi ſimilem ei cauſam habeat. cap. perſonas, 20. de teſtib. c. cauſam quæ, in 2. de iud.

kk *l. 3. §. lege Iulia, de teſtib. can. 1. 4. q. 2. ca. forus, §. fi. de verbor. ſignif.*

ll *can. fin §. lege Iulia, 4. q. 2. l. 3. lege Iulia, de teſtib. P. aliquando tamen omnib. mulieribus dicendi teſtimonii ius negatum, vt ait Gellius lib. 6. c. 7. Et exſtat Conſtantini lex 1. de raptu virginum in Codice Theodoſiano, quam legem renouauit Leo Imperator nouell.* 48. ne mulieres in contractib. teſtimonium præbeant. *eo quod pudicæ honeſtati mulierum non conueniat in virorum oculos occurſare; permittit autem in rebus peculiariter ad illas pertinentibus, quibus intereſſe viris fas non eſt, ſua peculiaria virique occulta teſtari, vt de partu, & ſicut rei alii ſola mulier adhibetur, vt & ad domeſticum teſtimonium adhiberi poteſt, in l. 8. §. ſexto. de repud. C.*

mm *v de c. forus, §. fi. de verb. ſign. can. ex eo, can. de crimine, 15. q. 3. c. 3. coram literis, 33. de teſtib. l. 18. eod. titu. P.*

nn *can. nullus vnquam, 4. q. 4. neque qui iudex vel aſſeſſor vel aduocatus fuit in eadem cauſa teſtimonium recte dicet. cano. ſtatuendum, 10. q. 2.*

oo *can. ſane, 15. q. 3.*

pp *§. 1. 14. q. 2. c. 1. de confeſſ. l. vnica, & ibi gloſſ. C. eo. tit.*

qq *can. 1. 4. q. 4.*

rr *can. quanquam, 14. q. 2.*

ss *c. cum eſſes, 10. de teſta.*

Capvt V.

Quæ obſeruanda in teſtibus.

1 *Ne audiantur ante litis conteſtationem, quibuſdam exceptis.*
2 *Sint vocati, & is contra quem producuntur.*
3 *Item iurati, & de duplici iuramento eorum.*
4 *Forma probandi contenta in inſtrumento deperdito.*
5 *Quomodo teſtes interrogandi.*
6 *Quoties produci poſſint.*
7 *Quomodo teſtes deponant.*
8 *Qua die examinari debeant, & qui [illegible] contrarii ſunt.*

Generaliter, teſtes in cauſa non [illegible] producendi vel recipiendi, niſi lite conteſtata, *a* præterquam ſi forte de morte teſtium, vel de abſentia diuturna timeatur, vel vbi agitur de cauſa matrimonii, e[lecti]onis, publicationis, inquiſitionis, *b* vel de cauſa denuntiationis; *c* item in abſentia actoris, præſente reo, recipiuntur teſtes, *d* & in cauſa hæreſis poſt mortem rei, *e* & vbi offenditur publicum commodum, [illegible] perſona eſt incerta, *g* & in aliis quibuſdam. *h* 1

Teſtes non debent ad teſtimonium [di]cendum ſponte ſe vltro offerre, ſed vocati, & veluti inuiti debent deponere. *i* Vocari item debet aduerſarius vel præſens eſſe, dum recipiuntur & iuramentum præſtant teſtes. *k* 2

Non enim prius audiri vel exam[inari] in alterius debent præiudicium, quam [iu]rauerint; *l* duplex autem iuramentum [te]ſtium, nempe vt iurent ſe nō priuato odio, neque amicitia, neque pro aliquo commodo quod habuerint, vel habent, vel habituri ſint, ad hoc iurandum induci, & ſicuti ipſi dicunt, rei veritatem ſe [ſci]re, & credere ſe ita eſſe. *m* N[e]que e[xime]bit a iuramento præſtando, qu[od ſint re]gulares ſeu religioſi, niſi a p[arte iura]mentum remittatur. *n* Forma ta[men iu]randi non eſt eadem in perſonis eccl[eſia]ſticis, preſbyteris, epiſcopis, ac al[iis]. N[eque] enim tenentur manus ſacroſanctis euangeliis admouere, ſufficitq; ſi propoſiti[s ſcri]pturis manu ad pectus admota iurant. *o*

Qui voluerit contenta inſtrume[nto] deperdito probare per teſtes, in [primis] probare debet tenorem [illegible], [de]hinc quod fuerit ſine aliquo [illegible] ſpicione falſitatis. *p* 4

Debent autem examinari [illegible]

gari teſtes ieiuni de honeſtate, non tamen A de neceſſitate, *q* ſigillatim ſeu ſeparatim, & diligenter. *r*

Poſſunt vero ter produci ante teſtationes publicatas & ante renuntiationem teſtium productioni, *s* non autem quarto, niſi ſolemnitate legali interueniente, & ex cauſa. *t* Refrenanda tamen erit multitudo teſtium. *v*

Teſtes non debent per quamcunque ſcripturā teſtimonium proferre, ſed præ- B ſentes de his, quæ viderint & nouerint, veraciter teſtimonium dicere. *x* Aliquando potiſſimum in grauioribus & criminalib. humilibus & abiectis teſtibus fides non erit abhibenda ſine tormentis. *y* Debet & teſtis ſui dictu reddere rationem, vt ei credatur, cur id, quod dixerit ita ſit. *z* Et de ea re tantum, ſuper qua productus fuerit. *aa* Nec ſufficit pro veritatis fide teſti dicere, ſe audiuiſſe ab aliis ita factum, vel ita ſe ha- C bere, quod deponit, non enim de auditu ab alio dictum, fidem facit ad aliorum fidem relatum, *bb* niſi cum auditu alia accedant adminicula, *cc* aut ſi agatur de antiquis quæ quis ſe audiuiſſe a ſenioribus, alioquin tamen fide dignis, dixerit. *dd*

Poſſunt examinari die feriata teſtes, *ee* ſunt & alia in teſtibus ſeruanda, quæ quotidiana praxis docet per ſe, *ff* in quibus ſi contrarii teſtes ſunt, ſi fieri poſſit, redu- D cendi erunt ad concordiam. *gg*

S C H O L I A.

a *c. 1. & c. quoniam, 5. vt lite non conteſtat. non proceditur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam. lib. 2. tit. 6.*

b *dicto c. quoniam frequenter, vt lite nō conteſt. cum ſimil. ibi per gloſſ. notatis. In hac nihilominus cauſa citandus eſt aduerſarius, ad videndam productionem teſtium* E *& eorum iuramentum. Gylius diſputat li. 1. practicarum obſeruationum obſerua. 92. poſt Sarinum ad d. c. quoniam contra, nume. 11. Summatim vero audiuntur teſtes, antequam lis moueatur de cau, à ſi pe-*

A *riculum ſit eos, non adfuturos, quando illis opus erit, vt in dict. c. quoniam, & in l. lege Aquilia, 40. ad l. Aquil. P.*

c *c. nouit, de iudic.*

d *vt in cap. cauſam quæ, de dolo & contuma. authent. qui ſemel, C. quomodo & quando iud.*

e *can. ſane, in 2. 24. q. 2.*

f *ca. quia ea, 3. q. 5. can. quidam, 5. q. 1. can. 2. 5. q. 2.*

B g *Quæ enumerantur per gloſſ. ad d. cap. quoniam, vt lite non conteſt. ad verbum regulariter.*

h *Toto titulo de teſtib. cogen. authen. rogati, C. de teſtamen. qui enim ſe vltro offert non vocatus aut rogatus, habetur vt aticui ſubornatus & ſuſpectus, argum. ca. illi, 5. q. 5. l. quæ omnia, de procur. P. niſi forſan fortuito teſtes in iudicio inuenirentur; tunc enim abſque citatione examinari poſſent,* C *vt Iaſon tradit in l. nec quicquam, §. vbi decretum. nume. 27. de offic. proconſul. P. quinimo & qui iurauit ſe non dicturum teſtimonium, poteſt cogi ad dicendum, ca. intimauit, 18. de teſtib.*

i *cap. 2. de teſtib. ſufficitque ibi vna citatio, nec trina deſideratur. At ſine illa vna, non valet examinatio, vt ibidem dicitur, & in c. in nomine domini, de teſtibus, l. ſi quando. C. eod. Alexand. conſil. 79. volum. 2.* D *Non requireretur tamen citatio partis, ſi teſtes ad inſtruendū tantum iudicem examinandi eſſent, Bald. ad l. ſi quis per calumniam, verſi. ſed pone, de epiſco. & cler. C. aut ſi grauiora eſſent crimina, quam requiri aut admoneri reus debeat, aut ſi vocationem partis nō patiatur ob breuiorem dilationem, vt puta quia interim iuriſdictio iudicis ſit peritura, Oldrad. conſil. 85. & in quibuſdam aliis, de quibus tractat* E *cumulate Felinus & Decius, ad d. c. in nomine domini.*

k *Teſtes ſine iuramento præſtito non probant contra alium, cap. de teſtibus, capit. nuper, 51. cap. tuis quæſtionibus, de teſtibus. can. ſin. §. & prius, 2. quæſtio. 4. can. penultim.*

3.*quaeſtio*.9.*l*,8 *C.de teſtib.l.iuriſiurandi*. A *C.eod.can.ſi teſtes*.§.*item iuriſiurandi*.4. *q*.3.*cano.hortamur*,3.*q* 9.*quantumuis cauſa ſit ſummaria,vt ait Imola ad clem. ſape,de verb.ſignific.*

l *c.quoties aliqui*,5.*de teſtib.*

m *c.tuis quaeſtionibus*,39.*c. nuper*,51.*de teſtib. Remiſſio autẽ debet fieri expreſſe Felinus ad d.c.tuis quaeſtionib.*

n *vt tractant doctores in c.fin. de iurament. calumniae per authent .ſed iudex,de epiſco.* B *& cleric.quanquam in dict.c.fin. dicatur, clericos tangere debere ſacras ſcripturas iurantes;quod tamen hodie in vſu non eſt, & ſolent tantum eis proponi, vt & gloſſ. tradit ad clem.* 1.*de homicid. ad clem.* 1. §.*porro,de haeretic. Speculator in titulo de teſte*.§.4.& 7.*textus in can.teſtimonium*, 9.§.*fin.*11.*quaeſt.*1.*in Auſtria etiam & Bauaria nobilibus permiſſum eſt , vt ſine corporali iuramento per ſcripturam depo* C *nant,vt refert And. Gaylius lib.*1.*practicarũ obſeruationum,obſerua.*100 *nu.*22.

o *cap. cum olim fuiſſemus* , 12.*de priuileg. lib.*5.*tit.*33.& *ibi Panorm.& Felinus, & vbi ea ratione decem teſtes dicuntur examinati,facit l.teſtium,C.de teſtib. l.fin. C. de fide inſtrum . Alexand. conſi.*196,*viſo teſtamento ,volum.*2. *Si tamen aduerſarius furatus fuiſſet inſtrumentum,ſufficit probare amiſſionem,leg.ſi de poſſeſſione, de* D *probat.C.in odium furantis. Et aliquando amiſſio inſtrumenti probatur per iuramentum eius,qui amiſit,leg.fin.de fide inſtrument. vt & aliarum rerum perditarum,l.ſi quando, C.vnde vi.cap.fin. quod metus cauſa.can.in primis*,2.*quaeſt.*1. *vide de his Guidonem Papaeum,deciſ.*244, *incip.quiſpiam in cauſa propria.*

p *cap.*1.*in fin.& ibi gloſſ. de teſtib.cano.placuit*,4.*q*.2,

E

q *c.venerabili*,52.*de teſtib.l. nullum, C.eo, circumſtantiis cauſae diligenter inquiſitis, c.cum cauſam*,36.*eod.*

r *clem.*1.*de teſtib.cap.iurauit*, 6.*de probat*, *cap. cum veniſſet*, 25.§. *quaeſtiones, de teſtib.*§. *...ia vero, non ... Romana & alius ... gratia interdum articuli ... tuntur & probationes,& ante ... cluſionem in cauſa. Aegid. Be... concluſ.*447.*incip.* articu... *de p... & concluſione* 745.*de reſtitut... Rota deciſ.*448 .nota quod,*in ar...*

s *cap. in cauſis*, 5. *cap. ſignificauerunt*, ... *capit.cum cauſam*,37. & *cap. conſtitut...* 40.*cap. vltra*,55.*de teſtib. H... dilatio datur in Gallia ad producendos & examinandos teſtes, & ſecunda cum cauſae cognitione , tertia vero dari non ... etiam ex reſcripto principis pro e... tempore rato,ex conſtitutione Franciſci* 1.*Regis Gallicarum in nouis,articulo* 31.33.34.35.

t *c.cum cauſam*, 37.*de teſtib.*

v *Hoc eſt,teſtes viua voce praeſentes, non per ſcripturam abſentes, teſtimonium d... debent,cap.*15.*teſtes*,3.*q*.9.*cap fin*.§.... *ra eſt*, 4.*q*. 2. *can.relatum*, §. *vnde c... nica*,5.*q*.2. *cap. tua nos*,8 §.*ſi ver. p... cum, verſ. cum non ſit, de cohab... & mulier.c.a nobis*,2.*qui matri... re poſſunt, leg*.3.§.*idem diuus,de teſt... faceret tamen praeſumtionem ſcriptum teſtimonium,dict.cap.*2.*qui matrim.... poſſ. diſputat Felinus ad cap. de teſt...* 7.*an per ſcripturam teſtes depone... p... ſint,& tenet,quod non,limitat tam... que modis. Sed & in Bohemia & ... prouinciis in Auſtria & Bauari... eſt,maxime in nobilium perſonis , v... corporali iuramento per ſcripturam ... gnatam deponant,vt diximus referre Andream Gaylium, lib.*1. *practicarum obſeruationum,obſerua.*100.*de con'en... iam iudicis, vel commiſſarii teſtis ... tiu poteſt dictum ſuum redigere & ... re in ſcriptis, iuxta l.diſcretis, C ... facere poſſ.alıter abſque eo con... poteſt arg.l de minore,§.torm... ſtio.P.notat & Maſſuerius t... nume.*40.

x *can. in primis*,§.*teſtes autem*,2 *q*....

fin.§.fin autem rei, 4.q.2.l.21.§.ſi eares, de teſtib.P. A

y *c.fin.§.ſolam,4.q.2.l.3.C. de teſtib.*

z *cap. de teſtibus, 29. vbi diſtinguitur, de teſtib.*

aa *c.præterea, 27.c.tam literis, 33.de teſtib. can. in primis,§.ſed & de perſonis, 2.q.1. c.teſtes,3.q.9.*

bb *d.c.præterea,verſ.vel etiam de auditu,de teſtibus.*

cc *vt in can.de parentela,35.q.6.& ibi gloſſ.* B *in verbo audiſti, & c.licet,47.de teſtib.l. 1.§.item Labeo,de aqua pluuia arcen.*

dd *Veluti quod examinatores debent inſerere teſtium depoſitionibus nomina & cognomina eorum,cuiuſque ſint ſtatus & dignitatis,num clerici aut laici, an artifices, & quod fuerint producti & iurati pro tali & ſuper tali articulo,contra talē adornati de mandato talis iudicis, iurati in præſentia aduerſarii iuxta l. ſi quando, C. de teſtib.* C *ita ſeruatur vt notat Maſſuerius in praxi tit.de teſtib.nume.11. de hoc & in clem.1. de offic.deleg.*

ee *l.2.de contractib.iudicum,C.c.cum nobis, de teſti.iuxta l. in exercendis,Cod. de fide inſtrum.*

C A P V T. VI.

1 *Coram quibus produci & audiri debeant teſtes.*

2 *De confeſſione extraiudiciali.*

1 TEſtes producendi & audiendi coram iudice,qui de cauſa cognoſcit; *a* vel ſi qui ſint ex his valetudinarii, ſenes vel debilitate confecti,aut paupertate nimia oppreſſi, ita vt non poſſint ad perſonam iudicis adduci, mittuntur ad ipſos perſonæ idoneæ & diſcretæ. *b*

2 Confeſſio tamen extra iudicium facta a parte, aduerſario abſente probat ſemiplene tantum. *c*

S C H O L I A.

a *c.cum olim propter, 14.§.interim autem, de priuil.*

b *c.ſi qui teſtium, 8.de teſtib.l. ad egregias, de iureiur. P. deputatur interdum iudex loci, vbi teſtes ſunt per iudicem cauſæ, vt eos recipiat & interroget, & dicta illorum ſigillata ad illum remittat, §. & quoniam ſancimus,verſ.multæ,de teſtib. in nouell.l. iudices, 17. & authent. apud eloquentiſſimum,de fide inſtrum.l.3.§.item diuus, de teſtib.P.c.conſtitutus,3.§.præterea,de fideiuſſ.in auth. apud eloquentiſſimum idipſum non permittitur in criminalibus,in quibus dicitur,teſtes eſſe repræſentandos, & cum res exegerit tormentis ſubiiciendos.Receptio teſtium iuriſdictionis eſt,examinatio vero eſt facti, quæ poteſt committi notario, & fieri quandocunq; extra iudicium, vt not.in c.cum Bertholdus, de ſent. & re iudic.clem. 2.de iudic. Rota deciſ.588.* nota ſi in remiſſione, *in antiq.in c.fin.de ſucceſſ. ab inteſta.*

C c *l.certum, §.ſi quis abſente de confeſ.l.capite,5.de adult.P.l.quæro,de ædilit.edict.*

C A P. VII.

1 *De cogendis teſtib.ad teſtimonium.*

2 *Quod temere euocandi non ſunt.*

3 *Quod ſacerdos nullo modo cogatur ſibi cōfeſſa reuelare.*

TEſtes ſi vocati ſponte noluerint teſtimonium perhibere veritati,cogi poſ- 1
D ſunt a iudice ordinario vel eius delegato ſeu commiſſario, *a* propter publicam vtilitatem;ne veritas occultetur, *b* maxime ſi teſtimoniū teſtis contumacis neceſſarium ſit,in eaque cauſa clericus poterit per ſententiam excommunicationis & depoſitionis compelli. *c* Et quamuis iure ciuili quidam non cogantur inuiti dicere teſtimonium, vt ſenes, valetudinarii, milites, magiſtratus, *d* & alii; *e* tamē Pontificio co-
E guntur, vel coram iudice euocati, vel coram perſona ad illos miſſa, *f* ſi veritas aliunde haberi nequeat. *g*

Cauēdum tamen, ne temere, & niſi exi- 2
gente cauſa teſtes euocentur, *h* & vt ſumtus euocandis a producente dentur, alio-

quin enim venire non tenentur. *i* Sed & puniendi ſunt, qui teſtes teſtimonium dicere, vel ad examen venire impediunt. *k*

Attamen cogi non poterit ſacerdos teſtimonium dicere de re ſibi in confeſſione reuelata; quia non tanquam homo, ſed tanquam Deus ſciat; prohibiturmq; ſit adiectis pœnis, detegere ſibi commiſſa ſeu confeſſa, vel verbo, vel ſigno, expreſſe vel tacite. *l*

S C H O L I A.

a *cap. 1. 3. 4. 7. 8. 9. 10. de teſtib. l. ſi quando, iuncta authen. ſequen. de teſtib. §. praeterea, nouel. 90.*

b *can. quanquam, 14. q. 2. cum veritatem occultare ſit mortale peccatum, can. quiſquis, 11 q. 3. cap. 1. de teſtib. & ibi gloſſ. ad verbum occultent; item quia munus publicum eſt & neceſſarium teſtimonium perhibere, ad quod quis inuitus compellitur, l. cum ab initio, quemadmod. teſtam. aperia. & ibi gloſſ. ad verbũ cogat. l. ſi quis, eo. tit. Spec. ad tit. de teſte, § ſequitur, nu. 6.*

c *cap. 2. 5. 6. de teſtib. c. 1. 2. & fin. de teſtib. cogen.*

d *c. in. ſi teſtes, 3. §. inuiti, 4. q. 2. l. inuiti, 8. l. 3. § fin. de teſtib.*

e *De quib. in l. lege Iulia publicorum, 4. & l. in legib. 5. de teſtib. P.*

f *tit. de teſtib cogen. cap. ſi qui teſtium, 8. de teſtib. idq; ſecundum canones potius propter peccatum quod ineſt occultationi veritatis, can. quiſquis, 11. q. 3. cap. 1. de falſ. c. nemi, de iud.*

g *c. peruenit, 5. de teſtib. alioquin non coguntur dicere illi, qui enumerantur in can. fin. cum ſuis §§. 4. q. 2. vt aduerſum ſ[illegible] ſuum filia, l. 5. de teſtib. neque cogitur libertus teſtari contra patronum. l. 11. C. eod. non publicanus, l. 19 eod. tit P pupillus, ead. l. 19. qui eſt de domo aduerſarii, l. 6. C. de teſtib. qui clericus eſt vel eccleſiaſtica perſona. can ſtatuimus, 2. q. 6. ſicut can. fi. 14 q. 6.*

h *c. ſtatuimus, 11. § proferendo, de reſcript. in Sext. l. 3. §. teſtes. de teſtib.*

A i *d c ſtatutum, §. proferendo, verſic. ſed nec tunc, de reſcript. in Sexto. can. fin. §. liberi teſtes, 4. q. 2. l. 10. C. de teſtib.*

k *cap. cum cauſam, 37. §. quod ſi forte, & c. conſtitutus, 45. de teſtib.*

l *cap ſi. ſacerdos, de offic. ordinar. ca. omnis vtriuſque ſexus, §. final. de pœnitent. & remiſſ.*

C A P V T VIII.

B 1 *De effectu teſtimoniorum, quod probent cum ſufficiente numero.*

2 *Numerus ordinarius duorum vel trium.*

3 *Non vnius, niſi in quibuſdam.*

4 *In quibus plures teſtes quam duo exigantur.*

5 *Singularis non probat nec reiecti, & quomodo crimina teſti obiecta punienda.*

SEcundum teſtium dicta iudicãdum eſt, niſi aduerſarius contrarium probet. *a*
C Quia quãdo ſufficiens eſt teſtium non reiectorum numerus, fides eorum teſtimoniis adhibetur. *b*

Quis autẽ numerus requiratur, vt plerunque in negotiis adiicitur; qui tamen ſi non ſit definitus, in ore duorum vel trium ſtabit omne verbum. *c*

Vnius autẽ vel ſingularis teſtis dictum, communiter non probat in alterius præiudicium; *d* ſi vero nulli noceat, proſit autem alicui,
D poterit admitti, vt ſi quis dicat aliquem baptizatum, vel eccleſiam conſecratam, *e* ſi quis velit per ſuum confeſſorem ſe egiſſe pœnitentiam, probare. *f* Et in aliis quibuſdam. *g* Atque ſoli dicto Cardinalis aliquando ſic creditur, & alterius alicuius inſignioris qualitatis perſonæ ſine præiudicio tamen alterius, & extra iudicium. *h* Alioquin ad teſtimonium v[illegible]s etiam epiſcopi, nemo eſt condemnandus,
E *i* niſi ſpeciali quadam iuris deciſione idipſum iubetur. *k*

Plures teſtes quam duo in quibuſdam negotiis exiguntur, vt in præ[illegible] & prælatis Romanis damnandis, Syl[illegible] exigit ſeptuaginta duos; *l* in Card[illegible]

pr[illegible]

preſbytero quadraginta quatuor; in dia- A
cono Cardinali, viginti ſeptem; in ſubdiacono, acolyto, exorciſta, lectore, oſtiario, eiuſdem eccleſiæ Romanæ ſeptem. In teſtamentis nuncupatiuis ſecundum leges requiruntur quinque: *m* in ſolemnibus, ſeptem, hiq; ſubſcripti; *n* iure pontificio tres, *o* & ad pias cauſas duo. *p*

Teſtes porro ſingulares non probant, *q* inſuper notandum erit teſtes reiectos ob obiecta illis crimina & probata, vltra B
reiectionem, ideo non puniri pœna ordinaria, vel infamia ob eadem crimina. *r*

S C H O L I A.

a *c.tertio loco, de prob. l. illicitas, §. veritas, de offic. presbyt. P.*

b *cano. fin. 4 quæſtio. 2. l. 3. l. 21. §. ſi teſtes, de teſtib. P.*

c *leg. vbi numerus, de teſtib. P. can. 1. 2. q. 4. can. fin. §. vbi numerus, 4. q. 2. Deut. c. 27.* C
dius Ioan. c. 8, & cum duobus teſtib. accuſari clericus poteſt, c. 1. 2. q. 4.

d *Vnus teſtis ſolus vel ſingularis non probat, cap. veniens, 10 §. fin. cap. licet, 28. cap. licet, 47 §. nec tamen, de teſtibus. can. fin. §. vnius vero, 4 quæſtio. 2. can. fin. §. quod autem, 35. quæſtio. 6. & in princip. 33. quæſt. 2. verſi. per vnum hominem, in can. Apoſtolorum, 74. l. iuriſiurandi, C. de teſtibus. vnus tamen teſtis omni exceptione* D
maior, ſemiplene probat, vt aiunt interpretes ad l. admonendi, de iureiur. P. vide & quando ſemiplenæ probationes exigantur ad plene probandum, deciſ. Matth. de Afflic. 12. & deciſ. 337. incip. in cauſa, &c. *per gloſſ. ad d. l. admonendi, & l. in bonæ fidei, de iud. C. & c. fi. de iureiur. ait quibid. de Afflict. famam inducere ſemipleniã probationem, & eum vno teſte in cauſis ciuilibus inducere plenam, vt tenet gloſſ. ad c.* E
1. de appell. & ad § item ſæpe, 4. q. 3. Cyn. in l. fin. C. de teſtib. & in l. 4. C. de proba. Tamen Bald. ad c. veniens, in 1. de teſtib. ait, no. debere conſiderare, ex quib. fama acceperit originẽ, & an multũ vrgeat, an non.

A e *can. paruulos, c. cum itaque, de conſecrat. diſtinct. 4.*

f *ca. nemo, de ſimonia, vt in c. teſtimonium, 54. de teſtib.*

g *Quemadmodum in ſpecie l. Theopompus, de dote prælegat. P. ſi teſtator commiſerit alicui voluntatẽ ſuam referendam: item ſi tabellio teſtificetur, vt in l. ſi quis decurio, C. ad l. Cornel. de falſ.*

h *vt can. nobiliſſimus, 97. diſt. ad præſumtio-*
B *nẽ quoq; facit cuiuſdã inſignis viri teſtimonium, vt in can. tanta nequitia, 24. & ibi notat glo. 86. diſt. in can. talia, 8. q. 2.*

i *in tota 6. q. 2. ca. teſtis, §. ſequi. verſ. vnius, 4. quæſt. 3.*

k *Vt in c. ex literis, de in integ. reſtit. in c. ex inſinuatione, de procur. cap. fin. quod met. cauſ. c. in omni, de teſtib.*

l *can. præſul, 2. & ſeq. 2. q. 4.*

m *c. cum eſſes, 10. de teſta. l. hac conſultiſſima,*
C *C. eod. tit.*

n *dictis proxime iurib.*

o *d. c. cum eſſes.*

p *c. relatum, 11. de teſtam.*

q *Singulares dicuntur teſtes, vel in quantitate, vt ſi vnus de media, alius de tertia dicat parte. Bald. in l. teſtium, C. de teſtib. c. ſi. licet cauſam, de prob. & c. bonæ, de electio. vel in facto, & loco; vt ſi vnus dicat Tholoſæ, alius Lugduni factum, & ſic de ſimi-*
D *lib. ſi diſcordant in tempore perſonis, &c. ad probandum quippe actum, duo teſtes ad minus conteſtes requiruntur, cap. licet ex quadam, de teſtibus. l. iuriſiurandi, C. eodem. tit.*

r *c. cum dilectus, de ordine cognitio.*

C A P V T IX.

1 *De falſis teſtib. & pœna eorum.*

2 *De ſententia ex falſis lata.*

E
QVi falſum teſtimonium corrupti muneribus ferunt, Iudæ crimen imitantur, & proditorem veritatis. *a* talis teſtimonium ferẽs, ab omni teſtimonio in poſterum erit remouendus, & ſecundum leges infamis fit. *b* Qui vero cõuictus fuerit aliquos

ad falſa teſtimonia attraxiſſe, vel corru- A
ptione ſolicitaſſe, vſq; ad exitum vitæ non
debet communicare. *c* Aliter vtriſque &
falſis teſtibus & ſolicitantibus imponitur
pœnitentia ieiunii in pane & aqua qua-
draginta dierum, & alia ſeptem ſequen-
tium annorum. *d* Si quis ex reuerendiſſi-
mis aut preſbyteris, aut diaconis, inuen-
tus fuerit pro pecuniaria cauſa falſum di-
xiſſe teſtimonium, ſufficere debet, vt pro
verberibus ſeparentur a ſacris miniſteriis, B
& tradantur monaſterio; pro criminali-
bus autem, ſi falſum dixerint teſtimo-
nium, clero nudati, legitimis pœnis ſubdi
debent; reliqui autem eccleſiaſticorum
ordinum, pro falſo teſtimonio in ciuili
cauſa dato, ab eccleſiaſtico gradu repelli,
& verberibus ſubiici. *e* Falſidicus teſtis,
tribus perſonis eſt obnoxius; *f* primum
Deo, cuius perſonam contemnit; inde iu-
dici, quem mentiendo fallit, poſtremo C
innocenti, quem falſo teſtimonio lædit.
Vterque autem reus eſt, & qui veritatem
occultat, & qui mendacium dicit; quia &
ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſi-
derat. *g* Quamobrem quia falſus teſtis
Deum offendit, pœnitentia ei iniungitur,
pro periurio, ſeptem annorum. *h* Et quia
deluſit iudicem, infamia notatur, *i* verbe-
ribus caſtigatur, *k* aliiſque pœnis extraor-
dinarie pro modo falſi punitur; *l* in quo D
autem proximum læſerit, in eo & ei con-
demnabitur. *m*

Atque ſententia per falſa inſtrumenta & teſtimonia lata, debet retractari falſitate detecta, vſq; ad viginti annos; *n* nec debet mandari exſecutioni, ſi de illa falſitate aduerſus eam excipiatur, *o* habebitur tamen pro ſententia quouſque conſtet de falſitate. *p*

SCHOLIA.

a *can. abiit Iudas, 83. ſub 11. quæſt. 3. diuus Thomas, lib. 1. de regimine principum, c. 7. dicebat inter omnia terrena videri eſſe præcipuũ, teſtimoniũ de veritate reddere.*

b *can. ſi quis coactus, can. 7. 22. q. 5. ex concilio Matiſconenſi. c. 17.*

c *d. can. ſi quis conuictus, & Gelaſius Papa, in can. 4. ſi quis peierauerit, 22. q. 5. Qui etiam vſus eſt falſis teſtibus, vel interrogatus dixerit, ſe velle vti eorum teſtimonio, iure cauſa ſua cadit, vt qui reſponderit falſis inſtrumentis, ſe velle vti, Matth. de Afflict. deciſ. Neapolitana 189. incip.* facta publicatione, *num. 4. iuxta l. ſi aduerſarius, C. de fide inſtrum.*

d *can. ſi quis peierauerit, 22. q. 5.*

e *can. quia iuxta, 3. §. fi. 5. q. 6. in c. 20. §. reuerendiſſimis, nouel. 120. de ſanctiſ. epiſc. auth presbyteris, C. de epiſc. & cler.*

f *Hæc & quæ ſequuntur poſita ſunt in ca. 1. de crimine falſ. lib. 5. tit. 20.*

g *dict. c. 1. de crimine falſ. & can. quiſquis, 11. q. 3.*

h *can. quicunq;, 6. q. 1.*

i *can. quiſquis conuictus, 12. q. 5.*

k *can. illi qui, 5. q. 5.*

l *Nã durante lite, iudex poteſt teſtẽ falſum punire, l. nullũ, C. de teſtib. & cauſa etiã finita põt reus fieri lege Cornelia, de falſ. l. 1. ad l. Corn. de falſ. P. & aliquando quoq; l. Corn. de ſica. accuſatur, l. 1. §. 1. ad l. Corn. de ſicar. P. & punitur conatus ſeu falſum teſtimoniũ, etſi ad illud nihil fuerit ſecutũ.*

m *Argum. can. nihilominus, 3. q. 9.*

n *c. cum venerabilis, de except.*

o *cap. 2. de crimine falſ. l. ſi prætor, de iudic. P.*

p *cap. accepimus, de fide inſtrumen, quia niſi manifeſta ſit falſitas, non poterit ſuſpendi exſecutio ſecundum diſtinctionem, ca. paſtoralis, de offic. d. leg. & ca. de cætero, de de ſent. & re iudic. ſemper enim præſumitur pro ſententia, quandiu obiecta non probantur.*

E

DE FIDE INSTRVMENTORVM. *a*

TIT. XII.

a *Exſtat titulus de fide inſtrumentorum, li[illegible]. 2. decretalium, c. 22. & lib. 22. P. tit. 4. de fide in[illegible]*

ment. & lib. 4. C tit. 21. de fide inſtrumentorum & amiſſione eorum, & de apochis & antipochis faciendis. & de his quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. & lib 10. C. tit. 3. de fide inſtrumentorum, & iure haſtæ fiſcalis, & de addictionibus, & eod. lib. 10 tit. 22. de apochis publicis, & deſcriptionibus curialium, & tit. 69. de tabulariis, ſcribis, logographis, & cenſualib. & nouella Iuſtinia 67. vt præponatur nomen imperatoris documentis, & vt Latinis literis apertius tempora praſcribantur, & nouella itẽ 73. cuius inſcriptio continet ſummam eorum, quæ ibidem explicantur in hæc verba, de inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, & aliis documentis priuatæ quidem ſcriptis habentib. autem teſtes, & de non habentibus teſtes, & de inſtrumentis publice confectis; & de collationibus manuum propria ſcripturæ. & de expoſitis inſtrumentis ab illiteratis aut paucas literas ſcientibus, & de non ſcriptis contractibus, & de contractibus vſque ad vnam libram auri; & de contractibus qui in agris fiunt, & vt in documentis & contractib. futuris locum habeat lex. Eo etiam pertinet nouella 44. de tabellionibus, & vt protocolla dimittant in chartis.

C A P V T I.

Coniunctio tituli, & de appellatione inſtrumenti.

PRobationes teſtium & inſtrumentorum in exercendis litibus æquiparantur, *a* & aliquando eodẽ nomine teſtes per inſtrumenta continentur; *b* quamuis proprie in multis diſtinguantur. *c* Inſtrumentorum etiã nomine hic intelligimus ſcri- D pturam, qua inſtruimur & docemur de aliqua re, cuius & appellatione continentur principum reſcripta ſeu literæ, *d* ſententiæ, *e* epiſtolæ, teſtamenta, libri rationum, & alia quæ ſcriptura fiunt.

S C H O L I A.

a *l. in exercendis, C. de fide inſtrum. l. non figura. de actio. P.*

b *Inſtruunt enim negotium & iudicem teſtes, vt inſtrumenta. Ideo & inſtrumentorum nomine continentur aliquando ex lata ſignificatione, ca. peruenit, de teſtib. co- g c. forus, de verb. ſignificat. c. fraternitatis, c. ex literis, de frigid. & malefic. l. no-*

A *tionem, §. inſtrumentorum, de verb. ſig. P. & in l. 1. de fide inſtrum. P.*

c *Ex ſtricta ſignificatione diuerſa ſunt, cap. cum Ioannes, de fide inſtrum. can. forte, in fine, 24. q. 4. Et ita primo loco diſtinguuntur in nomine ex l. fidem, ſ. de codicil. & ſunt ſeparati & diuerſi tituli, de teſtib. & de fide inſtrumen. dehinc 2. poſt publicationem atteſtationum, vt ſuperiori titulo docuimus, regulariter teſtes produci nequeunt;* B *inſtrumenta vero poſſunt ante renuntiationem productionum, & ante conclusionem in cauſa, ca. cum dilectus, de fide inſtrument. Tertio inſtrumenta in antiquis probant, quæ probari non poſſunt per teſtes viua voce, Speculator tit. de probat. Quarto quædam negotia pro forma probante ſcripturam deſiderant, vt dicemus paulo poſt, & ideo in illis teſtes non ſufficerent.*

C d *c. litera, c. quod ſuper his, 7. de fide inſtrum. l. 1. de mandat. princip. C.*

e *l. 1. & 2. de ſenten. ex breuiculo recitan.*

C A P V T II.

Diſtinctio inſtrumentorum.

SCripturarum & inſtrumentorum quędam publica & authentica per ſe firma & approbata, *a* quædam per ſe plenam fidem non faciunt. *b* Authentica ſcriptura eſt, quæ per iudicem vel manum publicam cum trium aut duorum ad minus teſtium ſubſcriptione vel teſtimonio facta eſt, *c* vel per manum duorum proborum virorum, *d* vel quæ habet ſigillũ authenticum; *e* item & talis ſcriptura quam facit priuatus in præſentia trium teſtium. *f* Species ſunt inſtrumentorum, apocha & antipocha. *g*

S C H O L I A.

E a *Hoc enim ſignificat αὐθεντικὸν, authẽticum Græcis, id eſt, probatum ab his, qui poſſunt & debent; vnde & authenticæ tabulæ in l. 4. familiæ erciſcun. P. & authen. rationes, in l. Pomponius, eo. tit. & c. 1. de fide inſtru. lib. 2. titul. 22. ſi authenticam, inquit, ſcri-*

pturam non videmus, ad exemplaria nihil facere poſſumus, & can. dicenti, 25. q. 2.

b *Ita inſtrumenta domeſtica, dicuntur ſcripturæ priuatæ, l. inſtrumenta domeſtica, 5. de probat. C.*

c *Hæc finitio datur & probatur per gloſſam primam ad d. c. 1. de fide inſtrum. per c. 2. eiuſdem tituli. Probatur & per §. ſed & inſtrumenta, ſeu c. 5. de inſtrum. cautela & fide, nouella 73. manus publica dicitur notarius & ſeruus publicus, l. 2. rem pupil. B ſaluam fore. In iudiciis tamē acta valent, & fidem faciunt expedita per amanuenſem iudicii, ſine teſtium ſubſcriptione, l. 31. C. de donat.*

d *vt in c. quoniam contra, de probat.*

e *c. 2. de fide inſtrum. ca. poſt ceſſionem, de probat. & ſtatur ſigillo epiſcopi, donec contrarium oſtendatur d. c. poſt ceſſionem, & can. cura, 11. q. 3. ad ipſum in ſigillo capituli, cap. 3. de probatio. can. in nomine patris, C in fin. 73. diſt. & in ſigillo principis ſecularis, iuxta conſuetudinem per quam ei creditur, c. cum dilectus, de fide inſtru.*

f *§. ſi tamen quiſquam, nouell. 73, de inſtrumen. caut.*

g *Apocha ſeu ἀποχὴ, eſt Latinis receptio, vulgo quittantia, nempe ſcriptura, qua creditor confitetur, ſe recepiſſe pecuniam debitam a debitore, de qua in l. ſi accceptolatum, de acceptolatio. P. l. apochæ, de fide in- D ſtrum. exſtat titulus de apochis lib. 10. C. tit. 22. meminit & rubrica 21. lib. 4. C. de fide inſtrumentorum & amiſſione eorum, & de apochis & antapochis. & ibid l. plures, 18. Antapocha eſt ſcriptura, quam facit debitor creditori in præſtationibus criminis. Sic gloſſ. ad dictam l. plures, ad verbum* apochis. *Apocha, inquit, eſt de receptis, puta confiteor me recepiſſe tantum, & a creditore fit, & datur debitori, vt in E l. fin. §. Titius, de condictio. in. debiti. l. qui tabulas, & apocha, de furt. antapocha eſt, de ſolutis a debitore, & fit ita, confiteor me tantum vſurarum nomine vel penſionis ſoluiſſe, & datur creditori,*

A

Caput III.

1 *De quib. fiat ſcriptura ſeu inſtrumentum ex placito.*

2 *Neceſſaria in electione.*

3 *Excommunicatione, interdicto, ceſſatione officiorum.*

4 *Priuilegiis, mandatis, alienatione rerum eccleſiæ, & c. 5. 6. & in aliis.*

Nihil eſt fere in rerum natura, de quo 1
vt dici, ita ſcriptura fieri non poſſit;
B verum diuerſa ratione. Nam quædam ſcribuntur, quæ alioquin ſine ſcriptura recte geruntur, vel ex placito ſcribentium, *a* vel ad futuram rei memoriā perpetuandam. *b*

Alia autem quædam pro ſubſtantiali 2
forma ſcripturam deſiderant. *c* Veluti ſi agatur de antiquo facto, quod teſtib. probari non poteſt, *d* ſi agatur de electione, *e* vel de eius impugnatione, ſeu de interceſ-
C ſione ſeu oppoſitione aduerſus eam. *f*

Aut de ſententiæ excommunicatione, 3
aut interdictis; *g* vel de conceſſione poteſtatis eligendi Senatorem vel Capitaneum vel Rectorem vrbis Romæ ex perſonis prohibitis. *h* Quando etiam ceſſatio diuinorum officiorum fit, neceſſarium eſt publico authentico inſtrumento cauſam & perſonas, ob quas fiat ceſſatio, perſcribere. *i*

D In priuilegiis quoq; ſcripturæ tenor ſe- 4
quendus, *k* & in mandatis principum ſcripturam deſideramus, *l* & in alienatione rerum eccleſiaſticarum. *m*

In facultate ſeu licentia accipiendi or- 5
dines ab alieno epiſcopo dimiſſoriæ literæ requiruntur. *n*

Scriptura item exigitur in appellatione 6
ab interlocutoria; *o* in definitione ſeu ſententia viſitationis faciendæ prouinciæ, *p*
E in variatione procuratoris, *q* abiuratione hæreſeos, *r* legatione, *s* voti regularis profeſſione, *t* expoſitorum puerorum collectione, *v* in baptizandorum ſuſceptione, vbi nomen inſcribi debet; *x* in p[illegible] renuntiatione, *y* in teſtatione o[illegible]

nis data clericis peregrinari, vel alio tranſire volentibus. *z* In ordinatione ſerui, quæ fieri nõ debet, niſi prius data & lecta charta libertatis conceſſæ. *aa* Quemadmodum & requiritur in manumiſſione facta ſeruorum eccleſiæ ab epiſcopo, *bb* in legum cõſtitutione, & quo nomine ius ſcriptum a non ſcripto diſtat. *cc* Exigitur & vt libellus, qui aduerſario in lite mouenda offerendus eſt, ſcribatur; *dd* quemadmodum & criminis accuſatio libellum exigit. *ee* Vocatio etiam ad ſynodum iuxta decreta patrum canonica, eius, qui impetitur, rationalibus ſcriptis, per ſpatium fieri debet congruum & canonicum. *ff* Literatorie etiam vocatus epiſcopus ad ſynodum, debet, ſi nõ poteſt venire, ſe excuſare. *gg* Sed & ſententiæ, de negotiis potiſſimum arduis, debent in ſcriptis a iudice proferri. *hh* Sicut & in appellatione literæ dimiſſoriæ, ſeu Apoſtoli debent interuenire, & dari a iudice, a quo appellatur, quib. ſignificet appellatũ, & a quo, ſuperiori iudici, *ii* Liberti eccleſiæ inſup debẽt chartis profiteri, quod ſint eccleſiæ; ne pereat ex longinquitate tẽporis eorum ꝓbatio. *kk* Qui etiam habent adminiſtrationem beneficii, aut beneficium poſſidẽnt, ſi quid acquirant ex rebus ſeu fructibus eccleſiæ, nomine ipſius eccleſiæ debent curare ſcripturam acquiſitionis fieri; *ll* ideo & mortuo epiſcopo inuentarium fideliter conſcribi debet, de rebus penes illum inuentis, vt quæ eccleſiæ ſunt ei ſeruẽtur, & ſucceſſori in beneficio, & alia hæredibus defuncti. *mm* Teſtamentum etiam ſolemne, iure ciuili ſcripturam neceſſario requirit. *nn* Sunt & alia plura eius generis, quæ ex eodem iure ciuili cognoſci poſſunt. *oo*

SCHOLIA.

a *Veluti quando contractus ſit emtionis & venditionis, & placet de eo, vt in ſcripturam reducatur; nam quamuis valida ſit emtio per ſe ſine ſcriptura, ſimul atque de pretio conuentum fuerit; tamen poſtquam*
A *placuit ſcripturam de eo fieri, nõ prius valebit quam ſcriptura de eo fuerit in mundum redacta, §. 1, de emtione, apud Inſtitu. l. contractus, de fide inſtru. C. facit nouella 73. Aliud exemplum in l. 1. & 2. de iure emphyt. idem de ſimilib. ca. 2. de pact. c. contractus, de reg. iur. in Sex.*

b *cap. 1. de renuntia. in Sexto. lib. 1. titul. 8. cap. ad Apoſtolicæ, de re iudic. in Sexto. l. contrahitur, de pignor. P. in ſubſcriptione,*
B *l. pactum, C. de pact. antiquorum memoria melius per ſcripta tenetur, c. tertio loco, de probat. omnium meminiſti, & in nullo penitus errare potius diuinitatis quam humanitatis, l. 2. §. ſi quid autem, de veteri iure enuclean. C. cap. vt noſtrum, vt eccleſiaſtica beneficia ſine vlla diminutione conferantur. Sic non eſt de ſubſtantia, vt extrauagantes ſeu conſtitutiones ſummi pontificis redigantur in ſcripta, vt diſputat*
C *Ioan. Andreas ad regulam nemo poteſt, de regulis iur. in Sexto. Rota deciſio. 238. per glo. in l. 1. C. de legib. Panorm. ad cap. 1. de poſtul. de illis tamen fit ſcriptura ad futuram rei memoriam perpetuam, d. c. 1. de renunt. in Sext & ſi dubitatur, debet produci ſub plumbo in forma authentica, vt ait Franc. de Pauinis in proœmio extrauagant.*

c *Notantur caſus in c. 1. §. poſtquam autem,*
D *ad verba* in ſcriptis, *de cenſib. Matth. de Afflict. deciſ. Neapolita. 398. Panor. ad c. 2. de probat. Alex. conſi. 93. volu. 4. Felin. ad rubricam de conſtitu.*

d *c. cum cauſam, de proba. c. ad audientiam, de praſcript. l. cenſus, de probat. P.*

e *ca. quipropter, de elect. debet enim fieri & proferri in ſcriptis electio, can. quanto, 63. diſt. can. legum, 2. q. 1.*

f *c. vt circa, 4. de elect. in Sext.*

E g *cap. 1. de ſentent. excommunicat. in Sext. cano. cura, 11. quaſtio. 3. dicto can. legum, 2. quaſt. 1.*

h *c. fundamenta § digne, de elect. in Sex.*

i *c. ſi canonici, de offic. ordina. in Sext.*

k *cap. porro, cap. recipimus, c. peiſſus, de pri-*

utleg.lib.5.tit.33.c.accepimus, de fide inſtrum ca.cum & plantare,eo.§.ſi quis autem,de mand.princ.in nouellis,ca.cum dilecta.de reſcript.nemini enim credendum eſt dicenti ſe habere priuilegium,niſi illud oſtenderit,ca.cum in iure,de offic.delegat. cap.cum capella,de priuil.can.contra morem,100.diſt. A

l *l.1.C.de mandat.princip.*

m *can.ſine exceptione,12.q.2.cano.hoc ius, can.caſellas,10.q.2.c.1.de his quæ fiunt a Prælatis ſine conſenſu capit.* B

n *can.extraneo,70.diſtinct.*

o *c.1.de appell.in Sext.lib.2.titul.16.ibique appellandum ad Papam,in ſcriptis & alibi.can.poſt appellationem,2.q.6.quod introductum fuit, ne variandi detur occaſio in forma appellãdi,can.ſaluberrimum, 1.q.7.can.omnes fœminæ,27.q.1.can.vidua,20.q.1.ſic & placuit appellantem inſtanter petere debere Apoſtolos ſeu literas dimiſſorias,a iudice,a quo appellatur, d.c. 1.& c.adeo,de appel.in Sext.clem.quamuis,eod.titu.l.vnica,de libellis dimiſſor.P. l.dimiſſoriæ,de verb.ſignif.P.* C

p *c.1.§.poſtquam, de cenſib.in Sext,*

q *c.1.de procura.in Sex.*

r *cano.ego Berengarius,de conſecr.diſt.2.c. legum,2.q.1.*

s *In qua delegationis ſcriptura requiritur, can.nobiliſſimus,97.diſt.etiamſi ſit delegatus Papæ,ca.cum in iure,de offic.deleg.l. vnica,de mandat.prin.* D

t *d.can.omnes fœminæ, 27.q.1.can. vidua, 20.q.1.*

v *can.ſi expoſitus,87.diſt.*

x *can.baptizandi,de conſecrat.diſt.4.c.legum,2.q.1.*

y *can.ſicut vir,§.ecce,7.q.1.*

z *Dabantur enim literæ formatæ,de quibus tota 73.diſt.requirebantur, & literæ in c. extraneorũ clericorum ſuſceptione, vt in c.nullus,& can.tranſmarinos,93.diſt.* E

aa *can.2.nulli,53.diſt.*

bb *can. epiſcopus qui mancipium, 12. quæſtione 2.*

cc *Quando promulgatur,can.quod quis, [illegible] quæſt.9.can. bene quidem,circa medium, 96.diſt.can.lex eſt,1.diſt.in §.conſtat autem,de iure natur.gent. & ciuil. l. humanum, C.de legib.*

dd *authen. offeratur, de litis conteſta.(.can. induciæ,4.§.offeratur,3.q.3.tit. de libelli oblatio.lib.2.tit.5.*

ee *can.quiſquis,2.q.8.can. legum,2.qu.1.l. libellorum, de accuſat. P. cum ſimilib. Illa ſcriptura ſolemnis & ſubſcripta eſt neceſſaria præſentis;alioquin enim non licet abſenti abſentem per ſcripturam accuſare,c. relatum,5.q.2.*

ff *can.1.vocatio.5.q.2.*

gg *can.placuit,10.18.diſt. vbi tamen gloſſa notat,& per nuncium expreſſum dignum, cuique credi poſſit, poſſe ſe excuſare, vt in can.nobiliſſimus,97.diſt.ca.prudentiam, de offic.delega.c.ex parte,ca.ſciſcitatus,de reſcript.*

hh *can.in primis,2.§.fin.can.ſtatutis,8.can. legum,9.in fin.2.q.1.§.hac lege 2.l ſtatutis,3.de ſent.ex peric.recitan.lib.7.tit.44. niſi breues ſint lites,& maxime viliũ perſonarum, & minorum cauſarum, in quibus ſcriptura non valde deſideratur, quia ſine ſcriptis & ſine aliqua expenſa, de his iudex debet cognoſcere, authent.niſi breues,de ſentent.ex peric.recitand C.& cap. 3.nouellæ 17.& nouella 83. aut niſi epiſcopus cognoſcat inter ſibi ſubditos, vt ibidem dicitur; nam inter illos ſine ſcriptura iudicare poterit. cano.ſi quis cum clerico, 11.q.1.*

ii *can. poſt appellationem,2.q.6.l vnic.de libellis dimiſſ.lib.49.P.tit.7.vel literis ſignificabit, quare non receperit appellationem, l.ſi dudum,de appell.recip.P.*

kk *can. longinquitate, 64.cano.ſæpe ſit, 72. 2.q.2.*

ll *Nempe vt poſt mortem eorum e[illegible] quæſita percipiat;can.1 ſice [illegible] 2.[illegible] & quæſita ex bonis propriis pe[illegible] tem,hæredibus eius relinqu[illegible] ult.& fin.cano.2.q.4.*

mm *can. ſicubi, 6. 12. q. 5.*
nn *l. hac conſultiſſima, §. at cum humana, C. qui teſtamenta facere poſſ.*
oo *Veluti literarum obligatio, tit. de literarum obligatio. lib. 3. Inſtit. tit. 22. l. in contractibus, C. de non numera. pec. & alia, de quibus conſule gloſſ. ad ca. 1. § poſtquam, ad verb. in ſcriptis, de cenſib. in Sexto.*

Capvt IIII.

1 *A quibus fieri poſſint ſcriptura.*
2 *De inſtrumentorum domeſticorum fide.*
3 *De inſtrumentis publicis vt probent, & a quibus ingroſſentur.*
4 *Aut renouentur.*
5 *Clerici non poſſunt eſſe tabelliones.*
6 *Probatio ex ſcripturis lapidum librorum antiquorum archiuorum.*

1 AB omnibus, † qui nouerint ſcribere, ſcripturæ quidem fieri poſſunt, ſed non omnibus fides, nec omnino adhibe- C tur, vel cõtra omnes: & niſi tales ſint, quales fidem habere, & quatenus credendum voluit. Sic quilibet ſibi quidem conficit ſcripturam, *a* aliquando aliis, non ſibi, *b* aliquando aliis & ſibi. *c*

2 Ex quibus inſtrumenta domeſtica, † ſeu priuata annotatio, rationes priuatæ, ſi aliis quoque adminiculis non adiuuentur contra alios probare nequeunt. *d*

3 Quæ vero aliis fiunt, † vel fiunt aucto- D ritate publica, & illę, inter quos factæ ſunt probant. *e* Item aliæ certi generis, quibus conſuetudo vim donat, vt præbent. *f* Tabellio qui notas accepit inſtrumentorum ipſe per ſe dum viuit, debet cõplere, iuxta protocollum ſine vlla additione, vel diminutione, nec poteſt alteri committere. *g* Poſt mortẽ vero eius, auctoritate iudicis, ad petitionem partis, per alium notarium poterunt in formam publicam redigi. *h*

4 Innouationes autem † inſtrumento- E rum antiquorum, de quibus dubitatur, ne mox vel in poſterum legi non poſſint, literis euaneſcentibus, aut labentibus, cum auctoritate etiam iudicis ordinati fieri de- A bent, qui prius diligenter inſpicere debet, num illa aliqua in parte fuerint vitioſa, vel per publicam perſonam iubebit tranſcribi. *i*

Clerici ſacerdotes † & monachi in cau- 5 ſis profanis & ſecularibus, non poſſunt eſſe notarii, & inſtrumẽta publica tabellionatus expedire. *k*

Probatio quoque inſtrumentorũ † e- 6 ruitur ex libris antiquis diuiſionum diœ- B ceſeon, & ex productis ex archiuo publico, etſi ſcriptionem nõ habeant. *m* Si ſcriptura quoque reperiatur in antiquo vel alio lapide, *n* dummodo auctoritate publica poſita fuerit, quemadmodum olim album proponebatur prætoris. *o*

Scholia.

a *Vt in teſtamentis, quæ quis ex arbitrio mutare poteſt, l. rem legatam, de adimen. leg. l. ſi quis in principio, de leg. 1. tales epiſtolæ & ſimilia.*

b *Vt notarius amanuenſis iudicum, ca. quoniam contra, de probat.*

c *Sicut cum quis chirographum ſcribit, apocham, antapocham & ſimilia.*

d *l. inſtrumenta domeſtica, 5. l. rationes, 6. l. non epiſtolis, 13. C. de probation. quemadmodum neque teſtes domeſtici probant, l. 2. C. de teſtibus.*

e *tit. de inſtrumentorum cautela & fide, in nouell.*

f *cap. cum dilectus, 9. §. fin. de fide inſtrument.*

g *In nouella de tabellionibus, gloſſ. fin. ad ca. cum P. tabellio, de fide inſtrumento. Eſt & vſus, vt ab ipſo notario ſine auctoritate iudicis inſtrumenta habeantur, vt notat Octauia. Weſtrius, libr. 6. introductionis in aulæ Romanæ actionem, ca. 1. Hic tamen notandũ, quod ſi creditor habuerit literas obligatorias groſſatas, vt dicunt, hoc eſt in mundũ tranſcriptas & ſignatas a notario, & eas amiſerit, illæ non debeant amplius ita facile tranſcribi vel groſſari a notario, & niſi parte vocata, & ex præcepto iudicis.*

Literæ vero perpetuæ, vt matrimonii, vē-ditionis, & huiuſmodi, poſſunt regroſſari cum cauſa, ſi ille, cuius ſunt literæ, vel ad cuius vtilitatem ſunt, aſſerat medio iuramēto eas amiſiſſe, & hoc de præcepto etiam iudicis, niſi in notula appoſitū fuerit, quod fiant tot, quot petitæ erunt, &c. Maſſuerius in praxi. lib. 8. de literis notis & notatis, §. 18. Item aduertendum per Cyn. *in auth. ſi quis in aliquo. C. de edendo, Bart. ad l. ſi quis, de tabulis exhibend. P. l. chirographis, de tabul. exhib. facit l. fin. C. de fide instrument.*

h *cap. penultim. de fide inſtrument. l. contractus, C. eod. tit.*

i *cap. fin. de fide inſtrum. & antequam fiat renouatio inſtrumētorum, præcipuum eſt, vt non dubitetur de illorum tenore, quare & ſolēt prius teſtes adhiberi ſuper illorum integritate, c. cum olim, de priuil.*

k *c. ſicut te accepimus, 8. ne cler. vel monach. ſecularibus negotiis ſe immiſceant, l. conſulta diualia, de teſtamentis, cum ſimil.*

l *c. cum cauſis, 13. de probat. ca. ad audientiam, de præſcript.*

m *cap. peruenit, 30. q. 1. §. illud, de his, qui ingrediuntur, de appell. in nouell. authen. ad hæc, de fide inſtrument. cap. ex literis, de in integr. reſtitutio.*

n *Gloſſ. ad c. cum cauſam, ad verba*, per libros, *de prob.*

o *l. ſi quis id quod. de iuriſd. omn. iud.*

Cap. V.

De forma inſtrumentorum varia vt probent.

MVlta *a* requiri in inſtrumēto authentico publico & probante ex plena fide, annotatur, veluti teſtium præſentiam, ſigillum authenticum, *b* quod habeat characteres apparentes. *c* Item quod contineat diem & annum, *d* cum his & in aliis locorū conſuetudo erit obſeruanda, num ſecundum eam inſtrumenta probent aut authentica habeantur. *e* In iudicialib. autem actis expeditis ab amanuenſe, eius fo-

A lius ſubſcriptio & fides ſufficit. *f* Fiunt autē notulæ per notarios ſeu protocolla de his quibus adhibentur, & quibus fides datur, dummodo ibi ſint, quæ ad groſſandū, vt dicunt, ſunt neceſſaria. *g* Poſtquam vero tabellio reddidit literas in mundum redactas & ſignatas, nihil eis debet addere vel minuere, potiſſimum ſi fuerint in iudiciū productæ, præſumeretur enim ſuſpectus, ſi vellet corrigere dictum ſuū. Quod

B ſi omiſerit adiicere diem & annum, & conſtet de nota, poterit addere de præcepto iudicis ſecundum exigentiam negotii. Teneretur tamen tabellio, ſi quid interſit partis errorem non fuiſſe commiſſum, ei reſarcire. *h* Scriptura porro libelli actionis & accuſationis, ſuas formulas habet ſubſtantiales, *i* de quib. ante dictū fuit. *k*

Scholia.

C a *Speculator in tit. de inſtrum. editione tradit, nouem requiri ad eſſentiā publici inſtrumenti, quæ enumerat Bar. ad l. ſi quis, §. initium, de eden. P. quo loci tamen Bart. ſub finem addit, in quæſt. quando authenticum dicatur inſtrumentum, ſequendam eſſe locorum & prouinciarum conſuetudinem. At in nouella 44. de tabellionib. ſtatuitur, in c. 1. §. 3. vt tabelliones nō fingant ægritudinem, vt aliis complementum committant negotii, ſed ipſi contractui interſint*

D *a principio vſque ad finem, & in ca. 1. eo. dicitur, ne prius complementum ſeu hypotheſin adponāt, quam perfecte nouerint negotium, de quo agitur. Permittitur autem illis in dict. c. 1. §. 4. per ſubſtitutum & adiutorem ſuum, in ſola tamen ſtatione, cōtractus formare, item & ſubſcribere. In nouell. 73. de inſtrum. cautela & fide. c. 7. §. 1. iubeturq́, vt in protocollo acta deſcri-*

E *bant cum die & conſule, dicta nouell. 44. c. 2. forma porro redigendi inſtrumenta in mundum, vel deſcribendi, traditur in nouella 47. vt præponatur nomen Imperatoris, & in ca. 2. eius tituli, vt ſcribantur Latinis literis formatis, ſine abbreuiationi-*

ſe

ſeu notis aut ſignis. Statuitur deinceps, vt A ſubſcribantur a teſtibus, antequam dicantur completa documenta, nouell. 73. c. 3. §. ſed & ſi inſtrumēta, quamuis acta iudicialia valeant ſine teſtium ſubſcriptione, l. 31. C. de donat. Pro ſubſcriptione teſtium habetur in teſtibus, qui non norint literas, ſigni cuiuſdā appoſitio, quod ipſi recognoſcant per ſe factum in inſtrumentis, quemadmodum & olim ſignum crucis pro fide & ſubſcriptione apponi ſolitum erat, B nouella Iuſtin. 73. c. 8. nouella Leonis Imperatoris 72. l. fi. §. 2. de iure deliberan. C.

b cap. 1. de fide inſtrum. glo. ad l. generali, de tabularijs, lib. 10. C. Speculator de inſtrumentor. editio. §. nunc videndum reſtat.

c c. inter dilectos, de fide inſtrum.

d dict. cap. inter dilectos, & ca. eam te, de reſcript. quod aliquando non exigitur in priuata ſcriptura, vt in l. cum tabernam, §. 1. de pignoribus, & ideo Barto. notat & gloſ- C ſa, & Cynus ad l. ſi qua beneficia, de diuerſis reſcrip. C.

e c. cum dilectus, 9. de fide inſtrument.

f l. in donationibus, C. de donation. ca. quoniam contra. de probat.

g Cynus ad leg. contractus, de fide inſtrum. Bartol. ad l. admonendi, de iureiurand. videndum tamen, cap. inter dilectos, de fide inſtrument. notatur, & in cap. poſt ceſſionem, eod. titul. l. ſi quis decurio, de falſ. §. D ſi quis vero, vt nulli iudic. liceat habere loci ſeruator. in nouell. Maſſuer. in practica, titul. 18. de literis, notis & notatis. §. 19. Item danda eſt fides, &c. addit & in §. 20. etiam ſi nota eſſet ſcripta in tabula cerea, in petra, in gypſo, vel litera groſſata in papyro, ei credendum per Bartolum ad leg. qui tabulas, de fur. P. l. in commodato, §. ſicut commoda.

h Maſſuerius iiſdem fere verbis in practica, titul. 18. de literis & notis, §. 40. Item E poſtquam tabellio. per l. fin. de magiſtratibus cōuenien. notatur in l. actorum verba, de re iud. P. Sed ſi fuerit litera duplicata, & alteri parti tradita, notarius, non

A debet facere, nec iudex ei præcipere, niſi parte vocata, vt correctio ſit mutua & falſitas euitetur, argumento l. in cauſa, §. cauſa cognita. de minorib.

i c. fi. §. libellorum, 2. quæſt. 8. l. libellorum, de accuſatio. P.

Cap. VI.

De inſtrumentorum productione.

B VTraque pars litigantiū etiam poſt publicationem atteſtationum, vſque ad diffinitiuæ ſentētiæ calculum, inſtrumenta exhibere, antequā in cauſa concluſum fuerit, poteſt, *a* fit autem illa productio iudici, corā quo litigatur, & ex cauſa alibi. *b* Editur & inſtrumentum interdum, ſi producenti ita videatur, non in totum, ſed in tantum quoad cauſæ conuenit. *c* Quemadmodum nec actori reus tenetur inſtrumenta ſua cōmunicare, vel in iudicio con- C tra ſe proferre, *d* niſi forſan ea communia ſint. *e* Imo & ſi quæſtio ſit de priuilegiis, iudex non debet ea omnibus manifeſtare, ſed in inſpectione eorum, duodecim hominum numero debet eſſe contentus, & reſtituere producenti. *f*

Scholia.

a cap. cum dilectus, 9. de fide inſtrumentor. In concluſione porro cauſæ renuntiatur o- D mnibus allegationibus, & aliis probationibus, ideo, qui renuntiauit hoc modo, non admittitur ad productionem inſtrumentorum, c. paſtoralis, de cauſa poſſeſſion. cap. auditis, de procuratoribus, & in deciſ. Rotæ 9. nota poſtquam, in antiq. dicitur poſt concluſionem cauſæ non recipi probationem, etiā per inſtrumēta, maxime in cauſa profana, vt in d. c. cum dilectus, in cauſa vero beneficiali, ſecundum aliquos, admitti, vt innuit Hoſtienſ. ad ca. ad petitio- E nem, de accuſatio. c. lator, c. conſanguinei, de re iudica. quia renuntiatio non eſt neceſſaria, vt in clem. ſæpe, de verb. ſignific. vt etiam poſſint recipi teſtes poſt concluſionem. Et in deci. 146. nota quod poſt ter-

minum, *in antiq. dicitur, quod poſt terminum ad producendum omnia poſſunt produci inſtrumenta, donec dictum fuerit in cauſa, non autem poſtea, vt poſt terminum peremtorium.ca.coram, de in integrum reſtitutio.*

b *ca. accepimus, 4. de fide inſtrumentor. leg. iudices, 17. in fi. C. eod. in loco tamen congruo & ſecuro, dict. c. accepimus, can. hortamur, 3 quæſt. 9. can. ſuis, 33. quæſt. 2. ca. ex parte, de appellatio. ca. accedens, in 2. vt lite non conteſta.*

c *cap. contingit, 5. de fide inſtrumento. l. argentarius, §. edi autem, de eden. Pand. lib. 2. tit. 13.*

d *cap. penult. §. qui intendit, 4. quæſt. 3. ca. 1. de probatio. l. nimis graue. C. de teſtibus. l. cogi, 11. de petitio. hered. C. lib. 3 tit. 31. l. poſſeſſiones, de probatio. l. exſtat decretum, de iure fiſc. P.*

e *c. G. perpetuus, 12. de fide inſtrum. Sic argentarius & publicus exactor, tenetur cōtra ſe inſtrumenta edere, l. in fraudem, §. ex his bonis, & §. ſequen. de iure fiſc. rationes quoque communes ita edendæ, in l. non eſt nouum, & l. iuſtum eſt. C. de edend. & contra non exhibentem iurari poteſt in litem, quanti interſit petentis, l. in teſtamentis, 10. de in litem iuran. libr. 12. Pandect. tit. 3.*

f *ca. accepimus, 4. de fide inſtrum. praxiſque eſt, quod de iure producēs inſtrumentum, non teneatur aut cogatur dimittere originale authenticum penes curiam vel actuarium eius, ſed tantum exemplar, & vt dicunt copiam concordatam cum originali per notarium, ſecundum Paulum Caſtrenſem in l. fin. C. de fide inſtrumento. debet tamen aduerſarius producta inſtrumenta in originali ipſo ſeu autographo primo videre, atque ita iudex permittit ſemel producta inſtrumenta in originali, reddi producenti, cum cautione, de iterum producendis, ſi quādo iudex exhiberi iubeat. Et ſi quando aduerſarius inſtaret, ſe velle arguere originale de falſo, vt ait Paul. Caſtren. ad. dict. l. fin. 2. notabili. C. de fide inſtrumento. Maranta in praxi. part. 6. num. 10. & textus exſtat expreſſus. in leg. cum quidam, 20. C. de fide inſtrumen. Hic rurſum & obſeruāda diſtinctio circa redditionem originalium inſtrumentorū productorum ante rem iudicatam relicto exemplari, quam tradit Speculator in titulo de inſtrumentorum editione, §. nunc dicemus, nu. 12. ait inquit inſtrumentum exhibitum, aut ſcriptura producta pertinent ſpecialiter ad cauſam illam pendentem in iudicio, pro qua exhibita ſunt, quo casu parti petenti non debent reddi, quia originalia debent remanere penes iudicem, ca. quoniam contra, de probatio. ne falſum fabricari poſſit. Aut eſt generalis ſcriptura, ſeu inſtrumentum ad alias cauſas etiam pertinens, & tunc debet originale reſtitui exemplo vel copia, vt loquuntur, fideliter tranſcripta & per notariū, ſeu amanuenſem iudicii cum originali collata, apud acta remanente, in qua amanuenſis debeat adiicere, quod collata cum originali per omnia concordet ſua ſubſcriptione ita teſtatus: quo facto exemplar illud perinde ac originale probat, vt & idem ait Speculator, tit. de teſtamentorum editione. §. oſtenſo. numer. 32. tractat Alexand. conſi. 12. num. 1. incipiente, in cauſa, volum. 4. Panormit. ad ca. Albericus, num. 5. de teſtib. Porro ſi pars vel alter ex litigantibus acta iudicii falſauerit, cauſa cadere debet, l. in fraude §. qu ties, de iure fiſci. & ibi gloſſa in verbo cadat. Si vero teſtes corruperit, aut inſtrumentum falſauerit, aliter puniendus, et l. d uus, de re iudic. P. l. qui nomine, ad leg. Cornel. de falſ. tit. ſi ex falſis inſtrum &c. C.*

Caput VII.

1 *Effectus, & inſtrumentorum probatio facilis, & quæ ſint, qui probent & quatenus priuata aut publica.*

2 *Inſtrumentum protitulo.*

3 *Antiqui inſtrumenti fides.*

1 Literæ quidem per ſe non obligant, neque perficiuntur negotia ſcriptura, A verum ea ratione ſcripturæ fiunt, vt facilius, quod actum eſt, probari poſſit. *a* Itaq; productione ſeu exhibitione facta inſtrumentorum, adhibendũ erit iudiciũ, num ex genere ſint ſcripturarum, quæ fidem & probationem faciant. Reſoluendum autem erit in hac re, inſtrumenta publica ſolemniter facta adhibitis teſtib. & ſubſcriptionibus, probare, *b* atque ſententiam B ſuper illis vel aliis publicis literis, quamdiu de falſo in contrarium non conſtat, ſortiri effectum debere, & defendendam. *c* Probant & alia documenta authentica quamuis publica manu confecta non ſint, ſi teſtes illis adſint, *d* aut ſi habeant authenticum ſigillum. *e* Priuata quoque ab alterutra partiũ facta ſcriptura, dummodo partium aut teſtium ſubſcriptione fulciatur, in actione perſonali probationis vim & C robur habet. *f* Si quis tamen habeat inſtrumentum publicum, ex quo ſibi res debitoris hypothecæ nomine fuerit obligata, & alius eiuſdem debitoris creditor priuatum, vt dictum eſt, habeat obligationis inſtrumentũ, præfertur auctoritas publici priuato, niſi & illud priuatũ prius factum ſit, & habeat triũ vel plurium teſtium ſubſcriptionem, per quam fraus, quę pręſumi poſſet, facta cõtra publicum elidatur. *g* Va- D lent & priuatæ ſcripturæ in præiudicium eorum, qui ſcripſerunt ſibi, *h* non etiam ad commodum eorundem, & in præiudicium tertii. *i* Habent item auctoritatem probãdi ſine teſtibus, quæ exactis publicis prodeunt. *k* Et quæ proferuntur ex archiuo publico. *l* Si tamen cautio, quam quis dicit a ſe indebite expoſitam, indeterminate loquatur, aduerſarius tenetur probare debitum, quod ea continetur, ſed ſi E cauſam, propter quã huiuſmodi ſcriptura proceſſerit expreſſa ſit in eadem, ei ſtatur, niſi oſtendatur indebite proceſſiſſe. *m* Et quamuis ſcriptura priuata non probet contra alterum, *n* tamen cõtra producentem fidem facit. *o* Quod ſi quando inſtrumentum deperditum fuerit vel conſumtum, ex eo adhuc iudicari poterit, & ſecundum illud, ſi modo probetur per teſtes, quod illud viderint ſine vitio in forma publica tale quid continens. *p*

Rurſum † hæc vis inſtrumẽti eſt acquiſitionis rei, vt eius dominium repræſentet & habeat, & ſit tanquam titulus: quamobrem & donato tradito ve inſtrumento acquiſitionis traditæ & donatæ, cenſentur res in illo acquiſitæ. *q* Cæterũ inſtrumentum habens defectũ ſolemnitatis extrinſecæ probat nihilominus, ſi ab eo, qui potuit opponere, non fuerit obiectus defectus. *r* 2

Præſumũtur etiam in antiquis † inſtrumentis omnia ſolẽniter acta propter antiquitatem temporum, & difficilẽ in contrarium probationem. *s* 3

S c h o l i a.

a *l. cum res, C. de probatio. l. non figura, de actio. Pand. can. quanto, 63. diſtinct. can. noſtrates, 30. q. 5.*

b *vt in cap. cum a nobis, 28. §. nec ſcriptum, de teſtibus. l. fin. §. fin. ſi certum peta. publica inſtrumenta perpetua firmitate nituntur, ad damnum & commodum vtriuſque partis, c. 2. de fide inſtrumentor. ca. 2. 54. diſt. ca. ſi quis de clericis, 12. quæ. 2. ca. cum pridem, de pactis. Tunc enim complementum accipiunt inſtrumenta, cum teſtium adhibetur præſentia. Nouella 73. de inſtrumentorum cautela & fide, c. 5. §. ſed etiam. Nam vt in c. 3. eius nouellæ dicitur, ſi literarum fides a voce teſtium diſcrepet teſtes præferuntur. facit & l. 15. de fide inſtrumento. Sed eſt magnæ auctoritatis inſtrumentum inſinuatum, nouella 73. c. 3. Notarii ſeu tabelliones, ſunt perſonæ publicæ ſeu ſerui publici. l. 2. de ſtipulatio. ſeruorum. P. conſtituti ad conſcribendos & auctorandos publice cõtractus priuatorum, l. 14. §. 2. de ſacroſanct. eccleſ. l. 17. de fide inſtrument. l. 1. C. de Eunuchis, l. 1. C. vt*

nemo ad ſuum patrocinium, &c. & teſtamentorum ſcriptores, l. 24. C. de teſtam. A

c *cap. accepimus, 4. de fide inſtrumento. l. diuus, de re iudic. falſitate contra probata, nullius momenti erit ſententia ſuper falſis lata, c. noſtra, de procuratio. in fine. l. licet, C. eod. tit. de procurat.*

d *c. 2. de fide inſtrument.*

e *dict. c. 2. de fide inſtrument. c. poſt ceſſionem, de probat. can. cura, 11. q. 3.*

f *§. ſed et ſi quis, de inſtrument. caute. & fide in nouellis. gloſſa, ad verbum* authentica, *in capit. 2. de fide inſtrument. per illum textum.* B

g *l. ſcripturas, qui potiores in pignore habean.*

h *l. generaliter, de non numera. pecunia. C. l. publica. §. fin. depoſit.*

i *l. inſtrumenta, l. rationes. l. exemplo. C. de probatio. l. fin. de conuenien. fiſci debitori, C. libr. 10. vt neque libri mercatorum probent pro illis. gloſſa. ad l. quadam, §. numularios, de eden. P. ad verb.* decurritur, *quæ tamen gloſſa nõ tenetur abſolute per interpretes, dicunt enim libros mercatoris ſemiplene probare in caſu, quo qui illos produxit ſit integræ opinionis, & ſua manu rationes ſcripſerit, cauſa obligationis certa appoſita & expreſſa. Item ſi in iiſdem libris non ſolum credita, ſed etiam debita data & accepta, contineantur, ita vt proferenti iuramentum ſuppletorium deferri poſſit. Bart. in l. admonendi, numer. 26. & ibi Iaſon. num. 127. & ſeq. de iureiuran. Bald. in l. 2. numer. 12. de eden. Guido Papæ, deciſ. 441. incip. pro declaratione. Collige itaque hic requiri, vt mercator ſit bonæ fam, æ & ſolitus ſit veritatem ſcribere, l. vniuerſorum, de pignor. actione. l. qui ſemiſſis, §. 1. de vſur. Pand. . quod rationes propria manu ſcripſerit per l. generaliter, C de non numera. pecunia. 3. quod cauſa debiti ſit expreſſa, l. cum de indebito. §. fin. de probatio. Pand. d. l. generaliter, 4. quod liber hic contineat data & accepta, l. publica §. fin. depoſit. Pand. deciſ. capellæ Tholoſa. 496. inter mercatores, eſt etiam conſuetudo, vt libri mercatorum probent, Bald. conſi. 198. num. 3. id ipſum ſi inter illos factum fuerit de hoc ſtatutum, de his, quæ ad mercaturam pertinent, poteſt enim conſuetudo ex priuata ſcriptura facere publicam, c. cum dilectus, 9. de fide inſtrument.* C D E

k *ca. quoniam contra, de probatio. l. in donationibus, 31. de donation. libr. 8. C. tit. 14. vbi ratio, quia ſuperfluũ eſt priuatum teſtimonium, cum publica monumenta ſufficiant. Et notat ibi gloſſa, in donationibus, quas neceſſarium non eſt, actis publicis inſinuari, credi tabellioni ſine teſtibus, vt colligit ex illa lege, & ex §. ſi vero neque. de inſtrumento, cautela & fide in nouellis, l. ſi quis decurionum, ad leg. Corneliam, de falſ. C. & in §. ſi vero, de hæredib. & Falc. C. in nouella, dicitur tamen, quod & ſeruatur, neceſſariam quidẽ non eſſe teſtium ſubſcriptionem, ſed nihilominus eos interuenire & adeſſe actui, & notarium eorum nomina ſcribere debere, vt in §. ſed inſtrumenta, de inſtrumento, cautela & fide, in nouell, dummodo donator, vel alius pro eo voluntatem ſuam ſubſcripſerit, vt dicitur, in dicta l. in donationibus, & l. vice, l. donatio, C. de donationibus. l. contractus, C. de fide inſtrum.*

l *authen. ad hæc, de fide inſtrumen. C. §. illud etiam iudicauimus, de his, qui ingrediuntur ad appell. in nouell.*

m *Sunt verba c. ſi cautio, 14. de fide inſtrum. & probat l. generaliter, C. de non numerata pecunia. facit ca. per tuas, de probatio. & ibi ratio. poteſt enim opponi pecuniæ confeſſæ infra biennium exceptio non numeratæ pecuniæ, leg. in contractibus, C. de non numera. pecun. & in dote, l. fin. de dot. cauta non numera.*

n *l. inſtrumenta, cum 2. ſequent. C. de probationib. niſi habeat ſubſcriptionẽ trium teſtium, l. ſcripturas, C. qui prior. in [illegible] habean, c. 2. de fide inſtrumen. l. penult. [illegible] eo. tit. §. ſi quis igitur, & §. ſeq. de in[illegible] cautela, in nouell.*

o *vel contra ſcribentem, vel contra producentem, qui ex eo illam probat. l. Titius, de conſtit. pecunia. P. l. publicam, depoſiti. P. l. fin. de lega. 2. qui enim ſcripturas ſimpliciter producit, videtur fateri omnia, quæ in eis ſcripta ſunt vera eſſe, etiam quæ ſibi producenti præiudicarent, ſecundum notata per Innocentium, in c. cum olim, in fine, verſ. ſed dies, de cenſibus, & in cap. cum venerabilis. num. 4. verſi. item licet producens, de exceptio. nec admittit hæc confeſſio renocationem prætextu erroris, potuit enim prævideri, cum confeſſio hæc ſit ſcripta, quæ non reuocatur. Panorm. & alii in c. fi. de confeſſ. niſi producendo quis proteſtetur, ſe inſtrumentum tantum producere, inquantum facit pro ſe non aliter, quæ proteſtatio excuſat & admittitur de iure, vt notat Barto. ad l. publicæ, §. fin. depoſit. l. Aurelius, §. penult. de libera. lega. P. Felinus ad c. imputare, de fide inſtrum.*

p *cap. cum olim, 12. de priuileg.*

q *ca. cum pridem, de pact. l. 1. C. de donat. l. qui filium, & l. qui chirographum, de legat. 3. l. ſeruum filii, §. cum qui chirographum, de leg. 1.*

r *& ita pro eo inſtrumento poteſt ferri, ca. ea noſcitur, de his, quæ fiunt a prælatis ſine cõſenſu capituli. Dec. conſi. 409.*

s *l. filiusfamilias, C. de petitio. hæred. l. qui in aliena, § ſed etſi, de acquirend. hæredit. Felinus, in c. ſicut, num. 29. de ſententiis, & re iudicat. admitteretur tamen probatio, contra hanc præſumtionem: quia ea non eſt iuris, nec de iure. Cynus ad l. ſi certis annis. nu. 4. C. de pact. Decius conſi. 409. Alex. conſi. 113. num. 4. incipiente,* ſuper primo, *volum.*

C a p v t. V I I I.

1 *Exceptiones contra ſcripturas falſi ſuſpicio. 2 Si tantum exemplar cum diſtinctione. 3 Iudicis auctoritas vim dat inſtrumẽtis & teſtamẽtis inſinuatis. 4 Teſtes num contra inſtrumenti tenorem probent 5 De contrariis ſcripturis producti.* A *6 Non probat inſtrumentum ſigillatum niſi legi poſſit. 7 Nec vi extortum. 8 De locationis inſtrumento. 9 De pœna dicentis & non probantis inſtrumẽtum falſum.*

Plura tamen † obiici poſſunt ſcripturis 1
& inſtrumentis, vt fidei & probationi
derogetur, veluti, ſi vitium aliquod eis inſit,
quod inducat falſi ſuſpicionem, puta raſura,
B vel ſuperinſcriptio in loco ſuſpecto
non aliter, aut ſi quæ alia adſint, quæ falſi
cauſas arguant. *a*

Excipitur † & de fide ſi exemplar tãtum 2
producatur, quod ſe referat ad illud inſtrumentũ,
b niſi forſan & illud exemplar fuerit
tranſcriptum ab alio notario, & auctoritate
iudicis, qui fecit poteſtatem exemplandi
inſpecto diligenter, & inuento ſine
vitio originali, quo caſu perinde exemplato,
C ac originali creditur, *c* ſed etſi tabellio
morte præuentus non perfecerit quædam
inſtrumenta, quæ in notã redacta fuerant
ab eodem, ad petitionem eorum, ad quos
pertinẽt, auctoritate ordinarii iudicis poterunt
in publicam formam redigi, habitura
per hoc perpetuam firmitatem. *d*

Quemadmodum † & iudex teſtamento 3
coram ſe publicato, addit ei auctoritatem
publicam & vim, *e* & donationibus
D quoque, quæ iure ciuili ſcripturam & inſinuationem
exigunt, *f* cuius & auctoritatis
eſt teſtamentũ corã principe factum. *g*
Expugnatur etiam inſtrumentũ, ſi falſum
in eo narratum ſit. *h* Quare ſi inſtrumentum
eiuſdem cauſæ, pro parte inueniatur
falſum continens, & in omni parte falſum
cenſetur. *i* Niſi diuerſa capita contineat ad
diuerſa relata, non ſi acceſſoria, quæ poſſint
ſeparari, quorum falſitas in vno, ad aliud
E non extenditur. *k* Si tamen falſitas in
ipſo inſtrumento, vt in ſcriptura inueniatur
in loco ſuſpecto, omnino cenſetur falſum
& reprobatum, niſi erratum eſſe aſſeratur,
vt dixi. *l*

Poſſunt & contra inſtrumentum teſtes 4

quatuor vel quinque probare, quod notarius quædã omiſit in eo perſcribere, quæ tamen inter contrahentes placuerint, & ita vincunt inſtrumentum, *m* vt contra, ſi plus ſcriptum quam factum ſit dicant, *n* eo obſeruato, vt plures ſint cõtra inſtrumentum deponentes, quã in inſtrumento ſcripti, & honorabiliores, & vt agatur de facto recenti, non de antiquo, in quo magis inſtrumento ſtatur. *o* A

5 Imputari quoque ei poteſt, † qui contrarias inter ſe ſcripturas in iudicio protulit, fidem ſibi inuicem derogantes, cum in ipſius fuerit poteſtate, quam voluerit, non proferre, ſic enim ex contrarietate abrogatur fides inſtrumentis. *p* B

6 Quemadmodum † & inſtrumento publico etiam ſigillato, ſi literę illius legi non poſſint, vt non valeat intelligi, quid in illis ſcriptum fuerit. *q*

7 Placuit † & vi extorta maxime a clericis inſtrumenta, nullam vim habere. *r* C

8 Sed neque † inſtrumentum locationis factum per aliquẽ, probat poſſeſſionem, quantũ ad extraneos, probat tamen, quantum ad contrahentes pertinet. *s*

9 Obſeruabimus autem, † accuſantem in iudicio inſtrumentum tanquam falſum, & non probantem, puniri tanquam falſarium. *t*

SCHOLIA. D

a *c. licet, c. ex conſcientia, de crimine falſ. c. ex literis, cap. inter dilectos, de fide inſtrument. c. cum venerabilis, de religioſ. domibus. l. fin. §. 1. de edicto D. Adria. tollen. l. penult. C. de teſtibus.*

b *c. 1. de fide inſtrument*, ſi ſcripturam, *inquit*, authenticam non videmus, ad exemplaria nihil facere poſſumus, *auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. l. 2. de fide inſtrumen. P.* E

c *c. fin. de fide inſtrumen. vbi gloſſa addit, ad verba*, publicam perſonam, *quod ſi perſona publica non poſſit habere ad tranſcribendum ex originali, poſſit reſcribi per authoritatẽ iudicis, per aliam honeſtam perſonam. argum. c. quoniam contra, de proba. ita tamen quod ſigillum authenticum apponatur, quod adhibeat fidẽ inſtrumento. c. 2. & c. cũ dilectus, de fide inſtrument. iudex enim curare debet, vt ſalua ſit rerũ probatio, l. curent, de teſtib. in P. facit l. publicati. C. eod. tit. Cæterum hic obſeruari debet, tranſumtum ſeu exemplar ſumi & fieri debere vocatis & citatis, quorum intereſt, vt adſint, ſi velint certo die, certo loco, dum exhibebitur inſtrumentum vel ſcriptura tranſcribenda, obiecturi & oppugnaturi, ſi quæ habeant, quibus impediant vel improbent, impetranturq; literæ compulſoriæ a iudice contra notarium vel alium habentẽ penes ſe ſcripturã tranſcribendam, vt eam edat, eaq; ratione, quorum intereſt, citantur, vt veniãt, vel ad locum domicilii, ſi certæ perſonæ ſint vocandæ, iuxta c. fi. de eo, qui mittitur in poſſe. vel per edictum, ſi incertæ ſint. Rota deciſ. 10. in nouis. Tractat de his citationib. ad finem, vidẽdi exemplar fieri, Octauia. Weſtrius, lib. 6. introductio. in aule Roma. actiones. c. 1. num. 12. 13. 14. 15. Alioquin, ſi aduerſaria pars nõ fuerit citata aut præſens, in exemplis iſtis tranſcribendis, tranſcriptum nihil ei officiet. authent. ſi quis in aliquo. C. de edendo. Guido Papæus deciſio. 471. Alexand. conſi. 6. col. fi. lib. 4. valebit tamen contra eum, qui ita fecerit tranſcribi. l. chirographum, de adminiſtr. tutor. & contra alium producentem, authent. ad hæc. de fide inſtrumen. C. probat tamen ſine citatione exemplum datum ab eo, qui & fecit originale, dicta deciſio. Rotæ 10. in nouis, Iaſon. & Bart. ad dict. authen. ſi quis in aliquo, C. de eden. ſemel enim approbatus notarius reprobari nequit ab eodem, qui approbauit, l. 1. quod quiſque iur. P.*

d *c. cum P. Tabellio, 15. de fide inſtrumento. Tractatur autem nouella, 73. ca. 7. [illegible] perſona ſcribentis, & aliorum quemadmodum mortuo tabellione inſtrumenti & literarũ eius fiat comparatio, & rurſum [illegible]*

[illegible] c. 6. [illegible]

c. 6. vt notæ ſi quæ ſint in inſtrumento, diligentiſſime comparãtur inter ſe, apud iudices, poteritque fieri comparatio ex ſolis documentis publice celebratis & publica arca depromis, non antẽ ex priuatis, quibus pro ſe aduerſarius vtitur, vt habetur in nouella, 49. de his, qui ingrediuntur ad appellationem, cap. 2. vbi & additur committi quoque literarum comparationem hominibus peritis & literatis. A

e *l. teſtam. l. conſulta diualia, l. publicati, C. de teſtam.* B

f *l. pen. §. fin. & l. ſancimus, C. de donat. l. donationes, quas parentes, de donat. inter vir. & vxor. C.*

g *in l. omnium. C. de teſtam.*

h *Illud erit vel per mendaciũ, vel falſi ſuggeſtionem, obreptionem, vel ſubreptionem, ex quibus corruunt reſcriptorum & gratiarum ſcripturæ, quæ non aliter cenſentur conceſſæ, quam cum clauſula,* ſi preces veritate nitantur, *ca. vniuerſa, 25. quæ. 2. cap. 2. de reſcript. l. vniuerſa, 7. de diuerſis reſcriptis. C. l. præſcriptionem, & l. etſi legibus, ſi contra ius vel vtilit. publicam. C. l. 1. de natalib. reſtituen. diſtingue tamen, quæ ſit veritas ſuppreſſa, quæue expreſſa fuerit falſitas, & quo animo, iuxta cap. ex parte, de reſcrip.* C

i *In ca. canones, 16. diſt. c. pura, 3. q. 9. c. non liceat, de cõſec. diſt. 3. l. eiuſdem, de ædilitio edicto. P. facit ca. ſi ad ſacras, 9. diſtin. ca. quieſcamus, 42. diſt.* D

k *can. qui de menſa, 37. diſtinct. c. ſi quis, 12. qu. 2. ca. ſi non ſanctificatur, de pœnitentia, diſt. 4. ca. ſunt, 17. q. 4. ca. cum tempore, de arbitr. cum ſimilibus citatis a gloſſa, ad ca. ſi ad ſacras ſcripturas, 7. ad verba,* ſic in eis, *9. diſtinct. quæ ſic diſtinguit per leg. etiam, §. fin. de minoribus Pandect. & per l. cum actum, de nego geſt. & c. diffinitiua, 2. q. 6. & melius in l. ſi ex falſis, 42. de trãſactio. C. libr. 2. tit. 4. ex falſis inſtrumentis prolata ſententia non habet vim rei iudicatæ, & ſi damnatus conqueratur contra illam, de nouo auditur. l. 1. 2. 3. 4. ſi ex falſis inſtrumentis, & c. lib. 7. C. tit. 58. notat & gloſſa ad can. conſtat. 2 11. §. fin. 1. q. 1. per illum textum, inſtrumentũ non quoad alia, ſed in quo verum eſt recipiendum. Rurſum gloſſa ad ca. relatum, 14. ad verba,* ſi quid veri, *37. diſtin. tradit, teſtes vel inſtrumenta poſſe pro parte rata haberi, pro parte non, vt & dixit ad c. ſi ad ſacras, 9. diſtin. ſed illud verum eſt, quando teſtes reprobãtur ratione perſonæ, & inſtrumenta ratione ipſorum, non autem ſi ratione dictorum.* E

l *In principio huius tituli, ex capit. 2. de fide inſtrumento. l. 2. eod. tit. P.*

m *cap. cum Ioannes heremita, 10. de fide inſtrument.*

n *ca. tertio loco, 5. de probat. præfertur viua vox mortuæ, vt in §. ſi vero, de inſtrumento, cautela & fide.*

o *Et has omnes circumſtantias diſcutit gloſſa ad dictum ca. tertio loco, ad verbum teſtium, & in ſumma, ſine his præualere inſtrumenta teſtibus, l. celſus, de probatio. l. cum de indebito, §. fin. eo. l. ſi alterius, §. 1. in fine, ſi minor ſe maiorem dixerit. l. final. C. arbitrium tutelæ. Admitti autem teſtes in contrarium, ſi per viam exceptionis obiiciatur inſtrumento falſitas, vt quod conditio omiſſa, vel aliud, vel additio facta eſt præter dicta, quibus caſibus præualebunt teſtes, c. ex tenore, de teſtibus d. c. Ioannes, de fide inſtrumento. l. optimam. C. de contrahen. vel committen. ſtipula. At in antiquis, magis credendum eſt inſtrumentis, quam teſtibus, quia memoria hominũ labilis, l. peregre, de acquiren. poſſe. c. vnic. vt eccleſiaſt. benefi. ſine diminutio. conferant. Et teſtes ſolent fidem ſuã variare, & ſcientiam ex temporis diuturnitate. l. 3. §. dux, ad ſenatuſconſ. Carbonia. P. l. qui bona, §. ſi alias incipiens, l. in cauſa, de damno infect. P. Et certe in aliis quoque, niſi magna & iuſta cauſa aliter ſuadeat, adhærẽdum eſt inſtrumentis, ſi a fide dignis tabellionibus facta ſint, & careant vitio falſitatis aperto producta, l. fin. C. de edicto diui Ha-*

dria.tollen. Alioquin nihil poſſet certum conſtitui, & conarentur, qui conuenta & pacta ſubuertere vellent, in ſuas partes teſtes trahere & corrumpere, vt contrarium docerent, atq; etiã teſtes contra quam ſcriptum eſſet illis præſentibus, dicentes, nõ carerent ſuſpicione falſi & corruptionis ob mutationẽ geſtorum, fideſque publica notariorum & perſonarũ aliarum publicarum, cum maxima reipublicæ cõturbatione, in dubiũ paſſim reuocaretur, vnde lites infinitæ & immortales orirẽtur, quod quia nec expedit, ita nec via facile his aperiẽda, vt nec conceditur probatio contra inuẽtarium publice factum. l. fi. C. arbitrium tutelæ. Veruntamen, ſi vnus teſtis ſcriptus in litera ſeu inſtrumẽto, ei contradicat, facit eius fidẽ vacillare, l. 1. in fi. quemad. teſta. aperian. ſecus ſi non ſit in ſcriptura contentus, aut ſi dicat, ſe non recordari, vt notatur, in l. iuriſiurandi, de teſtib. C. c. cum Ioannes, eo. tit. notat plene Ioannes Faber. ad l. in exercendis, C. de fide inſtrum. vbi & tractat, quot teſtes requirantur ad reprobandum inſtrumentum. vide Maſſuer. in praxi titulo, de literis notis & notatis, §. 48. itẽ ſi vnus. *Suſtineri tamẽ debebit inſtrumentũ ex fide vnius teſtis, iuncta ſcriptura & tabellione, contra duos alios negãtes.*

p *c. imputari, 13. de fide inſtrumẽto. ſic ſcripturæ mutuo directe contrariæ, ſibi inuicem fidem abrogant, l. 14. C. de fide inſtrumen. c. cum inter R. de electiõ. & contraria allegans, non eſt audiendus, c. quod autem, 33. q. 7. c. quo iure, 8. diſt. c. ſolicitudinem, de appell. l. 1. C. de fur. cum ſimil. Hic tamen obſeruandum pro hoc effectu, ab eodem ambas cõtrarias produci debere ſcripturas, aliter a diuerſis productis contrariis, illæ potiores, quæ maioris erunt auctoritatis, quod relinquitur religioni arbitrii iudicis. Si etiam diuerſa ſcriptura, aduerſariæ ad diuerſos ſenſus producantur, non erit reprobanda productio. cap. nihil eſt, de verb. ſignifi.*

q *c. inter dilectos, 6. de fide inſtrumento.*

A r *can. 1. & can. auctoritatem, 15. q. 6.*

s *dict. c. inter dilectos, in fin. de fide inſtrum. & ibi per Felinum. Rota. deciſ.* 87. nota quod inſtrumentum, *in antiq.*

t *l. iubemus. C. de prob. diximus ſupra, li. 4. tit. 12. de falſis, & pœna falſi. vide ſi egeas.*

DE IVREIVRANDO

a TITVLVS XIII.

a *Exſtat hic titulus, de iureiuran. libr. 2. decretalium, tit 24. & in Sex. lib. 2. tit. 11. in Clementi. libr. 2. tit. 9. & libr. 12. P. tit de iureiurando ſiue voluntario. ſiue neceſſario. ſiue iudiciali & lib. 4. C tit. 1. de reb. credit. & iureiurando, & libr. 10. C. tit. 54. de his, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt & in nouella 48. de iureiurando a moriente præſtito, propter menſuram ſui patrimonii. Eo etiam referri debent tituli, de iuram. calum. lib. 2. dec. tit. 7. & lib. 2. Sex. tit. 4 de iureiu propter calum. dando. li. 2. C. tit. 59. de his, qui ingrediũtur ad appellationem, & quãdo per ſcripturã manus propria fiat collatio literarum, de iureiurando delationis. & vt coniungatur iuriiurando calumniæ, nouell. 49. vt litigantes iurent in exordio litis, quia neque promiſerint dare iudicibus, neque dabunt, nouella 124 de iureiurando mulierum ſenicarum nouella 51. ne quis iuret per capillos Dei, 70. vt iurata bonorum deſcriptio facta a parente, inter liberos valeat, nouell. 48. de iudicibus & vt nullatenus cum iureiurando eligantur, & 82. nouella. de iuramento eorum, qui adminiſtrationem ſuſcipiunt 8 Nouella, de iuratoriis cautionibus, nouell. 53. nouella Leonis 97. vt in conteſtatione litis & magiſtratuum initio iuretur. nouella Leonis, 107. vt actor ante litis cõteſtationem porrecto libello iudici fidem ſuam probet, & nouella 99. vt qui iuſiurandum defert, prior de calumnia iuret. Item, libr. 12. Pand. tit. 3. de in litem iurand. & libr. .. C. tit. 53.*

CAPVT I.

1 *Continuatio. 2 Finitio. 3 Diuiſio generalis. 4 Alia extraiudicialis & iudicialis, & ſubdiuiſio extraiudicialis. 5 Iudiciale, quid & eius ſpecies. 6 Singula membra vtriuſq; ſubdiuiſionis explicantur. 7 Alia diuiſio in ſimplex & ſolemne, credulitatis, iuratoriæ cautionis.*

QVia iam antea † poſt generalem de probatione tractationem, de ſpeciali, quæ per teſtes & inſtrumẽta fit, locuti

m-

mus, recte de iuramento, vt de alia ſpecie probationis agemus, per quod fides extra iudicium, & in iudicio fieri poteſt.

1 Eſt enim iuramentum, † adfirmatio vel negatio, factæ vel ſuperioris ſeu diuinæ rei atteſtatione, ſeu inuocatione firmata. *a*

3 Quemadmodũ autem † aſſertio vel negatio, variis pluribuſque negotiis accommodari poſſunt, ſic atteſtatio quoq;, quæ ſuper his fit per diuinum numen, vel per aliud, quod ſuperiorẽ cauſam videtur habere, aſſertioni vel negationi diuerſas poteſt demonſtrare iuramenti diſtinctiones, tum etiam ratione loci, & rerum quibus adiicitur.

4 Sed in ſumma iuramentum † ad duas ſpecies contrahitur, vt aliud ſit extraiudiciale: aliud iudiciale. *b* Extraiudiciale rurſus, quod ſine iudicio & extra illud fit, vel temerarium, ſiue reprehenſibile eſt, vel aſſertorium veritatis, quod & pro veritate dicenda præſtatur quoque in iudicialibus quibuſdam, vel promiſſorium, vel confirmatorium contractus.

5 Iudiciariũ rurſus, † quod in iudiciis habet locum, vel eſt voluntarium, vel neceſſarium, vel de calumnia, de malitia, in litẽ, purgatorium. De ſingulis pauca.

6 Temerarium eſt, † quod ſine diſcretione fit, & ob res illicitas. *c* Veritatis eſt, quãdo propter veritatem dictã aut dicendam iuratur. *d* Promiſſorium, quando ſub iuramentum obedientiæ, *e* fidelitatis, *f* vel ob aliquid faciendum dandumve. *g* Confirmatorium contractus eſt, quando ex iuramento quippiam, quale eſt iuramentum, ſuper obſeruatione præſtito, contractus vim habet & obligationem, quam alioquin non haberet, *h* voluntarium iudiciale, quod in iudicio defertur a parte parti. *i* Neceſſariũ iudiciale, quod a iudice delatum ob defectum probationum, nec referri nec recuſari poteſt, niſi forte ex aliqua iuſta cauſa excepta *k*. Defert autem hoc iudex vel actori vel reo, prout viderit ex negotiis, præſumtionibus, fide-

A que perſonarum, expedire, *l* ſi tamen actor nihil præſtiterit, non erit opus hoc iuramento deciſorio, ſed reus abſoluendus *m* erit. Iuramentum de calumnia eſt, quando actor iurat, non calumniandi animo, ſed exiſtimans, ſe bonam cauſam fouere, ad litigandum venire, & reus quoque iurat, ſe arbitrari iuſtã cauſam defendendi habere, & in aliis, ſe non odio, non differẽdi iudicii cauſa, probationes vel iu-

B ramentum ab alio exigere. *n* Iuramentum de malitia etiam poſt iuramentum calumniæ exigitur, dum quis iurat requirente iudice, qui de malitia ſuſpicatur, veluti, quod nõ malitioſe proponat exceptionẽ, vel petat dilationem. *o* Iuramentum in litem, eſt iuramentum affectionis, quod iudex concedit actori, vt litem & rem quam petit certa quantitate, ne in infinitũ vagari liceat, æſtimet, quantive ſua intereſſe

C putet, non quidem, vt ſecundum illud iuramentum & æſtimationem condemnet, ſed vt habita ratione eius, non quidem pluris, ſed minoris condemnet reum, perpenſis rerum & perſonarum circumſtantiis. *p* Purgatorium vero iuramentum eſt, illud, quod præſtatur ab eo, qui accuſatus, vel diffamatus fuit, de aliquo crimine, contra quem tamen nõ fuit probatum, & ideo iurat & purgat ita ſe non cõmiſiſſe. *q*

D Rurſum † prædictorum iuramẽtorum quoddam eſt ſimplex, quoddam ſolemne. 7
Simplex ſine ſolemnitate eſt, *r* ſolemne contra, quæ habet & verba concepta. *s* Inuenitur & iuramẽtum credulitatis, quando quis iurat ſe vere aliquid ſuum eſſe credere, vel ſe ſine malitia petere, *t* vel putare alium verum dicere, *u* vel alium ſe credere idoneũ. *x* Eſt & iuratoria cautio, per quam relaxatio fit ſententiæ excommunicatio-

E nis, inopis debitoris. *y*

SCHOLIA.

a *Colligitur hæc ſinitio ex cap. etſi Chriſtus, 26. de iureiura. vide quæ tractauimus de finitione diuiſioneq; iuramenti, & de aliis*

ad illud pertinentibus, lib. 50. ſyntagmat. iuris, a ca. ;. vſque ad fin. A

b *Hanc diuiſionem porro & meliorē & faciliorē rati ſumus, ideo poſtquam eandem tradidimus. lib. 50. Syntagmatis iuris. ca. 4. nu. 2. aliam huic loco inſerere noluimus.*

c *Exempla plura ſunt, veluti in cap. ſicut ex literis, 13. de iureiuran. quando prior monaſterii iracundiæ calore ſuccenſus iuramento temere firmauit, quod in clauſtro monaſterii, quo ſe vinculo profeſſionis obſtrinxerat, cum G. Monacho non eſſet amplius moraturus, aliud exemplum de non præbendo ſubſidio proximo. cap. cum quidam, 2. §. 1. eod. tit. aliud de exhæredandis liberis, cap. quintaualllis, eod. de ſeparanda arbitrio alterius a ſe vxore, c. tua nos, 24. eo. de iureiur. Sunt & inter temeraria iuramenta blaſphemia, & temere & ſine cauſa iurare, Deo tribuere quod non eſt, & ei detrahere quod ineſt, per exſecrationes, ca. 2. de maledict. iuramentum de illicito, vt de homicidio aliove peccato faciendo, & ſic de ſimili, vbi diſcretio nulla eſt eorū, quæ fieri debent & quæ prohibentur. c. etſi Chriſtus. de iureiur.* B C

d *Aſſertio veritatis ſeu authoratio, vt fides habeatur dictis, item de veritate dicenda, quale præbet teſtis, c. ex literis 32. de iureiura. cap. 2. de iura. calumniæ, in Sex. cap. nuper, de teſtib. l. iuriſiurandi, C. eod. tit. cū ſimilibus.* D

e *c. nullus, 5. de iureiuran. c. legebatur, de maiorit. & obedien. cano. quanquam, 23. diſt. cum ſimilibus.*

f *Quod in feudis exigitur, vt hominiū, ſeu homagium, c. veritatis. 4. de iureiur. can. 18. de forma, 22. q. 5. tit. de forma fid. libr. 2. fend. tit. 6. & tit. 7. de noua forma fidel.*

g *Vt in cap. quintaualllis, c. veniens, c. debitores, de iurei.* E

h *Vt in authen. ſacramenta puberum ſi aduerſus vend. C. c. licet mulieres, de iureiur. in Sex. ca. cū contingat, eo ti. apud Greg. c. quamuis pactum, eo. tit. in Sex.*

i *c. fin. de iureiur. Et dicitur ideo voluntarium, quod ex voluntate partis deferentis deferatur, & ex voluntate recipiatur, neque referatur. leg. iuſiurandum quod ex conuentione, 17. de iureiur. P. & ibi tract. de hoc iureiurando, & quis deferat, & in l. 18. 19. 20. vſque ad 26. & in 39. eiuſdē titul. Neq; ante acceptationem delationis, is cui defertur poteſt cogi acceptare, & ideo non dicitur neceſſarium, cum & poſſit referri & reiici in differentem. d. ca. fin. de iureiur. in l. generaliter, §. ſin autem is cui, & l. delata, C. de reb. creditis. Poſtquā autem acceptatum eſt vel conuentum, nolle iurare vel iuramentum referre, manifeſtæ habebatur turpitudinis, l. manifeſtæ turpitudinis, de iureiur. P. Sicque poſt conuētionem ex voluntario fit neceſſarium, veluti de contractibus dicitur, qui antequam conſtituantur, liberi & volūtarii ſunt, poſtquam autem contractum fuerit, neceſſitatem habent obſeruationis, l. in commodato, §. ſicut commod. P. l. ſicut, C. de actio. Conſentit & huic interpretationi gloſſa ad ca. fin. ad verbum a te, de iureiur. Quare etiamſi actor petitionem ſuam & intentionē aliis legitimis probationibus docuerit, non tenetur ob delatum iuramentum in contrarium iurare, aut illud acceptare, aut deferenti referre, atque improbantur contrariæ fori, ſi quæ ſint conſuetudines in c. de probatio. Veruntamen quando lex defert iuramentum, recuſari impune non poteſt. l. quæſtionem ex facto, C. de fideicommiſſ. l. ſcimus, § licentia, Cod. de iure deliberan. nec etiam in actione rerum amotarū, furti & aliis ſimilibus famoſis actionibus. c. fi. de iurei. l. Marcellus, §. fi. l. non magis. l. ide, rerum amotar. P.*

k *d. c. fi. de iureiu. l. generaliter, §. ſin autem, de reb. cre. C. de quo & in l. in bonæ fidei, C. eo. ti. c. 2. de prob. & vocatur hoc iuramentum litis deciſorium. Neceſſarium vero quia ad officium iudicis pertinet lites dirimere, & proſpicere, ne illæ ſint immortales, l. properandum, de iud. c. fi. litibus, de dol. & contum.*

l *in d.c.fin.de iureiurand.*

m *c.cum cauſa, de cauſa poſſeſſ. & propriet. c.vnico,vt Eccleſiaſtica beneficia ſine vlla diminut.conferant.c.mulieri, de iureiur. l.qui accuſare. C. de eden. Eſt enim iuramentum delatum ad ſupplementum probationum,quæ ſi nulla adſint,rectè ſuppleri non dicuntur, quia non entis nulla ſunt qualitates, l. eius qui in prouincia, C. de reb.cred. Quare prius oportet quippiā probatum, vel ſemiplene fuiſſe per actorem,* B *vel præſumtionem pro eo eſſe vrgentem, vt ſi habeat vnum teſtem bonum & omni exceptione maiorem, ca.ſuper hoc, in fine, de renuntia. c.ex inſinuatione, de procur. cum ſimilib.*

n *Quod docetur per l.1. & ibi fuſe per gloſſ. 4.& per l.2.cum authent. ibi poſitis de iureiuran. propter calumniam eden. libr. 2. C.titul.49.eo pertinent tituli de iuramento calumniæ,in decretalibus,& in Sexto,l.* C *inter cohæredis,§.qui familiæ herciſcund. Pand. Calumniari apud iuriſconſultos, eſt falſa crimina intendere,leg. 1.§.calumniari.ad ſenatuſc.Turpill.*

o *De hoc iuramento,in ca.2.§.fin.& ibi glo. fin.de iuramen. calum.in Sext. c.paſtoralis,de except.cap. vltra tertiam,de teſtib. l.fin. C.de fide inſtrument. cano. iudicantem,30.q.5.*

p *l.1.& 2.l.videamus,in princip. & §. de-* D *ferre,& l.in actionibus, de in litem iuran. Pand.l.3.ad exhiben. iuramentum in litem dici iuramentum affectionis,tradit l. ſi per alium fin.§.1.ne quis eum, qui in ius vocatus eſt vi eximat.*

q *Si quando tamen accuſatus vel delatus eſſet alioquin bonæ famæ, capit.1.ca. quoties,c.conſtitutus, de purgation.canonica, Exod.22.l.eos qui,26.§.fin.de vſur. libr.* E *4.C.tit.32.*

r *Simplex iuramentum, quando ſimpliciter ſine ſolemnitate exigitur & præſtatur.*

s *Solemne ſecundum formam delatam præſtitum,vt in oratoriis, vel oblatis & tactis ſacroſanctis ſcripturis Euangeliorum,vel* A *ſuper reliquias ſanctorum,vel alia forma, l.generaliter. C.de reb.credit.*

t *Sic iuratur de crudelitate in iuramēto calumniæ, l.2.§ quod obſeruari, de iuram. propter calumn.dando, C.& quando fertur teſtimonium,de auditu,cap.ſi arbiter, de probatio.*

v *Vt in iuramento compurgatorum, qui iurant,ſe credere purgantem,ſe iuramento verum iuraſſe,l.quoties,5.C.de teſtibus.c. ſi.de purg.can.libr.5.tit.34.*

x *c.vnic.de ſcrutinio in ordine faciendo.*

y *c. Odoardus,de ſolutio.coniunge huic.c.1. quæ ſequenti,2 tractantur.*

Capvt II.

1 *Pro quibus iurandum eſt.*
2 *De illicito iuramento reprobato.*
3 *De reprobatione, ſi in præiudiciū ſuperioris,rerum turpium & impoſſibilium.*
4 *De iuramento fidelitatis Archiepiſcopi.*
5 *Iuramentum ſupplementi probationis non dari in arduis.*

IVrandum facile vel temere non eſt,nec 1 nomen Dei accipiēdum eſt in vanum. *a* Cæterum quemadmodum iuramentum appetendum non eſt,vt bonū,ita aliquando neceſſitas cogit iurare, cum homines pigri ſunt, quod eis vtile eſt credere, niſi eis iuramento firmetur. Quare in neceſſariis ad faciendam fidem veritatis malum non eſt,ſed probabile. *b* Et proinde ſunt caſus,pro quibus iuratur licite, vt pro firmanda pace,*c* ad firmandā teſtium depoſitionem, *d* ad protegēdam famam & infirmandam infamiam ex obiectis criminib. non tamen probatis coortam, *e* quæ dicitur probata purgatio & canonica, *f* iuramento credulitatis a cōpurgatoribus adhibito *g* improbata purgatione vulgari olim vſurpata: quæ fiebat per iudiciū aquæ frigidæ, *h* vel tactum ferri candētis, *i* vel aquæ feruentis, *k* per duellū, *l* & aliis modis illicitis & reprobatis, quibus Deus tentabatur. *m* Conceſſum & iuramentum ad promiſſa vel geſta confirmanda, *n* ad ſup-

plendam veritatis probationem, *o* & ad alia, quæ colligi poſſunt ex proxime dictis ſuperiori capite de diuiſione iuramenti, ꝙ diuerſitatem accipit ex cauſis quoque iurãdi, vt pro æſtimatione damni dati in certis negotiis, *p* de vſuris ſoluendis, *q* & de illis non repetendis: *r* de grauamine non inferendo debitori, *s* in ſpiritualibus etiam cauſis, quamuis olim non iuraretur de calumnia, *t* hodie tamen iuratur. *u* Iuratur item de calumnia & veritate dicẽda in cauſis appellationis. *x*

2 Porro rei illicitæ † & turpis iuramentum reprobatur. *y* Illicitum autem eſſe poteſt, vel ex parte iurantis, vt ſi is ſit impubes, *z* vel ex parte perſonæ, cui iuratur, vt ſi clericus ſupra ſacra Euangelia iuramento purgatorio iuret laico, *aa* vel ex parte rei, per quam iuratur, vt ſi ea nõ ſit ſacra, *bb* vel ex fine, ſi iuratur pro electione certi, vel ante electionem. *cc* Ex cauſa item obligatoria ad malum impellente, vt dum iurauit Herodes ſaltatrici. *dd* Item ex modo, ſi temere & indiſcrete, vel ſine neceſſitate iuratur, quale fuit iuramentũ Iephthe. *ee* Ex tempore quoq;, ſi die prohibito iuretur. *ff*

3 Reprobatur & iuramentũ, † quod præſtitum vergit in detrimentum ſalutis æternæ vel tẽporalis, *gg* vel ſi ex eo ius ſuperioris lædatur, quod in omni iuramento ſubditi cenſetur *hh* exceptum. Item, ſi ſit contra bonos mores de re turpi, *ii* ſi promittantur impoſſibilia, *kk* aut *ll* alioquin iniqua iurentur, cum iuramentum non debeat eſſe iniquitatis vinculum, ſi item ſit contra vtilitatem, vel libertatem Eccleſiæ. *mm*

4 Iuramentum fidelitatis † præſtãdum eſt ab Archiepiſcopo, ſummo Pontifici in pallii conceſſione. *nn*

5 Iuramentum in ſupplementum † probationis, non defertur in cauſis arduis, veluti matrimonii. *oo*

S C H O L I A.

a *Exo. 20. c. etſi Chriſtus, de iureiur.* Sit ſermo veſter, eſt eſt, nõ non, &c. *D. Matth. c. 5. eo pertinent tradita in princ. 22. q. 1. can. peierabis, 22. q. 4. can. iuramenti, 22. q. 5. periculum enim imminet, ne ex aſſiduitate iurandi ſequatur lapſus in periurium, can. 5. itaq; ergo, 22. q. 1.*

b *can. non eſt contra, 2. can. in nono, 3. can. vt noueritis, 4. can. ita ergo, 5. can. tu malum non facis, 6. can. & iurabunt, 7. 22. q. 1. Iurãdum pro veritate & iuſtitia d. can. & iurabunt, Hierem. 4. c. etſi Chriſtus, de iureiurand. Inſtitutionis iuramenti cauſa dicitur, vt iurans ad hoc iuret, vt quod verum eſt, loquatur, can. iuramenti, 22. q. 5. vtque infirmitas dubitantis, qui non vult credere, firmetur, can. ſi peccatum, 22. q. 1.*

c *can. 1. 22. q. 1. titu. de pace iuramento firman. in vſib. feud. Ita tranſactio magis iuramento firmatur, quæ eſt pacis, l. ſi atru, l. cum te proponas, l. ſi quis maior. C. de trãſact. ſic valet iuramentum, quo quis iurat ſe remanſurum obſidem pro ſeruando contractu, c. ex reſcripto, 9. de iureiur. c. expoſita, de arbit.*

d *Iurati enim eſſe debent teſtes, vt illis plenius fides adhibeatur. l. iuriſiurandi. Cod. de teſtibus, vt ſupra in titulo de teſtibus docuimus.*

e *d. can. omne. 22. q. 1. can. presbyter, can. habet, 2. q. 5. cap. 1. 2. c. moniales, de purga. canoni lib. 5. tit. 34. ſi delictum obiectum eſſet probabile, non indiceretur in contrarium purgatio, c. ſi quis de gradu, 4. eod. tit. de purga. can. nec etiam ſi notorium ſit, cap. cum dilectis, 15. eod. tit.*

f *Canonica purgatio eſt, quæ a canonib. permittitur, recepta, iurante infamato de veritate, quod non id, de quo impetitur, commiſerit, & adhibitis compurgatoribus honeſtis, qui iurent ſe credere, quod prædictus iurans verum dicit, c. quoties, 5. c. cum P. Manconella, 7. c. conſtitutus. 9. de purga. can. cum ſimil. Et indicitur aliquando ad inſtantiam eius, qui purgandus eſt tantum, vt c. cum in iuuentute. 12. de purgat. canon. Cogitur & a iudice aliquando*

qui

quis ſe purgare, alioquin ſuſpenditur a beneficiis de crimine graui infamatus, augeturq; numerus compurgatorum in ca. nos inter, 6. c. inter ſolicitudines, de purgat. canonica. Aliquando ſi infamia ortum non habet ex probabilibus coniecturis, non eſt de neceſſitate inducenda, cap. cum in iuuentute, 12. de purgat. canonica. can. quod autem. 6. q. fin. Imponitur & iuramentum purgatorium ad euitandam criminis ſuſpicionem, Deuter. c. 21. quando homo inuenitur necatus, & ignoratur quis eum necauerit, &c. item pro furto, Exod. 22. A B

g cap. quoties. 5. c. de teſtibus. 13. c. fin. de purgat. c. ino. c. quoties. de teſtib.

h De hac purgatione mentio in c. ex tuarum, 8. de purgat. canonica.

i c. fin. de purgatione vulga. lib. 5. tit. 35. ca. mennam, & can. conſuluiſti. 2. q. 5. c. ſententiam, ne cleric. vel monach.

k d. can. mennam, can. omnibus, ca. conſuluiſti. 2. q. 5. d. c. ſententiam ſanguinis, ne cler. vel monachi. C

l c. 1. & 2. de purgat. vulgari, vide quæ de hac purgatione, & de duello diximus lib. 48. Syntagma. c. 15.

m Vulgares modi purgationis, & ab Ethnicis & Chriſtianis aliquando uſurpati recenſentur a nobis, cum reprobationib. eorum, in lib. 48. Syntagma. iuris, c. 14. Ratio vero reprobationis, quod in illis tentetur Deus, & quod ſcriptum ſit, non tentabis Dominum Deum tuum probatur in c. pen. & fin. de purgat. vulgar. D

n cap. quintauallis, c. cum contingat, de iureiur. cum ſimilib. in diuiſione ſ. c. 1. citatis.

o cap. 2. de probatio. cum ſimilib. In ſumma, pro quacunq; veritate inquirenda, ſiue a teſtibus, ſiue ab aliis, iuramentum exigi poteſt, can. quanquam. 14. q. 2. E

p Vt in can. in primis, circa medium. 2. q. 1. ſic in litem iuratur tantum ex certis cauſis & contractibus. in quibus deeſt probatio, & dolus ineſt aduerſarii, prout fuſe docetur in l. 2. & ſeq. uſq; ad 10. de in litem iur. lib. ⁊. P. tit. 3. l. in actione. C. de reb. cred.

q cap. debitores. de iureiur.

r cap. ad noſtram. 20. eod. titu. iuramentum autem hoc & ſuperius de ſoluendis uſuris, valet, quia quamuis ſit prohibitum uſuras accipere, tamen prohibitum non eſt uſuras dare, propter neceſſitatem, qua quis compellitur ſub fœnore mutuari, vt notat gloſ. fin. ad d. c. debitores. Et ideo quia hoc iuramentum poteſt impleri citra diſpendium ſalutis æternæ, ſoluere tenetur promiſſas, vt ſe liberet ab eo iuramento: verumtamen ſolutas repetere poſtea poterit, d. c. debitores, & c. ad noſtram, vel ſi antequam ſoluat, velit agere, poterit contra creditorem experiri, vt eum liberet, ſiue vt eum abſoluat a iuramento, & ei illud remittat, iuxta c. 1. de iureiur. c. tuas. de uſur.

s cap. ad noſtram. 7. de iureiur.

t cap. 2. de iuram. calum.

u cap. 1. §. ſi. eo. tit. de iuram. calum. in Sexto.

x cap. 2. eod. tit. in Sexto.

y Regula iur. in Sex. non eſt obligatorium. l. iuriſgentium. § ſi paciſcar, verſ. & generaliter. de pact. in Pand. auth. quod eis. C. de nupt. §. 1. in nouella. Scenicos non ſolum, ſi fideiuſſores dederint, &c. l. ſi quis inquilinos. § fin. de legat. 1. l. non dubium. C. de legib. quia quæ turpia ſunt, & contra bonos mores, non poſſe nos facere, exiſtimãdum eſt. l. filiusfamilias, de conditionibus, Inſtit. & omne iuramentum debet habere comitem iuſtitiam, habere autem dicitur iuſtitiam, cum iuſtum & licitũ eſt, quod iuratur, neque tendit ad mortale peccatum, cano. innocens, cano. illicitum. 22. q. 4. maiuſq; peccatum cenſetur illicitum iuramentum adimplere, quam peierare non adimplendo, can. vnuſquiſque. 22. q. 4. ita illicitum iuramentum non eſt adimplendum, cano. duo, can. ſeq. 12. diſtinct. Illicitum dicitur, quod opponitur licito, & licitum idem, quod a lege permiſſum, non reprobatum. quare & tot modis dicetur illicitum iuramentum, quot prohibetur vel improbabatur, vt de quibuſdam per circumſtantias exempla docent.

z Sunt aliqui, quorum iuramentum non admittitur aduerſus ſeipſos, nec contra alios generaliter, ideo ſi illæ perſonæ iurauerint redditur iuramẽtum illicitum, quale impuberum & paruulorum, can. paruuli, 14. & can. ſequen. 22. quæſt. 5. item aliorum, qui iudicio & diſcretione carent, vt iſti, l. 1. §. impuberes, de falſa moneta, C. diſcretio enim eſt comes iuramenti, ca. etſi Chriſtus, de iureiuran. nec ita dicitur impubes peierare, l. qui iuraſſe, de iureiurand. in P.

aa ca. 22. nullus ex eccleſiaſtico, 22. q. 5. quæ de iuramento purgatorio intelligi debet, niſi hoc fieret auctoritate Papæ, vt ca. mennam, 2. quæſt. 5. nam alioquin pro aliis poteſt iurare, maxime ſi terras aut feuda ab imperatore, vel alio teneat, quæ debeant iuramenta fidelitatis.

bb ca. clericum, 9. 22. q. 1. vbi clericum per creaturas iurantem acerrime obiurgandum, ſi perſtiterit in vitio, excõmunicandum eſſe ſtatuitur. C

cc Quia ſpecies eſt ſimoniæ, dum quis iurat, ſe aliquid daturum, vt eligatur, can. fin. 8. quæſt. 3.

dd can. 8. vnuſquiſque, 22. q. 4. vbi de eo iuramento. D. Matth. c. 14. cap. cum iuramento, 4. de homicid.

ee Hiſtoria habetur de Iephthe, Iudicũ, 11. c. vnuſquiſquis, §. miſerabilis, 22, q. 4.

ff can. 17. decreuit, 22. quæ. 5. vbi, decreuit ſancta ſynodus, vt a ſeptuageſima, vſque ad octauam Paſchæ, & ab aduentu domini, vſque ad octauam Epiphaniæ, nec non & in ieiuniis quatuor temporũ, & in litaniis maioribus, & diebus Dominicis, & rogationum, niſi de concordia & pacificatione, nullus ſupra ſacra Euangelia iuret, & ibi gloſſ. nunc vſum in contrarium eſſe tradit. Ego autẽ exiſtimo ibi agi de iuramẽto ſolemni, vel de eo, quod in iudicio præſtatur, cũ his temporibus iudicia non exerceantur, c. 1. & 2. 15. q. 4. D E

gg c. ſi vero, de iureiu. c. innocens. § fi. 22. q. 4.

hh c. ad noſtram, c. eam te, de iureiur. cap. ad noſtram, de reſcript.

A ii c. non eſt obligatorium, c. in malis promiſſis, de reg. iur. P. l. ſi quis inquilinos, §. fin. de leg. 1. auth. quod eis. de ſecun. nup. P. l. non dubium, C. de legibus. l. iuris gentium, §. & generaliter, de pactis. P.

kk l. impoſſibilium, de regul. iur. P. §. item impoſſibilis, de vtilib. ſtipulat. atque iuratum & promiſſum intelligendum eſt, ſi fieri poſſit, aliter eſſet temerarium, cap. ad noſtram, 21. de iureiuran.

B ll c. quanto, de iureiuran. c. 1. eod. tit. in Sex. c. inter cætera, 22. q. 4. vt ſi quis iuraret, ſe non accuſaturum vxorem, ſi adulteraſſet, c. quemadmodum, de iureiur.

mm ca. 1. de iureiuran. in Sext. veluti ſi quis indebite alienãs bona eccleſiæ ſuæ, iuraret, ſe non reuocaturum alienata, c. 2. de iureiuran. non obſtante enim hoc iuramento, reuocarentur alienata, etiam per ipſum alienantem, cap. intellecto, 33. eo. tit. de iureiurand.

nn c. ſignificaſti, de elect.

oo ca. mulier, & ibi gloſſa, de iureiur. & ibi. Panorm. num. 6. Alexand. conſi. 143. nu. 4. volum. 2. ſicut enim in criminalibus debent eſſe probationes luce meridiana clariores, l. fin. C. de probatio. ſic & in matrimoniis, maxime ſi de eo diſſoluẽdo agatur, c. in literis, de teſtibus. & ibi gloſſa, ad verbum probata, c. lator, de ſentent. & re iud. & ibi gloſſa ad verbum permanere, neque etiam eſt in poteſtate partium poſitum, diſſoluere matrimonium. Si vero pro matrimonio ſemiprobato adferatur iuramentum, iudicis erunt partes, diſpicere, num velit illud admittere, vt ait Panor. ad dictum c. mulieri, Alex. ad l. 3. nu. 16. de iureiur. & ibi glo. in verb. probatione.

Capvt III.

Qui iurare debeant & poſſint, vt eis credatur, vel nomine proprio vel aliorum.

NEmo iurare ſine neceſſitate, aut niſi aliquo cõpellente, debet. a Delato autem iureiurando iuramentum eius, qui iurauit,

iurauit, cuiuſcunque ſit ætatis aut ſexus, A
erit ſeruandum deferenti. *b* Iurat autem &
quis & pro ſe & pro alio procuratorio no-
mine in animam conſtituentis, cum pro-
curatorem cum mandato ad hoc & pro
certa re ſpeciali. *c* Non iurant efficaciter
contra ſe nec pro aliis, furioſi, paruuli, ſeu
pueri. *d* Iurat clericus de calumnia & per
ſe & per alium ſi velit, *e* iurant pro aliis in
iudicio nō tātum procurator vt dictū eſt,
ſed etiam qui eius partibus fungitur, vt œ- B
conomus, *f* ſyndicus, *g* qui & iurant pro ſe
iuramento calumniæ, & pro dominis. *h*
Si deficiente probatione in iudicio iuſ-
iurandū parti delatum ſit, aut iurare debet
aut cauſa cadit; *i* niſi pupillo aut furioſo
iuſiurandum delatum ſit, qui iurare non
compelluntur; *k* aut niſi is, cui delatum
eſt, velit referre. *l* Non eſt tamen permiſ-
ſum referre in famoſa actione. *m* Iurare
poſſunt licite & ex cauſa, religioſi ſeu re- C
gulares, *n* verum ex leui cauſa ſacerdotes
non debent. *o* Cogent & iudices de veri-
tate dicenda nolentes iurare, *p* & in iura-
mento deciſorio litis. *q* Cæterum vbi ti-
meret periurium, nullus cogi debet, *r* &
& qui cogit iurare eum, quem ſcit veriſi-
militer falſum iuraturum, ipſemet periu-
rus & grauior homicida eſt. *s*

SCHOLIA. D

a Nolite iurare, *inquit*, Deus, &c. ſit ſer-
mo veſter, eſt eſt, non non, quod enim
vltra eſt, a malo eſt, *Math. c. 5. explica-
tur & tota. 22. q. 1. cano. ſi quis presbyter,
2. q. 4. cap. etſi Chriſtus, de iureiurand. ne-
que prætor iuramentum illud tuetur, quod
nemine deferente præſtatur; ſibi enim quis
iurat tantum, l. 3. de iureiuran. P. & pro-
inde ab illo ipſo teſtator, qui iurauit ſe non
retractaturum teſtamentum, non cenſetur* E
*obligatus, quominus poſſit illud retractare,
l. ſi quis, in princ. de legat. 3. ideoque etiam
hoc ſponte oblatum iuramentum, non ha-
bet neceſſitatem relationis vel iurandi, l.
iuſiurandū q ex conuentione, de iureiu. P.*

b *l. qui iuraſſe, & l. ſi ſeruus, de iureiurand.
P. qui enim cogit vel vult aliquem ſibi iu-
rare, etiam ſi is alioquin non ſit ad fidem
idoneus, ſibi præiudicat, cenſeturq́; ſe ſpon-
te illius ſubiicere ſententiæ, & ita perſonam
eius approbare, vt poſtea eam reprobare
non poſſit, l. quemadmodum, de iureiuran.
P. quod approbatum enim fuit, non repro-
batur ab eodem, l. Pomponius, de negot. ge-
ſtis. P. gloſ. fuſe ad c. 2. de exceptio. l. vxor,
in fin. de adulteriis, facit in argum. l. 1. de
iudic. P. l. eſt receptum, de iuriſdict. omn.
iudic. P.*

c *can. optatum, 100 diſt. cano. tibi domino,
63 diſtinct. vbi gloſſa ponit formulam iu-
ramenti eius,* iuro in animā Domini mei
conſtituentis, quod ipſe hæc ſeruabit.
Vel, Dominus meus iurat per me, quod
ipſe hæc ſeruabit. *facit l. fin. §. fin. de iu-
reiurand. P. Ita procurator, cum ſpeciali
tamen mandato nō aliter, vel in rem ſuam
procurator datus, aut vniuerſorum bono-
rum, defert iuramentum, l. iuſiurandum,
quod ex conuentione, 17. §. fin. alias l. 18.
de iureiurand. P. l. vulgo præſumitur, de
in litē iuran. Quare qui ſine domini man-
dato expreſſo aliter iurauerit aut retule-
rit delatum iuramentum, domino non offi-
cit, l. nec filius, 7. C. de rebus cred. & iure-
iurando. vt contra nemo etiam pro alio
ſuo periculo iurare cogitur; non mater pro
filio, non tutor pro pupillo, non curator pro
minore, cum graue vitium fuerit ignorantes
& inuitos cum alieni compendii emolu-
mento, anceps ſubire periurium, quamuis
volentibus liceat, l. videamus, 4. de in li-
tem iuran. P. lib. 12. P. titul. 3. ita ſi velit
iurat pater pro filio, eum dare non oporte-
re, l. qui iuraſſe, 26. §. 1. de iureiurand. P.*

d *can. paruuli, can. honeſtum, can. pueri, 22.
quæſt. 5. vt & a teſtimonio arcentur cap.
placuit, 4. q. 3. indiget enim iuramentum
diſcretione & iudicio, cap. etſi Chriſtus, de
iureiurand. Hæ autem perſonæ carent iu-
dicio, l. cum prætor, de iudic. P. ideoque &
iſtæ iurantes falſum, non dicuntur peieraſ-*

ſe, neque eo nomine argui poſſunt, l. qui iu-
raſſe, de iureiurand. ita & pupilli quidem
ſibi obligant iuramẽto eos, qui eis credunt,
& in quantum in commodum illorum iu-
ramentum eſt, at aliis non obligantur, l.
pupillus obligari, §. pupillum vendendo, de
auctor. tutor. §. 1. eod. tit. apud Iuſtinia. l.
Iulianus, §. ſi quis a pupillo, de actio. emt. P.
l. pupillus, de actio. P.

c Per procuratorem aut per œconomum ſi
per eum litigat, cap. 1. 3. 4. de iurament.
calum.

f Iurat in ſua cauſa clericus de calumnia, c.
5. de iuram. calum. item & vniuerſitas,
c. 4. eod. tit.

g d. c. 3. & 4. de iuram. calum.

h c. cum cauſam, 6. eod. tit.

i c. 2. §. 1. eod. tit. in Sexto de iuram. calum.

k l. iuſiurandum, 34. §. ait prætor, §. datur, l.
manifeſtæ, de iureiur. l. delata. 9. C. de reb.
cred. & iureiurand. dummodo is cui de-
fertur iudicium ſuſcipere cogi poſſit non a-
liter, l. tutor, 35. § fin. de iureiur. & dum-
modo is, qui defert ſit habilis, d. l. tutor, § fi.
de iureiur.

l d. can. paruuli, can. pueri, can. honeſtum,
in fin. 22. q. 5. l. 34 §. pupillo, de iureiuran.
P omitto plures alias exceptiones in quibus
iure ciuili delatum iuramentum, nec ſub-
eundum neceſſario delatum, nec referen-
dum eſt, de quibus agit Vigelius in metho-
do iuris ciuilis, lib. 2. c. 21. q. 2.

m d. l. manifeſtæ, 38. & l. iuſiurandum, 34.
in princ. & §. datur, & § fin. de iureiur. l.
delata, 9. & l. generaliter, 12. §. ſed iura-
mento, C. de reb. cred. & iureiur.

n in c. fin. § nec liceat, de iureiur. l. Marcel-
lus, 21. § ſi cum l. ſeq. rerũ amot. P. l. idem
Labeo, 13 de iureiur. P.

o c. etſi Chriſtus, 26. de iureiur.

p can. ſi quis presbyter, 2. q. 5.

q c. ex literis, 32. de iureiur.

r c. fin. de iureiur. nempe actorem vel reum,
prout negotium diſpoſitum ei videbitur,
in d. c. fi. § fin de iureiuran. Atque ita bo-
nus iudex in dubiis cauſa cognita diligen-
A ter intuebitur, cuius potius iureiurando,
an actoris, an rei dirimenda ſit quæſtio, v-
troque ſcilicet in probatione deficiente, l.
fin. de ſucceſſio. fratrum. lib. 2. feudorum,
titul. 11.

s c. 3. de cohabita. clericorum & mulier. ne-
que adigi debet quis id iurare, quod veri-
ſimile eſt, non eum conſeruaturum promiſ-
ſum. arg. can. ita ergo, & ca. non eſt contra,
12. q. 3. c. ex tenore, de ſent. excom. ca. lite-
B ras, de præſumtio. l. 2. de indicta viduita.
tollen. C.

t can. ille qui hominem, 5. & ſeq. qui exigit,
22. quæſtione 5. capit. 22. inter cætera, 22.
quæſt. 4.

Capvt IIII.

De forma iurandi & loco.

IVrandi formulæ diuerſæ ſunt pro mo-
do iuramenti dati vel poſtulati, habita
C ratione temporum & morum. *a* In omni-
bus tamen per Deum, non per creaturas
aut deos falſos iurandum eſt. *b* Vt autem
delatum erit iuramentum, in eadem for-
ma iurãdum, vel referendum. *c* Iurare per
attributa falſo Deo, quæ ei vere non ſunt,
eſt blaſphemia damnata, vt etiam temere
D & deteſtando, quæ ei inſunt, vſurpare, &
per virginis matris & ſanctorum nomina
temere deierare. *d* Adeſſe debent comi-
tes iuramento, veritas, iuſtitia, & diſcretio.
e Iuſtitiam habet iuramentum, quod eſt
licitum, nec tendit ad mortale peccatum.
f Diſcretionem autem, quando cum cauſa
deliberate, non ex impetu, vel ira vel odio,
vel nimio amore aut ſola gratia fit. *g* Veritas
cum falſum abeſt, dicitur. Decens porro
E viſum eſt, vt iuramentum a ieiunis præſte-
tur, *h* & formæ iurandi negotiis, de quibus
iuratur accommodæ ſint, vel ex legis præ-
ſcripto, *i* vel ex iudicis vel partis deferentis
iudicio. *k* Iurat epiſcopus propoſitis tan-
tum, & non tactis Euangeliis; *l* iuratur au-
tem alibi illo & aliis modis coram iudice
regulariter, *m* vel alibi, prout conceptione
iuramenti continebitur. *n*

Scholia.

a *Tempore veteris legis iurabatur*, viuit Dominus, viuit anima mea, *can. & iurabũt, 22. q. 1. in primitiua eccleſia*, teſtis eſt mihi Deus, & teſtis eſt mihi conſcientia mea, *can. ſi peccatum, 22. q. 1. Moderniorum autem eſt iuramentum*, ſic me vel te Deus adiuuet, & iſtæ reliquiæ ſanctorum. *& ſimilia, can. de parentela, cum aliis 4. canonibus ſequentib. 32. q. 6. c. quoties, 1. q. 7. cano. habemus, 22. q. 1.* ſic me Deus adiuuet, & iſta Euangelia. *c. ego N. 4. de iureiur.*

b *can. & iurabunt, can. conſidera, can. clericum, can. ſi quis per capillum, ca. moueat te, §. ſicut etiam, 22. q. 1. & ibi etiam apponitur pœna ita iurantis. D. Matth. c. 5. Per creaturas, in quãtum ſolæ conſiderantur, non licet iurare, quia illis diuinitatis & ſuperioritatis tribueretur numen, quod* C *fieri nõ debet; quemadmodum & aliquando Iudæi per angelos & creaturas male iurarunt. At licitum erit iurare per creaturas, prout illarum honor refertur in Deum; vt dum iuratur tactis Euangeliis, per Euangelia, per crucem; & ita intentio iurantis inſpicitur. Quare ſi quis iuret ſuper lapidem putans ſe iurare ſuper Euangelia, obligatur, can. humanæ, §. proximo, 22. q. 5. & qui iurat per lapidem vel aliam* D *creaturam falſum ſciens, periurus eſt, can. ecce, 22. q. fin.*

c *l. ait prætor, 3. §. fin. cum legibus ſequentib. & l. qui per ſalutem, 33. de iureiur. ratio in l. iusiurandum, §. ait prætor, eod. tit. vide tamen de relatione in l. iusiurandum, 34. § non ſemper, de iureiurand. vbi iudex poteſt mutare conceptionem formæ iuramẽti in relatione, habita ratione perſonarum, vel quoad locũ, vel quoad formam, vt vel* E *in oratorio ſacris fiat, vel tactis Euangeliis, vel alio modo iuretur, l. generaliter, §. fin. de reb. credit. C.*

d *c. ſtatuimus, de maledic. can. ſi quis per capillum, 22. q. 1.*

A e *d. c. etſi Chriſtus, de iureiu. can. & iurabũt, 22. q. 1. can. animaduertendum, 22. q. 2.*

f *can. innocens, §. illicitum, 22. q. 4.*

g *d. can. innocens, §. illicitum, circa medium, & can. ſacramentum, 2. q. 4. ca. ſicut ex literis, de iureiuran. ca. non eſt, 15. q. 1. quæ autem conſideranda ſunt in voto temere & indiſcrete facto, vide gloſſ. ad c. dudum, de conuerſio. coniugato. Eo pertinet, quod dicitur quatuor modis humanum iudi-* B *cium peruerti ſolere, timore, cupiditate, odio, & amore, c. quatuor, cum 2. capitibus ſequentibus, 11. q. 3. can. accuſatorem, in 2. 3. q. 5.*

h *can. non tamen eſt neceſſarium, ca. honeſtum, 22. q. 5.*

i *Iſta forma, qualiter epiſcopi iurant fidelitatem Papæ, & eius ſucceſſoribus eſt determinata & deſcripta in can. ego N. 4. de iureiurand. & forma abiurantis hæreſin* C *ponitur in c. ego Berengarius, de conſecrat. diſt. 2. can. quoties, 1. q. 7. Alia forma iuramenti fidelitatis, titulo de forma fidelitatis, & de noua forma fidelitatis, in vſibus feud. item forma iuramenti eius, qui vult probare parentelam, in cano. de parentela, 2. & ſeq. 35. q. 6. Alia forma iuramenti in reconciliatione diſſidii matrimonii, in can. ab iſto die, in 2. ſic incipiente, 35. q. 6. Alia & forma renuntiationis iuris eligẽdi ſum-* D *mũ pontificem Ludouici Imperatoris, in can. ego Ludouicus, 30. 63. diſt. Hic etiam ſuperſedeo referre alias formas iurisiurãdi ſolemnes, verbaq; concepta, & item ſimplices Ethnicorum, Iudæorum, Chriſtianorum, & vtriuſq; paginæ; quia iam de illis dixi lib. 50. ſyntag. iur. c. 8. vnde ſi quis eget, poterit eas haurire.*

k *Seruanda & ſequenda forma iuramenti delati per iudicem vel deficientem, alio-* E *quin ſi ab ea recedatur, & alio modo iuratum ſit, non erit ratum iuramentum, l. 3. & l. non erit ratum, 5. l. iusiurandum & ad pecunias, 34. §. qui iusiurandũ, de iureiu. P.*

l *c. fin. de iuram. calum.*

m *leg. generaliter, 12. §. omne igitur, & §.*

*in omnibus, de reb.credit. C. Alibi tamen
aliquando is, cui defertur iuramentum
iurat, ſi ſit egregia perſona aut morbo de-
tineatur, l. ad perſonas, 15. de iureiurand.
vt dicitur etiam de iuramento a teſtibus
prebendo, in c. ſi qui teſtium, de teſtib. au-
thent. apud eloquentiſſimum, de fide in-
ſtrumentor.*

n *l. generaliter, §. in omnibus, de reb.cred. &
iureiur. C.*

Capvt V.

Quibus iurari debeat.

IVramentum fidelitatis eſt præſtandum,
cui debetur fidelitas, & alteri præſtitum
nihil prodeſt. *a* Nullus autem epiſcopus
clericos ſuos, niſi forte, quibus eccleſiaſti-
carum rerum commiſſa fuerit diſpenſa-
tio, ſibi iurare compellere debet. *b* Nimis
etiam laici de iure diuino vſurpare dicun-
tur, cum viros eccleſiaſticos nihil tempo-
rale ab illis obtinentes, ad præſtandum ſi-
bi fidelitatis iuramentum cōpellunt; Qua-
re & interdicitur ne talia laici iuramenta
laicis pręſtare cogantur; *c* Indignum enim,
& a Romanæ eccleſiæ conſuetudine alie-
num, vt pro ſpiritualibus quis facere ho-
minium ſeu homagium compellatur. *d*
Sed & qui iurauit ſemel domino fidelita-
tem, non tenetur ſucceſſorib. eius iterum
iurare. Quanquam tamen illis teneatur fi-
delitatem & homagium, perinde ac ſi iu-
raſſet eis conſeruare. *e*

Scholia.

a *cap. ea te credimus, 22. de iureiurand. vbi
textus argumentatur abſolutione facta,
num creditori, quæ ſoluentem a creditore
vero non liberat, l. in ſumma, §. fin. de con-
dict. indebit. l. ſi vero mihi, de conſtit. pe-
cun. P. l. vero procuratori, §. 1. de ſolutio. c.
ſicut enim, § eos, de homicid.*

b *c. nullus, 5. de iureiurand. c. fin. 22. q. 5. ca.
legebatur, de maior. & obedi. qui vero ad-
miniſtrationem ab epiſcopo ſuſcipiunt &
iurare compelluntur, can. quanquam, 23.*

A *diſtinct. c. dilecti filii, de maior. & obedien.
ca. ego N. de iureiurand. cap. antiqua, de
priuileg.*

c *Sunt verba cap. nimis, 30. de iureiurand.
idem in c. ex diligenti, de ſimon. cap fin. de
re iud. quando vero clerici res poſſident a
laicis datas, pro his fidelitatis iuramentum
præſtare debent, quia ex his minores laicis
ſunt, ca. ſolita, de maior. & obedien. cano. ſi
epiſcopus, 18. diſt.*

B d *cap. fin. de regul. iur. in Sexto. pro ſpiritua-
li aliquo obtinendo, quis non debet facere
homagium ſeu iuramentum fidelitatis,
quia hoc eſſet ſimoniacum, c. ex diligenti,
de ſimonia. ca. pactiones, de pactis.*

e *c. veritatis, 14. de iureiurand. ſicq; tranſit
iuramentum fidelitatis in ſucceſſores eius,
cui iuratum eſt; hic tamen cenſeo ani-
maduertendas leges & conſuetudines tra-
ditionis feudorum, vt ſequantur eas, ſi a-*
C *liter diſpoſuerint, valuaſores.*

Capvt VI.

De effectu iuramenti, ſeruetur, expediantur lites, confirmet dubia, &c.

IVramentum omne eſt regulariter ſer-
uandum, ſi modo poſſit ſine detrimen-
to ſalutis æternæ ſeruari; *a* & periurus ha-
betur, qui non ſeruat. *b* Maximum & ha-
betur remedium expediendarum litium
D iuramentum; *c* confirmat dubia, & ad ve-
ritatis indagationem pertinet, *d* præpon-
derat ſententiis & tranſactionibus, *e* æqui-
paratur nouationi, *f* ſolutioni, *g* acceptila-
tioni; *h* & ex delato vel relato iureiurando
præſtito, datur actio & exceptio. *i* Idipſum
dicendum, ſi iuſiurandum remiſſum fue-
rit dicenti. *k* Atque iuramentum dari o-
portere, aſſertio impedit, ne præſcriptioni
locus ſit, perinde ac litis conteſtatio. *l* Iu-
E ramentum, quoad periurii vinculum, ex
parte iurantis perſonale eſt, & perſonam
non egreditur, neque tranſit ad hæredes;
licet ex parte recipientis ſit reale, & ad eius
hæredes tranſeat. *m* Quod pertinet tamen
ad effectum obligationis, tranſit ad ſucceſ-
ſores;

ſores; *n* & in quantum pertinet ad proba- A
tionem. *o* Iuramentum tamen non exten-
ditur ad incognita. *p* Porro ea, quæ in in-
tellectu & noſtra ſola conſcientia conſi-
ſtunt, per ſimplicem noſtram aſſertionem
cum iuramento probâtur, *q* item & igno-
rantia. *r* Cæterum iuramentum de aſſenſu
vtriuſque conuenientis factum, non ligat
eum qui præſtitit, ſi is, cui præſtitum fuerit,
ſeruare negligit quod promiſit. *s* Mulieri
quæ iurauerit aliquẽ ſuum eſſe maritum, B
quamuis non obtinuerit, & reus abſolu-
tus aliam vxorem ducere poſſit, non datur
a iudice licentia nubendi, ne auctor videa-
tur periurii, nec tamen ei prohibendum
eſt nubere, ne forte ſi falſum iurauerit, ma
trimonium legitimum contingat impedi-
ri: ſed ſuæ cõſcientiæ potius eſt relinquen-
da. *t* Qui iurauit, ſe ſeruaturum ſtatuta, nõ
tenetur ſeruare ex eo edenda, ſed edita; *v*
neque etiam edita, ſi contra licitum & li- C
bertatem eccleſiæ ſint. *x*

Scholia.

a *c. ſi vero, cap. cum contingat, de iureiuran. c. licet mulieres, eod. tit. in Sext. c. quamuis pactum, de pact. in Sexto. cano. quod Dauid, & ſequentib. vſque ad fin. 22. q. 4. ca. cũ dilecti, quod met. cauſ. quia iuramentum eſt iuris naturalis. Quæri autem poſ-*
ſet ex iuramentis duobus contrariis, quod D
ſeruandum eſſet. In quo generaliter & regulariter dicunt doct. poſtremum ſeruandum, licet qui contra primum venit, periurus ſit, per l. duobus, §. fi. vbi interpretes, de iureiurand. ca. tua nos. eo. quemadmodum in pactis, codicillis, teſtamentis, reſcriptis, conſuetudinibus, & mora, vltima derogant prioribus, l. pacta nouiſſima, C. de pact. l. ſi vnus, §. pactus, eodem tit. P.
Sed illud intelligendum eſt, quando reuo- E
catio primi nemini præiudicat, aliter contra, vt & pacta ipſa ſunt ita irreuocabilia, leg. ſent. de actio. l. incommodatio, §. ſicut commoda. Quinetiam mulier ſeu filia, conteſtatione coram aliquib. facta, iuret propria ſponte; nunquam ſe ſucceſſioni paternæ renuntiaturam, quod ſi contingat de facto illam renuntiare in futurum, ſe inuita facturam, ſi poſtea renuntiet, non valebit renuntiatio etiam iurata. gloſſ. in ca. licet mulieres, de iureiurand. in Sexto. ad verbum compellendos, *Imola & alii ad c. cum contingat, eodem tit. apud Gregor. Bartol. ad l. ſi quis pro eo, nume. 9. de fideiuſſor. Alexand. ad l. ſtipulatio hoc modo concepta, nume. 13. de verborum obligat. Iaſon ad l. duobus, nume. 9. de iureiurand. vbi etiam notant, quod ſi mulier primum iurauit, ſe non alienaturam fundum dotalem, & poſtea fuerit facta alienatio etiam iurata, ea non valeat. quia ſecundum iuramentum non poteſt ſeruari ſine præiudicio ſalutis æternæ irritando primum.*

b *ca. breui, 17. de iureiur. & obligat ex præcepto, can. ſi pactum, 22. q. 1. ca. etſi Chri-*
ſtus, de iureiur. C

c *l. 1. de iureiurand. in P. æquiparaturq́; iuramentum rei iudicatæ, l. 1. quarũ rerum actio non datur, l. 2. & l. qui iuraſſe, 26. §. fin. de iureiur.*

d *can. & iurabunt, 22. q. 1. can. animaduertendum, 22. q. 2. cap. ſignificaſti reges. 4. §. hoc nimirum, de elect. omnis controuerſiæ finis ad confirmationem eſt iuramentum ad Hebr. c. 6.*

D e *l. 2. de iureiuran. in P. atque poſtquam ex delato iureiurando eſt iuratum, non quæritur amplius, an debeatur; ſed an iuratũ ſit, & de quo, quaſi in reliquo ſatis res probata ſit, l. duobus reis, 28. l. eum qui, 40. §. ſi mulier, de iureiur. P.*

f *l. qui iuraſſe, 26. §. fin de iureiur.*

g *l. iuſiurandum & ad pecunias, 27. eod. tit. Laberius apud Gellium, lib. 16. c. 17. dicebat,* iuſiurandum eſſe emplaſtrum æ-
E ris alieni. *quia delato iureiurando, poſt præſtitum non quæritur de iurantis periurio, l. 2. 5. & 15. de iureiur. P.*

h *l. iuſiurandum, 40. de iureiur.*

i *l. ſi duo, 13. §. ſi quis iurauerit, de iureiur. l. ait prætor, 17. & l. nam poſtea, 9. §. 1. &*

l.iuſiurandum,40.de iureiurand.l.cum A
proponas,C.eod.titul.§.æque ſi debitor, de except.apud Iuſtinia.exceptio iuriſiurandi tollit omnem actionem negotii ſuper quo legitime iuratum eſt,l.duobus reis,28.§.exceptio,de iureiur.P.

k *Dummodo alterius non interſit quam remittentis,Feli.in c.ex adminiſtrationis,per illud c.de iureiur.l.remittit,6.eod.tit.P.c.2.de ſponſalib.c.2 de renuntia.& ca.ſignificaſti,l.fin.qui & a quibus manu.lib.non* B *fiant.P.*

l *l.nam poſteaquam,9.§.ſi is qui temporali,l.ſi duo patroni,13.§.Iulianus,de iureiur.*

m *c.veritatis,de iureiurand.& ibi interpretes,& in c.fin.de foro compe.in Sext.Gui.Papæus,deciſ.375.Et ideo heres defuncti non indiget abſolutione vt tranſgreſſor iuramenti ad effectum agendi,quia ipſe non iurauit,ſed ipſe recta via agere poteſt contra eum,qui indebite iuramentum a de-* C *functo exegit.Ange.in l.generaliter,num.4.C.de reb.credit.per illum textum Guido Papæus deciſ.140 num.5.Alex.conſil.129.incipien.*videretur prima conſideratione,*num 21.& ſeq volum.6.& conſil.151 nume 10.viſo themate, volum.7. Et ita finitur iuramentum, quoad vinculum periurii, morte iurantis,quamuis iurauerit pro ſe & ſuis heredibus. Panor.ad c.veritatis,de iureiur.* D

n *Panor.ad d.c.veritatis,de iureiur.Felin.ad c.cum ſit,nume.9.de foro compet.Guido Papæus deciſ.375.& ita quod pertinet ad efficaciã indictã per iuramentũ,tranſit ad quoſcunque ſucceſſores,neque hac ratione iuramentum eſt perſonale,ſed ſequitur naturam contractus tranſmiſſibilis,l cum quis decedens,§.codicillis,de legat.3.& ibi Bartol.num.10.Bald.ad authen.ſacramenta puberum,Cod.ſi aduerſ.* E *vendit.num.7.Poteſtq́ heres virtute iuramenti compelli,vt ſeruet contractum vel iuramentum.*

o *d.l.cum quis decedens,§.codicillis, de legat.3.§.final.de iureiur.a morien.præſtit.in nom.Guido Papæus ſingulari 376.*

p *c.veniens,de iureiur.& ibi gloſſa ad verbum* præſciuiſſet, *cap.quemadmodum,eodem tit.l.fin.C.de non numera.pecu.& nemo cenſetur renuntiare iuri,quod ignorat ſibi competere,l.mater decedens,§.ceterum,de inofficio.teſtam.l.legitimam,de petitio.hered.*

q *ca.cum in tua,§.fin.qui matrimon.accuſ.poſſunt.cap paſtoralis,in fin.de exceptionib.l.non omnes,§.a barbaris,de re militar.gloſſ.ad c.præſumitur,de regul.iur.in Sex.glo.ad c.ſignificaſti,in primo,ad verba,*ſi ita eſt,*de homicid.Rota fuſe deci.42.incipien.*ſi impetretur,*in nouis.per cap.ſi vero,de ſentent.excommunicat.cap.ſtatutum.de reſcript.in Sext.c.vt circa,eod.tit.& lib.*

r *c.nulli,de elect.*

s *c.ſicut,29 §.1.& c.3.§.fin de iureiurand.nam fidem nõ ſeruanti fides reciproca impune frangitur,c.peruenit,c.quemadmodum,de iureiur.contractus enim non debent claudicare,quia vltro citroq́ obligãt,l.Labeo,§.contractus,de verbo.ſignificat.& vno non implente ex contrahentib alius implere non tenetur,l.Iulianus,§.offerri,de actio.emt.P.*

t *c.mulieri,34.de iureiu.vbi videnda gloſſa id diſputans,ad verbum* periurii. *Eccleſia viam periuriis non aperit,ca.ſi vero,de iureiur.leg.1.ſi aduerſus venditio.l.2.in prin.de indict.viduita.toll.C.*

v *ca.clericus,35.de iureiur.nam iuramentum non extenditur ad futura non cogitata,ſed tantum ad præſentia vel præterita,cap.quemadmodum,ca.ad noſtram,in 2.de iureiur.exemplo aliorum actuum,c.de teſtibus,de teſtibus.l.cum Aquiliana,de tranſactio.P.l.qui cum tuto,de pact.cum ſimilib.*

x *c.1.de iureiur.in Sext.*

Cap. VII.

1 *Periurium quid.*
2 *De periurii pœnis.*

3 *De interpretatione iuramenti.*

CONuenit in cauſa iuramenti ſpectare quoque periurium, quod eſt mendacium iuramento firmatum vel iuramenti promiſſorii indiſcreta transgreſſio. *a* Periurus & cenſetur, qui poſt iuramentum contraria profert, niſi eum iuſta & rationabilis cauſa excuſet. *b*

Periurus Deum habet vltorem. *c* Statuunt & leges humani iuris, peierantem in iuramento alii præſtito, eſſe infamem, *d* omnique actione priuari, in qua peierauerit, *e* & incapacem teſtimonii dicendi fieri, *f* & collationis beneficiorum. *g* Debet & huiuſmodi periurium ab eccleſiæ adminiſtratione ſubmoueri. *h* grauius & puniendi peierantes in maiori dignitate conſtituti, cum eorum exemplo malo alii poſſint ad ſimilia prouocari. *i* In foro conſcientiæ, pro temerario iuramento imponitur pœnitentia vnius anni, pro directo periurio ſeptem annorum. *k* Et alia alibi impoſita, vt ieiunetur per quinque dies in pane & aqua. *l* Non mentitur, qui animum fallendi non habet, aut qui ſuperiori cauſa impeditus non potuit promiſſum exſequi. *m* Sed & ſi promiſſionis iuramenti exſecutio delictum habeat, periurium non punibile, ſed laudabile eſt. *n*

Quamobrem & quædam iuramenta, ne periurium committatur, recipiunt, alia interpretationem, alia autem nulla declarantur. *o* Interpretatio fit in dubio, quando aliquid excipi poteſt, de quo iuratum non cenſeatur, *p* iuramentum in foro animæ recipit interpretationem ſecundum intentionem iurantis, *q* in foro vero contentioſo ſtabitur verbis. *r* excuſatur tamen a pœna periurii, q. neceſſitate peierauerit. *s*

SCHOLIA.

a *can.1. & 2.22.qu.2. & tractatur in 3.lib. Magiſtri ſententiarum. diſtinct. 39. per Baldum in l. fin. C. de reb. cred quomodo falſum iuratum diſtinguat peccatum ex ignorantia vel ſcientia iurãtis, vel ex per-*
A *ſona alterius, cap. homines, & ſeq. 22.q.2. Octo etiam ſpecies mendacii, & quæ ſint ex his capitalia vel non, docetur in c. primum eſt capitale, 22.q.2.*

b *c. fin. de iureiur. in Sexto. contraria excuſari poſſunt ſi diuerſi intellectus in aliquo concurrant, vel ſi tolerabilis ſit error, vt in c. cum dilectum, de accuſa. l. fin. pro ſuo, P. vide gloſſam ad c. fin. ad verba,* iuſta cauſa, *de iureiur. in Sext.*

B c *l.2. de rebus cred. C. nam Deus offenditur periurio, c.1. de crimine falſi lib.5. tit.10. & eſt grauius diuinam quam humanam offendere maieſtatem, authen. gazaros, C. de hæreticis. Prohibuit & Deus,* non peierabis, *inquit,* in nomine meo. *Leui.19. Malachiæ 3. Matth.5. & iuſtis non eſt lex poſita, ſed iniuſtis & periuris, 1. ad Timot. ca.1. qui etiam in Deum peccant, legibus Imperatorum aut principum puniri de-*
C *bent, l.1. C. de apoſta. l. Arriani, C. de hæreticis, l.1. C. de ſumma Trinita.*

d *can. infamis, 6.q.1. l. ſi quis maior, C. de tranſactio. Iaſon in l. ſi duo patroni, §. fin. de iureiur. infamem periurum eſſe de iure & de facto. Diſtinguit autem Panor. ad c. teſtimonium, de teſtib. an quis de præterito vel de præſenti falſo iurauerit, vt ſit infamis ipſo iure. qui falſum iurauerit per l.2. & fin. de crimine ſtellion. P. atq; ſic in-*
D *telligendum putat c. cum dilectus, in fin. de ordine cognitio. item ſi de periurio condemnatus fuerit. An vero iurauerit de futuro, & non ſeruauerit promiſſum; in quo caſu ſi iurauerit ſibi tantum aut Deo; ex periurio non ſit infamis, l.2. C. de reb. cred. ſi vero alii iurauerit & fefellerit eum, ſit infamis per l. ſi quis maior, de tranſac. Quod & tractat gloſſ. & Bart. ad l. Lucius, de his qui notant. infam. P. qui deliberate etiam*
E *iurauit falſum in alterius præiudiciũ potiſſimum, extra ordinem puniri debet per iudicem, l. ſi. iuncta glo. de crimine ſtellion. P poteſtq; iudex iubere talem fuſtigari, l. ſi duo patroni, §. ſi quis iurauerit, de iureiuran. Pand. vel adiudicare torqui ver-*

ſatili, vel catamidiari, vt ait Chaſſaneus in conſuet. Burgundiæ, titulo de retraictz, *§. fi. vide gloſſam ad cap. querelam, 10. ad verbum* periurii, *de iureiur.*

c *l. ſi quis maior, C. de tranſactio.*

f *can. paruuli, 22, quæſt. 5. can. quicunque, 6. quæſt. 1. c. teſtimonium, cap. ſicut, de teſtib. c. literis, de præſcript. gloſſa in l. 3. §. lege Iulia. de teſtib. P. vide Alexand. conſil. 133. volum. 1. etiamſi periurus adhuc non fuerit per ſententiam condemnatus, Bald. ad l. ſi vteris, C. de fide inſtrumentor. quia facile iterum præſumitur peieraturus, l. ſi cui, § iiſdem, de accuſatio. P. l. Caſſius, de ſenatorib.*

g *Innocentius ad cap. conſtitutus, in 2. Rota deciſio. 5. incip.* de iure patronatus, *in nouis. vide Panor. ad c. querelam, ad c. cum noſtris, de conceſſ. præben. ad cap. cum in cunctis, de electio. facit cap. fin. de iureiur. in Sexto.*

h *c. querelam, 10. c. cum quidam, 12. de iureiurand. vbi gloſſa plura notat, ex quibus doceat dignitatem peccantis aggrauare delictum, & can. homo, 40. diſt. can. præcipue, 11. q. 3. cum ſimil.*

i *can. qui ſacramento, 22. q. 4.*

k *cano. quicunque, 6. quæſtio. 1. can. fin. 22. quæſt. 1.*

l *d. can. quicunq;.*

m *can. beatus Paulus, 22. q. 2.*

n *can. 1. 2. 3. 4. 22. q. 4.*

o *cap. quanto, de iureiur.*

p *Velut in c. cum tu, 16. de teſtib. c. quanto, & ibi gloſſ. ad verbum* abſolui, *de iureiur. facit §. ſacramenta, de pace iuramento firmãn. in auth. c. 1. & c. cum tu, de iureiur. in Sexto.*

q *can. humanæ aures, 22. q. 5.*

r *cap. ex literis. de ſponſalib. facit l. proſpexit, qui & a quib. manumiſſi liberi non fiant. P. nec eſt recedẽdum a ſignificatione verborum, niſi manifeſte conſtet de contraria voluntate loquentis. l. non aliter, de lega. 3. imo & contradicentẽ ſit interpretatio, in cuius poteſtate fuit latiura verba concipere. l. veteribus, de pact. P. l. quicquid adſtringendæ, de verborum obliga. P. habenda tamen erit intelligentia dictorum ex cauſis dicendi, c. intelligentia, de verb. ſig. c. querelam, 10. ibi,* nulla neceſſitate, &c.

s *& ibi gloſſ. de iureiur. Neceſſitas itaque excuſat a periurio, ca. ſi nulla, 23. quæſt. 8. c. presbyteros, 50. diſtinct. c. breui, de iureiur. Neceſſitas legem non habet, c. ſi nulla, diſt. 1. can. diſcipulos, de conſecra. diſtin. 5. c. ſi quis per neceſſitatem, de furt. c. quarto, de pignor.*

CAPVT VIII.

1 *De diſpenſatione ſeu gratia iuramenti.*
2 *A quo fiat.*

ALiquando iuramentum dici nequit nullum, & de rigore iuris eſt ſeruandum. *a* Verum ſubeſt quædã æquitatis & iuſtitiæ ratio, per quam abſolutio ſeu gratia aut diſpenſatio fiat *b* iuramenti, ne, non obſeruando efficiatur quis periurus, *c* etiam ſi iuramentum eſſet præſtitum per dolum aut temeraríe, aut cum pernicie promittentis. *d* Quæ tamen habent iuramenta cum exſecutione peccatum, abſoluenda erunt cum pœnitentia, *e* iuramentum etiam metu aut vi extortum, tenetur; niſi abſolutione remittatur. *f* Eget item diſpenſatione iuramentum de vſuris ſoluendis, vel de non repetendis. *g* Item ſi per vim vel metum, vel alio modo indebito apponatur alienationi ab vxore de non reuocandis alienatis dotalibus; *h* ſic de aliis ſimilibus. *i*

Fit autem diſpenſatio ab eo, qui poteſtatem habet, *k* & cauſa cognita, *l* vocatis quorum intereſt non abſolui. *m* Cum autem iuramentum ſit mere eccleſiaſticum, pro eius abſolutione ad perſonam eccleſiaſticam poteſtatem habentem confugiendum eſt, vt ad epiſcopum; *n* vel in grauioribus, & quæ non conceduntur epiſcopis ad ſummum pontificem. *o* Ii dexuo... que laicus & princeps aliquando, ... diſpenſatione & liberatione iuramenti ...

tere-

teruenient, potest & is, cuius intereſt ſer- A
uari iuramentum vel præſtari, remittere ſi
velit ipſum, & ita remiſſione ſua abſoluit
eum a vinculo eius. q

SCHOLIA.

a Nam omne iuramentum, vt diximus antea, quod poteſt ſeruari ſine detrimento ſalutis æternæ, ſeruandum eſt, etiam ſi alioquin detrimentum bonorum immineat; c. ſi vero, c. cum contingat, de iureiurand. c. B quamuis, de pact. in Sex. Petitur diſpenſatio, quando iuramentum obligat ipſo mero iure, ſed ex eo cõtra aliquem ſequitur peccatum vel delictum aliquod, vide Paul. Caſtren. conſil. 122. vol. 2.

b Diſpenſatio ſeu abſolutio, eſt rigoris diſciplinæ relaxatio & tolerantia, ratione temporis vel intuitu perſonæ, pietatis, aut neceſſitatis, vtilitatis, c. requiritis, §. niſi rigor, c. ſi qui, & ſequent. 1. q. 7. Qui volueris co- C gnoſcere, in quib. fiat diſpenſatio iuramenti conſulat Panormita. in quæſtionib. q. 2. circa finem, verſi. ſi ego autem, &c. poſt eius conſilia.

c cano. prædicandum, 22. quæſt. 1. cap. peruenit, de fideiuſſor. cap. etſi Chriſtus, de iureiurand.

d cap. venerabilem, de electio. c. quamuis, de pactis. in Sexto, cap. magnæ, & ibi gloſſ. de D voto. can. mulier. 31. §. ex his, & can. ſequens, 22. q. 4.

e can. qui ſacramento, 22. q. 4.

f cap. 2. 28. 29. c. verum. 15. de iureiur. cap. ad aures, & ibi gloſſ. de eo quod met. cauſ. c. cum inter; de renuntia. c. 2. de reſtitutio. ſpolia.

g cap. debitores, 6. c. ad noſtram, 10. de iureiur. c. tuus dudum, de vſur.

h c. cum contingat, de iureiu. c. licet mulieres, E eo. tit. in Sext.

i De quibus Guido Papæus, 22. q. 4.

k Semper enim in omni iuramento, intelligitur excepta p[illegible]ſtas & authoritas ſuperioris. c. venien. [illegible]um, de iureiur.

l Notat glo[illegible] cap. non eſt, de voto. Guido

A Papæus deciſ. 225. quia diſpenſatio non fit rigoris iuris, niſi ex cauſa, ca. requiritis, §. niſi rigor, & c. ſeq. 1. q. 7.

m Quia non poteſt de cauſa legitime cognoſci, niſi vocatis quorum intereſt, l. de vnoquoque, de reiudica. l. non ita, de adoptio. l. fin. de reſcind. venditio. l. in concedendo, de aqua pluuia arcen. P. vide Guidonem Papæum, deciſio. 225. & 140. & quæſtionem Tholoſanam 62. ca. licet canon. de e- B lectio. in Sex. Notanda tamen erit praxis, quam refert Stephanus Aufrerius, ad dictam deciſ. 62. quod quando gratia iuramenti ab epiſcopo vel eius vicario petitur, vt obligatio tollatur, quæ erat contracta, tunc eſt neceſſaria ipſius partis vocatio, & ſic procedunt & locum habent prædictorum iurium & interpretum ſententiæ. Quod ſi abſolutio iuramenti petatur, non vt obligatio tollatur, ſed ad habilitandam C perſonam, vt non obſtante iuramento poſſit detegere fraudem & dolum ipſius contractus, nõ fit neceſſaria vocatio partis aduerſæ, quia & ſaluum ius reſeruatur ad defendendũ ſi quod ius competat. Quam diſtinctionem ſequitur Oldradus, conſi. 120. Sic ad effectũ agendi ſine aduerſario diſpenſatur, non ad effectum cauſæ vel probationis, Rota deciſ. 767. in antiq.

D n c. fin. de foro compet. in Sex. Poteſt autem epiſcopus, de quibuſdam, non de omnibus diſpenſare, de his inquam poteſt in quibus dubium eſt, an iuramentum ſit licitum vel illicitum. c. conſtitutis, de teſtib. c. ſi vero in primo, c. verum, c. cum quidam, §. 2. de iureiur. c. ſignificauit, de teſt. num quoque epiſcopus omnia iuramenta relaxare poſſit, tractat Felinus ad c. præterea, 2. nu. 17. & ibi alii etiam interpretes, de ſponſalibus.

E o Felinus tradit caſus, in quibus & quando poteſt vel non poteſt diſpenſare ad cap. conſtitutis, num. 18. de reſcript. poſt Innocentium & Butrigarium ad c. 2 de renuntiatio Ioan. And. ad c. quando, de iureiur. Poteſt vero propter plenitudinem poteſtatis ſummus pontifex de omni iuramento

A diſpenſare, per viam commutationis, diſpenſationis & totalis relaxationis, imo & in his, quæ iuris diuini ſunt, ſummus pontifex poteſt ex cauſa interuenire. Innocent. in c.fin. de conſuetud.gloſſ. & Archidiacon. ad can. ſunt qui dam, 25. quæſt. 1. quia, ut dictum eſt, in omni iuramento cenſetur excepta ſuperioris voluntas, cap. venientes, de iureiur.

p Regula generalis eſt, quod iuramentum inter res ſpirituales eſt, & ideo ad forum B eccleſiaſticum pertinet eius cognitio, c.fin. de foro competenti. in Sexto. nec de eo eſt competens iudex laicus, ut notat gloſſ. fin. ad c. venerabilem, ad verbum, periurii, de electio. gloſſ. ad c. cum ſit, de foro competent. & in c. prædicandum, 22. quæſtion. 1. Felinus ad c. præterea, nume. 28. de ſponſalib. Niſi inquit, in eius foro contentioſo exciperetur de ipſo iuramento non diſputando, de eius vinculo, an eſſet licitum vel non, C ſed de eius obſeruatione; quia tunc & iudex ſecularis & eccleſiaſticus quiſque in ſuo foro, de eo poteſt cognoſcere & iudicare; ut de laico iudice agitur in capit. licet mulieres, de iureiurando. in Sexto. & quando quis conuenitur ad implendam promiſſionem, etiamſi ſimplex ſit, iurata tamen c. 1. de pact. de eccleſiaſtico ante iudice agitur, in c. fi. de foro compet. in Sext. Et D proinde ſi agatur de pœna tranſgredientis licitum iuramentum, iudex ſecularis dicetur quoque legitimus & competens, cap. Rex, 23. quæſt. 5. ibi periuros non ſines viuere; & eccleſiaſticus, in c. nouit, de iud. & quia iudex laicus ita competens eſt ad cogendum ſeruare licitum iuramentum, ſic & erit competens in illicito, & ad cogendum eum qui illicite exegit, ut conſentiat reſolutioni faciendæ iuramenti aduerſarii illicite extorti, & ad remiſſionem eius E quod turpiter iuratum eſt c. 1. de vſu. ut ait Federicus conſi. 166. Ludouicus Rom. ſing. 5c8 facit c. licet mulieres, de iureiur. in Sexto. Cognoſcit & iudex ſecularis, ſi quis dicatur periurium commiſiſſe, Ludouicus Rom. ſingul. 430. quia & lex ciuilis A punit periurium, l. ſi quis maior. Cod. de tranſact. gloſſ. ad l. ſolus ſuſtium, de his qui notant. infam. Sed & iudex ſecularis poteſt cognoſcere de nullitate abſolutionis iuramenti datæ per iudicem eccleſiaſticum ut ait Felinus in dict. c. præterea, num. 31. de ſponſali. Petrus Anchar. conſil. 375. incip. retento ordine. Ioannes Andreas ad c. in iure, de offic. deleg. per c. 1. de offic. ordina.

B Adfert & notabile prædicto loco Felinus, interdum nullum eſſe iuramentum, de quo contendatur, & tunc, veluti ſi appoſitum fuerit ſuper contractu ſimulato, cognitio huius iuramenti & nullitatis non eſt propriè relaxatio, quæ epiſcopi eſt, ſed declaratio nullitatis, quæ eſt iudicis laici. l. emtione, C. plus valere quod ag. l. fin. Cod. de non numera pecunia. Baldus quoque hoc notat ad l. 1. verſ. modo ſolet dubitari, de operis C libertor. Item & ad l. nec patrum, eod. tit. de oper. libertor. P. Fuit & facta gratia & diſpenſatio iuramenti aliquando ex cauſa per imperatores Romanos, ut in l. fi. ad municipales, lib. 50. P. tit. 1. Suetonius Tranquil. in Tyberio, c. 35. Atque in camera Imperiali Spirenſi ex ordinatione eius parte 2. tit. 24. ex Cæſaris & Statuum permiſſione licet aſſeſſoribus cameræ, præuia cauſa cognitione, iudicare, utrum iuramen- D tum ſit vel non ſit obligatorium, per dict. l. fin. ad municip. P. l. fin. qui ſatiſd. cogant. l. adigere, § fin. de iure patron. P. l. 1. C. qui milita. poſſ. Pro hac etiam definitione concludit Guido Papæus deciſio. 178. num. 3. & 194. ubi ait, principem temporalem ſeu ſecularem ſuper iuramento diſpenſare poſſe, ut & Bald. ad l. 1. de oper. lib. C. Felinus ad c. cum ſit generale, nu. 1. de foro compet. & ad c. 1. nu. 22. de iureiur.

E q Remiſſio iuramenti duplex; antequam iuretur & poſt eam, ante, quando is, cui defertur, paratus eſt iurare, & tunc is, qui detulit gratiam facit & remittit, contentus voluntate ſuſcepti iuriſiurandi, & ita quod non eſt ſuſceptum, & antequam ſuſcipiatur, non rem i-

A remittitur. l. remitti, 6. de iureiur. P. æquiparaturque hæc remiſſio iuramento, l. nam poſtea, §. iureiurando dato, de iureiur. l. actori. C. eod. titul. Pro remiſſione habetur etiam, ſi is qui deferret, nollet prior ipſi iurare de calumnia, l. ſi non fuerit, 37. de iureiur. Poſt iuramentum autem præſtitum remiſſio fit, quando is cuius intereſt impleri iuramentum, etſi alterius non interſit, remittit promiſſum iureiurãdo, & ita habetur promiſſum pro impleto. Felinus ad c. B *ex adminiſtrationis, num. 1. de iureiu. per illud caput, & c. 2. de ſponſalib. c. 2. de renuntiat. c. ſignificauit, de cenſib. l. fin. C. qui & a quibus manumiſſ. liberi non fiant. facit quod nihil tam naturale quam eodem modo, quid diſſolui quo colligatum eſt. l. nihil tam naturale, de regul. iur. P. c. 1. eo. tit. apud Gregorium. l. ab emtione, de pact. P. neq; quicquam prohibet cuiq; ius ſuum poſſe ſi velit remittere, l. ſi quis in conſcribendo, de pact.* C *C. cum ſimilibus vulgarib. niſi forſan qui remiſſionem poſtulat, ante eam commiſerit periurium, vt ait Felinus ad d. c. ex adminiſtrationis, nu. 1. de iureiur. & ad c. 2. num. 35. de ſponſalib.*

Capvt IX.

De nullis iuramentis.

SVnt iuramenta quædam, quæ nec diſpenſatione aut remiſſione egeant, per D ſe nulla, vt facta de occidendo patre, de violanda moniali, & aliis ſimilibus, *a* & ea quæ per metum atrocem extorta fuerunt, quæ nec obligant, quanquam ſine ipſa atrocitate metus ipſe non reddat promiſſum nullum, niſi diſpenſatio accedat ſeu cauſæ cognitio. *b* Iuſtus autem metus erit, quando renuntiatio fit beneficii eccleſiaſtici, vt frater liberetur a carceribus, *c* vel ſi E fiat ab eo, qui aliter timet amiſſionem patrimonii, *d* & ſic in ſimilib. quibuſdam aliis dicendum. *e*

Scholia.

a *In concilio Toletano 8. & c. ſi publicis, can. vnuſquiſque, c. ſi aliquis, c. actione quarta, 22. q. 4 vbi & alia exempla per totam illam q. 4. magna enim ſapientia eſt hominem reuocare, quod male promiſerit, c. magnæ ſapientiæ, 22. q. 4. neque vocanda fides, quæ ad peccatum, inuitat. c. ſi ad peccatum, 22. q. 4.*

b *c. 2. de iureiur. ca. vbi, de electio. in Sex. c. 2. de pact. in Sex. c. cum contingat, de iureiur. c. licet mulieres, eod. tit. in Sex. notantur porro actus, qui ipſo iure irritantur per metum a gloſſa, & doctores ad c. abbatem, de eo quod metus cauſ. ſi tamen iuſtus metus ſit, & qui cadat in conſtantem virum, iuxta l. metum, quod met. cauſ. P.*

c *Felinus ad c. ſi vero, num. 1. de iureiur. per per clement. 1. de homic. l. præterea, de liberali cauſa.*

d *l. ſciant cuncti, de elect. in Sext.*

e *Vt ſi vergat in diſpendium ſalutis æternæ, vel in diſpendium ſalutis corporalis, gloſſ. 2. ad c. ſi vero, de iureiur. & ibi Felinum, nec eget iuramentum abſolutione ſecundum Felinum ad ca. præterea, de ſponſalib. nu. 35. ſi interponatur ſuper actu ipſo iure nullo & inualido ad illum roborandum. c. quamuis, de pact. in Sext. Panorm ad cap. cum contingat, de iureiur. Anchar. conſil. 351. item idipſum ait, ſi eſſet coactio præciſa, Panorm. & gloſſ. ad c. verum, de iureiurand.*

DE SENTENTIA ET re iudicata. *a*

Tit. XIIII.

a *Inſcriptio ſimilis tituli de ſententia & re iudicata, exſtat lib. 2. decretalium, titul. 27. & libro 2. Sexti, titu. 14 & lib. 2. clementinarum tit. 11. & lib. 42 P. titu. 1. de re iudicata, & effectu ſententiarum, & interlocutionibus iudicum & lib. 7. C. tit. 45 de ſententiis & interlocutionib. omniũ iudicum, & titu. 52 de re iudicata & in nouella 6. Manuelis Comnent. ſunt & ſub lib. 7 C. alii tituli, qui ad hunc referri poſſunt, vt titu. 42 de ſententiis præfectorum prætorio. tit. 43 quomodo & quando iudex ſententiam ferre debeat præſentibus partibus vel vna parte abſente 44 de ſententiis ex periculo recitandis 45. de ſenten-*

tia quæ ſine certa quantitate profertur. 47. de ſententiis, quæ pro eo quod intereſt proferuntur. 48 ſi a non competenti iudice iudicatum fuerit. 49. de pœna iudicis, qui male iudicauit, vel eius, qui iudicem vel aduerſarium corrumpere curauit 50. ſententiam reſcindi non poſſe 51. de fructibus & litium expenſis .3. de exceptione rei iudicatæ. qui & titulus exſtat in P. lib. 44 titul. 2. 54 de vſuris rei iudicatæ 55 ſi plures vna ſententia condemnati ſunt. 5 quibus res iudicata non nocet. 57. comminationes, epiſtolas, programmata. ſubſcriptiones, rei iudicatæ auctoritatem, non habere. 58 ſi ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis iudicatum erit. 60 res inter alios acta vel iudicata aliis non nocet. Et ex lib. 9 C. poteſt hic adferri tit 48 ne ſine iuſſu principis certis iudicibus liceat confiſcare, & tit 51 de ſententiam paſſis & reſtitutis, & lib. 48. P. tit. 23.

Capvt I.

1 *Continuatio.*
2 *Quid ſententia & quotuplex.*
3 *Quid res iudicata, quotuplex ſententia.*

POſtquam partes & officia innotuerint litigantium, optimum viſum eſt de partibus iudicis in determinandis negotiis agere, quæ conſiſtunt in ſententia, qua ius dicitur. Iudex enim dictus quaſi ius dicens populo, ſiue quod iure diſceptet; iure autem diſceptare, eſt iuſte iudicare. *a*

Inde, quod in eo ſentit & exiſtimat iuri conſonum & iuſtitiæ iudex, ſententia dicitur; ſententia quippe iudicis eſt, quod D ipſe ita proponit & iudicauit, vt velit litigantium dubia & cauſam determinare, & definire. *b* Sentẽtiarum alia eſt interlocutoria, alia diffinitiua. *c* Interlocutoria eſt, quæ inter principium & finem cauſæ ſuper aliquo incidenti vel emergenti profertur, *d* & ita ratione principalis cauſæ, quæ adhuc non determinatur, eſt interlocutoria; ratione vero negotii emergentis de quo fertur, dici poteſt diffinitiua; *e* diffinitiua tñ ſententia proprie eſt, quæ cauſæ E principali omnino finẽ imponit, per abſolutionẽ vel condemnationem. *f* habet interdum tamẽ ſentẽtia interlocutoria vim diffinitiuæ. *g* continens aliquando cauſam vel exſecutionem irreparabilem per aliam A ſententiam. *h* Interlocutoria vim quoque diffinitiuæ habere dicitur, quando per illam quidem non diffinitur integre cauſa principalis, verum per indirectum deciditur articulus, qui ad diffinitiuam pertinet. *i*

Rurſum ex ſententiis, quædam tranſeunt in rem iudicatam; quædam nõ tranſeunt. Res iudicata hic dicitur ſententia, quæ ſine vllo contrario remedio ſeruanda eſt, *k* quæ pro veritate habetur. *l* Sen-B tẽtia alia quæ impugnari poteſt, nõ tranſit in rem iudicatam; cuius generis illa eſt, quæ contra matrimonium lata eſt, quæ non tranſit in rem iudicatam; *m* nec ea quoq; quę ꝓ matrimonio cõtracto, quod in gradu prohibito ſubſiſtere nequit, lata erit, *n* contra tamen, ſi nullo gradus impedimento contrahatur, & pro eo ſine appellatione iudicetur. *o* Non tranſit etiam in rem iudicatam ſententia ſecundum iu- C dicium peritorum prolata; *p* ſunt & alia his exempla ſimilia. *q*

Scholia.

a *ca. forus, 10. § in omni quoque negotio, de verb ſignific.*

b *l. 1. de re iudica. P. ſententia generaliter, id quod per ſenſus corporis comprehenditur dicitur; a ſenſibus enim ſentio, & a ſentiendo ſententia. Et iudex etiam ex allegatis D viſis & auditis, intimatis, & probatis, colligit & inſtruit ſuum iudicium l. illicitas, §. veritas, de offic. præſid. P. Sententia autem debet eſſe conformis libello, l. vt fundus, communi diuidun. P. veruntamen non omnia, quæ a iudice pronuntiantur ſentẽtiam faciunt iudicialem, niſi ea mente & cum deliberatione pronuntientur, vt velit illis per litigẽtes obtemperari. Quare E comminationes, epiſtolæ, programmata iudicum, vim ſententiæ non habent, l. 2. 4. 6. & fi. C. comminationes, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei iudicatæ non habere, lib. 7. C. tit. 57.*

c *gloſſa in ſumma 2. q. 1. ad verba* quod autem. *facit ſententiam aliam diffinitiuam,*

aliam

aliam interlocutoriam, aliam præcepti; dicit autem præcepti, cum iudex ſine cauſæ cognitione præcipit alicui, puta vt ſoluat cuipiam decem; quæ ſi ſoluantur, quamuis iniuſte repeti nequeunt. l. fin. quod metus cauſ. quanquam, vt dixi proxime, ſententiæ vim non habeant comminationes iudicum. Iudicati porro nomen de omni ſententia intelligitur, l. 4. l. miles, & l. qui iudicati, de re iudic. in P. & præceptum iudicati nomine poteſt intelligi, vt in l. ſi debitori, de iudic. P. Quia præcepta iudicum ſi non appelletur, merentur exſecutionem, l. ſi prætor, de iudic. P. l. quod iuſſit, de re iudica. Gloſſa rurſum in ſumma 11. q. 3. ait, ſententiarum aliam eſſe condemnationis, aliam excommunicationis, aliam ſuſpenſionis, aliam præcepti, quæ tamen impropriè dicatur ſententia; adhibet & inter has differentiam, quia, inquit, cõdemnationis ſententia ſemper tenet, niſi ſit iniuſta ex ordine; quia tunc non valet, vt ca. fin. §. diffinitiua, 2. q. 6. exceptis caſibus ibi poſitis, & niſi appelletur ab ea. Item ſentẽtia excommunicationis ordinem & cauſæ propter quam feratur, cognitionem habet, ca. 11. nemo epiſcopus, 2. q. 1. c. reprehenſibilis, de appell. c. ſacro, de ſenten. excom. nec tamen releuatur per appellationẽ, niſi quoad cognitionem, vt c. perpetuas, de ſententia excommun. ſententia vero præcepti vel mandati, non ligat, niſi id quod præcipitur pertineat ad officium præcipientis, c. quia frater noſter, 7. q. 1.

d *c. ſignificantibus, de appell. c. ſignificauit, in 1. de teſtib. cap. cum olim, de offic. delegat. gloſſa ad clem. 1. ad verbum diffinitiua, de ſequeſtra. poſſeſſ. Philippus Francus ad ca. cum ceſſante, num. 36. de appella. l. ex ſtipulatione, de ſententiis & interlocut. iudi. C. Alexander ad rubric. de re iudicat. nume. 7. interlocutoria & interlocutio a modo ferendi appellantur; quod ſummarie inter partes, interim & dum exſpectatur iudicium diffinitiuum fertur. cap. quod ad conſultationem, de ſententia & re iudicat.*

A *Eſt & omnis pronuntiatio iudicis poſt diffinitiuam latam mere interlocutoria, non habens vim diffinitiuæ, prout docet Imola ad l. ſi finita, §. non autem, de damno infecto. Aretinus ad l. 5. de verbor. oblig. Felinus ad rubricam, de ſententia & re iudica. quia diffinito negotio nihil ſupereſſe videtur diffiniendum, & quod pertinet ad illud, iam cẽſetur functus iudex officio ſuo.*

e *Felinus ad rubric. de ſentent. & re iudica.* B *num. 2.*

f *c. 2. de ſenten. & re iudi. c. 70. ſummopere, 11. q. 3. l. 1. de re iudica. P. alioquin enim non valet diffinitiua ſententia, niſi abſolutionem vel condemnationem contineat, can. fin. §. diffinitiua, 2. q. 6.*

g *Quorum plura exempla refert Felinus ad rubricam, de ſententia & re iudic. Franciſcus Aretinus conſi. 20. tractat. & Bartolus ad l. quod iuſſit, de re iudica. P. talis* C *eſt ſententia competentiæ iudicis, abſolutionis ab inſtãtia ſeu ab obſeruatione iudicii, deſertionis, reuocationis attentatorum, de procedendo vel non procedendo in cauſa, item exceptionem peremtoriam obſtare vel non, probatum eſſe vel non, & ſimiles. licet enim aliquando ſperetur, quod feretur diffinitiua, tamen hæ feruntur ſuper eo, in quo pendet victoria cauſæ, & ita præiudicant vt diffinitiua.*

D h *Veluti ſi iudex aliquem torqueri iuberet, vt in l. 2. de appell. recipien. P. aliud exemplum in l. 2. de eo qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ. in Sex. lib. 2. tit. 7. ſi controuerſia mota de beneficio aduerſarius mittatur in poſſeſſionem rei ſeruandæ cauſa, quia ex hoc vitioſus ſequeretur ad beneficium ingreſſus, cum tamen ſine canonica inſtitutione obtineri non poſſit. c. 1. de reg. iur. in Sext.*

E i *l. intra vtile, de minorib. 25. ann. & ibi Bart. num. 1. gloſſa ad clem. fin. ad verbum* repulſione, *in fin. de appellatio. Felinus ad rubricam, de ſentent. & re iudic. Bart. ad l. quod iuſſit, de re iud.*

k *Sic enim intelligenda, l. 1. de re iudicat. P.*

dum Modeſtinus ait, res indicata dici- A
tur, quæ finem controuerſiarum pronuntiatione iudicis accipit, quod vel condemnatione vel abſolutione accidit. *Et ita accipit finem controuerſia, ſi ab ea appellari non poſſit. l. eleganter, §. ſi quis poteſt, de condict. indeb. P.*

l *l. ingenuum, de ſtatu hominum, l. res iudicata, de reg. iur. P.*

m *c. lator, & ibi gloſſa, ad verbum permanere, c. tenor, c. conſanguinei, de ſenten. & re* B *iudic. & vbique Panor. & ad c. ex literis, nume. 12 de conſanguinit. & affinit. gloſſ. in c. 1. vt lite non conteſt. & c. ad verbum* ſeruetur, *vbi referuntur quædam ſpecialia in cauſis matrimonii, & per Felinum ibidem nume. 2. Si tamen non impugnetur ſententia præſumtio pro ea eſt, etſi non fuerit appellatũ, quod recte lata fuerit. c. quod ad conſultationem, de ſententia & re iudi. c. præſentia, de renuntiat. c. ſicut nobis, in* C *fin. de ſent. & re iud.*

n *dict. c. conſanguinei, & c. tenor, de ſentent. & re iudic. Nam quum matrimonium impeditur iure, quilibet illud expugnare poterit, c. fin. c. videtur, qui matrimon. accuſa poſſint.*

o *Quia eius obſeruantia non nutrit peccatum, vt ſuperius exemplum, gloſſ. in c. lator, & ibi Panormit. numer. 9. notatur ad c. quod ad conſultationem, de ſentent. & re* D *iudic.*

p *cap. ſignificaſti, in 2. de homicidio iuncta gloſſ. ad verbum per errorem, Alexand. ad l. ſi ab hoſtibus, nume. 10. & l. ſequent. ſoluto matrimo. P. Iaſon ad l. admonendi, num. 3. & 41. de iureiurand. & ideo ſi de contrario probetur, retractatur, quemadmodum, quando ſententia eſt lata ex falſis teſtibus & inſtrumentis. c. cum ?. & A. 22. de ſentent. & re iudic. l. falſam, Cod. ſi ex* E *falſis inſtrument. iud. fuer. l. fin. de re iudic. P.*

q *Eſt hæc communis Doctorum opinio, ſententiam, quod pertinet ad iudicem proferentem, maxime ſi per ſordes aut per imperitiam magnã eam ferat nunquã tranſire in rem iudicatam, quamuis ab ea pars non appellet. Bartol. ad l. 1. numer. 9. quod quiſque iuris. P. & Alexand. ibid. nume. 19. & Angelus numero 3. Philippus Francus ad c. ſæpe, nume. 43. & ſequent. de appellatio. Socinus ſenior conſilio 24. nume. 8. & ſequent. viſis ac diligenter, &c. volumine 1. quia iudex male iudicando per imperitiam in dolo eſſe præſumitur, & ſic in faciendo delinquit, non appellans vero in omittendo; ideo iudicis factum præponderat, vt in l. ſi mora, in princip. ſoluto matrim. & ibi gloſſ. in verbum dolum, textus in l. item ſi obſtetrix, §. fin. in fin. ad legem Aquil. & ibi gloſſ. ad verbum tuebitur. Tenetur autem iudex ad damna & ſumtus, & id quod intereſt parti læſæ, vt ait Socinus d. conſi. 24.*

Capvt II.

De quibus feratur ſententia.

DE omnibus autem, quæ in controuerſiam veniunt, dici ſententia a iudice debet, ſi ei liqueat de negotio; in dubiis enim non poteſt quicquam vel de iure vel de facto ſtatuere, *a* ſed vel iudicium ſuſpendere vel negotium ad ſuperiorem, vt ad ſummũ pontificem, referre, *b* communicato conſultationis & relationis litigantibus exemplo; *c* qua relatione pendente nec quicquam innouare vel iudicare de negotio relato poterit, *d* & donec reſponſum acceperit, ſecundum, quod lata ſententia non recipit appellationem. *e* Inſuper de eo tantum quod petitur, non de alio ſententia ferenda eſt, *f* vt ſententia conformis ſit libello. *g* De abſentis autem & inauditi cauſa, regulariter non iudicatur, *h* niſi is fuerit prius contumax declaratus. *i* Duæ porro cauſæ vna ſententia terminari poſſunt, *k* verum is, cui demandata eſt executio ſententiæ, non poteſt de negotio toto iudicare, ſed quæſtiones motas debet ad delegantem referre. *l*

SCHOLIA.

a *In re dubia non poteſt dari certa ſententia, c. graue, 11. q. 3.*

b *can. denique, §. quod ſi quelibet, 6 q. 3. can. de libellis, §. nam ſi tale, 20. diſt.*

c *ca. intimaſti, 68. de appel. l. 1. §. fin. & l. 2. de relatio. C.*

d *c. licet, 5. de offic. deleg. c. nomen, verſ. quod nec in negotiis, 2. q. 1. l. 1. l. iubemus, 34. verſ. non prius, de appel. vide exceptionem in l. 1. §. 1. de appel. in P.*

e *c. biduum, §. fin. 2. q. 6. l. fin. quando appel. ſit. P.*

f *l. 1. & 2. ſi a non competent. iudic. iud. eſſe dicatur, lib. 7. C. tit. 48.*

g *c. licet Hely, de ſimonia. c. qualiter, in 2. §. ad corrigendos, in fi. de accuſatio. clement. ſæpe, §. verum quia, de verborum ſignific. l. vt fundus, cōmuni diuid. P. c. conſultationibus, 10. de offic. & poteſt. iudic. deleg. c. ex parte, de reſcript. tota 3. qu. 9. potiſſimum, c. 2.*

h *ca. inter quatuor, de maior. & obedient. l. abſentem, de pœnis. C. l. abſentem, de accuſatio. P. l. meminerint, ſi per vim vel alio modo. C.*

i *d. c. inter quatuor, & d. c. conſultationib. lite conteſtata & inſpectis actis & documentis pro vtraque parte, c. prout, de offic. deleg. aliquando etiam lite non conteſtata, c. vnico de eo qui mittitur in poſſeſſ. cauſa rei ſerua. in Sexto. lib. 2. titul. 7. l. properandum, §. cum autem, de iud. C. 2. eod. tit. in Sexto.*

k *c. 1. de mutu. petitionib.*

l *c. de cætero 5. de ſenten. & re iudic. l. ſi vt propoſuis, C. de exſecutio. rei iudic. c. ſuper eo, de crimine falſ.*

CAPVT III.

1 *Qui ferant ſententiam.*

2 *Quis non.*

SEntentia dicitur ferri interdum a iure in canone ſeu lege; interdum a iudice; interdum ab arbitro. A iure fertur, quādo

A in diſpoſitione canonis ſeu legis ſtatuitur, vt qui tale quid cōmiſerit, tali pœna condemnatus habeatur, quæ ſententia interdum ipſo iure & facto incurritur ſine alia declaratione iudicis tanquam lata; *a* interdum non niſi cum declaratione iudicis. *b* Iudex porro, cui negotium commiſſum eſt finiendum, ſententiam proferre debet *c* iſque qui regulariter condemnare poteſt, & poterit abſoluere. *d* Dicitur & arbiter

B dicere & ferre ſentētiam; *e* iudex autē, qui pronuntiauit interloquendo, ſe non poſſe cognoſcere, & abdicauit a ſe iuriſdictionem, non poteſt poſtea ſententiam dicere, *f* vt neq; qui legitime eſt recuſatus. *g*

Cæterum nemo catholicus poteſt ſe iudicandum ſententiæ hominis catholici committere, alioquin eſt excommunicandus. *h* Neque hæreticus excommunicatus palam, alium excommunicare poterit; *i*

C occulte tamen excommunicatus iudicare poterit, niſi aliud prohibeat. *k* Prohibentur *l* etiam natura iudicare mutus, ſurdus, perpetuo furioſus, impubes, quia iudicio carent. Lege item, vt ſenatu motus. Moribus, vt fœminæ ſerui. Item laicus non iudicat de clericis, *m* niſi forſan a pontifice ſummo cauſa delegetur ſpiritalis. *n*

SCHOLIA.

D a *Quemadmodum in c. fin. de conſuetudine in Sexto. in ſtatuto epiſcopi, vt quicunque furtum fecerit excommunicatus ſit, idem in c. a nobis, de ſent. excom. Sunt & caſus in quibus quis incurrit iure excommunicationem ipſo facto prohibito commiſſo, vt in c. ſi quis ſuadente diabolo, 17. q. 4. c. non dubium, ca. veniens, cap. de monialibus, de ſentent. excomm. cum ſimilib. item in caſu c. dura, de crimine falſi, ca. tua nos, c. conqueſti, de ſententia excommunicat. cum ſi-*

E *milib. ſunt etiam & caſus, in quibus ipſo iure quis priuatur ſuo beneficio eccleſiaſtico facto aliquo, vel delicto cōmiſſo, vel inhabilis ad illud efficitur, vt in c. licet epiſcopus, in 2. de conceſſio. præbend. cap. cum noſtris,*

eodem de conceſſione preben. vbi nec opus eſt declaratione priuationis per ſententiam cum ipſo iure priuantur, vt nec in alijs, in quibus ipſo iure priuatio ſit, l iubemus, §. œconomus, de ſacroſanct. eccleſ. Satis enim lex interpellat pro homine in leg. magnam, de contrahen. & committen. ſtipulat. C.

b *Cuiuſmodi ſunt omnes fere pœnæ a iure impoſita, quæ exigunt ſententiam declaratoriam reum crimen commiſiſſe, ex quo pœnæ illi ſtatuantur, quemadmodum non cenſetur prodigo ademta bonorum adminiſtratio, quin prius fuerit declaratus prodigus, & interdicta expreſſe fuerit ei per ſententiam, l. is cui bonis, de verb. obli.*

c *l. de qua re, 17. & l. vbi cœptum, de iudi. P.*

d *l. 3. & 5. de re iud. l. nulli, 10. de ſenten. & interlocut. omn. iud. C.*

e *Toto tit. de arbitris, in iure põtificio, & ciuili, l. 3. de ſent. & interlo. omnium iud.*

f *c. ſignificantibus, de offic. & poteſtat. iudic. deleg.*

g *c. cum ſuper, 23. de offic. deleg.*

h *can. 32. catholicus, 2. q. 6. ſic hæreticus damnatus alium damnare nõ poteſt, c. Acatius, 3. §. ſi ergo, & §. audiuimus, 4. §. ſin autem, 24. q. 1.*

i *dict. can. audiuimus, in principio, & §. 1. 24. q. 1.*

k *can. excellentiſſimus, 11. q. 3. c. ſi quis confugerit, 16. eo. can. concubina, 16. diſtinct. can. quorundam, 23. diſt.*

l *Quæ ſequuntur ſumta ſunt ex can. infamis, 1. §. tria ſunt, 3. qu. 7. l. cum prætor, §. non autem omnes, de iudic. P. vbi gloſſ. adfert iura ſimilia conuenientia ſingulis.*

m *c. 17. clericum nullus, ca. Chriſtianus, 12. c. Sylueſter, 13. c. relatum, 14. & alijs, 11. q. 4. c. at ſi clerici, de iud.*

n *can. illud, 10. q. 3.*

CAPVT IIII.

Quæ in ſententia dicenda ſeruanda.

SEntentia vt valear, debet iuxta ſacrorum canonum legumque decreta ſeri, *a* vocatis quorum intereſt, *b* adhibita matura deliberatione, & abſque præcipitatione; *c* committitur tamen res aliquando alicui determinanda ſecundum eius conſcientiam, *d* citius quam fieri poterit. *e* Debet & ferri non ad acclamationes populi, *f* ſed ex iure & ſeruato iuris ordine, quem & ſummus pontifex ſeruare ſolet, *g* & in ſcriptis per ipſum iudicem *h* ſedentem, *i* niſi forſan tam breues lites ſint, & B ita exiguæ cauſæ, vt illa ſolemnitate non indigeant. *k* Sentẽtia eccleſiaſtica excommunicationis ferri nõ debet, niſi prius trina admonitione præcedẽte. *l* In dubia cauſa potius reo quam actori fauendum erit, *m* & quod minimum *n* & benignius *o* præferendum. Debet & ſententia eſſe certa, *p* & relata ad libellum vel ei conformis, *q* aut ſi conueniant inter ſe litigantes, relata ad conuẽta. *r* Debet & ferri die non C feriata ſed iuridica, *s* in loco cõſtituto, *t* publice, non clam, aut ſecreto, *v* nec ſub conditione. *x* Porro quæ a litigatorib. vel eorum aduocatis omiſſa ſunt in iure, iudex debet ſupplere. *y* De qua re tamen cognouerit, de eadem pronũtiare tenetur, *z* atq; regulariter, victus victori eſt condemnandus in expenſis tanquam temerarius litigator, *aa* niſi forſan probabilem quãdam cauſam litigandi *bb* habuerit.

D

SCHOLIA.

a *c. 1. & c. ne innitaris, de conſtitutio. c. 1. de ſententia & re iudic. can. iudices, §. bonus iudex, 3. qu. 7. vbi gloſſa notabilis, quando ſecundum propriam voluntatem & opinionem vel aliorum, iudex iudicare debeat, iunge can. ſummopere, §. fin. 11. q. 3. l. præſes prouinciæ, 27. de re iudica. P. nec exemplis ſed legibus iudicandum eſt, l. ne-* E *mo, de ſententiis & interlocutio. omnium iudicum, C. § omnis denique, nouella [illegible] 2 § fin. de offic. iudic. apud Iuſtinia. Clericorum & ſpirituales cauſæ po[illegible] iudicandæ ſecundum canon[illegible], c. q[illegible] ricis, 9. de foro competent. c. p. pen[illegible]*

&

& fin. de ſecund. nupt. temporalium vero A
rerum & ſecularium, ſecundum leges ciuiles, vt plerunq; debent fieri iudic. c. 1. & 2. de oper. noui nuntiatio. facit tota 10. diſtinct. apud Gratianum, & ſi lex deficiat, tunc relinquitur iudicium arbitrio iudicis. ca. vnaquaq;. §. fin. 13. q. 2.

b *l. de vnoquoq; de re iudic. P.*

c *can. ſummopere. 11. q. 3. c. quoniam contra. de probat. can. 4. Apoſtolica. 35. q. 9. l. 2. de ſentent. ex periculo recitan. Cod. l. eos* B
qui. 6. §. fin. de modo multarum. C. l. 1. in princ. de requiren. reis. C. Papa etiam debet cum magna deliberatione ferre, cano. Apoſtolica. 35. q. 9. & cum mentis tranquillitate non in furore, can. illa, cum trib. ſequentibus. 11. q. 1.

d *Secundum conſcientiam relinquitur iudici aliquando res iudicanda, vel a principe, vel a lege eius, vt in c. ſtatutum. 11. § aſſeſſorem, & cap. niſi cum pridem, in fine, de* C
renuntiat. cap. final. in fine, de hæreticis, in Sext. cap. fin. de voto, lib. 3. tit. 34. can. vir cum propria. 2. quæſt. 4. can. habuiſſe. 33. diſtinct. can. deniq;. 4. diſtinct. can. 1. 15. quæſt. 8. cap. mulieri, de iureiurand. quare tunc nō appellatur a iudicato per illos, quorum conſcientiæ iudicium relictū eſt, quia conſcientiæ ſolus ſuperior Deus eſt. l. 2. C. de rebus credit. Iaſon ad §. ſed iſta, numero 121. de actio. apud Iuſtinia. & ad l. nec D
quicquam. §. vbi decretum, de offic. proconſul. P. ad l. de pupillo. §. qui opus, de op. noui nuntiat. P. ad l. admonendi, numero 11. de iureiuran. verumtamen ſi enormis eſſet iudicati læſio grauatus poſſet recurrere ad ſuperiorem, per textum, iuncta gloſ. in Clemen. 1. §. oneramus, de iure patrona. vel per officium iudicis fieri poſſet reſtitutio, argumento l. maioribus. C. communia vtriuſq; iudicii. E

e *nam ſurgantium controuerſias celeri ſententia terminare, & æquitati conuenit & rigori. c. 2. de ſent. & re iudic. cano. ſicut. 2. q. 1. l. properandum. C. de iudic. c. finem litibus. c. venerabilis, de dolo & contumac. idipſum dicitur de ſententiis proferendis in reos conuictos confeſſos. l. cum reis. Cod. de pœnis.*

f *cap. ad audientiam, de conſuetud. c. Oſius, de elect. l. decurionum. 12. de pœn. C.*

g *c. in cauſis, 19. de ſentent. & re iudic. l. prolatum, de ſent. & interloc. omn. iud. P. lib. 7. tit. 45. non valde tamen intereſt, ſi ordo verborum non ſeruetur aut forma, c. in his, de verb. ſignif. gloſ. in ſumma. 2. q. 1. notat, omnem ſententiam interlocutoriam & diffinitiuam, exigere ordinem iuris, & alioquin eo non ſeruato, nullam eſſe, vt dictum, & habetur in c. fin. 2. q. 6. diſtinguit tamen, duplicem eſſe iuris ordinem: vnum, qui eſt de natura ſeu ſubſtantia iudiciorum, nempe vt poſt citationem quis habeat inducias, & fiat litis conteſtatio, & teſtes recipiantur, ſententia feratur in ſcriptis, contra quē ordinem ſententia lata non valeat, d. §. diffinitiua: alium vero dicit eſſe ordinem, qui non eſt de ſubſtantia iudiciorum: veluti, vt ſententia non feratur ſub conditione, nec prius de proprietate, quam de poſſeſſione agatur, qui ſi non ſeruetur, nihilominus valeat ſententia, can. biduum. 2. q. 6.*

h *c. fin. de ſent. & re iudic. in Sext. l. 1. 3. 4. de ſent. ex breuicu. recitan. Leo etiam nouell. 45. exigit, vt ſententiam iudices referant, ſuaq; manu obſignent, ne ſi temere poſtea fuiſſe iudicatum deprehendatur, negare illi ſuam ſcripturam queant, aut ne ſuppoſita ſententia in iudicium producatur. Ardua negotia ſententia ſcripta ſunt determinanda, vt præmeditata, alias non valet, can. in primis. 2. quæſtio. 1. nec intereſt in quacunque materia ſcribatur, dummodo ſcribatur, vel in pariete, vt ait gloſ. ad ca. poſtulatus, ad verb. ſcribebat. 3. quæſt. 9. quia & edicta prætoris in albo parietis ſcribebantur. l. ſi quis id quod, de iuriſdictio. omn. iudic.*

i *d. cap. fin. §. fin. de ſent. & re iudicat. in Sexto.*

k *d. c. fi. §. fi. de ſent. & re iud. in Sex. auth. niſi breues, de ſent. ex breuiculo recitan. C. ſic*

Mmmmm

ſententia de modicis cauſis non eget ſcriptu- ra, c. ſi quis cum, 11. q. 1. A

l *c. 1. de treuga & pace. lib. 1. tit. 34. c. ſacro, de ſent. excommunicat. c. 1. eo. tit. in Sexto.*

m *In dubiis potius reo, quam actori fauendũ, c. cum ſint, 11. cap. in pari, 65. de reg. iur. in Sex. cap. ex literis. §. quod ſi ambarum, de probat. c. inter dilectos, 6. de fide inſtrum. niſi ageretur de cauſa liberali, d. §. quod ſi ambarum, non in ambiguis ſemper pro libertate eſt reſpondendum, l. quoties, 20. l. in obſcura, 139. de reg. iur. l. cum inter veteres, 14. in fi. C. de fideicommiſſ. libertatibus. l. inter pares, de re iudic. P. alioquin fauorabiliores rei, l. fauorabiliores, 167. l. nemo, 167. l. in pari, 170. l. cum par, 196. l. in eo, 33. de reg. iur. P. cum ſimilibus, quia proniores eſſe debemus ad liberandũ, quam ad obligandum, l. Arrianus, de actio. l. abſentem, de pœnis. P.* B

n *In obſcuris quod minimum eſt, ſequimur, c. ex parte, 18. de cenſib. cap. in obſcuris, de reg. iur. in Sexto. l. ſemper, 9. eo. ti. in P. l. inter pares, 38. de re iud. P.* C

o *c. eſtote, 2. de reg. iur. l. ſemper, 55. l. ea quæ, 152. l. factum, 197. in fi. de reg. iur. l. non ſine ratione, 5. C. de bonis quæ liberis. Atq; humanius, quando datur electio, eſt ſequendum, l. cum inter veteres, 14. de fideicommiſſ. libert. P. l. ſi fuerit, 11 §. fi. de reb. dub. Et hoc maxime in pœnis infligendis erit obſeruandum. Cauendum tamen erit iudicanti, ne quid aut durius, aut mitius conſtituat, quam cauſa depoſcat. Nec enim aut ſeueritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo iudicio, prout res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Porro in leuioribus cauſis proniores iudices ad lenitatem eſſe debent, in grauioribus pœnis ſeueritatem legum, cum aliquo temperamento ſubſequi, vt ait Martianus in l. perſpiciendum, 11. de pœn. vide quæ dicuntur de iuſtitiæ imagine his conueniente, ex Chryſippo apud Gellium, lib. 4. c. 14.* D E

p *§. curare, de actio. apud Iuſtin. l. in ſententiis, 58. de re iudic. l. 1. & 2. de ſententiis, quæ ſine certa quantita. proferun. C. l. vnic. C. de ſententiis, quæ pro eo, quod intereſt, proferunt. lib. 7. ti. 45.*

q *c. 1. ibi,* tunc vobis, &c. *& cap. 2. de libelli oblat. lib. 2. tit. 3. l. vt fundus, communi diuidun. P.*

r *c. 2. de pact. c. 1. de tranſact. l. ſi conuenerit, 26. de re iud. P.*

s *c. 1. de feriis, lib. 2. tit. 9. nec valet ſententia diebus feriatis in honorem Dei, etiam conſentientibus partibus lata, niſi forte aut neceſſitas, aut pietas id ſuadeat. In feriis tamen in vtilitatem hominum introductis, licet in iudicium, vel ad ſubeundam ſententiam conſentire litigantibus. Vtrumque caput probatur in c. fi. de feriis, in l. omnes, C. eo. tit. l. ſi vt proponis, 4. C. quomodo & quando iudex, lib. 7. C. tit. 43. l. ſi feriatis, eod. tit. P.*

t *c. fi. de reſcrip. l. ſi vt proponis præſes prouinciæ, 5. C. quomodo & quando iudex, ſi locus certus ſit iudicio exercendo aſſignatus, in eo pronuntiandum, quod ſi non ſit, intelligitur locus idoneus, vbi iudicari conſueuit, l. ſi locus, de iud. P. l. ſi cum dies, §. ſi arbiter, de recep. arbit. debet autem eſſe* [illegible] *tutus litigantibus & honeſtus, vbi ſententia reddi poſſit ſaluo honore maiorum, l. penul. de iuſti. & iur. l. ſi cum dies. § penul. de recep. arbit. P.*

v *Præſumtio quippe mala eſt contra occulte iudicantes, c. conſuluit, de off. deleg. c. Anaſtaſius, 9 diſt. l. cum ſententiam præſidis, 6. de ſent. & interloc. omn. iudi. ſicut & fraus præſumitur contra conferentes occulte beneficia, in c. vnic. vt eccleſiaſt. benefic. ſine diminu. conferan. & in aliis occulte factis, vt in cap. cum inhibitio, de clandeſtina deſponſ. can. pernitioſam, 18. q. 2. l. ita fidei, de iure fiſci, l. non exiſtimo, de adminiſtra. tutor. l. fi. de ritu nupt. P.*

x *Sententia non debet ferri ſub conditione, can. biduum, 2. q. 6. tenet autem, ſi feratur, cap. a nobis, de ſententia excommun.* [illegible] *ligitur tamen conditio in ſententia ex* [illegible] *ſcrioſo lata,* ſi preces veritate nita[illegible],

quia ex falſis propoſitis poteſt retractari A *ſententia, vt ſi ſuper falſa inſtrumenta ſit iudicatum, cap. cum venerabilis, 6. §. licet autem, de except. cap. ſuper eo, 2. de crimine falſi. l. 1. 2. & fin. C. ſi ex falſis inſtrumentis iudica. ſit. l. qui agnitis, 11. de exceptio. vt & ſuper falſis teſtimoniis, cap. ſicut nobis, 9. de teſtibus, c. cum I. & A. 22. de ſent. & re iudic. l. D. Adrianus, 33. de re iudic. P. dummodo probetur iudicem, vel ſupra falſum teſtimonium, vel iuxta falſa* B *inſtrumenta pronuntiaſſe, non aliter, l. falſam, 3. C. ſi ex falſis inſtrum.*

x *l. vnica, C. vt quæ deſunt aduocatis iudex partium ſuppleat.*

z *l. de qua re, 74. de iud. l. prætor, 13. §. fin. de vac. mun.*

aa *c. finem litibus, 5. de dolo & contum. c. fi. de maio. & obed. c. calumniam, de pœnis. §. oportet, de iud. auth. generaliter, §. etſi, de epiſc. & cleric. maxime quando conſtat de* C *malitia victi, c. ex literis, de dolo & contuma. c. cæterum, & c. fi. de reſcript.*

bb *Et litigauit ſine malitia, c. ſacro, §. cumq; aduerſus, de ſent. excommu. l. qui ſolidum, §. etiam, de legat. 2. alioquin enim, niſi eſſet ita receptum, poſſet quis metu expenſarum ſoluendarum omittere perſequi aut defendere ius ſuum, l. illud, de petit. heredit. in Pandect. niſi vt dixi, conſtaret de malitia & calumnia, quia tunc condemnabitur* D *in expenſis. vide de his plenam gloſſ. ad c. finem litibus, ad verbum* expenſis, *de dolo & contumac.*

Capvt V.

Contra quem ferenda non eſt ſententia.

Contra Epiſcopum inconſulto ſummo Pontifice ferenda non eſt ſententia, *a* E neque contra abſentem non vocatum, & contumacem. *b* Non eſt quoque pœnalis ferenda ſententia ab Eccleſia, cum multitudo cauſa eſt peccati, vel quando ille peccat, qui ſociatam habet multitudinem, *c* vel quando inde immineret periculum ſchiſmatis. *d* Sunt & maiores cauſæ, quæ tantum apud ſedem Apoſtolicam ſunt tractandæ, ex ſua natura, vel ad illam euocatæ. *e*

Schôlia.

a *cano. accuſatus, in fi. & can. ſeq. cano. diſcutere, & can. quamuis, can. nullum, can. dudum, cum ſequentibus vſque ad c. peregrina, 3. quæſt. 6. can. 1. §. iudices, verſic. finis vero, 3. q. 8. can. fi. verſi. etſi inter eos, 9.* B *quæſt. 3.*

b *Vt ſupra diximus, & docetur tota, 3. q. 9. & c. tenor, 10. de ſentent. & re iudic. c. conſultationibus, 10. de off. delegat. cap. inter quatuor, 8. de maior. & obed. cano. in primis §. ſed & de perſonis. 2. quæſt. 1. Quomodo autem in abſentes & cõtumaces procedatur, docetur in l. 2. 3. 4. 7. & auth. ſeq. & l. 9. & 10. C. quomodo & quan. iudex, lib. 7. C. tit. 43.*

C c *in can. ſi quis poteſtatem. 31. §. ſimiliter, & ſeq. non poteſt. 23. q. 4. & in eo caſu dicitur diuinæ diſciplinæ ſeuera miſericordia, facit can. vt conſtitueretur. 50. diſt. ſic vindicta ratione multitudinis relaxatur, can. quoties. 1. q. 7. can. ipſa pietas. 23. q. 4. can. ordinationes. 9. q. 1. vbi rationes.*

d *ca. cum quiſq; 19. 23. q. 4. ex diuo Auguſtino contra epiſt. Parmeniani, lib. 3. cap. 2.*

e *cap. nec licet. 17. diſtinct. c. maiores, de ba-* D *ptiſmo in concil. Trident. 24. ſeſſion. de reforma. c. 20.*

Cap. VI.

De effectu ſententiæ.

Firma ſententia eſſe debet, quæ iuſte & rationabiliter fuerit diffinita, multo magis, ſi fuerit per ſuperiorem roborata. *a* Fit autem cõfirmatio a ſummo Pontifice poſtulata, ne vlla controuerſia poſtea, de re maxime cum conſenſu partium confirmata, moueri poſſit, quamuis alioquin ante moueri potuerit. *b* Quare ſententia legitime a iudice competente lata, nec expugnata, ſeu res iudicata, producit actionem & exceptionem. *c* Præſumitur

A autem ſemper, vt oportet, & legitime lata, donec contrarium probetur. *d* Quamobrem aduerſus non venientem, & legitime vocatum, pro exſecutione & effectu ſententiæ conceditur miſſio in poſſeſſionem rei ſeruandæ cauſa, bonorum eius, qui vocatus copiam ſui non facit, *e* vel aliter ſententiæ non ſatisfacit: *f* niſi agatur de beneficio Eccleſiaſtico, in quo non fit ea miſſio ob contumaciam aduerſarii. *g* Vt autem ante ſententiam, & condemnationem exſecutio fieri non debet contra debitorem: B *h* ſic contra, poſtquam ſententia lata eſt, maxime ſi tranſierit in rem iudicatam, exſecutio non eſt differenda: *i* verumtamen non eſt exſequenda ſine mandato iudicis, *k* quæ nulla vero eſt, non debet mandari exſecutioni. *l.*

S C H O L I A.

a *cap. 4. de ſent. & re iudic. operatur autem confirmatio vel roboratio facta per ſummum Pontificem, vt ſi cauſa cognita facta fuerit, & ex certa ſcientia, non poſſit inferior iudex de ea iudicare vel ſtatuere. c. 1. & 2. de confirm. vtili vel inutil.* C

b *vt in cap. 2. de pact. c. 1. de tranſact. cano. omnimodo. 35. q. 9. can. ſicut. 2. q. 1.*

c *can. 1. ca. loci noſtri, 35. q. 9. c. cum inter. 13. de re iud. l. 1. C. de his, qui propter metum iudic. non appellau. l. ſi contra. 8. C. de appellat. l. ſi pecuniam. C. de re iud. l. 3. C. vt lite pendente vel poſt prouocat. & c. l. ingenuum. 25. de ſtatu hom. P. dixi a competente iudice, cum aliud dicendum ſit in incompetente, ſi per exceptionem obiiciatur, c. at ſi clerici, de iud. ca. in primis. §. de perſona Epiſcopi, 2. q. 1. can. 1. §. nullum. 3. q. 8. can. 1. 9. q. 2. cano. 1. & cano. in clericorum. 11. q. 1. can. cui eſt. 11. q. 3. l. fi. C. ſi a non compet. iud.* D

d *c. in præſentia, verſi. & tanta ſit, de renunt. c. ſicut, & c. cum inter vos, de ſent. & re ind. res iudicata pro veritate habetur, d. l. ingenuum, de ſtatu homi. P. l. res iudicata, de reg. iur.* E

A e *c. ſuæ fraternitati. 3. vt lite non conteſtata, quæ fit a magiſtratu eius loci, vbi bona ſunt, c. 1. §. contrahentes, de foro compet. in Sext. l. 1. quibus ex cau. in poſſ. eat. P. l. 2. §. fi. vbi in rem actio exerceri debeat. Quis autem ſui poteſtatem in iudicio vocatus facere nõ dicatur, docet l. 2. §. 1. quib. ex cau. in poſ. eat. Notat tamen Rebuffus tomo 1. Commentariorum ad conſtitutiones regias, in proœmio numero 101. in Gallia non mitti* B *actores in poſſeſſionem bonorũ propter reorum contumaciam: ſed aliam eſſe praxim, quam notat ad rubricã tractatus* des defauts & contumaces, *& ſic ait, non ſeruari in ſua ſpecie titulum, quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur, & titulum, de bonis auctorit. iud. poſſiden. verumtamen aliter alibi & ex iure ſcripto, eo tamen obſeruato, quod ſi agatur actione in rem, fiat tantum miſſio in ſolam rem petitam, non in* C *vniuerſa bona poſſeſſoris, c. quoniam. 5. §. in aliis vero, vt lite non conteſtat. l. Fulcinius. 7. §. item videamus, quibus ex cau. in poſſeſſ. eat. P. Si vero perſonali actione agatur, fiat tantum miſſio in poſſeſſionem mobilium, vel his non ſufficientibus, immobilium, pro modo debiti declarati. d. c. quoniam. §. ſi autem ſuper. Quin & ſi clericus debitor abſit, contumaciter ſatisfacere oportet ex fructibus, ex prebenda ſui benefi-* D *cii. cap. peruenit, 2. de fideiuſſor. fit & adhuc contumace vocato exſiſtente poſt annum alia miſſio ex ſecundo decreto, per quam miſſus verus poſſeſſor, conſtituitur reſeruata quæſtione proprietatis abſenti, c. quoniam. 5. §. in aliis, verſi. qui ſi venerit, vt lite non conteſt. c. 1. de eo, qui mittitur in poſſeſſ.*

f *Non enim ex vna cauſa ſola contumaciæ, ſed etiam ex aliis fit miſſio quoque in poſ-* E *ſeſſionem bonorum non obedientis ſententiæ, vel non ſoluentis, vt liquet ex titu. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. ſi reus conuen[illegible] minor ætate tutorem vel curatorem n[illegible]abeat, vel ab eo non defendatur. l. ſi pu[illegible]lus. 10. quibus ex cauſis in poſſe[illegible]. eat. P. [illegible]*

mini[illegible]

minor, 5. de rebus auctorit. iudic. poſſiden. A *aut ſi reus conuentus ſit furioſus, prodigus, vel alius, qui curatoris egeat opera, & is non adſit, l. Fulcinius, §. adeo autem, quibus ex cauſ. in poſſeſſionē ea. l. vbi non voce, 166. de reg. iur. P. l. ſi debitor ſine herede deceſſerit, l. ſi bona, 5. & l. pro debito, 6. §. quod ſi ſpecialiter, de bonis author. iudi. poſſiden. C. vel ſi heres quidem ſit, ſed ſuſpectus ſit, & noluerit ſatiſdare creditoribus, l. ſi creditores, 15. de priuileg. credit.* B

g *cap. vnico, de eo, qui mittit. in poſſeſſ. cauſa rei ſeru. in Sext. ca. olim, de reſcrip. vbi interpretes.*

h *c. ſignificante, 69. de appella. l. 1. C. de exſecut. rei iudic. l. 8. de re iudic. P.*

i *can. ſicut, 2. qu. 1. regulare illud, vt ſententia mandetur exſecutioni, non obſtante exceptione, can. ſicut, 2. quæ. 1. niſi incontinētì probetur exceptio, ca. veniens, de teſtibus. c. literas, de reſtit. ſpoliat. vt in quibuſdam caſibus notatis. in can. cum apud, 11. q. 3. dilatio autem exſecutionis prohibetur, quæ non eſt vel à iudice, vel a lege condemnatis ad ſoluendam data, non quæ ab his conceditur, l. debitoribus, 31. de re iud. l. 2. C. de vſur. rei iudic. traditur & ratio, cur etiam in cauſa criminali prius mature conſultata ſententia, poſt prolationem ſit celeriter exſequēda, in l. cum reus, 18. de pœn. C. l. pen. de cuſtod. reor. C. l. 6.* D *de ſicariis. Pan. Niſi forſan ira commotus princeps iuſſerit ſine cauſa cognitione reum aliquem vltimo ſupplicio affici, cuius tunc exſecutio debet ad 30. dies differri, donec efferbuerit ira eius, l. ſi vindicari, 20. C. de pœn. quam conſtitutionem latam fuiſſe a Theodoſio ſuaſione D. Ambroſii tradit Sozomenus, lib. 7. cap. 24. Poſſunt & eſſe aliæ exceptiones, ex quibus differtur exſecutio ſententiæ, veluti ſi is damnauit, cui ius damnandi non eſt, l. 2. §. fin. de pœnit. Pand.* E *veluti ius nō eſt magiſtratibus municipalibus damnare vltimo ſupplicio, leg. magiſtratus, 12. de iuriſdict. omn. iud. P. nec colonibus, ſed certis iudicibus ius deportandi datur, l. 2. §. conſtat, de pœn. P. l. inter pœnas, 6. §. 1. de interdict. & relegandi, de offic. præfect. vrb. nec relegandi, l. relegatorum, §. 1. de interdict. & relega. & ſic de ſimilibus, quæ per appellationem cognoſcuntur.*

k *in l. 8. C. de appellat. etiam ſi videatur iniuſta exſecutori, ca. paſtoralis, 28. §. quia vero, de offi. deleg. poteſt & delegatus mandare iudici ordinario exſequi ſuā ſententiam, d. §. quia vero, c. de cætero, de ſenten. & re iudi. vel ipſe, ſi velit, poteſt eam exſequi, ca. ſignificaſti, 7. de offic. delegat. ordinarius tamen ex lege habet poteſtatem exſequendi ſententias ſuas, ca. ſi quis contra, 4. §. fin. de foro compet.*

l *l. 4. §. condemnatum, de re iud. P. nempe ſi notoria ſit nullitas, alioquin ſi pendet adhuc proceſſus ſuper nullitate, debet interim mandari exſecutioni, & ita etiā in praxi* C *ſeruatur, idque merito. Alioquin enim quilibet ſententiā aduerſum ſe latam nullam dicere poſſet, & malitiis hominum eſt obuiandum, l. in fundo, de rei vendic. P ca. ſedes, de reſcript. atque ſemper, vt alibi ſæpius dictum, præſumitur pro ſentētia, & quandiu dubium eſt de his, quæ non ſunt & non apparent, idē dicitur eſſe iudicium, l duo ſunt, de teſta. tut. P. Quando autem ſententia nulla dicitur, quæſtio nullitatis* D *ad iudicem, qui protulit eam, efferēda eſt, cap. de cætero, de re iudi.*

Capvt VII.

Ex quibus impediatur fiatque inualida ſententia.

SEntentia effectu priuatur pluribus modis, & fit inefficax, veluti ſi contra non citatum & abſentem pronuntietur, *a* maxime etſi contra citatū extra territorium, quo & caſu nulla erit. *b* Si a non ſuo iudice E ſeu ab incompetente pronuntietur, *c* ſi contra formam canonis, & ius cōſtitutionis pronuntiata ſit expreſſe, *d* ſi non ſeruato ordine feratur, *e* aut ab vno tantum ex duobus vel pluribus datis, *f* iudicibus,

niſi aliter in compromiſſo vel denegatione permittatur, vt ſi non omnes non poſſint, vel nolint iudicare, alii iudicent. *g* Poteſt tamen vnus arbitrorum vel iudicum aliis præſentibus & mādantibus, ſcriptam ſententiā recitare, & perinde habetur, ac ſi ab omnib. eſſet recitata. Oportet autem vt is, qui recitat, non vtatur verbis ſingularis numeri, ſed plurali dicens, *Nos tales iudices pronuntiamus ſeu ſtatuimus in hunc modum. h* Non valet etiam ſententia contra rem iudicatam, a qua non fuerit appellatum, *i* ſi modo ea fuerit iudici exhibita ante iudicium. Alioquin enim, ſi non fuerit propoſita ea prior, res iudicata, vel ſaltem non ſit probata, valebit ſecunda contraria. *k* Item ſi agatur de ſententia matrimonii, contra quam alia pronuntiari poſſit, cum prior non tranſeat in rem iudicatam. *l* Nulla & dicetur ſententia, quæ lata eſt poſt elapſum tempus iudici ad iudicandum vel pronunciandū præfixum. *m* Item, ſi contineat impoſſibile præceptum, *n* ſi cum falſo procuratore lata. Verū hæc ſuſtinebitur quouſq; falſitas fuerit detecta. *o* Item & nulla, quæ incertam cōdemnationem continet, & quæ non poſſit certificari relatione facta ad acta, vel ad libellum, vel alio modo. *p* Reuocatur & ſententia, quæ ſuper reſcripto per ſubreptionē impetrato interuenit. *q* Eſt & ſententia aliquando iniuſta ex animo proferentis. Iuſta autem ex ordine & cauſa, aliquando eſt iuſta ex animo & cauſa, ſed non ex ordine, aliquādo iuſta ex animo & ordine, ſed non ex cauſa. *r* Cum autem ex cauſa iniuſta fuerit, aliquando nullum in eo omnino, qui accuſatur, delictum eſt, quod ſit damnatione dignum, aliquando non eſt in eo illud, ſupra quod fertur ſententia, ſed ex alio notandus eſt. Ex animo eſt iniuſta, cum aliquis ſeruata integritate ordinis, in adulterum, vel in aliquem criminoſum non amore iuſtitiæ, ſed liuore odii, vel pretio, vel fauore aduerſariorū inductus ſententiam profert. Neque valebit etiam ſenten-

A tia de alia re facta, quam datus ſeu delegatus fuerit iudex, *s* nec ſi ad alias perſonas, quam comprehenſas in mandato delegationis prorogata fuerit iuriſdictio, *t* quanquam poſſit terminus iudicandi præfixus a litigantib. ante eius lapſum prorogari. *u* Ordinarii tamen iudicis laici iuriſdictio, cum prorogari poſſit ex litigantium laicorum conſenſu, *x* poterit & ad alias res extendi, *y* & ad alias, quam ſuæ iuriſdictionis

B ordinariæ perſonas *z* Porro diffinitiua ſententia, quæ abſolutionem vel condemnationē non continet, pro nulla habetur. *aa* Redditur & inualida ſentētia, ſi ſub cōditione lata, illa reſoluatur, *bb* vel ſi feratur, poſtquam quis ſe protectioni ſuperioris ſubiecerit *cc*

Scholia.

a *cap. tenor, de re iud. & ibi interpretes, c. lator, eo. tit. ca. Eccleſia ſancta Maria, de cō-*

C *ſtitut. neque debet proferri diffinitiua partibus inauditis, ca. 1. de accuſat. & peremtorium etiam requiritur contra abſentem citationis edictum, l. ad peremtorium, de iudic. P. cum ſimilib. Matthæus de Afflict. deciſ. 346. nu. 16. quinimo in ſummariis quoque cognitionib. requiritur præcedens citatio, aliter ſententia erit nulla, Clem. ſæpe, de verb. ſignific. Rom. conſi. 255. quan-*

D *quam a principe ita ſine citatione lata fuerit ſententia, cuius & eadem ratione nulla eſt, c. paſtoralis, de ſenten. & re iudi. Felin. ad c. cum olim, num. 12. eo. tit. atque ideo & in curia Romana ad audiendā ſententiam ſemper pars citatur, Rota deciſ. 242. in nouis. Verum alibi ex ſtylo receptū, vt plerunque citatus legitime ab initio, & ad procedendum generaliter, non debeat amplius ſpecialiter vocari ad audiendam ſen-*

E *tentiam, vt notat Antonius Granatia, in Canonicationibus, ad c. ſi. nu. 38. lib. 7. Octauianus Weſtris introductionis in aula Romana actiones, poſt Marantam in praxi, 6. part. 1. memb. 10. & poſt Matth. de Afflict. deciſ. 755.* ſciendum eſt, quod in va-

In vacatione, *in antiq. Cæterum arbitror* A
ibi non requiri citatione in prolatione ſen-
tentiæ, quando citati & vocati fuerint ab
initio litigantes & comparuerint, & pro-
ceſſum fuerit in cauſa & concluſum, &
ſtatuerit iudex, ius ſe dicturum. Sic & ſo-
let fieri vocatio ab initio cum intimatione,
quod ſiue venerit vel non, proceditur ad
negotii diffinitionem: eoque ſtylo vtuntur
omnes curiæ parlamentorũ ſeu Senatuum
Galliæ, vt ait Maſſuerius in praxi. tit. 34. B
de re iud. §. fi. Probat idipſum Cynus, ad l. ſi
quis ex cõſenſu, de epiſcop. audien. l. quam-
uis, C. ad leg. Iul. de adult.

b *Clem. 2. de ſent. & re iud.*

c *c. at ſi clerici, de iud. c. ad noſtram audien-*
tiam, de conſuet. §. ſi vero Eccleſiaſtico, vt
cler. apud proprios epiſc. conueniant. in no-
uel. c. accuſatorem, 3. q. 8. c. 1. & can. Epi-
ſcopum, 9. q. 2. c. in clericorum, 11. q. 1.

d *cap. cum inter, c. cum cauſa, de ſenten. & re* C
iudic. l. 2. C. quando prouoc. non eſt neceſ.
c. 1. de ſent. & re iudicata. Similiter nec li-
cebit ſtatuere valide contra conſuetudi-
nem notoriam ſcriptã & approbatam, aut
contra ordinationem regiam publicatam,
l. de quibus, de legib. P. Felin. & Panorm.
ad c. 1. de ſent. & re iud.

e *cap. ad probandam, de ſenten. & re iudic. l.*
prolatam, de ſent. & interloc. omn iudi. C.
can. qui appellat, 41. §. item ſententia ci- D
tra ſolitam, 2. q. 6. Attamen ſi non appelle-
tur tenebit ſentẽtia, l. 1. C. de appell. Nulla
etiam in iure ſententia dicitur, ratione or-
dinis a iure cõſtituti nõ ſeruati, vt ſi iudex
dum debebat condemnare procuratorem,
condemnauit dominum litis, l. 1. C. de ſent.
& interloc. omn. iud. Vide tamen, quando
dominus, quandoue procurator cõdemna-
ri debeat, in c. licet cauſa, de proba. ca. inter
dilectos, de fide inſtrum. c. querelam, de e- E
lect. l. nihil intereſt, de procurat. C. l. fin. de
iniu. C. Et in hac quæſtione tutius aget iu-
dex, ſi dominũ & procuratorẽ condemnet:
in criminib. tamen condemnandus eſt do-
minus, non procurator. d. l. ſi. C. de iniur.

f *can. ei, qui appellat, 41. § item ſi plures, 2. q.*
6. l. 4. C. de ſentent. & interloc. omn. iudic.
l. item ſi vnus, § item ſi plures, l. ſi in tres, l.
ſicuti de recep. arbit. Pand. Nam omnes in
quos compromiſſum eſt, vel qui delegan-
tur ſimpliciter, debent iudicio intereſſe &
ſententiæ, aliter autẽ, vel vno eorum mor-
tuo, vel abſente, vel nolente iudicare, vel
incapace reddito, alii iudicare nequeunt,
ca. vno delegatorum, 42. de offi. delega. ca.
cum cauſa, 22. eod. tit.

g *dict. cap. vno delegatorum, cap. cum ſuper*
abbatia, 24. cap. prudentiam. 21. cum ſuis
§§. de offi. deleg. can. Raynutius, in prin. de
teſtam. l. non diſtinguemus, §. cum in plu-
res, de recept. arbit.

h *c. cum ab vno arbitrorum, 4. de ſentent. &*
re iudic.

i *ca. ei qui appellat, 41. §. ſi item ſit ſententia*
lata, 2. q. 6. l. poſt ſententiam, de ſent. & in-
terloc. omn. iudic. C. l. 2. quando prouocar.
non eſt neceſſe.

k *cap. inter monaſterium, 20. de ſentent. &*
re iud. quando videlicet is, qui pro ſe prio-
rem ſententiam habebat, omiſit ex certa
ſcientia & malitioſe eius exceptionem pro-
ponere, vt vexaret aduerſarium ſumtibus,
vel quia illa ſententia non ſatis fundata e-
rat, vt in dict. cap. inter monaſterium, ar-
gumen. l. ſi decipienti, ad ſenatuſc. Velleia-
num. non autem, ſi ex ignorantia omiſerit
eam exceptionem rei iudicatæ, vel quia eo
tempore non poterat eam probare, quo ca-
ſu omiſſio tunc ei non præiudicabit, quo-
minus poſſit poſtea proponere omiſſam. can.
plerunque, 2. quæſtio. 7. & ſic notat gloſſa,
ad dictum canon. ei qui appellat, §. item
ſi ſententia lata, ad verbum, iudiciales, *2.*
quæſt. 6.

l *can. loci, 2. §. quia ergo, 25. quæſt. 9. cap. la-*
tor, cap. conſanguinei, de ſentent. & re iu-
di. Idipſum & verum puto, de aliis ſenten-
tiis, quæ nõ tranſierunt in rem iudicatam,
vt eas poſſit contraria ſentẽtia, potiſſimum
ſuperior, corã quo res tractatur, emendare
male latas, d. c. inter monaſterium, de ſen-

& re iudic. Solet & eſſe in praxi, vt ſi contendatur de aliqua re iudicata in inferiori tribunali, coram ſuperiori iudice impetrentur literæ appellationis ab ea ſententia, quæ apponitur, cum clauſula reſtitutionis in integrum contra deſertionem appellationis, vel quod non fuerit intra diffinita tempora appellatum. A

m *cap. de cauſis, de officio delegat. l. cum non eo die, quando prouocare non eſt neceſſ. l. fin. C. quomodo & quando iudex, l. 1. C. de arbitris.* B

n *Non valet ſententia, & nulla remanet cõtinens præceptum impoſſibile, vel cui non potuit propter rerum naturam, l. penult. quæ ſentent. ſine vlla appellat. reſcin. l. impoſſibilium, de reg. iur. P.*

o *in c. in noſtra, de procura. c. ex parte, de reſcript. l. licet, C. de procurat. l. fin. C. ſi a non compet. iudic.*

p *c. peruenit, de fideiuſſor. l. 1. & ſeq. de ſent. quæ ſine certa quantita. proferuntur. C. §. curare, de actio.* C

q *c. ſua nobis, de offic. vica, lib. 1. tit. 28. c. ad audientiam, de reſcript. c. venia, 35. quæſt. 9. nempe tanquam prolata a non ſuo iudice, c. penult. 11. q. 1. l. fin. C. ſi a non competent. iud.*

r *Quæ ſequuntur ſumta ſunt ex ca. Epiſcopus presbyter, 45. §. 1. 11. qu. 1. docetur & canonibus ſequentibus, quomodo iudex delinquat iudicium exercendo, dum ira, præmio, muneribus, & gratia monetur.* D *Iniuſta tamen ſententia non impugnatur, ſi res ex iniuſta ſententia poſſeſſa ſit per triginta annos a morte iudicis computandos, can. ſi ſacerdos, 16, quæſtio. 3. At multo magis iniuſtum iudicium & diffinitio iniuſta, regio metu aut cuiuſcunque Epiſcopi aut potentis a iudicibus ordinata & & facta non valet, cano. 89. iniuſtum iudicium, 11. q. 3.* E

s *cap. cum olim, 32. de offic. deleg. ca. dilecta, 22. §. dictum, de reſcript. l. 1. l. ſi de propietate, 3. C. ſi a non competen. iudic. Pro eadem cauſa tamẽ cenſetur, quod cauſæ principali accedit, & ita qui ad principale negotium datus cognoſcit, poterit regulariter de acceſſorio quoque cognoſcere, cap. prudentiam, 21. §. ſexta de offic. deleg.*

t *In c. P. & G. 40. de offic. delegat. etiam ex conſenſu partium, quia delegatus non habet iuriſdictionem, niſi iuxta mandatum, ſecundum cuius formam exſequi, nec fines excedere debet, d. ca. prudentiam, 21. verſ. illa quippe, de offic. delegat. l. diligenter, mand. P. neque priuatorum conſenſus ei vllam iuriſdictionem dare poteſt, qui alioquin non habet. l. priuatorum, C. de iuriſdict. omn. iudic. Si tamen quiſpiam impedire vellet iuriſdictionẽ delegati, quamuis is mandato expreſſe non inſeratur, tamen poteſt in eum per conſequentiam delegationis ſtatuere, cum ſine eo non poſſit mandatũ exſequi, c. 1. c. præterea, ca. ſignificaſti, c. prudentiam, c. ſuſpicionis, de offic. delegat. c. tam literis, de teſtib. mandata enim iuriſdictione, cenſentur omnia mandata, ſine quibus ea explicari vel exerceri nequit, l. fin. de offic. eius, cui manda. eſt iuriſd. l. 2. de iuriſd. omn. iud. P.*

v *cap. de cauſis, 4. de offic. delegat. facit lex. diem proferre, de recept. arbitr. Pan. ita ſolemnitates, quæ ſunt introducta in fauorem partiũ, ab illis remitti poſſunt, ca. tuis, de teſtibus. l. 1. de feriis, P. non autem illa, quæ ſunt introducta propter reuerentiam dierum ſacrorum, cap. fin. de feriis, vt neque ea, quæ fuerunt pro vtilitate publica, & pro ſubſtantia iudiciorum inducta, ca. accuſatoribus, 3. quæ. 5. can. quorundam, 23. diſtinct. l. nec ſi volens, l. fin. §. ſed quia, C. de liber. cauſa, authent. decernimus, C. de arbitr. prorogatio tamen hæc temporis debet fieri non tantum ex conſenſu litigantium, ſed etiam conſenſu iudicis, qui non cogitur alioquin extra tempus delegationis iudicare, l. 2. §. ſed ſi iudex, de iudic. P. l. diem proferre, l. arbiter compromiſſo, de recept. arbit. P.*

x *Dicitur hoc permiſſum laicis nam clerici per ſe non poſſunt in ſe prorogare iuriſdictionem*

ctionem ſecularem, quantumcunque conſentiant, neque alterius iudicii Eccleſiaſtici non ſui, niſi de licentia proprii Epiſcopi, c. ſi diligenti, & c. ſignificaſti, de foro compet. & abrogata eſt contraria. l. ſi quis in conſcribendo, C. de epiſcop. & cler.

y *Ita iudex de vna re cognoſcens, poteſt de alia inter eaſdem partes cognoſcere, ſi partes, & ipſe iudex conſentiãt, & iuriſdictio ordinaria, de re ad rẽ prorogatur, c. cũ olim, 1. de offi. deleg. l. de quare, §. 1. de iud.*

z *Interdum hæc prorogatio fit inuita perſoſona alterius fori, quando in fraudem litis, ea in illum translata eſt ad mutandum forum. c. 1. de alien. iud. mut. c. fac. lib. 1. tit. 42. fit & interdũ ſine fraude prorogatio ad alias perſonas iuriſdictionis, nempe ex conſenſu litigantium ſe ſupponentiũ alienæ iuriſdictioni, l. 1. C. de iuriſd. omn. iud. Exigitur autem, vt ea prorogatio fiat ex certa ſciẽtia, nempe vt litigantes ſciãt eum, quem adeunt non eſſe propriũ iudicem, ſed alienum, alioquin, ſi tanquã proprium adirent, error nõ prorogaret illius iuriſdictionem, l. 1. & 2. de iud. P. l. ſi per errorem, de iuriſdict. omn. iud. P.*

aa *c. fi. §. diffinitiua, 2. q. 6. l. 3. C. de ſententiis & interlocut. omn. iudi. quæ ideo diffinitiua dicitur, quod finem imponat negotio. l. qualem, de arbitr. P. can. ſummopere, 11. qu. 3. reliquæ vero ſententiæ interlocutoriæ dicuntur. Pro abſolutione vero & condemnatione habentur alia verba, quæ abſoluendi vel condemnandi vim habent, vt in c. in his, de verb. ſignif. l. quid tamen, de recept. arbit. Debet autem abſolutio vel condemnatio certa eſſe, alioquin non valeret ex alio capite, titulo, de ſententiis, quæ ſine certa quantita. proferuntur. vt in can. Apoſtolicæ, 4. in fin. 35. q. 9.*

bb *d. ca. Apoſtolicæ, 35. q. 9.*

cc *c. ad audientiam, 34. de appellat.*

Capvt. VIII.

1 *De aliis remediis contra ſententias, appellatione.*
2 *Reſtitutione.*
3 *Retractatione, ſupplicatione.*
A 4 *De tempore & cauſis proponendi prædicta remedia.*

SVnt autem ſententiæ quædam, † quæ 1
a ſuperiori per remedium ordinarium
appellationis emendantur, *a* vt proximo
dicemus Deo iuuãte titulo. Sunt aliæ quæ
illud non admittunt, & a quibus appellari
nequit, contra quas alia remedia ſunt introducta.

Veluti reſtitutio in integrũ, † quod per- 2
B ſonis quibuſdam datur, *b* quæ ſe valde læſas ex ſententia lata dicunt, *c* etiam contra
ſententiam Papæ. *d*

Eſt & aliud remedium retractatio † ſen- 3
tentiæ, ex eo capite data, vel quod in ea defuerint probationes, vel quod inſtrumenta non fuerint producta, vel quod per errorem facti iudicatum ſit. *e* Vt & contra matrimonium ſententia ex falſa cauſa, vel errore lata retractatur. *f*

C Semel autem † contra ſententiam ſup- 4
plicare licet, *g* & iure intra biennium, *h* & pro graui cauſa, non pro modica. *i* Beneficio in integrum etiam denegato in alio iudicio, iterum eidem denegandum videtur, præterquam ad appellationem omiſſam, & niſi nouis defenſionibus ad huiuſmodi beneficium ſit admittenda. *k* Admittitur enim Eccleſia ad impetrandam retractationem ſententiæ, vel contractus,
D intra quadriennium ad beneficium reſtitutionis, non poſtea, *l* niſi præuaricationis vel fraudis manifeſtæ probetur ſuper hoc interueniſſe conuentum. *m* Pendente vero reſtitutionis cauſa indeciſa, nihil innouandum, & ſententia, contra quam petitur reſtitutio, non mandatur exſecutioni, niſi forte per malitiam & damnum aduerſarii videatur propoſita reſtitutio, vt differatur
E exſecutio, quo caſu ęquitate perpenſa ſtatuitur, vt exſecutio fiat data idonea cautione, vt ſi actor in reſtitutionis cauſa præualuerit, vniuerſa, quæ medio tempore ſententiæ ipſius occaſione percepta erunt, actori reſtituantur, *n* ſic & ſententia pendente ſupplicatione exſequenda data cautione, de omnibus receptis reſtituen-

dis, ſi iudicatũ retractetur, *o* in quo *p* vt in A alijs ſupplicatio differt ab appellatione. *b*

SCHOLIA.

a *Appellatio eſt præſidium innocentiæ nõ iniquitatis, ad emendandas iniquas iudicum ſententias maxime inuentum, ca. cum ſpeciale, 61. §. fin. de appella. l. 1. eo. tit. P. alioquin, ſi non appelletur ſtandum eſt rebus iudicatis. l. 1. C. de his, qui per metum iudic. non appella. c. quod ad conſultationem,* B *de ſent. & re iudi.*

b *Vt in c. 2. & 3. de in integr. reſtit. lib. 1. tit. 41. in cauſa eccleſiæ condemnatæ propter negligentiam procuratoris, qui iura Eccleſiæ non produxit. Item in cauſa matrimonij fauorabili, capit. ex literis, 4. eod. tit. ca. 2. §. 25. quæſt. 9. Extraordinarium, hoc eſt remedium, quod non datur, quando competere poteſt cõmune & ordinarium, c. aram felicis, 7. de reſtit. in integ. Eſt au-* C *tem reſtitutio in integrum repoſitio in priſtinum ſtatum, in quo quis erat ante ſententiam, c. ſi. 2. q. 3. l. 1. C. de ſententiã paſſis, l. vnic. C. de reputatio. ſic Reſpublica in integrum reſtitutionem poſtulat, l. vni. C. de officio eius, qui vices alterius iudi. obtinet, l. Rempublicam, C. de iure reipublica, lib. 11. ratio in l. Reſpublica, C. ex quib. cauſis maior. vide not. ad c. 1. de reſtit. in integr. in Sexto, minor quoque 25. annis læſus. l.* D *minoribus, 8. de in integr. reſtit. minor. C. c. conſtitutus, de in integr. reſtit.*

c *Datur & alias in integrum reſtitutio læſis ſeu circumſcriptis, aut metu, aut abſentia, aut calliditate aduerſarij, aut ætate. l. 1. & 2. de in integr. reſtit. Pan. & tit. de reſtitutio. militum, libr. 2. C. tit. 5. & ſequen. 52. Eaque conceditur cauſa cognita, leg. 3. de reſtit. in integr. dumq; agitatur illius quæſtio, omnia in ſuo ſtatu ſine innouatione re-* E *manent, l. vnica, C. in integr. reſtit. poſtula. ne quid noui fiat. Licet autem reſtitutionem in integrum petere coram iudice, a quo appellari non poteſt, quod tamen non eſt receptum in appellationis tractatione. Et ratio diuerſitatis, quia appellatio iniquitatis ſententiæ querelam, in integrum* A *reſtitutio errorũ proprij veniæ petitionem, vel aduerſarij circumuentionis allegationem, cõtinet, l. præfecti prætorio, 17. de minor. 25. annorum. vide totum titulum. C. ſi aduerſus rem iudica. & datur tantum reſtitutio pro magna læſione, non pro modica, c. penul. de reb. eccleſ. non alien. l. ſcio. de reſtitutio. in integr. ca. tum ex literis, eod. Enormis vel magna læſio conſideratur a* B *iudice, habita ratione, & rei & perſonæ ſeu Eccleſiæ læſæ, & ſi ſint exiguarum facultatum, vide Clem. 1. de reſtit. in integr.*

d *c. tum ex literis, 5. de reſti. in integr.*

e *De quibus omnibus, in l. ſi quis aduerſus, & auth. quæ ſupplicatio, de precib. Imperator. offer. C. l. 1. de ſent. præfect. prætor. C. Olim fiebat reuiſio proceſſus, loco eius ſupplicationis, vt ait Guido Papens, conſ. 39. incip.* literæ. *Petiturq; per ſupplicationem* C *retractatio ob errorem facti, nõ iuris, quia in iure non præſumitur erraſſe iudex, magiſtratus aut princeps, qui omnia iura cenſetur habere in ſcrinio ſui pectoris, ca. 1. de conſti. in Sex. l. omniũ. C. de teſta. ius etiam facere potuit ſenatus, cõtra cuius placitum ſupplicatur, l. non ambigitur, de legi. P.*

f *Vt in can. 2. §. quia ergo, 35. q. 9. can. cum per bellicam, 34. q. 1.*

g *l. ſi quis, de precib. impera. offer. l. fin. de col-* D *luſione detegẽda. niſi dicatur quoque maximum errorem interueniſſe in ſupplicatione, Guido Papæ, deciſ. 345. incip.* a ſententia, *& d. conſi. 139.*

h *c. 2 de reſtit. in integr. in Sext. & d. auth. quæ ſupplicatio, & l. vnic. de ſenten. præfectorũ prætorio. Aliquando in Gallia olim vſque ad 30. annos recipiebatur, vt notatur in tit. de concluſione Eccleſiæ Gallicanæ, ad verbum,* parlamentum, *in pragm.* E *ſanctio. Guilel. Benedict. in repetit. c. Raynutius, ad verbum mortuo, 1. nu. 273. de teſtam. Hodie tamen ex conſtitutionibus Regiis eſt tantum datus annus, quæ etiam ſtatuunt ſupplicantem non probantem errorem propoſitum, damnandum in expenſis & multa, 120. librarum Pariſienſium.*

Quem-

Quemadmodum & apud Hiſpanos, mulctatur ex lege ad mille quingentas duplas, ne quis temere audeat ſupremarũ curiarum arreſta impugnare, & ne ea ludibrio ſint, iuxta l. ſi prætor, de iudi. P. A

i *cap. fin. de in integr. reſtit. libr. 1. tit. 41. l. 1. 2. 3. ſi ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur.*

k *cap. 1. & 2. de in integr. reſtitut. l. 1. Sexti, tit. 21. clem. 1. eo. titul. Hoc & tempus datur minori ad eãdem reſtitutionem* B *poſtulandam & finiendam, quando factus eſt maior. Clem. ab Eccleſia, de reſtitu. in integr. libr. 1. tit. 11. l. petendæ, & l. fin. de tempor. in integr. reſtitut. l. Papinianus exuli, de minor. 25. ann. niſi forſan per iudicem, aut reum ſteterit, quominus intra tempus prædictum fuerit deciſa cauſa, d. l. petendæ, & ſic intelligi debere. c. cum ex literis de in integ. reſtit. c. ad noſtram, de rebus Eccleſiæ non alien. gloſſa notat, ad c. 1.* C *de in integr. reſtitut. in Sexto ad verbum,* quadriennium, *ſiquidem hic nulla mora, aut negligentia culpoſa eſt, cum per petentem non ſtet. Olim etiam dabatur tantum ad petendam reſtitutionẽ in integrum annus vtilis, ſed poſtea datũ quadriennium iure, l. fi. C. de temp. in integ. reſtit.*

l *dict. cap. 1. in fine. de in integr. reſtitut. in Sext. c. dilectus filius, de præbend. c. non ſolum, de reg. iur. in Sex. non enim debet ad-* D *uerſarius ex dolo ſuo quippiam lucrari, l. ne ex dolo, de dolo.*

m *Quæ omnia probantur, in ca. ſuſcitata, 6. de in integ. reſtitutio.*

n *Authen. quæ ſupplicatio, de precib. imper. offeren. Panor. ad d. c. ſuſcitata, Cardin. ad Clem. vnic. de cauſa poſſeſſio. & propriet. q. 10. gloſſ. ad cap. ex literis, de in integr. reſtit. Matth. de Afflict. deciſ. Neap. 341. incip. lata eſt ſententia.*

o *Nam appellatio ſuſpendit iudicatum, l. 1. in fi. ad ſenatuſconſ. Turpill. ca. veniens, de* E *iureiur. & per conſequens, vt plerunque executione eius, quia nihil nouari debet appellatione pendente. rubr. nihil nouari appell. pend. c. ancſi, de appell. l. appellatione, C. eo. tit. ſupplicatio contra nõ ſuſpendit, vt dictũ ex c. ſuſcitata nihil nouari appel. penden.*

p *Quas refert Rebuffus tractatu, de ſupplicationib. nu. 84. & ſeq. tom. 1. Commentariorũ in conſtitutiones regis, quarũ prior hæc erit, quod appellatio iuri communi innititur. tit. de appell. & l. 1. eod. P. ſupplicatio ex gratia indulgetur. dict. authent. quæ ſupplicatio. Secũda, quod appellatio debet* B *fieri intra 10. dies. ca. concertationi, de appell. in Sext. Auth. hodie, eod. tit. C. ſupplicatio poteſt fieri intra biennium de iure, can. anteriorum, 2. q. 6. d. auth. quæ ſupplicatio. Tertia, de appellatione alius iudex, quam qui grauauit cognoſcit, c. 2. de conſuetud. in Sex. de ſupplicatione vero, iidem iudices, d. auth. quæ ſupplicatio. Quarta, appellatur bis a diffinitiua, tit. ne liceat tertio appellare. C. at ſupplicatur tantũ ſemel,* C *l. ſi quis, C. de precib. Imper. offer. Quinta, appellans conqueritur, de iniquitate ſententiæ, & iudicum, l. apertiſſimi, C. de iudic. l. 1. de appell. P. Supplicans tantum, de errore, l. perfecti, de minorib. Sexta, in criminalibus licet appellare, l. non tantum, de appella. P. non autem ſupplicare, ſed impetratur venia vel indulgentia. l. reſcripta, C. de precib. Impera. offeren. C. can. reſcripta, 25. qu. 2. Septima, a quibus appellare* D *non licet, iiſdem tamen ſupplicare licet. Octaua, ſolus princeps admittit ſupplicationem, non minor iudex, l. 2. & 3. C. ſententiam reſcindi non poſſe, ſuperior vero alius proximus iudex appellatur. Cæterũ extra conſtitutas ex iure ſcripto differentias, ſtatuta in cauſa appellationis locum habebunt, in cauſa ſupplicationis, per textum, in l. fin. §. penultim. de temporibus appellat. C. & ibidem Angelus, & Salycetus, atque gloſſa ad l. 1. de ſent. prætor. C.*

q E *l. ſcio, de in integrum reſtitut. P. quia faciendum id non eſt, in quod plus expendatur quam lucrari poſſumus, l. mediterranea, de annonis & tributis, libr. 10. C. Felinus ad cap. nonnulli, de reſcript. Magna autem, quæ ſit vel modica cauſa, relinqui-*

tur arbitrio principis, qui admittit ſupplicationem, argument. capit. ſtatutum, §. inſuper, de reſcript. in Sext. A

DE APPELLATIONIBVS.

a TITVLVS XV.

a *Exſtat titulus de appellationibus, recuſationibus, & relationibus, libr. 2. Decretalium, tit. 18. & lib. 2. Sexti, tit. 15. lib. 2. Clementinarum, tit. 12. & lib. 49. P. tit. ſunt, 1. de appellationibus & relationibus, 2. a quibus appellari nõ licet 3. quis* B *& a quo appelletur. 4. quando appellandum ſit, & intra quæ tempora 5 de appellationibus recipiendis, vel non 6. de libellis dimiſſoriis, qui Apoſtoli dicuntur, 7. nihil nouari appellatione interpoſita. 8. quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur. 9. an per alium cauſæ appellationis reddi poſſint 10. ſi tutor vel curator, vel alius appellauerit. 11. eum qui appellauit, in prouincia defendi. 12. apud eum, a quo appellatur aliam cauſam agere compellendum. 13 ſi pendente appellatione mors interuenerit. Et libr. 7. C. ſunt tituli. 62. de appellationibus & conſultationibus. 63. de tem-* C *poribus & reparationibus appellationum, ſeu conſultationum. 64. quando prouocare non eſt neceſſe. 65. quorum appellationes non recipiãtur. 66. ſi pendente appellatione mors interuenerit. 67. de his, qui propter metum iudic. non appellarunt. 68 ſi vnus ex plurib. appellauerit. 69. ſi de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum, 70. ne liceat in vna eademque cauſa tertio prouocare, vel poſt duas ſententias iudicum, quas definitio præfectorũ roborauerit, eas retractare. In nouellis Iuſtiniani, nouel. 23. de appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. 49. de his,* D *qui ingrediuntur ad appellationem, &c. nouel. 20. de adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus.*

CAPVT. I.

1 *Cõtinuatio. 2. Quid appellatio. 3. Diuiſio.*

QVia iudicatũ plenũ non poteſt ſortiri effectum, ſi appellatũ ab eo ſit ad ſuperiorem, cuius ope ſentẽtia dicta, reſciſſa ſit vel reſcindi ſperetur, *a* quia etiã ſententia contra ius litigatoris lata, ſi ab ea appel- E latum non ſit, tenet, licet non teneat, ſi feratur contra ius conſtitutionis, *b* ideo de appellatione dicamus.

Appellatio itaq; ,† quæ & prouocatio, dicitur hic inuocatio auxilii ſuperioris ad emendanda facta iudicis *c* vel alterius. *d*

A Appellationũ † aliæ ſunt extraiudiciales, aliæ iudiciales. *e* Extraiudiciales ſunt de his, quæ nondũ in iudicium deducta ſunt, vt dum appellatur ab electione, ſpoliatione, & ſimilib. *f* Eſtq; hęc proprie prouocatio ad cauſam & habet vim conuentionis ſeu vocationis in ius, & proinde hæc prouocatio ſeu appellatio fit ad iudicem ordinarium, coram quo citãdus vel vocandus eſſet pro lite aduerſarius, dum eſt litigan-

B dum via ordinaria. *g* Iudicialis eſt de his, quæ in iudicium veniunt, vel ante litis cõteſtationẽ, *h* vel poſt. *i* Harum rurſum quędam ſunt rationales, quædam friuolæ, vanæ, & inanes, & leues. *k*

SCHOLIA.

a *c. ſi quis epiſcopus, in fin. & ſeq. 6. q. 4. & in prin. 35. q. 9. ſententia poſt appellationem non debet exſecutioni tradi. c. venientes, de iureiu. tum propter ſuperioris auctoritatẽ,* C *tum etiã, quia nihil eſt poſt appellationem innouandum, c. dilectis, de appell. tit. nihil nouari appellat. penden. tum quod iudicatum exſtinguitur inſpecto præſente ſtatu, l. 1. in fi. ad Senatuſconſul. Turpill. P.*

b *c. cum inter vos, de ſent. & re iud. ca. ei qui, §. diffinitiua, verſ. item ſi ſententia, 2. q. 6. l. 2. C. quand. prouoc. non eſt neceſſ. l. 1. §. 1. quæ ſent. ſine appellation. reſcin. P.*

c *Nos hãc finitionẽ tradidimus omiſſis aliis,* D *lib. 5 c. Syntag. c. 2. cõtinet prouocatio iniquæ ſententiæ querelã, l. præfecti, de minorib. 25. an. ſic in cã. 1. 2. q. 6. licet appellãti vitiatã cauſam remedio appellationis ſubleuare, maiores iudices contra minorũ iudicum ſubditorum ſententias inuocantur. c. anteriorũ, 2. q. 6. l. 1. §. ſi quis in appellatione, de appell. Cæterum, qui prouocat, ea mente id agit, vt arbitretur futurũ emendandam ſententiam, de qua conqueritur quamuis plerunq; in euentu & effectu ſu-* E *perior in peius ſententiam inferioris reformet, l. 1. de appell. Pand. ſic habita ratione intentionis, vel eius quod fieri debet, non eius quod ſæpe aliter quã oporteat fit, dicitur emẽdatio ſententiæ inferioris fidei per appellationem, arg. l. pen. de inſti. & tur.*

ſuperior

ſuperior hic dicitur iudex proximior immediate eius, de cuius ſententia quiſpiam cõqueritur & prouocat, nec appellatur ad ſuperiorem omiſſo medio. c. dilecti. 66. de appell. l. 1. eo. tit. P. ita nec fit ad comparem iudicis iudicantis, ſed ad ei ſuperiorem appellatio. §. illo videlicet, ſeu cap. 4. nouella 23.

d *Dixi vel alterius, vt complecterer quoque extraiudicialem appellationem, quæ ab alijs quam iudicatis fit, vt ab electione & electoribus, cap. conſtitutus, de appellatio. & ſic de ſimilibus, de quib. poſtea.*

e *Vide, quæ diximus de hac diuiſione, libro 50. Syntag. iur. c. 2. num. 5.*

f *Clemen. ſicut, de appellatio. tradit & Bald. de extraiudicialibus appellationibus in l. ſi. de appellatio. recipien. vbi & lex aliquas enumerat. Dupliciter autem erit illa extraiudicialis conſideranda, primo, quando non appellatur a iudice, ſed aperte extra iudicium, per textum in cap. bone memoriæ, de appellat. & ibi interpretes. ſecundo, quando appellatur a iudice extraiudicialiter procedente, Philippus Francus in d. cap. bone, licet tamen a grauamine extraiudiciali ad ſuperiorem appellare, cap. concertationi. 3. de appellationib. in Sexto, c. cum ſit Roman. 1. eo. tit. apud Gregor.*

g *Dicto cap. cum ſit Romana. §. ſi vero, de appellatio gloſſ. ad d. cap. concertationi, ad verbum,* grauatum, *eod. titu. in Sext. Panorm. ad cap. cum inter, numero 17. de except. Ideo ordinarius iudex eſt adeundus, habetque hac appellatio vim oppoſitionis, veluti ſi ab exſequente appelletur, nec prouocabitur ad ſuperiorem ordinarii. Et Panorm. ad cap. dilecti, numer. 47. de appellatio. ait, quod extra iudicium nemo poteſt appellare, niſi ad ſuperiorem, quem poteſt adire per viam querelæ, eo quod appellatio extraiudicialis nihil aliud ſit, quã prouocatio ad cauſam, vt qui non poteſt citari coram aliquo iudice, non poſſit etiam ad eum prouocare edicto, c. cum ſit Romana, de appella. vide Bartho. ad l. de pupillo.*

A *§. ſi quis ipſi pratori, in 1. oppoſit. de op. noui nunt. P. & ad l. ſi res, & ibi text. de appel.*

h *Vt ſi quis vocatus ſit a iudice cum breui nimis termino. c. 1. de dilatio. l. 1. §. ſolent, quando appella. ſit P.*

i *Ante vel poſt ſententiam, cap. ſignificante, 34. cap. Rodulphus, 35. de reſcriptis. ſi a ſententia diffinitiua, vel eius exſecutione. l. ab exſecutore, de appellat. l. ab exſecutione, quorum appellat. non recipian.*

B k *cap. cum appellationibus, de appellation. in Sext, cap. vt debitus honor, eod. titul. apud Gregor. ſunt inter fruſtratorias, quæ morandæ ſolutionis cauſa, vel iudicis ſuſpendendi interponuntur apud Modeſtinum in l. tutor, 41. de vſur. libro 22. titu. 1. friuolæ & leues, quæ pro minimis fiunt, quas & reiicit Vlpianus in l. ſi rem alienam, §. ſolutam autem, de pign. actio. lib. 13. P. tit. 7. fruſtratorias dixit Pragmatica ſanctio, moratorias iudicis, titu. de friuol. appell.*

C

CAPVT II.

Pro quibus appellari poſſit.

APpellare licet hoc iure, maxime Pontificio, pro omnibus rebus maioribus & minoribus, *a* niſi expreſſe prohibeatur, *b* quia nõ conſideratur tam res in ipſis, quantum iniuſtitia, *c* & in ciuilibus, & in criminalibus cauſis. *d* Atque ſacri canones D ante & poſt litis cõteſtationem, & in prolatione ſententiæ, & poſt, ſingulis tribuunt appellandi facultatem: leges autem ciuiles appellationem, niſi in certis caſibus, ante ſententiam non probant. *e* Verum & iure Pontificio quædam requiruntur in appellatione recipienda ab interlocutoria, de quibus paulo poſt. *f* Prohibitum autem eſt, ne appellet damnatus manifeſtus, raptor, vel fornicator, qualis ille, quem E abſentem Apoſtolus excommunicauit. *g* item ne appellet officialis a ſuo iudice propter officii ſui cauſam damnatus, *h* ne ab exſecutore, niſi is excedat. *i* Reiicitur & appellatio, per quam quis impedire nititur, ne interim aperiatur teſtamentum, neque

recipietur de eo, quod perpetuo edicto A receptum, & decretum eſt, *l* vel de momentanea poſſeſſione, *m* vel de regularis diſciplinæ correctione, *n* vel de ſententia interdicti, *o* ſaltem in his non obſtante appellatione, & ſine præiudicio eius fiet ſententiæ exſecutio, & quoties etiam fiſcalis calculi ſatisfactio poſtulatur, aut tributum expoſcitur, aut publici vel priuati debiti euidentis & conuicti, redhibitio flagitatur: vt & appellatione excluſa, neceſſario B in contumacem, vigor iudiciarius exercetur. *p* Non valet etiam appellatio generalis ſuper omni cauſa, quæ contra appellantem moueri poſſet, *q* nec a futuro grauamine, niſi de eo comminatio facta ſit, vel per indicia iam appareat. *r* Si quando etiam cauſa iudicanda delegatur appellatione remota, appellatio non impediet cognitionem, vel ſententiæ exſecutionem, *s* exceptis quibuſdam caſibus. *t* non appel- C latur item a confirmatione electionis, *v* neque appellat per contumaciam damnatus abſens, *x* neque a ſententia diffinitiua conformiter appellare licet, *y* neq; a conceſſione reſcripti, *z* non magis quam nec a lege vel conſtitutione generali, edita ab eo, qui habet poteſtatem edendi, *aa* nec a compromiſſorum arbitrorum ſententia, *bb* nec generaliter valida erit appellatio contra ius. *cc* D

S c h o l i a.

a *cap. de appellationibus, 11. de appellation. l. litigatoribus. 14. & l. & in maioribus. C. de appellat. l. Imperator Alexander, 25. in fi. de appel.*

b *Prohibentur enim in quibuſdam appellationes, vt ex ſequentibus liquet. Atq; Speculator tit. de appellationibus ponit 37. caſus, in quibus prohibetur, & Iaſon ad auth.* E *ad hæc, de appel.*

c *cap. ad noſtram, cap. cum ſpec ali. § porro, de appellationib. Et ex conſtitutione Caroli 8. Regis Galliarum, articulo 52. in cauſis pure perſonalibus, ſententia non excedentes condemnationem decem librarum, exſecutioni demandari poſſunt, non obſtantibus oppoſitionibus, aut appellationibus quibuſcunque, ſine præiudicio tamen illarum, & forſan, quia de modico non curat prætor; & pro modico iure ciuili appellatio non recipitur, auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex periculo recita. l. vnica. C. ſi de momentanea poſſeſſ. fuerit appel. quamuis iure canonico aliter receptum ſit. c. de appellationibus, de appel.*

d *l. & in maioribus, de appellationibus, C. cano. licet. 2. quæſt. 6. cap. cum ſit Romana, 5. §. fin. de appellation. l. addictos ſupplicio, 29. l. ſi quis. 30. de appellation. l. addictos, 6. §. fin. de epiſcopa. audien. Cod. l. non tantum, de appellationib. P. l. 2. § cum accipimus, de pœnis. P. l. 2. C. ſi penden. appellation. mors interuen. quibus tamen obeſt l. ſi qua pœna. 244. de verborum ſignificat. quæ tamen intelligitur de damnato & confeſſo, & eo, quem damnauerit is, qui poteſtatem damnandi habuerit ſecundum pœnam, quæ a lege impoſita eſt crimini eius, & iuxta l. 2. quorum appellatio non recipian. ſicut in l. obſeruare. C. eod. & in cano. fin. §. nullus. 2. quæſt. 6.* Nullus, *inquit,* homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque eorum, qui manifeſtam violentiam commiſerunt, argumentis conuictus, teſtibus ſuperatus, voce etiam propria vitium ſceluſque confeſſus, audiatur appellans. *Oportet autem concurrere ſimul confeſſionem, & quod confeſſus conuincatur, antequam denegetur appellatio, aliter ſola confeſſio in criminali cauſa non nocet, neque etiam in ciuili, ſecundum quoſdam, quominus poſſit appellari, l. non tantum, de appellatio. P. gloſſ. ad dictum § nullus, ad verba,* & hoc in notorijs. *Punitur 30. auri pondo iudex erga principem, & totidem erga officium eius vltra damna granati, qui non admiſit appellationem, l. quoniam iudices. 21. de appellation. C. & in nouella 127. cap. 3. Galba Cæſar animaduer-*

maduertit in Capitonem, quod non detuliſſet appellationi cuiuſdam rei, ſed dum is ab eo ius dicente ad Cæſarem prouocaſſet, ſtatim in exteriorem cellam tranſiliſſet, age, inquiens, dic cauſam coram Cæſare, cumque cauſa cognita damnaſſet, vt ſcribit Xiphilinus ex Dione, in Nerone. Rebuffus etiam in tractatu de ſententiis exſecutoriis, in præfationibus num. 4. in tomo primo commentariorum in conſtitutiones Regias, tradit ex Boerio, in deciſ. 153. incip. Iudex pactus Iordanum quendam del'Isle, *qui neptem Papæ deſponſauerat laqueo ſuſpenſum, quod poſt appellationem emiſſam ad ſenatum, & quia noluerant renuntiare appellationi ſuſpendi fecerat Seguinum & Rhenatum, valete, anno 1313. die Sabbathi. Ipſe autem Rebuffus ibidem ait, recipi in Gallia, in criminalibus quoque appellationem, & in omni cauſa, niſi delinquens captus ſit in ipſo maleficio, vel ſit ſponte confeſſus, vt fuit ſtatutum in parlamento Pariſienſi anno Domini 1286. Et in illis quoque caſibus hodie recipi, & adeo eſſe fauorabilem appellationis in hoc regno admiſſionem, quod tres latrunculatores, quos præpoſitos mareſchalcorum dicimus, ſeu* Preuoſts de mareſchaux, *fuerint capite truncati, eo quod non obſtante exceptione fori a reo oppoſita, & poſt appellationem ad ſenatum emiſſam exſequuti fuiſſent ſententiam ſuam, licet recte poſſint, non obſtante appellatione exſequi ſententias ſuas, vbi fori non obiicitur eis exceptio ſeu præſcriptio. Cæterum ex conſuetudine generali Germaniæ, appellationes in criminalibus non admittuntur, vt habetur in ordinationibus Imperii, parte 2. titu. 28. §. 5. Et ita obſeruari in Camera Imperiali Spirenſi notat Minſingerus, lib. 4. obſeruationum, obſeruation. 41. & 42. & Andreas Gaylius lib. 1. practicarum obſeruationum, obſeruat. 1. numero 28. tamen vt iidem ibidem notant, principaliter ratione nullitatis proceſſus, dummodo iudex criminalis immediate Imperio ſubiectus ſit, in Camera Imperiali citatio ad deducendam nullitatem proceſſus decerni poteſt, nempe quod contra accuſatum abſentem non legitime citatum, vel captum, inauditum, & indefenſum, & ſic nulliter proceſſum ſit, iuxta cap. qualiter & quando, in 2. §. debet igitur, de accuſation. & l. abſentem, eod. in tit. Cod. & iuxta textum in cap. fin. §. debet igitur, de hæretic. in Sexto. & ibi gloſſ. in verb.* iudiciis, *& text. in l. vnic. §. cogniturum, de quæſtion. in quo caſu ipſe iudex comparere debet, & docere per acta criminalia legitime proceſſum fuiſſe. Iure Pontificio, qui non defert appellationi in grauioribus criminibus, debet ſubmoueri ab omni officio cleri, id eſt, debet deponi, cano. decreto. 2. quæſt. 6. & in ciuilibus debet ad ſuperiorem remitti puniendus eius arbitrio, cap. de priore, & ibi interpretes, & gloſſa de appellation. Vlpianus etiam ait in l. lege Iulia, de vi, 7. ad leg. Iuliam, de vi public.* Lege Iulia de vi publica tenetur, qui cum Imperium, poteſtatemq; haberet, ciuem Romanum aduerſus prouocationem necauerit, verberauerit, iuſſeritque quid fieri, aut, quid in collum iniecerit, vt torqueatur. *Iubeturque in l. a proconſulibus, de appellatio. C. corporali condigno ſupplicio affici, qui in criminali cauſa noluerit appellationem admittere, & l. addictos, de epiſcopali audien. Cod. ait capite puniri iudices, qui poſt appellationem interpoſitam, ſententiam exſecuti fuerint capitalem, quia paria ſunt occidere innocentem, & occidere eum, qui confugit ad iuſtam iuris defenſionem.*

e *Sunt verba Alexandr. 3. in cap. ſuper eo, 12. de appellation. facit cap. vt debitus honor, eod. tit. Ius porro ciuile non permittit appellationes ante ſententiam diffinitiuam, ſi grauamen reuocari, & reparari poſſit in diffinitiua, l. 1. §. huic conſequens, de appellationib. niſi noluerit iudex reuocare grauamen, conſentit l. eos. §. ſuper his vero, de appellationibus, l. ante ſententiam*

tempus, quorum appellation. non recip. P. A
l. fin. C. de ſentent. & interlocuto. omnium
iudicum, l. apertiſſimi. C de iudic. cum ſi-
mili. Permittit autem, ſi grauamen inter-
locutoria illatum non poſſit poſtea in diffi-
nitiua emendari, veluti ſi tortura ſtatua-
tur, l. 2. de appellat. recip. P. ſi appelletur a
comminatione iudicis, inducente iuſtum
metum, cap. cum ceſſante, de appellation.
Et ſic in ſimilibus, in quibus ſatius eſt in
tempore grauamini occurrere, quam poſt B
læſam cauſam ad remedium recurrere, vt
in l. vnica. C. quando liceat ſine iudice ſe
vindic. l. fin. C. in quibus cauſis in integr.
reſtitutio non eſt neceſſar. Cõſtituit & Sy-
nodus Baſilienſis in § ſtatuit de cauſis, in
Pragma. ſanctio. idipſum quodius ciuile,
ne a quacumque inſtantia ante diffiniti-
uam ſententiam quomodocumque appel-
letur, niſi forſan tale grauamen exſtiterit,
quod in diffinitiua reparari non poſſit. Id- C
ipſum & ſtatutum in §. 1. de friuolis ap-
pellationibus, in eadem Pragmat. ſanctio.
Conſentit & regula cancellariæ Apoſtoli-
cæ. 35. In Gallia etiam ex conſtitutione Re-
gum Caroli 8. artic. 52. & Franciſci pri-
mi in publicatis anno 1519. articulo 4 ſta-
tutum, vt iudices, a quibus ante ſenten-
tiam diffinitiuam appellatur, poſſint proſe-
qui iudicium, vſque ad diffinitiuam, non
obſtante appellatione, & ſine præiudicio e- D
ius, de his, quæ in diffinitiua reparari poſ-
ſunt. Verumtamen ſi appellationibus ve-
lint deferre iudices, poterunt vtique: non
enim eſt illis prohibitum. Idipſum ſi a iu-
dicibus, ad quos appellatum eſt, inhibitum
fuerit iudici, a quo appellatur, ne vlterius
procedat, quod fit vel per literas ſuperioris
iudicis, vel per literas a principe, vel eius
cancellaria in Gallia impetratas, quibus
iudici inſinuatis is ſuperſedit ob reueren- E
tiam ſuperioris, vt notat Rebuffus ad Ru-
bricam de friuolis appellat. gloſſa 1. in con-
cordatis. Statutum & idipſum in conſtitu-
tionibus Imperii, non recipi ad cameram
Imperialem appellationes a ſententiis in-

A *terlocutoriis, quando grauamen poteſt re-*
parari in diffinitiua ſecundum ius Cæſa-
reum, vt habetur in ordinationibus iudicii
Cameræ Imperialis, parte 2. tit. 28. articu-
lo 11. ſed & in Concilio Tridentino, ſeſſio-
ne 13. de reformatione, cap. 1. in hac verba
ſtatutum: In cauſis viſitationis, & cor-
rectionis, ſiue habilitatis, & inhabilita-
tis, nec non in criminalibus ab epiſco-
po, ſeu illius in cauſis ſpiritalibus vica-
B rio generali, ante diffinitiuam ſenten-
tiam ab interlocutoria, vel alio quocũ-
que grauamine, non appelletur, nec e-
piſcopus ſeu vicarius appellationi hu-
iuſmodi tãquam friuolæ deferre tenea-
tur, ſed ea hac quacumque inhibitione
ab appellationis iudice emanata, nec
non omni ſtylo & conſuetudine, etiam
immemorabili contraria non obſtante,
ad vlteriora valeat procedere, niſi gra-
C uamen huiuſmodi per diffinitiuam ſen-
tentiam reparari, vel ab ipſa diffinitiua
appellari non poſſit, quibus caſibus ſa-
crorum & antiquorum canonum ſtatu-
ta illibata perſiſtant. *Hæc ibi & hæc ea-*
dem cum aliis capitulis decreta ſeſſion. 24.
in decretis de reformatione c. 20.

f *Infra hoc titulo capite quarto.*

g *Hæc in c. cum ſit Romana, 5. §. fi. cap. per-*
uenit ad nos, 13. de appellation. In aliis au-
D *tem criminibus, in quibus non eſt noto-*
rietas, appellatio recipitur, vt ibidem di-
ctum eſt.

h *can. fi. §. nulli quoque, 2. q. 6. l. 3. quorum*
appellat. non recipian.

i *c. nouit ille, 43. de appellat. c. quod ad con-*
ſultationem, 15. §. fi. de re iud. c. ei qui ap-
pellat. 41. §. ab exſecutione, 2. q. 6. l. 4. & 5.
quorum appellatio. non recip. l. ab exſecu-
tione, 4. de appellat. l. quoniam, in 1. Cod.
E *eod. tit.*

k *Si impediatur vna, ne ſcriptus heres in poſ-*
ſeſſionem mittatur, can. fi. §. ſi quis etiam,
2. q. 6. l. 6. C. de appell.

l *c. conſuluit, 27. de appellat. l. 7. §. penult. de*
appellat. recipien.

m *Neme*

m *Nempe ſi appellatum fuerit a decreta fiduciaria poſſeſſione, quam vocant recredentiam vel momentaneam poſſeſſionem, donec liquido conſtet de proprietate alteri ex litigantibus adiudicata.l.vnic.ſi de momenta.poſſeſſio.appellat.fuer.C.dicto can.fin.§.de poſſeſſione,2.q.6.l.2.de edicto diui Adrian.tollen.C.* A

n *cap.ad noſtram,3.c.reprehenſibilis,§.nec ſubiecti, & §.fin.cap. quia nos, 32.de appellat.c.licet,de offic. ordina.niſi excederetur modus in corrigendo,c.de priore,de appellatio. cap.ſuper queſtionum,§.nos autem, de offic. delega. quemadmodum appellatur ab exſecutore modum excedente, capit. quod ad conſultationem, in fine de re iudica.* B

o *c.ad hoc,37. de appella.*

p *dict.can.ei qui appellat,§.quoties etiam,2. quaeſtio.6.l.4.Cod.quorum appellatio.non recipian.* C

q *c.2.de appellationib.*

r *c.2.c.conſuluit,18.in 2.ſic incipien.& ca. cum ceſſante, de appel.*

s *c.paſtoralis,53.de appellat.c.1.de reſcript. de hac clauſula remota appellatione in ca. meminimus,9.& in ca ſuggeſtum,15.de appellationib.item in l.1.§.final.a quibus appellare non licet. Et per hanc clauſulam remotus a poteſtate appellādi ab vno cauſae articulo, remouetur ab aliis, ca.ſecundo requiris,41. de appellat.& ſi plures ſint diuerſi articuli in reſcripto cum illa clauſula delegati,ſi ea clauſula in fine ponatur poſt illos ad eoſdē pertinet; ſin autem inter plures inſeratur,ad ſuperiores, non ad ſequentes pertinet, niſi negotia fuerint connexa, c.in quiſitioni.71.de appel.* D E

t *Clauſula appell[illegible]tione remota,non pertinet,primum a[illegible] caſu,in quibus appellatio expreſ[illegible] conce[illegible]itur etiam appellatione remota.vt n[illegible]at gloſſ.ad d.ca.paſtoralis,53. de [illegible]pel.v[illegible] [illegible]dex deneget reſtitutionem [illegible]ap ex [illegible]on[illegible]ione,de reſtitutio. [illegible] n vult [illegible]tere recuſatio[illegible]tatis cau[illegible]a,ca.poſtremo,36.de appellatio. quomodo autem ad hanc recuſationem ſit procedendum, vide cap. nouit,43.& cap.61.de appel.item ſi citauerit perſonas ad locum non tutum,c. ex parte,47.eodem titu.ſi cogit partes litigare coram ſubdelegato ſuſpecto.ca.ſuper quaeſtionum,de offic.delega.dehinc ſecundo quamuis a iudice,cui cauſa delegata eſt remota appellatione, non admittatur appellatio,quae in iure expreſſe in caſis clauſulae non eſt conceſſa,tamen hodie licet appellare, & non obſtante clauſula agitur coram iudice appellationis, de ea cauſa appellationis,etſi non fuerit admiſſa, & ſi iuſta viſa fuerit,retractatur iudicatum,c. vt debitus, de appellat. Solet & poſtquam cauſa fuerit deuoluta ad ſuperiorem per appellationem,per inhibitionem ſuperioris prohiberi cognitio cauſae inferiori. Quemadmodum & 3.loco poterit appellari non obſtante clauſula illa, ſi ſententia manifeſtam contineat iniquitatem,ca.inter caetera,9.de ſententia & re iudica. Item & 4. non obſtante illa clauſula poterit tertius ſeu alius ab illis,quib. iudex cum illa clauſula datus eſt, pro ſuo intereſſe appellare a ſententia eius iudicis,ca ſuper eo,15.de officio delega.*

v *cap.conſtitutus,47.de appellat. vbi tamen dicitur contra electum & confirmatum poſſe opponi, non per modum exceptionis vel appellationis,ad impediendum electionis & confirmationis effectum ,ſed in modum denuntiationis vel accuſationis coram epiſcopo vel ſuperiore, ſi quod ſit vitium in electo, quod mereatur priuationem,facit ad idem c.poſt electionē de conceſſ.praebend. qui enim per electionem & confirmationem miſſus eſt in poſſeſſionem beneficii,aſſequitur eius plenum ius, ideo exceptio aduerſus illum, vt nimis ſera,non admittitur; accuſatio vel denūtiatio contra, & per exceptionem quis quidem repellitur ab obtinendo beneficio, ſed non a iam obtento,ca.ſuper his, de accuſatio.vbi confirmatus non habebat plenum ius, ideo*

bb Quod exprimitur & declaratur in cap. a A iudicibus, & §. ſi quem, & c. ſi quis epiſcopus, §. arbitrarii tantum, 2. qu. 6. dicimus autem non appellari a compromiſſis electis arbitris, vt excludamus arbitrorum ſententias, quæ ab ordinariis habentibus alioquin iuriſdictionem proferuntur, a quib. appellatur, d. c. a iudicibus, verſ. ab iis, etſi vt arbitrarii, poſſunt enim iudices ordinarii, qui habent alioquin iuriſdictionem, eligi in arbitros, c. cum tempore, de arbit. B & c. cauſam, de electione. item delegati, c. literas, de præſumt. c. cum olim, de arbitr. ca. niſi eſſent, de prebend & iſti poſſunt, vt iudices in conſentientes ſententiam dicere, l. 1. C. de iuriſdict. omnium indic. & ita ab illis appellatur, l. arbitro, qui ſatiſda. cogan. Pan. niſi expreſſe ſe ſententiam dicere tanquam arbitros tantum dixerint; nam tunc electi vt ſimplices arbitri compromiſſarii, non habita ratione iuriſdictionis alterius C iudicant, & ab illis non appellatur. Poſſunt & iudices ordinarii cauſam introductam ſuæ iuriſdictionis amicabiliter componere, vt in ca. ſi quis membrorum, 25. q. 8. can. ſi primates, 5. q. 2. §. ſi vero, vt differentes iudices, in authen. veruntamen eius cauſæ arbitrium nõ poſſunt in ſe ſuſcipere, D ca. 1. infamis, §. tria, 3. q. 7. circa fin. ſicque ordinarii poſſunt eſſe arbitri cauſarum alterius fori, vt & iudices ex conſenſu litigantium, & cauſæ non introductæ ſuæ iuriſdictionis. Quamuis quidam dicãt iure canonico poſſe proprium iudicem in arbitrum eligi, vt gloſſ. ad can. iudicibus, 33. §. ordinarii, 2. q. 6. cui ego adſtipulor, dummodo non ſit in fraudem principalis iuriſdictionis domini, vel emendarum ſtatutarum; E eſt enim proprium munus officii iudicis, prius tentare, an poſſit litigantes ad concordiam inducere, l. æquiſſimum, de vſufruct. P. eodem modo & per verba electiuorum compromiſſorum excludimus ſententiam arbitrorũ, in quos non ſponte, ſed iure cogente compromiſſum eſt; a qua appellatur, c. ab arbitris, 11. de offic. delega. in Sext. l. 23. in princ. de appella. l. is, in fin. C. de iud. & ſic intelligendus eſt Alexander, dum ait, conſi. 254. nume. 7. volum 6. iure pontificio poſſe a ſententia arbitri ap-pellari, iure ciuili quoque non admitti appellationem a ſententia arbitrorum ex compromiſſo ſponte electorum, docet l. 1. de arbitr. lib. 2. C. tit. 56. l. non diſtinguemus, 32. §. cum quidam, eod. tit. P. acquieſcere itaq; debent compromittentes arbitrio, vel pœnam ſoluere, vel nullum erit arbitrium, ſi pœna adiecta non fuerit, vel dabitur exceptio, l. 1. & fin. C. de arbitr. l. non diſtinguemus, §. cum quidam, eod. titu. P. dummodo omnes, in quos compromiſſum eſt, iudicauerint, non aliter, c. ſane ſi ex conſenſu partium, 2. q. 6. qui canon ita intelligẽdus eſt, iuxta verba Gratiani, quando a pauciore numero, quam conſenſum fuerit, iudicatum eſt; alioquin enim ſi numerus electorum arbitrorum interuenerit, non eſſet prouocatio recipienda, vt habetur concil. Carthaginenſi. 3. c. 10. Africano, c. 89. apud Iuonem parte 6. c. 363. & ſic etiam in c. a iudicib. 33. 2. q. 6. a iudicibus, quos communis conſenſus elegerit, non liceat prouocare. ex concilio Mileuitano c. 24. vide quæ tractauimus lib. 47. ſyntag. c. 39. Sed & notandum, quod ſcribũt Bal. & Iaſ. ad l. nemo poteſt, in prima lectura, num. 66. de lega. 1. & in ſecunda lectura, num. 93. communem eſſe ſententiam, fieri poſſe pacto, vt poſſit appellari ab arbitrio compromiſſorum in caſibus, in quibus non oritur actio, nõ quidem proprie ſed improprie appellationem accipiendo pro reclamatione, d. l. nõ diſtinguemus, §. cum quidam, de arbit. facit textus in l. ex conſenſu, de arbitris, P. conſentiunt Butrigarius & Imola, ad c. quintauallis, de iureiu. Notat etiam Coſmas Guimer antiquus gloſſator pragmaticæ ſanctionis, ad §. ſtatuit eadem, ad verbum iudice, de cauſis. in Pragmat. ſanctio. quod de iure canonico, arbitrium iniquum poterit per viam reclamationis retractari, & ſic per implorationem offi-

cti iudicis, per c. 2. de arbit. quo loci & annotant interpretes, arbitrium continens manifeſtam iniquitatem debere retractari ex arbitrio iudicis, cap. expoſita, de arbitris, vbi Panormit. & c. fin. de rerum permuta. c. examinata, de confirma. vtili vel inutili, dum tamen intra decennium fuerit reclamatum a parte conquerente, alias contra, vt notatur in c. per tuas, de arbitr. Quia nulla lex vel ſuperior ſuſtinere recte poteſt actum cum peccato, cap. fin. de præſcriptio. quare ſententia non tranſit in rem iudicatam ratione peccati imminentis. c. lator, eodem tit. & iniquitas notoria habet dolum præſumtum, cap. 1. de præſumtio. l. creditor, §. Lucius, manda. P. notat inſuper Guinier prædicto loco, de conſuetudine Franciæ in patria conſuetudinaria & foro ſeculari, appellari a ſententia huiuſmodi arbitrorum, eamque iudices emendare, ſi male fuerint arbitrati, quemadmodum & iure appellatur ab arbitris iuris, cap. ab arbitris, de officio deleg. in Sex. l. fi. l. apertiſſimi, C. de iudic. Cæterum & quãquam ab arbitrorum ſententia appellari non poſſit, tamen contra poterit ſupplicare, c. non ſine, de arbit. Speculator titulo de arbit. §. 1. verſic. arbitrator, Bald. & Salyc. ad l. 1. C. de arbit. atque etiam poterit contra eorum ſententiam recurri ad arbitrium boni viri, vt infra docebitur.

cc *c. conſuluit, de appell.*

Capvt III.

A quo & ad quem appelletur.

Regula generalis conſtituenda, ab inferioribus ad ſuperiorem *a* proximum *b* eſſe prouocandum, non ad parem, *c* niſi ſit conſuetudo contraria recepta. *d* licet tamen appellanti, qui errauit in proximo ſuperiore adeundo, & appellando, mutare & errorem ſuum corrigere. *e* Ad Papam omnes appellare poſſunt, nemo autem ab eo, *f* vt neque ab Imperatore *g* ſeu principe non habente ſuperiorem, *h* non tamen a ciuili ſeu ſeculari iudice, ad Papam appellatur, niſi is eſſet de temporali iuriſdictione eccleſiæ Romanæ. *i* A delegato iudice appellatur delegãs; *k* niſi forte ſummus pontifex iudici ordinario mandauerit iudicãdam cauſam, quo caſu non princeps, ſed proximus iudicis ſuperior appellandus eſt. *l* cauetur autem, ne clericus iudicem laicum appellet, *m* aut Chriſtianus alterius fidei iudicem. *n* Appellatur a ſubdito ordinario epiſcopi ad epiſcopum; *o* ab officiali generali epiſcopi, & ab epiſcopo ad archiepiſcopũ, non ad epiſcopum; *p* a concilio generali non eſt appellatio, *q* ſed a concilio archiepiſcopali appellatur primas. *r*

Scholia.

a *c. anteriorum, c. placuit, 2. quæſt. 6. l. præcipimus, C. de appellat. l. 1. eod. tit. P. ſuperior inferioris legem tollere poteſt, nõ contra inferior ſuperioris. c. cum inferior, de maio. & obed. Ad maiorem, non ad minorem fit prouocatio, glo. ad c. 2. ad verbum, officiali, de conſuetud. in Sext. Hinc notat Bald. ad leg. fin. C. communia deleg. quod quando aliquid fit iudicio ſortis vel fortunæ, non appellatur, quia ea res non habet ſuperiorem in mundo. Sicq́; admonet Rebuff. tracta. de appel. art. 3. gloſſ. vnica, diuiſiones bonorum, quæ interdum in Gallia fiunt iudicio ſortis, non ſolere reſcindi, nec ex ea minorem reſtitui. l. verum. §. ciendum, de minor. 25. ann. P. quia quod fato contingit cuilibet patriſfamilias, quamuis diligentiſſimo, poſſet accidere. §. ſi locupleti, eiuſdem leg. niſi eſſet enormis læſio, quo caſu per officium iudicis reſcindi poſſet, argu. l. maioribus, communi. vtriuſque iudic. C. vbi Bald. vel niſi minor appellauerit in regno Galliæ ab hac diuiſione, dicens ſe non quidem iudicio ſortis læſum, ſed dolo aduerſarii, doluſque tunc reipſa interueniens probabitur, aliquin non daretur reſtitutio. d. l. verum, de minorib.*

b *ideſt, non appellatur ad maiorem ſuperiorem omiſſo medio ſuperiori; gradatim enim*

nim ſemper ad proximum ſuperiorem appellatio facienda eſt, ca. dilecti, 66. de appel. c. duo ſimul, 9. de officio & poteſt. iud. ordinar. c. Romana, 3. §. archidiaconus, de appellat. in Sext. l. imperatores, 21. in prin. de appel. §. ſcito autem, de app. in nouellis, niſi forſan princeps aut ſummus pontifex appelletur, qui & alia via per ſimplicem querelam & ſupplicationem adiri poſſunt, vt ordinarii ordinariorum, titulo quādo imperator inter pupillos & viduas, ita & B
per appellationem ſummus pontifex inuocatur, c. ſi quis veſtrum, ca. omnes, cap. ad Romanam, c. ſi quis putauerit, c. ideo hinc, c. decreto, c. qui ſe ſcit, cum ſimilibus, 2. q. 6. can. accuſatus, 2. quaeſt. 6. c. ſi duobus, 7. de appellatio. Poteſt & legatus Papae omiſſo medio appellari, vel adiri. c. 1. de officio lega. Quando tamen appellatur ad Papam iuxta formam, c. ſtatutum, de reſcript. in Sext. non debet agitari cauſa appellationis C
in curia Romana, ſed debet delegari in partibus ſeu locis litigantium cognoſcenda & determinanda, ca. qua fronte, & ibi doctores, de appell. Et ita quoque ſtatutum in concilio Baſilienſi, §. ſi vero quippiam, de cauſis, in pragmatica ſanctio. niſi forſan propter defectum iuſtitiae, aut iuſtum metum probatum ſummo pontifici, non poſſit in partibus delegari, vt in d. §. ſi vero, dicitur. Poteſt & ex conſenſu partium appel- D
latio tractari, vbi appellatum eſt ad ſuperiorem mediatum maiorem quam oporteat, vel apud parem, ſi modo conſuetudo ſit talis praeſcripta, & in his de facto non nocebit error, contra ſi ad inferiorem prouocatum ſit. l. 1. §. ſi quis in appellatione, de appella. P. l. ei cuius, 5. de appel recipien. Et valet etiā appellatio ad maiorē quam proximū, ſed fit ab eo remiſſio ad proximum immediate ſuperiorem per l. imperatores, E
21. de appellat. vide Maſſuerium, tit. de appella §. 27. quod ſi ex litigantibus, vnus ad proximum ſuperiorem, alius ad ſummum pontificem appellet, ſi ordinarius ſuperior faciat prior citare appellantem ad

A *ſummum pontificem, debet is nihilominus coram illo comparere de ſua appellatione ad ſummum pontificem dicturus. c. ſi duobus, 7. c. ad haec, 30 de appella.*

c *cano. anteriorum, §. illo videlicet, 2. quaeſt. 6. & §. illo videlicet, nouella 23. quia par in parem non habet imperium, l. nam magiſtratus, de recep. arbit. l. ille a quo §. tempeſtiuum, ad Senatuſconſ. Trebellian. nec valet conſuetudo, vt ad minorem vel ad parem appelletur; neq; de ea re receptum pactum, quia eſt contra ſubſtantiam appellationis, gloſſ. ad ca. 2. ad verbum* officiali, *de conſuetud. neque pactum mutat ſubſtantiam actus, cui adiicitur, l. vbi ita donatur, de donatio. cauſa mort. l. cum precario, de precar. Pan. nec ſtatutum aut conſuetudo, l. 2. de vſufructu earum rerum quae vſu conſumuntur. Niſi conſuetudo parem vel minorem fecerit in eo caſu appellationis maiorem, Ioannes Andreas ad capit. Romana, de appellationibus, in Sexto.*

d *d. c. Romana, 3. §. ab archidiaconis, de app. in Sext. iuncta diſtinctione proxime ſuperioris annot.*

e *can. fin. §. ſi vero is qui, 2. quaeſt. 6. l. 28. C. de appel.*

f *ca. ipſi ſunt canones, 16. & ſequen. 17. cuncta per mundum, cum ibi notatis, 9. qu. 3. can. omnes qui, 22. diſtinct. Nec valet appellatio a Papa ad concilium, d. can. cuncta per mundum, cum ibi notatis. 9. quaeſtio. 3. c. anteriorum, §. illo, 2. quaeſt. 6. Panormit. ſuper rubricam, de appel. niſi in tribus caſibus, in quibus dicitur eſſe concilium generale ſupra Papam, vt notatur in cap. 2. §. 1. de auctoritate ſacrorum conciliorum, & ibi per gloſſam Coſmae Guimier. & in princ. tit. de collation. eodem lib. Pragma. ſanct. Poſſet tamen a Papa male informato ad eundem bene informatum appellari, can. ſententiam, 35. quaeſtio. 9. cano. prece, can. cum apud, 11. quaeſt. 3. c. cum ex literis, de reſtit. in integ. vbi doctores. Et peccaret Papa, ſi talem appellationem non ad-*

lationibus tanquam ab abuſu, in conſtitutione ſeu ordinatione Frăciſci 1. regis Gallarum publicata anno 1539. artic. 5. 6. 7. 8. & in Rapſodia arreſtorum Papi, lib. 19. titu. 2. & a nobis lib. 50. ſyntagm. iur. cap. 2. numer. 36. & in noſtro tractatu de abuſu & remedio generali ſub prætextu religionis.

n *Alioquin excommunicatus eſt, cano. 32. Catholicus, 2. qu. 6. niſi forſan, vt notat ibi gloſſ. Catholicus tunc degeret ſub infideli principe; quemadmodum & D. Paulus prouocauit ad Cæſarem, Actor. c. 25. facit can. ſi in adiutorium, 10. diſt.*

o *d. c. 3. §. 1. de appel. in Sex. ſunt enim aliqui qui vltra epiſc. habent in eius diœceſi certam iuriſdictionem ex priuilegio, vel conſuetudine, vel alio modo, quorum appellationes ad epiſc. deuoluuntur, niſi aliter exemti ad ſedem Apoſtolicam perueniant; ſic & a capitulo epiſc. appellatur, cum diſt. c. a collatione, 11. de appel. in Sext.*

p *c. 2. de conſuetudine, in Sext. c. 3. de appell. in Sexto. niſi forſan quædam ſit probabilis cauſa, quæ recipi appellationem ad epiſcopum ſuadeat. d. c. 3. §. cum autem, vel conſuetudo recepta id obtinuerit, d. c. 3. §. debet autem, de appel. in Sexto.*

q *Quia concilium generale repræſentat vniuerſam eccleſiam, & auctoritate ſummi pontificis publicatur, a quo non licet appellare, vt diximus, & iniuriam facit iudicio reuerendiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare cõtenderit, l. nemo, de ſumma trinit. C.*

r *c. placuit, 2. q. 6. c. ſi inter, 6. quæſt. 4. c. preſbyteri, 11. q. 3.*

CAPVT IIII.

De forma appellandi.

A Ppellatio fit vel viua voce verbo, appello, illico ſententia lata, *a* vel in ſcriptis, poſt viuam vocem, vel ſine ea, *b* intra tempus a iure conſtitutum. *c* Appellandi forma ad Papam vel in iudicio vel extra

A eſt, *d* vt ea fiat in ſcriptis, expreſſa cauſa, petitis Apoſtolis, *e* & conſtituto ad agendum procuratore. Debet & a ſententia interlocutoria appellans, cauſam vel grauamen exprimere rationabile, corã iudice a quo, quod ſi probatum eſſet, iuſtum haberetur ad reformationem ſententiæ; *f* debetque addere in appellatione, ſuã exceptionem non fuiſſe admiſſam; *g* in diffinitiua illa expreſſio non exigitur, ſed ſufficit viua voce

B dicere, appello ſimpliciter, ſi incontinenti poſt ſententiam appelletur; vel ſi ex interuallo, dicere ſimpliciter vel ſcribere ſe prouocare. *h* Pro appellatione habetur, ſi poſt grauamen illatum, grauatus ſe ſubmiſerit protectioni ſuperioris omiſſo per ſimplitatem verbo appello. *i* Iuſto etiam metu prohibitus appellare, exiſtimandus eſt ad appellationis beneficium conuolaſſe, ſi intra tempus quo prouocatur, coram

C iudice, a quo appellare voluit, vel ſi cum habere non potuit illius iudicis copiam, in præſentia bonorum virorum, proteſtatione ſuper hoc propoſita, cauſas appellationis expreſſerit. *k* Procurator ad appellandum conſtitutus, non debet excedere formam mandati; aut aliter agens non præiudicat domino. *l* Si a pluribus iudicibus appellatio facienda, corã maiori parte fiet. *m* Pro appellatione quoque habetur,

D recurrere ad iudicem pro emendatione ſententiæ. *n*

SCHOLIA.

a *Fit illico verbo lata ſententia, ſedente pro tribunali adhuc iudice, aut eo nondum diuertente ad extraneos actus, aut apud acta eodem die, l. litigatoribus, 14. de appel. C. l. 2. eod. tit. P. can. poſt appellationem, §. forma, 2. q. 6. facit l. a ſententia, 5. §. fi. de appella. P. vel ſi fiat intra tempus, quod indulgetur nouo iure ad appellandum, de quo poſtea. Et ſi propter metum iudicis, grauatus non poſſit ab eo appellare, vel ſi is abſit poteſt appellari coram notario & teſtibus, c. ſi. de appella. l. 2. C. de his qui per metum iudic. non appel.*

E

b *Poſtquam appellatum eſt verbo, aliquan- A
do, & vt plerunque appellatio conuicitur
in ſcripta & intimatur ſeu ſignificatur iu-
dici & parti, aliquando ſola ſcriptura ap-
pellationem continens eiſdem datur; neq;
eſt de ſubſtantia appellationis in ſcriptis
facta, vt ea legatur coram iudice, c. appel-
latio, 9. de appel.*

c *In appellationibus quatuor ſunt obſeruan-
da tempora, tempus primum appellandi,
2. petendi & concedendi Apoſtolos, 3. of- B
ferendi prædictos Apoſtolos iudici ad
quem, 4. tẽpus perſequendi appellationem,
Quod ad primum pertinet, antiquitus ap-
pellabatur tantum in ſcriptis, in cauſa pro-
pria intra biduum; in cauſa autem aliena,
ſeu procuratorio nomine, intra triduum a
prolatione ſententiæ computandum, l. 1. §.
biduum, cum §§. ſequentib. quando appel-
lan. ſit, lib. 49. P. tit. 4. l. eos, 6. §. ſin autem,
in iudicio, de appellat. C. cano. biduum, 2. C
q. 6. fuit poſtea tempus appellandi conceſ-
ſum quinque dierum, vt ait Iulius Pau-
lus, lib. 5. receptarum ſententiarum, tit. 33.
c. 1. can. 22. propter ſuperfluum, 2. q. 6. v-
bi & vltra dicitur datum tempus ſufficiẽs
adeundi ſuperiorem habita ratione itine-
ris, & facta connumeratione 20. millia-
rium pro ſingulis diebus, vt & in can. 23.
habita dinumeratione, ead. 2. quæſt. 6. l. 1.
ſi quis cautionibus. P. deinceps & dati ad D
appellandum decem dies, ſiue a diffinitiua,
ſiue ab interlocutoria appellandum ſit, ſiue
a iudiciali, ſiue ab extraiudiciali grauа-
mine ex Iuſtiniani nouel. 23. de appella-
tionib. §. 1. & authent. hodie, C. eodem tit.
de appel. & nouel. 123. de ſanctiſſimis epi-
ſcopis, §. ſi quis contra aliquem, quod &
approbatum iure pontificio, in c. concerta-
tioni, 8. de appel. in Sexto. can. biduum, §.
quod autem, in ſententiis, c. anteriorum, E
2 quæſt. 6. quo elapſo ſine appellatione tem-
pore, excluditur appellandi facultas, vt
ibidem dicitur. Quod locum habet non
tantum in appellante, ſed etiam in eo, qui
alienus appellationi voluerit adhærere,
quod facere debet intra decem dies, vt ait
Rota, deciſio. 539. incip.* in grauamine, *
in antiq. & deciſio. 225.* adhibentes, *in
antiquis. Alexan. conſi. 101. & 125. vol.
2. & alii poſt gloſſ. ad c. vt circa, §. alio-
quin, in verbum adhærẽtes, de elect. Guido
Papaeus, deciſi. 13. & 78. & 436. metiun-
tur autem iura hoc tempus decem dierum,
à tempore illati grauaminis. Quare ſi gra-
uamen perſeueret poſt latam ſententiam,
poterit ſemper prouocari, vt ſi quis incar-
ceratus detineatur, & appellet ab incarce-
ratione, Iaſon ad l. error, nume. 8. de iur. &
fac. ignor. vide Guidon. Papaeum, deciſio.
436. nume. 64. & hæc de primo tempore.
Secundum vero tempus, quod eſt in pe-
tendis & dãdis Apoſtolis, eſt triginta die-
rum, intra quos peti, dari, vel denegari de-
bent a iudice, a quo appellatur; in quibus
iudex deliberare poteſt, num admittere
vel reiicere debeat appellationem, c. ab eo,
de appel. in Sexto. clem. quamuis, eod. tit. l.
iudicibus, C. eod. tit. quod ſi iudex noluerit
dare, ſufficit appellanti petiiſſe inſtanter, &
eum conteſtatum ſuper eo fuiſſe, l. vnica, de
libel. dimiſſo. quamuis enim iudex nõ dif-
ferat appellationi, tamen leges differunt,
l. quoniam iudices, C. de appel. l. ei cuius,
de appel. recip. Hi dies triginta incipiunt
currere ſeu labi a die appellationis ſecun-
dum Hoſtien. ad c. cordi. de appel. in Sext.
Secundum autem Ioannem Andr. & alios,
a die prolatæ ſententiæ, gloſſ. ad d. c. ab eo,
de appel. in Sex. & ad l. 1. de libellis dimiſ-
ſor. l. cum quidam, 7. de appel. in Sexto pe-
titio inſtans eſt, & quæ ſemel fit, & non
amplius. gloſſa ad dictam l. 1. de libellis di-
miſſor. Notabile & eſt, quando iudex no-
luerit dare Apoſtolos, quod appellans de-
bet iterũ appellare a denegatione, alioquin
enim iudici conſentire videretur, & dese-
rere appellationem, & ſententia tran[illegible]
in rem iudicatam. Za[illegible]arell. [illegible]
1. colum. 3. verſic. ex hac gl[illegible]
contumac. Tertium tempus e[illegible]
petitos Apoſtolos ad [illegible] oportet [illegible]d
q[illegible]m*

*quem appellatur, & ad reddendos ei Apo- A
ſtolos ſeu ad præſentandos ſuperiori, in l.
præſes prouinciæ, de appella. C. l. nemo, 3. de
temporibus appell. Et in hoc tempore debet
intimari appellatio aduerſario, & dies ei
dici proſequendæ appellationis cauſa, cle-
ment. 1. de appel. Quartum tempus conſti-
tuitur in proſequenda appellatione, cap. ut
perſonas eccleſiarum, 4. c. peruenit, 13. de
appellatio. cum ſimilib.*

d *c. 1. de appell. in Sexto.* B

e *Apoſtoli ſunt literæ iudicis dimiſſoriæ, qui-
bus teſtatur ſuperiori talem a ſe appellaſſe,
libr. 1. de libellis dimiſſor. lib. 49. P. tit. 6. §.
Apoſtolos. de appel. C. l. dimiſſoriæ, 106. de
verbor. ſignific. P.* ἀπολύω dimitto, *ut ſim-
plex* λύω.

f *d. c. 1. de appell. in Sex. c. ut debitus honor,
59. c. interpoſita, c. cum ſpeciali, 51. c. cau-
ſam, eod. tit. apud Greg. clemen. appellanti,
eod tit. l. appellanti, 13. §. fi. eo. tit. P.* C

g *c. dilecto filio, 65. eod. tit. de appel.*

h *cap. 1. verſ. is qui, & ibi gloſſ. de appella. in
Sexto. c. Romana, §. cum autem, & ibi no-
tatur eod. tit. Solemnitas alia non requiri-
tur, nec ſcriptura neque cauſæ in l. 1. in fin.
& l. 2. & l. litigatoribus, C. de appell. & ita
poſt hanc appellationem a diffinitiua in
qua dictum eſt, appello ab iniqua ſententia,
liberum eſt in iudicio eius, ad quem pro-
uocatum eſt cauſas grauaminis, quas pla- D
cuerit proponere etiam non propoſitas co-
ram iudice, a quo appellatum eſt, noua
quoque inſtrumenta producere, & nouos
teſtes, & non deducta adducere, & proba-
re non probata, c. conſtitutus, in 2. de appel.
c. fraternitatis, de teſtib. c. cum Ioannes, de
fide inſtrum. l. per hanc, de tempo. appella.
C. l. ſcio, de fide inſtrument. ca. accedens, ut
lite non conteſta. non proced. ad teſt. exam.
Aliter in appellatione ab interlocutoria, in E
qua ſola cauſa appellandi ante diffinitiuam,
in iudicio appellationis eſt proſequenda,
non alia & ex iiſdem actis prioris iudicis
determinandi & iudicanda, clement. ap-
pellanti, de appel. ca. cauſam, 62. & d. c. ut
debitus, eodem tit. apud Gregor. & idcirco
exprimenda in ea appellatione cauſa ab in-
terlocutoria, ut & in appellationibus ex-
traiudicialibus, ut in cauſis electionis, in c.
ut circa, de electio. in Sext. clem. conſtitu-
tionem, eod. tit. c. cum nobis, eod. titu. apud
Gregor. & in aliis ſimilib. extraiudicialib.
ut in c. 1. de his qui fiunt a maiori parte ca-
pituli, c. bona, de app. eaq; appellatio etiam
extraiudicialis in ſcriptis eſt proponenda,
ut ab interlocutoria ſententia iudiciali, c.
cordi nobis, de appel. in Sext. aliter non re-
putaretur quis appellans. glo. fin. ad c. cum
cauſam, 62. de appel.*

i *Expreſſe in c. ad audientiam, 34. de appel.
quando illa ſubiectio pro[…]ctionis habuit
reliqua, quæ in appellatione exiguntur;
nempe quod inſinuata ſit & intra tempus
debitum, & contra certum grauamen, alio-
quin generalis protectio non eximit a pro-
prii iudicis iuriſdictione, cap. ex parte, de
priuileg.*

k *ca. fin. de appel. l. 2. C. de his qui per metum
iudic. non appella. l. cum quidam, de appel.
conteſtatio porro illa, quod ob metum iudi-
cis non poſſit appellari libere, fieri debet in-
tra tempus appellandi, & ſic non currit
contra proteſtantem præſcriptio temporis,
c. fin de offic. ordinar. c. fin. de electio. can.
placuit, 16. q. 3. l. ut perfectius, C. de annali
except. l. fin. C. de epiſcop. audien. Qualis
porro hic metus eſſe debeat, tradit Iaſon &
Paulus Caſtrenſis ad l. cum aliquis, de iu-
re delibera. C. & ad l. interpoſitas, Cod. de
tranſactio. Felinus ad capit. eccleſia ſanctæ
Mariæ, de conſtitutio. Cauſæ porro ap-
pellationis hic dicuntur exprimendæ. quan-
do videlicet ſit appellatio ab interlocuto-
ria, non ſi a diffinitiua, ut paulo ante di-
ctum eſt.*

l *c. ſignificante. 69. de appel.*

m *clemen. 1. eod. tit.*

n *l. non diſtinguemus, §. cum quidam, de
receptis arbitr. Speculat. tit. de arbitris, §.
ſequitur.*

Caput V.

Qui appellare poſſunt.

POteſt quis pro ſe, *a* & pro alio appellare procuratorio nomine, *b* etiam pro inuito condemnato. *c* Et vna ſententia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus appellauerit, illius victoria cæteris ſuffragatur, ſi communi iure iuuentur, idemque negotium & eadem cauſa defenſionis exſiſtat. *d* Qui iurauit quod ſtabit mandato iudicis, ab eo appellare non poteſt. *e* Appellant alioquin a ſententia omnes, quorum intereſt ex aliqua cauſa, nō fuiſſe ita iudicatum, vel extra iudicium aliquid actum, ſiue contineantur in ſententia, ſiue non contineantur. *f* Qui tamen non detulit appellationi aduerſarii, ipſe appellans in eadem cauſa non auditur. *g* Non debet quoque admitti manifeſte ſuperflua & fruſtratoria appellatio, *h* nec eorum, quorum non intereſt, *i* nec eius qui paſſus labi tempus datum ad appellandum, & poſt tempus appellauit. *k*

Scholia.

a *Vt liquet ex titulis, de appellationib.*

b *c. interpoſita, 70. §. eidem, de appel. can. anteriorum, 28. 2. q. 6. §. 1. de appel. in nouel. ſeruata forma mandati, c. ſignificantis, 69. de appel. l. fin. an per alium cauſæ appellatio. reddi poſſit. lib. 49. P. titu. 9. l. 4. §. fin. de appel P.*

c *l. non tantum, de appell. vbi ratio, cur pro inuito damnato appelletur, quod non audiatur perire volens, & in l. addictos, de epiſcop. audien. (l. addictos, de appellatio. facit l. 1. de liberali cauſa. P. veruntamen cauſam appellationis criminalis & capitalis, non poteſt per procuratorem proſequi, can. ſi autem, 39. §. fin. & ſequent. ſi quando, 2. quæſt. 6. can. in criminalibus, penult. 6 quæſt 3.*

d *cap. penult. de appellat. vbi & iſtæ circumſtantiæ deſcriptæ ſunt, idem & in c. ei qui, §. ſunt quorum, §. quandoque, 2. quæſt. 6. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. appellauerit, in quib. gloſſæ explicationem adferunt.*

e *c. quæſtioni, 21. de appellat. cui tamen ex diametro pugnare videtur cap. ad hæc, 20. eodem tit. quod intelligit gloſſ. ad dict. c. quæſtioni, de eo qui iurauit ſtare iudicio eccleſiæ, qui contra fuerat propter contumaciam excommunicatus, & ideo poſtea iudicium ſubiens, etiam ſi appellauerit grauatus, ſtare iudicio videtur, eo quod litigauerit, licet tanquam grauatus appellet. At cap. præſenti, loquitur de eo, qui iurauit ſe mandato & ſententiæ ſtaturum, eoq; non contumace, ſic & non poteſt appellare, qui pactum fecit de non appellando, l. fin. §. fin. de temporib. ordina.*

f *in c. non ſolent, 2. q. 6. l. 4 § 1. de appel. P. l. 1. quorum appel. non recip. l. 2. C. quando appellan. ſit. vide quæ diximus ſup. cap. 2. quando appellari poſſit ab arbit.*

g *cap. conſtitutis. 23. c. an ſit, 42. de appellat. ca. bona, de elect. fruſtra implorat legis auxilium, qui committit in legem; cap. quia fruſtra, de vſur. l. auxilium, in fin. de minorib. c. an ſit, de appellat. ca. fin. de immunita. eccleſiæ.*

h *l. 1. de naufrag. lib. 10. C. tit. de friuolis appellatio. in Pragma. ſanctio. & concordatis Gallicanis, & ſummi pontificis. Quare & qui fruſtratorie appellat, & qui illam admittit, quilibet puniri debet in decem libris auri, l. quiſquis, quorum appellationes non recipian. l. 2. C. de epiſcop. audien. l. ſi quando, §. ſi quis auſus fuerit.*

i *can. non ſolent, 2. q. 6. c. tranſmiſſa, de elect. l. 1. de appel. recip. P.*

k *Nempe qui appellauit poſt decennium a tempore latæ ſententiæ, can. anteriorum, 2. q. 6. c. ſignificauerunt, de teſtib. c. dilectus, de elect. §. 1. de appell. & intra quæ tempora, &c. Solet tamen aliquando reſtituere negligentem ad appellandum per literas princeps in Gallia maxime, & ex cauſa cancellaria eius illas concedit, dicuntur* lettres d'appel auec relief de n'auoir appellé & intime dans le temps. *R* [illegible]

au. em

autem, quare regulariter poſt decem dies non appelletur; quod poſt lapſum eius temporis ſententia tranſiuit in rem iudicatam, quod ad negligentem pertinet, qui ſibi imputare debet, & cui ſua mora debet eſſe nociua, & acquieuiſſe videtur non appellando, c. quod ad conſultationes, de ſentent. & re iudic.

Capvt VI.

Quæ obſeruanda ſunt appellationibus interponendis & proſequendis

EX ſuperioribus porro colligemus, appellationem interiiciendam eſſe, & a iudice petendos eſſe Apoſtolos ſeu literas dimiſſorias, *a* iudicem autẽ denegare non debere. *b* Erit autẽ poſtea appellatio aduerſario appellato inſinuanda, vt vocatus veniat ad eius iudicium. *c* Debet & præſentari iudici ad quem *d* qui poſtea habita ratione diſtantiæ locorum, diem dicit, quo ſe partes iudicio ſiſtere debeant; *e* cui etiam acta ſunt edenda & tranſmittenda a iudice a quo. *f* Proſequenda deinde coram iudice appellationis eius deciſio; *g* & ibi probanda erit cauſa appellandi ab interlocutoria, quod ea fuerit propoſita nec admiſſa, & quod vera ſit & iuſta: *h* non autem coram iudice a quo appellatum eſt. *i* Suntque ita cauſæ ſolæ propoſitæ iudici a quo in interlocutoria, diſcutiẽdæ ante iudicem ad quem, & non aliæ, *k* in appellatione autem a diffinitiua & propoſitæ iudici & aliæ in appellatione tractari poſſunt. *l* Placuit autem, vt a quibuſcunque iudicibus eccleſiaſticis ad alios eccleſiaſticos maiores appellatum fuerit, audientia non denegetur. *m* Attamen non eſt inhibendus epiſcopus, a quo appellatur ab archiepiſcopo ad quẽ appellatur, ne cognoſcat de negotio, niſi cauſa appellationis videatur iuſta archiepiſcopo vel ſuperiori, & de ea cœperit cognoſcere. *n* Appellatione porro deuoluta ad ſuperiorem, eo qui appellatus fuit veniẽte, ſi is qui appellauerit venire neglexerit, ſi quid proprium

A habuerit, competentem illi faciat recompenſationem expenſarum; vt hoc ſaltem tenore territus in grauamen alterius non facile quis appellet. *o* Idipſum dicendum eſt de appellato non comparente. *p* Sed & omnino puniendus appellans, vt quoties iniuſta eius appellatio pronuntiatur, ſumtus, quos dum ſequeretur aduerſarius impendit, reddere cogatur. *q* Atq; ſi conſtiterit cauſa appellationis cognita, male B fuiſſe appellatum, & bene iudicatum; cauſa remittenda eſt ad iudicem, a quo appellatum eſt, *r* niſi forſan is iniuſtam appellationem admiſerit, quo caſu non eſt ei remittenda. *s* Ante cognitionem tamen appellationis non debet ad iudices, a quibus appellatum, cauſa remitti, niſi partes conſentiant. *t* Quod ſi contra conſtiterit bene appellatum eſſe, iudex appellationis reſciſſa priore ſententia, poteſt & debet proce- C dere in cauſa principali. *v* Hoc tamen placuit, vt a quibuſcunque iudicibus eccleſiaſticis, ad alios iudices eccleſiaſticos, vbi eſt maior auctoritas, fuerit prouocatum, non eis obſit, quod eorum fuerit ſoluta ſententia; niſi cõuinci non potuerint, vel ini- D quo animo iudicaſſe, aut non fuerint aliqua cupiditate, aut gratia deprauati. *x* Poteſt & iudex appellationis, quãdo lis fuerit corã primis iudicibus conteſtata ſuper eodem negotio, parte quæ conuenitur contumaciter ſe abſentante, cum ei de meritis cauſæ liquebit, commiſſum ſibi negotium diffinire. *y*

Scholia.

a *Qui Apoſtoli ſeu literæ dimiſſoriæ, diri-* E *gũtur a iudice a quo ad iudicem, ad quem prouocatum eſt, c. poſt appellationem, in prin. 2. q 6. c. 1. ibi* petat Apoſtolos, *& c. 4. de appellatio. in Sexto l. vnica de libellis dimiſſor. in Gallia loco Apoſtolorum, intra tempus conſtitutũ fit releuatio appellationis, vt dicunt, & docet Maſuerius in practica tit. de appel §. 2.*

b *cano. appellantem, cano fin. § ſimiliter, 2.*

q 6.cap.de priore, 31.ca.vt debitus honor, A
de appellationib. l. Imperator Alexander,
25.eod.tit.P. & §. atqui vt omnibus, & §.
nam ſi per procuratorem, nouel. 82. §. ad
hec ſancimus, nouel. 126. § appellationes,
nouel. 134. niſi forſan poſt tempus praſti-
tutum ad appellandum appelletur, aut in-
terdicta ſit legibus prouocatio, d. §. ad hac
ſancimus.

c *clem. 1. §. eſt tamen, de app. clem. cauſam,*
de elect. B

d *cap. 3. §. ſi vero vocatis partibus, §. quod ſi*
obiiciatur, de appel. in Sext. vbi ratio.

e *c. cum ſpeciali, 61. de appel. can. propter*
ſuperflua, 22. & ſeq. 2. qu. 6.

f *can. fin. §. iudicibus, 2. q. 6. c. fin. de proba. l.*
nec cauſas, 51. l. a proconſulibus, 19. l. iu-
dicibus, 24. C. de appel. l. nemo, 3. de tem-
porib. appel. hocq́; fieri debere intra trigin-
ta dies a tempore appellationis notat Iulia-
nus patritius, in nouellis ca. 422. poteſt & C
qui appellat, ſibi terminum ad proſequen-
dam ſeu ad inſtituendam appellationem
ſtatuere, & ad certam diem ea cauſa cita-
re aduerſarium; ſi tamẽ longius quam par
ſit tempus concipiat, poteſt a iudice a quo,
illi terminus præfigi, intra quem debeat
ſuperiorem adire, ca. perſonas eccleſiarum,
4. de appel. Sic & iudex a quo appellatur,
poteſt compellere appellãtem, vt intra cer-
tum, competens & conueniens tempus pro- D
ſequatur appellationem interpoſitam, aut
iudicio ſuo pareat, ca. peruenit ad nos, 15.
& c. conſuluit, 14. de appel. non poterit ta-
men iudex a quo præfigere terminum ap-
pellanti, intra quem appellationis diffini-
tionẽ obtineat, quia tunc imponeret legem
ſuperiori deciſionis, quod facere non poteſt,
c. cum inferior, de maior. & obed.

g *c 4. & 5. & c. peruenit, 13. de appel.*

h *cap. dilecto, 63. cap. interpoſita, 70. de ap-* E
pellatio.

i *c. ſi a iudice, 10. de appel. in Sexto.*

k *clement. appellanti, de appel. in Sexto. vbi*
& idipſum dicitur, habere locum in ap-
pellatione extraiudiciali. Ratio, quia ſi
cauſæ appellandi fuiſſent propoſitæ iudici a
quo appellatum eſt, forſan emendaſſet ſen-
tentiam, & eas admiſiſſet, cum poſſit con-
traria ſententia quod iuſſit fecitq́; reuo-
care, l. quod iuſſit, de re iud. P.

l *Sic cauſa appellationis a diffinitiua poteſt*
coram iudice, ad quem appellatum eſt mu-
tari, & alia allegari, l. 3. §. fin. l. ſcio quæſi-
tum, §. fi. de appel. l. eos qui, 6. §. ſi quid au-
tem, l. in offerendis, 35. §. fin. C. de appel. l.
per hanc, C. de temporibus appellat. Quod
intelligendum eſt, ſi ad eandem actionem
& cauſam pertineant, alioquin in cauſa
appellationis non licet nouam actionem in
locum prioris ſubſtituere, d. l. per hanc, niſi
forſan in cauſa beneficiali ad ſummum
pontificem prouocatum fuerit, qui poterit
de nouo de cauſa poſſeſſorii & petitorii co-
gnoſcere, clement. 1. de cauſa poſſeſſio. &
proprieta.

m *can. placuit, 9. 2. quæſtio. 6. ex Iulio Papa*
in decretis ſiue in reſcriptis ad Orientales
cap. 22.

n *cap. 2. §. ſi vero, & §. quod ſi obiiciatur, de*
appel. in Sext.

o *c. reprehenſibilis, 26. §. ſi autem, de appel.*
Punitur appellans, qui non proſequutus
fuerit appellationem, in expenſis aduerſa-
rii. Et ſi non habebit proprium, puta quod
ſit monachus, filiuſfamilias, punietur aliter
ex arbitrio iudicis, cano. ſi res, 14. q. 6. can.
c. finem litibus, de dolo & contumac. cap.
cæterum c. fin. de reſcript. l. eum quem te-
mere, de iud. P.

p *c. 1. §. fin. de appel. in Sex. vbi ratio, ne elu-*
datur iudex & aduerſarius. facit quoque
c. cum ſpeciali, §. exceſſu quoque, verſ. nul-
lo autem, c. interpoſita, 70. §. fin. eodem tit.
apud Gregor. §. in omnibus, nouel. 126.
Præſtantur autem iſtæ impenſæ ob contu-
maciam tantum, non habita ratione prin-
cipalis cauſæ litis, an iuſta vel iniuſta ſit ei,
cui præſtantur, c. cum dilectis, in fine de do-
lo & contumacia. c. ad hoc, in fin. de ſeque-
ſtra. poſſeſſio. cap. quoniam, §. in aliis, vt lite
non conteſta. l. ſancimus, C. de iudic. auth.
qui

qui ſemel, C. quomodo & quando iudex, A
l.eum quem temere, de iudic. P. eruntque
itaq; iſtæ expenſæ ſoluendæ, antequam con-
tumax vlterius audiatur, d.l. ſancimus, &
d.c. quoniam, §. in aliis.

q *can. 27. omnino, 2. q. 6. ca. reprehenſibilis,*
de appella. Iſti ſumtus aliquando etiam ad
quadruplum impenſarum taxati fuerunt,
d. can. omnino, aliquando ad duplum, can.
libellum, 3. q. 4. hodie tantum ſimpli ſunt,
l. non ignorat, l. terminato, de fructibus & B
lit. expenſ. veruntamen vltra ſumtus ſo-
lent aliter puniri temere appellantes ex
conſtitutionib. regnorum multis pecunia-
riis, vt in iure ciuili, in cauſa ciuili multa
quinquaginta librarum argenti, l. ab ex-
ſecutore, C. quorum appellat. non recipian.
Irrogatur & in criminali infamia & litis
amiſſio, l. a proconſulibus, de appell. C. niſi
in primus iudex admiſiſſet appellationem,
quia tunc appellans temere arbitrio iudi- C
cis ad quem puniretur, l. eos, §. nec temere,
de app. C. Rurſus & ſi quis ad munus vel
honores nominatus, appellauerit, nec obti-
nuerit damnum, quod interim reſpublica
paſſa fuerit, præſtare cogetur; Idipſum di-
cetur de eo, qui a tutela datione temere ap-
pellauit, l. imperatores, 21. §. ſi magiſtra-
tus, de appel. l. 1. ſi tutor vel curator appel-
lauerit.

r *c. cum in eccleſia 31. cap. vt debitus, 59. §.* D
cum autem, verſ. etſi minus, cap. cum ſpe-
ciali, 61. de appel. cap. Romana, 3. §. fin. &
cap. cum appellationibus, 5. eodem titul.
in Sexto.

s *d. c. cum appellationib.*

t *Sic conſenſus partium indeciſa appellatio-*
ne remiſſionem operatur, non aliud. ca. ac-
cepta conqueſtione, 35. de appel. c. fin. §. fin.
& cano. ſi quis epiſcopus. 2. q. 6. c. per tuas,
de ſentent. excommun. l. eos qui, C. de ap- E
pel. ſed & pars appellans ante cognitionem
appellationis, poteſt redire ad iudicem a
quo appellauit, etiam non conſentiente ap-
pellato, cui tamen non conſentienti ſumtus,
quos iam fecit, reſtitui debent, ad illos con-

A *demnato appellante, ca. interpoſita, §. 1. de*
appellat.

v *c. ad probandum, 24. de ſenten. & re iudic.*
c. vt debitus, 59. §. cum autem, verſ. alio-
quin ipſe procedat, & c. cum ſpeciali, §. ex-
ceſſu quoque, verſic. appellationis cauſa, de
appellat.

x *can. hoc autem placuit, 37. 2. queſtio. 6. ex*
concilio Carthaginenſi, 3. c. 10. Sic iudex
præſumitur ex officio iudicaſſe, quia appel-
B *lationis iudex interdum in melius, inter-*
dum in peius ſententias reformare poteſt,
l. 1. de appellatio. P. & quod ex officio ſit
præſumitur recte factũ, niſi fraus aut ma-
litia doceatur, cano. abſit, cano. ſi epiſcopus
forte, 11. queſt. 3. can. Lugdunenſis, 9. q. 2.
c. ſicut, de ſentent. & re iudic. c. in præſen-
tia, de renuntiation. Aliter enim ſi conſtet
quod iudex iniquo animo male iudicaue-
rit, arbitrio iudicis ſuperioris emendabi-
C *tur, l. fin. de variis & extraordinar. cogni-*
tio. nam & facit iudex litem ſuam, tene-
turque ad litis æſtimationem, qui odio, do-
lo, pecunia, ſeu per ſordes iudicii ſui ſenten-
tiã corruperit, quæ poſtea reformata fue-
rit, l. 2. C. de pœna. iudict. qui male iudica.
§. 1. de obliga. quæ ex quaſi delicto naſcun.
cum ſimil.

y *c. per tuas, 58. §. fin. de appel. quod intellige*
concurrentibus omnibus prædictis, dum de
D *diffinitiua pronuntianda actum eſt; vide-*
licet, ſi de proprietate rei agatur, & ſit ap-
pellatum poſt conteſtationem litis, teſtibus
publicatis ante ſententiam, & contumax
fuerit appellans, cap. prout, de dolo & con-
tumac. quo loci plene id tractatur. Et ſi a-
gatur de poſſeſſione, ſi poſſeſſor eſt præſens,
& abſens actor, tunc ſiue fuerit lis conte-
ſtata, ſiue nõ, poteſt dari diffinitiua, ſi con-
ſtet de meritis cauſæ, & ſic intelligitur cap.
E *cauſam, de dolo & contumac. cap. audita,*
de reſtitutione ſpoliatorum. authentica,
qui ſemel, Codic. quomodo & quando iu-
dex; quod ſi non liqueat de cauſa, abſol-
uendus erit reus ab obſeruatione iudicii,
& in expenſis condemnandus actor, l. pro-

perandum, §. ſi quidem, de iudicat. C. cum ſimilib. A

CAP. VII.

De effectu appellationis & attentatis.

APpellatione pendẽte indeciſa coram iudice ſuperiore nihil innouandum eſt in eius præiudicium; ſitq; ob eam cauſam iudici, a quo appellatum eſt, inhibitio B per iudicem ad quem appellatum fuit; & innouatum vel attẽtatum, ſi quod factum fuerit, erit reſcindendum, *a* niſi qui appellauerit quoque contra appellationẽ ſuam, vel aduerſarii ſui ante factam, prior nouauerit aliquid. *b* Itaque appellatio deuoluit cauſę cognitionem ad ſuperioris tribunal, maxime vbi eſt admiſſa ab inferiore. *c* Nec ſolum cauſæ ipſius deuolutum cenſetur principale negotinm ea admiſſa, ſed etiam C eius acceſſoria. *d* Suſpendit quoque appellatio exſecutionem ſententiæ, vt & officium iudicis, qui eam protulit in ea cauſa & articulo, in quibus appellatum eſt; *e* non autem in aliis non coniunctis, ſi ab interlocutoria appelletur. *f* Et hæc regulariter intelligenda; aliquando enim appellatio ex ratione aliqua iuſta non ſuſpendit omnino officiũ iudicis, a quo appellatum eſt, quominus aliquid efficaciter agat. Et D proinde reo appellante a ſententia contra eum lata, fructus rei petitæ, ſi ab eo diſſipentur, ſequeſtrantur. *g* Neque impediet appellatio effectum confirmationis præcedentis. *h* Nec exſecutionem eorum, quæ iure, non obſtante appellatione, & ſine præiudicio eius exſecutioni mandari poſſunt; *i* ſic ſententia excommunicationis ſeu ſuſpenſionis non obſtante appellatione ab ea, ſortitur effectum. *k* Poteſt & ex- E communicatus, pendẽte appellatione, abſolui ad cautelam, *l* & non obſtante appellatione a collatione beneficii ſibi antequã vacaret promiſſi, alteri factæ, datur poſſeſſio & collatio. *m*

SCHOLIA.

a *Hæc omnia in cano. post appellationem, 3. Vlpianus, 2. q. 6. l. vnica, nihil nouari appellatione pend. P. exempla reuocationis factorum poſt appellationem ponuntur in c. 1. ad præſentiam, 16. cap. dilectus, 55. de appel. c. licet, 14. de ſenten. excom. in Sext. ca. cum olim, 32. de offic. delegat. c. cum tu filii, 16. de teſtib. c. dilecta, 10 de exceptio. cum ſimil. Explicatio porro horũ omnium* B *petenda eſt ex cap. non ſolum, 7. de appella. cuius verba hic inſeram:* non ſolum innouata poſt appellationem a diffinitiua ſententia interiectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicium penitus reuocari, ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam & appellationem (quæ poſt modum intra C decennium interponitur ab eadem) contigit innouari, ac ſi poſt appellationem eãdem innouata fuiſſent. Illa vero quæ poſt appellationem ante ſententiã diffinitiuam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent, niſi iudex appellationis (poſtquam ſibi conſtiterit poſt appellationem admiſſam, ex cauſa probabili fore ad ſe deuolutã) inhibeat D canonice iudici, a quo appellatum extitit ne procedat, tunc enim poſt inhibitionẽ huiuſmodi quicquid fuerit innouatum eſt (licet cauſa nõ ſit vera) per appellationis iudicium ante omnia in priſtinum ſtatum reducẽdum. *Hæc ibi. Attentata & innouata dicuntur facta a iudice, a quo appellatur, vel a parte poſt appellationem canonice interpoſitam, & dicta attentata, eo quod quæ facta ita tunc* E *ſunt, non valent, vt vere facta, ſed tãquam conatus ad faciendum imperfecti, id eſt, tentata num fieri poſſent habentur, explicatur in l. iubemus, 14. §. 1. de ſacroſ. eccl.*

b *Paria ſunt enim quod ad effectum, non fieri vel fieri inutiliter, l. quoties, qui ſatiſdare co-*

re cogantur. Innouare & attentare autem A
non dicitur tertius aliquis a litigantibus
& iudice, ſi pendente appellatione aliquid
agat contra inhibitionem parti vel iudici,
a quo appellatur factam, nec ratione atten-
tatorum ex eo tenetur, ca. Romana, 3. §. in
alium, de appellat. in Sext. dictum autem
in regula attentari contra appellationem
indeciſam; nam ſi aliquid caſu dicatur
corruere, non ſit attentatum, quia cauſa
redit ad priorē iudicem ſubmoto impedi- B
mento iudicis ſuperioris, veluti ſi renuntia-
tũ ſit appellationi, c. 4. verſ. niſi appellatio-
ni, de appel. vel ſi iudex grauamen reuoca-
uerit, c. ſi a iudice, 10. de app. in Sext. vel ſi
alio modo appellatio non ſubſiſtat, vel reſ-
ciatur, c. non ſolum, 7. verſic. exceptis caſi-
bus, eod. tit. ca. fin. de dolo & contumacia.
ſed & dictũ inhibitionem factam iudici, a
quo appellatum facere attentatum poſtea
geſtum, quod intelligendum de appellatio- C
ne ab interlocutoria, in qua oportet poſt in-
terpoſitionē prius inhibere iudicem a quo,
quam attentaſſe dicatur, d. c. non ſolum, §.
illa autem.

c *c. ſæpe, §. ſatius, de appel. c. 1. c. non ſolum, 7.*
eodem tit. in Sext. & ea ratione impeditur
cognitio inferioris iudicis in ea cauſa, quia
admittendo appellationem, & ei differen-
do videtur quantum in ſe eſt, a ſe abdicare
iuriſdictionem, ca. cum appellationibus, de D
appellat. in Sext.

d *c. dilectis filiis. 55. de appel.*

e *cap. venientes, 19. de iureiurand. d. cap. di-*
lectis. Diſputant porro interpretes, num ap-
pellatio ſuſpēdat vel exſtinguat iudicatũ,
nos vero paucis reſoluemus, ſuſpendere ve-
re iudicium ratione futuri euentus; quia
fieri poteſt vt probetur, vel improbetur, &
eatenus ſuſpenditur. Et quia interim iudi-
catum caret exſecutione, dicitur etiam ex- E
ſtingui ſecundum quid. Sic intelligenda l.
tale p. ictum, §. qui prouocauit, de pactis,
in Pan. l. furti, de his qui notan. infam. P.
l. 1. §. fin. ad Senatuſconſultum Turpil. &
ita quoque ſuſpenditur poſt appellationem

A *officium iudicis a quo appellatur in cauſa*
appellationis. capit. licet, de officio legat.
capit. ſacro, de ſententia excommunicato.
capit. paſtoralis, §. præterea, & capit. fina.
de officio delegat. & impedit appellatio-
nem, interim ſententia tranſeat in rem iu-
dicatam, neve pendente appellatione inde-
ciſa mandetur exſecutioni, exceptis caſi-
bus notatis ab Innocentio ad cap. paſtora-
lis, de officio delegat. Poterit tamen iudex
B *in alia cauſa, quam a qua appellatum eſt,*
procedere contra appellantem, cap. cum te-
neamur, 17. & cap. præterea, 22. de appel.
niſi forſan ea cauſa, in qua appellatum non
eſt, ſit ita ei, in qua appellatum eſt, coniun-
cta, vt ſeparatim, & niſi poſt appellationis
deciſionem tractari & decidi nequeat,
quo & caſu nec in ea iudex, a quo appella-
tum eſt, procedere poterit, capit. ſuper eo,
10. de appellatio. vt & in exemplo cano.
C *poſt appellationem, §. ſi quis ex pluribus,*
2. quæſtio. 6. l. vnica, §. fin. nihil nouari ap-
pellat. pendent. Si etiam a iudice vt ſuſpe-
cto appellatum erit quodve noluerit ob re-
cuſationes propoſitas abſtinere in cauſa a-
liqua, non poterit idem iudex contra ap-
pellantem etiam in alia cauſa procedere
pendente appellatione, quia eadem vide-
tur cauſa.

f *cap. præterea, cap. ſuper eo, cap. ad hæc, cap.*
D *propoſuit, de appellatio. l. 1. eum qui appel-*
lauerit in prouincia defendi, lib. 49. Pan.
tit. 11.

g *c. fin. de ſequeſtratio. poſſeſſio. cano. quoties*
poſt, 2. q. 6.

h *cap. conſtitutus, de appellatio. & ibi Inno-*
centius.

i *Nempe quando grauamen poteſt reuoca-*
ri in diffinitiua, non aliter, l. iudex, l. Pau-
lus, de re iudic. P. l. diui fratres, de pœnis. P.
E *l. 1. ſentent. reſc. non poſſ. P. quare ſi de ali-*
mentis agatur, pendente appellatione exſe-
cutio fit, l. ſi inſtituta, §. de inofficioſo, de in-
offic. teſtam. P.

k *cap. dilecti, 52. §. fin. & cap. paſtoralis, 51.*
§. verum quia, de appellatio. cap. is cui, 20.

A *§.fin.de ſententia excommunicat. in Sext. prohibet tamen appellatio, ne poſt eam excommunicari poſſit appellans valide, cap. dilectis, 55. de appellationi. quod ſi fiat, erit abſoluendus excommunicatus, capit. ad præſentiam, 16, de appellatio. Sed & excommunicatio ſub conditione lata, ſi appellatio interponatur ante conditionis euentum, eam ſuſpendit. cap. præterea, 40. de appel.*

l *c. qua fronte, 25. de appel.*

m *cap. relatum, 3. de conceſſio. preben. quia manifeſtum eſt, illam promiſſionem non valuiſſe, cum beneficia promitti nō poſſint, antequam vacent, nec conferri. ca. 2. eod. tit. c. deteſtanda, c. ne captanda. eodem tit. in Sexto.*

CAPVT VIII.

De exſtinctione & ſublatione appellationis, renuntiatione & deſertione.

EXſtinguitur appellatio, vel tollitur multis modis; vt ſi iudex a quo appellatur, reuocauerit grauamen a quo appellatum eſt, quare & tunc in cauſa protulit, dummodo ex alia cauſa legitima non ſit ſuſpectus. *a* Quemadmodum autem iudex mutando & corrigendo ſententiam, poteſt exſtinguere appellationem; ſic etiam appellans mutando conſilium, & renuntiando appellationi expreſſe, *b* vel tacite, quod accidit multis modis, veluti ſi appellans non petat Apoſtolos intra triginta dies, *c* ſi non adierit ſuperiorem intra tempus præfixum, *d* ſi non proſequatur appellationem intra annum vel biennium, vel aliud tempus a iudicibus diffinitum, prout que cauſarum qualitas poſtulat. *e* Si is qui appellauit, poſtea produxit teſtes, vel agat in cauſa coram iudice a quo appellauit. *f* Quare appellatione deſerta, poterit iudex prior procedere in cauſa non diffinita *g* poterit tamen, qui ad priorem iudicem redit per deſertionem, iterum appellare ſi iterum grauetur. *h* Quod ſi a ſententia diffinitiua appellatum fuerit, & deſerta ſit appellatio, perſecutio deſertæ appellationis non impedit, quo minus ſententia tranſeat in rem iudicatam, *i* ſi alioquin illa ſine appellatione eſſet aliqua, non ita ſi fuiſſet alioquin nulla. *k*

SCHOLIA.

a *cap. cum ceſſante, 60. de appellationibus. l. quod iuſſit, de re iudic. Pand. dummodo* B *appellans non fecerit ſumtus in proſequenda appellatione, l. ſi pecuniam, de condictio. ob cauſam, nam non videretur res integra, & videretur adhuc grauatus remanere appellans, niſi ei ſumtus reſtituerentur, & redderetur indemnis ex appellatione; quod ſi fieret, poſſet iudex reuocare grauamen etiam eo inuito, quia eius nihil intereſſet. cap. interpoſita, §. 2. de appellationib. dummodo etiam appellatio non fuerit deducta* C *in iudicium ſuperioris, alioquin autem iudicis officium eſt, corrigere quod minus legitime fecit, cap. qualiter & quando, de accuſatio.*

b *Deſiſtendo expreſſe ab appellatione, vt in can. ei qui, §. ſi quis libellos, 2. quæſtione 6. cap. 4. de appellation. in Sexto. dummodo etiam aduerſarii non interſit & ſumtus in proſequenda appellatione non fecerit; vel* D *ſi fecerit, ſi ei reſtituantur, dict. cap. interpoſita, §. 2. de appellatio. ibi refuſis impenſis, &c.*

c *c. ab eo, 6. c. vt ſuper, de appellat. in Sexto. clem. 2. eod. tit.*

d *d. c. perſonas, 4. de appel.*

e *cap. cum ſit Romana, 5. de appellatio. qui non proſequitur, videtur renuntiaſſe appellationi, cap. directa, 39. eodem capit. gratum, de officio delegat. Et ita per eam negligentiam proſequendi firmatur iuriſ-* E *dictio iudicis a quo, & damnatur in expenſis, aduerſario negligente, appellans. cap. reprehenſibilis, 26. cap. ad hæc, 27. ca. peruenit, 28. & capit. 33. de appellatio. fit aliquando reſtitutio contra lapſum biennii, vt in capit. ex ratione, 8. eodem titul.*

decla-

A *declaratur & deſerta extraiudicialis appellatio, quam quis intra annum non fuerit proſequutus. clement. 3. de appellatio. declaratur autem a quo tempore currat mora proſequendæ appellationis in clemen. quandiu, 4. eodem tit. agitur & de termino proſequendæ appellationis, in cap. ſæpe contingit, 44. eodem tit. apud Gregorium. A quo vero ſtatuatur terminus ad proſequendum, an a iudice, a quo appellatur, an* B *a iudice ad quem, docetur in cap. ex inſinuatione, 50. eodem tit. dicitur autem ibi terminum diffiniendæ appellationis, non poſſe ab inferiori ſuperiori praeſcribi, cano. anteriorum, §. ad hæc, 2. quæſtio. 6. quia inferior non poteſt legem dare ſuperiori, cap. cum inferior, de maioritа. & obedien. can. inferior, 21. diſtinctio. cap. innotuit, de electi. l. minor, de minoribus, 25. annis. l. ille a quo, §. tempeſtiuum, ad Senatuſconſult.* C *Trebellian. poterit nihilominus inferior appellanti præfigere terminum, intra quem teneatur adire ſuperiorē, & incipiat proſequi appellationem; non autem vt diffinitionem obtineat. Sicut & ipſe appellans poteſt ſibi terminum ponere & appellatus minuere ſi velit terminū legalem, vt & iudex ſuperior ratione habita cauſæ, vbi ea fuerit ad illum deuoluta, poteſt abbreuiare terminum iuris & cogere litigantes appellationem proſequi, vt docetur expreſſe* D *in capit. oblata, 57. de appellationibus. Cæterum hic obſeruandum eſt, cum gloſſ. ad dictum cap. oblatæ, ad verba* pars appellata, *quod tempus legale quod inductum eſt ad proſequendam appellationem, eſt annus, & ex iuſta cauſa biennium, vt in dicto capit. oblata, & in capit. cum ſit Romana, capit. conſtitutus, capit. ex ratione, eodem titul. de appellation. Quod tēpus pars appellata non poteſt præuenire,* E *niſi pars appellans ſine præfixione termini a ſe nec a iudice facta, appellauerit; quo caſu poteſt appellatus literas commiſſionis impetrare, quarum auctoritate in appellationis cauſa procedatur, dummodo nimium præcurrat, vt appellantem in commiſſione impetranda ſupplantet. cap. oblata, §. licet igitur, de appellation. facit cano. ei qui, §. appellatus, 2. quæſtio. 6. terminum vero proſequendi ſtatutum ab homine neutra pars poteſt præuenire, cap. ſæpe, de appellation. At appellans poteſt eum terminum legalem quandocunque, & ſi velit, poteſt literas ea de re impetrare, cum in eius fauorem tempus illud ſit conſtitutum, capit. bona, de confirmatio. vtili vel inutili. Illud autem notatur, quod de iure intra terminum legalem cauſa appellationis debet eſſe determinata, nec poſſet vltra protendi, dict. cano. ei qui appellat, 2. quæſtio. 6. l. fin. & l. nemo, de temporibus appellat. niſi ex iuſta cauſa prorogetur, vt in dict. c. cum ſit, & ca. conſtitutus, de appellat.*

f *cap. directæ, 39. de appellationib. capit. ex ore, de his quæ fiunt a maiori parte, capit. c. ſi de terra, & cap. accedentibus, de priuileg.*

g *c. conſtitutus, 45. de appel. quod ex concilio Lateranenſi conceſſum fuit dict. c. directæ, 39. & c. reprehenſibilis, c. ſæpe, eod tit. permiſit & ius ciuile in l. fin. §. fin. de temporib. appellat.*

h *d. c. directæ, 39. de appell.*

i *clem. ſi appellationem, 6. eod. tit. cuius hæc verba:* ſi appellationem per negligentiam appellantis deſertam, appellans ipſe cum appellato, aut appellatus etiam poſt & principaliter proſequatur, non ideo minus in rem iudicatam cenſebitur tranſiuiſſe ſententia, a qua fuerit appellatum. *& ibi gloſſa ad verbum* appellatus, *reſoluit non valere ſententiam a ſuperiore ſuper cauſa appellationis latam poſt deſertionem appellationis, prior erit ratio, quia deſerta appellatione, iſ ſe deſinit eſſe iudex, & lata ſententia a non ſuo iudice non tenet, titul. ſi a non competen. iudic. Cod. cap. at ſi clerici, de iudic. Item 2 quod appellatione deſerta, ſententia iudicis, a qua appellatum fuit, tranſiuit in rem iu-*

dicatam, quia non cenſetur ab ea appellatum, & appellans cadit cauſa, cap. ſæpe, de appel. & contra rem iudicatam ſententia lata non valet, cap. inter monaſterium, de ſentent. & re iudic.

k *gloſſa fin. ad dictam clementinam ſi appellationem, de appellat. nam nulla ſententia ab initio, non poteſt tranſire in rem iudicatam, etiam ſi ab ea appellatum non fuerit; & proinde ſi appellatum quidem fue-* A *rit; ſed deſerta fuerit appellatio, & perinde habeatur, ac ſi nõ fuiſſet appellatum, non tranſibit quoque in rem iudicatam, vt quando non fuit omnino appellatum, cap. licet, de ſententia excommunicatio. in Sext. & ibi notatur. Si autem ſententia eſſet aliqua, & non nulla, vt puta contra ius litigatoris pronuntiata, appellatione deſerta, ea tranſibit in rem iudicatam perinde ac ſi appellatum non fuiſſet.*

F I N I S.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN LIBRIS PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII CONTENTORVM.

CVIVS PRIOR NVMERVS NOTAT LIbrum, *ſecundus titulum, tertius caput, quartus numerum.*

Porro locum in gloſſa notatum facile litera interlinearis textus indicabit.

A.

ABbates qui lib. 2. tit. 9. cap. 3. num. 5. abbatiſſa eod. abbatis dignitas poſt epiſcopum eod. gloſſ.
abbatibus benedictio datur pro conſecratione lib. 1. titul. 29. cap. 6. num. 3.
abbatibus quæ ſunt prohibita in iuriſdictione epiſcopi, & alibi, lib. 5. tit. 1. cap. 4. iuncta gloſſa.
abbatia beneficium lib. 1. titul. 27. capit. 5.
abbatiſſa electa quando priuetur iure, ſi non benedicatur intra annum, lib. 1. ti. 28. c. 4.
abigeatus pœna lib. 4. tit. 10. c. 8.
abigeatus quid lib. 4. tit. 10. c. 2. nu. 6.
abiuratio hæreſeos quomodo facienda, lib. 2. ti. 6. c. 8. an abiuratione quis euitet pœnam mortis & confiſcationem bonorum, eo. glo.
abolitio criminis rei & accuſationis, quando impediat repetitionem accuſationis, lib. 5. tit. 9. c. 6. gloſſ.
aborſus pœna, lib. 4. tit. 13. c. 5. nume. 8.
aborſus & abortus in quo differant, lib. 2. tit. 3. c. 4. gloſſ.
abortiui partus non ſunt ſepeliendi in loco ſacro, lib. 1. tit. 15. c. 7. litera h.
abſens non contumax non eſt iudicandus, lib. 5. tit. 14. c. 5.
abſentem niſi contumacem non licet accuſare lib. 5. tit. 9. c. 5.
abſentes quos fructus prebendæ eccleſiaſticæ percipiant, lib. 1. tit. 27. c. 3. nume. 3.
abſolutio a pœna & culpa, lib. 4. tit. 16. cap. 9. in fine.
abſolutio ad cautelam, & abſolutio cum reincidentia, lib. 4. tit. 16. c. 9. & ibi gloſſe.

abſolu-

abſolutio de quibus, & a quibus fiat, vel non fiat, lib.4.tit.16.c.10.& c.11.
abſolutio publica, priuata & a quibus, lib.1. tit.10.c.8.nu.3.
abſolutio peccatorum quid, lib.1.tit.10.c.8.
abſolutionis formulæ ſolemnis vel non ſolemnis excommunicationis, lib.4. titul.16. cap.12.
abſolutionis ſpecies ſolemnis & non ſolemnis & alia, li.4.tit.16.c.9.& cum reincidentia in excommunicationem quæ, &c.
abſolutionis a peccatis forma, lib.1.tit.20.c.10.num.2.
abſolutus a crimine in foro pœnitentiali poteſt damnari poſtea in foro contentioſo, lib.5. tit.9.c.2.gloſſ.
abſtinentia de præcepto eccleſiæ quando, lib.1. tit.18.c.3.nu.2.
abſtinentiæ & ieiunii diſtinctio, lib.1.tit.18. c.1.litera k.
acceptatio requiritur in collatione abſenti facta, lib.1.tit.28.c.16.nu.2.
acceptilatio quid, lib.3.tit.1.c.8.gloſſ.
acceptio in obligatione quid, lib.3.tit.1.cap. 7.gloſſ.
accuſare nemo ſeipſum tenetur niſi in foro pœnitentiali, lib.5.tit.9.cap.1.gloſſ.
accuſare qui poſſunt & qui ſint vel non ſint legitimi accuſatores, lib.5.tit.9.c.3.
accuſare nemo inuitus cogitur, lib.5.tit.9. cap.3.
accuſari qui poſſint vel non, lib.5.tit.19.c.5.
accuſatio quid, lib.5.tit.9.c.1.& quotuplex eod.num.3.publica priuata, ſolemnis, &c.
accuſatio de quibus fiat, lib.5.tit.9.c.2.
accuſatio quorundam criminum, quæ inſcriptione ad talionem non exigunt accuſatorem, lib.5.tit.9.c.4.gloſſ.
accuſatio criminis quomodo tempore excludatur, lib.5.tit.9.c.5.gloſſ.
accuſatio ſcriptum deſiderat, lib.5.tit.12.c. 3.num.6.
accuſationis finis, effectus & cauſa, lib.5.tit. 9.c.6.num.3.
accuſationi legitimæ quæ adeſſe debent, lib.5. tit.9.c.4.
accuſationes non debent omnes accuſatos ſuſpectos reddere ob frequentes calumnias, lib.2.tit.6.c.8.gloſſ.g
accuſatoris publici loco hodie promotor vel procurator fiſcalis qui ſine metu calumniæ accuſat, lib.5.tit.9.c.3.gloſſ.
accuſatus & abſolutus an de iiſdem criminibus, & quando accuſari poſſit, lib.5.titu. 9.c.2.nume.1.
accuſato vel ei, contra quem inquiritur edenda ſunt nomina teſtium indicta inquiſitoribus, lib.5.tit.9.c.4.nu.6.
acolythæ qui in eccleſia, lib.2.tit.9.c.2.nu.6.
acta facta coram arbitris faciunt fidem coram iudice ordinario, lib.5.tit.4.c.8.
acta litis coram vno iudice facta probant coram alio inter eaſdem perſonas, & in eadem re, li.5.tit.10.c.5.nu.4.
acta iudicialia ſubſcripta ab amanuenſe iudicis probant ſine teſtib.lib.5.tit.12.c.5.
acta iudicii cum ſola ſubſcriptione amanuenſis fidem faciunt publicam, lib.5.titu.12. cap.2.
acta iudicialia falſans vt puniatur, lib.5.titu. 12.c.6.in gloſſ.2.in fi.
actio mandati directa pro quibus mandanti detur & contraria procuratori, lib.3.tit. 18.cap.8.
actio ſeu petitio vniuerſalis, generalis, communis, ſingularis, quid & earum libellus, lib.5.tit.1.c.2.gloſſ.
actiones perpetuantur compromiſſo, lib.5.tit. 4.cap.8.
actionum humanarum diuiſio, lib.3.tit.1. cap.1.
actionum & nominum venditio prohibita quomodo, lib.3.tit.14.c.4.gloſſ.
addictionis in diem in emtione quale pactum lib.3.tit.14.c.10.gloſſ.
adfinitas quid, qui ſint affines, lib.3.tit.21.ca. 11.& in quibus gradibus prohibeatur inter illos matrimonium, lib.3.tit.21.c.11. ibique adfinitas primi & ſecundi generis quid, iuncta gloſſa.
adornamentum vide citatio. adornamentum perſonale, lib.5.tit.6.c.2.

recipietur de eo, quod perpetuo edicto A
receptum, & decretum eſt, *l* vel de momentanea poſſeſſione, *m* vel de regularis
diſciplinæ correctione, *n* vel de ſententia
interdicti, *o* ſaltem in his non obſtante appellatione, & ſine præiudicio eius fiet ſententiæ exſecutio, & quoties etiam fiſcalis
calculi ſatisfactio poſtulatur, aut tributum
expoſcitur, aut publici vel priuati debiti
euidentis & conuicti, redhibitio flagitatur: vt & appellatione excluſa, neceſſario B
in contumacem, vigor iudiciarius exercetur. *p* Non valet etiam appellatio generalis ſuper omni cauſa, quæ contra appellantem moueri poſſet, *q* nec a futuro grauamine, niſi de eo comminatio facta ſit, vel
per indicia iam appareat. *r* Si quando etiam cauſa iudicanda delegatur appellatione remota, appellatio non impediet cognitionem, vel ſententiæ exſecutionem, *s*
exceptis quibuſdam caſibus. *t* non appel- C
latur item a confirmatione electionis, *v*
neque appellat per contumaciam damnatus abſens, *x* neque a ſententia diffinitiua
conformiter appellare licet, *y* neq; a conceſſione reſcripti, *z* non magis quam nec
a lege vel conſtitutione generali, edita ab
eo, qui habet poteſtatem edendi, *aa* nec
a compromiſſorum arbitrorum ſententia,
bb nec generaliter valida erit appellatio
contra ius. *cc* D

Scholia.

a *cap. de appellationibus, 11. de appellation. l. litigatoribus. 14. & l. & in maioribus. C. de appellat. l. Imperator Alexander, 25. in fi. de appel.*

b *Prohibentur enim in quibuſdam appellationes, vt ex ſequentibus liquet. Atq; Speculator tit. de appellationibus ponit 37. caſus, in quibus prohibetur, & Iaſon ad auth.* E
ad hæc, de appel.

c *cap. ad noſtram, cap. cum ſpeciali. § porro, de appellationib. Et ex conſtitutione Caroli 8. Regis Galliarum, articulo 52. in cauſis pure perſonalibus, ſententia non excedentes condemnationem decem librarum,* A
exſecutioni demandari poſſunt, non obſtantibus oppoſitionibus, aut appellationibus quibuſcunque, ſine præiudicio tamen illarum, & forſan, quia de modico non curat prætor; & pro modico iure ciuili appellatio non recipitur, auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex periculo recita. l. vnica. C. ſi de momentanea poſſeſſ. fuerit appel. quamuis iure canonico aliter receptum ſit. c. de ap-
pellationibus, de appel. B

d *l. & in maioribus, de appellationibus, C. cano. liti e. 11. 2. quæſt. 6. cap. cum ſit Romana, 5. §. fin. de appellation. l. addictos ſuppl. cio, 29. l. ſi quis. 30. de appellation. l. addictos, 6. §. fin. de epiſcopa. audien. Cod. l. non tantum, de appellationib. P. l. 2. § cum acceptimus, de pœnis. P. l. 2. C. ſi penden. appellation. mors interuen. quibus tamen obeſt. l. ſi qua pœna. 244. de verborum ſignificat.*
quæ tamen intelligitur de damnato & con- C
feſſo, & eo, quem damnauerit is, qui poteſtatem damnandi habuerit ſecundum pœnam, quæ a lege impoſita eſt crimini eius, & iuxta l. 2. quorum appellatio non recipian. ſicut in l. obſeruare. C. eod. & in cano. fin. §. nullus. 2. quæſt. 6. Nullus, *inquit,* homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque eorum, qui
manifeſtam violentiam commiſerunt,
argumentis conuictus, teſtibus ſupera- D
tus, voce etiam propria virium ſceluſque confeſſus, audiatur appellans. *Oportet autem concurrere ſimul confeſſionem, & quod confeſſus conuincatur, antequam denegetur appellatio, aliter ſola confeſſio in criminali cauſa non nocet, neque etiam in ciuili, ſecundum quoſdam, quominus poſſit appellari, l. non tantum, de appellatio. P. gloſſ. ad dictum §. nullus,*
ad verba, & hoc in notorijs. *Punitur* E
30. auri pondo iudex erga principem, & totidem erga officium eius vltra damna grauati, qui non admiſit appellationem, l. quoniam iudices. 21. de appellation. C. & in nouella 127. cap. 3. Galba Cæſar animaduer-

maduertit in Capitonem, quod non detu- A *liſſet appellationi cuiuſdam rei, ſed dum is ab eo ius dicente ad Cæſarem prouocaſſet, ſtatim in excelſiorem cellam tranſiliſſet, age, inquiens, dic cauſam coram Cæſare, eumque cauſa cognita damnaſſet, vt ſcribit Xiphilinus ex Dione, in Nerone. Rebuffus etiam in tractatu de ſentētiis exſecutoriis, in præfationibus num. 4. in tomo primo commentariorum in conſtitutiones Regias, tradit ex Boerio, in deciſ. 153. in-* B *cip.* Iudex pactus Iordanum quendam de l'Isle, *qui neptem Papæ deſponſauerat laqueo ſuſpenſum, quod poſt appellationem emiſſam ad ſenatum, & quia noluerant renuntiare appellationi ſuſpendi fecerat Seguinum & Rhenatum, valete, anno* 1313. *die Sabbathi. Ipſe autem Rebuffus ibidem ait, recipi in Gallia, in criminalibus quoque appellationem, & in omni cauſa, niſi delinquens captus ſit in ipſo male-* C *ficio, vel ſit ſponte confeſſus, vt fuit ſtatutum in parlamento Pariſienſi anno Domini* 1286. *Et in illis quoque caſibus hodie recipi. & adeo eſſe fauorabilem appellationis in hoc regno admiſſionem, quod tres latrunculatores, quos præpoſitos mareſchalcorum dicimus, ſeu* Preuoſts de mareſchaux, *fuerint capite truncati, eo quod non obſtante exceptione fori a reo oppoſita, & poſt appellationem ad ſenatum emiſſam* D *exſequuti fuiſſent ſententiam ſuam, licet recte poſſint, non obſtante appellatione exſequi ſententias ſuas, vbi fori non obiicitur eis exceptio ſeu præſcriptio. Cæterum ex conſuetudine generali Germaniæ, appellationes in criminalibus non admittuntur, vt habetur in ordinationibus Imperii, parte 2. titu. 28. §. 5. Et ita obſeruari in Camera Imperiali Spirenſi notat Minſingerus, lib. 4. obſeruationum, obſeruation. 41.* E *& 42. & Andreas Gaylius lib. 1. practicarum obſeruationum, obſeruat. 1. numero 28. tamen vt iidem ibidem notant, principaliter ratione nullitatis proceſſus, dummodo iudex criminalis immediate Imperio ſubiectus ſit, in Camera Imperiali citatio ad deducendam nullitatem proceſſus decerni poteſt, nempe quod contra accuſatum abſentem non legitime citatum, vel captum, inauditum, & indefenſum, & ſic nulliter proceſſum ſit, iuxta cap. qualiter & quando, in 2. §. debet igitur, de accuſation. & l. abſentem, eodem tit. Cod. & iuxta textum in cap. fin. §. debet igitur, de hæretic. in Sexto. & ibi gloſſ. in verb.* iudiciis, *& text. in l. vnic. §. cogniturum, de quæſtion. in quo caſu ipſe iudex comparere debet, & docere per acta criminalia legitime proceſſum fuiſſe. Iure Pontificio, qui non defert appellationi in grauioribus criminibus, debet ſubmoueri ab omni officio cleri, id eſt, debet deponi, cano. decreto. 2. quæſt. 6. & in ciuilibus debet ad ſuperiorem remitti puniendus eius arbitrio, cap. de priore, & ibi interpretes, & gloſſa de appellation. Vlpianus etiam ait in l. lege Iulia, de vi, 7. ad leg. Iuliam, de vi public.* Lege Iulia de vi publica tenetur, qui cum Imperium, poteſtatemq; haberet, ciuem Romanum aduerſus prouocationem necauerit, verberauerit, iuſſeritque quid fieri, aut, quid in collum iniecerit, vt torqueatur. *Iubeturque in l. a proconſulibus, de appellatio. C. corporali condigno ſupplicio affici, qui in criminali cauſa noluerit appellationem admittere, & l. addictos, de epiſcopali audien. Cod. ait capite puniri iudices, qui poſt appellationem interpoſitam, ſententiam exſecuti fuerint capitalem, quia paria ſunt occidere innocentem, & occidere eum, qui confugit ad iuſtam iuris defenſionem.*

o *Sunt verba Alexandr. 3. in cap. ſuper eo, 12. de appellation. facit cap. vt debitus honor, eod. tit. Ius porro ciuile non permittit appellationes ante ſententiam diffinitiuam, ſi grauamen reuocari, & reparari poſſit in diffinitiua, l. 1. §. huic conſequens, de appellationib. niſi noluerit iudex reuocare grauamen, conſentit l. eos. §. ſuper his vero, de appellationibus, l. ante ſententiæ*

tempus, quorum appellation. non recip. P. l. fin. C. de ſentent. & interlocuto. omnium iudicum, l. apertiſſimi. C de iudic. cum ſimil. Permittit autem, ſi grauamen interlocutoria illatum non poſſit poſtea in diffinitiua emendari, veluti ſi tortura ſtatuatur, l. 2. de appellat. recip. P. ſi appelletur a comminatione iudicis, inducente iuſtum metum, cap. cum ceſſante, de appellation. Et ſic in ſimilibus, in quibus ſatius eſt in tempore grauamini occurrere, quam poſt læſam cauſam ad remedium recurrere, vt in l. vnica. C. quando liceat ſine iudice ſe vindic. l. fin. C. in quibus cauſis in integr. reſtitutio non eſt neceſſar. Cõſtituit & Synodus Baſilienſis in §. ſtatuit de cauſis, in Pragma. ſanctio. idipſum quod ius ciuile, ne a quacumque inſtantia ante diffinitiuam ſententiam quomodocumque appelletur, niſi forſan tale grauamen exſtiterit, quod in diffinitiua reparari non poſſit. Idipſum & ſtatutum in §. 1. de friuolis appellationibus, in eadem Pragmat. ſanctio. Conſentit & regula cancellariæ Apoſtolicæ. 35. In Gallia etiam ex conſtitutione Regum Caroli 8. artic. 52. & Franciſci primi in publicatis anno 1519. articulo 4 ſtatutum, vt iudices, a quibus ante ſententiam diffinitiuam appellatur, poſſint proſequi iudicium, vſque ad diffinitiuam, non obſtante appellatione, & ſine præiudicio eius, de his, quæ in diffinitiua reparari poſſunt. Verumtamen ſi appellationibus velint deferre iudices, poterunt vtique: non enim eſt illis prohibitum. Idipſum ſi a iudicibus, ad quos appellatum eſt, inhibitum fuerit iudici, a quo appellatur, ne vlterius procedat, quod fit vel per literas ſuperioris iudicis, vel per literas a principe, vel eius cancellaria in Gallia impetratas, quibus iudici inſinuatis is ſuperſedit ob reuerentiam ſuperioris, vt notat Rebuffus ad Rubricam de friuolis appellat. gloſſa 1 in concordatis. Statutum & idipſum in conſtitutionibus Imperii, non recipi ad cameram Imperialem appellationes a ſententiis interlocutoriis, quando grauamen poteſt reparari in diffinitiua ſecundum ius Cæſareum, vt habetur in ordinationibus iudicii Cameræ Imperialis, parte 2. tit. 28. articulo 1. ſed & in Concilio Tridentino, ſeſſione 13. de reformatione, cap. 1. in hac verba ſtatutum: In cauſis viſitationis, & correctionis, ſiue habilitatis, & inhabilitatis, nec non in criminalibus ab epiſcopo, ſeu illius in cauſis ſpiritalibus vicario generali, ante diffinitiuam ſententiam ab interlocutoria, vel alio quocũque grauamine, non appelletur, nec epiſcopus ſeu vicarius appellationi huiuſmodi tãquam friuolæ deferre teneatur, ſed ea hac quacumque inhibitione ab appellationis iudice emanata, nec non omni ſtylo & conſuetudine, etiam immemorabili contraria non obſtante, ad vlteriora valeat procedere, niſi grauamen huiuſmodi per diffinitiuam ſententiam reparari, vel ab ipſa diffinitiua appellari non poſſit, quibus caſibus ſacrorum & antiquorum canonum ſtatuta illibata perſiſtant. *Hæc ibi & hæc eadem cum aliis capitulis decreta ſeſſion. 24. in decretis de reformatione c. 20.*

f *Infra hoc titulo capite quarto.*

g *Hæc in c. cum ſit Romana, 5. §. fi. cap. peruenit ad nos, 13. de appellation. In aliis autem criminibus, in quibus non eſt notorietas, appellatio recipitur, vt ibidem dictum eſt.*

h *can. fi. §. nulli quoque, 2. q. 6. l. 3. quorum appellat. non recipian.*

i *c. nouit ille, 43. de appellat. c. quod ad conſultationem, 15. §. fi. de re iud. c. ei qui appellat. 41. §. ab exſecutione, 2. q. 6. l. 4. & 5. quorum appellatio. non recip. l. ab exſecutione, 4. de appellat. l. quoniam, in 1. Cod. eod. tit.*

k *Si impediatur vna, ne ſcriptus heres in poſſeſſionem mittatur, can. fi. §. ſi quis etiam, 2. q. 6. l. 6. C. de appell.*

l *c. conſuluit, 27. de appellat. l. 7. §. penult. de appellat. recipien.*

m *Nempe*

m Nempe ſi appellatum fuerit a decreta fiduciaria poſſeſſione, quam vocant recredentiam vel momentaneam poſſeſſionem, donec liquido conſtet de proprietate alteri ex litigantibus adiudicata. l. vnic. ſi de momenta. poſſeſſio. appellat. fuer. C. dicto can. fin. §. de poſſeſſione, 2. q. 6. l. 2. de edicto diui Adrian. tollen. C. A

n cap. ad noſtram, 3. c. reprehenſibilis, §. nec ſubiectis, & §. fin. cap. quia nos, 32. de appellat. c. licet, de offic. ordina. niſi excederetur modus in corrigendo, c. de priore, de appellatio. cap. ſuper queſtionum, §. nos autem, de offic. delega. quemadmodum appellatur ab exſecutore modum excedente, capit. quod ad conſultationem, in fine de re iudica. B

o c. ad hoc, 37. de appella.

p dict. can. ei qui appellat, §. quoties etiam, 2. quaſtio. 6. l. 4. Cod. quorum appellatio. non recipian. C

q c. 2. de appellationib.

r c. 2. c. conſuluit, 18. in 2. ſic incipien. & ca. cum ceſſante, de appel.

s c. paſtoralis, 53. de appellat. c. 1. de reſcript. de hac clauſula remota appellatione in ca. meminimus, 9. & in ca ſuggeſtum, 15. de appellationib. item in l. 1. §. final. a quibus appellare non licet. Et per hanc clauſulam remotus a poteſtate appellādi ab vno cauſæ articulo, remouetur ab aliis, ca ſecundo requiris, 41. de appellat. & ſi plures ſint diuerſi articuli in reſcripto cum illa clauſula delegati, ſi ea clauſula in fine ponatur poſt illos ad eoſde pertinet; ſin autem inter plures inſeratur, ad ſuperiores, non ad ſequentes pertinet, niſi negotia fuerint connexa, c. inquiſitioni, 71. de appel. D E

t Clauſula appellatione remota, non pertinet, primum ad caſus, in quibus appellatio expreſ[illegible] conce[illegible]tur etiam appellatione remota. vt n[illegible]at gloſ. ad d. ca. paſtoralis, 53. de [illegible]pel. v[illegible] [illegible]dex deneget reſtitutionem [illegible] cap ex [illegible] [illegible]tione, de reſtitutio. [illegible] n vult ad[illegible]te[illegible]e recuſatio[illegible] tatis ca[illegible], ca. poſtremo, 36. de appellatio. quomodo autem ad hanc recuſationem ſit procedendum, vide cap. nouit, 43. & cap. 61. de appel. item ſi citauerit perſonas ad locum non tutum, c. ex parte, 47. eodem titu. ſi cogit partes litigare coram ſubdelegato ſuſpecto. ca. ſuper quaſtionum, de offic. delega. dehinc ſecundo quamuis a iudice, cui cauſa delegata eſt remota appellatione, non admittatur appellatio, quæ in iure expreſſe in caſu clauſulæ non eſt conceſſa, tamen hodie licet appellare, & non obſtante clauſula agitur coram iudice appellationis, de ea cauſa appellationis, etſi non fuerit admiſſa, & ſi iuſta viſa fuerit, retractatur iudicatum, c. vt debitus, de appellat. Solet & poſtquam cauſa fuerit deuoluta ad ſuperiorem per appellationem, per inhibitionem ſuperioris prohiberi cognitio cauſæ inferiori. Quemadmodum & 23. loco poterit appellari non obſtante clauſula illa, ſi ſententia manifeſtam contineat iniquitatem. ca. inter cætera, 9. de ſententia & re iudica. Item & 4. non obſtante illa clauſula poterit tertius ſeu alius ab illis, quib. iudex cum illa clauſula datus eſt, pro ſuo intereſſe appellare a ſententia eius iudicis, ca. ſuper eo, 15. de officio delega.

v cap. conſtitutus, 47. de appellat. vbi tamen dicitur contra electum & confirmatum poſſe opponi, non per modum exceptionis vel appellationis, ad impediendum electionis & confirmationis effectum, ſed in modum denuntiationis vel accuſationis coram epiſcopo vel ſuperiore, ſi quod ſit vitium in electo, quod mereatur priuationem, facit ad idem c. poſt electione de conceſſ. prabend. qui enim per electionem & confirmationem miſſus eſt in poſſeſſionem beneficii, aſſequitur eius plenum ius, ideo exceptio aduerſus illum, vt nimis ſera, non admittitur; accuſatio vel denūtiatio contra, & per exceptionem quis quidem repellitur ab obtinendo beneficio, ſed non a iam obtento, ca. ſuper his, de accuſatio. vbi confirmatus non habebat plenum ius, ideo

bb Quod exprimitur & declaratur in cap. a (A) iudicibus, & §. ſi quem, & c. ſi quis epiſcopus, §. arbitrarii tantum, 2. qu. 6. dicimus autem non appellari a compromiſſis electis arbitris, vt excludamus arbitrorum ſententias, quæ ab ordinariis habentibus alioquin iuriſdictionem proferuntur, a quib. appellatur, d. c. a iudicibus, verſ. ab iis, etſi vt arbitrarii, poſſunt enim iudices ordinarii, qui habent alioquin iuriſdictionem, eligi in arbitros, c. cum tempore, de arbit. (B) & c. cauſam, de electione. item delegati, c. literas, de præſumt. c. cum olim, de arbitr. ca. niſi eſſent, de prebend & iſti poſſunt, vt iudices in conſentientes ſententiam dicere, l. 1. C. de iuriſdict. omnium iudic. & ita ab illis appellatur, l. arbitro, qui ſatiſda. cogan. Pan. niſi expreſſe ſe ſententiam dicere tanquam arbitros tantum dixerint; nam tunc electi vt ſimplices arbitri compromiſſarii, non habita ratione iuriſdictionis alterius (C) iudicant, & ab illis non appellatur. Poſſunt & iudices ordinarii cauſam introductam ſuæ iuriſdictionis amicabiliter componere, vt in ca. ſi quis membrorum, 25. q. 8. can. ſi primates, 5. q. 2. §. ſi vero, vt differentes iudices, in authen. veruntamen eius cauſæ arbitrium nō poſſunt in ſe ſuſcipere, (D) ca. 1. infamis, §. tria, 3. q. 7. circa fin. ſicque ordinarii poſſunt eſſe arbitri cauſarum alterius fori, vt & iudices ex conſenſu litigantium, & cauſæ non introductæ ſuæ iuriſdictionis. Quamuis quidam dicāt iure canonico poſſe proprium iudicem in arbitrum eligi, vt gloſſ. ad can. iudicibus, 33. §. ordinarii, 2. q. 6. cui ego adſtipulor, dummodo non ſit in fraudem principalis iuriſdictionis domini, vel emendarum ſtatutarum; eſt enim proprium munus officii iudicis, prius tentare, an poſſit litigantes ad (E) concordiam inducere, l. æquiſſimum, de vſufruct. P. eodem modo & per verba electiuorum compromiſſorum excludimus ſententiam arbitrorū, in quos non ſponte, ſed iure cogente compromiſſum eſt; a qua appellatur, c. ab arbitris, 11. de offic. delega. in Sext. l. 23. in princ. de appella. l. is, in fin. C. de iud. & ſic intelligendus eſt Alexander, dum ait, conſi. 254. nume. 7. volum 6. iure pontificio poſſe a ſententia arbitri a-ppellari, iure ciuili quoque non admitti appellationem a ſententia arbitrorum ex compromiſſo ſponte electorum, docet l. 1. de arbitr. lib. 2. C. tit. 56. l. non diſtinguemus, 32. §. cum quidam, eod. tit. P. acquieſcere itaq; debent compromittentes arbitrio, vel pœnam ſoluere, vel nullum erit arbitrium, ſi pœna adiecta non fuerit, vel dabitur exceptio, l. 1. & fin. C. de arbitr. l. non diſtinguemus, §. cum quidam, eod. titu. P. dummodo omnes, in quos compromiſſum eſt, iudicauerint, non aliter, c. ſane ſi ex conſenſu partium, 2. q. 6. qui canon ita intelligēdus eſt, iuxta verba Gratiani, quando a pauciore numero, quam conſenſum fuerit, iudicatum eſt; alioquin enim ſi numerus electorum arbitrorum interuenerit, non eſſet prouocatio recipienda, vt habetur concil. Carthaginenſi. 3. c. 10. Africano, c. 89. apud Iuonem parte 6. c. 363. & ſic etiam in c. a iudicib. 33. 2. q. 6. a iudicibus, quos communis conſenſus elegerit, non liceat prouocare. ex concilio Milenitano c. 24. vide quæ tractauimus lib. 47. ſyntag. c. 39. Sed & notandum, quod ſcribūt Bal. & Iaſ. ad l. nemo poteſt, in prima lectura, num. 66. de lega. 1. & in ſecunda lectura, num. 93. communem eſſe ſententiam, fieri poſſe pacto, vt poſſit appellari ab arbitrio compromiſſorum in caſibus, in quibus non oritur actio, nō quidem proprie ſed improprie appellationem accipiendo pro reclamatione, d. l. nō diſtinguemus, §. cum quidam, de arbit. facit textus in l. ex conſenſu, de arbitris, P. conſentiunt Butrigarius & Imola, ad c. quintanallis, de iureiu. Notat etiam Coſmas Guimier antiquus gloſſator pragmatica ſanctionis, ad §. ſtatuit eadem, ad verbum iudice, de cauſis in Pragmat. ſanctio. quod de iure canonico, arbitrium iniquum poterit per viam reclamationis retractari, & ſic per implorationem offi-

A *cii iudicij, per c. 2. de arbit. quo loci & annotant interpretes, arbitrium continens manifeſtam iniquitatem debere retractari ex arbitrio iudicis, cap. expoſita, de arbitris, vbi Panormit. & c. fin. de rerum permuta. c. examinata, de confirma. vtili vel inutili, dum tamen intra decennium fuerit reclamatum a parte conquerente, alias contra, vt notatur in c. per tuas, de arbitr. Quia nulla lex vel ſuperior ſuſtinere recte* B *poteſt actum cum peccato, cap. fin. de præſcriptio. quare ſententia non tranſit in rem iudicatam ratione peccati imminentis. c. lator, eodem tit. & iniquitas notoria habet dolum præſumtum, cap. 1. de præſumtio. l. creditor, §. Lucius, manda. P. notat inſuper Guinier prædicto loco, de conſuetudine Franciæ in patria conſuetudinaria & foro ſeculari, appellari a ſententia huiuſmodi arbitrorum, eamque iudices emendare, ſi* C *male fuerint arbitrati, quemadmodum & iure appellatur ab arbitris iuris, cap. ab arbitris, de officio deleg. in Sex. l. fi. l. apertiſſimi, C. de iudic. Cæterum & quãquam ab arbitrorum ſententia appellari non poſſit, tamen contra poterit ſupplicare, c. non ſine, de arbit. Speculator titulo de arbit. §. 1. verſic. arbitrator, Bald. & Salyc. ad l. 1. C. de arbit. atque etiam poterit contra eorum ſententiam recurri ad arbitrium boni viri, vt infra docebitur.* D

cc *c. conſuluit, de appell.*

Capvt III.

A quo & ad quem appelletur.

Regula generalis conſtituenda, ab inferioribus ad ſuperiorem *a* proximum *b* eſſe prouocandum, non ad parem, *c* niſi ſit conſuetudo contraria recepta. *d* licet tamen appellanti, qui errauit in proximo ſuperiore adeundo, & appellando, mutare E & errorem ſuum corrigere. *e* Ad Papam omnes appellare poſſunt, nemo autem ab eo, *f* vt neque ab Imperatore *g* ſeu principe non habente ſuperiorem, *h* non tamen a ciuili ſeu ſeculari iudice, ad Papam appellatur, niſi is eſſet de temporali iuriſdictione eccleſiæ Romanæ. *i* A delegato iudice appellatur delegás; *k* niſi forſan ſummus pontifex iudici ordinario mandauerit iudicãdam cauſam, quo caſu non princeps, ſed proximus iudicis ſuperior appellandus eſt. *l* cauetur autem, ne clericus iudicem laicum appellet, *m* aut Chriſtianum alterius fidei iudicem. *n* Appellatur a ſubdito ordinario epiſcopi ad epiſcopum; *o* ab officiali generali epiſcopi, & ab epiſcopo ad archiepiſcopũ, non ad epiſcopum *p* a concilio generali non eſt appellatio, *q* ſed a concilio archiepiſcopali appellatur primas. *r*

Scholia.

a *c. anteriorum, c. placuit, 2. queſt. 6. l. præcipimus, C. de appellat. l. 1. eod. tit. P. ſuperior inferioris legem tollere poteſt, nõ contra inferior ſuperioris. c. cum inferior, de maio. & obed. Ad maiorem, non ad minorem fit prouocatio, glo. ad c. 2. ad verbum, officiali, de conſuetud. in Sext. Hinc notat Bald. ad leg. fin. C. communia deleg. quod quando aliquid fit iudicio ſortis vel fortunæ, non appellatur, quia ea res non habet ſuperiorem in mundo. Sicq; admonet Rebuff. tracta. de appel. art. 3. gloſſ. vnica, diuiſiones bonorum, quæ interdum in Gallia fiunt iudicio ſortis, non ſolere reſcindi, nec ex ea minorem reſtitui. l. verum. §. ſciendum, de minor. 25. ann. P. quia quod fato contingit cuilibet patrifamilias, quamuis diligentiſſimo, poſſet accidere. §. ſi locupleti, eiuſdem leg. niſi eſſet enormis læſio, quo caſu per officium iudicis reſcindi poſſet, argu. l. maioribus, communi. vtriuſque iudic. C. vbi Bald. vel niſi minor appellauerit in regno Galliæ ab hac diuiſione, dicens, ſe non quidem iudicio ſortis læſum, ſed dolo aduerſarii, doluſque tunc reipſa interueniens probabitur, alioquin non daretur reſtitutio. d. l. verum, de minorib.*

b *id eſt, non appellatur ad maiorem ſuperiorem omiſſo medio ſuperiori, ſed gradatim e-*

nim

nim ſemper ad proximum ſuperiorem ap- A
pellatio facienda eſt, ca. dilecti, 66. de ap-
pel. c. duo ſimul, 9. de officio & poteſt. iud.
ordinar. c. Romana, 3. §. archidiaconus, de
appellat. in Sext. l. imperatores, 21. in prin.
de appel. §. ſcito autem, de app. in nouellis,
niſi forſan princeps aut ſummus pontifex
appelletur, qui & alia via per ſimplicem
querelam & ſupplicationem adiri poſſunt,
vt ordinarii ordinariorum, titulo quādo
imperator inter pupillos & viduas, ita & B
per appellationem ſummus pontifex inuo-
catur, c. ſi quis veſtrum, ca. omnes, cap. ad
Romanam, c. ſi quis putauerit, c. ideo hinc,
c. decreto, c. qui ſe ſcit, cum ſimilibus, 2. q.
6. can. accuſatus, 2. quaeſt. 6. c. ſi duobus, 7.
de appellatio. Poteſt & legatus Papae omiſſo
medio appellari, vel adiri. c. 1. de officio le-
ga. Quando tamen appellatur ad Papam
iuxta formam, c. ſtatutum, de reſcript. in
Sext. non debet agitari cauſa appellationis C
in curia Romana, ſed debet delegari in
partibus ſeu locis litigantium cognoſcenda
& determinanda, ca. quae fronte, & ibi do-
ctores, de appell. Et ita quoque ſtatutum in
concilio Baſilienſi, §. ſi vero quippiam, de
cauſis, in pragmatica ſanctio. niſi forſan
propter defectum iuſtitiae, aut iuſtum me-
tum probatum ſummo pontifici, non poſſit
in partibus delegari, vt in d. §. ſi vero, dici-
tur. Poteſt & ex conſenſu partium appel- D
latio tractari, vbi appellatum eſt ad ſupe-
riorem mediatum maiorem quam opor-
teat, vel apud parem, ſi modo conſuetudo
ſit talis praeſcripta, & in his de facto non
nocebit error, contra ſi ad inferiorem pro-
uocatum ſit. l. 1. §. ſi quis in appellatione, de
appella. P. l. eiuſmodi, 5. de appel. recipien. Et
valet etiā appellatio ad maiorē quam pro-
ximū, ſed fit ab eo remiſſio ad proximum
immediate ſuperiorem per l. imperatores, E
21. de appellat. vide Maſſuerium, tit. de
appella. §. 27. quod ſi ex litigantibus, vnus
ad proxim:um ſuperiorem, alius ad ſum-
mum pontificem appellet, ſi ordinarius ſu-
perior faciat prior citare appellantem ad
ſummum pontificem, debet is nihilominus
coram illo comparere de ſua appellatione
ad ſummum pontificem dicturus. c. ſi duo-
bus, 7. c. ad haec, 30 de appella.

c cano. anteriorum, §. illo videlicet, 2. quaeſt.
6. & §. illo videlicet, nouella 23. quia par
in parem non habet imperium, l. nam ma-
giſtratus, de recep. arbit. l. ille a quo §. tem-
peſtiuum, ad Senatuſconſ. Trebellian. nec
valet conſuetudo, vt ad minorem vel ad
parem appelletur; neq; de ea re receptum
pactum, quia eſt contra ſubſtantiam ap-
pellationis, gloſſ. ad ca. 2. ad verbum offi-
ciali, de conſuetud. neque pactum mutat
ſubſtantiam actus, cui adiicitur, l. vbi ita
donatur, de donatio. cauſa mort. l. cum
precario, de precar. Pan. nec ſtatutum aut
conſuetudo, l. 2. de vſufructu earum rerum
quae vſu conſumuntur. Niſi conſuetudo
parem vel minorem fecerit in eo caſu ap-
pellationis maiorem, Ioannes Andreas
ad capit. Romana, de appellationibus, in
Sexto.

d d. c. Romana, 3. §. ab archidiaconis, de app.
in Sext. iuncta diſtinctione proxime ſupe-
rioris annot.

e can. fin. §. ſi vero is qui, 2. quaeſt. 6. l. 28. C.
de appel.

f ca. ipſi ſunt canones, 16. & ſequen. 17. cun-
cta per mundum, cum ibi notatis, 9. qu. 3.
can. omnes qui, 12. diſtinct. Nec valet ap-
pellatio a Papa ad concilium, d. can. cuncta
per mundum, cum ibi notatis, 9. quaeſtio. 3.
c. anteriorum, §. illo, 2. quaeſt. 6. Panormit.
ſuper rubricam, de appel. niſi in tribus ca-
ſibus, in quibus dicitur eſſe concilium ge-
nerale ſupra Papam, vt notatur in cap. 2.
§. 1. de auctoritate ſacrorum conciliorum,
& ibi per gloſſam Coſmae Guimier. & in
princ. tit. de collation. eodem lib. Pragma.
ſanct. Poſſet tamen a Papa male informa-
to ad eundem bene informatum appellari,
can. ſententiam, 35. quaeſtio. 9. cano. prece,
can. cum apud, 11. quaeſt. 3. c. cum ex lite-
ris, de reſtit. in integ. vbi doctores. Et pec-
caret Papa, ſi talem appellationem non ad-

lationibus tanquam ab abuſu, in conſtitutione ſeu ordinatione Frãciſci 1. regis Gallarum publicata anno 1539. artic. 5. 6. 7. 8. & in Rapſodia arreſtorum Papi, lib. 19. titu. 2. & a nobis lib. 50. ſyntagm. iur. cap. 2. numer. 36. & in noſtro tractatu de abuſu & remedio generali ſub pretextu religionis.

n *Alioquin excommunicatus eſt, cano. 32. Catholicus, 2. qu. 6. niſi forſan, vt notat ibi gloſſ. Catholicus tunc degeret ſub infideli principe; quemadmodum & D. Paulus prouocauit ad Caſarem, Actor. c. 25. facit can. ſi in adiutorium, 10. diſt.*

o *d. c. 3. §. 1. de appel. in Sex. ſunt enim aliqui qui vltra epiſc. habent in eius diœceſi certam iuriſdictionem ex priuilegio, vel conſuetudine, vel alio modo, quorum appellationes ad epiſc. deuoluuntur, niſi aliter exemti ad ſedem Apoſtolicam perueniant; ſic & a capitulo epiſc. appellatur, cum diſt. c. a collatione, 11. de appel. in Sext.*

p *c. 2. de conſuetudine, in Sext. c. 3. de appell. in Sexto. niſi forſan quadam ſit probabilis cauſa, quæ recipi appellationem ad epiſcopum ſuadeat. d. c. 3. §. cum autem, vel conſuetudo recepta id obtinuerit, d. c. 3. §. debet autem, de appel. in Sexto.*

q *Quia concilium generale repræſentat vniuerſam eccleſiam, & auctoritate ſummi pontificis publicatur, a quo non licet appellare, vt diximus, & iniuriam facit iudicio reuerendiſſima ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare cõtenderit, l. nemo, de ſumma trinit. C.*

r *c. placuit, 2. q. 6. c. ſi inter, 6. queſt. 4. c. preſbyteri, 11. q. 3.*

Capvt IIII.

De forma appellandi.

Appellatio fit vel viua voce verbo, appello, illico ſententia lata, *a* vel in ſcriptis, poſt viuam vocem, vel ſine ea, *b* intra tempus a iure conſtitutum. *c* Appellandi forma ad Papam vel in iudicio vel extra A eſt, *d* vt ea fiat in ſcriptis, expreſſa cauſa, petitis Apoſtolis, *e* & conſtituto ad agendum procuratore. Debet & a ſententia interlocutoria appellans, cauſam vel grauamen exprimere rationabile, corã iudice a quo, quod ſi probatum eſſet, iuſtum haberetur ad reformationem ſententiæ; *f* debetque addere in appellatione, ſuã exceptionem non fuiſſe admiſſam; *g* in diffinitiua illa expreſſio non exigitur, ſed ſufficit viua voce B dicere, appello ſimpliciter, ſi incontinenti poſt ſententiam appelletur; vel ſi ex interuallo, dicere ſimpliciter vel ſcribere ſe prouocare. *h* Pro appellatione habetur, ſi poſt grauamen illatum, grauatus ſe ſubmiſerit protectioni ſuperioris omiſſo per ſimplitatem verbo appello. *i* Iuſto etiam metu prohibitus appellare, exiſtimandus eſt ad appellationis beneficium conuolaſſe, ſi intra tempus quo prouocatur, coram C iudice, a quo appellare voluit, vel ſi cum habere non potuit illius iudicis copiam, in præſentia bonorum virorum, proteſtatione ſuper hoc propoſita, cauſas appellationis expreſſerit. *k* Procurator ad appellandum conſtitutus, non debet excedere formam mandati; aut aliter agens non præiudicat domino. *l* Si a pluribus iudicibus appellatio facienda, corã maiori parte fiet. *m* Pro appellatione quoque habetur, D recurrere ad iudicem pro emendatione ſententiæ. *n*

Scholia.

a *Fit illico verbo lata ſententia, ſedente pro tribunali adhuc iudice, aut eo nondum diuertente ad extraneos actus, aut apud acta eodem die, l. litigatoribus, 14. de appel. C. l. 2. eod. tit. P. can. poſt appellationem, §. forma, 2. q. 6. facit l. a ſententia, 5. §. fi. de appella. P. vel ſi fiat intra tempus, quod indulgetur nouo iure ad appellandum, de quo* E *poſtea. Et ſi propter metum iudicis, grauatus non poſſit ab eo appellare, vel ſi is abſit poteſt appellari coram notario & teſtibus, c. fi. de appella. l. 2. C. de his qui per metum iudic. non appel.*

quem appellatur, & ad reddendos ei Apoſtolos ſeu ad præſentandos ſuperiori, in l. præſes prouinciæ, de appella. C. l. nemo, 3. de temporibus appell. Et in hoc tempore debet intimari appellatio aduerſario, & dies ei dici proſequendæ appellationis cauſa, clement. 1. de appel. Quartum tempus conſtituitur in proſequenda appellatione, cap. vt perſonas eccleſiarum, 4. c. peruenit, 13. de appellatio. cum ſimilib. A

d c. 1. de appell. in Sexto. B

e Apoſtoli ſunt literæ iudicis dimiſſoriæ, quibus teſtatur ſuperiori talem à ſe appellaſſe, libr. 1. de libellis dimiſſor. lib. 49. P. tit. 6. §. Apoſtolos. de appel. C. l. dimiſſoriæ, 106. de verbor. ſignific. P. ἀποστέλλω dimitto, vt ſimplex στέλλω.

f d. c. 1. de appell. in Sex. c. vt debitus honor, 59. c. interpoſita, c. cum ſpeciali, 51. c. cauſam, eod. tit. apud Greg. clemen. appellanti, eod. tit. l. appellanti, 13. §. fi. eo. tit. P. C

g c. dilecto filio, 65. eod. tit. de appel.

h cap. 1. verſ. is qui, & ibi gloſſ. de appella. in Sexto. c. Romana, §. cum autem, & ibi notatur eod. tit. Solemnitas alia non requiritur, nec ſcriptura neque cauſa in l. 1. in fin. & l. 2. & l. litigatoribus, C. de appell. & ita poſt hanc appellationem à diffinitiua in quadictum eſt, appello ab iniqua ſententia, liberum eſt in iudicio eius, ad quem prouocatum eſt cauſas grauaminis, quas placuerit proponere etiam non propoſitas coram iudice, à quo appellatum eſt, noua quoque inſtrumenta producere, & nouos teſtes, & non deducta adducere, & probare non probata, c. conſtitutus, in 2. de appel. c. fraternitatis, de teſtib. c. cum Ioannes, de fide inſtrum. l. per hanc, de tempo. appella. C l. ſcio, de fide inſtrument. ca. accedens, vt lite non conteſta. non proced. ad teſt. exam. Aliter in appellatione ab interlocutoria, in qua ſola cauſa appellādi ante diffinitiuam, in iudicio appellationis eſt proſequenda, non alia & ex iiſdem actis prioris iudicii determinanda & iudicanda, clement. appellanti, de appel. ca. cauſam, 62. & d. c. vt D debitus, eodem tit. apud Gregor. & idcirca exprimēda in ea appellatione cauſa ab interlocutoria, vt & in appellationibus extraiudicialibus, vt in cauſis electionis, in c. vt circa, de electio. in Sext. clem. conſtitutionem, eod. tit. c. cum nobis, eod. titu. apud Gregor. & in aliis ſimilib. extraiudicialib. vt in c. 1. de his qui fiunt à maiori parte capituli, c. bona, de app. eaq; appellatio etiam extraiudicialis in ſcriptis eſt proponenda, vt ab interlocutoria ſententia iudiciali, c. cordi nobis, de appel. in Sext. aliter non reputaretur quis appellans. glo. fin. ad c. cum cauſam, 62. de appel.

i Expreſſe in c. ad audientiam, 34. de appel. quando illa ſubiectio protectionis habuit reliqua, quæ in appellatione exiguntur, nempe quod inſinuata ſit & intra tempus debitū, & contra certum grauamen, alioquin generalis protectio non eximit à proprii iudicis iuriſdictione, cap. ex parte, de priuileg.

k ca. fin. de appel. l. 2. C. de his qui per metum iudic. non appella. l. cum quidam, de appel. conteſtatio porro illa, quod ob metum iudicis non poſſit appellari libere, fieri debet intra tempus appellandi, & ſic non currit contra proteſtantem præſcriptio temporis, c. fin. de offic. ordinar. c. fin. de electio. can. placuit, 16. q. 3. l. vt perfectius, C. de annali except. l. fin. C. de epiſcop. audien. Qualis porro hic metus eſſe debeat, tradit Iaſon & Paulus Caſtrenſis ad l. cum aliquis, de iure delibera. C. & ad l. interpoſitas, Cod. de tranſactio. Felinus ad capit. eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtitutio. Cauſæ porro appellationis hic dicuntur exprimēdæ, quando videlicet fit appellatio ab interlocutoria, non ſi à diffinitiua, vt paulo ante dictum eſt.

E l c. ſignificante. 69. de appel.

m clemen. 1. eod. tit.

n l. non diſtinguemus, §. cum quidam, de receptis arbitr. Speculat. tit. de arbitris, §. ſequitur.

Capvt V.

Qui appellare poſſunt.

Poteſt quis pro ſe, *a* & pro alio appellare procuratorio nomine, *b* etiam pro inuito condemnato. *c* Et vna ſentẽtia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus appellauerit, illius victoria cæteris ſuffragatur, ſi communi iure iuuentur, idemque negotium & eadem cauſa defenſionis exſiſtat. *d* Qui iurauit quod ſtabit mandato iudicis, B ab eo appellare non poteſt. *e* Appellant alioquin a ſententia omnes, quorum intereſt ex aliqua cauſa, nõ fuiſſe ita iudicatum, vel extra iudicium aliquid actum, ſiue contineantur in ſententia, ſiue non contineantur. *f* Qui tamen non detulit appellationi aduerſarii, ipſe appellans in eadem cauſa non auditur. *g* Non debet quoque admitti manifeſte ſuperflua & fruſtratoria appellatio, *h* nec eorum, quorum non intereſt, *i* nec eius qui paſſus labi tempus datum ad appellandum, & poſt tempus appellauit. *k*

Scholia.

a *Vt liquet ex titulis, de appellationib.*

b *c. interpoſita, 70. §. eidem, de appel. can. anteriorum, 28. 2. q. 6. §. 1. de appel. in nouel. ſeruata forma mandati, c. ſignificanti, 69. de appel. l. fin. an per alium cauſæ appella-* D *tio. reddi poſſit. lib. 49. P. titu. 9. l. 4. §. fin. de appel P.*

c *l. non tantum, de appell. vbi ratio, cur pro inuito damnato appelletur, quod non audiatur perire volens, & in l. addictos, de epiſcop. audien. (l. addictos, de appellatio. facit l. 1. de liberali cauſa. P. veruntamen cauſam appellationis criminalis & capitalis, non poteſt per procuratorem proſequi, can. ſi autem, 39. §. fin. & ſequent. ſi quan-* E *do, 2. quæſt. 6. can. in criminalibus, penult. 6 quæſt 3.*

d *cap. penult. de appellat. vbi & iſtæ circumſtantiæ deſcriptæ ſunt, idem & in c. ei qui, § ſunt quorum, §. quandoque, 2. quæſt. 6.*

A *l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. appellauerit, in quib. gloſſæ explicationem adferunt.*

e *c. quæſtioni, 21. de appellat. cui tamen ex diametro pugnare videtur cap. ad hæc, 20. eodem tit. quod intelligit gloſſ. ad dict. c. quæſtioni, de eo qui iurauit ſtare iudicio eccleſiæ, qui contra fuerat propter contumaciam excommunicatus, & ideo poſtea iudicium ſubiens, etiam ſi appellauerit grauatus, ſtare iudicio videtur, eo quod litigauerit, licet tanquam grauatus appellet.* B *At cap. præſenti, loquitur de eo, qui iurauit ſe mandato & ſententiæ ſtaturum, eoq́; non contumace, ſic & non poteſt appellare, qui pactum fecit de non appellando, l. fin. §. fin. de temporib. ordina.*

f *in c. non ſolent, 2. q. 6. l. 4 § 1. de appel. P. l. 1. quorum appel. non recip. l. 2. C. quando appellan. ſit. vide quæ diximus ſup. cap. 2. quando appellari poſſit ab arbit.*

C g *cap. conſtitutus. 23. c. an ſit, 42. de appellat. ca. bonæ, de elect. fruſtra implorat legis auxilium, qui committit in legem; cap. quia fruſtra, de vſur. l. auxilium, in fin, de minorib. c. an ſit, de appellat. ca. fin. de immunita. eccleſiæ.*

h *l. 1. de naufrag. lib. 10. C. tit. de friuolis appellatio. in Pragma. ſanctio. & concordatis Gallicanis, & ſummi pontificis. Quare & qui fruſtratorie appellat, & qui illam* D *admittit, quilibet puniri debet in decem libras auri, l. quiſquis, quorum appellationes non recipian l. 2. C. de epiſcop. audien. l. ſi quando, §. ſi quis auſus fuerit.*

i *can. non ſolent, 2. q. 6. c. tranſmiſſa, de elect. l. 1. de appel. recip. P.*

k *Nempe qui appellauit poſt decennium a tempore latæ ſententiæ, can. anteriorum, 2. q. 6. c. ſignificauerunt, de teſtib. c. dilectus, de elect. §. 1. de appell. & intra quæ tempo-* E *ra, &c. Solet tamen aliquando reſtituere negligentem ad appellandum per literas principis in Gallia maxime, & ex cancellaria eius illas concedi; dicuntur* lettres d' appel auec relief de n' auoir appellé & intimé dans le temps. *R[illegible]o*

au.em

autem, quare regulariter poſt decem dies non appelletur; quod poſt lapſum eius temporis ſententia tranſiuit in rem iudicatam, quod ad negligentem pertinet, qui ſibi imputare debet, & cui ſua mora debet eſſe nociua, & acquieuiſſe videtur non appellando, c. quod ad conſultationes, de ſentent. & re iudic.

Caput VI.

Quæ obſeruanda ſunt appellationibus interponendis & proſequendis

EX ſuperioribus porro colligemus, appellationem interiiciendam eſſe, & a iudice petendos eſſe Apoſtolos ſeu literas dimiſſorias, *a* iudicem autẽ denegare non debere. *b* Erit autẽ poſtea appellatio aduerſario appellato inſinuanda, vt vocatus veniat ad eius iudicium. *c* Debet & præſentari iudici ad quem *d* qui poſtea habita ratione diſtantiæ locorum, diem dicit, quo ſe partes iudicio ſiſtere debeant; *e* cui etiam acta ſunt edenda & tranſmittenda a iudice a quo. *f* Proſequenda deinde coram iudice appellationis eius deciſio; *g* & ibi probanda erit cauſa appellandi ab interlocutoria, quod ea fuerit propoſita nec admiſſa, & quod vera ſit & iuſta: *h* non autem coram iudice a quo appellatum eſt. *i* Suntque ita cauſæ ſolæ propoſitæ iudici a quo in interlocutoria, diſcutiẽdæ ante iudicem ad quem, & non aliæ, *k* in appellatione autem a diffinitiua & propoſitæ iudici & aliæ in appellatione tractari poſſunt. *l* Placuit autem, vt a quibuſcunque iudicibus eccleſiaſticis ad alios eccleſiaſticos maiores appellatum fuerit, audientia non denegetur. *m* Attamen non eſt inhibendus epiſcopus, a quo appellatur ab archiepiſcopo ad quẽ appellatur, ne cognoſcat de negotio, niſi cauſa appellationis videatur iuſta archiepiſcopo vel ſuperiori, & de ea cœperit cognoſcere. *n* Appellatione porro deuoluta ad ſuperiorem, eo qui appellatus fuit veniẽte, ſi is qui appellauerit venire neglexerit, ſi quid proprium
A habuerit, competentem illi faciat recompenſationem expenſarum; vt hoc ſaltem tenore territus in grauamen alterius non facile quis appellet. *o* Idipſum dicendum eſt de appellato non comparente. *p* Sed & omnino puniendus appellans, vt quoties iniuſta eius appellatio pronuntiatur, ſumtus, quos dum ſequeretur aduerſarius impendit, reddere cogatur. *q* Atq; ſi conſtiterit cauſa appellationis cognita, male
B fuiſſe appellatum, & bene iudicatum; cauſa remittenda eſt ad iudicem, a quo appellatum eſt, *r* niſi forſan is iniuſtam appellationem admiſerit, quo caſu non eſt ei remittenda. *s* Ante cognitionem tamen appellationis non debet ad iudices, a quibus appellatum, cauſa remitti, niſi partes conſentiant. *t* Quod ſi contra conſtiterit bene appellatum eſſe, iudex appellationis reſciſſa priore ſententia, poteſt & debet proce-
C dere in cauſa principali. *v* Hoc tamen placuit, vt a quibuſcunque iudicibus eccleſiaſticis, ad alios iudices eccleſiaſticos, vbi eſt maior auctoritas, fuerit prouocatum, non eis obſit, quod eorum fuerit ſoluta ſententia; niſi cõuinci non potuerint, vel iniquo animo iudicaſſe, aut non fuerint ali-
D qua cupiditate, aut gratia deprauati. *x* Poteſt & iudex appellationis, quãdo lis fuerit corã primis iudicibus conteſtata ſuper eodem negotio, parte quæ conuenitur contumaciter ſe abſentante, cum ei de meritis cauſæ liquebit, commiſſum ſibi negotium diffinire. *y*

Scholia.

E a *Qui Apoſtoli ſeu literæ dimiſſoriæ, dirigũtur a iudice a quo ad iudicem, ad quem prouocatum eſt, c. poſt appellationem, in prin. 2. q. 6. c. 1. ibi* petat Apoſtolos, *& c. 4. de appellatio. in Sexto l. vnica de libellis dimiſſor. in Gallia loco Apoſtolorum, intra tempus conſtitutũ fit releuatio appellationis, vt dicunt, & docet Maſſuerius in practica tit. de appel §. 2.*

b *cano. appellantem, cano fin. §. ſimiliter, 2.*

q.6.cap.de priore,31.ca.ut debitus honor, de appellationib. l. Imperator Alexander, 25 eod.tit.P. & §. atqui ut omnibus, & §. nam ſi per procuratorem, nouel. 82. §. ad hæc ſancimus, nouel. 126. §. appellationes, nouel. 134. niſi forſan poſt tempus præſtitutum ad appellandum appelletur, aut interdicta ſit legibus prouocatio, d. §. ad hæc ſancimus. A

c *clem.1.§.eſt tamen, de app. clem. cauſam, de elect.* B

d *cap.3.§.ſi vero vocatis partibus, §.quod ſi obiiciatur, de appel.in Sext. ubi ratio.*

e *c.cum ſpeciali, 61. de appel.can. propter ſuperflua, 2.2.& ſeq.2.qu.6.*

f *can.fin.§.iudicibus,2.q.6.c.fin.de proba.l. nec cauſas, 51. l. a proconſulibus, 19.l. iudicibus, 24. C.de appel. l. nemo, 3. de temporib.appel. hocq́; fieri debere intra triginta dies a tempore appellationis notat Iulianus patritius, in nouellis ca.422. poteſt & qui appellat, ſibi terminum ad proſequendam ſeu ad inſtituendam appellationem ſtatuere, & ad certam diem ea cauſa citare aduerſarium; ſi tamẽ longius quam par ſit tempus concipiat, poteſt a iudice a quo, illi terminus præfigi, intra quem debeat ſuperiorem adire, ca.perſonas eccleſiarum, 4. de appel. Sic & iudex a quo appellatur, poteſt compellere appellãtem, ut intra certum, competens & conueniens tempus proſequatur appellationem interpoſitam, aut iudicio ſuo pareat, ca.peruenit ad nos, 15. & c.conſuluit, 14. de appel. non poterit tamen iudex a quo præfigere terminum appellanti, intra quem appellationis diffinitionẽ obtineat, quia tunc imponeret legem ſuperiori deciſionis, quod facere non poteſt, c.cum inferior, de maior. & obed.* C D

g *c 4. & 5. & c.peruenit, 13. de appel.*

h *cap. dilecto, 63. cap. interpoſita, 70. de appellatio.* E

i *c.ſi a iudice, 10. de appel.in Sexto.*

k *clement. appellanti, de appel.in Sexto. ubi & idipſum dicitur, habere locum in appellatione extraiudiciali. Ratio, quia ſi cauſæ appellandi fuiſſent propoſitæ iudici a quo appellatum eſt, forſan emendaſſet ſententiam, & eas admiſiſſet, cum poſſit contraria ſententia quod iuſſit fecitq́; reuocare, l.quod iuſſit, de re iud.P.*

l *Sic cauſa appellationis a diffinitiua poteſt coram iudice, ad quem appellatum eſt mutari, & alia allegari, l.3.§.fin.l.ſcio quæſitum, §.ſi.de appel.l.eos qui, 6.§.ſi quid autem, l. in offerendis, 35.§.fin. C.de appel.l. per hanc, C.de temporibus appellat. Quod intelligendum eſt, ſi ad eandem actionem & cauſam pertineant, alioquin in cauſa appellationis non licet nouam actionem in locum prioris ſubſtituere, d.l.per hanc, niſi forſan in cauſa beneficiali ad ſummum pontificem prouocatum fuerit, qui poterit de nouo de cauſa poſſeſſorii & petitorii cognoſcere, clement.1. de cauſa poſſeſſio. & proprieta.*

m *can.placuit, 9. 2. quæſtio.6.ex Iulio Papa in decretis ſiue in reſcriptis ad Orientales cap. 22.*

n *cap.2.§.ſi vero, & §.quod ſi obiiciatur, de appel.in Sext.*

o *c.reprehenſibilis, 26.§.ſi autem, de appel. Punitur appellans, qui non proſequutus fuerit appellationem, in expenſis aduerſarii. Et ſi non habebit proprium, puta quod ſit monachus, filius familias punietur aliter ex arbitrio iudicis, cano.ſi res, 14.q.6.can. c.finem litibus, de dolo & contumac. cap. cæterum c.fin. de reſcript. l. cum quem temere, de iud.P.*

p *c.1.§.fin.de appel.in Sex. ubi ratio, ne eludatur iudex & aduerſarius. facit quoque c.cum ſpeciali, §.exceſſu quoque, verſ.nullo autem, c.interpoſita, 70.§. fin.eodem tit. apud Gregor. §.in omnibus, nouel. 126. Præſtantur autem iſtæ impenſæ ob contumaciam tantum, non habita ratione principalis cauſæ litis, an iuſta vel iniuſta ſit ei, cui præſtantur, c.cum dilecti, in fine de dolo & contumacia.c.ad hoc, in fin.de ſequeſtra.poſſeſſio.cap.quoniam, §.in alius, ut lite non conteſta.l.ſancimus, C.de iudic.auth.*

qui

qui ſemel, C. quomodo & quando iudex, l.eum quem temere, de iudic. P. eruntque itaq; iſta expenſæ ſoluendæ, antequam contumax vlterius audiatur, d.l.ſancimus, & d.c.quoniam, §.in aliis. A

q *can.27.omnino, 2.q.6.ca.reprehenſibilis, de appella. Iſti ſumtus aliquando etiam ad quadruplum impenſarum taxati fuerunt, d.can.omnino, aliquando ad duplum, can. libellum, 3.q.4. hodie tantum ſimpli ſunt, l.non ignorat, l.terminato, de fructibus & lit. expenſ. veruntamen vltra ſumtus ſolent aliter puniri temere appellantes ex conſtitutionib. regnorum multis pecuniariis, vt in iure ciuili, in cauſa ciuili multa quinquaginta librarum argenti, l. ab exſecutore, C.quorum appellat. non recipian. Irrogatur & in criminali infamia & litis amiſſio, l.a proconſulibus, de appell. C.niſi in primus iudex admiſiſſet appellationem, quia tunc appellans temere arbitrio iudicis ad quem puniretur, l.eos, §.nec temere, de app. C. Rurſus & ſi quis ad munus vel honores nominatus, appellauerit, nec obtinuerit damnum, quod interim reſpublica paſſa fuerit, præſtare cogetur; Idipſum dicetur de eo, qui a tutelæ datione temere appellauit, l. imperatores, 21.§.ſi magiſtratus, de appel.l.1. ſi tutor vel curator appellauerit.*

r *c. cum in eccleſia 31. cap. vt debitus, 59.§. cum autem, verſ. etſi minus, cap. cum ſpeciali, 61. de appel. cap. Romana, 3.§.fin. & cap. cum appellationibus, 5. eodem titul. in Sexto.*

s *d.c.cum appellationib.*

t *Sic conſenſus partium indeciſa appellatione remiſſionem operatur, non aliud. ca. accepta conqueſtione, 35. de appel. c.fin. §.fin. & cano.ſi quis epiſcopus. 2.q.6.c.per tuas, de ſintent. excommun. l. eos qui, C. de appel. ſed & pars appellans ante cognitionem appellationis, poteſt redire ad iudicem a quo appellauit, etiam non conſentiente appellato, cui tamen non conſentienti ſumtus, quos iam fecit, reſtitui debent, ad illos condemnato appellante, ca.interpoſita, §.1. de appellat.*

v *c.ad probandum, 24. de ſenten. & re iudic. c.vt debitus, 59.§. cum autem, verſ. alioquin ipſe procedat, & c.cum ſpeciali, §.exceſſu quoque, verſic. appellationis cauſa, de appellat.*

x *can. hoc autem placuit, 37.2.quæſtio.6.ex concilio Carthaginenſi, 3.c.10. Sic iudex præſumitur ex officio iudicaſſe, quia appellationis iudex interdum in melius, interdum in peius ſententias reformare poteſt, l. 1. de appellatio. P. & quod ex officio fit præſumitur recte factū, niſi fraus aut malitia doceatur, cano. abſit, cano. ſi epiſcopus forte, 11.quæſt.3.can. Lugdunenſis, 9.q.2. c.ſicut, de ſentent. & re iudic. c. in præſentia, de renuntiation. Aliter enim ſi conſtet quod iudex iniquo animo male iudicauerit, arbitrio iudicis ſuperioris emendabitur, l.fin. de variis & extraordinar. cognitio. nam & facit iudex litem ſuam, tenetur que ad litis æſtimationem, qui odio, dolo, pecunia, ſeu per ſordes iudicis ſui ſententiā corruperit, quæ poſtea reformata fuerit, l.2. C. de pœna. iudic. qui male iudica. §.1. de obliga. quæ ex quaſi delicto naſcun. cum ſimil.* B C

y *c.per tuas, 58.§.fin. de appel. quod intellige concurrentibus omnibus prædictis, dum de diffinitiua pronuntianda actum eſt; videlicet, ſi de proprietate rei agatur, & ſit appellatum poſt conteſtationem litis, teſtibus publicatis ante ſententiam, & contumax fuerit appellans, cap. prout, de dolo & contumac. quo loci plene id tractatur. Et ſi agatur de poſſeſſione, ſi poſſeſſor eſt præſens, & abſens actor, tunc ſiue fuerit lis conteſtata, ſiue nō, poteſt dari diffinitiua, ſi conſtet de meritis cauſæ, & ſic intelligitur cap. cauſam, de dolo & contumac. cap. audita, de reſtitutione ſpoliatorum. authentica, qui ſemel, Codic. quomodo & quando iudex; quod ſi non liqueat de cauſa, abſoluendus erit reus ab obſeruatione iudicii, & in expenſis condemnandus actor, l. pro-* D E

perandum, §. ſi quidem, de iudicat. C. cum ſimilib. A

Cap. VII.

De effectu appellationis & attentatis.

APpellatione pendēte indeciſa coram iudice ſuperiore nihil innouandum eſt in eius præiudicium; ſicq; ob eam cauſam iudici, a quo appellatum eſt, inhibitio B
per iudicem ad quem appellatum fuit; & innouatum vel attētatum, ſi quod factum fuerit, erit reſcindendum, *a* niſi qui appellauerit quoque contra appellationē ſuam, vel aduerſarii ſui ante factam, prior nouauerit aliquid. *b* Itaque appellatio deuoluit cauſę cognitionem ad ſuperioris tribunal, maxime vbi eſt admiſſa ab inferiore. *c* Nec ſolum cauſæ ipſius deuolutum cenſetur principale negotium ea admiſſa, ſed etiam C
eius acceſſoria. *d* Suſpendit quoque appellatio exſecutionem ſententiæ, vt & officium iudicis, qui eam protulit in ea cauſa & articulo, in quibus appellatum eſt; *e* non autem in aliis non coniunctis, ſi ab interlocutoria appelletur. *f* Et hæc regulariter intelligenda; aliquando enim appellatio ex ratione aliqua iuſta non ſuſpendit omnino officiū iudicis, a quo appellatum eſt, quominus aliquid efficaciter agat. Et D
proinde reo appellante a ſententia contra eum lata, fructus rei petitæ, ſi ab eo diſſipentur, ſequeſtrantur. *g* Neque impediet appellatio effectum confirmationis præcedentis. *h* Nec exſecutionem eorum, quæ iure, non obſtante appellatione, & ſine præiudicio eius exſecutioni mandari poſſunt; *i* ſic ſententia excommunicationis ſeu ſuſpenſionis non obſtante appellatione ab ea, ſortitur effectum. *k* Poteſt & ex- E
communicatus, pendēte appellatione, abſolui ad cautelam, *l* & non obſtante appellatione a collatione beneficii ſibi antequā vacaret promiſſi, alteri factæ, datur poſſeſſio & collatio. *m*

Scholia.

a *Hæc omnia in cano. poſt appellationem, §. Vlpianus, 2. q. 6. l. vnica, nihil nouari appellatione pend. P. exempla reuocationis factorum poſt appellationem ponuntur in c. 1. ad præſentiam, 16. cap. dilectus, 55. de appel. c. licet, 14. de ſenten. excom. in Sext. ca. cum olim, 32. de offic. delegat. c. cum tu filii, 16. de teſtib. c. dilecta, 10 de exceptio. cum ſimil. Explicatio porro horū omnium petenda eſt ex cap. non ſolum, 7. de appella. cuius verba hic inſeram:* non ſolum innouata poſt appellationem a diffinitiua ſententia interiectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicium penitus reuocari, ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam & appellationem (quæ poſt modum intra decennium interponitur ab eadem) contigit innouari, ac ſi poſt appellationem eādem innouata fuiſſent. Illa vero quæ poſt appellationem ante ſententiā diffinitiuam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent, niſi iudex appellationis (poſtquam ſibi conſtiterit poſt appellationem admiſſam, ex cauſa probabili fore ad ſe deuolutā) inhibeat canonice iudici, a quo appellatum exſtitit ne procedat, tunc enim poſt inhibitionē huiuſmodi quicquid fuerit innouatum eſt (licet cauſa nō ſit vera) per appellationis iudicium ante omnia in priſtinum ſtatum reducēdum. *Hæc ibi. Attentata & innouata dicuntur facta a iudice, a quo appellatur, vel a parte poſt appellationem canonice interpoſitam, & dicta attentata, eo quod quæ facta ita tunc ſunt, non valent, vt vere facta, ſed tāquam conatus ad faciendum imperfecti, id eſt, tentata num fieri poſſent habentur, explicatur in l. iubemus, 14. §. 1. de ſacroſ. eccl.*

b *Paria ſunt enim quod ad effectum, non fieri vel fieri inutiliter, l. quoties, qui ſatiſdare co-*

re cogantur. Innouare & attentare autem A
non dicitur tertius aliquis a litigantibus
& iudice, ſi pendente appellatione aliquid
agat contra inhibitionem parti vel iudici,
a quo appellatur factam, nec ratione atten-
tatorum ex eo tenetur, ca. Romana, 3. §. in
alium, de appellat. in Sext. dictum autem
in regula attentari contra appellationem
indeciſam; nam ſi aliquid caſu dicatur
corruere, non ſit attentatum, quia cauſa
redit ad priorē iudicem ſubmoto impedi- B
mento iudicis ſuperioris, veluti ſi renuntia-
tū ſit appellationi, c. 4. verſ. niſi appellatio-
ni, de appel. vel ſi iudex grauamen reuoca-
uerit, c. ſi a iudice, 10. de app. in Sext. vel ſi
alio modo appellatio non ſubſiſtat, vel reii-
ciatur, c. non ſolum, 7. verſic. exceptis caſi-
bus, eod. tit. ca. fin. de dolo & contumacia.
ſed & dictū inhibitionem factam iudici, a
quo appellatum facere attentatum poſtea
geſtum, quod intelligendum de appellatio- C
ne ab interlocutoria, in qua oportet poſt in-
terpoſitionē prius inhibere iudicem a quo,
quam attentaſſe dicatur, d. c. non ſolum, §.
illa autem.

c c. ſæpe, §. ſatius, de appel. c. 1. c. non ſolum, 7.
eodem tit. in Sext. & ea ratione impeditur
cognitio inferioris iudicis in ea cauſa, quia
admittendo appellationem, & ei differen-
do videtur quantum in ſe eſt, a ſe abdicare
iuriſdictionem, ca. cum appellationibus, de D
appellat. in Sext.

d c. dilectis filiis. 55. de appel.

e cap. venientes, 19. de iureiurand. d. cap. di-
lectis. Diſputant porro interpretes, num ap-
pellatio ſuſpēdat vel extinguat iudicatū,
nos vero paucis reſoluemus, ſuſpendere ve-
re iudicium ratione futuri euentus; quia
fieri poteſt vt probetur, vel improbetur, &
eatenus ſuſpenditur. Et quia interim iudi-
catum caret exſecutione, dicitur etiam ex- E
ſtingui ſecundum quid. Sic intelligenda l.
tale pactum, §. qui prouocauit, de pactis,
in Pan. l. furti, de his qui notan. infam. P.
l. 1. §. fin. ad Senatuſconſultum Turpil. &
ita quoque ſuſpenditur poſt appellationem
officium iudicis a quo appellatur in cauſa A
appellationis. capit. licet, de officio legat.
capit. ſacro, de ſententia excommunicato.
capit. paſtoralis, §. præterea, & capit. fina.
de officio delegat. & impedit appellatio-
nem, interim ſententia tranſeat in rem iu-
dicatam, neve pendente appellatione inde-
ciſa mandetur exſecutioni, exceptis caſi-
bus notatis ab Innocentio ad cap. paſtora-
lis, de officio delegat. Poterit tamen iudex
in alia cauſa, quam a qua appellatum eſt, B
procedere contra appellantem, cap. cum te-
neamur, 17. & cap. præterea, 21. de appel.
niſi forſan ea cauſa, in qua appellatum non
eſt, ſit ita ei, in qua appellatum eſt, connun-
cta, vt ſeparatim, & niſi poſt appellationis
deciſionem tractari & decidi nequeat,
quo & caſu nec in ea iudex, a quo appella-
tum eſt, procedere poterit, capit. ſuper eo,
10. de appellatio. vt & in exemplo cano.
poſt appellationem, §. ſi quis ex pluribus, C
2. quæſtio. 6. l. vnica, §. fin. nihil nouari ap-
pellat. pendent. Si etiam a iudice vt ſuſpe-
cto appellatum erit quodve noluerit ob re-
cuſationes propoſitas abſtinere in cauſa a-
liqua, non poterit idem iudex contra ap-
pellantem etiam in alia cauſa procedere
pendente appellatione, quia eadem vide-
tur cauſa.

f cap. præterea, cap. ſuper eo, cap. ad hæc, cap.
propoſuit, de appellatio. l. 1. eum qui appel- D
lauerit in prouincia defendi, lib. 49. Pan.
tit. 11.

g c. fin. de ſequeſtratio. poſſeſſio. cano. quoties
poſt, 2. q. 6.

h cap. conſtitutus, de appellatio. & ibi Inno-
centius.

i Nempe quando grauamen poteſt reuoca-
ri in diffinitiua, non aliter, l. iudex, l. Pau-
lus, de re iudic. P. l. diui fratres, de pœnis. P.
l. 1. ſenten. reſc. non poſſ. P. quare ſi de ali- E
mentis agatur. pendente appellatione exſe-
cutio fit, l. ſi inſtituta, §. de inofficioſo, de in-
offic. teſtam. P.

k cap. dilecti, 52. §. fin. & cap. paſtoralis, 53.
§. verum quia, de appellatio. cap. is cui, 20.

§.fin.de ſententia excommunicat. in Sext.
prohibet tamen appellatio, ne poſt eam ex-
communicari poſſit appellans valide, cap.
dilectis, 55. de appellationi. quod ſi fiat, erit
abſoluendus excommunicatus, capit. ad
præſentiam, 16, de appellatio. Sed & ex-
communicatio ſub conditione lata, ſi ap-
pellatio interponatur ante conditionis e-
uentum, eam ſuſpendit. cap. præterea, 40.
de appel.

l *c. qua fronte, 25. de appel.*

m *cap. relatum, 3. de conceſſio. præben. quia*
manifeſtum eſt, illam promiſſionem non
valuiſſe, cum beneficia promitti nõ poſſint,
antequam vacent, nec conferri. ca. 2. eod.
tit. c. deteſtanda, c. ne captandæ. eodem tit.
in Sexto.

CAPVT VIII.

De exſtinctione & ſublatione appellationis, renuntiatione & deſertione.

EXſtinguitur appellatio, vel tollitur
multis modis; vt ſi iudex a quo appel-
latur, reuocauerit grauamen a quo appel-
latum eſt, quare & tunc in cauſa protulit,
dummodo ex alia cauſa legitima non ſit
ſuſpectus. *a* Quemadmodum autem iudex
mutando & corrigendo ſententiam, po-
teſt exſtinguere appellationem; ſic etiam
appellans mutando conſilium, & renun-
tiando appellationi expreſſe, *b* vel tacite,
quod accidit multis modis, veluti ſi appel-
lans non petat Apoſtolos intra triginta
dies, *c* ſi non adierit ſuperiorem intra tem-
pus præfixum, *d* ſi non proſequatur ap-
pellationem intra annum vel biennium,
vel aliud tempus a iudicibus diffinitum,
proutque cauſarum qualitas poſtulat. *e* Si
is qui appellauit, poſtea produxit teſtes, vel
agat in cauſa coram iudice a quo appella-
uit. *f* Quare appellatione deſerta, poterit
iudex prior procedere in cauſa non diffi-
nita *g* poterit tamen, qui ad priorem iudi-
cem redit per deſertionem, iterum appel-
lare ſi iterum grauetur. *h* Quod ſi a ſen-
A tentia diffinitiua appellatum fuerit, & de-
ſerta ſit appellatio, perſecutio deſertæ ap-
pellationis non impedit, quo minus ſen-
tentia tranſeat in rem iudicatam, *i* ſi alio-
quin illa ſine appellatione eſſet aliqua, non
ita ſi fuiſſet alioquin nulla. *k*

SCHOLIA.

a *cap. cum ceſſante, 60. de appellationibus. l.*
quod iuſſit, de re iudic. Pand. dummodo
B *appellans non fecerit ſumtus in proſequen-*
da appellatione, l. ſi pecuniam, de condictio.
ob cauſam, nam non videretur res integra,
& videretur adhuc grauatus remanere
appellans, niſi ei ſumtus reſtituerentur, &
redderetur indemnis ex appellatione: quod
ſi fieret, poſſet iudex reuocare grauamen
etiam eo inuito, quia eius nihil intereſſet.
cap. interpoſita, §. 2. de appellationib. dum-
modo etiam appellatio non fuerit deducta
C *in iudicium ſuperioris, alioquin autem*
iudicis officium eſt, corrigere quod minus
legitime fecit, cap. qualiter & quando, de
accuſatio.

b *Deſiſtendo expreſſe ab appellatione, vt in*
can. ei qui, §. ſi quis libellos, 2. quæſtione 6.
cap. 4. de appellation. in Sexto. dummodo
etiam aduerſarii non interſit & ſumtus in
proſequenda appellatione non fecerit; vel
D *ſi fecerit, ſi ei reſtituantur, dict. cap. inter-*
poſita, §. 2. de appellatio. ibi refuſis impen-
ſis, &c.

c *c. ab eo, 6. c. vt ſuper, de appellat. in Sexto.*
clem. 2. eod. tit.

d *d. c. perſonas, 4. de appel.*

e *cap. cum ſit Romana, 5. de appellatio. qui*
non proſequitur, videtur renuntiaſſe ap-
pellationi, cap. directa, 39. eodem capit.
gratum, de officio delegat. Et ita per eam
negligentiam proſequendi firmatur iuriſ-
E *dictio iudicis a quo, & damnatur in ex-*
penſis, aduerſario negligente, appellans.
cap. reprehenſibilis, 26. cap. ad hæc, 27. ca.
peruenit, 28. & capit. 33. de appellatio. fit
aliquando reſtitutio contra lapſum bien-
nii, vt in capit. ex ratione, 8. eodem titul.

de la-

declaratur & deſerta extraiudicialis appellatio, quam quis intra annum non fuerit proſequutus. clement. 3. de appellatio. declaratur autem a quo tempore currat mora proſequendæ appellationis in clemen. quandiu, 4. eodem tit. agitur & de termino proſequendæ appellationis, in cap. ſæpe contingit, 44. eodem tit. apud Gregorium. A quo vero ſtatuatur terminus ad proſequendum, an a iudice, a quo appellatur, an a iudice ad quem, docetur in cap. ex inſinuatione, 50. eodem tit. dicitur autem ibi terminum diffiniendæ appellationis, non poſſe ab inferiori ſuperiori præſcribi, cano. anteriorum, §. ad hæc, 2. quæſtio. 6. quia inferior non poteſt legem dare ſuperiori, cap. cum inferior, de maiorita. & obedien. can. inferior, 21. diſtinctio. cap. innotuit, de electi. l. minor, de minoribus, 25. annis. l. ille a quo, §. tempeſtiuum, ad Senatuſcon ſult. Trebellian. poterit nihilominus inferior appellanti præfigere terminum, intra quem teneatur adire ſuperiorē, & incipiat proſequi appellationem; non autem vt diffinitionem obtineat. Sicut & ipſe appellans poteſt ſibi terminum ponere & appellatus minuere ſi velit terminū legalem, vt & iudex ſuperior ratione habita cauſæ, vbi ea fuerit ad illum deuoluta. poteſt abbreuiare terminum iuris & cogere litigantes appellationem proſequi, vt docetur expreſſe in capit. oblatæ, 57. de appellationibus. Ceterum hic obſeruandum eſt, cum gloſſ. ad dictum cap. oblatæ, ad verba pars appellata, *quod tempus legale quod inductum eſt ad proſequendam appellationem, eſt annus, & ex iuſta cauſa biennium, vt in dicto capit. oblatæ, & in capit. cum ſit Romana, capit. conſtitutus, capit. ex ratione, eodem titul. de appellation. Quod tēpus pars appellata non poteſt præuenire, niſi pars appellans ſine præfixione termini a ſe nec a iudice facta, appellauerit; quo caſu poteſt appellatus literas commiſſionis impetrare, quarum auctoritate in appellationis cauſa procedatur, dummodo nimium præcurrat, vt appellantem in commiſſione impetranda ſupplantet. cap. oblata, §. licet igitur, de appellation. facit cano. ei qui, §. appellatus, 2. quæſtio. 6. terminum vero proſequendi ſtatutum ab homine neutra pars poteſt præuenire, cap. ſæpe, de appellation. At appellans poteſt eum terminum legalem quandocunque, & ſi velit, poteſt literas ea de re impetrare, cum in eius fauorem tempus illud ſit conſtitutum, capit. bonæ, de confirmatio. vtili vel inutili. Illud autem notatur, quod de iure intra terminum legalem cauſa appellationis debet eſſe determinata, nec poſſet vltra protendi, dict. cano. ei qui appellat, 2. quæſtio. 6. l. fin. & l. nemo, de temporibus appellat. niſi ex iuſta cauſa prorogetur, vt in dict. c. cum ſit, & ca. conſtitutus, de appellat.*

A B C D E

f *cap. directæ, 39. de appellationib. capit. ex ore, de his quæ fiunt a maiori parte, capit. c. ſi de terra, & cap. accedentibus, de priuileg.*

g *c. conſtitutus, 45. de appel. quod ex concilio Lateranenſi conceſſum fuit dict. c. directæ, 39. & c. reprehenſibilis, c. ſæpe, eod. tit. permiſit & ius ciuile in l. fin. §. fin. de temporib. appellat.*

h *d. c. directa, 39. de appell.*

i *clem. ſi appellationem, 6. eod. tit. cuius hæc verba:* ſi appellationem per negligentiam appellantis deſertam, appellans ipſe cum appellato, aut appellatus etiam poſt & principaliter proſequatur, non ideo minus in rem iudicatam cenſebitur tranſiuiſſe ſententia, a qua fuerit appellatum. *& ibi gloſſa ad verbum* appellatus, *reſoluit non valere ſententiam a ſuperiore ſuper cauſa appellationis latam poſt deſertionem appellationis, prior erit ratio, quia deſerta appellatione, ipſe deſinit eſſe iudex, & lata ſententia a non ſuo iudice non tenet, titul. ſi a non competen. iudic. Cod. cap. at ſi clerici, de iudic. Item 2. quod appellatione deſerta, ſententia iudicis, a qua appellatum fuit, tranſiuit in rem iu-*

dicatam, quia non cenſetur ab ea appellatum, & appellans cadit cauſa, cap. ſæpe, de appel. & contra rem iudicatam ſententia lata non valet, cap. inter monaſterium, de ſentent. & re iudic.

k *gloſſa fin. ad dictam clementinam ſi appellationem, de appellat. nam nulla ſententia ab initio, non poteſt tranſire in rem iudicatam, etiam ſi ab ea appellatum non fuerit; & proinde ſi appellatum quidem fuerit; ſed deſerta fuerit appellatio, & perinde habeatur, ac ſi nõ fuiſſet appellatum, non tranſibit quoque in rem iudicatam, vt quando non fuit omnino appellatum, cap. licet, de ſententia excommunicatio. in Sext. & ibi notatur. Si autem ſententia eſſet aliqua, & non nulla, vt puta contra ius litigatoris pronuntiata, appellatione deſerta, ea tranſibit in rem iudicatam perinde ac ſi appellatum non fuiſſet.*

A

F I N I S.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN LIBRIS PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII CONTENTORVM.

CVIVS PRIOR NVMERVS NOTAT LIbrum, *ſecundus titulum, tertius caput, quartus numerum.*

Porro locum in gloſſa notatum facile litera interlinearis textus indicabit.

A.

ABbates qui lib. 2. tit. 9. cap. 3. num. 5. abbatiſſa eod. abbatis dignitas poſt epiſcopum eod. gloſſ.

abbatibus benedictio datur pro conſecratione lib. 1. titul. 29. cap. 6. num. 3.

abbatibus quæ ſunt prohibita in iuriſdictione epiſcopi, & alibi, lib. 5. tit. 1. cap. 4. iuncta gloſſa.

abbatia beneficium lib. 1. titul. 27. capit. 5.

abbatiſſa electa quando priuetur iure, ſi non benedicatur intra annum, lib. 1. ti. 28. c. 4.

abigeatus pœna lib. 4. tit. 10. c. 8.

abigeatus quid lib. 4. tit. 10. c. 2. nu. 6.

abiuratio hæreſeos quomodo facienda, lib. 2. ti. 6. c. 8. an abiuratione quis euitet pœnam mortis & confiſcationem bonorum, eo. glo.

abolitio criminis rei & accuſationis, quando impediat repetitionem accuſationis, lib. 5. tit. 9. c. 6. gloſſ.

aborſus pœna, lib. 4. tit. 13. c. 5. nume. 8.

aborſus & abortus in quo differant, lib. 2. tit. 3. c. 4. gloſſ.

abortiui partus non ſunt ſepeliendi in loco ſacro, lib. 1. tit. 15. c. 7. litera h.

abſens non contumax non eſt iudicandus, lib. 5. tit. 14. c. 5.

abſentem niſi contumacem non licet accuſare lib. 5. tit. 9. c. 5.

abſentes quos fructus præbendæ eccleſiaſticæ percipiant, lib. 1. tit. 27. c. 3. nume. 3.

abſolutio a pœna & culpa, lib. 4. tit. 16. cap. 9. in fine.

abſolutio ad cautelam, & abſolutio cum reincidentia, lib. 4. tit. 16. c. 9. & ibi gloſſæ.

abſo. u-

abſolutio de quibus, & a quibus fiat, vel non fiat, lib.4.tit.16.c.10.& c.11.
abſolutio publica, priuata & a quibus, lib.1. tit.10.c.8.nu.3.
abſolutio peccatorum quid, lib.1.tit.10.c.8.
abſolutionis formulæ ſolemnis vel non ſolemnis excommunicationis, lib.4.titul.16. cap.12.
abſolutionis ſpecies ſolemnis & non ſolemnis & alia, li.4.tit.16.c.9.& cum reincidentia in excommunicationem quæ, &c.
abſolutionis a peccatis forma, lib.1.tit.20.c. 10.num.2.
abſolutus a crimine in foro pœnitentiali poteſt damnari poſtea in foro contentioſo, lib.5. tit.9.c.2.gloſſ.
abſtinentia de præcepto eccleſiæ quando, lib.1. tit.18.c.3.nu.2.
abſtinentiæ & ieiunii diſtinctio, lib.1.tit.18. c.1.litera k.
acceptatio requiritur in collatione abſenti facta, lib.1.tit.28.c.16.nu.2.
acceptilatio quid, lib.3.tit.1.c.8.gloſſ.
acceptio in obligatione quid, lib.3.tit.1.cap. 7.gloſſ.
accuſare nemo ſeipſum tenetur niſi in foro pœnitentiali, lib.5.tit.9.cap.1.gloſſ.
accuſare qui poſſunt & qui ſint vel non ſint legitimi accuſatores, lib.5.tit.9.c.3.
accuſare nemo inuitus cogitur, lib.5.tit.9. cap.3.
accuſari qui poſſint vel non, lib.5.tit.19.c.5.
accuſatio quid, lib.5.tit.9.c.1.& quotuplex eod.num.3.publica priuata, ſolemnis, &c.
accuſatio de quibus fiat, lib.5.tit.9.c.2.
accuſatio quorundam criminum, quæ inſcriptione ad talionem non exigunt accuſatorem, lib.5.tit.9.c.4.gloſſ.
accuſatio criminis quomodo tempore excludatur, lib.5.tit.9.c.5.gloſſ.
accuſatio ſcriptum deſiderat, lib.5.tit.12.c. 3.num.6.
accuſationis finis, effectus & cauſa, lib.5.tit. 9.c.6.num.3.
accuſationi legitimæ quæ adeſſe debent, lib.5. tit.9.c.4.
accuſationes non debent omnes accuſatos ſuſpectos reddere ob frequentes calumnias, lib.2.tit.6.c.8.gloſſ.g
accuſatoris publici loco hodie promotor vel procurator fiſcalis qui ſine metu calumniæ accuſat, lib.5.tit.9.c.3.gloſſ.
accuſatus & abſolutus an de iiſdem criminibus, & quando accuſari poſſit, lib.5.titu. 9.c,2.nume.1.
accuſato vel ei, contra quem inquiritur edenda ſunt nomina teſtium iudicta inquiſitoribus, lib.5.tit.9.c.4.nu.6.
acolythæ qui in eccleſia, lib.2.tit.9.c.2.nu.6.
acta facta coram arbitris faciunt fidem coram iudice ordinario, lib.5.tit.4.c.8.
acta litis coram vno iudice facta probant coram alio inter eaſdem perſonas, & in eadem re, li.5.tit.10.c.5.nu.4.
acta iudicialia ſubſcripta ab amanuenſe iudicis probant ſine teſtib.lib.5.tit.12.c.5.
acta iudicii cum ſola ſubſcriptione amanuenſis fidem faciunt publicam, lib.5.titu.12. cap.2.
acta iudicialia falſans vt puniatur, lib.5.titu. 12.c.6.in gloſſ.2.in fi.
actio mandati directa pro quibus mandanti detur & contraria procuratori, lib.3.tit. 18.cap.8.
actio ſeu petitio vniuerſalis, generalis, communis, ſingularis, quid & earum libellus, lib.5.tit.1.c.2.gloſſ.
actiones perpetuantur compromiſſo, lib.5.tit. 4.cap.8.
actionum humanarum diuiſio, lib.3.tit.1. cap.1.
actionum & nominum venditio prohibita quomodo, lib.3.tit.14.c.4.gloſſ.
addictionis in diem in emtione quale pactum lib.3.tit.14.c.10.gloſſ.
adfinitas quid, qui ſint affines, lib.3.tit.21.ca. 11.& in quibus gradibus prohibeatur inter illos matrimonium, lib.3.tit.21.c.11. ibique adfinitas primi & ſecundi generis quid, iuncta gloſſa.
adornamentum vide citatio.adornamentum perſonale, lib.5.tit.6.c.2.

adminicula quando probant, lib.5.tit.10.ca.5.nume.4.
adoptionis filiatio, lib.2.tit.3.c.2.
adpromiſſor quis, lib.3.tit.11.c.1.gloſſ.b
adultero coniugi poteſt debitum coniugale aut vir, aut vxor denegare; imo debet maritus eam ſeparare vſque ad pœnitentiam peractam, lib.3.tit.21.ca.15.gloſſ.l
adultera priuatur dote, lib.5.tit.19.c.6.
adulterum non liceat marito occidere, lib.4.tit.14.c.2.
adulterium ſoluit thorum non vinculum matrimonii.
adulterium ſe cōmiſiſſe iactans clericus, quomodo puniendus, lib.4.tit.9.c.9.nu.5.
adulterium in genere quid, lib.4.tit.14.c.1.nu.1. & in ſpecie cod.nu.2. eius pœna, ca.2.cod. & a quo iudice imponatur cod.
adulterium quando poteſt vxor viri accuſare iure pontificio, lib.5.tit.9.c.5.
aduocatus & aduocatio quomodo diſtinguatur a iure patronatus vel conueniat, lib.2.tit.8.c.5.gloſſ.
aduocatis iuſta honoraria debita, quæ & quāta, lib.3.tit.14.c.5.in glo.
aduocatos dat iudex ex officio non habentib. etiam ſuos domeſticos, lib.5.tit.2.cap.21.
aduocatia quid in iure, lib.2.tit.8.c.5.gloſſ.
ægyptiacorum dierum obſeruatio prohibita.l.1.tit.19.c.2.litera b.circa medium.
æſtimatio facit rei emtionem, lib.3.tit.14.c.3.gloſſ.p.
ætas quæ in ordinibus ſingulis deſideretur, lib.1.tit.13.c.6.iuncta gloſ.n
ætas maiorum & minorum quomodo in puniendis delictis conſideranda.libr.4.titul.15.c.6.gloſſa l.
ætas an excuſet ab homicidio, lib.4.tit.13.c.3.& cap.5.
ætatis legitimæ diiudicatio aliquādo iudicib. relinquitur eod.c.3. quomodo ætates computentur, eod.cap.4. & quibus probetur, eodem 5.
ætatis quæſtio in pluribus iurium quæſtionib. propoſita, lib.2.tit.2.c.6.
ætates hominum in vtroque iure quomodo diſtinguantur, lib.2.tit.2.c.1. quomodo iure naturali ſuppleatur vel minuatur, & cēſcatur præter naturam legitima, cod.c.2.
ætates quæ conſtituta pro ſingulis ordinibus eccleſiaſticis, lib.4.tit.2.c.2.nu.2.
affratramentum inter virū & vxorem quid, lib.3.tit.17.ca.2.gloſſ.
agareni Sarraceni, lib.2.tit.5.c.1.gloſ.
agnatio quid, lib.3.tit.21.cap.9.gloſ.
agricultura & agricolarum inſtrumenta & res, an in pignus capi poſſint, lib.3.tit.9.c.3.iuncta gloſſ.p.
alchymiſtæ quomodo puniantur, lib.4.tit.11.c.7.nu.6.
Alcibiades Chriſtianus reprehenſus a Deo ob nimiam auſteritatem ieiunii, libr.1.titul.18.c.4.glo.x.
aleatoris clerici & luſoris quæ pœna, lib.4.tit.8.cap.6.
alienare oppignerari quomodo poſſit vel non, lib.3.tit.9.c.3.
alienatio rerum eccleſiaſticarum ſcripturam exigit, lib.5.tit.12.nu.5.
altare portatile, lib.1.tit.21.c.5.nu.2.
altare veſtibus lugubribus induens in od[illegible] inimici quomodo puniendus, lib.[illegible] 12.cap.3.
altare eligentes ſine epiſcopo [illegible] confingentes quæ pœna puniendi [illegible] 6.c.3.nume.3. item & quom[illegible] qui altare veſtibus lugub[illegible] vel propriis exſuunt in in[illegible]m, eo. nume.4.
altaria denudantes vel luminaria ſubtrahentes conſueta in perniciem [illegible] inimicorum, vetitum & punitum, lib.1.tit.[illegible]c.7.in fin.
altaria ſine reliquiis non ſunt erigenda & erecta demolienda lib.1.tit.14.nu.5.
altaris qua & a quo conferantur, lib.1.tit.4.c.5.num.[illegible]
amicabilis compoſitio quid, lib.3.tit.[illegible] c.2. de quibus iure pontificio permittatur prohibita tranſactione, lib.5.tit.[illegible] c.3.
amicabilis compoſitio quid, lib.5.tit.4.c.2.
amicabilis compoſitoris & arbitri differentia, lib.5.tit.4.c.4.5.

ana-

anadochi in baptiſmo qui, lib.1.tit.7.c.7.gloſ.
anathema quid, lib.4.tit.16.c.1.nu.3.
ancillam verberando occidens vt puniatur, lib.4.tit.13.nu.1.gloſſ.
Andreas rex Hungarorum & Vela frater eius, lib.2.tit.5.c.2.gloſſ.
Angliæ regnum occupanti expoſitum, li.2.tit. 6.c.5.glo.n
animam occidere & ſuam & alienam quis dicatur & quomodo, lib.4.tit.13.cap.1.
animæ defunctorum iuuantur poſt mortem quatuor modis, lib.1.titul.15.cap.8.& ibi gloſſ. litera a
animarum curarum quot modis dicitur adhærere beneficio eccleſiaſtico, lib.1.tit. 27. cap. 2.num 2.
annatæ quando impoſita beneficiis, lib.1.titu. 25.c.1.nu.3.& gloſ. in lit.m.& ibi quando reprobatæ aut temperatæ.
annulus ſponſis cur quarto digito imponatur, lib.3.tit.20.c.5.
annulos deferre clericis excepto prælato cur interdictum, & quid ſignificet annulus, lib.4.tit.8.c.2.in fi.iuncta glo.
antip.ipa in Schiſmatib.quid, li.2.tit.7.c.2. in glo.lit.c in 8.Schiſmate & ſequentib.
antipocha quid, lib.5.tit.12.c.2.iuncta gloſſ.
antapocha quid, lib.3.tit.12.c.2.litera m
apocha quid, lib.5.tit.12.c.2.iuncta gl.
apocha quid, lib.5.tit.12.ca.2.litera n & eius ibi cum acceptilatione differentia.
apocryſarii monaſteriorum, epiſcoporum, & diæceſeon qui, lib 2.tit.9.cap.5.nu.13.
apoſtata quis, lib.1.tit.5.c.7.nu.3.& gloſſ.n
apoſtatæ monachi bona acquiruntur monaſterio etiam ſuperueniente poſtea, lib. 1. tit.26.c.4.gloſſ d
apoſtata a fide, lib.2.tit.5.c.1.glo.
apoſtoli genuerunt epiſcopos, lib.1.tit.4.c.2.
apoſtolorum auctoritas & leges, lib.1.tit.1.c. 1.num.6.
appellandi formulæ ad ſummum pontificem, vel ad alios vna voce illico, vel in ſcriptis, lib.5.tit.15.c.4.
appellante vno ex plurib. quando aliis eius appellatione & ſententia iuuetur, li.5.ti.15.c.5.
appellare qui poſſint vel non, lib.5.tit.15.c.5.
appellare qui non poſſint damnati de criminibus, lib.5.tit.15.c.2.
appellare an & quando poſſit ab arbitris, lib. 5.tit.15.c.2.gl.c
appellatio a ſepultura directa non valet, a iure ſepeliendi valet, lib.1.tit.15.c.7.lit.x
appellatio a ſententia arbitrorum locum non habet, & quando recipiatur, vel reductio poſſit peti ad arbitrium boni viri, lib.5.tit. 4.c.9.gloſſ.i & toto c.10.
appellatio a delegato vel a ſubdelegato principis ad quem fiat, lib.5.tit.5.ca.8.nu.2.
appellatio remedium ordinarium contra ſententiam, lib.5.tit.14.c.8.nu.1.
appellatio quid, lib.5.tit.15.c.1.nume.2.quod iudicialis & extraiudicialis, rationalis & leuis & inanis, eo.nu.3.
appellatio de quibus interponi poteſt, lib.5.tit. 15.c.2.in re pontificio, & ciuili, eod.
appellatio a delegatis vel ſubdelegatis ad quos fiat, lib.5.tit.15.c.3.
appellatio, quæ obſeruanda ſunt in appellationibus, li.5.tit.15.c.6.in inſtituendis, proſequendis & iudicandis, & quando contumax non veniens damnãdus, & in quo.
appellatio quib.modis extinguatur aut tollatur aut deſerta fiat, lib.5.tit.15.ca.8.
appellatio a quibus & ad quos iudices fieri debeat, lib.5.tit.15.c.3.
appellatio veri contumacis non admittitur contra factum, lib.5.tit.6.gloſ.in fin.
appellatio impedit iudicatum, lib.5.tit.15.c. 1.num.1.
appellatio fit ad proximum ſuperiorem non ad comparem iudicem, lib.5.titul.15. cap. 1 gloſſ.c
appellationis effectus, li.5.ti.15.c.7.& quando ſuſpendit iudicatum vel officium iudicis, a quo appellatur.
appellationis & ſupplicationis contra ſententiam differentiæ & conuenientia, lib.5 ti. 14.c.8.nu 4 gl g.
appellationi aduerſarii non deferens, non auditur appellans, lib.5.tit.15.c.5.
appellationem non admittentium iudicum

pœna & exempla damnatorum, lib. 5. tit. 15. c. 2. gloſſ. c

appellatione remota clauſula ad quæ pertineat, lib. 5. tit. 15. c. 2. iunctis gloſſis e & f & ibi quæ appellationes inde remoueantur vel promittantur.

appellationes & Apoſtoli ſcripturam deſiderant, lib. 5. tit. 12. c. 3. nu. 6.

appellationes friuolæ & extra tẽpus appellandi reſcindendæ, lib. 5. tit. 15. c. 5.

appellationum tempora quæ obſeruanda, appellandi, petendi Apoſtolos, eos offerendi & proſequendi explicantur, lib. 5. tit. 15. c. 4 gloſſ. c

approbatio noſtra facit probata, li. 1. tit. 2. c. 2.

aqua quæ idonea eſt baptiſmo, lib. 1. tit. 7. ca. 4. num. 1.

aqua in baptiſmo quando ſacramentum, & quando deſinat eſſe, lib. 1. tit. 7. c. 1. gloſſ. a

aqua & vinum in calice quid ſignificant in Euchariſtia, lib. 1. tit. 9. c. 4.

aquas publicas prohibens & ibi piſcari, iniuriarum tenetur, lib. 4. tit. 9. c. 3. & ibi gloſ.

aquiliana ſtipulatio quid, lib. 3. tit. 1. cap. 8. gloſſ. e

arbiter electus nõ cogitur ſuſcipere arbitriũ, ſed ſi ſuſceperit cogitur iudicare, lib. 5. tit. 4. cap. 6. exceptiones ponuntur ibid. gloſſa.

arbitri an & quando diſſidentes tertium eligant, lib. 5 cap. 4. & 5.

arbitri quidam electi ex iudicibus, alii ex priuatis, alii non ſponte, ſed ex coactione iudicis accepti vel dati, & de eorum differẽtia, lib. 5. tit. 4. c. 1. gl. z & c. 2.

arbitri de quib. rebus aſſumi poſſint vel non, lib. 5. tit. 4. c. 3.

arbitri & arbitratoris ſeu amicabilis compoſitoris differentia, lib. 5. tit. 4. c. 5.

arbitri non recipiunt a priuatis iuriſdictionem, ſed cauſæ cognitionem, lib. 5. tit. 4. c. 3. gloſſ. c

arbitri iuris qui, lib. 5. tit. 4. c. 2.

arbitri de his tantum, quibus fuit compromiſſum, iudicant, lib. 5. tit. 4 c. 5.

arbitri num poſſint eſſe iudices cauſæ ſuæ iuriſdictionis, lib. 5. tit. 15. c. 2. gloſſ. m

arbitri iudices qui, lib. 5. tit. 4. c. 1.

arbitri qui eligi poſſint vel non, li. 5. tit. 4. c.

arbitrorum ſpecies ponuntur in lib. 5. tit. 4. cap. 2.

arbitrorum & arbitratorum ſecundum interpretes diſtinctio & explicatio ſeu reprobatio, lib. 5. tit. 4. c. 2. gloſſ. d

arbitrorum aliqui ſine aliis quomodo procedere poſſint vel non, lib. 5. tit. 4. c. 5. glo. b & c. 9. glo. a

arbitrorum ſententiam ordinarius exſequi- quitur loci, & coram illo læſio vel reductio ad arbitrium boni viri petitur, lib. 5. tit. 4. cap 9.

arbitrorum poteſtas quibus modis finiatur, lib. 5. tit. 4. c. 7.

arbitrorum ſententiæ effectus, & vt ſit ex pluribus arbitris ea contraria eligenda, lib. 5. tit. 4. cap. 9.

arbitrii acta faciunt fidem coram iudice ordinario. lib. 5. tit. 4. c. 8.

arbitrio quomodo quis cogeretur ſtare, lib. 5. tit. 4. c. 5.

arbitria iure pontificio iuramento deſtando confirmantur, iure ciuili nequaquam, lib. 5. tit. 1. cap. 3.

arbitrorum & iudiciorum quædam concordantia, & differentia, lib. 5. tit. 4. cap. 1. gloſſ. b

arborum & lapidum cultorum pœna, lib. 4. tit. 12. c. 3. gloſſa.

archidiaconi qui, lib. 2, tit. 9. c. 5. nu 2.

archidiaconorum poteſtas & cauſa, lib. 5 tit. 2. cap. 5.

archidiaconatus beneficium & eius munus, lib. 1. tit. 27. c. 5.

archiepiſcopus dum pallium accipit iurat fidelitatem ſummo pontifici, lib. 5 tit. 13. ca. 2. num. 4.

archiepiſcopi qui, lib. 2 tit. 9. c. 3. nume. 4.

archipresbyter Vicarius epiſcopi & eius poteſtas, lib. 5. tit. 2. cap. 6. nu. 1. ruralis & ciuitatenſis, eod. gloſſ. l

archipresbyteri qui, & ſpecies ruralis & Ciuitatenſis, lib. 2 tit. 9. c. 5. nu. 3.

archipresbyteratus rural[illegible], & Ciuitatenſis [illegible]-neficium,

neficium, lib. 1. titul. 27. capit. 5.
areopagus cur noctu iudicaret, lib. 5. titul. 1. cap. 3. gloſſ.
argumentum ſpecies probationis & qualis & quid, lib. 5. tit. 10. c. 1. nu. 3.
arma interdicta eccleſiaſticis, lib. 2. tit. 9. c. 8. iuncta gloſſa. k
arma vendentes hoſtibus, quibus pœnis & legib. puniantur, lib. 3. tit. 14. c. 5 iuncta gl.
arma ferens vel armatos gerens clericus quomodo puniatur, lib. 4. tit. 13. c. 5. nu. 3.
Arrianorum error in Chriſti natura, libr. 1. tit. 9. cap. 4.
arrharum datio quid efficiat in contractibus & in ſponſalibus, lib. 1 tit. 20. c. 5. gloſ.
Arrianorum proceſſiones & pſalmodia decipiebant Chriſtianos, lib. 1 tit. 20. c. 3.
arrogationis filiatio, lib. 2. tit. 3. ca. 2.
artes quæ interdicta clericis, lib. 1. tit. 26. c. 5.
artificia & negotia clericis quæ prohibita, lib. 4. tit. 8. cap. 6.
aſyla eccleſiarum quibus negata, lib. 1 tit. 4. c. 13 in gloſſ. c & d.
aſſiſi clerici qui in eccleſia, libr. 1. tit. 27. c. 4. iuncta gloſſa.
aſſiſis clerici qui, lib. 2. tit. 9. c. 5 nu. 6.
attentata & innouata quæ & quando reparanda, lib. 5. tit. 5. c. 7.
attritio quid a contritione differat, lib. 1. tit. 10. c. 5. litera c.
auditus vel de auditu teſtimonium quãdo & quomodo valeat, lib. 5 tit. 11. ca. 5. nu. 7.
augmentum lucri donationis propter nuptias & dotis inæqualitas, aliquando probata, poſtea non, lib. 3. tit. 21. c. 15. nu. 5. gloſ. L.
aulici eccleſiaſtici an permittendi, lib. 4. tit. 8. c. 9 iuncta gloſſ.
Auſtriæ & Bauariæ nobilium priuilegium in teſtimoniis, lib. 5 tit. 11. gloſſ. c & k.
authentica ſcriptura quæ, & priuata, libr. 5. tit. 12. c. 2.

B

BAculum Miſſam dicturus non debet ferre in altari, lib. 1 tit. 21. c. 6.
bannitus an amittat beneficium ſine priuatione, libr. 1. titul. 28. capit. 7. in gloſſa.
banniti banno imperiali quales, & occidi poſſunt, lib. 4. tit. 13. c. 3.
bannum matrimonii quid, lib. 1. tit. 12. c. 6. litera z. circa medium.
bannum Longobardorum pecuniaria multa, lib. 4. tit. 15. c. 1. gloſſ. k.
baptiſma vnum nec iterandum, regeneratio vna, lib. 1 tit. 7. c. 3. nu. 1. 2. & 3.
baptiſma ignis purgatorii, iudicii, lib. 1 tit. 7. c. 2. gloſſ. p
baptiſma & chriſma non amittuntur renuntiatione, etiamſi dæmon ſortilegiis illud perſuadeat, lib. 1. tit. 8. c. 2. gloſ.
baptiſmata profana, lib. 1. tit. 7. cap. 1. gloſſ. c.
baptiſmatum octo inuenta ſpecies, vnum ſpirituale Chriſtianum cum aqua & Spiritu ſancto, &c. lib. 1 titu. 7. c. 2. ſanguinis flaminis & ſanguinis, eod.
baptiſmus ſimulatus & pro ſanitate quomodo & quatenus proſit, lib. 1. tit. 7. c. 3. num. 5.
baptiſmus non datur, ſuppletur aliquando per fidem Chriſtianam, lib. 1 tit. 5. ca. 8. nu. 2.
baptiſmus quo tempore olim dabatur, quove nunc, lib. 1. tit. 7. c. 9.
baptiſmus ianua aliorum ſacramentorum, lib. 1. tit. 7. c. 10.
baptiſmus quid generaliter, lib. 1. tit. 7. c. 1.
baptiſmi character non amittitur etiam per infidelitatem & hæreſin, lib. 4. tit. 15. cap. 4. gloſſ. d
baptiſmi effectus in remiſſione peccatorum & regeneratione remanente concupiſcentia, lib. 1. tit. 7. c. 10. nu. 1. & circa cognationem ſpiritualem, eod. nu. 2.
baptiſmi ceremoniæ & myſteria ab eccleſia adhibita, lib. 1 tit. 7. ca. 5.
baptiſmi materia aqua & quæ, lib. 1. tit. 7. c. 4. nu. 1. forma quæ, eod. nu. 2.
baptiſmi character indelebilis per peccatum, lib. 1. tit. 7. c. 3. num. 2.
baptiſmum reiterantes ſanitatis cauſa hæretici ſortilegiorum conſilio, lib. 2. titu. 6. cap. 2 nume. 3.
baptiſmum denegans presbyter quomodo puniendus, lib. 4. tit. 5. c. 3.

baptiſmo paruuli priuati an damnati, lib. 1. tit. 6. ca. 6. glo. u.

baptizare qui poſſint, lib. 1. tit. 7. cap. 7. & de miniſtro baptiſmi, eod.

baptizari vbi debeat, in eccleſia parrochiali, & quando alibi, lib. 1. tit. 7. c. 8. nu. 1.

baptizari qui poſſint, num & monſtroſi, dormientes, furioſi, gemini, & quomodo, lib. 1. tit. 7. cap. 6. cum ſuis numeris. plures ſimul baptizari, eod.

baptizandorum puerorum fideiuſſores ſeu patrimi, lib. 1. tit. 7. c. 5. num. 3.

baptizantium iterum ſeu rebaptizantium & rebaptizatorum pœna, lib. 1. tit. 7. cap. 3. nu 2. & gloſ. y.

baptizati ab hæreticis quando rebaptizari iterum debeant, lib. 1. tit. 7. c. 3. nu. 3.

baptizati alicubi ſcribuntur, lib. 5. titul. 12. cap. 3. nu. 6.

baptizatos bis ordinans quomodo cum ordinato puniendus, lib. 4. tit. 2. ca. 6.

barbam nutriens clericus quomodo puniatur, lib. 2. tit. 9. c. 7. & ibi gl. & ibi, pro barbis & contra barbas plura.

S. Bartholomæus centies in die genua orans flectebat, & totidem noctu, lib. 1. tit. 20. c. 2. litera m.

beguinorum & beguinarum error, de oſculo mulierum & cognitione, lib. 4. tit. 14. glo.

Bebema nomen quid apud Hebræos ſignificet, lib. 4. tit. 14. c. 8. gloſ. s

bellum inciare aut pugnare, aut pugnantes incitare, vel illis præeſſe eccleſiaſticis interdictum, & de pœna eorum qui id agunt, lib. 4. tit. 8. c. 10 nu. 4.

bello ſe dedentium vita ſalua apud Sauromatas vox Zirim apud Græcos ζωγρεῖ. lib. 2. tit. 4. c. 2. in gloſ.

bella ad vindicandas publicas iniurias, & ad alia iuſta. lib. 4. tit. 9. c. 8. num. 1.

belis & pugnis clerici vel alia perſona eccleſiaſticæ ſe commiſcentes, quibus pœnis puniri debent, lib. 4. tit. 13. cap 5.

benedicuntur abbatiſſæ quædam, lib. 1. titul. 28 cap. 4.

benedictio datur abbatibus pro conſecratione quæ fit epiſcopis poſt electionem, lib. 1. tit. 19. c. 6. nu. 3.

Benedictus 9. Papa ignauus ſede pulſus renuntiauit Papatui, lib. 2. tit. 7. c. 2. litera f Schiſmate 23.

beneficialibus de cauſis non poteſt compromitti in arbitros, lib. 5. tit. 4. c. 3.

beneficiatus habens duo beneficia vel plura, cuius eccleſia debet dicere officium, cuiusq; ritus ſequi, lib. 1. tit. 20. c. 6. litera c

beneficiatus tenetur ad horas canonicas dicendas, ſi ſit etiam in minoribus conſtitutus ordinibus, lib. 1. tit. 20. c. 5. glo.

beneficiatus quæ & quatenus, & quibus de rebus eccleſiæ donare poſſit, lib. 3. titul. 19. cap. 3.

beneficiatus in modici valoris beneficio reſidentiam etiam debet, lib. 1. tit. 27. cap. 9. nume 4.

beneficiatus eligere ſucceſſorem in beneficio non poteſt, nec beneficia ſunt hæreditaria, lib. 3. tit. 22. c. 4.

beneficiatus habet domicilium in loco beneficii requirentis reſidentiam, lib. 5. tit. 1. ca. 6. gloſ. 5.

beneficiati an poſſint diſpenſare vel libere teſtari vel donationes facere de fructibus beneficiorum ſuorum, an viſuarii vel vſufructuarii ſint, lib. 1. tit. 26. c. 2. in gl.

beneficiati de quibus diſponere poſſint, lib. 1. tit. 26. c. 5.

beneficiati proprium aliunde habentes ſufficiens victui, non debent ex fructibus beneficii percipere, alioqui ſacrilegium committunt, lib. 1. tit. 26. c. 5. in [illegible]

beneficiati vſuarii & vſufructuarii quando comparentur, lib. 1. tit. 28. c. 7.

beneficiati abſentiæ cauſa legitima excuſantes, lib. 2. tit. 9. c. 9. iuncta gl.

beneficiati de rebus eccleſiæ teſtari non poſſunt vel de fructibus, lib. 3. tit. 22. cap. 4. [illegible] ex priuilegio & conſuetudine, vide de priuilegiis & diſpenſatione [illegible] gloſ. s

beneficiatos cogi [illegible] oſtendere [illegible] ſationes beneficiorum ſuorum [illegible] tibilium, aliter eos pri[illegible] illis, li. 5. t. 2 [illegible]

beneficium quando ſequeſtrandum eſt, lib.3. tit.8 c.3.

beneficium epiſtolæ dñi Adriani circa diuiſionem actionum in fideiuſſores, lib.3.tit. 11.c.6.glo.n

beneficium ne quis conueniatur vltra quam facere poſſit deducto, ne egeat pro quibus negotiis, & quibus detur, lib.7.tit.17.c.6. iuncta gloſſ.n, & qui illo beneficio ex dolo & fraude, & inficiatione priuat.eod.

beneficium non confertur illegitime natis ſine diſpenſatione, & quis diſpenſet, li.4.tit. 2.c.1.per totum.

beneficium eccleſiaſticum quibus nominibus dicatur, lib.1.tit.27.ca.1.quid ſit, eod.nu. 2.& quomodo inter ethnicos eſſent beneficia pro cultu diuino, & ſacerdotibus, eod. in gloſſ.requirit reſidentiam vel magnum vel paruum, eod.in gl.litera eiuſdem.

beneficium nemo cogitur relinquere vel renuntiare, lib.1.tit.27.c.1.glo.

beneficium conſtat temporalibus & officio diuino, lib.1.tit.27.c.7.nu.1.quomodo erigatur, eod.nu.2.quis erigere & conſtituere poſſit beneficium eccleſiaſticum, eodem c.8.quæ obſeruanda in noua erectione beneficiorum, eod.c.9.

beneficium non eſt ſine reditibus eccleſiaſticum, lib.1.tit.27.c.6.nu.10.

beneficium ab epiſcopo non poteſt denegari illiterato a ſe ordinato, lib.4.ti.2.c.4.

beneficii collatio facta a ſuſpenſo, quod non ſeruauerit interdicti ſententiam nulla, lib. 4.tit.4.c.4.

beneficium ſibi conferre non poteſt quiſpiam collator & quare, lib.4.tit.7.cap.2.in fine, iuncta gloſ.

benef.cium viuentis ſciens impetrans qua pœna puniendus, lib.4.tit.7.c.3.

beneficium non legitime adeptus fur eſt, lib. 4.tit.10.c.1.item & is qui fructus percipit, & oues non curat, eod.item c.4.

beneficium m[illegible] le[illegible]icum paternum quis non poteſt conſequi, lib.4.tit.7.c.4.nu.3.

beneficium non poteſt conferri publico aleatori, lib.4.tit.8.c.6.nu.5.

beneficii ſequeſtrationem violans aut impediens, quibus pœnis puniatur, lib.3.tit.8. cap.6.num.2.

beneficii eccleſiaſtici priuatio inter pœnas, lib.4.tit.15.c.4.nu.7.

beneficii ſecundi adeptione vacat prius, lib.1. tit.28.c.4.

Bonifacii 2.& Dioſcori pontificum Schiſma, lib.2.tit.7.c.2.liter.f.Schiſma 12.

beneficii locatio ſeu conductio fructuũ, quando exſpiret morte beneficiati locantis vel non, lib.3.tit.6.c.3.

beneficii impetratio a ſummo pontifice, vel eius legato facta nõ expreſſo poſſeſſo iam ab impetrante nõ valet, contra ſi ex collatione fiat de eo ab ordinario, etſi iam poſſeſſum non exprimatur, lib.5.tit.3.c.2.gloſ.

beneficii renuntiatio metu nulla eſt, ſi vt frater liberetur a carceribus vel metu amiſſionis patrimonii, lib.5.tit.13.c.9.

beneficio priuandus quando a focaria non abſtinens clericus, lib.4.tit.14.c.7.

beneficio priuatur qui a raptore impœnitente eleemoſynas & oblationes accipit, lib.4.titul.5.c.3.

beneficio priuari debet & officio, qui Miſſas dicit in pane fermentato ſine igne aquave, &c.lib.4.tit.6.c.3.nu.1.

beneficio deponi debet, qui ebrius Miſſam celebrat, lib.4.tit.6.c.2.

beneficio priuandus qui per laicos de eo prouidetur, vel per laicalem poteſtatem eligitur, & conſentit electioni de ſe factæ, & qui ſe intrudit in beneficio ab alio poſſeſſo, vel ſine titulo, lib.4.tit.2.c.2.

beneficio adepto curato priuatur, qui intra annum citra legitimum impedimentum non fuerit ad ſacerdotium promotus, libr. 4.tit.7.c.4.

beneficio eccleſiaſtico pro quibus priuari poteſt delictis clericus, lib.4.tit.15.c.4.glo.

beneficiis & officiis eccleſiaſticis plectendus tranſgreſſor interdicti, & ſit irregularis, lib.4.tit.17.c.6.

beneficia quare diuerſis nominibus appellentur, lib.1.tit.4.c.7.

Rrrrr

beneficia nominata & innominata quæ, libr. 1. tit. 27. c. 3.

beneficia impropria quæ dicantur, lib. 1. titul. 27. cap. 6.

beneficia cum adminiſtratione quæ dicantur eſſe, lib. 1. titul. 27. cap. 2. nu. 6. & ibi gloſ.

beneficia nominata numerantur, lib. 1. tit. 27. cap. 5.

beneficia innominata etiam monachatus, & quæ aſſiſius dātur in eccleſia, li. 1. tit. 27. c. 4.

beneficia eccleſiæ collata a laicis non propriè beneficia, lib. 1. titul. 27. c. 6. num. 10.

beneficia eccleſiaſtica quomodo exſtinguantur, & deſinant eſſe, lib. 1. tit. 27. c. 11.

beneficia ſunt ſub cura diœceſani epiſcopi, lib. 1. tit. 2. c. 10. nu. 1. & ſub pleniſſima poteſtate ſummi pontificis, eod. nu. 3.

beneficia eccleſiaſtica qui conferre poſſint, lib. 1. tit. 28. c. 1.

beneficia quot modis conferantur a ſummo pontifice, lib. 1. tit. 28. c. 12.

beneficia qui aliter quam iure ordinario conferre poſſint, aut priuilegio aut conſuetudine aut præſcriptione, lib. 1. tit. 28. c. 13.

beneficia quib. conferri debent, & qualitates beneficiandorum quæ, lib. 1. tit. 28. c. 17.

beneficia electiua & non electiua quæ dicantur, lib. 1. tit. 29. c. 5.

beneficia non ſunt conferenda antequam vacent, & quibus modis vacare dicantur, lib. 1. tit. 28. c. 3.

beneficia eccleſiaſtica nō niſi clericis & a clericis conferri poſſunt, li. 2. tit. 9. c. 11. nu. 2.

beneficia viuentiū conferri vel donari quando poſſint, lib. 1. tit. 19. c. 5.

beneficia plura ſine diſpenſatione obtinēs, quomodo his priuetur, lib. 4. tit. 7. cap. 4. nu. 2. deque diſpenſatione ad ſalutem non tuta, eod. in gloſ.

beneficiorum diuiſiones in propriè, & impropriè beneficia, rurſum quot ſpecies propriè exſiſtentium beneficiorū, quot ſpecies eorū quæ impropriè, &c. lib. 1. tit. 27. c. 2. nu. 1. & ſequent.

beneficiorum eccleſiaſticorum inſtituendorū, & conferendorum cauſæ & effectus, lib. 1. tit. 28. c. 18. onera eorundem realia, e[illegible]

in beneficiorum impetratione quædam ſunt neceſſario exprimenda, libr. 1. tit. 28. c. 6

beneficiorum collatio prohibetur laicis etiam principibus niſi habeant ex priuilegio, li[illegible] 2. tit. 8. cap. 5. nu. 1. & ibi gloſſ.

beneficiorum permutatio non fit ſine auctoritate ſuperioris, lib. 3. tit. 15. c. 3. iun[illegible]

beneficiorum permutatione non admiſſa quomodo reſtituantur ad beneficia qui renuntiarunt, lib. 3. tit. 15. cap. 6. gloſſ.

beneficiorū collatio donatio eſt, li. 3. ti. 19. c. 2.

beneficiorum collatio vel impetratio quā[illegible] impediatur vel prohibeatur ab excommunicatione clerici, lib. 4. tit. 16. c. 7. & ibi [illegible].

beneficiorum inſtitutio & deſtitutio ſub c[illegible]a epiſcopi, item & beneficiatorum d[illegible]utio, lib. 5. tit. 2. cap. 2. iuncta gloſ.

beneficiorum reſeruationes. quas po[illegible]e ſibi legatus de latere, & non alii, qui [illegible]e nequeat, lib. 5. tit. 3. c. 2.

beneficiis ordinibus ſacris quando deſtituendi vſurarii, lib. 3. tit. 5. c. 6. nu. 4.

beneficiis priuari poteſt interdictus vel [illegible] ſuis miniſtrans, lib. 5. tit. 6. c. 1.

beneficiis priuantur ipſo iure, qui captos c[illegible]gunt ſua beneficia reſignare, vel citatos a[illegible] curiam Romanam retinent, incarcera[illegible], &c. lib. 4. titul. 7. c. 1.

beneficiis exſuitur alchymiſta, lib. 4. tit. 11. c. 7. num. 6.

benef. priuandus cum moniali rem [illegible], lib. 4. tit. 14. c. 4. iuncta explicatione [illegible] & pro inceſtu cum proximis, *eod. c.* [illegible]

Beguini & beguini qui, lib. 4. tit. 8. c. 3. [illegible].

bibere ter tantum in conuiuio debent [illegible], lib. 2. tit. 9. c. 8. gloſſ.

bibere in amorem alicuius [illegible] aut m[illegible] presbyterus prohibitum, & ad b[illegible] incitare, & vbi bibatur [illegible]ta, lib. 4. [illegible] 1. in gloſſ.

bigamus non ordinandus in cle[illegible] libr. [illegible] 13. c. 6. nu. 4.

bigamus ordinatus quomodo p[illegible] qui cum ordinauit, lib. 4. [illegible] 2[illegible]

blaſphemia quid, lib. 4. t[illegible]. 9 cap. [illegible]

blaſphemia quid,libr.5 tit.13.cap.4.
blaſphemi pœna canonica, lib.4.tit.9.cap.9. nume.3.
Boniſacii primi, & Iuliani pontificum Schiſma,lib.2.tit.7.ca.2.litera f.ſchiſma 10.
bonus quilibet in dubio præſumitur,lib.5.tit. 10.ca.5.nu.2.
bona fides in omnibus contractibus deſideratur,lib.3.tit.14.c.2.gloſ.
bona fides contractus & actiones & ſtricti iuris cur dicantur,lib.3.tit.14.cap.2.gloſſ.
bona clericorum, epiſcoporum & religioſorum debent eſſe communia pauperibus & peregrinis,lib.1.tit.16.c.4.
bona eccleſiarum ex quibus accipi poſſint,lib. 1.tit.27.c 9.nu.4.
bona eccleſiarum cum neceſſario vendantur, non poſſunt emi ab eorum œconomis aut proximis,lib.5.tit.14.c.6.
botoni quid & prohibiti vbi monachis,lib.4. tit.8.c.3.glo.k
brachium ſeculare ſeu opem iudicis laici & principum, inuocat eccleſia & epiſcopus pro ſua iuriſdictione, lib.5.tit.2.cap.2. & ibi glo.in litera a.
bulla quid,lib.1.tit.28.cap.14.
Burchardi decreta,lib.1.tit.1.c.1.nu.12.

C

CAlcei monachorum quales eſſe debeant, lib.4.tit.8.c.3.iuncta gloſſ.
calcei monachorum & clericorum quales debent eſſe,lib.4.tit.8.c.2.gl.x. iuncto textu.
calciamentorum varia & inſigniores ſpecies antiquorū præſtantiorū.lib.4 tit.8.c.4.gl.
calēdarum Ianuarii ſuperſtitio antiqua ſublata,lib.1.tit.19.c.1.
calendis Iulii locationes domorum incipiebāt Romæ,calendis Martii penſiones ſoluebantur,lib.1.tit.19.c.2.
calix conſecrationis nū ligneus & vitreus eſſe poſſit,lib.4 tit.6.c.3 num.1.iuncta gl.
calumniæ iuramentum quid,lib.5.tit. 3.ca. 1.num.6.
calumniæ in probos viros frequentes,lib.2.tit. 6.c.8.gloſſ.
calumniatoris pœna, lib.5.tit.9.c.7.nu.1.& ibi quis calumniator.
campanæ ſono fit citatio lib.5.tit.6.c.5.
cancellarius in capitulo,lib.2.tit.9.c.5.nu.7.
cano.ſane,2.quæſtio.6.emendatio,lib.5.tit.4. c.1.gloſſ.
canon in nomine domini 23.diſtinct.quando editus de electione pontificis,lib. 2.titul.7. c.2.lit.f.ſchiſmate 24.
canones apoſtolorum quis collegit,lib.1.tit.1. c.1.nu.6.& 9.
canones præferuntur ſanctorum patrum interpretationibus,lib.1.tit.2.c.8.
cantores qui in eccleſia,lib.2.tit.9 ca.2.nu.4.
canonum & iuris pontificii diuerſæ collectiones,lib.1.tit.1.c.1.nu.10.& ſequent. vſque ad 23.
canonicatus creatus ad effectū obtinēdi præbendam honorarius in herbis,&c.li.1.tit. 27.c.3.nu.6.
canonicus creatus ſine præbenda qualis, & iura eius,lib.1.tit.27.c.3.nume.4.
canonica portio mortuariorum debita eccleſiæ parrochiali quæ, quanta & de quibus debeatur.lib.1.tit.15.ca.4.alia debita epiſcopis,eod.nu.3.
canonici iuris nomen, & canon quid & ſynonyma, lib.1.tit.2.c.1.nume.1.eius finitio. eod.cap.2.
canonici ſolidi, canonicaria fides, canon penſionis,&c.lib.1.tit.2.c.1.lit.c
canonici vnde dicti,lib.1.tit.27.c.3.num.2. canonicatuum duæ ſpecies,ibid.nu.4.
canonici regulares & ſeculares licet canonica ſeculares,lib.2.tit.9.cap.5.nu.6.
capellania quando beneficium eccleſiaſticum, lib.1.tit.27.cap.6.nume.5.
capilli quomodo olim deuouebantur diuino cultui,lib.2.tit.9.c.7.glo.
capite iudex damnatus quod non admiſiſſet appellationē ad Cæſarem,lib.5.tit.15.c.2.
capitulum ſede vacante vicarium & officialem conſtituit vel exſiſtentem confirmat, lib.5.tit.2.c.3.gloſſ.
capitulū agit irrequiſito epiſcopo iure quam habet ab eo diuiſam,lib.5.tit.2.c.5.

cap.ſ de iuramento calumniæ abrogatio, lib. 5.tit.11.c.5.gl.c.
capitulum ſede vacante non ſuccedit in iuriſdictione delegata epiſcopo mortuo, lib. 5.tit.5.c.9.
caput vxoris vir, lib.3.tit.21.c.1.gloſ.
capitis cum eſſes de teſtamentis explicatio, lib.3.tit.22.c.5.gloſſ.
cappa & rondellus monachorum quid, lib.4.tit.8.c.3.glo. litera x.
captio ſeu prehenſio perſonæ ſpecies citationis realis, lib.5.tit.6.c.2.
captatoriæ inſtitutiones, quæ dictæ & improbatæ, lib.3.tit.19.c.5.
captiui apud hoſtes teſtamentum an valeat, lib.3.tit.22.c.4.gloſſ.
caputium quid, differentiæ, lib.4.titul.8.cap.3.gloſſ.
character baptiſmi indelebilis per peccatum, lib.1.tit.7.c.3.nu.2.
character impreſſus a ſacramentis quid eſt, lib.1.tit.6.c.3.glo.
characteris inuſtio ob falſum vel aliam cauſam, lib.4.tit.11.c.6.& ibi glo.y
characterem indelebilem quæ conferant, eod. nu.2.& 4 quæ non imprimant, eod.nu.5. & quid hoc annotaſſe proſit, eod. ſunt inſtituta a Deo, eod.c.5. forma adminiſtrandi, eod.c.6. quæ neceſſaria ad ſalutem, eod. cap.7.
carcer perpetuus pœna canonica, lib.4.tit.15.c.4.num.8.
carcerum obligatio pro debito recepta vbi, li.3.tit.9.c.3.glo.
cardinalatus beneficium, lib.1.tit.27.cap.5.
cardinalem proſequens, & iniuria afficiens quomodo puniatur, lib.4.ti.9.c.9.
cardinales legem generalem facere nequeunt nouam nec alii præter ſum.pontif. in eccleſia, lib.1.titu.2.cap.16.nu.2.
cardinales qui, & eorum tres ſpecies, lib.2.tit.9.c.1.nume.3.
cardinales quando & quare cœperũt vti purpura & galero rubeo, lib.4.titul.8.cap.2 gloſſ.
cardinales de latere, & fratres ſummi pontifie.
cardinales quare & quando [illegible] lerum rubeum, lib.2.tit.9.c.[illegible] gloſ.
cardinalium equi Romæ quare [illegible] operiantur, lib.4.tit.8.c.2.in [illegible]
cardinalibus calceamentorum Imper[illegible] rum conceſſus a Conſtantino vſus, & qu[illegible] lia illa fuerunt, lib.3.tit.8.ca.4.g[illegible]
carnificis oblationes ab eccleſia reie[illegible] tit.23.c.4 gl.k.
carnium & aliorum prohibitorum eſus [illegible] tempore prohibito in cauſa nece[illegible] ti debet, & licentia a quo habenda, li[illegible] tit.18.c.5.gloſ.
caſtitas difficile ſeruatur, tamen ma[illegible] meriti, & nihilominus fornicatio pu[illegible] da, lib.4.tit.14.c.7.in glo.
catechiſmus nõ generat cognationem ſp[illegible] lem, lib.1.tit.8.c.4.nu.3.
catechiſmus quam cognationem ſpi[illegible] inducat, lib.1.tit.21.c.9.num.2.
catholicus nõ catholico iudicandum non poteſt ſubiicere, lib.5.tit.14.cap.3.nu.[illegible]
Cato magnus ſæpe calumnioſe accuſatus & abſolutus, lib.2.tit.6.c.8.glo[illegible].c
caupo quomodo differat a cœnaculario, li[illegible] 3.tit.16.c.3.gloſſ.
caupona in eccleſia fieri non debet, lib.1.ti[illegible] c.13.num.4.
cauponis oblationes ab eccleſia reiectæ, libr.[illegible] tit.23.c.4.in glo.
campanam non licet habere in oratorio [illegible] monaſteriis præter vnam, & vnum campanile, lib.1.tit.4.c.11.nume.5.
cauponam exercens, vel in ea miniſtran[illegible] ricus quomodo puniendus. lib.4.tit.8.c[illegible]
cauponas frequentare ſine nece[illegible]tate in[illegible] ſtum viſum eſt etiam ethnicis, ma[illegible]me nunc clericis, quibus & prohibitum [illegible] ponas & tabernas exercere, lib.2.tit.[illegible].ca. 8.nu.1.gloſſ. litera l
cauſa quid & vnde, lib.5.tit.1.c.1.num.2.
cauſarum quæ in iudicium deducunt[illegible] ſiones, lib.5.tit.1.c.3.num.2.
cauſales propoſitio per quos fiat term[illegible] lib.3.tit.19.c.2.glo.g
cautio iuratoria quid, lib.5.tit.13.c.[illegible]

cenacularius quis, lib. 3. tit. 16 c. 3. gl. s

cenſura eccleſiaſtica quid, & eius ſpecies excomunicatio, interdictum eccleſiaſticum & ſuſpenſio, lib. 5. tit. 2. c. 2. glo. m

ceremoniæ nuptiarum quatenus obſeruandæ, lib 1. tit. 12. c. 6. litera z

ceremoniæ baptiſmi extra formam ſubſtantialem, lib. 1. titul. 7. cap. 5. circa adultos baptizandos, eod. nume. 2. circa paruulos eod. nume. 3.

certi condictio actio ex ſtipulatu certa, libr. 3. tit. 10. c. 6.

ceſſatio a diuinis publice fit, vel per ceſſationem indictā, vel per interdictum, de quib. lib. 1. tit. 20. c. 7. nu. 1. & 2. & ibi a quibus & quare indicatur ceſſatio.

ceſſatio diuinorum officiorum quomodo indici poſſit, lib. 5. tit. 12. c. 3.

charitatiua monitio quid, lib. 5. titul. 9. cap. 1. nume. 3.

chirographariæ obligationis effectus, libr. 3. tit. 12. c. 3.

chirographum quid, & eius obligatio, lib. 3. titul. 12. c. 2. litera m, ſi negetur quomodo probandum, eod. c. 3. glo.

chirographum cancellatum vel inuentum penes debitorem integrum facit præſumtionem ſolutum eſſe debitum, niſi contrarium probet creditor, lib. 5. titul. 10. capit. 3. gloſſ.

chirurgiam exercere monachi non debent, lib. 4. tit. 8. c. 10. nu. 3.

choreæ mulierum & virorum periculoſæ caſtitati & vetitæ maxime clericis & monialibus. lib. 1. tit. 19. cap. 3. gl.

choreæ in eccleſia fieri non debent, lib. 1. tit. 4. c. 13. nume. 3.

chorepiſcopus quis dictus, lib. 1. tit. 27. c. 5.

chorepiſcopus quis olim & eius ſublatio, lib. 5. t. 2. c. 4. & in quibus differebat vel conueniebat cum epiſcopo, eod. gl. a

chorepiſcopi qui, lib. 2. tit. 9. c. 3. nu. 4.

chriſmate & euchariſtia neſanda committuntur, lib. 4. tit. 5. c. 1. num. 3.

chriſmatio Chriſtianis quando, libr. 1. titul. 2. capit. 1.

Chriſtus non omnia per ſe dum veneri in eccleſia ſtatuit, & quare, lib. 1. titu. 1. cap. 1. nume. 6. & 7.

Chriſtiani vnde appellati, lib. 2. tit. 8. c. 1. duo genera Chriſtianorum, laicorum & clericorum, eod. c. 2.

Cincia lex de oratorib. ne munera acciperēt, lib. 3. tit. 14. c. 5. gloſſ. z

circuncifio vſitata vbi obſeruata alibi, quam inter Iudæos, lib. 2. tit. 5. ca. 1. gloſſ.

citari qui poſſint & citare, & qui non verbaliter aut realiter, lib. 5. tit. 6. c. 4.

citatio in proferenda ſententia quando requiritur, & vbi, lib. 5. tit. 14. ca. 7. in princip. & gloſſ.

citatio ad ſynodum ſcripturam exigit, lib. 5. tit. 12. c. 3. nu. 6. & excuſatio non venientis vocati, eod.

citatio an perpetuet iuriſdictionem delegatis, lib. 3. tit. 18. c. 9. gloſſ. b

citatio pro quibus fiat verbalis & perſonalis, lib. 5. tit. 6. c. 2.

citatio non valet niſi fiat auctoritate iudicis & conſtet de mandato citandi, lib. 5. tit. 6. cap. 5. vbi in gloſ. y. ſunt exceptiones quando fiant & voce apparitoris, & auctoritate etiam ipſius litigantis.

citatio teſtium & partis contra quem examinandi ſunt, quando requiratur vel non, lib. 5. tit. 11. c. 5. num. 2. iuncta gloſſ.

citatio voce præconis non fit auctoritate iudicis delegati, lib. 5. tit. 6. c. 5. glo.

citationis formula & modi, libr. 5. tit. 6. c. 5. per edictum in curia Romana, nu. 1. voce iudicis num. 2. præconis, nu. 3. per literas cum apparitore, nume. 4. in eccleſiam per curſonem, per ſonitum tubæ, campanæ, nu. 5. conſideranda inſuper commiſſio, citatio ipſa, relatio citantis, terminus datus ad comparendum, cauſa vocationis, num. 6. quomodo in perſona, ad domicilium, in perſona procuratoris fiat citatio, nume. 7. quo die & ad quem locum, eodem numer. 8.

citationis quidam effectus, lib. 5. titul. 1. cap. 3. gloſſ.

citationis finis vt veniat vocatus & alii effectus, lib. 5. titul. 6. cap. 6. vt perpetuetur iuriſdictio, eod. nu. 2. interrumpatur præſcriptio nume. 3. litis pendentia inducetur, nu. 4. & contumacia, nu. 5. & 6. & 7. pendente dilatione dato vocato ad veniẽdum ſuſpendatur iudicium, nu. 9.

citationis in ius neceſſitas, lib. 5. titu. 6. cap. 1. & gloſſ. in ciuilibus & criminalibus negotiis, eod ſpecies c. 2.

citatione perpetuatur iuriſdictio delegati, lib. 5. tit. 5. c. 9. & ibi gloſ. s

citatus ad tribunal Chriſti Petrus Aragoniæ rex intra diem præfixum mortuus, libr. 5. tit. 1. c. 2. gloſſ. e

ciuile iudicium quid, lib. 5. tit. 1. c. 2. nu. 4.

clam facta fraudis ſuſpicione non carent, lib. 5. tit. 14. ca. 4. iuncta gloſſ. d

clandeſtina matrimonia quæ, & quid prohibita, lib. 3. tit. 21. c. 6. & quod ſoboles inde non eſt legitima, eod. iunge glo. b quot modis fieri dicantur clandeſtina.

clauа inſigne Philoſophorum, lib. 4. titul. 8. cap. 2. gloſſ.

claui quid & vnde, libr. 4. tit. 8. c. 3. gloſ.

clauſtralia officia, lib. 2. tit. 9. c. 5. nu. 11. 12.

clauſula appellatione remota, quæ contineat, lib. 5. ti. 15. c. 2. iunctis gloſ. e & f

clauſularum, quod ſi nõ omnes, *&c.* quod ſi ambo, *&c.* vt omnes vel duo, *&c. in reſcriptis delegationum quid operentur, lib. 5. tit. 5. c. 5. & ibi gloſſ. x & c. 6.*

Clemens Romanus quis, & quando. lib. 1. tit. 1. c. 1. nume. 9.

clementinarum compilatores, lib. 1. tit. 1. cap. 1. num. 21.

clericatus eſt dignitas, lib. 4. tit. 8. c. 6. gloſ. s

clericus coniugatus non tenetur tonſuram ferre, & quæ priuilegia clericalia habeat, lib. 2. tit. 9. c. 7 glo. f

clericus an fideiubere poſſit, lib. 3. tit. 11. ca. 4.

clericus aut comam aut barbam nutriẽs quomodo puniatur, lib. 2. tit. 9. ca. 7. & ibi glo. literis in textu notatis.

cle[ri]cus interdictum negotiari, lib. 3. tit. 14. cap. 6.

clericus non ordinatus miniſtrans quomodo puniatur, lib. 4. tit. 4. c. 1.

clericus vnius eccleſiæ in alia eccleſia ordinari non debet, & de pœna ordinantis, lib. 4. tit. 3. c. 1. nu. 2.

clericus coniugatus quando & in quo gaudeat priuilegio clericaturæ, lib. 4. titul. 8. cap. 2. gloſſ.

clericus degradatus vel depoſitus quæ habeat priuilegia, lib. 4. tit. 15. ca. 4. glo.

clericus lanio, caupo vel caupona miniſtrans quomodo puniendus, lib. 4. tit. 8. c. 7.

clericus pro quib. coram iudice eccleſiaſtico conueniri debeat, lib. 5. tit. 1. cap. 2. gloſſ. & quod conueniat laicum is coram ſeculari iudice, eod.

clericus a laicis, & contra laici a clericis coram quibus iudicibus conueniantur, lib. 5. titul. 1. cap. 5. clericus in quibus poteſt coram iudice laico conueniri, ibi gl. z & gl. b

clericus contra laicum & contra quem teſtatur, lib. 5. tit. 11. cap. 4.

clericus non poteſt conſentire in non ſuum iudicem etiam eccleſiaſticum ſine ſuo epiſcopo, lib. 5. tit. 14. c. 7.

clericus a iudice ſpiritali non appellat ad ſecularem, lib. 5. tit. 13. c. 3.

clerici minores laicis iuxta in terris pro quibus eis præſtare tenentur fidelitatem, lib. 5. tit. 13. cap. 5. iuncta gloſ.

clerici quæ officia honeſte gerere poſſunt, quæ nequaquam, lib. 1. tit. 26. c. 3.

clerici fiunt ex laicis literatis tantum & monachis, ex clericis autem alii ordines conſtituuntur eccleſiaſtici lib. 2. ti. 9. c. 6.

clerici peregrini debent habere literas formatas a ſuis epiſcopis, lib. 2. tit. 9. c. 8 [illegible]

clerici & perſonæ eccleſiaſticæ pro criminibus [illegible] priuilegiatis, vt aſſaſſinatu, læſæ maieſtatis, armorum & ſimilium damnari [illegible] laico etiam ſine degradatione poſſunt, lib. [illegible] tit. 9. c. 11 gloſſa litera f

clerici extranei ſine literis non ſunt ad[mit]tendi aut credendi ordinati, libr. 5. ti. [illegible] c. 3. nu. 6. lit. m

clerici quod forum ſortiantur rat[illegible]

num vel actione realis vel perſonalis, libr. 2.tit.9.c.11.

clerici in maioribus ordinibus conſtituti vxores de facto accipientes vt puniendi, libr.4. tit.14.c.7.

clerici percuſſores quomodo puniantur, lib.4. tit.9.ca.9.nume.3.

clerici non debent iudicium ſanguinis proferre vel ſubſcribere, nec ei intereſſe vel artes, quibus fruuntur, exercere, lib.4.tit.8.cap. 10. nec baliſtariis praeeſſe, eo. non pugnare, duellum committere, eo. aut torneamentis intereſſe, eod.

clerici caſtigantur libere ab eorum magiſtro, lib.4.tit.5.c.1.

clerici de quibus teſtari poſſint, libr.3.tit.22. cap.6.

clerici qui dicantur, lib.2.tit.8.cap.2.& tit. 9.cap.1.

clerici qui matrimonium poſſint vel non contrahere, & a contracto ſeiungantur, lib.3. tit.21.c.9.num.1.

clerici non debent fieri ſecularium hominum procuratores vel iuſtitiarii, lib.3.tit.18.c. 5.iuncta glo.

clerici quando amittant priuilegia clericalia, lib.2.tit.9.c.12. quando non deferentes tonſuram & habitum, ibid. in gloſ.

clericorum ebriorum & crapulae deditorum pœna, lib.4.tit.8.c.1.

clericorum correctio ad quos pertineat ordinario iure & priuilegiato, lib.5.tit.2.ca.2. & ibi gloſ. litera l

clericorum, epiſcoporum & religioſorum bona debent eſſe communia cum pauperibus & peregrinis, lib.1.tit.16.c.4.

clericorum & laicorum quae ſint ſeparata, lib. 2.tit.[illegible].c.5.nu.1.

clericorum nouem ordines, lib.2.tit.9.cap.2. ſim[illegible]ex quis, coniugatus & non coniugatus, regularis & ſecularis, eod nu.2.

clericorum ornatus & habitus, li.2.tit.9.c.6.

c.e[illegible]corum & monachorum praecipua munera. [illegible]b.2 tit.9.cap.9.

clericorum p[illegible] [illegible]sa p[illegible] [illegible] & re[illegible]ia & peregrinant[illegible], lib. 2.tit.9.cap.10.

clericorum bona triplicis generis, & de quib. diſponere poſſint, lib.2.tit.9.ca.10.iuncta gloſſ. litera a, notata in textu.

clericorum percuſſio quando habeat ſententiam excommunicationis, & quis ab ea abſoluere poſſit, lib.4.tit.9.cap.10.iuncta glo. magna.

clericus quae veſtes & calicea & ornatus concedantur vel prohibeantur, lib.4.tit.8.c.2.

clericus quae interdicta officia & artificia & miniſteria, lib.2.tit.9.c.8.nume.1.

clericus prohibita compotationum propinationes, crapula & ebrietas, lib.4.tit.8.c.1.

clerici quae artificia & negotia gerere prohibeantur, lib.4.tit.8.c.6.

clericis quae negotia ſecularia interdicta, epiſcopis quoque & eccleſiaſticis, & vt negotiationes ob lucrum, conductiones, procurationes ſecularium, iudicaturae ſeculares & ſimilia, lib.4.tit.8.cap.9.& ibi pœna contraria agentium.

clericos percutientes incidunt in ſententiam excommunicationis non abſoluendae ab alio, quam a ſummo pontifice, lib.2.[illegible].9.ca. 10.nu.2.& ibi glo. in litera i. notat caſus exceptionis, idipſum notatur de eo clerico qui ſibi vim infert, vt incidat in ſententiam eius excommunicationis, eod. l gloſſ.

coadiutor beneficiarius quis & vt vicarius, lib.5.tit.2.c.6.num.2.& quales ei ſumtus dantur.

coadiutores beneficiorum, lib.1.tit.17.c.6.

codicilli qui, libr.3.tit.22.c.2.num.2.

cœmiterium quid & vnde, lib.1 tit.15.c.2.

cœmiteriorum immunitates, lib.1.tit.4.cap. 13.nu.2.

cœnobitae qui, lib.2.tit.9.c.[illegible]nume.5

cognatio ſpiritalis quae proximitas eſt, & quando prohibeat & diſſoluat matrimonium, lib.3.tit.21.c.7.num.2.cognationis diuiſio & diſtinctio in legalem, naturalem, ſpiritualem, &c. eod. iuncta glo.

cognatio naturalis, proximitas quid, & quomodo diuidatur in aſcendentes & collaterales, & in quibus gradibus ſit prohibitio matrimonii ibid.

cogitatio delinquendi in iure ciuili non habet pœnam,lib.4.tit.10.c.5.gloſſ.
cognatio ſpiritualis quomodo ex baptiſmo naſcitur, & inter quos impediat matrimonium,lib.1.tit.7.c.10.nu.2.
cognatio legalis adoptionis quæ impediat matrimonium,lib.3.tit.21.c.10.
collatio beneficiorum donatio eſt,lib.3.titul. 19.c.2.
collatio beneficiorum,aut libera aut non libera,& quales illæ,lib.1.tit.28.c.2.
collatio beneficii antequam vacet aliquando permiſſa,lib.1.tit.28.c.10.& ibi de collatione ordinaria, priuilegiata laicorum, & aliorum, & de iure deuoluto.
collatio beneficiorum eccleſiaſticorũ,ad quos pertineat,lib.1.tit.28.c.11.
collatio beneficiorum quot modis impediri poſſit,lib.1.tit.28.cap.13.
collatio de beneficio viuentis non valet, lib.3. tit.19.c.5.
collationis bonæ partes & qualitates,lib.1.tit. 28.c.15.
collegii probati ſigna,lib.1.tit.4.c.7.litera g.
collegia vel ſocietates publicæ non poſſunt fieri ſine authoritate & permiſſione principis, lib.3.tit.17.cap.3.
collegiata beneficia & non collegiata ſeu ſimplicia quæ,libr.1.tit.27.cap.2.nu.5.
collegialia loca quãdo beneficia eccleſiaſtica, lib.1.tit.27.ca.6.nu.4.
colonarius contractus quis,lib.3.tit.16.ca.2. gloſſ.c
colonus partiarius,vide partiarius.
coloni adſcriptitii & originarii propemodum ſerui nec votum religionis, nec clericatus omittunt inconſultis dominis, lib.3.tit.2. c.4.glo.iuncta e
coloni originarii, adſcriptitii, & capite cenſi qui ſint,lib.1.tit.2.c.3.num.2.gloſſ.
colores pannorum qui prohibiti perſonis eccleſiaſticis & clericis, lib.4.titul.8. cap.2.& gloſ.ibi.
comam clericus nutriens vt puniatur lib.2. tit.9.ca.7.& ibi gloſſ.g.de coma nutrienda vel tondenda diuerſi mores antiquorum,
& contrarii relati [illegible] ead. [illegible]
comam moniales non debent nutrire nec capillaturam,lib.4.tit.8.ca.4.& [illegible] ne [illegible] clerici, alioquin tonderi [illegible] in eod.cap.5.
comes & commenſalis quis dicatur,[illegible] 17.c.1.gloſſ.a
commatres monachis & clericis [illegible] oſculari non licet,lib.2.tit.9.c.[illegible]
commendare pro deponere aliquando,[illegible] tit.8.c.1.
commendæ epiſcopales non ſunt bene[illegible] 1.titu.27.c.6.nume.9.
commendata beneficia quæ,lib.1.[illegible] 2.num.3.
commendatoria verba quando non [illegible] vel obligent.lib.3.tit.18.c.6.g[illegible]
commerciorum iure priuari pœna [illegible] tit.1.c.6 gl.y
commiſſarius vel delegatus fidem de[illegible]rere de mandato ſeu commi[illegible]ore,[illegible] tit.5.c.1.
commodandi formula & modus,lib 3.[illegible] cap.4.
commodare quis poſſit,& quibus comm[illegible] poterit,lib.3.tit.6.c.5.
commodatarius de quibus teneatur,de [illegible] & dolo caſibus fortuitis,lib.3.tit.[illegible]
commodatum quid, lib.3.tit.6.cap.1.[illegible] gratiã dantis vel accipientis, ve[illegible] eod.cap.2.quæ res in commodatum [illegible] poſſunt vel non,lib.3.tit.6.cap.[illegible]
cõmodati effectus & actiones dire[illegible] traria,lib.3.tit.6.c.6.
commodata re vtens ad alium v[illegible] detur fur eſt,lib.4.tit.10.c.3.
communicatio eucharistiæ ſub vna [illegible] quibus permiſſa,lib.1.tit.9.[illegible]
communio duplex Christianorum [illegible]plex ſit excommunicatio,lib.4.[illegible] 1.gloſſ.
commutatio rerum primus vi[illegible] contractus,lib.3.tit.14.c.2
compagum & comp[illegible] torum,& qu[illegible]
coparatio literar[illegible]

compenſatio in delictis, lib. 4. tit. 15. ca. glosſ.
compenſationis debiti cauſa res commodata per debitorem creditori retineri non poteſt, lib. 3. tit. 6 c. 6. nu. 1. in gloſſ.
compromiſſarii, vide arbitri.
compromiſſarii arbitri qui, lib. 5. tit. 4. ca. 2.
compromiſſarii iudices qui, lib. 5. tit. 4 cap. 1.
compromiſſum, de quibus rebus fieri poſſit vel non, lib. 5. tit. 4. cap. 3.
compromiſſum olim multa, iuramento, & in re pont... cio pacto nudo etiam formatum, lib. 5. tit. 4. cap. 5 gloſſ.
compromiſſi formula, lib. 5. tit. 4. c. 5.
compromiſſi effectus, lib. 5. tit. 4. c. 8.
compromittere qui poſſunt vel non, lib. 5. titu. 4. cap. 4.
concilium generale ſine auctoritate ſummi pontificis nullum, lib. 1. tit. 2. c. 6. nu. 5.
conſilium gratis dare Iuriſconſultus non tenetur niſi pauperib. lib. 3. tit. 14. c. 5. gloſ.
conſilium quando obliget dantem vel non, lib. 3. tit. 18. c. 7. iuncta gl.
concilium non eſt ſupra Papam, lib. 5. tit. 1. cap. 4 gloſ.
conſilium adhibere alienum qui debet, non tenetur illud ... qui ſi nolit, lib. 5. titul. 4. cap. 9 gl...
concilium generale num ſit ſupra Papam, lib. 5. tit. 15. c. 3. gl.
a concilio generali non eſt appellatio, lib. 5. tit. 15. c. 3. ab epiſcopali vero ad priuatum.
concilia & ſynodus quid, lib. 1. tit. 2. c. 5. ſpecies conciliorum, eod c. 6.
concilia quae recepta ſint, lib. 1. tit. 2. cap. 6. & tit. ... c. 3. nume. 5.
concilia oecumenica prouincialia quare, lib. 1. tit. 1. cap. 1. nu. 6.
conciliorum ... edorum neceſſitatis cauſæ & ..., lib. 1. tit. 2. c. 7. & ibi gl. & de modo ... bendarum ſynodorum.
concionatoru boni partes, lib. 1. tit. 22. cap. 2. vide praedicatio & praedicator.
concubinae olim quaedam in eccleſia permiſſa pro uxore, quaedam temporalis prohibita ... hodie ... tamen in quibuſdam ... permiſſa, poſtea conu... prohibita, lib. 4. titul. 14. capit. 7. gloſſ.
concubinæ temporales quaedam olim & quaedam perpetuæ olim permiſſa & pro uxoribus habitæ lib. 3. tit. 21. c. 6. iuncta gloſ.
concubinarius publicus quemadmodum puniendus, lib. 4 tit. 14. c. 7. item ut & concubina puniatur, eod. & in glo.
concubinariorum clericorum pœna & iudices, lib. 2. tit. 9. c. 8. nu. 4 gloſ.
concubinatus hodie prohibitus, lib. 2. titul. 3. c. 1. num. 4.
condictio furtiua & aliorum quid, lib. 4. tit. 10. c. 7. gloſ.
conditio quid, lib. 3. tit. 1. c. 7.
conditio modus per quæ fiant verba, lib. 3. tit. 19. c. 2. glo.
conditione non debet ferri ſententia, lib. 1. tit. 14. cap. 4.
conditiones quæ impediant effectum matrimonii, lib. 3. tit. 21. c 4.
conductor & locator quis, lib. 2. titul. 16. cap. 1 gloſſ.
conductor relocare rem conductam alii poteſt etiam maiori pretio quam conduxerit, niſi aliud dictum, lib. 3. tit. 16. c. 3. iuncta gloſ.
conductor non vtitur iure retētionis proprietatis ius contra locantem præſupponens, lib. 3. tit. 16. c. 6. glo.
conductor ex quibus cauſis ante tempus locationis expelli poſſit, lib. 3. tit. 16. cap. 6. nu. 2. & ex quib. locati actione conuenıatur, eod. nume. 1. quando remittitur ei penſio. eod.
conductor nolens migrare finita conductione an propria auctoritate locatoris expelli poſſit, lib. 3. tit. 16. c. 6. gloſſ.
conductores & firmas habere non debent laicorũ perſonæ eccleſiaſticæ, lib. 4. tit. 8. c. 9.
conducti actio conductori contra locantem & hæredes eius data, & quãdo & pro quibus, lib. ... 16. c. 7.
conferend... ...ulæ, lib. 1. tit. 28. c. 14.
confeſſa ſibi peccata nõ cogitur nec poteſt impune ſigno vel facto reuelare, lib. 5. tit. 11. c. 7. nu. 5.

Sſſſſ

confeſſio extra iudicium facta aduerſario non plene, ſed ſemiplene probat, lib. 5. tit. 11. c. 6. nu. 2.

confeſſio quid, libr. 1. tit. 10. c. 6. nu. 1. quotuplex, eod. nu. 2. cui confitendum eo. nu. 3. eius legitimæ qualitates, eod. nu. 4. ſcripto quando fieri poteſt, eod. nu. 5. non per nuntium, eod.

confeſſio quæ publica, quæ priuata, lib. 1. titul. 10. cap. 6.

confeſſio probat contra confitentem, libr. 5. tit. 10. ca. 5. nu. 3.

confeſſiones reuelans ſibi factas presbyter qua pœna puniatur, li. 4. tit. 10. c. 7. iuncta gloſſ.

confeſſor non poteſt cogi reuelare ſibi confeſſa etiam per ſententiam excommunicationis, lib. 4. tit. 61. cap. 2.

confirmatio Chriſtiana chriſmatis quid vt ſacramentum, lib. 1. titul. 8. cap. 1. non iteratur, eod. cap. 2. quomodo ab aliis confirmationibus differt, eod.

confirmatio electionis quando facienda, & quid contineat, lib. 1. tit 9. c. 6. nume. 2.

confirmationis ſeu chriſmatis ſacramentalis materia, lib. 1. tit. 8. ca. 3. nu. 1. forma, nu. 2. miniſter epiſcopus, nume 3. tempus quo confertur, eod. num. 4. perſonæ quæ confirmari, & præſentare cõfirmationi debeant, eod. nu. 5. effectus eius eod. cap. 4. cognatio ſpiritualis, eod. nu. 2. & 3.

confiſcatio bonorum etiam in iure pontificio, lib. 4. tit. 15. c. 4. nu. 9.

coniunctio omnis extra matrimonialem prohibita, lib. 2. tit. 3. c. 1. nu. 4.

conniuentia ſummi pontificis ſæpe pro iure non ſcripto habetur, lib. 1. tit. 2. c. 10. nu. 2.

conſanguinitas naturalis quomodo & intra quem gradum prohibeat matrimonium, lib. 3. tit. 21. cap. 11.

conſcientia interius nos accuſat, lib. 5. tit. 9. c. 1. iuncta gloſſ.

conſcientia ſua in iudicãdo aliquãdo relinquitur iudex datus a principe, lib. [illegible]. 14. c. 4.

conſecratio eccleſiæ quo fieri debeat, libr. 1. tit. 4. c. 5. nu. 2. & quomodo fiat, eod. non iteranda, eod. c. 6. & c. 1. nu. 3.

conſecratio quando facienda, lib. 1. [illegible] 6. num. 3.

conſecrationis euchariſtiæ verba an operari poſſint in magnam quantitatem panis, lib. 1. tit. 9. ca. 4.

conſenſus expreſſus & tacitus qui, lib. 3. titul. 13. c. 2. quando præſumitur, eod. [illegible] in quibus debet interuenire expreſſus, [illegible] ſufficiat tacitus.

conſenſus plurium deſideratus in actu, quando ab iis ſimul exiſtentibus exigi necesse ſit, vel quãdo poſſit ſeparatio præſtari a ſingulis, lib. 3. tit. 13. ca. 4.

conſenſus non tantum verbis, ſed ſignis in matrimonio exprimitur, lib. 3. tit. 21. c. 5.

conſenſui contraria metus, vis, dolus, [illegible] 3. tit. 13. c. 3. & ibi gloſſas, qualis [illegible] ſe metus & vis, &c.

conſentire qui dicantur, lib. 3. tit. 13. c. [illegible] 2. quot modis negligentia, conſilio, operatione, auctoritate, eod. c. 2. & quib. formulis, eod. c. 3.

conſentire qui debeant in obligationib. lib. [illegible] tit. 13. cap. 4.

conſeruatores delegati ſunt, lib. [illegible] tit. 5. cap. 2. non poſſunt vice conſeruatoris facere, eod. c. 9. in fin.

conſeruatores non poſſunt cognoſcere de [illegible] munere, niſi in ciuitatibus & locis ubi deputati ſunt, lib. 5. tit. 5. c. 5.

conſiliarii principum, quando & quomodo poſſint eſſe perſonæ eccleſiaſticæ, lib. 4. [illegible] 8. cap. 9.

conſobrinam ducere prohibitum, pulc[illegible] de explicatione eius ſententia ad[illegible], lib. 3. tit. 21. cap. 11. glo.

conſtitutio quid, lib. 1. tit. 2. c. 9. num. 1. & in ſequent. de eius ſpecieb.

caſtitatis votum non licet in[illegible] ob conuerſionem ad fidem a[illegible] tit. 2. c. 7. gloſ.

conſtitutum [illegible] tit. 11. c. 2 [illegible]

conſue[illegible] ſc[illegible] eod. c. 17.

conſuetudo quando praeiudicat iuri ſcripto, lib.3.tit.11.gloſ.

conſuetudo quid, lib.1.tit.2.c.11. quando valeat contra ius ſcriptum, eod. diuiſio eius, eod.c.12.

conſuetudo peccãdi plurium num peccatum excuſet, lib.4.tit.15.c.5.

conteſtatio litis fit reſponſione, lib.5.tit.7.c.3.

contractus alii nominati, alii innominati, lib.3.tit.1.cap.3.nu.2. alii iuriſgentium, alii ciuile, eod.nume.3.

contractus qui re celebrantur qui, lib.3.tit.4.cap.1.num.2.

contractus nominatim diuiſi, in re, verbis, literis & conſenſu celebratos, lib.3.tit.4.c.1.

re qui contractus contrahantur, lib.3.tit.4.cap.1.num.2.

contractus bonae fidei & ſtricti iuris cur dicti, lib.3.tit.14.c.2.glo. differentiae illorum, eo.

contractus initi conſenſu qui, lib.3.tit.13.c.5.

contractus minorum quatenus conſtant, libr.3.tit.14.c.6.glo.

contractus confirmatorium iuramenti quid, lib.5.tit.13.c.1.num.6.

contractibus qui conſentire debent, vt illis noceant. libr.3.tit.13.c.4.

contritio in pœnitentia quid, lib.1.tit.10.c.5.nu.2. quid ab attritione differat, eod.

contumacia ex vocatione in ius rei & actoris qualis, & inducit legitima abſentis condemnationem, lib.5.tit.6.cap.5.num.6. contumacia vera & ficta & praeſumta quae, eod.num.7. & item quis contumax verus vel fictus.

contumax verus non appellat, fictus contra, lib.5.tit.6.c.6.gloſ.

contumelia vnde dicta, lib.4.tit.9.cap.1.gloſſ. & quomodo differat ab iniuria legis Aquiliae, eod.gloſ.

conuenire qui non poſſint ſupra id, quod facere poſſunt, lib.3.tit.17.c.6. iuncta gloſſ.

conuenticula quid, lib.1.tit.4.ca.1.

conuentio quid, lib.3.tit.1.c.2.num.1.

conuentionum duo fines, contractus & diſtra[illegible] lib.3.tit.19.c.1.gloſſ.

conu[illegible] re[illegible]gioſorum qui dicti, lib.2.titul.9.cap.3.nume.5. poſſunt eſſe laici, eod.glo.

conuicium quid, lib.4.tit.9.c.2.gloſſ.

conuiuari ſuper ſepulcra prohibitum, libr.1.tit.15.c.5.nume.2.

conuiuia in mortuorum funere, lib.4.tit.8.c.1.gloſſ.

conuiuia quae interdicta & permiſſa clericis, & quod ter bibere in illis debeant tantum, lib.2.tit.9.cap.8.gloſ.

corona in perſonis eccleſiaſticis quid ſignificet, lib.2.tit.9.c.1. vnde dicta pœna, eod. gloſſ. aliae pœnarum diuiſiones cap.3.

corporalium & incorporalium diſtinctio & finitio, materia & forma, lib.1.tit.3.c.2.nu.2. & ſequent. corporum diuiſio in ſimplicia, compoſita, &c. eod.nu.5. & mobilium & immobilium, eod.nu.6.

corporis Domini feſtũ & indulgentiae ei data, lib.1.tit.9.c.9.

corpore vitiati non ordinandi, libr.1.tit.13.c.6.nu.4.

corpora Chriſtianorum ſepulta ſeorſum ab eccleſiis, lib.1.tit.14.c.1.

credenda quae ſint Chriſtianis, lib.1.tit.5.ca.3.num.4.

credere in fide tripliciter dicimus, lib.1.tit.5.cap.3.nu.4.

creditorum concurrentiũ in bonis debitorum & hypotheca, qui praeferantur, lib.3.titul.9.cap.5.nu.3.

credulitatis iuramentum quid, lib.5.tit.13.c.1.num.7.

criminalis cauſa quatenus poteſt in arbitros compromiſſionem accipere, lib.5.tit.4.ca.3. iuncta gloſ.

criminale iudiciũ quid, li.5.tit.1.c.2.nu.4.

criminales & ciuiles cauſae in multis differũt, lib.5.tit.9.c.1. & ibi gloſſ. & conueniunt, eod.gloſſ.

crimen detegitur accuſatione, inquiſitione, denuntiatione, exceptione, lib.5.tit.9.c.1.

criminis per inquiſitionem ſolam detecti qualis pœna, lib.5.tit.9.cap.6.nu.5.

crimina maiora quae, [illegible]b.1.tit.10.c.3.

crimina teſti obie[illegible]a probata non pun[illegible]ntur pœna ordinaria, lib.5.titul.12.c[illegible].8.

crimina per exceptionem obiecta quomodo puniantur,lib.5.tit.9.c.6.nume.4.

crimina grauia maximeq; exoſa eccleſiæ,lib. 5.tit.9.cap.3.

criminum circũſtantiæ quæ obſeruandæ ſunt in libello & pœnis,lib.5.tit.9.c.4.num.3. iunctis gloſſ.

criminum tractandorum diuiſio in clericorum & eccleſiaſticis negotiis,libr.4.titul. 1.cap.1.

criminum rei non ordinantur,libr.1.tit.13. c.6.nu.4.

crucis ſignum dabat fidem olim ſignatis,libr. 5.tit.12.c.5.glo.

crucis ſignum in omnibus ſacramentis,lib.1. tit.8.c.5.gloſ.

cruenta ſpectacula,lib.4.tit.8 cap.6 gloſſ.

cuculla quid monachalis,lib.4.tit.8.c.3.gl.

culpa qua veniat,& quando in depoſitum & quando non,lib.3.tit.8.c.5.

culpam omnem præſtat mandatarius domino,lib.3.tit.18.ca.8.gloſſ.

curia Romanæ reſeruata iudicãda cauſæ maiores,lib.5.tit.14.c.5.

curiæ ſeculari incorrigibiles clerici traduntur,lib.4.tit.15.ca.4.nu.9.

curiones & curati quib.nominibus dicantur, lib.2.tit.9.c.4.

cuſtos eccleſiæ,lib.9 tit.9.c.5.nu.10.

cuſtodes eccleſiæ & eucharistiæ & chriſmatis negligentes quomodo puniendi,& a quo, lib.4.tit.5.c.1.

D

DÆmonis pacta cum ſuperſtitione tacita in cita & damnabilia,lib.3.tit.17.c.2.

dæmone correpti non ordinandi,lib.1.tit.13. ca.6.nu.4.

dæmones abiguntur ex loco,vbi celebratur Miſſa,lib.1.tit.9.c.9.

dæmones cadauera mortuorum frequentant quare,lib.1.tit.15.c.8.in gloſſ.

dæmonibus oblationes factæ etiam exiguarum rerum vel hominum quare deteſtabiles,& vltimo ſupplicio vindicandæ,lib. 1.titul.23 cap.7.in gloſſ.

cum dæmonibus pa[illegible] *4.gloſ.*

degradatio hæreticorum,l[illegible]

Damaſi ſchiſma & Vrc[illegible]*ni,l*[illegible] *ſchiſmat.9.*

Dandalus dux Venetiorum e[illegible] *tus per aulam ſummi pont*[illegible] *c*[illegible] *nibuſq; more brutorum amb*[illegible] *lutionem petens,lib.4.tit.16.c*[illegible]

debitor dictus qui non eſt,inis[illegible] *vel ſi ipſius pignus vel eius*[illegible] *parato ſoluere præſcribatur.lib.4*[illegible] *3 iunctis gloſſ.*

decanus ruralis archipresbyter,lib.[illegible] *6.gloſſ.*

decani qui,lib.2.tit.9.c.5.nume.4.

deceptio vltra dimidiam iuſti pretii[illegible] *ne quomodo reparetur,lib.3*[illegible] *4*[illegible] *9.nume.4.*

decima pars bonorum olim ex voto e[illegible] *pud ethnicos Deo oblata,lib.3.*[illegible]*2.*[illegible] *3.gloſſ.*

decima generaliter quid,lib.1.ti[illegible]*2*[illegible] *2.diuiſio in Prophanas & e*[illegible] *decimas,eo.nu.3 ſubdiu*[illegible]*o e*[illegible] *rũ in prædiales,perſonales,mixt*[illegible] *& *[illegible] *ſingulæ,eod.nume.4 de quibus ſolu*[illegible] *eod.cap.2.& a quibus,qui ve ſint e*[illegible] *eod cap.3.*

decimarum ſoluendarum quis ſit mo[illegible] *& quæ quantitas,lib.1.tit.25 c.4.*[illegible] *ſoluendæ,& quod laicus non de*[illegible] *cap.5 quare ſoluantur decimæ,*[illegible]

decimas agrorum tenẽtur Iudæi pro a[illegible] *uere,lib.2.tit.5.c.4.*

decimas non poteſt percipere lai[illegible] *ſticus nec præſcribere,niſi p*[illegible] *concilium Lateranenſe,lib.*[illegible] *iuncta gloſſ.*

decretales epiſtolæ a quibus[illegible] *p*[illegible] *redactæ,lib.1.tit.1.cap 1.n*[illegible] *2*

decretum Gratiani approbatum & e[illegible] *tum a Gregorio 13.ſummo pon*[illegible] *1.ca.1.num.16.*

decretum quid,libr.1.titu[illegible] *me.4.*

deci-

dedicationis eccleſiarum ſolemnitas annua, lib.1.tit.4.cap.11. litera n.

degradatio inter pœnas eccleſiaſticas, lib.4. tit.15.c.4.nu.8. & in gl.d ibi quid, & de iis, quæ ad eam pertinent.

degradatus ſacerdos vel alius ordinatus, non amittit characterem & poteſtatem ordinis & conſecrandi, ſi faciat in forma eccleſiæ, lib.4.tit.15.cap.4.gloſſ.ibi & quod teneatur dicere officium, & quomodo differat a depoſito.

delatio criminis quid & quotuplex, lib.5.tit. 9.ca.1.num.5.

delatoris non probantis crimen pœna, libr.5. tit.9.c.7.num.2. delatorum olim probatorum pœna mortis indicta a Cæſaribus. eod. gloſſ. n

delegare quibus ſoleat ſummus pontifex, & quibus ſubdelegare hi poſſint, quæve laicis non poſſint delegari, quibus alii aliis delegare poſſint, lib.5.tit.5.ca.6.

delegari quæ poſſint a magiſtratibus, & aliis. lib.5.tit.5.c.3. & qui poſſint delegare. eod. c.4. & qui ſubdelegare poſſint, eod.

delegatus principis poteſt alium cogere ſubdelegationem acceptare, ſi malitioſe ea non ſe exoneret, lib.5.tit.5.cap.6.

delegatus iudex quis dicatur, lib.5.tit.5.c.1. in quo differat ab aliis, qui vices aliorum iudicum gerunt, lib.5.tit.5.cap.1.glo.

delegatus quando & quis poſſit ſubdelegare, lib.5.tit.5.cap.2.gloſ.

delegatus ad univerſitatem cauſarum quis, lib.[illegible].tit.5.c.2.

delegatus recuſatus quādo ſubdelegare poteſt, lib.5.tit.5.c.6.

delegatus per ſe vel per ordinarium ſententiam [illegible] exſequitur, lib.5.tit.14.ca.6. iuncta gloſ.

de[illegible]atus a principe cogitur acceptare dele-g[illegible]m, ni[illegible] malitioſe vacare ei non po[illegible], lib.[illegible] tit.[illegible] cap.[illegible]. non ſi deleget quis n[illegible] iuæ [illegible] ionis [illegible]um. eod.

del[illegible] iudicis iur[illegible] quando ſuſpendatur, [illegible] 5 [illegible] 8.

a de[illegible] vel ſu[illegible]legato ad quem fiat appellatio, libr.5.titul.5.cap.8. nume.2.

delegato iudicandi tempus prorogari poteſt quomodo, lib.5.tit.14.ca.7. iuncta gloſſ.

delegati debent maxime formam mandati ſequi, lib.5.tit.5.c.5. quomodo ſi plures delegentur alii ſine aliis, & quando exſequi mandatum poſſint, eod.

delegatorum iudicum ſpecies, lib.5.tit.5.c.2.

delegatorum plurium iudicum quidam quomodo ſine aliis cognoſcere poſſ[illegible]t, lib.5.tit. 4.cap.5.

delegatorum a principe iudicum quanta poteſtas, lib.5.tit.5.ca.7. poſſunt per ſe vel per ordinarium exſequi ſententias ſuas, lib.5. tit.5.c.7.

delegatorum & ſubdelegatorum poteſtas & iuriſdictio, quibus modis exſtinguatur, lib. 5.tit.5.cap.9.

a delegatis & ſubdelegatis ad quos appelletur, lib.5.tit.15.ca.3.

delictum multitudinis, quomodo puniēdum, lib.4.tit.6.cap.1. & gloſ. ibi.

delicta ex quibus ipſo iure vacant beneficia, lib.1.tit.28.c.3.nu.3.

delicta mutua compenſatione tolluntur, libr. 4.titul.15.c.3.gloſ.

delictorum puniendorum quantitas, quali[illegible], & aliæ circunſtantiæ, quomodo inſ[illegible]i debeant, li.4.tit.15.c.6.

denuntiatio criminis quid, libr.5.tit.9.cap. 1.nume.5.

denuntiationis effectus, lib.5.tit.9.c.6.nu.2

deponere qui poſſunt, lib.3.tit.8.c.4.nume.1. forma deponendi, eod.c.5.

deponi quæ res poſſint, lib.3.tit.8.cap.8.

deponi penes quos efficaciter poſſit ut contrahatur, lib.3.tit.8.c.7.

depoſitio eſt verbalis degradatio & quom[illegible]do differat a degradato, lib.4.tit.15.c.[illegible] ol.

depoſitio ab ordinibus pœna. [illegible] b.4.t[illegible].1[illegible] cap. 4.num.8.

depoſitarius an teneatur de d[illegible]lo, culpa, caſib. fortuitis, lib.3.tit.8.c.8. glo.

depoſitum re contrahitur, & qu[illegible]t, libr. 3. tit.8.c.1. & c.2.nu.1.

depoſiti ſpecies, lib.3.ti[illegible] 8 c.2

deponi penes quos efficaciter poſſit vt contrahatur, lib. 3. tit. 8. c. 7.

depoſitio eſt verbalis degradatio & quomodo differat a degradatio, lib. 4. titul. 15. cap. 4. gloſſ.

depoſitio ab ordinibus pœna, lib. 4. tit. 15. cap. 4. num. 8.

depoſitarius an teneatur de dolo, culpa, caſib. fortuitis, lib. 3. tit. 8. c. 8. glo.

depoſitum re contrahitur, & quid ſit, lib. 3. tit. 8. c. 1. & c. 2. nu. 1.

depoſiti ſpecies, lib. 3. tit. 8. c. 2.

depoſiti cauſæ diſtinctæ & eius actiones directa, cotraria, ſequeſtraria, præſcriptis verbis, lib. 3. tit. 8. cap. 8.

depoſito vtens fur eſt, lib. 4. tit. 10. cap. 3.

depoſitus ab ordine tenetur dicere horas canonicas, lib. 1. tit. 20. cap. 5. gloſ.

deſertio appellationis quot modis contingat, lib. 5. tit. 15. c. 8. & de tempore proſequendi appellationem minuendo vel augendo, eod. & gloſ. 2. quando poſt deſertionem ſentētia tranſit in rem iudicatam vel non, eo. iuncta gloſ. fin.

detractor proximi homicida, lib. 4. tit. 13. c. 1.

deuolutoiure quomodo cōferat ſummus pontifex, lib. 1. tit. 28. c. 12. in fi.

deuouentes ſeipſos inter Ethnicos & Chriſtianos ponit gloſ. in lib. 3. tit. 2. c. 3. gl.

Dei & hominum iudicia quomodo differant, lib. 5. tit. 1. c. 2. nu. 1.

diaconus, ſubdiaconus, presbyter ducentes vxorem qua pœna puniantur, lib. 1. tit. 12. c. 4. circa medium.

diaconi qui in eccleſia, lib. 2. tit. 9. c. 2. num. 8.

diaconiſſa quid quodve eius officium in iure, lib. 1. tit. 21. cap. 4. gloſſ. in fin.

dies hebdomadæ cur dicantur feriæ, lib. 1. tit. 19. c. 1. nu. 3.

dies Veneris aliquando feriata Miſſa Conſtantini Magni, lib. 1. tit. 19. ca. 2. litera v circa finem.

dies dominicus ſingulis ſeptem diebus quare recurrat, lib. 1. tit. 1. c. 2. nu. 3.

a.i. diem, in diem, ex die, quid ſit contrahere, lib. 3. tit. 1. c. 7. iunctis glo.

die dominico non ieiunatur, lib. 1. tit. 18. c. [illegible] num. 3. & 5.

dierum anni diuiſio in feſtos, profeſtos & intercifos, libr. 1. tit. 19. cap. 2. nu. [illegible] ſint & rurſum qui faſti nefaſti, & [illegible]

dierū Ægyptiacorum & aliorum va[illegible] ſeruationes prohibita, lib. 1. tit. 1[illegible]

diffidati qui & quod occidi poſſint, [illegible] 13. cap. 3. gloſ.

digitum tollebant olim adiicientes [illegible]nib. lib. 3. tit. 16. c. 3. glo.

digito quarto manus eſt vena qu[illegible]dam ſanguinis, quæ ad cor dirigitur, li[illegible]

dignitas beneficium eccleſiaſticum [illegible] lib. 1. tit. 27. c. 2. nu. 6.

diluuium maximum tempore Gr[illegible] Sum. Pontif. quod peſtis ſequuta e[illegible] tit. 20. c. 3. litera n

dimiſſoriæ literæ ſcripto apparere deb[illegible] tit. 12. c. 3. nu. 5

dimiſſorias literas quādo vicarius vel [illegible]les epiſcopi dare poſſit, lib. 5. tit. 2. ca[illegible] ibi gloſſ.

diœceſeos fines per quæ probentur, li. 5. tit. 10. ca. 5. nu. 4.

diſpenſatio matrimonii in gradibus prohibitis, cōſanguinitatis & affinitatis quomodo, & a quibus & quare conceduntur, [illegible] tit. 21. cap. 12. iuncta gloſſ. a quo d[illegible] & in quoto gradu fiat inter aſcendentes & collaterales, & quando a ſummo pon[illegible] quando ab imperatore vel princip[illegible] petranda.

diſpenſatio iuramenti pro quo fiat [illegible] libr. 5. tit. 13. cap. 8. & quod a[illegible] principe ſeculari, eod. glo.

diſputandum de fide publice quare prohibitum, lib. 1. tit. 5. & gl.

diſtractus quid, libr. 3. tit. 19. c. [illegible]

diuinatio quid, lib. 4. tit. 12. ca. 1.

diuini iuris res quæ, lib. 1. tit. 3[illegible]

diuina officia publica per ce[illegible]ionem [illegible]ctum & per interdictum non [illegible] tit. 20. cap. 7. nu. 1. & 2.

diuinorum officiorum ceſſatio quom[illegible] debet in pœnam. libr. 5. tit. [illegible] 2. [illegible]

dolus dans cauſam contractui, quando reddat illum nullum ipſo iure, vel non, lib. 3. tit. 14. c. 2. gloſſ.

dolus venditoris non nocet nec obeſt venditori, lib. 3. tit. 14. c. 9. gloſſ.

doli mali clauſula adijcitur contractibus, lib. 3. tit. 10. c. 5.

doli actio pro re minima non datur, furti datur, lib. 4. tit. 10. c. 5. iuncta gloſſ.

dolum committere procurator contra dominum, in quibus dicitur, & ex eo conueniatur, lib. 3. tit. 18. c. 8. gl.

dolo factae promiſſiones vt reprobatae, lib. 3. tit. 1. c. 8. iuncta glo.

domicilium vbi quis habere dicatur, & num in plurib. locis, lib. 5. tit. 1. c. 6. gloſ.

dominum ſe ſimulans rem alienam accipiens eſt fur, lib. 4. tit. 10. ca. 3.

domini prohibiti rebus ſuis vti iniuria afficiuntur, lib. 4. titu. 9. cap. 3.

domum inuito domino ingredi iniuria realis eſt, lib. 4. tit. 9. c. 2. gloſſ. c & cap. 3.

donare qui poſſunt, & quib. donare prohibitum, lib. 3. tit. 19. c. 4.

donari quae res poſſunt, lib. 3. tit. 19. c. 3.

donatio contractus eſt, lib. 3. tit. 19. cap. 1. & quid ſit, eod.

donatio quae requirat in perfectione vel contractu, lib. 3. tit. 19. c. 5.

donatio obligat accipientem ad antidoron, lib. 3. tit. 19. c. 6. in fin.

donatio omnium bonorum an valeat, libr. 3. tit. 19. cap. 5. gloſ. a

donationis effectus, vt transferat dominium, & reuocari nõ poſſit exceptis caſib. in quibus reuocatur perfecta, lib. 3. tit. 19. c. 9.

donationes remuneratoriae & ob cauſam non propriae ſunt donationes, libr. 3. tit. 19. cap. 2. gloſſ.

donationes inter coniuges quando reprobentur factae pendente matrimonio vel ante, & quando ſoluto matrimonio donatio propter nuptias ad virum, dos ad vxorem re[illegible], li. 3. tit. 21. c. [illegible] num 5.

d[illegible] inter [illegible] & cauſa mortis, [illegible] tit. 19. cap. 2. pura, ſimplex, conditionalis, ſub modo, ad tempus, directa, oblique, eod.

donator rei alienae de euictione quando teneatur, lib. 3. tit. 19. c. 4. gl. a

dormientes homicidium facientes non tenentur, lib. 4. titul. 13. cap. 3. & ibi gloſ. lit. e & cap. 5.

dos eccleſiae aedificandae quanta & qualis conſtitui debeat, lib. 1. tit. 27. cap. 9. num. 4.

dos quãdo redit ad vxorem, & donatio cauſa mortis ad virum, & exceptionis, & quando mulier amittit dotem, lib. 3. tit. 19. c. 6.

dos ſoluto matrimonio redit ad vxorem vel eius haeredes, niſi pactum de ea lucranda adijciatur, &c. vide li. 3. tit. 21. c. 5. nu. 5.

dotis lucrũ marito cum donationis ante nuptias lucro an debeat eſſe aequale, lib. 3. tit. 21. c. 15. num. 5. gloſſ.

dotem quando ob adulterium vxor amittat, & maritus lucretur, li. 4. tit. 14. iuncta gl.

dote per adulterium priuatur vxor, & quaeritur ea marito vel filiis, niſi recõcilietur viro, libr. 3. titul. 21. c. 15. nu. 4.

duellum prohibitum, lib. 4. tit. 8. cap. 1. [illegible] iuncta gloſ.

dupli & quadrupli poena quomodo intelligenda, lib. 4. tit. 10. ca. 7. gloſſ.

E

Ebriorum clericorum & crapulae deditorum poena, lib. 4. tit. 8 cap. 1.

eccleſia reijcit oblationes & eleemoſynas improborum, vt vſurariorũ, raptorum, &c. lib. 4. tit. 5. c. 5.

ab eccleſia & ab officiis diuinis expelli debet excõmunicatus, lib. 4. tit. 16. c. 7. & quid ſi nolit exire. eod. gloſ.

eccleſia literatis viris indiget, lib. 4. tit. 2. c. 4.

eccleſia quando reſtituatur in integrum contra ſententiam, lib. 5. tit. 14. c. 8. num. 4.

eccleſia cuius ſit & bona eius, & in quem vſum diſtribuenda, lib. 4. cap. 12. nu. 12. in cuius cura & diſpoſitione eod. nu. [illegible] a quo conferantur, eod. nume 4.

eccleſia ſpiritualis & materialis ex [illegible] rebus aedificentur, libr. 1. titul. 4. cap. 8. & a[illegible]

bus ædificari poſſint, eod.ca.9. & qui compellantur ædificare vel ædificata perficere & reficere, eo.c.n.9. de forma eccleſiarum, eod.ca.10.

eccleſia quid, lib.1.tit.4.cap.1. bonorum & malorum congregatio, Dei, Satanæ, vniuerſalis, particularis, &c. eo. notæ veræ eccleſiæ, eo. Romana, eo.c.2. eccleſia publica, eo.c.11.n.4. membra eius, eod.cap.3. materialis, eo.c.4.

eccleſiæ bona obligans, vendens ſine ſolemnitate, vel diſſipans quomodo puniatur, libr.4.tit.7.c.5.

eccleſiæ omnes & monaſteria de iure in diœceſi ſubſunt curæ epiſcopali, lib.5.tit.2.cap.2. iunctis gloſ. in literis in textu notatis.

eccleſiæ res quando & quomodo in compromiſſum referri poſſunt per prælatos, lib.5.tit.4.c.3. & ibi gloſſ. d

eccleſiæ res nec oppignorari nec vendi ſine neceſſitate eccleſiæ poſſunt, lib.3.tit.9.c.3.

eccleſiæ & eccleſiaſticarum perſonarum quædam priuilegia, lib.1.tit.4.cap.14. & immunitas a tributis & collectis caſibus exceptis, eod.

eccleſiæ quibus pro aſylis proſint, & qui ab illis abduci poſſint, lib.1.tit.4.cap.13. in gloſſis litera c & d

eccleſiæ non debent fieri propugnacula, neque receptacula bonorum, niſi in cauſa neceſſitatis, hoſtium & incendii, lib.1.tit.4 cap.13.nu.3. non aſyla impiorum, eod. quæ in his fieri poſſunt, eod. in gloſ.

eccleſiæ quare diuerſis nominibus nuncupantur. & beneficia, lib.1.tit.4.c.7.

eccleſiæ membra in cœlis, in terra, in purgatorio, lib.1.tit.4.cap.3.

eccleſiam ingredi prohibere habet pœnam eccleſiaſticam, lib.4 tit.15.c.4.num.1. & ibi de eius effectu.

ad eccleſiam confugiens quando impune retrahatur, lib.5.tit.6.c.4.

in eccleſia tumultuantes & deambulantes quomodo puniti, li.1.tit.4. c.13.nu.3.gl.v

in eccleſia quæ poſſint ſpectacula fieri, lib.4. tit.8.c.6.nu 1.

eccleſiarum adminiſtratio œconomatus & procuratio non debet [illegible] perſonis eccleſiaſticis, non laicis, [illegible] 18.cap.5.

eccleſiarum præpoſiti ſunt bonorum [illegible] procuratores non domini, lib [illegible]

eccleſiarum prælati vel adminiſtr[illegible] queunt vendere bona eccleſiarum, lib.3. tit.14.cap.6. & id ſe non factu o[illegible] eod. & ſi neceſſario iurant, non [illegible] earum œconomis vel eorum p[illegible]

eccleſiarum ædificandarum, quæ d[illegible] obſeruatio loci, cauſæ, perſonarum, [illegible] & ipſius ædificii, lib.1.tit.2[illegible].c.[illegible]

eccleſiarum immunitates, libr.1.[illegible] 13.num 1.

eccleſiarum noua ædificatio, tranſ[illegible], [illegible] reformatio ad quem pertineat, & q[illegible] ſa, lib.1.titu.4.c.1[illegible].num.1 2.3.

eccleſiis vel cultu diuino iniuriam i[illegible] quomodo puniendi, lib.4 tit.9.c.[illegible]

eccleſiis quando relinquere imm[illegible] ſinere non licuit, quando p[illegible] 1.tit.23.c.4.in gloſ.

in eccleſiis ædificandis quæ obſeruanda, [illegible] titu.4.cap.5.a quo ad[illegible] conſecra[illegible] eod.num.2.

eccleſiaſticus iudex poteſt inuocare [illegible] pro ſua iuriſdictione brachii ſecul[illegible] 5.tit.2.c.2. & ibi gl.a

eccleſiaſticum iudicium quid, lib.5.t[illegible] 2.num.2.

in eccleſiaſticam perſonam manus i[illegible] pœna, lib.4.tit.9.c.1c.nu.2

eccleſiaſticam iuriſdictionem impe[illegible] nitis, lib.5.tit.1.c.2.gloſſ.

eccleſiaſtici qui dicantur, lib.[illegible] 8 [illegible] tit.9.ca.1.

eccleſiaſticæ perſonæ quomodo & q[illegible] ſint eſſe viceregės & principum c[illegible], lib.4 tit.8.ca.9. in textu, & gl[illegible]

eccleſiaſticæ perſonæ pugnant[illegible] exſiſtentes & gubernant[illegible] naue [illegible] pugnantes, quib. pœnis digni, lib. 4 [illegible]

eccleſiaſticæ perſonæ in iudicio [illegible] eorum adiunctæ, lib.5.tit[illegible]

[illegible]

eccleſiaſticæ perſonæ quæ agere officia prohibeantur, & iudicare in cauſa ſanguinis, lib.2.tit.9.cap.8.nu.3.

eccleſiaſticæ fabricæ cura dari poteſt laicis, lib 2 tit.8.c.5.nu.2.

eccleſiaſticæ perſonæ & eccleſia, quando fuerūt incapaces rerum immobiliū, & quando illis permiſſa poſſeſſio, lib.1.tit.23.cap.4.in gloſſ.

eccleſiaſticarum perſonarum diſtinctiones, lib.2.tit.9.cap.2.

edictum quid, libr.1.tit.2.c.9.nu.5.

edictum citationis ianuis affixum quid, lib.5.tit.6.cap.5.nu.1.iunctâ glo. peremtorium quod pro tribus, eod.c.5.gloſſ.

electio ad beneficia non valet facta ab excommunicato, lib.4.tit.16.c.7.

electio & in eam oppoſitio ſcriptura conſtare debet, lib.5.tit.12.c.3.

electio quando conſenſu omnium electorum ſimul congregatorum fieri debet, & quando ſeparatim adhibitus eam non infirmet, libr.3.tit.13.c 4.gloſ.a

electio tripliciter fit, per ſcrutinium, compromiſſum & viam Spiritus ſancti, lib.1.tit.29.cap.2. de forma & methodo eligendi eandem.c.5.eod.

electio quid in genere, lib.1.tit.29.c.1.nu.2. quid in ſpecie, eod.nu.5.

electionis ius quibus ex cauſis electo adimitur, lib.1.titul.28.c.4.

electione facta quæ facienda ſint alia, lib.1.tit.29.cap.6.

electionibus pontificum quando & ob quid principes, & laici poſſunt adeſſe, libr.2.tit.8.c.5.num.2.

electiua beneficia quæ ſunt & quæ non, lib.1.titul.29.cap.3.

electus quid ante confirmationem & conſecrationem agere vel non agere poſſit, lib.1.tit.29.cap.6.

eleemoſyna quid eſt lib.3.tit.19.cap.2.iuncta gloſ.

eleemoſyna quid, eod.lib.1.tit.16.c.3.nu.2.de [illegible] faciendi vel non. eod. duæ eleemoſynæ [illegible], eod.nu.3 ſpiritualis & corporalis.

eleemoſyna largiendæ conſiderationes obſeruandæ, quæ in donationibus faciundis, lib.3.tit.19.cap.5.gloſ.

eleemoſyna quatuor ſpecies, lib.1.tit.23.ca.3.in gloſſ. litera t

eleemoſyna quibus & quomodo facienda, lib.1.titul.16.c.5.

eleemoſynarum vis & efficacia, libr.1.tit.16.cap.6.

eleemoſynaria hoſpitalia ſunt, & quare ita dicta, lib.1.tit.16.c.1 nume.1.

eligere ad beneficia qui poſſint, lib.1.tit.29.c.4. & qui poſſint vel non eligi, eod.ca.5.

emo, à Græca dictione νέμω, meus, lib.3.tit.14.c.1.gloſſ.

emere & vendere qui poſſint vel non, lib.3.tit.14.c.6.

emere vel vendere nemo cogitur, quibuſdam exceptis caſibus, lib.3.tit.14.cap.7.iuncta gloſ.b c

emenda ſeu pœna honoraria pro iniuriis, libr.4.tit.9.c.10.nu.2.de pecuniaria, c.11.

emi vendive quæ poſſint aut non, libr.3.titul.14.cap.5.

emphyteoſis quomodo à locatione, emtione, aliisque ſeparetur contractibus, lib.3.tit.16.c.1.quomodo ad tempus & in perpetuum fiat, ibid. gloſ.

emphyteoſis in quo differat à locatione ratione periculi & penſionis, lib.3.tit.16.cap.6.nume.1.

emtio & venditio quibus modis reſcinduntur & reſoluuntur, lib.3 tit.14.c.10.

emtio quando ſcripturam deſiderat, lib.5.tit.12.cap.3.

emtio quando perfecta vel imperfecta dicitur pure vel ſub conditione facta, lib.3.tit.14.c.8.item quādo ſubhaſtationes requiruntur.eod.

emtio conſtat re & pretio legitimo, & conſenſu, libr.3.tit.14.cap.4.quomodo in pretio deceptio dicatur re ipſa, eod.

emtio vera, ficta vel imaginaria, lib.3.tit.14.c.3.& ibi glo & ibi adfe [illegible] plu [illegible] imaginariæ venditiones in c[illegible] ne vxorum, emancipationib. teſtam[illegible]um & a[illegible].

emtio vbi deceptio vltra dimidiam iuſti pretii, quomodo habeat reparationem, libr. 3. tit. 14. c. 9. nu. 4.

emtio contractus omnibus aliis transferentib. dominium affinis, & illis olim ad firmiorem translationem vel vere vel ficte adhibitus, lib. 3. tit. 14. cap. 1 gloſſ. emtio quid, eod. ca. 2.

emtionis effectus & vis in translatione dominii vel cauſa euictionis, libr. 3. tit. 14. ca. 9.

emtionis & venditionis contractus inordinatas habet cupiditates, lib. 3. tit. 14. c. 1.

emtionis contrahendæ formulæ, libr. 3. tit. 14. c. 7. quando & quomodo valeat in alterius arbitrium collata, eod. iuncta gloſ. a

emtionibus conditiones a lege definitæ quæ intelliguntur in illis, libr. 3. tit. 14. c. 7. gloſſ. f

emtor re euicta quando pretium datum repetat ſolum vel alia, vel quando nihil repetit a venditore, lib. 3. titul. 14 cap. 9. gl.

emtor ſuccedit in iure venditionis, non in dolum eius, qui ei non nocet nec prodeſt, lib. 3 tit. 14. ca. 9. gloſſ. d

emtori a quo retrahitur res iure proximitatis competit actio de euictione in venditorem, libr. 3 titul. 14 cap. 9. gloſſ. m quarto exemto.

emtum ex pecunia aliena non eſt eius, cuius erat pecunia, ſed ementis, lib. 3. titul. 5. c. 6. gloſ. g

emti actio pro quibus detur emtori, libr. 3 tit. 14 cap. 9. nume. 2.

encœnia eccleſiarum, lib. 1. tit. 4. c. 11. lit. n.

epiſcopus quando poteſt etiam inuito teſtatore ſe immiſcere de exſecutione piæ eius voluntatis, lib. 1. titul. 16. cap. 2. nume. 3. & cap. 4.

epiſcopus vnde dictus, libr. 2. tit. 9. cap. 2 nume 10. epiſcoporum gradus & ſpecies, eod. cap. 3.

epiſcopus non eſt iudicandus inconſulto ſummo pontifice, lib. 5. tit. 14. c. 5.

epiſcopis venari interdictum, & pœna venatorum, lib. 4. tit. 8. ca. 8.

epiſcopus non poteſt de omnibus iuramentis diſpenſare, lib. 5 tit. 13. c. 8. nu. 2. iuncta gl.

epiſcopus quomodo iuret, lib. 5. tit. 1[illegible] cap. [illegible]

epiſcopus non debet cogere clericos ſibi iurare fidelitatem, niſi concedat illis adminiſtrationem, lib. 5. tit. 13. c. 5.

epiſcopus non ligatur generali ſententia excommunicationis vel interdicti, lib. 4. tit. 16. cap. 5.

epiſcopus Hæreticus & Schiſmaticus, in forma eccleſiæ ordines conferunt, ſed non exſecutionem, lib. 4. tit. 3. cap. 2. iuncta gl.

epiſcopus quando poſſit vindicare ſibi a clericis vel ſacerdotibus illata, & quando non, libr. 4. tit. 9. c. 9. nu. 2.

epiſcopus ſimilis præſidi prouinciæ, libr. 5. tit. 2. cap. 2. & ibi gloſ. a

epiſcopus quæ ſunt ordinis, non poteſt committere niſi epiſcopis, lib. 5. tit. 5. cap. 6.

epiſcopus dilapidator bonorũ eccleſiæ fur eſt, lib. 4. tit. 10. c. 1.

epiſcopus vel ſuperior generalem pœnam interdicti vel ſuſpenſionis non incurrit, niſi expreſſe contineantur, libr. 4. tit. 15. cap. 4 num. 4.

epiſcopi cædi crudeliter iubentes etiam in iuſtitia quomodo puniantur, lib. 4. tit. 9. c. 9. nu. 4. ſi rebellent in principem, eod. nu. 8.

epiſcopi officia & poteſtas circa beneficia, lib. 1 tit. 4. c. 12. nu. 5. & ibi gloſ. f m

epiſcopi Miſſa, lib. 1 tit. 21. cap. 6. num. 7.

epiſcopi munus eſt viſitare eccleſias & clericos ſuæ diœceſeos per ſe vel per alios, libr. 5. tit. 2 cap. 2.

epiſcopi titulares qui Vicarii aliorum epiſcoporum in pontificalibus, lib. 5. tit. 2. cap. 6. nume. 3.

epiſcopum ſuum occidentes, qua pœna puniendi, lib. 4. tit. 13. num. 4.

ab epiſcopo ordinatus qui renuntiant epiſcopatui, & loco quomodo puniatur, lib. 4. tit. 3 c. 3. num. 2.

epiſcopis detrahentes, vel in eos coniurationes facientes, & iniuriantes clerici, quomodo puniendi, lib. 4. tit. 9. cap. 9. nu. 1. & 7.

epiſcopis clari ornatus prohibiti & veſtes ſuperfluæ, lib. 4. tit. 8. c. 2.

epiſcopalis ordo liberat a fortuna ſe[illegible] ex con[illegible]-

conditione adſcriptitia, libr. 4. tit. 2. cap. 3. nu. 3. & ibi gloſſ.

epiſcopalia iura ordinaria, libr. 5. tit. 2. cap. 2.

epiſcopatus extinguitur occiſo epiſcopo ſecundo, lib. 4. tit. 13. c. 5. nu. 4.

epiſcopatum viuentis catholici inuadens non poteſt ordinare efficaciter, libr. 4. titul. 3. c. 2. num. 2.

epiſtola decretalis quid, lib. 1. tit. 2. c. 9. nu. 3.

epitimium, pœna, & epitimia quid in canonibus & apud Græcos, libr. 4. titul. 8. cap. 2. gloſſ. i

equorum ornatus in ſellis & frenis qualis prohibitus clericis & eccleſiaſticis, & laicis, & cardinalibus, & aliis, lib. 4. tit. 8. ca. 2. in fine gloſ. a

ergaſtulum pœna canonis, lib. 4. tit. 15. cap. 4. nume. 8.

error conſenſum impedit, lib. 3. tit. 13. cap. 3. iuncta glo.

error in perſona matrimonii de facto contractum diſſoluit, lib. 3. tit. 21. c. 14.

Ethnici qui, lib. 2. tit. 5. c. 1. gloſ.

Euangeliſtæ, lib. 1. tit. 1. c. 1. num. 8.

Euangelium dum legitur, ſtantes eſſe debent audientes, lib. 1. tit. 20. c. 6. litera q

eucharistia ſub vtraque ſpecie ſanguinis & corporis quando, & quibus conceditur, & ſub vini ſolius conſecratione vbi pueris & infirmis libr. 1. titul. 9. c. 7. litera q

eucharistia viaticum & cibus pugnantium, lib 1. tit. 9. c. 1. quid, c. 2. eod. quod vna, eo. ca. 3. materia ſacramenti panis & vinum, & quid in illis ſacramentum, eod. c. 4. num in pane fermentato, eod. glo. h & z qui poſſint eſſe miniſtri & conſecratores euchariſtiæ, eod. c. 5. quiue eam poſſint aliis præbere, eod. de forma conſecrationis, eod ca. 6. qui communicent & quod ieiuni, & quoties, & de vero corpore viuo ſub ſingulis particulis. eod. c. 7. num. 1. 2. 3. 4. 5.

euchariſtia num conſecrari poſſit in pane fermentato in eccleſia occidentali, lib. 4. tit. 6. c. 3. nume. 1 iuncta gloſſ.

euchariſtia ſub clauibus cuſtodiri debet, libr. 4. tit. 5. cap. 1. num. 3.

euchariſtiæ communio quibus deneganda, lib. 1. tit. 9. c. 8.

euchariſtiæ effectus, libr. 1. tit. 9. ca. 9.

euchariſtiæ ſumtio curat morbos corporales, lib. 1. tit. 9. cap. 9. litera q

euchariſtiæ priuatio pœna canonica, lib. 4. tit. 15. c. 4. nu. 3.

euchariſtiæ ſacramentum inſtitutum a Chriſto, lib. 1. titu. 9. c. 5.

euchariſtiã conſecrant heretici ſacerdotes excõmunicati depoſiti, ſi in forma eccleſiæ, & intentione eius conſecrent, lib. 1. tit. 21. c. 5.

euchariſtiam vomentes quomodo puniendi, lib. 4. tit. 6. c. 4. nume. 4.

euictio non habet locum in delictis alterius mandato commiſſis, lib. 3. tit. 18. c. 6. gloſ. d

euictio quando competat pro re aliena donata donatario, lib. 3. tit. 19. cap. 4. glo. a

euictionis actio quando competat emtori aduerſus venditorem vel non, & pro pretio, & pro aliis, li. 3. tit. 14. c. 9. nu. 3. & quando pro multo competat, ibid. glo. m

examinatio ordinãdorum a quo fieri debeat, lib. 4. tit. 4. c. 3. nume. 3.

exceptio quid, diſtinctioq; exceptionum dilatoriarum, peremtoriarum, temporalium, perpetuarum, lib. 5. tit. 8. c. 1.

exceptio in iudicio iua non intereſt, lib. 5. tit. 8. cap. 1.

exceptio criminis quãdo admittatur, & quid operetur, lib. 5. titul. 9. cap. 1. nu. 6.

exceptio debitoris contra creditores quando proſit fideiuſſori eius, & quando non proſit, lib. 3. tit. 11. c. 5. glo. lit. e

exceptio non numeratæ pecuniæ intra quod tempus proponi poſſit, libr. 3. tit. 12. cap. 3. iuncta gloſ.

exceptiones iudicii dilatoriæ & peremtoriæ, lib. 5. tit. 8. c. 1.

exceptiones quando proponendæ in iudicio & iudicandæ ſint, lib. 5. tit. 8. c. 2.

excommunicare qui poſſint vel non, lib. 4 tit. 16. c. 4.

excommunicare qui poſſint, & quod excommunicatio ſit iuriſdictionis, lib. 5. tit. 2. ca. 2. gloſſ.

excommunicare quando alium laicus poſſit, lib.2.tit.8.cap.5.iuncta glo.

excommunicari qui poſſint vel non, lib.4.tit.16.cap.5.

excommunicari contumax poteſt, libr.5.tit.6.c.6.not.it ibi gloſſ. exceptionem.

excommunicās male quomodo puniatur, lib.4.tit.16.c.12.

excommunicantes vel excommunicare facientes quicunque læſerit vel ſuorum tædio quomodo puniantur, lib.4.tit.16.ca.7.in fin. & ibi gloſ.

excommunicatio pœna ſpiritualis, lib.4.titul.15.cap.1.

excommunicatio eſt pœna eccleſiaſtica, medicinalis & contenta mortalis, libr.4.tit.16.ca.1.nu.1.quid eod.nu.2.alia maior, minor, ſolemnis, non ſolemnis, iuſta, iniuſta, nulla, eo. & quæ timenda, eod.nu.5.pro quibus feratur, eod.ca.2.

excommunicatio a quibus inferatur, vt a iure & ab homine, & in quibus a iure ipſo facto quis eſt excommunicatus minori vel maiori excōmunicatione, lib.4.tit.16.c.3.

excommunicatio ad fines reuelandi ſecreta non ligat confeſſores, lib.4.tit.16.c.2.iuncta gloſſ.

excommunicatio quot modis incurritur ipſo facto & iure ſine alia declaratione, libr.4.tit.16.c.2.gloſ.

excommunicatio ſolemnis fit tantum ab epiſcopo, lib.4.tit.16.ca.4.

excommunicatio ſecum trahit exſecutionem, lib.4.tit.16.c.7.gloſſ.

excōmunicatio probatur per literas excommunicationis donec conſtet de abſolutione lib.5.tit.10.c.5.nu.4.

excommunicatio ciuilis contra Iudæos, ne commercia habeant cum Chriſtianis pro pœna, lib.2.tit.5.c.2.nu.3.

excommunicatio in quibus cum interdicto conueniat & diſſideat, lib.4.tit.17.cap.3.in gloſ.x

excommunicationis pro iniectione in perſonis eccleſiaſticis pœna & abſolutio, lib.4.titul.9.c.1.nume.3.& ibi gloſſ. magna litera ſ & t. explicat, qui in eum incidant vel non, & a quib. abſolutio peti debeat.

excommunicationis & excommunicatis formæ pro ſolemni & non ſolemni, lib.4.titul.16.c.6.ibi, vide in gloſſ.1.

excommunicationis effectus, lib.4.tit.16.c.7.

excommunicationis ſententia quibus modis tollatur, libr.4.tit.16.cap.8.

excommunicationis ſententia non ferenda niſi precedente monitione trina, libr.5.tit.14.cap.4.

excommunicatus ſacerdos celebrans, qua pœna puniatur, lib.4.tit.6.c.1.

excommunicatus quare & quomodo iterum ante abſolutionem excommunicari & reexcommunicari poſſit, lib.4.tit.16.c.5.

excommunicatus notorie non poteſt eſſe arbiter, lib.5.titul.4.cap.6.

excommunicatus declaratus alium nequit excommunicare, contra ſi occultus; lib.5.tit.14.c.3.nu.2.

excommunicatus dicens horas non dicit dominus vobiſcum, lib.1.tit.20.c.5.in gloſſ.

excommunicati ob manuum iniectionem in clericos ſe ordinari facientes quomodo puniantur, lib.4.tit.2.c.7.

excommunicatis participans, quando peccet & quando poteſt participare impune cum illis, lib.5.tit.16.c.3.& gloſ. ibi l

excōmunicatis qui poſſunt impune communicare, lib.4.tit.16.c.6.

excommunicatus licet colloqui de abſolutione, & ſalute animæ, libr.1.titul.22.cap.6.nume.2.

exſecutio ſententiæ contra quam impetratur retractatio vel ſupplicatio quando ſuſpendatur vel non, lib.5.tit.14.c.8.nu.4.

exſecutio non eſt facienda debitoris ante ſententiam, nec poſt niſi auctoritate iudicis, lib.5.tit.14.c.6.& in quibus ciuilibus, & criminalibus eſt differenda vel non, eod. iuncta gloſſ.

exſecutor ſententiæ non poteſt excedere vel eam interpretari, alioquin ab eo recte appellatur, & ei impune reſiſtitur, lib.3.tit.18.ca.8.o

ex e-

exſecutores teſtamentorum qui poſſint eſſe, libr.3.tit.22.c.7.nu.3.

exemplato inſtrumento quando fides, vt originali adhibetur, & quando non, libr.5. tit.12.c.8.num.2.

exempla hoſpitalia quãdo ad epiſcopi curam pertineant, lib.1.tit.16.c.2.nu.2.& gloſ.

exercitia corporalia & ſpiritualia, libr.1.tit. 16.c.4.in glo.

exilium imponitur etiam iure canonico, libr. 4.tit.15.c.4.nu.9.

exorciſta in eccleſia qui, lib.2.tit.9.c.2.nu.5.

expenſæ factæ in gerendo alterius negotio quæ & quando, & quatenus repetantur a domino, lib.3.tit.18.cap.8.gloſſ.

ad expenſas damnatur contumax in proſequenda appellatione, & quomodo ille expenſæ taxantur, lib.5.tit.15.c.6.iuncta gl.

expenſis ſoluendis victus victori condemnatur niſi habuerit cauſam iuſtam litigandi, lib.5.tit.14.c.4.

expoſitorum puerorum collectio ſcripturam requirit, lib.5.tit.12.ca.3.nu.6.

expromiſſor quis, ſpecies fideiuſſoris, lib.3.tit. 11.cap.2.nu.1.

extraordinarium iudicium quid, lib.5.tit.1. c.2.nume.3.

extrauaganti de qua dubitatur debet produci in iudicio vt fidem faciat ſub plumbo, libr. 5.tit.12.c.3.nu.1.gloſſ.

extrauagantes iuris pontificii cur dicantur, & quando introducta, libr.1.tit.1.cap.1. nume.21.& 22.

extrema vnctio quid, lib.1.tit.11.cap.1.duplex eod.c.2. materia, eod.nu.2.miniſtri, eod.nu.3. forma eod. nume.4.qui non vnguntur illa, eod.cap. 3. cauſa & effectus eius, eod. cap. 4. iterabile ſacramentum, eod.ca.4.nume.2.

F

F*Abrica eccleſiarum cura laicis dari poteſt & ſolet, lib.2.tit.8.c.5.num.2.*

factio ſocietas criminum, lib.5.tit.17.cap.2.

fal[illegible]a quarta hæreditatis quibus debetur, lib.3.tit.22.c.7.gl.

falſarius actorum iudicialium & inſtrumentorum vt puniatur, libr.5.titul.12.cap. 6.gloſſ.

falſariorum & falſi accuſatio quem modum procedendi habeat, lib.4.tit.11.c.4.

falſum quid, lib.4.tit.11.c.1. quotuplex, eod. ca.2.& in quibus committitur verbo, ſcripto, re, eod.

falſum facere qui dicantur vel non, & qui de falſo teneantur, libr.4.titul.11.cap. 3. & qui de falſo ab aliquibus non accuſantur, eod.& c.4.

falſum dicens in iudicio inſtrumentum, & non probans, falſi pœna punitur, libr.5.tit. 12.c.8.num.10.

falſi in dicto & verbo commiſſi pœna, libr.4. tit.11.ca.5.in ſcripto, cap.6.

falſo inſtrumento vtens quomodo puniatur, lib.4.tit.11.cap.6.gloſſ.

falſorum teſtium pœna eccleſiaſtica, & ciuiles, lib.5.tit.11.c.9.

falſis teſtimoniis & inſtrumentis ſententia lata retractatur, lib.5.tit.11.ca.9.

falſis ex inſtrumentis vel teſtibus iudicatum reſcinditur, lib.5.tit.14.c.4.

fama quæ faciat ſemiplenam probationem & cum teſte plenam, lib.5.tit.11.c.8.gloſ.

fama per ſe vim ſola probandi non habet, lib. 5.tit.5.c.5.num.4.

feriata die poſſunt examinari teſtes, lib.5.tit. 11.cap.5.nu.4.

feriæ quid, lib.1.tit.19.c.1. num.1. diuiſio in prophanas & eccleſiaſticas, & quid prophanæ, & eius ſpecies, eod.num.2.eccleſiaſtica quæ, & eius ſpecies, eod. nume.3.&c. 2.nu.2.

feriæ a quibus conſtituantur & indicantur, lib.1.tit.19.c.4.

feriæ indictæ a Romanis per præconem vt abſtinerent ab opere, ne polluerentur, libr.1. titul. 19.cap.3.litera a, vt a triontibus, cap 5.eod.

feriarum vindemiales & meſſium tempus, lib. 1.tit.19.c.4.litera k. h

feſtum corporis domini & eius indulgentia, lib. 1.tit.9.c.9.

ſeſti cultus & tempus quamdiu duret, libr. 1. tit. 19. cap. 5.

feſta mobilia & immobilia quæ, lib. 1. tit. 19. cap. 2. nume. 3. & alia quæ iubet eccleſia, eod. in glo. lit. v

feſta ſeu feſtiui dies a quibus conſtituantur, lib. 1. titul. 19. cap. 4.

feſta hebdomadæ debent prædici ſingulis diebus Dominicis a curione, libr. 1. tit. 19. c. 5. iunge cap. 3. num. 1, eod.

feſta augere, minuere, & mutare quomodo cũ populo & clero debeat epiſcopus, libr. 1. tit. 19. c. 4. litera h

feſta ſunt inter Miſſarum ſolemnia die dominico a curione denuntianda hebdomadæ, lib. 1. tit. 21. cap. 6. num. 6.

feſtorum introducendorum finis, & tranſgreſſio pœnam meretur, lib. 1. tit. 19. c 6.

feſtis diebus a quibus ceſſandum, lib. 1. tit. 19. cap. 2.

feudum eccleſiæ quando impignoratur eccleſia acquirit fructus eccleſia & quare, libr. 3. titul. 9. c. 4. nu. 1.

feudum prælatus de re eccleſiæ quando facere poſſit, lib. 3. tit. 16. c. 3. gloſſ.

fide iuſſio quid, lib. 3. tit. 11. c. 1. num. 2. ſpecies fideiuſſionis, eod. cap. 2. quibus obligationibus accedat vel non, eod. cap. 3. qui fideiubere poſſint, eod. cap. 4. quæ formula fideiubendi, eod. c. 5. effectus, actio, eod. c. 6. quomodo extinguatur, c. 7.

fideiuſſio pro reo capitali ad quid extendatur, & quod non pertineat ad ſupplicium pro eo luendum ſi fugerit, libr. 3. tit. 11. cap. 3. iuncta gloſ.

fideiuſſor verbis obligatur, lib. 3. tit. 11. ca. 1. nu. 1. & eius per conſequens heres, eod. glo. b & cap. 8.

fideiuſſor quando poſſit conueniri, & ſi plures ſint, quando diuiſio conuentionis vel condemnationis locum habet, vel in ſolidum quilibet conueniri poteſt, lib. 3. tit. 11. c. 11,

fideiuſſor in quibus caſibus poterit conuenire debitorem principalem, vt ſe liberet a fideiuſſione ante tempus, lib. 3. tit. 11. cap. 6. nume. 3.

fideiuſſori quando proſit exceptio, quæ datur debitori, & quando non, lib. 3. tit. 11. cap. 5. gloſſ.

fideiuſſores eſſe clerici & monachi, & pro quibus poſſunt, libr. 2. tit. 9. cap. 8. gloſſ.

fidelis quis, lib. 1. tit. 5. c. 7.

fidelitatis iuramentum præſtare epiſcopo clerici quando teneantur, lib. 5. tit. 13. cap. 5. & quando laici, & de renouatione iuramenti fidelitatis ſemel facienda nec renouanda ſucceſſori eius, cui iuratum eſt.

fidelitatis iuramentum quid, lib. 5. tit. 13. c. 1. nu. 6. ſemper habet exceptam tacite ſuperioris cauſam, eod. ca. 2. præſtatur ſummo pontifici ab archiepiſcopo, eod. nu. 4.

fides hoſti ſeruanda, libr. 3. titul. 1. cap. 5. gloſ. vbi exempla.

fides matrimonii & pactionis & conſenſus eſt, libr. 3. titul. 21. cap. 4.

fides catholica vbi explicatur in [illegible] re, libr. 1. titul. 5. in rubrica a

fides formata, & informis quæ, & v[illegible] & mortua virtus infuſa, lib. 1. tit. 5. c. 6. [illegible] confeſſio fidei quid, eod. nume. 2. & 3.

fides omnes actiones præcedit, lib. [illegible]. tit. 5. ca[illegible] 5. gloſſ. c iudicatur ab eccleſiaſticis non l[illegible]cis, eod.

fides de quibus ſit, eadem Chriſtianorum & Iudæorum antiquorum, ſymb[o]la eius, [illegible] credenda, lib. 1. tit. 5. ca. 3. nume. 1. 2. 3. 4.

fides a Deo & donum Dei, quæ eſt Theo[illegible]ca, lib. 1. tit. 5. ca. 4. eius regula, [illegible] dubitandum, diſputandum de ea, ab e[illegible]leſia, in ea dubiorum eſſe explicationem petendam, eod. cap. 5.

fides quid, lib. 1. tit. 5. c. 1. & in gloſſ. lit. b. & c. 1. gloſſ. g diuiſio, eod. ca. 2. in humanam & diuinam; rurſum ſubdiuiſio humanæ, in eod. c. 2. nu. 2. & ſubdiuiſio diuinæ, eod. nu. 3. & acceptiones in gloſ. litera c

fidei Chriſtianæ ſcopus, & finis & effe[c]tus, libr. 1. tit. 5. ca. 8.

fidem relinquentes tanquam heretici pu[illegible]ndi, lib. 2. tit. 6. c. 2. nme. 2.

fidem infideles & Iudæi reci[p]ere non [illegible]gendi, ad ſuſceptam tenendam c[illegible]

2 [illegible]

2.tit.5.c.2.nu.1.quando & coacti fuerint, vide eod.glo.a
fidem datam implere lex naturalis & ciuilis implere iubet & cogit,libr.3.tit.13.cap.5. & ibi gloſſ.
fidem catholicam an quis ſuſcipere cogatur; & num ad eam dimiſſam redire,lib.1.tit. 5.c.7.num.5.& gl.
fiduciaria poſſeſſio & fiduciarius heres quid, libr.3.c.7.iuncta gloſſ.
filiam ſpiritualem nempe ex confeſſione & pœnitentia factam presbyter cognoſcens,vt adulter punitur,libr.3.tit.21.ca.9.gloſſ.
filius illegitimus habetur nec ſuccedit patri, qui natus eſt etiam ex matrimonio ſed prohibito, clam contracto, vel a ſciente impedimentum,contra ſi ab ignorante & in facie eccleſiæ,lib.2.tit.3.c.1.nu.4.
filius patri furtum non facit, libr.4.titul.10. cap.6.
filius filiave familias num religionem ingredi poſſint inuito patre,lib.3.tit.2.cap.4.iuncta gloſſ.
filiusfamilias ex contractib.obligatur mutuo excepto,& quando etiam ex eo,lib.3.tit.4. ca.5.gloſ.
filiusfamilias patri communicans & ſeruiens excommunicato, non incidit in excommunicationem, libr.4.titu.16.cap.6.contra ſi emancipatus, vel ſi pater communicet filiofamilias excommunicato, libr.4. tit.16.c.7.
filium necans qua pœna afficiendus cum diſtinctione,lib.4.tit.13.c.5.nu.9.
filii legitimi & naturales qui, & qui illegitimi, eorumque ſpecies,naturales,ſpurii,adulterini,inceſtuoſi,nepharii,lib.2.tit.3.per totum c.1.
filii nati ex prohibito matrimonio diſſoluendo,cenſentur legitimi & naturales, & habiles ad ſuccedendum, ſi matrimonium contractum fuerit in facie eccleſiæ nullo impediente,&c. vide libr.3.tit.21.cap.6. nu.1.iuncta gloſſ.
filii legitimi tantum ex lege diuina vel humana facti qui,& ſpecies,lib.2.tit.3.c.2.
filii monſtroſi nati & abortiui num inter liberos,lib.2.tit.3.cap.4.
filii alii ſui,alii emancipati,& qui ſint,lib.2. tit.3.cap.5.
filii debent inſtitui ſaltem in legitima, alioquin non valet teſtamentum patris,libr.3. titul.22.cap.6.alioquin & hereditates parentum filiis non inſtitutis eccleſia non recipit,eod.
filiis & nepotibus peccantium ob grauitatem delicti patris impoſita pœna non extenditur ad pronepotes neq; ad natos ex filiabus, lib.4.tit.15.c.5.gloſſ.b
finem naturalem conſequi cuncta deſiderant, aliquando tamen, & quare non poſſunt, lib.1.tit.1.ca.1.nume.1.
fines diœceſeos per quæ probentur,lib.5.titul. 10.cap.5.nu.4.
firma quid.& dare ad firmam pro locare,lib. 3.tit.10.c.2.gl.
fiſcus non dat ſportulas iudici, quia ſemper gratis litigat,libr.3.tit.14.c.5.gloſſ.
focarias non dimittentes clerici,quomodo puniantur, lib.4.tit.14.c.7. & de pœna concubinarum.
fœmina veſte virili an vtatur licite,lib.4.tit. 8.c.4.glo.
fœminæ quæ non poſſunt exercere in eccleſia Dei,lib.2.titul.1.ca.3.nu.2.vnde fœmina dicta,eod.gl.
fœminæ ſolæ ire non debent, &c.lib.4.tit.9.c. 3.iuncta gl.
fœminarum & meretricum in veſtitu diſtincti colores,lib.4.tit.8.c.2.gloſſ.f
fœnus mutuum eſt cum vſuris, lib.2.tit.4.c. 3.& tit.5.cap.1.
foraneus officialis quis,libr.5.tit.2.c.3.& ibi gloſ.x
forma iudicii quæ ſeruanda,libr.5.tit.1.cap. 3.num.6.
forma quid,lib.1.tit.3.c.2.nu.4.
formulæ ſcrupuloſæ conceptis verbis factæ ſublata,lib.5.tit.1.c.5.iuncta gl.
fornicatio ſimplex quid,li.4.tit.14.c.1.nu.2. pœna,c.7.eod.mixta cũ aliis circũſtantiis, eod. nu.3.vnde dicta fornicatio,eod glo.g

fornicationis ſimplicis pœna in clericis & aliis perſonis eccleſiaſticis, lib.4.tit.14.c.7.
fortuitos caſus quando teneatur præſtare procurator domino, lib.3.tit.18.c.8.gloſ.
forus vnde dicitur iudicialis, lib.5.tit.1.c.1. nume.2. & quod conſtat cauſa, lege, iudicio, eod.
forum quis diuerſum ex quibus reb. & cauſis ſortiatur vel proprium vel alienum, lib.5. tit.1.c.6.in fin.
fori eccleſiaſtici & ſecularis quæ ſint, & quæ vtriuſq; lib.5 tit.1.cap.6.
fratris vxorem relictam ducere non licet, & quando & quare aliquando permiſſum, lib 3.tit.2.c 11.gloſ.t & v
fratris filiam ducere in matrimonium aut ſororem an diſpenſationem admittat, lib.3. tit.21.c.12.gl.a circa finem.
fraternitatis ſpecies in ſocietate, lib.3.tit.17. cap.2 glo.a
in fraudem creditorum quis dicatur factus non ſoluendo vel non, lib.3.tit.17.c.6.glo.
frigiditas & maleficiũ quando dirimant matrimonium, lib.3.tit.21.c.9.iuncta gloſ.
fucare faciem deteſtabile.lib.4 tit.8.c.2.gl.
fucare faciem maxime monialibus prohibitum.lib.4.tit.8.cap.4.
fuga facit contra fugientem præſumtionem ſuſſicientem ad torturam, lib.5.tit.10.c.5. glo.m vbi explicatur exceptio.
fur manifeſtus & non manifeſtus quis, lib.4. titul.10.cap 2.
furem quando liceat occidere, lib.4.tit.10.c. 8.gloſſ.
furem quando liceat occidere, lib.4.tit.13.c. 3 in fin.
furum extraordinariæ vel criminales pœnæ, lib.4 tit.10.cap.8. pœnæ ponuntur, libr.4. tit. 10.c.7.
pro furibus eccleſia intercedit verbo, non autem eos defendit, lib.4.tit.9.ca 12.
fur... quare non dicatur conſentire, libr.3. tit... 3.c.3 gloſſ. in quibus præſumitur, cap. 2.gloſ.
... non tenetur de homicidio, lib.4. titu. 13 cap.3 & ibi glo.
furor quomodo probandus, lib.3.tit.2...
furtum quid, libr.4.titul.10 cap.1. & ... vſurpatio pro furto habeatur, d. ... furtorum, c.2.
furtum de quibus rebus & quomodo fiat, lib. 4.tit.10.c.3.
furtum conceptum oblatum, &c. & ... actio, lib.4.tit.10.c.7.glo.
furtum ſemel factum & repetitum quomodo puniatur, lib.4.tit.10.ca.8.
furum celans vt fur punitur, lib.4.tit.1...
furtum qui & quibus facere dicuntur, l... tit.10.cap.4.
furti inquiſitio in domibus priuatis ... per lancem & liciũ, & quæ nunc ... do permittatur, lib.4.titul.10 cap...
in furto puniendo conſideranda, lib. ... cap.5.
furtiuæ res vindicari per dominum ... reſtituto pretio emtori poteſt, lib... c.7 gloſſ.
furtiue ordines ſuſcipere quid, lib.1.tit.1... c. 5.literam m
furtiue ordinem ſuſcipiens quomodo puniatur, lib.4.tit.3.cap.1.num.3.
furtiue ordinatus quis dicatur, lib.4.tit.4.c...

G

*G*Abinia lex de chirographariis de... bus, lib.3.tit.12.ca.5.gloſſ.*
gemini nati quomodo baptizandi, libr... 7.c.6.num.3.
gentiles qui dicuntur, lib.2.tit.5.c.1...
genuflexio non fit in eccleſia a Paſcha ... ad Pentecoſten, lib.1.tit.19.c.3
Germani nobiles cur inter nationes venationibus dediti, lib.4.tit.8. c.8.g... b
gradus cognationum quomodo in matrimonis alio modo iure pontificio quam ... ciuili, libr. 3.tit.21.cap.11. nume... glo.a & d.
Gratianus & eius collectio canonum ... lib.1.tit.1.c.1. num.15.circa e... dem num.16.
Gregorius 1 Litaniæ maioris ... 1.tit.20.ca.5.literam & ...

Gregorius 1. *S.P.lib.1.tit.1.c.1.num.*16.
*Guardiani eccleſiarum qui & regularium, lib.2.tit.9.c.5.num.*12.*& ibi gloſ.*
Guelphorum & Gibellinorum factiones vnde, lib.2.tit.7.cap.2.litera f ſchiſmate 29.

H

HAbitum non ferens ordinis ſui beneficii priuatur priuilegiis ordinis & beneficii, lib.4.tit.8.cap.2.& ibi gloſſ.1.& quomodo habitus non faciat vel faciat monachum, ibid. gloſſ.
hæres in quibus tenetur pro debitis ex crimine defuncti, lib.3.tit.5.c.6.gloſſ.
hæres adeundo ex quaſi contractu obligatur debitis eius, lib.3.tit.22.ca.1.
hæredem inſtituere non licet hæreticum, & qui fecerit excommunicatur etiam poſt mortem, lib.12.tit.6.cap.7.gloſ.in lit.l
hæreditaria ſucceſſio in beneficiis locum non habet, libr.3.tit.22.c.4.
ab hæreſiarcha ordinatus vt puniatur, libr.4. tit.3.ca.2.
hæreſis ſuperueniens vel infidelitas coniugis non ſoluit matrimonium, lib.3.tit.21.ca. 13.nume.2.
hæreſis abiuratio debet fieri ſcripto, lib.5.titu. 12.c.3.nu.6.
hæreticus non ligat nec ſoluit, libr.1.tit.10.c. 8.num.3.
hæreticus quis, lib.1.tit.5.ca.7.nu.2.gloſſ.m
hæreticus teſtis eſſe quando non poſſit, libr.5. tit.11.c.4.
hæreticis proximus infideli, libr.2.tit.6.cap. 1.nu.1.quis hæreticus, eod.nume.2.quod diſtet a Schiſmatico, eod.nu.3.& quis hæreticus, quiſve ſuſpectus de hæreſi, eod.c.4.
hæretici ſuſpecti, lapſi & relapſi quomodo cõſi[illegible]erandi ſunt in pœnis, lib.2,tit.6.cap.8. & redeuntes quomodo recipiendi.
hæreticorum iudices episcopi & inquiſitores fidei, non laici, qui nihilominus iurant ſe expu[illegible]iuros hæreticos declaratos ab eccleſia, & p[illegible]nituros, quod etiam ſi negligãt, quand[illegible] exponitur terra illorum occupanti, & q[illegible]do, lib.2.tit.6.c.5.
hæreticorum baptiſma collatum quando reiterari non debet, lib.1.tit.7.c.3.nu.3.& 4.
hæreticorum variæ ſpecies, lib.2.tit.6.c.2.nu. 1.& ſeq. relapſi & non relapſi, & eorum pœnæ diſtinctio, eod.c.3.
hæreticorum pœnæ tam ciuiles quam pontificiæ, libr.2.tit.6.cap.7.
hæreticorum cur pœnæ adiectæ temporales, lib.2.tit.6.ca.9.cur ve Deus permittit eos eſſe, eod.
hæreticis quomodo non ſint ſacramenta vera, lib.1.tit.6.c.7.num.2.
hæreticis licet colloqui de ſalute animæ, libr.1. tit.22.c.6.nu.2.
Hebræi vnde dicti, lib.2.tit.5.c.1.gloſ.t
Henricus 4. Imperator abſolutionis habendæ cauſa hyeme nudis pedibus cum vxore & paruulo ſummum pontificẽ adiit ex Germania, lib.4.tit.16.c.12.gloſ.
Heraclius Heracleotæ filius coegit Iudæos ad fidem Chriſti, li.2.tit.5.c.2.gloſſ.
Heremitæ qui, lib.7.tit.9.c.3.nu.5.
hiſtrio ioculatorq; clericus priuilegio clericali priuandus, lib.4.tit.8.cap.6.& ibi de [illegible]rtis eius reprobatione in gloſſ.v
hiſtrionum deteſtatio, libr.2.tit.9.cap.8.iuncta gloſſ.
homo liber non poteſt pro debito oppignorari iure, lib.3.tit.9.cap.3.iuncta gloſ. & ibi exceptiones.
homo creaturarum princeps ad imaginem Dei, lib.1.tit.1.c.1.nume.1.
hominis vario modo ſecundum diuerſa negotia definita ætates annorum numero, lib.2. tit.1.cap.1.2.3.& ſeq.
hominis lapſus & remedia pro reſtitutione eius quæ, lib.1.tit.1.c.1.num.2.
hominem liberum emens aut vendens, qua pœna afficiendus, li.4.tit.10.c.8.& ibi gl.
homicidarum diuerſa pœnæ pro diuerſitate homicidiorum ponuntur, lib.4.tit.13.c.5.
homicidis quibus datum ſit aſ[illegible]li, lib.1.tit.4. c.13 gloſ.in lit.d
homicidium in rixa commi[illegible]ens inter plures quib. imputetur, li.4.tit.13.c.3.[illegible]la gl.
homicidium puniendum quomodo perpen-

dendum ex volūtate, caſu, culpa, dolo, &c. libr. 4. tit. 13. cap. 4.

homicidium quid voluntarium, caſuale, neceſſarium, ſimplex, parricidium, voluntate ſolum, actu ſolum, actu & voluntate commiſſum, lib. 4. tit. 13. c. 2. iunctis gloſſ.

homicidium quid, lib. 4. tit. 13. cap. 1. & graue crimen, eod. quotuplex, & cap. 2.

homicidium polluit eccleſiam, lib. 1. tit. 4. c. 6.

homicidii reus ex quibus cauſis quis dicatur vel non, lib. 4. tit. 13. c. 3.

homicidio perpetrato alicubi datur pœna pecuniaria vltra, quæ compoſitio dicitur, lib. 4. tit. 13. cap. 5. nu 8.

homicidia quæ non habent culpam nec pœnam, lib. 4. tit. 13. cap. 3. iuncta glo. n

honoraria pœna quæ, lib. 4. tit. 9. ca. 10. nu. 1.

horæ canonicæ ſeu preces cur ita dictæ, libr. 1. tit. 20. cap. 2. quando diſtinctæ, eod. litera l & fuſe de illis poſtea litera m, & cur ita vocentur, eod.

horæ canonicæ non dictæ, vel ex cauſa vel alio modo, an ſint loco omiſſarum dicendæ ſeu reaſſumendæ, & reſpondetur non eſſe, libr. 1. tit. 20. gloſſ. 3. in fine.

horæ canonicæ qua forma dicendæ, libr. 1. tit. 20. cap. 6. num. 1.

horas canonicas beneficiatus nō ordinatus poteſt per alium dicere, ordinatus in maioribus ordinibus etiam non beneficiatus non poteſt lib. 1. tit. 20. gloſ. circa fin.

horis canonicis qui debent intereſſe quive ad eas dicendas tenentur, & pœna eorum, qui non interſunt, lib. 1. tit. 20. c. 5. non excommunicati depoſiti, &c. an diſpenſari poſſit de non dicendis horis cum eis, qui ad eas tenentur, eod. gloſ.

hoſpitalia quando beneficia eccleſiaſtica, libr. 1. titul. 27. cap. 6. nu. 5.

hoſpitalia quibus nominibus dicantur, lib. 1. tit. 16. cap. 3. num. 1. quomodo bona eorum curanda, eod. c. 4.

hoſpitalia & plura eius generis loca, lib. 1. tit. 16. c. 1.

hoſpitalia religioſa & non religioſa quæ, libr. 1. titul. 16. cap. 2. nume. 1. ad quorum curam & diſpoſitionem vtraque pertineant, eod. nume. 2.

hoſpitalia quos & quot pauperes recipere teneantur, & quomodo eos alere, lib. 1. titul. 16. cap. 5.

hoſpitalitas commendata, lib. 1. tit. 16. cap. 1 littera a

hiſpitalitatem qui debeant habere, libr. 1. tit. 16. cap. 4.

hoſti etiam fides ſeruanda, libr. 3. tit. 1. cap. 5 gloſſ. e

hoſtes armis vel alia merce iuuantes incidūt in legem Iuliam maieſtatis, lib. 3. tit. 14. cap. 5. gloſſ. s

Hugo epiſcopus Valentiæ in Aragonia excōmunicauit regem Aragoniæ Martium, & quomodo abſoluit, lib. 4. tit. 16. cap. 12 gloſſ. l

Hungarorum a fide in paganiſmum occiſis ſacerdotibus & epiſcopis, relapſus, lib. 2. tit. 5. c. 2. gloſſ. c

hypocritæ plus nocent eccleſiæ quam hæretici manifeſti, libr. 2. tit. 6. c. 9.

hypotheca quid & quomodo cum pignore cōſentit & differt, lib. 3. tit. 9. c. 1.

hypotheca expreſſa ſpecialis fortior generali, & differentiæ generalis & expreſſæ, libr. 3. titul. 9. cap. 2. quæ hypothecari poſſunt vel non, eod. cap. 3.

hypothecaria actio quibus detur & contra quos, lib. 3. tit. 9. cap. 5. & ſi plures creditores hypothecarii concurrant, quis præferatur vel ratione temporis vel ratione priuilegii, eod. num. 3.

I

S. IAcobi in orando maxima aſſiduitas fecit, vt & frons & genua obduruerint, lib. 1. ti. 20. c. 2. literam

Idiotæ qui dicantur, lib. 2. tit. 8. cap. 2. gloſ.

idoneus quilibet præſumitur, niſi de contrario doceatur, libr. 5 tit. 10. cap. 5. nume. 2.

idoneus quilibet præſumitur donec contrarium doceatur, lib. 1 tit. 13. cap. 6. nu[illegible]. 1.

ieiunandi & ieiunii ſoluendi modus & [illegible]mpus ab eccleſia quare definitus, lib. 1 [illegible]. cap. 4.

ieiunandum quando non eſt, lib.1.tit.18.ca. 3.num.5.

ieiunare qui teneantur, & qui non teneantur, lib.1.tit.18.cap.5.

ieiunium omittens ex cauſa vt æger non tenetur illud alio tempore reaſſumere, ſeu pro omiſſo ieiunare, lib.1.tit.20.gl.z. in fin.

ieiunium ſibi præ aliis etiam vnius diei imponere prohibitum conſilio, prætextu religionis, lib.1.tit.18.cap.2.nume.2.

ieiunium Tarentinorum & Reginorum ieiunium, libr.1.tit.18.c.1.litera b

ieiunium quid generaliter, prophanum & ſacrum, lib.1.tit.18.c.1.nume.1.& 2. Prophanũ naturale morale ſalutare, & quid illa, eod. Sacrum quid; eius diuiſio in ieiunium corporis & animæ, & corporis in pœnitentiale & non pœnitentiale, &c.eo.n.3.

ieiunii & abſtinentiæ diſtinctio, lib.1.tit.18. c.1.lit.g

ieiunia quatuor temporum quater mutata nunc quando fiant, lib.1.tit.18.c.3.nu.6.

ieiuniorum inſtitutio a quib. lib.1.tit.81.ca. 2.& ibi quib. & quare fuerit mandatum vel ſponte ſuſceptum, lib.1.tit.18.cap.2.

ieiuniorum tempora de præcepto, & de conſilio quæ, lib.1.tit.18.c.3.

ieiuniorum effectus & virtutes, li.1.tit.18.c.6.

ieiunus eſſe debet euchariſtiam ſumens, lib.1. tit.9.c.7.lit.n

ieiuni confirmans & confirmandus debent eſſe, lib.1.tit.8.c.3.num.5.gloſ.t Item conſecrantes euchariſtiam & communicantes, eod.lib.1.tit.9.c.7.num.7.

ieiuni de honeſtate teſtes examinari debent, lib.5.tit.11.c.5.nu 5.

illiterati ordinandi non ſunt, at ordinati accipiunt characterem, vt & laici ordinis, libr. 4.titul. 2. cap.4.de pœna ibi epiſcopi talem ordinantis & ordinati.

ieiuni debent eſſe Miſſam celebrantes, libr.4. tit.6.c.2.& pœna ibi aliter celebrantium.

ignis baptiſma in purgatione vltimi iudicii, li.1.tit.7.c.2.gloſſ.

[illegible] Miſſa requiritur, lib.1.ti.21.c.6.n.2.

im[illegible] principis pro ſecuritate, lib.4.tit.9.c.3. & ibi gl.lit.o de pœna ferẽtis ad inuidiam alterius, eod.cap.9.num.7.

imaginum eccleſiæ tractio, opertio ſpinarum; & imaginum principis abuſus, & maiorum percuſſio, quales producant iniurias, lib.4.tit.9.c.3.iunctis gloſſ.

imaginaria & ficta venditionis plura exempla, in lib.3.titul.14.cap.3. gl.

immobilia quæ ſint & cenſeantur, lib.1.tit.3. cap.2.num.6.

imperatoris coronationis & natiuitatis dies cultus, poſtea ſublatus mos, lib.1.tit.19.c. 2.num.5.

imperatores excommunicati a ſummo pontifice, lib.4.tit.16.c.5.gloſſ.

imperium merum & improbum, lib.5.tit.1. cap.3.glo e

impoſſibilia de iure vel facto non veniunt in obligationem, & quæ ea ſint, libr.3.tit.1.c. 5.iunctis gloſ.

incediarius voluntarius quomodo puniatur, libr.4.tit.9.ca.9.nu.9.

inceſtuoſi filii qui dicantur, lib.2.tit.3.cap.1. num.6.

inceſtuoſæ coniunctiones inter aſcendentes & deſcendentes cum iure prohibita, lib.3.tit. 21.ca.11.nu.6.gl.s & t.

inceſtus cum moniali quomodo puniatur in clericis & aliis, lib.4.tit.14.c.4.cum filia ſpiritu.ali, eod. inceſtus cum proximis vt puniatur, eod.cap.5.

inceſtus quid, lib.4.tit.14.c.1.num.2.

incorrigibilis clericus quis dicatur, lib.4.tit. 15.cap.4.glo.

indebitum recipiens fur eſt, lib.4.tit.10.c.1.

indebiti receptio, quodammodo mutuum, lib. 3.tit.4.cap.4.

induciæ quid & vnde dictæ, lib.3.c.5.glo.

indulgentia in genere quid, lib.1.tit.17.cap. 1.in ſpecie, eod. nu.2.

indulgentia plenariæ pœnæ & culpæ, & quædam limitatæ, quædam omnium delictorum, libr.1.tit.17.cap. 2.qui vtraſq; concedant, eod.ca.3.forma conceſſionis, eod.c. 4.quibus proſit, eod.cap.5.

indulgentiæ eccleſiaſticæ tantũ valent quan-

tum ſonant, lib. 1. tit. 17. c. 1. nume. 1. differentia earũ cum reſtitutione in integrum & baptiſmo, eod. litera c

indulgentiæ peccatorum à quibus & ad quid, libr. 1. titul. 10. cap. 8. nu. 2.

indulgentiæ datæ in feſto corporis Domini, libr. 1. tit. 9. cap. 9.

indulgentiarum quæſtuariis prædicatores abolitis, lib. 1. tit. 22. c. 3. gl.

indulgentiarum cauſæ & effectus, libr. 1. tit. 17. cap. 6. num. 1. & 2. in virtute meritis Chriſti. nu. 3. à quo fiat remiſſio pœnarum in illis, nu 4. Ratio ſubilæi & indulgentiarum, eod. num. 5.

indulgentias indiſcretis publicantes monachi, quomodo puniantur, lib. 4. tit. 9. c. 9. nu. 2.

induſtria plerunque æquipollet pecuniæ in conſtructione ſocietatis, libr. 3. tit. 17. cap. 4. iuncta gloſ.

infamatio delicti non ſufficit ad damnandum clericum, ſed exigit purgationem eius, lib. 5. tit. 9. c. 6. nu. 1.

infamia irrogatur etiam à canone clericis, & aliis pro pœna, lib. 4. tit. 14. cap. 4. nu. 9. iuncta glo.

infamia à quo remitti & reſtitui fama poſſit, lib. 4. tit. 9. c. 10. iuncta gloſſ.

infamis fur quando, libr. 4. tit. 10. cap. 8. & ibi gloſſa.

infamis eſt iniuriarum damnatus etiam clericus, lib. 4. tit. 9. c. 10. nume. 1. & ibi gloſſ. litteram.

infamis fit procurator vltra alias condemnationes ob fidem ruptam, lib. 3. tit. 18. cap. 8 gloſſ.

infamis eſt inficiatus depoſitum, libr. 3. tit. 8. c. 8. gloſ.

infamis eſt damnatus ex ſocietate rupta fide, lib. 3. tit. 17. c. 6. iuncta glo.

infames ex quibus criminibus qui dicantur, repulſi ideo à teſtimonio & accuſatione, libr. 5. titul. 9. c. 3. gloſ.

infantis ſanguis mixtus ſacrificio, li. 1. tit. 9. c. 4. litera i.

infidelis quis, lib. 1. tit. 5. ca. 7. num. 1.

infidelib. & Iudæis & Turcis quæ inter Chriſti- [illegible] permiſſa, quæ [illegible], libr. 2. tit. 5. cap 2.

ingenuus quis, lib. 2. [illegible] 4. c. 1. nume 4.

inimici aut eius amici non accuſant, libr. 5. tit. 9. c. 5.

inimici reiiciuntur ab accuſatione & teſtimonio, lib. 5. tit. 9 cap. 3. iuncta glo.

iniuria perpendenda maxime ex animo iniuriantis, agiturq; pro ea ciuiliter & criminaliter, & quomodo, li. 4. tit. 8. c. 7. priuatum eius iudicium, eod.

iniuria in abſentem dicta quando puniatur in Gallia, lib. 4. tit. 9. iuncta gloſſ.

iniuria fit patri in filiis, domino in ſeruis, Chriſto in ſacerdotibus, principi in officialibus, hæredi in defuncto iniuriatis, lib. 4. tit. 9. cap. 6.

iniuria atrox quæ & quot modis, lib. 4. tit. 9. c. 2. & ibi gloſſ. litera m

iniuria peccatum, & quid, lib. 4. tit. 9. c. 1. & quomodo differat à contumelia, eod. gl. [illegible] d diuiſio & ſpecies eod. cap. 2.

iniuriam remittere an quis & quãdo debeat, lib. 4. tit. 9. cap. 12. gloſ.

iniuriam nemini facit, qui iure ſuo vtitur, lib. 4. tit. 9. c. 7. num. 1.

iniuriam qui dicantur inferre vel non, lib. 4. tit. 9. c. 5. & quibus inferatur, eod. cap. 6.

iniuriarum realium plures ſpecies, lib. 4. titul. 9. cap. 3.

iniuriarum actio quando annalis tantum vel perpetua, lib. 4. tit. 9. c. 12. in gloſſ.

iniuriarum actio quomodo finiatur aut aboleatur, lib. 4. tit. 9. c. 12.

iniuriarum actio quando famoſa, libr. 4. tit. 9. cap. 10. iuncta gloſ. m ſatisfactio & emenda, eod. gloſ.

iniuriarum æſtimatio in pœna pecuniaria, libr. 4. tit. 9. c. 11.

iniuriarum tenetur, qui notato & criminis obnoxio per exprobationem crimen obiicit, lib. 4. tit. 9. c. 6.

iniuriarum verbalium ſpecies, libr. 4. titul. 9. cap. 4.

iniuriantium pœna corporales diuerſæ pro diuerſitate iniuriarum, libr. 4. tit. 9. cap. [illegible].

de-

de pœna exiſtimationis ſeu ho[illegible]nia, c.9. de pecuniaria, c.10.

iniuriati clerici poſſunt experiri contra laicos coram iudice ſeculari ſine metu irregularitatis, lib.4.titul.9.c.6.

inordinata ordinatio quæ, lib.1.tit.13.cap.5. litera o

inquiſitio quando admittitur aduerſus denunciatos, qui ſunt famæ integræ, lib.5.tit. 9.cap.5.in fine.

inquiſitio ex officio non niſi præcedente fama criminis fieri debet, & quando aliter [illegible] ceptum ſit, lib.5.tit.9.c.2.num.2.

inquiſitionis criminis contra clericum & alios effectus, lib.5.tit.9.cap.6.

inquiſitionis cauſa, lib.5.titul.9.c.1.nume.4.

inquiſitionem infamia criminis debet præcedere, libr.5.tit.9.c.4.

inquiſitores generales inquirunt etiam ſine fama, lib.5.tit.9.c.4.nu.2.

inquiſitores hæreticæ prauitatis quomodo & de quib. cognoſcant, lib.2.ti.6.c.5. & pœna impedientium eorum iuriſdictionem, eod. non cognoſcunt de ſortilegiis, eod.ca.6. ubi & contra quos cognoſcant tractatur.

inquiſitorum fidei officium delegatum, non finitur morte delegantis, lib.5.tit.5.c.9.

inſinuatio inſtrumentorum vim addit probatoriam, lib.5.tit.12.c.8.

inſinuationes donationum quæ dicãtur, lib.3. tit.19.c.5.iuncta gloſſ.

inſtitutio hæredis quid, lib.3.tit.22.c.3.

inſtitutio beneficiorum quid, & quot modis in iure vſurpatur, lib.1.tit.28.cap.1.nu. 2. & quando ad epiſcopum, & alios pertineat, eod.

inſtitutiones captatoriæ quæ & improbatæ, lib.3.tit.19.cap.5 gloſſ.

inſtrumentum habet rei acquiſitæ titulum, & eo data res cenſetur translata, lib.5.tit.12. cap.7.

inſtrumentum authenticum quid continere debeat, vt teſtes ſigillum, iuxta conſuetudinem loci, libr.5.tit.12.cap 5. & in gloſſ. ponuntur alia ibi requiſita litera s

inſtrumentum productum quando officit producenti vel non, libr.5.tit.12.cap.7.iuncta gloſſa.

inſtrumentum ex raſura an falſum; & quando in parte falſum, an in omni parte falſum cenſeatur, lib.5.tit.12.c.8.nu.1. & 4.

inſtrumenti deperditi ſententia quomodo probari per teſtes debeat, libr.5 tit.11.cap.5. nume.4.

inſtrumenti nomen quid contineat, & quod contineat aliquando teſtes, lib.3.tit.12.c.1.

inſtrumenta publica fidem faciũt, quæ & his deperditis per alia probantur, lib.5.tit.10. cap.5.num.1.

inſtrumẽta publica & priuata quomodo probent, vide ſcriptura, & lib.5.tit.12.cap.4. nume.5.

inſtrumenta ſemel expedita, quando & quomodo debeant regroſſari & expediri iterum, lib.5.tit.12.cap.4.glo.

inſtrumenta antiqua quomodo tranſcribi debeant ad probationem, lib.5.tit.12.cap.4.

inſtrumenta coram quo & quando in totum, & pro parte producenda in iudicio vel extra, lib.5.tit.12.cap.6.

inſtrumẽta producta coram ordinario quando liceat producenti relicto exemplari repetere, lib.5.tit.12.cap.6.gl.

inſtrumentorum ſpecies, libr.5.tit.12.cap.2. de quibus fiant.eod.cap.3.

inſtrumentorum an teſtium contrariorũ probationes præualeant, lib.5.titul.12.cap.8. nume.6.

inſtrumenta quibus poſſint exceptionib. elidi, lib.5.tit.12.cap 8.

interdictum de quibus fiat, lib.4.tit.17.cap. 2.id eſt, quæ interdicantur.

interdictum iuris pro quibus infertur, lib.4. tit.17.c.1.nu.3.

interdictum eccleſiaſticum qui poſſint ferre, lib.4.tit.17.cap.3.in quibus conueniat, & diſſideat cum excõmunicatione, eod.c.gl. contra quos ferri poteſt interdictum, eod. cap.4.

interdictum eccleſiaſticum pœna eccleſiaſtica, lib.4.tit.17.c.1.num.1. quid ſit, nu.2. aliud iuris, aliud hominis, aliud vtrumq;,

eod.nume.3.item aliud laicorum, aliud perſonarum,eod.

interdictum eccleſiaſticum pœna canonicæ ſpecies,lib.4.tit.15.c.4.nu.5.

interdictum eccleſiaſtica pœna,li.4.tit.15.c1.

interdictum eccleſiaſticum facit ceſſare diuina officia publice,lib.1.tit.20.c.7.nu.7.

interdicti tempore qui ſepeliendi,lib.1.tit.15.c.7.nume.2.

interdicti ponendi forma & cauſa qua,lib.4.tit.17.cap.5.effectus eius,cap.6.& pœnæ tranſgreſſorum, eod.quomodo tollatur, eod.cap.7.

interdicti eccleſiaſtici tempore quæ prohibentur agi in locis interdictis quæve permittuntur,lib.4.tit.17.c.2.

interdicti generalis eccleſiaſtici tempore, quæ concedantur ex priuilegio clericis, illud ſeruantibus,lib.2.tit.9.cap.11.nu.3.

intereſſe noſtrum poſſumus petere omni iure diuino & humano licite,lib.3.tit.5.ca.4.gloſſ.& ibi quomodo differat id quod intereſt ab vſura prohibita.

inteſtati ſucceſſio ad proximos, in clericis vero in bonis ab eccleſia perceptis ad eccleſiam pertinet,lib.3.titul.23.cap.1.

inteſtabiles qui dicantur, libr.2.tit.6.cap.7.gloſſa.

intruſio in beneficio quid,lib.4.tit.10.cap.2.nume.3.

intruſus beneficio priuatur,lib.4.tit.7.cap.2.nume.2.

intruſi in epiſcopatū ordinationes vt vitiantur,lib.4.tit.4.ca.4.

inuaſio rerum quid,libr.4.tit.10.cap.2.nu.3.

inuentarium de rebus mortui epiſcopi, lib.5.tit.12.ca.3.nume.6.

inuitus nemo mandatum alterius acceptare tenetur,lib.3.tit.18.c.5.

ioco verba prolata non obligant,libr.3.tit.21.cap.5.

ioco verba pronuntiata num obligent, lib.3.tit.2.c.5.

Ioannis 4. Patriarcha Conſtātinopolitani de primatu eccleſiæ,cū Romano Pontif. ſchiſma, lib.2.tit.7.c.2.lit.f ſchiſmate 13.

Ioannis de Poliaco errores in confeſſione,libr.1.tit.10.c.6.literar

Iordanus de Ciſte ſuſpenſus recuſans appellationem admittere, qui neptem Papæ de[illegible]ſauerat, lib.5.tit.15.cap.2.gloſ.

Ioſiens apud Tectoſages quare dicantur Iudæi,li.2.tit.5.c.1.gloſſ.

iracundia an excuſet ab iniuria,lib.4.tit.9 c.7.iunctis gloſſis.

irregularis quando fiat celebrans excommunicatus,lib.4.tit.16.c.6.gloſ.

irre[illegible]ris eccleſiaſtica perſona non fit ex pu[illegible]uali homicidio,lib.4.tit.13.cap.5.fit ex omni miſſione ſanguinis,eod.gl.u

Iſidori Hiſpalenſis collectio iuris Ponti[illegible], libr.1.tit.1.cap.1.num.11.

Iſmaelitæ qui,lib.2.tit.8.cap.1.gloſ.e

Iſraelitæ vnde dicti,lib.2.tit.5.c.[illegible]glo.c

Iubileus,lib.1.tit.10.c.8.num.2.

Iubilei tempus,lib.1.tit.17.cap.2.[illegible].g & c.6.nu.5.

Iudæi ad decimas & tributa tenentur agrorum, libr.2.tit.5.cap.4. quare ſuſtineantur inter Chriſtianos,eod.c.5.

Iudæi non ſunt ad fidem cogendi,libr.2.tit.5.c.2.nume.1.diſtinguendi ſigno exteriori a Chriſtianis, vt & pagani & Turcæ permiſſi,libr.2.tit.3.cap.2.nu.2.

Iudæi qui dicantur,lib.2.tit.5.ca.1.gloſ.c

Iudæorum quando omne commercium Chriſtianis eſt prohibitum,libr.2.tit.5.cap[illegible] quæ maxime Iudæus & infidelibus p[illegible]bentur,eod.c.4.

Iudæorum maxima clades ob electionem pontificis,lib.2.tit.7.ca.2.litera f [illegible]

Iudæis medicis num liceat vti Chriſtianis [illegible] 2.tit.5.ca.2.gloſ.p Indices eorum,c.4.eod vſuras cogunt enormes remi[illegible]tere e[illegible]d.

Iudæis prohibita,& pœnæ delinquētium contra Chriſtianos,libr.2.tit.5.cap.2.nu.1

Iudæis etiam vſuras accipere p[illegible]tum [illegible] 3.tit.5.cap.5.

iudex & teſtis nemo eſſe poteſt,li.5.[illegible]

iudex debet ante iudicium partes a[illegible] diam hortari ſi poſſit ſin minus, [illegible] ti,lib.5.tit.4.c.1.

iudex qua obſeruare debet in ſententia ferenda, lib. 5. tit. 14. cap. 4.
iudex teſtamento & inſtrumentis inſinuatis vim addit lib. 5. titu. 12. c. 8. nu. 3.
iudex cur ita dictus, quidve iure diſceptare, lib. 5. tit. 14. c. 1. nu. 1.
iudex qui habet iuriſdictionem, habet & poteſtatem citandi, cõtra ſi incompetens manifeſte, libr. 5. tit. 6. cap. 4.
iudex ordinarius quando eſſe poſſit arbiter compromiſſarius, vel non, de cauſa ſui fori, libr. 5. titul. 4. cap. 6.
iudex de quibus iudicare poteſt vel non, libr. 5. tit. 1. c. 6.
iudex an debeat potius iudicare ſecundum ea quæ ipſe ſcit, an ſecundum ea, quæ in contrarium ei probata ſint, & quid his cõcurrentibus agere debeat, lib. 5. tit. 1. c. 5. gl.
iudex ſecundum iura debet iudicare & canones, lib. 5. tit. 1. c. 5. iuncta glo. k
iudex vnde dictus & quid, li. 5. ti. 1. c. 1. nu. 3.
iudex quando pœnas criminum, & quas mutare poſſit aut temperare, lib. 4. tit. 15. cap. 3. gloſ.
iudex quando poteſt iniurias ſibi illatas per ſe punire, lib. 4. tit. 9. c. 9. nume. 2.
iudex clericorum quis, & quando laicus eſt, libr. 2. titul. 9. c. 11.
iudicis officium quid, lib. 5. tit. 2. cap. 1. circa quæ verſatur, eod. c. 2.
iudici ad bene iudicandum quæ obſeruanda, lib. 5. titul. 1. cap. 5. num ve ex conſcientia iudicare poſſit.
iudicem aut locum tenentẽ occidens quomodo puniendus, lib. 4. tit. 13. c. 5. nu. 6.
iudicem corrumpens qua pœna puniatur, lib. 4. tit. 11. cap. 7 num. 2.
iudices reorum vt olim ſortiti & ſubſortiti, lib. 5. tit. 9. c. 4. gloſſ.
iudices qui non poſſunt eſſe, libr. 5. tit. 14. cap. 3. nume. 2.
iudices ſuſpecti remouendi, & de cauſis ſuſpicionis, lib. 5. tit. 1. c. 5. nume. 2. iuncta gl.
iudicibus datis pluribus quomodo iudicare alii ſine aliis, vel cum aliis debent, libr. 5. tit. 14. cap. 5.
iudicare num noctu liceat, lib. 5. tit. 1. c. 3. gl.
iudicare qui poſſint vel non, lib. 5. tit. 1. ca. 4.
iudicati actio & exceptio, lib. 5. tit. 14. cap. 6.
iudicata ta res in arbitros vel tranſactionem venire non poteſt, lib. 5. tit. 4. cap. 3. iuncta gloſſ.
iudicium ſubterfugiens habet præſumtionem contra ſe, libr. 5. tit. 10. c. 1. nu. 2.
iudicium ordinarii per cõpromiſſum ſuſpenditur, lib. 5. tit. 4. c. 8.
iudicium Dei quomodo differat a iudicio hominum, lib. 5. tit. 1. c. 2. nume. 1.
iudicium vniuerſale, generale, commune, ſingulare, quid, lib. 5. tit. 1. cap. 2. gloſſ.
iudicium quid, lib. 5. tit. 1. cap. 1. num. 2. quot modis vſurpatur, eod. c. 1. gloſ. b
iudicium cœptum quando dicatur, libr. 3. tit. 18. cap. 9. gloſſ.
iudicum pœna iudicantium per ſordes aut per munera & pecuniam, libr. 3. titul. 14. c. 5 gloſ.
iudicii accipiendi dilatoria exceptiones, libr. 5. tit. 8. cap. 1.
iudicia Hebræorum non fiebant ſine duobus Leuitis, lib. 5. tit. 1. c. 2. gl.
Iudicia exerceri in eccleſia non debent, lib. 1. tit. 4. c. 13. num. 3. gloſſ.
iudiciorum & arbitriorum differentiæ quædam & concordantia, lib. 5. titul. 4. cap. 1. gloſ. b
iudiciorum ſpecies diuinum; humanum, priuatum, contentioſum, voluntarium, ordinarium, extraordinarium, ciuile, criminale, &c. libr. 5. tit. 1. cap. 2.
iudiciorum cauſa & effectus, lib. 5. tit. 1. c. 7.
iudiciorum quæ conſiderationem habent iuriſdictionis, cauſæ, perſonæ, temporis, loci, figuræ, iudicii, & de his libr. 5. tit. 1. cap. 3. vbi ea explicantur.
Iuifs, *vnde dicti Iudæi, libr. 2. tit. 5. cap. 1. gl.*
iumentum non reſtituens fur eſt, lib. 4. titul. 10 cap. 3.
iumenti appellatio quæ contineat, lib. 4. tit. 14. cap. 8. gloſ. s
Iuonis Carnotenſis epiſcopi decreta, lib. 1. tit. 1. c. 1. num. 13.

iuramentum neceſſarium vel iudiciale vt probent, lib. 5. tit. 10. c. 5. nu. 1. iuncta glo.

iuramentum de dicenda veritate inquiſitoribus præſtandum, lib. 5. tit. 9. ca. 6.

iuramentum in ſupplementum probationis non defertur in criminalib. & cauſis matrimonii, lib. 5. tit. 10. c. 4. gloſ.

iuramentum teſtium quale eſſe debeat, & qui teneantur præſtare, & num remitti poſſit, lib. 5. tit. 11. c. 5. nume. 3.

iuramentum de calumnia, lib. 5. tit. 13. cap. 1. nume. 6.

iuramentum pro quibus petatur vel detur, lib. 5. tit. 13. cap. 2.

iuramentum vt illicitum ex quibus cauſis improbatur ex parte perſonarum, vel rerum, vel modi, & cauſarum iurandi, libr. 5. tit. 13. c. 2. nu. 2.

iuramentum pro ſe & pro alio quis præbere poteſt, & quomodo, lib. 5. tit. 13. c. 3.

iuramentum quando licitum & permiſſum, quando illicitum, lib. 5. tit. 13. cap. 2. iunctis gloſſis.

iuramentum delatum quando referri poteſt vel non aliquando, lib. 5. tit. 13. c. 3.

iuramentum quoad quid reale vel perſonale, lib. 5. tit. 13. c. 6.

iuramentum nullum non eget abſolutione & de nullis iuramentis, lib. 5. tit. 13. cap. 9. vt vi metu atroci extorta.

iuramentum quid, & eius ſpecies, extraiudicialis ſubdiuiſiones, & ibi quid temerarium, aſſertorium, promiſſorium, voluntarium, iudiciale, neceſſarium, de calumnia, de malitia, in litem, purgatorium, libr. 5. tit. 13. cap. 1. cum ſuis numeris vſq; ad 7. vbi agitur de iuramento ſimplici & ſolemni & credulitatis.

iuramentum in ſupplementum probationis in quibus non differatur, lib. 5. tit. 13. c. 2. num. 5. hoc neceſſarium quare, eod. cap. 1.

iuramentum ſimplex & ſolemne quid, lib. 5. tit. 13. ca. 1. nu. 7.

iuramentum [illegible] ad [illegible] iure ci[illegible] contra, lib. 5. tit. 1. cap. [illegible]

iuramentum rei iniuriarum ſe non dixiſſe animo iniuriandi, libr. 4. titul. 9. cap. 1[illegible]. nume. 2.

iuramentum prohibitum iure ciuili ad [illegible]ris compromiſſis, iure pontificio contra, libr. 5. titul. 4. cap. 5. gloſ.

iuramentum in litem quatenus defertur, lib. 5. tit. 13. c. 1. num. 6.

iuramenti forma qua iuratur a c[illegible] inquiſitoribus generalibus, libr. 5. tit. 9. cap. 4. nume. 2.

iuramenti cognitio quando poſſit pertinere ad iudicem laicum & eccleſiaſticum, li[illegible] tit. 13. c. 8. iuncta gloſſ. in & de rem[illegible]e iuramenti. gloſſ.

iuramenti obligationem & vincu[illegible]m poteſt remittere is, cui iuratum eſt, libr. 5. tit. 1[illegible]. cap. 8.

iuramenti diſpenſatio & abſolutio pro quib. fiat, & a quibus, lib. 5. tit. 13. c. 8.

iuramenti interpretatio quando fieri poſſit ad euitandum periurium & quomodo, lib. 5. tit. 13. c. 7.

iuramenti effectus, lib. 5. tit. 13. c. 6. & quando non obliget, & eſt ſine effectu, eod.

iuramenti tres comites qui adeſſe debent, veritas, iuſtitia, & diſcretio, libr. 5. titul. 13. cap. 4.

iurare qui debeant & poſſint vt eis credatur, lib. 5. tit. 13. cap. 3.

iurare quo tempore non licet, lib. 5. titul. 13. cap. 2. iuncta gloſ. e

iurare nõ tenetur pro eo, quod quis aliter probat, lib. 5. titul. 10. cap. 6.

iurare cogens eum, quem ſcit peieraturum, eſt homicida & grauior, lib. 5. tit. 13. cap. 3.

iurare compellens quem ſcit peieraturum eſt homicida animæ illius & ſua, lib. 4. tit. [illegible] cap. 1.

iurare nemo cogitur ſine neceſſitate, lib. 5. titul. 13. cap. 3. nume. 1. cum nece[illegible] cogitur pro veritate etiam [illegible] &c. eodem.

iurari quibus debeat, lib. 5. tit. 1[illegible]. c. [illegible]

iurandi formulæ diuer[illegible] lib. 5 [illegible]

iurandi formulæ, lib. 3. tit. 20. c. [illegible] 5 [illegible]

iuratoria cautio quid, libr. 5. titul. 13. cap. 1. nume. 7.
iuriſdictio qua delegari & ſubdelegari poſſit, lib. 5. tit. 5. cap. 3. & 4.
iuriſdictio delegata non poteſt prorogari & quare, lib. 3. tit. 18. c. 8. gloſſ.
iuriſdictio eccleſiaſtica probata, libr. 5. tit. 1. c. 2. gloſſ. n
iuriſdictio ſecularis poteſt haberi ab eccleſia & cognitio criminum laico delegari, libr. 2. tit. 9. cap. 8. num. 3.
iuriſdictio iudicis delegati an perpetuetur per citationem ſolam, libr. 3. titul. 18. cap. 9. gloſſ.
iuriſdictio iudicis delegati perpetuatur per ſolam citationem aut oblationem libelli, lib. 5. tit. 5. c. 9. & ibi gloſ. g
iuriſdictio non cenſetur delegata niſi cum poteſtate eam defendendi & coercendi, libr. 5. tit. 5. c. 7. gloſ. o quando iuriſdictio delegati ſuſpendatur, eod. cap. 8.
iuriſdictio alta, media & infima quid, libr. 5. tit. 1. cap. 3. iuncta gloſſ.
iuriſdictio quid, & eius diuiſio in propriam, ordinariam, delegatam, voluntaria, contentioſa, &c. libr. 5. tit. 1. c. 3. nume. 1. conuentionalis, eod. nu. 7.
iuriſdictionis prorogatio an ad perſonas vel res alias fieri poſſit vel non, libr. 5. tit. 14. cap. 7.
iuriſdictionem exercendam ſuam pretio accepto committere debent epiſcopi, lib. 3. tit. 14. cap. 5.
iuriſdictionem non dant priuati compromittentes arbitris, ſed tantum cauſæ cognitionem, lib. 5. tit. 4. c. 3. gloſſ.
iuriſdictionem dat lex, princeps, conſuetudo, priuilegium, vel aliud interdum, lib. 5. tit. 2. cap. 2. in fin. iunge gloſſas.
iuriſdictionem eccleſiaſticam ordinariam qui habeant, lib. 5. tit. 1. c. 4.
iuriſdictionem mandare quare pro delegare, lib. 3. tit. 18. c. 1. glo c
ius patronatus quid, libr. 1. titul. 27. cap. 10. nume. 2.
in ius vocare & vocatio quid, libr. 5. tit. 6. c. 1.
ius orientale bonæ fidei, libr. 1. titul. 1. cap. 1. nume. 18.
ius patronatus quibus modis quæratur eccleſiæ, lib. 1. titul. 4. ca. 12. & ibi gloſ.
ius commune & ſingulare quibus conſtent, lib. 1. tit. 2. cap. 14.
ius canonicum & eius ſynonyma, libr. 1. tit. 2. ca. 1. nu. 1. & 2. definitio eius, eod. cap. 2. nume. 1. ius quaſi iuſtum Deo, num. 2. eius diuiſiones, dict. tit. 2. c. 3. & 14.
ius ſcriptum, & non ſcriptum canonicum quid, & in quibus conſiſtat, lib. 1. tit. 2. ca. 3. & ſeq.
ius non ſcriptum pontificium in quo conſiſtit, lib. 1. tit. 2. c. 9. 10. nu. 1.
iuris pontificii collectio, vbi tractatur, libr. 1. tit. 1. a. a quibus facta, eod. tit. 1. c. 1. nu. 10. & ſeq. vſque ad 23. iuris ciuilis origo vbi tractetur, lib. 1. tit. 1. a
iuris pontificii corpus quibus libris, & voluminibus conſtet, lib. 1. tit. 2. ca. 14. materia ſubiecta poſitionis vtilitas publica & priuata, eod. c. 15. quis poſſit condere, eod. cap. 16. qui debeant eo vti, eod. cap. 17. eius finis. eod. cap. 18. de materia etiam, eod. cap. 19.
iuſſus ſuperioris, vel domini num excuſet a delicto, vel pro parte, vel in totum, libr. 3. tit. 18. c. 3. gloſſ. h
iuſtitia originalis, & eius carentia, quid in peccato originali, libr. 1. titul. 10. cap. 4. litera q.

K

Kalendas Ianuarii contentis Ethnicorum more pœnæ, lib. 4. tit. 12. c. 3. gl.

L

Laicus excommunicare non poteſt, niſi delegatus cum ea poteſtate a ſummo pontifice, lib. 4. tit. 16. cap. 4.
Laicus poteſt abſoluere ab excommunicatione ex delegatione, libr. 4. tit. 16. c. 11. gloſ.
Laicus quando arbiter de ſpiritualibus eſſe poſſit vel non, lib. 5. tit. 4. cap. 3. iuncta gloſſ. & cap. 6.

laicus quando accuſat perſonam eccleſiaſticam vel non, lib.5.tit.9.c.3.

laicus non iudicat de clericis, niſi ex reſcripto in ſpiritualibus a ſummo pontifice delegatus, libr.5.tit.14.nume.2.

laicis in neceſſitate quando poſſit confeſſio peccatorum fieri, lib.1.tit.10.c.6.num.3. & littera p

laici quando & quomodo poſſint iuuare ſacerdotem Miſſam agentem, & pſallere cum clero, libr.1.titul.21.cap.4.

laici capaces non ſunt perceptionis oblationum, committi tamen poſſunt, vt pro eccleſia eas impendant, lib.1.tit.23.cap.6.& gl. ibi, litera z.

laici qui dicantur, libr.2.tit.8.cap.2. diuiſio eorum in milites.

laici quando poſſint de reb. & perſonis eccleſiaſticis iudicare, lib.5.tit.1.c.5.gloſſ.

laici pro quibus poſſunt adire forum eccleſiaſticum, lib.5.tit.1.c.6.

laicis prohibita in eccleſiis, & diſtincta a clericis, lib.2.tit.8.c.5.nume.1.

laicis quæ permittentur in eccleſia, libr.2.tit.8.c.5.num.2.

laicis eccleſiarum adminiſtrationes aut œconomatus concedi non debent, lib.3.tit.18.cap.5.

lance & licio inquiſitio fiebat furti & quomodo, lib.4.tit.10.cap.7.gloſſ.

lapidibus ſcripta quomodo probent, libr.5.tit.12.c.4.nu.6.

latinitas falſa, quomodo in reſcripto ſummi pontificis falſum illud faciat, lib.4.tit.11.cap.2.

latrones ſeu deprædatores vt puniantur, li.4.tit.10.c.8.

latrunculatores appellantes a ſe, quando admittere debent, & quando non, & pœna non admittentium capitalis, lib.5.t[it].5.cap.2.glo.

lectio. es in eccleſia qui, libr.2.titul.9.[c]ap.[.] num.4.

legatio legatorum quibus m[...] ex[...] lib. titul.3.cap 4.

legare poteſt res ſuas & alien[...]

lienas tamen eccleſia non recipit legatas, lib.3.tit.22.c.6.

legatum quid, libr.3.tit.22.ca.3.nu.2.

legatus ſummi pontificis poteſt decernere indulgentias in ſibi decreta prouincia, lib.1.tit.17.c.3.

legatus a latere confert per concurſum beneficia ſuæ prouinciæ cum ordinariis, non alius legatus, lib.1.tit.28.cap.12.

legati ſummi pontificis, ſunt ordinarii iudices in prouinciis ſibi decretis, & de poteſtate eorum, libr.5.tit.3.cap.1.& 2. eiuſque ibi ſpecies & differentiæ, qui de latere vt cardinales, qui miſſi tantum, qui nati; rurſum de poteſtate legatorum, & quod omnes eccleſiæ illos recipere, & nutrire teneantur, eod.libr.5.tit.3.c.3.

legati proconſulum eorum vicarii erant & qui illi, lib.5.tit.3.cap.1.glo.b

legati ciuitatum hoſtium principis Cæſaris, &c.qui, lib.5.tit.3.c.1.glo.b

legati ſummi pontificis in prouincia ſibi decreta ſtatutum facere poſſunt, libr.5.titul.3.cap.3.

legitima filiorum grauari non poteſt a parentibus, lib.3.tit.22.cap.6.quanta autem ſit & de diuerſis criminib. eius, eo.c.2.in gl.

legitimatio liberorum ſpuriorum quot modis fiat, lib.2.tit.3.cap.3.

lenones & lenæ quid, lib.4.tit.14.c.1.num.4. pœna eorum, c.7.eod.

Leonis Papæ collectio iuris pontificii, lib.1.tit.1.c.1.nume.10.

leue & lenis iniuria quid, lib.4.tit.9.ca.2.in fin.& ibi glo.

lex Gabinia de Chirographariis debitoribus, lib.3.tit.12.cap.3.gl.

lex Athenienſium de Chirographariis debitorib.lib.3.tit.12.ca.3.glo.

lex Cincia de aduocatis, ne ſalaria pro orando acciperent aut munera ſublata, libr.3.tit.12.cap.5.glo.

lex viſcellia, lib.4.tit.11.c.2.gl.

lex Scantinia, lib.4.tit.14.cap.8.gl.

[l]ex R[e]mmia de calumniatorib.lib.4.tit.11.c.6.gloſs

l.ſocie-

l. Societatem mecum,76.§.arbitrorum, pro ſocio explicatio, lib.5.tit.4.cap.2.gloſſ.

l.ſi vindicari, C.de pœnis ſtatuenda origo, lib.5.tit.14.c.6.

l.ſi quis in conſcriben. C.de epiſcopis & clericis abrogatio, lib.5.titul.14.cap.7.iuncta gloſſa.

legis diuina & naturalis præcepta quando inſtituta & renouata, lib.1.titul.1.cap.1. nume.3.& ſequentibus, & progreſſus, nume.5.& 6.

legis actio in magiſtratu quid, lib.5.tit.1.cap.3.gloſ.

leges Manliana de contractibus, libr.3.tit.14.c.7.gloſ.

leges ciuiles quæ perſonæ eccleſiaſticæ audire in ſcholis prohibentur, lib.4.tit.8.cap.10. iuncta gloſ.nu.3.

leges imperatorum nõ officiunt canonicis conſtitutionib, & quare, libr.1.tit.7.cap.8.gl. litera z.

libellarius contractus, locationis quis ſeu colonarius, libr.3.tit.16.c.2.glo.

libellus iudicialis quid, & eius diuiſio in competentem, & aptum & ineptum, conuentionalem & accuſatorium, lib.5.tit.7.c.1.& in gloſ.de appellatione libelli in aliis.

libelli accuſatorii forma, lib.5.tit.9.c.4.nu.3. alia antiquorum formulæ.eod.nume.5.

libelli criminalis forma, & ciuilis in actione perſonali, & reali & vniuerſali, & annuli ari poſſit, libr.5.tit.7.cap.2.cum ſuis numeris.

libelli effectus, lib.5.tit.7.c.3.

liberalis cauſa non recipit compromiſſum, & quæ dicatur liberalis, lib.5.ti.4.c.3.

liberorum ſuſceptio num reuocet donationem omnium bonorum antea factam, lib.3.tit.19.cap.6.iuncta glo.

liber.as & ſeruitus hominis duplex, ſpiritalis & corporalis, lib.2.tit.4.c.1.libertas quid & eius origo.eod.

libertus & libertinus quis, libr.2.tit.4.cap.2. num.4.tres ſpecies libertinorum, eod.glo.

liberti in iure pontificio conſiderati, lib.2.tit.4.cap.5.& ibi num.2.de libertis eccleſiarum & ſingulari poteſtate iuriſpatronatus in eos.

libri antiqui quomodo probent, libr.5.tit.10.cap.5.num.4.

libri mercatorum, quando pro ipſis, vel contra ipſos, vel alios probent, libr.5.tit.12.ca.7.gloſ.

licitationes in locationibus facta per digitum ſublatum manus, libr.3.tit.16.cap.3.gl.

lingua Traiani poſt mortem baptizata, libr.1.tit.7.ca.6.glo.

linguis tribus tantum Hebraica, Græca, Latina, quare eccleſia tantum vtatur, libr.1. tit.7.cap.1.gloſ.

lis dubia ſemper, iudicata certa, libr.3.tit.3. cap.3.

lis cœpta & litigioſa res, in quibus ſola citatione videatur, & in quib.non niſi lite conteſtata, lib.5.tit.1.c.3.gloſſ.

litis conteſtatio vis, & quæ ante vel poſt fieri poſſunt vel non, libr.5.tit.1.cap.3.iuncta gloſſa.

litis pendentia inducitur per citationem, libr.5.titu.6.cap.5.notatur & in gloſ.alia quæ eandem inducant, & in quibus conſideretur litis pendentia.

litis conteſtatio poſt petitionem per reſponſionem vel negationem fit, lib.5.tit.7.cap.3.

Litania quæ publica, lib.1.titul.20.ca.3.nu.2.& 3.de maiore & minori Litania.c.6.

Litaniarum forma, lib.1.tit.20.c.6.nu.4.

Litanias eccleſia turbans quomodo puniatur, lib.4.tit.9.cap.8.iuncta gloſ.

literæ formales & canonicæ peregrinantibus clericis datæ, libr.2.tit.9.cap.8.nu.3.iuncta gloſſa.

literarum obligatio quid, lib.3.tit.12.cap.1. nume.3.

literarum obligatio qua forma contrahatur, lib.3.tit.12.c.2.

literarum obligationis vis & effectus, & contra quos locum habeat, libr.3.titul.12. cap.3.

literas dimiſſorias ad ſuſcipiendos ordines ab alienis epiſcopis qui dent, lib.1.tit.13.cap.4.nume.2.

literas aperire alterius maxime iudicis, quomodo falſum contineat, lib.4.tit.11.cap.2. nume.3.

literas amoris impudici deferentes quando puniendi, lib.4.tit.14.gloſ.

Liturgia ſeu Miſſæ, D. Iacobi Matthæi Chryſoſtomi, &c. lib.1.tit.21.cap.1.glo.

locare aut conducere quis poſſit aut non, lib.3. tit.16.c.4.

locari res, quæ poſſint vel non. lib.3.tit.16 c.3.

locatio non transfert domum, niſi ſit in longum tempus, vide lib.3.tit.16.c.1.in gloſſ.

locatio facta a beneficiato fructuum beneficii, quando exſpiret morte eius vel non, libr.3. tit.16.cap.3.

locatio re, mercede, conſenſu conſtat, & de formula locandi & conducendi, lib.3.tit. 16.cap 5.

locatio & conductio quibus modis finiatur, lib.3.tit.16.c.6.nu.4.

locatio affinis in quibuſdam emtionis, in quibuſdam ab illa diſcedit, lib.3.tit.16.cap.1. nu.1 iunctis glo. quæ explicant. & quid ſit, eod.nu.2. diuiſio ſeu diſtinctio, eod.c.2.

locationis inſtrumentum probat res poſſeſſionem inter contrahentes non contra, libr.5. tit.12.c.8.nu.9

locationis initium & conductionis domorum aut prædiorum ruſticorum, quo die antiquitus, ut plerunque incipere ſolita, libr.3. titul.16.cap.2.glo.

locationis vis & effectus, & actio locati, lib.3. tit.16.c.6.

locationi rei venditæ per venditorem factæ, quando teneatur ſtare emtor, libr.3.tit. 14.ca.9.gloſſ.

locationes domorum Romæ incipiebant Calendis Iulii, penſiones earum Calēdis Martii, libr.1.tit.19.c.2.

locationum addictiones olim fiebant ſublato digito, lib.3.titul.16.c.3.gloſ.

locationibus rerum & conductionibus pacta apponi ſolita, lib.3.tit.16.cap.5.gl.

locati actio pro quibus detur, lib.3.tit.16.ca. 6.numer.1. & contra quos, eod.nume.4. & quomodo ea actio pereat, eod.

locus tutus qualis dandus citatis litigantibus, lib.5.tit.6.cap.4.iuncta gl.

locus in delictis puniendis, & in legibus ponendis conſiderandus, lib.4.tit.15.cap.6. iuncta gl.

locus in iudiciis quomodo inſpiciendus, lib.5. ti.1.c.3.nu.5.

locus pro iudicio, qualis & ut tutus ſit, libr.5. tit.14.c.4.iuncta gloſ.

loci conſideratio quid in criminibus & aliis proficiat, libr.5.tit.9.cap.4.nume.3.iunctis gloſ.

loquela & ſermo interior & exterior quid, libr.1.tit.20.cap.1.gl.

luctus nimius in ſepulturis prohibitus, lib.1. tit.15.cap.5.nu.2. alius permiſſus & imperatus certis perſonis, eod, in gloſſ. & ibi qui non lugendi.

ludere vel ludentes inſpicere interdictum clericis, libr.2.tit.9.c.8.num.1.

Ludouicus & excōmunicatus, & eius regnū expoſitum a Iulio 2.lib.2.tit.6.c.5.

luminaria accendens vel exſtinguens in eccleſia in alterius odium, quomodo puniatur, libr.4.tit.12.cap.3.

luna cur dicta eccleſia Dei, libr.1.tit.4.c.9.

lunæ obſcurationem auocare tentantis ſuperſtitionibus pœna, libr.4.tit.12.ca.3.gloſſ.

Luſtricus pater. libr.1.tit.7.gloſ.

luxuria contra naturam cum viris & aliter, & cum brutis qualiter punita, lib.4.titul. 14.cap.8.

luxuria inter Iudæum & Chriſtianam, vel contra, quomodo puniatur, lib.2.tit.5.ca. 2.gloſſ.

M

MAcellarius clericus quomodo puniendus, lib.4.tit.8.cap.7.

Magi hiſtriones ſeparati a communione, lib. 1.tit.9.c.8. & ibi diſtinctio in gloſſ.

Magi qui, lib.4.tit.12.ca.1. & magicarum ſuperſtitionum ſpecies ibidem in gloſ. pœna eorum, eod.c.2.glo.

magiſter clericorum libere caſtigat clericos, libr.4.tit.5.c.1.nu.2.

magi-

magiſtratus quis dicatur, libr. 2. tit. 8. cap. 4. num°. 2.

magiſtratibus ſportulæ & ſtipendia cur dentur, lib. 3. tit. 14. c. 5. gloſ. & quæ a litigantibus pro expenſis poſſint accipere, eod.

magorum gens quæ, lib. 2. tit. 5. c. 1. gloſſ.

maieſtatis leges pertinent, & ad perſequentes & necantes Cardinales, vel alios, de quib. lib. 4. tit. 13. c. 5.

maior domus epiſcopi, lib. 2. tit. 9. ca. 5. gloſſ.

maior & minor pœna quæ, libr. 4. tit. 15. cap. 1. num. 2.

maledictiones impoſitæ ſine iniuria, libr. 4. tit. 9. c. 5. gloſ.

maledici qui, quid & maledictio & pœna, lib. 4. tit. 9. c. 2. gloſ.

malitia vel de malitia iuramentum quid, lib. 5. tit. 13. cap. 1. num. 6.

malitiis non eſt indulgendum, lib. 4. titul. 15. cap. 6.

S. Mamercus Letaniam minorem introduxit, & ex qua cauſa, lib. 1. tit. 20. cap. 3.

manceps publicanus quare, libr. 3. tit. 16. ca. 3. gloſ.

mandare qui poſſint vt ſe obligent, libr. 3. tit. 18. cap. 4.

mandare iuriſdictionem quare dicimus pro delegare, libr. 3. tit. 8. c. 1. gloſſ.

mandator quis, lib. 3. tit. 18. cap. . nu. 3.

mandatum ſpecies fideiuſſionis, libr. 3. tit. 11. c. 2. nu. 2.

mandatum de quibus fieri & ſuſcipi poſſit, vt naſcatur obligatio vel non, libr. 3. titul. 18. cap. 3.

mandatum generale cum clauſula & alia, &c. ad quæ non extendantur, lib. 3. tit. 18. c. 6. gloſ.

mandatum ſex modis variatur ratione perſonarum, quorum gratia fit, libr. 3. tit. 18. cap.

mandatum procurator in meliorem partem & vtiliorem explicare poteſt, at mandata Dei vel principis non licet alius explicare quam mandantibus, etiamſi videantur ſubditis explicationes vtiles, lib. 3. tit. 18. ca. 8. gloſſ.

mandatum Apoſtolicũ diligenter ad vnguem implendum in fauorem mandatarii ab exſecutore, l br. 3. tit. 18. cap. 8. gloſſ.

mandatum ex quibus modis finitur, l. b. 3. tit. 18. c. 9.

mandatum habet officiũ amici in exſequente, lib. 3. tit. 18. c. 1. quid mandatum, eo. nu. 2.

mandati ſpecies plures, generale, ſpeciale, ad lites, ad negotia, priuatum, publicum, diuinum & habita ratione perſonarũ, quarum gratia mãdatur, &c. lib. 3. tit. 18. c. 2.

mandati contractus forma, & quæ ſint, quæ ſpeciale mandatum deſiderent & generali non contineantur, lib. 3. tit. 18. cap. 6. nu. 3. & in mandatis conſideranda. eod. nu. 4.

mandati fines diligenter obſeruandi, vt obligatio naſcatur, lib. 3. tit. 18. c. 6. iuncta glo.

mãdati effectus & poteſtas ſi acceptetur, item actiones, lib. 3. tit. 18. ca 8.

mandata militaria exceſſiſſe etiam ſucceſſu vtili capitale, libr. 3. tit. 18. c. 8. gloſſ.

mandatam iuriſdictionem an ſibi quis delegare poſſit, lib. 5. tit. 5. cap. 4.

mandata ſcriptum deſiderant, lib. 5. tit. 12. c. 3. num. 5.

manifeſtus & non manifeſtus fur quis, lib. 4. tit. 10. c. 2. nu. 1.

Manlianæ leges de venditionum formulis, li. 3. tit. 14. c. 7. glo.

manumiſſio quid, libr. 2. tit. 4. cap. 2. nu. 3.

manumiſſiones in eccleſia quare fieri poſſunt, lib. 1. tit. 4. c. 13. in gloſſ.

manualia in beneficiorum fructibus quæ, lib. 1. tit. 27. cap. 3. num. 3.

manualia beneficia improprie, libr. 1. tit. 27. c. 6. nu. 6.

manus dare quid, & mandare inde, lib. 3. tit. 18. c. 1. gloſſ. c

manus mortuæ homines & taliabiles qui, & cuius conditionis ſint, lib. 4. tit. 3. c. 2. nu. 2. iuncta gloſſ.

manus violentas in clericos vel alias perſonas eccleſiaſticas inicciens excommunicatur, & a quo & quando ab alio quam a ſummo pontifice abſolui poſſit, lib. 4. tit. 9. cap. 10. iuncta magna glo. litera h & i

manus violentas iniicientes in perſonas eccleſiaſticas vt puniantur, lib.3.tit.13.c.5. nume.6.

manzeres qui dicantur, libr.2.tit.3.c.1.nu.4.

mappa equeſtris cardinalium quid, & quare Circenſium ludorum inſigne edendorum, lib.4.tit.8.ca.2.in fine gloſſ.

maritus vxorem accuſare poteſt ex ſuſpicione de adulterio, lib.4.tit.14.cap.2.

maritus poteſt repetere vxorem inuitam, ſeparatam vel detentatam, & contra vxor maritum certis caſibus exceptis, lib.3.tit.21.c.15.num.3.

Martinus rex Aragoniæ excommunicatus ab epiſcopo Valentiæ, & collo laqueo iniecto ſe abſoluendum præſentauit, libr.4.tit.16.c.12.

matres ſolæ nobiles, vbi nobilitent natos ex ſe, lib.2.tit.8.c.4.litera a

materia quid, lib.1.tit.3.cap.2.nu.4.

matrimonialibus de cauſis non poteſt compromitti in arbitros, libr.5.tit.4.cap.3.& ibi gloſſ.

matrimonium contractum inter minores & impuberes habetur pro ſponſalibus de futuro vſque dum ad legitimam ætatem peruenerint, lib.3.tit.20.cap.4.

matrimonium ſacramentum, lib.1.tit.12.ca.1.nume.1.conſummatio eius duplex, eod. num.2.vnde dicatur, eod.c.2.& quid, eod. nume.1.

matrimonium in quo ordine eccleſiaſtico prohibitum, eod.cap.4.nume.2.inter infideles, eod.num.3.

matrimonium conſenſu perficitur, lib.1.tit.12.c.5.a quo inſtitutum, lib.1.tit.12.cap.6.nu.1.forma contrahendi, eod.nu.2.

matrimonium aut nuptiæ quid, libr.3.tit.21.c.1.num.2.vnde dictum matrimonium, vnde & nuptiæ, eod.nume.3.

• *matrimonium inter infideles & Chriſtianos prohibitum, lib.2.tit.5.cap.2.num.3.*

matrimonium quotuplex inter Deum & humanam naturam, inter Chriſtum & eccleſiam, inter Deum & fidelem animam, inter hominem & hominem, inter prelatum & eccleſiam, lib.3.tit.21.c.1.num.2. in ultima gloſ.

matrimonium, vide nuptiæ.

matrimonium ex quibus perficitur, quod ſit duorum non plurium conſenſu eorundem, & eorum quib. ſubiiciuntur ex honeſtate non ex neceſſitate, quodq; ſit ſeruorum, lib.3.tit.21.cap.3.

matrimonium contra ciuiliũ legum formam & interdictum contractum tantum verum, & indiſſolubile remanet, li.3.tit.21.c.3.gloſ.

matrimonium quib. verbis, & quomodo expreſſe aliter conſenſu perficiatur, lib.3.tit.21.ca.5.

matrimonium impediunt conditiones contra tria bona eius appoſita, ſi prolem non generes, donec aliam inuenero, ſi adulterare velis, lib.3.tit.21.c.4.

matrimonium conſummatum quando dicatur, lib.3.tit.21.c.6.nume.2.

matrimonium contrahere poſſunt, qui nõ prohibent, libr.3.tit.21.cap.7.num.1.

matrimonium maior cum impubere contrahens, non poteſt ideo reſilire, niſi impubes maior factus reſilierit, non ante, libr.3.tit.21.cap.7.gloſſ.

matrimoniũ ſoluitur vere ingreſſu religionis ante conſummationem, & poſtea male non aliis modis, quamuis ex certis caſib. ſeparetur eius thorus nõ vinculum ſublatis legib. ciuilibus, lib.3.tit.21.c.15.nume.4.& ſeq vbi caſus ſeparationis thori.

matrimonium an contrahere poſſit inuitus aut minor ordinatus in ordine, qui habet votum caſtitatis, libr.4.tit.2.c.2.nu.3.

matrimonium ſeparatur quoad thorum propter adulterium. libr.4.titul.14.cap.2.ſed auctoritate eccleſiæ, eod.

matrimonium inter conſanguineos qui accuſare poſſint tantum, li.5.tit.9.c.5.

matrimoniũ de facto ab eccleſiaſticis in maioribus ordinibus attentatum vt puniatur, libr.4.tit.14.cap.7.

matrimonii prohibitio habens impedimentum contrahendi, ſed quod contractũ non dirimit

dirimit multiplex ponitur in li.3.ti.21.c.7. vt ſi tempore feriarum ſit,eod.num.2.ſi ab inceſtuoſo,nu.3.ſi ab homicida vxoris,n.4. ſi a raptore ſponſæ alterius,eo.nu.5.ſi a procurante patrem baptizare filium 6.ſi homicida presbyteri,num.7.ſi matrimonio ſe ſe cõiunxit moniali,8.ſi inhibitum ſit matrimonium pendente lite a iudice,&c.9.

matrimonii impedimenta,quæ contractũ dirimunt ex parte perſonarũ traduntur veluti ex frigiditate ſacris ordinib. li.3.ti.21. c.9.n.1.ex cauſa cognationis & ſpiritualis ratione baptiſmi & chriſmatis,eo.nu.2.

matrimonii bona tria,fides,proles & ſacramẽtum,quæ ſint,lib.3.tit.21.cap.4.

matrimonii introducẽdi cauſa,li.1.tit.12.c.7.

matrimonii impedimenta ex parte matrimonii,quæ & contractum dirimunt,lib.3.tit. 21.cap.8.

matrimonii ſeparatio ob conſanguinitatem, quib probationibus egeat,libr.3.tit.21.c. 13.num.1.ob cultus diuini diſparitatem, eod.nu.2.

matrimonii contracti effectus,libr.3.tit.21. cap.15.etiam veri diſſolutio,quando per ingreſſum religionis,eod.num.2.

matrimonii quæſtio non admittit iuramentum in ſupplementum probationis,libr.5. tit.13.cap.2.nu.5.aliud,quando,vide ibi gloſſ.

matrimonii ſententia an & quando tranſeat in rem iudicatam,libr.5.tit.14.c.1. nume 3.

matrimonii ſententia contra matrimonium retractata,lib.5.tit.14.cap.8.

matrimonio contracto vocat beneficium poſſeſſum eccleſiaſticum ipſo iure,lib.1.titul. 28.c.4.

matrimonia libera eſſe debent a metu & pœna,alioquin non valent,libr.3.tit.21.c.6. iunctis gloſſ.

matrimonia exigunt plenam probationem, libr.5.tit.10.cap.4.

matrimonia benedicenda a ſacerdote,libr.1. tit.12.ca.[illegible] gloſ.

matrix eccl[illegible]a,lib.1.tit.4.c.7.

medico Iudæo num liceat vti Chriſtianis,lib. 2.tit.5.c.2.& gloſſ. ibi.

mendacium inter falſa,lib.4.ti.11.cap.2.nu. 1.& quid ibi gloſ.

mendacii pœna in alio,& in hoc ſeculo,libr.4. tit.11.c.5.

mendax beneficio iuris indignus eſt,lib.3.tit. 17.cap.6.gloſ.

menſuras & pondera corrumpens quomodo puniatur,libr.4 tit.11.cap.7.nume.4.& ibi gloſſ.

mercator vix aut nunquam Deo placere poteſt,libr.3.titul.14.cap.1.

mercatores amittunt nobilitatem,lib.2.tit.8. c.3.glo.

mercatorum libri quando probent pro & contra mercatores, lib.5.titul.12.cap.7.gloſ. iuncta.

meretrix quæ dicatur,lib.4.tit.14.c.1.gloſ.g

meretricis cauſa ad mandatum luxurioſi iuuenis fideiubens,non habet mandati actionem,libr.3.tit.11.c.4.

meretricem ducere quando prohibitum,libr. 3.tit.21.ca.13.num.3.

Metrapolitani,lib.2.tit.9.cap.3.nu.4.

metus iuſtus reuocandæ renuntiationis carceris fratris amiſſio patrimonii, libr.5.tit. 13.cap.9.

metus qualis debeat eſſe qui impediat matritrimonium,lib.3.tit.21.cap.6.iuncta glo. & c.8.nume.2.in fin.

metus & vis quid,& quãdo legitimam cauſam habent impediendi conſenſum,libr.3. tit.13.ca.3.iunctis gloſſ.

metu & vi promiſſio extorta irrita,libr.3.tit. 1.c.8 iuncta gloſ.c vbi de metu.

miles factus clericus perdit priuilegia clericalia,lib.2.tit.9.c.12.glo.

milites non debent fieri procuratores aliorum, nec a militia reuocentur,libr. 3.tit.18.c.5. iuncta gloſ.

militum S. Ioannis Hieroſolymitani commenda quando beneficia,lib.1.tit.27.cap. 6.nume.7.

militare teſtamentum quid,lib.3.tit.22.c.2.

militare teſtamentum vt valeat quæ concur-

rere debent, libr. 3. titul. 22. cap. 5. gloſſ. d

miniſter ſacramentorum qualis deſideretur accommodus, lib. 1. tit. 6. cap. 4. gloſ. h eius mala vita non reddit deteriora, eod.

miniſtri præpoſiti regularium qui, lib. 2. tit. 9. ca. 5. num. 12. & ibi gl.

Minutia Veſtalis viua defoſſa, lib. 4. tit. 8. c. 4 gloſſ. d

miracula a non Sanctis aliquando fiunt, libr. 1. titul. 14. cap. 2. nume. 4.

miſericordia intempeſtiua fugienda, & contra iura, lib. 5. tit. 1. cap. 2. iuncta glo.

miſſa in prima parte diei celebranda, exceptio, libr. 1. tit. 2. c. 6. nu. 4.

miſſa quid, lib. 1. tit. 21. c. 1. & ibi glo. de ſacrificio Miſſæ copioſe & inſtitutione.

miſſa debet audiri ex integro vſque ad benedictionem, libr. 1. titul. 21. c. 6. nu. 9. ab ea excluditur excommunicatus, eod.

miſſæ quando in priuatis locis poſſint dici, lib. 1. tit. 21. ca. 6. in gloſ. iuncta.

miſſæ ſacrificii offerendi tempore excludebantur catechumeni & heretici & infideles, lib. 1. tit. 23. c. 5.

miſſam dicturo quæ obſeruanda in præparatione & ceremoniis, libr. 1. tit. 21. cap. 6.

miſſam pro defunctis introductam pro viuis in perniciem inimici cantans, vel eam faciens vt puniatur, libr. 4. titul. 12. c. 3.

miſſarum diſtinctio vel ratione ſolemnitatis, vel perſonarũ pro quib. offertur ſacrificiũ, vel ratione feſti. &c. lib. 1. titul. 21. cap. 2. quibus partibus compleatur officium miſſæ, & quæ ibi fiant, & ceremoniarum & ornamentorũ quæ fiat acceſſio, & ad quid, eod. c. 3. miſſæ præfationes decem, eod. glo. f quæ perſonæ in celebrando ſacrificio miſſæ requiruntur, eod. cap. 4.

miſſarum efficacia erga viuos & defunctos, lib. 1. tit. 21. cap 7. prohibitum & pœna de defunctis pro viuis miſſam in perniciem eorum canere, eod. iunctis gloſſ.

miſſas qui non poſſint dicere, lib. 1. tit. 21. c. 5.

miſſas quot in die quis poſſit celebrare, libr. 1. tit. 21 c. 6. nume. 5. & gratis, eod. nu. 6.

miſſas quot poteſt presbyter celebrare in die, lib. 1. tit. 9. cap. 7. num. 1. & litera k quoties celebrat, toties corpus Domini ſumere debet, eod.

miſſas non ieiunus, aut ebrius celebrans, vel plures dicens, pro pecunia vel adulatione, quomodo eſt puniendus, lib. 4. titul. 6. c. 2.

miſſas celebrans in pane fermentato, in calice ligneo, ſine igne & aqua, orario, & in loco non permiſſo, quomodo puniatur, lib. 4. tit. 6. ca. 3. nu. 1. 2. & 3. miſſam pro defunctis inſtitutam pro viuis in eorum perniciem celebrans, quomodo puniatur, eod. num. 4.

miſſio in poſſeſſionem rei ſeruandæ cauſa contra contumacem excepta cauſa beneficii eccleſiaſtici, libr. 5. tit. 14. c. 6.

miſſio in poſſeſſionem rei cõtra contumacem, lib. 5. tit. 6. cap. 6.

mobilia immobilia, & ſe mouentia quæ, libr. 1. titul. 3. cap. 2. num. 6.

modus prædicandi, & quid prædicandum, libr. 1. tit. 22. cap. 5.

modus quid in obligationib, lib. 3. titul. 1. cap. 7. iuncta gloſſ.

modus donationum, & quomodo a conditione diſtet, libr. 3. tit. 19. cap. 2. iuncta gloſ.

monachus nõ poteſt a beneficio manuali conceſſo per abbatem ſine cauſa remoueri, lib. 1. tit. 27. c. 6. in gloſſ.

monachus ſine ſui monaſterii licentia ordinari in clericum vel alibi non poteſt, lib. 4. ti. 3. c. 1. nu. 4.

monachus nuptiis prohibitis interueniẽs quomodo puniatur, lib. 4. titul. 5. c. 3. nume. 2.

monachus quando arbiter fieri poſſit, lib. 5. ti. 4. cap. 6.

monachus clauſtralis officialis epiſcopi fieri poteſt, libr. 5. titul. 2. cap. 3.

monachi non habent peculium, & quare, & quomodo proprietarii ſunt puniendi, lib. 1. tit. 26. cap. 4.

monachi ad arctiorem regulam quare cogi nequeant, lib. 1. tit. 12 ca. 4. lit. o

monachi quando amittant priuilegia, libr. 2. tit. 9. c. 12.

monachi de clericis iudicare non debent, libr. 2. tit. 9. c. 7. glo.

monachi & monachorum & monialium diſtinctiones,lib.2.tit.9.cap.3.nume.5.monachi non clerici,eod.iuncta gloſ.

monachi non poſſunt etiam bona vouere ſine conſenſu prælati ſui, lib.3.tit.2.cap.4.gloſſ. ad arctiorem regulam tamen tranſire poſſunt,eod.

monachi non debent exercere chirurgiam aut leges,aut phyſicam audire,libr.4.tit.8. cap.10.nume.3.

monachi detrahentes prælatis,& retrahentes parrochos a parrochianis eccleſiis, vt ad ſuas veniant, quomodo puniantur,libr.4. tit.9.c.9.nu.2.

monachi verberari poſſunt a ſuperiore non obedientes,libr.4 tit.15.c.4.gloſ.i

monachi poſſunt accuſare abbatem expenſis monaſterii,lib.5.tit.9.cap.3. & cap.5.

monachi caſtigantur ab abbatibus,libr.4.tit. 5.cap.1.

monachi in cauſis prophanis tabelliones ſeu notarii eſſe nequeunt, libr.5.tit 12.cap.4. nume.5.

monachus an ſuccedat vel monaſterium dominum bonorum ſuorum faciat,& an pater teneatur relinquere ei legitimam,vide lib. 1.tit.23 cap.6.iuncta gloſ.e

a monacho electo a conuentu quæſita, cui quærantur tractatur, libr.1. titul. 26.cap.4. in gloſſ.

monachorum habitus & ornatus & qualis habitus colorque ſit prohibitus,lib. 2.titul. 9.cap.7.

monachorum & abbatum & priorum veſtes & calceamenta & equitatus cuius generis ſint,& pœna tranſgreſſorum in colore vel forma,libr.4.titul.8.cap.3.per totum.

monachis quæ venatio interdicta,lib.4.tit.8. cap.8.

monaſterium in pœnam,libr.4.tit.15.cap.4. nume.8.

monaſterii pœna pro peccatis vtroq; iure, lib. 1.tit.10.cap.11.iuncta gloſ.

monaſteria duplicia virorum & mulierum prohibita,libr.1.titul.21.cap.4.gloſ.circa finem.

monaſteria monialium ingredi non licet, nec monachus ſine cauſa magna, lib.2.tit.9.c. 8.nume.4.ibiq; monaſteria duplicia mulierum & virorum prohibita.

monaſteria quando etiam exemta,poſſunt ab epiſcopis diœceſeos reformari,libr.5 tit.2. c.2.& glo e

moneta quibus modis falſa dicatur, lib.4. tit. 11.c.2.nu.3.pœna.eod.c.7.nume 1.

monialis & monachus prætextu paupertatis non debent ſimoniace data pecunia recipi,& de pœna recipientium & receptorum, lib.4.tit.3.c.3.nume.3.

monialis inceſtus quomodo puniatur,lib.4.ti. 14.c.4.

monialis vel monachus volentes nuptias inire, quomodo puniendi, libr. 4. tit.14. cap.4. Sponſa Dei eſt,eo.iuncta glo.i

moniali ſe coniungens priuatur ſpe coniugii, vt alii ſe non poſſit coniungere,libr. 3.titu. 21.c.7.nu.8.ſunt & alia pœna,ibi in glo.

moniales choreis non debent intereſſe,& quare,lib.1.tit.19.c.3.in gloſ.

moniales etiam ſacerdoti Miſſam facienti miniſtrare nequeunt,lib.1.tit.21.c.4.

monialium veſtitus & ornatus prohibitus,lib. 2.tit.9.c.7.iuncta gloſſ.

monialiũ habitus, ornatus aptus, & quis prohibitus illis,vt & alia ſecularia illis prohibita,libr. 4.tit.18.c.4.

monitio canonica debet præcedere excommunicationem in ſcriptis,libr.4.titul.16.cap. 6.notatur & in gloſſ.quando non requiritur,vel non ſaltem trina.

monitio charitatiua quid,lib.5.tit.9.c.1.n 3.

monitio omnem accuſationem, & denunciationem debet præcedere,libr.5.tit.9.cap.4. quando non.eod.in glo.

monſtrum an baptizandum ſit,libr.1.tit.7.c. 6.num.2.

montanorum hæreſis,& abominabile ſacrificium in euchariſtia materia, libr.1.tit.9. ca.4.litera i

mortis cauſa donatio quando perficitur, libr. 3.titul.19.cap.2.iuncta gloſ. vbi & differentia cum mortis cauſa capione.

mortis pœnas num reprobet ius pontificium, lib.4.titul.15.c.4.nume.9.

mortis tempore quilibet ſacerdos poteſt de omnibus peccatis, quorum etiam abſolutio reſeruata eſt ſummo pontifici, vel aliis, abſoluere, libr.4.tit.16 c.10.& 11.

poſt mortem quæ crimina puniantur, li.2.tit.6.c.7.iuncta gloſ.

morte quomodo, & qua morte vacat beneficium, lib.1.tit.27.c.7.

mortuariorum quarta, ex quibus debeatur vel non, ab eccleſiis eccleſia Parrochiali vel epiſcopo, lib.3.tit.22.cap.7.num.4.

mortuariorum pars canonica debita eccleſiis Parrochialibus quæ, quanta, & de quibus ſoluatur, lib.1.tit.15.cap.4.num.2.

mortuus de quibus criminibus accuſari poteſt, libr.5.titul.9.cap.5.& glo.ibi e

mortui poſt mortem quando poſſunt abſolui a ſententia excommunicationis, libr.4.tit.16.cap.10.

mortui quando excommunicari poſſunt, lib.4.tit.16.cap.5.

mortuorum corpora exhumari vel transferri non poſſunt ſine auctoritate epiſcopi & principis, lib.1.tit.15.cap.5.nume.2.ibid. & exenteratio prohibita.

mos quid, libr.1.tit.2.ca.11.nume.2.

mulier quando ex fideiuſſione ſua obligetur vel non, lib.3.tit.11.cap.4.iuncta gloſ.

mulieri iuranti aliquem ſuum maritum, non creditur, lib.5.tit.13.cap.6.

mulieres audire confeſſiones non poſſunt, libr.1.tit.10.cap.6.nume.3.

mulieres tonſurari nec ordinem eccleſiaſticum non poſſunt adipiſci, lib.5.tit.13.cap.6.nume.3.

mulieres mittebant ſtrenas ſeu munera Calendis Martii viris in Saturnalibus, libr.1.titu.19.cap.2.iuncta gloſſ.

mulieres ſacrificantem in altari ſacerdotem iuuare, vel ei miniſtrare nequeunt, etiamſi moniales ſint, lib.1.tit.21.cap.4.

mulieres in ordinibus eccleſiæ non poſſunt ordinari, nec clericari, nec ſacris miniſtrare, lib.1.titul.21.ca.4.in gloſ.

mulieres in quibus ſint inferiores viris, lib.2.tit.1.c.3.nu.2.unde mulier dicta, eod.gl.

mulieres non poſſunt clericatum, vel alium ordinem eccleſiaſticum ſuſcipere, lib.2.tit.9.cap.6.

mulieres barbatæ diuinatrices in Caria, libr.2.tit.9.cap.7.gloſ.

mulieres ſubintroductæ prohibitæ clericis, & quales illæ ſint, & ſororis nomine habitæ, lib.2.tit.9.cap.8.num.4.iuncta gloſſ.

mulieres non excōmunicant, lib.4.tit.16.c.4.

mulieres quæ poſſint eſſe arbitratrices, lib.5.ti.4.cap.6.

mulieres regulariter incarcerari nequeunt, lib.5.tit.6.c.4.

mulieres non debent eſſe procuratrices, & quando poſſint eſſe, & pro quibus, lib.3.tit.8.cap.5.

mulieres quando preter regulam communem admittūtur ad accuſandum & teſtificandum, lib.5.tit.9.c.3.gloſ.iuncta l

mulieres quando teſtes eſſe poſſint, libr.5.titul.11.cap.4.

mulierum ex veſtibus non debet fieri ornatus eccleſiaſticus, vel caſula, lib.1.tit.21.cap.4.gloſ.in fine.

mulierum conſortium etiam ſubintroductarum clericis interdictum & monachis, lib.3.titul.9.cap.8.nu.4.

mulierum maximum & deſideratum munus concipere, & partus edere, lib.3.titu.21.c.1.glo.i

mulierum conſortia periculoſa caſtitate virorum, etiamſi alioquin probiſſimi ſint, quod & exemplis pluribus docetur, lib.1.tit.21.c.4.gloſ.

multitudinis peccatum non eſt puniendum aliquando ob certas cauſas, lib.5.titu.14.cap.5.

multitudini peccanti quomodo imponenda pœna lib.4.tit.15.cap.5.

multitudine peccante quomodo punitio facienda, lib.4.tit.6.c.1 gloſ.litte.a c

munera perſonalia quæ imponi nō poſſint vel poſſint perſonis eccleſiaſticis, libr.1.tit.4.c.14.nume.2.

murorum excubiis, quando teneantur perſonæ eccleſiaſtica, libr.1.tit.4.c.14.nume.2.
Miſſarum dicendarum onus imponi poteſt quotidie excepta infirmitate, li.3.tit.1.c.5.
mutuum ab initio non conſtans quando poſtea producit actionem, libr.3.tit.4. cap.5. gloſſ.
mutuum qui dare poſſint, & quibus, lib.3.tit.4.c.5. & quando ex mutuo filiuſfamilias obligatur, eod.gloſ.
mutuum quid, libr.3.tit.4.cap.2. quotuplex, eod.c.3. ciuile, naturale tantum, & ciuile & naturale, eod. interpretatiuum, & verum, eod.cap.4.num.2.
mutui contrahendi formula, lib.3.titul.4.c.6. vis, effectus, actiones, quibus & contra quos dentur, eod.cap.7.
mutuo quæ res dari poſſint, & dicantur, libr.3.tit.4.c.4.

N

N*Atales dies Imperatorum, & vrbium maiorum & ſingulorum feſtiuitate donati, libr.1.tit.19.cap.2 litera v*
naturales tantum filii qui, libr.2.tit.3.cap.1. nume.2.
Nauarræ Regnum per expoſitionem occupatum, lib.2 tit.6.cap.5.litera n
nauſragii peccantium pœnitentia ſecunda ad ſa nauium tabula, lib.1.tit.10.cap.1.
neceſſarium iuramentum quid, delatum a iudice in ſupplementum probatum, lib.5.tit.13.cap.1.nume.6.
neceſſitate famis vel alterius rei furatus vt puniatur, lib.4.tit.10.cap.8.
negatiuæ nulla probatio, quando autem negatiuæ ſit probatio, libr.5.tit.10.ca 3.iuncta gloſſ. & ibi glo. diſtinguit negatiuarũ propoſitionum diuerſas ſpecies iuris aut facti.
negotiari clericis non licet, libr.2.tit.9.cap.9. gloſſ.
negotiari non licet eccleſiaſticis, niſi ex artificiolo quodam honeſto victus cauſa, libr.4.tit.8.cap.9.
negotiatio habet maximum periculum animæ, lib.3.tit.14.cap.1.
negotiationes quæ interdictæ clericis, lib.1.tit.26.cap.3.
negotiorum geſtor quis, lib.3.tit.18.c.1.nu.3.
negotiorum geſtor quando & quatenus expenſas factas repetat, libr.3.tit.18.cap.8. gloſſ.
nepharii filii qui dicantur, libr.2.tit.3.cap.1. nume.7.
nobilitas virtutis & generis, libr.2.tit.8.cap.4.num.1. quando ex parte etiam matris, & vbi exſiſtente etiam patre ignobili, eod.gl. nobilitas ex ſcientia, eod.gloſ.p
nobilitas amittitur per exercitium mercaturæ, libr.2.titul.8.cap.3.gloſ.
nobilium Auſtriæ & Bauariæ in dicendo teſtamento priuilegium, vt ſcripto & ſine iuramento abſentes dicat, lib.5.tit.11.gl.c.l
noctu iudicandũ quare non eſt, & cur Areopagitæ tamen noctu iudicarunt, lib.5.tit.1.cap.3.gl.
nomen & qualitatẽ alterius vſurpare, quando falſum habet, lib.4.tit.11.cap.2.nu.3.
nomina quæ dicantur, & quomodo nominibus contraheretur olim, libr3.tit.12.ca.2. in gloſ.l
nomina propria quando imponantur Chriſtianis, & quando aliis impoſita & mutata, lib.1.tit.7.cap.5.gl.
nomina actoris, rei, iudicis, criminis, exprimere in libello criminali quid proficiat, lib.5.tit.9.cap.4.num.3. iunctis gloſſ.
nominatio ad beneficia duplex, libr.1.tit.28.cap.2.gl.
nominatio quid, libr.1.titul.29.ca.1.num 3.
nominata beneficia enumerantur, libr.1.tit.27.c.5.
nominata & innominata beneficia quæ, libr.1.tit.27.cap.3.
Notarius an & quando inſtrumentis expeditis poſſit addere vel diminuere, lib.5.tit.12.cap.5.
Notarii, vide tabelliones, protocolla, inſtrumenta.
Notarius rei per ſe probati, libr.5.titul.10.cap.5.
nouale quid, lib.1.tit.25.ca.3.gl.

Nouatiani & Cornelii Schiſma, & errores Nouatiani, lib.2.tit.7.cap.3. litera f ſchiſmate 8.

Nouatione facta debiti tollitur hypotheca prior, niſi expreſſe retineatur, lib.3. titul.9. cap.6. iuncta gloſſ.

nouatus quis non confirmatus non potuit promereri Spiritum ſanctum, lib.1. tit.8. cap. 4 litera b.

nubebant noctu mulieres olim, libr.3. tit.21. c.1 iuncta gloſ.

nulla iuramenta non egent abſolutione, lib.5. tit.13. cap.9.

nulla ſententia excõmunicationis, quot modis dici poſſit, libr.4. titul.16. in fine gloſſæ.

nulla ſententia non debet mandari exſecutioni, lib.5. tit.14. c.6.

nullarum ſententiarum exempla, lib.5. titul. 14. cap.7.

nullitas ſententiæ poteſt opponi poſt eius prolationem, lib.5 tit.8. cap.2.

nuntii Papæ non tales, quales legati miſſi vel alii nati, & de latere, libr.5. titul.3. cap.1. gloſſ. a

nuptiæ primæ & ſecundæ & vlteriores approbatæ, ſed diuerſo modo, libr.3. tit.21. ca.2. iunctis gloſſ. vbi & quando ſecundæ & repetitæ fuerint prohibitæ, ponuntur & differentia inter primas & repetitas.

nuptiæ ſecundæ non benedicuntur, nec preſbyter eorum conuiuio intereſſe debet, lib.3. tit.21. cap.2. iuncta gloſſ.

nuptiæ ſimulatæ nuptiæ non ſunt, lib.3. tit.21. cap.5.

nuptiæ, vide matrimonium.

nuptiarum nouæ raptus ſimulati, vnde originem habuerunt. lib.3. tit.21. cap.14. glo.

nuptias benedicens ſecundus ſacerdos, quomodo puniatur, lib.4. tit.5. cap.3.

nuptias quo tempore non licet celebrare, libr. 3. tit.21. c.6. nume.3.

O

OBedientia principum pactum humanæ ſocietatis generale tantum, libr.3. tit.1. c.4. glo.

obedientia debita ſuperioribus prælatis, & de pœna inobedientiæ, lib.2. tit.9. c.8. num.3. iuncta gloſſ.

obedientia quæ debetur a clericis monachis & laicis prælatis, lib.5. tit.2. cap.2. iuncta gloſ.

obedientiæ iuramentum, libr.5. tit.13. cap.1. nume.6.

oblatio eccleſiaſtica quid, lib.1. tit.23. cap.2. eius ſpecies, eod. c.3. de quibus facta grata, vel reiecta a Deo ſit & eccleſia, eod. cap.4. qui offerant, eod. c.5.

oblatio facta debiti, quando prodeſt & nocet aliis, lib.3. titul.9. cap.5. num.3. gloſſa iuncta.

oblationes primæ ſacrificia Deo facta, libr.1. tit.23. cap.1. nu.1.

oblationes Deo & eccleſiis quare fiãt, & quare recipiantur, & fines earum & offerentium, lib.1. tit.23. c.7.

oblationes Deo, Sanctis & eccleſiis fiant, vel relictæ, quibus debeantur, libr.1. titul.23. cap.6.

oblationum ſpecies humana & diuina, eod. libr.1. tit.23. cap.1. nume.2. & ſeq. vt canonis, auxilii charitatiui, eod. nu.3. debiti, num.4. filiorum curiæ, num.5. Deo factarum, nu.6. euchariſtiæ, num.7.

oblationum diuiſio in ſimplices, primitias & decimas, libr.1. tit.13 cap.1. nu.8.

oblationum faciendarum modus, & quando in Miſſa ſummi pontificis dantur ad pedes eius, quando ad manum & in aliis Miſſis ad manum diaconi, lib.1. tit.23. cap.5.

obligatio ex conſenſu quæ, libr.3. tit.13. ca.1.

in obligatione generali cenſentur excepta, quæ quis veriſimiliter non eſſet expreſſe obligaturus, lib.3. tit.9. ca.3.

obligationes in diem, ex die, ſub conditione, ſub modo, quæ, lib.3. tit.1. c.7.

obligationum diuiſio, libr.3. tit.1. c.1. num.2.

oblationes eccleſiaſticas recipiens, ab his quib. prohibet eccleſia accipere, quomodo puniatur, lib.4. ti.5. c.5.

obſides pro fide implenda dari poſſunt, libr.3. tit.9. cap.3.

obſides habent ſpeciem fideiuſſorum, lib. 3. tit. 11. c. 4. gloſ.
occidens ſe ipſum qua pœna puniendus, quod non debeat ſepeliri in loco ſacro, libr. 4. tit. 13. c. 5. nume. 7.
occidentes vxores vel presbyterum, priuantur ſpe coniugii, libr. 3. titul. 21. cap. 7. nume. 5. & 7.
occidere quando liceat furem, libr. 4. tit. 10. cap. 8. gloſ.
occidere propria authoritate non licet, etiam impiiſſimum, maleficum, & quare, libr. 4. tit. 13. cap. 3. iuncta gloſſ. litera l authoritate publica contenta, eod. lit. n
occidere quid, libr. 4. tit. 13. cap. 1.
œconomus epiſcopi, lib. 2. tit. 9. cap. 5. nu. 11. & plura gl. f g
œconomus eccleſiæ nec eius proximi rem ab eccleſia emere vel precario accipere non poſſunt, lib. 3. tit. 7. c. 4. num. 2.
officialis iniuria redundat in eum, cuius eſt officialis, libr. 4. titul. 9. cap. 6. & ibi gloſ.
officialis vnus & plures, & foraneus delegatus conſtitui poteſt, lib. 5. tit. 2. cap. 3. non laicus, ſed tamen monachus clauſtralis, eo.
officialis & vicarius epiſcopi habent ordinariam iuriſdictionem, lib. 5. tit. 2. c. 2. glo. & cap. 3. & ibi quæ facere poſſint vel non loco epiſcopi, cum quo vnum tribunal conſtituunt.
officialis & vicarius in quo differant, libr. 5. tit. 2. cap. 3. gloſ.
officialis damnum, datum per eum, qui eum conſtituit reparari debet, lib. 5. tit. 2. c. 3. gl.
officialis epiſcopi alium ſui loco conſtituere poteſt, & quomodo, libr. 5. tit. 2. ca. 3. gloſ.
officialis ratione officii ſui damna[illegible], non poteſt appellare a ſuo iudice li[illegible] tit. 15. c. 2.
officiales epiſcoporum, lib. 2. tit. 9. cap. 3. nu. 4.
officiales alii quam epiſcopi, in [illegible] iuriſdictione ſua ſpirituali conſtituere poſſunt, lib. 5. tit. 2. cap. 3.
officialem ſede vacante conſtituit capitulum vel confirmat conſtitutum, & in eius negligentiam Metrapolitanus aut vicinus epiſcopus, lib. 5. tit. 2. cap. 3. gl.
officium inter beneficia eccleſiaſtica, quid & vnde dicatur, lib. 1. tit. 27. cap. 2. num. 6. vnde officium dicatur, eod.
officium diuinum tenetur degradatus dicere, & quare, exceptis quibuſdam, libr. 4. titu. 15. cap. 4. glo.
officium iudicis quid, libr. 5. tit. 2. cap. 1. circa quæ verſatur, eod. cap. 2.
officium is dicebatur qui crimina inquirebat & deferebat, lib. 5. titul. 9. ca. 3. gloſ.
officia non debent dari a Chriſtianis Iudæis vel aliis infidelibus, libr. 2. tit. 5. cap. 4. & ibi gloſ.
offic. diuinorum ceſſatio, quomodo indici debeat, lib. 5. tit. 12. cap. 3.
offic. diuinorum ceſſatio pœna eccleſiaſtica, libr. 4. tit. 15. cap. 4. nu. 6.
officiorum diuinorum ceſſatio, quando in iniuriam fiat alterius, & quæ prohibita, libr. 4. tit. 9. c. 3.
oleum in eccleſia vnctionis cauſa triplex, & quando & quomodo conſecretur, lib. 1. tit. 8. cap. 3. litera g & quæ vngantur ex ſingulis oleis, eod.
oleo in ſacris vſi Gentiles & Iudæi ad lumen, libr. 2. tit. 5. cap. 2. gloſſ.
omnia eſſe obſeruare, & finē ſuum deſiderant aſſequi, lib. 1. tit. 1. c. 1. nu. 1.
operaria non eſt beneficium ſed officium, libr. 1. titul. 27. cap 6. num. 4.
operarum locatarum merces, quando debeatur etiam non præſtitis, lib. 6. titul. 16. cap. nume. 3.
ordinandi forma, tempus, lib. 1. tit. 13. cap. 5. nume. 1. ritus & ceremoniæ in ſingulis ordinibus eccleſiaſticis, eod. nume. 2.
orandi munus quibus incumbit, & docetur omnibus, ſed maxime neceſſario quibuſdam clericis, lib. 1. tit. 20. cap. 5.
orandi & dicendi preces formula, libr. 1. titu. 20. ca. 6. nu. 1. quotidie & tempore interdicti, eod.
orandum ſemper & exempla valde orātium, libr. 1. tit. 20. c. 2. literam
orandum verſus Orientem, lib. 1. tit. 20. cap. 6. num. 2.

orandum non eſt pro fure in furto occiſo, libr. 4. titul. 10. cap. 8.
oratio ad Deum vel Sanctos quid, libr. 1. tit. 20. cap. 1.
oratio ſolitaria efficax publica efficacior, libr. 1. tit. 2. c. 2. litera g orationis quatuor ſpecies, eod. lit. b
oratio facta ab ſtantibus & a prouolutis in genua, libr. 1. titul. 20. cap. 6. iuncta gloſ. per totam.
orationis tempore qui excludendi ab eccleſia, libr. 1. titul. 20. cap. 6. nu. 3.
orationis vires & efficacia, lib. 1. tit. 20. c. 9.
orationes, vide preces.
orationes pro quibus fiant vel non, li. 1. tit. 20. cap. 8.
oratoria quando beneficia, libr. 1. tit. 27. cap. 6. nume. 5.
oratoria quid, lib. 3. tit. 4. c. 11. nume. 5.
oratoriis in priuatis non conſecratis & locis priuatis, quando poſſunt Miſſa celebrari, libr. 1. tit. 21. c. 6 gloſſ.
ordinare nolens epiſcopus malitioſe vel accepta pecunia punitur, libr. 1. tit. 13. cap. 5. litera n
ordinariam iuriſdictionem qui dicantur habere, libr. 5. tit. 1. cap. 3. iuncta gloſ.
ordinarium iudicium quid, li. 5. ti. 1. c. 2. n. 3.
ordinarii iudices ſunt Officiarius & vicarius epiſcopi, lib. 5. tit. 2. c. 2. gloſ. & cap. 3.
ordinari qui non debent, & qui debeant, per totum cap. 6. libr. 1 tit. 13.
ordinari ſeruus, libertus & adſcriptitius quando & quomodo in eccleſia poſſint, lib. 4. titul. 2. cap. 3.
ordinatio non repetitur ſemel facta, lib. 1. tit. 13. ca. 6. nume. 6.
ordinatio eccleſiaſtica non fit ſine titulo, libr. 1. tit. 13, c. 5. nume. 1.
ordinatio ſerui vel liberti ſcripturã fieri deſiderat, lib. 5. tit. 12. cap. 3 num. 6.
ordinatus ab Schiſmatico, Heretico, epiſcopatum inuadente, vt puniatur, libr. 4. tit. 3. cap. 2.
ordinatus ante ætatem conſtitutam & ordinans, quomodo puniantur, lib. 4. tit. 2. c. 2.
ordinatus per ſaltũ aut furtiue quis, & quomodo puniendus, lib. 4. tit. 4. cap. 3.
ordinatorum a non ſuo epiſcopo pœna, libr. 4. titul. 3. cap. 1. nume. 1.
ordinandorum ætates, lib. 4. tit. 2. cap. 2. nu. 2.
ordo ſacramentum, & quid ſit, lib. 1. tit. 13. c. 1. ſeptem ordines ſecundum Theologos, ſecundum canoniſtas 9 addito clericatu & epiſcopatu, eod. cap. 2. diuiſio in maiores & minores, & qui ſint, eod. num. 2.
ordo iudiciarius in præiudicialibus concurrentibus vel cauſa poſſeſſionis & proprietatis ſeruandus, libr. 5 tit. 1. cap. 5 num. 4.
ordo iudicialis in quibus non ſeruatur, libr. 5. tit. 1. c. 2. iunctis gloſſ.
ordo quis in ſententiis ſequendus ſit, lib. 5. tit. 14 cap. 4. iuncta gloſ.
ordo agendarum cauſarum pro tribunali volumine vocant rolle, *Galli, conſcriptus & ſeruandus libr. 5. tit. 2. cap. 2. gloſſ.*
ordinis cuiuſque eccleſiaſtici propria materia & munus circa quod verſetur, libr. 1. tit. 13. c. 3.
ordinis presbyteratus character non tollitur depoſitione vel degradatione ordinati, ſed execiutio interdicitur; ideo & ſacerdos talis conſecrat, lib. 1. tit. 21. cap. 5. iuncta glo.
ordinis characterem ſuſcipiunt ordinati laici & illiterati, etſi alioquin puniantur, libr. 4. tit. 2. c. 4.
ordines eccleſiaſticos conferunt interdum abbas, libr. 1. tit. 13. cap. 4. nume. 1. epiſcopus ſuis diœceſanis & alienis cum dimiſſoriis literis. eod. nume 2. & num. 3, qui renuntiauit epiſcopatui, eod. num Hæreticus, aut Schiſmaticus, eod. numer. 4. Simoniacus, nume. 5. num Græci a Latinis epiſcopis & contra. 6.
ordines duo non conferuntur eodem die, libr. 1. titu. 13. c 5. num. 3.
ordines ſacri habent profeſſionem tantum & expreſſam voti caſtitatis, libr. 3. titul. 2. cap. 5.
ordines ſine diſpenſatione non conceduntur illegitimis, lib. 4. tit. 2. c. 1. & ibi quis diſpenſet, & nu. 4. de pœna illegitimi ordinati.

ordinis eccleſiaſtici miniſterium agens non in eo ordinatus quomodo puniatur, lib.4.tit.4.cap.1.

ordines conferens duos vel plures ſimul, & alio tempore quam ſtatutum ſit, quomodo puniatur, item & ita ordinatus, libr.4.tit.4.cap.2.

ordinum eccleſiaſticorum finis, & rationes, lib.1.tit.13.cap.7.

originarius & adſcriptitius colonus, quomodo in eccleſiaſticis gradibus ordinari poſſit, libr.4.tit.2.c.3.

oſculum dans excommunicato, qui poteſt abſoluere, cenſetur abſoluiſſe, lib.4.tit.16.cap.8.

oſtiarius quis in eccleſia, libr.2.tit.9.cap.2.nume.3.

P

PAciſci qui poſſint vel non, lib.3.tit.1.c.6.

Paciſcendi formulæ ex conſinſu, dum non lædant ſubſtantiam contractus, libr.3.tit.1.cap.7.

pactum quid, lib.3.tit.1.c.2.nu.2. cum pollicitatione eius diſtinctio, eo. iuratũ & ſimplex non iuratum, eod.cap.4.

pactum nudum non obligat iure ciuili, quomodo autem iure pontificio, & quid nudum dicatur, libr.3.tit.1.ca 8.gloſſ.

pactum legis commiſſoriæ in pignoribus prohibitum, libr.3.tit.9.cap.4.

pacta de quibus fieri poſſunt vel non, lib.3.tit.1.cap.5.

pacta de ſpiritualib. improbata exceptis quibuſdam conditionibus receptis, libr.3.tit.1.c.5.

pacta quæ ſolent adiici locationibus, lib.3.tit.16.cap 5.gloſſ.

pacta ſeruari debere & conuentiones, quare etiam a principibus, & quomodo ſint iuris gentium, & iuris ciuilis, lib.3.tit.13.c.5.gloſ.

pacta cum dæmone tacitã ſocietatem habẽtia ill cita, lib.3.tit.17.ca.2.

pactorum vis finalis, finalis cauſa & effectus & quando alijs non nocecant quam contrahentibus, lib.3.tit.1.cap.8.

pactorum alia nuda, alia conuenta ſeu veſtita, libr.3.tit.1.c.3.nume 1. in rem in perſonam expreſſa, tacita, ſimplicia, & non ſimplicia eod.cap.4.

paganus quis, libr.1.titul.5.c.7.nume.1. & gloſſ.l

pagani qui dicantur, lib.2.tit.5.cap.1.gloſ.a

palea quid in decreto Gratiani ſignificent, lib.1.tit.1.ca.1.num.15.

pallium quando debeat petere Metrapolitanus, electus, libr.1.tit.29.c.6.num.4.

pallium Græcorum & clericorum, libr.2.tit.9.c.7 iuncta gloſ.

pallium Chriſtianorum antiquorum, libr.4.titul.8.cap.1.gloſ.z

pallium quum datur archiepiſcopo, habet fidelitatis ſummo pontif. præſtandum iuramentum, lib.5.titul.13.cap.2.nu.4.

panormia quid, libr.1.tit.1.cap.1.nu.13.

papa quot modis confert vel concedit beneficia eccleſiaſtica, libr.1.tit.28.c.12.

papa habet pleniſſimam poteſtatem ſupra beneficia, lib.1.titul.27.c.10.nume.3.

papa mortuo non ideo eccleſia acephala, lib.1.tit.4.cap.1.lit.g

papa etiam non poteſt auferre characterem, & eius vim ordinato, ſi character iſte indelebilis, lib.1.tit.21.cap.5.iuncta gloſſ.

papa vocat filios omnes Chriſtianos exceptis hæreticis, quare, lib.2.tit.3.cap.2.

papa quando ab alio iudicari poſſit, libr.5.tit.1.cap.4.gloſ.c

papa a Deo iudicatur, & in quibus ſubſit conſilio, lib.5.cap.2.iuncta gloſ.

papa ab omnibus appellari vel inuocari poteſt, niſi in appellatione a iudice laico, ab eo autem nemo appellat, vt nec a principe, lib.5.tit.15.cap.3.

papa confirmat conſilia vniuerſalia, lib.1.tit.2.cap.6.nume.1.

papæ neptem deſponſatus Iordanis de Ciſte laqueo ſuſpenſus in Gallia, libr.5.titu.15.ca.1.gloſ.

papa in Miſſa quando oblationes offeruntur in manu eius vel ad pedes, lib.1.titul.23.cap.5.

Papæ pulſi ſede & antipapæ, vnde, libr. 2. tit. 7. c. 2. lit. f in ſchiſmatis.

papæ reſeruata quæ non poſſunt fieri a legatis eius etiam ſine ſpeciali mandato, li. 5. tit. 3. ca. 3. iunctis gloſſ.

papæ a papa ad concilium generale non poteſt appellari vel alibi, libr. 5. titul. 15. cap. 3. iuncta gloſ.

papatus beneficium eſt, lib. 1. tit. 27. c. 3.

parricidium in quibus perſonis fieri dicatur, libr. 4. tit. 13. c. 2. gloſ.

parrochia quid & vnde dicta, libr. 2. titul. 9. cap. 4 gloſ.

parrochiarum curiones, quib. nominibus dicantur, lib. 2. tit. 9. c. 1.

parrochianus die Dominica in parrochia audire Miſſam debet, libr. 1. tit. 21. c. 6 nu. 8.

partiarius colonus quid diſtet a cõductore colono, & quod eius cõtractus non tranſit ad hæredem, lib. 3. tit. 16. cap. 6. gloſ.

partus in vtero matris num baptizandus, lib. 1. tit. 7. cap. 6. nume. 1.

partus ſuppoſitio habet falſum in re, lib. 4. tit. 11. cap. 2. nume. 3. pœna eod. cap. 7.

paruulis pro baptiſmo profuit ſola fides, libr. 1. tit. 7. ca. 2. gloſſ. n nunc ſine baptiſmo decedentes quomodo damnati, libr. 1. tit. 7. cap. 6. gloſſ.

Paſchæ ſolemnitas quo die fieri debeat, lib. 1. tit. 19. c. 2. in gloſ. & ibi de conuerſia antiquorum circa diem.

pater luſtricus, libr. 1. tit. 7. cap. 7. gl.

pater dicens filium ſpurium natum fuiſſe ex ea, cum qua matrimoniũ contraxit clam, an eum efficiat legitimum & habilem ad ſuccedendum, libr. 2. tit. 3. cap. 3.

patriarchæ quot, & eorum ordo dignitatum, libr. 2. tit. 9. c. 3. num. 2.

patrimoniũ quare a patre, & matrimonium a matre, lib. 1. tit. 12. c. 2.

patrimonium vnde ita appellatum, lib. 3. tit. 21. cap. 1. num. 4.

patrimi & matrimæ qui quæve poſſunt eſſe aut non, libr. 1. tit. 7. cap. 7. nu. 2. qui olim ita dicti, eod. gloſ. an exiguntur de neceſſitate in baptiſmo, eodem gloſſ. an vnus tantum vel plures, vel vniuerſale eſſe [illegible] eod. gloſ. v

patrimi baptizandorum, li. 1. tit. 7. c. [illegible] 2.

patrimi qui poſſunt eſſe in confirmatione, libr. 1. tit. 8. ca. 3. num. 5.

patrimi & matrimi pueri in nuptiis, libr. 3. tit. 21. c. 1. gloſ. h

patronatus ius eccleſiaſticum quid, libr. 1. tit. 27. cap. 1. nu. 2.

patronatus iura ſingularia præter communia eccleſiarum in ſues libertes, lib. 2. tit. 4. c. p. 2. nume. 2.

patronatus iura transferri, & vendi cum vniuerſitate poſſunt, non aliter, lib. 3. tit. 14. c. 5. gloſ.

patronus excommunicatus non poteſt præſentare, lib. 4. tit. 16. cap. 7.

patroni in permutatione beneficiorum an neceſſario conſentire debeant, lib. 1. titul. 28. c. 9. gloſſ.

Paulus Patriarcha Conſtãtinopolitanus Monothelita excommunicatus, lib. 4. tit. 16. c. 6. gloſſ.

pauperis bona vel eleemoſynam vel mercedem retinens homicida eſt, lib. 4. titul. 13. cap. 1.

pauperes qui & quot recipiendi hoſpitalibus, & quantum illis dandum, & quibus & quando, lib. 1. tit. 16. ca. 5.

pauperum cura ad epiſcopum pertinet maxime, libr. 1. tit. 16. c. 4.

pauperibus quãdo debent dari, quæ reſtituenda ſunt per vſuras extorta dominis, libr. 3. tit. 5. cap. 6. nu. 1. in gloſ. a b

paupertatem cur Deus eſſe voluerit, libr. 1. tit. 16. c. 4.

peccatum materia, circa quam pœnitentia verſatur, libr. 1. tit. 10. cap. 4. nume. [illegible] peccatum quid & diſtinctio peccatorum, nume. 2. quid originale, actuale, mortale, veniale, eod. num. 3. irremiſſibile, & quare, & contra Spiritum ſanctum, & quare ita dictum, lib. 1. tit. 10. c. 4. lit. f

peccatum non excuſatur ex mãdato [illegible], niſi aliquando pœna ex cauſa retine[illegible], lib. 3. tit. 18. cap. 3. lit. h

pe[illegible]m

Peccatum num multitudine excuſetur, lib.4.t.15.c.5.

Peccata confeſſa ſemel, an ſint iterum confitenda, & quando, lib.1.t.10.c.6.num.4. & litera t

peculatus quid, lib.4.t.10.c.2.num.5.

peculium quid clericorum maxime, lib. 1.ti.26.c.1.

peculium quotuplex, aduentitium, caſtrenſe, & quaſi, & quale clericorum, lib.1.tit.26.c.1. in gloſ. a quotuplex peculium clerici, eod.c.2.

peculium caſtrenſe, & quaſi caſtrenſe, qui habeant, lib.3.t.1.c.6.gloſ.

peculium qui clerici habere poſſunt vel non, lib.1.t.26.c.4.

pecunia & peculium vnde dicantur, lib.1.tit.26.c.1.iuncta gloſ. a

pecuniæ non numeratæ exceptio intra quod tempus poſſit proponi contra petentem ex chirographo, lib.3.t.12.c.3.iuncta gloſ.

penſio de beneficio non eſt beneficium, lib.1.t.27.c.6.num.2.

penſionis reſeruatio in renuntiatione beneficii quomodo fiat, lib.1. titu.28.cap.9.in gloſ. l

penſionis remiſſio conductori, quando & quatenus fiat, lib.3.t.16.c.6.iuncta gloſ.

penſiones impoſitas beneficio beneficiatus neve promiſsus ſi inde viuere nequeat, poteſt reiicere, lib.1.t.27.c.9.in gloſ. litera k

percutere quid & verberare, lib.4.ti.9.cap.3 gloſ. g

percutient & iubens percuti pœnæ obnoxii, li.4.t.9.c.10.num.3.

peremtoriæ exceptiones iudicii, lib.5.titu.8.cap.1.

perfidiæ pœna, lib.3.t.1.c 7.gloſ. s

periculum rei emtæ, ad quem pertineat emtorem aut venditorem, lib.3.tit.14.cap.9.num.1.

periurii cognitio pertinet, & ad ipſum iudicem laicum, lib.5.t.13.c.8.iuncta gloſ. m

periurii pœna. lib.5.t.13.c.7.

periurus teſtis eſſe non poteſt, lib.5.tit.11.c.4.

periurus quis, lib.5.ti.13.c.6. & c.7.

permiſſum quod eſt, non eſt dicendum ſtatim approbatum a permittente, li.3.t.5.cap.1.gloſ. b

permutatio in quibuſdam conſentit emtioni, in quibuſdam differt ab ea, lib.3.t.15.c.1.iunctis gloſſis.

permutatio & permutare quid, lib.3.ti.15.c.1. num. 2. quotuplex & quando obligat, eod. c.2. de quibus fiat in ſpiritualibus & temporalibus, eod.c.3. a quibus fieri poſſit, eod.c.4. qua forma maxime beneficiorum eccleſiaſticorum, eod.c.5. cauſa permutationis admittendæ effectus, actiones, eodem cap.6.

permutatio beneficii non ſemper permiſſa, & quando, & quomodo permittatur titulariis, lib.3.t.15.c.3.iuncta gloſ. c cur tantum princeps non alii, & qua forma res poſſit permutare cum rebus eccleſiæ, eod.gloſ.

permutationis cauſa renũtiatione facta aliis, quam permutantib. beneficia conferri nequeunt, & quando redeant ad beneficia, ſi ea non ſortiatur effectum, & an propria auctoritate, an noua collatione, lib.1.t.28.c.9.iuncta gloſ.

permutationi perficiendæ beneficiorum, quorum conſenſus adhiberi debeat, lib.1.t.28.c.9.gloſ.

perpetuum in iure dicitur, vt plerunque pendente vita alicuius, lib.1.t.27.cap.1.gloſ. litera k

perſonatus in beneficiis quid, lib.1.tit.27.c.2.num.6.

perſonæ iudiciorum, quæ ſint principales & acceſſoriæ, lib.5.t.1.c.3.num.3.

perſonarum conditio diſtinguit in delictis pœnas, lib.4.t.15.c.6.gloſ.

perſonarum inquiſitio in hoſpitibus recipiendis, non facienda ad meritum, lib.1.t.16.c.1.litera b

perſonarum cauſa omne ius conſtitutum, & quid perſona, lib.2.t.1.c.1.diuiſio perſonarum ratione ſexus in maſculos, fœminas, Hermaphroditos, frigidos, impotentes, caſtratos, &c. eod.lib.2.t.1.c.2.diſtinctiones iſtius legis vnde, eod.c.3.

perſonarum eccleſiaſticarum diuiſiones, lib. 2. tit. 9. c. 2.

petitio iudicialis, vel verbalis, vel ſcriptura, ſeu libello contenta quid, lib. 5. t. 7. c. 1.

Petrus de Cunais contra iuriſdictionem eccleſiaſticam inſtituit, lib. 5. t. 1. c. 2. gloſ.

Petrus Aragoniæ dux citatus ad tribunal Chriſti mortuus, lib. 5. t. 1. c. 2. gloſ. a

phylacteria ſuperſtitioſa appendentis pœna, li. 4. t. 12. c. 3. gloſ. per totam.

philoſophorum inſignia pallium, barba, clauа, lib. 4. t. 8. c. 2. gloſ.

Photii canones, lib. 1. tit. 1. c. 1. num. 17. ab iis cauendum, eod. litera l.

pia relicta in dubio quib. debeantur, locis vel pauperibus, lib. 1. t. 23. c. 6.

pignoratitia actio in rem, & in perſonam, lib. 3. t. 9. c. 4. gloſ. & quibus detur, & hypothecaria, & contra quos, eod. c. 5. differentia eius cum hypothecaria, eod. gloſ.

pignoratitia directa actio datur debitori contra creditorem, & pro quo, lib. 3. tit. 9. c. 6. num. 2.

pignus & hypotheca quomodo re contrahantur, lib. 3. tit. 9. c. 1 quomodo ab hypotheca differt, & quid ſit, eod.

pignus per creditorem vſucapi nequit, lib. 3. t. 9. c. 4. num. 2.

pignus quando tacite obligatur, & in quibus, lib. 3. t. 9. c. 4. gloſ. i

pignus quot modis liberatur ab obligatione, li. 3. t. 9. c. 6. num. 1.

pignoris diuiſio & explicatio in teſtamentariis, prætorium, legale, iudiciale, lib. 3. t. 9. c. 2. conuentionale, expreſſum, & tacitum, generale omnium bonorum, vel antiquorum, eod.

pignoris contrahendi forma, vel expreſſe, vel tacite, & quomodo, lib. 3. t. 9. cap. 4. & de pactis illius prohibitis.

pignoris fructus, & commoda ad debitorem dantem, non ad creditorem accipientem pertinent, quemadmodum & omne damnum, lib. 3. tit. 9. c. 4. num. 2. ibi exceptio.

pignore vtens fur eſt, lib. 4. t. 10 c. 3.

pignora quando vendi & quomodo, quæue auctoritate debeant a creditoribus, lib. 3. t. 9. c. 5. num. 1. iunctis gloſ.

piſcari quando quis prohiberi poſſit in loco publico, lib. 4. t. 9. c. 3. iuncta gloſ.

placenta ſeparata a paſta pro primitiis, lib. 1. t. 29. c. 6. gloſ.

plagiarii qui & plagium, lib. 4. tit. 10. cap. 2. num. 2.

plagiarii hominem furantis pœna, lib. 4. t. 10. cap. 8.

plebs qui dicantur, lib. 2. t. 8. c. 2. gloſ. c & inter plebeios qui, eod. c. 3.

plena probatio in quibus exigitur, lib. 5. t. 1. cap. 4.

poculum amatorium, vel ſterilitatis propinā[illegible], quomodo puniendus, lib. 4. titu. 12. cap. 3. in fine.

pœna dupli, & quadrupli, & tripli, quomodo in furto, & aliis ſit intelligenda, lib. 4. titu. 10. c. 7. iuncta gloſ.

pœna honoraria, lib. 4. t. 9. c. 10. num. 2. de pecuniaria, c. 11.

pœna quid, eiuſq; diuiſio ſeu ſpecies, lib. 4. t. 15. c. 1. in æternam & temporalem, & rurſus ſubdiuiſiones in corporalem, pecuniariam & ſpiritalem. Spiritalis ſubdiuiſio in excommunicationem, interdictum, ſuſpenſionem, remotionem ab ordine.

pœna imponenda vbi delictum vel crimen, vel cauſa, lib. 4. t. 15. c. 2.

pœna an alius pro alio puniatur, & quando id accidit ob culpam vel cauſam, lib. 4. tit. 1[illegible] cap. 5.

pœna conuentionalis contractuum, lib. 3. t. 1[illegible] cap. 7.

pœna non debet eſſe maior delicto, lib. 4. t. 15. cap. 6.

pœna delicti extenditur ad deſcendentes, & collaterales delinquentes aliquando, [illegible]b. 4. t. 13. c. 5. gloſ. iuncta in fine.

pœna generis priuari poteſtate contrahendi, lib. 3. t. 1. c. 6. gloſ.

pœnæ conuentionales certæ ſummæ, ſi quod p[illegible]omiſſum eſt, non fiat, lib. 3. t. 1[illegible]. c. 5.

pœna pecuniaria & alia conuentional[illegible], l[illegible]ales, ſynodales, canonicæ, conſuetudin[illegible]æ,

a f-

arbitrariæ, quæ, lib.4.t.15.cap.3. & ibi a quibus imponi poſſint, & num iudex legalis, & loci mutare poſſit, eod.gloſ.d

pœnæ a canonibus criminibus impoſitæ plures enumerantur, lib.4.t.15.c.4.

pœnarum criminum remiſſio, ex quib. cauſis fiat, lib.4.t.15. c.6.iuncta gloſ.

pœnarum criminum cauſæ & effectus, & quare facile remitti non poſſint, & quomodo exſtinguantur, li.4.t.15.c.7.

pœnarum in impoſitione quæ ſunt obſeruanda, lib.4.t.15.c.6. & ibi de circumſtantiis in delictis puniendis conſiderandis.

pœnitendi forma, lib.1.t.10.c.10.num.1.

pœnitentes ſolemniter non ordinantur, lib.1.t.13.c.6.num.3.

pœnitentes a quibus tempore pœnitentiæ abſtinere debent, & quæ agere, lib.1.t.10.c.10.num.3.

pœnitentes publice non poſſunt ordinari, & ſi ordinati ſint de pœna eorum & ordinantium, li.4.t.2.c.5.

pœnitentia quid, & in quantum eſt Sacramentum, lib.1.t.10.c.2. vera, falſa, eod.c.3.num.1. publica priuata, publica ſolemnis, eod. num.2. & 3.

pœnitentia publica non ſolemnis quæ, lib. 1 ti.10.c.3.nu.5. priuata quæ, eo.nu.6. hãc fecit Theodoſ.ex iuſſu D. Ambroſii, eod.litera b

pœnitentia Ethnicorum inutilis quare, li.1.t.10.c.3.litera i

pœnitentia nemini deneganda, imo ad eam peccantes cogendi, li.1.t.10.c.11. & c.12. litera o

pœnitentia ſolemnis non poteſt imponi clericis, li.2.t.9.c.11.num.4.

pœnitentia eſt pœna eccleſiaſtica, lib.4.t.15.c.4.num.2.

pœnitentia ad mortem dilata dubia, num Deo grata, ſed non eſt iudicanda, lib.4.tit.16.c.10.gloſſa.

pœnitentiæ materia circa quam verſatur, eſt peccatum, & quotuplex peccatum, lib.1.t.10.c.4.

pœnitentiæ Sacramentum lapſis neceſſarium nec differendum, lib.1.t.10.c.1.

pœnitentiæ ſolemnis forma, lib.1.t.10.cap.3.num.3. ſemel in vita tantum impoſita, eod.num.4. quibus non imponitur, & eius effectus ne pœnitens ad ordines ſacros conſcendere poſſit, eod.

pœnitentia peccatorum quomodo hodie relinquantur confeſſorib. arbitraria, lib.4.t.15.c.3.gloſ.

pœnitentiæ partes, lib.1.t.10.c.5.

pœnitentiæ finis indulgentia & emendatio ad vitam æternam, lib.1.t.10.c.12.num.1.

pœnitentiam qui publicam, ſolemnem, & priuatam imponere poſſunt, lib.1. titu.10.cap.9.

pœnitentiam petentem reiiciens puniendus, lib.1.t.10.c.12.num.2.

pollicitatio quid, lib.3.t.1.c.2.num.2.

pollutio eccleſiæ quid, & in quibus caſib. contingat, & reconciliatione reſtituatur, lib.1.t.4.c.6.num.3.

Polycarpum opus quid, lib.1. titu.1. cap.1. num.1.

Pontificium ius quid, & quare ita dicatur, li.1.t.2.c.1.num.1.

populus quos contineat, & quomodo nomine laicorum dicatur, lib.2.titu.8.cap.2.iuncta gloſ.

populi voces non ſunt in ſententiis iudicum ſequendæ, lib.5.t.14.c.4.

populum ad ſeditionem & tumultum concitans quomodo puniendus, lib.4.tit.13.c.5.num.6.

poſſeſſio apud precario poſſidentem & dantem rei rogata, lib.3.t.7.c.6.

poſſeſſio fiduciaria & momentanea quæ, lib.3.t.8.c.7.iuncta glo.

poſſeſſionis adeptio requiritur poſt collationem beneficii, & quare, lib.1.t.28.c.16.nu.3. iuncta ibi gloſ.

poſſeſſionem rei probat inſtrumẽtum locationis eius inter contrahentes, ſed non inter alios, lib.5.t.12.c.8.num.9.

poſthumi qui, lib.2.t.3.c.4.in fine.

poſthumia Veſtalis ob cultum corporis in ſuſpicionem inceſtus incidit, lib.4.tit.8.c.4.gloſ.d

Poſtulantes in prælatum minores priuantur ipſo iure beneficiis, quæ habent in eccleſia, lib.1.t.28.cap.4.

Poſtulatio quid, lib.1.tit.29.cap.1.num.4. & ibi quomodo differat a nominatione & electione.

Potare, & ad potandum ſe incitare prohibitum clericis, lib.4.t.8.c.1.

Poteſtas ſpiritualis & regia, quando fuerunt coniuncta & ſeparatæ, lib.1.titu.1.cap.1. num.2.

Poteſtate patria quot modis filius liberatur, lib.2.t.3.c.5 gloſ.a

Poteſtates ſecularis & ſpiritualis ſeparatæ, lib. 2.t.8.c.5.num.1.

Præbenda eccleſiaſtica quid & diuiſio, lib.1. tit.27.c.3.num.2.prouentuum præbendarum ſpecies. eod. num.3. diuiſio alia in ſacerdotalem, & non ſacerdotalem, eo.nu.6.

Præbendæ & beneficia ſupprimi & minui poſſunt, lib 1.t 27.c.11.num.5.

Præbendæ datæ cantoribus & officiariis, non ſunt propriè beneficia, lib.1 titu.27.cap.6. num.10.

Præbendati qui, lib.2.t 9 c.5.num.6.

Præcepti iudicio ſententia qualis. & quod exſequenda, ſi non appelletur, lib.5 t.14.c.1. in gloſ.c

Præceptoriæ militum ſacrorum quomodo beneficia, lib.1.t.27.c.6.num 7.

Prædicare verbum Dei quando poſſit laicus, lib.2.t.8.c.5 iuncta gloſ.

Prædicandum quid ſit in eccleſia, lib.1.ti.22. c.3 qui prædicare poſſint, eod.cap.4.

Prædicatio verbi Dei quæ lib.1.t.22.c.1.

Prædicationis verbi Dei effectus, lib.1.tit.22. cap.7.

Prædicationi verbi Dei licet intereſſe excommunicatis, lib.4.titu.16.cap.7. & vltra ibi gloſ.

Prædicationibus eccleſiaſticis qui debeant, & poſſint intereſſe, lib.1.t.22.c.6.

Prædicatoris boni verbi Dei partes, lib.1.t.22. cap.2.

Prælati quæ, & quatenus de rebus eccleſiæ ſuæ, & profundatione aliarum eccleſiarum donare poſſint, lib 3.tit.19.cap.3.

præpoſitorum accuſatio facta a ſubditis nõ facile admittenda, & quare, lib.5.tit.9.c.5.

præſcribi non poteſt pignus a creditore, lib.3 t.9.c.4.num.2.

præſcriptio vlla temporis non iuuat poſſidentem nomine alieno ex conducto precario, &c. lib.3.t.7.c.6.iuncta gloſ.

præſcriptio hypothecariæ, & pignoratitiæ actionis, quo tempore fiat, lib.3.titu.9.cap. 5.gloſ.

præſcriptio non habet locum in matrimonio illegitimo, aut contra votum, lib.3.tit.21.c. 11.gloſ.

præſcriptio interrumpitur compromiſſo, lib.5. tit.4.c.8.

præſcriptio interrumpitur citatione legitima, lib.5.t.6.c.5.

præſcriptio ex iniuſta ſententia 30. annorum a morte iudicis, lib 5.t.14.c.7.gloſ.

præſcriptis verbis actio, quando detur ex ſtipulatione, lib.3.t.10.c.6.num.2.

præſidum prouinciarum auctoritas, lib.5.t.3. c.1.gl.a

præſumtio violenta probat & exemta, lib.5.t. 10.c.5.num.2.

præſumtionem facit ætas, vt talis quis cenſeatur, qualem ætas facit, lib.1.t.2.c.3.

præuaricator quis, lib.5.t.9.c.7.num.3.

præuentione collationis præfertur ſummus Põtifex omnibus ordinariis collatoribus, lib. 1.t.28.c.12.

precarium quid, lib.3.tit.7.c.1. item quid precaria & precariæ, in iure Pontificio, eod.c. 2. de quibus rebus fiant, eod.c.3.

precarium quibus modis finiatur aut reuocetur, lib.3.t.7.c.6.num.2.

precario dare, quive poſſidere dicantur [illegible] 3. t.7.c.4.modus precarium & prec[illegible]n-ſtituendi, eod. c.5. effectus & vis prec[illegible], eod.c.6.eiuſq; interdictum & actio, eod.

preces canonicæ, ex quibus compoſitæ ſint [illegible] 1.t.20.c.4.

preces ad Deum publicæ vel priuatæ, & q[illegible] & publicæ cum ſacrificio Miſſæ, ſin[illegible] nonicæ hora, & quare, lib.1.t.2[illegible].c.[illegible]

Præ[illegible]-

presbyteri qui, & vnde dicti in eccleſia. lib. 2. tit. 9. c. 9. nu. 9.

presbytera quæ in iure, lib. 1. tit. 21. cap. 4. gl. in fin.

presbyteris quæ ſolis ſacramenta cõmiſſa diſpenſanda. lib. 1. tit. 6. c. 6. nu. 3.

pretium vnde dictum in æſtimatione rerum, lib. 3. tit. 14. c. 2. litera k quale & quomodo iuſtum eſſe debeat, & in pecunia, ca. 4. gl. quid legitimum, quid formale, ibidem glo. literat.

pretii emtionis non ſoluti quando peti poſſunt vſuræ ab emtore, lib. 3. tit. 14. c. 9. glo.

pretii venditionis deceptio vltra dimidiũ iuſti pretii, quomodo reſarciatur, libr. 3. tit. 14. c. 9. nu. 4.

primates qui dicantur, lib. 2. tit. 9. c. 3. nu. 2.

primicerius quis, lib. 2. tit. 9. c. 5. nu. 5.

primitiæ Eccleſiaſticæ quid, lib. 1. tit. 24. c. 1. nu. 1. diuiſio earum in perſonales, prædiales, & mixtas, eod. nu. 2. de quibus ſoluantur, eo. c. quo iure petantur & debeantur. eo. c. 3. de quantitate & tempore ſolutionis earum, eo c. 4. quibus debeantur, eod. ca. 5. quare offerantur. eo. c. 6.

primitiæ ſolutæ ab ethnicis ſacerdotibus, lib. 1. tit. 24. c. 6 gl.

princeps ſolus cur poſſit permutare res cum rebus eccleſiæ, & qua ſolemnitate, libr. 3. tit. 15. c. 3 glo.

principis ſententia per iram ſupplicii irrogati non eſt ſtatim exſequenda, lib. 5. tit. 14. c. 6. iuncta gloſſa.

principis imago quare delata, & de eius abuſu, lib. 4. tit. 9. c. 3. & ibi gloſſ. litera o & de pœna deferentis in inuidiam alterius, eod. c. 9. nu. 7.

principes tenentur etiam ſuis conditionibus, lib. 3. tit. 13. c. 5. gl.

principum obedientia commune pactum ſocietatis humanæ, lib. 3. tit. 1. c. 4. gl.

prior conuentualis habet dignitate non clauſtralis, lib. 5. tit. 5. c. 6 iuncta glo.

priores clauſtrales & conuentuales, & prioriſſæ, lib. 2. tit. 9. cap. 3. num. 5. ſeculares, eo. cap. 4.

prioritas ſeculares & regulares, clauſtrales vel conuentuales qui, lib. 1. tit. 27. c. 5.

prioratus beneficium, & eius ſpecies, libr. 1. tit. 27. c. 5.

priuilegia quædam eccleſiarum & eccleſiaſticarum perſonarum, lib. 1. tit. 4. c. 14.

priuilegia clericorum realia & perſonalia, & peregrinantium eorum, libr. 2. tit. 9. c. 10. & circa actiones eorum, c. 11. eo. Item circa actiones eorum, eo. c. 11.

priuilegia creditorum circa prælationem in bonis debitorum, lib. 3. titul. 9. c. 5. num. 3. iunctis gloſſis.

priuilegia conceſſa patri cenſentur conceſſa vxori, & filiis, lib. 3. tit. 16. c. 6 gl.

priuilegia debent ſcripto conſtare, lib. 5. titul. 12. c. 3. nu. 4.

priuilegiorum inſtrumenta omnibus a iudice coram quo eduntur, non ſunt oſtendenda, lib. 5. tit. 12. c. 6.

priuilegiis ſuis præcedentibus & futuris quis pacto renuntiare poteſt, libr. 3. tit. 1. cap. 8. gloſſ.

probandi onus cui incumbit, lib. 5 tit. 10 c. 3.

probatio ætatis dubiæ, quibus fiat rebus, lib. 2. tit. 2. c. 5.

probatio quid, & ſpecies eius, lib. 5. tit. 10. c. 1. num. 1. 2. 3. & ibi de probationum neceſſitate in iudiciis.

probatio plena in matrimoniis & criminibus exigitur non ſemiplena, lib. 5. tit. 10. c. 4.

probatio de quibus fiat, & non admittitur de notoriis & non releuantibus, lib. 5. tit. 10. cap. 2.

probatio per quæ fiat, lib. 5. tit. 10. c. 5.

probatio ſemiplena, lib. 5 tit. 11. c. 8. glo.

probatio generis non probat in ſpecie, lib. 5. tit. 10. c. 4.

probationis effectus, lib. 5. tit. 10. c. 6.

probatione deficiente non iudicatur, lib. 5. tit. 10. c 6.

probationes ſemiplenæ, quãdo faciant plenam, lib. 5. tit. 10. c. 5. nu. 4.

probationes & indicia accuſatorum in criminibus qualia eſſe debeant, lib. 5. titul. 9. c. 4. num. 4.

proceſſiones ſeu ſupplicationes eccleſiæ cur ita dictæ, & diſtinctiones, lib. 1. tit. 20. cap. 3. num. 1. & 2. typus ſeu exemplum tempore antiquæ legis & Chriſti, eod. titul. lit. f. exempla ethnicorum, eod. cap. 8. & gloſſ. litera d

proceſſus ſolemnes generales, quibus diebus fiant Romæ & contra quos, lib. 5. tit. 6. ca. 5. iunctis gloſſis.

Proconſulum Romanorum poteſtas, libr. 5. tit. 3. c. 1 glo. a

procuratio eccleſiaſtica quæ debetur viſitantibus eccleſias quid, libr. 3. tit. 18. cap. 1. num. 3.

procurationum formulæ diuerſæ, lib. 3. titul. 18. c. 6. iunge. c. 5. eo.

procurator an ad baptizandum datus generet conſanguinitatem cum mandante, lib. 1. tit. 7. c. 7. glo. iuncta.

procurator ad negotia quomodo differt a procuratore ad lites, lib. 3. tit. 18. c. 2. gl.

procurator quis, lib. 3. tit. 18. c. 1. nu. 3.

procurator in quibus dari poſſit vel non, libr. 3. tit. 18. c. 3.

procurator quis poſſit alium in ſui locum ſubrogare, libr. 3. tit. 18. c. 4.

procurator a procuratore ſubſtitutus ab eodem non poteſt reuocari, & quare, libr. 3. tit. 18. c. 4. glo.

procurator non tenetur quis inuitus eſſe aut mandatum ſuſcipere, lib. 3. tit. 18. c. 5.

procurator pro quibus expenſis poteſt contra mandantem & hæredes eius, lib. 3. t. 18. c. 8. nu. 3.

procurator quando poſſit conueniri pro geſtis ab eo omiſſo domino, lib. 3. titul. 18. cap. 8. gloſſ. idque contra communem regulam, eodem.

procurator de omni culpa tenetur, libr. 3. titul. 18. c. 8. glo.

procurator in rem ſuam quis, & effectus, libr. 3. tit. 18. c. 7.

procurator etiam damnatus quando ſumtus factos & quatenus repetat, lib. 3. titul. 18. cap. 8. gloſſ. quando infamis ob fidem ruptam. eod. glo.

procuratori quibus ex cauſis reuocatur & finitur procuratio, lib. 3. tit. 18. c. 9.

procurator quando in criminalibus quæſtionibus admittatur, & contra.

procurator nomine domini iurare debet, libr. 5. tit. 13. c. 3.

procuratoris reuocatio facit geſtũ ab eo poſtea nullum, verumtamen oportet reuocationem cognitam, interdum ei ſoli, interdum & aduerſario litiganti & iudici, vide de eo & reuocatione procuratoris, lib. 3. tit. 18. c. 9. iuncta glo. b & c & ſequentib. & quando conſtitutione nouorũ cenſeantur reuocati priores vel non, eo. gl. e

procuratorem quando quis in iudicio cogitur pro ſe dare, lib. 3. tit. 18. c. 4.

procuratorem mutare in lite poſt conteſtationem, quando per regulam communem liceat, lib. 3. tit. 18. c. 9. glo.

per procuratorem abſolutio excommunicationis quomodo obtineatur, lib. 4. titul. 16. cap. 9.

procuratores ad lites olim non admiſſi, niſi in certis cauſis, lib. 3. tit. 18. c. 3. glo.

procuratores a quo dari efficaciter poſſint, lib. 3. tit. 18. c. 4.

procuratores qui poſſint conſtitui vel non, lib. 3. tit. 18. c. 5.

procuratores plures, vel duo conſtituti, vel ſimul, vel in ſolidũ vel ſeparatim, &c. quomodo differant, lib. 3. tit. 18. ca. 5. & ibi de illorum poteſtate, & quando vnus ſine alio poſſit negotium expedire.

procuratores quæ nobis acquirũt, vel quid nobis proſint, libr. 3. tit. 18. ca. 8. & de quibus teneantur, de male geſtis, & alia. &c. eod.

procuratores aut iuriſdictionũ laicorum iudices eccleſiaſticæ perſonæ eſſe non debent, lib. 4. tit. 8. c. 9.

procuratorum ſpecies totidem quot mandatorũ, vt generales, ſpeciales, ad lites, ad negotia, &c. lib. 3. tit. 18. c. 2. & ibi glo.

prodigus cui bonis interdictum an teſtari poſſit, lib. 3. tit. 22. c. 4. glo.

profeſſio religionis quo anno proficientis fieri debeat, lib. 3. tit. 2. c. 4. iuncta glo.

profeſſio

profeſſio religionis expreſſa & tacita, quomodo fiat, lib. 3. tit. 2. cap. 5. ante eã quantum probationis tempus precedere debeat, eod. gloſſ.
profeſſio regularis ſcripturam deſiderat, libr. 5. tit. 12. c. 3. nu. 5.
profeſſores doctores per annos 20. docentes, li. 2. tit. 8. c. 4.
proles in matrimonio conſideratur in intentione, lib. 3. tit. 21. c. 4.
promiſſa non præſtantis pœna, libr. 3. tit. 1. ca. 7. gloſſ.
promiſſorium iuramentum quid. lib. 5. tit. 13. c. 1. num. 6.
promotor ſeu procurator fiſcalis accuſat crimina, lib. 5. tit. 9. litera e
protectio generalis non eximit a proprii iudicis iuriſdictione, lib. 5. tit. 15. c. 4. glo.
protocolla & notulæ notariorum, lib. 5. tit. 12. cap. 5.
protocolla inſtrumentorum, a quo in mũdum debeant transferri viuo vel mortuo tabellione, lib. 5. tit. 12. c. 4. nu. 3.
prouinciarum adminiſtratores non poterant emere a prouincialibus pendente tempore adminiſtrationis, lib. 3. tit. 14. c. 6. gl.
proxeneta impudicorum amorum puniti, vt lenones, lib. 4. tit. 14. c. 7. glo.
puberes & puerperæ in nuptiis, quomodo dicantur, lib. 3. tit. 21. c. 7. glo.
publicæ honeſtatis iuſtitia prohibens contrahi matrimonium, quomodo contrahatur ex ſponſalibus, lib. 3. tit. 21. c. 8. nu. 2.
publicanus quare municeps dictus, libr. 3. tit. 16 c. 3. glo. d
publico in loco aliquẽ eſſe prohibens iniuriam facit, lib. 4. tit. 9. c. 3. & ibi glo.
pudicitiæ mulierum & puerorum iniuriam adfert, qui eis comites ſeu pediſſequos abducit, & de pœna horum, lib. 4. tit. 9. ca. 3. iuncta glo.
puella ſeptennis cognita a viro, libr. 3. tit. 21. c. 7. glo.
punitur alius pro alio in interdicto eccleſiaſtico, lib. 4. tit. 17. c. 6.
pure quid ſit contrahere, lib. 3. tit. 1. c. 7. glo.
purgatio canonica permiſſa, quæ vulgaris prohibita, & quomodo olim fieret, libr. 5. titul. 13. ca. 2.
purgatorium iuramentum quid, lib. 5. tit. 13. cap. 1. nu. 6.
purus locus quis, lib. 1. tit. 15. c. 5. nu. 4.

Q.

QVadrageſimæ dies in ieiunio decimæ dierum anni, li. 1. t. 18. c. 3. nu. 2. non frangendum ieiunium, quinta feria cœna Domini, vt quidam faciunt, eo. gl.
quadrageſimæ diuerſitas apud diuerſas nationes ante diem Paſchatis, lib. 1. tit. 19. ca. 2. lit. f in numero dierum & in eſcis eligendis, & tempore edendi, eod.
quæſtores hoſpitalium ne abutantur priuilegiis, curandum, lib. 1. tit. 16. c. 4. nu. 2.
quæſtuarii prædicatores aboliti, lib. 1. tit. 22. cap. 3. glo. r
qualitas delicti quid, lib. 4. tit. 15. c. 6. gl.
quantitas delicti quid, lib. 4. tit. 15. c. 6. gl.
quarta mortuariorũ ex quibus debeatur ab eccleſiis, eccleſiæ parrochiali, libr. 3. tit. 22. cap. 7. nu. 4.
quarta mortuariorum debita Epiſcopis, libr. 5. tit. 2. c. 2. in fine.
quartæ legitimæ & tabellionicæ, quando deducantur ex reſtituenda hæreditate ſimul a filio vel alio, lib. 3. tit. 22. ca. 7. de quartis iiſdem & Falcidia, ibidem glo.
quinquageſima ieiunãda a clericis, & ei Theleſphorus addidit ſeptimã hebdomadam, lib. 1. tit. 18. c. 3. nu. 3.
quittance, Gallis apocha, lib. 3. tit. 12. c. 2. gl.

R.

RAptor an cum rapta matrimonium recte contrahat, lib. 3. tit. 21. c. 4. & ibi gloſſ. diſtinguit iura pontificia & ciuilia.
raptor quis, quid & rapina, lib. 4. tit. 10. c. 2. nu. 2. raptor & ſeductor puellarum, eod.
raptoris pœna canonica & ciuilis, libr. 4. tit. 10. c. 7. & ibi gloſſ.
raptoris & raptus pœna. lib. 4. tit. 14. c. 6.
raptus Sabinarum per Romanos. lib. 3. ti. 21. c. 14. gloſſ.

raptus quid,lib.4.tit.14.c.1.nu.2.
raſura capitis quid in perſonis eccleſiaſticis ſignificet,lib.2.tit.9.c.1.
ratihabitio non vere mandatum,ſed ficte pro mandato habetur,libr.3.tit. 18. capit. 6. gloſſ.
ratihabitio pro conſenſu.lib.3.tit.13.c.3.glo.
rebaptizati quando non poſſunt ordinari. lib. 4.tit.2.c.6.
rebelles in principem laici & epiſcopi, quomodo puniantur,lib.4.tit.9.c.9.nu. 8.
recantatio iniuriantis pro pœna,lib.4.tit.9.c. 10.nu. 2.
receptatores furum qua pœna puniti,lib.4.ti. 10.c.7.glo. d
reconciliatio eccleſiæ,in quib.caſibus fiat polluta eccleſia, libr. 1. titul. 4. capit. 6. numer. 2.& 3.
reconciliationis ſeparatorũ coniugum in thoro formula,lib.3.tit.21.c.15.nu.4.
reconuentio quando mutat forum proprium, vel non,lib.5.tit.1.c.6.in fin.iuncta glo.
recredentia aliquando datur vni ex litigantibus rei litigioſæ.lib.3.tit 8.c.7.
rectorem prouinciæ eccleſiæ Romanæ, aut eius locum tenentem,aut iudicem, aut theſaurarium necantes,qua pœna puniantur,lib. 4.tit.13.c.5.nu.6.
rectores eccleſiarum, quibus nominibus dicantur,& curiones plebani,&c.libr.2.tit. 9.ca.4.
recuſari quando debeat, & poſſit delegatus, lib.5.tit.5.c.6.
reditus cum pacto redhibẽdi poſſunt ſine ſcrupulo emi,lib.3.tit.14.c.5.iuncta gl.
redituum redimendorum emtiones permiſſæ, & declaratæ ſine vſura.lib.3.tit.5.c.4.
regia & ſacerdotalis poteſtas, quando cõiuncta, & quando ſeparata,lib.1.tit.1.cap.1. num. 4.
regnum quando per eccleſiam exponatur primo occupanti, libr. 2. titul. 6. cap. 5. iunctis gloſſis.
regreſſus in beneficiis quid,& hodie cur in renuntiationibus ſit prohibitus,lib.1.tit.28. cap.9.in glo.
regulæ Cancellariæ de infirmis reſignantibus, & de publicãdis reſignationibus, quomodo obſeruandæ,lib.1.tit.28.c.9.gl. in fin.
regula iuris collatio non impeditur per concurſum collationis ſummi pontificis,lib. 1 tit.28.c.12.
regularia & ſecularia beneficia quæ, lib. 1 tit.27.c.2.nu.5.
regularium pacta ſeruanda etiamſi non fuerint approbata ab eorum ſuperioribus, lib. 3.tit.1.cap.6.
relatio iudicis facta ad ſuperiorem,interim impedit eius iudicium,libr.5.tit.14.c.2.
relapſus hæreticus quot modis dicatur,libr. 2. tit. 6.c. 8.glo.
religionis profeſſione vacat profeſſi beneficium eccleſiaſticum.lib.1.tit.28.c.4.
religionis cauſa diſtinctio perſonarum, in fideles,& infideles,Paganos,Iudæos,Saracenos,lib.2.tit.5.c.1.
religionis votũ qui ſine conſenſu alterius facere nequeunt,lib.3.tit.2.c.4.
religionem ingrediens,quæ & quando cenſeatur dedicare religioni bona ſua, libr. 1.tit. 23.c.6.iunge gloſſam.
religionem nouam non poſſunt priuati ſine ſummi Pontificis auctoritate & approbatione introducere,lib.3.tit.17.c.3.
religionem profiteri quando vxoratus inuita vxore,vel vxor inuito marito poteſt.
religioſus locus, quomodo fiat ex ſepultura, lib.1.tit.15.c.1.nu.2.
religioſi tenentur maxime noctu excubias orationis agere,lib.1.tit.20.c.2.
religioſæ res quæ,lib.1.tit.3.c.3.nu.4. earum ſpecies,c.4.
reliquiæ ſanctorum quid,lib.1.tit.14.c.1.
reliquiæ ſanctorum vbi conſtituendæ, libr. 1. tit.14.ca.3.nu.1.cuius auctoritate transferendæ,eod.nu. 2.altaria ſine illis non erigenda.eo.nu.3.
reliquiarum diſtinctio in veras & fal[illegible], libro 1.tit. 14.c. 2.ibiq; de forma a[illegible]tionis,nu.2.ne ſint venales,eo.nu.3.
remoto ab ordine & officio pœna [illegible], lib. 4.tit.15.c. 1.

r[illegible]

rogationes qualis ſupplicatio publica, lib.1.tit. 2 .cap.3 nume.3.

renunciare beneficio ſine cauſa non permittitur, neque etiam in dubia quis ſponte præſumitur renuntiaſſe, libr.1.tit 28.cap.8. in gloſſ.

renuntiatio quid, & eius ſpecies, lib.1.tit.28. c.8.& ibi de tacita renũtiatione beneficii, num.3. de expreſſa, ſimplici & conditionata, eod.cap.9.

renũtiatio in fauorẽ, vel cum penſionis reſeruatione non poteſt niſi coram ſummo pontifice fieri, & quare, libr.1.titul.28.cap.9. in gloſ.

renuntiatio ſocietatis ante tempus quid operetur, ſi inuito ſocio altero fiat, lib.3.tit.17. c.6.gloſ.

renuntiatio beneficii nulla, metu amiſſionis patrimonii, vel ad liberandum fratrem de carceribus, libr.5.tit.13.c.9.

renuntiationi admittendæ quis dicatur legitimus ſuperior, lib.1.tit.28.c.8.gl.

renuntiata beneficia, aliis quã quorum gratia renuntiantur, non poſſunt conferri, lib. 1.tit.28.cap.9.glo.

repreſaliæ ſunt prohibitæ, lib.3.titul.9.cap.3.

repreſalias contra clericos introducentes, ſi vniuerſitatis interdicto eccleſiaſtico, ipſo iure ſuppon̄untur, lib.4.tit.17.cap.1.num.1.

res quæ ſunt iuris communes, vniuerſitatis & ſingulorum quæ, libr.1.tit.13.cap.5.

res iudicata probat, lib.5.tit.10.cap.5.nu 2.

res iudicata quid lib.5.titul.14.c.1.num.3.

rei appellatio quid contineat, lib.1.tit.3.cap. 1. rerum diuiſio, eod. cap.2. in corporales & incorporales, nume. 1. & numeris 2.3. 4.5. diſtinguuntur, & materia quoque & forma.

res iudicatæ actio & exceptio, lib.5.titul.14. cap.

r... olim qui ... iudicabantur, libr.5. tit. ...

... a fortis actio- ...

... nt ... ris, ... 3.c.3.

reſcriptum ad beneficia quotuplex, libr.1.t.t. 2. cap.14

reſcriptũ Papæ ab alterius manu quam ſummi pontificis accipere falſum habet.

reſcriptum a Papa nomine alterius ſine eius mandato impetrare, falſum eſt committere, lib.4.tit.11.cap.2.num.3.

reſcriptum nõ poteſt impetrari valide ab excommunicato, libr.4.tit.16.cap.

reſcripti forma principis ſequenda, tamen non tam verbis quantum menti inhærendum, lib.5.tit .ca.5.iuncta gloſſ.

reſcriptis diuerſis præſentatis quid agendum, libr.5 .tit.5.cap.5.

reſeruationes collationum beneficiorum, vel ſpeciales, vel generales quæ, libr.1.titul.28. cap.12.

reſeruationes beneficiorum, quas poſſit vel non facere ſibi legatus de latere, & non alii legati, lib.5.tit.3.c.2.

reſidentia omiſſa beneficii ſine diſpenſatione inducit priuationem, libr.4.titul.7.cap. 4.nume.4.

reſignatio publicanda intra ſex menſes in curia Romana non ſeruatur in Gallia, lib.1. tit.28.cap.4.iuncta gloſſ.

reſtitutio in integrum contra ſententiam, cui & quando detur, lib.5.tit.14.c.8.num.1. & in gloſſ. qui impetrant.

reficere eccleſiam qui teneantur, lib.1.tit.4.c. 9.num.2.

reſtitutio facienda vſurariis, & quib. antequam abſoluantur quomodo, libr.3.tit.5. cap.6.nume.1.

reſtitutionis in integrum cauſa non poteſt compromitti, libr.5.tit.4.c.3.

retractatio ſententiæ quando detur, lib.5.tit. 14.ca.8.& ea pendente quid ſtatuendum de executione.

reuocatur donatio ex pluribus capitibus, de quibus libr.3.titul. 9.cap.6.reuocatione facienda quid ... a reuocante ...

reus poſt mortem, in quibus ... poteſt ... lib.5 ... c.5.

reus ex mens ab executione ...

[illegible] puniatur, lib. 4. tit. [illegible] nume. 6.

[illegible] fert canonicatus in quibuſdam regni eccleſiis, lib. 2. tit. 8. cap. [illegible]

Reges Franciæ & Angliæ habent ius collationis beneficiorum in quibuſdam eccleſiis, lib. 1. titu. 28. cap. 1. iuncta glo.

Rheginorum pro ſubuentione famis Tarentinorum oblatorum ieiunium, lib. 1. titul. 18. cap. 1. gloſ.

rhemia lex de calumniatorib, libr. 4. tit. 11. c. 6. gloſſ.

ritus nuptiarum & ceremoniæ unde, lib. 1. tit. 12. cap. 6 nu. 3.

ritus & rituales libri quid, eod.

in rixa commiſſum homicidium a pluribus, quomodo iudicandum, libr. 4. tit. 13. c. 3.

Roolle des cauſes a plaider, lib. 5. tit. 2. cap. 2. gloſſ.

Roma qua die ædificata, libr. 1. tit. 19. cap. 2. iuncta gl.

Romana eccleſia Apoſtolica & uniuerſalis quare, lib. 1. tit. 4. cap. 2.

rubeus & viridis color prohibitus clericis in caligis, aliquibus tamen veſtibus & galero permiſſus rubeus, & quare, libr. 2. titul. 9. cap. [illegible]

rubeus [illegible] & purpureus, quibus in veſtibus permiſſ[illegible] 4. [illegible] 8. c. [illegible] gloſ.

ruſticanter [illegible] nunc non olim, lib. 2. tit. 6. ca. [illegible] glo.

S

SAbbatho & dominico diebus quieſcebant olim ſerui, lib. 1. tit. 19. cap. 2.

ſabbato an liceat carnes comedere, lib. 1. tit. 13. cap. [illegible] gloſſ.

ſacerdos vel diaconus interdictus, vel ſuſpenſus, vel excommunicatus miniſtrans, quomodo puniendus, lib. 4. tit. [illegible] c. 1.

ſacerdos [illegible] ſanguinem fundens, quomodo puniatur, lib. 4. tit. 6. c. 4. nu. 1.

[illegible] celebrandi [illegible] conſecret. & [illegible] euchari[illegible]

ſacerdos cum alia [illegible] quomodo ipſe cum eadem puniatur, [illegible] 14. c. 4.

ſacerdos non tenetur [illegible] poteſt, lib. 1. tit. 11. cap. [illegible] num. [illegible]

ſacerdos ordinandus non [illegible] qui [illegible] non poſſe eſſe in altari, lib. 1. tit. [illegible] in gloſſ.

ſacerdos qui poſſit audire confeſſiones, lib. 1. titu. 10 cap. 6. nume 3. & qu[illegible]ſa, tanquam Deus, & pœna [illegible]

ſacerdotis munus vſurpans [illegible] ſit, & cõſecrationem fingens, quomodo puniendus, lib. 4. titul. 4. cap. 1. in gloſſ.

ſacerdotis detegentis confeſſiones delicta pœnæ, lib. 4. tit. 5. cap. 2 & benedicentis nuptias vel prohibitas permittentis, vel clandeſtinas, eod. c. 3.

ſacerdotem necans alicubi pecuniariam ſoluit compoſitionem, lib. 4. tit. 1 [illegible]

ſacerdotes non accuſant, qui ſacerdotes [illegible] poſſunt, lib. 5. tit. 9. ca. 5.

ſacerdotes pro rebus ſecularibus non debent adhiberi teſtes, lib. 5. tit. 11. c. 4.

ſacerdotes qui & quare dicti, lib. [illegible] 2. nume. 9.

ſacerdotalis & regia poteſtas, quando [illegible] & ſeparata, lib. 1. tit. 1. c. 1. [illegible]

ſacram ſcripturam ſequuntur pro[illegible]nones pontificii, libr. 1. tit. [illegible] c. 4.

ſacra in eccleſiis conturbantes qua pœna [illegible]niantur, lib. 1. tit. 4. c. 13. nu. 1. in gl.

ſacra in priuatis locis fieri prohibita, lib. 1. [illegible] 7. c. 8. gloſſ.

ſacra res vendi quare nequeant, lib. [illegible] ca. 5. gloſ.

ſacra res quãdo in tranſactionem venire poſſunt, lib. 3. tit. 3. cap. [illegible]

ſacra res quæ, libr. 1. ti[illegible]

ſacra res & prop[illegible]do, lib. 1. titul. [illegible]

ſacramentum [illegible] 21 cap. 4.

ſacramenta quæ iterari poſſunt, & [illegible] lib. 1. tit. [illegible] cap. [illegible] in [illegible], eod. [illegible]

Digitized by Google

miniſtro, intentione, &c. & nume. 3. agitur de miniſtro accommodo & quod non ſunt deteriora ex mala vita miniſtri, & a quibus accipi poſſint, eod. nume. 4. ſacramentorum effectus gratiae conferre, libr. 1. titul. 6. cap. 8. horum abuſus vitandi, eo. c. . quare dicantur inſtituta ſacramenta, tres rationes eod. c. 10.

ſacramenta recte ſumunt ab indignis miniſtris, libr. 1. tit. 21. cap. 5.

ſacramenta antiquae legis, libr. 1. titul. 6 cap. 2. num. 4.

ſacramentorum collatio quae pertineat ad epiſcopum aut alios, lib. 5. tit. 20. ca. 2. iuncta gloſſa.

ſacramentorum omnium collatio non indicat cognationem ſpiritualem, libr. 3. tit. 21. cap. 9. num. 2.

ſacramentorū adminiſtratio alibi interdum quam in eccleſia parrochiali permiſſa ex cauſa, libr. 1. tit. 16. cap. 4. in gloſſ.

ſacramentorum in noua lege vus lib. 1. tit. 6. ca. 1. ſacramentum quid, eod. cap. 2. iuncta gloſ. ſunt ſeptem, eod. cap. 3. qui diſſideant, eod. gloſſ.

ſacrificium Miſſa quale, lib. 1. tit. 21. ca. 1. & ibi in gloſſ. prima.

ſacriſſicia mala faciens vt puniatur, lib. 4. tit. 12. ca. 5. in fin.

ſacrilegium quid, libr. 4. tit. 10. c. 2. num. 4.

ſacrilegus eſt qui prohibet altare vel eccleſiā conſecrari, lib. 1. tit. 4. ca. 5. num. 4.

ſacriſta quis & theſaurarius, libr. 9. cap. 5. nume 9.

ſalutem promoueri quid ad ordines, & punitio eorum res, libr. 1. titul. 13. cap. 5.

[illegible] interdictum datum pro pignore, libr. 3. tit. [illegible] c. 5. & gloſ.

Sanctorum reliquiae, & canonizationis forma, & cuius auctoritate fiat, libr. 1. tit. 14. cap. 2. nume. 2. [illegible] non venerande, eodem

[illegible] 1. tit. 3. cap. 3. nume 5.

[illegible] 2. cap. 9. nu. 6.

[illegible] eam [illegible], & cui per. [illegible]

ſanguis & ſemen mixtus eucharistia a Montanis imputatione, lib. 1. tit. 9. c. 4.

ſarcinator vtens veſtimentis ſibi ſarciendis datis fur eſt, lib. 4. tit. 1[illegible]. c. 3.

Sarraceni qui, & vnde dicti, lib. 2. tit. 5. cap. 1. gl. permiſſum aliquando in Italia ſuis legibus viuere, eo. c. 2. gloſſ.

ſatisfacere quid, & de ſatisfactione iniuriarum, lib. 4. tit. 9. cap. 12. & ibi glo.

ſatisfactio quid, lib. 1. tit. 1[illegible]. c[illegible]. nu. 1. quotuplex & propitiatoria & canonica quid, eo. num. 2. opera ſatisfactoria quid, num. 3.

Sauuegarde du Prince. lib. 4. titul. 5. cap. 3. in gloſ.

ſcantinia lex de concubitu maſculorum, libr. 4. tit. 14. c. 8. glo.

ſcapulare quid monachis, libr. 4. tit. 8. cap. 3. gloſſa.

ſchiſmata quae fuerint in eccleſia, & ante ratione religionis & paſtoris vniuerſalis enumerantur, & notantur triginta, lib. 2. tit. 7. c. 1. in gl.

Schiſmatici qui libr. 1. titul. 5. c. 7. num. 4. & gloſſ.

a ſchiſmatico ordinatus vt puniatur, libr. 4. tit. 3. c. 2.

Schiſmatici qui dicantur, libr. 2. tit. 7. cap. 1. nume. 2. ſchiſma quid, eod. diuiſione, eod. cap. 2.

ſchiſmaticorum diuerſa poena, libr. 2. tit. [illegible] c. 3. iuncta glo.

Scholaſticus canonicus, lib. 2. tit. 9. c. 5. nu. 7.

ſcientia in delictis quomodo conſideratur, lib. 4. tit. 15. c. 6. iuncta gl.

ſcientia nobilitat hominem & parem facit facit natis ex nobilibus, lib. 2. t. 8. c. 4.

ſcribi debent acta iudicialia, libr. 5. tit. 1. cap. 5. num. 3.

ſcriptura quomodo falſa dicatur & fiat, libr. 4. tit. 11. cap. 2. num. 2.

ſcriptura abſque teſtibus non poſſe teſtimonium adere, lib. 5. tit. 11. c. [illegible] gloſ. [illegible]

ſcriptura quae & quare [illegible] lib. [illegible] titul. 1[illegible] cap. 1.

ſcripturæ priuatæ & publicæ effectus & finis, & quæ in iudicio probet vel non, in fauorem producentis vel contra alium vel ipſum, lib. 5. tit. 12. cap. 7.

ſcripturæ contrariæ productæ fidem ſibi derogant, lib. 5. tit. 2. ca. 8. num. 6.

ſcripturæ quibus exceptionibus reiici poſſint, lib. 5. tit. 12. c. 8.

ſcripturarum ſpecies, authenticarum & priuatarum quæ, lib. 5. tit. 12. cap. 2. de quib. fiant, eod. cap. 3.

ſcripturarum comparatio quomodo fiat, libr. 5. tit. 12. c. 8. iuncta gl.

ſcripturarum diuiſio in authenticas & priuatas, & quæ illæ ſint, libr. 3. titul. 12. cap. 1. num. 2. & quæ probent, eod. gloſſ.

ſcripturis non adhibetur pari modo fides, nec omnibus aliquomodo, lib. 5. tit. 12. cap. 4. quando domeſticæ faciant fidem vel non, eod. nume. 2. inter quos & publicæ, eod. nu. 3. quomodo antiquæ renouentur, eodem nume 4.

ſcriptum & non ſcriptum ius quid, & in quibus conſiſtat. lib. 1. tit. 2. c. 3. & ſeq.

ſcrutinium in ordinationibus fa[illegible]dum ecclesiaſticis, lib. 1. tit. 13. c. [illegible] nu. 1. & ibi gl.

ſcrutinium quid, lib. 1. tit. [illegible]9. cap. 2.

ſeculare iudicium quid, libr. [illegible] titul. 1. cap. 2. nume. 2.

ſecularia negotia quotuplicia, & de quibus clerici immiſcere ſe debeant vel non, libr. 2. titul. 9. cap. 8. glo.

ſeditio[illegible] homicidium vel ſe[illegible]io[illegible] vt iudicari debeat contra eos qui adhæſerint, libr. 4. tit. [illegible]3. cap. 3 gloſ.

ſeditionem concitan[illegible] d[illegible] vel indirecte, quemadmo[illegible] puniendus, lib. 4. tit. 13. cap. [illegible] nu. 6.

Seig[illegible] dicatu[illegible] lib. 2. tit. 8. cap. 5.[illegible]

ſem[illegible] o[illegible] ecclesiam ſed num idem c[illegible] in e[illegible] a vxore dubitatur, lib. 1. [illegible]

[illegible] probatio non probat, li. 5. ti. 10 c. 4.

[illegible] habe[illegible] cum clericis & eccleſiaſticos con[illegible], lib. [illegible] tit. 1. c. 2 in gloſſ.

ſenatusconſultum [illegible] d[illegible]one et, [illegible] tit. 22. [illegible]

ſententia ab arbi[illegible] quomodo [illegible] eius effectu, libr. 5. tit. 4. [illegible] 9 [illegible] da, eod.

ſententia ex fal[illegible] lata re[illegible] an[illegible] valet, libr. 5. tit. [illegible] c. [illegible]

ſententia iudicis quid e[illegible] tit. 1[illegible] nu. 2. quod ea vel interlocutoria [illegible] nitiua, vel habens vim d[illegible] quæ tranſit in rem iudicatam, [illegible]

ſententia excommunicationis, li[illegible] 1. in gloſ.

ſententia contra ius litigan[illegible] val[illegible] appellatum non ſit, non [illegible] ius [illegible] tu[illegible] ionis, libr. 5. tit. [illegible] 5. c. [illegible] nu. 1

ſententia contra quos ferri ab ali[illegible] quit, vt contra epiſcopum, con[illegible] tem, contra multitudinem, libr. 5 [illegible] cap. 3.

ſententia de quibus a iudice fe[illegible] & poſſit, vel non, libr. 5. titul. 14 [illegible]

ſententia quando a iure ſeu canon[illegible] ve[illegible] ce, vel arbitro ferri dicatur, [illegible] cap. 3.

ſententia ferenda iudicis quæ ex[illegible] 14. ca. 4. fiat mature in ſ[illegible] ordine, &c. eodem.

ſententia nulla non eſt exſequenda, l[illegible] 14. ca. 6.

ſententia ex quibus modis oppugnetur, [illegible] inualida. lib. 5. tit. 14 cap. [illegible]

ſententia venalis nulla, lib. [illegible]

ſententiæ in arduis negotiis ſcripto egen[illegible] 5. titul. 12. c. 3.

ſententiæ quæ non tranſeunt in rem iu[illegible] libr. 5. titul. 14 cap. [illegible] nume. 3.

ſententia iudi[illegible] ef[illegible] 5 [illegible] 6. maxime quando a ſummo po[illegible] rii confirmata, eod.

ſententia nulla quæ, & [illegible] lib. 5. tit. 14. [illegible]

ſententiæ a qua nequit appe[illegible] m[illegible] ſtitutio in integrum ſu[illegible] tio, & de modo [illegible]

ſepeliri eccleſiaſtica ſepultura [illegible]

quoquo modo occidens, lib.4.titul.13.c.5.num.7.

ſepeliri vbi quis debeat, lib.1.tit.15.ca.6.qui non debeant ſepeliri, lib.1.titul.15.cap.7.nume.1.2.& 3.

ſepeliendi non ſunt eccleſiaſtica ſepultura raptores nolentes ſatisfacere, libr.4.titul.10.cap. [illegible]

ſepeliendi ius quibus eccleſiis competat, lib.1.tit.15.cap 4.num.1.

ſepelientes non ſibi debitum corpus ad reſtitutione tenentur corporis & acceptorum, lib.1.tit.15.ca.4.nu.4.

Septennis puer [illegible] *cognita, libr.3.tit.21.cap.7.gloſ.*

in ſepulcris ſupra Miſſam cantare vel continuari prohibitũ, li.1.tit.15.c.5.nu.2.

ſepultura denegatur vſurariis non reſtituentibus vel ſatisfacientibus pro vſuris, lib.3.titu.5.cap.6.nume.2.

ſepultura religioſum locum quomodo faciat, lib.1.titul.15.cap.1.nu.1.

ſepultura quibus denegatur, libr.1.tit.15.c.7.& quomodo ſepulti exhumentur, reconciliet urque pollutum cœmiterium, eod.nume.4.

ſepultura & ſepulcrum quid, lib.1.titul.15.cap.2.

ſepultura eccleſiaſtica priuatur, cui vino ingredi eccleſiam prohibitum fuit, libr.4.tit.15.c.4.nume.1.

ſepulturæ tempore interdicti quibus permittitur, lib.4.tit.17.c.2.

ſepultura priuatur ſoluere nolens decimas, libr.4.titul.15.cap.4.gloſſ.

ſepulturæ eccleſiaſticæ rationes, lib.1.titul.15.cap.8.

ſe[illegible] *eccleſiæ* [illegible] *dicta, quid a*[illegible] *5.cap.4.nume.5.*

ſe[illegible] *in Prophanã, Caninam, A*[illegible] *eccleſiaſticam, & quæ in eccleſiaſt*[illegible] *titul.15.ca.3.num.1* [illegible] *con* [illegible]

ſepultura & mortuariorum legitima & canonica portio debita eccleſiis & parrochialibus, lib.1.tit.15.c.4.num.2.

ſepulturam dans in eccleſia vel ſepulturæ accedens eorum, quos ſepeliri prohibent canones, qua pœna puniatur, libr.4.titul.5.cap.5.

ſepulturam impedientes puniti, libr.1.tit.15.cap.7.nume.5.

ſepulturam eligere in aliqua eccleſia nemo poteſt a monachis vel aliis eccleſiaſticis voto vel pactione compelli, & pœna contra agentium, libr.1.tit.15.c.5.num.3.

ſepulturis, prohibitum pro terra cœmiterii aliquid petere vel paciſci poſt conſecrationem non ante, ſaluis iuribus conſuetis quæ peti poſſunt, libr.1.tit.15.cap.5.num.1.

ſequeſter idoneus facultatibus & fide debet eſſe pro modo rei commiſſæ, libr.3.titul.8.cap.7.

ſequeſtraria actio, libr.3.tit.8.c.8.

ſequeſtratio iudicialis de quibus fieri poſſit, debeat vel non, libr.3.tit.8 cap.3.& ibi rationes ſequeſtrationis, & cap.6.gloſ.& penes quem, c.7.

ſequeſtrationem beneficii violans quibus modis puniatur, libr.3.tit.8.c.6.

ſequeſtrationem ſtatuit iudex, lib.3.tit.8.ca.4.nume.2.forma ſtatuendi, eod.c.6.

ſequeſtrum quid, lib.3.tit.8.c.2.nu.1.ſequeſtrationis ſpecies, eod.num.4.

Serapion ſenex idolis ſacrificauit, pœnituit nec mori ſine euchariſtia, lib.1.tit.9.ca.8.

ſerica veſtis, quando & quibus prohibita & permiſſa, libr.4.tit.8.cap.4.gloſ.

ſericeus pannus reiicitur a loco, vbi fit euchariſtiæ conſecratio, lib.1.titul.21.cap. [illegible]

ſeruiana actio, libr.3.titul.9.cap.5.gloſſ.

ſeruus ex verberibus Domini mortuus, quomodo reum homicidii reddat dominum, lib. [illegible] *.tit.1* [illegible] *gloſſ.*

ſerui & famuli communicantes dominis excommunicatis, non ideo ſunt excommunicati, lib.4.tit. [illegible] *.cap.7.*

ſerui & [illegible] *d, lib.2 tit.4.ca.2.nu.1.* [illegible] *ſerui* [illegible] *fiant, eod.nu.* [illegible]

ſerui iniuriantis pœna, lib. 4 tit. 9. ca. 8 nu. 8.
ſerui iu iure diuino & pontificio conſiderantur, non tamen ita vt iure ciuili, libr. 2. tit. 4. cap. 5. non ordinantur inuitis dominis, eodem.
ſerui quieſcebant olim ab opere ſabbatho, & die dominica, libr. 1. titul. 19. cap. 2. circa finem.
ſerui non ordinantur, lib. 1. tit. 13. c. 6. nu. 4.
ſeruorum cur cura habenda, lib. 2. tit. 4. cap. 3 gloſ.
ſeruorũ obligatio ſuo & alieno nomine qualis, lib. 3. tit. 14 cap. 8 gloſ.
ſe[illegible]uis aliquando teſtari permiſſum, & de quibus & a quibus, lib. 3. tit. 22. c. 4. gl.
ſeruitus debita an locari poſſit, li. 3. ti. 16. c. 3.
ſeruitus impoſita Venetis a Clemẽte 5. ob rebellionem lib. 4. tit. [illegible] 6. cap. 6. gloſſ.
ſeruitus impoſita iure pontificio concubinis clericorum, lib. 4. tit. 14. c. 7. gloſ.
ſeruitus impoſita pro pœna iure canonico, etiam vt in lib. 4. tit. 15 [illegible] 4. nu. 9. & ibi glo. numerantur quidam caſus.
ſexus delinquentis diſtinguit pœnas, lib. 4. tit. 5 cap. 6.
ſexus liber d[illegible]retalium quando, libr. 1. tit. 1. c. 1 nume. 2[illegible]
ſig[illegible] iure promiſſio de beneficio quid, lib. 1. tit. 28. [illegible]p. 4.
ſig[illegible]um epiſcopi vel capituli facit fidem publicam. lib. 5. titul. 12, cap. 2. iunctaglaſſ.
ſig[illegible]lum inſtrumentis ex omni parte legibile eſſe debet vt probet, libr. 5. tit. [illegible] 2. cap. 5.
ſig[illegible] quale & quando etiam authenticum [illegible] probet vel non, l[illegible] 5. tit. 12 c. [illegible] 1. gl.
[illegible]um [illegible] facit probatorium inſtrumentum, [illegible] legi non poſſit, libr. 5. titul. 12. nume. 8.
[illegible]um al[illegible] quod, La marque, pro ſubſcriptione eſt [illegible] ignorantis literas, lib. 5. titul. 12. cap. 5. glo.
[illegible] ſacramento quid, lib [illegible] tit. 6. cap. 2. nume. 3.
[illegible] in [illegible]tione rerum [illegible] & ſpiritualium [illegible] 14. [illegible]
[illegible] d indis ordinibus eccleſiaſticis [illegible] in gloſſ.
ſimoniacus non ordinandus in c[illegible] 13. cap. 6. num. 4.
ſimoniaca or[illegible]natio [illegible] pu[illegible] te ordinato & mediato[illegible] libr. [illegible] 4. num. 2.
ſimoniace ordinati & a[illegible] moniacis, [illegible] niace ordinantes & [illegible] m[illegible]nac[illegible]um [illegible] niale recipientes ſimon[illegible] & re[illegible] modo puniantur, l[illegible]r 4 [illegible] 3 [illegible]
ſimplicitati parcendum, & qui per[illegible] tatem dicantur delinqu[illegible] lib. 4. [illegible] cap. 6. gloſ.
ſocietas malorum inficit, [illegible] 3. tit. 1[illegible] nume. 1. punitur p[illegible] eod. nu. 3.
ſocietas quibus modis & conditioni[illegible] & temporibus contr[illegible]hi p[illegible] & [illegible] fiat in æternum, nec [illegible]ran[illegible] libr. 3. tit. 17. c. 4.
ſocietas quis contractus, qu[illegible] tur, lib. 3. tit. 17. c. 1. iunct[illegible]
ſocietas perſonarum & rerum [illegible] fiat licite vel illicite, pub[illegible] lib. [illegible] tit. 17. c[illegible]p. 2.
ſocie[illegible]as [illegible]iri & vxoris du[illegible] & bonorum, lib. 3. tit 1[illegible]
ſ[illegible]cieta[illegible] nimalium quid [illegible] r[illegible]ria, l[illegible] 3. tit. 17. cap [illegible]
ſ[illegible]iet[illegible] quibus mod[illegible] ſolu[illegible] cap. 5.
ſocietatis effectus & actio [illegible] infamia fœdifragi, eo[illegible] ta actiones, eod. gl[illegible] iun[illegible] p[illegible] rerum.
ſocietatis lucri & damni diuiſio [illegible] æqualiter [illegible]eri debe[illegible] dicatur [illegible] 17. c. 4. iunctis gl[illegible]
ſocietatem qui contraher[illegible] po[illegible] lib. 3. titul. [illegible]7. cap. [illegible]
ſocius d[illegible]fe[illegible] num p[illegible]ndus, l[illegible]r [illegible] in gloſ.
ſo[illegible]i re commu[illegible] tur f[illegible]

ſocii criminum quãdo teſtari poſſint, lib. 1 1 cap. 5. tit. 1 1. c. 4.

ſocii & amici Romanorum quidam populi & principes ex fœdere amicitiæ enumerantur, lib. 3. tit. 1 7. c. 2. gl.

ſodalis quis dicatur, lib. 3. tit. 1 7. c. 1. gloſſ.

ſolemnitatis defectus in inſtrumentis niſi obiiciatur non officit, & in antiquis interueniſſe præſumitur, lib. 5. tit. 1 2. cap. 7. nu. 3.

ſolus beneſi[illegible]um alioquin competiturum prohibet, lib. 3. tit. 1 7. ca. 6. glo.

ſolutionis dilatoriæ exceptiones, li. 5. tit. 8. c. 1.

ſonorum diuerſæ ſpecies, libr. 1. tit. 2 0. c. 1. glo.

ſororis nomine habebant clerici mulieres ſubintrodu[illegible] quæ prohibita, lib. 2. tit. 9. cap. 8. nume. 4. gloſ.

ſortilegium [illegible]tilegi, magi qui, lib. 4. tit. 1 2. c. 1. & quando ſapiant hæreſin, & a quo iudice iudicentur, eod. glo. diuerſæ ſpecies, & diuerſæ pœnæ, eod. cap. 3.

ſortiaria & ſortiarii qui, lib. 4. tit. 1 2. c. 1. gl.

ſo[illegible] falſo ſibi perſuadere a dæmone fi[illegible] ad[illegible] chriſma & baptiſmum, li[illegible] 2. gloſſ.

ſo[illegible]ne[illegible] an reſtituatur minor, & an appe[illegible]etur ab ea, libr. 5. titul. 1 5. cap. 1. glo.

ſortes & earum iudicium aliquando permiſſæ, aliquando prohibita, lib. 4. tit. 1 2. ca. 2. p[illegible]ne, ca. 3.

ſo[illegible]ile[illegible] fiunt per abuſum Miſſarum, & qu[illegible]modo puniantur ſacerdotes, & qui ea faciunt, libr. 4. tit. 6. cap. 3. circa finem, & in gl[illegible].

ſor[illegible] quædam manifeſtam habent hæreſin, & ideo ex inquiſitorum fidei ſunt iur[illegible]ne[illegible] 2. titul. 6. cap. 2. nume. 3. & cap. [illegible] eod.

ſpe[illegible] [illegible]uatorum conuiuiorum cle[illegible]ne adſint, libr. 4. tit. [illegible] quæ [illegible] eccleſia poſſint. eod. nume. 1.

[illegible] emp[illegible]m, & diuini officii [illegible] [illegible]o.

ſpiritualis pœna quæ eccleſiaſtica, lib. 4. titul. 1 5. ca. 1. num. 2.

de ſpiritualibus pa[illegible]a non valent, ob ſimoniam, libr. 3. tit. 1. cap. 5. iuncta glo. & ibi in quibus paciſci in his poſſit.

ſponſa quamdiu teneatur abſentem ſponſum exſpectare antequam alii nubat, lib. 3. tit. 2[illegible]. cap. 6. gloſſ.

ſponſa quare non traduntur ſtatim ſponſis, lib. 3. tit. 20. cap. 6. in fine.

ſponſam conſanguinei etiam diſſolutis ſponſalibus ex legitima cauſa nemo poteſt accipere in vxorem, lib. 3. tit. 1. ca. 8. nu. 2.

ſponſalia quomodo contrahi poſſunt inter præſentes, & abſentes, & per procuratorem, lib. 3. titul. 20. cap. 5.

[illegible]ſalia quid proprie, & quand[illegible] iam matrimonium contineant, lib. 3. tit. 20. ca. 1. iunctis gloſſ. iunge & c. 2. eod.

ſponſalia in ſeptimo anno ſponſorum contrahi poſſunt, libr. 3. tit. 20. cap. 4. iuncta gloſ.

ſponſalia qui cõtrahere poſſint, li. 3. ti. 20. c. 4.

ſponſalia de futuro habent effectum, vt cogantur promittentes ad matrimonium; [illegible] tamen cauſa, ex quibus diſſolui poſſunt, de quibus in lib. 3. tit. 20. cap. 6.

ſponſalia initiant patrimoniũ, nuptiæ ratum faciunt, lib. 3. tit. 21. c. 1.

ſponſalia inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam ad prohibendum matrimonium, lib. 3. tit. 20. cap. 6. in fine.

ſponſalia cõſenſu ſponſorum perficiuntur, poteſt & pater pro filio impubere ſponſalia contrahere, & eum matrimonio deſtinare, ſed num filius aut filia teneãtur voluntatem patris ſequi, quæritur, & diſtinguitur, lib. 3. tit. 2[illegible]. c. 3. iunct[illegible] gloſ.

ſponſalia quid, libr. [illegible] tit. 1 2. cap. 3. num. 2.

ſponſalia de præſenti faciunt vacare beneficium a contrahente poſſeſſum, lib. [illegible] titul. 28. cap. 4.

ſponſio quid, lib. 3. tit. 8. cap. 2. nume. 3.

ſpon[illegible]o quid [illegible] fideiuſ[illegible]oris, libr. 3. tit. 1 1. c. 2. num. 4.

ſp[illegible]on[illegible] petenda a[illegible]io præ[illegible] verb[illegible] [illegible]. 3. [illegible] cap. 8.

ſ[illegible]ale indictibus, quæ & quanta ſint præbendæ, lib. 3. titul. 14. cap. 5. glo.

ſpurius p[illegible] teſt ordinari vel beneficio eccleſiaſtico donari, niſi cum diſpenſatione, & quis di[illegible]ſet, lib. 4. tit. 2. c. 1. nu. 1. 2. 3. pœna illegitime ordinati, eod. nume 4.

ſpu[illegible] qui, lib. 2. tit. 3. c. 1. nume. 4.

ſpurii non ordinantur, libr. 1. tit. 13. c. 6. nu. 4.

ſtationes, orationes quare dictæ, & quando ſtare orando & audiendo Euangelium oporteat, lib. 1. tit. 20. cap. 6. iuncta gloſ.

ad ſtatuas principis confugientem in inuidiam alterius vel perſuadens fugere, vt puniatur, libr. 4. tit. 9. cap. 8. num. 7.

ſtatuliberi qui, lib. 2. tit. 4. c. 1. in gloſ.

ſtatutum & legem in prouincia ſibi decreta facere poſſunt legati ſummi pontificis, lib. 5. tit. 3. c. 3.

ſtatuta ſe ſeruaturum iurans intelligitur de factis non de futuris, nec de præſentibus il[illegible], lib. 5. [illegible] 13. cap. 6.

Sty[illegible] curiæ Romanæ pro iure non ſcripto, lib. 1. tit. 2. ca. 10. quid ſit, eod. ca. 13.

ſtipulatio quæ, lib. 3. tit. 10. c. 1. ſtipulationum diuiſio ſeu diſtinctio, eod. cap. 2. de quibus factæ valeant, eod. ca. 3. a quibus fiant vel non eod. c. 4. de formula earum, eod. ca. 5. effe[illegible] & [illegible] earum, eod. ca. 6.

ſtuder[illegible] d[illegible]bus feſtis, quomodo non prohibitum, libr. 1. tit. [illegible]9. cap. 3. in gloſ.

ſtudio[illegible]um cauſa abſentia, quando excuſet clericum vel monachum, libr. 2. tit. 9. cap. 9. iuncta glo.

ſtudiorum cauſa abſens an poſſit omittere of[illegible]ium diuinum, ad quod tenetur, libr. 1. tit. 2[illegible]. [illegible]p. 5. gloſſ.

ſtuprum qu[illegible]d, lib. 4. tit. 14. c. 1. nume. 2. quomodo puniatur virgine matura aut immatura, eod. [illegible]. 3.

ſtupri puer[illegible], libr. 4. tit. [illegible]4. c. 8. gloſſ. iun[illegible].

ſub[illegible] 5. [illegible] 5 [illegible]

[illegible] & [illegible], [illegible] 2. tit. [illegible]

[illegible] [illegible] tem[illegible] [illegible] 14. c. 8. g[illegible]

ſubin[illegible] mul[illegible] ta[illegible] [illegible] 2. [illegible] ta glo.

ſubſcriptio pro conſen[illegible] dam exceptis, [illegible]

ſu[illegible]ſcriptionis effectus, [illegible] tit. 9. ca. [illegible] iuncta gloſ.

ſubſtitutio fit in donationibus, lib. 3. [illegible] 2. gloſſ.

ſubſtitutio quid, & eius ſpecies quinque [illegible] [illegible] a, vulgaris, pupillar[illegible], exem[illegible] pendi[illegible]a, reciproca, & o[illegible] commiſſaria, & quæ ſin[illegible], lib. [illegible] 3. num. 2.

ſubſtitutio pupillaris pote[illegible] & alia bona filiifamilias a [illegible] tem fideicommiſſaria, lib. 3. [illegible] iuncta gloſſ.

ſuperſtitionum magicarum ſp[illegible] 12. c. 1. glo.

ſupplicatio contra ſententiam, c[illegible] & quoties detur, lib. 5. ti[illegible] 4 [illegible]

ſupplicationis & retractation[illegible] tentiam differentia & c[illegible] 5. tit. 14. cap. 8. nume. 4. g[illegible]

ſupplicationes ſeu proce[illegible] ſtata & imperata, & d[illegible] larum, libr. 1. tit. 2[illegible]. c[illegible] de cauſis ſupplicationu[illegible] p[illegible] corum, eod. c. 8. in gl.

ſupplicio vltimo affecti an [illegible] 15. ca. 7. num. [illegible]

Surſeance del aſſign[illegible] *in*[illegible] *comparente die ſtat[illegible] 5. tit. 6. ca. [illegible] glo.*

ſuſpenſio exſecutionis or[illegible] gitimam [illegible] ſententiam, lib. [illegible] 2. c [illegible] 3.

ſuſpenſio maior & mi[illegible] ſticas, libr. 4. tit. 15. cap. [illegible] nu. 4.

ſu[illegible]nſio e[illegible] [illegible] 4. titul. 1[illegible] cap. 7.

ſu[illegible]

ſu[illegible]

[illegible]

vicariatus temporales non ſunt beneficia, lib. 1.tit.27.c.6.nume.8.

vicarius alius epiſcopi in ciuitate diuerſi idiomatis, libr.3.tit.12.cap.4.

vicarii prælatorum ſibi perſonatus tribuentes, quomodo puniantur, libr.4.tit.11.cap.7. nume.5.

vicarii epiſcoporum conferre debent beneficia epiſcopatus vacantia, dum ſunt intra diœceſin non extra, epiſcopus etiam extra, libr.1.tit.28.cap.11.in gl.

vicarii generales pontificum, libr.2.tit.9.cap. 3.nume.4.

vicariorum epiſcopi, & ſummi pontificis Romæ, quæ poteſtas, & ad quæ extendatur, lib.5.tit.2.cap.3.

vicedominus epiſcopi quis, libr.2.tit.9.cap.5. iuncta gloſſ.

vicegerẽs iudicis vel alterius, quomodo differt a delegato, lib.5.tit.5.ca.1.gloſſ.

vicini præſumuntur ſcire facta vicinorum, libr.5.tit.10.cap.5.nume.2.

vigiliæ feſtorum quare ita dictæ, libr.1.tit.18. c.3.nume.4.& ibi de illarum ieiuniis.

villæ muratæ beneficia & non muratæ quæ, lib.1.tit.27.c.2.num.4.

vindicatio rei furtiuæ extra pœnam dupli vel quadrupli, libr.4.tit.10.cap.7.glo.

vindicatio rei cui detur, lib.4.tit.10.c.7.gl.

vindiciæ & momentanea poſſeſſio quid, libr. 3.tit.8.c.7.iuncta glo.

vinolentus quis dicatur, lib.4.tit.8.c.1.in gl.

vinum & eius aſſiduitas vitiorum cauſa, lib. 4.tit.8.cap.7.glo.

vinum & aqua quid ſignificant in calice eucharistiæ, libr.1.tit.9.c.4.iuncta glo.

violenti clerici pœna, libr.4.tit.10.c.8.

vir vnde dictus, lib.2.tit.1.c.3.glo.

virgata veſtis quid, lib.4.tit.8.c.2.glo.

virginem conſtuprantis pœna, lib.4.titul.14. cap.3.

virigild Longobardorum mulcta eſt pecuniaria, libr.4.tit.13.cap.5.num.1 gloſ.

virginitas ex conſilio non ex præcepto, libr.1. tit.12.c.4.

viſcellia lex, lib.4.tit.11.c.2.iuncta gl.

viſitandi & reformandi moniales formula, libr.4.tit.8.cap.4.gloſ.

viſitatio & procuratio epiſcopi onus & debitum, libr.5.titul.2.cap.2.in fine.

viſitationis impenſæ ſeu procurationes taxatæ, lib.5.tit.2.cap.2.gloſſ.

viſitatores eccleſiarum ab illis debent nutriri, lib.3.tit.14.cap.5.gloſ.

vita anteacta arguit præſentem & futuram, lib.5.titul.10.cap.5.num.2.

vita clericorum debet eſſe ſeparata a modo viuendi ſecularium & laicorum, lib.4.tit. 8.cap.6.

vltimarum voluntatum effectus, & exſecutio habet compulſionem epiſcopalem, &c. libr.3.titul.22 c.7.

vltimarum voluntatum 8.ſpecies, libr.3.tit. 22.cap2..gloſ.

vnctio bis ante baptiſmũ, & bis poſt in Chriſtianis, lib.1.tit.8.cap.1.vnctio calicis perſonarum eccleſiaſticarum, & regum quib. oleis fiat, eod.cap.3.num.6.

vnctionis extremæ ſacramentum quid, lib.1. tit.11.c.1.

vnguenta odorifera non licet ferre eccleſiaſticis, lib.4.tit.8.c.2.

vnio epiſcopatuũ & diſtinctio ad ſolum pertinet Papam, non ad eius etiam legatos de latere, & quas vniones illi beneficiorum poſſint agere, libr.5.titul.3.cap.3. iunctis gloſſ.

vnio quomodo exſtinguat beneficia, lib.1.tit. 27.cap.11.nu.2.

vnus teſtis facit ſemiplenam probationem, lib. 5.tit.11.c.8.gl.

vocari in ius qui poſſint & vocare, vel non, libr.5.titul.6.cap.4.vt vocandi ad locum tutum, honeſtum, &c.eod.

vocatio in ius initium actionum eiusque neceſſitas, lib.5.tit.6.cap.1.& ibi gloſſ. quotuplex, cap.2 iuris, hominis, generalis, ſpecialis, verbalis, realis prehenſio, vocatio in perſona, eod.

voluntarium iuramentum iudiciale quod delatum a parte, libr.5.titul.13.cap.1.nume.6.

voluntas diſtinguit maleficia, vitia & virtutes, li.4.ti.9.c.7 gloſſ.

voluntas in homicidio puniendo maxime cõſideranda, lib.4.tit.13.cap.4.

voluntas & poteſtas in omnibus actibus conſideranda, lib.3.tit.13.cap.5.& ibi gloſ.

voluntas quando dicatur in conſenſum vel diſſenſum peruenire, & quando neceſſario implenda vel conſideranda, libr.3.tit.13.cap.5.nume.1.

voluntatum vltimarum 8.ſpecies, libr.3.tit.22.c.2.glo.

voluptatum tribuni qui, lib.4.titul.8.cap.6. in gloſ.

voluptatum tribuni qui, quive ſpectacula voluptatum ederent, lib.4 tit.8.cap.6 glo.

votum quid, & quomodo tribus gradib. perficiatur, lib.3.tit.2.c.1.

votum ſolemne & ſimplex quid, lib.3.titu.2.cap.2.item pure emiſſum & conditionaliter, eod.

votum quid, lib.1.tit.23.cap.1.in gloſ.

votum quod impedire matrimonium cõtrahi poſſit, vel contractum diſſoluere, libr.3.titul.21.cap.9.

votum promiſſum alius pro alio implere poteſt, lib.3.cap.7.gl.

voti formæ, lib.3.tit.2.cap.5.

vota oblationes de arboribus & fructib. offerre paganico more qua pœna vindicetur, lib.4.tit.12.gloſſ.

vota obligant & habent coactionẽ niſi diſpenſetur. & quis diſpenſet vel commutet, &c. lib.3.tit.2.cap.9.

vota publica apud Ethnicos Romanos praeunte pontifice verbis conceptis facta, lib.3.tit.2.c.5.gloſſ.pro quibus fiant, eod.c.6.

vota pro malo & bono, ſed illa reſcindenda, libr.3.tit.2.cap.3.iuncta glo.

voventur res, perſonæ actus, lib.3.tit.2.cap 3.

vovere qui poſſint vel non, lib.3.tit.2.cap.4.

vſucapio non fit de re furtiua, lib.4.tit.10.ca.7.gloſ.

vſura inter rapinas prohibitas, lib.4.tit.10.c.2.num.7.

vſura quid, libr.3.tit.5.cap.2.quotuplex, c.3.

vſura pretii non ſoluti rei emtæ, quando peti poſſunt vel non, libr.3.tit.14.c.9.gl.

vſuræ neque faciendæ ſunt ſub obtentu redimendi captiuos, vel ad vtilitatem ſtipendiorum eccleſiaſticorum, lib.3.tit.5.c.5.

vſura prohibita in mutuo non in aliis contractibus alia ratione petita, & in quibus, libr.3.tit.5.cap.4.quare autem potius in mutuo prohibita, vide ibid.gloſ.

vſura iure diuino & pontificio prohibita, & qui aſſerit non prohibitas vt hæreticus puniendus, lib.3.tit.5.cap.1.& ibidem quomodo & quatenus iure ciuili permiſſa fuerint, iunctis gloſſ.

vſurarum cognitio vtriuſq; fori & ſecularis & eccleſiaſtici, libr.3.tit.5.c.6.nu.3.gloſſ.

vſuras permittẽtes principes & ciuitates grauioribus puniuntur pœnis excommunicationis, & interdicto terrarum, donec vſurarios ſuſtinuerint, lib.3.tit.5.cap.6.nu.4.

vſuras conductor penſionis non ſolutæ debet, lib.3.tit.16.cap.6.

vſuras omnibus priuatis & capitulis & vniuerſitatibus & ciuitatibus accipere prohibitum, & iuramentum de ſoluendis a debitoribus datum, quomodo remittatur, & quomodo repetatur, libr.3.tit.5.cap.5.

vſuras enormes Chriſtianis Iudæi coguntur remittere libr.2.tit.5.c.4.

vſuras dare non eſt peccatum, ſed accipere, lib.3.tit.5.cap.1.

vſurarius locare ſibi debitum nequit vſum, vſufructuarius poteſt vſumfructum, libr.3.tit.6.cap.3.

vſurarius non ordinatur in clero, lib.1.tit.13.cap.6.nume.4.

vſurarii manifeſti qui dicantur, libr.3.tit.5.cap.6.num.5.

vſurariorum pœna, lib.4.tit.10.ca.8.

vſurariorum pœna, lib 3.tit 5 cap.6.

vſurarios ſuſtinentes reſpublicæ interdicto ſuppoſita eccleſiaſtico ipſo iure, lib.4.titul.17.c.1.nu.3.

vtens re aliena vt pignore fur eſt, lib.4.titul.10.cap.3.

vxor marito, & contra maritus vxori ſubtrahens

bens non tenetur furti,lib.4.tit.10.cap.6.
vxor maritum accuſare poteſt de adulterio, libr.4.tit.14.cap.2.
vxor marito excommunicato communicans, vel contra,non incidit in excommunicationem,lib.4.tit.16.c.7.
vxor iure ciuili non accuſat maritum de adulterio,iure pontificio contra,lib.5.titul.9. cap.5.
vxor abſente per quodcunq; tempus marito, tenetur eum exſpectare vel nuntium certum de eius morte habere,antequam poſſit alteri nubere,lib.3.tit.21.c.8.nume.2.
vxor & maritus num poſſint filiũ proprium baptizare, & num compatres eſſe poſſint, lib.1.tit.7.ca.7.glo.
vxoris complexus, quando euitandi ſunt,vel ab iis abſtinendum,& ex quibus cauſis ob reuerentiam ſacramentorum orationis, &c.lib.3.titul.21.cap.15.gloſſ.
vxoris iniuria vindicari poteſt a marito, & quando non,lib.4.ti.9.cap.6 iuncta glo.
vxoris & viri ſocietas duplex,perſonarum,& ex contractu bonorum,lib.3.ti.17.c.2.gl.
vxorem expellens poteſt eam etiam poſtea inuitam repetere,lib.3.tit.21.c.15.gl.
vxorem alterius accipiens vel deſponſans viuente marito,quando poteſt eo mortuo ducere,lib.3.tit.21.c.14.
vxorem ducens diaconus,ſubdiaconus,presbyter, quibus pœnis puniantur,libr.1.tit. 12.c.4.iuncta gloſ.
vxorem ducere, quando & quomodo licuit Græcis ſacerdotibus,lib.1.titul.12.cap.4. quando & in eccleſia Romana,eodem numero 6.
vxores ſe ſeparantes vel detenta inuito marito ab eo repeti poſſunt inuitæ,& contra maritos ab vxore, exceptis caſibus quibuſdam, libr.3.tit.15.cap.15.nume.3. & ſequentibus.
vxores occidentibus interdictum aliis ſe coniungere,lib.3.tit.21.c.7.nu.5.
vxores duas nemo accipere debet, & ſecundum matrimonium poſt primum ipſo iure,nullum, & debet redire ad primam vxorem, qui cum ſecunda de facto contraxit,lib.3.tit.21.c.8.nume.2.
vxores permittere voluit presbyteris Henricus quartus Imperator,cui ſe oppoſuit Gregorius 7.ſummus pontifex,lib.2.tit.7.c.2. ſchiſmate 26.
vxorum caput quare velabatur,lib.3.tit.21. cap.1.gloſ.

F I N I S.

Imprimebatũr in Officina Paltheniana, Anno ſalutiferi partus 1595.